6
32 0
21

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu
10 . e

7 - C - 13

7.C.13.

Digitized by Google

R. P.
CORN. CORNELII
A LAPIDE
COMMENTARII
IN QVATVOR
EVANGELIA.

Digitized by Google

Digitized by Google

R. P.

CORN. CORNELII

A LAPIDE

E SOCIETATE IESV,

S. SCRIPTVRÆ OLIM LOVANII,

POSTEA ROMÆ PROFESSORIS

COMMENTARII IN IV. EVANGELIA,

in duo Volumina diuiſi

TOMVS PRIMVS.

COMPLECTENS EXPOSITIONEM LITERALEM ET MORALEM IN SS. MATTHÆVM ET MARCVM.

INDICIBVS NECESSARIIS INSTRVCTVS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

LVGDVNI,

Sumpt. Iacobi & Petri Proſt.

M. DC. XXXVIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

EMINENTISSIMO PRINCIPI

FRANCISCO

CARDINALI

BARBERINO,

S. R. E. VICE-

CANCELLARIO,

Collegium Romanum felicitatem P.

SOC. IESV. BIBL. SEC. COLL. ROM. IHS

CORNELIVS A LAPIDE, nobilis Sacrarum Literarum Interpres,& grande noſtri Collegij Additamentum; poſthumâ editione ſuâ, & ductu noſtro, venit ad te, PRINCEPS EMINENTISSIME. Probat ille mortuus quod facere non eſt auſus viuus in terris. Erat illud tempus modeſtiæ, quæ & Tuæ præſentiæ maieſtatem reuerebatur,& verebatur ſuas laudes. Scimus, quo te ille cultu ſuſpiceret, cùm ob alias virtutes, tum præcipuè ob Diuinarum ſtudium Literarum, quod eò in Te magis admirabatur, quò pluribus, grauioribúſque Chriſtianæ Reipublicæ negotiis perintentum non ignoraret. Sed vt laudabile ſit quælibet ſapientiæ monumenta Principum ingeniis coli; Euangeliorum Codicem vix vnquam è manibus dimitti Principum Chriſtianorum addeceret: & non magis olim, ſumpto in manus teſtimonio,id eſt,Legis Diuinæ compendio,ritu ex Diuina inſtitutione inducto, & religioſè adhibito, Hebræi Reges inungebantur; quàm nunc Catholicos Principes ab hoc Euangeliorum volumine inaugurationem ſumere, ac reliquæ vitæ inſtitutionem capere, par eſſet. Vt nihil interim ſingulariter de Te dicam, qui Supremo proximus es Chriſtianorum Principi, Romano Pontifici, Chriſti Vicario; cuius ſa- *Deuter. cap. 17. Paralip. lib. 2. cap. 23.*

¶ 3 crum,

crum, ac ſanctum Imperium in Euangelio fundatum eſt ad Euangelium diſſeminandum, ac tuendum. Subeat igitur Bibliothecam tuam vt apud Tecum aliis quoque ſit Cornelij à Lapide in Euangelia Commentarius, ſi non vt augeat Bibliothecam illam, quam in mente fabricaſti ſapientiæ pleniſſimam, ſaltem vt te oblectet imagine Viri Clariſſimi, quando etiam effigies Auctorum illuſtrium ſunt ornamenta Bibliothecarum. Neque enim vllam habebis imaginem expreſſiorem eius Viri, quàm eius libros: non, inquam, Corporis, quod vt mortale eſt, ita eius lineamenta non magnam habent iacturam; ſed morum, & virtutum, quæ Animo, meliori hominis parti, & deinceps corpori veram præſtare poſſunt immortalitatem. Iure enim poſſumus de illo affirmare, vt multa ſuos in libros ille incluſerit documenta viuendi; prius illum ea omnia, quæ ad ſe poterant pertinere, viuendo expreſſiſſe: neque eius vitæ hiſtoriam poſſe conſcribi luculentiorem eâ, quam ſuis ipſe Commentariis tradidit, normâ viuendi. Quare cùm in eius libris Religioſi hominis ſolitudinem, contemplationémque peramantis ſpeciem intueberis, non multum à Cornelij imagine aberrabis. Sed quia multiforme Euangelium eſt, nec vnicam exprimit ſolitariæ Virtutis imaginem, ſæpe quoque in actuoſæ vitæ formam incurres Principum virorum propriæ, in aliena commoda regendo, ac imperando inuigilantis; tunc verò non effugies quin & te ipſum in hoc quoque ſpeculo non ſine grato in Deum ſenſu pietatis agnoſcas. Sic VRBANO Patruo tuo proſperam vitæ diuturnitatem; ſic bonum tuis conſiliis euentum largiatur è cælo Deus, vti nos quotquot in hoc agimus Collegio tuorum olim ſtudiorum palæſtra, nunc beneuolentiæ in nos tuæ theatro, coniunctis animis comprecamur. Vale.

MVTIVS

MVTIVS VITELLESCVS SOCIETATIS IESV Præpoſitus Generalis.

CVM Commentarios in quatuor Euangelia P. Cornelij à Lapide noſtræ Societatis, aliquot eiuſdem Societatis Theologi, quibus id commiſſum fuit, recognouerint, & in lucem edi poſſe probauerint; facultatem concedimus, vt typis mandentur, ſi ita iis, ad quos pertinet, videbitur. In quorum fidem has literas manu noſtrâ ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus, Romæ, 9. Aprilis 1636.

MVTIVS VITELLESCVS.

Imprimatur, ſi videbitur Reuerendiſſimo Magiſtro Sacr. Pal. Apoſtolici.

IO. BAPT. Epiſcopus Cam. Viceſg.

EGO Georgius Elfinſtonius è Societate IESV, Sacroſanctæ Theologiæ Doctor, & Collegij Scotorum de Vrbe Rector, Commentaria R. P. Cornelij à Lapide eiuſdem Societatis Theologi, in Sacroſancta quatuor Euangelia, ex commiſſione Reuerendiſſimi Dominî Nicolai Riccardi Sacri Palatij Magiſtri, legi. Opus egregium, pium, doctum, & eruditum: Sacrarum Literarum, Sanctorum Patrum, Hiſtoriæ, tam Eccleſiaſticæ quàm ſæcularis, dictorum Sapientum, ſcriptorúmque omnis generis variâ, & mirâ eruditione plenum. Opus in quo nihil notaui, quod non ſit Orthodoxæ, Catholicæ fidei, & optimis moribus conforme. Opus denique Theologis, Sacræ Scripturæ ſtudioſis, & Verbi diuini Concionatoribus, meo iudicio, vtiliſſimum. In quorum fidem hoc teſtimonium manu meâ ſubſcriptum dedi. Romæ in Collegio Scotorum 27. Martij 1636.

GEORGIVS ELFINSTONIVS idem qui ſuprà.

Imprimatur.

Fr. NICOL. RICCARD. Sacr. Pal. Apoſt. Mag.

APPROBATIONES DOCTORVM.

NOS infrà ſcripti, in ſacræ Theologiæ facultate Magiſtri, Fidem facimus perlegiſſe R. P. Cornelij à Lapide Commentarios in Euangelia, nihilque in eis Fidei Orthodoxæ contrarium reperiſſe. Lugduni, die 5. Februarij, 1638.

Fr. CLAVDIVS COCHET, Ord. Prædicatorum.

Fr. IOANN. ROBE', eiuſdem Ordinis.

PRIVI

PRIVILEGIVM PROVINCIALIS SOCIETATIS IESV *in prouincia Lugdunenſi.*

EGO infrà ſcriptus Prouincialis Societatis IESV in prouincia Lugdunenſi, ex vi Priuilegij Regis, Permitto Iacobo & Petro Proſt Bibliopolis Lugdunenſibus, vt R. P. Cornelij Cornelij à Lapide Commentarios in quatuor Euangelia, typis edere & diuendere ad decennium poſſint. Datum Auenioni, 10. Martij 1638.

CLAVDIVS BONIELLVS.

Digitized by Google

PROOEMIVM
IN EVANGELIA.
DE EVANGELIORVM PRÆ CÆTERIS S. SCRIPTVRÆ LIBRIS EXCELLENTIA ET MAIESTATE,
EX PARALELLIS LEGIS ET EVANGELII.
CAPVT PRIMVM.

REDEO à Veteri Teſtamento ad Nouum; à Salomone, inquam, ad Chriſtum, quaſi à riuulo ad fontem: à Prouerbiis ad Euangelia, quaſi à flumine ad Oceanum Sapientiæ; ac per eâ ſacræ Scripturæ Noui Teſtamenti coronidem impono.

Sacra Scriptura dignitas, vtilitas, maieſtas. Tanta eſt S. Scripturæ dignitas, vtilitas, maieſtas, vt omnes Philoſophorum & Theologorum tam Hebræorum, quàm Græcorum & Latinorum libros tantùm ſuperet, quantùm diuina Sapientia omnem humanam tranſcendit. S. Scriptura enim eſt Verbum Dei, eſt ipſa Dei loquela, & vox, quâ ſcilicet Deus ſuam ſapientiam nobis enuntiat, viámque ad virtutem, ſalutem & felicitatem æternam demonſtrat. Quocirca S. Auguſtinus *Auguſtin.* Epiſt. 3. ad Voluſianum: *Quæ mens,* inquit, *auida æternitatis, vitæque præſentis breuitate permota, contra huius diuinæ authoritatis culmen, lumènque contendat? quæ diſputationes, quæ literæ quorumlibet Philoſophorum, quæ leges quarumlibet ciuitatum duobus præceptis, ex quibus Chriſtus dicit totam legem, Prophetáſque pendere, vllo modo ſint comparandæ? Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. & proximum tuum tanquam teipſum.* Deinde aſſerit S. Scripturam eſſe ſcientiarum omnium Encyclopædiam, dicens: *Hic Phyſica; quoniam omnes omnium naturarum cauſæ in Deo creatore ſunt. Hìc Ethica; quoniam vita bona & honeſta non aliunde formatur, quàm cùm ea quæ diligenda ſunt, quemadmodum diligenda ſunt, diliguntur, hoc eſt, Deus & proximus. Hic Logica; quoniam veritas, lumènque animæ rationalis non niſi Deus eſt. Hìc etiam laudabilis Reipubl. ſalus: neque enim conditur & cuſtoditur optima ciuitas, niſi fundamento & vinculo fidei, firmæque concordiæ, cùm bonum commune diligitur, quod ſummum ac veriſſimum Deus eſt, atque in illo inuicem ſinceriſſimè ſe diligunt homines, cùm propter illum ſe diligant, cui, quo animo diligant, occultare non poſſunt.* Et nonnullis interiectis ita concludit: *His ſalubriter & praua corriguntur, & parua nutriuntur, & magna oblectantur ingenia. Ille huic doctrinæ inimicus eſt animus, qui vel errando eam neſcit eſſe ſaluberrimam, vel odit ægrotando medicinam.*

S. Scriptura ergo eſt ars artium, ſcientia ſcientiarum: ipſa eſt Pandora & Encyclopædia ſapientiæ. Noſtrâ memoriâ S. Tereſia, virago ſpiritu prophetiæ, æquè ac ſanctimoniæ & miraculorum gloriâ, totâ Hiſpaniâ celebris, à Deo didicit omnem noxam Eccleſiæ, omnia mũdi damna ex hoc fonte manare, quòd mortales clarâ ſolidâque cognitione, & ſeriâ conſideratione non penetrent veritates ſacræ Scripturæ. Auctor eſt P. Franciſcus Ribera nobilis ſacræ Scripturæ interpres, in eius vita. Nam, vt ait S. Baſil. homil. in Pſalm. 1. *S. Scriptura eſt communis curandarum animarum officina, è qua medelam quiſque ſuo morbo ſalutarem & accommodam queat ſeligere:* *Baſil.* ipſa ergo eſt apotheca rebus omnibus inſtructiſſima, quæ ſingulis temporibus, locis, perſonis, difficultatibus, periculis, morbis, malis pellendis, bonis accerſendis, erroribus iugulandis, orthodoxis dogmatibus ſtatuendis, virtutibus inſerendis, vitiis propulſandis pharmaca, arma, inſtrumenta ſuppeditat. Ita nimirùm Eccleſia è ſacra Scriptura dum agones erant Martyrum, hauſit conſtantiam & fortitudinem; dum ſæcula Doctorum, ac facultas docendi diſcendique, ſapientiæ lumina,

eloquentiæ flumina; dum tempora hæreticorum, fidei firmamenta, quibus errores conuelleret: in proſperis ex ea didicit humilitaté & modeſtiam, in aduerſis magnanimitatem, in tẽpore diligentiam & feruorem. Denique ſi quando tot labentibus annis ſenio, maculis, næuis defœdetur, ex ea morum perditorum reſtitutionem, reditúmque ad priſtinam virtutis dignitatem & ſtatum ſibi aſciſcit.

Euangelij præcellentia.
Auguſtin

Porrò *inter omnes diuinas auctoritates, quæ ſacris Literis continentur*, ait S. Auguſtinus lib. 1. de Conſenſu Euangeliſt. cap. 1. *Euangelium meritò excellit. Quod enim lex & Prophetæ futurum prænuntiauerunt, hoc redditum & completum in Euangelio demonſtratur.* Prophetia ergo eſt Euangeliũ velatum, Euangelium verò eſt prophetia reuelata.

Ambroſ.

Audi S. Ambroſium lib. 5. Hexam. cap. 7. *Euangelium eſt, de quo Martyr aſcendit; Euangelium eſt mare, in quo piſcantur Apoſtoli, in quo mittitur rete, cui ſimile eſt regnum cælorum; Euangelium eſt mare, in quo Chriſti figurantur myſteria; Euangelium eſt mare, in quo Hebræus euaſit, Ægyptius interemptus eſt; Euangelium eſt mare, in quo diuina gratiæ plenitudo eſt, & ſponſa Chriſti Eccleſia, quæ ſupra maria fundata eſt, ſicut dixit Propheta: Ipſe ſuper maria fundauit eam. Exili ſuper vndas, ô homo, quia piſcis es, non te opprimant ſæculi iſtius fluctus. Si tempeſtas eſt, pete altum: ſi ſerenitas, lude in fluctibus; ſi procella, caue à ſcopuloſo littore, ne te in rupem furens æſtus illidat.*

Baſilius.

Quocirca S. Baſilius homil. 16. *Omnis*, ait, *Euangeliorum vox, reliquis omnibus S. Spiritus præceptis eminentior eſſe dignoſcitur.*

Origenes.

Et Origen. Præfat. in Ioannem: *Totius Scripturæ primitiæ*, inquit, *eſt Euangelium.*

Clamat Chriſtus: *Ego ſum lux mundi*, vtique per Euangelium, quod quaſi lumen diffundo, vt per illud totũ orbem illuminem. Euangelium ergo eſt lumen mundi & ſol terræ, qua de cauſa dum illud legitur, cerei accenduntur. Vetus fuit ille mos ante tempora S. Hieronymi; ita enim ipſe ſcribit contra Vigilantium, ad lumina hæc cæcutientem & dormitantem:

Ad Euangelium cerei accenduntur. Cur?

Per totas Orientis Eccleſias, quando legendum eſt Euangelium accenduntur luminaria, iam Sole rutilante, non vtique ad fugandas tenebras, ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum: vnde & virgines illæ Euangelicæ ſemper habent accenſas lampades ſuas, &c vt ſub typo luminis corporalis illa lux oſtendatur, de qua in Pſalterio legimus: Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen ſemitis meis. Pſal. 118.

Quocirca mira ſemper fuit omnium non tantùm ſanctorum, ſed & Chriſtianorum erga Euangelium reuerentia, mirus amor, mira veneratio.

Euangelij reuerentia.

Conſtantinus magnus Euangeliorum codicem auro gemmiſque ornatum dono miſit S. Nicolao Myrenſi Epiſcopo, vti habet eius vita. Theodoſius Imp. Euangelium propriâ manu deſcriptum quotidie lectitabat bonâ noctis parte. Teſtis eſt Nicephor. lib. 14. cap. 3. Synodi Oecumenicæ ambæ Nicenæ, Calcedonenſis, Epheſina Euangeliorum Codicem in medio Concilij ſtatuebant, vt ad illum, quaſi ad perſonam Chriſti conuerterentur, ac ſi Chriſtus ipſe eis diceret: *Iuſtum iudicium iudicate*, ait S. Cyrillus in Apolog. iure canonico ſancitum eſt, vt in ſolemni iuramento per ſacroſancta Euangelia, ea manu tangendo iuretur: vnde etiamnum rem iuramento firmantes dicimus: *Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Dei Euangelia:* Vti ergo per Deum, ita & per Euangelia, quaſi per ſacroſanctum Dei Verbum iuramus. Neque orthodoxi duntaxat, ſed & hæretici pleriqueidipſum faciunt, qui licèt alios S. Script. libros è S. Canone expunxerint, alios mutilarint, alios deprauarint, Euangelia tamen tangere & temerare nõ ſunt auſi, amplius dico, Gentiles Euangelia ſuſpexêre. Quanti ea fecerint Platonici, narrat S. Auguſt. lib. 10. de Ciuit. Dei cap. 29. qui & lib. 7. Confeſſ. 9. docet ſe in Platonicorum libris legiſſe initium Euangelij S. Ioannis: *In principio erat Verbum*, non verò illud: *Et Verbum caro factum eſt.* Denique Dæmones ipſi ad Euangeliorum Codices pauore percelluntur, & ſacro quodam horrore concutiuntur: ſcribit S. Chryſoſt. hom. 31. in Ioannem, Dæmones locum illum, in quo aliquis eorum ſit Codex, ingredi non audere.

Denique per Euangelia plurima Chriſtus edidit miracula.

Miracula per Euangelium patrata.

Accipe pauca è multis. Gregor. Turon. de vita Patrum c. 6. narrat, quòd cùm Aruerna ciuitas incẽdio cõflagraret, S. Gallus Eccleſiam ingreſſus diutiſſimè ante ſanctum altare Deum exorauit, ſurgénſque apprehenſo Euangeliorum Codice, eóque aperto obuiam ſe igni obtulit, ſubitóque incendium extinctum eſt, vt ne fauillæ quidem remanerent. S. Martianus, cùm iam flamma ſerpens Eccleſiæ S. Anaſtaſiæ appropinquaret, accepto in manus ſacro Euangelio, per tegulas in tectum conſcendit, precibúſque & lachrymis illæſam ab incendio ſeruauit, ita refert Nicephor. lib. 5. c. 22. Zonaras item in Baſilio Macedone ſcriptum reliquit, Rhoſos, libro Euangeliorũ ab igne erepto illæſo, fidem Chriſti amplexos. Itaque Euangelia totius Script. S. diuiniſſima, ſublimiſſima, fœcundiſſima, profundiſſima pars ſunt ac portio, ideóque ſemper obuia in cathedris, in pulpitis, in controuerſiis, in officio diuino, in omni ſermone & publico & priuato: quod ergo Theologi & veteres & moderni vno ore toti S. Scripturæ tribuunt, nimirum illam eſſe omnium librorum, diſciplinarum, ſcientiarum certiſſimam, auguſtiſſimam, efficaciſſimam, ſapientiſſimam, vtiliſſimam, altiſſimam & maximè neceſſariam, hoc propriè & primò ſibi vendicant Euangelia, ſiue materiam, ſiue auctorem, ſiue dicendi rationem & modum ſpectes.

Materia Euangeliorum.

Materia enim eſt Deus ipſe, tum quà Deus, tum quà homo; ſcilicet Euangelia deſcribunt verba & acta Chriſti Domini, quibus tum nos redemit, tum docuit quæ credenda ſunt, quæ agenda, quibus itineribus ad vitam beatam tendere debeamus. Itaque hîc agit de præceptis diuinis, de conſiliis, de perfectione vitæ Chriſtianæ, de virtutibus, de vitiis, de Sacramentis, de fide, ſpe, charitate, de Trinitate, adeóque de omni materia theologica, vt rectè Euangelia definire poſſis cum S. Hieronym.

Hieronym.

Breuiarium, vel Compendium totius Theologiæ, & doctrinæ, vitæque Chriſtianę.

Auctor.

Auctor ipſe, & quaſi in comœdia hac Euangelica choragus, qui penè ſolus hîc aut agit, aut loquitur, eſt Chriſtus Dominus, ſapientia æterna. *Multifariam, multiſque modis*, inquit Apoſtolus Hebr. 1. *olim Deus loquens Patribus in Prophetis, nouiſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in Filio, quem conſtituit hæredem vniuerſorum, per quem fecit & ſæcula.* Ergo non Moſes, non Prophetæ, non Reges, ſed vnigenitus, qui è mente Patris arcana ſapientiæ diuinæ ipſamque increatam ſapientiam totam, quanta quanta eſt cum diuinitate hauſit, eandem hic in Euangeliis nobis communicat; ipſum, inquam, verbum omniſcium, intellectus

diuini

Digitized by Google

diuini ore proprio hic ſonat, hic loquitur, hic eructat myſteria æternis temporibus tacita,& tot figuris legis & Prophetarum adumbrata.

Methodus.

Modus autem,& ratio dicendi atque diſſerendi in Euangeliis quàm admirabilis! S.Dionyſius Areopagita in Platonica & Peripatetica Philoſophia inſtructiſſimus, S.Pauli diſcipulus,& Chriſtianæ Theologiæ facilè princeps, inter alios doctiſſimos libros tres præcipuos edidit; primum inſcripſit de diuinis Nominibus, in quo ea tantùm nomina, quæ perfectionem aliquam & excellentiam continent, Deo cõuenire demonſtrat, qualia ſunt ens, bonum, pulchrum, perfectum. Secundum ſcripſit de myſtica Theologia, in quo nullum nomen Deo propriè conuenire poſſe, & perfectiùs cognoſci Deum per negantem quàm affirmantem Theologiam oſtendit. Tertium edidit de ſymbolica Theologia, in quo omnia nomina, quæcunque illa exiſtant, Deo attribui poſſe ex Scripturis ſacris demonſtrat. Euangelia triplicem hanc Theologiam ſequuntur, ſed maximè vltimam ſymbolicam, ad quam ſpectant tot metaphoræ, tot ſimilitudines, tot parabolæ, in quibus Deus multas rerum ſpecies & hominum imagines, quaſi Proteus quidam cæleſtis propter nos induit. Iam enim comparatur Regi qui fecit nuptias filio ſuo, aut hero ponenti rationem cum ſeruis ſuis; aut duci venienti ad bellũ cum decem millibus; nunc verò patrifamilias; nunc agricolæ; nunc paſtori; nunc piſcatori; nunc negotiatori; nũc fœneratori, & aliis permultis, quibus ſe Chriſtus aſſimilare voluit, vt ſeipſum non tam vocibus, quàm rebus ipſis ad eruditionem noſtram, menti, oculiſque repræſentaret. Vnde hic aduertas in Euangeliis nos tum per verba, tum per facta Chriſti edoceri: *Omnis* enim Chriſti *actio*, inquit S.Gregor. *noſtra eſt inſtructio*: & Dei proprium eſt non tantùm verbis, ſed & rebus ipſis ac geſtis quaſi alphabeto quodam, res diuinas & Euangelicas menti ſpectandas exhibere.

Gregor.

Vendicat & aliam ſibi hæc Euangelicæ ſapientiæ methodus dignitatem, ita enim eſt à Spiritu ſancto concinnata, vt & rudes & ſimplices fructu lectionis eius non deſtituantur, & magna & excelſa ingenia difficilia multa, obſcuráque, in quibus exerceri & deſudare valeant, inueniant; quia neque ſemper aperta eſt, nec ſemper obſcura: *Diuinus enim ſermo*, ait S. Gregor. Præfat. in Iob. c. 4. *ſicut myſteriis prudentes exercet, ſic plerunque ſuperficie ſimplices refouet. Habet in publico vnde paruulos nutriat, ſeruat in ſecreto vnde mentes ſublimiũ in admiratione ſuſpendat. Quaſi quidam quippe eſt fluuius, vt ita dixerim, planus & altus, in quo & agnus ambulet, & elephas natet.* Nimirum Chriſti doctrina facilis & peruia eſt paruulis & ſtudioſis: difficilis & imperuia mentibus ſuperbis, otioſis, ſibique præfidentibus. *Confiteor*, ait ipſe Chriſtus, *Confiteor tibi Pater, Domine cæli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis; ita Pater, quoniam ſic placitum fuit ante te.* Matth. 11.

Gregor.

In Scriptura agnus ambulat, elephas natat.

Matth. 11.

Hæc & plura ad oculum perſpicies, ſi Legem cum Euangelio per Parallella & Antitheta componas, & opponas. Sub lege Prophetas, cæteróſq; veteris Teſtamenti libros accipio, ſub Euangelio cæteros noui Teſtamenti. Euangelium enim eſt quaſi eorum baſis & centrum. Sicut enim Sol in medio Lunæ, Mercurij, Veneris, Martis, Saturni & Iouis fulgidus reſplendet, hique planetæ à Sole lumen ſuum mutuantur, ac circa eum oberrantes quaſi chorum, &, vt ita dicam, choream agunt, ſic Euangelium quaſi Sol inter Apoſtolorum ſcripta coruſcat, eiſque ſuam lucem & fulgorem impertit. Quid enim ſunt Petrus, Paulus, Iacobus, Ioannes, Iudas, niſi præcones & interpretes Euangelij? *Paulus*, ait S.Hieron. Epiſt. 61. ad Pammach. *tuba Euangelij, rugitus leonis noſtri, flumen eloquentiæ Chriſtianæ.* Quocirca Euangelij praxin tradunt Acta Apoſtolorum; doctrinam, Epiſtolæ S. Pauli & cæterorum Apoſtolorum; prophetiam Apocalypſis. Quæ enim Chriſtus prædixit de Elia, Antichriſto, iudicio, conſummatione ſæculi, ſigniſq; illi præuiis, hæc fuſiùs enarrat & explicat S.Ioannes in Apocalypſi. Chriſtus etenim in Euangelio vti ſummus eſt Legiſlator, Apoſtolus, Euangeliſta & Doctor, ita & diuinus eſt vates, & Propheta.

Prima ergo Antitheſis legis & Euangelij eſt in Auctore, quòd legis auctor ſit Moſes merus homo, Euangelij verò auctor ſit Chriſtus verus Deus & homo. ita Conc. Trident. ſeſſ. 4. *Euãgelium*, ait, *Dominus noſter Ieſus Chriſtus Dei Filius, proprio ore primùm promulgauit. Lex*, ait Apoſtol. Galat. 3. 19. *ordinata eſt per Angelos in manu mediatoris*, ſcilicet Moſis, qui medius & mediator fuit inter Deum & populum. Quare quantùm Chriſtus Moſe & Angelis, quãtùm Creator creaturis antecellit, tantùm Euangelium præcellit Legi. Chriſtus enim, vt ait Apoſt. Hebr. 1. 2. *Cùm ſit ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ eius* (Dei patris,) &c. *ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis, tantò melior* (præſtantior) *Angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hereditauit. Cui enim dixit aliquando Angelorum; filius meus es tu, ego hodie genui te?* & cap. 3. 3. *Amplioris enim gloriæ iſte* (Chriſtus) *præ Moyſe dignus eſt habitus, quantò ampliorem honorem habet domo, qui fabricauit illã.* & verſ. 5. *Et Moyſes quidem fidelis erat in tota domo eius tanquam famulus, in teſtimonium eorum, quæ dicenda erant: Chriſtus verò tanquam filius in domo ſua.* Chriſto in Euangelio ſubſeruierunt Angeli omnes, velut eius adminiſtratorij Spiritus. Vnde S.Cyprian. (vel quiſquis eſt Auctor) tract. de Natiuit. Chriſti: *A ſupernis*, ait, *legationibus* (Gabrielis Archangeli ad B. Virginem, & ad Zachariam patrem Ioannis Baptiſtæ) *incipit Euangelium, cuius primi dictatores Angeli extiterunt.* Cæterùm Chriſtus ipſe per ſe Euangelij eſt conditor. Idcircò enim Deitatem ſuam noſtra carne veſtiuit, vt per illam ore ſuo Euangelium dictaret. *Nam*, vt ait S.Ioannes cap. 1. 17. *lex per Moyſen data eſt: Gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.* Quid ergo eſt Euangelium? Eſt liber Chriſti, Philoſophia Chriſti, Theologia Chriſti, eſt lætiſſimum Chriſti nuncium de redemptione, gratiâ & æternâ ſalute generis humani è cælo per ipſum allata, ipſique credentibus collata. Longè enim ſublimiora & diuiniora Chriſtus ore ſuo locutus eſt, quàm per Moſen & Prophetas locutus ſit.

Antitheſes Legis & Euangelij. 1.

Quare Euangelium legere vel audire, eſt ipſiſſimam vocem Filij Dei legere vel audire. Tantâ ergo reuerentiâ audiendum eſt Euangeliũ, quantâ Chriſtus ipſe; vti S.Antonium, S.Baſilium, S. Franciſcum ſimiléſque ſanctos factitaſſe legimus. *Nos itaque ſic audiamus Euangelium, quaſi præſentem Dominum*, ait S. Auguſt. tract. 30. in Ioannem: *Surſum eſt Dominus, ſed etiam hic eſt veritas Dominus.* Quocirca dum Euangelium in templo legitur, omnes ei aſſurgant quaſi Chriſtum in eo

venerantes, ſimúlque ad cælum, quod in eo promittit, anhelantes : idque ex Apoſtolorum ſanctione. Audi S. Clementem lib. 2. Conſtit. Apoſt. cap. 61. *Cùm Euangelium legitur, omnes Presbyteri, Diaconi & Laici aſſurgant cum magno ſilentio.*

Euangelio quaſi Chriſto loquenti omnes aſſurgunt.

Extat & in eam ſententiam aliud Anaſtaſij Pontificis decretum ad omnes Germaniæ & Burgundiæ Epiſcopos, in hæc verba: *Significaſtis, quoſdam in Eccleſia, quando leguntur Euangelia, ſedere.* Et paulò pòſt : *Quòd nullatenus deinceps fieri auctoritate Apoſtolica mandamus; ſed dum ſancta Euangelia in Eccleſia recitantur, Sacerdotes & cæteri omnes præſentes non ſedentes, ſed venerabiliter curui in conſpectu S. Euangelij, ſtantes dominica verba intentè audiant, & fideliter adorent.* Can. Apoſt. de conſec. diſt. 1. Hanc aſſurgendi conſuetudinem etiam in Epiſcopis probat Iſid. Peluſ. lib. 1. Epiſt. 136. his verbis : *Nam cùm ipſe verus paſtor per adorandorum Euangeliorum apertionem accedit, tum demum Epiſcopus aſſurgit, atque imitationis habitum deponit: hinc nimirum Dominum ipſum paſtoralis artis ducem, ac Deum & herum adeſſe ſignificans.* Sozom. lib. 9. hiſt. tripart. cap. 39. damnat ritũ Alexandrinorum, apud quos, præter communem morem, non ſurgit Epiſcopus, dum Euangelia leguntur. Porrò Synodus 8. OEcumen. action. 10, canon. 3. Euangeliis honorem æqualem illi, qui cruci Chriſti defertur, decernit: *Sacram*, ait, *imaginem Domini noſtri Ieſu Chriſti & omnium Saluatoris, æquo honore cum libro ſanctorum Euangeliorum adorari decernimus. Sicut enim per ſyllabarum eloquia, quæ in libro feruntur, ſalutem conſequuntur omnes, ita per colorum imaginariam operationem, & ſapientes & idiotæ cuncti ex eo quod in promptu eſt, perfruũtur vtilitate. Quæ enim in ſyllabis ſermo, hæc & Scriptura, quæ in coloribus, prædicat, & commendat.*

Idem honor Euãgelio & Cruci Chriſti deferendus.

2\. SECVNDA Antitheſis conſequens ex prima, petitur à doctrinæ præcellentia. Euangelij enim doctrina longè excedit eam, quæ in Moſe & Lege reperitur. Lex Deum vnum credendum colendúmque proponit; Euangelium Deum vnum in eſſentia, ſed trinum in perſonis amandum adorandúmque prædicat. *Euntes*, inquit Chriſtus, *docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti.* Matth. 28. fateor in lege & Prophetis extare vmbram myſterij S. Trinitatis: vnde ex illis hauſit Triſmegiſtus ſuum illud oraculum: *Monas genuit Monadem, & in ſe reflexit ardorem*, ſed myſterij veritatem non intellexit, non penetrauit. Idipſum ſecuti Platonici, ſed non aſſecuti, errore Arrianiſmo ſimili veritatem contaminarunt, dum vnum Deum ſummum, alios verò Deos minores & inferiores ſtatuerũt. Chriſti ortum, vitam, paſſionem, crucem, aſcenſionem, miſſionem Spiritus ſancti, vocationem & conuerſionem omnium gentium tenuiter & obſcurè vaticinantur Prophetæ; at Euangelium ſolidè & clarè hæc ipſa annunciat. Dei præſcientiam, prouidentiam, prædeſtinationem, omnipotentiam, charitatem immenſam, cæteráque attributa diſtinctè & apertè pandit non lex, ſed Euangelium: *Deum*, ait S. Ioannes cap. 1. 18. *nemo vidit vnquam vnigenitus Filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit.* Ideò enim Chriſtus è ſinu Patris in ſinum matris factus homo deſcendit, vt arcana Patris ipſi ſoli cognita nobis enunciaret, Nimirum hoc eſt *magnum pietatis Sacramentum*, *quod*, vt ait Apoſt. *manifeſtatum eſt in carne, iuſtificatum eſt in Spiritu, apparuit Angelis, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt in mundo, aſſumptum eſt in gloria*; vtique non in lege, ſed in Euangelio. 1. Timoth. 3. 20.

Ioan. 1. 18.

1. Tim. 3. 20

3\. TERTIA: Lex eſt veluti vmbra; Euãgelium verò eſt ipſa veritas per legis typum adũbrata. Quantum ergo vmbræ præſtat veritas verũmque corpus, tantum Euangelium præſtat lège. *Vmbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum*, &c. ait Apoſt. Hebr. 10. 1. Et 1. Corinth. 10. 1. *Patres noſtri omnes*, ait, *ſub nube fuerũt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari, & omnes eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum ſpiritualem biberunt; bibebant autem de ſpirituali conſequente eos petra; petra autem erat Chriſtus*, &c. *Hæc autem omnia in figura contingebant illis.* Nimirum tot Patriarcharũ geſta, tot Prophetarũ oracula, tot viſionũ ſymbola, tot hoſtiarum ſacrificia, tot baptiſmatũ & cæremoniarum Sacramenta, tot legum decreta ſanguine animalium ſancita, erant vmbræ, figuræ & typi, quæ Chriſto præluderent, eúmque quaſi in ænigmate & ſub velamine rudi populo repræſentarent. Euangelium autẽ manifeſtè nobis Chriſtum, eiúſque myſteria & Sacramenta exhibet. Vnde Apoſtólus 2. Corinth. 3. 8. *Nos verò omnes*, inquit, *reuelata facie gloriam Domini ſpeculantes in eandem imaginem transformamur, tanquam à Domini ſpiritu.* Hac de cauſa primã ad Roman. Epiſtolam Apoſtolus ita orditur: *Paulus ſeruus Ieſu Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus in Euangelium, quod antè promiſerat per Prophetas ſuos in Scripturis ſanctis de filio*, &c.

Heb. 10 1.
1. Cor 10. 1.
2. Cor. 3 8.

4\. QVARTA: Lex erat nuncia timoris, Euangelium verò amoris. Lex enim mortẽ præuaricantibus intentabat; Euãgelium præcipuè præmium credẽtibus oſtentat. Quare lex erat ſeruorum; Euangelium eſt liberorum & filiorum. *Deus*, inquit Paulus, *idoneos nos fecit Miniſtros noui teſtamenti, non littera, ſed ſpiritu. Littera enim occidit, ſpiritus autem viuificat. Quod ſi miniſtratio mortis* (puta lex minans mortem) *litteris deformata in lapidibus fuit in gloria*, &c. *quomodo non magis miniſtratio ſpiritus* (Euangelium miniſtrans ſpiritum) *erit in gloria?* 2. Corinth. 3. 6. Quid ergo eſt Euangelium? Eſt lex libertatis, lex ſpiritus, lex beneficentiæ & charitatis. Chriſtus enim *pertranſiit benefaciendo & ſanando omnes oppreſſos à Diabolo, quoniam Deus erat cum illo.* Actor. 10, 38. Quocirca S. Ioan. eleemoſynarius Patriarcha Alexand. teſte Leontio in ejus vita cap. 22. ad largiſſimas ſuas eleemoſynas accenſus fuit Euangelio, atque exemplo viri Euangelici Serapionis Sindonij, cùm in actis eius legeret ipſum amictum ſuum dediſſe egeno, & iterum paululum proceſſiſſe illinc, & frigus patienti obuiaſſe, & illi tunicam præbuiſſe, vnde quia nudus ſedebat tenens ſanctum Euangelium, interrogatus à quodam : *quis te expoliauit Abba?* demonſtrans ſanctum Euangelium, ait: *Iſte*. Alio quoque tempore, hoc ipſum Euangelium vendidiſſe, & dediſſe eleemoſynam : diſcipulo verò ſuo dicente: *Abba Euangelium vbi eſt?* reſpondiſſe illum: *Crede fili, quia dixit mihi : Vende quæ habes, & da pauperibus : ipſum vendidi, & dedi eis, vt in die iudicij habeamus fiduciam abundantiorem apud Deum.* Et quia aliàs iterum vidua mulier petiiſſet ab eodem ſancto Serapione eleemoſynam, quoniam eſuriebant filij eius, & non habente eo aliquid omnino, tradidit ſe ei, vt venderet eum ad mimos Græcos, quos & Chriſtianos fecit in paucis diebus. Sic & S. Paulinus ſeipſum pro filio viduæ VVandalis in ſeruitutẽ tradidit, vt imitaretur Chriſtum

Actor. 10, 38

Serapion Euangelium vendit, vt pauperi ſuccurrat.

Simile facit S. Paulinus.

Digitized by Google

Chriſtum, qui, cùm eſſet Dominus gloriæ, in Euangelio propter nos pauperem & ſeruum ſe feciſſe legitur, vt nos ſua paupertate & ſeruitute ditaret, liberóſque efficeret. Palladius in Lauſiaca c.
Et Biſarion. 116. narrat Biſarionem Abbatem ſemper Euangelium ſub axillis geſtaſſe, vt ex eo, quid agendum foret, & qua ratione Euangelicè viuendum, diſceret. Quare cùm in nudum incidiſſet, ſe veſtibus ſuis ſpoliaſſe, vt nudum veſtiret. Cúmque rogaretur: *Quis te nudauit?* protendiſſe Euangelium: *Hoc*, inquit, *me exuit*. Rursū, cùm in alium egenum incurriſſet, nec aliud haberet, quod daret, ipſum Euangelij codicem vendidiſſe, pretiúmque egeno dediſſe. Cúmque Dulas eius diſcipulus quæreret: *Abba vbi tuum eſt Euangelium?* reſpondiſſe: *Ne triſtitia afficiaris: nam vt illic* (in cœlo) *habeamus fiduciam, vendidi ipſum ſermonem, qui mihi ſemper dicebat: vende quæ habes, & da pauperibus.*

5. Qvinta: Lex bona terrena & caduca promittebat; Euangelium verò cæleſtia & æterna. In lege non audis niſi pollicitationem abundantiæ olei, vini, mellis, pecorum, &c. In Euangelio verò viſionis & poſſeſſionis Dei, gaudiorum & bonorum ſempiternorum. Ioſue induxit Hebræos in terram lacte & melle manantem, ſed terram morientium: Ieſus verò Chriſtianos inducit in terram viuentium omni gratia & gloria ſplendentem, vti docet Apoſtolus Hebr. 4. v. 8. vnde Roman. 1. fidenter ait: *Non enim erubeſco Euangelium. Virtus*
Rom. 1. *enim Dei eſt in ſalutē omni credenti, Iudæo primùm & Græco*, id eſt, deinde Gentili. *Iuſtitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem, ſicut ſcriptum eſt: Iuſtus autem ex fide viuit.* Virtus ergo Euangelij docet & perſuadet fidem, fides iuſtificat, iuſtitia ſaluat & beat.

6. Sexta: Lex erat onus graue; Euangelium verò
Matth. 11. leue. Audi Chriſtum, Matth. 11. *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde.* Lex enim plurimas ſanxit leges, eáſque triplices, morales, ceremoniales & iudiciales, quarum pleræque tranſgreſſoribus mortem decernunt: at Euangelium pauca Decalogo addidit præcepta, æquè ac Sacramenta. Inſuper eis annexuit copiam gratiæ, Spiritus & conſolationum cæleſtium. Vnde Iſaias cap. 61. Chriſtum ita inducit loquentem:
Iſaias 61. *Spiritus Domini ſuper me, eò quod vnxerit me Dominus. Ad annuntiandum manſuetis miſit me, vt mederer contritis corde, prædicarem captiuis indulgentiam & clauſis apertionem.*

7. Septima: Lex erat via ad Chriſtum & Euangelium: hoc verò legis eſt meta & terminus, ni-
Rom. 10. 4. mirum: *Finis legis Chriſtus ad ſalutem omni credenti.* Rom. 10. 4. Quocirca S. Bernard. homil. 1. *ſuper miſſus eſt*, docet Chriſtum promiſſionis legis, velut ſeminis & florū, fuiſſe fructū. Fructus enim finis eſt, ad quem ſemina tendunt, & in quem deſinunt. In Chriſtum ergo, vt ſcopum, collimant Moſes & Prophetæ: quare Euangelia pariter eorundem ſunt finis & ſcopus, omnéſque illi ad Euangelia manu ducunt, Euangeliis continentur & explicantur.

8. Octava: Lex data fuit ſolis Iudæis, Euangelium omnibus Gentibus. Hinc Iſaias cap. 49. de
Iſaias 49. Chriſto vaticinans: *Parum eſt*, inquit, *vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iacob, & fæces Iſraël conuertendas. Dedi te in lucem Gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ.*

Rurſum lex fuit temporaria, durauit enim dū-

taxat vſque ad Euangelium; hoc verò permanebit ſemper, eritque æternum. Audi Apoſtolum
Hebr. 7. 18. *Reprobatio quidem fit præcedentis mādati, propter infirmitatem eius & inutilitatem: nihil* Hebr. 7. 18.
enim ad perfectum adduxit lex. Introductio verò melioris ſpei, per quam proximamus ad Deum. &c. *per eum qui dixit: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: tu es Sacerdos in æternum.* Pſalm. 109.

Portò ita miro modo à Chriſto compoſitum eſt Euangelium, vt cuique hominum ætati, ſexui, gradui conueniat, vt vniuerſalis ſit liber, ac inſtar Pandoræ ſit vniuerſitas Sapientiæ. Euangelium enim normam vitæ iuſtæ & ſanctæ, imò perfectæ præſcribit viris, fœminis, pueris, coniugibus, viduis, virginibus, Monachis, Paſtoribus, Doctoribus, Epiſcopis. Exempli ſit inſtar quod ait S. Aug.
lib. de vera relig. cap. 16. *Tota vita Chriſti in terris* Auguſt.
per hominem, quem ſuſcipere dignatus eſt, diſciplina morum fuit: omnia enim bona mundi, cùm contempſit, contemnenda docuit: omnia mala mundi, dum perpeſſus eſt, perpetienda & ſuperanda monſtrauit. Nihil enim Chriſtus verbo docuit,
quod non exemplo monſtrarit. *Satellites volupta-* Auguſt.
tum diuitias perniciosè populi appetebant, pauper eſſe voluit. Honoribus & imperiis inhiabant, rex fieri noluit. Carnales ſuos filios magnum bonum putabant; tale coniugium prolémque contempſit. Contumelias ſuperbiſſimè horrebant; omne genus contumeliarum ſuſtinuit. Iniurias intolerabiles eſſe arbitrabantur: quæ maior iniuria quàm iuſtum, innocentémque damnari? Dolores corporis execrabantur; flagellatus atque cruciatus eſt. Mori metuebant; morte mulctatus eſt. Ignominioſiſſimum mortis genus crucem putabant; crucifixus eſt. Omnia quæ habere cupientes non rectè viuebamus, carendo vilia fecit. Omnia quæ vitare cupientes à ſemita deuiabamus veritatis, deiecit. Hucuſque S. Auguſt.

Nona: Lex fuit imperfecta, Euangelium verò 9.
quaquauerſum, ſiue fidem, ſiue mores ſpectes, integrum eſt & perfectum. Iudæi ergo ſub lege fuêre quaſi alphabetarij; Chriſtiani verò ſub Euangelio perfecti euadunt Theologi. Audi A-
poſt. Galat. 4. 3. *Cum eſſemus paruuli ſub elementis* Galat. 4. 3.
mundi eramus ſeruientes: At vbi venit plenitudo tēporis, miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionē filiorum reciperemus. Quocirca S. Cy-
rillus lib. 9. in Ioann. *Oportebat*, inquit, *per Moyſen* Cyrillus.
tanquam puerum erudiri Iſraelem, qui puerilis adhuc & rudioris mentis erat: at per Chriſtum, in quo omnes ſunt theſauri ſapientiæ & ſcientiæ reconditi, deſcriptam veram & conſummatiſſimam nobis afferri ſcientiam. Quinimo Chriſtus Matth. 5. multa legis decreta reformauit, & ad meliorem virtutis pietatiſque formam normámque reuocauit. *Audiſtis*, inquit, *quia dictum eſt antiquis: Non periurabis, reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omnino; neque per cælum, quia thronus Dei eſt; neque per terram, quia ſcabellum pedum eius eſt*, &c. *Sit autem ſermo veſter, eſt, eſt; non, non; quod autem his abundantius eſt, à malo eſt. Audiſtis, quia dictum eſt: Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non reſiſtere malo: ſed ſi quis te percuſſerit in dextram maxillam tuam, præbe illi & alteram*, &c. *Audiſtis, quia dictum eſt: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos, vt ſitis filij Patris veſtri, qui in cælis eſt, qui Solem ſuum*

Digitized by Google

facit oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Hac de cauſa S. Hieronymus(vel potius S. Paulinus, vti ſtylus indicat) Celantiæ prænobili matronæ, coniugio tamen illigatæ, piæ vitæ regulam flagitanti Epiſt 14. eidē reſpondens, Euangelij tramitem vt legat, aſſignat, eiúſque qui di-

Hieronym. cit: *Ego ſum veritas & vita. Ad compendioſum,* ait, *quoddam commonitorium illa tibi Euangelij eligenda ſententia eſt, & ſuperſcribenda cordi tuo, quæ ad totius iuſtitiæ breuiarium dominico ore profertur: Omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, hæc & vos facite illis. Cuius præcepti vires exprimens iungit, ac dicit: Hæc enim lex & Prophetæ.* Et poſt nonnulla: *Ad omnem igitur actum, ad omne*

Idem. *verbum, ad omnem etiam cogitatum hæc ſententia retractetur: quæ tibi quaſi ſpeculum quoddam paratum, & ad manum ſemper poſitum qualitatem tuæ voluntatis oſtendat, ac etiam vel de iniuſto opere redarguat, vel de iuſto lætificet, quotieſcunque enim talem in alterum habueris animum, qualem in te ab altero ſeruari cupis, æquitatis viam tenes: quoties verò talis erga alterum fueris, qualem in te vis neminem, iter iuſtitiæ dereliquiſti.* Idem S Hieron. Epiſt. ad Gaudentium, cum qua ratione Pacatulam filiolam educet, inſtruens: *Cùm virgunculam,* ait, *ſeptimus annus exceperit, diſcat memoriter pſalterium, & Euangelia ſui cordis theſaurum faciat.*

10. Decima: Lex præcepta duntaxat tradit, eáque naturæ conformia: Euangelium verò & præcepta, & conſilia, & miſta ex præceptis & conſiliis, illáque naturam tranſcendentia, paradoxa, ſupernaturalia & diuina. Inter præcepta primas tenet illud

Ioan. 13. 34. nouæ charitatis: *Mandatum nouum,* inquit, *do vobis, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem.* Ioan. 13. 34.

Conſilia ſunt: *Si quis te percuſſerit in dexteram maxillam, præbe illi & alteram.* Et: *Et, qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.* Et: *Quicunque te angariauerit mille paſſus, vade cum illo & alia duo.* Matth. 5. 39. Mixta, id eſt, partim præcepta, partim cōſilia ſunt: *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram. Beati, qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur,* cæteræque octo beatitudines, quas recenſet S. Matth. cap. 5. v. 3. & ſeq.

Quocirca S. Auguſt. ſerm. 112. de tempore, docet beatitudinem huius vitæ in ſacris literis &

In Euangelio eſt beatitudo. Euangelio conſiſtere, idque demonſtrat hoc argumento. Beatitudo, ait, conſiſtit in Dei cognitione & contemplatione. Dei cognitionem haurimus ex ſacris literis & Euangelio: ergo in iis eorúmque ſtudio & meditatione ſita eſt beatitudo; quin & Chriſtus ad Iudæos: *Scrutamini,* ait, *Scripturas,*

Ioan 5 39. *quia vos putatis in ipſis vitam æternam habere.* Ioan. 5. 39. & cap. 17. conuerſus ad Patrem: *Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum,* &c. *Ego* enim *ſum via, veritas & vita:* Sum *via* incipientium, *veritas* proficientium, *vita* perfectorum: Sum *via* ſanctæ conuerſationis, *veritas* doctrinæ diuinæ, *vita* beatitudinis ſempiternæ, ait S. Leo. Sequamur ergo,

Bernard. inquit S. Bernard. ſerm. 2. de Aſcenſ. *Sequamur Domine te, per te, ad te: quia tu es via, veritas & vita: via in exemplo, veritas in promiſſo, vita in præmio.* Cauſam dat S. Auguſt ſerm. 112. de tempore:

Auguſt. *Quia,* inquit, *ſacrarum lectio Scripturarum diuinæ eſt præcognitio non parua beatitudinis. In his enim, quaſi in quodam ſpeculo, homo ſeipſum conſiderare poteſt qualis ſit, vel quò tendat. Lectio aſſidua purificat omnia, timorem incutit gehennæ, ad gaudia ſuperna cor inſtigat legentis. Qui vult cum Deo ſemper eſſe, frequenter debet orare & legere; nam cùm oramus, ipſi cum Deo loquimur; cùm verò legimus, Deus nobiſcum loquitur.*

Tota Chriſtiani ſapientia, virtus, perfectio & felicitas in eo ſita eſt, vt Chriſti doctrinam & vitam Euangelio deſcriptam hauriat, meditetur & moribus exprimat. Docet Chriſtus veram iuſtitiam, & ſanctimoniam conſiſtere in interna men- *Sublimia Euangelij dogmata* tis puritate & integritate, non in externa operum ſpecie; in conſcientia modeſta & ſancta coram Deo, non in pompa plauſúque hominum; in humilitate, non in oſtentatione; in honorum non ambitu, ſed fugâ & contemptu. Docet non reſiſtere malo, ſed diligere inimicos æquè ac amicos. Quis Socrates, quis Ariſtoteles, quis Plato hæc intellexit? Docet terrena vt vilia & breuia deſpicere, anhelare ad cęleſtia, vt qui mundo & ſæculo maiores eſſe cœpimus, ſupra omnes mundi luctantis æſtus & turbines mente & vita conuerſemur in cælis, viuamus Deo, laboremus æternitati, ideóque in agone iuſtitiæ, Deo & Chriſto ſpectante, ad propoſitam gloriæ palmam alacres procurramus, pro eáque vitam & ſanguinem, ſi opus ſit, libentes & generosè profundamus. Quis Sophorum hæc cognouit? Sicuti ſunt, & etiamnum ſequuntur mundani famæ & gloriæ fumos, ambiunt honorum culmina, opibus & deliciis inhiant: Chriſti diſcipulus hoc fixum habet: *Mihi autem adhærere Deo bonum eſt. Mihi viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum.*

Docet Chriſtus ſe à Patre miſſum in terras triplici de cauſa, vt nimirum hominibus eſſet redemptor, doctor & vitæ exemplar. Redemptori amorem, Doctori diſciplinam, Exemplari ſequelam & imitationem debemus. Hæc eſt ſumma Euangelij: Euangelia, inquit S. Baſil. in priuc. S. Ioannis, Chriſtum ipſum nobis repræſentant, quaſi ſpirantem, docentem, mira patrantem, dira patientem. S. Antonius, teſte S. Anaſtaſio in eius vita: *Euangelium,* inquit, *eſt Epiſtola quædam Dei è* *Euangeliū eſt Dei Epiſtola.* *cælo emiſſa,* docens qua via ad cælum tendere, quomodo Deo placere, qua ratione benè perfectéque viuere debeamus.

Clarè & præclarè S. Bernard. ſer. 1. de ſeptem panibus: *Euangelium,* inquit, *ſpeculum veritatis,* Bernard. *neminem blanditur, nullum ſeducit: talem in eo ſe quiſque reperiet, qualis fuerit, vt nec ibi timore trepidet, vbi non eſt timor; nec lætetur cùm malè fecerit.* Eâdem metaphorâ vtitur D. Gregor. lib. 2. Mor. cap. Gregor. 1. *Scriptura,* inquit, *ſacra mentis oculis quaſi quoddam ſpeculum opponitur, vt interna noſtra facies in ipſa videatur. Ibi enim fœda, ibi pulchra noſtra cognoſcimus: ibi ſentimus quantum proficimus: ibi à profectu quàm longè diſtamus.* Conſentit D. Ambroſ. ſerm 20. in Pſal. 118. circa medium: *Euangelium,* inquit, *non ſolùm fidei doctrina, ſed etiam morum eſt magiſterium & ſpeculum conuerſationis.*

Vndecima. Lex nudum præceptum intellectui 11. proponit, Euangelium ſimul cum præcepto voluntati gratiam ad illud implendum aſpirat, iuxta illud S. Leonis: *Iuſtè inſtat præcepto, qui præuenit auxilio.* Chriſtus enim, qui in Euangelio loquitur, non tantùm exterius inſonat auribus, ſed & interius mēti illabitur, illique ſoni externi ſenſum guſtúmque inſinuat, vt quod vox ſuadet, hoc ſpiritus perſuadeat: *Verba mea ſpiritus & vita ſunt,* ait

ipſe

Digitized by Google

ipſe Ioann.6.& Ierem. cap. 31. quem citat Paulus Hebr.10. *Hoc*, ait, *teſtamentum, quod teſtabor ad illos, dicit Dominus; dabo leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum ſuperſcribam eas.* Cùm ergo legimus Euangelium, loquitur nobis Chriſtus; cùm oramus, nos ipſi loquimur Chriſto. Potuit vna Euangelij vox: *Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus*, magnum illum Antonium, iam tum iuuenem nobilitate & opibus inclytum, tanto Euangelicæ paupertatis amore incendere, vt è veſtigio bonis omnibus, quibus ita impensè cæci mortales inhiant, ſeſe exueret, & cæleſtẽ in terris vitam monaſtica profeſſione complecteretur. Inſonat Chriſtus: *Omnis,*
Matt 19.29. *qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.*
Bernard. Matth.19 29. *Hæc ſunt verba*, (ait S. Bernard ſerm. *Ecce nos reliquimus omnia*,) *quæ contemptum mundi in vniuerſo mundo, & voluntariam perſuasêre paupertatem, hæc ſunt, quæ Monachis clauſtra replent, deſerta anachoretis:* hoc claſſicum in Bethlehem & mandras ad vexilla crucis exciuit, Hieronymos, Antonios, Franciſcos, tenerrimas & nobiliſſimas Principes, Paulas, Melanias, Pelagias, & mille agmina corporeorum Angelorum; non miror. Miretur quis placitum S. Bernard. qui ſer. 1. in Septuag. non dubitat aſſerere eum, qui verbum Dei cum fructu audit, legit, meditatur, ſignum habere & teſſeram ſuæ prædeſtinationis; & ne mirêre, rationem affert: *Qui ex Deo eſt, ait veritas, verba Dei audit; propterea vos auditis, quia ex Deo eſtis.* Quocirca S. Cecilia Romæ gloria, Virginum dux, Martyrum anteſignana ſemper Euangelium Chriſti gerebat in pectore, quod nec ignes, nec gladij, nec aculei ei extorquere potuerunt; quin per illud virginitatis & martyrij lauream non tantùm ipſa ſit aſſecuta, ſed & ſponſum Valerianum fratrémque Tiburtium, pluréſque alias ad eandem erudierit & efformarit, vt de ea meritò canat Eccleſia: *Cecilia famula tua Domine, quaſi apis tibi argumentoſa deſeruit.* S. Hilarionis hæreditas erat Euangelium propria manu deſcriptum, quod proinde moriens legarit Heſichio diſcipulo.
Hieronym. *Octogeſimo ætatis ſuæ anno*, ait S. Hier. *cùm abſens eſſet Heſichius, quaſi teſtamenti vice breuem manu propria ſcripſit Epiſtolam, omnes diuitias ſuas ei derelinquens, Euangelium ſcilicet & tunicam, ſaccum, cucullam & palliolum.*

Ita Cænobitæ, Anachoretæ, ſancti omnes ab Euangelio, ſuam quique vitæ formam hauſerunt: multis non alius erat codex. S. Ioannes Calybita librum vnum Euangelij pro ſuo cenſu habuit, nec alium vitæ ducem, nõ alium Doctorem Philoſophiæ tam ſublimis, quâ ita patriæ & parentum affectus vicit, vt Coſmopolitanus, vt ἀπάτωρ
Ex Euangelio Conſtitutiones Monaſticæ acceptæ. & ἀμήτωρ videretur. S. Benedictus, S. Franciſcus, S. Auguſt. S. Baſil. regulas ſuas & conſtitutiones Monaſticas ab Euangelio mutuati ſunt. Hinc & S. Bernard. ſerm. 43. in Cant. Euangelio acceptum refert omnem ſuum profectum à conuerſione ſua. Hac de causâ S. Hieronym. S. Euſtochio Virgini religioſę præcipit diurnam & nocturnã hanc lectionem, adeò vt *tenenti codicẽ ſomnus obrepat, & cadentem faciem pagina ſancta ſuſcipiat.* De S. Paula verò quàm miram ſacrarum Literarum non tantùm ſcientiam, ſed & experientiam, vſúmque commemorat? feminam diceres arcam teſtamenti, & armamentarium Euangelij. In periculis, ait S.
Hieronym. Hieron. loquebatur: *Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam & ſequatur me.* Cùm euerſio totius patrimonij nuntiabatur, aiebat: *Quid enim prodeſt homini ſi totũ mundum lucrifecerit, animæ ſuæ detrimentum patiatur?* Et: *nudus exiui de vtero matris.* In crebra infirmitate: *quando infirma ſum, tunc fortis ſum.* Et; *habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus, donec mortale hoc induat immortalem.* In mœrore cantabat: *Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me? ſpera in Deo.* Inuidia & probris appetita: *Cur non*, ait, *patientiâ liuorem ſuperem, cur non humilitate frangam ſuperbiam, & percutienti maxillam offeram alteram?* Cùm nimio feruore virtutum nonnullis videretur inſana: *Theatrum*, ait, *facti ſumus mundo, Angelis & hominibus.* Et: *nos ſtulti propter Chriſtum; ſed ſtultum Dei ſapientius eſt hominibus.* Cùm eleemoſynas profunderet, ſéque ipſa nudaret: *Beati*, ait, *miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.* Et: *facite vobis amicos de mammona iniquitatis.* In ſui contemptu: *Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo:* humilis premi poteſt, opprimi non poteſt; palma eſt, quò eam magis deprimis, eò altiùs victricem comam attollit. Sola humilitas exaltat. In Paraſitos: *Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem*; adulari non poſſum, palpones odi: Chriſtiana libertas, ſinceritas, veritas cum S. Baptiſta mihi vitâ ſunt cariora. Et quid timeo hominem, qui cras cinis erit, & vermis: ac plura, ad ſingulas vel tentationes, vel virtutes, vel vitia hâc Dei armaturâ pectus obfirmans, prima in Bethlehem Angelicos virginum choros inſtruxit: tanti dux fœmina facti, viros docuit opes, gloriam, regna, plauſus, & omnia fortunæ ac mundi ludibria ridere, contemnere, pedibus premere. Hæc & plura S. Hieronym. ſparſim, & iiſdem ferè verbis in Epitaph. S. Paulæ.

Dvodecima: Lex nullos creauit Apoſtolos; 12.
Euangelium plurimos. Cauſa eſt quam paulò antè aſſignaui. *Viuus enim eſt ſermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vſque ad diuiſionem animæ & ſpiritus, compagum quoque & medullarum, & diſcretor cogitationum & intentionum cordis.* Euangelium enim hanc vim habet, vt credentem mox ſui propagandi ſatagentem, ideòque præconem & prædicatorem efficiat. *Euangeliũ facit Apoſtolos.*

S. Chryſanthus, qui Romam multo ſuo, & ſuorum ſanguine purpurauit, lectione Euangelij aſſidua à Gentiliſmo conuerſus ad Chriſtum, ad eundem & Dariam coniugem conuertit, ac innumeros ille viros, hæc mulieres ad fidem & caſtitatem pellexerunt. Quocirca ipſi à Numeriano Imperatore poſt varia tormenta, ac poſt lupanar, in qua Dariam à ſtupro defendit Leo à Deo immiſſus, viui in terram defoſſi & ſaxis obruti, glorioſum obiêre martyrium anno Domini 284. 25. Octobr. qua die anniuerſariam eorum memoriam & lauream recolit & celebrat Eccleſia, præſertim Romana, quæ idem certaminis eorum oſtendit ſepulchrum & trophæum. *Exempla.*

Germanorum Apoſtolus S. Bonifacius, anno à Virginis partu 750. Chriſti legem cum ſuis in Germania propagans, iugiter ſacrum Euangelij codicem ſecum deferebat, adeo vt eum nec in martyrio dimitteret, quin cùm in eius caput Friſones enſem vibrarent, hunc codicem quaſi ſpiritualem clypeum obiecit, & illuſtri miraculo, licet enſe acuto per medium ſectus ſit liber, nulla tamen littera ea ſectione abolita eſt. S. Dominicus

fax illa Eccleſiæ, Prædicatorum parens Euangelium S. Matth. perpetuum habebat comitem; itáque terebat, vt penè totum memoriter noſſet, cuius illud axioma: *Sine ſacra Scriptura prædicator eſſe non poteſt*. Rectè S. Gregorius in illud Iobi:
Gregor. *Habet argentum venarum ſuarum principia*. Argentum, ait, eſt eloquij vel ſapentiæ claritas. Venæ ſunt S. Script. ac ſi apertè dicat: *Qui ad vera prædicationis verba ſe præparat, neceſſe eſt, vt earũ origines à ſacris paginis ſumat, vt omne quod loquitur, ad diuinæ auctoritatis fundamentum reuocet, atque in eo ædificium locutionis ſuæ firmet*. Hac de cauſa Euangelio ſancti Ioannis immortuus eſt V. Beda, & penè animam agens, vt commentarium hunc abſolueret, accito Scribâ: *Accipe*, inquit, *calamum & feſtinanter ſcribe*. Et tandem: *conſummatum eſt*; ac cygnæum canens: *Gloria Patri & Filio & Spiritui ſancto*, placidiſſimè ſpiritum emiſit, pro fide & labore Dei viſione beandum, anno Domini 731.

Quin & Carolus Imper. vti corpore, ita ſacrarum literarum & rerum geſtarum gloria magnus, ſub obitum coronato Aquiſgrani Ludouico filio, totum ſe orationibus, eleemoſynis & literis dedit: ipſe ſcilicet quatuor Euangelia ad Græca & Syra exemplaria egregiè correxit, eiſque vacauit ad vltimum vſque vitæ agonem: codex eius religioſè Aquiſgrani, vt ipſe vidi, aſſeruatur. Idem imitantur Hæretici velut Catholicorum ſimiæ. De vno Philippo Melanchtone celebre eſt, nuſquam eum profectum eſſe, nuſquam conſediſſe, non cœnaſſe, non prandiſſe niſi latero ei adeſſet codex Euangelij; ita profanus & ater hic terræ filius hac larua, quà ſapientiæ, quà ſanctimoniæ multis fucum fecit. Sed miſſis ſectariis ad Orthodoxos Apoſtolos redeamus. S. Barnabas primus cum ſancto Paulo gentium Apoſtolus, ad eaſiturus Euangelium S. Matth. propria manu deſcriptum quaquauerſum circumtulit, ac tandem pro eo martyr in Cypro occumbens, cum eodem quaſi cum pignore cæleſtis reſurrectionis ei promiſſæ, ſepeliri voluit: vnde Euangelium hoc in pectore eius repertum eſt ſub Zenone Imper. vti habet eius vita. Sanctus Bartholomæus, teſte Euſeb. lib. 5. Hiſtor. cap. 10. 5. Matthæi Euangelium Hebraicè ſcriptum ſecum ad Indos detulit, ibique reliquit, ac poſt centum & amplius annos Pantenus illud ibidem repertum Alexandriam tranſtulit. Quis Saulum effecit Paulum? vtique Euangelium. Iſti ſunt viri, ait S. Leo ſer. 1. de ſanctis Petro & Paulo, per quos tibi, ô Roma Euangelium Chriſti reſplenduit: hi Euangelium à Chriſto ſibi creditum tibi in depoſitum tradiderunt, illúdque ſuo ſanguine obſignarunt, vt ipſum purum putum conſerues, cæteriſque Eccleſiis quaſi magiſtra veritatis tradas, & explices. Hoc eſt, quod tibi incla-
Rom. 15. 16 mat Paulus Roman. 15. 16. *Vt ſim miniſter Chriſti in gentibus ſanctificans* (Græcè ἱερουργῶν, id eſt, conſecrans, ſacrificans) *Euangelium Dei, vt fiat oblatio gentium accepta & ſanctificata in Spiritu ſancto*. Euangelium ergo, & Euangelij prædicatio ac interpretatio eſt ſacrificium, victima ſunt Romani & gentes Euangelio credẽtes; hos enim quaſi victimam gratiſſimam euangelizando Deo obtulit. Libamen eſt ſanguis Pauli, quo hoc ſacrificium rigatum & ſancitum eſt. Idem ad Epheſ.
Epheſ. 3. 8. cap. 3. 8. *Mihi*, ait, *omnium ſanctorum minimo data eſt gratia hæc, in gentibus euangelizare inueſtigabiles diuitias Chriſti & illuminare omnes, quæ ſit diſpenſatio Sacramenti abſconditi à ſæculis in Deo, qui omnia creauit, vt innoteſcat Principatibus & Poteſtatibus in cæleſtibus, per Eccleſiam, multiformis ſapientia Dei*. Paulus ergo fuit Doctor Angelorum, docuit principatus & poteſtates Euangelium Chriſti, ait ibid. S. Chryſoſt. Idem 1. ad Cor.
cap. 9. *Væ mihi eſt, ſi non euangelizauero. Quæ eſt ergo merces mea, quæ glorior vt Euangelium prædicans, ſine ſumptu ponam Euangelium, vt non abutar poteſtate mea in Euangelio*. Pauli ergo imitatores, aſſeclæ & cooperatores ſunt, qui Euangelium tractant, explicant, prædicant tam indigenis, quàm exteris; tam fidelibus, quàm infidelibus; quibus meritò gratulatur Iſaias cap. 52. 7. & Paulus Roman. 10. 15. *Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona!* 1. Cor. 9. Rom. 10. 15

Supereſt, vt in mores noſtros & alienos hæc Euangelij dogmata conferamus: Euangeliũ enim eſt ſpeculum in quo quiſque faciem ſuam, æquè ac alienam intueatur, detergat, poliat & ornet. *Non ſit*, ait S. Auguſt. ſerm. 112. de temp. *mora in faciendo, quod intus ſapitis intelligendo. Et ille beatiſſimus eſt, qui diuinas ſcrip. vertit in opera*, vt diuina Chriſti verba in diuina eius facta imitando transferat. Audi S. Bernard. ad milites templi cap. 11. *Vita Chriſti viuendi mihi regula extitit*. Et D. Gregor. lib. 30. Moral. cap. 30. *Deus*, inquit, *inter nos homo factus eſt, vt non ſolùm nos ſanguine fuſo redimeret, ſed etiam oſtenſo exemplo commutaret*. Planius adhuc & plenius D. Baſil. in conſtitutionibus Monaſticis, cap. 2. *Omnis actio*, inquit, *omnis item ſermo Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti; excolendæ pietatis, virtutiſque obeundæ regula eſt. Propter hoc enim humanam naturam ſuſcepit, vt in ſe velut in tabula quadam, veram nobis pietatem ac virtutem depingeret, eámque omnibus nobis ante oculos ſtatutam, vnicuique pro viribus imitandam ſeu archetypũ proponeret*. Chriſtus enim eſt α & ω, primus & vltimus. Apoc. 1. 4. *Primus æternitate*, ait S. Ambroſ. *vltimus humilitate*. Vnde ab Iſaia c. 53. v. 3. vocatur *nouiſſimus virorum*, Hebr. *deſitio vel ceſſatio virorum. O nouiſſimum* exclamat S. Bernard. *& altiſſimum! O humilem & ſublimem! O opprobrium hominum & gloriam Angelorum!* Diſcamus igitur ex Euangelio Euangelicè, id eſt, Angelicè viuere. Chriſtus enim quaſi Angelus è cælo deſcendit, vt homines Angelicam doctrinam æquè ac vitam doceret, imò ex hominibus Angelos, & quaſi Deos quoſdam efficeret. *Ecce ego*, ait ipſe per Malachiam cap. 3. *mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam, & ſtatim veniet ad templum ſuum Dominator, quem vos quæritis, & Angelus teſtamenti, quem vos vultis*. Quare ab ipſo, qui æterna eſt Patris ſapientia, aſſiduè lumen poſtulandum, ſpiritus & gratia, vt ipſe, qui olim in medio Doctorũ S. Scrip. conſedit, Euangelium inchoaturus, etiam nunc idem docentibus æquè ac diſcentibus pandat, vt illud intelligamus, & intellectum actionibus Chriſtianis compleamus. Hoc enim ei eſt volupe. *Neſciebatis*, ait, *quia in his, quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe?* In ſcripturis vtique priſcis, quæ mihi & Euangelio præluſerunt, de quibus audio & ſciſcitor ſcribas & legis Doctores, vt ex iis me Chriſtum & Meſſiam à Patre miſſum agnoſcant. Dicamus ergo & identidem dicamus, ſi non pari, certè ſimili deuotionis affectu cum S. Auguſt. lib. 4. de Trinit. cap. 1. *In hoc genere hominum* (qui dolorem habent peregrinationis ſuæ, ex deſiderio patriæ, & conditoris eius beati Dei) *in familia Chriſti tui Domine Deus meus, inter pauperes tuos gemo, da mihi de pane tuo reſpondere hominibus, qui non eſuriunt*

August. Gregor. Basil. Ambroſ. Bernard. Auguſt.

rium & ſitiunt iuſtiam, ſed ſatiati ſunt & abundant. Satiauit autem illos phantaſma eorum, non veritas tua, quam repellendo reſiliunt, & in ſuam vanitatem cadunt. Ego certè ſentio quàm multa figmenta pariat cor humanum. | *Et quid eſt cor meum niſi cor humanum? ſed hoc oro Deum cordis mei, vt nihil ex eis figmentis pro ſolido vero eructem in has litteras, ſed inde veniat in eas quicquid per me venire potuerit, vnde mihi quamuis proiecto à facie oculorum ſuorum, & de longinquo redire conanti per viam, quam ſtrauit humanitati diuinitas Vnigeniti ſui, aurora veritatis eius aſpergitur.* Et paucis interiectis: *Omnino enim Dei eſſentia, qua eſt, nihil mutabile habet, nec in æternitate, nec in veritate, nec in voluntate: quia æterna ibi eſt veritas, & æterna charitas; & vera ibi eſt charitas, vera æternitas; & chara ibi eſt æternitas, & chara veritas.*

Aperi nobis Domine Ieſu arcana veritatis, veræque charitatis tuæ, qui habes clauem Dauid; qui aperis, & nemo claudit; claudis & nemo aperit, vt illam clarè cognoſcamus, cognitam colamus & diligamus, dilectam opere exerceamus, quia tu es amor noſter, deſiderium noſtrum, vita & beatitudo noſtra, Amen.

CAPVT II.

De Euangeliorum numero, ordine, diſſonantia & conſonantia.

PErmulti olim ſcripsêre Euangelia, præſertim Hæretici, illáque Apoſtolis ſuppoſuerunt, & eorum nomine inſignierunt, vt illis, indéque ſuæ hæreſi auctoritatem conciliarent: *Vnde à diuerſis authoribus edita*, ait S. Hieronym. procem. in S. Matth. *diuerſarum hæreſeon fuère principia, vt eſt illud iuxta Ægyptios, & Thomam, & Matthiam, & Bartholomæum, duodecimque Apoſtolorum, Baſilidis atque Apellis, ac reliquorum, quos enumerare longiſſimum eſt: cùm tantùm in præſentiarum hoc neceſſe ſit dicere, extitiſſe quoſdam, qui ſine ſpiritu & gratia Dei conati ſunt magis ordinare narrationem, quàm hiſtoriæ texere veritatem. Quibus iure poteſt illud propheticum coaptari: Væ qui prophetant de corde ſuo, qui ambulant poſt ſpiritum ſuum; qui dicunt: dicit Dominus: & Dominus non miſit eos: De quibus & Saluator in Euangelio Ioannis loquitur: Omnes qui ante me venerunt, fures & latrones fuerunt.* Et poſt plura: *Quibus cunctis perſpicuè oſtenditur, quatuor tantùm debere Euangelia ſuſcipi, & omnes Apocryphorum nænias mortuis magis hæreticis, quàm Eccleſiaſticis, canendas.* Igitur hæc quatuor duntaxat ſunt Euangelia Canonica, vt talia enim ea probauit Eccleſia ex doctrina & traditione Apoſtolorum. Nam Euangelium S. Marci probauit ſanctus Petrus: S. Lucæ Paulus. S. Matthæi chorus Apoſtolorum, qui abituri in ſuas Prouincias, illud ſecum detulerunt: S. Ioannis omnes Aſiæ Epiſcopi cæterique fideles. Citant Origenes & ſanctus Hieronymus ſubinde Euangelium ſecundùm Hebræos, quaſi ſancti Matthæi: quare illud idem fuiſſe videtur cum Euangelio ſancti Matthæi, ſed additionibus variis, iiſque incertis hinc inde deprauatúm: vnde auctoritas eius eſt dubia & incerta: Tranſtulit tamen illud ex Hebræo in Latinum ſanctus Hieronymus Audi de eo ipſum in catalogo virorum illuſtrium, in Iacobo fratre Domini: *Euangelium, quod appellatur ſecundùm Hebræos, à me nuper in Græcum Latinúmque ſermonem tranſlatum, quo Origenes ſæpe vtitur, poſt reſurrectionem Saluatoris de Iacobo ſic refert: Dominus autem cùm dediſſet ſindonem ſeruo Sacerdotis, iuit ad Iacobum, & apparuit ei; iurauerat enim Iacobus ſe non comeſturum panem ab illa hora, qua biberat Calicem Domini, donec videret eum reſurgentem à mortuis.* Rurſúſque poſt paululum: *Afferte*, ait Dominus, *menſam & panem*, ſtatimque additur: *Tulit panem, ac benedixit, & fregit, & dedit Iacobo iuſto, & dixit ei: Frater mi comede panem tuum, quia reſurrexit filius hominis à dormientibus.* Hæc Hieronymus, qui in eodem libro de Ignatio loquens, inquit: *Ignatius vnam ad Smyrnæos ſcripſit Epiſtolam, in qua de Euangelio quod nuper à me tranſlatum eſt, ſuper perſona Chriſti ponit teſtimonium, dicens: Ego verò & poſt reſurrectionem eum in carne vidi, & credo, quia ſit. Et quando venit ad Petrum & ad eos, qui cum Petro erant, dixit eis: Ecce palpate, quia ego dæmonium non ſum incorporale; & ſtatim tetigerunt eum & crediderunt.* Inſuper Orig. tom. 2. in Ioan, ex Euangelio hoc citat illud: *Dixit Chriſtus: Modò accepit me mater mea, Spiritus ſanctus vno capillorum, & me in montem magnum Thabor portauit.* Quæ quidem ſententia, niſi candidè conſideretur, videtur continere hæreſim Gnoſticorum Valentinianorum aſſerentium Spiritum ſanctum eſſe matrem Chriſti.

Quatuor tantum Euangelia

Vnde?

Hieronym.

Origen.

Origenes tamen hoc ita excuſat, quòd Spiritus ſanctus vocetur mater non generatione, ſed imitatione, quia imitatur patrem, eiúſque voluntati ſe conformat: quæ excuſatio videtur frigida. Beda quoque hoc Euangelium laudat, & à veteribus probatum aſſerit. Vt vt eſt, certum eſt non eſſe Canonicum, nec habere auctoritatem S. Scripturæ. Porrò Euangelium hoc ſecundùm Hebræos vocatur quoque Euangelium Nazaræorum, quia eo Nazaræi vtebantur. Audi S. Hieronymum in cap. 12. Matth. v. 13. vbi agitur de manu arida à Chriſto ſanata: *In Euangelio*, inquit, *quo vtuntur Nazareni & Ebionitæ (quod nuper in Græcum de Hebræo ſermone tranſtulimus, & quod vocatur à pleriſque Matthæi authenticum) homo iſte, qui aridam habet manum, cæmentarius ſcribitur iſtiuſmodi vocibus auxilium precans: Cæmentarius eram manibus victum quæritans: precor te Ieſu vt mihi reſtituas ſanitatẽ, ne turpiter mendicẽ cibos.*

Euãgelium ſecundũ Hebræos non eſt Canonicum.

Hieronym.

Porrò Nazareni fuère Iudæi ad Chriſtum conuerſi, qui cum Euangelio ſeruantes legem Moſis, ab Eccleſia eiecti ſunt, ac Euangelium Hebraicum S. Matthæi, quod primò purum intactúmque ſeruarant, additionibus quibuſdam vitiaſſe videntur, æquè ac fecère Ebiunæi, & Carpocratiani.

QVÆRES cur præcisè quatuor ſunt Euangelia & Euangeliſtæ, non plures, non pauciores? Varij varias dant cauſas. Primò S. Auguſt. lib. 1. de conſenſu Euang. cap. 2. reſpondet id factum eſſe ob quatuor mundi plagas, quibus prædicandum erat Euangelium: *Quoniam*, inquit, *quatuor ſunt partes orbis terræ, per cuius vniuerſitatem Chriſti Eccleſiam dilatari ipſo ſui numeri exordio quodammodo declararunt.*

Cur quatuor Euangeliſtæ

Reſp. 1.

Auguſtin.

Secundò, hi quatuor ſunt velut *quatuor columnæ Eccleſiæ, in quibus velut in quadrato lapide S. fidei ſtructura conſurgit*, ait S. Gregor. lib. 1. Epiſt. 24. Ædificia enim quadratâ formâ fiunt, vt ſint firma. Vnde & cæleſtis Ieruſalem in quadro poſita dicitur. Apocal. 21. 16.

2. Gregor.

Tertiò.

Digitized by Google

3\. Tertiò, quia quaternarius eſt numerus ſolidus & quadratus: hic ergo ſignificat Euangeliorum ſoliditatem & perfectionem. Vnde Philo lib. de mundi opificio ait, quaternarium numerum primum ſolidi naturam oſtendere: nam in vnitate cenſetur punctum, in binario linea; vbi acceſſit latitudo fit ſuperficies ad ternarium pertinens: hæc quò minus ſit corpus naturâ ſolidum, vnâ deſtituitur altitudine, quâ iunctâ ad ternarium, fit quaternarius. Diuus item Auguſt. lib. 83. quæſtionum, quæſt. 57. *Progreſſio*, ait, *à puncto ad longitudinem, à longitudine ad latitudinem, à latitudine ad altitudinem ſoliditatem corporis facit, quæ rurſus quaternario numero continetur.* Præterea nec illud ignorandum (ait Philo) quòd primus numerorum quatuor, quadrangulus eſt, pariter par, menſura æquabilitatis & iuſtitiæ, indéque omnis virtutis. Quocirca Ariſtoteles lib. 1. Rhetor. cap. 12. virum perfectum comparat quadrato. Nam hic numerus eſt primus pariter par, tanquam iuſti æquiq; menſura. Idem continet trinam ſolidi corporis cum puncto dimenſionem. Denique quaternarius eſt denarij, qui omnium eſt perfectiſſimus, cauſa, baſis & fons. Nam numeri omnes ab vnitate vſque ad quaternarium, ſi eidem addantur, faciunt denarium, ſcilicet adde 1. 2. 3. 4. efficies decem.

Auguſt.

4\. Quartò, alij aſſignant cauſam quòd totidem, ſcilicet quatuor literæ ſint in nomine Dei tetragrammato יהוה, quatuor primaria Dei attributa, quæ Euangeliis explicantur, repræſentantes. Alij, quia quatuor ſunt flumina paradiſi. Ita S. Auguſtinus 13. Ciuit. cap. 21. & S. Hieronym. in Prol. S. Matth. Verùm hæc omnia myſtica & ſymbolica ſunt: vnde hiſce ſimiles cauſas, vel potiùs analogias ſymbolicas ad viginti recenſet noſter Ioannes de la Haye in Apparatu Euangelico c. 29.

5\. *Genuinè.* Quintò ergo ad literam propria & genuina cauſa eſt, quòd ſicut in aula cæleſti ſunt quatuor Cherubini, quaſi Principes & Sapientes Dei; ſic in Eccleſia terreſtri decuit eſſe quatuor Euangeliſtas, quaſi Principes & Cherubinos Chriſti. Id ita eſſe patet Ezech. 1. vbi ipſe quatuor hoſce Cherubinos cum quatuor ſtemmatibus, quatuor Dei attributa repræſentantibus depingit. Adde, duos Euangeliſtas initio ſui Euangelij duas deſcribere Chriſti naturas, ſcilicet Matthæus humanam, Ioannes diuinam: duo verò reliqui duplicem Chriſti dignitatem, ſcilicet Marcus regiam, Lucas ſacerdotalem, ita Rupert. in cap. 1. Ezech. cap. 7. *Chriſtus enim eſt homo naſcendo, vitulus moriendo, leo reſurgendo, aquila aſcendendo*, ait S. Hieronym. Præfat. in Marcum, vel quiſquis eſt Auctor. Stylus enim indicat non eſſe S. Hieronymi. Hic ergo currus Cherubicus eſt quadriga Euangelij à quatuor equis, id eſt, Euangeliſtis agitata, & toto orbe circumacta. Quocirca per quatuor Cherubinos, quos vidit Ezechiel cap. 1. & S. Ioannes Apocal. cap. 4. quatuor Euangeliſtas ſignificari docent S. Hieronymus, S. Athanaſius, S. Auguſtinus, S. Irenæus, S. Gregorius, S. Ambroſius, Beda, cæterique Patres & Interpretes, vnanimi conſenſu.

Quatuor Euangelia quatuor Cherubini.

Audi S. Hieronymum Epiſt. 103. ad Paulinum: *Matthæus, Marcus, Lucas, & Ioannes quadriga Domini, & verum Cherubim, quod interpretatur ſcientiæ multitudo: per totum corpus oculati ſunt, ſcintillæ emicant, diſcurrunt fulgura, pedes habent rectos & in ſublime pendentes, terga pennata, & vbique volitantia. Tenent ſe mutuò, ſibi perplexi ſunt, & quaſi rota in rota voluuntur & pergunt, quocunque eos flatus S. Spiritus perduxerit.*

Iam verò Cherubini Ezechielis quaternas habebant facies & formas, ſcilicet Leonis, Vituli, Hominis & Aquilæ. Vnde S. Ioannes Apocal. 4. illos vocat quatuor animalia: *Animal primum*, inquit, *ſimile leoni, & ſecundum ſimile vitulo, & tertium ſimile homini, & quartum ſimile aquilæ volanti.* Et poſt paululum: *Plena erant*, inquit, *oculis, & requiem non habebant, die ac nocte dicentia: Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui eſt, & qui venturus eſt.* Apocal. 4.

Leo denotat S. Marcum, cuius facies, id eſt, initium Euangelij eſt clamor & rugitus S. Ioannis Baptiſtæ in deſerto: *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum.* Vitulus denotat S. Lucam, qui Euangelium ſuum orditur à ſacerdotio veteri (cuius victima erat vitulus) Zachariæ, qui pater fuit Baptiſtæ. Homo denotat S. Matthæum, qui incipit ab humana Chriſti genealogia. Aquila denotat S. Ioannem, altiſſime è terra in cælum inſtar aquilæ ſe librantem, & illud diuinitatis exordium intonantem: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*, vt meritò S. Dionyſ. Areopag. Epiſt. ad eundem S. Ioannem, ipſum vocet *Solem Euangelij*, eiúſque Euangelium nuncupet memoriam & renouationem Theologiæ illius, quam ipſe recumbens in pectore Chriſti ex eo hauſit, ac Euangelio, quaſi Solis radio, poſteris intuendam reliquit.

Leo eſt Marcus. Cur?

Vitulus eſt Lucas

Homo eſt Matthæus.

Aquila eſt Ioannes.

Audi S. Hieronymum Procœm. in S. Matth. *Hæc igitur quatuor Euangelia multò ante prædicta, Ezechielis quoque volumen probat, in quo prima viſio ita contexitur: Et in medio ſicut ſimilitudo quatuor animalium; & vultus eorum facies hominis & facies leonis & facies vituli & facies aquilæ. Prima hominis facies Matthæum ſignificat, qui quaſi de homine exorſus eſt ſcribere: Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abraham. Secunda Marcum; in qua vox leonis in eremo rugientis auditur: Vox clamantis in deſerto: parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius. Tertia vituli, quæ Euangeliſtam Lucam à Zacharia Sacerdote ſumpſiſſe initium præfigurat. Quarta Ioannem Euangeliſtam, qui aſſumptis pennis aquilæ ad altiora feſtinans, de verbo Dei diſputat.* Hieronym.

Porrò quatuor hæc animalia, primaria quatuor Chriſti attributa, & quaſi ſtemmata ſignificant, nimirum leo fortitudinem regiam, quam vel maximè in reſurrectione ex morte & ſepulchro oſtendit. Sicut enim leo Rex eſt animalium; ſic Chriſtus Rex eſt fidelium, imò omnium hominum & Angelorum. Vitulus notat eiuſdem ſacerdotium, quòd ipſe in cruce ſeipſum in holocauſtum & victimam pro peccato Deo patri offerens, peregit & conſummauit: Homo, eiuſdem humanitatem ex Virgine aſſumptam, eiúſque dicta, factáque; Aquila, diuinitatem & aſcenſum in cælum. Singula hæc animalia quaternas habebant facies, eò quòd initia aliorum trium Euangeliſtarum, adeóque totam narrationis Euangelicæ ſeriem quartus quiſque complectatur, vt rectè notauit Primaſius. Vide dicta Ezech. 1. verſ. 28. quæſt. 3. & Apocal. 4. Paulò aliter hæc quatuor aſſignant S. Auguſt. lib. 1. de Conſenſu Euang. cap. 3. & lib. 4. cap. 10. ac S. Hieronym. lib. 1. contra Iouin. & Rupertus: Matthæus, inquiunt, præcipuè commendat regiam in Chriſti humanitate dignitatem, Marcus propheticam, Lucas ſacerdotalem, Ioannes diuinam. Chriſtus enim fuit Rex, Propheta, Sacerdos & Deus.

Chriſti quatuor ſtemmata.

Iam quoad ordinem temporis, Primus Euangelium

gelium ſcripſit S. Matthæus; ſecundus S. Marcus; tertius ſanctus Lucas; quartus S. Ioannes. Audi S. Hieronymum Proœmio in S. Matth. *Primus omnium Matthæus eſt publicanus, cognomento Leui, qui Euangelium in Iudæa Hebræo ſermone edidit ob eorum vel maximè cauſam, qui in Ieſum crediderant ex Iudæis, & nequaquam legis vmbram ſuccedente Euangelij veritate ſeruabant. Secundus Marcus, interpres Apoſtoli Petri, & Alexandrinæ Eccleſiæ primus Epiſcopus: qui Dominū quidem Saluatorem ipſe non vidit, ſed ea quæ magiſtrum audierat prædicantem, iuxta fidem magis geſtorum narrauit quàm ordinem. Tertius Lucas medicus, natione Syrus, Antiochenſis, cuius laus in Euangelio, qui & ipſe diſcipulus Apoſtoli Pauli, in Achaia Bœotiaque partibus volumen condidit, quædam altius repetens: & vt ipſe in proœmio confitetur, audita magis quàm viſa deſcribens. Vltimus Ioannes Apoſtolus & Euangeliſta, quem Ieſus amauit plurimum, qui ſupra pectus Domini recumbens puriſſima doctrinarum fluenta potauit: & qui ſolus de cruce meruit audire: Ecce Mater tua.* Audi & S. Auguſtinum lib. 1. de Conſenſu Euang. cap. 2. *Primum*, ait, *Matthæus, deinde Marcus, tertiò Lucas, vltimò Ioannes. Vnde alius eis fuit ordo cognoſcendi, atque prædicandi, alius autem ſcribendi. Ad cognoſcendum quippe, atque prædicandum, primi vtique fuerunt, qui ſecuti Dominum in carne præſentem, dicentem audierunt, facientémque viderunt, atque ex eius ore ad euangelizandum miſſi ſunt; ſed in conſcribendo Euangelio, quod diuinitùs ordinatum eſſe credendum eſt, ex numero eorum, quos ante paſſionem Dominus elegit, primum atque vltimum locum duo tenuerunt. Primum Matthæus, vltimum Ioannes, vt reliqui duo qui ex illo numero non erant, ſed tamen Chriſtum in illis loquentem ſecuti erant, tanquam filij amplectendi, ac per hoc in loco medio conſtituti, vtroque ab eis latere munirentur. Horum ſanè quatuor ſolus Matthæus Hebræo ſcripſiſſe perhibetur eloquio, cæteri Græco.*

Hieronym.

Auguſtin.

Inſuper tam appoſitè hi quatuor ſcripsêre dicta, geſtáque Chriſti: vt muſicam Diateſſaron harmoniam efficere videantur: ſic enim quiſque ſcribit, vt ab aliis ſtylo diſſonet, ſed ſenſu & re ipsâ conſonet. Quod enim vnus tacet, alter ſupplet: quod hic conciſè perſtringit, alter enucleatè exponit: quod ille obſcurè indicat, iſte clarè enunciat. Audi S. Auguſtinum loco iam citato: *Et quamuis ſinguli ſuum quendam narrandi ordinem tenuiſſe videantur; non tamen vnuſquiſque eorum velut alterius præcedentis ignarus, voluiſſe ſcribere reperitur, vel ignorata prætermiſiſſe quæ ſcripſiſſe alius inuenitur, ſed ſicut vnicuique inſpiratum eſt, non ſuperfluam cooperationem ſui laboris adiunxit.*

Auguſtin.

Plura hac de re dicam in canonibus, quos mox ſubiungam, vbi quàm diſpar ſit eorum paritas, concors diſcordia, oſtendam; ac ſimul quàm ſuauem hæc diſcors eorum concordia efficiat hiſtoriæ melodiam & concentum, demonſtrabo.

Deinique hæc Euangeliſtarum diaphonia *maximum eſt teſtimonium veritatis*, ait Chryſoſt. præfat. in Matth. *Si enim ex toto & in omnibus conſonarent, & cum nimia diligentia atque cura vſque ad tempora & loca omnia, vſque ad ſingula æqualiter verba concurrerent, nemo inimicus credidiſſet vnquam, ſed eos communi ad decipiendum conſilio congregatos, quaſi ex humana quadam compoſitione Euangelium condidiſſe; non enim ſimplicitatis tam ſollicitam conſonantiam indicarent.* Et poſt nonnulla: *Siue enim vnus quilibet vniuerſa dixiſſet, ſuperfluus iam fuiſſet numerus cæterorum; ſiue varia omnia inter ſe ſcripſiſſent, ac noua omnia, nullum potuiſſet conuenientia apparere documentū: propterea & communiter multa dixerunt, & nihilominus quiſque proprium aliquid ac ſpeciale conſcripſit; & ne ſuperfluè & importunè aliquid videretur adiectum, ſi nihil adderetur noui; nec tota rerum fides adduceretur in dubium, ſi omnia diuerſa dixiſſent.*

Chryſoſt.

CAPVT III.

De Interpretibus Euangeliorum.

SYriaca Euangeliorum ex Græco, vt videtur, interpretatio exſtat in Bibliis Regiis. Arabica cum traductione Latina impreſſa eſt Romæ in Typographia Medicea anno Domini 1591. vtrāque crebrò citabo.

Romæ pariter in Bibliotheca Vaticana, & in noſtra Collegij Romani reperi Euangelia Copticè ſiue Ægyptiacè, Æthiopicè & Perſicè conſcripta, illàque vetuſta: mox enim à Chriſti temporibus Euangelium in Ægyptum illatum eſt à S. Marco, in Æthiopiam à S. Matthæo, in Perſidē à SS. Simone & Iuda. Vnde in his Regionibus floruit tum Euangelica fides, vita & perfectio. Quocirca ibidem extitêre tot examina SS. Monachorum, æquè ac fortiſſimorum Martyrum. Euangelium Perſicum à R. P. Hieronymo Xauerio Societatis Ieſu, cognato S. P. Franciſci Xauerij, ex ciuitate Agra, quæ eſt Regia Regis Megor, quaſi pretioſum donum, & inſigne antiquitatis monumentum, tranſmiſſum eſt ad Collegium Romanum, vbi illo vſus ſum. Codex hic ex originali tranſcriptus eſt anno 730. Maurorum, quos ſcilicet Mauri numerant ab ortu ſuæ ſectæ Mahometis, quæ cœpit anno Chriſti 591. Annus ergo 790. Maurorum, eſt annus ab ortu Chriſti 1381. quo tranſcriptus eſt hic Codex. Sed originale ipſum longè eſt antiquius: vnde & perplura habet vocabula Perſica valde iis, quibus nunc Perſæ vtuntur, diſſimilia. His omnibus ſubinde vtar, ſed ſobriè & cum grano ſalis: non enim habent iſtam auctoritatem & fidem, quam obtinent Euangelia Græca & Latina; illa tamen confirmant, & ſubinde illuſtrant. Porrò Romæ ſunt Æthiopes, ſiue Abyſſini, ideóque iuniores ex eis Sacerdotes Collegium Romanum frequentant; ſunt & aliarum linguarum periti; in Vrbe enim eſt orbis. Hi mihi Euangelia ſuæ gentis & linguæ interpretati ſunt, ac præſertim R. P. Athanaſius Kircher Societatis noſtræ, linguarum Orientalium peritus, vti patet ex earum Lexico, quod nuper edidit.

Porrò eſto S. Matthæus prædicarit in citeriori Æthiopia, quæ vicinior eſt Ægypto, hodiéque *Sonnar* nuncupatur, vbi nigriores ſunt Æthiopes, ac mortuus dicatur in ciuitate Luah, vbi etiamnum templa in honorem ſancti Matthæi exiant: tamen reliqua Æthiopia, ſiue Abyſſia, Euangelia cæteráſq; SS. Scripturas æquè ac fidē Chriſti accepta refert cuidam Monacho Æthiopi, cui nomen Aba Salama, id eſt, pater pacis, eo quod veram pacem & ſalutem eis attulerit. Hic educatus apud Arabes Orientales, ab eis Chriſtianam fidem & S. Scripturam hauſit, ac deinde vniuerſæ Æthiopiæ eaſdem communicauit; vnde eius habetur Apoſtolus. Quocirca Æthiopica

Digitized by Google

S. Scripturæ verſio cum Arabica, ceu matrice ſua, conſentit.

Plurimi priſcis temporibus, æquè ac poſterioribus & modernis Commentarios ſcripsēre in Euangelia (nonnulli in omnia, plures in vnum aliquod) illáque ſuis commentationibus illuſtrarunt, nimirum Origenes, S. Hieronymus, S. Auguſtinus, S. Ambroſius, S. Cyrillus, S. Chryſoſtomus, S. Gregorius, Beda, Theophilus, Euthym. Audi S. Hieronymum procœmio in Matthæum: *Legiſſe* Hieronym. *me fateor ante annos plurimos in Matthæum Origenis vigintiquinque volumina, & totidem eius homilias, commaticúmque interpretationis genus: & Theophili Antiochenæ vrbis Epiſcopi Commentarios: Hippolyti quoque martyris, & Theodori Heracleotæ, Apollinariíque Laodiceni ac Didymi Alexandrini: & Latinorum Hilarij, Victorini, Fortunatiani opuſcula: è quibus etiamſi parua carperem, dignum aliquid memoria ſcriberetur.*

Recentiorum penè infinitus eſt numerus. Hic ergo Interpretum copia parit eligendi inopiam, vt lector dicat cum priſca Niobe:

Ouid. *Inopem me copia fecit.*

Inter tam varios enim in ſenſu euariantes, neſcis quem præferas, & ſequaris. Multi quoque ita prolixi ſunt, vt non ſtudioſi modò, ſed & Doctores, qui toti S. Scripturæ vacant, iis euoluendis tempus & otium, æquè ac capitis robur viréſque requirant. Eminent Alphonſus Toſtatus Epiſcopus Abulenſis, qui quatuor ingentes tomos in vnum S. Matthæum elucubrauit; Cornelius Ianſenius Epiſcopus Gandauenſis, Franciſcus Lucas Decanus Audomarenſis; ac è Societate noſtra Alphonſus Salmeron, Ioannes Maldonatus, Franciſcus Toletus, Sebaſtianus Barradius. Ianſenius interpretandi ſoliditate excellit, Lucas in *Qui Interpretes in quo excellant* linguis, Græcâ, Hebræâ, Chaldæâ, Syriacâ: Salmeron in adaptandis parabolis. Toletus maturitate iudicij; Barradius in Moralibus, quæ meditationi æquè ac concioni ſubſeruiunt. Nouatores quoque ac Sectarij plurimi in Euangelia commentati ſunt. Tanta enim Euangeliorum apud omnes ſemper fuit veneratio, vt noſtro æuo Lutheri aſſeclæ nuncupati voluerint Euangelici, cùm verà eſſent Cacangelici; ac nemo diuinam Euangeliorum auctoritatem in dubium reuocare auſus ſit, præter Maniacos, Manichæos, Ebionem, Cherinthum, Carpocram, Marcionem & noſtros Enthuſiaſtas, Anabaptiſtas & Seruetanos, Hæretici, inquam, innumeri Euangelia ſuis commentis inſignierunt, aut potiùs temerarunt & vitiarunt, vt Lutherus, Caluinus, Zuinglius, Beza, Pelicanus, adeò vt Auguſtinus Marloratus eorum Symmyſtes, ex eorum viginti facilè celebrioribus catenam contexuerit.

Hoſce ego euolui, partim cùm Louanij anno Domini 1600. partim cùm Romæ publicè in Scholis Euangelia pertractarem, docerem & dictarem; ac nunc euoluo eos, qui poſteriùs in illa ſcripſerunt. Iam enim ſenior, ætatem penè omnem in hac ſacræ Scripturæ palæſtra diſcenda contriui, ac à quadraginta ferè annis illam quà docendo, quà ſcribendo, docere ſatago. Nemo enim in arte tam vaſta, tam ſublimi & difficili poteſt eſſe Magiſter & Doctor, niſi qui antè ſtudendo in ea diu fuerit Doctorum diſcipulus: nimirum *Diuinatio in ore Doctoris, in doctrina non errabit os eius.*

Denique bipartitus fuit, & eſt, Euangelia explicandi modus & ratio; Prior multorum olim & etiamnum, vt ſcilicet quatuor SS. Euãgelia ſibi inuicem aptè intexentes, ex iis vnum Monoteſſaron pulchrâ harmoniâ contexerent. Fecit id primus Theophilus, ſeptimus à ſancto Petro Antiochiæ Epiſcopus, inquit S. Hieronymus ad Algaſiam: deinde Tatianus Eucratitarum parens; tertiò Ammonius, quem, vt ait S. Hieronymus, ſecutus eſt Euſebius Cæſareenſis: recentiores multi id imitati ſunt, ſed magnâ præ cæteris laude Cornelius Ianſenius. Poſterior eſt eorum, qui Euangelia ſigillatim ex ordine ſunt proſecuti, & etiamnum proſequuntur: poſteriores hoſce ego ſequar: tum quia hæc methodus magis plana, obuia, & ordinata eſt. Facile enim eſt locum, quem quæris in Euangelio quolibet ſeorſim inuenire; difficile verò in Monoteſſaro, puta in concordia è quatuor in vnum conflata, ideóque confuſa: tum quia mei muneris eſt S. Scripturam vti extat, explicare, non autem nouum Euangelium, aut nouam Euangelij harmoniam cudere. Ita tamen id exequar, vt vni Euangeliſtæ illa quę alij commemorant, inſeram, ad illúmque in aliis Lectorem remittam, ne idē bis, ter & quater repetere oporteat. Chronotaxin verò, ordinem & ſeriem omnium quatuor, æquè ac ſingulorum nunc paucis ſubiungo, & Commentario velut operis ſynopſin præpono.

MONO

MONOTESSARON,

SIVE

CHRONOTAXIS ANNORVM ET GESTORVM CHRISTI.

In qua quatuor Euangelia recto ordine temporis digeruntur, & inter ſe ordinantur, vt vnam vitæ Chriſti hiſtoriam efficiant.

INFANTIA, ADOLESCENTIA ET IVVENTVS CHRISTI.

SIVE

Acta Chriſti à Conceptione vſque ad annum trigeſimum completum, quando à Ioanne baptizatus eſt.

1. VERBVM, quod erat in principio apud Deum, ideóque lux & vita mundi in tempore creati, factum eſt caro, puta Dei filius factus eſt homo, vt homines Dei filios efficeret, anno à mundi creatione 3950. qui fuit à diluuio annus 2293. ab Abraham 2001. à Roma condita 751. à captiuitate Babylonica 591. ab hebdomadibus Danielis 453. à Machabæis 165. ab annis Iulianis 43. Auguſti Cæſaris circiter 42. Ioan. 1. ídque hoc modo & ordine contigit.

2. Archangelus Gabriel miſſus à Deo, nunciat Zachariæ conceptionem S. Ioannis Baptiſtæ, qui futurus erat precurſor & index Chriſti: quare Elizabeth eius vxor concepit S. Ioannem. Idem Gabriel poſt ſex menſes die 25. Martij anni iam dicti, nuntiat B. Virgini conceptionem Filij Dei; conſentit illa, concipitque, ac in ea Verbum caro factum eſt. B. Virgo viſitat Eliſabetham, ac ipſam cum Ioanne implet Spiritu ſancto Naſcitur Ioannes die 24. Iunij Naſcitur Chriſtus in Bethlehem die 25. Decembris eiuſdem anni, ac die octaua, puta prima die Ianuarij circumciditur, vocatúrq; Ieſus, id eſt, Saluator. Lucę cap. 1. & 2. Genealogiam Chriſti ex Patriarchis & Regibus texit Matthæus cap. 1. & Lucas cap. 3.

3. Die 13. ab ortu Chriſti, puta die 6. Ianuarij proximè ſequentis, Magi duce ſtella exciti veniunt in Bethlehem, Chriſtum adorant, eíque offerunt aurum, thus & myrrham; & fugientes Herodem, aliâ viâ reuertuntur in terram ſuam. Matth. 2. 1.

4. Die 40. ab ortu Chriſti, puta die 2. Februarij, quaſi die Purificationis puerperæ lege præſcripto, B. Virgo puerum Ieſum offert in templo, quem S. Simeon in vlnas accipiens Meſſiam prædicat, æquè ac Anna Propheriſſa. Lucę 2. 22.

5. Herodes ſe deluſum videns à Magis, occidit omnes infantes in Bethlehem, hoc fine, vt inter eos & Chriſtum occideret; ſed is iam Angeli monitu à Ioſeph & Maria abductus erat in Ægyptū: qui mortuo Herode reducitur die 7. Ianuarij, moratúrque in Nazareth, vnde Nazaræus cognominatur. Matth. 2. 23.

Chriſtus duodennis aſcendens cum parentibus Ieroſolymam, ab iis perditus, poſt triduum repertus eſt in templo inter Doctores; cum quibus reuerſus in Nazareth, ſubditus illis proficiebat ætate, ſapientiâ & gratiâ apud Deum & homines. Lucæ 2. 42. 6.

A duodecimo anno vſque ad trigeſimū Chriſtus delituit, & artem fabrilem exercuit. Lucæ 3. 23. Marci 6. 3. Matth. 13. 55. 7.

VIRILIS CHRISTI ÆTAS.

Acta Chriſti à Baptiſmo vſque ad proximum Paſcha, puta acta per tres menſes proximos, ſcilicet ab initio Ianuarij anni 31. Chriſti vſque ad 25. Martij.

ANno 15. Tiberij Cæſaris S. Ioannes Baptiſta in deſerto iuxta Iordanem, iuſſu Dei cœpit prædicare pœnitentiam, & baptizare, viámque Chriſto præparare. Lucæ 3. 1. 8.

Eodem anno Chriſtus, expleto anno ætatis trigeſimo, ac trigeſimo primo per tredecim dies inchoato, baptizatus eſt à Ioanne die 6. Ianuarij, eadem ſcilicet die qua ante triginta annos puer adoratus fuerat à Magis Lucæ 3. 21. Matth. 3. 13. Marci 1. 9. túmque à Deo declaratus eſt quis eſſet, ſcilicet filius non Ioſeph, ſed Dei; nam Spiritus ſanctus in eum ſpecie columbæ deſcendit, & vox Patris intonuit: *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Matth. 3. 16. Lucæ 3. 21. Ioan. 1. 23. Ex hac voce Ioannes teſtatus eſt, ipſum eſſe Meſ- 9.

Cornel. à Lapide, in Mattheum.

Digitized by Google

ſiam Patribus promiſſum, id eſt, Redemptorem & Saluatorem mundi. Ibidem.

10. Illicò à Baptiſmo, puta eâdem die 6. Ianuarij, Chriſtus receſſit in deſertum, vbi, vt ſe ad opus prædicationis præpararet, per quadraginta dies vacauit orationi & ieiunio, poſt quos eſuriens tentatus à Diabolo, eum ſuperauit, ac Angeli ei, vt Domino ſuo, miniſtraueruot, Matth. 4.1. Luc. 4.1. Marc. 1.12. Cœpit ergo Chriſtus ieiuniũ quadragenarium die 7. Ianuarij, finiit die 40. quæ fuit 15. Februarij, quo die, victo tentatore Diabolo, reuertitur in Galilæam, & quindecim diebus manet in Nazareth, ait S. Epiphan. hæreſi 51.

11. Die 56. à Baptiſmo, ait S. Epiphanius hæreſi 51. ſcilicet die prima Martij (erat enim ille annus biſſextilis, ac conſequenter Februarius habebat 29. dies) Iudæi Legatos miſerunt ad Ioannem rogantes, an ipſe eſſet Meſſias, negauit ipſe, & poſtero die, quæ fuit 2. Martij, Ioannes videns Chriſtum venientem, eundem digito demonſtrauit, dicens: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Idem fecit dixitque Ioannes poſtridie, puta die tertia Martij; quo audito duo ex eius diſcipulis ſecuti ſunt illicò Ieſum, quorum vnus Andreas fratrem ſuum Simonem poſtridie ad Ieſum adduxit. Poſtridie item, puta die quarta Martij, Ieſus vocauit Philippum, qui Nathanaelem adduxit; ita enim hæc per ſingulos dies enarrat & conſignat S. Ioannes cap. 1. 2. 29. 35 43 45.

12. Tertia exinde die à vocatione Petri & Andreæ, ſcilicet die 5. Martij, quæ fuit ſexageſima à baptiſmo Chriſti, ait S. Epiphan. hæreſ. 51. Chriſtus vocatus ad nuptias in Cana Galilææ, mutauit aquam in vinum; hócque priuoum eius fuit miraculum, quo ſe, quis eſſet, mundo patefecit. Ioann. 2. 1. Mox deſcendit Capharnaum. Ibidem verſ. 12.

ANNVS PRIMVS
Prædicationis Chriſti.

Nimirum Acta Chriſti à primo Paſchate poſt Baptiſmum vſque ad Paſcha ſecundum, ſcilicet acta à die 25. Martij anni 31. Chriſti vſque ad finem Martij anni 32. Chriſti.

13. CHriſtus ex vrbe Capharnao, inſtante Paſchate, aſcẽdit Ieroſolymam, vbi flagello eiiciens ementes & vendentes è templo, ac prædicans, pluráque miracula patrans, multos ad credendum in ſe pellexit. Ioan. 2. verſ. 13. & 14. Hæc omnia contigerunt in Martio eiuſdem anni, qui fuit 31. Chriſti.

14. E quibus vnus fuit Nicodemus Princeps Iudæorum, cui Chriſtus ſpiritalis regenerationis, per Baptiſmum & fidem in Chriſtum crucifigendum, neceſſitatem oſteodit Ioan. 3. 1.

15. Cœpit ergo Chriſtus anno ætatis trigeſimo primo ſuh paſcha per ſe prædieare, & per Apoſtolos ſub initium Aprilis in Iudæa baptizare: quare multi à Ioanne, ipſo probante & inſtigante, ad Chriſtum tranſierunt. Vnde Ioannes, quaſi ſuo defunctus officio, Herodem ob adulterium reprehendens, ſub Decembrem ab eo coniectus eſt in viocula. Ioan. 3. 22. & 23. Matth. 14. 3. Marci 6. 17. Lucæ 3. 19. Quare Chriſtus Herodem fugiens à Iudæa initio anni 32. (vt patet ex eo quod ipſe ait: *Adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit.* Ioan. 4. 35.) perrexit in Galilæam, ac in itinere trãſiens per Samariam, Samaritanam adulteram, & per eam cæteros Samaritanos conuertit, ac poſt biduum proſequens iter in Galilæam, à Galilæis benigoè exceptus eſt. Igitur ſub initium Februarij regreſſus in Canam Galilææ, ibi rogatus à Regulo, filium eius febricitantem à febribus liberauit, fuitque hoc ſecundum Chriſti ibidem miraculum, quod plura alia ſecuta ſunt, quibus ipſe prædicationem ſuam in Capharnao confirmauit. Matth. 4. 12. & 13. Marci 1. 14. Ioan. 3. 22. & cap. 4. verſ. 1. 4. 45. & 46.

16. Inde ambulans iuxta mare Galilææ, per miraculum capturæ piſcium, Petrum & Andream, mox Iacobum & Ioannem ad ſui ſequelam euocauit, eóſq; piſcatores hominum effecit. Matth. 4. 18. Lucæ 5. 1. Marci 1. 16.

17. Cum his introiens Synagogam Capharnai prędicans, dæmoniacum à dæmone liberauit; & domum Petri ingreſſus ſocrum eius à febribus, multóſque alios à variis morbis ſanauit. Poſtridie orandi causâ ſeceſſit in deſertum, vbi à Petro & mox à turbis repertus, vt eas fugeret, iuſſit diſcipulos trãsfretare, & in naui obdormiens, ortã tẽpeſtate, à diſcipulis excitatus, vẽtis imperauit & mari. Marci 1. 21. 29. 32. 42. Lucæ 4. 23. 31. 38. 40. 42. Matth. 8. 14. 16. 18. 24. Hæc & ſequentia videntur cõtigiſſe initio Martij anni Chriſti 32. ante Paſcha.

18. Transfretans ergo peruenit in regionem Geraſenorum, vbi duos dæmoniacos ſanauit, permittens Dæmonibus id poſtulantibus vt in porcos introirent, qui in eos ingreſſi eorum duo millia in mari ſubmerſerunt; quare rogatus ab incolis vt diſcederet, rurſus tranſfretans rediit Capharnaum, vbi paralyticum, per tectum ad ſe ſubmiſſum, curauit. Matth. 8. 28. & cap. 9. 1. Marci 5. 1. & c. 2. 1. Lucæ 8. 26. & c. 5. 18.

19. • Inde egrediens ad mare, Matthæum ad telonium ſedentem ad ſui ſequelam euocauit. Mox Iaïri filiam à morte ſuſcitauit, & in itinere hæmorrhoiſſam à fluxu ſanguinis curauit; ac duos cæcos illuminauit, & dæmonem mutum expulit. Matth. 9. 9. 18. & 27. Marci. 2. 14. & cap. 5. 22. Lucę 5. 27. & cap. 8. 41.

ANNVS SECVNDVS
Prædicationis Chriſti,

Continens Acta à ſecundo Paſchate poſt Baptiſmum vſque ad tertium, puta à fine Martij anni 32. Chriſti vſque ad finem Martij anni 33. Chriſti.

20. CHriſtus à Galilęa profectus Ieroſolymam ad ſecundum paſcha, ægrotum per 38. annos decumbentem ad probaticam piſcinam ſanauit, iuſſitque ei grabatum tollere die Sabbathi: quare illud opus quaſi Sabbathi violationem accuſant Iudæi; ſed Chriſtus multis idipſum defendit. Ioan. 5. 2. Sic & Phariſæos taxãtes eius diſcipulos, quòd famentes in Sabbato vellerent ſpicas (ſub finem Aprilis anni 32. Chriſti) confutat. Lucæ 6. Matth. 12. 2. Marci 2. 23. Idem præſtitit, cum alio Sabbato cuidam manum aridam reſtituiſſet. Vnde Iudæorum iras declinans contulit ſe ad mare, vbi turbam docuit, & plurimos ægros ac à Diabolo poſ-

ſeſſos

Digitized by Google

feſſos curauit. Matth.12.9. & 15. Marci 3.1.& 7. Lucæ 6.6.

21. Inde ſub medium Maij ſeceſſit in montem, & pernoctans in oratione, manè duodecim Apoſtolos elegit, ad quos coram ingenti hominum multitudine habuit ſermonem, qui in monte cognominatur, ac ſummam vitæ Chriſtianæ & perfectionis Euangelicæ complectitur. Marci 3.13. Lucæ 6.12.& 17.Matth.5.1.,

22. Deſcēdens de monte in agro Capharnaenſi, leproſum mundauit: & vrbem ingreſſus, ſeruum Cēturionis paralyſi liberauit; ac in ingreſſu Naim filium viduæ à morte ſuſcitauit. Matth. 8.1.& 5. Marci 1. Lucæ 5.& cap.7.verſ.1.& 11.

23. Hæc audiens Ioannes in carcere, miſit ad eum duos diſcipulos, vt ab eo diſcerent, ipſū eſſe Meſſiam; quibus ad Ioannem regredientibus, Chriſtus laudat Ioannem, taxátque Scribas & Phariſęos, quòd nec Ioanni nec ſibi crederent; quare eis præfert publicanos & meretrices pœnitentes. Lucę 7.18.& 24. Matth.11.2.& 7.

24. Quocirca prandens apud Simonem Phariſęum, Magdalenæ pœnitenti peccata condonat, eámque Simoni præfert. Lucæ 7. 36. Mox Capharnai dæmoniacum, cæcum ac mutum ſanat; ac Phariſæos hæc miracula quaſi magica carpentes, confutat. Matth.12.22.24. Lucæ 11.14.14.15. Marci 3.v.21.

25. Aduolant cognati vt eum quaſi furioſum ligent. Marc 3.verſ.21. Significanti adeſſe cognatos, reſpondet, fratres & cognatos ſuos eſſe eos, qui audiunt & cuſtodiunt verbum Dei. Matth. 13.43. Marci 3.31. Lucæ 8.19.

26. E domo vadens ad mare, ibi turbam docuit per varias parabolas ſeminis, zizaniorum, ſinapi, fermenti, quas domi diſcipulis explanauit, addens alias theſauri, margaritæ, & ſagenæ miſſæ in mare. Matth.13.1. Lucæ 8.4 Marci 4. 1.

27. Pergens in Nazareth patriam ſuam, ibíque concionans, à ſuis non eſt auditus, imò vrbe expulſus & ferè præcipitatus, quare vicinas vrbes cæteroſque Galilææ vicos, & ciuitates, euangelizando, cum ſuis perambulat Marc.6.6. Luc.8.1.

28. Duodecim Apoſtolos mittit binos ad regnum Dei prædicandum, & ſanandum ægros: illi vbique prædicant, dæmones pellunt, ægros oleo vngentes ſanant. Idem facit Ieſus Galilęam obeundo. Matth 10 1.& cap.11 verſ.1 Marci 6.7.12.

29. Herodes hæc audiens, ſuſpicatur Ieſum eſſe Ioannem, paulò antè à ſe occiſum, & iam à morte ſuſcitatum. Lucæ 9. 7 Matth. 14. 1. Marci 6.14. quare eius inſidias declinans Ieſus, ſeceſſit cū ſuis trans mare Galilææ in deſertum, ibique turbas affluentes docens & ſanans, quinque millia virorum pauit, quinque panibus hordeaceis, & duobus piſcibus: quare cùm turba vellet eum Regem creare, iubens diſcipulos transfretare, ipſe ſolus veſpere fugit in montem orandi causâ: ſed diſcipulis in mari periclitantibus, ambulans ſuper mare Petrum ad ſe venientem, ſed fide titubātem, cùm iam mergeretur erexit, & tempeſtatem ſedauit, ac appellens in terram Geneſareth, omnes ægros tactu fimbriæ ſanauit. Matth.14.13.22.24. 34 Marc.6.30.45.48.53. Luc.9.10. Ioan 6.1.15.18.

30. Poſtridie, multis eum ob multiplicationem panum ſequentibus, eos traduxit ad deſiderandum panem ſpiritualem & cæleſtem, qui dat vitā mundo, & ſine quo nemo viuere poteſt; atq; hunc panem ſe eſſe aſſerit: nā ſuam carnē eſſe cibum, & ſuum ſanguinem eſſe potum, qui confert vitam æternam. Ioan.6.24.

Cornel. à Lapide, in Matthæum.

TERTIVS ANNVS
Prædicationis Chriſti,

Continens acta eiuſdem à tertio Paſchate vſque ad inſtans Paſcha quartum, puta vſque ad ſuſcitationem Lazari; Hoc eſt Acta Chriſti à fine Martij anni 33. ætatis Chriſti, vſque ad initium Martij anni 34. eiuſdem.

31. TErtio hoc Paſchate Ieſus non aſcendit Ieroſolymam, vti ex lege ſolebat, quia Iudæi ei necem machinabantur: ſeceſſit ergo in Galilæam, vbi Scribis diſcipulos eius arguentibus; quòd illotis manibus manducarent, docet non illa quæ in os intrant, ſed quæ de corde exeunt, hominem contaminare. Ioan.7.1. Matth.15.1. Marci 7.1.

32. Sub initium Maij, vt videtur, è Galilæa abiit in partes Tyri & Sidonis, vbi Chananææ filiam victus matris precibus à dæmone liberauit, inde regreſſus in Galilæam multorum languores depulit, ac ſurdum & mutum digitis in aures immiſſis, & linguæ ſalinâ contingens curauit. Matth. 15.verſ.21.& 29. Marci 7.verſ.32.

33. Mox miſertus turbæ ſe ſequentis & famentis, rurſum quatuor millia virorum pauit ſeptem panibus & paucis piſciculis; deinde conſcensâ naui venit in fines Magedan. Matth.15.32.& 39. Marci 8.verſ.1.& cap.7.verſ.10.

34. Ibi curioſitatem Phariſæorum ſignum de cælo flagitantium retundit. Rurſum transfretans monet diſcipulos, vt caueant à fermento, id eſt, hypocryſi Phariſæorum; ac veniens Bethſaidam cæcum extra vicum illuminat: inde accedens ad partes Cæſareæ Philippi ob Petri fidem, quâ dicebat: *Tu es filius Dei viui*, eum petram Eccleſiæ futurum promittit; mox mortem crucis ſe Ieroſolymæ ſubiturum prædicit, quam cùm Petrus exhorreſceret à Ieſu corripitur, docetúrque cuique, qui ſaluari velit, ſuam crucem eſſe ferendam. Matth. 16.1.13.21. Marc.8.11.22.27.31. Lucæ 9.18 & 22. Id videtur contigiſſe ſub finem Iulij: Nam

35. Octauo exinde die, quæ fuit ſexta Auguſti (hac enim die Eccleſia recolit memoriam Transfigurationis Chriſti) transfiguratur coram Petro, Iacobo, & Ioanne; ac reſplendens vt ſol, cum Elia & Enoch de ſua morte colloquitur. Acceſſit vox Patris: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui; ipſum audite.*

36. Poſtridie, puta die 7. Auguſti deſcendens de monte ad turbas, ſanauit dæmoniacum, quem diſcipuli ſanare nequiuerant, eò quòd hoc genus dæmoniorū, non pellatur niſi oratione & ieiunio. Proficiſcens per Galilæam, rurſum prædicit ſuam mortem & reſurrectionem. Ingrediens Capharnaum iuſſit ſolui publicanis didrachmum vnum pro ſe, & alterum pro Petro. Matth.17.14.22.24. Marci 9.13.29. Lucæ 9.37.44.

37. Ibi reuelauit & redarguit ambitionem Apoſtolorum, qui in itinere de primatu contenderant: docuitque valde cauenda eſſe ſcandala, ac modum quo corripiendus eſt proximus peccans, eique ſi peccarit, veniam eſſe dandam, idque probat parabolâ ſerui immiſericordis, à quo herus omne debitum iam remiſſum repetiit. Matth.18.1.6. Marci 9.32.41. Lucæ 9.46.& cap.17.1.

38. Inde in Septembri aſcendit Ieroſolymam ad feſtum Tabernaculorum (quod celebrabatur die

15.menſis Tiſri,quę illo anno videtur incidiſſe in diem 29.Septēbris) ſed occultè:in via malè exceptus à Samaritanis,cū Ioannes & Iacobus vellent eos perdi fulmine, docuit ſuum Spiritū non eſſe vltionis, ſed charitatis;ideóque Samaritanum leproſum curauit,ac gratū præ aliis laudauit.Ingreſſus Ieroſolymam vltimo die feſti Tabernaculorū,puta die ſexta Octobris,tantâ gratiâ concionatus eſt, vt miniſtri ad eum capiendum miſſi, ipſi caperentur: veſpere verò exiit in montem Oliueti.Matth.19.1.Ioann.7.2.& 14.& cap.8.1.Lucæ 9. 51.& cap.17.11.

39. Ex monte Olìueti poſtero die regreſſus in templum,adulterā,pudefactis Scribis eam accuſantibus,abſoluit:mox docens,ſe eſſe Dei Filium,cùm Iudæi eum quaſi blaſphemum lapidare vellent, ſecretò exiit è templo. Inde cæcum à natiuitate die Sabbathi oculos luto ex ſputo oblinens,illuminauit: mox aſſerens ſe eſſe bonum paſtorem de eo, ac de mercenario & ouibus fusè diſſeruit. Ioann.8.2.12. & cap.9.1. & cap.10.1.

40. Diſcedens Ieroſolymâ, peragrat vicos & vrbes Iudææ,ac 72.diſcipulos deſignans,miſit eos binos inſtar Apoſtolorum eum mandatis in omnem locum,ad quē erat ipſe venturus.Quos eum gaudio ad ſe reuertentes, modeſtiæ admonet, & felices prędicat,ac ſpiritu exultans celebrat Dei ſapientiā, quæ ſua arcana reuelat paruulis,illāque à ſuperbis ſapientibus abſcondit. Lucæ 10.1.17. Matth.11. 25.Hucuſque ordo certus eſt.Cæterorum quę ſequuntur ordo probabilis eſt, at non planè certus.

41. Ieſus à Legiſperito tentatus,quę ſit via ad vitam æternam, mandatum dilectionis Dei & proximi aſſignat: inſtante illo, quis ſit proximus, idipſum per Parabolam Samaritani, qui vulnerati curam ſuſcepit,declarat.Lucę 10.25.

42. Nouembri menſe hoſpitio excipitur à Martha & Magdalena, ac pium huius otium ſollicito illius miniſterio pręfert.Lucę 10.38.

43. Peractâ oratione,tradit diſcipulis normā orandi:*Pater noſter*,&c.monétque perſeuerandum eſſe in oratione,cuius vim per parabolam importunè noctu petentis panes pen hoſpite amico,oſtendit. Lucę 10.1.5.& cap.18.1.

44. Inuitatus à Phariſæo ad menſam Phariſęorum, lotiones, ſuperbiam, hypocriſim, &c.redarguit. Lucæ 11.37.

45. Interpellatus à quodā dicente:*Dic fratri meo vt diuidat mecū hereditatem*,auocat ab auaritia & ſollicitudine temporalium,& ad curam æternorum, ſpémque diuinæ prouidentiæ, oſtendens huius vitę breuitatem & aduentus Domini incertitudinem,multis adhortatur. Lucę 12.13.

46. Audiens Galilæos à Pilato occiſos, omnes ſtimulat ad pœnitentiam, ne ſimiliter inſtar ficus ſterilis excidantur.Lucæ 13.1.

47. Sabbato ſanans fœminam contractam, ideóque reprehenſus ab Archiſynagogo, eius præpoſterá religionem confutat, ac per parabolam grani ſinapis,& alteram fermenti, demonſtrat Euangelicam prædicationem à paruis initiis ad magna incrementa proceſſuram. Lucæ 13. 10.

48. Rogatus, an pauci ſaluarentur,affirmauit; ideo arctam virtutis viam cuique eſſe capeſſendā, idq; citò, ne clauſo cœli oſtio fruſtrà illud pulſemus. Eodem die monitus vt caueret ſibi ab Herode, reſpondit ſe non ab Herode, ſed à Ieroſolymitis, occidendum,ideóque illos à Tito eſſe vaſtandos. Lucæ 13.22.& 31.

49. Decembri menſe inuitatus à Principe Phariſæorum ad menſam, die Sabbati ſanat hydropicum, idque licere euincit,ac docet inuitatos humilitatem, vt imum locum capeſſant; inuitantes verò miſericordiam in egenos. Vnde inducit parabolam inuitantis ad cœnam,qui, diuitibus ſe excuſantibus, vocauit pauperes vndequaque collectos, quo ſignificat Iudæis ob ſuperbiam reiectis, gentes humiles ad cæleſte Chriſti epulum vocandas.Lucæ 14.1.

50. Affluentem turbam docet, eum, qui ſuus velit eſſe diſcipulus, debere terrenis affectibus renunciare, ac ſuam crucem tollere; ideóque inſtar ædificantis & bellantis debere prius vires ſuas explorare, an ad tam ardua ſufficiant. Lucæ 14. 25.

51. Reuerſus Ieroſolymam ad feſtum Encæniorum, quod celebrabatur die 25. menſis Caſleu, quam Mathematici cenſent illo anno incidiſſe in diem ſeptimam Decembris, rogatus à Iudæis, vt clarè ediceret,an ipſe eſſet Chriſtus,reſpōdit,opera ſua idipſum demonſtrare, ſed illos nō credere, eò quòd ex ouibus ſuis non eſſent;quare illorū irę & perfidię ſe ſubducens, abiit in Bethabara,vbi Ioannes baptizarat, cúmq; eò multi etiam peccatores & publicani confluerent,illos more ſuo docuit & curauit.Murmurātes Phariſęos,quòd peccatores reciperet,confutauit tribus parabolis,ſcil. ouis errātis,drachmę perditę,& filij prodigi.Ioan. 10.22.40.41.Matth.19.2.Marc.10.1. Lucę 15.1.

52. Excitat deinde ad eleemoſynam per exempla villici iniqui,diuitis Epulonis. Lucę 16.1.quibus tacitè taxat Phariſæorum auaritiam.

53. Ibidem diſputat cum Phariſæis de diuortio, ac cælibatū præfert coniugio. Matth.19.3.Mar.10.2.

54. Ineunte Ianuario monet diſcipulos de cauēdis ſcandalis,de fide vt grano ſinapis, de ſeruo arante, &c.Luc.17.v.1.5.& 7. Mox in Februario Phariſæorum ſuperbiam retundit per parabolam Phariſęi & Publicani,qui humiliter cōſitens ſe peccatorem,iuſtificatus eſt prę illo.Item per exemplum paruulorum,quos ipſe ſibi oblatos, manibus impoſitis,benedixit:*Sinitę*,inquit, *paruulos venire ad me,talium enim eſt regnum cælorum.* Lucæ 18.v.9. & 15.Matth.19.13.Marci 10.13.

55. Adoleſcentem diuitem ſeruantem Dei mādata, hortatur ad conſilium paupertatis Euangelicæ:ſed ille re tam arduá perculſus, reſilit.Vnde oſtendit Chriſtus,quàm difficile ſit diuitem ſaluari,quámque ſapientes ſint, qui omnia Dei amore relinquunt, vt Chriſtum ſequantur, quibus proinde centuplum & vitam æternam promittit. Matth. 19.23.Marci 10.17.23.Lucę 18.18.24.

56. Denique per parabolam operariorum diuerſis temporibus conductorum ad colendam vineam, docet in cęlo primos fore nouiſſimos, & nouiſſimos primos.multos enim eſſe vocatos,paucos verò electos.Matth.20.1.

QVARTVS ANNVS Prædicationis,Paſſionis,& Reſurrectionis Chriſti:

Continens Acta eius à ſuſcitatione Lazari vſque ad Aſcenſum in cælum.

SVſcitatio hæc Lazari cōtigit paulò ante quartū & vltimū Paſcha, quo crucifixus eſt Chriſtus, imò ipſa fuit cauſa vel potiùs occaſio necis Chriſti,vt mox dicam.Chriſtus enim vixit 33. annos & tres menſes, qui à Natali eius excurrunt vſque ad Paſcha.Quare quartus hic prædicationis

& paſ

Digitized by Google

& paſſionis Chriſti annus fuit tantùm inchoatus, non completus, imò duos tãtùm menſes complectitur, ſcilicet Martiũ & Aprilem, ac initium Maij, quibus omnia illa egit & paſſus eſt; quæ à ſuſcitato Lazaro vſque ad Aſcenſioné in Euangeliis narrantur: Chriſtus enim ſuſcitauit Lazarum poſt initium Martij, crucifixus eſt die 25. Martij; reſurrexit die 27. Martij, aſcendit in cælum die 5. Maij anno ætatis ſuæ 34. inchoato per quatuor menſes.

57. Chriſtus Lazarũ mortuum quatriduanũ in Bethania à morte ſuſcitat, quo miraculo permoti multi in Chriſtũ crediderunt: quare inuidentes ei Põtifices & Phariſæi, in Cõcilio, cui præerat Caiphas, decernunt eũ eſſe occidendũ. Id ſciens Ieſus ſeceſſit ad fines Iudeę in vrbẽ Ephré, mox, inſtãte Paſchate, aſcendit Ieroſolymam, ac in via edixit Apoſtolis, inſtare ſibi crucem & morté, ſéque vltrò ad illam pergere. Ioann. 11. 17. 46. 54. 65. Matth. 20 17. Marc. 10. 32. Lucæ 18. 31.

58. Ioannes & Iacobus opinantes Chriſtũ aſcendere Ieroſolymam regni ſui ineundi causâ, per matrem poſtulant, vt in regno hoc poſt eum primas obtineant; ſed Ieſus pro regno calicem paſſionis eis propinat Matth. 20. 20. Marci 10 35. Lucæ 19. 11.

59. Ieſus tranſiens per Iericho, Zachęum publicanũ ſe inuitantem conuertit; inde pergens Ieroſolymã, duos cæcos, quorũ vni nomẽ erat Bartimæus, illuminat, ac ante ſex dies Paſchę, ſcil. die Veneris ante Dominicã Palmarum venit Bethaniam. Lucæ 18. 35. &c. 9. 1. Matth. 20. 29 Marc. 10. 46. Ioan. 12. 1.

60. Ibi poſtero die, puta Sabbatho, in domo Simonis Leproſi, cœnat cum Lazaro: Martha miniſtrat. Magdalena vnguentũ nardinum in caput eius effundit; id ægrè ferens auarus Iudas, à Ieſu corripitur. Matth. 26. 6. 8. Marci 14. 3. 4. Ioann. 12. 2. 4

61. Poſtridie, puta Dominica Palmarũ, quę illo anno incidit in diem 20. Martij, Bethaniâ abiẽs, Bethphage, illinc aſino vectus, palliis diſcipulorũ ſtrato, populo cũ ramis palmarũ applaudẽte, clamantéq; *Oſanna filio Dauid*, quaſi triumphãs & Meſſias Ieroſolymam ingreditur; cúmque ei appropinquaret, eius excidium prędicens illacrymauit. Matth. 21. 1. Marci 11. 1. Lucę 19. 29. & 41. Ioann. 12. 12.

62. Vrbem ingreſſus primò templum adiit, ex eóq; ementes & vendentes eiecit, multoſque ægros ſanauit, frendentibus idcirco Phariſæis: Gentiles excitãtur, vt eum videant & noſcãt. Vnde vox de cœlo miſſa Ieſum glorificat. Matth. 21. 12. 15. Marci 11. 15. Lucæ 19 45. & 39. Ioan. 12. 20.

63. Eãdem die ſcilicet veſpere Dominicę palmarum, vrbe egreſſus iuit Bethaniam; poſtero manè, nimirum feria 2. ſiue die Lunę 21. Martij in vrbem regrediens maledixit ficui ficubus carenti; atque eiecit vendentes è templo: Inde cum tota die docuiſſet in templo, veſpere rurſus exiuit Bethaniam. Matth. 21. 17. Marci 11. 11.

64. Poſtero manè quæ fuit feria 3. ſiue dies Martis, 22. Martij, in vrbem reuertens, cùm diſcipuli ficum à Ieſu maledictam, areſactam mirarentur, quanta eſſet vis viuæ fidei & orationis oſtendit. Inde more ſuo docens in templo, Phariſæos ſibi obſtrepentes confutat, eiſque excidium intentat. Illi vt eum capiant in ſermone, captioſas ei proponũt quæſtiones de cenſu, reſurrectione, & mandato maximo, quas omnes ipſe prudentiſſimè reſoluit, ac viciſſim eis quæſtionem de Meſſię Deitate proponẽs, eiſdem os occluſit, eorúmque hypocriſim, ſuperbiam, auaritiam, aliáque vitia taxauit. Matth. 21. 20. 23. & c. 22. 15. 41. & c. 23. 1. Marci 11. 20. 27. & c. 12. v. 13. 15. 38. Lucæ 20. 1. 20. 41. 45.

Cornel. à Lapide, in Matthæum.

65. Mox ſedens contra gazophylacium, pauperem viduã duo minuta offerentem cæteris offerentibus prætulit. Egreſſus templo, ac diſcipulis fabricã templi admirantibus, eius ruinã prædixit. Marci 12. 41. & cap. 13. 1. Lucæ 21. 1. 5. Matth. 24. 1.

66. Templo egreſſus in montem Oliuarum, cùm diſcipuli rogarẽt: *quando hæc erunt, & quod ſignum aduentus tui & conſummationis ſæculi?* edixit ſigna conſummationis tum vrbis, tum orbis: diem tamen aduentus ſui ad iudicium fore incertum; ideóque cuique vigilandum eſſe, vt ad eum ſe comparet, docet variis parabolis, virginum ſapientum & fatuarum, ſerui pigri, furis, diluuij Noë. Matth. 24. 3. 36. Marci 13. 3. 32. Luc. 21. 7. 34 Denique formam iudicij vltimi graphicè depingit Matth. 25. 31.

67. Feria quarta ſiue die Mercurij, 23. Martij prædicit Ieſus, ſe poſt biduum, puta in die Paſchæ, crucifigendum. Vnde Iudas de eo Iudæis vendendo, cũ eis pretio 30. argenteorum paciſcitur. Matth. 26. 1. 3. 14. Marci 14. 1. 10. Lucæ 22. 1.

68. Feria quinta, ſiue die Iouis, 24. Martij præmittit Petrum & Ioannem in vrbem, vt parent Paſcha, id eſt, neceſſaria ad cœnam Agni Paſchalis, quos ipſe ſecutus, veſpere cum diſcipulis cœnam Agni celebrauit, ac poſt eam pedes diſcipulorum lauit, & Euchariſtiam inſtituit, eámque diſcipulis diſtribuit. Mox Iudæ proditionem prædixit, ac proditorem ſigno buccellæ Iudæ porrectæ, Ioanni indicauit: Iudas notatum ſe ſentiens, egreſſus eſt ad ſcelus perficiendũ. Contendentes rurſum de primatu diſcipulos præcepto humilitatis repreſſit, ac nouũ dilectionis mandatum edidit: comprehenſionem ſibi inſtantem ac diſcipulorum fugam, Petróque conſtantiam ſuam iactanti trinam negationé prædixit: Inde mœſtis diſcipulis valedicens, longum ſermonem amore & ſpiritu æſtuantem texit, quem S. Ioannes à c. 14. vſque ad 18. fusè deſcribit, denique eos Patri cõmendans, finit & valedicit. Matth. 26. 17. 20. 26. Marci 14. 12. 17. 22. 18. Lucæ 22. 7. 14 19. 21. 24. 26. 31. Ioan. cap. 13. verſ. 21. 20. 34. 36. & cap. 14 cap. 15. cap. 16. cap. 17.

Series Paſſionis Chriſti.

69. INde eâdem nocte hymno gratiarum actionis dicto, cœnaculo & vrbe egreſſus, in Montem Oliuarum oraturus ſeceſſit in hortum, ac ſeorſim coram Petro, Iacobo & Ioanne, ex viua apprehenſione inſtantis paſſionis cœpit pauere, tædere, contriſtari & mœſtus eſſe. Vnde orans: *Pater mi*, inquit, *ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte: Veruntamen non mea voluntas, ſed tua fiat*. Tandem agoniam ſubiens ſudauit aquam & ſanguinem; ideóque ab Angelo confortatus mox vltrò ſe Iudæ oſculandum, & Iudæis vinciendum obtulit, Petrũque gladium ſtringentem cohibuit. Matth. 26. 31. 36. 37. 39. 41. 51. Marci 14. 27. 32. 33. 35. 44. 47. Lucæ 22. 39. 40. 42. 47. 50 Ioan. 18 1. 3. 7. 10.

70. Vinctus ergo Ieſus ductus eſt primò ad Annam, deinde ad Caipham illius anni Pontificem; cui liberè reſpondens, à ſatellite cæſus eſt alapâ; productis falſis teſtibus, & ob falſitaté reiectis, rogatus ipſe Ieſus, an eſſet Meſſias Dei filius, cùm id aſſereret, quaſi blaſphemus damnatur & illuditur. Interim Petrus ab Ancilla & Iudæis, an Chriſti foret diſcipulus, interrogatus, ter negauit; ſed aſpiciente eum Chriſto, pœnitens, egreſſus fleuit amarè. Hęc die Iouis nocte poſt cœnam geſta ſunt. Ioan 18. 13. 19. 16. Matth. 26. 59. 63. 69. 67. Marci 14. 55. 61. 66. 65. Lucę 22. 56. 63.

71. Feria ſexta,ſiue die Veneris,25. Martij, manè
Concilium à Caipha coactum Ieſum iterũ dam-
nauit, ac plectendũ tradidit Pilato Romanorum
Præſidi. Id videns Iudas deſperans, laqueo ſe ſu-
ſpendit, proiectis priùs in templo argenteis, qui-
bus Iudæi emerunt agrum pro ſepeliendis pere-
grinis. Lucæ 22.66.& c.23.1. 2. Matth. 27.1.3.6.
Marci 15.1. Ioan.18.28.

72. Pilatus Ieſum, licet à Pontificibus damnatũ, ab
eis ſibi traditum, damnare renuit, niſi cognitâ eius
causâ. Accuſant ergo eum, quòd ſe Regẽ Iudæorũ
fecerit, ac tumultum concitarit à Iudæa vſque in
Galilæam. Pilatus ergo rogat Ieſum, an verè rex
ſit Iudæorum? aſſerit ille, ſed addit, regnum ſuum
eſſe cæleſte non mundanum, à quo proinde ſibi
timere non debeat Tiberius Cæſar, eiúſq; Præſes
Pilatus. Quare innocẽtem & ſanctum eſſe Ieſum
Pilatus agnoſcens, variis modis eum abſoluere &
dimittere ſatagit. Primò enim, audito nomine
Galileę, rogat an Ieſus ſit Galilæus? quo cognito,
eum ad Herodem Galilææ regẽ, quaſi illi ſubditũ
amandat; atque hoc honore ei reconciliatur. He-
rodes à Ieſu ſigna & mirabilia expectans, cùm nil
tale videret, eum veſte alba indutum ſpernit, &
ad Pilatum remittit. Ioan.18.29.33. Lucæ 23.23.
46.8. Matth.27.11. Marci 15.2.

73. Secundò Pilatus Ieſum ad ſe remiſſum libe-
rare laborat, componens eum cum Barabba ſe-
ditioſo homicidâ, vt de more in Paſchate vnum à
morte liberaturi, Ieſum eligant & liberent: at illi
Pontificum ſuggeſtu Barabbam liberari poſtulãt.
Ieſum verò crucifigi. Matth. 27.15. Marci 15.6.
Lucæ 23.17. Ioan.18.39.

74. Tertio, Pilatus videns Iudæorum in Chriſtum
rabiem, vt eam ſedet, iubet eum flagellari, ac fla-
gellis deformatum, & coronâ ſpineâ, veſtéque
purpureâ, velut fictum pictúmque regem, illu-
ſum, Iudæis ſpectandum exhibet, vt tam afflicti
miſereantur: at illi crudeliores effecti, contentis
vocibus poſtulant eum crucifigi, minantúrque
Pilato illum non habendum amicum Cęſaris, ſi
Ieſum, qui ſe regem fecit, impunè dimittat. Quare
Pilatus lotis manibus, innocentiam Ieſu teſtatus,
Iudęis ſuccl̃amantibus: *Sanguis eius ſuper nos &
ſuper filios noſtros*, cum Iudęis crucifigendum tra-
didit, licèt paulò antè ab vxore monitus eſſet, ne
ſe morti viri tam iuſti immiſceret. Matth.27.28.
19.23. Marci 15.17.14 Lucę 23.15.20. Ioann.19.
1.7.13.15.

75. Educitur ergo Ieſus è Prętorio in montem
Caluariæ, crucem ſuam humeris geſtans, quam
Iudęi in exitu portę, verentes, ne Ieſus illi succũ-
beret, Simoni Cyrenęo poſt Ieſum baiulandam
imponunt. Sequuntur mulieres pię plangentes,
quas Ieſus ſuper ſeipſas & filios ſuos plangere iu-
bet, ob imminens vrbi Deicidę excidium. Matth.
27.31.32 Lucę 23.25.26.27. Marci 15.21.

76. Vt ventum eſt in montem Caluarię, Iudæi
Chriſto propinant vinum felle mixtum, & deinde
myrrhatum; neutrum ipſe bibere voluit: mox ve-
ſtibus ſpoliatus, & humi in crucem ſtratus, eidem
clauis affixus eſt horâ ſextâ puta in meridie: Crux
deinde erecta eſt cum titulo cauſę, atque ab vtro-
que eius latere fuère ſuſpenſi duo latrones, quaſi
ipſe eorum eſſet Princeps. Denique in conſpectu
eius milites veſtimenta inter ſe partiti ſunt. Matth.
27.34 35.37 38.39. Marci 15 23 26 27. 24 Lucæ
23.33.38 33.34. Ioann.16.19.18.23.

77. Principes & populus Ieſu crucifixo inſultant
& conuiciantur. Ille pro eis orat Patrem. Eidem
conuiciatur latro à ſiniſtris pendens, quem alter
reprehendit, Ieſúmque Meſſiam confeſſus depre-
catur, ideóque à Ieſu audit: *Hodie mecum eris in
Paradiſo*. Matth. 27.39. Marci 15.29. Lucæ 23.
35. 39.

Matrem deinde S. Ioanni commendat. A Patre 78.
ſe derelictum queritur. Clamat, *Sitio*; quare aceto
potatur, ac tandem vociferatur: *Conſummatum eſt*.
Denique in manus Patris commendans Spiritum
ſuum, emittit circa horam nonam. Interim Sol ob-
ſcuratur, terra concutitur, petrę ſcinduntur, mo-
numenta aperiuntur, velum templi ſcinditur, vt
omnes creaturę Creatoris ſui mortem lugere &
deplorare videantur; quibus commotus Centurio,
multique è populo ſpectante percuſſi ſunt, &
tundentes pectora, domum reuerſi. Ioann.19.25.
28 30. Matth.27.45.46.49.51. Marci 15.33.34.37.
38. Lucę 23.44.46.47.

Mortuo Ieſu, Iudæi latronum adbuc viuen-
tium, vt citò morerentur, crura fregerunt; Ieſu ve- 79.
rò minimè, ſed vnus militum lanceâ latus eius
aperuit, ex quo manauit ſanguis & aqua: mox de
cruce depoſitum Chriſti corpus, & vnguentis de-
libutum, honorificè à Ioſepho ab Arimathia &
Nicodemo ſepelitur; denique ſepulchro cuſtodes
à Pilato apponuntur, ac ſepulchri os lapide clau-
ditur & obſignatur. Ioann.19. 31.38. Matth, 27.
57.62. Marci 15.42. Lucæ 23.50.

Series Reſurrectionis Chriſti.

IESVS die tertiâ à morte ſua, ſcilicet die Domi- 80.
nicâ, quæ fuit 27. Martij, è ſepulchro glorioſus
reſurrexit ante auroram, ac lapidem quo ſepul-
chrum claudebatur, per dotem ſubtilitatis pene-
trans exiuit: lapidem deinde remouet Angelus, ac
cuſtodes exterruit, & in fugam compulit, vt mu-
lieres venturæ ſepulchrum ingredi poſſent: Qua-
re mulieres, quæ emerant, & parauerant vnguen-
ta ad corpus Ieſu vngendum, cùm die Dominico
ſummo mane ad ſepulchrum venirent, ſepulchrũ
apertum, & corpore Chriſti ſublato, eius tantùm
linteamina repererunt, ac ab Angelis audierunt
Chriſtum reſurrexiſſe. Id ipſæ illicò nuntiarunt
Apoſtolis: mox Petrus & Ioannes cucurrerunt ad
ſepulchrum: ſecutæ ſunt eos mulieres, cum Mag-
dalena. Petrus & Ioannes viſis tantùm Chriſti lin-
teaminibus, admirantes redierunt domum: ſecutę
ſunt eos rurſum mulieres; ſola Magdalena hærens
ad ſepulchrum & plorans, meruit prima videre
Ieſum ſpecie hortulani, at non agnouit; ſed au-
diens ab eo *Maria*, illicò cognouit. Mox ſecuta
mulieres; eis narrauit ſe vidiſſe Ieſum, & ecce Ie-
ſus omnibus occurrit obuius, dicens, *Auete*. Hæc
eſt prima Chriſti reſurgentis apparitio, quæ in
Scriptura extat, facta Magdalenę & mulieribus.
Matth.28.1.2. 3.5.9. Marci 16.5. Lucę 29.1.3 4.
Ioan.20.1.

Mulieribus reſtantibus Ieſum reſurrexiſſe, cùm 81.
non crederent Apoſtoli, ſecundò apparuit Ieſus
ipſi Petro. Lucę 24 34.

Tertio eâdem die, puta Dominicâ, quâ reſur- 82.
rexit, apparuit Chriſtus duobus diſcipulis eunti-
bus in Emmaus, ac veſpere in menſa ex fractione
panis ab eis fuit agnitus. Lucæ 24.13. Marci 16.12.

Quartò, eâdẽ die & veſperâ apparuit vndecim 83.
diſcipulis in cœnaculo, abſente Thomâ, eiſque ſe
palpandum exhibuit, ac cum eis manducauit, de-
ditque poteſtatem remittendi peccata, Marci 16.
14. Lucæ.24 36. Ioan.20.19.

Quintò

84. Quintò, apparuit iiſdem octauo die ſcilicet die tertiâ Aprilis, præſente iam Thomâ, eiſque vulnerum cicatrices videndas palpandaſque præbuit: quare Thomas iam credẽs eum reſurrexiſſe, exclamat: *Dominus meus & Deus meus*. Ioan. 20. 24.

85. Sextò, apparuit in littore ſeptem diſcipulis piſcantibus in mari Tiberiadis, ab eiſque ex ingenti piſcium capturâ fuit cognitus. Ibidem Petro dixit: *Paſce oues meas*. Ioan. 21. 1.

86. Septimò, apparuit Apoſtolis cæteriſque fidelibus in monte Galilææ, quem eis iam ante deſignarat, ibique iuſſit eos euangelizare & baptizare omnes gentes, ac Euangelium miraculis confirmare. Matth. 28. 19.

Denique quadrageſimo à reſurrectione die, puta 87.
die quinta Maij, illos educens in montem Oliueti, docens & inſtruens, promittẽnſque Spiritum ſanctum in Pentecoſte, datâ benedictione, in cœlum glorioſus aſcendit, ſedétque ad dexterã Dei, atque inde Eccleſiam ſuam gubernat, ac ſenſim illam carpit, & ad ſe colligit. Marci 16. 19. Lucæ 24. 50.

CANONES
QVI FACEM EVANGELIIS ET EVANGELISTIS PRÆFERVNT.

PRIMVS. Euangeliſtarum ſcopus & propoſitum fuit, non omnia dicta, factáque Chriſti enarrare (hoc enim prolixum fuiſſet, & penè impoſſibile) ſed pauca è multis, præcipuà è communibus ſeligere, vt per ea doctrinæ & vitæ Chriſti imaginem, & quaſi ideam nobis proponerent, vti diſertè aſſerit S. Ioannes in fine Euangelij, nimirũ vt oſtenderent Ieſum B Mariæ filium eſſe Chriſtum, ſiue Meſſiam in lege & Prophetis olim promiſſum, & nunc ad homines à peccato morte & inferno redimendos miſſum; ipſumque non eſſe merum hominem, ſed verum Deum, verúmque hominem in vna perſona filij Dei ſubſiſtentem, ac conſequenter in Chriſto attributa Dei attribuenda pariter eſſe homini, & quæ hominis ſunt danda eſſe Deo per communicationem idiomatum, vt Deus dicatur natus, crucifixus, mortuus, quia hic homo, puta Ieſus, qui ſimul erat Deus, natus, crucifixus & mortuus eſt pro hominum ſalute.

SECVNDVS. Hac de cauſa ſæpè non ſeruant ordinem temporis in recenſendis Chriſti dictis & factis; multa etiam ſilet vnus, quæ alij exprimunt, & tamen ſic ſuam cõtinuat & proſequitur narrationem quaſi nihil ſit omiſſum, vt patet in apparitione Chriſti poſt reſurrectionem factâ mulieribus, quam valdè diuerſimodè narrant. Quocirca diſparatas non raró iungunt ſententias, parabolas, ſermones, quæ nullum inter ſe habent nexum vel ordinem, ſed alio tempore, aliâ occaſione, & de alia materia dictæ ſunt à Chriſto.

TERTIVS Euangeliſtæ, ne omnino idem dicere videantur, verbis diſcordant, ſed ſenſu concordant. Inter ſe ergo conferendi ſunt Euangeliſtæ illi, qui idem Chriſti factum, dictúmue narrant (qui proinde in Bibliis ad marginem adnotari ſolent) vt ex omnium collatione plena rei hiſtoria colligatur: ſicubi contrarium dicere videantur, conciliandi ſunt, quòd aliam & aliam circunſtantiam temporis, loci, perſonarum, &c. ab aliis omiſſam ſpectarint, iuxta illud: *Diſtingue tempora, & conciliabimus iura*. Præclarè S. Auguſt. lib. 2. de conſenſu Euang. cap. 28. *Per huiuſmodi*, inquit, *Euangeliſtarum locutiones varias, ſed non contrarias, rem planè vtiliſſimam diſcimus & pernéceſſariam:* Auguſt.
nihil in cuiuſque verbis nos debere inſpicere, niſi voluntatem, cui debent verba ſeruire: nec mentiri quenquam, ſi aliis verbis dixerit, quod ille voluerit, cuius verba non dicit: neque miſeri aucupes vocum, apicibus quodammodo literarum putent ligandam eſſe veritatem, cùm vtique non in verbis tantùm, ſed etiam in cæteris omnibus ſignis animorum, non ſit niſi ipſe animus inquirendus.

QVARTVS. Chriſtus priſcos ſequens ſapientes & Ethicos, præſertim Hebræos, doctrinam Euangelicam de moribus per breues gnomas & diſparatas ſententias tradit, vti fecit Salomon in Prouerbiis, & Siracides in Eccleſiaſtico. Quare in his fruſtrà quæritur connexio, vt patet in ſermone Chriſti habito in monte. Matth. 5 & ſeq.

QVINTVS. Chriſtus eandem ſententiam, præſertim ſi ſit Prouerbium, pluries & ad plura, diuersáque propoſita accommodat. Exemplum eſt Matth. 5. 15. vbi per hoc Prouerbium: *Neque accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo ſunt*, Chriſtus docet Apoſtolos debere publicum dare omnibus virtutis exemplum, vnde illud huic applicat, cùm illicò ſubiicit: *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cælis eſt*. At Lucæ 8. 17 & Marci 4 21. Chriſtus per hoc idem Prouerbium docet Apoſtolos Euangelium non abſcondere, ſed publicè omnibus prædicare debere. Vnde ſubdit: *Non enim eſt occultum, quod non manifeſtetur, nec abſconditum, quod non cognoſcatur*. Genericè ergo hoc Prouerbium: *lucerna ponenda eſt ſuper candelabrum*, ſignificat Doctores cæteris omnibus tam verbo, quàm exemplo ſanctæ vitæ prælucere debere. Aliud: Chriſtus Mat. 18. 24. per hoc Prouerbium: *Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſeruus ſuper dominum ſuum*, probat Apoſtolos non debere eſſe melioris conditionis quàm ipſe ſit, nec honorem & laudem debere expectare à mundo, à quo ipſe accepit vituperium; Vnde ſubiicit: *Si patremfamilias Beelzebub vocauerunt, quantò magis domeſticos eius?* At Ioan. 13. 16. per hoc idem probat Apoſtolos ſibi inuicem debere ſeruire & lauare pedes, cùm

ipſe illis eoſdem lauerit: *Exemplum enim*, inquit, *dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis*. Lucæ verò cap. 16. 40. per hoc idem Ioan.13.16. probat diſcipulum non eſſe doctiorem & meliorem magiſtro: quare ſi magiſter ſit cæcus, indoctus & vitioſus, non debere ſperare diſcipulum ſuum fore oculatum, doctum & virtute præditum. Igitur hoc Prouerbium: *Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum*, genericè accipiendum eſt, vt ſignificet diſcipulum magiſtro, nec honore, nec commoditate, nec gloriâ, nec doctrinâ, nec virtute, &c. eſſe ſuperiorem.

Sextvs. Chriſtus, quia Cardiagnoſtes & cordium inſpector, magis ad mentem & ſenſa interna eorum, qui ſecum agebant, quàm ad interrogationes & verba externa ſermonem ſuum attemperat & accommodat, ait S. Chryſoſt. in Matth. 9. 3. vbi clarum in ſe extat exemplum: *Et ecce quidam*, ait S. Matth. *de Scribis dixerunt intra ſe: Hic blaſphemat. Et cùm vidiſſet Ieſus cogitationes eorum, dixit: Vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris?* Et cap. 12. 25 cùm Phariſæi intra ſe cogitarent: *Hic non eiicit dæmonia niſi in Beelzebub*, ſubdit Matth. *Ieſus autem ſciens cogitationes eorum, dixit eis*, &c.

Septimvs. Deitas vna prædicatur in lege à Moſe: Dualitas perſonarum à Prophetis: Trinitas à Chriſto in Euangelio. Moſes enim dicit: *Audi* Deut.6 4. *Iſrael, Dominus Deus noſter, Dominus vnus eſt*. Deuter. 6. 4. Prophetæ prædicunt, & prædicant Patrem miſſurum Filium in mundum pro ſalute hominum. Chriſtus verò ait: *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti*. Matth. 28. Non quod in lege & Prophetis S. Trinitas negetur, aut nullo modo proponatur, ſed quod rarò, tenuiter & obſcurè prædicetur; in Euangelio verò crebrò, diſertè & clarè. Ita S. Epiphan. hæreſi 74 poſt medium: *Deitas* S Epiphan. *vna*, inquit, *in Moſe maximè denunciatur: Dualitas in Prophetis vehementer prædicatur. Trinitas autem in Euangelus manifeſtatur, amplius iuxta temporum occaſiones, ac generationes conueniens iuſtis in cognitionem & fidem*, ſenſim etiam in mundo, Deo plura reuelante Prophetis & Apoſtolis, creuit fides & cognitio Dei, & ſanctæ Trinitatis; ſicut ſol creſcit ab auroræ caligine vſque in claram lucem meridiei. 2. Petri. 1. 19.

Octavvs. In Chriſto, ait S. Gregor. Nazian. ad Cledonium, eſt aliud & aliud, ſcilicet alia natura diuina, alia humana. In S. Trinitate verò eſt alius & alius, quia in ea ſunt tres hypoſtaſes ſiue perſonæ, puta Pater, Filius & Spiritus ſanctus, quæ tamen in eſſentia ſunt vnum, ſcilicet vna deitas.

Nonvs. De Deo Patre ſæpè dicitur, quòd Ioan.17.3. ipſe ſit Deus vnus aut ſolus, vt Ioan. 17. 3. *Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum*, ſupple & repete, eſſe ſolum Deum verum. Vox enim, *ſolus*, hic non excludit Filium & Spiritum ſanctum, ſed Idola & falſos Gentium Deos, qui diuerſæ à Deo patre ſunt naturæ: filius autē & Spiritus ſanctus eiuſdem ſunt cum Patre naturæ diuinæ, ideóq; idem cum eo Deus, qui vnus duntaxat eſt & ſolus, non multi vel plures, ita S. Chryſoſt. hom. 72. Chryſoſt. in Matth. *Quando*, ait, *in Scriptura ſiue veteri ſiue noua dicitur vnū eſſe Deum, & præter eum aliū non eſſe, non ad excluſionem Filij, ſed ad excluſionem dictum eſt idolorum*. Sic & S. Hieronymus in Iſaiæ cap. 43. ante medium, Nazian. orat. 4. de Theolog. S. Auguſt. lib. de ſpiritu & litera, cap. 33. & paſſim Theologi.

Decimvs. Chriſtus certam habet futurorum quorumlibet cognitionem & præſcientiam, addit tamen ſubinde aduerbium dubitandi *fortè*, vel *forſitan*, non vt rem in ſe vel ſibi dubiam & incertam ſignificet, ſed vt oſtendat rē futuram eſſe cōtingentem non neceſſariam, eámque ſubiacere libero hominum arbitrio, vt homines dubij & incerti de ſua perſeuerantia & ſalute, magis ſint ſolliciti, & ſtudioſius eam curent. *Fortè* ergo non tollit Dei præſcientiam, ſed notat rei contingentiam & arbitrij humani libertatem, cuius tamen electionem futuram determinatè & certò præſcit, ac per immenſitatem aciei mentis ſuæ præuidet Deus. Quare libertas non repugnat præſcientiæ Dei, nec præſcientia tollit homini libertatem, quia natura poſterior eſt re præuiſa & liberè ab homine electa. Ideo enim, vt rectè ait Damaſcenus, præſcit Deus Petrum, v.g. peccaturum, quia Petrus liberè volet peccare; non verò ideò peccabit, quia Deus præuidet eum peccaturum: ſicut quia ambulo, hinc Deus videt me ambulantem; non verò è contrario, quia Deus videt me ambulantem, idcirco ego ambulo. *Fortè* ergo ſignificat rem non neceſſariò, ſed caſu & quaſi per ſortem euenire, ſi cauſas ſecundas & hominis libertatem ſpectes: Deo enim nihil eſt fortuitum, ſed omnia certò præuiſa & prouiſa. Id ita eſſe patet ex textu Græco, qui pro *fortè* habet ἄν, quæ particula expletiua eſt & confirmantis, non dubitantis, ſignificans *ſanè, certè*. Sic Chriſtus ait de Capharnao: *Quia ſi in Sodomis facta fuiſſent virtutes, quæ* Matth.11.23. *facta ſunt in te, fortè* (Græcè ἄν .i. *certè*) *manſiſſent vſque in hanc diē*. Matth. 11. 23. q.d. Si in Sodomis facta eſſent miracula, quæ ego feci in Capharnao, vtique Sodomitæ pœnituiſſent, & pœnitentiâ Deum placantes, exidium per conflagrationem euaſiſſent.

Vndecimvs. Chriſtus ægros ſanans ſæpe ſanitatem, ſiue ſalutem animæ & corporis tribuit fidei, dicens: *Fides tua te ſaluum fecit*, vbi fidem non ſolam & nudam intelligit, vt volunt Hæretici, ſed fidem charitate veſtitam, ac per actus ſpei, pœnitentiæ, amoris, &c. operantem, vt patet in pœnitentia Magdalenę, quæ ex dilectione & contritione ardentiſſima in publico conuiuio lachrymis lauans pedes Chriſti, capillis tergens, ore oſculans, audire ab eo meruit: *Remittuntur tibi peccata*, &c. *Fides tua te ſaluam fecit. Vade in pace*, Luc.7.48. Lucæ 7. 48. & ſeq. Nominat tamen ſolam fidem, tum quia initio prædicationis eius maximè neceſſaria erat fides in ipſum, quòd ſcilicet ipſe qui exterius videbatur pauper, vilis & deſpectus, eſſet verus Meſſias, orbis doctor & redemptor: Tum quia fides principium & radix eſt ſpei, pœnitentiæ, charitatis, cæterarúmque virtutum. Quare Chriſtus, ac ex eo Paulus, ſub fide vt principio omnia dona & virtutes, quaſi fructus in arbore & radice intelligit per Metonymiam: fidem enim opponit non charitati & gratiæ, ſed legi veteri & naturæ viribus, idque vt oſtendat neceſſitatem fidei & gratiæ ſuę, quę initium eſt iuſtificationis & ſalutis. Ita S. Auguſt. lib. de fide & oper. cap. 14. & Trident. ſeſſ. 6. cap. 8.

Dvodecimvs. Verba apud Hebręos actum nunc inchoatum, nunc continuatum, nunc perfectum & conſummatum ſignificant, vt: *Beati* Matth 5 1. *pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum: Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram*. Matth. 5. 1. *Beati*, ſcilicet inchoatiuè ſiue in ſpe, ſed necdum in re, quia nimirum ſunt in via, quę

tendit

tendit & ducit ad beatitudinem æternam. Continuatum, vt cùm per miraculum conuerſionis aquę in vinum in Cana Galilææ, diſcipuli dicuntur crediſſe in Ieſum. Ioan. 2. 11. *crediſſe*, id eſt, in credendo confirmati fuiſſe. Iam antè enim in eum crediderant, vtpotè eius ſequaces & diſcipuli. Conſummatum, vt cum Ioan. 20. 17. Ieſus ait Magdalenæ: *Noli me tangere*, id eſt, noli in hoc tactu mei hærere & deſidere, ſed vade properè, & nuncia Apoſtolis meis de morte mea mœſtiſſimis, me iam reſurrexiſſe. Et: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit.* Marci 16. 16. ſcilicet, qui crediderit perfectè, non tantùm corde & ore, ſed & opere, vt ea quæ corde credit, ore confiteatur, & opere exequatur, idque continuè & perſeueranter vſque ad finem vitæ. Si enim quis poſtquam crediderit, à fide apoſtatet, aut ſceleratè viuat, hic vtique non ſaluabitur, ſed damnabitur.

Decimvstertivs. Affirmantes propoſitiones, præſertim quæ continent promiſſiones, benedictiones beatitudines, præmia, &c. ſæpe intelligendæ ſunt non abſolutè & vniuerſaliter, ſed commodè & cum exceptione, ſcilicet, vt ſignificent virtutem & naturam rei, quantum eſt ex parte ipſius, nimirum rem eſſe talem, quæ ad tantum præmium, bonúmue, hominem perducere nata ſit, niſi quid aliud impediat, aut ſi cætera requiſita adſint. Sic dicit Medicus ægro: *hac medicina ſanabit te*, id eſt, potens eſt & nata curare tuam ægritudinem, ſcilicet niſi eius operatio aliunde, vt per tuam intemperantiam vel imprudentiam, impediatur. Sic Chriſtus ſalutem æternam rurſum tribuit fidei, Ioann. 3. 1. Roman. 3. 22. & ſeq. quia ſcilicet fides quantũ eſt ex parte ſua nata eſt perducere hominem ad ſpem, timorem, pœnitentiam, charitatem & ſalutem, niſi ipſe hanc eius operationem ſua malitia vel pigritia impediat & incidat. Aliquando verò ſalus tribuitur inuocationi Dei, vt Ioan. 2. 32. *Quicunque inuocauerit nomen Domini ſaluus erit*, ſcilicet ſi cætera requiſita adſint; nam alibi ſalus tribuitur charitati, ſpei, timori, pœnitentiæ & bonis operibus, vt Lucæ 7. 47. 1. Corinth. 13. 2. Iſaiæ 40. 31. alioqui enim niſi adhibeatur moderatio, concludetur pari modo, nec Sacramenta requiri, & eum, qui ſemel crediderit, ſaluum fore, etiamſi poſtea fiat infidelis.

Ioan. 2. 32.

Negantes verò propoſitiones abſolutè, & ſine alia ſuperaddita conditione intelligendæ ſunt, vt *Non adulterabis, non occides, non furaberis, non falſum teſtimonium dices, non concupiſces.* Romanorum 13. 9.

Rom. 13. 9.

Decimvsqvartvs. S. Matthæus maximè doctrinæ & verbis Chriſti, ad mores hominum rectè formandos idoneis fusè ordinatéque recenſendis inſiſtit: Lucas verò magis factis geſtiſque Chriſti inhæret. Marcus Matthæi eſt abbreuiator & ſubinde interpres. Ioannes maximè diuinitatem Chriſti aſtruit; vt per eius cum Scribis & Phariſæis diſputationes & miracula oſtendat Chriſtum verè eſſe Deum, Deique Filium, idque contra Cherinthum & Ebionem ſimiléſque hæreticos iam tum ſubnaſcentes, qui docebant Chriſtum merum eſſe hominem, illúmque Deum eſſe negabant.

Decimvsqvintvs. Chriſtus, Apoſtoli & Prophetæ res ſpirituales & diuinas per corporales & humanas explicant, quia aliter eas homines capere non poſſent. Quicquid enim homo mente concipit, idipſum prius per ſenſum aliquem cognouit, iuxta illud Ariſtot. *Nihil eſt in intellectu, quod prius non fuerit in ſenſu.* Quia ergo Deum & diuina vti ſunt in ſe imaginari nequimus, hinc per imagines rerum corporearum eas adumbrat, & hominibus repræſentat Chriſtus: *Neque enim aliter*, ait S. Dionyſ. cap. 1. cæleſtis Hier. ſub medium: *fas erat infirmitati noſtræ lucere diuinum radium, niſi ſacrorum varietate velaminum (quibus ad ſuperiora ferremur) opertum, & his quæ nobis familiaria ſunt, prouidentiâ paternâ naturæ mortalium ſeſe accommodante, veſtitum.* Hac de cauſa S. Scriptura Deo dat caput, manus, thronum, arma; item ſitus & paſſiones, vt ſedere, ſtare, volare, iraſci, miſereri, triſtari Anthropathôs: qua de re S. Auguſt. ſcripſit librum de eſſentia diuinitatis, & Eucherius Lugdun. tract. de forma verborum ſpiritualis intelligentiæ, & Damaſcen. lib. 1. de fide, cap. 14. Sic Chriſtus Tropicè vocatur leo, agnus, oſtium, lux, vitis. Sic vita æterna vocatur denarius, theſaurus, nuptiæ agni, cœna magna, menſa Chriſti, regnum cælorum, &c. Sic Angeli in Scrip. pinguntur quaſi iuuenes alati. Præclarè S. Auguſt. lib. contra Adimantum, cap. 7. *Sacra Scriptura*, ait, *verbis noſtris loquens, etiam per hæc verba demonſtrat nihil dignè de Deo poſſe dici. Cur enim non etiam verba iſta dicantur de illa maieſtate, de qua quicquid dictum fuerit indignè dicitur, qui omnes opes linguarum omnium ineffabili ſublimitate præcedit?*

Ariſtot.

S. Dionyſ.

Auguſtin.

Decimvssextvs. Attributa Dei, vt bonitas, ſapientia, omnipotentia, præſcientia, prouidentia, iuſtitia, miſericordia, ſanctitas, &c. quæ reipſa idẽ ſunt cum ſimpliciſſima Dei natura, ideóque vna quædam res ſunt, vnáque eſſentia ſingularis & indiuidua, S Script. effert pluraliter & in numero plurali, vt ſignificet plures cuiuſque attributi vires & effectus, imò & affectus, qui in hominibus & Angelis ſunt varij & multiplices, ſed in Deo vniuntur, vnúmque ſunt cum deitate. Exempla accipe: *Miſerationes eius ſuper omnia opera eius.* Pſal. 144. *Omnes viæ eius iudicia.* Deuter. 32. 4. *Iuſtitiæ domini rectæ.* Pſal. 18. 9. *Magna opera Domini exquiſita in omnes voluntates eius.* Pſal. 110.

Pſalm. 144.
Deuter. 32 4
Pſal 18. 9.

Decimvsseptimvs. Si Chriſtus, Prophetæ & Apoſtoli facinus aut flagitium ſua voce iubere aut conſulere videntur, illa vox non propriè, ſed figuratè & myſticè accipienda eſt. Tale quoque eſt omne id quod impoſſibile, aut quod ad morum honeſtatem, vel fidei veritatem, vel ad Sacramenta propriè referri non poteſt; vt: *Si manus tua vel pes tuus ſcandalizat te, abſcinde eum & proiice abs te,* &c. *Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum & proiice abs te.* Matth. 18. 8. quod literaliter accipiẽs Origen. caſtrauit ſeipſum, vt tentationes libidinis euaderet: ſed perperam. Non enim licet ſeipſum mutilare: quare hæ ſententiæ non ad literam, vt ſonant, ſed figuratè accipiendæ ſunt, vt per manum, pedem, oculum, accipias amicum, familiarem, cognatum, &c. qui tibi inſtar manus, oculi, pedis inſeruit & opitulatur: hic enim ſi te ſcandalizat & ad hæreſim, libidinem, aliúdue ſcelus pellicit, omnino à conuerſatione tua abſcindendus & abüciendus eſt. Cùm verò nullum ſcelus aut flagitium iubet Chriſtus, tunc propriè vt ſonat, id quod dicitur, intelligendum eſt, vt cùm ait: *Hoc eſt corpus meũ,* &c. *Hic eſt ſanguis meus.* Matth. 26. Nec enim carnem Chriſti in Euchariſtia laniamus, aut ſanguinem cruentum vel patentem potamus, vti intelligebant, & horrebant Capharnaitæ, ſed vtrumque ſub ſpeciebus panis & vini

Matth. 18. 8

in

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tectum, & latentem inſtar Angeli ſumimus, qua in re nullum eſt flagitium nullúſque horror.

Tradit hunc Canonem S. Auguſt. lib. 3. de do-
Auguſtin. ctrina Chriſtiana cap. 10. *Quicquid*, ait, *in ſermone diuino, neque ad morum honeſtatem, neque ad fidei veritatem propriè referri poteſt, figuratum eſſe cognoſcas. Morum honeſtas ad diligendum Deum & proximum; fidei veritas ad cognoſcendum Deum & proximum pertinet.* Et cap. 16. *Si præceptiua locutio eſt, aut flagitium, aut facinus vetans, aut vtilitatem aut beneficentiam iubens; non eſt figurata. Si autem flagitium aut facinus videtur iubere, aut vtilitatem aut beneficentiam vetare, figurata eſt.*

Idem de catechizandis rudibus cap. 26. *Hoc autem breuiter diſcet, vt quicquid audierit ex libris Canonicis, quod ad dilectionem æternitatis & veritatis & ſanctitatis, & ad dilectionem proximi referri non poſſit, figuratè dictum vel geſtum eſſe credat, atque ita conetur intelligere, vt ad illam geminam referat dilectionem*, Eundem Canonem tradit Origen. 4 Periarchon. cap. 2.

Decimvsoctavvs. Hebræorum mos eſt, vt antecedentia & cauſas taceant, ac conſequentia & effectus enarrent. Aut vice verſâ ex cauſis, quas recenſent, effectus, quos ſubticent, intelligendos
Ioan. 1. 43. relinquunt. Sic Ioannes cap. 1. 43. ait: *In craſtinum voluit exire in Iudæam, & inuenit Philippum. Et dicit ei Ieſus: Sequere me*, vbi ex τὸ *inuenit*, intelligendum relinquit, quòd Chriſtus iam antè quæſierit Philippum, q. d. Ideo Ieſus iuit in Galilæam, vt quæreret Philippum; illum enim iam animo deſtinarat vocare ad Apoſtolatum, vnde inuenit eum, quem quærebat, & vocauit, dicens: *Sequere me.* Sic cap. 16. 14. ait: *Et inuenit Ieſus aſellum, & ſedit ſuper eum*; vbi ex τὸ *inuenit* intelligitur iam antè quæſiſſe eum. Nam, vt ait Matth. cap. 21. 2. Ieſus præmiſit duos diſcipulos in caſtellum vicinum, vt aſinũ quærerent & ad ſe adducerent. Non ergo caſu, ſed ſtudio quærendi eum inuenit. Pari modo ex reſponſione colligendam relinquunt præuiam interrogationem. Sic Ioannes cap. 1. 20. ait, Iudæos miſiſſe Legatos ad Ioannem Baptiſtam, interrogantes: *Tu quis es?* reſpondit Baptiſta: *Non ſum ego Chriſtus*: ex qua reſponſione intelligitur Iudæos interrogaſſe eum: *Tune es Meſſias, ſiue Chriſtus?* Sic cap. 3. 2. ait: *Reſpondit Ieſus* (Nicodemo) *& dixit ei: Amen, amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit denuò, non poteſt videre Regnum Dei.* Ex qua reſponſione colligitur Nicodemum prius interrogaſſe Ieſum, qua ratione poſſet ſalutem & Regnum Dei conſequi; ſed hanc interrogationem ſubticet Ioannes. Subinde tamen reſpondere apud Hebræos idem eſt, quòd ordiri ſermonem, etiamſi nullius præceſſerit interrogatio. Sic apud Græcos: vnde illud ab Homero toties iteratum.

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς.

id eſt, *hunc reſpondens locutus eſt pedibus celer Achilles*; quod vſurpat etiam cùm nemo Achillem interrogat.

Simili modo ſilent nonnulla, quæ tamen dicta eſſe vel ipſi poſtea, vel alij dicunt aut inſinuant: Sic Ioann. cap. 6. 36. ait Ieſus: *Sed dixi vobis, quia & vidiſtis me, & non creditis*, vbi & quando id dixerit Ieſus, Ioannes nuſquam expreſſit, vti notat S. Chryſoſtomus. Sed ex hoc loco eum id dixiſſe conſtat. Sic Ioannis 11. 28. Martha ait Magdalenæ: *Magiſter adeſt, & vocat te*; cùm tamen de hac vocatione antea nulla facta ſit mẽtio in colloquio Marthæ cum Ieſu, ſed contentus fuit Ioannes illam hoc loco duntaxat per Martham inſinuare, vti notant S. Cyril. Chryſoſt. & Leontius. Ibid. v. 40. ait Ieſus Marthæ: *Nonne dixi tibi, quoniam ſi credideris, videbis gloriam Dei?* puta glorioſam ſuſcitationem Lazari fratris tui, cùm tamen vbi & quando id dixerit Ieſus, nunquam antè expreſſerit Ioannes.

Decimvsnonvs. Hebraiſmo ſæpe verbum ponitur ſine ſuppoſito, maximè apud S. Marcum, quaſi hoc ex circunſtantiis, puta ex antecedentibus & ſequentibus facilè intelligi & ſuppleri poſſit. Sic cap. 4. 26. ait S. Marcus: *Sic eſt re-* Marc 4. 26.
gnum Dei, quemadmodum ſi homo iaciat ſementem in terram, & dormiat, & exurgat nocte & die: dormiat ſcilicet homo; *exurgat* ſcilicet *ſementis*; vnde explicans ſubdit: *&* (& ſignificat *id eſt*) *ſemen germinet & increſcat, dum neſcit ille*, q. d. Sicut dormiente homine ſeminante ſementis ipſa exurgit creſcitque die ac nocte. Sic Chriſto in cælis quieſcente & quaſi dormiente, creſcit & propagatur aſſiduè Euangelij prædicatio & doctrina: ita explicant S. Hieronymus, Beda & Gloſſa, licet aliter planiùs interpretentur S. Chryſ. Theophyl. Euthym. vt ſuo loco dicam. Et cap. 9. 49. *Omnis enim* (ſupple qui Deo & Chriſto ſeruire, & ſe quaſi victimam offerre cupit) *igne* (tribulationis) *ſalietur.* Vnde explicans, ſubiicit: *Et omnis victima ſale ſalietur.*

Vigesimvs. Solet in Euangelio & Scriptura integer numerus exprimi, etiamſi aliquid illi deſit, aut ſuperſit: ſic numerantur diſcipuli Chriſti 70. cùm præciſè fuerint 72. S. Auguſt. in quæſt. Euangel. quæſt. 47. Rurſum in eo ſolet poni numerus definitus pro indefinito. Sic Chriſtus relinquentibus omnia & ſe ſequentibus promittit *centuplum.* Matth. 19. 29. quod Lucas cap. 18. 30. explicat, dicens: *recipiet multò plura.*

Vigesimvs primvs. Chriſtus ex phraſi Hæbreorum ſolet comparationem duorum exprimere per affirmationem maioris & negationem minoris; id enim quod maius eſt & præceſſit, affirmat; quòd verò minus & inferius eſt, negat. Quare per negationem tunc non propriè dictam negationem ſignificat, ſed tantùm id quod negatur, minus eſſe altero, aut certè ipſum non eſſe ſolum in hoc genere indicat: Vt: *Miſericordiam volo & non ſacrificium.* Matth. 9. 13. hoc eſt, miſericordiam malo, & præfero ſacrificio: alioqui certum eſt ſacrificium quoque ipſi placere, & gratum eſſe in ſuo ordine & gradu, puta poſt miſericordiam. Sic Lucæ 10. 20. ait Chriſtus Apoſtolis: *No-*
lite gaudere, quia ſpiritus vobis ſubiciuntur, gaudete Luc 10. 20.
autem, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cælis, id eſt, plus gaudete quòd ſcripti ſitis in cælis quàm quòd dæmones vobis ſubiiciantur; nam & de hoc ſuo modo & gradu gaudendum eſt. Sic Lucæ 12. 44. ait Chriſtus: *Qui credit in me, non credit in me* (ſcilicet ſolùm, vel præcipuè) *ſed in eum qui miſit me.* q. d. Talis non tantùm credit mihi homini dicenti & loquenti, ſed multò magis credit Deo Patri, qui me quaſi legatum ſuum miſit.

Vigesimvs secvndvs. Cauenda in S. Scripturæ explanatione nimia ſubtilitas & argutia, æquè ac plana nimiáque craſſities & ruditas.
Vnde S. Hieronymus in c. 25. Matth. *Prudentem,* Hieronym.
inquit, *ſemper admoneo lectorem, vt non ſuperſtitioſis acquieſcat interpretationibus, & quæ commaticè pro fingentiũ dicuntur arbitrio, ſed conſideret priora, media & ſequentia, & nectat ſibi vniuerſa quæ ſcripta ſunt.* S. Scriptura ergo inter ſe collata & compoſita,

optima

Digitized by Google

optima ſuipſius eſt interpres.

Vigesimvs tertivs. Euangeliſtæ ſæpe ludunt in verbis elegantiæ causâ, ac idem verbum vel nomē ſtatim aliter & aliter accipiunt, maximè cum ex ſenſu litterali ad allegoricum, vel anagogicum aſſurgunt. Sic Chriſtus ludit in voce *mortuos* dicens: *ſeqnere me, & dimitte mortuos* (ſpiritualiter) *ſepelire mortuos* (corporaliter) *ſuos*. Matth. 8.22. Nec enim mortui corporaliter poſſunt alios mortuos ſepelire, vt patet. Sic Ioan. c. 2. v. 23. & 24. ludit in verbo *credo*, dicēs: *Multi crediderũt in nomine eius, vidētes ſigna eius quæ faciebat: ipſe autem Ieſus nõ credebat ſemetipſum eis.* Prius enim *crediderunt* notat fidē diuinā; poſterius verò *credebat* notat fidem humanam, ſiue fiduciam. q.d. Ieſus non confidebat eis, quia licèt videret eos credere in ſe, tamen ſciebat eos mutabiles, & facilè à Scribis poſſe peruerti: Vnde non diu nec ſecurè verſatus eſt cum eis. Ita S. Chryſoſt. Sic Paulus ludit in voce *peccatum*. 2. Corinth. 5.21. *Eum qui non nouerat peccatum pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in ipſo.* Vbi *peccatum* priori loco propriè accipit, poſteriori verò Metonymicè, vt ſignificet hoſtiam pro peccato; q.d. Deus Chriſtum innocentem & ab omni peccato immunem fecit *peccatum*, id eſt, hoſtiam pro peccato, vt nos à peccato liberaret & iuſtificaret.

Vigesimvs qvartvs. Palæſtinis & Syris (qualis erat Chriſtus) familiare eſt vti Parabolis, Prouerbiis & tritis Catachreſibus, vt ſuauiùs in animos audientiũ influant: quâ de cauſâ Chriſtus toties vtitur parabolis, eaſque multiplicat, vt patet Matth. 13. Ita etiamnum Romæ audimus Maronitas, qui Syri ſunt & incolæ mõtis Libani, ea quæ dicũt, illicò allatis ſimilitudinibus & parabolis, venuſtare. Audi S. Hieronymum in cap. 18.
Hieronym. Matth. ad verſ. 23. *Familiare eſt Syris & maximè Palæſtinis ad omnem ſermonem ſuum parabolas iungere, vt quod per ſimplex præceptum teneri ab auditoribus non poteſt, per ſimilitudinem exemplorum teneatur.*

Vigesimvs qvintvs. Chriſtus coram naſutis & criticis, quales erant Scribæ & Phariſæi, parabolis vtitur ambiguis & obſcuris, tũ quia ipſi indigni erant eos intelligere; tum quia quærebant Ieſum capere in ſermone, accuſare, & occidere; ſeorſim verò diſcipulis & amicis ſuis eaſdem interpretabatur, vt disertè patet Matth. 13.11. & cap. 7. verſ. 6. *Nolite*, ait Chriſtus, *ſanctum dare canibus, neque mittatis margaritas veſtras ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus ſuis, & conuerſi dirumpant vos.* Hoc factitauit Ariſtoteles dum libros ſuos ita tectè & inuolutè ſcripſit, vt ab æmulis carpi confutarique nequeant: vnde ipſe libros de Phyſico auditu ad Alexandrum, ſcribit fuiſſe conſcriptos, & non fuiſſe conſcriptos, eò quòd maximis ambiguitatibus & obſcuritatibus, quibus ipſe, quaſi ſepia ſe inuoluit & obtegit, conſtent.

Vigesimvs sextvs. Senſus Literalis parabolæ non eſt is, quem voces primâ facie oſtendunt, ſed qui per res vocibus ſignificatas deſignatur: prior vocum ſenſus, eſt Grammaticalis, qui literæ corticem, puta verba vocéſque explicat; poſterior eſt parabolicus, ideóque in parabola proprius, literalis, & genuinus: v. g. Matth. 6. 22. & Lucæ 14.16. in parabola Regis inuitantis ad nuptias debiles & claudos, eò quòd honeſtiores ſe excuſarent; ſenſus litteralis nõ eſt is quem γράμματα, id eſt, literæ &, voces oſtentant, ſcilicet quòd verè Rex quiſpiam idipſum fecerit, cùm hoc ad ſcopum Chriſti ſit impertinens, & fortè nunquam contigerit; ſed ad literam parabolicè ſignificatur, quòd Chriſtus ad Eccleſiam, gratiam & gloriam ſuam vocarit gentiles idololatras, ideóque viles & abiectos, eò quòd Iudæi legi Moſi præfiſi Chriſtum reſpuerint.

Vigesimvs septimvs. Tres ſunt parabolæ, apologi & fabulæ partes, ſcilicet προμύθιον, μῦθος, ἐπιμύθιον, hoc eſt profabulatio, fabula & affabulatio, ſiue proparabola, parabola & epiparabola. Profabulatio eſt prooemium parabolæ vel fabulæ, & quaſi prologus, ſiue guſtus & prælibatio quædam parabolæ, qui illi præmittitur, vt indicet, quo fine, & contra quos parabola dicenda ſit: poſt quam ſequitur ipſa parabola, vel fabula: ac denique ſubiungitur affabulatio, ſiue poſtfabulatio, quaſi concluſio & applicatio fabulæ aut parabolæ, quæ parabolam vel fabulam explicat, applicátque ad id quod ſignificat, quódque in moribus corrigendum vel faciendum denotat. Exemplum clarum eſt Lucæ 18.9. in Parabola Phariſæi & Publicani, vbi προμύθιον, ſiue Luc. 18.9.
profabulatio præmittitur cùm dicitur: *Dixit autem & ad quoſdam, qui in ſe confidebant tanquam iuſti, & aſpernabantur cæteros, parabolam iſtam.* Ipſam deinde parabolam enarrat. Denique verſ. 14. ἐπιμύθιον, ſiue poſtfabulationem, qua mentem fructúmque parabolæ oſtendit, ſubiungit dicens: *Dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam ab illo: quia omnis qui ſe exaltat, humiliabitur, & qui ſe humiliat, exaltabitur.* Idem ad oculum videre eſt in fabulis Æſopi, in Apologis Phædri, in Emblematibus Alciati.

Vigesimvs octavvs. In Parabolis ſæpe non perſonę perſonis, nec partes parabolę partibus rei ſignificatæ, ſed tota parabola toti rei aut ſententiæ comparatur. Exemplum eſt Matth. 11.16.
Similis eſt (generatio hæc) *pueris ſedentibus in foro,* Matth. 11. 16.
qui clamantes coæqualibus dicunt: Clamauimus vobis & non ſaltaſtis: lamentauimus & non planxiſtis; ac deinde id applicat prædicationi Chriſti & Ioannis Baptiſtæ, non per partes, quia Chriſtus & Ioannes nequeunt comparari hiſce pueris, ſed totam parabolam toti rei ſignificatæ adæquat. Senſus enim eſt, q.d. Videre eſt in hac generatione ſimile quippiam illi, quod in parabola & ludo puerorum contingit, vt ſicut nec cantu nec planctu puerorum mouentur moroſi homines ad ſaltandum vel lamentandum; ſic Scribæ & Phariſæi nec exemplo laxioris vitæ Chriſti, nec ſeuerioris Ioannis Baptiſtæ prouocari potuerint ad pœnitentiam, conuerſionem & ſalutem. Simile eſt Matth. 13.24. *Simile* Matth. 13. 24.
inquit, *eſt regnum cælorum homini, qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo* &c. nec enim præcisè & per partes ſeminans ſimilis eſt regno, ſed potius Regi. Senſus ergo eſt, q.d. Similiter agitur in regno cælorum, perinde ac ſi quis in agro ſuo ſeminet bonum ſemen, cui deinde inimicus ſuperſeminet zizania.

Vigesimvs nonvs. In Parabolis æquè ac in ſimilitudinibus non omnia ſunt ſimilia, nec applicanda rei ſignificatæ. Multa enim in iis dicuntur ad decorem & elegantiam parabolæ, quæ vt ab aliis rei ſignificatæ applicandis diſcernas, hunc Canonem nota. In Parabolis finis & ſcopus Parabolæ ſpectandus eſt; illa enim quæ ad hunc ſcopum pertinent, parabolæ partes ſunt neceſſariò applicandæ rebus per parabolam ſignificatis; quę verò ad eum non pertinent, parabolæ ſunt emblemata & ornamenta. Ita Origenes & S. Chryſoſtomus

ſoſtomus in Matth. cap. 13. & S. Auguſtinus 16. Ciuit. 1. Sic Matth. 25. 15. dicitur Rex diſtribuiſſe ſeruis ſua talenta, *vnicuique ſecundùm propriam virtutem*, quia ſcilicet Rex prudens ita facere ſolet. At Chriſtus non ita; nec enim attribuit gratiã ſecundùm vires dotéſque naturæ & liberi arbitrij, vti voluêre Pelagiani, vt ingenioſis, diuitibus, Principibus det maiorem; rudibus verò, pauperibus & plebeiis minorem. Sic Lucæ 14. 26. in Parabola computantis ſumptus ad parandum bellum, & ad ædificandum turrim multa ſunt emblemata, vti ibidem patebit. Denique ex parabola & ex poſtparabola, puta prologo æquè ac ex concluſione parabolæ venandus eſt genuinus eiuſdem ſenſus. Audi S. Baſilium in regul. Breuior. interrog. 55. *Sanè*, ait, *quæ afferuntur ſimilitudines, nequaquam ea omnino ſingulis earum rerum, ad quas allata ſunt, partibus reſpondent; ſed illud agunt, vt mentem ad id, de quo agitur, argumentum dirigant*: Celebre eſt Auguſtini documentum lib. 16. de Ciuit. cap. 2. *Non ſanè omnia quæ geſta narrantur, aliquid etiam ſignificare putanda ſunt; ſed propter illa, quæ aliquid ſignificant, etiam ea quæ nihil ſignificant, attexuntur: ſolo enim vomere terra proſcinditur; ſed vt hoc fieri poſſit, etiam cætera aratri membra ſunt neceſſaria: ita in prophetica hiſtoria dicuntur & aliqua quæ nihil ſignificant, ſed quibus adhæreant, quæ ſignificant & quodammodo religentur.*

Trigesimvs. In multis parabolis præter id ad quod primò & principaliter aſſumuntur, Chriſtus ſecundariò myſteria aliqua inſinuare voluit, quaſi ſenſu Tropologico, vel Allegorico, vt patet Lucæ 10. 30. vbi Chriſtus per parabolam Samaritani non tantùm oſtendere voluit, quis ſit noſter proximus, quem diligere debeamus, quod quærebat Legiſperitus, ſed ſimul Allegoricè ſignificauit ſe eſſe Samaritanum, qui Adamum eiúſque poſteros peccato primæuo ſaucios, infuſo oleo gratiæ ſuæ, & vino ſanguinis ſui, ſanaret & ſaluaret.

Trigesimvs primvs. Parabolæ ſunt duplices, aliæ ſimiles, aliæ diſſimiles. In ſimilibus vis argumenti eſt à pari vel ſimili; in diſſimilibus à minori ad maius.

Trigesimvs secvndvs. Nonnulla dicuntur in Euangelio & Scripturâ non ex rei veritate, ſed ex opinione hominum illius temporis, quo geſta referuntur. Sic Ioſeph vocatur pater Chriſti etiam à B. Virgine; quia homines illius æui putabant eum eſſe patrem, cùm reuera non eſſet pater. Lucæ 2. 48. Sic Hananias Ierem. 28 10. vocatur propheta. quia talis æſtimabatur à vulgo, cùm reuera eſſet Pſeudopropheta. Ita S. Hieronymus in Ierem. 18.

Trigesimvs tertivs. S. Scriptura mutatis licèt rebus, eadem tamen priſtináque nomina, quę prius habuêre, ſeruat, rebúſque aſſignat. Sic Ioan. 6. caro Chriſti in Euchariſtia vocatur panis, quia fuit panis, ſed per tranſſubſtantiationem, quæ fit in conſecratione, panis mutatus eſt in carnem Chriſti. Sic Dina à Sichem corrupta vocatur virgo, quia paulò antè fuerat virgo. Geneſ. 34. 2. Sic virga Aaronis conuerſa in ſerpentem vocatur virga, quia paulò antè fuit virga. Exodi 7. 12. *Deuorauit*, inquit, *virga Aaron virgas eorum*, hoc eſt, Serpens in quem virga Aaronis à Moſe conuerſa erat, déuorauit ſerpentes, in quos Magi Pharaonis ſuas pariter virgas ad oſtentationem miraculi conuerterant. Ita S. Hieronymus in Matth. 26.

Exod. 7. 12.

Trigesimvs qvartvs. Euangeliſtæ & Apoſtoli in citanda S. Scriptura veteris teſtamenti ſæpe illam non verbo tenus, ſed quoad ſenſum citant: vt *quoniam Nazaræus vocabitur*. Matth. 2. 23. de quo ibidem plura. Sic quod Oſee ait cap. 2. 1. *Dicite fratribus veſtris, populus meus: & ſorori veſtræ, miſericordiam conſecuta.* Paulus Rom 9. 25. ſic citat: *Sicut in Oſee dicit: vocabo non plebem meam, plebem meam; & non miſericordiam conſecutam, miſericordiam conſecutam.*

Oſee 2. 1.

Rom. 9. 25.

Trigesimvs qvintvs. Scriptura noui teſtamenti ſæpe alludit ad vetus Teſtamentum, quia res Noui adumbratæ fuêre in Veteri: *Finis enim legis Chriſtus*. Rom. 10. 4. Moſes ergo & Prophetæ fuêre πρόδρομοι, & præcurſores Chriſti. Mira igitur miréque conſona eſt harmonia Noui teſtamenti cum Veteri, cuius artifex & auctor eſt Spiritus ſanctus. Quare vt Scripturam Noui teſtamenti à radice & fundamentis explices, ſcrutare & veſtiga figuram, prophetiam vel ſententiam Veteris teſtamenti, ad quam alludit, vetus enim lex nouæ fuit præludium; noua veteris eſt complementum, vti fusè docet S. Auguſt. lib. pluribus, quos ſcripſit cõtra Fauſtum Manichæum, & Tertull. lib. quatuor quos ſcripſit contra Marcionem.

Trigesimvs sextvs. Interpres latinus idem verbum Græcum diuerſimodè vertit præſertim dum vna vox Latina vim verbi Græci non aſſequitur, nec adæquat: Sic ἐπιτιμάω in Marco ferè ſemper vertit *comminari*, in Luca *increpare*, in Matthęo *imperare* vel *præcipere*, vt Marc. 4. 39. *Et exurgens*, inquit *comminatus eſt vento*. Sed Lucæ cap 8. 25. *at ille ſurgens*, inquit, *increpauit ventum*. Matth. 8. autem verſ. 26. *Tunc ſurgens*, inquit, *imperauit ventis & mari*: quia ἐπιτιμάω ſignificat *præcipere* ſiue *imperare*, non ſimpliciter, ſed *cum increpatione obiurgatione & comminatione, additis minis obiurgare, interminari, & interdicere.*

Denique huc ſpectant Canones 64 quos Epiſtolis S. Pauli præfixi. Epiſtolæ enim iſtæ explicant Euangelium: quia Paulus interpres eſt Chriſti.

Trigesimvs septimvs. Euangeliſtæ ſæpe breuitatis ſtudio rem geſtam implicant & conuoluunt, quâ de cauſâ ſubinde repugnantia dicere videntur: quare res geſta Interpreti fuſiùs explicanda & diſtinctiùs enucleanda eſt, vt conſonantia appareat. Sic Lucas cap. 7. v. 3. de Centurione mittente Legatos ad Chriſtum, vt ſeruum ſuum ſanaret, ait: *Et cùm audiſſet de Ieſu, miſit ad eum ſeniores Iudæorum. rogans eum, vt veniret, & ſaluaret ſeruum eius*; eum tamen paulò poſt ſubdit eundem dixiſſe: *Propter quod & meipſum non ſum dignum arbitratus, vt venirem ad te*, quia ſcilicet ego ſum Gentilis, ideóque indignus tuo aſpectu & alloquio, quare pro me ſubmiſi ad te Seniores Iudæorum: quomodo ergo paulò antè putat eo ſe dignum, imò rogat vt Chriſtus veniat ad ſe? Resp. τὸ *rogãs*, quatenus refertur ad τὸ *vt ſaluaret ſeruum eius*, pertinet ad ipſum Centurionem, quatenus verò refertur ad τὸ *vt veniret*, pertinet ad ſeniores Iudæorum, qui de ſuo hoc addiderunt, putantes hoc decere, & Centurionem tacitè hoc cupere: Lucas tamen tribuit idipſum quoque Centurioni, quia quæ Legatus dicit & petit nomine Legantis, hoc legans ipſe dicere & petere cenſetur, de quo plura Matth 8. v. 6. Sic Lucas cap. 19. 9. ait Chriſtum dixiſſe Zachæo, cùm domum eius ingrederetur, *quia hodie ſalus domui huic facta eſt*, vbi inuolutè ſignificat, Zachæo in Chriſtum credente & conuerſo, totam familiam heri ſui

Luc. 7. 3.

Digitized by Google

ſui exemplum ſecutam, in Chriſtum credidiſſe, & ſanctificatam fuiſſe, etiamſi paulò antè ſolius Zachæi credentis meminerit. Sic octo beatitudines, quas recenſet Matthæus cap.5.v.1.& ſeq. Lucas cap.6.20.in quatuor contrahit.

Trigesimvs octavvs. Chriſtus ſanaturus ægrotos, priùs ab eis ſolet requirere fidem, quâ ſcilicet credant Chriſtum id poſſe facere, ſperéntque facturum; quare fides hæc non eſt hiſtorica & nuda, non etiam charitate formata & iuſtificans; ſed eſt fides miraculorum, quæ includit certam ſpem & fiduciam miraculi, quòd ſcilicet Chriſtus eos ſuâ omnipotenti manu ſanabit, qualis fuit fides S. Gregorij, qui idcircò cognominatus eſt Thaumaturgus, id eſt, miraculorum opifex. Hanc enim fidem quaſi congruam ad miraculum diſpoſitionem, prærequirit Chriſtus: vnde de illa ait: *Amen dico vobis, ſi habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic: Tranſi hinc illuc, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit vobis.* Matth.17.19.

POſtremò in Euangeliis ſolerter expendendum eſt & ſecernendum, an id quod Chriſtus ait, ſit Conſilium, an Præceptum, an Promiſſio, an Permiſſio duntaxat (qualis eſt illa ad Iudam proditorem: *quod facis, fac citiùs*, Ioan.13.27.) an Parabola, an Adagium, an Emblema, &c. Quocirca

IN GRATIAM LECTORIS

EX ſingulis Euangeliis collegi (eo quòd nemo huc vſque id præſtiterit) omnia Euangelica Conſilia, Præcepta, Promiſſa, Minas, Miracula, Oracula, Sacramenta, Paradoxa, Parabolas, Adagia, Emblemata & Ænigmata, eáque ordine ſuo diſpoſita hîc ſubiicio.

Accipe ergo primò omnia Consilia per Euangelium ſparſa hîc in vnum collecta, deinde Præcepta Euangelio propria, denique Mixta, id eſt, partim Conſilia, partim Præcepta. Conſilia & Præcepta voco, quæ vt plurimùm ſunt talia: nam & Conſilia in neceſſitate fiunt Præcepta; & Præcepta citra neceſſitatem ſubinde fiunt Conſilia, vt patet in Præcepto eleemoſynæ.

CONSILIA EVANGELICA:

QVÆ OMNIA SVNT DE ACTIBVS HEROICIS VIRTVTVM CHRISTIANARVM, IMO APOSTOLICARVM.

1\. *SINE modò: Sic enim decet nos implere omnem iuſtitiam.* Matth.3.15.
2\. *Beati pauperes ſpiritu: quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.* Matth.5.3.
3\. *Beati mites: quoniam ipſi poſſidebunt terram.*
4\. *Beati qui lugent: quoniam ipſi conſolabuntur.*
5\. *Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: quoniam ipſi ſaturabuntur.*
6\. *Beati miſericordes: quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.*
7\. *Beati mundo corde: quoniam ipſi Deum videbunt.*
8\. *Beati pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur.*
9\. *Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam: quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.*
10\. *Beati eſtis, cùm maledixerint vobis, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſùm vos, mentientes propter me:*
Gaudete & exultate: quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis.
11\. *Si quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram* Matth.5.verſ.39.
12\. *Et qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium* ibid. verſ.40.
13\. *Quicumque te angariauerit mille paſſus, vade cum illo & alia duo.* ibid.verſ.41.

14. *Omni petenti te tribue: & qui aufert quæ tua ſunt, ne repetas.* Lucæ 6. 30. Matth. 5. 42.

15. *Eſtote vos perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.* Matth. 5. 48.

16. *Sequere me, & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.* Matth. 8. 22.

17. *Vos autem nolite vocari Rabbi: vnus eſt enim Magiſter veſter, omnes autem vos fratres eſtis.* Matth. 23. 8.

18. *Et patrem nolite vocare vobis ſuper terram: vnus eſt enim Pater veſter qui in cælis eſt.* ibidem.

Nec vocemini magiſtri, quia magiſter veſter vnus eſt, Chriſtus. ibidem.

19. *Qui maior eſt veſtrûm, erit miniſter veſter.* ibidem.

Qui autem ſe exaltauerit humiliabitur: & qui ſe humiliauerit exaltabitur. ibidem.

20. *Oportet ſemper orare, & nunquam deficere.* Lucæ 18. 1.

21. *Sunt Eunuchi qui ſe caſtrauerunt propter regnum cælorum. Qui poteſt capere, capiat.* Matth. 19. 12.

22. *De Virginibus autem præceptum Domini non habeo: conſilium autem do, tanquam miſericordiam conſecutus à Domino, vt ſim fidelis.*

Exiſtimo ergo hoc bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatem, quoniam bonum eſt homini ſic eſſe.

23. *Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & veni, ſequere me.* Matth. 19. 21.

24. *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Lucæ 10. 42.

25. *Maiorem hâc dilectionem nemo habet, vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* Ioan. 15. 13.

26. *Mutuum date, nihil inde ſperantes.* Lucæ 6. 35.

27. *Benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos.* Matth. 5. 44.

28. *Et accedens vnus Scriba, ait illi: Magiſter ſequar te quocunque ieris.*

Et dicit ei Ieſus: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput reclinet. Matth. 8. 19.

29. *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te. Quid ergo erit nobis?* Matth. 19. 27.

30. Denique conſilium Euangelicum eſt, euangelizare gratis, non accepto vllo prædicationis ſtipendio aut ſumptu, vti fecit S. Paulus, labore manuum ſe, ſuóſque ſuſtentans, qui proinde ait: *Quæ eſt ergo merces mea? vt Euangelium prædicans, ſine ſumptu ponam Euangelium.* 1. Corinth. 9. 18. Iure enim naturæ & diuino Apoſtolus viuere poteſt ex Euangelio: dignus eſt enim operarius mercede ſua: vnde ſi gratis euangelizat, facit opus liberale & ſupererogationis, quod conſilij eſt, non præcepti.

Ex dictis liquet multa eſſe Conſilia Euangelica, ſed præcipuè tria, ſcilicet voluntariæ Paupertatis, Caſtitatis, & Obedientiæ Religioſæ, vti contra Nouantes vno ore docent omnes Orthodoxi.

PRÆCEPTA EVANGELIO PROPRIA, nec in Lege veteri expreſſa.

1. *POEnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum.* Matth. 4. 17.

2. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem qui in cælis eſt.* Matth. 5. 16.

3. *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quòd frater tuus habet aliquid aduerſùm te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.* Matth. 5. 23.

4. *Eſto conſentiens aduerſario* (actori & accuſatori, quem verbo & verbere læſiſti) *tuo, dum es in via cum eo, ne fortè tradat te aduerſarius iudici, & iudex tradat te miniſtris, & in carcerem mittaris.* Matth. 5. 25.

5. *Qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Matth. 5. 28.

6. *Quòd ſi oculus tuus* (vel manus) *dexter ſcandalizat te, erue eum & proiice abs te.* Matth. 5. 29.

7. *Omnis qui dimiſerit vxorem ſuam exceptâ fornicationis causâ, facit eam mœchari: & qui dimiſſam duxerit, adulterat.* Matth. 5. 32.

8. *Diligite*

8. *Diligite inimicos veſtros,vt ſitis filij patris veſtri, qui in cælis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos,& pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.* Matth. 5.43.

9. *Qui iraſcitur fratri ſuo,reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri ſuo raca, reus erit concilio: qui autem dixerit fatue,reus erit gehennæ ignis* Matth. 5.22.

10. *Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem veſtrum qui in cælis eſt.* Matth. 6.1.

11. *Tu autem cùm oraueris,intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora patrem tuum in abſcondito:& pater tuus qui videt in abſcondito,reddet tibi.* ibid. v. 6.

12. *Orantes nolite multùm loqui* (ore, ſed corde) *ſicut Ethnici.* ibid. v. 7.

13. *Sic ergo vos orabitis: Pater noſter qui es in cælis: ſanctificetur nomen tuum: Adueniat regnum tuum: fiat voluntas tua.* &c.

14. *Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra* &c. *ſed in cælo.* Matth. 6.19.

15. *Non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ.* Matth. 6.24.

16. *Ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis, neque corpori veſtro quid induamini.* Matth. 6.25.

17. *Quærite ergo primùm regnum Dei,& iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis. Nolite ergo ſoliciti eſſe in craſtinum* Matth 6.33.

18. *Nolite iudicare, vt non iudicemini.* Matth. 7.1.

19. *Nolite ſanctum dare canibus, neque mittatis margaritas veſtras ante porcos.* q.d. Nolite ſancta dogmata tradere incredulis & obſtinatis, qui ea rideant & ſubſannent. Matth. 7.6.

20. *Quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis.* Matth. 7.12.

21. *Intrate per anguſtam portam, quia lata porta, & ſpatioſa via eſt quæ ducit ad perditionem.* Matth. 7.13.

22. *Qui dixerit* (verbum) *contra ſpiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſæculo, neque in futuro.* Matth. 12.32.

23. *Omne verbum otioſum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iuſtificaberis: & ex verbis tuis condemnaberis.* Matth. 12.36.

24. *Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum.* Matth. 18.3.

25. *Si autem peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum: ſi te audierit, lucratus eris fratrem tuum.* ibid. v. 15.

36. *Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum* ibid.

27. *Quod ſi non audierit eos, dic Eccleſiæ: ſi autem Eccleſiam non audierit; ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus.* ibid.

Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo, & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. ibid.

Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos. Ioan. 13.34. His adde præcepta Sacramentorum, quæ inferiùs afferam.

MIXTA, HOC EST, PARTIM CONSILIA, partim Præcepta.

1. *EGO autem dico vobis non iurare omnino.* Matth. 5.34.

2. *Sit autem ſermo veſter, eſt, eſt: non, non: quod autem his abundantius eſt, à malo eſt.* Matth. 5.37.

3. *Cùm ieiunas, vnge caput tuum & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, ſed patri tuo qui eſt in abſcondito.* q.d. Cũ ieiunas noli id oſtentare, ſed cela & diſſimula per corporis, animíque alacritatem & lætitiam. Matth. 6.17. Idem dixit de Eleemoſyna. v. 3. & de Oratione. v. 6.

4. *Petite & dabitur vobis; quærite & inuenietis: pulſate & aperietur vobis.* Matth. 7.7.

5. *Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: & qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet.* Matth. 10.41.

6. *Et quicunque potum dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine diſcipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam.* ibid.

7. *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum*

*meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris.*Matth.11.28.

8. *Quicunque fecerit voluntatem patris mei qui in cælis eſt, ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt.*Matth.12.50.

9. *Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.* Matth.16.24.

10. *Vendite quæ poßidetis, & date eleemoſynam.*Lucæ 12.33.

11. *Vigilate itaque omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere iſta omnia, quæ futura ſunt, & ſtare ante filium hominis.*Lucæ 21.36.

12. *Scrutamini ſcripturas.*Ioan.5.39.

13. *Operamini non cibum qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dabit vobis. Hunc enim Pater ſignauit Deus.*Ioan.6.27.

14. *In hoc cognoſcent omnes quòd diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis adinuicem.* Ioan. 13.35.

PRÆCEPTA ET CONSILIA A CHRISTO ſeorſim data Apoſtolis.

1. *VEnite poſt me, & faciam vos fieri piſcatores hominum.* Matth.4.19.

2. *In Viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: ſed potiùs ite ad oues quæ perierunt domus Iſraël.*Matth.10.5.

3. *Euntes autem prædicate dicentes, quia appropinquauit regnum cælorum.*ibid.

4. *Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmonia eiicite:*

5. *Gratis accepiſtis, gratis date.*ibid.

6. *Nolite poßidere aurum neque argentum, neque pecuniam in zonis veſtris.* ibid.

7. *Non peram in via, neque calceamenta, neque virgam: dignus eſt enim operarius cibo ſuo.*ibid.

8. *In quamcunque autem ciuitatem aut caſtellum intraueritis, interrogate quis in eo dignus ſit, & ibi manete donec exeatis.*ibidem.

9. *Intrantes autem in domum, ſalutate eam dicentes: pax huic domui.*ibidem.

10. *Et quicumque non receperit vos, neque audierit ſermones veſtros, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus veſtris.*ibidem verſ.14.

*Amen dico vobis: Tolerabilius erit terra Sodomorum & Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuitati.*ibidem.

11. *Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio luporum. Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.*ibid.verſ.16.

12. *Cauete autem ab hominibus. Tradent enim vos in Conciliis, & in Synagogis ſuis flagellabunt vos* ibidem verſ.17.

*Et ad præſides, & ad reges ducemini propter me in teſtimonium illis, & gentibus.*ibidem.

13. *Cùm autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini.*ibidem verſ.19.

*Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis.*ibidem.

14. *Cùm autem perſequentur vos in ciuitate iſta, fugite ad aliam. Amen dico vobis, non conſummabitis ciuitates Iſraël, donec veniat filius hominis.*14. ibidem verſ.23.

15. *Ne ergo timueritis eos: Nihil enim eſt opertum, quod non reuelabitur: & occultum, quod non ſcietur.*ibidem verſ.26.

16. *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta.* ibidem.

17. *Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere, ſed potius timete eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam* ibidem verſ.28.

18. *Nolite arbitrari quia pacem venerim mittere in terram, ſed gladium. Veni enim ſeparare hominem aduersùs patrem ſuum, & filiam aduerſus matrem ſuam, & nurum aduerſus ſocrum ſuam. Et inimici hominis domeſtici eius.*ibidem.verſ.34.

19. *Qui amat patrem aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus; & qui amat filium aut filiam ſuper me, non eſt me dignus.*ibidem verſ.37.

20. *Et qui non accipit crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me dignus.*

21. *Qui inuenit animam ſuam, perdet illam: & qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam.*ibidem verſ.35.

22. *Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me miſit.*ibidem verſ.40.

23. *Nemini dixeritis viſionem* (Transfigurationis) *donec filius hominis à mortuis reſurgat.* Matth. 17.9.

24. *Vt autem non ſcandalizemus eos* (exactores didrachmi pro tributo) *vade ad mare & mitte hamum, & eum piſcem qui primus aſcenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies ſtaterem, illum ſumens da eis pro me & te* (ô Petre.) Matth. 17. 27.

25. *Quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo : & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo.* Matth. 18. 18.

26. *Quicunque voluerit inter vos maior fieri, ſit veſter miniſter:*
Et qui voluerit inter vos primus eſſe, erit veſter ſeruus. Matth. 20.26.
Sicut filius hominis non venit miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animam ſuam redemptionem pro multis. ibid.

27. *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem : ſuſtinete hic & vigilate mecum : Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem.* Matth. 26.38.

28. *Ego rogaui pro te* (ô Petre) *vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos* Lucæ 22. 32.

29. *Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas : & affer manum tuam, & mitte in latus meum. & noli eſſe incredulus, ſed fidelis.* Ioan. 20. 27.

30. *Mittite in dexteram nauigij rete, & inuenietis,* &c. *afferte de piſcibus quos prendidiſtis nunc,* &c. *Venite, prandete.* Ioann. 21.6. & ſequent.

31. *Simon Ioannis, diligis me plus his? dicit ei: Etiam Domine, tu ſcis quia amo te: Dicit ei: Paſce agnos meos.*
Dicit ei iterum : Simon Ioannis, diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu ſcis quia amo te. Dicit ei : paſce agnos meos. ibid. v. 15.

32. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis.* Matth. 28,19.
Et ego mitto promiſſum Patris mei in vos. Vos autem ſedete in ciuitate, quoad vſque induamini virtute ex alto. Lucæ 24.49.

PROMISSA EVANGELICA.

1. *NE timeas Zacharia, quoniam exaudita eſt deprecatio tua : & vxor tua Eliſabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem.*
Et erit gaudium tibi, & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. Lucæ 1. 13.

2. *Erit enim magnus coram Domino: & vinum & ſiceram non bibet, & ſpiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ.* ibid.

3. *Et multos filiorum Iſraël conuertet ad Dominum Deum ipſorum.*

4. *Et ipſe præcedet ante illum in ſpiritu & virtute Eliæ: vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iuſtorum, parare Domino plebem perfectam.* ibid.
Ne timeas Maria : inueniſti enim gratiam apud Deum.

5. *Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum.*
Hic erit magnus, & filius Altiſſimi vocabitur : & dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris ſui, & regnabit in domo Iacob in æternum. Et regni eius non erit finis. ibid. v. 30.

6. *Beati pauperes ſpiritu : quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.* Matth. 5. 3. ibidem in ſeq. Idem regnum aliis titulis & nominibus, cæteris ſeptem beatitudinibus promittitur.

7. *Qui recipit vos, me recipit: & qui recipit me, recipit eum qui me miſit.* Matth. 10.40.
Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet; & qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. ibid.

9. *Et quicunque potum dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ, tantùm in nomine diſcipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam.* ibid.

10 *Iuſti fulgebunt ſicut Sol in regno patris eorum.* Matth. 13. v. 43.

11. *Beatus es Simon Bar-Iona: quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cælis eſt.* Matth. 16. 17.

12. *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.*

13. *Et tibi dabo claues regni cælorum : & quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis.* Matth. 16.17.

14. *Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à Patre meo qui in cælis eſt.* Matth. 18. 19.

Vbi enim ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. ibidem.

15. *Tunc accedens Petrus ad eum dixit: Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vſque ſepties?*
Dicit illi Ieſus: Non dico tibi vſque ſepties, ſed vſque ſeptuagies ſepties. ibidem.

16. *Sunt Eunuchi, qui ſe caſtrauerunt propter regnum cælorum.* Matth. 19.12.

17. *Quia hæc dicit Dominus Eunuchis: qui cuſtodierint Sabbatha mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum,*
Dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus: nomen ſempiternum dabo eis quod non peribit. Iſaiæ c.26.v.4.

18. *Vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo.* Matth. 19. verſ.21.

19. *Amen dico vobis, quòd vos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione cùm ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſraël.*

20. *Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.* ibidem.

21. *In reſurrectione neque nubent, neque nubentur, ſed erunt ſicut Angeli Dei in cælo.* Matth. 22.30.

22. *Euge ſerue bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam, intra in gaudium Domini tui.* Matth. 25.23.

23. *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſæculi.* Matth. 28.20.

24. *Signa autem eos qui crediderint hæc ſequentur: In nomine meo dæmonia eiicient; linguis loquentur nouis:*

25. *Serpentes tollent: & ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit: ſuper ægros manus imponent, & bene habebunt.* Marc. 16.v.17.

26. *Habete fidem Dei.*

27. *Amen dico vobis: quia quicumque dixerit huic monti: Tollere & mittere in mare; & non hæſitauerit in corde ſuo, ſed crediderit quia quodcumque dixerit fiat, fiet ei.*

28. *Propterea dico vobis, omnia quæ orantes petitis, credite, quia accipietis, & euenient vobis.* Marc. cap.11. verſ.22.

29. *Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundùm verbum tuum, in pace.* Lucæ 1.29.

30. *Spiritus Domini ſuper me: propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus miſit me, ſanare contritos corde:*

31. *Prædicare captiuis remiſſionem, & cæcis viſum, dimittere confractos in remiſſionem, prædicare annum Domini acceptum, & diem retributionis.* Lucæ 4.18.

32. *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit.*

33. *Veruntamen in hoc nolite gaudere, quia ſpiritus vobis ſubiiciuntur: gaudete autem, quòd nomina veſtra ſcripta ſunt in cælis.* Lucæ 10. 19.

34. *Martha, Martha, ſolicita es & turbaris erga plurima. Porrò vnum eſt neceſſarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Luc. 10. 41.

35. *Omnis quicunque confeſſus fuerit me coram hominibus, & filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei.* Luc. 12.8. Matth. 10.32.

36. *Quærite primùm regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis.* Matthæi 6. 33.

37. *Ignem veni mittere in terram: & quid volo, niſi vt accendatur?* Lucæ 12.49.

38. *Iniicient vobis manus,* &c. *Ponite ergo in cordibus veſtris, non præmeditari quemadmodum reſpondeatis.*
Ego enim dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere, & contradicere omnes aduerſarij veſtri. Lucæ 21.v.13.

39. *Vos autem eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis.*
Et ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus, regnum:
Vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo: & ſedeatis ſuper thronos iudicantes duodecim tribus Iſraël. Lucæ cap.22. v.28.

40. *Pax vobis, ego ſum, nolite timere.* Lucæ 24.36.

41. *Et ego mitto promiſſum patris mei in vos: vos autem ſedete in ciuitate, quoadvſque induamini virtute ex alto.* ibid. v.49.

42. *Eduxit autem eos foras in Bethaniam: & eleuatis manibus ſuis benedixit eis.*
Et factum eſt, cùm benediceret illis, receſſit ab eis, & ferebatur in cælum. ibid.

43. *Et*

43. *Et ipſi adorantes regreſsi ſunt in Ieruſalem cum gaudio magno.*
Et erant ſemper in templo laudantes & benedicentes Deum. Amen. ibid.
44. *Oues meæ vocem meam audiunt: & ego cognoſco eas, & ſequuntur me.*
Et ego vitam æternam do eis: & non peribunt in æternum: & non rapiet eas quiſquam de manu. meà. Ioan. 10.27.
45. *Vado parare vobis locum. Et ſi abiero, & præparauero vobis locum, iterum venio, & accipiam vos ad meipſum, vt vbi ſum ego, & vos ſitis.* Ioan. 14.2.
46. *Amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora horum faciet: quia ego ad Patrem vado.*
47. *Et quodcunque petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam, vt glorificetur pater in filio.* Ioan. 14.12.
48. *Et ego rogabo patrem, & alium paraclitum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum. Spiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia non videt eum, nec ſcit eum: vos autem cognoſcetis eum, quia apud vos manebit & in vobis erit.*
49. *Non relinquam vos orphanos: veniam ad vos.* Ioan. 14.16.
50. *Qui habet mandata mea, & ſeruat ea, ille eſt, qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à patre meo; & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum.* Ioan. 14.21.
51. *Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit; & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus.* Ioan. 14.23.
52. *Iam non dicam vos ſeruos, quia ſeruus neſcit, quid faciat Dominus eius: vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis.* Ioan. 15.14.
53. *Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, & poſui vos vt eatis & fructum afferatis, & fructus veſter maneat; vt quodcunque petieritis patrem in nomine meo, det vobis.* Ioan. 15.15.
54. *Cùm autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, ſpiritum veritatis, qui à patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me.*
Et vos teſtimonium perhibebitis, quia ab initio mecum eſtis. Ioan. 16.26.
55. *Cùm autem venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunque audiet, loquetur, & quæ ventura ſunt, annunciabit vobis.* Ioan. 16 13.
56. *Sanctifica eos in veritate*, &c. *Et pro eis ego ſanctifico meipſum, vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate.* Ioan. 17.17.
57. *Non pro eis autem rogo tantùm, ſed & pro eis qui credituri ſunt per verbum eorum in me.* ibid. v. 20.
58. *Vt omnes vnum ſint, ſicut tu Pater in me & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint, vt credat mundus, quia tu me miſiſti.* ibid. v. 21.
Et ego charitatem quam dediſti mihi, dedi eis, vt ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus. ibid. v. 22.
59. *Pater, quos dediſti mihi, volo vt vbi ſum ego, & illi ſint mecum, vt videant charitatem meam, quam dediſti mihi; quia dilexiſti me ante conſtitutionem mundi.* Ioan. 17.24.
60. *Mulier ecce filius tuus. Deinde dicit diſcipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſua.* Ioan. 19.26.

MINÆ EVANGELICÆ.

1. *Quicunque non receperit vos neque audierit ſermones veſtros, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus veſtris.*
2. *Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuitati.* Matth. 10.14.
3. *Væ tibi Corozain: Væ tibi Bethſaida; quia ſi in Tyro & Sidone factæ eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in ciricio & cinere pœnitentiam egiſſent.* Matth. 11.22.
4. *Verumtamen dico vobis, Tyro & Sidoni remiſſius erit in die iudicij quàm vobis.* ibid.
5. *Et tu Capharnaum, nunquid vſque in cælum exaltaberis? vſque in infernum deſcendes; quia ſi in Sodomis factæ fuiſſent virtutes quæ factæ ſunt in te, fortè manſiſſent vſque in hanc diem.* ibidem.
6. *Veruntamen dico vobis, quia terræ Sodomorum remiſſius erit in die iudicij, quàm tibi.* ibid.
7. *Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ; & ecce pluſquam Ionas hic.* Matth. 12.41.
8. *Regina Auſtri ſurget in iudicio cum generatione iſta, & condemnabit eam; quia venit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis: & ecce pluſquam Salomon hic.* ibidem.
9. *Sic erit in cõſũmatione ſæculi: exibunt Angeli & ſeparabũt malos de medio iuſtorũ.* Mat. 13.40.

10. *Et mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus & ſtridor dentium.* Ibidem verſ.48.
11. *Væ mundo à ſcandalis. Neceſſe eſt enim vt veniant ſcandala: veruntamen væ illi per quem ſcandalum venit.* Matth.18.7.
12. *Si autem manus tua vel pes tuus ſcandalizat te, abſcide eum, & proiice abs te: bonum tibi eſt ad vitam ingredi debilem vel claudum, quàm duas manus vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum.* Matth.18.verſ.7.
13. *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quia clauditis regnum cælorum ante homines.* &c. Matth.23.13.
14. *Væ vobis Scribæ,* &c.*quia comeditis domos viduarum,*&c.Matth.23.v.13.& ſequen. vbi continuò vſque ad finem capitis, *væ*, id eſt, fulmen æternæ damnationis in Scribas ob eorum ſuperbiam, auaritiam, ſæuitiam, impietatem denotat.
15. *Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine Abel iuſti vſque ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidiſtis inter templum & altare.* Matth. 23.35.
Amen dico vobis: venient hæc omnia ſuper generationem iſtam.
16. *Ieruſalem, Ieruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſſi ſunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta.* ibid.
17. *Si autem dixerit malus ſeruus ille in corde ſuo: moram facit dominus meus venire.*
Et cœperit percutere conſeruos ſuos, manducet autem & bibat cum ebrioſis:
Veniet Dominus ſerui illius in die qua non ſperat, & horâ quam ignorat:
Et diuidet eum, partémque eius ponet cum hypocritis. Illic erit fletus & ſtridor dentium. Matth.24.48.
18. *Et ibunt hi in ſupplicium æternum, iuſti autem in vitam æternam.* Matth.25.46.
19. *Væ homini illi* (Iudæ) *per quem filius hominis tradetur: bonum erat ei, ſi natus non fuiſſet homo ille.* Matth.26.24.
20. *Væ vobis diuitibus, quia habetis conſolationem veſtram.*
21. *Væ vobis, quia ſaturati eſtis: quia eſurietis: væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis.*
22. *Væ cùm benedixerint vobis homines: ſecundùm hæc enim faciebant Pſeudoprophetis patres eorum.* Lucæ 6.24.
23. *Ille autem ſeruus, qui cognouit voluntatem Domini ſui, & non præparauit, & non fecit ſecundùm voluntatem eius, vapulabit multis:*
24. *Qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.*
25. *Omnis autem, cui multum datum eſt, multum quæretur ab eo: & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo.* Lucæ 12.47.
26. *Niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis.* Lucæ 13.3.

MIRACVLA CHRISTI ORDINE TEMPORIS, quo patrata ſunt, ſigillatim digeſta.

1. *ET factum eſt, vt audiuit ſalutationem Mariæ Eliſabeth, exultauit infans in vtero eius & repleta eſt Spiritu ſancto Eliſabeth* Lucæ 1.41.
2. *Et exclamauit voce magna, & dixit: benedicta tu inter mulieres & benedictus fructus ventris tui.* ibid.
Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? ibid.
4. Chriſtus recenter natus miſit Angelum, qui paſtoribus, & ſtellam, quæ Magis nunciaret ſuam natiuitatem, eóſque ad ſe viſendum adorandúmque vocaret. Lucæ 2.v.9.Matth.3.2.
5. Oblatus in templo fecit, vt Simeon & Anna ſe vt Meſſiam agnoſcerent, ac de ſe propheтarent.Lucæ 2.25.
6. In Chriſtum, cùm baptizaretur à Ioanne, Spiritus ſanctus ſpecie columbæ illapſus eſt, & vox patris intonuit: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Matth 3.14.
7. Chriſtus mox à baptiſmo ſecedens in deſertum, ibi 40.diebus ieiunauit, & per miraculum omni cibo potúque abſtinuit.Matth.4.
8. Chriſtus in nuptiis Canæ Galilææ mutat aquam in vinum.Ioan.2.11.
9. Mox in Paſchate omnes vendentes & ementes vultus ſui maieſtate percellens, flagello eiicit è templo.Ioann.2.15.

10. Filium

10. Filium Reguli ægrum ſanat Capharnai.Ioan.4. 50.
11. Dæmoniacum ibidem in Synagoga à Dæmone liberat.Marc.1. 23.
12. Socrum Petri febrientem, multóſque ægros curat. Matth.8.15.
13. Dormiens in naui excitatur à diſcipulis,ac ſedat maris tempeſtatem , ventíſque & fluctibus imperat.Matth.8.15.
14. Sanat duos dæmoniacos in regione Geraſenorum , ac Dæmonibus permittit ingredi in porcos, qui eos præcipitant in mare.Matth. 8.28.
15. Sanat paralyticum per tegulas ante ſe demiſſum.Matth.9.2.
16. Vocat Matthæum à telonio, itáque mentem eius immutat, vt omnibus relictis illicò eum ſequatur. Matth.9.9.
17. Archiſynagogi filiam à morte reuocat, & Hæmorrhoiſſæ fluxum ſanguinis ſiſtit.Matth.9.18.
18. Duos cæcos illuminat, & dæmoniacum mutum curat.Matth.9.27.
19. Ad probaticam piſcinam in ſabbatho ſanat ægrum per 38.annos.Ioan.5.2.
20. Manco manum aridam reſtituit.Matth.12,13.
21. Leproſum à lepra mundat.Matth.1.2.
22. Centurionis ſeruum paralyticum ſanat.Matth.8.5.
23. Filium viduæ in Naim à morte ſuſcitat.Lucæ.7.11.
24. Magdalenam à morte animæ, & à dæmonibus liberat.Lucæ 7.
25. Curat dæmoniacum cæcum & mutum. Matth.12. 22.
25. Quinque panibus paſcit quinque hominum millia.Ioan.8.11.
27. Ambulat Ieſus ſuper mare , & Petrum ſuper illud ambulare facit. Matth. 14.25.
28. Sanat filiam Chananææ à Dæmone vexatam. Matth.15.28.
29. Sanat ſurdum & mutum mittens digitos in auriculas, & expuens tangénſque linguam eius,dicens,Ephphetha , id eſt, adaperire. Marci 7.34.
30. Septem panibus paſcit quinque hominum millia.Matth.15.36.
31. Illuminat cæcum in Bethſaida, dicentem : *Video homines ſicut arbores ambulantes.* Marci.8.24.
32. Transfigurat ſe Chriſtus in monte Tabor: *Et reſplenduit facies eius ſicut ſol,& apparuerunt Moyſes & Elias cum eo loquentes.*Matth.17. 2.
33. Eiicit Dæmonem lunaticum,quem diſcipuli eiicere non potuerant:quia *hoc genus*,inquit, *non eiicitur niſi per orationem & ieiunium.*Matth.17. 14.
34. Facit vt Petrus in ore piſcis inueniat didrachma , illúdque pro tributo perſoluat.Matth.17.26.
35. Mundat decem leproſos. Luc.17.12.
36. Cæco nato viſum reſtituit.Ioan.9.1.
37. Sanat mulierem contractam.Lucæ 13.11.
40. Sanat hydropicum in Sabbatho,prandens cum Phariſæo.Lucæ 14.2.
41. In feſto Encæniorum eripit ſe è lapidantium manibus.Ioan.10.v.31.& 39.
42. Lazarum quatriduanum è ſepulcro euocat & ſuſcitat. Ioann.11.1.
43. Duos cæcos iuxta Iericho illuminat,è quibus vnus famoſior erat,nomine Bartimæus. Matth.20.29. Marci 10.46.Lucæ 18.35.
44. Inſidens aſino glorioſè quaſi Meſſias ingreditur Ieruſalem , turbis cum ramis palmarum acclamantibus,quin & infantibus:*Oſanna filio Dauid.* Matth.21.9.
45. Mox cæcos & claudos in templo curat.Matth.21.14.
46. Ficulneam maledicendo areſacit. ibid.v.19.
47. Eiicit rurſum vendentes & ementes,è templo.Lucæ 19.45.Matth.21.12.
48. *Apparuit illi Angelus de cælo confortans eum.Et factus in agonia prolixius orabat.Et factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram.* Lucæ 22.42.
49. *Vt ergo dixit eis,ego ſum,abierunt retrorſum,& ceciderunt in terram.*Ioan.18.6.
50. *A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram vſque ad horam nonam.* Matth.27.45.
51. Chriſtus in paſſione & cruce fuit miraculum miraculorum ; fuit enim portentum,imò abyſſus humilitatis,patientiæ,obedientiæ,charitatis, fortitudinis, martyrij,omniúmque virtutum. Matth.27.
52. Clamans : *Pater , in manus tuas commendo ſpiritum meum* , per miraculum expirat: morientis enim vox,vita,& ſpiritus deficit.Matth. ibid.v.50.
53. *Et ecce velum templi ſciſſum eſt à ſummo vſque deorſum , & terra mota eſt , & petræ ſciſſæ ſunt,*

ſunt, & monumenta aperta ſunt, & multa corpora ſanctorum qui dormierant, ſurrexerunt. Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem eius venerunt in ſanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Centurio autem, & qui cum eo erant cuſtodientes Ieſum, viſo terra motu & his quæ fiebant, timuerunt valde dicentes: verè filius Dei erat iſte. ibidem.v.51.

54. *Vnus militum lanceâ latus eius aperuit & continuò exiuit ſanguis & aqua.* Ioan.19.34.

55. Chriſtus tertio poſt mortem die ſeipſum reſuſcitat, & corpus gloria, cæteriſque dotibus beatitudinis condecorat, & beat. Matth.28. Marc.16. Lucæ.24.

56. *Et factum eſt dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt eum, & ipſe euanuit ex oculis eorum, & dixerunt ad inuicem: Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis ſcripturas?* Lucæ 24.30.

57. Chriſtus die 40. à Reſurrectione ſua coram Apoſtolis, è monte Oliueti glorioſus in cælum aſcendit, ſedetque à dextris Dei. Lucæ 24.51. Marc.16.19.

Oracula & prophetiæ Chriſti eo ordine, quo ab ipſo per ſe vel ſuos editæ ſunt, diſpoſitæ.

1. *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Lucæ 1.48.
2. *Et tu puer propheta altiſſimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias eius.*
3. *Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius, in remiſſionem peccatorum eorum.* Lucæ 1.76.
4. *Ecce poſitus eſt hic in ruinam & in reſurrectionem multorum in Iſraël, & in ſignum cui contradicetur.*
5. *Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius, vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes.* Lucæ 2.34.
6. *Priuſquam te Philippus vocaret, cum eſſes ſub ficu, vidi te.* Ioan.1.48.
7. *Videbitis cælum apertum & Angelos Dei aſcendentes & deſcendentes ſupra filium hominis.* ibid.
8. Chriſtus eiiciens ementes & vendentes è templo, Iudæis petentibus ſignum aſſignat ſuam mortem & reſurrectionem; vtramque prædicens primò, Ioan. 2.19. ſecundò, paulò ante, & poſt transfigurationem ſuam. Matth.17.21. tertiò, paulò antè mortem, cùm ad eam, Ieroſolymam pergeret. Matth.20.18. quartò, in vltima cœna paucis horis antequam caperetur. Matth.26.2.
9. Chriſtus mulieri Samaritanæ edicit occulta quæ per vitam geſſerat, itaque eam & Samaritanos conuertit. Ioan.4.18.
10. *Venit hora, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate.* Ioan.4.23.
11. *Leuate oculos & videte regiones, quia illæ iam albæ ſunt ad meſſem.* Ioan.4.35.
12. *Ego veni in nomine patris mei, & non accipitis me: ſi alius (* Anti-Chriſtus *) venerit in nomine ſuo, illum accipietis.* Ioan.5.43.
13. *Nonne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus diabolus eſt?* ſcilicet Iudas qui me tradet. Ioan.6.71.
14. *Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno cælorum: filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores.* Matth.8.11.
15. *Tradent enim vos in conciliis, & in Synagogis ſuis flagellabunt vos.*
16. *Et ad præſides, & ad reges ducemini propter me, in teſtimonium illis & gentibus.* Matth. 10.17.
17. *Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & inſurgent filij in parentes, & morte eos afficient.*
18. *Et eritis odio omnibus propter nomen meum: qui autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.* ibid.v.21.
19. *Amen dico vobis: ſunt quidam de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno ſuo.* Matth.16.28.
20. *Elias venturus eſt, & reſtituet omnia.* Matth.17.11.
21. *Vade (* ô Petre *) ad mare, & mitte hamum, & eum piſcem, qui primus aſcenderit tolle, & aperto ore eius inuenies ſtaterem, illum ſumens da eis pro te & me.* Matth.17.26.
22. *Calicem quidem meum bibetis: ſedere autem ad dexteram meam vel ſiniſtram non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt à patre meo.* Matth.20.23.
23. Digito ſcribens in terra, occulta Phariſæorum adulteram accuſantium ſcelera pandit, eóſque confundit. Ioan.8.8.

Ite

Ite in caſtellum, quod contra vos eſt, in quod introeuntes inuenietis pullum aſinæ, alligatum, cui nemo vnquam hominum ſedit: ſoluite illum, & adducite.

24. *Et ſi quis vos interrogauerit: Quare ſoluitis? ſic dicetis ei: quia Dominus operam eius deſiderat.*

25. *Abierunt autem qui miſſi erant: & inuenerunt ſicut dixit illis ſtantem pullum.* Lucæ 19. 30.

26. *Venient dies in te* (ô Ieruſalem) *& circundabunt te inimici tui vallo, & circundabunt te, & coangustabunt te.*

Et ad terram proſternent te, & filios tuos qui in te ſunt, & non relinquent in te lapidem ſuper lapidem, eo quòd non cognoueris tempus viſitationis tuæ. Lucæ 19. 43.

27. *Ecce ego mitto ad vos Prophetas, & Sapientes, & Scribas, & ex illis occidetis & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in Synagogis veſtris, & perſequemini de ciuitate in ciuitatem.*

28. *Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine Abel iuſti vſque ad ſanguinem Zachariæ, filij Barachiæ, quem occidiſtis inter templum & altare.* Matth. 23. 34.

29. *Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta.* ibid.

30. *Dico enim vobis, non me videbitis amodo donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine Domini.* ibid. verſ. 38.

31. *Multi enim venient in nomine meo, dicentes: ego ſum Chriſtus, & multos ſeducent.* Matth. 24. 5.

32. *Audituri enim eſtis prælia & opiniones præliorum. Videte ne turbemini: oportet enim hæc fieri, ſed nondum eſt finis.* ibidem.

33. *Conſurget enim gens in gentem, & regnum in regnum, & erunt peſtilentiæ & fames & terræ motus per loca.* ibidem.

Hæc autem omnia initia ſunt dolorum. ibidem.

34. *Tunc tradent vos in tribulationem, & occident vos: & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum.* ibidem.

35. *Et tunc ſcandalizabuntur multi, & inuicem tradent & odio habebunt inuicem.* ibidem.

36. *Et multi Pſeudoprophetæ ſurgent, & ſeducent multos.* ibidem.

37. *Et quoniam abundauit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum.* ibidem.

38. *Qui autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.* ibidem.

39. *Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus: & tunc veniet conſummatio.* ibidem.

40. *Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur.* ibidem, verſ. 29.

41. *Et tunc parebit ſignum filij hominis in cælo, & tunc plangent omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & maieſtate.* ibidem.

42. *Et mittet angelos ſuos cum tuba, & voce magna: & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à ſummis cælorum vſque ad terminos eorum.* ibidem.

43. *Sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes vſque ad eum diem, quo intrauit Noë in arcam,* ibidem verſ. 38.

Et non cognouerunt donec venit diluuium, & tulit omnes; ita erit & aduentus filij hominis. ibidem.

44. *Tunc duo erunt in agro: vnus aſſumetur, & vnus relinquetur.*

Duæ molentes in mola, vna aſſumetur, & vna relinquetur. ibidem.

Vigilate ergo, quia neſcitis qua hora Dominus veſter venturus ſit. ibidem.

45. *Cùm autem venerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes Angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ.* Matth 25. 31.

46. *Et congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hædis.* ibid.

47. *Et ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hædos autem à ſiniſtris.* ibid.

48. *Tunc dicet Rex his qui à dextris eius erunt: venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi.* ibid.

49. *Ieruſalem calcabitur à gentibus, donec impleantur tempora nationum.* Lucæ 21. 14.

50. *Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem, occurret vobis homo amphoram aquæ portans: ſequimini eum in domum in quam intrat.*

51. *Et dicetis Patrifamilias domus: Dicit tibi magiſter: Vbi eſt diuerſorium, vbi Paſcha cum diſcipulis meis manducem?*

52. *Et ipſe oſtendet vobis cænaculum magnum ſtratum, & ibi parate.*

Euntes autem inuenerunt, ſicut dixit illis, & parauerant Paſcha. Lucæ 22. 10.

53. *Amen*

53. *Amen dico vobis, quia vnus veſtrûm me traditurus eſt.* Matth. 26. 31.

54. *Qui intingit mecum manum in paropſide, hic me tradet.* ibid. v. 23.

55. *Ille eſt, cui ego intinctũ panem porrexero. Et cùm intinxiſſet panẽ, dedit Iudæ Simoni Iſcariotæ.*

56. *Et poſt buccellam introiuit in eum Satanas. Et dixit ei Ieſus: Quod facis, fac citius.* Ioan. 13. 26.

57. *Reſpondens autem Iudas qui tradidit eum, dixit; Nunquid ego ſum Rabbi? Ait illi: tu dixiſti.* Matth. 26. 25.

Omnes vos ſcandalum patiemini in me in iſta nocte. Scriptum eſt enim: percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis. ibid.

Poſtquam autem reſurrexero, præcedam vos in Galilæam. ibid.

Reſpondens autem Petrus, ait illi: Etſi omnes ſcãdalizati fuerint in te, ego nunquã ſcandalizabor.

Ait illi Ieſus: Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis.

58. Chriſtus tam ante quàm poſt mortem prædixit aduentum Spiritus ſancti. Ioan. 14. 16. Lucæ 24. v. 49.

59. *Non bibã amodo de hoc genimine vitis vſque in diem illum, cùm illud bibam vobiſcum nouum in regno Patris mei.* Matth. 26. 29.

60. *Ecce appropinquauit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite, eamus: ecce appropinquauit qui me tradet.* Matth. 26. 45.

61. *Filiæ Ieruſalem nolite flere ſuper me, ſed ſuper vos ipſas flete & ſuper filios veſtros.*

62. *Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beatæ ſteriles & ventres, qui non genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt,*

63. *Tunc incipient dicere montibus: Cadite ſuper nos, & collibus: Operite nos.*

64. *Quia ſi in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* Lucæ 23. 28.

65. *Amen dico tibi: hodie mecum eris in paradiſo.* Lucæ 23. 43.

66. *Tunc ait illis* (mulieribus venientibus ad Chriſti ſepulchrum) *Ieſus: Nolite timere, ite nuntiate fratribus meis, vt eant in Galilæam, ibi me videbunt.* Matth. 28. 10.

His adde nonnulla ex Ioanne præter ordinem.

67. *Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile & vnus paſtor.* Ioan. 10. 16.

68. *Reſurget frater tuus,* ait Chriſtus Marthæ de Lazaro mortuo. Ioan. 11. 23.

69. *Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.* Ioan. 11. 50.

70. *Sinite illam, vt in diem ſepulturæ meæ ſeruet illud,* ſcilicet vnguentum Magdalenæ. Ioan. 12. 7.

71. *Sciens Ieſus quia venit hora eius, vt tranſeat ex hoc mundo ad Patrem, cùm dilexiſſet ſuos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.* Ioan. 13. 1.

72. *Abſque Synagogis facient vos, ſed venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur obſequium ſe præſtare Deo.*

Et hæc facient vobis, quia non nouerunt Patrem, neque me. Ioan. 16. 2.

73. *Ecce venit hora, & iam venit, vt diſpergamini vnuſquiſque in propria, & me ſolum relinquatis: & non ſum ſolus, quia Pater mecum eſt.*

74. *Hæc locutus ſum vobis, vt in me pacem habeatis. In mundo preſſuram habebitis: ſed confidite, ego vici mundum.* Ioan. 16. 32.

Sacramenta à Chriſto inſtituta.

1. BAPTISMVS.

Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Ioan. 3. 5.

Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra.

Euntes ergo docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.

Docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis: & ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſæculi. Matth. 28. 18.

2. CONFIRMATIO.

His auditis baptizati ſunt in nomine Ieſu. Et cùm impoſuiſſet illis manus Paulus, venit Spiritus ſanctus ſuper eos, & loquebantur linguis & prophetabant. Actor. 19. 5.

Miſerunt ad illos Petrum & Ioannem. Qui cùm veniſſent, orauerunt pro ipſis, vt acciperent Spiritum ſanctum: nondum enim in quenquam illorum venerat; ſed baptizati tantùm erant in nomine Domini Ieſu.

Tunc imponebant manus ſuper illos, & accipiebant Spiritum ſanctum. Actor. 8. 14.

EVCHA

3. EVCHARISTIA.

Cœnantibus autem eis, accepit Ieſus panem, & benedixit, ac fregit, deditque diſcipulis ſuis, & ait: Accipite, & comedite, hoc eſt corpus meum.

Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis, dicens: bibite ex hoc omnes.

Hic eſt enim ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Matth.26.26.

Ego ſum panis viuus qui de cœlo deſcendi.

Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Ioan.6.51.

Sacrificij Euchariſtiæ.

Hoc facite in meam commemorationem. Lucæ 22.19.

Hic eſt calix nouum Teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis fundetur, qui, ſcilicet calix, (vt patet ex Græco) pro vobis offeretur (nam liquida ſolent per effuſionem Deo libari & offerri) iam iam in hac vltima cœna, cùm ego & vos illum bibemus, & bibendo Deo libabimus. Lucæ 22.20.

4. POENITENTIA.

Accipite Spiritum ſanctum; quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt. Ioan. 20.22.

Quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo; & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. Matth. 18.18.

5 EXTREMA-VNCTIO.

Vngebant oleo multos ægros, & ſanabant. Marci 6.13.

Infirmatur quis ex vobis? inducat Presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum: & alleuiabit eum Dominus, & ſi in peccatis ſit, remittentur ei. Iacobi c.5.v.14.

6. ORDO.

Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos. Hac cùm dixiſſet, inſufflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, &c. Ioan.20.21.

Admoneo te, vt reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum. 2.Timoth.1.6.

Tunc ieiunantes, & orantes, imponentéſque eis manus, dimiſerunt illos. Actor.13.3.

Conſtitnas per ciuitates Presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi. Tit.1.5.

7. MATRIMONIVM.

Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna.

Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet. Matth.19.3.

Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia. Epheſ.5.32.

PARADOXA EVANGELICA.

1. *IN principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum*, &c. *Et Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.* Ioan.1.1.
2. *In ipſo vita erat, & vita erat lux hominum.* Ioan.1.4.
3. *In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognouit. In propria venit, & ſui eum non receperunt.*
4. *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius.*
5. *Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.* Ioan.1.10.
6. *Qui poſt me venturus eſt, ante me factus eſt, quia prior me erat.* ibid.v.15.
7. *Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia.*
8. *Quia lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.*
9. *Deum nemo vidit vnquam: vnigenitus filius, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit* Ioan.1.verſ. 16.
10. *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.*
11. *Vox clamantis in deſerto: parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius.* Marci.1.2.
12. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.* Ioan.1.29.
13. *Spiritus vbi vult ſpirat: & vocem eius audis: ſed neſcis vnde veniat aut quò vadat: ſic eſt omnis*

omnis qui natus eſt ex Spiritu.Ioan. 3.8.

14. Nemo aſcendit in cælum,niſi qui deſcendit de cælo,filius hominis qui eſt in cælo.

15. Et ſicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto,ita exaltari oportet filium hominis;
Vt omnis qui credit in ipſum,non pereat, ſed habeat vitam æternam.

16. Sic enim Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum,non pereat, ſed habeat vitam æternam.Ioan.3.13.

17. Illum oportet creſcere,me autem minui. Ioan.3.30.

18. Qui accepit eius teſtimonium, ſignauit, quia Deus verax eſt.

19. Quem enim miſit Deus,verbo Dei loquitur:non enim ad menſuram dat Deus ſpiritum.

20. Pater diligit filium,& omnia dedit in manu eius.Ioan.3.33.

21. Omnis qui bibit ex aqua hac, ſitiet iterùm:qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum.

22. Sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Ioan. 4. verſ. 13.

23. Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius qui miſit me, vt perficiam opus eius. Ioan. 4. verſ.34.

24. Non poteſt filius à ſe facere quicquam,niſi quod viderit Patrem facientem:quæcunque enim ille fecerit,hæc & Filius ſimiliter facit.Ioan.5.19.

25. Sicut enim Pater ſuſcitat mortuos,& viuificat: ſic & Filius quos vult,viuificat.

26. Neque enim Pater iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit Filio.Ioan.5.21.

27. Venit hora,in qua omnes qui in monumentis ſunt,audient vocem Filij Dei.

28. Et procedent qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ:qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij.Ioan.5.28.

29. Ego ſum panis vitæ: qui venit ad me non eſuriet, & qui credit in me non ſitiet vnquam. Ioan.6.35.

30. Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum:& ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.

31. Et ſcriptum eſt in Prophetis: Et erunt omnes docibiles Dei.Omnis qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me.Ioan.6.44.

32. Spiritus eſt qui viuificat,caro non prodeſt quicquam:verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt.ibid.v.64.

33. Quæretis me,& non inuenietis:& vbi ego ſum, vos non poteſtis venire.Ioan.7.34.

34. Si quis ſitit,veniat ad me, & bibat. Qui credit in me,ſicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.

35. Abraham pater veſter exultauit vt videret diem meum,vidit & gauiſus eſt. Ioan.8.36.

36. In iudicium ego in hunc mundum veni,vt qui non vident,videant, & qui vident,cæci fiant. ibid.v.39.

37. Ego ſum reſurrectio & vita,qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit,viuet:& omnis qui viuit & credit in me,non morietur in æternum.Ioan.11.25.

38. Qui amat (Matth. c.10. 30. qui inuenit) animam ſuam, perdet eam:& qui odit animam ſuam in hoc mundo,in vitam æternam cuſtodit eam .Ioan.12.24.
Beati pauperes ſpiritu.Beati mites.Beati qui lugent,&c.Matth.5.1.

39. Nunc iudicium eſt mundi:nunc princeps huius mundi eiicietur foras.

40. Et ego ſi exaltatus fuero à terra,omnia traham ad meipſum.
Hoc autem dicebat,ſignificans quâ morte eſſet moriturus.Ioan.12.31.

41. Ego ſum via,veritas,& vita:nemo venit ad Patrem, niſi per me: ſi cognouiſſetis me,& Patrem meum vtique cognouiſſetis,& amodò cognoſcetis eum,& vidiſtis eum.Ioan. 14.6.

42. Non creditis,quia ego in Patre,& Pater in me eſt? Ioan.14.10.

43. Ego ſum vitis, & Pater meus agricola eſt,&c Ego ſum vitis,vos palmites; qui manet in me, & ego in eo,hic fert fructum multum;quia ſine me nihil poteſtis facere.

44. Si quis in me non manſerit, mittetur foras ſicut palmes, & areſcet, & colligent eum,& in ignem mittent, & ardet.

45. Si manſeritis in me,& verba mea in vobis manſerint, quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis. Ioan.15.5.

46. Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

47. Ego te clarificaui ſuper terram, opus conſummaui quod dediſti mihi, vt faciam.

48. Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipſum claritate, quam habui priuſquàm mundus eſſet, apud te,

Manife

Digitized by Google

49. *Manifeſtaui nomen tuum hominibus,quos dediſti mihi de mundo.* Ioan.17.3.
50. *Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum.* Matth.19. 24.
51. *Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur, & qui ſe humiliat, exaltabitur.* Lucæ 18.14.
52. *Noli me tangere:nondum enim aſcendi ad Patrem meum.* Ioan.20.17.

APOLOGI ET PARABOLÆ EVANGELICÆ ordine hiſtorico diſpoſitæ.

1. Parabola puerorum canentium & lamentantium.Matth.11.16.
2. Parabola ſeminantis,in qua ſemen aliud cecidit ſecus viam,aliud in petroſa, aliud in ſpinas,aliud in terram bonam,fecítque fructum centeſimum, ſexageſimum,trigeſimum. Matth.13.4.
3. Parabola zizaniorum,quæ ſemini ſuperſeminauit inimicus. ibid.v.24.
4. *Simile eſt regnum cælorum grano ſinapis*. ibid.v.31.
5. *Simile eſt regnum cælorum fermento in farina ſatis tribus.*ibid.v.38.
6. *Simile eſt regnum cælorum theſauro abſcondito in agro.*ibid.v.44.
7. *Simile eſt regnum cælorum margaritæ pretioſæ.* ibid.v.45.
8. *Simile eſt regnum cælorum ſagenæ miſſæ in mare.* ibid.v.47.
9. Parabola patrisfamilias,qui à ſeruo in conſeruum immiſericorde debitum decem millium talentorum,iam remiſſum repetiit. Matth.18.23.
10. Parabola boni paſtoris,mercenarij,& ouium.Ioan.10.2.
11. Parabola Samaritani, curantis eum qui inciderat in latrones, infuſo in plagas oleo & vino. Lucæ 10.30.
12. Parabola amici petentis noctu ab amico tres panes pro hoſpite,docens modum & vim orandi.Lucæ 11.5.
13. Parabola diuitis ſic dicentis: *Anima habes multa bona poſita in annos plurimos,requieſce, comede,bibe,epulare. Dixit autem illi Deus: ſtulte,hac nocte animam tuam repetunt à te, quæ autem paraſti cuius erunt?*Lucæ 12.19.
14. Parabola ſerui vigilantis noctu,& dominum à nuptiis reuertentem expectantis.Lucæ 12.36.
15. Parabola ficulneæ infrugiferæ,quæ iubetur excidi.Lucæ 13.6.
16. *Contendite intrare per anguſtam portam*, in cælum,quia pauci ſaluantur, & arcta eſt ſalutis via.Lucæ 13.24.
17. Parabola de captando inter conuiuas, vltimo loco.Lucæ 14.7.
18. Parabola de computandis ſumptibus ante bellum,& ante fabricam turris. Lucæ 14.28.
19. Parabola ouis centeſimæ perditæ, quam paſtor relictis 99. requiſiuit. Lucæ 15. verſ.4.
20. Parabola mulieris quærentis drachmam perditam,eâque inuentâ, ſibi, ſuíſque congratulantis.Lucæ 15.8.
21. Parabola filij prodigi. Lucæ 15.11.
22. Parabola de villico iniquo,faciente ſibi amicos de mammona iniquitatis,vt officio priuatus,ab eis reciperetur.Lucæ 16.1.
23. Parabola diuitis epulonis & Lazari mendici. ibid.v.19.
24. Parabola iniqui iudicis & viduæ. Lucæ 18.2.
25. Parabola Phariſæi & publicani.Lucæ 18.v.9.
26. Parabola de operariis in vineam conductis hora 1. 3. 6. 9. & 11. vbi in mercede nouiſſimi fiunt primi,& primi nouiſſimi.Matth.20.1.
27. Parabola de decem minis in ſeruos ad negotiandum diſtributis. Lucæ 19. verſ.12.
28. Parabola duorum filiorum, vnius pœnitentis & patri obedientis, alterius fingentis ſe obedire.Matth. 21.28.
29. Parabola locatæ vineæ, cuius conductores occiderunt heri ſeruos & filium. ibid.v.33.
30. Parabolæ inuitantis ad nuptias filij, vbi inuitati neglexerunt venire, ſed abierunt alius in villam ſuam,alius ad negotiationem ſuam: vnde herus inuitauit omnes obuios,& ingreſſus in conuiuium,eiecit eum qui carebat veſte nuptiali. Matth.22.1.

Corn.à Lapide,in Matthæum.

31. Parabola de decem virginibus, quinque prudentibus, quæ acceperunt oleum in vaſis cum lampadibus; & quinque fatuis, quæ oleum accipere neglexerunt. Matth. 25. 1.

32. Parabola de talentis in ſeruos diſtributis, cùm vni dedit quinque, alteri duo, tertio vnum. ibid. v. 14.

Adagia, Gnomæ, & Emblemata Euangelica.

1. *VOs eſtis ſal terræ: Quòd ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? ad nihilum valet vltrà niſi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.*
2. *Vos eſtis lux mundi. Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita.*
3. *Neque accendunt lucernam & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt.* Matth. 5. 13.
4. *Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.* Matth. 6. 21.
5. *Nemo poteſt duobus Dominis ſeruire.* Matth. 24.
6. *Sufficit diei malitia ſua.* ibidem, verſ. 34.
7. *In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis.* Matth. 7. 2.
8. *Quid vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides?* ibidem, verſ. 3.
9. *Nolite dare ſanctum canibus, neque mittatis margaritas veſtras ante porcos.* ibidem, v. 6.
10. *Quis eſt ex vobis homo, quem ſi petierit filius ſuus panem, nunquid lapidem porriget ei?*
Aut ſi piſcem petierit, nunquid ſerpentem porriget ei?
Si ergo vos cùm ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris, quanto magis pater veſter, qui in cælis eſt, dabit bona petentibus ſe?
11. *Omnia ergo quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis.* ibid. verſ. 9.
12. *Non eſt opus valentibus medicus, ſed malè habentibus.*
13. *Euntes autem diſcite, quid eſt, miſericordiam volo, & non ſacrificium. Non enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores.* Matth. 9. v. 12.
14. *Nunquid poſſunt filij ſponſi lugere, quamdiu cum illis eſt ſponſus? venient autem dies cùm auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt.*
15. *Nemo autem immittit commiſſuram panni rudis in veſtimentum vetus: tollit enim plenitudinem eius à veſtimento. & peior ſciſſura fit.*
16. *Neque mittunt vinum nouum in vtres veteres, alioquin rumpuntur vtres, & vinum effunditur, & vtres pereunt; ſed vinum nouum in vtres nouos mittunt, & ambo conſeruantur.* Matth 9. verſ. 15.
17. *Secundùm fidem veſtram fiat vobis.* Matth. 9. 29.
18. *Meſſis multa, operarij autem pauci.* ibid. v. 38.
19. *Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſeruus ſuper dominum ſuum.* Matth. 10. 24.
20. *Nihil eſt opertum quod non reuelabitur, & occultum quod non ſcietur.*
21. *Quod dico vobis in tenebris dicite in lumine, & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta.* Matth. 10. 26.
22. *Non ſurrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptiſta: qui autem minor eſt in regno cælorum, maior eſt illo.*
23. *A diebus autem Ioannis Baptiſtæ vſque nunc regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.*
24. *Omnes enim Prophetæ & lex vſque ad Ioannem prophetauerunt.*
25. *Et ſi vultis recipere, ipſe eſt Elias qui venturus eſt.*
26. *Qui habet aures audiendi, audiat.* Matth. 11. v. 11.
27. *Iuſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis.* ibid. v. 20.
28. *Confiteor tibi Pater Domine cæli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis.*
29. *Ita Pater, quoniam ſic placitum fuit ante te.* ibidem.
30. *Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* Matth. 11. 30.
31. *Omne regnum diuiſum contra ſe, deſolabitur.* Matth. 12. 25.
32. *Qui non eſt mecum, contra me eſt.* ibid. v. 30.
33. *Quicunque fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt.* ibid. v. 50.
34. *Omnis Scriba doctus in regno cælorum, ſimilis eſt homini Patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo noua & vetera.* Matth. 13. 52.
35. *Non eſt Propheta ſine honore niſi in patria ſua.* ibid. verſ. 57.

36. *Modica fidei quare dubitaſti?* Matth.14.31.

37. *Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus.*

38. *At illa dixit: etiam Domine: nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa Dominorum ſuorum.* Matth.15.26.

39. *Non quod intrat in os coinquinat hominem, ſed quod exit de ore, hoc coinquinat hominem.* Matth.15.verſ.11.

40. *Facto veſpere dicitis: ſerenum erit, rubicundum eſt enim cælum.*
Et mane: Hodie tempeſtas, rutilat enim triſte cælum.
Faciem ergo cæli diiudicare noſtis: ſigna autem temporum non poteſtis ſcire? Matth. cap.16. verſ.2.

41. *Quid prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur, anima verò ſua detrimentum patiatur?* Matth.16.26.

42. *Amen dico vobis, ſi habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, tranſi hinc illuc, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit vobis.* Matth.17.19.

43. *Quicunque humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, hic maior eſt in regno cælorum.* Matth. 18.verſ.4.

44. *Domus mea domus orationis vocabitur: vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum.* Matthæi 21.13.

45. Scribis petentibus, an liceat tributum dare Cæſari, reſpondet Chriſtus: *Oſtendite mihi numiſma cenſus. At illi obtulerunt ei denarium.*
Et ait illis Ieſus: cuius eſt imago hæc & ſuperſcriptio? Dicunt ei: Cæſaris.
Tunc ait illis: reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari; & quæ ſunt Dei, Deo. Matth.22.19.

46. *Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi.*
Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite: ſecundùm opera verò eorum nolite facere; dicunt enim & non faciunt. Matth.23.2.

47. *Et vos implete menſuram patrum veſtrorum.* Matth.23.32.

48. *Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vſque ad Occidentem, ita erit & aduentus filij hominis.*

49. *Arundinem quaſſatam non confringet, & linum fumigans non extinguet.* Matth.12.20.

50. *Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non præteribunt.* ibid.verſ.35.

51. *Vigilate, quia neſcitis quâ horâ Dominus venturus ſit.* Matth.24.42.

52. *Quamdiu feciſtis vni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis.* Matth.25.40.

53. *Pater mi, ſi non poteſt hic calix tranſire, niſi bibam illum, fiat voluntas tua.* Matth.26.42.

54. *Sabbathum propter hominem factum eſt, & non homo propter Sabbathum. itaque Dominus eſt filius hominis etiam Sabbathi.* Marci 2.28.

55. *Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei.* Matthæi 4.4.

56. *Angelis ſuis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum* ibid.

57. *Nemo mittens manum ad aratrum, & reſpiciens retrò, aptus eſt regno Dei.* Lucæ 9.62.

58. *Dignus eſt operarius mercede ſua.* Lucæ 10.

59. *Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti.*
At ille dixit: Quinimò beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud. Lucæ 11.27.

60. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis; recipiant vos in æterna tabernacula.* Lucæ 16.9.

61. *Qui fidelis eſt in minimo, & in maiori fidelis eſt: & qui in modico iniquus eſt, & in maiori iniquus eſt.*
Si ergo in iniquo mammona fideles non fuiſtis; quod verum eſt quis credet vobis?
Et ſi in alieno fideles non fuiſtis; quod veſtrum eſt quis dabit vobis? Lucæ 16.10.

62. *Fili, recordare, quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala: nunc autem hic conſolatur, tu verò cruciaris.*

63. *Et in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum eſt: vt hi, qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſſint, neque inde huc tranſmeare.* Lucæ 16.25.

64. *Vidit quandam viduam pauperculam, mittentem æra minuta duo;*
Et dixit: Verè dico vobis, quia vidua hæc pauper pluſquàm omnes miſit.
Nam omnes hi ex abundanti ſibi miſerunt in munera Dei: hæc autem ex eo quod deeſt illi, omnem victum ſuum, quem habuit, miſit. Lucæ 21.2.

65. *Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam?* Lucæ 24.26.

Corn. à Lapide, in Matthæum.

66. *Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Qui amat animam ſuam, perdet eam: & qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam.* Ioan. 12. 24.

67. *Si ergo laui pedes veſtros, Dominus & Magiſter; & vos debetis alter alterius lauare pedes.*

68. *Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.* Ioan. 13. 14.

69. *Quia vidiſti me, Thoma, credidiſti: beati qui non viderunt, & crediderunt.* Ioan. 20. 29.

ÆNIGMATA EVANGELICA.

1. *IPſe vos baptizabit in Spiritu ſancto & igni.*

2. *Cuius ventilabrum in manu ſua, & permundabit aream ſuam: & congregabit triticum ſuum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili,* Matth. 3. 12.

3. *Populus qui ſedebat in tenebris vidit lucem magnam: & ſedentibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis.* Matth. 4. 16.

4. *Lucerna corporis tui eſt oculus tuus: ſi oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidũ erit.*

5. *Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebroſum erit. Si ergo lumen quod in te eſt tenebræ ſunt; ipſæ tenebræ quantæ erunt?* Matth. 6. 22.

6. *Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.* Matth. 8. 22.

7. *Cùm immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida quærens requiem, & non inuenit.*

Tunc dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui; & veniens inuenit eam vacantem ſcopis mundatam & ornatam.

Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum nequiores ſe, & intrantes habitant ibi: & fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus, ſic erit & generationi huic peſſimæ. Matth. 12. 43.

8. *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli,* &c. *Et qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, confringetur: ſuper quem verò ceciderit, conteret eum.* Matth. 21. 42.

9. *Qui habet, dabitur illi: & qui non habet, etiam quod habet, auferetur ab eo.* Marc. 4. 25.

10. *Video homines velut arbores ambulantes.* Marci 7.

11. *Omnis enim igne ſalietur, & omnis victima ſale ſalietur.*

12. *Bonum eſt ſal: quòd ſi ſal inſulſum fuerit, in quo illud condietis? Habete in vobis ſal, & pacem habete inter vos.* Marci 9. 48.

13. *Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ.* Lucæ 3. 8.

14. *Dicite vulpi illi* (Herodi) *ecce eiicio dæmonia & ſanitates perficio hodie & cras, & tertio die conſummor.* Lucæ 13. 32.

15. *Multi autem erunt primi nouiſſimi, & nouiſſimi primi.* Matth. 20. 30.

16. *Nunc qui habet ſacculum, tollat, ſimiliter & peram: & qui non habet, vendat tunicam ſuam, & emat gladium.* Lucæ 22. 36.

17. *Modicum, & iam non videbitis me: & iterùm modicum, & videbitis me, quia vado ad Patrem.* Ioan. 16. 16.

18. *Vbicunque fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ.* Matth. 24. 28.

19. *Et cùm venerit ille* (Paracletus) *arguet mundum de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio.*

De peccato quidem: quia non crediderunt in me.

De iuſtitia verò: quia ad patrem vado, & iam non videbitis me.

De iudicio autem: quia princeps huius mundi iam iudicatus eſt. Ioan. 16. 8.

20. *Noli me tangere: nondum enim aſcendi ad Patrem meum.* Ioan. 20. 17.

21. *Cùm eſſes iunior cingebas te, & ambulabas vbi volebas: cùm autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu non vis.* Ioan. 21. 18.

22. *Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te?* ibid. verſ. 22.

23. *Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes.* Matth. 23, 24.

24. *Væ vobis Scribæ,* &c. *quia mundatis quod deforis eſt calicis & paropſidis, intus autem pleni eſtis rapinâ & immunditiâ.* ibid.

ARGVMENTVM IN S. MATTHÆVM.

SANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIVM ſecundùm Matthæum.

INSCRIBITVR hic liber tam in Latinis quàm Græcis & Syris exemplaribus: *Sanctum Ieſu Chriſti Euangelium ſecundùm Matthæum.* q. d. Hic eſt liber cōtinens optimum
Syrus. & lætiſſimum Nuntium aduentus Christi, ſiue Meſſiæ Patriarchis promiſſi, puta Incarnationis, Natiuitatis, Vitæ, Prædicationis, Paſſionis, Reſurrectionis, Aſcenſionis Chriſti ac Redemptionis, Salutis, gratiæ & gloriæ ab eo partæ, & toti orbi allatæ, cuius ſcriptor fuit S. Matthæus, dictator Spiritus ſanctus. Syrus In-
Arabic. terpres hunc præfigit Titulum: *In virtute Domini, Deique noſtri Ieſcua Chriſti, incipimus ſcribere librum ſacroſancti Euangelij, primúmque Euangelium, Mathæi præconium,* hoc eſt, quod Matthæus
Euangelium Sanctum. Cur? præconizauit, ſiue prædicauit. Vnde illud ſic finit: *Sancti Euangelij præconij Mathæi, quod prædicauit Hebraicè in terra Paleſtina, finis:* Arabicus: *Euangelium Ieſu Chriſti ſicut ſcripſit Mar,* (id eſt, Dominus) *Matthæus, vnus ex duodecim diſcipulis eius.* Nunc ſingula verba preſſiùs expendamus.

SANCTVM.] Euangelium eſt, & dicitur *ſanctum*, quia omnia, quæ continet, ſancta ſunt per
Dan 9. 24. eminentiam, ſcilicet ſancta eſt Chriſti natiuitas ex Spiritu ſancto, ſancta doctrina, ſancta opera, ſancta miracula, ſancta paſſio, ſancta reſurrectio, aſcenſio, miſſio Spiritus ſancti. Alludit ad illud Daniel. 9. 24. vbi dicitur conſummandas eſſe 70. annorum hebdomades vſque ad Chriſtum, *vt vngatur ſanctus ſanctorum* q. d. hoc libro & Euan-
Luc. 1. 75. gelio oſtenditur impleta eſſe prophetia Danielis de Chriſto venturo, qui eſt ſanctus ſanctorum, ideóque ſicut olim Iacobo Patriarchæ, ſic & nunc aſſeclis ſuis Chriſtianis dabit *ſcientiam ſanctorum*; finis enim eius eſt ſanctificatio noſtra, vt *ſeruiamus illi in ſanctitate & iuſtitia coram ipſo omnibus diebus noſtris.* Lucæ 1. 75. Porrò quanta & quàm admirabilis ſit ſanctitas, & perfectio Euangelij præ lege naturæ & Moſaica, liquet ex cæleſtibus præceptis & conſiliis, quæ ſancit Chriſtus Matth. cap. 5. cap. 6. & 7. atque ex vitis ſanctorum noui Teſtamēti: in iis enim videre eſt quantus fuerit zelus ſancti Pauli & Apoſtolorū; quàm cæleſtis vita & contemplatio Anachoretarum & Religioſorum; quàm inſuperabilis fortitudo Martyrum; quàm Angelica puritas Virginum; quàm heroici labores SS. Confeſſorum, Epiſcoporum, Pontificum, &c.

IESV CHRISTI.] Ieſus eſt proprium nomen Verbi incarnati, puta huius hominis Verbo hy- *Ieſus nomen proprium.*
poſtaticè vniti, ſicut meum nomen proprium eſt Cornelius, alterius Petrus, Paulus, Iacobus, &c. Dicitur *Ieſus* Hebr. יְהוֹשֻׁעַ, *Iehoſcua & contractè* יֵשׁוּעַ, *Ieſcua*, id eſt, ſaluator, quia, vt prædixit Gabriel Archangelus: *ipſe populum ſaluum faciet à* Matth. 1. 21
peccatis eorum. Matth. 1. 21. Lucæ 1. 31.

Chriſtus verò nomen eſt officij & dignitatis. Ie- *Chriſtus nomen officij.*
ſus enim Hebraicè cognominatur מָשִׁיחַ, *Meſsias*: Græcè χριστὸς: Latinè *vnctus*, quia à Deo Patre vnctus & conſecratus eſt in ſummū Orbis Pontificem, Regem, Legiſlatorem, Prophetam & Doctorem.

EVANGELIVM,] id eſt, bonum nuncium: ἀγγέλλω enim eſt *nuncio*; vnde ἄγγελος eſt nuncius *Euangelium eſt lætum nuncium.*
εὐαγγέλλω eſt bona nūcio, εὐάγγελος & εὐαγγελιστὴς eſt *bonus Angelus*, ſiue *lætus nuncius*; εὐαγγέλιον eſt *iucundum lætúmque nuncium.* Ita S. Chryſoſt. hîc, vide Budæum in Pandectas, vbi addit Euangelium per metonymiam ſignificare donarium, vel ſacrificium exhibitum pro felici nuncio. Vnde
Cicero ad Atticum: *O ſuaues,* ait, *tuas Epiſtolas,* Cicero.
quibus Euangelia deberi fateor: *Euangelia*, id eſt, præmia læti nuncij: Euangelium Hebr. dicitur בְּשׂוֹרָה, *beſora* à בָּשָׂר, *baſar*, id eſt, *caro*; quaſi *beſora* ſit lætiſſimum incarnationis Verbi nuncium de ſalute & felicitate æterna, quod Chriſtus Dominus quaſi magni conſilij Angelus hominibus attulit. Hîc verò Euangelium metonymicè ſumitur pro libro vel ſcriptura, quæ hoc nuncium hiſtoricè enarrat.

SECVNDVM MATTHÆVM.] Vox *ſecun-* *Vox Secundùm quid ſignificet hic.*
dùm notat primò, primum & primarium Euangelij huius auctorem eſſe Spiritum ſanctum, ſe- 1.
cundarium verò S. Matthæum: fuit enim ipſe quaſi organum, inſtrumentum & calamus Spiritus ſancti, ſcribens ea, quæ Spiritus ſanctus di-
ctabat, iuxta illud: *lingua mea calamus Scribæ velo-* Pſal. 44. 3.
citer ſcribentis. Pſal 44.

Secundò notat vnum idémque eſſe Euange- 2.

 lium

Digitized by Google

lium, ſed diuerſimodè & quadrupliciter à quatuor Euangeliſtis conſcriptum. Igitur *τὸ ſecundum* indicat Euangelium ſancti Matthæi non eſſe aliud ab Euangelio S. Lucæ, Marci, & Ioannis, nec aliam afferre hiſtoriam vel doctrinam, ſed tantùm alium fuiſſe ſcriptorem, aliúmque ſcribendi modum. Vnum enim eſt Euangelium, ſed à quatuor Euangeliſtis quadruplici modo, ordine & ſtylo conſcriptum.

3. Tertiò notat Spiritum ſanctum ſe naturæ & ingenio S. Matthæi attemperaſſe: illuminabat enim, excitabat & dirigebat eum Spiritus ſanctus, vt ea, quæ partim viderat, vel ab Apoſtolis audierat, partim quæ Deus ei reuelabat, ſcriberet illâ methodo, ordine, ſententiâ, conceptu & phraſi, quæ ſancti Matthæi genio & ingenio congruebat. Non enim opus erat nouâ reuelatione Dei in his, quæ S. Matthæus iam ſciebat, quia ea viderat vel audierat, ſed tantùm aſſiſtentiâ, excitatione & directione Spiritus S. ne ex obliuione aut lapſu mẽtis ſimiliue fragilitate humanâ, vel in pũcto à veritate aberraret, néue alia vel aliter ſcriberet, quàm Spiritus S. volebat. Hinc S. Lucas initio Euangelij ait, ſe ſcribere ea, quæ ab Apoſtolis audierat. Hinc rurſum alius eſt ſtylus, alia phraſis, alia methodus S. Lucæ, alia S. Matthæi, alia S. Marci, alia S. Ioannis, ſicut cuique ſuus eſt dicendi ſcribendíque genius.

Putant nonnulli hunc titulum ſuo Euangelio eſſe præfixum à S. Matthæo, æquè ac ſuo à S. Marco, Luca, & Ioanne. Sic enim Prophetæ ſuis prophetiis nomen ſuum præfixerunt, vt *viſio Iſaiæ, viſio Abdiæ, verba Ieremiæ*, &c.

Titulus hic præfixus eſt ab Eccleſia.

Verùm longè verius eſt, titulum cuique Euãgelio eſſe præfixum non ab ipſis Euangeliſtis, ſed ab Eccleſia; id enim indicat ſimilitudo inſcriptionis: Eadem enim eſt inſcriptio, ſiue titulus cuiuſque Euangelij, mutato duntaxat nomine Euangeliſtæ, qui illud conſcripſit. Idem clarius indicat inſcriptio tituli Syriaca, quæ ſic habet: *In virtute Domini Deique noſtri Ieſchua Chriſti, incipimus ſcribere librum Sacroſancti Euangelij, primúmque Euangelium, Matai* (Matthæi) *præconium.* Sic & Arabica initio citata. Atque hinc collige irrefragabile argumentum pro auctoritate Traditionũ, ſcilicet nõ ſufficere S. Scripturam Eccleſiæ ad veram fidem moréſque adſtruendos, ſed inſuper opus eſſe traditionibus Apoſtolicis; quare eas perperam negari ab Hæreticis. Dic enim ſodes, vnde ſcis Euangelium hoc eſſe ſancti Matthæi, eſſéque Canonicam Scripturam potiùs quàm Euangelia Thomæ, Barnabæ, duodecim Apoſtolorum, quæ olim circumferebantur, niſi ex traditione, ſenſu & conſenſu Eccleſiæ? Multi enim libri falſos habent titulos, falſóque aliis auctoribus inſcribuntur, vt patet in operibus S. Auguſtini, S. Hieronymi, S. Cypriani, S. Proſperi & cæterorum Patrum. Sic enim nonnulla Euangelia ab Hæreticis conficta inſcribebantur nomine ſancti Bartholomæi, S. Thomæ, S. Barnabæ, &c. qui potuêre eâdem arte & fraude falſa aſcribere S. Matthæo, vti de facto fecêre Gnoſtici, qui Euangelium S. Matthæi ſuis additionibus immutarunt & vitiarunt. Vt ergo ſciamus librum verè adſcribi ſancto Matthæo, ac magis vt ſciamus illum totum verè eſſe Euãgelium à Spiritu ſancto dictatum, accedat oportet declaratio & definitio Eccleſiæ, quæ hunc librum à Pſeudepigraphis ſecernat, & Canonicum eſſe decernat. Vnde ſapienter S. Auguſtinus lib. contra Epiſtolam Manichæi, quam vocant fundamenti, cap. 4. *Euangelio*, ait, *non crederem, niſi me Eccleſiæ Catholicæ commoueret auctoritas.* Non quòd dignior aut maior ſit Eccleſiæ auctoritas quàm S. Scripturæ, cùm hæc ſit verbum & oraculum Dei ipſius, ſed quòd Eccleſiæ ſit veram S. Scripturam à falſa & ſuppoſititia ſegregare & indicare, eiúſque genuinam mentem & ſenſa explanare. *Cùm ergo dicimus*, ait quidam grauis auctor, *Euangeliſtas & cæteros ſcriptores ſacros eo modo quo dictum eſt, ab Eccleſia Catholica auctoritatem habere, nullus offendi meritò debet, quaſi Deo Eccleſiam anteponamus. Sic enim dicimus Eccleſiam Scripturis auctoritatem dare, quòd eas à Deo datas eſſe declaret, & ab ipſo dictatas eſſe confirmet. An Domino ſeruum præponunt, qui vulgo dicunt literas regias à Nomophylace, qui ſigillum adhibuit, authoritatem habere? Eccleſia profectò Dei ſigillum habet illum ipſum Spiritum, qui Eccleſiæ promiſſus & datus eſt, vt cum illa maneret in æternum, quique ſuam manum ſcripturámque recognoſcit. Hic eſt, qui quatuor hæc Euangelia primùm dictauit: deinde nobis eadem à ſe dictata fuiſſe per Eccleſiam declarauit.*

Syr.

Auctoritas Traditionũ quàm neceſſaria.

August.

Matthæus primus ſcripſit Euangelium.

MATTHÆVM.] S. Matthæus à telonio vocatus à Chriſto ad Apoſtolatum Matthæi 9. primus omnium ſcripſit Euangelium. Vnde hoc ei elogium dat beatus Petrus Damiani ſerm. de S. Matthæo: *Inter omnes planè ſanctos, qui cæleſti gloriæ de triumphato mundo victoriæ titulos intulerunt, B. Matthæus mihi videtur inſignis atque conſpicuus, & quendam inter eos dignitatis obtinere primatum, atque vt clarius dicam, nemo poſt Chriſtum eſt, cui magis debeat ſancta vniuerſalis Eccleſia: Nam quod mundus viuit, hæc eſt cauſa, quia lux nobis Euangelica coruſcauit.* Quia vt idem ſubdit: *tanquam dux vexillum ſequentibus prætulit, ſuóque exemplo, vt ſcriberent, incitauit.* Græcè eum ſcripſiſſe cenſent Caietanus & Anabaptiſtæ hîc, eò quòd nomina Hebraica Græcè interpretetur, vt *Emmanuel, quod eſt interpretatum nobiſcum Deus.* Matth. 1. 23. Et *Eli, Eli lammaſabactani; hoc eſt, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me.* Matth. 27. 46. Verùm hæ interpretationes adiectæ ſunt ab interprete Græco. Quocirca S. Hieronymus, S. Auguſtinus, Euſebius, cæterique omnes vno ore aſſerunt S. Matthæum ſcripſiſſe Hebraicè, vtpotè rogatum à Iudæis, vt abiturus ad gentes, quæ prædicauerat ore, eis ſcripto relinqueret, vti aſſerit S. Chryſoſtomus hîc hom. 1. & ex eo Euthymius & S. Hieronymus de ſcript. Eccleſ. in Matthæo, & Euſeb. lib 3. Hiſtor. cap. 18. Addit Auctor Imperfecti in proœmio: *Matthæum*, inquit, *conſcribere Euangelium cauſa compulit talis: cum facta fuiſſet in Palæſtina perſecutio grauis, vt periclitarentur diſpergi omnes, vt cauentes fortè Doctoribus fidei, non carerent doctrinâ, rogarunt Matthæum, vt omnium verborum & operum Chriſti conſcriberet eis hiſtoriam vt vbicunque eſſent futuri, totius ſecum haberent fidei ſtatum.* S. Bartholomæus ad Indos profectus, Euangelium ſancti Matthæi deſcriptum ſecum detulit, teſte Euſebio lib 5. Hiſtor. cap. 10. & S. Hieronymo de ſcript. Eccleſ. in Pantæno: ac S. Barnabas illud idem ſuâ manu exaratum aſportauit in Cyprum, vti initio dixi. Quin & S. Hieronymus loco iam citato in Matthæo aſſerit, ſe eius Euangelium Hebraicè conſcriptum vidiſſe Cæſareæ in Bibliotheca S. Pamphili martyris, indéque illud ſe deſcripſiſſe. Iam tamen Hebræus S. Matthæi textus interiidit. Nam quod nobis obtruſit Sebaſtianus Munſterus

Pett. Dam.

Matth. 1. 23 & 27. 46.

Hebraicè.

Imperfect. in Matth.

Digitized by Google

excucullatus Apoſtata, quaſi à Iudæis acceptum, viris probis & doctis, vel ex auctore Hæretico & traditoribus Iudæis, de falſitate ſuſpectum eſt, & in ſe ſpurium olet. Verbo tenus enim textum Græcum conſectatur, & nimis pueriliter Hebraiſmos imitatur & affectat. Adde: plures habet voces & phraſes non Hebræas, ſed exoticas & Rabbinicas; imò ſolœciſmos & barbariſmos. Denique de eius parum fidà tranſlatione variæ extant Doctorum querelæ, ait noſter Gretſerus.

Scripſit S. Matthæus Euangelium Hebraicè, præcipientibus Apoſtolis, ait S. Epiphanius hæreſi 51. eodem anno quo Apoſtoli conſiliũ inierunt de diſperſione & profectione ad gentes, qui fuit annus à natiuitate Chriſti 37. ab eiuſdem paſſione quartus, vti oſtendi in Chronotaxi, quam Actis Apoſtolorum præfixi. Minùs ergo veriſimile eſt quod cenſet Baronius, Matthæum ſcripſiſſe anno Chriſti 41. Minus adhuc probabile eſt quod cenſet S. Irenæus lib. 3. cap. 1. Euangelium hoc ſcriptum eo tempore, quo SS. Petrus & Paulus Romæ prædicabant. S. Petrus enim nõ venit Romam ante annum ſecundum Claudij Imperatoris, Paulus non ante annum tertium Neronis. Vnde ſequeretur, quòd decimo octauo vel vigeſimo ab aſcenſu Chriſti in cælum anno ſcripſiſſet S. Matthæus, quod liquet eſſe falſum.

Conuerſum in Græcum. A quo?

Porrò Euangelium Hebraicè ſcriptum à S. Matthæo illicò conuerſum eſt in linguam Græcam, vtpote tunc apud Gentes quas Apoſtoli adituri erant, celeberrimam & latiſſimè patentem, ídque vel ab ipſomet S. Matthæo, vel à S. Ioanne, Iacobo aut ſimili. Vnde S. Athanaſius in Synopſi S. Scripturæ: *Matthæi Euangelium*, inquit, *Hebraicâ dialecto conſcriptum eſt à Matthæo, editum Ieroſolymis, & interpretante Iacobo fratre Domini expoſitũ*. Theophylactus verò præfat. in Matth.

Athanaſ.

Theophyl.

Ioannes, inquit, *hoc ex Hebraica lingua in Græcam, vt ferunt, interpretatus eſt*. Sunt qui opinantur, Barnabam Apoſtolum Matthæi Euangelium ex Hebræo in Græcum tranſtuliſſe, inter quos eſt Sixtus Senenſis; Anaſtaſius verò Sinaïta Antioch. lib. 8 Hexameron dicit, Lucam & Paulum reddidiſſe idem Euangelium Græcè. Hinc & textus Syriacus Euangelij S. Matthæi non ex Hebræo, ſed ex Græco traductus eſt, vt patet vtrumque conferenti.

Syrus ex Græco traductus.

Hinc & S. Hieronymus iuſſu S. Damaſi corrigens quatuor Euangelia, ac inter illa Euangelium S. Matthæi, illa correxit iuxta textum Græcum non Hebræum, atque illa Græcæ fidei reddidit, vt ipſe ait Præfat. in Euang. ad Damaſum, vbi aduerte S. Hieronymum iuſſu Damaſi vertiſſe vetus Teſtamentum ex Hebræo in Latinum. nouum verò non vertiſſe, ſed correxiſſe ad Græcum autographum. Quare Interpres noui Teſtamenti non fuit S. Hieronymus, ſed alius eo antiquior, minùs tamen Latinus, vt patet illud decurrenti. Vnde non mirum ſi ſubinde aliter quàm ille, vertat hîc S. Hieronymus in Comment.

S. Hieronymus Euang. non vertit ſed correxit.

Quocirca textus Latinus Euangelij S. Matthæi, æquè ac S. Marci, in vulgata editione non ex Hebræo, ſed ex Græco traductus videtur, vti diſertè aſſerit Bellarminus lib. de Scriptor. Eccleſ. in Matth. & Franc. Lucas Præfat. in Marcum, ídque conferenti textum Græcum cum Latino clarè apparebit, ſcilicet hunc ex illo eſſe expreſſum. Adi eundem Bellarminum lib. 2. de verbo Dei cap. 7. Porrò Athanaſius loco citato exiſtimat, ab Apoſtolo Iacobo Matthæi Euangelium in Græcam linguam eſſe tranſlatum; alij verò Ioanni Apoſtolo, & alij ipſi Matthæo eam tranſlationem tribuunt. Sed cuiuſcunque ſit, ita recepta eſt illa tranſlatio, ac ſi eâ linguâ primùm ſcriptum fuiſſet Euangelium Matthæi. Quocirca non multum egemus Euangelio Hebraico quod Munſterus edidit, nec illo etiam, quod nuper edi curauit Ioan. Tilius, in quo multa deſunt, multa ſuperuacanea ſunt, non pauca etiam immutata cernuntur, & Deus nouit vtrùm id factum non ſit ad detrahendam fidem Græcæ & Latinæ editioni, aſtutiâ videlicet Iudæorũ, ex quorum promptuariis Euangelium illud prodiit. Porrò S. Matthæus cùm ſcripſerit Hebraicè, in citandis ſententiis ex veteri Teſtamento ſecutus videtur Hebraicam veritatẽ, ait S. Hieronymus de ſcrip. Eccleſ. in Matthæo; ſed Interpres Græcus eius loco in Græca ſua tranſlatione ſubſtituit verſionem Græcam Setuag. Interpretum, vtpote Gentibus notiorem.

An S Matthæus ſcripſerit Hebræâ dialecto purâ, quali ſcripſerũt Moſes & Prophetæ; an verò in captiuitate Babylonica per Chaldæos corruptâ, puta Syriacâ, non conſtat. Certè Iudæi tempore Chriſti loquebantur Syriacè, non purè Hebraicè: quare Syriaca tunc eis erat vernacula: vnde Albertus VVidmanſtadius, qui primus nouum Teſtamentum Syriacè edidit, & Guido Fabritius qui illud in Latinum conuertit, putant Syram verſionem eſſe autographum S. Matthæi. Sic & Matthæus Galenus Cancellarius Duacenſis, Præfat. in Epiſtolam S. Pauli ad Hebræos contendit, Syrum textum illius Epiſtolæ, qui extat in Bibliis Regiis, eſſe ipſum S. Pauli autographum. Verùm hoc parum eſt veriſimile. Conſtat enim cætera in nouo Teſtamento ex Græco conuerſa eſſe in Syrum, idémque omnino videtur horum & illorum fuiſſe Interpres. Idem liquet ex eo, quòd Hebræa, quæ citantur in Græco autographo, diſcrepent à Syris vocibus, quæ in Syra verſione S. Matthæi nunc extant. Nam Matth. 27. 8. pro Hebræo *haceldama*, id eſt, ager ſanguinis, Syrus iam habet *agureſca dema*, vbi manifeſtè græcizat, dum ex ἀγρὸς, id eſt *ager*, format *agureſca*. Sic pro Hebræo *Cephas*, habet *Kipho*; pro *Eli, Eli*, vertit *Il Il*, id eſt, *Deus Deus*, ſine *meus*, quod eſt in *Eli*. Matth. 27. 46. pro *Golgota*, *Golgoulto*, pro *Iacob*, *Iaacoub*, pro *Ioſeph*, *Iauſeph*, & ſic conſequenter in cæteris, diſcrepat à vocibus Hebraicis, quæ extant in Græco & Latino, quin & ipſas voces Græcas facit Syras, vt ex βουλευτὴς, id eſt, Conſiliarius format *buleuta*. Marci 15. 43. & plura talia.

Syrum non eſſe Autographum S. Matthæi.

Syri putant Interpretem, qui nouum Teſtamentum ex Græco in Syrum vertit, fuiſſe S. Marcum Euangeliſtam. Verùm id difficile eſt creditũ. Nam vterque Cyrillus, Clemens Alexandrinus, S. Athanaſ. Damaſcenus, Theodor. S. Ephrem & alij, qui in Syria, vel vicina Ægypto vixerunt & ſcripſerunt, illius non meminerunt. Adde quòd quædã habeat, quæ doctis vel diſplicent, vel parũ placent. Videtur ergo Interpres Syrus Patrum iam citatorum ætate poſterior. Hoc tamen boni habet, quòd faueat Catholicis contra Hæreticos: ſæpe enim in titulis meminit ieiuniorum, vigiliarum, feſtorum, inuocationis ſanctorum. &c.

An Syriacæ verſionis Auctor S. Marcus?

Iam quoad libri partitionem, Euangelium S. Matthæi à variis variè fuit diuiſum & interpunctum; nam à vetuſtioribus Latinis ſecundùm S. Hilarij ſectionem diuiditur in Canones 33. & ſecundùm aliorum partitionem in Canones 67. apud recentiores verò Latinos in 28. capita, apud

Græcos

Græcos autem iuxta Euthymium, in capita 68. iuxta Suidam, in titulos 68. & capita 355. Ammonius ſimiliter & Euſebius in capitâ 355. illud partiuntur.

S. Matthæus Euangeliſtas præcellit

1. Denique S. Matthæus cæteris Euangeliſtis in hiſce præcellit, primò, quia omnium primus Euangelium edidit; hinc plenè cuncta & inſtanter exequitur, ait S.Chryſoſtomus hom. 4 in Matth. Vnde Tertullianus lib de carne Chriſti, cap. 22. eum nuncupat fideliſſimum Euangelij commentatorem.

2. Secundò, quòd regiam Chriſti dignitatem præ cæteris explicet. Ita S. Auguſtinus, Beda, Petrus Damiani, Rupert. & alij.

3. Tertiò, quòd diuinâ reuelatione ſit inuentum Euangelium eius Hebræum ſub Zenone Imperatore ad pectus S.Barnabæ: Rurſum deinde illud iniuriâ temporum intercidit. Vnde Nicolaus V, Pontifex quinque ducatorum millia, Euangelium Matthæi Hebraicum ad ſe afferenti promiſit, vt ſcribit Ioannes Echius Luteromaſtrix hom. de S.Mathæo.

4. Quartò, quòd S. Matthæus fuerit *Æthiopiæ Apoſtolus, & virginitatis victima:* occiſus enim eſt ab Hirtaco Rege, eò quòd Iphigeniam Regis filiam, quæ virginitatem Deo vouerat, ipſi in vxorem dari nollet.

5. Quintò, quòd S. Matthæus valde vſu rerum & experientiâ excellens (vnde & telonio præfectus fuit) ait S.Chryſoſtomus ad Chriſtum conuerſus ſit, non ex viſis eius miraculis, non ex audita prædicatione, ſed vnicâ eius voce *ſequere me*, huic enim promptiſſimè obediens, repentè in alium virum, imò Apoſtolum mutatus eſt, vt relicto telonio, opibus, familiâ, &c. Chriſtum ſecutus ſit, eiúſque mores induerit. Adde eum deinde nunquam à Chriſto diſceſſiſſe, teſtémque ac ſpectatorem ſignorum eius & miraculorum, vitæ etiam imitatorem, itineris ſocium, atque laborum, curarum & angorum fuiſſe participem: vt qui toto tempore diſpenſationis cum eo ſit verſatus, & in numerum relatus ſummorum diſcipulorum, & ſimul procedentem tempore habens virtutem.

Matthæi etymon.

Hinc Matthæus Hebraicè idem eſt, quòd *donatus*, aiunt Origenes & Iſidorus lib. 7. Etymol. cap. 9. aut *donum*, vt vult Pagninus מתן, *matthan* enim eſt donum, licèt aliud Etymon (vnde petitum ſit, neſcio) det Anaſtaſius Antiochenus lib. 8. Hexameron: *Matthæus*, inquit, *interpretatur mandatum altiſſimi*. Quocirca S. Gregor. 18. moral. cap. 16. ad illud Iob. 28. *Ferrum de terra tollitur. An non Matthæus*, inquit, *in terra inuentus eſt, qui terrenis negotiis implicatus telonij vſibus ſeruiebat? ſed de terra ſublatus in fortitudinem ferri conualuit, cuius videlicet linguâ quaſi acutiſſimo gladio, Euangelij adminiſtratione Dominus infidelium corda transfixit: & qui infirmus prius deſpectúſque fuerat per terrena negotia, fortis poſtmodum factus eſt ad cæleſtia prædicamenta.* Scripſit de eodem Euangeliſta Clemens Alexandrinus Pædagogi lib. 2. cap. 1. quòd ſeminibus, baccis & oleribus, non carnibus veſci ſoleret.

Omitto quòd Abdias lib. 3. Hiſtor. Apoſtol. ſcribit, S. Matthæum ob Euangelium, quod Myrmidonibus prædicabat, ab idololatris fuiſſe excæcatum, ſed à S. Andrea Apoſtolo, iuſſu Angeli, ipſi viſum fuiſſe reſtitutũ. Item S. Matthæũ duos magos Zaroen & Arphaxat ope diuinâ ſuperaſſe, aliáque plura: quia Abdias hic apocryphus eſt. Plura de S. Matthæo vide apud Surium, Baronium, Ribadeneiram & Ioannem de la Haye in Apparatu Euang. cap. 45. & ſequent. Denique audi quid S. Matthæus de ſeipſo reuelauerit S. Brigidæ oranti ad ſepulchrum eius in vrbe Malphi, lib. 1. Reuelat. cap. 129. *Cum illud* (Euangelium) *ſcriberem, tantus diuinæ inflammationis ardor perſeuerabat mecum, quòd ſi tacere voluiſſem, nullatenus præ ardore intenſo potuiſſem.*

S Brigida.

CAPVT

CAPVT PRIMVM.

SYNOPSIS.

DESCRIBITVR GENEALOGIA CHRISTI ab Abraham vſque ad ipſum. Inde v. 18. eiuſdem Conceptio ex Spiritu ſancto, ac Natiuitas ex Virgine Deipara.

VERS. I. LIBER Generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abraham.
2. Abraham genuit Iſaac. Iſaac autem genuit Iacob. Iacob
autem genuit Iudam, & fratres eius. 3. Iudas autem genuit
Phares & Zaram de Thamar. Phates autem genuit Eſron.
Eſron autem genuit Aram. 4. Aram autem genuit Amina-
dab. Aminadab autem genuit Naaſſon. Naaſſon autem genuit
Salmon. 5. Salmon autem genuit Booz de Rahab. Booz
autem genuit Obed ex Ruth. Obed autem genuit Ieſſe. 6. Ieſſe autem genuit
Dauid regem. Dauid autem rex genuit Salomonem, ex ea quæ fuit Vriæ.
7. Salomon autem genuit Roboam. Roboam autem genuit Abiam. Abias autem
genuit Aſa. 8. Aſa autem genuit Ioſaphat. Ioſaphat autem genuit Ioram. Iotam
autem genuit Oziam. 9. Ozias autem genuit Ioatham. Ioatham autem genuit
Achaz. Achaz autem genuit Ezechiam. 10. Ezechias autem genuit Manaſſen.
Manaſſes autem genuit Amon. Amon autem genuit Ioſiam. 11. Ioſias autem
genuit Iechoniam & fratres eius in tranſmigratione Babylonis. 12. Et poſt
tranſmigrationem Babylonis, Iechonias genuit Salathiel. Salathiel autem genuit
Zorobabel. 13. Zorobabel autem genuit Abiud. Abiud autem genuit Eliacim.
Eliacim autem genuit Azor. 14. Azor autem genuit Sadoc. Sadoc autem genuit
Achim. Achim autem genuit Eliud. 15. Eliud autem genuit Eleazar. Eleazar
autem genuit Mathan. Mathan autem genuit Iacob. 16. Iacob autem genuit
Ioſeph virum Mariæ: de qua natus eſt Ieſus qui vocatur Chriſtus. 17. Omnes
itaque generationes ab Abraham vſque ad Dauid, generationes quatuordecim, &
à Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim, & à
tranſmigratione Babylonis vſque ad Chriſtum, generationes quatuordecim.
18. Chriſti autem generatio ſic erat. Cùm eſſet deſponſata mater eius Maria Io-
ſeph, antequàm conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto.
19. Ioſeph autem vir eius cùm eſſet iuſtus, & nollet eam traducere: voluit occultè
dimittere eam. 20. Hæc autem eo cogitante, ecce angelus Domini apparuit in
ſomnis ei, dicens: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam,
quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt: 21. pariet autem filium: & vo-
cabis nomen eius IESVM, ipſe enim ſaluum faciet populũ ſuum à peccatis eorum.
22. Hoc autem totum factum eſt vt adimpleretur quod dictum eſt à Domino
per Prophetam, dicentem: 23. Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium: &
vocabunt nomen eius Emmanuel, quod eſt interpretatum, Nobiſcum Deus.
24. Exurgens autem Ioſeph à ſomno, fecit ſicut præcepit ei angelus Domini: & ac-
cepit coniugem ſuam. 25. Et non cognoſcebat eam donec peperit filium ſuum
primogenitum: & vocauit nomen eius Ieſum.

VERS. I. LIBER GENERATIONIS.] Sic ad verbum habet textus Græcus, Latinus, Syriacus, Arabicus, Ægyptius, Perſicus: Æthiopicus verò habet: *Genealogia Ieſu Chriſti*. Porrò Matthæus imitatur Moſen. Audi B. Petrum Damiani Serm. de S. Matthæo: *Sicut Moſes Propheta & omnibus, qui aliquid ſcripſerunt in veteri Teſtamento non abſurdè præponitur: ita Matthæus omnes iure præcellit, qui ſcripſiſſe reperiuntur in Nouo; vt enim ille naſcentis mundi texit originem: ſic iſte tanquam ſpiritalis cuiuſdam mundi orientem deſcripſit Eccleſiæ nouitatem. Vnde, Spiritu ſancto calamum temperante, prouiſum eſt, vt vterque non diuerſum, ſed* Pet. Dam.

vnum

gnum idémque ſuis libris premitteret initium, dicens, *Liber Generationis:* Hæc Damian. Moſes enim Geneſ.5.cap.1. genealogiam & proſapiam Adæ protoplaſti, & poſterorum ita orditur: *Hic liber generationis Adam.* Adā enim fuit typus Chriſti. Sicut enim Adam omnibus hominibus fuit Pater vitæ mortalis; Sic Chriſtus fidelibus eſt pater vitæ immortalis, vti docet Apoſtolus. Rom. 5. verſ.14. & ſeq. 1. Corinth. 15.47. & ſeq. Hebr. eſt ספר תולדות *ſepher toledoth*, id eſt, liber, ſiue catalogus & enumeratio generationum Adæ. Nam Geneſ.5. plures, imò omnes generationes recenſentur, quibus ab Adam vſque ad Noë & diluuium, propagata eſt ſtirps humana. Vnde veriſimile eſt S. Matthæum, qui alludit ad Moſen, in Hebręo hic pariter ſcripſiſſe *ſepher toledoth*, id eſt, *Liber generationum* in plurali. Septuag. tamen Geneſ. 5. verterunt βίβλος γενέσεως, id eſt, *Liber generationis*, in ſingulari, quia vna fuit generatio Adæ, quâ ipſe quaſi totius generis humani Patriarcha genuit Seth, quę deinde à Seth & poſteris continuata & propagata fuit vſque ad Noë. Septuag. vtpote Græcos, ſecutus eſt hîc Græcus S. Matthæi interpres, & qui ex Græco traductus eſt Latinus vulgatus, quia propriè hic deſcribitur generatio & proſapia ſolius Chriſti, quæ tamen per plures generationes Patrum & auorum, ab Abraham deriuatur & continuatur vſque ad Chriſtum. Igitur ſicut Adam fuit mundi veteris, ſic Chriſtus eſt mundi noui & melioris origo. Vnde ab Iſaia cap.9. verſ. 6. vocatur *pater futuri ſæculi*. Hinc & ex Sibylla Cumana Virgil. Eclog.4. ita de eo cecinit:

LXX

Iſai.9.6.

Virgil.

Vltima Cumæi venit iam carminis ætas,
Magnus ab integro ſæclorum naſcitur ordo.
Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna.
Iam noua progenies cælo demittitur alto.

Nimirum vt ſubdit:

Chara Dei ſoboles, magnum Iouis (verius Patris) *incrementum,*
Incipe parue puer riſu cognoſcere matrem.

Hæc enim de Chriſto à Sibylla eſſe dicta liquet, ſed Virgilius vel ignorans, vel adulans ea transtulit ad Pollionem Aſinij Pollionis, Conſulis Romani filium.

Liber vocatur catalogus.

Nota τὸ *Liber* hic idem eſt quòd catalogus, ſiue enumeratio aut deſcriptio. Vnde Syrus vertit כתבא *ketobo*, id eſt, Scripturæ deſcriptio. Hoc enim propriè ſignificat Hebr. ספר *ſepher*, cui reſpondet Græcum βίβλος, & Latinum Liber, à rad. ספר *ſaphar*, id eſt, enumerare, recenſere. Vnde nonnulli à *ſaphar* deriuāt *ſiphra* vel *cifra*, id eſt, numerus & cōputus. Simili ſenſu liber repudij vocabatur charta, in qua repudium vxoris factum à marito deſcribebatur: ſic liber iuſtorum vocatur catalogus, in quo iuſtorum nomina & facta notabantur. Sic & liber vitæ eſt catalogus electorum, qui in mente Dei quaſi in libro conſcripti ſunt, & deſtinati ad vitam æternam. Sic Cicero librum nominum appellauit catalogum nominū.

Pſal. 70.15.

Sic denique dicitur Pſal. 70.15. *Quoniam non cognoui litteraturam, introibo in potentias Domini.* Litteraturam Hebr. ספרות *ſephorot*, id eſt, libros, catalogos, computos. Vnde Septuag. verterunt γραμματείαν, quod Noſter vertit *litteraturam*, pro quo nonnulli legunt πραγματείας, id eſt, negotiationes. Senſus eſt q. d. Dauid: quoniam non cognoui literas ſæculares, computos puta, & negotia huius ſæculi, quæ mentem à Deo diſtrahunt, hinc accedam ad penetrandam, & celebrandam Dei potentiam, & beneficentiam erga me.

Generatio quadr. Reſp.1.

Nota ſecundò: τὸ *generationis* primò & planiſſimè idem eſt quòd *generis*, aut *genealogiæ* Chriſti: hæc enim hîc recenſetur. Hoc enim ſignificat Hebr. *toledoth* & Syrum *telidoutho*, cui reſpondet Græcum γένεσις. Secundò *generationis*, id eſt, 2.
conceptionis & natiuitatis Chriſti. Hoc ſenſu enim mox ſe explicabit verſ. 18. dicens: *Chriſti autem generatio ſic erat*, id eſt, hoc modo contigit. Tertiò 3.
Maldonatus *generationis*, inquit, id eſt, vitæ Chriſti. Matthæus enim hoc Euangelio totum vitæ Chriſti decurſum, quaſi hiſtoriam deſcribit. Sic Geneſ. 6.9. dicitur Noë *perfectus in generationibus ſuis*, id eſt, in omnibus partibus vitæ ſuæ. Verùm ibi pro *generationibus ſuis*, Hebr. non eſt *toledoth*, ſed בדרתיו *dorotau*, id eſt, in ſuis ſæculis. q. d. Noë inter homines ſuæ ætatis & ſæculi corruptiſſimos, fuit iuſtus & perfectus, quare inter eos velut ſtella lucidiſſima emicuit. Quartò Hebr. *toledoth* 4.
propriè ſignificat generationes, quæ plures ab Adam vſque ad Chriſtum interceſſerunt. Vnde in iis toties repetitur τὸ *genuit*. Generationes haſce repræſentarunt gradus in ſcala Iacob, cui innitebatur Deus, per quos Angeli à terra in cælum aſcendebant. Sicut enim ſcala hæc quaſi iungebat terram cælo, & Iacobum Deo; ſic generationum hæc ſeries omnes Patriarchas vniuit Chriſto, qui caro factus, omnes homines ſibi, Deóque copulauit. Vide dicta Geneſ. 28.12.

FILII DAVID.] *filij*, id eſt, nepotis. Hebræi enim omnes nepotes in recta generationis linea, ab auis & abauis deſcendentes, vocant filios. Dauidem præponit Abrahæ, tum quia Dauid erat proximior Chriſto, ac per eum Chriſtus ad Abraham pertingit: Tum quia ſic breuiùs & commodiùs genealogiæ Chriſti, ſine repetitione ſeries texitur. Si enim præpoſuiſſet Abraham, non potuiſſet ſubiungere *filij Dauid:* Nec enim, Abraham fuit filius Dauid. Prolixè ergo dicere debuiſſet, qui Abraham fuit pater Dauid, ex quo prognatus eſt Chriſtus: voluit enim dicere Chriſtum deſcendere ex Abraham per Dauid. Ita S. Hieronymus. Tertiò & maximè, quia promiſſio Dei facta Dauidi de Chriſto ex poſteris eius naſcituro, erat recentior, ſpecialior, & honorificentior, vti docet S. Chryſoſtom. Theoph. & Euthym. Hinc Iudæi Meſſiam ſuum paſſim vocabāt filium Dauid. Vnde in Dominica palmarum Chriſto ingredienti Ieroſolymam, quaſi Meſſiæ acclamarunt: *Oſanna filio Dauid*, id eſt, ſalua Domine noſtrum Meſſiam, quaſi Dauidis filium & hæredem. Denique nomine *filij Dauid* innuitur nobilitas ſtirpis Meſſiæ, puta Chriſti, eiúſque regnum, quòd ſcilicet ipſe velut Dauidis regis filius ſit futurus rex, iuxta illud Archangeli Gabrielis ad B. Virginem Oraculum: *Hic erit magnus & filius altiſſimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum. & regni eius non erit finis.* Lucæ 1.31. Hâc de cauſâ Prophetæ paſſim de Chriſto, quaſi de Dauidis filio & hærede vaticinati ſunt, vt Iſaias cap.9.7. cap.55.3. Ieremias cap.23.5. Ezechiel cap. 34.23. & cap. 37.25. Amos cap. 9. 11. &c. Porrò prima promiſſio facta Dauidi de Chriſto ex ſe naſcituro, & regnaturo in æternum extat 1. Reg.7.12. eadem à Deo corroborata eſt, Pſal.88. & 131. ac repetita Salomoni Dauidis filio 3. Reg. 9. 5. Matthæus ergo dicens; *Ieſu Chriſti filij Dauid* ſignificat, haſce omnes promiſſiones iam in Chriſto eſſe expletas. Ita S. Chryſoſtomus hom.2. Theoph. Euthym. & Iren. lib.8. cap. 8. S. Ambroſ. lib.3. in Lucam cap.3. & alij.

Chriſtus vocatur filius Dauid: Cur?

Luc.1.31.

FILII

Filii Abraham.] *τὸ filij* tam ad Chriſtum quàm ad Dauidem referas: Tam enim Dauid quàm Chriſtus fuit filius, id eſt, nepos Abrahæ, vtpote ex eo prognatus. Significat ergo Chriſtum per Dauidem patrem ſuum fuiſſe quoque filium Abrahæ, qui fuit pater credentium & Eccleſiæ veteris, cui primò facta eſt expreſſa de Chriſto promiſſio, Geneſ. 22.18. Porrò à natiuitate Abrahæ vſque ad diem natalem Chriſti fluxêre anni 2001. à morte verò Dauidis vſque ad Chriſtum fluxêre anni 1013. Tam antiqua fuêre Dei oracula & promiſſa de Chriſto, tam conſtans pariter & certa fuit eius fidelitas in iis explendis. Atque hæc eſt cauſa, cur S. Matthæus ſtudiosè genealogiam Chriſti arceſſat ab Abraham, per continuas 42. generationes, ſcilicet vt Iudæis oſtēdat Ieſum Chriſtum eſſe verum Meſſiam Abrahæ promiſſum, eiúſque & cæterorum Patriarcharum filium; ideo à Iudæis vt talem recipiendum, venerandum & colendum.

Vers. 2. Luc. 3. v. 34. Abraham genvit Isaac.] Hi duo, vti & ſequentes fuêre primi Patriarchæ, fundatores Synagogæ & populi Dei ac regni Chriſti; illi ergo vt typi prælusêre. Vide dicta in Geneſi, vbi haſce eorum genealogias explicui, quare hîc eas non repetam. Hinc Deus paſſim ſe vocat Deum Abraham, Iſaac & Iacob, de eôque gloriatur. Vnde & Abrahæ poſteritatem, deſcendentem per Iſaac & Iacob, ſibi in familiam & Eccleſiam delegit, eiúſque ſignum & teſſeram ei dedit Circunciſionem. Quocirca Deus Abrahæ nomen commutauit, vt pro *Abram*, id eſt pater excelſus, vocaretur *Abraham*, quaſi אַב רַב הָמוֹן *ab rab hamon*, id eſt, pater magnæ multitudinis, ſcilicet populi fidelis ex ſe naſcituri ſecundùm carnem; ſicut ex Chriſto tam Iudæi quàm gentes in eum credentes, naſcuntur ſecundùm ſpiritum; *Iſaac* verò, id eſt, *riſus*, immolandus ab Abraham patre in monte Moria, planè repræſentauit Chriſtum, qui in eodem monte crucifixus, ſalutem & gaudium toti orbi attulit. Geneſ. 22. v. 2. & ſeq.

Vers. 3. Luc. 3. v. 33. Ivdas avtem genvit Phares et Zaram de Thamar] Vide quæ de Thamar dixi Geneſ. 38. v. 29. Nota in genealogia Chriſti nullæ (demptâ eius ſanctiſſimâ matre) nominantur feminæ, niſi quatuor, illæque peccatrices, ſcilicet tres meretrices: nimirum Thamar, Bethſabee & Raab, de qua Ioſue 2. & quarta gentilis puta Ruth Moabitis. Gentilis quoque fuit Raab, vtpote Ierichuntina. At quæ huius rei eſt cauſa? Reſpondent S. Hieronymus, Chryſoſtomus, Ambroſius, Euthymius hîc, id fieri, vt ſignificet Chriſtus ſe, qui propter peccata diſſoluenda & dimittenda veniebat, de peccatoribus velle naſci. Hæc ratio vera eſt, ſed allegorica. Literalis ergo & ſimplex eſt; quòd hæ mulieres modo non ordinario, vti cæteræ, ſed extraordinario & nouo accidente viris ſuis copulatæ ſunt, ideóque typus fuerunt Eccleſiæ Chriſti ex gentibus (reiectis Iudæis) nouâ vocatione nouôque modo congregandæ. Thamar enim ob negatum, vel potius dilatum Sela maritum, ſibi promiſſum à patre Iuda, ei ſe dolosè proſtituit, quia ex eius, vtpote Iacobi, Iſaac & Abrahæ ſtirpe prolem quærebat. Bethſabee vxor Vriæ, Dauidi copulata eſt, primò per adulterium, deinde per coniugium. Raab nupſit Salmon, quia Hebræorum exploratores à Ioſue in Iericho ſubmiſſos, hoſpitio excepit ac protexit, ideóque in eorum fidem & religionem tranſiit. Ruth nupſit Booz,

Cur Thamar, Berſabee, & Raab nominentur in Genealogia Chriſti

quia cum Noëmi ſocru ex Moab tranſiit in Iudæam. Vide librum Ruth.

Tropologica cauſa eſt, vt oſtendatur generis & proſapiæ vanitas, ac nobilitatem non in auorum ſtemmate, ſed in propria indole & virtute conſiſtere. Ita S. Chryſoſtomus. Quare nemini erubeſcendum eſſe de ſuis natalibus, & maioribus obſcuris, vel vilibus aut ſceleratis, ſed dicendum cum Cicerone: *Ego mea virtute meis maioribus præluxi.* Sanè non eſt dubium in cuiuſque etiam nobiliſſimi ſtirpe, ſi illa ab Adam, imò ab aliquot annorum centuriis duntaxat repetatur, multos intercurriſſe patres & matres ignobiles, abiectas, ſceleratas & infames. Certè Plato teſte Seneca, Epiſt. 44. aſſerit omnes Reges ex ſeruis natos, & omnes ſeruos ex Regibus ortos: nullúmque olim Regem extitiſſe ligonis expertem, nec contra ligonem, ad quem non aliquando ſceptrum pertinuerit. Tritum eſt Camillum, Curionem, Fabritium & priſcos Romanorum duces, à ligone & aratro vocatos ad Romæ regimen & culmen. Cicero.

Omnes reges ex ſeruis orti, & ſerui ex regibus.

Denique Salomon inter alias mundi vanitates & inconſtantias hanc recenſet: *Quod de carcere catenisque interdum quis egrediatur ad Regnum, & alius natus in Regno inopiâ conſumatur.* Eccleſ. 4. 14. vide ibi dicta. Ecclæ. 4. 14.

Aminadab] Hic fuit dux tribus Iuda in egreſſu filiorum Iſrael ex Ægypto, qui cæteris trepidantibus ingredi mare rubrum, licèt à Deo patefacto alueo diuiſum & ſiccum, primus illud animosè ingreſſus, ſuam tribum per illud incolumem traduxit, quem deinde cæteri duces & tribus ſecuti ſunt, vti tradunt Hebræi & ex eis Lyranus. Vnde Cantic. 6. 11. de eo dicitur: *Anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab.* Vide ibi dicta. Succeſſit ei in Ducatu filius Naaſſon in deſerto, vt patet Num. 1. v. 7. & ſeq. Vers. 4. Luc. 3. 32. Cant. 6. 11.

Booz] Plures fuiſſe Booz cenſet Lyranus, ſed vnicum duntaxat fuiſſe puto, cum ſcilicet, cuius fit mentio cap. Ruth 4. v. 21. & 1. Paral. cap. 2. v. 11. & 12. Vers. 5. Luc. 3. v. 32.

Iesse] vel aliis punctis *Iſai*, pater fuit Dauidis, qui ſuo nomine præfigurauit Ieſum Chriſtum ex ſe naſciturum. Ieſſe enim & Ieſus idem quaſi ſunt nomen, ſi vtriuſque radicem Hebræā (quæ eſt יָשַׁע *iaſca*, id eſt, ſaluare) ſpectes; ſi ſcilicet in *Ieſſe* addas expunctum ע.

Ex ea qvæ fvit Vriæ] Græcè ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου, id eſt, *ex ea quæ Vriæ*, ſcilicet fuerat vxor. Nā Vria mortuo duxit eam Dauid, ex eáque genuit Salomonem, ne quis putet Salomonem natum ex adulterio fuiſſe ſpurium, cùm ſit natus ex coniugio. Hac enim ſententiâ ſignificatur Deum promiſſa data Dauidi, ob eius adulterium cum Bethſabee non reuocaſſe, ſed ob vtriuſque pœnitentiam confirmaſſe. Vnde ex Bethſabee eiúſq; filio Salomone prognatus eſt Chriſtus, nimirum Bethſabee pœnitens euaſit ſancta, ac Salomonem filium ſanctè educauit, imò ſpiritu prophetico claruit, vti dixi Prouerb. 31. 1. ad illa: *Verba Lamuelis Regis. Viſio qua erudiuit eum mater ſua.* Vers. 6. Luc. 3. v. 31. Prou. 31. 1.

Ioram avtem genvit Oziam] Non immediatè ſed mediantibus tribus generationibus; nam Ioram proximè genuit Ochoſiam; Ochoſias genuit Ioas, Ioas genuit Amaſiam, Amaſias genuit Azariam ſiue Oziam (erat enim binomius) vt patet 1. Paral. 3. 11. & 2. Paral. 22. 9. & ſeq. Vers. 8.

Petes, cur tres medios, ſcilicet Ochoſiam, Ioas & Amaſiam omittit hîc S. Lucas? Reſpondet S. Hieronymus hîc id eum feciſſe, quia ei propoſitum

Cur Ochoſias, Ioas, … Amaſias … genealogia.

Chriſti præ-termiſſi ſūt!

ſitum erat tres teſſeradecades generationum præciſè aſſignare, de quo v. 17. & quia Ioram ſe miſcuerat impiiſſimæ Iezabeli, & Achab, eius ſororem Athaliam impiam (vtpote quæ omnes ſuos filios, excepto Ioas à ſorore abſcondito, occidit, vt ſola regnaret) in vxorem accipiens, Iurauerat enim Deus ſe omnem poſteritatem Achab, ob impietatem & idololatriam deleturum. 3. Reg. 21. 22. Poſteritas autem in Scriptura computatur vſque ad quartam generationem, vt patet Exodi 20. 5. 4. Reg. 10. 30. Deletur ergo hic, dum à Matthæo omittitur & obliteratur. Sic & S. Hilarius, S. Thomas, Ianſenius, Salmeron, Barradius, Abulenſis & alij. Aliter reſpondet Gaſpar Sanchez in lib. 4. Reg. cap. 14. v. 18. Scilicet Matthæum hos tres non omiſiſſe, ſed addidiſſe ſcripſiſſeque hoc modo; *Ioram autem genuit Ochoſiā, Ochoſias autem genuit Ioas, Ioas autem genuit Amaſiam, Amaſias autem genuit Oziam*: ſed deſcriptorem Matthæi ob ſimilitudinem Ochoziæ & Oziæ, fallente oculorum iactu ab Ochozia tranſiliiſſe ad Oziam, ſcripſiſſeque *Ioram genuit Oziam*, pro *Ochoziam*. Sic enim v. 12. *Iechonias genuit Salathiel*, tranſiliit medium Ieconiam, putans eundem eſſe cum Iechonia. Verùm hic ſaltus nimis eſt magnus & enormis, quem etſi vnus deſcriptor fallente oculo commiſiſſet, alij tamen eum deprehendiſſent & correxiſſent. Iam autem omnia exemplaria Græca, Latina, Syra, Arabica, &c. habent: *Ioram autem genuit Oziam*, non *Ochoziam*, &c. Denique ſi hi tres, ſcilicet Ochozias, Ioas & Amaſias interſerantur, erunt generationes ſeptemdecim à Dauide vſque ad tranſmigrationem Babylonis, cùm tamen Matthæus disertè v. 17. tantùm numeret quatuordecim, vimque faciat in trina generationum teſſeradecade.

Sanchez.

VERS. 11. IOSIAS AVTEM GENVIT IECHONIAM ET FRATRES EIVS.] Ioſias quatuor genuit filios: primus fuit Iohanan, ſecundus Eliakim, qui & Ioakim, tertius Ioachas, qui & Sellum, quartus Sedecias, qui & Matanias. Porrò Ioachas, licèt tertiò genitus, proximè in Regno ſucceſſit Ioſiæ patri occiſo; ſed amouit eum Pharao Rex Ægypti, eique ſuffecit fratrem ſecundò genitum, puta Ioakim: hunc poſt vndecim annos regni cepit, & occidit Nabuchodonoſor Rex Babylonis, eique ſubſtituit filium nomine Ioachin: quem poſt tres menſes in Babylonem abducens ſubrogauit ei in Regno patruum, puta Sedeciam, quem tandem rebellantem abduxit & excæcauit, in eòque deſiit ſtirps regia Dauidis. Vnde de Ioachin dixit Deus Ierem c. 22. 30 *Scribe virum iſtum ſterilem*, &c. *nec enim erit de ſemine eius vir, qui ſedeat ſuper ſolium Dauid*. Iechonias ergo hic eſt

Iere. 22. 30.

Ioakim ſecundò genitus Ioſiæ filius, qui duos fratres habuit Reges, fuitque pater Ioachin, qui etiam Iechonias vocatur. Lege hiſtoriam 1. Paral. 3. 15. & 16. & 4 Reg cap 23. & 24. Licèt ergo pater Ioakim, propriè dicendus fuiſſet Iekonias per K, filius verò Ioachin Iechonias per ch, vterque tamen dictus eſt Iechonias, nimirum in nominibus propriis multa talia magis immutata videmus. Igitur tam pater Ioakim, quàm filius Ioachin vocatur Iechonias, ſed hîc pater intelligitur: hic enim tres habuit fratres.

IN TRANSMIGRATIONE BABYLONIS.] Græcè ἐπὶ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος, id eſt, ſub vel circiter tranſmigrationem Babylonis, id eſt, ſub captiuitatem Babylonicam, in qua Iudæi capti à Nabuchodonoſor abducti ſunt in Babylonem. Tranſmigratio ergo Iudæorum Babylonis, id eſt, Babylonica vel in Babylonem, fuit triplex: Prima enim contigit anno vndecimo Ioakin Regis, in qua abductus fuit Daniel & Ezechiel: Secunda contigit poſt tres menſes, in qua cum Rege Ioachin, filio Ioakim, abductus fuit Mardochæus, Patruus Eſther. Tertia & perfectiſſima accidit poſt vndecim annos, ſcilicet anno vndecimo & vltimo Sedeciæ Regis, qua penè omnes reliqui abducti ſunt, Vide dicta Dan 1. 1. & Ier. 52. 4.

Triplex captiuitas Babylonica.

IECHONIAS AVTEM GENVIT SALATHIEL.] Hîc grauis eſt difficultas, quā Porphyrius Chriſti & Chriſtianorum hoſtis, eis obiectabat velut inextricabilem; nimirùm quòd hic Iechonias pater Salathielis, non fuerit Iechonias filius Ioſiæ, de quo dictum eſt v. præcedenti, ſed Ioſiæ nepos ex patre Ioakim ſiue Ieconia, ac conſequenter hîc recenſeri tantùm tredecim generationes non quatuordecim, cùm tamen quatuordecim numeret S. Matthæus v. 17. Reſpondet S. Hieronymus hunc Iechoniam alium eſſe à Iechonia filio Ioſiæ, de quo verſ. præcedenti: præcedens enim dictus fuit Ioakim & Ieconias, ac corruptè Iechonias, fuitque pater huius; hic enim propriè dictus fuit Ioachin & Iechonias; Ioſias enim genuit Ioakim ſiue Ieconiam; Ioakim autem genuit Ioachin ſiue Iechoniam. Quare hîc ſupplēda eſt vna generatio, nimirum vt ante verſum 12. addas: *Ieconias autem genuit Iechoniam*, vti addunt nonnulli codices Græci & Latini. Id ita eſſe patet ex 1. Paral. 3. v. 15. & 16. & 4. Reg. cap. 23. & 24. Omiſſa eſt autem iſta generatio, ſiue ab ipſo Matthæo, ne bis idem nomen Iechoniæ repeteret, vti cenſet S. Auguſtinus lib. 2. de Conſenſu Euangel. cap. 4. ſiue potiùs ſcriptorum vitio & ignorantiâ, putantium ſcilicet eundem eſſe Ioakim & & Ioachin, ſiue Ieconiam & Iechoniam, præſertim cùm Ieconiam quoque Iechoniam vocari viderent, quare alterum quaſi redundantem expunxerunt. Ita S. Epiph. in ſecta Epicuræorum.

VERS. 12.

Omiſſa hic vna generatio.

Cur?

SALATHIEL AVTEM GENVIT ZOROBABEL.] Quis, qualis & quantus fuerit hic Zorobabel, dux Iudæorum è Babylone, quaſi ex exilio in patriam, puta in Iudæam redeuntium, ideóque typus Chriſti, fusè dixi Aggæi 1. v. 1.

IACOB AVTEM GENVIT IOSEPH VIRVM MARIÆ.] Quæres, quomodo ex genealogia Ioſeph, hîc colligatur genealogia Chriſti, cùm Chriſtus Mariæ virginis, non autem Ioſeph fuerit filius, præſertim cùm, vt videtur, B. Maria potuerit nubere viro non ſuæ, ſed alterius tribus, ſicut Eliſabeth cognata eius, ideóque orta ex tribu Iuda, nupſit Zachariæ ſacerdoti, ideóque oriundo ex tribu Leui. Reſpondetur, feminas quidem apud Iudæos potuiſſe nubere viro alterius tribus; Sed tamen ſi ipſæ deficiente prole maſculâ, in hæreditatem patris ſuccedebant, ne illa hæreditas per coniugium ad aliam tribum tranſiret, debuiſſe ex lege, Numer. vlt. verſ. 7. nubere viro eiuſdem tribus & familiæ. Ioakim autem pater B. Virginis nullos habebat maſculos filios, vti præſupponit hîc S. Matthæus, quaſi illo æuo ſat perſpectum & vulgatum, tum ex fama communi, tum ex tabulis genealogiarum & matrimoniorum, quæ apud Iudæos extabant exactiſſimæ. Quare B. Virgo debuit contribuli & eiuſdem familiæ viro nubere, puta Ioſepho. Vnde eius genealogia, pariter eſt genealogia B. Mariæ, & conſequenter Chriſti Domini. Vide dicta Numerorum. vlt. verſ. 7. Vnde Patres docent paſſim, Ioſeph & B. Mariam fuiſſe eiuſdem

VERS. 16.

Cur per genealogiam Ioſeph texitur genealogia Chriſti?

Digitized by Google

eiuſdem tribus & familiæ.

Inſtabis, cur S. Matthæus retexit potiùs genus Ioſeph, quàm B. Mariæ, cùm ex hac ſola, vtpore virgine, natus ſit Chriſtus? Reſp. primò, quia apud Iudæos aliáſque gentes genealogia ſolet texi per patres & viros, non per matres & fœminas. Secundò, quia Ioſeph fuit verus & legitimus Chriſti pater, eâ ratione & modo, quem mox explicabo, *Per Ioſeph Chriſtus ſucceſſit in regnum Iudæ.* ac per Ioſeph, non per B. Mariam, Chriſtus fuit hæres ſceptri & ſolij Dauidis, prout Deus Dauidi promiſerat, 2. Reg. 7. 12. Pſal. 88. & 131. & rurſum 3. Reg. 9. 5. ſceptrum ergo Iuda nõ tantùm ex Dei promiſſione & donatione, ſed & hæreditario ſucceſſionis iure per Ioſeph deuenit ad Ieſum Chriſtum. Si enim iure communi in hæreditatem parentum ſuccedunt filij, qui dumtaxat per publicam famam cenſentur filij; item illi qui à parentibus adoptantur, quantò magis Chriſtus ſucceſſit Ioſepho patri ſuo, vtpore natus ex eius coniuge, virtute & dono Spiritus Sancti: quare ſicut Ioſephus habebat in Chriſtum ius paternum, puta omnia iura quæ habent patres in filios; ſic viciſſim Chriſtus habebat erga Ioſephum ius filiale ſcilicet omnia iura, quæ habent filij reſpectu parentum, ac conſequenter ius quoque regni Iudaici poſt mortem Ioſephi. Vnde cap. 2. 2. aiunt Matth. 2. 2. Magi: *Vbi eſt qui natus eſt rex Iudæorum*, quod cùm demonſtrare vellet S. Matthæus, qui, vt ait S. Auguſtinus, præ cæteris Euangeliſtis regiam Chriſti dignitatem perſequitur, idcirco illi fuit genealogia Ioſeph texenda, non B. Virginis, vtpote quæ viris ſuperſtitibus (qualis erat Ioſeph) ex Dauide & Regibus prognatis, regni hæres eſſe non poterat. Ita Franc. Lucas, idque ſatis eſt probabile. Vnde conſequenter dicẽdum eſt Ioſephi patrẽ & auos fuiſſe primogenitos, aut maximos natu vt ius regni ad eos deuolueretur, Deo ſcilicet ita ordinante, ſicut idem ordinauit, vt Roboam, Aſa, Ioſaphat, cæterique Dauidis poſteri vſque ad Iechoniam eſſent primogeniti, ex iiſque Chriſtus naſceretur, itáque fieret ſolij Dauidis legitimus ſucceſſor & hæres. Huc enim ordinauit, aptéque diſpoſuit Deus omnes haſce generationes, vti & cætera omnia ad maiorem ſcilicet Chriſti gloriam ac regni ius regiámque eius dignitatem. Idque Deo fuit perfacile. Idem enim fecit in Ioakim, Sedecia aliiſque impiis Regibus, ergo multo magis in Chriſto. Hoc eſt quod dicitur Lucæ 1. *Et dabit* Luc. 1. Gen. 49. 10. *ei Dominus ſedẽ Dauid Patris eius*. Et Gen. 49. 10. *Non auferetur ſceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat qui mittendus eſt*, puta Chriſtus, qui ſceptrum iniquè per Herodem ablatum Iudæ reſtituit, ſitque rex Iudæorum, imò regnum eorum euehat, & in longè ſublimiorem ſtatum commutet, vt ex corporali faciat ſpiritale, ex terreſtri cæleſte, ex temporali æternum. Ita Franc. Lucas & alij qui profundè hæc ſcrutati sũt: Quare immeritò nonnulli Theologi hanc de Chriſti hæreditario iure ad regnum Iudææ ſententiam reiiciunt.

Chriſtus iure fuit filius Ioſeph. Nota τὸ *Ioſeph virum Mariæ*, id eſt, maritum Mariæ: Arabicus *Sponſum Mariæ*; ex eo enim collige S. Ioſephum habuiſſe omnia iura veri ſponſi in virginem, ac conſequenter eum iure veréque vocari patrem Chriſti, vti docet Franc. Lucas, Suarez 3 p. q. 29. diſput. 8. ſect. 1. & ſeq. & indicat S. Auguſtinus.

Probat. 1. Probatur id primò, quia Chriſtus fuit fructus coniugij Ioſeph & Mariæ; natus enim in vtriuſque coniugio, vtrique iure adſcribendus eſt, tanquam patri & matri. Ratio à priori eſt, quia Ioſeph per coniugium, corporis B. Virginis quaſi Dominus effectus eſt; ergo & fructus corporis B. Virginis, puta Chriſtus, ad Ioſephum pertinuit, vti metalla nata in agro, ad Dominum agri pertinent. Quod enim in agro meo naſcitur, meum eſt, ait Iuriſconſultus.

Dices: hæc proles, puta Chriſtus natus eſt ex coniugio Ioſeph cum Maria, non naturaliter ſed ſupernaturaliter, puta virtute non Ioſephi ſed Spiritus S. fœcundantis Virginem; ergo illa Ioſepho attribui nequit. Reſp. negando conſequentiam: proles enim quæ ex coniugio legitimè naſcitur, coniugum eſt vndecumque & quomodocumque naſcatur; ſicut ſeges nata in agro meo ſterili ſupernaturaliter, mea eſt. Sicut ergo Chriſtus verè B. Virginis eſt filius, etiamſi ex ea naturaliter non ſit natus, ſed miraculosè; ſic & idem iure coniugij eſt Ioſephi filius, etiamſi ex coniugio non naturaliter ſed miraculosè ſit genitus, imò eò magis magiſque admirabilis Ioſephi eſt filius quia Deus Ioſepho in præmium virginitatis ſeruatæ in coniugio, hunc miraculoſum coniugij virginalis fructum Ioſepho dedit donauitque; perinde ac ſi Deus in agro eius produxiſſet meſſem ſine ſemine, illámque ei dediſſet.

Secundò, quia vir & vxor per coniugium fiunt vnum, & quaſi vna perſona ciuilis; quare omnia 2.
habent communia, etiam proles legitimè natas (excipio enim proles natas ex adulterio; hæ enim adulterum habent patrem, eiúſque ſunt.) Ergo Chriſtus, Deiparæ filius fuit quoque filius Ioſephi, qui erat coniux, ideóque omni[um] eius bonorum conſors & particeps. Ita Franc. Suarez loco citato quæſt. 29.

Ioſeph ergo magis fuit pater Chriſti, quàm pater adoptans ſit pater filij adoptati. Hic enim tantùm eſt pater adoptiuus, Ioſeph verò fuit pater matrimonialis Chriſti. Hinc ſequitur, Ioſephum habuiſſe quaſi patris auctoritatem in Chriſtum, ideóque ſummum erga eum affectum, curam & ſolicitudinem; ac viciſſim Chriſtus Ioſephum vt patrem coluit, amauit, honorauit, eique obediuit; vt pater Lucæ 2. 51. *Et erat ſubditus illis*. Et hæc Luc. 2. 51.
ſubiectio, ait Gerſon, *ſicut inæſtimabilem notat hu-* Gerſon.
militatem in Chriſto, ita dignitatem incomparabilem ſignat in Ioſeph & Maria.

Tertiò, quia Chriſtus propriè pertinebat ad 3.
familiam Ioſephi: pertinebat enim ad familiam matris, mater autem ad familiam Ioſephi mariti ſui. Vna ergo in terris digniſſima, imò cæleſtis & diuina erat familia, in qua Paterfamilias, ideóque Præſes & Rector erat Ioſeph, materfamilias B. Virgo, filius verò Chriſtus. In hac igitur erant tres ſummæ & excellentiſſimæ totius orbis perſonæ: prima Chriſtus, vtpote Deus & homo: ſecunda virgo Deipara Chriſto coniunctiſſima, quaſi mater naturalis: tertia Ioſeph, quaſi pater Chriſti matrimonialis. Hac de cauſa Chriſto debetur cultus adorationis & Latriæ; B. Virgini Hyperduliæ; Ioſepho ſummæ Duliæ. Quocirca errat vulgus hominum, imò multi in ſæculo ſapientes, qui S. Ioſephum vt ſimplicem & abiectum fabrum lignarium parui æſtimãt: neglectus quidẽ fuit & incognitus hucvſque in terra, ſed eò glorioſior fuit in cælo. Iam tamẽ viri docti eius excellentiã oſtendentes, multos in eius admirationem & venerationem rapuêre. Vnde nuper Greg. XV. Pontifex feſtum eius ritu duplici ſolemniter à toto populo, totáque Eccleſia quotannis celebrari iuſſit die 19. Martij Et meritò: Conſidera enim quanta eius fuerit præ omnibus

Digitized by Google

hominibus prærogatiua, dignitas & officium ex his quæ ſubiungo.

Dignitas S. Ioſeph. 1. Primò, S. Ioſeph fuit maritus B. Virginis ac pater Chriſti, vti iam oſtendi; fuit ergo ipſe caput & ſuperior tam B. Virginis quàm Chriſti, vt homo eſt. Hinc

2. Secundò, ſingularis fuit amor & reuerentia tam B. Virginis, quàm Chriſti erga Ioſephum. Vnde Ioannes Gerſon Cancellarius Pariſienſis

Gerſon. ſerm. de natiuit. B. Virginis: *O miranda prorſus,* inquit, *Ioſeph ſublimitas tua, ò dignitas incomparabilis, vt mater Dei, regina cæli, Domina mundi appellare te Dominum non indignum putauerit.* S. Greg. Nazian. orat. 11. Gorgoniæ ſororis ſuæ maritum, eiúſque excellentiam hoc vno titulo indicat & celebrat, quòd Gorgoniæ fuerit coniux & vir:

Greg. Naz. *Vultis,* ait, *vno verbo virum deſcribam? vir illius, id eſt, Gorgoniæ: nec enim ſcio quid amplius dicere neceſſe ſit.* Idem dicas de S. Ioſeph. Aues ſcire quis, qualis, quantus fuerit S. Ioſeph? vir fuit Deiparæ.

3. Tertiò, miniſterium & officium Ioſephi fuit nobiliſſimum, quia attigit ordinem vnionis hypoſtaticæ Verbi cum carne noſtra, vti & maternitas B. Virginis. Ioſeph enim omnes ſuos labores & actiones proximè circa Chriſti perſonam exercebat. Hinc Chriſtum aluit, fouit, cuſtodiuit, ac eum in arte fabrili ſecum exercenda direxit, vt habet communis Doctorũ ſententia. Audi Franciſcum Suarez 3. part. quæſt. 29. diſput. 8. ſect. 1. Quædam, ait, miniſteria præciſè pertinent ad ordinem gratiæ gratum facientis, & in hoc ſupremum faſtigium tenent Apoſtoli, ideóque indiguerunt pluribus auxiliis gratiæ (præſertim gratis datæ & ſapientiæ) quàm cæteri. Alia verò ſunt miniſteria, quæ attingunt ordinem vnionis hypoſtaticæ, qui ex ſuo genere perfectior eſt, vt patet de maternitate Dei in B. Virgine. Et in hoc ordine eſt miniſterium S. Ioſeph, quod proinde priorem excedit.

4. Quartò, Ioſeph per familiarem & continuam cum Chriſto & B. Virgine conuerſationem, factus eſt ſecretorum diuinorum particeps, & ſummarum vtriuſque virtutum quotidianus inſpector & imitator.

5. Quintò, Ioſeph fuit eximiæ ſanctitatis, ac eximiis naturæ & gratiæ dotibus à Deo inſtructus, adeóque illo ſæculo non fuit vir ſanctior aut dignior, cui mater Dei deſponſaretur. Vnde Franciſcus Suarez 3. part. quæſt. 29. diſput. 8. ſect. 1. probabiliter opinatur Ioſephum in gratia & gloria antecellere Apoſtolos & Ioannem Baptiſtam, quia eius officium illorum officio præcellebat. Plus enim eſt eſſe patrem & rectorem Chriſti, quàm præconem & præcurſorem eiuſdem. Additque Ioſephum, cùm duxit B. Virginem, fuiſſe ætate maturâ, non iuuenili nec ſenili, eúmque vitâ functum eſſe ante mortem Chriſti & B. Virginis. Vnde in paſſione Chriſti nulla Ioſeph fit mentio. Denique eum poſt mortẽ cum Chriſto inter cæteros Patriarchas reſurrexiſſe, de qui-

Matth. 27. 52. bus dicitur Matth. 27. 52. *Multa corpora ſanctorum, qui dormierant, ſurrexerunt:* His omnibus ipſe eminebat.

Porrò noſtri Barradius & Ribadeneira in feſto S. Ioſephi, eum eminentis ſanctitatis fuiſſe, doctè ſolidéque probant, primò ex eius officio, quia ipſe fuit pater Chriſti & ſponſus B. Virginis; inter ſponſos autem ſolet eſſe æqualitas, id eſt, proportio, vt ſit matrimonium congruum & commodum: Ergo præ omnibus Ioſeph acceſſit ad ſanctitatem B. Virginis. Vnde Patres cenſent Ioſeph fuiſſe virginem, & ſuâ virginitate quaſi meruiſſe, vt fieret coniux Virginis Deiparæ. Audi S. Hieronymum contra Heluidium: *Tu dicis Mariam Virginem non permanſiſſe: ego mihi plus vendico, etiam Ioſeph virginem fuiſſe per Mariam, vt ex virginali coniugio Virgo filius naſceretur.* Et S. Hieronym.

Auguſtinus ſerm. 14. in natiuitate Domini: *Habe,* ait, *Ioſeph cum Maria coniuge tua communem virginitatem membrorum, quia de virginis membris virtus naſcitur Angelorum. Sit Maria ſponſa Chriſti in carne ſua, virginitate ſeruata: ſis autem & tu pater Chriſti, cura caſtitatis, & honorificentia virginitatis, vt de virgineis membris genitricis, ſæculis Chriſtianis nulla ſit Zelotypia.* Idem & paulò pòſt: *Gaude itaque Ioſeph, nimiúmque congaude virginitati Mariæ, qui ſolus meruiſti virginalem affectum poſſidere coniugij, quia per meritum virginitatis ita ſeparatus es à concubitu vxoris, vt pater dicaris Saluatoris.* Sic & cæteri. Vnde B. Petrus Damiani Epiſt. 11. ait Eccleſiæ fidem in eo eſſe, vt non modò Deipara, ſed & Ioſeph eius maritus & nutritius Chriſti, virgo habeatur. Auguſtin.

Secundò, quia B. Virgo vnicâ ſalutatione ſanctificauit Ioannem Baptiſtam, eúmque quaſi Chriſti Præcurſorem, & Paranyphum conſecrauit. Quantum ergo ipſa ſanctitatis afflauit Ioſepho crebrâ ſalutatione, imò continuâ conuerſatione & alloquio tot annorum?

Tertiò, quia Ioſeph quotidie videns & audiens Chriſtum, diuináque eius verba, geſtus & ſpiritus hauriens, mirè incendebatur eius amore & reuerentiâ. Ad hæc Chriſtus nutritus à Ioſepho corporaliter, viciſſim imò multò magis nutriebat eum ſpiritualiter, mentémque eius ſpiritualibus epulis gratiiſque cumulabat.

Quartò, quia omnes Ioſephi actiones erant circa Verbum incarnatum, ideóque cæleſtes & diuinæ: fuit ergo ipſe Angelus potiùs, quàm homo.

Quocirca B. Tereſia mirâ deuotione colebat S. Ioſephũ, eundémq; omnibus commendabat aſſerens ſe per interceſſionem S. Ioſephi multa & magna, imò omnia quæ habebat à Deo impetraſſe.

Plures S. Ioſephi prærogatiuas & dignitates recenſet noſter Sebaſt. Barradius lib. 6. cap. 8.

Denique S. Ioſeph ſanctificatum fuiſſe in vtero matris, cenſet Gerſon hom. de natiuit. B. Virginis, & 3. part. Alphabeti 59. lib. 2. vbi ait idipſum aſſeri in officio Ieroſolymitano, & Iacobus de Valentia ſcribens ſuper *Magnificat.* Idem de S. Iacobo fratre Domini, qui ea de cauſa vocatus ſit iuſtus, opinantur Hegeſippus apud S. Hieronymum lib. de ſcripr. Eccleſ. in Iacobo, & Epiph. hæreſi 29. Idem de ſancto Nicolao & S. Dominico ſuſpicatur S. Antoninus 3. part. ſummæ tit. 28. cap. 15. §. 6. Idem de Iacobo Patriarcha, qui in vtero matris colliſus fuit cum Eſau, illúmque ſupplantauit, cenſet S. Ambroſius lib. 4. de fide cap. 4. Hiſtor. Eccleſ. cap 66. in Geneſ. & Dionyſ. Carthuſ. in Geneſ. cap. 25. & 28. vbi pro eadem ſententia citat S. Auguſtinum. Idem de Moſe autumat S. Ephrem Orat. de Transfigur. Chriſti. Alij idem priuilegium dant Samſoni, quia de eo dicitur Iudic. 13. *Et erit Nazaræus* (id eſt ſeparatus & conſecratus) *Dei ab infantia ſua & ex matris vtero.* Verùm hæc incerta ſunt, & tantum exemptionis à communi peccati & natiuitatis maculatæ lege priuilegium, nulli dandũ eſt, niſi de eo conſtet è S. Scriptura, vel traditione. Hic autem nihil tale

An Ioſeph ſanctificatus in vtero matris?

Iudic. 13.

conſtat

Digitized by Google

conſtat de vllo, niſi de Ieremia c. 1. 5. Et de Ioanne Baptiſta Lucæ 1. 44. ita Barrad. lib. 7. Concord. Euangel. cap. 12. & Franc. Suarez 1. part. quæſt. 29. diſput. 8 ſect. 1. Excipio Chriſtum ex vi ſuæ conceptionis, quia conceptus eſt de Spiritu ſancto, & natus ex Maria Virgine. Item B. Virginem, vtpote matrem Dei, vti habet traditio Eccleſiæ. Potuit Deus pluribus hoc priuilegium dare, ſed an de facto dederit, neſcimus. Sanè ſi poſt B. Virginem illud alicui alteri, ex initio recenſitis dedit, S. Ioſepho eius ſponſo id ipſum non negaſſe videtur.

DE QVA NATVS EST IESVS.] Mutat phraſim, non enim ait, Ioſeph genuit Ieſum, vti de aliis dixit *Abraham genuit Iſaac, Iſaac genuit Iacob, Iacob genuit Iudam*, &c. nec etiam dicit, *Maria genuit Ieſum*, etſi id verum ſit, ſed, *de qua natus eſt Ieſus*: qua phraſi ſignificat primò Ieſum de Maria natum non virtute naturali, ſed ſupernaturali, vi & operatione Spiritus ſancti. Secundò Ieſum non eſſe genitum à patre Ioſeph, ſed natum ex ſola matre, ideóq; ex Virgine, ac proinde Ioſeph non aliter pertinere ad genealogiã Chriſti, quàm ratione vxoris, ſcilicet B. Mariæ, ex qua natus eſt Chriſtus.

Bernard. Præclarè S. Bernardus hom. 1. ſuper *Miſſus eſt*: *Pulchra*, ait, *permixtio virginitatis & humilitatis: nec mediocriter placet Deo illa anima, in qua & humilitas commendat virginitatem, & virginitas exornat humilitatem: ſed quanta veneratione digna eſt, in qua humilitatem exaltat fœcunditas, & partus conſecrat virginitatem?* Et rurſum: *Talis*, inquit, *natiuitas decebat Deum, vt non niſi ex virgine naſceretur: Talis partus decebat virginem, vt non pareret niſi Deum*: tum quia decebat vt Chriſtus habens patrem in cælis, non haberet patrem in terris, ſed matrem duntaxat, vt qui in cælis erat ἀμήτωρ, in terris eſſet ἀπάτωρ: tum quia conceptus & ortus Chriſti debebat eſſe remotiſſimus à peccato originali, vt nec deberet nec poſſet illud contrahere, in eóque ſuperaret matrem, quæ licet concepta ſit ſine peccato ex ſingulari Dei præſeruatione, tamen ex vi conceptionis ſuæ, qua ex Adam naturali generatione Ioachimi & Annæ prognata eſt, debebat illud contrahere, niſi à Deo Deique gratiâ præuenta fuiſſet: tum quia partus hic debebat eſſe puriſſimus & diuinus: tum denique vt virginitatem & caſtitatem nobis impensè commendaret. Vnde S. Gregorius Nazianz. orat. 38. de Natiuit. in Principio: *Chriſtus*, inquit, *ex virgine* (naſcitur) *mulieres virginitatem colite, vt matres Chriſti eſſe poſſitis*. Et Cyrill. Ieroſol. Catecheſi 12. *Chriſtus*, ait, *naſcebatur vt virgines faceret; multò ergo magis debuit virgineum conſeruare corpus*.

Gregor. Nazianz.

Cyrill. Ieroſol.

B. Virgo eſt mater Dei. Secundò, hæc phraſis, *de qua natus eſt Ieſus*, ſignificat B. Virginem veram eſſe matrem Ieſu, id eſt, huius hominis, qui hypoſtaticè vnitus Deo ſimul eſt Deus & homo; quare ipſam verè eſſe matrem Dei: licet enim ipſa non genuerit Deitatem, genuit tamen Deum, quia genuit hunc hominem: Atqui hic homo eſt Deus; ergo B. Virgo genuit Deum. Ratio à priori eſt identitas perſonæ; quia enim vna eſt perſona, eáque diuina in Chriſto, hinc illi competunt attributa vtriuſque naturæ, ſitque communicatio idiomatum, vt hic homo dicatur Deus, ac viciſſim Deus dicatur homo, filius virginis paſſus, crucifixus, &c. perſona enim eſt ſuppoſitum, in ſe ſuſcipiens omnes naturæ vtriuſque actiones & paſſiones; quare perſona filij Dei, quæ eſt Deus, verè dicitur nata ex Maria

Ratio à priori.

Virgine, ſed ſecundùm naturam humanam, non diuinam. Indicatur ergo hic immenſa dignitas B. Virginis: talis enim eſt maternitas Dei, per quam filius Dei ab ipſa ſuum eſſe, & ſubſtantiam humanam, ſcilicet carnem, oſſa, ſanguinem, &c. accepit, ita vt eã coleret, amaret, reuereretur quaſi matrem, eique vt matri in omnibus obediret, iugiter compellans eam, *Mater mea*. Vnde S. Bernardus hom. 1. ſuper *Miſſus eſt*, id admirans exclamat: *Vtrinque ſtupor, vtrinque miraculum: Et quod Deus feminæ obtemperet, humilitas abſque exemplo; & quod Deo femina principetur, ſublimitas ſine ſocio*.

Dignitas maternitatis Dei.

Bernard.

Virgo enim Deipara habebat ius & auctoritatem maternam in Chriſtum, vti habent aliæ matres in ſuos filios quos genuerunt, imò pluſquam aliæ matres, quia ipſa magis fuit mater Chriſti quàm ſint aliæ matres ſuorum filiorum, ob rationem quam mox afferam. Quocirca S. Thomas 1. part. quæſt. 25. art. 6. docet Deum non poſſe facere opus maius, quàm ſit incarnatio Verbi & maternitas B. Virginis, quia ipſa eſt mater Dei, quo nil maius concipi poteſt: Vnde Beda: *O beatiſſima virgo*, inquit, *in te ſola Rex ille diues & prædiues exinanitus eſt*. maternitas enim Dei eſt ſumma affinitas, conſanguinitas & coniunctio cum Deo: per illam ergo B. Virgo tam affinis & conſanguinea eſt Deo, quàm mater filio.

Beda.

Ex hac dignitate maternitatis Dei ſequuntur omnia dona & priuilegia, B. Virgini à Deo præ omnibus hominibus & Angelis conceſſa. Sicut enim humanitas Chriſti, quia Verbo vnita eſt, ab eo accepit dotes & priuilegia tali vnione & coniugio digna, quæ ſcilicet talem humanitatem ſic exaltatam & Verbo vnitam decebant, imò quæ eam exaltarent, & vnione cum Verbo quaſi dignam efficerent: ſic pariter Deus B. Virgini largitus eſt omnia chariſmata & decora, quæ talem matrẽ Chriſti & Sponſam Dei decebant. Vnde ſic concludo: Beata Virgo eſt mater Dei; Ergo ipſa longè excellentior eſt omnibus Angelis, etiam Seraphinis & Cherubinis. Mater Dei eſt; ergo cæli terræque Regina ac Domina. Mater Dei eſt; ergo puriſſima eſt & ſanctiſſima, adeò vt ſub Deo maior puritas intelligi nequeat, ait S. Anſelm. lib. de excellentia Virginis. Mater Dei eſt; ergo quicquid vlli Sanctorum conceſſum eſt priuilegij, hoc illa præ omnibus obtinet.

Priuilegia ex ea conſequentia.

Tertiò, τὸ *de qua natus eſt Ieſus*, ſignificat eum ex ſola matre natum, ac proinde illam ſolam Chriſto dediſſe omnem carnem & ſubſtantiam, quam cæteris filiis dant pater & mater coniunctim: Filij enim partem ſubſtantiæ accipiunt à patre, partem à matre, imò plus accipiunt à patre quàm à matre: pater enim potior eſt cauſa generationis filij quàm ſit mater. Quare B. Virgo plus dedit Chriſto, quàm filiis ſuis dant cæteræ matres, quia ipſa dedit quoque id quod pater dare ſolet. Vnde ipſa magis eſt mater Chriſti quàm ſint aliæ matres ſuorum filiorum, quia ipſa ſola fuit quaſi pater & mater Chriſti. Hinc ſequitur primò, quòd B. Virgo maius ius habuerit in Chriſtum, quàm habent cæteræ matres in ſuos filios. Secundò, quòd B. Virgo longè magis amauerit Chriſtum, ac Chriſtus viciſſim B. Virginem, quàm aliæ matres ament ſuos filios, ac filij viciſſim ament ſuas matres; tum quia ſola eum genuit, tum quia genuit eum modo non naturali, ſed ſupernaturali & diuino. Amor ergo qui in cæteris filiis diuiditur in patrem & matrem, in Chriſto fuit vnitus, totúſque ferebatur in matrem: mater viciſſim

B Virgo magis eſt mater Chriſti quã ſint aliæ matres ſuorum filiorum.

ciſſim duplicato quaſi amore patris & matris diligebat Chriſtum; ideóque duplicato quaſi ſenſu ſenſit dolores Chriſti in Cruce, ac viciſſim gaudia in Reſurrectione.

Quartò, *το de qua natus eſt*, ſignificat potiſſimam cauſam, & actiuitatem Natiuitatis Chriſti fuiſſe Spiritum ſanctum, qui in Beata Virgine ex puriſſimis eius ſanguinibus corpus Chriſti formauit, organizauit, animauit, ac Verbo hypoſtaticè vniuit in primo conceptionis eius inſtanti. B. Virgo tamen quoque vt cauſa ſecunda, & vera mater ad generationem Chriſti, non tantùm paſſiuè ſubminiſtrando materiam, ſed & actiuè illam formando, diſponendo, organizando concurrit. Vide Franciſcum Suarez 3. p. q. 32. art. 4. ac q. 33. art. 4. vbi docet generationem Chriſti ex virgine fuiſſe ſupernaturalem quoad modum & velocitatem; quia in inſtanti perfecta eſt à Spiritu ſancto, velut cauſâ efficiente. Eandem verò naturalem fuiſſe quoad materiam, vim originis, & terminum, quia terminus fuit proles, puta Chriſtus natus ex matre quaſi filius eius naturalis, inſtar aliorum filiorum, qui ex ſuis matribus naturaliter oriuntur & naſcuntur. Actio ergo pariendi in ea fuit naturalis, ſed modus fuit ſupernaturalis.

NATVS EST IESVS.] q. d. Verbum caro factum eſt, Deus factus eſt homo, filius Dei factus eſt filius Virginis. Hoc, vt fusè docet D. Thomas 3 part. quæſt. 1. art. 1. fuit omnium Dei operum ſummum & maximum, ideóque illud ſtupuerunt & ſtupent Angeli, ſanctique omnes. In eo enim Deus oſtendit ſummam potentiam vniendo hominem Deo, limum Verbo, terram cælo: ac ſummam ſapientiam, vt qui diuinitate pati & nos redimere non poterat, carnem in Virgine indueret, quâ pati, & pro peccatis noſtris Deo Patri ſatisfacere poſſet: ſummam quoque iuſtitiam, quia ob dignitatem perſonæ, ex æquo quaſi Dei iræ & vindictæ moriendo in cruce ſatisfecit: ſummam etiam bonitatem, quia ſemetipſum exinaniuit, vt nos ſuis donis repleret: *ac factus eſt filius hominis, vt nos efficeret filios Dei*, vt ait S. Auguſtinus: *natus eſt in terra, vt homo naſceretur in cælo*, vt ait S. Gregorius. Auguſtin.

QVI VOCATVR CHRISTVS.] Hoc eſt, qui eſt Meſſias ſiue Chriſtus, Redemptor Orbis Patribus promiſſus, ac proinde Meſſias ſiue Chriſtus ſuo iure vocari poteſt & debet, itáque nunc ab omnibus fidelibus reipſa vocatur. De nomine Ieſu & Chriſti dixi in titulo libri.

Quomodo hæc genealogia Chriſti conſentiat cum illa S. Lucæ cap. 3. verſ. 23. ibi enucleabo.

VERS. 17. OMNES ITAQVE GENERATIONES AB ABRAHAM VSQVE AD DAVID, GENERATIONES QVATVORDECIM, ET A DAVID VSQVE AD TRANSMIGRATIONEM (Syrus *vſque ad exilium*) BABYLONIS GENERATIONES QVATVORDECIM, ET A TRANSMIGRATIONE BABYLONIS VSQVE AD CHRISTVM GENERATIONES QVATVORDECIM.] Ab Abraham ergo vſque ad Chriſtum ſunt generationes 42. ter enim 14 faciunt 42. Lucas cap. 3 numerat generationes 77. ſed nullam vim ponit in numero, vti facit hîc S. Matthæus, S. Auguſtinus tamen lib. 2. de Conſenſu Euang. cap. 4 per 77. generationes cenſet denotari plenam omnium peccatorum remiſſionem & abolitionẽ, quæ facta eſt per Chriſtum: vnde Chriſtus iuſſit fratri peccanti dimittendum eſſe ſeptuageſies ſepties. Matth. 18. verſ. 22. Per *generationes* accipe & numera perſonas omnes tam generantes, quàm genitas: hæ enim ſunt 14 Græcè enim non eſt γένεσις, id eſt, generatio, ſed γενεά, id eſt, progenies, genus, familia & liberi, ætas vitæ vnius hominis. Nam generationes ipſæ præciſè ſunt tantùm 13. in prima teſſeradecade, vt videbis ſi numeres *το genuit*: hoc enim in ea 13. vicibus repetitur: quia in ea ſola numeratur primus Abraham & vltimus Dauid: in ſecunda verò teſſeradecade non numeratur primus in ea Dauid, nec in tertia primus in ea Iechonias, quia hi iam nominati & numerati ſunt vt vltimi in ſecunda & tertia teſſeradecade, quapropter in tertia teſſeradecade addi debet vna generatio, ſcilicet: *Iechonias autem genuit Iechoniam*, vt in ea cenſentur 14. generationes, hoc eſt 14. perſonæ tam generantes quàm genitæ, vt ſuperiùs dixi. Generationes ergo omnes præciſæ ſunt 41. perſonæ verò generantes & genitæ ſunt 42. quia primi, puta Abrahæ, generatio hîc non recenſetur, ſed ex Geneſi nota præſupponitur.

Quæres, quo fine S. Matthæus tam accuratè haſce tres teſſeradecades generationũ enumeret? Reſpondetur, quia voluit triplicẽ populi Iudaici ſtatum recenſere, primum quaſi Democraticum ſub ſingulis Patriarchis & Iudicibus, quales fuêre Othoniel, Gedeon, Samſon, Heli, Samuel, &c. qui præfuerunt Iſraëli ab Abraham vſque ad Dauid: ſecũdum quaſi Monarchicum ſub Regibus, qualis fuit Dauid eiúſque poſteri vſque ad captiuitatem Babylonicam: tertium quaſi Ariſtocraticum ſub Ducibus & Pontificibus, vti fuêre Iudas, Ionathas, Simon, cæterique Machabæi, qualis fuit à captiuitate Babylonica vſque ad Chriſtum. Significat ergo Matthæus triplicem hunc populi ſtatum & regimen tertiò immutatum, quartò debuiſſe per Chriſtum mutari, & in Chriſto, qui regnum attulit æternum, terminari. Ita paſſim Patres & Interpretes: vnde Nazianzenus in carmine de Genealogia Chriſti ait: *Tres teſſeradecades notant triplicem Iſraelis ſtatum.*

Sic traxit regale genus, ſceptrúmque ſuperbum. Nazianz.

Addit Maldonatus medicam Analogiam: Medici enim in febribus & morbis diem decimumquartum vocant criticum, eúmque omnium eſſe periculoſiſſimum aſſerunt. Videtur ergo congruè ad naturam hominis, decimaquartâ quaque generatione, ſiue hominis ætate & ſeculo Deus populi ſui ſtatum immutare voluiſſe, vt vnâ Repub. quaſi ægrotante & deficiente, alia naſceretur & ſuccederet melior, donec optima per Chriſtum ſubrogaretur, quæ triplicis præcedentis defectus & infirmitates ſanaret & corrigeret, ac regnum Eccleſiæ ſtabiliret vegetum, ſanum, & æternum. *Dies decimus quartus Criticus.*

Denique Matthæus enumeret 42. generationes per tres teſſeradecades, vt probabilem Lectori coniecturam faciat, debuiſſe Chriſtum poſt exactum hunc numerum generationum venire. Sicut enim fuerunt generationes ante regnum Iudæorũ ſtabilitum, 14 in regno, poſt quas per 14. generationes ſenſim planè defecit, ita veriſimili coniectura poterit colligi, poſt 14. haſce generationes regnum hoc deficiẽs & labaſcens, à Meſſia in melius fore reſtituendum. Sicut enim fuerunt 14. generationes ante regnum, & totidem in regno, ita totidem fuerunt poſt regnum Iſraelis vſque ad Chriſtum. Ruſſum ante regnum facta eſt Chriſti promiſſio Abrahæ, Iſaac & Iacob: in regno Dauidi & Salomoni: poſt regnum eadem reperta eſt per Aggæum, Zachariam, Malachiam, &c. vt ſenſus ſit q. d. Omnes prophetiæ factæ de Chriſto tam ante regnum quàm in regno, & poſt regnum terminatæ *Ratio Arithmetica.*

Digitized by Google

natæ & adimpletæ ſunt in Chriſto, Primam teſſeradecadem inchoat Abraham, finit Dauid: Secundam inchoat Salomon, finit Ioachim ſiue Iechonias: tertiam inchoat Ioachin ſiue Iechonias, finit Chriſtus, qui eſt finis legis, totiúſque populi & mundi captiui liberator. Ita Franciſc. Lucas. Iudæi enim ex defectu & lapſu ſuæ Reipub. ac præſertim ex eo quòd ablatum eſſet Sceptrum à Iuda per Herodem, ex prophetia Iacob, Geneſ. 49. 10. ſciebant, certóque expectabant aduentum Meſſiæ. Vnde ex eodem iam collapſo, ſceptróque tranſlato Meſſiam iam veniſſe nec alium eſſe quàm Ieſum Chriſtum, docet hîc S. Matthæus, vt Iudæis fidem in Chriſtum perſuadeat.

Symbolicè. 1. Symbolic. Orig. hom. 27. in Num. & S. Hieron. Epiſt. ad Fabiolã de 42. manſion. notãt has 42. generationes reſpõdere 42. manſionibus Hebræorũ in deſerto, quibus ipſi ad terrã Chanaan Abrahę à Deo promiſſa peruenerunt. Simili enim modo per haſce 42. generationes ad Meſſiam, ſiue Chriſtum eidem promiſſum peruenitur, & per eum ad terram viuentium ſanctis in cælo promiſſam.

2. Rursùm numerus 14. quia geminatum continet ſeptenarium, quo ſeptena Spiritus ſancti gratia declaratur, duplicatam in homine deſignat eiuſdem Spiritus largitatem, qualis fuit in Chriſto, qui proinde eodem ſymbolo die 14. menſis Niſan, cùm Luna plena eſt, puta in Paſchate, paſſus, morte ſua nos redemit, & gratiarum copiam nobis promeruit, Vnde de eo canit Pſaltes Pſalm.
Pſal. 71. 71. *Orietur in diebus eius iuſtitia & abundantia pacis, donec auferatur Luna.* Audi S. Ambroſ. Orat.
Ambroſ. in obitu Theodoſij Imp. *In quartodecimo perfectionem hominis accepimus,* &c. *Vnde Domini Paſcha 14. Luna formam celebritatis accepit. Quoniam qui Paſcha celebrat, debet eſſe perfectus, debet amare Dominum Ieſum, qui diligens populum ſuum perfectâ charitate ſeſe obtulit paſſioni. Grande muneri myſterium, quando Pater Filium vnicum pro nobis omnibus tradidit, cùm pleno luminis ſui orbe Luna fulgeret. Ita eſt enim Eccleſia, quæ piè Paſcha celebrat Domini noſtri Ieſu Chriſti; ſicut Luna perfecta in æternum manet: quiſquis bene hic Domini Paſcha celebrat, in lumine perpetuò erit.*

Anagog. Anagogicè, numerus 42. conflatur ex ſex & ſeptem: ſexies enim ſeptem faciunt 42. Senarius autem notat labores huius vitæ, quibus peruenitur ad ſeptenarium, puta ad Sabbathum quietis & felicitatis æternæ; ſex enim primis mundi diebus Deus omnia operatus eſt in cælo & in terra: die autem ſeptimo, puta Sabbatho, requieuit ab omni opere ſuo Geneſ. 1.

Tropol. Tropologicè quadragenario hoc generationũ numero ſignificatur noſtra vita corporis, quatuor elementis conſtantis. Hæc enim in decem mandatorum Dei, quæ quatuor Euangeliis perficiuntur, obſeruatione conſiſtit: duc enim quatuor in decem, efficies quadraginta. Ita Salmeron; imò S. Auguſtinus, & ex eo Petrus Bongus lib. de Numer. myſteriis, Numer. 14. *Tres diſtinctiones,* ait, *in generatione Chriſti myſticè inſinuant fidem ſanctæ Trinitatis, quam concorditer aſtruit doctrina Le-*
Pet. Bõgus. *galis & Euangelica. Tres enim, Trinitatis fidem; quatuor, doctrinam Euangelicam; decem, legis ſignificant inſtitutionem,* Idem quoque paulò pòſt: *Quod autem ter quatuordecim ponuntur, id veram ſignificat religionem. Quatuor enim & decem nouum & vetus Teſtamentum indicant, quia via ad Chriſtum per decem verba legis & quatuor Euangelia prædicatur, ita tamen vt quicquid aſcribitur Trinitati, quæ Deus eſt, conſecremus, quia nulla præceptio impletur, niſi hic numerus colendi Deum teneatur.* Hoc quoque numeri typo Ezechiel c. 4. vidit quartodecimo anno percuſſionis Ciuitatis, nouã ciuitatem, puta Eccleſiam, quam quartadecimã generatione poſt exciſam à Chaldæis Ieruſalem, naſcens, moriénſque Chriſtus fundauit, vt notauit Caſſiodor. in Pſalm. 14. ſub finem. Denique 42. anno à paſſione Chriſti, in eius vindictam Ieruſalem exciſa eſt à Tito & Veſpaſiano, vti notat S. Hieronymus in Pſal. 108. ad illa: *In generatione vna deleatur nomen eius*: Túncque cœpit florere Eccleſia Chriſti. Hæc Bongus.

CHRISTI AVTEM GENERATIO SIC ERAT.] q. d. Chriſti ortus hoc modo contigit: Pro *generatio* enim Græcè non eſt γέννησις, id eſt, generatio propriè dicta, ſed γένεσις, id eſt, ortus, conceptus, generatio, natiuitas, quâ quis oritur, concipitur, gignitur, naſcitur. *Vers. 18.*

CVM ESSET DESPONSATA MATER EIVS MARIA IOSEPH, ANTEQVAM CONVENIRENT (copularentur actu coniugij. Arabicus, *Antequam ſeſe cognoſcerent*) INVENTA EST IN VTERO HABENS (vterum ferre, eſſe prægnans & grauida) DE SPIRITV SANCTO.] Syrus, *De Spiritu ſanctitatis*, id eſt, Sancto, & Sanctitatis omnis auctore & fonte.

Voluit Deus B. Virginem deſponderi Ioſeph, primò, quia Ioſeph videtur fuiſſe proximus regni Dauidis hæres, vt illud ab eo ad Chriſtum, quaſi à Patre ad filium recto ſucceſſionis ordine iuréque deuolueretur, vti dixi verſ. 16. Secundò, quia Ioſeph fuit vir ſanctiſſimus, vt ibidem dixi, ſimilis Patriarchæ Ioſeph, cuius proinde vti nomen, ſic & caſtitatem virtutémque ſortitus eſt, dictúque *Ioſeph*, id eſt, *auctus*, magniſque Dei donis & virtutibus cumulatus. Ita S. Bernardus hom. 2, ſuper *Miſſus eſt*. Vide dicta Geneſ. 30. 24. & c. 39. verſ. 20. *Cur. B. Virgo deſponſata Ioſepho? Reſpon. 1. 2.*

Quæres an B. Virgo fuerit hîc deſponſata Ioſepho per ſola dumtaxat ſponſalia, an verò etiam per matrimonium reipſa contractum, & nuptias celebratas; ac conſequenter, an Chriſtus incarnatus & conceptus ſit ex Virgine deſponſata tantùm, an verò etiam coniugata? Nam ad Virginem ſic deſponſatam miſſus eſt Gabriel nuncians incarnationem Chriſti. Lucæ 1. 27. Virgóque eius nuncio conſentiens, dicénſque: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundùm verbum tuum*, illico eodem *Lucæ 1 38.*
inſtanti concepit Chriſtum. Multi cenſent B. Virginem tantùm deſponſatam fuiſſe per ſponſalia, ſiue per verba de futuro, quibus tantùm fit promiſſio matrimonij. Ita S. Hilarius hic, S. Baſilius hom. de humana Chriſti generatione, Origenes hom. 1. in diuerſos Euang. locos, Cyrillus Catecheſi 12. Abulenſis & Caietanus. Verùm melius alij cenſent B. Virginem deſponſatam fuiſſe non tantùm per ſponſalia, ſed etiam per matrimonium per verba de præſenti, & nuptias reipſa contractas. Probatur primò, quia verſ. ſequenti & verſ. 16, Ioſeph vocatur vir, id eſt, maritus Mariæ. Iam ergo per matrimonium illam ſibi maritarat. Secundò, Ioſeph voluit eam, vtpote grauidam dimittere, vt dicitur verſu ſequenti. Ergo iam eam acceperat in vxorem: nemo enim dimittit id quod non habet. Tertiò, quia *deſponſatam* Lucas cap. 2. verſ. 5. interpretatur coniugatam, imo eam vocat vxorem Ioſeph. Erat ergo ipſa iam ducta, & traducta in domum Sponſi Ioſephi quaſi vxor, vt ſcilicet Ioſeph eſſet teſtis Virginitatis eius, *B. Virgo fuit deſponſata, id eſt, coniugata. Prob. 1. 2. 3.*

Digitized by Google

eiúſque æquè ac pueri Ieſu eſſet cuſtos & nutritius. Adde: B. Virgo illicò accepto Gabrielis nuncio, iam plena Verbo viſitauit Eliſabeth, ac apud eam manſit tribus menſibus: Vnde ibi non videtur celebraſſe matrimonium cum Ioſepho, nec poſt reditum in Nazareth, quia nullum eius extat veſtigium. Ergo ante Gabrielis nuncium, & Verbi incarnationem matrimonium hoc celebrauit: nec decebat Virginem innuptam iter tantum in montana conficere ſine marito, vel comite, vel potius directore aſſociante ei ancillam, vel cognatam fidelem.
4. Quartò, quia ſi non fuiſſet coniugata, Iudæi videntes vterum eius intumeſcere, illi notam fornicationis imò adulterij impegiſſent, illámque lapidaſſent.
5. Quintò, quia planè decebat Chriſtum ex coniugata in coniugio naſci, ne à Iudæis vt ſpurius contemneretur, ſed vt legitimus acceptaretur. Et hac de cauſa Ioſeph vocatur pater Chriſti. Denique proles eſt proprius matrimonij fructus. Ita S. Hieronymus Haymo & S. Chryſoſtomus hîc hom. 4. Theophylactus, S. Ambroſius lib. 2. in Lucam, Ianſenius, Suarez & alij paſſim.

Obiicitur 1. Obiicies primò: Angelus hîc ait Ioſepho: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam*: Ergo nondum eam acceperat in coniugem, ſed tantùm deſponderat per ſponſalia. *Reſp.* Reſpondetur, *accipere* hîc idem eſt quod acceptum habere & retinere: ait enim, vocátque eam *coniugem tuam*. Erat ergo ipſa iam coniugata. Hebræa enim verba ſæpe actum non inchoatum ſed continuatum ſignificant, vt dixi Canone 12. Senſus ergo eſt, q.d. Noli ô Ioſeph dimittere Mariam tuam coniugem, ſed acceptam ſerua & retine. Non enim dimittitur, niſi iam acceptum & habitum.

Obiicitur 2. Obiicies ſecundò, B. Virgo hîc dicitur deſponſata antequam conuenirent, ergo ante coniugium. *Reſp.* Reſpondetur, nego conſequentiam, quia conuenire hîc non ſignificat, contrahere matrimonium, nec cohabitare, ſed contracto matrimonio vti: notat enim congreſſum & actum maritalem, de quo mox plura.

Obiicitur 3. Obiicies tertiò, cur ergo hîc non dicitur coniugata ſed deſponſata? *Reſp.* Reſpondetur, dicitur deſponſata, quia viro incognita, perinde ac eſt ſponſa, quæ viro needum nupta ſed tantùm eſt promiſſa. Ita S. Chryſoſtomus. Vnde B. Petrus Chryſolog. *Chryſol.* Serm. 175 *Ioſeph*, ait, *maritus ſolo nomine, conſcientiâ ſponſus*, id eſt, ſponſus per matrimonium ratum, ſed non maritus per conſummatum, ſine per copulam. *Bernard.* Et S. Bernard. hom. 2. ſuper *Miſſus eſt: Virum nominat, quia homo virtutis erat, non quia maritus.*

Verum fuit matrimoniū inter Ioſeph & B. Virginem. Porrò verum fuiſſe matrimonium inter Ioſeph & B Virginem, certum eſt ex dictis, & ex communi Theologorum & Iuriſperitorum axiomate: *Matrimonium facit, non copula, ſed conſenſus.* Vnde *Auguſt.* S. Auguſt. lib. 1. de Nuptiis & concup. c. 11. *Nuptiarum*, ait, *bonum impletum eſt in illis parentibus Chriſti, proles, fides, Sacramentum* (hæc enim ſunt tria matrimonij bona, quæ ex S. Auguſtino illi aſſignant paſſim Theologi) *prolem cognoſcimus, ipſum Dominum Ieſum: fidem, quia nullum adulterium: Sacramentum, quia nullum diuortium.* Idem fuſiùs docet lib. 5. contra Iulianum Pelagianum (qui negabat matrimonium Ioſeph & Mariæ) cap. 9. ius enim matrimonij non repugnat religioni & voto caſtitatis. *Ratio à priori.* Ex matrimonio habeo ius in vxorem; ſed ex voto non poſſum licitè eo vti. Si vtor, pecco contra votum, non contra matrimonium, id eſt, facio actum irreligioſum, ſed non iniuſtum; non enim eſt adulterium, vti eſſet, ſi foret vxor copulata matrimonio. Ioſeph ergo per matrimonium habebat ius in B. Virginem, vt poſſet vti copulâ maritali, ſed per caſtitatis propoſitum, &, vt videtur, votum, hoc iure ſuo non eſt vſus, nec vti voluit: hæc enim duo valdè diſtincta ſunt, habere ius ad copulam, & copulâ vti: prius requiritur ad matrimonium, non poſterius.

Tres effectus matrimonij virginalis. Ius autem hoc copulæ, & quaſi dominium coniugis, in virginibus coniugatis habet aliquos effectus non fictos, ſed veros & reales. Primus eſt, vt coniux virgo non poſſit alteri nubere. Secundus, vt licèt per copulam votum violent, non tamen ſit fornicaria. Tertius, vt proles diuinitùs data & nata (vti Chriſtus hîc conceptus ex Spiritu ſancto) ſit & habeatur legitima, vtpote ex legitimo coniugio prognata. Ita Suarez 3. p. q. 29. art. 1. ſect. 1.

Matrimoniū B. Virginis verum. Ex dictis collige, non tantùm verum, ſed & licitum, imò ſanctum fuiſſe coniugium B. Mariæ cum Ioſepho; *Verum*, quia eſſentia Matrimonij conſiſtit in mutua traditione & poteſtate corporum; etiamſi hæc poteſtas nunquam in actum redigatur, votum autem virginitatis nemini hoc ius & poteſtatem adimit, ſed tantùm illius vſum facit illicitum. Sicut ergo dominium ſeparatur ab vſu in nonnullis Religioſis, qui manent Domini hæreditatis paternæ, ſed ob votum paupertatis, illâ vti non poſſunt: Sic idem dominium ſeparatur ab vſu in coniugio virginum. *Licitum.* *Licitum*, quia licèt vouiſſet virginitatem B. Virgo, licitè tamen & ſine periculo violandi voti iniit matrimonium cum Ioſepho; quia ex inſtinctu Spiritus ſancti ſciebat Ioſeph poteſtate ſuâ, & iure maritali nunquam vſurum ad votum hoc infringendum. Ita S. Auguſt. de S. Virgin. cap. 4. & paſſim Theologi. Et veriſimile eſt B. Virginem hoc ſuum votum Ioſepho ante matrimonium reuelaſſe, & Ioſephū in illud conſenſiſſe. Addunt aliqui & promiſiſſe ſe illud cuſtoditurum. *Sanctum.* *Sanctum*, quia per matrimonium hoc Ioſeph tutatus eſt famam & virginitatem B. Virginis, ac puerum Ieſum cuſtodiuit, aluit, educauit. Quid eo ſanctius?

Vide S. Thomam 3. p. 29. a. 1. in corpore, vbi multas affert cauſas cur ex Virgine deſponſata natus ſit Chriſtus. Additque: Poteſt & quinta ratio eſſe, quòd mater Domini fuit deſpōſata & virgo; quia in perſona ipſius & virginitas & matrimonium honoratur contra hæreticos, alteri horum detrahentes. Addit aliam rationem S. Ignatius Martyr, quem citat S. Hieronymus hîc: *vt partus eius*, inquit, *celaretur Diabolo, dum eum putat non de virgine, ſed vxore generatum*; *Hieronym.* Deo ſcilicet impediente, ne Diabolus videret quod naturaliter videre poterat, quid ſcilicet ageretur inter B. Virginem & Ioſeph, videlicet quòd viuerent caſtè & intactè.

Tropolog. Tropologicè nota hîc in B. Virgine & Ioſeph ſummum Angelicæ caſtitatis & virginitatis gradum. Aliæ enim virgines fugiunt viros, & virginitatem in clauſtris & cœtibus virginum conſeruant. At B. Virgo in ipſo coniugio, aſſiduè verſans cum viro virginitatem illibatā ſeruauit, quod tantundem eſt, ac inter epulas eſurire, inter veſtes algere, inter honores ſe humiliare, imò in igne verſari & non ardere. Nam, vt ait S. Bernardus *Bernard.* ſerm. 65. in Cant. *Cum femina ſemper eſſe, & non cognoſcere feminam, nonne plus eſt quam mortuum ſuſcitare?* Quocirca B. Virgo nonnullis eximiis

perſonis

Exempla Coniugum Virginum.

perſonis ſibi deuotis, hoc continentiæ in coniugio donum communicauit, vt S. Pulcheriæ & Martiano Imper. SS. Iuliano & Baſiliſſæ, quibus primâ nocte poſt emiſſum continentiæ votum, apparuit hinc Chriſtus ſtipatus ingenti albatorum choro, inde B. Virgo cincta Virginum cœtu. Qui cum Chriſto erant, ſuccinebant: *Viciſti Iuliane, viciſti.* Quæ cum B. Virgine, occinebãt: *Beata es Baſiliſſa, quæ terrenas nuptias ſpernens ad æternam gloriam te præparaſti.* Quocirca Iulianus innumeros Chriſto fideles & Martyres: Baſiliſſa verò innumeras Virgines verbo & exemplo Chriſto peperit. Ita non ſterilis, ſed fœcundiſſima eſt Virginitas Coniugum, vti fuit in Deipara, quæ genuit Ieſum hominem & Deum. Vide vitam eorum apud Surium die 9. Ianuarij. Sic S. Eduardus Angliæ rex mirè deuotus B. Virgini, eius imitatione cum coniuge Editha illibatum pudicitiæ florem ſeruauit. Vnde ab ea per S. Ioannem Euangeliſtam euocatus, & aſſumptus eſt in cælum anno Domini 1066. die 5. Ianuarij. Idem fecit S. Cæcilia cum ſponſo Valeriano, quibus proinde B. Virgo per Angelos coronas ex liliis & roſis cæleſtibus tranſmiſit. Item S. Henricus I. vel vt alij numerãt, ſecũdus Imper. cum coniuge ſua Cunegunde; quam moriens parentibus reddens: *En* inquit, *virginem à vobis accepi, virginem reſtituo.*

In Christo Mariâ & Ioſeph fuit imago S. Trinitatis.

Symbolicè: In hoc matrimonio & familia Ioſeph cum Maria, fuit imago S. Trinitatis, Ioſeph enim repræſentabat Patrem æternum, B. Virgo Spiritum ſanctum, quia ipſa erat ſanctiſſima, & quia ex Spiritu ſancto conceperat: Chriſtus ſeipſum, puta filium Dei. Vnde primò ſicut in S. Trinitate eſt vna eſſentia Deitatis in tribus perſonis: ſic hîc vnum erat matrimonium, & vna familia perfecta è tribus perſonis, ſcilicet Ioſeph, Mariâ & Chriſto. Secundò, ſicut in S. Trinitate Pater ſpiritualiter generat filium, & ſpirat Spiritũ ſanctum; ita hîc B. Virgo ſpiritualiter non carnaliter, puta per virtutem Spiritus ſancti, concepit peperitque Chriſtum. Tertiò, in S. Trinitate pater generat filium, ſicut lux emittit lumen: vnde

Symbol. Nicęn.

in ſymbolo canimus: *Lumen de lumine, Deum verum de Deo vero.* Ita B. Virgo quaſi ſtella maris

Sap 7.25.

peperit Chriſtum, qui eſt *candor lucis æternæ & ſpeculum ſine macula.* Sap. 7. 25. Vnde ſicut ſine ſui corruptione ſidus fulgidum euibrat radium; ſic abſque ſui læſione virgo genuit Chriſtum, qui eſt lux mundi: *Nec ſideri radius ſuam minuit claritatem, nec filius virgini ſuam integritatem*, ait

Bernard.

S. Bernard. hom. 2. ſuper *Miſſus eſt.* Vnde illud S. Simeonis de Chriſto: *Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael.* Lucæ 2. 32.

Luc. 2. 32.

Familia Mariæ & Ioſephi erat cælum terrenum.

Fuit ergo hæc familia quaſi cælum quoddam terrenum, trium non tam hominum, quàm corporeorum Angelorum, imò trium quaſi perſonarum diuinarum ſymbolicè. Quare non dubium illam plenam fuiſſe Angelis miniſtrantibus Virgini, quaſi Reginæ cælorũ, ac Chriſto, quaſi Domino, Deóque ſuo: nimirum ſtupebant illi, & ſummè deſiderabant videre Verbum incarnatum. Igitur domus illa quaſi cælum erat admirandum celans myſterium, *Nigra* foris, *ſed formoſa* intus, *ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomo-*

Cant. 1. 5.

nis. Cant. 1. 5. ait Rupert. Vnde Ioannes Gerſon ſerm. de Natiuit. quaſi attonitus exclamat: O quàm dilecta Trinitati, Patri Filio & Spiritui ſancto domus illius Trinitas, Chriſtus, Maria, Ioſeph! nil charius, nil melius, nil in terris erat excellentius. Inuidebat terris tales habitatores cælum, vtique cælo digniores, quàm terris.

Tropoleg.

Tropologicè: Coniuges imitentur B. Virginem & Ioſeph in caſtitate, ſanctitate, patientiâ & charitate, vt alter alterius onera portet. Erat enim in familia Ioſeph, Mariæ & Chriſti ſumma omnium concordia, ſummus amor, ſumma reuerentia, humilitas, pietas, auxilium & obſequium mutuum: ab ea procul aberat non tantùm rixa, ſed & omnis mali vel leuiſſima ſuſpicio. Hinc meruerunt gignere Chriſtum Sanctum Sanctorum: nunc ſæpè in familiis ſunt proles prauæ, inobedientes, ſuperbæ, rixoſæ, obſcœnæ, quia tales ſunt parentes: Patrem enim ſequitur ſua proles, quæ, quod videt & audit à patre & matre, hoc imitatur & imbibit; proles enim ſunt ſimiæ parentum.

ANTEQVAM CONVENIRENT] Puta ante congreſſum & actum maritalem, non quaſi poſtea conuenerit, vt inferebant impurus Heluidius, qui negabat B. Virginem ſemper fuiſſe virginem, aſſerebátque eam poſtea ex Ioſeph concepiſſe ac genuiſſe eos, qui in Euangelio vocantur fratres Domini, quem multis confutat S. Hieronymus, ſed tantùm vt indicetur miraculoſa Chriſti ex Virgine ſine opera viri conceptio. Sic vulgò dicimus: Talis habuit canos antequam ſeneſceret, ſignificantes mirum eſſe, quòd viro nati ſint cani, etiamſi is poſtea non ſenuerit, ſed ante ſeniũ mortuus ſit: ſignificamus enim duntaxat, quid factum ſit ante ſenium, nõ quid in ſenio vel poſt ſenium: illud enim velut impertinens tacemus & prætterimus. Simile eſt cùm dicimus: Hic puer ſapit ante virilem ætatem, hoc eſt, præcocis eſt ingenij, etiamſi ante virilem ætatem moriatur, vti ſæpe præcoces moriuntur. Porro fratres Domini vocantur cognati Chriſti. Nam, vt ait S. Hieronymus contra Heluid. Fratres dicuntur quatuor modis, naturâ, gente, cognatione, affectu. Natura fratres ſunt, qui ex iiſdem parentibus nati ſunt: gente, qui ex eadem gente ſunt oriundi. Sic Paulus Iudæos vocat fratres ſuos. Rom. 9. verſ. 1. & ſequenti: cognatione, quia cognati vocantur fratres in Scriptura: affectu, vt cùm Chriſtiani amant ſe mutuo amore fraterno; hic eſt enim amor fraternitatis, quem toties commendat S. Paulus.

Fratres quadruplices.

INVENTA EST IN VTERO HABENS (grauida eſſe, vt vertit Arabic.) DE SPIRITV SANCTO.] Nota Ioſephũ ex tumore vteri deprehendiſſe B. Virginem coniugem ſuam concepiſſe, ſed an ſciuerit eam concepiſſe de Spiritu ſancto, dubium eſt. Affirmant S. Baſilius, Origenes, Theophylactus & alij ſuperiùs citati. Contrarium verius eſt, quia Ioſeph volens eam dimittere, verſ. ſequenti vetatur ab Angelo, qui ei ſcrupulũ eximens ſubiicit: *Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt.* Ergo ante reuelationẽ Angeli id neſciebat; ſi enim id ſciuiſſet, noluiſſet eã dimittere.

Dicitur ergo B. Virgo *inuenta in vtero habens de Spiritu ſancto*, eò quòd reuerà concepiſſet de Spiritu Sancto. Vnde *τò de Spiritu ſancto* referendum eſt ad *τò in vtero habens* non autem ad *τò inuenta.* Ita paſſim cæteri Patres & Interpretes. Addit Origenes eam inuentam ab Angelis: hi enim ſciebant eam concepiſſe de Spiritu ſancto.

DE SPIRITV SANCTO.] Non quaſi de Spiritus ſancti ſubſtantia deciſus ſit Chriſtus, vti fit in aliis prolibus, quæ deciduntur à parentibus: nec de Spiritu ſancto vt patre; quia Chriſtus, quà homo, non erat ſimilis Spiritui ſancto, qui eſt Deus in natura; ſed de Spiritu ſancto, vt figulo & artifice. Ita S. Ambroſius in Lucæ 1. 35. *De Spiritu ſancto* ergo

Digitized by Google

ergo, non quaſi de Patre, ſed quaſi de patris concurſum ſupplente; quod enim facit pater in matre, hoc Spiritus ſanctus fecit in Virgine, formando Ieſum per ſuam poteſtatem & operationem, ait S. Ambroſius lib. 2. de Spiritu ſancto cap. 5. & S. Auguſtinus in Enchiridio, cap. 39. Nam materiam corporis, quam aliis filiis ſubminiſtrat tam pater quàm mater, hanc ſola B. Virgo ſubminiſtrauit filio ſuo. Vide Franciſcum Suarez 3. part. quæſt. 29. art. 1. alioqui propriè *de* ſignificat cauſam efficientem, *ex* materialem. Vnde Chriſtus dicitur in ſymbolo, *conceptus de Spiritu ſancto, natus ex Maria Virgine.*

Quæres, cur non æquè dicit Matthæus, *in vtero habens de Patre æterno*, aut *de filio*, ſicut dicit, *in vtero habens de Spiritu ſancto?* Reſpondetur, id æquè verè cum dicere potuiſſe. Axioma enim Theologorum eſt: Opera S. Trinitatis ad extrà (in creaturis) omnibus tribus perſonis diuinis eſſe communia: ſed maluit dicere *de Spiritu ſancto*, quia ſicut potentia appropriatur Patri, & ſapientia Filio, vtpote Verbo; ſic amor, bonitas, gratia, quæ in hoc Incarnationis opere maximè elucet, attribuitur Spiritui ſancto. Nam Spiritus ſanctus à Patre & Filio procedit per ſpirationem, quaſi terminus amoris notionalis Patris & Filij.

De ſpiritu S. tria notat.

Porrò S. Thomas 3. part. quæſt. 32. art. 1. & ſeq. ac ibidem Suarez docent *τὸ de Spiritu ſancto* tria ſignificare. Primò, ex puro amore Dei & Spiritus ſancti, ſine meritis hominum peractam eſſe Verbi incarnationem. Secundò, ex eadem gratia Dei & Spiritus ſancti conceptum eſſe, ſine præuiis eius meritis. Vnde S. Auguſtinus lib. de prædeſt. Sanct. cap. 15. Chriſtum quaſi ideam prædeſtinationis & prædeſtinatorũ proponens: *Eâ gratiâ*, inquit, *fit ab initio fidei ſuæ homo quicunque Chriſtianus, quâ gratia homo ille ab initio ſuo factus eſt Chriſtus: de ipſo ſpiritu & hic renatus, de quo eſt ille natus: eodem ſpiritu fit in nobis remiſſio peccatorum, quo ſpiritu factum eſt, vt nullum haberet ille peccatum.* Tertiò, Chriſtum ex vi conceptionis ſuæ fuiſſe ſanctum: ſicut enim homo, qui per generationem communem propagatur ex Adami peccatore, ex vi conceptionis ſuæ naſcitur peccator: ſic Chriſtus, qui conceptus & quaſi propagatus eſt de Spiritu ſancto, ex vi conceptionis ſuæ conceptus eſt ſanctus: quod enim operatur Spiritus ſanctus, hoc aliud eſſe nequit, quàm ſanctum; ſicut ignis non aliud producit, quàm calorem & ignem. Quartò, *τὸ de Spiritu ſancto* ſignificat Spiritum ſanctum in efformatione humanitatis Chriſti, omnem ſuam ſanctitatem in eam transfudiſſe (quantùm creatura capax eſt, poteſtque ſuo Creatori aſſimilari) eámque quaſi in ſe transformaſſe, ita vt poſt ſe fecerit eam quaſi exemplar & prototypum ſanctitatis, vt ex illo & ad illud omnem deinde ſanctitatem, omnium tam Angelorum quàm hominum quaſi expingeret, & exprimeret. Humanitas Chriſti ergo fuit opus eximium, proprium & ſanctiſſimum Spiritus ſancti, in quo ipſe omnis ſanctitatis fontem conſtituit, qui ſuâ puritate omnes ſcelerum ſordes ablueret, omnéſque peccatores (quantùm in ſe eſt) ſanctificaret.

Auguſtin.

Porrò S. Thomas quæſt. 31. iam citatâ art. 2. docet præpoſitionem *de* cùm dicitur, *de Spiritu ſancto*, ſignificare Chriſtum eſſe conſubſtantialem Spiritui ſancto quoad diuinitatem, non quoad humanitatem, quam in Chriſto operatus eſt. Verùm hoc negat S. Auguſtinus in Enchiridio cap. 39. nam, inquit, de homine naſcitur capillus, pediculus, & lumbricus, quorum nihil eſt filius, quia diuerſæ ſunt ab homine ſubſtantiæ: Ergo præpoſitio *de* non ſignificat rem factam eſſe conſubſtantialem ſuo factori.

Articulo verò 4. docet D. Thomas ex Ariſtotele, & ex vtroque Suarez B. Virginem, ſolùm materialiter concurriſſe ad generationem Chriſti ſubminiſtrando corpori eius materiam, puta ſanguinem, non effectiuè, quia ſic deciduſſet ſemen, quod videtur repugnare puriſſimæ eius virginitati. Verùm contrarium cenſet S. Bonauentura & Scotus ex Galeno, qui docet matrem non tantùm materialiter, ſed & effectiue (licèt debiliori actione quàm pater) concurrere ad generationem prolis: quare valde probabile eſt B. Virginem effectiuè quoque concurriſſe ad generationẽ Chriſti, quia ſic magis fuit mater Chriſti, quàm ſi ſolùm materiam ſubminiſtraſſet. Nec id obſtat illibatæ eius virginitati, quia ſine omni concupiſcentia inoperante Spiritu ſancto puriſſimus eius ſanguis (qui vicem habuit ſeminis) deciſus eſt ad formãdum corpus Chriſti.

B. Virgo effectiuè concurrit ad generationẽ Chriſti.

IOSEPH AVTEM VIR EIVS CVM ESSET IVSTVS, ET NOLLET EAM TRADVCERE, VOLVIT OCCVLTE DIMITTERE EAM.] VERS. 19.

Primò, S. Chryſoſtomus hîc, S. Auguſtinus Epiſt. 52. ad Macedonium, S. Iuſtinus contra Triphon. Franciſc. Lucas hîc, cenſent Ioſephum malè ſuſpicatum de B. Virgine, quòd ex alio viro cõcepiſſet; id enim innuere videtur *τὸ traducere*: ſed procul abſit hæc ſuſpicio à viro tam probo de virgine tam ſancta. Quomodo enim de tali Ioſeph ſuſpicari debuiſſet eam adulterium commiſiſſe, vel fornicatam eſſe in domo parentum?

Cur Ioſeph voluit dimittere B. Virginem. Reſp. 1.

Secundò, alij cenſent Ioſephum ex reuerentia 2.
voluiſſe dimittere Beatam Virginem, quòd ſe indignum cenſeret illâ, quàm Deus fœcundaſſet, Vnde cenſent pariter quòd S. Ioſeph B. Virginem comitatus ſit dum viſitaret Eliſabeth, ab eâque audierit B. Virginem ſalutari matrem Dei, ideóque eâ ſe putaſſe indignum. Ita Origenes & S. Baſilius locis iam citatis, Theophylactus hîc & S. Bernardus hom. 2. ſuper *Miſſus eſt.* Id ipſum ſibi reuelatum aſſerit S. Brigida lib. 7. Reuelat. cap. 25. vnde noſter Salmeron lib. 3. cap. 30. tredecim rationibus hoc ipſum confirmat.

Tertiò planè & genuinè, Ioſeph videns B. Vir- 3
ginem grauidam, rei nouitate fuit attonitus, & ſuſpenſus varios animi motus æſtúſque ſentiebat, ex quibus ſic ratiocinabatur: Scio hanc virginem eſſe ſanctiſſimam; vnde illam fidem mihi datam fefelliſſe non credo. Eſt tamen grauida, ſcio quòd non ex me; ex quo, neſcio. An fortè à ſponſo aliquo priore? An in itinere viſitatura Eliſabetham ab aliquo vim paſſa? An dormiens à ſpiritu quopiam illuſa? An potiùs, quòd eius ſanctitas ſuadet, ab Angelo vel Deo ipſo imprægnata? ſi ita eſt, nolim ego detinere illam, quam Angelus vel Deus ſibi ambit: indignus eâ ſum, quæ digna eſt Deo vel Angelo: quare illam ei reſignabo, & à me dimittam. Id permiſit Deus, vt conceptus Virginis ex Spiritu ſancto, tum à Ioſepho, tum ab Angelo omnibus teſtatus fieret; ſicut permiſit S. Thomam dubitare de Reſurrectione Chriſti, vt ipſe tangens Chriſti vulnera, fieret teſtis irrefragabilis Reſurrectionis eiuſdem. Ioſeph ergo vir iuſtus docet coniuges & fideles, ne ob indicia de perſonis probis & ſanctis malè ſuſpicentur. ſed in

indi

Digitized by Google

diciis ſiſtant, nec vlteriùs pergant ad inferendam conſequentiam criminis, ſed potiùs illa in meliorem partem interpretentur.

Dices, cur Ioſeph non interrogauit B. Virginem, quid ſibi vellet vteri tumor, & ex quo eſſet grauida: Reſpondetur, fuit hic primus quaſi motus mentis Ioſephi, quem ex verecundia tacuit, & mox præuentus fuit ab Angelo, qui pro virgine reſpondit, eámque excuſauit, dicens eam concepiſſe ex Spiritu ſancto.

B. Virgo autem, ex modeſtia, noluit vltrò ſecretum hoc diuinum Ioſepho pandere, ne ſua dona tanta & tam diuina iactare videretur, ſed Deo, Deique prouidentiæ & curæ, cuius totum hoc opus erat, idipſum reſignauit, certiſſimè confidens Deum ſuam innocentiam & famam tutaturum, ac rem totam opportunè vel patefacturum, vti paulò antè Eliſabethæ cognatæ patefactum eſſe experta erat; vel directurum omnia ad maiorem ſuam gloriam, & conſequenter ad maiorem conceptionis huius honorem & venerationem. Vnde vide hîc & mirare magnanimitatem, & magnanimam B. Virginis in Deum reſignationem & confidentiam, quâ omne hoc ſuſpicionis ſiniſtræ & infamiæ periculum metúmque diſcuſſit: qua in re rarum dedit exemplum æquanimitatis & conſtantiæ vxoribus, quæ maritos habent zelotypos, æquè ac fiduciæ in Deum, vt ſperent, quòd Deus innocentiam & caſtitatem eorum pandet, proteget & celebrabit, vti hic fecit beatæ Virgini. Ita S. Hieronymus: *Hoc, ait, teſtimonium Mariæ eſt, quòd Ioſeph ſciens illius caſtitatem, & admirans quod euenerat celat ſilentio, cuius myſterium neſciebat.* — Hieronym.

Et S. Ambroſius in cap. 1. Lucæ: *Maluit, ait, Dominus quoſdam de ſua generatione, quàm de matris pudore dubitare.* — Ambroſ.

Hinc videtur S. Ioſeph non fuiſſe comitatus B. Virginem, dum ipſa mox à conceptione Chriſti viſitauit S. Eliſabeth: ſi enim fuiſſet comitatus, vidiſſet & audiſſet magnalia & mirabilia de B. Virgine, quæ omnem ei ſcrupulum exemiſſent, nec de eius dimiſſione cogitaſſet, ac præſertim illud quod dixit S. Eliſabeth B. Virgini: *Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* Inde enim ſciuiſſet B. Virginem non tantùm concepiſſe ex Deo, ſed concepiſſe ipſummet Deum, eumque vtero ſuo geſtare. Nota, Ioſeph hic vocatur iuſtus, id eſt, probus, vtpote qui ex charitate vellet coniugis ſuæ famæ, imò & dignitati conſulere, dum eam occultè dimittere cogitat, quia ſe putat indignum. Cenſent S. Hieronymus & Theophylactus lege veteri præceptum fuiſſe maritis, vt vxores, ſi adulterium commiſiſſent, traducerent & apud Iudices accuſarent, traderentque puniendas. Verùm nullum locum, in quo id præceptum ſit, afferunt. Nam locus ille Numer. 5. 2. id tantùm permittit, non verò præcipit: Sed vt dixi, hoc crimen procul aberat à B. Virgine, & eius ſuſpicio procul à Ioſepho. — Luc. 1. 43.

TRADVCERE] non in domum ſuam, vt vult Abul. Græcè enim eſt παραδειγματίσαι, id eſt, infamare, propalare, publicum exemplum facere; & vt S. Aug. Epiſt. 59. ad Paulinũ verbo tenus vertit, *exemplare*. Solebant enim adulteras in Creta, ſicut captiuos Romæ, per medium vrbem populo ſpectandos & deridẽdos traducere, inde traducere ſignificat diuulgare, diffamare. Vnde illa lex olim & pœna in lenas, *Lenæ & polygami mitellati per publica ciuitatis loca efferuntor, vt catamidientur & derideantur.* Et Propert.

Nec ſic infamis totam traduceret vrbem. — Propert.

Vide Budæum in Pandectas pag. 263. in verbo καταμωδιάω id eſt, derideo, traduco.

VOLVIT OCCVLTE DIMITTERE EAM.] per ſecretum diuortium dando ei occultè libellum repudij, ait Abulenſis hic quæſt. 39. aut potiùs & honeſtiùs ſecedendo ab ea prætextu peregrinationis, quaſi abiturus in longinquam regionem. Ita Maldonatus. Vnde Syrus vertit: *Et cogitabat clam illã derelinquere:* Arabic. *Cùm non vellet eam diuulgare, cogitauit de dimiſſione eius occultâ.* — Syrus. Arabic.

HÆC AVTEM EO COGITANTE (Non planè decernente: fuit enim hæc prima cogitatio, & quaſi primus animi motus) ECCE ANGELVS DOMINI APPARVIT EI IN SOMNIS DICENS: IOSEPH FILI DAVID NOLI TIMERE ACCIPERE (id eſt, acceptam retinere, eique deinceps indiuulsè conuiuere, iam enim eam duxerat in vxorem, vt dixi verſ. 18.) MARIAM CONIVGEM TVAM, QVOD ENIM IN EA NATVM EST, DE SPIRITV SANCTO EST.] *Natum*, ſimul ſcilicet & eodem tempore conceptum, formatum & animatum: hoc enim propriè dicitur γεννηθὲν, id eſt, generatum, & natum. Vide Abulenſem quæſt. 53. & S. Thomam 3. part. quæſt. 33. & 34. vbi docet Chriſti corpus à Spiritu ſancto primo conceptionis ſuæ inſtanti, quoad omnia membra fuiſſe Primò perfectè formatum & organixatum: Secundò, animatum animâ rationali: Tertiò, aſſumptum à Verbo: Quartò, animam Chriſti fuiſſe impletam omni ſapientiâ & gratiâ capitis, quam ſcilicet influeret in omnia membra, id eſt, in omnes fideles: Quintò, eandem vidiſſe Deum per viſionem beatificam: Sextò, eandem vſam ratione etiam extra viſionem beatificam, per ſcientiam infuſam, ac per eam cognouiſſe ſe vnitam Verbo hypoſtaticè, ideóque pro hac vnione & exaltatione ſummas Deo egiſſe gratias: Deum verò ei reuelaſſe ſuam voluntatem de eius morte & cruce, vt per illam homines redimeret & ſaluaret: ipſam verò mox id acceptaſſe, ſeſéque Deo in holocauſtum & victimam pro peccato ad mundi ſalutem vltrò ſummâ humilitate, obedientiâ, reuerentiâ, amore, exultatione & iubilo mentis obtuliſſe, dicendo: *Ecce venio: In capite libri ſcriptum eſt de me, vt facerem voluntatem tuam, Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.* Pſal. 39. 8. & Hebr. 10. 7. Vide ibi dicta. — Vers. 20. — *Natum in Chriſto ſex mira denotat.* — Pſal. 39. 8.

DE SPIRITV SANCTO.] Qui modo ineffabili & diuino hæc omnia, quæ dixi, in B. Virgine operatus eſt. Præclarè S. Auguſtinus Epiſt. 54. ad Macedonium: *Apparuit, inquit, illi Angelus, qui doceret eſſe numinis, quod ille putauerat criminis.* Putat enim Auguſtinus Ioſephum voluiſſe dimittere B. Virginem ob ſuſpicionem adulterij, vti ſuperiùs dixi. — Auguſtin.

PARIES AVTEM FILIVM, ET VOCABIS NOMEN EIVS IESVM: IPSE ENIM SALVVM FACIET POPVLVM SVVM A PECCATIS EORVM.] Si Ieſus, qui, vt ſequitur, eſt *Emmanuel*, id eſt, *nobiſcũ Deus*, eſt partus & filius B. Mariæ, vt hîc dicitur; ergo ipſa eiuſdẽ eſt mater, ideóque nõ tantùm Chriſtipara, ſed & Deipara, vti definiuit Concilium Epheſinum contra Neſtorium: Mater enim & filius ſunt correlatiua. Rurſum damnatur hic Valentinus, qui docebat Chriſtum è cælo corpus cæleſte detuliſſe, ac per B. Virginem tantùm quaſi per canalem tranſiſſe: quia, quæ parit filium, hæc verè mater eſt filij, eique corpus & membra omnia ſubminiſtrat, imò efformat. — Vers. 21.

IESVM

Iesvm.]id eſt, Saluatorem. Hoc nomen fuit proprium Chriſto, hìc ab Angelo prænunciatum, ſed in Circumciſione illi inditum, quod eius officium, dignitatem, imò totam vitam quaſi per cōpendium ſignificat & repræſentat. Vide, quæ de hoc nomine dixi Numer. 13. 17. & S. Bernard. Serm. 15. in Cant.

Vers. 22. Hoc avtem totvm factvm est vt adimpleretvr qvod dictvm est a Domino per Prophetam dicentem: Ecce Virgo concipiet et pariet filivm, et vocabvnt nomen eivs Emmanvel, qvod est interpretatvm, nobiscvm Devs.] Syrus: *Et vocabunt nomen eius Amanul, quod exponitur, nobiſcum Deus noſter.* Perſicus: *Immanuil, id eſt, quod in nobis habitet Deus.* Ægyptiacus: *Et imponent nomen ei Emmanuel, cuius interpretatio eſt, quod Deus apud nos.* S. Matthæus Lectori, vel vt alij, Angelus Ioſepho refricat oraculum Iſaiæ cap. 7. 14. vt ſignificet illud iam impletū eſſe in hoc B. virginis ſponſæ ſuæ conceptu & plenè implendum in eius partu, ideóque Ioſephum nuncupauit filium Dauid, quia idipſum Dauidi à Deo promiſſum fuerat. Porrò oraculum hoc expoſui Iſaiæ 7. Vide ibi dicta, ne idem hìc repetere cogar.

Syrus. *Perſicus.* *Egypt.*

Ecce.] Vox eſt excitans attentionem, conſiderationem & admirationem, q.d. Ecce ô Angeli, ô homines vniuerſi, videte & admiramini rem nouam, admirandam, & omnibus ſæculis inauditam, quòd virgo concipiet & pariet Emmanuelem, hoc eſt, Deum hominem factum. Vnde Ieremias idem obſtupeſcens exclamat cap. 31. 22. *Creauit Dominus nouum ſuper terram, femina circumdabit virum.* Primus Perſarum rex Cyrus, teſte Xenophonte, nil admirabatur, ſuóſque docebat, *nil in terris admirari.* Hoc enim eſſe magni animi & regij omnia, quaſi ſub ſe poſita deſpicere, vt parua & minora ſe. Et Seneca aiebat ſapientem nil mirari, quia terris altior cuncta ſub ſe deſpicit: At in diuinis omnia ſunt admiranda, quia magna, imò maxima, præſertim hoc Emmanuelis myſterium, quòd eſt magnum diuinæ pietatis ſacramentum, vt ait Apoſtolus 1. Timoth. 3. 10. Igitur ſtupenda & admiranda eſt pietas magni Dei, qui per viſcera miſericordiæ ſuæ viſitauit nos oriens ex alto Ecce ergo verbum infans, puer ſapiens, Deus homo, ait S. Bernardus. Docēt Theologi virique Contemplatiui, hoc myſterium varijs modis nos poſſe conſiderare & meditari, vt per modum compaſſionis, gaudij, gratiarum actionis, amoris, imitationis, ſed ſublimiſſimè per modum ſtuporis, vt quaſi ſtupentes & attoniti iugiter ſtemus ad tantam Dei noſtri dignationem, quâ ad nos terræ vermiculos deſcendere, & vermis nobiſcum fieri dignatus eſt, ídque non propter ſe, ſed propter nos, vt homines velut vermes ſibi vniret, faceretque Deos. Ita ſtupebat illud B. Virgo, S. Paulus, S. Bernardus S. Franciſcus, aliique maximi ſancti, qui planè plenéque mundum, & omnia quæ in mundo ſunt vti exilia, breuia & caduca, contempſerunt, totumque amorem cogitationem, & ſtuporem defixerūt in Verbo Incarnato, iugitérque cum Ieſu verſati ſunt, cætera omnia deſpicientes.

Sapiens nil miratur. *Niſi verbum incarnatum.*

Syrus. Emmanuel *quid.* Emmanvel.] Syrus interpretatur: *Amman Elohan*, id eſt, *nobiſcū Deus noſter*, ſed *vt noſter* non eſt in Hebræo *Emmanuel*. Ex Syro liquet potuiſſe S Matthæum, ſi Syriacè ſcripſit (vti multi putant, eo quòd Iudæi quibus ipſe ſcribebat, tempore Chriſti Syriacè loquerentur) Hebræum *Emmanuel* interpretari Syriacè *Amman Eloha*, id eſt, *nobiſcum Deus*; imò Munſterus & alij, qui Euangelium S. Matthæi ex Latino vertunt in Hebræum vnicam vocem Hebræam *Emmanuel* interpretantur per duas; vnde ſic habent: *Emmanuel, quod interpretatur, immanu Elohim*, id eſt, nobiſcum Deus.

Munſterus. *Quid Noël Gallorum?*

Alij putant hanc interpretationem factam ab Interprete Græco, & deinde Latino. Galli *Emmanuel* per Aphæreſin decurtarunt in *Noel*, quòd in Chriſti natalitijs decantant & ingeminant. Iam nomen *Emmanuel*, id eſt, *nobiſcum Deus*, ſignificat Verbi incarnationem & omnem eius in carne œconomiam. Ita S. Chryſoſtomus, quia per eam propriè & phyſicè nobiſcum fuit Deus per carnem & conuerſationem; ethicè verò per reconciliationem & gratiam.

Dices, quomodo nomen *Ieſus* idem eſt, quod *Emmanuel* vt innuit hìc S. Matthæus? Reſpondet Tertullianus lib. contra Iudæos idē eſſe non ſono, ſed ſenſu. Eſſe enim nobiſcum Deum (quod ſignificat *Emmanuel*) idem eſt, quod eſſe *Ieſum*, id eſt, ſaluatorem: nec enim alius à Deo poterat nobis eſſe ſaluator. Nota Hebraiſmum, quo vocari ſumitur pro eſſe, q.d. Ieſus *vocabitur*, id eſt, erit Emmanuel, quia in ipſo & per ipſum nobiſcum erit Deus, vt ipſe iure vocari poſſit Emmanuel. Eſt metonymia, cui planè ſimilis eſt Ieremiæ 23. 6. Zachariæ 8. verſ. 3. & Iſaiæ 9. 6. *Et vocabitur nomen eius*, inquit, *admirabilis, conſiliarius, Deus fortis; pater futuri ſæculi, princeps pacis.* Hæc enim omnia ſignificantur vel explicitè, vel implicitè nomine Ieſu, id eſt, ſaluatoris. Vide ibi dicta. Iſai. 9. 6.

Nota, Chriſtus ab Iſaia & Matthæo non vocatur *Emmanu Iehoua*; vel *Emmanu Adonai*, aut *Elohim*, ſed *Emmanu El*, cùm tamen hæc omnia ſint nomina Dei; quia *Iehoua* notat Dei eſſentiam, ſignificátque Deum, quatenus eſt primum, ſummum & immenſum ens, à quo omnia entia ſuum eſſe participant. *Adonai* notat Dei Dominium, ſignificátque Deum, quatenus ipſe ſupremus eſt omnium Dominus. *Elohim* notat Dei prouidentiam ſignificátque Deum, quà gubernator eſt, iudex & vindex omnium. *El* verò notat Dei robur & omnipotentiam, ſignificátque Deum quà fortis eſt & omnipotens; quia Deus in Incarnatione & Chriſto ſummum robur & potentiam oſtendit, dum per Chriſtum debellauit hoſtes potentiſſimos, ſcilicet dæmones, infernum, mortem & peccatum, imò & peccata & vitia omnia quantumuis enormia & plurima. Hinc & Angelus nuncians hoc myſterium dictus eſt *Gabriel*, id eſt, *fortitudo Dei.*

Nobiſcum Deus in Chriſto quadrupliciter.

Hinc & Tropologicè nota, *nobiſcum* eſt *Deus*,
non tantùm per eſſentiam, præſentiam & potentiam, vti eſt in omnibus & ſingulis creaturis, ſed
etiam per Incarnationem verè, propriè & realiter 1.
nobiſcum eſt quaſi frater, viuens, loquens, conuerſans nobiſcum in natura humana à ſe aſſumpta;
inde Secundò nobiſcum eſt, ſeu caput cum ſuis 2.
membris. Chriſtus enim quaſi caput fidelium in
eos ſenſum & motum ſpiritualem, æquè ac directionem & regimen influit. Tertiò idem iam in- 3.
carnatus in Euchariſtia nobiſcum eſt, quaſi cibus
ſuâ carne nos paſcens, & ſuo ſanguine potans, Hæc
Phyſicè. Quartò Ethicè Chriſtus eſt cum Eccleſia, 4.
quaſi ſponſus cum ſponſa ei aſſiſtens protegens,
ſuſtentans, ornans, fœcundans. Vnde Pſaltes: *Si
ambulauero*, ait, *in medio umbræ mortis, non timebo
mala*

Digitized by Google

Pſalm.22.4. *mala quoniam tu mecum es*. Pſal. 22.4. fidelis ergo in quauis difficultate, labore, tribulatione inuocet Emmanuelem, id eſt, Deum nobiſcum in carne Ibid. verſantem, lætúſque dicat: *Dominus regit me, & nihil mihi deerit: in loco paſcua, ibi me collocauit* &c. *deduxit me ſupèr ſemitas iuſtitiæ*. Ibidem verſ.1. Et Pſalm.26.1. Pſal.26. 1. *Dominus illuminatio mea & ſalus mea, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?* &c. *ſi conſiſtant aduersùm me caſtra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersùm me prælium,* Roman.8. *in hoc ego ſperabo*. Et cum Paulo: *Si Deus pro nobis* (imo cum nobis) *quis contra nos?* Roman 8. Iam ergo cuiuis fideli, præſertim ſancto aut Martyri, dicere licet id quod Angelus dixit Gedeoni, Iudic. Iudic.6.12. 6.22. *Dominus tecum virorum fortiſſime*.

Vers. 24. Exvrgens (Græcè διεγερθεὶς, id eſt, expergefactus, excitatus) avtem Ioseph a somno, fecit sicvt præceperat ei Angelvs Domini, et accepit, id eſt, iam acceptam non dimiſit, ſed retinuit conivgem svam:] hoc enim præceperat ei Angelus.

Vers.25. Et non cognoscebat eam, donec peperit filivm svvm primogenitvm: et vocavit nomen eivs Iesvm.] Primò S. Hilarius citatus hîc à S. Thoma in Catena, Dionyſ. Carthuſian. & Gagneius ſic exponunt, q.d. Sicut Iudæi non potuerunt inſpicere & cognoſcere faciem Moſis ob radios lucis, quos quaſi cornua illi Deus afflauerat, dum cum eo colloqueretur in Sina, Exodi 34. v.29. & ſequen. Sic nec Ioſeph poterat intueri & cognoſcere B. Virginem, vtpote quæ Deum habebat in vtero, ideóque facie erat radiantiſſima; nato autem Chriſto fulgor hic & gloria faciei deſiit, túmque à Ioſeph videri & agnoſci potuit. Ita ipſi.

Secundò, è contrario S.Epiphan. hæreſi 30. quæ eſt Ebionæorũ ſic exponit, q.d. Ioſeph mente non cognouit, nec penetrauit ſanctitatem & dignitatem B. Virginis ſuæ ſponſæ, donec ipſa peperit Chriſtum. Verùm hæc vel aliena ſunt, vel ſymbolica & myſtica.

Tertiò ergo ad literam genuinè, cognoſcere coniugem in Scriptura ſignificat copulam maritalem, ſiue actum coniugalem: hunc enim excludit à Chriſto, vt ſignificet eum non ex Ioſeph, ſed ex Spiritu ſancto conceptum.

Donec,] Hinc inferebant Hæretici; ergo poſtquam peperit filium, Ioſeph illam cognouit. Vnde negabant B. Virginem ſemper manſiſſe virginem, eámque aſſerebant virginitatem perdidiſſe poſt partum. Ita Heluidius, Iouinianus, Ebionæi cæterique Antidicomariani, quos confutat S. Epiphanius, S. Hieronym. S. Auguſtinus, & alij, qui docent τὸ *donec* dumtaxat ſignificare quid ante partum factum ſit, non quid poſt partum; hoc enim ad hunc locum erat impertinens. Hac enim voce *donec* tantùm voluit Matthæus aſſerere rem miram inauditam & naturaliter incredibilem, ſcilicet conceptionem Chriſti ſine patre ex ſola matre virgine. Simili modo ſumitur τὸ *donec*, Donec *quid notet?* vel *vſque*, Pſal.109.2. *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum*; non Pſal.109.2. quòd tunc vlteriùs non ſedebis, ſed quod tunc longè glorioſior, quaſi victor & triumphator ſedebis ad dexteram meam. Et Matth.5.26. *Non exies inde, donec reddas nouiſſimum quadrantem*, Matth.5.26 hoc eſt, nunquam exibis de carcere gehennæ. Et 2.Reg.23. *Michol filia Saul non eſt natus filius vſque in diem mortis ſuæ*, id eſt, nunquam. Et Geneſ. 2.Reg.23. 8.8. de coruo à Noë emiſſo ex arca dicitur: *non reuertebatur donec ſiccarentur aquæ*, id eſt, nunquam Geneſ 8.8. eſt reuerſus. Sic dicimus: S. Agnes manſit virgo donec mortua eſt, id eſt, ſemper manſit virgo; nec enim poſt mortẽ virginitatẽ perdere potuit.

Inſtabis: S. Matthæus ait: *donec peperit filium ſuum primogenitum*: ergo alij deinde fuêre ab ea *Primogenitus quis?* geniti ex Ioſeph, ſcilicet qui in Euangelio vocantur fratres Domini. Reſp. nego conſequentiam. Primogenitus enim in Scriptura dicitur omnis is, ante quem nemo eſt natus, etiamſi ſit vnigenitus, vt patet. Exodi 4.22. & c.13.2. τὸ enim *primò* negat tantùm anteriores fuiſſe filios, nec requirit aut præſupponit poſteriores extitiſſe: ſic etiamnum Primogenitus vocatur is, qui eſt vnigenitus.

Igitur B. Virginem ſemper manſiſſe virginem dogma eſt fidei, vt patet Lucæ 1.34. Ezech.44.2. & ex conſenſu Patrum omnium, ac communi Eccleſiæ ſenſu iugique traditione. Vide S. Hieronymum contra Heluidium initio tom.2.

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS.

Deſcribitur primò Magorum per ſtellam vocatio, & adoratio Chriſti. Secundò verſ.13. fuga Chriſti in Ægyptum. Tertiò verſ.16. infanticidium Herodis. Quartò verſ.20. Chriſti ex Ægypto reditus & ſeceſſus in Nazareth.

Vers.1. CVM ergo natus eſſet Ieſus in Bethlehem Iuda in diebus Herodis regis: ecce Magi ab Oriente venerunt Ieroſolymam, 2. dicentes:
Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum? Vidimus enim ſtellam eius in
Oriente, & venimus adorare eum. 3. Audiens autem Herodes rex,
turbatus eſt, & omnis Ieroſolyma cum illo. 4. Et congregans omnes principes ſacerdotum, & Scribas populi, ſciſcitabatur ab eis vbi Chriſtus naſceretur. 5. At illi dixerunt ei, In Bethlehem Iudæ: Sic enim ſcriptum eſt per

IESVM.] id eſt, Saluatorem. Hoc nomen fuit proprium Chriſto, hic ab Angelo prænunciatum, ſed in Circumciſione illi inditum, quod eius officium, dignitatem, imò totam vitam quaſi per cõpendium ſignificat & repræſentat. Vide, quæ de hoc nomine dixi Numer. 13. 17. & S. Bernard. Serm. 15. in Cant.

VERS. 22. HOC AVTEM TOTVM FACTVM EST VT ADIMPLERETVR QVOD DICTVM EST A DOMINO PER PROPHETAM DICENTEM: ECCE VIRGO CONCIPIET ET PARIET FILIVM, ET VOCABVNT NOMEN EIVS EMMANVEL, QVOD EST INTERPRETATVM, NOBISCVM DEVS.] Syrus: *Et vocabunt nomen eius Amanuel, quod exponitur, nobiſcum Deus noſter.* Perſicus: *Immanuel, id eſt, quod in nobis habitet Deus.* Ægyptiacus: *Et imponent nomen ei Emmanuel, cuius interpretatio eſt, quod Deus apud nos.* S. Matthæus Lectori, vel vt alij, Angelus Ioſepho refricat oraculum Iſaiæ cap. 7. 14. vt ſignificet illud iam impletũ eſſe in hoc B. virginis ſponſæ ſuæ conceptu & plenè implendum in eius partu, ideóque Ioſephum nuncupauit filium Dauid, quia idipſum Dauidi à Deo promiſſum fuerat. Porrò oraculum hoc expoſui Iſaiæ 7. Vide ibi dicta, ne idem hîc repetere cogar.

Syrus.

Perſicus. Ægypt.

ECCE.] Vox eſt excitans attentionem, conſiderationem & admirationem, q. d. Ecce ô Angeli, ô homines vniuerſi, videte & admiramini rem nouam, admirandam, & omnibus ſæculis inauditam, quòd virgo concipiet & pariet Emmanuelem, hoc eſt, Deum hominem factum. Vnde Ieremias idem obſtupeſcens exclamat cap. 31. 22. *Creauit Dominus nouum ſuper terram, femina circumdabit virum.* Primus Perſarum rex Cyrus, teſte Xenophonte, nil admirabatur, ſuóſque docebat, *nil in terris admirari.* Hoc enim eſſe magni animi & regij omnia, quaſi ſub ſe poſita deſpicere, vt parua & minora ſe. Et Seneca aiebat ſapientem nil mirari, quia terris altior cuncta ſub ſe deſpicit: At in diuinis omnia ſunt admiranda, quia magna, imò maxima, præſertim hoc Emmanuelis myſterium, quòd eſt magnum diuinæ pietatis ſacramentum, vt ait Apoſtolus 1. Timoth. 3. 16. Igitur ſtupenda & admiranda eſt pietas magni Dei, qui per viſcera miſericordiæ ſuæ viſitauit nos oriens ex alto. Ecce ergo verbum infans, puer ſapiens, Deus homo, ait S. Bernardus. Docẽt Theologi virique Contemplatiui, hoc myſterium varijs modis nos poſſe conſiderare & meditari, vt per modum compaſſionis, gaudij, gratiarum actionis, amoris, imitationis, ſed ſublimiſſimè per modum ſtuporis, vt quaſi ſtupentes & attoniti iugiter ſtemus ad tantam Dei noſtri dignationem, quâ ad nos terræ vermiculos deſcendere, & vermis nobiſcum fieri dignatus eſt, idque non propter ſe; ſed propter nos, vt homines velut vermes ſibi vniret, faceréque Deos. Ita ſtupebat illud B. Virgo, S. Paulus, S. Bernardus S. Franciſcus, aliique maximi ſancti, qui planè plenéque mundum, & omnia quæ in mundo ſunt vti exilia, breuia & caduca, contempſerunt, totumque amorem cogitationem, & ſtuporem defixerũt in Verbo Incarnato, iugitérque cum Ieſu verſati ſunt, cætera omnia deſpicientes.

Sapiens nil miratur,

Niſi verbum incarnatum.

EMMANVEL.] Syrus interpretatur: *Amman Eloban*, id eſt, *nobiſcũ Deus noſter*, ſed τὸ *noſter* non eſt in Hebræo *Emmanuel*. Ex Syro liquet potuiſſe S. Matthæum, ſi Syriacè ſcripſit (vti multi putant, eo quòd Iudæi quibus ipſe ſcribebat, tempore Chriſti Syriacè loquerentur) Hebræum *Emmanuel* interpretari Syriacè *Amman Eloha*, id eſt, *nobiſcum Deus*; imò Munſterus & alij, qui Euangelium S. Matthæi ex Latino vertunt in Hebræum vnicam vocem Hebræam *Emmanuel* interpretantur per duas; vnde ſic habent: *Emmanuel, quod interpretatur, immanu Elohim*, id eſt, nobiſcum Deus.

Syrus. Emmanuel quid?

Munſter.

Quid Noël *Gallorum?*

Alij putant hanc interpretationem factam ab Interprete Græco, & deinde Latino. Galli *Emmanuel* per Aphæreſin decurtarunt in *Noel*, quòd in Chriſti natalitiis decantant & ingeminant. Iam nomen *Emmanuel*, id eſt, *nobiſcum Deus*, ſignificat Verbi incarnationem & omnem eius in carne œconomiam. Ita S. Chryſoſtomus, quia per eam propriè & phyſicè nobiſcum fuit Deus per carnem & conuerſationem; ethicè verò per reconciliationem & gratiam.

Dices, quomodo nomen *Ieſus* idem eſt, quod *Emmanuel* vt innuit hîc S. Matthæus? Reſpondet Tertullianus lib. contra Iudæos idẽ eſſe non ſono, ſed ſenſu. Eſſe enim nobiſcum Deum (quod ſignificat *Emmanuel*) idem eſt, quod eſſe *Ieſum*, id eſt, ſaluatorem: nec enim alius à Deo poterat nobis eſſe ſaluator. Nota Hebraiſmum, quo vocari ſumitur pro eſſe, q. d. Ieſus *vocabitur*, id eſt, erit Emmanuel, quia in ipſo & per ipſum nobiſcum erit Deus, vt ipſe iure vocari poſſit Emmanuel. Eſt metonymia, cui planè ſimilis eſt Ieremiæ 23. 6. Zachariæ 8. verſ. 3. & Iſaiæ 9. 6. *Et vocabitur nomen* Iſai. 9. 6.
eius, inquit, *admirabilis, conſiliarius, Deus fortis; pater futuri ſæculi, princeps pacis.* Hæc enim omnia ſignificantur vel explicitè, vel implicitè nomine Ieſu, id eſt, ſaluatoris. Vide ibi dicta.

Nota, Chriſtus ab Iſaia & Matthæo non vocatur *Emmanu Iehoua*, vel *Emmanu Adonai*, aut *Elohim*, ſed *Emmanu El*, cùm tamen hæc omnia ſint nomina Dei; quia *Iehoua* notat Dei eſſentiam, ſignificátque Deum, quatenus eſt primum, ſummum & immenſum ens, à quo omnia entia ſuum eſſe participant. *Adonai* notat Dei Dominium, ſignificátque Deum, quatenus ipſe ſupremus eſt omnium Dominus. *Elohim* notat Dei prouidentiam ſignificátque Deum, quà gubernator eſt, iudex & vindex omnium. *El* verò notat Dei robur & omnipotentiam, ſignificátque Deum quà fortis eſt & omnipotens; quia Deus in Incarnatione & Chriſto ſummum robur & potentiam oſtendit, dum per Chriſtum debellauit hoſtes potentiſſimos, ſcilicet dæmones, infernum, mortem & peccatum, imò & peccata & vitia omnia quantumuis enormia & plurima. Hinc & Angelus nuncians hoc myſterium dictus eſt *Gabriel*, id eſt, *fortitudo Dei.*

Hinc & Tropologicè nota, *nobiſcum* eſt *Deus*, non tantùm per eſſentiam, præſentiam & potentiam, vti eſt in omnibus & ſingulis creaturis, ſed etiam per Incarnationem verè, propriè & realiter 1.
nobiſcum eſt quaſi frater, viuens, loquens, conuerſans nobiſcum in natura humana à ſe aſſumpta; inde Secundò nobiſcum eſt, ſeu caput cum ſuis 2.
membris. Chriſtus enim quaſi caput fidelium in eos ſenſum & motum ſpiritualem, æquè ac directionem & regimen influit. Tertiò idem iam in- 3.
carnatus in Euchariſtia nobiſcum eſt, quaſi cibus ſuâ carne nos paſcens, & ſuo ſanguine potans. Hæc Phyſicè. Quartò Ethicè Chriſtus eſt cum Eccleſia, 4.
quaſi ſponſus cum ſponſa ei aſſiſtens protegens, ſuſtentans, ornans, fœcundans. Vnde Pſaltes: *Si ambulauero*, ait, *in medio vmbræ mortis, non timebo*

Nobiſcum Deus in Chriſto quadrupliciter.

mala

Digitized by Google

Pſalm.22.4. *mala quoniam tu mecum es.* Pſal. 22.4. fidelis ergo
in quauis difficultate, labore, tribulatione inuocet
Emmanuelem, id eſt, Deum nobiſcum in carne
Ibid. verſantem, lætúſque dicat: *Dominus regit me, & nihil mihi deerit: in loco paſcua, ibi me collocauit &c. deduxit me ſuper ſemitas iuſtitia.* Ibidem verſ.1. Et
Pſalm.26.1. Pſal.26. 1. *Dominus illuminatio mea & ſalus mea, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? &c. ſi conſiſtant aduerſùm me caſtra, non timebit cor meum. Si exurgat aduerſum me prælium,*
Roman.8. *in hoc ego ſperabo.* Et cum Paulo: *Si Deus pro nobis* (imo cum nobis) *quis contra nos?* Roman 8. Iam ergo cuiuis fideli, præſertim ſancto aut Martyri, dicere licet id quod Angelus dixit Gedeoni, Iudic.
Iudic.6.12. 6.22. *Dominus tecum virorum fortiſſime.*

Vers.24. Exvrgens (Græcè *διεγερθεὶς*, id eſt, expergefactus, excitatus) avtem Ioseph a somno, fecit sicvt præceperat ei Angelvs Domini, et accepit, id eſt, iam acceptam non dimiſit, ſed retinuit conivgem svam:] hoc enim præceperat ei Angelus.

Vers.25. Et non cognoscebat eam, donec peperit filivm svvm primogenitvm: et vocavit nomen eivs Iesvm.] Primò S. Hilarius citatus hîc à S. Thoma in Catena, Dionyſ. Carthuſian. & Gagneius ſic exponunt, q.d. Sicut Iudæi non potuerunt inſpicere & cognoſcere faciem Moſis ob radios lucis, quos quaſi cornua illi Deus afflauerat, dum cum eo colloqueretur in Sina, Exodi 34. v.29. & ſequen. Sic nec Ioſeph poterat intueri & cognoſcere B. Virginem, vtpote quæ Deum habebat in vtero, ideóque facie erat radiantiſſima; nato autem Chriſto fulgor hic & gloria faciei deſiit, túmque à Ioſeph videri & agnoſci potuit. Ita ipſi.

Secundò, è contrario S. Epiphan. hæreſi 30. quæ eſt Ebionæorũ ſic exponit, q.d. Ioſeph mente non cognouit, nec penetrauit ſanctitatem & dignitatem B. Virginis ſuæ ſponſæ, donec ipſa peperit Chriſtum. Verùm hæc vel aliena ſunt, vel ſymbolica & myſtica.

Tertiò ergo ad literam genuinè, cognoſcere coniugem in Scriptura ſignificat copulam maritalem, ſiue actum coniugalem: hunc enim excludit à Chriſto, vt ſignificet eum non ex Ioſeph, ſed ex Spiritu ſancto conceptum.

Donec.] Hinc inferebant Hæretici; ergo poſtquam peperit filium, Ioſeph illam cognouit. Vnde negabant B. Virginem ſemper manſiſſe virginem, eámque aſſerebant virginitatem perdidiſſe poſt partum. Ita Heluidius, Iouinianus, Ebionæi cæterique Antidicomariani, quos confutat S. Epiphanius, S. Hieronym. S. Auguſtinus, & alij, qui docent *τὸ donec* dumtaxat ſignificare quid ante partum factum ſit, non quid poſt partum; hoc enim ad hunc locum erat impertinens. Hac enim voce *donec* tantùm voluit Matthæus aſſerere rem miram inauditam & naturaliter incredibilem, ſcilicet conceptionem Chriſti ſine patre ex ſola
matre virgine. Simili modo ſumitur *τὸ donec*, Donec quid
vel *vſque*, Pſal.109.2. *Sede à dextris meis, donec po-* notet?
nam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum; non Pſal.109.1.
quòd tunc vlteriùs non ſedebis, ſed quod tunc longè glorioſior, quaſi victor & triumphator ſedebis ad dexteram meam. Et Matth. 5.26. *Non*
exies inde, donec reddas nouiſſimum quadrantem, Matth.5.26
hoc eſt, nunquam exibis de carcere gehennæ. Et
2.Reg.23. *Michol filiæ Saul non eſt natus filius vſ-* 2.Reg.23.
que in diem mortis ſuæ, id eſt, nunquam. Et Geneſ.
8.8. de coruo à Noë emiſſo ex arca dicitur: *non re-* Geneſ 8.8.
uertebatur donec ſiccarentur aquæ, id eſt, nunquam eſt reuerſus. Sic dicimus: S. Agnes manſit virgo donec mortua eſt, id eſt, ſemper manſit virgo; nec enim poſt morte virginitate perdere potuit.

Inſtabis: S. Matthæus ait: *donec peperit filium*
ſuum primogenitum: ergo alij deinde fuêre ab ea Primogeni-
geniti ex Ioſeph, ſcilicet qui in Euangelio vocan- tus quis?
tur fratres Domini. Reſp. nego conſequentiam. Primogenitus enim in Scriptura dicitur omnis is, ante quem nemo eſt natus, etiamſi ſit vnigenitus, vt patet. Exodi 4.22. & c.13.2. *τὸ* enim *primò* negat tantùm anteriores fuiſſe filios, nec requirit aut præſupponit poſteriores extitiſſe: ſic etiamnum Primogenitus vocatur is, qui eſt vnigenitus.

Igitur B. Virginem ſemper manſiſſe virginem dogma eſt fidei, vt patet Lucæ 1.34. Ezech. 44.2. & ex conſenſu Patrum omnium, ac communi Eccleſiæ ſenſu iugique traditione. Vide S. Hieronymum contra Heluidium initio tom.2.

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS.

Deſcribitur primò Magorum per ſtellam vocatio, & adoratio Chriſti. Secundò verſ.13. fuga Chriſti in Ægyptum. Tertiò verſ.16. infanticidium Herodis. Quartò verſ.20. Chriſti ex Ægypto reditus & ſeceſſus in Nazareth.

Vers.1. Cvm ergo natus eſſet Ieſus in Bethlehem Iuda in diebus Herodis regis: ecce Magi ab Oriente venerunt Ieroſolymam, 2. dicentes: Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum? Vidimus enim ſtellam eius in Oriente, & venimus adorare eum. 3. Audiens autem Herodes rex, turbatus eſt, & omnis Ieroſolyma cum illo. 4. Et congregans omnes principes ſacerdotum, & Scribas populi, ſciſcitabatur ab eis vbi Chriſtus naſceretur. 5. At illi dixerunt ei, In Bethlehem Iudæ: Sic enim ſcriptum eſt per

Prophetam: 6. Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in princi-
pibus Iuda: ex te enim exiet dux qui regat populum meum Iſraël. 7. Tunc
Herodes clàm vocatis Magis: diligenter didicit ab eis tempus ſtellæ quæ apparuit
eis: 8. & mittens illos in Bethlehem, dixit: Ite, & interrogate diligenter de
puero: & cùm inueneritis, renuntiate mihi, vt & ego veniens adorem eum.
9. Qui cùm audiſſent regem, abierunt, & ecce ſtella quam viderant in Oriente,
antecedebat eos, vſque dum veniens, ſtaret ſuprà vbi erat puer. 10. Videntes
autem ſtellam, gauiſi ſunt gaudio magno valdè. 11. Et intrantes domum, inue-
nerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt eum: & apertis
theſauris ſuis, obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham. 12. Et reſpon-
ſo accepto in ſomnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuerſi ſunt in re-
gionem ſuam. 13. Qui cùm receſſiſſent, ecce Angelus Domini apparuit in
ſomnis Ioſeph, dicens: Surge, & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Ægy-
ptum: & eſto ibi vſquedum dicam tibi. Futurum eſt enim vt Herodes quærat pue-
rum ad perdendum eum. 14. Qui conſurgens accepit puerum & matrem eius
nocte: & receſſit in Ægyptum. 15. Et ibi erat vſque ad obitum Herodis: vt ad-
impleretur quod dictum eſt à Domino per Prophetam, dicentem: Ex Ægypto vo-
caui filium meum. 16. Tunc Herodes videns quoniam illuſus eſſet à Magis, ira-
tus eſt valde: & mittens occidit omnes pueros qui erant in Bethlehem, & in omni-
bus finibus eius, à bimatu & infrà, ſecundùm tempus quod exquiſierat à Magis.
17. Tunc adimpletum eſt quod dictum eſt per Ieremiam prophetam, dicentem,
18 Vox in Rama audita eſt, ploratus & vlulatus multus, Rachel plorans filios ſuos,
& noluit conſolari, quia non ſunt. 19. Defuncto autem Herode, ecce Angelus
Domini apparuit in ſomnis Ioſeph in Ægypto, 20. dicens: Surge, & accipe
puerum & matrem eius, & vade in terram Iſraël; defuncti ſunt enim qui quærebant
animam pueri. 21. Qui conſurgens, accepit puerum & matrem eius, & venit in
terram Iſraël. 22. Audiens autem quòd Archelaus regnaret in Iudæa pro He-
rode patre ſuo, timuit illò ire: & admonitus in ſomnis, ſeceſſit in partes Galilææ.
23. Et veniens habitauit in ciuitate quæ vocatur Nazareth, vt adimpleretur quod
dictum eſt per Prophetas: Quoniam Nazaræus vocabitur.

VERS. I. CVM ERGO NATVS ESSET IESVS IN BETHLEHEM IVDA, IN DIEBVS HERODIS REGIS.] *Iuda*, ita legendum cum Romanis & Græcis, non *Iudæ*, multò minus *Iudææ*. Iuda vocabatur tribus Iuda, cui poſt ſchiſma decem tribuum creantium ſibi regem Ieroboam, adhæſit tribus Beniamin, atque hoc duarum tribuum fuit regnum Iuda, in quo regnauit Roboam, cæterique eius poſteri vſque ad captiuitatem Babylonicam. Addit hoc S. Matthæus ad diſtinctionem alterius Bethlehem, quæ erat in Galilæa in tribu Zabulon, de qua Ioſue 19.15. Ita S. Hieronymus. Porrò Herodes hic fuit primus, Antipatri filius, cognomento Aſcalonita & Magnus, gēte Idumæus, quem Senatus Romanus cōmendatione Antonij, primum ſubactæ Iodææ regem creauit, teſte Ioſepho lib. 14. Antiq. cap. 18. vel iuxta aliam diſtinctionem 26. Matthæus Herodem nominat, vt innuat tranſlatum iam eſſe ſceptrum à Iuda in alienigenam, qualis erat Herodes, ac proinde veniſſe iam Meſſiam ſiue Chriſtum: hoc enim ſignum aduentus eius fore prædixerat, & prophetarat Iacob Patriarcha, Geneſ. 49. 10. Ita S. Chryſoſtom. & Theophyl. Id audiens & aduertens Herodes, vt regnum ſibi ſtabiliret, hoc oraculum in ſe declinauit, voluitque ipſe haberi Meſſias; atque ideo magnificentiſſimum templum Iudæis ædificauit, illúdque anniuerſario regni ſui die natali dedicauit, teſte Ioſepho lib. 15. Antiq. c. 14. & lib. 20. c. 8.

Herodes Aſcalonita avus.

Herodes Antipas filius.

Porrò huius Herodis Aſcalonitæ filius fuit Herodes Antipas, qui Ioannem Baptiſtam decollauit, & Chriſtum in Paſſione veſte alba induit, & illuſit: nepos verò eius ex Ariſtobulo filio fuit Herodes Agrippa, qui Iacobum Apoſtolum fratrem Ioannis occidens, ab Angelo percuſſus interiit. Actor. 12. cuius Agrippæ filius fuit Herodes Agrippa Iunior, coram quo Paulus vinctus cauſam ſuam perorauit. Actor 25. 23. & ſeq.

Herodes Agrippa nepos.

Herodes Agrippa iunior.

Denique noſter Salianus, Scaliger & alij cenſent Chriſtum natum anno Regni Herodis 36. & penultimo, regnauit enim 37. annis, de quo plura verſ. 16. licèt Baronius putet Chriſtum natum anno regni Herodis 20. Abulenſis 30. Beda 31. Euſebios 32. Seuerus Sulpitius 33. Tornielus 34. alij alio, vt nil certi in re tam noua & incerta ſtatui poſſit.

ECCE MAGI AB ORIENTE VENERVNT IEROSOLYMAM, DICENTES: VBI EST, QVI NATVS EST REX IVDÆORVM?] *Magi*, eſt nomen vſitatum apud Perſas (vnde Euangelium Perſicum hoc loco habet *Maguſan*, hoc eſt magi, ſapientes, Aſtrologi.) ſignificans ſapientes & Philoſophos. Videtur autem origine eſſe Hebræum, vt cenſet Genebrardus in Pſal. 1. à radice הָגָה *haga*, id eſt, meditari inde מָגִים *magim*, q. d. meditantes, ſpeculantes. *Meditatio enim eſt clauis ſapientiæ*, vt ait Ptolomæus in procemio Almagesti: hinc meditabundi vel ſunt vel fiunt ſapientes. Hebræos ſecuti Chaldæi ſuos Philoſophos vocabant Magos, teſte S. Hieronymo in c. 2. Danielis & Eugubino lib. 1. de perenni Philoſophia c. 3. Inde Arabes, Syri, Perſæ, Æthiopes & alij Orientales (quorum linguæ, vel proles ſunt, vel cognatæ & affines linguæ Hebrææ) ſuos ſapientes & Aſtrologos vocant Magos,

Magi quid?

Digitized by Google

gos, teſte Plinio lib. 25. cap. 2. & Tertulliano lib. contra Iudæos. Magia ergo hæc naturalis, Aſtrologica, licita & bona fuit, ſed ex Aſtrologorum abuſu tam nomen quàm res in vitium abiit, æquè ac Aſtrologia iudiciaria (imò Aſtrologos iudiciarios fuiſſe hos Magos, opinatus eſt Origenes) hinc magos iam vocamus ſagos & incantatores. Quocirca perperam Munſterus in Euangelio Hebræo (quod ipſe quaſi autographum S. Matthæi nobis obtrudit) pro *magi* vertit מְכַשְּׁפִים *mecaſſephim*, id eſt, *præſtigiatores, incantatores*. Nam Syrus, Arabicus, Perſicus, Ægyptius, æquè ac Græcus & Latinus retinent vocem *magi*: Solus Æthiopicus pro *magi* habet *adoratores*, quia magi hi venerunt ad adorandum Chriſtum.

Nouè quoque & perperam Theod. Beza Caluiniſta, putat Magos hos oriundos dictóſque à Magia regione Mediæ, de qua Herodotus lib. 1. & 3.

Plura de Magorum nomine, vociſque vſu vide apud Baronium & Ianſenium hîc.

Venervnt Ierosolvmam.] Tum quia Magi Regem Iudæorum in vrbe regia quærendum cenſebant. Ita S. Leo: tum quia Ieroſolymis erant Pontifices, Scribæ & legis Doctores, qui ex oraculis Prophetarum ſcire poterant, vbi & quando naſceretur Chriſtus, vti de facto hîc reſponderunt eum naſciturum in Bethlehem. Prudenter enim Magi, licèt ſtellam haberent, voluerunt etiam illos adire quaſi animatos Dei interpretes, ideóque ſtella inanima ibi ſe ſubduxit, vt cogeret Magos adire Scribas; vult enim Deus homines per homines, & Doctores à ſe ſtatutos viam ſalutis edoceri.

Ab oriente.] Græcè ἀπὸ ἀνατολῶν, id eſt, *ab orientibus*, quaſi ex diuerſis Orientis regionibus vel Prouinciis venerint hi Magi. Nota; Saba, Madian & Epha, filij Abrahæ ex Cetura, datis muneribus ſeparati ſunt à Patre Abraham, ab Iſaac filio Saræ hærede ſuo, hinc ab eo diſceſſerunt ad plagam Orientalem, fuerúntque incolæ Arabiæ felicis. Gen. 25. 6. vnde in Scriptura vocantur, *filij Orientis*. Quocirca Epiphan. in fine Panarij ait, Magos hos fuiſſe ſucceſſores Abrahæ patris credentium ex Cetura, habitantes in partibus Arabiæ Magodiæ regionis.

Filij Orientis qui?

Magos fuiſſe Perſas cenſent multi.

Quæres, ex qua regione venère Magi? Primò Clemens Alex. S. Chryſoſt. Cyrill. Alex. & S. Leo, quos citat Baronius, cenſent veniſſe ex Perſia: hæc enim Orientalis eſt reſpectu Iudææ. Verùm obſtat diſtantia nimia Perſia enim trecentis leucis diſtat à Iudæa, quod iter tredecim diebus ægrè conficere potuiſſent Magi. Verum eſt dromedariis, qui quotidie 40. leucas decurrunt, potuiſſe abſolutè hoc iter tot diebus à curſoribus peragi: verùm reges deliciis rhediſque ſuis aſſueti non ſunt curſores, nec ſolent, imò non poſſunt ita continuò decurrere. Communior enim Patrum & Doctorum ſententia eſt, Magos die 13. ab ortu Stellæ, & à natiuitate Chriſti veniſſe in Betbleem, Chriſtúmque adoraſſe, ídque innuit & *ecce*; & quia ipſi Chriſtum cum parentibus in Bethlehem apud peregrinos adhuc hærentem inuenerunt, qui paulò poſt cum iiſdem in Nazareth Ciuitatem ſuam rediit: ita cenſent S. Auguſtinus ſerm. 1. 2. & 3. de Epiphan. & S. Leo ſerm. de eadem ac cæteri: vnde & Eccleſia hoc myſterium recolit & celebrat die 13. à natali Chriſti.

Alij putant fuiſſe Chaldæos.

Secundò alij veriſimilius putant magos fuiſſe Chaldæos: tum quia Chaldæi erant Aſtrologiæ dediti, ſicut magi hi ex intuitu Stellæ agnouerunt Chriſtum: tum quia ipſi poſteri erant Abrahæ, qui à Deo è Chaldæa euocatus eſt in Iudæam. Ita opinantur S. Hieronymus Chalcidius Platonicus ſcribens in Timæum Platonis, Ianſen. & Gloſſa, ſiue Strabus, hic enim auctor fuit Gloſſæ.

Alij Meſopotamios.

Tertiò, Abulenſis in Numer. c. 24. & Noſter Sebaſt. Barradius hîc cenſent magos fuiſſe Meſopotamios, quia indè oriundus fuit Balaam, qui hanc magorum ſtellam prædixit. Numer 24. 17.

Alij Indos.

Quartò, Nauarrus tract. de Oratione c. 21. aſſerit ſe accepiſſe ab Hieron. Oſorio Epiſcopo Algarbiorum & celebri Scriptore, in vetuſtiſſimis Calecurij annalibus haberi, regem Calecurij fuiſſe vnum è Magis, aut certè primarium ſocium trium Magorum. Credibile eſt id poſtea factum, cùm Magi ibidem cum S. Thoma Apoſtolo prædicarunt. Vide Oſorium lib. 1. de geſtis Emmanuelis Regis Luſitan. vbi aſſerit ex Indorum traditione Regem Cranganoris, quæ non longè diſtat à Calecutio, fuiſſe vnum è Magis: hunc enim duobus Magis, è Perſide & Carmania, ſtellâ duce, ad Chriſtum properantibus, tertium ſe ſocium adiunxiſſe, ideóque *Chereperimale*, id eſt, vnum è tribus nominatum. Addit eundem fuiſſe colore ſubnigro, & quaſi Æthiopem. Similia habet Noſter Maffeius lib. 2. Hiſtor. Indicæ, vbi eundem vocat *Perimal*, aſſeritque Culani regem fuiſſe, ac Sibyllæ Indicæ monitu, duce ſtellâ ad Chriſtum veniſſe.

Verius eſt fuiſſe Arabes.

Quintò & veriſimillimè, Magi hi fuère Arabes
Orientales. Vnde Cornelius Tacitus lib. 5. hiſtor.
ait Iudæam ab Oriente habere Arabiam. Proba-
tur id primò, quia ita cenſent S. Iuſtinus, Tertull. *Probat. 1.*
Cyprian. Epiphan & alij quos citant & ſequun-
tur Baronius. Franc. Lucas & Suarez. Secundò, 2.
quia id propriè reſpondet vaticinio Iſaiæ. qui cap.
60. 6. prædicit Sabæos, Madian & Epha (hi omnes
enim ſunt Arabes) venturos ad Chriſtum cum
muneribus. Et ſic videtur vaticinium hoc Iſaiæ
intelligere Eccleſia, cùm idipſum aſſiduè recitat
in officio Eccleſiaſtico Epiphaniæ. Id quoque pla-
nè reſpondet illi oraculo Pſalmis, Pſalm. 71. *Reges* Pſalm. 71.
*Tharſis & Inſulæ munera offerent: reges Arabum &
Saba dona adducent*. Tertiò, quia Arabia vicinior 3.
eſt Iudææ, quàm Chaldæa, Perſia, India &c.
Quartò, quia Magorum horum typus fuit Re- 4.
gina Saba, quæ ex Arabia cum ſimilibus muneribus venit ad Salomonem, Chriſti antitypum. 3 Reg. 10. Et licèt Regina hæc dicatur veniſſe ex Æthiopia, tamen Æthiopia hæc non erat Abyſſia, ſed pars Arabiæ: nam venerat ex Æthiopia Orientali non Occidentali, vt ait S. Anſelm. lib. de Imagine mundi c. 19. Arabia ergo complectitur mare rubrum & regiones huic mari adiacentes, ac præſertim vicinam Æthiopiam Orientalem. Sic Madianitæ vocantur Æthiopes, quia nigri vel fuſci Vnde vxor Moſis Madianitis vocatur Æthiopiſſa. Numer. 12. Inde enim mare rubrum dicitur ſinus Arabicus, non Æthiopicus, quia tam cis quàm vltra mare hoc porrigit ſeſe Arabia. Hinc rurſum veriſimile eſt vnum vel alterum Magorum fuiſſe nigrum, ſiue Æthiopem, tum quia vulgò omnes ita ſentiunt, itáque adorationem Magorum pingunt pictores; tum quia ex Æthiopia dicitur veniſſe Regina Saba; tum deniqueque quia Pſalm. 71. dicitur: *Reges Arabum & Saba* Pſalm. 71.
dona adducent. Et mox: *Coram illo procident Æthiopes*. Magi vocantur: *Reges Tharſis*, id eſt, maris rubri.

5. Quintò, id patet ex donis, quæ Magi Chiſto obtulerunt. Nam Arabia abundat auro, thure, myrrhâ: hinc cognominatur *Felix*, vtpote aurifera, thurifera, aromatifera. *Thura præter Arabiam nullis*, ait Plinius lib. 12. 24. Et Virgil.

Plin.

Virgil. —— *Solis eſt thurea virga Sabæis.*

Et 2. Georg.

India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi.

In hac Arabia quoque myrrhæ & aromatum tanta eſt vbertas, vt non alia ligna ſint in vſu quàm odorata, ne ad ignem quidem parandum, ait Plinius lib. 12. cap. 17. Ibidem tantum eſt auri, vt generis ſupellex auro argentôque ſplendeat, imò in Saba Æthiopiæ vincula reorum fiunt ex auro. Vnde Mela lib. 3. cap. 10. *Ære*, inquit, *exornantur, auro ſontium vincula fabricant.*

Mela.

6. Sextò, quia vaticinium Balaam de hac Magorum ſtella editum fuit in Moab, quæ erat in Arabia, vt docet S. Hieronymus in locis Hebr. Vide noſtrum Pinedam lib 5. de rebus Salomonis cap. 14. vbi docet Reginam Saba veniſſe ad Salomonem, & tres Magos ad Chriſtum ex Saba, quæ eſt in Arabia Felice, vbi habitant Homeritæ (apud quos proinde ſub Elysbaan Rege mirè floruit Chriſtiana religio, quaſi auita à Patribus & Regibus, puta Magis his accepta) non autem ex Saba, quæ eſt in Æthiopia.

Magi fuêre Reges. Communis fidelium vox & ſenſus eſt, Magos hos fuiſſe Reges, id eſt, Regulos ſiue Principes, idque (licet id rideat Caluinus) diſertè tradunt S. Cyprianus, S. Baſilius, S. Chryſoſtomus, S. Hieronymus, S. Hilarius, Tertullianus, Iſidorus, Beda, Idacius, quos citat & ſequitur hic Maldonatus, & Baronius & Barradius. S. Matthæus tamen eos non vocat Reges, ſed Magos, quia ex ſtella Chriſtum agnoſcere Magorum fuit, non Regū. Hinc & Pſal. 71. vocantur *Reges Tharſis, Reges Arabum & Saba.*

Tres. Rurſum eos numero tres fuiſſe, ſecundùm tria munerum genera, puta aurum, thus & myrrham, quæ Chriſto obtulerunt, docent S. Auguſtinus, ſerm. 29 & 33. de Tempore, S. Leo ſerm. 1. 3. 5. 6. de Epiphania, idque habet pia fidelium traditio, & innuit Eccleſia in Officio Eccleſ. Epiphaniæ.

Ad hæc Auctor operis imperfecti in S. Matth. apud S. Chryſoſtomum aſſerit poſt Chriſti Reſurrectionem S. Thomam Apoſtolum adiiſſe prouinciam horum Magorum, eóſque baptizaſſe, & feciſſe ſibi ſocios prædicationis.

Inſuper V. Beda (penes quem ſit fides) in Collectaneis non longè à principio, ita eos nominat & depingit: *Primus dicitur fuiſſe Melchior, ſenex & canus, prolixâ barbâ & capillis: hic aurum obtulit Regi Domino. Secundus Gaſpar, iuuenis imberbis, rubicundus, thure quaſi Deo oblatione dignâ, Deum honorauit. Tertius Fuſcus, integrè barbatus, per myrrham filium hominis moriturum profeſſus eſt.* Alij opinantur Magos ſingulos terna munera, puta aurum, thus & myrrham Chriſto obtuliſſe, vt eum profiterentur ſimul eſſe Regem, Deum & moriturum pro ſalute hominum, idque veriſimilius eſt, vti inferius oſtendam, fieri tamen potuit, vt primus plus auri, ſecundus plus thuris, tertius plus myrrhæ obtulerit, & hoc videtur voluiſſe Beda.

Eorum nomina. Beda.

Fuêre Prædicatores & Martyres. Denique Magos hoſce Chriſtum prædicantes, ab Idololatris occiſos & Martyrij lauream adeptos, ac ſeipſos quaſi aurum, thus & myrrham Chriſto in holocauſtum obtuliſſe tradunt nonnulli, inter quos L. Dexter in Chronico anno Chriſti 70. *In Arabia Felice*, inquit, *Ciuitate Seſſania Adrumentorum, Martyrium SS. Regum trium Magorum, Gaſparis, Balthaſaris & Melchioris, qui Chriſtum adorarunt.* Inde ſacra eorum corpora tranſlata ſunt Conſtantinopolim, inde Mediolanum, Mediolano (cùm illud à Federico Barbaroſſa euerteretur) Coloniam, vbi hodie magno hominum concurſu & religione coluntur, ibique eadem ego ipſe ſæpe veneratus ſum.

QVI NATVS EST REX IVDÆORVM.] Nota hîc, & mirare fidem & magnanimitatem Magorum, quâ in vrbe regia alium Regem quærunt, nec timent iras & vires Herodis, Deo confiſi. *τὸ natus* dupliciter capi poteſt: primò materialiter, q. d. qui natus eſt, vt ſit, vel fiat Rex Iudæorum. Secundò formaliter, q. d. qui natus eſt Rex, qui naturâ, aut natiuitate, ſiue naturalis eſt Rex Iudæorum; vt Chriſtus opponatur Herodi, qui fuit intruſus Rex à Romanis. Vtrumque verum eſt: tum quia Chriſto ob vnionem hypoſtaticam debebatur regnum omne, non ſolius Iudææ, ſed totius mundi; tum quia Chriſtus deſcendens quaſi primogenitus ex Dauide & Salomone, iure primogenituræ hæres & ſucceſſor erat regni eorundem, vt dixi cap. 1. 16. Ita Franciſcus Lucas, Ianſenius, Maldonatus, & alij. *Rex Iudæorum.* Antonomaſticè puta Meſſias, ſiue Chriſtus: Vnde iis auditis Herodes congregans Scribas, *ſciſcitabatur ab eis, vbi Chriſtus naſceretur.* Chriſti enim index erat ſtella, de qua Magi ſubdunt: *Vidimus enim ſtellam eius*, q. d. Natus eſt Rex Iudæorum, imò cælorum, quia eum nobis indicauit ſtella cælorum, nóſque euocauit, imò omnes inuitauit, vt eum viſitent, honorent & adorent. In noua enim ſtella hac in cælo producta, cælum quaſi ſtuporem ſuum tanti Regis, puta Verbi incarnati, oſtendit. Nato ergo Chriſto ſtupet cælum, ſtupent Angeli, & attoniti ad hanc Dei ſui philanthropiam, canunt iubilantes: *Gloria in excelſis Deo*, vt homines ſtupidos ad tantæ dignationis ſtuporem & venerationem excitent. Sicut eadem de cauſa in paſſione Chriſti obſcuratus eſt Sol & Luna, terra contremuit, petræ ſciſſæ ſunt & monumenta aperta, vt ſignificarent Deum ſuum mori, ſeſeque ob indigniſſimam eius necem funditùs concuti, & indignari. Hoc eſt, quod prædixit Aggæus cap. 2. 7. *Adhuc vnum modicum eſt, & ego commouebo cælum & terram.* &c. & *veniet deſideratus cunctis gentibus.* Hoc & ſtupens Habacuc cap. 3. 2. *Conſideraui*, ait, *opera tua & expaui: in medio duorum animalium cognoſcêris* (in præſepio à Magis & paſtoribus) vti vertunt Septuag. Quocirca Fráciſcus Mayronius ſerm. de Natiuit. docet maius magiſque ſtupendum Dei opus eſſe incarnationem Verbi, quàm ſit mundi creatio: quia magis diſtat homo à Deo, quàm homo à nihilo: homo enim eſt finitus, ſed Deus eſt infinitus. In incarnatione autem Deus vnitur homini; in creatione verò homo vnitur nihilo, id eſt, corpori creato ex nihilo.

Chriſtus natus eſt Rex dupliciter.

Rex Iudæorum, id eſt, Meſſias.

Agg. 2. 7.

Habac. 3. 2.

Denique ex ſtella hac nomen ſibi impoſuit impoſtor ille, qui paulò poſt Chriſtum ſub Adriano Imperatore Meſſiam ſe eſſe ſimulans, Iudæos excitauit ad rebellandum Romanis, ac rebellium dux factus, vocauit ſe *Barchocabas*, id eſt, filius ſtellæ, dicens *ſe ob ſalutem eorum ſidus magnum cælo dilapſum, ægris mortalibus longâ obſcuritate damnatis ferre lucis auxilium*; ait Euſeb. lib. 4. Hiſtor. cap. 6. ſed citò hæc ſtella occidit; nam ipſe cum ſuis mox à Romanis interemptus eſt, vti ſubiicit Euſebius.

Bercochebas, *id eſt, filius ſtellæ, inſignis impoſtor.* Euſeb.

Appoſitè ſtella duxit tres Magos Reges ad Chriſtum Regem Regum, quia ſtella habet ſpe-

ciem

Digitized by Google

Stella inſigne Regis. *Gen. 15. 5.* ciem coronæ regiæ, ciúſque fulgentis & radiantis, atque ideo ſtella ſymbolú eſt Regis & regni. Vnde Deus Geneſ. 15. 5. promittit Abrahæ, dicens: *Numera ſtellas cæli, ſi potes, ſic erit ſemen tuum*: vbi inter alia per ſtellas deſignauit Reges Iſraël & Iuda ex Abraham naſcituros, ac præſertim Regem Chriſtum. Hinc Geneſ. 17. 6. eidem Abrahæ id explicans, diſertè ait: *Regéſque ex te egredientur.*
Gen. 17. 6. Quocirca S. Fulgentius ſerm. 5. de Epiphan. *Quis eſt*, inquit, *iſte Rex Iudæorum? pauper & diues, humilis & ſublimis, qui portatur vt paruulus, adoratur vt Deus: paruulus in præſepio, immenſus in cælo: vilis in pannis, pretioſus in ſtellis.*
S. Fulgent.

Hinc acceptus eſt vetus militaris ordo Regum & Principum Franciæ, qui inſigne Stellæ in veſte præferebant, cuius hoc erat emblema:

Monſtrant Regibus aſtra viam.

Qui ordo poſtea à Ludouico XI. Franciæ Rege in Ordinem ſancti Michaëlis commutatus eſt, vti referunt Gaguinus lib. 10. & Genebrard. in Chronol. ad annum Domini 1496. Hic ordo ſtellifer primitus inſtitutus fuit à Roberto Rege Franciæ, ſub annum Chriſti 1022. in honorem B. Virginis cui Rex mirè erat deuotus, ipſo eius Natiuitatis feſto die 8. Septembris, eo quòd ipſa ſit ſtella maris, obſecrans vt ipſa ſui regni ac præſertim nobilitatis eſſet ductrix, quaſi præiens ſtella. Quare triginta equites è prima nobilitate in hunc Ordinem allegit, ſingulíſque torquem aureum cum ſtella ad pectus dependente, in collum iniecit. Vide Annales Pariſienſes Iacobi Broulij.

VIDIMVS ENIM STELLAM EIVS.] ſcilicet Regis Iudæorum, puta Meſſiæ, ſiue Chriſti recèns nati. Hinc videtur quòd ſtella hæc radios ſuos clariores & longiores extenderit verſus Iudæam, vti Cometæ ſuas expandunt caudas in hâc vel illam regionem, vt ſcilicet Magi ſcirent, quò ire deberent, nempe verſus Iudæam; ibi enim natum eſſe Meſſiam regem Iudæorū; quia hoc innuit τὸ *enim.* Sapienter S. Gregorius homil. 10. *Omnia elementa*, ait, *auctorem ſuum veniſſe teſtata ſunt: Deum hunc cæli eſſe cognouerunt, quia protinus ſtellam miſerunt. Mare cognouit, quia ſub plantis eius ſe calcabile*
Gregor. *præbuit. Terra cognouit, quia eo moriente contremuit. Sol cognouit, quia lucis ſuæ radios abſcondit. Saxa & parietes cognouerunt, quia tempore mortis eius ſciſſa ſunt. Infernus agnouit, quia hos quos tenebat mortuos, reddidit. Et tamen hunc, quem Dominum omnia inſenſibilia elementa ſenſerunt, adhuc infidelium Iudæorum corda Deum eſſe minimè cognoſcunt & duriora ſaxis ſcindi ad pœnitendum nolunt.*

Quæres, quomodo Magi viſâ ſtellâ, ex ea cognouerunt natum eſſe Chriſtum?

Primò, Priſcillianiſtæ, teſte S. Gregorio homil. 10. dicebant ſtellam hanc eſſe fatum Chriſti, vt ſicut fatum ſignificat, imò determinat res futuras, ſic ſtella hæc ſignificarit & determinarit Chriſtum; ſed hos rectè refutat S. Gregor. hom. 10. in
Gregor. Euang. dicens: *Dum non puer ad ſtellam, ſed ſtella ad puerum cucurrit, ſi dici liceat, non ſtella fatum pueri, ſed fatum ſtellæ is qui apparuit, puer fuit.* Et S. Auguſt. lib. 5. de Ciuit. cap. 1. & ſeq. confutat eos, qui dicunt ſtellas cuique ſua fata diſtribuere. Huc accedunt Aſtrologi, vt Albumaſar, & ex eo Albertus Magnus (ſi tamen ipſe eſt Auctor) in ſpeculo, ac Petrus de Aliaco Cardin. & Archiepiſco-
An in aſtris ſignata ſit Dei prouidentiat. pus Cameracenſis quæſt. 30 in Geneſ. & lib. de legibus & ſectis, qui cenſent Deum in aſtris prouidentiam ſuam, & ea, quæ per illam facturus eſt, certis notis ſignaſſe & quaſi ſcripſiſſe, vt in iis Aſtrologi legere potuerint Chriſti ortum, mores, totámque vitam. Vnde Petrus de Aliaco ait, ſub tempus natiuitatis Chriſti fuiſſe concurſum Iouis cum Saturno in Cancro: in ipſa verò Chriſti natiuitate Horoſcopus, inquit, erat pars Virginis octaua, quæ religionis mutationes (& partum Virginis) ſignificat; in culmine verò cæli erat Saturnus; in imo autem ſol. Horoſcopum hunc Chriſti in figura ſpectandum *Horoſcopus Chriſti.* exhibet Sixtus Senenſis lib. 6. Biblioth. cap. 10. Hoc de aſcenſu Virginis, & benigno ſiderum in Chriſtum naſcentem aſpectu, fidei non repugnat, ait Salmeron. Sic enim Cometæ dicuntur portendere mortem Regum & mutationem regnorum, ac nominatim cùm Cometæ apparent in ſigno Libræ portendunt rebellionem populi, vti contigit in celebri illo, qui apparuit anno Domini 1618. ac præſagus fuit rebellionum & bellorum, quæ Hæretici in Germania contra Imperatorem & Catholicos geſſerunt, & etiamnum gerunt.

Verùm nulla ſtella potuit oſtendere & ſigni- *Refellitur.*
ficare Magis ortum Chriſti ex Virgine, eiúſque 1.
mores, miracula & facta ſingula, præſertim ſupernaturalia, vt transfigurationem, reſurrectionem, aſcenſionem in cælum &c. Primò, quia nulla res naturalis, qualis eſt ſtella, ſignificat rem ſupernaturalem, qualis eſt partus Virginis, reſurrectio &c.

Secundò, Aſtrologorum præſagia & prædi- 2.
ctiones fiunt experientiâ, v.g. dicunt Aſtrologi: Tali anno in concurſu Martis cum Ioue in Libra, experti ſumus ſucceſſiſſe tot rebelliones & prælia; ergo hoc anno in ſimili eorum concurſu idem accidet. Hîc autem nulla præceſſit experientia: nunquam enim virgo pepererat, imò omnes putabant hoc eſſe ἀδύνατον, & planè impoſſibile: Ergo nullo modo ex ſtellis id præſagire potuêre Aſtrologi. Adde, ſtella hæc nullas habebat literas: literis enim ſcribendum erat: *Virgo pariet filium.* Et: *Chriſtus naſcetur, crucifigetur, reſurget, aſcendet in cælum*, &c. nullis enim notis, ſed ſolis literis ſignificari poterat tota ſeries vitæ Chriſti.

Tertiò, coniectant Aſtrologi ex horoſcopo 3.
ſiue ex concurſu ſtellarum, qui fit, dum naſcitur puer, v.g. ex aſcenſu ſtellæ Iouis, infantem, qui tunc naſcitur, fore Iouialem & hilarem: ex aſcenſu Martis, fore pugnacem: ex aſcenſu Lunæ, fore varium & mutabilem: ex aſcenſu Saturni, fore ſuſpicacem & melancholicum: quia hæ ſtellæ ad has complexiones, & ad hos effectus naturalem habent ordinem, inclinationem & influxum: ſed nulla ſtella eſt, quæ habeat ordinem vel influxum ad patranda miracula, verbi gratia, ad partum Virginis, ad Dei incarnationem: hæc enim omnem vim ſtellarum ſuperant, ac à ſola Dei omnipotentia ſupernaturali peragi queunt.

Quartò, Chriſtus eſt Dominus ſtellarum, vti 4.
& rerum omnium: ergo eis ſubdi non debet, ſed potiùs eas ſibi ſubdere.

Denique, *Aſtra inclinant, non neceſſitant.* Quare 5.
Sapiens dominabitur aſtris. Vide S. Auguſt. lib. 2. contra Fauſtum c. 5. vbi confutat Manichæos dicentes Chriſtum colligatum eſſe ſtellis, & eſſe ſub fato ſtellarum: vnde concludit: *Itaque ſtella illa quā viderunt Magi, Chriſto ſecundùm carnem nato non ad decretum dominabatur, ſed ad teſtimonium famulabatur, nec eum ſubiiciebat imperio, ſed indi-*

Digitized by Google

eabat obſequio. Et inferiùs: *Non ideò Chriſtus natus eſt, quia illa exortit, ſed ideò illa noua exorta eſt, quia Chriſtus natus eſt. Vnde ſi dici oporteret, non ſtellam Chriſto, ſed Chriſtum ſtellæ fatum fuiſſe diceremus. Ipſe quippe illi, non illa huic naſcendi attulit cauſam. Si ergo ſunt fata, quia à fando, id eſt, dicendo appellata ſunt, quoniam Chriſtus verbum Dei eſt, in quo, antequam eſſent, dicta ſunt omnia, non conſortium ſiderum fatum Chriſti eſt, ſed fatum etiam ſiderum Chriſtus eſt, qui & ipſam carnem ſub cælo creatam eâ voluntate aſſumpſit, quâ etiam cælum creauit; eâ poteſtate depoſuit & recepit, quâ etiam ſideribus imperauit.*

Secunda ſententia eſt Auctoris Imperfecti: ſtella hæc, inquit, inſignita fuit imagine pueri geſtantis crucem, quia fidei lumen oſtendit Chriſti incarnationem & crucem. Verùm hoc gratis dicitur: nulla enim hiſtoria id narrat aut teſtatur, niſi libri Sethianorum hæreticorum, de quibus mox.

Dico ergo, Magos cognouiſſe Chriſtum natum ex ſtellæ indicio; primò, quia id prophetarat

Ex oraculo Balaã, Magi in ſtella cognouerunt Chriſtum.
Num. 24. 17

Balaam, Numer. 24. 17. *Orietur,* inquit, *ſtella ex Iacob.* Magi autem fuère poſteri vel ſucceſſores Balaam. Senſus eſt ergo, q. d. vbinam eſt qui natus eſt Rex Iudæorum? vidimus enim ſtellam *eius,* quem ſcilicet ex vaticinio Balaam & Sibyllæ, indicio ſtellæ deſignandum omnes hactenus expectauimus, & iam, eâ viſâ, natum credimus.

Et ex Sibylla.
Sibyll. Eryth.

Sibyllæ enim Erythreæ hoc extat oraculum lib. 8. Orac. Sibyllin.

Diuinámque Magi ſtellam coluère recentem,
Monſtratiſque Dei præcepta ſequentibus infans
Eſt in præſepi.

Ita ex Balaam & Sibylla Magos cognouiſſe ſtellam hanc eſſe indicem Chriſti, cenſent S. Baſilius, S. Hieronymus, Origenes, S. Leo, Euſebius, Proſper, S. Cyprianus Procopius & alij, quos citaui Numer. 24 17. Hinc & Suetonius in Veſpaſiano, ac Cicero libro 2. de Diuinatione, & Oroſius lib. 6. c. 6. ſcribit communem tum fuiſſe famam, ex Iudæa proditurum Regem, qui omnibus dominaretur; quod Gentiles falsò tribuerunt Veſpaſiano. Idem tradit Chalcidius, qui licèt Gentilis & Platonicus Philoſophus, commentans in Timæum Platonis ita ſcribit: *Eſt alia* (ab Euangelio ſcilicet Matthæi) *ſanctior & venerabilior hiſtoria,*

Chalcid.

quæ perhibet de ortu ſtellæ cuiuſdam non morbos morteſque denunciantis, ſed deſcenſum Dei venerabilis ad humana conuerſationis, rerúmque mortalium gratiam: quam ſtellam cùm nocturno itinere ſuſpexiſſent Chaldæorum profectò ſapientes viri, & conſideratione rerum geſtarum ſatis exercitati, quæſiſſe dicuntur recentem Dei ortum, repertáque illa maieſtate puerili, veneratos eſſe, & vota Deo tanto conuenientia nuncupaſſe. Addit Auctor Imperfecti hîc hom. 2. ſucceſſores Balaam poſt hoc eius oraculum de ſtella, per ſingulas generationes aliquos deputaſſe, qui continuò cælum contemplarentur; vt obſeruarent ſtellæ huius ortum in monte, qui Victorialis dicebatur; ac tandem cùm Magi hi ibidem

Imperf.

eius ortũ expectarent: *Apparuit eis,* inquit, *deſcendens ſuper montem illum Victorialem, habens in ſe formam quaſi pueri paruuli, & ſuper ſe ſimilitudinem crucis: & locuta eſt eis & docuit eos, & præcepit eis, vt proficiſcerentur in Iudæam. Proficiſcentibus autem eis per biennium præcedebat ſtella, & neque eſca neque potus defecit in peris eorum. Cætera autem quæ geſta referuntur ab eis, in Euangelio compendiosè poſita ſunt.* Verùm hæc incertæ ſunt fidei, & ex Apocryphis Sethianorum libris, vt Auctor fatetur, accepta.

Melius, ex inſtinctu & reuelatione Dei.

Secundò, & potiùs id cognouerunt ex inſtinctu & reuelatione diuina: Magi enim ſecretiori cæleſtis numinis afflatu inſtincti, hanc quaſi cæli linguam, ait S. Auguſtinus ſerm. 2. de Epiphan. loquentem (natum eſſe in Iudæa Chriſtum) audiuerunt, eámque vſque ad Bethlehem & ad cunas Chriſti proſecuti ſunt. Nam, vt ait S. Leo ſerm.

S. Leo.

4. de Epiphan. *Dedit* (Deus) *aſpicientibus intellectum, qui præſtitit ſignum* (ſtellæ) *& quod fecit intelligi, fecit inquiri, & ſe inuentũdum obtulit requiſitus.* Tanta enim claritas & maieſtas fuit ſtellæ, vt diuinam eſſe, ac diuinum quid portendere Magi intelligerent, ſcilicet Deum incarnatum eſſe, vti eis ſuggerebat Spiritus ſanctus.

Denique vultus Chriſti pueri diuinus, cæleſtis lucis radium euibrabat, qui oculos & magis mentes Magorum feriebat & illuſtrabat, vt agnoſcerent infantem hunc non eſſe merum hominem, ſed verum Deum; nam, vt ait S. Hieronym. in cap. 9. Matth. *Fulgor ipſe & maieſtas diuinitatis occulta*

Hieronym.

quæ etiam in humana facie relucebat, ex primo ad ſe videntes trahere poterat aſpectu.

An ſtella fuerit ſpiritus ſanctus?

Quæres ſecundò, qualis & quanta fuerit hæc ſtella? an communis vti cæteræ, an propria & ab aliis diuerſa? Primo Auctor de mirabil. S. Script. lib. 3. cap. 40. qui extat tom. 3. S. Auguſt. cenſet ſtellam hanc fuiſſe Spiritum ſanctum, qui ſicut per columbam deſcendit in Chriſtum, ſic per ſtellam direxit Magos. Secundò, Origenes, Theophyl. S. Chryſoſtomus, & Maldonatus putant

An Angelus?

Stellam hanc fuiſſe Angelum, quia ſcilicet Angelus erat motor & quaſi auriga ſtellæ. Tertiò, alij putant fuiſſe verum nouúmque ſidus, ſimile illi quod apparuit in Caſſiopœia anno Domini 1572. Quartò, alij opinantur fuiſſe Cometam. Verùm

An Cometa?

Reſp. Noua & inuſitata fuit hæc ſtella planè differens à cæteris, eáſque ſuperans nouem priuilegiis & quaſi portentis, ad hoc ab Angelis efformata, vt Magos raperet in ſui admirationem, illíque

Stella hæc ſuperabat cæteras.

ipſam nouum quid & diuinum præſagire cognoſcerent. Primò enim ſtella hæc ſuperabat cæte- 1.
ras creatione ſiue productione, quia cæteræ crea-

Productione.

tæ ſunt quarto mundi die, Genes. 1. 14. hæc verò producta eſt ipſa nocte natiuitatis Chriſti. Noua ergo fuit & nunquam antea viſa, nec poſtea. ita S. Auguſtinus lib. 2. contra Fauſtum c. 5.

Secundò, materiâ: hæc enim in cæteris ſtellis 2.
eſt cæleſtis, in hac autem erat aërea. Angeli enim *Materiâ.*
ex aëre condenſato, ſplendorem ei indendo, illam efformarunt.

Tertiò, loco: cæteræ enim ſunt in cœlo, hæc 3.
verò erat in aëre: præibat enim Magis viam ex *Loco.*
Arabia in Iudæam.

Quartò, motu: quia cæteræ circularem ha- 4.
bent motum, hæc verò habebat rectum; rectà *Motu.*
enim ibat ex Oriente in Occidentem, puta in Bethleem.

Quintò, tempore: cæteræ enim nocte dum- 5.
taxat fulgent; per diem enim lux ſolis eas obſcu- *Tempore.*
rat: hæc verò interdiu ſplendente ſole æquè fulgebat ac noctu.

Sextò, duratione: quia cæteræ perpetuæ ſunt, 6.
hæc verò erat temporanea: tantùm enim tempo- *Duratione.*
re itineris Magorum, quod fuit tredecim dierum, durauit, & deinde euanuit.

Septimò, magnitudine: cæteræ enim maiores 7.
ſunt terrâ & Lunâ: hæc verò vtráque erat minor: *Magnitudine.*
maior tamen apparebat, quia vicina erat terræ,

&

Digitized by Google

& Magis vicinior; ſicut Luna maior apparet ſtellis fixis, quia nobis vicinior, cùm reuera iis longè ſit minor.

8. *Varietate.* Octauò, varietate: ſtella enim hæc aliquando ſe occultabat, vti fecit in Ieruſalem, aliàs verò ſe oſtendebat eratque dux viæ. Rurſum cum ambulantibus Magis ibat, cum quieſcentibus quieſcebat. Denique ſtetit ſuper domum, vbi erat puer, ibique quaſi peracto iam oſtenſionis Chriſti officio, euanuit. Nil tale habent cæteræ ſtellæ.

9. *Fulgore.* Nonò, fulgore, quo cæteras omnes ſtellas vincebat. Vnde S. Ignatius qui paulò poſt Chriſtum vixit, Epiſt.14 ad Epheſios de ſtella hac ait: *Stella* Ignat. Mar. *fulſit, exuperans omnes quotquot antè fuerant: lux enim illius erat inenarrabilis, & ſtuporem incuſſit omnibus aſpicientibus eam rei nouitas: Omnia autem reliqua aſtra vnà cum ſole & luna, chorus fuêre ſtellæ illius: ipſa verò claritate exuperabat omnes.* Prudent. Prudentius in hymno Ecclеſ. Epiphaniæ: *Stella*, ait, *quæ ſolis rotam vincit decore & lumine.* Idem S.Leo. docet S.Chryſoſt. Vnde S. Leo ſerm. 1. de Epiphan. *Tribus Magis*, inquit, *in regione Orientis ſtella noua claritatis apparuit, quæ illuſtrior cæteris pulchriórque ſideribus, in ſe intuentium oculos, animóſque conuerteret, vt confeſtim aduerteretur non eſſe otioſum, quod tam inſolitum videbatur.*

Fuit ergo hæc ſtella nouum meteorum ab Angelis ex aëre efformatum, & luce ingenti informatum, ac motum ab Angelo, perinde ac columna ignis & nubis, quæ dux Hebræorum fuit in deſerto in terram promiſſam, puta in eandem Iudæam. Ita S. Chryſoſtom. hic, S. Fulgentius ſermone de Epiphania, ſanctus Baſilius homilia de humana Chriſti generatione, D. Thom. 3. par. q.36. art. 7. ibique Suarez & alij. Imò illa columna typus fuit huius ſtellæ: quare plura eius prodigia quæ recenſui Exodi 13. 21. & Numer. 9.15. & ſeq. huic ſtellæ attribue. Verè S. Chryſoſtomus hom. 16. ex variis in Matth. locis: *Ipſe*, Chryſoſt. inquit, *aduentu tuo Magos ab Oriente vocaſti, & Euangeliſtas eos ad ſua remiſiſti*, vt ſcilicet ipſi gẽtibus euangelizarent natum eſſe Chriſtum orbis Saluatorem, ſeque eum vidiſſe & adoraſſe in Bethlehem.

Porrò ex libris quibuſdam Apocryphis, nomine Seth filij Adæ inſcriptis, multa de Magis feruntur, déque ſtella formam pueri crucem geſtãtis exprimente, &c. quæ commenta ab Hæreticis Sethianis excogitata videntur. Ita S.Epiphanius hæreſ 26. & 39.

Rurſum Gregorius Turon. ait Haymo, narrat ſtellam hanc cecidiſſe in puteum, ibique etiamnum videri, ſed non niſi a virginibus: Vnde cùm tres viri, inquit, ad eam inſpiciendam veniſſent, vnus ſolus, qui erat virgo, illam vidit, ſed cæteri duo, quia non erant virgines, illam non videruut. Verùm hæ næniæ ſunt & fabulæ, ait S. Anſelmus.

Allegoricè Chriſtus eſt ſtella. Ambroſ. Allegoricè Chriſtus eſt ſtella ſplendida & matutina, Apocal.22.v.16. Vnde S. Ambroſius in Lucam cap.2 lib. 2. *Chriſtus*, inquit, *eſt ſtella. Orietur enim ſtella ex Iacob, & exurget homo ex Iſrael. Denique vbi Chriſtus, & ſtella eſt. Ipſe enim eſt ſtella ſplendida & matutina, ſuâ igitur ipſe luce ſe ſignat.*

Et B.Virgo. Rurſum ſtella maris, id eſt, mundi huius procelloſi, quæ viã nobis per illud oſtendit & præit ad portum ſalutis, eſt B. Virgo: vnde nomen eius eſt *Maria* Hebr. מרים *Marjam*, id eſt, doctrix, ſiue magiſtra & ductrix maris. *Aſpice ſtellam, inuoca Mariam*, ait ſanctus Bernardus. Hinc & Bernard. Eccleſia eam inuocat, dicens: *Aue maris ſtella, Dei mater alma.*

Tropologicè ſtella eſt inſpiratio diuina. Tropologicè ſtella hominis fidelis primò eſt fides; ſecundò prudentia; tertiò præcepta; quartò conſilia Euangelica, ac præſertim obedientia ductúſque ſuperioris; quintò ſanctæ inſpirationes à Deo menti immiſſæ, quibus eam vocat ad actum vel ſtatum perfectiorem, v.g. ad virginitatem, ad Martyrium, &c. Vide Barradium & Adamum Sasbout hom. de ſtella. Vocat ergo te Deus ad ſanctitatem, & heroicam virtutem, ad ſtatum perfectionis, oſtendit tibi ſtellam, quæ iter præeat in cælum, Illam intuere, illam ſequere, ne ſtella hæc vocationis diuinæ à te viſa, ſed neglecta, in die iudicij coram Deo te accuſet & condemnet: *Nil ergo arduum eſt humilibus*, ait S. Leo ſerm. 5. de S.Leo. Epiphan. *nihil aſperum mitibus, & facilè omnia præcepta veniunt in effectum, quando & gratia prætendit auxilium, & obedientia mollit imperium.*

Audi S. Gregorium hom. 39. in Euang. *Ecce vocat* (nos Deus) *per ſe, vocat per Angelos, vocat per* Gregor. *Patres, vocat per Prophetas, vocat per Apoſtolos, vocat per Paſtores, vocat etiam per nos; vocat per miracula, vocat plerumque per flagella, vocat aliquando per huius mundi proſpera, vocat aliquando per aduerſa. Nemo contemnat, ne, dum vocatus excuſat, cùm voluerit, intrare non valeat. Audite quid Sapientia per Salomonem dicat: Tunc inuocabunt me,* Prouerb.1. *& non exaudiam, manè conſurgent, & non inuenient me. Hinc eſt quòd fatuæ virgines tardè venientes, clamant, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis.*

Anagogicè ſtellæ ſunt Doctores. Dan.12.3. Anagogicè, Doctores, & quicunque *ad iuſtitiam erudiunt multos, fulgebunt quaſi ſtella in perpetuas æternitates.* Daniel 12.3. Apoc 2.28. Vide ibi dicta. Quocirca S. Leo ſerm. 3. de Epiphan. in S.Leo. fine: *Quicunque*, inquit, *in Eccleſia piè viuit, & caſtè; qui ea quæ ſurſum ſunt ſapit, non quæ ſuper terram, cæleſtis quodammodo inſtar eſt luminis. Et dũ ipſe ſanctæ vitæ nitorem ſeruat, multis viam ad Dominum quaſi ſtella demonſtrat. In quo ſtudio omnes, dilectiſſimi, vobis inuicem prodeſſe debetis, vt in regno Dei, ad quod rectâ fide & bonis operibus peruenitur, ſicut lucis filij ſplendeatis.*

Denique ſtella nos inuitat & vocat ad cælum, vt per vitam cæleſtem tendamus ad feliciſſimum Angelorum, & cælitum omnium conſortium.

VIDIMVS STELLAM EIVS IN ORIENTE.] Aliqui τὸ *in Oriente* referunt ad τὸ *vidimus*, q.d. Nos in Oriente exiſtentes, vidimus ſtellam in Occidente incubantem Iudææ, vt Magi ſcirent eò ſibi eſſe eundum: Simili enim modo ſtella polaris nautis viam; & turris vel mons viatoribus oſtendit quà ſit eundum. Ita Procopius in Num. cap. 24. verſ. 17. Alij meliùs, τὸ *in Oriente* referunt ad *ſtellam*, q.d. Nos degentes in Oriente, vidimus ibidem ſtellam in Oriente fulgentem. Vtrumque eſt probabile. Primò enim ſtella hæc videtur apparuiſſe ſupra Iudæam, vt ſignificaret natum ibi eſſe Regem Iudæorum, ibique à Magis quærendum: alioqui vnde ex ea ſciuiſſent Magi Chriſtum quærendum in Iudæa potiùs quàm in Græcia, Italia, Aſſyria, Indiа? Vnde Num. 24 17. pro *orietur* Hebr. eſt דרך *darach*, id eſt, *inceſſit*, hoc eſt, incedit *ſtella ex Iacob*: deinde mox eadem ſtella apparuit in Oriente, vt Magos inde euocaret ad Chriſtum. Ita Barradius.

Aliqui putant ſtellam hæſiſſe in Oriente. Quæres, an ſtella hæc fixa manſerit, ſteteritque in Oriente, an verò inde Magos aſſiduè comitata

fuerit vſque in Iudæam? Nonnulli probabiliter cenſent eam hæſiſſe fixam in Oriente. Ita Ianſenius, Caietanus, Clarius, Barradius, Franc. Lucas. Probant primò, quia Magi aiunt: *Vidimus ſtellam eius in Oriente*, & S. Matth. verſ. 9. cùm Magi diſceſsêre è Ieruſalem, ait, *Et ecce ſtella, quam viderant in Oriente*. Secundò quia Herodes & Iudæi, ac vt videtur, cæteri homines eam non viderunt; alioqui enim eam ſecuti, cum Magis veniſſent ad Chriſtum. Tertiò, quia Magi ex prophetia Balaam ſciebant ſtellam hanc portendere Regem Iudæorum iam eſſe natum: ipſi autem ſciebant iter in Iudæam; ergo ad hoc ineundum non erat opus duce ſtella.

Probat. 1. — 2. — 3.

Verius alij cenſent, ſtellam Magos comitatam

Ex aduerſo ſtellam hanc comitatam eſſe Magos vſque in Iudæam, cenſent S. Chryſoſtomus, S. Leo, Theophyl. D. Thomas, Lyranus, Abulenſis, Suarez, Maldonatus; Pererius, Conimbricen. & Chryſologus Serm. 156. dicens: *Ambulante Mago ſtella ambulat, ſedente ſtat, dormiente excubat*. Eſtque hic communis fidelium ſenſus. Probatur primò, quia ſtella quam viderant in Oriente, poſtea apparuit in Bethlehem, ſteritque ſuper domum vbi erat puer. Ergo eò commigrauit, non aliter vtique quàm cum Magis; Niſi dicas, Magis exeuntibus è Ieruſalem, ſtellam ex oriente ſubitò ſe tranſtuliſſe in Bethlehem, vt Magis viam præiret: neſciebant enim ipſi ſtabulum, in quo erat Chriſtus. Secundò, quia iter ex Arabia in Iudæam prolixum erat, incertum, difficile. Vt igitur Magi ad illud capeſſendum animarentur, opus fuit, vt ſtella quaſi dux itet præiret. Vnde Eccleſia in hymno Eccleſ. canit: *Ibant magi quam viderant, ſtellam ſequentes præuiam*.

Chryſol. — 2. — Offic. Eccle.

Quod ergo aiunt Magi: *Vidimus ſtellam eius in Oriente*, tantùm initium viſionis ſtellæ, quod eos ad Chriſtum euocauit, ſignificant. q. d. *Vidimus*, id eſt, videre cœpimus ſtellā in Oriente, atque ex hac viſione euocati *venimus*, ſcilicet eâdem ſtellâ duce, ſecuti illam iter nobis præeuntem vſque Ieroſolymam: Sed quia ibi ſtella diſparuit, hinc adierunt Herodem & Scribas, ab eiſque ſciſcitati ſunt, vbi Chriſtus naſceretur.

Conciliatur vtraque ſententia.

Vtraque ſententia eſt probabilis, & quaſi problema, ac vtraque conciliari poteſt dicendo, quòd ſtella, quæ in Oriente luce fulſerat clariſſimâ, teſte S. Ignatio Epiſt. 14. vt feriret oculos Magorum (ideoque dicunt Magi: *Vidimus ſtellam eius in Oriente*, ſcilicet mirè fulgentem & radiantem) cùm deinde eos comitata eſt, vt viam præiret, obtecta fuerit nube, minúſque fulſerit, ita vt ſolis penè Magis eſſet conſpicua; ne ſi alij homines & gentes viderent eam ita fulgidè coruſcantem, & iter præeuntem, ad Magos concurrerent, eóſque magno agmine ſequerentur in Iudæam, itáque concitarent Herodem & Iudæos contra Chriſtum, vt eum perderent. Decebat enim planè, vt ſtella euocans Magos, monſtraret eis viam ad Chriſtum ita diſſitum & occultum. Simili modo columna ignis & nubis (quæ fuit typus huius ſtellæ) erat dux caſtrorum Hebræorum, illáque præibat, ac noctu eis præfulgebat vt ignis, per diem verò nube tegebatur, imò ipſa ex ſe ſpargebat nubem tota caſtra obumbrantem, & ab æſtu ſolis protegentem, vt dixi Exodi 13. & Numer. 9.

Quod aliqui alij præter Magos ſtellam viderint, eſt probabile: ſtella enim magna erat, clara & viſibilis Magis, cur non & aliis? quia Deus volebat toti mundo Chriſtum patefacere; ſed pauci vel nulli ſtellam cum Magis ſecuti ſunt, tùm quia eius myſterium ignorabant, tum quia curis domeſticis occupabantur. Hinc diſce, quàm neceſſaria ſit gratia potens & efficax ad quærendum Chriſtum, de qua Chriſtus Ioann. 6. 44. *Nemo* ait, *poteſt venire ad me, niſi pater meus traxerit eum*. Sic in paſſione Chriſti, eclipſis Solis viſa eſt Athenis à S. Dionyſio Areopagita, qua de cauſa ipſe conuerſus eſt à S. Paulo, cùm ipſe ab eo illius cauſam didicit, ſcilicet quòd eâdem die & horâ crucifixus & mortuus eſſet Chriſtus. Ioann. 6. 44.

Addit Franciſcus Suarez, quòd ſtella quæ in progreſſu erat terræ vicina, tantùm lucebat in locis, quæ vicina erant Magis per diem; noctu verò eleuabatur minúſque erat conſpicua, vt ait Nicephorus lib. 1. Hiſtor. c. 13.

Denique appoſitè Magi vocantur per ſtellam, quia ipſi erant Aſtrologi; vnde ſcire poterant ſtellam hanc non eſſe communem, ſed prodigioſam & diuinum quid portendere: quocirca ipſi ex nouo pulcherrimôque ſidere, ſiderum conditorem & Dominum, cui ſidera omnia famulantur, iam natum agnouerunt. Paſtores verò vocati ſunt per Angelos, quia ipſi erant fideles & probi, vtpote Iudæi, qualibus gaudent Angeli Ita S. Gregorius hom. 10. in Euang. Magi ergo fuêre primitiæ gentium, vocati ad Chriſtum per ſtellam; paſtores fuêre primitiæ Iudæorum, vocati ad Chriſtum per Angelos: vnde Eccleſia tantâ ſolennitate celebrat feſtum Epiphaniæ, quo Magi vocati Chriſtum adorarunt, quia in ipſis & per ipſos cœpit gentium vocatio & ſalus. Quocirca S. Leo ſerm. 2. de Epiphan. *Agnoſcamus*, ait, *dilectiſſimi in Magis adoratoribus Chriſti, vocationis noſtræ fideique primitias, & exultantibus animis beatæ ſpei initia celebremus. Exinde enim in æternam hæreditatem cœpimus introire*. Et S. Auguſtinus ſerm. 2. de Epiphan. qui eſt ſermo, 30. de Temp. *Illis* (Magis) inquit, *dies iſte primus illuxit, anniuerſaria nobis feſtiuitate redit. Illi erant primitiæ gentium, nos populi gentium. Nobis hoc lingua nunciauit Apoſtolorum, ſtella iſtis tanquam lingua cœlorum, & nobis iidem Apoſtoli tanquam alij cœli enarrauerunt gloriam Dei*.

Cur Epiphania tantâ ſolemnitate celebratur? — S. Leo. — Auguſt.

VERS. 3. AVDIENS AVTEM HERODES REX TVRBATVS EST, ET OMNIS IEROSOLYMA CVM ILLO.] Herodes turbatur, quia ſe regnum Iudæorum, nato iam eius vero & legitimo Rege Meſſia, perditurum metuebat, quaſi Meſſias eum eſſet regno deturbaturus. *Quid mirum ſi naſcente pietate turbatur impietas?* ait S. Auguſtinus ſerm 2. de Innoc. Turbatur Ieroſolyma, tum quia multi in ea erant fauentes Herodi, quaſi eius clientes; tum quia Scribæ & Pontifices ſuis vacantes commodis, iiſque indormientes, non cogitabant de aduentu Meſſiæ, quòd ij tranſlato iam ſceptro à Iuda natus eſſet, vti prædixerat Iacob, Geneſ. 49. 10. tum quia cæteri ſuis cupidinibus vitiiſque addicti, metuebant Meſſiam ne is illa caſtigaret. Sapienter S. Gregor. hom. 10. in Euang. *Cœli rege nato*, ait, *rex terræ turbatus eſt; quia nimirum terrena altitudo confunditur, cùm altitudo cœleſtis aperitur*; ſed in vanum & fruſtra. Nam vt ait S. Fulgentius ſerm. 1. de Epiphan. *Rex iſte non venit reges pugnando ſuperare, ſed moriendo mirabiliter ſubiugare. Nec ideo natus, vt tibi ſuccedat, ſed vt in eum mundus fideliter credat. Non capit Chriſtum regia tua.* (ait D. Leo ſerm. 4.) *nec mundi dominus poteſtatis tuæ ſceptri eſt contentus anguſtiis, Quem in Iudæa regnare non vis,*

Auguſt. — Gregor. — S. Fulgent.

vbique

Digitized by Google

vbique regnat, & felicius ipſe regnares, ſi eius imperio ſubdereris.

Herodis Aſcalonitæ ambitio effera. Porrò Herodes, quia Idumæus, in alienum Iudææ regnum per fraudem irrepſerat, hinc vt illud retineret, legitimos regni hæredes ad vnum omnes partim dolo, partim apertâ vi occidit, adeóque in vniuerſos ſæuiit, qui in regno ſibi aſſecurando obicem poſituri videbantur. Primò ergo occidit Hyrcanum legitimum regni hæredem & Pontificem, mox Ariſtobulum Hyrcani nepotē & Pontificem; tertiò Mariamnem Hyrcani filiam & ſuam vxorem; quartò Alexandram Mariamnis matrem; quintò Alexandrum & Ariſtobulum ſuos ex Mariamne filios; ſextò Antipatrum ſuum ex alia vxore filium, idque ex metu amittendi regni, quo Herodes vſque ad mortem laborauit; ideóque in timoribus, ſuſpicionibus, angoribus miſerrimam & crudeliſſimam egit vitam. Atque hæc fuit cauſa cur tot innocentes paruulos occiderit, vt nimirum inter eos Chriſtum Iudææ Regem iam natum interimeret, ne ipſe ſibi regnum auferret. Lege Ioſephum.

VERS. 4. ET CONVOCANS OMNES PRINCIPES SACERDOTVM ET SCRIBAS POPVLI SCISCITABATVR AB EIS VBI CHRISTVS NASCERETVR.] Scribas vocat literatos legiſque Doctores, qui ſacris literis, puta ſacræ Scripturæ deſcribendæ, legendæ, explicandæ vacabant: vnde alibi vocantur Legiſperiti, qualis fuit Eſdras Scriba.

VERS. 5. AT ILLI DIXERVNT EI: IN BETHLEHEM IVDÆ: SIC ENIM SCRIPTVM EST PER PROPHETAM: (Michæam cap. 5. 2.) ET TV BETHLEHEM TERRA IVDA, NEQVAQVAM MINIMA ES IN PRINCIPIBVS IVDA: EX TE ENIM EXIET DVX QVI REGAT POPVLVM MEVM ISRAEL.] Teſtimonium hoc expoſui Michææ 5. quare ibi dicta non repetam.

Tantùm aduerte triplicem hîc eſſe S. Matthæi cum Michæa Antilogiam. Prima eſt, quòd Matthæus nominat *Bethlehem*, cùm Michæas eam vocet *Ephrata*. Reſpondetur, Bethlehem erat binomia. A conditoribus enim dicta eſt Bethlehem & Ephrata, quia Ephrata fuit pater Bethlehem. 1. Paral. 4. v. 4. Et *Ephrata* Hebr. idem eſt quod *frugifera*: Idem ſignificat *Bethlehem*, id eſt, *domus panis*. Vide dicta Geneſ. 35. verſ. 16. & 19. Cauſa literalis, cur Chriſtus naſci voluerit in Bethlehem, fuit vt haberetur filius Dauidis, qui natus fuit in Bethlehem, illi promiſſus quaſi futurus Meſſias: Moralis, vt doceret nos humilitatem, ſcilicet amplecti humiles natales, humilem patriam, humilem caſam. Vnde S. Leo ſerm. 1. in Epiphan.

Cur in Bethlehem natus eſt Chriſtus?

S. Leo. *Qui formam ſerui ſuſceperat*, inquit, *Bethlehem prælegit natiuitati* (vt in illo loco obſcuro gloria ortus ſui occultaret) *Hieroſolymam paſſioni*, vt probrum crucis magis eſſet publicum. Docuit ergo nos decus abſcondere, dedecus noſtrum propalare. Docuit hîc nos ſuo exemplo ſapientiam cæleſtem & mundo paradoxam, *viam ad gloriam eſſe fugam gloriæ*. Chriſtus enim qui eſt ſtella, id eſt, lux & dux ad beatitudinem & gloriam, ſe ſuámque deitatem & dignitatem Meſſiæ abſcondit, latens in præſepio Bethlehemitico, ideóque Deus Pater illum toti mundo indicat & glorificat per ſtellam è cælo radiantem. Igitur ſi appetis veram gloriam, fuge gloriam, ambi ignominiam: Si enim ambis gloriam, perdes eam: Si contemnas, vel inuitus honoraberis. Veriſſimum enim eſt illud paradoxon: *Gloria ſequitur fugientem, ſequentem fugit, ſicut vmbra corpus. Gloriam præcedit humilitas*, ait Sapiens Prouerb. 15. 33. Deus enim humiles exaltat, & ſuperbos humiliat. Vnde Chriſtus exinaniuit & *humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen*. Philip. 2.

Via ad gloriam eſt fuga gloriæ.

Philipp. 2.

Secunda Antilogia eſt, quòd pro *nequaquam minima es*. vt habet Matth. Michæas dicat contrarium ſcilicet *paruulus*, id eſt, *minimus es*. Reſpondetur, apud Michæam tacitè aduerſatiuam particulam ex nexu ſermonis intelligi, vt & Pſal. 118. v. 141. & 157. q. d. Minima quidē es, ô Bethlehem, ô Ephrata, ſi muros, ſi ciues, ſi ædificia, ſi celebritatem ſpectes, ſed tamen nequaquam minima es, ſi Principes à te datos & in te natos, vel naſcituros ſpectes. Ex te enim natus eſt Rex Dauid, & ex te naſcetur Chriſtus Dauidis antitypus. Aliqui legunt per interrogationem in Michæa *paruulus es*? q. d. Nequaquam es minima, ſed per Chriſtum euades maxima & celeberrima. Verùm Romani Codices carent hac interrogatione.

Tertia, pro *in Principibus* Michæas habet *in millibus*. Reſp. Hebr. אלף *eleph* & Principem & mille ſignificat; ſed eòdem hîc tedit vtraque verſio. Nam *in Principibus* idem eſt, quod inter Principes, ſcilicet vrbes Iuda, vel etiam homines, hoc eſt, in prouentu hominum Principum, qui ex te prodierunt, vel prodibunt: *In millibus*, idem eſt, quòd inter ciuitates, quæ continent multa populi millia, ideóque ſunt Principes, & ipſæ ſuos habent Principes. Nam in Chiliadas, ſiue per millia familiarum diſtributus à Moſe erat populus Iſraël, quarum quæque ſuos habebat duces & principes, vt patet Exodi 18. 25. & Iudic. 6. 15.

TVNC HERODES CLAM VOCATIS MAGIS, DILIGENTER DIDICIT AB EIS TEMPVS STELLÆ, QVÆ APPARVIT EIS.] Fecit id clam, tum ad euitandos rumores, & populi, Meſſiam ſuum expectantis, murmur ac tumultus; tum vt penitiùs & fidentiùs omnes ſtellæ circumſtantias indagaret à Magis. VERS. 7.

Didicit ab eis tempus ſtellæ, vt ex eo ſciret, quo tempore natus eſſet Chriſtus, ac omnes infantes illo tempore natos occidendo, inter eos etiam Chriſtum occideret. Iam enim animo deſtinabat infanticidium, vt ſibi regnum Iudææ aſſecuraret. Vnde Arabicus vertit: *Certior factus fuit ab illis de tempore in quo apparuit eis ſtella*: *Arab.*

ET MITTENS ILLOS IN BETHLEHEM, DIXIT: ITE, ET INTERROGATE DILIGENTER DE PVERO: ET CVM INVENERITIS, RENVNCIATE MIHI, VT ET EGO VENIENS ADOREM EVM.] Vulpis hæc vulpina fuit fraus; vt enim Magos ſibi redderet obſequētes & fidos, fingit ſe velle Chriſtum adorare, cùm eum iugulare cogitaret. Sic Antoninus Caracalla vt ſolus imperaret, Getam fratrem conſortem imperij anno Chriſti 214 in ſinu matris occidit, vtque ſcelus pietate mitigaret, fratrem inter Diuos retulit, dicens: *Sit diuus, dum non ſit viuus*. Ita Spartianus in vita Getæ. Simili modo Herodes ait Magis, ſe Chriſtum adoraturum vt Deum, ſed animo deſtinat, ſe eum, vt hominem Regémque, occiſurum. VERS. 8. *Spartian.*

QVI CVM AVDISSENT REGEM ABIERVNT, (verſus Bethlehem, vbi Scribæ dixerant naſciturum Meſſiam.) ET ECCE STELLA, QVAM VIDERANT IN ORIENTE (magno ſplendore radiantē, eóſque euocantem, reſumpto ſimili ſplendore) ANTECEDEBAT EOS, VSQVE DVM VENIENS STARET SVPRA VBI ERAT PVER. Hinc apparet quòd ſtella in Oriente maiori fulgore ſplenduerit, VERS. 9.

ducit, deinde Magos comitans, fulgorem hunc temperarit, ac in Ieruſalem planè eum occultarit, tùm vt Magos cogeret adire Pontifices & Scribas, ad quærendum vbi naſceretur Chriſtus, itáq; eis innoteſceret iam natum eſſe Meſſiam; tum quia Herodes, cæterique eius aſſeclæ, vtpote impij, indigni erant, qui cæleſtem hanc ſtellam viderent: nam eâ abuſi fuiſſent ad quærendum & occidendum Chriſtum. Diſcedentibus verò è Ieruſalem Magis, rurſum ſtella apparuit & primæuâ claritate præfulſit, vt Chriſtum, qui lux, imò ſol eſt mundi, ſuo fulgore indicaret certúmque locum, puta ſtabulum, in quo ipſe natus degebat, demonſtraret, ne Magi per domos eum quærendo, diu & fruſtra oberrarent.

VERS. 10. VIDENTES AVTEM STELLAM (ita vt primitùs coruſcantem) GAVISI SVNT GAVDIO MAGNO VALDE,] id eſt, gaudio maximo. Sic enim Hebræi dicunt גדולה מאד *gedola meod*, id eſt, magno valde, vel magno nimis, id eſt, maximo, quia ex ſtella ita radiãte quaſi ex certo Meſſiæ indicio, cognouerũt eum ſibi eſſe vicinũ, ſeq; duce ſtella rectà ad eũ tẽdere.

VERS. 11. ET INTRANTES DOMVM INVENERVNT PVERVM CVM MARIA MATRE EIVS.] Hinc putant aliqui Chriſtum, cùm affluens ob deſcriptionem & cenſum turba, eo peracto, receſſiſſet, vt multæ domus in Bethlehem, hoſpitibus eſſent vacuæ, Chriſtum inquam, è ſtabulo, in quo natus erat, in honeſtam ciuis alicuius domum fuiſſe tranſlatum, ibique adoratum à Magis, quia hîc dicitur *intrantes Domum*. Ita S. Epiphanius hæreſ. 51. Maldonatus, Franc. Lucas & alij.

Quamnam domum intraſſe dicuntur hic Magi

Verùm alij paſſim cenſent domum hîc vocari locum puta ſtabulum in quo natus erat Chriſtus; de eo enim dixit verſ. 9. *dum veniens ſtaret ſuprà vbi erat puer.* Hebræi enim quemlibet locum in quo quis degit, vocant domum. Sic Pſal. 103. 17.

Pſal. 103. 17. dicitur: *Herodij domus* (id eſt nidus) *dux eſt eorum*, ſcilicet volucrum & auium. Cùm enim cenſus ab Auguſto toti populo indictus per multos dies, imò ſeptimanas & menſes ageretur, per ſingulos dies affluente aliâ & aliâ diuitum cenſendorum turbâ, B. Mariæ & Chriſto, vtpote pauperibus, nullus erat locus in diuerſorio, vſque ad diem tertiumdecimum ab ortu ſuo, idque ordinauit Deus, tum ad probandam conſtantiam Magorum, tum vt eos cæteróſque doceret Chriſti regnum ſitum eſſe in paupertate, humilitate, contemptu mundi, non in opibus, faſtu, palatiis, pompiſque huius ſæculi. Ita S. Auguſtinus Serm. 1. & 2. de Epiphan. Iuſtinus contra Triphonem, S. Chryſoſtomus, Nyſſenus, Rabanus, Euthymius, S. Bernardus, D. Thomas 3. p. q. 36. & ibidem Franc Suarez Sect. 4. qui addit: Conſtat, inquit, in ſtabulo manſiſſe Chriſtum & B. Virginem, vtpote puerperam, vſque ad Purificationem.

Vnde S. Hieronymus Epiſt. 17. ad Marcellam:

Hieronym. *Ecce*, inquit, *in hoc paruo terræ foramine cælorum Conditor natus, eſt hîc inuolutus pannis, hîc inuentus à paſtoribus, hîc adoratus à Magis.* Et S. Auguſtinus

Auguſtin. Serm. 2. de Epiphan. *In præſepi*, ait, *tunc iacebat, & Magos ab Oriente ducebat: abſcondebatur in ſtabulo, & agnoſcebatur in cælo, vt agnitus in cælo manifeſtaretur in ſtabulo.* Vtramque ſententiam conciliabis, ſi dicas in Bethlehem, vt pote vrbe paruulâ, vnum duntaxat fuiſſe hoſpitium publicum pro aduenis, cuius appendix fuerit ſtabulum pro illorum equis & iumentis: quare Magos dici ingreſſos domum ſiue diuerſorium, quia ingreſſi ſunt ſtabulum diuerſorij: Huic ſententiæ fauet quod ait Lucas: *Et non erat ei locus in diuerſorio*, vno ſcilicet communi, non pluribus. Et *Inuenerunt infantem poſitum in præſepio*, vno ſcilicet, vnus illius hoſpitij & ſtabuli.

Ioſephi hic nulla fit mentio, vel quia aberat, ieratque in vrbem vel agrum, vt cibos aliáque neceſſaria B. Virgini & Chriſto procuraret, idque Dei conſilio, ne Magi eum Chriſti eſſe patrem, Chriſtúmque ex eo more cæterorum puerorum genitum putarent: vel ſi aderat, vt curator Chriſti æquè ac ſtabuli, ſub nomine Mariæ coniugis ſuæ intelligitur. Sed hac phraſi ſignificat Matthæus ita ſe geſſiſſe B. Virginem & Ioſephum coram Magis, vt illi ex Dei inſtinctu intelligerent, Chriſtum natum ex ſola virgine per virtutem Spiritus ſancti, Ioſephum verò tantùm eſſe eorum adminiſtrum. Vnde Auctor Imperfecti: vides, ait, *vt Ioſeph ad miniſterium Mariæ erat electus.* Quocircà non dubium eſt Magos cum B. Virgine per ſe Arabicè (quia B. Virgo dono linguarũ pollebat) vel per Interpretem Hebraicè fuiſſe collocutos, ab eâque didiciſſe modum conceptionis, partus & natiuitatis Chriſti, ideóque Chriſtum vt Deum Deique filium adoraſſe, ac ei terna munera obtuliſſe, ſed maiora ab eo ſpiritualia munera in mente recepiſſe, puta illuminationes, conſolationes & ardores cæleſtes, vt pro Chriſto vſque ad fatigationem laborare, cruciari & necari optarent. Pro auro ergo, quod obtulerunt receperunt augmentũ ſapientiæ & amoris ardentis: pro thure, donum orationis & deuotionis: pro myrrha, ſtudium puræ & incorruptæ vitæ.

ET PROCIDENTES ADORAVERVNT EVM.] Arabicus: *prociderunt eum adorando*. Eraſ- Arab.
mus cenſet Magos non cognouiſſe Chriſtum eſſe Deum, ideóque non latriâ, ſed cultu ciuili eum vt Regem Iudæorum adoraſſe, id eſt, veneratos eſſe: verùm contrarium docent Patres & Interpretes, ſcilicet Magos inſtinctu Dei agnouiſſe Chriſti diuinitatem, eámque latriâ adoraſſe ideóque ei thus, quod ſoli Deo debetur, obtuliſſe. Ita S. Irenæus lib 3. c. 10. S. Leo ſerm. 1. de Epiphan. & cæteri paſſim. Vnde ſapienter S. Fulgentius ſerm. de Epiphan *Attende*, ait, *quid obtulerint, & agnoſce quid crediderint.* Hinc dies hic à Græcis vocatur *Epiphania* & *Theophania*, id eſt, Dei apparitio, quòd Chriſtus eo die Magis declaratus ſit eſſe Deus, ac vt Deus ab eis adoratus.

Latriâ Chriſtum adorarunt Magi.

Fulgent.

ET APERTIS THESAVRIS SVIS, OBTVLERVNT EI MVNERA (patria & domeſtica) AVRVM, THVS, ET MYRRHAM.] Horum enim Arabia eſt ferax, teſte Ezechiele c. 27. v. 22. & Plinio lib. 12. c. 14. ex qua veniebant Magi. Nam vetus Arabum & Orientalium fuit mos, Regem vel Principem non adire, niſi cum munere, quaſi hic ſit vectigalis honor Regi debitus, vt patet Geneſ. 43. 11. 1. Regum 10. 27. Vnde Seneca Epiſt. 17. *Reges Parthos*, ait, *non poteſt quiſquam ſalutare ſine munere.* Porrò Dei lex eſt, Exodi 23. *Non apparebis in conſpectu meo vacuus.* Denique Regina Saba pretioſa dedit munera Salomoni, & maiora ab eo recepit. 2. Paral. 9. 12. Similiter factum eſt cum Magis & Chriſto, qui verus eſt Salomon.

Seneca.

Exod. 23.

S. Bernardus in ſententiis, cenſet Magos obtuliſſe B. Virgini & Chriſto aurum, vt eorum paupertati ſuccurrerent: myrrham, ad conſolidanda infantilia Chriſti membra: thus, ad ſtabuli & animalium fœtorem abigendum. Hic ſenſus eſt humilior

humilior

humilior, & ad literæ corticē. Nam paſſim ſubti-
liùs & ſublimiùs Patres docent Magos illumina-
Auri, thuris, & myrrhæ ſymbola. tos à Spiritu ſancto, obtuliſſe aurum Chriſto
quaſi Regi Sapientiſſimo (ſapientia enim confer-
tur & præfertur auro Prouerb.8.19. *Melior*, ait,
Prou.8.19. *eſt fructus meus auro:*) thus quaſi Deo, & quaſi
ſummo Sacerdoti ac Pontifici, quà homo erat:
myrrham quaſi homini pro generis humani re-
demptione morituro, ſepeliendo, & die tertiâ
vi diuinitatis ſuæ ad immortalitatem & gloriam
æternam reſurrecturo: myrrhâ enim condiuntur
mortuorum corpora, vt maneant incorrupta;
nam myrrha cùm ſicca ſit humiditatem exſiccat,
nec ſinit gigni vermes. Ita S. Leo ſerm.1. de Epi-
S.Leo. phan. *Thus*, ait, *Deo; myrrham Homini; aurum
offerunt Regi, ſcienter diuinam humanámque na-
turam in vnitate venerantes; Quod cordibus cre-
dunt, muneribus proteſtantur.*
Ambroſ. Et S. Ambroſius lib.2. in 2. c. Lucæ: *Aurum
regi*, inquit, *thus Deo; myrrha defuncto.* Et S.
Gregor. Gregor. hom. 10. *Auro regem; thure Deum;
myrrhâ mortalem prædicant.* *Pulcherrimè*, ait S.
Hieronym. Hieronymus hic: *Iuuencus presbyter munerum ſa-
cramenta vno verſiculo comprehendit:*

*Thus, aurum, myrrham, Regique Hominique,
Deóque
Dona ferunt.*

Thuris Etymon. Hinc Grammatici thus deriuant à θυόω, id eſt,
odorem facio; aut, potius à θύω, id eſt, ſacrifico,
quod qui ſacrificabant thure vtebantur, imò prima
priſcorum ſacrificia fuêre thuris ſuffumigationes,
atque inde *thuris honores* vocātur honores diuini,
qui ſoli Deo deferuntur. Hinc rursū Saba, vbi thus
naſcitur, alludit ad σέβω, id eſt, colo, veneror, &
ad Hebr. זָבַח *Zabach*, id eſt, ſacrifico: licèt Priſcia-
nus, Varro & Seruius *tus* ſcribentes ſine aſpira-
tione, deriuent à *tundendo*, quod glebæ tundun-
tur, cum quibus fluens thus coaleſcit.

Beda in Collectaneis, cuius verba ſuperiùs re-
citaui, aſſerit primum è Magis nomine Melchio-
rem Chriſto donaſſe aurum; ſecundum nomine
Gaſparem thus; tertium nomine Balthaſarem
myrrham.

Verùm alij meliùs cenſent ſingulos terna hæc
dona Chriſto obtuliſſe: Singuli enim hiſce donis
proteſtabantur fidem ſuam in Chriſtum, ſcilicet
ſe credere Chriſtum eſſe Regem totius orbis,
ideóque aurum ei obtulêre: eumdem quoque
eſſe Deum, ideóque ei thus: ac denique moritu-
rum pro ſalute hominū, ideóque myrrham addi-
dêre: quiſque enim credebat Chriſtum eſſe Re-
gem, & Deum, & paſſibilem, paſſurúmque pro
hominibus. Ita Iuuencus, Ambroſius, Gregorius
locis iam citatis, atque hoc loco Abulenſis, Ly-
ranus, Anſelmus, Remigius, Dionyſius Car-
Gloſſa. thuſ. Barrad. & alij. Vnde Gloſſa: *Diuina*, ait,
*inſpiratione id factum eſt, ad ſignificandam in
Chriſto regiam poteſtatem* (per aurum,) *diuinam
maieſtatem* (per thus,) *& humanam mortalitatem*
(per myrrham.)

Allegoricè. Allegoricè hæc tria munera notant Chriſtum,
qui Deo Patri ſeipſum in cruce obtulit vt aurum,
dum ex aurea charitate, ſcilicet ex amore homi-
num ſeipſum immolauit; ac vt myrrham amariſ-
ſimæ paſſionis dolorum & tormentorum; atque
vt thus ſummæ religionis, ſubmiſſionis, venera-
tionis & latriæ. Vnde eâdem feriâ ſextâ, quâ
Chriſtus ſe obtulit in cruce, Magi quoque hæc
tria munera Chriſtō obtulerunt. Traditio enim
eſt Chriſtum natum eſſe die Dominico, à quo, ſi
numeres tredecim dies, incides in feriam ſextam
hebdomadæ ſequentis. Magi enim adorarunt
eum decimotertio ab ortu eius die, quo Eccleſia
eorum memoriam recolit. Ita Suarez 3. p.
quæſt. 36.

Rurſùs Chriſtus S. Trinitati trina obtulit do-
na, puta ſuam carnem, animam & diuinitatem,
æquè ac Chriſtiani eidem offerunt actus fidei,
ſpei & charitatis.

Tropologicè primò aurum eſt charitas, item ſa- *Tropologicè.*
pientia; thus eſt oratio & deuotio; myrrha mor- 1.
tificatio. Vnde S. Gregorius hom. 10. *Aurum*, Gregor.
ait, *offerimus, ſi ſapientiæ lumine ſplendemus: thus,
ſi orationis ſtudio redolemus: myrrham, ſi carnis
vitia mortificamus.* Hinc Cant. 5.14 de Chriſto
ſponſo ait Sponſa: *Manus eius tornatiles aureæ,* Cant.5.14.
plenæ hyacinthis, q. d. *Manus*, id eſt, opera
Chriſti adeò perfecta erant, ac ſi torno eſſent
elaborata. Rurſum *tornatiles*, id eſt, verſatiles &
agiles ad omne bonum: *aureæ*, quia ornatæ cha-
ritate: *plenæ hyacinthis*, quia cæleſtium amorem
ſpirantes: Aurea ergo opera charitatis, faciunt
aureas manus: quare quot opera charitatis facis,
tot quaſi aureos annulos digitis tum tuis, tum
Chriſti inſeris. *Bona* autem *opera*, ait S.Bernard.
de Conuerſ. ad Cleric. c. 15. *ſunt ſemina æterni-* Bernard.
tatis, & æternæ gloriæ. Zeuxis pictor celeber-
rimus moroſè pingebat, rogatus cauſam, dedit:
Pingo, ait, *æternitati*; ita & tu, ô fidelis, operare,
viue, pinge æternitati, vt opera tua in cælo coram
Deo, Angelis & Beatis per omnem æternitatem
reſplendeant. Porrò thus orationem denotare, &
myrrham mortificationem, patet ex Cant. 4.7. Cant.4.7.
Vadam, inquit, *ad montē myrrhæ, & ad collem thu-
ris.* Et c.1.13. *Faſciculus myrrhæ dilectus meus mi-* Et 1.13.
hi. Et c.4.14. *Odor veſtimentorum tuorum, ſicut* Et 4.14.
odor thuris, id eſt, exhalans orationem & ſuſpiria
ad Deum: *Quia in omnibus operibus ſuis orat,* Gregor.
*dum perueniendi ad cæleſtia intentione, ea, qua po-
teſt, bona operatur*, ait ibidem S. Gregor. Idem
in c.3. Cant. *Sancta anima*, inquit, *quaſi thuribu-
lum cor ſuum Deo facit.* Notanda eſt ſententia S.
Gregorij Nyſſeni: *Peccati cauſa eſt, Dei auxi-* Nyſſen.
lium per orationem non implorare.

Rurſum aurum eſt voluntaria paupertas; hæc 2.
enim ditiſſima eſt, & Deo gratiſſima præ omni
auro. Vnde Apoſtolus: *Tanquam nihil habentes* 2. Corinth.
& omnia poſſidentes. 2. Corinth.6.10. 6.10.

Thus eſt obedientia, quâ homo ſuam volun-
tatem & intellectum, imò totum ſeipſum Deo
quaſi thus in holocauſtum offert.

Myrrha eſt ieiunium, carnis mortificatio, &,
quæ inde naſcitur, caſtitas. Quocirca multi hîc
tria Religioſorum vota myſticè notari cenſent,
ſcilicet per thus votum obedientiæ; per myrrham
votum caſtitatis; per aurum votum paupertatis.

Inſuper tribus hiſce donis denotantur tria bo- 3.
norum operum genera, ſcilicet Eleemoſyna, Ora-
tio, & Ieiunium, ad quæ omnium virtutum ope-
ra referuntur Eleemoſyna enim proximum iuuat.
Oratio Deum colit & inuocat: Ieiunium homi-
nem in ſeipſo componit. Ad hæc per hæc tria,
tria, id eſt, omnia bona noſtra Deo offerimus,
ſcilicet per eleemoſynam opera, per orationem
animam, per ieiunium corpus.

Anagogicè S. Maximus hom. 3. de Epiphan. *Anagogicè.*
cenſet auro deſignari redemptionem hominum;
thure Chriſtianam religionem; myrrhâ reſurre-
ctionem: *Auro*, inquit, *oſtenditur captiuitatis* S. Maxim.
noſtra pretioſa redemptio: in thure autem & dæmo-

morum

niorum ſuperſtitio ceſſatura, & futurus veræ religionis cultus aperitur; in myrrha, qua exanima ſolent corpora conſeruari; præfiguratur carnis noſtræ reparatio, & reſurrectio mortuorum, &c.

Et responso (id eſt oraculo à Deo: χρησμοὶ enim ſunt oracula. Vox *reſponſo* innuit Magos in re ancipiti Dei lumen & Numen prius imploraſſe, ac hoc reſponſum à Deo accepiſſe) accepto in somnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reversi svnt in regionem svam.] Cyrillus Monachus in vita S. Theodoſij cœnobiarchæ, narrat Magos fugientes Herodem publicas vias & publica hoſpitia declinaſſe, ac in montibus & ſpeluncis hoſpitatos eſſe, atque in iiſdem vitam egiſſe S. Theodoſium; quia, inquit, cùm ſtatuiſſent non ingredi Ieruſalem, difficile eis fuiſſet alia via domum reuerti, ſicut etiamnum videmus eos, qui à Bethlehem tranſeunt per hanc (Ieruſalem) proficiſci, Auctor Imperfecti admirans hic fidem & conſtantiam Ma-
Imperfect. gorum, exclamat: *O fides Magorum, non contradixerunt Angelo admonenti, dicentes: Tantam viam venimus, venientes autem multitudinem ciuitatum non timuimus, regem terribilem apud illos omnino non expauimus: ſed ſtetimus, & fiducialiter, qui natus fuerat Regem, prædicauimus, & quaſi Deo munera digna obtulimus; & quaſi ſeruos latenter iubes nunc fugere, vt alià viâ venientes, aliâ redeamus: ſed fideles conſtituti, nec tunc timuerunt cognoſci, nec modò erubuerunt occultè recedere.*

Tropologicè, Herodes eſt diabolus, mundus
Tropologicè. & caro; via ad eum eſt voluptas & cupiditas: qui ergo ab eo ad Chriſtum tranſeunt, per aliam viâ crucis & mortificationis gradiantur, & in patriam ſuam, puta in paradiſum cæleſtem, reuertantur oportet. Audi Auctorem Imperfecti hom.
Imperf. 2. *Qui*, inquit, *à diabolo venit ad Deum, nunquam debet per illam viam ambulare, per quam venit ad diabolum. Veniſti per viam fornicationis, ambula de cætero per viam caſtitatis. Veniſti per viam auaritiæ, ambula de cætero per viā eleemoſynarum. Si autē per ipſam viam redieris, iterum ſub regnū Herodis vadis,*
Gregor. *& fis proditor Chriſti.* Et S. Gregor. hom. 10. *Regio noſtra*, ait, *paradiſus eſt, ad quam, Ieſu cognito, redire per viam, quâ venimus, prohibemur. A regione etenim noſtra ſuperbiendo, inobediendo, viſibilia ſequendo, cibum vetitum guſtando diſceſſimus; ſed ad eam neceſſe eſt, vt flendo, obediendo, viſibilia contemnendo, atque appetitum carnis refrænando redeamus. Per aliam ergo viam ad regionem noſtram regredimur, quoniam qui à paradiſi gaudiis per delectamenta diſceſſimus, ad hæc per lamenta reuocamur.*

Vers. 13. Qvi cvm recessissent; Ecce Angelvs Domini apparvit in somnis Ioseph, dicens: Svrge, et accipe pvervm, et matrem eivs, et fvge in Ægyptvm, et esto vbi vsqve dvm dicam tibi. Fvtvrvm est enim, vt Herodes qværat pvervm ad perdendvm evm.] Nota hæc non ſtatim contigiſſe poſt adorationem Magorum: nonnulla ergo hic ſupplenda ſunt & interſerenda ex Luca c. 2. v. 22. ſcilicet quòd poſt abitum Magorum, ſiue poſt diem 6. Ianuarij Chriſtus ductus ſit Ieroſolymam, ibique præſentatus in Templo die 2. Februarij: indéque redierit in Nazareth patriam ſuam, quæ erat in Galilæa, vt ait Lucas c. 2. v. 39. indéque tandem fugerit in Ægyptum. Ita Euthymius & Maldonatus hic, & Ammonius ac Tatianus in Harmon. Euang. licèt S. Auguſtinus & ex eo Ianſenius cenſeant Chriſtum ex Iudæa, non ex Galilæa fugiſſe in Ægyptum, ex eo quod Matthæus hic v. 22. dicat Ioſephum redeuntem ex Ægypto, cogitaſſe ire in Iudæam: ergo inquiunt, ex ea fugerat in Ægyptum. Verùm id expreſsè non dicit Matthæus ſed tantùm: *Audiens autem*, inquit, *quòd Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre ſuo, timuit illò ire.* Innuit tamen eum cogitaſſe ire in Iudæam, vt ſcilicèt adiret Ieruſalem & Templum, ibique pro felici reditu Deo gratias ageret; ſicut viris piis mos eſt, cùm in aliquem locum appellunt, vt primò adeant templum, Deóque gratias agant, & ſe ſuaque commendent, de quo plura v. 22.

Cauſa, cur in Ægyptum potiùs, quam in Aſſyriam, aliámue regionem fugerit Chriſtus, prima eſt, quòd Ægyptus Iudææ ſit vicina, erátque illo tempore ab Herode cæteriſque Tetrarchis libera, ac ob Nili riuos, quibus circundatur, & ob mare, quo alluitur, ab hoſtium incurſu ſecura. Hinc Iudæi fugientes Chaldæos & Aſſyrios, ibant in Ægyptum. *Cur Chriſtus fugit in Ægyptum? Reſp. 1.*

Secunda, quia Abraham, Iacob & Ioſeph, adeóque omnes filij Iſraël, ex quibus prognatus eſt Chriſtus, per ducentos annos habitarunt in Ægypto, indéque euocati ſunt à Deo per Moſem, quæ erat figura & typus reuocationis Chriſti ex Ægypto, iuxta illud, quod Matthæus ſubdit: *Vt adimpleretur quod dictum eſt à Domino per Prophetam* (Oſee c. 11.) *dicentem: Ex Ægypto vocaui filium meum*: præſertim quia Hebræi liberati ſunt ex Ægypto per ſanguinem Agni Paſchalis, qui typus erat Chriſti. Exodi 12. *Ne ſine illa regione pararetur ſingularis hoſtia Sacramentum, in qua primùm occiſione Agni ſalutiferum crucis ſignum, & Paſcha Domini fuerat præformatum*, ait S. Leo ſerm. 3. de Epiphan. 2. S. Leo.

Tertia, quòd Ægyptus plena erat idolis & ſuperſtitionibus. Colebat enim canem, crocodilum, felem, vitulum, arietem, hircum & quid non? Chriſtus ergo eam ingreditur, vt à ſordibus hiſce eam expurget, & Deo vero dedicet. Audi S. Leonem ſerm. 2. de Epiphan. *Tunc etiam Ægypto ſaluator illatus eſt, vt gens antiquis erroribus dedita, iam ad vicinam ſalutem per occultam gratiam ſignaretur; & quæ nondum eiecerat ab animo ſuperſtitionem, iam hoſpitio reciperet veritatem.* 3. S. Leo.

Vnde idipſum in ſenſu myſtico prophetans Iſaias c. 19. 1. *Ecce*, ait, *Dominus aſcendet ſuper nubem leuem, & ingredietur Ægyptum, & commouebuntur ſimulachra à facie eius.* Vnde reuera idola in Ægypto ad ingreſſum Chriſti corruiſſe, ſcribit ibidem S. Hieronymus, Palladius, Ruffinus, quos citaui Iſaiæ 19. 1. & 2. vt meritò hæc traditio priſca videri poſſit. *In Ægypto idola corruerunt veniēte Chriſto.* Iſai. 19. 1.

Sozomenus lib. 5. c. 20. veterem fuiſſe famam narrat, quòd Chriſto Hermopolim Vrbem Ægypti ingredienti, arbor præcelſa ſe inclinarit, eúmque vt Dominum venerata ſit. Plura alia narrantur, ſed quia ex libro Apocrypho, cuius titulus: *Infantia Saluatoris*, & ex Alcorano accepta, vt de fide ſuſpecta, & fabuloſa reiicienda videntur.

Fvtvrvm est enim, vt Herodes qværat pvervm ad perdendvm evm.] Sciebat id Angelus ex reuelatione Dei, qui ſuâ præſcientiâ, quâ infinitâ mentis ſuæ acie & vi omne verum etiam occultum & futurum, licèt contingens ac liberum, certò cognoſcit, id reuera certò futurum præuidebat. Idem per ſe Angelus coniectabat ex Herodis ingenio, & ambitione regni. Herodis ingenium ſuſpicax, crudele & ferum ita deſcribit Ioſephus lib. 1. de bello c. 19. *Timore pauidus* Fl. Ioſeph.

erat,

erat, & ad omnes ſuſpiciones excitabatur, multoſque innocentes metu, ne quem nocentium prætermitteret, in tormenta ducebat. Hinc & amicos ſibi intimos, puta, Doſitheum, Lyſimachum, Antipatrum & Coſtobarum occidit, teſte Ioſepho lib. 15. Antiq. c. 11. Idem lib. 17. Antiq. c. 10. Erat *in omnes ſæuus,* ait, *iræ ſeruus, iuris dominus.*

Vers. 14. Qvi consvrgens accepit pvervm et matrem eivs nocte, (nota hîc promptam obedientiam Ioſephi) et secessit in Ægyptvm.] vt Chriſtus eã ſuo ingreſſu ſanctificaret & benediceret. Hinc in Ægypto adeò floruit fides & ſanctitas, vt protulerit Antonios, Paulos, Macharios & plurima Eſſæorum, Monachorum & Anachoretarum, Angelicam in terris vitam æmulantium examina, vt patet ex Euſebio, Palladio, S. Hieronymo, S. Athanaſio, & vitis Patrum. Vnde

Chryſoſt. S. Chryſoſt. hîc hom. 8. ait Ægyptum à Chriſto in paradiſum eſſe conuerſam: *Non ita*, inquit, *cælum variis aſtrorum choris refulget, vt Ægyptus innumeris Monachorum ac Virginum diſtinguitur, & illuſtratur habitaculis.* Et Triſmegiſtus apud S. Auguſtinum lib. 8. de Ciuit. c. 14. *Ægyptus,* ait,

Auguſtin. *cæli imago, & totius mundi templum.*

Addit ex Brocardo & Saligniaco Adrichomius in deſcriptione terræ Sanctæ pag. 47. n. 116. in *Engaddi,* Ieſum ex Iudæa fugientem in Ægy-

Ieſus ſecum traxit balſamum in Ægyptum. ptum ſecum tranſtuliſſe balſamum. Cleopatra enim amica Antonij, inuidens Herodi Regi Iudææ tantam felicitatem, ab Antonio impetrauit facultatem transferendi frutices balſami ex Iudæa in Ægyptum, cui ipſa præerat vt Regina, teſte Ioſepho lib. 1. belli c. 13. Iuſtum fuit hoc Dei vindicis iudicium, vt quia Herodes olim Balſami poſſeſſor perſequebatur puerum Ieſum, Ieſus fugiens in Ægyptum quaſi poſt ſe traheret hortum balſami: Ieſus enim eſt verum merúmque mentis balſamum, iuxta illud: *Vnguentum effuſum nomen tuum.* Cant. 1. Addit Adrichomius: hortus hic in Ægypto irroratur à fonte paruo, vberrimè tamen fluente, in quo fama eſt, ſæpè lotũ à B. Virgine puerum Ieſum, adeóque ex eo potum ſibi & ſponſæ ſuæ ſanctum Ioſeph patauiſſe, cùm in Ægypto eſſet; atque ideo ab incolis in veneratione & cultu haberi maximo.

Porrò Anſelmus aſſerit Chriſtum in Ægypto habitaſſe in Vrbe cui nomen Heliopolis, id eſt, vrbs ſolis. Denique fuga hæc Chriſti non formidinis fuit, ſed prudentiæ & fortitudinis. Audi

Chryſolog. Chryſologũ ſerm. 150. *Sicut natus eſt Chriſtus, vt repararet hominem: ſic vt fugaces reuocaret, aufugit. Et ſi vt reuocet errantẽ ouem in montibus, ipſe errat; quomodo ipſe non fugiet, fugiẽtes populos vt reducat?* Et paulò pòſt: *Rerum,* inquit, *refugiũ fugit, auxiliũ lateſcit omnium, formidat fortitudo cunctorum, ſeſe vniuerſorum defenſio non defenſat.* Et poſt pauca: *Bellicoſius,* inquit, *miles quod in bello fugit, artis eſt, non timoris. Deus quando fugit hominem, Sacramẽti eſt, non pauoris: potens quando ſe ſubducit infirmo, inſequentem non pauet, ſed foras producit: vult enim in aperto vincere, qui publicam referre cupit ex hoſte victoriam: occultum ſe non patitur inire conflictum, qui mandare ſuum ſæculis vult triumphum.*

Tropologicè Chriſtus fugit in Ægyptum, vt doceret nos exilium contemnere, adeóque nos quaſi peregrinos & exules in terra, ad cælum quaſi ad patriam aſſiduè anhelare & contendere.

Chryſolog. Vnde Petrus Chryſologus ſerm. 115. *Chriſtus,* inquit, *fugit, vt fugas noſtras in perſecutionibus temperaret.* S. Gregor. Nazianz. Orat. 28. *Mihi,* ait, Greg. Naz.

omnis terra, & nulla terra patria eſt. Nulla terra erat Gregorio patria, quia patria illi erat cælum: omnis terra pariter eidem erat patria, quia totũ orbem pro patria ducebat. Sic Socrates rogatus, *cuias eſſet?* reſpondit, *Sum coſmopolita,* hoc eſt ciuis mundi. Idem dixit S. Baſil. teſte Nazianz. Orat. 20. Nimirum

Omne ſolum forti patria eſt, ceu piſcibus æquor.

Et erat ibi vsqve ad obitvm Herodis, Vers. 15.
vt adimpleretvr qvod dictvm est per Prophetam, dicentem: Ex Ægypto vocavi filivm mevm.] Citat Oſee c. 11. v. 2. vbi hanc prophetiam expoſui: tu lector, ſi libet, ibi notata conſule.

Tropologicè Chryſoſtomus hîc hom. 8. docet Deum Chriſti & Chriſtianorum vitam, quaſi coronam ex aduerſis & proſperis pulchrè contexere & variegare: Vidit quippe S. Ioſeph ſponſam grauidam, inquit, incidit in conturbationem maximam; ſed affuit repentè Angelus ſuſpicionem ſoluens & timorem expellens: ſubſecuta eſt læta adoratio Magorum, ſed hanc excepit perſecutio Herodis & fuga in Ægyptum.

Porrò non dubium multos Ægyptiorum viſâ ſanctitate B Virginis, & Ioſephi, atque ex crebra cum eis conuerſatione & colloquio, Deum verum cognouiſſe, coluiſſe & amaſſe. Martyrologium Romanum reditum Chriſti ex Ægypto conſignat die 7. Ianuarij: Annum alij tertium ab itu; alij quintum; alij ſeptimum, alij octauum, alij alium aſſignant. De anno ergo hîc nil ſtatui poteſt. Vide Suarez 3 p. q. 37. diſp. 17. ſect. 2.

Tvnc Herodes videns qvoniam illvsvs esset a Magis (promiſerant enim illi ſe ad illum redituros; ſed monitu Dei cognitâ eius perfidia non redierunt) iratvs est valde, et mittens occidit omnes pveros, qvi erant in Bethlehem et in omnibvs finibvs eivs.] Herodes videns Magos non redire, cogitabat eos fortè deluſos, nec inueniſſe Chriſtum, ideóque ex pudore non auſos ad ſe reuerti: at vbi audiuit ea, quæ in præſentatione Chriſti in templo die ſecunda Februarij contigerant, quomodo ſcilicet S. Simeon & Anna palàm profeſſi fuiſſent illum eſſe Meſſiam, hoc eſt, *lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis ſuæ Iſrael,* vidit ſe à Magis deluſum, ideóque excandeſcens, iram in omnes infantes euomuit. Nam, vt ait S. Vers. 16.

Chryſoſtomus: *Inextinguibilis eſt ira quam regni Zelus accendit, &c. vt fera vulnerata quicquid oculis occurrit, tanquam auctorem vulneris dilaniat.* Chryſoſt.

Immenſa regni Iudææ ſeruandi augendique cupido & ambitio, ad infanticidium tam barbarum impulit Herodem: quocirca cùm ex Scribis intelligeret inſtare tempus Meſſiæ, eò quòd iam tranſlatum eſſet ſceptrum à Iuda ad ſe alienigenam, ipſe ſibi ambiuit nomen Meſſiæ, dixitque ſe eſſe Meſſiam Iudæis promiſſum, ideóque magnificentiſſimum, inſtar Salomonis, templum eis extruxit, de quo Chriſto dixêre Iudæi: *quadraginta ſex annis ædificatum eſt templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud?* Ioan. 2. v. 20. ſed incaſſum & fruſtra nomen Meſſiæ ambiuit. Meſſias Ioan 2. 20.
enim naſciturus erat ex Iuda, ac Dauidi & Iudæis quaſi eorum filius & hæres, erat promiſſus: Herodes autem oriundus erat non ex Iudæis, ſed ex Idumæis, qui continui fuêre Iudæorum hoſtes. Id ſciens Herodes, verum Meſſiam eſſe natum, ac indicio ſtellæ Magis indicatum, huic deſtinauit

Digitized by Google

ad necem, cúmque ex ſcribis didiciſſet Meſſiam naſciturũ in Bethlehem, ſed neſciret ex qua familia & domo, hinc infantes omnes in Bethlehem occidit; ſed vide hic iuſtum iudicium Dei, quo effecit vt Herodes per hoc ipſum regnum Christo ſtabiliret, & ſibi adimeret.

Herodes parricida, in pœnam infanticidij. Nam in pœnam huius ſceleris, ipſe Herodes ſuos filios ſibi in regno ſucceſſuros occidit, ac anno eodem paulò poſt cædem infantium & Antipatri filij ſui, ipſe à vermibus corroſus & interemptus eſt paulò ante paſcha. Cùm enim ob eius crudelitatem, in eius necem coniuraſſent frater eius Pheroras & Vxor Mariamne (eiúſque pater Hyrcanus Pontifex & mater Alexandra) ac tres filij Alexander, Ariſtobulus & Antipater, hos omnes occidit, obtentá prius ab Auguſto Cæſare illos trucidandi facultate, qui tamen illam Herodis ſæuitiam falsè perſtringens: *Malim*, ait, *Herodis eſſe porcus quàm filius*, de quo mox plura. Rurſum Chriſtus infanticidium Herodis euaſit fugiendo in Ægyptum, indéque ſenſim creuit eius nomen, regnum & gloria: imò infantes ab Herode in odium Meſſiæ occiſi, ſuâ cæde teſtati ſunt iam natum eſſe Meſſiam, vtpote quem Herodes impiè quærebat ad necem; vt enim eum occideret, omnes infantes occidit. Fusè hæc omnia narrat Ioſephus lib. 15. Antiq. & ſeq.

Diabolus teneris inſidiatur. Tropologicè Herodes eſt Diabolus, qui infantes, id eſt, teneros in fide & virtute, item primas Dei inſpirationes ac bonas cogitationes, antequá roborentur accreſcant, elidere ſatagit. *Vnde ſi paruulos interficiat*, ait S. Leo ſerm. 2. de Epiphan.

S. Leo. *Ieſum ſibi videtur occidere, quod vtique facere ſine ceſſatione molitur, dum primordiis renatorum Spiritum ſanctum eripere, & quandam teneræ fidei velut infantiam tentat extinguere.*

A BIMATV ET INFRA SECVNDVM TEMPVS QVOD EXQVISIVERAT A MAGIS.] Græcè eſt Ἀπὸ διετοῦς, id eſt, *à bimatu*, vel *à bimo* poſterius hoc ſecutus Syrus cum Arabico vertit, *A filio duorum annorum*. Ægyptius: *A duobus annis & infra*. Sic & Perſicus pro *exquiſierat* Græcè eſt ἠκρίβωσεν, id eſt, *exactè ſcrutatus erat*. Vnde Noſter verſ. 7. vertit: *Diligenter didicit*.

Cur à bimatu caſi infantes? Quæres, cur à bimatu, id eſt, biennes infantes necauit: præſertim cùm multi cenſeant Herodem mox ab abitu Magorum, cùm audiſſet Chriſtum in templo præſentatum, à S. Simeone & Anna Meſſiam fuiſſe celebratum, ſub Paſcha, cùm Chriſtus tantùm eſſet trium menſium, occidiſſe infantes?

Reſp. 1. Reſpondent Ianſenius, Maldonatus, Baronius & alij, id eum feciſſe ex ingenti metu perdendi per Meſſiam regni: ex eo enim extendiſſe tempus trimeſtre nati iam Chriſti vſque ad biennium. Si obiicias, Matthæum dicere cædem hanc *à bimatu* factam, *& infra, ſecundùm tempus, quod exquiſierat à Magis*. Reſpondent, *to ſecundùm tempus, quod exquiſierat à Magis*, referendum eſſe non ad τὸ *à bimatu*, ſed ad τὸ *& infrà*, vt ſignificet Herodem cædendorum puerorũ non initium, ſed terminum duntaxat feciſſe *ſecundùm tempus quod exquiſierat a Magis*, vt ſcilicet vlterius non occideret infantes, qui intra illos tredecim dies nati erant poſt ortum ſtellæ indicantis Chriſtum iam natum, q.d. Herodes occidit infantes omnes à bimatu, quia nimis erat perſpicax & crudelis; & infra bimatum, ſecundùm tempus, quod exquiſierat à Magis, quia eos ſolos à cæde excepit, qui nati erant poſt tempus, quo Magis apparens ſtella ſignificabat eis iam natum eſſe Chriſtum: inde enim certò conſtabat neminem eorum, vtpote poſt ortum ſtellæ natum, eſſe Meſſiam, à quo ſibi Herodes metuebat; hic enim cum ortu ſtellæ iam natus erat.

Verùm vix videtur credibile Herodem adeò ambitioſum & meticuloſum, voluiſſe occidere infantes biennio ante ortum ſtellæ natos; neglexiſſe verò eos ac peperciſſe eis, qui paulò poſt ortum ſtellæ nati fuerant: æqua enim, vel maior ratio erat ſuſpicandi, præſertim Herodi timidiſſimo & ſuſpicaciſſimo, tam inter hos, quàm inter illos naſci potuiſſe Chriſtum. Vnde Herodem occidiſſe infantes tam poſt ortum ſtellæ, quàm ante eum natos cenſent Beda, Gloſſa, Dionyſius & Barradius. Et quorſum occidiſſet infantes biennio ferè ante ſtellam natos? Nulla enim ſuſpicio eſſe poterat inter eos natum eſſe Chriſtum, vtpote quem ſtella poſt biennium ſecũ natum indicabat. Quare eos occidere non tantùm inhumanum, ſed & irrationale ac ſtolidum brutúmq; fuiſſet, nec niſi ſummæ crudelitatis infamiam, & odium immane omniúmque execrationem Herodi conciliaſſet; imò omnes in illum vt tyrannum intolerandum, qui fera potiùs eſſet, quàm homo, inuolaſſent.

Dico ergo, Herodem non ſtatim nec eodem anno, quo venêre & abiêre Magi, occidiſſe infantes, ſed anno ſequenti, qui erat ſecundus à nato Chriſto, ideóque infantes bimulos occidit. *2. genuinè.*
Senſus eſt ergo, q. d. Herodes infantes necauit *à bimatu*, id eſt, qui duorum erant annorum, *& infrà*, id eſt, eos qui needum attigerant biennium, ſed vnius erant anni, vel aliquot menſium aut dierum duntaxat, hoc eſt, occidit omnes, qui intra biennium ab ortu ſtellæ nati fuerant, *ſecundùm tempus, quod exquiſierat à Magis*, iuxta quod currebat annus ſecundus ab ortu ſtellæ tunc cùm Herodes occidit infantes hoc biennio natos. Rurſum magis ſtrictè & præcisè τὸ *ſecundùm tempus*, &c. ſic accipi poſſet, q.d. Herodes biennium hoc non integrum accepit, ſed computauit à tempore, quo ſtella Magis apparuit, quod erat tempus biennij inchoati, ſed non expleti. Herodes enim occidit pueros anno ſecundo ab ortu ſtellæ & Chriſti circa Paſcha, cùm ſcilicet Chriſtus eſſet anni vnius & trium menſium; nam ab ortu ſtellæ tantùm lapſi erant quindecim menſes: quare eos non occidit, qui diu ante ortum ſtellæ ante quindecim menſes nati erant. Hoc innuit quod ἠκρίβωσεν, id eſt, exactè ſcrutatus erat tempus ſtellæ, vt illos ſolos occideret, qui ſub tempus ſtellæ nati fuerant, non autem eos, qui diu ante, vel diu poſt tempus ſtellæ nati fuerant, ne ſine cauſa plures barbarâ nimis crudelitate occideret, quàm neceſſum erat ad occidendum Chriſtum cum ſtella natum Ergo

A bimatu & infra ſecundùm tempus, quod exquiſierat à Magis, idem eſt, quòd à quindecim menſibus natos: hoc enim eſt tempus, quo orta fuit ſtella, quæ ad tredecim dies durauit, quibus Magis iter præiuit vſq; in Bethlehẽ. Herodes ergo videtur tãtùm occidiſſe infantes à quindecim mẽſibus circiter, hoc eſt, paulò ante quindecim mẽſes, vel paulò poſt quindecim menſes ſub ortum ſtellæ natos. Credebat enim cum Magis, Chriſtum ſimul cum ſtella ſui indice natum, non verò diu ante eam natum, vel diu poſt eam naſciturum: quare non curauit occidi niſi eos qui ſimul quaſi cum ſtella nati erant. Hinc colligitur τὸ *à bimatu & infrà* non copulatiuè accipiendum eſſe, ſed

copu

Digitized by Google

copularim, ſicut cùm dicimus, duo & tria ſunt quinque: omnes planetæ ſunt ſeptem; elementa ſunt quatuor, &c.

Infanticidiū contigit decimoquinto menſe à nato Chriſto.

Infanticidium hoc non tertio menſe, ſed biennio inchoato, puta decimoquinto menſe ab ortu Chriſti contigiſſe tradunt Euſebius in Chron. S. Epiphanius hæreſi 30. S. Auguſtinus ſerm. de Epiphan. Eucherius, Cedrinus, S. Anſelmus, Haymo, Hugo Victor. S. Thomas, Lyranus, Abulenſis, D. Antoninus, Dionyſ. Carthuſianus, Barradius, & alij paſſim, licèt ex his nonnulli non rectè ſeparatint vel ortum ſtellæ ab ortu Chriſti (dicentes ſtellam biennio ante natum Chriſtum apparuiſſe Magis. Ita S. Auguſtinus, Chryſoſtomus, vel ortum Chriſti & ſtellæ ab adoratione Magorum: (dicentes Magos ob longitudinem itineris, biennio poſt natum Chriſtum appuliſſe in Bethlehem ibique Chriſtum adoraſſe. Ita S. Epiphanius lib. 2. hæreſi 30. contra Ebionæos, & Auctor Imperfecti hîc) longè enim veriùs eſt ſtellam ortam ſimul cum ortu Chriſti, vt eius eſſet index, ac quaſi ſignifer & lucifer; atque Magos eodem anno, quo natus eſt Chriſtus, ſcilicet decimotertio die ab eius natiuitate, veniſſe in Bethlehem (nec enim veriſimile eſt Magos viſâ ſtellâ tam potenter à Deo vocatos & excitatos, iter hoc confeciſſe vel diſtuliſſe ad biennium, ait Franc. Suarez, Baronius & alij) ſed Herodem infanticidium hoc à ſe animo deſtinatum diſtuliſſe ad annum ſequentem ob cauſas, quas mox afferam. Hunc ſenſum exigit plana S. Matthæi narratio, ac præſertim τὸ ἀ ϐιμαιυ. Item rerum poſt adorationem Magorum factarum, ante fugam Chriſti in Ægyptum congeries, quæ non potuit paucis diebus vel menſibus peragi. Nam poſt abitum Magorum Chriſtus fuit præſentatus in templo Ieroſolymæ quadrageſimo ab ortu die, ſcilicet die ſecunda Februarij, quando Eccleſia hoc myſterium recolit per feſtum Purificationis. Inde Chriſtus reuerſus eſt in Galilæam, ac habitauit in Nazareth: ex qua tandem fugit in Ægyptum; vt patet Lucæ cap. 2. verſ. 22. & 39: quæ omnia plures hebdomadas, imò menſes exigebant.

Huic ſententiæ fauet, quod Nicephorus lib. 1. cap. 14. & Cedrenus in Compendio Hiſtor. ſcribunt S. Ioannem Baptiſtam ob hanc Herodis perſecutionem fugiſſe in deſertum, cùm eſſet bimulus, hoc eſt, cùm ageret ſecundum ætatis annum, ſed necdum eundem expleſſet: Baptiſta enim ſex menſibus ante Chriſtum natus eſt: quare in infanticidio erat menſium viginti & vnius. Vnde Nicephorus lib. 1. Hiſtor. cap. 14. ait: *Ioannes annum cum dimidio agebat, & cum matre Eliſabetha in ſpelunca quadam montana ſaluus conſeruabatur, fortaſſe Herodis ſanguinariam effugiens manum.*

Nicephor.

Rurſum quod Macrobius ait, non à bimatu, ſed *intra bimatum* infantes ab Herode eſſe occiſos: *intra bimatum* autem ſunt, qui quindecim ſunt menſium. Ad hæc Lucius Dexter in Chronico: *Anno tertio Chriſti*, inquit, *Vrbis Romæ 754. Herodes vniuerſos pueros in Bethlehemitica regione necat.* Fuit enim tertius annus ab ortu Chriſti, inchoando annum à die prima Ianuarij: hinc enim fit vt Chriſti Natiuitas, quæ contigit in Decembri anni præcedentis, tertium annum efficiat, cùm aliàs biennium integrum non fluxerit ab ortu Chriſti vſque ad infanticidium.

Luc. Dexter

Herodes diſtulit infanticidium ad biennium. Cur? Reſp. 1.

Quæres, cur Herodes diſtulit infanticidium vſque ad ſecundum annū ab ortu ſtellæ & Chriſti? Reſpondetur primò, vt ſenſim magis ſe de Chriſti ortu, perſonâ, parentibus, loco informaret: Ita Gloſſa. Rurſum, quia omnes quæſiuit modos ad vitandam crudelitatis inuidiam, vt ſolum Chriſtum poſſet inuenire & occidere, vt innuit hîc Matthæus v. 13. Ita S. Auguſtinus lib. 2. de Conſenſu Euangel. cap. 12. & Abulenſis hîc.

2. Secundò, quia vt docent Euthymius, D. Thomas, & Lyranus, Herodes ſub finem vitæ accuſatus ab Arabibus apud Auguſtum Cæſarem, eius indignationem incurrit, adeò vt Auguſtus eius legatos ſemel, iterum & tertiò ne quidem ad alloquium admiſerit, tandem tamen mira arte Herodes Cæſarem placauit, vti narrat Ioſephus lib. 17. Antiq. cap. 7. & ſeq. túmque veniam occidendi infantes, vt videtur, ab eo petiit & impetrauit, qua in re non parum culpandus eſt Auguſtus, quòd veniā hanc dederit. Ita Rupert. lib. 2. de victor. c. 2.

3. Tertiò, cædem diſtulit vt modum certum inueniret omnes infantes occidendi, ne quis à matre abſconderetur & necem euaderet. Vnde Abulenſis cenſet Herodem priùs conſcribi iuſſiſſe paruulos cum nomine & ætate cuiuſque, ac iuxta Catalogum ſingulos euocaſſe, cúmque omnes euocati ſimul eſſent congregati, omnes occidiſſe, congregati, inquam, non in vno loco, v.g. in foro Bethlehē, ſed in ſingulis eius pagis, aut vicis; vnde ad ſingulos miſit carnifices, qui quærerēt, colligerent & occiderent infantes, vti docet hîc S. Matthæus. Porrò facile id erat apud Iudæos, qui libros genealogiarum conſcribebant exactiſſimos, vt ſciretur, quòd Meſſias, quem expectabant, ex tribu Iuda foret natus, iuxta oraculum Iacob Geneſ. 48. Hinc in circunciſione cuiuſque infantis, eius nomen, diem natiuitatis, & parentes in libros hoſce referebant, ſicut modò Parochi eadem conſcribunt in Baptiſmo paruulorum.

S. Antoninus cenſet Herodem inſtituiſſe feſtum puerorū & iuſſiſſe, vt matres omnes paruulos bimulos ad ſe afferrent, quaſi præmium accepturos. Cæterùm Herodes per cædē hanc, licèt ignorans, infantes ſummo affecit beneficio, quia dum eos perdere curat, meliorem vitam eis procurat, vti docet S. Chryſoſtomus; eſto præter mentem & intentionem ſuam.

Herodes occidit filium ſuum cū infantibus.

Porrò Herodes ab Auguſto obtinuit facultatem tres ſuos filios, ſcilicet Alexandrum, Ariſtobulum & Antipatrum occidendi: vnde duos primos anteriùs necauit; Antipatrum verò paucis, puta quinque diebus ante mortem ſuam, quæ contigit ſub Paſcha anno regni eius 37. ait Ioſephus lib. 17. Antiq. cap. 10. & 11. quando & & infantes occidit. Id diſcimus ex Macrobio, qui lib. 2. Saturnal. c. 10. inter iocos Auguſti hunc recenſet: *Cùm audiſſet*, inquit, *inter pueros quos in Syria Herodes rex Iudæorum intra bimatum iuſſit interfici filium quoque eius occiſum, ait: Melius eſt Herodis porcum eſſe quàm filium*; quia Iudæi porcos nō mactabant: illorum enim velut animaliū immundorum eſus erat eis vetitus, Leuit. 11. hunc enim Herodis filium fuiſſe Antipatrum docet Ioſeph. ſi enim alius fuiſſet paruulus & bimulus, hunc vtique Herodes non occidiſſet, ſed regni ſui hæredem & ſucceſſorem iam ſenex optaſſet.

Macrob.

Sub Paſcha.

Ex dictis colligitur, infantes ab Herode occiſos fuiſſe ſub Paſcha, decimo quinto circiter mēſe ab ortu ſtellæ & Chriſti: Eccleſia tamen celebrat eorum feſtum mox à Natiuitate, quia propter Chriſtum fuēre occiſi, vt Natiuitatem Chriſti iiſdem condecoret & exornet: licèt Noſter Barradius

Digitized by Google

radius & Emmanuel Sa, illo ipſo die anno redeunte ipſos occiſos exiſtimet, quo Eccleſia eorum feſtum celebrat. Infantes ergo ab Herode occiſi ſunt, cùm Chriſtus ageret annum ætatis ſecundum in Vere & Martio; (quo tempore olim quoque mortua fuit Rachel eorum auia. Geneſ. 35. 16.) Sub idem tempus ſcilicet quinto die ante mortem ſuã mandauit Herodes occidi filium ſuum Antipatrum, quaſi ſibi ſuóque regno inſidiantem. Eodem tempore concilium magnum Iudæorum, quod *Sanedrum* dicebatur, ſuſtulit; ac plures Phariſæos quòd eum nollent Regem agnoſcere, interemit; cæteri coacti ſunt ipſi iuramentum præſtare. Ad hoc eum iuuit eius ſocer Simon Boethi filius, ab eo factus Pontifex, & fiebant hæc conſcio Quintilio Varo Syriæ Præſide, Herodis amico. Vnde omnes primores Iudæorum in carcerem conicere non eſt veritus, eóſque occidiſſet, ſi diutiùs vixiſſet. Inſtante verò ſibi morte, iuſſit ſorori ſuæ Salomæ eiúſque marito Alexæ illos omnes occidere, *vt*, inquit, *Iudæi vel inuiti cogantur lugere mortem meam, cùm ſuos occiſos lugebunt*. Verùm Salome mitior, eo mortuo primores è vinculis ſoluit, & liberos domum dimiſit. Ita Ioſephus, Ioſippus, Euſeb. & alij. Vide Ioſeph. 17. Antiq. cap. 8. & ſeq. & Euſebium lib. 1. Hiſtor. cap. 9.

Iubet occidi primates Iudæa.

Opinantur nonnulli ex Apocal. c. 14. v. 1. infantes ab Herode occiſos fuiſſe numero 144. millia: tot enim ibidem viſa ſunt à Ioanne. Verùm S. Ioannes loquitur de Virginibus, qui Antichriſti libidini & perſecutioni vſque ad mortem & martyrium reſiſtent, non verò loquitur de noſtris ab Herode occiſis: nec credibile eſt in loco tam paruo, qualis erat Bethlehem, fuiſſe 144. millia paruulorum bimulorum tempore Herodis. Veriſimilius eſt quod habent Abyſſini in ſuo Miſſæ canone, infantes ab Herode occiſos fuiſſe numero quatuordecim millia. Ita Noſter Salmeron, Franc. Lucas & Genebrardus lib. 2. Chronol. anno Chriſti tertio, qui & addit Græcos eundem numerum in ſuo Calendario exprimere. Veriſimile eſt enim Herodem ſuſpicaciſſimum iuſſiſſe carnificibus, vt locum à Scribis indicatum (puta Bethleem) æquè ac tempus ortus ſtellæ ampliarent, ideóque carnifices plures occidiſſe, quàm vel locus, vel tempus ſtellæ præcisè poſcebat, ne vllo modo Chriſtus euaderet; quanquàm adhuc in loco tam exiguo difficile ſit inuenire 14. millia infantum; Nec enim tot Romæ, Neapoli, Mediolani, aliiſque magnis in vrbibus reperiũtur.

Infantes occiſi fuêre quatuordecim millia.

Nota primò, hos infantes ab Herode in odium Chriſti occiſos verè eſſe Martyres, ac vt tales ab Eccleſia coli & feſto celebrari, idque communè eſt omnibus infantibus, qui in odium fidei trucidantur ex gratuita & liberali Dei ordinatione. Vnde ſequitur martyrium ex opere operato iuſtificare (per illud enim paruuli illi, qui necdum erant circumciſi purgabantur à peccato originali, & iuſtificabantur) ac idem operari, quod operatur Baptiſmus. Ita paſſim Patres & Doctores in 4. diſtinct. 4. imò Eccleſia tota, vt dixi. Vide S. Bernardum ſerm. de Innocentibus. Hinc Doctores tres claſſes Martyrum ſtatuunt, prima eſt eorum, qui opere ac voluntate ſunt Martyres, quales ſunt adulti, qui voluntariè mortem à tyranno pro Chriſto illatam ſuſcipiunt. Secunda eorum, qui ſolo opere ſunt Martyres, quales ſunt infantes, qui pro Chriſto occiduntur. Tertia eorum, qui ſolâ voluntate, vt qui optant martyrium, vti optabat S. Franciſcus, qui idcirco profectus eſt ad Soldanum Ægypti, ſed hic videns eum virum ſanctum, noluit eum occidere. Vnde caruit ipſe realis martyrij laureâ. Hi ergo infantes fuêre cruore lacteo lori, ait S. Cyprianus. Quocirca S. Auguſtinus ſerm. de Innoc. *O paruuli*, ait, *de veſtra corona dubitet, qui paruulis baptiſmum prodeſſe non putat*.

Sunt Martyres.

Martyrium dat gratiam ex opere operato.

Tres Martyrum claſſes.

August.

Nota ſecundò miram Dei prouidentiam, quâ primò Bethlehemitas puniuit ſtrage puerorum, eo quòd ipſi B. Virginem puerperam & puerum Ieſum hoſpitio non excepiſſent, ſed coëgiſſent ſtabulum adire, ibique parere. Secundò, quâ pueros per hanc cædem laureâ martyrij decorauit. Tertiò, quâ fecit vt Chriſtus per fugam in Ægyptum euaderet, & per cædem hanc magis orbi innoteſceret, quâ re portendebatur *Eccleſiam Dei per furorem crudelitatis* (perſequentium) *augeri*, ait S. Leo ſerm. 6. de Epiphan. *quoniam in ſupplicijs & mortibus beatorum Martyrum, qui putabantur minui numero, multiplicabantur exemplo.* Quocirca *Sanguis martyrum ſemen eſt Chriſtianorum*, vti notat Tertullianus in fine Apolog.

Mira Dei hic prouidentia.

S. Leo.

Tertullian.

Portò Chriſtus, quà homo, licèt infans, vtebatur tamen ratione: quare reuelante Verbo ſibi vnito, hanc paruulorum propter ſe ſtragem intimo pietatis affectu dolebat, eiſque & parentibus eorum compatiebatur: ſpiritu verò exultabat de eorum martyrio & gloria: quare illos quaſi aduentus ſui primitias, primáſque gratiæ ſuæ victimas Deo Patri offerebat.

Nota tertiò iuſtam in Herodem infanticidam, & quantùm in ipſo erat, Chriſticidam, Dei vindictam. Nam ipſe poſt quinque dies ab infanticidio, febri, tuſſi, dyſenteriâ, hydrope, podagrâ, phitiriaſi (morbo pediculari) putredine verendorum, aſthmate & fœtore intolerabili percuſſus, animam truculentam exhalauit, adeò, vt ipſe ſeipſum occidere conatus fuerit. Filij eius non ad regnum, ſed ad regni particulam duntaxat quaſi tetrarchæ fuêre admiſſi, & infeliciter perierunt. Tota quoque eius poſteritas licèt numeroſiſſima, intra centum annorum ſpatium, paucis demptis, conſumpta interiit, vti narrat Ioſeph. lib. 17. Antiq. c. 8. & ſequent. qui & addit omnes cenſuiſſe hanc eſſe iuſtam numinis vindictam. Sic & ex Ioſepho Euſebius lib. 1. Hiſtor. c. 8.

Dei in Herodem vindicta.

Allegoricè Infantes occiſi ab Herode ſub Paſcha quaſi agni paſchales, typus fuêre Chriſti, qui poſt 32. annos ab Herode, filio huius Herodis infanticidæ, illuſus, & à Pilato in Paſchate crucifixus, ſemetipſum quaſi Agnum & victimam Paſchalem, pro ſalute mundi Deo Patri obtulit. Audi S. Auguſtinum ſerm. 8. de ſanctis, qui eſt primus de Innocentibus: *Naſcente Chriſto luctus cœpit, non cælo ſed mundo. Indicitur matribus lamentatio, angelis exultatio, & infantibus tranſmigratio. Deus eſt, qui natus eſt; innocentes illi debentur victima, qui venit damnare mundi malitiam. Agnelli debent immolari quia agnus futurus eſt crucifigi, qui tollit peccata mundi: ſed oues vlulant matres, quia agnos perdunt ſine voce balantes. Grande martyrium, crudele ſpectaculum.*

Infantes quaſi agni paſchales.

Auguſt.

Et Prudentius in Hymno Epiphan.

Vos prima Chriſti victima,
Grex immolatorum tener,
Aram ante ipſam ſimplices,
Palmâ & coronâ luditis.

Prudent.

Iidem præluſêre & exemplum dedêre omnibus Martyribus, quolibet ſæculo pro Chriſto vſque

ad

ad mortem generoſè certaturus. Vnde S. Leo ſerm. 8. de Epiphan. *In ſtella fulgore*, ait, *Dei gratia; & in tribus viris* (Magis) *vocatio gentium;*
S.Leo. *& in Rege impio crudelitas Paganorum; & in occiſione infantium cunctorum Martyrum forma præceſſit.* Si enim infantes teneri iugulationem pro Chriſto patiuntur, quidni eandem pro eodem patiantur fideles adulti & robuſti? Quod enim cenſent aliqui vſum rationis infantibus fuiſſe acceleratum, eóſque elicuiſſe actum fidei, credendo in Chriſtum; & martyrij, ſuſcipiendo mortem pro Chriſto, temerè & friuolè dicitur. Extat tamen idipſum in ſerm. quodam de Innoc. qui S. Chryſoſtomo tribuitur; ſic enim ait: *Fiunt interea pueri ſine Magiſtro diſerti, docti ſine doctore, periti ſine eruditione. Agnoſcunt Chriſtum, prædicant Dominum, non quem perſuaſio humana docuerat, ſed quem diuinitas innocentibus inſpirabat.* Verùm falsò hic ſermo aſcribitur S. Chryſoſtomo, nam S. Chryſoſtomus hic hom. 4. diſertè contrarium aſſerit; verba eius mox ſubiiciam. Iam ſi in paruulis paſſio propter Chriſtum inuoluntaria, & vt ita dicam inuita, paruulis vtique reluctantibus, adeò accepta fuit Deo, vt illam æſtimarit martyrium, ac patientes infantes laureâ martyrij coronaret, quid faciet paſſio voluntaria, quà quis cupit, imò ambit multa pati & mori pro Chriſto?

Et flores Martyrum. Symbolicè, Pueri in vere ab Herode occiſi fuêre quaſi verni flores, è terra Bethlehemitica ſolis iuſtitiæ radiis tepefacta producti, & Chriſto Nazareno, id eſt, florido oblati. Vnde Prudentius in Hymno Epiphan. & ex eo Eccleſia in Officio:

Prudent. *Saluete, ait, flores Martyrum,*
Quos lucis ipſo in limine
Chriſti inſecutor ſuſtulit,
Ceu turbo naſcentes roſas.

Auguſtin. Et S. Auguſtinus ſerm. 2. de Innocent. *Quàm feliciter nati*, ait, *quibus in ipſo naſcendi limine æterna vita obuiam venit?* Et ſerm. 3. *Iure Innocentes dicuntur Martyrum flores, quos in medio frigore infidelitatis exortos, velut primas erumpentes Eccleſiæ gemmas, quædam pruina perſecutionis decoxit.* Et
Chryſoſt. S. Chryſoſtomus ſerm. 4. *Infantia*, ait, *paſſionis ignara palmas martyrij rapuit, & coronas. Veri iſti ſunt gratia Martyres, confitentur tacentes, neſcientes pugnant, vincunt inſcij, moriuntur inconſcij, ignari tollunt palmas, coronas rapiunt ignorantes.* Hoſce ergo paruulos Deus priùs facit quaſi triumphare, quàm viuere; prius eos coronis ornat, quàm membris.

Tropologicè. Tropologicè Chriſtus amat infantes, id eſt, paruos & humiles, taléſque euehit ad ſummam gratiam, imò ad martyrium. Hinc ipſe ait:
Matth 18. 4. *Quicumque humiliauerit ſe, ſicut paruulus iſte, hic maior eſt in regno cælorum.* Matth. 18. 4. Audi S.
S.Leo. Leonem ſerm. 7. in Epiphan. *Vnde tota, dilectiſſimi, Chriſtiana ſapientiæ diſciplina non in abundantia verbi, non in aſtutia diſputandi, neque in appetitu laudis & gloriæ, ſed in vera & voluntaria humilitate conſiſtit, quam Dominus Ieſus Chriſtus ab vtero matris vſque ad ſupplicium crucis pro omni fortitudine & elegit & docuit.* Et mox: *Amat infantiam, quam primùm ſuſcepit & animo & corpore. Amat Chriſtus infantiam humilitatis magiſtram, innocentiæ regulam, manſuetudinis formam. Amat Chriſtus infantiam, quæ maiorum dirigit mores, ad quam ſenum reducit ætates, & eos ad ſuum inclinat exemplum, quos ad regnum ſublimat æternum.* Et anteriùs: *Tota victoria Saluatoris, quæ & Diabolum ſuperauit & mundum, humilitate eſt concepta, humilitate eſt confecta.*

TVNC ADIMPLETVM EST, QVOD DICTVM EST PER IEREMIAM PROPHETAM Vers. 17.
DICENTEM: VOX IN RAMA AVDITA EST; PLORATVS ET VLVLATVS MVLTVS. RACHEL PLORANS FILIOS SVOS, ET NOLVIT CONSOLARI, QVIA NON SVNT;] quia ſcilicet occiſi ab Herode interierunt quoad corpus, nam quoad animam *erant, qui in æternitatem afferebantur*, ait S. Hilarius: locum hunc explicui Ieremiæ c. 31. v. 15. Vide ibi dicta. Ploratus hoſce matrum graphicè depingit S. Auguſtinus ſerm. 1. de Innocent. & tandem concludit: *Miſcebatur lamentatio matrum, & ad cælum* Auguſt.
tranſibat oblatio paruulorum.

Tropologicè plangit Rachel, id eſt, ouis, necem agnorum (*Rachel* enim Hebr. ſignificat *ouem*) ſed plaudunt Angeli, imò & paruuli, quia animæ paruulorum, quaſi agnorum ad ſocietatem tranſibant Angelorum. Vnde S. Auguſtinus ſerm. 3. de Innoc. *Ecce, ait, profanus hoſtis nunquam beatis paruulis tantum prodeſſe potuiſſet obſequio, quantum profuit odio.* Cauſam ſubdit: *Siquidē antè vitæ per-* Auguſt.
petuæ adepti ſunt dignitatem, quàm vſuram præſentis acciperent, &c. *quia incipientis vitæ primordiis, ipſe eis occaſus initium gloriæ dedit, qui præſentis terminū impoſuit.* Naſcendo ergo mortui ſunt mundo, & moriendo viuere cœpêre cælo. Infantibus hiſce igitur propriè competit illud S. Pauli: *Spectaculum* (Græcè θέατρον, id eſt, theatrum) *facti ſumus mun-* 1. Cor 4. 9.
do & Angelis & hominibus. 1. Corinth. 4. 9. q. d. In Circo, in Amphitheatro ab omnibus ſpectamur quaſi θηριομάχοι, gladiatoribus, beſtiis & feris obiecti.

Vbi aduerte: hoc infanticidio voluit Deus quaſi in ſcena nos docere, omnem Chriſtiani vitam à puero vſque ad mortem eſſe continuam perſecutionem, crucem & mortem; ac fortitudinem & virtutem Chriſtiani magis conſiſtere in ardua patiendo, quàm in agendo, puta in conſtanti patientia magis, quàm in pugna: Difficilius enim eſt pati, quàm agere & pugnare: *Fortia agere*, ait ille, *Vita Chriſtiani eſt pati.*
Romanum eſt; fortia pati, Chriſtianum. Chriſtus pro nobis patiens: *Corpus meum*, inquit, *dedi percutientibus, & genas meas vellentibus: faciem meam non* Iſai. 50. 6.
auerti ab increpantibus, & conſpuentibus in me. Iſaiæ 50. 6. Paruuli viciſſim pro Chriſto membra ſua dedêre lacetanda carnificibus. Idem faciat Chriſtianus, vt corpus ſuum prædæ det Deo, & pro Deo morbis, laboribus, tormentis quibuſlibet. Id fecit S. Euſebius Vercellenſis Epiſcopus, qui ad ſuos ſcribit: *Ego*, ait, *corpus meum in prædam dedi Ar-* S. Euſebius.
rianis. Vnde ab eis excarnificatus glorioſus Chriſti martyr & Homoüſij vſque ad mortem propugnator occubuit. Celebrat Eccleſia hunc fidei pugilem & heroëm die 15. Decembris. Verè S. Fulgentius de Epiphan. *Ad hoc, ait, permiſit Deus* S.Fulgent.
Herodem infantes occidere, vt illos de Herode faceret triumphare. Denique S. Cyprianus lib 4 Epiſt. 6. ad Thibarit. *Ætas, ait, necdum habilis ad pugnā,* Cyprian.
idonea extitit ad coronam. Et mox: *Filius Dei paſſus eſt, vt nos filios Dei efficeret; & filius hominis pati non vult, vt eſſe Dei Filius perſeueret?*

DEFVNCTO AVTEM HERODE, ECCE ANGELVS Vers. 19.
DOMINI APPARVIT IN SOMNIS IOSEPH IN ÆGYPTO,

DICENS: SVRGE, ET ACCIPE PVERVM ET MA- Vers. 20.
TREM EIVS, ET VADE IN TERRAM ISRAEL: DEFVNCTI SVNT ENIM, QVI QVÆREBANT ANIMAM PVERI.] De-

Quanto tẽporeChriſtus manſit in Ægypto.

functus eſt Herodes paucis diebus poſt cædem Antipatri, vt ait Ioſephus, ac conſequenter & infantum, vt liquet ex Macrobio: quare Chriſtus non videtur hæſiſſe in Ægypto vltra biennium; nam eò non iuit, niſi vno anno ante mortem Herodis, & poſt eam ſtatim Archelao Herodis filio Romam profecto, & mox inde redeunte ac regnante, rediit, vt hîc dicitur. ra Onuphrius Panuinus in Faſtis, & ante eum S.Epiphanius hæreſi 78. Nicephorus lib.1.cap.14. licèt Baronius putet Chriſtum rediiſſe ex Ægypto anno ætatis nono, Ammonius ſeptimo, Ianſenius quinto. Vide Pererium lib.11.in Danielem quæſt.5.

Qui quærebant animam pueri; puta Herodes, eiúſque filij Ariſtobulus, Alexander & Antipater, qui ambientes regnum, ideóque contra Patrem (conſequenter & contra Meſſiam, vt videtur,) coniurantes cum Scribis & Phariſæis eis fauentibus, ab Herode interfecti ſunt, teſte Ioſepho lib.17. Antiq cap 8. & ſequent.

VERS. 21. QVI CONSVRGENS, ACCEPIT PVERVM ET MATREM EIVS, ET VENIT IN TERRAM ISRAEL.

VERS. 22. AVDIENS AVTEM QVOD ARCHELAVS REGNARET (non vt Rex, ſed vt Tetrarcha) IN IVDÆA PRO HERODE PATRE SVO TIMVIT ILLO IRE: ET ADMONITVS IN SOMNIS, SECESSIT IN PARTES GALILÆÆ.] Angelus Ioſepho dixerat: *Vade in terram Iſrael.* Ioſephus Iudæam intellexit, quia hæc erat potior pars terræ Iſraël, ac in ea erat templum: illud ergo adire cogitabat, vt Deo pro felici reditu gratias ageret, præſertim, quia Dei iuſſu Maſculi omnes Hebræi ter ſingulis annis debebant adire templum. Exodi 23.17. Vnde S. Auguſtinus lib. 2. de Conſenſu Euang. cap. 9. & ex eo Gloſſa:

Auguſtin. Gloſſa.

Non determinat (Angelus) inquit, *in quam partem, vt ad dubitantem iterum reuertatur: quia vero non diſtinxerat, Ioſeph intellexit Iudæam, quæ dignior eſt pars regni: Putauit enim tali puero non niſi Ieroſolymis habitandum; Angelus vero Galilæam intellexit.*

Porrò Ioſeph ſeceſſit in Galilæam, licèt illi præeſſe ſciret Herodem Antipam, Archelai fratrem; tum quia Archelaus ambitioſior erat & ſæuior, quàm Antipas, ideóque ab Auguſto pulſus eſt in exilium; tum quia infanticidium Herodis Aſcalonitæ, qui pater erat Archelai & Antipæ, contigerat in Iudæa, puta in Bethlehem. Vnde illius memor erat Archelaus, ac facilè intellexiſſet Chriſtum reducem in Iudæam euaſiſſe infanticidium, ideóque eum ad necem reuocaſſet.

Vt hiſtoriam hanc plenè & ab ouo, vt dicitur, intelligas, nota ex Ioſepho, lib.10. Antiq cap.10. & ſequent. Mortuo Herode anno regni ſui 37. cùm duo eius filij ſuperſtites Archelaus, & Herodes & Antipas, qui Chriſtum in Paſſione veſte albâ indutum illuſit, de regni ſucceſſione inter

Hiſtoria filiorum Herodis.

ſe contenderent, Auguſtus Cæſar litem hanc decidendam commiſit Caio Cæſari, ſuo ex Iulia filia nepoti, qui litem ſic decidit, vt neutri regnum adiudicaret, ſed illud in quatuor tetrarchias diſſectum, quatuor non Regibus, ſed Tetrarchis adminiſtrandum aſſignaret; nimirum Iudæam Archelao tradidit; Galilæam Antipæ; Trachonitidem tertio eorum fratri Philippo; Abiliná Lyſaniæ, vt patet Lucæ 3. 1. Cùm ergo S.Matthæus ait, *quòd Archelaus regnaret*, intellige non vt Rex, vel vt habens titulum Regis, ſed vt Tetrarcha ſiue Toparcha, cum ſpe tamen regni & nominis regij ſi benè ſe gereret, illi datâ & promiſsâ ab Auguſto Cæſare.

Porrò Archelaus poſt nouem annos ſuæ Tetrarchiæ, ob malum regimen pulſus eſt in exilium anno 37. ab Actiaca Victoria & ſeptennio ante mortem Auguſti. Ita Ioſephus, Euſebius, Zonaras, Beda, Haymo, Abulenſis; Marianus, Scotus, Salmeron, Scaliger, Toletus, Barradius & alij.

Archelao ſuffecti Præſides Romani.

Archelao in exilium acto, Auguſtus Iudææ dedit Præſides, qui eam nomine ſuo gubernarent. Hi tres fuêre, qui ſeptem annis, ſcilicet vſque ad mortem Auguſti Iudææ præfuerunt. Primus fuit Coponius, qui ſimul cum Quirino Syriæ Præſide confiſcauit opes Archelai. Secundus M. Ambiuius. Tertius Annius Rufus. Mortuo poſt ſeptem annos Auguſto, illi ſuccedens Tiberius Cæſar, quartum Syriæ Præſidem creauit Valerium Gratum, ac poſt eum Pontium Pilatum, qui Chriſtum crucifixit. Pilato ex ordine ſucceſſêre Marcellus, Cumanus, Claudius Felix, Porcius Feſtus, Albinus, & Florus, ſub quo, anno Neronis 12. à morte Chriſti 35. cœperunt Iudæi rebellare Romanis, ac mox exciſi ſunt à Tito & Veſpaſiano; nam quinto pòſt anno die octaua Septembris Ieroſolyma capta eſt & vaſtata à Tito. Fuse hæc narrat Ioſephus.

Herodi Antipæ verò Tetrarchæ Galilææ tandem à Cæſare conceſſum fuit nomen Regis, cum diademate cæteriſque inſignibus regiis. Idem conceſſum fuit Herodi Agrippæ, qui fuit Herodis Antipæ (ex Ariſtobulo fratre, quem olim pater Herodes Aſcalonita occiderat) nepos, eiuſque filio Agrippæ iuniori, qui Rex permanſit vſque ad excidium Ieroſolymæ. Vnde horum trium in Euangeliis & Actis crebra eſt mentio. Antipas enim Ioannem Baptiſtam occidit & Chriſtum illuſit. Agrippa ſenior Iacobum Apoſtolum interemit, & S.Petrum, in vincula coniecit. Actor.12. Agrippa iunior Pauli auditor fuit & iudex. Actor.25. & ſeq.

Ex dictis lux magna SS.Matthæo & Lucæ affertur, ac imprimis clarè liquet, cur Matthæus dicat Ioſephum ſeceſſiſſe in Galilæam metu Archelai regnantis in Iudæa, ne ſcilicet ipſe æquè, vt pater eius Herodes, Chriſtum quaſi Regem Iudæorum quæreret ad necem. Rurſum, cur Chriſtus nonniſi duodennis aſcenderit in Iudæam ad templum, quia ſcilicet iam Archelaus a Cæſare priuatus erat tetrarchia Iudææ, & pulſus in exilium. In Archelao autem deſiit Herodis ſtirps in Iudæa regnare, à quo metuendum erat Chriſto, illíque ſucceſſêre Præſides Romani, à quibus nil Chriſto erat timendum, vtpote qui Chriſtum non norant, imò nec nomen eius audierant.

ET VENIENS HABITAVIT IN CIVITATE QVÆ VOCATVR NAZARETH, VT ADIMPLERETVR QVOD DICTVM EST PER PROPHETAS, QVONIAM NAZARÆVS (S. Marcus Latinos imitatus c.1.24. habet Ναζαρηνὸς, cæteri verò Euangeliſtæ ſcribunt Ναζωραῖος,) VOCABITVR.] Nazareth vrbem ita ex S.Hieronymo, Euſebio, Borchardo, Saligniaco & aliis deſcribit Adrichomius in deſcript. terræ Sanctæ pag.241. num.73. VERS. 23.

Nazareth qualis? Adrichom.

Nazareth, inquit, *quod interpretatur flos, pulchra ac florens Galilææ ciuitas eſt, Capharnaum vrbi ſubiacens, ædificata ſuper montem, quem corona inſtar ambit, duabus leucis à monte Tabor, trium autem dierum itinere ab Ieruſalem diſtans. Hic beata Maria, candens flos virginum, nata eſt. Hic Chriſtus Dominus noſter & ſaluator gloria & corona noſtra, vt flos campi (inquit Hieronymus) naſceretur in flore virtutum, conceptus & educatus eſt, ac viginti quatuor annis habitauit. Vnde & ciuitas hæc, ciuitas ſua & patria ſua,*

ſua, ipſe verò Nazarenus, ſeu Nazaræus & Galilæus appellatus eſt. Sed & nos qui nunc à Chriſto Chriſtiani, apud veteres quaſi opprobrio à Nazaræo Nazaræi, & à Galilæo Galilæi dicebamur.

Raban.

Porrò *Galilæa*, ait Rabanus *interpretatur tranſmigratio; Nazareth flos: quo enim ardentiùs Eccleſia ad cæleſtia tranſmigrat, eò magis virtutum flore abundat.*

Vt adimpleretur quod dictum eſt per Prophetas; quoniam(id eſt *quod*) *Nazaræus vocabitur*; quia Chriſtus à Nazareth, vbi conceptus & educatus fuit, cognominatus eſt Nazaræus vel vt habet Marcus, Nazarenus. Porrò vox *Nazareth* non nominatur in toto veteri Teſtamento, vnde neſcimus, an per literam ז *zain* an per צ *tſade* ſcripta fuerit. Si per *zain* ſcribatur, Hebr. idem eſt, quòd ſanctificata, ſeparata, conſecrata: Si per *tſade*, idem eſt, quòd florida vel cuſtodita.

Chriſtus dictus Nazarenus, Vnde? Reſp. 1.

Quæres, à quo Propheta, vbi, & cur Chriſtus vocatus ſit Nazarenus? Varij varia afferunt. Duo ſunt veriſimiliora.

Primùm, quòd Chriſtus dictus ſit Nazaræus, Hebr. נָזִיר *nazir* vel *nozeri* per literam *zain*, id eſt, ſeparatus, ſanctus, conſecratus, coronatus, religioſus; quia Chriſtus, quà homo, ſeparatus ab omni alia re, hypoſtaticè totus fuit vnitus Verbo; radix enim נָזַר *nazar* ſignificat ſeparare, conſecrare, coronare. Vnde Religioſi veteris legis, qui ſe à vino & ſæculo ſeparabant ac Deo conſecrabant, vocabantur Nazaræi, vt patet Num. 6.2. & ſeq. Vide ibi dicta; Chriſtum autem fore ſanctum & Deo conſecratum, omnes Prophetæ

Dan 9 24.

prædixerunt ac imprimis Daniel c.9.24. *vngetur*, ait, *Sanctus ſanctorum*, ſcilicet Chriſtus, & ſic Samſon, qui Chriſti typus extitit, fuit Nazaræus. Iudic. 13.7. æquè ac Ioſeph Geneſ.49.2. Sicut enim Ioſeph poſt carcerem factus eſt princeps Ægypti; Sic Chriſtus poſt mortem factus eſt princeps mundi. Ita S. Ambroſius & Rupertus quos citaui Geneſ.49.2. Verum tamen eſt, quòd hi Nazaræi Græcè vocantur Ναζαραῖοι per α, Chriſtus verò vbique vocatur Ναζωραῖος per ω, vt diſtinguatur à Nazaræis, quòd ipſe non ex voto vt illi, ſed ex patria Nazareth dictus ſit *Nazaræus*. Chriſtus enim bibit vinum, quod vetitum erat Nazaræis ex voto. Ita S. Hieronymus hic & Euſebius lib.7. de Demonſtr. cap.2 demonſtr. 5. vbi citat illud Leuit.21.12: de Pontifice Aaronico, qui typus erat Chriſti, dictum: *Nec egredietur de ſanctis, quia oleum ſanctæ vnctionis Dei ſui ſuper eum*. Pro *ſancta* Hebr. eſt נֵזֶר *nezer*, id eſt, conſecratio, vel ſanctificatio olei vnctionis Dei ſui ſuper eum eſt: ſic & Leo Caſtrius in cap.11. Iſaïæ v.1. & ſeq Index vocum Hebr. qui Bibliis in fine affigi ſolet, ac Paulus Burgenſis hîc, qui propriè hîc citari putat illud Pſalm.131.18. *Super ipſum autem efflorebit ſanctificatio mea*, Hebr. נִזְרוֹ *nizri*, quod S. Hieronymus vertit *diadema eius*. Vnde & lamina aurea tiaræ Pontificis affixa, cui inſculptum erat *ſanctitas Domino*, vocatur נֵזֶר *nezer*, id eſt, corona vel diadema ſanctitatis. Exodi 29.6. eratque typus, imò index Chriſti Nazaræi, ſancti & coronati. Quare huc alludens Apoſt. Hebr.2.9. *Videmus*, ait, *Ieſum propter honorem paſſionis gloria & honore coronatum*. Vide dicta ibidem v.9. & v.10. Audi Euſebium: *Nazer, inquit, Septuaginta vertunt ſanctum. Aquila: Separatio. Symmach. intactum. Itaque ex his Nazaræum nomen ſignificabit aut ſanctum, aut ſegregatum, aut intactum. At verò priſci quidem ſacerdotes cum oleo comparato, quod apud Moſem Nazer appellatur, vngerentur, ex deriuatione à Nazer vocabantur Nazaræi. Sed Saluator & Dominus noſter ſuapte natura in ſe habens & ſanctum & intactum & ſeparatum, neque alicuius indigens humana vnctionis, tamen Nazaræi appellationem apud homines obtinuit, non quod ab oleo, quod Nazer vocaretur, Nazaræus extiterit; ſed quod quamuis natura quidem talis eſſet, tamen à Ciuitate Nazareth apud homines Nazaræus vocatus ſit, vbi apud ſuos, quà homo erat, parentes puerilem educationem obtinuit*. Chriſtus ergo fuit Nazaræus, id eſt, à cæteris hominibus ſegregatus, ſanctificatus, conſecratus & coronatus ſummus mundi Pontifex, Legiſlator, Doctor, Redemptor & Sanctificator.

Leuit.21.12 · Pſ 131.18. · Hebr 2.9. · Euſeb.

Huic ſententiæ fauet character: Nam vbique Euangeliſtæ *Nazaræus* vel *Nazarenus* ſcribũt per literam z, quæ eſt in Hebr. *nezer* & *nazir*. Si enim Nazarenus deriuaretur à נֵצֶר *neſer* per tſade, vt ſignificet *floridum*, ſcribi deberet *Nazarenus* per literam ſ. Nam in omnibus aliis nominibus litera Hebræa צ *tſade* transfertur per literam ſ, vt patet in Boſra, Aſor (de qua Ioſue c.11. & 15. quam aliqui putant eſſe Nazareth) Melchiſedech, Sabaoth, Sion, Sephora, Sadoch, Sadducæi. Ex aduerſo ז *zain* Hebr. ſemper transfertur in *zetha*, vt patet in Zare, Zabulon, Zacharias, Beelzebub &c.

Adde, dignius, eſt Chriſtum vocari Nazaræum per *zain*, id eſt, ſanctum, quàm Naſarenum per *tſade*, id eſt floridum; nam נֵזֶר *nezer*, id eſt, ſanctitas, conſecratio & corona Chriſti, quà homo eſt, fuit vnio hypoſtatica, vel potiùs ipſa Verbi diuinitas, quæ humanitatem Chriſti totam coronauit, ſanctificauit ſibique ſeparauit, vniuit & conſecrauit. Denique fauet huic ſententiæ, quòd S. Matthæus dicat: *quod dictum eſt per Prophetas*, non *per Prophetam*, quo *oſtendit ſe non verba vnius Scripturæ ſed multarum ſenſum dediſſe*, ait S. Hieronymus quia ſcilicet multæ Scripturæ dicunt Chriſtum fore ſanctum per Antonomaſiam. Hieronym.

Secundò, alij paſſim cenſent quòd Chriſtus dicatur Naſarenus à נֵצֶר *neſer* per *tſade*, q.d. floridus à flore, aut potiùs germinans à germine: 2.
neſer enim Theodotion & Aquila teſte S. Hieronymo in Iſaiæ 11. 2. verterunt *germen*. Hoc enim nomine propriè vocatur Chriſtus Iſaïæ 11. 2. *Et* Iſai.11.2.
flos, inquit, *de radice eius aſcendet*: vbi pro *flos* Hebr. eſt נֵצֶר *neſer* per *tſade*. Nazaræus ergo idem eſt, quòd floridus aut germinans, ſuccreſcénſque in magnam & glorioſam arborem, pretioſos multóſque fructus producentem.

Ratio, eſt prima, quia alibi Chriſtus vocatur Prob. 1.
צֶמַח *tſemach*, id eſt, *germen*, quod noſter vertit *oriens*, ſcilicet germinans è terra. Zachar. 6. 12. & c. 3. v. 8. quia ſcilicet Chriſtus de Virgine vt germen de terra impollutum, & ab omni labe peccati purum, omni virtute virens effloruit, ac ſuauitatem odoris ſui & famæ longè latéque ſparſit. Vnde S. Ambr. lib. 2. de ſpiritu ſancto c. 5. *Flos*, ait, Ambroſ.
auulſus odorem non amittit, contritus accumulat: Sic & Chriſtus in paſſione contritus & occiſus, vim ſuæ diuinitatis & gratiæ magis oſtendit.

Secunda ratio eſt, quòd in Titulo crucis Chri- 2.
ſti, qui Romæ ſeruatur & oſtenditur in Baſilica Sanctæ Crucis in Ieruſalem, נָצְרִי *notſeri*, ſcribatur per *tſade*, non per *zain*, ait oculatus teſtis Pagninus in Explicat. vocum Hebr. in voce *Nazareth* & *Nazarenus*. Sic & Syrus cũ Arabico *Nazarenus* ſcribit per *tſade*, & Rabbini moderni à Chri-

ſto *noſeri* , id eſt, Nazareno Chriſtianos vocant *notſerim* per tſade , id eſt, Nazarenos. Vnde præciſè ſcribendum fuiſſet Naſarenus per ſ, non Nazarenus per z;ſed quia litera *tſade* Hebræis ſono eſt duplex,valétque,ds vel ts æquè ac idem valet apud Græcos & Latinos litera *zeta*,hinc per eam ſcripſêre Nazarenus. Vidi & ego ſæpius titulum S.Crucis Chriſti Romæ, & ſtudioſè inſpexi , ſed literas ita exeſas vidi,vt diſcernere nequiuerim,an Nazarenus in Hebræo ſcriberetur per *tſade* an per *zain* , imò potius per *zain* quàm per *tſade* ſcribi videretur Formam huius tituli exactè in imagine expictam impreſſit Iacobus Boſius lib.1.de Cruce triumphante cap. 11. inſpice illam & ita vt dixi, eſſe cenſebis. Adde titulum hunc fuiſſe conſcriptum à Pilato Præſide Romano , eiúſque miniſtris Romanis qui parum Hebraicè periti , neſciebant an Chriſtus diceretur Nazarenus per *tſade*,an per *zain* , aut certè non curabant haſce literas diſtinguere, cùm quaſi eiuſdem ſint ſoni. Porrò Nazarenum per *tſade* ſcribunt,explicántque *floridum* Rabanus , Lyranus , Abulenſis , Pagninus , Ianſenius , Caietanus, Barradius , Franciſcus Lucas, Salmeron;ſed multi ex his ſecuti ſunt Pagninum, illique quaſi oculato teſti, dicenti in cruce Chriſti *noſeri* ſcribi per *tſade* , crediderunt.

Conciliatio vtriuſque ſententia. Verùm vtraque ſententia conciliari & coniungi poteſt , ſi dicas Chriſtum Nazarenum dici, ſi literas præciſè ſpectes,à נזר *nezer* per *zain*,id eſt, Sanctitas , conſecratio , corona ; alludere tamen ad נצר *neſer* per *tſade* , id eſt , germen , flos ; quia hæ duæ literæ *tſade* & *zain*,vti charactere , ita & ſono ſūt vicinæ,& inter ſe,ac cū aliis quas includunt , ſubinde commutantur , vt patet in coniugatione Hitpaël. Vide Grammaticam Hebræam Bellarmini & aliorum. Quocirca vtrumque coniunxit Pſaltes Pſal.131.18. dicens:*ſuper ipſum autem efflorebit* (ecce *Nazarenus* , id eſt , floridus) *ſanctificatio mea* , ecce, *nezer*,id eſt,Sanctitas. Sic &S.Hieronymus hîc:*Nazaræus*,ait,*ſanctus interpretatur.Sanctum autem Dominum futurum* ,*omnis ſcriptura cōmemorat. Poſſumus & aliter dicere, quòd etiam eiſdem verbis iuxta Hebraicam veritatem in Eſaia ſcriptum ſit : Exiet virga de radice Ieſſe , & Nazaræus de radice eius conſcendet.* Denique vt literis , ita & ſenſu hæc duo nomina ſibi mutuò cognata ſunt : qui enim eſt Nazarenus, id eſt, ſeparatus à terrenis voluptatibus , hic vtique eſt naſaræus , id eſt, floridus virtutibus. Hinc nonnulli Græcum ἅγιος , id eſt, *Sanctus* deriuant ab α priuatiuo & γῆ , id eſt,terra, q.d.ſine terra;qui enim à terra ſemotus cæleſtia ambit, hic cæleſtis eſt & ſanctus.

Pſal.131,18.

Hieronym.

Porrò Matthæus hoc addit, quia Nazareth oppidum erat exile & vile : hinc Nazareni nomen pariter Iudæis & gentibus videbatur vile & exile, imò ob illud multi abſterrebantur à Chriſto , ne crederent ipſum eſſe Meſſiam. Vnde Nathanaël ad Philippum indicantem ei Chriſtum à Nazareth : *A Nazareth*,inquit, *poteſt aliquid boni eſſe?* Ioann. 1. 46. & Iulianus Apoſtata Chriſtum per contemptum vocabat Galilæum & Nazarenum (Nazareth enim erat in inferiori Galilæa) adeóque

Iulianus Apoſtata.

telo cæleſti à Chriſto percuſſus moriénſq; : *Viciſti* ait,*Galilae viciſti*. Contrarium ergo hîc oſtendit Matthæus ſcilicet Nazareni nomen glorioſum eſſe vtpote à Prophetis ante tot ſæcula prænunciatum & Chriſto attributum.

Senſus igitur eſt,q d.Licèt in Bethlehem natus ſit Chriſtus , tamen in Nazareth conceptus & educatus eſt, ſcilicet in vrbe paruâ & obſcurâ, vt ibi facilius Herodem infanticidam eiúſque poſtetos latere poſſet , útque nobis daret exemplum humilitatis , & contemptus pomparum mundi. Vnde à Nazareth vrbe dictus eſt Nazarenus ; ſed ita vt non tantùm nomen Nazareni , ſed & res, puta ſanctitas nomine Nazareni ſignificata , illi conueniat,atque vt hoc ſignificaretur,Deus Chriſtum voluit concipi & educari in Nazareth:Itáq; reipſa impletum eſt,quod Iſaias & prophetæ de eo prædixerunt,ſcilicet quod Chriſtus *nazir*, id eſt, *Nazaræus*, id eſt, *Sanctus*;ac *noſeri*,id eſt, *Naſaræus*, id eſt, *floridus* omni virtute & gratiâ vti redera erit , ſic & vocabitur : ac conſequenter Nazareni nomen , quod Iudæi & alij probro dederunt Chriſto & Chriſtianis, illuſtre eſt , imò nota & index veri Meſſiæ ; hoc enim titulo Meſſiam indicarunt & inſignierunt Prophetæ. Porrò Nazareni cognomen primi Chriſto dederunt Dæmones Lucæ 4 34.Marci 1.24.deinde turbæ, Marci 10.47.Lucæ 18.37.

Nazareni nomen illuſtre.

Tropologicè Nazaræi ſunt Religioſi. Tropologicè Chriſtus Nazarenus , id eſt , ſeparatus à mundo & conſecratus Deo , ideóque omni virtute florens, origo, pater & princeps fuit Nazaræorum ; id eſt, Religioſorum , qui mundum ſpernentes , totos ſe Deo dicant , vt virtutibus effloreſcant , iuxta illud Thren. 4. 7. *Candidiores Nazaræi , eius niue, nitidiores lacte,rubicundiores ebore antiquo , ſapphiro pulchriores.* Vide dicta ibidem,& Numer.6. Vide & noſtrum Hieron. Platum lib.2.de bono ſtatus Relig.cap.19. Thren.4.7.

Nazarenus id eſt cuſtos. Addit Salmeron : *Nazarenus* idem eſt quod *Samaritanus* , ide eſt, *cuſtos* (נצר *natſar* enim eſt ſeruare, cuſtodire)ſcilicet hominum , vel *cuſtoditus* ; ſcilicet deitate , iuxta illud Iob. 7. *Quid faciam tibi ô cuſtos hominum ?* Et Pſalm.120. *Non dormitabit , neque dormiet , qui cuſtodit Iſrael.* Sic & Franc.Lucas : *Nazarenus*,inquit,*eſt cuſtos, ſeruator , defenſor.* In Nazareth ergo beata Virgo repræſentatur , ex qua Chriſtus Nazarenus natus eſt , quia ipſa cuſtodita fuit ab originali peccato, à pudore conceptus , ab onere ventris , à corruptione & dolore partus, à moleſta viri ſubiectione in vita,& ab incineratione in morte.Corpus enim Virginis poſt mortem non fuit reſolutum in cineres, vti fuit in cæteris hominum corporibus , ſed in cælos cum anima aſſumptum ad gloriam. Ita Salmeron. Hæc vera ſunt, ſed magis ſymbolica, quàm literalia.

Iob.7.

Pſal.120.

Fr. Lucas.

Minùs rectè Iſidorus Clarius per Prophetas accipit interpretes S.Scripturæ puta Scribas & Phariſæos , qui ex Iſaiæ 11.verſ.1.intellexerunt,& dixerunt Chriſtum fore *neſer* & *Nazarenum*,id eſt, florem & floridum , ideóque aptè patriam eius vocatam eſſe Nazareth,id eſt,florem,eo quòd ipſa florem hunc,ſcilicet Chriſtum,eſſet productura.

CAPVT

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS.

Prædicat Ioannes Baptiſta pœnitentiam, vt per eam homines præparet ad Chriſtum, Chriſtique gratiam. Vnde verſ. 13. Chriſtum baptizat, quando Spiritus ſanctus in eum ſpecie columbæ deſcendens, & vox patris: Hic eſt filius meus dilectus, *ipſum eſſe Meſsiam toti orbi declarauit.*

VERS. 1. IN diebus autem illis venit Ioannes Baptiſta prædicans in deſerto
Iudææ, 2. & dicens: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim
regnum cælorum. 3. Hic eſt qui dictus eſt per Iſaïam prophetam,
dicentem: Vox clamantis in deſerto: Parate viam Domini, rectas
facite ſemitas eius. 4. Ipſe autem Ioannes habebat veſtimentum
de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ſuos: eſca autem eius erat
locuſtæ & mel ſylueſtre. 5. Tunc exibat ad eum Ieroſolyma & omnis Iudæa, &
omnis regio circa Iordanem: 6. Et baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes
peccata ſua. 7. Videns autem multos Phariſæorum & Sadducæorum venientes
ad baptiſmum ſuum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira? 8. Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ. 9. Et ne
velitis dicere intra vos: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis quoniam potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. 10. Iam enim ſecuris ad
radicem arborum poſita eſt. Omnis ergo arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. 11. Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam: qui autem poſt me venturus eſt, fortior me eſt, cuius non ſum dignus calceamenta portare, ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto & igni. 12. Cuius
ventilabrum in manu ſua, & permundabit aream ſuam, & congregabit triticum ſuum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili. 13. Tunc
venit Ieſus à Galilæa in Iordanem, ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo.
14. Ioannes autem prohibebat eum, dicens, Ego à te debeo baptizari, & tu venis
ad me? 15. Reſpondens autem Ieſus, dixit ei: Sine modò, ſic enim decet nos
implere omnem iuſtitiam. Tunc dimiſit eum. 16. Baptizatus autem Ieſus confeſtim aſcendit de aqua, & ecce aperti ſunt ei cæli: & vidit Spiritum Dei deſcendentem ſicut columbam, & venientem ſuper ſe. 17. Et ecce vox de cælis
dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

VERS. 1. IN DIEBVS AVTEM ILLIS VENIT IOANNES BAPTISTA PRÆDICANS IN DESERTO IVDÆÆ.] q.d. In tempore illo, ſcilicet quo Chriſtus incarnatus & natus, vitam egit inter homines. Nam hæc contigerunt anno 15. Tiberij, vt ait Lucas cap. 3. verſ. 1. cùm Ioannes & Chriſtus agerent annum ætatis trigeſimum. Tranſit ergo Matthæus à pueritia Chriſti ad virilem eius ætatem in qua cœpit Prædicationis & Redemptionis munus, ad quod obeundum à Patre in carnem & mundum miſſus erat, exercere, ideóque præmiſit Ioannem Baptiſtam, vt is illum eſſe Meſſiã Iudæis indicaret: ne ſi ex abrupto ſine indice, aut teſte fide digno Chriſtus in Iudæa appareret, ab omnibus ſperneretur.

Porrò Chriſtus delituit (& artem fabrilem exercuit cum Ioſepho patre) per annos 19. vt inſigne humilitatis Orbi daret exẽplum. Cœpit ergo prædicare anno trigeſimo, vt ſe Iudæorum moribus & legibus cõformaret: apud Iudæos enim nemini munia Doctoris aut Sacerdotis obire licebat ante annum ætatis trigeſimum, vt tradunt Hebræi, & colligitur 1. Paral. 23. 3. Hinc & Ioannes eodem anno trigeſimo, ſed paulò ante Chriſtum, cœpit prædicare. Tantas & tam longas humilitatis Chriſti latebras admirans S. Bernardus Serm. 1 de Epiphan. exclamat: *O humilitas virtus Chriſti, quantum confundis ſuperbiam noſtræ vanitatis! Parum aliquid ſcio, vel magis ſcire mihi videor, & iam ſcire non poſſum, impudenter me, & imprudenter ingerens & oſtentans; promptulus ad loquendum, velox ad do-* Bernard.

cendum

cendum, tardus ad audiendum. Et Chriſtus cùm tante tempore ſilebat, cùm ſeipſum abſcondebat, nunquid inanem gloriam metuebat? Quid timeret ab inani gloria, qui eſt vera gloria patris? Vtique timebat, ſed non ſibi: Nobis timebat ab illa, quibus nouerat eſſe timendum: nobis cauebat, nos inſtruebat. Tacebat ore, ſed inſtruebat opere; & quod poſtea docuit verbo, iam clamabat exemplo: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde.

IN DESERTO] non culto & habitato, quaſi Ioannes in domo paterna, quæ in Montanis Iudææ erat, commodè habitarit, vti volunt noſtri delicati Nouantes & deſertores. Nam Iſaïas c.40. v. 3. vaticinans de Ioannis deſerto, illud propriè accipit pro eremo, vt patet ex circunſtantiis. Idem conuincit aſper Ioannis è pilis camelorum veſtitus, & cilicium, ac eſca ſylueſtris, ſcilicet locuſtæ & mel ſylueſtre, ita paſſim Patres Græci & Latini, quos fusè citat Noſter P. Caniſius de Corrupt. verbi Dei c. 2. Cauſa fuit, vt Ioannes, velut Moſis & Eliæ æmulus, ac Chriſti Præcurſor, in deſerto, ab hominum inquinamentis remotus, cùm Deo & Angelis conuerſaretur, ab eiſque magnæ virtutis & Spiritus vim hauriret, ac ſanctitatis nomen & famam ſibi pareret, cui proinde Chriſtum oſtendenti omnes crederent, ac eius prædicatione compuncti, pœnitentiam agerent: Vnde Patres crebrò S. Ioannem vocant Principem monachorum & Anachoretarum, vt S. Hieronymus, Epiſtola 22. ad Euſtochium, S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius hîc, Caſſianus collat. 18. c. 6. Hinc Ioannes in deſerto cum Angelis Angelicè viuens, æſtimatus fuit Angelus, imò à Malachia c. 3. & à Chriſto, Matth. 11. 10. vocatur Angelus: *Hic eſt*, inquit, *de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.*

Ioannes vixit in deſerto. *Cur.* *Matth. 10. 11.*

Symbolicè. Symbolicè S. Ioannes prædicans in deſerto, ſignificabat Euangelium præcipuè fore prædicandum, non in Ieruſalem & Iudæa, ſed in ſolitudine & deſerta Gentium multitudine. Ita S. Hieronymus in c. 40. Iſaiæ.

Tropologicè. Tropologicè S. Ioannes ſuo exemplo docuit viros Apoſtolicos & prædicatores futuros, priùs ſecedere ab hominum tumultu, & in ſecreto vacare orationi & meditationi, vt in ea magnam vim ſpiritus cælitùs hauriant, quam deinde prædicando in auditores effundant. Vide quæ de laudibus deſerti dixi Oſee 2. 14. ad illa: *Ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius.* Huc facit illud S. Auguſtini Epiſt. 76. *Non erit bonus Clericus, qui non fuit bonus monachus.* Quocirca SS. Auguſtinus, Martinus, Chryſoſtomus, Nazianzenus, Baſilius, Gregorius aliique plurimi ex monaſteriis in Clerum aſſumpti, & licèt inuiti, ad Epiſcopatus euecti ſunt.

Oſee 2. 14. *Auguſtin.*

Porrò hoc deſertum Iudææ fuit iuxta Iordanem prope Ænon & Salim, vt patet Ioannis 3. 23. erátque celeberrimum, tum copiâ aquarum ad baptizandum, tum habitatione & miraculis prophetarum ac virorum religioſorum, qui in libris Regum filij prophetarum, id eſt, diſcipuli Eliæ, Eliſei & ſimilium vocantur.

Denique Nicephorus lib. 1. c. 14. teſtatur Ioannem ſeſquiannum agentem à matre ductum in deſertum, Herodianam fortè iram fugiente. Addit Cedrenus in Compendio Hiſtor. eum delituiſſe in ſpelunca quadã, ibique matrem obiiſſe, Angelum autem Ioannis pueri curam ſuſcepiſſe. Hæc ſpelunca poſtea ab Eremitis culta fuit, vt patet ex Ioanne Moſcho in Prato Spirit. c. 1. vbi narrat hanc ſpeluncam ſitam eſſe iuxta Iordanem, ad eámque caſu diuertiſſe Ioannem Abbatem ægrotum, ibique à Ioanne Baptiſta ſanatum cum pacto, vt ſpeluncam eandem incoleret. Apparens enim Baptiſta, ait illi: *Ego ſum Ioannes Baptiſta, & ideo tibi iubeo, vt numquam hinc recedas; nam ſpelunca iſta breuis maior eſt monte Sinà. Quippe in hanc ſæpius Dominus Noſter Ieſus, cùm me viſitaret, ingreſſus eſt. Pollicere ergo mihi, quòd hîc habitabis, & ego mox ſanitatem tibi reſtituo.* Quod ſenex audiens, libenter ſpopondit ſe in eadem ſpelunca permanſurum. Et continuò ſanus effectus, perſeuerauit ibidem toto vitæ ſuæ tempore. Speluncam verò illam fecit Eccleſiam, congregauitque ibi fratres. Appellatur autem locus ipſe Sapſas.

Spelunca Baptiſtæ. *Ioannes Moſch.* *Verſa in Eccleſiam.*

ET DICENS: POENITENTIAM AGITE APPROPINQVAVIT ENIM REGNVM CÆLORVM.] Ideo Ioannes iuit in deſertum, vt ibi pœnitentiam & vitam auſteram agens, congruus fieret præco pœnitentiæ, vtpote qui illam priùs doceret exemplo, quàm verbo. S. Ioannem imitatus S. Gregorius Nazianzenus Orat. in S. luminaria Epiphan. poſt medium: *Officium*, ait, *Magni Ioannis, imò potius famulatum ſubire contendo vel geſtio, & licèt non ſim præcurſor, de eremo tamen venio.* Ipſe enim cum S. Baſilio ſeceſſit in ſolitudinem Ponti, ibique aſperam egit vitam, atque inde hauſto cælitus Spiritu, quaſi nouus Baptiſta, pœnitentiæ præco prodiit. Hoc fuit thema, hæc ſumma prædicationis Baptiſtæ: *Pœnitentiam agite:* quia tunc penè omnes erant peccatores, viuebántque in ſuis vitiis & cupiditatibus; peccatori autem neceſſaria eſt pœnitentia, vt gratiam & iuſtitiam à Chriſto percipiat.

VERS. 2. *Nazianzenus ſimilis Baptiſtæ.* Nazianz.

Porrò pœnitentia non tantùm eſt morum emendatio, & nouæ vitæ inchoatio, vt volunt Hæretici; ſed & veteris vitioſæ per dolorem deteſtatio, caſtigatio & deſtructio: nec enim noua vita inchoari poteſt, niſi vetus deſtruatur: Vnde Gloſſa Interl. ſic exponit: q. d. *Puniat quiſque mala prioris vitæ, quia appropinquabit ſalus, quam perdidimus & facultas redeundi vnde cecidimus.* S. Auguſtinus lib. de Pœnit. *Nouam vitã*, inquit, *inchoare non poteſt, quem veteris non pœnitet.* Gloſ. *Hoc*, ait, *præco nunciat, quod poſtea veritas. Eſt autem pœnitere, anteacta deflere & deflenda non committere. Quem verè pœnitet, punit in ſe præteritos errores, erigitque animum ad cæleſtia: concipitur autem hæc virtus timore, & dicitur pœnitentia à puniendo quod illicitè commiſſum eſt.* Pœnitentia ergo dicitur quaſi pœnæ tenentia. Idem ſignificat Græcum μετάνοια. Vnde Auſonius:

Pœnitentia non eſt tantum emendatio ſed & caſtigatio. Gloſſ. Inter. Auguſtin. Gloſſa.

Sum Dea, quæ facti, non factique exigo pœnas;
Vt te pœniteat, Sic Metanœa vocor.

Auſon.

Hinc S. Gregorius hom. 34. in Euang. *Pœnitentia*, inquit, *eſt præterita mala plangere, & plangenda iterum non committere.* Idem ſignificat Hebr. הִנָּחֵם *hinnachem*, ſcilicet pœnitere & dolere de malo admiſſo. Vnde Deus videns homines à ſe creatos in ſcelera ruentes, *pœnituit eum, quòd hominem feciſſet in terra; & tactus dolore cordis intrinſecus: Delebo, inquit, hominem, quem creaui, à facie terræ.* Geneſ. 6. 6. Quare minus plenè Euangelium Hebraïcum, S. Matthæo à Munſtero attributum, pro *hinnachem & nechumim*, id eſt pœnitere & pœnitudines, nudè ponit תְּשׁוּבָה *teſcuba*, id eſt, conuerſio, vel שׁוּב *ſchubu*, id eſt,

Gregor. Geneſ. 6. 6.

conuerti

Digitized by Google

conuertimini ad Dominum: pœnitentia enim non eſt nuda conuerſio ad Deum, ſed & auerſio à peccatis, ſiue dolor, compunctio, & ſatisfactio, vti docet Apoſtol. 2. Corinth. 7. v. 10. & 11. &

Ioel. 2. 12.

Ioël. c. 2. 12. *Conuertimini*, ait, *ad me in toto corde, in ieiunio, & in fletu, & in planctu*. Vnde liquet pœnitentiam tria munia complecti, ſcilicet dolorem, nouam vitam, & caſtigationem peccatorum, vt Deum placet.

APPROPINQVAVIT ENIM REGNVM COELORVM] quo ſcilicet Deus regnat in fidelibus in hac vita per gratiam, & in futura per gloriam, ipſóſque facit reges & regni ſui æterni participes. *Regnum cælorum primus Ioannes prædicauit*, ait Gloſſa, *quod nunquam Iudæi audierant*,

Chryſoſt.
Hieronym.

ait S. Chryſoſt. Et S. Hieronymus hic: *Primus*, ait, *Baptiſta Ioannes regnum cælorum prædicat, vt præcurſor Domini hoc priuilegio honoretur*. Nota: Iudæi expectabant regnum ſuum ſub Rege Meſſia in terra opulentum & ſplendidum, quale fuit ſub Salomone: huius enim filius & ſucceſſor fuit Meſſias ſiue Chriſtus, & tale etiamnum Iudæi expectant à ſuo Meſſia. S. Ioannes ergo, & poſt eum Chriſtus & Apoſtoli ordiuntur prædicationem à regno Meſſiæ, ſed cæleſti non terreſtri, q. d. Iam adeſt tempus reſerati cæli, hoc enim breui Chriſtus vobis ſuâ morte pandet. Agite ergo pœnitentiam de peccatis præteritis, & in futurum mores corrigite, & in melius mutate, vt ab eo

Iſai 49. 8.

in regnum hoc introduci mereamini: *Ecce nunc tempus acceptabile* prædictum ab Iſaia c. 49. 8. *ecce nunc dies ſalutis*, quo cælum quatuor annorum millibus clauſum aperiatur, ac qui volent, in illud ingrediantur, ſi videlicet ſemitam à Chriſto proponendam, ſcilicet fidem, ſpem, charitatem & vitam cæleſtem ineant, atque regnum cæleſte ſiue ſpirituale in Eccleſia militante inchoent, quod in triumphante lætiſſimè cõſummabunt. Ita Theophyl. Ianſenius, Maldonat. & Franc. Lucas:

Franc.
Lucas.

Regnum cælorum, ait, *vocatur dominatus Chriſti, vt in Angelos ſanctos, ita & in Societatem hominum eorum, quorum rectè compoſita vita in terris regentem è cælis Deum ſequatur; in cælis, totam ipſam poſſidente Deo, æternum fruitur*.

VERS. 3.
Luc. 3. v. 4
Mar. 1 v. 3.
Ioan. 1. v. 23

HIC ENIM EST DE QVO DICTVM EST PER ISAIAM PROPHETAM. (c. 40. 6.) DICENTEM: VOX CLAMANTIS IN DESERTO: PARATE VIAM DOMINI: RECTAS FACITE SEMITAS EIVS.] Hæc fuſè explicui Iſaiæ 40. 6. quare ibi dicta hic non repetam. S. Ioannes enim fuit vox Dei primò Chriſtum venturum prænuncians: Secundò eum iam natum demonſtrans, & ad pœnitentiam inuitans, & ad Chriſti gratiam præparans. Per τὸ *clamantis, fortitudo prædicationis indicatur*, ait Raban.

Raban.

clamatur enim longè poſitis & ſurdis, idque per indignationem. Aptè Beda: *Clamauit quidem per*

Beda.

alios Deus, ſed & iſte ſolus vox, quia Verbum præſens oſtendit. *Parate* ergo *viam Domini*, idem eſt quod *pœnitentiam agite*, vti præceſſit, q. d. Agite ô Iudæi, ô mundi incolæ quotquot eſtis, Chriſto iam iam venturo, & quaſi Meſſiæ Regi veſtro inaugurando, vias (vti regibus fieri ſolet) complanate, hoc eſt, omnia amouete, quæ eum offendere vel dedecere poſſent, ſcilicet errores & peccata tollire per pœnitentiam, atque efficite vt Chriſtus ab omnibus & ſingulis expeditè & cupidè recipiatur, vt ſcilicet ſinguli corda mentéſque ſuas ad Chriſti fidem & gratiam, omnémque ſanctimoniam pœnitendo ſtudioſè ſe præparent,

IPSE AVTEM IOANNES HABEBAT VESTIMENTVM DE PILIS CAMELORVM] Non vndulatum quod vulgo *Camelot* vocant, vt vult Chytræus & delicati Nouantes, qui in pulpitis ſplendidè ornantur quaſi ſponſi Penelopes. Chriſtus enim Ioannem commendat aſperitate veſtitus. Matth. 11. 8. *Quid*, ait, *exiſtis in deſertum videre? hominem mollibus veſtitum?* q. d. minimè; nam *ecce qui mollibus veſtiuntur in domibus regum ſunt*. Ioannes autem domos Herodis fugit & ſeceſſit in deſertum, ac caulam prætulit aulæ, fuit ergo hæc eius veſtis vilis, aſpera, hirſuta, horrida, eremitica, cilicina, idque vt habitu ipſo præferret & concionaretur humilitatem, mundi contemptum ac pœnitentiam: nimirum *de virtute animæ habitus corporis loquebatur*, ait S. Chryſoſtomus, Sic & cæteri Patres & Interpretes, ac nominatim S. Anſelmus & Euſeb. Emiſſenus hom. 1. de Ioanne Baptiſta, qui aiunt veſtem ſancti Ioannis fuiſſe cilicium camelinum: in Syria enim copia eſt camelorum. Hoc enim domabat carnem in iuuentute, ſanguine & calore bullientem, ne in luxuriam deflueret, ſicut faciebat S. Paulus dicens: *Caſtigo corpus meum & in ſeruitutem redigo, ne fortè, cùm aliis prædicauero, ipſe reprobus efficiar*. 1. Corinth. 9. Cilicium enim ſuis pilis & ſetis aculeatis, quaſi totidem aciculis carnem pungens, valde eam mortificat, eiúſque laſciuiam & libidines refrænat, vti norunt experti. Hinc S. Ægidius, vnus è primis S. Franciſci ſociis rogatus, cur S. Ioannes, qui nil peccauerat, tam auſteram egiſſet vitam & pœnitentiam? Reſpondit: *Sicut carnes condiuntur ſale, ne putreſcant, ita corpus Baptiſtæ conditum fuit pœnitentiâ*. Ita referunt Annales Franciſcanorum. *Pœnitentia enim*, vt ait S. Cyprian. ſerm. de ratione Circumciſionis, *eſt corroſiuum ſal, deſiccans recrudeſcentes carnis putredines*. Hinc S. Hilarion, S. Antonius, S. Paulus, S. Pachomius, S. Barlaam cæterique Anachoretæ, teſte S. Hieronymo, S. Athanaſio, Palladio, Caſſiano, & aliis, veſtiebantur cilicio vel ſacco cilicino, vti nunc veſtiuntur Cappucini, atque olim veſtiebatur Elias, Eliſeus cæterique prophetæ, vti oſtendi procemio in Minores Prophetas; imò Deus Adæ fecit tunicas non byſſinas, laneas aut lineas, ſed pelliceas & duras, vt iis quaſi ciliciis carnem domaret & peccati ſui pœnitentiam ageret, vti dixi Geneſ. 3 v. 21. Celebre eſt gnome Auguſti Cæſaris apud Suetonium: *Veſtitus inſignis ac mollis, ſuperbiæ vexillum eſt, nidúſque luxuriæ*. Vis exempla? Accipe. S. Ephrem vitam S. Abrahæ Eremitæ ita concludit: *In omnibus quinquaginta abſtinentiæ ſuæ annis, veſtem cilicinam, quâ indutus fuerat, non mutauit*. S. Clara per 28. annos licèt infirma, cilicium è ſetis porcinis geſtauit. S. Ioſaphat rex regnum cum Eremo commutans aſperum ſibi à Barlaam datum cilicium ſub veſte ad nudam carnem portabat; teſte Damaſc. in Hiſtor. c. 37. Theodor. in hiſtor. Relig. c. 37. de S. Abraame Eremita ita ſcribit: *Hunc quoque deſiderauit videre Imperator, & ad ſe accerſiuit, & veniens ſalutauit & excepit; & agreſte illud cilicium ſuâ purpurâ exiſtimauit præſtantius*. S. Guilielmus dux Aquitaniæ conuerſus à S. Bernardo, loricâ ferreâ carnem ſuam domabat, & contra tentationes armabat. Idem fecit S. Dominicus, qui ideo loricati cognomen accepit: Durum ſanè & ferreum cilicium. S. Martini, teſte Sulpitio, ſententia fuit: *Decet Chriſtianum in cinere mori*: vnde ipſe recubans in

cinere

Margin notes (right column): Vers. 4. Mat. 3. v. 6. — Matth. 11. 8. — Chryſoſt. — S. Ioannis veſtis erat cilicium. — 1. Corint. 9. — B. Ægidius. — Cyprian. — Sic & Anachoretarum. — Sueton. — Exempla. — S. Abraha. — S. Clara. — S. Ioſaphat. — Theodor. — S. Gulielmi. — S. Dominici. Loricati — S. Martini.

Digitized by Google

cendum, tardus ad audiendum: Et Chriſtus cùm tanto tempore ſilebat, cùm ſeipſum abſcondebat, nunquid inanem gloriam metuebat? Quid timeret ab inani gloria, qui eſt vera gloria patris? Vtique timebat, ſed non ſibi: Nobis timebat ab illa, quibus nouerat eſſe timendum: nobis cauebat, nos inſtruebat. Tacebat ore, ſed inſtruebat opere; & quod poſtea docuit verbo, iam clamabat exemplo: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde.

IN DESERTO] non culto & habitato, quaſi Ioannes in domo paterna, quæ in Montanis Iudææ erat, commodè habitarit, vti volunt noſtri delicati Nouantes & deſertores. Nam Iſaïas c.40. v. 3. vaticinans de Ioannis deſerto, illud propriè accipit pro eremo, vt patet ex circunſtantiis. Idem conuincit aſper Ioannis è pilis camelorum veſtitus, & cilicium, ac eſca ſylueſtris, ſcilicet locuſtæ & mel ſylueſtre, ita paſſim Patres Græci & Latini, quos fusè citat Noſter P. Caniſius de Corrupt. verbi Dei c. 2. Cauſa fuit, vt Ioannes, velut Moſis & Eliæ æmulus, ac Chriſti Præcurſor, in deſerto, ab hominum inquinamentis remotus, cùm Deo & Angelis conuerſaretur, ab eiſque magnæ virtutis & Spiritus vim hauriret, ac ſanctitatis nomen & famam ſibi pareret, cui proinde Chriſtum oſtendenti omnes crederent, ac eius prædicatione compuncti, pœnitentiam agerent: Vnde Patres crebrò S. Ioannem vocant Principem monachorum & Anachoretarum, vt S. Hieronymus, Epiſtola 22. ad Euſtochium, S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius hîc, Caſſianus collat. 18. c.6. Hinc Ioannes in deſerto cum Angelis Angelicè viuens, æſtimatus fuit Angelus, imò à Malachia c. 3. & à Chriſto, Matth. 11. 10. vocatur Angelus: *Hic eſt*, inquit, *de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.*

Ioannes vixit in deſerto.
Cur?
Matth. 10. 11

Symbolicè. Symbolicè S. Ioannes prædicans in deſerto, ſignificabat Euangelium præcipuè fore prædicandum, non in Ieruſalem & Iudæa, ſed in ſolitudine & deſerta Gentium multitudine. Ita S. Hieronymus in c.40. Iſaiæ.

Tropologicè. Tropologicè S. Ioannes ſuo exemplo docuit viros Apoſtolicos & prædicatores futuros, priùs ſecedere ab hominum tumultu, & in ſecreto vacare orationi & meditationi, vt in ea magnam vim ſpiritus cælitùs hauriant, quam deinde prædicando in auditores effundant. Vide quæ de laudibus deſerti dixi Oſee 2. 14. ad illa: *Ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius.* Huc facit illud S. Auguſtini Epiſt. 76. *Non erit bonus Clericus, qui non fuit bonus monachus.* Quocirca SS. Auguſtinus, Martinus, Chryſoſtomus, Nazianzenus, Baſilius, Gregorius aliique plurimi ex monaſteriis in Clerum aſſumpti, & licèt inuiti, ad Epiſcopatus euecti ſunt.

Oſee 2. 14.
Auguſtin.

Porrò hoc deſertum Iudææ fuit iuxta Iordanem prope Ænon & Salim, vt patet Ioannis 3.23. erátque celeberrimum, tum copiâ aquarum ad baptizandum, tum habitatione & miraculis prophetarum ac virorum religioſorum, qui in libris Regum filij prophetarum, id eſt, diſcipuli Eliæ, Eliſei & ſimilium vocantur.

Denique Nicephorus lib.1.c.14. teſtatur Ioannem ſeſquiannum agentem à matre ductum in deſertum, Herodianam fortè iram fugiente. Addit Cedrenus in Compendio Hiſtor. eum delituiſſe in ſpelunca quadá, ibique matrem obiiſſe, Angelum autem Ioannis pueri curam ſuſcepiſſe. Hæc ſpelunca poſtea ab Eremitis culta fuit, vt patet ex Ioanne Moſcho in Prato Spirit. c. 1. vbi narrat hanc ſpeluncam ſitam eſſe iuxta Iordanem, ad eámque caſu diuertiſſe Ioannem Abbatem ægrotum, ibique à Ioanne Baptiſta ſanatum cum pacto, vt ſpeluncam eandem incoleret. Apparens enim Baptiſta, ait illi: *Ego ſum Ioannes Baptiſta, & ideo tibi iubeo, vt numquam hinc recedas; nam ſpelunca iſta breuis maior eſt monte Siná. Quippe in hanc ſæpius Dominus Noſter Ieſus, cùm me viſitaret, ingreſſus eſt. Pollicere ergo mihi, quòd hic habitabis, & ego mox ſanitatem tibi reſtituo.* Quod ſenex audiens, libenter ſpopondit ſe in eadem ſpelunca permanſurum. Et continuò ſanus effectus, perſeuerauit ibidem toto vitæ ſuæ tempore. Speluncam verò illam fecit Eccleſiam, congregauitque ibi fratres. Appellatur autem locus ipſe Sapſas.

Spelunca Baptiſtæ.
Ioannes Moſch.
Verſa in Eccleſiam.

ET DICENS: POENITENTIAM AGITE APPROPINQVAVIT ENIM REGNVM CÆLORVM.] Ideo Ioannes iuit in deſertum, vt ibi pœnitentiam & vitam auſteram agens, congruus fieret præco pœnitentiæ, vtpote qui illam priùs doceret exemplo, quàm verbo. S. Ioannem imitatus S. Gregorius Nazianzenus Orat. in S. luminaria Epiphan. poſt medium: *Officium*, ait, *Magni Ioannis, imò potius famulatum ſubire contendo vel geſtio, & licèt non ſim præcurſor, de eremo tamen venio.* Ipſe enim cum S. Baſilio ſeceſſit in ſolitudinem Ponti, ibique aſperam egit vitam, atque inde hauſto cælitus Spiritu, quaſi nouus Baptiſta, pœnitentiæ præco prodiit. Hoc fuit thema, hæc ſumma prædicationis Baptiſtæ: *Pœnitentiam agite:* quia tunc penè omnes erant peccatores, viuebántque in ſuis vitiis & cupiditatibus; peccatori autem neceſſaria eſt pœnitentia, vt gratiam & iuſtitiam à Chriſto percipiat.

VERS. 2.
Nazianzenus ſimilis Baptiſtæ.
Nazianz.

Porrò pœnitentia non tantùm eſt morum emendatio, & nouæ vitæ inchoatio, vt volunt Hæretici; ſed & veteris vitioſæ per dolorem deteſtatio, caſtigatio & deſtructio: nec enim noua vita inchoari poteſt, niſi vetus deſtruatur: Vnde Gloſſa Interl. ſic exponit: q. d. *Puniat quiſque mala prioris vitæ, quia appropinquabit ſalus, quam perdidimus & facultas redeundi vnde cecidimus.* S. Auguſtinus lib. de Pœnit. *Nouam vitã*, inquit, *inchoare non poteſt, quem veteris non pœnitet.* Gloſ. *Hoc*, ait, *præco nunciat, quod poſtea veritas. Eſt autem pœnitere, anteacta deflere & deflenda non committere. Quem verè pœnitet, punit in ſe præteritos errores, erigitque animum ad cæleſtia: concipitur autem hæc virtus timore, & dicitur pœnitentia à puniendo quod illicitè commiſſum eſt.* Pœnitentia ergo dicitur quaſi pœnæ tenentia. Idem ſignificat Græcum μετάνοια. Vnde Auſonius:

Pœnitentia non eſt tantum emendatio ſed & caſtigatio.
Gloſſ Inter.
Auguſtin.
Gloſſa.

Sum Dea, quæ facti, non factíque exigo pœnas;
Vt te pœniteat, Sic Metanœa vocor. Auſon.

Hinc S. Gregorius hom. 34. in Euang. *Pœnitentia*, inquit, *eſt præterita mala plangere, & plangenda iterum non committere.* Idem ſignificat Hebr. הנחם *hinnachem*, ſcilicet pœnitere & dolere de malo admiſſo. Vnde Deus videns homines à ſe creatos in ſcelera ruentes, *pœnituit eum, quòd hominem feciſſet in terra; & tactus dolore cordis intrinſecus: Delebo, inquit, hominem, quem creaui, à facie terræ.* Geneſ. 6.6. Quare minus plenè Euangelium Hebraïcum, S. Matthæo à Munſtero attributum, pro *hinnachem & nochumim*, id eſt pœnitere & pœnitudines, nudè ponit תשובה *teſcuba*, id eſt, conuerſio, vel שובו *ſchubu*, id eſt, *conuerti*

Gregor.
Geneſ 6 6.

conuertimini ad Dominum : pœnitentia enim non eſt nuda conuerſio ad Deum , ſed & auerſio à peccatis , ſiue dolor, compunctio, & ſatisfactio, vti docet Apoſtol. 2. Corinth. 7. v. 10. & 11. &
Ioel. 2. 12.
Ioël. c. 2. 12. *Conuertimini* , ait, *ad me in toto corde, in ieiunio , & in fletu , & in planctu.* Vnde liquet pœnitentiam tria munia complecti , ſcilicet dolorem , nouam vitam , & caſtigationem peccatorum , vt Deum placet.

Appropinqvavit enim regnvm coelorvm] quo ſcilicet Deus regnat in fidelibus in hac vita per gratiam , & in futura per gloriam , ipſóſque facit reges & regni ſui æterni participes. *Regnum cælorum primus Ioannes prædicauit*, ait Gloſſa, *quod nunquam Iudæi audierunt*,
Chryſoſt. Hieronym.
ait S. Chryſoſt. Et S. Hieronymus hîc : *Primus*, ait, *Baptiſta Ioannes regnum cælorum prædicat , vt præcurſor Domini hoc priuilegio honoretur.* Nota: Iudæi expectabant regnum ſuum ſub Rege Meſſia in terra opulentum & ſplendidum, quale fuit ſub Salomone : huius enim filius & ſucceſſor fuit Meſſias ſiue Chriſtus, & tale etiamnum Iudæi expectant à ſuo Meſſia. S. Ioannes ergo , & poſt eum Chriſtus & Apoſtoli ordiuntur prædicationem à regno Meſſiæ , ſed cæleſti non terreſtri , q. d. Iam adeſt tempus reſerati cæli , hoc enim breui Chriſtus vobis ſuâ morte pandet. Agite ergo pœnitentiam de peccatis præteritis, & in futurum mores corrigite , & in melius mutate , vt ab eo
Iſai 49. 8.
in regnum hoc introduci mereamini : *Ecce nunc tempus acceptabile* prædictum ab Iſaia c. 49. 8. *ecce nunc dies ſalutis* , quo cælum quatuor annorum millibus clauſum aperiatur , ac qui volent , in illud ingrediantur , ſi videlicet ſemitam à Chriſto proponendam, ſcilicet fidem , ſpem , charitatem & vitam cæleſtem ineant , atque regnum cæleſte ſiue ſpirituale in Eccleſia militante inchoent, quod in triumphante lætiſſimè cõſummabunt. Ita Theophyl. Ianſenius, Maldonat. & Franc. Lucas:
Franc. Lucas.
Regnum cælorum , ait , *vocatur dominatus Chriſti, vt in Angelos ſanctos , ita & in Societatem hominum eorum , quorum rectè compoſita vita in terris regentem è cælis Deum ſequatur ; in cælis , totam ipſam poſſidente Deo, æternum fruitur.*

Vers. 3. Luc 3. v 4 Mar. 1 v. 3. Ioan. 1. v. 23
Hic enim est de qvo dictvm est per Isaiam prophetam. (c. 40. 6.) dicentem : vox clamantis in deserto : parate viam Domini : rectas facite semitas eivs.] Hæc fusè explicui Iſaiæ 40. 6. quare ibi dicta hic non repetam. S. Ioannes enim fuit vox Dei primò Chriſtum venturum prænuncians : Secundò eum iam natum demonſtrans, & ad pœnitentiam inuitans, & ad Chriſti gratiam præparans. Per τὸ *clamantis , fortitudo prædicationis indicatur* , ait Raban.
Raban.
clamatur enim longè poſitis & ſurdis , idque per
Beda.
indignationem. Aptè Beda: *Clamauit quidem per alios Deus , ſed & iſte ſolus vox, quia Verbum præſens oſtendit. Parate* ergo *viam Domini* , idem eſt quod *pœnitentiam agite* , vti præceſſit, q. d. Agite ô Iudæi, ô mundi incolæ quotquot eſtis , Chriſto iam iam venturo, & quaſi Meſſiæ Regi veſtro inaugurando, vias (vti regibus fieri ſolet) complanate , hoc eſt, omnia amouere , quæ eum offendere vel dedecere poſſent , ſcilicet errores & peccata tollite per pœnitentiam , atque efficite vt Chriſtus ab omnibus & ſingulis expeditè & cupidè recipiatur , vt ſcilicet ſinguli corda mentéſque ſuas ad Chriſti fidem & gratiam, omnémque ſanctimoniam pœnitendo ſtudioſè ſe præparent,

Vers. 4. Mar. 1. v 6.
Ipse avtem Ioannes habebat vestimentvm de pilis camelorvm] Non vndulatum quod vulgo *Camelot* vocant, vt vult Chytræus & delicati Nouantes, qui in pulpitis ſplendidè ornantur quaſi ſponſi Penelopes. Chriſtus enim Ioannem commendat aſperitate
Matth. 11. 8.
veſtitus. Matth. 11. 8. *Quid* , ait , *exiſtis in deſertum videre ? hominem mollibus veſtitum ?* q. d. minimè ; nam *ecce qui mollibus veſtiuntur in domibus regum ſunt.* Ioannes autem domos Herodis fugit & ſeceſſit in deſertum , ac caulam prætulit aulæ, fuit ergo hæc eius veſtis vilis, aſpera, hirſuta, horrida , eremitica , cilicina , idque vt habitu ipſo præferret & concionaretur humilitatem , mundi
Chryſoſt.
contemptum ac pœnitentiam : nimirum *de virtute animæ habitus corporis loquebatur* , ait S. Chryſoſtomus , Sic & cæteri Patres & Interpretes , ac nominatim S. Anſelmus & Euſeb. Emiſſenus hom. 1. de Ioanne Baptiſta, qui aiunt veſtem
S. Ioannis veſtis erat cilicium.
ſancti Ioannis fuiſſe cilicium camelinum : in Syria enim copia eſt camelorum. Hoc enim domabat carnem in iuuentute, ſanguine & calore bullientem , ne in luxuriam deflueret , ſicut faciebat
1. Corint. 9.
S. Paulus dicens : *Caſtigo corpus meum & in ſeruitutem redigo, ne fortè , cum aliis prædicauero, ipſe reprobus efficiar.* 1. Corinth. 9. Cilicium enim ſuis pilis & ſetis aculeatis , quaſi totidem aciculis carnem pungens , valde eam mortificat , eiúſque laſciuiam & libidines refrænat , vti norunt experti. Hinc S. Ægidius , vnus è primis S. Franciſci ſociis rogatus, cur S. Ioannes, qui nil peccauerat, tam auſteram egiſſet vitam & pœnitentiam ? Re-
B. Ægidius.
ſpondit : *Sicut carnes condiuntur ſale, ne putreſcant, ita corpus Baptiſtæ conditum fuit pœnitentiâ.* Ita referunt Annales Franciſcanorum. *Pœnitentia enim*, vt ait S Cyprian. ſerm. de ratione Circum-
Cyprian. Sic & Anachoretarum.
ciſionis, *eſt corroſiuum ſal , deſiccans recrudeſcentes carnis putredines.* Hinc S. Hilarion, S. Antonius, S. Paulus , S. Pachomius , S. Barlaam cæterique Anachoretæ, teſte S. Hieronymo, S. Athanaſio , Palladio , Caſſiano , & aliis , veſtiebantur cilicio vel ſacco cilicino , vti nunc veſtiuntur Cappucini , atque olim veſtiebatur Elias , Eliſeus cæterique prophetæ , vti oſtendi procemio in Minores Prophetas ; imò Deus Adæ fecit tunicas non byſſinas , laneas aut lineas , ſed pelliceas & duras, vt iis quaſi ciliciis carnem domaret, & peccati ſui pœnitentiam ageret, vti dixi Geneſ. 3 v. 21. Celebre eſt gnome Auguſti Cæſaris apud Sue-
Sueton. Exempla. S. Abraha.
tonium : *Veſtitus inſignis ac mollis, ſuperbiæ vexillum eſt , nidúſque luxuriæ.* Vis exempla ? Accipe. S. Ephrem vitam S. Abrahæ Eremitæ ita concludit : *In omnibus quinquaginta abſtinentiæ ſuæ annis, veſtem cilicinam , quâ indutus fuerat , non mutauit.* S. Clara per 28. annos licèt infirma , cilicium
S. Clara. S. Ioſaphat.
è ſetis porcinis geſtauit. S. Ioſaphat rex regnum cum Eremo commutans aſperum ſibi à Barlaam datum cilicium ſub veſte ad nudam carnem portabat ; teſte Damaſc. in Hiſtor. c. 37. Theodor. in hiſtor. Relig. c. 37. de S. Abraame Eremita ita
Theodor.
ſcribit: *Hunc quoque deſiderauit videre Imperator, & ad ſe accerſiuit , & veniens ſalutauit & excepit; & agreſte illud cilicium ſuâ purpurâ exiſtimauit præſtantius.* S. Guilielmus dux Aquitaniæ con-
S. Guilielmi.
uerſus à S. Bernardo , loricâ ferreâ carnem ſuam domabat , & contra tentationes armabat. Idem
S. Dominici. Loricati S. Martini.
fecit S. Dominicus , qui ideo loricati cognomen accepit: Durum ſanè & ferreum cilicium. S Martini , teſte Sulpitio , ſententia fuit : *Decet Chriſtianum in cinere mori* : vnde ipſe recubans in cinere

Digitized by Google

cinete & cilicio mortuus eſt, æquè ac S. Anſelmus, S.Carolus Borromæus pluréſque alij. Quin & Ioſaphat patrem ſuum Abenner Regem in cilicio ſepeliuit, teſte Damaſc. in Hiſt.1.35.

Zona Ioannis ad quid? Et zonam pelliceam circa lumbos suos.] Prophetæ, imò omnes Iudæi & Syri longâ vtebantur veſte: vnde ne illa diffluerer, & greſſum impediret, zonâ eam ſuccingebant, vt eſſent expediti ad iter & robuſti ad opus. Hinc monet Chriſtus, vt lumbis ſimus ſuccincti. Lucæ 12. 35. Epheſ.6.14. vide ibi dicta: Ioannes verò inſuper lumbos ſuccingebat zonâ pelliceâ, vt illa magis veſtem cilicinam corpori apprimeret, itáque magis carnem pungeret & mortificaret, ac ſpiritui ſubiectam redderet: in lumbis enim eſt origo ſeminis & libidinis; qua in re imitatus eſt Eliam; cuius hoc eſt elogium: *Vir piloſus, & zona pelliceâ accinctus renibus.*
4.Reg.1.8. 4. Reg.1 8. Tritum eſt illud: *Accincta veſtis, accincta mens; diſcincta veſtis, diſcincta mens.*
Eccli.19.27 Nam vt ait Eccleſ.cap.19. 27. *Amictus corporis, & riſus dentium, & ingreſſus hominis enunciant de illo.*
Malè præcinctus puer cauendus. Vnde Sylla Pompeium & Romanos Senatores monebat, vt malè præcinctum puerum cauerent, in eo enim multos ineſſe Marios. Erat is Iulius Cæſar, qui tum puer, ſed poſtea vir, Pompeium, Senatum & nobilitatem Romanam oppreſſit. Ita Macrobius lib. 2. Saturnal.cap.9. Vide S. Chryſoſtomum hîc & Caſſianum lib 1. de habitu Monachi cap. 1. qui ita inchoat:
Caſſian. *Itaque Monachum vt militem Chriſti, in procinctu ſemper belli poſitum accinctis lumbis iugiter opus incedere* idque probat exemplo Eliæ, Ioannis Baptiſtæ, Petri & Pauli.

Esca autem eius erat locustæ, et mel sylvestre.] Pro *locuſtæ* Græcè eſt ἀκρίδες, per quod primò perperam Beza accipit pyra ſylueſtria: hæc enim nō vocātur ἀκρίδες, ſed ἀχράδες: ἀχρὰς enim eſt pyrus ſylueſtris: ſpinæ genus: Item pyrū agreſte. Vnde Columella lib.10.
Ἀκρίδες quid? Reſp. 1.
Columell. *Palmitibúſque feris lætatur & aſpera ſyluis*
Achrados, hoc eſt Pyraſter, ſiue Pyrus ſylueſtris.

2\. Secundò, perperam quoque nonnulli apud Epiphanium hæreſi 30. quæ eſt Ebionæorum, per ἀκρίδας accipiunt ἐγκρίδας, id eſt, bellaria ex melle & oleo confecta.

3\. Tertiò alij Nouantes per ἀκρίδες accipiunt cancros marinos. Verùm hi non vocantur ἀκρίδες, ſed ἐγκρίδες vel καρίδες apud Athenæū, apud alios verò καράβοι. Et vnde quæſo cācros marinos habuiſſet Ioannes in deſerto? Adde cancros, vtpore repentes ſuper terram, lege fuiſſe Iudæis vetitos, Leuit.11.verſ.41. Denique cancri hi deliciæ ſunt diuitum, à quibus abhorrebat Baptiſta.

4\. Quartò alij ἀκρίδες vertūt herbas, vel arborum, frondiúmque ſummitates. Vnde Æthiopicus vertit; *Eſca eius erant annóta, id eſt, extremitates herbarum cum melle ſylueſtri,* in mel intinctæ

5\. Verùm dico ἀκρίδες ſunt locuſtæ, vti vertit
Et verò. Noſter, Syrus & Arabicus: (Ægyptius vertit *cicadas*, ſed per eas intelligūt locuſtas: ſunt enim locuſtæ, quę canunt vt cicadæ, ita dictę, quòd τὰ ἄκρα, id eſt, ſummitates ariſtarum & plantarum aduolantes depaſcantur. Ita Theocritus, & alij paſſim in Lexicis. Vnde Origenes, Hilarius, Ambroſius, Chryſoſtomus, Auguſtinus apud Caniſium lib.1. de corruptela verbi Dei cap 4 per ἀκρίδας accipiunt inſecti genus ſaltando volitans, vti ſunt locuſtę, quas comedi ſolitas ab Æthiopibus, Libyis,
Locuſtæ Orientalium cibus. Parthis, aliiſque Orientalibus docet Plinius lib. 11.cap.29.& lib.6.30. Vnde hi à Diodoro Siculo lib.3.cap.3. vocantur ἀκριδοφάγοι, id eſt, locuſtiuori, & S.Hieronymus lib.2.contra Iouinianum: *Orientales, ait, & Libyæ populos, quia per deſertum & calidam eremi vaſtitatem locuſtarum nubes reperiuntur; locuſtis veſci moris eſt. Hoc verum eſſe Ioannes quoque Baptiſta probat.* Hieronym. Hinc & locuſta, quia ſalit, quaſi mundum animal, inter eſcas Iudæis à Deo permiſſas ponitur Leuit. 11. 22. Nec id mirum, cùm in hiſtoriis legamus Germanos milites olim bombyces frixos comediſſe, Italos muſtelas, Hiſpanos teſtudines domiportas; multi quoque hodie edunt oſtrea & conchylia etiam cruda, quæ ex putredine procreari ſcimus.

Porrò locuſtas priſci manducabant vel elixas, *Quales?* vel toſtas & in pollinem redactas, imò ſole, vel ſale & fumo duratas in totum annum ſeruabant.

Denique locuſta vilis eſt cibus, temperantiæ, paupertatis & pœnitentiæ index. Hieron. Mercurialis lib.2. variar.lect.cap. 20. docet locuſtas cibum eſſe ſiccum & vitam abbreuiare, ac pediculos morbóſque generare; ſed Dei beneficio aliter factum in Ioanne Baptiſta, qui locuſtis veſcens ſanus vegetúſque vixit, ac validus Dei præco, acer gulæ, luxuriæ, omniúmque ſcelerum caſtigator, & cæleſtis regni prædicator exemplo magis, quàm verbo euaſit.

De potu Ioannis hîc tacetur, quia conſtat eum non niſi aquam bibiſſe; in deſerto enim nil aliud reperiebat. Vnde Angelus de eo: *Vinum, ait, & ſiceram non bibet.* Lucæ 1.15. Luc.1.15.

Et mel sylvestre.] Quæres, quodnam & *Mel ſylueſtre quodnā? Reſp.1.* quale hoc mel? Primò Rabanus cenſet eſſe arborum folia candida & tenera, quæ manibus confricata & trita, odorem & ſaporem quaſi mellitum exhibent.

Secundò, Iac. Faber Stabulenſis putat mel hoc 2. eſſe illud, quod Plinius lib 11.cap.16. inter genera mellis facit tertium, & Ericæum vocat ab erica, qui frutex eſt autumni tempore florens, cùm reliquæ herbæ & virgulta deflorent: éſtque id mel inſuaue.

Tertiò, alij putant mel hoc eſſe humorem ex 3. arborum foliis collectum.

Quartò, Suidas æſtimat eſſe rorem, qui ex fru- 4. ticibus & arboribus decerptus, manna dicitur.

Quintò, & genuinè, S.Chryſoſtomus, Theo- 5. phylactus, Euthymius hîc, & Iſidorus Peluſiota *Verè.* lib.1.Epiſt. 5. & Epiſt. 132. cenſent hoc mel eſſe agreſte ab agreſtibus apibus, quæ in arboribus aut lapidum ſciſſuris mellificant, confectum, quod amari & ingrati ſaporis eſſe docent Euthymius, & Iſidorus Peluſiota. Porrò Æthiopicus habet *Sedena*, quæ vox ſignificat mel quoddam particulare communi ſuauius & ſanius, quod conficit certum genus apum, ab Æthiopibus vocatum *raſma*, minus cæteris inſtar muſcæ.

Tunc exibat ad eum Ierosolyma, et omnis Iudæa, et omnis regio circa Iordanem.] Vers. 5. Mar.1.5.
Tunc, cùm ſcilicet fama vitæ eremiticæ, auſteræ & ſanctæ S.Ioannis, æquè ac prædicationis eius tam ſeriæ & ardentis, vbique vulgaretur: hac enim famâ Ioannis, Ieroſolymitæ & Iudæi exciti, & ſpiritu Dei impulſi ad eum accurrebant, vt hominem nouum quaſi cælo lapſum viderent & audirent. Tanti apud omnes eſt ſanctitas & ſanctitatis opinio: quare eâ excellant, qui populum ad vitæ mutationem traducere ſatagunt, oportet. Porrò Iordanis Hebr. dicitur quaſi יֵרֵד מִן דָּן *iored min dan*, id eſt, *deſcēdēs ex Dan* ciuitate, quæ poſtea à Philippo tetrarcha ædificiis aucta & illuſtrata,

in

Digitized by Google

in gratiam Tiberij Cæſaris dicta eſt Cæſarea Philippi. *Dan* Hebr. ſignificat *iudicium*. Vnde myſticè notat eos, qui timent Dei iudicium accurrere ad ſanctos prædicatores, qualis erat Ioannes, vt ab eis viam ſalutis ediſcant, itaque in die Iudicij à Chriſto iudice cælo adiudicentur.

Vers. 6. Mat. 1 v. 5.

Et baptizabantur ab eo in Iordane confitentes peccata sua.] Ineptè Caluinus *τὸ baptizabantur* interpretatur, docebantur baptiſmum pœnitentiæ. Baptizare enim non eſt docere, ſed corpus aquâ abluere, vt patet verſ. 13. Baptiſmus Ioannis alius erat à Baptiſmo Chriſti, vt contra Hæreticos docui, Actor 19. 2. Baptiſmus enim Chriſti ex opere operato omnia peccata delet & gratiam iuſtitiamque confert; nil tale faciebat Baptiſmus Ioannis, ſed tantùm erat ſignum pœnitentiæ, & ad eam excitatio, per quam proteſtabantur ſe optare, animam ſuam ablui à peccatis, ſicut corpus aquâ abluebant. Erat ergo Baptiſmus Ioannis dũtaxat proteſtatio pœnitẽtiæ, & præparatio ad Baptiſmũ Chriſti, vt eo iuſtificarentur. Hinc erant *confitentes peccata ſua*. Pœnitentia enim ſiue dolor de peccatis facit, vt homo ea confiteatur, eorúmque remedium & veniam quærat. Sic Iudæi in certis caſibus debebant peccata ſua confiteri Sacerdoti, vti oſtendi Leuit. 5. 5. & c. 6. v. 6. & 7. & Numer. 5. verſ. 7. Hæc tamen confeſſio non erat Sacramentum, nec peccata condonabat, vti fit in Confeſſione à Chriſto inſtituta: in illa enim quaſi in Sacramento Sacerdos, poteſtate ſibi à Chriſto in ordinatione collatâ, abſoluit confitentem à peccatis. Illa ergo Iudæorum confeſſio tantùm erat index pœnitentiæ & compunctionis, ſiue contritionis internæ, quæ ſi erat perfecta, proficiſcens ſcilicet ex amore Dei ſuper omnia, peccata abolebat & iuſtificabat: *Charitas* enim *operit multitudinem peccatorum*. Iacob. 5. ſin autem contritio hæc eſſet imperfecta, vt tantùm foret attritio manans ex timore pœnarum, peccatum non tollebat, nec gratiam iuſtificantem conferebat, ſed ad contritionem diſponebat, & attritum excitabat, vt per eam iuſtificaretur.

Baptiſmus Ioannis qualis, & in quo à Chriſti Baptiſmo differens?

Iacob 5.

Vers. 7. Luc 3 v. 7.

Videns autem multos Pharisæorum et Sadducæorum venientes ad Baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere a ventura ira?] Primitus tempore Ionathæ, qui fuit frater Iudæ Machabæi, erant tres ſectæ Iudæorum, ſcilicet Phariſæi, Eſſeni, Sadducæi; de quibus ita ſcribit Ioſephus lib. 13. Antiq. c. 9. *Hoc tempore* (Ionathæ) *tres Iudæorum ſectæ erant, quæ de rebus humanis inter ſe diſſentiebant: vna Phariſæorum dicta, altera Sadducæorum, tertia Eſſenorum. Horum Phariſæi quædam, at non omnia fato tribuunt; quædam verò in ſua poteſtate' aiunt, vt vel fiant, vel non fiant. Eſſeni verò omnia in fati poteſtate eſſe affirmant, nec quicquam hominibus præter fati decretum accidere. At Sadducæi fatum omnino negant & è rebus tollunt, dicentes nihil fataliter euenire hominibus, & omnia in noſtra ipſorum poteſtate eſſe, vt tam felicitatis nobis ipſi auctores ſimus, quam infortunij, ſi deteriora conſilia ſecuti fuerimus.* Fuſiùs haſce tres ſectas, eorúmque dogmata & mores idem proſequitur lib 2 belli cap. 7. vbi docet Phariſæos certiorem legalium rituum notitiam fuiſſe profeſſos; Sadducæos negaſſe Numen, ſiue Prouidentiam & animarum poſt mortem præmia vel ſupplicia, quod vnicum eſt frænum ad cohibendum ſe à peccato, ſanctéque viuendum, quo amoto, homines quaſi effrænes equi ruunt in omnes voluptates.

Tres ſectæ Iudæorum.

Fl. Ioſeph.

Cornel. à Lapide, in Matthæum.

Vnde S. Lucas Actor. 23. 8. *Sadducæi*, ait, *dicunt non eſſe reſurrectionem, neque Angelum, neque ſpiritum: Phariſæi autem vtraque confitentur*. Sadducæi enim Græcorum (quibus tum ſuberat Iudæa) Sophiſtarum & Atheorum fabulas ſecuti, ridebant campos beatorum Elyſios, Orcum, Cerberum, gehennam &c. hos impugnabant Phariſæi, priſcorum Patrum Abrahæ, Moſis & Prophetarum fidem ſpémque ſectantes, eóſque ſecutus eſt populus. Sadducæos verò optimates &, vt videtur, Herodes, qui quaſi Atheus vixit, effuſus in omnem libertatem & ſæuitiam. Vtrique veniente Chriſto, contra eum quaſi communem Iudæorum hoſtem conſpirarunt. Contra Sadducæos ſcriptus eſt liber Sapientiæ, & liber ſecundus Machabæorum. Vide dicta in Argumento Sapientiæ. Dicti ſunt *Sadducæi*, id eſt, *iuſti*, quia iuſtitiæ nomen ſibi arrogabant, vel potiùs à *Sadoc* eorum auctore: Dicti ſunt Phariſæi, id eſt, expoſitores & explanatores legis; aut ſeparati (radix enim פרש *pharas* ſignificat ſeparare, indéque exponere, quia dum partes rei conuolutæ ſingulæ à ſingulis ſeparantur, tunc res tota diſtincta ob oculos poſita explicatur, aperitur & exponitur) à vulgo, ob doctrinam & ſanctitatem, quorum magiſtri & Principes fuêre R. Hillel & Sammai paulò ante Chriſtum, ait S. Hieronymus in cap. 8. Iſaiæ. Vtrique ſemper virtuti & veritati fuêre aduerſi. Vnde à S. Ioanne hîc grauiſſimè increpantur, tum quia erant ſuperbi, vanâ ſcientiæ & ſanctitatis opinione inflati; tum quia erãt hypocritę, & fictæ quaſi ſanctitatis ſtudioſi, baptiſmum cum aliis expetebant à ſanctiſſimo viro Ioanne, vt & ipſi ſancti à populo haberentur. Ita Origenes tom. 6. in Ioannem. Adde hac ratione volebant deuincire ſibi Ioannem, eique os claudere, ne in illorum vitia detonaret. Idem nunc faciunt Politici. Hinc Chriſtus Matth. 21. 26. & toto cap. 23. acriter eorum ambitionem, auaritiam, præpoſteram & peruerſam legis explicationem aliáque ſcelera redarguit, eiſque *væ* æternæ damnationis intentat, atque ideo ipſi necem Chriſto machinati ſunt, & reipſa intulerunt, ac poſt eum S. Stephanum & primos Chriſtianos ad necem perſecuti ſunt, vt patet Actor. 4. tum quia verum eſt vetus dictum: *Figulus figulo inuidet, faber fabro*, Doctor Doctori: tum quia Chriſtiana ſapientia contraria erat, & redarguebat Phariſæorum Iudaiſmum, inſipientes eorum legis interpretationes, ac multò magis mores impuros & impios. Soli Eſſeni ob fidei morumque pietatem Chriſto & Chriſtianis fauerunt, imò Chriſtiani effecti primi monaſtico exercuerunt, ſub S. Marco, vti dixi Actorum 5. 2.

Sadducæi Athei. Act. 24. 8.

Vnde dicti?

Phariſæi qui & vnde dicti?

Eſſeni qui?

Dixit eis: progenies viperarum.] Eſt Hebraiſmus, q. d. Vos eſtis viperæ à viperis geniti, hoc eſt, peſſimorum parentum filij peſſimi, noxij planè, callidi & venenati, qui veſtros virulentos, quos à parentibus virulentis hauſiſtis & hæreditaſtis, mores & errores in diſcipulos velut in filios propagatis, quibus eorum animas necatis & perditis. Ita S. Hieronymus in c. 30. Iſaïæ & S. Gregorius hom. 20. in Euang. Viperæ enim morſus adeò noxius & exitialis eſt, vt mortem in ſeptem horis afferat, aut, vt longiſſimè, tertia die. Ita Geſnerus lib. de ſerpen in *Vipera*. Sic hæc Ioannis verba explicat Chriſtus Matth. 23. 31. dicens: *Itáque teſtimonio eſtis vobiſmetipſis, quia filij eſtis eorum qui prophetas occiderunt. Et vos implete menſuram Patrum veſtrorum. Serpentes & genimina*

Viperæ morſus quàm exitialis.

Matth 23. 31.

Digitized by Google

viperarum, quomodo fugietis à iudicio gehennæ?

An vipera ſit matricida? Plin.

Addit ſecundò Plinius lib. 10. c. 62. fœtus viperarum naſcendi auidos vterum corrodere, itáque matrem occidendo, in lucem prodire. Audi Plinium: *Vipera mas caput inſerit in os, quod illa abrodit voluptatis dulcedine. Terreſtrium eadem ſola intra ſe parit oua, vnius coloris & mollia, vt piſces. Tertia die intra vterum catulos excludit, deinde ſingulos diebus ſingulis parit viginti ferè numero.* Idem tradit Nicander, Herodotus, Plutarchus, Galenus, Ælianus, ac S. Hieronymus, & S. Baſilius hom. 9. Hexam. quos citat Geſnerus in Vipera. Vnde Lucanus:

Lucan.

Viperei coëunt abrupto corpore nati.

Vipera Etymon

Et Cælius Rhodiginus lib. 3. Variar. Lection. cap. 37. ait, hac de cauſa quibuſdam videri, parricidas olim inſutos culeo cum vipera præfocatos fuiſſe, quia vipera matricida eſt: inde etiam dictam *viperam*, quod *vi pariat*, aut *vi pereat*. Græcè verò vipera dicitur ἐχιδνα, παρὰ τὸ ἔχειν ἐν ἑαυτῇ γονὴν μέχρι θανάτου, id eſt, quòd contineat in ſe fœtus vſque ad mortem & interitum, aiunt Lexicographi. Sic ſenſus magis appoſitus & profundior erit; q. d. Vos, ô Phariſæi & Sadducæi, eſtis quaſi Viperæ, quia ſicut vipera matris ventrem erodit & occidit, vt in vitam prodeat; Sic vos Matrem veſtram Synagogam ac patres ſpirituales, ſcilicet veros Dei Prophetas & Doctores lancinatis & occiditis, vt in veſtra cupiditate & ambitione glorioſè viuatis. Ita S. Chryſoſtomus hîc hom. 11. Euthymius, S. Hieronymus Epiſt. ad Præſidium, Iſidor. Peluſiot. lib. 1. Epiſt. 105. S. Gregorius 15. Moral. cap. 9. & S. Auguſtinus ſerm 83. de Tempore.

Vipera matrem naſcendo non enecat.

Verùm hanc de vipera traditionem, quòd naſcens, ventrem matris erodat, Geſnerus loco citato, & Matthiolus in Dioſcor. lib. 2. cap. 16. ac Albertus Magnus lib. 25. hiſtor. animal. refellunt multorum experientià, qui viperas in capſa, aut vitro párere viderunt more aliorum animalium, ſine matris patientis eroſione vel interitu. Idem mihi aſſeruit Romæ noſter Collegij Romani Pharmacopœius; qui crebrò viperas alit & parientes obſeruat, ex eiſque theriacã ſingularem efficit, quæ à Romanis, Italis & Tranſalpinis auidè expetitur. Quare *viperam* dici cenſet Geſnerus, non quòd *vi pereat*, ſed quaſi *viuiparam*, eò quòd ſola inter ſerpentes non oua, ſed viuum animal pariat, teſte Theophraſto lib. 7. c. 14. & Ariſtotele lib. 5. Hiſtor. animal. c. 34. qui ait: *Vipera è ſerpentibus vna animal edit, cùm intra ſe primum oua pepererit.*

Vipera verius etymõ. Ariſtot.

Addit Ariſtoteles fœtus viperæ rumpere ſecundinas, non vterum matris, ſicut pulli gallinæ rumpunt oui corticem, cui includuntur, vt in lucem prodeant: Audi Ariſtotelem: *Parit catulos obuolutos membranis, quæ tertia die rumpuntur: euenit interdum, vt qui in vtero adhuc ſunt, abroſis membranis, prorumpant: ſingulos diebus ſingulis parit, plures quàm viginti.* Hæc ex Ariſtotele tranſcripſiſſe more ſuo videtur Plinius, ſed malè per *membranas* accepit *latera matris*, cùm *ſecundinas* intelligat Ariſtoteles, quibus inuoluta vipera naſcitur, & cùm nata eſt, extra vterum matris eas rumpit, vt lucem aſpiciat.

Olim credita plura, quæ nunc deprehenſa eſſe falſa.

Simili modo olim multa credita ſunt, quæ poſteritas* falſa eſſe deprehendit, vt quod Salamandra viuat in igne: conſumitur enim igne, eſto non ita citò, vti alij ſerpentes, quia frigida eſt: quòd Phœnix vna ſit in mundo quæ ſeipſam reſuſcitet: quòd Chamæleon viuat ex aëre: viuit enim ex rore & muſcis in aëre volantibus. Sic pariter fabula eſt viperas ore coire; feminam maris caput demordere; fœtus matris vterum erodere, eámque occidendo naſci. Doctores ergo & Patres præſertim Epiphanius hæreſi 26. in fine, qui hæc aſſerunt, ſecuti ſunt vulgatam opinionem, vt ex ea aptam tropologiam contexerent.

Phariſæi ſimiles viperis in multis.

Tertiò, viperæ amant vinum, adeóque vino ebriæ capiuntur, ait Ariſtoteles lib. 8. Hiſtor. animal. cap. 4 Inſuper in libidinem ſunt effuſæ, ideóque tot catulos generant. Aptè ergo S. Ioannes per viperas taxauit Phariſæorum intemperantiam, gulam ſcilicet & luxuriam.

Quartò, Viperæ vorant ſcorpios, quorum venenum ſummè eſt exitiale, ideóque viperarum morſus magis ſunt venenati, teſte Ariſtotele lib. 8. Hiſtor. animal. c. 29. ita Phariſæi & Sadducæi è venenatis Rabbinorum ſuorum dogmatibus, virus ſuorum errorum augebant. Rurſum viperæ notant detractiones & calumnias, quas Iudæi interſerunt in Ioannem & Chriſtum. Detractionis enim ſymbolum eſt dens ſerpentinus & viperinus, iuxta illud Deuter. 32. in ſenſu myſtico: Deuter 32
Dentes beſtiarum immittam in eos, cum furore trahentium ſuper terram atque ſerpentium: Fingunt Poëtæ *Cadmum Agenoris Phœnicum Regis filium, ſerpentinos dentes ſeminaſſe, & ex eis illicò armatos milites natos eſſe, qui ad inuicem contra ſeipſos inſurgentes, cæde mutuà corruêre omnes.* Hæc dentium fictio repræſentat detractiones, quia dentes à demendo dicuntur, ait Caſſiodorus in Pſalm. quare non impropriè Detractorum linguæ dentes vocantur, quia ſicut dentes partes ciborum demunt, ita hominum famam & honorem iugiter corrodunt detractores. Ex his ergo dentibus à Diabolo in mundo ſeminatis, id eſt mediantibus detractoribus lites, bella & contentiones oriuntur,

Quintò, S. Ambroſius in Lucam c. 3. v. 7. cenſet in viperis notari prudentiam Phariſæorum, iuxta illud Matth. 10. *Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes. ſerpens enim per prudentiam præuidet futura, venenum tamen non deſerit: ſic iſti prouidà quadam deuotione profutura & ſponte depoſcunt, nempe Ioannis baptiſmum, adhuc tamen non relinquunt noxia & peccata.* Matth. 10. Ambroſ.

Variis morbis medetur vipera.

Sextò, Viperæ exempto veneno, anginæ, caligini oculorum, elephantiæ, multíſque aliis morbis medentur, teſte Dioſcoride lib. 2. cap. 16. Vnde Ægyptij viperas comedebant, teſte Galeno lib. 3. Aliment. facult. æquè ac Indi, teſte Plinio lib. 7. quin & ex viperis fit theriaca præſentiſſimum contra venena, peſtem, cæteróſque morbos remedium. Sic Phariſæi demptis erroribus, populum docebant veram fidem, legem & pietatem. Vnde Chriſtus: *Super cathedram Moyſi, ait, ſederunt Scribæ & Phariſæi. Omnia ergo, quæcumque dixerint vobis, ſeruate & facite; ſecundùm opera verò eorum nolite facere: dicunt enim & non faciunt.* Matth. 23. v. 1. & 2. Matth. 23. 2.

QVIS DEMONSTRAVIT VOBIS FVGERE A VENTVRA IRA?] *Fugere*, id eſt, effugere: Hebræi enim per verbum ſimplex ſignificant omnia compoſita, vtpote quibus carent. Rurſum *fugere* hîc denotat actum non inchoatum ſed perfectum, idémque eſt, quòd fugiendo euadere Dei iram & gehennam, iuxta Canonem 12.

Pro *demonſtrauit* Græcè eſt ὑπέδειξεν, quòd primò vertas *præmonſtrauit*; ſecundò *ſuggeſſit*, *ſubmonuit*; tertiò *demonſtrauit* per rationes & exempla:

pla: vnde ὑπέδειξε, eſt demonſtratio.

Ventura ira quid?

Ventura ira eſt non tam excidium Iudææ per Titum, quàm ira iudicis Chriſti, quam oſtendet impiis reprobandis in die iudicij, ac vltio & ſententia damnationis, quam in eos proferet, ipſáque æterna damnatio & gehenna, vt exponit Chriſtus Matth. 23. 33. Hanc enim Chriſti iram iratúmque vultum ita expaueſcent impij, vt dicant *montibus: cadite ſuper nos, & abſcondite nos à facie*

Apocal. 6. 16. *ſedentis ſuper thronum, & ab ira Agni: quoniam dies magnus iræ ipſorum, & quis poterit ſtare?* Apocal. 6. 16. S. Ioannes enim vti præco fuit regni cælorum, illud pœnitentibus promittens, ſic & præco fuit Dei iræ & gehennnæ, illam impœnitentibus, quales erant Phariſæi & Sadducæi, intentans. Idem faciat prædicator, vti fecit Iſaias cap. 2. v. 19. & Oſee cap. 10. v. 8. & Chriſtus Lucæ 23. 30.

Senſus ergo planus & germanus eſt, q. d. *Quis demonſtrauit vobis fugere* quod effugietis, vel modum effugiendi venturam iram, id eſt, Chriſti irati iudicium, vindictam & damnationem æternam? Sic enim Ioannem explicat Chriſtus, cùm eiſdem Scribis & Phariſæis, comminatur gehennã, Matth.

Matth. 23. 33. 23. 33. *dicens: Serpentes, genimina viperarũ, quomodo fugietis à iudicio gehennæ?* q. d. Minimè fugietis, aut fugere poteritis iudicium gehennæ, ſed in illud certo certius incidetis; quia eſtis genimina viperarum, id eſt, innatam & longo vſu confirmatam habetis hypocriſim & malignitatem, à qua auelli non poteſtis, quia non vultis: ficti enim ad me acceditis quaſi pœnitentes, cùm vel non credatis Dei prouidentiam, iram & vindictam, vti non credebant Sadducæi; vel ſi eam creditis, vti credebant Phariſæi, eam non timetis, quia ſuperbè putatis vos eſſe iuſtos. Hos ergo Ioannes grauiter increpat, q. d. Quis vobis promiſit, quòd euadetis gehennam? Falſiſſima enim eſt veſtra perſuaſio, ô Sadducæi, quòd non ſit gehenna. Vaniſſima quoque eſt veſtra præſumptio & ſecuritas, ô Phariſæi, quòd non timeatis gehennam, eò quòd ſuperbè æſtimetis vos eſſe iuſtos. Emphaſis eſt in Verbo *demonſtrauit*, q. d. Ita ſecurè viuitis, & veſtris cupiditatibus indormitis, ac ſi nulla poſt hanc vitam ſit Dei vindicta & ſcelerum caſtigatio, aut certè vobis illa non ſit metuenda. Vnde vobis iſta ſecuritas, vnde iſta demonſtratio? Quis vobis id certá & euidenti ratione demonſtrauit? certè nemo, niſi veſtra ſuperba ſtultáque perſuaſio.

Aliter Ianſenius & Franciſcus Lucas, qui cenſent hæc verba eſſe Ioannis increpantis hypocriſin Phariſæorum & Sadducæorum, q. d. Non credo vos ſyncerè ad baptiſmum meum accedere; ſed fictè & hypocriticè; quis enim vobis demonſtrare potuiſſet, fugiendam eſſe per meum pœnitentiæ baptiſmum venturam Dei iram, cùm eam vel non credatis, vti Sadducæi; vel non timeatis, vti Phariſæi? Incredulis enim & arrogantibus nil demonſtrari vel perſuaderi poteſt, quod eorum opinioni & arrogantiæ ſit contrarium: quare vos pœnitentiam ex animo non facitis, ſed ſimulatis & fingitis vos iram Dei fugere.

Aliter quoque Maldonatus, qui cenſet hæc verba eſſe Ioannis admirantis tantam, támque ſubitam Sadducæorum & Phariſæorum conuerſionem, q. d. Quis demonſtrauit vobis, vt Dei iudicium & gehennam timeatis, quam anteà non credebatis vel non timebatis? Vnde tanta in vobis mutatio? vtique non à vobis, ſed à potenti Dei gratia & inoperatione, ait S. Chryſoſtomus,

ac à mala veſtra conſcientia, quæ vos quaſi reos accuſat, cogitque Dei iudicium formidare.

Tropologicè S. Bernardus in Declamat. docet venturam, vel vt Græcè eſt μέλλουσαν, id eſt, futuram iram fugiendam eſſe per præſentem iram, id eſt, pœnitentiam, quam quis ſibi irrogat, vel irrogatam à Deo acceptat: *Quis enim miſeri*, inquit, Bernard.

demonſtrauit fugere à ventura ira? Quid præſentem tantoperè fugitis iram (quâ futuram effugitis) *flagellum timetis, declinatis virgam? & quidem in hac die veſtra, quæ ad pacem vobis; ſed ſi cognouiſſetis & vos. Mutatis, ſed non effugitis, pœnitentiam Nã malum impunitum eſſe non poteſt. Non punitur hic propriâ voluntate, punietur alibi ſine fine. Miſera ſanè & extremæ plena dementiæ commutatio, humanum declinare laborem, & paratum Diabolo ſtridorem eligere ſempiternum.* Peccator enim fugiens virgam Patris caſtigantis, incidit in gehennam Dei Iudicis damnantis.

. FACITE ERGO FRVCTVS DIGNOS (Græcè καρ- VERS. 8.
πὸν ἄξιον, id eſt, *fructum dignum* in ſingulari) POE- Luc. 3. v. 8.
NITENTIÆ.] id eſt, dignos pœnitentia. Græcizat Interpres: Græcum enim ἄξιος, id eſt, *dignus*, Græcâ Syntaxi poſcit genitiuum. Adde genitiuum *pœnitentiæ* regi tam à *fructus*, quàm à *dignos*. Docet Baptiſta modum & medium euadendi futuram iram, eſſe præſentem pœnitentiam, ſed dignã, id eſt, veram, ſeriam & condignam, q. d. Quia vos, ô Sadducæi, Dei prouidentiam & iram in impios, ſcilicet vindictam & gehennam non creditis: vos verò, ô Phariſæi, præfiſi veſtris operibus quaſi iuſti illam non timetis; hinc vtrique certò in eam incidetis: vt ergo eam euitetis, pœnitentiam agite, ac errores, moréſque commutate, vt vos, ô Sadducæi, perfidiam atheiſmi in fidem numinis; vos, ô Phariſæi, ſuperbiam in humilitatem, vtrique gulam in abſtinentiam, luxuriam in caſtitatem, auaritiam in eleemoſynam; externam & Phariſaicam iuſtitiam, eiúſque oſtentationem in Chriſtianam

Digna pœnitẽtia quæ? Reſp. 1.

& internam ſanctitatem transferatis. *Facite* ergo *fructus pœnitentiæ*, non ſimulatos & fictos, non externos, non tales quales, ſed veros, internos & *dignos*, qui ſcilicet verè pœnitentem decent, ac ſeriam pœnitentiam indicant, atque ex animo verè pœnitenti proficiſcuntur, vti ſunt lacrymæ, deteſtatio & punitio peccatorum, ac vitæ, morumque ſeria conuerſio. Vide S. Gregorium homil. 20. in Euang.

2. Adde dignam pœnitentiam eſſe, cùm menſura doloris & pœnæ reſpondet menſuræ voluptatis & culpæ, vt creſcente culpâ, creſcat & pœna, ac grauitas huius, illius quantitati reſpondeat. Longè enim grauiorem pœnitentiam agere debet adulter quàm fur, & homicida quàm adulter, & parricida quàm homicida. Vnde ſingulis peccatis pœnæ ex æquo decretæ, & admenſæ ſunt in Canonibus pœnitentialibus. Ex æquo, intellige reſpectu criminum, & hominum, non reſpectu Dei. Vnum enim peccatum mortale, cùm ſit offenſa Dei, eique quantùm eſt ex ſe, rationem ſummi boni & vltimi finis (hunc enim peccator implicitè ponit in creatura, quam amat, ita vt eam Deo præponat) ac conſequenter Deitatem quaſi adimat, ideóque peccatum ſit quaſi Chriſticidium & Deicidium: hinc infinitam quandam malitiam in ſe continet; quia eſt offenſa, iniuria & violatio Dei, qui eſt immenſus & infinitus: quamobrem nullâ creaturæ cuiuſlibet pœnâ, vel pœnitentiâ illi ex æquo & condignè ſatisfieri poteſt, imò etiamſi omnes homines & omnes Angeli ſponte

ſuâ, omnia tormenta gehennæ per totam æternitatem paterentur nūquam pro vno peccato mortali dignam pœnitentiam & ſatisfactionem Deo offerrent, ſed ſolus Chriſtus id facere potuit, vtpote Dei filius verúſque Deus, cuius proinde pœnitentia & ſatisfactio ratione perſonæ, quæ infinitæ eſt dignitatis, pariter eſt infinita, & æqualis ac condigna offenſæ & iniuriæ infinitæ in Deum infinitum admiſſæ. Tanta eſt peccati malitia, quā ſi plenè perſpicerent homines, vtique nō peccarent.

3. Denique dignos pœnitentiæ fructus facit, qui conuerſus tanto ſtudio ſeruit veritati, quanto antea ſeruiuit vanitati & Diabolo; ac tam feruenter amat Deum, quàm antea amauit carnem &
Rom.6.19. mundum, iuxta illud Apoſtoli: *Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem.* Rom.6.19. Sic fecit S. Magdalena, S. Petrus, S. Paulus, S. Maria Ægyptiaca, S. Pelagia aliique pœnitentes, lege eorum vitas illoſque imitare. Ita fiet illud S.
Gregor. Gregorij: *Plerúmque gratior eſt Deo feruens poſt culpam vita, quàm ſecuritate torpens innocentia:* Vide S. Chryſoſtomum, Tertullianum, Pacianum tract. de pœnitentia, Climacum Gradu 5. qui eſt de accurata pœnitentia, vbi eam ita deſcribit:
Pœnitentiæ effigies. Climac. *Pœnitentia eſt corporea conſolationis perpetua & ingis repudiatio. Pœnitentia eſt voluntaria earum rerum omnium, quæ affligunt, toleratio. Pœnitentia eſt cruciatuum ſibi ſemper opifex. Pœnitentia eſt valida ventris afflictio, animæque in ſenſu firmiſſimo ingis reprehenſio.* Lege ſequentia, & viuam dignè pœnitentium effigiem inſpicies.

VERS. 9. Luc.7.v 8. ET NE VELITIS DICERE INTRA VOS: PATREM HABEMVS ABRAHAM. DICO ENIM VOBIS, QVONIAM POTENS EST DEVS DE LAPIDIBVS ISTIS SVSCITARE FILIOS ABRAHÆ.] Pro *ne velitis* Græcè eſt μὴ δόξητε, id eſt ne videamini, ne opinemini, ne reputetis, ne gloriemini *dicere intra vos*, in animo cogitare, vobiſque blandiri, vt in hac cogitatione innixi ſecurè conquieſcatis, & in vtramque aurem dormiatis: *Patrem habemus Abraham.* Solebant enim Iudæi confidere & gloriari in hoc, quòd eſſent filij Abrahæ: Vn-
Ioan 8.33. de illud Chriſto obiecerunt: *Semen Abrahæ ſumus.* Ioannis 8.33. Hæc erat eorum ſuperba reputatio, hæc vana confidentia, hæc ſtulta gloriatio, quam hîc eis extundit S. Ioannes. Senſus ergo eſt, q. d. Abraham fuit Patriarcha ſanctiſſimus Deique amicus, cui Deus promiſit benedictionem & ſalutem transfundendam in eius filios. Geneſ.12. v. 2. & cap. 22. 17. nos autem ſumus filij Abrahæ: ergo hæredes ſumus benedictionis & ſalutis, Abrahæ & ſemini eius promiſſæ. Eſto ergo liberè viuamus, nec pœnitentiam condignam agamus, tamen ex hoc quòd ſumus filij Abrahæ, ſaluabimur: tum quia Deus fidelis eſt in promiſſis, vt quod promiſit, certò præſtet; tum quia alioqui Abraham tantus Patriarcha fraudaretur filiis, & filiorum ſuorum ſa-
Filij Abrahæ quinam? lute, ſibi à Deo promiſſâ, ac ſtirps Abrahæ deficeret. Reſpondet Ioannes, æquè ac S. Paulus Rom. 9. filios Abrahæ, hæredes benedictionis & ſalutis ipſi promiſſæ, non cenſeri carnali origine, ſed ſpirituali fide & virtute, nimirum filios Abrahæ æſtimari, non qui ex Abraham geniti ſunt, ſed qui fidem & ſanctitatem Abrahæ imitantur: quare etiamſi Sadducæi, & Phariſæi, cæterique Iudæi ob ſuam impietatem excidant à iuſtitia & ſalute; Deum tamen ſuffecturum in eorum locum alios, puta Gentiles, eóſque Abrahæ daturos quaſi filios, qui in eius benedictionem, id eſt, gratiam & gloriam ſuccedant, q. d. Licet vos, ô Iudæi, pereatis, non ideo peribit benedictio & ſalus ſemini Abrahæ promiſſa, ſed à vobis indignis, ad alios dignos transferetur; quare nolite gloriari & obiectare: *Patrem habemus Abraham*, imò *magis erubeſcite, quia patrem non imitamini*, ait S. Chryſoſtomus: *Non enim ſucceſſio* Chryſoſt.
carnis quæritur, inquit S. Hilarius, *ſed fidei hæreditas, dignitáſque originis in operum conſiſtit exemplis, & proſapiæ gloria fidei imitatione retinetur.* Hilarius.

QVONIAM POTENS EST DEVS DE LAPIDIBVS ISTIS SVSCITARE FILIOS ABRAHÆ.] Græcè eſt τῷ Ἀβραάμ. Vox ergo *Abrahæ* eſt datiui caſus, non genitiui, q. d. Vobis, ô Iudæi, pereuntibus nō fraudabitur Abraham ſuâ ſobole & ſtirpe benedictâ, quia Deus, qui fidelis eſt in promiſſis, ſi opus ſit de lapidibus, quos hîc in ripa Iordanis aceruatim iacere videtis, poteſt efficere filios Abrahæ. Porrò Ioannes baptizabat & prædicabat in Bethabara, id eſt, in domo traiectus, vbi ſcilicet filij Iſraël duce Ioſue tranſierunt ſicco pede Iordanem, miraculosè à Deo diuiſum & ſiccatum; vnde in memoriam tanti miraculi Ioſue eodem loco erexit duodecim lapides in medio Iordanis alueo; atque illos lapides hîc deſignaſſe & demonſtraſſe Ioannem cenſent Remigius, S. Anſelmus, ac ex iis Pineda in c. 5. Iob v. 1. n. 38. Hi enim lapides erant typus & figura gentium, errorum & ignorantiæ fluctibus obrutarum, ſed tandem per Chriſtū, & Apoſtolos de imo idololatriæ alueo, ad Eccleſiam & filiorum Dei gloriam per Baptiſmum ſuſcitandarum.

Quæres, quomodo hoc ſit verum? quomodo *Deus ex lapidibus poteſt ſuſcitare filios Abrahæ.*
enim filij lapidum poſſunt eſſe filij Abrahæ iam defuncti; & ſi ex lapidibus excitati ac animati ſint à Deo, quomodo ab Abraham ſunt geniti? Multi ad Allegoriam confugiunt, ſed dico *Quo ſenſu?*
propriè vt verba ſonant, id verum eſſe. Primò, 1.
quia poteſt Deus ex lapidibus homines efficere, quos ipſe ſua intentione & voluntate Abrahæ in filios arroget, aut Abraham ſibi adoptet, nō minùs quàm potuit Adamum plaſmare ex terra, & Euam ex coſta Adæ, ac ex ſterili Sara Iſaacum Abrahæ producere. Geneſ.18.11. & ſeq. Alludit ad Iſaiæ 51.1. *Attendite*, inquit, *ad petra* (ecce lapides) *vnde exciſi eſtis, & ad cauernam laci, de qua præciſi eſtis*, Iſai.51.1.
hoc eſt, vt explicans ſubdit: *Attendite ad Abraham patrem veſtrum, & ad Saram quæ peperit vos*, q.d. Abraham eſt quaſi petra, & Sara quaſi cauerna laci, de qua vos, ô Iudæi, quaſi lapides viui præciſi & prognati eſtis.

Secundò phyſicè & præciſè, q.d. Sicut Deus 2.
vxorem Lot in ſtatuam ſalis conuertit, ita viciſſim poteſt ſaxa immediatè in homines & filios Abrahæ, qui ex Abraham prognati ſunt, conuertere: imò poteſt Deus per abſolutam potentiam quamuis ſubſtantiam creatam tranſmutare in aliam totaliter, puta tam quoad materiam, quàm quoad formam. Sufficit enim ad veram conuerſionem, vt ſola accidentia eadem remaneant, vt patet in tranſubſtantiatione, quâ tota ſubſtantia panis conuertitur in corpus Chriſti in Euchariſtia, ſolis accidentibus panis remanentibus. Ita S. Thomas 3.p. q. 75. art.4. Quocirca poteſt Deus ex lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ, etiam iam vitâ functos & mortuos, quia poteſt conuertere lapides in corpora mortuorum, illáque animare & à morte ſuſcitare.

Comparat

Digitized by Google

Comparat S. Ioannes Sadducæos & Phariſæos lapidibus, tum vt eorum duritiem & obſtinationem in malo denotet, tum vt ſuperbos humiliet, q.d. O tumidi Phariſæi lapidibus non eſtis meliores, quantum eſt ex vobis, ſed quòd lapidibus præcellatis, hoc habetis à Deo: Deus enim vos fecit Abrahæ filios: & ſi ſuperbiatis, vos ex Abrahæ familia expunget, alióſque in veſtrum locum ex lapidibus quoque ſi velit, ſuſcitabit. Sic feciſſe Pyrrham cum Deucalione marito narrant, vel
Deucalionis & Pyrrhæ fabula. potiùs fabulantur Poëtæ, ſcilicet illos iecisse poſt tergū lapides, qui in homines conuerſi ſint, itáque genus humanum diluuio perditum reparaſſe; nam lapides quos Deucalion iaciebat, in viros vertebantur, quos Pyrrha, in feminas: vnde Ouidius de iis ita canit lib. 1. Metamorph.

Ouid.
Et iuſſos lapides ſua poſt veſtigia mittunt, &c.
Inque breui ſpatio ſuperorum numine, ſaxa
Miſſa viri manibus faciem traxère virorum.
Et de fœmineo reparata eſt fœmina iactu.
Inde genus durum ſumus, experiénſque laborum,
Et documenta damus, qua ſimus origine nati.

Hinc Græci nomen λαός, id eſt, populus deriuant à λᾶας, id eſt, lapis, quòd lapides conuerſi ſint in homines, atque ex lapidibus robur & duritiem ad laborandum, & duritiem ad patiendum traxerint. Porrò Ioannes in lapidibus hic ſugillat duritiem pœnitendi in Sadducæis & Phariſæis, q. d. Deus poteſt ſaxa duriſſima mollire & conuertere in carnem, ac reipſa vno verbo dicendo *fiat*, molliet & conuertet quoties volet, & vos, ô Phariſæi, omnibus hiſce meis, imò Dei per me loquentis ſermonibus non mollimini, non conuertimini; ſaxis ergo duriores ſitis oportet, quia corda habetis adamantina. Tale cor habent obdurati, vt habuit Pharao, de quo plura dixi, Exodi 7. verſ. 3.

3. Denique Deus poteſt lapides quoſlibet conuertere in homines, eiſque indere fidem & pietatem Abrahæ, itáque eos ſpirituales Abrahæ filios efficere. Nam vt ait Apoſtolus Roman. 9. 7. *Non qui filij carnis hi filij Dei, ſed qui filij ſunt pro-*
Roman 9. 7. *miſſionis æſtimantur in ſemine*, id eſt, æſtimantur eſſe ſemen & filij Abrahæ. Vnde

Myſticè. Myſticè, Deus ſuſcitauit ex lapidibus filios Abrahæ, cùm gentiles, qui rudes & impoliti erant vt lapides, & ſaxa pro diis colebant; ideóque à Dauide ſaxis aſſimilantur, Pſal. 113. verſ. 16. præſertim quia in cupiditatibus & vitiis obdurati erant quaſi ſaxa; cùm gentiles, inquam, per fidei, obedientiæ & pietatis imitationem fecit filios Abrahæ: ipſe enim eſt pater credentium & iuſtorum. Ita S. Hieronymus, S. Hilarius, S. Auguſtinus, S. Ambroſius, S. Gregorius, hom. 10. & omnes veteres. Addit Euthymius id impletum in paſſione Chriſti, in qua multi obdurati videntes petras ſcindi aliáque prodigia, compuncti pœnituerunt & crediderunt in Chriſtum.

VERS. 10. IAM ENIM SECVRIS AD RADICEM ARBORVM POSITA EST (vt homines, quaſi arbores non ferentes dignos pœnitentiæ fructus, ſuccidat & in ignem mit-
Luc. 3 v. 9. tat) OMNIS ERGO ARBOR, QVÆ NON FACIT FRV-
Ioſ 7 v. 19. CTVM BONVM, EXCIDETVR ET IN IGNEM MITTETVR.] Pro *iam enim* Græcè eſt Ἤδη δὲ καὶ, id eſt, *iam verò etiam*. Eſt enim hîc alius ſtimulus, quo Ioannes Phariſæos pungit ad agendū pœnitentiā, idque citò, nimirum inſtans periculum ſucciſionis, & combuſtionis in gehenna. Ita S. Chryſoſtomus, Euthymius, & alij; è quibus Euthymius ſecurim, ait, morti, arborem homini, radicem vitæ cōparari. Vnde Græcè pro *excidetur* eſt, ἐκκόπτεται, id eſt, *exciditur* in præſenti, & pro *mittetur* eſt βάλλεται, id eſt, *mittitur*, q. d. Iam iam excidetur & in ignem mittetur. Res ergo veſtra, ô Phariſæi, verſatur in acie nouaculæ. Imminet extremum periculum, inſtat vobis excidium, mors, & gehenna: illico ergo agite dignos pœnitentiæ fructus, vt illa euadatis. Senſus ergo eſt, q.d. Securis, id eſt, Dei iu- *Securis eſt*
dicium & vindicta ad radices arborum, id eſt, ad *iudicium*
vitam ſingulorum hominum poſita eſt, vt ſi ſint *Chriſti.*
infrugiferi, nec proferant dignos pœnitentiæ fructus, vti huc vſque feciſtis vos, ô Sadducæi & Phariſæi, eos propediem per mortem à vita hac ſuccidat, & in ignem æternum mittat. Si verò ſint frugiferi, ac pœnitentiæ & bonorum operum feraces, vti ſunt pœnitentes & iuſti, eos breui per mortem non tam ſuccidet, quàm transferet & tranſplantabit in cæleſtem paradiſum, ad perennes æternæ felicitatis, gloriæ & laudis diuinæ fructus producendos. Dices, hoc etiam verum fuit ante Chriſtum, quomodo ergo poſt aduentum Chriſti Ioannes ait: *Iam enim ſecuris, &c. poſita eſt*? Reſpondetur, quia id verius & clarius eſt poſt Chriſtum quàm fuerit ante Chriſtum, Chriſtus enim ad hoc in mundū venit vt quaſi Iudex. Rex & Dominus omnium credentes ſibique obedientes, in cælū transferat, incredulos verò & rebelles morte præſenti & æternâ puniat. Ideóq; primus Chriſtus per ſe, per Ioannem, & Apoſtolos clarè prædicauit promiſitque piis regnum cælorum, impiis verò minatus eſt gehennam, vt ſcirent in ſua manu eſſe eorum ſalutem & damnationem, ac ad eum conuerſi gehennam vitarent, & ab eo cælo adſcriberentur; idque ipſum ſtatim facere poſſe ac mox facturum, cùm nulla infirmitatis vel ignorantiæ in hominibus iam ſit excuſatio, vti erat in Iudæis rudibus ante Chriſtum, quibus præmia & ſupplicia præſentia & temporalia, non futura & æterna à Moſe & Prophetis promittuntur vel intentantur.

Secundò & aptiùs: ſecuris eſt Chriſti Regis & Iudicis iudicium & vindicta, quâ arbores non tantum noxias, ſed & infrugiferas, hoc eſt, Iudæos incredulos illico exſcindet ex horto Eccleſiæ, ac à ſtirpe, ſalute & benedictione, Abrahæ eiúſque filiis promiſsâ, illóſque in ignem æternum mittet; atq; pro iis Gentes in ſe credentes, quaſi arbores frugiferas inſeret paradiſo Eccleſiæ ſuæ, quæ eſt quaſi prædium & hæreditas Abrahæ, qui eſt pater credentium & iuſtorum, ideóque eaſdem benedictionis & ſalutis Abrahæ promiſſæ faciet participes & hæredes. Minatur ergo Ioannes Phariſæis reprobationem Iudæorum, ac vocationem & ſubrogationem Gentium, quæ paulò pòſt facta eſt à Chriſto. Chriſtus enim Phariſæos & Iudæos ob incredulitatem reiecit à familia Abrahæ, id eſt, ab Eccleſia fidelium, ac conſequenter à regno Dei, eóſque addixit morti & gehennæ; Gentes verò ob fidem Eccleſiæ ſuæ inſeruit, cælóque deſtinauit.

Porrò Toletus in c. 9. Luc. v. 9. carpit S. Chryſoſtomū dicentem ſecurim nec radici pepercisse: dicitur enim, inquit ipſe, ſecuris poſita ad radicem, népe inter radicem & truncum, aliàs non eſſet abſcindere, ſed euellere. Senſum ergo eſſe vult q.d. Baptiſta. Adeſt iam tempus quando inciſio arborum infrugiferarum, & inſitio frugiferarum facienda eſt: propè eſt Chriſtus, qui quaſi ſecuris præcidet incredulos Iudæos à radice Abrahæ, eóſque in ignem mittet; radici verò eidem inſeret &

inoculabit gentes in ſe credentes, iuxta illud Pauli
Roman. 11. Rom. 11. *Si aliqui ex ramis fracti ſunt, tu autẽ cùm oleaſter eſſes, inſertus es in illis, & ſocius radicis & pinguedinis factus es: noli gloriari aduerſus ramos: quod ſi gloriaris, non tu radicem portas, ſed radix te. Dices ergo, fracti ſunt rami, vt ego inſerar, bene, propter incredulitatem fracti ſunt.* *Meritò autem gentes*
Toletus. *infideles per lapides; Iudæi verò antequam præciderentur, arbori collati ſunt: arbor enim viuit & fructificat, dum radice viuitur: Sic Iudæus per fidem futuri viuebat ſpiritu antequam per infidelitatem, quia in aduenientem credere noluit, abſciſſus eſt.* Hæc Toletus.

Verùm Baptiſta hîc tantùm inciſionem vel potiùs exciſionem Iudæorum, non verò inſitionem vel inoculationem Gentium in eadẽ radice Abrahæ, puta in eadem fide & Eccleſia perurget: inoculatio enim arborum non fit in radice, ſed in ramis. Vnde Paulus ait: *fracti ſunt rami, vt ego inſerar.* Hic autem Baptiſta ait: *Iam enim ſecuris ad radicem arborum poſita eſt: omnis ergo arbor non faciens fructum bonum excidetur.* Ergo loquitur non de inſitione vel inoculatione, ſed de exciſione, qua arbor infrugifera radicitùs ex horto exciditur, & eius loco alia frugifera in eodem plantatur. Sic enim Iudæi exciſi ſunt ex horto Eccleſiæ, qui eſt quaſi prædium Abrahæ, & gentes in eodem à Chriſto & Apoſtolis plantatæ ſunt, iuxta illud quod de eiſdem Iudæis eorúmque Synagoga, per Metaphoram ficus infrugiferæ ait Chriſtus Lucæ
Luc. 13. 7. 13. 7. *Succide illam, vt quid etiam terram occupat?* Iudæi ergo radicitùs exciſi ſunt ex horto Abrahæ, id eſt, ex Eccleſia, quia fidem, quæ eſt quaſi radix, per quam horto Eccleſiæ infixi erant, perdiderunt.

Vers. 11. Ego qvidem baptizo vos in aqva in poe-
Luc. 3 v. 16. nitentiam: qvi avtem post me ventvrvs est,
Mar. 1 v. 7. fortior me est, cvivs non svm dignvs cal-
Ioan. 1. v. 15. ceamenta portare: ipse vos baptizabit in
26. 27 30. Spiritv sancto et igni.] Hæc verba non ſunt connectenda præcedentibus, nec immediatè poſt ea dicta ſunt à Ioanne, ſed interpolatè per occaſionem, quam ſupplet & explicat Lucas, dicens
Luc. 3. 16. cap. 3. 16. *Exiſtimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus ſuis de Ioanne, ne fortè ipſe eſſet Chriſtus, reſpondit Ioannes omnibus, dicens: Ego quidem aquâ baptizo vos: veniet autem fortior me, cuius non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamentorum: ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto & igni.* Populus ergo ex ſanctitate vitæ & feruore prædicationis, atq; ex Baptiſmo ſuſpicabatur Ioannem eſſe Meſſiam, ſiue Chriſtum. Nullus enim cæterorum Prophetarum vſus eſt baptiſmo, niſi Ioannes; & Exechiel c. 36. Baptiſmum Chriſto pro-
Ezech 36. prium fore prædixerat: *Effundam*, inquit, *ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris.* Ioannes ergo hanc ſuſpicionem eis eximit, negátque ſe eſſe Chriſtum, ſed Chriſti anteambulonem & indicem ſe eſſe profitetur, ſuúmque Baptiſmum Chriſti Baptiſmo præludere, ad eúmque præparare ſignificat. Ait ergo

Ego quidem baptizo vos in aqua, id eſt, aquâ ſolâ. Eſt Hebraiſmus. Hebræi enim inſtrumentum denotant per præpoſitionem ſeu literam ב, id eſt, *in*, quam Latini ſubticent, vnde dicunt בַּמַּיִם *bammaiim*, id eſt, *in aqua*, hoc eſt, *aquâ: in pœnitentiam*, vt ſcilicet excitem vos ad agendam pœnitentiam, vóſque abluendo corpore, præparem ad ablutionem animæ recipiendam in Baptiſmo Chriſti. Baptiſmus ergo Ioannis erat profeſſio pœnitentiæ. Vnde baptizandi in eo confitebantur ſua peccata, non autem erat condonatio culpæ: hanc enim expectare debebāt à Chriſto per eius Baptiſmum, aut per veram animi contritionem.

Qui autem poſt me venturus eſt, Græcè ὁ ἐρχόμενος, id eſt, *qui venit* in præſenti, qui aduentat, qui iam imminet nobiſque vicinus eſt.

Fortior: Græcè ἰσχυρότερος, id eſt, robuſtior, potentior, validior, præſtantior eſt, maioribus viribus & dotibus longè me præcellit: pollet enim cæleſti diuinâque vi & efficaciâ, quâ non tantùm corpus, vti ego, ſed & animam ſpiritu gratiæ ſuæ peruadit, illámque ab omni ſcelere expurgat & emaculat. Vnde Iſaias cap. 9. inter alia Epitheta Chriſto dat elogium *fortis: vocabitur*, ait, *nomen* Iſai. 9.
eius admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis. Verè autem Tolet.
fortis fuit, qui admiranda opera diuinitatis ſuæ operatus eſt, qui Diabolum ſuperauit, prædam de eius manu abſtulit, regnum eius euertit & in ſe tranſtulit, cæli portas aperuit, mortem abſorbuit in victoria, peccata deleuit, gratiam & gloriam comparauit, inquit Toletus in Lucæ cap. 3. verſ. 19.

Rurſum Chriſtus Ioanne erat fortior in miraculis, quia ſolo nutu mortuos ſuſcitabat, Dæmones pellebat, ægros ſanabat, elementa mutabat; cùm Ioannes pœnitentiis carnem domaret, vt eam ſpiritui ſubiiceret. Hæc erat virtus Chriſti & infirmitas Ioannis.

Cuius non ſum dignus calceamenta portare. S. Lucas cap. 3. 16. *Cuius non ſum dignus corrigiam calceamentorum ſoluere.* Marcus cap. 1. 7. addit *procumbens.* Vtrumque eſt verum, & vtrumque eſt vile miniſterium ſeruorum, qui herum ſuum præſertim Principem, procumbendo ad eius pedes calceant & excalceant, ac eius calceos portant, cùm ipſe ocreas aut crepidas induit. Ioannes ergo fatetur hîc ſe eſſe Chriſti ſeruum & mancipium, Chriſtum verò eſſe ſuum Dominum, imò Deum.
Myſticè, calceus notat humanitatem Chriſti, cui Calceus Humanitatem Christi notat.
vt ſeruiat, vt eámque humeris baiulet vel manibus ſuſtineat, Baptiſta ſe indignum profitetur: hæc enim humanitas ex vnione cum Verbo ſummæ, & quaſi immenſæ erat dignitatis & maieſta-
tis. Vnde S. Bernardus: *Calceo*, ait, *humanitatis noſtræ calceata fuit Verbi maieſtas*: Quia enim calceamenta in extrema corporis parte ſunt, & ex mortuis fiunt animalibus, idcirco iuxta S. Gregorium & S. Hieronymum in Marci cap. 1. verſ. 7. rectè ſignificant incarnationem Chriſti, quam ſe explicare non poſſe, nec ad hoc dignum eſſe hîc confitetur S. Ioannes. Theophylactus per calceamenta accipit Chriſti deſcenſum in terram, & poſt mortem in limbum Patrum. Tropologicè Ioannes humilians ſe infra pedes & calceos Chriſti, per hanc humilitatem meruit exaltari ſuper caput Chriſti, illúdque abluere & baptizare. Bernard.

Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto, id eſt Spiritu ſancto. q. d. Chriſtus Spiritum ſanctum cum omnibus ſuis donis in vos effundet ita copioſè, vt eo vos à peccatis omnibus abluat, ac gratiâ & charitate cæteriſque chariſmatibus ſuis impleat, & quaſi obruat. Fecit hoc Chriſtus viſibiliter in Pentecoſte. Vnde ipſe aſcenſurus in cælum ad hæc verba Ioannis alludens, idipſúmque promittens Apoſtolis, ait: *Ioannes quidem baptizauit aquâ, vos* Act. 1 5.
autem baptizabimini Spiritu ſancto non poſt multos hos dies. Actor. 1. 5. Inuiſibiliter verò id facit in Sacramento Baptiſmi, & Confirmationis, quæ Baptiſmi quaſi eſt perfectio & conſummatio. Antithesis

Google

theſis ergo Ioannis & Chriſti hæc eſt, quòd Ioannes ſolùm baptizauit aquâ, Chriſtus verò aquâ & Spiritu ſancto; quódque Ioãnes corpus, Chriſtus animam abluat: quantùm ergo Spiritus ſanctus aquam, ac anima corpus antecellit, tantùm præſtat Baptiſmus Chriſti Baptiſmo Ioannis, qui tantùm fuit rudimentarius. Ita Concil. Tridentinum ſeſſ. 7. can. 1. & paſſim Patres, quos citat Bellarminus tract. de Baptiſmo cap. 21.

Baptiſmus fluminis, flaminis & ſanguinis. Hinc Doctores triplicem aſſignant Baptiſmum, fluminis, flaminis & ſanguinis: Fluminis eſt, cùm quis aquâ baptizatur: Flaminis ſiue ſpiritus eſt, cùm quis catechumenus in carcere vel eremo, vbi non eſt aqua, de peccatis verè conteritur, optátque baptizari: talis enim iuſtificatur per contritionem, quæ includit votum Baptiſmi: Sanguinis eſt, cùm quis necdum baptizatus, pro fide Martyr occumbit: hic enim in ſuo ſanguine baptizatur, & ab omnibus peccatis abluitur.

Spiritu ſancto & igni. Ita conſtanter habent Græcus, Latinus, Syrus, Arabicus, Perſicus, Ægyptius. Æthiopicus. Senſus eſt, q. d. Baptiſta: Meus Baptiſmus eſt aqueus, Chriſti verò eſt igneus: quantùm ergo ignis efficacior eſt aquâ, tantùm Baptiſmus Chriſti potentior eſt meo. Hinc Hæretici dicti Hermiani & Seleuciani baptizabant ſuos non aquâ, ſed igne, teſte S. Auguſtino hæreſi 59. Dignus ſanè hæreſi & hæreticis fuit igneus hic Baptiſmus, digna talibus tortoribus carnificina: iam non eſt quòd ipſi querantur Hæreticos à Catholicis igne comburi, cùm ipſimet ſuos igne baptizent.

Chriſtus baptizat igne: quo? Reſp. 1. Quæres, quis hic ignis? Primò, Origenes hom. 24. in Lucam accipit ignem Purgatorij, q. d. Chriſtus ſuos fideles cum peccatis venialibus decedentes expiabit igne Purgatorij, iuxta illud: *Vniuſcuiuſque opus ignis probabit.* Et: *Saluus erit, ſic tamen quaſi per ignem.* 1. Corinth. 3. Sic quoque ex (1. Corint. 3.) S. Hieronymo & Beda Suarez.

2. Secundò, S. Hilarius per ignem accipit iudicium Chriſti, quod acre, clarum & horridum erit inſtar ignis.

3. Tertiò, S. Baſilius in cap. 4. Iſaiæ, Damaſcenus lib. 4 de fide cap. 10. & Toletus in cap. 3. Lucæ, verſ. 16. accipiunt ignem gehennæ, quo reprobos Chriſtus punit in inferno: Vnde explicans ſubdit: *Paleas autem comburet igni inextinguibili.*

4. Quartò, Auctor Imperfecti per ignem intelligit tribulationes, quibus quaſi igne fideles ſuos affligit: & à peccatis abluit Chriſtus.

5. Quintò, & genuinè, *Spiritu ſancto & igne*, hoc (*Genuinè.*) eſt, Spiritu ſancto igneo & igniente: Spiritu ſancto, qui eſt ignis, id eſt, qui eſt ſimilis igni, & quaſi ignis vrit & ignit. Eſt Hendiadys. Spiritus ſanctus enim quaſi ignis fideles à peccatis expurgat, illuminat, accendit, ſurſum ad cælum rapit ac roborat, vt omnia aduerſa ſuperent Denique eos intimè ſibi vnit, & quaſi ignis in ſe transformat. Hæ enim ſunt dotes ignis, purgare, tenebras expellere, lucere, inflãmare, ſurſum rapere, roborare, in ſe transformare. Hinc in Pentecoſte in Apoſtolos illapſus eſt Spiritus ſanctus, per ſpeciem ignis & linguarum ignearum. Vnde S. Chryſoſtomus: *Ignis, ait, commemoratione adiunctâ Spiritus ſancti efficacitatem ſignauit, gratiæ ipſius robur vehemens & vnctum.* (Chryſoſt.) Sic & Euthymius, ac Interpretes Æthiopici per ignem accipiunt Spiritum ſanctum. Hinc in primitiua Eccleſia ſæpè Spiritus ſanctus viſibili ſpecie ignis deſcendebat in Baptizatos & Confirmatos, vt ſignificaretur plena purgatio peccatorum; item ignea charitas igneique ſermones, quos eis inſpirabat Spiritus S. iuxta illud Deuter. 4. 24. *Deus tuus ignis conſumens eſt.* (Deut. 4. 24.) Et illud Ieremiæ 23. 29. *Nunquid non verba mea ſunt ſicut ignis, dicit Dominus; & quaſi malleus conterens petram?* (Ier. 23. 29.)

Denique duodecim baptiſmatum genera ſiue ſpecies è S. Scriptura colligit ex Damaſceno, S. Athanaſio & aliis Toletus in cap. 3. Lucæ Annot. 37.

CVIVS VENTILABRVM IN MANV SVA, ET PERMVNDABIT AREAM SVAM, ET CONGREGABIT TRITICVM SVVM IN HORREVM; PALEAS AVTEM COMBVRET IGNI INEXTINGVIBILI.] (Vers. 12. Luc. 3. v. 17.) *Ventilabrum* eſt vannus (vel vt Romæ, cribrum) quo agricolæ ſegetes trituratas ex ſpicis excuſſas euannant, ventilant & in ventum iactant, vt paleis à vento abreptis, ſola frumenti grana pura & à paleis ſeparata remaneant. Græcè dicitur πτύον quòd paleas quaſi expuat: πτύω enim eſt *expuo.* Ventilabrum repræſentat Chriſti iudicium & poteſtatem iudiciariam, ſicut enim ventilabro triticum à palea ſecernitur; ſic Chriſtus in iudicio bonos à malis ſeparabit: bonos enim à dextris ſtatuet, malos à ſiniſtris: bonos cælo, malos tartaro adiudicabit. Area non tam locum, quàm frumenta, puta ſegetes in area collectas ſignificat: hæ enim mundantur, vt palea à tritico ſeparetur. Eſt Metonymia; ponitur enim continens pro contento. Area ergo notat Eccleſiam, ſiue cœtum fidelium.

Vẽtilabrum eſt iudiciũ Chriſti. Igitur ventilator eſt Chriſtus Iudex, ventilabrum eſt eius iudicium, quo ſingulorum cogitata, dicta, factáque ventilabit & examinabit, ac bona, bonóſque à malis ſecernet. Area eſt Eccleſia: Palea ſunt impij, quos Chriſtus comburet igne gehennæ: Triticum ſunt iuſti & ſancti, quos Chriſtus colliget in ſuum horreum, id eſt, in regnum cælorum, vt iis quaſi tritico paſcat & oblectet S. Trinitatem, omnes Angelos totámque Eccleſiam triumphantem.

Aſſurgit Ioannes à primo gratiæ aduentu Chriſti ad ſecundum iudicij: tum enim omnino permundabit aream, id eſt Eccleſiam ſuam, idque vt Sadducæos & Phariſæos hoc iudicij & gehennæ terrore concutiat, & ad pœnitentiam adigat. Porrò inſtare & vicinum eſſe hoc iudicium ſignificat, cùm ait, hoc ventilabrum eſſe in manu Chriſti, vt ſcilicet illico eo ſegetes euentilet, & paleas à tritico, id eſt malos à bonis ſequeſtret: ita S. Ambroſius in Lucæ c. 3. v. 17. licèt enim vſque ad diem iudicij multi ſuperſint centeni anni, tamen hi omnes, ſi cum æternitate comparentur, modicum & quaſi nihil ſunt. Adde, Chriſtus Dominus & Iudex in manu ſua habet cuiuſque ſpiritum, animam & vitam, vt eam illico tollat, ſi velit, iudicet, beet, damnet, & in cœlum vel gehennam mittat.

Paleas (quantò magis zizania) *autem comburet igni inextinguibili.* Impij & damnandi vocantur paleæ, quia vt paleæ ſunt leuiſſimi, viliſſimi, inutiliſſimi & ad nihil ferè vtiles, niſi ad ignem, vt ſcilicet ſint folles & fomenta gehennæ. Pro *inextinguibili*, Græcè eſt ἀσβέστῳ, id eſt, *inextincto*, hoc eſt, æterno. Hinc Asbeſtus lapis dicitur, qui ſemper ardet & non extinguitur. Eſt Mioſis; parum enim dicitur & plus ſignificatur. Ignis enim gehennæ dicitur ἄσβεστος, id eſt, inextinguibilis, non tantùm quòd extingui nequeat, ſed & quòd homines impios vrendo non extinguat, imò eos per-

petuò viuentes & ſentientes iugiter cruciet, &
vrere pergat. Damnatur ergo hic error Origenis,
qui putauit pœnas inferni non fore perpetuas,
ſed poſt magnum Platonis annum (quo omnia
Ignis gehennæ idem numero durat in æternum. renouabuntur) finiendas. Rurſùm τὸ ἀσβέστῳ, id
eſt, *inextincto*, hoc eſt, *inextinguibili*, notat ignem
gehennæ non conſumere vel incinerare corpora
damnatorum, nec fomenta carbonum vel lignorũ
illi ſuggeri, (quę enim poſſet eſſe materia tanta, vt
ſufficeret ad alendum eum per totam æternitatatem?) ſed ignem illum eundem omnino numero, in eodem ſulphure & iiſdem corporibus à
Deo conſeruari, vt ea præſertim vrat & nunquam
comburat.

Iſai. 66. 24. & 33. 14. Alludit ad Iſaiæ cap. 66. v. 24. *Vermis eorum non
morietur, & ignis non extinguetur.* Et cap. 33. 14.
*Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante?
quis habitabit ex vobis cum ardoribus ſempiternis?*
Vide ibi dicta. Exempla dat S. Chryſoſtomus:
Chryſoſt. *Nonne*, ait, *cernis ſolem iſtum ſemper ardentem &
nunquam prorſus extinctum?* (multi enim cenſent
ſolem eſſe ignem) *non legiſti* (Exodi 3.) *incenſum
rubum, nec tamen ipſo incendio concrematum?* Et S.
Auguſtinus contra Donatiſt. lib. poſt collationem
Auguſtin. cap. 9. *Iam ſatis*, ait, *ſuperiùs diſputaui poſſe animalia* (quæ inde Pyrauſtæ nominantur) *etiam in ignibus viuere, in vſtione ſine conſumptione, in dolore ſine morte per miraculum omnipotentiſſimi Creatoris;
cui hoc poſſibile eſſe qui negat, à quo fit quicquid in
naturis omnibus miratur, ignorat.*

Cogita & horreſce hunc ignem gehennæ, quẽ
nullæ aquæ, nullæ lacrymæ, imò omnia flumina,
omnes abyſſi, omnia maria in vnum collecta, omnes dæmones, omnes creaturæ totis viribus ſuis
non poſſunt extinguere, imò neo vel tantillum
Iſai. 30. 33. minuere: *quia flatus Domini ſicut torrens ſulphuris
ſuccendens eam.* Iſaiæ 30. 33.

Vers. 13. Tvnc venit Iesvs a Galilæa in Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretvr ab eo.]
Luc 3. v. 21. Mar. 1 v. 9. *Tunc*, opportunè ſcilicet, cùm Ioannes Chriſtum
prædicaret, ſibique præferret, dicens ſe non eſſe
dignum eius calceamenta portare; cúmque omnes excitaret ad pœnitentiam, & baptizando prępararet ad gratiam à Chriſto accipiendam, *tunc*,
inquam, ſuperuenit Chriſtus, vt quem abſentem
commendarat, præſentem indicaret, & digito
oſtenderet; ſicut Lucifer præit & oſtendit Solem
Orientem.

A Galilæa, ſcilicet *à Nazareth*, ait Marcus c.
1. 8 patria ſua, vbi cum matre hucuſque priuatus
vixerat, & cum patre Ioſepho fabrilem exercuerat vſque ad annum ætatis trigeſimum. Vnde illo
iam expleto, adiit Ioannem, vt ab eo declararetur
Meſſias, hoc eſt, Orbis Doctor & Redemptor,
vtque publicum hoc docendi & legem Euangelicam inſtituendi officium, ad quod à Patre miſſus erat, habito à Ioanne teſtimonio, inchoaret. *In
Iordanem*, hoc eſt, ad Iordanem, puta in Iudæam
ad eum Iordanis locum, vbi Ioannes baptizabat.
Decreuerat enim Deus, vt Chriſtus Iudæis promiſſus, in Iudæa prædicationem inchoaret: nam
alioqui per Galilæam quoque fluit Iordanis.

Cur Ioannes baptizauit? *Vt baptizaretur ab eo.*] Quæres, quæ fuêre cauſæ prædicationis & Baptiſmi Ioannis, & quare
Chriſtus à Ioanne baptizari voluit? *Triplicem ob
Hieronym. cauſam*, ait S. Hieronym. *Saluator à Ioanne accepit
Reſp. 1. Baptiſmum: Primùm, vt quia homo natus erat, om-
2. nem iuſtitiam & humilitatem legis impleret. Secundò,
vt baptiſmate ſuo Ioannis baptiſma comprobaret.
3. Tertiò, vt Iordanis aquas ſanctificans per deſcenſionem columbæ, Spiritus ſancti in lauacro credentium
monſtraret aduentum.*

Quarta cauſa eſt, vt Chriſtus Ioanni auctori- 4.
tatem adderet, eiúſque Baptiſmum (cui nonnulli
detrahebant) probaret, ait Beda: itáque viciſſim
maioris auctoritatis teſtimonium ab eo acciperet,
vt ſcilicet Ioannes eum verum eſſe Meſſiam omnibus ad ſe confluentibus oſtenderet, iuxta id
quod ipſe ait: *Vt manifeſtetur in Iſrael, propterea* Ioann. 1. 31.
veni ego in aqua baptizans. Ioann. 1. 31. vtque homines ad pœnitentiam inuitando per Baptiſmum
ſuum, præpararet & aſſuefaceret ad Baptiſmum
Chriſti, vti innuit hîc verſ. 11.

Quinta eſt, vt in Baptiſmo Spiritus ſanctus 5.
ſpecie columbæ in Chriſtum deſcendens, & Pater de cælo intonans: *Hic eſt Filius meus dilectus,
in quo mihi complacui*; ipſi irrefragabile teſtimonium perhiberent. Ita S. Hieronymus.

Sexta eſt, vt Chriſtus Baptiſmum à Ioanne ſuſ- 6.
cipiens ſuo exemplo omnes ad ſuum Baptiſmum
alliceret, & fructum eius oſtenderet, ſcilicet Spiritus ſancti donationem & illapſum.

Septima, Chriſtus in ſe peccata noſtra ſuſcepe- 7.
rat; ergo quaſi reus & pœnitens Ioanni ſe ſiſtit,
vt ab eo baptizatus, in ſe quaſi luat & abluat peccata noſtra. Vnde Nazianzenus Orat. in ſancta
luminaria: *Ioannes*, ait, *baptizat, & accedit Ieſus
ſanctificans quidem & ipſum qui baptizat, præcipuè* Nazianz.
tamen vt & veterem Adam ſepeliat in aquis. Et
mox: *Aſcendit Ieſus de aqua, ſecum quodammodo
demerſum educens & eleuans mundum.* Hoc humiliando ſe coram Ioanne meruit Chriſtus, vt nos
doceret, ei qui animarum lucro ſtudet, viam priùs
ſternendam eſſe per multiplicem humiliationem.

Octaua, vt Chriſtus, qui nouam Chriſtiano- 8.
rum Rempublicam condere decreuerat, in quam
non niſi baptizati adſcriberentur, eſſet & ipſe
Princeps baptizatus, vt ſic per omnia fratribus
aſſimilaretur abſque peccato. Celebre eſt illud
Catonis: *Patere legem, quam ipſe tuleris.* Cato.

Nona, vt ſicut Abraham olim veteris Synago- 9.
gæ iuſſu Dei ſymbolum inſtituit Circumciſionem: Sic Chriſtus nouæ Eccleſiæ nouam teſſeram daret, ſanciréque Baptiſmum. Quocirca S.
Thomas 3. p. q. 66. art. 2. cenſet Chriſtum, dum
baptizaretur, non verbis, ſed facto inſtituiſſe Baptiſmi Sacramentum, vt eſſet omnium peccatorum lauacrum: nam tum apparuit tota ſancta Trinitas, quam in forma Baptiſmi profitemur, dicendo: *Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti.* Pater enim apparuit in voce, Filius in
Iordane, Spiritus ſanctus in forma columbæ. Verius tamen eſt Chriſtum, dum baptizaretur, deſignaſſe tantùm ſuum Baptiſmum eiúſque mate- *Chriſti Baptiſmus quando inſtitutus.*
riam, ſcilicet aquam, eum verò paulò pòſt, dum
cœpit prædicare publicè, inſtituiſſe, vt docet Suarez & alij plures: quare non videtur eum inſtituiſſe dum Nicodemo ſecretò, & nocte ad ſe venienti dixit: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu* Ioan. 3. 5.
ſancto, non poteſt intrare in regnum Dei. Ioan. 3. 5.
Hæc enim ſecreta fuit ad vnum Nicodemum
Chriſti vox: publicum autem Baptiſmi Sacramentum publicè fuit inſtituendum & promulgandum. Indicatus ergo dumtaxat à Chriſto fuit hic
Baptiſmus, mox à ſe conceptis verbis in publica
populi concione & cœtu inſtituendus. Et hoc eſt,
quod dicere volunt S. Chryſoſtomus hîc, S. Auguſtinus ſerm. 36. & 37. de Tempore, S. Gregorius Nazianzenus Orat. in S. Natiuitatem & alij,
dum aiunt Chriſtum ſuo Baptiſmo aquas ſanctificaſſe

ficaſſe, & contactu corporis vim regeneratiuam eis indidiſſe, non quaſi aquis indiderit qualitatem phyſicam, ſed moralem; quia ſcilicet tunc ipſo facto ex intentione Chriſti deputatæ, & deſignatæ ſunt aquæ ad ſanctificandum homines eis abluendos in Baptiſmi Sacramento, mox à Chriſto inſtituendo.

Tropologicè Chriſtus ſuo Baptiſmo hîc nos docere voluit vitam ſanctã & perfectam inchoandam à Baptiſmo, id eſt, à pœnitentia, lachrymis, & purificatione affectuum, idque maximè facere debere eos, qui alios baptizare, id eſt, purificare, conuertere & ſanctificare deſtinant, vti ſunt Doctores & Prædicatores.

Vers. 14. IOANNES AVTEM PROHIBEBAT EVM.] Agnouit Ioannes Chriſtum ex priuato Dei inſtinctu & reuelatione, per quam Chriſtum videns facie tenus agnouit, quem ante triginta annos infantem latentem in vtero matris, latens & ipſe in ventre ſuę genitricis per mentem & ſpiritum agnouerat, ſalutarat & exultarat. Lucæ 1. 41. Dices quomodo ergo, Ioann. 1. 33 Baptiſtæ à Deo datur ſignum, quo Chriſtum agnoſcat, ſcilicet deſcenſio & manſio Spiritus ſancti ſuper eum? Reſponderut, hoc ſignum Baptiſtæ dari, non vt primò Chriſtum cognoſcat, ſed vt illo pleniùs ſe in hac cognitione fidéque confirmet, vtque eodem quaſi certo Dei teſtimonio, Chriſtum populo oſtendat & commendet.

DICENS: EGO A TE DEBEO BAPTIZARI, ET TV VENIS AD ME?] Pro *debeo* Græcè eſt χρείαν ἔχω, id eſt, opus habeo, indigeo *à te baptizari*, id eſt, ſpiritualiter ablui à leuibus peccatis, tuôque ſpiritu & gratiâ perfici: non ergo ſignificat debitum præcepti, quaſi Baptiſta obligatus fuerit ſuſcipere Baptiſmum Chriſti. Hoc enim præceptũ Baptiſmi Chriſti, editum, & promulgatum fuit à S. Petro poſt mortem Baptiſtæ & Chriſti in Pentecoſte. Hinc tamen nonnulli colligunt, Baptiſtam paulò pòſt à Chriſto fuiſſe baptizatum, ſicut ab eodem baptizata fuit B. Virgo, S. Petrus, Iacobus, Ioannes cæterique Apoſtoli, vti teſtatur S. Euodius, qui S. Petro in Cathedra Antiochena ſucceſſit, Epiſtolâ, quæ inſcribitur τὸ φῶς, id eſt, lumen: Chriſtum verò non decuit ſuo Baptiſmo baptizari, quia ipſe quaſi Hierarcha, Baptiſmum inſtituit quaſi peccati remedium, ac ſui, ſuæque Eccleſiæ notam & characterem. Ita Diuus Thomas, Suarez & alij paſſim tract. de Baptiſmo.

Ioannes baptizatus à Chriſto, an non?

Chriſtus nõ ſuſcepit Baptiſmum à ſe inſtitutũ. Cur?

Fauent huic ſententiæ Nazianzenus Orat. 39. verſus finem: *Sciebat Chriſtus*, inquit, *paulò poſt futurum, vt ipſe Baptiſtam baptizaret.* Item & S. Chryſoſtomus, qui dicunt Ioannem baptizaſſe Chriſtum aquâ: Chriſtum verò baptizaſſe Ioannem ſpiritu. Vnde auctor Imperfecti hîc hom. 4. *Dum*, inquit, *Ioanni dicenti, ego à te debeo baptizari, reſpondit: Modò interim ſine, oſtendit, quia poſtea Chriſtus baptizauit Ioannem, quamuis in ſecretioribus libris manifeſtè hoc ſcriptum eſſet: Ioannes quidem baptizauit illum aquâ, ille autem Ioannem in ſpiritu.* Dici poſſet tamen Chriſtum baptizaſſe Ioannem ſpiritu, non in Sacramento Baptiſmi, ſed ſpiritu, id eſt, ſpiritaliter, quia maiorem ſpiritus copiam ei infudit, fecítque vt in gratia & charitate valdè proficeret. Vnde Abulenſis hîc in cap. 3. Matthæi quæſt. 78. cenſet Ioannem non fuiſſe baptizatum à Chriſto, idque probat ex admiratione diſcipulorum Ioannis, qui paulò pòſt nunciarunt Ioanni Chriſtum, cui Ioannes teſtimonium perhibuerat, baptizare, & omnes ad eum venire. Ioann. 3. 26. Hoc enim fruſtrà illi nunciaſſent, ſi Ioannes iam à Chriſto baptizatus erat, idque ſanè eis Ioannes reſpondiſſet; niſi dicas poſt hoc diſcipulorum nuncium Ioannem à Chriſto petiiſſe Baptiſmum, vt pariter diſcipulos ſuos ad Chriſtum eiúſque Baptiſmum adduceret. Itáque res manet dubia, adeóque problema eſt: An Ioannes baptizatus fuerit à Chriſto, an non?

Greg. Naz.

Imperfect.

An Ioannes Bapt. fuerit baptizatus à Chriſto?

Vers. 15. RESPONDENS AVTEM IESVS, DIXIT EI: SINE MODO (permitte me nũc baptizari à te) SIC ENIM DECET NOS IMPLERE OMNEM IVSTITIAM.] *Nos*, ſcilicet me ſuſcipiendo, te dãdo Baptiſmum. Alij q. d. *nos*, id eſt, quotquot aliorũ magiſtri ſumus, decet eos præire exemplo. Nihil quantumuis leuiculum eſt prætereundum. Inſtituere volo Baptiſmum; Præcipientis eſt quod præcipit præ aliis adimplere. Vnde de Chriſto ait Lucas: *Cœpit Ieſus facere*, & deinde *docere*. Actor. 1. v. 1. *Hæc eſt iuſtitia*, ait, S. Ambroſ. lib. 2. in c. 3. Lucæ cap. vltimo; *vt quod alterum facere velis, prior ipſe incipias, & tuo alios horteris exemplo.* Vnde S. Gregorius lib. 31. Moral. cap. 1. *Ex humilitate*, inquit, *vera, ſecura ſemper auctoritas naſcitur.*

Act. 1. 1.

Ambroſ.

Gregor.

Porrò non ſolus Chriſtus recipiens, ſed & Ioannes conferens ei Baptiſmum, implebat omnem iuſtitiam, tum quia contendens de humilitate & humili Baptiſmi ſuſceptione cum Chriſto, ſinebat ſe ab eo vinci, vti par erat: vnde victus à Chriſto humilitate, vincebat quaſi Chriſtum obedientiâ, cedendo & obediendo ei ſicut S. Dominicus volens dare dexteram S. Franciſco, cùm ille planè obſiſteret & occuparet ſiniſtram, ei dixit: *Tu me vincis humilitate, ego te vinco obedientiâ*, quia tibi cedo & obedio. Tum quia Ioannes rem valdè ſanctam, puta Baptiſmum pœnitentiæ exercebat, vt homines præpararet ad gratiam Chriſti; tum quia cooperabatur ſummæ humiliationi Chriſti, dando ei Baptiſmum, quem ipſe poſcebat, & à nullo alio, quàm à Ioanne accipere poterat; tum quia cauſa fuit, vt Chriſtus à S. Trinitate declararetur eſſe Filius Dei; hoc enim factum eſt in Baptiſmo. Veriſimile quoque eſt Ioannem in ipſo Baptiſmo Chriſtum populo demonſtraſſe: Cùm enim forma Baptiſmi Ioãnis fuerit hæc, aut ſimilis: *Baptizo te in nomine eius, qui venturus eſt.* Vel: *Crede in Meſſiam iam iam venturum*, vt colligitur c. 19. v. 4. videtur quòd Chriſto veniente & Baptiſmum recipiente dixerit: *Hic eſt Meſſias, quẽ venturum dixi*: quæ omnia erant ſanctiſſima, vt meritò Ioannes quoque dicatur hîc impleſſe omnem iuſtitiam.

S. Dominic.

Rurſum S. Hieronymus ait: *Pulchrè dixit: Sine modò, vt oſtenderet Chriſtum in aqua, Ioannem à Chriſto in ſpiritu baptizandum.* Et mox: *Tu me baptizas in aqua, vt ego te baptizem pro me in ſanguine tuo*, q. d. Tu me baptizas Baptiſmo fluminis, ego te baptizo Baptiſmo flaminis & ſanguinis.

Hieronym.

Sic enim decet nos implere (Arabicus *perficere*) *omnem iuſtitiam.* Primò, *omnem iuſtitiam*, Syrus *omnem rectitudinem*, hoc eſt, quicquid iuſtum eſt, rectum, ſanctum & Deo gratum, nec quicquam tale recuſare etiamſi humile ſit & abiectum, nec vllâ lege cautum, ſed conſilium duntaxat ſit non præceptum, quale hîc eſt, vt ego Chriſtus baptizer à te, ô Ioannes, qui es ſeruus & creatura mea: omnis ergo iuſtitia eſt quælibet virtus, ſanctitas & perfectio. Rurſum *omnem iuſtitiam*, id eſt, quicquid præcepit Deus Pater, ait Vatabl. Iuſtum enim eſt, quod Deus ſancit & præcipit. Videtur enim Deus Pater Chriſto vti moriendi, ſic & Baptiſmum

Implere omnem iuſtitiã quid? Reſp. 1.

priſmũ à Ioanne ſuſcipiendi præceptum dediſſe.

2\. *Omnis iuſtitia eſt humilitas. Cur?*

Hinc ſecundò Gloſſa: Omnis iuſtitia, inquit, eſt humilitas, quæ ſe omnibus, id eſt, ſuperioribus & ęqualibus, æquè ac inferioribus ſubiicit. Ex aduerſo omnis iniuſtitia & ſuperbia, qua quis non modò inferioribus & paribus, ſed & ſuperioribus ſe præponit. Ius enim & ſubiectioné eis debitá adimit. Sicut enim in omni actu iuſtitiæ, id eſt, virtutis interuenit humilitas, quâ quis rationi, & virtuti ſe ſubmittit: ſic in omni actu peccati miſcet ſe ſuperbia, quâ quis rationi, legi & voluntati Dei ſe ſuámq; voluntaté, & cupiditaté anteponit. Humilitas ergo implet omnem iuſtitiam, quia ſoluit, imò ſuperat omne ius & debitum, quod homo debet Deo, proximo, & ſibi. Deo enim ſe ſubiicit per religionem, proximo per charitatem, corpus animæ, animam legi Dei. Quocirca humilis cum omnibus pacem habet; ſuperbus cum omnibus diſſidium & bellum. Quot hodie ſunt diſſidia & lites etiam inter Clericos & Prælatos de loco, de titulis, de præcedentia, quam vtraque pars ſibi deberi pertinaciter contendit cum ſcandalo laicorum, & nullo vel exiguo victoriæ lucro? Quid enim lucraris, ſi litem vincas, niſi exiguum & inane honoris punctum? & interim longè maiorem famæ, pacis & ſæpe conſcientiæ iacturam facis. Diſce, ô Chriſtiane, à Chriſto hîc cedere, imò & ambire locum imum, ſic cum Chriſto exaltaberis & mereberis ſummum. Chriſtus enim ſubdens ſe Ioanni, ab eo, imò à tota ſancta Trinitate declaratus eſt eſſe maior Ioanne, imò Filius Dei. Dic ergo cum Chriſto: *Sic nos decet implere omnem iuſtitiam*, quam imitatus S. Ignatius fundator Societatis noſtræ, aureum hoc axioma dedit:

S. Ignat. Loiol. *Humilitas eſt honor Chriſtiani.*

Nulli vel minimo quauis ratione repugnes,
Cedere te potius, quàm ſuperare iuuet.

Decus enim, honor & gloria Chriſtiani eſt humilitas, puta cedere, ſinere ſe vinci, primas alteri dare: quare maior eſt, qui eſt humilior, qui cedit, qui alterum ſibi præfert. Nam, vt ait S. Gregorius lib. 3. Mor. c. 13. *Malorum locus eſt ſuperbia, bonorum locus eſt humilitas.* Docet ergo hîc nos Chriſtus, ſequi vitam communem, non quærere exemptiones à communi lege & more, haberi vt vnus de vulgo, iuxta illud: *Si ſis egregius, eſto quaſi vnus è grege*; imò ad ima deſcendere, & omnibus ſe ſupponere, iuxta illud Eccleſ. 3. 20. *Quantò magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam; quoniam magna potentia Dei ſolius, & ab humilibus* (humilibus) *honoratur.* Vide ibi dicta.

Gregor.

Eccl. 3. 20.

3\. Exod. 33. 19 — Tertiò, *omnem iuſtitiam*, id eſt, ſummam iuſtitiam. Sic Exodi 33. 19. ait Deus Moſi: *Oſtendam omne*, id eſt, ſummum *bonum*, ſcilicet meipſum *tibi*; ima enim iuſtitia eſt, ſubdere ſe ſuo ſuperiori; media, ſubdere ſe æquali; ſumma, ſubdere ſe inferiori, vti Chriſtus ſubdidit ſe Ioanni. Chriſtus, inquam, qui eſt Sanctus Sanctorum, inclinauit caput Ioanni ad Baptiſmum, quaſi petens ab eo purificationem & ſanctificationem velut peccator & pœnitens, ſicut erant cæteri, qui poſcebant Baptiſmum à Ioanne. Præclarè S. Gregorius 3. parte Paſtor. Admonit. 18. *Audiant*, inquit, *humiles, quia filius hominis non venit miniſtrari, ſed miniſtrare: audiant elati, quia initium omnis peccati ſuperbia eſt. Audiant humiles, quia Redemptor Noſter humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem: audiant elati quod de eorum capite ſcriptum eſt: Ipſe eſt rex ſuper vniuerſos filios ſuperbiæ. Occaſio igitur perditionis noſtræ facta eſt ſuperbia Diaboli, & argumentum redemptionis noſtræ inuenta eſt humilitas Dei.* Et paulò poſt: *Dicatur ergo humilibus, quia dum ſe deiiciunt, ad Dei ſimilitudinem aſcendunt: dicatur elatis, quia dum ſe erigunt, in Apoſtatæ Angeli imitationem cadunt. Quid igitur elatione deiectius, quæ dum ſupra ſe tenditur, ab altitudine veræ celſitudinis elongatur? Et quid humilitate ſublimius, quæ dum ſe in ima deprimit, auctori ſuo manenti ſuper ſumma coniungit?*

Iuſtitia ima, media, ſumma.

Gregor.

Iob. 41.

Quo indicio ſanctus aliquis ſeu perfectus dignoſcitur?

Idem alibi: Hæc, ait, eſt ſumma iuſtitia & ſanctitas, ſi virtutis merito ſummi, humilitate ſimus infimi. S. Thomas Aquinas (vt in eius vita inter eius Axiomata refertur) rogatus, quo indicio verè ſanctus & perfectus dignoſci poſſet? reſpondit *Humilitate*, contemptu ſui, contemptu honoris & laudis, tolerantiâ ignominiæ & vituperij. Si enim, inquit, videris aliquem, dum negligitur, contemnitur, poſtponitur, dare ſenſum doloris vel indignationis, deiicere vultum, naſum contrahere, rugare frontem, ſcito hunc non eſſe ſanctum, non eſſe magnum, etiamſi is miracula faceret. Oſtendit enim in ſui neglectu ſuam ſuperbiam, triſtitiam, iram, impatientiam, ac proinde vilem ſe facit & contemptibilem. Ex aduerſo humilis, qui gaudet ſuo contemptu, dignus eſt, qui ab omnibus laudetur & glorificetur.

Quartò, *omnem iuſtitiam*, id eſt, omne incrementum iuſtitiæ, id eſt; virtutis & ſanctitatis: Chriſtus enim licèt interiùs in gratia creſcere non poſſet; erat enim eâ plenus à primo inſtanti ſuæ conceptionis & vnionis cum Verbo, tamen exterius quotidie maiora virtutum ſigna edebat, ac magis magiſque ſe humiliabat. Chriſtus enim è cælo deſcendit in vterum Virginis, ex vtero in præſepium, è præſepio in Iordanem, è Iordane in crucem, vt nos doceret illud Pſalm. 83. 8. *Ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion.* Sic B. Thereſia faciebat omnem iuſtitiam, quia in qualibet re faciebat id quod iuſtius, ſanctius, perfectius & Deo gratius erat, imò ad hoc voto ſe obſtrinxit. Quocirca S. Auguſtinus Epiſt. 56. ad Dioſcorum: *Huic* (Chriſto & Chriſtianæ diſciplinæ) inquit, *te, mi Dioſcore, vt totâ pietate ſubdas velim, nec aliam tibi ad capeſſendam & obtinendam veritatem viam munias, quàm quæ munita eſt ab illo, qui greſſuum noſtrorum tanquam Deus videt infirmitatem. Ea eſt autem prima humilitas, ſecunda humilitas, tertia humilitas, & quoties interrogares, hoc dicerem.* Et poſt nonnulla: *Itaque ſicut Rhetor Nobiliſſimus* (Demoſthenes) *cùm interrogatus eſſet, quid ei primum videretur in eloquentiæ præceptis obſeruari oportere, Pronunciationem dicitur reſpondiſſe: cùm quæreretur, quid ſecundò, eandem pronunciationem: quid tertiò, nihil aliud quàm pronunciationem dixiſſe: ſi interrogares, & quoties interrogares de præceptis Chriſtianæ Religionis, nihil me aliud reſpondere, niſi humilitatem liberet, etſi fortè alia dicere neceſſitas cogeret. Huic humilitati ſaluberrimè, quam Dominus noſter Ieſus Chriſtus vt doceret, humiliatus eſt; huic inquã maximè aduerſatur quædam, vt ita dicam, imperitiſſima ſciẽtia.* 4.

Pſalm. 83. 8. S. Thereſia.

Auguſt.

Denique implet *omnem iuſtitiam*, qui honore omnes præuenit, qui aliorum mores difficiles, moleſtos, ſibique iniurios tolerat, iuxta illud Pauli: *Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti.* Galat. 6. Item qui amat odientes ſe, benedicit maledicentibus, benefacit malefacientibus ſibi, qui laudat detrahentes ſibi, qui honorat ſpernentes ſe, qui charitatis ardore vincit inimicos, eóſque facit amicos, qui iniurias vlciſcitur 5.

Galat. 6.

beneficiis,

bèneficiis, qui cum Paulo optat eſſe Anathema pro hoſtibus ſuis. Roman. 9. ac omnibus omnia fit, vt omnes Chriſto lucrifaciat. 1. Corinth. 9. 22. Hæc omnia docuit, & prius fecit Chriſtus.

Hieron. Ambroſ. Bernard.

Tvnc dimisit evm] id eſt, hoc audito ceſſit Ioannes Chriſto petenti Baptiſmum, eúmque baptizauit: *vt ſi Deus ab homine accepit baptiſma, nullus a conſeruo dedignetur accipere*, ait S. Hieron. Et S. Ambroſius lib. 2. in Lucam c. vlt. *Nemo refugiat lauacrum gratiæ; quando Chriſtus lauacrum pœnitentiæ non refugit.* Pulchrè S. Bernardus ſerm. 1. de Epiphan. *Acquieuit*, ait, *Ioannes & obediuit, baptizauit agnum Dei & aquas lauit, nos abluti ſumus, non ille: quia nobis lauandis aquæ cognoſcuntur ablutæ.*

Chriſtus baptizatus die 6. Ianuarij.

Porrò diem, quo Chriſtus baptizatus eſt, fuiſſe Dominicum tradit S. Auguſtinus ſerm. 154. de Tempore, licèt Ioannes Lucidus lib. 7. c. 2. cenſeat Chriſtum baptizatum feriâ ſextâ. Certum quaſi eſt ex traditione Chriſtum baptizatum eſſe die ſextâ Ianuarij eâdem ſcilicet, quâ ante triginta annos adoratus fuerat à Magis. Vnde Eccleſia eâdem die memoriam Baptiſmi Chriſti recolit. Quocirca Æthiopes die 6. Ianuarij in memoriam Baptiſmi Chriſti, aquis ſe non tantùm aſpergunt, ſed & penitus immergunt. Fideles quoque in Græcia circa mediam noctem, quæ diem ſextam antecedit, aquas ex obuio fonte vel fluuio hauriebant, quæ Dei dono multis annis incorruptæ manebant, vti expreſsè teſtatur S. Chryſoſtomus hom. de Baptiſmo Chriſti tomo 5. operum Græcorum, Addit S. Epiphanius hæreſi 51. illa die Nilum in vinum verti: *Circa ipſam vndecimam* (menſis Tybi, qui eſt ſextus noſtri Ianuarij) *poſt annos triginta factum eſt primum ſignum in Cana Galilææ, quando aqua facta eſt vinum. Quapropter etiam in multis locis vſque in hunc diem hoc fit, quòd tunc factum eſt, diuinum ſignum in teſtimonium incredulis: velut teſtantur in multis locis fontes ac fluuij in vinum conuerſi: vt Cibyres quidem vrbis Cariæ fons, quâ horâ hauſerunt miniſtri, & ipſe dixit: Date Architriclino: teſtatur & in Geraſa Arabiæ fons ſimiliter. Nos bibimus de Cibyres fonte, fratres verò noſtri de eo qui eſt in Geraſa, in Martyrum templo. Sed & multi de Nilo hoc teſtantur.* Tres ergo aquas nominat, quæ dicto feſto in vinum vertantur, primam, fontem Cibyres; ſecundam, fontem in Geraſa; tertiam, Nilum. Cùm igitur tres iſti fontes vinoſo ſapore nunquam fluxerint niſi hoc die, manifeſtum fit hoc miraculum non eſſe patratum, niſi ad recolendam memoriam vini ex aqua à Chriſto in Cana Galilææ producti, ait noſter Gretſerus in Curopalaten pagina 236. & ſeq. qui cum S. Epiphanio opinatur Chriſtum in Cana aquam in vinum vertiſſe die ſexta Ianuarij: alij enim alio die id factum putant, vt dixi in Chronotaxi Monoteſſari.

Mos & opinio veterum in vigilia Epiphaniæ.

Epiphan.

Fontes in vinum verſi in feſto Epiphaniæ.

Aqua Iordanis à Chriſti baptiſmo non corrūpitur.

Radziuil.

Quin & Iordanis aquam, à Chriſti in ea baptiſmo, donum incorruptionis accepiſſe, docet ibidem Gretſerus: Addamus & hoc, inquit, aquam Iordanis poſtquam eam Chriſtus contactu & Baptiſmo ſuo conſecrauit, incorruptionis munere donatam eſſe. Id aſſerit Illuſtriſſ. Princeps, Nicolaus Chriſtophorus Radziuilus in ſuo Hodœporico Hieroſolymitano, *Aquam*, ait, *valde turbidam Iordanis habet, ſed ſalubrem, quæ in vaſe aſſeruata nunquam corrumpitur, prout in ea quam attuli mecum, indubitanter ſum expertus.*

Chriſtus toto corpore nudatus & ablutus.

Rurſum videtur Chriſtus à Ioanne non ſolùm baptizatus & ablutus in capite, ſed & in reliquo corpore, tum quia hic erat ritus Iudæorum, & etiamnum eſt; tum quia totum corpus aquis purificare debebant, vt ſingula membra quæ peccarant, abluerent: vtque totius animæ, omniúmque eius peccatorum purificationem repræſentarent. Spoliabant ergo ſe veſtibus, & nudi baptizabantur. Ieſus ergo dignatus eſt ſe nudare coram Ioanne, & hanc verecundiam, quam caſti erubeſcunt, pro nobis ſubire, vt Adæ noſtrámque nuditatem verecundiámque peccato inductam, ſuâ gratiâ velaret & veſtiret. Vnde & Eccleſia eodem loci, vbi veſtes Chriſti repoſitæ fuêre cùm baptizaretur, erecta eſt à fidelibus, teſte Bedâ de locis ſanctis c. 13. qui & addit quòd ille locus apud Iordanem, in quo baptizatus eſt Chriſtus, nobili monaſterio, & Eccleſiâ in honorem Ioannis Baptiſtæ dedicatâ, illuſtratus ſit. De eodem ita ſcribit Gregorius Turonen. lib. de gloria Martyr. c. 17. *In Iordane habetur locus, in quo Dominus baptizatus eſt. In vno etenim reflexu aqua ipſa reuoluitur, in qua nunc leproſi mundantur. Cùm enim aduenerint, ſæpiùs lauantur in flumine, donec ab infirmitate purgentur; de publico tamen, dum ibi commorati fuerint, victum accipiunt; ſanati autem ad propria diſcedunt. Ipſe quoque Iordanis ab eo loco in quinto milliario mari commixtus mortuo, nomen amittit.*

Templum in loco vbi Chriſtus baptizatus eſt.

Gregor. Turon.

In eodem loco Chriſtum poſt Baptiſmum ſæpius viſitaſſe S. Ioannem ibidem baptizantem, tradit Ioannes Moſchus in Prato ſpirit. c. 1. Porrò Chriſtus in Iordane baptizatus eſt à Ioanne in Ennon iuxta Salim. Ioannis 3. 23. non longè à Sarthan & Iericho, vbi filij Iſraël Duce Ioſue, ſicco pede tranſierunt Iordanem à Deo miraculosè diuiſum, Ioſue 3. 16. & 17. vt ſignificaretur eundem Chriſtum, qui olim Hebræos per Iordanem deduxerat in terram promiſſam, fideles ſuos & Chriſtianos per Baptiſmum pari modo deducturum in cælum. Vnde ſicut duce Ioſue aquæ Iordanis retrorſum conuerſæ ſunt; ſic Chriſto duce baptizato, retrorſum peccata conuerſa ſunt, ait S. Auguſtinus. Rurſum Elias diuiſit aquas Iordanis, quando erat in curru igneo rapiendus in cælum, 4. Regum. 2. vt ſignificaretur quòd tranſeuntibus per aquam Baptiſmi Chriſti, per ignem ſpiritus ſancti pateret aditus in cælum, ait D. Thomas. 3. p. q. 39. art. 4.

Vers. 16.
Luc 3. v. 21. 22.
Mar. 1. v 10.

Baptizatvs avtem Iesvs, confestim ascendit de aqva: et ecce aperti svnt ei cæli, et vidit spiritvm Dei descendentem, sicvt colvmbam et venientem svper se.] Lucas c. 3. 21. addit: *Ieſu baptizato & orante apertum eſt cælum, & deſcendit Spiritus ſanctus corporali ſpecie, ſicut columba ſuper ipſum.* Vnde patet non vi Baptiſmi Ioannis, ſed merito humilitatis & orationis Chriſti apertum eſſe cælum, & deſcendiſſe Spiritum ſanctum ſuper eum: Orationi enim & orantibus inſinuat ſe Spiritus ſanctus.

Luc. 3. 21.

Confeſtim, refer hanc vocem magis ad ſequentia *aperti ſunt ei cæli*, &c. quàm ad τὸ *aſcendit de aqua*. Nam Chriſto egreſſo ex aquis, ſtatim aperti ſunt cæli, vnde Marcus c. 1. 9. ait: *Et ſtatim aſcendens de aqua, vidit cælos apertos.*

Marc. 1. 9.

Et ecce aperti ſunt ei cæli. Marcus: *vidit cælos apertos. Vidit*, ſcilicet ipſe Iesvs: non dubium quin & Ioannes id ipſum viderit, ac cæteri qui aderant, vtpote propter quos hæc fiebant. Vnde

Matthæus

Digitized by Google

Matthæus ait: *aperti ſunt ei*, id eſt, propter eum *cæli*, puta in eius gratiam & honorem viſi ſunt aperiri; idque ad hoc primò, vt vox Patris è cælo labens: *Hic eſt Filius meus dilectus*, Chriſti dignitatem Ioannis dignitate maiorem ſignificaret. Secundò, vt indicaret Deus per Chriſtum cælum omnibus aperiri. Ita S. Chryſoſtomus.

Tertiò, vt vis cæleſtis Baptiſmi innueretur, ſcilicet per eum homines carnales fieri ſpirituales & cæleſtes, ac per eum ad cælum vocari, & quaſi manu duci. Ita S. Thomas 3. p. q. 39. art. 5.

Quomodo cæli Chriſto aperti.

Quæres, quomodo Chriſto aperti ſunt cæli? Reſpondetur cælorum ſoliditatem non fuiſſe realiter apertam & diſſciſſam: hoc enim naturaliter eſt impoſſibile, ſupernaturaliter eſt ſuperfluum: non etiam cæli aperti fuère per ſolam viſionem imaginariam, vti aperti ſunt Ezechieli c. 1. v. 1. ſed quòd in ſuprema aeris regione ſenſibiliter viſus fuerit quidam hiatus, ſeu ſpecies aperturæ ſenſibilis, ex quo columba æquè ac vox Patris de cælo in Chriſtum labi videretur, ita ſcilicet, vt partes aëris extremæ diſſiores viderentur, eo modo vt ad illas terminari poſſet viſus; aër autem interiectus maneret rarus, nec videretur, ſed appareret quaſi hiatus lucidus, ſiue vacuum quoddam, & apertura radios vibrans in Chriſtum, ex qua Columba cum voce deſcendit in Chriſtum. Hac enim arte pictores ſolent pingere & repræſentare hiatum. Omnia enim hìc ſenſibilia fuerunt. Ita Euthymius, Ianſenius, & Suarez 3. p. q. 39. art. 5. Tales hiatus ſæpe apparent in aëre, de quibus Ariſtot. in Meteoris.

Addit Noſter Hieronym. Pradn in cap. 1. Ezech. v. 1. ad illa: *Aperti ſunt cæli*, per fulgura & coruſcationes viſum fuiſſe quaſi ætherem diuidi & aperiri, indéque vocem patris, quaſi tonitruum erupiſſe. Semper enim tonitru miſcetur cum fulgure, imò fulguris eſt cauſa, etſi poſt fulgur audiatur, quia auditus tonitrui tardior eſt viſu fulguris, eo quòd obiectum viſus citiùs producat ſpeciem ſui quàm ſonus: viſus enim omnium ſenſuum eſt ſubtiliſſimus & celerrimus; idque factum eſſe ad hoc, vt populus fulminis fulgore, & tonitrui terrore excitaretur ad audiendam vocem patris de cælo: *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Fauet illud Pſalmi 28. v. 3. &

Pſal. 76. 19. 6. in ſenſu Allegorico. Et Pſal. 76. *Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ.* Sic apud Poëtas æthera vel cælum aperiri, diuidi, ſcindi, rumpi idem eſt, quod fulgurare. Ita Ouidius. 2. Faſtor.

Ouid. *Hinc tonat, hinc miſſis abrumpitur ignibus æther.*

Silius Ital. lib. 1.

Silius. ——— *ruptóque polo micat ignibus æther.*

Statius lib. 1. Thebaid.

Stat. ——— *Abrupta tremiſcunt*

Fulgura, & attritus ſubitâ face rumpitur aer.

Manil. lib. 1.

Manil. ——— *Et cælum fulmine ruptum.*

Simili modò vidit S. Stephanus, dum lapidaretur, cælos apertos. Actor. 7. 55. Vide ibi dicta.

An vera columba in baptiſmo Chriſti.

Et vidit (Syrus *ſuſpexit*) *Spiritum Dei deſcendentem ſicut columbam.* Ægyptius: *Et vidit Spiritum Dei deſcendentem in forma columbæ.* Quæres primò, an vera & realis fuerit hæc columba, an tantùm ſpecies & ſimilitudo columbæ? Veram fuiſſe columbam cenſent S. Hieronymus S. Anſelmus, & ex iis D. Thomas 3. parte q. 39. art. 7. Salmeron & alij, idque eſt probabile; Æquè tamen probabile, imò probabilius eſt non fuiſſe veram columbam, ſed tantùm ſpeciem ſiue formam columbæ ab Angelo formatam, agitatam & motam vt in Chriſtum deſcenderet. Ratio eſt, quia id indicant omnes Euangeliſtæ: nam Matthæus ait: *Sicut columbam.* Marcus *tanquam columbam.* Ioannes c. 1. 22. *quaſi columbam.* Lucas c. 3. *corporali ſpecie ſicut columba.* Erat ergo ſpecies & ſimilitudo dumtaxat, non veritas columbæ: nec enim verâ columbâ opus hìc erat, ſed ſimilitudine ad Symbolicam ſignificationem, vt ſcilicet per ſpeciem & ſymbolum columbæ deſignarentur dotes Chriſti, quas mox recenſebo. Simili modo *cæli aperti ſunt*, non realiter, ſed per apparentiam & ſpectrum duntaxat, vti paulò antè explicui. Ita cenſent S. Auguſtinus Epiſt. 102. S. Ambroſius lib. 1. de Sacram. c. 5. S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, Lyranus, Caietanus. Ianſenius hic, Abulenſis q. 84. & 85. Suarez 3. p. q. 39. art. 7.

Inſtabis: fuitne ergo hoc phantaſma, & phantaſtica columba? Reſpondetur minimè: fuit enim verum, ſolidúmque corpus, habens formam columbæ, vt docet S. Auguſtinus de doctr. Chriſtiana c. 22. non aſſumptum hypoſtaticè à Spiritu ſancto ſicut humanitas Chriſti aſſumpta eſt à Verbo, vti videtur ſenſiſſe Tertullianus lib. de carne Chriſti cap. 3. ſed tantùm Spiritus ſancti index & ſymbolum: quia columba eſt auis manſuetiſſima, ſimpliciſſima, innocentiſſima, fœcundiſſima, ſummè amabilis & zelotypa: talis pariter eſt Spiritus ſanctus, qui hanc ſuam manſuetudinẽ, ſimplicitatem, innocentiam, fœcunditatem, charitatem & zelum, animæ Chriſti à primo conceptionis eius inſtanti perfectiſſimæ indiderat, idque nunc externo hoc ſigno iam à ſe factũ eſſe, dumtaxat ſignificabat, & publicè toti populo declarabat.

Cur columba ſpecies hic? Reſp. 1.

Quæres ſecundò, cur Spiritus ſanctus in Chriſtum deſcenderit ſpecie columbæ, in Apoſtolos verò ſpecie ignis & linguarum ignearum? Actor. 2. Reſpondet primò S. Chryſoſtomus quia Chriſtus venit in carnem & mundum manſuetus vt columba, ad remittendum peccata, & ſoluendũ peccatores. In die verò iudicij veniet vt ſeuerus iudex, puniturus impios per ignem. Rurſum & magis ad literam, Apoſtolis datus eſt Spiritus ſanctus ſpecie ignis, quia eis indebat feruorem & ardorem prædicandi, ait S. Auguſtinus tract. 6. in Ioannem.

Secundò quia columba optimè repræſentat Spiritum ſanctum ſeptuplicem, ſiue ſeptem eius dona 2.
quæ Chriſto infudit, vti prædixit Iſaias cap. 11. 2. dicens: *Et requieſcet ſuper eum Spiritus Domini, Spiritus ſapientiæ & intellectus, Spiritus conſilij & fortitudinis, Spiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum Spiritus timoris Domini.* Hæc enim omnia appoſitè notantur per columbam. Nam vt explicat S. Thomas 3. p. q. 39. art. 6. ad 4. primò, columba ſecus fluenta aquarum moratur, in iiſque quaſi in ſpeculo aſpicit accipitrẽ, eôque viſo fugit; per quæ ſignificatur donum ſapientiæ: ſecundò, columba meliora grana in cumulo ſeligit; ecce donum ſcientiæ: tertiò, columba alienos pullos nutrit; ecce donum conſilij: quartò, columba non lacerat roſtro; ecce donum intellectus: quintò, columba caret felle & bile; ecce donum pietatis: ſextò, columba nidificat in petris; ecce donum fortitudinis: ſeptimò, columba pro cantu edit gemitum; ecce donum timoris, quo Chriſtus & Sancti gemunt pro peccatis, vel ſuis vel alienis, vel vtriſque.

Iſai. 11. 2.

Septem Spiritus S. dona in Columba figurantur.

Tertiò, columba ſymbolum eſt reconciliationis 3.
& reparationis mundi, quam Spiritus ſanctus fecit

eit per Chriſtum : vnde eius ſymbolum fuit columba afferens ramum virentis oliuæ ad Noë, per hoc ſignificans ceſſaſſe diluuium irámque Dei, ac ſiccitatem terræ redditam, & pacem hominibus. Geneſ. 9. 12. Ita S. Chryſoſtomus.

4. Quartò, columba, quia eſt auis amicabilis & gregalis, notat vnionem & ſocietatem fidelium in Eccleſia, quam efficit Spiritus ſanctus per Baptiſmum Chriſti. Ita D. Thomas loco iam citato. Denique, colũba candida eſt, ſuaui odore paſcitur, ac mirè pullos amat. Sic Chriſtus cãdidiſſimus eſt, virtutum odore paſcitur, ac filios ſuos amat intimè.

Hac de cauſa Spiritus ſanctus vti hic in Chriſtum, ita in Chriſtianos inſignes, ſæpe ſpecie columbæ deſcendit, ac præſertim Doctores, Epiſcopos & Pontifices Eccleſiæ auctorauit, & quaſi conſecrauit.

Colũba auctorauit Epiſcopos & Doctores. Exempla. S. Eleucadij.

S. Eleucadius, Sancti Apollinaris Rauennatium Apoſtoli diſcipulus, columbâ in caput eius aduolante, Epiſcopus Rauennatium ordinatus eſt, qui ſanctitate illuſtris migrauit in cælum anno Domini 115. Ita Philippus Ferrar. in Catalogo Sanctorum Italiæ.

S. Aderiti.

Sic & columba in caput S. Aderiti coram clero deuolans, eum deſignauit S. Apollinaris ſucceſſorem, & ſecundum Rauennæ Epiſcopum.

S. Marcellini.

S. Marcellinus pariter columbæ indicio, eiuſdẽ vrbis Epiſcopus deſignatus eſt anno Domini 230. Ita Hieronymus, Rabeus in Hiſtor. Rauen. & Philip. Ferrar. in Catalogo Sanctorum Italiæ.

S. Fabiani.

S. Fabianus per columbam capiti incumbentem, in Romanum Pontificem electus eſt.

S. Gregorij.

S. Gregorio libros ſcribenti, viſus eſt Spiritus ſanctus ſpecie columbæ in aurem ſuggerere ea, quæ ſcriberet.

S. Baſilij.

S. Baſilius, qui in eodem Iordane, in quo Chriſtus, baptizari voluit, Miſſam celebrans, cæleſti circundatus luce, iuſſit confici columbam ex auro puro, in eámque partem hoſtiæ conſecratæ repoſuit, ſuſpenditque eam ſuper altare, ídque in ſpecie columbæ illius, quæ apparuit in Iordane Chriſto baptizato, ait Amphilochius. Additque S. Ephrem vidiſſe Spiritum ſanctum in ſpecie columnæ ignis incumbere S. Baſilio, ideóque exclamaſſe: *Verè columna ignis Baſilius, verè Spiritus ſanctus loquitur per os eius.*

S. Ioannis Chryſoſtomi.

Flauianus Patriarcha iuſſu Angeli ordinans S. Ioannem Chryſoſtomum, eúmque Sacerdotem conſecrans, vidit albam columbam in caput ſancti Ioannis deuolare, vti refert Leo Auguſtus in eius vita, & ex eo Baronius anno Chriſti 456. n. 7.

Mahometis impoſtoris columba.

Hac de cauſa Mahomet impoſtor columbam condocefecit & aſſuefecit, vt aduolaret ad aurem ſuam, ponendo in aure grana, quæ colligeret & comederet columba, vt hac ratione populo perſuaderet ſibi familiarem eſſe Spiritum ſanctum, eúmque ſibi ſuggerere ſuam legem & dictare Alcoranum, imò ſecretiſſima Dei conſilia reuelare. Idem effecit, vt columba ſchedam ad ſe afferret, in qua aureis literis ſcriptum erat: *Quicunque taurum domuerit, Rex eſto.* Ipſe autem taurum, quem antea nutriuerat facilè edomuit, ideóque à ſtulta plebe Rex eſt ſalutatus. Ita habent Auctores vitæ Mahometis.

Et venientem ſuper ſe. Græcè ἐπ' αὐτὸν, id eſt, *ſuper eum*, q. d. Ioannes vidit Spiritum ſanctum ſpecie columbæ deſcendentem ſuper caput Ieſu, illique inſidentem. Noſter αὐτὸν accepit pro ἑαυτὸν Hebræi enim idem habent pronomen abſolutum & reciprocum, hinc עָלָיו *alau* tam *ſuper ſe*, quàm *ſuper eum* ſignificat. Vtrumque verum, vtrumque appoſitum. Vnde Ioannes poſtea aliis & aliis turbis ad eius Baptiſmum affluentibus Chriſtum demonſtrans, dixit: *Quia vidi ſpiritum deſcendentem quaſi columbam de cælo, & manſit ſuper eum.* Ioann. 1. 32. Inſedit ergo columba hæc ſacro Chriſti vertici, eúmque eſſe Meſſiam, Eccleſiæ Doctorem & Saluatorem toti Orbi declarauit, & quaſi promulgauit. Hinc Chriſtus & Eccleſia, animáque ſancta ſunt quaſi columbus & columba, iuxta illud Cant. 6. *Vna eſt columba mea, perfecta mea.* Vide ibi dicta.

Ioan. 1. 32. Cantic. 6.

Appoſitè piéque S. Bernardus ſerm. 1. de Epiphan. *Nec incongruè*, ait, *ad indicandum agnum Dei venit columba, quia nihil melius agno conuenit, quàm columba. Quod agnus in animalibus, hoc colũba in auibus eſt. Summa vtriuſque innocentia, ſumma manſuetudo, ſumma ſimplicitas. Quid enim ſic alienum ab omni malitia, ſicut agnus & columba? Nocere cuiquam neſciunt, lædere non nouerunt.*

Bernard.

Et ecce vox de cælis dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.] Ex cælis apertis & coruſcis lucida columba dilapſa eſt in caput Chriſti, dúmque in eo conſidet, ex iiſdem dilapſa eſt vox: *Hic eſt filius meus.* Vox hæc ſymbolum columbæ explicabat; columba verò ad Chriſtum, cui ipſa inſidebat vocem ferri & terminari ſignificabat, non ad Ioannem vel quem alium: vtroque ergo ſigno opus fuit ad declarandum Orbi Chriſtum. Vox hæc *in perſona Patris Angelorum miniſterio efformata fuit*, ait Victor Antioch. in cap. 1. S. Marci. Hic primùm Orbi reuelatur myſterium S. Trinitatis, quod Iudæis obſcurè fuerat inſinuatum, dum Pater ſe oſtendit in voce, Filius in carne, Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ, vt ſignificaretur fides S. Trinitatis iam explicanda, adeóque eius nomine conferendus Chriſti Baptiſmus. Licèt enim hæc omnia, puta cælorum apertio, formatio vocis, deſcenſus columbæ, vtpote opera ad extra, vti loquũtur Theologi, fuerint toti S. Trinitati communia, vti docet S. Auguſtinus ſermone 38. de Temp. tamen ſpeciatim ſingulæ perſonæ ſymbolis iam dictis repræſentabantur.

Vers. 17. Luc. 3. 22. Mar. 1. 11. Inf. 17. v. 5. Victor Antioch.

Hic eſt Filius. Græcè ὁ υἱὸς, id eſt, *ille filius* Dei patris, ſcilicet per eminentiam, puta filius per naturam, non adoptionem, vti ſunt Angeli & homines ſancti, ideóque non eſt creatura ſed Creator, Deo Patri ὁμοούσιος & conſubſtantialis, vti definitum eſt in Concilio Nicæno, cæteriſque ſequentibus.

Marcus & Lucas habent aliis verbis, ſed eodem ſenſu: *Tu es filius meus*: Et veriſimile eſt ita dictum fuiſſe, tum quia duo Euangeliſtæ in eo conſentiunt, tum quia conſonum erat, vt Ieſu in cælum aſpiciente, Patrémque orante, ac Spiritu ſancto in eum deſcendente, vox Patris quoque ad eum dirigeretur, cúmque quaſi filium complecteretur & compellaret, itáque toti orbi venerandum, amandum, audiendum proponeret. Ita Ianſenius, Maldonatus, Franc. Lucas, & alij.

Dilectus. Græcè ὁ ἀγαπητὸς. id eſt, *ille dilectus*, id eſt, vnicè & ſummè dilectus, per quem cæteri diliguntur, nec vllus à Deo diligitur, niſi quem ille dilexerit, ſuâque gratiâ donarit. vnde Syrus vertit, *dilectiſſimus.*

In quo mihi cõplacui. Ita ſcil. vt tu ſolus, ô Chriſte, perfectè per omnia, ſũmè & infinitè mihi placeas, ac nemo mihi placeat, niſi per te; imò vt per te placatus ſim toti generi humano, cui anteà ob peccatum Adæ & poſterorum offenſus fui. Hebr.

enim רָצָה *ratſa* & *placere* & *placari*, ſiue *reconciliari* ſignificat.

Tu ergo es filius meus dilectus, in te mihi complacui, vt habent Marcus & Lucas; quia tu ſolus
Hebr.1.3. cùm ſis *ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ* meæ Hebr.1.v.3. ſingulariter & immenſè ita mihi places, vt nihil in te diſpliceat, ſed omnia ſummè placeant: tu es ille, in quo ego acquieſco, in quo me paſco & oblecto: propter te omnes tui diſcipuli & aſſeclæ, puta omnes Chriſtiani & Sancti mihi placent. Alludit ad Noë, qui ſolus ſuo æuo placuit Deo, iuxta illud: *Noe vir iuſtus atque perfectus fuit*
Geneſ.6.9. *in generationibus ſuis, cum Deo ambulauit*. Geneſ. 6.9. & cap.8.20. ceſſante diluuio, *Noë obtulit ho-*
Geneſ.8.20. *locauſta ſuper altare: odoratúſque eſt Dominus odorem ſuauitatis, & ait: Nequaquam vltrà maledicam terræ propter homines*. Sicut enim Noë adeò placuit Deo, præſertim dum illi hoſtiam obtulit, quæ ita eum placauit, vt promiſerit ſe non ampliùs orbem diluuio perditurum: ſic multò magis Chriſtus ſeipſum Deo offerẽs in hoſtiam peculiarem, Deum toti generi humano placauit & conciliauit. Hac voce Chriſtus à Deo Patre conſtitutus eſt publicus orbis Doctor & Legiſlator. Vnde cùm hæc vox repetita eſt à Patre in Chriſti transfiguratione, Matth.17.5. addit, *ipſum audite*, q.d. audite Chriſtum, qui mihi eſt vnigenitus; nõ Platonem, non Apollonium, non Socratem: Chriſtum, inquam, audite, in ipſum credite, ipſi obedite: ipſe è ſinu meo vobis enarrabit mea arcana, abſcondita à conſtitutione mundi; ipſe vobis pandet viam pacis, viam ad cęlum, viam ad felicitatem; ipſe vobis euangelizabit regnum cælorum & bona cæleſtia, imò diuina, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt. Hinc Magdalena ſedens ad pedes Ieſu, eúmque aſſiduè & intentè audiens, ab eo audiuit: *Maria opti-*
Luc.11. *mam partem elegit, quæ non auferetur ab ea*. Lucæ 11.

Pręclarè S. Leo ſerm. de Trãsfiguratione: *Hic eſt*
S. Leo. ait, *Filius meus, cui ex me, & mecũ eſſe, ſine tẽpore eſt. Hic eſt Filius meus, quem à me non ſeparat Deitas, non diuidit poteſtas, non diſcernit æternitas. Hic eſt Filius meus, non adoptiuus, ſed proprius, non aliunde creatus, ſed ex me genitus. Hic eſt Filius meus, per quem omnia facta ſunt*. Et mox; *Hic eſt Filius meus, qui eam quam mecum habet æqualitatem, non rapina appetiit, nec vſurpatione præſumpſit, ſed manens in forma gloriæ meæ, vt ad reparandum genus humanum exequeretur commune conſilium, vſque ad formam ſeruilem inclinauit incommutabilem Deitatem*. Vnde concludit: *Hunc ergo, in quo mihi per omnia bene complaceo, & cuius prædicatione manifeſtor, cuius humilitate clarificor; incunctanter audite, quia ipſe eſt veritas, & vita, ipſe virtus mea atque ſapientia; ipſum audite, quem Prophetarum ora cecinerunt; ipſum audite, qui ſanguine ſuo mundum redemit, qui viam aperit ad cælum, & per crucis ſup-*
Chriſtus hic ſuum Baptiſmum inſtituit. *plicium gradus vobis aſcenſionis parat ad regnum*.

Denique valde probabile eſt, Chriſtum hoc loco & tempore cùm baptizaretur in Iordane, hoc ipſo inſtituiſſe ſacramentum Baptiſmi, eique dediſſe efficaciam iuſtificãdi; neceſſitatem tamen eius ſuſcipiendi indixiſſe poſt mortem ſuam in Pentecoſte. Ita disertè docet S. Thomas 3 p.q.26. *Probat.1.*
art.2. Caietan. & cæteri eius ſectatores, ac idipſum fusè ibidem probat noſter Gabriel Vaſquez. Idem inſinuat S. Auguſtinus ſerm.37. de Tempore, *Baptizatur nouus homo*, inquit, *vt noui Baptiſmatis* Auguſt.
conſtituat ſacramentum. Patres etiam communiter docent Chriſtum ſuo Baptiſmo aquas ſanctificaſſe, & eas contactu corporis eius vim regeneratiuã accepiſſe. S. Ambroſius lib. 2. in Luc. cap. 31. & ſerm.15. & 20. S. Hieronym. dialog. contra Luciferian. S. Chryſoſtomus homil. 2. in Matth. Nazianzenus orat. in S. Natiuitatem, & paſſim Interpretes in hoc cap.3. Matth. quod ita intelligẽdum eſt, non quòd aquæ acceperint aliquam phyſicam qualitatem, ſed quia tunc illo facto ex intentione Chriſti ſunt deputatæ ad ſanctificandum, ſicut enim aliquid inſtituitur verbis, ita etiam ſolo facto aliquid inſtitui poteſt: atque etiam tunc formam Baptiſmi inſtitutam & deſignatam fuiſſe credibile eſt, per hoc quòd tota Trinitas tunc apparuit: ergo totum Sacramentum tunc fuit inſtitutum. Confirmatur, quia ſi Chriſtus verbis tunc dixiſſet: volo vt homines baptizentur aquâ in nomine Trinitatis, omnes faterentur ipſum tunc inſtituiſſe Baptiſmum; atqui hoc ipſum dixit facto; nam hoc voluit ſuo facto ſignificare. Accedit S. Chryſoſtomus homil. iam citatâ aſſerens, quòd ſicut Chriſtus in eadem menſa approbauit vmbram, & addidit veritatem, quando in eadem cœna comedit Agnum, & inſtituit Euchariſtiam, ita in eodem flumine coniunxit vmbram & veritatem, ſcilicet Baptiſmum Ioannis cum Baptiſmo
ſuo Probatur ſecundò, quia ſtatim initio prædica- 2.
tionis ſuæ Chriſtus per diſcipulos baptizabat, vt patet Ioannis 3. & 4. ergo iam Baptiſmus eius erat inſtitutus. Atqui non apparet vbi commodiùs potuerit eſſe inſtitutus, quàm cùm Chriſtus contactu ſanctiſſimæ carnis ſuæ aquam conſecrauit, & Trinitatis manifeſtatione formam deſignauit.
Tertiò, quia feſtum luminum apud Græcos ita 3.
celebratur, quaſi tunc noſtrum baptiſma fuerit inſtitutum. Vide Nazianzenum oratione in SS. luminaria. Vnde in hymno illius diei canit Eccle-
ſia: *Hodie in Iordane lauit Chriſtus noſtra crimina*. Offic.Eccl.
Porrò hanc Baptiſmi inſtitutionem ipſo facto à ſe factam, Chriſtus verbo explicauit & promulgauit cùm cœpit prædicare & baptizare. Vnde Suarez tunc inſtitutum fuiſſe Baptiſmum opinatur. Denique Baptiſmus Chriſti licèt iam inſtitutus, non *Non tamen obligauit ante Pentecoſten.*
tamen obligauit homines ad eum ſuſcipiendum vſque ad aduentum Spiritus ſancti in Pentecoſte: nam vſque ad illud tempus fuit in conſilio, deinceps verò fuit in præcepto. Ratio eſt, quia in Pentecoſte facta eſt promulgatio legis nouæ, cuius initium eſt Baptiſmus. Vſque ad Pentecoſten ergo obligauit Lex vetus & Circunciſio, quæ tunc obligare deſiit, cùm ſucceſſit ei lex noua promulgata in Pentecoſte. Actor.2. vti docet S. Auguſtinus Epiſt.19. S. Thomas, & paſſim Theologi. In Pẽtecoſte enim omnia myſteria Chriſti & Chriſtianiſmi adimpleta fuêre, vnde tunc lex noua obligare cœpit, lex vetus verò obligare deſiit vtpote quæ nouæ tantùm erat typus & figura; ſicut vmbra deſinit præſente veritate & lumine.

CAPVT

CAPVT QVARTVM.

SYNOPSIS.

Deſcribit primò quadragenarium Chriſti ieiunium in deſerto, eiúſque triplicem à Satana tentationem. Secundò verſ. 13. *narrat Chriſtum cœpiſſe in vrbe Capharnao prædicare regnum cælorum. Tertiò verſ.* 18. *Chriſtum ad ſui ſequelam euocaſſe Petrum, Andream, Iacobum & Ioannem, multóſque ad Chriſtum ob ægritudines, quas ſanabat, confluxiſſe.*

VERS.I. TVNC Ieſus ductus eſt in deſertum à Spiritu, vt tentaretur à
diabolo. 2. Et cùm ieiunaſſet quadraginta diebus & quadra-
ginta noctibus, poſteà eſuriit. 3. Et accedens tentator dixit
ei: Si filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant. 4. Qui re-
ſpondens dixit: Scriptum eſt: Non in ſolo pane viuit homo, ſed
in omni verbo quod procedit de ore Dei. 5. Tunc aſſum-
pſit eum diabolus in ſanctam ciuitatem, & ſtatuit eum ſuper
pinnaculum templi, 6. & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorſum. Scriptum
eſt enim: Quia angelis ſuis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne fortè offen-
das ad lapidem pedem tuum. 7. Ait illi Ieſus rurſum: Scriptum eſt: Non tenta-
bis Dominum Deum tuum. 8. Iterùm aſſumpſit eum diabolus in montem ex-
celſum valde: & oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, 9. & di-
xit ei: Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me. 10. Tunc dicit ei Ieſus:
Vade Satana: ſcriptum eſt enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſer-
uies. 11. Tunc reliquit eum diabolus: & ecce angeli acceſſerunt, & miniſtra-
bant ei. 12. Cùm autem audiſſet Ieſus quòd Ioannes traditus eſſet, ſeceſſit in
Galilæam: 13. & relictâ ciuitate Nazareth, venit & habitauit in Capharnaum
maritima, in finibus Zabulon & Nephthalim: 14. vt adimpleretur quod dictum
eſt per Iſaïam prophetam. 15. Terra Zabulon & terra Nephthalim, via maris
trans Iordanem, Galilæa gentium: 16. populus qui ſedebat in tenebris, vidit
lucem magnam: & ſedentibus in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis. 17. Exin-
de cœpit Ieſus prædicare, & dicere: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim
regnum cælorum. 18. Ambulans autem Ieſus iuxta mare Galilææ, vidit duos
fratres, Simonem qui vocatur Petrus, & Andream fratrem eius, mittentes rete in
mare (erant enim piſcatores:) & ait illis: Venite poſt me, & faciam vos fieri
piſcatores hominum. 20. At illi continuò relictis retibus, ſecuti ſunt eum.
21. Et procedens inde, vidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi & Ioannem
fratrem eius in naui cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia ſua: & vocauit
eos. 22. Illi autem ſtatim relictis retibus & patre, ſecuti ſunt eum. 23. Et
circuibat Ieſus totam Galilæam, docens in ſynagogis eorum, & prædicans Euan-
gelium regni: & ſanans omnem languorem & omnem infirmitatem in populo.
24. Et abiit opinio eius in totam Syriam, & obtulerunt ei omnes malè habentes,
variis languoribus & tormentis comprehenſos, & qui dæmonia habebant, & luna-
ticos, & paralyticos, & curauit eos: 25. Et ſecutæ ſunt eum turbæ multæ de Ga-
lilæa, & Decapoli, & de Ieroſolymis, & de Iudæa, & de trans Iordanem.

VERS.I. Luc 4. 1. Marc. 1. 12. TVNC IESVS DVCTVS EST IN DESERTVM A SPIRITV, VT TENTARETVR A DIABOLO.] Syrus: *ab accuſatore:* διάβολος enim Græcis idem eſt, quòd *accuſator, calumniator*, qualis maximè eſt Satanas, qui homines perpetim accuſat apud Deum, vt eos ſibi ſuæque poteſtati addicat in gehenna.

Tunc. ſcil. illicò à Baptiſmo Chriſti. Vnde Marcus c. 1. 12. ait: *Et ſtatim ſpiritus expulit eum in de-*

ſertum. Et Lucas cap. 4. v. 1. *Ieſus autem plenus Spiritu ſancto, regreſſus eſt à Iordane, & agebatur à* *Christus cœpit ieiuniũ die 6. Ianuarij.* *ſpiritu in deſertum.* Vnde videtur, quòd Chriſtus eâdem die ſextâ Ianuarij, quâ baptizatus eſt, actus ſit à ſpiritu in deſertum, eadémque die finiente, & ſeptimâ inchoante, inchoarit ieiunium 40. dierum, ideóque illud finierit die 15. Februarij. Celerrimus enim ad omne opus bonum eſt Spiritus ſanctus, æquè ac Chriſtus.

Ductus eſt. Græcè ἀνήχθη, id eſt, ſubductus & è medio ſublatus eſt, vt ſcilicet è populi turba, cum qua hactenus conuerſatus erat, ſecederet in deſertum, ibique orationi & ieiunio vacans, ſanctitatis famam ſibi apud populum pareret, ac maiori auctoritate prædicare inciperet, æquè ac fecerat eius prodromus & præcurſor Ioannes Baptiſta. Marcus habet: *Expulit eum ſpiritus*: vbi vox *expulit* ſignificat vim, efficaciam & alacritatem Spiritus, quæ erat in Chriſto, ac futura erat in Apoſtolis, cæteriſque Chriſtianis, quos poſſeſſuturus, & ad heroica virtutum opera acturus erat Spiritus ſanctus, iuxta illud Roman. 8. 14. *Qui Spi-*
Rom. 8. 14. *ritu Dei aguntur, ij ſunt filij Dei.* Ita S. Hieronymus, S. Hilarius, & Auctor Imperfecti: *Ductus* ergo eſt Chriſtus à Spiritu, non per aëra raptus, ſed pedibus ſuis alacerrimè impulſu Spiritus contendens ad ſtadium luctæ, cum Satana in deſerto ineundæ. Deſertum enim Chriſto fuit orationis, ieiunij, & vitæ Angelicæ palæſtra, ibique duellum iniit cum Lucifero, eúmque proſtrauit. Vide S. Baſilium de laudibus eremi, & ea quæ annotaui
Oſee 2. 14. Oſee 2. v. 14. ad illa: *Ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius.*

In deſerto Quarẽtana. *In deſertum.* Deſertum hoc vocatur Quarentana, quod ita ex Bredembachio, Brocardo & Saligniaco deſcribit Adrichomius in deſcript. terræ Sanctæ, p. 19. num. 97. *Quarentana deſertum in-*
Adrichom. *ter Ieruſalem & Iericho incipit iuxta Anathot, & extenditur ſupra Galgala vſque ad deſertum Thecuæ & Engaddi, iuxta mare mortuum. Hic commoratus eſt S. Ioannes Baptiſta, inibique in eius memoriam extructa fuit Eccleſia & Monaſterium, quod Græci Monachi inhabitabant, ſed temporibus Bredembachij erat deſolatum. Ibi venientem ad ſe, vt baptizaretur, Chriſtum digito demonſtrauit Ioannes, dicens: Ecce Agnus Dei. In hoc Chriſtus ieiunauit 40. diebus & 40 noctibus, agens & habitans cum beſtiis.* In hoc deſerto iuxta Iordanem, eiuſdem nominis eſt *Quarantana, mons altus & aſcenſu difficilis, in quo tentatus eſt primùm Dominus à Satana. In huius montis cacumine ſacellum eſt ruinoſum, ieiunio & oratione Chriſti venerabile.*

Tropologicè audi S. Ambroſium lib 3. de Vir-
Ambroſ. gin. *Et nos igitur*, inquit, *procul à luxuria, procul à laſciuia, tanquam in arido vita iſtius ac ieiunio ſolo, fugitantem deliciarum Chriſtum ſequamur. Non in foro, non in plateis Chriſtus reperitur. Nequaquam igitur quæramus Chriſtum, vbi inuenire non poſſumus. Non eſt Chriſtus circumforaneus. Chriſtus enim eſt pax; in foro lites: Chriſtus iuſtitia eſt; in foro iniquitas: Chriſtus operator eſt; in foro inane otium: Chriſtus charitas eſt; in foro obtrectatio: Chriſtus fides eſt; in foro fraus & perfidia. Chriſtus in Eccleſia eſt; in foro idola*, &c.

A Spiritu: non à diabolo, ſed à Spiritu ſancto: hic enim præceſſit cap. præcedenti, verſ. penultimo, vbi dicitur de Ieſu: *Vidit Spiritum Dei deſcendentem ſicut columbam, & venientem ſuper ſe.* Hic ergo Dei Spiritus fuit poſſeſſor & auriga Chriſti, agens eum in deſertum. Vnde Syrus vertit: *A Spiritu ſanctitatis*, id eſt, à Spiritu ſancto, qui eſt ſanctiſſimus & fons omnis ſanctitatis, idq; patet ex articulo Græco τῆς ἁγιωσύνης, q. d. *illius Spiritus*, ſcilicet magni, primi, ſummi & diuini: & quia hic Spiritus opponitur diabolo, qui ſequitur quaſi antagoniſta Chriſti & Spiritus ſancti, *vt il-*
lic eum Spiritus ſuus duceret, vbi eum ad tentan- Gregor.
dum ſpiritus malignus inueniret, ait S. Gregorius homil. 16. in Euang. Denique vox *Spiritus*, cùm abſolutè ponitur, ſignificat Spiritum ſanctum, vti notauit ex Didymo magiſtro ſuo S. Hieronymus.

Vt tentaretur à Diabolo.] Vox *vt* non ſignificat Spiritum ſanctum directè intendiſſe tentationem Diaboli intentandam Chriſto, hoc enim malum & peruerſum eſt, ſed intendiſſe dumtaxat tentationem hanc permittere, ob fructum & victoriam Chriſti, quam certò ope ſuâ futuram præuidebat, ideóque Chriſtum Diabolo tentationem hanc optanti obieciſſe, & quaſi athletam ad duellum eidem compoſuiſſe & oppoſuiſſe.

Primò ergo Spiritus ſanctus hoc facto inten- *Cur Chriſtus tẽtatus? Reſp. 1.*
dit, vt Chriſtus illico à baptiſmo tentatus, Chriſtianis iam baptizatis & ad Deum conuerſis, vitæ daret ideam, quâ diſcerent tentationibus ſtatim occurſantibus reſiſtere, & contra eas ſe communire. Ita S. Chryſoſtomus & Hilarius: Vnde Tertullianus lib. de Baptiſmo c. vlt. docet hic ſignificatum eſſe, neminem intentatum regnum Dei conſecuturum: ac ſimul oſtenſum eſt, quis ſit artifex & Faber tentationum omnium, vt ait idem lib. de Orat. c. 8.

Secundò, vt nullam tentationem eſſe inſupe- 2.
rabilem oſtenderet, ſed omnes vinci gratiâ à ſe aſpiratâ, oratione, ieiunio, verbis S. Scripturæ, præceptorum & promiſſionum Dei meditatione, ac conſtantiâ, fortitudine & fiduciâ in Deum ſuo exemplo demonſtraret. Vide dicta Eccleſiaſtici c. 2. v. 1. & ſeq. vbi multa hac de re annotaui.

Tertiò, vt Chriſtus cæteris hominibus, qui 3.
crebrò à Satana tentantur, quaſi fratribus ſimilem ſe præberet & exhiberet, vti docet Apoſtolus, Hebr. 4 15.

Quartò, vt futuros in Eccleſia Doctores, Prædi- 4.
catores, Præſules, Apoſtolos primò tentationibus probari, ac oratione & meditatione in ſolitario ſeceſſu firmari oporteret, illóque ſpiritum ingentem à Deo haurire, quem deinde in alios effundunt, oſtenderet. Qui ergo ſapiunt, priùs cum Chriſto in deſertum hoc orationis & meditationis ſecedunt, in eóque cum Deo conuerſantes ad munus prædicationis, gubernationis & Apoſtolatus ſe diſponunt & præparant.

Quintò, vt Luciferum ad duellum prouocans 5.
ſuperaret, & conſequenter totum eius dæmonum exercitum. Porrò duellum hoc Chriſti & Diaboli, ſimile eſt duello Solis cum nubibus eum cingentibus, cum hoc lemmate: *Splendor ex me.* Sol *Solis etymõ.*
enim (ita dictus, quòd ſolus ſit in mundo,) eſt *oculus mundi*, ait S. Ambroſius in Hexam. die 4. *iu-*
cunditas diei, pulchritudo cæli, menſura temporum, Ambroſ.
virtus & vigor omnium ſtellarum. Sic eſt & Chriſtus. Sicut ergo Sol nubes diſſipat, ſic & Chriſtus omnes Diaboli tentationes. Rurſum ſicut Sol nubes atras illuſtrans facit ſplendidas, ſic Chriſtus ſplendore gratiæ ſuæ deſolationes in conſolationes, tentationes in victorias, prælium in triumphum conuertit.

Sextò,

6. Sextò, vt ſuâ tentatione & exemplo noſtras tentationes vinceret, & cum eodem hoſte & antagoniſta ſuo Satana pugnare ac vincere doceret, atque ad id gratiam & fortitudinem nobis prometeretur. Licèt enim fideles infirmitatis ſuæ conſcij, declinare debeant tentationes quoad poſſunt, iuxta id quod Chriſtus orare nos docuit:
Matth.6. *Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo:* Matth.6. tamen cùm illæ ingruunt, generosè & animosè nixi Chriſto, illis reſiſtant neceſſe eſt, iuxta id quod Chriſtus ait: *Confidite; ego vici*
Ioan.16.33. *mundum.* Ioan.16.33. Vnde S. Auguſtinus in Pſal. 90. p.2. *Ideo*, ait, *tentatus eſt Chriſtus, ne vincatur à*
Auguſtin. *tentatore Chriſtianus.* Sed, vt idem ait in Pſalm. 60. *vt illo vincente, nos quoque vinceremus.* Nam vt ait S. Ambroſius in c.4. Lucæ: *Quando tentaris, co-*
Ambroſ. *gnoſce quia paratur corona. Tolle Martyrum certamina, tuliſti coronas: tolle cruciatus, tuliſti beatitudines. Nonne tentatio Ioſeph virtutis eſt celebratio? Nonne iniuria carceris, corona eſt caſtitatis?*

Luc.4.1. Nota: Lucas c.4. v.1. ait: *Agebatur à Spiritu in deſertum diebus quadraginta & tentabatur*, Græcè πειραζόμενος, id eſt, tentationem patiens *à diabolo:* ex quo nonnulli colligunt, Chriſtum præter tres diaboli tentationes ab Euangeliſtis recenſitas, plures alias per hos 40. dies paſſum fuiſſe, æquè ac poſt hos 40. dies, à Satana. Vnde ſubiicit Lu-
Luc.4.14. cas v.13. *Et conſummatâ omni tentatione, diabolus receſſit ab illo vſque ad tempus.* Ita cenſent Enthymius, Auctor Imperfecti, Ianſenius, & Caietanus hîc, Origenes hom.29. in Lucam, Beda, lib. 1. in Marcum cap.5. Euſebius lib. 9. Demonſtr. cap.7. S. Auguſtinus lib.2. de Conſenſu Euangel. cap.4.

Videtur tamen Lucas per τὸ πειραζόμενος, id eſt, *tentatus* vel *tentationem patiens*, potiſſimè reſpicere ad tres celebres Chriſti tentationes, quas deinde recenſet: Vnde Noſter vertit in imperfecto: *tentabatur:* per hoc enim videtur Lucas ſummarium quaſi capitis & tentationum Chriſti, quas ſtatuit paulò pòſt enarrare, per anticipationem aſſignare & præmittere voluiſſe, vti rectè aduertit Franc. Suarez 3. p. q.40.

Lucifer tentauit Chriſtum. *A diabolo* puta à Lucifero: hic enim omnium dæmonum princeps, Antonomaſticè vocatur diabolus: & cum hoc congredi par erat Chriſtum, ſicut cum eo congreſſus fuit in cælo, cùm eum vnionem hypoſtaticam ambientem, illámque ſibi homini futuro inuidentem, deiecit in tartara, vti nonnulli cenſent. Lucifer ergo tunc ex Inferno egreſſus eſt, & aſſumptâ hominis (ſancti, ait Carthuſianus) formâ, Chriſtum tentauit, tum vt exploraret, an ipſe eſſet filius Dei proprius & naturalis, tum vt eum tentaret, id eſt, ad peccatum alliceret. Sic Diabolus ſignificat Luciferum Principem dæmonum Matth.25.41. cùm dicitur: *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui*
Matt 25 41. *paratus eſt Diabolo & Angelis eius.* Et Apocal.
Apoc.12.9. 12.9. *Et proiectus eſt draco ille magnus ſerpens antiquus, qui vocatur Diabolus & Satanas* &c. Sicut
Et Adamū. ergo Lucifer per Euam tentauit Adamum & vicit; ſic & tentauit Chriſtum, ſed ab eo victus eſt. Moraliter hîc docemur Diabolum, cùm præſagit aliquem fore eximium Eccleſiæ Doctorem aut Præſulem, ſolere eum variis tentationibus aggredi, vt eum deiiciat & fructum animarum, quem ipſum facturum præuidet, elidat, ac in ipſo quaſi ſemine ſuffocet; ita hic dæmon Chriſtianos omnes in Chriſto quaſi ſemine, & parente ſuffocare conatus eſt.

Cornel. à Lapide, in Matthæum.

Vers. 2. Luc.4.v.2. Mat.1.v.13. Et cvm ieivnasset qvadraginta diebvs et qvadraginta noctibvs postea esvriit.] Nota; Chriſtus inſtar Moſis & Eliæ integros 40. dies & noctes ſine vllo cibo vel potu (vnde Lucas c.4.2. ait: *Et nihil manducauit in illis diebus*) ieiunauit virtute non naturali, ſed ſupernaturali, non extrinſecùs acceptâ, vti Elias & Moſes, ſed ſibi propriâ & intrinſecâ, puta diuinâ, vti paſſim docent Patres.

Cauſa ieiunij Chriſti. Quæres, quas ob cauſas id fecit? Reſpondetur: Prima fuit, vt oratione & ieiunio ad inſtantem prædicationem & munus docendi ſe præpararet, 1. idémque nos facere doceret.

Secunda, vt ieiunio per conſequentem eſuriem obiectiuè daret occaſionem Diabolo ſe tentandi, & eodem contra tentationes inſtantes ſe armaret, & nos armare moneret. Ita S. Baſilius hom. 1. de Ieiunio. 2.

Tertia, vt ieiunio carnem macerans, ſatisfaceret pro Adæ pomum vetitum comedentis, omniúmque eius poſterorum gulâ & deliciis illicitis. 3.

Quarta, vt ieiunio ad contemplationem, cui vacauit per 40. dies in deſerto, ſe diſponeret, vtque oſtenderet ieiunium eſſe inſtar alarum, quibus anima ſurſum fertur & ad cæleſtia contendit, ait S. Chryſoſtomus hom.1. in Geneſim. 4.

Quinta, vt nos doceret, propter ſpirituales delectationes, corporales ſpernere; adhæc per rerum diuinarum contemplationem & gaudium, quod ex ea naſcitur, appetitum voluptatum carnalium extingui, ac memoriam cibi & potus auferri. Vnde Ioannes Abbas teſte Caſſiano Collat. 19. c.4. ita deliciis contemplationis paſcebatur, vt non recordaretur, an pridie comediſſet, necne. 5.

Sexta, & potior, magiſque præciſa cauſa fuit, vt quadrageſimale ieiunium, Chriſtianis ex Apoſtolica traditione ſeruandum, inchoaret, & ſuo exemplo ſanciret & quaſi conſecraret. Ita S. Ignatius Epiſt.7. & paſſim alij Patres: Ratio fuit, prima, vt per hoc ieiunium quaſi decimas dierum totius anni Deo dependeremus. Ita S. Greg. hom.16. in Euang. *A præſenti die*, inquit, *vſque ad Paſchalis ſolemnitatis gaudia ſex hebdomadæ veniunt, quarum videlicet dies quadraginta duo fiunt, ex quibus dum ſex dies Dominici abſtinentiæ ſubtrahuntur, non plus in abſtinentia quàm triginta & ſex dies remanent. Dum verò per trecentos & ſexaginta quinque dies annus ducitur; Nos autē per triginta & ſex dies affligimur, quaſi anni noſtri decimas Deo damus, vt qui nobiſmetipſis per acceptum munus viximus, auctori noſtro nos in eius decimis per abſtinentiam mortificemus. Vnde fratres chariſſimi ſicut offerre ex lege iubemini decimas rerum; ita ei offerre contendite & decimas dierum*, &c. 6. *Cauſa ieiunij Quadrageſima.* 1. Gregor. Alteram dat S. Ambroſius de Quadrageſima ſerm. 34. vt ſicut Hebræi per 42. 2. manſiones ſiue ſtationes in deſerto ingreſſi ſunt terram promiſſam, ita & nos per 40. ieiunij dies ad optatum Paſchatis feſtum gaudiúmque perueniamus; qua de cauſa Tertullianus, Cyprianus, S. Ambroſius Epiſt. 25. veter. edit. & alij ieiunium vocant *ſtationem*. Plura vide apud Petrum Bongum de numerorum myſteriis in numero 40. vbi inter cætera ait: Vrſa fœta dies 14. teſte Ariſt. lib. 6. hiſtor. Anim. c.30. & l.8. cap.17. immobilis manet, ſine cibo verò diebus quadraginta, tantùm pedis dextri linctu ſe ſuſtentans: hoc remedio vtitur in morbo inteſtinorum. Serpens item, cuius prudentiam nos imitari mandat Ieſus in Euangelio, quando ſenuerit perdit aſpectum, & ſi voluerit *Vrſa quadragenarium ieiunium.* *Et ſerpentis.*

Digitized by Google

luerit redire ad iuuentutẽ ieiunat quadraginta diebus, vt laxetur pellis eius, & ſic anguſtũ foramẽ inquirit, vt dum nititur exire inde pellẽ ſenectutis deponat. Quid autem eſt vetuſta ſerpentis pellis, niſi praua & vetus conſuetudo carnalis corruptionis? quam ſi quis appetit deponere, illum oportet carnem ſuam ieiunio quadrageſimali caſtigare. Ita S. Hieronymus ad Præſid. de ratione cerei Paſchalis. Addit Bongus 40. diebus terminari morbos chronicos, febres enim 40. die ſolent ceſſare, peſtis luſtratione 40. dierum expiatur, ſimiliter fit in cæteris morbis.

Numerus 40. ſanus & ſanctus.

Adde ieiuniũ hoc ante Paſcha in vere inſtitutum nõ tantùm ſanctitati animæ, ſed & ſanitati corporis conferre, vti doctè oſtendit D. Virngus Medicinæ Profeſſor Louan. in lib. de ieiunio Medico Eccleſ. in vere enim ebullit ſanguis & humores cæteri, qui febres alióſque morbos procreabunt, niſi ieiunij abſtinentiâ & piſcium frigore teſtinguantur.

Symbolicè. Gregor.

Symbolicè S. Gregorius hom. 16. in Euang. *In hoc*, inquit, *mortali corpore ex quatuor elementis ſubſiſtimus, & per voluptates eiuſdem corporis præceptis Dominicis contraimus. Præcepta autem Dominica per Decalogum ſunt accepta. Quia ergo per carnis deſideria Decalogi mandata contempſimus, dignum eſt vt eandem carnem quater decies affligamus.*

Myſticè.

Myſticè, S. Auguſtinus in Pſalm. 110. ſub initium, & alij docent quadragenarium ieiunij numerum ſignificare totum præſentis vitæ tempus, pœnitentiæ & peccatorum expiationi à Deo deſtinatum, quo peruenimus ad Paſcha lætæ reſurrectionis, & ad Pentecoſtem ſiue quinquagenarium æternæ mercedis & gloriæ.

Exempla ieiunij In veteribus Chriſtianis.

Porro quàm veteres Chriſtiani, Chriſti exemplum imitati, in hoc ieiunio ſeruando fuerint rigidi, docet Baronius anno Chriſti 57. cap. 153. & ſeq. Vnde Lucianus in Philopatro teſtatur Chriſtianos ſic ſolitos ſeruare ieiunium, vt decem ſoles ſine cibo tranſigerent. Amplius eſt quod ſcribit S. Gregor. Nazianz. ad Hellenium de Monachis in Pontica ſolitudine degentibus, complures ex iis fuiſſe, qui totos viginti dies, totidémque noctes à cibo abſtinerent, dimidiâ ex parte Chriſti ieiunium imitantes, ex eiſque vnum ſui gregis ouem fuiſſe teſtatur. Et S. Auguſtinus ad Caſulanum ſcribit Epiſt 86. nonnullos ſuo tempore repertos eſſe, qui vltra hebdomadam perpetuum ſeruaſſent ieiunium, eóſque ſe nouiſſe tradit; atque addit: *Ad ipſum quadragenarium numerum perueniſſe quendam, à fratribus fide dignis nobis aſſeueratum eſt.*

Auguſtin.

In Simeone Stylita.

Sanè Magnus ille Simeon Stylites, qui 49. vel vt Baron 80. annis ſubdio perdius & pernox ſtetit in columna, quadrageſimam quotannis tranſigebat totam ſine vllo cibo & potu, ídque fecit per 28. annos, vti Theodor. in Philotheo cap. 26. aliíque in eius vita teſtantur, fecit hoc virtute non naturali, ſed ſupernaturali, Dei ope & gratiâ, per quam ipſe extitit orbis portentum & vitæ prodigium. Idem nonnulli alij Anachoretæ & ſancti fecère.

Poſtea eſuriit. Ergo antea per totos 40. dies ieiunans non eſuriebat. Vnde ſententiam Caietani, cenſentis Chriſtum etiam tum eſuriiſſe, temerariam eſſe cenſet Suares 3. p. q. 41. art 4. diſp. 29. ſect. 2. Minus, ac proinde probabiliùs Franc. Lucas opinatur, Chriſtum illis 40. diebus ieiunij aliquam quidem famem ſenſiſſe, ad maius ieiunij meritum & ad aliorum, qui in ieiunio famem patiuntur, exemplum, ſed non tantam, quantam poſt 40. dies, quæ ſcilicet eum incitaret ad quærendum cibum. Fuit ergo Chriſto, æquè ac Moſi & Eliæ, per 40. ieiunij dies tam animæ, quàm corporis pabulum & cibus, Oratio, & cum Deo colloquium: illi enim dum toti intendunt, illius ſuauitate & efficaciâ, ita paſti ſunt, vt famem non ſentirent.

Oratio, cibus.

Chriſti ieiunium fuit ſupernaturale.

Quæres, an per naturæ vires potuerit Chriſtus viuere 40. dies ſine cibo & potu, ac ſine eſurie?

Dico primò, per naturæ vires id fieri non potuiſſe: id docent Medici & experientia. Experimur enim eos, qui non tantùm 40. ſed paucioribus diebus cibo abſtinent, fame emori. Ratio à priori eſt, quia deficiente alimento, calor naturalis languet & emoritur; ſicut ignis lucernæ, deficiente oleo languet & extinguitur. Corpus quoque ita deſiccatum ineptum eſt, vt anima illud informet, & animales operationes per illas exerceat: hæ enim certam humorum & quatuor primarum qualitatum temperiem, quod vulgò vocant *temperamentum*, requirunt: eo ergo deficiente, deficit pariter vita & anima in corpore. Vnde Franciſcus Valeſius Philippi ſecundi Hiſpaniarum Regis Medicus, ſacræ Philoſophiæ cap. 18. ex Hippocrate docet, hominem naturaliter non poſſe ſine cibo vltra ſeptem dies viuere, ideóque Danieli in lacu leonum ſine cibo per ſex dies degenti, ſeptimo die à Deo miſſum eſſe alimentum per Abacuc, ne fame interiret. Daniel. 14. 30. Cauſam dat Hippocrates lib. de carnibus, quòd inteſtinum humore chiloſa vacans, concreſcat, indéque homo emoriatur. Intellige hoc in corpore ſano & boni temperamenti; nam aliqui ægroti vel mali temperamenti, v.g. in quibus abundat lentum & viſcoſum phlegma, ac calor naturalis eſt debilis, per plures dies ſine cibo viuere & durare poſſunt; nutriuntur enim ex corporis ſucco & phlegmate, quod calor lentus lentè depaſcitur: imò in quibuſdam animalibus per plures menſes, vt vrſis, qui per hyemem non comedunt, teſtè Ariſtotele de Hiſtor. anim. c. 17. (item in nonnullis ægrotis ſubinde calor naturalis ita ſopitus eſt, vt vis nutritiua quaſi dormire videatur.) Idem de apibus, gliribus, hirundinibus docet ibidem Ariſtoteles c. 14. & 16. ac de ſerpentibus c. 15. *Sanguinei generis*, ait, *multa ſe condunt, vt ea quæ inſecta cortice ſunt, ſerpentes dico, lacertas, ſtelliones, crocodilos fluuiatiles. Menſibus quatuor frigidiſſimis hæc latent: nec per id tempus quicquam comedunt.* Verùm in Chriſto nil tale fuit, habuit enim ipſe corpus optimæ complexionis & ſummè temperatum, ac proinde potiùs ſanguineus erat quàm phlegmaticus, ideóque ſine cibo per 40 dies naturaliter durare non poterat.

Ratio.

Vrſi, apes, glires, &c. in hyeme nõ comedunt.

Ariſtot.

Dices: Plinius lib. 7. cap. 2. ait, Indos ad Gangis fontes ex ſolo halitu & odore pomorum & florum viuere. Rondeletius quoque lib. 1. de piſcibus cap. 13. refert quendam ex aëris reſpiratione vixiſſe per 40. annos. Robertus Baeconius narrat Anglicanam puellam 20. annis ſimili modo vitam tranſegiſſe. Spirenſem puellam anno Domini 1540 quatuor annis ieiunam vixiſſe, tradit Simon Portius lib. de puella German. Idémque feciſſe Sacerdotem quendam Gallum, Romæ per biennium ſub Nicolao V. Verùm priora illa, præſertim quòd aliqui ex ſolo odore vixerint aut viuant, fabuloſa ſunt, odor enim cerebrum reficit, ſed ſtomachum non implet. Cætera facta ſunt

Multi per annos ſine cibo vixerunt.

Quomodo?

vel

vel vi diuinâ vel arte diabolicâ, euius mirum in Arabica puella exemplum refert B. Proſper in dimidio Temporis cap.6. Spirenſis illa puella laborabat lento, viſcoſo & chiloſo phlegmate, indéq; victitauit; ſicut Indi herbam cocam, & Scythæ herbam Hippicen ore geſtantes, duodenos dies durant in fame & ſiti. Vide Delrio lib.2. diſquiſ. Magic. quæſt.21. ſub finem, & Conimbricenſes in lib.1. de Generat. cap.5. quæſt.7. art.1. & 2.

Dieo ſecundò: Vehemens & longa animi ad alia attentio, qualis eſt in contenta ſpeculatione Mathematica, Philoſophica, Theologica, item in intenſa meditatione, contemplatione, ecſtaſi, poteſt quidem aliquandiu hominem ſine cibo conſeruare, ſed non per 40. dies. Ratio eſt, quòd per profundam ſpeculationem & contemplationem actio caloris naturalis ex parte ſuſpendatur, ita vt modicè & lentè digerat. Anima enim cùm ferè omnes ſuas vires exerat in ſpeculationē vel contēplationem, parum habet reſidui, quod conferat in cōcoctionē & nutritionē. Vnde experimur in ſtudioſis & contēplatiuis cibi digeſtionem impediri. Idem liquet ex pulmonum reſpiratione, quæ in profunda ecſtaſi non ſentitur. Sed hæc durare nequeunt per 40. dies, ſemper enim calor naturalis agit. Quare in Chriſto ſola contemplatio non potuiſſet efficere, vt per 40. dies ſine cibo viueret. Contemplatio enim & attentio ad cæleſtia, ſuſpēdere quidem poteſt actiones vitales & animales, at non naturales, qualis eſt actio caloris in cibum vel carnem, ita vt nihil prorſus in illum agat. Ita

Contemplatio eget cibo ob ſpiritus quos conſumit.

Suarez loco citato. Accedit & alia potior ratio, ſcilicet quòd in ſpeculatione & contemplatione ſpiritus animales conſumuntur; nec aliunde quàm cibo reparantur: quare ſine cibo ſpeculans & contemplans, naturaliter virium defectu tandem collabitur, & moritur.

Dieo tertiò: Ieiunium Chriſti, Eliæ, Moſis, Simeonis Srylitæ & ſimilium per 40. dies fuit ſupernaturale, ex ſingulari Dei concurſu profectum. Deus enim in eis vel actionem caloris naturalis planè ad 40. dies ſuſpendit, vel interiùs eos refecit & corroborauit, vel alio modo eis prouidit, vt ſani vegetique ſine cibo viuerent per 40. dies, vti etiamnum efficit, vt Elias & Enoch per tot annorum millia fortes & validi ſine cibo degant in paradiſo terreſtri, nec niſi ſpiritualibus orationis & contemplationis delieiis paſcantur. Chriſtus ergo per 40. dies ieiunans, non eſuriit, quia eius diuinitas corpus ſine eſurie robuſtum conſeruabat, ac ſuſpendebat actionem caloris naturalis, aliarúmque contrariarum qualitatum in ſe mutuò agentium; ſeſeque inuicem debilitantium & corrumpentium, atque interiùs capiti & cerebro vires ſpiritúſque animales ſuggerebat, ad contemplationem 40. dierum neceſſarios. Ita Origenes, Hilarius, S. Hieronymus, Chryſoſtomus, & ex iis Suarez loco citato.

Eſuriit. Cùm Deus priùs impediens eſuriem per 40. ieiunij dies ſuo concurſu, eum ſubduxit,

Cur Chriſtus eſuriit?

& corpus Chriſti ſuæ actioni & paſſioni permiſit, idque his de cauſis. Prima, vt Chriſtus ſe verum

Cauſa 1. Chryſolog.

eſſe hominem declararet. Nam, vt ait Chryſologus ſerm. 11. *Eſuriem ſentire & vincere eſt laboris humani, diuinæ virtutis eſt eſuriem non habere.* Se-

2.

cunda, vt ſuâ eſurie Diabolum ad ſe de gula tentandum obiectiuè alliceret, & ſuperaret, ſicut duces militum ſimulando fugam, hoſtes alliciunt ad ſe inſequendum, vt eos deinde proſternant & proterant; *vt fames Domini pia fraus eſſet Diaboli*, ait S. Ambroſius in cap 4. Lucæ, vt ſcilicet famis *Ambroſ.*
ſpecie lactatus Diabolus Chriſtum tentaret, quaſi hominem, neſciens eſſe Deum. *Eſuriit*, ait quidam vir ſanctus, *humilis Deus homo, ne inimico innoteſceret ſublimis homo Deus.*

Et accedens tentator, dixit ei: Si Filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant.] *Vers. 3. Luc. 4. v. 3.*
Accedens, aſſumptâ ſcilicet humani corporis formâ quaſi homo ad hominem, vt eum externâ voce alloquendo tentaret. Nam hæc tentatio Chriſti, ſicut & Adami per Euam in ſtatu innocentiæ, facta eſt per externam tantùm vocis ſuggeſtionem, non autem per internas phantaſiæ cogitationes & commotiones, contra rationem & ſpiritum inſurgentes. In Adamo enim, & multò magis in Chriſto erat iuſtitia originalis, quæ omnes motus animæ & phantaſiæ rationi ſubiiciebat, vt in eo nulla illicita cogitatio, nullus concupiſcentiæ motus à Diabolo ſuſcitari poſſet, vti ſuſcitatur iam in nobis poſt Adæ peccatum; quia ob illud perdidimus iuſtitiam originalem, & laboramus concupiſcentiâ. Ita Damaſcenus lib. 3. de fide c.20. & ex eo paſſim Theologi. Vnde S. Gregorius hom. 16. *Tentari*, ait, *per ſuggeſtionem,* *Gregor.*
potuit, ſed eius mentem peccati delectatio non momordit: atque ideo omnis illa diabolica tentatio foris, non intus fuit.

Tentator, diabolus, qui Antonomaſticè vocatur *tentator*, quia inter tētatores eſt non ſolus, ſed primus & præcipuus. Errant enim qui omnē tentationem à Diabolo ſuſcitari autumāt. Nam nonnullæ tentationes oriuntur & ſuggerūtur à propria carne & concupiſcētia, aliæ à mūdo, id eſt, ab hominibus mundanis & carnalibus. Vnde S. Auguſtinus vel

Error eſt, omnem tentationem oriri à Diabolo.

quiſquis eſt Auctor lib. de Eccl. dogmat. c.82. *Nō* *Auguſtin.*
omnes, inquit, *malæ cogitationes noſtræ ſemper malo dæmonis inſtinctu excitantur, ſed aliquoties ex noſtri arbitrij motu emergunt*. Idem docet Chryſoſt.
hom. 54. in Acta: *Multi*, inquit, *abſque diabolo* *Chryſoſt.*
peccant, non omnia ipſe efficit, ſed multa etiam fiunt à ſola noſtra ignauia. Diabolus tamen ſæpe ſuſcitat in nobis concupiſcentiam, eiuſque tentationes, obiecta concupiſcibilia phantaſiæ repræſentando, & appetitum ſenſualem ad ea concupiſcendum inflammando. Idem ſuſcitat mundum, id eſt, mundanos & animales homines, vt nos tentent vel perſequendo, vel ad ſuas vanitates alliciendo: Vnde κατ' ἐξοχὴν vocatur *tentator*. Rurſum nota hic aſtutiam diaboli, qua quemlibet tentat ea in re, ad quam propendet, vel in qua debilis eſt. Sicut enim aucupes auibus, & venatores feris variis varias, & cuique proprias eſcas obiiciunt, vt eas capiant: Sic & diabolus pronis ad gulam, vel eſurientibus obiicit delicias & eſcas, vti obiicit hîc Chriſto: ſaturis verò obiicit otium, ſomnum & pigritiam: ſuperbis obiicit honores: iracundis lites & rixas: auaris vſuras, prædas, fraudes, iniquos contractus &c. curioſis obiicit magiam, incantationem, ſuperſtitiones &c. Ita S. Gregorius lib. 14. Moral. c. 7. Vide eundem lib. 3. c. 19. Denique hæc tentatio Chriſti contigit die 16. Februarij anno Chriſti 31. Ieiunium enim 40. dierum inchoatum die ſextâ Ianuarij finiente & ſeptimâ inchoante, finiit die 15. Februarij, ac mox, puta 16. Februarij, à Satana tentatus eſt gulâ, cæteriſque duabus tentationibus. Vide Chronotaxin, quam Commentario præpoſui.

Diabolus quaſi auceps cuique ſuâ eſcâ obiicit.

Si Filius Dei es, Audierat Diabolus Patris oraculum in Baptiſmo Chriſti: *Hic eſt Filius meus dilectus,*

lectus: audierat quoque Ioannis Baptiſtæ teſtimonium, quod Chriſtus eſſet Filius Dei, ſed quia aliâ ex parte eum videbat hominem quaſi plebeium, pauperem, imbecillum & aliis ſimilem, idcirco dubitans, an Chriſtus eſſet, Filius Dei naturalis, ipſúmque Patris Verbum; an verò duntaxat adoptiuus, ſed per excellentiam, vt hoc dubium reſoluat tentat Chriſtum, petitque vt lapides in panes conuertat, quibus eſuriem ſuam leuet, vt ex hoc miraculo vel miraculi impotentiâ alterutrum cognoſcat. Verbo enim Dei, vti omnia tantùm dicendo olim creata ſunt, Geneſ. 1. ſic & eodem iam lapides ſubitò & immediatè in panes verti poterant. Si ergo Chriſtus id feciſſet, credidiſſet Diabolus ipſum eſſe Dei Verbum & filium. Angeli enim poſſunt quidem lapides in panes vertere, at non ſubitò & immediatè ſed ſenſim & mediatè, applicando actiua paſſiuis per multas præuias actiones, alterationes & conuerſiones; Sin id non feciſſet Chriſtus, dixiſſetque ſe facere non poſſe, hócque eſſe opus diuinum & Deo proprium, intuliſſet Diabolus: Ergo tu non es Dei Verbum, nec filius naturalis.

Origo tentationis Diaboli.

Probabilis eſt multorum Theologorum ſententia, Luciferi peccatum & ſuperbiam in cælo fuiſſe, quòd cùm Deus illi reuelaret filium Dei aſſumpturum humanam naturam, iuberétque vt Chriſto homini ſe ſubderet; inuiderit Chriſto, quòd ſcilicet homo ſibi, qui erat nobiliſſimus Angelus, præferretur & aſſumeretur ad vnionem hypoſtaticam cum Verbo: quare illam ſibi ambiuerit, ideóque contra Chriſtum & Deum rebellarit. Quocirca videns hunc hominem à Patre, & Ioanne Baptiſta vocari Filium Dei, voluit explorare, an eſſet verus Dei Filius, vt in eum priſtinam ſuam inuidiam, iram & indignationem effunderet. Ita Suarez. Hæc fuit illi crux, angens & rodens ſuperbum eius animum: ſed illam celat, & velat tegumento charitatis, quòd velit per panes ſuccurrere fami Chriſti:

Modus quo Satanas tentauit Chriſtum.

Quare veriſimile eſt, Diabolum non crudè & quaſi ex abrupto Chriſto dixiſſe: *Si Filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant*, ſed priùs humaniter eum ſalutaſſe, eique per verba blanda ſe inſinuaſſe, dicendo, v. g. *Quid hic, mi Domine, agis ſolus?* Quid rerum meditaris? Vidi te in Iordane à Ioanne baptizari. Audiui vocem è cœlo in te delapſam: *Hic eſt Filius meus*: optarem ſcire an verè ſis Filius Dei per naturam, an tantùm adoptiuus per gratiam &c. Video quoque te ex ieiunio 40. dierum oppidò eſurire. Si ergo Filius Dei es, ſuccurre fami tuæ, & lapides iſtos in panes conuerte: Hoc enim tibi perfacile erit. Quare minus veriſimile eſt quod S. Chryſoſtomus hîc hom. 13. ait, Diabolum voluiſſe Chriſtum inducere in incredulitatem, q. d. Audiſti in Baptiſmo vocem: *Hic eſt Filius meus*: ne credas te eſſe filium Dei; aut ſi es, lapides hos in panes conuerte: ſtultum enim fuiſſet velle perſuadere Chriſto, ne crederet ſe eſſe Filium Dei, ſi reuera erat Filius Dei, talémque ſe eſſe ſciebat. Simul tamen hac tentatione voluit Diabolus Chriſtum allicere ad vanam potentiæ ſuæ oſtentationem, & ad diffidentiam opis Dei Patris q. d. Pater tuus per 40. dies tui oblitus eſt, nec tibi cibum ſubmiſit: tu ergo tibi ipſi conſule, & lapides in panes commuta. Item ad gulam, quia etiam tentauit Adamum & Euam. Peccatum enim gulæ fuiſſet hic, etiam ob famem diabolo cedere & obedire, ſcilicet illi ſuadenti acquieſcere & miraculum patrare, ac lapides in panes conuertere. Hoc enim directè eſt contra Religionem, quæ omne cum diabolo commercium & conſenſum vetat; indirectè eſt contra temperantiam: quod enim eſt contra vnam virtutem directè, hoc quoque indirectè eſt contra aliam virtutem, in cuius materia actus ille verſatur. Quare peccatum gulæ hîc fuiſſet, ſi Chriſtus illicito modo, puta ſuadente diabolo per miraculum cibum ſibi comparaſſet. Imperitè ergo Caluinus negat Chriſtum fuiſſe tentatum de gulâ. Audi S. Gregorium hom. 16. in Euangel. vbi docet Chriſtum triplici tentatione, gulæ ſcilicet, vanæ gloriæ & auaritiæ tentatum, quia iiſdem pulſatus victúſque fuerat Adam: *Ex gula quippe tentauit, cùm cibum ligni vetiti oſtendit, atque ad comedendum ſuaſit. Ex vana autem gloria tentauit, cùm diceret: Eritis ſicut dij: Et ex prouectu auaritiæ tentauit, cùm diceret: ſcientes bonum & malum: Auaritia enim non ſolùm pecuniæ eſt, ſed etiam altitudinis. Rectè enim auaritia dicitur, cùm ſupra modum ſublimitas ambitur.* Deinde iiſdem tentatum fuiſſe Chriſtum, ſed viciſſe oſtendit: *Per gulam quippe tentat, cùm dicit: Dic vt lapides iſti panes fiant. Per vanam gloriam tentat, cùm dicit: Si Filius Dei es, mitte te deorſum. Per ſublimitatis auaritiam tentat, cùm regna omnia mundi oſtendit, dicens: Hæc omnia tibi dabo, ſi procidens adoraueris me; ſed eiſdem modis à ſecundo homine vincitur, quibus primum hominem ſe viciſſe gloriatur.*

Triplex Chriſti, vt & Adæ, tentatio. Gregor.

Symbolicè confitetur hîc Diabolus, Chriſti, vtpote liberaliſſimi proprium eſſe conuertere lapides in panes; ac conſequenter Diaboli, vtpote auariſſimi & Antichriſti officium eſſe panes vertere in lapides. Exemplum audi quod refert ex Sigeberto Baronius anno Chriſti 605. *Hoc tempore pauper quidam, cùm à nautis eleemoſynam peteret, nec acciperet, dicente nauclero: Deſiſte eleemoſynam petere à nobis, qui nihil habemus præter lapides; cùm ſubieciſſet pauper: Omnia ergo vertantur in lapides; quicquid manducabile in naui erat, in lapides conuerſum eſt, colore & formâ rerum eâdem permanente.* Hoc miraculum fecit auaritia ſuggeſta à Diabolo.

Baronius.

QVI RESPONDENS, DIXIT: SCRIPTVM EST: NON IN SOLO PANE VIVIT HOMO, SED IN OMNI VERBO, QVOD PROCEDIT DE ORE DEI.] Eſt Enallage præpoſitionis, *In omni*, id eſt, *ex omni* verbo, vt Noſter vertit Deuter. 8. 3. quem locum hîc citat Chriſtus, illóque quaſi ſcuto telum tentationis Diaboli excipit, repellit & confringit. Hebr. eſt: *ſuper omne quod egreditur os Domini, viuet homo*, hoc eſt, re quacunque, quam iuſſerit Dominus, vel ordinarit ad vitæ ſuſtentationem, viuet, nutrietur & ſuſtentabitur homo, vti Iudæos in deſerto ſine pane per 40. annos aluit ſolo manna cæleſti (de manna enim eſt ſermo Deuter. 8. 3.) ac Moſen, Eliam & Chriſtum hîc aluit per 40. dies ſuo alloquio, ſuâque virtute naturam conſeruante. Vnde rectè Abulenſis in Deuteron. cap. 8. verſ. 3. Si Deus, inquit, mandaret comedere colubros, baſiliſcos, lapides, æs, &c. melius illis quàm delicatiſſimis cibis nutriremur, quia Deus illa in ſuccum & chilum præſtantem conuerteret; imò, ſi vellet, ſine omni cibo viueremus, vti multos orationi & contemplationi addictos, & ſpiritualibus delectationibus intentos, iiſdem pauit, adeò vt omnem cibum humanum faſtidirent, vt patuit in S. Catharina Senenſi, S. Maria Ogniacenſi, S. Lutgarda, priſciſque Anachoretis. Sic Ioannem Abbatem aluit ſolâ Euchariſtiâ, quam die Dominicâ ſume-

VERS. 4. Luc. 4. v. 4.

Sancti, quos Deus aluit ſine cibo.

bat,

Digitized by Google

Pallad.

bat, per tres annos. Vnde Angelus ei dixit: *Chriſtus tibi verus erit cibus*, teſte Palladio in Lauſaica cap. 61. Sic S. Mariam Ægyptiacam ferè per 47. annos aluit in deſerto ſine cibo terreſtri, paſcens eam lachrymis & gaudiis cæleſtibus. Sic Magdalenam pauit ſolo cantu Angelico ſepties per diem repetito, de qua Petrarcha ita canit:

Petrarcha.

Septémque die ſubuecta per horas,
Angelicos audire choros alterna canentes
Carmina, corporeo de carcere digna fuiſti.

Sic magnus ille S. Sabas, ait auctor vitæ eius, *toto ieiuniorum tempore erat ieiunus, nihil omnino cibi attingens, niſi quod Sabbathis & Dominicis diuina ſumebat Sacramenta.*

Myſticè.

Myſticè, fidelis quiſque viuit ex *omni verbo*, id eſt, ex quolibet alimento Verbi cæleſtis, ait S. Ambroſius in cap. 4. Lucæ, quo alitur anima, præ quo fames corporis eſt negligenda. Vnde per verbum Dei primò accipias Chriſtum, qui eſt æternum Dei Verbum, & factus homo nos nutrit ſuâ doctrinâ, gratiâ, exemplo; ac ſeipſo, ſuâque carne & deitate in Euchariſtia: Secundò, verba Scripturæ ſacræ, quæ mentem illuminando & inflammando paſcunt: Tertiò, orationem & inſpirationem Dei; quod vltimum Noſter Salmeron hîc cenſet eſſe literale non myſticum, & ad literam hîc ſignificari.

Tropologicè.

Tropologicè S. Gregorius hom. 16. in Euang. admiratur hîc manſuetudinem Chriſti: *Penſate*, ait, *quanta eſt patientia Dei, & quanta impatientia noſtra. Nos ſi iniuriis, aut aliquâ læſione prouocamur, furore promoti, aut quantum poſſumus noſmetipſos vlciſcimur, aut quod non poſſumus, facere minamur: Ecce aduerſitatem Diaboli Dominus pertulit, & nihil ei niſi manſuetudinis verba reſpondit. Portat, quem punire poterat, vt hoc in laudem eius altius creſceret, ſi hoſtem ſuum non extinguendo, ſed interim patiendo ſuperaret.*

Gregor.

VERS. 5.
Luc. 4. v. 9.

TVNC ASSVMPSIT EVM DIABOLVS IN SANCTAM CIVITATEM (Ieruſalem, in qua ſola erat ſanctum Dei templum, & vnius Dei cultus, ac vera religio, ait S. Hieronymus Epiſt. 150. ad Hedibiam quæſt. 8.) ET STATVIT EVM SVPER PINNACVLVM TEMPLI.] Vox *tunc* ſignificat, Diabolum primâ tentatione gulæ à Chriſto victum, illico hanc ſecundam vanæ gloriæ ei ſubieciſſe. Dices, quomodo ergo Lucas cap. 4. hanc tentationem ponit non ſecundam, ſed tertiam? Reſpondetur, Lucam per Hyſterologiam hîc, vti & aliàs ſæpe, ordinem tentationum neglexiſſe, quem Matthæus accuratè obſeruat & aſſignat, vnde dicens: *tunc, iterum*, ſat ſignificat ſe ordinem ſeruaſſe. Eſtque hic naturæ & tentationum ordo congruus, vt à gula fiat tranſitus ad vanam gloriam. Ita S. Hieronymus, Chryſoſtomus, Hilarius & alij. Sic etiamnum Nouitij in fide & Religione, primò tentari ſolent gulâ & carnis ſtimulis; quibus ſuperatis, ſuccedit tentatio vanæ gloriæ, vt patet ex Caſſiano, Climaco & aliis. Cùm enim Diabolus quempiam videt ſpernere gulam, delicias & tentationes carnis, ſuſcitat ei tentationem ſpiritualem vanitatis & præſumptionis; gulæ enim obnoxij ſunt homines carnales, ſuperbiæ verò excelſi & ſpirituales.

Tentationes Nouitiorũ.

Aſſumpſit Diabolus Chriſtũ non phantaſticè.

Aſſumpſit eum Diabolus. Prima hîc eſt ſententia S. Cypriani ſerm. de ieiunio & tentat. Chriſti, cenſentis hanc Diaboli aſſumptionem Chriſti non fuiſſe realem, ſed phantaſticam, ſiue imaginariam, quales fuêre viſiones Ezechieli exhibitæ, & quales ſæpe ſunt tranſlationes ſagarum, dum videntur ſibi transferri à Diabolo ad epulum vel tripudium ſolemne, cùm re vera non transferantur, ſed Diabolus imaginationi illarum illudat (ſicut illudit ſomnus ſomniantibus) vt tantùm id imaginentur & ſomnient. Verùm indignum eſt credere, Diabolum tam falsè illuſiſſe phantaſiæ Chriſti, præſertim cùm in interiora Chriſti Diabolus nullam habuerit poteſtatem: Vnde omnis hæc tentatio Chriſti facta eſt ſolùm per vocem externam, non per ſuggeſtionem internam, vt ex S. Gregorio dixi verſ. 3.

Non etiam pedibus ducendo.

Secundò, Euthymius & Maldonatus opinantur Chriſtum à Diabolo pedibus ductum in pinnam templi, idque, ne ſe proderet Diabolus, ſi eum per aëra raperet. *Aſſumpſit* ergo, id eſt, duxit. Sic & Anſelmus & Origenes hom. 31. in Lucam. Verùm ex deſerto & monte Quarantana Iericho vicino, vbi tentatio hæc contigit, longum eſt iter in Ieruſalem & templum, ſcilicet octo horarum, quod ægrè vno die conficitur.

Sed rapiendo per aëra.

Tertiò & veriſimillimè, Chriſtus ex deſerto à Diabolo aſſumptus, id eſt, raptus eſt per aëra in pinnaculum templi. Ita S. Hieronymus, Gregorius, Auctor Imperfecti, Gloſſa, S. Thomas 3. part. quæſt 41. art. 4 ad 7. & alij. Hoc enim ſignificat verbum *aſſumere*, & Græcum παραλαμβάνει, & quod ſequitur: *Statuit eum ſuper pinnaculum.* Neque mirum id Chriſtum Diabolo circa ſe permiſiſſe, qui ſe permiſit à membris illius (impiis Iudæis) crucifigi, ait S. Gregorius hom. 16. neque hîc ſe prodidit Dæmon, quia velut Angelus lucis Chriſtum transferre poterat, aut certè non multùm ſe hoc raptu prodi curabat Diabolus, qui ſe iam ſuſpectum, imò perſpectum eſſe Chriſto, ſuſpicabatur & metuebat. Vnde in tertia tentatione volens adorari à Chriſto, planè omnem Angeli lucis laruam depoſuit, ſeſeque ac Satanicam ſuâ arrogantiam detexit.

Chriſtus illuſit illuſorem.

Notat Auctor Imperfecti, & ex eo S. Thomas, quòd licèt Diabolus ſic Chriſtum aſſumpſerit, vt ab omnibus videretur, idque vt cum Dæmone conſuetudinem habere, & Magus eſſe crederetur; Chriſtum tamen, Diabolo neſciente, ſic egiſſe inuiſibiliter, vt à nemine conſpiceretur, vel impediendo ſpeciem corporis ſui, ne ſcilicet corpus ſuum ſpecies viſiuas ex ſe emitteret, vel non concurrendo cum oculis videntium ad actum viſionis corporis ſui, ne viderent illud rapi per aëra; Diabolum ergo volentem ſibi illudere, illuſit Chriſtus, tum in hoc, tum in ipſa aſſumptione ſui. Putabat enim Dæmon Chriſtum, ſi Filius Dei eſſet, non permiſſurum ſe aſſumi, & per aëra raptari à Diabolo; indéque ſe cogniturum an Filius Dei eſſet; necne: Chriſtus verò diſſimulans, & aſſumi ab eo ſe permittens, fruſtratus eſt Dæmonis opinionem, illúmque ambiguum reliquit. Quocirca ille nouâ tẽtatione præcipitationis ſui id explorare aggreditur. Vnde S. Chryſoſtomus cenſet Diabolum putaſſe Chriſtum inuitum & quaſi non potentem reſiſtere, à ſe aſſumi & rapi, cùm Chriſtus poſſet, ſed nollet reſiſtere ad fallendum Satanam.

Pinnaculũ quid? Sipontin.

Statuit eum ſuper pinnaculum.] *Pinnaculum*, ait Sipontinus, *eſt faſtigium & ſummitas ædificij in acumen tendentis, ſiue quòd veteres pinnam acutum dicebãt: ſiue quòd pinnaculis addi pinna cõſueuit, quæ facili motu ventorum indicet flatum, quòd genus nunc vulgò pinnaculum dicimus.* Vnde Græcè vocatur πτερύγιον, q. d. *parua ala alatum.* Pinnaculum ergo in acumen vergit, habet tamen ſuam quandam planitiem & latitudinem, in qua homo pedibus

conſiſtere queat, vti in iis conſiſtere videmus fabros cùm tecta reficiunt: In eo ergo ſtare potuit Chriſtus, aut certè in eo illum tenuit & ſuſtinuit Diabolus. Veriſimile eſt pinnaculum hoc templi fuiſſe faſtigium, ſiue cacumen veſtibuli & frontiſpicij templi (puta Sancti, & Sancti ſanctorum: hoc enim ſolum babebat tantum: Nam atrium, in quo degebat populus, erat intectum & ſub dio) quod erat inſtar turris totum ædificium ſuperans, altum 120. cubitis, ita vt ſi Chriſtus inde cecidiſſet, lapſus fuiſſet in atrium ſacerdotum, quod erat ante Sanctum, inter veſtibulum iam dictum & altare holocauſtorum. Suggeſſit ergo Diabolus Chriſto, vt ex pinnaculo hoc ſe demitteret in atrium Sacerdotum. q d. Labere, & oſtende te Sacerdotibus cæteriſque Deicolis, ac toti populo (hic enim ex atrio laicorum ſpectabat ſacrificia, quæ fiebant in atrio Sacerdotum) oſtende, inquam, hoc miraculoſo lapſu, quo manes illæſus, te eſſe filium veri Dei, quem in atrio hoc omnes adorant, illique ſacrificant. Ita Franc. Lucas, Toletus & alij. Voluit enim Satanas Chriſtum hac tentatione, ad vanam ſui ſuæque maieſtatis oſtentationem inducere.

Erat faſtigium veſtibuli.

Opinio Ianſenij.

Aliter Ianſenius & Maldonatus: notant enim domos & templum Iudæorum babuiſſe tectum non acuminatum, ſed planum inſtar tabulari, vt in eo poſſent bomines ambulare, prandere, confabulari, quin & noctu dormire, vt patet Ioſue 2. verſ. 6. Matth. 10. 27. 4. Regum 23. 12. & alibi. Addunt tectum boc ſepto quodam quaſi muro ad latera quaquauerſum circundatum fuiſſe, ne quis ambulans fortè inde rueret, & ruendo in terram collideretur, idque iuſſu Dei, Deuter. 22. 8. veriſimile autem eſſe, in hoc peribolo vel ſepto partes quaſdam eminentiores fuiſſe, v. g. angulares, vti in muris quadratis fieri videmus, eáſque ſat planas & latas, vt in iis homo pedibus conſiſtere poſſet; ac in illis Diabolum ſtatuiſſe Chriſtum. Haſce partes vocari hîc pinnacula, Græcè πτερύγια, Hebr. כנפים kenaphaum id eſt, alæ, quia eminebant, & in aëre veluti alæ expanſæ volitabant. Ita Angelomus, Eucherius, Lyranus, & Richardus in 3. Reg. 7. Noſter tamen Hieronymus Vilalpandus tom. 2. in Ezech. parte 2. cap. 23. negat tale ſeptum fuiſſe in tecto templi. Quare, inquit, quæ de Chriſto, & Iacobo fratre Domini ex pinnaculo templi præcèps miſſo dicuntur, vel ad hanc penè infinitam templi celſitudinem non pertinent, vel, quæ à Dæmone eiúſque ſatellitibus peracta ſunt, aliis non licuerunt. Probat id
1. primò, quia ſacra Scriptura huius ſepti in templo non meminit. Reſpondent aduerſæ opinionis auctores, S. Sripturam meminiſſe Septi domorum, Deuter. 22. 8. Templum autem erat inſtar domus
2. imò reuera erat domus Dei. Probat ſecundò, quia nulli ne Leuitis quidem licitum erat in tecto templi ambulare: fruſtra ergo illud circumdatum fuiſſet ſepto ſiue muro, ne quis ambulans in eo laberetur in terram. Reſpondent aduerſatij, Architectis, æditu is & fabris opus fuiſſe ſubinde in eo ambulare, vt illud purgarent, reficerent, polirent; quare ne hi ex eo laberentur, ſepto protegendos
3. fuiſſe. Probat tertiò, quia Ioſephus lib. 6. belli c. 6. de templo eiúſque tecto ſic ſcribit: *Deſuper verubus aureis acutiſſimis horrebat, ne ab inſidentibus auibus pollueretur.* Reſpondetur, hæc verua non fuiſſe continua, ſed hinc inde poſita, ita tamen vt inter ea tranſitus & ſtatio pateret fabris aliiſque eò venientibus. Verùm prior explicatio vti certior ita & germanior eſt.

Refutatur à Vilalpando.

Et dixit ei: si filius Dei es, mitte te deorsum] vt te templi & altaris quaſi domus tuæ Dominum, Deúmque ſacerdotibus & laicis oſtendas, atque ab eis ius adorationis & ſacrificij tibi debitum repoſcas. Luc. 4 v. 9

Simili tentatione vti refert Caſſianus collat. 2. cap. 4 pulſauit vicitque Heronem. Cùm enim ipſe ſolo pane & aquâ viueret, perſuaſit ei Diabolus, eum adeò eſſe ſanctum, Deôque & Angelis curæ & cordi, vt ipſi eum etiam ex alto ruentem, exciperent: præcipitauit ergo ſeſe in puteum, ibique miſer periit.

Moraliter, Diabolus, qui è cælo deorſum cecidit in tartara, alios quoque deorſum ad eadem mittere vel trahere molitur. Quare cùm quem ad peccatum impellit, non aliud facit, quàm vt ipſe mittat ſe deorſum. Vnde Chriſtus peruerſis Iudęis: *Vos*, ait, *de deorſum eſtis, ego de ſupernis ſum*. Ioan. 8. Rurſum Chriſtus ſtudioſè celans Diabolum ſe eſſe filium Dei, eluſit omnes eius artes & technas; tenuit enim eum ambiguum & ſuſpenſum, vt neſciret, quâ viâ Chriſtum aggrederetur & tentaret. Vnde diſce ſecreta mentis tuæ non euulgare, ne à Diabolo impediantur. In bellis ſumma victoriæ conſiſtit in celandis ſuis conſiliis, & hoſtium indagandis. Experientiâ crebrâ didici, heroicos virtutum actus facilè confici, ſi illorum deſtinatio ſecreta in mente teneatur, ſubitóque in opus deducatur, antequam Dæmon illos odorari & diſturbare valeat. Hæc eſt ars diludendi Dæmonem.

Diabolus trahit deorſum.

Ioan 8.

Praxis fallendi Diabolum.

Scriptum est enim: Quia Angelis suis mandavit de te (Lucas c. 4. addit, *vt conſeruent te*) et in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.] Citat Pſal. 90. v. 11. Angeli hîc ſingulorum hominum cuſtodes propriè intelliguntur: poſſunt tamen quilibet alij intelligi, quos Deus ad hominũ opem & ſalutem variis modis mittit. Vnde SS. Chryſoſtomus, Hieronymus, Hilarius hîc, & Origenes hom. 24. in Lucam, & Nazianzenus Orat. in S. Baptiſma, cenſent hîc Diabolum falsò citare ſacram Scripturam: Pſaltem enim eo loci loqui de hominibus meris, non de Chriſto, qui erat homo Deus: hic enim non habebat Angelum cuſtodem, vti habent cæteri homines, quia humanitatis ſuæ cuſtos erat ipſa eius diuinitas.

Ex aduerſo S. Ambroſius in cap. 4. Lucæ, & Remigius in Pſalm. 90 cenſet Diabolum non abuſum hoc loco Pſalmi, eúmque rectè attribuiſſe Chriſto: licet enim ipſe non haberet Angelum certum cuſtodem, habebat tamen omnes Angelos ſibi obſequentes, ſuôque miniſterio deputatos. Abuſum tamen eo fuiſſe Diabolum, quia eum detorſit ad malum, puta ad præcipitationem ſui. Nam hanc Angelorum tutelam & cuſtodiam promiſit Deus iuſtis prudenter & piè agentibus, non temerariis, præſumptuoſis & Deum tentantibus, vti eſt ſe ex alto in terram præcipitare. Audi S. Bernardum in Pſalm. *Qui habitat* ſerm. 14. *Quid enim mandauit? nempe quod in Pſalmo ſequitur: Vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis. Nunquid in præcipitiis? qualis via hæc de pinnaculo templi mittere ſe deorſum? Non eſt via hæc, ſed ruina: & ſi via, tua eſt, non illius.*

Chriſtus caruit Angelo cuſtode.

Bernard.

Moraliter idem S. Bernard. in Pſal. 90. ſerm. 12. *Angelis ſuis*, inquit, *mandauit de te: Mira dignatio, & verè magna dilectio charitatis. Quis enim; quibus, de quo, quid mãdauit*, &c. Et poſt nonnulla: *Quantam tibi debet hoc verbum inferre reuerentiam, afferre*

Idem.

afferre deuotionem, conferre fiduciam? Reuerentiam pro præſentia, deuotionem pro beneuolentia, fiduciam pro cuſtodia. Cautè ambula, vt videlicet cui adſunt Angeli (ſicut eis mandatum eſt) in omnibus viis tuis. In quouis diuerſorio, in quouis angulo, Angelo tuo reuerentiam habe. Tu ne audeas illo præſente, quod vidente me non auderes. Et pluribus interiectis: *Quoties ergo grauiſſima cernitur vrgere tentatio, & tribulatio vehemens imminere, inuoca Cuſtodem tuum in opportunitatibus, in tribulatione. Inclama eum, & dic: Domine ſalua nos, perimus. Non dormit, neque dormitat, etſi ad tempus quandoque diſſimulet, ne fortè periculoſius ab illius manibus te præcipites, ſi te eis ignoraueris ſuſtentatum.*

In manibus tollent te. Eſt Catachreſis: nec enim Angeli habent manus, ſed eas cum corpore ſubinde aſſumunt, manus ergo ſignificant opem, vim & miniſterium Angelorum, q. d. Ita præſens Angelorum in omni diſcrimine, malo, periculo, imò caſu & lapſu, quamuis præcipiti, ſenties auxilium, vt eorum manibus geſtari videare. Sic S. Benedictus, ait S. Bernardus in Pſal. 90. ſerm.

Bernard. 13. *Dum intentam oculorum aciem in ſplendore coruſcæ lucis habere videretur, vidit Germani animam Capuani Epiſcopi, in Sphæra ignea ab Angelis in cælum deferri.*

Vers. 7. Luc. 4. v. 12. Ait illi Iesvs: Rvrsvm Scriptvm est: (Deuter. 6. 16.) Non tentabis Dominvm Devm tvvm.] Tentat enim Deum, qui petit ab eo miraculum non neceſſarium, quale hic eſt, in præcipitium ſe dantem manibus Angelorum ſuſtinere. Poterat enim Chriſtus ex pinnaculo templi per gradus vel funes deſcendere, vti deſcendunt fabri: non ergo neceſſe erat vt ex eo ſe præcipitaret. Ergo vitando præcipitium, reliquit diabolum ambiguum, vt ex hac tentatione cognoſcere non poſſet, an ipſe eſſet filius Dei, necne.

Porrò in neceſſitate, licet maioris præcipitij vitandi cauſâ, in minus ſe coniicere, ſi alia via euadendi non ſuppetat. Prudentis enim eſt minus malum vel periculum præ maiori capeſſere, & maius minori redimere. Sic multæ ſanctæ Virgines, vt manus perſecutorum, illarum Virginitatem violare conantium, effugerent, cùm aliâ viâ id facere non poſſent, in flumina ſe præcipitarunt, malentes mori Martyres, quàm violari Virgines; maius enim eſt præcipitium Virginitatis quàm vitæ; illius enim præ hac maius eſt decus, æquè ac dedecus.

S. Pelagia inſiliit in flumen, ne violetur.

Ita fecit S. Pelagia Antiochena virgo 15. annorum cum ſua matre & ſororibus, quæ, vt ait S. Ambroſius lib. 1. de Virgin. longiuſculè poſt initium: *Hinc perſecutoribus imminentibus, inde torrente fluuio excluſa à fuga, incluſa ad coronam.*

Ambroſ. *Quid veremur, inquiunt: Ecce aqua: quis nos prohibet baptizari? Et hoc baptiſma eſt, poſt quod nemo delinquit. Excipiat nos aqua, quæ virgines facit, quæ cælum aperit, inferos tegit, mortem abſcondit, martyres reddit. Hæc effata, conſertis manibus, quaſi choros ducerent, in medium progrediuntur alueum. Videres piam matrem ſtringentem nodo manus. Has tibi, inquit, hoſtias Chriſte immolo, præſules virginitatis, duces caſtitatis, comites paſſionis.*

Moraliter diſce hîc diabolum, vti Chriſto tentationem præcipitij ingeſſit, ſic ſimiles horrendas Chriſtianis & ſanctis ingerere, commouendo phantaſmata, ſanguinem, & melancholiam, vt ſentiant cogitationes triſtiſſimas, terrificas, ſanguinarias, deſperabundas, blaſphemas &c. quæ nunquam antè eis in mentem venerant: ſolentur ſe exemplo Chriſti, quia Deus id permittit ad maiorem eorum humilitatem, virtutem & meritum. Quod ergo Scipio Naſica ſuaſit Romanis, ne Carthaginem iam deuictam euerterent, ne Romana iuuentus in pace otio torperet; ſed Carthago bella ſuſcitans, continuò eidem eſſet cos virtutis: Idem de lucta, quam ſancti in hiſce tentationibus crebrò ſubeunt, dicas. Sic Paulus, cùm eſſet caſtiſſimus & quaſi Angelus terreſtris, aſſiduè tamen tentatus fuit cogitationibus & ſtimulis luxuriæ: *Ne magnitudo*, ait, *reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, Angelus Satanæ, qui me colaphizet. Propter quod ter Dominum rogaui, vt diſcederet à me; & dixit mihi: ſufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur.* 2. Corinth. 12. 7. 2. Corinth. 12. 7.

Remedium contra horrendas tentationes

Remedium eſt, animi conſtantia, fortitudo & firma in Deum confidentia, quâ tentationes quaſlibet, licèt ſummè enormes, abſurdas, abominandas generosè refutes, imò deſpicias & ſpernas, atque magnanimè pergas in cœpto virtutis ſtudio & curſu.

Dæmon in nolentem nihil poteſt.

Occurrit olim Dæmon S. Antonio conquerens, omnes homines ſibi maledicere. Reſpondit S. Antonius, id merito & culpâ ſuâ fieri: quia tu, inquit, omnes vexas & turbas. Cui dæmon: *Ego nihil efficio, quia in nolentem nihil poſſum, ſed ipſi ſeipſos ad inuicem perturbant: ipſi ſuo in ſuggeſtionem meam conſenſu, ſibi mali ſunt auctores.* Qui ergo Diabolo tentanti non conſentit, ſed repugnat, hic eum vincit, de eóque triumphat. Animo ergo reſoluto in quauis tentatione dicamus: *Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Certus ſum quia neque mors, neque vita, neque Angeli* &c. Roman. 8. Et vicimus. Roman. 8.

Iterum assvmpsit evm Diabolvs in montem excelsvm valde, et ostendit ei omnia regna mvndi, et gloriam eorvm.] Vers. 8. Luc. 4. v. 5.

Mons diaboli quis?

Mons hic à deſcriptoribus terræ Sanctæ ponitur vicinus deſerto Quarantanæ, vbi ieiunauit Chriſtus, & gulâ tentatus fuit à diabolo, quem proinde *montem diaboli* vocant. Audi Adrichomium in deſcriptione Terræ ſanctæ p. 18. num. 90. *Mons diaboli diſtat duobus milliaribus à Quarentana. Eſt à latere Bethel & Hai auſtrali: in eum deductus fuit à Satana Chriſtus, cùm oſtenderet & adpromitteret illi omnia regna mundi, ſi procidens adoraret ſe.* Adrichom. Sic & Brocardus & Bredenbach. in deſcript. terræ Sanctæ, penes quos ſit huius rei fides. Tranſtulit Diabolus Chriſtum ex pinnaculo templi, rapuitque per aëra in montem hunc celſiſſimum, vt ex eo oſtenderet illi omnia regna mundi, & *gloriam eorum*, ſcilicet vrbium ſplendorem, gentium multitudinem, terrarum pulchritudinem, Regum principúmque opes, famulos, veſtes, rhedas, exercitus, palatia, triumphos, & quicquid in quolibet erat ſpecioſum & magnificum, vt ea concupiſceret, & concupiſcens, ſe illa promittentem adoraret: ſed nulla cupiditas Chriſti animum pupugit, vtpote qui omni concupiſcentiâ liber, mentem haberet ſummè compoſitam, Deôque ſubditam, ac proinde terrena omnia ſpernentem & cæleſtia ambientem.

Omnia regna quomodo Chriſto oſtenſa?

Quæres, quâ ratione diabolus oſtendit Chriſto omnia regna mundi, & gloriam eorum, idque *in momento*, vt addit Lucas? Nota: Solus Deus id propriè facere poteſt.

Dei modus primus.

Poteſt enim Deus primò confortare, acuere & actuare oculos & viſum hominis, vt ipſe obiectum quantumuis remotum, etiam per muros & petras, in ſeipſo ſine ſpecie viſibili videat, vti confortat lumine gloriæ mentem Beatorum, vt Dei eſſentiam ſine ſpecie intueatur. Sic oculis corporis S. Anſelmus vidit

ea,

ea, quæ poſt murum gerebantur, vt habet eius
vita. Simili modo poteſt facere Deus, vt hîc Ro-
mæ cernam oculis corporis ea quæ geruntur in
2. cubiculo Regis Sinarum. Secundò, poteſt Deus
confirmare & multiplicare ſpecies viſibiles, vt ſe
ſpargant per loca opaca & denſa, etiam longè
3. diſſita & remotiſſima. Tertiò, poteſt ſpecies ab
obiecto non elicere, ſed ſe ſolo vbilibet produce-
re. Hoc modo Deus Moyſi ex monte Abarim
oſtendit totam terram promiſſam. Numer. 27.
12. ac S. Benedicto oculis obiecit totum mun-
dum ſpectandum in globo, vti refert S. Gregorius
lib. 2. Dialog. cap. 35. Nil horum poteſt Dia-
bolus.

Diaboli modus primus. Quomodo ergo ipſe Chriſti oculis omnia re-
gna obiecit? Primò, Origenes & Rabanus regna
myſtica accipiunt, ſiue regna Diaboli quibus in
nonnullis regnat per iram, in aliis per ſuperbiam,
in aliis per gulam, luxuriam &c. Audi Origenem:
Origen. *Oſtendit & Diabolus innumerabiles hominum mul-
titudines, quæ ſuo tenebantur imperio, & dicit ei:
ſcio veniſti, vt aduerſus me dimices, & tollas de im-
perio meo, quos nunc ſubiectos habeo: nolo con-
tendas, nolo nitaris, ne habeas vllam in certando
moleſtiam: vnum eſt quod precor, procidens adora me,
& accipe omne Regnum, quod teneo.* Verùm hoc
myſticum eſt, non literale, nec ad rem, puta ad
tentationem Chriſti de regno corporali propoſi-
tam facit.

2. Secundò, alij volunt Diabolum cum Chriſto
volaſſe per omnia orbis regna, & ſic coràm illa
ipſi oſtendiſſe: ſed repugnat textus, qui ait: *Tunc
aſſumpſit eum diabolus in montem excelſum valde,
& oſtendit ei omnia regna mundi:* Ergo ex monte
oſtendit illa eminus, non cominus volando per
ipſa regna.

3. Tertiò, S. Cyprianus tract. de ieiunio & ten-
tat. Chriſti, cenſet id factum non ſenſibili ſed
imaginariâ viſione, ſcilicet Diabolum imagina-
tioni Chriſti repræſentaſſe omnia Regna: Verùm
hoc reieci verſ. 3. vbi dixi omnem hanc tentatio-
nem foris, non intus fuiſſe; nec diabolum po-
tuiſſe immutare phantaſiam Chriſti: Denique ad
hoc non erat opus Chriſtum rapere in montem
excelſum, vbique enim poteſt Diabolus phanta-
ſiæ hominum illudere.

4. Quartò, Toletus in c. 4 Lucæ, putat dæmo-
nem ſpecies rerum remotiſſimarum, puta regno-
rum, vi ſua perduxiſſe ad Chriſtum Chriſtique
oculos, ſicut ventus perflans vocem longiùs
perducit, quàm illa ſine vento audiri poſſet. Ve-
rùm non potuit dæmon tot tantáſque, tam longè
& directè per interiectos montes, rupes, ſyluas
ad oculos Chriſti perducere; nec id facere potuit
ſine aëre cui ſpecies inhærent: quare debuiſſet
vndique plurimum aërem hiſce ſpeciebus imbu-
tum ad oculos Chriſti vehere, quod nimis lon-
gum & operoſum fuiſſet: imò nec cum aëre id
facere potuiſſet, niſi ſimul res ipſas deferret; quæ
ſpecies illæ vt in fieri, ſic & in conſeruari pendent
ab obiecto, vt manifeſtis experientiis conſtat.

5. Quintò, alij ſubtiliter imaginantur, quòd dæ-
mon per multa ſpecula ſibi inuicem obiecta, ſpe-
cies tegnorum ex vno ſpeculo in aliud & aliud
continuò reflexerit, idque fecerit vſque ad ocu-
los Chriſti, quâ arte dicitur Socrares vidiſſe Dra-
conem in monte remoto homines deuorantem,
quem nemo alius videre poterat. Simili modo
nunc per dioptram nauticam remotiſſima oculis
conſpicimus. Verùm ſic dæmon aërem totum
impleſſet ſpeculis, quæ ſe inuicem impediuiſſent,
nec ſuffeciſſent ad videndum omnia.

Sextò ergo meliùs Auctor imperfecti, Euthy- 6.
mius, & alij cum D. Thoma 3. p. q. 41. art. 4. aiunt
ideo Dæmonem Chriſtum duxiſſe in montem
excelſum, vt ex eo cuiuſque regni, ſaltem con-
fusè, plagam & ſitum Chriſto oſtenderet, v. g.
dicendo: Ibi ſita eſt Africa, illic Aſia, iſthic Eu-
ropa, hîc eſt Syria, ibi Italia, illic Hiſpania, &c.
idque in momento, vt habet Lucas, id eſt, bre-
uiſſimo temporis ſpatio. Verùm quia ex monte
hoc diabolus Chriſto oſtendit non tantùm omnia
regna, ſed & *gloriam eorum*; hinc Adde ex Theoph.
Ianſen. & aliis, dæmonem inſtar pictoris omnium 7.
regnorum imagines in aëre à ſe variè condenſato, *Genuine.*
per varias fulgoris ſolis refractiones, vti fit in
Iride nouo quodammodo repræſentaſſe & quaſi
pinxiſſe, feciſſéque vt per eas omnia, quæ in re-
gnis erant, glorioſa & ſplendida apparerent &
obiicerentur oculis Chriſti. Sicut idem Dæmon
in aëre, certâ arte eum denſando, contemperan-
do & inficiendo, pinxit multa ſpectra leonum, fe-
rarum, ſerpentum, & monſtrorum, eáque oculis
ſancti Antonij obiecit, vt eum terrefaceret; teſte
S. Athanaſio in eius vita. Simili arte præſtigiato-
res mira populo ſpectanda exhibent, quæ licet
ſæpe ſint illuſio oculorum & phantaſiæ, tamen
ſubinde vera ſunt. Et ſi Dæmon poteſt ea pin-
gere in phantaſia, cur non & in aëre? Sic colores
varij pinguntur in Iride; ſic in aëre tempore Ma-
chabæorum viſæ ſunt acies militares inter ſe dimi-
cantes, & aliàs alia ſpectra. Vnde Franc. Lucas pu-
tat dæmonem omnia regna obieciſſe oculis Chri-
ſti per artem Perſpectiuæ, vel Opticæ, cuius ipſe
eſt peritiſſimus; vel certè perſtringendo ſuis præ-
ſtigiis oculos Chriſti, Chriſto id permittente &
tolerante, vt generoſiùs tentatorem vinceret &
confunderet. Nota hîc potentiam æquè ac artem *Fraus dæ-*
& fraudem dæmonis, qua ſæpe Chriſtianis illudit, *monis pin-*
pingendo in phantaſia illorum ſpecies magni- *gentis in*
ficas honorum, opum, deliciarum, quæ in rei *phantaſia.*
veritate vel falſæ ſunt & nullæ, vel paruæ &
viles.

ET DIXIT EI: HÆC OMNIA TIBI DABO SI VERS. 9.
CADENS ADORAVERIS ME.] Quæres, quomo- Luc. 4. v. 6. 7.
do Diabolus rem tam impiam & indignam auſus
fuit proponere Chriſto? Reſpondetur primò, quia
ipſe ambitioſus iam inde ab initio Deus eſſe vo-
luit, ac Chriſto homini diuinitatem per vnionem
hypoſtaticam inuidit, eámque ſibi ambiuit. Am-
bitio ergo & inuidia eum excæcarunt, vt Chri-
ſtum quaſi æmulum ſuum tam indignè tractaret.
Secundò, quia cùm Chriſtum iam ſemel & ite-
rum miracula detrectantem vidiſſet, certior quaſi
ſibi videbatur eum non eſſe Filium Dei. Tertiò,
quia ex Luca c. 4. 6. liquet Diabolum addidiſſe:
quia mihi tradita ſunt, & cui volo do illa, vnde *Diabolus*
patet eum finxiſſe ſe eſſe Filium Dei & Deum, *ſimulauit ſe*
ait S. Hilarius, ac conſequenter adorandum. Dia- *eſſe filium*
bolus ergo, Chriſti, ſe ab eo in pinnaculum, in- *Dei.*
déque in montem transferri patientis, modeſtiâ
& ſilentio audacior factus, ſuperbior & proter-
uior, ſuſpicans Chriſtum non eſſe Dei Filium, ſed
merum hominem, honores diuinitatis, quos olim
in cælo ambierat, hîc à Chriſto, vti & à cæteris
hominibus, poſtulat. Inſita enim planè, & quaſi
inolita eſt ei hæc deitatis ambitio, quæ eum ex-
cæcat; atque ideo idola, in quibus coleretur, in-
uenit, ait Gloſſa. Quare ſimulat ſe eſſe Filium
Dei, ac vt talis cupit adorari à Chriſto, vt ſcilicet
Chriſtus

Chriſtus victus cupiditate regnandi, illum adoret, itáque peccet idololatria: facile enim ſcire poterat Chriſtus (etiamſi merus fuiſſet homo, non Deus) ipſum reuera non eſſe Filium Dei, ſed id fingere; ſimul tamen tacitè Dæmon hîc explorat, an Chriſtus ſit filius Dei; cogitabat enim ipſe; ſi Chriſtus verè eſt Filius Dei, ipſe mihi indignabitur, qui ipſi hanc dignitatem eripio, méque Filium Dei eſſe ſimulo, ac vt talis ab eo adorari poſtulo: quare iratus & fremens reſpondebit: vnde tibi hæc arrogantia? Ego ſum Filius Dei, tu verò es Satanas: tuum eſt ergo adorare me: quâ fronte ergo audes poſcere, vt ego adorem te, qui à me creatus es, mihique ſubditus?

In duabus ergo prioribus tentationibus directè voluit Satanas explorare, an Chriſtus eſſet Filius Dei; vnde ait, *Si Filius Dei es:* indirectè verò ſollicitare Chriſtum ad peccatum gulæ & vanæ gloriæ: in hac tertia verò directè voluit ſollicitare Chriſtum ad auaritiam, ambitionem & idololatriam; indirectè verò & tacitè explorare, an ipſe eſſet verus Dei Filius. Vnde S. Chryſoſtomus: Chryſoſt. Remig. *Ruptis*, inquit, *ventris & vana gloria retibus, retia ponit auaritia.* Et Remigius: *Quanta iactantia*, ait, *Diaboli regna terrena promittentis ei, qui dat cæleſtia?*

Faſtus Diaboli. Nota arrogantiam & faſtum Diaboli, cùm ait: *Si cadens adoraueris me.* Vult enim non qualem qualem adorationem, ſed cum caſu, vt ſcilicet Chriſtus ita ſe coram illo humiliet, vt cadens in faciem adoret eum. Ita Abulenſis hîc quæſt. 53. Symbolicè Gloſſa: Qui, inquit, Diabolum adoraturus eſt, antè corruit, quàm adoret. Rurſum Diabolus quia ex cælo cecidit, hinc omnes ad caſum & lapſum ſuum, vt ſocios habeat, ſollicitat. Audi S. Irenæum lib. 5. c. 22. vrgentem τὸ cadens: Iren. *Ipſe Diabolus confitetur, quoniam adorare eum, & voluntatem eius facere, eſt cadere à gloria Dei.* Ipſe ergo vanos honores nobis ruinis noſtris vendit. Addit Irenæus: *Deinde nec illa ipſa quæ promiſit, præſtabit ei qui cecidit.*

Ambroſ. Tropologicè S. Ambroſius in c. 4. Lucæ: *Habet ambitio*, inquit, *domeſticum periculum; vt enim dominetur aliis, prius ſeruit, curuatur, obſequitur, vt honore donetur; & dum vult eſſe ſublimior, fit demiſſior.*

Addit Lucas c. 4. 6. Diabolum cauſam addidiſſe, & ius ſuum in omnia regna probaſſe dicendo *quia mihi tradita ſunt* (à Deo, ſed nomen Dei ſubticet, tum quia ſibi exoſum, tum quia ipſe volebat haberi & adorari vt Deus, Deo vero excluſo) *& cui volo do illa*, vbi dupliciter mentitur Dæmon, primò, quia falſum eſt Deum omnia regna illi tradidiſſe: in iis enim nil poteſt Dæmon, niſi quod Deus ei concedit ſubinde & permittit. Secundò, quia falſum eſt dæmonem illa dare, cui ipſe voluerit: vnde diabolus non intendebat illa dare Chriſto, nec dediſſet, etiamſi
Pſalm. 23. 1. Chriſtus eum adoraſſet. Nam ſolius *Domini eſt terra & plenitudo eius, orbis terrarum & vniuerſi qui habitant in eo.* Pſal. 23. 1. Vnde ipſe ſolus *Dominatur in regno hominum, & cuicunque voluerit dabit illud.* Daniel 4. 14. *cuius regnum, regnum*
Daniel 4. 14 Et 7. 27. *ſempiternum eſt, & omnes reges ſeruient ei & obedient.* Daniel. 7. 27. qui verſ. 14. docet Deum illud tradidiſſe Filio hominis, id eſt, Chriſto Filio ſuo carnem aſſumenti. Prodidit ergo hîc ſeipſum diabolus, quia hæc eius pollicitatio, vt rectè aduertit Toletus in c. 4. Lucæ v. 6. mendax fuit, falſa, arrogans & doloſa: Mendax quidem, quia quæ pollicebatur, dare non intendebat; falſa, quia regna, quæ pollicebatur, dare non poterat; arrogans, quia ſua eſſe profitebatur, quæ non erant eius ſed Dei; doloſa verò, quia futurum pro præſenti commutat: *dabo*, inquit; adorari vult de præſenti pro ſpe recipiendi promiſſa; in futurum enim tempus differebat, quæ dare non poterat, vt ſic ſperantem, accepto eo quòd tentator volebat, deciperet ac confunderet. Simili modo & fraude diabolus conatur perſuadere hominibus vt iuuentutem & præſens tempus dent voluptatibus & ſibi; futurum verò & ſenectam dent pœnitentiæ & Deo, cùm ſenectus incerta ſit, dubia ac inhabilis ad pœnitentiam, vti aduertit monétque S. Gregorius. Rurſum perſuadere nititur, vt bona terrena cæleſtibus, humana diuinis, caduca ſtabilibus, momentanea æternis ſtultè anteponant.

Nota primò ordinem & gradationem tentationum; *Ordo tentationum.* prima enim tentatio, vt Chriſtus ex lapidibus panes faceret, fuit gulæ; ſecunda, vt ex pinna templi ſe præcipitaret, fuit vanæ oſtentationis & gloriæ; tertia, vt ſe adoraret cum promiſſione regni totius mundi, fuit auaritiæ, ſuperbiæ & idololatriæ. Secundò, Chriſtum tentatum fuiſſe per tria, hoc eſt, omnia tentationum genera, vt innuit Lucas cap. 4. 13. dicens: *Conſummatâ omni tentatione, Diabolus receſſit ab eo.* Luc. 4. 13. Prima enim tentatio gulæ, fuit concupiſcentia carnis; ſecunda præcipitationis, fuit oſtentationis & ſuperbiæ; tertia fuit auaritiæ, pariter & ſuperbiæ, vt notat S. Ambroſius, & Origenes in dictum Lucæ locum. Tertiò, Chriſtus ſuo exemplo & reſponſo nos docuit, primam tentationem carnis & famis ſuperandam eſſe ſpe in Deum, Deíque prouidentiam; ſecundam ſuperbiæ & præſumptionis vincendam eſſe timore Dei; tertiam auaritiæ & ambitionis pellendam eſſe magnanimitate & contemptu mundi. Ad hoc tres efficaces ſtimulos ſuggerit B. Petrus Damiani Opuſc. 11. cap. 16. dicens: Pet. Dam. *Victor dæmonum, ſocius efficitur Angelorum: Exul mundi, hæres eſt Paradiſi: Abnegator ſui, ſectator eſt Chriſti.*

Tvnc dicit ei Iesvs: vade Sata- Vers. 10. Luc. 4. v. 8.
na.] Sic & Syrus. Græca addunt ὀπίσω μου, id eſt, *poſt me*, ac pro *vade* habent ὕπαγε, q. d. Apage, ſecede, faceſſe hinc impie Satan, ne diutiùs mihi vt Satan, id eſt, aduerſarius obſiſtas, ne ampliùs ante oculos meos compareas, vade retrò poſt me: nolo enim vlteriùs te audire vel videre, quia non tantùm falſa & fallacia promittis, ſed & impia, indigna, blaſphema & ſacrilega à me poſtulas, vt ſcilicet ego qui ſum Creator tuus, adorem te, qui es creatura mea, ſed rebellis, ideóque ad gehennam damnata. Dixit ergo hoc Ieſus ex iuſta ira indignans Diabolo, eiúſque improbitatem obiurgans; ideóque Diabolus deſperans de victoria, & confuſus aufugit; vnde diſcant Chriſtiani fortiter repellere ſuggeſtiones Diaboli, illúmque increpare, & fugiet ab eis.

Scriptvm est enim (Deuter. 6. 13.) Dominvm Devm tvvm adorabis, et illi soli servies.] Pro *adorabis* Hebr. eſt תִירָא *tira*, id eſt, *timebis*. Hebræi enim per timorem ſignificant reuerentiam, adorationem, omnémque Dei cultum. Nam vt ait Statius:

Primus in orbe Deos fecit timor. Stat.

Vox *ſoli* non eſt in Hebræo, ſed ſubintelligitur in articulo & pronomine *illi*, quod habet Emphaſim, q. d. *illi, illi*, inquam, ſoli, vtpote qui ſolus eſt Dominus Deus tuus, id eſt, tuus eſt Creator,

conſeruator, gubernator, &c. *ſerues*, latriâ; Græcè enim eſt λατρεύσεις. Soli enim Deo datur latria, Sanctis Dulia, teſte S. Auguſtino lib. 10. de Ciuit. cap. 1. B. Virgini Deiparæ hyperdulia.

Adhære Deo, & viciſti omnem tentationē.

Moraliter docet hîc Chriſtus hoc reſpondendum Diabolo in tētatione auaritiæ, & quauis aliâ. Omnis tentatio enim ad hoc tendit & illicit, vt Creaturam præponamus Creatori, illámque quaſi idolum noſtrum, imò dæmonis, adoremus, eiq; præ Deo ſeruiamus. Sic idolum, quod Dæmon auaro obiicit adorandum, eſt Plutus, Mammona, opes, poſſeſſiones, regna mundi: idolum ſuperbi eſt honor, ambitio: idolum guloſi, eſt venter, vina, epulæ: idolum luxurioſi, eſt Venus. Cùm ergo hæc obiicit, reſpondendum cum Chriſto: Deum adoro, non Venerem, non Plutum, &c. Nam, vt ait S. Cyprianus tract. de Spect. *Deiicit ſe de culmine generoſitatis ſuæ, qui admirari aliquid poſt Deum poteſt.* Quid enim eſt totus mundus, omnia regna, omnes creaturæ comparatæ cum Deo, niſi punctum comparatum cum toto vniuerſo? Quid eſt omne tempus reſpectu æternitatis, niſi inſtans? Quid ſunt omnes voluptates, honores, opes comparatæ cum deliciis, honoribus & opibus cæleſtibus, niſi vanitates & vmbræ, imò ſordes & ſtercora? Contemne ergo illa præ Deo, illique firmiter adhære, & ſuperaſti omnem tentationem. Ita Pſaltes: *Mihi*, ait, *adhærere Deo, bonum eſt.* Et alius: *Mens mea in Deo fixa & ſolidata eſt.* S. Cyprian. de Orat. Dominica: *Cùm Dei ſint omnia*, ait, *habenti Deum, nihil deerit, ſi ipſe Deo non deſit.*

Cyprian.

Pſal. 72.

Cyprian.

Simili modo, ſi minas, metus infamiæ, paupertatis, morbi, verberum & mortis intentet, iunge te Deo, Deum adora per firmam ſpem & inuocationem. S. Cyprianus in exhort. Mart. docet aliquos martyrio excidiſſe, quia conſiderabant atrocitatem tormentorum, non virtutem & opem Dei: contrà, illos ſtare & vincere, qui auertunt mentem à tormentis, & figunt in Dei ope; dicúntque: *Omnia poſſum in eo, qui me confortat*: Maior eſt Deus tormentis. Ita S. Agnes totam ſpem & amorem defigens in Chriſtum, vicit omnia tormenta Tyranni. Deus enim infirma mundi eligit, vt confundat fortia, vúltque ſuam virtutem in noſtra infirmitate toti Orbi oſtendere. Deus enim in ſe ſperantes, ſeque inuocantes & adorantes, deſerere nequit.

Cyprian.
Lætitia ſpiritualis optimum contra tentationes remedium.

Quocirca S. Cyprianus tract. de Mortal. *Aduerſa*, ait, *non auocant à fidei virtute, ſed corroborant in dolore*, &c. Hoc expertus S. Antonius, teſte S. Athanaſio, dicebat, optimum remedium vincendi omnes Dæmonis tentationes eſſe lætitiam ſpiritualem, & amorem Chriſti, cuius vno crucis ſigno victus aufugit.

VERS. 11.
Luc. 4. 11.
Mar. 1. 13.
Anonym.

TVNC RELIQVIT EVM DIABOLVS, ET ECCE ANGELI ACCESSERVNT ET MINISTRABANT EI.] Rectè Anonymus in Catena: *Legitimè pugnanti*, inquit, *agonum reperitur terminus, quod aduerſarius vel ſua ſponte cedat vincenti, vel trino caſu deponatur, ſecundùm pugnatoria artis decretum.* Qui enim ter in trino conflictu hoſtem vicit, is planè eum ſuperauit & ſubiugauit, ideóque de eo triumphat.

Quomodo Chriſtus ex monte, in quem eum Damō trāſtulerat, in ſuum locum redierit?

Nota, Chriſtum poſt trinam tentationem & victoriam ex monte, in quem eum tranſtulerat Diabolus, rediiſſe in ſuum Quarantanæ, vbi 40. diebus ieiunarat, deſertum, idque non pedibus, ſed ſubitaneo quaſi raptu per vim ſuæ diuinitatis & dotem agilitatis, aut certè per Angelorum miniſterium. Nam ei quaſi victori, Angeli ſpecie humani corporis aſſumptâ (vti & fecerat Diabolus tentator) accedentes congratulati ſunt, & miniſtrarunt cibum deferentes, aliáque obſequij debiti officia exhibentes. Porrò Concilium Conſtantinopolitanum, OEcumen. 5. in Conſtitutione Vigil. Papæ pertinente ad collationem 5. aduerſus quoſdam Hæreticos, qui ita exponebant illud Matth. 4. *Et miniſtrabant ei*, vt Angeli Chriſto inſeruierint ſicut aliis ſanctis, Anathema dicit eis, qui volunt Angelos ad Chriſtum deſcendiſſe, eique miniſtraſſe tanquam amico & domeſtico Dei, non tanquam Creatori & Domino ſuo.

Diſce hinc eum, qui fortiter vincit Diabolum eiúſque ſuggeſtiones, mereri & præmiari conſortio, conſolatione & miniſterio Angelorum. Nam victor Satanæ, eſt quaſi alter Angelus, idque vt per Angelos animetur ad futura cum Diabolo certamina: Nam vt de Chriſto hîc ait Lucas cap. 4. 13. *Et conſummatâ omni tentatione, Diabolus receſſit ab illo vſque ad tempus*: Vnde S. Chryſoſtomus: Receſſit, inquit, Diabolus virtute Chriſti excuſſus; poſtea, ait Interlinearis, pugnaturus per Iudæos. Scribæ enim & Phariſæi crebrò Chriſtum tentarunt, & tandem occiderunt. Luc. 4. 13.

An Dæmon planè victus redeat ad tentandum?

Hinc Origenes hom. 31. in Lucam, & Abulenſis putant Dæmonem de vno vitio tentantem, ſemel ab aliquo perfectè victum, amplius de illo eundem non tentare. Idem probabile eſſe, ait Noſter Salmeron: quia, qui in ſe perfectè ſuperat per actus intenſos & heroïcos, habitus prauos ad vitium inclinantes, eidem contrarij virtutum habitus ingenerantur, & profundè radicantur: talem autem aggredi non audet Dæmon, ne iterum vincatur. Probabilius eſt, Dæmonem à Chriſto & Chriſtianis ſemel perfectè victum, tantùm ad tempus diſcedere, vt hîc ait Lucas; quare datâ occaſione iterum ad tentandum ſimili vel eâdem tentatione, regredi. Sic enim ipſe S. Antonium ſæpe de eadem re, & S. Paulum eodem ſtimulo carnis ſæpiùs diúque tentauit, vt patet 2. Corinth. 12. 8 Sic enim Duces redeunt ad oppugnandam arcem, cùm poſt longam quietem hoſtes ſecuros, negligentes & imparatos inueniunt. *Diabolus*, ait S. Ambroſius, *frequentat ſpicula, vt aut præmio vincat, aut tædio.* Audi eumdem S. Ambroſium lib. 4. in cap. 4. Lucæ verſ. 13. *Probè omnium criminum fontes, hæc tria genera demonſtrantur eſſe vitiorum. Neque enim conſummatam omnem tentationem Scriptura dixiſſet, niſi in his tribus eſſet omnium materia delictorum, quorum ſemina in ipſa origine ſunt cauenda. Finis ergo tentationum, finis eſt cupiditatum, quia cauſa tentationum, cauſa cupiditatum ſunt. Cauſa autem cupiditatum ſunt carnis delectatio, ſpecies gloriæ, auiditas potentiæ.* Et poſt pauca: *Vides ergo ipſum Diabolum non eſſe in ſtudio pertinacem, cedere ſolere veræ virtuti. Et ſi inuidere non deſinat, tamen inſtare formidat, quia frequētius refugit triumphari. Audito itaque Dei nomine, receſſit, inquit, vſque ad tempus: Poſtea enim non tentaturus, ſed apertè pugnaturus aduenit.* Deniq; poſt multa ita concludit: *Ergo qui vult coronam dare, tentationes ſuggerit. Et ſi quando tentaris, cognoſce, quia paratur corona. Tolle Martyrum certamina, tuliſti coronas: tolle cruciatus, tuliſti beatitudines. Nonne tentatio Ioſeph, virtutis eſt celebratio? Nonne iniuria carceris, corona eſt caſtitatis? Quemadmodum regni in Ægypto conſortium potuiſſet adipiſci, niſi venditus fuiſſet à fratribus?*

Reſp. affirm.

Ambroſ.

CVM AVTEM AVDISSET IESVS, QVOD IOANNES TRADITVS ESSET, SECESSIT IN GALILÆAM.] Omittit VERS. 12. Luc. 4. v. 14.

Mar 1.v.14. Ioan 4.v.3 Solus Ioannes narrat geſta anni primi prædicationis Christi.

tit ſilérque Matthæus, æquè ac Marcus & Lucas, legationem Iudæorum ad Ioannem Baptiſtam, rogantium, an ipſe eſſet Meſſias, item Ioannis ad Chriſtum, rogantis per diſcipulos: *Tu es, qui venturus es?* Ad hæc conuerſionem aquæ in vinum in Cana Galilææ; eiectionem ementium & vendentium è templo; Nicodemi acceſſum ad Chriſtum, &c. quæ omnia facta ſunt ante captiuitatem Ioannis Baptiſtæ, & à ſolo Ioanne Euangeliſta cap. 1. verſ. 3. & 4. recenſentur. Igitur Matthæus orditur hîc prædicationem Chriſti à carcere Ioannis Baptiſtæ. Ante enim eius incarcerationem Chriſtus eidem munus prædicandi commiſit, vt ipſe ſibi viam ſterneret. Ioanne verò incarcerato, Chriſtus ei in prædicatione quaſi ſol Lucifero ſuo ſucceſſit, túncque publicè & ſolemniter euangelizare cœpit, vti hîc enarrat Matthæus. Porrò, Chriſtus auditâ Ioannis incarceratione, ex Iudæa

Chriſtus è Iudæa ſeceſſit in Galilæam fugiēs Herodem

ſeceſſit in Galilæam, quia fugit Herodem, ne ſicut Ioannem, ita & ſe incarceraret. In Galilæa ergo ſolemniter prædicare orſus eſt, vt impleret Oraculum Iſaiæ, de quo mox. Dices: Herodes regnabat in Galilæa non in Iudæa, cur ergo Chriſtus fugiens Herodē fugit ex Iudæa in Galilæam; ibi enim incidebat in manus Herodis? Reſpondetur, id factum idcirco, quòd Ioannes in Iudæa iuxta Iericho prædicans & baptizans, conuocánſque

Cur in Galilæam fugit Chriſtus, cum ibi regnaret Herodes?

ad ſe turbas, à Iudæis, puta à Scribis & Phariſæis accuſatus fuit apud Herodem; illi enim à Ioanne acriter reprehenſi, vocatique *progenies viperarum* Matth. 3. 7. exacerbati ſuggeſſerunt Herodi, quem ſciebant Ioanni offenſum, vt Ioannem caperet metu nouationis rerum, ne ſcilicet Ioannes tumultum, & rebellionem populi concitaret: Ioſephus enim lib. 18. Antiq. cap. 7. docet Herodem occidiſſe Ioannem timore turbationis ex turbis ad Ioannem confluentibus. Quis hunc timorem Herodi Regi Galilææ de Ioanne in Iudæa prædicante iniecit, niſi Iudæi, puta Scribæ & Phariſæi? Hi enim, vti Chriſto, ſic & Ioanni Chriſtum oſtendenti fuère infenſi; vterque enim illorum vitia publicè liberéque arguebat. Licet enim Romano Præſidi iure proprio tradendus fuiſſet Ioannes, vtpote in Iudæa baptizans; tamen quia ipſe & Galilæos baptizabat, & fortè in vicinam Peræam Herodi ſubiectam, ſubinde per Iordanem tranſgrediebatur, hinc Herodes, conniuente Præſide Romano, agentibus id Phariſæis, Ioannem quaſi ſuæ iuriſdictioni ſubditum incarcerauit. Chriſtus id audiens, fugit à Iudæa & Iudæis in Galilæam, metuens ne ab eiſdem traderetur Herodi: apud illum enim, vtpote ſectâ Iudæum, Phariſæi plurimùm poterant, ſummæque erant auctoritatis. Ipſum autem Herodem ſolum toti Galilææ dominantem non timuit Ieſus, quia eum non offenderat, vti offenderat Ioannes reprehendens eum de adulterio. Fuit hic Herodes Antipas, filius Herodis Aſcalonitæ, qui fuit infanticida.

Fuit hic ſeceſſus Chriſti ſecundus è Iudæa in

Hic ſecundum in Galilæam ſeceſſit Chriſtus

Galilæam (primus enim fuit Ioannis 1. 43.) idémque eſt cum eo, qui à Marco c. 1. 14. & Luca c. 4. 14. & Ioanne c. 4. v. 3. & 43. recenſetur, vt rectè Ianſenius ex iiſdem circunſtantiis colligit. Porrò Lucas ait: *Et regreſſus eſt Ieſus in virtute Spiritus in Galilæam*; non quod aliqua virtus ſpiritus illi hîc indita & addita fuerit à Spiritu ſancto, vt videtur velle Origenes, ipſe enim à primo ſui ortu plenus fuit Spiritu ſancto, ſed quod virtus Spiritus ſancti, quo plenus erat, cum impelleret in Galilæam, ad ordiendam ibi magnâ efficaciâ prædicationem, & ad miracula aliáque opera heroïca patrandum, quibus prædicationem ſuam confirmaturus erat, vt patet hîc v. 23.

Vers. 13.

Et relicta civitate Nazareth, venit et habitavit in Capharnavm (ciuitate) maritima in finibvs Zabvlon et Nephtalim.] *Relictâ*, id eſt, omiſsâ, neglectâ, præterita, q.d. Noluit Ieſus ingredi Nazareth, licèt ipſa eſſet patria ſua, ibique ordiri prædicationem. Cauſam dat S. Ioannes c. 4. 44. *Quod Propheta in ſua patria honorem non habet.* Seceſſit ergo in Capharnaum, ibique Cathedram prædicandi erexit & fixit. Ioan. 4. 44.

Galilæa duplex; Superior, & Inferior.

Nota: duplex erat Galilæa, ſcilicet inferior in tribu Iſſachar & Zabulon, in qua ſita erat Nazareth; & ſuperior in tribu Aſer & Nephtali, in qua erat Capharnaum, quæ & Gentium dicebatur, eò quòd vicina eſſet Phœnicibus, & quia à multis Gentilibus habitabatur. Magna enim eius pars à Salomone data fuit Hiram Regi Tiri, ob nauatam ab eo operam in fabrica templi. 3 Reg. 9. 11. Vide Adrichomium in deſcript. terræ Sanctæ, in *Galilæa.*

Capharnaū emporium opulentū & totius Iudææ celeberrimū.

Capharnaum maritima. Adiacebat enim Iordani (vbi ſcilicet Iordanis in mare Tiberiadis influit) ac mari Tiberiadis, quod & Galilææ dicebatur: quare per mare euehens & aduehens merces, euaſit Emporium totius Iudææ celeberrimum & opulentiſſimum, ac Metropolis Galilææ, adeò vt opibus, faſtu, luxu, pulchritudine cæteras Galilææ vrbes longè ſuperaret, indéque nomen accepit. Dicitur enim *Capharnaum* quaſi כְּפַר נָעִים *copher naim*, id eſt, *ager iucunditatis & delectationis*, vel *villa pulchritudinis*, ait S Hieronymus in nomin. Hebraic. Pagninus, & alij. Nonnulli

Capharnaū idē eſt quod ager iucunditatis.

verò *Capharnaum* interpretantur *ager pœnitentiæ*, aut *propitiatio pœnitentia* à כָּפַר *caphar*, id eſt, propitiari, & נָחַם *nacham*, id eſt, pœnitere: ibi enim pœnitentiam prædicauit Chriſtus: vrbes enim maritimæ ob colluuiem vndique affluentis turbæ; & ob merces opéſque multis ſcatent vitiis, quod & notauit Plato. Verùm ſic dicendum eſſet *Capharnachum* per ch, vti vertit Syrus: quanquam ח Hebraicum non ſemper vertatur per *ch*: nam pro *Chabacuc* vertunt *Habacuc*: pro *Chaggai*, *Aggæus*: pro *Chorma*, *Horma*: pro *Chamital*, *Amital*. Porrò Capharnaum Chriſti habitatione longè facta eſt pulchrior & illuſtrior, Chriſtus enim relictâ patriâ ſuâ Nazareth, in Capharnao habitationem ſibi delegit, ac commodatam aut conductam, vt videtur, domum habuit, in qua Euangelicæ prædicationis tempore, cum electis ſuis duodecim Apoſtolis triennium duxit, indéque Capharnaum ſua, ſiue eius ciuitas appellata eſt. Eadémque de cauſa Chriſtus & Apoſtoli Capharnaum domúmque ſuam rediiſſe, ab Euangeliſtis frequenter memorantur.

In Capharnaum cœpit Chriſtus prædicare.

In hac vrbe igitur Chriſtus cœpit prædicare regnum Dei, luxum & vitia ciuium caſtigare, eóſque à bonis terrenis, opibus & faſtu ad cæleſtes opes inuitare, tum per ſermones, tum per miracula magna & multa. Hîc enim in domo ſua confertam hominum turbam docens. Paralyticum per tectum in lecto ante ſe demiſſum, primùm à peccatis, deinde & à Paralyſi verbo curauit. Ibidem duobus cæcis viſum reddidit, atque dæmoniacum mutum incolumitati reſtituit. Hîc in platea ambulans à paralyſi Centurionis ſeruum ſanauit. Hæmorrhoiſſam fimbriam veſtis ipſius firmâ fiduciâ tangentem, à ſangui-

In Capharnaum multa Chriſtus edidit miracula.

nis profluuio liberauit : atque mox Iairi Archiſynagogi ædes ingreſſus, duodennem eius filiam à morte, ſua voce excitauit.

Verùm cùm incolæ diuitiis, indéque faſtu, ſuperbiâ ac luxu tumidi, neque cæleſtibus eius vocibus, neque miraculis ad pœnitentiam commouerentur, hanc tandem Chriſtus in eos detonuit ſen-
Matth. 11. tentiam : *Et tu Capharnaum quæ vſque ad cælum exaltata es, vſque ad infernum demergeris. Quia ſi in Sodomis factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in te forte manſiſſent vſque in hanc diem. Veruntamen dico vobis, quod Sodomis remiſſius erit in die iudicij, quàm tibi.* Matth. 11.

Vers. 14. Vt adimpleretvr, qvod dictvm est per Isaiam Prophetam: (cap. 9 v. 1.)

Vers. 15. Terra Zabvlon et terra Nephtalim, via maris trans Iordanem, Galilæa gentivm.] Eſt appoſitio q. d. Terra Zabulon & terra Nephtalim, quæ eſt via maris, quæ ſcilicet vergit & ducit ad mare Tiberiadis, quæque ſita eſt trans Iordanem & alio nomine dicitur Galilæa gentium; hæc terra, inquam alleuiata eſt, vt addit Iſaias, ſcilicet, vt ſequitur, populus in ea habitans, ex tenebris ſuæ ignorantiæ aſpexit lucem Euangelij, prædicante Chriſto. Vox *gentium* notat Chriſtum Euangelium à Iudæis ob incredulitatem, per Paulum & Apoſtolos tranſlaturum ad Gentes. Ita Chryſoſtomus.

Vers. 16. Popvlvs qvi sedebat in tenebris, vidit Lvcem magnam, et sedentibvs in regione vmbræ mortis lvx orta est eis.] Hoc oraculũ fusè expoſui Iſaiæ 9. 1. Vide ibi dicta.

Exinde coepit Iesvs prædicare: Poeniten-
Vers. 17. tiam agite : appropinqvavit enim regnvm cælorvm.] Hæc fuit ſumma, compendium, finis &
Mar. 1. v. 15. ſcopus prædicationis Chriſti, ſcilicet, inuitare homines ad pœnitentiam, ac mutationem morum, vitámque ſanctam, vt regnum cælorum iam ſuâ morte aperiendum ingredi mererentur. Idem prædicauit Ioannes Baptiſta, quaſi Chriſti prodromus & præcurſor. Vide dicta c. 3. 2. Chriſtus ergo homines à terra cupiditatibúſque terrenis, velut vilibus, exiguis & caducis euocabat ad cælum, vt in eo reges regnarent cum Deo & Angelis, in omni felicitate & gloria per omnem æternitatem. Hæc enim eſt vera ſapientia, hic terminus, hæc meta, hoc bonum, hæc felicitas noſtra. *Hoc eſt enim*
Ecclæ. 12. 14 *omnis homo.* Eccleſ. 12. 14. Verè Gloſſa: *Ad Euan-*
Gloſſ. *gelium*, ait, *pertinet beatitudinis promiſſio, peccatorum remiſſio, adoptio, reſurrectio, cæleſtis hæreditas,*
Euangeliũ facit reges. *Angelorum Societas.* Euangelio ergo reges fiunt, & regnum datur, ait Interlin. non terreſtre & caducum, ſed cæleſte & ſempiternum. Daniel. 7.
Babyla Mimi per Euãgelij verba Conuerſio. verſ. 27. Quocirca Babylas Mimus habens duas concubinas audiens legi hæc verba Euangelij: *Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum*, cælitus à Deo tactus reſipuit, ac in cellam ſe recluſit, pœnitẽtiam per omnem vitam acturus ſuas verò opes reliquit concubinis, quæ ipſius exemplo compunctæ, ſimili modo in cellas ſeſe concluſerunt, ac iugem pœnitentiam egerunt. Ita Ioannes Moſcus in prato ſpirit. cap 32. nimirum viuus & efficax eſt ſermo Euangelij. Heb 4. 12.

Appoſitè in Galilæa prædicauit hæc Chriſtus, tum quia Galilæa à Gentibus habitabatur, quæ minus reſiſtebant Euangelio, quàm Iudæi; tum quia copioſa erat & populoſa, adeò vt Ioſephus
Galilæa populoſa. lib. 3. belli cap. 2. de ea ſcribat : *In Galilæa crebræ ſunt ciuitates, & vbique multitudo vicorum propter opulentiam populoſa, vt quæ ſit minimus, ſupra quindecim millia colonorum habeat*: tum quia Galilæa
Galilæa, id eſt, volubilis. Hebr. idẽ eſt, quod tornatilis, volubilis, à גָּלַל *galal*, id eſt, *voluere, conuoluere, reuoluere*; ita dicta eſt Galilæa à reuolutis vicini maris fluctibus vel arenis, qui in littore vi æſtus maris ventorúmque conuoluuntur & cõglomerantur. In Galilæa enim Chriſtus reuoluit & tornauit perditos hominum mores, eóſque quaſi circinauit, vt inſtar globi, terram, & terrena tantùm in puncto tangerent; totâ verò reliquâ mole conuoluti & rotundi, cęlos rotundos tornatóſque reſpicerent. Adhæc è Galilæa, id eſt, è volubilitate mundi huius euocauit homines ad cælum & aſtra.

Vel tranſmigratio. Rurſum Galilæa idem eſt quòd tranſmigratio, ait S. Gregorius, & alij, à radice גָּלָה *gala*, id eſt, *migrauit*. In ea enim Chriſtus docuit homines, mente, affectu & amore à terra & terreſtribus migrare ad cælos & cæleſtia. Vnde Apoſtolos non niſi Galilæos, id eſt, tranſmigrantes (qui ſcilicet hoſpites terræ, & ciues cæli forent) elegit.

Hæc tranſmigratio fit per pœnitentiam. Porrò quàm rigida, longa, duraque fuerit olim in pane & aqua per plures annos peccatorum pœnitentia, liquet ex Pœnitentiali Romano, & ex Canonibus Pœnitentialibus S. Baſilij, S. Gregorij Nyſſeni, Bedæ, Rabani Mauri & Burchardi, qui coniunctim
Moribundi Hiſpani monaſticen profeſſi. impreſſi extant. Denique apud Hiſpanos ægri & moribundi pœnitentiam agebant induendo habitum Monaſticum, & tonſuram ſuſcipiendo, quâ cæremoniâ profitebantur Monaſticen : vnde ſi conualeſcerent, in Monaſterio totâ vitâ degere debebant, nec ad ſæculum redire poterant, vt patet ex Concil. Toletano 12. cap. 2. idque magno poſterorum exemplo fecit Wamba Rex Hiſpaniæ ſub annum Domini 674 vt patet ex Mariana & Baronio tom. 8. anno Domini 680. in fine. Hac de
Pœnitentiarij virgas geſtãt quaſi Iudices. cauſa Romæ Pœnitentiarij Pontificij virgam manu geſtant, tam quia ſunt Iudices Apoſtolici in Tribunali Conſcientiæ. Iudici enim virga recta, quaſi index rectitudinis iuſtitiæ præfertur, iuxta illud de Chriſto : *Virga directionis, virga regni tui.*
Pſal. 44. 7. Pſal. 44. 7. tum quia in grauioribus publiciſque delictis, præſertim habentibus annexam excommunicationem, olim Pœnitentiarij recitantes Pſalmum *Miſerere*, reum virgâ verberabant itáque eum abſoluebant, vti etiamnum ex priſco Eccleſiæ ritu in Canonibus ſancito, in ſolemni ab excom-
Exempla. municatione abſolutione fit. Ita S. Anno Archi-
Henrici II. Imperatoris. epiſcopus Colonienſis Henricum II. Imperatorem pœnitentem, duriſſimis verberum plagis afflixit anno Domini 1056. vt habet eius vita apud Surium 4. Decemb. Hicque Virgarum, ſiue vt vulgò vocatur, Diſciplinæ, vel à pœnitente ſibi ipſi, vel à Pœnitentiario pœnitenti inflictæ, vſus, valdè viguit tempore B. Petri Damiani, qui floruit anno Domini 1040. vt patet ex pluribus eius Epiſtolis, ac ex vita S. Dominici Loricati, vbi centum annorum pœnitentiam fieri ait : vigeſies recitando totum pſalterium cum continua flagellatione, vnum enim pſalterium tale conficere quinque
Henrici II. Angliæ Regis. annos pœnitentiæ. Ita Henricus II. Angliæ Rex, quia occaſionem dederat cædis S. Thomæ (vti habet eius vita) Cantuarienſis Archiepiſcopi, pœnitens, nudis pedibus venit ad ſepulchrum S. Thomæ, ac in loco cædis eiuſdem, proſtratus in terram, ad pedes Epiſcoporum ſcelus ſuum cum lachrymis confeſſus, ſcapulas nudauit, ab eiſque quinquies flagellationem ſuſcepit; à ſingulis verò Monachis, qui numero erant 80. tres diſciplinæ ictus ſubiit ſub annum Domini 1170. Quid nos delicati

Digitized by Google

delicati ad hæc? Quò abiit priſcorum pœnitentia?

Audiamus quid de S. Paula ſcribat S. Hieron. in eius Epitaphio: *Lectuli ſtrata non habuit, ſed ſuper duriſſimam humum ſtratis ciliciis quieſcebat: ſi tamen illa quies dicenda eſt, quæ iugibus penè orationibus dies noctéſque iungebat, illud implens de Pſalterio: Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meum rigabo. In quo fontes crederes lachrymarum: ita leuia peccata plangebat, vt illam grauiſſimorum criminum crederes ream. Cùmque à nobis crebriùs moneretur, vt parceret oculis, & eos ſeruaret Euangelicæ lectioni, aiebat: Turpanda eſt facies, quam contra Dei præceptum purpuriſſo, & ceruſsâ & ſtibio ſæpe depinxi. Affligendum corpus, quod multis vacauit deliciis. Longus riſus perpeti compenſandus eſt fletu. Mollia linteamina & ſerica pretioſiſſima, aſperitate cilicij commutanda. Quæ viro & ſæculo placui, nunc Chriſto placere deſidero.* Vide eundem Epiſt. 30. graphicè deſcribentem taram Fabiolæ pœnitentiam.

S. Paula. Hieronym.

Vers. 18. Luc 5. v. 1. 5. Mar. 1. v. 16. AMBVLANS AVTEM IESVS IVXTA MARE GALILÆÆ, VIDIT DVOS FRATRES SIMONEM, QVI VOCATVR PETRVS, ET ANDREAM FRATREM EIVS, MITTENTES RETE IN MARE (ERANT ENIM PISCATORES!)

Vers. 19. Luc 5. v. 10. Mar. 1. v. 17. ET AIT ILLIS: VENITE POST ME, ET FACIAM VOS FIERI PISCATORES HOMINVM.

Vers. 20. AT ILLI CONTINVO RELICTIS RETIBVS, SECVTI SVNT EVM.]

Nota quoad ſeriem hiſtoriæ, multa hîc eſſe ſupplenda ex S. Ioanne cap. 1. ſcilicet quòd poſt Baptiſmum Chriſti à Ioanne ſuſceptum, póſtque eius ieiunium 40. dierum in deſerto, & trinam Satanæ tentationem, Iudæi miſerunt legatos ad Ioannē Baptiſtam, qui rogarent eum, an ipſe eſſet Chriſtus. Reſpondit Ioannes, ſe non eſſe Chriſtum. Poſtridie venit rurſus ad Ioannem Ieſus, túncque de eo turbis dixit Ioannes: Ecce hic eſt Chriſtus. Quo audito duo Ioannis diſcipuli contulerunt ſe ad Ieſum, è quibus vnus fuit Andreas, qui illico fratrem ſuum Simonem Petrum adduxit ad Chriſtum; móxque Chriſtus vocauit Philippum, qui ad eundem ſecum adduxit Nathanaelem, ita vt Chriſtus iam quinque haberet diſcipulos nunc nominatos, qui cum ipſo interfuerunt nuptiis in Cana Galilææ: iidem mox relicto Chriſto, rediêre ad ſuam piſcationem. Inde Ieſus rediit in Iudæam, vbi habuit colloquium cum Nicódemo, quod recenſet Ioannes cap. 3. ibíque baptizabat & patrabat miracula, quibus dum inclareſceret, timens inuidiam Scribarum & Phariſæorum, quorum accuſatione iam captus erat ab Herode Ioannes Baptiſta, iterum reuerſus eſt in Galilæam, ibíque vocauit Petrum & Andream, Iacobum & Ioannem vti hîc narrat Matthæus: Quare ſolus Ioannes enarrat Acta primi Anni prædicationis Chriſti: Matthæus verò, Lucas & Marcus inchoant ab anno ſecundo prædicationis, qui fuit ætatis Chriſti 32. cùm congregauit Apoſtolos.

Supplēda ex S. Ioanne.

Ordo vocationis Apoſtolorum.

Hinc liquet aliam eſſe hanc vocationem Petri & Andreæ ab ea, quam recenſet Ioannes c. 1. 36. ibi enim Andreas à Ioanne Baptiſta necdū capto, miſſus eſt cum ſocio ad Chriſtum, eúmque familiariter noſſe cœpit, non tamen ei diſcipulum ſtabilem ſe addixit, ſed ad ſua retia rediit: hîc verò capto iam Ioanne, Andreas & Petrus vocati à Chriſto ſe ei diſcipulos dedunt, conſtantérque ei adhærent, nec amplius ad propria ſunt reuerſi. Eſt ergo hæc ſecunda Apoſtolorum vocatio. Tertiam vocationem addit S. Auguſtinus, Lyra, Maldonatus & Toletus, ſcilicet eam, qua poſt miraculoſam capturam piſcium vocati à Chriſto, ei ſe totos addixerunt, vti recenſet Lucas c. 5. v. 10.

Vocatio Apoſtolorū multiplex.

Sed veriùs eſt illam apud Lucam vocationem, eandem eſſe cum hac Matthæi: Tum quia Petrus & Andreas, non niſi viſo illo miraculo in captura piſcium, de quo Lucas, vocati & permoti videntur ad indiuulsè ſequendum Chriſtum: tum quia Lucas æquè ac Matthæus dicit eos, relictis omnibus ſecutos eſſe Chriſtum, quod ſanè abſolutè intelligendum videtur: neque veriſimile eſt eos ſemel planè plenéque vocatos & Chriſtum ſecutos, rurſum ab eo defeciſſe & quaſi apoſtataſſe, vt tertiò apud Lucam vocari debuerint. Denique τὸ *faciam vos fieri piſcatores hominum*, planè idem eſt cum eo, quod Chriſtus apud Lucam ait Petro: *Ex hoc iam eris homines capiens*. Eadem ergo eſt vocatio Apoſtolorum à Matthæo & Luca recenſita, ſed Matthæus ſuccinctè vocationis ſubſtantiam aſſignat, eámque quaſi per compendium perſtringit; Lucas verò more ſuo eiuſdem ſeriem & hiſtoriam particulatim & prolixè enarrat, vti fusè & præcisè per ſingula oſtendit Ianſenius c. 26. Concordiæ Euangel. Ita cenſet S. Chryſoſtomus, Theophyl. Euthymius, & alij. Iam ſingula verba expendamus.

Ambulans, non caſu, non animi causâ, ſed vt ad ſui ſequelam vocaret Petrum & Andream, Iacobum & Ioannem: Chriſtus enim nec ambulationem, nec aliam actionem vllam exercebat ſolius naturæ vel recreationis causâ, ſed omnes dirigebat ad finem ſpiritualem; ſcilicet ad Dei gloriam & aliorum ſalutem. Imitentur hoc Chriſtiani præſertim Sacerdotes & Religioſi; ſic nil facient otioſum, ſed omnia fructuoſa.

Iuxta mare Galilææ: cui adiacet Capharnaum vrbs, in qua Chriſtus domum ſibi delegerat ad prædicandum domi ſuis diſcipulis, & in Synagogis per Sabbatha omnibus Iudæis. Mare hoc alio nomine vocatur Tiberiadis, item lacus vel ſtagnum Geneſareth.

Simonem, qui vocatur Petrus, qui ſcilicet à Chriſto vocatus eſt *Cephas*, id eſt, Petra vel Petrus. Ioan. 1. 42. quia ſuper eum ædificaturus erat Eccleſiam ſuam. Matth. 16. 18. *Simon* Hebr. idem eſt quod *audiens, obediens:* שָׁמַע *Scama* enim ſignificat audire, obedire. Vide dicta Geneſ. 29. 33.

Cephas, id eſt, Petra Eccleſiæ.

Simonis etymon.

Andream. Andreas eſt Græcum nomen, quod à Græcis, quibus poſt Alexandrum Magnum ſubditi fuêre, accepêre Iudæi, vti & Iaſon, Eupolemus, Lyſimachus, Menelaus aliáque plura nomina Græca Iudæorum, quæ 2. Machab. 4. & ſeq. leguntur: Ἀνδρεῖος enim Græcè idem eſt quod *virilis, robuſtus, fortis*, qualis reuera fuit S. Andreas in cruce.

Andreas, id eſt, virilis.

Mittentes rete in mare, Supple ex Luca c. 5. 1. & ſeq. Chriſtum aſcendiſſe in Nauiculam Petri indéque docuiſſe turbas, mox iuſſiſſe Petro, vt mitteret rete in mare, qui illico attraxit ingentem piſcium copiam, ita vt rete rumperetur; quo miraculo ad Chriſtum conuerſus eſt cum Andrea, Iacobo & Ioanne, qui omnes totos ſe Chriſto addixerunt. Tunc ergo quatuor hos diſcipulos vocauit Chriſtus, tum voce, dicendo: *Venite poſt me, & faciam vos fieri piſcatores hominum*, vt ait hîc Matthæus; tum miraculosâ capturâ piſcium,

vt docet Lucas. Videtur hæc vocatio Apoſtolorum contigiſſe anno primo prædicationis Chriſti ad finem decurrente, pura anno 32. ætatis Chriſti in Februario, vel initio Martij ante Paſcha, vti dixi in Chronotaxi.

Venite poſt me, id eſt, ſequimini me, meúmque vitæ Apoſtolicæ inſtitutum, vt relicto piſcationis, omníque humano officio, totos vos mecum dedatis perfectioni & prædicationi Euangelicæ. Ego enim officium veſtrum in longè melius & diuinius commutabo: *faciam* enim *vos piſcatores*, non piſcium ſed *hominum*: Chriſtiani enim ſunt quaſi piſces natantes in aqua Baptiſmi:

Sunt illic merces, plagæ; ſunt vota, rudentes;
Mors, pretium, virtus, prora; carina, ſalus.
Vincla, fides; malus, pietas; ſuſpiria, venti;
Spes, velum; remus, gratia; rector, amor.

Hæc eſt nauis Eccleſiæ Chriſti, quâ in cœlum enauigamus. Analogias nouemdecim piſcium & hominum recenſui Habacuc 1.14. quas vide, ſi libet.

Chriſtus vocatur piſcis, Cur? Hinc Chriſtus à priſcis vocatur ἰχθὺς, id eſt, piſcis: vnde & nominis ἰχθὺς initiales literæ, per Acroſtichin hanc reddunt ſententiam: Ἰησοῦς χριστὸς θεοῦ υἱὸς σωτήρ, id eſt, *Ieſus Chriſtus Dei Filius ſaluator*, de qua extat carmen Sibyllæ Erythrææ apud S. Auguſtinum lib. 18. de Ciuit. c. 23. Tertullianum lib. de Baptiſmo, & Proſperum 2. parte Prædict. c. 39. S. Lucas ait Chriſtum dixiſſe Petro: *Ex hoc iam homines eris capiens*, Græcè ζωγρῶν, id eſt, *viuos capiens*, vel *ad vitam capiens*. S. Ambroſius vertit *viuificans*. q. d. Piſcatores capiunt piſces ad mortem, vt ſcilicet eos occidant & comedant; at tu, ô Petre, cum cæteris Apoſtolis capies homines ad vitam, vt ſcilicet moriantur vitæ veteri, quâ vixerunt in peccatis, & inchoent nouam vitam, quâ in ſanctitate viuant Deo, iuxta illud

Rom. 6. Rom. 6. *Exiſtimate vos mortuos peccato, viuentes autem Deo in Chriſto Ieſu.*

Coloſſ. 3. Et Coloſſ. 3. *Mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo.*

Auguſt. Præclarè S. Auguſtinus tract. 7. in Ioannem: *Volens Chriſtus*, inquit, *ſuperborum ceruices frangere, non quæſiuit per Oratorē piſcatorem, ſed de piſcatore lucratus eſt Imperatorem. Magnus Cyprianus Orator, ſed prius Petrus Piſcator.* Nimirum Chriſtus per piſcatores conuertit Oratores, Imperatores & omnes mundi Principes. Hoc fuit miraculum miraculorum, & opus proprium Deo. Vnde illud præuidens & prædicens Ierem. cap. 16. v.

Ierem. 16. 16. *Ecce*, inquit, *ego mittam piſcatores multos, dicit Dominus, & piſcabuntur eos.* Hoc eſt quod admi-

1. Corinth. 1. tatur Paulus 1. Corinth. 1. dicens: *Videte vocationem veſtram fratres, quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, vt confundat fortia*, &c. Cauſam ſubdit: *Vt non glorietur coram eo omnis caro, ſed qui gloriatur, in Domino glorietur.* Vide ibi dicta.

At illi continuò relictis retibus ſecuti ſunt eum. Tanta vis fuit miraculi capturæ piſcium, & vocis Chriſti vocantis Apoſtolos eos, tum exterius dicentis, *venite poſt me*, tum magis interiùs mentes eorum ſuâ gratiâ pulſantis: Apoſtoli enim hi primarij eâ auditâ, continuò mutarunt nauim & retia in domum & ſcholam Chriſti, ac piſcium lucrique cupiditatem in zelum animarum. Fit ergo hîc mare, terra; nauis, Eccleſia; piſces, homines vagi errantéſque in terra, vti piſces in vaſto mari.

Relictis retibus. Sub retibus intellige nauim, domum, piſcandi officium, famulos, parentes, cognatos, domeſticos cæteráque omnia, iuxta illud S. Petri ad Chriſtum: *Ecce nos reliquimus* Matth. 19.
omnia, & ſecuti ſumus te, quid ergo erit nobis? 27.
Matth. 19. 27. Quod ergo occiſo Chriſto, hi Apoſtoli, Ioannis 21. 3. piſcationi operam dediſſe leguntur, non id fuit animo repetendi piſcationis officium, ſed vt otium fallerent, & mentem ex Chriſti nece afflictam hac veteri occupatione recrearent. Hoc exemplum Apoſtolorum imitentur qui à Chriſto ad Apoſtolatum, ad actus heroicos, ad vitam perfectam & religioſam vocantur, vt relictis parentibus, domibus, opibus &c. continuò eum ſequantur, de nulla re ſolliciti, ſed omnes ſuas ſollicitudines in Chriſtum, qui eos vocat reſignantes. Chriſtus enim de omnibus hiſce eis abundè prouidebit, & centuplum quod Matth. 19. promiſit, rependet. Sapienter S. Bernardus ad eos, qui Deum ad ardua vocantem ſequi trepidant: *Quid times?* inquit, *quid dubitas? Vocat* Bernard.
te magni conſilij Angelus, quo nemo eſt ſapientior, nemo fortior, nemo fidelior. Tropologicè Scholiaſtes in Marci c. 1. apud S. Hieronymum: Relinquenda ſunt, ait, retia aranearum quibus velut culices tenebamur, puta vanitates mundi.

Et procedens inde, vidit alios duos Vers. 21.
fratres, Iacobum Zebedæi (filium) et Luc. 5. v. 9.
Ioannem fratrem eius, in navi cum Zebe- Mar. 1. v. 19.
dæo patre eorum, reficientes (Græcè κα- 20.
ταρτίζοντας, id eſt, reſarcientes, redintegrantes) retia sva, (rupta vel vitiata:) et vocavit eos.]

Iacobus, Hebr. idem eſt, quòd *ſupplantator*, vt Iacobi etymon.
patet Geneſ. 25. 26. ipſe enim ſupplantauit mundum & mundana omnia, vt Chriſtum ſequeretur.

Zebedæus idē eſt, quod *donans, liberalis, munificus*: ipſe enim iam ſenex duos filios, qui erant baculus ſenectutis ſuæ, vltrò Chriſto obtulit & donauit זבד *zabad* enim eſt dare, donare, dotare. Zebedæi.

Ioannem. Ioannes idem eſt, quod *gratia Dei*; Ioannis.
hanc enim copioſè præ cæteris Apoſtolis in Ioannem effudit Chriſtus. *Hac Apoſtolorum quadriga*, ait Anonymus, *vehimur ad æthera, his quatuor an-* Anonym.
gulis conſtituitur prima Eccleſia. Nimitum Petrus ſuo exemplo nos monet illicò obedire Chriſto vocanti; Andreas viriliter vocationem proſequi: Iacobus ſupplantare aduerſarios; Ioannes ad hæc implenda crebrò flagitare Dei gratiam.

Illi avtem statim relictis retibvs Vers. 22.
(Græcè & Syriacè pro *retibus* eſt *naui*) et patre, Luc. 5. v. 11.
secvti svnt evm.] Moti tum voce Chriſti, tū Mar. 1. v. 20.
miraculo capturæ piſcium in naui Petri, ipſi enim quaſi ſocij Petri, eum in attrahendo reti tot piſciū adiuuerant, vt ait Lucas c. 5. 9. Nota: Lucas cap. 5. v. 11. horum quatuor Apoſtolorum vocationem in vnum conuoluit, vnâque ſententiâ perſtringit, de omnibus dicens: *Et ſubductis ad terram nauibus, relictis omnibus, ſecuti ſunt eum.* Sed Matthæus illam euoluit & particulatim enarrat, duplicémque vocationem aſſignat; priorem Petri & Andreæ; ſecundam Iacobi & Ioannis. Hæc eſt enim hiſtoriæ ſeries: Chriſtus naui Petri vectus, docénſque turbas, appulit ad littus, ibique vocauit Petrum & Andream, dicens: *Venite poſt me.* Mox paulò vlteriùs progreſſus vidit Iacobum & Ioannem, ſocios Petri & Andreæ reficientes tum rete Petri ex captura tot piſcium iam ruptum, tum retia ſua, ibique eos vocauit dicens: *Venite poſt me:* illi hac voce exciti, & miraculo capturæ piſcium, cui interfuerant, commoti, & exemplo Petri &

Andreæ

Google

Andreæ inuitati, illis ſe adiungentes, illicò relicto Patre & omnibus, Chriſtum ſecuti ſunt. Ita ex S. Auguſtino lib. 2. de Conſenſu Euang. c. 17. Ianſenius, Franc. Lucas, & alij.

Vers. 23. Luc. 4. v. 44. & 8. v. 1. Marc. 1 v. 39 Inf. 9. v. 35.

Et circvibat Iesvs totam Galilæam, docens in Synagogis eorvm, et prædicans Evangelivm regni, et sanans omnem langvorem, (Græcè νόσον, id eſt, morbum iam habituatum, ait Euthymius, & radicatum etiam inſanabilem) et omnem infirmitatem (Græcè μαλακίαν, id eſt, mollitiem, languorem, virium defectionem, laſſitudinem, quæ ſolet morbi eſſe prænuncia) in popvlo.] Id fecit Chriſtus, tum vt miraculis hiſce Euangelium ſuum, & nouam inauditámque legem, quam in mundum inferebat, confirmaret: Ieſus enim *auctoritatem ſibi, ſuaque legationi conciliauit claritate ſignorum*, ait S. Chryſoſtomus; tum vt per ſanitatem corporis ſanaret animam: Sanati enim corpore, ob hoc beneficium & miraculum, credebant & dedebant ſe Chriſto. *Euangelium regni*, eſt lętum nuncium de regno cælorum iam iam per Chriſti mortem aperiendo, & de via & modo illud ineundi & re ipsâ conſequendi: vtrumque enim prædicabat Chriſtus aſſiduè & continuò, non equo nec cûrru vectus, ſed pedibus incedens, circumeundo omnes vrbes & pagos Galilææ. Mirare hîc in Chriſto indefeſſum prædicandi ſtudium, ac labores Euangelicos, imò Angelicos, illóſque imitare.

Chryſoſt.

Vers. 24. Luc 4. v. 14. & 6. v. 18. 19. Mat. 9. v. 10. 11.

Et abiit opinio (Græcè ἀκοὴ, id eſt, auditio, rumor, fama) eivs in totam Syriam, et obtvlervnt ei omnes male habentes variis langvoribvs et tormentis (Græcè βασάνοις, id eſt, *torminibus, cruciatibus*, qui ſimiles ſunt iis, quos ſentiunt illi, qui in eculeo torquentur & cruciantur: βάσανος enim propriè eſt *quæſtio*, quâ reus in eculeo torquetur, vt delictum & complices delicti confiteatur) comprehensos, et qvi dæmonia habebant, (dæmoniacos, obſeſſos & poſſeſſos à Dæmonibus) et lvnaticos, et paralyticos, et cvravit eos.] Lunatici ſunt ægri, qui Lunæ & lunationibus ſubiacent, vt iuxta eas ægriùs habeant, aut delirent & inſaniant. Vnde Arabicus vertit: *Et qui agitabantur in principiis lunationum*. Lunatici, ait Apuleius, ſunt qui curſum Lunæ patiuntur, puta in quos Luna agit: hæc enim dominatur humidis, iiſque, qui humido & debili ſunt cerebro: vnde in nouilunio & plenilunio humores, puta pituitam & melancholiam auget & miſcet, itáque cerebrum turbat, agitque in delirium, maniam, phreneſin; quales potiſſimum ſunt Epileptici, qui comitiali morbo laborant (quo agitari illos perhibent, qui nati ſunt interlunio, id eſt, inter deficientem Lunam & nouilunium, licet id neget Valeſius ſacræ philoſ. cap. 71.) aut inſaniâ, aliòue morbi genere quopiam, certis Lunæ temporibus grauantur & agitantur: cui malo ſæpe ſe Dæmon immiſcet, grauiúſque tales affligit magis concitando humores, præſertim bilem vtramque, tam atram quàm flauam, id eſt, melancholiam & choleram, imò ipſe ſubinde malum hoc procurat & efficit, vt patebit c. 17 verſ. 15. & 18. Dæmon enim, ait Gloſſa, Lunæ tempora ſeruat, vt creaturam infamet in Creatoris blaſphemiam; vtque per humores à Luna commotos magis phantaſiam turbet, hominéſque terreat & vexet triſtibus & cholericis phantaſmatibus, ac ſubinde adigat ad deſperationem, & necem ſibi inferendam.

Lunatici qui. Ambr.

Et curauit eos. A nullo horum fidem requiſiuit, ait S. Chryſoſtomus, nondum enim virtutē ſuam oſtenderat, & venientes à longè paruam adhuc in eum fidem habebant: poſtea verò ab ægris fidem requiſiuit, vt patebit in ſequent. Nubes quaſdam ſignorum, ait Chryſoſtomus, Matthæus paucis verbis tranſcurrit, è quibus nonnulla poſtea diſtinctiùs & fuſiùs enarrabit.

Myſticè, Lunatici ſunt varij, mutabiles & inconſtantes, qui nunc Deo & pietati, nunc Diabolo & cupiditatibus ſeruiunt, iuxta illud: *Homo ſanctus in ſapientia manet ſicut ſol, nam ſtultus ſicut Luna mutatur*. Eccleſ. 27. 12. Vide ibi dicta.

Lunatici ſunt inconſtantes. Eccli. 27. 12.

Vers. 25. Luc 6. v. 17. Mar. 3. v. 7 8

Et secvtæ svnt evm tvrbæ mvltæ de Galilæa, et Decapoli, et de Ierosolymis, et de Ivdæa, et de trans Iordanem.] Secuti ſunt multi Chriſtum, ait Gloſſa, alij ob cæleſtia, alij ob curationem, alij famâ & curioſitate ducti, alij per inuidiam volentes eum in aliquo carpere & accuſare. Cauſam dat S. Bern. ſerm. 1. de omnibus Sanctis, dicens: *Prædicantem Dominum de ciuitatibus & caſtellis populi ſequebantur, quorum ſaluabat animas, ſanabat corpora, & adhærebant ei, affatu pariter & aſpectu illius delectati; cuius nimirum vox ſuauis & facies decora, ſicut ſcriptum eſt: Speciosus formâ præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis; Talis eſt quem nos ſequimur, cui adhæremus, totus deſiderabilis, in quem non ſolùm populi, ſed & ipſi quoque Angeli ſancti deſiderant proſpicere.*

Bernard.

Decapolis, eſt regio decem non tribuum, vt habet Gloſſa Interlinearis, ſed vrbium: δέκα enim ſunt *decem*, πόλις eſt *vrbs*. Decem harum vrbium nomina, teſte Brocardo & Adrichomio hæc ſunt: Tiberias, Sephet, Aſor, Cedes, Cæſarea Philippi, Capharnaum, Iorapara (cui præfuit Ioſephus contra Romanos & Titum pugnans) Bethſaida, Corozaim, Bethſan ſiue Scytopolis.

Decapolis quæ?

Et de trans Iordanem, id eſt, de regionibus vltra Iordanem ſitis reſpectu Galilææ, quæ erat cis Iordanem, in qua prædicabat Chriſtus, vti ſitæ ſunt Galaad, Trachonitis, Abylina, Seir, Cæleſyria, & Batanæa olim Baſan dicta, quæ fuit ditio Og Regis. Syri enim & Chaldæi ſæpe Hebræum *Schin* in *Tau* commutant, vt pro *Baſan* dicant *Batan*; pro *Scheloſcha*, *telata*, id eſt, tria; pro *ſchabar*, *tebar*, id eſt, fregit; pro *ſchub*, *tub*, id eſt, reuerſus eſt: pro *ſcor*, *tor*, id eſt, taurus. Vlterius verò ſita erat Arabia triplex, ſcilicet Felix, Petrea & Deſerta. Ex his omnibus regionibus multi famâ doctrinæ & miraculorum Chriſti exciti, ad eum confluxerunt, cúmque quaquauerſum comitati ſunt.

CAPVT QVINTVM.

SYNOPSIS.

Incipit hîc ſermo Chriſti in Monte, quem hoc cap. & duobus ſequent. enarrat Matthæus, quo primò docet octo Beatitudines Euangelicas. Secundò verſ. 22. corrigit iuſtitiam Scribarum, ac decalogum perfectè docet & explicat, ſcilicet eo non tantùm externum actum homicidij, adulterij, furti, ſed & internam concupiſcentiam prohiberi.

VERS. 1. VIDENS autem Ieſus turbas, aſcendit in montem, & cum ſe-
diſſet, acceſſerunt ad eum diſcipuli eius, 2. & aperiens os
ſuum docebat eos dicens: 3. Beati pauperes ſpiritu: quo-
niam ipſorum eſt regnum cælorum. 4. Beati mites; quo-
niam ipſi poſſidebunt terram. 5. Beati qui lugent: quoniam
ipſi conſolabuntur. 6. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam:
quoniam ipſi ſaturabuntur. 7. Beati miſericordes: quoniam
ipſi miſericordiam conſequentur. 8. Beati mundo corde: quoniam ipſi Deum
videbunt. 9. Beati pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur. 10. Beati, qui
perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam: quoniam ipſorum eſt regnum cælo-
rum. 11. Beati eſtis cùm maledixerint vobis, & perſecuti vos fuerint, & dixe-
rint omne malum aduerſum vos mentientes, propter me: 12. Gaudete, &
exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis. Sic enim perſecuti ſunt pro-
phetas, qui fuerunt ante vos. 13. Vos eſtis ſal terræ. Quod ſi ſal euanuerit, in
quo ſalietur? ad nihilum valet vltra, niſi vt mittatur foras, & conculcetur ab ho-
minibus. 14. Vos eſtis lux mundi. Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem
poſita. 15. Neque accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper
candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt. 16. Sic luceat lux veſtra co-
ram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui
in cælis eſt. 17. Nolite putare quoniam veni ſoluere legem, aut prophetas: non
veni ſoluere, ſed adimplere. 18. Amen quippe dico vobis, donec tranſeat cæ-
lum & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.
19. Qui ergo ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines,
minimus vocabitur in regno cælorum: qui autem fecerit & docuerit, hic magnus
vocabitur in regno cælorum. 20. Dico enim vobis, quia niſi abundauerit iu-
ſtitia veſtra plus quàm Scribarum, & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælo-
rum. 21. Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non occides: qui autem occiderit,
reus erit iudicio. 22. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui iraſcitur fratri ſuo,
reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri ſuo, raca: reus erit concilio. Qui autem
dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis. 23. Si ergo offers munus tuum ad altare,
& ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduerſum te; 24. relin-
que ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo: & tunc ve-
niens offeres munus tuum. 25. Eſto conſentiens aduerſario tuo citò dum es in
via cum eo: ne fortè tradat te aduerſarius iudici, & iudex tradat te miniſtro: & in
carcerem mittaris. 26. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouiſſi-
mum quadrantem. 27. Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non mœchaberis.
28. Ego autem dico vobis; quia omnis qui viderit mulierem ad concupiſcendum
eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. 29. Quod ſi oculus tuus dexter ſcan-
dalizat te, erue eum, & proiice abs te: expedit enim tibi vt pereat vnum mem-
brorum tuorum, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam. 30. Et ſi

dextra

dextra manus tua ſcandalizat te, abſcide eam, & proiice abs te: expedit enim tibi
vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum eat in gehennam.
31. Dictum eſt autem: Quicumque dimiſerit vxorem ſuam, det ei libellum repu-
dij. 32. Ego autem dico vobis: Quia omnis, qui dimiſerit vxorem ſuam, excepta
fornicationis cauſa, facit eam mœchari: & qui dimiſſam duxerit, adulterat.
33. Iterum audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non periurabis: reddes autem Do-
mino iuramenta tua. 34. Ego autem dico vobis, non iurare omnino, neque per
cælum, quia thronus Dei eſt: 35. neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum
eius: neque per Ieroſolymam, quia ciuitas eſt magni regis: 36. neque per ca-
put tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere, aut nigrum.
37. Sit autem ſermo veſter, eſt, eſt: non, non: quod autem his abundantius eſt,
à malo eſt. 38. Audiſtis quia dictum eſt: Oculum pro oculo, & dentem pro
dente. 39. Ego autem dico vobis, non reſiſtere malo: ſed ſi quis te percuſſerit
in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram. 40. Et ei, qui vult tecum iu-
dicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium 41. Et quicun-
que te angariauerit mille paſſus, vade cum illo & alia duo. 42. Qui petit à te, da
ei: & volenti mutuari à te, ne auertaris. 43. Audiſtis quia dictum eſt: Diliges
proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. 44. Ego autem dico vobis:
Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos: & orate pro perſequen-
tibus, & calumniantibus vos: 45. vt ſitis filij Patris veſtri, qui in cælis eſt: qui
Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos: & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.
46. Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nónne &
Publicani hoc faciunt? 47. Et ſi ſalutaueritis fratres veſtros tantùm, quid am-
plius facitis? nónne & Ethnici hoc faciunt? 48. Eſtote ergo vos perfecti, ſicut
& Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

VERS. I. *Christus iuit ad montem. Cur?*

VIDENS AVTEM IESVS TVRBAS, ASCENDIT IN MONTEM, ET CVM SEDISSET, ACCESSERVNT AD EVM DISCIPVLI EIVS.] Cauſæ multæ fuerunt, cur Chriſtus aſcenderit in montem. *Cauſa 1.* Prima, vt inſtante nocte, ibi ſe daret quieti, turbæ verò ad vicinas villas ſe conferrent, ibi pernoctaturæ, & manè ad Chriſtum redituræ. 2. Secunda, vt in monte totâ nocte oraret, vti fecit teſte Luca. 3. Tertia, vt ibidem manè facto, è diſcipulis ſuis eligeret duodecim Apoſtolos, vti ipſum feciſſe narrant Lucas & Marcus. 4. Quarta, vt è monte ſublimi ſublimem & cæleſtem Euangelij doctrinā depromeret. 5. Quinta, vt antitypus reſponderet ſuo typo, & veritas ſuæ figuræ. Lex enim vetus, quæ typus fuit nouæ, edita fuit in Monte Sina. Exodi. 19. noua autem magis excelſa & ardua eſt, quàm vetus; in celſiori ergo monte eam prædicari oportuit.

Tropologicè Auctor Imperfecti hom. 9. dat cauſam Chriſti aſcenſus in montem, *vt oſtendat nobis*, inquit, *quoniam in altitudine ſpiritualium virtutum conſiſtere debet, qui docet iuſtitiam Dei, pariter & qui audit.* Imperfect. Et quod ad Doctorem ſpectat ſtatim rem confirmat: *Qui docet*, inquit, *verborum ſuorum ſit ipſe exemplum, vt magis opere doceat, quàm ſermone: Qui autem ambulat per conualles vita terrena, & loquitur altos ſermones, non alterum inſtruit, ſed ſeipſum caſtigat. Nemo enim poteſt in valle ſtare, & de monte loqui: Si in terra eſt animus tuus, vt quid de cælo loqueris? Si autem de cælo loqueris, in cælo conſiſte.* Quod ad auditorem pertinet non minùs eleganter: *Qui*, inquit, *audit iuſtitiam Dei, ideo debet in altitudine bonorum operum conſiſtere, quia diſcipulus imitator eſſe debet magiſtri. Si autem in peccatis viuas, & audias iuſtitiæ verba; iudicium tibi, non ſalutem acquiris: audis enim, ne excuſationem habeas. Si facere iuſtitiam non vis, vt quid prædicatorem iuſtitiæ audis? vt quid doctorē appellas, cuius non vis eſſe diſcipulus?*

Quæres, quis fuit hic mons? *Nonnulli ſimplicium fratrum*, ait S. Hieronymus, *putant Chriſtum beatitudines & cætera quæ ſequuntur, in monte Oliueti* (qui eſt in Iudæa iuxta Ieruſalem) *docuiſſe quod nequaquam ita eſt. Ex præcedentibus enim & ſequentibus in Galilæa monſtratur fuiſſe locus, quem putamus eſſe vel Thabor, vel quemlibet alium excelſum montem.* Hieron. Chorographi terræ ſanctæ, vt Brocardus Itinerario 3. Bredenbachius ibidem, Fretel pag. 8. Saligniacus tomo 9. cap. 8. Adrichomius pag. 111. num. 69. tradunt hunc montem *Mons Chriſti quis?* vocari Montem Chriſti, quòd Chriſtus in eo ſolitus ſit orare & prædicare, qui ab vrbe Capharnao verſus Occidentem; tribus milliaribus diſtat, nec procul à mari Galilææ abeſt, adiacétque Vrbi Bethſaidæ. Altitudo eius tanta eſt, vt inde terra Zabulon, Nephtalim, Trachonitis, Ituræa, denique Seir, Hermon & Libanus montes conſpici poſſint. Naturâ totus herboſus, floridus & amœnus ac cæleſti philoſophiæ conuenientiſſimus. Vnde & Chriſtus frequēter in hoc loco orauit & docuit. Hîc diuina oratione integras noctes traxit. Hîc omnibus diſcipulis ſuis ad ſe vocatis, duodecim ex eis delegit quos & Apoſtolos ordinauit ac nominauit. In hoc ergo monte celſo Chriſtus habuit hunc ſermonem prolixum, quo ſummam Euangelij, & perfectionem legis nouæ docet, & paucis complectitur. Oſtenditur adhuc in eo lapis, ait Adrichomius, in quo Chriſtus prædicans ſedit, & loca in quibus Apoſtoli conſediſſe memorantur. Hucuſque illi.

Nota; voluit Matthæus inchoans à prædicatione Chriſti, ſummam eius initio tradere, vt nouæ legis præ veteri ſublimem doctrinam, ſanctitatem & perfectionem ſtatim lectori repræſentaret per ſermonem, quem Chriſtus habuit in Monte, etiámſi longè poſteriùs is habitus ſit. Multa *Series hiſtoriæ.* enim eum anteceſſerunt, quæ in ſequentibus recenſebit: hæc ergo fuit ſeries hiſtoriæ. Chriſtus cùm cuidam manum, quæ exaruerat, reſtituiſſet

die

Google

die Sabatthi, vt habet Matth. cap. 12. 15. Fugiens iram Scribarum, recepit ſe ad mare Galilææ, vbi affluente turbâ, cùm multos ægros ſanaſſet, aſcendit in montem, in quo cùm pernoctaſſet in oratione, manè duodecim Apoſtolos conſtituit. Lucæ 6. v. 12. quo facto, vt habet Lucas, deſcendit è faſtigio montis ad locum in eo decliuiorem & campeſtrem, ibique ſedens, ſequentem habuit concionem partim ad diſcipulos, partim ad totam turbam; nam hanc concioni interfuiſſe patet hîc cap. 7. 28. Porrò eandem hanc eſſe concionem cum illa, quam recenſet Lucas cap. 6. liquet ex eodem vtriuſque argumento, eodem initio & fine eodem. Vtrobique enim proponitur à Christo ſumma Euangelicæ prædicationis & perfectionis. Licet enim Matthæus octo numeret Beatitudines, Lucas verò quatuor dumtaxat; tamen in illis octo hæ quatuor, & in his quatuor illæ octo continentur, vt aduertit S. Ambroſius: Lucas enim in rebus geſtiſque Christi, Matthæus verò in dictis verbiſque eius enarrandis eſt fuſior magiſque ſe expandit, vti dixi Canone 14.

Igitur electio Apoſtolorum à Christo facta eſt in cacumine montis: ſermo verò ſequens habitus eſt in deſcenſu montis, ſiue in loco campeſtri, vt ait Lucas. Ita Ianſenius, Franc. Lucas & alij, licèt Maldonatus putet habitum in ipſo monte, quódque Christus è loco campeſtri rurſus conſcenderit mõtem, ibique legem nouam promulgarit.

Porrò Matthæus vocationem Apoſtolorum, quæ hunc ſermonem anteceſſit, reiicit in cap. 10. quia necdum ipſe ſuam à Christo vocationem enarrarat; hanc enim narrat c. 9. Certum eſt autem Matthæum, vti & cæteros Apoſtolos, huic ſermoni Christi interfuiſſe. Habitus fuit hic ſermo à Christo ſub medium Maij, cùm paulò antè eodem manè electio Apoſtolorum ab eo facta eſſet, anno ætatis eius 32. qui fuit prædicationis Christi ſecundus, vti dixi in Chronotaxi num. 21.

Et cùm ſediſſet. Doctoris enim eſt in cathedra vel altiori loco ſedere, vt eminùs audiatur; Diſcipuli verò eſt docenti aſtare vel ſubſidere, in humiliori ſcamno vel loco. Rurſum ſeſſio tranquillitatem Christi notat: corpore enim ſedente, mens pariter ſedata quaſi ſedet, & apta eſt rebus diuinis meditandis & docendis. Qua de cauſa S. Bernardo familiare fuit ſedere.

Vers. 2. Et aperiens os svvm docebat eos, dicens:] Aperire os Hebr. idem eſt, quod loqui, ſed hic Emphaſim habet, q. d. Christus res ſublimes, miras & magnas ac diuina myſteria, quæ antea tacuerat & mente celarat, iam reſerans aperto ore patefecit. Ita S. Hilarius, S. Bernardus verò ſerm. 1. in feſto omnium Sanctorum: *Aperuit*, ait, *nunc os ſuum, qui prius aperuerat ora Prophetarum*, &c. *Verè apertum eſt os eius, in quo omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ ſunt reconditi.* Bernard.

Vers. 3. Beati pavperes spiritv: (Ægyptius *in ſpiritu*) qvoniam ipsorvm est regnvm cælorvm.] Christus à beatitudine, quam omnes quærunt & ambiunt, ſed pauci inueniunt & nanciſcuntur, orditur ſermonem, vti & Dauid librum Pſalmorum, dicens: *Beatus vir, qui non abijt in conſilio impiorũ*, &c. Pſalm. 1.

Pſalm. 1.

Docet ergo Christus aliis in rebus ſitam eſſe veram beatitudinem, quàm vulgus autumet, aut Philoſophi tradant, ſcilicet in paupertate ſpiritus, in manſuetudine, in ſiti iuſtitiæ, in ſancto luctu, in patientia & pace.

Luc. 6. v. 20. *Beati* ergo ſunt *pauperes ſpiritu*; *Beati*, inquam, in ſpe, ſed nondum in re; *Beati* beatitudine viæ, non patriæ, quia ſcilicet in recta ſunt via tendente ad beatitudinem; *Beati* in inchoatione virtutis & pacis, non in conſummatione coronæ & gloriæ. Beatitudo, ait Nyſſenus, eſt dos propria Deo: dum ergo Christus pauperes ſpiritu facit beatos, facit eos participes diuinitatis. Beatitudo, dos Dei.

Alludit ad illud Moſis Deuter. 33. 29. *Beatus es tu Iſrael: quis ſimilis tui popule, qui ſaluaris in Domino?* Pauperes enim ſpiritu sũt Iſrael, populus electus, qui ſuam ſpẽ, opes, ſalutem & felicitatem collocarunt in Domino: quia enim ſpernunt opes terræ iiſque dominantur, hinc ſunt Iſrael, id eſt, dominantes Deo & cælo; *quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.* Porrò Iſidorus lib. 10. Origin. litera B. *Beatus*, inquit, *dictus quaſi benè auctus, ſcilicet ab habendo quod velit, & nil patiendo quod nolit. Ille autem verè beatus eſt, qui & habet omnia, quæ vult bona, & nihil vult mali. Ex his enim duobus beatus homo efficitur.* Sic & Varro lib. 4. de lingua Latina: *Beatus*, inquit, dicitur, qui multa habet bona, & is *opulentus*, ab ope, cui eæ opimæ. *Diues*, à diuo, qui vt Deus nihil indigere videtur. Et Cicero Tuſcul. 4. *Beatus eſt*, inquit, *cui ſecretis malis omnibus cumulata eſt bonorum complexio.* Quæ autem verè ſint bona, hic oſtendit Christus, nimirum paupertatem ſpiritus, manſuetudinem, ſanctum luctum, ſitim iuſtitiæ, &c. quare qui hæc poſſident, beati ſunt: ideóque ſemper gaudent. Vnde Ariſtoteles lib. 7. Ethic. vocem μακάριος, id eſt, beatus, deriuat à χαίρειν, id eſt, *gaudere*, quaſi beatus ſit, qui ſemper gaudet.

Deut. 33. 29.

Beati Etymon Iſidor.

Varro.

Cicero.

Hæ octo beatitudines ſunt quaſi octo mundi paradoxa. Mundus enim & Philoſophi beatitudinem collocant in opulentia, non in paupertate; in ſublimitate, nõ in humilitate; in ſaturitate, non in eſurie; in gaudio, non in luctu, &c. Vnde S. Ambroſius lib. 1. de Offic. cap. 16. *Inde*, ait, *incipit beatitudo iudicio diuino, vbi ærumna æſtimatur humano*: ſtultam ergo facit hîc Christus ſapientiam mundi, vt ait Apoſtol. 1. Corinth. 1. *Veritas loquitur*, ait S. Bernardus in feſto omnium Sanctorum, *quæ nec falli nec fallere poteſt, & ipſa eſt quæ dicit: quoniam beati pauperes ſpiritu. Sic vos inſenſati filij Adam diuitias quæritis, diuitias deſideratis, vſque adhuc, cùm iam beatitudo pauperum diuinitus commendata, prædicata mundo, credita ſit ab hominibus? Quærat eas Paganus, qui ſine Deo viuit. Quærat Iudæus, qui terrenas promiſſiones accepit: ſed quâ fronte magis, aut quâ mente Christianus diuitias quærit, poſtquam Christus beatos eſſe pauperes prædicauit?* Et S. Gregorius Nazianzenus Orat. 12. initio: *Monachorum*, ait, *opes in paupertate, poſſeſſio in peregrinatione, gloria in contemptu, potentia in infirmitate; fœcunditas in cælibatu (ſiquidem præſtantiores fœtus illi ſunt, qui ſecundùm Deum exiſtunt, quàm qui à carne ortum ducunt) qui delicias minimè ſtudere pro delicijs habent, qui regni cæleſtis causâ humiles ſunt, qui in mundo nihil habent & ſupra mundum exiſtunt, qui etiam in carne extra carnem viuunt, qui pro portione Dominum habent, qui propter regnum inopiâ laborant, & propter inopiam regnant.*

Ambr.

Bernard.

Monachorum elogia. Nazianz.

Has Christi beatitudines in Templo legi audiẽs Simeon Stylites, cùm oues paſceret, illico iis relictis, adiit monaſterium, mox columnam conſcendit, ac ſtetit in ea perdius & pernox, vix comedens, ſemper cæleſtia meditans, factus orbi portentum, vt beatitudines haſce aſſequeretur. Menologium Græcorum die prima Septembris aſſerit

Simeon Stylita.

aſſerit eum ſtetiſſe in columna 47. annos. Barotiius verò ſupra 80. mortuúmque anno Christi 460. idem Simeon quotidie bis prædicans ad affluentem turbam non aliud concionabatur, quàm *Contemnite terreſtria, amate & ambite cæleſtia, quæ ſola vos beabunt*, vti refert Theodor. oculatus & auritus teſtis in eius vita.

Porrò S. Lucas cap. 6. 24. ſingulis Beatitudinibus apponit & opponit ſingulas infelicitates, comminans illis *væ*, id eſt, æternam damnationem & gehennam, de quo ibidem. Denique has octo beatitudines non diſtingui à virtutibus eiuſdem nominis, nec à donis Spiritus ſancti docet Suarez lib. 2. de Neceſſ. gratiæ cap. 22. vbi fusè omnes octo explicat.

Pauperes Spiritu] Pauperes hîc vocantur ij, qui carent bonis non naturæ, nec gratiæ, ſed fortunæ & opum. Pauperes ergo hîc propriè accipiuntur;

Luc. 6. 24.

opponuntur enim diuitibus. Luc. 6. 24 *Væ*, inquit, *vobis diuitibus, quia habetis conſolationem veſtram*: diuitiæ enim ſunt cauſa ſuperbiæ, gulæ, luxuriæ, iniuſtitiæ, &c. quæ diuites trahunt in gehennam, vti traxerunt diuitem epulonem. Lucæ 16. ideóq; hîc propriè dictis pauperibus in terra, promittuntur diuitiæ cæleſtes ipſúmque regnum cælorum. Idque ſignificat vox Græca *πτωχοὶ*, id eſt, mendici, ac Hebr. רָשִׁים *raſchim*, & Syrum מסכנא *meſchine*, Vnde Italicum *meſchino*.

Pauperes ſpiritu qui

Beati ergo hîc dicuntur *pauperes* non omnes, nec qui inuitâ aut miſerabili neceſſitate ſunt pauperes, aut ex vana gloria, aut ex liberiùs philoſophandi ſtudio, vt Diogenes, Ariſtides, & Crates Thebanus, qui magnum auri pondus teſte S. Hie-

Crates.

ronymo proiecit in mare, dicens: *Abite mala voluptates, mergo vos, ne mergar à vobis*: ſed *Spiritu*, id eſt, laudabili voluntate à Spiritu ſancto inſpirata, & ad ſpiritualia bona tendenti, cùm ſcilicet paupertas propter Deum & regnũ cælorum ſpõte ſuſcipitur, vti fit à Religioſis, qui eã profitentur & vouent; aut certè patienter toleratur, vti fit à fidelibus, qui à perſecutoribus, vel raptoribus, vel incendio, naufragio, &c. bonis ſpoliantur. Ita S. Hieronymus, S. Baſilius in regul. breuior. interrog. 205. & S. Bernardus ſerm. 1. in feſto omnium ſanctorum.

Triplices pauperes.

Nota: triplices ſunt pauperes, primò cenſu, vt mendici; ſecundò ſenſu, & ſpiritu, vt Abraham, qui cenſu erat diues, ſed ſpiritu & affectu pauper; tertiò cenſu & ſpiritu vt Religioſi, qui ex affectu & amore paupertatis eam vouent, & bonis omnibus ſe abdicant. Vice verſâ triplices ſunt diuites,

Triplices Diuites.

primò cenſu, vt mercantes; ſecundò ſpiritu, vt auari, qui ambiunt opes; tertiò cenſu & ſpiritu, vt diuites, qui magis cupiunt ditari. *Vis intelligere*, ait Nyſſen. lib de Beatitudinibus, *quis pauper ſpiritu ſit? qui corporalem opulentiam animæ diuitiis per-*

Nyſſen.

mutat: qui propter ſpiritum egenus eſt: qui terrenas diuitias veluti quoddam onus excuſſit & abiecit, vt ſublimis per aerem ſurſum rapiatur, vt inquit Apoſtolus, in nube vna cum Deo per cæleſtia tendens. Ponderoſa quædam res eſt aurum, oneroſa res omnis quæ diuitiarum cauſà expetitur, leuis verò res quæ-

Spiritu tria ſignificat.

1.

dam, & ſublimia petens eſt virtus. Si igitur ad ſuperna nos accedere oportet, ab iis quæ deorſum trahunt inopes & egeni ſimus, vt in ſupernis verſemur.

Vox *Spiritu* ergo tria ſignificat; primò enim opponitur carni & cenſui, & ſignificat huius paupertatis ſubiectum eſſe non corpus, ſed Spiritum, id eſt, voluntatem, q.d. Beati pauperes non carne, non cenſu, ſed ſpiritu, quorum ſpiritus pauper eſt, id eſt, amans paupertatis, hoc eſt, contemnens terrena & amans cæleſtia. Hic enim eſt pauper ſoli, ſed diues cæli. Sic ſæpe ſumitur *ſpiritus* in ſcriptura vt cùm ait Apoſtolus Rom. 1. 9. *Teſtis eſt mihi Deus, cui ſeruio in ſpiritu meo*. & Christus Ioannis 4. *Deus ſpiritus eſt, & eos qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare*. q.d. Non cæremoniis externis, ſed interno ſpiritu & deuotione mentis adorandus eſt Deus, iuxta illud Catonis: Rom. 1. 9. Ioan. 4.

Si Deus eſt animus, nobis vt carmina dicunt,
Hic tibi præcipuè pura ſit mente colendus. Cato.

Ita S. Bernardus ſerm. 1. in feſto Omnium Sanctorum, *Pauperes*, ait, *ſpiritu, id eſt, ſpirituali voluntate, ſpirituali intentione, deſiderio ſpirituali propter ſolum beneplacitum Dei & ſalutem animarum*, idq; dicit, *propter plebeios pauperes neceſſitate miſerabili, non laudabili voluntate*. Secundò, *τὸ ſpiritu* ſignificat originem huius paupertatis non eſſe ex neceſſitate, oſtentatione, vanitate, vti fuit Diogenis, Cratetis, Ariſtidis, ſed ex ſpiritu ſancto; hic enim aſpirat nobis voluntatem huius paupertatis Euangelicæ, facitque, vt ſit virtus Christiana, imò religioſa & diuina. Verè S. Auguſtin. in ſentent. Sententiâ 250. *Diues*, ait, *qui talis eſt vt contemnat in ſe quicquid illud eſt, vnde inflari ſuperbia ſolet, pauper eſt Dei*. Et S. Hieronymus, *Spiritu*, ait, id eſt, *propter Spiritum ſanctum voluntariè pauperes*. Bernard. 2. Auguſt.

Tertiò, *τὸ ſpiritu* ſignificat finem huius paupertatis, ſcilicet quòd contemptus opum referatur ad ſpiritum, id eſt, ad ſpiritualia bona, vt liberi à terrenis, expeditius capiamus & tendamus ad cæleſtia: Pauper ergo cenſu, ſit diues ſenſu. 3.

Nota *τὸ in ſpiritu*, in ſequentibus beatitudinibus ſubintelligi, q.d. Beati mites, nõ qui tales ſunt ex natura phlegmatica, lenta, feminea & languida, ſed mites *ſpiritu* .i. ex virtute ſpirituali manſuetudinis aſpiratâ à Spiritu S. ac tẽdenti ad ſpiritualia bona. *Beati, qui lugẽt*, nõ carne ſed ſpiritu, id eſt, ob amiſſa bona non carnalia ſed ſpiritualia. *Beati qui eſuriunt*, non carne, non ventre, ſed ſpiritu *iuſtitiam*. Luc. 6 v. 21.

Porrò paupertas hæc ſpiritus coniuncta eſt, & oritur ex humilitate & contemptu opum & honorum. Hinc rectè SS. Hilarius, Auguſtinus Chryſoſtomus, Ambroſ. Nyſſen. Epiphan. Leo, Gregorius, & ex iis Maldonatus per pauperes ſpiritu intelligunt humiles mente & voluntate. Nam, vt ait S. Chryſoſtomus, quod rerum neceſſitate aliqui humiles ſint, laus non eſt, ſed quod *ſpiritu*, id eſt, liberâ voluntate & electione. Vnde Gloſſa: Paupertas, ait, cuius nutrix eſt humilitas, duas habet partes, rerum abdicationem, & ſpiritus contritionem. Aliam Analogiam, aliter explicando *τὸ ſpiritu*, dat S. Auguſtinus lib. 1. de ſerm Domini in monte: *Vulgo*, ait, *magnos ſpiritus ſuperbi habere dicuntur. Quis neſciat ſuperbos inflatos dici, tanquam vento diſtentos? Quapropter rectè hic intelliguntur pauperes ſpiritu, humiles & timentes Deum, id eſt, non habentes inflãtem ſpiritum*. Initium enim gratiæ & gloriæ, regnique cœleſtis eſt humilitas, ſicut initium culpæ & gehennæ eſt ſuperbia. Eccleſ. 10. verſ. 15. Vnde S. Ambroſius lib. 5. in Lucæ cap. 6. verſ. 20. *Oportet*, ait, *te fieri pauperem ſpiritu: Humilitas enim ſpiritus, diuitiæ virtutum ſunt*. Et S. Leo Homil. in feſto Omnium Sanctorum: *Quid hac humilitate ſublimius, quid hac paupertate locupletius?* *Paupertas hæc oritur ex humilitate.* Auguſt. Ambroſ. S Leo.

Radix ergo & baſis beatitudinis & perfectionis Euangelicæ, eſt voluntaria paupertas & humilitas, ſicut radix omnis peccati eſt ſuperbia & cupiditas, *Radix beatitudinis eſt paupertas. Cur*

ſiue

ſiue vt Apoſtolus ait 1. Timoth 6.10. φιλαργυρία, id eſt, *argenti auiditas.*

Cyprian. Præclarè S. Cyprianus tract. de natiuitate Chriſti: *Pauperes*, ait, *electi*, *ſuperbi neglecti: nec faſtus, nec altius circa Chriſti diſcipulatum aliquem obtinent locum. Chriſtus pauper diſcipulos diuites aſpernatur. Pauper mater, pauper filius, inops hoſpitium his, qui in forma ſcholæ huius in Eccleſia militant, præbent efficax documentum. Hunc in cunabulis adorauêre & paruulum, confitentes Deum.* Hoc Chriſtus docuit naſcens in ſtabulo, viuens in hoſpitio, moriens in patibulo. Hi *pauperes ſunt mundo, ſed* Chromat. *diuites Deo; egentes ſæculo, ſed locupletes Chriſto*, ait Chromatius in hunc locum.

Denique S. Bernardus ſerm. 1. in feſto Omnium Sanctorum: *Attende*, ait, *quàm ſapienter ordinauerit ſapientia, contra peccatum primum remedium* Bernard. *primum apponens, ac ſi apertius dicat: Vis obtinere cælum, quod perdidit ſuperbiens Angelus, qui confiſus eſt in virtute ſua & in multitudine diuitiarum ſuarum? paupertatis vilitatem amplectere, & tuum erit.*

Anagog. Anagogicè Franciſcus Salas, nuper Epiſcopus Geneuenſis, vir valde ſapiens aquè ac pius & ſanctus, lib. 12. Theonmi cap. 2. Pauperes, ait, ſiue mendici ſpiritu ſunt, qui mendicant, id eſt, eſuriunt & ſitiunt inſatiabiliter ſpiritum, id eſt, amorem & zelum Dei eiúſque augmenta, vt is in eis aſſiduè magnis incrementis aſſurgat & inardeſcat.

Hinc audiui quendam ſic explicantem: *Beati pauperes ſpiritu*, id eſt, beati qui faciunt apud Deum quod faciunt mendici apud diuites, qui ſcilicet tanta humilitate ſpiritus confitentur ſuam paupertatem, tantôque affectu mendicant gratiam apud Deum, quanto ſtipem à diuitibus flagitant mendici. Vnde S. Chryſoſtomus ait mendicos docere nos orare, & opem Dei poſtulare, per *pathos* & affectus, quos vultu, ore, tortis manibus, pedibus vlceroſis, totôque corpore compaſſionem conciliando oſtentant.

Editus eſt libellus quidam ſpiritualis de per- *Symbolicè.* fectione, qui illam collocat in paupertate ſpiritus, ſed myſtica: pauper enim ſpiritu, inquit, eſt is, qui ſpiritu abnegat, & à ſe abdicat non ſolùm opes, delicias, honores, ſed & omnes res creatas, adeóque etiam ipſam Dei gratiam & gloriam, vt ſe planè nudum ſiſtat & quaſi in nihilum ſtatuat coram Deo. Probat id ex Taulero. Verùm hanc nuditatem ſuam agnoſcere licitum eſt, at non appetere (vt ſcilicet quis nudetur & priuetur gratiâ Dei) ſicut appetenda eſt paupertas ſpiritus. Taulerus nil tale habet, ſed tantùm duplicem ponit paupertatem, ſcilicet externam, qualis eſt abdicatio opum: & internam ſiue mentalem, quam ſitam ait in humilitate & abnegatione omnis ſolatij creati, vt homo non delectetur vllâ re creatâ ne gratiâ quidem, quatenus ipſa eſt res creata, vt in ipſa conquieſcat, ſed in ſolo Deo Creatore omne ſuum ſolatium, quietem & gaudium conſtituat. Sed & hoc myſticum eſt, nec communium fidelium, ſed ſubtiliter contemplantium & eſtaticorum opus, idque ſobriè & cum *Paupertatis ſpiritus tres gradus.* grano ſalis exercendum. Solidiùs Noſter Ludouicus de Ponte part. 3 Medit. 11. paupertatis ſpiritus, id eſt, humilitatis hoſce tres gradus conſtituit; Primus eſt, exuere & purificare animam ab omni ſpiritu & vento vanitatis, & ab omni tumore & præſumptione vanâ, contemnendo omnes mundi pompas. Secundus meipſum ab omni proprietatis ſpiritu expoliare, proprium iudicium & voluntatem cum omnibus aliis deſideriis omnino exuendo. Tertius & ſupremus actus eſt, ita meipſum exinanire, vt adeo pauperem me agnoſcam, quòd ex meipſo nihil prorſus habeam, niſi Deus gratis mihi donet. Nam ne ipſum quidem *eſſe*, quod habeo, meum eſt, ſed Dei, ſine quo nihil ſum. Ex me ergo nihil aliud habeo niſi nihilum naturæ, id eſt, non eſſe, & nihilum gratiæ, id eſt, peccatum.

Quæres primò, an hæc paupertas ſpiritus ſit præceptum, an conſilium Euangelicum? Rurſus, *Gradus paupertatis Euangelicæ.* quot eius ſint gradus & ſpecies? Reſpond. varios eius eſſe gradus, quorum alij conſilij ſunt, alij præcepti. Primus & ſummus eſt, omnes opes, omnéſque res caducas imitatione & amore Chriſti 1. relinquere tam affectu interno, quàm effectu & opere externo, vti fecêre Apoſtoli, & faciunt Religioſi. Hic gradus eſt conſilij, non præcepti. Secundus eſt, patienter ferre confiſcationem bonorum propter Chriſtum, & orthodoxam fidẽ, quod 2. eſt genus quoddam martyrij; qui enim tollit opes ad vitæ ſuſtentationem neceſſarias, tollit ipſam vitam: Hinc multi hodie Catholici ſunt in Anglia viri diuites & nobiles, qui mallent pati mortem, quàm ſpolium bonorum. Durum enim eſt non tantùm te, ſed & filios omnéſq; poſteros tuos priuare hæreditate auita, ac nobilitate & priſco ſtemmate auorum, omnéſque redigere ad ignobilitatem, paupertatem & mendicitatem: ſed eo glorioſiores ſunt, qui id præſtant propter Chriſtum: quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Tales fuêre Hebræi conuerſi ad Chriſtum, qui idcirco à Iudæis ſpoliabantur ſuis bonis, quos dilaudans Apoſtolus: *Rapinam*, inquit, *bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes vos habere meliorem & manentem ſubſtantiam. Nolite itaque amittere con-* Heb 10 34. *fidentiam, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis neceſſaria eſt, vt voluntatem Dei facientes, reportetis promiſſionem*, &c. Hic gradus eſt præcepti. Tenemur enim pro Chriſto & fide profundere non tantùm opes, ſed & ſanguinem ac vitam.

Tertius paupertatis gradus eſt, tolerare patienter rapinam bonorum, aut aliam iniuſtitiam à po- 3. tentioribus vel tyrannis illatam, vti ſæpe fit, v.g. cùm quis litem iuſtam de prædiis, rebúſue ſibi debitis, aliúdue quidlibet, quod iure ſuum eſt, perdit ob potentiam vel tyrannidem partis aduerſæ.

Quartus eſt, opibus à Deo datis non affici, ſed affectu eas relinquere, & paratum eſſe ad eas re- 4. ipſa relinquendum, cùm hoc erit ad maiorem Dei gloriam. In hoc gradu fuit Abraham, diues cenſu, ſed ſenſu & ſpiritu pauper.

Quintus eſt, malle paucis eſſe contentum in loco, vbi meliùs ſeruias Deo quàm abundare 5. in alio, vbi plus reperias opum, ſed minus pietatis. Item victu, veſtitu, & ſtatu mediocri potiùs gaudere, quàm magnis diuitiis, vt amplius Deo ſeruire queas.

Sextus, opes habere, ſed eas erogare in pauperes & pios vſus, etiam ſubtrahendo tibi neceſ- 6. ſaria.

Septimus malle eſſe pauperem, quàm per iniuſtitiam, irreligionem vel aliud ſcelus parare diui- 7. tias, vti fecit Tobias, qui moriturus hoc documentum dedit filio, cap. 4 verſ. vlt. *Noli timere fi-* *li mi: pauperem quidem vitam gerimus, ſed multa* Tob. 4 23. *bona habebimus, ſi timuerimus Deum.*

Ex

Digitized by Google

Ex his gradibus ſecundus & ſeptimus præcepti ſunt, primus verò, quartus & quintus ſunt conſilij: denique tertius & ſextus nunc præcepti ſunt, nunc conſilij.

Cur paupertas eſt prima beatitudo? Ratio à priori. Quæres ſecundò, cur Chriſtus inter beatitudines Euangelicas primum locum aſſignat paupertati ſpiritus? Reſp. Ratio à priori prima eſt, quòd hæc paupertas euertit & opprimit cupidi-
1. tatem, quæ eſt radix & fons omnis peccati & mali. 1. Timoth. 6. 10. Quare hæc paupertas hominem quaſi reſtituit ſtatui innocentiæ, in quo nihil alicui erat proprium, ſed omnia ſingulis communia. Adami enim & poſterorum eius totus erat mundus, vt ex eo Deum agnoſcerent, amarent, laudarent, ſemotà omni proprietate, quæ eſt radix cupiditatis, rixarum & litium. In paupertibus ergo, *quod ſuperfluitas tenuiſſime prauitatis*
Gregor. *inquinat, caminus paupertatis purgat*, ait S. Gregorius hom 40 in Euang.

2. Secunda ratio eſt, quod hæc paupertas liberat hominem à mille diſtractionibus, curis & ſollicitudinibus, quas offerunt opes opúmque deſiderium. Quocirca ipſa eſt *portus tranquillus, palæſtra & gymnaſium ſapientiæ*, ait S. Chryſoſtomus hom. vlt. in Matth. ipſa enim facit hominem expeditum, vt animum à terrenis deſiderijs liberum tradat ſtudio, orationi, virtuti & æternitati. Hinc ſapienter S. Bernardus: *Noli*, ait, *amare bona,*
Bernard. *quæ poſſeſſa onerant, amata inquinant, amiſſa cruciant.* Huc facit & illa ratio S. Gregorij hom. 32. in Euang. quòd *nudi cum nudis* (dæmonibus) *lu-*
Gregor. *ctari debemus: nam ſi veſtitus quiſquam cum nudo luctatur, citiùs ad terram deijcitur, quia habet vnde teneatur. Quid enim ſunt terrena omnia, niſi quædam corporis indumenta? Qui ergo contra diabolum ad certamen properat, veſtimenta abijciat, ne ſuccumbat. Nihil in hoc mundo amando poſſideat, nullas rerum labentium delectationes requirat, ne vnde ad votum tegitur, ad caſum inde teneatur.*

3. Tertia, quia hæc paupertas facit, vt homo amorem ſuum auocet ab omni re creata, eúmque totum cum omni ſua ſpe in Deo creatore defigat: in amore autem Dei pleno & perfecto conſiſtit ſumma virtutis, veráque huius vitæ beatitudo. Quocirca de S. Franciſco ſcribit S. Bonauentura in eius vita, cùm ſæpe à fratribus rogaretur, quænam virtus præcipuè & maximè nos Chriſto Domino commendaret, gratóſque faceret? eum cum inuſitato quodam affectu reſpondere ſolitum, Paupertatem; eam enim eſſe viam ſalutis, humilitatis fomentum, perfectionis radicem, & ab ea multiplices fructus exiſtere, quanquam occultos & pauciſſimis cognitos.

Pauper ſpiritu ergo aſſiduè cum Deo & Chriſto diſſuauians, dicit: *Dominus pars hæreditatis*
Pſalm. 15. *meæ: tu es, qui reſtitues hæreditatem meam mihi.* Pſalm. 15. Et *Quid enim mihi eſt in cœlo, & à te*
Pſal. 72. 25. *quid volui ſuper terram? Defecit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.* Pſalm. 72. 25. Tu, Domine, es pelagus bonorum omnium, vnicúſque animæ meæ theſaurus. Excute ergo à me pondus omnium terrenorum deſideriorum, vt igne amoris tui ſolius ardeam, & diluuio charitatis tuæ penitus abſorbear. Eia honor meus, gaudium meum, & ſyncera voluptas mea, Ieſu, tantam quæſo amoris tui flammam in penetralibus cordis mei excita, vt deinceps nihil ſub ſole eligam, nihil concupiſcam præter te. O domine mi, cælum, terra & omnia, quæ in his continentur, ſine te ſint mihi velut hybernum gelicidium. Tu ſolus me afficias, ſolus lætifices, tui ſolius amor in intimis viuat & ardeat, ac viuus atque ardens permaneat. Poſſide mentem meam, o ſummum & incommutabile bonum, poſſide eam, vt ipſa poſſideat te.

Quarta, quia hæ beatitudines propriè à Chriſto dicuntur & aſſignantur Apoſtolis, & viris Re- 4.
ligioſis ac Apoſtolicis aſpirantibus ad perfectionem, æquè ac prædicationem Euangelicam: quia enim Apoſtoli totum orbem circuire, & vbique prædicare debebant opes regni cælorum, hinc pariter debebant ipſimet eſſe pauperes ſpiritu, vt expediti, tum ſermone, tum potiùs vità & exemplo præ ſe ferrent contemptum opum terræ, ne gentes putarent, illos per prædicationem quærere ſuas burſas potiùs quàm animas; ſed viderent eos homines eſſe cæleſtes & diuinos, ac regnum cælorum, quod ore prædicabant, mente poſſidere.

Plura hac de re dixi Actor. 4. v. 32. Vide & Climacum Gradu 17. S. Chryſoſtomum lib. 2. contra vituperat. vitæ Monaſticæ, Salmeronem tomo 5. tract. 5. & Hieron. Platum lib. 1. de bono Stat. Relig. cap. 9. & lib. 2. cap. 3.

Hiſce de cauſis paupertatem hanc ſpiritus primus verbo & exemplo docuit Chriſtus, deinde B. Virgo, mox Apoſtoli, item Eſſæi, imò omnes primi Chriſtiani, de quibus ait Lucas Actor. 4. 32. *Nec quiſquam eorum quæ poſſidebat aliquid ſuū eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia*; imò hoc vouebant; vnde Ananias & Saphira hoc votum violantes, à S. Petro puniti ſunt ſubitâ morte. Act. cap. 5. *Paupertatis dux Chriſtus, aſſeclæ Apoſtoli.* Act. 4. 32.

Hos ſecuti ſunt viri & prælati Apoſtolici, S. Antonius, S. Auguſtinus, S. Baſilius, S. Chryſoſtomus, S. Gregorius Nazianzenus, S. Hieronymus, S. Gregorius Magnus, S. Paula, S. Paulinus, S. Gallicanus, S. Alexius, qui raro in orbe exemplo opes ampliſſimas, parentes & Sponſam reliquit, vt pauperem Chriſtum pauper & peregrinus in Syriam ſequeretur, quaſi hoſpes terræ, & ciuis cæli, ac tandem in domo paterna incognitus quaſi mendicus viueret & moreretur, factus mundi ludibrium, imò mundum deludens & ludificans. Poſteriori æuo eandem paupertatem amplexati ſunt, & ſui ordinis alumnos amplexari docuerunt S. Benedictus, S. Bernardus, S. Romualdus, S. Dominicus, ſed præcipuè S. Franciſcus, qui huius paupertatis Euangelicæ dignitatem profundiſſimè penetrauit & adamauit, eámque ſui Ordinis fundamentum conſtituit: vnde eam in omni ſermone nunc Matrem, nunc Sponſam, nunc Dominam appellabat, ſæpe etiam Reginam, quòd in Rege Regum Chriſto, eiúſque Genitrice adeò luculenter effulſiſſet. Audi quid de ea ſuis aſſeclis ſanciat in Regula cap. 6. *Et SS. Patres* *S. Alexius.* *Et S. Franciſcus.*

Fratres nihil ſibi approprient nec domum, nec locum, nec aliquam rem, ſed tanquam peregrini & aduenæ in hoc ſæculo, in paupertate & humilitate Domino famulantes, vadant pro eleemoſyna confidenter. Nec oportet eos verecundari, quia Dominus pro nobis ſe fecit pauperem in hoc mundo. Hæc eſt illa celſitudo altiſſimæ paupertatis, quæ vos chariſſimos fratres meos hæredes & reges regni cælorum inſtituit, pauperes rebus fecit, virtutibus ſublimauit. Hæc ſit portio veſtra, quæ perducit in terram viuentium. Cui dilectiſſimi fratres totaliter inhærentes, nihil aliud pro nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti in perpetuum ſub cælo habere velitis. Regula S. Franciſc.

Idem S. Franciſcus in rerum inopia exultans, tanto eam ſpiritus feruore deprædicauit, vt ex fa-

cie ignis emicare videretur. *Hac enim*, inquit, *eſt*
Vadding.
virtus de cælo in nos influens, quæ nos ita inſtituit & informat, vt terrena cuncta vltrò conculcemus, quæque obices omnes è medio tollit, quò humana mens cum Domino Deo ſuo liberrimè atque expeditiſſimè coniungatur. Hæc eſt, quæ animam adhuc in terris poſitam, facit in cælis cum Angelis conuerſari. Hæc eſt, quæ Chriſtum in cruce aſſociat, cum Chriſto in tumulo abſconditur, cum ipſo reſurgit, & cum ipſo in cælum aſcendit. Hæc eſt, quæ dotem agilitatis ſuper cælum volandi, animabus ipſam amantibus etiam in hac vita concedit, cùm vera humilitatis & charitatis alas ſe amantibus impertiat: Eamus proinde rogatum Apoſtolos ſanctiſſimos, vt hanc gratiam nobis impetrent à Domino Ieſu Chriſto, vt ipſe paupertatis forma & obſeruator præcipuus, eam nobis donare dignetur. Ita Waddingus in Annal. Minorum anno Chriſti 1216 num. 16. Hac de cauſa S. Franciſcus, vti initio ſuæ conuerſionis ſe denudans, omniáque cum veſtibus patri coram Epiſcopo reſignans, vitam Religioſam & pauperem cœpit; ſic & eandem in ſimili nuditate & paupertate finiuit: Moriens enim ſe veſtibus ſpolians, nudum
S. Franciſc.
in terram proſtrauit, dicens: *Feci quod meum, quod veſtrum eſt Chriſtus vos edoceat.* Mox ſocius ei aſſiſtens, Dei inſtinctu præuidens eius mortem & paupertatis ſtudium, offerens ei chordam cum femoralibus: *Hæc tibi*, inquit, *tanquam pauperi commodo, & tu illa ſuſcipias obedientia ſancta mandato*, quæ cum iubilo excipiens vir ſanctus elatis in cælum manibus, Chriſto gratias egit, quòd exoneratus ab omnibus, liber pergeret ad ipſum, quódque Chriſto crucifixo, qui nudus in cruce pependit, tam in vita, quàm in morte foret conformis. Quocirca de eo ita ſcribit S. Bonauentura in vita eius cap. 7. *Sanctam paupertatem filio Dei*
S. Bonau.
familiarem conſiderans, & iam quaſi toto orbe repulſam, eam ſic ſtuduit ſibi charitate deſponſare perpetua, quòd non ſolùm pro ea patrem matrémque reliquit, verùm etiam quæ habere potuit vniuerſa diſperſit. Nemo tam auri, quàm ipſe cupidus paupertatis, nec theſauri cuſtodiendi ſollicitior vllus, quàm iſtæ huius Euangelicæ Margaritæ. In hoc præcipuè ſuus offendebatur aſpectus, ſi quicquam videret in fratribus, quod paupertati non per omnia conſonaret. Reuera à principio Religionis vſque ad mortem tunicà, chordulà & femoralibus diues, iis contentus fuit. Chriſti Ieſu paupertatem & matris frequenter cum lacrymis reuocabat ad mentem, & fratribus proponebat in ſermone. Hæc fuſiùs de S. Franciſco retuli, quia ipſe vnus illuminatus, & quaſi *Seraph* accenſus à Deo, intimum paupertatis Euangelicæ ſenſum, medullam & apicem à Chriſto hauſit, & moribus expreſſit.

QVONIAM IPSORVM EST REGNVM CÆLORVM.] Par enim eſt & congruum, vt amore Chriſti ſpernentibus opes regni terreſtris, retribuantur opes
Pauper eſt mundi dominus.
regni cæleſtis (vt, qui pauperes ſunt in ære, ditentur in æthere) imò & regni terreſtris, quod ſpernendo obtinent, illique dominantur iuxta illud
2. Cor. 6.
Pauli: *Nil habentes & omnia poſſidentes.* 2. Corinth. 6 Quocirca Climacus Gradu 17. non dubitat aſſerere, pauperem Monachum dominum eſſe mundi, & quia iactauit in Deum curam ſuam, poſſidere per fidem omnes gẽtes in ſeruos. Idémque addit pauperem Dei famulum nullam rem amare vitiosè; omnia enim quæ habet aut habere poteſt, reputat quaſi non ſint, & ſi recedere contingat, æſtimat vt ſtercora. Audi S. Bernardum ſerm. 21. in Cant. *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Non eos æſtimeat ſola cæleſtia poſſidere, quia ea ſola audiunt in promiſſione. Poſſident & terrena, & quidem tanquam nihil habẽ-* Bernard.
tes & omnia poſſidentes, eò pro certo magis Domini, quò minus cupidi. Denique fidelis hominis totus mundus diuitiarum eſt. Totus planè, quia tam proſpera quàm aduerſa ipſius, æquè omnia ſeruiunt ei, & cooperantur in bonum, ergo auarus terrena eſurit vt Ratio.
mendicus, fidelis contemnit vt Dominus. Ille poſſidendo mendicat, iſte contemnendo ſeruat. Cauſam dat S. Chryſoſtomus hom. 57. ad populum, quòd Deus ſit pauperum Oeconomus: *Deo, ait, paſcente non eſt opus nos eſſe ſollicitos. Nam quemadmodum ſi Rex promiſerit quotidianum victum ex cellariis ſuis ſe præbiturum, iam in futurum confidis, multò magis cùm Deus præbeat, & omnia tibi tanquam ex fonte fluant, conuenit te ab omni cura & ſolicitudine ſolutum eſſe. Si autem paſcit omnem carnem, multò magis ſibi dicatos.*

Quocirca S. Franciſcus, vti ex Thoma Piſano, Celano & aliis refert Lucas VVaddingus in Annal. Minorum anno Chriſti 1210. num. 50. ſui ordinis Fratribus dictitabat: *Paupertatem noueritis Fratres chariſſimi virtutum eſſe Reginam, quia in* Vadding.
Rege Regum & in Regina matre ipſius tam præſtanter effulſit. Paupertatem ſcitote Fratres ſpecialem eſſe viam ſalutis tanquam humilitatis fomentum, perfectioniſque radicem, cuius eſt fructus multiplex, ſed occultus. Hæc enim eſt Euangelici agri theſaurus abſconditus, pro quo emendo vendenda ſunt omnia, & quæ vendi non poſſunt, illius comparatione ſpernenda.

Et inferiùs: *Propter quod pauperum more pauperculas caſulas erigite, quas non habitare debetis vt proprias, ſed ſicut peregrini & aduenæ alienas. Leges namque peregrinorum ſunt: ſub alieno colligi tecto, ſitire ad patriam, pacificè pertranſire. Euangelica hæc paupertas noſtri Ordinis eſt fundamentum; eius ſubſtrato primariè ſic omnis ſtructura religionis innititur, vt ipſius firmitate firmetur, & euerſione funditùs euertatur. Quantum itaque Fratres declinabunt à paupertate, tantùm mundus declinabit ab eis, & quærent, & non inuenient. Si Dominam meam paupertatem complexi fuerint, mundus eos nutriet, quia mundo dati ſunt ad ſalutem. Commercium eſt inter mundum & Fratres. Debent enim ipſi mundo bonum exemplum, debet eis mundus prouiſionem neceſſariam; quando autem ipſi retraxerint bonum exemplum fide mentità, retrahet mundus manum iuſta cenſurà.* Et ſanè magni & continui inſtar eſt
Miraculum continuum S. Franciſci.
miraculi, videre tot Religioſos & Religioſas Ordinis ſancti Franciſci (ſunt facilè toto Orbe decies centena millia) paupertatem profeſſos, ſine cenſu, ſine reditu, honeſtè tamen & commodè ex fidelium eleemoſynis viuere: nimirum hic elucet Dei erga ſuos pauperes prouidentia. Hic impletur illud Pſaltis quod ſanctus Franciſcus ſuis profecturis pro viatico dabat: *Iacta ſuper Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet.* Pſal. 54 22. Et Pſal. 54. 22.
illud: *Diuites eguerunt & eſurierunt, inquirentes autem Dominum, non minuentur omni bono.* Pſal 33. Pſalm. 33.
Hinc in Hiſpania Franciſcano cuipiam nomine S. Franciſci petenti eleemoſynam, nullus audet negare, ſed omnes liberaliter ſua offerunt. Idem faciunt aliæ nationes Chriſtianæ. Denique S. Auguſtinus ſerm. 28. de verbis Apoſtoli: *Felicitas*, inquit, *magna Chriſtianorum, quibus datum eſt, vt paupertatem faciant pretium regni cælorum. Non tibi diſpliceat paupertas tua: nihil eà poteſt ditius in-* August.
ueniri. Vis noſſe quàm locuples ſit? cælum emit. Quibus

Google

bus theſauris conferri poſſit, quod videmus paupertatis indultum? Vt ad regnum cælorum veniret diues, poſſeſſione ſuâ obtinere non poteſt, nunc obtinet, vt contempta perueniat. Nota; Chriſtus non dicit, *ipſis dabitur*, vel *ipſorum erit*; ſed *ipſorum eſt* in præſenti *regnum cælorum*, q.d. Ex hac mea promiſſione, & Dei decreto ad ipſos pertinet regnum cælorum, ipſi in illud plenum ius habent, adeóque de eo ineundo certi ſunt, perinde ac ſi illud iam manibus tenerent, & in illo quaſi reges regnarent. Adeò enim firma eſt ſpes promiſſorum Dei, vt per eam fideles rem ab eo promiſſam quaſi manu prehendant, iuxta illud Hebr. 11. 1. *Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum*, q.d. fides eſt, quæ facit in mente fidelis ſubſiſtere bona cæleſtia, quæ ſperat: adeo enim illa ipſi aſſecurat, ac ſi realiter & ſubſtantialiter ipſi exhiberet.

Hebr. 11. 1.

Regnum tria notat.

Regnum cælorum. Ita vocatur beatitudo cæleſtis, vbi beati cum Deo regnant in omni felicitate & gloria per omnem æternitatem. Vox *regnum* ſignificat primò, bonorum omnium in cælo abundantiam. Secundò, honorum, quibus beati à S. Trinitate & ab Angelis omnibus honorantur, celſitudinem. Tertiò, regalem dignitatem. Beati enim ſunt quaſi reges, qui dominantur non vni Hiſpaniæ, vel Aſiæ, aut toti terræ, ſed vniuerſo Orbi, hoc eſt, omnibus cæli elementis, animalibus, plantis & miſtis, adeóque ipſi gehennæ omnibúſque damnatis & dæmonibus: hoc regnum enim meruerunt per paupertatem ſpiritus, quià dominati ſunt omnibus mundi bonis & cupiditatibus; vnde ipſi redimiti coronis aureis iubilantes perpetim canunt Chriſto: *Feciſti nos Deo noſtro regnum & Sacerdotes, & regnabimus ſuper terram.* Apocal. 5. 10. Vide ibi dicta. Regnum cælorum ergo eſt regnum Dei: quare beati idem poſſident regnum quod poſſidet ipſe Deus, in eóque cum ipſo iucundiſſimè & ſplendidiſſimè regnant perpetim.

Apoc. 5. 10.

Vers. 4.
Luc. 6. v. 21.

Beati mites, qvoniam ipsi possidebvnt terram.] Hæc eſt ſecunda beatitudo in vulgata Latina, quam ſequuntur S. Hieronymus, Auguſtinus, cæterique Latini: In Græcis verò codicibus, quos ſequuntur Syrus, Arabicus, S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, cæterique Græci, hæc eſt tertia beatitudo: ſecunda enim in iis eſt *Beati qui lugent.*

Congruè pauperibus ſpiritu ſubiunguntur mites, quia pauperes & humiles ſolent eſſe mites, ſicut vice verſà diuites & ſuperbi ſolent eſſe impatientes & rixoſi: vicinæ ergo & cognatæ virtutes ſunt, paupertas & manſuetudo: vnde vicinæ ſunt & Hebrææ voces עָנִי *ani*, id eſt, pauper, & עָנָו *anau*, id eſt manſuetus. Addit Chromatius: *Homo non poterit eſſe mitis, niſi prius fuerit pauper ſpiritu.* Cauſam ſubdit: *Non fit mare tranquillum, niſi ceſſauerint venti: non extinguitur ignis, niſi materiam incendij ſpinarúmque ſarmenta detraxeris: ſic nec animus erit mitis & quietus, niſi quæ exuſcitant & inflammant, fuerint abdicata.* Porrò *mites*, ait Chromatius ſunt *manſueti, humiles, modeſti, in fide ſimplices, & ad omnem iniuriam patientes, qui præceptis Euangelicis inſtituti, Dominicæ manſuetudinis imitantur exemplum.* Mites ergo ſunt, qui impatientiæ, iræ, inuidiæ, vindictæ cæteriſque turbidis animi motibus & perturbationibus dominantur, vt nec obmurmurent Deo aduerſa immittenti, nec proximis iniurias inferentibus indignentur, nec à lædentibus vindictam expetant, ſed omnia placidè tolerent, in Dei prouidentiam, omnia hæc ordinantis ad ſuam gloriam & ipſorum ſalutem, planè ſe reſignantes & conquieſcentes; quare miti hac morum ſuauitate omnium animos ſibi conciliant.

Chromat.

Manſuetudo beata quæ?

Alludit Chriſtus ad illud Dauidis Pſal. 36. 11, *Manſueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.* Pſal. 36. 11.

Igitur manſuetudo primò facit nos gratos Deo & hominibus. Secundò ſimiles Chriſto, qui ait: *Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde.* Matth. 11. Tertiò aptos ad ſapientiam & hauriendà bona cæleſtia: horum enim capax eſt cor manſuetum, placidum & tranquillum iuxta illud Pſalm. 24. *Diriget manſuetos in iudicio, docebit mites vias ſuas.*

Matth. 11.

Pſalm. 24.

Gradus eius quinque.

Porrò gradus manſuetudinis, & beatitudinis eam conſequentis ſunt: Primus, manſueto corde & ore cum omnibus conuerſari. Secundò, iras aliorum manſueto reſponſo frangere. Tertiò, manſuetè tolerare iniurias & rapinas ſibi factas. Quartò, in iis exultare. Quintò, ſuà manſuetudine & beneficiis vincere inimici & iracundi maleuolentiam, eúmque ſibi conciliare & beneuolum amicúmque efficere.

Manſuetudinis elogia.
Climac.

Denique cauſam, imò plures cauſas cur mites ſint beati, dat Climacus Gradu 24. dum ait: *Manſuetudo eſt adiutrix obedientiæ, dux religioſæ ſocietatis, furentium frænum, iraſcentium expultrix, magiſtra gaudij, imitatrix Chriſti, cælitum proprietas, vinculum & nodus dæmonum, ſcutum aduerſus amaritudinem ſeu animi acerbitatem. In cordibus manſuetorum requieſcet Dominus. Anima autem turbulenta nidus eſt diaboli. Mites hæreditabunt terram, vel potius dominabuntur terris, furioſi autem exterminabuntur à terris ſuis.*

Qvoniam ipsi possidebvnt terram.] Græcè κληρονομήσουσι, id eſt *hæreditate poſſidebunt*, vt legit S. Auguſtinus, Arabicus, *hæreditabunt*. Syrus, *hæreditatis iure poſſeſſuri ſunt terram.* Appoſitè promittit Chriſtus mitibus terram, quia mites ſæpe à rixoſis bonis terræ ſpoliantur. Hanc iniuriam ergo hac beatitudine eis ſarcit & reparat hîc Chriſtus. At quam terram?

Mites Domini terra. Cuius? Reſp. 1.

Primò, S. Chryſoſtomus, Euthymius, Theophyl. & S. Auguſtinus, lib. 1. de ſerm. Domini in monte, putant hîc mitibus promitti terram præſentem. q.d. Mundus beatos nuncupat potentes & ſui vindices, qui iniuriam ſibi illatam retaliant, imò in duplum & triplum vlciſcuntur: at ego beatos dico mites, ac iniuriæ & rapinæ patientes, vt bona terræ ſibi eripi manſuetè tolerent: quia licèt tales ſæpe à mundo opprimantur, ſæpe tamen Deo dante, ſtabiliter & quietè ſua poſſident; Si non, manſueto totus mundus patria eſt, & fideli totus mundus diuitiarum eſt. Alludit ad Moſen, qui fuit hominum mitiſſimus. Numer. 12. ac ſuâ manſuetudine Hebræis impetrauit à Deo poſſeſſionem terræ promiſſæ, factam per Ioſue. Hic ſenſus verus eſt, ſed non plenus nec adæquatus, ſed ſæpe fallit: mites enim ſæpe à rixoſis exagitantur boniſque priuantur, iuxta illud:

Dat veniam coruis, vexat cenſura columbas.

Adde Moſen Iudæis promittere bona terrena; Chriſtum verò Chriſtianis bona cæleſtia.

Secundò ergo, meliùs & pleniùs cum S. Hieronymo hîc, Nyſſeno lib. de beatitud. Orat. 2. S. Baſilio in Pſalm. 33. Cyrillo in cap. 58. Iſaiæ, per terram accipe cælum, quæ viuentium eſt terra, cùm hæc noſtra ſit morientium, iuxta illud Pſalm. 26. *Credo videre bona Domini in terra viuentium.* Et Pſalmo 141. verſiculo ſexto:

2. Melius.

Pſalm. 26.

Ps. 141.16. *Tu es ſpes mea, portio mea in terra viuentium.* Et
Iſai. 38.11. Iſaiæ cap. 38. v. 11. *Non videbo Dominum Deum in terra viuentium.*

In cælo terra quædam eſt.

In cælo ergo terra quædam eſt, at non craſſa, opaca & terreſtris, ſed ſubtilis, lucida & cæleſtis. Ibi enim eſt paradiſus roſarum, liliorum, gemmarum, omniúmque deliciarum, at non terreſtrium ſed cæleſtium, quæ mirè oculos ſenſúſque beatorum oblectant; alioquin enim corpora ſenſúſque beatorum, quæ tam dura, imò martyria atrocia paſſa ſunt in hac vita carerent meritis ſuis oblectamentis, ſolæq; animæ & mentes eorum eſſent beatæ, quod eſt abſurdum. Vnde S. Ioannes vidit Apocal. c. 21. & 22. ciuitatem cæleſtem in quadro poſitam, & fundamenta eius conſtructa ex Iaſpide omnique lapide pretioſo. Vide ibi dicta. Hinc & Pythagorici, ait Clemens Alex. lib. 5. Stromat. cælum vocant ἀντίχθονα, id eſt, terram ex aduerſo ſitam, vel oppoſitam terræ noſtræ. Taceo nonnullos Philoſophos cenſuiſſe Lunam & ſtellas inhabitari, in luna enim eſſe opacas ciuitates vaſtáſque regiones & terras, quas incolant homines à Luna Lunares dicti, teſte Macrobio lib. 1. in Somnium Scipionis ideóque lunam vocari æthercam, terram verò cælum terreſtre, quod Plato quoque recenſet in Conuiuio.

An in Luna habitent homines?

Singulis ergo hiſce beatis & beatitudinibus promittitur regnum cælorum, ſed alio ſemper nomine & titulo, ſcilicet pauperibus nomine regni, mitibus nomine terræ, quia hi ſæpe fundis ſuis in terra à rixoſis & potentibus ſpoliantur. q. d. Tolerate, ô mites, hæc terræ ſpolia, quia veſtræ māſuetudini & tolerantiæ rependet Deus aliam terram, non imam hanc inſtabilem & mobilem, ſed ſupernam, ſtabilem & cæleſtem. Ipſa ergo beatitudo conſiſtens in viſione, fruitione & poſſeſſione Dei vocatur terra, tum ob ſtabilitatē, erit enim perennis & æterna; tum quia repræſentata fuit ipſa per paradiſum terreſtrem, & per terram promiſſam Iudæis. Ita Salmeron Mites ergo pacificè poſſidētur à Deo, quia ei in nullo reſiſtunt, hinc viciſſim in cæleſti gloria eum poſſidebunt. Nam vt ait S. Auguſtinus de ſalutaribus documentis cap 10.
Auguſtin. tom. 4. *Nullius erit poſſeſſio Dei, niſi eius, quem prius ipſe poſſederit.*

Ruriſum per terram propriè accipe terram no-
Terra noua. uam, de qua dicitur: *Ecce ego creo cælos nouos &*
Iſai. 65.17. *terram nouā.* Iſaiæ 65.17. Apocal. 21. 1. 2. Petr. 3. 13. ſiue orbem terræ futurum, quem Apoſtolus Hebr. 2. 5. ait, poſt iudicium generale ſubiiciendū Chriſto quaſi hæredi, ac conſequenter manſuetis eius cohæredibus: poſt iudicium enim mundus totus, puta cælum & terra, innouabuntur & glorificabuntur, ac ſubiicientur Chriſto eiúſque ſanctis.

Feſtiuè quidam vir ſanctus, ait Salmeron, dixit: *Humilibus datur cælum, mitibus terra: quid ſupereſt ſuperbis & crudelibus, niſi infernalis miſeria?*

Myſticè. Myſticè S. Bernardus ſerm. 1. in Feſto omnium Sanctorum, per terram accipit corpus autem, quod poſſidet anima hominis manſueti regnans ſuper carnis motus, & omnibus ſuis membris per manſuetudinem imperans.

Anagog. Anagogicè, S. Hilarius, & Ambroſius: Poſt reſurrectionem, inquiunt, mitis incipiet poſſidere terram; id eſt, corpus ſuum per gloriam, ac conſequenter quodammodò & corpus Chriſti per configurationem & fruitionem.

Hilarius. *Mitibus*, ait Hilarius, *terræ hæreditatem pollicetur, id eſt, eius corporis quod Dominus aſſumpſit habitaculum: Et quia per manſuetudinem mentis noſtræ Chriſtus habitauerit in nobis: nos quoque gloriâ glorificati eius corporis veſtimur.* Et S. Leo ſerm. in
Feſto omnium Sanctorum: *Terra*, inquit, *promiſſa* S. Leo.
mitibus & in poſſeſſionem danda manſuetis, caro ſanctorum eſt, quæ ob humilitatis meritum felici reſurrectione mutabitur, & immortalitatis gloriâ veſtietur; in nullo iam ſpiritui futura contraria, & cum voluntate animi, perfectæ vnitatis habitura conſenſum. Et poſt nonnulla: *Poſſidebunt enim illam mites pace perpetuâ, & nihil vnquam de eorum iure minuetur, cùm corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, vt periculum vertatur in præmium; & quod fuit oneri, ſit honori.*

Symbolicè, mites poſſident terram, id eſt, ho- *Symbolicè.*
minum, qui terreni ſunt, corda; nam per manſuetudinem ea ſibi conciliant, & quaſi obligant, vt ea poſſidere videantur, iuxta illud Eccleſ. 3. 19. *Fili*
in manſuetudine opera tua perfice, & ſuper gloriam Eccli. 3. 19.
hominum diligeris. Vide ibi dicta. Vnde S. Chry-
ſoſtomus, hom. 58. in Geneſ. *Nihil*, ait, *manſuetu-* Chryſoſt.
dine eſt violentius. Nam ſicut rogum, cùm valde accenditur, aqua iniecta reſtinguit: ſic & animum ira nimio magis exardeſcentem, verbum cum manſuetudine prolatum extinguit. Vide eundem hom. 29. ad populum. Quare manſueti poſſident terram, quia tot habent fundos, quot ſunt corda hominum, præſertim amantium Euangelicam manſuetudinem, qui illis, licet exulibus, hæreditate ſuâ ſpoliatis alimenta miniſtrent.

Denique modus conſequendi manſuetudinem *Media ad manſuetudinem.*
eſt primò, ſi eius dignitatem & vtilitatem, iræ verò indignitatem & damna ſæpe mediteris. Secundò, 1.
ſi iratus nil dicas vel agas, donec iram in corde ſe- 2.
daueris. Vnde Clemens Alex. lib. 5 Stromat. refert Athenodorum hoc conſilium dediſſe Auguſto Cæſari, vt iratus nil diceret aut faceret, priuſquàm
24. literas Alphabeti ſecum percurriſſet. Tertiò, ſi 3.
animo ſis excelſo: *Princeps*, ait ille, *ſuperior eſt omni iniuria:* Quocirca Auguſtus Cæſar obtrectantium ſibi linguas ſpernebat, dictitans, in libera ciuitate
liberas oportere eſſe linguas. Quartò, ſi cogites 4.
exempla mitium vt imiteris, ac præſertim exemplum Chriſti crucifixi, de quo prædixit Iſaias c. 53.
Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus corā Iſai 53.
tondēte ſe obmuteſcet. Et Ierem. c. 11. 19. *Et ego quaſi*
agnus manſuetus, qui portatur ad victimā, & non co- Iere 11 19.
gnoui. Ita S. Elzearius Comes Arriani, omnes iniurias ſibi illatas, meditatione & imitatione paſſionis & manſuetudinis Chriſti ſuperabat, adeò vt videretur eſſe ἀπαθὴς & inſenſibilis, vt habet eius vita.

Beati qui lugent (Arabicus, *Beati triſtes*) Vers. 5.
quoniam ipsi consolabuntur.] *Qui lugent*, non Luc. 6 v. 21.
carne, ſed *ſpiritu*: τὸ enim *ſpiritu* ex verſ. 3. in omni-
bus his Beatitudinibus eſt repetendum. Beati enim *Luctus beatus quis?*
ſunt, qui lugent ob amiſſionem non opum, parentum, amicorum ſed rerum ſpiritualium. Sanctus ergo hîc luctus accipitur; opponitur enim ridentibus, & gaudio omniq; mundana proſperitate diffluentibus, quibus vt beatis mundus applaudit; Chriſtus verò *væ* intentat Lucæ 6. 25. *Væ*, inquit, *qui*
ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Alludit ad Luc. 6. 25.
Iſaiæ 65. 14. *Ecce ſerui mei comedēt, & vos eſurietis.*
Ecce ſerui mei bibent & vos ſitietis. Ecce ſerui mei Iſai 65. 14.
lætabuntur, & vos confundemini. Ecce ſerui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis & præ contritione ſpiritus vlulabitis.

Porrò hic luctus ſuos habet gradus, vti & cæteræ beatitudines: Beati ergo hîc dicuntur lugentes qui aduerſitates lugubres à Deo immiſſas, aut permiſſas patienter tolerant. Ita Nyſſenus de Bea-

titud.

Digitized by Google

titud. & S. Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini in Monte. Beatiores ſunt, qui ſua aut aliena peccata lugent & deflent. Ita SS. Chryſoſtomus, Ambroſius, Hilarius, & Hieronymus. Beatiſſimi verò ſunt, qui præ dolore luctæ aſſiduæ, quam cum carne & concupiſcentia gerunt, præque deſiderio cæleſtis patriæ, ac præſertim præ amore Dei & Chriſti, quo perpetim frui ſummè exoptant, lugent ſuum hoc in corpore & terra exilium. Ita Nyſſenus, Ianſenius, & alij. Sic lugebat Paulus dicens: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Rom. 7. Et: cupio *diſſolui & eſſe cum Chriſto*. Philip. 2. 23. Vide ibi dicta. In luctu hoc excelluit S. Ephrem, qui in omnibus ſuis ſcriptis luget, ſanctúmque luctum & compunctionem legenti aſpirat. S. Macarius, vt habet eius vita ſuis dictitabat: *Ploremus fratres, & producant oculi noſtri lachrymas, antequam eamus hinc, vbi lachrymæ noſtra corpora comburant. Et fleuerunt omnes.* Lachrymæ enim hîc lauant, poſt mortem vrunt.

Rom. 7.
Philipp 2.
S. Ephrem gemebūdus.
S. Macarius.

Quoniam ipſi conſolabuntur, tum ſæpe in hac vita, tum ſemper in futura, vbi erit, vt ait Iſaias cap. 35. 10. *Lætitia ſempiterna ſuper caput eorum: gaudium & exultationem obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus.* Sanè compunctio ipſa mirè mentem compuncti ſolatur, paſcit & reficit; & ſi eſt gaudium ſyncerum in mundo, eſt in mente compuncta. Experire & guſtabis. *Cor quod nouit amaritudinem animæ ſuæ, in gaudio eius non miſcebitur extraneus*, ait ſapiens Prouerb. 14. 10. Vide ibi dicta. Huc alludens S. Hieronymus deſcribens obitum S. Paulæ, lugentis inſtar pœnitentis, exclamat: *O beata rerum commutatio! flebat, vt ſemper rideret, deſpexit lacus contritos, vt fontem Dominum reperiret: veſtita cilicio eſt, vt nunc albis veſtimentis vteretur, & diceret: Scidiſti ſaccum meum, & induiſti me lætitia. Cinerem ſicut panem manducabat, & potionem cum fletu miſcebat, dicens: fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, vt in æternum pane Angelorum veſceretur, & caneret: Guſtate & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus.*

Iſai. 35. 10.
Prouerb. 14. 10.
Hieron.

Vers. 6. Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam; quoniam ipsi saturabuntur.] Lucas c. 6. omittit *τὸ iuſtitiam*. Sic enim habet: *Beati qui nunc eſuritis, quia ſaturabimini:* quare videtur loqui de corporali eſurie, ſed quæ ex ſpiritali oritur, aut certè ad eam dirigitur, vti explicat Matthæus, qui in verbis Chriſti recenſendis eſt fuſior & plenior, vti Lucas in factis eiuſdem. Senſus ergo eſt, q. d. Beati qui eſuriunt cibum & potum, ſed *ſpiritu* (hoc enim repetendum eſt ex verſ. 3.) id eſt non carnali neceſſitate, ſed virtute ſpirituali, æquè ac ſpirituali fine & intentione, quia ſcilicet eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam; nam per eſuriem & ſitim, acquirere, vel augere volunt in ſe & in proximis iuſtitiam. Vnde Maldonatus, *τὸ iuſtitiam* exponit *propter iuſtitiam*. Hinc Lucas c. 6. v. 25. hos eſurientes opponit ſaturis, ſcilicet vino & deliciis: *Væ*, inquit, *vobis qui ſaturati eſtis, quia eſurietis.* q. d. Mundus beatos prædicat ſaturos, ego verò eſurientes, ſed iuſtitiam, auidóſque vt eam conſequantur & augeant, etiam per eſuriem, ſitim, aliáſque carnis macerationes, vel ſponte aſſumptas, vel aliunde illatas, vt innuit Lucas c. 6. 21. Ita S. Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, Hilarius, Nyſſenus, Euthymius, Theophyl. & alij. Sic eſuries, ſiue fames non corporalis ſed ſpiritalis intelligitur Amos 8. v. 11. cùm ait: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & mittam famem in terram, non famem panis nec ſitim aquæ, ſed audiendi verbum Domini.* Et Eccleſ. 24. 29. *Qui edunt me, adhuc eſurient, & qui bibunt me, adhuc ſitient.* Ad quæ loca alludit hîc Chriſtus.

Luc. 6. v. 21.
Eſuries iuſtitiæ quæ?
Amos 8. 11.
Eccli. 24. 29.

Primus ergo gradus huius Beatitudinis eſuriendi & ſitiendi eſt, eſuriem & famem ortam ex publica vel priuata ciborum inopia, patienter tolerare: ſecundus, eſurire & ſitire, ieiunando ſponte, vt per ieiunium carnem domes, pro peccatis ſatisfacias, tibíque vel proximis Dei gratiā impetres: tertius, pro fide Chriſti pati carceres, & in iis famē ſitimque, imò fame enecari, vti nonnullis Martyribus contigit: quartus, eſurire & ſitire iuſtitiæ, omniſque virtutis augmentum. Vnde S. Leo ſerm. in feſto omn. ſanctor. *Nihil*, ait, *aliud eſt diligere Deum, quàm amare iuſtitiam.*

Gradus eius quatuor.
S. Leo.

Porrò diſtinguitur eſuries iuſtitiæ ab eiuſdem ſiti, quaſi imperfectum à perfecto: eſuries enim difficiliùs expletur, ſitis faciliùs & iucundiùs. Audi S. Bernardum ſerm. 2. de Annunciat. *Verumtamen*, inquit, *donec ſapit tibi veritas, non ſine difficultate ad interiora traiicitur. Vbi verò cœperis in ea oblectari, iam non cibus ſed potus eſt, & ſine difficultate inerat in animā, quo videlicet ſpiritualis cibus intelligentiæ, potu ſapientiæ digeratur, ne ipſius interioris hominis artubus, id eſt, affectibus ſiccitate laborantibus, oneri magis ſit, quàm vtilitati.*

Bernard.

Iustitiam.] Primò, iuſtitia hîc accipi poteſt pro ſpeciali virtute, quæ cuique ius ſuum tribuit, q. d Beati ſunt, qui eſuriunt iuſtitiam; hoc eſt, qui auidè exoptant vt Iuſtitia, quæ terrena quaſi deſeruit (iuxta illud Ouidij 1. Metam.

——— Et virgo cæde madentes
Vltima cæleſtûm terras Aſtræa reliquit.)

Ouid.

& in cælum fugit, in terram redeat, ac in toto orbe dominetur, & ius ſuum tueatur. Tales ſunt qui à Tyrannis vel potentibus iniuſtè afflicti, deſiderant, inquit Rupertus, ius ſuum ſibi reddi, vti viduæ & orphani oppreſſi vnicè deſiderant: itē qui videntes alios iniuſtè ab aliis vexari, ex zelo iuſtitiæ optant eos ab hac iniuſtitia liberari, & iniuſtos puniri. Nam, vt ait Ariſtoteles 5. Ethic. *Neque Heſperus, neque ſol ita lucet, vt iuſtitia.* Et Cicero lib. 2. de Officiis: *Tanta eſt vis Iuſtitiæ, vt ne illi quidem qui maleficio & ſcelere paſcūtur, in eo ſine aliqua iuſtitiæ particula viuere poſſint*, vti fieri videmus in militibus ſuo Principi rebellantibus, qui vt hác rebellionē tueantur, rigidā inter ſe exercent iuſtitiā.

Ariſtot.
Cicero.

Secundò & pleniùs iuſtitiam hîc accipe, prout generalis eſt virtus, imò complexio omniū virtutū hanc enim non ſimpliciter velle, ſed aſſiduè eſurire & ardenter concupiſcere debemus, vt iis mētem impleamus; *Non ſufficit*, ait S. Hieronym. *velle iuſtitiam, ſed eſurire, vt per hanc famem nunquam nos ſatis iuſtos eſſe credamus, ſed ſemper iuſtitiæ opera eſurire intelligamus.*

2.
Hieronym.

Audi S. Bernardum Epiſt. 253. ad Garinum, inexplebile in iuſto proficiendi deſiderium explicantem: *Nunquam iuſtus arbitratur ſe comprehendiſſe, nunquam dicit ſatis eſt, ſed ſemper eſurit ſititq; iuſtitiam, ita vt ſi ſemper viueret, ſemper quantùm in ſe eſt, iuſtior eſſe contenderet, ſemper de bono in melius proficere totis viribus conaretur; non enim ad annum vel ad tempus, inſtar mercenarij, ſed in æternum diuino ſe mancipat famulatui.* Et poſt nonnulla: *Itaque indefeſſum proficiendi ſtudium, & iugis conatus ad perfectionem, perfectio reputatur. Quod ſi ſtudere perfectioni eſſe perfectum eſt, profectò nolle proficere, deficere eſt. Vbi ergo ſunt, qui dicere ſolent, ſufficit nobis, nolumus*

Iuſtus ſemper deſiderat fieri iuſtior.
Bernard.

eſſe meliores quàm patres noſtri? O Monache non vis proficere? non vis ergo deficere? nequaquam. Quid ergo? Sic mihi, inquis, viuere volo, & manere in quo perueni, nec peior fieri patior, nec melior cupio. Hoc ergo vis, quod eſſe non poteſt. Quid enim ſtat in hoc ſæculo? Probat exemplo Chriſti, *qui pertranſiit benefaciendo & ſanando omnes. Pertranſiit ergo ſicut non infructuosè, ita non remiſsè, non pigrè, non lento greſſu, ſed quemadmodum item de eo ſcriptum eſt: Exultauit vt gigas ad currendam viam.*

Denique concludit per ſcalam Iacob: *Vidit,*
Idem. inquit, *ſcalam Iacob, & in ſcala Angelos, vbi nullus reſidens, nullus ſubſiſtens apparuit, ſed vel aſcendere vel deſcendere videbantur vniuerſi, quatenus palàm daretur intelligi, inter profectum & defectum in hoc ſtatu mortalis vitæ nihil medium inueniri, ſed quomodo ipſum corpus noſtrum continuè aut creſcere conſtat aut decreſcere; ſic neceſſe ſit ſpiritum aut proficere ſemper, aut deficere.* Præclarè S. Auguſtinus tract 4. in Epiſt. S. Ioannis: *Tota*
Auguſt. *vita boni Chriſtiani,* ait, *ſanctum deſiderium eſt;* vt eat de virtute in virtutem, vt inſatiabiliter opera virtutum ſitiat, vt occaſiones inſeruiendi Deo ardenter vbicunque & vndecunque captet.

Myſticè, eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, qui eſuriunt ſitiúntque Chriſtum, vt toto amore & Spiritu illi iungantur, iuxta illud: *Qui adhæret Do-*
1. Cor. 6. *mino; vnus Spiritus eſt.* 1. Corinth. 6. Chriſtus enim factus eſt nobis à Deo ſapientia, ſanctificatio & redemptio; ita Nyſſenus de Beatitud. S. Auguſtinus Epiſt. 85. ad Coſentium ſub finem, & S. Bernardus Epiſt. 190. poſt medium.

Saturitas iuſti in cælo. *Quoniam ipſi ſaturabuntur:* tum quia ipſa ſpiritus eſuries, ipſum met paſcit & ſaturat: iuxta illud:

Ipſa ſibi virtus ſola eſt pulcherrima merces:

Tum quia Deus deſiderantibus gratiam ſuam, eiúſque augmenta, liberaliter illa offert, quæ ignauis & oſcitantibus negat: tum quia in cælo adimplebit omnem eorum eſuriem per felicitatem & gloriam. Nam vt ait S. Bernardus Epiſt.
Bernard. 253. *Sempiterna eſuries ſempiternam meretur refectionem.* Vnde Chriſtus: *Ego,* inquit, *diſpono*
Luc. 22. 29. *vobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo.* Lucæ 22. 29.

Exemplum S. Paulæ. Hieron. Hoc adepta eſt S. Paula, de qua ita ſcribit S. Hieronymus in eius Epitaphio: *Saturatur, quia eſuriuit, & læta decantat: Sicut audiuimus, ita & vidimus in Ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei noſtri: O beata rerum commutatio: Fleuit, vt ſemper rideret: deſpexit lacus contritos, vt fontem Dominum reperiret: veſtita cilicio eſt, vt nunc albis veſtimentis vteretur, & diceret: Sciſſiſti ſaccum meum, & induiſti me lætitia. Cinerem ſicut panem manducabat, & potionem ſuam cum fletu miſcebat, dicens: fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, vt in æternum pane Angelorum veſceretur, & caneret: Guſtate & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus.*

Vers. 7. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.] Iuſtitiæ iungit miſericordiam, quia omne opus virtutis vel eſt debitum, & eſt iuſtitia; vel eſt indebitum, gratuitúmque, & eſt miſericordia, & quia miſericordia iuſtitiam temperat & dulcorat. Mundani beatos æſtimant, qui pauca dant, ſed multa recipiunt, itàque opes coaceruant ſeſéque ditant: at Chriſti dogma paradoxum, ſed veriſſimum eſt: *Beatius eſt magis dare, quàm accipere.*
Actor. 20. 35. vbi multas beatitudinis huius cau- Act. 20. 35. Beatius eſt dare quàm accipere. Cur?
ſas recenſui, ac imprimis illam: *quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.* Par enim eſt lege talionis, vt miſericordiam facienti, fiat viciſſim miſericordia: quod enim pauperi fit, hoc ſibi factum Chriſtus æſtimat: quare cur in die iudicij electos cælo ſit adiudicaturus, & reprobos gehennæ, non aliam cauſam affert Matth 25. quàm quod illi in ſe, id eſt, pauperes ſuos fuerint miſericordes, hi verò immiſericordes. Miſericordia ergo miſericordi hîc promittitur, & promiſſa præſtatur à Chriſto, tum ſæpe in hac vita, tum ſemper in futura. Beatitudo cœleſtis igitur, quam pauperibus promiſit nomine regni cælorum, ab eodem miſericordibus promittitur nomine miſericordiæ, quia, vt ait Apoſtolus, vita æterna eſt gratia. Rom. 6. 23. tum quia gratis eam promiſit Deus bene operantibus & eleemoſynariis; tum quia initium boni operis & meriti eſt gratia; hæc enim nos præuenit & excitat ad opus bonum, illique diuinam dignitatem & vim merendi tribuit. Vita æterna, ait S. Auguſtinus de corrept. & gratia Auguſt.
cap. 13. eſt *gratia pro gratia, id eſt, pro his meritis, quæ contulit gratia,* iuxta illud Pſalm. 102. Pſalm 102.
Qui coronat te in miſericordia & miſerationibus. Vnde Syrus vertit: *Beati miſericordes; quoniam ſuper ipſos erunt miſericordia,* quaſi dicat: Miſericordi retribuetur miſericordia, non vna, ſed multæ. Deus enim ab eo non vult vinci, ſed eum vincere ſuâ liberalitate. Vnde primò miſericordibus pœnitentiam inſpirat, & per eam peccata remittit, iuxta illud Daniel. 4 24. *Peccata tua eleemo-* Dan. 4 24.
ſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum. Secundò, gratiam frequentem & copioſam eis aſpirat, per quam multa bona opera conquirát. Tertiò, propter ea confert eis vitam & gloriam æternam, quæ ſumma eſt gratia, ideóque nomine miſericordiæ hîc ſignificatur. Nam, vt ait S. Auguſtinus Epiſt. 105. *Cum Deus coronat merita no-* Sex gradus miſericordiæ.
ſtra, nihil aliud coronat quàm munera ſua: quia omne meritum noſtrum in nobis non facit niſi gratia Gradus Miſericordiæ ſunt primò, miſeris compati: ſecundò, miſeriam corporalem proximi per eleemoſynam leuare: tertiò, animæ ignorantiâ, afflictione aut peccato laboranti ſuccurrere: quartò, miſeros præuenire & quærere, vt eis ſuccurras: quintò, tibi ſubtrahere commoda, vel etiam neceſſaria, vt aliis opituleris: ſextò, pro eis tua & teipſum vitámque impendere, vti fecit Chriſtus, S. Paulus, & S. Paulinus.

Symbolicè, miſericordibus promittitur miſeri- Miſericordia eſt ſumma, ſed pia vſura.
cordia, id eſt, Dei viſio & poſſeſſio, ipſéque Deus, cuius natura non eſt aliud, quàm miſericordia, iuxta illud Pſalm. 58. *Deus meus miſericordia mea.* Pſalm. 58.
Das ergo pauperi nummum, & accipis Deũ, iuxta illud: Da nummum, & accipe regnum; da micã, & accipe maſſam; da pretium, & accipe præmiũ; da donum, & accipe Deum. Vnde S. Leo ſerm. in feſto omnium Sanctorum: *Agnoſce, ait, ô Chriſtiane, tuæ ſapientiæ dignitatem, & qualium diſciplinarum* S. Leo.
artibus ad quæ præmia voceris, intellige. Miſericordem te miſericordia, iuſtum vult te eſſe iuſtitia, vt in creatura ſua Creator appareat, & in ſpeculo cordis humani per lineas imitationis expreſſa Dei imago reſplendeat. Secura eſto operantium fides, aderunt tibi deſideria tua, & iis quæ amas, ſine fine potieris. Eleemoſyna ergo non tam eſt miſericordia, quàm ingens fœnus & vſura cum Deo; longè enim plus ab eo recipit, quàm illi det: vnde illud: *Si vis fœnerari,*

Digitized by Google

Prou. 19.17. *nerari, fænerare Deo*; nam *fœneratur Domino qui miſeretur pauperis, & viciſſitudinem ſuam reddit ei*, Prouerb. 19.17. quia vt ait Chryſologus ſerm. 42.
Chryſolog. *Manducat Deus in cælo panem, quem percepere pauper in terra. Da ergo panem, da potum, ſi Deum debitorem, non iudicem vis habere.* Neruoſiùs S. Auguſtinus in Pſal. 36.
Auguſt. *Attende*, ait, *quid facit fænerator, minus vult dare certè & plus accipere: hoc fac & tu. Da modica, accipe magna. Vide quàm latè creſcat fœnus tuum. Da temporalia, accipe æterna, da terram, accipe cælum.* Sis ergo vſurárius, ſis fœnerator Dei. hæc vſura pia, hoc fœnus ſan-
Chryſoſt. ctum eſt. Denique S. Chryſoſtomus hom. 32. in Epiſt. ad Hebr. *Eleemoſyna*, ait, *eſt amica Dei, ſemper ei propinqua, pro quibuſcumque voluerit, facilè gratia munus impetrat.* Et mox confert & præfert eam pauoni, quòd magis decora, gratáque ſit oculis Dei, quàm pauo oculis hominum, ac de ea ſub-
Emblema Eleemoſynæ. dit: *Virgo eſt habens alas aureas, circumſpecta per omnia, venuſtéque ſuccincta, vultum habens candidum atque manſuetum, pennata eſt, leuis, & ſemper ante ſolium regale conſiſtit. Quando iudicamur, repente ſubuenit, & nos à ſuppliciis liberat imminentibus, alis ſuis nos contegens. Hanc amplius deſiderat Deus quàm ſacrificia innumera.*

Gradus tres habet Mundum cor., 1. BEATI MVNDO CORDE (S. Auguſtinus de ſermone Domini in monte legit, *mundicordes*) QVONIAM IPSI DEVM VIDEBVNT.] Primò, mundum cor eſt mens caſta, & pura ab omni libidine & carnis concupiſcentia, q. d. Beati ſunt, non qui mundo & claro ſunt intellectu, vt Philoſophi; nec qui mundo & polito ſunt corpore ac veſtibus, quod multis eſt impoſſibile; ſed qui mundo ſunt corde, id eſt, purâ caſtâque mente, quod omnibus eſt poſſibile. Ita S. Chryſoſtomus, Theophyl. Euthymius.

2. Secundò generaliùs & pleniùs: Beati ſunt, qui mundo corde; id eſt, puræ ſunt conſcientiâ, qui ſcilicet eam mundarunt ab omni peccato, à prauis cogitationibus & deſideriis, à paſſionibus & perturbationibus, ab omni mala intentione, ac præſertim ab omni duplicitate & hypocriſi. Mundo corde ergo ſunt, qui ſimplici recta & purâ ſunt mente, qui omne bonum faciunt ſemper & cogitant, ait Auctor imperfecti: Sicut enim ſi fons ſit purus & illimis, aquæ ex eo profluentes pariter ſunt puræ & illimes; ſic & ſi cor ſit purum, omnis actio ex eo promanans erit pura & munda. Ita S. Hieronymus, Hilarius Nyſſenus, & S. Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini in Monte.

Tertiò, pleniſſimè & perfectiſſimè, ſummóque gradu beati ſunt mundo corde, qui ſcilicet cor ab omni creaturarum amore emundarunt, vt mundum ſit Deitatis ſpeculum & templum inſtar Angeli, vtque totam mẽtis intentionem, affectum & amorem in Deum transferat.

Puritatis cordis perfectæ indicium dat Caſſianus lib. 6. de inſtit. renunc. cap. 10. ſomnium, ſcilicet ſi quis dormiens non impura & illicita, ſed pura & ſancta ſomniet: hoc enim mentis ad purum à vitiis excoctæ certum eſt ſignum. Porrò
Scala puritatis cordis. ſcalam, in qua per gradus ad hanc puritatem ſenſim aſcenditur, ita deſcribit Caſſianus, & Sulpirius lib. 4. Vitaſpat. c. 31.
Caſſian. *Principium noſtræ ſalutis timor Domini eſt. De timore Domini naſcitur compunctio ſalutaris: de compunctione cordis procedit contemptus omnium facultatum, ac nuditas: de nuditate humilitas procedit: de humilitate generatur mortificatio voluntatum: de mortificatione voluntatum extirpantur omnia vitia: expulſione vitiorum virtutes fructificant, atque ſuccreſcunt: pullulatione virtutum puritas cordis acquiritur: puritate cordis Apoſtolicæ charitatis perfectio poſſidetur.* Quocirca S. Antonius apud S. Athanaſium mundiciem cordis docet eſſe viam ad prophetiam. *Si quis*, inquit, *hoc aſſumat vt futura cognoſcat, habeat purum cor: quia credo animam Deo ſeruientem, ſi in ea perſeuerauerit integritate quâ renata eſt, plus ſcire poſſe quàm dæmones. Talis erat anima Eliſei, quæ aliis incognitas virtutes faciebat.* S.Anton.

Quoniam ipſi Deum videbunt facie ad faciem; ideóque viſione Dei beabuntur, immundi enim corde habent cor quaſi limo & fæce terrenâ obrutum, vt Deum videre nequeat. *Munditia autem cordis & conſcientiæ puritas*, ait Chromatius, *nullâ nubem ad intuendum Deum patietur*, ſed illum in ſe recipiet, ſicut ſpeculum purum & terſum in ſe recipit Solem, quem ſicut à ſe excludit ſpeculum impurum & impolitum, ſic & cor impurum à ſe excludit Deum. Audi S. Leonem ſerm. in feſto omnium Sanctorum: *Meritò hæc beatitudo cordis promittitur puritati; ſplendorem enim veri luminis ſordens acies videre non poterit; & quod erit iucunditas mentibus nitidis, hoc erit pœna maculoſis. Declinentur igitur terrenarum caligines vanitatum, & ab omni ſqualore iniquitatis oculi tergantur interiores, vt ſerenus intuitus tantùm Dei viſione paſcatur.* Hinc patet, ait S. Auguſtinus, Deum non oculis ſed corde, id eſt, mente à beatis videri; eſt enim ipſe incorporeus & puriſſimus ſpiritus. Chromat. S Leo.

Poſſet ſecundò hæc Dei viſio accipi pura & affectuoſa Dei cognitio, quam Deus mundis corde in hac vita ſæpe præ aliis maiorem impertit: *Agite ergo*, inquit ex Fonteio S. Auguſt. lib. 83. quæſt. quæſt. 11. *ô miſeri mortales, hoc agite, ne vnquam polluat hoc domicilium malignus ſpiritus, ne ſenſibus immixtus inceſtet animæ ſanctitatem, lucémque mentis obnubilet. Serpit hoc malum per omnes aditus ſenſuales, dat ſe figuris, accommodat coloribus, adhæret ſonis, latet in ira, in fallacia ſermonis, odoribus ſe ſubiicit, infundit ſaporibus, ac turbidis motus illuuie tenebroſis affectionibus tenebrat ſenſus; quibuſdam nebulis implet omnes meatus intelligentiæ, per quos expandere lumen rationis radius mentis ſolet. Et quia radius æthereæ lucis eſt, in eóque ſpeculum diuinæ præſentiæ; in hoc enim Deus, in hoc voluntas innoxia, in hoc rectè facti meritum relucet, Deus vbique præſens eſt. Tunc autem vnicuique noſtrûm ſimul eſt, cùm mentis noſtræ illibata puritas in eius præſentia patuerit.* Dicat ergo ſibi quiſque cum Herminio: Auguſt.

Malo mori, quàm corde fœdari,

BEATI PACIFICI ([illegible]), id eſt, *pacem facientes* vti vertit Syrus) QVONIAM FILII DEI VOCABVNTVR.] q. d. Mundus beatos prædicat eos, qui fortiter bella gerunt, & hoſtes ſubigunt; at ego beatos prædico eos, qui diſſidentes & bellantes conciliant, & ad pacem vnionémque inter ſe & cum Deo reuocant, aut reuocare laborant & ſatagunt. Hoc enim eſt opus arduum & difficile, ſed Deo gratiſſimum. Ita S. Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus, S. Hieronymus, S. Baſilius quæſt. 215. inter breuior. Vide S. Gregorium 3. part. paſtor. Admonit. 24. VERS. 9.

Gradus huius beatitudinis ſunt: Primò, pacem animæ internam cum Deo habere vel procurare. Secundò, pacem cum vicinis & proximis colere. Tertiò, diſſidentes & diſcordes ad concordiam charitatis reuocare. Nam, vt ait S. Leo ſerm. in feſto omnium Sanctorum, Chriſtiana pax in vno Pacificorum gradus tres.

Digitized by Google

Deo Deique charitatè fundata eſt: *Extra dignitatem pacis*, inquit, *ſunt improborum parilitates cupiditatum, fœdera ſcelerum & pacta vitiorum.*

S. Leo.

Quartus gradus eſt, facere alios ſibi ſimiles, ſcilicet aliis inſtillare zelum pacis, vt ſtudeant pacificare quoſlibet diſcordes.

Congregatio ſeu Religio ad pacificãdum diſcordes quàm eſſet vtilis.

Atque poſſet hac de re Religio vel Congregatio pia inſtitui magno Eccleſiæ bono, vt ſicut ſunt Congregationes inſtitutæ ad obeunda cætera miſericordiæ opera, v. g. ad ſeruiendum infirmis, ad hoſpitandum peregrinos, ad alendum pauperes, ad ſepeliendum mortuos, &c. Sic etiam inſtituatur Congregatio pacificorũ, quorum officium ſit omnes in vrbe lites ſopire, omnéſque diſcordes ad concordiam & pacem reuocare. Hoc enim magnæ charitatis eſt opus, in quo excelluit Noſter P. Gaſpar Barzæus Armuzij & Goæ, adeò vt Aduocati & Procuratores dicerent, ſibi moriendum eſſe fame, eo quòd ſopitæ forent omnes lites, ex quarum procuratione ipſi viuebant. Lege eius vitam ſcriptam à P. Trigautio. Quin & re ipſa in nonnullis vrbibus tales Congregationes pacificorum erectæ ſunt, per quas ingentia expenſarum, diſcordiarum, pugnarum, odiorum damna, quæ lites afferre ſolent, à Republica propulſantur.

Vocantur filij Dei.

Quoniam filij Dei vocabuntur, id eſt, erunt, vt iure vocari poſſint filij Dei. Eſt Catachreſis vel Meta-
1. lepſis: *filij Dei*, id eſt, ſimillimi Deo illique chariſſimi: Deus enim pacem maximè amat eiúſque causâ miſit Filium in mundum, quia ipſe per eſſentiam eſt pax & vnio: vnde ipſe tres perſonas diuinas in vna eadémque indiuidua eſſentia, ac deitate eſſentialiter vnit, intiméque iungit. Hinc Deus vocatur *Deus pacis*. Philip. 4 Ex aduerſo Diabolus eſt Deus diſſenſionis: quare qui eam ſeminant, ſunt filij non Dei, ſed Diaboli. *In vno enim malo*, ait S. Gregorius 3. part. Paſtor. Admon.

Gregor.

24. *innumera peragunt, quia ſeminando diſcordiam, charitatem, quæ nimirum virtutum omnium mater eſt, extinguunt.*

Simili Catachreſi dicitur verſ. 44. & 45 *Diligite inimicos &c. vt ſitis filij Dei*, id eſt, ſimiles & imitatores *Patris veſtri, qui in cælis eſt.*

2. Secundò pacifici vocabuntur *filij Dei*, quia participabunt officium, & nomen filij Dei, puta Chriſti, cuius officium eſt homines reconciliare Deo & ſibi inuicem, Orbique pacem afferre, quam mundus dare non poterat. 2. Corinth. 5. 18. Coloſ. 1. 20. Epheſ. 2. verſ. 14. Vnde eius no-

Chriſtus Princeps pacis.

men eſt *Princeps pacis*. Iſaiæ 9. 6. ideóque eo naſcente, pax nata eſt in terra: Vnde Angeli tunc cecinerunt: *Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Lucæ 2.

Luc. 2.

Ipſe enim natus eſt ad hoc vt hominem Deo, terram cælo, peccatores Angelis reconciliaret, *pacificans per ſanguinem crucis ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cælis ſunt*, Coloſ. 1. 20.

Coloſſ. 1. 20

Quare ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietem maceriæ ſoluens, &c per crucem interficiens inimicitias in ſemetipſo. Epheſ. 2. 14.

Epheſ. 2. 14.

3. Tertiò, pacifici propriè & pleniſſimè vocabuntur, erúntque filij & hæredes Dei in cæleſti gloria, quam ob meritum pacis conciliatæ hæreditabunt. In cælo enim omnes Sancti per gloriam beatificam ſunt filij & hæredes Dei: *Hi ſunt pacifici*, ait S. Leo ſerm. in feſto omnium Sanctorum, *hi benè vnanimes, vocandi æterno nomine filij Dei, coheredes autem Chriſti, quia hoc merebitur dilectio Dei & proximi, vt nullas iam aduerſitates ſentiat, nulla ſcandala pertimeſcat, ſed finito omnium tentationum certamine, in tranquilliſſima Dei pace requieſcat.*

S. Leo.

Porrò S. Bernardus ſerm. 4. de Aduentu, fictos pauperes, mites, lugentes, eſurientes, miſericordes, mundicordes, pacificos, ita depingit:

Ficti pacifici qui

Bernard.

Sunt, inquit, *qui ita pauperes eſſe volunt, vt nihil eis deſit & ſic diligunt paupertatem, vt nullam inopiam patiantur. Sunt & alij mites, ſed quandiu nihil dicitur vel agitur, niſi pro eorum arbitrio: patebit autem quàm longè ſint a vera manſuetudine, ſi oriatur occaſio* (ſi verbo aſperiore pulſentur) *Alios quoque lugentes video, ſed ſi de corde procederent iſtæ lachrymæ, non tam facilè ſoluerentur in riſum. Alij tam vehementer contra aliorum delicta zelantur, vt videri poſſent eſurire & ſitire iuſtitiam, ſed ſemetipſos tam inſipienter quàm inutiliter palpant. Sunt alij miſericordes de his, quæ ad ipſos non pertinent, qui ſcandalizantur, ſi non detur omnibus abundanter, ſic tamen vt ipſi ne in modico quidem grauentur. Sunt, qui peccata ſua ſic confitentur, vt videri poſſent ex deſiderio mundandi cordis id agere, niſi quòd ea quæ ipſi ſponte dicunt aliis, ab aliis patienter audire non poſſunt. Sunt & alij, qui ſi viderint quempiam vel leuiter ſcandalizatum, valde ſolliciti ſunt quomodo eum in pacem reducere poſſint, & viderentur pacifici, niſi quòd eorum commotio, ſi fortè quicquam contra eos dictum factúmque fuerit, tardius vniuerſis difficiliúſque poterit ſedari*, &c. Singulis hiſce deinde Chriſtum in omnibus contrarium, vt verum virtutum ſpeculum opponit.

Vers. 10.

Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum.] Hæc octaua & ſumma eſt Beatitudo, in paſſione & patientiâ conſiſtens, cùm priores in actione ſitæ ſint. Vnde S. Ambroſius lib. 5. in cap. 6. Lucæ verſ. 22. *Vſque ad finem*, ait, *te ducit, vſque ad martyrium proſequitur, ibi conſtituit beatitudinum palmam.*

Ambroſ.

Difficilius enim eſt dura pati, quàm ardua agere, iuxta illud: *Fortia agere Romanum eſt; fortia pati Chriſtianum eſt.* Quare maior & perfectior eſt fortitudinis actus fortia pati, quàm agere, vti docet D. Thomas & Philoſophi. Perſecutio eſt pertinax inſectatio alicuius ad eum proterendum, quâ nullus datur quieti aut ſecuritati locus, ſed quouis genere, ſcilicet tam per calumnias, quàm per afflictiones; tam per iniurias verborum, quàm verberum, innocentia vexatur & opprimitur.

Acutè & ſubtiliter Nyſſenus de Beatid. ponderat τὸ *perſecutionem*, quæ vox currentium & ſequentium eſt, ac præcedentes curſu ſuperare contendentium. Itaque meditatur Nyſſenus ſanctum virum, & tribulationem ſiue perſecutionem quaſi ſimul currere, ſed cùm ille perſecutioni non cedit, ipſum quaſi victorem antecedere & præcurrere, perſecutionem verò à tergo ſequi & poſt eum currere, ideóque vocari *perſecutionem*, quia iuſtos, inquit, *inimici perſequuntur ſed non aſſequuntur*; iuſtorum enim patientiâ & conſtantiâ ſuperantur.

Pati propter iuſtitiam quid?

Propter iuſtitiã.] quia iuſti, quia Chriſtiani; quia iuſtitiam ſequuntur, quia ſeruant Dei legem vel ſtatuta ſui Ordinis, quia tuentur ius pupillorum vel fidem, aut res & iura Eccleſiæ, quia ſtudent reformationi Cleri, vel monaſterij &c. Iuſtitia enim hic amplè accipitur, & quamlibet virtutem ſignificat, ait Chryſoſtomus. Licèt enim nonnulli Philoſophi propter iuſtitiam videantur paſſi & occiſi, vt Socrates, qui necatus eſt, eò quòd diceret plures Deos non eſſe adorandos, ſed vnum ſolum,

lum, tamen vbi vera non eſt fides nec charitas, ibi nec vera & perfecta eſt iuſtitia, ait S. Auguſtinus.

Pati propter iuſtitiā beatum ob tres cauſas.

Beati ergo ſunt, qui patiuntur propter iuſtitiam; primò, quia perſecutio nos ſeparat à mundo & iungit Deo: ſecundò, quia propter Deum illam patimur: tertiò, quia per hoc ſimiles ſimus Chriſto, qui totâ vitâ vſque ad mortem crucis à Iudæis perſecutionem ſuſtinuit. *Exeamus ergo extra caſtra improperium eius portantes.* Hebr. 13. Creuit ſemper in perſecutione Eccleſia, in pace decreuit. Sic & Ordo quiſque.

Hebr. 13.

Perſecutio acuit fideles & Religioſos.

Hac de cauſa Deus fidelibus, vel Clero, vel Religioſis immittit, id eſt, immitti permittit perſecutiones, vt vitia quaſi zizania in pace ſubnata reſecet, ac primæuum virtutis vigorem reſuſcitet. Ita ſub duobus Philippis, patre ſcilicet & filio, Imperatoribus Chriſtianis virtus fidelium elanguit in pace, fideléſque ſe gulæ, auaritiæ, ſuperbiæ, &c. dedêre: Quare Deus immiſit Decium & Valerianum Imperatores qui ſuâ perſecutione fideliũ virtutẽ acuerent. Id reuelatum fuit S. Cypriano, vti ipſe refert lib. 4. epiſt. 4. *Hoc nobis*, ait, *per viſionem exprobratum ſciatis, quòd dormitemus in precibus*, &c. *Perſecutio iſta examinatio eſt atque exploratio peccati noſtri.* Et mox: *Dic illi, ſecurus ſit, quia pax ventura eſt. Sed quod interim morula eſt, ſuperſunt adhuc aliqui qui probentur.* Et ſerm. de lapſis: *Quia traditam nobis diſciplinam pax longa corruperat, iacentem fidem & penè dormitantem cenſura cæleſtis erexit: non in Sacerdotibus religio deuota, non in miniſteriis fides interna, non in operibus miſericordia, non in moribus diſciplina*, &c. Eandem cauſam perſecutionis Diocletiani dat Euſebius lib. 8. hiſtor. cap. 1.

Cyprian.

Societatem Ieſu tria cōſeruant.

Quocirca B. Franciſcus Borgia, tertius Societatis noſtræ Præpoſitus Generalis, dictitabat tria eſſe quæ conſeruant Societatem IESV. Primum, inquit, eſt ſtudium orationis: ſecundum, vnio mutua ſociorum: tertium, perſecutio; cauſámque dabat; quia oratio nos aſtringit Deo, vnio ſocios inuicem vincit; funiculus autẽ triplex difficilè rumpitur: perſecutio nos à mundo disiungit, cogitque prudenter agere, ne perſecutores habeant quod carpant aut capiant; ac contra eorum inſidias & violentiam virtutem, neruóſque omnes exerere. Ita habet eius vita.

Quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Cœpit beatitudines à regno cælorum, & in eodem illas terminat: primæ enim beatitudini & vltimæ illud, quaſi mercedem & præmium aſſignat, vt indicet illud idem in cæteris ſex mediis beatitudinibus tacitè intelligi, iiſque pari modo velut præmium promitti, ſed illud disertè exprimi dumtaxat in pauperibus & perſecutionem patiẽtibus, quia par eſt vt vtriſque pro paupertate & perſecutione regnum, in quo ditentur & perſecutoribus dominentur, velut condignum patientiæ præmium retribuatur; quanquam S. Ambroſius pauperibus putet promitti regnum cælorum quoad animam, quæ mox à morte migrat in cælum: perſecutionem verò patientibus quoad corpus, quod poſt reſurrectionem gloriâ æternâ in cælo donabitur.

Beatitudinũ octo præmiũ eſt regnum cæli.

Vnde notat S. Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini in Monte, omnibus hiſce octo beatitudinibus regnum cælorum promitti, ſed alio & alio nomine, proprietate & titulo cuique operi congruo, ſcilicet pauperibus & patientibus nomine & tituloregni; mitibus nomine terræ; lugentibus nomine conſolationis; eſurientibus nomine ſatietatis; miſericordibus nomine miſericordiæ; mundis corde nomine viſionis Dei; pacificis nomine adoptionis in filios Dei: in cælo enim beatis à Deo dabitur, primò ipſum regnum cæleſte: ſecundò in eo ſtabilis terra felicitatis: tertiò omnis conſolatio: quartò omnis ſaturitas: quintò omnis miſericordia, ſcilicet omnis gratia & gloria: ſextò viſio Dei: ſeptimo adoptio, filiatio & hæreditas Dei.

Pulchrè & punctim S. Auguſtinus in Pſal. 93. Deum ita loquentem inducit: *Venale habeo. Quid Domine? Regnum cælorum. Quo emitur? Paupertate regnum, dolore gaudium, labore requies, vilitate gloria, morte vita.* Adde: luctu conſolatio, eſurie ſaties, miſeratione miſericordia, munditie viſio, pace filiatio Dei.

Auguſtin.

Scala octo beatitudinũ

Porrò in hiſce nominibus & titulis proceditur per incrementa præmiorum. Eſt ergo hic Climax, ſiue gradatio, in qua quaſi per ſcalam virtutum gradatim ſurſum aſcenditur in cælum, gloriæque cæleſtis apicem. Primus ergo beatitudinum gradus eſt, per paupertatem abiicere curam opum: Secundus, per manſuetudinem mores componere, motúſque animi tranquillare: Tertius, peccata lugere: Quartus, eſurire & ſitire iuſtitiæ & virtutum incrementa: Quintus, miſericordiæ corporalis & ſpiritualis opera meritáque cumulare: Sextus, mundiciei mentis planè plenéque vacare: Septimus, pacem inter omnes conciliare: Octauus, humiliter fortitérque pati omnes perſecutionum calumnias & iniurias. Hiſce virtutum gradibus totidem quaſi gradus cæleſtis gloriæ ex æquo reſpondent, & quaſi præmia attribuuntur, ſcilicet Primò, paupertati regnum: Secundò, manſuetudini ſtabilis regni æternitas: Tertiò, luctui gaudium: Quartò, eſurici iuſtitiæ, eius ſaties: Quintò, eleemoſynæ plena miſericordia: Sextò, mundiciei cordis viſio Dei: Septimò, pacificis hæreditas Dei: Octauò, perſecutionem patientibus & afflictis regnum cælorum ampliſſimum & imperioſiſſimũ. Vnde S. Ambroſius lib. 5. in cap. 6. Lucæ, verſ. 22. *Hos*, ait, *gradus volunt eſſe virtutum, per quos ab vltimis ad ſuperiora poſſimus aſcendere. Denique ſicut incrementa virtutum, ita etiam ſunt incrementa præmiorum. Plus eſt enim Dei eſſe Filium, quàm poſſidere terram & conſolationem.*

Scala octuplex gloriæ.

Ambr.

Octo beatitudines ſunt connexæ.

Nota primò, has octo beatitudines inter ſe eſſe connexas, nec enim beatus eſt, qui primam habeat, niſi habeat & cæteras ſeptem. Vt ergo omnes in vnam contraham, nectámque, ſenſus eſt, q. d. Beati ſunt, qui contemnentes huius mundi bona per paupertatem ſpiritus, & honores per manſuetudinem, ac voluptates per luctum; inſuper iuſtitiam & miſericordiam auidè ſectantes, perueniunt ad munditiem cordis, ad hæc alios quoque ad exemplum ſui inter ſe & cum Deo pacificare, & conciliare adlaborãt: denique qui propter hæc & ſimilia iuſtitiæ opera patiuntur perſecutionem: hic enim eſt apex perfectionis & beatitudinis Chriſtianæ. Cùm ergo dicitur in ſingulis *beati*, intellige, ſi nihil alioquin deſit, ſiue ſi cætera requiſita adſint, vt dixi Can. 13. Rurſum prima beatitudo diſponit facitque gradum ad ſecundam, & ſecunda ad tertiam, & ita conſequenter, vti docent S. Ambroſius, S. Leo & alij. Nam paupertas ſpiritus ſiue humilitas diſponit ad manſuetudinem; humiles enim ſunt mites: manſuetudo diſponit ad luctum; mites enim facilè ſentiunt ſua aliorúmque mala, eáque lugent: luctus ſiue compun-

Ordo beatitudinum.

ctio diſponit ad eſuriem & ſitim iuſtitiæ; qui enim lugent ſua aliorumque peccata, ſitiunt iuſtitiam & ſanctitatem: eſuries iuſtitiæ diſponit ad miſericordiam; qui enim cupit creſcere in iuſtitia & ſanctitate, exercet opera miſericordiæ; per hæc enim valdè augetur ſanctitas: miſericordia diſponit ad mundiciem cordis, quia eleemoſyna extinguit peccata, ſicut aqua ignem, augétque charitatem, quæ mundo corde Deum ſolum diligit: mundicies cordis diſponit ad pacem tam in ſe, quàm in alijs procurãdam, quia ſicut lites & bella oriuntur ex immundo corde & cupiditate pleno; ſic vice verſa pax oritur ex corde puro & cupiditate vacuo: denique qui hanc pacem cæteráq; iam dicta procurant, in multorum prauorum & cupidorum odia incidunt, ab eiſque perſecutionem patiuntur, quam generosè ſuſtinent, itáque coronam harum octo beatitudinum perficiunt, illaque ſe coronant.

Omnibus iuſtis cõgruũt. Nota ſecundò, beatitudines ſingulas ſuos habere gradus, minùs magiſque perfectos, vti iam oſtendi, iuxta quos partim ſunt conſilij, partim præcepti: quare illæ perfectis conueniunt perfectè; omnibus tamen iuſtis conueniunt inchoatè ſuo quodam modo & gradu, ideóque nemo ſine eis ſaluabitur. Quare hic ſermo, & hæ beatitudines primariò quidem à Chriſto dictæ & dictatæ ſunt Apoſtolis, proximè ſibi aſtantibus vel aſſidentibus in monte, eorúmque ſequacibus viris Apoſtolicis; ſecundariò tamen omnibus fidelibus, ideóque coram affluente populi turba eas Chriſtus promulgauit, vti dixi verſ. 1.

Septem beatitudines aptantur ſeptem Spiritus S. donis Nota tertiò; S. Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini in monte, ſeptem beatitudines pulchrè adaptat ſeptem donis Spiritus ſancti. Timor Dei, ait, congruit humilibus; pietas mitibus; ſcientia lugentibus; fortitudo eſurientibus & ſitientibus; conſilium miſericordibus; intellectus mundis corde; ſapientia pacificis.

VERS. 11. Luc. 6. v. 22. BEATI CVM MALEDIXERINT (Græcè ὀνειδίσωσιν, id eſt, *exprobrarint*, vt habet Lucas cap. 6. conuitiati fuerint, conuitiis, probris & contumeliis affecerint) VOBIS ET PERSECVTI VOS FVERINT, ET DIXERINT OMNE MALVM ADVERSVM VOS MENTIENTES, PROPTER ME.] Quia ſcilicet meam fidem, meos mores, meam vitam ſequimini, illámque prædicatis & propagatis. *Mentientes*, Syrus *in mendacio*, quia ſcilicet falsò calumniantur vos eſſe turbatores Reipublicæ, nouatores, verum Deorum cultum abolere, eique ſuperſtitioſum ſubſtituere, dum hominem crucifixum Deum facitis & adorandum prædicatis. *Summa beatitudo eſt pati pro Chriſto* Summa ergo beatitudo eſt, pro Chriſto, pietate & virtute patienter & generosè, imò hilariter ferre calumnias, probra, ſcommata, dicteria cæteráſque iniurias verborum, carcerum & verberum. In hoc ſitus eſt apex Chriſtianæ virtutis & perfectionis. Idem ſecutus Chriſtum, docuit nos S. Ignatius fundator Societatis noſtræ Regula 11. Summarij Conſtitut. quæ valdè ad rem præſentem facit. Cauſámque addit, quòd per hæc ſimiles fiamus Chriſto, eiúſque quaſi veſtibus & inſignibus nos veſtiamus, eius amore & reuerentiâ. Idem docuit ipſe exemplo magis, quàm decreto. Tota enim vita eius fuit continua quaſi perſecutio, in qua ipſe exultabat & iubilabat, ac rogantibus, *quanam eſſet via ad perfectionem*, reſpondebat: *Si multa & magna pro Chriſto patiamini.* *S. Ignatius Loiola.* Vide Ribadeneiram in eius vita lib. 1. cap. 14.

VERS. 12. GAVDETE ET EXVLTATE; QVONIAM MERCES VESTRA COPIOSA EST IN CÆLIS. SIC ENIM PERSECVTI SVNT PROPHETAS, QVI FVERVNT ANTE VOS.] Luc. 6. v. 23. q. d. Gaudete in calumniis, falſis teſtimoniis & perſecutionibus, quia per eas beati eſtis: Secundò, quia vos manet ampla merces in cælis: Tertiò, quia ſimiles eſtis Prophetis, qui fuêre viri ſummi & diuini, vti fuit Iſaias, qui ob ſua oracula à Manaſſe ſerrâ diſſectus eſt; Ieremias, qui à Iudæis lapidibus fuit obrutus, cæterique Prophetæ penè omnes vario mortis genere ab eiſdem fuêre interempti. Animat ergo eos exemplo Prophetarum, quòd eorum fortem in perſecutionibus tolerantiam ſequendo, eorundem ſocietatem & gloriam ſint adepturi; quo tacitè innuit eos in Prophetarum locum ſuccedere, imò illos ſuperare, dum ad altiora vocati, non legem, ſed Euangelium toto Orbe prædicabunt, cùm Prophetæ ſoli Iudææ prædicarint. Vnde ſubdit: *Vos eſtis ſal terræ*, &c. *Merces ſupponit meritum.* Nota hîc contra modernos hæreticos nomen *mercès*: inde enim colligimus merita bonorum operum. Meritum enim eſt mercedis meritum, & merces eſt meriti merces. Sic Apoſtoli *gaudentes ibant à conſpectu Concilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati.* Act. 5. 41. Actor. 5. 41. Sic Paulus exultat, quòd ſit *vinctus in Domino*, ſcilicet propter Chriſtum. Epheſ. 3. 1. & cap. 4. 1.

Audi S. Cyprianum lib. 4 Epiſt. 6. ad Tibaritanos: *Gaudere & exultare nos voluit in perſecutione Dominus, quia quando perſecutiones fiunt, tunc dãtur corona fidei, tunc probantur milites Dei, tunc Martyribus patent cæli.* Cyprian. Idem in Exhortat. ad martyr. Hoc (martyrium) ait, *eſt Baptiſma in gratia maius, in poteſtate ſublimius, in honore pretioſius, in quo Angeli baptizãt: Baptiſma, poſt quod nemo iam peccat: Baptiſma, quod fidei noſtræ incrementa conſummat: Baptiſma, quod nos de mundo recedentes, ſtatim Deo copulat. In aqua Baptiſmo accipitur peccatorum remiſſio; in ſanguine, corona virtutum.* *Martyrium eſt baptiſma.* Exultandum eſt ergo fideli in perſecutione & martyrio, quia hoc ſummum eſt bonum & donum Dei: hinc ſumma eſt Martyrum lautea. Sic exultauit S. Ignatius Antiochenus Epiſcopus, cùm Romam miſſus, Amphitheatrum generosè & alacer ingreſſus, circumſpectans turbã hominum (facilè erant centum millia) eã amicè ſalutauit, dixitque: *S. Ignatij Martyris cõſtantia.* *Ne puteтis, ô Romani, me hîc damnatum ad beſtias ob maleficium, nullum enim commiſi, ſed quia deſidero vniri Chriſto, quem inſatiabiliter ſitio.* Cúmq; audiret rugientes leones: *Frumentum*, inquit, *Chriſti ſum, dentibus beſtiarum molar, vt panis mundus inueniar:* S. Ignat M. Lege Epiſtolam eiuſdem ad Romanos, quâ illos precatur & quaſi coniurat, ne martyrium ſuum impediant, eiúſque coronam ſibi eripiant, vbi inter cætera ait: *Vtinam fruar beſtiis, quæ mihi parata ſunt. Si noluerint venire, vim inferã, ego nunc incipio diſcipulus eſſe Chriſti.* Idem. Hoc eſt axioma, quod S. Iacobus velut thema Epiſtolæ ſuæ proponit: *Omne gaudium exiſtimate, fratres mei, cum in tentationes varias incideritis.* Iacob. 1. 2. vbi multa hac de re dixi. *Vbi perfecta lætitia?* S Franciſcus rogatus, in quo conſiſteret perfecta Religioſorum lætitia; reſpondit, non in magna ſcientia, vel ſapientia, non in gratia miraculorum, non etiam in magno ſanctitatis & ædificationis exemplo, non denique in conuerſione omnium infidelium, ſed ſi fame, frigore, nuditate afflicti innocentes conuitiis, iniuriis, verberibus exagitemur, illáque cum gaudio amore Chriſti toleremus. Ibi perfecta eſt lætitia, quia præ omnibus donis maximum eſt, propter Deum opprobria ſuſtinere. Nam in cæteris mirabilibus nos gloriari

non

non poſſumus,quia non ſunt noſtra, ſed Dei; ſed in cruce tribulationis & afflictionis gloriari poſſumus,quia illud eſt noſtrum, & ideo dixit Apoſtolus: *Mihi autem abſit gloriari,niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Hæc S. Franciſcus.

Galat. 6, 4.

VERS. 13. Luc. 14. v. 34. 35. Mar. 9. v. 50.

VOS ESTIS SAL TERRÆ: QVOD SI SAL EVANVERIT, IN QVO SALIETVR? AD NIHILVM VALET VLTRA, NISI VT MITTATVR FORAS, ET CONCVLCETVR AB HOMINIBVS.] q. d. *Vos*, ô Apoſtoli, qui proximè, mihi hîc aſſidetis, quibus octo beatitudines iam dictas primariò prædicaui, & quaſi appropriaui: *Eſtis*,ex mea electione & deputatione (q.d. Elegi & deputaui vos ad hoc, vt ſitis) *ſal terræ*: illud, ergo *eſtis*, id eſt, eſſe debetis, & per meam gratiam reipſa eritis. Tranſit Chriſtus à beatitudinibus ad ſal, tum quia tradit Ethicam more veterum,per breues gnomas diſparatas, ſine ordine & nexu certo; tum quia hîc facilis eſt nexus. q. d. Vos ô Apoſtoli, quos eligo, vt meo exemplo ſitis pauperes ſpiritu, mites, mundo corde, miſericordes, *&c.* hoc ipſo eritis ſal terræ.

Syri & Palæſtini, vti dixi in Canon. gaudent parabolis & metaphoris, vt ſuauiùs in aures & animos audientium influant. Sic hîc Chriſtus vocat Apoſtolos ſal totius terræ, quo tacitè præfert eos Prophetis, qui fuêre ſal ſolius Iudææ, vti aduertit S. Chryſoſtomus.

Apoſtoli ſũt ſal terræ.

Quæres, cur Chriſtus Apoſtolos vocat potius ſal terræ, quàm aurum, argentum, gemmas *&c.* Reſpond. primò, quia ſal eſt res ſummè vtilis, vniuerſalis & neceſſaria; ſal enim eſt quaſi balſamum

1. *Sal eſt balſamum naturæ.*

naturæ, quod ipſa penè omnibus mixtis inſeruit, vt ea condiat, ſtringat & à corruptione præſeruet, ait Anſelm. Boëthus lib. 2. de Lapidibus cap. 302. ſic Apoſtoli fuêre ſal, id eſt, balſamum terræ.

2. *Sal ſapientiæ ſymbolũ.*

Secundò, ſal notat officium, vim & dignitatem Apoſtolorum; ſal enim eſt Symbolum ſapientiæ, quia ſicut ſal condit cibos, vt ſapidi ſint; ſic ſapientia condit animos, vt ſapientes ſint; à ſapore enim dicta eſt ſapientia, quod ipſa ſit ſapor mentis. Vnde Comicus: *Si quis*, ait, *haberet ſalem, qui in te eſt*: hinc & vir inſipiens vocatur inſulſus, iuxta illud Catulli:

Catull.

Nulla in tam magno eſt corpore mica ſalis.

Apoſtoli ergo fuêre ſal, quia ſuâ ſapientiâ inſulſos mundi mores correxerunt, ſapidóſque & ſapientes effecerunt.

3. *Sal ex igne & aqua.*

Tertiò, ſal, ait Plinius lib. 31. cap. 10. eſt igneæ & aqueæ naturæ continens duo elementa, ignem & aquam: ignem, quia acre eſt inſtar ignis, & ſi in ignem proiiciatur, eum acuit & accendit: aquam; quia ſal inſperſâ aquâ, in eam liqueſit & reſoluitur; licèt enim ſal vti & ſulphur, nitrum, ſtannum cæteráque foſſilia ex terra generetur, communiter

Quomodo generetur?

tamen ex partibus aquæ terreſtribus calore & vento congelatis, ſubtilique ipſius aëris in vapores ſoluto, gigni ſolet: cúmque terreſtris ſit, vt ipſa terra grauis efficitur, & cum calore aduſtus eſt, ſiccus, amarúſque redditus, qua ratione ipſum mare ſignificat, iuxta illud Poëtæ Æneid. 1.

Virgil.

——*Et ſpumas ſalis ære ruebant.*

Idē Plinius ibid. c. 9. ſole, ait, & ſale nihil corporibus eſt vtilius. Hinc à ſale indita nomina, indéq; Romæ dicta *via ſalaria*, quòd per illam ſal in ſalinos portari conſueuerat, ait ipſe cap. 7. Apoſtoli ergo fuêre ſal terræ, quia igneâ ſuâ vi eam amore Dei accenderunt, ac aqueâ ſuâ ſuauiloquentiâ & ſapientiâ eam aridam humectarunt, irrorarunt, fœcundarunt, vt fruges bonorum operum & virtutum omnium proferret. Hinc S. Iſidor. lib. 16.

Via ſalaria vnde dicta?

Etymol. cap. 2. hæc ſalis dat etyma: *Sal*, ait, *quidam dictum putant, quòd in igne exiliat, fugit enim ignem cùm ſit igneus, ſed naturam ſequitur, quia ignis & aqua ſemper inter ſe inimica ſunt. Alij ſal à Salo & Sole vocatum putant: nam aquis maris ſpŏte gignitur, ſpumâ in extremis littoribus vel ſcopulis derelictâ, & Sole decoctâ.* Et inferiùs: *Ex eo omnis victus delectatio & ſumma hilaritas; vnde & ſalis nomen accepiſſe putatur* (ſales enim vocantur hilares lepores) *nihil enim vtilius ſale & ſole.* Hinc & illud S. Pauli: *Sermo veſter ſemper in gratia ſale ſit conditus.* Coloſſ. 4. 6. Denique Ambroſius Calepinus ſal à Græco ἅλς per Metatheſin deducit: ἅλς enim inuersè eſt *ſal.*

Salis etymõ. Iſidor.

Coloſſ. 4. 6.

Quartò, ſal cibum inſipidum ac inſuaui ſuaui- 4.
tate nauſeam prouocantem, acuit, ſuáque acrimoniâ gratum ſanúmque reddit. Sic Apoſtoli inſipidas & fatuas hominum opiniones, errores & mores acri ſuo ſermone, & vitæ exemplo emendarunt, gratóſque effecerunt Deo, Angelis & hominibus. Ita S. Hieronymus.

Quintò, ſicut ſal vi ſua penetrante carnem à 5.
corruptione præſeruat, exugendo & conſumendo humores ſanguineos, quibus caro infecta eſt, & à quibus corrũperetur; ita Apoſtoli carnis deſideria menti corruptionem afferẽtia, hominibus exemerunt, eóſq; æternę incorruptioni & immortalitati ſeruarunt. Vnde Cicero lib. 2. de Natura Deorum: *Sus*, ait, quid habet *præter eſcam? cui quidē ne putreſceret, animam pro ſale datam eſſe dicit Chryſippus*: Sic hominibus qui quaſi ſues volutabantur in carne & ſanguine, Deus dedit Apoſtolos quaſi ſalem & animam, quæ eos vitâ ſpirituali animaret, ne putreſcerent.

Cicero.

Sextò, ſal ſitim excitat: Sic Apoſtoli excita- 6.
uêre ſitim rerum cæleſtium. Audi S. Hilarium: *Apoſtoli ſunt rerum cæleſtium prædicatores, & æternitatis velut ſatores, immortalitatem omnibus corporibus, quibus eorum ſermo aſperſus fuerit, afferentes.* Et Euthymius: *Vos*, ait, *à me electi ad curandam totius mundi putredinem, eſtis ſal terræ.*

Hilar.

Euthym.

Septimò, ſal ſuâ acredine mordicat & pungit, 7.
ſiccat & vrit. Audi Plinium lib. 31. cap. 7. & ſeq. *Salis natura*, inquit, *per ſe ignea & inimica ignibus, fugiens eos, omnia erodens: Corpora verò aſtringens, ſiccans, alligans. Defuncta autem ac putreſcentia ita vendicans, vt durent ea per ſæcula. In medendo verò mordens, adurens, repurgans, extenuans, diſſoluens.* Simili modo Apoſtoli acri ſuo, igneôque ſermone & vitâ vitia hominũ momorderunt, pupugerunt, ſiccarunt & exuſſerunt. Audi S. Gregorium hom. 17. *Si ſal ſumus, condire mentes fidelium debemus: quaſi inter bruta animalia petra ſalis debet eſſe ſacerdos in populis, vt quiſquis ſacerdoti iungitur, quaſi è ſalis petra æternæ vitæ ſapore condiatur.* Legãt Sacerdotes totam illam S. Gregorij homiliam, & aureum inuenient vitæ ſuæ ſpeculum, vt fiant ſal terræ. Sapienter S. Chryſoſtomus: Vis, inquit, ſcire an probus ſit populus alicuius loci? vide, qualis Paſtor ſit. Si enim eum pium, probum, integrum inueneris, cogita talem eſſe & populum, qui ab eo paſcitur & ſale ſapientiæ conditur.

Plin. *Salis natura.*

Gregor.

Qualis Paſtor, talis populus.

Nuper Carolus Quintus Imper. feſtiuè dictitabat, ſe ex litera triplicis P. coniicere de ſtatu Vrbis vel Reipub. cuiuſuis, ſcilicet ſe conſiderare, qualis eo loci eſſet *Paſtor* qualis *Præceptor* & qualis *Prætor*. A Paſtore enim pendet Eccleſia, à Præceptore ſchola & iuuentus, quæ eſt ſeminarium Reipub. à Prætore Curia & Iuſtitia. Paſtor ergo eſt ſal Eccleſiæ; Præceptor eſt ſal ſcholæ; Prætor eſt

Paſtor, Præceptor, & Prætor ſunt ſal Reip.

eſt ſal curiæ & ciuitatis. Qualis ergo eſt Paſtor, talis eſt Eccleſia: Qualis eſt Præceptor, talis eſt iuuentus: Qualis eſt Prætor, tales ſunt ciues.

Porrò Apoſtoli & Sacerdotes eorũ ſucceſſores plus faciũt, quàm ſal; quia ſal ſolũ carnes integras præſeruat à putredine, iam verò corruptas & putidas ſanare & redintegrare nequit, vti notat S. Chryſoſtomus; Apoſtoli verò animas vitiis omnibus corruptas & putidas perſanarunt, eíſque integritatem, quam nunquam habuerant, indiderunt.

Quod ſi ſal (quod cætera ſalire & condire debebat) *euanuerit*, Græcè μωρανθῇ, id eſt, *deſipuerit*, ſactum fuerit inſipidum & inſulſum, infatuatum ſit: ſicut enim *inſulſum* à cibo per Metaphoram transfertur ad hominem fatuum; ita viciſſim τὸ *fatuum* ab homine transfertur ad cibum: cibus ergo fatuus eſt, qui caret ſapore, inſipidus, inſulſus. Sic Martialis betas vocat fatuas, cùm ait:

Martial.

Vt ſapiant fatuæ fabrorum prandia betæ.

In quo (id eſt, quo alio ſale) *ſalietur*, ſcilicet non cibus, ſed ipsum ſal. q. d. Non eſt vnde ſali inſulſo poſſit reſtitui deperdita vis, ſapor & acrimonia: nõ enim ſalis eſt ſal. q. d. Si Apoſtolus, ſi Epiſcopus; ſi ſacerdos, qui aliorum mores quaſi ſal condire debebat, per gulam, luxuriam, metum, adulationem, &c. perdat ſuum ſalis ſpiritualis vigorem, quis illum ei reſtituet? q. d. Nemo; id verum eſſe patet in nonnullis ſacerdotibus & paſtoribus præteriti ſæculi, qui vel ſcandaloſæ vitæ fuêre, vel ignorantes, vel errantes & in hæreſim vergentes, vel negligentes in populo erudiendo: Vnde in tantum contemptum abiit ordo Eccleſiaſticus: indéque ortæ ſunt hæreſes Lutheri, Caluini & cæterorum, qui inſulſi ſimiles ſunt cimicibus, ait Maldonatus; Viui enim mordent, mortui fœtent. Audi S. Auguſtinum lib. 1. de ſerm. Domini in Monte cap. 10. *Si ſal infatuatum fuerit, in quo ſalietur? id eſt, ſi vos, per quos condiendi ſunt quodammodo populi, metu perſecutionum temporalium amiſeritis regna cælorum; qui erunt homines, per quos à vobis error auferatur, cùm vos elegerit Deus, per quos errorem auferat cæterorum? ergo ad nihilum valet ſal infatuatum, niſi vt mittatur foras & calcetur ab hominibus. Non itaque calcatur ab hominibus, qui patitur perſecutionem, ſed qui perſecutionem timendo infatuatur. Calcari enim non poteſt, niſi inferior, ſed inferior non eſt, qui quamuis corpore multa in terra ſuſtineat, corde tamen fixus in cælo eſt.*

Auguſtin.

Sal quatuor elementis conſtat.

Porrò ſal, cùm quatuor elementis conſtet, quolibet eorum corrupto, corrumpitur & euaneſcit, puta, cælo, ſalo, ſolo & igne, ait ille: cælo, id eſt, aëre; ſalo, id eſt, aqua & mari; ſolo, id eſt, terra. Aëre enim humido, ſal humectatur, eóque corrupto corrumpitur; aquâ liquatur; terrâ fit terreſtre; igni aduritur. Ita Prælatus & Paſtor euaneſcit, Primò ſi captet aërem, id eſt, auram popularem. Noli, ait Poëta, & ex eo S. Hieronymus,

Sic Paſtor quatuor virtutibus Cardinalibus.

Reſpicere ad fumos, & nomina vana Catonum.

Secundò, aquâ & mari, id eſt, luxuriâ liquatur. Tertiò, terrâ, id eſt, auaritia fit terreſtris. Quartò, igni, id eſt, cholerâ aduritur. Qua ratione enim docebit alios contemnere vanam gloriam, Veneres, opes, honores, qui ea quærit & ambit? Quomodo humilitatem perſuadebit vanus, caſtitatem luxurioſus, liberalitatem auarus, manſuetudinem cholericus? Maximè verò ſal licet igneæ ſit naturæ, euaneſcit, ſi aquæ miſceatur, tunc enim planè liquatur & ſoluitur: ita Prælatus, ſacerdos, Religioſus euaneſcit, molleſcit & effeminatur ſi familiaris ſit mulieribus, etiam piis. Audi quid ſenior ille apud Ioannem Moſchum in Prato ſpirituali cap. 217. dicat: *Filioli, ſal ex aqua eſt, & ſi appropinquauerit aquæ, continuò ſoluitur & deficit: Et monachus ſimiliter ex muliere eſt; itaque ſi appropinquat mulieri, ſoluitur & ipſe, atque in id deſinit, vt iam monachus non ſit.* Euaneſcit pariter ſi nimis agat cum ſæcularibus, tunc enim & ipſe ſæculareſcit, atque è Religioſo fit ſæcularis. Vt ergo non euaneſcat, à ſæcularium conuerſatione ſe ſubducat, claudat os & oculos, multa loquatur cum Deo, pauca cum hominibus. Non ſe accommodet ſæcularibus, ſed potiùs illos ſibi adaptare & conformare ſatagat. Cogitet ſe eſſe ſal, ſeruet ſuum vigorem, grauitatem, libertatem, acrimoniam in taxandis vitiis. Non pudeat eum profiteri palàm, ſe eſſe Eccleſiaſticum & Religioſum, id eſt, Dei cultorem, virum ſpiritualem, mundi contemptorem, cæleſtium amatorem & ſatorem. *Intret cum aliena, exeat cum ſuo*, vt aiebat Noſter S. Ignatius, hoc eſt, initio accommodet ſe ſæculariũ ingenio & ſermonibus, ſed deinde dextrè eos transferat ad ſpiritualia, & ad id quod ipſe intendit, ſcilicet ad mutationem morum vitæque ſanctimoniam. Denique ſal nitrum ſulphuri concoctum in lapidem vertitur, ait Plinius lib. 31. cap. 10. Sulphur eſt zelus gloriæ Dei & ſaluris animarum: hoc zelo lapideſcat & obdureſcat ad omnia probra, ad omnes blanditias, ad omnes metus, ad omnia promiſſa is, qui ſatagit eſſe ſal Chriſti. Sacerdotes ergo ſint ſal terræ, vt eam præſtent morum integritatem, quæ cæterorum ſit cenſura & diſciplina; quod efficient *ſi loquantur vt oracula, viuant vt numina.*

Io Moſch

S. Ignat. Loiol.

Vos estis lvx mvndi.] *Eſtis*, ex mea electione & deputatione, ideóque *eſtis*, id eſt, eſſe debetis, & *eſtis*, id eſt, reipſa eritis, ſi meæ electioni & voluntati reſpondeatis, meæque gratiæ, vt par eſt, cooperemini. *Lux mundi*, vt mũdum errorum vitiorúmque tenebris obſcuratum, luce doctrinæ vitæque Euangelicæ illumineris. Ita S. Hilarius & alij. Vers. 14.

Senſatè S. Chryſoſtomus hom. 10. in Epiſt. 1. ad Timoth. in Morali: *Idcircò*, ait, *ille nos elegit, vt ſimus quaſi luminaria, & velut fermentum euadamus, vt velut Angeli cum hominibus verſemur in terra, vt tanquam viri cum pueris, tanquam ſpirituales cum animalibus agamus.* Sicut ergo Sol illuminat cloacas putidas, ſed ab iis non ſordidatur, Angelus homines, vir puerum, ita & tu ô Sacerdos, ô Religioſe, ô vir ſpiritualis doceas hominem carnalem, vt eum emendes, ſed ab eo nullam labem contrahas. Sol eſt in cælo, ſed inde radios ſpargit in terram, quibus eam illuſtrat; ita & tu mente ſis in cælis, corpore in terra, vt eam tuo ſermone & exemplo virtutis illumines, calefacias & accendas. Sic eris lux & ſol mundi. Addit Chryſoſtomus rem notandam: *Nemo profectò*, inquit, *Gentilis eſſet, ſi ipſi, vt oportet, Chriſtiani eſſe curaremus: ſi Dei monitis ac ſcitis obtemperaremus; ſi iniurias perpeſſi, vicem non referremus: ſi maledictis laceſſiti, benediceremus: ſi pro malis bona redderemus. Nemo eſſet ita fera bellua, vt non ſtatim ad cultum veræ Religionis accurreret, ſi videret hæc ab omnibus fieri. Atque vt diſcas ita eſſe, vnus profectò Paulus iam multos ad Dei attraxit notitiam. Si omnes eſſemus huiuſmodi, quot terrarum orbes attrahere & ipſi poſſemus?*

Chryſoſt.

Sacerdos ſit vt ſol.

Nota.

Chryſoſt.

Non potest civitas abscondi svpra montem posita.] Chriſtus Apoſtolos hîc comparat primù ſali, ſecundò luci, tertiò vrbi in monte conſpicuæ.

Digitized by Google

ſpicuæ. Eidem Eccleſiam, id eſt, Eccleſiæ Prælatos comparat ſæpe in Pſalmis, vt Pſalm. 45. & 47. & 86. Item Iſaiæ cap. 60. & 65. Ezech. 40. Sicut ergo vrbs in monte ſita latêre nequit, ſed omnium circumcirca degentium oculos ferit; ſic & Apoſtolus, Prælatus & Sacerdos in omnium oculos incurrit, vt ſi officio ſuo ritè ſungatur, Chriſtique Euangelium moribus magis quàm ſermonibus prædicet, multos ad Chriſtum trahat, & ab omnibus laudetur: ſin ſecus faciat, multos à Chriſto auertat, & de omnibus vituperetur. Sequitur quarta comparatio Lucernæ.

Vers. 15. Luc. 8 v. 16. & 11. v. 33. Mar. 4. v. 21.

NEQVE ACCENDVNT LVCERNAM ET PONVNT EAM SVB MODIO, SED SVPER CANDELABRVM, VT LVCEAT OMNIBVS, QVI IN DOMO SVNT.] q. d. Lucerna non ſolet condi *ſub modio* id eſt, *ſub vaſe*, vt habet Lucas; Syrus & Hebræus *ſub ſato*, quod erat menſuræ vaſiſque genus, ſed altè in candelabris ponitur, vt omnibus in domo nocte præfulgeat: ſic & vos, ô Apoſtoli, alto officij dignitatiſque gradu conſiſtitis, vt omnes veſtrâ prædicatione & ſanctitate illuſtretis. Vnde parabolam explicans, ſubdit: *Sic luceat lux veſtra coram hominibus*, &c.

Allegoricè, SS. Hilarius, Ambroſius & Beda: ſignificatur hîc, inquiunt, lux Euangelij non claudenda modio, id eſt, modicis Iudææ terminis, ſed *in candelabro*, id eſt, in culmine Romæ, Romanique imperij collocanda, vt omnibus gentibus illi ſubditis præluceat.

Myſticè, S. Auguſtinus: Propter modium, inquit, id eſt propter menſuram rerum opúmque temporalium, non eſt tegenda vel celanda lux doctrinæ & veritatis: *Sub modio ergo lucernam ponit, quiſquis lucē bonæ doctrinæ commodis temporalibus*

August.

obſcurat & tegit. Super candelabrum autem, qui corpus ſuum miniſterio Dei ſubiicit, vt ſuperior ſit prædicatio veritatis, & inferior ſeruitus corporis.

Lucerna.] Græcè λύχνον, id eſt, lampas, tæda, fax, candela & omne quod lucet: tædæ enim &

Lampas pro face.

candelæ propriè imponuntur candelabris, in Italia etiam lampades; has enim habent artificioſè turritas, quas proinde campanarias nuncupant. Sic Hebr. לַפִּיד *lappid*, quod noſter vertit *lampas* vel *lucerna*, ſignificat omne id quod dat flammam lucentem, vti ſunt faces, titiones ardentes & propriè dictæ lampades. Hinc cùm Iudic. 7. 19. dicitur Gedeon cum ſuis impoſuiſſe lampades lagenis, eáſque inter ſe comploſiſſe, per lampades accipe faces vel titiones flammantes: hi enim comploſis lagenis emicantes & fulgurantes, terruerunt Madianitas: ſi enim fuiſſent lampades propriè dictæ, hæ vtique comploſione hac fuiſſent extinctæ; Vnde Madianitas percellere nequiuiſſent. Hinc lucernæ & faces, hîc, vti & alibi in Scriptu-

Fax eſt vir Apoſtolicus.

ra ſignificant viros ſanctos præſertim Apoſtolicos, qui aliis luce doctrinæ & ſanctitatis prælucent & præfulgent, eóſque igne charitatis, quo à Deo accenſi ſunt, inflammant. Vnde de Ioanne Baptiſta

Matth. 11.

ait Chriſtus: *Ille erat lucerna ardens & lucens.* Matth. 11. ſic Elias & Enoch vocantur *duæ oliuæ*

Apoc. 11. 4.

& duo candelabra. Apocal. 11. 4. Iiſdem comparantur Ieſus Pontifex, & Zorobabel Dux Iſrael. Zachar. 4. 11. Vide vtrobique dicta.

Vers. 16.

SIC LVCEAT LVX VESTRA CORAM HOMINIBVS, VT VIDEANT OPERA VESTRA BONA, ET GLORIFICENT PATREM VESTRVM, QVI IN CÆLIS EST.] Ecce hîc explicat parabolas ſolis & ſalis, ſcilicet lucis ac ciuitatis ſuper monte poſitæ, atque lucernæ impoſitę candelabro. Harum ergo Parabolarum hîc eſt Apodoſis, ſiue explicatio & applicatio, q. d. Eſtote, ô Apoſtoli, ſal, imò ſol, ac lucernæ, facéſque mundi, vt ſcilicet ſimili modo luceat lux veſtræ doctrinæ & ſanctitatis coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, ex iiſque glorificent Deum, qui vobis tanta ſapientiæ ſanctitatiſque bona donauit. *Vt videant.* Particula *vt* partim conſequentiā, partim finem licèt non vltimum denotat. Monentur enim hîc à Chriſto Apoſtoli omnéſque eorum aſſeclæ, vt ſatagant tam verbo, quàm exemplo virtutis aliis prælucere, non ſibi, ſed Deo intendendo ſcilicet non ſuam, ſed Dei gloriam &

Opera bona quomodo occultanda & oſtendenda?

animarum ſalutem: vt ſcilicet opus bonum ſit in publico, ſed intentio vni Deo placendi ſit in occulto, vt ait S. Gregorius, quare hominibus non propter ſe, ſed propter Deum, vt ſcilicet eos ad Deum trahant, placere ſtudeant, atque ſic concilia hunc locum cum cap. 6 verſ. 1. 2. 5. vbi contrarium videtur dicere Chriſtus: *Attendite*, inquit, *ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis*, quæ poſtrema pars hæc duo loca in ſpeciem contraria conciliat, ſcilicet vetat ibi Chriſtus Apoſtolos facere iuſtitiam, id eſt, iuſta opera coram hominibus, hoc fine, vt ipſi operantes videantur & glorificentur ab eis, vt ſcilicet captent vanam hominum laudem; hîc enim vult ea fieri coram hominibus hoc fine, vt ex eis homines glorificent Deum. Audi S. Gregorium 3. part. Paſtor. Admonit. 36. *Quid eſt ergo, quod opus noſtrum & ita faciendum eſt ne videatur, & tamen vt debeat videri præcipitur? niſi quod ea quæ agimus & occultanda ſunt, ne ipſi laudemur, & tamen oſten-*

Gregor.

denda ſunt, vt laudem cæleſtis Patris augeamus. Nam cùm nos iuſtitiam noſtram coram hominibus facere Dominus prohiberet, illico adiunxit, vt videamini ab eis. Et cùm rurſus videnda ab hominibus bona opera noſtra præciperet, protinus ſubdidit: vt glorificent Patrem veſtrum, qui in cælis eſt. Qualiter igitur videnda eſſent, vel qualiter non videnda ex ſententiarum fine monſtrauit, quatenus operantis mens opus ſuum & propter ſe videri non quæreret, & tamen hoc propter cæleſtis Patris gloriam nō celaret.

NOLITE PVTARE QVONIAM (ὅτι. id eſt, quod) VENI SOLVERE (καταλῦσαι .i. diſſoluere, irritare, abolere) LEGEM AVT PROPHETAS, NON VENI SOLVERE, SED ADIMPLERE.] Id veriſſimè dixit Chriſtus primò, quia ipſe ſemper legem veterem Moſis ſeruauit, etiamſi illâ, vtpote Deus Deique Filius non obligaretur. Vnde iuxta legem circumciſus eſt, præſentatus in templo, porcina abſtinuit, cæteráſque legis illius ſanctiones ſtrictè obſeruauit. Secundò, quia leges cæremoniales, quæ erant figuræ & vmbræ Chriſti, ipſe ſeipſo ſuóque corpore, ſuis actibus, Sacramentiſque impleuit, quia illa geſſit & paſſus eſt, quæ in cæremoniis legis veteris figurabantur. Tunc enim prophetia impleri dicitur, cùm fit, quod expreſsè vel tacitè per eam prædictum & prophetatum eſt. Et hoc innuit Chriſtus verſ. ſequenti dicens: *Amen dico vobis, donec tranſeat cælum & terra, iota vnum aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.* Ita Irenæus lib. 4. cap. 27. Tertullianus lib. de patientiâ, Hilarius Can. 4. & 5. Auguſtinus in quæſt. noui Teſtament. quæſt. 69. Tertiò, & maximè, quia Chriſtus præcepta moralia legis impleuit, dum ea explicatiùs & perfectiùs docuit & ſanxit, ac pro pœnis præmiiſque temporariis æternas ſubſtituit, atque præceptis Euangelica conſilia quæ perfectiora ſunt, adiunxit, vt patet ex ſequent. Ita Theophylactus & Euthymius. Quartò, quia

Vers. 17. *Chriſtus legem impleuit.* 1. 2.

legis Moſaicæ imperfectionem ſuppleuit, iuſtificando nns per fidem & Sacramenta legis nouæ, quæ inſtituit, quod lex Moſis facere non poterat.
5. Quintò, vt ait S. Auguſtinus, Chriſtus legem impleuit dando gratiam, quæ non tantùm iubeat, ſed & iuuet, vires addat faciátque nos legem implere. Vnde illud S. Auguſtini: *Domine da quod iubes, & iube, quod vis.* Chriſtus maximè hîc ſecundum & tertium ſenſum intendit. Vide S. Thomam 1.2.quæſt.107.art.2.

Vers. 18. Luc 16.v.17 Amen quid? AMEN QVIPPE DICO VOBIS, DONEC TRANSEAT CÆLVM ET TERRA, IOTA VNVM AVT VNVS APEX NON PRÆTERIBIT A LEGE, DONEC OMNIA FIANT.] *Amen*, id eſt, verè, in veritate: Vnde Aquila vertit πεπιστωμένως, id eſt, *fideliter, verè, certò.* vt docet S. Hieronymus Epiſt. ad Sophronium. Porrò *Amen* eſt vox non iurantis, ſed affirmantis rem à ſe dicendā, vel confirmantis rem iam dictam. Affirmantis eſt, cùm orationi vel ſermoni præponitur: confirmantis eſt, cùm ei poſtponitur, eámque quaſi obſignat, vti videre eſt Deuteron.27.26.& ſeq.1 Corinth.14.16. Quocirca Septuag. vertunt γένοιτο, id eſt, *fiat*, q.d. verum ſit, verè fiat, quod opto obſecro vel approbo. Hoc loco *Amen* eſt affirmantis & grauiter aſſeuerantis.

Chriſtus eſt Amen, *id eſt, ſtabilis.* Apoc. 3.14. Porrò ipſe Chriſtus vocatur *Amen*, Apoc. 3.14. *Hæc dicit Amen, teſtis fidelis*, q.d. Hæc dicit Chriſtus, qui eſt *Amen*, id eſt, ſtabilis, verus, conſtans, fidelis, ipsáque ſtabilitas, veritas & fidelitas.

Donec transeat cælum. Non naturâ naturæque interitu, ſed qualitate & conditionis mutatione, id eſt, donec cælum ab hoc ſtatu corruptionis, quo ſeruit homini mortali, immutetur in ſtatum nouum & glorioſum in Reſurrectione, q.d. Ante finem mundi, quo cælum & terra tranſibunt, id eſt, innouabuntur, neceſſe eſt omnia, quæ in lege de me ſcripta ſunt, impleri. Aut potiùs *donec tranſeat*, id eſt, donec omnino pereat cælum. Eſt enim hypothetica, & cōditionalis ſiue comparatiua propoſitio, q.d. Citiùs pereat cælum, faciliùs dehiſcat terra, crepétque totus mundus, quàm minimum legis punctum non impleatur vel in hac vita, vel in futura: quamdiu ergo ſtabit cælum & terra, tamdiu ſtabit lex tota: ſtabit iugiter & æternabit cælum & terra, multò magis ſtabit & æternabit lex tota, iuxta illud Chriſti: *Cælum & terra tranſibunt, verba autē mea nō præteribunt*, Matth. 24.35.
Matth. 24. 35. Vnde Græcè eſt in præterito ἕως ἂν παρέλθῃ, id eſt, donec tranſierit, defecerit, deſierit eſſe cælum & terra, q.d. Citiùs defecerit tota mundi machina, quàm Dei lex. Audi Irenæum: *Sed & præcedentis*
Irenæus. *nominis eius* (Ἰησοῦς, id eſt, Ieſus) *literas Iota & Eta octodecim* (Iota enim nota eſt denarij, Eta ſiue Ita octonarij, quæ iuncta faciunt 18.) *Æones ſignificanter manifeſtare* (aſſerunt Valentiniani) *decem autem Æonas ſimiliter per Iota literam, quæ præcedit in nomine eius, ſignificari dicunt; & propter hoc dixiſſe Saluatorem: Iota vnum, aut vnus apex non præteribit, quoadvſque omnia fiant.*

Simili phraſi ſenſuque dicitur Pſal.71.7. *Orie-*
Pſalm. 71 7. *tur in diebus eius iuſtitia & abundantia pacis, donec auferatur Luna*, q.d. Nunquam deficiet Chriſti iuſtitia & pax, ac citiùs quàm id fiat, Lunam lux omnis deſtituet. Et Pſal.88.38. *Et thronus eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta in æternum*, q.d. Sol & luna durabunt in æternum, at multò magis æternabit thronus Chriſti.

Iota vnum. Chriſtus loquens Hebræis dixit *iod vnum*, vt habet Syrus & Hebr. Sed Interpres Græcus pro *iod*, Græcum *iota* æquiualens ſubſtituit; Græcum more ſuo ſecutus Arabicus pariter habet iota Iod enim Hebræis, æquè ac iota Græcis & i Latinis, omnium literarum eſt minima, q.d. Nihil vel minimum (quale eſt *iod* vel *iota*) ex iis quę in lege ſcripta ſunt de me meiſque actibus & myſteriis, præteriri poteſt, quod non ad punctum adimpleatur. Ex hac litera iod licèt minima, maximam hæreſim conſtruxit Valentinus, teſte Irenęo lib.2.cap.1. nimirum Æonum ſuorum nominum portenta verius quàm numina.

Aut vnus apex. Apicem legis vocat, non ipſa puncta vel accentus Hebræorum; hæc enim tempore Chriſti necdum erant, ac diu poſt Chriſtum à Rabbinis adinuenta ſunt, ſed ſummitatem aut punctum aliquod, id eſt, minimam particulam ipſius literæ legis. *Vnus apex quid?*

Donec omnia fiant. Omnia ſcilicet quæ de me meiſque actibus, Eccleſia & Sacramentis in Lege & Prophetis ſcripta ſunt. Ruꝛſum *omnia*, quæ in lege præcepta & promiſſa, vel comminata ſunt, q.d. Neceſſe eſt omnes homines legi à Deo latæ obedire, quia ad hoc Deus eos arctè & irremiſſibiliter obſtrinxit: Multi ergo ei obedient eámq; implebunt, itáque promiſſa legem ſeruantibus à Deo præmia nanciſcentur tum in hac vita, tum magis in futura. Cæteri verò, qui ſuâ liberâ voluntate & malitiâ legem violabunt, eius quidem præcepta non implebunt, ſed tamen in eis pariter lex implebitur quoad comminatam à ſe violantibus pœnam: hanc enim incurrent tum in hac vita, tum in futura: ardebunt enim in ęternum in gehenna: qui ergo fugiunt legis obſeruationem, incidunt in eius condemnationem: vnde dum eam non implent obediendo, implent eandem pœnam ſuſtinendo. Significat ergo hac ſententiâ ſtrictam iugémque legis obligationem, vim & robur, quæ exactam omnium obedientiam requirit; ideóque certiſſimas, iugeſque pœnas inobedientibus, & præmia obedientibus ſtatuit & ſanxit.

QVI ERGO SOLVERIT (violarit & tranſgreſſus fuerit, vel reprobarit, irritarit, aboleuerit) VNVM DE MANDATIS ISTIS MINIMIS, ET DOCVERIT SIC HOMINES, MINIMVS VOCABITVR IN REGNO CÆLORVM: QVI AVTEM FECERIT ET DOCVERIT, HIC MAGNVS VOCABITVR IN REGNO CÆLORVM.] *De mandatis iſtis minimis*; quæ ſcilicet lex iam dicta præcipit. Ita S. Auguſtinus lib.1.de ſerm. Domini in monte, aut quibus ego legem iam ſum explicaturus & perfecturus; Vnde ſubdit: *Dico enim vobis, niſi abūdauerit iuſtitia veſtra pluſquàm Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Non ergo ſignificat omnia legis mandata eſſe minima, ſed quòd damnandus ſit is, qui vel vnum de mandatis legis etiam minimis violarit, vel prauâ interpretatione peruerterit, vti peruertebant Phariſæi, docentes externum adulterium lege vetari, non verò internam eius concupiſcentiam; vbi nota mandatum hîc preſsè ſumi, pro præcepto graui obligante ſub peccato mortali, vti ſunt præcepta Decalogi; qui enim tale vnum ſoluerit, licèt Decalogi minimum; hic vtique damnandus eſt: nam leuia quædam in Lege veteri, licèt à Deo præcepta eſſent, tamen obligaſſe tantùm leuiter ad peccatum veniale, & ad pœnam temporariam omnino veriſimile eſt; qualia ſunt matrem capere cum pullis in nido, arare cum boue & aſino, alligarē os boui trituranti, coquere hœdum in lacte matris, &c. quæ vetantur Deuteronomij 22. v.6.& 10.& c.24. 4.& Exodi 23. 19. Vers. 20. *Minima præcepta quæ?*

Minima

Digitized by Google

Minima ergo hîc vocantur, non leuia hæc obligantia ad peccatum veniale, ſed quæ minima ſunt inter mandata, id eſt, præcepta grauia obligantia ad peccatum mortale, quale eſt aſpicere feminam ad eam concupiſcendam, vel eam interiùs concupiſcere, etſi exteriùs opus non perpetres, quod Phariſæi cenſebant eſſe minimum & vix vllum peccatum: Chriſtus autem docet eſſe peccatum mortale, lege Decalogi vetitum.

Et docuerit ſic homines. Sic, ſcilicet, vt ego facio, puta rectè, ait S. Hieronymus q.d. Damnabitur qui ſoluerit vnum de mandatis minimis, etiamſi ipſe alios rectè doceat illud eſſe ſeruandum, ſicut ego doceo. Magis germanè SS. Auguſtinus & Chryſoſtomus, *ſic*, ſcilicet, ſicut ipſe facit. q.d. Qui ſoluerit vnum de mandatis, & docuerit alios, *ſic*, id eſt, ſimili modo illud idem ſoluere & violare, repete per Hebraiſmum relatiuum *qui*, q.d. Qui ſoluerit mandatum: *&* (id eſt *item*) qui docuerit alios idem ſoluere, damnabitur vterque; ſcilicet & ſoluẽs & docens; vel ſi vnus idémq; vtrumq; fecerit, vtroque titulo bis damnabitur: qui enim alterutrũ facit, ſcilicet, qui ſoluit mandatum, aut qui docet alios illud ſoluere, hic minimus vocabitur, id eſt, damnabitur. Maximè enim Chriſtus agit de Doctoribus: perſtringit enim Scribas & legis Doctores, qui prauas ſuas legis interpretationes docebant, aliiſque inſtillabant. Aut certè copula *&* coniunctiua capitur pro disiunctiua *aut*, q.d. qui

Et pro aut. ſoluerit mandatum, *&*, id eſt, *aut* docuerit alios ſoluere, hic damnabitur: ſimile eſt Exodi 21. 17. in Hebræo: *Qui maledixerit Patri ſuo, &* (id eſt *aut*, vt vertit vulgata; ſufficit enim alterutri maledixiſſe)

Exod. 21. 17. *Matri, morte moriatur.* Et: *Niſi manducaueritis carnem filij hominis, &* (id eſt *aut*) *biberitis eius*

Ioan. 6. *ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Ioan. 6. Dicit tamen Chriſtus *&*, non *aut*, tum quia Scribæ vtrumque faciebant, tum vt conſtet Antitheſis, quæ ſequitur: *qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur.* Hîc enim τὸ *&* propriè ſumitur; requiritur enim vtrumque, ſcilicet facere & docere ad hoc vt quis magnus vocetur.

Minimus in regno cælorũ, quid? *Minimus vocabitur.*] vltimus habebitur, vilis reputabitur, contẽptui erit in cælis Deo & ſãctis Angelis, quaſi hominũ poſtremus & planè indignus, qui in regnum cælorum admittatur, ideóq; damnabitur & relegabitur ad gehennã. Vnde S. Chryſ. & Theophyl. *minimus* interpretãtur *nullus*; quia in regno cælorum non niſi magni eſſe poſſunt, ait S. Auguſt. vtpote Reges cæli, filij Dei & cohæredes Chriſti. Nota, Chriſtus in τὸ *minimus* alludit ad τὰ *minimis mandatis*: ludit enim Amphibologicè, ſed elegãter in voce *minimus*, q.d. Vos ô Scribę mãdata grauia legis, qualia ſunt nõ concupiſcere opes, vxorẽ, necẽ proximi, æſtimatis minima minimiq; momenti, ie minimã, id eſt, exiguam vel nullã inducere obligationẽ, culpam & pœnam, ideóq; vos in cælo pariter corã Iudice Deo cẽſebimini minimi, id eſt, nulli, contẽpti, deſpecti. Vide Canon. 23.

In regno calorũ, propriè dicto. ita S. Chryſoſt. & Theoph. licèt S. Auguſt. & alij regnum cælorum interpretentur Eccleſiam: huius enim regnum inchoatur in terra, ſed perficitur in cælo.

Qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno calorũ.] *Magnus*, ſcilicet, Doctor, Pater & Princeps diſcipulorum, quos docuit. Cenſentur autem facta omnia legis mandata, quando quicquid factũ non fuerit, à Deo ignoſcitur ait S. Aug. Error enim corrigitur, ſarcitur & impletur per pœnitentiam. Nam, vt ait S. Bernard. tract. de diſpenſatione & præcepto: *Pars regulæ eſt regularis correctio*: hanc ergo dum ſubit reus, regulam implet. Bernard.

Moraliter diſce hîc rectã docendi viam & methodũ eſſe, ſi Doctor priùs faciat id, quod deinde dicturus eſt. Ita Chriſtus, ait S. Lucas, cœpit facere & docere prior, imò primus ipſe fuit pauper, humilis, mitis, lugens, mundo corde, pacificus, perſecutionem patiens, ac deinde docuit: *Beati pauperes ſpiritu, beati mites*, &c. Examinet ergo ſuã conſciẽtiam coram Deo Doctor, antequam id doceat, an ipſe ſit pauper ſpiritu, mitis, mundo corde, ſimplici an duplici, ſimulato, politico: nec doceat alios niſi priùs ſeipſum docuerit: Videat, an mente adhæreat mundo an Chriſto: vt enim ſit Chriſti, debet frangere teſſerã amicitiæ cum mundo, renunciare omnibus mundanis, calcare fauores, plauſus, riſus, probra ſociorum, ac dicere cum Paulo: *Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem.* Et Galat. 1. 10.
mihi autem pro minimo eſt vt à vobis iudicer, aut ab humano die, &c. qui autem me iudicat, Dominus eſt. 1. Cor. 4. 3.
Prima virtus monachi (& multò magis Apoſtoli & Doctoris Chriſti) *eſt contemnere & contemni*, ait S. Hieronym.
Hieron. Idẽ vidêre Gentiles: vnde Lactantius toto lib. 3. de falſa Sapientia ex Seneca, Cicerone, Varrone & aliis oſtendit, Philoſophos parũ feciſſe fructus, quia, quæ docebãt, illa non faciebant: & philoſophia facta erat ſchola diſputandi, non regula viuendi: vnde in tales detonat Apoſtolus. Rom. 2. 21. dicens: *Qui ergo alium doces, teipſum non doces?* Rom. 2. 21.
qui prædicas non furandũ, furaris? &c. Et v. 1. *In quo alterum iudicas, teipſum condemnas, eadẽ enim agis, quæ iudicas.* Vide ibi dicta & Ezech. 1. 8. Præclarè S. Thomas præfat. in Epiſt. Canon. ſi eius eſt illud opus: *Literas*, inquit, *mortis ſua portant viri literati,* S. Thom.
qui ſciunt & docent, & non faciũt: Iſtæ ſunt literæ ſine ſigillo, id eſt ſciẽtia ſine vita, & ideò nõ creditur eis.

Dico enim vobis, qvia (Græcè ὅτι id eſt *quod*) Vers. 20.
nisi abvndaverit ivstitia vestra plvsqvam scribarvm et pharisæorvm, non intrabitis in regnvm cælorvm] *Dico*, id eſt, edico & grauiter conſtantérque aſſeuero. *Abundauerit*, abundantior, præſtantior, eminentior, plenior & perfectior fuerit: *iuſtitia veſtra*, id eſt, veſtra legis obſeruatio: illa enim implet id, quod lex iuſtum eſſe dictat: illa quoque facit nos reuera corã Deo iuſtos. Nam, vt ait Apoſt. Rom. 2. 13. *Nõ auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabũtur.* Rom. 2. 13.

Errores Scribarum tres. Nota, Scribæ & Phariſæi, licèt à vulgo doctiſſimi & iuſtiſſimi ſanctiſſimique haberentur, tamẽ à vera iuſtitia multũ deficiebant, primò, quia magis externas actiones quàm internas affectiones domabant: ſatagebant enim coram hominibus apparere legis obſeruatores & iuſti.

Secundò, quia legis literam prauo ſenſu & explicatione peruertebant.

Tertiò, quia iuſtitiã ſuam magis in cæremoniis, ac præſertim crebris lotionibus, quàm in vero ſanctitatis ſpiritu collocabant. Contraria prorſus hîc docet Chriſtus: vt patet ex ſequẽtibus; ac Chriſtiani etiam minimi & rudes prorſus contraria facere debent, itáque ſuperare iuſtitiã Scribarum, ſi cælũ ingredi velint. Hæc tria in ſequentibus per varia Decalogi præcepta ſigillatim demõſtrat Chriſtus.

avdistis, qvia dictvm (præceptum) est antiqvis: non occides: qvi avtem occiderit, revs erit ivdicio.] *Audiſtis*, à Scribis legẽ Moſi docentibus & explicantibus. Hîc oſtendere incipit Chriſtus, ſe legem non ſoluere ſed adimplere, ac iuſtitiam Chriſtianam præcellere debere Iudaïcæ & Phariſaïcæ: vtrumque enim paulò antè aſſe- Vers. 21.

legis Moſaicæ imperfectionem ſuppleuit, iuſtificando nns per fidem & Sacramenta legis nouæ, quæ inſtituit, quod lex Moſis facere non poterat.
5. Quintò, vt ait S. Auguſtinus, Chriſtus legem impleuit dando gratiam, quæ non tantùm iubeat, ſed & iuuet, vires addat faciátque nos legem implere. Vnde illud S. Auguſtini: *Domine da quod iubes, & iube, quod vis.* Chriſtus maximè hîc ſecundum & tertium ſenſum intendit. Vide S. Thomam 1.2. quæſt. 107. art 2.

Vers. 18. Luc 16. v. 17 Amen quid? AMEN QVIPPE DICO VOBIS, DONEC TRANSEAT CÆLVM ET TERRA, IOTA VNVM AVT VNVS APEX NON PRÆTERIBIT A LEGE, DONEC OMNIA FIANT.] *Amen*, id eſt, verè, in veritate: Vnde Aquila vertit πεπιστωμένως, id eſt, *fideliter, verè, certò.* vt docet S. Hieronymus Epiſt. ad Sophronium. Porrò *Amen* eſt vox non iurantis, ſed affirmantis rem à ſe dicendã, vel confirmantis rem iam dictam. Affirmantis eſt, cùm orationi vel ſermoni præponitur: confirmantis eſt, cùm ei poſtponitur, eámque quaſi obſignat, vti videre eſt Deuteron. 27. 26. & ſeq. 1. Corinth. 14. 16. Quocirca Septuag. vertunt γένοιτο, id eſt, *fiat*, q.d. verum ſit, verè fiat, quod opto obſecro vel approbo. Hoc loco *Amen* eſt affirmantis & grauiter aſſeuerantis.

Chriſtus eſt Amen, id eſt, ſtabilis. Apoc. 3. 14. Porrò ipſe Chriſtus vocatur *Amen*, Apoc. 3. 14. *Hæc dicit Amen, teſtis fidelis*, q.d. Hæc dicit Chriſtus, qui eſt *Amen*, id eſt, ſtabilis, verus, conſtans, fidelis, ipſáque ſtabilitas, veritas & fidelitas.

Donec tranſeat cælum. Non naturâ naturæque interitu, ſed qualitate & conditionis mutatione, id eſt, donec cælum ab hoc ſtatu corruptionis, quo ſeruit homini mortali, immutetur in ſtatum nouum & glorioſum in Reſurrectione, q.d. Ante finem mundi, quo cælum & terra tranſibunt, id eſt, innouabuntur, neceſſe eſt omnia, quæ in lege de me ſcripta ſunt, impleri. Aut potiùs *donec tranſeat*, id eſt, donec omnino pereat cælum. Eſt enim hypothetica, & cõditionalis ſiue comparatiua propoſitio, q.d. Citiùs pereat cælum, faciliùs dehiſcat terra, crepétque totus mundus, quàm minimum legis punctum non impleatur vel in hac vita, vel in futura: quamdiu ergo ſtabit cælum & terra, tamdiu ſtabit lex tota: ſtabit iugiter & æternabit cælum & terra, multò magis ſtabit & æternabit lex tota, iuxta illud Chriſti: *Cælum & terra tranſ-*
Matth. 24. 35. *ibunt, verba autẽ mea nõ præteribunt*, Matth. 24. 35. Vnde Græcè eſt in præterito ἕως ἂν παρέλθῃ, id eſt, donec tranſierit, defecerit, deſierit eſſe cælum & terra, q.d. Citiùs defecerit tota mundi machina, quàm Dei lex. Audi Irenæum: *Sed & præcedentis*
Irenæus. *nominis eius* (Ἰησοῦς, id eſt, Ieſus) *literas Iota & Eta octodecim* (Iota enim nota eſt denarij, Eta ſiue Ita octonarij, quæ iuncta faciunt 18.) *Æones ſignificanter manifeſtare* (aſſerunt Valentiniani) *decem autem Æonas ſimiliter per Iota literam, quæ præcedit in nomine eius, ſignificari dicunt; & propter hoc dixiſſe Saluatorem: Iota vnum, aut vnus apex non præteribit, quoadvſque omnia fiant.*

Simili phraſi ſenſúque dicitur Pſal. 71. 7. *Orie-*
Pſalm. 71. 7. *tur in diebus eius iuſtitia & abundantia pacis, donec auferatur Luna*, q.d. Nunquam deficiet Chriſti iuſtitia & pax, ac citiùs quàm id fiat, Lunam lux omnis deſtituet. Et Pſal. 88. 38. *Et thronus eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta in æternum*, q.d. Sol & luna durabunt in æternum, at multò magis æternabit thronus Chriſti.

Iota vnum. Chriſtus loquens Hebræis dixit *iod vnum*, vt habet Syrus & Hebr. Sed interpres Græcus pro *iod*, Græcum *iota* æquiualens ſubſtituit; Græcum more ſuo ſecutus Arabicus pariter habet iota Iod enim Hebræis, æquè ac iota Græcis & i Latinis, omnium literarum eſt minima, q.d. Nihil vel minimum (quale eſt *iod* vel *iota*) ex iis quę in lege ſcripta ſunt de me meiſque actibus & myſteriis, præteriri poteſt, quod non ad punctum adimpleatur. Ex hac litera iod licèt minima, maximam hæreſim conſtruxit Valentinus, teſte Irenęo lib. 2. cap. 1. nimirum Æonum ſuorum nominum portenta verius quàm numina.

Aut vnus apex. Apicem legis vocat, non ipſa Vnus apex quid? puncta vel accentus Hebræorum; hæc enim tempore Chriſti necdum erant, ac diu poſt Chriſtum à Rabbinis adinuenta ſunt, ſed ſummitatem aut punctum aliquod, id eſt, minimam particulam ipſius literæ legis.

Donec omnia fiant. Omnia ſcilicet quæ de me meiſque actibus, Eccleſia & Sacramentis in Lege & Prophetis ſcripta ſunt. Rurſum *omnia*, quæ in lege præcepta & promiſſa, vel comminata ſunt, q.d. Neceſſe eſt omnes homines legi à Deo latæ obedire, quia ad hoc Deus eos arctè & irremiſſibiliter obſtrinxit: Multi ergo ei obedient eámq; implebunt, itáque promiſſa legem ſeruantibus à Deo præmia nanciſcentur tum in hac vita, tum magis in futura. Cæteri verò, qui ſuâ liberâ voluntate & malitiâ legem violabunt, eius quidem præcepta non implebunt, ſed tamen in eis pariter lex implebitur quoad comminatam à ſe violantibus pœnam: hanc enim incurrent tum in hac vita, tum in futura: ardebunt enim in ęternum in gehenna: qui ergo fugiunt legis obſeruationem, incidunt in eius condemnationem: vnde dum eam non implent obediendo, implent eandem pœnam ſuſtinendo. Significat ergo hac ſententiâ ſtrictam iugémque legis obligationem, vim & robur, quæ exactam omnium obedientiam requirit; ideóque certiſſimas, iugeſque pœnas inobedientibus, & præmia obedientibus ſtatuit & ſanxit.

QVI ERGO SOLVERIT (violarit & tranſgreſ- Vers. 20.
ſus fuerit, vel reprobarit, irritarit, aboleuerit) VNVM DE MANDATIS ISTIS MINIMIS, ET DOCVERIT SIC HOMINES, MINIMVS VOCABITVR IN REGNO CÆLORVM: QVI AVTEM FECERIT ET DOCVERIT, HIC MAGNVS VOCABITVR IN REGNO CÆLORVM.] *De mandatis iſtis minimis*; quæ ſcilicet lex iam dicta præcipit. Ita S. Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini in monte, aut quibus ego legem iam ſum explicaturus & perfecturus; Vnde ſubdit: *Dico enim vobis, niſi abũdauerit iuſtitia veſtra pluſquàm Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Non ergo ſignificat omnia legis mandata eſſe minima, ſed quòd damnandus ſit is, qui vel vnum de mandatis legis etiam minimis violarit, vel prauâ interpretatione peruerterit, vti peruertebant Phariſæi, docentes externum adulterium lege vetari, non verò internam eius concupiſcentiam; vbi nota mandatum hîc preſsè ſumi, pro præcepto graui obligante ſub peccato mortali, vti ſunt præcepta Decalogi; qui enim tale vnum ſoluerit, licèt Decalogi minimum, hic vtique dam- Minima præcepta quæ.
nandus eſt: nam leuia quædam in Lege veteri, licèt à Deo præcepta eſſent, tamen obligaſſe tantùm leuiter ad peccatum veniale, & ad pœnam temporariam omnino veriſimile eſt; qualia ſunt matrem capere cum pullis in nido, arare cum boue & aſino, alligare os boui trituranti, coquere hœdum in lacte matris, &c. quæ vetantur Deuteronomij 22. v. 6. & 10. & c. 24. 4. & Exodi 23. 19.

Minima

Digitized by Google

Minima ergo hîc vocantur, non leuia hæc obligantia ad peccatum veniale, ſed quæ minima ſunt inter mandata, id eſt, præcepta grauia obligantia ad peccatum mortale, quale eſt aſpicere feminam ad eam concupiſcendam, vel eam interiùs concupiſcere, etſi exteriùs opus non perpetres, quod Phariſæi cenſebant eſſe minimum & vix vllum peccatum: Chriſtus autem docet eſſe peccatum mortale, lege Decalogi vetitum.

Et docuerit ſic homines. Sic ſcilicet, vt ego facio, puta rectè, ait S. Hieronymus q.d. Damnabitur qui ſoluerit vnum de mandatis minimis, etiamſi ipſe alios rectè doceat illud eſſe ſeruandum, ſicut ego doceo. Magis germanè SS. Auguſtinus & Chryſoſtomus, *ſic*, ſcilicet, ſicut ipſe facit. q.d. Qui ſoluerit vnum de mandatis, & docuerit alios, *ſic*, id eſt, ſimili modo illud idem ſoluere & violare, repete per Hebraiſmum relatiuum *qui*, q.d. Qui ſoluerit mandatum: *&* (id eſt *item*) qui docuerit alios idem ſoluere, damnabitur vterque; ſcilicet & ſoluẽs & docens; vel ſi vnus idémq; vtrumq; fecerit, vtroque titulo bis damnabitur: qui enim alterutrũ facit, ſcilicet, qui ſoluit mandatum, aut qui docet alios illud ſoluere, hic minimus vocabitur, id eſt, damnabitur. Maximè enim Chriſtus agit de Doctoribus: perſtringit enim Scribas & legis Doctores, qui prauas ſuas legis interpretationes docebant, aliíſque inſtillabant. Aut certè copula *&* coniunctiua capitur pro diſiunctiua *aut*, q.d. qui

Et pro *aut*.

ſoluerit mandatum, *&*, id eſt, *aut* docuerit alios ſoluere, hic damnabitur: ſimile eſt Exodi 21. 17. in Hebræo: *Qui maledixerit Patri ſuo, &* (id eſt *aut*, vt vertit vulgata; ſufficit enim alterutri maledixiſſe) *Matri, morte moriatur.* Et: *Niſi manducaueritis carnem filij hominis, &* (id eſt *aut*) *biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Ioan. 6. Dicit tamen Chriſtus *&*, non *aut*, tum quia Scribæ vtrumque faciebant, tum vt conſtet Antitheſis, quæ ſequitur: *qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur.* Hîc enim τὸ *&* propriè ſumitur, requiritur enim vtrumque, ſcilicet facere & docere ad hoc vt quis magnus vocetur.

Exod. 21. 17.

Ioan. 6.

Minimus in regno cælorũ, quid?

Minimus vocabitur.] Vltimus habebitur, vilis reputabitur, contẽptui erit in cælis Deo & sãctis Angelis, quaſi hominũ poſtremus & planè indignus, qui in regnum cælorum admittatur, ideóq; damnabitur & relegabitur ad gehennã. Vide S. Chryſ. & Theophyl. *minimus* interpretãtur *nullus*; quia in regno cælorum non niſi magni eſſe poſſunt, ait S. Auguſt. vt pote Reges cæli, filij Dei & cohæredes Chriſti. Nota, Chriſtus in τὸ *minimus* alludit ad τὸ *minimis mandatis*: ludit enim Amphibologicè, ſed elegãter in voce *minimus*, q.d. Vos ô Scribę mãdata grauia legis, qualia ſunt nõ concupiſcere opes, vxorẽ, necẽ proximi, æſtimatis minima minimiq; momenti, ac minimã, id eſt, exiguam vel nullã inducere obligationẽ, culpam & pœnam, ideóq; vos in cælo pariter corã Iudice Deo cẽſebimini minimi, id eſt, nulli, contẽpti, deſpecti. Vide Canon 23.

In regno cælorũ, propriè dicto. ita S. Chryſoſt. & Theoph. licèt S. Auguſt. & alij regnum cælorum interpretentur Eccleſiam: huius enim regnum inchoatur in terra, ſed perficitur in cælo.

Qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorũ.] *Magnus*, ſcilicet, Doctor, Pater & Princeps diſcipulorum, quos docuit. Cenſentur autem facta omnia legis mandata, quando quicquid factũ non fuerit, à Deo ignoſcitur ait S. Aug. Error enim corrigitur, ſarcitur & impletur per pœnitentiam. Nam, vt ait S. Bernard. tract. de diſpenſatione & præcepto: *Pars regulæ eſt regularis correctio*: hanc ergo dum ſubit reus, regulam implet. Bernard.

Moraliter diſce hîc rectã docendi viam & methodũ eſſe, ſi Doctor priùs faciat id, quod deinde dicturus eſt. Ita Chriſtus, ait S. Lucas, cœpit facere & docere prior, imò primus ipſe fuit pauper, humilis, mitis, lugens, mundo corde, pacificus, perſecutionem patiens, ac deinde docuit: *Beati pauperes ſpiritu, beati mites*, &c. Examinet ergo ſuã conſciẽtiam coram Deo Doctor, antequam id doceat, an ipſe ſit pauper ſpiritu, mitis, mundo corde, ſimplici an duplici, ſimulato, politico: nec doceat alios niſi priùs ſeipſum docuerit: Videat, an mente adhæreat mundo an Chriſto: vt enim ſit Chriſti, debet frangere teſſerã amicitiæ cum mundo, renunciare omnibus mundanis, calcare fauores, plauſus, riſus, probra ſociorum, ac dicere cum Paulo: *Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem.* Et: Galat. 1. 10.
mihi autem pro minimo eſt vt à vobis iudicer, aut ab humano die, &c. qui autem me iudicat, Dominus eſt. 1. Cor. 4. 3.
Prima virtus monachi (& multò magis Apoſtoli & Doctoris Chriſti) *eſt contemnere & contemni*, ait S. Hieronym.
Hieron. Idẽ vidêre Gentiles: vnde Lactantius toto lib. 3. de falſa Sapientia ex Seneca, Cicerone, Varrone & aliis oſtendit, Philoſophos parũ feciſſe fructus, quia, quæ docebãt, illa non faciebant: & philoſophia facta erat ſchola diſputandi, non regula viuendi: vnde in tales detonat Apoſtolus Rom. 2. 21. dicens: *Qui ergo alium doces, teipſum non doces?* Rom. 2, 21.
qui prædicas non furandũ, furaris? &c. Et v. 1. *In quo alterum iudicas, teipſum condemnas, eadẽ enim agis, quæ iudicas.* Vide ibi dicta & Ezech. 18. Præclarè S. Thomas præfat. in Epiſt. Canon. ſi eius eſt illud opus: *Literas*, inquit, *mortis ſuæ portant viri literati,* S. Thom.
qui ſciunt & docent, & non faciũt: Iſta ſunt literæ ſine ſigillo, id eſt ſciẽtia ſine vita, & ideò nõ creditur eis.

DICO ENIM VOBIS, QVIA (Græcè ὅτι id eſt *quòd*) Vers. 20.
NISI ABVNDAVERIT IVSTITIA VESTRA PLVSQVAM SCRIBARVM ET PHARISÆORVM, NON INTRABITIS IN REGNVM CÆLORVM] *Dico*, id eſt, edico & grauiter conſtantérque aſſeuero. *Abundauerit*, abundantior, præſtantior, eminentior, plenior & perfectior fuerit: *iuſtitia veſtra*, id eſt, veſtra legis obſeruatio: illa enim implet id, quod lex iuſtum eſſe dictat: illa quoque facit nos reuera corã Deo iuſtos. Nam, vt ait Apoſt. Rom. 2. 13. *Nõ auditores legis iuſti* Rom. 2. 13.
ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabũtur.

Errores Scribarum tres.

Nota, Scribæ & Phariſæi, licèt à vulgo doctiſſimi & iuſtiſſimi ſanctiſſimique haberentur, tamẽ à vera iuſtitia multũ deficiebant, primò, quia magis externas actiones quàm internas affectiones domabant: ſatagebant enim coram hominibus apparere legis obſeruatores & iuſti.

Secundò, quia legis literam prauo ſenſu & explicatione peruertebant.

Tertiò, quia iuſtitiã ſuam magis in cæremoniis, ac præſertim crebris lotionibus, quàm in vero ſanctitatis ſpiritu collocabant. Contraria prorſus hîc docet Chriſtus: vt patet ex ſequẽtibus; ac Chriſtiani etiam minimi & rudes prorſus contraria facere debent, itáque ſuperare iuſtitiã Scribarum, ſi cælũ ingredi velint. Hæc tria in ſequentibus per varia Decalogi præcepta ſigillatim demõſtrat Chriſtus.

AVDISTIS, QVIA DICTVM (præceptum) EST ANTI- Vers. 21.
QVIS: NON OCCIDES: QVI AVTEM OCCIDERIT, REVS ERIT IVDICIO.] *Audiſtis*, à Scribis legẽ Moſi docentibus & explicantibus. Hîc oſtendere incipit Chriſtus, ſe legem non ſoluere ſed adimplere, ac iuſtitiam Chriſtianam præcellere debere Iudaïcæ & Phariſaïcæ: vtrumque enim paulò antè aſſe-

tuit.

ruit. Igitur Chriſtus hîc componit, opponit & anteponit ſe ſuamque doctrinam tum Scribis & Phariſæis, qui per ſuas δευτερώσεις, id eſt, traditiones Phariſaicas legem peruersè interpretabantur, vt patet ex verſ. 20. & 43. tum ipſi Legi & Moſi. Chriſtus enim Legi addidit præcepta fidei explicitæ de Deo trino & vno, deque Chriſti incarnatione, paſſione, redemptione, &c. item conſilia Euangelica; ad hæc clariorem & expreſſiorem Legis naturæ ſiue Decalogi explicationem, & hoc vltimum maximè intendit hîc Chriſtus, vt patet ex ſequent. Licèt enim lex naturæ ſemper extiterit, omnéſque obligarit tum eos qui fuerunt ante diluuium, tum eos qui poſt illud vixerunt, tamen obſcurior manſit, nec planè expreſſa, ideóque paucis plenè cognita ante Chriſtum veritatis, iuſtitiæ & perfectionis Magiſtrum, qui eandem hîc clarè, planè & plenè explicat. Ita diſertè S. Auguſtinus lib. 1. Retract. cap. 22. S. Hilarius, Chryſoſtomus, Theophylactus Euthymius, & alij: licèt nonnulli cum Maldonato cenſeant, Chriſtum hîc tantùm agere contra peruerſas Phariſæorum legis interpretationes, ideóque ipſum hîc non ſe opponere legi & Moſi, ſed tantùm Scribis & Phariſæis eorúmque Legis interpretationibus: ſed prius, quod dixi, verius eſt, ſcilicet Chriſtum tam Legi, quàm Scribis ſe opponere, & vtrorumque imperfectiones & defectus ſupplere. Lex enim Moſis fuit rudis & imperfecta, vtpote rudibus Iudæis data, quã proinde Chriſtus per legem Euangelicam expoliuit & perfecit.

Chriſtus perficit non tãtum Scribas, ſed & legem.

Non occides. Multi putabãt hac lege dũtaxat vetari homicidium: at Chriſtus hîc docet per illam etiam vetari irã, verba, verbera, probra, &c. quę ſunt præludia homicidij, & ad illud rectà viâ ducunt.

Qui autẽ occiderit, reus erit iudicio. q. d. Obnoxius & obligatus erit iudicio, vt in iudicio facinus factũque eius examinetur, vtq; Iudicum examini & cẽſuræ homicida ſubiaceat, qui iuxta legem eum ad mortem condemnent, niſi deprehendant eum fortuitò, vel neceſſitate ſe defendendi compulsũ, inuaſorem occidiſſe. Ita S. Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini in Monte, & S. Gregor. lib. 21. in Iob c. 4.

Iudiciũ pro condemnatione.

Rurſum reus erit iudicio, id eſt, iudicij, id eſt, condemnationis, pœnæ capitalis, & mortis, quâ in iudicio damnabatur & plectebatur homicida, iuxta legem Leuit. 24. 17. quod enim hîc dicitur: *reus erit iudicio*; hoc ibi aliis verbis dicitur, *morte morietur.* ita Euthymius. Sic ſæpe in Scriptura per Metalepſin *iudicare* ſignificat *condemnare*, & *iudicium* ſignificat *condemnationem.*

Vers. 22. EGO AVTEM DICO VOBIS, QVIA OMNIS QVI IRASCITVR FRATRI SVO, REVS ERIT IVDICIO. QVI AVTEM DIXERIT FRATRI SVO, RACA, REVS ERIT CONCILIO: QVI AVTEM DIXERIT FATVE, REVS ERIT GEHENNÆ IGNIS.] Hîc Chriſtus explicat, implet & ſupplet legem *non occides*, docétq; eâ non tantùm vetari homicidium, ſed & iram tã internam, quàm externam, quæ in probra verbaque iniurioſa prorumpit. *Ego autem dico*, id eſt, edico, aſſeuero & ſancio tanquam legiſlator omnis legis, tam Euangelicæ quàm Moſaicæ & naturalis.

Omnis qui iraſcitur.] Græca addunt εἰκῆ, id eſt, temerè, ſine cauſa: ſed Codices Romani ac S. Hieronymus, & S. Auguſtinus, lib. 1. Retract. cap. 19. illud omittunt; ſubintelligitur tamen hoc aut ſimile. Agitur enim hîc de ira illicita, quæ via ſit, initium & gradus ad homicidium iniuſtum & illicitum, alioqui enim ira iuſtã de cauſâ, v.g. contra peccata & peccatores concepta, eſt licita & laudabilis, adeóque ira à natura inſita eſt homini, vt ſit cos virtutis & fortitudinis, ad eam contra vitia & aduerſa quælibet acuendam.

Nota. Ira eſt appetitus vindictæ: ipſa eſt peccatum mortale, ſi deliberatè inferat vel optet graue malum corporis, vel bonorum, vel famæ proximo, aut de eo gaudeat, etiamſi is illud mereatur; quia iratus de eo gaudet, vt eſt bonum non iuſtitiæ, ſed vindictæ. Ira verò eſt veniale peccatum, ſi leue malum appetat proximo, etiamſi ira ſit vehemens & valde interius exteriúſque excandeſcat, vt docet Caietanus in ſummula, Verbo *Ira* & Toletus Inſtruct. ſacerd. lib. 7. cap. 57. Hoc enim ſecundùm ſe non eſt peccatum mortale, niſi erumpat in graue malum proximi, aut ſe exponat periculo blaſphemiæ, grauis conuitij, ſcandali, aut alterius peccati mortalis. Denique ira nullum eſt peccatum, ſi aſſumatur ex zelo iuſtitiæ ad extirpanda ſcelera & ſceleſtos, vti eam aſſumpſit Mathatias occidens Legatum Antiochi, qui cogebat Iudæos ſacrificare idolis. 1. Machab. 2. 25. & Chriſtus flagello eiiciens ementes & vendẽtes è templo, Ioan. 2. 15. Audi S. Chryſoſtomum in Pſalm. 4. ad illa: *Iraſcimini & nolite peccare: Licet*, inquit, *iuſte iraſci: nam & Paulus Elymæ ſuccẽſuit.* Actor. 13. 8. *Et Petrus Saphiræ*, Act. 5. 9 *ſed id non iram dixerim abſolutè; ſed Philoſophiam, curam & œconomiam. Iraſcitur enim pater filio, ſed eius curam gerens. Ille eſt qui temerè iraſcitur, qui ſeipſum vlciſcitur: qui autem aliena corrigit, is eſt omnium manſuetiſſimus. Nam Deus etiam non ſeipſum vindicans, iraſcitur, ſed nos corrigens. Eum ergo nos quoque imitemur. Ita enim ſe gerere diuinum eſt; aliter verò humanum. Virum ſtultum*, inquit Iob, *interficit iracundia.* Iob 5. 2. vbi S. Gregorius: *Sciendum*, inquit, *eſt quod alia eſt ira, quam impatientia excitat: alia quam zelus iuſtitiæ format. Illa ex vitio, hæc ex virtute generatur: ſi enim nulla ira ex virtute ſurgeret, diuinæ animaduerſionis impetum Phinees per gladium non placaſſet. Hanc iram quia Heli non habuit, motum contra ſe implacabiliter ſupernæ vltionis excitauit. Nam quò contra ſubditorum vitia tepuit, eò contra illum diſtrictio æterni Rectoris exarſit.* Quin & Ariſtoteles lib. 3. Ethic. *Ira*, ait, *eſt cos fortitudinis*, citátque illud Homeri: *Virtuti immitte furorem.*

Ira quando peccatum, quando nõ.

Ira aliqua laudabilis.

Chryſoſt.

Iob 5. 2.

Gregor.

Ariſtot.

Porrò S. Auguſtinus, Franc. Lucas & Maldonatus putant hîc agi dumtaxat de ira quæ ſit peccatũ mortale, S. Chryſoſtom. verò & Ianſenius cenſent hîc agi de ira, quæ ſit peccatum veniale. Ego autumo de vtraque hîc agi, ſcilicet de omni ira illicita, ſiue venialis ſit ſiue mortalis, maximè tamen de mortali, quia hæc propriè ducit ad homicidiũ; ideóque rea eſt iudicij, id eſt, pœnæ capitalis.

Reus erit iudicio.] Paulò aliter capitur hîc *iudicio* quàm paulò antè v. 21. vbi dicitur: *qui autem occiderit, reus erit iudicio*; ibi enim intelligitur iudicium humanum, quo homicida à Iudicibus iudicatur & damnatur ad mortem; hîc verò intelligitur iudicium diuinum, quo Deus iram iudicat & damnat, venialem quidem ad pœnam temporariam, qualis eſt Purgatorij, mortalem verò ad pœnam æternam, qualis eſt gehennæ. Ludit ergo Analogicè in voce *iudicio.* Vide Canonem 23. Chriſtus ergo hîc vni homicidio lege veteri vetito, & vni pœnæ mortis corporeæ ab eadem lege ſancitę, triplicem opponit iræ gradum, & conſequẽter triplicem pœnæ ſpiritualis, præſertim æternę gradũ & menſuram. Ita S. Auguſtinus: perſtringit enim Scribas, qui in explicãdo præcepto *non occides*, dupliciter errabãt. Primò, quòd eo putarũt homicidiũ

dumtaxat

Duplex error Scribarum. dumtaxat vetari, non verò iram internam, ideóque illam non eſſe peccatum; contra quos Chriſtus hîc docet, illo etiam iram prohiberi, quia ipſa initium & via eſt ad homicidium. Secundò, quòd
1. 2. homicidio non aliam pœnam aſſignarent, quàm mortis corporalis à iudicibus in iudicio inflictam; contra quos Chriſtus hîc docet non tantùm homicidio, ſed & iræ in iudicio diuino à Deo infligendam pœnam ſpiritualem, vel temporariam in Purgatorio, ſi ira ſit venialis; vel æternam in gehenna, ſi ira ſit mortalis; quarum vtraque æquatur morti temporali à Iudicibus homicidæ inflictæ, imò longè illa grauior & acerbior eſt.

Porrò quàm praua ſit ira, vide S. Baſilium & S. Chryſoſtomum hom. de ira, Senecam lib. de ira. Ciceronem 4. Tuſcul. vbi inter alia ait: *An eſt quicquam ſimilius inſaniæ quàm ira? quam bene Ennius initium dixit Inſaniæ: color, vox, oculi, ſpiritus,* *Cicero.* *impotentia dictorum atque factorum quam partem habent ſanitatis? Quid Achille Homerico fœdius? Quid Agamemnone in iurgio? Nam Aiacem quidem ira ad furorem mortémque perduxit.* Vide dicta Epheſ. 4. 26.

QVI AVTEM DIXERIT FRATRI SVO RACA, REVS ERIT CONCILIO.]

Raca quid? Reſp. 1. *Raca.* Primò, S. Chryſoſtomus putat *raca* ſignificare *tu*, v. g. Si quis per contemptum dicat proximo: *vade tu, quid vis tu?* quaſi Chriſtus hîc vetet *tuiſare*, id eſt, vocare aliquē *tu* per deſpectū.

2. Secundò, Theophylactus: *raca*; inquit, idem eſt quod ſputo dignus vel conſpuēdus: רק *roc* enim eſt ſputum: verùm hoc conuitium tantùm imò amplius eſt, quàm vocare aliquem fatuum, quod tertio & ſummo loco hîc ponit Chriſtus.

3. Tertiò, alij autumant *raca* eſſe vocem Græcam ῥακὸς, id eſt, pannoſus. Ineptè Beza hîc cenſet Chriſtum pro *raca* dixiſſe רשע *raſca*, id eſt *impie*.

4. Quartò, veroſimiliùs S. Auguſtinus, Rupertus, Anſelmus, & alij opinantur *raca* eſſe interiectionem ſpernentis & aduerſantis, per Onomatopœiam, ac ſub ea omnia maleuoli animi ſigna, ſiue ea fiant murmurando, ſiue frendendo, ſiue expuendo, ſiue faciem indignanter auertendo, ſiue frontē rugando, ſiue naſum ſuſpendendo, intelligi.

5. *Optimè.* Quintò, optimè S. Hieronymus & Angelus Caninius in nomin. Hebræis noui Teſtamenti, & alij cenſent *raca* eſſe vocem Hebræam, aut potiùs Syram deriuatam ab Hebr. ריק *ric*, id eſt, *vacuus* (non cerebro, vti vult S. Hieronymus, hic enim eſt fatuus, ſed opibus, ait Ianſen.) *inanis fuit*, quaſi *raca* idem ſit quod homo leuis, aut inops & pauper, & ita vertit Noſter, Iudic. 11. 3.

Denique, Georgius Michaelis Maronita in Prooemio Grammaticæ Syriacæ, & de præſtantia linguæ Syriacæ: Raca, inquit, Syriacum eſt, & tria ſignificat. Primò idem eſt quòd *teſtudo*, quod animal ita Syris deforme habetur, vt maximè illud nauſeent & abhorreant. Sic Itali, cùm tardum & deformem notant, dicunt: *pare tartaruga*. Secundò, *raco* à *rac*, id eſt, *conſpuit*, ſignificat conſpuentem ſiue conſputum. Syri enim cùm volunt alicui ignominiam inurere, vocant eum *raco*, id eſt, conſpuentem vel conſputum, *raco* enim tam actiuè, quàm paſſiuè ſumitur. Aut *raca* idem eſt quod *rauco*, id eſt, ſputum: & alter alteri hanc vocem fortè dicebat, vt ſignificaret ſe inſtar ſputi illum æſtimare. Sic enim Syri vt quem oſtendant à ſe nihil fieri, dicunt: *Tu es inſtar ſputi apud me.* Tertiò, *raco* Syris ſignificat contemptum, deſpectum, vilem, abiectum, ſordidum, & in hac ſignificatione

arbitror ſumi vocem *raca* à Chriſto. Hucvſque Georgius. Fauet Æthiopicus, qui vertit: *Qui dixerit fratri ſuo, quòd pauper ſit per contemptum, & laceris veſtibus, reus erit concilio.* Perſicus & cæteri *Æthiopic.* retinent τὸ *raca*, nec explicant: vnde & Ægyptius, ſiue Copticus habet *cheraka*; *che* enim eſt articulus, reſtat ergo *raka*, ſiue *raca*. Arabicus *raca* vertit pannoſus, lacer, mendicus, qui veſtitur centone, ſiue veſte ex centum plagulis conſarcinata.

Certū eſt *raca* plus eſſe quàm iraſci, minus quā *fatue*, ac proinde verius eſt eſſe interiectionem & ſignum irati, aut ſignificare hominem inanem, pauperē, miſerum, abiectū. Rurſum *raca* eſt ambiguum, poteſtq; eſſe veniale, poteſt & eſſe mortale, ideóque reum concilio: *fatue* verò certū eſt eſſe *Raca veniale vel mortale.* mortale, ideóq; reum gehennæ ignis. τὸ enim *fatue* ſignificat amentem & emedullati cerebri, qui pecudi confertur. Aufer enim ab homine rationem mentémque, & irrationale pecus efficies.

Reus erit concilio. Græcè συνεδρίῳ, à qua voce Hæbræi ſummum ſuum concilium vocarunt *ſanedrim*, quaſi dicat, obnoxius erit & obligatus concilio, ſiue iudicio ſummo Sanedrim, vt illorum iudicum cenſuræ ſubiaceat, ab eiſque ſententiam damnationis ſubeat.

Triplex tribunal Hebræorum. Nota; Thalmudici Doctores, & ex iis Franc. Lucas, Maldonatus & alij tradunt apud Hebræos triplex fuiſſe tribunal. Primum דין ממונא *din mammona*, id eſt, iudicium de re pecuniaria, quod erat Triumuirūm; tres enim in illo ſedebant iudices. Secundum דין משפט *din miſpat*, id eſt, tribunal iudicij, ſcilicet de re capitali, in quo examinabatur, v.g. cauſa homicidij, & homicida capitis damnabatur, niſi probaret illud fuiſſe fortuitum, aut in ſui defenſionem factum. Hoc tribunal conſtabat 23. Iudicibus. Tertium erat *Sanedrim*, quod erat *Sanedrim quid?* 72. Iudicum, in quo graues cauſæ & ſcelera, vt hæreſis falſi prophetæ, idololatriæ, apoſtaſiæ, &c. tractabantur. Chriſtus omiſſo primo hîc alludit ad duo poſteriora, ac ſecundum vocat *Iudicium*, tertium vocat συνέδριον, id eſt, *concilium*. q. d. Talis eſt proportio inter iram & verbum contumelioſum, & inter vtriuſque pœnam, qualis eſt inter iudicium *miſpat* & *ſanedrim* ſiue ſummum Concilium, vt ſicut hoc excedit illud, ira & pœna verbi contumelioſi excedat pœnam iræ: nam cætera omnia in hac ſimilitudine, vti & in cæteris, non eſt neceſſe accommodare, imò ſæpe id eſt impoſſibile. Eſt ergo hîc Catachreſis in voce *iudicij* & *concilij*: per iudicium enim ſignificatur minor iræ culpa, indéque minus examen minórque condemnatio & pœna: per concilium verò maior culpa, indéque maius examen maiórque damnatio & pœna. Denique per gehennam propriè ſignificatur certa culpa, damnatio & pœna.

Senſus loci genuinus. Senſus ergo eſt q. d. Sicut homicida in lege veteri reus erat iudicij, vt ſcilicet cauſa hæc eius criminalis à criminalibus Iudicibus examinaretur, ac ipſe damnaretur ad mortē, niſi Iudices inueniſſent ipſū id caſu vel neceſſitate feciſſe; ita pariter ira, quæ eſt primus gradus ad homicidium, eſt cauſa criminalis, ac conſequenter pertinet ad tribunal non primum *Mammona*, ſed ſecundum *Iudicij*, non humani ſed diuini, ita vt ſi ira ſit perfecta & voluntaria, hoc eſt, animus deliberatus inferendi cædem vel graue malum proximo, ob eam damnetur ad mortem, non præſentem ſed æternam; ſin autem ira ſit leuis vel improuiſa & venialis, damnetur ad pœnam & mortem temporalem, vt ſcilicet luat pœnas in Purgatorio, quæ æquipatantur

morti temporali, quem inſligebant Iudices homicidæ in tribunali iudicij.

Sin autem eruperit ira in verbum aſperum, v.g. *raca*, grauius peccat vel venialiter vel mortaliter, prout illud procedit ex interna ira vel veniali vel mortali. Grauiùs, inquam, peccat, quia iram ſigno externo prodit & perficit, ac proinde pertinet ad tribunal Concilij illud iudicare & punire (hoc enim de grauioribus criminibus iudicabat,) vt ab eo grauiùs puniatur, ſed pro ratione & quantitate culpæ, vt ſi illa ſit venialis grauiori, quàm interna ira, pœnâ in Purgatorio; ſi mortalis, grauiori ſupplicio in Inferno caſtigetur.

Sin autem dixerit *fatue*, id eſt, verbum apertè & grauiter contumelioſum, iam nec iudicio, nec concilio eſt opus, ſed certa eius eſt damnatio ad gehennam.

Probatur

1. Hunc eſſe genuinum huius loci ſenſum probatur primò, quia Chriſtus hîc plenè explicat Decalogum, ſcilicet præceptum, *Non occides*, docétque eo non tantùm homicidium, ſed omnem iram tam venialem, quàm mortalem vetari: alioqui ſi ſolam mortalem intelligeret, non plenè & perfectè explicaret hoc præceptum.

2. Secundò, quia in ſimili, puta in ſecundo Decalogi præcepto, *Non peierabis*, Chriſtus verſ. 34. explicat illo non tantùm periurium, ſed omne non neceſſarium iuramentum, quod ſæpe eſt veniale tantùm, vetari.

3. Tertiò, quia ita explicat S. Gregorius 21. Moral. cap. 4.
Gregor.
Per gradus, ait, *culpæ creuit ordo ſententiæ, quia in Iudicio adhuc cauſa diſcutitur, in Concilio autem cauſæ ſententia definitur: in gehenna, ea, quæ de concilio egreditur, ſententia expletur.* Et S. Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini in Monte, cap. 18. defenſioni, ait, datur locus in iudicio: in concilio de ſupplicio, quo afficiendus eſt reus deliberatur: in gehenna eſt certa damnatio.

Peccatum aliud veniale, aliud mortale.

Ex hoc ſenſu contra Stoicos & Iouinianum liquet culpas & pœnas eſſe diſpares, ſcilicet, peccatum vnum altero eſſe grauius, ideóque grauiorem pœnam coram Deo mereri; vnde aliud eſſe veniale, aliud mortale; idque rurſum ſuos habere gradus grauitatis & malitiæ: liquet conſequenter contra Caluinum, diſtinctio Purgatorij à gehenna.

Porrò nõnulli cum Bellarmino lib. 1. de Amiſ. gratiæ cap. 9. tres hoſce gradus peccatorum ſic aſſignant, vt in *ira*, quæ eſt rea iudicij, notetur culpa & pœna venialis: in *raca*, quod eſt reum concilij, notetur culpa maior, de qua dubium eſt, an ſit venialis, an mortalis, quod à concilio definiendum eſt: in *fatue* notetur culpa maxima & certò mortalis, quæ proinde gehennâ ignis punitur; idque ſatis eſt probabile & appoſitum.

Qvi avtem dixerit fatve, revs erit gehennæ ignis:] q. d. Qui graue conuitium vel contumeliam dixerit proximo, per quod fama vel honor eius grauiter lædatur, quale eſt dicere viro honeſto & honorato, tu fatue; hic peccat mortaliter, ideóque reus erit gehennæ: ſub *fatue* intellige reliqua conuitiorum, dirarum, calumniarum, probrorum & imprecationum genera, quæ peccata ſunt mortalia, ſi valde proximum dehonorent, aut ex animo grauiter nocendi, conuiciandi, & dehonorandi cupido proferantur. Contumeliæ enim grauitas vel leuitas, maximè ex affectu eam proferentis ſpectanda & metienda eſt. Vnde cùm eam dicis ioco, aut non animo dehonorandi, ſed corrigendi, non formalis, ſed materialis dumtaxat eſt contumelia, ait D. Thomas 2. 2. q. 72. artic. 2.

Conuicij grauitas metienda ex affectu.

Hinc parentes licitè ſuos filios, magiſtri diſcipulos, Domini ſeruos duriùs per verba contumeliæ pungunt, caſtigant & increpant; ſi moderatè ad iuſtam correctionem id fiat. Sic Chriſtus Petrum vocat Satanam. Matth. 16. 23. Sic Paulus Galatas cap. 3. 1. vocat inſenſatos. Si enim eos licèt flagellare virgis & verberibus, ergo & verbis, ait D. Thomas. Rurſum contumeliæ grauitas metienda eſt ex perſonæ dignitate. Viro enim graui & honorato dicere *fatue*, eſt grauis contumelia: vili verò & ſtupido, qui reuera eſt fatuus, eſt leuis. Vide Leonardum Leſſium lib. 2. de Iuſtitia cap. 11. dub. 3. Contumelia ergo æquè ac ira eſt peccatum mortale, ſi proximo graue malum inferat vel optet: veniale, ſi leue: nullum, ſi nullum, præſertim ſi fiat ad moderatam iuſtámque peccantis correptionem.

Et dignitate perſonæ.

Reus erit gehennæ ignis. Arabicus, *reus erit ignis gehennæ*. Notat S. Hieronymus Chriſtum hîc primò vſurpare nomen *gehennæ* pro inferno: nuſquam enim in veteri Teſtamento pro eo vſurpatum reperitur. Dicta eſt autem *gehenna* quaſi גיא *ghe*, id eſt, *vallis* הנם *Hinnom* ſeu *Ennom*, id eſt, viri Iudæi ita nominati, quæ alibi vocatur *ge ben Ennom*, id eſt, vallis filij Ennom. Erat vallis hæc amœna prope Ieruſalem, in qua parentes filios ſuos immolabant, & concremabant idolo Moloch, atque ne vagitus eorum & ploratus exaudirent, pulſabant tympana: vnde locus hic dictus eſt *tophet*, id eſt, tympanum: hinc pariter vocatur hîc gehenna ignis, hoc eſt adeò ardens & ignita, vt non niſi merus ignis, íſque infernalis eſſe videatur. Vide dicta Ierem. 7. 31. & Iſaiæ cap. 30. verſ. vlt. vbi graphicè gehenna eiúſque tormenta depinguntur. *Præparata eſt*, inquit, *ab heri Tophet, à rege præparata, profunda & dilatata. Nutrimenta eius, ignis & ligna multa: Flatus Domini ſicut torrens ſulphuris ſuccendens eam.* Vide & Apocalyp. cap. 19. v. 20. & c. 21. v. 8.

Gehennæ Etymon.

Iſai. 30. 33.

Si ergo offers mvnvs tvvm ad altare, et ibi recordatvs fveris, qvia frater tvvs habet aliqvid adversvm te.] Id eſt, habet quod de te queratur, vel quod tecum expoſtulet de iniuria ſibi à te facta (eò enim hæc ſpectare patet ex voce rationali *ergo*) quòd ſcilicet tu ei iratus fueris, aut dixeris ei *raca* vel *fatue*, ſimilémue iniuriam irrogaris. Ita S. Auguſtinus. Simile eſt Apocal. 2. v. 4. Scribæ, vt videtur, docebant, omnia peccata, ac præſertim violationem præcepti, *non occides*, expiari per ſacrificia & munera ad altare Deo, ac conſequenter ſacerdotibus Dei Vicariis oblata, etiamſi proximo læſo vel iniuriâ affecto nulla fieret ſatisfactio, vt colligitur ex hoc loco, & ex ſimili parentum læſione, Matth. cap. 15. verſ. 6. Vers. 23.

Contrarium hîc docet Chriſtus, ſancitque legem iuſtitiæ & charitatis, quâ iubet prius ſatisfieri proximo, verbo vel verbere à te læſo, quàm Deo munus offerri. Hoc enim vltroneum eſt & indebitum; illud verò neceſſarium, & ex iuſtitia vel charitate debitum. Vnde ſubdit Chriſtus.

Relinqve mvnvs tvvm ante altare, et vade privs reconciliari fratri tvo. et tvnc veniens offeres mvnvs tvvm.] Vers. 24.

Quæres, an hoc præceptum ſit, an conſilium dumtaxat? Reſpondet Abulenſis quæſt. 162. eſſe conſilium: non ergo peccat, inquit ipſe qui offert munus & non reconciliatur, ſed ſolùm perdit vtilitatem muneris (oblationis) ita quod non

Reconciliari fratri ante oblationem eſt præceptũ.

meretur

Digitized by Google

mereretur vitam æternam per illud. Verũ dico hoc
eſſe præceptum; charitas enim, æquitas, religio
& Deus ipſe hîc exigit, vt offendens offenſo ſe
ſtatim reconciliet, etiam ante ſacrificia, idque pri-
Probatur 1. mò, quia reconciliatio eſt præcepti, ſacrificium ve-
2. rò conſilij. Secundò, quia Deus manet nobis of-
fenſus, quamdiu nos in proximi manemus offen-
3. ſâ. Tertiò, quia ſacrificium pacis eſt ſymbolum
& proteſtatio: quomodo ergo offeres Deo ſym-
bolum pacis, niſi prius proximo, quem læſiſti, te
reconciliaueris, ab eôque pacem acceperis? Quar-
4. tò, quia Deus plus diligit concordiam fidelium
quaſi Eccleſiæ ſuæ ciuium, imò fratrum, quàm
munera, ac magis per eam honoratur. Ita Auctor
imperfectiſſimo Deo non placet, ſed diſplicet di-
ſcordium ſacrificium. Cauſas congruas dat Ter-
tullianus lib de Oratione cap. 10. *Quid eſt*, inquit,
ad pacem Dei accedere ſine pace? ad remiſſionem
Tertullian. *debitorum cum retentione? quomodo placabit patrem iratus in fratrem? Nam & Ioſeph dimittens fratres ſuos ad perducendum patrem: Et ne, inquit, iraſcamini in via.* Geneſ. 45. 24 quaſi diceret: Si Ioſephus patrem ad ſe euocaturus prius fratres inter ſe pacificauit, veritus, ne prudens pater inter diſcordes fratres venire recuſaret: quo pacto Chriſtus Dominus ſe flecti & placari à diſcordibus fratribus patietur? Eſt ergo hoc præceptum legis & iuris naturæ, vel potiùs ſupernaturale & connaturale gratiæ. Hic enim eſt ordo virtutum, vt reconciliatio, pax & vnio præcedat religionem actúmque ſacrificij, ad eúmque ſit diſpoſitio: vnde hoc præceptum obligauit etiam Iudæos in lege veteri: à Chriſto tamen hîc arctiùs ſancitur, tum quia per incarnationem Verbi ipſe nos ſibi & ad inuicẽ arctiſſimè vniuit: illa ergo maior per Chriſtum vnio, maiorem poſcit charitatem & vnionem fidelium: vnde ipſe ſanxit: *Nouum mandatum do vobis, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos.*

Ioan 13. 34. Ioan. 13. 34. tum quia ſacrificium Euchariſtiæ iam ſanctius eſt, imò eſt ſynaxis & communio corporis, quod idem numero omnes participamus, eôque ipſi Chriſto & nobis mutuò ſummè vnimur, hinc dicitur communio, id eſt, communis omnium vnio. Cùm ergo Euchariſtia ſit ſacrificium, æquè ac ſacramentum & profeſſio mutuæ vnionis & pacis, neceſſe eſt, vt omnis diſcordia faceſſat, & offendentes eis quos offenderunt ſe reconcilient ante hanc ſacram ſynaxim, ne mendaces inueniantur. Mentitur enim reipſa, qui ſacramentum vnionis, id eſt, Euchariſtiam ſumens cũ proximo non vnionem, ſed ſimultatem & rancorem gerit in pectore. Pulchrè S. Auguſtinus ſerm. 16.

Auguſt. de verbis Domini: *Te*, ait, *quærit Dominus magis quàm munus: offers munus tuum, & tu non es munus Dei. Plus quærit Chriſtus quem redemit ſanguine ſuo, quàm quod tu inueniſti in horreo tuo.*

Moderatio præcepti. Intellige hæc; quantum fieri poteſt, ſi videlicet locus, tempus & prudentiæ ratio id permittat, vt offendens vadat ad offenſum, eíque ſe reconciliet ante ſacrificium: nam alioqui non pedibus, ait S. Auguſtinus, ſed affectu, ſcilicet odium in corde remittendo; & effectu, ſcilicet pro iniuria proximo ſatisfaciendo, ad offenſum ire debemus. Quid ſi enim offendens ſit Romæ, offenſus verò in India, an in Indiam eat oportet antequàm ſacrificet? minimè: ſufficit enim firmum propoſitum ſatisfaciendi læſo.

Porrò S. Chryſoſtomus, Euthymius, & Theophylactus hoc intelligunt tam de offenſo, quàm de offendente, ſiue iure, ſiue iniuriâ, quaſi velit Chriſtus, vt non tantùm offendens, qui læſit, ſed etiam offenſus, qui per iniuriam eſt læſus, adeat offendentem, eique ſe reconciliet ante ſacrificium: ſed tunc hoc conſilium eſt, non præceptum. Ita Ianſenius, Maldonatus, & alij.

Hac de cauſa olim in Miſſa vſus fuit, vt ante ſanctam Communionem Chriſtiani darent ſibi mutuò oſculum ſanctum, quaſi reconciliationis & vnionis ſymbolum, cuius loco iam datur oſculanda tabella pacis, quam vocant, vti dixi in Epiſt. 2. ad Corinth.

Ita ad literam S. Ioannes Eleemoſynarius Patriarcha Alexandrinus, vt hoc Chriſti præceptum *Exempla.* vel conſilium impleret, altari aſtans & miſſam celebrans, cum recordaretur clerici cuiuſdam qui odium contra ſe conceperat, licet ab eo offenſus, prior tamen ab eo veniam petiit, itáque illi reconciliatus, cum eodem gaudens ad altare rediit, ac ſacrificium peregit, dicens cum fiducia Deo: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*, vti narrat Leontius in eius vita cap. 13. & 14. Subdit Leontius cap. 14. *Deiferi qui-* Leontius. *dam SS. Patrum dixerunt: Angelorum quidem eſt nullatenus litigare, ſed in omnimoda & perpetua pace conſiſtere: hominum verò eſt altercari quidem, ſed ſtatim reconciliari: dæmonum autem eſt totum diem litigare, & totum diem tranſire irreconciliatos.* Addit cap. 16. 5. Ioannem Miſſam celebrantem, Damianum Diaconum, cùm vellet communicare repuliſſe, eique dixiſſe: *Vade priùs reconciliari fratri tuo, ſpopondit ille hoc facere, & tunc de ſacris myſteriis dedit ei.* Hinc rectè colligit S. Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 60. aitque: *Qua in re penſandum eſt,* Gregor. *cum omnis culpa munere ſoluatur, quàm grauis eſt culpa diſcordiæ, pro qua nec munus accipitur. Debemus itaque ad proximum, quamuis longè poſitum, mente ire, eique animum ſubdere, humilitate illum ac beneuolentiâ placare, vt ſcilicet conditor noſter dum tale placitum mentis noſtræ aſpexerit, à peccato nos ſoluat, qui munus pro culpa ſumit.*

ESTO CONSENTIENS (Græcè εὐνοῶν, id eſt, Vers. 25. Luc 12. v. 58.
beneuolus; Syrus *amicus*; Arabicus, *benignus*; Alij *concors*; S. Hilarius Can. 4. vertit *beneuolè reconciliare*, vt præceſſit) ADVERSARIO TVO, Græcè τῷ ἀντιδίκῳ σου, id eſt, accuſatori & actori tuo; Syrus, בעל דינך *beel dinoch*, id eſt, auctori vel domino litis tuæ; Arabicus, *litiganti tecum*; CITO DVM ES IN VIA CVM EO: NE FORTE ADVERSARIVS TRADAT TE IVDICI, ET IVDEX TRADAT TE MINISTRO, ET IN CARCEREM MITTARIS.] Græcè βληθήσῃ, id eſt, proiiciaris, quaſi in ergaſtulum, locúmque pœnarum.

AMEN DICO TIBI (certò tibi aſſeuero) NON Vers. 26. Luc. 12. v. 59.
EXIES INDE, DONEC REDDAS NOVISSIMVM (Græcè ἔσχατον, id eſt, vltimum) QVADRANTEM debiti tui.

Quæres, quis hic aduerſarius, vel vt Græcè eſt ἀντίδικος, id eſt, accuſator & actor? Primò, Tertullianus lib. de anima, reſpondet eſſe Diabolum. Hic enim eſt Satan, id eſt, aduerſarius noſter.

Secũdò, S. Athanaſius (vel quiſquis eſt Auctor: videtur enim planè Athanaſio eſſe poſterior, vt rectè notarunt Sixtus Senenſis & Bellarminus de Scriptor. Eccl. in Athanaſio) in quæſt. S. Script. ad Antiochum quæſt. 26. cenſet eſſe carnem; hæc enim aduerſatur animæ: *caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem.* Galat. 5. 17. Verùm nec Diabolo, nec carni conſentire debemus, aut poſſumus, quod tamen hîc ſuadet Chriſtus.

Tertiò ergo melius idem Athanaſius ibidem, aſſerit eſſe conſcientiam; hæc enim nobis aduerſatur, nóſque remordet, dum malè agimus, donec ei conſentiamus &, quod illa dictat, faciamus.

4. Quartò, S. Auguſtinus, Anſelmus, & Beda opinantur eſſe Deum aut Dei legem: hæc enim cupiditatibus noſtris aduerſatur: vnde ei planè conſentire debemus, ne pœnas ab ea intentatas incurramus.

5. Quintò S. Baſilius in regul. breuior. interrog. 222. cenſet eſſe hoſtem nobis aduerſantem & iniurium. Verùm hæc aut aliena ſunt aut myſtica & ſymbolica, vt patet ex præcedentibus.

6. *Optimè.* Dico ergo cum S. Hieronymo, Hilario, Ambroſio, & Auctore Imperfecti, aduerſarium hîc vocari eum, qui iniuſtè à nobis offenſus eſt & læſus, ideóque nos coram Deo accuſare & reos peragere poteſt: huic enim verſu præcedenti iuſſit nos reconciliari.

Vbi nota hoc loco eſſe Hebraïſmum & Parabolicum ſermonem, in quo proinde non eſt neceſſe ſingula adaptare: quædam enim ad elegantiam ipſius Parabolæ ſpectant, vt dixi Canone 28. & 29. ſed ſcopus eius maximè ſpectandus eſt, illíque omnia quæ poſſunt adaptanda ſunt. Hic autem ſcopus non tam exprimitur, quàm innuitur. Senſus ergo eſt, q.d. Sicut prudenter facit debitor vel reus ab actore protractus ad iudicem, ſi ante iudicium cum creditore & actore conueniat, itáque iudicis condemnationem, carcerem, infamiam, integrámque & citam debiti totius ſolutionem euadat: ita omninò fac & tu, ac ſi fratrem læſiſti, eique iniuriâ aliquâ, v.g. dicendo *raca* vel *fatue*, te debitorem honoris reſtituendi conſtituiſti, age citò, vt ei reconcilieris, antequam Deo iudici quaſi reus tradaris, qui iuſtâ vindictâ te mancipet carceri, donec omne debitum ſoluas vel lethale & æternum in Inferno, vel veniale & temporale in Purgatorio: ad Purgatorium enim inclinat vocula *donec*, quæ finiendam ſignificat pœnam; hæc enim finitur in Purgatorio, cùm in Inferno nunquam terminetur, ſitque æterna: Quare ibi durat τὸ *donec* in æternum: tamdiu enim durante culpâ, tamdiu pariter & durabit gehennæ pœna. Id notant S. Hieronymus hîc, & Origenes hom. 31. in Lucam, ac S. Ambroſius in cap. 12. Lucæ & alij.

Poſſunt tamen ſingulæ Parabolæ partes ſingulis rebus ſignificatis adaptari hoc modo, vt aduerſarius ſit is, cui conuitium vel iniuriam fecimus; via ſit hæc vita; Iudex ſit Chriſtus; miniſter ſit diabolus; carcer ſit Infernus vel Purgatoriũ; quadrans ſit minima culpa, ſi nimirum intelligas aduerſarium nos tradere, quia eius loco & causâ diabolus nos tradet reos Iudici Chriſto, cùm in die iudicij apud ipſum nos accuſabit: nam homines læſi rarò apud Chriſtum lædentem accuſant, imò ſi ſancti ſunt excuſant. Hanc parabolam iteratò & ob alium finem, dixit Chriſtus Lucæ 12. 59. de quo ibidem. Vide Canonem 5.

Huic Chriſti ſententiæ ſimilis eſt gnome R. Ananiæ in Pirke Auoth cap. 3. *Vir ille, in cuius ſpiritu ſibi complacent homines, ſibi complacet quoque Deus. Vir ille, cuius ſpiritus diſplicet hominibus,* *R. Anan.* *diſplicet & Deo.* q. d. Cui conſentiunt homines, conſentit & Deus: à quo diſſentiunt homines, diſſentit & Deus.

QVADRANTEM Græcè κοδράντην nimirum hæc vox à Latinis ad Græcos tranſiit, vti & plures aliæ, quæ ab Euangeliſtis citantur, quales ſunt prætorium, aſſarius, denarius, centurio, cenſus, cuſtodia, legio, linteum, libertinus, milliare, macellum, membrana, modius, ſextarius, ſicarius, ſudarium, ſpeculator, taberna, forum, titulus, flagellare, flagellum: Hæ enim omnes voces Latinæ, ab Euangeliſtis Græcè ſcribentibus vſurpantur. *Voces in Euangelio Latino-Græca.* Porrò quadrans eſt quarta pars (vnde in Euangelio Hebræo S. Matthæo adſcripto vocatur רבוע *ribbua*, id eſt, *quartum*) aſſis, *Quadrans quid?* quam à tribus vnciis Plinius triuncium vocat, Cicero teruncium. As enim vel aſſis eſt libra cõtinens duodecim vncias, quarum quarta pars ſunt tres vnciæ. Varro libr. de lingua Latina dici putat *as* quaſi *æs*: vnde variè ſumitur. *As quid? As triplex.* 1. Primò enim *as* erat idẽ quod libra vel põdo Ita Budæus lib. de aſſe: 2. Secundò, minor *as* erat moneta minor maximè cõmunis & vſitata, qualis apud Italos eſt Baiocus, cuius quadrans ſiue quarta pars eſt quatrinus: denarius enim inde dictus eſt quod valeret decem nummos paruos, puta decem baiocos. Denarius enim erat vnius drachmæ, æquipollens noſtro Iulio Italico, & Regali Hiſpanico, qui apud Italos valet decem Baiocos, apud Belgas quinque ſtuferos: ſtuferus enim valet duos Baiocos, quadrans ergo eſt quarta pars Baioci & octaua ſtuferi, quam Belgæ vocant *een negemanneken*, & pro minimo nummo vulgari prouerbio vſurpant. 3. Tertiò, ſi denarium maiorem ſiue duplicem qui duos Iulios ſiue duos Regales valet, accipias, ſic continebit decem aſſes, id eſt, decem ſtuferos (vnde & Belgæ ſtuferos vocant aſſes) ac conſequenter quadrans erit quarta pars ſtuferi, & dimidia Baioci. Summa ſignificatur hîc per quadrantem minimi pretij nummus, ac per eum indicatur omne iræ culpæque debitum etiam minimum, rigidè vſque ad vltimum obolum cuique luendum & perſoluendum eſſe poſt hanc vitam, ſiue in Purgatorio ſiue in Inferno: vtrobique enim eſt locus iuſtitiæ non miſericordiæ: quare in hac vita, vbi miſericordiæ, compoſitioni & condonationi eſt locus, tranſigendum eſſe cum aduerſario, id eſt, eo quem verbo aut verbere læſimus. In hiſtoriis legimus, famulum *Rigor iuſtitiæ poſt hanc vitam* quendam vitâ functum apparuiſſe ſuo hero, ac ab eo rogatum de ſuo ſtatu & loco, reſpondiſſe: *Eo loci ſum, vbi omne debitum exactè rigidéque* *Exempla.* *computatur, & ne vel hilum condonatur.* Doctor Iacobus de Paradiſo Carthuſianus in lib. de peccatis mentalibus criminalibus, narrat Religioſum quendam vitâ functum veſte vili, mœſtôq; vultu ſocio apparuiſſe, eique dixiſſe: *Nemo credit, nemo credit, nemo credit, quàm diſtrictè iudicat Deus, & quàm ſeuerè punit,*

AVDISTIS QVIA DICTVM EST ANTIQVIS, NON MOECHABERIS.] id eſt, non committes adulterium, ſub quo velut maiori & ſceleſtiori ſpecie vulgo ab omnibus gentibus damnata, fornicationem, molliciem, inceſtum, cæteráſque luxuriæ ſpecies prohiberi intellige, vti dixi Deuteron. 5. 18.

EGO AVTEM DICO VOBIS, QVIA OMNIS, QVI VERS. 28. VIDERIT MVLIEREM AD CONCVPISCENDAM EAM, id eſt, ita vt eam concupiſcat; hoc animo vel fine vt turpi eius amore capiatur, hoc modo vt optet eâ turpiter frui, IAM MOECHATVS EST EAM IN CORDE SVO.] q. d. iam eam per adulterium in mente corrupit, iam cum ea mentalitèr adulterium perpetrauit, ideóque coram Deo, qui cor intuetur, eſt adulter, & vt adulter ab eo punietur.

Tranſit Chriſtus ab ira ad concupiſcentiã, quia hæ duæ in homine ſunt paſſiones potentiſſimæ: ſicut

Digitized by Google

ſicut ergo explicuit præceptum *non occides*, vetans iram; ſic hic explicat præceptum *non mœchaberis*, vetans concupiſcentiam. Scribæ enim plures & Phariſæi ſicut in illo, ſic & in hoc explicando multipliciter errabant. Licèt enim ſcirent præcepto nono Decalogi dici: *Non concupiſces vxorem proximi tui*, tamen errabant. Primò, quòd hoc intelligebant de concupiſcentia non

Error Scribarum de concupiſcentia.

1. purè interna, ſed quæ in tactus, oſcula, verba laſciua, &c. ante actum adulterij prorumpere ſolet, iuxta illud: *Lex manum, non animum prohibet*; ſed hoc verum eſt de lege ciuili & politica, quæ tantùm iniurias externas punit & vindicat, non verò internas, vtpote quas non videt, nec cognoſcit; non verò de lege & iudicio Dei, qui intima cordis ſcrutatur & caſtigat. In eodem errore fuit Ioſephus Hiſtoricus Hebræus, qui lib. 12. Antiq. cap. 13. citans Polybium dicentem, Antiochum Epiphanem miſerè occubuiſſe eò quòd Dianæ templum ſpoliare cupiuiſſet, eundem redarguit, dicens: *Voluiſſe enim tantùm, ac non etiam perfeciſſe ſacrilegium, non videtur res ſupplicio digna*: & R. Dauid Kimchi citatus à Genebrardo in Pſal. 66. *Etiamſi*, ait, *viderim iniquitatem in corde meo, quam vel paratus eſſem in actum perducere, vt vt ſit illa coram Deo, atque ſi eam labiis protuliſſem, tamen non audiet eam Dominus. q.d. non ducet eam mihi ſceleri. Cogitationem enim prauam Deus non adiungit operi, niſi certè concepta fuerit in Dei fidem atque religionem.* Sic & hodie è plebe multi ſunt, qui dicunt: Cogitare malum, non eſt peccatum, ſed facere malum.

Fl. Ioſeph.

R. D. Kimchi.

Verùm hic craſſus eſt error, cognitus & confutatus ab Ariſtotele cæteriſque Ethicis, nam bonitatis & malitiæ, virtutis & vitij proprium ſubiectum eſt voluntas libera: hæc enim ſi bonum honeſtum appetit, bona eſt & laudabilis; ſi malum, mala & vituperabilis. Quocirca actus externus, v.g. mœchiæ, in ſe præciſè peccatum non eſt (vt patet in ſtultis adulterantibus) niſi quatenus à libera voluntate mœchandi procedit: ab ea enim trahit omnem ſuam formalem malitiam.

2. Secundò, errabant Scribæ, quòd impudicos aſpectus, oſcula, tactus &c. putarent non eſſe peccata mœchiæ, id eſt, fornicationis vel adulterij, ſed concupiſcentiæ; quare illas committi contra nonum præceptum: *Non concupiſces vxorem proximi tui*, Sed non contra quintum *non mœchaberis*. Contra hos Chriſtus hîc contrarium docet ac præceptum explicat, ſcilicet illos vetari quinto hoc præcepto, quia ipſi ſunt diſpoſitio & via ad mœchiam, adeóque initium & inchoatio mœchiæ; nono verò præcepto expreſsè tantum vetari internam concupiſcentiam, quæ in actum externum non prodit.

Tertiò, errabant quòd hac lege tantum vetari
3. putarent concupiſcentiam vxoris alienæ, non verò mulieris innuptæ cuiuſcumque, quæ tua non ſit vxor. Hoc hîc corrigit Chriſtus, docétque hac lege prohiberi omnem obſcœnum feminæ, quæ tua non ſit vxor, contactum & concupiſcentiam.

Primi motus an ſint peccata?

Nota primò, hac lege non vetari, nec damnari primos & inuoluntarios concupiſcentiæ motus; hi enim non ſunt in hominis arbitrio & poteſtate; ſed voluntarios, deliberatos & procuratos, vt patet ex præpoſitione *ad*, cùm ait *ad cõcupiſcendam eam*. Ita S. Auguſtinus vbi tamen aduerte τὸ *ad* non tantùm ſignificare finem, ſed & conſecutionem ſiue ſequelam: nam non tantùm mœchus eſt, qui videt & intuetur mulierem hoc fine, vt eius aſpectu & concupiſcentiâ ſe oblectet, ſed & is, qui eam intuetur ex curioſitate, dum aduertit ex hoc aſpectu conſequi & excitari in ſe eius concupiſcentiam, aut quòd hoc aſpectu concupiſcentiæ & peccati periculo ſe exponat.

Nota ſecundò, quòd hîc de viſu dicitur, cùm ait, *qui viderit mulierem*, id à pari intelligendum eſſe de auditu, tactu, cogitatu: viſum tamen præ aliis Chriſtus nominat, quia *oculi ſunt in amore duces*; & vt moneat, caſtis maximè illos eſſe continendos & coërcendos. Cùm ergo ait: *qui viderit mulierem*, ſignificat viſum eſſe originem & cauſam concupiſcentiæ & luxuriæ, quia *aſcendit mors per feneſtras noſtras*, Ierem. 9. 21. Et *Oculus meus deprædatus eſt animam meam*, Thren. 3. 51. Quocirca prudenter Iob. cap. 31. *Pepigi*, ait, *fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine*. Hinc de Chriſto mirabantur Apoſtoli, quòd cum muliere, puta Samaritana, loqueretur. Ioan. 4. S. Thomas Aquinas accepto ab Angelo cingulo & dono caſtitatis, ſtudiosè tamen cauebat fœminas quaſi ſerpentes, cauſámque dabat: *quia, cùm facimus, quod in nobis eſt, Deus nos tutatur; cùm autem exponimus nos periculo, Deus nos in illo nobis relinquit, nam qui amat periculum, in illo peribit*. Eccleſ. 3. 27.

Viſus feminæ quàm illecebroſus.

Ierem. 9. 21.

Thren. 3. 51.

Iob 31.

S. Thom.

Eccli. 3. 27.

Nouum & quaſi inauditum eſt, quod ſcribit Petrus Damiani lib. 2. Epiſt. 18. ad Deſiderium Cardinalem: *In quodam monte orientis* inquit, *lapides ſunt igniferi, qui maſculus & femina nuncupantur, & dicuntur Pyriboli; qui nimirum cùm à ſe inuicem procul ſunt, non accenduntur: ſi verò femina appropinquauerit maſculo, protinus ex eis ignis egreditur, ita vt omnia quæ circa montem ſunt flammis vaporantibus exurantur. Ab ipſis ergo lapidibus edocemur, vt ſi cõſumi libidinis incẽdio nolumus, muliebris aſpectus ſpeciem declinemus.* Huc facit feſtiua, ſed vera gnome R. Hillel in Pirke Auoth, hoc eſt, in Sententiis Patrum c. 2. *Qui multiplicat carnes, multiplicat vermes. Qui multiplicat opes, multiplicat curas. Qui multiplicat ſeruos, multiplicat rapinas. Qui multiplicat feminas, multiplicat ſortilegia. Qui multiplicat ancillas, multiplicat fornicationem.* S. Cyprian. de ſingul. Cleric. *De carbonibus*, ait, *ſcintillæ diſſiliunt, de ferro rubigo nutritur, morbos aſpides ſibilant, & mulier fundit concupiſcentiæ peſtilentiam, quam Salomon ſic cõparat, dicens: De veſtimentis procedit tinea, & à muliere iniquitas viri.* Et ſuperiùs: *Quanti & quales Epiſcopi & Clerici, ſimul & laici poſt confeſſionum victoriarúmque calcata certamina, poſt magnalia & ſigna, vel mirabilia vſquaque monſtrata, noſcuntur cum his omnibus naufragaſſe, cùm volunt in naui fragili nauigare. Quantos leones domuit vna infirmitas delicata, quæ cùm ſit vilis & miſera, de magnis efficit prædam.* Femina enim viſu eſt Baſiliſcus, voce Siren; voce incantat, viſu dementat, vtroque perdit & necat. Hinc S. Franciſcus, teſte S. Bonauenturâ ſtudiosè ſuos monebat, vt cauerent à feminis: *Quia*, inquit, *colloquium cum femina extra confeſſionẽ, eámque breuem, inutile eſt & periculoſum.* Et Noſter B. Xauerius: *Maiori*, ait, *periculo quàm fructu aditur femina.*

Petr. Dam.

R. Hillel.

Cyprian.

Femina viſu eſt baſiliſcus, voce Siren.

QVOD SI OCVLVS TVVS DEXTER SCANDALIZAT TE, ERVE EVM, ET PROIICE ABS TE: EXPEDIT ENIM TIBI, VT PEREAT VNVM MEMBRORVM TVORVM, QVAM TOTVM CORPVS TVVM MITTATVR IN GEHENNAM.

VERS. 29.
Inf. 18. v. 9.
Mar. 9. v. 47.

ET SI DEXTERA MANVS TVA SCANDALIZAT TE, ABSCINDE EAM, ET PROIICE ABS TE: EXPEDIT ENIM TIBI, VT PEREAT VNVM MEMBRORVM TVORVM, QVAM TOTVM CORPVS TVVM EAT IN GEHENNAM.]

VERS. 30.
Inf. 18. v. 8.
Mar. 9. v. 43.

Patet

Patet vtramque hanc eſſe parabolam, à duobus membris præſtantiſſimis & homini maximè neceſſariis, ſcilicet dextro oculo & manu petitam, quà ſignificat, abiiciendum eſſe omne id quod ad peccatum nos ſollicitat, quantumuis charum, pretioſum & neceſſarium ſit. Oculi autem primò meminit, quia de eo paulò ante dixit: *Qui viderit* (vtique oculo) *mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.*

Dexter oculus & manus quid? Reſp. 1. Primò igitur, S. Chryſoſtomus hom. 17. per
dextrum oculum & manum accipit mulierem
amicam, de qua iam ſermo præceſſit: illa enim
abiicienda eſt, ſi nos ad libidinem ſuo aſpectu,
2. voce aut geſtu prouocat. Secundò, S. Auguſtinus
lib. 1. de ſerm. Domini in Monte, per dextrum
oculum & manum accipit quemuis amicum &
3. miniſtrum, etiam neceſſarium. Tertiò, S. Hilarius,
Theophylactus hîc, Cyrillus lib. 12. in Ioannem
cap. 28. S. Athanaſius (vel quisquis eſt auctor) ad
Antiochum quæſt. 70. Pacianus Epiſt. 3. accipiunt
parentes & cognatos: horum enim conuerſatio
4. reſecanda eſt, ſi nos ad peccatum trahit. Quartò,
S. Hieronymus accipit affectus & vitia animæ.
5. Quintò, Auctor Imperfecti per dextrum oculum
& manum, accipit mentem & voluntatem; per
ſiniſtrum, ſenſum & carnis appetitum: Tam enim
mens & voluntas à curioſis & noxiis auocanda
eſt, quàm ſenſus & caro à cupiditatibus carnalibus.

6. *Genuinè.* Verùm ſimpliciùs & planiùs, dextrum oculum & manum hîc propriè accipias, ſed ita vt parabolæ ſubſeruiat & parabolicè explicetur. Eſt enim hîc continua parabola, in qua Chriſtus alludit & reſpicit ad concupiſcentiam viſus, de qua paulò antè egit. Occurrit enim tacitæ obiectioni, q.d. Obiicies mihi: ſi oculus & viſus eſt mœchus, cùm videt mulierem ad eam concupiſcendum, quid ergo cum oculis mihi à Deo ad videndum datis, agam?

Rurſum eſt Methaphora petita à Chirurgo, q.d. Sicut læſi & ægri curant, vt chirurgus membrum etiam nobiliſſimum & ſummè neceſſarium, quale eſt dexter oculus & manus, exſcindat, ſi inde pendeat totius corporis ſalus: ita & vos, ô fideles mei, moueo, vt quoduis damnum priùs ſubeatis, quàm culpam & peccatum præſertim lethale committatis, vt ſcilicet quicquid vobis eſt offendiculo trahitque ad peccatum, licet tam charum & neceſſarium ſit quàm dextra manus vel dexter oculus, id planè à vobis reſecetis & abiiciatis, quantumlibet incommodi & doloris id vobis inferat, v. g. reſeceris aſpectum oculi etiam aliàs pudicum, familiaritatem & ſocietatem cognatarum, vxoris, filiorum, parentum aliàs neceſſariam, ſi illa vobis peccati creet periculum, imò ſi aliter peccatum effugere nequeatis, ipſum oculum & manum vobis reſecate: præſtat enim monoculum ingredi in cælum, quàm binoculum mitti in gehennam: ſed quia ſemper aliter peccatum vitare poſſumus, quàm membrum reſecando, hinc illud reſecare, & ſe mutilare non licet: vnde Origenem, qui ſe caſtrauit pudicitiæ causà, damnauit Eccleſia. Denique concupiſcentiæ cuiq; reſecandæ, & mortificãdæ, adeò viuaciter & tenaciter oculis & corpori, imò ipſi animę inhærẽt inſitęq; ſunt, vt ſine ingẽti vi & doloris ſenſu euelli nequeant: quare qui eas reſecant, ita dolent ac ſi ipſum oculum vel dentem ſibi eruerent. Norunt hoc experti: inde dicitur mortificatio, quòd mortis ſenſum doloréмque pariat.

Ita ad literam S. Aquilinus & S. Audomarus (vt habet eorum vita apud Surium) cùm eſſent cæci, & per miraculum viſus eis à Deo eſſet reſtitutus, rurſum petierunt à Deo oculos ſibi adimi, ſeſéque reddi cæcitati, vt carerent diſtractionibus, concupiſcentiis & tentationibus, quas creant oculi. Amplius ex peculiari Dei inſtinctu fecit virgo illa apud Sophronium in Prato ſpirit. cap. 69. quæ oculos ſibi eruit, miſitque amaſio ſe perſequenti, eò quòd oculis eius caperetur: quo dono ille compunctus laſciuiam oculorum à ſe reſecauit, imò vitam ſæcularem in monaſticam commutauit. *Exempla.*

S. Antonius Didymum cæcum, quẽ S. Hieron. vocat ſuum videntem, id eſt, præceptorem, rogauit, num doleret de cæcitate? illo tacente & innuente ſubiecit: *Vir prudens non debet dolere quòd careat oculis, quos habent muſcæ & apes, ſed gaudere quòd eò magis habeat apertos oculos mentis, quibus videat Deum & diuina*: Ita Palladius in Lauſ. in vita Didymi. *Didymus.*

Porrò licet membrum abſcindere contagioſum, ne totum corpus inficiatur, ſicut licet ciuem occidere noxium Reipubl. quia pars per ſe ordinatur ad bonum totius: quare ipſa ſe exponere debet morti pro toto. Membri autem abſciſſio, aut occiſio ſui non ordinatur per ſe ad euaſionem peccati & ſalutem, nec ad id eſt neceſſaria, quia alia ad hoc ſunt media: vnde ſe mutilare vel occidere non licet. Vide Leſſium de homicidio ſui.

DICTVM EST AVTEM: QVICVMQVE DIMISERIT VXOREM SVAM, DET EI LIBELLVM REPVDII.] Vide quæ de libello repudij fusè dixi Deuter. 24. 1. *VERS. 31. Inf. 19 v 7. Mar. 10. v. 4*

EGO AVTEM DICO VOBIS: QVIA OMNIS QVI DIMISERIT VXOREM SVAM, EXCEPTA FORNICATIONIS CAVSA, FACIT EAM MOECHARI (Arabicus *dedit eam in fornicationem*) ET QVI DIMISSAM DVXERIT ADVLTERAT.] *VERS. 32. Luc. 16. v. 18 Mar. 10. v. 11.*

Chriſtus hîc corrigit & perficit legem repudij, *Legem repudij corrigit Chriſtus.*
1. Primò, quia lex facilè concedebat repudium multas ob cauſas. Chriſtus verò tantùm id permittit ob cauſam fornicationis, ſi coniux ſit fornicata, id eſt, adulterium commiſerit; ab adultero enim innocens diſcedere poteſt, iuxta illud:

Frangenti fidem, fides frangatur eidem.

2. Secundò, lex tam repudiatæ, quàm repudianti concedebat ſecundas cum alio nuptias. Chriſtus
3. verò illas vtrique negat. Tertiò, lex ſoli viro & marito concedebat ius libelli repudij: Chriſtus verò in hoc iure matrimonij virum & feminam æquat & pares facit, vti docet Apoſt. 1. Cor. 7. 4.

Excepta fornicationis cauſa. Nõnulli per fornicationem hîc accipiunt quodlibet peccatum: hoc enim eſt ſpiritalis quædam cum creatura quapiam, relicto Deo Creatore animæque ſponſo, fornicatio. Ita S. Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini in monte, & Origenes hîc tract. 7. Verùm id nimis eſt liberale & laxum: vnde iure Canonico cap. *quæſiuit, de diuortiis*, definitum eſt diuortium nõ licere ob furtum vel aliud crimen. Quocirca S. Auguſtinus id ipſum lib. 1. Retract. cap. 19. retractat, ſaltem dubitat.

Alij per fornicationem accipiunt infidelitatem: hæc enim paſſim à Prophetis vocatur fornicatio ſcilicet ſpiritualis & myſtica.

Verùm Interpretes paſſim priſci & noui propriè hîc accipiunt fornicationem, quæ in coniugata eſt mœchia, ſiue adulterium: quare per fornicatio

nicationem hîc intellige adulterium, ſodomiam etiam cum coniuge, ſed renitente, & omnem illicitum concubitum, vt patet cap. *Meretrices* 32. quæſt. 4.

Dices: Licet vxorem dimittere, ſi ipſa maritum ad aliquod ſcelus pertrahere conetur, vt habetur cap. *Quæſiuit, de diuortiis*, & Chriſtus hîc ſatis indicauit verſ. 29. item ſi ipſa ſit venefica, aut mortem marito machinetur; ergo non ob ſolam fornicationem licet eam dimittere. Reſp. id verum eſt, Chriſtus tamen hîc ſolam fornicationem diuortij cauſam aſſignat: tū quia hæc ſola eſt propria diuortij cauſa in coniugio, illique directè repugnans, cùm reliquæ cauſæ generales ſint, à quauis ſocietate Chriſtianum liberantes: tum quia repudium adulteræ etiam pœnitentis conceſſum eſt perpetuum, adeò vt licet vxor de adulterio pœniteat, maritus tamen non teneatur eam rurſum in torum domúmque recipere, cùm in aliis caſibus poſt eius pœnitentiam, teneatur eam in gratiam & torum rurſus admittere: tū denique quia Chriſtus hîc propriè excludere vult vxoris deformitatem, inopiam, diſplicentiam & quicquid citra culpam eſt, ob quæ Iudæi dabant libellum repudij, ad illorum enim mentem loquitur.

Et qui dimiſſam duxerit, adulterat. Caietanus & nonnulli alij repetunt τὸ *exceptâ fornicationis causâ*, quaſi fornicationis cauſâ liceat viro dimittenti adulteram, ipſique adulteræ ſecundas inire nuptias. Verùm huic ſenſui planè repugnat Apoſtolus 1. Corinth. 7. 11. vbi iubet coniugem innocentem manere innuptum, aut nocenti reconciliari. Vide ibi dicta: atque hic eſt perpetuus Eccleſiæ vſus, ſenſus & praxis, de quo plura cap. 19. verſ. 9.

VERS. 33. ITERVM AVDISTIS, QVIA DICTVM EST ANTIQVIS: NON PERIVRABIS (Leuit. 19. 12. Exodi 20. 7. Deuter. 5. 11. vbi illud explicui) REDDES AVTEM DOMINO IVRAMENTA TVA.] Habetur hoc poſterius Numer. 30. 36. *Reddes*, id eſt, ſolues & implebis, quod te facturum iuraueris Domino, vel per Dominum. Ita Chryſoſtomus; iuramenta ergo propriè hîc vocantur vota iuramento confirmata, vti dixi Numer. 30. 3. hæc enim Deo reddere, id eſt, ſoluere tenemur. Aliter quoq; explicat Suarez, q. d. *Reddes Domino iuramēta tua*, hoc eſt, ſi iurare velis, iura per Deum verum, non per idola. Ita ipſe tom. 2. dè relig. lib. 3. de iuramento, cap. 1.

VERS 34. Iac. 5. v 12. EGO AVTEM DICO VOBIS, NON IVRARE OMNINO; NEQVE PER CÆLVM, QVIA THRONVS DEI EST; NEQVE PER TERRAM, QVIA SCABELLVM EST PEDVM EIVS; NEQVE PER IEROSOLYMAM; QVIA CIVITAS EST MAGNI REGIS; NEQVE PER CAPVT TVVM IVRAVERIS, QVIA NON POTES VNVM CAPILLVM ALBVM FACERE AVT NIGRVM.] Explicat & perficit hîc Chriſtus præceptum ſecundum

Errores Scribarum de iuramento.

1\. Decalogi de non peierando, quod perperam explicabant Scribæ & Phariſæi. Primò enim aſſerebant iuramentū eſſe & obligare, ſi fiat per Deum, eúmque in teſtem vocet; non verò ſi fiat per creaturas. Chriſtus hîc contrarium docet: In creaturis enim intelligitur Creator: illæ enim creatæ ſunt à Deo totúmque, quod habent, habent à Deo; & quicquid ſunt, Dei ſunt. Qui enim iurat, Deū, qui eſt prima veritas, citat vocatque in teſtem ſui dicti, quod iurat. Iurans ergo per creaturam, vel ipſam facit Deum, quod eſt ſcelus idololatriæ, vel in ea Creatorem Deum ſubintelligat oportet.

2\. Secundò, errabant Scribæ, quòd putarent hoc præcepto ſolùm vetari periurium. E contrario Chriſtus hîc docet illo vetari omne iuramentum, omnénique irreuerentiam & abuſum nominis Dei.

Tertio, Scribæ docebant eum, qui iurabat, per templum vel altare, iuramento non obligari; eum verò, qui iurabat per aurum templi vel per donum altaris, obligari, quia aurum & donum hoc cedebat in lucrum Sacerdotum, quos conſutat Chriſtus Matth. 23. 16. 3.

Ego autem dico vobis, non iurare omnino. Ex hoc loco Pelagiani, teſte S. Auguſtino Epiſt. 89. quæſt. 5. docuerunt nullum iuramentum Chriſtianis eſſe licitum. Idem ſenſerunt VValdenſes & VVicleſiſtæ, vt patet ex Concilio Conſtantienſi, & nunc idem ſentiunt Anabaptiſtæ; qui ne in iudicio quidem à iudice coacti iurare volunt.

An Chriſtiano iurare liceat? Hæretici negant.

Verùm hic eſt error in fide, quem damnat perpetuus Eccleſiæ vſus, atque exempla ipſius Dei, Pauli & Sanctorum, qui iuraſſe leguntur, vt patet Pſal. 109. 4. Roman. 1. 9. Philip. 1. 8. 1. Corinth. 15. v. 31. & alibi. Idipſum euincit ipſa ratio: iuramentum enim eſt honor Dei, vt primæ veritatis: iurans enim inuocat Deum in teſtem, quaſi primam & infallibilem veritatem. Quare iuramentum eſt actus religionis & latriæ, ſi, vt docet Ieremias cap. 4. verſ. 2. fiat *in veritate*, ſcilicet vt non iuretur falſum; & *in iuſtitia*, ne iuretur quid iniuſtum aut malum; & *in iudicio*, ne iuretur temerè ſine magna vtilitate aut neceſſitate.

Catholici affirmant.

Dices: quomodo ergo Chriſtus hîc præcipit *non iurare omnino*? Reſpondet primò S. Bernardus ſerm. 65. in Cantic. hoc non eſſe præceptum, ſed conſilium duntaxat.

Chriſtus iubet non iurare omnino. Cur?

1\.

Secundò, alij fatentur id quidem eſſe præceptum, ſed vetans duntaxat periurium, ne ſcilicet iures falſum. 2.

Tertiò, alij putant præcipi *non iurare omnino*, ſcilicet per creaturas, ſed per ſolum Deum. Id innuit hic S. Hieronymus. 3.

Verùm hæc omnia aliena ſunt & contorta, & 4. refelluntur ex verbis ſequentibus. Nota ergo duplicem fuiſſe Phariſæorum circa hoc præceptum errorem. Prior erat, Exodi 20. verſ. 7. vbi dicitur: *Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum*, prohiberi duntaxat periurium, non autem iuramentum leue, temerarium & vanum: quia Hebræa vox שָׁוְא *ſcau*, quam Noſter & Septuag. ibi vertunt *vanum*, ſignificat quoque *mendacium*: Vnde Chald. vertit: *Non aſſumes nomen Domini Dei tui ad mendacium*, id eſt, non peierabis, & ſic vertebant & intelligebant Phariſæi. Poſterior, licitum eſſe per creaturas temerè iurare & peierare, vt patet ex ſequent. & ex cap. 23. verſ. 17. Chriſtus ergo vtrique eorum errori opponit vocem *omnino*, q. d. Ego autem dico & edico, non tantùm falſum, ſed nec verum ſiue per Deum, ſiue per templum, ſiue aliâ formulâ per creaturas alias licere iurare: quod intellige ad mentem Phariſæorum, leuiter & temerè, vt fit in communi hominum ſermone, qui crebrò habent in ore *per Deum, per animam, per templum*. Vult enim Chriſtus docere, vt ait S. Auguſtinus & Chryſoſtomus malam eſſe propenſionem ad iurandum, & iuramentum, licèt bonum ſit, oriri tamen à malo, nec eſſe per ſe appetendum; itaque non iurandum omnino niſi malum hoc cogat; ídque primò, ne ex aſſuetudine iurandi in periurium labamur, vt plerumque fit, ita paſſim Patres & Eccleſ. cap. 23. verſ 9. & 12.

Genuinè. *Exod. 20. 7.* *Ne iures niſi cogaris.* 1.

Secundò, quia reuerentia nominis diuini hoc poſtulat; quæ ratio innuitur hoc verſu. 2

Tertiò, quia ea deberet eſſe fides & veritas 3.

hominum,

hominum, præſertim fidelium & Chriſtianorum, vt iniuratis credi poſſet, uſque de facto alij crederent. Vnde Iſocrates ad Demonicum aſſerit, homines iuſtos fideliores ſe exhibere iureiurando, vt magis eis credatur iniuratis, quàm aliis iurantibus: quare addit tantùm iurandùm eſſe, vt te crimine vel amicum graui periculo liberes, non autem ob pecuniam, vt v.g. iures te debitum ſoluiſſe, nihilque creditori debere. S. Baſilius ſerm. ad Adoleſcentes, quomodo ex Græcorum libris capienda ſit vtilitas, refert de Clinia, amico & familiari Pythagoræ, quòd maluerit tria talenta (hoc eſt octodecim millia aureorum) ſoluere, quàm iurare etiam rectè & licitè. Plutarch. in problemat. ait: *Iuramentum homini libero pro tormento eſt*. Romani à ſeruis veritatem extorquebant per tormenta, à ciue per iuramentum, à Sacerdote per ſolum verbum, nudámque affirmationem vel negationem.

August.

Iubet ergo Chriſtus *Non iurare omnino*, primò, quia, vt ait S. Auguſtin. ſer. 28. de verbis Apoſtoli, *Falſa iuratio exitioſa eſt; vera iuratio periculoſa eſt; nulla ſecura eſt*. Secundò, *omnino*, id eſt, *vt quantum in te eſt, non affectes, non ames, nec quaſi pro bono cum aliqua delectatione appetas iuſiurandum*, ait S. Auguſtinus cap. 15. de mendacio. Tertiò, quia iurare in ſe eſt malum morale ad irreuerentiam erga Deum ſpectans, vti eſt hominem occidere, ſed ſicut hoc cum debitis circunſtantiis licet, imò eſt laudabile; ſic & iurare, ſi fiat cum veritate, iuſtitia & iudicio, id eſt, vt non fiat, niſi id extorqueat alterius incredula diffidentia: In Paradiſo ergo non licuit, & in cælo non licet iurare. Tanta enim eſt maieſtas nominis Dei, vt illud in teſtem vocandum non ſit, niſi cogat neceſſitas. Teſtari enim res paruas & viles eſt paruū & vile, perinde ac ſi quis pro vno aureo vocaret Regem in teſtem. Hinc ſancti cauent iurare. In vita S. Chryſoſtomi pro magno narratur, quòd nunquam iurarit. Idem narratur de S. Ioanne Eleemoſynario.

In paradiſo & cælo non iuratur.

Rurſum S. Auguſtinus Epiſt. 89 quæſt. 5. ridet eos, qui putabant ſe tantùm iurare ſi dicerent, per Deum, non autem ſi dicerēt, teſtis eſt mihi Deus: Idem ſerm. 11. de decollatione S. Ioannis in fine tomi 10. aſſerit prouocare ad iuramentum eum, quem ſcis iuraturum falſum, ſcelus eſſe grauius homicidio, quia homicida, ait, tantùm corpus, ille autem peierantis animā occidit. Affert exemplum Tutilimeni, qui ob exactum tale iuramentum, noctu coram Deo grauiter fuit flagellatus.

An Chriſtianis liceat iurare?

Negāt multi.

Quæres: An etiam Chriſtianis licitum ſit iurare? Multi enim Patres id videntur negare. Primò enim S. Hieron. Chryſoſtomus, Euthymius hic aiunt, iuramentum à Deo fuiſſe permiſſum Iudæis, ne per idola iurarent, non autem Chriſtianis. Secundò, Theophylactus & Euthymius opinantur iuramentum fuiſſe præceptum legale legis veteris, vti erat circumciſio; vnde cum ea iam per Chriſtum abolita, pariter eſſe abolitum. Tertiò, alij cenſent Iudæis quaſi rudibus, imperfectis & duris ad credendum, à Deo permiſſum fuiſſe iuramentum; Chriſtianis autem eſſe vetitum, quia eos vtpote perfectiores perfectiora decent, & quia hi omnino cauere debent periculum periurij: Sicut Iudæis permiſſus fuit libellus repudij, ne vxores ſibi exoſas occiderent, quem tamen hic tollit, & Chriſtianis adimit Chriſtus verſ. 32. Ita ſentiunt S. Hilarius hic can. 4 S. Ambroſius in Pſal. 118. ſerm. 1. S. Baſilius in Pſal. 14. Chromatius & Origenes hîc tract. 35. Epiphanius, hæreſi 19. S. Athanaſius ſerm. de paſſione & cruce Domini, S. Chryſoſtomus hom. 19. ad populum.

Si obiicias, Deum ſubinde iuraſſe in S. Scriptura vt Geneſ. 22. 16. Reſpondent S. Athanaſius, Baſilius, Ambroſius, illa Dei iuramenta non eſſe propriè dicta iuramenta, ſed aſſeuerationes duntaxat & promiſſiones, vel, vt ait S. Ambroſius, Deus iurare poteſt, quia implere poteſt id quod iurat, ac de eo pœnitere non poteſt: homo autem iurare non debet, quia non habet poteſtatem certò faciendi id, quod dicit, promittit, & iurat.

Si rurſum obiicias S. Paulum ſubinde iuraſſe, vt cùm ait: *Teſtem Deum inuoco in animam meam*. 2. Corinth. 1. 23. Reſpondet S. Baſilius hoc non eſſe verè iuramentum, ſed tantùm ſermonem ſimplicem iuramenti ſpecie & formâ prolatum, ad maiorem aſſeuerationem. 2. Cor. 1. 23.

Reſp. affirmat.

Verùm dico: non ſolis Iudæis, ſed & Chriſtianis licitum eſt iurare Eſt de fide, vt patet ex perpetuo ſenſu, vſu, & praxi Eccleſiæ: *Omnis enim controuerſia eorum* (hominum etiam Chriſtianorum) *finis ad confirmationem eſt iuramentum*, ait Apoſt. Hebr. 6. 16. Porrò in Scriptura nullum extat præceptum iurandi affirmatiuum, ſicut extat præceptum orandi, ſacrificandi, amandi & laudandi Deum, honorandi parentes, &c. quia iuramentum per ſe non eſt appetibile, ſed propter aliud & quaſi per accidens, quatenus ſcilicet iuramentum eſt velut medicina incredulitatis. Extat tamen præceptum iurandi negatiuum, ſcilicet vt non peieres, vtque non iures per Deos falſos, ſed tantum per Deum verum. Item extat præceptum conditionatum, vt, ſi velis iurare, non niſi verum, iuſtum & neceſſarium iures. Heb. 6. 16.

Dices: Chriſtus hîc Chriſtianis ait, ſancítque, *non iurare omnino*. Reſpond. id verum eſt, quia per ſe indecorum eſt & inurbanum, Deum Opt. Max. adducere in teſtem reculatum humanarum ob mutuam hominum diffidentiam, niſi hæc indecentia & inurbanitas excuſetur neceſſitate mutuâ, vti ſæpe excuſatur, cùm non ſuppetunt teſtes, aliæque iuridicæ probationes.

Ad Patres citatos Reſpondeo, videri eos loqui eodem ſenſu quo Chriſtus, cùm iubet *non iurare omnino*: quia enim ipſi videbant homines crebrò iurare falſum, vel iniquum & iniuſtum; aut ſæpe ſæpiùs leuiter, inaniter & temerariè, hinc ob periculum periurij vel inaniter iurandi, vetabāt & diſſuadebant Chriſtianis iuramentum, vt illo abſtinerent quantùm poſſent. Sed ſi quis hoc periculum caueat, illi vtique in neceſſitate licebit iurare, id patet ex S. Chryſoſtomo, qui crebrò & aſſiduè in homiliis ad populum Antiochenum acriter inſectatur conſuetudinem temerè iurandi, quæ tunc ibi vigebat, ac id mirantibus reſpondet: Dico & repeto, quod ſoleo, quia vos dicitis & repetitis quod ſoletis: aſſeritque ſe ab hac repetitione non deſtiturum, donec ipſi à iurando deſiſtant; duro enim nodo durus adhibendus eſt cuneus, iſque continuus.

NEQVE PER CÆLVM, QVIA THRONVS DEI EST: NEQVE PER TERRAM, QVIA SCABELLVM PEDVM EIVS EST.] Subaudi *iuraueris*, vt ſequitur. Videntur Iudæi ſoliti iurare per cælū & terrā, quódque Phariſæi hæc iuramenta quaſi per creaturas facta, parui æſtimanda cenſuerint. Chriſtus contrarium hîc docet, ſcilicet eum, qui per cælum & terram iurat, iurare per Deum Creatorem, qui thronum gloriæ ſuæ conſtituit in cælo, & ſcabellum in terra. Alludit ad illud Iſaiæ 66. 1. Inf. 23. v. 22

Hæc

Iſai. 66. 1. *Hæc dicit Dominus : cœlum ſedes mea ; terra autem ſcabellum pedum meorum.* Vide ibi dicta.

NEQVE PER IEROSOLYMAM, QVIA CIVITAS EST MAGNI REGIS.] Puta Dei. Alludit ad illud Pſal. 47. 1. *Magnus Dominus & laudabilis nimis in ciuitate Dei noſtri.* Et mox : *Fundatur exultatione*
Pſalm 47. 1. *vniuerſæ terræ mons Sion, latera Aquilonis, ciuitas Regis magni.* Senſus eſt, q.d. Noli iurare per Sanctos, aut ſanctam ciuitatem Ieruſalem, aut alias res ſacras, vel per res tuas, aut vllam aliam creaturam, quia hæ omnes ſunt Dei, qui in omnibus eſt præſens, & ſolus in omnia plenam habet poteſtatem: ac proinde per Deum iurat, qui per creaturas iurat: intendit enim in teſtem vocare primam & infallibilem veritatem quiſquis iurat: illam ergo aut tribuit ipſis creaturis, & ſic eſt idololatra; aut certè vſu gentium creaturas nuncupando, tacitè earum Creatorem in teſtem vocat.

Perperàm igitur Hæretici moderni, ac nominatim Auguſt. Marloratus commentans in hæc Chriſti verba, iuramentum per Sanctos damnant
Marlorat. idololatriæ. Audi Marloratum : *Ita quiſquis olim per Moloch, vel aliud idolum iurabat, tantundem minuebat ex iure Dei, quòd alium eius loco ſubſtitueret cordium cognitorem & iudicem in animas. & hodie qui per Angelos vel ſanctos mortuos iurant, ſpoliato Deo, inane illis numen affingunt.*

Verùm hic eſt error & hæreſis, vt patet ex dictis, ac liquet ex verbis Chriſti hoc loco. & c. 23. 21. Hinc S. Ioſeph iurauit per ſalutem Pharaonis. Geneſ. 42. 16. Chriſtus ſponſus iurat per capreas ceruóſque camporum. Cantic. 2. verſ. 7. Paulus 1. Corinth. 15. 31. iurat per gloriam Corinthiorum, vt patet ex textu Græco. Quod autem Marloratus aſſerit Orthodoxos dum iurant per ſanctos, illos facere Deos, ac Deum ſuâ Deitate ſpoliare, putidum eſt mendacium & mera calumnia: Honor enim ſanctorum; eſt honor Dei. Deus enim eos fecit ſanctos: quare qui iurat per Sanctos, per Deum eorum ſanctificatorem iurat.

NEQVE PER CAPVT TVVM IVRAVERIS: QVIA NON POTES VNVM CAPILLVM ALBVM FACERE AVT NIGRVM.] q. d. Ne putes tibi licere per caput tuum iurare, eò quòd illud ſit tuum, & tibi pleno dominio ad quemuis vſum ſubditum, vt de eo libitum diſponas, illudque per iuramentum Diris deuoueas, ſi peieres; quia reuera caput tuum non eſt tuum, ſed Dei: rem autem Dei alteri obligare & deuouere non potes, nullum enim in rem Dei ius habes: vnde non potes vel vnum capitis capillum album facere aut nigrum, ſed id ſolius eſt Dei. Qui ergo per caput ſuum iurat, per Deū capitis factorem iurat, atque, quod horribilius eſt, talis etiam ſuum caput vitámque rogat à Deo in pignus accipi, vt ſi peieret, à Deo capite vitáque mulctetur.

SIT AVTEM SERMO VESTER, EST, EST,
VERS. 37. Iac. 5. 12. NON, NON (id eſt ſimplex affirmatio vel negatio) QVOD AVTEM HIS ABVNDANTIVS (Græce περισσὸν, id eſt, *amplius.* Syrus & Vatabl. *quod vltra hæc adiungitur*) EST, A MALO EST.] In Euangelio S. Matthæo adſcripto pro *eſt. eſt : non, non,* habetur לאו לאו כן כן *ken, ken: en, en,* id eſt, *ſic, ſic: non, non,* vel *rectè, rectè: non, non.* Græcè *ναὶ, ναὶ : οὒ, οὔ.* quod tripliciter accipi poteſt, primò, vt notet conſtantem aſſeuerationem, opponatúrque inconſtantiæ & fallaciæ. Sic illud vſurpat Apoſtolus 2. Corinth. 1. verſ. 17. 18. 19. Secundò, vt notet veritatem ſeu id, quod res eſt, opponatúrque falſitati. Sic accipitur ibidem verſ. 20. Tertiò, vt notet ſimplicem affirmationem vel negationem, opponatúrque iuraménto: Sic capitur hic, & Iacobi 5. 12. ſenſus ergo eſt. q.d. Sermo veſter ſit ſimplex affirmatio vel negatio: quod enim vltra hæc additur iurando, id à malo eſt. Ita S. Chryſoſtomus hic & S. Hieronymus vel potius Paulinus Epiſt. ad Celantiam.

Hinc S. Bernardus Epiſt. 38. à ſimplici veracitate commendat Comitem Theobaldum: *Et quidem,* inquit, *in alijs principibus ſi quando verbum*
Bernard. *leuitatis aut etiam falſitatis deprehendimus, nec mirum reputamus, At vero apud Comitem Theobaldum, Eſt & non, nequaquam omnino patienter audimus: cui, vt dicitur, ſimpliciter dicere, iurare eſt, & leue mendacium graue periurium imputatur plurima quippe virtutum inſignia, quæ veſtram plurimùm nobilitant dignitatem, & veſtrum per orbem clarum reddunt ac celebre nomen, præcipuè laudatur in nobis veritatis conſtantia.*

A malo eſt quid? *A malo eſt*, Græcè *ex malo eſt.* τὸ *malo* poteſt accipi in genere vel maſculino, vel neutro. Maſculino, *à malo*, hoc eſt, à Diabolo, qui choragus malitiæ omniſque mali te inſtigat vt iures ex abundanti ſine neceſſitate, itáque te ſenſim inducat vt præcipitanter iures falſum, quod eſt ſcelus periurij. Ita Theophylact. Maldon. & alij. Neutro, *à malo*, id eſt, à vitio, ſiue proprio, ſiue alieno: q. d. Vſus iurandi oritur ex vitio proprio leuitatis & irreuerentiæ, vel alieno incredulitatis & diffidentiæ: quia enim alter mihi ſimpliciter aliquid aſſerenti nō credit & diffidit, hinc iuramento dicta mea illi confirmo, quod tamen vitium iam poſt hominis lapſum eſt neceſſarium. Ita S. Auguſtinus lib 1. de ſerm. Domini in Monte. Hinc ſenſus videtur ſimplicior & planior. Huc accedit Franc. Lucas: *à malo*, inquit, id eſt, à conſuetudine vanitatis & doli mali, puta à conſuetudine vanè & leuiter, vel fictè & doloſè iurandi. Rurſum *à malo*, id eſt, à conſuetudine iurandi ortâ ex hominum diffidentia. Dum enim viderunt homines ſibi non credi niſi iuratis, cœperunt quibuſlibet dictis ſuis addere iuramenta, vt iis fidem conciliarent: ſed per hanc iurandi frequentiam hoc promeriti & conſecuti ſunt, vt iam eis etiam iurantibus non credatur. De periculis & damnis frequentis iurationis vide Salmeronem tom. 5. tract. 40. & Chryſoſtomus in homil ad populum.

AVDISTIS QVIA DICTVM EST: VERS. 38.
OCVLVM PRO OCVLO ET DENTEM PRO DENTE.] Scilicet rependę. Eſt hæc lex talionis, quæ iubet vt ſi cui oculum vel dentem effoderis, tibi pariter per iudicem oculus vel dens eruatur; hæc enim eſt iuſta vindicta & noxæ compenſatio. Exodi 21. v. 23. ſeq. Vide ibi dicta.

EGO AVTEM DICO VOBIS: NON VERS. 39.
Luc 6. 29. RESISTERE MALO.] id eſt, rei malæ & iniuriæ, vel malitiæ & noxæ, quæ tibi ab homine malo infertur. q. d. Noli malum malo, noxam noxæ retaliare: aut potius q.d. Noli *reſiſtere malo* maſculinè, id eſt homini malo tibiq; iniurio, Græcè enim eſt τῷ πονηρῷ: patet ex ſeq. Vterque ſenſus eòdē redit.

Lex talionis iuſta. Nota primò, veterem talionis legem fuiſſe iuſtam, ſed eius praxim ſæpe iniuſtam & manantem, non ex iuſtitiæ, ſed ex vindictæ appetitu, quo læſus, v. g. cui erutus erat oculus aut dens, lædentem talionis reum peragebat, ac à magiſtratu poſtulabat, vt eidem ſimili modo oculum aut dentem erueret: Chriſtus verò hanc legem ſupplet & perficit, talioni opponendo legem & conſilium patientiæ, ac animo vindictæ cupido legem manſuetudinis.

Nota ſecundò, hanc Chriſti legem non ſpe-

N ſtare

Digitized by Google

ctare magiſtratum, vti volunt Anabaptiſtæ, qui omne bellum non tantùm offenſiuum ſed & defenſiuum hic à Chriſto Chriſtianis vetari putant; ſed ſpectare priuatas perſonas. Magiſtratus enim officium eſt ſontes punire, ac homicidas morte plectere: ac Principis eſt damna Reipubl. illata bello, ſi aliter nequit, repetere.

Nota tertiò, hanc Chriſti legem priuatis non adimere ius talionis, quod eſt iuris naturæ & Gentium, tum ad iuſtitiæ læſæ reparationem, tum ad rei, qui læſit correctionem, multò minus adimit ius ſe defendendi, quo quis ab hoſte inuaſus, vim vi repellit, & ſi aliter euadere nequit, inuadentem occidit; ſed tantùm vetat vindictæ cupiditatem. Vnde

Nota quartò, Chriſtum hîc velle nobis imprimere propenſionem ad manſuetudinem, & patientiam, vt quantauis iniuriâ lædaris, à pace tamen, charitate & ſuauitate mentis interna ne vel hilum decedas; vtque ſi charitas proximi & Dei gloria, aut animi proprij tranquillitas & recta ratio in tali rerum periſtaſi, ſiue circumſtantiâ non tantùm ſuadeat vt perfectius, ſed abſolutè id exigat vt neceſſarium, non reſiſtas malo, ſed patienter illud excipias, ac opes & corpus tuum prædæ des inuaſori, vti contingebat tempore perſecutorum primitiuæ Eccleſiæ, præſertim in Apoſtolis viriſq; Apoſtolicis: atque hac parte præceptum eſt, non reſiſtere malo, aliàs dumtaxat eſt conſilium. v.g. Conſilium eſt non reſiſtere inuaſori, ſed eius vim & iniuriam ſuſtinere, vbi & quando charitas & Dei gloria hoc non exigit, ſed ſuadet tantùm velut perfectius, aut ad mortificationis ſtudium, vbi vtrimque æqualis eſt Dei gloria, id facere ad inſignem ſui victoriam. Idem dico de tribus ſequentibus caſibus, ſcilicet: *Si quis te percuſſerit in dexteram maxillam, præbe illi & alteram: qui vult tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: quicumque te angariauerit mille paſſus, vade cum illo & alia duo.* Vnde S. Auguſtinus hîc & Epiſt. 5. ad Marcellinum & lib. de Mendacio, cap. 15. docet iſta omnia magis ad internam animi præparationem quàm ad externam operis executionem pertinere.

Chriſtus talioni opponit tolerātiam.

Quando illa ſit præcepti, quando conſilij.

Hæc ergo communiter ſunt conſilij, præcepti verò cùm Dei gloria & ſalus proximi id abſolutè iubet & præcipit, v.g. ſi Indi & Iapones ſcirent Chriſtum præcepiſſe Chriſtianis, vt percutienti vnam maxillam præbeant alteram, & niſi hoc illi faciant ipſi ſcandalizarentur, & à fide Chriſti amplectendâ auerterentur, tunc vtique Chriſtianus, præſertim prædicator ferienti vnam genam porrigere debet alteram. Cuius rei literale exemplum extat in vita S. Franciſci Xauerij, Indorum Iaponúmque Apoſtoli. Cum enim Iapones riderent eum vt peregrinum, eiuſque nouam de Chriſto crucifixo doctrinam, contigit, vt Iapon quidam audiens Ioannem Fernandes, qui Xauerij erat ſocius, in platea concionantem, ex petulantia craſſum & virulentum phlegma in faciem eius expueret: quâ iniuriâ nil commotus Fernandes deterſo leniter ſputo, in concione animosè perrexit: quòd factum, ac tantam patientiam & ſapientiam nouorum prædicatorum admirantes Iapones, certatim eis ſe diſcipulos tradidêre, fidémque Chriſti amplexi ſunt. Tam efficax, tam potens eſt Chriſtiana virtus patientia, lenitas & magnanimitas, vt fidem perſuadeat, quàm omnis ſermo perſuadere non potuit. Numerantur enim hodie in Iapone ad quingenta Chriſtianorum millia, qui primorum Chriſtianorum feruorem & conſtantiam etiam per lentos ignes imitantur. Patiens ergo non reſiſtens malo non ab illo vincitur, ſed illud vincit: vincit enim iram, vincit & hoſtem, malum inferentem. Audi S. Chryſoſtomum hom. 85. in Matth. *Hæc apud nos clariſſima eſt victoria, nullibi certè malè agentes, vbique mala ſufferentes ſuperamus: illa fulgentiſſima victoria eſt, qua inferentem patiendo ſuperaſti. Sic ſcopuli fluctibus caſi, facilè illos diſſoluunt, &c. Deus eas tibi vires conceſſit, vt non conſertione manuum, ſed patientiâ vincas.*

Exemplum.

Chryſoſt.

Denique propriè Martyrum eſt non reſiſtere malo, non ſe defendere, ſed permittere ſe occidi pro Chriſto, quia *miles pugnat, Martyr non pugnat*; Martyr enim eſt collega Paſſionis Chriſti, vt ſcribunt Martyres ad S. Cyprianum lib. 5. Epiſt. 12. Paſſio enim Chriſti eſt exemplar omnis martyrij.

Quocirca nobilis illa Thebæa plurimorum & fortiſſimorum militum legio, à Maximiano Imperatore damnata ad mortem, eò quòd Idolis nollet immolare, immiſſis in eos militibus cæſoribus noluit ſe defendere, etiamſi carò vitam ſuam vendere, magnámque hoſti ſtragem inferre potuiſſet, ſed Duce & hortatore S. Mauritio, reiectis armis, velut grex agnorum permiſit ſe pro Chriſto mactari & immolari. Chriſtus ergo nouam hîc docet Philoſophiam mundo paradoxam, Philoſophis incognitam, hominibus inauditam, ſed cæleſtem & diuinam, eandémque ſuo confirmauit exemplo, dum Iudæis vltrò ſe tradidit vinciendum, flagellandum, crucifigendum: Vnde ipſe de ſe ait: *Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus: faciem meam non auerti ab increpantibus & conſpuentibus.* Iſaiæ 49.6. & cap. 53 7. *Oblatus eſt, quia ipſe voluit, & non aperuit os ſuum: ſicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum.* Fuit enim ipſe Rex Martyrum, & dux patientium. Ratio à priori eſt, quia in hoc conſiſtit apex patientiæ, magnanimitatis & charitatis. Patientia enim opus perfectum habet, vt ait Iacobus cap. 1. v. 4. (Vide ibi dicta) perfectus autem eſt, ſi non reſiſtat iniuriis & iniuriantibus, ſed iis vltrò ſe offerat. Magnanimitatis eſt, omnes res huius vitæ, aduerſas æquè ac proſperas, quaſi infra ſe poſitas deſpicere. Magnanimus quaſi in cælo poſitus & in cælo defixus, contemnit omnia, quæ ſub Deo ſunt velut parua & exilia, itáque eis dominatur: Sicut Chriſtus dominatus eſt omnibus iniuriis, doloribus & tormentis: quare ipſe in paſſione fuit Rex & Dominus dolorum. Charitas denique pro Deo optat dura & dira pati. Rurſum optat iniuriantem vincere & conuertere ſuâ tolerantiâ & lenitate, non verò ab eo vinci iuxta illud: *Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum.* Rom. 12. 21. Vide ibi dicta. Vide & S. Ambroſium lib. 1. Offic. c. 41. nimirū:

Iſai. 49. 6.

Et 53. 7.

Ratio à priori.

Rom 12. 21.

Fortior eſt qui ſe, quàm qui fortiſſima vincit
Mœnia, nec virtus altius ire poteſt.

Vers. 39.
Luc. 6. 29.

Sed si qvis percvsserit dexteram maxillam tvam, præbe illi et alteram.] Hoc quandoque eſt præceptum quandoque conſilium Euangelicum, vti iam dixi: proficiſcitur verò ex animo generoſo prompto ad patiendum, ac præſertim Chriſti vitam & paſſionem imitari geſtiente. Quocirca viri magni qui Chriſtum proximè ſequi conati ſunt, idipſum reipſa præſtiterunt. Hinc S. Ambroſius lib. 2. de Spiritu S. in Proœmio, myſticè per maxillam accipit patientiam, quæ omnium eſt victrix. Sicut enim inquit, Samſon maxillâ aſini occidit mille Philiſthæos, ſic Chriſtus ſuâ patientiâ proſtrauit dæmones, omnéſque hoſtes, & à Chriſto Chriſtianus & patiens quilibet. Iudic. 15. 15. Idem S. Ambroſius in cap. 6.

Google

cap. 6. Lucæ: *Nonne*, inquit, *omnis indignantis* (ſi ei præbeas maxillam) *frangitur impetus, ira ſedatur? Nonne fit per patientiam, vt ſuâ amplius pœnitentiâ* Ambroſ. *reuerberes verberantem? Ita erit vt & iniuriam repellas, & gratiam quæras. Ac ſæpe maximæ amoris cauſæ exiſtunt, cùm patientia inſolentiæ, gratia refertur iniuriæ.*

Exempla præbentium alteram maxillam: S. Spiridionis. Ita magnus ille Spiridion Trimituntis in Cypro Epiſcopus, ob ſanctitatis famam vocatus à Conſtantio Imperatore, cùm vili & peregrino habitu regiam ingrederetur, à quodam è famulis irriſus & alapâ in gena percuſſus: mox alteram præbuit, atque hac ſua virtute eundem pudefecit conuertitque, vt proſtratus in terram, ſupplex ab eo veniam peteret, vt habet eius vita apud Surium die 12. Decembris.

Ita Monachus ille alteram maxillam præbens energumenæ percutienti, ab ea dæmonem effugauit. *Monachi cuiuſdam.* Audi rem geſtam narrantem Auctorem lib. doctrinæ Patrum tract. de humilitate, n. 5. Cùm intraſſet, inquit, Monachus ille in domum, venit puella illa quæ à dæmone vexabatur, & mox dedit alapam monacho, ille autem conuertit ei & aliam maxillam ſecundùm Diuinum præceptum. Dæmon autem coactus, clamare cœpit: *O! violentia mandatorum Chriſti Ieſu expellit me hinc.* Et ſtatim mundata eſt puella illa. Cùm autem veniſſet ad ſenes, Monachus ille indicauit eis, quod factum fuerat, & glorificauerunt Deum & dixerunt: *Conſuetudo eſt diabolicæ ſuperbiæ, humilitate mandatorum Ieſu corruere.*

Simile planè eſt quod narrat Ruffinus in vitis *Anachoretæ cuiuſdam.* Patrum lib. 3. num. 125. *Quidam*, inquit, *ex ſenibus* Pelag *monachorum Eremita fuit, quem quidem à ſpiritu malo correptus & ſpumans fortiter in maxillam percuſſit ſenex autem præbuit illi alteram maxillam, vt feriret: Diabolus autem non ferens vicendum humilitatis eius, ſtatim diſceſſit.* Idem penè ad verbum recenſet Pelagius in vitis Patrum libello 15. n. 53.

Simili modo S. Albertus Ordinis Carmelita- *S. Alberti.* rum, à Diabolo per energumenam in dextera maxilla percuſſus præbens ei alteram, ſoa humilitate diabolum crucians expulit, vt habet eius vita apud Surium die 7. Auguſti.

Inſuper vnus è quinque Franciſcanis, qui viuente S. Franciſco Marrochij pro fide Chriſti no- *S. Othonis* bile martyrium obierunt, nomine Otho, inuitatus *Minoritæ.* à Principe Sarraceno ad Mahometiſmum, in eius & profanæ legis contemptum in terram ſpuens, graui alapâ ab eo percuſſus eſt; at ille memor verborum Chriſti, alteram maxillam præbuit, dicens: *Ignoſcat tibi Deus, quia neſcis quod facis.* Ita habet ipſorum vita apud Surium 16. Calend. Februarij.

Caſſianus Collat. 19. cap. 1. celebrat patientiam Religioſi cuiuſdam, qui ab Abbate Paulo in con- *Alterius* uentu multorum ad probandam eius virtutem, *Religioſi.* palmâ in maxilla acriter percuſſus, ita vt ſonitus longè conſidentium auribus reſultaret, non ſolùm non murmurauit, ſed ne rubore quidem vt aſſolet, vultum perfudit.

Porrò de S. Paula ita ſcribit S. Hieronymus *S. Paulæ.* in eius Epitaph. *Inuidiâ & probris appetita, ait: Cur* Hieronym. *non patientiâ liuorē ſuperē? cur non humilitate frangam ſuperbiā, & percutiēti maxillam offerā alteram?*

Denique S. Eulogius Cordubenſis presbyter & Martyr, à Saraceno principe damnatus ad mor- *S. Eulogij.* tem, quòd Mahometi malediceret, cùm ad martyrium duceretur, à Saraceno in maxillam percuſſus, alteram ei præbuit, in eâque alapam recepit: vnde mox capite plexus eſt, & columba corpori eius inſedit quaſi columbinæ eius manſuetudinis, innocentiæ & patientiæ index & vindex, anno Domini 859. die 11. Martij: quo tempore plures ibidem eadem de cauſa martyrium ſubiêre, quorum generoſa certamina & triumphos paulò ante mortem deſcripſerat ipſe Eulogius. Ita habet eius vita ſcripta ab eius familiari Aluario Cordubenſi, quæ extat in Surio per Moſandrum adaucto ad diem 11. Martij.

Quòd ſi verò quis hæreticus vel impius te in vnam maxillam percutiat, vt tuam Orthodoxam fidem, religionem, virtutem deſpiciat & deſpiciendam aliis oſtendat, tunc ſanè non præbenda eſt ei altera, ſed grauiter ille increpandus eſt, vti Chriſtus increpauit Satellitem dantem ſibi alapam coram Pontifice, dicens: *Si malè locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo: ſi autem benè, quid me* Ioan 18. 23. *cædis?* Ioann. 18. 23. Et Paulus, cùm eum Pontifex iuberet percuti: *Percutiat*, inquit, *te Deus, paries* Act. 23. 3. *dealbate.* Actor. 23. 3. tunc enim faciendum eſt illud ſapientis: *Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam,* Prou. 26. 5. *ne ſibi ſapiens eſſe videatur.* Prouerb. 26. 5. vbi feſtiuum hac de re exemplum recenſui. Denique Caſſianus Collat. 16. cap. 20. irridet veſaniam nonnullorum, qui vt hoc Chriſti præceptum implerent, vltrò iurgia miſcebant, alióſque ad iram prouocabant, vt ab iratis percuterentur, ac percuſſi aliâ maxillam percutienti feriendam offerebant. Patientis enim eſt, neminem ad impatientiam prouocare, ne ipſa patientia fiat impatiens.

Et ei, qui vult tecum in iudicio conten- Vers. 40. dere, et tunicam tuam tollere, dimitte ei Luc. 6. v. 29. et pallium.] 30. Pallium eſt veſtis extima & ſæpe maioris pretij: tunica verò eſt veſtis interior; vnde illud: *Tunica pallio propior*: quare tunica exui detrahique nequit, niſi priùs detrahatur pallium. Quocirca S. Lucas cap. 6. 29. ordinem tunicæ & pallij tectè inuertit, aitque; *Et ab eo qui aufert tibi veſtimentum* (Græcè ἱμάτιον id eſt, pallium) *etiam tunicam noli prohibere* Sed eòdem redit ſenſus, q.d. Vnam veſtem auferenti, noli in iudicio pro veſte cum litigatore contendere, ſed potiùs vt litem euadas, dimitte ei veſtē quamlibet, adeóque ſi ipſe pallium poſcat, dimitte ei & tunicam; ſi poſcat tunicam, adde ei & pallium: præſertim quia, vt notat Euthymius ἱμάτιον & χιτὼν, id eſt, pallium & tunica ſæpe inter ſe confunduntur, ac vnum pro alio ſumitur. Ratio à priori eſt, quia *melior eſt vncia pacis & charitatis, quam libra victoriæ* vti dictitabat Cardinalis Bellarminus. Vn- Bellarmin. de Apoſtolus Coloſ. 3. 15. *Pax Chriſti*, ait, *exul-* Coloſſ. 3. 15. *tet* (Græcè καταβραβευέτω, id eſt, tanquam brabeuta imperet & dominetur) *in cordibus veſtris.* Fecit hoc ad literam S. Franciſcus, qui ob profuſas Eleemoſynas à patre protractus ad Epiſcopum Aſſiſinatem, vt cederet bonis, non tantùm iis ceſſit, ſed & veſtes patri reſignauit, dicens: *Deinceps fidentius dicam: Pater noſter, qui es in cælis.* Ita S. Bonauentura in eius vita. Hac in re rarum *Exemplum S. Eliſabethæ.* patientiæ & paupertatis exemplum dedit S. Eliſabeth, Regis Hungarorum filia, quæ mortuo marito Haſſiæ Lantgrauio, à Vaſallis ſuis & cognatis per ſummam iniuriam domo expulſa, bonis ſpoliata, & ad extremam paupertatem redacta, læta & alacris ſeceſſit in cœnobium Franciſcanorum, ibique à Fratribus *Te Deum laudamus*, in gratiarum actionem Deo decantari poſtulauit; atque per domos cum prolibus velut mẽdica oberrans, tandem tugurium ingreſſa, vbi fumo, æſtu, ventis & imbribus exagitata, Deo ſemper gratias age-

bat: inſuper cognatorum ſannas, conuicia, ſcommata hilariter ſuſtinebat, gaudens quòd digna eſſet talia pro Deo pati. Denique cùm pater eius Rex Andreas, eam in Hungariam ad regium viuendi ſplendorem reuocaret, non acquieuit, ſed in ſumma paupertate lanificio victum ſibi parans, in viliſſimis circa pauperes, vlceroſos & leproſos officiis vitam omnē tranſegit; ideóque ſub mortem & Angelorum melodiam, & Chriſti ad regnum cæleſte euocantis, dicentiſque: *Veni electa mea, & cæleſti thalamo, quem tibi ab æterno deſtinaui, potire*, vocem audire meruit. Ita habet eius vita apud Surium die 19. Nouembris.

Angariare eſt cogere. Et qvi te angariaverit milla passvs (milliare vnum Italicū) vade cvm illo et alia dvo.] Angariare eſt vox Perſica. Perſis enim publici núcij & veredarij vocabantur *angari*, quibus ius erat equos, homines & nauigia vſurpandi, & ad ſibi ſeruiendum cogendi: vnde angariare idem eſt, quòd ſtringere & cogere: vnde nomen *Angaria* & *Panangaria* in libris Iuris. Noſtrates vocant *Poſtas* quaſi *poſitos* collocatóſque in certis locis, & ſemper in procinctu excubātes. Hinc Epiſtola dicitur Hebr. אגרת *igheret*, quaſi *ingeret*, id eſt, miſſa & prolata ab angariis ſiue curſoribus. Hinc & Græcè dicitur ἄγγελος, id eſt, angelus quaſi angarus per commutationem literæ r in l, vti pro *Belial* dicitur *Beliar*. Sæpe enim litera l mutatur in r, vt μελετῶ, *mediter*, ἄμυλον, *amido* Hetruſcè, ἴλαφος, ἔλαφος, id eſt, *ceruus*, μονοπωλεῖν, Hiſpanè *monopodio* pro conſpiratione; Panormus, Palermo. Ita Angel. Canin. in Helleniſmis.

Senſus eſt, q. d. Si quis cogat te ſecum proficiſci ad vnum milliare, potiùs quàm cum eo contendas, vade cum eo ad duo milliaria: ſic enim pacem ſeruabis, patientiam exercebis, & cogentem charitate vinces tibique amicabis: ſin illi reſiſtas téque vindicare velis, bellum vel duellum cum ipſo ſuſcitabis perdes mentis tranquillitatem, & odia tibi conciliabis.

Exempla Philoſophorum. Porrò ne fideles putent hîc ſibi nimis dura & ardua à Chriſto præcipi, hinc S. Baſilius homil. de legendis Gentilium libris, oſtendit Philoſophos ſimilia docuiſſe & feciſſe, vt Periclem, qui tota die à quodam probris exceptus, eundem veſpere cum lumine domum deduxit: & Socratis, qui à quodam multis in facie plagis affectus, non aliter vltus eſt hominem, quàm fronti ſuæ, velut ſtatuæ nomen eius, quaſi opificis inſcribendo Et Euclidis, qui, cùm quidam iuraret ſe illum occiſurum, iurauit vieiſſim ſe eum placaturum, ac ne in ſe animo eſſet hoſtili, effecturum. De Iulio Cæſare, ait Cicero Orat. pro Marcello: *Cæſar nil obliuiſci ſolet niſi iniurias.* Ariſtot. lib. 4. Ethicor. cap. 3. *Magnanimus*, inquit, *ignominiam hominum contemnit.* Alius: *Magnanimi eſt obliuiſci iniuriarum, vt debilis ſtomachi eſt cibum duriorem non poſſe digerere; ita puſilli animi eſt duriuſculum verbum non poſſe ſuſtinere.* Hæ fuêre vmbræ virtutis Chriſtianæ, quæ vtiq; longe maior & ſolidior exſtitit in S. Paulo, S. Laurentio, S. Vincentio & ſimilibus, qui tortoribus gratias agebant, quòd ſibi martyrij coronam torquendo pertexerent. S. Cyprianus ſuo ſpiculatori, qui caput ipſi erat amputaturus, iuſſit dari viginti aureos, ait Pontius in eius vita. B. Iuniperus S. Franciſci ſocius, probra excipiebat quaſi gemmas Chriſti; vnde exprobranti ſibi: *Proiice*, inquit, *has gemmas in ſinum meum: vellem vtique talibus gemmis lapidari Romam vſque.* In vitis Patrum legimus de Religioſo quodā, quod

Cicero. *Ariſtot.* *Exempla Chriſtianorum.* *B. Iuniperus*

quo quis amplius eum vexabat aut irridebat, tāto magis ille gaudebat, dicens: *Iſti ſunt qui nobis occaſionem præbent ad profectum noſtrum: qui autem beatificant nos, conturbant animas noſtras. Scriptum eſt enim, quoniam hi, qui beatificant vos, ipſi decipiunt vos.*

Climacus Gradu 4. de obedientia, narrat Religioſum nomine Abbakirum, à ſociis variè per annos quindecim tentatum & tribulatum ita vt è menſa quoque à miniſtris expelleretur, omnia hæc patienter tuliſſe, ac interpretatum hæc omnia non feriò, ſed probandi ſui causâ fieri, atque inſtante morte dixiſſe: *Gratias ago Domino Ieſu Chriſto & vobis, quia propter id, quòd me tentaſtis in ſalutem, ecce decem & ſeptem annis permanſi à Dæmonibus non tentatus.* Ibidem commemorat Macedonium ſenem inter nouitios (id ipſomet humilitatis ſtudio peterte) relegatum dixiſſe: *Nunquam ſicut nunc euacuationem omnis prælij, & luminis diuini dulcedinem in me ipſo perſpexi.*

Qvi petit a te, da ei: et volenti mvtvari a te, ne avertaris.] Græcè μὴ ἀποστραφῇς, id eſt, *ne auerſeris*. S. Auguſtinus, *ne auerſatus fueris*, ſcilicet mutuum à te poſtulantem. Videtur prima fronte hæc ſentētia non cohærere cum præcedentibus de lege talionis & vindictæ; ſed reuera optimè cohæret, ſenſus enim eſt q. d. Chriſtus: Ego pro lege talionis & maleficentiæ ſurrogo & figo legē charitatis & beneficentiæ. Quare quicumque petit aliquid abs te, ſiue is amicus ſit, ſiue inimicus, qui te læſit & in maxillam percuſſit, aut pallium abſtulit, aut aliter angariauit, da illi, quod petit: ac ſi velit poſcátque abs te mutuum, ne eum ob iniurias tibi allatas auerſeris, faciémque tuam, vt fieri ſolet, auertas, ſed benignè eum vt proximum excipe, ac mutuum ei præbe, periude ac ſi nunquam te læſiſſet. Hunc eſſe ſenſum liquet ex τὸ *ne auertaris*, vel vt Græcè eſt, *ne auerſeris*, & ex eo, quod habet Lucas cap. 60. 30. *Omni autem petenti te, tribue*, additque: *Et qui aufert quæ tua ſunt ne repetas.* Vnde patet hîc agi de eo, qui tibi iniurius fuit, tuáque velut fur aut raptor abſtulit: huic enim concedere id, quod abſtulit & rapuit, nec repetere, ſi ipſe eo valde indigeat, præcepti eſt (ſi enim nō abſtuliſſet, obligareris ei ita indigenti idipſum dare per Eleemoſynā) aliàs conſilij eſt; Eleemoſyna enim, ſiue illa fiat dando, ſiue mutuando id, quo proximus etiamſi inimicus, qui nos læſit, indiget, præcepti eſt in extrema vel graui eius neceſſitate; aliàs conſilij eſt, ſed vtiliſſimi. Intellige, ſi habes quod ex tuo illi des vel mutues: nam aliena, ac præſertim Deo conſecrata, vt ſunt bona monaſterij, dare vel mutuare non licet ſine venia Superioris, vti docet S. Baſilius, in regulis breuior reſp. 101. Sic S. Spiridiō, & nonnulli Anachoretæ furibus ea quæ ſibi furati erant, vltrò condonabāt, quin & plura adiungebāt.

Vers. 42. *Luc. 6. v. 30.* *Luc. 6. 30.*

Porrò aptè ſubiungit Chriſtus hoc præceptum, vt omni petenti demus, præcepto patiendi rapinam, qua tibi ablata eſt tunica, pallium &c. quia hæc rapina diſponit ad donationem: qui enim patienter ſuffert ſua ſibi auferri, facile dabit quæ ſua ſunt, alteri. Nam vt ait S. Gregorius 3. parte Paſtor. Admonit. 21. *Cùm dantis mens ferre inopiam neſcit, ſi multa ſibi ſubtrahit, occaſionem contra ſe impatientiæ exquirit. Prius nāque præparandus eſt patientia animus, & tunc aut multa ſunt, aut cūcta largienda, ne dum minus æquanimiter inopia irruens fertur, & præmiſſa largitatis merces pereat, & adhuc mentem deterius murmuratio ſubſequens perdat.*

Gregor.

Denique

Denique non decreſcit, ſed accreſcit hic Chriſti ſermo & ſanctio; licet enim facilius ſit in ſe dare omni petenti, quàm percutienti vnam maxillam præbere alteram, aut tollenti tunicam dimittere & pallium; tamen difficilius eſt in connexione, quia vt iam dixi ſupponit illam patientiam, quâ illa & illos ſufferre obligamur, & ſuperaddit beneficentiam, quâ eiſdem petentibus dare vel mutuare debemus: difficilius enim eſt poſt acceptam iniuriam iniurianti benefacere, quàm ab eo acceptam iniuriam dumtaxat pati & ſufferre. Ita S. Auguſtinus lib. de ſerm. Domini cap. 40.

Ratio à priori. Rationem à priori ſubdit S. Lucas cap. 6. 31. *Et quodcumque vultis vt faciant vobis, & vos facite illis ſimiliter.* Hæc enim eſt lex, menſura & fons charitatis mutuæ, vt facias alteri, quod tibi vis fieri. Vis tibi egenti dari eleemoſynam etiam ab inimico, tu ſimiliter fac illi. Audi Climacum Gradu 26. *Piorum eſt omni petenti dare: ſed magis piorum eſt, etiam non petenti largiri. Non repetere autem, aut quicquam ab eo exigere qui abs te aliquid abſtulit, dum maximè poſſis, illud fortaſſe non niſi eorum eſt, qui omnem affectum erga res omnes mortales exuerunt.* (*Climac.*) Praxin huius præcepti Chriſti nuper Romæ docuit raro charitatis exemplo B. Philippus Nerius, (*B. Philippus Nerius.*) qui omni petenti dabat omne, quod poterat ſolatium, conſilium & auxilium, ideóque cuique cubiculum ſuum patere volebat, vt cuilibet liberum ad ſe qualibet hora daret aditum, dicebátque ſeruum Dei debere eſſe omnium horarum hominem, vt nullam ex tota die ſibi reſeruet, ſed omnes proximis commodet, vt totus ſit illorum, non ſuus: ſicut fecit Chriſtus, qui *pertranſiit benefaciendo & ſanando omnes oppreſſos à Diabolo* Actor. 10. & 11. (*Act. 10. 11.*) ac ſe ſuáque omnia vna cum vita pro nobis impendit & profudit: atque Paulus, qui omnibus omnia factus eſt vt omnes Chriſto lucrifaceret. 1. Corinth 9. 22. Nota eſt S. Ioannis Patriarchæ Alexandrini liberalitas, (*S. Ioannes Eleemoſynarius.*) qui hac Chriſti ſanctione ſtimulatus, omnibus petentibus largas dabat eleemoſynas, indéque cognominatus eſt Eleemoſynarius: ac quo plus dabat, eò plus recipiebat, vt cum Deo de liberalitate certare videretur, & Deus cum eo. Vicit enim Ioannes Deum, & Deus Ioannem vicit multo amplius. Quocirca nolebat Ioannes petentes examinari, an diuites eſſent vel pauperes, an digni vel indigni, an pauci vel multi. Perſuaſum enim habeo, inquit, quòd etiamſi totus mundus ſimul veniret Alexandriam, egens beneficentia, hos Dei theſauros nequaquam in anguſtum rediget.

S. Franciſcus. S. Franciſcus initio conuerſionis ſuæ, cùm pauperem quendam petentem eleemoſynam præter morem repuliſſet, repente facti pœnitens, largam ei dedit, vouítque ſe nunquam deinceps poſtulanti eleemoſynam negaturum: atque hac ſuâ liberalitate viciſſim copioſam Dei gratiam in ſe prouocauit, qua ad tantam mox ſanctitatem euaſit.

Alexander Alenſis. Ratum eſt, quod in Chronicis Ordinis S. Franciſci legimus de Alexandro Halenſi, qui *vitæ fons* eſt appellatus, fuitque Præceptor S. Bonauenturæ, & vt fertur S. Thomæ. Hic tanto in Deiparam ferebatur affectu, vt conſtituerit nulli vnquam ſe negaturum quod nomine Deiparæ peteretur: quod cùm intellexiſſet quidam Franciſcanus, videns eum doctorem celeberrimum, cui nullus par in Academia Pariſienſi, ad eum acceſſit, &, *Per S. Mariam*, inquit ad eum, *obſecro te vt nobis accedas.* Is miſſum à Deo credidit hominem, & illico eum ſequitur, fitque S. Franciſci alumnus. Fusè rem geſtam narrat Lucas Waddingus tomo 1. Annal. Minorum, ad annum Chriſti 1222. num. 26.

Vers. 43. Audistis qvia dictvm est: diliges proximvm tvvm, et odio habebis inimicvm tvvm.] Prius *diliges proximum*, dictum eſt Leuit. 19. 18. at poſterius, *odio habebis inimicum*, vbi dictum eſt? Reſpondet Maldonatus id dictum eſſe Deuteron. 25. 19. (*Deut 25. 19.*) *Delebis nomen eius ſub cælo, caue ne obliuiſcaris.* Iuſſerat enim Deus Ioſue & Hebræis, vt gentem Chananæam impiam prorſus delerent, & eorum terram occuparent. Chriſtum ergo non Scribas, ſed legem ipſam hîc corrigere, dum iubet inimicos diligere. Verùm lex iuſſit tantùm Chananæos occidi, non tamen odio haberi, multò minùs alias gentes: ſicut Iudex iubet occidi reum, non tamen eum odit, imò eum amat; curat enim vt culpam & ſcandalum à ſe datum emendet, pro eâque Deo & Reipublicæ ſatisfaciat: ſic & miles in bello iuſto hoſtem cædit, ſed non odit. Eſt enim executor ſui Ducis, quaſi iudicis. Nam legem veterem præcepiſſe non ſolùm amicos, ſed & inimicos diligi patet Exodi 23. 3. & Leuit. 19. (*Lex vetus iuſſit hoſtes diligi.*) Lex enim naturæ iubet inimicos diligi.

Dico ergo id dictum eſſe, non à lege, ſed à Scribis legem interpretantibus. Hi enim ex eo quod dicitur Leuit. 19. 18. *Diliges proximum*, vel vt Noſter vertit, *amicum*. (Hebr. enim רע *rea* ſignificat ſocium, amicum, proximum) *tuum*: inferebant: ergo *odio habebis inimicum tuum*: per amicum autem vel proximum ipſi intelligebant proximum cognomine & gente, puta Iudæum ex Abraham & Iacob ſecum prognatum, quaſi Iudæis ſoli Iudæi eſſent diligendi; cæteræ verò gentes, præſertim Chananææ, odio habendæ, qui manifeſtus eſt error. Quare Chriſtus ſenſum hunc corrigit legémque explicat, videlicet per amicum vel proximum hic intelligi quemuis hominem, etiam extraneum, gentilem & inimicum: omnes enim homines ad inuicem proximi ſumus in primo Patre Adamo, vtpote ex eo progeniti, ideóque fratres; & in ſecundo parente Chriſto, per quem regenerati & quaſi recreati ſumus ad eandem Dei ſimilitudinem, vocatique ad eandem Dei Patris hæreditatem in cælis. Ita S. Hieronymus, S. Auguſtinus, Theophylactus, & alij.

Porrò Origenes hîc per inimicos accipit dæmones: hos enim quaſi iuratos & æternos hoſtes, ſollicitantes nos ad peccatum & gehennam, Vatiniano odio odiſſe debemus. Verùm hoc myſticum eſt & ſymbolicum.

Vers. 44. Luc. 6. v. 27. 28. 35. Ego avtem dico vobis: diligite inimicos vestros, benefacite his, qvi odervnt vos, et orate pro persequentibvs (Græcus & Syrus, *qui vexant vos cum militari inſultu & violentia*) et calvmniantibvs vos.] Græca addunt εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, id eſt, *benedicite iis, qui vobis maledicunt*, vt Chriſtus hîc præcipiat inimicos diligi corde, ore, & opere: corde, cùm ait, *diligite inimicos*: ore, cùm ait, *benedicite iis, qui vobis maledicunt*: opere cùm addit, *benefacite his, qui oderunt vos.* Præcipit ergo Chriſtus hîc primò, vt inimicos non odiamus, ſed amore interno ſincerôque diligamus. Secundò, vt communia amoris ſigna externa, ſiue loquendo & ſalutando, ſiue benefaciendo eis non negemus: peccatum enim eſſet, ſi eleemoſynam faciens omnibus pauperibus, qui in vrbe vel hoſpitali ſunt, ab ea excludas, vnum, duos, aut tres, quia te læſerunt, vel tui

Cornel. à Lapide in Matthæum.

ſunt inimici. Tertiò, vt inimicis in neceſſitate po-
ſitis ſuccurramus, æquè ſe facimus amicis. Con-
ſulit autem, vt beneuolè eos præueniamus ver-
bis & beneficiis peculiaribus, itáque eorum odiū
vincamus, eóſque nobis deuinciamus & amice-
Rom 12.21. mus, iuxta illud Pauli: *Vince in bono malum.* Ro-
man. 12. 21. vbi plura hac de re dixi. Hic eſt apex
charitatis Chriſtianæ, ſcilicet dilectio inimico-
rum. Vide D. Thomam & Scholaſticos, 2. 2. q. 25.
art. 8. & 9.

Porrò S. Chryſoſtomus hîc hom. 18. huius
dilectionis inimicorum nouem gradus conſtituit.
Primus eſt, inquit, *ne prior iniuriam ordiaris. Secun-*
Nouem gradus amoris inimicorū. *dus, vbi eſt iniuria cœpta, ne tu eandem eodem pacto*
propellas. Tertius, ne par pari referas, ſed quieſcas.
Quartus, vt etiam prabeas teipſum ad iniuriam ſu-
ſtinendam. Quintus, vt etiam ad maiora ſe prabeas
Chryſoſt. *quàm vult ille, qui fecit. Sextus, non odiſſe à quo*
iſta perpetitur. Septimus, etiam diligere lædentem.
Octauus, beneficiis quoque eum libenter afficere.
Nonus, etiam Deum pro aduerſario deprecari.

VERS. 45. VT SITIS FILII PATRIS VESTRI, QVI IN CÆLIS
Luc. 6. v. 35. EST, QVI SOLEM SVVM ORIRI FACIT SVPER BO-
NOS ET MALOS, ET PLVIT SVPER IVSTOS ET INIV-
STOS.] *Vt ſitis*, id eſt, vt oſtendatis vos eſſe filios
Dei, aut potiùs *vt ſitis* reipſa filij Dei per imita-
tionem, id eſt, ſimiles & imitatores Dei, qui iam
eſtis filij Dei per gratiam & adoptionem. Simili
ſenſu dixit v. 9. *Beati mundo corde, quoniam ipſi fi-*
lij Dei vocabuntur. Iubet ergo, vt in dilectione
inimicorum imitemur Deum, qui impiis hoſtibus
ſuis benefacit, dando eis pluuiam, ſolem, fruges,
fructus, &c. Deus enim tam celſi eſt animi, vt
nullam, quantumuis impij & blaſphemi, iniuriam
& læſionem ſibi factam putet; nullam enim ſen-
tit, nil de honore & gloria ſua deperdit: item tam
impatibilis eſt & ſanctus, vt nulla in eum cadat
ira & vindicta, ac tam bonus & clemens eſt, vt ſua
dona effundat in inimicos, eóſque gratiâ ſuâ præ-
ueniat alliciens & trahens ad reconciliationem;
imò pro eis ſibi reconciliandis ſaluandiſque fi-
lium ſuum vnicum dedit in crucem. Hæc imite-
mur quoad poſſumus.

Vrget S. Auguſtinus τὸ *ſolem ſuum*, id eſt, à ſe
Auguſt. creatum, *vt hinc*, ait, *commoneamur quanta libera-*
litate inimicis noſtris ex præcepto eius præſtare de-
beamus, quæ nos non creauimus, ſed ex munere eius
accepimus. Stimulos ad diligendum inimicos plu-
res ſuggerit hîc noſter Salmeron tom. 5. cap. 43.

VERS. 46. SI ENIM DILIGITIS EOS, QVI VOS DILIGVNT,
Luc. 6. v. 32. QVAM MERCEDEM HABEBITIS? NONNE ET PV-
BLICANI HOC FACIVNT.] Publicani dicti à publi-
co, quod publica vectigalia exigant & redimant,
ideóque rigidè à pauperibus plura ſubindè extor-
queât, quàm ipſi debeant aut ſoluere queant: qua
de cauſa apud Iudæos habebantur vt iniqui & in-
fames. *Quam mercedem habebitis?* q. d. Nullam: ſi
enim amicos dumtaxat diligatis, non inimicos, vt
Publicani faciunt, Deus nullam in cælo vobis
mercedem dabit; tum quia hæc dilectio eſt natu-
ræ non gratiæ & charitatis: hæc enim ad inimicos
ſeſe extendit; tum quia mercedem ab amico re-
cipitis, ſcilicet mutuum & vicarium amorem: ſin
verò tam inimicos, quàm amicos diligatis, vtro-
rumque dilectione magnam à Deo gratiam &
gloriam merebimini, & reipſa obtinebitis; quia
vtraque eſt actus charitatis. Charitas ergo iubet
diligi amicos & inimicos; natura corrupta ſolos
amicos: Vnde P. Sylla iactabat ſe amicos ſuperare
beneficiis, inimicos verò maleficiis, vti C. Marium
crudeliter laniauit, teſte Plutarcho in eius vita.
Idem fecêre alij Gentiles. Quare inter eos ſtupori
fuêre nonnulli, ſed pauci, qui inimicos etiam di- *Gentiles aliqui dilexere inimicos.*
lexerunt, vt Phocion, qui damnatus ad mortem
iam occidendus, rogatus ab amicis, num quid fi-
lio nunciatum vellet, reſpondit: *volo, vt illata mihi*
ab Athenienſibus iniuria obliuiſcatur. Lycurgus
Rex Lacedæmonum à iuuene quodam orbatus
oculo, illum à populo accepit, vt quo libêret mo-
do puniret; ille cum optimè inſtituit, & iam pro-
bis moribus inſtructum, in theatrum produxit
populóque oſtendit: *En*, inquit, *quem à vobis iniu-*
rium & violentum accepi, iam frugi & popularem Plutarch.
vobis reſtituo. Ita Plutarchus in Lycurgo. Si hæc
fecêre Gentiles, duce ratione & naturâ, ob glo-
riam temporalem, quid facere decet Chriſtianum,
duce fide & gratiâ, ob brauium beatæ æternitatis.

ET SI SALVTAVERITIS FRATRES (cognatos, VERS. 47.
conſanguineos, amicos) VESTROS TANTVM,
QVID AMPLIVS FACITIS, NONNE ET ETHNICI HOC
FACIVNT?] Pro *ſalutaueritis*, Græcè eſt ἀσπάσησθε,
id eſt, ſalutare cum oſculo & complexu, qui ſa-
lutandi mos olim fuit apud Græcos & Romanos,
imò apud primos Chriſtianos iuxta illud: *Saluta-*
te inuicem in oſculo ſancto. 2. Cor. 13. 12. Vide ibi 2. Cor. 13. 12.
dicta. Vnde Vatabl. vertit: *Si amplexi fueritis, vel ſi*
complectendo ſalutaueritis fratres veſtros, quid am- Vatabl.
plius præ cæteris etiam publicanis & ethnicis facitis?
Græcè eſt τί περισσὸν, quod Vatabl. & alij vertunt:
quid eximium facitis? Nam vt ſequitur, *& ethnici*
hoc faciunt. Sic cum noſtro legit S. Chryſoſtomus,
ſcilicet ἐθνικοὶ iam Græca habent τελῶναι, id eſt, *pu-*
blicani. Docet ergo hîc Chriſtus ſalutandos eſſe
non tantùm fratres & amicos, ſed etiam exteros
& inimicos. Tam ergo inimicum, quàm amicum,
ſi generoſi es animi, ſaluta prior, multò magis ſa-
lutantem reſaluta, vt tu potiùs accipias humilitatis
coronam, & de ſuperbia inimici triumphes, eámque
ſternas, vt docet S. Chryſoſtomus hom. 18.
Sub ſalutatione cætera omnia beneuolentiæ ſigna
accipe. Hoc eſt quod ait Apoſtolus: *Honore inui-* Rom. 12. 10
cem præuenientes. Roman. 12. 10.

ESTOTE ERGO VOS PERFECTI, SICVT VERS 48.
ET PATER VESTER CÆLESTIS PERFECTVS Luc. 6. v. 36.
EST. Emphaſim habet τὸ *vos*, q. d. Vos ab ethnicis
eſtis ſegregati, & à Deo electi, vt ſitis eius fideles,
amici, filij & hæredes: imitamini ergo ſanctitatem
& perfectionem patris veſtri cæleſtis. τὸ *ergo* refer
partim ad proximè præcedentia de dilectione ini-
micorum, q. d. Ethnici quoque diligunt, ſed ſibi
amicos dumtaxat: Vos ergo, ô fideles, qui eſtis
amici filiíque Dei, ideóque Ethnicis præſtare de-
betis, diligite omnes tam inimicos, quàm amicos,
ſicut pater veſter dilectionem ſuam ad omnes
omnino extendit. Eſtote ergo *perfecti* propriè in
dilectione & benignitate, vt neminem ab ea ex-
cludatis, ſed eam dilatetis & expandatis ad omnes
tam inimicos quàm amicos, vtque tam eos, à qui-
bus nihil ſperatis, quàm eos, à quibus aliquid ex-
pectatis, eâdem complectamini: partim verò τὸ
ergo refer ad omnia præcedentia. Hæc enim gno-
me eſt omnium hoc capite dictorum finis & com-
plexio. q. d. Hucuſque explicui Dei mandata ſan-
cientia perfectionem omnis virtutis. Eſtote ergo
perfecti in manſuetudine, munditiâ cordis, patien-
tiâ, caſtitate, charitate omníque virtute, quam præ-
cipit lex Deique mandata.

Quæres, an perfectio hæc ſit conſilij an præ- *Perfectio quanam præcepti*
cepti? Reſpondetur partim eſſe conſilij, partim
præcepti. Primò enim præceptum eſt, vt quiſque
fidelis

fidelis in Chriſtianiſmo & ſuo ſtatu conetur eſſe
perfectus, vt ſcilicet perfectè diligat inimicos,
æquè ac amicos, ac perfectè cætera omnia Dei
mandata obſeruet. Chriſtus enim hîc loquitur
omnibus fidelibus, vt patet ex præcedent. Vnde
moraliter hinc diſcimus, omnes Chriſtianos obli-
gari tendere ad perfectionem ſui ſtatus, officij &
gradus: hoc enim requiritur, vt ſint filij Patris cæ-
leſtis, vt ait Chriſtus. Quiſquis ergo cupit eſſe fi-
lius & hæres huius Patris, eũ imitari debet in per-
fectione. Itaque aut magnæ illius hæreditatis de-
ponenda ſpes eſt, aut ſi filiorum adoptionem tue-
ri volumus, paternæ ſanctitatis & perfectionis
imitatione tuenda eſt: quia, vt ait S. Cyprianus
ſerm. de bono patientiæ, filios, præſertim talis &
tanti Patris, non decet eſſe degeneres. Quin &
S. Iacobus cap. 1. non Religioſos, ſed fideles om-
Iacob. 1. nes compellans: *Vt ſitis*, inquit, *perfecti & integri
in nullo deficientes*. Et S. Petrus Epiſt. 1. cap. 1. *Vt
1 Petr. 1. & ipſi in omni conuerſatione ſancti ſitis, quoniam
ſcriptum eſt: Sancti eritis, quoniam ego ſanctus ſum.*
Imò Deus ipſe ad Abraham: *Ambula*, inquit, *co-
Geneſ. 17. ram me & eſto perfectus*. Geneſ. 17. Quiſque ergo
in ſuo gradu & officio debet eſſe exactus & per-
fectus, vt ſingula opera ad amuſſim rationis &
legis perfectè faciat, iuxta illud Eccleſ. 33. 23. *In
Eccli. 33. 23. omnibus operibus tuis præcellens eſto*: pluris enim fit
præcellens Grammaticus, quàm mediocris Rhe-
tor; vt audias illud Sponſi de Sponſa: *Quam pul-
Cantic. 7. 1. chri ſunt greſſus tui in calceamentis filia Principis.*
Cant. 7. 1. quia ſi milites in prælio cupiunt eſſe
ſtrenuiſſimi, diſcipuli in ſchola doctiſſimi, mecha-
nici in ſua arte exactiſſimi, famuli in ſeruiendo
hero obſequentiſſimi, cur non & Chriſtiani à
Chriſto vocati ad ſanctitatem & perfectionem,
cupiant eſſe ſanctiſſimi & perfectiſſimi? B. Tere-
ſia dictitabat, Deũ eos præ cæteris maximè ama-
re, qui ſunt perfecti, atque eos facere quaſi Capi-
taneos & Duces cæterorum, vt multos conuertãt,
ſaluent & perficiant: vnde ipſa votum fecit ſe in
quolibet opere facturam id quod foret perfe-
ctius, & ad maiorem Dei gloriam. Sic *Noe* Geneſ.
6. placuit Deo, fuitque mundi diluuio perditi re-
Genel. 6. ſtaurator: quia fuit *perfectus in generationibus ſuis
& cum Deo ambulauit*. Vide S. Chryſoſtomum
lib. 3. contra vituperat. vitæ monaſticæ, vbi docet,
præcepta Chriſti tam ſæculares quàm Religioſos
obligare, ideóque vtroſque debere perfectioni
ſtudere, quemque in ſuo ſtatu & gradu, iuxta il-
lud Dei ad Iſrael: *Perfectus eris & abſque macula
Deuter. 18. 13. cum Domino Deo tuo*. Deuter. 18. 13. & illud Pauli:
2. Corinth. 13. *De cætero fratres gaudete, perfecti eſtote*. 2. Co-
rinth. c. 13. Et: *Vt exhibeamus omnem hominem per-
Coloſſ. 1. 28 fectum in Chriſto Ieſu*. Coloſ. 1. 28.

Quanam conſilia? Secundò, perfectio hæc conſilij eſt, quatenus
ſe extendit ad obſeruationem non tantùm præ-
ceptorum, ſed & conſiliorum Euangelicorum, vt
paupertatis voluntariæ, caſtitatis & obedientiæ
religioſæ, &c. de qua Chriſtus: *Si vis perfectus eſſe,
Matth. 19. 21. vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis
theſaurum in cælo, & veni, ſequere me*. Matth. 19. 21.

Porrò perfectio hæc propriè conſiſtit in cha-
Perfectio ſita in amore inimicorum ritate & dilectione, præſertim inimicorum. Hæc
enim eſt perfectio viæ, cùm perfectio patriæ
cõſiſtat in viſione & fruitione Dei. Magna autem
debet eſſe hæc perfectio & ſanctitas, præſertim in
Religioſis, quia magna eſt in Deo, cui ſe conſe-
crarunt, quémque imitari debent, vt iubet hîc
Chriſtus. Tacitè inſinuat Chriſtus modum, & ra-
tionem pertingendi ad perfectionem & ſanctita-
tem eximiam eſſe, ſi quis ſe exerceat in dilectio-
ne inimicorum, tum quia hic eſt ſummus & dif-
ficilis charitatis actus, tum quia hæc eſt eximia &
ſumma victoria ſui: nam talis generosè vincit irã,
vindictam cæteráſque animæ paſſiones, totique
animo ſuo potenter dominatur & imperat: tum
quia Deus charitati & virtuti tam liberali longè
liberaliorem rependit gratiam. Ita virgo illa ſancta
apud D. Taulerum rogata, quâ ratione ad tantam
ſanctitatẽ perueniſſe, reſpõdit: *Eos, qui mihi moleſti
vel infeſti erant, ſingulari amore dilexi, atq; illi, à quo* Tauler.
*læſa fueram, peculiare ſemper beneficiũ contuli, quod
aliàs ei non contuliſſẽ*: nimirũ hoc eſt vlciſci, vincere
& obruere maleficentiã beneficiis. Hinc in Chri-
ſto ſummæ virtutis fuit, in cruce orare pro ſuis
crucifixoribus, dicendo: *Pater ignoſce illis, quia ne-
ſciunt quid faciunt*. Sic S. Paulus & Stephanus per-
fecti euaſêre orando pro Iudæis ſe lapidãtibus &
ad necem perſequentibus, iíſq; omni ope & operâ
prædicando & benefaciendo. Denique hæc per-
fectio maximè requiritur in Apoſtolo, viróque
Apoſtolico. Nil enim ita mouet animos infide-
lium ad credendum Chriſto, ac ſanctitas prædi-
cantium, quæ ſæpè plus mouet quàm ipſa mira-
cula. Audi S. Chryſoſtomum homil. 47. in Matth.
*Magnos Apoſtolos effecit verus ac non ſimulatus
gloriæ, atque pecuniæ contemptus: & quoniam nullam
ſæcularium harum rerum omnino curam habebant.* Chryſoſt.
*Nam niſi hoc habuiſſent, ſi paſſionibus veluti nos
ſeruiſſent, etiamſi à morte innumeros homines ſuſci-
taſſent, non ſolùm nihil vtilitatis feciſſent, ſed etiam
deceptorum nomen non effugiſſent. Viuendi ergo di-
ſciplina eſt quæ vbique fulget.*

Sicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.] ſcili-
cet perfectè omnes omnino diligit, omnibus tam
malis quàm bonis benefacit, in omnes diffundit
radios ſuæ bonitatis, quaſi ſol quidam perennis
beneficentiæ, qui à nemine quicquam commodi
expectat, ſed mero amore cupit ſua bona aliis
communicare, ita vt certet cum hominum mali-
tia & ingratitudine: pauci enim eum tam ſui amã-
rem & beneficum redamant, vti par eſt. Vox *ſicut*
ſimilitudinem ſignificat, non æqualitatem; nec
enim Dei perfectionem æquare poſſumus, ſed illa
in infinitum omnem noſtram ſuperat & tranſcen-
dit: quare illam eminus imitari debemus quoad
poſſumus. Præclarè S. Leo ſerm. 1. de ieiunio 10.
menſis: *Inuenimus*, inquit, *hominem ideò ad imagi-
nem Dei conditum, vt imitator ſui eſſet auctoris, &
hanc eſſe naturalem noſtri generis dignitatem, ſi in* S. Leo.
*nobis quaſi in quodam ſpeculo diuinæ bonitatis forma
reſplendeat*. Præclarum etiam in hac re illud Gre-
gorij de illo Apoſtoli dicto, *Nos Dei genus eſſe:
Genus*, inquit, *hominum dicimur, non ex eius natu-
ra editi, ſed per ſpiritum illius voluntariè conditi, &
adoptiuè recreati. Tantò ergo ad hanc nobilitatem* Gregor.
*quiſque erigitur, quantò per acceptam imaginem ad
ſimilitudinem illius ex imitatione renouatur.* Ita S.
Gregor. 20. Moral. cap. 16.

Perfectionem ergo à Chriſtiano hic exigit
Chriſtus, non humanam, ſed diuinam, Deique
perfectioni ſimilem, qualem ſcilicet pater exigit à
filio. Ipſe enim eſt pater noſter, non tantùm per
naturam, ſed & per gratiam; per hanc enim ſimus
diuinæ conſortes naturæ, vt ait S. Petrus: ideò effici-
mur verè filij Dei, ac quaſi Dij quidam terreſtres.
Quapropter illud Leuit. 11. 44. Chriſtianis quaſi
ſpeculum proponit S. Petrus Epiſt. 1. cap. 1. v. 16.
dicens: *Sancti eritis, quoniam ego ſanctus ſum.* Et 1. Pet. 1. 16.
Paulus Epheſ. 5. 1. *Eſtote, ait, imitatores Dei, ſicut* Ephel 5. 1.

Digitized by Google

fily chariſſimi. S. Ioan. Epiſt. 1. cap. 2. verſ. 1. *Videte,*
1. Ioan. 2. 1. inquit, *qualem charitatem dedit nobis Pater, vt fily*
Dei nominemur & ſimus. Præclarè S. Cyprianus
ſerm. de zelo & liuore: *Si hominibus,* inquit, *lætum*
Cyprian. *eſt & glorioſum, filios habere conſimiles, & tunc*
magis generaſſe delectat, ſi ad patrem lineamentis
paribus ſoboles ſucceſſiuè reſpondeat; quantò ma-
gis in Deo patre lætitia eſt, cùm quis ſic ſpirituali-
ter naſcitur, vt actibus eius & laudibus diuina ge-
neroſitas prædicetur? Porrò S. Auguſtinus Epiſt.
Auguſt. 85. ad Conſentium: *Cogitemus,* ait, *nos tantò ſimi-*
liores Deo, quantò eſſe poterimus eius participatione
iuſtiores. Quocircà neruosè Chriſtianos extimulat
S. Leo ſerm. 1. de Natiu. dicens: *Agnoſce, ò Chri-*
S. Leo. *ſtiane, dignitatem tuam, & diuinæ conſors factus*
naturæ, noli in veterem vilitatem degeneri conuerſa-
tione redire: memento cuius capitis & cuius corporis
ſis membrum. Nam, vt ait Paulus Athenienſibus
Act. 17. 39. Act. 17. 39. *Ipſius & genus ſumus. Genus ergo cùm*
ſimus Dei, &c.

Scripſit in hanc ſententiam S. Thomas (vel quiſ-
quis eſt Auctor) opuſculum 62. de moribus diui-
nis, in quo docet fideles imitari debere Deum,
eiúſque mores diuinos induere, atque ſigillatim
eius veritatem, ſapientiam, manſuetudinem,
patientiam, iuſtitiam, liberalitatem, elementiam
cæteráque Dei attributa æmulari, quoad poteſt
creatura ſequi & imitari ſuum Creatorem.

Perfectio Dei imitanda. Igitur perfectio Dei conſiſtit primò in ampliſ-
ſima omnium tam bonorum, quàm malorum di-
1. lectione, quod propriè ſpectat hîc Chriſtus.

2. Secundò in manſuetudine, patientia, modera-
tione & temperie appetituum, ac quæ inde con-
ſequitur ſummâ pace & tranquillitate animi, vt
nulla eum tangat iniuria, ira, vindicta, ſitque ἀπα-
θὴς, imperturbabilis & impaſſibilis: ſic & nos ſi
velimus eſſe perfecti, debemus eſſe manſueti,
tranquilli, & quoad fieri poteſt, imperturbabiles,
ideóque mortificare iram cæteráſque animi paſ-
ſiones. Vnde S. Ambroſius lib. de Iacob & vita
beata cap. 8. *Perfecti viri eſt,* inquit, *quaſi fortem*
militem grauiſſimorum caſuum ſuſtinere incurſus,
Ambroſ. *conflictus ſubire, & quaſi prouidum gubernatorem*
nauem in tempeſtate regere, atque occurrendo inſur-
gentibus fluctibus magis vitare naufragium ſulcan-
do vndas, quàm declinando. Et S. Cyprianus de
bono patientiæ citatis hiſce Chriſti verbis: *Sic,*
inquit, *perfectos dixit fieri Dei filios, ſic conſum-*
mari oſtendit & docuit cæleſti natiuitate reparatos,
Cyprian. *ſi patientia Dei Patris maneat in nobis, ſi ſimili-*
tudo diuina, quam peccato Adam perdiderat, ma-
nifeſtetur & luceat in actibus noſtris. Quæ gloria eſt
ſimilem Deo fieri, qualis & quanta felicitas habere
in virtutibus, quod diuinis laudibus poſſit æquari?

Modus perueniendi cito ad perfectionem. Quocirca medium ad perfectionem ſingulare
& efficaciſſimum eſt, ſi quis ſolerter indaget ani-
mæ ſuæ ſtatum, & vitium radicale & principale,
à quo cætera quaſi fibræ è radice promanant: quo
cognito, totis viribus illud aſſiduè impugnet, do-
nec extirpet; ſic citò euadet perfectus: verbi gratia,
In Petro vitium radicale & dominans, à quo cæ-
tera pullulant, eſt ſuperbia, in Paulo eſt gula, in
Iacobo eſt luxuria, in Ioanne eſt acedia, in Phi-
lippo eſt ira, in Andrea eſt triſtitia, in Matthæo
eſt puſillanimitas; quiſque ſuum vitium cogno-
ſcat, & cognitum congruis armis & mediis mor-
tificet; ſic citò perfectus euadet. Quocirca S.
Gregorius lib. 5. Moral. cap. 30. illud Sapien. c. 12.
de Deo dictum afferens: *Tu autem Domine cum*
Gregor. *tranquillitate iudicas;* hæc adiungit: *Sciendum eſt*
quidem nobis magnoperè, quia quoties turbulentos
motus animi ſub manſuetudinis virtute reſtringimus,
ad ſimilitudinem redire conditoris conamur.

Tertiò, Deus terrena omnia ex alto velut vilia 3
& exilia deſpicit, totúque cælo & cæleſtibus glo-
riosè inſidet & præſidet: ita & homo ad perfe-
ctionem aſpirans, opes, delicias & honores terre-
nos, ob quos tot fiunt lites, rixæ & bella, deſpicere
debet, vt res viles muſcarum, culicum & pulicum,
ac ſuſpicere & ambire cæleſtes, quæ ſunt Dei, He-
roum & Angelorum. Quocirca S. Baſilius ſerm. 1.
de Monachi & Religioſi, qui ad perfectionem
aſpirat, inſtitutione, aſſerit illum, qui ſæculo nun-
cium remiſit, hoc imprimis cogitare, ſempérque
animo verſare debere, ſe iam vltrà humanæ natu-
ræ fines proceſſiſſe, ſeque ipſum ei inſtituto tradi-
diſſe, quod ſit quàm maximè à corpore ſeiunctú;
ac propterea Angelorum conuerſationem imitan-
dam ſuſcepiſſe: ſiquidem hoc Angelicæ naturæ
proprium eſt, liberum eſſe à vinculis terrenis, nec
omnino diſtrahi ad aliam vllam pulchritudinem
contemplandam, ſed oculos in Dei vultum aſſi-
duè defixos habere.

Quartò, Dei mens & voluntas eſt æquiſſima, 4
ſanctiſſima & perfectiſſima; hanc ergo induere
debemus, vt fiamus ſimiles Deo, imò vnum cum
Deo. Audi S. Bernardum ſerm. ad Fratres de Mon-
te Dei. *Vnitas,* inquit, *ſpiritus cum Deo homini ſur-*
ſum cor habenti, proficientis in Deum voluntatis eſt Bernard.
perfectio, cùm iam non modò vult, quod Deus vult,
ſed ſic eſt non tantùm affectus, ſed in affectu per-
fectus, vt non poſſit velle niſi quod Deus vult. Velle
enim quod Deus vult, hoc eſt iam ſimilem Deo eſſe:
non poſſe autem velle, niſi quod Deus vult, hoc eſt
iam eſſe quod Deus eſt, cui velle & eſſe idipſum eſt.

Quintò, Deus eſt magno & celſo animo, qui 5.
ſuper omnia tranſcendit, ac in ſua felici & tran-
quilla æternitate ſemper ſibi conſtat & conquie-
ſcit, ideóque omnia ad ſe conuertit & trahit: Sic
& nos excelſo animo proſperis omnibus & ad-
uerſis eminere, & dominari debemus: ita fiemus
quaſi omnipotentes & diuini, atque omnes &
omnia conuertemus ad nos, tanquam Dij qui-
dam terreſtres, exaltati à terra & in cælum euecti.

Audi S. Bernardum ad Fratres de Monte Dei:
Eſt alia magis Deo propinqua ſimilitudo, in quan-
tum voluntaria, quæ in virtutibus conſiſtit, in qua Bernard.
anima virtutis magnitudine, ſummi boni quaſi imi-
tari geſtit magnitudinem; & perſeuerantia in bono
conſtantiâ, æternitatis eius incommutabilitatem.

Idem Serm. 21. in Cantic. *Eris,* inquit, *inter*
aduerſa & proſpera mutabilium temporum, tenens
quandam æternitatis imaginem, vtique hanc inuio-
labilem & inconcuſſam conſtantiæ animi æqualita-
tem, benedicens Dominum in omni tempore, proinde-
que vendicans tibi etiam in huius mutabundi ſæculi
dubijs euentibus, certiſque defectibus perennis quo-
dammodo incommutabilitatis ſtatum, dum te cœperis
renouare, & reformare in inſigne illud antiquum ſi-
militudinis æterni Dei, apud quem non eſt tranſmu-
tatio, nec viciſſitudinis obumbratio, quippe ſicut ipſe
eſt, ita & tu eris in hoc mundo, nec in aduerſis timi-
dus nec in proſperis diſſolutus.

Et nonnullis interiectis, docens talem ſibi in-
dignum ducere conformari labenti huic ſæculo,
dignum renouari ad ſimilitudinem Dei, ad quam
creatus eſt, addit: *Ac per hoc etiam cogens, vt dignum*
eſt, ſæculum iſtud quod propter ſe factum fuit, verſa
vice mirum in modum conformari ſibi, dum omnia
ei cooperari in bonum incipiant, tanquam in propria
&

& naturali forma abiecta degeneri ſpecie, recognoſcentia Dominum ſuum, cui ad ſeruiendum creata fuêre. Vnde arbitror illum ſermonem, quem dixit de ſe Vnigenitus, videlicet, ſi exaltaretur à terra, omnia traheret ad ſeipſum, cunctis quoque eius fratribus poſſe eſſe communem, iis vtique, quos Pater præſciuit & prædeſtinauit conformes fieri imagini filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Et ego ſi exaltatus fuero à terra (audacter dico) omnia traham ad meipſum. Nec enim temerariè vſurpo mihi fratres mei vocem, cuius me induo ſimilitudinem.

Porrò omnis huius vitæ perfectio inchoata eſt dumtaxat, & imperfecta; concupiſcentia enim, ceu Iebuſæus habitans in membris noſtris, domari poteſt, extirpari non poteſt; ſed plena & perfecta erit in cælo, vbi corruptibile hoc induet incorruptionem, & mortale hoc beatam immortalitatem: vbi concupiſcentia & mors abſorbebitur à gloria, ac Deus erit omnia in omnibus. 1. Corinth. 15. ibi enim nulla erit cupiditas, quia omnia occupabit charitas. Vnde Apoſtolus Philip. 3. 12. de ſe ait: *Non quod iam acceperim, aut iam perfectus ſim: ſequor autem ſi quo modo comprehendam.* Et Philip. 3. 12. mox: *Ad ea verò quæ priora ſunt extendens meipſum, ad deſtinatum proſequor, ad brauium ſupernæ vocationis Dei in Chriſto Ieſu.* Scripſit hac de re Sanctus Auguſtinus lib. de perfectione iuſtitiæ tom. 7.

CAPVT SEXTVM.

SYNOPSIS.

Primò à verſu primo vſque ad ſeptimum, docet cauendam eſſe in bonis operibus oſtentationem, & vanam apud homines gloriam. Secundò à verſu 7. vſque ad 16. tradit modum orandi, præſcribitque omnibus orationem Dominicam. Tertiò verſ. 16. vſque ad 19. aſſignat modum ieiunandi, vt in eo ſatagamus ſecretò Deo placere, non hominibus. Quartò, verſ. 19. vſque ad 24. docet theſaurizare cæleſtia. Quintò à verſ. 24. ad finem capitis, vetat auaritiam & ſollicitudinem de victu, veſtitu, cæteriſque temporalibus, iubétque vt eam Deo reſignemus: Quærite, *ait*, primùm regnum Dei & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis.

VERS. 1. ATTENDITE ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt
videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Pa-
trem veſtrum, qui in cælis eſt. 2. Cùm ergo facis eleemoſy-
nam, noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt in ſyna-
gogis, & in vicis, vt honorificentur ab hominibus. Amen dico
vobis, receperunt mercedem ſuam. 3. Te autem faciente
eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua:
4. vt ſit eleemoſyna tua in abſcondito, & Pater tuus qui videt in abſcondito,
reddet tibi. 5. Et cùm oratis, non eritis ſicut hypocritæ, qui amant in ſynago-
gis & in angulis platearum ſtantes, orare, vt videantur ab hominibus: amen dico
vobis, receperunt mercedem ſuam. 6. Tu autem cùm oraueris, intra in cubi-
culum tuum, & clauſo oſtio, ora Patrem tuum in abſcondito, & Pater tuus qui
videt in abſcondito, reddet tibi. 7. Orantes autem, nolite multum loqui, ſicut
Ethnici, putant enim quòd in multiloquio ſuo exaudiantur. 8. Nolite ergo
aſſimilari eis: ſcit enim Pater veſter, quid opus ſit vobis, antequam petatis eum.
9. Sic ergo vos orabitis: Pater noſter, qui es in cælis; ſanctificetur nomen tuum.
Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, ſicut in cælo, & in terra. 10. Panem
noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis hodie. 12. Et dimitte nobis debita noſtra,
ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. 13. Et ne nos inducas in tentatio-
nem. Sed libera nos à malo. Amen. 14. Si enim dimiſeritis hominibus pecca-
ta eorum: dimittet & vobis Pater veſter cæleſtis delicta veſtra. 15. Si autem
non dimiſeritis hominibus: nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.
16. Cùm autem ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes: exterminant enim

facies

facies ſuas,vt appareant hominibus ieiunantes,Amen dico vobis,quia receperunt
mercedem ſuam. 17. Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem
tuam laua, 18. ne videaris hominibus ieiunans, ſed Patri tuo, qui eſt in abſ-
condito: & Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi. 19. Nolite the-
ſaurizare vobis theſauros in terra: vbi ærugo, & tinea demolitur: & vbi fures ef-
fodiunt, & furantur. 20. Theſaurizate autem vobis theſauros in cælo; vbi ne-
que ærugo, neque tinea demolitur: & vbi fures non effodiunt, nec furantur.
21. Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum. 22. Lucerna corporis tui
eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex: totum corpus tuum lucidum erit.
23. Si autem oculus tuus fuerit nequam: totum corpus tuum tenebroſum erit. Si
ergo lumen, quod in te eſt, tenebræ ſunt: ipſæ tenebræ quantæ erunt? 24. Ne-
mo poteſt duobus dominis ſeruire: aut enim vnum odio habebit, & alterum dili-
get: aut vnum ſuſtinebit, & alterum contemnet. Non poteſtis Deo ſeruire &
mammonæ. 25. Ideò dico vobis, ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ quid manduce-
tis, neque corpori veſtro quid induamini. Nónne anima plus eſt quàm eſca: &
corpus plus quàm veſtimentum? 26. Reſpicite volatilia cæli, quoniam non ſe-
runt, neque metunt, neque congregant in horrea: & Pater veſter cæleſtis paſcit
illa. Nónne vos magis pluris eſtis illis? 27. Quis autem veſtrûm cogitans poteſt
adiicere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum? 28. Et de veſtimento quid ſolliciti
eſtis? Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt: non laborant, neque nent.
29. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt
ſicut vnum ex iſtis. 30. Si autem fœnum agri, quod hodie eſt, & cras in cliba-
num mittitur, Deus ſic veſtit: quanto magis vos modicæ fidei? 21. Nolite ergo
ſolliciti eſſe, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?
32. hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim Pater veſter, quia his omnibus
indigetis 33. Quærite ergo primùm regnum Dei, & iuſtitiam eius: & hæc om-
nia adijcientur vobis 34. Nolite ergo ſolliciti eſſe in craſtinum. Craſtinus enim
dies ſolicitus erit ſibi ipſi: ſufficit diei malitia ſua.

VERS. I. ATTENDITE, NE IVSTITIAM VESTRAM FACIATIS CORAM HOMINIBVS, VT VIDEAMINI AB EIS, ALIOQVIN MERCEDEM NON HABEBITIS APVD PATREM VESTRVM QVI IN CÆLIS EST.] *Iuſtitia hic quid?* Pro *iuſtitiam* nonnulli Codices Græci cum Syro, Vatablo, & alijs legunt δικαιοσύνην, id eſt, *iuſtitiam*, vt vertit noſter: iam tamen Codices Complut. Regij, aliique legunt ἐλεημοσύνην, id eſt, *eleemoſynam* (vnde Arabicus vertit *miſericordiam*) de qua proximè loquitur Chriſtus: hæc enim κατ' ἐξοχὴν, ſiue per excellentiam commune iuſtitiæ nomen in Scriptura ſibi vendicat, vti oſtendi 2. Corinth. 9. 10. & Daniel 4. 24. Vnde S. Chryſoſtomus legens *iuſtitiam* per eam accipit *eleemoſynam*. Verùm meliùs noſter & alij legunt *iuſtitiam*. Chriſtus enim poſtquam cap. præcedenti ſigillatim explicuit legis præcepta quæ omnem iuſtitiam, hoc eſt, omne quod iuſtum, æquum & ſanctum eſt, puta omnia bona opera præſcribunt; nunc hoc capite docet modum ea ritè ſanctéque faciendi, ſcilicet, vt ea faciamus recta intentione & ſtudio placendi Deo, non hominibus. Deinde in ſequentibus iuſtitiam hanc ſigillatim explicat per eleemoſynam, orationem & ieiunium. Incipit autem ab eleemoſyna, mox verſ. 7. idem docet faciendum in oratione, & verſ. 24 in ieiunio: in his enim tribus maximè inhabitare ſolet vana gloria, ait Chryſoſtomus: alioquin enim ſi fiant ſtudio placendi hominibus, aſſerit Chriſtus illa Deo grata non fore, nec vllam ab eo mercedem prometitura.

Vt videamini ab eis. Vox, *vt*, notat intentionem & finem, non conſecutionem & ſequelam. q. d. Nolite facere opera iuſta & ſancta hac intentione & hoc fine, vt videamini & laudemini ab hominibus: hæc enim eſt vana ſui oſtentatio: non vetat ergo illa fieri publicè & eo modo, vt homines illa videant & glorificent Deum. Id enim fieri iuſſit cap. 5. 16. Vnde S. Gregorius hom. 11. in Euang. *Sic*, ait, *opus ſit in publico, quatenus intentio maneat in occulto, vt & de bono opere proximis præbeamus exemplum, & tamen per intentionem, quâ Deo ſoli placere quærimus, ſemper optemus ſecretum.* Gregor.

Porrò vana gloria omnem dignitatem, vim & meritum boni operis erodit, ſicut vermis hederã, Ionæ cap. 4. Si ſcilicet opus bonum ad vanam gloriam quaſi ad finem refertur; mala enim intentio ſufficit, vt tota eius malitia in opus deriuetur, vti docent Theologi ac nominatim Gabriel Vaſquez 1. 2. diſput. 71. num. 11. ſecus eſt ſi Dei gloriam in opere bono intendenti tantùm ſubrepat, & quaſi ex latere comitem ſe adiungat vana gloria, vt ſint duo actus, vnus operis boni bonâ intentione facti, alter vanæ gloriæ ſe adiungentis, quæ priorem non inficit nec corrumpit. *Vana gloria vim virtutis erodit.*

Alioquin mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum, qui in cælis eſt. q. d. Vanæ oſtentationis & gloriæ merces eſt plauſus & fauor humanus, non diuinus; qui enim hominibus placere cupit, Deo diſplicet. Deus enim, vtpote bonorum operum auctor, eorundem vult eſſe ſcopus & finis, vt ſcilicet ad Deum Deique gloriam ea operemur & referamus; hoc enim omne ius & fas exigit. Vnde Paulus: *Si adhuc hominibus placerem*, inquit, *Chriſti ſeruus non eſſem*. Galat. 1. 10. Galat. 1. 10.

Nota: Non dicit Chriſtus: *Alioquin damnabimini*, quia vana oſtentatio & gloria ſæpe eſt peccatum veniale duntaxat, non lethiferum & damnabile, niſi in inuidiam, ambitionem, rixas, aliáque ſcelera hominem impellat, vti non rarò fit. Vnde

à S. Chry

Digitized by Google

à S. Chryſoſtomo hom. 17. in Epiſtolam ad Romanos, vana gloria vocatur *mater gehennæ*, & à S. Bernardo (ſer. 6. in Pſalmum *Qui habitat*,) *ſubtile* *Vana gloria damna. Bernard.* *malum, ſecretum virus, peſtis occulta, doli artifex, mater hypocriſis, liuoris parens, vitiorum origo, criminum fomes, vitiorum ærugo, tinea ſanctitatis, excæcatrix cordium, ex remediis morbos creans, generans ex medicina languorem.*

Qui in cælis eſt. Notat boni operis ad Deum relati mercedem eſſe cæleſtem, diuinam & æternam, cùm merces einſdem operis ad hominum plauſum relati ſit terrena, humana & modici temporis. Hinc S. Baſilius in Conſtit. monaſt. cap. 11. vanam gloriam vocat latronem bonorum operum; *Baſil.* *Fugiamus*, inquit, *inanem gloriam, dulcem ſpiritualium operũ ſpoliatricem, iucundum animarum noſtrarum hoſtem, tineam virtutum, blandiſſimam bonorum noſtrorum deprædatricem, eandémque melle illitu fraudis ſuæ veneni coloratricem, & mortiferis hominum mentibus poculum porrectricem: Quod opinor ea de cauſa facit, vt vitio ſe illi auidius ingurgitent, nec vllâ illius expleantur ſatietate. Dulce quid, humana imperitis gloria eſt.*

Vers. 2. Cvm ergo facis Eleemosynam noli tvba canere (Syrus *ne clamaueris cornu*) ante te, sicvt hypocritæ faciunt in Synagogis et in vicis (id eſt, in plateis, vbi eſt hominum cõfluxus) vt honorificentvr ab hominibvs. Amen dico vobis, recepervnt mercedem svam.] Scribæ & Phariſæi facturi Eleemoſynam in publicis vicis, vel Synagogis tubicinem præmittebant, qui tubâ caneret, vel ipſimet eam, aut cornu inflabant, ſpecie quidem & prætextu, vt tubæ ſonitu eliciti pauperes turmatim concurrerent ad accipiendam Eleemoſynam, ſed in rei veritate ad publicam Eleemoſynæ oſtentationem, vt à concurrentibus eorum liberalitas videretur & celebraretur. Allu- *Hypocrita quaſi hiſtrio.* dit ad conuocationem theatralem: populus enim ad comœdias in theatro ſpectandas tubâ conuocatur: hypocrita enim eſt quaſi comœdus & hiſtrio.

Nota: hypocriſim & hypocritas, qui aliud in corde intendunt, aliud exteriùs prætendunt & ſimulant, deteſtatur S. Scriptura & Prophetæ, ſed maximè Chriſtus, quia Chriſtus eſt ipſa veritas, ſimplicitas, ſinceritas: vnde odit omnem falſita- *Eſt bicors & bilinguis.* tem, duplicitatem, ſimulationem. Hypocritæ enim habent fictum, falſum & quaſi duplex cor, vnum in ore, alterum in corde: vnum enim dicunt, & contrarium ſentiunt intendúntque: Sunt ergo hicordes & bilingues. Hinc ergo eſt ſpiritus aulicus & politicus contrarius Chriſto, qui os homini dedit, vt per illud cor ſuum alteri patefaciat, non vt illud celet & doloſè obtegat. Nam vt ait Ierem. *Ierem. 17. 9.* cap. 17. 9. *Prauum eſt cor omnium & inſcrutabile.* Hinc Momus optabat homini pectus feneſtratum, vt illius conſilia & arcana non ſubdolè tegi, ſed quaſi per feneſtram apertam cominus inſpici poſſent.

Quàm mala ſit hypocriſis. Porrò hypocritæ ſimiles ſunt monſtroſis locuſtis, quas vidit S. Ioannes Apocal. cap. 9. hæ enim habebant faciem mulierum, ſed caudam ſcorpionum. Simili enim modo hypocritæ primò vultu blandiuntur & verbis adulantur, ſed in fine occultè aduerſantur, pungunt & feriunt. Verùm hi ipſi dum volunt aliis nocere, magis ſibi nocent. *Nihil enim opertum eſt, quod non reueletur.* Lucæ cap. *Luc. 12. 2.* 12. 2. quare facilè detegitur eorum fucus, hypocriſis & fraus; quo facto confunduntur, perdunt fidem & famam, fiúntque omnibus odibiles. Quocirca Dauid Pſal. 119. obſecrat, & ſimul diras hypocritis intentat, dicens: *Domine libera me à labiis iniquis, & a lingua doloſa. Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam? Sagitta potentis acuta cum carbonibus deſolatoriis.* *Pſalm. 119.* Vide Ieremiam contra hypocritas detonantem cap. 9. verſ. 3. & cap. 11. verſ. 19. ac Chriſtum Matth. 23. verſ. 13. 14. 15. 23. 25. 27. 29. vbi identidem *væ* damnationis Scribis comminatur, & ſepties repetit: *Væ vobis Scribæ hypocritæ*, ac contra tales iubet nos eſſe prudentes ſicut ſerpentes, ſimplices tamen ſicut columbas. Hinc S. Paulus Roman. 12. 9. *Dilectio*, ait, *Rom. 12. 9.* *ſine ſimulatione.* Et S. Ioannes Epiſt. 1. cap. 3. 18. *Fi-* *1. Ioan. 3. 18.* *lioli mei*, inquit, *non diligamus verbo neque linguâ, ſed opere & veritate.*

Receperunt mercedem ſuam. Suam, quam ſcilicet quærebant. Rurſum *ſuam*, id eſt, ſibi ſuæque vanitati congruam, qua ſola ipſi digni ſunt, vt fugaciſſima populi aura, velut chamæleontes, vento ſe paſcant. Quàm ſtulti ſunt hi mercatores, qui cùm Eleemoſynâ emere poſſint cæleſtes & æternas opes, iis neglectis, malunt mercari inanem hominum laudem, hoc eſt, inania verba, quæ aërem verberant, & illicò tranſeunt.

Te avtem faciente Eleemosynam, nesciat Vers. 3. sinistra tva, qvid faciat dextera tva.] Omiſſis variis variorum expoſitionibus, quas hîc congerit Maldonatus, dico breuiter; ſenſus eſt, q. d. Adeò fuge Eleemoſynæ & virtutis tuæ oſtentationem, & quantùm ad te attinet ſecretum appete, ne ab hominibus videatur & celebretur tua virtus, vt ſi per impoſſibile ſiniſtra manus tua oculos haberet, videre tamen non poſſet quid dextera tua faciat boni, qualéſque & quantas eroget Eleemoſynas. Eſt Hyperbole Parabolica, & Parabola Syrorum Hyperbolica. Similes audiuimus c. 5. verſ. 29. Ita S. Chryſoſtomus, Theophylactus & alij. Tantopere latentem & ſecretam vult eſſe Eleemoſynam, vt eam non tantùm proximam, ſed & noſipſos quoad fieri poteſt, eam celemus, ne illam diutiùs vtraque manu verſemus, contemplemur, miremur, celebremus, eiúſque intuitu & laude oculos & mentem paſcamus & oblectemus. Nam, vt ait S. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ: *Celata virtus Deo Iudice gaudet.* *Hieronym.*

Vt sit Eleemosyna tva in abscondito, et Vers. 4. Pater tvvs (cæleſtis) qvi videt in abscondito, reddet tibi.] Græca addunt ἐν τῷ φανερῷ, id eſt, *in manifeſto*, in propatulo. Ita Syrus, Arabicus & S. Auguſtinus, quod S. Lucas cap. 14. 14. explicat *in reſurrectione: Beatus eris*, inquit, *quia non habent* *Luc. 14.* (pauperes) *retribuere tibi: retribuetur enim tibi in reſurrectione iuſtorum*, cùm Dominus, vt ait Apoſto- *Secretum opus Deus publicat.* lus 1. Corinth. 4. *illuminabit abſcondita tenebrarum & manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit vnicuique a Deo.* Iuſta congruáque merces operis ſecreti, eſt publica laus in iudicio. Chriſtus enim opus tuum ſecretum publicè in iudicio coram Deo Angelis & hominibus propalabit, celebrabit & æternâ gloriâ præmiabit, vti Eleemoſynam S. Martini, puta dimidium chlamydis, quam *Exempla.* ſibi abſciderat pauperique dederat, Chriſtus ſe- *S. Martini.* quenti nocte eâ indutus apparens S. Martino, coram Angelis celebrauit, dicens: *Martinus adhuc catechumenus hac me veſte contexit.*

Si ergo oſtentas tuam Eleemoſynam, aliúdue bonum opus, Deus illud abſcondit, vt nemo illud aſpiciat, miretur, recordetur: ſin tu illud abſcondis, Deus idipſum toti mundo oſtentabit, præſertim in die Iudicij. Sic S. Gregorius Angelo, *S. Gregorij.* ſpecie

ſpecie naufragi Eleemoſynam iterum & tertiò poſcenti largâ ſemper & ſecretò dans, ab eo publicum ſummúmque decus obtinere meruit. Angelus enim poſtmodum reuelauit, illum hac liberalitate meruiſſe & aſſecutum eſſe ſummum Eccleſiæ Pontificatum, vt habet eius vita. Sic Chriſtus ſpecie pauperis nudi, petens à S. Catharina Senenſi primò tunicam, mox induſium, tertiò ſubuculam, quartò manicas, cùm illa liberaliter & ſecretò omnia tribueret, ſequenti nocte eidem apparuit, oſtentans tunicam iſtam gemmis conſpicuam, ac promiſit ſe illi daturum veſtem inuiſibilem, quæ omne ab ea frigus arceret (vnde poſtmodum nullum ſenſit frigus) ac in cælis publicam & eminentem gloriam. Ita Raymundus in eius vita.

S. Catharina Senenſis.

Vers. 5. *Et cvm oratis, non eritis sicvt hypocritæ tristes, qvi* (legit οἱ, id eſt, *qui*, iam legunt ὅτι id eſt, *quia*) *amant in Synagogis et in angvlis platearvm* (puta in flexibus viarum, in biuiis, triuiis, quadriuiis, vbi ex duabus, tribus, quatuórue plateis confluit populi multitudo) *stantis orare, vt videantvr ab hominibvs. Amen dico vobis, recepervnt mercedem svam.*] Stolida & impudens fuit hæc Scribarum vanitas & oſtentatio, qua captabant publicas plateas & triuia, vbi maior erat turba populi, vt coram illis ſtantes oſtentarent ſuam orationem & deuotionem, cùm potiùs in oratione quærendus ſit locus ſecretus, in quo orans ſine diſtractione mentem colligat, vt cum ſolo Deo colloquatur. Quod ergo vulgò dicitur de triplici inani ſtudio: inane eſt ſtudium in feneſtra, in platea, apud focú, ob varias res inibi incidentes, quæ mẽtem à ſtudio diſtrahunt, idem multò magis dicas de oratione: Inanis eſt oratio in feneſtra, in platea, apud focú.

Stantes orare. Ex hoc loco & ex Marci cap. 11. 25. ac Lucæ cap. 18. 11. Ianſenius opinatur Iudæos oraſſe ſtando, non genuflectendo. Verùm, dico Sacerdotes & Leuitas ſtando ſacrificaſſe Deo, & pſalmos ceciniſſe; populum quoque ſtando ea ſpectaſſe: ſi enim genuflexiſſet, ob interiectum inter ſe & altare ſeptum tres cubitos altum, ſacrificia videre nequiuiſſet, præſertim in magna hominum turba. Rurſum, ſtabat populus cùm concionem, aut publicam Salomonis vel alterius benedictionem audiret, & exciperet: item cum Deo pro victoria ſimiliue beneficio ſolemnis fieret gratiarum actio, vti nos ſtamus, cùm canitur *Te Deum laudamus*: Sic Azarias cum ſociis in fornace Babylonia illæſus permanens, canens: *Benedicite omnia opera Domini Domino*, ſtetit. Daniel 3. 25.

An Iudæi ſtantes orarent?

Aliàs verò Iudæi orabant genuflexi, præſertim in actu adorationis vel pœnitentiæ, cùm à Deo delictorum veniam flagitarent. Ita Salomon in dedicatione templi genuflexus orauit & adorauit: nã *vtrumque* (notent hoc Aulici & delicatuli, qui cum Iudæis vnũ genu Chriſto flectunt) *genu in terram fixerat*. 3. Reg 8. 54. Daniel cap. 6. 10. ter per diem genua flectens Deum adorabat. Sic Michæas ait c. 6. 6. *Curuabo genu Deo excelſo*. Hic enim eſt ritus adorationis apud omnes gentes. Vnde illud: *Derelinquam mihi in Iſrael ſeptem millia virorum, quorum genua non ſunt incuruata ante Baal*, id eſt, qui non adorauerunt Baal. 3. Reg. 19. 18. Hinc Deus Iſaiæ 45. 23. *Mihi*, ait, *curuabitur omne genu*, vt omnes gentes me colant & adorent. Et 2. Paral. 29. 30. *Incuruato genu*, ait, *adorauerunt*. Idem fecit Eſdras lib. 1. cap. 5. 5. quin & quinquagenarius miſſus ab Achab Rege, Eliam genu flexo adorauit. 4. Reg. 1. 13. Sic & omnes genuflexi adorabant Aman, præter Mardochæum. Eſther 3. 2. Quod ergo Scribæ & Phariſæi ſtantes orabant, ſuperbi & Phariſaici fuit, ſupercilij, vt patet hic & Luc. 18. 11. ipſi enim ſibi videbantur reliquo populo eſſe digniores & ſanctiores.

3. Reg. 8. 54.
Mich. 6. 6.
3 Reg. 19. 18
2 Paralip. 29. 30.

Porrò Chriſtiani iam inde ab initio orare ſolent genuflexi. Nam Chriſtus iturus ad mortem, genuflexus, imò proſtratus in terram orauit in horto. Matth. 26. verſ. 39. Sic & S. Petrus Actor. 9. 40. & S. Ioannes Apocal. cap. 19. 10. & cap. 22. 8. ac S. Paulus Actor. 20. 36. & Epheſ. 3. 14. *Huius rei gratia*, inquit, *flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti*. Chriſtiani ergo orant genuflexi omnibus feriis & diebus, idque ad memoriam lapſus Adæ & omnium poſterorum eius, exceptis Dominicis & tempore Paſchali, quando ſtantes orant in honorem & repræſentationem Reſurrectionis Chriſti, vt docet S. Iuſtinus quæſt. 115. *Vnde*, inquit, *talis in Eccleſia conſuetudo: quia vtriuſque nos oportuit ingem obtinere memoriam, & ipſius per peccatum lapſus noſtri, & gratiæ Chriſti noſtri, per quam à lapſu reſurreximus: ea propter genuum per ſex dies inclinatio, ſymbolum & notá eſt lapſus per peccata noſtra. Quod verò die Dominico genua non flectimus, ſignum eſt & deſignatio reſurrectionis, per quam gratia Chriſti & à peccatis & à morte, quæ ab illo interfecta eſt, liberati ſumus*. A temporibus autem Apoſtolorum hanc conſuetudinem cœpiſſe, docet S. Irenæus lib. de Paſchate. Eandem conſuetudinem inculcat Tertullianus lib. de Corona militis cap. 3.

Chriſtiani orant genuflexi.
Epheſ. 3. 14.
Iuſtin.

Vers. 6. *Tv avtem cvm oraveris, intra in cvbicvlvm* (Græcè ταμεῖον, id eſt, in locum ſecretum, in quo quis ſe vel ſua recondit, vti eſt penus, conclaue, cubiculum, Vatabl. vertit *cellam*) *tvvm, et clavso ostio, ora patrem tvvm in abscondito, et pater tvvs, qvi videt in abscondito, reddet tibi.*] Græca rurſum addunt ἐν τῷ φανερῷ, id eſt, *in manifeſto*, ſiue in propatulo.

S. Auguſtinus, S. Hieronymus, & S. Ambroſius lib. de Cain & Abel cap. 9. per cubiculum accipiunt cor & mentem, eiúſque ſecretum, quaſi hoc orantem ingredi & claudere oporteat, ne diſtractiones irrepant, quæ mentem à Deo auocent. Aut vt S. Hieronymus: *Claude oſtium*, id eſt, claude labia tua & ſecretò in mente ora, vti faciebat Anna mater Samuelis 1. Reg. 1. 13. Audi S. Ambroſium loco iam citato: *Saluator ait, intra in cubiculum, non incluſum parietibus, quo tua membra claudantur, ſed cubiculum, quod intra te eſt, in quo includuntur cogitationes tuæ, in quo verſantur ſenſus tui. Hoc orationis cubiculum vbique tecum eſt, & vbiq; ſecretum eſt, cuius arbiter nullus eſt, niſi ſolus Deus*, qui, vt ait Cyprianus tract. de Oratione, *non vocis, ſed cordis auditor eſt*. Vnde in Oratione ſumma requiritur attentio, vt excluſis omnibus cogitationibus de ſolo Deo cogitemus, cum eóque reuerenter & ardenter colloquamur. Vnde poſt multa ſubdit S. Cyprianus: *Quæ autem ſegnitia eſt, alienari, & capi ineptis cogitationibus & profanis, cùm Dominum deprecaris, quaſi ſit aliud quod magis debeas cogitare, quàm quod cum Deo loqueris? Quomodo audiri te à Deo poſtulas, cùm te ipſe nõ audias? Vis eſſe Deum memorẽ tui cùm rogas, quando tu ipſe memor tui non ſis*. Huc facit dictum S. Franciſci: *Corpus eſt cella, & anima eſt Eremita, quæ moratur in cella vbicunque ſit, etiam inter homines, ad orandum Dominum & meditandum de ipſo*. Ita refert Lucas VVaddingus in Annal. Minorum anno

Cor eſt cella animæ.
Ambroſ.
Cyprian.
S. Franciſc.

no

no Chriſti 1216. num. 5. Aliam cauſam dat Caſſianus Collat. 9. cap. 34. Orandum, inquit, in ſilentio, vt inimicos noſtros (dæmones) lateat petitionis noſtræ intentio, ne eam impediant.

Hic ſenſus verus & appoſitus eſt, ſed ſymbolicus potiùs & myſticus, quàm literalis, nil enim vetat cubiculum hîc propriè, vt ſonat, accipi: per cubiculum autem à pari, quemuis locum ſecretum ſignificat: ſed intellige, quantùm opus eſt & attinet ad vanam gloriam & oſtentationem vitandam, atque ad mentem colligendam, vt tota vni Deo intendat, præſertim in oratione priuatâ. Audi S. Cyprianum tract. de Oratione: *Secretò nos orare

Cyprian.

præcepit in abditis & ſemotis locis, in cubiculis ipſis, quod magis conuenit fidei, vt ſciamus Deum vbique eſſe præſentem, audire omnes & videre, & maieſtatis ſuæ plenitudine in abdita quoque & occulta penetrare, ſicut ſcriptum eſt: ego Deus approximans, & non Deus de longinquo.* Ierem. 23. Non ergo damnat hîc Chriſtus publicam in Eccleſia orationem,

Eccleſia orat publicè. Cur Cauſa.

quæ communi Iudæorum & Chriſtianorum vſu laudabiliter recepta eſt, vt patet 3. Reg. 8. 29. Actor.
1.24 &c. cap 6. verſ. 6. Primò enim, publicâ oratione
1. publicè colitur & honoratur Deus. Secundò, in ea
2. quiſque ad orationem aliorum exemplo magis excitatur & accenditur.
3. Tertiò, in ea quaſi iunctis animis & precibus vim Deo facimus & impetramus, quod petimus. Vnde Tertullianus in Apolog. cap. 30. ſic ait: *Illuc* (in cælum) *ſuſpicientes Chri-*

Tertullian.

ſtiani manibus expanſis, quia innocui; capite nudo, quia non erubeſcimus (Iudæi enim præſertim ſacerdotes orabant tecto capite, vt dixi in Pentateucho; Noſtri quoque in China, dum miſſam celebrant, tegunt caput ex Indulto Pauli V. Pontificis, quia apud Sinas turpe eſt & dedecus nudare caput)

Caput nudare apud Sinas inhoneſtum.

Denique ſine monitore, quia de pectore oramus, precantes ſumus ſemper pro omnibus Imperatoribus. Et rurſum: *Quaſi manu facta oramus, hac vis Deo grata eſt.* Plura eáque pulchra hac de re habet S. Chryſoſtomus hom. 3. de incomprehenſibili Dei natura, Et Origenes hom. 7. in Ioſue. Denique
4. templum eſt proprius orandi locus, in quo omnes & ſinguli ſecretò Deum orant, perinde ac ſi orarent in cubiculo.

Hæreſis Cubicularia.

Ridicula ergo eſt hæreſis ex hoc loco malè intellecto nuper in Hollandia exorta, à quodam Nouatore, qui reiicit omnia templa, & tantùm in cubiculo agit ſuas ſuæ ſectæ ſynaxes. Quin & Caluiniſtæ, dum ante prandium menſæ benedicitur, pileo os contegunt vt ſecretò orent: ſed pileus non eſt cubiculum, de quo hîc Chriſtus: atque magis Orthodoxi ſub facie orant ſecretò in mente & cubiculo cordis, vt paulò antè ex S. Ambroſio dixit.

Reddet tibi. Græca, Syrus & Arabicus addunt *in publico*, q. d. Si ores in ſecreto, Deus publicam tibi rependet deuotæ orationis mercedem, præſertim in die iudicij. Vnde contra Caluinum diſce hinc orationis meritum & mercedem. Audi S. Chryſoſtomum: *Si ergo ſic oras, plurimam profectò accipies mercedem. Non ait, donabit tibi, ſed reddet, inquit: debitorem quippe ſe tibi conſtituit.*

Vers. 7.

ORANTES AVTEM NOLITE MVLTVM LOQVI, SICVT ETHNICI: PVTANT ENIM QVOD IN MVLTILOQVIO SVO EXAVDIANTVR.] Hoc eſt, propter multiloquium (ponitur *in* pro *ob* more Hebræo) vel vt Græcè eſt propter *Battologiam*, id eſt, nugacitatem & futilem verborum profuſionem & repetitioné, quaſi hac ſua Rhetorica Deum de rebus ſuis informaturi & docturi, ſimúlque flexuri vt concedat quod poſtulant: ſicut Rhetores ſuâ phaleratâ oratione informant flectúntque Iudices, vt reũ abſoluant.

Pius affectus eſt anima orationis.

Docet ergo hîc Chriſtus orationis eſſentiam non eſſe ſitam in verbis ore prolatis & profuſis, ſed in colloquio mentis cum Deo, cuius cauſa & quaſi anima ſit deſiderium & pius animi affectus: quam tamen non negat verbis poſſe exprimi & foueri, tum, vt ſicut corde interiùs, ſic & exteriùs ore & linguâ *Deum* laudemus, tum vt voce mentis affectus excitetur, acuatur & continuetur. Diſputat de oratione fusè S. Auguſtinus Epiſt. 121. ad Probam, quæ inſcribitur *de Orando Deum.* Ianſenius hîc c 41. accuratè tradit modum orandi, æquè ac orationis vtilitates.

NOLITE ERGO ASSIMILARI EIS: SCIT ENIM PATER VESTER, QVID OPVS SIT VOBIS, ANTEQVAM PETATIS EVM.] q. d. Ethnici putant Deum ignorare, vel certè non conſiderare, nec æſtimare ſuas miſerias & egeſtates, à quibus, vt liberétur, Deum orant: vtuntur ergo multis verbis, vt eas ipſi enarrent, quaſi eum de illis docturi. At errant: ſcit enim Deus, conſiderat & æſtimat illas magis quàm ipſi, qui orant. Vult tamen orari, & ſæpe non niſi rogatus ſuccurrit, vt homines ſuas miſerias æquè ac Dei miſerationes agnoſcant, ſciántque ſe non ſuo merito, ſed Dei dono & gratiâ ab iis liberari. Addit S. Auguſtinus Epiſt. 121. cap. 8. *Deum velle exerceri in orationibus deſiderium noſtrum, quo poſſimus capere quod præparat dare. Illud enim valde magnum eſt, ſed nos ad accipiendum parui & anguſti ſumus.* Et paulò pòſt: *Tantò quippe illud, quod valde magnum eſt, quod nec oculus vidit; quia non eſt color; nec auris audiuit, quia non eſt ſonus; nec in cor hominis aſcendit, quia cor hominis illuc debet aſcendere; ſumemus capaciùs, quantò id & fideliùs credimus, & ſperamus firmiùs, & deſideramus ardentiùs.*

Vers. 8.

Auguſtin.

SIC ERGO VOS ORABITIS: PATER NOSTER, QVI ES IN COELIS.] Tradit hîc Chriſtus Chriſtianis modum orandi, non tamen præcipit, vt hiſce omnino verbis oremus: ſed tantùm docet res quæ à Deo petendæ ſunt, & quo ordine, qualique verborũ breuitate petendæ ſint. Meritò tamen Eccleſia ipſis etiã Chriſti verbis vtitur, vtpote diuinis, breuiſſimis, clariſſimis, & efficaciſſimis. Vnde S. Cyprianus tract. de Orat. Dominica: *Quæ*, inquit, *vera magis apud Patrem precatio, quàm quæ à filio, qui eſt veritas, de ore eius prolata eſt?* Et mox: *Agnoſcat Pater filij ſui verba, cum precem facimus; qui habitat intus in pectore, ipſe ſit & in voce. Et cùm ipſum habeamus apud patrem aduocatum pro peccatis noſtris, quando peccatores pro delictis noſtris petimus, aduocati noſtri verba promamus. Nam cùm dicat, quia quodcumque petierimus à patre in nomine eius, dabit nobis; quantò efficaciùs impetramus, quod petimus in Chriſti nomine, ſi petamus ipſius oratione?*

Vers. 9. Luc. 11. 2.

Cyprian.

Nota: hæc oratio Dominica omnes res à Deo petendas complectitur: Vnde Tertullianus lib. de Oratione, cap. 1. & eum ſecutus S. Cyprianus lib. de Oratione, illam vocant *Euangelij breuiarium*; ſicut Officium Eccleſiaſticum, quod Sacerdotes quotidie recitant, eſt totius S. Scripturæ compendium, ideóque vulgò vocatur *Breuiarium*.

Breuiarium vnde dictũ.

Porrò S. Auguſtinus Epiſt 121. & lib. 2. de verbis Domini in Monte, ac poſt eum Theologi hanc orationem diſtinguunt in ſeptem petitiones, quarum tres primæ ſpectant honorem Dei, reliquæ quatuor vtilitatem noſtram. Primò enim

ante nmnia nobis quærendus eſt honor Dei: hic enim eſt finis noſter (æquè ac creaturarum nmnium) ſimulque inuoluit beatitudinem noſtram, & media ad illam conſequendam neceſſaria vel opportuna.

Pater noſter. Appellatio iſta & pietatis & poteſtatis eſt, ait Tertullianus lib. de orat. Per *Patrem* S. Cyprianus, Chryſoſtomus, & Rupertus accipiunt primam S. Trinitatis perſonam: ad hanc enim velut S. Trinitatis principium, Eccleſia in Miſſà pleraſque orationes ſiue Collectas dirigit, ab eáque per merita filij exaudiri poſtulat, dicens; *Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum*, &c. Meliùs alij accipiunt totam S. Trinitatem, ſiue Deum, quia omnes tres perſonæ æquè ad extra omnia operantur, ideóque omnes æquè ſunt inuocandæ. Porrò Deus eſt *Pater noſter*, primò

Deus eſt pater quintupliciter.

creatione, qua nos ex nihilo ad ſui ſimilitudinem homines rationales & liberos creauit: ſecundò redemptione, quâ nos per Chriſti mortem à morte & gehenna redemit: tertiò regeneratione, quâ nos in Baptiſmo peccato mortuos in nouam vitam regenerauit: quartò adoptione, quâ nos ſibi in filios per gratiam adoptauit: quintò vocatione, quâ nos ad cæleſtem hæreditatem vocauit, ſuoſque hæredes inſtituit. Voce ergo *Pater* admonemur omnium Dei beneficiorum eorúmque maximorum, ac conſequenter ſummæ reuerentiæ, fiduciæ & charitatis, quam Deo debemus, vt illi quaſi Patri placere ſatagamus. Quid enim filio charius eſſe poteſt, quàm Pater, aut cui magis is placere ſtudeat, quàm patri? Rurſum quid non ſperet filius à Patre? *Patris nomine*, ait S. Auguſtinus, *charitas excitatur, (quid enim charius filiis quàm pater?) & ſupplex affectus, & quædam impetrandi præſumptio: quid enim non det filiis, qui dedit, vt filij eſſent?* ac ſignificatur, vt ait Chryſoſtomus, peccatorum remiſſio, adoptio, hęreditas, fraternitas ad Chriſtum & ſpiritus largitio. Notat S. Cyprian. tract. de oratione Dominica, miram Dei dignationem, qui nos iubet orare ſic vt *Deum patrem vocemus, & vt eſt Chriſtus Dei filius, ſic & nos Dei*

Cyprian.

filios nuncupemus, quibus æternitas repromittitur. Vnde colligit: *Meminiſſe debemus, quia quando Patrem Deum dicimus, quaſi filij Dei agere debemus, vt quomodo nos nobis placemus de Deo Patre, ſic ſibi placeat & de nobis. Conuerſemur quaſi Dei templa, vt Deum in nobis conſtet habitare. Nec ſit degener actus noſter à ſpiritu, vt qui cæleſtes & ſpiritales eſſe cœpimus, non niſi ſpiritalia & cæleſtia cogitemus & agamus.*

Noſter cur?

Noſter.] Non dicit Chriſtus, *Pater mi.* Hoc enim Chriſto eſt proprium, qui vnicus eſt Dei Patris filius per naturam, ait Gloſſa, ſed *Pater noſter*, quia omnes alloquitur, vt doceat Deum eſſe patrem omnium, ac conſequenter omnes nos eſſe fratres, ideóque inuicem amare & pro inuicem orare debere, non pro ſe ſolo. *Sic*, ait S. Cyprianus tract. de Oratione, *orare vnum pro*

Cyprian.

omnibus voluit, quomodo in vno omnes ipſe portauit. Et Auctor Imperfecti: *Dulcior eſt ante Deum*

Imperfect.

oratio, non quam neceſſitas rei tranſmittit, ſed quam charitas fraternitatis commendat. Addit aliam cauſam aliúdque commodum S. Ambroſius lib. de Cain cap. 9. *Nunc*, inquit, *quia ſin-*

Ambroſ.

guli orant pro omnibus, etiam omnes orant pro ſingulis, &c. *Ita magna remuneratio eſt, vt orationibus ſingulorum acquirantur ſingulis totius plebis ſuffragia.* q. d. Voluit Chriſtus ſingulos orare pro omnibus, vt omnes orent pro ſingulis, vt ſic quiſque non ſuas dumtaxat ſed omnium preces lucretur, ſibique aſciſcat, quod ſanè magnum eſt, ſpiritale fœnus & vſura.

i. *Qui es in cælis.*] quaſi dicat, qui dominaris in cælis, indéque totum orbem ad nutum moderaris & gubernas. Significat ergo hæc vox primò ſummam Dei potentiam & dominium, vt omnia, quæ petimus, præſtare poſſit & velit tanquam Pater noſter, vti optimus, ſic & maximus. Secundò, ſignificat hæreditatem noſtram, quam ex hac filiatione à Deo Patre ſperamus, eſſe cæleſtem, non terrenam. Tertiò, monet, vt orans mentem transferat à terrenis ad cæleſtia, vbi Deus gloriam ſuam oſtendit Angelis & beatis. Ita S. Chryſoſtomus. Hinc orantes conuertimur ad Orientem, vnde cælum ſurgit, ait S. Auguſtinus, vt admoneantur omnes ſe ad Deum conuertere. Quartò, innuit oranti non alia eſſe petenda quàm quæ ad cælum conducunt: cætera enim vana ſunt, nec niſi fumus & vmbra.

SANCTIFICETVR NOMEN TVVM. Primò S Cyprianus, & S. Ambroſius, expoount. q. d. Sanctificatio Dei, quam in baptiſmo accepimus, in nobis permaneat: opus eſt enim nobis, ait Cy- Cyprian.

prianus, ſanctificatione quotidiana, *vt qui quotidie delinquimus, delicta noſtra ſanctificatione aſſiduà repurgemus.* Secundò, Tertullianus, ſic q. d. Sanctos fac homines. Verùm hoc ſenſu hæc prima petitio eſſet eadem cum ſecunda: *Adueniat regnum tuum.* Tertiò ergo meliùs S. Auguſtinus, Chryſoſtomus, & alij explicant. q. d. Da Domine non vt idolorum, vel dæmonum, vel Mahometis, vel Arrij, Lutheri, Caluini, &c. ſed tuum nomen ſanctum habeatur ab hominibus.

Porrò nomen hîc propriè accipi poteſt, & figuratè pro re nominata, idque primò pro ipſa deita- *Nomen Dei triplex.*

te & Deo, quaſi dicat. Sanctificetur nomen tuum, id eſt, ſanctificeris tu, ô Domine Deus noſter. Secuodò, pro fama & gloria Dei; hanc enim petimus ab nmnibus celebrari. Tertiò, pro Dei attributis, vt omnipotentia, iuſtitia, ſapientia, miſericordia, &c. ob quæ Deus nominatur & colitur omnipotens, ſummè iuſtus, ſapiens, miſericors, &c. Senſus ergo eſt, q. d. Fac Domine, vt homines cognoſcant, colant, ſanctificent tuum nomen, id eſt, teipſum, ſiue Deum in eſſentia vnum, & in perſonis trinum, ac tuam famam & gloriam, tuámque omnipotentiam, iuſtitiam, ſapientiam, miſericordiam cæteráque attributa; nec quicquam iis ſanctius, id eſt, auguſtius, integrius, diuinius, ac proinde nihil magis reuerendum, colendum, glorificandum æſtiment, ideóque illa perpetuo tum mente, tum linguâ, tum vitâ & moribus celebrent & glorificent, non tantùm Chriſtiani, ſed & Pagani, Iudæi, Hæretici per veram de te fidem, verámque tui religionem, amorem, latriam & cultum, vt ſcilicet ad illum ipſos conuertas.

Nota; Sanctitas Dei eſt ſacratiſſima Dei maie- *Sanctitas Dei, quid?*

ſtas, integritas, perfectio, diuinitas; item puritas liberalitas, fidelitas, bonitas cæteráque diuina attributa, quam videntes & intuentes Seraphini, quaſi in extaſin rapti ita admirantur & obſtupeſcunt, vt iugiter non canant aliud quàm *San-* Iſai 6.

ctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth: plena eſt omnis terra gloria eius. Iſaiæ 6. Vide ibi dicta, Et Pſaltes: *Gloria*, ait, *& diuitiæ in domo eius.* Pſalm. 111. verſ. 3. & Pſalm. 5. verſ. 6. Pſal. 111. 3.

Sanctimonia & magnificentia in ſanctificatione eius. Et 5. 6.

Et

Ex Pſalm. 144. 3. *Magnus Dominus & laudabilis*
Ex 144. 3. *nimis & magnitudinis eius non eſt finis,* &c. *magni-*
ficentiam gloriæ ſanctitatis tuæ loquentur, & mirabi-
lia tua narrabunt. Hinc B. Virgo cùm Dei ſancti-
tatem, imò Verbum æternum mente vteróque ſuo
concepiſſet, ſtupens iubilanſque exclamauit:
Magnificat anima mea Dominum, &c. *Quia*
fecit mihi magna qui potens eſt, & ſanctum nomen
eius.

Sanctificetur ergo *nomen tuum*, id eſt, ſanctitas
tua, ô Domine: tua, inquam, ſancta maieſtas, Dei-
tas, omnipotentia, iuſtitia, clementia, &c. cele-
bretur & glorificetur ab omnibus: quo indirectè
& conſequenter petimus omnium hominū ſan-
ctificationem. Quare dum dicimus, *Sanctificetur*
nomen tuum, tam Dei quàm noſtram ſanctifica-
tionem flagitamus. Deum enim in ſe ſanctificare
nequimus, imò nec gloriam eius internam & im-
menſam (qui immenſâ laude Pater glorificat Fi-
lium, & Filius Patrem, ac vtrumque Spiritus ſan-
ctus, & hi viciſſim Spiritum ſanctum) augere, nec
Deo quicquam addere: Sed dum Deum ſancti-
ficamus, nobis ipſis ſanctitas accedit & accreſcit,
puta ſancta fides, ſancta charitas, ſancta religio,
ſanctus Dei cultus, &c. per quæ nos ipſi ſanctifi-
camur intrinſecè, & ſanctificamus Deum extrin-
ſecè, quia per ſanctitatem noſtram Dei ſancti-
Modus duplex ſanctificandi Deum. tas apud homines laudatur & celebratur. Denique
omnis noſtra ſanctificatio Dei finita & exilis eſt.
Diſce ergo, modum ſanctificandi Deum infinitè
eſſe duplicem. Prior eſt dicendo: *Gloria Patri &*
Filio & Spiritui ſancto, ſicut erat in principio, & nunc
& ſemper & in ſecula ſeculorum. Amen, hoc eſt, at-
tribuo Deo gloriam ipſi communem & infinitam,
quam habuit à principio, hoc eſt, ab æterno, quâ
ſcilicet Pater Filius & Spiritus iugiter ſe inuicem
diuinâ & infinitâ laude glorificant. Poſterior eſt,
qua Deo offerimus Chriſtum crucifixum in Miſſa:
Chriſtus enim, quia Deus & homo, eſt victima
diuina ac Deo condigna & infinita. Itaque &
frequenta vtramque hanc praxim, vt Deum
ſanctifices quantum meretur, & quantùm dignus
eſt ſanctificari & glorificari.

Verſ. 10. Luc. 11. ADVENIAT REGNVM TVVM.] Hæc
eſt ſecunda petitio Orationis Dominicæ, quâ
Deo poſtulamus regnum, ſicut primâ eidem
poſtulauimus nominis ſanctificationem; quia
per hoc regnum ſanctificatur & glorificatur Dei
nomen.

Quadruplex Dei regnū. Porrò quadruplex eſt Dei regnum. Primum
eſt dominium Dei in omnes omninò creaturas, de
1. quo Pſalm. 144. *Regnum tuum regnum omnium ſæ-*
culorum: & dominatio tua in omni generatione &
Pſalm. 144. *generationem.* Secundum regnum Dei eſt myſti-
2. cum, quo per fidem & gratiam regnat in animis
fidelium & ſanctorum: ac tale regnum hîc nos
poſcere cenſent, vt Diabolus in mundo regnare
deſiſtat, nec peccatum regnet in noſtro mortali
corpore, S. Hieronymus, Ambroſius, & Euthy-
mius. Audi S. Ambroſium lib. 6. de ſacram. cap. 5.
Poſtulatio, vt in nobis ſit regnum Chriſti. Si Deus
in nobis regnat, locum habere aduerſarius non poteſt,
Ambroſ. *Culpa non regnat, peccatum non regnat, ſed regnat*
virtus, regnat pudicitia, regnat deuotio. Tertium
3. Dei regnum eſt in cælo, quo feliciter per gloriam
regnat in beatis: ac illud hîc intelligunt Tertullia-
nus, & S. Cyprianus tract. de oratione Dominica:
Et Chriſto, inquit, dominante regnemus, qui antè ſa-
culo ſeruiuimus. Bene autem, ait S. Cyprianus,
Cyprian. *regnum Dei petimus, id eſt, regnum cæleſte, quia eſt*

& terreſtre regnum. Sed qui renunciauit iam ſæculo,
maior eſt & honoribus eius & regno; & ideo qui ſe
Deo & Chriſto dedicat, non terrena ſed cæleſtia
regna deſiderat.

4. Quartum Dei regnum pleniſſimum & perfe-
ctiſſimum eſt, quo deuicto & deſtructo prorſus
Diaboli regno, peccato & morte, Deus ſolus per-
fectè tam amicis ſuis, ſcilicet ſanctis, quàm inimi-
cis, id eſt impiis & reprobis dominabitur, quod
fiet in reſurrectione & die iudicij, durabitque in
omnem æternitatem, de quo 1. Corinth. 15. 28.
Ita S. Auguſtinus, Chryſoſtomus, Theophylactus,
tunc enim tolletur omnis poteſtas dæmonum &
hominum impiorum, qui nunc in mundo domi-
nantur, Deumque & Dei ſeruos perſequuntur &
impugnant, idque hîc optimè intelligitur & peti-
tur: nam, vt dixi, hæ tres primæ petitiones per ſe &
directè tantùm Dei honorem ſpectant, & non
noſtram gloriam, niſi conſequenter. Non eſt ergo
ſenſus, q.d. Regna tu Domine in cordibus noſtris
per gratiam, aut fac nos regnare cum beatis in
cælo; hoc enim ad nos propriè pertinet, non ad
Deum: ſed q.d. Precamur, ô Domine, vt tu ab-
ſolutè & ſine aduerſario regnes, vt ſcilicet omnes
omnino creaturæ & homines tibi ſubſternantur,
itáque tu glorioſè in piis regnes per gratiam &
gloriam, in impiis per iuſtitiam & vindictam æter-
nam. Inde tamen conſequenter, poſtulamus no-
bis, vt citò ex hoc mundo, velut è graui peregri-
natione & periculoſa militia, transferamur ad re-
gnum gloriæ & felicitatis æternæ, vt cum Chri-
ſto & ſanctis eius in æternum regnemus. Tunc
enim Deus plenè regnabit in nobis, & nos in Deo,
iuxta illud Apocal. 5. 10. *Feciſti nos Deo noſtro re-* Apoc. 5. 10.
gnum & Sacerdotes, & regnabimus ſuper terram. Et
Sapient. 5. *Ideo accipient* (iuſti) *regnum decoris &* Sap. 5.
diadema ſpeciei de manu Domini: quoniam dextera
ſua teget eos, & in brachio ſuo defendet illos. Tunc
enim *Deus erit omnia in omnibus* 1. Corinth. 15.
verſ. 28.

FIAT VOLVNTAS TVA SICVT IN CÆLO ET
IN TERRA.] Hæc eſt tertia petitio, licèt Ter-
tullianus, lib. de orat. eam ponat ſecundam; ter-
tiam verò illam, quæ præceſſit: *Adueniat regnum*
tuum. Spectat & hæc Deum Deique regnum, quia
quò magis fit voluntas Dei, eò magis propagatur
Dei regnum, dum plures illi ſe voluntariè ſubii-
ciunt. Magnus enim Dei honor, magnum Dei do-
minium & regnum eſt, vt omnes & omnia eius
voluntati ſubſternantur, vtque illa in omnibus
compleatur. Porrò duplex eſt voluntas Dei, ſcili-
cet, *beneplaciti* & *ſigni*; ſiue *abſoluta* & *optatiua.*
Voluntas beneplaciti in Deo eſt illa, quâ Deus ab- *Voluntas beneplaciti in Deo.*
ſolutè vult aliquid fieri, quæ ſemper impletur, &
quam nulla vis impedire, aut ſiſtere vel retardare
poteſt iuxta illud Pſal. 113. *Omnia quæcumque vo-* Pſalm. 113.
luit Dominus, fecit in cælo & in terra. Et illud Iſaiæ
46. *Omne conſilium meum ſtabit, & omnis voluntas* Iſai. 46.
mea fiet. Et illud Eſther 13. *Non eſt qui tuæ poſſit* Eſther 13.
reſiſtere voluntati. In hac ergo nobis acquieſcen-
dum eſt vel congaudendo, vel tolerando aduerſa
quæ nobis immittit.

Voluntas ſigni eſt, quâ Deus ſignificat quid *Voluntas ſigni, quæ.*
velit à nobis fieri per ſuas leges & præcepta, quæ
nobis imponit. De hac ſecunda voluntate omnes
Patres intelligunt hanc petitionem. Non ergo eſt
hîc ſermo propriè de voluntate efficaci & bene-
placiti, hæc enim non poteſt non impleti, ſed de
voluntate Dei optatiua & imperatiua, quæ à
Theologis ſigni dicitur. Senſus ergo eſt, q.d. Da

Digitized by Google

Domine nobis tuam copioſam & efficacem gratiam, quâ ita alacriter, integrè & concorditer per omnia tam in agendo, quàm in patiendo tuis iuſſis & deſideriis obediant homines, ſicut Angeli iiſdem in cælo obediunt. Ita S. Hieronymus, Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius hîc & S. Auguſtinus lib. 2. de ſerm. Domini in Monte. Alludere videtur Chriſtus ad illud Pſalm. 102. v. 20. & 21. *Benedicite Domino omnes Angeli eius, potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem ſermonum eius. Benedicite Domino omnes virtutes eius, qui facitis voluntatem eius.* Angelorum ergo promptitudinem, celeritatem, efficaciam, perfectionem in implenda Dei voluntate imitari debemus, vt illam veneremur & honoremus, ac conſequenter nobis ipſis benefaciamus. Nam, vt ait Apoſt. 1. Theſſ. 4. *Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra.* Et Chriſtus Matth. 12. *Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ille meus frater & ſoror & mater eſt.* Audi S. Cyprianum in tract. de orat. Domin. *Voluntas Dei eſt, quam Chriſtus & fecit & docuit: Humilitas in conuerſatione, ſtabilitas in fide, verecundia in verbis, in factis iuſtitia, in operibus miſericordia, in moribus diſciplina, iniuriam facere non noſſe, & factam poſſe tolerare, cum fratribus pacem tenere, Deum toto corde diligere, amare in illo quod pater eſt, timere quod Deus eſt, Chriſto nihil omnino præponere, quia nec nobis quicquam ille præpoſuit: charitati eius inſeparabiliter adhærere, cruci eius fortiter ac fidenter aſſiſtere: quando de eius nomine & honore certamen eſt, exhibere in ſermone conſtantiam, quâ confitemur: in quæſtione fiduciam, quâ congredimur: in morte patientiam, quâ coronamur, hoc eſt, coheredem Chriſti eſſe velle: hoc eſt præceptum Dei facere, hoc eſt voluntatem patris adimplere.*

Pſalm. 102.

1. Theſſal. 4.

Matth. 12.

Cyprian.

Nota primò, Voluntas optatiua Dei, quæ *ſigni* dicitur, duplex eſt; vna *præcipiens*, quâ aliquid fieri iubet aut vetat: hanc ſemper implere tenemur; altera *ſuadens* & *conſulens*, quâ conſulit paupertatem ſpiritus, virginitatem, ſtatum perfectionis, &c. hanc non tenemur implere: nam poſſumus nolle ob aliquam cauſam particularem honeſtam, verbi gratia, infirmitatem, tentationem, obligationem ſuccurrendi parentibus vel Reipublicæ, id quod Deus in genere conſulit. Ratio eſt, quia Deus id quod conſulit, neque abſoluta voluntate vult, neque etiam me vult ad hoc obligare: vnde non teneor illud implere ſecus eſt in voluntate Dei præcipiente.

Voluntas ſigni duplex, præcipiens & conſulens.

Nota ſecundò, Voluntas noſtra debet eſſe conformis voluntati diuinæ; primò effectiuè, quia vt voluntas noſtra ſit bona, debet velle, id quod eam velle vult Deus, puta, vt velit id, quod lex Dei vult eam velle & facere. Noſtra enim voluntas ſubiicere ſe debet legi & voluntati diuinæ, tanquam omnium creatrici & imperatrici.

Secundò obiectiuè: debet enim voluntas noſtra conſentire diuinæ in obiecto formali, ſiue in ratione volendi. Vt enim ſit recta, debet velle id, quod honeſtum eſt a[illegible] me rectæ rationi; ideoque voluntati diuinæ. Hæc enim vult omne honeſtum & id, quod recta ratio faciendum dictat. Lex enim æterna, quæ eſt in mente & voluntate Dei, eſt norma & regula omnis honeſti omniſque virtutis, quam recta ratio dictat.

Voluntas noſtra debet eſſe conformis in obiecto formali.

Tertiò, Voluntas noſtra vt ſit bona, non debet ſeſe conformare diuinæ in obiecto ſiue volito materiali, etiam cognito. Patet hoc exemplis S.

Non in materiali.

Scripturæ. Deus enim volebat Sodomam ſubuertere; & Abraham, quantum in ſe erat, hoc nolebat: vnde Dominum rogauit, ne id faceret. Deus volebat infantem, quem ſuſceperat Dauid ex adulterio mori, Dauid autem de hoc vehementer dolebat. Deus nolebat Chriſtum venire in carnem ante quatuor millia annorum euoluta; Prophetæ autem deſiderabant eum venire citiùs: volebat gentem Iudaicam deſerere, & ſuam beneficentiam conuertere ad gentes; ſed Paulus ita de hoc dolebat, vt vellet eſſe anathema à Chriſto. Denique hoc adeo verum eſt, vt Deus poſſit mihi præcipere, vt velim aliquid, quod tamen ipſe non vult, ſicut præcepit Abraham vt vellet interficere filium, quem tamen ipſe nolebat interfici. Ratio eſt, quia id quod Deus vult, poteſt homini eſſe incommodum, & detrimentoſum: aliud enim Deo, aliud homini congruit, vt ait Auguſtinus Enchir. 101. vnde quatenus eſt incommodum, poteſt homo illud nolle & de eo dolere, & hæc affectio erit conſentanea diuinæ voluntati in generali ratione volendi, quæ eſt ratio honeſti. Charitas enim & pietas dictant honeſtum eſſe, vt noſtram noſtrorúmq; ſalutem deſideremus, & quantum poſſumus, procuremus: quòd ſi deinde videamus nihilominus Dei voluntatem abſolutam eſſe, vt contrarium fiat, illi repugnare non debemus, nec ei obmurmurare, ſed potiùs ei humiliter nos ſubiicere, in eáque conquieſcere, ac dicere cum Chriſto in horto: *Non mea voluntas, ſed tua fiat.* Prior ergo voluntas noſtra diſſonans à voluntate Dei in volito materiali, velleitas potiùs eſt quam abſoluta voluntas: vnde in ea vel explicitè vel implicitè addenda eſt hæc conditio, ſi id placeat Deo, aut ſi id permittat diuina voluntas; aut q. d. Vellem Deum velle hoc quod mihi meiſque commodum eſt, ſi id ei placeret. Nam ſi is abſolutè id nolit, in eius voluntate æquiſſima & ſanctiſſima conquieſcendum erit.

Ratio.

Hinc vlteriùs ſequitur, non teneri nos velle ea omnia quæ ex ſola Dei permiſſione eueniunt, imò quædam neque poſſe nos velle, vt ſunt peccata, quia etiam Deus hæc nullo modo vult: alia verò quæ peccata non ſunt non tenemur velle, ſed toto affectu poſſumus deſiderare, vt non eueniant, & quantum in nobis eſt, amoliri; vt ſunt cædes, euerſiones vrbium, violationes virginum, quæ pati peccatum non eſt, & à Deo non ſunt abſolutè decreta ſaltem ante præuiſionem cauſarum ſecundarum. Sanctius tamen videtur in his quoque dicere cum Pſalte: *Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum.* Quare melius eſt vt plurimum, conſiderare iuſto Dei iudicio ea permitti ad Dei gloriam, & acquieſcere in diuina ordinatione, quàm de eis multum dolendo ſe vexare; quia hoc iuuat ad patienter ferenda quælibet mala, præſertim cùm non ſemper conſtet, an illa ſit voluntas permittens, an ordinans & decretoria, licèt negandum etiam non ſit, diſplicentiam quandam iſtorum effectuum, & ipſi naturæ & pietati & charitati eſſe conſentaneam; ſolùm adhibendus eſt modus.

Nec in permiſſione malorum.

Poſſumus ergo illa nolle, quatenus ex eis hominibus mala ſequuntur: poſſumus etiam illa velle, quatenus Deus ea vult fieri ad iuſtam ſcelerum caſtigationem. Hæc eſt enim Dei voluntas abſoluta, quæ beneplaciti dicitur, cui in bonis, congaudendo & congratulando conſentire debemus; in malis, tolerando & non obmurmurando, ſed humiliter Dei flagella excipiendo, vt cùm Deus nos peſte, fame, bello caſtigat. Vnde Maldona-

tus.

[illegible] by Google

tus, Petimus, ait vt voluntas Dei fiat à nobis, ſed etiam in nobis: maioris enim momenti eſt voluntatem etiam minimam Dei impleri, quàm omne bonum creaturæ, quà eſt creaturæ: & S. Cyprianus tract. de mortalitate, cùm hortaretur populum, vt æquo animo ferret mortalitatem, quæ tunc in illa Prouincia graſſabatur: *Meminiſſe*, inquit, *debemus voluntatem nos non noſtram, ſed Dei facere debere, ſecundùm quod nos Dominus quotidie iuſſit orare.*

Cyprian.

Sic Actor. 21. cùm diſcipuli non poſſent retinere S. Paulum, ne pergeret Ieroſolymam, vbi vinciendus erat, dixerunt: *Voluntas Domini fiat*, quia vt ait S August. ſerm. 109. de Temp. *mentem ſuam ſublimi & diuino ſtatuto deuotiſſimè ſubdiderunt.* Sic S. Maria Oigniacenſis cùm audiſſet à Deo matrem ſuam ob bona iniuſtè poſſeſſa eſſe damnatam ad gehennam, dixit: *Fiat voluntas Dei*, fiat quod Deus iuſtè decreuit, vti refert Iacobus Cardin. de Vitriaco in eius vita, quæ extat apud Surium tom. 3,

Memorabile eſt quod in vita S. Chriſtinæ mirabilis (apud Surium ante diem 24 Iunij) cap. 20. legimus, ea die qua à Saladino & Saracenis capta eſt Ieruſalem, Chriſtique crux & ſepulchrum, ipſâ in Belgio degentem Deo reuelante id cognouiſſe, ideòque non contriſtatam, ſed exultaſſe in ſpiritu, cauſamque rogatam hanc dediſſe: *Chriſtus pro illata ipſi contumelia dignum cenſuit, vt terra illa hac ignominia afficiatur, quamuis ipſius paſſione ſanctificata, attamen in fine mundi cum ipſo reditura: quando illius recuperandæ cauſâ, animæ ſemper viLtuta, eiúſque ſanguine redempta, ab iniquitate ad iuſtitiæ ſtudium conuertentur, fundéntque homines ſanguinem ſuum, & quandam morti Saluatoris vicem cum multa deuotione rependent.* Sic cùm videmus vrbes capi à Turcis vel hæreticis, non nos affligamus, ſed conquieſcamus in Dei voluntate & prouidentia, cuius partim iuſtitia partim miſericordia ibi glorificatur: *Miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine*, ait Pſaltes Pſalm. 100. v. 1.

S. Chriſtina.

Pſal. 100. 1.

Adde quòd infideles ſubinde honeſtiùs viuũt, minúſque Deum offendunt quàm fideles, qui Deum melius norunt, & maiora ab eo beneficia perceperunt. Quocirca terram ſanctam ob multiplicia, eáque enormia, qualia nec Turcæ committebant, Chriſtianorum eam incolentium ſcelera, à Deo traditam fuiſſe Saladino & Saracenis, graphicè enarrando oſtendit Marinus Sanutus Venetus, in libro cui titulus *Secreta fidelium Crucis*, lib. 3. parte 8. cap. 2. 5. 6. & ſeq.

Denique ſtolidè Lutherus hinc inferebat, Turcæ non eſſe reſiſtendum: quia Turca inquit, eſt flagellum Dei, Deique voluntate nos inuadit & caſtigat. Reſp. Turca eſt flagellum Dei non poſitiuum, quale eſt flagellum magiſtri flagellantis negligentem diſcipulum, ſed permiſſiuum duntaxat: vult enim Deus permittere, vt Turca tyrannicè nos inuadat, & affligat; ſed ſimul vult vt eius tyrannicæ inuaſioni reſiſtamus, nimirum vt pugnando, & vincendo Turcam diſcamus pugnare contra vitia, illáque ſuperare.

Stolida Lutheri illatio.

Denique præclare R. Gamaliel in Pirhe Auoth. cap. 2. *Fac*, inquit, *voluntatem Dei perinde ac tuam, imo relinque tuam vt Dei adimpleas. Sic enim Deus pariter aliorum voluntates tuæ concordabit.* Hoc enim congruum Obedientiæ eſt præmium, vt ſicut obedimus voluntati diuinæ, ſic alij obediant & conſentiant voluntati noſtræ.

R. Gamaliel.

Sicvt in cælo et in terra. q. d. Sicut Angeli in cælis promptiſſimè & pleniſſimè faciũt voluntaté Dei; ſic eandem quoque faciãt homines in terra, vt ſicut à Beatis ex amore purè, conſtãter & perſeueranter, ad Dei gloriam, Deo ſeruitur in cælo; ſic & ſeruiatur à mortalibus in terra: *Iubet*, ait Chryſoſtomus, *hic degentes conuerſationem cum cœli habitatoribus habere communem, & antequam ſuperna illa præſtetur habitatio, cœlum quodammodo vult fieri è terra, aliòſque nobis Angelos terram monſtrare*, vt ſcilicet ita obediamus Deo in terra, perinde ac ſi inter Angelos verſaremur in cælo.

Hinc Hieroglyphicum Orationis eſt, catena aurea è cælo emiſſa cum hoc lemmate: *Ad ſidera ſic trahimur.* Catena enim dicta eſt, quòd ſe capiendo teneat, quia in ea annulus annulum capit. Catenam auream è cælo pendere finxit Homerus à Ioue emiſſam, vt cæteri dij qui in terris commorabantur ad eam appenſi, ipſum è cælo traherent, qui omnes toto virium conatu egregium hoc opus aggredientes, inconſideratè in cælum veluti per ſcalam aſcenderunt. Symbolum hoc eſt orationis. Eſt enim oratio aſcenſus mentis in Deum, & hâc D. Dionyſius affirmabat eſſe Catenam auream, quâ Deum ipſum ad nos trahimus, nóſque ad eum trahimur, dum velle noſtrum infallibili & æquiſſimæ eius voluntati ſubiicimus, & is eſt orationis noſtræ præcipuus effectus, húncque ipſemet Chriſtus in oratione Dominicali nobis expreſſit illis verbis: *Fiat voluntas tua, ſicut in cælo & in terra.*

Symbolum Orationis eſt catena aurea.

Myſticè, primò S. Auguſtinus, Tertullianus, & Cyprianus per cælum accipiunt ſpiritum, per terram carnem. q. d. Quoniam caro concupiſcit aduerſus Spiritum, & Spiritus aduerſus carnem, fac Domine vt caro ſubdat ſe ſpiritui, vt ſicut Spiritus ſeruit legi Dei, ſic & caro non ſeruiat amplius legi peccati, ſed legi Dei.

Secundò, S. Cyprianus per cælum accipit iuſtos, per terram peccatores. q. d. Fac Domine vt peccatores faciant voluntatem tuam, ſicut faciunt iuſti.

Tertiò, Sanctus Auguſtinus per cælum accipit Chriſtum, qui è cælis deſcendit in terram, vt terram, id eſt, Eccleſiam terreſtrem ſibi deſponderet & copularet in Incarnatione, quaſi dicat: Fac Domine, vt ſicut Chriſtus facit tuam voluntatem in omnibus, ſic faciat & Eccleſia; hæc enim eſt Sponſa Chriſti, quam proinde Sponſo ſuo Chriſto in omnibus conformari decet.

Moraliter ſanctitas, quies, lætitia, perfectio Chriſtiani conſiſtit in abnegatione voluntatis ſuæ, eiúſque in omnibus tam aduerſis, quàm proſperis conformatione cum voluntate diuina: nam vt ait ſanctus Bernardus ſermone 3. de Reſurrectione: *Quid odit aut punit Deus præter propriam voluntatem? Ceſſet voluntas propria, & infernus non erit. In quem enim ignis ille deſæuiet, niſi in propriam voluntatem?* Quocirca priſci Aſcetæ & Religioſi perfectionis ſtudioſi, continuè ſe exercebant in hac conformitate, vt nihil vellent niſi quod Deus vult, atque hanc vnicam ad quietem & perfectionem eſſe viam dictitabant. *Talis enim conformatio maritat animam Verbo*, ait ſanctus Bernardus ſermone vigeſimo octauo, in Cantic. Sicut ergo Sponſa nil vult, niſi quod vult Sponſus, itáque ſemper fit, quod ipſa vult; ſic anima quæ ſuam voluntatem exuit & induit diuinam, experitur ſemper id fieri, quod ipſa vult. Illud D. Taulerum docuit inſtructor ille ſuus, vti fusè

Sanctitas ſita in conformatione voluntatis noſtra cum diuina

Bernard.

Digitized by Google

enarraui Roman. 12. v. 2. Quocirca B. Gertrudis hæc verba: *Fiat voluntas tua*, ſubinde trecenties ſexagies quinquies pientiſſimè recitabat, & iterabat, hócque gratiſſimum Deo ſacrificium eſſe intelligebat. Vnde ipſa iuſſa à Deo eligere ſanitatem aut morbum, reſpondit: *Vehementiſſimè deſidero vt non facias voluntatem meam*, ſed tuam. Et hoc pacto in altiſſima pace & gaudio permanebat.
Ratio. Nam qui in Deo ſcit ſe habere omnia, cæteráque nihil æſtimat, & conſiderat voluntatem illius eſſe optimam, potentiſſimam & vtiliſſimam, omnino in ea conquieſcit, dicitque cú Pſalte: *In pace in id-*
Auguſtin. *ipſum dormiam & requieſcam.* Et cum S. Auguſtino lib. 1. Confeſſ. cap. 1. *Feciſti nos Domine ad te, & inquietum eſt cor noſtrum, donec requieſcat in te.* Deus enim eſt omne bonum, adeóque vnicum & dulciſſimum ſolatium, ac quies & centrum animæ ſibi vnitæ: hæc ergo fixa in Deo, quaſi rerum vertice, vnum vndique Deum & ſuper omnia, ſubtus ſe appetitum ſuum, omniáque cætera intuetur, & in diuina voluntate quaſi in ſinu Dei conquieſcit. Extat hac de re Dialogus breuis, ſed inſignis San-
S. Catharinæ Senenſis. ctæ Catharinæ Senenſis, quo ſummam pacem & perfectionem conſiſtere docet in conformitate cum voluntate diuina, vt quis in eam voluntatem ſuam, imò totum ſe ſuáque omnia in omnibus & per omnia planè plenéque reſignet, dicatque ſemper & vbique in quolibet rerum euentu: *Fiat voluntas tua.* Quocirca ipſa in corde ſuo fabricarat cubiculum ex tabulis voluntatis diuinæ concameratum, in eôque quaſi in cælo iucundiſſimè & ſanctiſſimè aſſiduè habitabat, ſeſéque concludebat, vt nihil cogitaret, loqueretur aut faceret, niſi quod Deo placere Deique voluntatis eſſe crederet, ideóque illam, quicquid agendum erat, edocebat Spiritus ſanctus. Audierat enim à Deo: *Crede filia, Deum tuum magis poſſe, ſcire & velle bonum tuum, quàm tu, ideoque omnia proſpera & aduerſa ordinare & dirigere ad bonum tuum multò magis, quàm pater & mater per omnia curant, & omnibus modis procurant bonum filij ſui vnicè dilecti.*

Vers. 11. Luc. 11. 3. Panem noſtrum ſuperſubſtantialem (multi legunt *quotidianum*) da nobis hodie.] Hæc eſt quarta petitio, quâ vti & tribus ſequentibus poſt tres primas petitiones ad Deum ſpectantes petimus ea, quæ ad nos pertinent, ac in primis *panem noſtrum*, hoc eſt, non Angelis, non etiam iumentis, ſed nobis hominibus à te Domine deputatum; non etiam alienum aut raptum, ſed nobis per noſtros labores, cenſus, eleemoſynas aliterve à te datum aut dandum. Hinc S. Chryſoſtomus hanc petitionem connectit præcedenti hac ratione, q.d. Chriſtus: Iuſſi petere, vt fiat voluntas Dei à vobis, ſicut fit ab Angelis, non tamen vos Angelis æquo: vos enim pane indigetis, illi non indigent: quia illi ſuot immortales & impaſſibiles, vos eſtis mortales & fragiles. Hinc rurſum Rupertus lib. 17. in Geneſ. cap. 25. colligit omnes homines etiam diuites Principes & Reges eſſe mendicos Dei, & ab eo quotidie mendicare panem. Sicut enim Deus filiis Iſraël per 40. annos in deſerto quotidie pluebat manna è cælo, eóque aluit ſexcenta hominum millia: ſic quotidie, dum menſæ aſſidemus, Deus quaſi pluit ſingulis eſcam de cælo. Hinc Dauid, licèt Rex dicebat: *Ego autem*
Pſal. 39. 18. *mendicus ſum & pauper, Dominus ſollicitus eſt mei.* Pſal. 39. 18. *Dicamus ergo mendici omnes*, ait Ruper-
Rupert. tus, *ante fores diuinæ gratiæ: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.* Audi S. Auguſtinum ſerm. 15. de Verbis Domini ſecundùm Matthæum: *Petit te mendicus, & tu es Dei mendicus: omnes enim, quando oramus, mendici Dei ſumus, ante ianuam magni patrisfamiliæ ſtamus, imò etiam proſternimur, ſupplices ingemiſcimus, aliquid volentes accipere, & ipſum aliquid eſt ipſe Deus. Quid à te petit mendicus? Panem. Et tu quid petis à Deo, niſi Chriſtum, qui dicit: Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi?* Ioann. 6.

Noſtrum.] Panis, ait S. Gregor. lib. 24. Moral. cap. 7. Dei eſt ex munere, noſter autem per acceptionem. S. Chryſoſtomus verò, qui de iuſtitia, ait, acquiſitum manducat, ſuum panem manducat; qui autem cum peccato, alienum.

Superſubſtantialem. Quæres, quis eſt panis ſuperſubſtantialis? Reſpond. Græcè eſt ἐπιούσιον (quæ vox alibi non reperitur quàm hîc & Lucæ 6. 22.) quod primò Angelus Caninius lib. de nomin. Hebraic. noui teſtamenti, vertit *craſtinum*; nam ἐπιοῦσα ἡμέρα dicitur ſequens vel craſtina dies, q.d. Sicut in Paraſceue, ſiue feriâ Sextâ Hebræi in deſerto colligebant manna pro Sabbato, quo quieſcendum erat; ita tu Domine da nobis hodie panem in craſtinum: nam vlterius non ſumus ſolliciti, ſed poſt craſtinum expectamus, & quaſi præparamus nos ad Dominicam Reſurrectionis, & ad Iubilæum æternum. Sarcinas ergo colligimus, & tantùm petimus panem in craſtinum. Fauet quod ſcribit S. Hieronymus in Euang. Hebræo Nazaræorum haberi מחר *machar*. id eſt, *craſtinum*. Vnde S. Athanaſius tract. de Incarnatione Verbi, cenſet nos hîc petere Spiritum ſanctum, qui eſt panis diuinus, quo veſci & frui ſperamus in cælo, & cuius primitias accipimus & libamus in Euchariſtia. — Panis ἐπιούσιος quis? Reſp. 1.

Secundò, S. Hieronym. ἐπιούσιον explicat ἐξαίρετον, id eſt, præcipuum, egregium, eximium, peculiarem; Symmachus vertit *electum*: aut qui ſuper omnes ſubſtantias eſt, & vniuerſas ſuperat creaturas. Sic & Caſſianus Collat. 9. cap. 20. & Cyrillus catech. 5. Myſtag. & S. Ambroſius lib. 5. de ſacram. cap. 4. qui per panem hunc intelligunt Euchariſtiam quæ à Zacharia cap. 9. vlt. vocatur *frumentum electorum*. 2.

Tertiò ad literam, ἐπιούσιος, idem eſt quod οὐσιαστικός, id eſt, ad ſubſtantiam pertinens, puta panis ſubſtãtialis, eſſentialis, ſubſtantiuus, qui ad conſeruandam hominis ſubſtantiam & vitã quotidie eſt neceſſarius. Ita S. Chryſoſt. Theophylact. Euthym. & S. Baſilius in qq. compendio explicatis q. 252. S. Cyrillus Catecheſi 5. Myſtag. & alij multi, qui cum Suida ἐπιούσιον interpretantur, ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ ἡμῶν καὶ τῇ τροφῇ ἁρμόζοντα. id eſt, noſtræ ſubſtantiæ & nutritioni congruentem & ſufficientem, qui ſcilicet, non ſeruiat voluptati, ſed neceſſitati; nec delicatior aut copioſior ſit, ſed frugalis & moderatus, id eſt, quotidianus, illud enim, quod quotidie neceſſarium eſt ad ſuſtentationem, & quo quotidie indigemus, hoc vocamus quotidianum. Vnde Syrus vertit, *panem indigentiæ noſtræ*; Arabicus *panem ſufficientem* (ſic & Ægyptius Æthiopicus & Perſicus) quẽ Latini *cibarium* vocant, vnde & Latinus interpres in Luca cap. 11. v. 3. clarè vertit *quotidianum*, & ita hoc loco Matthæi *quotidianum* vertunt legúntque Patres, qui verſionem S. Hieronymi anteceſſerunt, vt S. Cyprianus, S. Ambroſius, lib. 5. de ſacram cap. 4. S. Auguſtinus Enchir. cap. 115. & alij, imò Eccleſia recitans in officio & Miſſa *Pater noſter*, iuxta S. Matthæum, dicit orátque ex veteri ante S. Hieronymum verſione: 3.

ſione : *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*; itáque fideles orare docet.

Porrò S. Hieronymus quia iuſſu Damaſi Latinam verſionem noui teſtamenti ad Græcum textum emendauit, pro *quotidianum* hoc loco poſuit *ſuperſubſtantialem*, vt fideliter ad verbum vim vocis Græcæ exprimeret. Dicitur enim ἐπιούσιος ab ἐπὶ οὐσίαν, id eſt, *ſuper ſubſtantiam*, id eſt, iuxta, vel ad ſubſtantiam pertinens, qui ſcilicet ſubſtantiæ noſtræ ſuſtentandæ eſt conueniens & neceſſarius, puta non ſuperuacaneus, delicatus, curioſus, ſed ſubſtantialis, ſimplex, vulgaris. Audi Nyſſenum tract. de oratione : *Panem da, non luxum, non delicias, non ornamenta aurea, non lapidum fulgores, non agros, non gentium præfecturas, non pannos ſericos, non muſica acroamata, non quicquam, quo anima à*
Nyſſen. *diuina & potiori cura abſtrahatur, ſed panem.* Et infra : *Exiguum eſt, quod naturæ debes, cur aduerſus temetipſum multiplicas tributa? Eſt autem venter perpetuus tributorum exactor. Dic ei, qui educit panem de terra : dic coruos paſcenti, qui omni carni cibum dat; qui manum aperit; & omne animal bona voluntate replet : A te mihi vita eſt, à te quoque mihi vitæ ſubſidium contingat. Tu da panem, id eſt, vt ex iuſtis laboribus cibum adipiſcar. Nam ſi Deus iuſtitia eſt, non habet à Deo panem, qui ex re fraudulenter parta cibum habet.*

Rurſũ ἐπιούσιον deriuari poteſt ab ἔπειμι & ἐπιέναι, id eſt, accedo, aduenio, inſto, vt ſignificet panem inſtantem, id eſt, hodiernum, quem ſcilicet manè petimus quotidie pro adueniente die, & inſtante prandio vel cœna Ita Noſter Leſſius lib. 2. de Iuſtitia cap. 37. dubio 4. & fauet S. Ambroſius lib. 5. de Sacram. cap. 4. vbi nota Euangeliſtas ſubinde nouare, nouáſque voces formare, præſertim vbi res eſt noua, vti in Euangelio ſunt Euchariſtia, Baptiſmus, ἐπιούσιος, ὁμοούσιος, &c. idque ſimili compoſitione illi, qua Græci ab οὐσία formarunt ὑπερούσιος, ἑτερούσιος, ἐμούσιος, &c.

Panis ergo ſuperſubſtantialis idem eſt, qui panis quotidianus, quo ſcilicet quotidie ſubſtantiam noſtram conſeruare debemus, quem Euangelium Matthæi Hebr. nuper editum vocat תמידי *temidi*, id eſt, iugem, quo ſcilicet continuè egemus; hæc enim vox ficta eſt à תמיד *tamid*, id eſt, ſemper, iugiter. Alij vocant דבר יום *debar iom*, id eſt, *verbum ſiue rem diei*, hoc eſt, quotidianum, quem quotidie vt neceſſarium ſuſtentationi à Deo petere debemus. Vetat enim mox Chriſtus, ne ſolliciti ſimus de craſtino, de quo incerti ſumus an ſimus victuri. *Volens*, inquit Chryſoſtomus, *nos vndique accinctos eſſe, & quibuſdam velut fidei pennis in-*
Chryſoſt. *ſtructos, ſemper ad cæleſtia ſubuolare, nec amplius indulgere naturæ, quàm à nobis ipſe neceſſitatis vſus expoſcit.* Et S. Cyprianus tract. de Oratione Domi-
Cyprian. nica : *Meritò*, ait, *Chriſti diſcipulus victum ſibi in diem poſtulat, qui de craſtino cogitare prohibetur; quia & contrarium ſibi fit & repugnans, vt quæramus in ſæculo diu viuere, qui petimus regnum Dei velociter aduenire.* Per *quotidianum* ergo excluditur ſollicitudo craſtini. Rurſum S. Hieronymus vertit *ſuperſubſtantialis*, vt innueret maximè hic peti panem cæleſtem, qualis eſt Euchariſtia, de quo mox.

Panis ſuperſubſtantialis quis? Quæres ſecundò, quis in particulari eſt hic panis ſuperſubſtantialis, ſiue quotidianus? Caluinus lib. 3. Inſtit. cap. 20. 44. & Philippus Melanchton in locis communibus tit. de inuocatione & precatione, ſolùm corporalem accipiunt. Catholici nonnulli ſolùm ſpiritualem intelligunt. Sanè hunc ſolùm exprimunt S. Hieronymus, Cyrillus, Ambroſius, Caſſianus locis mox citandis. Verùm, *Reſp.*
dico panem hîc tum materialem corpori ſuſtentando neceſſarium, tum ſpiritualem & cæleſtem animæ nutriendæ idoneum, vti eſt verbum Dei & Euchariſtia, poſtulari: vtroque enim indigemus: quare vtrumque petere debemus & tantò magis ſecundum, quàm primum, quantò anima præſtat corpori; idque ſignificat vox *ſuperſubſtantialis*, quam S. Hieronymus interpretatur præcipuus, eximius, & omnes ſubſtantias creatas ſuperans, eò quòd, vt Caſſianus ait Collat. 9. cap. 20. ſublimitas magnificentiæ eius, & ſanctificationis excedat omnia creata. Sic & S. Cyrillus catech. 5. myſtag. Vnde in Græco additur, imò geminatur articulus τὸ, cùm ait τὸν ἄρτον, τὸν ἐπιούσιον, q. d. Da nobis panem nõ communem, ſed illum ſingularem, eximium, cæleſtem & diuinum. Alludit enim ad manna datum Hebræis in deſerto, quod fuit typus Euchariſtiæ. De manna enim dicitur Pſalm. 77. 24. *Panem cæli dedit eis. Panẽ Angelorum man-* Pſal. 77. 24
ducauit homo. Sicut ergo manna erat cibus ἐπιούσιος, puta cæleſtis & Angelicus; ſic multò magis eſt Euchariſtia. Vnde Sapien. 19. 20. vtraque in Græco vocatur *ambroſia*, quæ à Poëtis dicitur eſſe Deorum cibus. Hic ergo eſt panis propriè ſuperſubſtantialis. Ita per panem hîc, tam ſpiritualem, quàm corporalem accipiunt S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, Auguſtinus, Tertullianus, & Cyprianus tract. de Orat. Dominica. Quocirca S. Ambroſius lib. 5. de Sacramentis, cap. 4. per panem ſuperſubſtantialem accipiens Euchariſtiam : *Si*, inquit, *panis eſt quotidianus, cur* Ambroſ.
poſt annum tantùm eum ſumis? Sic viue, vt quotidie merearis accipere, vti primi fideles quotidie communicabant, vt patet Actor. 2. 46. Et S. Cyprianus de Orat. Dominica: *Hunc*, ait, *panem dari nobis quotidie poſtulamus, ne qui in Chriſto ſumus, & Euchariſtiam quotidie ad cibum ſalutis accipimus, intercedente aliquo grauiori delicto, dum abſten-* Cyprian.
ti & non communicantes à cæleſti pane prohibemur, à Chriſti corpore ſeparemur, ipſo prædicante & monente : Ego ſum panis vitæ, qui de cælo deſcendi. Si quis ederit de meo pane, viuet in æternum. Ioann 6.

Nota ſub pane phraſi Hebræâ per Synecdochen accipi quicquid victui, veſtitui, habitationi & vitæ tum corporis, tum animæ ſuſtentandæ eſt neceſſarium; omne enim hoc petimus hîc nobis dari, vel ſi nobis diuitibus iam datum ſit, conſeruari & cuſtodiri. Sufficientiam petimus, ait S. Auguſtinus Epiſt. 121. nomine panis totum ſignificantes.

Da nobis hodie. τὸ *da* non tantùm dari poſtulat panem, ſed & ſalutarem vim vigorémque nutriẽdi & roborandi pani inſeri, vt panis corpori proſit ad ſanitatem & robur, quo corpus meliùs animæ ſeruiat in Dei famulatu & obſequio. Ita S. Chryſoſtomus. Tum etiam vt docet S. Auguſtinus ſer. 135. quoniam cupimus cibum de manu Dei accipere, id eſt, ab illo ſanctificatum, temperatum, dimenſum, vt corpori proſit & animæ non obſit, ſi de corporali agatur; & contrà, mentem nutriat & corpus non deſtruat, ſi de ſpirituali tractetur.

Hodie. Quia omni momento aliquo Dei ſuſtentaculo egemus.

Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut Vers. 12.
et nos dimittimus debitoribus noſtris.] Luc 11 v. 4.
Arabicus: *Et dimitte nobis peccata noſtra, ſicut nos dimittimus his qui peccauerunt in nos.* Hucuſque in quatuor petitionibus fuit apprecatio bonorum;

iam in tribus vltimis ſequitur deprecatio malorum. *Debita*, hæc Lucas cap. 11. 4. interpretatur *ἁμαρτίας*, id eſt, peccata; peccatum enim eſt ſummum debitum ob ſummam iniuriam, quam irrogat Deo, quæ quia eſt infinita, hinc pro ea eiúſque debito nec homo, nec Angelus ex rigore iuſtitiæ ſatisfacere potuit, ſed ſolus Chriſtus, qui eſt Deus & homo. Debita ergo hæc ſunt culpæ, quæ inducunt reatum ſiue obligationem pœnæ & gehennæ: huius enim debitorem conſtituunt hominem, dum peccat: peccator ergo debet animam Dæmoni, morti & inferno; Deo autem debet mille, imò infinitas animas, mortes & gehennas, ſi eas haberet, vel ſuſtinere poſſet.

Hinc Patres contra Pelagianos probant neminem eſſe ſine peccato. Reſpondebant Pelagiani, iuſtos orare ac dicere: *Dimitte nobis debita*, non pro ſe, ſed pro aliis, puta proximis, qui peccarunt: aut ſi pro ſe id dicant, id dicere non ex veritate, ſed ex humilitate & modeſtiâ. Vtrumque confutat S. Auguſtinus lib. 2. de peccat. meritis, cap. 10. & lib. 2. contra Epiſtolam Parmenian. cap. 10. Nam non dicimus, dimitte aliis debita aliena, ſed *dimitte nobis debita noſtra*. Abſit autem vt coram Deo mentiamur; hæc enim non eſt humilitas, ſed hypocriſis & fictio. Vnde S. Cyprianus de Orat. Domini. *Ne quis*, inquit, *ſibi quaſi innocens placeat, & ſe extollendo plus pereat, inſtruitur & docetur peccare ſe quotidie, dum quotidie pro peccatis iubetur orare.* (Cyprian.) Denique Concil. Mileuit. 2. c. 1. Anathema dicit iis, qui verba Dominicæ orationis: *Dimitte nobis debita noſtra*, ita volunt à Sanctis dici, vt humiliter, non veraciter hoc dicatur: *Quis enim*, inquit, *ferat orantem, & non hominibus, ſed ipſi Domino mentientem, qui labiis ſibi dicit dimitti velle, & corde dicit, quæ ſibi dimittantur debita non habere.* (Concil. Mileuit.) Idem habet Concilium Africanum iiſdem verbis cap. 76.

Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, ſcilicet debita non pecuniæ, nec reſtitutionis famæ & honoris, ſed iniuriæ nobis illatæ, ita vt propter illam non proſequamur eos odio, nec velimus vindictam priuatam, nec etiam publicam, niſi quando bonum publicum, aut recta ratio aliud poſtulat. *τὸ ſicut* non ſignificat regulam, vel menſuram, quam Deus in dimittendis peccatis ſequatur: plura enim debemus petimúſque dimitti nobis à Deo, quàm alij debeant nobis; ſed cauſam inductiuam, quæ Deum moueat ad dimittendum: Vnde Lucas cap. 11. 4. habet: *Dimitte nobis debita noſtra, ſiquidem & nos dimittimus debitoribus noſtris.* (*Conditio remiſſionis eſt remiſſio.*) Hæc eſt enim conditio, quam Deus à nobis requirit, quâ poſitâ facilè dimittit: ſi verò ea deſit, non dimittit, iuxta id quod ſequitur: *ſi enim dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater veſter cæleſtis delicta veſtra, ſi autem non dimiſeritis, non dimittet.* Hoc eſt ergo quaſi pactum Dei cum peccatore: ſi dimittis, dimitto: ſi non dimittis, non dimitto. Ita S. Auguſtinus Enchir. 73. Vnde S. Cyprianus de Orat. *Addidit*, inquit, *legem certa nos conditione & ſponſione conſtringens, vt ſic nobis peccata dimitti poſtulemus, ſecundum quod & ipſi debitoribus noſtris dimittimus. Quale crimen eſt* (nolle dimittere) *quod martyrio non poteſt exorari?* (Cyprian.) Sic enim legimus Sapritium excidiſſe martyrio, quod iam quaſi in manibus habebat. (*Exempla. Sapritij.*) Cùm enim in fide conſtans iam capite plectendus eſſet, iuberetúrque genua flectere, abnegauit; eo quod Nicephoro petenti veniam, offenſam nollet condonare; qui proinde in eius locum ſe ſubſtituens, martyrij palmam illi eripuit & obtinuit, vti habet eius vita apud Surium die 9. Februarij. Ita *Vita Sanctorum eſt interpretatio ſcripturarum*, vt ait S. Hieronymus. (Hieron.) Quocirca S. Ioannes Eleemoſynarius vt Principem iram ſeruantem ad reconciliationem adduceret, Miſſam coram eo celebrans, dicénſque: *Dimitte nobis debita noſtra*, illicò ſiluit, idque ſtudio: proſequutus ergo eſt princeps: *ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* (*S. Ioannis Eleemoſynarij.*) Tum Patriarcha ad eum conuerſus: *Vide*, ait, *in quali terribili hora quid dicas Deo: Quoniam ſicut ego dimitto, ita & tu dimitte mihi:* qua voce quaſi fulmine ictus princeps: *Quæcumque iuſſeris Domine*, inquit, *faciet ſeruus tuus*, illicòque inimico reconciliatus eſt. Ita Leontius in eius vita cap. 38. (Leontius.)

Qui ergo nolunt proximis iniuriam dimittere, mentiuntur coram Deo, & ſe hic tacitè condemnant, ac ſe remiſſione indignos oſtendunt; atque quaſi contra ſe ſententiam pronunciant, ſcilicet, quòd Deus eis ſua debita non remittat. Cenſent aliqui hoc mendacium, quia fit Deo, eſſe graue peccatum. Vnde aliqui nolentes dimittere recitando *Pater noſter*, hanc petitionem omittunt, ſed perperam & contra Chriſti inſtitutum. (*Qui nolunt dimittere an peccent recitando ſicut & nos dimittimus?*) Ita Caſſianus Collat. 9. cap. 22. & Noſter Salmeron tom. 5. tract. 51. vbi docet, eos illam recitando non peccare, quia id dicunt in perſona Eccleſiæ, quæ debitoribus debita dimittit: & quia per hoc incitantur ad remittendum, ac tacitè poſtulant gratiam à Deo, quâ idipſum faciant. Igitur *ſicut & nos dimittimus*, id eſt, ſicut multi ex nobis ſuis debitoribus dimittunt. Adde recitatiuè hæc verba accipi, tanquam formulam precandi à Chriſto præſcriptam, vt eâ moneamur dimittere noſtris debitoribus. Inſuper *dimittimus*, id eſt, ſicut debemus & optamus dimittere, ſed quia infirmitas noſtra id præſtare non valet, tu Domine da robur, & cor noſtrum immuta, vt id præſtemus. Eſt ergo hîc tacita oratio, quâ petimus à Deo gratiam dimittendi iniurias nobis illatas. Ita explicabat S. Franciſcus, cuius verba inferiùs recitabo.

Denique ſi rigidè accipiantur hæc verba, mendacium ſonant, ſed vt videtur veniale dumtaxat: nulli enim perniciosum eſt. Sicut ergo ſi quis in confeſſione, quæ fit Sacerdoti, quaſi Dei Vicario, dicat falſum in re parua, peccat venialiter, modò det materiam veram abſolutionis, puta confiteatur peccata, quæ verè commiſit. Ita etiam in hoc caſu videtur dicendum. Talis enim omnes petitiones verè poſtulat à Deo, ſed mentitur in vnius circumſtantia dumtaxat.

ET NE NOS INDVCAS (Græcè *εἰσενέγκῃς*, id eſt, *inferas*) IN TENTATIONEM.] (Vers. 13. Luc. 11. v. 4.) *Inducas*, non impellendo, vt vult Caluinus: *Deus enim intentator malorum eſt, ipſe autem neminem tentat.* Iacobi 1. 13. (Iacob. 1. 13.) ſed permittendo induci. Ita Patres & Catholici omnes. Subinde enim Deus dicitur facere, quod permittit; quia fieri niſi ipſo annuente, & manum omnipotentiæ ſuæ laxante, non poteſt. Senſus ergo eſt, q. d. primò: Ne permittas nos induci in tentationem, ita nimirum, vt eâ capiamur & ſuperemur, ſicut piſcis & aues inducuntur in rete, cùm illo concluduntur & capiuntur, *ne* ſcilicet, vt explicat S. Auguſtinus Epiſt. 121. (Auguſtin.) *deſerti tuo adiutorio, alicui tentationi vel conſentiamus decepti, vel cedamus afflicti.* Secundò, q. d. Ne permittas, vt tentatio nobis obueniat: Licèt enim in vitis Patrum nonnullos ſanctos legamus optaſſe tentationes, quaſi materiam augendæ virtutis & meriti, ex magna animi fortitudine & fiduciâ in Deum, vnde Iacob.

cap. 1.

Iacob 1.2. cap. 1.2. ait: *Omne gaudium exiſtimate fratres, cum in varias tentationes incideritis* (vide ibi dicta) tentatione enim probamur, exercemur, certamus, proficimus ac perficimur; tamen ordinariè tutius eſt tentationes fugere & deprecari. Monet ergo nos Chriſtus infirmitatis noſtræ, & vt ob eam nos tentationibus non ingeramus, ſed eas, quoad fieri poteſt, arceamus & deprecemur. Ita Tertullianus, S. Cyprianus, Auguſtinus, Chryſoſtomus de Oratione Dominica, & S. Auguſtinus de bono perſeuer. cap. 6. Hinc diſce Dæmonem nil poſſe in tentando, niſi Deus id ei permittat. Ita S. Cyprianus. Exemplum clarum eſt in Iob cap. 1. quem vt tentaret Dæmon, tentandi facultatem petiit à Deo. Rurſum tentationes non poſſumus à nobis vincere, niſi per opem & gratiam Dei. Quare illa cuilibet in tentatione aſſiduè & ardenter eſt inuocanda. Vnde B. Petrus Chryſologus ſerm. 44. ait: *Ad se tentationem vadit, qui ad orationem non vadit.* Et S. Gregorius Nyſſenus Orat. 1. de Orat. Domin. *Si oratio neg... præcedat,* inquit, *peccatum aduerſus animum ... non ...*

Chryſolog.

Nyſſen.

Sed libera nos a malo.] Hoc eſt, à tentatione, de hac enim ſermo præceſſit. Secundò *a malo*, id eſt, à Diabolo, qui præſes & artifex eſt tentationis, inquit Tertullianus & Chryſoſtomus: hic enim Græcè vocatur ... vt 1. Ioannis 5. *Malignus* (...) *non tangit eum.* 1. Ioann. 2. *vicistis malignum*, & alibi: Diabolus enim per malos homines, pérque carnem & mundum omnes tentat. Tertiò generalius & plenius S. Cyprianus de Orat. omne malum hic accipit, quod ſcilicet vel ad peccatum trahit, vel virtutis & perfectionis eſt impedimentum. Et ſic clarius liquet hanc petitionem à præcedenti diſtingui, eſſeque ſeptimam & vltimam. Audi S. Cyprianum: *Quando dicimus: Libera nos a malo, nihil ... remanet, quod vltra adhuc debeat poſtulari, quando ſemel protectionem Dei aduerſus malum petimus, qua impetrata, contra omnia quæ Diabolus & mundus operantur, ſecuri ſtamus & tuti. Quis enim ei de ſæculo metus eſt, cui in ſæculo Deus tutor eſt.*

1 Ioan. 5.

1 Ioan. 2.

Cyprian.

Anagogicè S. Auguſtinus Epiſt. 121. docet nos hîc petere, vt liberemur à malo, id eſt, à concupiſcentia, omnique miſeria per gloriam felicitatis æternæ: *Cum dicimus*, inquit, *libera nos à malo, nos admonemur cogitare nondum nos eſſe in eo bono, vbi nullum patiemur malum. Et hoc quidem vltimum, quod in Dominica oratione poſitum eſt, tam latè patet, vt homo Chriſtianus in qualibet tribulatione conſtitutus, in hoc gemitus edat, in hoc lachrymas fundat, hinc exordiatur, in hoc immoretur, ad hoc terminet orationem.* Idem lib. 2. de peccat. merit. & remiſ. cap. 4. *Deinde, ait, addimus quod perficietur in fine, cum abſorbebitur mortale à vita: ſed libera nos à malo. Tunc enim nulla erit concupiſcentia, cum qua certare, & cui non conſentire iubeamur.* Vnde Franc. Lucas haſce tres vltimas petitiones refert ad concupiſcentiam, quaſi ſic oremus: Ignoſce Domine nobis ca... in quibus ſumus abſtracti à cõcupiſcentia: hæc enim maxima eſt tentatio: aufer à nobis concupiſcentiam, hæc enim ingens eſt malum, quod non niſi in cælo auferetur à nobis. Haſce ſeptem petitiones S. Auguſtinus lib. 2. de ſermone Domini in monte, adaptat ſeptem donis Spiritus ſancti & octo beatitudinibus, ſingulas ſingulis.

Anagog.

Auguſt.

Amen. Hoc, ait S. Hieronymus, ſignaculum Dominicæ orationis, approbantis & optantis vt ita fiat. Vnde Septuag. Pſalm. 71. vlt. & alibi vertunt γένοιτο, id eſt, *fiat*.

Nota in Græcis Codicibus hîc additur: *Quoniam tuum eſt regnum, & poteſtas & gloria in ſæcula.* Et ita legunt Syrus, Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius: ſed videntur id Græci addidiſſe ex pia & ſolemni conſuetudine, ſicut iidem ſalutationi Angelicæ addunt: *Quia tu peperiſti Saluatorem noſtrum.* Et Pſalmis: *Gloria Patri & Filio & Spiritui ſancto.* Nam Codex Græcus Vaticanus & Roberti Stephani, item Latini Tertullian. Cyprian. S. Hieron. Auguſtin. Ambroſ. id non legunt.

Rurſum aduerte, in hac oratione nullã fit mentio ingenij, ſanitatis, ſapientiæ, roboris, vxoris, familiæ, prolium, opum, honorum, aliorúmque bonorum naturæ, quia hæc indifferentia ſunt & tantùm petenda, quatenus ad ſalutem noſtrã & aliorum conferunt. Et ſic comprehenduntur ſub pane quotidiano, vel ſub prima petitione: *Sanctificetur nomen tuum*; vt iis ſcilicet Deum ſanctificemus. Denique non eſt neceſſum hæc petere, quia nobis vltrò adiicientur, ſi primùm quæramus Dei regnum, vt Chriſtus promittit verſ. 33. *Neque enim*, vt ait S. Auguſtinus Epiſt. 121. *in tempore vtiliter viuitur, niſi ad comparandum meritum quo in æternitate viuitur*, &c. *Vt quid ergo per multa diſpergimur, ac non potius cum Pſalmo 26. dicimus: Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.*

Auguſt.

Porrò tomo 5. Bibliothecæ SS. Patrum extat expoſitio Orationis Dominicæ paraphraſtica, concinnata à S. Franciſco, quæ partim literalis eſt, partim myſtica, quam, quia ſublimis eſt, ſapida & feruens, ac à Deo vt videtur accepta (fuit enim ipſe S. ...) viſum eſt hîc attexere.

Sanctiſſime Pater Noſter, *Creator, Redemptor noſter, Saluator noſter, Conſolator noſter:* Qui es in cælis, *in Angelis, in Sanctis, illuminans eos ad tui cognitionem, quia tu es Domine lux, inflammans eos ad amorem tuum diuinum, quia tu Domine amor es, inhabitans & implens eos ad beatitudinem: quia tu Domine ſummum bonum es, & æternum bonum, à quo omnia bona & ſine quo nullum bonum.* Sanctificetur nomen tuum. *Clarificetur in nobis notitia tua, vt cognoſcamus, quæ ſit latitudo beneficiorum tuorum, longitudo promiſſorum, ſublimitas maieſtatis, & profunditas iudiciorum.* Adueniat regnum tuum, *vt regnes in nobis per gratiam tuam, & facias nos venire ad regnum tuum, vbi eſt tui viſio manifeſta, tui dilectio perfecta, tui ſocietas beata, tui fruitio ſempiterna.* Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra. *Vt amemus te ex toto corde, te ſemper cogitando, ex tota anima te ſemper deſiderando, ex tota mente omnes intentiones noſtras ad te dirigendo, & honorem tuum in omnibus quærendo, & ex omnibus viribus noſtris omnes vires, ſenſuſque animæ & corporis in obſequium tui amoris, & non in alio expendendo: & proximos noſtros amemus ſicut nos ipſos, omnes ad amorem tuum pro viribus trahendo, de bonis aliorum ſicut de noſtris gaudendo, in malis compatiendo, & nemini vllam offenſam faciendo.* Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. *Dilectum filium tuum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum da nobis hodie in memoria, in intelligentia & reuerentia amoris, quem ad nos habuit, & eorum quæ pro nobis fecit, dixit & ſuſtinuit.* Et dimitte nobis debita noſtra, *per tuam miſericordiam, & ineffabilem paſſionis dilecti filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti virtutem, & beatiſſimæ Mariæ Virginis & omnium electorum merita & intercesſionem.* Sicut & nos dimittimus

Paraphraſis Orationis Dominicæ S. Franciſco.

Digitized by Google

mittimus debitoribus noſtris. *Et quia non plenè dimittimus, tu Domine fac plenè dimittere, vt inimicos propter te diligamus, & pro eis apud te deuotè intercedamus, nulli malum pro malo reddamus, & omnibus in te prodeſſe ſtudeamus.* Et ne nos inducas in tentationem, *occultam ſiue manifeſtam, ſubitaneam vel importunam.* Sed libera nos à malo, *præterito, præſenti, & futuro* Amen, *ſpontaneè & gratis.* Supradicto modo dicebat hic Beatus *Pater noſter,* ad omnes horas.

Vers. 14. Marci 11. v. 25. Si enim dimiſeritis hominibus peccata (Græcè [illegible], id eſt, offenſas, eorum, dimittet et vobis pater veſter cæleſtis delicta veſtra.) Si ſcilicet cætera ad hoc alibi requiſita adſint, ſcilicet, contritio, & confeſſio.

Vers. 15. Ioh. 18. v. 35. Si autem non dimiſeritis hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.]

To *enim* dat cauſam eius quod præceſſit, non proximè, ſed remotè verſ. 12. more Hebræo, cur ſcilicet dixerit: *ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris,* quia nimirum hæc eſt quaſi conditio & lex talionis, vt quod proximo facimus, hoc nobis pari quaſi iure faciat, & rependat Deus, vt ibi dixi. Remittentibus ergo iniurias remittuntur offenſæ; vindicantes viciſſim Dei vindictam ſibi accerſunt. Vnde Eccleſ. c. 28. verſ. 3. admirans imò indignans, ait: *Homo homini reſeruat iram, & à Deo quærit medelam? In hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam, & de peccatis ſuis deprecatur?* &c. Vnde Eccli. 28. 23. Gloſſa hîc: In noſtra, ait, poteſtate poſuit, quâ conſcientiâ iudicium Dei prouocemus erga nos, & ſententiam temperemus: non aliud exigit Iudex, quàm vt qualem eum volumus erga nos, tales nos præſtemus fratribus.

Vers. 16. Cum autem ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes: exterminant enim facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes.] Arabicus *ieiunantium.* Docuit Chriſtus modum orandi; nunc docet modum ieiunandi (quia infirma eſt oratio ſine ieiunio, ait S. Chryſoſtomus, ſcilicet, vt fiat alacri [illegible] ſecretò, ſtudio placendi Deo, non hominibus, [illegible] dixit verſ. 1. de eleemoſyna & verſ. 5. de oratione. Pro *triſtes* Græcè eſt [illegible], id eſt, vultu [illegible] obſcuri, triſtes, auſteri, tetrici, vultu tetrico & [illegible] ſubtriſti trucique, quibus opponuntur [illegible], id eſt, alacres & læti. Dicuntur [illegible] quaſi [illegible], id eſt, mœſti, turbidi, [illegible], id eſt, vultu; vel à [illegible], id eſt, iraſci, vultu triſti & obnubilo incedere, quaſi bibiſſent acetum, vel alludit ad [illegible], id eſt, *olla* vel *cacabus,* quod [illegible] id eſt, faciem habeant atram, nigram & tetram inſtar cacabi & ollæ. Ieiunium enim, quia corpus deſiccat, acuit bilem vtramque, facitque homines melancholicos & cholericos; cibus verò vtramque diluit, facitque ſuaues, amœnos, beneuolos. Quocirca qui res arduas aliis perſuadere conantur, eos adeunt non ieiunos, qui tum moroſi ſunt & difficiles, ſed in prandio vel poſt prandium, cum cibo & potu [illegible] hilares, faciles ſunt, iouiales & iucundi. Porro hypocritæ affectabant & induebant vultum tetricum, vt viderentur ieiunaſſe; hos hîc carpit Chriſtus, monetque, vt omnem vultus mœſtitiam diſcutiant, faciemque oſtendant amœnam & lætam, quæ hilaritatis & hilaris ieiunij ſit indicium, aut potiùs [illegible], vt non ieiunaſſe, ſed lautè conuiuati eſſe videantur. *Hilarem enim datorem diligit Deus,* 2. Corinth. 9. 7.

Exterminant. Græcè [illegible], quod S. Hieron. vertit *demoliuntur,* S. Hilarius *conficiunt,* Syrus & Chryſoſtomus *corrumpunt.* Alij propiùs *obſcurant facies ſuas,* affectando ſcilicet & induendo vultus ſeueritatem, pallorem, mœrorem. Alij *labefactant, obliterant, perdunt & velut è medio tollunt,* vt quaſi non appareat, quod Noſter vocat *exterminant.* Eſt enim [illegible] obſcurare, ac quaſi è conſpectu tollere, velut qui fucis vtuntur, celant faciem [illegible], ſic & qui ficta macie triſtique pallore [illegible], ieiunium ſimulant, id eſt, hypocritæ, qui [illegible] Scribæ. Audi S. Hieronymum: *Exterminat [illegible] qui extra terminos mittuntur.* Deinde *exterminant* exponens per *demoliuntur,* id explicat [illegible]: *Demolitur autem hypocrita faciem [illegible] triſtitiam ſimulet, & animo forte lætante, luctum [illegible] in vultu.*

Vers. 17. Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua,

Vers. 18. Ne videaris hominibus ieiunans. Ar[illegible] *ne appareas hominibus ieiunans, ſed* Patri tuo qui eſt in abſcondito: qui ſuam [illegible] & maieſtatem celat & abſcondit, qui [illegible] in locis abſconditis, quàm publicis, tam qui videt abſcondita cordis, quàm oſtenta ope[illegible] P[illegible] tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi. Sufficit, ait Remigius, vt qui eſt inſpector conſcientiæ, ſit remunerator. Familiare fuit Palæſtinis, imò omnibus Orientalibus, diebus feſtis & lætis vngi faciemque lauare & expolire, præſertim in conuiuiis, idque tum ad refrigerium, tum ad nitorem, tum ad coloris & odoris ſuauitatem. Cum enim Palæſtina ſit in Climate calido & æſtuoſo, hinc fit vt incolæ ſudent, ſudorque faciem deturpet & fœtentem efficiat: lauant ergo faciem, vt ſudorem abluant; vngunt, vt fœtorem abigant. Hæc patent ex Ruth 3. verſ. [illegible], Iudith 10. verſ. 3. 2. Reg. 12. 20. Lucæ 7. 46. Vngebantur igitur, tum ſanitatis, tum recreationis, tum deliciarum, tum fragrantiæ & mollitiei cauſâ. Vnde illud de Magdalena vngente Chriſtum: *Et domus impleta eſt ex odore vnguenti,* Ioann. 12. 3. In triſtitia verò & luctu abſtinebant [illegible] & lotione.

Vngebantur Palæſtini. Cur.

Nota, hîc [illegible] cum ſimilem audiuimus cap. 3. 6. & alibi [illegible] veram vnctionem hîc præcipit Chriſtus, ſed tantùm hilaritatem & diſſimulationem ieiunij, q. d. *Vnge caput,* hoc eſt, eſto hilaris & præ te fer lætitiam, quaſi vnctus eſſes oleo, id eſt, vnguento, quod eſt lætitiæ cauſa & ſymbolum, iuxta illud: *Vt exhilaret faciem in oleo,* Pſal. 103. 15. imò vt ieiunium diſſimules, & conuiuium ſimules, adhibe ſymbola conuiuantium, [illegible] vnctionem & lotionem. Ita S. Hieronymus, Theophylactus, Euthymius. Audi S. Hieronymum: *Iuxta ritum Palæſtinæ loquitur, vbi diebus feſtis ſolent vngere capita. Præcipit igitur, vt quando ieiunamus, lætos & feſtiuos nos eſſe monſtremus.* Huc facit aurea S. Syncleticæ in vitis Patrũ lib. 5. libello 8 n. 19. ſententia: *Sicut, inquit, theſaurus manifeſtus citò expenditur; ita & virtus qualibet cùm innotuerit, vel publicata fuerit, exterminabitur. Sicut enim cera ſoluitur à facie ignis, ita & anima laudibus inanitur, & amittit virtutum vigorem.*

Pſal. 103. 15.

Hieron.

S. Syncletica.

Myſticè S. Auguſt. tract. 2. de ſermone Domini in Monte cap. 2[illegible]. per vnctionem capitis accipit lætitiam mentis, quæ adhibenda eſt in omni bono opere. Sanctus Hieronymus verò accipit ipſam virtutum operationem.

Vers. 19. Nolite theſaurizare [illegible] Syrus: Ne [illegible].

Alij

Digitized by Google

Alij *ne congregetis* vel *coaceruetis*) VOBIS THESAVROS IN TERRA, VBI ÆRVGO ET TINEA DEMOLITVR, ET VBI FVRES EFFODIVNT ET FVRANTVR.] Tranſit ab oſtentatione ad auaritiam, eámque taxat vſque ad finem capitis. Vtraque enim laborabant Scribæ & Phariſæi, imò longè maior pars hominum, qui non niſi opes corradere omni labore ſatagũt, ac non rarò per fas & nefas, quæ ingens eſt vanitas & cæcitas. Oſtendit ergo hic Chriſtus, quæ ſint veræ opes, quæ falſæ, nimirum, veras eſſe cæleſtes, falſas eſſe terreſtres, vt non has, ſed illas ambiamus, nec in hiſce, ſed in illis cor mentémque defigamus. Opes enim in terra *ærugo & tinea demolitur*. Græcè eſt σὴς καὶ βρῶσις, id eſt, *tinea & comeſtura*, vti eſt rubigo ferro, ærugo æri & auro; vtrũque enim ſenſim exedit, corrodit & conſumit. Notat tres corruptionis modos, tinea enim exedit veſtes; ærugo aurum & argentum, fures cætera omnia furantur & rapiunt.

Chriſtus hîc tribus argumentis auocat homines à ſtudio diuitiarum. Primum eſt, quòd ipſæ fluxæ ſint & corruptibiles. Secundum v. 22. quòd mentem obtenebrent & excæcent. Tertium v. 24. quòd ipſæ mentem totam ad ſe rapiant, vt Deo ſeruire nequeat: quia nemo poteſt duobus Dominis, ſcilicet, Deo & Mammonæ ſeruire.

VERS. 20. THESAVRIZATE AVTEM VOBIS (non filiis, non nepotibus, non ingratis hæredibus, ſed *vobis*, id eſt animæ veſtræ) THESAVROS IN CÆLO, VBI NEQVE ÆRVGO, NEQVE TINEA DEMOLITVR, ET VBI FVRES NON EFFODIVNT NEQVE FVRANTVR.] q. d. Opes gloriæ cæleſtis ſunt incorruptibiles, inamiſſibiles, ſtabiles & æternæ: in illis ergo cor mentémque figite, illas omni virtutum ſtudio comparate, non verò terrenas, quæ exiles ſunt & caducæ, variiſque modis citò corrumpuntur & pereunt; ſed eas erogate pauperibus. *Quæ ſtultitia*, ait S.

Chryſoſt. Chryſoſt. *illinc relinquere vnde exiturus es, & non illuc præmittere quò iturus es? Theſauriza vbi patriam habes.* Idem hîc hom. 48. ſub finem: *Si*, inquit, *intueri volueris animam hominis aurum amantis, inuenies eam, vt veſtimentum à decem millibus vermium corroſum, ita eam perforatam vndique à ſollicitudinibus, & à peccatis putrefactam, & ærugine plenam. Verùm haud talis eſt anima pauperis voluntarij, ſed potius fulget vt aurum, ſplendet vt gemma, efflorescit vt roſa. Non eſt illic tinea, neque fur, neque ſolicitudo negotiorum huius vitæ, ſed ſicut Angelus ita conuerſatur. Non ſubiacet dæmonibus, non aſſiſtit Regi, ſed aſſiſtit Deo, non militat cum hominibus, ſed cum Angelis: non habet theſaurum, terram, ſed cælum: non indiget ſeruis, magis autem habet ſeruorum loco paſſiones, habet ſeruos appetitus, qui Regibus dominantur, vt nec reſpicere audeant. Quid igitur hoc paupere melius? at non habet equos & currum. Quid verò his opus eſt ei, qui ſuper nubes vehi debet, & eſſe cum Chriſto?*

VERS. 21. Luc. 12. v. 34. VBI ENIM EST THESAVRVS TVVS, IBI EST ET COR TVVM.] *Theſaurus tuus* eſt id quod habes in pretio, id quod amas, quod æſtimas, quo delectaris, id quod tibi eſt chariſſimum, in quo omne tempus & ſtudium collocas: *ibi eſt & cor tuum. Hoc non ſolum de pecunia*, ait S. Hieronymus, *ſed*

Hieronym. *& de cunctis paſſionibus ſentiendũ eſt. Guloſi Deus, venter eſt: ibi ergo habet cor, vbi eſt theſaurus. Luxurioſi theſaurus epulæ ſunt: laſciui ludicra, amatoris libido. Huic ſeruit vnuſquiſque, quo vincitur.*

Vis ergo ſcire, quis ſit theſaurus tuus, quid ames, quid æſtimes? Aduerte quid ſæpius in corde verſes, quid mente agites & cogites. Si crebrò cogitas & ruminas cæleſtia, cælum amas, theſaurus tuus eſt in cælo, ſi terreſtria, terram amas, theſaurus tuus eſt in terra, in terra cor tuum quaſi talpa ſepeliuiſti. Si ergo ſapis, *mens tua non ſit in ære, ſed in æthere.*

Huc facit quod S. Antonius de Padua (vt habet eius vita) in exequiis cuiuſdam vſurarij concionaturus, hoc thema accepit: *Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum*, dixitque: *Mortuus eſt hic diues, & ſepultus eſt in inferno. Ite ad theſaurum eius, & in medio illius inuenietis cor eius.* Abierunt amici, & cor adhuc calidum in medio nummorum eius inuenerunt. *Cor vſurarij mortui in ſuo theſauro inuenitur.* S. Antonius Paduanus.

Sanctiùs & ſapientiùs S. Paulinus Nolæ Epiſcopus, Nolâ captâ à VVandalis, Deum orabat: *Domine non excrucier propter aurum & argentum, vbi enim omnia mea ſint, tu ſcis*, quia ſcilicet cor habebat fixum in Deo, non in auro. S. Paulin.

LVCERNA CORPORIS TVI EST OCVLVS TVVS. SI OCVLVS TVVS FVERIT SIMPLEX, TOTVM CORPVS TVVM LVCIDVM ERIT.] *Lippientes oculi*, ait S. Hieronymus, *ſolent lucernas videre numeroſas: ſimplex oculus & purus ſimplicia intuetur & pura.* VERS. 22. Luc. 11. v. 34. Hieronym.

SI AVTEM OCVLVS TVVS FVERIT NEQVAM, TOTVM CORPVS TVVM TENEBROSVM ERIT. SI ERGO LVMEN QVOD IN TE EST TENEBRÆ SVNT, IPSÆ TENEBRÆ QVANTÆ ERVNT?] Dicitur oculus ſimplex, qui ſanus eſt & externis humoribus, qui viſum perturbant, non miſcetur, ideóque purus eſt, ſincerus & clarus. q. d. *Si oculus tuus fuerit ſimplex*, id eſt, purus, candidus & mundus; totum corpus tuum lucidum erit & quaſi oculatum, quia præuiâ oculi ſui luce & directione omnes actiones ſuas rectè obibit: *Si autem oculus tuus fuerit nequam*, Græcè πονηρὸς, id eſt, malè affectus & vitioſo humore imbutus, ideóque impurus & obnubilatus; *totum corpus tuum tenebroſum erit*, quia carebit luce & duce, puta illuſtratione & directione oculi ſui. *Si ergo lumen* oculare, *quod in te eſt*, id eſt, eſſe debebat, iam offuſcatum, non lumen, ſed tenebræ & cæcitas ſit, *ipſæ tenebræ quãtæ erunt*: id eſt, ipſum reliquum corpus naturâ ſuâ tenebroſum, ac, vt ita dicam, cæcum, cùm nullum niſi ex oculis lumen habeat, iam oculis ſuis & luminibus quaſi ducibus orbum, quàm tenebroſum erit, quámque in tenebris errabit, palpabit & cespitabit? *Quantas*, ait S. Hilarius, *neceſſe eſt ipſarum in te tenebras eſſe tenebrarum?* VERS. 23. Luc. 11. v. 34. 35. Hilar.

Eſt Parabola, vti & pleræque aliæ Chriſti gnomæ hîc. Per oculum ergo cum S. Hieronymo, Chryſoſtomo, Ianſenio, Maldonato, Toleto in cap. 11. Lucæ, & aliis mentem & ſenſum internum accipe, q. d. ait S. Chryſoſtomus: A corporalibus interiora diſce; quod enim oculus eſt corpori, hoc intellectus eſt animæ. Sicut enim oculus dirigit corpus; ſic intellectus practicus animam: quod enim hic ſentit & guſtat, hoc ſentit & guſtat anima. Vnde error & vitium animæ in operando naſcitur ex errore & vitio intellectus, quod tamen vitium ſæpe oritur ex prauâ inclinatione & cupiditate affectus. Quod enim affectus concupiſcit, eòdem trahit intellectus, vt iudicet illud ſibi bonum & proſequendum. Hoc eſt quod paulò antè dixit: *Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.* Illud enim cor hîc explicat, vocátque oculum mentis, hoc eſt, intellectum practicum, qui omnes actiones luce ſuâ præit & dirigit. Vult enim docere Chriſtus, animum non poſſe eſſe purũ & rectum, ac conſequenter nec actiones ab eo manantes eſſe puras & rectas, vbi cor eſt auaritiâ *Quod oculus eſt corpori, hoc intellectus eſt animæ.*

&

Digitized by Google

& auri cupiditate occæcatum: de hoc enim egit in præcedent. & aget in ſequent. Senſus ergo eſt, q. d. Sicut oculus purus clarè illuminat regitque corpus, corporiſque motus omnes: ſin verò oculus craſſo prauôque humore obnubiletur, obtenebratur totum corpus, vt illud in tenebris oberret & ceſpitet: Sic pariter ſi mens hominis ſit pura, illuminabit totam animam omnéſque eius actiones, vt ritè rectéque fiant: ſin mens ſit prauo affectu & cupiditate auaritiæ imbuta & occæcata, eodem afficiet totam animam omnéſque eius operationes, vt non niſi terram & terrenas opes ſpectent & ambiant, iiſque quaſi talpæ ſeſe oppleant & excæcent. Ex affectu enim pecuniæ, mens multis erroribus & ignorantiis practicis obtenebratur, vt putet ſibi licere, quod reuerà eſt illicitum, eſſéque vtile, quod eſt damnoſum, atque has cæcitates ſuas cæcis & effrænatis ſuis paſſionibus, affectibus & actibus commmunicat, vt cæcè ruant in rapinas, fraudes, vſuras aliáque ſcelera, quæ mens ipſa corrigere & frænare debuerat, itáque eos in ſe cæcos magis ipſa mens excæcat, agitque in cæcas peccatorum ruinas.

Et intentio. Poteſt ſecundò cum S. Auguſtino & S. Gregorio lib. 28. Moral. cap. 6. ac Beda per oculum accipi intentio mentis; hæc enim mentem & intellectum mouet, regit & flectit quocunque vult; atque hæc ipſa, ſi purè intendat Deum & diuina, velut finem & ſcopum ſuum, faciet vt opus ex ea manans (intellige ſi illud in ſe ſit bonum, aut certè non malum) totum ſit purum & ſanctum: ſin intentio ſit praua & impura, faciet, vt opus ex ea manans, licèt in ſe bonum, ſit impurum, malum & vitioſum. Nam toto capite à verſ. 1. huc uſque Chriſtus egit de recta intentione, eámque requiſiuit in eleemoſyna, oratione & ieiunio, hoc eſt, in omni opere bono. Nonnulla huic parabolæ addit Lucas cap. 11. verſ. 36. quæ ibi velut loco proprio explicanda ſunt.

Vers. 24. Luc. 16. v. 13. Nemo potest dvobvs Dominis servire.] Non tantùm contrariis, ſed etiam diſparatis ſiue diuerſis duntaxat. Eſt adagium ſignificans, rarum & difficile eſſe duobus Dominis, qui ferè aduerſis ſunt moribus & humoribus, ſatisfacere, aut æquè eis addici, ſeruire & obſequi. Non ait *famulari*: ſubinde enim quis duobus Dominis famulatur, ſed *ſeruire*, id eſt, ſe addicere, amare per omnia, obſequi & obedire. Id Chriſtus applicat auaritiæ & Religioni Deique cultui, q. d. Non poteſtis ſeruire Deo & Diti, cælo & cœno, ætheri & æri, numini & nummis. Quare ſi Deo ſeruire & cor addicere placet, illud ab ære & auro auellendum eſt. Eſt hoc tertium Chriſti argumentum cæteris efficacius, quo Scribas omnéſque homines auocat à ſtudio diuitiarum, quòd ſcilicet impoſſibile ſit iis ſeruire & Deo. Vis ergo ſeruire Deo? noli ſeruire Mammonæ.

Avt enim vnvm odio habebit, et alterum diliget: avt vnvm svstinebit, et alterum contemnet.] Pro *ſuſtinebit* S. Auguſtinus legit *patietur*, idque exponit de Mammona, q. d. Mammona, id eſt, opes, eſt Dominus tam imperioſus & difficilis, vt auari duram ſub eo ſeruiant ſeruitutem, nec eum ament, ſed ſuſtineant & patiantur eius herile & durum imperium. Franc. Lucas verò cenſens Interpretem legiſſe in Græco ἀνέξεται, id eſt, ſuſtinebit, patietur, ſic diſiunctiuam hanc exponit, q. d. Seruus, qui duobus Dominis ſeruit, aut vnum odiet & alterum diliget; aut ſi neutrum diligat, ſed vtrumque oderit, vnius imperium feret & ſuſtinebit, alterius contemnet. Verùm Græci hîc, æquè ac Lucæ 16. 13. conſtanter habent non ἀνέξεται, id eſt, patietur, ſed ἑνὸς ἀνθέξεται, id eſt, *vni adhærebit*, vt vertit noſter Lucæ 16. 13. 4. Syrus & Arabicus, *vnum honorabit*, Vatabl. *vni ſe dedet*, vni cor ſuum affiget, vni obſequium impendet, id eſt, vnum diliget, vt paulò antè dixi. Senſus enim huius poſitionis diſiunctiuæ eſt, q. d. Seruus duobus Dominis ſeruiens, ambobus non ſeruiet, ſed aut hunc odio habebit, illum diliget; aut vice verſâ hunc diliget & ſuſtinebit, illum odiet & contemnet, v. g. Si odiat herum Iacobum, diliget herum Ioannem; ſin diligat Iacobum, odiet Ioannem; cui enim mores vnius placent, huic mores alterius, vtpote diuerſi & ſæpe contrarij, diſplicent: quare illum amabit, illi obediet & ſeruiet; hunc odiet, nec promptè ei obedire aut ſeruire volet.

Suſtinebit ergo hic idem eſt quòd fauebit, tuebitur, fouebit, ſuſtentabit. Sic Cicero 1. Offic. ait, *Magiſtratus eſſe ſuſtinere dignitatem & decus ciuitatis*. Et Orat. pro Flacco: *Vos Rempublicam humeris veſtris iudices ſuſtinetis*. Et pro Rabirio: *Labentem excepit, corruere non ſiuit, fulſit, & ſuſtinuit, re, fortunâ, fide, hodiéque ſuſtinet*. Et Brutus Epiſt. ad Ciceronem: *Apuleium*, inquit, *tu auctoritate ſuſtinere debes*. Sic matres ſuſtinent, id eſt, alunt & ſuſtentant ſuos infantes, magiſtri diſcipulos, heri ſeruos; & viciſſim filij parentes, diſcipuli magiſtros, ſerui heros, Vnde Virgil. 2. Georg. Cicero.

Hinc patriam, paruóſque nepotes
Suſtinet. Virgil.

Sic & Liuius ait: Milites *fluuiatili piſce & herbis ſuſtinebantur*, id eſt, ſuſtentabantur. Liuius.

Non potestis Deo servire et Mammonæ.] q. d. Non poteſtis vos addicere Deo ſimul & ſtudio opum, vt cor veſtrum affigatis vtrique, vt vtrique curas, operas & labores veſtros impendatis; præſertim quia Deus ita vult coli & amari ſupra omnia, vt nullum riualem patiatur, nec ſinat aliquem ſibi in amore æquari aut comparari: Vice verſâ opes, ita cor & curas diuitis auari ad ſe rapiunt, vt non ſinant illa Deo impendi.

Nota Hebr. מטמון *matmon*, Chald. *mamon*, Syriacè *mamona*, ait S. Hieronymus, vocantur diuitiæ & theſauri, quos in arcis recondunt diuites, à radice טמן *taman*, id eſt, *abſcondere*. Aut vt Angelus Caninius in nomin. Hebr. noui Teſtamenti, à rad. אמן *aman*, id eſt, *firmare, ſtabilire*. Nam vt dicitur Prouerb. 10. 15. *Subſtantia diuitis, vrbs fortitudinis eius*. Sic opes Hebraicè vocatur חיל *ehayl* à robore, quòd diuitem faciant valentem & potentem; ſed tum potius ſcribendum eſſet *mamon* & *mamona* per ſimplex m, quomodo in libris Chaldæis & Syris ſcriptum habetur. Hinc & lucrum Punicè (Punica enim lingua eſt affinis Hebrææ) vocatur *mammon*, ait S. Auguſtinus lib. de ſerm. Dom. in Monte, cap. 22. Hinc quoque Perſicus pro *Mámona*, vertit *diuitiis & bonis caducis*. Mammonæ etymon. Prou. 10. 15.

Porrò S. Irenæus lib. 3. cap. 10. *Mammonas* interpretatur *cupidum*, quod Interpres eius exponit, quaſi S. Irenæus *Mammona* deriuet ex מום *mum*, id eſt, macula, & הון *bon*, id eſt, opes, vt *mammona* ſit idem quod *macula diuitiarum*: talis enim eſt cupiditas vel auaritia, quæ maculat, imò perdit opes, eas recondendo, vt ab ærugine comedantur, non verò erogando eas in egentes, quæ eſt quaſi opum vita, ſalus, finis & felicitas, quæ ad hunc vſum à Deo & natura creatæ ſunt.

Nota;

Auarus eſt ſeruus auri.

Nota ; non dicit, non poteſtis opes habere & Deum : vtrumque enim habuit Abraham, Iſaac, Iacob, Dauid, Salomon, multique Sancti, qui diuitiis non affixêre cor, quia eis vſi ſunt ad pia opera : ſed *non poteſtis Deo ſeruire & Mammona* : qui enim ſeruit Mammonæ, opum eſt ſeruus, quæ eas non regit vt Dominus, ſed ab eis regitur quaſi mancipium, vt omnes labores & dolores ſuſcipiat, quos cupido opum illi ſuggerit. Sanè dura & miſerabilis eſt hæc ſeruitus : *Seruire* verò *Deo, regnare eſt.* Verè S. Bernardus ſerm. 21. in Cant. *Auarus*, ait, *terrena eſurit vt mendicus ; fidelis contemnit vt Dominus. Ille poſſidendo mendicat ; iſte contemnendo ſeruat*. Igitur:

Bernard.

Imperat aut ſeruit regina pecunia cuique.

Imperat auaro, ſeruit liberali. Et quid eſt aurum & argentum, niſi terra rubra & alba ? ait S. Bernardus.

Opponit Deum Mammonæ appoſitè, quia Mammona ſiue Plutus, vel Pluto (πλοῦτος enim vocantur diuitiæ) qui & Dis dicebatur, à Gentilibus colebatur quaſi diuitiarum Deus. Vnde Cicero lib. 2. de Natura Deorum: *Terrena*, inquit, *vis omnis atque natura Diti Patri dedicata eſt, qui diues, vt apud Graecos πλούτων, quia & recidant omnia in terras, & oriantur è terra.*. Auari ergo Deus eſt Mammon, ſiue Pluto, qui eum ſecum ad inferos (ibi enim eſt regnum & regia Plutonis) deducet.

Cicero.

Audi S. Auguſtinum lib. 4. de Ciuit. cap. 21. Gentiles commendabant ſe *Deæ pecuniæ, vt pecunioſi eſſent : Deo Æſculano, & filio eius Argentino, vt haberent æream, aureámque pecuniam. Nam ideò patrem Argentini Æſculanum poſuerunt, quia prius ærea pecunia in vſu eſſe cœpit, poſt argentea. Miror autem, quòd Argentinus non genuit Aurinum, quia & aurea ſubſecuta eſt. Quem Deum ſi iſti haberent, ſicut Saturno Iouem, ita & patri Argentino, & auo Æſculano, Aurinum præponerent.* Cauſa cur pecunia facta ſit Dea, eſt eius potentia & imperium ; nam vt ait Eccleſ. cap. 10. *pecuniæ obediunt omnia* : pecuniâ enim comparantur dignitates, vina, epulæ, veſtes, equi, currus, & quid non? vnde Oſee cap. 12. 8. de talibus ait: *Veruntamen diues effectus ſum, inueni idolum mihi.* Hinc & Iuuenal. Satyra 1.

Auguſt.

Oſee 12. 8.

Iuuenal.

Inter nos, inquit, *ſanctiſſima diuitiarum Maieſtas.*

Et Petronius arbiter eas Ioui pares facit, vel ſuperiores:

Petron.

Quidvis, inquit, *nummis præſentibus opta,*
Et veniet : clauſum poſſidet arca Iouem.

Et Auctor Anthologiæ:

Nunc vulgus ſuperos vix putat eſſe Deos.
Nimirum ingenti congeſta pecunia cura,
Eſt Deus: humanas nunc regit illa vices.

Vide Ariſtophanem in Pluto.

Hieronym.

Præclarè S. Hieronymus Epiſt. 28. ad Lucinium: *Non poteſtis*, inquit Dominus, *Deo ſeruire & mammonæ. Aurum deponere, incipientium eſt, non perfectorum. Fecit hoc Crates Thebanus, fecit Antiſthenes; ſeipſum offerre Deo, propriè Chriſtianorũ eſt & Apoſtolorum; qui duo cum vidua, paupertatis ſua in gazophylacium æra mittentes, totum cenſum quem habuerunt, Domino tradiderunt, & merentur audire : ſedebitis ſuper duodecim ſolia, iudicantes duodecim tribus Iſraël.* Denique diuitiæ dictæ ſunt, eo quòd diuidant diſtrahántque mentem, ait S. Ambroſius lib. de Abraham, ſicut diuiſerunt Abraham à Lot. Geneſ. 13.

Vers. 25. Luc. 12. 22. 23.

IDEO DICO VOBIS, NE SOLLICITI SITIS ANIMÆ VESTRÆ QVID MANDVCETIS, NEQVE CORPORI VESTRO ; QVID INDVAMINI. *Anima*: illa enim eget cibo, non præcisè pro ſe, ſed vt in corpore retineatur, illúdque animet & vegetet. Rurſum in anima eſt omnis cibi ſenſus, guſtus, & delectatio; Aut *animæ*, id eſt, vitæ, ait S. Auguſtinus, anima enim eſt cauſa vitæ.

Pro *ne ſolliciti ſitis* Græcè eſt μὴ μεριμνᾶτε, id eſt, ne anxiè cogitetis, ne cum cura, anxietate & ærumna ſolliciti ſitis : μεριμνᾶτε enim dicitur à μερίζειν τὸν νοῦν, quòd ſtudium congregandi opes animum diuidat, & in varias cogitationes, curas, ſollicitudines, anxietates diſtrahat, & quaſi diſſecet. Non ergo prohibet hic Chriſtus prouidam diligentiam, & laborem procurandi ſibi ſuíſque neceſſaria ad vitam, vti voluerunt Euchitæ (qui volebant ſemper orare & nunquam laborare) contra quos S. Auguſtinus, ſcripſit librum de opere Monachorum : ſed vetat eorum ſollicitudinem anxiam, præoccupatam, intempeſtiuam, timidam, Deo diffidentem, cor in terra defigentem & à Dei ſeruitio diſtrahentem.

Chriſtus vetat ſollicitudinẽ vellens ſeptem argumentis.

Atque vt eam confutet, nobíſque eximat, adhibet ſeptem rationes ſiue argumenta ; Prima eſt hoc verſu in verbis proximè ſequentibus, petitúrque à cura corporis noſtri, quam gerit Deus. Secunda verſ. 26. ab auibus, quas Deus curat & paſcit. Tertia verſ. 27. quòd omnis noſtra ſolicitudo inanis ſit ſine Deo. Quarta verſ. 28. à liliis & fœno, quæ veſtit & ornat Deus. Quinta verſ. 32. quòd hæc ſollicitudo Paganorum ſit non Chriſtianorum. Sexta verſ. 32. quia ad Dei ſcientis omnia & gubernantis prouidentiam pertinet de victu nobis prouidere, vt quærentibus regnum Dei alimenta adiciat. Septima verſ. 34. quia ſufficit diei malitia ſua. Tot argumentis vtitur Chriſtus, quia longè maior hominum pars laborat hac nimia ſolicitudine, adeóque à manè in veſperam non aliud cogitat, non aliud laborat, quàm vt cibum & veſtitum ſibi ſuíſque comparet, quæ eſt magna miſeria, & pluſquam aſininus labor.

Primum.

NONNE ANIMA PLVS EST QVAM ESCA, ET CORPVS PLVS QVAM VESTIMENTVM?] Eſt hæc prima ratio contra anxiam & nimiam ſollicitudinem rerum temporalium, petita à minori, ſiue à minus veriſimili ad id quod magis eſt veriſimile. q. d. Deus qui nobis animam & corpus dedit, imò ex nihilo creauit, & continuè conſeruat & quaſi creat, hic vtique etiam dabit quæ minora ſunt, puta eſcas & veſtes, ſine quibus corpus & anima non poſſunt ſubſiſtere. Ita S. Auguſtinus, Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius. Verè S. Chryſoſtomus hom. 57. ad popul. *Deo*, ait, *paſcente, non eſt opus nos eſſe ſollicitos.* Nam *diuites eguerunt & eſurierunt: inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.* Pſalm. 33.

Chryſoſt.

Vers. 26. Luc 12. 24.

RESPICITE VOLATILIA CÆLI, QVONIAM NON SERVNT, NEQVE METVNT, NEQVE CONGREGANT IN HORREA : ET PATER VESTER CÆLESTIS PASCIT ILLA. NONNE VOS MAGIS PLVRIS ESTIS ILLIS?] Græcè μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν. i. magis differitis ab illis? multũ præcellitis illis?

2 Argumentum.

Eſt ſecundum Argumentum, quo probat Chriſtus nos non debere eſſe ſolicitos de victu & veſtitu, petitum ab auibus, ideóque à minori ad maius. q. d. Si Deus aues irrationales de victu non ſollicitas, nec pro eo laborantes, ſed otioſas, ac ſubinde odioſas, v. g. coruos, vt habet Lucas cap. 12. 24. paſcit, dátque eis illaboratum granum

Digitized by Google

& cibum: quantò magis paſcit vos qui eſtis homines rationales, creati ad imaginem eius; imò filij eius & hæredes, Chriſti ſanguine redempti, pro quibus proinde tot agricolas procurat, quos facit ſerere, metere & triturare, ac tot molitores molere, tot paſtores pinſere panem? &c. Comparat homines non bobus terreſtribus ſed auibus cæleſtibus, vt doceat eos debere eſſe cæleſtes, & inſtar auium è terra in cælum mente auolare, indéque cibum tum corpori tum animæ neceſſarium, quotidiè à Deo expectare & poſtulare. Aues enim quotidianâ annonâ contentæ, de craſtina non ſunt ſollicitæ, ſed in Dei prouidentia placidè conquieſcunt, tantúmque volatui & cantui vacant. Poterat Chriſtus, ait Chryſoſtomus, *hominum proferre exempla, vt Moſen, Eliam, Ioannem, qui de victu non fuêre ſolliciti; ſed vt magis audientium conſcientias verberaret, de irrationalium illos ſecuritate commonuit.* Cur enim homo non faciat, quod faciant aues? Cur ſolicitus ſit, cùm non ſint ſollicitæ aues?

Chryſoſt.

Quocirca S. Franciſcus mirè delectabatur auibus, præſertim alaudis, eáſque ad Dei laudes concinendás inuitare ſolebat. Vnde & illi mox à morte ſuo cantu parentarunt alaudæ. Magna enim copia ad tectum domus in qua mortuus erat aduolantes, diu cum inſolita iubilatione gyrantes, ſancti laudes & gloriam celebrarunt. Solitus erat
Religioſus ſit Alauda. ipſe fratres ſui Ordinis comparare alaudis, & vt eas
imitarētur adhortari. Nam Alauda, inquit, criſtam
1. habet inſtar galeri, vnde & galerita vocatur teſte
Plinio lib. 11, cap. 37. Sic & Minoritæ cucullum
geſtant ſiue caputium, vt meminerint ſe puerorum, qui cucullis caput ſuum inuoluunt, innocentiam & humilitatem imitari debere. Secundò
2. Alauda eſt cinerei coloris; cinerea eſt & tunica
fratrum, vt recordentur illius dicti à Deo ad Protoplaſtum: *Memento homo quia puluis* ſiue cinis
3. *es, & in cinerem reuerteris:* Tertiò alaudæ viuunt
in paupertate, ſine ſollicitudine grana quæ terra præbet carpentes; ſic & fratres profitentur paupertatem, mendicato viuunt ſine ſollicitudine, in Dei prouidentia & fidelium charitate ſpem annonæ reponentes. Quartò alaudæ mox vt granum
4. inuenerint & comederint, in cælum feruntur volatu directo & ſublimi, ita vt aciem intuentium fugiant, canentes, & quaſi gratias agentes Deo omnium parenti & altori. Idem faciunt fratres, *quia panem Angelorum manducauit homo*, id eſt, panem ex eleemoſyna quæſitum, ad quem fratribus mendicantibus dandum Angeli inſtigant eos, qui ſunt diuites. Quintò Alaudæ dicuntur *à laude*,
5. quòd aſſiduo cantu Deum laudent; ſic & fratres
terrena deſpiciant, cæleſtia appetant quaſi hoſpites terræ & ciues cæli, ſciántque ſe à Deo vocatos ad hoc, vt iugiter Deum laudent tum pſalmodiâ, tum prædicatione & ſanctitate vitæ. Ita refert Lucas Waddingus in Annal. Minorum anno Chriſti 1226. num. 39. & alij. Audi S. Ambroſium ſerm. in cap. 1. Malachiæ, qui extat in fine tomo 2.
VVadding. *Aues*, inquit, *propter viles eſcas gratias agunt; tu pretioſiſſimis epulis paſceris & ingratus es? Quis igitur non erubeſcat ſenſum hominis habens, ſine pſalmorum celebritate diem claudere, cùm ipſæ aues ad gratificandum pſalterij ſuauitate perſultent: & eius gloriam non verſuum dulcedine perſonare, cuius laudem volucres modulatâ cantilenâ pronunciant? Imitare ergo frater minutiſſimas aues, manè & veſpere Creatori gratias referendo. Et ſi es deuotior, imitare luſciniam, cui, quoniam ad dicendas laudes dies ſola non ſufficis, nocturna ſpatia peruigili cantilenâ decurrit. Et tu igitur tuis laudibus diem vincens, operi tuo adde nocturna curricula, & inſomnem ſuſcepti laboris induſtriam pſalterij ſerie conſolare.*

Denique idem S. Ambroſius in Lucæ cap. 12. ad illa v. 24. *Conſiderate coruos quia non ſeminant, &c. & Deus paſcit illos*, ex hoc loco docet cauſam inopiæ noſtræ eſſe auaritiam. *Etenim*, inquit, *illis (coruis) idcircò inelaboratis pabuli vſus exuberat, quòd fructus ſibi communes ad eſcam datos, ſpeciali quodam neſciunt vindicare dominatu. Nos communia amiſimus, cùm propria vindicamus, nam nec proprium quicquam eſt, vbi perpetuum nihil eſt; nec certa copia, vbi incertus euentus. Cur enim diuitias tuas æſtimes, cùm tibi Deus etiam victum cum cæteris animantibus voluerit eſſe communem? Aues cæli ſpeciale ſibi nil vindicant, & ideo pabulis indigere neſciunt, quia aliis inuidere non norunt.*

Auaritia, cauſa inopia.

Ambroſ.

EVIS AVTEM VESTRVM COGITANS (Græcè μεριμνῶν, id eſt, ſolicitus, ſolicitè cogitans, anxiè curans, hoc eſt ſolicitâ ſuâ cogitatione, diſquiſitione & molitione: *ſolicitudo enim eſt ægritudo* (inquietudo, anxietas) *animi cum cogitatione*, ait Cicero Tuſcul. 4.) POTEST ADIICERE AD STATVRAM SVAM CVBITVM VNVM?] Eſt tertium Argumentum à maiori, ſiue magis veriſimili ad minus. Vnde Lucas c. 12. 26. addit: *Si ergo quod minimum eſt, non poteſtis, quid de cæteris ſoliciti eſtis?* q.d. Si fruſtranea eſt cogitatio, ſolicitudo & labor, quâ quis vellet excogitare modum adiiciendi ſtaturæ ſuæ cubitum vnum, vt ſcilicet lõgior & altior fieret quàm ſit, cubitò vno; licèt enim mille annos cogitaret & cogitando ſe diſcruciaret, nunquam id perficeret: quantò magis inanis eſt anxia ſolicitudo, quâ quis vitam per eſcas anxiè conſeruare, & prolongare ſuapte induſtria molitur? Solius enim Dei eſt vti corpus à ſe creatum augere, vt ad iuſtam ſtaturam excreſcat, ita multò magis vitam, quam dedit, conſeruare, & ad finem à ſe ſtatutum producere, ac conſequenter alimenta ad hoc neceſſaria, paternâ ſuâ prouidentiâ procurare & ſubminiſtrare.

VERS. 27. Luc. 12. 25.

3. Argumentum.

Notat Euthymius hîc nominari cubitum, quia cubitus eſt propria mẽſura ſtaturæ humanæ. Omnis enim homo rectè formatus ſuorum cubitorũ quatuor habet in altitudine & quatuor in latitudine, ſcilicet, ſi extenſis ſit brachiis, vt hæc extenſio latitudini addatur: extenſio enim brachiorum eſt menſura ſtaturæ cuiuſque hominis: Atque hac ratione homo eſt quadratus, hoc eſt, tam latus, quàm longus, vt diſcat eſſe quadratus & ſolidus in conſtantia & virtute.

ET DE VESTIMENTO QVID SOLICITI ESTIS? CONSIDERATE LILIA AGRI, QVOMODO CRESCVNT: NON LABORANT, NEQVE NENT. VERS. 28. Luc. 12. 27.

DICO AVTEM VOBIS, QVONIAM NEC SALOMON IN OMNI GLORIA SVA COOPERTVS EST (Græcè περιεβάλετο, id eſt, amictus, indutus fuit; Arabicus *veſtitus fuit*) SICVT VNVM EX ISTIS.] Eſt quartum Argumentum ab elegantia liliorum. Si enim Deus lilia tanto candore, decore & pulchritudine veſtit & ornat; quanto magis homines in ſe confidẽtes veſte neceſſaria donabit? Innuit, lilia dum creſcunt & nutriuntur, ſuis inuolucris quaſi veſtibus obuolui. Porrò mira eſt liliorũ venuſtas, fulgor, fragrantia, ordo, decor, elegantia, celſitudo, quibus ea condecorat Deus, de qua Plinius lib. 21. cap. 5. VERS. 29.

4. Argumentum.

Meminit Chriſtus liliorum, & veſtis ſiue Paludamenti Salomonis, quia hoc erat candidum, floridum

Veſtis Regum liliata.

floridum & liliatum, ſcilicet, intertextum vel opere Phrygionico acupictum liliorum effigiebus, & liliorum candentium fulgorem æmulabatur; hoc enim ſuo candore, decore & pulchritudine eſt elegantiſſimum, ideóque fuit veſtis Regum & Principum. Audi Pauſaniam in Eliacis lib. 5. cùm Iouis deſcribit ſimulachrum: *Cum præter alia pallium erat aureum: in eo cùm diuerſa animalia, tum ex omnibus florum generibus, lilia in primis celata erant.* Et Marcellinus lib. 14. inuectus in luxum veſtium: *Longioris*, inquit, *fimbriæ tunicæ perſpicua lucent varietate liliorum, effigiata in ſpecies animalium multiformes.* Hinc & ſuam illam nobiliſſimam candidiſſimámque togam, donatam ſibi à Parthenio cubiculi Domitiani præfecto, cum liliis comparat Martialis lib. 8. 28.

Pauſan.

Marcellin.

Martial.

Lilia tu vincis: nec adhuc dilapſa liguſtra,
Et Tiburtino monte quod albet ebur.
Spartanus tibi cedet olor, Paphiaque columba,
Cedet Erythræis eruta gemma vadis.

Ita Pineda lib. 6. de rebus Salomonis, cap. 5.

Lilia ſymbolum gloriæ cæli.

Anagogicè lilia & liliata veſtis repræſentant ſtolam immortalitatis & gloriæ, qua ſuos electos in cælo amiciet Chriſtus. Vnde Pſalm. 44. inſcribitur *Pro liliis*; ſiue *pro iis, qui commutabuntur*, ſcilicet à morte in immortalitatem, à miſeria in gloriam. Quocirca Hilarius hîc per *lilia non laborantia neque nentia*, ſignificari intelligit *Angelorum cæleſtium claritates, quibus extra humanæ ſcientiæ eruditionem, a Deo gloriæ candor inductus eſt, & cùm in reſurrectione ſimiles omnes Angelis erunt, ſperare nos cæleſtis gloriæ voluit operimentum, exemplo Angelicæ claritatis. Lilium enim etiam auulſum a radice & a terra, ex ſe effloreſcit & vireſcit, & rurſum ſuo honore veſtitur. Ita ſanè Angelorum virtutes ex ſua origine, vt ſint ſemper accipiunt.*

Hilarius.

Lilia pulchriora veſte Salomonis. Cur?

Porrò quàm illa ſint ſpecioſa decéntque Principes ſponſos præſertim Salomonem & Chriſtum, proinde quàm iis delectaretur Salomon, patet ex eius Canticis, vbi ſæpiùs ait de Sponſo: *Qui paſcitur inter lilia.* Et c. 2. 16 & c. 6 2. & c. 7. 2. *Venter tuus*, inquit, *ſicut aceruus tritici vallatus liliis.* Imò cap. 2. 1. *Ego*, inquit, *flos campi & lilium conuallium.*

Porrò Chriſtus præfert liliorum pulchritudinem liliatis ex filo argenteo Salomonis veſtibus, quia illa, vtpote naturalis & natiua omnem artis elegantiam, quaſi adumbratam & imitatione expreſſam ſuperat. Ars enim imitatur naturam, ſed non adæquat: hinc maior eſt pulchritudo naturæ, quàm artis. Ars enim eſt quaſi ſimia naturæ: ſicut ergo ſimia imitatur hominem & hominis geſtus, ſed non aſſequitur, nunquam enim fit homo, ſed *ſimia eſt ſimia licèt aurea geſtet inſignia*: ſic & ars nunquam pertingit ad dignitatem & decorem naturæ. Ars enim eſt quaſi fucus naturæ, quaſi vmbra & imago naturæ; quantùm ergo præſtat veritas fuco, vmbra imagini, tantùm natura præſtat arti. Ita S. Chryſoſtomus: *Quantum*, inquit, *diſtat à veritate mendacium, tantum inter illorum amictus & horum florum diſcrimen interiacet.* Et S. Hieronymus: *Reuera*, inquit, *quod ſericum, quæ regum purpura, quæ pictura textricum poteſt floribus comparari? Quid ita rubet vt roſa? quid ita candet vt lilium? Violæ verò purpuram nullo ſuperari murice oculorum magis, quam ſermonis iudicium eſt.*

Ars, Simia naturæ.

Chryſoſt.

Hieronym.

Denique flos naturæ eſt flos verus & viuus, flos veſti intextus eſt flos pictus & exanimis: tantùm ergo inter ſe differunt quantùm homo verus & homo pictus. Ars enim eſt pictura & adumbratio naturæ. Vetus eſt dictum: *Pulchros eſſe fœtus artis, aureos naturæ.* Tacitè hîc notat Chriſtus, quàm exiles & viles ſint veſtes aureæ, ſericæ, purpureæ, in quibus opulenti vanè gloriantur, quáſque tanto labore & ſolicitudine ambiunt. Quid enim, vt ait S. Bernardus, eſt aurum & argentum, niſi terra alba & rubra? quid margaritæ, niſi excrementa concharum? quid purpura, niſi ſanguis vilis piſciculi, qui purpura dicitur? quid bombycina, niſi netus & ſtamina vermium, puta bombycum?

Tropologicè Gloſſa: Lilia ait, ſunt virgines, qui per augmentum virtutum in Deo creſcunt, & induuntur gratiæ veſtibus in præſenti, & gloriæ in futuro. Hinc illud Cantic. cap. 2. v 1. *Ego flos campi, & lilium conuallium. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.* Et cap. 6. 2. *Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi: qui paſcitur inter lilia.* Vide ibi dicta.

Cantic. 2. 1.

Et 6. 2.

Si autem (Arabicus *ſi enim*) foenum agri, quod hodie est, et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit; quanto magis vos modicæ fidei?] Liliis pulchris addit vilem herbam & fœnum, ad maiorem energiam. Pro *fœnum* enim Græcè eſt χόρτον, id eſt, *herbam*. q. d. Si Deus herbam in agro tanto virore, támque pulchris folliculis & inuolucris veſtit, quæ hodie eſt & viret, cras demetitur & ſiccatur, ſitque fœnum, ac in clibanum ſiue furnum mittitur, vt cum ſuccendat & calefaciat ad coquendos in eo panes; *quantò magis vos*, qui eſtis homines fideles, amici & filij ſui, Deus veſtiet? Vos, inquam, qui ſine cauſa eſtis *modicæ fidei*, Græcè ὀλιγόπιστοι id eſt, *parum fidentes* in Deo Deique paterna prouidentia. Nota: hac increpatione Chriſtus oſtendit vulgarem de cibo & veſte ſollicitudinem, naſci ex nimia & non ferenda diuinæ prouidentiæ diffidentia; ſi enim illi planè confiderent homines, non eſſent adeò ſolliciti, ſed in ea ſecurè conquieſcerent, túmque Deus moderatè laborantibus, ſibíque fidentibus de neceſſariis omnibus prouideret.

Vers. 30.
Luc. 12. 28.

Nolite ergo soliciti esse dicentes: quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?] quâ veſte tegemus corpus nudum contra aëris iniurias.

Vers. 31.
Luc 12. 29.

Hæc enim omnia gentes inquirunt.] Eſt quintum Argumentum, quod hæc terrenorum, puta cibi, potus, veſtitus, ſolicitudo pagana ſit, non Chriſtiana, ideóque congruat Paganis, qui Deum Deique prouidentiam ignorant, non Chriſtianis, qui vtramque credunt & ſperant, imò in dies ſentiunt & experiuntur.

Vers. 32.
Luc 12 30.
5. Argumentum.

Scit enim pater vester (Græca & Syrus addunt οὐράνιος, id eſt, *cæleſtis*) quia (quòd, quantum & quamdiu) his omnibus indigetis] Eſt ſextum Argumentum. q. d. Nolite eſſe ſoliciti & anxij in veſtra cibi veſtiſque indigentia; nam Deus probè illam nouit, imò videt & intuetur, quia Deus eſt: Ergo eidem prouidebit, quia amat curátque vos tanquã filios, quia Pater veſter eſt: idque facere poteſt, quia cæleſtis eſt & omnipotẽs. Quin ergo in eum ſolicitudinem veſtrã omnem deuoluitis? Scit enim, vult & poteſt veſtræ neceſſitati ſuccurrere: Scit, quia Deus; vult, quia Pater; poteſt, quia Rex cæleſtis in cælo & terra pleno iure dominatur. Addit S. Luc. c. 12. 29. *& nolite in ſublime tolli*, Græcè, μὴ μετεωρίζεσθε .i. nolite in meteora, aut alia præſidia humana reſpicere, de quo ibidẽ plura. Vnde S. Franciſcus ſuis non aliud dabat viaticum, quàm illud Pſaltis 54. 23. *Iacta ſuper Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet*; vbi pro

6. Argumentum.

Viaticum S. Franciſci.
Pſal. 54. 23.

curam tuam. Hebr. eſt יְהָבְךָ *iehabcha*, quod Chald.
vertit *ſpem tuam*. S. Hieronymus, *charitatem tuam*,
Vatabl. *pondus vel ſarcinam tuam*, hoc eſt, tua
negotia, tuas ſolicitudines, tuas ærumnas, tuam
paupertatem & quicquid te onerat & grauat. Pſalt.
Rom. *cogitatum tuum*. Radix יָהַב *iahab* ſignificat
affectum poſtulantis, q.d. tuum *eia*, quicquid ti-
bi ſolicitudinem, auiditatem, precem anxiam mo-
uet & elicit, *& ipſe te enutriet*, Hebr. *ſuſtentabit*,
perficiet, *curabit*. Quin & S. Petrus in Epiſtol, 1.
1 Petr. 5. 7. cap. 5. v. 7. *Omnem*, inquit, *ſolicitudinem ve-
ſtram proiicientes in eum, quoniam ipſi cura eſt de
vobis*. Et S. Paulus Philip. 4. 6. *Nihil ſoliciti ſitis,*
Philip 4. 6. *ſed in omni oratione & obſecratione cum gratiarum
actione petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum*.
Vide ibi dicta. Nobis enim mens eſt arcta, hu-
meri & vires exiles: Deus autem latiſſimos habet
prouidentiæ oculos, æquè ac humeros: ipſe enim
eſt verus Atlas, qui cælum & terram humeris
Mira Dei prouidentia, ſuſtinet. Ita Deus caſtra Hebræorum (erant in iis
facile duo milliones hominum præter equos, bo-
ues feráque animalia) in ſterili deſerto aluit man-
nâ, veſtéſque eorum incorruptas ſeruauit, imò fe-
cit, vt illæ, cum pueris creſcentibus ſenſim creſ-
cerent: idem fecit de calceis; idque per 40. annos.
Sic etiamnum Deus vbiuis gentium mirabiliter
prouidet, alitque tot pauperes opifices, qui nu-
meroſam habent prolem & familiam, ad quam
alendam quotidianus eorum labor & lucrum
exile nullo modo ſufficit; præſertim quia ſæpe
malè valent, aut ſi ſani ſunt, non inueniunt,
quod operentur & lucrentur: quod velut certum
diuinæ prouidentiæ argumentum, admiratur &
celebrat alibi S. Chryſoſtomus. Fac enim compu-
tum, ac rationes ſubdue tam lucri quàm expenſi,
inuenies longè plus eos expendiſſe, quàm lucrati
ſint. Facit ergo illis Deus quod faciebat Hebræis
colligentibus manna in deſerto; qui enim minus
collegerant, quam menſuram gomor, his Deus
inſenſibiliter plus addebat, tantum ſcilicet, quan-
tum ſufficeret ad implendum gomor. Exodi 16.
18. *Gomor*; enim erat menſura diurni victus cui-
que ſufficiens. Quocirca Pſaltes: *Dominus*, ait, *re-
git me*. (Hebr. *Dominus paſtor meus*, vel *paſcit me*)
Pſalm. 22. *&* (idcirco) *nihil mihi deerit: in loco paſcuæ, ibi me
collocauit*. Pſ. 22. Cur ergo de craſtino es ſollicitus?
Cur Deo non fidis? iniuriam facis Deo: diuinam
prouidentiam & curam Deo quaſi adimis, & tibi
arrogas. Meritò ergo te deſeret Deus, téque va-
cuum, egenum, famelicum & nudum relinquet.
Longè ergo ſatius eſt *ſollicitum ambulare cum Deo*
Mich. 6. 8. *ſolo*. Michææ 6. 8. eique dicere: *Ego autem ſum
mendicus & pauper, Dominus ſollicitus eſt mei*. Dei
enim ſollicitudo pro nobis multo maior eſt omni
cura, quam pro nobis ipſimet gerere poſſumus.
Eſt enim in Deo diuina & immenſa.

Vers. 33. Qværite ergo (Græcè δὲ, id eſt, *autem*)
Luc. 12. 31. primvm regnvm Dei et ivstitiam eivs,
et hæc omnia adiicientvr (Græcè προ-
στεθήσεται, id eſt *apponentur*, vt legit S. Cyprian. &
Auguſtin. ſicut panis & cibus pauperi famelico in
menſa à diuite apponitur) vobis.] *Primum* non
tam tempore, quàm dignitate, ait S. Auguſtinus,
item æſtimatione & appretiatione, q.d. Maximè &
præcipuè quærite regnum Dei, illud præ cæteris
æſtimate & ſummi pretij ducite, parui verò bona
temporalia, vtpote quæ tantùm in ordine ad re-
gnum Dei quærenda ſunt, quæque à Deo man-
tiſſæ loco adiiciuntur, ſcilicet vbi hominum ſa-
luti id expedit. Errant ergo qui dicunt:

O ciues ciues, quærenda pecunia primum,
Virtus poſt nummos.

Tales errores ſunt & hodie eorum, qui pinguia
officia, beneficia, dignitates & Prælaturas omni
diligentiâ quærunt & procurant, parum de onere
& aptitudine ſua ac de ſalute æterna cogitantes.

Regnum Dei cæleſte, puta æternam beatitudi-
nem & gloriam: *& iuſtitiam eius*, ſcilicet Dei (Græ-
cè enim eſt maſculinum αὐτοῦ) hoc eſt, media, quæ
ducunt ad regnum Dei, ſcilicet Dei gratiam, vir-
tutes & bona iuſtáque opera, quibus coram Deo
ſimus iuſti vel iuſtiores, quæque Deus nobis
præſcripſit & mandauit, vt nimirum ei eiúſque
præceptis obediamus.

Et hæc omnia adiicientur vobis. Ergo ipſa non
erunt merces bonorum operum, quia hæc tota
nobis ſeruatur in cælo, ait S. Auguſtin. ſed *adii-
cientur* quaſi mantiſſa, & auctoramentum exi-
guum ad pondus mercedis adiectum: ipſa enim
ſunt bona infima, ait S. Chryſoſt. reſpectu cæle-
ſtium, vbi *ſupra modum in ſublimitate æternum glo-
riæ pondus* expectamus 2. Corinth. 4. 17.

Nolite ergo ſoliciti eſſe in cra- Vers. 34.
ſtinvm (in tempus futurum) crastinvs enim
dies sollicitvs erit ſibi ipſi.] hoc eſt
de ſeipſo: videtur legiſſe ἑαυτῆς, iam legunt τὰ ἑαυτῆς,
id eſt, de rebus ſuis; ſed eòdem redit ſenſus. Eſt
ſeptimum Argumentum. q.d. Sinite craſtino, id *7. Argumentum.*
eſt, futuro tempori curam & ſolicitudinem craſti-
ni, id eſt, ſuîpſius, vt quid ante tempus vultis
eſſe anxij & miſeri? licet enim hodie curas craſti-
ni vobis accerſatis, nihil idcirco minus curarum
vobis ſecum afferet dies craſtinus, quibus ſibi ſo-
licitus & vobis moleſtus ſit, ita vt non ſitis illius
onera leuiora reddituri, ſed hodiernum diem no-
ua craſtini faſcis iniectione dumtaxat oneraturi:
ſuo ergo tempori ſua ſeruetur ſolicitudo, hodier-
no hodierna, craſtino craſtina: ita ſolicitudo in
partes diuiſa minuetur, fietque leuior & portatu
facilior. Sanè, ſi anima ingrediens in corpus ho-
minis, dum naſcitur, videret vniuerſas egeſtates,
moleſtias, dolores & angores, quos per omnem
vitam per ſingulos dies, horas & momenta eſt
ſubitura, exhorreſceret, deſperaret, nec in corpus
ingredi ſuſtineret. Quocirca Deus celat & ab-
ſcondit futuras ærumnas, quæ nobis obueniunt,
vt ſingulis diebus ſingulas carpamus, & diuiſas
carptim ſuſtineamus: Quod factu longè facilius
eſt. Sapienter S. Chryſoſtomus hîc: *Nequaquam*, Chryſoſt.
inquit, *ulteriores dies cura te conterat: cuius enim
diei ſpatium te viſurum neſcis, quam ob cauſam il-
lius ſolicitudine torqueris?* Et ſanctus ille θεοδί-
δακτος: *Quid prodeſt ſolicitum eſſe de futuris con-
tingentibus, quæ fortè numquam euenient?*

Nota primò, τὸ *hodie* ſignificat tempus præ-
ſens: *craſtinum* quoduis tempus futurum. Ita S. Hi-
larius, & Hieronymus: ſimile eſt verſ. 6. & cap.
præced. verſ. 27. & 29.

Secundò, per proſopopœiam craſtino hîc tri-
buitur ſolicitudo, quia videlicet dies craſtinus
ſuggerit homini materiam nouæ ſolicitudinis,
quæ pro tempore & re nata curari debet. Ita S.
Chryſoſtomus. Simili ſchemate ait Poëta:

Neſcis quid ſerus veſper vehat.

Et Pſaltes: *Dies diei eructat verbum, & nox nocti* Pſal. 18. 3.
indicat ſcientiam. Pſalm. 18. 3.

Tertiò, Chriſtus hîc non prohibet omnes cra- *Prouiſiones non vetat Chriſtus.*
ſtinas, imò menſtruas & annuas prouiſiones fru-
menti, vini, olei, &c. has enim prudentia œcono-
mica requirit, ideóque has prudenter fecit Ioſeph
in

in Ægypto. Geneſ. 41. 35. & Apoſtoli Actor. 11. 29. Vnde S. Antonius apud Caſſian. Collat. 2. cap. 2. ait nonnullos nihil in craſtinum ſeruare volentes, fuiſſe deceptos, nec potuiſſe arreptum opus congruo exitu terminare. Vide S. Auguſtinum lib. de operibus monachorum cap. 23. & 24. Sed tantùm vetat ſolicitudines de futuro inutiles, anxias & intempeſtiuas, videlicet, cum quis ſollicitus eſt circa ea, quorum cura ſecundùm rectam rationem non congruit præſenti tempori, ſed futuro: talis enim tantum diei præſenti & ſibi ipſi onus curáſque fruſtra accerſendo & aggrauando iniuriam facit, & fruſtraneam moleſtiam creat.

Solicitudo duplex. Solicitudo ergo eſt duplex, prior moderata & ſedula, quam rectá ratio tali rei vel negotio adhibendam dictat, quæ à Græcis dicitur ἀκρίβεια, id eſt, *diligentia*, & σπουδὴ, id eſt, *ſtudium*. Vnde S. Iſidorus lib. 2. Etymol. *Solicitus*, inquit, *dicitur quaſi ſolers citus; in quantum ſcilicet aliquis ex quadam ſolertia animi velox eſt ad proſequendum ea, quæ ſunt agenda:* Vnde *ſolers* dicitur quaſi *ſolus ars*, ait Feſtus, id eſt totus artificioſus, induſtrius, & ingenioſus. Hæc ergo ſolicitudo eſt laudabilis, & neceſſaria in omni prudentia & virtute: poſterior eſt immoderata, nimia, anticipata, impertinens, qua homo timidus vel cupidus fruſtra ſe diſcruciat & affligit de futuris euentibus, qui planè incerti ſunt, nec præuideri vel impediri poſſunt: hæc Græcis dicitur μέριμνα (quæ vox hic eſt in Græco) id eſt, anxia cura, anxietas, ærumna: hanc vetat hic Chriſtus, vt dixi verſ. 25. Vnde Gloſſa Interlin. *Non labor*, inquit, *& prouidentia damnatur, ſed ſollicitudo mentem ſuffocans.*

Iſidor.

Solers vnde.

SVFFICIT DIEI MALITIA SVA.] *Malitia*, id eſt, moleſtia, cura & afflictio *ſua*. q. d. Quiſque dies ſuam homini affert moleſtiam & ſolicitudinem, vt quid ergo fruſtra alias ſibi de craſtino & futuro accerſit? Græcum ergo κακία, id eſt, malitia ſumitur pro κακώσει, id eſt, mali illatione ſiue afflictione. Sic Iacob ait Pharaoni: *Dies peregrinationis meæ 130. annorum ſunt parui & mali*, id eſt, miſeri. Geneſ. 47. 9. Sic vice verſa bonitas vel bonum ſumitur pro læto, hilari & iucundo, vt: *Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum* Pſalm. 132. 1. Ita S. Hieron. Chryſoſt. Theoph. Euthym. & S. Auguſtin. lib. 2. de ſerm. Domini in monte, vbi totum hunc Chriſti ſermonem fusè explicat. Cauſam dat S. Chryſoſtomus: *Vt enim eos acriùs increparet*, inquit, *ipſum penè tempus animauit, & velut afflictum ab omnibus introduxit, quaſi quod contra illos de impoſita ſibi afflictione ſuperflua clamaret.* Audi & S. Auguſtinum: *Neceſſitatem vocat malitiam, quia pœnalis eſt nobis: pertinet enim ad mortalitatem, quam peccando meruimus. Cum videmus ſeruum Dei prouidere neceſſaria, non putemus agere contra Domini præceptum; nam & dominus propter exemplum loculos habuit; & in Apoſtolorum Actis legimus procurata neceſſaria in futurum, ob imminentem famem; non prohibemur ergo procurare, ſed ob iſta militare.*

Geneſ. 47. 9.

Chryſoſt.

CAPVT SEPTIMVM.

SYNOPSIS.

Prohibet Chriſtus, ne alios iudicemus, & ne ſanctum demus canibus. Secundo verſ. 7. docet inſiſtendum eſſe orationi. Tertiò verſ. 13. aſſerit viam in cælum eſſe arctam & à paucis iniri. Quartò verſ. 15. monet fugiendos eſſe falſos Prophetas & Doctores, qui in veſtimentis ouis celant lupum. Quintò verſ. 24. pronunciat ſapientem eſſe eum, qui ita audit verba ſua, vt illa faciat & opere impleat, ideóque ſimilem eſſe ædificanti domum non in arena, ſed in petra, quæ ventis & procellis omnibus reſiſtit.

Vers. 1. NOLITE iudicare, vt non iudicemini. 2. In quo enim iudi-
cio iudicaueritis, iudicabimini: & in qua menſura menſi fueri-
tis, remetietur vobis. 3. Quid autem vides feſtucam in oculo
fratris tui & trabem in oculo tuo non vides? 4. Aut quomo-
do dicis fratri tuo: Sine eiiciam feſtucam de oculo tuo: & ecce
trabs eſt in oculo tuo? 5. Hypocrita, eiice primùm trabem
de oculo tuo, & tunc videbis eiicere feſtucam de oculo fratris
tui. 6. Nolite dare ſanctum canibus, neque mittatis margaritas veſtras ante
porcos, ne fortè conculcent eas pedibus ſuis, & conuerſi dirumpant vos. 7. Pe-
tite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. 8. Omnis
enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulſanti aperietur. 9. Aut
quis eſt ex vobis homo, quem ſi petierit filius ſuus panem, numquid lapidem
porriget ei? 10. Aut ſi piſcem petierit, numquid ſerpentem porriget ei? 11. Si
ergo vos, cùm ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris: quanto magis pater

veſter, qui in cælis eſt, dabit bona petentibus ſe? 12. Omnia ergo quæcumque
vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc eſt enim lex, & Prophetæ.
13. Intrate per anguſtam portam: quia lata porta & ſpatioſa via eſt, quæ ducit
ad perditionem, & multi ſunt qui intrant per eam. 14. Quàm anguſta porta, &
arcta via eſt, quæ ducit ad vitam: & pauci ſunt, qui inueniunt eam. 15. Attendite
à falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem
ſunt lupi rapaces. 16. à fructibus eorum cognoſcetis eos. Numquid colligunt
de ſpinis vuas, aut de tribulis ficus. 17. Sic omnis arbor bona fructus bonos facit:
mala autem arbor malos fructus facit. 18. Non poteſt arbor bona malos
fructus facere. Neque arbor mala bonos fructus facere. 19. Omnis arbor, quæ
non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. 20. Igitur ex fructibus
eorum cognoſcetis eos. 21. Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine,
intrabit in regnum cælorum: ſed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt,
ipſe intrabit in regnum cælorum. 22. Multi dicent mihi in illa die: Domine,
Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus,
& in nomine tuo virtutes multas fecimus? 23. Et tunc confitebor illis:
Quia numquam noui vos: diſcedite à me, qui operamini iniquitatem. 24. Omnis
ergo, qui audit verba mea hæc, & facit ea, aſſimilabitur viro ſapienti, qui ædificauit
domum ſuam ſupra petram, 25. & deſcendit pluuia, & venerunt flumina,
& flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat
ſuper petram. 26. Et omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, ſimilis
erit viro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam: 27. & deſcendit
pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, &
cecidit, & fuit ruina illius magna. 28. Et factum eſt cùm conſummaſſet Ieſus
verba hæc, admirabantur turbæ ſuper doctrina eius. 29. Erat enim docens eos
ſicut poteſtatem habens, & non ſicut Scribæ eorum & Phariſæi.

Vers. 1. Luc 6. 37. *Temerariũ iudicium quod?*

NOLITE IVDICARE (temerariè & malignè) VT NON IVDICEMINI.] Nota: Chriſtus non prohibet hic publicum magiſtratus iudicium, quo reos condemnat, innocentes abſoluit; hoc enim neceſſarium eſt in omni Republica, ſed tantùm priuatum, cùm ſcilicet temerarium eſt, aut curioſum, aut detractorium; hoc enim charitati & iuſtitiæ ipſique Deo, cuius iudicium vſurpamus, repugnat: proximo enim dati ſumus non iudices ſed ſocij, quare ſi temerariè malam de eo habemus opinionem, iniuriam ei facimus, eique famam in animo noſtro & apud

Malum.

alios, ſi eam ore proloquamur, eripimus. Fama autem ingens eſt bonum, maiúſque quàm ſint opes. Ita S. Hieronymus, Beda, S Baſilius in reg. breuior. reg. 164. & S. Auguſtinus:

Auguſt.

Quæ dubium eſt quo animo fiant, inquit, *in meliorem partem vult nos interpretari.* Nam φιλαυτία, id eſt, amor proprius, & inuidia impellunt hominem, vt in deteriorem partem illa interpretetur. Vnde Gloſſa:

Gloſſa.

Vix quiſquam, ait, inuenitur hoc vitio carens, vt ſuis fauens, aliena facilè reprehendat. Audi S. Auguſtinum ſerm. 202. de Tempore:

Auguſt.

De iſtis ergo, quæ ſunt Deo nota & nobis incognita, periculoſè noſtros proximos iudicamus. De ipſis enim Dominus dixit: Nolite iudicare, vt non iudicemini. De illis verò, quæ aperta ſunt, & publica mala, iudicare & redarguere, cum charitate tamen & amore, & poſſumus & debemus, odio habentes non hominem, ſed peccatum, non vitioſum, ſed vitium deteſtantes, morbum potius quàm ægrotum. Nam publicus adulter, raptor, aſſiduè ebrioſus, proditor, ſuperbus, ſi iudicati vel caſtigati non fuerint, implebitur in eis illud, quod beatiſſimus martyr Cyprianus de talibus dixit: Qui peccantem verbis adulantibus palpat, peccati fomitem ſub-

Cur?

miniſtrat. Cauſam peruerſitatis temerarij iudicij dabat S. Antonius, dictitans, nos ſæpe falli in ratione geſtorum: Aliud eſſe Dei cuncta cernentis iudicium, qui non ex ſuperficie corporum, ſed ex mentium iudicat arcanis. Æquum autem eſſe nos nobis compati, & inuicem onera noſtra portare, vt conceſſo examine ſaluatori, proprias conſcientias noſmetipſos iudicantes intueremur. Ita S. Athanaſius in eius vita.

Vt non iudicemini. (temerariè ſcilicet & malignè, vel ſeuerè & rigidè, vti iam dixi) neque ab hominibus neque à Deo. q. d. Ita fiet vt plurima aliorum iniqua iudicia effugiatis, aut ſaltem vt ſeuerum Dei iudicium non experiamini. Nota hoc vt plurimum eſt verum, non tamen ſemper. Chriſtus enim, Apoſtoli & ſancti, qui neminem temerè iudicarunt, à Pilato & Iudæis temerè & iniuſtè iudicati & condemnati ſunt: ſemper tamen id verũ eſt de iudicio Dei. Audi S. Auguſtinum de ſerm. Domini in monte: *Temeritas, qua punis alium, ipſa te punit: nocet ſemper iniquitas iniuriam facienti.* Auguſt.

Vide huius rei appoſitum & illuſtre exemplum apud Anaſtaſium Sinaitam Orat. de S. Synaxi, quod recenſui Iacobi 4. 11.

Nonnulli Codices cum Maldonato, hîc addunt: *Nolite condemnare & non condemnabimini.* ſed id delent Græca, Roman. Tertullian S. Ambr. Auguſt. Chryſoſt. & alij; eſto id habeatur Luc. 6. 37.

Narrat Leontius Epiſcopus Cypri in vita S. Ioannis Eleemoſynarij cap. 35. Vitalium, qui multas conuertebat meretrices, à quodam alapa cæſum & fornicarium iudicatum, ſed hunc iudicem viciſſim alapam accepiſſe à dæmone ab eóque poſſeſſum, nec potuiſſe liberari niſi ſupplicem in cella Vitalij iam vitâ functi, vbi & in pauimento cælitus ſcriptum legerunt: *Viri Alexandrini nolite ante tempus iudicare, quoadúſque Dominus veniat.* Porrò quàm ipſe S. Ioannes caueret ne quem iudicaret, idémque alios cauere doceret, pluribus ibidem narrat Leontius. Sapienter S. Bernard. ſer. 40.

in

in Cant. *Excuſa intentionem*, inquit, *ſi nõ potes opus: puta ignorantiam, puta ſubreptionem, puta caſum.*

Bernard.

Vers. 2. Luc. 6. 38. Mar. 4. 24. In qvo enim ivdicio ivdicaveritis, ivdicabimini: et in qva mensvra mensi fveritis, remetietvr vobis.] *In quo & in qua*, id eſt, *quo & quâ*, hoc eſt, quali iudicio iudicaueritis alios, tale & vos ſubibitis, ſcilicet temerarium, curioſum, infamans ab hominibus: à Deo autem curioſum, exactum, rigidum & ſeuerum. Deus enim temerarius eſſe nequit: ſin autem candidè & benignè dicta factáque aliorum iudicaueritis, in meliorem partem illa interpretando, etiam candidum & benignum de dictis factiſque veſtris iudicium Dei & hominum experiemini: *Vt enim peccata examinentur tua*, ait S. Chryſoſtomus, *legem priùs ipſe poſuiſti, ſeueriùs de his, quæ proximo peccauerat, iudicando: quia iudicium ſine miſericordia illi, qui non fecit miſericordiam.* Iacobi 2.13. Plura de damnis & remediis iudicij temerarij vide apud S. Auguſtinum ſerm 202. de Tempore, & fuſiùs apud Noſtrum Alphonſum Rodriguez tract. 4. de perfectione, qui eſt de charitate fraterna, cap. 15. & ſequent. ac Ioannem Buſæum in Panario verſ. *Iudicium temerarium.* Sanè Caſſianus lib. 5. de Inſtit. renunc. cap. 30. Machetem Abbatem de ſe narrantem inducit, quòd in tres defectus, de quibus alios iudicauerat, ipſemet iuſtâ Dei permiſſione inciderit, de iiſq; iudicatus ſit: S. Dorotheus Doctrina 6. qui totus eſt de non iudicando, narrat Angelum detuliſſe animam adulteri cuiuſdam ad ſenem, qui illum condemnarat, eique dixiſſe: *En quem iudicaſti, vitâ functus eſt, quò me iubes igitur animam deferre, ad ſuperóſne an ad inferos?* Tu enim iudicem mortuorum te feciſti, & Chriſti iudicis locum vſurpaſti. Iudica ergo vt iudex hanc animam. Quâ voce compunctus ſenex, veniam petiit, totaque vitâ pœnitentiam egit. Denique quàm noxium ſit iudicare facta aliorum, & quàm vtile iudicare ſeipſum & ſua, pulchris plurium Sanctorum gnomis & exemplis demonſtrat Noſter Matthæus Raderus in Viridario part. 3. cap. 1. verſ. 2. vbi inter alia hæc aurea eſt: *Mendoſa amuſſis etiam recta deprauat*, nimirum melancholia, indéque nata procliuitas ad malè ſuſpicandum de aliis eſt mendaciſſima, ac in ſe grauiter fallitur, indéque alios fallit. Quare qui hoc morbo laborat, diſcat ex experientia ſuarum ſuſpicionum, illas plerumque eſſe falſas & fallaces; ideóque dicat: Ego vobis amplius non credam, quia hucuſque expertus ſum vos eſſe mendaces. Sic qui laborat vertigine capitis, vt videantur omnia gyrare voluique, ſibi dicit: Erras, non gyrant res ipſæ, ſed gyrat cerebrum tuum: vertigo tua te gyrat.

Et in qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis. Eſt adagium idem ſignificans, q.d. Quali modo & menſurâ iudicaueris alios, tali & ipſe viciſſim iudicaberis, tum ab hominibus, tum à Deo; qualem te aliis exhibueris, tales & alij ſe tibi exhibebunt, ſcilicet, ſi benignus fueris, benignos; ſi ſeuerus, ſeueros; ſi temerarius, temerarios. Menſuram intellige ſimilem, non æqualem. Nam noſtra diuinæ æquari nequit. Dei enim cenſura ſiue ſeueritas & miſericordia longè noſtram ſuperat, licèt ſeueritas eius demeritis & culpis noſtris ſit minor. Deus enim peccata punit citra condignum. Chriſtum Dominum ſecutus S. Iacobus cap. 4. v. 11. *Nolite, ait, detrahere alterutrum fratres. Qui detrahit fratri, aut iudicat fratrem ſuum, detrahit legi & iudicat legem.* Vide ibi dicta.

Iacob 4. 11.

Vers. 3. Luc. 6. 41. *Feſtuca quid?* Qvid avtem vides festvcam in ocvlo fratris tvi, et trabem in ocvlo tvo non vides?] Græcè οὐ κατανοεῖς, id eſt, *non animaduertis. Feſtucam*: Græcè τὸ κάρφος, id eſt, feſtuca, ſtipula, ſurculus palea, ligni particula ſubtilis, quæ in oculos facilè inſilit, vel inuolat; hæc enim rectè opponitur trabi craſſæ. Feſtuca propriè eſt arboris nouellæ, ſiue cuiuſque ſati pullulus, id eſt, primum germen tenue ex ea pullulans & ebulliens: inde res minimas & tenuiſſimas ſignificat, quales hîc ſunt culpæ & defectus leues: trabs verò illi oppoſita notat crimina grauiora. Eleganter alludit ad viſionem oculi. Oculus enim non videt ſeipſum ſuóſque næuos, ſed alienos. Simili modo Critici non vident nec cenſent ſuos defectus, ſed alienos, ſibi ergo cæci ſunt, vt talpæ; aliis oculatiſſimi, vt lynces; aliorum vel minimis vitiis offenduntur, ſuis, licèt maximis, blandiuntur. Hoc hominum genus eleganter ſimili ſchemate perſtringit Horatius, dicens:

Cum tua peruideas oculis mala lippus inunctis, Horat.
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
Quam aut Aquila, aut ſerpens Epidaurius?

Huc facit vetus Adagium: *Non videmus id manticæ, quod in tergo eſt*, de quo extat Apologus apud Æſopum: ſinguli homines, inquit, duas habent manticas, hoc eſt, peras vel ſaccos, alteram ante pectus, alteram à ſcapulis tergóque pendentem: ſed in priorem aliena vitia immittunt, in poſteriorem ſua. Vnde Perſius: *Apologus de Criticis.*

Vt nemo in ſeſe tentat deſcendere, nemo, Perſ.
Sed præcedenti ſpectatur mantica tergo:

Hæc eſt innata hominibus φιλαυτία.

Eodem Apologo Criticos Anachoretas taxauit & correxit Abbas Prior in viris Patrum lib. 5. libello 9. num. 9. Nam ſaccum multa implens arena coniecit in tergum: modicam autem ſportam parum arenæ continentem manu ante ſe geſtabat, rogatus, cur hoc faceret, reſpondit: *Saccus ille, qui multum habet arenæ, mea peccata ſunt, & quoniam multa ſunt, poſui ea ſupra dorſum, ne doleam pro ipſis & plorem; iſta autem arena modica peccata ſunt iſtius Fratris, & ſunt ante faciem meam, & in ipſis exerceor iudicans Fratrem.* Ibidem num. 8 Abbas Paſtor hanc vitæ regulam cuidam dedit: *Nullum ſpernas neque condemnes, & nulli abloquaris, & Deus præſtabit tibi requiem, & erit ſeſſio tua ſine perturbatione.* Ibidem num. 3. Abbas Iſaac cùm quendam iudicaſſet, aſtitit ei Angelus dixitque: *Deus me miſit, vt dicerem tibi, vbi vis vt mittam Fratrem illum quem addixiſti*, quo audito, veniam ſupplex petiit Iſaac, cui Angelus: *Surge, ignoſcit tibi Deus, ſed cuſtodi de cætero, ne adiudices quenquam, priuſquam Deus adiudicet eum.*

Exempla. *Vitæ Patr. Prior Abbas.* *Paſtor Abb.* *Iſaac Abb.*

Vers. 4. Luc. 6. 42. Avt qvomodo dicis fratri tvo: ſine eiiciam festvcam de ocvlo tvo, et ecce trabs est in ocvlo tvo.] q.d. Quâ fronte, quâ impudentiâ vis leue vitium proximi carpere & corrigere, cùm ipſe trabale & immane ſcelus in mente tua toleres?

Vers. 5. Luc. 6. 42. Hypocrita, eiice primvm trabem de ocvlo tvo, et tvnc videbis eiicere (Græcè διαβλέψεις ἐκβαλεῖν, id eſt, diſpicies vel perſpicies, vt eiicias) festvcam de ocvlo fratris tvi.] q.d. Sicut impoſſibile eſt, vt qui habet trabem in oculo, videat carpátque exilem feſtucam ex oculo fratris ſui: trabs enim oculum occupat & excæcat, vt feſtucam diſſitam videre nequeat: Sic pariter fieri vix poteſt, vt quis graui ſcelere mentem rationémque velans & opprimens, rectè

videat corrigátque aliorum culpas minimas. Quomodo enim potes odiſſe minimas, qui maximas amas, & in teipſo foues? Quomodo potes videre minimas in aliis, qui maximas in te non aduertis? Purga ergo prius oculum mentis tuæ à maximis, vt deinde minores in aliis rectè diiudicare & emendare addiſcas.

Vers. 6. Nolite sanctvm dare canibvs; neqve mittatis margaritas vestras ante porcos: ne forte conculcent eas pedibvs svis, et conversi dirvmpant vos.] Chriſtus more ſuo pergit docere per Parabolas & Adagia, vt dixi Canone 24. Eſt hîc duplex Adagium idem ſignificans: vtrumque rectè connectitur præcedentibus: cùm enim paulo antè oſtenderit, qui & quales eſſe debeant, qui alios corripiunt, hîc viciſſim docet, qui corripi debeant & doceri, qui non. Idem ergo hîc ſignificat ſanctum, quod margaritæ, ſcilicet, pretioſam cæleſtémque doctrinam Euangelij, fidei & veritatis, conſequenter etiam SS. Sacramenta. Iam per canes & porcos iidem notantur, ſcilicet, peruerſi &

Obſtinati porcis & canibus ſimiles.

obſtinati, idque propter immunditiam, quâ ſimiles ſunt porcis, & propter rebellem oblatrationem, quâ ſimiles ſunt canibus. Vetat ergo Chri-

Non corripiendi.

ſtus, ne quis eos, qui in ſceleribus ſuis obſtinati ſunt & incorrigibiles, vt canes & porci, docere velit & corripere. Rationem addit, quia illi velut porci famelici, ſtolidi & impudentes ſanctas doctrinas, quæ animæ cibi ſunt, ſuis appetitibus & immundiciis contrarias contemnunt & calcant; deinde verò acuuntur in ſermonis auctorem, eúmque vel verbis vel verberibus lacerant, Græcè ῥήξωσιν, id eſt, laniant. Intellige hoc per ſe, non per accidens Chriſtus Dominus, S. Stephanus, S. Paulus & alij peruerſiſſimis & obſtinatiſſimis Iudæis prædicarunt Euangelium, eorúmque incredulitatem acriter corripuerunt & caſtigarunt, licèt ſcirent ſe idcirco ab eis occidendos. Id enim fecerunt, tum vt publicum perhiberent teſtimonium

Niſi ad aliorum bonum.

veritati & gloriæ Dei; tum ad conteſtationem inexcuſabilis impietatis improborum; tum propter aliorum aſtantium vtilitatem, & vitandum ſcandalum. Tunc enim ſancta non dantur porcis, ſed potiùs Deo & electis eius. Ita S. Auguſtin. qui per canes accipit impugnatores veritatis, per porcos contemptores. S. Chryſoſtomus verò per canes accipit Gentiles ſummè immundos; per porcos, Hæreticos ventri deditos. Per ſanctum accipit Baptiſmum & Euchariſtiam, quæ non debet dari canibus & porcis, id eſt, immundis & indignis: margaritæ ſunt myſteria veritatis incluſa diuinis verbis in maris profunditate, id eſt, S. Scripturæ altitudine.

Vers. 7. Luc. 11. v. 9. Petite, et dabitvr vobis: qværite et invenietis: pvlsate et aperietvr vobis.] Redit ad orationem, de qua cœpit agere cap. 6. 5. & ſeq. ad eámque inſtanter adhortatur.

Petite, ſcilicet, per orationem à Deo ad ea, quæ hactenus docui, quaſi vobis neceſſaria, ſed ardua & difficilia, ac præſertim, quæ in oratione Dominica cap. 6. 7. petenda præſcripſi; nam ad illam hęc refert Lucas cap. 11. 9. Nota: hæc tria *petite, quærite,*

Petite, quærite, pulſate, an differant

pulſate idem ſignificant, ſcilicet, inſtantiſſimam petitionem: nam petere ſignificat fiduciam in oratione cumprimis neceſſariam: quærere, ſtudium & diligentiam; qui enim aliquid quærit, totum mentis ſtudium intendit in id, quod requirit: pulſare, perſeuerantiam. Significat ergo orandum eſſe fidenter, diligenter, ardenter & perſeueranter. Ita S. Auguſtinus, qui id, quod dixerat lib. 2. de ſerm. Domini in Monte cap. 33. *petite* pertinere ad impetrandas vires, quibus præcepta Dei impleamus; *quærite* ad inueniendum veritatem; *pulſate* ad aperiendum cælum, quò tendimus, quia *poſſeſſio ipſa aperitur pulſanti*; idipſum retractans lib. 1. Retract. cap. 19. *Operosè*, inquit, *tria iſta quid inter ſe differant exponendum putaui, ſed longè melius ad inſtantiſſimam petitionem omnia referuntur. Hoc quippe* Auguſtin. *oſtendit vbi eodem verbo cuncta concluſit, dicens: Quanto magis Pater veſter, qui in cælis eſt, dabit bona petentibus, & quærentibus, & pulſantibus.*

Huc accedit S. Chryſoſtomus qui & addit: Petite, inquit, precibus dic ac nocte orantes: quærite ſtudio & labore: donum enim non datur negligentibus: pulſate oratione; ieiuniis & eleemoſynis; qui enim oſtium pulſat, manu pulſat.

Rurſum tria hæc notant auxeſin & incrementum orationis, quæ gradatim creſcere, ſuúmque affectum augere & intendere debet: petitur enim aliquid, primò loquendo; mox ſi non reſpondeatur, clamando: ſi clamor non ſufficiat, quæritur modus, quo exaudiatur, & impetret id, quod petit, v.g. rima, per quam vocem in domum ad herum immittat; ſi nec id ſufficiat, pulſatur oſtium, pulſúque excitatur herus domus, vt reſpondeat. Sic pariter orans, vocem non tam oris, quàm cordis ſenſim intendere debet, vt primò petat orando & clamando ad Deum; deinde quærendo modos omnes Deum quaſi excitandi & commouendi, vt concedat, quod petitur: denique ingenti & intentiſſimo deſiderio pulſando quaſi cælum, ipſúmque cor Dei, vt illud aperiat, indéque dona, quæ petuntur, largè effundat. Hinc Remigius ſic explicat: petimus orando, quærimus rectè viuendo, pulſamus perſeuerando. Alij q.d. Petite fide, quærite ſpe, pulſate charitate. Oratio enim propriè eſt actus ſpei, quæ incipit à fide & charitate perficitur. Denique Climacus Gradu 28. *Pete*, ait, *per luctum. quære per obedientiam, pulſa per longanimitatem.* Climac.

Myſticè. *Bernard.* Myſticè S. Bernardus in Scala Clauſtralium: *Quærite*, inquit, *lectione, inuenietis meditatione; pulſate oratione, & aperietur vobis contemplatione. Lectio apponit ori ſolidum cibum, meditatio frangit, oratio ſaporem conciliat, contemplatio eſt ipſa dulcedo quæ iucundat & reficit.* Hæc quatuor verò ita definit: *Meditatio eſt ſtudioſa mentis actio, occultæ veritatis notitiam ductu propriæ rationis inueſtigans. Contemplatio eſt mentis in Deum ſuſpenſa eleuatio, æternæ dulcedinis gaudia degustans. Lectio inquirit, meditatio inuenit, contemplatio deguſtat, oratio poſtulat.*

Vers. 8. Luc. 11. v. 10. Omnis enim qvi petit accipit, et qvi qværit invenit, et pvlsanti aperietvr.] Hoc enim meretur orationis inſtantia & perſeuerantia. Intellige, ſi petat, quod oportet & quomodo oportet, ac niſi magis expediat, non accipere id, quod petitur: ſubinde enim petimus ea, quæ ſalutaria videntur, ſed Deus videt, ea nobis fore noxia, quare clementer & ſapienter illa negat: ſicut mater puero petenti cultrum, quo ſe lædet, dare renuit. Audit ergo & exaudit Deus preces noſtras, non ad voluntatem, ſed ad ſalutem.

Eleganter & verè S. Auguſtinus (vel quiſquis eſt Auctor) lib. de Salutar. monitis cap. 28. *Oratio iuſti*, ait, *clauis eſt cæli: aſcendit precatio & deſcendit Dei miſeratio.* Idem S. Auguſtinus in lib. ſen- Auguſtin. tent. apud Proſperum ſent. 87. Quid, ait, *infirmo*

ſit

Digitized by Google

ſit vtile magis nouit medicus. Itaque Deus aliquando miſericorditer non audit. Idem ad Paulinum Epiſt. 43. *negat Dominus ſæpè quod volumus, vt tribuat, quod mallemus.* Idem de ſerm. Dom. *Cùm Deus tardius dat, commendat bona, non negat, diu deſiderata dulciora, citò data vileſcunt, petendo & quærendo appetitus creſcit vt capias.* Gloſſ. *Non negat ſe petentibus, qui ſponte obtulit ſe non petentibus: & quærentes inuenient eum, qui non quærentibus dedit vt inuenirent, & pulſantibus aperiet qui clamat: ecce ad oſtium ſto & pulſo.*

Idem.

Vers. 9. Luc. 11. verſ. 11. AVT QVIS EST EX VOBIS HOMO, QVEM SI PETIERIT FILIVS SVVS PANEM, NVNQVID LAPIDEM PORRIGET EI?] Pro *aut* Græcè eſt ἢ, id eſt, *an*, quod hoc loco clarius eſt: Noſter tamen vertit *aut*, quia ἢ quoque *aut* ſignificat. Sic *aut* pro *an* ponitur, cum eſt nota interrogationis, præſertim efficacis bicornis & diſſectæ, vti hic eſt. Sic Comicus in Eunucho ait: *Aut* (id eſt, *an*) *ego neſciebam quorſum tu ires?* Efficacius verò eſt *aut* quàm *an*, q.d. Aut Deus dabit nobis filiis ſuis id quod petimus, ſi homo det filiis panem, quem petunt, non verò lapidem: aut ſi Deus non det, vtique nec homo dabit. Deus enim liberalior eſt homine. Τὸ ergo *aut* combinat Deum cum homine, cùmque homini anteponit.

Terent.

Vers. 10. AVT SI PISCEM PETIERIT, NVNQVID SERPENTEM PORRIGET EI?] Serpens enim ſpeciem, formámque habet piſcis, vt doloſè pro piſce ſubſtitui poſſit, ſed non niſi ab hoſte inuido, qualis non eſt pater. Idem dicit alia ſimilitudine, ſed efficaciori: nam ſi pater filio poſcenti panem, daret lapidem, daret rem dumtaxat inutilem & incomeſtibilem: ſin verò poſcenti piſcem det ſerpentem, non tantùm dat rem inutilem, ſed & noxiam & venenatam: ſerpens enim comeſtus à filio, eum ſuo veneno perimet: quare impius parricida foret pater, qui id faceret, quod remotiſſimum eſt à pietate & amore paterno erga filios: vnde illud hîc vt ordinariè & moraliter impoſſibile, à Chriſto proponitur.

Vers. 11. Luc. 11. verſ. 13. SI ERGO VOS CVM SITIS MALI NOSTIS BONA DATA (Græcè δόματα, id eſt, dona) DARE FILIIS VESTRIS, QVANTO MAGIS PATER VESTER, QVI IN CÆLIS EST, DABIT BONA PETENTIBVS SE?] *Cùm ſitis mali*, tum naturali procliuitate in malum, quam contraxiſtis ex natura per peccatum corrupta. Geneſ. 8. 21. Ita S. Hieronymus: tum propriâ voluntate & moribus: tacitè enim eos eórumque malos mores perſtringit. Vnde patet hæc ad plebem dici, non ad Apoſtolos. Apoſtoli enim boni erant; in plebe autem multi erant mali & vitiis irretiti. Vnde S. Auguſtinus: Multus, ait vocat ſæculi dilectores. Aliter S. Chryſoſtomus. Ad cõparationem Dei omnes, licèt boni, inquit, videntur mali, ſicut ad comparationem ſolis omnia, licèt lucida, videntur obſcura.

Noſtis, id eſt, conſueuiſtis. Eſt Metalepſis: quia enim ritè nouimus ea, quæ facere conſueuimus, hinc noſſe ſignificat conſueſcere. Sic dicitur Pſal. 103. *Sol cognouit occaſum ſuum*, q.d. Sol ſcit vbi ſoleat occumbere, ſol toties tritum à ſe iter optimè nouit; vnde per illud quotidie pergit ad locum in quo occumbat, q. d. Sol quotidie ibi occumbit, vbi ſolet occumbere.

Pſal. 103. 9.

Dabit bona. Lucas habet *dabit ſpiritum bonum*: omnia enim bona per gratiam Spiritus ſancti dantur, ait Remigius. *Bona* vera & ſolida intellige, quæ ducunt ad beatitudinem. Vnde S. Auguſtinus: *Aurum, inquit, & argentum bona, non quod te faciant bonum, ſed vnde facias bonum.* Auguſtin.

Vers. 12. Luc. 6. v. 31. OMNIA ERGO QVÆCVNQVE VVLTIS, VT FACIANT VOBIS HOMINES, ET VOS FACITE ILLIS: HÆC EST ENIM LEX ET PROPHETÆ.] τὸ *ergo* nonnulli cenſent hic non habere vim illationis, ſed quaſi encliticum redundare; ſic enim, cùm ſermonem concludimus, vel nouum dicendi argumentum ordimur, dicimus: Ergo vt concludam, ſit hæc ſumma dictorum; vel: Ergo ſit hoc nouum rei probatæ argumentum: vnde τὸ *ergo* omittit Syrus, quin & Lucas cap. 6. verſ. 31.

Poteſt tamen τὸ *ergo* hîc propriè ſumi vt illatiuum, ſed ita vt concluſionem inferat non ex iis, quæ proximè præceſſerunt, licèt id velit S. Chryſoſtomus (qui ſic explicat, q.d. Ergo vt bona, quæ orando petitis, à Deo Patre impetretis, vos quoq; bona, quæ proximi à vobis petunt, illis tribuite, ſicut vultis vobis eadem tribui) Verùm eam inferat ex vlterioribus & remotiùs dictis more Hebræo, puta ex iis, quæ tum cap. 5. & 6. tum initio huius capitis dixit de dilectione proximorũ etiam inimicorum, de danda eleemoſyna, de danda venia offendentibus, de non iudicando. Vnde Lucas cap. 6. verſ. 30. illis hæc ita connectit: *Omni*, inquit, *petenti te tribue, & qui aufert quæ tua ſunt, ne repetas: Et prout vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter*: ac veriſimile eſt Chriſtum hæc ita dixiſſe & connexiſſe, vt habet Lucas. Senſus ergo eſt, q. d. Quæ hactenus ſparſim dixi de diligendo proximo, déque danda eleemoſyna, illa omnia ex hoc primo naturæ dictamine, & primo Philoſophiæ moralis principio oriuntur, atq; hac æquitate nituntur, vt quod tibi fieri velis, id aliis facias: ac quod ab aliis pati nolis, id alteri non irroges. Intellige quod *velis & nolis* rectè & honeſtè, iuxta iudicium rectæ rationis: nam guloſus v. g. qui vult ſibi propinari vinum vſque ad crapulam, non poteſt licitè aliis illud ita propinare: ſed ſicut hoc ſibi perperam vult, ita & perperam facit illud aliis propinando. Alludit ad monitum, quod Tobias moriens dedit filio cap. 4. 16 dicens: *Quod ab aliquo oderis fieri tibi, vide, ne aliquando alteri facias.*

Luc 6. 30.

Primũ Ethices princi pium.

Tob. 4. 16.

Hæc eſt enim lex & Prophetæ. q. d. Hoc ſpectat, hoc per varia præcepta iubet lex & Prophetæ: hæc eſt ſumma legis & Prophetarum. Nam ex hoc principio: *Quod tibi vis fieri, hoc alteri fac*; & *quod nolis tibi fieri, alteri ne facias*, rectè particulatim elicitur & concluditur: tu non vis tibi eripi vitam, vxorem, famam, opes, &c. ergo eadem aliis non eripito, ſed conſeruato & foueto, Ita S. Auguſtinus.

Nota; non dicit Chriſtus totam legem hoc ſpectare, quia lex etiam ſpectat ſancitque dilectionem Dei, idque vel maximè: poteſt tamen hoc quoque verè dici, quia ſcilicet dilectio proximi includit dilectionem Dei, ex eáque procedit, ſicut ramus ex radice: nec enim proximus charitate diligitur, niſi propter Deum primò & per ſe dilectum Simile eſt Galat. 5. 14. & Roman. 13 8 *Qui*, inquit, *diligit proximum, legem impleuit.* Simili phraſi ait Eccleſ. 12. 13. *Deum time, & mandata eius obſerua: hoc eſt enim omnis homo.* Vide his locis dicta.

Vers. 13. Luc. 13. verſ. 24. INTRATE PER ANGVSTAM PORTAM: QVIA LATA PORTA ET SPACIOSA VIA EST, QVÆ DVCIT AD PERDITIONEM, ET MVLTI SVNT QVI INTRANT PER EAM.] *Anguſta porta*, quâ intratur in cælum ad beatitudinem & conuiuium gloriæ cæleſtis, eſt

Anguſta porta cæli quæ.

lex

lex Dei, ait S. Auguſtinus, quæ cupiditates noſtras arctat & conſtringit, item obedientia, continentia, mortificatio, crux quotidiana, quam lex vel fieri vel portari iubet: porta lata, quæ ducit ad perditionem vel gehennam, eſt concupiſcentia, libertas nimia, gula, libido, &c. Reſpicit Chriſtus ad ſuas legum partim ſanctiones, partim interpretationes, quas recenſuit ſtatuitque cap. 5. dicens: *Qui dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, iam mœchatus eſt eam in corde. Si oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum. Ego autem dico vobis, non iurare omnino,* &c. *non reſiſtere malo, ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam, præbe illi & alteram. Qui petit a te, da ei. Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos. Eſtote perfecti, ſicut & pater veſter cæleſtis perfectus eſt*, &c. Hæc omnia enim ſunt ardua & arcta, q.d. Videor vobis meis præceptis arctaſſe viam ſalutis, ſed ſcitote illam in ſe eſſe arctam, ideóque me eam non arctaſſe, ſed talem, qualis reuerà eſt, deſcripſiſſe duntaxat: via enim ad gloriam cæleſtem eſt puritas & ſanctitas, quæ in ſtatu hoc naturæ corruptæ in arcta cupiditatum refrænatione & mortificatione conſiſtit: quia enim

Ratio à priori.

per libertatem & voluptatem lapſus eſt Adam, & in eo nos omnes, in peccatum, indéque in omnẽ concupiſcentiam: Hinc omnium horum remedium non eſt aliud, quàm arcta continentia, crux & mortificatio: contraria enim cõtrariis curantur.

Ambroſ.

S. Ambroſius in Pſalm. 1. *Duæ*, inquit, *ſunt viæ: vna iuſtorum, altera peccatorum: via æquitatis, altera iniquitatis. Iuſtorum via anguſtior eſt; iniuſtorum latior: illa ſobrietatis anguſtior, hæc ebrietatis latior, vt poſſit capere fluctuantes.* Et paulò pòſt comparans hanc viam latam cum anguſta: *Hic*, inquit, *libertas cupiditatum, illic ſeruitutis iniuria: hic conuiuium, illic ieiunium: hic intemperantia gaudiorum, illic perſeuerãtia lachrymarum: hic ſaltatio, illic oratio: hic cantus dulces, illic gemitus graues.* Cle-

Clem Alex.

mens Alexandrinus lib. 4. ſtrom. citat laudátque illud Heſiodi: *Sudor ante virtutem eſt poſitus, via longa eſt atque decliuis ad ipſam.* Et illud Simonidis: *Fertur virtus habitare in rupibus aditu difficilibus.* S. Baſilius in Pſal. 1. *Via*, inquit, *illa facilis &*

Baſil.

lata pronóque curſu decliuis habet decipientem dæmonem malum, qui per voluptatem ſe ſequentes ad perditionem trahit: Aſpera verò & accliuis & ardua Angelus præſidet bonus, qui per ſtrenuos pro paranda virtute labores ad finem beatum ſequaces ſuos deducit. Quocirca Lucas cap. 13. 24. habet: *Contendite intrare per anguſtam portam*, vbi pro *contendite*

Chriſtianus agonizet pro cælo.

Græcè ἀγωνίζεσθε id eſt, agonizate, & quaſi in agone & agonia contendite, extremas ſummáſq; vires velut agonizantes exerite, quaſi pro vita, ſi vincitis, vel morte, ſi vincimini, luctaturi, iuxta illud Apoſtoli: *Omnis, qui in agone contendit, ab*

1. Corinth. 9. 25.

omnibus ſe abſtinet: & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. 1. Corinth. 9. 25. Agonem ergo obimus, & in eo agonizamus certamúſque pro cælo vel inferno, pro gloria vel gehenna, pro æternitate beatiſſima vel miſerrima. Quiſque videat, quomodo tantum agonem agonizet; nam ſtadium & via ad vitam eſt crux: ſtadium & via ad perditionem eſt voluptas. Via ad perditionem eſt concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum & ſuperbia vitæ: via ad vitam eſt continentia, paupertas ſpiritus & humilitas: via ad perditionem eſt amor mundi & mundanorum: via ad vitam eſt contemptus mundi & mundanorum. Quocirca S. Barlaam Ioſaphat Regi dixit, viam ad vitam eſſe martyrium vel ſanguinis, vel voluntatis & pœnitentiæ; hanc enim viam iniuit nobiſque præiuit Chriſtus; hac de cauſa primos Chriſtianos eiúſque ſequaces vltrò ſe obtuliſſe martyrio; ſequentes verò, ceſſante perſecutione, voluntarium ſibi indixiſſe martyrium auſteræ vitæ in cœnobiis, in deſertis & ſpeluncis. Ita refert Damaſcenus in hiſtor. cap. 12.

Exempl. S. Perpetuæ.

Sic S. Perpetua (quam celebrat S. Auguſtinus in Pſal. 47. & alibi) vidit ſcalam auream, ſed vndique circumſeptam cultris & gladiis, per quam ſcandendum erat in cælum, atque hac viſione cognouit ſibi ſuiſque portendi martyrium. Vidit enim S. Satyrum vnum è ſociis per illam animoſè aſcendentem, cæteróſque ad ſe ſequendum exhortantem, vti habet eius vita apud Surium die 7. Martij.

Hinc rurſum ex hac Chriſti ſentẽtia S. Willhelmus ex Duce Aquitaniæ pœnitens Eremita, colligebat reſecatis omnibus ſuperfluis, indulgendum eſſe corpori in ſolis neceſſariis: *Quanti fratres*, inquit, *in Ægypto quàm multis annis Domino*

Theobald.

ſine piſcibus ſeruierunt. Quantis tyrannis in inferno poſitis abundè ſufficeret extra infernum ſaccus Hieronymi, tunica Benedicti, matula Eulalij, lachryma Arſenij, nuditas Apoſtoli, olla Eliſei? Sed væ nobis miſeris, qui fortitudine mentis eneruati & fragilitate corporis prægrauati, ſuperfluitatem conuertimus in neceſſitatem. Iam non eſt, quò ſe immiſceat charitas, vbi totum occupauit vanitas. Dicebat inſuper ſeruum Dei omni hora cogitata, dicta, geſta debere circumſpicere, ne in ipſis contingeret oculos Creatoris offendere Seruum Dei ſemper aut orare, aut laborare, aut cæleſtia cogitare debere. Ita Theobaldus Epiſcop. in eius vita cap. 23. Extat apud Surium die 10 Februarij.

Symbol. Pythagoræ

Vidit idipſum per vmbram Pythagoras, qui dictitabat, viam virtutis initio eſſe arctam & ſtrictam, ſed deinde ſenſim dilatari: viam verò voluptatis initio eſſe amplam, ſed ſenſim magis magiſque arctari: *Tribulatio enim & anguſtia in*

Rom 2.

animam omnis hominis operantis malum: gloria autem honor & pax omni operanti bonum. Roman. 2. Charitas enim & gratia Chriſti dilatant cor, vt fidenter dicat fidelis cum Pſalte: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilataſti cor meum. Pſal.* 118. 32.

Pſalm. 118. 32.

Symbolum Pythagoræ hac de re erat litera Y, quod eleganti Epigrammate explicuit Virgilius, dicens:

Virgil.

Littera Pythagoræ diſcrimine ſecta bicorni,
Humanæ vitæ ſpeciem præferre videtur.
Nam via virtutis dextrũ petit ardua callem,
Difficilémque aditum primùm ſpectantibus offert,
Sed requiem præbet feſſis in vertice ſummo.
Molle oſtentat iter via lata: ſed vltima meta
Præcipitat captos, voluitque per ardua ſaxa.
Quiſquis enim duros caſus virtutis amore
Vicerit, ille ſibi laudémque decúſq; parabit.
At qui deſidiam luxúmque ſequetur inertem,
Dum fugit oppoſitos incauta mente labores,
Turpis inópſque ſimul miſerabile trãſiget æuũ.

QVAM ANGVSTA PORTA ET ARCTA VIA EST, QVÆ Vers. 14.
DVCIT AD VITAM, ET PAVCI SVNT QVI INVENIVNT EAM!] Idem dicit repetitque ad maiorem emphaſim, vt id altiſſimè cordibus noſtris imprimat, vt notat S. Baſilius in breuior. quæſt. 241. Hæc eſt vox æternæ ſapientiæ: qui ſapit ergo & ſeriò animam ſuam ſaluare ſatagit, arctam viam capeſſat.

Vnde

Vnde Theophylactus & Euthymius cenſent
hanc eſſe vocem Chiſti admirantis, q. d. Papæ,
quàm anguſta eſt via ad vitam!

Paucitatis ſaluandorũ ſymbola. Menſuram huius anguſtiæ & arctitudinis viæ
ad cælum æquè ac paucitatis eorum, qui illam
capeſſunt & ſaluantur; æſtima ex typis, quorum
1. primus eſt Lot, qui ſolus cum duabus filiabus
euaſit incendium Sodomæ & Pentapolis, cæteris
omnibus ob libidinem eo concrematis. Mundus
enim eſt inſtar Sodomæ, ardétque cupiditate &
luxuriâ: quocirca longè maior pars eorum, qui
damnantur, ob pollutiones & libidines damnantur,
ait Tolerus, imò id reuelatum eſt S. Chriſtinæ
2. Mirabili, vt habet eius vita. Secundus typus
eſt in diluuio: hoc enim ſolus Noë euaſit cum
ſeptem animabus, cæteros ob peccata diluuium
abſorpſit. In mundo enim eſt exundatio & diluuium
ſcelerum, indéque pœnarum & ærumnarum
3. omninm. Tertius eſt in ingreſſu terræ promiſſæ,
quæ erat typus cæli: hanc enim ex ſexcentis millibus
Hebræorum duo ſoli, puta Ioſue & Caleb
ingreſſi ſunt. Numer. 14. 30. Quartus typus eſt
Iſaiæ cap. 17. verſ. 5. vbi Propheta Damaſcenos
ſaluandos à ſtrage Chaldæorum comparat paucis
ſpicis poſt meſſem, & paucis vuis poſt vindemiam
remanentibus, imò duabus vel tribus oliuis poſt
excuſſionem oleæ reliquis: hi ſunt typus paucitatis
5. ſaluandorum. Quintò id patet ex irrefragabili
Chriſti ſententia, dicentis: *Multi ſunt vocati, pauci
vero electi.* Matth. 20. Sapienter enim monet Caſ-
ſianus: Viue cum paucis, vt inter paucos inueniri
6. ſaluarique merearis. Multitudo denique damnatorum
Inferni capacitas. liquet ex magnitudine inferni, quæ eſt
ſtadiorum 1600 Apocal. cap. 14. 20. hoc eſt, ducentorum
milliarium Italicorum (octo enim ſtadia
faciunt vnum milliare) idque quaquauerſum,
ſcilicet, vt infernus profundus ſit 200. milliaribus
Italicis, totidem longus & totidem latus, quod
ſpacium capiet multa millena millia millionum
damnatorum, qui in inferno compingentur ſicut
haleces & piſces in vaſe. Vide dicta Apocal.
14. 20.

Porrò hæc ſententia vera eſt, ſi omnes omnino
homines accipias. Longè enim maior hominum
pars eſt Infidelium, Turcarum, Saracenorum, Hæreticorum.
Sed & de fidelibus S. Chryſoſtomus,
hom. 40. ad populum, cenſet vix milleſimum
quemque ſaluari, ait enim: *Quot eſſe putatis, qui in
ciuitate noſtra* (Antiochia) *ſaluantur? Infeſtum qui-
Chryſoſt. *dem eſt quod dicturus ſum, dicam tamen: Non poſ-
ſunt in tot millibus* (facilè Antiochiæ erant centum
millia & plura) *centum inueniri qui ſaluentur,
quin & de his dubito. Quanta enim in iuuenibus
eſt malitia? quantus in ſenibus corpor? nemo zelum
habet, multitudo ſumus fœni, inordinatum mare.* Et
S. Auguſtinus lib. 4. contra Creſcent. c. 53 Eccleſiam
cõparat areæ, in qua plures ſunt paleæ quàm
grana tritici, puta plures mali, quàm boni; plures
damnandi, quàm ſaluandi. Verùm alij mitiùs probabiliter
cenſent maiorem partem fidelium ſaluari,
quia maior pars moritur perceptis ſanctis Sacramentis,
quæ iuſtificãt peccatores, etiam attritos
duntaxat, non contritos. Hoc verum videtur de
iis, qui non vixerunt in peccatis cõtinuis & quaſi
habituatis, vt concubinatus, vſuræ, odij, rixarum,
&c. Hi enim ægrè concipiunt ſeriũ & efficax emẽdationis
propoſitum, aut ſi illud concipiant, mox
eos rurſum in morte, iuſtè permittente Deo in
vindictam ſcelerum præteritorum, tentat dæmon
illecebroſa præteritæ, & crebrò vſurpatæ voluptatis
illicitæ memoriâ, eam refricando & acuendo,
cui proinde homo infirmus ex habitu facilè
cedit & conſentit, itáque peccat & damnatur,
cuius rei plura extant exempla. Plura de numero
electorum & reproborum dixi Iacobi 2. 13. ad
illa: *Superexaltat autem miſericodia iudicium.*

Attendite (Græcè προσέχετε, id eſt, cum attentione
caucte, attentè ſeruate vos. Syrus *cuſtodite* Vers. 15.
vos) a falsis prophetis, Qui veniunt ad vos in Actor. 20.
vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt verſ. 29.
lupi rapaces.] Tranſit Chriſtus ad ſaluberrimum
de cauendis falſis doctoribus monitum, qui
docét viam in cælum non eſſe arctam, ſed laxam,
ideóque ſuos ſequaces non ad cælum, ſed ad tartara
tranſmittunt. Docent enim non eſſe ieiunandum,
non confitendum, non eſſe ſeruandam virginitatem,
nec vota religionis, omnémque carni
libertatem indulgent, ac bonis operibus omnem
merendi vim adimunt.

Nota; Propheta in Scriptura non tantùm vatem, *Propheta eſt doctor.*
qui futura prænunciat, ſed & multa alia per
Catachreſin ſignificat, ſcilicet, nunc virum ſanctum
& religioſum, nunc cantorem, nunc miraculorum
operatorem, nunc & ſæpiùs Doctorem.
Olim enim Prophetæ erant Doctores populi, qua
de re plura dixi 1. Corinth. 14. initio capitis, &
Eccleſ. 48. 14. Propheta ergo eſt Doctor, qui officium
viuendi & cognoſcendi ea, quæ aliis non
ſunt manifeſta, profitetur, ſiue futura prædicat, ſiue
non. Propheta enim Hebr. vocatur *videns*,
quòd videat arcana & aliis abſcondita, qualia
ſunt inprimis futura. Falſi Prophetæ ergo ſunt falſi
Doctores, ſiue illi Hæretici ſint, ſiue Gentiles &
Pagani, ſiue alij quilibet, qui nos ab arcta & recta
ſaluris via in latam & peruerſam ſollicitant:
quare ſimiles ſunt lupis oues laniantibus & deuorantibus.

Porrò veſtes ouium, quas induunt hi lupi, ſunt *Veſtes ouina quæ.*
prætendere & obuelare ſuo errori & hæreſi, primò
libertatem conſcientiæ; ſecundò ſententias S.
Script. in ſpeciem ſuæ hæreſi fauentes; tertiò reformationem
morum Eccleſiæ, præſertim Cleri &
Eccleſiaſticorum; quartò manſuetudinem, ſimplicitatem
& ſimulationem pietatis; quintò blandiloquentiam,
& facundam garrulitatem, quibus
tegunt ſuam lupinam ſæuitiam, ſeſéque in animos
audientium callidè inſinuant, vt eos deinde ſuo
errore inficiant & interficiant, eorúmq; crumenas
emungant, opéſque deuorent: vt enim ſuo ventri
ſeruiant, animas ſectatorum perdunt mittúntque
in tartara, quæ ſanè lupina eſt voracitas & feritas.

Qui veniunt à ſeipſis, ſponte ſua ſe ingerentes
& munus docendi vſurpantes, cùm ab Epiſcopis
& Prælatis Eccleſiæ non ſint vocati, nec miſſi,
nec approbati, de quibus Ierem. cap. 23. 21. dicitur:
Non mittebam Prophetas; & ipſi currebant.

A fructibus eorum cognoscetis eos. Vers. 16.
Nunquid colligunt de spinis uvas, aut Luc. 6. v. 44.
de tribulis ficus?] *Colligunt*, non falſi Prophetæ,
ſed homines, v. g. agricolæ. *Colligunt* ergo,
id eſt, *colliguntur*, q. d. Sicut è ſpinis non ſolent
gigni & colligi vuæ, nec è tribulis ficus; ſic ab
hæreſi & hæreticis nullus fructus bonus & ſuauis,
ſed malus, aſper & ſpinoſus colligitur. Fructus
hic eſt duplex, primus falſæ & impiæ doctrinæ:
Secundus prauorum morum & ſcelerum ex
ea conſequentium. Exempla huius ſæculi dedêre
Lutherus & Caluinus. Lutherus enim docet vota
non obligare Religioſum: hominem non habere
liberum arbitrium: agi fato: neceſſariò peccare: fidem

dem ſolam iuſtificare:opera bona nil apud Deum mereri. Caluinus docet Deum eſſe auctorem malorum: Chriſtum in cruce deſperaſſe:ſenſiſſe pœnas inferni, &c. quæ prorſus ſunt blaſphema, ac contra legem & rationem naturalem; item fidem, id eſt, perfidiam ſuam armis eſſe tuendam & propagandam, depoſitis, vel occiſis legitimis Principibus & Regibus, Epiſcopis, Sacerdotibus & Catholicis illi obſiſtentibus. Vnde in Gallia, Anglia, Germania audiuimus, & quaſi oculis ſpectauimus tot Sacerdotum & Catholicorum cædes, rapinas, exilia, ac immane iniquitatis diluuium, & probitatis quaſi incendium vniuerſale, nimirum SS. Sacramenta prophanari, ſacroſanctum Sacrificium aboleri, Sanctos contemni, vota violari, templa comburi, ſacros canones irritari, ſanctas virgines corrumpi, viros probos eliminari, improbos exaltari & dominari, &c. Nam vt rectè aiebat Ioannes Fiſcherus Epiſcopus Roffenſis, glorioſus cum Thoma Moro in Anglia ſub Henrico VIII. Martyr: *Libido eſt mater hæreſeos, æquè ac filia.*

VERS. 17. SIC OMNIS ARBOR BONA FRVCTVS BONOS FACIT MALA (Græcè σαπρὸν, id eſt, inutilis, vitioſa, putrida ait Euthymius) AVTEM ARBOR MALOS FRVCTVS FACIT.] *Non enim ex foliis, neque ex floribus, ſed ex fructu arbor bona maláve dignoſcitur* ait S. Bernardus Epiſt. 107. *Arbor*, ſcilicet. fructifera; cæteræ enim dant folia & ramos ſine fructu. Sub arbore frutices omnes intellige, quales ſunt ſpinæ & tribuli, de quibus ſermo præceſſit, quem hic continuat, vt patet ex *ſic*, quæ hanc habet vim, q.d. Sicut ex ſpinis non colliguntur vuæ, ſed ſpinæ; nec ex tribulis ficus, ſed tribuli (tribulus eſt ſpinæ genus, à ſemine triangulari ſic dictum, vel quòd cuſpidatim triſariam feriat, vnde dicta tribulatio) Sic ex omni arbore (ex frutice) bona boni naſcuntur fructus, ex mala mali. Sic planè res ſe habet. Sic vbique fieri videmus. Ita Gloſſa Interlinearis.

Bernard.

Quid per arborem bonam ſignificetur hic?

Nota primò, per arborem hîc ad literam non accipi voluntatem bonam, ſiue charitatem; nec per arborem malam voluntatem malam, ſiue cupiditatem, vti cenſent S. Auguſtinus, Chryſoſtomus, Theophylactus & Lyranus; ſed Doctorem bonum vel malum, id eſt, verum vel falſum; de hoc enim ſermo præceſſit; hîc enim tantùm de fide & doctrina agitur. S. Lucas tamen cap. 6. v. 43. arborem malam interpretatur hypocritas, quia falſi Doctores ſunt maximi hypocritæ, tum quia hæc ſententia etiam de omnibus hypocritis vera eſt. Nam Lucas omittit falſos Doctores, quos Matthæus aptè hic nominat & interſerit: propter illos enim propriè hæc parabola affertur à Chriſto: quare ex Matthæo ſupplendus & interpretandus eſt Lucas.

Nota ſecundò, per fructus arboris, id eſt, Doctoris, accipi tum eius doctrinam, vt ait S. Lucas cap. 6 45. quæ à vero vera, à falſo falſa promanat: tum eius opera cum S. Hieronymo, Chryſoſtomo, Auguſtino: licèt enim falſi Doctores & hæretici aliquando ſanctitatem in bonis operibus præ ſe ferant, tamen per ſe & naturâ ſuâ fides praui in Doctore prauò, prauos mores & opera progignere nata eſt, & plerumque reipsâ progignit, quod tantùm nos hic docere vult Chriſtus; intendit enim dare vulgare & commune ſignum praui Doctoris & doctrinæ, quia vix fieri poteſt, vt diu hic lupus ſub ouina pelle deliteat, quin per opera tandem ſe prodat: vice versâ fides bona in Doctore bono, naturâ ſuâ nata eſt ſanctam vitam ſanctóſque mores & opera producere, & in multis producit, etiamſi ſubinde per accidens contrarium fiat, vt v.g. hæreticus ſit largus in dandis eleemoſynis ex naturali benignitate & compaſſione: huius ergo benignitatis, non autem hæreſis vel erroris, tunc fructus eſt eleemoſyna: hæc enim producitur à corde benigno, non verò ab hæreſi. Nam alioqui ex vno hoc, v.g. hæreticorum principio, *ſola fides iuſtificat*, ſequitur, ergo fruſtrà & ſine merito quis dat ſe pœnitentiæ, mortificationi, eleemoſynæ, arduiſque virtutum operibus. Comedamus ergo & bibamus, omni voluptati fræna laxemus, quaſi cras morituri & ebrij cælum ingreſſuri.

NON POTEST ARBOR BONA MALOS FRVCTVS FACERE: NEQVE ARBOR MALA BONOS FRVCTVS FACERE.] q.d. Non poteſt ſpina producere vuas, nec tribuli ficus, ſed ſpina ſpinas, tribuli tribulos, vti dixit v. 16 ac vice versâ, non poteſt vitis producere ſpinas, ſed vuas; nec ficus tribulos, ſed ficus; ac licet ipſæ vuæ & ficus ſubinde non matureſcant, ideóque acerbæ ſint; id tamen non prouenit ex vitio vitis & ficus, ſed ex aëris intemperie & ſolaris caloris defectu; ſic pariter non poteſt Propheta, id eſt, Doctor verus falſa docere vel praua agitare: nec falſus Doctor poteſt vera docere vel recta ſanctáque peragere. Intellige in ſenſu compoſito & formali, quatenus, ſcilicet bonus vel malus eſt; nam in ſenſu diuiſo & materiali poteſt Doctor bonus à bonitate ſua deficere, prauáque docere vel facere, vti Scribæ recta docebant, ſed praua faciebant; hoc enim eis obiicit Chriſtus Matth 23. 2. VERS. 18. LUC. 6. 45.

Perperam ergo hac gnome Chriſti plures hæretici abuſi ſunt, câmque detorſerunt ad ſuas hæreſes ſtabiliendas. Primò enim Manichæi ex ea probare conabantur, alios homines naturâ ſuâ eſſe bonos, alios verò malos; ſiue duas eſſe rerum naturas, vnam bonam, quæ homines hos faceret bonos; alteram malam, quæ alios faceret malos, teſte S. Hieronymo hic. Secundò, Iouinianus ex hac gnome contendebat, hominem natum ex Deo non poſſe peccare, teſte S. Hieronymo libro contra Iouinianum. Tertiò, Pelagiani ex ea inſerebant, non eſſe peccatum Originale, quòd ex bono coniugio ceu arbore bona, tam malus peccati fructus naſci non poſſit, teſte S. Auguſtino lib. 2. de Nuptiis & concup. cap 26. Quartò, Donatiſtæ ex ea colligebant; malos Sacerdotes ceu arbores malas non benè baptizare, teſte S. Auguſtino lib. 3. contra literas Petiliani cap. 44. Quintò, Caluiniſtæ ex ea concludunt in homine non eſſe liberum arbitrium, ad producendum bona opera vel mala. Sextò, iidem ex ea inferunt bonis operibus nos non iuſtificari, ſed tantùm iuſtos declarari; ſicut arbor non fit bona ex bonis fructibus, ſed iis bona eſſe declaratur. Verùm hæc omnia perperam inferuntur: Sunt enim hoc loco parerga & impertinentia. Chriſtus enim propriè hanc gnomen applicat duntaxat Prophetis, id eſt, Doctoribus veris & falſis, vti dixi.

Hæretici qui hoc loco abuſi.

Poteſt tamen hæc gnome cum S. Auguſtino, Chryſoſtomo, Theophylacto, Lyrano & Ianſenio accipi generaliùs, & applicari voluntati bonæ vel malæ, quia plerumque bona, vel mala voluntas operum, non omnium, ſed aliquorum, ad quæ magis inclinat, bonitate vel malitia ſe prodit. Sequitur enim homo frequentiùs appetitum in ſe dominantem. Dices; ergo bona voluntas non poteſt

teſt mala opera producere, nec mala bonos. Reſpondeo, parabolas non ſignificare quid ſemper, ſed quid ſæpe & plerumque fiat, vti crebrò oſtendi in Eccleſiaſtico & Prouerbiis. Rurſum in parabolis non poſſunt omnia accommodari rei per parabolam ſignificatæ: ſufficit enim ea adaptari in quibus parabolæ vis ſiue ſimilitudo conſtituitur, vt dixi Canone 29. quæ in hac parabola conſtituitur in eo, quòd ſicut arbor bona bonos fructus producit, mala malos; ſic pariter bona voluntas ex habitu bono plerumque bona opera producat, mala malos; ſed diſſimilitudo eſt in eo, quòd arbor bona vel mala ſit cauſa naturalis, ideóque determinata ad ſuum fructum bonum vel malum: voluntas verò ſit cauſa libera, quæ licèt ex conſuetudine & habitu ſit procliuior in bonum vel malum, ſemper tamen manet libera & indeterminata ad bonum vel malum, donec ipſa ſe determinet ad hoc vel illud, quod ipſa elegerit, túmque ipſa actu ſit bona vel mala ex electione & operatione bona, vel mala, quam eligit & exercet. Quocirca non ait Chriſtus, arbor bona non poteſt fieri mala, nec arbor mala poteſt fieri bona, ſed: *Non poteſt arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos*, quia dum voluntas bona eſt & virtuti incumbit, bona opera producit: dum verò mala eſt, & vitio incumbit, mala opera profert; ſed ſicut ipſa poteſt ſe facere bonam & virtuti incumbere; ita conſequenter poteſt & bene operari, bonóſque operum fructus producere, ac vice verſâ poteſt ſe facere malam & vitio ſtudere, itàque vitioſos ſcelerum fructus edere. Ita S. Hieronymus, Chryſoſtomus, Auguſtinus, & alij.

Vers. 19. Supra 3. 10. OMNIS ARBOR, QVÆ NON FACIT FRVCTVM BONVM, EXCIDETVR ET IN IGNEM MITTETVR.] Hanc gnomen repetit & inculcat Chriſtus, nam eam audiuimus c. 3. v. 10. vbi illam explicui. Græcè eſt *exciditur & mittitur*, in præſenti, id eſt, exſcindi & mitti ſolet, idque ſtatim & citò.

Vers. 20. IGITVR EX FRVCTIBVS EORVM COGNOSCETIS EOS.] Scilicet, Prophetas, id eſt, doctores, an veri & boni ſint, an falſi & praui. Eſt concluſio collecta ex parabola arboris bonæ & malæ, cuius ſenſus patet ex iam dictis.

Vers. 21. Luc. 6. 46. NON OMNIS, QVI DICIT MIHI, DOMINE, DOMINE, INTRABIT IN REGNVM CÆLORVM: SED QVI FACIT VOLVNTATEM PATRIS MEI (& conſequenter meam: nam eadem eſt voluntas Patris & filij, ſed Chriſtus quà homo modeſtiæ cauſa nominat voluntatem Patris, non ſuam) QVI IN CÆLIS EST, IPSE INTRABIT IN REGNVM CÆLORVM.] Ecce hîc clarè fructum arboris bonæ, id eſt, boni doctoris & Chriſtiani aſſignat Chriſtus, ſcilicet, facere voluntatem patris cæleſtis, vt nimirum non tantùm credas in eum, eiúſque legem à Chriſto propoſitam, ſed vt eandem opere perficias & per omnia impleas. Ita S. Auguſtinus lib. 2. de ſerm. Domini in Monte ſub finem; ait ergo: *non omnis qui dicit mihi Domine Domine*, id eſt, non omnis, qui in me velut Dominum & Deum credit, méque vt talem inuocat, ait S. Hieronymus, Euthymius, Theophylactus, quíque me crebrò in ore habet, ac me nominat, meúmque nomen ſuis dictis ſuæque doctrinæ præfert, quaſi prædicet fidem veram Chriſti, purumque eius Euangelium, vti iactant Hæretici: hic inquam non intrabit in aulam & regnum Patris cæleſtis, ſed qui eius fecerit voluntatem, id eſt, eius præcepta impleuerit, quæ ſunt duo, ſcilicet, primò credere in Chriſtum fide orthodoxâ. Secundò, Chriſti mandatis obedire eáque opere exequi. *Regnum enim cælorum ſola verborum officia nō obtinent*, &c. *de noſtro eſt beata æternitas promerenda, præſtandúmque aliquid de proprio*, ait S. Hilarius. Hilar. Atque *iter regni Dei eſt obedientia, non nominis nuncupatio*, ait Gloſſa. Gloſſa. Vnde S. Chryſoſtomus: Chryſoſt. *Qui*, inquit, *non conuerſatur ſecundùm verbum Chriſti, non intrabit in regnum cælorum.*

Vers. 22. MVLTI DICENT MIHI IN ILLA DIE.] Puta in die iudicij, quæ vltima & ſumma erit mundi dies, ideóque ſingularis, eximia & decretoria, vtpote quæ erit ianua æternitatis, ac eos, qui bona opera fecerunt, ad beatam in cælis; qui mala, ad miſerrimam in gehenna æternitatem, tranſmittet. Chryſoſt. *Quando*, vt ait S. Chryſoſtomus, *ſingulorum opera loquentur & ora tacebunt, nec alter pro altero interueniet.*

DOMINE, DOMINE, NONNE IN NOMINE TVO PROPHETAVIMVS?] id eſt, nonne tuo lumine, gratiâ, & virtute futura prædiximus? Vnde ſequitur. *& virtutes*, id eſt miracula, *multas fecimus*: ita Maldonatus. Rurſum *in nomine tuo prophetauimus*, id eſt, Spiritu ſancto afflati ex tua commiſſione & auctoritate veram fidem docuimus, & prædicauimus. Ita Ianſenius.

ET VIRTVTES MVLTAS FECIMVS.] *Virtutes* vocat miracula, eáque vera & ſincera. Ex hoc verſu liquet Deum ſubinde etiam per malos prophetare, id eſt, facere miracula, vti fecit per Iudam proditorem. Luc. 10. 17. & ſeq. & Caipham Ioan. 11. 49. ac Balaam ariolū Num. 24. 3. nam vt ait S. Hieronymus, Hieron. *Virtutes facere interdum non eſt eius meriti, qui operatur, ſed inuocatio nominis Chriſti hoc agit ad aliorum vtilitatem.* Vnde colligit S. Gregorius lib. 20. Moral. 8. Gregor. *Probatio ſanctitatis*, ait, *nō eſt ſigna facere, ſed proximum vt ſe diligere, de Deo vera, de proximo meliora, quàm de ſe ſentire.* Hinc diſce gratias gratis datas, vti ſunt miracula, prophetiæ, ſapientia, multum diſtare à gratia gratum faciente; hæc enim ſanctificat animam, illa verò alios dumtaxat iuuant & erudiunt.

Nota, Licèt impij & falſi Doctores ex dono Dei poſſint prophetare & miracula facere, non tamen ea poſſunt facere ad confirmandam falſam doctrinam. *Impij ſubinde prophetant.* Miraculum enim, etiam vnicum dumtaxat, modò verum ſit & euidens, eſt argumentum non tantùm probabile, ſed moraliter certum veræ doctrinæ; *Sed non ad hæreſin ſtabiliendam.* vnde eo vt certo & inuicto vtuntur Chriſtus & Apoſtoli, ad probandam Chriſtianam fidem. Neque vnquam miraculum vllum in confirmationem hæreſis vel erroris factum legimus. Et ratio à priori id euincit. Miraculum enim eſt ſingularis, ſupernaturalis & propria Dei ſolius operatio, qua quaſi ſigillo ſuo Deus ſua dicta, *Miraculum eſt certum ſignum veritatis.* rectámque fidem & veritatem obſignat: quare ſi Deus falſum doctorem, inuocantem ſe pro miraculo ad ſtabiliendum errorem exaudiret, videretur illi cooperari & errori atteſtari, ac per conſequens mentiri & fallere, quod eſt impoſſibile. Deus enim eſt prima veritas, ipſaq; veracitas & fidelitas, qui proinde poteſtaté faciendi miracula ſibi ſoli reſeruauit, vt per eam, quaſi proprium ſibi teſtimonium, ſua dicta, ſuáſque veritates obſignaret, teſtareturque illa à ſe promanare: miraculum ergo eſt quaſi vox Dei operantis & atteſtantis ſe loqui, ſuáque dicta hoc quaſi ſigillo obſignare: cætera enim Deo cum Angelis & dæmonibus ſunt communia: quare in iis incertum eſt, an Deus, an Angelus, an diabolus loquatur & operetur. Ita D. Thomas 2. 2. quæſtion. 178. art. 2.

Google

& paſſim Theologi. Vnde S Auguſtinus lib. contra Epiſt. fundamenti cap. 4. dicit ſe teneri in Eccleſia vinculis miraculorum. Et Richardus de Sancto Victore lib. 1. de Trinit. cap. 2. *Domine*, inquit, *ſi error eſt quod credimus, à te decepti ſumus: iſta enim in nobis iis ſignis & prodigiis confirmata ſunt, quæ non niſi à te fieri potuerunt.* Vide Bellarmin. lib. 4. de notis Eccleſiæ cap. 14.

Richard. Victor.

Exceptio.

Aduerte hîc tamen, ſi cui gratia miraculorum per modum quaſi habitus permanentis, antea à Deo ob aliam cauſam eſſet collata, ille poſtea poſſet ea abuti, & miraculum facere ad malum finem, v. g. ad vanam gloriam, ad quæſtum, ad confirmationem falſi. Tunc enim Deus concurrit quidem ad ipſum miraculum, non tamen ad abuſum & malum finem eius, qui patrat miraculum: hunc enim tantùm permittit. Sic Deus concurrit cum impio ſacerdote ad conſecrationem & tranſubſtantiationem Euchariſtiæ, etiamſi is intendat ea abuti ad veneficia, ad blaſphemiam, imò vt illam Iudæo irridendam & transfigendam vendat. Quod dixi, impium poſſe abuti gratiâ miraculorum ad malum & confirmationem falſi, intellige cùm paſſim conſtat gratiam hãc illi collatam à Deo ad alium finem, ipſúmque illâ abuti ad malum vel falſum: ſicut conſtat Sacerdoti impio datam à Deo poteſtatem conſecrandi alio fine, eſto ipſe ad malum eâ abutatur. Pertinet enim ad Dei prouidentiam, non permittere hominem impium abuti gratiâ miraculorum ad alios decipiendum, & in hæreſim inducendum, ſi hic abuſus ſit planè occultus, ita vt hominibus conſtare, vel ab eis deprehendi nequeat. Tunc enim homines ſine ſua culpa, ex auctoritate quaſi atteſtantis Dei inducerentur in errorem, quod eſt impoſſibile, neque Deus hunc errorem per aliud miraculum corrigere, & emendare poſſet. Dicerent enim homines, ſi prius miraculum factum eſt ad confirmationem falſi, pari iure ſecundum fieri potuit ad confirmationem falſi: quare Deus tunc quaſi ſe exarmaret, priuarétque ſe ſuâ auctoritate ac fidelitate dicendi & atteſtandi verũ, ac confutandi falſum: hæc enim conſiſtit in operatione miraculi. Sic in iis, quos vulgus *Saluatores* vocat, licèt ſubinde malæ ſint vitæ, conſtat, ait Nauarrus in Manuali, à Deo datam gratiam curandi morbos ad commune Eccleſiæ bonum, quâ tamen illi ad malum poſſunt abuti. Sic in Flandria aiunt natos in die Paraſceues; item maſculum ſeptimũ, continuâ maſculorum generatione à parentibus prognatum, curare ſtrumas, eas tangendo, ſed prius à Deo datum eſt diei ſanctæ Paraſceues, & myſterio paſſionis mortiſque Chriſti: ſecundum coniugio, vt ſcilicet id honoretur, & à Deo inſtitutum, ac à Chriſto in ſacramentum erectum oſtendatur: quare ſi quis hac poteſtate ad malum vteretur, omnes ſcirent illum poteſtate ſuâ abuti, nec Deum ad malum hoc cooperari, ſed tantùm ad curationem illam miraculoſam alio fine illi datum. Sic Regibus Franciæ & Angliæ eadem poteſtas dicitur à Deo collata, ob merita S. Eduardi Regis, aliorúmque, imò Tokerus quidam Nouator, libellum conſcripſit de ſtrumis ab Eliſabetha nuper Angliæ Regina curatis, ſed eum validè confutat Delrio in Magicis lib. 1. c. 3. q. 4.

Num Saluatores:

Nati in die Paraſceues:

Septimus maſculus, ſanādi gratiam à Deo accipiant, & quare?

Reges Franciæ & Angliæ ſtrumas tactu ſanant.

Denique hucuſque nullum extat exemplum, quo doceatur hæreticum patraſſe miraculum, etiam ex habitu, ad confirmationem hæreſis falſæque doctrinæ, niſi quod Caluinus in confirmationem ſuæ hæreſis volens reſuſcitare quendam, qui ſe fingebat mortuum, cùm reuera eſſet viuus, Deo fictionem puniente, ex viuo fecerit mortuum; ſed talia miracula, quaſi perfidiæ indicia, damnant hæreſim, verámque fidem ſtabiliunt. Quod enim Caiphas prophetarit, dicendo: *Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.* Ioann. 11. 50. illáque prophetiâ abuſus ſit ad confirmationem falſi, ſcilicet, ad damnationem Chriſti, impertinens eſt: nec enim populus vel Sacerdotes ſciebant, Caipham hîc prophetare, ſed putabant, eum ex proprio ſuo ſenſu iudicióque loqui. Quod enim Spiritus ſanctus per os eius dictabat, ſcilicet, expedire Chriſtum mori, ad hoc, vt eius morte redimeretur genus humanum, hoc Caiphas non intelligens, ſuo ſenſu detorſit ad Chriſti velut malefici, blaſphemi & ſeditioſi condemnationem, quæ in re ipſa fuit falſiſſima & iniuſtiſſima. Vide Franc. Suarez 3. p. q. 44 diſp. 31. ſect. 2.

Caiphæ oraculũ quale! Ioan. 11. 50.

Vers. 23. Luc. 13. 27.

Et tvnc confitebor (profitebor, liberè & palam aſſeuerabo) illis, qvia (quòd) nvnqvam novi vos: discedite a me omnes, qvi operamini iniqvitatem.] q. d. Ego Chriſtus Doctoribus falſis & impiis, qui in nomine meo prophetarunt, docuerunt & fecerunt miracula, dicam in die iudicij: Noui quidem vos, vt meos Prophetas, Doctores & miraculorum patratores: at non noui vos, vt meos amicos & filios, quos prædeſtinaui ad meam hæreditatem & gloriam, hoc eſt, non amo, non diligo vos, quia voluntatem & legem patris cæleſtis, quam alios voce docuiſtis, ipſimet opere non impleſtis: Ite ergo maledicti in ignem æternum, quia operati eſtis iniquitatem. Ita S. Auguſtinus ſerm. 23. de Verbis Domini, vbi interrogans, ait: *Non nouit illos, qui nouit omnia? quid eſt ergo, non noui vos? improbo vos, reprobo vos. Hoc eſt autem magnum, & neſcit vitia, & iudicat vitia; neſcit faciendo, & iudicat arguendo.* Et S. Gregorius, hom. 12. in Euang. *Velut incognitos*, inquit *deſerit, quos per vitæ meritũ non cognoſcit.* Quocirca Apoſtolus ſignacula, quibus Deus ſuam prædeſtinationem & amorem erga electos obſignat, duo hæc 2. Timoth. 2. 19. aſſignat: *Firmum*, ait, *fundamentum Dei ſtat, habens ſignaculum hoc. Cognouit Dominus, qui ſunt eius, & diſcedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen Domini.* Vide ibi dicta. Eſt ergo hæc notitia in Deo, non ſpeculatiua, ſed practica, amoroſa & affectuoſa, quâ dicimur noſſe eum, quem diligimus, non noſſe eum, quem non diligimus, ſed odimus & reiicimus; quia amor parit familiaritatem, indéque notitiam rei amatæ; odium verò parit auerſionem, indéque ignorantiam rei exoſæ. Eſt Catachreſis & Metalepſis. Hinc à contrario colligit Gloſſa Interlin. Si Deus non nouit eos, qui Dei mandata non ſeruant; ergo nouit, diligitque illos, qui ea cuſtodiunt quaſi filios lucis. Nam vt ait Gloſſa: *Non nouit lux tenebras, id eſt non aſpicit, quia ſi aſpiceret, tenebræ non eſſent.*

Auguſt.

Gregor.

2. Timoth. 19.

Gloſſ.

Vers. 24. Luc. 6. 47. 48.

Omnis ergo qvi avdit verba mea hæc, et facit ea, assimilabitvr viro sapienti, qvi ædificavit domvm svam svper petram.] Eſt Epilogus, quo Chriſtus prolixum ſermonem habitum in monte à cap. 5. v. 1. hucuſque concludit. q. d. Hucuſque vos docui, quomodo vitam prudenter & ſanctè iuxta legem & voluntatem Dei inſtituere debeatis, ſi velitis ad Dei regnum & felicitatem æternam peruenire: quia hæc ad illam eſt directa via, & præter illam non eſt alia: quare ſi illa, quæ docui, opere præſtetis, ſimiles eritis

viro

viro prudenti, *qui ædificauit domum ſuam ſuper petram*, vt in ea firmiter fundata, ventis omnibus & procellis irruentibus, inuicta reſiſtat & imperia conſulat. Simili enim modo vos faciendo quæ docui, conſtrueris quaſi fabricam ſanctæ conuerſationis, & domum perfectionis in ſoliditate animi, ſolidaque & conſtanti mandatorum Chriſti obſeruatione & obedientia, quaſi in petra fundatam, quæ omnibus tentationibus generosè obluctetur, ac perduret in æternum.

Prou. 10. 25.

Alludit ad Prouerb. cap. 10. 25. *Quaſi tempeſtas tranſiens non erit impius: iuſtus autem quaſi fundamentum ſempiternum.* Et c. 9. v. 1. *Sapientia ædificauit ſibi domum, exciſit columnas ſeptem.*

Domus ſpiritualis eſt perfectio virtutum,

Nota, domus ſpiritualis animæ eſt perfectio virtutum; ſicut enim domus materialis conſtruitur magno labore, ordine, varietate, ſenſim creſcendo ex variis lapidibus, tignis & trabibus: ſic ſpiritualis ædificatur ex variis virtutibus & ſanctis operationibus, idque longo labore, ordine, varietate & lento incremento ſenſim creſcendo. Longitudo eius, eſt longanimitas, latitudo, charitas: altitudo, ſpes. Quatuor parietes ſunt quatuor virtutes Cardinales, ſcilicet, Prudentia, Iuſtitia Fortitudo, Temperantia. Pauimentum eſt humilitas, tectum patientia, feneſtra deſiderium cæleſtis gloriæ, per quam venit & intrat lux Euangelij. Oſtium eſt obedientia mandatorum. Oſtiarius eſt timor ſanctus. Cuſtodes ſunt Sancti Angeli. Turris eſt contemplatio; canis vigil & improbis moribus moribúſque allatrans, eſt ſynderêſis; Dominus eſt mens & intellectus: Sponſus eſt voluntas; filij ſunt bona opera; ſerui ſunt ſenſus obſequentes menti: menſa eſt S. Scriptura; panis eſt Euchariſtia; vinum eſt ſanguis Chriſti; aqua viua eſt Spiritus Sanctus; oleum eſt miſericordia, lectus eſt animi quies & pax; medicinæ ſunt ſacramenta, medici ſacerdotes; hoſpites ſunt Pater, Filius & Spiritus Sanctus. Ita Salmeron. Vide S. Bernardum tract. de interiori domo, id eſt, de conſcientia, vbi fusè oſtendit, quomodo hæc domus particulatim ſingulis virtutibus ſit exædificanda & perficienda.

Pauimentum eſt humilitas, tectum patientia, parietes 4. Virtutes Cardinales &c.

Denique nota hic primò contra Nouatores, fidem ſine bonis operibus, quæ fides ſit ienda præſcribit & docet, non ſufficere ad ſalutem. Christus enim hic fundamentum æternitatis, ſine in arena fundatum, vocat ſolam fidem ex auditu prædicationis conceptam, quæ inſtar arenæ arida eſt, inutilis & diffluens; petram verò vocat fidem bonis operibus ſolidatam. Nota ſecundò, ordinem Chriſti, nam primò verſ. 15. docuit neceſſitatem veræ fidei & verorum doctorum. Secundò, verſ. 21. & ſequent. neceſſitatem etiam bonorum operum & vitæ ſanctæ. Myſticè petra eſt Chriſtus, vnde Gloſſa: *Ille, ait, ædificat in Chriſto, qui, quod audit ab eo, facit.*

Gloſſ.

Vers. 25.
Luc. 6. 48.

Et descendit plvvia, et venervnt flvmina, et flavervnt venti, et irrvervnt in domvm illam, et non cecidit: fvndata enim erat svper petram.] Arab. *quoniam fundamenta eius firmiter erant ſuper petram.* Pluuia, venti, flumina ſunt quæuis aduerſitates & tentationes tum à mundo, tum à carne, tum à dæmone ingruentes: item condemnatio, quam Chriſtus in improbos detonabit & fulminabit in die iudicij: hæc enim ſæpe in Scriptura nomine tempeſtatis & procellæ exprimitur, vt Iſaiæ 28. 2. *Ecce validus & fortis Dominus ſicut impetus grandinis; turbo confringens ſicut im-*

Tempeſt.

Iſai. 28. 2.

petus aquarum multarum inundantium, & emiſſarum ſuper terram ſpatioſam. Simile eſt Pſalm. 49. 3. & Sapient. 5. v. 18. & ſequentib. vbi grauiſſima ira & vindicta Dei in reprobos, per procellas, fulmina & grandines depingitur.

Fidelis ergo in Chriſto Chriſtique lege, timore & amore velut in firmiſſima petra fundatus, non curat flabra perſecutionum, nec fluctus adulationum, nec zephyros promiſſionum, nec aquilones minarum, nec nimbos probrorum, nec procellas verberum, ſed in vocatione & officio ſuo, in timore & amore Dei inconcuſſus conſiſtit, ſicut Marpeſia cautes, ſicut rupes, quæ maris fluctibus vndique tunditur, ventis agitatur, grandine & fulmine feritur, & tamen immota immobiliſque perſiſtit. Exemplum fuit in S. Petro, qui in petra, id eſt, Chriſti amore ſolidatus, omnia aduerſa peruicit. Vnde Actor. 4. 20. à Principibus Sacerdotum iuſſus ceſſare à prædicatione Chriſti, reſpondit: *Non poſſumus, quæ vidimus & audiuimus non loqui*, quem locum citans S. Chryſoſtomus hic ſerm. 25. *Conſideraſti*, inquit, *grande mentis inuictæ excelſum. Vidiſti petram vndarum murmura deridentem. Vidiſti domum contra ventorum flatus prorſus immobilem. Quod autem multo eſt amplius admirandum, non modo deterrita per aduerſariorum ſuum, verùm etiam maiorem inde aſſumpſêre conſtantiam, & perſecutores ſuos in trepidationem maximam compulerunt. Quicunque enim adamantem percutit, magis ipſe percutitur; & qui aduerſus ſtimulum calcitrat, ſine dubio ipſe compungitur ſuiſque propriis ictibus vulneratur; & qui impugnat iuſtum tenentes, ipſe prorſus ſubruitur, & manet tanto efficitur infirmior, quanto contra virtutem diutius peſſimatur. Et ſicut qui ignem obligat in veſtimento, illum quidem non extinguit, veſtem verò comburit; ita etiam qui in virtute poſitos perſequebantur, comprehendebant, ac ſæpius vinciebant, iſtos quidem reddebant ex his multo clariores, ſe autem omnino perdebant. Etenim quanto amplius iniuſtitiam paſſus fueris aduerſitatum, tanto magis efficeris fortior.*

Chryſoſt.
Virtus conſtans omnia vincit.

Simili ſchemate S. Gregorius Nazianzenus Orat. 28. pingit Chriſtianum philoſophum: *Eſt quædam in fabulis arbor, inquit, quæ cum cæditur, viret, & aduerſus ferrum certat, morte viuit, & ſectione pullulat, atque cum abſciditur, creſcit.* Non vera ſed fabuloſa eſt hæc arbor, ait ſcholiaſtes Nazianzeni: ſi tamen vis veram, accipe vitem, quæ quò plus putatur, eò magis pullulat & fructificat. Talis quoque eſt ilex Horatiana, quæ duris tonſa bipennibus, ab ipſo ducit opes animumque ferro. Pergit Nazianzenus: *Talis planè eſſe vir philoſophus videtur. Floret enim inter calamitates, & vitæ moleſtias virtutis materiem exiſtimat, atque in aduerſis geſtit & gloriatur: Sic nimirum ſe comparans, vt nec ob dextera iuſtitiæ arma efferatur, nec ob ſiniſtra inflectatur, ſed in vtriuſque his rebus idem ſemper ſuique ſimilis permaneat, atque adeò probatior, tanquam aurum in fornace reperiatur.* Particulatim deinde per varias hominum ſortes & conditiones idipſum oſtendit, ac denique concludit tria eſſe inſuperabilia, ſcilicet Deum, Angelum, & Philoſophum: *Duo hæc, inquit, arripi ac ſuperari nequeunt, Deus & Angelus: tertium eſt Philoſophus, in materia expers materiæ, in corpore incircumſcriptus, in terra cæleſtis, in paſſionibus impatibilis, omnibus rebus vinci ſe facilè ferens, præterquam animi magnitudine, eo ipſo quòd vinci ſe patitur, eos, qui ſuperiores ſibi eſſe videntur, deuincens.*

Nazian.

Tria inſuperabilia, Deus, Angelus, Philoſophus.

Google

& paſſim Theologi. Vnde S Auguſtinus lib.contra Epiſt. fundamenti cap. 4. dicit ſe teneri in Eccleſia vinculis miraculorum. Et Richardus de Sancto Victore lib.1.de Trinit.cap.2. *Domine*,inquit, *ſi error eſt quod credimus, a te decepti ſumus: iſta enim in nobis iis ſignis & prodigiis confirmata ſunt,quæ non niſi a te fieri potuerunt.* Vide Bellarmin.lib. 4.de notis Eccleſiæ cap.14.

Richard. Victor.

Exceptio.

Aduerte hîc tamen, ſi cui gratia miraculorum per modum quaſi habitus permanentis, antea à Deo ob aliam cauſam eſſet collata, ille poſtea poſſet ea abuti, & miraculum facere ad malum finem,v. g. ad vanam gloriam, ad quæſtum, ad confirmationem falſi. Tunc enim Deus concurrit quidem ad ipſum miraculum, non tamen ad abuſum & malum finem eius, qui patrat miraculum: hunc enim tantùm permittit. Sic Deus concurrit cum impio ſacerdote ad conſecrationem & tranſubſtantiationem Euchariſtiæ, etiamſi is intendat ea abuti ad veneficia,ad blaſphemiam,imò vt illam Iudæo irridendam & transfigendam vendat. Quod dixi, impium poſſe abuti gratiâ miraculorum ad malum & confirmationem falſi, intellige cùm paſſim conſtat gratiam hãc illi collatam à Deo ad alium finem, ipſúmque illâ abuti ad malum vel falſum: ſicut conſtat Sacerdoti impio datam à Deo poteſtatem conſecrandi alio fine, eſto ipſe ad malum eâ abutatur. Pertinet enim ad Dei prouidentiam, non permittere hominem impium abuti gratiâ miraculorum ad alios decipiendum, & in hæreſim inducendum, ſi hic abuſus ſit planè occultus, ita vt hominibus conſtare,vel ab eis deprehendi nequeat. Tunc enim homines ſine ſua culpa,ex auctoritate quaſi atteſtantis Dei inducerentur in errorem, quod eſt impoſſibile, neque Deus hunc errorem per aliud miraculum corrigere, & emendare poſſet. Dicerent enim homines, ſi prius miraculum factum eſt ad confirmationem falſi,pari iure ſecundum fieri potuit ad confirmationem falſi: quare Deus tunc quaſi ſe exarmaret, priuarétque ſe ſuâ auctoritate ac fidelitate dicendi & atteſtandi verũ, ac confutandi falſum: hæc enim conſiſtit in operatione miraculi. Sic in iis, quos vulgus *Saluatores* vocat, licèt ſubinde malæ ſint vitæ,conſtat,ait Nauarrus in Manuali, à Deo datam gratiam curandi morbos ad commune Eccleſiæ bonum, quá tamen illi ad malum poſſunt abuti. Sic in Flandria aiunt natos in die Paraſceues; item maſculum ſeptimũ, continuâ maſculorum generatione à parentibus prognatum, curare ſtrumas, eas tangendo, ſed prius à Deo datum eſt diei ſanctæ Paraſceues, & myſterio paſſionis mortiſque Chriſti: ſecundum coniugio, vt ſcilicet id honoretur, & à Deo inſtitutum, ac à Chriſto in ſacramentum erectum oſtendatur: quare ſi quis hac poteſtate ad malum vteretur, omnes ſcirent illum poteſtate ſuà abuti, nec Deum ad malum hoc cooperari, ſed tantùm ad curationem illam miraculoſam alio fine illi datum. Sic Regibus Franciæ & Angliæ eadem poteſtas dicitur à Deo collata, ob merita S.Eduardi Regis, aliorúmque,imò Tokerus quidam Nouator,libellum conſcripſit de ſtrumis ab Eliſabetha nuper Angliæ Regina curatis,ſed eum validè confutat Delrio in Magicis lib.1.c.3.q 4.

Num Saluatores:

Nati in die Paraſceues:

Septimus maſculus, ſanadi gratiam à Deo accipiant,& quare?

Reges Franciæ & Angliæ ſtrumas tactu ſanant.

Denique hucuſque nullum extat exemplum, quo doceatur hæreticum patraſſe miraculum, etiam ex habitu, ad confirmationem hæreſis falſæque doctrinæ, niſi quod Caluinus in confirmationem ſuæ hæreſis volens reſuſcitare quendam, qui ſe fingebat mortuum, cùm reuera eſſet viuus, Deo fictionem puniente, ex viuo fecerit mortuum; ſed talia miracula, quaſi perfidiæ indicia, damnant hæreſim, verámque fidem ſtabiliunt. Quod enim Caiphas prophetarit, dicendo: *Expedit vobis,vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.* Ioann.11. 50. illaque prophetiâ abuſus ſit ad confirmationem falſi, ſcilicet, ad damnationem Chriſti, impertinens eſt: nec enim populus vel Sacerdotes ſciebant, Caipham hîc prophetare, ſed putabant, eum ex proprio ſuo ſenſu iudicióque loqui. Quod enim Spiritus ſanctus per os eius dictabat,ſcilicet, expedire Chriſtum mori, ad hoc, vt eius morte redimeretur genus humanum, hoc Caiphas non intelligens, ſuo ſenſu detorſit ad Chriſti velut malefici,blaſphemi & ſeditioſi condemnationem, quæ in re ipſa fuit falſiſſima & iniuſtiſſima. Vide Franc. Suarez 3.p. q.44 diſp.31. ſect.2.

Caipha oraculũ quale Ioan.11. 50.

ET TVNC CONFITEBOR (profitebor, liberè & palam aſſeuerabo) ILLIS, QVIA (quòd) NVNQVAM NOVI VOS: DISCEDITE A ME OMNES, QVI OPERAMINI INIQVITATEM.] q. d. Ego Chriſtus Doctoribus falſis & impiis,qui in nomine meo prophetarunt, docuerunt & fecerunt miracula,dicam in die iudicij: Noui quidem vos,vt meos Prophetas,Doctores & miraculorum patratores: at non noui vos, vt meos amicos & filios, quos prædeſtinaui ad meam hæreditatem & gloriam, hoc eſt,non amo, non diligo vos, quia voluntatem & legem patris cæleſtis,quam alios voce docuiſtis, ipſimet opere non impleſtis: Ite ergo maledicti in ignem æternum, quia operati eſtis iniquitatem.Ita S. Auguſtinus ſerm.23.de Verbis Domini, vbi interrogans, ait: *Non nouit illos,qui nouit omnia? quid eſt ergo, non noui vos? improbo vos, reprobo vos. Hoc eſt autem magnum, & neſcit vitia,& iudicat vitia; neſcit faciendo, & iudicat arguendo.* Et S.Gregorius,hom.12.in Euang. *Velut incognitos*,inquit *deſeris, quos per vita meritũ non cognoſcis.* Quocirca Apoſtolus ſignacula, quibus Deus ſuam prædeſtinationem & amorem erga electos obſignat, duo hæc 2. Timoth. 2. 19. aſſignat: *Firmum*,ait,*fundamentum Dei ſtat,habens ſignaculum hoc. Cognouit Dominus, qui ſunt eius, & diſcedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen Domini.* Vide ibi dicta. Eſt ergo hæc notitia in Deo,non ſpeculatiua,ſed practica, amoroſa & affectuoſa, quâ dicimur noſſe eum, quem diligimus, non noſſe eum, quem non diligimus, ſed odimus & reiicimus; quia amor parit familiaritatem, indéque notitiam rei amatæ; odium verò parit auerſionem,indéque ignorantiam rei exoſæ. Eſt Catachreſis & Metalepſis. Hinc à contrario colligit Gloſſa Interlin. Si Deus non nouit eos, qui Dei mandata non ſeruant;ergo nouit, diligitque illos,qui ea cuſtodiunt quaſi filios lucis.Nam vt ait Gloſſa: *Non nouit lux tenebras,id eſt non aſpicit,quia ſi aſpiceret,tenebræ non eſſent.*

VERS. 23. Luc.13.27.

Auguſt.

Gregor.

2.Timoth. 19.

Gloſſ.

OMNIS ERGO QVI AVDIT VERBA MEA HÆC, ET FACIT EA, ASSIMILABITVR VIRO SAPIENTI, QVI ÆDIFICAVIT DOMVM SVAM SVPER PETRAM.] Eſt Epilogus, quo Chriſtus prolixum ſermonem habitum in monte à cap. 5. v. 1. hucuſque concludit. q.d. Hucuſque vos docui, quomodo vitam prudenter & ſanctè iuxta legem & voluntatem Dei inſtituere debeatis, ſi velitis ad Dei regnum & felicitatem æternam peruenire: quia hæc ad illam eſt directa via,& præter illam non eſt alia: quare ſi illa, quæ docui, opere præſtetis, ſimiles eritis

VERS. 24. Luc.6.47. 48.

viro

[illegible] prudenti [illegible] ædificauit domum ſuam ſuper petram [illegible] fundata, ventis omnibus & procellis [illegible] irruentibus immota reſiſtat & immota conſiſtat. Simili enim modo vos faciendo quæ doceo, conſtituetis quaſi fabricam ſanctæ conuerſationis, & domum perfectionis in ſoliditate animi, ſolidaque & conſtanti [illegible] legum Chriſti obſeruatione & obedientia, quaſi in petra fundatam, quæ omnibus [illegible] generoſe obluctans [illegible] perpetuo [illegible].

Alludit ad [illegible], cap. 10. 25. *Quaſi tempeſtas tranſiens non erit impius: iuſtus autem quaſi fundamentum ſempiternum.* Et c. 9. v. 1. *Sapientia ædificauit ſibi domum, excidit columnas ſeptem.*

Prou. 10. 25.

Nota; domus ſpiritualis animæ est perfectio virtutum; ſicut enim domus materialis construitur magno labore [illegible], ſenſim crescendo ex variis lapidibus, lignis [illegible] trabibus: ſic ſpiritualis ædificium [illegible] ſanctis operationibus, idque longo labore, ordine, varietate [illegible] ſemper [illegible] creſcendo. Longitudo eius, eſt longanimitas; latitudo, charitas; altitudo, ſpes. Quatuor [illegible] ſunt quatuor virtutes Cardinales, ſcilicet Prudentia, Iuſtitia, Fortitudo, Temperantia. Pauimentum eſt humilitas; [illegible] patientia, [illegible] cæleſtis gloria [illegible] lux Euangelij. [illegible] eſt obedientia [illegible]. Oſtium eſt amor [illegible] Cœlo [illegible] ſancti Angeli [illegible] contemplatio; cantus [illegible] moribus moribuſque illuſtrans, eſt ſynderesis; Dominus eſt mens & intellectus; Sponſus eſt voluntas; [illegible] ſunt bona opera [illegible] obſequentes [illegible]; S. [illegible] eſt Euchariſtia, vinum eſt ſanguis Chriſti, aqua viua eſt Spiritus Sanctus [illegible] eſt miſericordia; lectus [illegible] & [illegible] lacte [illegible] Pater, Filius & Spiritus Sanctus. Ita Salomon. Vide S. Bernardum tract. de interiori domo [illegible] ubi [illegible] tribus [illegible].

Domus ſpiritualis eſt perfectio virtutum.

Pauimentum eſt humilitas, tectum patientia, parietes, virtutes Cardinales &c.

Denique [illegible] Nam [illegible] bonis operibus [illegible] agenda præceptis & [illegible] non [illegible] ad ſalutem. Chriſtum [illegible] ſine [illegible] fundata [illegible] præceptionis [illegible] arida [illegible] Chriſti [illegible] v. 25 [illegible] doctorum [illegible] 21. & [illegible] bonum [illegible] petra eſt Chriſtus, [illegible] Chriſto, quod [illegible].

Gloſſ.

Verſ. 25.
Luc. 6. 48.

ET DESCENDIT PLVVIA, ET VENERVNT FLVMINA, ET FLAVERVNT VENTI, ET IRRVERVNT IN DOMVM ILLAM, [illegible] FVNDATA ENIM ERAT SVPER [illegible].

Arab. *quoniam fundata erat ſuper petram.* Pluuia, venti [illegible] ſunt [illegible] tum à [illegible], tum à carne [illegible] item condemnatio [illegible] in reprobos [illegible] & fulmen [illegible]: hæc enim ſæpe in Scriptura [illegible] homine [illegible] & procellæ [illegible], ut Iſaiæ 28. 2. *Ecce validus & fortis Dominus ſicut impetus grandinis; turbo confringens* [illegible]

Arabic.

Iſai 28. 2.

petris aquarum multarum inundantium, & emiſſarium ſuper terram ſp[illegible]. Simile eſt Pſalm. 49. 3. & Sapient. 5. v. 18. & ſequentib. ubi grandine ita & vindicta Dei in reprobos, per procellas, fulmina & grandines depingitur.

[illegible] ergo in Chriſto Chriſtique lege, timore & amore [illegible] in firmiſſima petra fundatus, non curat ſtibra perſecutionum, nec fluctus aduerſionum, nec zephyros promiſſionum, nec aquilones minarum, nec nimbos probrorum, nec procellas verberum, ſed in vocatione & officio ſuo, in timore & amore Dei inconcuſſus conſiſtit, ſicut Marpeſia cautes, ſicut rupes, quæ maris fluctibus vndique tunditur, ventis agitatur, grandine & fulmine ferîtur, & tamen immota immobiliſque perſiſtit. Exemplum fuit in S. Petro, qui in petra, id eſt, Chriſti amore ſolidatus, omnia aduerſa pervicit. Vide Actor. 4. [illegible] à Principibus Sacerdotum iuſſus ceſſare à prædicatione Chriſti, reſpondit: *Non poſſumus, quæ vidimus & audiuimus non loqui*, quem locum citans S. Chryſoſtomus hîc ſerm. 25. *Conſideraſti*, inquit, *vnde me immobilis* [illegible]. *Vidiſti periculum* [illegible] *murmura deridentem. Vidiſti domum omnes ventorum flatus prorſus immobilem. Quod cum multo eſt amplius admiratione, non modo* [illegible] *per aduerſa non ſunt* [illegible] *etiam maiorem inde aſſumpſere conſtantiam, & perſecutores ſuos in trepidationem maximam impulerunt. Quicunque enim adamantem percutit, ipſe percutitur; & qui aduerſus ſtimulum calcitrat,* [illegible] *ſine dubio ipſe compungitur* [illegible] *quæ propriis* [illegible] *vulneratur: & qui impugnat* [illegible] *ſe propoſito ſubruuntur, & maior* [illegible] *efficitur* [illegible] *timor, quanto contra virtutem* [illegible] *præbetur. Et ſicut qui* [illegible] *in veſtitus* [illegible] *illum quidem non exagitat, veſtem vero* [illegible] *ita etiam qui in virtute* [illegible] *comprehendabunt* [illegible] *efficiuntur* [illegible].

Chryſoſt.
Virtus inuicta omnia vincit.

Simili ſchemate S. Gregorius Nazianzenus Orat. 28. pingit Chriſtianum philoſophum: *Eſt quædam in fabulis arbor, inquit, quæ cum cæditur, viret, & aduerſus ferrum certat* [illegible] *morte viuit, & ſectione pullulat* [illegible] *creſcit.* Non vera ſed fabuloſa hæc arbor, ait ſcholiaſtes Nazianzeni; ſi tamen vis veram, accipe vitem, quæ quo plus putatur, eo magis pullulat & fructificat. Talis quoque eſt lex Iordaniana, quæ [illegible] ab ipſo ducere [illegible] nunquam [illegible]. Pergit Nazianzenus: *Talis plane eſſe* [illegible] *philoſophus* [illegible]. *Flor*[illegible] *enim inter* [illegible] *in* [illegible] *gloriam* [illegible] *comparans, vt nec ob* [illegible] *efferatur, nec ob ſiniſtra inflectatur,* [illegible] *in diuerſis rebus idem ſemper ſui que ſimilis permaneat, atque adeo probatior* [illegible] *aurum in fornace reperiatur.* Particulatim deinde per varias hominum ſortes & conditiones idipſum oſtendit, ac denique concludit tria eſſe inſuperabilia, ſcilicet Deum, Angelum, & Philoſophum: *Duo hæc*, inquit, *tempi ac ſuperari nequeunt, Deus & Angelus: tertium eſt Philoſophus, in materia expers materiæ, in corpore incircumſcriptus, in terra cæleſtis, in paſſionibus impatibilis, omnibus rebus vinci ſe facilè ferens, præterquam animi magnitudine, eo ipſo quod vinci ſe patitur, eos qui ſuperiores ſibi eſſe videntur, deuincens.*

Nazian.

Tria inſuperabilia, Deus, Angelus, Philoſophus.

by Google

Vers. 26. Luc. 6.49. *Inconſtans ſimilis arenæ.* Et omnis qui audit verba mea, et non facit ea, ſimilis erit viro ſtulto, qui ædificavit domum ſuam ſuper arenam.] Rectè inſtabilitas & inobedientia eius, qui audit verba Chriſti & non facit, comparatur arenæ.

1. Primò, quia ſicut arena mollis eſt, mobilis & fluida, vt fundamenti ſolidi vicem ſubire nequeat, ac proinde quod arenæ inædificatur, irruentibus vndis & ventis, cedit ac prolabitur: ſic pariter animus inſtabilis & inobediens fundamentum ſolidæ virtutis & perfectionis eſſe nequit, ſed ingruenti tentationi illico ſuccumbit & corruit, vnde fabrica virtutum illi innixa illicò collabitur, vti Chriſtus explicat v. ſequenti.

2. Secundò, arena eſt ſicca, vnde *arena* dicitur ab *ariditate*, inquit Varro; vel ab *hærendo*, quòd ſibi per particulas adhæreat. Sic animus inſtabilis, qui non facit ea, quæ audit, aridus eſt, & virtutis ſpiritúſque diuini ſucco vacuus, ac terræ & terrenis affixus adhæret.

3. Tertiò, ſicut arena vento difflatur & diſpergitur in omnes partes: ſic & animus leuis & inconſtans omni cupiditatum, & tentationum æſtu rapitur in omnem concupiſcentiam.

4. Quartò, ſicut arena eſt minutiſſima, & milliones arenularum ſiue granulorum complectitur; ſic cor inſtabile mille cogitationibus & deſideriis rerum exilium & minutarum eſt refertum & diſſectum.

Tropologicè. Tropologicè, ſtultus & mundanus ædificat ſuper arenam, id eſt, ſuper creaturam, ait Salmeron, quæ inſtar arenæ ſterilis eſt ad bonum, & fluida, vt in peccatum cadat; & fluctibus concuſſa, quia laboribus & tentationibus [illegible]atur. Eſt enim ſicca, ſiue bibula & inſatiabilis, quia creaturæ hominem ſatiare non poſſunt. Eſt etiam multiplex, quia impij innumerabiles ſunt, & ſtultorum infinitus eſt numerus. Arena ergo eſt omnis diaboli populus, ſterilis & minimè vnitus, magnis laboribus agitatus & ſine numero, quemadmodum populus Dei vnitus eſt, vt petra, & fortis & fructuoſus: quia etſi multi ſint vocati, pauci tamen electi.

Hinc Elias Cretenſis in Orat. 1. Nazian. Arena ait, eſt ſuperbia, inanis de ſe opinio, vanæ gloriæ cupiditas; cui quicquid inædificatur, leui aduerſitatis vento difflatur & corruit.

Gloſſ. Denique Gloſſ. *Omnis, ait, conſcientia, non fixa ſpe in Deum, in tentationibus non ſubſiſtit.* Radix enim & fomes omnium tentationum, eſt mentis inconſtantia & diffidentia in Deum, vti oſtendi Eccleſ. 2. 6. ad illa: *Crede Deo, & recuperabit te: & dirige viam tuam, & ſpera in illum.* *Eccli. 2. 6.*

Vers. 27. Luc 6.49. *Pluuia eſt tentatio mundi.* Et deſcendit pluuia, et venerunt flumina, et flauerunt venti, et irruerunt (Græcè [illegible], id eſt, impegerunt: Arabicus, *percuſſerunt*) in domum illam, et cecidit: et fuit ruina illius magna.] Pluuia notat tentationem mundi: flumina, carnis; venti, Diaboli. Pluuia enim ex alto deſcendens, terrámque irrigans, inflans, tumentémque efficiens, & fœcundans, notat ambitionem honorum & cupiditatem opum, quas offert mundus homini vano & inconſtanti, quibus ille illectus, à Dei lege, & ſubinde fide deficit & apoſtatat.

Flumina, carnis. Flumina, quæ ex terra oriuntur, & domum circumlambunt, notant tentationes carnis, puta gulam & libidinem, quæ ex ipſa carne oriuntur, eamque oblectando & blandiendo quaſi circumlambunt, vt à continentia & puritate, quam Dei lex præſcribit, deſciſcat.

Venti, Diaboli. Venti, qui ex aëre lateraliter & inuiſibiliter in domum inſufflant, notant tentationes dæmonis, qui eſt ſpiritus inuiſibilis, & princeps aëris huius; hic enim mille prauas cogitationes, & affectiones phantaſiæ noſtræ ingerit & inſufflat, ita latenter vt neſcias ſæpe an ab Angelo, an à Diabolo proueniant. Satanas enim tráſfigurat ſe in Angelum lucis. 2. Corinth. 11. v. 14. quare ipſe homines leues & inconſtantes agitat & rotat ad libitum, vt ab obſeruatione mandatorum Dei ad cupiditates ſuas deflectant, itaque ruant in tartara; ſicuti domus arenæ inædificata, flabris ventorum agitata, magno fragore colliſa cadit, corruitque in ſubiectam vallem, vel voraginem.

Vers. 28. Luc. 4. 32. Mar. 1. 22. Et factum eſt cum conſummaſſet Ieſus verba hæc, admirabantur turbæ ſuper doctrina eius, adeo noua, clara, ſolida, paradoxa, inaudita, cæleſti, diuina, ręque ac ſuper nouo diuinóque docendi modo. Pro *admirabantur*, Græcè eſt [illegible], id eſt, *excutiebantur*, ſcilicet mente, hoc eſt, obſtupeſcebant, percellebantur, ita vt videretur eis mens animúſque eripi & excuti. *Turbæ*, id eſt, vulgaris populus, non Principes, ait S. Chryſoſtomus, vnde liquet hunc ſermonem à Chriſto habitum coram populo, vti dixi initio cap. 5. licet S. Auguſtinus lib. 2 de conſenſu Euangel. cap. 19. *Forte, ait, intelligitur turba diſcipulorum, ex quibus duodecim elegerat.* *Auguſt.*

Hic ergo finitur totus ſermo Chriſti in Monte, continens totam legem & perfectionem Euangelicam; & licet in ea diſparata ſint præcepta, nec inter ſe connexa, ſi quis tamen eorum inter ſe ordinem & aliqualem connexionem deſideret, legat Bellarm. lib. 4. de Iuſtificatione c. 3. in fine.

Vers. 29. Luc. 4. 32. Mar. 1. 22. Erat enim docens, ſolebat docere: ſignificat enim hæc phraſis docendi conſuetudinem & frequentiam) ſicvt poteſtatem (Græcè [illegible], id eſt, *auctoritatem*; Syrus *dominium*, alij *ius*, alij *libertatem*) habens et non ſicut Scribæ eorum et Pharisæi.] Primo, quia Chriſtus docebat magna auctoritate res ſerias, graues & ſummi ad ſalutem momenti, ipſamque veritatem: Scribæ verò docebant leuiter res friuolas & nugoſas, veritus & cæremonias, crebraſque lotiones manuum, corporis & [illegible]. *Chriſti modus prædicandi.* 1.

2. Secundò, quia Chriſtus id quod ſermone docebat, hoc opere faciebat, magiſque docebat exemplo quàm verbo. Magna enim auctoritas doctrinæ docenti accedit, ſi bonum, quod docet, ipſe perficiat. Longum, ait Seneca, ad virtutem iter eſt per præcepta; breue & efficax per exempla. Audi S. Gregorium 23. Moral. 7. *Cum imperio quippe docetur, quod prius agitur, quam dicitur. Nam doctrina ſubtrahit fiduciam, quando conſcientia præpedit linguam. Non ergo poteſtatem tenet elatæ locutionis, ſed bonæ fiduciam operationis. Vnde etiam de Domino ſcriptum eſt: Erat enim docens ſicut poteſtatem habens, non ſicut Scribæ & Phariſæi. Singulariter namque ac principaliter ſolus ex poteſtate bona locutus eſt; quia ex infirmitate mala nulla commiſit. Ex diuinitatis quippe potentia habuit id, quod nobis per humanitatis ſuæ innocentiam miniſtrauit.* *Gregor.*

3. Tertiò, Chriſtus docebat magno ſpiritu & feruore, magnaque vi & efficacia ad perſuadendum: Scribæ, aridè, frigidè & ſuperficialiter.

4. Quartò, Chriſtus doctrinā confirmabat miraculis, nil tale poterant Scribæ. Rurſū Chriſtus miram habebat dicendi gratiā, iuxta illud: *Mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore eius.* Luc. 4.

Quintò,

Google

5. Quintò, Scribæ docebant vt legis interpretes; Chriſtus verò vt legiſlator è cælo miſſus, cæleſti ſapientia & maieſtate; ipſe ergo ius proprium docendi habebat. Ita Beda & Theophylactus. Vnde Chriſtus Ioan. 3. *Quod ſcimus*, ait, *loquimur, & quod vidimus teſtamur.* Et Ioannes Baptiſta ibidem de Chriſto: *Qui de ſurſum venit*, inquit, *ſuper omnes eſt. Et quod vidit & audiuit, hoc teſtatur.* Ioan. 3.

6. Sextò, Chriſtus docendo dumtaxat quærebat Dei gloriam & hominum ſalutem; Scribæ verò ſuam gloriam & hominum plauſum.

7. Septimò, Chriſtus exteriùs docendo, interiùs ſuâ ſanctâ inſpiratione & luce gratiæ illuminabat mentem, & inflammabat affectum auditorum, vt homines etiam rudes & ſtupidos faceret doctos, ac torpidos, & frigidos faceret feruentes.

8. Deniq; Chriſti doctrina erat rectiſſima, vtiliſſima, integerrima, ſublimiſſima, perfectiſſima, plenâ & conſummatâ in rebus omnibus, quæ ad mores pertinẽt, perfectionẽ continens. Vnde legis interpretationes à ſcribis prolatas velut mãcas, inutiles, imperfectas, imò falſas & erroneas correxit cap. 5.

Chriſtum in hiſce imitetur Chriſtianus Orator & Concionator, vt magis vitâ doceat, quàm verbo inſtar S. Baſilij, de quo ſcribit S. Gregorius Nazianzenus Orat. 20. *Sermo Baſilij erat tonitru, quia vita eius erat fulgur.* Nazianz. Sic ſuâ libertate, auctoritate & neruo dicendi vtatur, vt quaſi Doctor agat cum diſcipulis, ſitque efficax in docendo & perſuadendo. Talis erit poſſeſſor cathedræ, dominus pulpiti; talis docebit & prædicabit, vt poteſtatem habens, inſtar Chriſti, ſicut fecit S. Paulus & Apoſtoli. S. Malachias, ait S. Bernardus in eius vita, feminam quandam iracundam & furibundam, ideóque omnibus intolerabilem, adeò manſuefecit, vt videretur nequire iraſci, idque vno verbo, dicendo: In nomine Domini Ieſu, iubeo, ne ampliùs iraſcaris: quod S. Bernardus præfert ſuſcitationi mortui factæ ab eodem S. Malachia, *eo quod exterior quidam ibi, hic verò interior reuixerit homo.* Sic B. Franc. Borgia dicebat de S. Ignat. de Loyola; *Loquebatur tanquam poteſtatem habens*, quia efficax erat eius ſermo, & quocumq; volebat homines impellebat. Teſtis eſt Ribadeneira in eius vita.

CAPVT OCTAVVM.

SYNOPSIS.

Chriſtus doctrinam Euangelij, quam à cap. 5. hucuſque docuit, confirmat & obſignat miraculis. Ita S. Hieronymus. Primò ergo verſ. 1. ſanat leproſum. Secundò verſ. 5. curat puerum Centurionis. Tertiò verſ. 14. Socrum Petri liberat à febri. Quartò verſ. 18. duos ſe ſequi volentes iubet omnibus tam opibus, quàm parentibus renunciare, eo quòd filius hominis non habeat vbi caput reclinet. Et Dimitte, *ait*, mortuos ſepelire mortuos ſuos. *Quintò verſ. 23. ſedat tempeſtatem in mari. Sextò verſ. 28. ſanat duos dæmoniacos, dæmoneſque obſecrantes permittit ingredi in porcos, qui mox eoſdem in mari ſubmergunt.*

Vers. 1. CVM autem deſcendiſſet de monte, ſequutæ ſunt eum turbæ
multæ: 2. Et ecce leproſus veniens, adorabat eum, dicens:
Domine, ſi vis, potes me mundare. 3. Et extendens Ieſus
manum, tetigit eum, dicens: Volo. Mundare. Et confeſtim mundata
eſt lepra eius. 4. Et ait illi Ieſus: Vide, nemini dixeris:
ſed vade, oſtende te ſacerdoti, & offer munus, quod præcepit
Moyſes, in teſtimonium illis. 5. Cùm autem introiſſet Capharnaum,
acceſſit ad eum Centurio, rogans eum, 6. & dicens: Domine, puer
meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur. 7. Et ait illi Ieſus: Ego veniam,
& curabo eum. 8. Et reſpondens Centurio, ait: Domine non ſum dignus
vt intres ſub tectum meum: ſed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus.
9. Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites, & dico
huic: Vade, & vadit; & alij: Veni, & venit, & ſeruo meo: Fac hoc, & facit.
10. Audiens autem Ieſus miratus eſt, & ſequentibus ſe dixit: Amen dico vobis,
non inueni tantam fidem in Iſraël. 11. Dico autem vobis, quòd multi ab Oriente,
& Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum.
12. Filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus, &
ſtridor dentium. 13. Et dixit Ieſus Centurioni: Vade, & ſicut credidiſti, fiat tibi.

Et ſanatus eſt puer in illa hora. 14. Et cùm veniſſet Ieſus in domum Petri, vidit
ſocrum eius iacentem, & febricitantem: 15. & tetigit manum eius, & dimiſit
eam febris, & ſurrexit, & miniſtrabat eis. 16. Veſpere autem facto, obtule-
runt ei multos dæmonia habentes: & eiiciebat ſpiritus verbo: & omnes malè ha-
bentes curauit: 17. vt adimpleretur quod dictum eſt per Iſaiam prophetam, di-
centem: Ipſe infirmitates noſtras accepit: & ægrotationes noſtras portauit.
18. Videns autem Ieſus turbas multas circum ſe, iuſſit ire trans fretum. 19. Et
accedens vnus ſcriba, ait illi: Magiſter, ſequar te, quocumque ieris. 20. Et dicit
ei Ieſus: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non
habet vbi caput reclinet. 21. Alius autem de diſcipulis eius ait illi: Domine, per-
mitte me primùm ire, & ſepelire patrem meum. 22. Ieſus autem ait illi: Se-
quere me, & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. 23. Et aſcendente eo in
nauiculam, ſecuti ſunt eum diſcipuli eius: 24. & ecce motus magnus factus eſt
in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus, ipſe verò dormiebat. 25. Et acceſſe-
runt ad eum diſcipuli eius, & ſuſcitauerunt eum, dicentes: Domine, ſalua nos, peri-
mus. 26. Et dicit eis Ieſus: Quid timidi eſtis, modicæ fidei? Tunc ſurgens im-
perauit ventis & mari, & facta eſt tranquillitas magna. 27. Porrò homines mi-
rati ſunt, dicentes: Qualis eſt hic, quia venti & mare obediunt ei. 28. Et cùm
veniſſet trans fretum in regionem Geraſenorum, occurrerunt ei duo habentes dæ-
monia, de monumentis exeuntes, ſæui nimis, ita vt nemo poſſet tranſire per viam
illam. 29. Et ecce clamauerunt dicentes: Quid nobis, & tibi Ieſu fili Dei? Veni-
ſti huc ante tempus torquere nos? 30. Erat autem non longè ab illis grex mul-
torum porcorum paſcens. 31. Dæmones autem rogabant eum, dicentes: Si eii-
cis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum. 32. Et ait illis: Ite. At illi exeuntes
abierunt in porcos, & ecce impetu abiit totus grex per præceps in mare: & mortui
ſunt in aquis. 33. Paſtores autem fugerunt, & venientes in ciuitatem nuntiaue-
runt omnia, & de eis, qui dæmonia habuerant. 34. Et ecce tota ciuitas exiit
obuiam Ieſu: & viſo eo rogabant, vt tranſiret à finibus eorum.

VERS. 1. CVM AVTEM DESCENDISSET DE MONTE, SECVTÆ SVNT EVM TVRBÆ MVLTÆ.] Excitæ vel voce, vel famâ doctrinæ & concionum eius: docebat enim vt poteſtatem habens, vti paulò antè audiuimus. Iam dixi initio cap. 5. ex Luca, ſermonem illum Chriſti hucuſque ab eo habitum poſt deſcenſum è vertice montis in loco campeſtri, puta in medio montis, vbi planities erat campeſtris; ex quo Chriſtus finito iam ſermone, deſcendit in ſubiectam & imam vallem. Ita Franc. Lucas.

Aliter Ianſenius, qui cenſet Matthæum hîc per Hyſterologiam, poſteriùs ponere deſcenſum Chriſti è monte, quia Chriſtum aliò migraſſe narrat: nam deſcenſus Chriſti è monte hucuſque non meminit Matthæus, ſed Lucas duntaxat initio ſermonis Chriſti iam recenſiti, quem ipſe cap. 6. 17. aſſerit habitum in loco campeſtri.

VERS. 2. ET ECCE LEPROSVS VENIENS ADORABAT EVM, DICENS: DOMINE, SI VIS, POTES ME MVNDARE.] Idem miraculum deſcribitur à Marco cap. 1. 40 & Luca cap. 5. 12. ex vtroque videtur colligi hoc miraculum non contigiſſe ſtatim à deſcenſu in radice montis; nam Lucas ait, id contigiſſe *in vna ciuitatum*; & quia Lucas cap. 4. 23. & Marcus cap. 1. 23. priùs alia miracula à Chriſto patrata enarrant. Verùm magis ordinata videtur narratio S. Matthæi, iuxta quam dicendum hoc miraculum Chriſti fuiſſe primum à deſcenſu montis. Ita S. Hieronymus, Ianſenius, & alij; quod ergo ait Lucas, id contigiſſe *in vna ciuitatum*, intellige iuxta vnam ciuitatum. Nam lege Leuit. 13. verſ. 45. & 48 iubentur leproſi omnino ſeparari, arcerique ab vrbibus & caſtris, ne incolis lepram ſuam affricent: licèt alij cenſeant ibi vetari tantùm, ne morentur in vrbibus, non autem ne per eas tranſeant; quare leproſum hunc in tranſitu ciuitatis videri à Chriſto curatum. Hæc ciuitas, vt colligitur ex verſu 5. fuit Capharnaum, iuxta quam videtur curatus hic leproſus: huic enim ciuitati adiacet mons, ex quo deſcendebat Chriſtus, vt dixi cap. 5. verſ. 1. Vide Chronotaxin, quam Commentario huic præfixi numero 22.

Vbi curatus fuerit hic leproſus?

Quantus, quámque incurabilis & contagioſus morbus ſit lepra, inde liquet, quòd leproſi & lege veteri & vſu omnium gentium conſortio hominum arceantur. In leproſis enim contagium eſt & cum ſeminario, quo ſanos attactu, vlcerum fœtore & reſpiratione puridâ inficere poſſunt. His proinde à contagio & morbi labe deturpatur facies, pili decidunt, dilatantur nares, exeduntur oſſa, lingua tumet, fœtet reſpiratio, omne denique morbi genus, omnéque ſymptoma in leproſo comitatu & ſatellitio reperitur. Morbum ergo Elephanticum fucari quidem poſſe, iure docent Medici, curari nunquam. Quomodo, ait Auicenna, curabitur lepra, cùm ſit cancer vniuerſalis, quando cancer particularis medicinam neſcit? Porrò regiones calidæ, ſaxoſæ, ſalſæ, caloribus & algoribus inæqualiter impetitæ, morbis melancholicis, & præſertim lepræ ſubiacent. Talis eſt Iudæa & pars Ægypti. Vnde Galenus 2. ad Glauc. ait: *Itaq; in Alexandria plurimi Elephantiâ, tum ob victus rationem, tum ob regionis caliditatem laborant.* Medici lepræ remedia præſcribunt vinũ Viperinum, Hydrargyrum. Theriacam, Aurum potabile; ſed horum non eſt ea vis, vt lepram formatam & habitu firmatam tollant, leproſóſque totâ membrorum compage fœdatos, cute & carne innouent.

Quantus morbus ſit lepra?

Galen.

Adorabat,

Adorabat, ſcilicet, in genua & faciem cadendo, nam Marcus addit γονυπετῶν, id eſt, *accidens ei ad genua*. Lucas πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον, id eſt, *cadens in faciem.* Fecit id leproſus non tantùm vt ciuilem honorem, ſed potiùs vt religioſum cultum latriæ Chriſto exhiberet, vt patet ex tam humili tantæque fidei eius petitione: non enim dixit, ſi rogaueris Deum, vt Moſes, ſed, *Si vis, potes me mundare.* q. d. Scio, te paris eſſe cum Deo Patre poteſtatis, & conſequenter morborum Dominum, vt lepræ herili iure imperare, eámque ſolo iuſſu à me depellere poſſis. Rogo ergo, vt id facere velis & digneris; ſi velis, res acta eſt, ſanus ſum. Ita S. Chryſoſtomus hom. 26. Theophylactus, Euthymius, Maldonatus, & alij. Vnde S. Chryſoſtomus: *Spirituali Medico*, ait, *ſpiritualem offert mercedem, ſcilicet, fidelem orationem, qua nihil dignius Deo offerimus.* Et Gloſſa Interlinearis: *Voluntati*, ait, *poteſtatem tribuit*; nam quanta eſt voluntas, tanta eſt & poteſtas Dei; quicquid enim vult, hoc illicò facere poteſt; iuxta illud: *Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit in cælo & in terra.* Pſal. 134. 6. In Deo enim voluntas, potentia cæteráque attributa ſunt paria & æqualia, quia diuina, immenſa & infinita. Habuit ergo leproſus fidem diuinitatis Chriſti, partim ex eius interna illuminatione & inſpiratione, partim ex miraculis, quæ plura iam Chriſtus patrarat primo anno prædicationis ſuæ. Leproſus enim hic anno ſecundo ſanatus eſt, vt dixi in Chronotaxi num. 22. Rurſum τὸ *Si vis*, notat deſiderium curationis mixtum cum reſignatione: reſignat enim & ſubmittit ſe voluntati Chriſti, vt ſi velit, curet; ſi nolit, non curet. Morbi enim & lepræ ſæpe animæ ſaluti ſunt vtiles vel neceſſarij, idque ſcit Deus, ſed neſcit homo: quare ſe Dei iudicio & voluntati reſignet oportet, nec ea poſtulare debet abſolutè, ſed conditionatè, ſi videlicet Deo placeat, & animæ ſaluti id profuturũ ſit.

Chryſoſt.

Leproſus credidit Chriſtum eſſe Deum.
Pſal. 134. 6.

VERS. 3. Luc. 5. 13. Mar. 1. 41. 42.

ET EXTENDENS IESVS MANVM, TETIGIT EVM, DICENS: VOLO. MVNDARE.] *Extendens*, primò, vt ſe oſtẽderet eſſe ſupra legẽ, quæ leproſi contactum vetabat. Leuit. 13. vtpote qui leproſum non contaminandi (Deus enim eſt incontaminabilis) ſed curandi cauſâ tangeret, ait Tertullianus lib. 4. cõtra Marcion. cap. 9. & vt ait S. Chryſoſtomus, non corporis, ſed animæ lepra impedimentum eſt ad virtutẽ. Porrò lex non vetabat contactum leproſi, niſi ob periculum contagionis, ne ſcilicet tangens eâdem inficeretur: hoc autem periculum non erat in Chriſto, ſed potiùs certitudo curationis leproſi. Ergo Chriſtus idcirco tangens leproſum non faciebat contra, ſed potiùs iuxta mentem legis. Ita S. Chryſoſtomus & & Tertullianus loco citato.

Chriſtus tãgendo leproſum ſanat. Cur?

Secundò, tetigit eum beneuolentiæ causâ, vt ſuum in eum affectum oſtenderet. Vnde Gloſſa Interlin. *Extendit manum*, inquit, *qui miſericordiæ tendit effectum*, ſcilicet, *quando auxilium diuinæ miſericordiæ impendit*, ait Remigius.

Gloſſ.

Tertiò, tetigit eum, vt ſaluifica vis carnis Chriſti pateſceret, ait S. Cyrillus, vtpote quæ ſolo tactu manus lepram pelleret. *Manus* enim dicitur à *manando*, quòd è brachio *manet*, & ex manu *manent* digiti & opera. Sic ex manu Chriſti manabant miracula & beneficia, & ipſius virtus manabat ex Deo, cui hypoſtaticè vniebatur. Vnde Victor Antioch. in cap. 1. Marci: *Verbum*, inquit, *indiuulſam ſe cum carne ſocietatem habere perſuaſum volens, pleraque miracula & ſigna per corporis miniſterium edidit.* Et Beda: *Extendit*, ait, *Deus manum & contigit humanam naturam in incarnatione, & eiectos à caſtris populi Dei* (leproſos) *templo reddidit, vt poſſint offerre corpora ſua hoſtiam viuentem illi, cui dicitur: Tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.* Pſal. 109.

Victor. Antiochen.

Beda.

Volo: mundare. Ita hæc diſpunge per comma vel colon intermedium, vt Chriſtus *primùm dicat* volo, *deinde imperet*, mundare, ait Sanctus Hieronymus. τὸ ergo *mundare*, non eſt Infinitiuus actiuus, ſed Imperatiuus verbi Paſſiui *mundor*, ſignificans, *mundator* vel *munderis*. Hebr. enim eſt תטהר *tittaher*, Græcè καθαρίσθητι, id eſt, *eſto mundus*. Hinc Patres probant Chriſti omnipotentem diuinitatem: citat eos fusè Maldonatus. Vnde S. Ambroſius in S. Lucæ cap. 5. verſ. 12. *Dicit*, inquit, *volo, propter Photinum; imperat propter Arrium; tangit propter Manichæum.* Photinus enim docebat, Chriſtum eſſe merum hominem, nec eſſe Deum, cui propria eſt omnipotens voluntas, quâ dicat *Volo, mundare*. Arrius docebat Chriſtum minorem eſſe Patre, ac proinde non imperare, ſed imperia Patris excipere. Manichæus docebat Chriſtum habere carnem, non veram, ſed phantaſticam, ideóque verè nec tangere poſſe nec tangi. Hæc omnia hîc confutat Chriſtus tum verbis, tum factis.

Ambroſ.

Notat S. Hieronymus Chriſtum pertinenter & ex æquo reſpondere duplici petitioni leproſi. Primò enim petierat, *ſi vis*, id eſt, vtinam velis; reſpondet Chriſtus, *Volo*. Secundò, *potes me mundare*; reſpondet Chriſtus, *Mundare*; id eſt munderis, eſtóque mundus: Plus ergo tribuit Chriſtus, quàm ipſe expreſsè petat, eodem enim inſtanti ipſum planè curauit, imò vegetum, alacrem, validúmque effecit tum corpore, tum magis animo: quos enim Chriſtus ſanauit corpore, ſanauit & animo, ac iuſtos, ſanctóſq; effecit, vt plenã eis mẽtis & corporis integritatem largiretur. Dei enim perfecta ſunt opera: Ac Chriſtus ſuâ liberalitate merita ſupplicum excedit & vota, vt nos ab eo diſcamus idem facere, ac liberaliſſimi eſſe tum erga Deum, tum erga proximos.

ET CONFESTIM MVNDATA EST LEPRA EIVS.] q. d. Et illicò mundatus eſt homo à lepra ſua, vt vertit Arabicus. Nil medium fuit inter Chriſti præceptum & opus. Dixit enim, & facta ſunt omnia. Geneſ. 1. quia voluntas eius eſt omnipotens, adeóque eſt ipſa eius omnipotentia. Eſt hypallage ſiue inuerſus ſermo; nec enim lepra mundari poteſt, vtpote in ſe planè immunda & contagioſa, ſed homo à lepra. Hoc facto oſtendit Chriſtus ſe quaſi Medicum veniſſe in mundum, vt omnes ægritudines curet omnéſque ſordes expurget. Nota τὸ *confeſtim*, inde enim liquet, Chriſtum leproſum curaſſe non pharmacis naturalibus: hæc enim ſenſim operantur, & lentè ſanant, ſed virtute diuinâ, quæ in inſtanti operatur, iuxta illud: *Ipſe dixit, & facta ſunt.* Pſal. 148. 5. Dei enim dicere & iubere eſt efficax, idémque, quòd facere; quia eius voluntas idem prorſus eſt cum eius omnipotentia.

Pſal 148 5.

ET AIT (Marcus: *comminatus eſt*, id eſt, ſeuero & minaci vultu iuſſit: ita Euthymius) ILLI IESVS: VIDE NEMINI DIXERIS.] Id iuſſit ad vitandam oſtentationem, & vt nos doceret virtutes dotéſque noſtras non iactare, ſed celare. Ita Chryſoſtomus. Si enim id fecerimus; nobis tacentibus, efficiet Deus, vt prodamur inuiti, idque magna cum ædificatione audientiũm & maiore gloriâ operantium. Vnde addit Marcus cap. 1. 45. *At ille* (leproſus) *cœpit prædicare & diffamare ſermonem, vt*

VERS. 4. Luc. 5. 14. Mar. 1. 44.

vt iam non poſſet manifeſtè introire in ciuitatem, ſed foris in deſertis locis eſſet, & conueniebant ad eum vndique.

Sed vade, ostende te Sacerdoti (Marcus, *Principi Sacerdotum*, qui tempore vicis ſuæ præerat cæteris Sacerdotibus actu in templo miniſtrãtibus) et offer mvnvs, qvod præcepit Moyses in testimonivm illis.] *Mittit ad Sacerdotes*, ait S.Hieronymus, *ob humilitatem, vt eis deferre videatur: deinde vt illi vel credentes ſaluentur, vel fiant inexcuſabiles: denique ne legem infringere videatur*. Et Origenes: *Mittit*, ait, *ad Sacerdotes, vt cognoſcant non legis conſuetudine, ſed gratia operatione mundatum*, &c. *Vt omnes, qui vident portari munus, miraculum crederent.*

Hieronym.

Origen.

Munus à leproſis lepra mundatis Sacerdoti offerendum erat agnus, vel ſi leproſus pauper foret, duo turtures, aut duo pulli columbarum. Leuit. 14.13.& ſequent.

Teſtimonium, id eſt, Lex.

In teſtimonium illis, ſcilicet, Sacerdotibus; nam Princeps Sacerdotum, licèt vnus, multos tamen habebat aſſeclas Sacerdotes minores. Nonnulli per *teſtimonium* accipiunt legem, q. d. Offer munus iam dictum, vt impleas legem, quam Moſes præcepit Leuit. 14. Sacerdotibus & populo ſeruãdam in expiatione leproſi: Lex enim ſæpe Pſal. 118.& alibi vocatur *teſtimonium*, ſcilicet, voluntatis diuinæ, quia teſtatur quid à nobis velit fieri Deus. Verùm nil vetat *teſtimonium* hîc propriè accipi.

Planiùs ergo & germaniùs τὸ *in teſtimonium* refer ad verbum *oſtende*, & *offer* q.d. Oſtende te Sacerdotibus, eiſque munus Lege præſcriptum offer vt illi videntes te à lepra liberum, ideóque munus mundatis præſcriptum offerre, ex hoc oculari teſtimonio cognoſcant te verè ſanatum, itaque ipſi ſanitatis tuæ ſint teſtes, ac populo teſtentur te verè à lepra curatum, ideóque eorum teſtimonio iuxta legem, reſtituaris communi hominum ſocietati & conuictui.

Teſtimonium triplex.

Erat ergo duplex, imò triplex hoc teſtimonium. Primum, quod leproſus præbebat ſacerdotibus de ſe ipſo à lepra curato, quod erat oſtenſio & inſpectio ocularis corporis & membrorum, quam faciebant Sacerdotes, ac ſi videbant verè curatum, munus ab eo in gratiarum actionem Deo oblatum acceptabant; ſi non, refutabant.

Secundum teſtimonium erat, quod ipſi Sacerdotes populo perhibebant de leproſo verè curato; vnde eidem adhibebant luſtrationem ſiue expiationem lege Leuit.14. præſcriptam, quæ erat legalis ceremonia tollens irregularitatem legalem ab immunditia lepræ contractam, hominémque lepra mundatum reſtituens conuictui hominum, ac templo & ſacrificiis, vt iis iam mundus cum cæteris liberè intereſſe poſſet.

Tertium teſtimonium erat maximi momenti, nimirum, iuſſit Chriſtus leproſum ſe iam curatum oſtendere Sacerdotibus, vt illi ex hoc miraculo agnoſcerent ipſum eſſe Meſſiam, aut certè inexcuſabili hoc teſtimonio conuicti, incredulitatis condemnarentur. Ita S. Hieronymus, Chryſoſtomus, & S. Ambroſius in cap.5. Lucæ verſ.14.

Lepra eſt hæreſis & peccatum contagioſum.

Tropologicè Lepra ſignificat peccatum mortale, præſertim contagioſum, quale eſt imprimis Hæreſis, ob ſummam fœditatem & contagionem. Ita S. Auguſtinus lib.2 quæſt. Euang. quæſt 40. Theodor. Radulphus & alii in cap.14. Leuit. Hinc mundatio lepræ ſymbolum eſt Sacramenti Pœnitentiæ & Confeſſionis ſacramentalis, qua peccata expiantur, cuius proinde vim & efficaciam ex lepræ typo contra hæreticos probant S.Hieronymus in cap.16. Matthæi (vbi ex eo probat oportere Sacerdotes cognoſcere peccatorum ſpecies & varietates) & S. Chryſoſtomus lib. 3. de Sacerdotio, vbi docet officium Sacerdotum Chriſtianorum longè efficacius & præſtantius eſſe, quàm olim fuerit Aaronicorum, eò quòd hiſce lepram non curare, ſed curatam duntaxat oſtendere; illis verò peccata non curata oſtendere, ſed verè curare & condonare conceſſum ſit. Atque hac de cauſa Chriſtus primum hoc à deſcenſu è monte, vbi legem Euangelicam docuerat, miraculum eſſe voluit curationem leproſi, tum quia in Syria & Iudæa communis & frequens erat hic lepræ morbus, multique erant leproſi: tum quia lepræ conditiones optimè per tropologiam repræſentant peccati fœditatem & noxam, æquè ac lepræ curatio peccati remiſſionem: ideóque Chriſtus in paſſione leproſi formam aſſumpſit, vt lepram animæ noſtræ in ſe ſuſciperet & curaret. Vnde Iſaias c. 53 4. *Verè*, ait, *lãguores noſtros ipſe tulit & dolores noſtros ipſe portauit: & nos putauimus eum quaſi leproſum, & percuſſum à Deo & humiliatum. Ipſe autem vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra.* Vide quæ de lepra dixi Leuit 13.& 14. Hac de cauſa Chriſtus in forma leproſi apparuit Martyrio Monacho, & eius humeris vſque ad fores Monaſterij baiulari ſe permiſit, ibique diſparuit; ſed ita vt Martyrius pondus non ſentiret, quia portantem ſe portabat, ait S.Gregorius homil. 39. in Euang.

Iſai 53.4.

Chriſtus in forma Leproſi apparet.

In eadem leproſi forma Chriſtus apparuit S. Ludouico Toloſatum Epiſcopo, qui fuit nepos S.Ludouici Regis Franciæ, ac ab eo pedes ſibi lauari permiſit, vt habet eius vita.

Cvm avtem introisset Capharnavm, accessit ad evm Centvrio, rogans evm.] Hoc eſt ſecundum Chriſti miraculum, quo doctrinam in monte editam confirmauit. Ita S.Hieronymus. Ex hoc loco colligimus leproſum primò à Chriſto ſanatum fuiſſe iuxta Capharnaum, vti paulò antè dixi. Porrò leproſus erat Iudæus; Centurio verò ethnicus, puta ex Romanorum (tunc enim Iudæa à Pompeio, Iulio Cæſare & Auguſto ſubiugata, Romanorum ducum militúmque præſidio tenebatur) legione dux centum militum, & ſubinde etiam plurium, vt docet Vegetius lib.1. de re milit. quare in eo gentium vocatio præſignata & inchoata fuit. L.Dexter in Chronico, quod nuper in lucem prodiit, ait hunc centurionem fuiſſe C. Cornelium Centurionem Hiſpanum, cuius filius C. Oppius pariter Centurio Chriſto in cruce quaſi ſatelles & cuſtos aſtitit, vidénſque ſigna, quæ in cælo, ſole, terrâ & petris tunc contigerunt, conuerſus eſt ad Chriſtum: vterque Chriſtum & in Iudæa & in Hiſpania prædicauit. Hæc Dexter: De cuius auctoritate & fide fuſiùs egi in fine Chronotaxis, quam Actibus Apoſtolorum præfixi.

Vers. 5. Luc.7. verſ. 1.& 3.

Centurio quis?

Acceſſit. Eſt hîc prima Antilogia: Nam Lucas cap. 7. 1. idem miraculum aliter narrat. Non enim dicit Centurionem ipſum acceſſiſſe ad Chriſtum, ſed ad eum miſiſſe primùm Iudæos, deinde amicos ſuos, qui hanc gratiam, puta ſanitatem puero ſuo peterent & impetrarent. Quare in Luca ex Matthæo hoc loco ſupplendum eſt, quòd poſt Iudæos & amicos tandem Centurio ipſe vltimus ad Chriſtum iam appropinquantem accurrerit, ſiue honoris cauſâ, ſiue ob morbi paroxy-

ſmum

Digitized by Google

ſiuum & inſtans mortis periculum, vti volunt S. Chryſoſtomus hom. 26. Theophylactus, & Euthymius: niſi dicas Centurionem hic aſſeri ad Chriſtum acceſsiſſe, eique ſupplicaſſe & reſpondiſſe, non per ſe, ſed per ſeniores & amicos ſuos, vti cenſent Beda & S. Auguſtinus lib. 2. de Conſenſu Euangeliſt. cap. 20. Porro Iudæi commendarunt Centurionis poſtulationem Chriſto, dicentes: *Quia dignus eſt, vt hoc illi præſtes. Diligit enim gentem noſtram, & Synagogam ipſe ædificauit nobis*, vt ait Lucas cap. 7. verſ. 4.

Luc. 7. 4.

Vers. 6. Luc. 7. v. 2. ET DICENS, DOMINE, PVER MEVS IACET IN DOMO PARALYTICVS, ET MALE TORQVETVR. *Puer*, id eſt, *ſeruus*, vt habet Lucas cap. 7. verſ. 3. Serui enim apud heros ſubiectione, obedientia & reuerentia ſunt iſta puerorum. Eſt Græciſmus. Porro hic ſeruus Centurioni erat charus & *pretioſus*, ait Lucas.

Hilarius. *Iacet in domo paralyticus*, qui ſi cadauer in lecto omnibus vndique artubus fluidis, & ad conſiſtendi officium nec vſque ... ait S. Hilarius: Paralyſis enim eſt reſolutio neruorum, ait Celſus lib. 2. cap. 1. Eſt enim morbus, in quo dimidia pars corporis ſolutum, motu ſenſuque interceptis, ait Galenus Commentar. lib. 4. vnde a Græcis vocatur *hemiplexia*, id eſt, ſemiapoplexia, cùm ſcilicet in alteram tantum corporis partem malum id incubuit; nam cùm totum ... citur, apoplexia nominatur: nunc vero vtrunque, inquit Celſus lib. 3. cap. 27. paralyſin appellari video.

Paralyſis quid.

Et male torquetur, Græcè δεινῶς βασανιζόμενος, id eſt, *grauiter affligitur, vehementer cruciatur*, vt vertit Arabicus, ideoque *moriturus*, vt ait Lucas. Subita & acuta fuit hæc paralyſis, quæ cum cruciatu periculum vitæ creauit: Naturales qui communes paralyſes ſunt lentæ, ideoque & graui cruciatu & periculo carent. Cruciatus hic videtur fuiſſe conuulſio & retractio neruorum, qui à cerebro oriuntur: hi enim cùm præter naturam contrahuntur aut diſtenduntur, ... nos excitant dolores, vt ex Galeno oſtendit Guilielmus Ader Medicus lib. de ægrotis & morbis à Chriſto ſanatis cap. 2. vbi probat omnes iſtos ... deſperatos, & naturaliter incurabiles, ideoque eorum curam Chriſto quaſi Archiatro à Deo fuiſſe reſeruatam: Talis fuit hæc paralyſis. Idem docet S. Ambroſius Epiſt. 75. E..., inquit, ... Dominus Ieſus, quos nemo curaret, id eſt, curare potuiſſet.

Inſanabiles.

Porrò Lucas paulò aliter rem geſtam enarrat: Sic enim ait cap. 7. verſ. 3. *Et cum audiſſet de Ieſu, miſit ad eum ſeniores Iudæorum, rogans eum, vt veniret & ſaluaret ſeruum eius*. Eſt hic ſecunda Antilogia. Lucas enim ait, *rogans eum, vt veniret*: Matthæus verò, imo & Lucas verſ. 6. ſubdit eum contrarium dixiſſe, ſcilicet: *Domine non ſum dignus vt intres ſub tectum meum, ſed tantum dic verbo*, id eſt, iube abſens, *& ſanabitur puer meus*. Reſpondetur, *rogans* & *miſit*, quatenus refertur ad *vt veniret*, pertinere ad Iudæos Centurionis Legatos, qui minoris erant fidei & humilitatis, quàm ipſe Centurio; hic enim ſolùm petebat, vt Chriſtus ſanaret puerum; Iudæi verò de ſuo addiderunt, vt veniret, & veniendo tangendóque ſanaret eum: *Miſit* ergo ſeniores ad Chriſtum *rogans* per ſe, *vt ſanaret*; per ſeniores verò, *vt veniret*. Quod enim Legatus dicit, hoc cenſetur dicere is, qui Legatum miſit. Lucas igitur more ſuo (vt patet cap. 19.) breuitatis ſtudio conuoluit dicta factáque Centurionis & Iudæorum, quæ proinde reſpectiuè explicanda ſunt, vt quædam à Iudæis, quædam à Centurione dicta ſint. Vult enim Lucas dicere, quòd ſeniores Iudæorum miſſi à Centurione dixerint Chriſto: Centurio rogat te, vt venias, & ſanes puerum eius: vbi addunt ex ſuo, *vt venias*, putantes id decere, idque tacitè cupere Centurionem. Quod ergo ſubdit Lucas: *At illi cum veniſſent ad Ieſum, rogabant eum ſollicitè, dicentes ei*, &c. ſignificat eos ſuam hanc petitionem, vt veniret & ſanaret puerum, inſtanter vrſiſſe, allegantes: *Quia dignus eſt vt hoc ei præſtes*, quæ verba planè ſignificant petitionem ſeniorum fuiſſe illam, quæ præceſſit, quam ob breuitatem Lucas conuoluit, dicens, *rogans vt veniret & ſaluaret ſeruum eius*. Illis igitur verbis ſimul miſſionem Centurionis & eius petitionem, æquè ac ſeniorum, licèt poſtea factam, per Anticipationem complexus eſt; vnde eam non iterat, nec vti reipſa facta eſt, enarrat.

Reſoluitur difficultas occurrens in petitione Centurionis & ſeniorum ab ipſo miſſorum.

Luc. 7. 3.

Aliter reſpondent nonnulli, ſcilicet, Centurionem cum mitteret Iudæos, per eos rogaſſe Chriſtum, vt veniret, & veniens ſanaret puerum; ſed poſt Iudæorum abitum ad Chriſtum, illuminatum à Deo, creſcente fide & humilitate, pœnituiſſe, ac optaſſe dixiſſéque, vt Chriſtus non veniret, ſed abſens curaret puerum. Sed tunc dicendum eſt Centurionem eſſe mentitum, cùm, vt ait Lucas v. 7. per Iudæos Legatos prius à ſe miſſos dixit: *Propter quod & me ipſum non ſum dignum arbitratus, vt venirem ad te*. Si enim ipſe putabat ſe dignum, vt Chriſtus veniret ad ſe, multò magis putabat ſe dignum, vt veniret adiretque Chriſtum. Rurſum dicendum eſt eum non credidiſſe Chriſtum eſſe Deum. Deo enim non fuiſſet auſus mentiri, vtpote quem mendacij conſcium ſciret.

Denique Centurio prius miſit ſeniores Iudæorum ad Chriſtum honoris cauſa, quia ipſe, vtpote Gentilis, æſtimabat ſe indignum conſpectu & alloquio Ieſu: Iudæi enim Gentiles, vtpote idololatras, æſtimabant viles & impuros quaſi canes, vt patet Matth. 15. 26.

ET AIT ILLI IESVS: EGO VENIAM, ET CVRABO EVM. Nota promptum Chriſti animum ad benefaciendum & ſanandum paralyticum, quo plus offert Centurioni, quàm ipſe petierat; ſed nimirum volebat hac oblatione è pectore Centurionis elicere fidem & reuerentiam, quæ mox ab ipſo proſiluit. Dixit Chriſtus, & fecit: Vnde Lucas v. 6. ait: *Ieſus autem ibat cum illis*. Vers. 7. Luc. 7. v. 6.

ET RESPONDENS CENTVRIO AIT: DOMINE, NON SVM DIGNVS VT INTRES SVB TECTVM MEVM, in domum meam: SED TANTVM DIC VERBO, ET SANABITVR PVER MEVS. Dixit hoc primò Centurio per amicos Chriſto, cùm Chriſtus iam ad domum eius accederet, vt ait Lucas cap. 7. 6. deinde ipſe accurrens ad Chriſtum venientem, idem per ſe dixit, & proteſtatus eſt, vt ait hic S. Matthæus: vrbanitas enim & ciuilitas id omnino exigebat, vt ipſe perſonaliter Chriſto occurreret, ipſumque venientem & tam vicinum exciperet. *Dic verbo*, id eſt, iube ſermone, q. d. Non eſt opus, vt præſens tangas ſeruum meum, ſed abſens iube duntaxat, & illicò ſanabitur. Credidit ergo Centurio Chriſtum eſſe Deum, qui vbique quaſi præſens imperat & operatur quodlibet, aut certè Chriſtum eximium eſſe Prophetam Deo chariſſimum, puta Meſſiam Iudæis promiſſum, qui nomine Dei in Iudæa rebus omnibus ad libitum imperaret: *Quoniam ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt*. Pſal. 32. 9. Vers. 8. Luc. 7. v. 6. 7. Pſal. 32. 9.

NAM ET EGO HOMO SVM SVB POTESTATE CONSTITVTVS, HABENS SVB ME MILITES, ET DICO HVIC: VADE, Vers. 9. Luc. 7. v. 8.

Digitized by Google

VADE, ET VADIT: ET ALIO (alij, alteri: Sic *alio* pro *alij* vſurpat Plautus) VENI, ET VENIT: ET SERVO MEO, FAC HOC, ET FACIT.] *Sub poteſtate*, id eſt, in poteſtate, in regimine, in magiſtratu *ſum conſtitutus*, puta ſum Centurio, imperans centum militibus. Ita Auctor Imperfe[illegible]i, qui à pari reddit hîc argumentum Centurionis, q. d. Si ego paruam habens poteſtatem in paucos milites, illis ad nutum impero, quanto magis tu, ô Chriſte, qui plenam omnium habes poteſtatem, morbis imperabis? Verùm *ſub poteſt.* te propriè hîc accipi liquet ex Græco, qui habet, [illegible], & ex eo quod ſubdit, [illegible], Id eſt, *habens ſub me milites*. Ergo ſicut Centurio verè & propriè habebat ſub ſe milites ſibi ſubditos, ſic viciſſim ipſe erat ſub poteſtate alterius ſui Tribuni, vel Cæſaris Romani, ſcilicet Tiberij. Ita S. Chryſoſtomus, Leontius, Gl[illegible], Maldonatus, Ianſenius, Franc. Lucas, & alij. Eſt argumentum à minori ad maius, q. d. Si ego, licet ſub poteſtate Cæſaris conſtitutus, impero tamen ad libitum militibus mihi ſubditis, *Dico huic, vade, & vadit, & alio, veni, & venit*. Quanto magis tu, ô Chriſte, qui ſub nullius es poteſtate, ſed Deus es omnipotens, omnium Dominus, potes imperio tuo facere quicquid volueris, vt ſi etiam abſens dicas, iubeaſque morbo paralyſi ſerui mei, *Abi*, illicò abibit: ſi eidem dicas, *Veni*, illicò veniet: morbi enim ſunt quaſi milites & ſatellites tui, quos ad nutum in reos immittis, & à pœnitentibus ſupplicibúſque reuocas. Ita S. Auguſtinus de verbis Domini ſecundùm Matthæum ſerm. 6. *Si ego*, inquit, *homo ſub poteſtate iubeo, & habeo poteſtatem, quid tu non poteſ, cui omnes ſeruiunt poteſtates?* Ponderat S. Hieronymus Centurionis *Fidem*, *in eo quod credidit*, inquit, *ex gentibus paralyticum à Saluatore poſſe ſanari*: *Humilitatem, quod ſe iudicauit indignum, cuius tectum Dominus intraret*. *Prudentiam, quod vltra corporis tegmen diuinitatem latentem videret, ſciens non id ſibi profuturum, quod etiam ab incredulis videbatur, ſed id, quod latebat intrinſecus*.

Moraliter, ſi vis eſſe in poteſtate, diſce eſſe ſub poteſtate; ſi vis imperare, diſce priùs imperanti obedire. Audi S. Bernardum Epiſt. 42. *Vt fecuræ præeſſe poſſitis, ſubeſſe & vos, cui debetis, non dedignemini. Dedignatio quippe ſubiectionis prælationes reddit indignos: vident vt vobis ſubditi, quod redhibeant.*

Probat id ipſum exemplo Centurionis: *Declarus qui, ſe habens ſub ſe milites, præmiſit, homo ſum ſub poteſtate. Iam quicquid ſubinferat, ſuſpectum non habemus, vel iactantiam. Præmiſit ſiquidem eſt humilitatem, ne altitudo præcipitet. Nec enim locum vanis arrogantiæ, vbi tam clarum humilitatis inſigne præceſſit. Quia non confuſus eſt de ſubiectione, iure ex prælatione meruit honorari. Non erubuit ſuper ſe poteſtatem, & ideo dignus, qui haberet & ſub ſe ſimiliter. Dedit prius honorem præpoſitis, vt eum à ſubditis iuſte reciperet.* Sic ſymbolicè, ſi anima velit imperare corpori priùs ſe ſubdat Deo; quòd ſi illi rebellet, ſentiet & ſibi corpus rebelle, vt ſenſit Adam, violans præceptum Dei de non comedendo pomo vetito. Sic pœna ſuperbiæ & inobedientiæ eſt lapſus carnis & luxuria.

VERS. 10. AVDIENS AVTEM IESVS, MIRATVS EST.] Tan-
Luc. 7. v. 9. tam fidem, humilitatem, reuerentiam & deuotionem Centurionis, qui non erat Iudæus, ſed Gentilis. Vnde Origenes: *Attende ait, quantum ſit, & quale quod Deus vnigenitus miratur. Aurum, diuitiæ, regna, principatus, in conſpectu eius ſicut tanquam vmbra, vel flos decidens: Nihil ergo horum in conſpectu Dei mirabile eſt, quaſi magnum, vel precioſum, ſed tantum fides; hanc miratur honorificans, hanc acceptabilem ſibi æſtimat.*

Quæres, an in Chriſto verè fuerit admiratio? Suppono ex communi Theologorum ſententia, in Chriſto, præter diuinam ſcientiam, quam habebat, qua Deus, triplicem fuiſſe ſcientiam, qua homo erat: primò *beatificam*, per quam Dei eſſentiam intuebatur, eáque fruens beabatur. Secundò *infuſam*, qua per ſpecies animæ ſuæ à Deo inditas ab ipſo conceptionis ſuæ inſtanti, omnia cognoſcebat. Tertiò, *experimentalem*, qua illa, quæ ſciebat per ſcientiam infuſam, quotidie per experientiam videbat, audiebat & ſentiebat.

Reſpondeo ergo: In Chriſto propriè & abſolutè non fuit admiratio, quæ ſcilicet ex imo cordis cuiuſque fundo manaret. Ratio eſt, quia admiratio oritur & in nobis ex eo, quòd aliquid nouum, inſolitum & inexſpectatum videmus vel audimus. Chriſtus autem per ſcientiam infuſam iam omnia antequam fierent, cognoſcebat: vnde nil ei, vtpote omniſcio, erat nouum, incognitum vel inopinatum & admirabile. Excitabat tamen Chriſtus in ſe per ſcientiam experimentalem, cum aliquid magni & noui experiretur, aliquem quaſi ſuperficialem actum interiorem & geſtum exteriorem admirationis, vt alios idem admirari doceret. Ita S. Auguſtinus, quem audi, lib. 1. de Geneſi contra Manich. cap. 8. *Quis autem illo fecerat illam fidem, niſi ipſe, qui admirabatur? quod ſi & alius eam feciſſet, quid miraretur qui præſciens erat? Quod ergo miratur Dominus, nobis mirandum eſſe ſignificat, quibus adhuc opus eſt ſic moueri: omnes enim tales motus eius, non perturbati animi ſigna ſunt, ſed docentis magiſterium.* Sic & S. Thomas 3. part. q. 15. a. 8. Hinc ſapiens nihil miratur: Et Cyrus Rex Perſarum docebat ſuos nil mirari, quòd Rex altior ſit & ſuperior omni re mundi. Qui cum S. Paulo conuerſatur in cælo, nil miratur in terra. Præclarè S. Cyprianus tract. de ſpectaculis: *Nunquam ille humana opera mirabitur, quiſquis ſe cognouerit filium Dei. Deijcit ſe de culmine generoſitatis, qui admirari aliquid poſt Deum poteſt.*

ET SEQVENTIBVS SE DIXIT: NON INVENI TANTAM FIDEM IN ISRAEL.] Arabic. *in vno ex Iſrael.* Græcè eſt neruoſius; *Nec in Iſrael tantam fidem inueni*, quantam in Centurione Gentili: intellige, *non inueni*, ſcil. in communi populo à tẽpore prædicationis meæ: nam maior ſine dubio erat fides in B. Virgine, Abraham, Moſe, Ioanne Baptiſta, &c. Aut vt S. Chryſoſtomus, non inueni tantam, ſcilicet, proportionabiliter, quia hic erat Ethnicus & Centurio, cæteri erant Iſraelitæ & fideles: vnde eadem fides in illo magis erat mira & miranda, quàm in hiſce. Idem Chryſoſtomus præfert fidem Centurionis fidei Apoſtolorum, quam habuerunt initio vocationis: Origenes verò fidei Marthæ etiam & Magdalenæ. Audi S. Chryſoſtomum: *Credidit Andreas, ſed Ioanne dicente: Ecce Agnus Dei. Credidit Petrus, ſed euangelizante ſibi Andrea. Credidit Philippus, ſed legendo Scripturas: Et Nathanael prius ſignum diuinitatis accepit, & ſic fidei confeſſionem obtulit.* Audi & Origenem: *Iairus Iſraelis princeps pro filia ſua petens non dixit, dic verbo, ſed veni velociter. Nicodemus de fidei Sacramento audiens, ait: quomodo hoc poteſt fieri? Maria & Martha dicunt: Domine, ſi fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mortuus; quaſi dubitantes quòd vbique poſſet* ad-

Virtutes heroicæ Centurionis.
Auguſtin.
Hieronym.
Bernard.
Origen.
An in Chriſto fuerit admiratio.
Triplex ſcientia Chriſti.
Reſp.
Ratio.
Auguſtin.
Sapiens nil miratur.
Cyprianus.
Chryſoſt.
Origen.

Digitized by Google

adeſſe Dei potentis.

Vers. 11. Luc.13.v.29 Dico avtem vobis, Qvod mvlti ab Oriente et Occidente venient, et recvmbent cvm Abraham et Isaac et Iacob in regno cælorvm.] *Ab Oriente & Occidente*, id eſt, ab extremis Gentium regionibus. Occaſione enim Centurionis, qui erat Gentilis, prædicit Gentium (quarum primitiæ erat hic Centurio) vocationem & Iudæorum reprobationem. Alludit ad Iſaiæ cap.43.verſ. 5.& ſequent. vbi à quatuor mundi plagis prædicitur gentium vocatio, gratia & gloria. *Recumbent*, id eſt, requieſcent, ait S. Hilarius & Euthymius. Verùm Græcè eſt ἀνακλιθήσονται, id eſt, *diſcumbent*, quaſi in triclinio accumbent, quaſi conuiuæ epulabuntur in opiparo conuiuio: huic enim regnum cælorum, ac cæleſtis gloria & felicitas Chriſti & Sanctorum ſæpe comparatur, ob ſummam quietem, lætitiam, ſecuritatem & ſatietatem.

In cælo conuiuantur beati.

Pſal.16 15. Alludit ad illud Pſalm.16.15. *Satiabor, cùm apparuerit gloria tua.* Et Pſalm.35.9. *Inebriabuntur ab* Et 35 9. *vbertate domus tuæ: & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Hoc cæleſte conuiuium quaſi nuptiale Agni, id eſt, Chriſti, graphicè depingit S. Ioannes cap.19. verſ.7. & ſequent. ac Chriſtus Lucæ cap. 22. verſ. 29.

Cum Abraham, & Iſaac & Iacob. Hi tres præ aliis ſanctis Patriarchis & Prophetis hîc & alibi nominantur, & celebrantur. Primò, quia hi tres fuêre primi Patres & Patriarchæ Iudæorum, ad hoc ſingulariter electi & ſelecti à Deo. Secundò, quia iidem erant capita Reipublicæ & Eccleſiæ Dei. Tertiò, quia hi ſingularia dedêre fidei & religionis exempla. Quartò, quia hi tres promiſſionis de terra Chanaam à poſteris poſſidenda, in typum Regni in cælis eiſdem eorúmque aſſeclis promiſſi, fuêre hæredes. Vnde & Deus ſe vocat Deum Abraham, Iſaac & Iacob, eorumque nomine apud Iudæos gloriabatur.

Vers. 12. Luc.13.v.28 Filii avtem regni eiicientvr in tenebras exteriores: ibi erit fletvs et stridor dentivm.] *Filij regni*, i. deſtinati ad regnũ, vocantur Iſraëlitæ, quia hi prognati erant ex Abrahã, Iſaac & Iacob, quibus, & quorum ſemini Deus promiſerat regnum vti terrenum Iudææ, ſic & ſpiritale æternæ gloriæ in cælis. Simili Hebraiſmo vocantur filij mortis, gehennæ & reſurrectionis, qui ad mortem & gehennam comminatam, aut ad reſurrectionem promiſſam à Deo deſtinati & deputati ſunt.

Moraliter ſi filius regni es, fac opera regni, fac opera digna cælo, viue vt Angelus. Sic enim Joan. 8. Chriſtus dixit Iudæis: *Si filij Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite.* Ioann.8.

In tenebras exteriores gehennæ. Perſiſtit in metaphora conuiuij in regno cæleſti, ideóque lucidiſſimi; circa quod, Nota plerosque veterum non prandiſſe, aut non niſi parcè & tenuiter per modũ ientaculi, ſed cœnaſſe duntaxat, túmq; ſe exſatiaſſe & exhilaraſſe; ideóq; conuiuia non in prandio, ſed in cœna celebraſſe, idque otij & libertatis causâ, & vt dic, vt ait Horatius lib.1. Ode 1. non frangerẽnt, ſed totum negotiis darent, atque inde triclinia dicta ſunt cœnacula. De Hebræis id liquet ex S. Scriptura, vbi paſſim fit mentio cœnæ & cœnaculi, rarò prandij, vt patet in cœna *Darij* 3. Eſdræ 3. 1. *Holophernis* Iudith 12. 10. *Herodis* Marci 6.21. *Marthæ* Ioann.12. verſ. 2. *Patrisfamilias* Lucæ 18. 16. *Chriſti*, Ioann.13.2. 1. Corinth.11.20. De Eſſenis idem docet Philo lib. 2. de vita Contemplatiua; imò prandij in veteri teſtamento nulla eſt

Priſci cœnabant, non prandebant:

Hebræi:

mentio, niſi apud Tobiam cap.2. verſ.1. & Danielem cap.13.13. & Eſtherem cùm Iudæi abducti in Aſſyriam & Babylonem, ibi inter gentes degerent, earúmque more comederent. Excipio vnum Ieroboam Regem Iſrael, qui Prophetam, ſibi manum reſtituentem, inuitauit ad prandium. 3. Regum 13. 7. ſed Rex hic fuit idololatra, & auctor aurifexque vitulorum aureorum, quos coluerunt Iſraelitæ. Vnde non mirum ſi guloſior prandia celebrarit. Hoc eſt, quod laudat Boëtius de Conſolatione:

Felix, ait, nimium prior ætas, Boët.
Nec inertis perdita luxu,
Facili quæ ſera ſolebat
Ieiunia ſoluere glande.

Græci: De Græcis id docet Clemens Alexandrinus lib. 2. pædag. cap. 2. Athenæus de cœnis ſapientum, Hippocrates lib. de aëre & aqua, Plutar. lib.8. Sympoſiac. quæſt. vbi ait, infames fuiſſe eos, qui ante cœnam manducarent; Hippocrates verò ait, eos non rectam viuendi normam ſeruare. Addit Plutarchus cœnam dici quaſi κοινὴν, quòd communis eſſet omnibus, cùm prandium ſeorſim à priuatis quaſi obiter ſumeretur. Hinc Plato, teſte Cicerone Tuſcul. 5. cum ſtomacho miratus eſt priſcos Italos & Siculos, bis in die cibo impleri. Leonidas Græcorum dux contra Xerxem & Perſas innumeros, cum paucis apud Thermopylas pugnaturus: *Prandete*, inquit, *commilitones, apud* Leonidas. *inferos cœnaturi.* Alexander Magnus dictitabat prandium condire nocturnas profectiones, cœnam verò prandij tenuitatem.

Romani. De Romanis idem docet Plutarchus loco citato. Martialis lib.4. Epigrammat. ad Euphemium:

Surgite, inquit, *iam pueris vendit ientacula piſtor.* Martial.

Horat. lib.1. Satyr.5.

Pranſus non auidè, quantum interpellet inani Horat
Ventre, diem durare.

Idem lib.2. Satyra 5.

Ille ſalubres
Æſtates peraget, qui nigris prandia Moris
Finiet.

Plura vide apud Alexandrum ab Alexandro lib. 5. Genial. cap. 21. & Ciacconium ac Fuluium Vrſinum lib. de triclinio.

Chriſtiani primi. Porrò primos Chriſtianos vſque ad veſperam ieiunaſſe, docet Tertullianus lib. de Ieiuniis cap. 10. & alij, quos ibidem citat Pamelius, imò adhuc tempore S. Thomæ Aquinatis, qui floruit anno Domini 1270. ieiunabant vſque ad nonam; nam in ieiunio non niſi poſt officium veſperarum, puta poſt tres horas à meridie, quando Chriſtus in cruce expirauit, licebat cibum ſumere, & qui prius ſumpſiſſet, cenſebatur non ieiunaſſe, idque ex decreto Concilij Cabilonenſis, vt habetur de conſecrat diſtinct.1. cap. *ſolent.* Vide D. Thomam 2. 2. quæſt.147. art.7. vbi tamen pro *Cabilonenſis* irrepſit *Chalcedonenſis.*

Denique S. Antonium, S. Hilarionem, S. Paulum primum eremitam, cæteróſque priſcos Aſcetas & Anachoretas quotidie ieiunaſſe, nec cibum ſumpſiſſe ante veſperam patet ex eorum vita. Audi & Virgilium:

Pendent lychni laquearibus aureis Virgil.
Incenſi, & noctem flammis funalia vincunt.

nimirum comedere æſtimabant rem animalem & vilem, ideóque indignam luce & dignam tenebris; vnde de ea erubeſcebant cauebántque, ne ſol eos comedentes aſpiceret.

Quia ergo olim non prandebant in meridie, ſed

ſed cœnabant veſpere & noctu; idcirco copioſo vtebantur lumine: vnde Lucretius lib. 2.

Lucret. *Lumina nocturnis epulis vt ſuppeditentur.*

Sic & Horatius lib. 3. Ode 2. In cœnaculis ergo & conuiuiis lux erat, extra ea verò erant tenebræ, quæ proinde hîc vocantur *exteriores*, quia extra conuiuium ſitæ. Græcè enim non eſt ἐσχάτας, id eſt, extremas, ſed ἐξώτερον σκότος, id eſt, externa caligo, quæ ſcilicet exteriùs & extra conuiuij locum reperitur. Vnde Lucas cap. 13. 28 habet: *Videbitis vos expelli foras.* Senſus ergo eſt q. d. Filij regni, id eſt, Iudæi, in Patribus Abraham, Iſaac & Iacob deſtinati ad regnum cæleſte, ob ſuam perfidiam, quâ in Chriſtum credere noluerunt, à regno epulóq; cæleſti expellêtur in gehênæ tenebras exteriores, Græcè ἐξωτέρας .i. extimas .i. à luce cæleſtis conuiuij regníq; extorres, alieniſſimas, & remotiſſimas, nimirũ profundiſſimas & obſcuriſſimas. Gehenna enim eſt in cẽtro terræ, quod à ſuperficie terræ diſtat tribus millibus milliariũ & amplius: quare tãta terræ opacitas magnas cauſat in gehẽna tenebras. Id ita eſſe patet primò ex eo, quòd Heb. חִיצוֹן *chitsõ*, quod hîc eſt in Matthæo, dicatur à חוּץ *chuts*, ſicut Græcum ἐξώτερον ab ἔξω, id eſt, exterior ab extra; quia ſcilicet hæ tenebræ ſunt extra regnum & conuiuium cæleſte, in quo epulantur & regnant beati quaſi filij lucis. Secundò, quia ſimili modo Chriſtus cap. 22. 13. ſeruum non habentem veſtem nuptialem, eiecit è conuiuio in tenebras exteriores. Tertiò, quia pari ratione ait Ioannes de gehenna & damnatis Apocal. cap. 14. 20. *Calcatus eſt*
Apocal. 14. 20. *lacus extra ciuitatem, & exiuit ſanguis de lacu vſque ad frenos equorum per ſtadia* 1600. Nam poſt diem iudicij duo tantùm erunt loca hominum, ſcilicet cælum pro electis & beatis, ac gehenna ſiue lacus & tartarus pro reprobis & damnatis; quare qui à cælo, vbi erit ciuitas regni & conuiuij lucidiſſima, excludentur, hi extra illud relegabuntur in lacum & tartarum obſcuriſſimum. Et hoc eſt, quod ait Lucas 13. 28. *Cùm videritis Abra-*
Luc. 13. 28. *ham, &c. in regno Dei, vos autem expelli foras.* Et v. 25. *Cùm intrauerit paterfamilias & clauſerit oſtium, incipietis foris ſtare.* Et Chriſtus Ioann. 6. 37. *Eum,*
Ioan 15. 6. *qui venit ad me,* &c. non eiiciam foras. Et cap. 15. 6. *Mittetur foras, ſicut palmes, & areſcet, & colligent eum, & in ignem mittent & ardet.* Et Apocal.
Apoc 3. 12. 3. 12. *Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius.* Et cap. 11. 2. *Atrium autem, &c. Eiice foras.* Et cap. 22. 15. *Foris canes & venefici.* Ita S. Hieronymus. Quare minus rectè Caietanus cenſet tenebras exteriores opponi interioribus, quæ animum obſcurant: exteriores ergo eſſe ſenſibiles, quæ lucem ſenſibilem excludunt; interiores verò eſſe ſpirituales, quæ luce internâ mentem ſpoliant.

Porrò *exterior* licèt ſit comparatiuus, tamen vicem habet poſitiui, quia poſitiuo caret; aut potiùs ſuperlatiui, vt vult Ianſenius; exterior ergo, id eſt, extimus, extra domum vel locum longè poſitus.
Exteriores tenebræ quæ? Tenebræ igitur exteriores ſunt tenebræ à cælo & luce remotiſſimæ, tartareæ, profundiſſimæ. Magna enim erit pœna damnatis cælo, id eſt, conſortio Dei, Angelorum & beatorum excludi, ac relegari cum Diabolis in tenebroſum gehennę ergaſtulum, imò tartarum: quæ à Theologis vocatur pœna damni, & æquiparatur, imò à multis præponitur quaſi grauior & acerbior, pœnæ ſenſus, puta igni & combuſtioni, quæ tamen hîc per tenebras exteriores quoque intelligitur. Denique regnum cælorum, qui eſt locus Beatorum lucidiſſimus & feliciſſimus, vocatur conuiuium, quia plenum omni voluptate & gaudio omnibúſque deliciis, quibus perpetim quaſi epulantur Sancti. Per tenebras enim exteriores denotat carcerem inferni eiúſque tormenta, per Synecdochen & Metonymiam, quia ibi ignis vti feruentiſſimus, ita & fumoſiſſimus ac tenebroſiſſimus, damnatos torquet, teſte S. Baſilio in priori expoſit. Pſal. 28. atque ad hoc tantùm lucet ignis ille, vt damnati ſuas pœnas ſuorúmque ſociorum videant & augeant, vti docet S. Gregorius lib. 9. Moral. cap. 48. & 49.

Denique per tenebras hîc accipe tum corporales, tum ſpirituales. Vnde S. Auguſtinus in Pſalm. 6. per tenebras has accipit cæcitatem mentis, ex iudicio practico in damnatis falſiſſimo, & peruerſiſſimo, atque ex ſummo Dei vindicis odio manantem, indéque conſequentem obſtinationem & impœnitentiam. Damnati enim ex odio & rabie in Deum, eò quòd eos adeò cruciet in gehenna, iudicant Deum, virtutes, omniáque, quæ Deus amat, ſibi eſſe odienda: vnde nil niſi malum amare poſſunt, ex ſumma in Deum rabie ac ſalutis ſuæ deſperatione.

Ibi erit fletus & ſtridor dentium. Hac phraſi ſignificatur ſummus damnatorum in gehenna cruciatus, ſcilicet, per fletum ſummus dolor, per ſtridorem ſummus horror; qui enim horrendè torquentur & cruciantur, hi oculis flent, voce eiulãt, dentibus ſtrident.

Quæres, an verè damnati in gehenna, reſumpto in die iudicij corpore, flebunt, & lachrymas fundent? Affirmat Maldonatus: Melius alij negant, tum quia ignis gehennæ ardentiſſimus lachrymas omnes, ſi quæ eſſent, cohiberet & illicò deſiccaret; tum quia ad æternas has lachrymas per omnia ſæcula duraturas, infinita flumina non ſufficerent; tum quia eadem ſemper corpora ſine nutrimento, mutatione & excretione fæcium vel lachrymarum, in æterno igne à Deo integra conſeruabuntur; alioqui enim ſenſim totum corpus, imò infinita corpora in lachrymas reſolui deberent. Per fletum ergo & lachrymas hîc Catachriſticè accipe ſingultus, gemitus, eiulatus, omnéſque comploranrium geſtus & lamenta, quæ fletui coniungi ſolent. *An damnati lachrymabuntur? Reſp. negatiuè. Ratio.*

Quæres ſecundò, an in gehenna verè erit ſtridor, quo damnati dentibus ſtridant? Reſpondetur affirmatiuè: ſtridor enim hîc oritur ex acerbitate & horrore pœnarum: qui enim in eculeo torquentur, dentibus ſtrident eóſque inter ſe collidunt. *An ſtrideãt dentibus? Reſp. affirmatiuè.* Addunt aliqui, in gehenna eſſe ſtridorem ex ſummo frigore: ex eo enim propriè oritur ſtridor dentium: licèt enim Ianſenius & alij, in gehenna cenſeant eſſe merum ſummúmque ignem, ideóque negent ibi eſſe frigus; tamen multi contrarium opinantur, ſcilicet, ibi quoque eſſe ſummum frigus, illóque cruciari & vri damnatos, iuxta illud Iob. 24. 19. *Ad nimium calorem tranſeat ab aquis niuium.* Ita Philippus presbyter, Beda, Lyranus, & D. Thomas ibidem, ac S. Auguſtinus lib. de triplici habitac. cap. 2. & S. Hieronymus in cap. 10. S. Matth. qui ait *triplicem eſſe gehennam, nimij ignis & frigoris, in Iob* (cap. 24. 16.) *pleniſſimè legimus*, quaſi ideo dicatur gehenna ignis, quòd ſit & gehenna frigoris. Sed hac de re plura in Iob cap. 24. 13. *An in inferno ſit frigus?* Iob. 24. 19. Hieronym.

Et dixit Iesvs Centvrioni: vade, et ſicvt credidiſti (Arabicus, *ſecundùm fidem tuam*) fiat tibi. Et ſanatvs eſt pver in illa hora.] Eodem momento quo Ieſus dixit, *fiat, Vade*, id eſt, Redi lętus & alacer domum tuam, Vers. 13. Luc. 7. v. 10.

Eſt

Eſt particula annuentis & concedentis id quod
petitur: vnde ſequitur: *Et ſicut credidiſti, fiat
tibi:* Credidiſti me abſentem ſolo verbo poſſe
ſeruum tuum curare, curetur ergo abſens verbo
meo, *fiat.* Hinc videtur quòd Chriſtus non ſit
ingreſſus domum Centurionis, nec ſeruum eius
tetigerit, aut allocutus ſit, ſed in loco vbi ei oc-
currit Centurio, dicens: *Domine non ſum dignus,*
&c. *ſed tantum dic verbo, & ſanabitur puer meus,*
illico eum curarit, vt eum in fide confirmaret, ſe-
ſeque Meſſiam, imò Deum eſſe oſtenderet, ni-
mirum: Magna fides magna meretur, magna fi-
ducia magna impetrat: Quantum à Deo ſperas,
tantum obtinebis. Vnde S. Bernardus ſerm. 15. in
Pſalm. *Qui habitat*, illud Dei ad Ioſue cap. 1.
Quantum ſperas tantũ impetras. promiſſum: *Omnem locum quem calcauerit veſti-*
gium pedis veſtri, veſter erit, tropologicè explicans,
Bernard. ait: *Sperate in Deo omnis congregatio populi: quem-*
cumque enim locum calcauerit pes veſter, veſter erit:
pes veſter vtique ſpes veſtra eſt, & quantumcun-
que illa proceſſerit, obtinebit, ſi tamen in Deum tota
figatur, vt firma ſit & non titubet: quia Deus cùm
ſit liberaliſſimus, ac fiduciâ quam in eo colloca-
mus, valde honoretur, non patitur ſe fiduciâ no-
ſtrâ vinci, ſed eam ſuperare deſtinat. Vnde illud
eiuſdem S. Bernardi ſerm. 3. de Annunc. *Sola*
Bernard. *ſpes apud te* (Domine) *miſerationis obtinet locum,*
nec oleum miſericordiæ niſi in vaſe fiduciæ ponis.

Tropologicè à Centurione diſcant heri, quan-
tam ſeruis curam impendere, quantôque pretio
eos habere debeant: illi enim hic ſeruus erat
pretioſus; vt ait Lucas, ideóque Chriſtum tanto
ſeniorum & amicorum impendio ad eum curan-
dum euocauit: ſic viciſſim ſerui heris maiori ſtu-
dio, amore & reuerentiâ obſequentur. Audi Ec-
Eccli. 33. 31. cleſiaſt. cap. 33. 31. *Si eſt tibi ſeruus fidelis, ſit tibi*
quaſi anima tua, quaſi fratrem ſic eum tracta. Vide
ibi dicta: Sapienter Seneca licèt gentilis Epiſtol.
Senec. 47. *Serui*, inquit, *ſunt? Sed homines. Serui ſunt?*
imò contubernales. Serui ſunt? imò homines amici.
Serui ſunt? imò conſerui, ſi cogitaueris tantumdem
in vtroque licere fortunæ. Deinde ſubdit exempla
ſeruorum, qui bene ab heris habiti pro eis *parati*
erant *porrigere ceruicem, & periculum imminens in*
caput ſuum auertere. Quare falſum eſt quod ia-
ctatur vulgò: *totidem eſſe hoſtes, quot ſeruos.* Nam
non habemus illos hoſtes, inquit, ſed *facimus* inhu-
maniter eos tractando: Quare quilibet herus ſu-
perior & prælatus id faciat ſuis ſeruis & ſubditis,
quod hic Centurio fecit famulo ſuo, præſertim
vt eos ad Chriſtum magis à morbis animæ, quàm
corporis ſanandos adducat.

Myſticè, Centurio eſt quilibet homo, qui
ſuis membris, ſenſibus, viribus & potentiis
quaſi militibus præeſt vt militent & ſeruiant Deo.
Iob 7. *Militia* enim *eſt vita hominis ſuper terram.*
Iob 7. Quare ſi quis in eo ſenſus vel appetitus
langueat, & paralyſi gulæ, acediæ, luxuriæ, ſuper-
biæ, &c. laboret, adeat inuocétque Ieſum cum
humilitate & fiducia per amicorum, id eſt, ſan-
ctorum interceſſionem, nec deſiſtat, donec illi
ſanitatem impetret.

VERS. 14. ET CVM VENISSET IN DOMVM PETRI,
Luc. 4. 38. VIDIT SOCRVM EIVS IACENTEM ET FE-
Mar. 1. 29. BRICITANTEM.] Eſt hyſterologia ſiue inuerſus
30. ordo. Hoc enim miraculum & cætera Chriſti
geſta, quæ deinceps narrat Matthæus vſque ad
finem cap. 9. contigerunt ante curationem le-
proſi & ſerui Centurionis, imò ante aſcenſum &
ſermonem Chriſti in monte, vt colligitur ex
Marco cap. 1. 22. & 29. ac Lucæ cap. 4. verſ. 32.
& 38. atque ex ipſo Matthæo: ſermo enim Chri-
ſti in Monte habitus fuit coram duodecim Apo-
ſtolis, ac conſequenter coram ipſo S. Matthæo,
qui tamen ſuam vocationem poſt hæc deſcribit
cap. 9. verſ. 9. Nimirum voluit Matthæus initio
prædicationis Chriſti, Breuiarium conſcribere
doctrinæ editum à Chriſto in Monte, ac deinde
miracula, quibus eandem Chriſtus tam ante ſer-
monem, quàm poſt eum confirmauit, ordine
pertexere; quia hoc miraculum curationis ſocrus
Petri contigit Capharnai, vbi & contigit curatio
leproſi & ſerui Centurionis, ſed hæc poſt ſermo-
nem, illud ante eum, vt dixi. Hæc ergo eſt ſeries
rei geſtæ, vt patet ex Marco & Luca: Chriſtus
cum à piſcatione Petrum & Andream vocaſſet
ad ſui ſequelam, vti narrauit Matth. cap. 4. 18.
ingreſſus Capharnaum, ibi in Synagoga prædi-
cauit & ſanauit dæmoniacum, indeque pergens
ad domum Petri, ibi ſocrum eius febricitantem
ſanauit. Hoc ergo miraculum & cætera ſequen-
tia vſque ad finem cap. 9. Matthæi, recto hiſto-
riæ ordine anteponenda forent, & inſerenda
cap. 4. Matthæi ſtatim poſt verſ. 22.

In domum Petri, quæ Petri & Andreæ, vt ha- *Domus Petri vbinam?*
bet Marcus cap. 1. verſ. 29. paulò antè fuerat:
iam enim vterque omnia reliquerat, Chriſtúm-
que pauperem pauper ſecutus erat. Domus ergo
hæc erat Bethſaidæ; hæc enim erat patria Petri.
Ioann. cap. 1. verſ. 44. ac Bethſaida vicina erat
Vrbi Capharnaum; ab ea enim diſtabat tantùm
itinere ſeſquihoræ: aut certè domus hæc erat
ipſius Socrus Petri qui habitabat in ipſa Vrbe
Capharnao apud quam proinde Vrbem ingre-
diens diuertere ſolebat Petrus: Capharnai enim
hæc contigiſſe inſinuant Marcus & Lucas. Socrus
hæc erat mater vxoris Sancti Petri: ipſe enim
à coniugio vocatus eſt à Chriſto, túmque reli-
quit vxorem & filiam ex ea genitam, quæ po-
ſtea à patre Petro, dicta eſt Petronilla, ac ſecutus
eſt Chriſtum: In Euangeliis autem nemo Apo- *Vxor S. Petri Martyr.*
ſtolorum legitur habuiſſe vxorem, niſi ſolus Pe-
trus. Porrò vxor S. Petri vocabatur Perpetua,
ait Molanus die 4. Nouembris, licèt alij Concor-
diam, alij Mariam nominatam dicant, quæ ad
Chriſtum conuerſa, cùm ob eius fidem ducere-
tur ad Martyrium, corroborata fuit à Sancto Pe-
tro, dicente: *O coniux, memento Domini*, Chriſti
ſcilicet, qui pro te mortem crucis alacriter ſuſti-
nuit, vt pro eo viciſſim generosè ſanguinem pro-
fundas. Vti narrat Clemens Alex. lib. 2. Strom. & *S. Petronilla S. Petri filia.*
ex eo Euſebius lib. 3. Hiſtor. c. 30. Petronilla au-
tem ob egregiã formam à Flacco Comite in con-
iugem appetita, cùm tres induciarum dies poſtu-
laſſet, tertio die à Nicomede Sacerdote perceptâ
S. Synaxi, in Virginitate animam Deo reddidit, ac
inter ſanctas virgines relata, extat in tabulis Eccle-
ſiaſticis vltima die Maij, eiúſque Sacra lipſana
hìc Romæ veneramur in Baſilica S. Petri.

Vidit ſocrum eius iacentem. Græcè βεβλημένην,
id eſt, deiectam & proſtratam, viribus eam omni-
no deficientibus ex grauitate tũ morbi, tum ætatis
(erat enim vetula) ideóq; in periculo mortis con-
ſtitutã. Acutas & ardẽtes fuiſſe has febres, ideóq;
in vetula incurabiles, ex Hippoc. docet Guilielm.
Ader Medicus lib. de ægrotis à Chriſto ſanatis c. 8.

Et febricitantem, Magnis febribus, ait Lucas
cap. 4. 38. Græcè πυρέσσουσαν id eſt, febrientem, æ-
ſtuantem. Græcè enim πυρετὸς dicitur à πύρ, id
eſt ignis, ſicut Latinè febris à feruendo, ait Seruius.

febris enim eſt calor exæſtuans & verſus in *Febris eſt ardor concupiſcentia.* igneum. Hinc Tropologicè febris animæ eſt ignis concupiſcentiæ, putà ardor & æſtus libidinis, gulæ, ſuperbiæ, inuidiæ, &c. Audi S. Ambroſium lib. 4. in Lucæ cap. 4. verſ. 38. *In typo ſocrus Simonis & Andreæ, variis criminum febribus* Ambroſ. *caro noſtra languebat, & diuerſarum cupiditatum immodicis æſtuabat illecebris. Nec minorem febrem amoris eſſe dixerim, quàm caloris. Itaque illa animum, hæc corpus inflammat. Febris enim noſtra auaritia eſt, febris noſtra libido eſt, eo quod ignita ſint cupiditates. Vnde & Apoſtolus ait: ſi non ſe continent, nubant: melius eſt nubere, quàm vri.* 1. Cor. 7. *Febris noſtra luxuria eſt, febris noſtra ambitio eſt, febris noſtra iracundia eſt. Quæ licèt corporis vitia ſint, ignem tamen oſſibus implicant, mentem, animum, ſenſúmque pertentant.* Subiicit luxuriâ febrientis exemplum Theotimi; qui audiens à Medico ſe perditurum oculos, ſi vxori miſceretur, libidine victus exclamauit: *Vale amicum lumen.* Sic *Febre*, ait S Ambroſius, *libido flagrantior eſt grauiúſque præcipitat & inflammat. Sed vbi quis reſipuerit à furore, tunc conſcientia interioris aperitur viſus, factique pœnitentia ſuccedit, & pudenda ſui quiſque facinoris erubeſcit. Tunc Deus timetur, & peccator ſe cupit celare, ſed non poteſt; tunc caro arguitur, diabolus accuſatur: hæc quaſi lena vitiorum, ille quaſi auctor erroris.* Ambroſ.

Chriſtus ergo è cælo Medicus venit, vt æſtum hunc febris concupiſcentiæ in nobis rore gratiæ ſuæ reſtinguat & ſanet, quæ proinde ſic febrienti aſſiduè inuocanda eſt.

Quicunque ergo laboras febri luxuriæ, non dico vt monaſticam vitam capeſſas, non vt corpus ciliciis & diſciplinis conficias, non vt aquam bibas, ſed rem facilem & efficacem ſuggero: ſæpe ſume ſacram Synaxin, & per illam induc Chriſtum in domum animæ tuæ: ipſe eſt virgo & virginis filius, ac virginea ſua carne æſtum hunc reſtinguet. Sanè hoc potentiſſimum eſſe contra luxuriam remedium, & Sacra Scriptura docet, & SS. Patres teſtantur, & experientia quotidiana comprobat. Hoc eſt enim *frumentum electorum, & vinum germinans virgines,* de quo Zachar. cap. 9. verſ. vltim. Vide ibi dicta. Zachar. 9.

Nouē analogia febris & concupiſcentia.

Porrò nouem ſunt analogiæ febris corporis & animæ.
1. Primò, febris fit, cùm noxius humor & vitioſus calor, naturali calori repugnans, cor afficit vel inficit: Sic febris animæ fit, cùm voluntas hominis noxio amore concupiſcentiæ, qui Dei amori repugnet, imbuitur.

2. Secundò, ſicut febris tollit temperiem humorum & qualitatum in corpore; ſic febris animæ tollit temperiem paſſionum, affectuum & actionum eiuſdem.

3. Tertiò, ſicut febris ex pulſu inordinato dignoſcitur; ſic febris animæ ex cogitationibus & ſollicitudinibus nimiis, mentem crebrò pulſantibus.

4. Quartò, febris excitat ſitim, quam febrientes bibendo non extinguunt, ſed acuunt & augent; ſic febris animæ excitat ſitim opum, honorum, voluptatum, quæ eas hauriendo non extinguitur, ſed augetur, iuxta illud:

Quo plus ſunt potæ, plus ſitiuntur aquæ.

5. Quintò, febris ex frigore oritur & deſinit in calorem & æſtum: ſic febris animæ ſæpe oritur ex negligentia, otio & torpore: inde enim cupiditas ardórque luxuriæ, gulæ, ſuperbiæ accenditur & inardeſcit.

6. Sextò, febris guſtum vitiat vt dulcia & mellea ei videantur amara, eo quòd ipſe prauo humore infectus ſit: ſic febris animæ facit, vt res diuinæ, conciones, lectiones ſpirituales, colloquia pia, monita ſancta ei deſipiant.

7. Septimò, febris corpus ſanum, pulchrum, vegetum facit infirmum, pallidum, deforme, exſuccum & horridum: ſic febris animæ eandem facit debilem, turpem, ſpiritu vacuam, eneruem & horridam.

8. Octauò, febris hominem agitat, nec quieſcere ſinit, ſiue pronus, ſiue ſupinus, ſiue in latus decumbat: ſic febris animæ facit hominem inquietum, vt nuſquam conſiſtat figátque mentem, ſed ab vna cupiditate, vtpote breui & inſtabili, labatur in aliam & aliam.

9. Nonò, febris vna ſubinde gignit aliam & aliam; ſic vnum vitium parit aliud & aliud; nam acedia parit gulam, gula luxuriam, inuidiam, &c. Denique febre peſtilente laborat hæreticus; hecticâ & lentâ otioſus & acedus; quotidianâ guloſus, tertianâ inconſtans; quartanâ luxurioſus; tumidâ ſuperbus; ſitibundâ auarus.

Et tetigit manvm eivs, et dimiſit eam febris, et svrrexit et miniſtrabat eis.] Marcus cap. 1. 31. *Apprehenſa*, ait, *manu eleuauit eam.* Lucas cap. 4. 39. *Stans ſuper illam,* non quòd pede illam calcarit, ſed *ſuper*, id eſt, iuxta illam, ſcilicet, modicè inflexo capite verſus illam quaſi incubuit ſuper eam, velut compellans, iubénſque eleuatâ manu, vt ſurgeret, ac febri vt diſcederet. Addit Lucas *imperauit febri*, Græcè ἐπετίμησε τῷ πυρετῷ, id eſt, *increpauit febrim*, hoc eſt, cum valida auctoritate & quaſi comminatione iuſſit febri, vt faceſſeret. Vnde Euthymius: ἐπετίμησεν, ait, *non eſt hic propriè increpauit, ſed præcepit.* Præclarè B. Petrus Chryſolog. ſerm. 18. *Videtis,* ait, *quomodo dimittit febris, quem tenuerit Chriſtus: ibi non ſtat infirmitas, vbi auctor ſalutis aſſiſtit: acceſſus illuc mortis nullus eſt, vbi viuificatoris ingreſſus eſt. Tenuit*, inquit, *manum eius. Quæ neceſſitas tangendi erat, vbi inerat ius iubendi? Sed Chriſtus tenuit manum mulieris ad vitam, quia Adam de manu mulieris acceperat mortem. Tenuit manum eius, vt quod manus præſumentis amiſerat, manus repararet auctoris. Tenuit manum eius, vt acciperet indulgentiam manus, quæ carpſerat de morte ſententiã.* Vers. 15. Luc. 4. 39. Mar. 1. 31. Euthym. Chryſolog.

Et dimiſit eam febris, & ſurrexit: continuò, ait Lucas, ſcilicet, eodem inſtanti, quo Chriſtus eam tetigit, non tantùm curata eſt à febri, ſed ita valida effecta, vt ſurgeret, & Chriſto cum Petro & ſociis ad menſam accumbenti miniſtraret, nimirum ſanitate receptâ ſapienter vſa eſt non ad otiũ, ſed ad Chriſti ſanantis obſequium. Tropologicè, Cùm aliquo animæ morbo & vitio laboras, Chriſtum adi & inuoca, vt ſanet te faciátque vt ſanatus non otioſè viuas, ſed ſedulò ei ſeruias.

Veſpere avtem facto, obtvlervnt ei mvltos dæmonia habentes, et eiiciebat ſpiritvs verbo, (ſolo iuſſu dicens: exite) et mvltos male habentes cvravit,] *manuum impoſitione*, ait Lucas c. 4. 40. ſcilicet non dedignatus eſt Chriſtus manibus ſuis puriſſimis & diuinis tangere vlceroſos, ſanioſos, ſcabioſos, leproſos &c. vt contactus ſui diuini vim & efficaciam oſtenderet, illico omnes ſanando. Porrò Deus permiſit tempore Chriſti multos ægrotare & à dæmone poſſideri, vt Chriſto daret materiam exercendæ miſericordiæ, & omnipotentiæ ſuæ in eis ſanandis declarandæ. Vers. 16. Luc. 4. 40. 41. Mat. 1. 32. 34.

Vt

Vers. 17. Vt adimpleretur quod dictum eſt per Iſaiam Prophetam, dicentem (cap 53. v. 4) Ipſe infirmitates noſtras accepit, et ægrotationes noſtras (Arabicus, *dolores noſtros*) portauit.] Verba hæc Iſaiæ duplicem habent ſenſum: primus eſt de morbis animæ, id eſt, peccatis eorúmque pœnis, quas in ſe ſuſcepit & in cruce exoluit Chriſtus, & hoc maximè intendit Iſaias; vt patet ex ſequent. & ex verbo *portauit*. Secundus eſt de morbis corporis, qui typi ſunt æquè ac effectus morborum animæ, quos Matthæus hic ait Chriſtum portaſſe, non quòd eos in ſe ſuſceperit, hoc enim indecens fuiſſet, & impedimentum Chriſto ad circumeundum Iudæam, in eâque prædicandum, ſed quòd portarit eos per compaſſionem, ſublatis ſcilicet ipſis morbis morbidíſque perſanatis, ſicut Medicus dicitur per compaſſionem & curam portare & ſuſtentare ægros, dum eorum ægritudines lenit, curat & ſanat: Vnde

Galat. 6. Syrus vertit: *Ægritudines noſtras ſuſtinebit*: Quomodo Apoſtolus ait: *Alter alterius onera portate*, Galat. 6. præſertim quia Chriſtus tot cruciatus ipſamque crucis mortem pertulit, vt omnes infirmitates ipſamque mortem vel in hac vita vel in reſurrectione aboleret, hoc eſt, peccatum cum omni ſua prole & pœnâ tolleret. Sicut ergo Chriſtus peccata noſtra portauit, ſic & morbos pœnáſque noſtras: hæ enim è peccato manarunt, adeóque Chriſtus habuit poteſtatem morbos curandi ex eo, quòd eos ipſe in ſe luendos & in cruce expurgandos ſuſcepit Ita S. Chryſoſtomus, & Origenes. Vide dicta Iſaiæ 53 4.

Chriſtus curauit morbos, quia eos luit in cruce.

Vers. 18. Luc. 8 22. Mar. 4. 35. Videns autem Iesus turbas multas circum ſe, iuſſit ire trans fretum.] Ieſus prædicans ſanánſque ægros iuxta mare Galilææ, ſiue ſtagnum Geneſareth, cùm turba plurima affluceret eúmque obrueret, vt eam effugeret, iuſſit diſcipulis vt nauim conſcenderent, & ſecum ſtagnum hoc traiicerent, docens nos in bonis operibus, ſtudioſè auram popularem & vanam gloriam vitare debere ac myſticè amaros ſæculi fluctus pertranſire, ait Gloſſa.

Vers. 19. Luc 9 57. Et accedens vnus Scriba (id eſt Legiſperitus, ſiue Doctor) ait illi: Magiſter, ſequar te, quocumque ieris.] Scriba hic videns Ieſum parare abitum, vt transfretaret, motus eius prædicatione, miraculis & populi applaudentis concurſu, cupiuit ei aſſociari, vnde ait: *Sequar te*, velut diſcipulus magiſtrum, vti faciunt Apoſtoli cæterique tui ſequaces. q. d. Cupio velut diſcipulus me tibi tradere in diſciplinam, vt à te velut ſummo Sapientiæ magiſtro erudiar, formet & dirigat ad omnem ſapientiam, honorem & gloriam.

Vers. 20. Luc. 9. v 58. Et dixit ei Iesus: Vulpes foveas (Græcè φωλεὺς, id eſt, cauernas, ſpeluncas) habent, et volucres, cæli nidos (Græcè κατασκηνώσεις, id eſt, vmbracula ex ramis & frondibus arborum contexta. S. Cyprianus lib. 1. ad Quirinum cap. 11. & S. Auguſtinus libr. 22. contra Fauſtum, cap. 48. vertunt *diuerſoria*) filius autem hominis non habet vbi caput reclinet.] q. d. Vilia, inutilia & noxia animalia, vti ſunt vulpes & aues, præſertim rapaces habent ſuos nidos: at filius hominis, id eſt, ego natus ex virgine & factus homo, nil habeo proprij ne puluinar quidem, aut lectum, vel ſcamnum, in quo feſſum caput corpúſque reclinem: Me ergo ditiores ſunt vulpes & aues, ac plus commoditatis habent, quàm habeam ego. Putas me commodè lautéque viuere: falleris; nam ego ne quidem tantum habeo proprij, quantum aues & vulpes, quæ paruas & pauperrimas habent domos ad quieſcendum, ſuóſque catulos vel pullos educandum.

Detegit latens auaritiæ vlcus in Scriba, q. d. Tu cupis me ſequi, quia vides me populo eſſe gratum ob ſanitates & beneficia, quæ ei confero. Vnde ſperas te in mei ſequela poſſe rem tuam augere, & multa dona corradere, quaſi ego ex Euangelio me meóſque locupletem; ſed erras; quia ego velut perfectionis magiſter, pauper ſum & paupertatis ſtudioſus, taléſque volo eſſe meos diſcipulos, vt expediti à cura rerum temporalium; toti vacent mihi & Deo, ac prædicationi, in qua ſatagant verbo & exemplo, omnes ad cæleſtia ipſumque cælum traducere: Quod audiens Scriba, ſiluit ac ſpe ſua fruſtratus, ab oculis Chriſti ſe ſubduxit, vt tacitè hic innuit Matthæus. Simili modo Chriſtus filijs Zebedæi per matrem primas in Regno ſuo petentibus, reſpondit, propinauitque ſuum calicem paſſionis & martyrij: *Poteſtis*, inquit, *bibere calicem, quem ego bibiturus ſum*? Matth. 20. 22. Ita S. Hilarius, Theophylactus, Euthymius, & S. Hieronymus: *Quid*, inquit Hieronymus, *me propter diuitias & ſæculi lucra ſequi vis, cum nec hoſpitiolum habeam?* Et S. Auguſtinus de Verbis Domini: *Elatus*, ait, *& doloſus non me ſequeris*. Idem S. Auguſtinus de quæſt. Euang. q. 5. *Intelligitur*, inquit, *hic miraculis motus, Chriſtum ob iactantiam ſequi voluiſſe, quam ſignificant aues, & diſcipuli, obſequium finxiſſe, quæ fictio vulpis nomine ſignificata eſt*. Et Interlin. *Elatio*, ait, *nidum fecit cor tuum*.

Scribā auarum perſtringit Chriſtus.

Matth. 20. 21.

Hieron.

Auguſt.

Gloſ Interl.

Hanc Chriſti ſententiam S. Hieronymus Epiſt. 1. ad Heliodorum, eum ad ſuam in Syria Eremum inuitans, extimulat: *Filius hominis*, inquit, *non habet vbi caput reclinet, & tu amplas porticus, & ingentia tectorum ſpatia metiris? Hæreditatem expectans ſæculi, Chriſti cohæres eſſe non poteris.* Et paulò antè: *Cur timido animo Chriſtianus es? Reſpice Petro relictum rete: reſpice ſurgentem de telonio publicanum ſtatim Apoſtolum*, &c. *Seruus Chriſti nihil præter Chriſtum habet.*

Hieron.

Hoc Chriſti exemplum imitentur Religioſi, per profeſſionem paupertatis Deo ſe vnientes, & ab eius prouidentia alimoniam expectantes. Vnde S. Franciſcus ad eam ſuos exhortans, ne erubeſcerent mendicare: *Nolite*, inquit, *verecundari petere eleemoſynam, quia Dominus pro nobis fecit ſe pauperem in hoc mundo, cuius exemplo elegimus viam veriſſimæ paupertatis. Si enim ipſius amore viam paupertatis elegimus, non debemus confundi ſtipem mendicare: arrham cæleſtis hæreditatis erubeſcere, nequaquam conuenit regni cælorum hæredibus. Hæc eſt enim hæreditas noſtra, quam acquiſiuit & reliquit nobis Dominus Ieſus Chriſtus & omnibus, qui ſuo exemplo viuere volunt in S. Paupertate.* Addebat petentes ſtipem plura offerre dantibus, quàm ab iis reciperent: *Quoniam*, inquit, *offertis eis amorem Dei dicentes: Amore Domini Dei faciatis nobis eleemoſynam, cuius comparatione nihil eſt cælum & terra.* Et rurſum: *Euangelica hæc paupertas*, ait, *noſtri ordinis eſt fundamentum, vt ipſius firmitate firmetur, & euerſione funditus euertatur. Quantum itaque fratres declinabunt à paupertate, tantum mundus declinabit ab eis, ac quærent & non inuenient. Si Dominam meam paupertatem complexi fuerint, mundus eos nutriet, quia*

Paupertas Euangelica commendatur.

S. Franciſc.

mundo dati ſunt ad ſalutem: debent enim ipſi mundo bonum exemplum, debet eis mundus prouiſionem neceſſitatum; quando autem ipſi retraxerint bonum exemplum fide mentita, retrahet mundus manum iuſta cenſura. Ita Annales Franciſcanorum.

Hæreſes circa paupertatem.

Ex hoc ergo loco refellitur hæreſis damnantium voluntariam paupertatem, quam profitentur Religioſi, cuius auctor fuit quidam Deſiderius Longnbardus tempore Alexandri IV. Pontificis & alius eodem tempore dictus Guilielmus de Amore, quos validè confutarunt S. Thomas & S. Bonauentura. Perperam tamen ex aduerſo ex hoc eodem loco inferebant hæretici, dicti Apoſtolici, paupertatem hanc omnibus Chriſtianis eſſe neceſſariam ad ſalutem, teſte S. Auguſtino hæreſi 40. Perperam quoque ex eodem concluſerunt Vadiani ſiue Anthropomorphitæ, ac Waldenſes ſiue Pauperes de Lugduno, & Wicleph, Epiſcopis & Sacerdotibus non licere habere poſſeſſiones, ſed eos debere ex eleemoſynis ſolis viuere, quia ex eis vixit Chriſtus: Chriſtus enim hoc fecit & conſuluit, vt perfectius, non autem præcipit, vt neceſſarium ad ſalutem. Vnde hic error multis decretis & Conciliis refutatur 12, quæſt. 1.2.3.4.5.

Paupertatis vis in quo?

Rurſum ex hoc loco patet paupertatem, eiuſque vim & medullam in eo conſiſtere, vt quis nil habeat proprij, nec vlli rei, quaſi propriæ, afficiatur, ſed affectum ab omni re propria liberum ſoli Deo ſeruet & reſignet, cui non repugnat, imò conforme eſt poſſidere in communi res ad vitam neceſſarias. Vnde Religioſi omnes, præter Franciſcanos, ex decreto Concilij Trident. ſeſſ. 25. cap. 3. poſſunt habere bona, etiam immobilia, in communi; ne cogantur mendicare, eſſeque ſolliciti de victu quotidie conquirendo, neve fidelibus ſint graues & oneroſi: Chriſtus enim cum Apoſtolis habuit bona in communi, quorum receptor & diſpenſator erat Iudas, vt patet Ioan. 12. 6 Eadem habuêre, & haberi iuſsere Religionum Fundatores ſanctiſſimi & doctiſſimi, vt S. Auguſtinus (qui Epiſt. 109. iubet Monialibus, vt ſi quid in ſæculo habuerint, id in monaſterio velint omnibus eſſe commune) S. Baſilius, S. Benedictus, S. Bernardus, S. Bruno & cæteri. Vide S. Thomam 2.2.q. 188 art. 7. quin & Iuſtinianus Imper. in Authent. Collat. 1. conſtit. 5. §. *Illud*, & coll. 9. Conſt. 15. §. *Si qua*, edidit legem, quâ iubet vt eorum bona, qui Monachi fiunt, eo ipſo ad monaſteria pertineant.

Tropologicè.

Tropologicè S. Gregor. 19. Moral. cap. 1. *Vulpes fraudulenta*, inquit, *in ſpecubus abſconduntur, & tortuoſis amfractibus currunt: aues volatu ſe ſubleuant: Significantur ergo fraudulenta & elata dæmonia in illius corde habitare, nec poſſe Chriſti humilitatem in ſuperba mente quieſcere.* Et Raban. *Hæretici, vt vulpes, verſuti, vt volucres, id eſt, maligni ſpiritus in Iudæorum cordibus nidos habebant.*

Gregor.

Raban.

Symbolicè S. Bernardus in declamat. *Prudentiam carnis, ait, in fouea vulpis; in nido volucris arguit cordis elationem. Prudentia carnis eſt, quâ aliqui abrenunciantes ſæculo, totos ſeſe diuino committere nutui formidantes, aliquid ſibi reſeruant quod totam maſſam corrumpit.*

Bernard.

Tritum eſt illud S. Baſilij ad Senatorem ſæculo renunciantem, ſed eâ lege, vt aliquid è bonis ſibi reſeruaret: *Senatorem perdidiſti, & monachum non effeciſti*, quod citat laudátque Caſſianus & alij.

Baſil.

Filius hominis, id eſt, homo ab homine progenatus: ita paſſim ſe vocat Chriſtus ſtudio humilitatis, quia ipſe, cùm eſſet Deus, pro nobis dignatus eſt incarnari fierique homo.

Filius hominis Chriſtus cuius? Reſp.

Sed cuius hominis filius eſt Chriſtus? Primò Gentiles per hominem intelligebant Ioſeph; vnde eum ex ſemine Ioſeph, non ex Spiritu ſancto genitum natúmque eſſe contendebant, vt teſtatur S. Iuſtinus quæſt. 66. ad Orthodoxos. Verùm ex Scriptura & Symbolo conſtat Chriſtum conceptum eſſe ex Spiritu ſancto, & natum ex Virgine Maria. 1.

Secundò, Theophylactus: Chriſtus, ait, eſt filius hominis, id eſt, filius B. Mariæ Virginis & matris ſuæ: *homo* enim eſt communis generis támque de femina, quàm de viro dicitur, æquè ac Græcum ἄνθρωπος. Verùm obſtat articulus maſculinus τοῦ ἀνθρώπου, id eſt, hominis viri. 2.

Tertiò, meliùs alij: Chriſtus, inquiunt, vocatur filius hominis, id eſt, filius Abrahæ vel Dauidis: his enim promiſſum eſt, quòd ex eorum poſteris naſceretur Meſſias, ſiue Chriſtus: Vnde horum filius in Scriptura vocatur Chriſtus. 3.

Quartò, alij: Chriſtus, inquiunt, eſt filius hominis, id eſt, hominum puta Patriarcharum & Regum, ex quibus genealogiam Chriſti Matthæus contexuit, cap. 1. 4.

Quintò & optimè, Chriſtus eſt filius hominis, ſcilicet, Adæ, quia ex Adam æquè ac cæteri homines prognatus eſt. Adam enim abſolutè vocatur homo, quia primus fuit homo & parens cæterorum. Vnde Adam Hebr. adem eſt, quod homo. Alludit enim ad Ezechiel. cap. 2. v. 1. vbi Ezechiel, qui fuit Chriſti typus, vocatur *filius hominis*, Hebr. בן אדם *ben Adam*, id eſt, filius Adæ. Vnde S. Gregorius Nazianz. Orat. 4. de Theolog. Chriſtus, ait, dicitur filius Adam, vt ſonant Hebræa, vt ſe patrem hominem non habere oſtendat, ſed per Virginem matrem ex Adam vſque genus traxiſſe. Naſci enim voluit ex Adam, vt Adami & poſterorum in eo lapſum repararet. Vnde & S. Auguſtinus lib. 2. de Conſenſu Euang. cap. 1. *Commendat nobis*, inquit, *quid miſericorditer dignatus ſit eſſe pro nobis, & velut myſterium commendans admirabilis incarnationis ſuæ, hominem hoc ſæpius auribus noſtris inſinuat.* 5.

Genuinè. Chriſtus eſt filius hominis, ſcilicet Adæ.

Auguſtin.

Plus autem ſignificat, filius hominis, quàm homo, quia homo poteſt creari à ſolo Deo, vti creatus eſt Adam; filius autem hominis ſignificat prognatum ex Adam communi parente, vt ſignificetur primò immenſa Chriſti humilitas, qua ex peccatore naſci dignatus eſt, eiúſque miſerias & mortem in ſe ſuſcipere in terreno corpore à ſeſe aſſumpto. Adam enim dicitur ab *Adama*, ſicut *homo* ab *humo*; *mortalis à morte*. Vide dicta Ezechiel. 2. verſ. 1. Secundò, mira Chriſti cum hominibus fraternitas & charitas, qua ex eodem communi omnium parente Adamo naſci voluit in Bethlehem, vt fieret hominum omnium frater & conſanguineus, vtque intimè insereretur & vniretur naturæ humanæ, hominúmque cœtui per humanam generationem, & naturalem ex homine natiuitatem, eo modo quo explicui cap. 1. 18. iuxta illud: *Paruulus natus eſt nobis & filius datus eſt nobis.* Iſaiæ cap. 9. verſ. 6. filius ergo hominis notat Chriſti ſummam manſuetudinem, familiaritatem & demiſſionem atque ac amoris blanditias, quibus ſe hominibus offert quaſi filium hominis, ac paruulum paruulis, vt cum eo quaſi dulciſſimo puerulo, ac ſuauiſſimo fraterculo delicientur

Plus filius hominis quàm homo.

Iſai. 9. 6.

&

& ſuauientur, iuxta illud: *Deliciæ meæ eſſe cum*
Prouerb. 8. *filiis hominum.* Prouerb. 8. Quid times, ô homo, accedere ad Ieſum? Ecce filius hominis eſt: quid metuis ô peccator Dei iram? accurre ad Ieſum hominis filium, & factum pro te paruulum; non eſt in orbe dulcior eo puerulus, non eſt blandior filiolus; factus eſt enim filius hominis, vt hominibus ſe in precium mortis, æquè ac delicium
Luc. 19. 10. amoris daret: *Venit enim filius hominis quærere, & ſaluum facere, quod perierat.* Lucæ 19. 10. Et:
Matth. 20. *Non venit filius hominis miniſtrari ſed miniſtrare, & dare animam ſuam redemptionem pro multis.* Matth. 20. 28.

Filius hominis eſt portentum amoris. Filius hominis ergo eſt nomen proprium, vel potiùs appropriatum Chriſto; hoc fuit portentum dignationis, portentum charitatis, portentum ſæculorum omnium, quòd filius Dei vnigenitus pro hominibus dignatus ſit fieri filius hominis vt cum hominibus conuerſaretur, eóſque doceret viam ſalutis, ac cruce ſuâ redimeret, ſaluaret & bearet in cælis: ἄνθρωπος enim (id eſt *homo*) vt ait Plato in Cratylo, dicitur quaſi ἀναθρῶν ἃ ὄπωπε, id eſt, *contemplans quæ vidit.* Alij quaſi ἄνω θρῶν, id eſt, *ſurſum vergens*, ſcilicet in cæ-
Ioan. 3. 13. lum. Hinc Chriſtus ait de ſe: *Nemo aſcendit ad cælum, niſi qui deſcendit de cælo, filius hominis qui eſt in cælo.* Ioan. 3. 13. Ipſe ergo verè eſt ἄνθρωπος, ac ſuos aſſeclas pariter facit ἀνθρώπους, qui relictâ terra non niſi cæleſtia ſpectent & ambiant, iuxta
Coloſſ. 3. 1 illud: *Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite.* Coloſſ. 3. 1.

Quocirca S. Hieronymus Epiſt. 26. ad Pammachium, Patritium Romanum, Monachi vitam profeſſum, ita ad perſeuerandum extimulat: *Quan-*
Hieron. *tumcumque te deieceris, humilior Chriſto non eris. Eſto incedas nudis pedibus; fuſca tunicâ veſtiaris; æqueris pauperibus, inopum cellulas dignanter introeas; cæcorum oculus ſis, manus debilium, pes claudorum, ipſe aquam portes, ligna concidas, focum extruas: vbi vincula? vbi alapæ? vbi ſputa? vbi flagella? vbi patibulum? vbi mors? Et cùm omnia quæ dixi feceris, ab Euſtochio tua Paulâque vinceris, ſi non opere, certè ſexu.*

Vers. 21. Alivs avtem de discipvlis eivs ait
Luc. 9. 59. illi: Domine, permitte me primvm ire, et sepelire patrem mevm.] Diſcipulus hic non fuit vnus è duodecim Apoſtolis, ſed alius vocatus à Chriſto ad ſui ſequelam: ſupplendum eſt enim hic ex Lucæ cap. 9. 59. Chriſtum eidem priùs dixiſſe: *ſequere me*: ille vocationem Chriſti non reſpuit, ſed expletâ pietate paterni funeris, vult liberior ſequi, ait Gloſſa. Ex reſponſione ergo diſcipuli, quam narrat hic Matthæus, intelligenda & ſupplenda eſt interrogatio & vocatio Chriſti, quam aſſignat Lucas, iuxta Canonem 18.

Domine. Reuerenter & obſequenter compellat Chriſtum, vocátque Dominum, quaſi eius ſeruituti ſe ſubdere volens, cùm prior Scriba audaculus Chriſtum vocauit Magiſtrum, vt meritò ille relictus, hic acceptus ſit. Quantùm in Scriba mali, tantùm in hoc homine boni fuit, ait S. Auguſtinus, ſerm. 7, de Verbis Domini.

Permitte me primùm ire, & ſepelire patrem. Theophylactus in c. 9. Lucæ & ex eo Franc. Lucas putant adhuc patrem fuiſſe viuum. q. d. Permitte me manere apud patrem iam ſenem, eiúſque ſenectuti inſeruire, donec moriatur, tunc pietatis officio perfunctus ſequar te. Longiores ergo petiit inducias. Planiùs & præciſiùs S. Chryſoſtomus & alij cenſent patrem fuiſſe mortuum: non enim ſepelitur niſi mortuus: Opportunè ergo & ſuauiſſimè eum vocauit Chriſtus, q. d. Mortuus eſt iam pater tuus, ſequere me: ego ero tibi pater longè melior: ille tuâ, tu meâ indiges operâ: ille vitam carnalem tibi dedit, ego dabo tibi ſpiritualem & æternam: ille te ſimilem ſibi in corpore formauit, ego te ſimilem mei in anima, puta in gratia & gloria efficiam: faciam enim te mei Euangelij prædicatorem & Apoſtolum. *S. Philippus petiit ſepelire patrem.*

Clemens Alexand. lib. 3. Stromat cap. 2 opinatur Philippum, poſtea Apoſtolum, fuiſſe illum, cui Chriſtus dixerit: *Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.* Verum obſtare videtur, quod iam pridem Philippus vocatus erat à Chriſto, eúmque ſequebatur, vt patet Ioannis cap. 1. verſ. 43. niſi dicas Philippum iam antè ſecutum fuiſſe Chriſtum, ſed cùm audiſſet patrem ſuum vitâ functum, eum ſepeliendi facultatem à Chriſto petiiſſe, ſed non impetraſſe: vnde & hic vocatur diſcipulus: *Alius*, inquit, *de diſcipulis eius ait illi: Domine permitte me primùm ire, & ſepelire patrem*, vt eo ſepulto planè tibi adhæream, & per omnia conſtanter te ſequar; idque ſatis eſt veriſimile, præſertim quia Clemens idipſum pro certo habet.

Iesvs avtem ait illi: seqvere me, Vers. 22.
et dimitte mortvos sepelire mortvos Luc. 9. 60.
svos.] Iteratò vocat eum Ieſus, iterans *te ſequere me*, ſcilicet, ante excuſationem eius & poſt illam, quia efficaciter volebat eum ſibi diſcipulum: Vnde impedimentum ab illo obiectum diſcutit, vetátque redire ad patrem ſepeliendum, ſed ita vt cauſas ſuæ vetationis iuſtiſſimas alleget, quibus vocatum erudiat, ſoletur & animet ad vocationem illico ſequendam: Ait ergo: *Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos:* vbi nota, Chriſtum non damnare ſepulturam mortuorum, quod eſt opus miſericordiæ laudatum in Tobia, ſed velle docere, Deo vocanti ſtatim eſſe obediendum: Scit enim Deus impedimenta noſtra, ac dum eum iis nos vocat, vult nos illa abrumpere, ac gratiam opémque ſuam ad id faciendum tacitè promittit & ſpondet: quare iubet ſequelam & vocationem Dei præferendam eſſe ſepulturæ, etiam parentum, id eſt, diuina humanis, pietatem naturæ, Deum homini. Ludit Chriſtus in voce *mortuos*: prius enim *mortuos* ſpiritualiter, puta infideles & fide gratiâque Dei deſtitutos ſignificat, ait S. Chryſoſtomus, Hieronymus, & Auguſtinus, quæſt. 6. in Matthæum: poſterius *mortuos* corporaliter intelligit: ſicut enim corpus ab anima ſeparatum eſt mortuum; ſic anima à Deo ſeparata eſt mortua: Sicut enim corporis vita eſt anima; ſic animæ vita eſt Deus, ait Sanctus Auguſtinus. Senſus ergo eſt, quaſi dicat. Sine *mortuos*, id eſt, infideles (id eſt Iudæos fidem meam reſpuentes) immerſos peccato & mundo, ac gratiâ Dei & ſpiritu deſtitutos *ſepelire ſuos*, id eſt, ſibi analogicè ſimiles; aut *ſuos*, id eſt, ſibi cognatos & affines *mortuos* corporaliter, fortè etiam ſpiritualiter: te enim volo me, qui vera ſum vita, ſequi, & mecum viuere hîc per gratiam illuſtrem & perfectam, ac in futuro per gloriam eximiam, atque vtramque aliis euangelizare, vt addit Lucas. *Alludit Chriſtus in voce æquiuoca mortuos.*

Audi S. Ambroſium lib. 7. in Lucæ cap. 9. v. 59. *Paterni funeris ſepulturâ prohibetur, vt intelligas humana poſthabenda diuinis. Bonum ſtudium, ſed*

maius impedimentum. Nam qui partitur ſtudium,
deriuat affectum: qui diuidit curam, differt profe-
Ambroſ. *ctum. Ergo prius obeunda, quæ maxima ſunt. Nam*
& Apoſtoli ne occuparentur ſtudio diſpenſandi, mi-
niſtros pauperibus ordinarunt: & ipſis, cùm à Do-
mino mitterentur, neminem in via ſalutare præ-
ſcriptum eſt: non quo beneuolentiæ diſpliceret offi-
cium, ſed quo perſequendæ deuotionis intentio plus
placeret.

Cur Chriſtus vetuit ſepelire patrem? Cauſa 1.
Prima ergo cauſa, quam ſuæ vocationi & ſe-
quelæ hic prætendit Chriſtus, vt vocatus illam
illico ſequatur, eámque præferat ſepulturæ patris,
eſt, quòd alij fratres vel cognati ſuperſint, qui pa-
trem ſepeliant, ad quos decentiùs eius ſepultura
pertineat, quàm ad hunc à Chriſto vocatum, eo
quòd & ipſi ſint mortui, idque peiori morte, ſci-
licet infidelitatis & peccati. q. d. Sine mortuos
agere cum mortuis; decet enim infideles ſepelire
infidelem, te verò viuentem in fide mea & chari-
tate decet agere cum viuis, puta mecum & cum
meis fidelibus & Apoſtolis. Secunda cauſa eſt pe-
2. riculum, ne ſi mortuis, id eſt, infidelibus te immi-
ſceas, eum iiſque conuerſeris, efficiaris vnus ex
3. eis, ac moriaris myſticè fiáſque infidelis. Tertia,
ne dum ſepulturæ patris indulges, poſt eam inter-
ſis reſignationi teſtamenti cæteriſque negotiis
funeralibus, quibus à mei ſequela retarderis, ne
ſcilicet cum fratribus & cognatis implicéris in
diuidenda hæreditate, in ſoluendis debitis, in exe-
quendo teſtamento, aliiſque multis tricis & liti-
bus, quæ in domo mortuaria occurrunt, & plures
menſes, imò annos exigunt antequam expediun-
tur. Hæc omnia prudenter adoleſcenti ſuccidere
voluit Chriſtus; ſicut enim fragum ſerit fragum,
ſic lis ſerit litem, trica tricam. Ita S. Chryſoſtomus,
hom. 28. Sanè experientiâ didici, eos qui vocantur
ad ſequelam Chriſti in Religione ſi teſtamentis
ſuorum ſeſe implicent, ad plures annos retardari,
fieri ſæculares & perdere vocationem, vt nun-
quam vitam Religioſam capeſſant.

Tropologicè. Tropologicè ſignificat Chriſtus mortuos, &
rei mortuæ vacare eos, qui incumbunt legatis &
negotiis parentum vel cognatorum: vacant enim
domi mortuariæ, id eſt, parentibus, filiis, cognatis
mortuis & morituris. q. d. Tu deſtinas viuere Deo,
ac illi per gratiam viuus eſſe cœpiſti, perge ergo
illi viuere, ac ſerui Deo viuo: quare mortuis &
morituris relinque mortua & moritura. Ita S. Hie-
ronymus: *Si mortuum, ait, ſepelit mortuus, non de-*
bemus habere curam mortuorum ſed viuentium, ne
Hieronym. *dum ſolliciti ſumus de mortuis, nos quoque mortui*
appellemur. Hinc S. Baſilius in Conſtit. Monaſt.
cap. 21. ex hoc loco oſtendit, quantum damni vi-
ris ſpiritualibus & religioſis afferat affectus erga
parentes, cùm eiſque familiaritas.

Et S. Chryſoſtomus: *Quod ſi nunc,* inquit, *ad*
tam breue tempus propter ſepeliendos parentes abeſſe
Chryſoſt. *à ſpiritualibus vetitum eſt, perpende quo ſupplicio*
digni ſint, qui ſemper ab iis, quæ digna ſunt Chriſto,
rebus recedunt, quia vilia nimium & abiecta ſæcula-
rium rerum negotia neceſſariis anteponunt, nullo
vrgente.

Symbolicè. Symbolicè S. Gregorius lib. 4. Moral. 25. *Mor-*
tui, ait, mortuos ſepeliunt, cum peccatores peccato-
rem fauoribus premunt, (dum ei in peccatis fa-
Gregor. uent, & adulando fouent:) *quid eſt enim aliud*
peccare, quàm occumbere; & ſepelire, quàm ab-
ſcondere; ſed qui peccantem laudibus proſequuntur,
extinctum ſub verborum ſuorum aggere abſcondunt.
Vnde addit tales velut ſepultos vix à peccatis re-
ſurgere. Lazarum verò reſurrexiſſe, quia à ſoro-
ribus non mortuis, ſed per charitatem viuis ſe-
pultus erat.

Addit Lucas cap. 9. verſ. 60. *Tu autem vade*
& annuncia regnum Dei, quâ ſcilicet viâ perue- Luc. 9.
niatur ad regnum cælorum, puta per fidem &
vitam conformem Euangelio, quod attulit Chri-
ſtus: *Quando,* ait S. Auguſtinus ſerm. 7. de Verb.
Domini: *Dominus parat homines Euangelio, nul-*
lam excuſationem vult interponi carnalis huius tem- Auguſtin.
poraliſque pietatis. Nam vt ait S. Chryſoſtomus:
Multo meliùs eſt regnum Dei promulgare, & alios
à morte retrahere, quam mortuum, qui nulli vſui eſt,
ſepelire, maximè cum ſint, qui hæc omnia obeant.
Hoc idem S. Gregorius lib. 19. Moral. cap. 14. do- Chryſoſt.
cuit: *Aliquando,* inquit, *in actionibus noſtris mi-*
nora bona prætermittenda ſunt pro vtilitate maio-
rum: nam quis ignoret eſſe boni operis meritum mor-
tuum ſepelire? & tamen cuidam, qui ad ſepeliendum Gregor.
patrem ſe dimitti popoſcerat, dictum eſt: Sine vt
mortui ſepeliant mortuos ſuos: tu autem vade &
annuncia Regnum Dei: poſtponendum namque
erat obſequium huius miniſterij officio prædicationis,
quia illo carne mortuos in terram conderet; iſto au-
tem animâ mortuos ad vitam reſuſcitaret.

Et ascendente eo in naviculam
(ad transfretandum, vt dixit verſ. 18.) secv- Vers. 23.
ti svnt evm discipvli eivs.] Græcè Luc. 8. 22.
εἰς πλοῖον, id eſt, *in nauim.* Noſter vertit *nauiculam*
quia paruæ ſolent eſſe naues, quæ adhibentur ad
transfretandum vel piſcandum. Addit Marcus,
cap. 4. 36. *Aſſumunt eum ita vt erat,* ſcilicet, do- Marc 4. 36.
cens turbas conſiſtentes in littore, docens, inquam,
in naui & ex naui. q. d. Ex loco maris littori vi-
cino aſſumpſerunt, & duxerunt Chriſtum in al-
tum mare: *Et aliæ naues erant cum illo.*

Et ecce motvs magnvs factvs est Vers. 24.
in mari, ita vt navicvla operire- Luc. 8. 23.
tvr flvctibvs: ipse vero dormie- Mar. 4. 37.
bat.] Marcus: *Et facta eſt procella magna ven-* 38.
ti, & fluctus mittebat in nauim, ita vt impleretur
nauis. Lucas: *& complebantur,* ſcilicet vndis flu-
ctuum ipſi diſcipuli in naui & cum naui, *& peri-*
clitabantur de ſubmerſione & morte. Beda &
Strabus ſiue Gloſſa (hanc enim Strabus Mona- *Strabus Rabani Diſcipulus auctor Gloſſæ.*
chus Fuldenſis, ex Scriptis Rabani magiſtri ſui
conflauit anno Domini 840.) opinantur hac tem-
peſtate ſolam Chriſti nauim fuiſſe iactatam, non
verò cæteras eius comites, vt ſcilicet Chriſtus
oſtenderet, ſe eſſe auctorem tam ortæ, quàm ſe-
datæ tempeſtatis. Sed verius eſt etiam alias fuiſ-
ſe iactatas; erant enim vicinæ imò proximæ naui
Chriſti, idque voluit Deus, vt oſtenderetur maior
vis tempeſtatis, maiórque Chriſti eam compe-
ſcentis poteſtas. Porrò permiſit, imò per cauſas
naturales, vt vapores & ventos, cum eis naturali-
ter concurrens, Chriſtus excitauit & immiſit
hanc procellam.

Primò, vt declararet potentiam ſuam, ſeque *Chriſtus excitauit tempeſtatem. Cur? Cauſa 1.*
tam maris, quàm terræ eſſe Dominum, ait
Origenes homilia ſexta, in diuerſos. Hinc Ange-
lus apparens ſancto Ioanni, poſuit dextrum pe-
dem ſuper mare, quaſi illi imperans. Apocalypſ.
cap. 10. verſ. 2. Angelus enim hic repræſentabat
Chriſtum; ait ibidem Beda, Ricard. de S. Victore
Pannonius & alij.

Secundò, vt diſcipulos exerceret ad perferen-
das vti perſecutiones hominum, ſic & procellas 2.
ventorum, pluuiarum, procellarum, &c. quas cre-
bras & magnas experturi erant, orbem euange-
lizando

Digitized by Google

lizando circuituri. Ita Theophylactus. Vnde etiam Chryſoſtomus hanc dat cauſam, *vt athletas orbis*
Chryſoſt. *terrarum tentationibus & timoribus exerceret.*

3. Tertiò, vt diſcipuli cæterique vectores per miraculum ſedatæ tempeſtatis in ipſum crederent, ipſum ſcilicet eſſe Deum omnipotentem.

4. Quartam cauſam addit S. Ambroſius, & ex eo Beda, quia nauis hæc impium vehebat Iudam: ſed incertum eſt, an Iudas tunc fuerit impius, an poſtea talis euaſerit.

Tropologicè. Tropologicè turbatio hæc maris, ait Chryſoſtomus, typus fuit futurarum in Eccleſia tentatio-
Eccleſia eſt nauis in medus tẽtationum fluctibus, vt & Anima. num: nauis enim in fluctibus eſt Eccleſia, & Anima in tentationibus, quibus illa acuitur & proficit. Vita enim ſine tentatione eſt quaſi mare mortuum, ait Seneca Epiſt. 67. Sic & homo carens tentatione eſt inſtar ſopiti & mortui: tentatio ergo eum excitat, vt vires exerat ad illam ſuperandam. Rurſum ſicut tempeſtas naues impellit, vt ad optatum portum citiùs appellant, ſic & tentatio hominem ſtimulat ad maius ſtudium virtutis, quo vehatur in cælum. Ad hæc: *Gubernatoris peritiam,* ait Chryſologus ſerm. 20. *non probat tempe-*
Petr. Rauen. *ries ſerena, ſed procelloſa tempeſtas: aurâ blandiente nauim regit vltimus nauta, in confuſionem ventorum primi quæritur ars magiſtri.* Tempeſtas ergo fluctuum & ventorum eſt tentatio ſuperbiæ, gulæ, luxuriæ, inuidiæ, &c. vti pulchrè docet S. Auguſtinus hom. 3. inter 17.

Tentatus faciat quod nautæ in tẽpeſtate. Porrò, is qui pulſatur tentatione, faciat id quod faciunt nautæ in tempeſtate. Primò enim contrahunt vela, ne vento furente nauim abripiant, to-
1. rent & mergant. Sic tentatus contrahat vela voluptatum, détque ſe ieiunio & pœnitentiis.

2. Secundò, nautæ fugiunt in altum mare, ne in ſcopulos & rupes nauim allidant: ſic tentatus fugiat mundum & mundana, ac ad Deum velut ſalutis aſylum recurrat, dicátque cum Pſalte: *Renuit*
Pſalm. 76. *conſolari anima mea; memor fui Dei & delectatus ſum.* Pſal. 76.

3. Tertiò, nautæ vaſa & merces proiiciunt in mare, vt nauim onere leuent: ſic tentatus per contritionẽ & confeſſionem euomat graue peccatorum pondus, vt animam alleuiet. Hinc Doctores docent illos qui nauigaturi mare conſcendunt præſertim longum & periculoſum, teneri confiteri, vt ſe in ſtatu gratiæ conſtituant, vtpote adituri mortis periculum & articulum, non vnum, ſed crebrum & multiplex.

4. Quartò, nauarchus magno conſiſtens animo & præſenti pollens conſilio, modos omnes indagat ad euitandum periculum. Idem faciat mens tentati. *Gubernator,* ait S. Cyprianus tractat. de mortal. *in tempeſtate dinoſcitur, in acie miles proba-*
Cyprian. *tur. Aduerſa non auocant a fidei virtute, ſed corroborant in dolore. Quanta ſublimitas inter ruinas generis humani ſtare erectum?*

Chriſtus dormit, Cur? *Ipſe verò dormiebat.* Sponte fuit à Chriſto aſſumptus hic ſomnus, naturalis tamen. Primò, vt augerentur venti creſceréque tempeſtas, in cuius proinde ſedatione magis eius potentia appareret, maiórque oſtenderetur auctoritas. Ita Chryſoſtomus.

Secundò, *exprimitur,* ait S. Ambroſius in cap. 8.
Ambroſ. Lucæ verſ. 24. *ſecuritas poteſtatis, quòd omnibus timentibus, ſolus intrepidus quieſcebat,* vt in quauis ſimili tribulatione ad eum confugientes in eóque ſpe defixi, idem faciamus, iuxta illud Prouerb. 12.
Prouerb. 12. & 28. *Non contriſtabit iuſtum quicquid acciderit ei.* Et c. 28. *Iuſtus quaſi leo confidens abſque terrore erit.* Et illud Poëtæ:

Et, ſi fractus illabatur orbis, Horat.
Impauidum ferient ruinæ.

Porrò *ceruical,* in quo, teſte Marco, dormiebat Chriſtus, myſticè eſt primò bona conſcientia: ſe- *Ceruical Chriſti quod?*
cundò reſignatio in Dei voluntatem: tertiò fiducia de Dei ope & prouidentia; in hac enim fidelis in quauis aduerſitate ſecurus quieſcit, & quaſi indormit.

Tertiò, Origenes hom. 6. in diuerſos: Chriſtus, ait, dormiebat corpore, vigilabat deitate, vt diſcipuli, ait Lyranus in periculo poſiti, ardentiùs ad eum recurrerent, opémque implorarent. Huius rei figura Ionas, cap. 1. dormiebat, cæteris in naui periclitantibus. Vide ibi dicta. Porrò qualis fuerit ſomnus Chriſti, & quàm diuerſus à noſtro, vide apud Toletum in cap. 8. Lucæ Annotat. 43.

Tropologicè Gloſſa: Dormit Chriſtus, inquit, cùm negligentiùs agimus, & ideo tempeſtas; ſi verò fides reſurgit, imperat ventis & fluctibus.

ET ACCESSERVNT AD EVM DISCIPVLI EIVS, ET VERS. 25.
SVSCITAVERVNT EVM, DICENTES: DOMINE SALVA Luc. 8. v. 24.
NOS, PERIMVS.] Arabicus: *Domine libera nos, pro-* Mar. 4. v. 38.
fectò perimus. Non debebant timere, qui ſecum vehebant Saluatorem, imò ſalutem & vitam, ſed modica adhuc in eis de Chriſto erat fides & ſpes. Marcus ſignificantiùs habet cap. 4. 38. *Magiſter non ad te pertinet, quia perimus?* q. d. Non eſt tibi curæ, quòd perimus? itáne ſine cura dormis, ſiniſque nos tecum mergi?

ET DIXIT EIS: QVID TIMIDI ESTIS MODICÆ FI- VERS. 26.
DEI?] Græcè eſt neruoſiùs ὀλιγόπιστοι, id eſt, parum Luc. 8. v. 24. 25.
fidentes.

Dixit hoc ante ſedatam tempeſtatem, vt narrat Mar. 4. v. 39. 40.
hîc Matthæus, licèt poſt eam id narrent Lucas & Marcus. Decebat enim priùs ſedari diſcipulorum pauorem extremum, quàm maris tempeſtatem, atque eorum fidem prolapſam erigi, vt hæc mereretur miraculum ſedandæ procellæ. Ita Ianſenius, Toletus & alij.

Modica fides; tum quia non videmini perfectè credere, me eſſe Deum; tum quia non ſperatis in mea prouidentia, nec creditis me dormientem poſſe, aut ſcire, & velle vos liberare à periculo. Ita S. Chryſoſtomus.

Fides hîc primò accipi poteſt propriè dicta; ſecundò pro fiducia, hanc enim parit acuitque fides. Porrò timor cauſa eſt modicæ fidei; modica autem fides cauſa eſt modicæ fiduciæ. Lucas efficaciùs habet: *Vbi eſt fides veſtra?* Græcè ἡ πίστις, id eſt, illa fides, ſcilicet, perfecta in me, quam toties vobis inculcaui, quámque præ vobis tuliſtis, cùm relictis omnibus, me vocantem ſecuti eſtis. Chri-
ſtus equidem in miraculis exigit hanc fidem, vt *Tentationis remedium ſpes.*
doceat eam in tentationibus maximè requiri, ac contra eas præſentiſſimum eſſe remedium. Audi S. Bernardum ſerm. 9. in Pſal. Qui habitat: *Si ſæuiat mundus,* inquit, *ſi fremat malignus, ſi ipſa caro ad-*
uerſus ſpiritum concupiſcat, in te ego ſperabo. Quis Bernard.
enim ſperauit in eo & confuſus eſt? Et mox: *Vt quid ſi hæc ſapimus, vt quid cunctamur abiicere omnes ſpes miſeras, vanas, inutiles, ſeductorias, & huic vni tam ſolidæ, tam perfectæ, tam beatæ ſpei tota deuotione animi, toto feruore ſpiritus inhærere? ſcriptum eſt enim: adiuuabit eos, quia ſperauerunt in eo.*

TVNC SVRGENS IMPERAVIT VENTIS ET MARI, ET FACTA EST TRANQVILLITAS MAGNA.] Pro *imperauit* Græcè eſt ἐπετίμησε, quod reſpondet Hebr. יִּגְעַר *gaar,* id eſt, increpauit (vt vertit Arabicus) obiurgauit ceu herus famulum. Vnde Marcus habet:

Comminatus eſt vento,& dixit mari,tace,obmuteſce, id eſt, quieſce,tuóſque fremitus, fluctúſque reprime. Lucas: *Increpauit ventum & tempeſtatem aquæ.*

Hiſce vocibus ſignificatur magna vis maris fluctibus agitati & exæſtuantis, quam nulla vis humana, ſed ſolùm diuina compeſcere & ſedare valeat;hæ ergo voces ſignificant magnum dominium & imperium Dei,imperantis mari cum ſumma auctoritate & poteſtate: rugiens enim& fremens furénſque mare procelloſum, magna vi Dei reprimendum ſedandúmque eſt. Hîc ergo Chriſtus ſe Deum eſſe oſtendit, vtpote qui mari & ventis quaſi Dominus imperaret; mare enim illi imperanti velociùs ceſſit ceſſauitque,quàm ſeruus ab hero ſuo increpitus. Chriſtus ergo dormit vt homo,imperat vt Deus, ait Interlinearis.

Tropologicè. Tropologicè quomodo Chriſtus mente cogitatus & inuocatus imperet perſecutionibus Eccleſiæ & tentationibus animæ, docet S. Auguſtinus hom. 3. inter 17. qui extant in fine tomi 10. *Audiſti conuitium?* inquit, *ventus eſt: iratus es? fluctus eſt.*
Auguſt. *Vento igitur flante,fluctu ſurgente periclitatur nauis,periclitatur cor tuum, fluctuat cor tuum. Audito conuitio vindicari deſideras. Et ecce vindicatus es,& malo alieno cedens feciſti naufragium. Et quare hoc? quia dormit in te Chriſtus. Quid eſt, dormit in te Chriſtus. Oblitus es Chriſtum, Excita ergo Chriſtum, recordare Chriſtum. Euigilet in te Chriſtus,conſidera illum. Quid volebas? vindicari. Excidit tibi,quia ipſe cùm crucifigeretur,dixit: Pater ignoſce illis,quia neſciunt,quid faciunt: Qui dormiebat in corde tuo noluit vindicari. Exeita illum, recole illum.* Et nonnullis interiectis: *Ergo compeſcam me ab iracundia mea,& redibo ad quietẽ cordis mei: Imperauit Chriſtus mari,facta eſt tranquillitas. Quod autem dixi ad iracundiam,hoc tenete regulariter in omnibus tentationibus veſtris. Nata eſt tentatio,ventus eſt: turbatus es. fluctus eſt: excita Chriſtum, loquitur tecum.*

Allegoricè. Beda. Allegoricè & Anagogicè Beda: *Nauicula* cum antenna *eſt arbor crucis,cuius beneficio adducti maris,id eſt,mundi fluctibus emerſi obtinemus littus patriæ cæleſtis: aſcendunt & diſcipuli, ait enim: ſi quis vult venire poſt me,tollat crucem ſuam,* &c *Obdormit Chriſtus,tempore ſcilicet paſſionis; exorta eſt tempeſtas, id eſt, perſecutio dæmoniacis flatibus excitata. Excitant Dominum diſcipuli, cuius mortem viderant,reſurrectionem optantes. Surgit celeri reſurrectione;ventum increpat,id eſt,ſuperbiam Diaboli; ſedat tempeſtatem, id eſt, inſultantium Iudæorum rabiem labefactat, increpat diſcipulos: exprobrauit enim poſt reſurrectionem incredulitatem eorum.*

Et facta eſt tranquillitas magna. Nam,vt ait S. Hieronymus, *ſentiunt omnes creaturæ Creatorem, & quæ apud nos inſenſibilia ſunt,illi ſunt ſenſibilia. Magna poteſtas,quia de magna poteſtate fit magna tranquillitas.* Origen. Origenes: *Decet magnum magna facere* Chryſoſt. Et Chryſoſtomus in hom. *Confeſtim ſoluta eſt tempeſtas, & nihil turbationis manſit, impletúmque illud; Dixit & ſtetit ſpiritus procella.*

Vers. 27. Luc 8.v.25. Mat 4 v.41. PORRO HOMINES MIRATI SVNT, DICENTES: QVALIS EST ISTE; QVIA VENTI ET MARE OBEDIVNT EI?] *Homines,* non diſcipuli, ſed nautæ & cæteri qui erant in naui,ait Interlinearis, nauibúſque eam comitantibus. Nam, vt ait Origenes,nunquam ſine honore nominantur diſcipuli,ſed ſemper aut Apoſtoli, aut diſcipuli. Addit Hieronym. S Hieronymus: *Si quis contendat ſignificari diſcipulos,dicendum appellari homines, quia nondum nouerant potentiam Saluatoris.* Pro *qualis* Græcè eſt ποταπός,quæ vox eſt non ſimpliciter interrogantis,ſed cum emphaſi admirantis,q.d. Quis, qualis, cuias eſt iſte? Non videtur ſimilis aliis hominibus, ſed alterius eſſe generis;non videtur è terra natus, ſed è cælo lapſus, quia non tantùm terrigenæ eorúmque morbi, ſed & cæli eorúmque venti obediunt ei,quaſi hero & Domino ſuo. Vnde Græcè eſt: *Quia etiam venti & mare obtemperant ei.* Quis ergo,qualis & quantus eſt hic nouus in Palæſtina Æolus, ventorum Deus & Imperator. Ita ipſi,needum ſcientes Chriſtum verum merúmque eſſe Deum.

Tropologicè S. Auguſtinus hom. 3. iam citata: *Tropologicè. Auguſt.* *Magis,* inquit, *imitare ventos & mare: obtempera Creatori ſub iuſſione Chriſti: mare audit,& tu ſurdus es? Mare audit,& ventus ceſſat, & tu ſufflas? Quid? dico, facio, fingo: quid eſt aliud, niſi ſufflare & ſub verbo Chriſti nolle ceſſare; Non vos vincat fluctus in perturbatione cordis veſtri.*

ET CVM VENISSET TRANS FRETVM IN REGIONEM GERASENORVM, OCCVRRERVNT EI DVO DÆMONIA HABENTES.] *Duo,* Marcus c. 5.2.& Lucas cap. 8.27. vnum tantùm recenſent quia ſcilicet vnus ille nobilior & famoſior erat,vt vult S. Auguſtinus lib. 2. de Conſenſu Euang. c. 24.& quia ille truculentior erat: obſidebatur enim à legione dæmonum,vt habet Lucas Ita S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius & alij. Vers. 28. Luc. 8 v. 26. 27 Mat. 5. v. 1. 2. 3.

Reliqua de his dæmoniacis à Chriſto curatis, luculentiùs enarrat Lucas cap. 8. à verſ. 27. vſque ad verſum 40. quare ibi commodiùs & pleniùs illa explicabo.

VENISTI HVC ANTE TEMPVS TORQVERE NOS] Vers. 29. Luc. 8. v. 28. Mat. 5. v. 7. Hinc aliqui putarunt, dæmones necdum recepiſſe vltimum demeritorum ſuorum ſupplicium, nec ante diem iudicij eſſe damnandos, vt in gehenna torqueantur: Ita videtur hîc ſentire S. Hilarius can. 8 dicens: Hilar. *Proclamabat,* ait, *cur ſedem inuideat,cur ante tempus iudicij infeſtet?* Eadem ſententia à nonnullis tribuitur S. Irenæo, Iuſtino, Lactantio,Euſebio & Nicephoro, ſed nil tale apud eos reperi, nec S. Hilarij verba id ſignificant, ſed tantùm idipſum quod verba Matthæi.

Certum eſt ex Scriptura & Patribus,dæmones ab initio mundi mox vt peccarunt fuiſſe damnatos,ignéque gehennæ cruciatos, quo igne cruciantur etiam abſentes, dum inferno egreſſi in hoc äëre verſantur, per Dei omnipotẽtiam. Ignis enim gehennæ, quia eſt inſtrumentum ſupernaturale Dei omnipotentis,hinc Deo volente in diſtantiſſima agere poteſt. *Dæmones ſtatim poſt ſuũ peccatum igne gehennæ cruciati.*

Quod ergo aiunt Chriſto: *Veniſti ante tempus torquere nos,* non antiquam, perpetuam & irreuocabilem ignis gehennæ torſionem, ſed nouum quod à Chriſto timebant tormentum, deprecantur. Nouum hoc erat expulſio à corpore hominis, quod poſſidebant, vti docet S. Chryſoſtomus hom. 29. ac dominij in tentandis vexandiſque hominibus diminutio: item relegatio ad carcerem gehennæ. Dæmones enim gaudent, dum permittuntur in hoc äëre verſari, tum quia aliquid in eo libertatis habent ad vagandum per varias prouincias, ad concitandum tempeſtates, ſterilitatem, morbos, peſtes, &c. tum quia in eo facultatem habent homines tentandi & affligendi. Quare tormentum eis eſt relegari in infernum: hæc enim eſt eorum quaſi incarceratio (arctiſſimus enim & moleſtiſſimus carcer eſt infernus) & ſumma coarctatio, ad quam damnabuntur in perpetuum à Chriſto in die iudicij, in quo fiet publica eorum *Tormentum dæmonum quod?*

reproba

reprobatio & damnatio, quæ erit ſumma eorum pœna & confuſio coram omnibus Angelis & Beatis. Videntur ergo hi dæmones timere, ne diem iudicij, quem ipſi remotum putabant, Chriſtus anticipet, ac velut iudex in eo illos ad tartara illicò condemnet, aut certè ſeorſim eò ipſos ablegct. Ita Maldonatus, Toletus & Suarez lib. 8. de Angelis cap. 2. num. 13. Vnde Gloſſa hîc: *Torquentur dæmones*, inquit, *dum de corporibus eiiciuntur in quorum tortura delectabantur.* Addit S. Hieronymus: *Præſentia Saluatoris tormenta ſunt dæmonum.* Et S. Chryſoſtomus: *Ab experientia*, inquit, *clamant: flagellabantur enim inuiſibiliter, intolerabilia patientes ex præſentia Christi.* Gloſſa. Chryſoſt. Hieronym.

CAPVT NONVM.

SYNOPSIS.

Christus primò paralyticum ſanat, tum in anima, tum in corpore. Secundò verſ. 9. vocat Matthæum, Scribis obmurmurantibus, quòd cum Publicanis ageret, respondet, ſe quaſi Medicum animarum miſſum eſſe ad curandos peccatores. Tertiò verſ. 14. Diſcipulis Ioannis Baptiſtæ crebrò ieiunantibus dat cauſam, cur ſui Diſcipuli necdum ieiunent. Quartò verſ. 18. ſanat hæmorrhoiſſam, & à morte ſuſcitat filiam Iairi. Quintò verſ. 27. illuminat duos cæcos, & verſ. 32. muto loquelam restituit, omnéſque infirmos ſanat, ac videns multam populi meſſem, multos in eam optat mitti operarios.

Vers. 1. ET aſcendens in nauiculam, transfretauit, & venit in ciuitatem
ſuam. 2. Et ecce offerebant ei paralyticum iacentem in le-
cto. Et videns Ieſus fidem illorum, dixit paralytico. Confide fili,
remittuntur tibi peccata tua. 3. Et ecce quidam de Scribis
dixerunt intra ſe: Hic blaſphemat. 4. Et cùm vidiſſet Ieſus
cogitationes eorum, dixit: Vt quid cogitatis mala in cordibus
veſtris? 5. Quid eſt facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata
tua; an dicere: Surge, & ambula? 6. Vt autem ſciatis, quia filius hominis habet
poteſtatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum
tuum, & vade in domum tuam. 7. Et ſurrexit, & abijt in domum ſuam. 8.
Videntes autem turbæ timuerunt & glorificauerunt Deum, qui dedit poteſtatem
talem hominibus. 9. Et, cùm tranſiret inde Ieſus, vidit hominem ſedentem in
telonio, Matthæum nomine. Et ait illi: Sequere me. Et ſurgens ſecutus eſt eum.
10. Et factum eſt diſcumbente eo in domo, ecce multi publicani & peccatores
venientes, diſcumbebant cum Ieſu & diſcipulis eius. 11. Et videntes Phariſæi,
dicebant diſcipulis eius: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat Magi-
ſter veſter? 12. At Ieſus audiens, ait: Non eſt opus valentibus medicus, ſed ma-
lè habentibus. 13. Euntes autem diſcite quid eſt: Miſericordiam volo, & non
ſacrificium. Non enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores. 14. Tunc acceſſerunt
ad eum diſcipuli Ioannis, dicentes: Quare nos & Phariſæi, ieiunamus frequenter:
diſcipuli autem tui non ieiunant? 15. Et ait illis Ieſus: Nunquid poſſunt filij
ſponſi lugere quamdiu cum illis eſt ſponſus? Venient autem dies cùm auferetur ab
eis ſponſus, & tunc ieiunabunt. 16. Nemo autem immittit commiſſuram panni
rudis in veſtimentum vetus: tollit enim plenitudinem eius à veſtimento, & peior
ſciſſura fit. 17. Neque mittunt vinum nouum in vtres veteres: alioquin rum-
puntur vtres, & vinum effunditur, & vtres pereunt. Sed vinum nouum in vtres no-
uos mittunt, & ambo conſeruantur. 18. Hæc illo loquente ad eos, ecce prin-
ceps vnus acceſſit & adorabat eum, dicens: Domine, filia mea modò defuncta eſt:
ſed veni, impone manum tuam ſuper eam, & viuet. 19. Et ſurgens Ieſus, ſeque-
batur eum, & diſcipuli eius. 20. Et ecce mulier, quæ ſanguinis fluxum patie-

batur

Digitized by Google

batur duodecim annis,acceſſit retrò,& tetigit fimbriam veſtimenti eius. 21. Di-
cebat enim intra ſe:Si tetigero tantùm veſtimentum eius,ſalua ero. 22 At Ieſu
conuerſus,& videns eam,dixit:Confide filia,fides tua te ſaluam fecit. Et ſalua fa-
cta eſt mulier ex illa hora. 24. Et cùm veniſſet Ieſus in domum Principis, & vi-
diſſet tibicines & turbam tumultuantem,dicebat: Recedite:non eſt enim mortua
puella,ſed dormit Et deridebant eum. 25. Et cùm eiecta eſſet turba, intrauit:&
tenuit manum eius. Et ſurrexit puella. 26. Et exiit fama hæc in vniuerſam ter-
ram illam. 27. Et tranſeunte inde Ieſu,ſecuti ſunt eum duo cæci, clamantes,
& dicentes:Miſerere noſtri,fili Dauid. 28. Cùm autem veniſſet ad domum,ac-
ceſſerunt ad eum cæci.Et dicit eis Ieſus:Creditis, quia hoc poſſum facere vobis?
Dicunt ei:Vtique, Domine. 29. Tunc tetigit oculos eorum, dicens:Secundùm
fidem veſtram fiat vobis. 30. Et aperti ſunt oculi eorum:& comminatus eſt illis
Ieſus,dicens:Videte ne quis ſciat. 31. Illi autem exeuntes: diffamauerunt eum
in tota terra illa.32. Egreſſis autem illis,ecce obtulerunt ei hominem mutum dæ-
monium habentem. 33. Et eiecto dæmonio,locutus eſt mutus & miratæ ſunt
turbæ, dicentes:Nunquam apparuit ſic in Iſrael. 34. Phariſæi autem dicebant:
In Principe dæmoniorum eiicit dæmones. 35. Et circuibat Ieſus omnes ciuita-
tes,& caſtella, docens in Synagogis eorum,& prædicans Euangelium regni,& cu-
rans omnem languorem, & infirmitatem. 36. Videns autem turbas miſertus eſt
eis:quia erant vexati, & iacentes ſicut oues non habentes paſtorem. 37. Tunc
dicit diſcipulis ſuis:Meſſis quidem multa:operarij autem pauci. 38. Rogate er-
go Dominum meſſis,vt mittat operarios in meſſem ſuam.

Vers. 1. Luc. 8. v. 37. Mar. 2. 1. & 5. v. 18. 21

ET ASCENDENS IN NAVIC[illegible] (Græcè πλοῖον, id eſt, nauem) TRANSFRETAVIT (nauigando rediit in citerius maris Galilææ littus,ex quo venerat, vt patet cap. 8. 18.) ET VENIT IN CIVITATEM SVAM.] Sedulius intelligit Bethlehem, in qua natus erat Chriſtus. S. Hieronymus verò accipit Nazareth:in hac enim fuit educatus. Meliùs S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, Ianſenius, Maldonatus, & alij paſſim accipiunt Capharnaum, in qua frequentiùs verſatus eſt Chriſtus:nam cap. 4. 13. ibi, relicta Nazareth, Chriſtum habitaſſe dixit Matthæus: & miraculum paralytici ſanati, quod ſequitur in Capharnao contigiſſe, docet Marcus cap. 2. 3. Sicut enim Chriſtus nobilitauit Bethlehem ſuâ natiuitate, Nazareth educatione, Ægyptum ſuâ fugâ, Ieruſalem ſuâ paſſione; ſic Capharnaum decorauit ſuâ habitatione, prædicatione & miraculorum operatione.

Ciuitas Christi quænam?

Vers. 2, Luc 5 v. 18. 20.

ET ECCE OFFEREBANT EI PARALYTICVM IACENTEM IN LECTO.] Paralyſis enim ita neruos (qui motus ſunt inſtrumenta) corporis diſſoluit, vt homo impotens fiat ad ambulandum, imò ad ſe mouendum, fiatque quaſi animarum cadauer, non niſi ad pœnam ſuam viuens, ideóque ferè immedicabile, & in lecto quaſi in viuo ſepulchro recondendum. Marcus cap. 2. verſ. 3. paralyticum portatum dicit à quatuor portitoribus: à quibus diſce non tantùm tuam, ſed & proximorum curare ſalutem, idque impenſè, tum quia charitas id exigit, tum quia ſæpe Deus flagellat bonos cum malis, eo quòd boni malorum peccata corripere, impedire & emendare negligant, vti docet S. Auguſtinus lib. 1 de Ciuitat. cap. 9.

ET VIDENS IESVS FIDEM ILLORVM DIXIT PARALYTICO: CONFIDE FILI REMITTVNTVR TIBI PECCATA TVA.] *Illorum*, ſcilicet, qui Chriſto offerebant paralyticum: hi enim cùm præ turba non poſſent, paralyticum inferre in domum ad Chriſtum, portarunt eum in tectum (tecta enim domorum in Palæſtina non ſunt acuminata, vt in Germania, ſed plana, & longè planiora, quàm ſint in Italia) mox tectum aperuerunt, imò ſublatis tegulis fregerunt & perfoderunt: nam Marcus cap. 2. 4. ait: *Nudauerunt tectum*, indéque ægrotum ex alto per faſcias & funes ante Chriſtum demiſerunt, quæ omnia arguunt magnam eorum fidem, ſpem & deuotionem erga Chriſtum. *Illorum* ergo, id eſt, offerentium, ait S. Ambroſius, Haymo & Hieronymus: addit S. Chryſoſtomus, Theophylactus & Euthymius etiam ipſius paralytici: nam ex hac fide ad Chriſtum portari, & per tectum demitti ante ipſum voluit: nec audiſſet à Chriſto: *Remittuntur tibi peccata tua*, niſi fidem habuiſſet. Porrò fides hæc eſt miraculorum, quæ includit certam fiduciam futuri miraculi, & ſanitatis à Chriſto conſequendæ. Vide Canonem 38 Moral. diſce hîc, quòd menſura orationis eſt fides & ſpes: quod enim ſperas à Chriſto, hoc impetrabis: quò enim magis dilatas ſinum animæ per ſpem, eò illam capaciorem & digniorem efficis, vt Deus illam donis ſuis impleat, iuxta illud: *Dilata os tuum, & implebo illud*. Pſal 80. 11. Et *Os meum aperui, & attraxi ſpiritum*. Pſal. 118. verſ. 131. Hac de cauſa dixit illi Chriſtus:

Fides miraculorũ quæ?

Menſura orationis eſt ſpes.

Pſalm. 80.

Pſalm. 118.

Confide fili, Syrus *bono ſis animo*, ſcilicet, confide te à me miraculoſè ſanandum, idque priùs in anima à peccatis, deinde conſequenter in corpore à paralyſi; nam ob peccata morbo hoc te Deus afflixit. Ita S. Hieronymus, Theophylactus, Euthymius. Nota: paralyticus hic iam habebat fidem & ſpem in Chriſtum vt paulò antè oſtendi, ſed Chriſtus iubet, vt illam corroboret & adaugeat. Porrò Chriſtus hac voce externa: *Confide fili*, & magis interno gratiæ ſuæ afflatu, inſtinctúque paralyticum excitauit ad actum magnæ fidei, ſpei, doloris de peccatis commiſſis, ac firmi propoſiti de noua ſanctáque vita capeſſenda, item amoris Dei ſuper omnia, vt ſic capax fieret remiſſionis peccatorum, ad eámque ſe diſponeret: has enim diſpoſitiones alibi requirit Script. Chriſtus tamen hîc & alibi ſolam fidem nominat & requirit, ac fidei tribuit ſanitatem, præſertim corporis, quia fides prima eſt radix & origo ſpei, timoris, doloris & amoris Dei; ac fides in Chriſtum, maximè tunc erat inculcanda. Vide Canonem 11. Nihil ergo

hîc

hîc habent Hæretici, quo probent ſolam fidem propriè iuſtificare: maximè quia hîc agitur de fide miraculorum & ſanitatis, quam etiam ipſi à fide iuſtificante diſtinguunt. Adde, Chriſtum tam vel magis loqui de fide offerentium, quæ ægrum iuſtificare non poterat, quã ipſius ægri & paralytici.

Fili. Nam verè filius Dei eſt, cui dimittuntur peccata, ait Haymo. Nota hîc Chriſti benignitatem, quã dulciſſimis verbis paralyticum compellat, dicens, *fili*: Vnde S. Hieronymus exclamat: Hieron. *O mira humilitas, deſpectum & debilem, totis membrorum compagibus diſſolutum, filium vocat, quem Sacerdotes non dignabantur attingere.*

Remittuntur tibi peccata tua: tibi, ita per meam inſpirationem iam contrito, & ad remiſſionem iuſtificationémque diſpoſito, vt dixi. Græcè ἀφέωνται, id eſt, remiſſa ſunt, id eſt, remittuntur. Eſt Hebræa Enallage temporis. Similis eſt Lucæ 7. 17.

Notat S. Chryſoſtomus Chriſtum priùs remiſiſſe peccata paralytico, deinde eum ſanaſſe, vt occaſione calumniæ Phariſæorum, quam ex hoc ſuo dicto factóque ſecuturam prævidebat, diuinitatem ſuam eis probaret, idque triplici miraculo quaſi inuincibili argumento, ſcilicet primò enunciando, & propalando arcanas eorum cogitationes & murmura contra Chriſtum, dicentium intra ſe: *Hic blaſphemat.* Secundò, ſanando paralyticum. Tertiò, hoc miraculum ſanitatis patrando ad eundem finem, ſcilicet, vt per illud ſe habere poteſtatem remittendi peccata, probaret & demonſtraret.

Ad literam tamen magis vicina & genuina cauſa erat, vt oſtenderet Paralyſes, cæteróſque morbos ſæpe non tam à cauſis naturalibus, quàm à peccatis oriri, priùs ergo peccata dimittit, deinde ſanat paralyticum, quia priùs auferenda eſt cauſa, vt eâ ſublatâ, tollatur effectus, puta paralyſis & morbus, q. d. Recto naturæ ordine volo priùs tollere cauſam paralyſis, ſcilicet peccata, deinde ipſam paralyſim curare: *vt demonſtraret propter peccata præterita percuſſum eſſe infirmitate corporali*, ait Haymo: & Theophylactus, *declarans*, ait, *quòd paralyſis ex peccatis eſſet.* Sic & S. Hieronymus, Euthymius & alij.

Medici prius curent ſalutem animæ, dein corporis. Hinc iure Canonico ſancitum eſt, vt Medici priùs animæ, quàm corporis ægroti ſalutem procurent, vt patet cap. *Cum infirm* de pœnit. & remiſſ. idque Romæ ſtrictè ſeruatur, vbi Medici poſt tertium ægritudinis, præſertim periculoſæ, diem infirmo adeſſe nequeunt, niſi is illicò Sacramentali confeſſione animam à peccatis expiet. Nam, vt ait S. Baſilius reg. 55. inter fuſius diſputatas: Baſil. *Sæpe morbi velut quædam peccatorum flagella ſunt, quibus nil aliud agitur, niſi vt vitam noſtram in melius commutemus.* Vide dicta Eccleſ. 38. verſ. 1. & ſequent.

Sanati à Chriſto, etiā iuſtificati ſutre. Curt Rurſum ex hoc loco colligunt Interpretes, eos, qui corporaliter à Chriſto ſanati ſunt, communiter etiam ſpiritualiter ab eo fuiſſe ſanatos & iuſtificatos, id enim contigit huic paralytico: tum quia hoc decebat liberalitatem Chriſti, vt non dimidiatam, ſed integram perfectámque daret ſalutem: Dei enim perfecta ſunt opera. Deutet. 32. tum quia ſalus corporis refertur ad ſalutem animæ; tum quia ſalus corporis ſæpe pendet ex ſalute animæ; tum denique quia Chriſtus maximè ad ſpiritualem ſalutem conferendam in mundum & carnem venerat. Hoc eſt, quod ait Chriſtus Ioann. 7. 23. de alio paralytico, à ſe ſanato: *Totum hominem ſanum feci in Sabbatho.* Idipſum diſertè docet S. Thomas 3. part. quæſt. 44. art. 3. ad 3. Maldonatus, Barradius & alij.

ET ECCE QVIDAM DE SCRIBIS DIXERVNT INTRA SE (Syrus *in anima ſua*, id eſt, in mente ſua) HIC BLASPHEMAT.] quia Deo propriam poteſtatem condonandi peccata adimit, eámque ſibi arrogat: quæ ſanè grauis eſt in Deum contumelia, ideóq; blaſphemia. Ita ipſi: putabant enim Chriſtum non eſſe Deum, ſed merum hominem: hic enim fuit perpetuus & obſtinatus eorum error, qui eos adegit ad continuam Chriſti perſecutionem vſque ad cædem & crucem. Vnde Marcus cap. 2. 7. addit eos dixiſſe: *Quis poteſt dimittere peccata niſi ſolus Deus?* Peccatum enim eſt offenſa in Deum commiſſa, ac diuinæ maieſtatis violatio: hanc autem nemo niſi Deus ipſe condonare poteſt. VERS. 3. Luc. 5. v. 21. Mar. 2. v. 6. 7.

ET CVM VIDISSET IESVS COGITATIONES EORVM, DIXIT: VT QVID COGITATIS MALA IN CORDIBVS VESTRIS?] Marcus addit cap. 2. 8. Ieſum id *ſpiritu ſuo* cognouiſſe & vidiſſe, q. d. Ieſus arcanas Scribarum blaſphemias cognouit & vidit, non alio reuelante, vti cognouerunt Prophetæ, ſed per ſe & ſpiritum ſuum omnia peruadentem & penetrantem: ex quo rectè Patres contra Arrianos probant Chriſti diuinitatem, eo quòd Chriſtus ſit cardiagnoſtes, id eſt, cordium inſpector, quod ſoli Deo eſt proprium. Ita S. Hieronymus, qui & addit: *Et quodámodo tacens, loquitur: Eadem potentiâ & maieſtate, quâ cogitationes veſtras intueor, poſſum & hominibus peccata dimittere.* Sic & S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius & alij. Vnde Chryſologus ſerm. 50. *Cape*, ait, *Chriſti diuinitatis inſignia, aſpice eum ad cogitationum tuarum latebras perueniſſe.* VERS. 4. Luc. 5. v. 22. Mar. 2. v. 8. Hieronym. Chryſolog.

Dices, Scribæ excipere potuiſſent ac dicere: Tu, ô Ieſu, arcanas cogitationes noſtras cognoſcis quidem, & reuelas, at non tuo ſpiritu (nullo enim argumento id nobis probas) ſed alieno, puta Dei; ergo Propheta quidem es, ſed non idcirco es Deus, vt remittas peccata; aut ea remittis, non tuâ, ſed Dei virtute. Reſpondeo: Si Scribæ agnoſcebant Ieſum eſſe Prophetam, vtique credere debebant eum non mentiri, ſed verum dicere, cùm diceret ſe ex ſeipſo habere poteſtatem remittendi peccata, ideóque eſſe Deum. Rurſum in veteri Teſtamento nulli Prophetæ data eſt poteſtas remittendi peccata; ſed ſoli Meſſiæ id per Prophetas promiſſum fuit. Ergo ex hoc debebant agnoſcere Ieſum eſſe Meſſiam, ac conſequenter eſſe Deum, vt patet ex aliis Scripturæ locis, maximè accedente miraculo ſanationis paralytici, cæteriſque, quæ Chriſtus multa & magna patrabat hoc fine, vt probaret ſe eſſe Deum.

Denique quia Chriſtus ſolo iuſſu & propriâ auctoritate vti ſanauit paralyticum, ſic & ei peccata dimiſit, adeóque in omnibus aliis miraculis ita ſe geſſit, & ad hoc omnia ſua direxit, vt probaret & perſuaderet ſe eſſe Meſſiam, id eſt, Dei Filium in carne aſſumpta & mundi Saluatorem, ac peccatorum redemptorem à Moſe & Prophetis promiſſum. E contrario Prophetæ, & Sancti, cùm patrant miracula, vel remittunt peccata, vel arcana vel futura reuelant, id facere, ſe Deo reuelante; vel inuocato palam proteſtantur, vel certè ſat ſuperque ſubindicant.

QVID EST FACILIVS DICERE, DIMITTVNTVR TIBI PECCATA TVA, AVT DICERE, SVRGE ET AMBVLA?] *Dicere* eſt iubere, & iubendo efficaciter efficere. Eſt Metalepſis. VERS. 5. Luc. 5. v. 23. Mar. 2. v. 9.

Quæres, vtrum horum duorum abſolutè ſit difficilius?

Dico

Difficilius eſt iuſtificare quàm creare Curi

Dico primò: Per ſe difficilius eſt remittere peccata, quàm ſanare paralyticum, imò quàm creare cælum & terram. Ratio à priori eſt, Prima, quia peccatum & peccator, vtpote hoſtis Dei, longè magis diſtat à Deo, quàm paralyſis & paralyticus, imò quàm omnes res creatæ, vtpote in ſe bonæ, imòquàm ipſum nihil, ex quò creatæ ſunt; nihil enim negatiuè duntaxat & priuatiuè opponitur enti & Deo: peccatum verò ex diametro aduerſatur & contrariè repugnat Deo: nulla enim contraria magis ſibi aduerſantur, quàm ſumma bonitas & ſumma malitia, hoc eſt, Deus & peccatum.

Secunda, quia remiſſio peccatorum eſt altioris ordinis, quàm ſit natura omnéſque res naturales: ſpectat enim ad ordinem ſupernaturalem gratiæ; illámque ſecum adducit. Gratia autem eſt ſumma participatio diuinitatis: per gratiam enim ſimus *diuinæ conſortes naturæ*. 2. Petri 1. verſ. 4. Ita diſertè docent S. Auguſtinus tract. 72. in Ioannem, & S. Chryſoſtomus hîc, ac S. Thomas 1. 2. quæſt. 113. art. 9.

2. Petr. 1.

Dico ſecundò: Chriſtus tamen è contrario videtur hîc proponere remiſſionem peccatorum vt faciliorem quàm ſit paralytici ſanatio, quaſi hoc ſit difficilius illo: tum quia difficilius erat reſpectu Iudæorum: hominibus enim, res naturales & corporeas magis quàm ſpirituales & ocultas capientibus, ita videtur: tum quia minus periculoſum eſt illud, quàm ſit hoc; nam, qui dicit, *Remitto tibi peccata*, mendacij argui non poteſt, ſiue ea reuera remittat, ſiue non; quia nec peccatum, nec peccati remiſſio oculis videri poteſt: qui autem dicit paralytico, *Surge & ambula*, ſe & famam ſuã euidenti falſitatis periculo exponit: re ipſa enim ſi paralyticus non ſurgat, falſitatis, impoſturæ & mendacij ab omnibus arguetur & conuincetur. Sic dicimus: facilius eſt ſcribere res Tartaticas, quàm Italicas, quia hic à multis, ille à nemine falſitatis argui poteſt. Vnde ſignanter Chriſtus non ait: *Quid eſt facilius*, remittere peccata, an ſanare paralyticum, ſed *dicere: dimittuntur tibi peccata, an dicere: ſurge & ambula?* Nota τὸ *dicere*: facilius enim & minus periculoſum eſt dicere, remittuntur tibi peccata, quàm dicere, ſurge & ambula, ob rationem, quam adduxi.

Denique ſanatio paralytici eſt opus phyſicum & phyſicè difficilius, quàm ſit remiſſio peccatorum, quæ per ſe tantùm eſt ens morale, ſicut & peccatum, ſiue culpa & offenſa tantùm eſt ens morale.

Addit Ianſenius, reſpectu Dei vtrumque æquè eſſe facile & diuinum: vtrumque enim eſt miraculum, ideóque infinitam Dei virtutem & omnipotentiam requirit.

Porrò licèt minus in ſe ſit opus ſanatio paralytici, quàm remiſſio peccati, tamen validè ex illo probat hoc, ſcilicet, ex ſanatione probat ſe habere poteſtatem remittendi peccata, quia vel vnum miraculum, quale eſt ſubita ſanatio paralytici, certum eſt argumentum veritatis, ſi ad illam probãdam edatur & fiat, vt dixi cap. 7. 22.

Vers. 6. Luc. 5 v 24. Mar. 2. v 10. 11.

Vt avtem sciatis, qvia filivs hominis habet potestatem (Syrus *dominium*) in terra dimittendi peccata (tvnc ait paralytico) svrge, tolle lectvm tvvm et vade in domvm tvam.] Nota τὸ *filius hominis*: Chriſtus enim remiſit peccata non tantùm quà Deus per ſuam omnipotentiam, ſed etiam quà homo, auctoritatiuè & meritoriè: quia enim eius humanitas hypoſtaticè coniuncta erat diuinitati, & ſubſiſtebat in perſona diuina Filij Dei, idcirco mereri & ſatisfacere potuit ex æquo pro peccatis totius mundi; qua de cauſa hæc primaria poſt Deum auctoritas, & poteſtas excellentiæ remittendi peccata illi data eſt, quam etiam aliis, puta Sacerdotibus à ſe inſtitutis, ceu miniſtris ſuis communicare poſſet, eatenus ſcilicet, vt queant remittere peccata. Vnde D. Thomas 3. part. quæſt. 64 art. 3. Poteſtas excellentiæ Chriſti, inquit, in quatuor conſiſtit. Primò, quòd meritum & virtus paſſionis eius operetur in Sacramentis. Secundò, quòd in eius nomine Sacramenta ſanctificentur. Tertiò, quòd ipſe, qui dedit virtutem Sacramentis, potuit illa inſtituere. Quartò, quòd effectum Sacramentorum (puta remiſſionem peccatorum & gratiam) poſſit conferre ſine Sacramento. Hæc poteſtas ſoli Chriſto, quà homo eſt, propria eſt, ideóque nulli Sacerdoti vel Pontifici, imò nec S. Petro communicata fuit.

Poteſtas excellẽtia Chriſti quadruplex.

Tunc ait paralytico. Hæc verba ſunt Euangeliſtæ, volentis ſimul rem geſtam & verba Chriſti intexere. Vnde à Syro & nonnullis Latinis Parentheſi includuntur. Significant autem Chriſtum à Scribis obmurmurantibus ad paralyticum ſanandum ſermonem animúmque conuertiſſe.

Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. *Surge* excuſſâ paralyſi ſanus & vegetus, vtque id probes & Scribis totíque populo declares, *tolle lectum tuum*, vt iam curatus portes eum, qui te paralyticum paulò antè portauit, iuxta illud Sedulij hoc loco:

Mercedem ipſe ſuam gratâ mercede reuexit. Sedul.

Pro *lectum* Marcus cap. 2. 8. habet *grabatum*. *Grabatus*, ait Sipontinus, eſt exiguus lectus in quo meridiari ſolemus, dictus quaſi *carabatus*, quòd in eo capite recumbamus. κάρα enim caput, βατεν peruium Græci appellant. Vnde Martialis:

Grabatus quid, & vnde dicatur?

Ibat tripes grabatus, & tripes menſa. Martial.

Vers. 7. Luc 5. v. 25. Mar. 2 v. 12.

Et svrrexit et abiit in domvm svam.] *Surrexit* ſubitò: dictum enim Chriſti fuit factum. *Et abiit* ſublato in humeros lecto, vti iuſſerat Chriſtus, idque in ſignum perfectæ ſanitatis à Chriſto recuperatæ.

Hoc Chriſti exemplum & miraculum imitatus eſt S. Simeon Stylites, vti habet eius vita, quam ex Theodoreto recenſet Surius tomo 1. Cùm inquit, quidam Saracenorum Tribunus obtuliſſet ei quendam è ſuis paralyticum, rogans vt eum ſanaret; *Vir ſanctus cum illum in medium afferri iuſſiſſet, imperat, vt maiorum ſuorum impietatem deteſtetur. Cũ his dictis obtẽperaſſet, rogatus an Patri & vnigenito Filio ac Spiritui ſancto crederet? aut ſe credere: Si credis, inquit, ſurge. Qui cùm ſurrexiſſet, iuſſit vt Tribunum illum, virum ſanè maximè corpulentum, ſublatum humeris vſque ad tentorium ferret: qui ſubiens onus, confeſtim abſtulit, quò iuſſus erat. Quo ſanè miraculo ſpectatores ſtupefacti Deum laudabant. Hoc autem iuſſerat illi Domini exemplo, qui paralytico, vt grabatum tolleret, imperauerat.* Simili modo S. Bernardus rogante Rege Franciæ paralyticum cruce ſignans curauit, iuſſitque vt grabatum ſuum tolleret.

S. Simeon Stylites paralyticum curat.

Surius.

Tropologicè S. Gregorius hom. 12. in Ezechielem: *Per* lectum ſiue *grabatum*, inquit, *in quo carnis eſt requies, ipſa caro ſignatur; per domum verò conſcientia figuratur. Tolle* ergo *grabatum tuum, id eſt, porta lectum, in quo portatus es: quia neceſſe eſt, vt ſanatus quiſque portet contumeliam carnis, in qua priùs iacebat ægrotus. Quid eſt ergo dicere, tolle grabatum*

Gregor.

batum tuum & vade in domum tuam, niſi, porta tentationes carnis, in quibus hactenus iacuiſti, ac reuertere ad conſcientiam tuã, vt videas quæ feciſti? Iuſto enim Dei iudicio fit, vt peccator, qui priùs tentationi conſenſit libens, poſtea pœnitens eandem ſentiat inuitus. Pœnitentia enim tollit quidé peccatum, at non habitus & prauas inclinationes ad peccatum, quos ipſe malâ conſuetudine ſponte contraxit & induit. Hinc S. Maria Ægyptiaca poſt conuerſionem per 17. annos ſenſit acres luxuriæ ſtimulos, quia per totidem annos turpiter in eadem vixerat, vti habet eius vita auctore Zozymo.

Vers. 8. Luc. 5. 26 Marc. 2. 12. VIDENTES AVTEM TVRBÆ TIMVERVNT ET GLORIFICAVERVNT DEVM, QVI DEDIT POTESTATEM TALEM HOMINIBVS] Pro *timuerunt* Græcè eſt ἐθαύμασαν, id eſt, admiratæ ſunt, admirationis anté effectus eſt timor, ſiue reuerentia: Vnde Lucas c. 8. 26. *apprehendit*, inquit, omnes ἔκστασις, id eſt, *ecſtaſis*, puta facer quidam timor & pauor ex ſtupore tanti miraculi manãs, & in Dei glorificationem erumpens. Vnde Marcus addit eos dixiſſe: *Quia nunquã ſic vidimus*. Lucas: *quia vidimus mirabilia hodie*. Erat enim paralyticus per totum corpus. Nã Marcus addit, quòd portabatur à quatuor, quia erat vniuerſalis paralyſis ſerpẽs per totius corporis membra. Paralyticus iſte alius eſt ab illo, cuius meminit Ioan. 5. 2. ſanato ad probaticam piſcinam, quia ille in Ieruſalem ſanatus eſt, hic in Capharnaum: Ille hominem non habebat, hic portabatur à quatuor: Ille non credebat vt iſte, cui dictum eſt: *Confide fili*.

Paralyſis eſt voluptas carnis. Tropologicè: Paralyſis eſt quoduis animæ vitium, ſed præſertim carnis voluptas ex eâq; naſcẽs Acedia, quæ ita animã proſternit, vt impotens ſit ſe erigere ad virtutem, ad cælum, ad Deum: quare anima hoc morbo laborans, à portitoribus, id eſt, à Paſtoribus, Prædicatoribus, Confeſſariis, &c. euehenda eſt in tectum, id eſt, ad ſtudium ſalutis rerúmque cæleſtium, indéque per regulas ad pedes Chriſti demittẽda, ac ſupplici & ardenti prece poſtulandum, vt ipſe eam ſuâ gratiâ ſanet, motúmq; & ſenſum rerum ſpiritualiũ ipſi reſtituat: ipſâ deinde ſanatâ, Chriſto Saluatori ſuo gratias agat, nec deſideat, ſed abeat in domum mentis & conſcientiæ ſuæ, vt illam à vitiis expurget, & omnium virtutum actibus adornet. Ipſa ergo debet confidere in Domino, quia ipſe ſolus poteſt omnia imperfecta ſua ſupplere. Debet ſurgere à ſomno peccati & à prauæ lecto conſuetudinis, conſiderando vbi proſtratus fuerat, quod fit per confeſſioné. Vt enim qui ſurgit, ita & qui confitetur ſe prodit: debet tollere lectum, quod pertinet ad ſatisfactionem, quę, cùm iniungitur, quaſi onus quoddam portatur. Caro etiam, quæ vt lectus delectabat, & portabat ſpiritum mortuum, poſt remiſſioné & ſatisfactionem, debet eſſe homini inſtar oneris, vt illi erat, qui dicebat: *Infelix ego homo, quis me liberabit de*
Rom. 7. *corpore mortis huius?* Rom. 7. Ita Salmeron, Ianſenius, Toletus, Vincentius Regius & alij.

Anagogicè hæc accipe de cæleſti gloria, de qua ait Pſaltes Pſal. 121. *Lætatus ſum in his, quæ dicta ſunt mihi, in Domum Domini ibimus*. Dicet enim in reſurrectione Dominus: *Surge* (ſcilicet à morte) *tolle lectum tuum* (id eſt corpus glorioſis dotibus ornatum aſſume) *& vade in domum tuam*, id eſt, in æternam & cæleſtem manſionem.

Porrò multæ ſunt Analogiæ Paralyſis & Acediæ.

Prima, Sicut paralyſis oritur ex frigore & craſſis lentiſque humoribus, cùm illi neruos obſident, ſic vt impediatur tranſitus ſpirituum vitalium & animalium ad ſenſuum inſtrumenta, quò fit, vt motus & ſenſatio impediatur, vti docet Galenus lib. 2. de Symptomatum cauſis c. 1. Sic & acedia ex ſpirituali frigore & defectu charitatis oritur, per quod homo fit inſenſibilis ad diuina, & immobilis ad bona opera.
Analogia Paralyſis & Acedia. 1.

Secunda; Paralyſis eſt neruorum reſolutio. Si in cerebro ipſo læſio incidat, ſtatim omnibus partibus homo impotens inſenſibiliſque efficitur. Si in omnes corporis neruos, illico totũ corpus ſenſu motũque priuat, ac mortem celerem reſpirationis priuatione infert: quare paralyſis in eodem genere cum torpore eſt, ſed ab eo magnitudine differt, ait Galenus ibidem lib. 1. c. 5. nam torpor eſt leuis quædam paralyſis, ait idem inferiùs ſub finem lib. 1. 2.

Sic Acedia eſt torpor & paralyſis animæ, quæ omnes eius vires ita occupat & torpefacit, vt ad omnia pietatis officia impotens eſſe videatur: quare certam animæ per peccatum mortem inducit. Sicut ergo piſciculus, qui à torpore, quem inducit, dicitur torpedo ſiue remora, quia naues, quibus ſe affigit, licèt vento agitatas, remoratur & ſiſtit: ſic Acedia omnes animæ vires & actiones remoratur & inhibet, illáſque torpore ſuo quaſi ſtupefacit, hebetat & obtundit.

Tertia; Paralyſis in corpore ſequitur ad dominium phlegmatis; eadem eſt paſſio atræ bilis, ſiue melancholiæ: vnde contingit conceptus in horis melancholiæ, ait Galenus. Sic Acedia oritur ex phlegmaticis & fluidis carnis voluptatibus, ex vini crapula & fluxu luxuriæ: Rurſum ex melancholicis cogitationibus & affectibus, qui in moroſa ſuperbiæ, iræ, luxuriæ, vindictæ deſideria hominem etiam neſcientem inducit. 3.

Quarta; Paralyſis ait Galenus, ſequitur apoplexiam. Rurſum Paralyſis eſt totius corporis Apoplexia. Sic Acedia facit, vt anima viuat quaſi mortua, & Apoplexiâ icta videatur. 4.

Quinta; Ad Paralyſin, ait Galenus, tendit pulſus ſtupidus: ſic cùm homo nullum rerum ſpiritualium habet ſenſum, aut pulſum, ſignum eſt inſtantis Acediæ ſummæ & lethiferæ. 5.

Sexta; Paralyſis, ait Galenus, cauſat grauitaté, vt corpus ponderoſum & plumbeum eſſe videatur, ideóque in grabato decùbit. Sic Acedia menté grauẽ plumbeámq; efficit, vt infelici cupiditatum carnis grabato affixa videatur; hinc in otium & ſomnũ, æquè ac in gulam & luxuriam eſt procliuis. Vide Caſſianum lib. 10. de Inſtit. cap. 2. & 3. 6.

Septima, Apoplexia ſiue ſideratio (& conſequẽter Paralyſis) maximè contingit ſenibus, & in hyeme, & in pluuiarũ multitudine, ait Hippocr. Aphoriſmo 16. 23. & 31. ſectionis 3. Sic Acedia veteranos inuadit, cùm nouitius ardor deferbuit. Longitudo enim temporis parit laborum tædium, præſertim cùm feruor charitatis æquè ac ætatis intepuit, ac cogitationum variarum ſenſualium, velut pluuiarum multitudine obruitur. 7.

Octaua; Apoplexiam (& Paralyſin) fortem curare eſt impoſſibile; leuem verò difficile, ait Hippocrates Aphoriſ. 42. ſect. 2 idem dicas de Acedia & triſtitia. Audi S. Chryſoſtomum, Epiſt. 8. ad Olympiam: *Triſtitia animarum crudele tormentum eſt, dolor quidam inexplicabilis, & iudicium omni iudicio, vindictâque deterius. Nam & vermi eſt ſimilis venenato: non ſolummodò carnem, ſed & animam ipſam perimens. Et tinea non ſolùm ad oſſa,* 8.
Triſtitia animarum tormentum crudele.

Chryſoſt. *ſed ad corda pertingens: & perpetuus quidam carnifex, non animam dilacerans, ſed vires animæ conſumens: & iugis nox, ac tenebræ profundæ, & tempeſtas & turbo, febris non apparens omni igni validius incendens, & pugna requiem non habens.*

9. Nona; Paralyſin curant aut minuunt res calidæ, vt ſaluia & euphorbium, ait Galenus: item exercitium corporale. Sic Acediam ſuperat charitas, id eſt, Dei amor & feruor, item exercitatio tum corporis, tum mentis; nam, vt ait Caſſianus lib. 10. de Inſtit. cap. vlt. *Experimento probatum eſt,* Caſſian. *Acedia impugnationem non declinando fugiendam, ſed reſiſtendo ſuperandam.* Acediâ ergo laborans vi torporem excutiat, & ad laborem violenter ſe cogat, oportet: quod ſi fecerit, Acediam ſuperabit & ſanabit.

Vers. 9. Luc. 5. 27. Ma. 2. 14. *Telonium quid.* Et cvm transiret (id eſt diſcederet, abiret, pergeret: ita Euthymius) inde Iesvs, vidit hominem sedentem in telonio Matthævm nomine, et ait illi, seqvere me. et svrgens, secvtvs est evm.] τέλος Græcis eſt vectigal, inde telonium vocatur locus ſeu domus, in quo nautæ & mercatores ſoluebant nauium merciúmque vectigal. Vnde in ea ſedebant telonarij publicani, id eſt, vectigalium redemptores & exactores (Hinc Perſicus pro *in telonio,* vertit *in domo ſolutionis*: Æthiopicus *in foro*; quia in loco publico, quale eſt forum, merces & mercium vectigalia *Ex qua vrbe vocatus Matthæus.* pendebantur) qualis erat Matthæus (vnde veriſimile eſt domum eius fuiſſe Capharnai, ad littus maris Galilææ; eò enim naues & merces appellebant) qui publica Senatus populique Romani tributa & vectigalia à ſubditis pendenda, certo conſtituto precio redemerant, illáque à prænauigantibus & applicantibus exigebant. Ita Adrichomius in deſcript. terræ ſanctæ p. 114 n. 92. Addit Ianſenius, in c. 33. Concordiæ Euang. eos qui accuratiùs terram ſanctam perluſtrarunt, aſſerere, locum, vnde vocatus fuit Matthæus extra Capharnaum circa mare etiamnum demonſtrari. Marcus & Lucas dicunt Matthæum ſediſſe ad telonium, quia per telonium accipiunt non domum, ſed menſam, in qua numerabant pecuniam pro vectigali ſoluendam. Myſticè τὸ *ſedentem in telonio* vrget B. Petr. Chryſol. ſer. 29. Chryſol. *Sedebat vtiq; quia, ſtare non poterat pondere cupiditatis oppreſſus, & ipſa totus conſcientia fraudis incuruus. Aurum naturâ graue, grauius fit auaritia nimis. Hinc eſt quod plus habentē deprimit, quàm ferentem, & vehementius aggrauat corda, quàm corpora. Naſcitur in terra profunda, pérque ima venarum cæcis diſcurrit anfractibus, & dum ſuam ſemper repedat ad naturam, cæleſtes animos ad inferna deponit.* Contrà verò Zachæus, vbi animū à terrenis opibus exonerauit, ſtare dicitur: *Stans,* inquit, *Zachæus dixit ad Ieſum: Ecce dimidium bonorum meorum, Domine do pauperibus.* Luc 19. 8.

Matthæum nomine. Nominat ſe Matthæus, tum humilitatis ſtudio, vt ſe publicanum & peccatorē fuiſſe toti orbi confiteatur, tum gratitudinis ergo, vt eximiam Chriſti erga ſe gratiam deprædicet, æquè ac facit S. Paulus 1. Timoth. 1. 15. *Fidelis,* ait, 1. Tim. 1. 15. *ſermo & omni acceptione dignus, quòd Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere; quorum primus ego ſum.* Vide ibi dicta.

Sequere me, quem iam audiſti in Capharnao cæleſtem doctrinam prædicare, eámque multis confirmare miraculis, ac in primis recenti paralytici ſanatione. Vocat Matthæum *miraculorum iam fama perdomitū,* ait Chryſoſt. Vide hic dignationē Chriſti, qua Matthæum publicanum, ideóq; apud Iudæos infamē, non tantùm ad gratiam, ſed & ad familiā ſuā, intimámq; amicitiā & Apoſtolatū vocat.

Et ſurgens, ſecutus eſt eum. Nota hic efficaciam vocationis Chriſti, æquè ac promptam Matthæi obedientiam. Audi S. Hieronymum hic: *Arguit in* Hieron. *Fulgor faciei Chriſti rapiebat ad ſe.* *hoc loco Porphyrius, & Iulianus Auguſtus vel imperitiam hiſtorici mentientis, vel ſtultitiam eorum qui ſtatim ſecuti ſint Saluatorē, quaſi irrationabiliter quēlibet vocantē hominem ſint ſecuti; cùm tanta virtutes tantáque ſigna præceſſerint, quæ Apoſtolos antequam crederent vidiſſe non dubium eſt. Certè fulgor ipſe & maieſtas diuinitatis occulta, quæ etiam in humana facie relucebat, ex primo ad ſe videntes trahere poterat aſpectu. Si enim in magnete lapide & ſuccinis hæc eſſe vis dicitur, vt annulos & ſtipulam & feſtucas ſibi copulent; quanto magis Dominus omnium creaturarum ad ſe trahere poterat, quos volebat?*

Sicut ergo magnes trahit ad ſe ferrum, ambra paleas, ſol vapores; ſic Chriſtus ad ſe traxit Matthæum, atque hoc tractu ſuas ei virtutes communicauit, ac præſertim eximium Dei amorem, contemptum mundi, ſtudiū paupertatis, zelum animarum, ardorē prædicandi, &c. Vide quæ de efficacia & effectibus gratiæ, qua Chriſtus ad ſe traxit Saulum, fecítque Paulum dixi Actor. 9. v. 6.

Audi modum conuerſionis S Matthæi, quem ipſe reuelauit S. Brigidæ, oranti ad ſepulchrū eius Malphi lib 1. Reuelat. c. 129. *Volūtas mea talis erat eo tempore* (telonij) *quod neminem defraudare volui, ſed deſiderabam inuenire viam, qua ſepararē me ab officio iſto, & toto corde adhærerem Deo ſoli. Prædicante igitur amatore meo Ieſu Chriſto, tūc inflammabatur ſicut ignis verbum vocationis ſuæ in corde meo, ſic dulciter ſapuerūt verba ſua mihi, quòd de diuitiis & honoribus non plus cogitabā quàm de paleis: imò mihi magis flere placuit, & gaudere quòd Deus meus tantillum, & tantum peccatorem vocare voluit ad gratiam: Adhærens quoque Domino meo, verba eius ardentius cœpi infigere cordi meo, quæ nocte & die quaſi cibum ſuauiſſimum guſtando cogitabam.*

Et factvm est, discvmbente eo in domo, Vers. 10. Lue 5. 29. Mar. 2. 15. mvlti pvblicani et peccatores venientes discvmbebant cvm Iesv et discipvlis eivs.] *In domo* ipſius Matthæi, qui humilitatis ſtudio de ſe ſilet, quod virtutis eſt; prodit, quod vitij, ſcilicet, quod fuerit Publicanus. Id liquet ex Luca c. 5. 29. vbi ait: *Et fecit ei conuiuium magnum Leui* (ita vocabatur quoque Matthæus: erat enim binomius, vt & alij multi Iudæorum) *in domo ſua.* Vnde ad illud à Matthæo inuitati fuêre Socij eius publicani ſimiléſq; peccatores, vt Chriſti beneuolentia & doctrina allecti, ad illam ſequendam pari modo traducerentur. Nam Phariſæi eos, vt peccatores, auerſabantur, nec cum eis edere aut loqui dignabātur: quare publicani malebant ſequi Chriſtum, quàm Phariſæos. Signum enim veræ conuerſionis eſt, ſatagere alios ab iiſdē vel ſimilibus peccatis conuer- *Signū veræ conuerſionis eſt zelus.* tere. Bonū enim eſt ſui diffuſiuū: & charitas inſtigat ad aliorū perditorū ſalutem procurādam, cum quis illam eiuſq; ſuauitatē in ſeipſo expertus eſt.

An Publicanoru officium ſine peccato exerceri poſſit Porrò publicanorum officium, licèt ex ſe iuſtū ſit, & ſine peccato exerceri poſſit, quia tamen illud ſæpe obibant homines quæſtui & auaritiæ planè addicti, qui vectigalia maiora æquo præſertim à pauperibus extorquebāt, hinc apud Iudæos publicani erāt infames, & quaſi publici peccatores habebātur, perinde vt apud Chriſtianos habētur publici vſurarij. Accedit, quòd olim Iudæi cōtenderent, ſe velut populū Deo dicatū nō debere ſubiici Romanis, vtpote Gētilibus & idololatris, nec eis tributa

pendere:

pendere: hoc enim eſſe contra libertatem & dignitatem filiorum Dei: quare publicanos tributa exigentes deteſtabantur, imò hæc fuit cauſa rebellionis Iudæorum, ob quam excisi ſunt à Tito & Veſpaſiano, vt patet ex Ioſepho.

Qui peccatores hîc nominentur? *Peccatores.* Hi diſtinguuntur hîc à publicanis, velut ſocij à ſociis. Quare peccatores hîc videntur vocari Iudæi diſſoluti, qui parum curantes legem & religionem Iudaicam, cum gentibus gentiliter viuebant, vel ad gentiliſmum deficiebant: Vnde publicanis erant familiares: quare Iudæis exoſi erant, vt publicani. Iudæi enim ſe vocabant populum fidelem & ſanctum, quia ſic eos vocarat Deus, Exodi 19. v. 6. Quare à ſe ſuâque lege Apoſtatantes vocabant peccatores.

Vers. 11. Luc. 5. 30. Mar. 2. 16. ET VIDENTES PHARISÆI DICEBANT DISCIPVLIS EIVS: QVARE CVM PVBLICANIS ET PECCATORIBVS MANDVCAT MAGISTER VESTER?] Non interrogantium ſed accuſantium vox eſt. q. d. Chriſtus Magiſter veſter facit contra legem Dei & Patrum traditiones, vt quid ergo eum auditis & ſequimini? Verſatur enim cum peccatoribus: quare eorum vel peccata vel infamiam vobis afflat: quin ergo eum infamem & vos infamantem dimittitis? Hic erat Paralogiſmus Phariſæorum, quem diluit & diſſoluit Chriſtus.

Vers. 12. Luc. 5. 31. Mar. 2. 17. AT IESVS AVDIENS (ex relatu diſcipulorum; nec enim Phariſæi audebant Chriſto id obiectare) AIT: (non diſcipulis, ſed Phariſæis ad eos enim à quibus obmurmuratio profecta erat, ſeſe conuertit, vt patet ex ſequent.) NON EST OPVS VALENTIBVS MEDICVS, SED MALE HABENTIBVS.] q.d. Non eget medico, qui rectè valent, ſed qui malè. Sicut ergo medicus non inficitur morbo ægrotorum, ſed potius morbum vincit & ab iis depellit, ideóque non dedecus, ſed decus medici eſt verſari cum ægris eóſque curare, eóque maius, quo maior eſt eorum ægritudo: ſic pariter ego, qui è cælo in terras à Deo Patre miſſus ſum, vt ſim medicus peccatricium animarum, conuerſando cum eis, morbis & peccatis eorum non contaminor, ſed potius ea curo & ſano, quæ mihi ſumma eſt laus (æquè ac ſummum eorum bonum) eóque maior, quò peccata ſunt maiora & grauiora. Ego ergo peccatorum ſum medicus, non ſocius. Vos verò, ô Phariſæi, peccatorum eſtis, non medici, ſed ſocij, ideóque contaminati, infames & vituperio digni: vultis tamen à populo haberi iuſti & ſancti, ideóque vobiſcum (vti velletis) non verſor; tum quia valentes; id eſt iuſti, quales vos eſſe dicitis, non egent medico ſpirituali; tum quia veſtram ſimulationem & hypocriſin auerſor.

Vers. 13. Luc. 5. 32. Mar. 2. 17. EVNTES AVTEM (q. d. abite à me, faceſſite è conſpectu meo: eſt enim vox repellentis & repudiantis) DISCITE, QVID EST (quod ait Oſee cap. 6. 6.) MISERICORDIAM VOLO, ET NON SACRIFICIVM.] id eſt, miſericordiam malo, quàm ſacrificium, licèt hoc nobilius ſit & nobilioris virtutis, puta Religionis actus. q. d. Miſericordiam ſequimini, ſicut ego, vt peccatores ſaluetis. Malo, inquam, miſericordiam & mifereri miſerorum peccatorum, quàm vobiſcum hoſtias offerre Deo ob cauſas, quas recenſui Oſee 6. v. 6. Vide ibi dicta, vbi de dignitate & præcellentia miſericordiæ annotaui.

Bernard. Meritò exclamat hîc S. Bernardus ſerm. 16. in Cant. *O ſapientia, quantâ arte medendi in vino & oleo, animæ meæ ſanitatem reſtauras! fortiter ſuauis & ſuauiter fortis: fortis pro me, & ſuauis mihi! Oleum effuſum nomen tuum, non vinum effuſum: nolo enim vt intres in iudicium cum ſeruo tuo. Sed oleum, quia coronas me in miſericordia & miſerationibus. Oleum planè, quod dum ſupernatat cunctis, quibus immiſcetur liquoribus, liquidò illud deſignat nomen, quod eſt ſuper omne nomen.*

NON ENIM VENI VOCARE IVSTOS, SED PECCATORES.] Græca addunt εἰς μετάνοιαν, id eſt, *ad pœnitentiam*, ſicque habet Lucas & Arabicus hîc. Alioqui enim Chriſtus quoque vocauit Nathanaelem, qui iam erat iuſtus, ad ſui ſequelam; Item B. Virginem, S. Ioannem & Eliſabetham, qui iam erant ſancti, vocauit ad maiorem ſanctitatem & perfectionem: ſed tamen prior quoque horum, quin & primorum Patrum, vt Abrahæ, Moſis, Dauidis ſanctitas manauit ex præuiſis meritis Chriſti: quâ de causâ S. Auguſtinus, lib. 3. contra duas Epiſt. Pelag. cap. 4. Abraham & omnes priſcos ſanctos vocat filios non tam veteris quàm noui teſtamenti, hoc eſt, Chriſti diſcipulos & Chriſtianos: omnes enim, quaſi filij Adæ peccatoris eguerunt redemptione fide & gratiâ Chriſti: *Omnes enim peccauerunt, & egent gloriâ* (glorioſâ gratiâ) *Dei*. Rom. 3. 23. Ita S. Chryſoſtomus. Rom. 3. 23.

Aliter S. Hilarius, Hieronymus, Beda, Theophylactus, & Euthymius. q. d. Non veni vocare iuſtos, eos ſcilicet qui ſuperbè, ſed falsò ſe iuſtos æſtimant & iactitant, cùm reuera ſint peccatores & hypocritæ, quales vos eſtis, ô Scribæ & Phariſæi.

TVNC ACCESSERVNT AD EVM DISCIPVLI IOANNIS, DICENTES: QVARE NOS ET PHARISÆI IEIVNAMVS FREQVENTER, DISCIPVLI AVTEM TVI NON IEIVNANT?] *Tunc*, ſignificat paulò pòſt hæc contigiſſe: idem inſinuat Marcus c. 2. 18. & Lucas, c. 5. 33. qui omnes hanc narrationem præcedenti murmuri proximè ſubnectunt. Phariſæi ergo iuſtâ ratione confutati à Chriſto, aliam hîc moliuntur criminationem, illámque non diſcipulis, ſed ipſi Chriſto intentant. Subornant ergo diſcipulos Ioannis, vt occaſione ieiunij ſibi cum eis communis criminentur Chriſtum, quòd cum ſuis diſcipulis non ieiunet. Id ita eſſe indicat Marcus c. 2. 18. dicens: *Et erant diſcipuli Ioannis & Phariſæi ieiunantes, & veniunt & dicunt illi: Quare*, &c. Erat hoc ieiunium non lege præſcriptum (hoc enim, & cætera legis, exactè ſeruabat Chriſtus cum ſuis) ſed vel à Magiſtris ordinarum, vel à diſcipulis hortatu Magiſtrorum ſponte aſſumptum. Vnde Lucas c. 5. 33. ait eos dixiſſe: *Quare diſcipuli Ioannis ieiunant frequenter & obſecrationes faciunt, ſimiliter & Phariſæorum: tui autem edunt & bibunt?* q. d. Tu vis eſſe reformator noſter & magiſter perfectionis, cur ergo nos ieiunamus, tu cum tuis genio indulges? *Diſcipuli Ioannis* cum Phariſæis, vt habet Marcus, ita ſcilicet, vt Phariſæi diſcipulos Ioannis inſtigarent, & animarent ad proponendum idipſum Chriſto, vnde Phariſæorum tantùm meminit Lucas; diſcipuli verò Ioannis nomine ſuo & Phariſæorum, rem Chriſto proponerent; vnde eos ſolos nominat hîc Matthæus. Premunt verò vrgéntque Chriſtum Ioannis Baptiſtæ auctoritate (hæc enim ſumma erat apud Iudæos) ſed imperitè & præſumptuosè: *Fuit ergo hæc ſuperba interrogatio*, ait Interlinearis, *& plena ſupercilio Phariſæorum: Reprehendendi enim*, ait Sanctus Hieronymus, *ſunt Ioannis diſcipuli & ob ieiunij iactantiam, & quia ſe iungebant Phariſæis à Ioanne damnatis, & quia*

Vers. 14. Luc. 5. 33. Mar. 2. 18.

Mar. 2. 18. *Ieiunium diſcipulorũ Ioannis.*

Luc. 5. 33.

Interlin.

Hieronym.

calumniantur à Ioanne prædicatum. Sic ſuperbus ille Phariſæus non tam Deum orabat, quàm ſe ia-

Luc. 18. 12. ctabat dicens: *Ieiuno bis in Sabbatho*, id eſt, in hebdomade. Lucæ capit. 18. verſic. 12. Porrò diſcipulos Ioannis hæc dixiſſe ex zelo Magiſtri ſui Ioannis in inuidiam Chriſti, vt Ioannem præferrent Chriſto, colligitur ex Ioannis capite tertio, verſic. 26. Similem zelum etiamnum ſubinde videmus in viris alioqui probis, qui ſuum fundatorem vel patronum cæteris omnibus præferre ſatagunt, qua in re adhuc animales ſunt ac pueriles, prodúntque occultam vanitatem & arrogantiam, quà per magiſtrum ipſimet cæteris antecellere contendunt. Tales erant Corinthij dicentes: Ego ſum Pauli, ego Cephæ, ego Apollo, quos acriter quaſi animales caſtigat Apoſtolus 1. Corinth. 3. 3. *Cum*, inquit, *ſit inter vos*

1. Cor. 3. *zelus & contentio, nonne animales eſtis, & ſecundùm hominem ambulatis?* &c.

Vers. 15. Luc. 5. 33. Mar. 2. 18. . ET AIT ILLIS: NVNQVID POSSVNT FILII SPONSI LVGERE, QVAMDIV CVM ILLIS EST SPONSVS? VENIENT AVTEM DIES, CVM AVFERETVR (Syrus *tolletur*. Arabicus *ſubleuabitur*) AB EIS SPONSVS, ET TVNC IEIVNABVNT.] Sponſus eſt Chriſtus, quia humanam naturam, & per eam Eccleſiam ſibi in Incarnatione deſpondit, ac perpetuo coniugij vinculo copulauit. Hoc coniugium Chriſtus inchoauit per gratiam in terra. Matth. 22. v. 2. ſed per gloriam cum electis conſummabit in cælo, vbi erunt perpetuæ nuptiæ Agni. Apocal. cap. 19. 7. Hinc Ioannes Baptiſta vocat ſe amicum Sponſi, id eſt, Chriſti Ioann. 3. 29. idque audierant diſcipuli Chriſti: vnde ſciebant ſponſum vocari Chriſtum.

Fily Sponſi quinam? *Fily ſponſi*, Græcè υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος, id eſt, filij thalami nuptialis & *nuptiarum*, vt habet Marcus cap. 2. 19. id eſt, qui nuptiis & thalamo Sponſi gaudent & nuptialibus gaudiis perfruuntur, ſcilicet, familiares ſponſi eiúſque intimi amici, qui ad ſecretum eius cubiculum & thalamum admittuntur, vt familiariter cum eo agant eiúſque ſecreta audiant. Noſter vertit *fily Sponſi*, quia νυμφὼν & ſponſum, & cubiculum nuptiale ſiue thalamum, vt vertit Suidas & Syrus, ſignificat. Simili Hebraiſmo vocantur filij obedientiæ, qui obedientiam adamant eáque gaudent: filij iniquitatis, qui iniquitatem diligunt: filij ſuperbiæ, qui eam impensè ſectantur validéque ſunt ſuperbi. *Lugere*, id eſt, ieiunare.

Lugere eſt ieiunare. Eſt Catachreſis: in luctu enim ieiunabant, & ieiunium facit homines mœſtos: ſicut cibus & vinum facit Ioviales & hilares. Luctus ergo, eſt luctuoſum ieiunium. Senſus eſt, q. d. Mirum non eſt diſcipulos meos non lugere, ac per conſequens non ieiunare, cùm me Sponſo meiſque nuptiis fruantur: in nuptiis enim decent modeſtæ epulæ & conuiuia, dedecent ieiunia: filios autem ſerui, ſcilicet, diſcipulos Ioannis Baptiſtæ, qui meus eſt ſeruus, quique auſteram & triſtem vitam degit, vt homines inducat ad pœnitentiam, atque onerotiam Moſis legem (vtpote adhuc vigentem) ſuis imponit: hos, inquam, decet luctus, auſteritas & ieiunium: hi enim per luctum & aſpera ieiunij pœnitentiæque opera oſtendebant, & parabant peccatoribus viam ad lætas nuptias Sponſi Chriſti: at morietur auferetúrque ſponſus Chriſtus, tuncque diſcipuli eius lugebunt & ieiunabunt. Alludit ad veterem morem lugendi mortuos, adhibito ieiunio: Solent enim, qui lugent, cibo abſtinere. Ita Hebræi luxerunt Saulem mortuum, ieiunando ſeptem diebus 2. Reg. cap. 13. verſ. 13. ac cæſos in prælio. Iudic. 20. 26. ac Ionathan, 1. Reg. 7. ac cladem illatam ab Antiocho. 1. Machab. 3. 47.

Significat hic Chriſtus, nouitios in fide & religione leniter & blandè tractandos, vtpote teneros adhuc & quaſi pueros in ſpiritu, donec creſcant & adoleſcant in virtute, ne ſi initio dura & ardua eis imponantur, deſperent, aut deſerant inchoatam virtutis viam. Ita exemplo Chriſti tractantur benignè nouitij in Religionibus benè conſtitutis, ibique quaſi lactantur conſolationibus diuinis & humanis tum à Deo, tum à præfecto ſuo & Magiſtro. Quocirca S. Pacomius, qui regulam Ordinis ſui ab Angelo accepit, voluit, Nouitios per triennium in ea ſenſim inſtrui & perfici, ſicut Chriſtus Apoſtolos in ſua ſchola per triennium lactauit & erudiuit. Idem grauiter caſtigauit Cocum, quòd iunioribus ientaculum à ſe præſcriptum non præparaſſet, vt habet eius vita. Hic eſt ordo naturæ, pueri enim lacte, adulti cibo ſolido duróque nutriendi ſunt.

Huc facit exemplum priſci Abbatis probatiſſimi, qui hoſpites ante canonicam refectionis horam prandio excepit, ac rogatus cauſam dixit: *Nouity leniter tractandi.* *Ieiunium fratres ſemper eſt mecum: vos autem continuò dimiſſurus, mecum iugiter tenere non potero.* *Exempla.* *Itaque Chriſtum in vobis ſuſcipiens, reficere eum debeo: & cum vos deduxero, diſtrictionem ieiunij in memetipſo potero compenſare. Non enim poſſunt fily Sponſi ieiunare donec cum illis eſt Sponſus; cum autem deceſſerit, tunc licitò ieiunabunt.* Caſſian. Ita referunt Caſſianus, & Sulpitius, lib. 4. VitasPat. cap. 32. Simile fecit Magnus ille S. Spiridion Trimytuntis Epiſcopus.

Porrò poſt mortem Chriſti Apoſtoli ſæpe ieiunarunt, & fame ſitique laborarunt, ac vitam auſteram egerunt in continuis peregrinationibus, laboribus, perſecutionibus, fame & ſiti, vti de ſe fusè narrat Apoſtolus 2. Corinth. 11. Sic in vita S. Petri legimus, cum aſperam egiſſe pœnitentiam, vt non niſi panem cum oliuis comederet, aut, vt ait S. Gregor. Nazianz. Orat. de amore pauperum, non niſi pane cum lupinis, vel herbis, aut leguminibus veſceretur.

Hinc in Eccleſia Orientali, ait S. Epiphanius, *Græcorum ieiunia. Vnde?* hæreſi 75. ſub finem, Chriſtiani ieiunant feria 4. & 6. ſiue die Mercurij & Veneris, vti etiamnum fit in Græcia, Polonia, Hollandia. Cæteri verò Occidentales feriâ ſextâ & Sabbatho carnibus abſtinent, quia Sponſus feriâ quartâ proditus eſt à Iuda Iudæis: feriâ ſexta crucifixus eſt & mortuus, Sabbatho ſepultus, planéque ablatus, vti docet S. Auguſtinus Epiſt. 86. ad Caſulanum. Addit Innocentius 1. Epiſt. ad Eugubinum cap. 4. feriâ ſextâ & Sabbatho ieiunandum eſſe, quia eo biduo mœſti Apoſtoli ob Chriſti mortem ieiunarunt. Addit Epiphanius Chriſtianos olim in ieiunio non comediſſe niſi panem, ſalem & aquam, idque ex decreto Apoſtolorum.

Ex hoc loco Montanus Hæreſiarcha ſecundam poſt Paſcha (in, quo occiſus & mortuus eſt Chriſtus) & Pentecoſten induxit quadrageſimam, in ſpeciem, quòd mortem Chriſti lugendam diceret: ſed ſic oporteret Chriſtianos, *Quadrageſima Montani, poſt Paſcha.* Chriſto ſuo iam mortuo, tota vita ieiunare. Montanum ſecutus Tertullianus in eius hæreſin iam prolapſus, vt eius ieiunium propugnaret, ſcripſit librum de ieiuniis contra Pſychicos, id eſt, Chriſtianos animales & carnales, vti ipſe eos nominabat.

Tropologicè

Tropologicè. Ieiunent peccatores. Tropologicè S. Hieronymus : Cum Sponſus Chriſtus, ait, à nobis propter peccata diſceſſerit, tunc maximè ſuſcipiendus eſt luctus, & ieiunium.

S. Hilarius verò & S. Ambroſius : Sponſum Chriſtum inquiunt, præſentem habemus, & aſſiduè eius corpore paſcimur in Euchariſtia : illi verò, quibus ſponſus non eſt præſens (per gratiam, vti ſunt qui viuunt in peccato mortali) iugiter ieiunant & eſuriunt, eo quòd cibo vitæ careant. Addit S. Ambr. in c. 5. Lucæ explicans *τὸ auferetur ab* illis ſponſus : *Nemo tibi Chriſtum poteſt auferre,*
Ambroſ. *niſi ipſe te auferas illi; Non ergo te auferat iactantia tua, non te auferat arrogantia.*

Symbolicè ſignificat Chriſtus ſe ſalutis & lætitiæ publicæ totius mundi non ſolùm eſſe nuncium, ſed & auctorem, vti ſponſus eſt auctor conuiuij & Symphoniæ, lætitiæque nuptialis.

Vers. 16. Nemo avtem immittit commissvram
Luc. 5. 36. panni rvdis in vestimentvm vetvs: tol-
Mat. 2. 21. lit enim plenitvdinem eivs a vestimento (Arabicus addit *veteri*) et peior scissvra fit.]

Parabola commiſſura panni rudis ac veſtimẽti veteris. Nota primò ; Pro *commiſſuram* Græcè eſt ἐπίβλημα, id eſt, additamentum & aſſumentum. S. Auguſtinus & Tertullianus lib. de oratione c. 1. vocant *plagulam.* Syrus *fruſtum panni.* Alij *panniculum.* Flandri clarè *een lap.* Itali *vn pezzo.* Vnde S. Franciſcus volebat ſuos fratres geſtare veſtes *rappeciatas*, quaſi pauperes. Sic enim videmus mendicos veſtes ex multis panniculis, & ſæpe diuerſicoloribus conſarcinatas geſtare, vt ſi omnes numeres ſubinde centum inuenias, indéque centones dicti.

Panni rudis, id eſt, panni impoliti & impexi, qualis eſt cum à textoribus ad fullones præparandus & tingendus defertur. Patet ex Græco ἀγνάφου: α enim eſt priuatiuum, γνάφευς eſt fullo: Vnde Hæreſiarcha ille olim addens Triſagio: *Qui crucifixus eſt pro nobis*, quaſi tota Trinitas ſit crucifixa, aut tota Trinitas ſit Chriſtus, dictus eſt Petrus Gnaphæus, quia arte erat fullo. Lucas habet *commiſſuram noui teſtamenti* : tale enim eſt pannus nouus & rudis : vnde Itali veſtes vocant pannos: fieri etiam poteſt, vt vtraque phraſi, ſcilicet, panni & veſtis vſus ſit Chriſtus.

Plenitudinem vocat integritatem, *eius*, id eſt, ſuam, *à veſtimento*, ſcilicet, veteri : ſi enim aſſuas fruſtum panni noui veſtimento veteri, tolles eius integritatem, vt iam non vnum vetus eſſe videatur, ſed duo, ſcilicet, partim vetus, partim nouum.

Nota ſecundò; Senſus parabolæ eſt, q. d. Veſtis vetus ſi ſit lacera ſimili veteri aſſumento pannique fruſto, reſarcienda eſt non nouo; hoc enim nouum ſi aſſuatur veteri, tollit plenitudinem, id eſt, integritatem *eius*, id eſt, *ſuam*, à veſtimento, ſcilicet veteri, cui aſſuitur, vt ſcilicet non videatur vnum plenum, id eſt integrum & homogeneum eſſe veſtimentum, ſed heterogeneum & multiplex, quia partim vetus partim nouum, ideóque illud deformat & deturpat : quare qui tale ſupplementum vel aſſumentum nouum veteri aſſuerit, videns eius deformitatem, ſtatim illud detrahit & aufert, vt habet Marcus capit. 2. verſ. 21.

Et ſic peior ſciſſura fit, quàm ſcilicet ante fuerat, cùm veſtis eſſet lacera : *ſciſſura* inquam, id eſt, diuiſio partium veterum ſibi ſimilium per noui aſſumentum, & rurſum per detractionem illius. Peior ergo ſciſſura fit, quia quod additum fuit ad eam reſarciendam, hoc eam lacerat magis: vnde iterum ex eo exſcinditur, túmque maior ſciſſura fit.

Simili Schemate de Iulio Cæſare dixit Tullius : *Cæſar cùm quoſdam* (indignos Senatoriâ dignitate) *ornare voluit, non illos honeſtauit, ſed ornamenta ipſa turpauit*, ait S. Hieronymus ad Pammachium, perinde ac qui aſino torquem auream circundat, non honeſtat aſinum, ſed torquem dehoneſtat. Hieronym.

Aliter Ianſenius cum Syro quaſi dicat *tollit*, ſcilicet herus veſtis, cùm offenſus diſſimilitudine & deformitate panni noui & veteris, aufert *plenitudinem* ſuam, id eſt, ſupplementum ſiue fruſtum ſuum nouum quod aſſuerat veteri, vt eius ſciſſuram impleret, à veteri veſtimento, & ſic eo ablato maior & peior fit ſciſſura in illa veſte. Verùm hoc remotius eſt à verſione Latina vulgati Interpretis.

Nota tertiò : Addit Lucas cap. 5. verſ. 36.
Alioquin & nouum rumpit, & veteri non conuenit commiſſura à nouo, quaſi dicat. Alioqui fit noui panni ruptura (quia ſcilicet ex nouo panno præſcinditur aſſumentum aſſuendum ad vetus veſtimentum) & ſimul perditur ipſum nouum aſſumentum, quod Lucas vocat commiſſuram, quia cùm illud veteri aſſutum, ibi nullum habeat vſum ſed planè dedeceat, rurſum detrahitur & abiicitur. Luc. 5. 36.

Nota quartò ; Parabola hæc ita eſt accommodanda rei propoſitæ, quaſi dicat : Sicut nouum pannum nemo aſſuit veteri veſti, ſed nouum nouæ veterem veteri : ſic ego, qui ſum prudentiſſimus & ſuauiſſimus animarum medicus, perſpiciens diſcipulorum meorum, qui ſunt veſtimentum vetus & vtres veteres, vt ſequitur, veterem & priſtinam conſuetudinem, infirmitatem & libertatem, necdum eis impono tam duras & rigidas pœnitentias ac ieiunia (cùm illa non ſint lege præſcripta, ſed voluntaria & libera) ne & doctrinæ meæ fructus apud ipſos pereat, & ipſi deſperatione acti, me & ſalutem ſuam deſerant, ſed expecto dum innouentur ſpiritu cæleſti à me mittendo in Pentecoſte, vt vetuſtate & infirmitate depoſitâ: innouati nouam auſteritatem nouáque ieiunia ſuſcipiant ; ídque non coactè & ex metu pœnarum, vti faciebant Iudæi, ſed ſponte & ex amore : Lex enim noua Chriſti amoris & libertatis eſt, ſicut lex vetus fuit timoris & ſeruitutis : Sic Apoſtolos poſt Pentecoſten crebrò ieiunaſſe, patet Actor. 13. verſ. 2. & 3. 2. Corinth. cap. 6. 5. Actor. 27. 9. & alibi. Ita Euthymius, Theophylactus, Maldonatus, Ianſenius, & alij. Minus appoſitè Tertullianus, lib. de Orat. cap. 1. & lib. 3. contra Marc. cap. 15. per vetus veſtimentum & veteres vtres accipit legem veterem; per pannum verò rudem & nouum intelligit legem nouam ſiue Euangelium : lex enim noua veterem reformauit, & quaſi nouam effecit. Nam præciſè & adæquatè per vetus veſtimentum & nouum, intelliguntur Apoſtoli, iam adhuc ex veteri comedendi liberéque viuendi conſuetudine vetuſti, ſed in Pentecoſte ſpiritu temperantiæ & auſteritatis innouandi, vt dixi.

Neqve mittvnt vinvm novvm in vtres Vers. 17.
veteres : alioqvin rvmpvntvr vtres, et Luc. 5. 37.
vinvm effvnditvr, et vtres perevnt; & 38.
sed vinvm novvm in vtres novos mittvnt Mar. 2. 22.
(vinitores) et ambo conservantvr.]

Chriſtus probat, diſcipulis ſuis ſe præſente non eſſe ieiunandum, triplici ſimilitudine ſiue parabolâ, Primâ Sponſi & nuptiarum, verſ.15. Secundâ veſtis veteris & nouæ, verſ.16. Tertiâ vini noui & vtrium nouorum, hîc. Senſus eſt q.d. Sicut vinum nouum, ſiue muſtum bullientis ſpiritus æſtuantiſque caloris violentiâ rumpit vtres veteres, vtpote debiles & tritos; Vnde duplex fit damnum, primò, quòd vtres frangantur, ſecundò, quòd vinum effundatur: quare vinum nouum in nouos vtres infundendum eſt, vtpote qui noui & robuſti ferant vim muſti; nec eo efferueſcente diſſiliant: ſic prorſus nouæ auſteritates, & ieiunia diſcipulis meis adhuc vetuſtis imponenda non ſunt, ne ipſi animo frangantur & abeant, ſed expecto dum per Spiritum ſanctum in Pentecoſte innouentur, fiántque ſpiritu robuſti & feruentes: tum enim ſponte ſuâ illa capeſſent; vti dixi v.16. Verè dixit Horatius.

Horat. *Sincerum eſt niſi vas, quodcumq; infundis, aceſcit:* Sic quoque auſtera & perfecta vita non niſi purgato à vitiis animo, puro & nouo conuenit, alioqui aceſcit & amareſcit tam auſteritas, quàm ipſe animus.

Huic parabolæ ſimile eſt vetus prouerbium: *Noua hirundo noui ver.* *nouum cribrum, nouo paxillo*, quod citat Nonius ex Varronis Eumenidibus, vbi dicitur primus Zeno nouam hæreſim nouo paxillo ſuſpendiſſe, quia Zeno Athenis inuenit nouam ſectam Stoicorum, idque nouis rationibus & paradoxis. Et illud: *noua hirundo, nouum ver:* Vnde Rhodij, teſte Theognide apud Athenæum lib. 8. quotannis publicis vocibus ſub ver inuitabant hirundinem, vociferantes: *Veni, veni hirundo pulchra ten* [illegible] *adducens, ac pulchros annos.*

Hiſce oppoſitum eſt adagium: *Noua Hymetia, falerna vetera*, dici ſolitum, cùm res diuerſæ, puta nouæ & veteres optimè miſcentur. Hymetia enim ſunt mella, quæ in Hymetto, qui mons eſt Atticæ, colliguntur præſtantiſſima, teſte Plinio lib.11.cap.13. Vnde Martial. lib.7 87.

Martial. *Paſcat & Hybla meas, paſcat Hymettos apes.* Mel enim optimum eſt recentiſſimum, vinum verò optimum eſt vetuſtiſſimum, teſte Macrobio lib.7. Saturn. Si vtrumque miſceas, erit potus delicatiſſimus. Vnde adagium: *Mulſum quod probè temperes, miſcendum eſt nouo Hymetio* (melle) *falerno* (vino) *vetulo.*

Vers. 18. Luc.8.41.42 Mar.5.22. *Filia Iairi à morte ſuſcitatur.* Hæc illo loqvente ad eos, ecce princeps vnvs accessit, et adorabat evm, dicens: Domine ecce filia mea modo defvncta est: sed veni, impone manvm tvam svper eam, et vivet.] *Princeps*, ſcilicet, *Synagogæ*, vt addit Lucas, qui Synagogæ Capharnaenſi præerat. Hæc enim geſta ſunt in littore maris Galilææ vicino vrbi Capharnaum, vt patet Marci 5.21.22. Marcus ait, *Archiſynagogorum vnus*: plures enim præerant vni Synagogæ, qui ſcilicet eam, & populum ad eam conuenientem moderabantur, docebant & regebant, vt faciunt nunc Sacerdotes in templis. Nomen illi erat *Iairus*, vt habet Marcus cap. 5. 22. *Iairus*, vel vt Hebræi dicunt *Iair* idem eſt, quod ſplendebit vel *illuminabit*, à radice אור *or*, id eſt, *luxit*: Iairus enim, velut Archiſynagogus populum illuminabat, legémque docebat.

Adorabat eum, ſcilicet, *procidit ad pedes eius*, vt habent Marcus & Lucas.

Filia mea (annorum duodecim vt habet Lucas) *modò defuncta eſt; ſed veni.* Matthæus breuitati ſtudens, rei geſtæ ſubſtantiam perſtringit potiùs, quàm hiſtoriæ ſeriem enarret. Nam, vt patet ex Luca & Marco, necdum mortua erat filia, cùm primò venit ad Chriſtum pater Iairus, rogans & dicens: *Veni impone manum tuam ſuper eam, & viuet:* cúmque ſimul progrederentur accurrit quidam Iairo, nuncians mortem filiæ, monénſque eum, vt re iam deſperatâ Chriſtum relinqueret. Vnde Chriſtus, vt videtur, eum in fide vacillantem confirmat, & ad firmam fidem, ſpémque ſanandæ filiæ erigit: ille in ſpem erectus, Chriſtum ſequitur, & domum ſuam deducit, rurſum tacitè, vel expreſsè & conceptis verbis rogans Chriſtum, vt filiam iam mortuam ſuſcitaret, vt habet hîc Matthæus.

Aliter S. Chryſoſtomus, & Theophylactus: Defuncta eſt, inquiunt, id eſt, morti proxima: ſolent enim miſeri ærumnas ſuas augere & calamitates exaggerare, vt faciliùs opem, quam implorant, impetrent. Addit S. Auguſtinus, lib. 2. de Conſen. Euang. cap. 28. quòd coniicere poterat pater filiam, quam agonizantem reliquerat, tempore itineris ſui eſſe defunctam: *Ita enim deſperauerat*, ait S. Auguſtinus, *vt potius vellet eam reuiuiſcere, non credens viuam poſſe inueniri, quàm morientem reliquerat.* Auguſt.

Sed veni, impone manum. Viderat vel audierat Iairus, Chriſtum plures ægros Capharnai impoſitione manus ſanaſſe, idem ergo ſperabat facturum filiæ ſuæ; impoſitio enim manus eſt tum poteſtatis & dominij, tum voluntatis propenſæ & attentæ ad ſanandum. Minor fuit fides Iairi, quàm Centurionis credentis, Chriſtum abſentem ſolo verbo poſſe ſanare ſuum ſamulum, c.8.v.8.

Et svrgens Iesvs seqvebatvr evm, et discipvli eivs.] Græcè [illegible] id eſt, *cùm ſurrexiſſet.* Veriſimile eſt enim Chriſtum ſedendo docuiſſe turbas, indéque à Iairo rogatum, ſurrexiſſe. Vers. 19. Luc.8.42. Mar.5.24 *Chriſti quanta facilitas.* Nota hîc Chriſti facilitatem, & promptitudinem ad benefaciendum & opitulandum afflicto. Idem imitentur Chriſtiani: Mira, ait S. Chryſoſtomus, Chriſti humilitas & manſuetudo, ſtatim ſequentis rogantem. Prælati etiam hîc ſollicitudinem demonſtrauit. Addit S. Chryſoſtomus, quod Chriſtus primus interpellatus à Iairo, tardiùs incedebat, & plura ſit locutus mulieri à ſanguinis fluxu curatæ, vt moreretur interim puella, & manifeſta fieret reſurrectionis demonſtratio.

Et ecce mvlier, qvæ sangvinis flvxvm patiebatvr dvodecim annis, accessit retro, et tetigit fimbriam vestimenti eivs. Vers. 20. Luc.8.43.44. Mar.5.43.44. *Mulier* ex Cæſarea (quæ prius *Dan*, poſtea *Paneas*, deinde à Philippo filio Herodis Tetrarcha amplificata, in gratiam Tiberij Cæſaris dictá eſt *Cæſarea*) Philippi, vt patet ex hiſtoria, quam de eadem narrat Euſebius Cæſarienſis lib 7.hiſtor.cap.14. Cætera de muliere hac à Chriſto ſanata fuſius narrat Marcus cap.5, quare ibi commodius explicabuntur.

Et cvm venisset Iesvs, in domvm principis, et vidisset tibicines et tvrbam tvmvltvantem.[Vers. 23. Luc.8.52. Mar.5.38. *Tibicines*, qui, vt ait S. Ambroſius in cap.8. Lucæ v.52. in funere conducti triſte modulantes carmen, & nænias, amicis & vicinis luctum & lachrymas ciebant ob mortem defuncti, idque faciebant nõ tantùm viri, ſed & feminæ lamentatrices de quibus Ierem.9.17. *Tibicines in funere. Curt* Ierem.9 17. *Vocate* ait *lamentatrices & veniant, &c. & deducant ſuper nos lamentum: deducant oculi noſtri lachrymas, & palpebræ noſtræ defluant aquis.* Hic erat mos apud Iudæos: idem fuit apud Gentiles, qui in morte ſuos habebant plangtores & planctrices, quas Nonius Marcellus, Feſtus

Digitized by Google

ſtos Pompeius & Varro Præficas vocant eo quòd planctui præficerentur, de quibus Ouidius lib. 4. Faſtor.

Ouid. *Cantabat mœſtis tibia funeribus.*

Notat Lactantius Placidius in librum 6. Statij & Theophyl. hîc, veteres in funere virorum tuba, in funere puerorum & virginum (qualis erat filia Iairi hîc) tibiâ ceciniſſe, idque in ſignum virginitatis, ait Theoph. Vnde Statius lib. 6. Thebaidos:

Stat. *Tibia cui teneros ſuetum deducere manes.*

Vide de Præficis Alexandrum ab Alexandro lib. 3. Genial. cap. 7. & ibi Tiraquellum.

VERS. 24. Luc. 8. v. 52 & 53. Marc. 5. v. 39. & 40. DICEBAT: RECEDITE (diſcedite à luctu & lamentis) NON EST ENIM MORTVA PVELLA, SED DORMIT.] Verè mortua erat puella vt patet ex verſ. 18. Chriſtus tamen id negat aitque eam dormire; primò, quia, vt ait S. Hieronymus & Theophyl. Deo & ſibi, cui omnia viuunt, non erat mortua: & quia reſuſcitanda erat in reſurrectione communi, quæ fiet in die iudicij: qua de cauſa paſſim in

Mors vocatur ſomnus. Cur? Scriptura mortui vocantur dormientes; tum, vt horror mortis, & immodicus luctus mortuorum leniatur nomine ſomni; tum ob ſpem reſurrectionis, atque inde manauit pius Chriſtianorum ſermo, vt cùm quis mortuus eſt, dicant: *Obdormiuit in Domino.* Vide S. Paulum 1. Theſſal. 4 verſ. 12. & ſequent. Secundò, & melius, quia hæc puella non erat mortua eo modo, quo turba putabat, ſcilicet, omnino & abſolutè, quaſi ad vitam reuocari non poſſet, cùm tamen ſecundùm extraordinariam Dei prouidentiam id fieri poſſet, ac re ipſa ſtatim futurum eſſet: vnde non tam eſſe mortua, quàm dormire duntaxat ad modicum tempus videbatur. Sic Lazarum defunctum, ſed mox à ſe reſuſcitandum, Chriſtus ait dormire, Ioannis 11. 11. Ita Maldonatus, Ianſenius, Franc. Lucas, Toletus, & alij. Denique vicina & cognata ſunt mors & ſomnus: nam mors videtur eſſe ſomnus diuturnus, & ſomnus videtur breuis eſſe mors, vnde Poëta:

Stulte, quid eſt ſomnus, gelidæ niſi mortis imago?

Porrò anima huius puellæ defunctæ, vti & animæ aliorum, quos Chriſtus & Sancti à morte ſuſcitarunt, non fuit iudicata, nec damnata ad gehennam, vel Purgatorium, ſed à Deo ſuſpenſum fuit eius iudicium, quia volebat eam Deus mox reſuſcitare.

Addit Chryſoſtomus, Chriſtum hac phraſi oſtendere, ſibi tam facile eſſe ſuſcitare mortuos à morte, quàm dormientes à ſomno, ideòque non timendam eſſe mortem, quia, ipſo accedente, mors non mors, ſed ſomnus eſt.

ET DERIDEBANT EVM.] Quia animales non capiebant diuinum Chriſti ſpiritum, vim & conſilium. Permiſit hoc Chriſtus, vt teſtatior eſſet mors puellæ, ait S. Chryſoſtomus, indéque maior admiratio ſuſcitationis eiuſdem, ideóque in Chriſtum eam ſuſcitantem crederent.

VERS. 25. Luc. 8 v. 54. & 55. Marc. 5. v. 41. & 42. ET CVM EIECTA ESSET TVRBA, INTRAVIT, (cum puellæ parentibus ac Petro, Iacobo & Ioanne, ait Marcus: Hos enim primarios Apoſtolos voluit eſſe teſtes, vti ſuæ transfigurationis, paſſionis, mortis & reſurrectionis, ſic & huius ſtupendæ ſuſcitationis puellæ) ET TENVIT MANVM EIVS, ET SVRREXIT PVELLA.] Eiecit ergo Chriſtus turbam; non enim digni erant, ait Interlinearis, videre, quod non credebant; &, vt ait S. Hieronymus, *indigni erant* qui viderent myſterium reſurrectionis; ſuſcitantem enim irriſerant. Docet nos Chriſtus, cùm magni aliquid molimur, turbas mentem diſtrahentes ac tumultus vitare, vt mens collecta tota operi intendat, ac orationi, Deóque inuocando vacet. Tropologicè S. Gregorius 18. Moral. cap. 28. Eiicienda, ait, eſt de corde ſæcularium curarum multitudo, vt anima mortua reſurgat. Symbolicè Gloſſa: reprobatis irriſoribus, inquit, intrauit Chriſtus in electorum mentes. Anagogicè S. Hilarius: vt rarus, inquit, electorum numerus intelligatur, turba expulſa eſt. *Tenuit* Græcè ἐκράτησε, id eſt, prehendit, vi tenuit, occupauit, ſicut Prætor iniicit manum in reum, cùm eum apprehendit, vincit, ſibique captiuum domat & ſubiugat. Notat ergo hæc vox efficacitatem, vim & imperium Chriſti, quâ tenuit manum mortui cadaueris tanquam illi dominans, imperans, & potenter efficiens, vt à morte ad vitam reſurgeret. Manu enim corpus iacens è terra eleuauit, animámque ex inferno in illud reuocauit, vt viua reſurgeret, Syriacè ei dicens & imperans: *Talitha cumi*, id eſt, puella ſurge, vt habet Marcus cap. 5. 41. *Sicut enim Pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ſic & Filius quos vult, viuificat.* Ioann. 5. 21. Ioann. 5.

ET SVRREXIT PVELLA.] Græcè ἠγέρθη, id eſt, experrecta eſt, euigilauit, q.d. Tam facilè eam ſuſcitauit Chriſtus, atque ſi dormientem expergefeciſſet.

Addit Marcus: *Et iuſſit illi dare manducare* (vt magis ſuſcitatio eius vera eſſe appareret) *& obſtupuerunt parentes eius, quibus præcepit, ne alicui dicerent, quod factum erat.* Id præcepit Chriſtus, tum modeſtiæ & humilitatis ſtudio, vt doceret nos, præclara noſtra facta non oſtentare, ſed occultare; tum vitandæ iræ & inuidiæ Phariſæorum causâ, ne eam tot miraculis à ſe patratis accenſam, tanto miraculo magis inflammaret.

ET EXIIT FAMA (miraculi huius) IN VNIVERSAM TERRAM ILLAM.] VERS. 26. Puta in totam Galilæam, q.d. Omnes diuulgarunt & celebrarunt hanc ſuſcitationem puellæ à Chriſto factam, velut opus nouum, inauditum & diuinum, ac conſequenter Chriſtum, velut Prophetam, imò Meſſiam deprædicarunt.

Allegoriam de Eccleſia habet S. Hilarius, Ambroſius, Hieronymus: *Allegoricè.* Hæmorrhoïſſa, inquiunt, à fluxu ſanguinis curata verſu 22. ſignificat populum Gentium, qui præripuit ſanitatem & ſalutem animæ ante filiam Archiſynagogi, id eſt, ante Iudæos, qui poſtquam plenitudo gentium intrauerit in Eccleſiam, conuertentur ad eandem, & ſaluabuntur in fine mundi. Vnde Gloſſa: Iairus, inquit, id eſt, *illuminans*, vel *illuminatus* eſt Moſes, *Iairus, id eſt, illuminans, ſeu illuminatus.* qui videns Dominum in carne venturum, rogat pro filia, id eſt, Synagoga, quæ lege & Prophetis educata, erroribus languens, in peccatis moritur, in domo tamen, id eſt, in Dei cultu. Et S. Hieronymus: *Vſque hodie*, ait, *iacet mortua Synagoga, & qui videntur magiſtri* (Rabbini Iudæorum) *tibicines ſunt, carmen lugubre canentes, & turba Iudæorum non credentium eſt, ſed tumultuantium.*

Tropologicè. Tropologicè tam Hæmorrhoïſſa à fluxu ſanguinis curata, quàm filia Iaïri ſuſcitata à Chriſto, ſignificat animam peccatricem, quam Chriſtus à morte peccati ſuſcitat ad vitam gratiæ: ſed priùs expelli debent amici & tibicines, id eſt, praui ſocij & maligni ſpiritus, triſti eam carmine demulcentes, & in morte peccati detinentes, dum adulando ſuggerunt & occinunt peccatum nō eſſe graue, aut ætati indulgendum, aut in ſenio per pœnitentiam expiandum, &c. Tunc Chriſtus eam tangit, Græcè κρατεῖ, id eſt, magnâ potentiâ, vi & imperio eam apprehendit, viuificat & eleuat à pro-

fundo mortis ad apicem vitæ. Mox iubetur ambulare ad facienda bona opera, & comedere, id eſt, paſci Euchariſtiâ, quæ eam corroboret vitámque confirmet. Interſunt ſoli tres Apoſtoli primarij, Petrus, Iacobus & Ioannes, vt ſignificetur, Chriſtum per Apoſtolos & Apoſtolorum ſucceſſores peccatores à morte ſuſcitaturum, hancque eſſe primariam & ſummam Apoſtolorum poteſtatem, de qua ait Chriſtus: *Accipite Spiritum ſanctum, quo-*
Ioann. 20. *rum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt.* Ioann 20. 23. Ita Rabanus: Puella in domo mortua, inquit, eſt anima mortua in cogitatione: dicitur dormire, quia poteſt per pœnitentiam ſuſcitari: tibicines ſunt adulatores: ſuſcitatur in domo coram paucis, Lazarus coram multis, iouenis extra portam: publica enim noxa publico eget remedio; leuis leuiori, & ſecreta poteſt deleri pœnitentiâ.

Tres mortuos ſuſcitauit Chriſtus. Denique Chriſtus legitur tres duntaxat mortuos ſuſcitaſſe: Prima eſt hæc puella duodennis, quam defunctam mox ſuſcitauit: Secundus eſt adoleſcens filius viduæ, quem ſuſcitauit in Naim, cùm deferretur ad ſepulchrum Lucæ 7. 11. Tertius eſt Lazarus, quem quatriduanum è ſepulchro euocauit. Ioann. 11.

Eorum ſymbola. Prima puella notat eos, qui ex ætate (quia iuuenes feruidi & inexperti) fragilitate vel infirmitate prolabuntur in peccatum, ſed mox tacti à Deo videntes ſuum lapſum facilè pœnitent & reſurgunt; ſicut puella hac eleuatione manus Chriſti illicò reſurrexit. Secundus adoleſcens notat eos, qui peccatum iterarunt, vt vergant ad peccandi conſuetudinem: hi difficiliùs reuocantur: vnde potentiori & efficaciori Chriſti gratiâ & impulſu indigent; ſicut Chriſtus iuſſit portitores adoleſcentis ſtare, loculúmque tangens imperiosè dixit: *Adoleſcens, tibi dico ſurge.* Tertius Lazarus notat inueteratos in peccatis; hi difficillimè reuocantur: vnde efficaciſſimâ Dei gratiâ & vocatione indigent, cuius rei ſymbolo Chriſtus fremens, lachrymans, magnâque voce clamans: *Lazare, veni foras,* eundem ſuſcitauit. Quocirca ſymbolicè Rabanus & alij in puella ſuſcitata cenſent notari pœnitentiam eius, qui cogitatione duntaxat & moroſâ mentis delectatione peccauit: in adoleſcente pœnitentiam eius, qui cogitationem opere perpetrauit: in Lazaro pœnitentiam eius, qui peccandi habitum & conſuetudinem induxit. Denique docet hîc Chriſtus, peccata occulta & leuiora occultâ pœnitentiâ deleri, ideóque puellam in domo, quaſi occultè coram paucis ſuſcitauit: publica verò crimina publico remedio; ideóque adoleſcentem & Lazarum publicè coram turbis reuocauit ad vitam.

Vers. 27. Et transevnte inde (à Iaïri domo exeunte) Iesv, secvti svnt evm dvo cæci, clamantes et dicentes: Miserere nostri fili David.] Cæci hi fidem & ſpem viſus recuperandi à Chriſto conceperunt ex miraculis, quæ iam plurima ab eo patrata audierant: vnde magnâ voce clamarunt. *Miſerere noſtri*, vt miſeriam cæcitatis noſtræ, quæ ſumma eſt, abigas, nobiſque lumen oculorum, cæli & Solis reſtituas. Credimus enim te eſſe filium Dauid, id eſt, Meſſiam, cui hæc cæcitatis & morborum cæterorum curatio à Prophetis promiſſa eſt, præſertim ab Iſaia cap. 35. verſ. 5. & cap. 61. 1. Dauidi enim promiſſus erat Meſſias, quaſi filius ex poſteris eius naſciturus, vnde eum omnes ex ſemine eius expectabant, tranſlato iam ſceptro à Iuda ad Herodem alienigenam tempore Chriſti, iuxta oraculum Iacob Geneſ. 49. verſ. 10. ideóque Meſſias à Iudæis paſſim vocabatur filius Dauid. Ergo cæci hi oculis, oculati fuerunt mente, ſicut Deus supplet non tarò defectum viſus per viſum & acumen mentis: vnde exclamat quidam hîc: *O*
igitur tenebræ omni luce clariores! ô acutiſſimi cæcita- *Cæci oculis vident mente.*
tis aſpectus! Quocirca Didymus præceptor S. Hieronymi fuit cæcus, ſed in explicatione S. Scripturę oculariſſimus. Vnde S. Hieronymus eum vocat ſuum videntem, & S. Antonius viſitans & conſolans Didymum ob cæcitatem mœſtum: *Nihil te,* inquit, *offendat, ô Didyme, quòd carnalibus oculis*
fueris orbatus: Deſunt enim oculi illi, quos mures & S. Antonius.
muſcæ & lacertæ habent, ſed lætare, quia habes oculos, quos Angeli habent, è quibus Deus videtur, per quos tibi magnum ſcientiæ lumen accenditur. Ita Ruffinus lib. 11. Hiſtor. Eccleſ. cap. 7. vbi Didymum, velut lampadem quandam diuinâ luce fulgentem, Alexandrinæ ſcholæ Præfectum, ſeque eius auditorem fuiſſe teſtatur.

Cvm avtem venisset domvm, accesservnt Vers. 28.
ad evm cæci, et dicit eis Iesvs: Creditis, qvia hoc possvm facere vobis? Dicvnt ei, vtiqve Domine.] *Domum*, ſcilicet ſuam, quam Chriſtus Capharnai conduxerat & inhabitabat, vti dixi cap. 4. 13. Chriſtus in itinere clamantibus, lumenque poſcentibus cæcis non reſpondit, ſed diſtulit, donec domum veniret, idque primò, vt eos probaret, eorúmque fidem ac deſiderium ſanitatis accenderet: Secundò, vt perſeuerantiam orationi neceſſariam eſſe doceret: *Creditis, quia hoc* (quod petitis, ſcilicet, vt vos illuminem) *poſſum facere*, non dicit, *quia hoc facturus ſum*, ſed *poſſum facere?* quia fides propriè eſt de omnipotentia Dei: vnde in ſymbolo dicimus: *Credo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem cæli & terræ:* hæc verò fides excitabat ſpem, vt cæci ſperarent Chriſtum, id quod facere poterat, reipſa facturum. Exigit Chriſtus, *vt, ſicut fides illuminat mentem, ita oculis reſtituat lucem*, ait Interlinearis: Apage ergo fides Nouantium, quâ credunt ſibi in particulari ob Chriſti merita remiſſa eſſe peccata, ſeque eſſe iuſtos & filios Dei. Credunt, inquam, in ſua falſa opinione, quâ ſe fide diuinâ firmiſſimè id credere autumant, cùm id duntaxat imaginentur & ſomnient. Credi enim nequit id, quod non eſt reuelatum à Deo. Atque tibi, ô Luthere, non eſt reuelatum te eſſe iuſtum. ergo id credere nequis.

Tvnc tetigit ocvlos eorvm, dicens: Secvn- Vers. 29.
dvm fidem vestram fiat vobis.] Tactu manus ſuæ ſanat Chriſtus, vt ſaluificam manuum ſuarum vim oſtendat, aliáſque ob cauſas ſuperiùs dictas. *Secundùm fidem veſtram fiat vobis*, q. d. Creditis me vos poſſe illuminare, ac ſperatis me vos reipſa illuminaturum: illuminamini ergo, vti creditis & ſperatis. Vide Canonem 11. *Confeſſio oris tactum* Gloſſ.
meretur pietatis, ait Gloſſa Interlinearis.

Et aperti svnt ocvli eorvm.] id eſt, videre Vers. 30.
cœperunt. Eſt Catachreſis: nam cæci iam antè apertos habebant oculos, ſed viſu deſtitutos, ac proinde erant, quaſi clauſi fuiſſent. Chriſtus autem facultatem videndi eis reſtituit; vnde dicitur eos aperuiſſe: Sic aperire aures eſt, apertis auribus audiendi facultatem reddere. Marci 7. 35.

Et comminatvs est illis Iesvs, dicens: Videte, ne qvis sciat.] Græcè eſt ἐνεβριμήσατο, id eſt, cum fremitu & increpatione grauiter interminatus eſt, vt oſtenderet, quàm auerſaretur miraculorum oſtentationem & vanam gloriam, eandémq; nos auerſari doceret.

Digitized by Google

Vers. 31. Illi autem exeuntes diffamaverunt eum in tota terra illa.] *Diffamauerunt*, id eſt, famam & gloriam eius ſparſerunt. Græcè enim eſt διεφήμισαν αὐτὸν, id eſt, *diuulgauerunt eum*, famam eius vbique celebrarunt, vt vertit Vatab. Non peccarunt cæci contra Chriſti comminationem, diuulgando hoc eius miraculum, vt vult Caluinus, quia perſuadebant ſibi prudenter Chriſtum id non præcepiſſe abſolutè, ſed tantùm modeſtiæ & honeſtatis causâ ſeueriùs dixiſſe, ob cauſam iam dictam: nec mirum, nam & Patres ita Chriſtum dixiſſe ſibi perſuadent. Audi S. Chryſoſtomum: *At alteri*, inquit, *dicit, annuncia gloriam Dei. Nempe docet prohibendos, qui nos volunt* Chryſoſt. *laudare propter nos, non autem ſi propter Domini gloriam.* Et Gregor. 19. Moral. cap. 18. *Exemplum dat ſeruis, vt virtutes ſuas occultari deſiderent, tamen* Gregor. *vt aliis proſint exemplo, prodantur inuiti: propter memoriam gratiæ non poſſunt tacere.* Et S. Hieronymus: *Dominus, ait, propter humilitatem fugiens iactantiæ gloriam hoc præceperat, & illi propter memoriam gratiæ non poſſunt tacere beneficium.* Hieronym. Et Theophylactus: *Vides, ait, quomodo faſtum fugerit: illi verò non vt inobedientes, ſed vt grati, diuulgauerunt.* Theophyl.

Vers. 32. Egreſſis autem illis obtulerunt ei hominem mutum, dæmonium habentem.] Græcum κωφὸν magis ſurdum, quàm mutum denotat, ſed in Scriptura indifferenter vtrumque ſignificat, ait S. Hieronymus, & qui ſurdi ſunt à natiuitate, ſolent eſſe muti: qui enim nil audiunt, non poſſunt diſcere voces & verba, quæ loquantur; nil enim diſcimus, niſi quod audimus. Auditus enim eſt ſenſus diſciplinæ, ait Ariſtoteles; quare, qui nil audit, nil habet, quod articulatè loqui & ſignificare poſſit. Vnde ab hoc Chriſtus fidem non exegit, vti exegit ab aliis. Ita S. Chryſoſt. Theophylactus, Euthymius. Porrò τὸ *mutum* non ad *dæmonium*, vt vult Caietanus, ſed ad hominem referendum eſt, vt patet ex Græco δαιμονιζόμενον, id eſt, *dæmoniacum*. Vnde Syrus clarè vertit: *Obtulerunt ei mutum, in quo erat dæmonium.*

Alius eſt hic dæmoniacus ab eo, de quo Lucas cap. 11. 14. nam de illo agit Matthæus cap. 12. 22. Ita Ianſenius, licèt Maldonatus vtrobique vnum eundémque eſſe velit. Hic impleuit Chriſtus illud Iſaiæ cap. 35. de ſe oraculum: *Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt, & aperta erit lingua mutorum.* Iſai 35.

Vers. 33. Et eiecto (Chriſti iuſſu) dæmone, locutus eſt mutus.] Hinc videtur, quòd dæmon fecerit eum ſurdum & mutum, cùm à natura non eſſet talis, impediendo ſcilicet vſum linguæ & aurium: vnde eo expulſo, ſtatim audiuit & locutus eſt mutus, ita S. Chryſoſtomus. Mira Chriſti benignitas & miſericordia, quâ hominem non petentem, nec cogitantem, imò nec loqui aut cogitare potentem (erat enim poſſeſſus à dæmone) ad preces duntaxat offerentium eum ſanitati reſtituit, nimirum, vbi maior eſt calamitas, ibi vicinior eſt Chriſti miſeratio & opitulatio, iuxta illud: *Abyſſus* miſeriæ noſtræ, *abyſſum* diuinæ miſericordiæ *inuocat*. Pſal. 41. 8. Pſalm. 41.

Tropologicè. Tropologicè cæcitas eſt error in fide vel moribus; omnis enim cupiditas inducit errorem iudicij practici, vt homo iudicet, v. g. gulam, luxuriam, vſuram ſibi eligendum præ Deo Deique lege, Prou. 14. Vnde dicitur Prouer. 14. *Errant, qui operantur malum.* Hanc curat Chriſtus, dum per lucem ſapientiæ & prudentiæ, quam menti infundit, oſtendit æterna præferenda eſſe caducis, diuina humanis, cæleſtia terrenis. Murum myſticè curat, cùm linguam cæci peccatoris, quæ priùs à dæmone tenebatur ligata, laxat, vt peccata confiteatur, vtque Deum inuocet, laudet, celebret. Ideóque priùs Chriſtus cæcos illuminauit, deinde muto loquelam reſtituit, quia oportet, vt priùs apertis mentis oculis per fidem, Chriſtum cognoſcamus, deinde in laudes eius lingua noſtra laxanda eſt.

Et miratæ ſunt turbæ, dicentes: Nunquam apparuit ſic in Iſrael.] In populo Iſraelitico, puta Iudæis in Iudæa, q. d. Nec Moſes, nec Elias, nec Iſaias, nec quis alius Prophetarum tot tantáque miracula fecit, quot fecit Ieſus. Ergo ille iis maior, ideóque Meſſias ſiue Chriſtus ſit, oportet. Præponebant, ait S. Chryſoſtomus, cæteris Chriſtum, quia velociter curabat, & infinitas ægritudines, & inſanabiles.

Pharisæi autem dicebant: In Principe (*per principem*, vt habet Interpres Syri) dæmoniorum eiicit dæmonia.] Vers. 34. Infra c. 12. v. 24. Sicut inter Angelos, ſic & inter dæmones alij ſunt inferiores, alij ſuperiores & principes, ſcilicet ij, qui ex altioribus *Ordo inter Dæmones, quorum alij aliorũ Principes.* ordinibus ceciderunt, ideóque naturæ ſunt nobilioris (naturalia enim in dæmonibus poſt lapſum manſerunt integra.) Hinc qui ex ordine Seraphim, Cherubim, Thronorum ceciderunt, ſunt Principes eorum, qui ex inferioribus ordinibus Dominationum, Principatuum, Poteſtatum prolapſi ſunt. Et hi conſequenter ſunt Principes eorum, qui ex ordinibus inferioribus Virtutum, Archangelorum & Angelorum ceciderunt. Sic in militibus dum rebellant, ſunt Signiferi, Capitanei, Colonelli: ſine his enim exercitus ordinari regíque nequit: adeóque nulla Reſpublica ſine ordine & ſubordinatione conſiſtere poteſt. Omnium verò dæmonum Princeps eſt Lucifer, ſicut Angelorum eſt S. Michael, vti dixi Apocal. 12. Daniel 12. Iſaiæ 14. Notabile quàm diſpar fuerit ingenium Phariſæorum & turbarum: turbæ enim ex ſimplici candore magnificabant Chriſti miracula, quaſi patrata à viro diuino & à Meſſia: Phariſæi verò inuidentes & indignantes Chriſto, dicebant eum eſſe Magum & habere dæmonem familiarem, cuius arte magicâ tam mira faceret, non autem per virtutem diuinam. Hæc ingens fuit blaſphemia, quam validè refellit Chriſtus cap. 12. verſ. 25. & ſequent. Verùm hæc animosè, æquè ac manſuetè tolerans ac contemnens Chriſtus, pergit in benefaciendo, & blaſphemias nouis miraculis cõpenſat & confutat. Vnde Chryſoſtomus: *Poſt contumelias beneficia præſtat Dominus.* Chryſoſt. Sequitur ergo

Et circuibat Ieſus omnes ciuitates et caſtella, docens in Synagogis eorum, et prædicans Euangelium regni, et curans omnem languorem et omnem infirmitatem.] Vers. 35. Supra c. 4. v. 23. Lucæ 8. 1. *Et quos ſanabat corpore, ſanabat & mente*, ait Remigius. Chriſtus domum fixerat Capharnai; inde egrediebatur & pedibus circuibat prædicando, & ſanando, omnes circumcirca vrbes & pagos Galilææ mirá ſedulitate, charitate, zelo, labore, humilitate, patientiâ & fortitudine. Addit hoc Matthæus, vt paucis perſtringat Chriſti labores & opera, ne ſigillatim ea cogatur enumerare, quod fuiſſet prolixum & quaſi impoſſibile.

Et caſtella. Caſtrum eſt locus muris cinctus *Caſtellum quid?* maior caſtello & minor oppido; inde diminutiuè dicitur caſtellum, quaſi paruum caſtrum, paruum oppidũ. Caſtella ergo ſunt arces, vel minora oppida muris cincta: inde tamen dilatata ſignifica

ficatione denotant vicos & pagos, qui muris carent; hos enim ſignificat Græcum κώμας: & ſic hîc & alibi accipitur; q. d. Chriſtus non tantùm ciues & honeſtos in vrbibus, ſed & pauperes & ruſticanos homines in pagis degentibus viſitauit, docuit & curauit. Hoc Chriſti exemplum imitentur Sacerdotes & Religioſi. Hæc enim eſt vita Apoſtolica circuire ciuitates & Caſtella, ac vbiq; omnibus ſine diſcrimine opem ferre, & prædicare regnum Dei, ſiue viam ſalutis, quâ tendant ad regnum cæleſte. Noli ergo, ô concionator, ambire cathedras magnificas magnarum vrbium. Chriſtus enim tam in pagis & villis, quàm in vrbibus docuit, adeòque paucorum pauperum & ruſticorum fuit Catechiſta & Prædicator, æquè ac Redemptor. Reliqua expoſui cap. 4. 23.

Vers. 36. VIDENS AVTEM TVRBAS, MISERTVS EST EIS, QVIA ERANT VEXATI ET IACENTES, SICVT OVES NON HABENTES PASTOREM.] Pro *miſertus eſt* Græcè ἐσπλαγχνίσθη id eſt, ex intimis viſceribus commiſeratus eſt, quod Hebræi dicunt רִחַם *racham*: רֶחֶם *rechem* enim ſignificat σπλάγχνα, id eſt, viſcera. *Vexati* Græcè ἐσκυλμένοι, id eſt, variis moleſtiis maliſque afflicti. Syrus *fatigati*, Remigius:
Remig. *Attriti infirmitatibus & languoribus*, Raban. *Vexa-*
Raban. *ti per varios errores dæmonũ.* Alij legunt ἐκλελυμένοι idest, diſſoluti & diſſipati. *Iacentes* ſparſim. Græcè ἐρριμμένοι, id eſt, diſiecti, abiecti, ſparſi, proiecti: ῥίπτω enim eſt proiicio, Syrus *diſperſi*. Arabicus *errantes*. Interlinearis *iacentes* interpretatur, vana ſecuritate torpentes: *Sicut oues non habentes paſtorem*. Nullum animal eſt magis ſimplex, incurium, ſtolidum, improuidum, prædæ luporum & ferarum expoſitum, ideóque magis egens paſtore, quàm ſit ouis. Notat Scribas & Sacerdotes non ſtuduiſſe ſaluti populi, vt eum viam ſalutis docerent, ideóque non fuiſſe paſtores, ſed laniones ouium, qui lac & lanam, id eſt, ſua duntaxat ex populo lucra captarent, cùm tamen populus ſimplex quaſi ouis maximè egeret Doctore & ductore. Scribæ ergo populo non tam erant paſtores, quàm lupi, ait S. Chryſoſtomus, quia praua & peruerſa docendo tam verbo, quàm exemplo perdebant ſimplicium animas, præſertim dum Chriſtum vocantes magnum, illas in Chriſtum pronas ab ipſo auertebant.

Vers. 37. TVNC DICIT DISCIPVLIS SVIS: MESSIS QVIDEM MVLTA, OPERARII AVTEM PAVCI.] Meſſem vocat multitudinem populi, paratam ad recipiendum Euangelium & doctrinam ſalutis, cuius ſemina iecerunt Prophetæ. Vnde Chriſtus Ioannis 4. verſ.
Ioan. 4. 35. 35. *Videte*, ait, *regiones, quia albæ iam ſunt ad meſſem*, id eſt, maturæ ad capeſſenda dogmata ſalutis, vt inferantur in horreum Eccleſiæ. Hinc S. Auguſtinus ſerm. 42. de Sanctis cap. 1. Apoſtoli, ait, in Iudæis quidem meſſuerunt, in Gentibus autem ſeminauerunt, quia prima fidei dogmata quaſi ſemina iis tradiderunt. *Operarij autem pauci* quia ſolus Chriſtus & Ioannes Baptiſta laborabant in docendo populum; Scribæ verò otioſi ſuis lucris & deliciis vacabant.

ROGATE ERGO DOMINVM MESSIS, VT Vers. 38.
MITTAT OPERARIOS IN MESSEM SVAM.] Scilicet, vt mittat vos, ô Apoſtoli, veſtróſque adiutores & ſucceſſores, nempe viros Apoſtolicos, eiſque ſapientiam, ſpiritum & zelum ad efficaciter prædicandum & laborandum aſſiduè, in tanta animarum meſſe ſuggerat & inſpiret, ne tam copioſa meſſis pereat. *Dominum meſſis*: ita ſe tacitè Chriſtus nominat: ipſe enim eſt Dominus Eccleſiæ, non tantùm quà Deus (ſic enim Dominus quoque eſt Deus Pater, & Spiritus ſanctus) ſed etiam quà homo, ſic enim eam ſuo ſanguine redemit & emit; quare ipſius eſt mittere Apoſtolos quaſi operarios, qui hanc meſſem cum labore & ſudore metant, & in horreum Eccleſiæ colligant, vti de facto cap. 10. & ſequent. Apoſtolos dimittit. Ipſe ergo inuocandus eſt, vt etiamnum operarios ſtrenuos & infatigabiles in meſſem hanc, quæ multis in locis albeſcit & matura eſt, emittat. Vnde S. Chryſoſtomus: Oſtendit, ait, primò magnum donum eſſe decenter prædicare, dum dicit hoc eſſe orandum; Secundò, latenter ſe Dominum oſtendit; miſit enim Apoſtolos metere, quæ per Prophetas ſeminauerat. Addit Remigius: Auctus eſt numerus operariorum, deſignatis aliis 72. diſcipulis, & quando Spiritus ſanctus deſcendit in Pentecoſte in fideles 120. Act. 2. Denique, Chriſtus hac voce tacitè ſtimulat Apoſtolos, vt offerant ſeſe Chriſto ad operandum in hac meſſe, dicántque cum Iſaia cap. 6. 8. *Ecce ego, mitte me.* Iſai. 6. 8.

Hic finitur pueritia Chriſti, & acta eiuſdem à Baptiſmo ſuo, & primo paſchate vſque ad ſecundum paſcha, ſcilicet, acta vnius anni & aliquot menſium. Fuit hic annus 31. ætatis Chriſti. Vide Chronotaxin, quam Commentario huic præpoſui. Quocirca Ianſenius hic finit primam partem Concordiæ ſuæ. Verum tamen eſt, Matthæum hîc cap. 5. 6. 7. & initio cap. 8. inſeruiſſe ſermonem Chriſti in Monte, qui habitus eſt poſterius, ſcilicet, poſt ſecundum paſcha anno Chriſti 32. ac miracula nonnulla, quibus Chriſtus eum confirmauit, vt ſanationem ſerui Centurionis & curationem leproſi: quia per anticipationem voluit Matthæus ſtatim initio dare ſummam totius doctrinæ Chriſti & legis Euangelicæ, vti dixi cap. 5. verſ. 1. quare hic ſermo Chriſti in Monte æquè ac vocatio Apoſtolorum, coram quibus habitus eſt, recto temporis ordine ponendus eſt initio capitis decimi proximè ſequentis.

Finitur hic pueritia Chriſti.

CAPVT

CAPVT DECIMVM.

SYNOPSIS.

Hoc caput recto ordine hiſtoriæ iungendum eſſet proximè electioni Apoſtolorum, & ſermoni Chriſti in Monte, vti iam dixi: quare nectendum eſſet cap.8. poſt verſ.13. & ponendum poſt curationem famuli Centurionis. Ita Gloſſa. Relata, inquit, à curatione ſocrus Petri hucuſque, facta ſunt ante ſermonem in monte habitum, quod patet ex electione Matthæi: fuit enim electus in monte. Hic ergo redit ad ordinem rei poſt curatum Centurionis ſeruum. Igitur Chriſtus hoc capite mittit duodecim Apoſtolos (quorum nomina hîc recenſentur) quaſi operarios in meſſem ad prædicandum, eiſque Primò dat poteſtatem eiiciendi dæmones & curandi infirmos. Secundò verſ.5. dat eis duodecim præcepta, inter quæ præcipua ſunt hæc; primum, vt Iudæis non Gentibus euangelizent: ſecundum, vt gratis & in paupertate prædicent: tertium, vt pacem hoſpitibus ſuis apprecentur: quartum, vt ſint prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. Tertiò verſ.17. prædicit eos paſſuros multas infidelium perſecutiones. Quartò verſ.27. contra eas illos animat, multiſque corroborat ad intrepidam fidei profeſſionem & propagationem. Quintò verſ.40. recipientibus Apoſtolos amplam promittit mercedem, perinde ac ſi ipſimet Chriſtum recepiſſent.

VERS. 1. ET conuocatis duodecim diſcipulis ſuis, dedit illis poteſtatem
ſpirituum immundorum, vt eiicerent eos, & curarent omnem
languorem, & omnem infirmitatem. 2. Duodecim Apoſto-
lorum nomina ſunt hæc: Primus, Simon, qui dicitur Petrus, &
Andreas frater eius, 3. Iacobus Zebedæi, & Ioannes frater
eius, Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus publi-
canus, Iacobus Alphæi, & Thaddæus, 4. Simon Chananæus,
& Iudas Iſcariotes, qui & tradidit eum. 5. Hos duodecim miſit Ieſus; præcipiens
eis, dicens: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraue-
ritis: 6. ſed potiùs ite ad oues, quæ perierunt domus Iſrael. 7. Euntes autem
prædicate, dicentes: Quia appropinquauit regnum cælorum. 8. Infirmos curate,
mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones eiicite: gratis accepiſtis, gratis date.
9. Nolite poſſidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis veſtris:
10. non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam: di-
gnus enim eſt operarius cibo ſuo. 11. In quamcunque autem ciuitatem aut ca-
ſtellum intraueritis, interrogate, quis in ea dignus ſit: & ibi manete donec exeatis.
12. Intrantes autem in domum, ſalutate eam, dicentes: Pax huic domui. 13. Et
ſi quidem fuerit domus illa digna, veniet pax veſtra ſuper eam: ſi autem non fue-
rit digna, pax veſtra reuertetur ad vos. 14. Et quicunque non receperit vos,
neque audierit ſermones veſtros: exeuntes foras de domo, vel ciuitate, excutite pul-
uerem de pedibus veſtris. 15. Amen dico vobis: Tolerabilius erit terræ Sodo-

morum

morum & Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuitati. 16. Ecce ego mitto
vos ſicut oues in medio luporum.Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes: & ſimpli-
ces ſicut columbæ. 17. Cauete autem ab hominibus. Tradent enim vos in con-
ciliis,& in ſynagogis ſuis flagellabunt vos: 18. & ad præſides, & ad Reges du-
cemini propter me, in teſtimonium illis, & gentibus. 19. Cùm autem tradent
vos,nolite cogitare quomodo aut quid loquamini:dabitur enim vobis in illa hora,
quid loquamini. 20. Non enim vos eſtis,qui loquimini,ſed Spiritus Patris veſtri,qui
loquitur in vobis. 21. Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium:
& inſurgent filij in parentes & morte eos afficient: 22. & eritis odio omnibus
propter nomen meum: qui autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.
23. Cùm autem perſequentur vos in ciuitate iſta,fugite in aliam. Amen dico vo-
bis, non conſummabitis ciuitates Iſrael, donec veniat filius hominis. 24. Non
eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſeruus ſuper Dominum ſuum. 25. Sufficit
diſcipulo,vt ſit ſicut magiſter eius:& ſeruo, ſicut Dominus eius. Si patremfamilias
Beelzebub vocauerunt:quanto magis domeſticos eius. 26. Ne ergo timueritis
eos.Nihil enim eſt opertum,quod non reuelabitur;& occultum, quod non ſcietur
27. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine:& quod in aure auditis, prædi-
cate ſuper tecta. 28. Et nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem
non poſſunt occidere:ſed potiùs timete eum,qui poteſt & animam & corpus per-
dere in gehennam. 29. Nónne duo paſſeres aſſe veneunt:& vnus ex illis non
cadet ſuper terram ſine patre veſtro? 30. Veſtri autem capilli capitis omnes nu-
merati ſunt. 31. Nolite ergo timere:multis paſſeribus meliores eſtis vos. 32.
Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram
Patre meo,qui in cælis eſt: 33. qui autem negauerit me coram hominibus, ne-
gabo,& ego eum coram Patre meo, qui in cælis eſt. 34. Nolite arbitrari, quia
pacem venerim mittere in terram:non veni pacem mittere, ſed gladium. 35. ve-
ni enim ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum,& filiam aduerſus matrem ſuam,
& nurũ aduerſus ſocrum ſuam: 36. & inimici hominis domeſtici eius. 37. Qui
amat patrem aut matrem plus quàm me, non eſt me dignus: & qui amat filium aut
filiam ſuper me,non eſt me dignus. 38. Et qui non accipit crucem ſuam, & ſe-
quitur me,non eſt me dignus. 39. Qui inuenit animam ſuam,perdet illam:& qui
perdiderit animam ſuam propter me,inueniet eam. 40. Qui recipit vos, me re-
cipit:& qui me recipit,recipit eum,qui me miſit. 41. Qui recipit Prophetam in
nomine Prophetæ,mercedem Prophetæ accipiet: &qui recipit iuſtum in nomine
iuſti,mercedem iuſti accipiet. 42. Et quicunque potum dederit vni ex minimis
iſtis calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine diſcipuli:amen dico vobis, non per-
det mercedem ſuam.

Vers. 1. Lucæ 9.v.1. & 2. Marci 3 v 15. & cap 6. v.7.

ET CONVOCATIS DVODECIM DISCIPVLIS (Apoſtolis) SVIS, DEDIT ILLIS POTESTATEM SPIRITVVM IMMVNDORVM, VT EIICERENT EOS, ET CVRAREMT OMNEM LANGVOREM ET INFIRMITATEM.] Nota: Chriſtus proximè ante ſermonem in monte habitum,è turba diſcipulorum ſelegit duodecim Apoſtolos, vt diſertè docet Lucas cap. 16. 13 *Vocauit*, ait, *diſcipulos ſuos, & ſelegit duodecim ex ipſis,quos & Apoſtolos nominauit, Simonem quidem cognominauit Petrum*,&c. Elegit ergo duodecim Apoſtolos,id eſt, Legatos ſuos primarios, quos cum plena auctoritate & poteſtate legauit & miſit per totum orbem, vt Euangelium ſuum annunciarent omnibus gentibus:alios enim 72. quoque elegit,ſed hos non Apoſtolos, ſed Diſcipulos nuncupauit, licet & hi à veteribus ſubinde Apoſtoli,id eſt, Legati Chriſti vocentur,ac reuerà tales fuerint,ſed cũ minore poteſtate, vtpote ſubiecti & ſubordinati 12.Apoſtolis. Hos igitur duodecim Chriſtus iã mittit, vt officium, ad quod ab eo vocati erant, exequi incipiant, eiúſque ſub ſe magiſtro adhuc viuente tyrocinium ponant, quod poſtea facti Sacerdotes & Epiſcopi, poſt mortem ſuam pleniſſimè obeant & conſumment. Quocirca Chriſtus Apoſtolos conſtituit Principes Eccleſiæ,qui omnes fideles tam Martyres, quàm Confeſſores & Virgines, vti officio & dignitate, ſic & gratiâ ac ſanctitate præcellerent:ſuper ipſos enim fundauit Eccleſiam, vt patet Epheſ.2.20.& Apocal.21. 19. Ita D.Thomas in cap.8. ad Roman.v. 23. ad illa:*Nos ipſi primitias ſpiritus habentes*.

Luc 16.

Porrò poteſtas Apoſtolorum in Eccleſia fuit maxima,ac longè maior quàm ſit Epiſcoporum; Apoſtoli enim edocti & miſſi ſunt immediatè a Chriſto Domino, quaſi Chriſti Legati *a latere* cum abſoluta poteſtate per totum orbem,& cum ſumma auctoritate in totam Eccleſiam, vt ſcilicet vbique poſſent primò prædicare Euangelium, idque dono linguarum & miraculis firmare, æquè ac conſcribere: Apoſtoli enim habebant poteſtatem ſcribendi libros Canonicos, vti de facto Matthæus & Ioannes ſcripsêre Euangelia,Epiſtolas Canonicas & Apocalypſin. Secundò, vt poſſet vbiq; fundare Eccleſias, ac paſcere & regere fideles omnes vbiuis gentium. Tertiò,vt poſſent inſtituere & ordinare Sacerdotes & Epiſcopos,totúmque ordinem hierarchicum, cæremonias etiam ſacrificij Euchariſtiæ, & Sacramentorum omnium.

Apoſtolatus dignitas & munia tria.

Aduerte, in hac triplici poteſtate Apoſtoli pa-

tes

Digitized by Google

res,& æquales erant inter ſe & cum S.Petro,ei tamen ſuberãt quaſi capiti & ſuperiori ſuo,vnde Petrus v.2.inter eos ponitur,imò nominatur *primus.*

Dedit illis poteſtatem ſpirituum immundorum, id eſt,dæmonum,*vt eiicerent eos* , ſicut enim Angeli ſunt mundi & ſancti , ſic dæmones ſunt immundi & ſceleſti,ideóque turpiſſimi,vtpote pleni ſuperbiâ & odio Dei,ac irâ & inuidiâ in homines, vt eos in luxuriâ & immunditiam (ad quæ ſciunt homines eſſe promptiſſimos) omniàque ſcelera, indéque in gehennam pertrahant.

Et curarent omnem languorem. Græcè νόσον , id eſt, morbum:vtraque hæc poteſtas data fuit Apoſtolis,per modum habitus permanentis,non quòd Deus eis inderet habitum phyſicum, quo curarét omnes ægritudines (hic enim dari nequit) ſed quòd omnipotentia ſua illis promiſſa ita ſemper aſſiſteret , vt quoties vellent dæmones eiicere vel ægritudines curare, illico Deus illas eiiceret , & ſanitatem conferret. Porrò data fuit eis hæc poteſtas ad auctoritatem prædicationis , vt ſcilicet illam miraculis confirmarent & populis perſuaderent. Ita Gloſſa.

Vers. 2. Luc. 6.14. Mat.3.17.18.

Dvodecim avtem Apostolorvm nomina svnt : Primvs Simon , qvi dicitvr Petrvs (Syrus *kipho* , hoc eſt *Cephas* , id eſt Petra vel Petrus) et Andreas frater eivs , Iacobvs Zebedæi et Ioannes frater eivs.] Cauſa cur præcisè Chriſtus duodecim elegerit Apoſtolos,non plures nec pauciores,eſt,vt ipſi reſponderent duodecim Patriarchis, qui fuêre filij Iacob: Sicut enim hi Iudæorum,ſic Apoſtoli Chriſtianorum omnium fuêre parentes. Ita S. Hieronymus, Auguſtinus,Chryſoſtomus & paſſim Patres. Alia huius numeri myſteria affert Rabanus , & ex eo D. Thomas in Catena : *Duodenarius*, inquit, *conſurgens ex ternario & quaternario* (in ſe ductis & multiplicatis)*ſignificat eos prædicaturos Trinitatis fidem per quatuor mundi partes:ſignificatus in duodecim filiis Iacob : duodecim Principibus filiorum Iſrael:duodecim fontibus Helim:duodecim lapidibus rationalis:duodecim panibus propoſitionis: duodecim exploratoribus:duodecim lapidibus, vnde factum eſt altare: duodecim lapidibus ſublatis ex Iordane:duodecim bobus ſuſtinentibus mare æneũ:duodecim ſtellis in corona Sponſæ,de quibus in Apocalypſi:duodecim fundamentis ciuitatis:duodecim portis.* Plura vide apud Toletum in c.6.Lucæ annot.19.

Apoſtoli 12. Cur?

D. Thom.

Primus Simon,qui dicitur Petrus. Beza vt tollat primatum Petri , & Pontificum Romanorum illi ſuccedentium:putat mendoſè legi *τὸ primus*,ideóque expungendum:ſed conſtanter id legunt omnes Codices Græci,Latini,Syri,quin & Hebræus, quem Munſterus Nouator ipſum Matthæi autographum eſſe contendit : nec credibile eſt hunc locum corruptum eſſe à Græcis,vt ipſi addiderint πρῶτος,id eſt,primus : ipſi enim ſunt ſchiſmatici, negántque Petri primatum:vnde potiùs *τὸ πρῶτος* expunxiſſent , ſi id honeſtè facere potuiſſent:Denique vbique in Scriptura ab omnibus recenſentibus nomina Apoſtolorum , Petrus ponitur primus & Iudas vltimus , cùm in cæterorum ordine diſcrepent & euarient,vt patet Marci 3. 16. Lucæ 6. 14. & Actor.1.13.

Petri primatus.

Porrò Petrus vocatur Apoſtolorum *primus* nõ ætate,quia eo ſenior erat Andreas , teſte Epiphanio hæreſi 51.ſub medium : non etiam vocatione, quia prior eo vocatus à Chriſto fuit Andreas , vt patet Ioan. 1. 41. non etiam dilectione , quia præ omnibus à Chriſto dilectus fuit S.Ioannes,ideóq; in vltima cœna ipſe in pectore Chriſti recubuit. Superest ergo vt Petrus Apoſtolorum ſit primus excellentiâ & auctoritate, quia ſcilicet eorum fuit caput, ſuperior & Rector: vnde in cæteris nullus ponitur ordo , nec hic vocatur ſecundus, ille tertius,quia omnes fuêre pares paritérque Petro ſubiecti : atque à *τὸ primus* dictus eſt primatus Petri, quẽ omnes veteres Græci & Latini confeſſi ſunt. Audi S.Chryſoſtom. *Apoſtolorum omnium primus & quaſi vertex,indoctus ille erat ac rudis.* S.Hieron. lib. 1. contra Iouin. c.14. *Propterea* , ait, *inter 12. Apoſtolos vnus eligitur,vt capite conſtituto ſchiſmatis tolleretur occaſio.* Ambroſiaſtes in 2. Cor. c.12. *Prior ſecutus eſt Andreas Seruatorem,quàm Petrus, & tamen primatum non accepit Andreas,ſed Petrus.* Plura vide apud Bellarminum lib 1. de Roman. Pontif.c.18. Petrus ergo quaſi Apoſtolorum primus & primas,poterat Apoſtolis præcipere atque eos,ſi errarent in fide & moribus , corrigere , lites eorum dirimere , Prouincias diuidere, eis ſi laberentur alios ſubſtituere, vti Iudæ proditori ſubſtituit Matthiam, Actor. 1. Hæc enim ſubordinatio Apoſtolorum,Epiſcoporum & fidelium omnium ſub vno capite & Põtifice,neceſſaria erat ad vnionem,concordiam,ſtabilitatem & bonum regimen Eccleſiæ, vti docet S. Cyprian. lib.de vnitate Eccleſiæ: *Primatus*,inquit,*Petro datur,vt vna Chriſti Eccleſia & Cathedra vna monſtretur*, &c. Hinc ſecundò ſolus inter Apoſtolos Petrus habuit poteſtatem ordinariam , cui proinde in illa ſuccedunt Romani Pontifices.Romæ enim Pontificiam ſedẽ ſtatuit B.Petrus in eâque ſedit,& Martyr occubuit: alij verò Apoſtoli habuêre poteſtatem à Chriſto delegatã, quibus proinde nemo in eadem ſucceſſit. Dices:Epiſcopi dicuntur Apoſtolis ſuccedere. Reſpondeo: id tantùm dicitur per analogiã & accommodationem quandam,quia ſcilicet Epiſcopi ab Apoſtolis participant ordinem & iuriſdictionẽ Epiſcopalem , & quia Epiſcopi ſimiliter eminent aliis Sacerdotibus , ſicut duodecim Apoſtoli 72. Diſcipulis,alioqui Epiſcopi carent poteſtate Apoſtolicâ,illâque triplici,quam initio capitis aſſignaui ; atque Epiſcoporum poteſtas non niſi ad ipſorum diœceſes extenditur, Apoſtolorum verò ad omnes gentes toto orbe diſperſas.

Chryſoſt.

Hieronym.

Ambroſiaſtes.

Cyprian.

Epiſcopi nõ Apoſtolis ſucceſſerunt

Simon qui vocatur Petrus. Chriſtus mutauit nomen Petri,cùmq; priùs vocaretur Simon,vocauit eum Syriacè *Cepha* vel *Cephas* , id eſt , *Petra* vel *Petrus*,quia deſtinabat eum poſt ſe facere petram & fundamentũ Eccleſiæ,iuxta illud Chriſti ad Petrum : *Tu es Simon filius Iona:tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.* Ioan.1.42. *Simon* Hebr. idem eſt,quod *audiens,obediens.* qualis fuit Petrus, qui Chriſto vocanti ad ſuam ſequelam, illico relictis retibus obediuit,ſuprà cap. 4.20.

Ioan.1.42.

Et Andreas frater eius,Iacobus Zebedæi & Ioannes frater eius Marcus præponit Iacobũ & Ioannẽ Andreæ,eúmque facit quartum.Idem facit Lucas Actor.1.13. Sed in Euangelio c. 6.14. Andream vtrique præponit,æquè ac Matthæus hîc.Sic & in aliis nonnullis Apoſtolis ordo ab aliis Euangeliſtis variatur,vt doceat inter eos certũ non fuiſſe ordinẽ,ſed eos per omnia fuiſſe pares dignitate & officio.Vnde Caietan. hîc:*Solus Petrus*, ait,*hic ordine inſignitur & deſcribitur primus,ad inſinuandũ valde ſpectare ad Chriſtianã notitiã ſcire primatũ Petri, nulliúſque momenti noſſe Apoſtolorum ordinem inter ſe.* Probabilior eſt tamen ordo , quem Apoſtolis hîc aſſignat Matthæus:ipſe enim exactus eſt Chriſti hiſtoricus & temporis cuſtos. Chriſtus ergo in

Caietan.

Digitized by Google

monte è diſcipulis ad Apoſtolatum (nam ad diſci-
Ordo duodecim Apoſtolorum. pulatum Chriſti priùs ab eo expreſsè euocatus legitur Philippus Ioan. 1. 43.) primò, ait Abulenſis, hic q. 28. & 29. & Ribera in Apocal. c. 21. v. 16. euocauit & nominauit Petrum: ſecundò Andream, tertiò Iacobum, quartò Ioannem & conſequentes cæteros eo ordine, quo aſſignat hîc Matthæus, niſi quòd ipſe modeſtiæ causâ ſe poſtponat Thomæ, cùm illi ſit præponendus, vti præponunt Lucas & Marcus, idque docent S. Hieronymus, Chryſoſtomus, Euthymius, & alij: atque hoc Matthæi ordine S. Ioannes Apocal. cap. 21. v. 19. 12. fundamenta cæleſtis Ieruſalem ponens 12. Apoſtolos, ſingulis ſuum locum cum gemma aſſignat: *Fundamentum primum*, ait, *iaſpis*,
12. Gemmæ ſunt 12. Apoſtoli. Apoc. 21. *ſecundum ſapphirus, tertium calcedonius, quartum ſmaragdus, quintum ſardonyx, ſextum ſardius, ſeptimum chryſolithus, octauum beryllus, nonum topazius, decimum chryſopraſus, vndecimum hyacinthus, duodecimum amethyſtus.* Primus iaſpis notat Petrum, ob firmitatem fidei: Secundus ſapphirus Andream, ob cæleſtem vitam & amores: tertius calcedonius ſiue carbunculus Iacobum, zelo ardentem: quartus ſmaragdus Ioannem, virentem & virginem: quintus ſardonyx Philippum, ob candorem animi: ſextus Sardius rubeus Bartholomæum excoriatum: ſeptimus chryſolithus marini coloris Matthæum pœnitentem: octauus beryllus politus Thomam, à Chriſto in fide reſurrectionis expolitum & ſolidatum: nonus topazius Iacobum minorem, aureâ ſanctitate radiantem: decimus chryſopraſus Iudam Thaddæum, qui inſtar porri acri ſapientiâ inſectatur hæreticos: πράσον enim eſt porrum: vndecimus hyacinthus Simonem Chananæum, ob mores ſuauiſſimos: duodecimus amethyſtus humilem minimúmque Mathiam. Fusè hac de re egi Apocal. cap. 21. verſ. 16. & ſeq. ac Exodi cap. 24. verſ. 17. vbi eædem gemmæ 12. ornant Rationale Pontificis, puta pectus Chriſti.

Denique inter hos duodecim Apoſtolos non nominantur, nec fuerunt Paulus & Barnabas, quia hi duo à Chriſto, non viuente in terris, ſed iam glorioſo & regnante in cælis vocati ſunt ad Apoſtolatum, vnde parem cum duodecim Apoſtolis poteſtatem & ſpiritum habuère.

Andreas, id eſt, virilis. *Andreas* Græcè idem eſt, quod *virilis*, fortis, heros: ἀνὴρ enim eſt vir, & ἀνδρεία eſt virilitas, fortitudo: Iudæi enim plures, quia ſubiecti iam Alexandro Magno & Græcis, Græcè didicerant, & Græca nomina aſſumpſerunt, vti oſtendi cap. 4. v. 18. Ita Pagninus, Caninius & alij. Talis fuit Andreas, ſcilicet, virilis & heroïcus in prædicatione & paſſione, ex robore amoris Chriſti anhelans ad crucem: priùs fuerat vnus de diſcipulis S. Ioannis Baptiſtæ, imò inter omnes primus, ait Gaudentius Brixienſis tract. de dedic. Baſil. & à S. Ioanne miſſus ad Chriſtum primus eum noſſe cœpit, ad eúmque fratrem ſuum Petrum adduxit Ioann. cap. 1. Vnde Epiphanius hæreſ. 51. eum Petro ſeniorem fuiſſe putat, licèt Beda iuniorem æſtimet, eo quòd hic vocetur frater Petri.

Iacobus, id eſt, ſupplantator, &c. *Iacobus Zebedæi*, ſcilicet filius, vt patet Lucæ cap. 5. verſ. 10. Iacobus hic cognomento maior, Hiſpaniarum & Apoſtolus & protector, primus Apoſtolorum pro fide Chriſti Martyr occubuit, capite plexus ab Herode Agrippa, de quo plura dixi Actor. 12. v. 2.

Ioannes frater eius. Hic eſt dilectus Chriſti diſcipulus, de quo fusè egi proœmio in Apocal. Epiſt. & Euangelium eiuſdem. *Iacobus* Hebr. idem eſt quod ſupplantator; *Ioannes* idem, quod *gratioſus* & miſericos, vel *in quo eſt gratia*, vel *Domini gratia*, ait S. Iſidor. lib. 7. Etymol. cap. 9. *Amplius enim eum cæteris Apoſtolis dilexit Ieſus.* Sed de nomine Ioannis plura dicam Lucæ 1. v. 13. Hi ſunt filij *Zebedæi*, id eſt, liberalis & munifici. Ita Pagnin. & Angelus Caninius in Nomin. noui Teſtam. cap. 13.

PHILIPPVS ET BARTHOLOMÆVS, THOMAS ET MATTHÆVS PVBLICANVS, IACOBVS ALPHÆI ET THADDÆVS.] Syrus: *Philippus & Bar Tooulmai, & Thoumo, & Mathai Publicanus, & Iaacoub filius Chalphai, & Labbi cognominatus Thaddi.* *Philippus* Græcè eſt φίλιππος, id eſt amator equorum, equeſtris, bellicoſus. Ita Pagnin. & Caninius. Hebræi enim iam ſubiecti Græcis Græca vſurpauère nomina, vti dixi; Philippus enim fuit quaſi equus bellicoſus Chriſti contra Iudæos, infideles & impios, de quo Apocal. 6. 2. *Ecce*, inquit, *equus albus & qui ſedebat ſuper illum habebat arcum, & data eſt ei corona & exiuit vincens, vt vinceret.* Vide ibi dicta. Licet S. Hieronymus in nominibus (vel quiſquis eſt auctor, conſtat enim non eſſe S. Hieronymi, quia auctor oſtendit ſe Græcæ linguæ & Hebrææ imperitum, & in cap. 14. & 15. multa ſcribit inepta & falſa) *Philippus* interpretetur *os lampadis* à פֶּה *pe*, id eſt, *os* & לַפִּיד *lappid*, id eſt, *lampas*, quia os eius velut lampas orbem illuminauit, ait Emiſſenus.

Vers. 3. Lucæ 6. 14. 15. 16. Mar. 3. 18. Syrus. Philippi Etymo Græcum & Hebræum. Apoc. 6. 2.

Etymô Bartholomæi *Bartholomæus.* S. Hieronymus in nom. Hebr. & ex eo Pagnin. *Bartholomæus*, interpretantur *filius ſuſpendentis aquas*: בַּר *bar* enim eſt *filius* תָּלָה *thala ſuſpendit*, מַיִם *maym* ſunt *aquæ*. Vnde Rupertus in cap. 1. Ioannis & Oſorius in ſerm. de S. Ioanne, putant Chriſtum occaſione Bartholomæi, aquas in vinum conuertiſſe in nuptiis Canæ Galilææ, quaſi ipſe in iis fuerit Sponſus: quod alij confutant. Verius eſt Hebr. *Bartholomæi* idem eſſe, quod *filius Toolmai*, vt habet Syrus vel Tholomæi. *Tholmai* enim crebrum & priſcum fuit nomen Hebræis, vt patet Ioſue 15. 14. 2. Reg. 3. 3. Minus aptè nonnulli *Bartholomæus* interpretantur *filius Ptolomæi* quaſi oriundus fuerit ex Ptolomæis regibus Ægypti, quos confutat Abulenſis hic. Sic Bartimæus idem eſt, quod filius Timæi, & *Barjona* eſt filius Ionæ, ſiue Ioannis.

Thomæ. *Thomas* Græcè δίδυμος, id eſt, *geminus*: תָּאַם enim eſt geminare, de quo Ioan. 20. 24.

Matthæi. *Matthæus Publicanus* Nota humilitatem Matthæi, qui cæteris tacentibus ſe publicanum, id eſt, peccatorem publicè profitetur. De eo dixi initio Commentar. & cap. 9. verſ. 9. *Matthæus* Hebr. idem eſt quod *donatus*, aut *donum Dei*, Græcè *Doſitheus* vel *Theodorus*, ait Caninius. Idem dictus eſt Leui, id eſt, additus, appoſitus Chriſto & Apoſtolis. Marci capite ſecundo, verſiculo decimo quarto. Ita Beda, Euthymius, Pagninus, Caninius

Alphæi. *Iacobus Alphæi*, ſcilicet, filius vt habet Arabicus & Syrus *Alphæus* Hebr. idem eſt quod *doctus* vel *doctor*. Hic Alphæus pater Iacobi, alius fuit ab Alphæo patre Matthæi. Marci 2. 14. Hic enim fuit maritus Mariæ Cleophæ, quæ dicitur ſoror Mariæ matris Domini. Ioann. 19. 25. Vnde Helecas Epiſcopus Cæſarauguſtanus, qui continuauit Chronicon L. Dextri; & alij cenſent Alphæum eundem eſſe cum Cleopha, licèt Baronius id neget,

neget,de quo dicendum Ioannis 19.25. Alphæus ex Maria genuit Iacobum & Iudam. *Iacobus hic cur dicatur minor?* Hic Iacobus dictus eſt minor, quia ſcilicet ætate(vt volunt aliqui) vel potius vocatione iunior erat Iacobo maiore, qui fuit frater Ioannis. Dictus quoque eſt frater Domini, quia cognatus Chriſti,illique ſimillimus, auctórque fuit Epiſtolæ S. Iacobi, ac primus Epiſcopus Ieroſolymorum, de quo multa dixi præfat.in Epiſtolam Iacobi.

Thaddæus ſiue Iudas, trinomius.

Thaddæus. Eſt hic Iudas Auctor Epiſtolæ Canonicæ, qui fuit Trinomius,cognominatus enim eſt *Thaddæus*, id eſt, mammeus, & *Iudas Iacobi*, ſcil. minoris,frater.Iudæ 1.1. & *Lebbæus*,vt habet hîc Græcus & Syrus, id eſt, *corculum*, ait S.Hieronymus לֵב *leb* enim eſt cor. Sic & Angelus Caninius in nomin. noui teſtam. cap. 13. Vel vt alij *Leoninus* : לָבִיא *labi* enim eſt Leo,quia primus Iudas patriarcha,filius Iacob, dictus eſt Leo. Geneſ. cap. 49.v. 9. De Iuda hoc dixi præfatione in eius Epiſtolam.

VERS. 4. Luc.6.15.16. Mar.3.18.19.

Simon cur dictus Chananæus?

SIMON CANANÆVS ET IVDAS ISCARIOTES, QVI ET TRADIDIT EVM.] Simon hîc dicitur Chananæus, quia oriundus non ex Chananæis, vt vult Munſterus, qui in Euang. Hebręo S. Matthęi eum nominat כְּנַעֲנִי *kenaani*, id eſt, *Chananæum* à Chanaan oriundum; ſed perperam : omnes enim Apoſtoli fuêre Iudęi. Dicitur ergo Chananęus, quia natus in Cana (vnde pręciſè Canæus dicendus eſſet, ait Caninius) Galilææ, imò Nicephorus lib. 8. cap.30. & Baronius cenſent ipſum fuiſſe ſponſum in nuptiis, ad quas vocatus Chriſtus, aquas vertit in vinum.Ioann.2. Verùm, quia *Cana* Hebr. ſignificat *zelum*, hinc *Cananæus* quoque, id eſt *zelotes* dictus eſt, ait S.Hieronymus, alluſione ad vrbem Cana, æquè ac ad zelum eius. Sicut ſi quem viroꝛi fortem Valentiæ natum, Valentinum vel Valentem voces vt ſignifices eum Valentiæ natum, & ſimul viribus pollere: Simili modo Simon vocatur Cananæus, id eſt,Zelotes,quia in Cana natus eſt, & ingentem habuit קִנְאָה *kina*,id eſt,zelum.

Iudas Iſcariotes vnde dictus?

Et Iudas Iſcariotes : ita dictus quaſi אִישׁ קְרִיּוֹת *Iſch kerioth*, id eſt, *vir ex Carioth* Vrbe tribus Iuda oriundus,de qua Ioſue cap.15.25. Ita Angelus Caninius in nom. Hebr. cap. 13. vnde Syrus vertit *Ihoudo Scarioutho*. Melius alij cenſent eum ita dictum quia oriundus erat ex vico Iſcarioth in tribu Ephraim, non longè à Samaria. Ita S. Hieronymus hîc & in Iſaiæ 28. v.1. Maldonatus, & Adrichomius in deſcript. terræ ſanctæ p. 28. num. 60. *Iſcariotes*. Hebr. idem eſt, quod *mercenarius* שָׂכָר *ſachar* enim eſt merces, ídque appoſitè competit Iudæ, qui mercede 30. denariorum vendidit Chriſtum. Ita S.Hieronymus. *Cur Chriſtus elegerit Iudam Iſcariotem.* Elegit Iudam Chriſtus, licèt ſciret eum fore ſuum proditorem, tum quia proditionem eius pati volebat, illámque addere ad cumulum paſſionis ſuæ, quia volebat illam eſſe pleniſſimam in omni genere, ideóque voluit pati quoque à diſcipulis, & prodi à ſuo Iuda:voluit enim pati omne genus tormentorum,& ab omni hominum genere; tum vt doceret nos non tantùm bonis & gratis,ſed & malis ac ingratis benefacere. Audi S. Ambroſium lib.

Ambroſ. 5.in Lucam : *Eligitur & Iudas non per imprudentiam,ſed per prouidentiam,ſcilicet,ab eo prodi voluit Chriſtus, vt tu, ſi à ſocio deſertus, ſi à ſocio proditus fueris, moderatè feras tuum erraſſe iudicium,periſſe beneficium.* Vide S. Hieronymum, in Iſaiæ

Iſai.28.1. 28.1..vbi illud:*Væ coronæ ſuperbiæ,ebriis Ephraim, & flori decidenti, gloriæ exultationis eius*, pro quo

Septuaginta vertunt: *Væ coronæ iniuriæ mercenarij Ephraim, flos cadens de gloria ſuper verticem montis pinguis*, myſticè accipit de Iuda proditore: LXX. *Qui*, inquit, *de tribu Ephraim, & de vico eiuſdem tribus Iſcarioth, Dominum pretio vendidit, qui verò flos Apoſtolicæ gloriæ cecidit, ſuper montem pinguiſſimum, de quo dictum putamus: Manducauit & bibit Iacob, & ſaturatus eſt, & impinguatus, & recalcitrauit dilectus. Siue iuxta Hebraicum ſuper vallem pinguium, id eſt, Geſſemanim, in qua etiam nomen loci ſignificatur, in quo Iudas Dominum tradidit.* Et poſt nonnulla: *Ebrius autem fuit proditor non vino ſed auaritiâ & furore aſpidum inſanabili,& diaboli cibo, qui poſt buccellam intrauit in eum, & penitus deuoratus eſt,quia oratio eius verſa eſt in peccatum, & ne pœnitentia quidem eius fructum ſalutis habuit.* Hieronym.

Chriſtus cõbinat Apoſtolos. Cur?

Nota primò : Chriſtus Apoſtolos omnes combinat, & cuique ſocium aſſignat, adeóque ſex paria Apoſtolorum conſtituit, Petro enim aſſociat Andream,Iacobo Ioannem,Philippo Bartholomæum, Matthæo Thomam, Iacobo minori Iudam, Simoni Iudam Iſcariotem, vt quiſque à ſocio haberet adiutorium prædicationis, æquè ac teſtimonium, hac de cauſa miſit eos binos. Lucæ 10.1. Mar.6.7.

Trinum par fratrũ Apoſtolorum.

Rurſum, Chriſtus inter Apoſtolos elegit trinum par fratrum, ſcilicet, Petrum & Andream, Iacobum & Ioannem, Iacobum Minorem & Iudam; addunt aliqui & Simonem Cananæum, quem Iacobi & Iudæ fratrem fuiſſe autumant,vt doceret, quàm ſibi chara ſit φιλαδελφία, id eſt amor fratrum, iuxta illud Eccleſ. cap. 25. verſ. 1. *In tribus placitum eſt ſpiritui meo, quæ probata coram Deo & hominibus: Concordia fratrum & amor proximorum, & vir & mulier ſibi conſentientes.* Eccli.25.1. Et Prouerb. cap. 18. verſ. 19. *Frater qui adiuuatur à fratre, quaſi ciuitas firma.* Vide vtrobique dicta. Prou.18.19.

Apoſtoli cõſanguinei Chriſti electi. Cur?

Secundò nota,plures ex Apoſtolis fuiſſe Chriſti cognatos & conſobrinos, vt Iacobum & Ioannem,Iacobum minorem & Iudam : quia Chriſtus elegit Apoſtolos, non vt eſſent Principes opulenti & laui, ſed ad labores, paupertatem, cruces, aculeos & martyria. Vnde oĩs dedit copiam bonorum, non temporalium, ſed ſpiritualium, vti charitatis ordo exigit, iuxta quam parentibus & cognatis maiorem, quàm aliis gratiam, & ſanctitatem optare & curare oportet. Adde, decebat, vt Verbum carnem aſſumens, eos qui ſibi carne magis erant coniuncti, magis quoque diuinitati ſuæ per gratiam vniret, ideóque fecit, vt ſua mater eſſet ſanctiſſima,deinde S. Ioſeph, vtpote pater nutritius, mox Ioakim & Anna,quaſi auus & auia; Ioannes Baptiſta & Eliſabeth; Iacobus, & Ioannes; Iacobus minor & Iudas,quaſi cognati eius & conſobrini : hi enim quia magis per cognationem carnis fuêre vicini humanitati Chriſti, hinc & diuinitati eiuſdem per gratiam fuêre coniunctiores : ſicut caro & humanitas Chriſti diuinitati fuit coniunctiſſima, imò vnita hypoſtaticè. Igitur in Chriſto hîc nullum fuit vitium acceptationis perſonarum, vti eſt in Prælatis, qui præter fas nepotes & cognatos dignitatibus,præbendis & opibus onerant veriùs,quàm honorant.

Inter Apoſtolos tres primarij.

Denique Apoſtolorum primarij fuêre tres, ſcilicet,Petrus,Iacobus(inde Maior dictus) & Ioannes, quos Chriſtus teſtes ſuæ Transfigurationis, &paſſionis in horto,aliorúmq; ſecretorũ adhibuit:

vnde hi ſuēre quaſi tres Eccleſiæ columnæ, & Apoſtolorum Triumuiri, vti dixi Actor. 12. 2.

Vers. 5. Hos dvodecim misit Iesvs præcipiens eis, dicens: In viam Gentivm (Syrus *prophanorum*) ne abieritis, et in civitates (legit Interpres πόλεις: iam legunt εἰς πόλιν, id eſt, *in ciuitatem*, id eſt, in ciuitates, vel in vllam ciuitatū: eſt Enallage

Vers. 6. numeri) Samaritanorvm ne intraveritis: Sed potivs ite ad oves qvæ perierunt domvs Israel.] *In viam* Gentium, id eſt, ad Gentes: via enim Gentium tendit & ducit ad Gentes. Eſt Hebraica Catachreſis & Metalepſis. Similis

Ierem. 2. 18. eſt Ierem. 2. 18. *Et nunc quid tibi vis in via Ægypti?* q. d. Cur vadis in Ægyptum, cur Ægyptiorum opem imploras?

Primū Chriſti præceptū Apoſtolis datum.

Primum eſt hoc Chriſti præceptum, quod ipſe Apoſtolos mittens prædicatum, eis aſſignat, ſcilicet, ne gentes & Samaritanos adeant, ſed Iudæos; cuius vera ratio erat, quòd Chriſtus volebat primò ſuum aduentum & Euangelium prædicari Iudæis: hi enim erant filij regni, ac filij Abraham, Iſaac, Iacob, Dauidis, &c. quibus à Deo promiſſus erat Meſſias, id eſt, Chriſtus: alioqui enim Iudæi contra Chriſtum & Apoſtolos excipere potuiſſent, ac dicere: Tu non es verus Meſſias, quia euangelizas gentibus & Samaritis: Meſſias enim nobis Iudæis à prophetis promiſſus eſt, non gentibus. Hoc præceptum fuit temporarium dumtaxat, durauit enim ſolùm toto tempore vitæ Chriſti: nam poſt paſſionem & reſurrectionem ſuam, Chriſtus miſit Apoſtolos euangelizare gentibus per totum orbem; tunc enim ſublatum eſt diſſidium Iudæorum & Gentium, & ex vtriſque factum eſt vnum ouile & vnus paſtor, vt patet Matth. 28. 19. & Actor. 1. 8. Ita S. Hieronymus, Chryſoſtomus, Euthymius, & alij paſſim. Hoc eſt,

Rom. 15. 8. quod ait Paulus: *Dico enim Chriſtum Ieſum miniſtrum fuiſſe Circumciſionis* (id eſt circumciſorum, puta Iudæorum) *propter veritatem Dei ad confirmandas promiſſiones Patrum.*

Vers. 7. Lucæ 9. 2. ſuprà c. 3. v. 2. & c. 2. 17. 2.

Evntes avtem prædicate dicentes: Qvia appropinqvavit regnvm cælorvm.] Secundum eſt hoc Chriſti ad Apoſtolos præceptum, idque præcipuum, ſcilicet, vt circumeundo Iudæam, prædicent, inuitent & impellant homines ad regnum cælorum, q. d. Ego breui morte meâ patefaciam hominibus cælum, tot millibus annorum ob peccatum Adæ clauſum: itáque viam aperiam ad illud ingrediendum: inuitate ergo omnes, vt hanc viam capeſſant, regnúmque cælorum animosè, terrenas cupiditates calcando, inuadant & occupent. Vide dicta cap. 3. v. 2. & c. 4. v. 17. Hæc fuit ſumma & compendium prædicationis Chriſti & Apoſtolorum, in quo includitur prædicatio pœnitentiæ, & abnegationis vitiorum rerúmque omnium, quæ homines à regno cælorum arcent, vel impediunt. Adhæc fuit hæc declaratio, quòd tempus dandi regnum cælorum aduenerit, breuíque ſit implendum: item quantâ alacritate & diligentiâ omnes & ſinguli ſe præparare debeant, ad gratiam hanc regni cæleſtis iam oblatam obtinendam; quámque graue ſupplicium maneat illos, qui tantam gratiam non receperint, vel neglexerint. Ita Ianſen.

Vers. 8. 3. Infirmos cvrate, mortvos svscitate, leprosos mvndate, dæmones eiicite.] Tertium eſt hoc Chriſti præceptum, quo iubet, vt poteſtate miraculorum ſibi verſ. 1. datâ ad commune orbis bonum liberaliter vtantur, itáque miraculis prædicationem ſuam non humanam ſed diuinam eſſe oſtendant, ac fidem, quam prædicant, à Deo manare toti orbi demonſtrent; atque per ſanitatem corporum, inducant ſanitatem, imò æternam ſalutem animarum: ideo enim dedit eis poteſtatem ſanādi corpora, vt per eam fidem Chriſti perſuaderent, & ab infidelitate ſanarent animas.

Gratis accepistis, gratis date.] Quartum eſt hoc Chriſti præceptum. Per τὸ *gratis accepiſtis*, excludit occaſionem ſuperbiæ, ait S. Chryſoſtomus, cùm ſciant ſe hanc poteſtatem non à ſe habere, ſed à Deo gratis ſine ſuo merito accepiſſe: ſicut τὸ *gratis date*, excludit occaſionem auaritiæ & Simoniæ, ne ſcilicet miracula ſua accepto pretio vendant. Rurſum monentur eſſe liberales in exercenda hac poteſtate, vtpote quam gratis à Deo ſine labore & merito acceperunt, hoc fine, vt ipſi liberaliter illam in aliorum vtilitatem expendant: quæ enim gratis accipimus & copiosè, illa liberaliter elargimur inſtar fontium, qui, quò plus aquæ foras emittunt, eò plus interiùs admittunt & recipiunt. Senſus ergo eſt, q. d. Donum illud ſanandi ægros, ſuſcitandi mortuos, &c. tale & tantum eſt, vt illud non potueritis veſtro labore vel induſtriâ aſſequi, ſed gratis ſit à Deo vobis elargitum, ac proinde gratis eo vti debetis, vt non tantùm illud pretio non vendatis, ſed nec munera pro eo oblata recipiatis, vti Eliſæus curans Naaman à lepra, eius munera reſpuit, Giezi ea ſecretò accipientem lepra puniuit, 4. Reg. cap. 5. 16. Hoc eſt, quod de Chriſto prædixit Iſaias cap. 55. 1. *Omnes ſitientes venite ad aquas, &c. Venite, emite abſque argento & abſque vlla commutatione vinum & lac*: hæc enim liberalitas decebat ſummum Regem & Principem, puta Chriſtum Dominum, ideóque voluit Apoſtolos ab omni ſpecie, imò vmbrâ ſimoniæ & auaritiæ eſſe alieniſſimos, vt nullum munus acciperent, ne homines putarent eos quærere ſuas opes & burſas, ideóque à fide Chriſti auerterentur: quocirca peccaſſent Apoſtoli Chriſtique præceptum violaſſent, ſi ob prædicationem munera accepiſſent. Sic S. Hilarion, teſte S. Hieronymo in eius vita, cùm plurimos ægros curaret, nulla admittebat eorum dona, imò nec fragmen panis, dicens: *Gratis accepiſtis, gratis date.* Et cuidam primario (cui nomen Orionus) quem à legione dæmonum liberarat, vrgenti inſtantíque vt munus acciperet, ſaltem vt in pauperes diſtribueret, reſpondit: *Noli contriſtari fili, quod facio, pro me & pro te facio. Si enim hæc accepero, & ego offendam Deum, & ad te legio reuertetur.*

4. Occaſionem auaritiæ & Simoniæ ab Eccleſiaſticis excludit Chriſtus.

Iſai. 55. 1.

Porrò Concil. Conſtantinopolitanum Prouinciale in Epiſtola Synod. τὸ *Gratis accepiſtis, gratis date*, de Sacerdotio exponit, ne illud per Simoniam vendatur: hoc enim inter cætera ſpiritalia Dei dona, hîc quoque vendi prohibetur.

Nota: cauſa præciſa, cur Apoſtoli gratis date debeant chariſmata ſibi à Deo data, non eſt hæc, quòd illa gratis à Deo acceperint, qui enim ſcientiam vel artem naturalem à Deo infuſam accepiſſet, vti accepit Beſeleel opifex tabernaculi Exodi 31. hic vtique poſſet eam vendere, aliiſq; eandem accepto pretio docere, vti faciunt alij artium Magiſtri. Cauſa ergo præciſa eſt hæc quòd hîc res talis ſit támque ſublimis, vt non poſſit humanâ induſtriâ haberi, ſed ſolo Dei munere gratis accipienda ſit, eo quod ſit diuina, ideóque omne pretium longè ſuperans & tranſcendens, & hoc ſignificat τὸ *gratis accepiſtis*: quare eam velle pretio æſtimare & vendere, eſt eam velut prophanam

Cauſa ſimonia quæ

indignè

Digitized by Google

indignè tractare, illique ac Deo, à quo ipſa ſuam ſanctitatem habet, indignam vilitatem & iniuriam facere, ideóque eſt ſcelus ſimoniæ ac ſacrilegij.

Hinc patet hoc præceptum non eſſe iuris poſitiui, puta diuini, ſed eſſe iuris naturæ, præſertim quia Chriſtus in nouo Teſtamēto nulla ſanxit noua præcepta poſitiua, niſi fidei & Sacramentorum, vti paſſim docent Theologi ex S. Thoma 1. 2. q. 100. art. 3. & q. 107. art. 2. & 3.

Rem ſacram cum alia re ſacra permutare, an ſit ſimonia?

Dices: Ergo pariter qui rem ſacram cum alia re ſacra permutat, eſt Simoniacus iure naturæ & diuino, quia non dat eam gratis. Admittit id Adrianus Quodlibeto 9. ad 4. concluſ. lit. E, ſed Reſpond. negando conſequentiam: Gratis enim dare hic, eſt dare ſine mercede vel pretio temporali, vt colligitur ex ſequent. *Nolite poſſidere aurum*, &c. res ſacræ autem non habent pretium temporale: hoc autem non exigitur vel accipitur quando res ſacra cum alia ſacra commutatur. Ita S. Hieronymus, Chryſoſtomus, & alij. Vide Leſſium tract. de Simonia dub. 3. Hoc Chriſti præceptum imitentur viri Religioſi & Apoſtolici, quia ad Chriſti gloriam & conuerſionem animarum facit quàm maximè, vti manifeſtè experientia 40. annorum didici. Quocirca S. Ignatius Fundator Societatis noſtræ meritò regula 17. Summarij Conſtit. ita ſancit: *Omnes, qui ſub obedientia ſunt Societatis, meminerint ſe gratis dare debere quæ gratis acceperunt, nec poſtulando, nec admittendo ſtipendium vel eleemoſynas vllas, quibus Miſſæ, vel Confeſſiones, vel Prædicationes, vel quoduis aliud officium ex iis, quæ Societas iuxta noſtrum inſtitutum exercere poteſt, compenſari videatur, vt ſic maiori cum libertate poſſit, & proximorum ædificatione in diuino ſeruitio procedere.*

Gratis dare ſummi eſt momenti. Cur? S. Ignatius Loiola.

Verum eſt illud Chilonis apud Laërtium lib. 1. *Aurum cotibus exploratur; mentes hominum auro.* Et illud Tullij lib. 2. offic. *Homines maximè admirantur eum qui pecuniâ non mouetur*; imò illam vt venenoſum ſerpentem auerſatur & fugit. Quocirca S. Antonius ingenti auri maſsâ in itinere conſpectâ, magnitudinem admiratus radiantis metalli, rapido curſu, quaſi quoddam vitaret incendium, ad montem vſque perrexit. Abbas Pambo trecentas argenti libras à Melania delatas repudiauit. B. Barlaam roganti Ioſaphat, vt pro ſe exiguum pecuniæ in victum & veſtitum acciperet, qui pro ſodalibus nihil acceperat, renuit ac reſpondit: *Si pecuniarum poſſeſſio bona eſſet; illis certè ante me eas impertiuiſſem: quoniam autem exitioſam earum poſſeſſionem eſſe ſcio, nec illos, nec me item huiuſmodi laqueis implicabo.* Pecunia quoties offerebatur S. Vincentio Ferrerio per Caſtella prædicanti, vetabat à Sociis ſuis accipi. S. Franciſcus teſte S. Bonauenturâ in eius vita cap. 7. *Pecunia*, ait, *ſeruis Dei nihil aliud eſt, quàm diabolus & coluber venenoſus.*

Exempla. Laert. Cicero. *S. Antonij.* *Abbatis Pambo.* *Barlaam* *S. Vincentij Ferrerij* *S. Franciſci.*

Denique S. Petrus Simoni Mago offerenti pecuniam: *Pecunia tua*, ait, *tecum ſit in perditionem.* Actor. 8. 20.

S. Petri. Act. 8. 20.

VERS. 9. Lucæ 9. 3. Mat. 6. 8. *Triplex pecunia: aurea, argentea, & ænea.*

NOLITE POSSIDERE AVRVM, NEQVE ARGENTVM, NEQVE PECVNIAM IN ZONIS VESTRIS.] *Neque pecuniam*, ſcilicet vllam aliam, verbi gratia, æneam; Vnde Græcè eſt *μηδὲ χαλκὸν*, id eſt, neque æs. Triplex enim eſt pecunia; aurea, argentea, & ænea, imò omnis pecunia ait Budæus de Aſſe, primò ænea fuit, deinde argentea, demum aurea. *In Zonis*, id eſt, *in marſupiis vel crumenis*, vt vertit Syrus. Olim enim burſas & crumenas ad zonas appendebant, aut zonæ intexebant, vel attexebāt, præſertim milites & itinerantes: Vnde prouerbium, *zonam perdidit*, de eo, cui nihil eſt pecuniæ: inde loculi dicti ſunt zonæ. Vide Nebriſſenſem quinquagenâ 50. Vnde & Gracchus apud Gellium lib. 15. cap. 12. *Cum Româ profectus ſum*, inquit, *zonas, quas plenas argenti extuli, eas ex Prouincia inanes retuli.* Alexander Imperator apud Lampridium: *Miles*, ait, *non timet niſi veſtitus, calceatus, armatus & habens aliquid in Zona.* Peſcennius Niger apud Spartianum vetuit, ne milites zonam ſecum deferrent in bellum, ſed ſi quid haberent pecuniæ, publicè commendarent, recepturi poſt prælium, ſimul & ipſis luxuriei materiam eripiens, & hoſti prædam, ſi quid aduerſi eueniſſet.

Gellius. Lamprid.

Quintum Chriſti præceptum Tres eius cauſæ.

Quintum eſt hoc præceptum de non poſſidendis opibus, à Chriſto datum Apoſtolis tribus de cauſis. Prima, vt omni terreno affectu æquè ac ſollicitudine expediti, toti à Dei prouidentia penderent confidentes & ſecuri, quòd illa de omnibus neceſſariis abundè eis proſpiceret. Secunda, vt toti Euangelio inſiſterent, ad illúdque prædicandum omnes cogitationes & curas conuerterent. Tertia, vt omnibus gentibus illuſtre darent exemplum ſimplicitatis, ſobrietatis, paupertatis, contemptus opum, ſanctitatis, animique excelſi & cæleſtis, quo per Angelicam hanc vitam, ait S. Chryſoſtomus, & Euthymius, omnes in ſui amorem & admirationem raperent: *Nihil enim*, ait Euthymius, *ita admirandos reddit, ſicut vita frugalis, ac quibuſlibet obuiis contenta.* Quare Chriſtus hìc non tantùm vetat Apoſtolis præparationem pecuniarum ad viaticum, vt vult Ianſenius, ſed omnem omnino poſſeſſionem, vt patet ex *τὸ nolite poſſidere*: hæc enim poſſeſſio multò magis ſui cura diſtraxiſſet & impediſſet Apoſtolos, quàm viaticum. Ita Maldonatus Dices Lucæ cap. 9. verſ. 3. explicatur hoc Chriſti præceptum dicendo: *Nihil tuleritis in via*, Græcè *in viam*, id eſt, pro via & itinere conficiendo.

Euthym.

Reſpondit Maldonatus, per viam, totam eorum peregrinationem & legationem, ac conſequenter vitam omnem intelligi, iuxta illud verſ. 5. *In viam gentium ne abieritis.* Simpliciùs dicas, Chriſtum expreſsè quidem vetare tantùm Apoſtolis ne ferant ſecum pecuniam ad viaticum, implicitè tamen ſub hoc vetare omnem rei temporariæ & pecuniâ æſtimabilis poſſeſſionem: qui enim v. g. agrum poſſidet vel domum, hoc ipſo virtute pretium & pecuniam poſſidet: domus enim vel ager pretio & pecuniâ eſt æſtimabilis. Vnde Matthæus pleniùs ait: *Nolite poſſidere.* Chriſtus autem id hìc diſertè non expreſſit, quia illud iam factum ab Apoſtolis præſupponit. Apoſtoli enim vocati à Chriſto, relictis omnibus etiam naui & retibus, ſecuti ſunt Chriſtum.

Symbolicè Sanctus Hieronymus: *Aurum*, ait, *ſæpe legimus pro ſenſu, argentum pro ſermone, æs pro voce* (accipi:) *hæc nobis non licet ab aliis accipere, ſed data à Domino poſſidere.*

Hieronym.

An perpetuū hoc præceptum?

Quæres, an hæc Chriſti præcepta de non poſſidenda pecunia, calceis, virgâ & duabus tunicis data Apoſtolis, fuerint perpetua, an temporalia dumtaxat? S. Hilarius, S. Hieronymus, S. Ambroſius, lib. 9. in Lucam, S. Auguſtinus, lib. 2. de conſenſu Euang. cap. 30. & ex iis Maldonatus cenſent fuiſſe perpetua, ita vt Apoſtoli per omnem

vitam qua prædicarunt Gentibus, obligati fuerint hac forma & ſpecie paupertatis. Alij paſſim cenſent fuiſſe temporalia, ac obligaſſe eos dumtaxat eo tempore, quo viuente Chriſto prædicabant Iudæis.

Reſp. fuiſſe temporale. Dico primò: propriè & præcisè hæc præcepta fuêre data Apoſtolis dumtaxat pro tempore, quo primò miſſi ſunt bini à Chriſto prædicare per Iudæam, vt Iudæis hoc opum contemptu, atque hac vita Angelica & cæleſti perſuaderent ſe eſſe Apoſtolos veri Meſſiæ, id eſt, Chriſti, qui è cælo in carnem deſcendens, omnes ad cæleſtem vitam & *Prob.* gloriam ſpretis rebus terrenis vocabat. Id patet 1. primò ex verſ. 5. ex quo ſequentia hæc præcepta pendent: *In viam gentium*, inquit, *ne abieritis*, &c. *ſed potiùs ite ad oues, quæ perierunt domus Iſrael.* Primò enim Iudæis oſtendendus & perſuadendus erat Meſſias, vt illis eum recipientibus, Gentes facilius eum reciperent.

2. Secundò id patet ex Lucæ 22. v. 35. vbi de præterita hac miſſione & præcepto loquens Chriſtus: *Luc. 22. 35.* *Quando*, inquit, *miſi vos ſine ſacculo & pera & calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt: Nihil. Dixit ergo eis: ſed nunc*, &c. vbi τὸ *miſi* ſignificat elapſum iam eſſe hoc præceptum; & τὸ *nunc* ſignificat aliud diuerſum nunc eis præcipi, ſcilicet, vt tollant peram & emant gladium.

3. Tertiò, quia Apoſtoli per Gentes proficiſcentes ibant ad infideles: qui eos quaſi hoſtes Deorum ſuorum primâ fronte auerſabantur, nec eis hoſpitium & cibum dare dignabantur, donec per miracula & ſanctitatem vitæ eis fidem adhiberent: ergo antequam eis fidem perſuaderent, debebant ſibi de victu prouidere, præſertim quia ſæpe magno comitatu Catechiſtarum, interpretum & aliorum coadiutorum incedebant. Vnde Paulum proficiſcentem Ieroſolymam comitati ſunt Sopater, Ariſtarchus, Secundus, Caius, Timotheus, Tychicus & Trophimus. vt patet Actor. 20. 4.

Quocirca Apoſtoli permittebant mulierem piam, honeſtam & diuitem ſe comitari, quæ eos aleret. Id diſertè patet 1. Corinth. 9. *1. Cor. 9.* *Nunquid non habemus poteſtatem mulierem ſororem* (Chriſtianam) *circumducendi, ſicut & cæteri Apoſtoli?* Idipſum fecit Chriſtus qui permiſit Magdalenam, aliáſque pias feminas à ſe conuerſas more gentis ſe comitari, ac ſe ſuóſque ſuſtentare, vt patet Lucæ 8. v. 3. Imò Iudas *loculos habebat*, &c. *& ea, quæ mittebantur, portabat*. Ioan. 12. 6. & Ioann 6. diſcipuli aiunt Chriſto: *Vnde ememus panes, vt manducent hi?*

Inſtabis, cur Chriſtus præceptum, quod dedit Apoſtolis de non portandis pecuniis, ipſe non ſeruauit? Reſpond. Chriſtus in ſe ſeruauit, quia ipſe non portabat loculos, ſed Iudas, ac cum initio ſolus cœpit prædicare, loculis omnino caruit, vt patet ex illo: *Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet, vbi caput* *Matt. 8. 20.* *reclinet* Matth. 8. 20. Quoad Apoſtolos verò 12. & diſcipulos 72. quos ſecum ducebat, alendos, permiſit Iudam portare loculos: quia aliàs eos alere fuiſſet impoſſibile. Quis enim tantam hominum multitudinem hoſpitio excipere, & continuò ſuſtentare voluiſſet, aut potuiſſet? Apoſtolos autem ipſe per Iudæam miſit binos dumtaxat: bini autem facilè apud aliquem virum pium hoſpitium, & victum reperire poterant. Simili modo *S. Franciſcus Xauerius.* Sanctus Franciſcus Xauerius proficiſcens ad Indos, nil viatici in nauim intulit, imò oblatum à Rege Luſitaniæ refutauit, ſed cibum à nautis & nauigantibus quotidie mendicauit, quia ſolus erat. At iam cùm quinquageni & centeni è Societate Ieſu, & aliis Ordinibus in Indias euangelizaturi ſæpius mittuntur, viaticum apud ſe aut alium habeant oportet. Quis enim nautarum, aut vectorum omnes illos per ſex nauigationis menſes quotidie paſcere poſſet, aut vellet? Sic S. Vincentius Feretius, *S. Vincentius Ferrerius.* qui more Apoſtolico Europæ Prouincias euangelizando obiuit, ſecúmque centenos, imò millenos ducebat, habebat ſuos procuratores, qui ſingulis de victu aliiſque neceſſariis prouiderent. Nec enim indigenæ hos ſumptus præſtare potuiſſent.

Quartò, idipſum patet ex Actor. 4. & 5. vbi primi fideles omnes ſuas facultates offerebant Apoſtolis, ex quibus ipſi & cæteri omnes viuebant. 4. Quin & Paulus, qui alias animo excelſo ſe ſuóſque labore manuum ſuarum, faciendo tabernacula, eáque vendendo ſuſtentabat, in carcere tamen Romano, & ſubinde aliàs ex eleemoſynis Philippenſium vixit, vt patet Philip. cap. 4. v. 14. & ſeq.

Quintò, ita docet S. Chryſoſtomus, hom. 9. 5. *Chryſoſt.* in Epiſt. ad Philipp. *Præcepta*, ait, *illa temporalia erant & non perpetua*, S. Thomas & S. Anſelmus, Hugo, Dionyſ. Carthuſ. Ianſenius, Barradius, Toletus, Franc. Lucas hîc, & Bellarminus lib. 1. de Clericis cap. 26. Audi S. Thomam: *Ante paſſionem*, inquit, *miſſi ſunt Apoſtoli ad Iudæos.* *S. Thom.* *Apud Iudæos autem conſuetudo erat, quòd ſuis debebant prouidere magiſtris: ideo Chriſtus nihil ferre præcepit Apoſtolis, cùm mitteret eos ad Iudæos. Sed iſta non erat conſuetudo in gentibus. Ideòcùm miſſi ſunt ad gentes, data eſt eis licentia portandi ſumptus: portabant igitur quando prædicabant aliis quàm Iudæis.*

Fuit perpetuum quoad ſubſtantiã. Dico ſecundò: Hæc tamen præcepta quoad eorum ſubſtantiam & ſcopum, qui erat oſtendere animum alienum ab auaritia, ac præ ſe ferre magnum contemptum rerum omnium terrenarum, & deſiderium cæleſtium, æquè, ac fiduciam in Deum Deique prouidentiam: hæc enim hiſce præceptis Apoſtolis imprimere voluit Chriſtus: atque hæc Apoſtoli reipſa præſtiterunt, cùm recepto Spiritu ſancto in Pentecoſte, non niſi cæleſtia cogitabant, dicebant, agebant. Quocirca hæc Chriſti præcepta non tantùm quoad ſcopum, ſed etiam quoad modum præcisè ad litteram ſeruarunt Apoſtoli, quandocunque & vbicumque id facere potuerunt: imò Paulus hiſce præceptis conſilium addidit, vt ſumptus ſuſtentationis à fidelibus non acciperet, ſed labore manuum ſibi victum pararet. Et hoc tantùm voluêre Patres initio citati. Hoc paupertatis Apoſtolicæ exemplum imitatus S. Franciſcus, cùm ſuos fratres binos euangelizatum mittebat, non aliud viaticum eis dabat, quàm hoc: *Iacta cogitatum tuum in Domino: & ipſe te enutriet.*

NON PERAM IN VIA, NEQVE DVAS TVNICAS, NEQVE CALCEAMENTA, NEQVE VIRGAM. DIGNVS EST ENIM OPERARIVS CIBO SVO.] *Vers. 10. Mat. 6. v. 8. & 9.* Pera eſt marſupium vel ſacculus viatorius, in quo itinerantes deferunt panes & eſcas, quos in via comedant; Vnde Adagium: *Mendici pera non impletur.*

Neque duas tunicas. Mutatorias intellige, ſcilicet, duo paria tunicarum, ait D. Thomas, vt nunc vnum, nunc alterum induas: alioqui frigoris aut neceſſitatis causâ, duabus ſimul indui tunicis non vetat, nam & ipſe Chriſtus duabus indutus fuit vt patet Ioannis 19. 23. ita S. Hieronymus, Ianſenius & Maldonatus.

Simpli

Digitized by Google

Simpliciùs Lyranus, Toletus & Barradius, abſolutè vnicam hîc tunicam præcipi intelligunt: vna enim in Iudæa, vtpote regione calidâ, tunica ſufficit. Vnde & Chriſtus vnicam tantùm externam habuit: nam illa inconſutilis interna erat loco induſij, vel ſubuculæ: externæ deinde pallium iniiciebant. Vnde Euthymius in Matth. cap. 27. docet Chriſtum tria tantùm habuiſſe veſtimenta, ſcilicet, ſubuculam, tunicam, & ſuperius indumẽtum, quale apud nos eſt toga vel pallium.

S. Frãciſcus ſuum inſtitutum hauſit ex hoc loco.

S. Franciſcus in Eccleſia S. Damiani, audiens in Miſſa recitari Euangelium hoc, quo Chriſtus diſcipulis ad prædicandum mittendis, formam tribuit Euangelicam viuendi, ne videlicet poſſiderent aurum, nec in zonis pecuniam, nec peram in via, nec duas tunicas, nec calceamenta, nec virgam, finitâ Miſſâ clariùs ea ſibi explicari petiit, quo facto incredibili perfuſus lætitiâ: Hoc eſt, inquit, quod cupio, hoc, quod totis præcordiis concupiſco. Hoc fuit initium, hæc fuit cauſa conuerſionis eius: hoc inſtitutum eius, ad æmulandam paupertatem Apoſtolicam. Quare ſtatim hæc omnia executioni dedit Chriſti diſcipulus, vt Chriſto & Euangelio plenè obſequeretur, ſeque coaptaret: calceamenta ergo ſoluit de pedibus, depoſuit baculum, peram reiecit, pecuniam execratus, vnâque contentus tunicâ, reiectâ corrigiâ, pro ſingulo funem ſumpſit, idque per omnem vitam. Ita S. Bonauentura cap. 3. vitæ eius & alij: vnde viuens & moriens diſertè aſſeruit: *Ipſe Dominus reuelauit mihi, quòd deberem viuere ſecundum formã S. Euangelij.*

S. Franciſc.

Neque calceamenta. Duplicata, ſiue duo paria calceorum, æquè ac tunicarum, ait S. Thomas, & Caietanus, & innuit S. Auguſtinus lib. 2. de conſenſ. Euang. cap. 30. Euthymius verò vult Chriſtum primò hic apud Matthæum Apoſtolis vetuiſſe calceos, deinde verò poſtea apud Marcum indulſiſſe eis ſandalia. Verum de eodem loco & tempore agit Marcus, de quo Matthæus hîc, vt patet conferenti vtrumque.

Sãdalia permiſſa Apoſtolis.

Simpliciùs dicas, calceos hîc vetari, qui pedem totum tegant, non ſandalia, hoc eſt, ſoleas, quæ plantam pedis duntaxat muniunt, ne in ſaxa impingant: hæc enim Apoſtolis conceſſa docet Marcus cap. 6. verſ. 9. Iudæa enim aſpera & ſaxoſa eſt regio, æquè ac calida: quare ſandalia pedes contra ſaxa protegunt, & calorem arcent, eo quòd supernè pedes relinquant nudos. Ita S. Hieronymus, Euthymius, Ianſenius, Toletus, Maldonatus, & S. Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Euang. c. 30. calcei verò pedem ſtringunt & quaſi incarcerant, vt minùs ſit liber & expeditus ad iter, atque eundem ſæpe nimis calefaciunt. Calceos ergo vetuit Chriſtus Apoſtolis per Iudæam peregrinantibus, vt expeditiores forent ad iter, vtque eis nimiam pedum curam adimeret. Calcei verò Græcè vocantur ὑποδήματα, id eſt, ſubligacula, quia olim ſupernè ligaculis ſtringebantur, vti etiamnum apud multos fit. Porrò ſandaliis Apoſtolos poſt Chriſti aſcenſionem vſos, patet Actor. 12. vbi Angelus ad Petrum: *Calcea*, ait, *te caligas tuas*, Græcè *ſandalia tua.*

Sandalium S. Andreæ Treuiris.

Et tale eſt ſandalium S. Andreæ, quod Treuiris in Cathedrali Eccleſia à R. D. Præpoſito mihi oſtenſum fuit. Talia quoque geſſere Iſaias, Ieremias & Ezechiel Prophetæ, vt patet ex antiquis eorum imaginibus in Codice Baſilij Porphyrogeniti Imper. quæ extant in Vaticano, quas curaui expingi & præfigi Prophetis maioribus. Talia denique exhibet imago B. Virginis Romæ depicta à S. Luca: Puer enim Ieſus in eius brachiis pingitur cum ſandaliis, quæ ſupernè per ligacula circumligantur pedi, ita vt pedes & digiti pedum Chriſti ſint intecti prorſus & nudi, planta verò pedum ſoleâ tegatur. Talia quoque exemplo Chriſti geſtauit S. Franciſcus, & eius ſequaces Capuccini.

Primi Chriſtiani caruerunt calceis.

Hoc Chriſti & Apoſtolorum exemplum ſecuti multi è primis Chriſtianis, inceſſerunt ſine calceis. Id docet Lucianus in Philopatro, vbi habitum Chriſtiani deſcribens: *Pallium putre*, ait, *ſine calceis & tegmine, capite nudo incedens, detonsa comâ. Sic & Plato*, ait S. Hieronymus hîc, *præcepit duas corporis ſummitates* (caput & pedes) *non eſſe velandas, nec aſſueſieri debere mollitiei capitis & pedum. Cùm hæc enim habuerint firmitatem, cætera robuſtiora ſunt.* De pallio verò Chriſtianorum olim erat Adagium: *A toga ad pallium*, id eſt, à gentiliſmo tranſiit ad Chriſtianiſmum: gentiles enim toga amiciebantur, Chriſtiani pallio. Vnde Tertullianus lib. de pallio cap. 5. *Calceos*, ait, *nihil dicimus, proprium togæ tormentum, immundiſſimam pedum tutelam, verum & falſam. Quàm enim non expediat in algore & ardore rigere nudipedem, quàm in calceo vincipedem. Magnum inceſſui munimentum ſutrina Veneria proſpexère, perones* (calceos) *effeminatos.* Clariſſimè verò Clemens Alexand. lib. 2. pædagogi cap. 11. *Viro*, ait, *pulchrè conuenit nullos habere calceos, præterquam ſi militet. Calceatum enim eſſe non paruam habet affinitatem cum eo, quod eſt eſſe ligatum. Optimum eſt exercitationis genus nudis vti pedibus, & ad ſanitatem, & ad expeditam facilitatem, vbi non prohibeat neceſſitas, quod ſi iter non ingrediamur, nec nudis incedere pedibus pati poſſimus, ſoleis vtendum eſt; eas autem Attici vocant κονίποδας, quòd pedes, quantum ego coniicio, terræ appropinquarent. Tenuis ac ſimplicis calceatura teſtis Ioannes ſufficit, qui dicebat ſe non eſſe dignum ſoluere corrigiam calceamentorum Domini; non enim curioſos is habebat calceos, qui veræ philoſophiæ typum Hebræis oſtendebat.*

Lucian.

Hieronym.

A toga ad pallium.

Tertullian.

Clem. Alex.

Symbolicè.

Auguſt.

Symbolicè S. Auguſtinus lib. 2. de Conſenſu Euang. cap. 30. *Marcus*, inquit, *dicit calceatos ſandaliis vel ſoleis, quibus ſcilicet pes, nec tectus deſuper, nec nudus ad terram, nempe volebat Dominus non occultandum Euangelium, nec terrenis commodis innitendum.* Rurſum Gloſſa: Apoſtolo abiicienda ſunt, inquit, aurum, id eſt, ſapientia ſæcularis: argentum, id eſt, facundia: pecunia zonæ, id eſt, ſapientia abſcondita: pera, id eſt, onus ſæculi: calceamenta, id eſt, mortuorum operum exempla. Audi S. Hieronymum Epiſt. 24. ad Marcellam de obitu Leæ: *Hæc*, inquit, *quam vnius cubiculi ſecreta vallabant, quæ pauper videbatur & tenuis, cuius vita putabatur amentia, Chriſtum ſequitur, & dicit: Quæcunque audiuimus, ita & vidimus in ciuitate Dei noſtri, & reliqua. Quapropter moneo flens gemenſq; conteſtor, vt dum huius mundi viam currimus, non duabus tunicis, id eſt, duplici veſtiamur fide: non calceamentorum pellibus, mortuis videlicet operibus prægrauemur: non diuitiarum nos pera ad terram premat: nõ virga, id eſt, potẽtia ſæcularis quæratur auxilium: non pariter & Chriſtum velimus habere & ſæculum, ſed pro breuibus & caducis, æterna ſuccedant, & cùm quotidie (ſecundùm corpus loquor) præmoriamur, in cæteris non nos perpetuos exiſtimemus, vt poſſimus eſſe perpetui.*

Hieronym.

Neque virgam. Dices: Marcus cap. 6. verſ. 9. contrarium habet, ſcilicet, *ſed virgam tantùm.* Reſp. S. Marcum loqui de מִשְׁעָן *miſchan*, id eſt, virgâ ſeu baculo & fulcimine, cui innitaris. Hic enim eſt ſymbolum viatorum pauperum, qui baculo

Digitized by Google

innixi incedunt, vt fatigationem leuent, ſicuti inceſſit Iacob peregrinans in Meſopotamiam. Geneſ. 32. 10. Matthæus verò hîc loquitur de מַטֶּה *matte*, id eſt, virga defenſoria, vel vindicatoria, quam Chriſtus Apoſtolis vetat; pro quo nota

ῥάβδος .i. *virga tria notat.*

Græcum ῥάβδος, id eſt, *virga*, tria ſignificare, primò inſigne honoris & poteſtatis, quale eſt ſceptrum Regum, faſces Conſulum, virga Prætorum

1\. & Iudicum, quæ Hebr. dicitur שֵׁבֶט *ſcebet*, vnde

Pſalm. 2. Et 44. Iſai. 14.

ſceptrum: de qua Dauid Pſal. 2. *Reges eos in virga ferrea.* & Pſal. 44. *Virga æquitatis virga regni tui.* Et Iſaias c. 14. *Contriuit Dominus baculum impiorum & virgam dominantium.* Hinc & ῥαβδοφόροι, id eſt, *virgiferi* vocabantur lictores & viatores, per quos Magiſtratus denunciabant, quid vellent fieri. horum enim inſigne erat virga, quam geſtabât. Sic & Iudæorum Doctores virgam manu ferebant, ait Lyranus, velut doctrinæ inſigne, vti nunc Ludimagiſtri ferunt ferulam. Hanc Apoſtolis vetat Chriſtus, quia iubet eos præ ſe ferre modeſtiam, humilitatem, non auctoritatem & poteſtatem imperioſam. Talem enim virgam geſtauit Moſes Legislator durorum Iudæorum, quâ & Pharaonem per decem plagas contriuit, & rebelles Iudæos caſtigauit: at non Chriſtus, cuius lex, eſt ſpiritus amoris & ſuauitatis.

2\. Secundò ῥάβδος ſignificat *matte*, id eſt, virgam ſeu baculum, quo alios ferias & percutias, ſicut Præceptores virgis flagellant diſcipulos, de qua

Pſalm. 88. Exod. 21.

Pſal. 88. *Viſitabo in virga iniquitates eorum.* Et Exodi 21. verſ 20. *Qui percuſſerit ſeruum ſuum vel ancillam virgâ*; imò ruſticorum & pauperum arma ſunt virgæ & baculi. Vnde Dauid contra Goliath proceſſit non alijs armis inſtructus, quàm baculo & fundâ 1 Regum 17. Et Ezechiel cap. 39. agens

Ezech. 39.

de cæde Gog: *Comburent*, ait, *arma, clypeum & haſtam, arcum & ſagittas, baculos manuum & contos.*

Iſai. 10.

Et Iſaias cap. 10. *Virga furoris mei Aſſur.* Per virgã ergo hîc Synecdochicè quælibet arma intellige: hæc enim Chriſtus vetat Apoſtolis, quos iubet non armis, ſed Deo fidere, ac diuinæ tutelæ eſſe teſtes & præcones; atque fidem, non pugnando, ſed

Hieronym.

patiendo propagare. Nam, *qui Domini habet auxilium, cur quærat baculum?* ait S. Hieronymus.

3\. Tertiò ῥάβδος ſignificat מִשְׁעָן *miſchan*, id eſt, fulcimen, virgam & baculum, cui incumbas, & hanc Apoſtolis permiſit Chriſtus, tum quia inſigne eſt pauperum viatorum, tum quia facit ad leuamen itineris & laboris.

Porrò Ioannes Alba lib. Electorum pag. 337.

Virga amicitiæ teſſera.

per virgam accipit eam, cui inſculpta erat cõteſſeratio & ſignum amicitiæ, vt virga ſit idem, quod teſſera amicitiæ, quam oſtendebant, cùm ad amicos incognitos diuertebant, vt ex ea reciperentur quaſi amici; vnde cùm renunciabant amicitiæ, dicebantur frangere teſſeram amicitiæ, puta virgam conteſſerantem amicitiam; vt ſenſus Chriſti ſit, q. d. Nolite humanis niti præſidijs, nolite ferre teſſeram amicitiæ, vt ex ea recipiamini. Deus enim vobis prouidebit de hoſpitio & hoſpite. Verùm nulla hîc teſſeræ vel amicitiæ fit mentio, ſed virgæ duntaxat.

Symbolicè virga notat poteſtatem Apoſtolorum, ait S. Auguſtinus lib. 2. de Conſenſu Euang. cap. 30.

Dignus eſt enim operarius cibo ſuo. Cauſam dat, cur vetuerit viaticum, &c. quia, inquit, Iudæi, quibus prædicabitis, vos alent: dignus eſt enim Prædicator cibo ſuo, quo ſignificat & Iudæos debere eos, qui ſibi Euangelium prædicant, ſuſtentare, & Prædicatores iure ſuo inde poſſe viuere. *Accipiant Prædicatores*, ait S. Chryſoſtomus, *ſuſtentationem à populo, mercedem à Deo.* Alibi tamen hæc ſuſtentatio vocatur merces à ſimilitudine operariorum, quibus illa quaſi pars mercedis tribuitur, etſi in Prædicatoribus propriè non ſit merces; quia prædicatio omne pretium, & omnem mercedem humanam longè ſuperat & tranſcendit. S. Paulus 1. Corinth. 9. vocat ſtipendium à ſimilitudine militum, quibus datur, non vt merces (quantula enim eſt ad periculum, quod ſubeunt?) ſed vt ſuſtentatio debita. Operamini ergo in vinea Domini, ô Apoſtoli, & prædicate ſtrenuè, nec ſolliciti ſitis de cibo, id eſt, victu & veſtitu, quia Deus de illo vobis abundè prouidebit vel per hoſpites veſtros, vel aliunde ex ditiſſimis prouidentiæ ſuæ theſauris.

Chryſoſt.

In qvamcvnqve avtem civitatem, vel caſtellvm intraveritis, interrogate, qvis in ea dignvs ſit, et ibi manete, donec exeatis.] *Dignus*, ſcilicet, aptus & congruus Euangelio & vobis hoſpitibus, id eſt, qui ſit timens Deum, religioſus, probatæ vitæ, auidus ſalutis, hoſpitalis maximè erga pauperes & pios, præſertim Prædicatores, quique, vt ait S. Hieronymus, *magis ſe nouerit accipere gratiam, quam dare*, vos hoſpitio recipiendo, quòd ſcilicet à vobis recipiat fidem, gratiam & ſalutem, ac veſtræ prædicationi ad multorum conuerſionem cooperetur, quæ longè maiora ſunt, quàm hoſpitium, quod ipſe dat vobis.

Vers. 11. Lucæ 9. v. 4. & c. 10. v. 7. Mar. 6. v. 10

Hieronym.

Sextum eſt hoc præceptum, quod Apoſtolis per Iudæam prædicaturis dat Chriſtus de hoſpite, vt ſcilicet non diuertant apud aliquem vel à fide Chriſti auerſum, ne ab illo malè tractentur, vel infamem, ne is ſuam infamiam eis afferat, ſed apud virum probum & propenſum ad pietatem & hoſpitalitatem, qui & eorum prædicationi libens cooperetur, & bonum nomen apud ciues ſuos eis conciliet. *Hoſpes*, ait S. Hieronymus, *famâ deligendus eſt populi, & iudicio viciniorum, ne prædicationis dignitas ſuſcipientis infamiâ deturpetur.*

Sextũ Chriſti præceptũ.

Hieronym.

Et ibi manete, donec exeatis. Cur? Reſp. Prima cauſa eſt, ne ſi Apoſtoli non maneant, ſed mutent hoſpitium, ipſi leues & inconſtantes eſſe videantur. Ita S. Chryſoſtomus, & Victor Antiochen. in Marci cap. 6. Secunda, ne hoſpitem priorem contriſtent, vel dedecore afficiant, ſi ab eo ad alium digniorem commigrent. Ita S. Ambroſius, & Chryſoſtomus. Tertia, ne quis dicat eos guloſos, lautiores ditiorum menſas quærere. Ita Theodoretus. Quarta, ne vagentur & per domos oberrent, itáque in incommodas & periculoſas incidant. Audi S. Ambroſium ſerm. 32. *Reprehenſibile eſt, vt vir, qui Euangelium annunciat, & docet, errandum non eſſe, ipſe per diuerſos incipiat oberrare, & domum, cui pacem dixerat, deſerere, hoſpitémque, cui benedictionem intulerat, contriſtare.* Intellige, niſi nimis diu in eodem loco manerent, vt hoſpiti graues forent, aut alia iuſta migrandi cauſa occurreret: tum enim charitas & prudentia ſuaderent hoſpitium commutandum.

Non mutent hoſpitium quatuor de cauſis.

Ambroſ.

Intrantes avtem in domvm, salvtate eam, dicentes: pax hvic domvi.] Syrus: *pacem precamini illi.* Eſt ſalutatio vetus Hebræorum, quâ pacem, id eſt, omnia pacifica & proſpera (hæc enim ſecum affert pax, aufert verò bellum) læto & domeſticis apprecantur. Hebræi temporalia intelligebant, ſed Chriſtus ſpiritualia, ſcilicet gratiam, ſalutem, gloriam & felicitatem æternam. Chriſtus enim in terram venit, vt pacem inter Deum, homines

Vers. 12. Luc. 10. v. 5.

mines & Angelos conciliaret. Vnde eo naſcente, cecinerunt Angeli: *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Lucæ 2. (Luc. 2. 7.) Septimum eſt hoc præceptum, vt pacem hoſpiti apprecentur, ac apprecando explorent an hoſpes ſit dignus & congruus. Id enim intelligent, ſi is ſalutationem æquè ac ſalutantes gratanter acceptet, benignè reſalutet, & ad hoſpitium inuitet. Apoſtoli ergo precantur hoſpiti pacem primò cum Deo; ſecundò cum domeſticis, vicinis & cæteris omnibus. Vnde S. Hieronymus: (Hieronym.) *Pacem*, ait, *imprecamini hoſpiti, & quantum in vobis eſt, diſcordiæ bella ſedate.* Tertiò pacem, id eſt, omnia proſpera, omnia bona tam præſentia, quàm futura & æterna. Addit S. Chryſoſtomus Apoſtolorum ſalutationem non nudam & verbalem fuiſſe, ſed realem & efficacem, & benedictionis vires obtinuiſſe, vt hoſpiti, ſi is dignus erat, pacem, id eſt, fidem, gratiam & ſalutem reipſa conferrent.

Vers. 13. Lucæ 10. v. 6.

Et si fverit qvidem domvs illa digna, veniet pax vestra svper eam; si avtem non fverit digna, pax vestra revertetvr ad vos.] *Digna*, ſcilicet, ſi, vt paulò antè dixit, hoſpes ſit dignus, quia amans pacis, id eſt, Euangelij & ſalutis, ſiue vt Ianſenius, quia à Deo præordinatus & prædeſtinatus ad pacem, id eſt, ad fidem, gratiam & vitam Euangelicam, tunc vtique *veniet pax veſtra ſuper eam*, quia hoſpes cum ſuis domeſticis acceptabit fidem & gratiam Chriſti, quam illi apprecamini, & paulò pòſt diſtinctiùs eidem explicabitis & prædicabitis.

Si autem non fuerit digna, quia hoſpes ſalutationem veſtram, & pacis Euangelicæ apprecationem refutat & repellit, *pax veſtra reuertetur ad vos*; Græcè ἐπιστραφήτω, id eſt, *reuertatur*, hoc eſt, reuertetur, vt explicat Noſter hic, & Lucas cap. 10. verſ. 6. Hebræi enim ſæpe imperatiuum vſurpant pro futuro. Nota Proſopopœiam: Pax enim inducitur hìc quaſi perſona ab hoſpite repulſa, aliò vadens, Apoſtolóſque deducens, q. d. Si hoſpes veſtram pacis ſalutationem repellat, non tamen idcirco infructuoſa erit veſtra ſalutatio, quia vobis eueniet, quod illi precati eratis, ſcilicet pax, id eſt, omnia proſpera; itáque fiet, vt pax ab indigno hoſpite repulſa, ad vos quaſi redeat, vóſque ad alium hoſpitem dignum deducat, qui illam auidè à vobis vobiſcum hoſpitio excipiat, ac veſtræ prædicationi credat, fiátque Chriſtianus & ſanctus, dignúſque cælo & vita æterna. (*Pax repulſa redit. Quo modo?*) Similis eſt phraſis Pſal. 34. 12. & 13. ad quam hìc alludit Chriſtus: *Retribuebant*, ait, *mihi mala pro bonis*, &c. *Et oratio mea in ſinu meo conuertetur*, q. d. Ego Dauid, & antitypè ego Chriſtus, pro hoſtibus meis Iudæis eorúmque ſalute oraui, ſed illi fuêre mihi ingrati & rebelles: quare oratio mea eis ob ipſorum malitiam non profuit; ad me ergo reuerſa videtur, quia mihi meiſque fidelibus ex Gentilitate in me credentibus profuit. (Pſalm. 34.) Ita Euſebius, S. Athanaſius, & Heſichius in Pſal. 34. *In ſinum Chriſti*, inquit, *id eſt, in Eccleſiam Gentium à Iudæis reflexa Chriſti oratio recidit.* (Heſich.) Hoc eſt quod Iudæis ait Paulus: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes.* Actor. 13. 46. (Act. 13.) Et Iſaias cap. 9. 8. *Verbum miſit Dominus*, inquit, *in Iacob, & cecidit in Iſrael*; (Iſai. 9. 8.) quia, vt explicat S. Gregorius 2. Moral. cap. 30. *Chriſtum quem ad ſe venientem Iudaicus populus reſpuit, hunc repentè populus Gentilis inuênit.* (Gregor.) Eſto & alius ſit illius loci ſenſus magis literalis, vt ibidem dixi.

Itáque ſalutatio & pax ab hoſpite repulſa redit ad Apoſtolos, non tantùm quoad meritum, vt vult S. Hieronymus, q. d. Merces & meritum veſtræ ſalutationis, beneuolentiæ & charitatis ad vos redibit, quia hoc meritum propriè non redit, ſed manet apud ſalutantem, ſiue ſalutatus dignus ſit & gratus, ſiue indignus & ingratus; ſed etiam redit propriè ſicut legatus repulſus ab eo, ad quem mittitur, redit ad herum, qui eum miſit; quia ſcilicet ſalutatio repulſa ab indigno rediens quaſi ad Apoſtolos, in eorum poteſtate eſt, & quaſi in eorum manu ſeipſam ſiſtit, vt offerant eam dignis, qui eam magnâ reuerentiâ & gratiarum actione, cum Apoſtolis ſalutantibus hoſpitio tum domus, tum mentis ſuæ excipiant, ſeſéque totos dedant Chriſto & Apoſtolis, quaſi Chriſti legatis & vicariis. (*Non tãtùm quoad meritum, ſed reipſa.*)

Vers. 14. Lucæ 9. v. 5. & cap. 10. v. 10. & 11. Mar. 6. v. 11

Et qvicvnqve non receperit vos, neqve receperit sermones vestros: exevntes foras de domo vel de civitate, excvtite pvlverem de pedibvs vestris.] Lucas & Marcus addunt *in teſtimonium illis.*

Excutite puluerem, vel ſandalia excalceando, eáque inter ſe collidendo, vt puluis ex iis excutiatur, ſicut ait Abulenſis quæſt. 83. qui vult Apoſtolos bis id feciſſe, ſemel in vrbe, ſecundò extra vrbem: vel ſandalia applodendo ad terram, aut ea affricando ad lapidem, vel lignum aliquod, vt puluerem extergerent. (*Excutiẽdus puluis. Cur?*)

Quæres cur hoc? Reſp. primò S. Hieronymus: (Ratio 1. Hieronym.) *Puluis*, inquit, *excutitur in teſtimonium laboris, quòd ingreſſi ſint ciuitatem, & prædicatio Apoſtolica ad illos vſque peruenerit.* Et Theophylactus: (Theophyl.) *Vel quòd teſtantur*, inquit, *ſe illorum nomine magnũ iter confeciſſe, nihilque illis profuiſſe.* Sic & S. Chryſoſtomus. Secundò, (2.) *excutite puluerem*, quaſi impium propter impios incolas, vt ſignificetis eos eſſe quaſi anathema, nec vos quicquam cum illis quaſi execratis, ac maledictioni & condemnationi æternæ addictis, vel habere commune, ne puluerem quidem. Ita S. Hieronymus, Theophylactus hìc, & S. Ambroſius in cap. 9. Lucæ, & S. Auguſtinus in quæſt. Euangel. ex Matth. quæſt. 7. Tertiò, (3.) vt hic puluis à vobis excuſſus, in die iudicij ſit teſtis eorum incredulitatis & impietatis, ac coram Chriſto eos accuſet, & gehennæ reos peragat. Et hoc eſt, quod ait Lucas: *in teſtimonium illis*, hoc eſt, contra illos. Ita S. Hilarius & Origenes in Geneſ. cap. 18. homil. 4. (Hilar.) *Signo pulueris pedibus excuſſi*, inquit Hilarius, *æterna maledictio relinquitur.* Ita puluerem pedum excuſſerunt Barnabas & Paulus, repulſi à Iudæis Antiochiæ Piſidiæ, Actor. 13. 51. Alludit ad Prophetam, qui à Deo miſſus in Bethel ad Ieroboam idololatram, ab eo reiectus, in eum puluerem pedum excuſſit, hoc ipſo, quo iuſſu Dei aliâ viâ quàm venerat, reuerſus eſt domum ſuam. 3. Reg. 13. 8.

Octauum eſt hoc præceptum Chriſti iubens Apoſtolis, vt in eos, qui prædicationi reſiſtunt, puluerem excutiant, vt eis indignitatem ſuæ inhoſpitalitatis oſtendant, ac terrorem incutiant, & æternum gehennæ excidium comminentur. (*Octauum Chriſti præceptum.*) Quo tacitè iubet Apoſtolos eſſe animoſos, ne percellantur cùm viderint Iudæos Euangelium reiicere, ſed in eos acriter velut vindices diuini inſurgant, eóſque quaſi anathemati ſubiiciant.

Vers. 15. Lucæ 10. v. 12.

Amen dico vobis, tolerabilivs erit terræ Sodomorvm, et Gomorrhæorvm in die ivdicii, qvam illi civitati.] q. d. Grauiùs punientur & damnabuntur, qui repellunt Apoſtolos, quàm

Sodo

Digitized by Google

Sodomitæ, qui igne cæleſti conflagrarunt horrendo Pentapolis totius incendio, & terrifico ſæculorum omnium exemplo; quia grauiùs iis peccant.

Quàm grauius ſit reſpuere Apoſtolos.

Quæres, quomodo hoc ſit verum, cùm Sodomia grauiſſimum ſit ſcelus contra naturam, & clamans in cælum? Reſpondetur, Sodomiam numerari inter grauiſſima ſcelera, ſed in ſpecie libidinis, ſiue contra legem naturalem, continentiæ duntaxat; nam alioquin conſtat grauiora eſſe peccata hæreſim, infidelitatem, blaſphemiam, ſacrilegium, deſperationem, odium Dei, &c. quàm ſit Sodomia. Repellentes ergo Apoſtolos Chriſtique fidem, gratiam & ſalutem longè grauiùs, quàm Sodomitæ peccabant, idque non vno, ſed multiplici peccato, ſcilicet, primò, infidelitatis; ſecundò, inobedientiæ; tertiò, ingratitudinis, quartò, inhoſpitalitatis; quintò, rebellionis & contumaciæ in Deum contra legem naturalem & diuinam, ac gratiam eius tam beneuolè & liberaliter oblatam, tótque miraculis & beneficiis confirmatam, inhumanè & barbarè reſpuebant. Ita S. Hilarius, Hieronymus, Beda, Theophylactus, & alij.

Hoc etiam ſuo modo locum habet in iis, qui reſpuunt Dei verbum vel vocationem & ſanctas inſpirationes, contra quos detonat Deus Prouerb.

Prou 1.24. 1.24. *Quia vocaui & renuiſtis, &c. ego quoque in interitu veſtro ridebo.* Vide ibi dicta.

Hinc S. Hieronym probat contra Iouinianum non eſſe æquales omniũ damnatorũ pœnas, ac per conſequens nec culpas. Anaſtaſius etiam Nicænus in quæſt. S. Script. quæſt. 17. hinc oſtendit, nonnullos impios puniri tam in hac vita, quàm in futura, vti Sodomitæ puniti fuêre in hac vita, & rurſum punientur in die iudicij damnandi ad gehennam.

Simile ſceleris ſodomiæ ob tres analogias.

Porrò appoſitè Chriſtus repellentes Apoſtolos comparat Sodomitis, primò, quia ſicut hi inhumani & barbari fuerunt in hoſpites; vnde Angelos diuertentes ad Loth voluerunt violare & inceſtare. Geneſ. 19. Sic illi inhumanos & barbaros ſe oſtendunt erga Apoſtolos hoſpites ſuos. Secundò, ſicut hi admoniti fuêre à Loth, ſed eum ſpreuerunt; ſic illi admonentur ab Apoſtolis, quos Chriſtus legauit ad eorum ſalutem, vt eos beneuolentiſſimè ad Chriſti fidem & gratiam inuitarent; quare longè inhumaniùs illos aſpernantur, quàm Sodomitæ Loth. Tertiò, ſicut Sodomitæ puniti ſunt igne & ſulphure è cælo; ſic hi punientur igne & ſulphure in gehenna, ſed longè grauiùs; quia ſi Sodomitæ audiſſent prædicationem Chriſti & Apoſtolorum, ac vidiſſent eorum ſigna, & miracula, credidiſſent & pœnitentiam egiſſent vti ait Chriſtus cap. 11. verſ. 23.

Vers. 16. ECCE EGO MITTO VOS, SICVT OVES (Lucas cap.
Luc. 10 v 3. 10. 3. *ſicut agnos*) INTER LVPOS.] S. Hieronymus per lupos accipit Scribas & Phariſæos, alij quoſlibet hoſtes & perſecutores. Nullum animal tam inerme & debile quàm ouis. Sic Chriſtus mittit Apoſtolos ſine armis, imò ſine virga & viatico, vt ſuam in eis virtutem & potentiam oſtendat. Non mittit eos quaſi leones, ait Chryſoſtomus, ſed quaſi oues, vt ipſi mirâ ſuâ vi & efficaciâ ſuperent lupos, eóſque in oues conuertant. Audi Chryſoſtomum: *Erubeſcant, qui quaſi lupi aduerſarios ſuos*

Chryſoſt.

proſequuntur, cùm videant lupos innumeros ab ouibus ſuperari pauciſſimis. Et certè quouſque ſumus oues, facilè hoſtes vincimus: cùm verò in naturam luporum tranſimus, tunc ſuperamur: Tunc enim nullum nobis à paſtore patrocinium adeſt, qui non lupos, ſed oues paſcit. Notat S. Chryſoſtomus & ex eo Theophylactus & Euthymius Chriſtum Apoſtolis hîc prædicere futura mala & perſecutiones, quatuor de cauſis. Prima eſt, vt diſcant eius præſcientiam: Secunda, ne putentur hæc illis ex infirmitate magiſtri accidere: Tertia, ne inopinantes opprimantur: Quarta, ne turbentur tempore crucis, ſed hac miſſione & promiſſione Chriſti ſeſe corroborent, ad omnia generoſè ferenda & ſuperanda. Chriſtus ergo hîc ſuos animat, q.d. Agite, ô mei Apoſtoli, ablego vos ad Iudæos, Scribas & infideles, qui vos vexabunt & perſequentur, ſed cogitate, quia *ecce ego mitto vos*, ego, inquam, qui olim Eliam, Eliſæum, Iſaiam cæteróſque Prophetas ad Achab, Iezabelem, Manaſſem, alióſque impios Reges miſi, animaui, roboraui, protexi, & cum opus fuit, liberaui, ac tandem ab eis permiſi occidi, vt ſanguine ſuo meam fidem & Religionem obſignarent, ac Martyrij lauream conſequerentur. Idem ego nunc mitto vos, eadémque imò maiora vobiſcum facturus ſum: ego vobis vbique adero, vbique aſſiſtam, vt & in vita per ouinam innocentiam, & in morte per ouinam manſuetudinem & tolerantiam omnes & omnia ſuperetis. Sic Abſalom iubẽs ſuis occidere Amnon fratrem ſuum, ait: *Nolite timere: ego enim ſum qui præcipio vobis: roboramini & eſtote viri fortes.* 2. Reg. 13. 28. 2. Reg. 13.

Igitur hac voce: *Ecce ego mitto vos*, ſignificatur diuina Chriſti auctoritas, poteſtas, aſſiſtentia, protectio, efficacia, quæ Apoſtolos, quaſi oues innocentes & inermes, luporum, id eſt, hoſtium prædæ & lanienæ expoſitos tutatur, vt eos vel prædicando conuertant, vel generoſè moriendo ſuperent. Vide S. Chryſoſtomum hom. de Pentecoſte tom. 3. Apoſtolos verò iubet eſſe oues & agnos; primò per innocentiam; ſecundò per humilitatem & manſuetudinem; tertiò per patientiam, vt omnium iniuriis, ipſique morti pro Chriſto corpus omniáque membra exponant. Qui ergo vult verus eſſe Chriſti ſeruus, diſcipulus & Apoſtolus, cogitet ſe mitti quaſi ouem inter lupos, ac proinde ſit prodigus vitæ, æſtimet ſe perditum, ſit paratus & reſolutus ad labores & cruces, ac ad mortem pro Chriſto vltrò ſubeundam. Dux Albanus Capitaneus Generalis exercitus Caroli V. habebat 400. iuuenes animoſos & reſolutos, quos vocabat prodigos vitæ & perditos, vulgò *Enfans perdus*. Hos in conflictu immittebat ſeorſim in latus hoſtium fortius; illi, vt audaciſſimi & pugnaciſſimi, certique mori, turbabant ordines hoſtium, eóſque rumpendo, ordinariè pariebant victoriam,

Apoſtolus ſit prodigus vitæ.

Talem ſe perditum, & prodigum vitæ æſtimet Chriſti præco & Apoſtolus, vt infideles & impios Chriſto victori ſubiiciat. Talem ſe reputabat B. Xauerius vadens in Indiam, ac ſuis flentibus dicebat: *Mercatores tantis impendiis & periculis nauigant in Indiam prodigi vitæ, mercium temporalium ſtudio; Ego non ibo eodem Dei & animarum cauſâ?* imò prodigam libens mille vitas. Nimirum habebar illud præmeditatum: *Anima mea in manibus meis ſemper*, vt eam cuilibet auferre volenti offerã.

S. Xauer.

Tropologicè S. Gregorius, & ex eo S. Thomas in Catena: *Qui, inquit, locum prædicatoris ſuſcipit, mala inferre non debet, ſed tolerare, vt ex ipſa ſua manſuetudine iram ſæuientium mitiget, & peccatorum vulnera ipſe in aliis afflictionibus vulneratus, ſanet. Quoniam & ſi quando zelus rectitudinis exigit, vt erga ſubditos ſæuiat; furor ipſe de amore ſit, nõ de crudelitate, quatenus & iura diſciplinæ foris exhibeat, & intus paternâ pietate diligat, quos foris caſtigat. Multi autem cùm regiminis iura ſuſcipiunt, ad lacerandos ſubditos inardeſcunt, terrorem poteſtatis*

Gregor.

exhi

exhibent, domini videri appetunt, patres ſe eſſe minimè recognoſcunt, humilitatis locum in elatione dominationis immutant; & ſi quando extrinſecus blandiuntur, intrinſecus ſæuiunt, de quibus dicitur: Veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Contra quæ nobis conſiderandum eſt, quia ſicut oues inter lupos mittimur: Senſum ergo ſeruantes innocentiæ, morſum malitiæ non habeamus.

Estote ergo prudentes sicut serpentes, et simplices sicut colvmbæ.] Primò, *vt per prudentiam,* ait S. Hieronymus, *deuitet inſidias, per ſimplicitatem non faciant malum. Et ſerpentis aſtutia*

Eſte prudentes ſicut ſerpentes.

1. Hieronym. *ponitur in exemplū, quia toto corpore occultat caput, vt illud, in quo vita eſt, protegat. Ita nos toto periculo corporis caput noſtrum, qui Chriſtus eſt, cuſtodiamus, id eſt, fidem integram & incorruptam ſeruare*

2. *ſtudeamus.* Secundò Rabanus: Solet, ait, etiam ſerpens eligere ſtrictas rimas, per quas tranſiens, veterem pellem exuat: ſimiliter Prædicator tranſiens per anguſtam viam, veterem hominem omnino deponat. Audi Iſidorum Peluſiotam lib. 1. Epiſt. 26. *Serpens, ait, arte ac verſutiâ vetuſtatem exuit, in arcta quadam & anguſta rima ſeſe comprimens, ac ſenium deponens. Vult igitur nos quoque per arctam viam & afflictionem, veterem hominem exuere, ac pro eo nouum induere, qui ad eius imaginem renouatur.*

3. Tertiò, Remigius: Pulchrè etiam Dominus, inquit, Prædicatores ſerpentis prudentiam monet habere, quia primus homo per ſerpentem deceptus eſt, ac ſi diceret, quia hoſtis callidus fuit ad decipiendum, vos prudentes ſitis ad liberandum: ille laudauit lignum, vos laudate crucis virtutem. Addit Hilarius: ille falſam promiſit immortalitatem, & diuinitatem, dicendo: *Eritis ſicut Dij*; vos veram promittite, ac Angelis ſimiles futuros eſſe, qui credant.

4. Quartò, ſerpentes, dum ſeneſcunt, per anguſtum foramen gliſcendo, vetuſtam pellem detrahunt, vt nouam induant, teſte Ariſtotele lib. 8. hiſtor. animal. cap. 17. Ita & vos, ô Apoſtoli, ſenectam mentis per innouationem ſpiritus, & meditationem æternitatis exuite. Via enim in cælum anguſta eſt, & virtute ſemper innouanda, ait S. Auguſtinus lib. 2. de doctrina Chriſtiana cap. 16.

5. Beda. Quintò, *prudentia ſerpentis eſt,* ait Beda, *quòd vnam aurem petræ opponit, alteram caudâ claudit, ne audiat incantantes.* Et S. Auguſtinus in Pſal. 57. verſ.

Auguſt. 5. ad illa: *Sicut aſpidis ſurdæ & obturantis aures ſuas: Allidit,* inquit, *ſerpens vnam aurem terræ, & de caudâ obturat alteram:* Ita Chriſti diſcipulus & Apoſtolus, contra Diaboli & impiorum ſuggeſtiones claudat aures caudâ & terrâ, id eſt, meditatione finis, puta mortis & ſepulchri, ſibique dicat: *Memento homo, quia puluis es, & in puluerem reuerteris.*

6. *Serpentis oculus.* Sextò, ſerpens acutiſſimè videt: vnde Adagium: *Serpentis oculus.* Sic Apoſtolus omnia acuto mentis intuitu proſpiciat, vt mala auertat & bona accerſat. Rurſum ſerpens eſt aſtutiſſimus: vnde quod agit, non robore, ſed aſtutiâ ſuâ agit ac prudentiâ: quare venenum ſuum non niſi cautiſſimè, & maximè ad nocendum opportuno tempore effundit: ſic & Apoſtolus prudenter obſeruet prædicandi occaſiones, ac videat, quid cuique loco, tempori & perſonis conueniat, quidque ad perſuadendum ſit efficaciſſimum. Ita Baſilius in regul. breuior. interrog. 245.

Remig. *Et ſimplices ſicut columbæ:* quia, vt ait Remigius: *Simplicitas ſine prudentia facilè decipi poteſt, & prudentia periculoſa eſt, niſi ſimplicitate temperetur.* Et, vt ait S. Gregor. lib. 4. Epiſt. 31. ad Mauritiū:

Vt ſerpentis aſtutia columbæ ſimplicitatem acueret, & columbæ ſimplicitas ſerpentis aſtutiam temperaret. Gregor.

Pro *ſimplices* Græcè eſt ἀκέραιοι, quod ſi à κέρας (id eſt, cornu) & α priuatiuo deriues, idem eſt, quòd ſine cornibus, ſine noxa, ſine vindicta, innocentes, innoxij, ait S. Baſilius loco citato: ſi verò à κεράννυμι, id eſt, *miſceo*, & α priuatiuo, idem eſt, quòd *ſine miſtione*, impermixti, candidi, ſynceri, qui quod corde ſentiunt, hoc ſine fuco ore proferunt. Primò ergo iubet, *vt per prudentiā deuitet inſidias, per ſimplicitatem non faciat malum,* ait S. Hieronymus: Columba enim caret felle, nec vlli nocet.

Eſte ſimplices vt columbæ.

1. Hieronym.

2. Secundò, S. Chryſoſtomus: Ira, inquit, per iram non extinguitur, ſed per manſuetudinem: non ſufficit pati mala, ſed nec turbari conceditur, quod eſt columbę.

3. Tertiò, notant Theophylactus & Euthymius columbas, licèt pullis orbentur, ad eoſdem tamen nidos & Dominos redire, q.d. Chriſtus; Sic & vos, ô Apoſtoli, nolite eſſe memores iniuriarum vobis factarum, ſed placidi & amantes redite ad eos iuuandos & conuertendos, à quibus læſi vexatique eſtis. Nonum eſt hoc Chriſti præceptum, ſequitur decimum.

Nonū Chriſti præceptū.

Cavete autem ab hominibvs: tradent enim vos in conciliis.] Græcè εἰς συνέδρια, id eſt, in concilia, in conſeſſus magiſtratuum & iudicum, vt ab iis quaſi blaſphemi in Deum, vel potiùs in Deos iudicemini & condemnemini. Syrus. *Tradent vos in domum iudiciorum*, hoc eſt, in prætoria. Vers. 17. Lucæ 21. v. 12. Mar. 13. v. 9.

Decimum. *Cauete ab hominibus*, primò fictis & proditoribus, qui vos deferent ad concilia, tradéntque iudicibus puniendos, ſicut eos ſummè hac de cauſa èauent iam Sacerdotes in Anglia, Scotia & Iaponia: Secundò *ab hominibus*, ſcilicet, inſidiatoribus, qui vobis per interrogationes perplexas & politicas, inſidias tendent, vt ex ore veſtro eliciant aliquid contra Leges vel Reges dictum, vt apud eos vos accuſent: Tertiò *ab hominibus*, ſcilicet, perſecutoribus, qui vos ad necem quærent. *Cauete* ergo, id eſt, cautè vos gerite quoad, ſaluo officio veſtro, fieri poteſt, vt declinetis illorum proditiones, inſidias & perſecutiones; maximè verò lapſum, ne eorum ſuaſionibus & minis cedatis, vt Chriſtum negetis & illorum perfidiæ conſentiatis; quin potiùs pro Chriſto conſtanter vos flagellis exponite, & mortem oppetite.

Quilibet poteſt eſſe Martyr. Moraliter diſce hîc cuique cauendum eſſe ab hominibus, imò à ſeipſo vt homo eſt, quia *homo homini lupus.*

Nemo ergo dicat: Infelix ego ſum ac infauſto tempore natus; neque enim poſſum fieri Martyr, quia ceſſat hominum perſecutio, nullus iam eſt Nero, nullus Decius; nam quilibet fieri poteſt Martyr, ſi ſuis cupiditatibus, timoribus, tentationibus generosè ex Dei amore reſiſtat: tua cupiditas tuus eſt Decius; tuus timor tibi eſt Nero; tua tentatio tibi eſt Iulianus. Perſequitur te ſocius, irridet, probris afficit, calumniatur, cruciat te febris, catharrus, aſthma. Si hæc Dei amore patienter toleras, Martyr es patientiæ, vti fuit Iob. Inſtigat te gula, vt vino & deliciis te ingurgites? Repugna, & Martyr es abſtinentiæ, vti fuit Daniel. Sollicitat te ambitio, vt præ cæteris te extollas, dignitates primas ambias? Euelle illam è mente tua, & Martyr es humilitatis ac modeſtiæ, vti fuit S. Franciſcus. Superior tibi dura tuiſque ſenſibus repugnātia iubet? Obedi, vince teipſum, & Martyr es obedientiæ, vti fuit Abraham offerendo ſuum Iſaac.

Geneſ.

Geneſ. 22. Titillat te luxuria? Illam ieiuniis mortifica, & ciliciis crucia, eriſque Martyr caſtitatis, vti fuit Ioſeph. Stude, doce, concionare, labora, ad Indos proficiſcere, vt tot animas pereuntes ſalues, & Martyres charitatis, vti fuit B. Xauerius.

Et in Synagogis (vbi lex legebatur, & legis violatores caſtigabantur) suis flagellabunt vos.] Sic in iis flagellati ſunt Petrus & Apoſtoli
2. Corinth. 11. 24. Actor. 5. 40 & Paulus 2. Corinth. 11. 24. *A Iudæis*, inquit, *quinquies quadragenas vna minus accepi; ter virgis caſus ſum*, &c.

Vers. 18. Lucæ 21. v. 12. & 13. Marc. 13. 9. Et ad Præsides (prouinciarum) et ad Reges ducemini propter me, in testimonium illis et gentibus.] Syrus, *in teſtimonium tum ipſorum, tum gentium*. Sic Paulus ductus eſt captiuus, quaſi reus ad Felicem & Feſtum Præſides Iudææ. Actor. 23. 24 & ſequent. Iacobus minor ad Ananum Pontificem à quo iuſſus occidi: Petrus & Iacobus maior ad Regem Agrippam, qui Iacobum capite plexuit. Actor. 12. 23. Idem à Iudæis per Græciam
Apoſtoli ad Reges & Præſides variè ducti. & totum orbem ſparſis, vbique perſecutionem paſſus eſt, & protractus ad Præſides prouinciárum, vt patet ex Actis Apoſtol. cap. 13. 45. & ſequent. Petrus & Paulus ducti ſunt ad Neronem, à quo tandem perempti, glorioſum obiêre martyrium. Sic S. Andreas ductus eſt ad Ægeum Achaiæ Proconſulem, ab eôque crucifixus. S. Ioannes ad Domitianum Imperatorem, à quo dolio feruentis olei impoſitus, ex eo ſpendidior exiuit. S. Matthæus ductus eſt ad Hirtacum Regem Æthiopiæ. S. Thomas ad Brachmanes. S. Bartholomæus ad fratrem Polemonis Regis Indiæ, à quo viuus excoriatus eſt. Hinc patet hæc non tam ad primam Apoſtolorum in Iudæam miſſionem (tunc enim nil tale paſſi leguntur) quàm ad cæteras per omnem eorum vitam deinceps obitas ſpectare. Ad illas ergo hic Christus extendit & dilatat ſermonem ſuum.

Propter me, quia meam fidem & religionem prædicatis, me ſcilicet eſſe Meſſiam Dei Filium, Saluatorem mundi: vnicuique malorum, ait S. Chryſoſtomus, mitigationem adiungit, nam non parua conſolatio eſt, pati propter Chriſtum. Quocirca Apoſtoli flagellati *ibant gaudentes à conſpe-*
Act. 5. 41. *ctu concilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati*. Actor. 5. 41.

In teſtimonium, tum veræ fidei meæ, quam prædicatis: huius enim illuſtre teſtimonium erit veſtrum martyrium. Vnde multi videntes conſtantiam Apoſtolorum & Martyrum in tormentis, ad Chriſtum conuerſi ſunt; ita S. Hilarius: tum perſecutorum perfidiæ, obſtinationis & condemnationis: *Illis*, ſcilicet Iudæis & Gentibus, quæ pariter vos perſequentur, & ad quarum Præſides protrahemini. Notat Apoſtolos non tantùm à Iudæis in Iudæa, ſed & à Gentibus, cùm ad eas poſt mortem ſuam proficiſcentur, multa paſſuros. Porrò *in illis & gentibus*, propriè eſt, q. d. Contra illos, ſcilicet Iudæos, & contra Gentes, q. d. Veſtra productio ad tribunalia, liberáque meæ fidei confeſſio, ideóque condemnatio & punitio, publicum erit teſtimonium toti orbi oſtendens, iuſtè Iudæos & Gentes, tum in hac vita, tum in die iudicij exſcindi & damnari, eò quod veſtræ prædicationi increduli fuerint, ac vos veros Dei præcones perſecuti fuerint & occiderint. Vnde Euthymius: *In teſtimonium*, inquit hoc eſt, ad redargutionem Iudæorum & Gentium, ne poſtmodum dicere poſſint, quòd veſtram prædicationem non audierint. Et Theophylactus *in teſtimonium*, ait, id eſt, in notam & reprehenſionem eorum, qui non credunt.

Cum autem tradent vos, nolite cogitare, Vers. 19.
quomodo, aut quid loquamini; dabitur enim Luc. 12. v. 11.
vobis in illa hora quid loquamini.] Vndeci- & c. 21. 14.
mum eſt hoc Chriſti præceptum, quo iubet Apo- Marc. 13. 11.
ſtolos non eſſe ſollicitos de reſponſione ad interrogationes Præſidum, quia hanc ipſe illis ſuggeſturum pollicetur: *Nolite cogitare*, intellige, ſollicitè, *Vndecimũ.* anxiè, intempeſtiuè, quaſi vobis ſolis veſtræque prudentiæ fiſi, Chriſtô, Deóque (cuius cauſa, honor & voluntas hic agitur) diffidatis. Vnde Græcè eſt μὴ μεριμνήσητε, id eſt, ne ſitis anxij & ſolliciti, vti vertit Noſter Interpres apud Lucam cap. 12. verſ. 11. Non ergo prudentem reſponſionis præmeditationem vetat, ſed anxiam nimiámque ſollicitudinem. Simili ſenſu vetuit ſollicitudinem victus craſtini cap. 6. verſ. 25. vt diſcant fideles à Dei prouidentia pendere, eámque ſuppliciter quotidie inuocare. Quocirca Martyri in quæſtionibus & tormentis aſſiduè inuocandus eſt Deus, vt ſapientiam ad reſpondendum, & animos ad tolerandum ſuggerat. Hoc eſt, quod Lucas cap. 21.
ait Chriſtum dixiſſe & promiſiſſe: *Ego dabo vobis* Luc. 21.
os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij veſtri. Sic de S. Stephano
ait Lucas Actor. 6. *Non poterant reſiſtere ſapientiæ* Actor. 6.
& ſpiritui, qui loquebatur. Ita S. Franciſcus ſpe martyrij profectus in Syriam ad Sulthanum Babyloniæ, *tantâ mentis conſtantiâ*, ait S. Bonauentura in eius vita cap. 9. *tantâ virtute animi, tantô-*
que feruore ſpiritus prædicauit illi Ieſum Chriſtum, Bonauent.
vt Euangelicum illud in ipſo clareſceret veraciter eſſe completum: Ego dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij veſtri. Nam & Sulthanus (antea Chriſto infenſiſſimus) *libenter ipſum audiebat, admirando in viro Dei feruorem ſpiritus, conſpiciens & virtutem, & ad moram contrahendam cum eo inſtantiùs inuitabat.*

Illuſtre ad literam extat exemplum in vita S. Luciæ Syracuſanæ, quæ à Paſchaſio præfecto iuſſa Diis immolare, cùm audacter id refutaret, Præfectus minando dixit: *Ceſſabunt verba cùm ventum fuerit ad verbera:* Cui virgo: *Dei ſeruis verba deeſſe non poſſunt, quibus à Chriſto Domino dictum*
eſt: Cum ſteteritis ante Reges & Præſides, nolite co- S. Lucia.
gitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: non enim vos eſtis, qui loquimini, ſed Spiritus ſanctus qui loquitur in vobis. Quam cùm Paſchaſius interrogaſſet: *Eſtne in te Spiritus ſanctus?* Reſpondit: *Caſtè & piè viuentes templum ſunt Spiritus ſancti.* At ille: *Iubebo te ad lupanar duci, vt te Spiritus ſanctus deſerat.* Cui virgo: *Si inuitam iuſſeris violari, caſtitas mihi duplicabitur ad coronam.* Quare Paſchaſius irâ inflammatus, Luciam eò trahi iuſſit, vbi eius virginitas violaretur: ſed diuinitùs factum eſt, vt firma virgo ita conſiſteret, vt nullâ vi de loco dimoueri poſſet. Vide hîc admirandam virginis prudentiam, qua ad ſingula interrogata tam ſapienter & cordatè reſpondit, vt Præfectus obmuteſceret; nimirum loquebatur in ea Spiritus ſanctus.

Tropologicè S. Auguſtinus lib. 4. de doctrina Chriſtiana cap. 15. docet Prædicatorem ante concionem orare debere & ſtudere: *Ad horam verò*
ipſius dictionis, inquit, *illud potiùs bonæ menti cogi-* Aug.
tet conuenire, quod Dominus ait: Nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini: non enim vos eſtis, qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis.

Vers. 20. Luc. 12. 12. Mar. 13. 11.

Non enim vos estis, qvi loqvimini, sed spiritvs patris vestri, qvi loqvitvr in vobis.] q. d. Loquemini Præſidibus, non ex vobis, veſtrâque prudentiâ & animo, ſed ex Spiritu Sancto, qui vobis ſuggeret ſapientiam & animos, vt Præſidibus ſapienter & animosè reſpondeatis: quare in vobis non tam vos ipſi, quàm Spiritus Sanctus loquetur: Sicut in Aſina Balaam loquebatur Angelus. Numer. 22. 28. Ita in Petro & Apoſtolis locutus eſt Spiritus Sanctus coram Pontificibus. Actor. 4. 13.

Vers. 21. Luc. 21. 16. Mar. 13. 12.

Tradet avtem frater fratrem in mortem, et pater filivm, et insvrgent filii in parentes et morte eos afficient.] Quia in me credunt, vel me prædicant. Præmunit Chriſtus Apoſtolos & fideles prædictione futurarum perſecutionum, quas paſſuri ſunt etiam à cognatis, fratribus, & parentibus infidelibus, qui naturalis cognationis & pietatis obliti, fidem & fideles ad necem perſequentur; vt in iis conſtantes ſint, ac tormenta, carceres, & mortem ipſam ab iis illatam generosè tolerent potiùs, quàm Chriſtum & fidem negent. Vnde Beda: *Prædixit*, ait, *futuram perturbationem, vt quaſi antè cognitam leuius portarent.* Nam tela præuiſa minus feriunt, & vt ait S. Hilarius: *Multum proficit ad tolerantiæ aſſumptionem, rerum imminentium cognitio.* Sic S. Barbara à proprio patre ob Chriſti fidem interfecta eſt: Sic & S. Chriſtina. S. Lucia Martyr à proprio filio Euprepio de Chriſtiana fide accuſata eſt, & à Iudice martyrio laureata die 16. Septembris anno Domini 303. S. Paulus primus Eremita, ne proderetur à fratre, id eſt, à marito ſororis ſuæ, fugit in eremum, teſte *S.* Hieronymo. S. Wenceſlaus princeps Bohemiæ, à Boleſlao fratre, & Drahomira matre infidelibus, proditoriè peremptus eſt. Denique Domitianus Imperator Flauium Clementem Conſulem Romanum, patruelem ſuum, & Flauiam Domitillam cognatam ſuam, ob Chriſtianam fidem interfecit. Maximianus Imperator Artemiam ſororem ſuam Chriſtianam; Diocletianus Serenam vxorem, S. Caium Pontif. eiúſque fratrem S. Gabinium cum filia S. Suſanna, cognatos ſuos, quia Chriſtianos, martyrio affecit.

Beda.

Hilar.

Perſecutio à cognatis.

S. Barbara:

S. Chriſtina.

S. Lucia.

S. Pauli Eremita.

S. Venceſlai.

S. Flauij Clementis.

S. Flauiæ Domitillæ

SS. Artemiæ, Serenæ, Caij Pont. Gabinij Suſannæ.

Hæc non tam in prima, quàm in ſecunda miſſione Apoſtolorum per Iudæam & totum orbem, poſt mortem Chriſti contigerunt. Quare Ianſenius putat hîc eſſe Hyſterologiam: hæc enim à Chriſto eſſe dicta, non nunc, ſed paulò ante mortem, vt habet Lucas cap. 21. 16.

Verùm alij meliùs cenſent Matthæum, qui ordinis eſt tenax, hæc ſuo loco & ordine, quo dicta ſunt à Chriſto, conſignaſſe; ſed Chriſtum illa rurſum paulò antè mortem Apoſtolis refricaſſe & inculcaſſe, cùm proximè futura erant, vt eos ad conſtantiam in aduerſis imminentibus animaret. Nam nonnulla ex his iterat repetitque Matthæus inferiùs cap. 24. verſ. 10. & 13. velut dicta à Chriſto ituro ad mortem.

Vers. 22. Luc. 24. 17. 19. Mar. 13. 13. Infra c. 24 v. 10. & 13.

Et eritis odio omnibvs hominibvs propter nomen mevm: qvi avtem perseveraverit vsqve in finem, hic salvvs erit.] *Omnibus*, id eſt, multis, paſſim omnibus, vti fiebat in conciliis, iudiciis & theatris martyrum. Chriſti enim crucifixi fides & prædicatio initio toti orbi erat noua, & paradoxa: Vnde paſſim Iudæi ſuo Moſi, & gentiles ſuis Diis aſſueti affixique inſurrexerunt contra Apoſtolos illam prædicantes, & contra paucos fideles ad illam conuerſos. Sic ſæpe τὸ *omnis* in Scriptura ſignificat multos. Sic enim vulgò loquimur, vt cùm plurimos cernimus quid facere, dicamus omnes id facere, id eſt, pleroſque.

Qui autem perſeuerauerit, in patientia. Græcè enim eſt ὁ ὑπομείνας, id eſt, *qui ſuſtinuerit*, ſcilicet, has perſecutiones & aduerſitates, *vſque in finem*, tum perſecutionum, tum vitæ; *hic* omnis & ſolus *ſaluus erit*, ſalute, felicitate & gloriâ æternâ, quaſi patientiæ ſuæ præmio & coronâ donabitur. Non ſatis eſt ſemel, ſecundò, tertiò toleraſſe & viciſſe, ſed ad coronam neceſſe eſt tolerare & vincere vſque in finem, iuxta illud Apocal. 2. *Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.* Vide ibi dicta: *Vt autem toleres in finem, iugiter reſpice finem.* Patientiæ enim corona, eſt perſeuerantia. Audi S. Bernardum Epiſt. 129. *Perſeuerantia meretur viris gloriam, coronam virtutibus. Vigor eſt virium, virtutum conſummatio, nutrix ad meritum, mediatrix ad præmium, ſoror patientiæ, propugnaculum ſanctitatis. Tolle perſeuerantiam, neque obſequium mercedem habet, neque beneficium gratiam, neque laudem fortitudo.*

Perſeuerantia in finem virtutis cõſummatio.

Apoc. 2.

Bernard.

Vers. 23.

Cvm avtem perseqventvr vos in civitate ista, fvgite in aliam.] *non timendo paſſionem*, ait Beda, *ſed declinando, vt tribulationis occaſio ſeminarium fieret Euangelij*, ne ſcilicet prædicatoribus occiſis ſuccideretur prædicatio fidei, ſed iis fugientibus alibi ſpargeretur, ſicque fugientes Euangelio & aliis locis, imò eidem loco, ex quo fugiebant, vel abſentes, vel redeuntes conſulerent. Fuga ergo hæc erat victoria; fugiebant enim non ex timore, ſed ex amore Chriſti, vt eius fidem propagarent. Sic Tartari fugiendo iaciunt ſagittas in hoſtes inſequentes, eóſque configunt & occidunt.

Quæres, an hoc ſit præceptum, an permiſſio dumtaxat? Reſp. Partim eſt præceptum, ſcilicet, cum Eccleſiæ & fidei neceſſitas fugam exigit, aut lapſus proprij periculum: nam *Chriſtum fugiendo non negat, qui ideo fugit, ne neget*, ait S. Chryſoſtomus. Ita S. Nazianzenus Orat. 1. in Iulian. & S. Athanaſius lib. de fuga ſua. Si enim ipſe non fugiſſet rabiem Arrianorum, ipſi in Oriente de fide Homouſij (quæ in vno Athanaſio ſtare videbatur) triumphaſſent. Partim eſt conſilium, quando ſcilicet ex fuga maior propria, aut aliena vtilitas & perfectio ſperatur. Partim eſt permiſſio, vt cum quis tormenta valde metuit & horret, nec in loco, vbi perſecutio viget, manere neceſſitate aut obligatione aliquâ (verbi gratia, quia eſt Epiſcopus aut Paſtor) obſtringitur, de quo vide Sanctum Auguſtinum Epiſt. 180. ad Honoratum, & Sanctum Thomam, ſecunda ſecundæ, quæſtion. 185. artic. 5. & Abulenſem hîc quæſtion. 110. Aliàs fugere eſt illicitum, ſi videlicet fidei, iuſtitiæ, ſacramentis & ouibus, pitta fidelibus, inde creetur ſalutis periculum, aut ſcandalum, vt patet Ioannis capite decimo, verſiculo vndecimo, & duodecimo. Atque hæc quæ dixi ſunt iuris non poſitiui, ſed naturæ & diuini. Duodecimum ergo eſt hoc Chriſti præceptum, datum Apoſtolis ituris ad prædicandum.

Fugere quãdo præceptũ, quando permiſſio?

Chryſoſt.

Duodecimũ Chriſti præceptum.

Hinc exemplo Chriſti, Apoſtolorum, Sancti Athanaſij & aliorum, qui in perſecutione fugerunt, refellitur Tertullianus qui libro de fuga contendit, fugam eſſe illicitam. Vnde Sanctus Hieronymus in Catal. Scriptor. Eccleſiaſtic. in

Tertulliano docet, hunc eius librum eſſe vnum ex iis, qui ab eo iam hæretico & Montaniſta ſcripti ſunt contra Eccleſiam.
An fuerit perpetuum? Porrò Tertullianus Chriſtianis obiicientibus Chriſtum hîc fugam iubere, reſpondebat hoc Chriſti præceptum fuiſſe temporale, datum Apoſtolis in prima miſſione per Iudæam, quia præceſſit v. 5. *In viam gentium ne abieritis*; & ſequitur: *non conſummabitis ciuitates Iſrael*, &c. Idem cenſuerunt S. Hieronymus, Chryſoſtomus, Euthymius: ſed alij paſſim docent hoc præceptum Chriſti eſſe perpetuum; vti & alia hîc. Et patet, quia id eſt iuris naturæ, vt dixi. Licèt enim verſ. 5. Chriſtus Apoſtolos tantùm in Iudæam mittat, tamen eadem occaſione dat illis præcepta in omnem vitam. Quocirca Matth. 28. & Actor. 1. Chriſtum poſt reſurrectionem iam in cælum abeuntem, alia eis præcepta dediſſe non legimus, maximè cùm omni tempore in Apoſtolis horum præceptorum ſeruandorum par fuerit ratio. Ita Origenes hom. 9. in librum Iudicum, S. Athanaſius in Epiſt. ad Orthodoxos, Nazianz. orat. 1. in Iulian. Ianſenius, Maldonatus & alij.

Non conſummabitis ciuitates Iſraël, quid? AMEN DICO VOBIS, NON CONSVMMABITIS CIVITATES ISRAEL, DONEC VENIAT FILIVS HOMINIS.] Græcè οὐ μὴ τελέσητε, id eſt non abſolueritis, non finiueritis, ſcilicet peragrando & conuertendo ciuitates Iſraëlis,
Prima explicatio. id eſt, Iudæorum. Primò S. Chryſoſtomus, & ex eo Theophylactus, & Euthymius, exponunt de prima miſſione Apoſtolorum in Iudæam. q. d. Fugite à ciuitate vos perſequente in aliam & aliam, quia non præuenietis me circumeundo Palæſtinam, ſed antequam eam circumiueritis, ego redibo ad vos, vóſque rurſum ad me aſſumam. Verùm in prima miſſione Apoſtoli benignè à Iudæis fuêre excepti; vnde eis non fuit fugiendum, ſed gaudentes reuerſi ſunt ad Chriſtum, vt patet Lucæ 10. v. 17.

Secundò, Beda exponit q. d. Non conuerteris Iſraëlitas ante meam reſurrectionem, poſtquam ego ad vos redibo, vóſque mittam ad gentes toto orbe diſperſas, vbi perpetuus circumeundi & prædicandi erit locus, & iugis laborandi campus. Sic & Gloſſa Interlin. D. Thomas, Lyran. Abulen. Dion. & Caiet.

3. Tertiò, alij, q. d. Non percurretis Iudæam fugiendo & prædicando, donec ego ad illam redeam quaſi veſter vltor & vindex, vt per Titum & Veſpaſianum, Iudæos, qui vos perſecuti ſunt, exſcindam & deleam.

4. Quartò & genuinè, *non conſummabitis*, id eſt,
Germana. non perambulabitis, aut potius perambulando non perficietis in fide Euangelij, & religione Chriſtiana Ciuitates Iſraelis, id eſt, populum Iſraeliticum, ad quem iam vos mitto, vti dixi, verſ. 5. ante ſecundum aduentum filij hominis, puta Chriſti ad iudicium, quia vt docet Paulus Roman. 11. oportet, vt priùs in Eccleſiam Chriſti plenitudo gentium, id eſt, omnes gentes intrent, & tunc omnis Iſrael ſaluus fiet. q. d. Cum vos perſequentur, fugite de vna ciuitate in aliam, quia ſemper vobis fugæ erit locus, vbi operam veſtram vtiliter collocare poſſitis apud Iudæos, & multo magis apud gentes: non enim deerunt Iudæi nec gentes conuertendi, & in fide inſtruendi vſque ad finem mundi & diem iudicij. Vnde Rupertus *Iſrael* accipit ſpiritualiter & myſticè, id eſt, fideles quoſlibet, qui ſemper futuris ſæculis per omnes gentes ſupererunt conuertendi. Innuit Chriſtus Iudæos fore Euangelio incredulos vſque ad finem mundi, ſed tum paulò ante iudicium conuertendos ab Elia & Enoch. Ita S. Hilar.

Hucuſque præcepta Chriſti data Apoſtolis, ſequuntur iam promiſſa & ſtimuli, quibus eos *Quinque ſtimuli ad conſtantiam in perſecutione.*
animat ad generosè ſuperandum perſecutiones. Primus ſtimulus eſt verſ. 24. Chriſti exemplum, qui à Iudæis maiora ſuſtinuit. Secundus eſt verſ. 26. quòd Deus veritatem Euangelij poſt perſecutiones ſit patefacturus, ad Chriſti & Apoſtolorum gloriam. Tertius verſ. 28. quòd magis timendus ſit Deus animæ Dominus, quàm perſecutor corporis. Quartus verſ. 29. quòd Deus ſingularem eorum habebit curam. Quintus verſ. 32. quòd Deus coram Angelis eos honorabit, & glorificabit in æternum.

NON EST DISCIPVLVS SVPER MAGI- VERS. 24.
STRVM, NEC SERVVS SVPER DOMINVM Luc 6. 40.
SVVM.] Chriſtus animat hîc diſcipulos ad fugæ Ioan. 15. 16. 15. 20.
& perſecutionum tolerantiam ſeipſo, ait Chryſoſtomus, id eſt, ſuo exemplo. q. d. Diſcipulus & ſeruus, quales vos mihi eſtis, ô Apoſtoli, non debet appetere maiorem honorem & plauſum populi, quàm habuit eius magiſter & Dominus, qualis ſum ego. Si ergo ego à Iudæis tantas calumnias & perſecutiones paſſus ſum, & maiores patiar, vt tandem ab eis crucifigar; parate vos pariter, vt ſimilia ab eis & gentibus patiamini. Hunc eſſe ſenſum patet ex verſu ſequenti: *Multum*, ait S. Hilarius, *proficit ad tolerantiæ aſſum-* Hilar.
ptionem rerum imminentium cognitio, maximè ſi patientiæ voluntas præſumatur exemplo. Addit S. Hieronymus, *vt gloriæ loco ducant, ſi Domino vel* Hieronym.
paſſionibus adæquentur.

SVFFICIT DISCIPVLO, VT SIT SICVT
MAGISTER EIVS, ET SERVO SICVT DO- VERS. 25. Ioan. 15. 20.
MINVS EIVS. SI PATREMFAMILIAS BEELZEBVB VOCAVERVNT, QVANTO MAGIS DOMESTICOS EIVS?] q. d. Si me, qui ſum Chriſtus magiſter & Dominus, imò paterfamilias veſter (erat enim familia 12. Apoſtolis conſtans, cuius Chriſtus erat caput, rector & pater) Iudæi irriſerunt, calumniati ſunt & vocauerunt Beelzebub, id eſt, amicum & ſocium Beelzebub, dicentes: *In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia.* Matthæi cap. 12. 24. imò augeſcente irâ & odio ipſum Chriſtum vocarunt Beelzebub, vt hîc dicitur; ſi, inquam, in me, qui eis per tot miracula me Meſſiam & filium Dei eſſe probaui, hoc auſi ſunt, quantò magis eadem audebunt in vos domeſticos meos, diſcipulos & famulos? Et ſi ego hæc ab eis modeſtè & fortiter toleraui, quanto magis vos eodem ſimili modo tolerare debetis, imò in iis gaudere, quòd pro me iſta toleretis, quódque in hac tolerantia mihi aſſimilemini, meiſque quaſi veſtibus & inſignibus orneminì?

Audi S. Hilarium hîc Can. 10. *Omnia iniuriarum & contumeliarum genera nihil nos terreant, glo-* Hilar.
ria potiùs loco amplectentes, ſi Domino noſtro vel paſſionum conditionibus adæquemur. Et Tertullianus lib. de bono Martyrij cap. 9. *Cum magiſter*, in-
quit, *& Dominus ipſe perpeſſus ſit perſecutionem, &* Tertull.
traditionem & occiſionem: multò magis ſerui & diſcipuli eandem expendere debebunt, ne quaſi ſuperiores, exempti de iniquitate videantur; quando hoc ipſum ſufficere eis ad gloriam debeat, æquari paſſionibus Domini & magiſtri. Nam vt ait S. Chryſo-
ſtomus hom. 11. in Epiſt. ad Roman. *Magna coro-* Chryſoſt.
na eſt communionem habere cum Domino. Vnde

S.Ambro

Ambroſ.

S. Ambroſius lib. 2. de Abraham cap. 7. *Exercitata* inquit, *mens non aquilarum præfert imagines, nec dracones: ſed in cruce Chriſti & in Ieſu nomine progreditur ad prælium, hoc ſigno fortis, hoc vexillo fidelis.*

Moraliter: virtuti ſtudens paret ſe ad irriſiones.
1. Cor. 4. 3.
Hieronym.
Epictet.
Lactant.
Iſai. 8.
1. Cor. 4.

Moraliter diſcant hîc fideles, cùm ſe pietati dant, cum Chriſto & Apoſtolis irridendos fore & ſubſānandos, ſed generosè probra omnia tolerent, & contemnant, dicántque cum Paulo: *Mihi pro minimo eſt vt à vobis iudicer, aut ab humano die.* Hinc S. Hieronymus Epiſt. 39. ad Marcellam, loquens de Bleſilla S. Paulæ filia, quæ mortuo marito monachæ vitam profeſſa, à mundanis ridebatur: *Bleſilla noſtra*, inquit, *ridebit, nec dedignabitur loquacium ranarum audire conuicia, cum Dominus eius dictus ſit Beelzebub.* Grauiter Epictetus in Enchirid. cap. 26. *Sapientia*, inquit, *ſtudium ſuſcipere cupis ſtatim te para, quaſi futurum ſit, vt deridearis, vt multi te ſubſannent. Sed ſi quid proficere vis, ne recuſa, quominus ob res externas amens & fatuus habearis.* Similiter Lactant. in Epitom. diuin. inſtit. cap. 1. *Teneamus*, ait, *innocentiam, teneamus iuſtitiam, ſubeamus imaginem ſtultitiæ, vt veram ſapientiam tenere poſſimus.* Quin & Iſaias in nomine ſuo, cæterorúmque Prophetarum & Apoſtolorum ait c. 8. *Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus in portentum.* Et S. Paulus: *Spectaculum*, ait, *facti ſumus mundo, angelis & hominibus* 1. Corinth. 4. Vide vtrobique dicta.

Beelzebub quis?

Quæres, quis & qualis fuit Beelzebub? Reſp. fuit Deus & idolum Accaronitarum, vt patet 4. Reg. 1. 2. 3. 6. ita dictus quaſi בַּעַל זְבוּב *baal Zebub*, id eſt, *dominus muſcæ*, vel *habens muſcam*, eo quòd aduerſus muſcarum peſtem coleretur & inuocaretur. Sic enim apud Græcos Iouis cognomen erat ἀπόμυιος, q. d. *amuſcas*, quòd eum colerent ad fugandas muſcas. Sic Cyrenaici cùm muſcarum multitudo peſtilentiam afferret, Achorem Deum muſcarũ ad eas abigendas inuocabant, teſte Plinio lib. 8. cap. 28. Sic denique Arcades & Elæi *Myagrum* ſiue *Myodem* (quo nomine Ioſephus lib. 9. Antiq. cap. 1. vertit vocátque Beelzebub) quaſi muſcarum venatorem & interemptorem adorarunt teſte Plinio lib. 10. cap. 28. & Pauſania in Arcadicis. Vide Gyraldum de Diis gentium. Hinc & idolum Beelzebub videtur habuiſſe caput muſcæ. Nam Septuag. *Beelzebub* vertunt, *Deum muſcam.* Simili enim modo Ægyptij Apin Deum bouis capite & ſpecie, Anubin canis, Hammonem Arietis, vel hirci, Æſculapium ſerpentis, alios Deos & idola Leonis, equi, aquilæ & auium formâ pinxerunt & coluerunt. Hinc ergo Iudæi Luciferum principem dæmoniorum partim irriſionis, partim abominationis cauſa vocarunt Beelzebub, id eſt, Deum muſcam, vel muſcarium, talémque dixerunt eſſe Chriſtum per ſummam contumeliam & ſacrilegium. Plura de Beelzebub dicam 4. Reg. 1. v. 2.

Ægyptiorũ varia idola.

Beelzebub quid?

Porrò Græci Codices tam hîc, quàm Marci 3. v. 22 & Lucæ 11. v. 15. 18. 19. æquè ac Theophyl. Euthym. Vatabl. conſtanter pro Beelzebub habent Beelzebul, quod nonnulli interpretantur *Baal* aut *Iuppiter ſtercorarius* (*Zebul* enim Hebr. *habitaculum*, ſed Chald. Syriacè & Arabicè *zebel* ſignificat *ſtercus*, quia diabolus per peccatum eſt immundiſſimus, ideóque homines ad omnes immunditias, præſertim crapulæ & libidinis excitat, atque in ſepulchris, patibulis locíſque immundis vt plurimum cum ſuis ſagis verſatur) idque ad contemptum, cadaueribus enim & ſtercoribus muſcæ inſident. Atque hinc fortè *zabuli* nomen, quod S. Hilarius aliique veteres dant diabolo, niſi malis Æolicè ζα poni pro διὰ, vt *zabulus* dicatur pro *diabolus*. Verùm legendũ eſt Beelzebub non Beelzebul: ſic enim legunt Codices Hebræi, Chaldæi, Syri, Arabici, S. Hieronym. & alij paſſim. Sic etiam Septuag. legiſſe liquet & 4. Reg. 1. vbi Beelzebub vertunt *Baal*, id eſt, (louem vel Deum) *muſcam*: *zebub* enim muſcam ſignificat, non *zebul*.

Vers. 26.
Luc. 8. 17.
12. 2.
Mar. 4. 22.

NE ERGO TIMVERITIS EOS: NIHIL ENIM EST OPERTVM, QVOD NON REVELABITVR, ET OCCVLTVM, QVOD NON SCIETVR.] Græcè eſt pulchra Paranomaſia: *Nihil enim eſt tectum, quod non ſit retegendum; nihil coopertum, quod non ſit diſcooperiendum.*

Senſus eſt q. d. Licèt Iudæi vos calumnientur quaſi non Dei, ſed Beelzebub, id eſt, Luciferi Apoſtolos & legatos; nolite tamen eorum probra, irriſiones & ſannas timere, quia tandem Deus veſtram innocentiam, fidem & veram religionem patefaciet, non tantùm in die iudicij, ſed etiam in hac vita, faciétque vt ij, qui vos antè perſequebantur vt diabolicos, cognita veritate, vt diuinos Deique nuncios honorent, colant, credant, obediant. Ita S. Chryſoſtom. Theophylact. Euthym. nimirum virtus patitur fumum inuidiæ & infamiæ, ſed eluctans, in flammam claritatis & gloriæ erumpit, ac diu preſſa laus, maiori cum luce effulgurat.

Poſſet ſecundò ſic exponi. q. d. Ne timeatis aut refugiatis, ô Apoſtoli, prædicare meum Euangelium, quia licèt initio pauci credant, vt videatur illud eſſe opertum & occultum, tamen ſenſim ſerpet, & tandem toti orbi eius veritas innoteſcet, clareſcet & ſplendeſcet.

Ambroſ.

Audi S. Ambroſium lib. 1. de Iacob & vita beata cap. 8. *Perfecti*, inquit, *eſt viri non ſuccumbere iis, quæ pleriſque terribilia & formidoloſa videntur, ſed quaſi fortem militem, grauiſſimorum caſuum ſuſtinere incurſus cõflictus ſubire, & quaſi prudentem gubernatorem, nauem in tempeſtate regere, atque occurrendo inſurgentibus fluctibus, magis vitare naufragium ſulcando undas, quam declinando. Non iſte in perſecutione pauidus, non in tormentis mollior, ſed quaſi athleta fortis qui repercutiat verberantem, ſi non cædis, certè ſermonis flagello dicens: Sagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ eorum. Qui cum grauiſſimo licèt dolore luctetur, non miſerabilem ſe præbeat, ſed oſtendat tanquam in laterna lumen, & inter aſperas procellas & grauiſſimos flatus, ſuam lucere nec extingui poſſe virtutem animi.* Sic olim ſuis in cruciatibus Vincentius tyrannum repercutiebat dicens: *Videbis me plus poſſe dum torqueor, quam ipſe dum torques.* Sic Apoſtoli in perſecutionum tenebris clariùs radiabant. De quorum virtute D. Bernardus ſermon. 27. in Cantica: *Quomodo*, inquit, *ſtellæ in nocte lucent, in die latent: Sic vera virtus, quæ ſæpe in proſperis non apparet, eminet in aduerſis.*

S. Vincẽtius.
Bernard.

Vers. 27.
Luc. 12. 3.

QVOD DICO VOBIS IN TENEBRIS, DICITE IN LVMINE: ET QVOD IN AVRE AVDITIS (Syrus, *quod in aures veſtras auditis.* Arabicus, *quod audiſtis auribus veſtris*) PRÆDICATE SVPER TECTA.] In Iudæa enim ſunt tecta plana, vt in eis ambulare, cœnare, dormire, atque ex iis velut ex alto ſuggeſtu concionari liceat. q. d. Quæ priuatim vobis dico, hæc publicè prædicate. Eſt Catachreſis; nam *in tenebris* & *in aure* idem eſt, quod priuatim & ſecretò: *in lumine* & *ſuper tecta*

Digitized by Google

idem eſt, quod palam & publicè coram omnibus. Ita S. Chryſoſtomus ,& S. Hieronymus , qui triplicem affert ſenſum,primum q. d. quod audiſtis in myſterio , hoc apertiùs prædicate : ſecundum, quod didiciſtis abſconditè, hoc publicè loquimini ; tertium , quod in vno Iudææ angulo vos docui , hoc in toto mundo liberè & audacter euangelizate.

Myſticè S. Auguſtinus , lib. quæſt. in Matth. cap. 2. quod dico in tenebris , id eſt in timore inquit , hoc in lumine , id eſt , in fiducia veritatis prædicate.

VERS. 28. Luc. 12. 4, 5. ET NOLITE TIMERE EOS , QVI OCCIDVNT CORPVS ; ANIMAM AVTEM NON POSSVNT OCCIDERE; SED POTIVS TIMETE EVM , QVI POTEST ET ANIMAM ET CORPVS PERDERE IN GEHENNAM.] Arabicus, *in ignem gehennæ*. q. d. Nolite metu mortis, quam vobis intentabunt perſecutores , negare meam fidem,aut ceſſare ab eius prædicatione vobis à me imperatâ, vel aliquid eâ indignum committere , quia , ſi id feceritis , incurretis mortem tum corporis , tum animæ longè atrociorem & diuturniorem, ſcilicet, æternam in gehenna , vbi damnati moriuntur morte immortali , quia iugiter in tormentis mortiferis, quaſi in morte vitali & vitâ moribundâ viuunt & perdurant , iuxta illud : *Vermis eorum non morietur,& ignis eorum non extinguetur.* Iſaiæ 66. 24 (Iſai. 66. 24.) Verè S. Chryſoſtomus hom. 5. ad Populum : (Chryſoſt.) *Gehennam*, ait , *continuè timens nunquam in gehennæ ignem decidet, continuè caſtigatus hoc metu.*

Hæc Chriſti gnome propriè reſpicit rem neceſſariam & præceptam,ſcilicet iubet vt metu tyrannorum fidem Deo datam , eiuſque legem non violemus. Extendi tamen poteſt ad res conſultas, non præceptas ; ſed tunc conſilij eſt , non præcepti. Sic S. Clemens Pontifex eam extendit ad conſilium virginitatis. Cùm enim SS. Nereus & Achilleus famuli S. Flauiæ Domitillæ , quæ iam deſponſa erat Aureliano Conſulis Romani filio, perſuaſiſſent Virginitatem, peterentque à S. Clemente vt illam velaret,Deóque Virginem conſecraret ; animosè reſpondit Clemens : (*S. Clemens. Conſtantia SS. Clementis, Domitillæ, Nerei & Achillei.*) *Vobis,illi,& mihi , vt video , paratur palma martyrij : Sed quia Chriſtus ſanxit , vt non timeamus eos qui occidunt corpus,contemnamus hominem mortalem , vt auctori vitæ immortalis planè plenéque pareamus* Conſecrauit ergo Domitillam Virginem ; quod audiens Sponſus eius Aurelianus , SS. Nereum & Achilleum variè tortos iuſſit plecti capite, S. Domitillam in Pontiam relegauit , quæ tandem martyrium per ignem obiit , ac demum S. Clemens in mare demerſus eandem palmam obtinuit Ita hi quatuor glorioſæ fuêre virginitatis victimæ. Fuit hic eorum actus heroïcus : potuiſſent enim licitè ſuadere Domitillæ ad euadendam perſecutionem, vt nuberet Aureliano ; ſed vicit amor caſtitatis & Chriſti. Ita habent eorum Acta apud Surium die 12. Maij.

(*Item S. Stephanus Papa*) Hac eadem Chriſti ſententia S. Stephanus I. Pontifex & Martyr, fideles ad conſtantiam in fide animauit ſub Valeriano Imperatore,qui octauam perſecutionem contra Chriſtianos ſuſcitauit , edicens , vt quiſquis Chriſtianum quempiam accuſaſſet , eius bona poſſideret , & dignitates in exercitu,quas poſceret, obtineret. Pauidos ergo Chriſtianos S. Stephanus hac Chriſti gnome confirmauit,vt opes terrenas præ cæleſtibus contemnerent, & vitam pro Chriſto ſpe vitæ æternæ profunderent. Atque dicta factis ſtabiliuit, ſuſque quaſi Dux ad martyrium præiuit. Miſſam enim celebrans audito Satellitum ſtrepitu, immotus & imperterritus perrexit : quâ finita confidens in ſede intrepidè caput carnifici amputandum obtulit anno Domini 260. Ita habet eius vita apud Surium die 2. Auguſti. Idem prorſus dixit & fecit S. Cornelius Pont. & Martyr anno Domini 255. die 14. Septembr. vt patet ex Epiſtola eius ad Lupicinum.

(*Metus gehennæ vincit eculeos.*) *In gehennam.* Hic gehennæ metus , & vitæ æternæ ſpes acerrimus fuit ſtimulus Apoſtolis & Martyribus ad generosè ſuperandum eculeos , ignes , leones , omniáque tormenta , vt patet in Machabæis , ſecundo Machabæorum cap. 7.

(*Exemplum S. Dionyſiæ.*) Victor. Vticenſis lib. 3. Wand. perſecut. narrat Dionyſiam matronam,cum ab Arrianis excelſo loco tota nudaretur, & virgis acerrimè cæderetur , animosè reſpondiſſe: *Miniſtri diaboli quod ad opprobrium meum facere computatis , ipſa eſt laus* (Victor. Vtic.) *mea.* Cumque videret vnicum ſuum filiolum ad tormenta expalleſcentem,eum animauit recordatione gehennæ , nequando Rex dicat miniſtris: *Mittite in tenebras exteriores , vbi erit fletus oculorum,& ſtridor dentium. Illa deſideranda vita, quæ ſemper habetur. Talibus itaque filium ſolidans verbis , velociter Martyrem fecit.* Hucuſque Victor. (*Victoriani item Proconſulis.*) Ibidem narrat Victorianum Carthaginis Proconſulem , à legatis regis Hunerici ſollicitatum ad Arrianiſmum reſpondiſſe: *Securus de Deo & Chriſto Domino meo , dico , quæ Regi dicatis. Subrigat ignibus , adigat beſtiis, excruciet generibus omnium tormentorum, ſi conſenſero , fruſtra ſum in Eccleſia Catholica baptizatus. Nam ſi hac præſens vita ſola fuiſſet , & aliam , quæ verè eſt , non ſperaremus æternam, nec ita feciſſem ad modicum atque temporaliter gloriari , & ingratus exiſtere , qui ſuam fidem mihi contulit creditori. Ad quod Tyrannus excitatus, quantorum temporum & quantis eum afflixerit pænis,humanus ſermo non poterit explicare. Qui tripudians in Domino , feliciterque conſummans , martyrialem coronam accepit.* Hæc Victor. Sapienter (*S. Flauianus*) S. Flauianus Martyr apud Surium in fine Februarij : *Corpus,* ait , *tormenta non ſentit , cum animus in cælo eſt,& Deo ſe tota mente deuouit.* Et S. Ambr. *Sapiens* , ait , *non frangitur doloribus corporis , ſed etiam in ærumnis beatus manet.*

NONNE DVO PASSERES ASSE VENEVNT, ET VNVS EX ILLIS NON CADET SVPER TERRAM SINE PATRE VESTRO ?] VERS. 29. Luc. 12. 6. *As quid?* *Aſſe* , Græcè *aſſario*,quod vocabulum eſt Romanum,& diminutiuum, q d. paruus aſſis, cuius meminit Varro lib. 1. de Analogia. Fuit autem aſſarius dimidia pars aſſis , non illius veteris , qui erat libralis (as enim erat libra æris,auri,vel argenti)ſed recentioris, qui erat ſemuncialis , cuſus eſt lege Papyriâ, teſte Plinio lib. 33. cap. 3. quare *aſſarius* erat quarta vnciæ pars , quæ in nummo æreo exigui erat valoris & pretij , adeóque duo quatrini Romani ex ære (vti meis oculis vidi) ponderant ferè quartam vnciæ partem; imò eam planè adæquant duo quatrini cum medio,qui valet dimidium baiocũ, id eſt,quartam ſtuferi belgici partem , quam ipſi vocant *een oort*. Nam Iulius,ſiue Regalis Hiſpanicus valet decem baiocos, id eſt,quinque ſtuferos: baiocus enim eſt dimidius ſtuferus. Quare Aſſarius eſt dimidius baiocus. ſiue quarta ſtuferi pars. Porrò baiocus Romæ continet quinque quatrinos. Porrò aſſarius dictus quoque eſt aſſis,vt vertit hic Interpres, ſcilicet minor , ſiue dimidiatus: ſic

ſic enim Regales alij ſunt duplices, alij ſimplices, & quaſi dimidiati Varabl. aſſem interpretatur quatuor denariolos, qui valent circiter duos quatrinos cum dimidio Romanos. *Aſſe* ergo, id eſt, vili & minimo pretio *veneunt*, id eſt, venduntur
Euthym. *duo paſſeres*. (Vnde Euthymius *Aſſarium* interpretatur *teruncıolum*, vel *minimum obolum*) hoc erat eorum pretium in Iudæa tempore Chriſti. Ita Georgius Agricola lib. 2. de externis ponderibus.

Non cadet ſuper terram, id eſt, non peribit, non morietur. Aues enim cùm viuunt, in aëre degunt & volant: ſagittis verò confixæ, vel alia ratione morientes, in terram decidunt: *Sine patre veſtro*, id eſt, ſine prouidentia, curâ, voluntate & decreto patris veſtri. q.d. Si Deus tantam habet paſſerculorum curam & prouidentiam, quantam habebit veſtri? vtpote qui propriè ſit pater veſter, non paſſerculorum: vos enim ad ſimilitudinem ſuam rationales formauit, & per Chriſtum reformauit, Chriſtóque ſimiles ſanctos & Apoſtolos effecit: quare non permittet vos lædi, vel occidi à perſecutoribus, niſi vt per martyrium meliori, imò felicisſima vita & corona vos donet.

Symbolicè. Symbolicè S. Hilarius duo paſſeres, ait, ſunt corpus & anima, quæ quaſi paſſeres nata ſunt, vt pennis ſpiritualibus volent in cælum; ſed peccator ea aſſe, id eſt, modicâ voluptate vendit diabolo, vt deſcendant in tartara.

Vers. 30. Luc. 12. 7. 21. v. 18. VESTRI AVTEM CAPILLI (Syrus *pili*, *Capillus* enim dicitur quaſi *capitis pilus*, nam & pili ſunt in aliis membris) CAPITIS OMNES NVMERATI SVNT.] q.d. Deus ab æterno, non tantùm membrorum, ſed & capillorum veſtrorum numerum ſtatuit & decreuit: quare illum exactè nouit, & capillos ſub numero hôc diligenter cuſtodit, ne vel vnus pereat ſine peculiari eius prouidentia, vt ait Lucas, quæ enim alicui numerata & ſub certo numero commendata ſunt, hæc ille exactè cuſtodit, ne vel vnum depereat, ſed eodem numero conſeruet, vt eodem ſuo tempore reſtituat. Ita facit Deus nobis in capillis.

Capilli ſunt electi, & cogitationes. Allegoricè, Capilli Chriſti primò ſunt omnes electi & ſaluandi, ait S. Hieronymus, hi enim Chriſtum ornant, ſicut capilli caput. Tropologicè capilli ſunt omnes cogitationes, locutiones & actiones fidelium & ſanctorum. Ita S. Cyrillus lib. 8. in Leuit. Rurſum capilli ſunt minutiſſimæ cogitationes & intentiones ſanctorum, quas Deus exactè nouit, cuſtodit, animat, dirigit, perficit & præmiat. Ita Damaſcen. in Hiſtoria Barlaam & Ioſaphat. cap. 9.

Vers. 31. Luc. 12. 7. NOLITE ERGO TIMERE, MVLTIS PASSERIBVS MELIORES (Syrus *præſtantiores*) ESTIS (Græcè διαφέρετε, id eſt præſtatis, antecellitis, excellitis) VOS.] q.d. Si Deus paſſerum habet curam; ergo multò magis veſtri: quare in eius paterno prouidentiæ ſinu ſecuri conquieſcite, in quauis perſecutione & tribulatione: ipſe enim ab omni vos liberabit vel eripiendo, vel martyrio in morte laureando & in cælum transferendo, vbi non erit amplius labor aut dolor.

Porrò ſi paſſeres, qui ob garritum, & quia domos conſpurcant triticúmque furantur, à domibus fugantur, & ob carnes quæruntur ad necem, incurij tamen viuunt ſine vitæ cura, eámque Deo reſignant, idque ex ſolo naturæ inſtinctu, cùm Dei prouidentiam non cognoſcant; quantò magis vos, qui eandem & ratione cognoſcitis, & fide creditis, & experientiâ quotidie ſentitis, imò quaſi manibus palpatis, eidem vos totos fidenter committere debetis; vos, inquam, qui eius cauſam agitis, eiúſque fidem & cultum propagatis? Horum enim, ſi vllorum, Deus curam habet quàm maximam.

OMNIS ERGO QVI CONFITEBITVR (ab hac voce olim *Martyres* vocati ſunt *Confeſſores*) ME CORAM HOMINIBVS, CONFITEBOR, ET EGO EVM CORAM PATRE MEO, QVI IN CÆLIS EST.] *Confitebitur me*, Græcè ἐν ἐμοὶ, id eſt, *in me*. Et mox: *confitebor & ego eum*, Græcè ἐν αὐτῷ, id eſt, *in eo*, id eſt, eum, & ſic legit Tertullianus in Scorpiaco, cap. 9. Sic quoque habet Lucas cap. 12. v. 5. in Græco. Eſt Hebraiſmus. Hebræi enim verba contactus, ſiue corporalis, ſiue ſpiritualis & mentalis (qualis eſt confiteri & profiteri aliquem, conſtruunt cum præpoſitione ב, id eſt, *in*, dicúntque הוֹדָה בִי *hoda bi*, id eſt, confeſſus eſt in me, id eſt, confeſſus eſt me, vt patet ex Antitheſi, quam ſubiicit: *Qui autem negauerit me, negabo & ego eum*. Aliter Maldonatus: *confitebitur*, inquit, id eſt, gloriabitur *in me*, vt reſpondeat Hebr. הִתְוַדָּה *hitvadde*, quòd cum ſit *Hitpael* ſignificat actionem in agentem reflexam, puta confiteri in ſeipſo, hoc eſt, gloriari. Denique τὸ *in me* habet emphaſin multáque notat. Vers. 32. Luc. 12. 8.

Senſus enim eſt q.d. Omnis, qui coram tyrannis de fide interrogatus, ingenuè, liberè & conſtanter profeſſus fuerit ſe credere in me, quaſi in Meſſiam, Dei filium, ſaluatorem orbis, ſéque mihi meæque doctrinæ mordicus adhærere, ac pro ea tuenda velle mortem oppetere; itáque me, meúmque nomen & religionem palàm honorarit & celebrarit, hunc pariter ego coram Deo, Angelis & hominibus profitebor eſſe meum diſcipulum, Confeſſorem & Martyrem, ac vt talem honorabo & celebrabo, atque martyrij laureâ coronabo. Hoc eſt, quod ait Apoſtolus Roman. 10. *Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem*. Rom. 10. Vnde S. Baſil. homil. de 40. martyribus, narrans eos vnanimi voce coram præſide profeſſos ſe eſſe Chriſtianos, exclamat: *O beatas linguas, quæ ſacram illam vocem emiſerunt, quam aer quidem excipiens ſacer eſt factus, Angeli audientes plauſerunt, diabolus vero cum dæmonibus magnam accepit plagam, Dominus poſtremo in cælo deſcripſit*. Baſil.

Martyrium ergo eſt confeſſio Chriſti; & profeſſio Chriſtianiſmi vſque ad eculeos & necem violentam, ideóque eſt ſummus honor & amor Chriſti. Martyrij excellentia. Vnde Apoſtoli virique Apoſtolici ardentiſſimè deſiderarunt martyrium. S. Ignatius Epiſt. ad Roman. *Amor meus*, ait, *crucifixus eſt: non eſt in me ignis mundanæ, ſed cæleſtis materiæ, & aqua viua, quæ intus dicit: veni ad patrem*. Ignat. Martyr. Idem: *Pulchrum eſt à mundo occidere ad Deum, vt ad ipſum exoriar*: S. Baſilius hom. 19. in S. Gordium martyrem: *Martyres*, ait, *cæleſtem gloriam violentâ immaturâque morte præueniunt. Velociter ex hac vita, quæ potius eſt interitus longus dicenda, breui quidem labore commigrare contendunt, ſupremum ætatis finem inutilem, ſterilem, infructuoſum, ſtultum, vanum expectare faſtidiunt*. Baſil. Mortem ergo non vocant mortem, ſed, vt ait S. Sophia ad Anaſtaſiam filiam apud Surium die 28. Octobris, *Bonum ex malo mundo diſceſſum, lætitiam, gaudium, voluptatem, ſplendorem, pulchritudinem, lucem longè ac luce dulciorem & pulchriorem*. S. Sophia. Exempla. S. Antonius, teſte S. Athanaſio, cùm futuri Martyres in perſecutione Maximiani ducerentur Alexandriam, ſpe martyrij proripiens ſe è monaſterio ſequénſq, futuras Chriſti victimas: *Pergamus*, ait, *ad glorioſos fratrum triumphos*, S. Antonij.

phos, vt & ipſi congrediamur. *S. Dionyſii Areopagita.* S.Dionyſius Areopagita ſurrogato ſibi Athenis Epiſcopo, martyrij deſiderio Romam adiit, inde Gallias, vt cum Apoſtolis Martyr occumberet: vnde glorioſum pro Chriſto agonem fortiter obiit iuxta Pariſios.

Tertullianus Apologeticum pro Chriſto & Chriſtianis ita concludit: *Sed hoc agite boni præſides, meliores multo apud populum, ſi illis Chriſtianos immolaueritis.* *Tertullian.* *Cruciate, torquete, damnate, atterite nos; probatio eſt enim innocentiæ noſtræ iniquitas veſtra. Ideo nos hæc pati Deus patitur: nam & proximè ad lenonem damnando Chriſtianam, potiùs quàm ad leonem, confeſſi eſtis labem pudicitiæ apud nos atrociorem omni pœna & omni morte reputari; nec quicquam tamen proficit exquiſitior quæque crudelitas veſtra, illecebra eſt magis ſectæ: plures efficimur, quoties metimur à vobis: ſemen eſt ſanguis Chriſtianorum.* Et paucis interiectis: *Quis non, vbi requiſiuit, accedit? vbi acceſſit pati exoptat? vt totam Dei gratiam redimat, vt omnem veniam ab eo compenſatione ſanguinis ſui expediat? omnia enim huic operi delicta donantur. Inde eſt quod ibidem ſententiis veſtris gratias agimus, vt eſt æmulatio diuinæ rei & humanæ: cum damnamur à vobis, à Deo abſoluimur.*

Idem Tertullianus contra Gnoſticos, docentes poſſe in tormentis Chriſtum ore negari, modò eius fides corde retineatur (idem poſtea docuerunt Priſcillianiſtæ, quorum teſſera erat:

Iura, periura, ſecretum prodere noli)

ſcripſit Scorpiacum, id eſt, pharmacum contra Scorpios, puta Gnoſticos, quo toto agit de bono martyrij. Tertullianum quaſi magiſtrum de more ſecutus S. Cyprianus mirè extollit Martyres & martyrium, Exhortat. ad Mart. *Cyprian.* *Martyrij*, ait, *ineſtimabilis gloria, infinita menſura, immaculata victoria, ineſtimabilis titulus, triumphus immenſus.* Idem ibidem & in Epiſt. ad Martyres, inter alia his eos elogiis ſparſim ornat: *Martyr efficitur collega paſſionis Chriſti. Martyres præſtant magiſteria morum, Confeſſores initia virtutum.* *Elogia Martyrij.* *Martyres cum Chriſto futuri iudices. Martyres regnum cælorum ſine cunctatione obtinent. Martyres fructus centenarium percipiunt. Martyrum triumphus glorioſus. Martyrum fides & fortitudo inexpugnabilis. Martyrum corona eò ſublimior, quò longior. Martyrum oratio meretur à Deo exaudiri. Martyrum triumphis lætatur Eccleſia. Martyrum prærogatiua poſſunt lapſi apud Deum adiuuari. Martyrum memoria, paſſiones & dies anniuerſaria, ſacrificiis in Eccleſia celebrari ſolita. Martyribus patent cæli tempore perſecutionum. Martyrium eſt in Dei dignatione, non in hominis poteſtate. Martyrium iam libenter appetunt, qui mortem contemnere diſcunt. Martyrium per baptiſma ſanguinis omnium excellentiſſimum. Martyrij initium ab Abel. Martyrij ſubeundi adiutor, teſtis, & probator Chriſtus. Martyrio ſtatim patet ingreſſus ad regnum cælorum.*

Chriſtus Martyrum Anteſignanus. Denique Anteſignanus, Princeps & Dux Martyrum eſt Chriſtus. Hac de cauſa primi Antiſtites & Patres (quod & inuitus fatebatur Iulianus Apoſtata) *omnes ad martyrium quaſi apes ad aluearium volabant*, ait S.Chryſoſtomus *Chryſoſt.* Orat. in S.Iuuent. & Max. Mart. tom. 3. in fine. S.Hubertus, S. Lamberto Martyri in Leodienſi Epiſcopatu ſuccedens ingemiſcebat, quòd & eidem in martyrio non ſuccederet: *Martyrij auidiſſimi. S. Hubertus* *O me infeliciorem*, inquit, *cuius peccata ſe in tantam ſuſtulêre congeriem, vt non idoneus dignúſque poſſim reperiri conſortio tanti viri, martyrij triumphum ſubeuntis, palmámque martyrij inuadentis?* Ita habet vita eius apud Surium die 3. Nouembris. S. Dominicus vix inſtituto à ſe Ordine Prædicatorum, cupiditate martyrij ad Saracenos profectus eſt, anno Domini 1217. *S. Dominicus.* S.Franciſcus ad Martyrium ita anhelabat, vt teſte S.Bonauentura, cap. 9. vitæ eius, ter in Orientem eius potiundi ſpe ſit profectus: *S.Frãciſcus* primò in Syriam, anno ſexto conuerſionis ſuæ. Secundò, anno ſeptimo ab inſtituto Minorum ordine, in Africam ad Regem Marochij. Tertiò in Terram Sanctam ad Sulthanum Babyloniæ, ſed irrito ſemper conatu, Deo nimirum ipſum ad nobilius Sacrorum Chriſti ſtigmatum martyrium deſtinante.

Plura de martyrio annotaui Oſee cap. 11. in fine capitis. Vide Victorem Vticenſem lib. 2. 3. Wandal. Perſecut. vbi inter alia narrat, ab Hunerico Rege Arriano plurimos orthodoxos, quaſi agmina locuſtarum compactos fuiſſe in anguſtum carcerem, *Martyrum agmen.* vbi locus non erat ſecedendi, quare omnia ſtercoribus & vrinâ ſcatebant, vt ille tunc fœtor & horror vniuerſa pœnarum genera ſuperaret: Et tamen Martyres hymnum cum exultatione Domino decantabant: *Hæc eſt gloria omnibus ſanctis eius.*

Vers. 33. Luc. 9. 26. 12. 9. Mar. 8. 38. QVI AVTEM NEGAVERIT ME CORAM HOMINIBVS, NEGABO (Syrus *abnegabo*) ET EGO EVM CORAM PATRE MEO, QVI IN CÆLIS EST.] Subiicit hoc Chriſtus, vt qui non mouetur magnificâ promiſſione, percellatur terribili comminatione, quòd ſicut Chriſtus confitebitur confitentem, ita negabit negantem ſe, dicens: *Nunquam noui vos, diſcedite à me qui operamini iniquitatem.* Matth. 7. 23. *Matth. 7. 23.* hoc eſt, ite ad Luciferum, cui ſeruiſtis, in gehennam. Matth. 25. v. 12. & ſeq.

Vers. 34. Luc. 12. 51. NOLITE ARBITRARI, QVIA (quod) PACEM VENERIM MITTERE IN TERRAM, NON VENI PACEM MITTERE, SED GLADIVM.] *Pacem*, ſcilicet terrenam & mundanam; nam pacem ſpiritualem mentis, & pacem vnionis fidelium inter ſe, ac cum Deo & Angelis eius, quæ ducit ad pacem & felicitatem æternam in cælis, Chriſtum allaturum prædixit & promiſit Iſaias cap. 9. verſ. 6. & 7. & cap. 65. verſ. 25. & hanc Angeli, Chriſto nato, hominibus nunciarunt. Lucæ 2. 14.

Sed gladium, id eſt, *ſeparationem*, vt habet Lucas cap. 12. 51. & diſcordiam in fide & Religione, ſcilicet fideles meos Chriſtianos propriè per fidem ſeparem ab infidelibus: hi verò inde & occaſione acceptâ ſe ſeparent à fidelibus infideli odio, eóſque libertate, bonis & vitâ mulctent; & hoc poſterius maximè intendit hîc Chriſtus, idque optimè reſpondet Michææ cap. 7. verſ. 6. ex quo hæc ſumpſit Chriſtus. Ita S. Auguſtin. lib. 1. Retract. cap. 19. & alibi, imò ſic explicat Lucas cap. 12. verſ. 51. & patet ex ſequentibus; ſequitur enim:

Vers. 35. Vers. 36. Luc. 12. 53. Syrus. VENI ENIM SEPARARE (Syrus vt *faciam diſſidere*) HOMINEM ADVERSVS PATREM SVVM, ET FILIAM ADVERSVS MATREM SVAM, ET NVRVM ADVERSVS SOCRVM SVVM, ET INIMICI HOMINIS DOMESTICI EIVS.] Syrus: *Et inimicos habebit vir filios domus ipſius.* Quia, vt ait S. Chryſoſtomus hom. 2. contra Iudæos, eueniet vt in eadem domo vnus ſit fidelis credátque in Chriſtum, alter maneat infidelis, ac pater velit filium à fide retrahere ad priſtinam impietatem. Hoc prædicens, ait: *veni ſeparare*, &c. q.d. Adeo vincet poteſtas Euangelij, vt filij

quoque

Digitized by Google

quoque contemnant parentes ſuos, filiæ matres ſuas & parentes liberos, imò & animam (vitam) & omnia pro pietate exponant. Hæc Chryſoſtomus. Porrò alludit, imò citat Chriſtus Michææ 7. verſ. 6. Putant nonnulli Chriſtum alio ſenſu & cauſâ abuti verbis Michææ; ſed reſpondeo, Michæam ad literam loqui, de calamitate obſidionis impiæ Ieruſalem per Chaldæos, vti docet ibidem S. Hieronymus, quâ eius incolæ adeò gladio, fame, peſte vexati & afflicti fuêre, vt etiam frater fratri, filius parenti, vxor marito panem, domum, arcem eriperet & præriperet, vt ſibi vni conſuleret. Allegoricè autem, hæc Iudæorum pugna ſignificabat diſcordiam & pugnam infidelium, etiam parentum, fratrum, coniugum, contra fideles Iudæos & Gentes tempore Chriſti, maximè quando propter eos periculum famæ, bonorum & honorum, vel etiam vitæ incurrebant: tunc enim fratres, filij, cæterique domeſtici fiebant inimici fratrum & parentum fidelium. Et hoc ſenſu allegorico verba Michææ citat hîc Chriſtus; nec enim neceſſe eſt in Allegoria vel parabola omnia omnino adaptare. Vide dicta Michææ 7. 6.

Alludit Chriſtus ad Michæa c. 7.

VERS. 37. Luc. 14. v. 16

QVI AMAT PATREM AVT MATREM PLVS QVAM ME, NON EST ME DIGNVS: ET QVI AMAT FILIVM AVT FILIAM SVPER ME, NON EST ME DIGNVS.] Scilicet, non eſt dignus, qui me habeat Dominum & magiſtrum: non eſt dignus meo nomine, conſortio, gratiâ, regno, cæteriſque promiſſis meis. Lucæ cap. 14. 26. *Non poteſt meus eſſe diſcipulus*, non eſt dignus me præceptore. Ratio eſt, quia Chriſtus, vtpote Deus, Dominus, Saluator & Redemptor noſter, longè præferendus eſt parentibus & filiis: quare qui illis eum poſtponit, vt propter eos à fide vel lege Chriſti deſciſcat, hic indignè tractat Chriſtum, eique ſummam ignominiam irrogat: quare indignum ſe facit, vt in Chriſti familia & ſchola recenſeatur. Ita S. Hieronymus & alij. Ita S. Saturus cùm ei minaretur Huneticus Rex, ni Arrianus fieret, ſe vxorem eius camelario in coniugium traditurum, cúmque vxor id horreſcens, obſecraret Saturum, vt Regi conſentiret, ipſe quaſi alter Iob reſpondit: *Tanquam vna ex inſipientibus mulieribus loqueris. Formidarem, mulier, ſi ſola eſſet huius vita amara dulcedo: artificio, Coniux, Diaboli miniſtraris. Si diligeres maritum, nunquam ad ſecundam mortem attraheres proprium virum. Diſtrahant filios, ſeparent vxorem, auferant ſubſtantiam, mei Domini ego ſecurus de promiſſis, verba tenebo: Si quis non dimiſerit vxorem, filios, agros aut domum, meus non poterit eſſe diſcipulus.* Ita Victor Vticenſis lib. 1. VVandal. perſec. Idem lib. 3. Matrona, ait, nomine *Victoria, dum in conſpectu vulgi contumata ſuſpendio cremaretur, à marito iam perdito, filiis præſentibus, ſic interrogabatur: Quid pateris coniux? Si me deſpicis, vel horum, quos genuiſti, miſerere impia paruulorum. Quare obliuiſceris vteri tui, & pro nihilo ducis, quos cum gemitu peperiſti? Vbi ſunt fœdera coniugalis amoris? vbi ſocietatis vincula, quæ inter nos dudum honeſtatis iure tabulæ conſcripta fecerunt: Reſpice, quæſo, filios ac maritum, & regiæ iuſſionis implere feſtina præceptum, vt & imminentia adhuc tormenta lucreris, ſimul & mihi doneris & liberis noſtris. Sed illa nec filiorum fletus, nec ſerpentis audiens blandimenta, affectum multò altiùs eleuans à terra, mundum cum ſuis deſideriis contemnebat.*

S. Saturi heroica fortitudo.

Victoria Matrona magnanimitas.

VERS. 38. Ioſ. 16. v. 24 Lucæ 14. v. 27.

ET QVI NON ACCIPIT (de manu Domini in humeros ſuos, vt inſtar Chriſti eam baiulet & æquo animo ferat) CRVCEM SVAM, ET SEQVITVR ME, NON EST ME DIGNVS.] *Crucem*, vt ſcilicet paratus ſit pro Chriſto ferre opprobria, verbera, carceres, & mortem etiam duriſſimam & ignominioſiſſimam, qualis eſt mors crucis, quam Chriſtus pro nobis ſuſtinere dignatus eſt; quia, vt ait S. Chryſoſtomus, in perſona Chriſti: ſicut ego ſummam vobis attuli beatitudinem, ſic ſingularem obedientiam & affectionem à vobis poſtulo, imò repoſco, vt in mea acie ſitis Leones. Alludit Chriſtus ad baiulationem ſuæ crucis futuræ: omnino enim par eſt & iuſtum, vt poſt Chriſtum crucem pro nobis baiulantem, nos quoque crucem noſtram eius amore & reuerẽtiâ baiulantes, ſequamur, & tendamus in cælum. Hunc eſſe genuinum literæ ſenſum patet ex ſequentibus. Ita S. Chryſoſtomus, Theophylactus & alij. Poteſt tamen generatim per *crucem* hîc accipi omnis tribulatio à Deo immiſſa. Crux enim à cruciatu dicitur, ait S. Gregorius, hæc Chriſtianis Chriſti Ducis ſui amore & exemplo fortiter ferenda eſt.

Crux Chriſti ferenda.

Myſticè, crux eſt mortificatio. Ita S. Gregorius hom. 33. in Euang. Beda & alij. Audi Euthymium: *Crucem*, inquit, *vocat Chriſtus mortem ad ea quæ mundi ſunt, quia mortis inſtrumentum erat crux. Oportet enim eum, qui Chriſtum ſequitur, mortuum eſſe ad mundanas voluptates.* Audi & Gloſſam: *Crux duobus modis portatur, vel cùm per abſtinentiam corpus afficitur, vel cùm per compaſſionem proximi, animus affligitur, peccata proximorum fruxorium ſunt Sanctorum.*

Euthym.

Gloſſa.

Simili modo S. Hilarius, & alij hæc accipiunt de cruce & martyrio ſpirituali, quâ quis carnem, concupiſcentiam & vitia crucifigit, & à ſe reſecat. Idem dico de ſententia proximè ſequenti. Addit S. Chryſoſtomus Chriſtum meminiſſe crucis, vt ſenſim ad crucem & paſſionem ſuam animos diſcipulorum præparet.

Denique S. Hieronymus: *In alio Euangelio*, inquit, *ſcribitur: Qui non accipit crucem ſuam quotidie, ne ſemel putemus ardorem fidei poſſe ſufficere, ſemper crux portanda eſt, vt ſemper nos Chriſtum amare doceamus.*

Hieronym.

VERS. 39. Ioſ. 16. v. 25. Luc. 17. v. 33 Ioan. 12, v. 25.

QVI INVENIT ANIMAM SVAM, PERDET ILLAM: ET QVI PERDIDERIT ANIMAM SVAM PROPTER ME, INVENIET EAM.] *τὸ inuenit* eſt præteritum non præſens. Græcè enim eſt ὁ εὑρών. Senſus eſt, q. d. Qui animam, id eſt, animæ & vitæ ſuæ ſalutem corporalem & temporalem (ne ſit amphibologia cum ſequenti) in periculo mortis ob fidem meam apud tyrannos conſtitutam, per fidei & mei nominis negationem (hoc enim ſupplendum eſſe patet ex ſequenti Antitheſi) *inuenit*, id eſt, acquiſiuit & lucratus eſt, is perdet animam, id eſt, animæ ſuæ ſalutem æternam, quæ ſola vera eſt ſalus, ibitque in gehennam. Et è contrario, qui perdiderit præſentem animæ vitam ob profeſſionem mei nominis & fidei, vt pro ea mortem oppetat & martyrium, hic inueniet vitam, ſalutem, felicitatem & gloriam animæ æternam. Ita Theophylactus & alij. Simile eſt cap. 16. 25. & Lucæ 17. verſ. 33. Ita & Tertullianus in Scorpiaco cap. 11. *Animam*, ait, *ille inuenit, qui negarit Chriſtum lucrifaciendo vitam, ſed perdet in gehennam, qui ſe putat in negando lucrifacere eam. Perdet autem eam ad præſens, qui confeſſus occiditur, ſed inuenturus eam in vitam æternam.*

Tertull.

Qui ergo indulget animæ ſuæ, perdit eam; qui mortificat, ſaluat. Vide hîc Paradoxon: vita hîc ſita eſt in morte, & mors in vita. Si enim pro Chriſto moreris, viues; ſin Chriſtum neges, vt viuas,

Vita in morte & mors in vita.

uas, morieris in æternum. Vnde Tertullianus in
Tertull. Scorpiaco cap. 5. *Voluit*, ait, *Deus mortem morte diſſoluere, tormentis tormenta diſcutere, vitam auferendo conferre, carnem lædendo iuuare, animam eripiendo ſeruare.* Quare non potes meliore vſu vitam expendere, quàm ſi eam pro Chriſto prodigas. *Nam pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum*
Pſal. 115. *eius.* Pſal. 115. *Pretioſa*, ait S. Cyprianus Epiſt. 11.
Cyprian. *mors hæc eſt, quæ emit immortalitatem pretio ſanguinis*, iuxta illud Sapient. 3. *Et ſi coram hominibus tormenta paſſi ſunt, ſpes illorum immortalitate plena eſt.*

Inuenio *pro* acquiro. Nota Hebr. מצא *matſa*, id eſt, *inuenit*, ſubinde ſignificat, *acquiſiuit, nactus eſt, comprehendit, aſſecutus eſt*, vti vertunt Septuag. Iob cap. 3. verſ. 22. & Noſter 1. Reg 31. verſ. 3. Pari modo Græcum εὑρίσκω, id eſt, venio, ſæpe idem eſt, quòd impetro, obtineo, eruo, libero, aſſequor, comparo. Et Latinum inuenire eſt quaſi in aliquid venire, aliquid acquirere & adipiſci ait Donatus. Sic Cicero Phi-
Cicero. lip. 1. ait: *Qui propter hæſitantiam linguæ, ſtuporémq; cordis cognitionem ex contumelia inuenit*, id eſt, ac-
Plin. quiſiuit. Plinius in præfat. *Inde nomen diuinum inuenit*, id eſt, adeptus eſt. Sic dicitur quis inuenire laudem, mortem, famam, id eſt, acquirere. Sic Lu-
Luc. 1. cæ 1. ait Gabriel B. Virgini. *Inuenisti gratiam apud Deum*, id eſt, veniſti in gratiam Dei, eius gratiam iniiſti, eius amorem nacta & adepta es. Sic Apo-
Rom. 4. 1. ſtolus Rom 4. 1. *Quid ergo dicemus inueniſſe*, id eſt, aſſecutum eſſe *Abraham patrem noſtrum?* Geneſ.
Gen. 26. 12. 26. 12. dicitur: *Seuit Iſaac in terra illa & inuenit*, id eſt, acquiſiuit *in ipſo anno centuplum*: Ratio eſt, quia quod quis in fundo ſuo natum inuenit, hoc ſibi acquirit. Sic hîc *qui inuenit animam*, .i. qui vitam ſuam in perſecutione mortis periculo expoſitam, & quaſi perditam lucratur, acquirit, & quaſi de nouo facit ad ſe venire, negando Chriſtum, hic *perdet eam* in altera & beata vita. Res enim perdita, ſi inueniatur, æſtimatur quaſi de nouo acquiſita. Eſt Catachreſis. Qui enim vitam, quam tyrannus petit, negando fidem conſeruat, hic eam quaſi inueniſſe & de nouo adeptus videtur.

Inuenio *pro* quæro. Rurſum מצא *matſa*, id eſt, *inuenit*, ſubinde ſignificat *quæſiuit* per Metalepſin, quia preſsè non inuenitur, niſi quod quæſitum eſt. Sic ſenſus eſt, *qui inuenit*, id eſt, qui quærit vitam ſuam conſeruare, & quærendo acquirit ac conſeruat. Sic Iona-
1. Reg. 20. thas ait famulo: *Vade, & affer mihi ſagittas*, vbi in Hebr. *matſa*, hoc eſt, *vade, & inueni*, id eſt, quære mihi ſagittas. 1. Reg. 20. 21.

Notat vim & potentiam. Ad hæc *matſa* ſubinde notat libertatem, ſuffi-
Pſalm. 20 cientiam, copiam, facultatem, potentiam. Vt Pſal. 20. verſ. 9. *Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis*, id eſt, ſufficiat, potentior ſit & fortior inimicis tuis. Sic hic inuenire animam, eſt acquirere animæ, id eſt, vitæ libertatem, rerúmque copiam & potentiam per negationem fidei; hæc enim Reges & tyranni negantibus Chriſtum promittebant.

Vers. 40. QVI RECIPIT VOS, ME RECIPIT: ET QVI ME RE-
Iuan. 13. v. 20. CIPIT RECIPIT EVM, QVI ME MISIT.] Qui enim recipit Legatum, in Legato recipit Regem, qui eum legauit, vt per eum loquatur & agat. Apoſtoli autem ſunt Legati Chriſti, & Chriſtus Dei: qui ergo eos recipit, Chriſtum in iis recipit, & in Chriſto ipſum Deum, iuxta illud Pauli: *Pro Chriſto lega-*
2. Cor 5. *tione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos.* 2 Corinth. 5. ita fecerunt Galatæ Paulo: *Teſtimo-*
Galat. 4. *nium*, ait ipſe ad eos cap. 4. *vobis perhibeo, quia ſi fieri poſſet, oculos veſtros eruiſſetis & dediſſetis mihi.* Et rurſum: *Non me reſpuiſtis, ſed ſicut Angelum Dei excepiſtis, ſicut Chriſtum Ieſum.* Proponit Chriſtus hîc præmia recipientibus Apoſtolos, vt Apoſtolis in paupertate, quam eis præcipit, v. g. prædicantibus conſulat, in eáque confirmet, vtque hoſpites ad eos libenter excipiendum inuitet.

QVI RECIPIT PROPHETAM IN NOMINE PRO- Vers. 41.
PHETÆ, MERCEDEM PROPHETÆ ACCIPIET: ET QVI RECIPIT IVSTVM IN NOMINE IVSTI, MERCEDEM IVSTI ACCIPIET.] *Prophetam*, id eſt, Doctorem & Prædicatorem Euangelij, quales erant Apoſtoli. Olim enim Prophetarum munus erat, non ſolùm prædicere futura, ſed & populum docere, ac prædicare legem ac verbũ Dei: *in nomine Prophetæ*, .i. quia Propheta, id eſt, Doctor & Prædicator Chriſti. Ita S. Chryſoſt. Theophyl. Beda. Vide c. 7. 15.

Mercedem Prophetæ accipiet. Primò aliqui ſic *Merces Prophetæ, quæ;*
explicant, q. d. Mercedem à Propheta accipiet, 1.
eámque hoſpitio & hoſpitalitate longè maiorem, quia à Propheta, id eſt, Prædicatore recipiet fidem & gratiam Chriſti, item orationes eius apud Deũ pro ſuo hoſpite.

Secundò, Euthymius: *Mercedem Prophetæ ac-* 2.
cipiet, hoc eſt, inquit, erit Prophetæ & Prædicatori æqualis in præmio, & æqualibus cum eo honoribus dignus habebitur. Hoc ſubinde verum eſt, cùm ſcilicet hoſpes tantâ charitate recipit Prædicatorem, quantâ ipſe prædicat, eique magno feruore cooperatur, & cauſa eſt, vt plurimos conuertat. Menſuræ enim charitatis reſpondet menſura gloriæ cæleſtis, & beatitudinis eſſentialis. Quantum enim quis amat Deum, tantâ viſione Dei beabitur. Gradus enim viſionis & gloriæ correſpondent, & commenſurãtur gradibus charitatis. Aliàs verum non eſt: plus enim eſt prædicare Chriſtum, ac proinde maioris meriti & præmij, quàm ſit prædicatorem hoſpitio excipere.

Tertiò & genuinè, *mercedem Prophetæ accipiet*, 3.
quia ſicut cooperatur Prophetæ, eúmque iuuat, *Genuinè.*
quia Propheta & Prædicator eſt, ita particeps erit laboris, meriti, & præmij Prophetæ non æqualiter, ſed proportionaliter, ſcilicet, ſecundùm proportionem cooperationis & charitatis, quâ prædicanti cooperatur. Sic enim iure communi receptatores latronum & furum, ſimili cum iis pœna plectuntur, licèt non æquali. Qui enim alienæ virtuti, vel crimini cooperatur, illius alieni operis naturam & meritum, indéque præmium vel ſupplicium in ſe trahit. Sic explicat S. Chryſoſtomus:
Mercedem Prophetæ accipiet illam, inquit, *quam de-* Chryſoſt.
cens eſt, vt is capiat, qui Prophetam recipit. Alij: *Particeps erit mercedis Prophetis promiſſæ.* Simile dat S. Gregorius hom. 20 in Euang. *Quia*, inquit,
etſi vlmus fructum non habet, vuam tamen cum fru- Gregor.
ctibus portans, hæc ſua efficit, quæ benè ſuſtentat aliena. Sic enim hoſpes per Prophetam, quem recipit, prophetat & prædicat, ideóque Prophetæ meritum & præmium percipit.

Huc facit vetus militiæ lex: *Æqua pars erit* 1. Reg. 30.
deſcendentis ad prælium, & remanentis ad ſarcinas, 24.
& ſimiliter diuident hoſtium ſpolia. 1. Reg. 30. 24. Mercedem ergo Prophetæ, id eſt, prophetiæ, ſiue prædicationis recipiet, quia eam adiuuit, & promouit: ſine eo enim Prædicator (vtpote carens victu) prædicare non potuiſſet.

Deniq. per mercedem Prophetæ nonnulli accipiunt donum prophetiæ, quod Abdiam Prophetam meruiſſe cenſet S. Hieronymus in Abdiam, eo quòd ipſe Prophetas in perſecutione Iezabelis
pane & aquâ ſuſtentaſſet. *Hic*, inquit, *quia centum* Hieronym.
Prophetas aluerat, accepit gratiam prophetalem, &
de

de duce exercitus fit dux Eccleſiæ. Tunc in Samaria paruum gregem pauerat, nunc in toto orbe Chriſti paſcit Eccleſias. Cenſet enim ipſe Abdiam, qui Prophetas ſub Achab latitantes aluit 3. Reg. 18. 13. eundem eſſe cum Abdia, qui quartus eſt inter minores prophetas. Idem cenſent S. Epiphanius, S. Dorotheus, S. Iſidorus & alij, etſi verius ſit alium fuiſſe ab eo, vti oſtendi procemio in Abdiam. Simili modo S. Marius & Martha cum filiis, aliique plures martyrium adepti ſunt, eo quòd martyres viſitaſsēt & aluiſſent in carcere, de quo mox plura.

Ignat. Mart. Martyrum hoſpites fiunt Martyres.

Ex hac ſententia colligit S. Ignatius Epiſt. ad Smyrnenſes, eum qui recipit Martyrem mercedem Martyris recepturum: *Nimirum*, inquit, *qui honorat vinctum Ieſu Chriſti, Martyrum mercedem accipiet.* Hinc in hiſtoriis Martyrum legimus multos fideles, qui Martyres viſebant, vel alebant, vel confortabant, vel ſepeliebant, vel quouis alio modo fouebant, hoc ipſo martyrium meritos, & reipſa Martyres euaſiſſe, vt patet in S. Vitale Martyre patre SS. Geruaſij & Protaſij, qui confortans S. Vrſicinum in morte & martyrio nutantem, captus & martyrio affectus eſt. Idem contigit S. Sebaſtiano confortanti S. Marcum & Marcellianum, & SS. Mario & Marthæ cum duobus filiis viſitantibus, & adiuuantibus Martyres Romæ in carcere detentos, & plurimis aliis.

QVI RECIPIT IVSTVM IN NOMINE IVSTI) quia iuſtus eſt, MERCEDEM IVSTI RECIPIET.] eo modo, quo iam dixi de Propheta, imò ſi ſit in peccato gratiā pœnitendi obtinebit, fiétque iuſtus. Id enim ſæpe Sancti ſuis hoſpitibus verbo & exēplo perſuadēt, ac oratione apud Deum impetrant. Ita S. Franciſc. Celani à milite hoſpitio exceptus, prædixit illi inſtantem mortem, confeſſionem perſuaſit, & apud Deum impetrauit gratiam & ſalutem æternam; nam miles illicò confeſſus, initio refectionis expirauit. Vide S. Bonauenturam in vita eius cap. 11. & Wading. in Annal. Minor. anno Chriſti 1225. n. 10.

S. Franciſcus mortem inſtantem militi ſuo hoſpiti prædicit.

VERS. 42. Mat 9. v. 41

ET QVICVNQVE POTVM DEDERIT VNI EX MINIMIS ISTIS CALICEM AQVÆ FRIGIDÆ, TANTVM IN NOMINE DISCIPVLI; AMEN DICO VOBIS NON PERDET MERCEDEM SVAM.] *Aqua frigida*, quæ res viliſſima, éſtque paupertimo tum: *ne*, vt ait S. Hieronymus, *in calida quis ſumptum lignorum cauſari poſſit*, nec in calice magnitudinem vaſis: non enim dicit, congium nec amphoram, ſed calicem, ſiue cyathum: quis enim adeò debilis, vel pauper eſt, qui cyathum aquæ dare, aut ferre nequeat? Et S. Auguſtinus ſerm. 62. de Tempor. *Quis erit*, inquit, *qui ſe poſſit excuſare, cùm etiam pro calice aquæ frigidæ, mercedem ſe Dominus redditurum promiſerit? Et quare frigidæ dixit? Ne forte ſe poſſet aliquis pauper de lignorum penuriâ excuſare, aut certè dicere ſe vaſculum, vbi aquam calefaceret, non habere.*

Calix aquæ frigidā remuneratur.

Auguſt.

In nomine Diſcipuli, id eſt, quia meus diſcipulus eſt, quia mihi meæque doctrinæ adhæret, quia in me credit, quia fidelis eſt & Chriſtianus, hoc eſt, in honorem meum, meique intuitu & reſpectu. Hic enim Chriſti intuitus intentionem dantis, ipſúmque opus rectificat, nobilitat, & exaltat, vt Chriſto factum videatur, quod Chriſtiano collatum eſt, adeóque Chriſtus ſibi factum æſtimet, & tale magnâ mercede remuneret. Si enim alio intuitu idem opus facias, v.g. quia tuus ſeruus, cognatus, vel amicus eſt, parui, vel nullius apud Deum erit pretij & meriti: Hæc enim eſt eleemoſyna, actúſque miſericordiæ naturalis, prior verò eſt actus miſericordiæ ſupernaturalis. Ita Suarez & Theologi. Audi Suarez lib. 2. de Neceſſitar. gratiæ cap. 16. 10. Hiſce Chriſti verbis inſinuatur, quòd opus miſericordiæ, ſi fiat homini ſolùm, quia homo eſt, ſit ordinis naturalis, ſi verò fiat, quia fidelis eſt, & ciuis Sanctorum ac domeſticus Dei, ſit opus miſericordiæ ſuperioris ordinis, ſiue ſupernaturalis.

Exemplum illuſtre eſt in vita (extat apud Surium die 28. Octobris) S. Anaſtaſiæ virginis & Martyris. Hæc enim cùm ei lingua præſcinderetur & dentes euellerentur, viribus deficiens ſitiénſque popoſcit aquam. Illam ei præbuit Cyrillus quidam, qui poculo aquæ frigidæ emit coronam martyrij. Cùm enim Probus Præſes intellexiſſet id ab eo quaſi Chriſtiano factum Chriſtianæ, morte & martyrio eum affecit.

Et Martyrio compēſatur.

Ex hac Chriſti ſententia nonnulli Theologi cum Suarez probabiliter colligunt gratiam in iuſto augeri per actus remiſſiores, vt ſi iuſtus, v.g. habeat gradus gratiæ intenſos vt octo, eliciat autem actum eleemoſynæ, dando, v. g. calicem aquæ frigidæ pauperi actu remiſſo, vt tria, hoc tamen actu ipſum promeriturum augmentum gratiæ habitualis intenſæ vt octo, vt additis tribus gradibus, intenſa vel extenſa ſit vt vndecim.

Gratia creſcit per actus remiſſiores.

Probatur primò, quia recipere Prophetam eſt facile & obuium, perinde ac recipere pauperem vel hoſpitem; hic tamen, licèt iam iuſtus & ſanctus, recipiet mercedem Prophetæ, quæ eſt gloria æterna, ſcilicet certos gradus viſionis beatificæ; ac proinde recipiet prius in hac vita gradus gratiæ illi reſpondentes, gradus enim gloriæ reſpondent gradibus gratiæ. Ponamus ergo, eum habuiſſe gradus gratiæ octo, iam per hoc opus intenſum tantùm vt tria, accedent ei alij tres gradus gratiæ: ergo minus remiſſum opus auget gratiā intenſiorem. *Prob. 1.*

2. Secundò, dare calicem aquæ frigidæ eſt opus minimum & facillimum, ac proinde communiter remiſſâ intenſione fit: nam dare, v.g. aureos decem vel viginti, longè maius eſt & difficilius; ac proinde requirit maiorem conatum & intenſionem voluntatis: Et tamen illud licèt minimum habet mercedem, vt ait hîc Chriſtus, ſcilicet, certos gradus gloriæ, & conſequenter totidem gradus gratiæ ei reſpondentes. Iuſtus ergo, qui ſæpe actus charitatis intenſiores elicuit, & per eos habitum gratiæ accepit intenſum vt viginti, ſi det calicem aquæ frigidæ per actum remiſſum vt duo, huius operis mercedem accipiet, ſcilicet duos gradus gloriæ, ac conſequenter totidem gradus gratiæ illis commenſos: hi ergo duo gradus augebunt gradus gratiæ viginti, vt fiant 22.

3. Tertiò, ſi opus obiectiuè, & quaſi eſſentialiter minus, quale eſt dare calicem aquæ frigidæ, auget gratiam acceptam ex opere quod maius eſt eſſentialiter & obiectiuè, quale eſt dare centum aureos pauperi: cur non pariter (imò magis) opus quod tantùm accidentaliter eſt minus; puta remiſſius in intenſione, augeat gratiam acceptam ex opere, quod tantùm accidentaliter fuit maius, quia ſcilicet fuit intenſius & ardentius? Ita Suarez tom. 3. de Gratia lib. 9. cap. 3. num. 36.

Denique ſignificat hîc Chriſtus, nullum opus licèt minimum Prædicatori impenſum, cariturum ſuâ mercede. Talia autem ſunt opera remiſſa, qualia plurima faciunt iuſti, ac proinde plurimorum operum mercedē perderent, ſi opera remiſſa non augeant gratiam intenſiorem (pauci enim tam intenſos actus eliciunt, vt habitū adæquent vel excedant) cuius tamē contrariū hîc docet Chriſtus.

CAPVT VNDECIMVM.

SYNOPSIS.

Ioannes Baptiſta per diſcipulos quærit à Chriſto; an ipſe ſit Meſſias? Chriſtus non per verba, ſed per facta, puta, per miracula reſpondet, ſe eſſe Meſſiam.

Secundò verſ. 7. Chriſtus laudat Ioannem quaſi Angelum, quo inter natos mulierum nullus ſit maior.

Tertiò verſ. 16. arguit Iudæos, quòd tam ſe quàm Ioannem exploſerint.

Quartò verſ. 21. diras intentat ciuibus Corozaim & Capharnai, quòd eo toties audito, viſiſque tot ſignis, non crediderint.

Quintò verſ. 25. docet Deum ſe, ſuáque non niſi humilibus & mitibus reuelare & communicare.

VERS. 1. ET factum eſt, cùm conſummaſſet Ieſus, præcipiens duodecim
diſcipulis ſuis, tranſiit inde vt doceret, & prædicaret in ciuita-
tibus eorum. 2. Ioannes autem cùm audiſſet in vinculis
opera Chriſti, mittens duos de diſcipulis ſuis, 3. ait illi: Tu
es, qui venturus es, an alium expectamus? 4. Et reſpondens
Ieſus ait illis: Euntes renunciate Ioanni quæ audiſtis, & vidi-
ſtis. 5. Cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur,
ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes euangelizantur: 6. & beatus eſt, qui
non fuerit ſcandalizatus in me. 7. Illis autem abeuntibus, cœpit Ieſus dicere ad
turbas de Ioanne: Quid exiſtis in deſertum videre? arundinem vento agitaram?
8. Sed quid exiſtis videre? hominem mollibus veſtitum? Ecce qui mollibus ve-
ſtiuntur in domibus Regum ſunt. 9. Sed quid exiſtis videre? Prophetam? Etiam
dico vobis, & pluſquam Prophetam. 10. Hic eſt enim de quo ſcriptum eſt:
Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam
ante te. 11. Amen dico vobis, non ſurrexit inter natos mulierum maior Ioan-
ne Baptiſta, qui autem minor eſt in regno cælorum, maior eſt illo. 12. A diebus
autem Ioannis Baptiſtæ vſque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti ra-
piunt illud. 13. Omnes enim Prophetæ & lex, vſque ad Ioannem prophetaue-
runt: 14. & ſi vultis recipere, ipſe eſt Elias, qui venturus eſt. 15. Qui habet
aures audiendi audiat. 16. Cui autem ſimilem æſtimabo generationem iſtam?
Similis eſt pueris ſedentibus in foro, qui clamantes coæqualibus 17. dicunt:
Cecinimus vobis, & non ſaltaſtis: lamentauimus, & non planxiſtis. 18. Venit
enim Ioannes neque manducans, neque bibens, & dicunt: Dæmonium habet.
16. Venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax, &
potator vini, publicanorum & peccatorum amicus. Et iuſtificata eſt ſapientia à fi-
liis ſuis. 20. Tunc cœpit exprobrare ciuitatibus, in quibus factæ ſunt plurimæ
virtutes eius, quia non egiſſent pœnitentiam. 21. Væ tibi Corozain, væ tibi
Bethſaïda: quia ſi in Tyro & Sidone factæ eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis,
olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent. 22. Verumtamen dico vobis,
Tyro & Sidoni remiſſius erit in die iudicij, quàm vobis. 23. Et tu Capharnaum,
numquid vſque in cælum exaltaberis? vſque in infernum deſcendes: quia, ſi in So-
domis factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in te, fortè manſiſſent vſque in hanc
diem. 24. Verumtamen dico vobis, quia terræ Sodomorum remiſſius erit in
die iudicij, quàm tibi. 25. In illo tempore reſpondens Ieſus dixit: Confiteor ti-
bi, Pater, Domine cæli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus,

&

Digitized by Google

& reuelaſti ea paruulis. 26. Ita Pater: quoniam ſic fuit placitum ante te.
27. Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo. Et nemo nouit Filium, niſi Pater: ne-
que Patrem quis nouit, niſi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. 28. Venite ad
me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. 29. Tollite iugum
meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde: & inuenietis re-
quiem animabus veſtris. 30. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum
leue.

Vers. 1. ET FACTVM EST CVM CONSVMMASSET IESVS PRÆCIPIENS DVODECIM DISCIPVLIS SVIS.] Eſt Græciſmus. Ponitur enim participium pro infinitiuo vel gerundio, *præcipiens* pro præcipere, q. d. Cùm finem feciſſet præcipiendi, vel vt Græcè eſt διατάσσων, id eſt, *ordinandi*, & inſtruendi Apoſtolos, tam præceptis, quàm conſiliis, tam malorum prædictionibus, quàm bonorum promiſſionibus. Ita Maldonatus, Ianſenius, Franc. Lucas, Barradius & alij.

TRANSIIT INDE.] Separans ſcilicet ſe ab Apoſtolis, quos ſeorſim miſit euangelizare: tum vt ipſi Chriſto ſecuturo viam præpararent docendo & miracula patrando; tum vt ipſi ſui ſuæque virtutis periculum facerent in hac miſſione, ſeparati à Magiſtro. Porrò quid fecerint Apoſtoli ita à Chriſto miſſi & dimiſſi tacet Matthæus, ſed narrat Lucas cap. 9. verſ. 6. & Marcus cap. 6. verſ. 12.

VT DOCERET ET PRÆDICARET IN CIVITATIBVS EORVM.] Scilicet Galilæorum, ſiue Iudæorum, ad quos cap. præcedent. miſit Apoſtolos; ſed ita, vt ipſe quoque ſeorſim ab iis iret per vrbes eorundem prædicatum. Nota Hebraiſmum: Hebræi enim pronominis relatiui vel demonſtratiui (quale τὸ *eorum*) antecedens non exprimunt diſertè, ſed illud ex circumſtantiis quaſi notum lectori, vel auditori intelligendũ relinquunt. Simile eſt Pſal. 98. 8. 4. Reg. 17. 24. 3. Reg. 5. 3. & alibi.

Vers. 2. Luc. 7. v. 18. 19. IOANNES (Baptiſta) AVTEM CVM AVDISSET, IN VINCVLIS OPERA CHRISTI.] *Cum audiſſet*, à diſcipulis ſuis, vt ait Lucas cap. 7. verſ. 18. ex quo pariter liquet hîc eſſe Hyſterologiam, & quæ hîc de Ioanne narrat Matthæus à verſ. 2. ad 20. contigiſſe ante miſſionem Apoſtolorum, quam ipſe recenſuit cap. 10.

In vinculis, Syrus *in domo vinctorum*, puta, in carcere, cui eum incluſerat Herodes, eo quòd ipſius cum Herodiade adulterium reprehendiſſet.
Ioannes è carcere mittit diſcipulos ſuos ad Chriſtum. Igitur paulò ante ſuam mortem & martyrium, Ioannes miſit hos diſcipulos ad Chriſtum anno 32. ætatis Chriſti, qui fuit annus ſecundus prædicationis eiuſdem, cùm iam Chriſtus per doctrinam & miracula inclareſceret, vt ab illo diſcerent ipſum eſſe Meſſiam ſiue Chriſtum, ac ſe occiſo & mortuo, ad illum tranſirent: alioqui enim ſchiſma à Chriſto facere potuiſſent, præponentes Ioannem velut magiſtrum ſuum Chriſto; nam maiora ipſos ſenſiſſe de ſuo Ioanne, quàm de Chriſto liquet Matth. 9. 14. Sicut ergo curſores in ſtadio decursâ metâ; alteri ad curſum ſequenti lampada tradunt; ſic Ioannes defunctus ſuo munere & prædicatione, illam reſignauit Chriſto. Et ſicut aurora occumbens deſinit in ſolem orientem, ſic Ioannes deſiit in Chriſtum; fuit enim ipſe Lucifer ſolis iuſtitiæ, puta Chriſti: Quare adeò non inuidit Chriſto gloriã orientẽ cum ſuo occaſu, vt in eo gauiſus ſit; imò occumbere optauit, vt Chriſtus oriretur; non enim ipſe ſuam, ſed Dei Chriſtique gloriam ambiebat; vnde ait: *Illum oportet*
Ioan 3. 30. *creſcere, me autem minui*, Ioann. 3. 30.

AIT ILLI: TV ES QVI VENTVRVS ES, AN ALIVM EXPECTAMVS? Vers. 3. Luc. 7. v. 19.
Qui venturus es, Græcè ὁ ἐρχόμενος, id eſt, *ille veniens*, hoc eſt, *venturus* magnus ſcilicet ille Propheta Redemptor Iſraelis & Saluator mundi, puta Meſſias ab omnibus Prophetis promiſſus, & à Patribus auidiſſimè deſideratus, qui hoc tempore expletis de eo prophetiis, quaſi iam iam venturus ab omnibus expectatur. Alludit ad oraculum Patriarchæ Iacob. Geneſ. 49. 10. *Non auferetur ſceptrum de Iuda*, &c. *donec veniat, qui mittendus eſt*, puta Meſſias.

Ex his Ioannis verbis Tertul. lib. de Baptiſmo cap. 10. & lib. 4. contra Marcion. cap. 18. & Iuſtinus quæſt. 38. ad orthodoxos opinantur Ioannem dubitaſſe de Ieſu, an ipſe eſſet Meſſias ſiue Chriſtus; *Ioannes non dubitauit Ieſum eſſe Meſſiam.*
ſed perperam: nam iam in Baptiſmo Chriſti Ioannes eum baptizans, viderat Spiritum ſanctum ſpecie columbæ in eum deſcendentem, ac vocem Patris audierat: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo* Matt. 3. 17.
mihi complacui. Matth. 3. 17. Quocirca Ioannes clariſſimum dederat ipſi teſtimonium, dicens: *Ecce Agnus Dei*. Ioann. 1. 32.

Alij opinantur Ioannem non dubitaſſe quidem, quin Ieſus eſſet Chriſtus, ſed interrogare hîc duntaxat, an ipſe poſt mortem ſit venturus in limbum, vt ſe propediem poſt mortem eò abiturum, ac Patres in eo degentes viſitet & liberet. *Nec an ſit iturus ad limbum.*
Ita S. Hieronymus, quem audi: *Non ait, tu es, qui veniſti, ſed tu es, qui venturus es. Et eſt ſenſus: manda mihi, quia ad infernum deſcenſurus ſum, vtrùm te & inferis debeam nunciare, quia nunciaui ſuperis? an non conueniat Filio Dei, vt guſtet mortem, & alium ad hæc Sacramenta miſſurus es?* Hieronym.
Et S. Gregorius hom. 6. *Non dubitat*, ait, *eſſe mundi Redemptorem, ſed quærit, an ſit ad inferni clauſtra deſcenſurus.* Gregor.
Verùm hoc quoque minus appoſitum & probabile videtur.

Dico ergo: Ioannes mittit diſcipulos, ac rogat Ieſum, an ipſe ſit ille *qui venturus eſt*, id eſt, an ipſe ſit Meſſias, non quòd de eo dubitaret, ſed quòd morti vicinus, diſcipulos de eo dubitantes voluerit inſtrui, & ad Chriſtum traduci. *Sed dubitãtes diſcipulos inſtrui vult à Chriſto.*
Ita S. Hilarius, Chryſoſtomus, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius, Rupertus & alij: vbi nota prudentiam S. Ioannis: ipſe enim nomine ſuo interrogat Ieſum, an ipſe ſit Chriſtus, quia diſcipuli ex ſe non fuiſſent auſi hoc proponere Chriſto: nimirum optimus eſt medicus, qui vt ægrotum curet, ſe quoque fingit ægrotare, & medicinam auſteram ſumit. Vnde S. Paulus: *Quis infirmatur*, ait, *& ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non vror?* 2. Cor. 11. 19.
2. Corinth. 11. 29.

ET RESPONDENS IESVS AIT ILLIS: EVNTES RENVNCIATE IOANNI QVÆ AVDISTIS, ET VIDISTIS.] Vers. 4. Luc. 7. v. 22.
Quæ audiſtis, ſcilicet ab aſtantibus narrari miracula à me facta; *& vidiſtis*, quæ ſcilicet præſentibus vobis feci, vt veſtræ quæſtioni non verbo, ſed facto & reipſa reſponderem. Teſtimonium enim à rebus efficacius & credibilius eſt, ait S. Chryſoſtomus, hæc enim miracula, quæ vidiſtis me facientem, ſunt indices veri Meſſiæ aſſignari ab

CAPVT VNDECIMVM.

SYNOPSIS.

Ioannes Baptiſta per diſcipulos quærit à Chriſto; an ipſe ſit Meſſias? Chriſtus non per verba, ſed per facta, puta, per miracula reſpondet, ſe eſſe Meſſiam.

Secundò verſ. 7. Chriſtus laudat Ioannem quaſi Angelum, quo inter natos mulierum nullus ſit maior.

Tertiò verſ. 16. arguit Iudæos, quòd tam ſe quàm Ioannem exploſerint.

Quartò verſ. 21. diras intentat ciuibus Corozaim & Capharnai, quòd eo toties audito, viſiſque tot ſignis, non crediderint.

Quintò verſ. 25. docet Deum ſe, ſuáque non niſi humilibus & mitibus reuelare & communicare.

VERS. 1. ET factum eſt, cùm conſummaſſet Ieſus, præcipiens duodecim
diſcipulis ſuis, tranſiit inde vt doceret, & prædicaret in ciuita-
tibus eorum. 2. Ioannes autem cùm audiſſet in vinculis
opera Chriſti, mittens duos de diſcipulis ſuis, 3. ait illi: Tu
es, qui venturus es, an alium expectamus? 4. Et reſpondens
Ieſus ait illis: Euntes renunciate Ioanni quæ audiſtis, & vidi-
ſtis. 5. Cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur,
ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes euangelizantur: 6. & beatus eſt, qui
non fuerit ſcandalizatus in me. 7. Illis autem abeuntibus, cœpit Ieſus dicere ad
turbas de Ioanne: Quid exiſtis in deſertum videre? arundinem vento agitatam?
8. Sed quid exiſtis videre? hominem mollibus veſtitum? Ecce qui mollibus ve-
ſtiuntur in domibus Regum ſunt. 9. Sed quid exiſtis videre? Prophetam? Etiam
dico vobis, & pluſquam Prophetam. 10. Hic eſt enim de quo ſcriptum eſt:
Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam
ante te: 11. Amen dico vobis, non ſurrexit inter natos mulierum maior Ioan-
ne Baptiſta, qui autem minor eſt in regno cælorum, maior eſt illo. 12. A diebus
autem Ioannis Baptiſtæ vſque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti ra-
piunt illud. 13. Omnes enim Prophetæ & lex, vſque ad Ioannem prophetaue-
runt: 14. & ſi vultis recipere, ipſe eſt Elias, qui venturus eſt. 15. Qui habet
aures audiendi audiat. 16. Cui autem ſimilem æſtimabo generationem iſtam?
Similis eſt pueris ſedentibus in foro, qui clamantes coæqualibus 17. dicunt:
Cecinimus vobis, & non ſaltaſtis: lamentauimus, & non planxiſtis. 18. Venit
enim Ioannes neque manducans, neque bibens, & dicunt: Dæmonium habet.
16. Venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax, &
potator vini, publicanorum & peccatorum amicus. Et iuſtificata eſt ſapientia à fi
liis ſuis. 20. Tunc cœpit exprobrare ciuitatibus, in quibus factæ ſunt plurimæ
virtutes eius, quia non egiſſent pœnitentiam. 21. Væ tibi Corozain, væ tibi
Bethſaïda: quia ſi in Tyro & Sidone factæ eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis,
olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent. 22. Verumtamen dico vobis,
Tyro & Sidoni remiſſius erit in die iudicij, quàm vobis. 23. Et tu Capharnaum,
numquid vſque in cælum exaltaberis? vſque in infernum deſcendes: quia, ſi in So-
domis factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in te, fortè manſiſſent vſque in hanc
diem. 24. Verumtamen dico vobis, quia terræ Sodomorum remiſſius erit in
die iudicij, quàm tibi. 25. In illo tempore reſpondens Ieſus dixit: Confiteor ti-
bi, Pater, Domine cæli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus,

&

& reuelaſti ea paruulis. 26. Ita Pater: quoniam ſic fuit placitum ante te.
27. Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo. Et nemo nouit Filium, niſi Pater: ne-
que Patrem quis nouit, niſi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. 28. Venite ad
me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. 29. Tollite iugum
meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde: & inuenietis re-
quiem animabus veſtris. 30. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum
leue.

Vers. 1.

ET FACTVM EST CVM CONSVMMASSET IESVS PRÆCIPIENS DVODECIM DISCIPVLIS SVIS.] Eſt Græciſmus. Ponitur enim participium pro infinitiuo vel gerundio, *præcipiens* pro præcipere, q d. Cùm finem feciſſet præcipiendi, vel vt Græcè eſt διατάσσων, id eſt, *ordinandi*, & inſtruendi Apoſtolos, tam præceptis, quàm conſiliis, tam malorum prædictionibus, quàm bonorum promiſſionibus. Ita Maldonatus, Ianſenius, Franc. Lucas, Barradius & alij.

TRANSIIT INDE.] Separans ſcilicet ſe ab Apoſtolis, quos ſeorſim miſit euangelizare: tum vt ipſi Chriſto ſecuturo viam præpararent docendo & miracula patrando; tum vt ipſi ſui ſuæque virtutis periculum facerent in hac miſſione, ſeparati à Magiſtro. Porrò quid fecerint Apoſtoli ita à Chriſto miſſi & dimiſſi tacet Matthæus, ſed narrat Lucas cap. 9. verſ. 6. & Marcus cap. 6. verſ. 12.

VT DOCERET ET PRÆDICARET IN CIVITATIBVS EORVM.] Scilicet Galilæorum, ſiue Iudæorum, ad quos cap. præcedent. miſit Apoſtolos; ſed ita, vt ipſe quoque ſeorſim ab iis iret per vrbes eorundem prædicatum. Nota Hebraiſmum: Hebræi enim pronominis relatiui vel demonſtratiui (quale τὸ *eorum*) antecedens non exprimunt diſertè, ſed illud ex circunſtantiis quaſi notum lectori, vel auditori intelligendū relinquunt. Simile eſt Pſal. 98. 8. 4. Reg. 17. 24. 3. Reg. 1. 3. & alibi.

Vers. 2. Luc. 7. v. 18. 19.

IOANNES (Baptiſta) AVTEM CVM AVDISSET, IN VINCVLIS OPERA CHRISTI.] *Cùm audiſſet*, à diſcipulis ſuis, vt ait Lucas cap. 7. verſ. 18. ex quo pariter liquet hìc eſſe Hyſterologiam, & quæ hìc de Ioanne narrat Matthæus à verſ. 2. ad 20. contigiſſe ante miſſionem Apoſtolorum, quam ipſe recenſuit cap. 10.

In vinculis, Syrus *in domo vinctorum*, puta, in carcere, cui eum incluſerat Herodes, eo quòd ipſius cum Herodiade adulterium reprehendiſſet.

Ioannes è carcere mittit diſcipulos ſuos ad Chriſtum.

Igitur paulò ante ſuam mortem & martyrium, Ioannes miſit hos diſcipulos ad Chriſtum anno 32. ætatis Chriſti, qui fuit annus ſecundus prædicationis eiuſdem, cùm iam Chriſtus per doctrinam & miracula inclareſceret, vt ab illo diſcerent ipſum eſſe Meſſiam ſiue Chriſtum, ac ſe occiſo & mortuo, ad illum tranſirent: alioqui enim ſchiſma à Chriſto facere potuiſſent, præponentes Ioannem velut magiſtrum ſuum Chriſto; nam maiora ipſos ſenſiſſe de ſuo Ioanne, quàm de Chriſto liquet Matth. 9. 14. Sicut ergo curſores in ſtadio decurſâ metâ, alteri ad curſum ſequenti lampada tradunt; ſic Ioannes defunctus ſuo munere & prædicatione, illam reſignauit Chriſto. Et ſicut aurora occumbens deſinit in ſolem orientem, ſic Ioannes deſiit in Chriſtum; fuit enim ipſe Lucifer ſolis iuſtitiæ, puta Chriſti: Quare adeò non inuidit Chriſto gloriā orientē cum ſuo occaſu, vt in eo gauiſus ſit, imò occumbere optauit, vt Chriſtus oriretur; non enim ipſe ſuam, ſed Dei Chriſtique gloriam ambiebat; vnde ait: *Illum oportet creſcere, me autem minui*, Ioann. 3. 30.

Ioan. 3. 30.

AIT ILLI: TV ES QVI VENTVRVS ES, AN ALIVM EXPECTAMVS? *Qui venturus es*, Græcè ὁ ἐρχόμενος, id eſt, *ille veniens*, hoc eſt, *venturus* magnus ſcilicet ille Propheta Redemptor Iſraelis & Saluator mundi, puta Meſſias ab omnibus Prophetis promiſſus, & à Patribus auidiſſimè deſideratus, qui hoc tempore expletis de eo prophetiis, quaſi iam iam venturus ab omnibus expectatur. Alludit ad oraculum Patriarchæ Iacob. Geneſ. 49. 10. *Non auferetur ſceptrum de Iuda, &c. donec veniat, qui mittendus eſt*, puta Meſſias.

Vers. 3. Luc. 7. v. 19.

Ex his Ioannis verbis Tertul. lib. de Baptiſmo cap. 10. & lib. 4. contra Marcion. cap. 18. & Iuſtinus quæſt. 38. ad orthodoxos opinantur Ioannem dubitaſſe de Ieſu, an ipſe eſſet Meſſias ſiue Chriſtus; ſed perperam: nam iam in Baptiſmo Chriſti Ioannes eum baptizans, viderat Spiritum ſanctum ſpecie columbæ in eum deſcendentem, ac vocem Patris audierat: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Matth. 3. 17. Quocirca Ioannes clariſſimum dederat ipſi teſtimonium, dicens: *Ecce Agnus Dei.* Ioann. 1. 32.

Ioannes non dubitauit Ieſum eſſe Meſſiam.

Matt. 3. 17.

Alij opinantur Ioannem non dubitaſſe quidem, quin Ieſus eſſet Chriſtus, ſed interrogare hìc duntaxat, an ipſe poſt mortem ſit venturus in limbum, vt ſe propediem poſt mortem eò abiturum, ac Patres in eo degentes viſitet & liberet. Ita S. Hieronymus, quem audi: *Non ait, tu es, qui veniſti, ſed tu es, qui venturus es. Et eſt ſenſus: manda mihi, quia ad infernum deſcenſurus ſum, vtrùm te & inferis debeam nunciare, quia nunciaui ſuperis? an non conueniat Filio Dei, vt guſtet mortem, & alium ad hæc Sacramenta miſſurus es?* Et S. Gregorius hom. 6. *Non dubitat*, ait, *eſſe mundi Redemptorem, ſed quærit, an ſit ad inferni clauſtra deſcenſurus.* Verùm hoc quoque minus appoſitum & probabile videtur.

Nec an ſit iturus ad limbum.

Hieronym.

Gregor.

Dico ergo: Ioannes mittit diſcipulos, ac rogat Ieſum, an ipſe ſit ille *qui venturus eſt*, id eſt, an ipſe ſit Meſſias, non quòd de eo dubitaret, ſed quòd morti vicinus, diſcipulos de eo dubitantes voluerit inſtrui, & ad Chriſtum traduci. Ita S. Hilarius, Chryſoſtomus, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius, Rupertus & alij: vbi nota prudentiam S. Ioannis: ipſe enim nomine ſuo interrogat Ieſum, an ipſe ſit Chriſtus, quia diſcipuli ex ſe non fuiſſent auſi hoc proponere Chriſto: nimirum optimus eſt medicus, qui vt ægrotum curet, ſe quoque fingit ægrotare, & medicinam auſteram ſumit. Vnde S. Paulus: *Quis infirmatur*, ait, *& ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non vror?* 2. Corinth. 11. 29.

Sed dubitantes diſcipulos inſtrui vult à Chriſto.

2. Cor. 11. 19.

ET RESPONDENS IESVS AIT ILLIS: EVNTES RENVNCIATE IOANNI QVÆ AVDISTIS, ET VIDISTIS.] *Quæ audiſtis*, ſcilicet ab aſtantibus narrari miracula à me facta; *& vidiſtis*, quæ ſcilicet præſentibus vobis feci, vt veſtræ quæſtioni non verbo, ſed facto & reipſa reſponderem. Teſtimonium enim à rebus efficacius & credibilius eſt, ait S. Chryſoſtomus, hæc enim miracula, quæ vidiſtis me facientem, ſunt indices veri Meſſiæ aſſignati ab Iſaia

Vers. 4. Luc. 7. v. 22.

Iſaia cap. 35. verſ. 5. & cap. 61. 1. Vnde Lucas cap.
Luc. 7. 21. 7. verſ. 21. addit: *In ipſa autem hora multos curauit à languoribus, & plagis & ſpiritibus malis, & cæcis multis donauit viſum.* Nec enim Elias, nec Eliſæus, nec Moſes, nec quis alius Propheta tot ac tanta fecit miracula, quot Chriſtus, vt ex iis ipſe agnoſceretur, cæteris omnibus eſſe maior, eſſéque Meſſias ab Iſaia hoc indicio præmonſtratus. Vnde S. Cyrillus lib 2 Theſauri cap. 4. *Chriſtus*, inquit, *mi-*
Cyrill. *raculorum magnitudine ſimul & multitudine oſtendit ſe Meſſiam eſſe*; Adde & beneficentiâ: Hæc enim Chriſti miracula omnes infirmitates & infirmos ſanabant. Moſes verò licèt miracula plura ediderit in decem plagis Ægypti, tamen iis non ſanauit, ſed potiùs afflixit & occidit Ægyptios. Exodi 7. & ſequent. Chriſtus verò *tranſiit benefa-*
Act. 10. 38. *ciendo, & ſanando omnes oppreſſos à Diabolo.* Actor. 10. 38. Hoc ergo fuit certum iudicium, ipſum eſſe Meſſiam. Quocirca manus illius dicuntur *tornatiles*, id eſt, verſatiles & agiles ad benefaciendum omnibus, *plenæ hyacinthis*, id eſt, cæleſtibus operibus, miraculis & beneficiis. Cant. 5. 14. Vide ibi dicta.

Vers. 5. Cæci vident, clavdi ambvlant, le-
Luc. 7. v. 22. prosi mvndantvr, svrdi avdivnt, mortvi resvrgvnt, pavperes evangelizantvr.] Alludit, imò citat illud Iſaiæ 35. verſ. 4.
Iſai. 35. 4. *Deus ipſe veniet, & ſaluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt. Tunc ſaliet ſicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum.* Et cap. 16 verſ. 1. *Spiritus Domini ſuper me, eo*
Et 61. 1. *quòd vnxerit Dominus me, ad annunciandum manſuetis miſit me, vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clauſis apertionem:* &c.

Pauperes euangelizantur. Theophylactus & Euthymius τὸ *euangelizantur* capiunt actiuè, q. d. Pauperes Apoſtoli euangelizant & prædicant Euangelium: verùm εὐαγγελίζονται, id eſt, *euangelizantur*, eſt verbum paſſiuum, non actiuum; vnde Syrus, *pauperibus euangelizatur* Senſus ergo eſt, q. d. Ego euãgelizo pauperibus, iiſq; prædico Euangelium, ipſique illud auidè recipiunt, cùm diuites illud reſpuant, pauperes enim cùm ſint inopes in terra, ſperant, ambiúntque opes cæleſtes, quas promittit Euangelium. Alludit, imò citat illud Iſaiæ 61 verſ. 1. *ad annunciandum manſuetis miſit*
Iſai. 61. 1. *me*, vbi Septuag. pro עֲנָוִים *anauim*, id eſt, manſuetis, legentes עֲנִיִּים *aniim*, id eſt, pauperibus, vertunt *ad euangelizandum pauperibus miſit me*, q. d. pauperibus non coactis; ſed pauperibus ſpiritu & voluntariis, ac conſequenter mitibus & manſuetis, vt vertit S. Hieronymus Iſaiæ 61. annunciatur & promittitur gratia, cæteráque bona Euangelij, & regnum in cælis æternum, quod vt mundo paradoxum eſt & valdè mirum, ita proprium eſt Meſſiæ indicium ab Iſaia aſſignatum. Simplicius per pauperes accipias inopes, ſcilicet Apoſtolos, diſcipulos & turbas: hiſce enim prædicabat Chriſtus, vt oſtenderet animas pauperum coram Deo tam pretioſas eſſe, quàm diuitum, ideóque Chriſtum vtroſque æquare in Euangelio. Ita S. Hieronymus. Vide dicta Iſaiæ 61. verſ 1. Vis ergo Chriſtum imitari? pauperes doce, dirige, ſolare, iuua.

Vers 6. Et beatvs est, qvi non fverit scan-
Luc. 7. v. 23 dalizatvs in me.] qui, ſcilicet, non fuerit mea humili conuerſatione & abiectione offenſus. Syrus: *Felix ille, qui non impegerit in me*; quia vt ait S.
Gregor. Gregorius homil. 6. *Mira quidem facio, ſed abiecta perpeti non dedignor.* Tacitè notat diſcipulos Ioannis, qui illâ offendebantur, ac ſignificat, ſe eorum corda & mentis arcana perſpicere. Ita S. Chryſoſt. & S. Hieron. ad Algaſium Epiſt. 151. q. Hieronym.
1. *Non Ioannem*, ait, *ſed diſcipulos eius percutit.* Vnde Gloſſa τὸ *qui non fuerit ſcandalizatus* exponit, qui de diuinitatis meæ potentia non dubitauerit. Et S. Gregorius hom. 6. in Euang ait, infideles ſcandalizatos fuiſſe in Chriſto, cùm poſt tot miracula morientem in cruce viderunt. Sic & S. Hilarius: *Quia futura erat crux plurimis ſcandalum*, in-
quit, *beatos eos profeſſus eſt Chriſtus, quorum fidei* Hilar.
nihil tentamenti deferret crux, mors, ſepultura.

Illis avtem abevntibvs.] ne turba putaret, Vers. 7.
Chriſtum adulari Ioanni, eiúſque gratiam capta- Luc. c. 7. v.
re, ait S. Chryſoſtomus, ſi coram eius diſcipulis 24.
ipſum laudaſſet, ideò permiſit eos priùs abire, deinde coram populo eum laudauit, vt populus teſtimonio Ioannis, quo teſtatus erat, ipſum eſſe Chriſtum, fidem adhiberet, dum intelligit à Chriſto, Ioannem eſſe virum diuinum & quaſi Angelum è cælo lapſum.

Coepit Iesvs dicere ad tvrbas de Ioanne: Qvid existis in desertvm videre? arvndinem vento agitatam?] Græcè σαλευόμενον, id eſt, *vndantem & fluctuantem*, inſtar vndarum & fluctuũ maris. Simili metaphorâ ſegetem vocamus fluctuantem, dum vento impellente huc, illúcque agitatur. Chriſtus remouet ſuſpicionem, quæ populo ex hac legatione Ioannis obrepere potuiſſet, ſcilicet, Ioannem mutaſſe ſententiam ſuam de Ieſu, vt cùm priùs eum putarit eſſe Meſſiam, iam de eo dubitet, ideóque diſcipulos id interrogatum ad Ieſum miſerit, q. d. Ne putetis, ô Iudæi, Ioannem aliter de me nunc ſentire, quàm antè ſenſerit: Ioannes enim non eſt arundo, quæ vento huc illuc agitatur, vt leuiter aliquid aſſerat, ac poſtea idipſum ob dicta hominum reciprocet & reuocet; ſed eſt velut quercus, quæ immota in veritate & conſtantia, contra omnia laudantium & detrahentium flabra conſiſtit, vt quod priùs cùm liber eſſet tantâ libertate de me ſenſit & teſtatus eſt, idipſum nunc carceri ab Herode incluſus pari fortitudine ſentiat & teſtetur, nec ob metum Herodis ſententiam mutet, ideóque diſcipulos ſuos ad me miſit, vt ipſi reipſa ex miraculis videant teſtimonium eius de me eſſe verum, méque eſſe Meſſiam. Quin & vos ipſi, qui Ioannem toties loquentem & prædicantem audiſtis, creditis illum non eſſe virum leuem, qui mutetur vt arundo, ſed ſerium & conſtantem, qui à Deo agatur, vt quod ſemel dixit, hoc ſemper dicat; ideò enim è domibus veſtris in deſertum Ioannem viſuri & audituri exiſtis, vtique non exituri, niſi illum talem crederetis. Ita S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, Cyrillus, Beda & alij.

Per arundinem ergo primò cum S. Gregorio hom. 9. in Ezech. mentis inſtabilitatem, ſecundò cum S. Chryſoſtomo inde naſcentem doctrinæ & prædicationis inconſtantiam accipe. Arundo enim
eſt, qui leuiter quid credit ob rumores hominum, *Arũdo quæ.*
ideóque ob contrarios rumores leuiter diſcredit, & ſententiam mutat. Arundo eſt, qui ob laudes hominum pietatis officia colit, ſed ob irriſionem aliorum mox eadem omittit. Arundo eſt, qui ob lauta promiſſa doctrinam veram prædicat, ſed ob aliorum minas eandem ſubticet, vel in dubium reuocat. Arundo ergo eſt inconſtantiæ & incon-
ſtantis imago & ſymbolum, æquè ac polypus, ve- *Arundo eſt inconſtans.*
ſpertilio, euripus, ventus, mulier. Vnde Adagia:
Poly

Digitized by Google

Polypi mentem hăbet : Euripus homo : Mulieris
Adagia inconſtantiæ. animus: vento, chamæleonte, Proteo, veſpertilio-
ne mutabilior : cothurno verſatilior: duabus ſedet
ſellis: aliud dicit ſtans, aliud ſedens.

Tropologicè. Tropologicè, Arundo eſt homo leuis, varius &
1. iactabundus, qui primò nunc verbis adulantium
& laudantium impulſus aliquid aſſerit, nunc ver-
bis vituperantium & minantium adactus idem
negat, ſicut arundo ventis contrariis in contraria
2. agitatur. Secundò, qui veritate, virtute & con-
ſtantiâ eſt vacuus, ſicut arundo inanis eſt & me-
3. dullâ vacua. Tertiò, qui nullum boni operis fru-
4. ctum edit, ſicut arundo eſt infrugifera. Quartò,
qui fluxu mundi, & fluxis eius voluptatibus ob-
lectatur & paſcitur ſicut arundo: quia arundo ſic-
ca, iuxta aquas creſcit & paſcitur : vnde eius epi-
thetum eſt, vt vocetur *fluuialis arundo*, qua de re
eleganter & piè ſcribit S. Auguſtinus in Pſal. 136.
1. ad illa : *Super flumina Babylonis illic ſedimus &*
fleuimus, cum recordaremur Sion: Flumina ait *Baby-*
Auguſtin. *lonis* ſunt omnia, quæ hîc amantur & tranſeunt:
Sede ſuper flumina, noli ſedere in flumine, noli ſede-
re ſub flumine. Ecce in Babylonia pulchra ſunt, quæ
Imperfect. *tenent, non te teneant, non decipiant, &c.* Audi
Auctorem Imperfecti : *Omnis homo carnalis,*
vacuus in fide, leuis in ſenſu, mollis in paſſionibus,
arundo eſt.

Audi S. Gregorium hom. 6. in Euang. *Quid*
per arundinem niſi carnalis animus deſignatur? Qui
Gregor. *mox vt fauore vel detractione tangitur, ſtatim in*
partem quamlibet inclinatur. Si enim ab humano ore
aura fauoris flauerit, hilareſcit & extollitur, totúm-
que ſe quaſi ad gratiam inflectit. Sed ſi inde ventus
detractionis eruperit, vnde laudis aura veniebat, mox
eum quaſi in partem alteram ad vim furoris inclinat.
Sed arundo vento agitata Ioannes non erat: quia hunc
nec blandum gratia, nec cuiuſlibet detractionis ira
aſperum faciebat: Nec proſpera hunc erigere, nec ad-
uerſa nouerant inclinare. Arundo ergo vento agitata
Ioannes non erat, quem à ſtatus ſui rectitudine nulla
rerum varietas inflectebat.

Vnde eum nobis imitandum proponens ſub-
dit : *Non nos proſpera eleuent, non aduerſa per-*
turbent, vt qui in ſoliditate fidei figimur, ne-
quaquam rerum tranſeuntium mutabilitate mo-
ueamur.

Audi S. Ambroſium lib. 5. in caput 7. Lucæ
Ambroſ. v. 24. *Negat Dominus in deſertum, id eſt in mun-*
dum eſſe prodeundum, vt mente carnis inflatos, va-
cuoſque virtutis interna nobis putemus imitandos,
quos procellis mundi huius obnoxios vita mobilis in-
quietat, iure arundini comparandos, in quibus ſolida
iuſtitiæ nullus eſt fructus, qui forenſibus crinitis pha-
leris, nodis obſiti, vacuo oris ſtrepitu ſonori, nullâ
ſui vtilitate, frequenti etiam offenſione, intus inania,
foris ſpecioſa ſectantur. Arundines ſumus, nullâ
validioris naturæ radice fundati; Et ſi leuis aſpi-
rauerit proſperioris aura ſucceſſus, vago motu proxi-
mos verberamus, inopes ad ſuffragandum, faciles
ad nocendum. Arundines fluuios amant, & nos la-
bentia mundi caducáque delectant. Tamen hanc
arundinem ſi quis de terra euellat plantariis, & ſu-
perfluis exuat, expolians veterem hominem cum
actibus eius, & Scribæ velociter ſcribentis manu
temperet, incipit non arundo eſſe, ſed calamus, qui
præcepta cæleſtium ſcripturarum penetralibus impri-
mat mentis, tabulis cordis inſcribat.

Subdit deinde Ambroſius bonam arundinem
eſſe Chriſtum, de quo prophetatum eſt Iſaiæ 42.
Ambroſ. *Arundinem quaſſatam non confringet : quoniam*

carnem, quam peccata quaſſauerant reſurrectionis
virtute ſolidauit. B[...] arundo caro Chriſti, quæ
ſerpentis caput, & m[...]ma cupiditatis illecebras
patibulo crucis affixit.

Sed qvid existis videre? Hominem Vers. 8.
mollibvs vestitvm? Ecce qvi molli- Luc. 7. 25.
bvs vestivntvr, in domibvs regvm
svnt.] *Mollibus*, ſcilicet veſtibus, vt addunt
Græca & Syrus. Mollibus verò veſtiri eſt, delicio-
sè viuere & epulari (vti faciebat diues epulo, qui
quotidie induebatur purpura & byſſo, & epu-
labatur ſplendidè. Lucæ cap. 16. vt ex hoc mollis
& laſciuus videri poſſit, ideóque mutabilis, quaſi
dicat : Ioannes non eſt mollis & delicatus, non
ambit menſas diuitum Scribarum opiparas, vt eas
ambiens, illiſque adulans ſententiam de me-
ditam mutet & reuocet; quia ipſe non vrbes &
aulas, ſed deſertum quærit; non mollibus veſti-
tur & alitur, ſed pilis camelorum, locuſtis &
melle ſylueſtri, ait S. Hieronymus, quare ipſum
nec aula, nec aulica mollicies, adulatio vel ambi-
tio in tranſuerſum agent, quia ipſe omnis mun-
danæ gloriæ, æquè ac voluptatum, velut eremita
& cælicola, eſt contemptor, iiſque longè ſupe-
rior; vtpotè, in ipſa veritate, ipſóque Deo & cæ-
lo mente defixus. Deliciæ enim adulationis & *Aſperitas veſtium commendatur.*
falſitatis ſunt magiſtræ, aſperitas autem veritatis
& ſanctitatis eſt doctrix. Vnde Tertullianus in
lib. ad Martyres : *Virtus*, ait, *duritia extruitur,* Tertull.
mollitie verò deſtruitur. Et Sanctus Chryſo- Chryſoſt.
ſtomus : *Qui mollibus*, ait, *veſtiuntur in domi-*
bus regum ſunt, qui vero talia non habent, in cæ-
lis ſunt.

Sic S. Franciſcus, ait S. Bonauentura in eius
vita cap. 5. veſtis horrebat mollitiem, aſperita-
tem amabat, aſſerens propter hoc Ioannem
Baptiſtam ore diuino fuiſſe laudatum. Si quan-
do verò in data ſibi tunica lenitatem ſentiret,
chordulis eam contexebat interius: quia non in
caſulis pauperum, ſed in palatiis principum, ve-
ſtium dicebat requirendam eſſe mollitiem. Ad-
debat dæmones aſperitate terreri, mollitie inuitari.
Lege vitas Sanctorum, ac intuere & imitare eo-
rum auſteritatem vitæ, quæ multum valet ad
ſanctitatem, & ſanctitatis famam apud alios con-
ciliat, vt liberè & efficaciter eis viam pœniten-
tiæ, mortificationis & virtutis prædicare, & ſuo
exemplo perſuadere valeat.

Sed qvid existis videre? Vers. 9.
Prophetam? etiam dico vo- Luc. 7. 26.
bis et plvsqvam prophetam.]
Syrus *prophetâ præſtantiorem.* Obiicies : Ioan-
nes ipſe negat ſe eſſe prophetam. Ioann. cap. 1.
verſ. 21. Reſpondetur. Id dicit ex humilitate, ſed
vero ſenſu. Propheta enim propriè dicitur, qui
futura prædicit vti facit Iſaias, Ieremias cæteri-
que Prophetæ; Ioannes autem Chriſtum non
futurum prædixit, ſed præſentem oſtendit. Chri-
ſti ergo fuit index potiùs, quàm propheta, ideó- *Ioãnes pluſquam propheta*
que Chriſtus eum ait eſſe pluſquam prophe-
tam; primò, quia ita Chriſtum venturum præ-
dixit, vt mox eum præſentem digito indicaret: 1.
Fuit ergo ipſe non ſolùm propheta, ſed & de-
monſtrator Chriſti. Secundò, quia diuino ſpi- 2.
ritu illuſtratus Chriſtum, Chriſtique in carne
œconomiam clariùs, pleniùs & perfectiùs, quàm
aliquis prophetarum cognouit. Tertiò, quia ipſe 3.
fuit Angelus, id eſt legatus & præcurſor ipſius
Chriſti, & immediatè ab eo miſſus, idque corã eo
& ante faciem eius, iuxta illud Malachiæ: *Ecce ego*

Malach.3.1. *mitto Angelum meum ante ſaciem tuam, qui præpa-*
4. *rabit viam tuam ante te*, vti ſubiicit Chriſtus. Quartò, quia ipſe maior fuit omnibus omninò prophetis, vti aſſerit Chriſtus verſ.11.

Vers. 10. Luc.7.27. HIC EST ENIM, DE QVO SCRIPTVM EST: ECCE EGO MITTO ANGELVM MEVM ANTE FACIEM TVAM, QVI PRÆPARABIT VIAM TVAM ANTE TE.] Citat Chriſtus verba Malachiæ cap.3.v.1. Vide ibi dicta: attuli enim ibidem cauſas & analogias, cur Ioannes vocetur Angelus, ideóque multi putarunt eum reuera non eſſe hominem, ſed Angelum, teſte Euſebio lib.1. Demonſtr.cap.5. Vnde Auctor Imperfecti hic: *Mi-* Imperfect. *rabilis*, ait, *fuit, qui humana natura angelicam ſanctitatem tranſgreſſus eſt, & obtinuit, quod non habuit natura, per gratiam Dei.*

Vers. 11. Luc.7.28. AMEN DICO VOBIS, NON SVRREXIT INTER NATOS MVLIERVM MAIOR IOANNE BAPTISTA: QVI AVTEM MINOR EST IN REGNO CÆLORVM, MAIOR EST ILLO.] Lucas 7.27 addit, *propheta Nō ſurrexit*, ait, *maior propheta*. Vnde Toletus ibidem ex S. Ambroſio & Hilario notat, Ioannem maiorem à Chriſto dici non abſolutè, ſed prophetam dumtaxat: quia Apoſtoli eo maiores fuêre, vel certè ei omnino ſuppares. Verùm ex τ' *propheta* Chriſtus intelligēdum relinquit, nullū alium Ioanne fuiſſe maiorem; quia prophetæ olim habebantur, & reuera erant viri ſanctiſſimi; inde prophetæ vocati ſunt ſancti quilibet, vt Religioſi illi, qui in libris Regum nuncupantur filij prophetarum, quia ergo nullus prophetarum maior fuit Ioanne, inde colligendum relinquit neminem alium eo fuiſſe maiorem.

Ioannes omnium veteris teſtamēti maximus. Tacitè ergo Chriſtus hîc Ioannem vocat omnium maximum, alioqui enim non rectè hinc concluderet Ioannem eſſe pluſquam prophetam, quod tamen probare intendit. Intellige hoc de hominibus veteris teſtamenti, præcedentis ſcilicet ſæculi vſque ad Chriſtum. Non ergo Ioannes hîc comparatur cum Chriſto, B. Virgine vel Apoſtolis, qui Chriſtum ſecuti ſunt, & ob dignitatem Apoſtolicam Ioanne non fuêre minores, ſed potiùs maiores Dices, Moſes fuit maior Ioanne quia de Moſe dicitur Deuteron. vlt.v.10. *Et non ſurre-* Deut.34.10. *xit vltrà propheta in Iſrael ſicut Moſes*. Reſp. ibidem additur: *Quem noſſet Dominus facie ad faciem, in omnibus ſignis & portentis, quæ miſit per eum, vt faceret in terra Ægypti Pharaoni*. q.d. Non fuit ſimilis propheta Moſi, ſimilis, inquam, in iſto familiari Dei alloquio & potentiâ, quâ tot plagis percuſſit Ægyptum; in aliis autem rebus Ioannes ſimilis, imò maior fuit Moſe cæteriſque prophetis.

Ioannes maior Moſe.
1. Primò, quia Ioannes in vtero matris fuit ſanctificatus, & reipſa prophetauit: exultans enim in vtero nunciauit matri & reliquis, Chriſtum iam eſſe incarnatum in vtero B. Virginis. Ita S. Chryſoſtomus, & Euthymius; Id autem non legimus de Moſe vel alio propheta.

2. Secundò, quia ſolus Ioannes baptiſmum pœnitentiæ inſtituit, eôque Chriſtum baptizauit.

3. Tertiò, ipſe primus prædicauit regnum cælorum, multóſque conuertit & in illud induxit.

4. Quartò, ipſe miſſus fuit à Deo, vt eſſet Chriſti præcurſor & Paranymphus, cúmque toti mundo oſtenderet, ipſúmque eſſe Meſſiam & vnicum Dei filium teſtaretur; quod officium & dignitas omnia prophetarum officia & dignitates longè tranſcendit.

5. Quintò, ipſe à Malachia comparatus eſt Angelis, & multò antè natiuitatem promiſſus, ac per Eliam alióſque prophetas fuit adumbratus, illi enim fuêre typi Ioannis.

Sextò, abundantior & ſublimior fuit Spiritus, prophetia, vita & geſta Ioannis, quàm cæterorum prophetarum teſte S. Hieronymo, & S. Auguſtino lib.2. contra aduerſ legis & prophet. c. 5. Ioannes enim fuit quaſi continuum miraculum in conceptione, in vtero, in natiuitate, in vita Angelica: miraculo enim ex parentibus ſterilibus conceptus fuit: miraculo, Chriſtum in vtero agnouit, ſalutauit & adorauit: miraculo naſcens, commune omnibus gaudium afflauit; miraculo in circumciſione patri muto loquelam reddidit, miraculo puer abiit in deſertum, ibique totâ vitâ vixit quaſi Angelus. Vnde de eo canit Eccleſia: 6.

O nimis felix, meritique celſi,
Neſciens labem niuei pudoris, Offic. Eccl.
Præpotens Martyr, eremique cultor,
Maximè Vatum.

Habet ergo Ioannes Lauream Virginitatis, prophetiæ, doctoratus & martyrij. Audi B. Petrum Chryſologum ſerm. 127. *Ioannes ſchola virtutum, magiſterium vitæ, ſanctitatis forma, norma iuſtitiæ, virginitatis ſpeculum, pudicitiæ titulus, caſtitatis exemplum, pœnitentiæ via, peccatorum venia, fidei diſciplina. Ioannes maior homine, par Angelis, legis ſumma, euangelij ſanctio, Apoſtolorum vox, ſilentiū prophetarum, lucerna mundi, præco Iudicis, præcurſor Chriſti, metator Domini, Dei teſtis, totius medius Trinitatis*. Vide decem prærogatiuas S. Ioannis, quas recenſet S. Bernardus ſerm. de Priuilegiis Ioannis Baptiſtæ, & alias 28. quas enumerat Noſter Barradius lib.8.c.3.&.4. ac homilias S. Chryſoſtom. de eodem. *Baptiſtæ Elogia.* Chryſol

QVI AVTEM MINOR EST, IN REGNO CÆLORVM MAIOR EST ILLO.] Ioanne Baptiſta. Primò. q.d. Minimus beatus in cælo maior, id eſt beatior, perfectior, excellentior & glorioſior eſt Ioanne, vtpote adhuc mortali & viatore. Addit hoc Chriſtus, vt acuat auditores ab proſequendam beatitudinem, & ſalutem ſuam per legem Euangelicam, quam ipſe attulit: hoc enim eſt regnum cælorum, ex quo prædicationem ſuam cœpit & continuauit Chriſtus. Vnde de eo ſubdit v.12. *Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud*. Ita S. Hieronymus, Beda, & S. Auguſtinus lib. 2. contra aduerſ. legis & prophet.c.5. Accedit S. Ambroſius, qui ſic explicat, q. d. Angelus minimus in cælo maior eſt Ioanne & quolibet ſancto, qui portat corpus, quod corrumpitur, & aggrauat animam, ait S. Auguſtinus lib.2. contra Aduerſ. legis cap.5. *Minor in cælo maior eſt Ioanne* 1.

2. Secundò magis propriè, preſsè & neruosè dicas cū S. Chryſoſt. Theophyl. Euthymio, Salmerone & Ianſenio, Chriſtū ſe hîc opponere ac vnâ parte ſe ſupponere, ſed aliâ anteponere Ioanni. q.d. Dixi inter natos mulierum non fuiſſe maiorem Ioanne in veteri teſtamento, at ne puteris illum eſſe maximum, eſſéque Meſſiam, addo Chriſtum, qui Ioanne eſt iunior, & in ſchola adhuc minor, ipſo tamen eſſe maiorem. Alludit Chriſtus ad illud Ioannis de ſeipſo dictum, *Qui poſt me venturus eſt, ante me factus eſt*, id eſt, mihi prælatus, & antepoſitus eſt, vel- Ioan.1.15. ut me maior. Ioan.1.15. Aut q.d. Ego Chriſtus, qui ætate, & opinione vulgi ſum minor Ioāne in prædicando, tamen in regno cælorum maior ſum illo, quia ita prædico, vt ſimul gratiam aſpirem, quâ fideles mei regnum hoc reipſa conſequantur: vnde comma ponendum videtur poſt τὸ *minor*, non poſt τὸ *regno cælorum*, vt rectè aduertit Franciſc. Lucas, Græcè enim Chriſtus

vocatur

vocatur ὁ μικρότερος, id eſt minor, iunior, humilior, depreſſior Ioanne: aut *minor*. Hebr. הקטן *haccaton*, id eſt, *ille paruus*, hoc eſt minimus, humillimus, abiectiſſimus, qualis fuit Chriſtus dicens: *Ego autem ſum vermis & non homo: opprobrium hominum, & abiectio plebis*. Pſal 21. ſæpe enim comparatiuus ponitur pro ſuperlatiuo. Hinc exponit S. Auguſtin. loco iam citato q.d. Ego Chriſtus qui Ioanne minor ſum ætate, eodem tamen maior ſum maieſtate, æternitate, poteſtate, gratia & gloria. Huc accedit S. Cæſarius frater S. Gregor. Nazianz. Dialogo 3. qui ſic explicat. q.d. Chriſtus, qui in regno cælorum Angelis eſt minor humana natura (Hebr. 2. v. 7. hic tamē maior eſt Ioanne.

Pſalm. 21.

3\. Tertiò Noſter Maldonatus, conſequenter ad ſecundum ſenſum iam datum ſic explicat, q. d. *Minor*, id eſt minimus Chriſtianus in regno cælorum, id eſt, in Eccleſia, quæ prædicat & ducit ad regnum cælorum, maior, id eſt, dignior & ſublimior eſt Ioanne. Maior eſt, inquam ratione ſtatus Eccleſiæ, & ex Euangelij natura maior poteſt eſſe Ioanne Baptiſta: lex enim noua Chriſti eſt lex gratiæ, quam ſemper augere poſſumus. Vnde Ioannes Baptiſta & omnes veteres, gratiam ſuam à Chriſto & lege noua acceperunt. Eccleſia enim noua ſiue Euangelica, vocatur regnum cælorum, vel vt Lucas ait, Regnum Dei, quia ipſa eſt via & inchoatio vitæ & beatitudinis cæleſtis. Sic ferè S. Cyrillus lib. 2. Theſauri cap. 4. & Iſidorus Peluſiota lib. 1. Epiſt. 68.

Symbolicè. Symbol. S. Cæſarius Dialog. 3. iam citato: Minor, inquit, eſt Apoſtolorum iunior, S. Ioannes Euangeliſta, qui Ioanne Baptiſta maior eſt, quia Apoſtolus & Euangeliſta ſuper pectus Chriſti recubuit.

Vers. 12. Luc. 16. 16. A DIEBVS AVTEM IOANNIS BAPTISTÆ REGNVM CÆLORVM VIM PATITVR (Syrus *cum violentia accipitur*) ET VIOLENTI RAPIVNT ILLVD.] Luc. c. 16. 16. *Ex eo regnum Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit*. Pertinet hoc quoque ad laudem Ioānis, oſtenditque, ipſum eſſe pluſquam prophetam, q.d. Ioannes primus cœpit prædicare regnum cælorum, adeóque efficax fuit eius prædicatio coniuncta cūm ſanctæ & angelicæ vitæ exemplo, vt multi ab eo baptizati, pœnitentiam egerint, vitam mutarint, & ad cælum magno ſtudio contenderint; hoc ſtudium ego ſuccedens Ioanni per me & Apoſtolos promoui, & indies promoueo ac deinceps promouebo.

Cælum vim patitur; 1. Quare nunc regnum cælorū βιάζεται, id eſt *vim patitur*. Vatab. *Vi inuaditur*, vi occupatur, ad illud vi tenditur. Primò, quia magna multitudine, ſtudio, auiditate, impetu, alio alium præuertere ſatagente, ad illud obtinendum, imò rapiendum homines à Ioanne excitati concurrunt; ſicut merx aliqua rara, v.g. vinum Creticum, vel Saccharum, cum ab omnibus auidè emitur, rapi dicitur.

2\. Secundò, quia non naturali propagine, vt volebant Iudæi; non etiam naturæ pondere & virtute; ſed ſupernaturali vi gratiæ, quæ naturam ſuperat, hoc regnum iam ab omnibus ambitur, & quaſi inuaditur, adeóque peccatores, vt publicani, meretrices, & Gentiles ipſis Phariſæis & Iudæis, qui ſibi ſolis quaſi filiis Abrahæ hoc debitum putabāt, feruore Spiritus & pœnitentiæ illud præripiunt, eripiunt & quaſi vi auferunt, quaſi dicat: Certant pro regno cælorum Phariſæi & Chriſtiani, ſed Chriſtiani illud eis vi extorquent. Vnde S. Hilarius & S. Ambroſius ſub finem lib. 5. in Lucam: *Rapitur Chriſtus*, inquiunt, *cùm aliis naſcitur, aliis deligitur & ſuffragatur*. Addit Ambroſius, *Rapuit Eccleſia à Synagoga regnum. Regnum meum Chriſtus eſt. Rapitur ergo regnum cælorum, cùm Chriſtus à domeſticis denegatur, à gentibus adoratur. Rapitur, cùm ab illis repudiatur, à nobis colitur.* Ambroſ.

Tertiò, quia propter regnum cælorum terreni homines ſibi, & ſuis vitiis vim inferunt per pœnitentiam, paupertatem, continentiam, mortificationem. Vnde Lucas habet: *Omnis in illud vim facit*. Ita S. Chryſoſtomus, Hieronymus, Gregorius hom. 6. in Euang. Theophylactus, Euthymius, Beda & S. Baſilius Orat. de abdicatione rerum. 3.

In Vitiſpat. (extat in editione noſtri P. Heteberti pag. 590. num. 40.) narratur viſio Anachoretæ cuiuſdam, qui vidit diſcipulum ſuum vna nocte ſeptem in cælo coronas meruiſſe, eo quòd ſepties cogitationibus ſuis & cupiditati ſomni viriliter reſtitiſſet: vnde intellexit, quòd quoties quis cogitationibus & cupidinibus ſuis obluctatur, toties coronetur à Deo. Etenim ſcriptum eſt: *Regnum cælorum vim patitur, & violenti diripiunt illud*. Hæc ibi. *Diſcipulus Anachoretæ cuiuſdam coronas ſeptē meretur ob deuictam ſomni cupiditatem.*

Quartò, S. Hieronymus, ad Algaſiā Epiſt. 151. quæſt. 1. *Regnum cælorum*, ait, *vim patitur*, quia proprium eſt Angelorum, vtporè, cæleſtium ſpirituū. Vis ergo illi quaſi fit, cū à terrenis hominibus inuaditur, vti olim à gigantibus inuaſum fuiſſe fabulantur poetæ: nunc enim per Ioannem, & magis per Chriſtum fit, *vt qui homo natus eſt, Angelus eſſe deſideret, & terrenum animal cæleſte quærat habitaculum*, ait S. Hieronymus: Sicut violentum eſſet, ſi piſces relicto naturali maris elemento in terra, & vice verſa craſſi boues in mari cuperent habitare. 4. Hieron.

Porrò S. Ambroſius ſub finem lib. 5. in Lucam & fuſiùs ſerm. 5. pro *vim patitur*, vertit, *cogitur*, id eſt, denſatur, quia ingredientibus peccatoribus & Gentilibus, turba introeuntium fit denſior. Verùm Græcum βιάζεται, propriè ſignificat *vim patitur*, etſi eòdem redeat ſenſus; nam ex turba denſata irruente, & ſe comprimente vim patitur.

Præclatè verò in eodem ſerm. S. Ambroſius: *Vim*, inquit, *facimus, Domino non compellendo, ſed flendo; non prouocando iniuriis, ſed lachrymis exorando: non blaſphemando per ſuperbiam, ſed per humilitatem mœrendo. O beata violentia, quæ non indignatione percutitur, ſed miſericordia condonatur. Beata, inquam, violentia, quæ vim patienti bonitatem elicit, & vtilitatem tribuit inferenti. Mala res admittitur, & de iniuria nemo cauſatur: vis admittitur, & religio propagatur. Quiſquis enim violētior Chriſto fuerit, religioſior habebitur à Chriſto. Aggredimur in itinere Dominum (ſiquidem ipſe eſt via) & more latronum ſuis eum ſpoliare nitimur, cupimus illi auferre regnum, theſauros & vitam; ſed ille tam diues & largus eſt, vt non abnuat, non reſiſtat, & cum omnia dederit, nihilominus omnia poſſideat.* Ambr.

Deinde modum & arma huius violentiæ ſubiicit dicit: *Aggredimur illum non ferro, non fuſte, non ſaxo, ſed manſuetudine, bonis operibus, caſtitate. Hæc ſunt arma fidei noſtræ, quibus in congreſſione certamus. Vt autem his armis vti in vi inferenda poſſimus, antè corporibus noſtris vim quodammodo faciamus, expugnemus membrorum vitia, vt virtutum præmia conſequamur: Prius enim ipſi regnare debemus in nobis, vt regnum poſſimus diripere Saluatoris.*

Et violenti rapiunt illud: *Violenti*, ſcilicet, in regnum cælorum, qui ſcilicet illi vim inferunt, illúdque vi inuadunt eo ſenſu, quo iam dixi. Alludit ad Ciuitatem opulentam in monte ſitam, quæ

magna vi ſuperanda & expugnanda eſt, ac reipſa à militibus, qui eius opibus inhiant, confertim irruentibus expugnatur: Maximè verò alludit ad Regnum Chananææ, ſiue terræ promiſſæ, quod Ioſue & Hebræi vi & armis expugnarunt; hoc enim erat typus regni cælorum. Simili enim modo cælum à terrigenis, magna vi in altum per cõuerſationem cæleſtem ſcandentibus, ſuperandum eſt. Cælum empyreum adeò altum eſt, ſublime, & eleuatum à terra, vt ſi quis viueret per octo annorum millia, & quotidie directè in altum ſcanderet per centum milliaria, tamen per 8000. iam dicta, needum eò perueniret, vti ex P. Clauio oſtẽdi. Geneſ. 2. 16. Et quia hoc erat homini impoſſibile, Deus conceſſit, vt ad illud non pedibus corporis, ſed affectibus mentis contenderemus. Rurſum nobis non tantùm eundum eſt in altum, ſed & multi anfractus, ſaxa & ſpinæ ſuperandæ ſunt, imò eundum eſt per hoſtes, & haſtas, puta, per multas tentationes, difficultates, perſecutiones, aduerſa, quæ omnia magna vi magnóque animo vincẽda ſunt, quia ergò cælum per hanc vim à fidelibus occupatur, hinc ab iis vis fieri cælo dicitur. Quantam vim intulit cælo S. Paulus 1. Corinth. 11. Quantam S. Stephanus? quantam S. Laurentius, cæterique martyres, Virgines, Anachoretæ, ſanctique omnes?

Cœli empyrei altitudo.

Viſio S. Perpetuæ.

In vita S. Perpetuæ & Sociorum martyrum ad diem 7. Martij legimus, ipſam per viſum præmonitam de martyrio. Vidit enim ſcalam auream à terra in cælum porrectam, vndique cultris & gladiis acutis obſitam & circundatam, per quam in cælum ſcandendum erat, infernè verò draconem horribilem, qui ſcandentes impediret: Porrò vidit vnum è ſociis Satyrum nomine generosè per ſcalam aſcendentem, ſociósque ad ſe ſequendum inuitantem: qua viſione ſociis enarrata, omnes intellexerunt, ſibi parari martyrium, quod & ſingulis obtigit. Idem æſtimet fidelis quiſque, ſibi per ſcalam cultris obſitam, magna vi eluctandum eſſe in cælum.

Iam verò ſi milites illecti ſpe prædæ tantâ alacritate, vi, ardore & impetu inuadunt, imò inuolant per ſaxa, per ignes in vrbem opibus, ſpoliiſq; refertam, ſi illa à Duce ipſis prædæ detur, dum alij foſſas faſcibus implent, alij afferunt ſcalas, alij bombardis ciues à muris abigũt, alij denſo agmine galeati confertim mœnia conſcendunt, & in muros inſiliunt: quanta alacritate, vi, feruore & animo par eſt fideles inuadere cælum, vbi ſunt opes cæleſtes & æternæ, quas oculus non vidit, nec auris audiuit, nec minima illarum pars in cor hominis aſcendit?

Vers. 13. Luc. 16. 16. OMNES ENIM PROPHETÆ ET LEX VSQVE AD IOANNEM PROPHETAVERVNT.] Commodius Luc. 16. 16. hanc ſententiam præponit præcedenti hoc modo: *Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem* (ſcilicet, prophetauerunt) *ex eo regnum Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit.* q. d. Lex Moſis & prophetæ omnes, ante Ioannem & vſque ad Ioannem prophetauerunt, id eſt, obſcurè & per ænigmata prædixerunt, & promiſerunt Chriſtum eiúſque regnum cælorum, promittendo bona terrena, ſcilicet, abundantiam vini, frumenti & olei, regnúmque temporale pacificum & opulentum, ſimile regno Salomonis, quod erat figura & typus regni cælorum afferendi per Chriſtum; at Ioannes primus clarè & diſertè, cœpit prædicare regnum cælorum mox reſerandum à Chriſto, eúmque Iudæis digito oſtendit: quæ cauſa fuit, vt Iudæi felicitatem & gloriam regni cæleſtis, ponderantes, illius conſequendi certa ſpe excitati illud omni ſtudio ambirent, & in illud vim facerẽt eo ſenſu, quo dixi v. præcedenti. Ita Theophylactus, Ianſenius hic & Suarez lib. 9. de Legibus c. 12. in fine: *prophetauerunt*, inquit, hoc eſt promiſerunt bona terrena.

Rurſum q. d. Vetus teſtamentum, quod Lege ſiue Pentateucho & prophetis, ſub quibus Hagiographa, (puta, Pſalmos, & libros Sapientiales intellige) conſtat, vſque ad Ioannem prophetauit, id eſt, docuit rudes Iudæos, Deũ non tam amare quàm timere, ſpe bonorum temporalium & regni terreni, eúmque colere per ſacrificia, ritus & cæremonias externas, quæ fuêre vmbræ, & typi Chriſti. At Ioannes cœpit prædicare nouam doctrinam pœnitentiæ, & amoris Dei, ſpe regni cælorum, ac bonorum cæleſtium conſequendorum per actus internos contritionis, pietatis, adorationis, & cultus Dei, quibus verè & perfectè iuſtificamur per Chriſtum, quem Ioannes digito oſtendit, ab eóq; iuſtitiam & ſalutem flagitandam demonſtrauit.

Ioannes Lucifer Euangelij.

Opponit enim & anteponit Chriſtus Prophetiam, id eſt, doctrinam Ioannis prophetiæ, id eſt, doctrinæ legis & prophetarum, vt patet ex Verbis Luc. 16. 16. iam citatis. Ioannes enim medius fuit inter nouum teſtamentũ & vetus, ac quaſi vtriuſque horizon, diuidens & diſterminans nouum à veteri, ait Salmeron: fuit enim ipſe quaſi Lucifer Euangelij, qui vmbris & nocti obſcuræ legis veteris finem, ac diei claræ legis nouæ initium dedit. Ita Theophyl. Ianſen. & alij.

Paulò aliter Maldonatus: Omnes Prophetæ, inquit, & lex prophetauerunt, id eſt, officio ſuo functi ſunt, & durarunt vſque ad Ioannẽ; non quod tunc ſtatim omnino lex deſierit, vt volunt Centuriatores Magdeburgẽſes, ſed quòd mori & deſinere cœperit: lex enim vetus eiúſque obligatio durauit vſque ad promulgationem legis nouæ, quæ facta eſt poſt reſurrectionem & aſcenſionem Chriſti in Pentecoſte. Actor. 2.

ET SI VVLTIS RECIPERE, IPSE EST ELIAS, QVI VENTVRVS EST.] q. d. Si vultis Ioannem recipere, eique credere vti debetis (vnde Syrus vertit in Imperatiuo: *Si vultis, recipite*) ipſe erit vobis Elias, quia ſpiritu & virtute Eliæ præditus vos ad Deum & Chriſtum conuertet, vti Elias veſtros nepotes & poſteros, in fine mundi ad eundem Chriſtum, ſimili zelo ac vitæ auſteritate & puritate conuertet. Ita S. Hieronymus hîc & Epiſt. 151. ad Algaſiam q. 1. *Ipſe* (Ioannes) inquit, *eſt Elias, qui venturus eſt, non quòd eadem anima, vt heretici ſuſpicantur, & in Elia & Ioanne fuerit, ſed quòd eandem habuerint S. Spiritus gratiã; zona cinctus, vt Elias; viuens in eremo, vt Elias perſecutionem paſſus ab Herodiade, vt ille ſuſtinuit à Iezabel; vt quo modo Elias ſecundi precurſor aduentus eſt, ita & Ioannes venturum in carne Dominum ſaluatorem, non ſolùm in eremo, ſed etiam in matris vtero ſalutarit, & exultatione corporis nunciarit.* Hieronym.

Alludit ad Malachiæ c. 4. v. 5. *Ecce ego mittam vobis Eliam Poophetam.* Vide ibi dicta. Iudæi etiánum ex hoc Malachiæ teſtimonio Eliam expectãt auidè, vt ipſe eis oſtendat Chriſtum, omniáq; legis dubia reſoluat, ideóque eum maximi faciunt: eáq; de cauſa Chriſtus illi Ioannẽ cõparauit & æquauit. Malach. 4. 5.

Nota; Chriſtus plura illuſtria Ioanni dat elogia, quibus probat, ipſum eſſe pluſquam prophetam, vt Iudæi ipſi Chriſtum oſtendenti fidem adhibeant. Primò enim verſ. 10. dicit eum eſſe

Angelum

Angelum à Malachia promiſſum. Secundò, verſ. 11. quòd inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne. Tertiò, verſ. 12. quòd ipſe primus prædicarit regnum cælorum, ideóque illud ab affluente turba vim patiatur. Quartò, verſ. 13. quòd lex & prophetæ fuerint quaſi prodromi & præcurſores Ioannis, quódque vſque ad Ioannem prophetarint. Quintò, verſ. 14. quòd ipſe ſit Elias, non in perſona, ſed in virtute & ſpiritu.

Vers. 15. QVI HABET AVRES AVDIENDI AVDIAT;] Audiendi, id eſt, *ad audiendum*, vt vertit Syrus, hoc eſt, ad intelligendum & obediendum & obediendum. Arabicus *aures audientes*. Hebræi enim, quia verbis compoſitis carent, hinc ſimplicibus vtuntur pro compoſitis, vt per audire ſignificent obedire. Senſus eſt q. d. qui habet aurem & mentem docilem & obedientem, hic audiat, intelligat & obediat iis, quæ dico, ſcilicet, credat Ioanni quaſi prophetæ, imò pluſquam prophetæ aſſerenti, me eſſe Meſſiam, ac proinde me vt Dei filium, mundique ſaluatorem recipiat & colat: propriè verò reſpicit id, quod dixit, Ioannem eſſe Eliam: *Hoc enim myſticum erat, & egens intelligentia*, ait S. Hieronymus. Solet Chriſtus in re graui, hac phraſi excitare attentionem auditorum.

Vers 16. Luc. 7. 31. 32. CVI AVTEM SIMILEM ÆSTIMABO GENERATIONEM ISTAM?] Phariſæorum & Scribarum; qui Dei conſilium, & baptiſmum prædicationémque Ioannis ſpreuerunt, vt ait Lucas cap. 7. v. 29. & 30.

Vers. 17. Luc. 7. 32. SIMILIS EST PVERIS SEDENTIBVS IN FORO, QVI CLAMANTES COÆQVALIBVS DICVNT; CECINIMVS VOBIS, ET NON SALTASTIS: LAMENTAVIMVS, ET NON PLANXISTIS?] *Ludus puerorum.* Erat illo æuo, ait Theophylact. in c. 7. Lucæ, & S. Cyrillus hîc in catena S. Thomæ, apud Iudæos tale ludi genus. Pueri in duas partes & quaſi duos choros diuiſi, vitam hominũ quaſi in ſcena repræſentabant, & deridebant inſtar Heracliti illam ſemper deflentis, & Democriti illam ſemper ridentis (illi enim omnia quæ agimus, miſeriæ, huic ineptiæ eſſe videbantur.) Alij enim ex vno choro lamentabantur, alij ex aduerſo tibiis canebant. At neque lamentantes curabant illi, qui erant ex aduerſo canentium choro; neque tibicines curabant illi, qui erant ex lamentantium parte: vtroſque verò velut in comœdia audiebant ſpectatores, ſed neque ad planctum, neque ad ſaltum mouebantur.

Senſus parabolæ, vt patet ex verſ. ſequent. 18. 19. eſt, q. d. Chriſtus: Videre eſt in hac generatione, & hoc Phariſæorum Scribarúmque genere ſimile quippiam illi, quod in parabola puerorum contingit, vt ſicut eorum nec planctu nec cantu mouentur ad flendum vel ſaltandum moroſi ſpectatores, qui hæc vt ludicra, & comicè ad recreationem audientium compoſita, otioſè contemplantur. Sic pariter Scribæ & Phariſæi, nec exemplo auſterioris vitæ Ioannis, nec laxioris & remiſſioris Chriſti prouocari potuere (quia noluere) ad vitę mutationem, conuerſionem, & ſalutem, quam prædicabant Ioannes & Chriſtus. Comparat enim totam parabolam toti rei per eam ſignificatę, non verò partem parti, vti dixi Canone 28. Eleganter & ſapidè S. Ambroſius lib. 2. de pœnitentia cap. 6. *Saltatio myſtica quæ Ambroſ.* *Non ergo*, inquit, *illa delicatarum comes, atque luxuriæ prædicatur ſaltatio; ſed qua vnuſquiſque corpus attollat, impigrum, nec humi pigra iacere membra, vel tardis ſinat torpere veſtigiis. Saltabat ſpiritaliter Paulus; cum ſe pro nobis extenderet, & poſteriora obliuiſcens, priora appetens, contenderet ad brauium Chriſti. Tu quoque cum ad baptiſmum venis, manus eleuare, pedes quibus ad æterna conſcendas, velociores habere, moneris. Hæc ſaltatio fidei ſocia, gratiæ comes. Hoc eſt ergo myſterium. Cantauimus vobis noui vtique canticum teſtamenti, & non ſaltaſtis, hoc eſt non eleuaſtis animum ad ſpiritalem gratiam. Lamentauimus, & non ploraſtis, hoc eſt non egiſtis pœnitentiam.*

Alludit ad illud Ezech. 33. 32. *Et es eis quaſi carmen muſicum quod ſuaui dulcique ſono canitur, & audiunt verba tua & non faciunt ea.* Ezech. 33. Scribæ enim audiebant Ioannem & Chriſtum, non vt vitam mutarent, ſed vt aures ſapientiæ nouitate & pulchritudine paſcerent, perinde ac ſi Cantorem vel hiſtrionem audiſſent. Vide ibi dicta, ac præſertim Apologum tibicinis.

Allegoricè. Ambroſ. Allegoricè S. Ambroſius lib. 4. Epiſt. 30. ad Sabinum: *Dixit*, inquit, *Dei filius: Cantauimus vobis, & non ſaltaſtis. Derelicti itaque ſunt Iudæi, qui non ſaltauerunt, qui neſcierunt manibus ſuis plaudere, adſcitæ ſunt Gentes, quæ ſpiritalem Deo plauſum dederunt. Stultus enim complexus eſt manus ſuas, & deuorauit viſcera ſua, id eſt corporalibus ſe implicauit negotiis, & deuorauit viſcera ſua ſicut mors præualens, & ideò non inueniet vitam æternam. Sapiens autem attollens opera ſua, vt lucerent coram patre ſuo, qui in cælis eſt, non abſumpſit, ſed eleuauit viſcera ſua vſque ad reſurrectionis gratiam. Hæc glorioſa ſapientis ſaltatio, quam ſaltauit Dauid, & ideo vſque ad ſedem Chriſti ſublimitate ſpiritalis ſaltationis aſcendit, vt videret atque audiret dicentem Dominum Domino ſuo: Sede a dextris meis.*

VENIT ENIM IOANNES, NEQVE MANDVCANS NEQVE BIBENS.] Vers. 18. Luc 7. 33. id eſt, non comedens & viuens iucundè more communi aliorum hominum ſed ieiunans, & auſterè locuſtis victitans, vt non tam homo, quàm Angelus eſſe videretur, vt hac ratione Scribas compungeret, terreret, ſuóque exemplo moueret ad pœnitentiam. *Et* tamen de eo *dicunt* Scribæ: *dæmonium habet*. Arabicus, *cum illo ſunt dæmonia*; q. d. A dæmone poſſeſſus eſt Ioannes, cuius vi & energiâ tantum vitæ rigorem ſufferre poteſt. Sic auſteritatem vitæ Ioannis, quam ipſorum cauſa aſſumpſerat (cùm ipſe purus & innocens, eâ non indigeret) vt daret eis exemplum pœnitentiæ, attribuebant dæmoni: quæ inſignis fuit ingratitudo & malitia.

Rurſum *dæmonium habet*, id eſt, lunaticus eſt, emotæ mentis & inſanus, vti ſunt, qui aguntur à dæmone, vtpotè qui ſtultè corpus ſuum ita affligat, & vitæ huius iucunditatam repudiet, qualis fuit Timon ille Athenienſis Melancholicus & maniacus, indéque μισάνθρωπος, id eſt, oſor hominũ cognominatus, teſte Cicerone lib. de amicitia, & Tuſcul. 4. *S. Paulinus cum ſua coniuge melancholicus ſeu maniacus habetur.* Sic dum S. Paulinus cum ſua coniuge Teraſia honoribus, opibus & delitiis mundi valedicentes, vitã inchoarent ſolitariam, pauperem & auſteram, multi dicebant, ipſos laborare melancholiâ, vel maniâ, quam ſuſcitare ſolet Dæmon. Vnde Auſonius S. Paulini amicus Epiſt. 25. eum ſuggillat, quòd atræ bilis (melancholiæ) morbo velut alter Bellerophontes laboraret, ideóque ſeceſſiſſet, & muſas penitus abdicaſſet. Sic & Rutilius, & ipſe Ethnicus, idem Monachis inſulæ Capratiæ obiectat, aitque:

Sic nimiæ bilis morbum aſſignauit Homerus Rutil.
Bellerophonteis ſollicitudinibus.

Ecce Chriſtus hic parabolam applicat: Ioannes enim auſterè viuens, ſignificatur per chorum puerorum lamentantium: Chriſtus verò remiſſiùs viuens & familiariùs conuerſans, notatur per chorum canentium, ſed vtrumque riſere, & exploſere Scribæ & Phariſæi, vt ſuis voluptatibus & licentioſæ vitæ liberè ſine cenſore vacarent.

Vers. 19. Luc. 7. 34. 35. VENIT FILIVS HOMINIS MANDVCANS ET BIBENS (vulgari menſa & modo cum hominibus viuens, & familiariter cùm eis conuerſans) ET DICVNT (Scribæ & Iudæi in malo obſtinati) ECCE HOMO VORAX ET POTATOR VINI, PVBLICANORVM ET PECCATORVM AMICVS.] Ioannes auſteram in deſerto vitam egit, Chriſtus communem cæterorum hominum, vt quos Ioannis auſteritas terrebat, illius humanitas ad ſe alliceret.

Chriſtus egit vitam commun. Cur?

Chriſtus enim ad hoc in mundum venerat, vt omnibus hominibus daret perfectum humilitatis, omniſque virtutis exemplum, quod ſinguli pro ſuo gradu & ſtatu imitarentur, ac præſertim vt peccatores à vitiis ad Deum conuerteret. Quare neceſſe fuit vt cum eis conuerſaretur, ederet & biberet, itàque eos ad ſui amorem & ſequelam alliceret. Ita D. Thomas 3. part. quæſt. 40. art. 2. Suarez, & alij ibidem. Aliam cauſam dat S. Auguſtinus lib. 3. de doctrin. Chriſt. cap. 12. vt

August.

oſtenderet, *quod in omnibus talibus* (cibo, potu, veſtitu, &c.) *non vſus rerum, ſed libido vtentis in culpa eſt*, itáque doceret diuites in ſuis diuitiis poſſe honeſtè viuere, & ſaluari. Verùm Scribæ hanc Chriſti facilitatem calumniabantur & guloſitatem interpretabantur, quæ ſanè ingens fuit maledicentia, ingratitudo & blaſphemia.

ET IVSTIFICATA EST SAPIENTIA A FILIIS SVIS.] Syrus *à ſeruis ſuis*. Iuſtificare duo ſignificat, ſcilicet, iuſtum facere, & iuſtum declarare, hic ſecundo modo ſumitur. *Iuſtificata* ergo, id eſt,

Sapientia Dei iuſtificata, id eſt, iuſta declarata.

iuſta, irreprehenſibilis, ab omni calumnia libera, plena & omnino perfecta declarata, & pronunciata eſt Dei ſapientia, quam in Ioanne & Chriſto oſtendit, quia nil ſaluti hominum conueniens intentatum reliquit; vt enim haberent auſteræ vitæ & pœnitentiæ exemplum, dedit eis Ioannem: ne verò multi hac auſteritate territi virtutem & ſalutem deſperarent, dedit communis vitæ & virtutis exemplum in Chriſto. *A filiis ſuis*, puta, à ſtudioſis ſapientiæ & virtutis, ſcilicet, fidelibus Chriſto & Ioanni auſcultantibus & obedientibus. q. d. Sapientia Dei, quam ſuperbi Scribæ & inſipientes Iudæi in Chriſto & Ioanne contempſerunt, iuſtificata, id eſt, honorata & laudata eſt ab omnibus verè ſapientibus. Ita S. Chryſoſtomus, Euthymius, S. Hilarius, S. Hieronymus, S. Auguſtinus, Theophylactus, & alij. Itaque ſi qui iam pereunt, ſuâ culpâ pereunt, quia Ioanni & Chriſto credere & obedire nolunt: ſibi ergo ſuam perditionem imputent, Deum autem iuſtificent, iuxta illud Pſalm. 50. *Vt iuſti-*

Pſalm. 50. *ficeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.* Simili ſenſu ait Apoſtol. 1. Timoth. 3. verſ. vltim.

1. Tim. 3. *Magnum eſt pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, iuſtificatum in ſpiritu*, id eſt, declaratum & oſtenſum eſt mundo iuſtum fuiſſe, ſanctum, ſapiens, Deóque dignum, incarnationis Verbi opus & myſterium. Hunc eſſe ſenſum liquet ex Luca cap. 7. verſ. 29. qui occaſionem huius parabolæ, indéque eius intentionem & ſcopum per proparabolam, ſiue per præfabulationem ita enarrat: *Et omnis populus audiens & publicani, iuſtificauerunt Deum baptizati baptiſmo Ioannis. Phariſæi autem, & legiſperiti conſilium Dei ſpreuerunt in ſemetipſis non baptizati ab eo.* Ac mox ſubiicit parabolam puerorum cantantium & lamentantium, contra eos intortam à Chriſto, quam paulò antè explicui.

Paulò aliter Maldonatus hîc & Toletus in Lucæ cap. 7. verſ. 34. & 35. *Iuſtificata*, inquiunt, eſt *ſapientia Dei à filiis ſuis*, id eſt, à Iudæis (hi enim erant filij legis, fidei, & ſapientiæ Dei) Iudæorum enim nonnulli magiſtram ſapientiam credendo, alij non credendo iuſtificarunt, quia illis per tot ſigna iuſtè, meritóque credentibus; hi ſua culpa non credendo ſeipſos condemnarunt, ſapientiam verò hi, illique credentes iuſtificarunt ipſo facto: credentium enim ſaluatio & non credentium condemnatio, eſt ſapientiæ iuſtificatio: quia credentes ſaluantur, eo quòd ſapientiæ à Ioanne & Chriſto prædicatæ crediderint: non credentes condemnantur, quia eidem credere, itáque ſe ſaluare noluerunt. Simili phraſi Ezechiel cap. 16. verſ. 51.

& 52. ait, *Iuſtificaſti ſorores tuas in omnibus abominationibus tuis.* Vide ibi dicta. Ezech 16.

Rurſum S. Auguſtinus lib. 2. de doctrina Chriſtiana cap. 11 ante medium arctius ſic exponit: *Iuſtificata eſt Sapientia à filiis ſuis, quia* August.

ſcilicet, SS. Apoſtoli intellexerunt regnum Dei non eſſe in eſca & potu, ſed in æquanimitate tolerandi, quos nec copia ſubleuat, nec deprimit egeſtas. Chriſtum enim non ſubleuauit copia, Ioannem non depreſſit egeſtas.

Denique Sanctus Hieronymus hîc & Sanctus Ambroſius in cap. 7. Lucæ verſ. 35. notant, in quibuſdam Græcis Codicibus legi: *Et iuſtificata* Hieronym.

eſt ſapientia ab operibus ſuis. Sapientia quippe non quærit oris teſtimonium, ſed operum, ait S. Hieronymus.

TVNC COEPIT EXPROBRARE CIVITATI- Vers. 20.

BVS, IN QVIBVS FACTÆ SVNT PLVRIMÆ VIRTVTES EIVS, QVIA NON EGISSENT POENITENTIAM.] *Tunc*, cùm ſcilicet Apoſtolos miſiſſet prædicatum per Galilæam, & ipſe ſeorſim prædicaſſet, ſed paruo fructu & paucorum conuerſione, *cœpit exprobrare* ſummam ingratitudinem & obſtinatam malitiam *ciuitatibus*, puta, ciuibus apud quos ab eo *facta ſunt plurimæ virtutes*, id eſt, miracula, quibus Chriſtus ſuam prædicationem & doctrinam nouam de more confirmabat, vt eos à vitiis ad pœnitentiam & virtutes alliceret, *quia* (quòd) poſt tot miracula, tot exhortationes, tot minas inferni, tot promiſſa regni cælorum, *non egiſſent pœnitentiam.*

VÆ TIBI COROZAIN, VÆ TIBI BETH- Vers. 21.

SAIDA: QVIA SI IN TYRO, ET SIDONE Luc. 10. 13.

(Gentilium vrbibus, in vicina Palæſtinæ Phœnicia) FACTÆ ESSENT VIRTVTES, QVÆ FACTÆ SVNT IN VOBIS, OLIM IN CILICIO ET CINERE POENITENTIAM EGISSENT. Corozain inclyta eſt Galilææ ciuitas, quæ

Corozaim quænam ciuitas & vbi ſita?

inter decem celebriores Decapoleos vrbes numeratur. Sita eſt è regione Capharnai ad mare Galilææ, vbi, ſcilicet, Iordanis in mare hoc influit, à Capharnao diſtat duobus milliaribus, ſiue duobus paſſuum millibus. Vnde Chriſtus, qui ſedem & domum fixerat Capharnai, ſæpè ad Corozain & Bethſaida, & ad alias vicinas vrbes prædicatum excurrebat, ibique virtutes, id eſt, miracula patrabat. Hinc *Corozaim* Chaldaicè, idem eſt quod *co*, id eſt, *hic*, *raza*, id eſt,

Digitized by Google

id eſt, *ſecretum*. Appoſitè, quia Chriſtus ibi prædicabat arcana fidei, & abſcondita à conſtitutione mundi, ſed ciuibus mercaturæ, lucro & deliciis addictis quaſi ſurdis canebat: vnde eis hîc Dei vindictam intentat, quæ eis etiam in præſenti ſæculo obuenit. Teſtatur enim S. Hieronymus, in locis Hebr. ſuâ ætate Corozain fuiſſe deſertam, atque etiamnum antiquæ eius duntaxat ruinæ ſuperſunt. Sunt qui putant Antichriſtum in Corozain naſciturum, ibique nutriendum, quem tamen in Babylone generandum plures opinantur ex illo Ierem. 1. *Ab Aquilone* (id eſt Babylone, quæ Aquilonaris eſt reſpectu Ieruſalem) *pandetur omne malum*, puta, Nabuchodonoſor regnorum vaſtator, & eius antitypus Antichriſtus. Ita ex Frettello Adrichom. in deſcriptione terræ ſanctæ. Verùm vtrumque planè eſt incertum.

Antichriſti patria qua

Ierem. 1.

Væ tibi Bethſaida.]Bethſaida pariter erat primaria ciuitas Galilææ, & Decapoleos, adiacens mari, iuxta Caphatnaum, ab eo diſtans itinere trium horarum, ita dicta, quòd in ea habitarent piſcatores: *Beth* enim eſt *domus*, *ſaida* eſt piſcatio: צוד *ſud* enim Hebraicè ſignificat *venari*, ſed Syrè *piſcari*, quia venatio in mari eſt piſcatio: vnde *ſaidæ* ſunt piſcatores. Ita Franc. Lucas. Ex hac ciuitate orti ſunt ſancti Apoſtoli Petrus, Andreas & Philippus; vnde ipſa in Euangelio ciuitas Andreæ & Petri appellatur. Veriſimile eſt in hac ciuitate fuiſſe domum Petri & Andreæ, quam Chriſtus ingreſſus, ſocrum Petri in lecto decumbentem, grauiterque febricitantem manu apprehendiſſe ac dicto ſanaſſe, Euangeliſtæ deſcribunt: vbi quoque poſt ſolis occaſum oblatos ſibi ante ianuam multos malè habentes, ac variis morbis afflictos, atque à dæmoniis vexatos curauerit. Ita Adrichomius. Sed vide quæ dixi Matth. 8. 14. Hîc etiam Chriſtus cæco cuidam in oculos expuens, impoſitis manibus viſum teſtituit, ptiùs quidem imperfectum, deinde verò perfectum Marci 8. Quare Chriſtus hîc Bethſaidæ meritò exprobrat, quòd viſis tot ſuis miraculis in ſe non crediderit, ideóque ei exitium minatur tum futurum, tum præſens, quod ei reipſa obuenit. Nam cùm hæc ciuitas olim opibus & ædibus floreret, nunc ita deſerta eſt, vt vix ſex habeat domos, ait Adrichom. in deſcriptione terræ ſanctæ p. 137. num. 18. in fine.

Bethſaida etymon.

Ioan. 1. 12.

Matth. 8.

Lucæ 4.

Quia ſi in Tyro & Sidone facta eſſent virtutes (ſigna & miracula) *quæ factæ ſunt in vobis*, ſubintellige, accedente ad ſigna externa interna Dei gratia, ſcilicet, illuminatione intellectus & impulſu voluntatis, iis ſignis congruente & proportionata, qualem ordinariè dare ſolet Deus: ſine gratia enim interna, quæ mentem moueat, fruſtranea eſt omnis prædicatio externa: *olim in cinere & cilicio pœnitentiam egiſſent*, vti fecerunt Niniuitæ ad prædicationem Ionæ cap. 3. Nota vò *olim*, q. d. Iam diu pœnituiſſent, nec tamdiu expectaſſent, ſicut vos expectaſtis, ô ciues Corozain & Bethſaidæ. Tyrus vrbs eſt munitiſſima Phœniciæ in rupe maris ſita, ideóque Hebr. *Tſor*, id eſt, *rupes* vocatur. Vide quæ de ea dixi Ezech. cap. 26. Sidon eſt vicina Tyro, ita dicta, vel à Sidone primogenito Chanaan, conditore. Geneſ. 10. 15. vel à piſcatione piſciúmque copia, vti paulò antè dixi de Bethſaida.

Tyrus & Sidon quid?

Hinc Theologi colligunt Deum certò ſcire propoſitiones conditionatas liberas, licèt nunquam euenturas, eo quòd conditio non ponatur in rerū natura. Chriſtus enim hîc certò aſſeuerat, Tyrios & Sidonios pœnitentiam acturos fuiſſe, ſi Chriſti ſigna vidiſſent, quæ tamen non viderunt, ideóque pœnitentiam non egerunt. Ratio à priori eſt, immenſitas mentis diuinæ, ſcilicet infinita acies & vis intellectus Dei, quæ omnia omnino etiam ſecretiſſima, ac nominatim libertatem hominis libetáſque cuiuſque cogitationes & volitiones, ſiue abſolutè, ſiue conditionatè futuras, comprehendit, penetrat & peruidet, ideóque eſt omniſcia, nec quicquā poteſt illam fugere, quin illud planè plenéque cognoſcat & perſpiciat. Obiectum enim eius eſt omne verum, præteritum, præſens & futurum, ſiue abſolutè, ſiue conditionatè: quare omne hoc clarè intuetur & peruidet infinitâ acie mentis ſuæ. In futuris enim conditionatis altera pars contradictionis eſt vera, ſicut in abſolutis: poſitâ enim conditione vel erit, vel non erit id, quod dicitur. Vide dicta Ierem. 38. 17. & Sapient. 4. verſ. 11. ad illa: *Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius*.

Deus cognoſcit futura conditionata.

Unde?

Rurſum S. Auguſtinus lib. de bono perſeuer. c. 9. & 10. ex hoc loco rectè refellit Semipelagianos, qui dicebant, Deum prædeſtinare hos vel illos homines, quia præuidebat, eos gratiâ, ſi daretur, benè vſuros. Nam Tyrij benè fuiſſent vſi gratiâ, & tamen hæc eis data non fuit.

Denique ex hoc loco ne colligas, Tyriis defuiſſe gratiam ſufficientem, ſed copioſam & abundantem, qualem habuêre hi Galilæi.

VERVMTAMEN DICO VOBIS, TYRO ET SIDONI REMISSIVS ERIT (Arab. *remiſſio erit maior*) IN DIE IVDICII QVAM VOBIS.]q. d. Punientur quidē Tyrij & Sidonij ob ſua ſcelera, ſed vos, ô ciues Corozain & Bethſaidæ, grauiùs puniemini; primò, quia maiorem habuiſtis Dei legis & virtutis cognitionem vos, vtpote Iudæi & fideles, quàm Tyrij Gentiles & infideles. Secundò, quia me prædicantem & ad pœnitentiam exhortantem ſæpiùs audiſtis, ac plura miracula facientem vidiſtis, cùm Tyrij nil horum audierint vel viderint. Tertiò, quia Tyrij, vtpotè in corde maris ſiti (vti iam ſunt Genuenſes, Veneti, Liſbonenſes) ideóque mercibus & opibus abundantes longè maiorem ſuperbiæ, auaritiæ & luxuriæ occaſionem habuêre, quàm vos, ô Galilæi, & tamen vos ſuperbiores, auariores & luxurioſiores eſtis Tyriis.

Vers. 22. Luc. 10. v. 14.

Moraliter, ſimili modo in die iudicij grauiùs punientur Chriſtiani quàm Iudæi; Romani, quàm Indi; Sacerdotes quàm laici; Religioſi quàm ſæculares, ſi impiè vixerint, quia maiorem à Deo cognitionem, gratiam, aliáque beneficia & ſalutis adminicula acceperunt, ſed iis vti noluerunt, imò iis abuſi ſunt ad maiorem ſuam damnationem.

Moraliter.

ET TV CAPHARNAVM NVNQVID VSQVE IN CÆLVM EXALTABERIS? q. d. minimè; ſed vſque IN INFERNVM DESCENDES] Legit Interpres ἡ ὑψωθεῖσα, id eſt, *nunquid exaltaberis*, iam leguntὴ ὑψωθεῖσα. id eſt, *quæ es exaltata*; Arabicus *eleuata*: quomodo etiam habet Lucas cap. 10. verſ. 15. ſed eodem redit ſenſus, q. d. Nunquid tu, ô Capharnaum, quæ meis miraculis, doctrinâ & prædicatione magis quàm mercibus & opibus tuis exaltata es, & celebris ac glorioſa effecta apud Deum & homines, nunquid, inquam, ſemper ita exaltaberis? q. d. non, ſed in die iudicij ad inferna detraheris, & deſcendes in eius fundum profundiſſimum, vt ſub Tyriis & Sidoniis, qui minùs quàm tu peccarunt, degas in ipſo centro gehennæ, ibiq; flammantia eius incendia præ aliis ſentias, crucieris & cōburaris: plerique enim ciues & incolæ tui damnandi ſunt, & in fundum gehennæ relegandi.

Vers. 23. Luc. 10. v. 15.

X 4 Hinc

Hinc S. Auguſtinus ſerm.42. de Sanctis *τὸ exaltaberis*, vel vt Lucas habet *exaltata*, ſic exponit, q.d. *Nimium tibi felix videris, nimiùm potens, nimiùm ſuperba es*, ideóque me, omnéſque te monentes reſpuis & deſpicis: qua de cauſa in certum tuiipſius ruis exitium.

Fortè pro vtique.

QVIA SI IN SODOMIS FACTÆ FVISSENT VIRTVTES, QVÆ FACTÆ SVNT IN TE, FORTE MANSISSENT VSQVE IN HANC DIEM.] Tò *fortè* non eſt *dubitantis*: nã Græcè eſt *ἄν*, quæ expletiua & confirmantis eſt particula, ſignificans certè, vtique. Vnde eam omiſit Interpres verſ. 21. & alibi paſſim, vbi tamen eſt in Græco. Tò enim *ἄν* quater tantùm vertit *fortè*, ſcilicet, hîc & Ioann. 5.46. & Pſal. 80.15. & 2. Corinth. 7. verſ. 5. in cæteris omnibus locis, quæ plurima ſunt, omiſit *τὸ ἄν*, quod eſt in Græco, & ſimpliciter vertit aſſertiuè, vt Matth. cap. 3. 18. & cap. 5.18. & cap. 6. 5. & cap. 10. 12. ac plurimis aliis locis, quæ videre eſt in Concordãtiis Græcis. Sic quoque *τὸ fortè* hoc verſ. 23. omittunt Vatab. Pagnin. & alij, ac aſſeuerantèr vertunt *manſiſſent*. *Fortè* ergo non ſignificat Chriſtum dubitaſſe de Sodomorum manſione, ſed eam licèt certò futuram, liberè tamen, ideóque quaſi caſu & fortuitò eventuram præuidiſſe. *Fortè* enim idem eſt quod caſu, & velut per ſortem; opponitur enim naturali & neceſſario. Sic Comicus in Andria: *Fortè*, inquit, *aſpicio militem, aggredior hominem*. Et Lucius lib. 1. *fortè euenit*: & infrà, *fortè ita acciderat*. Senſus ergo eſt, q.d. Si Sodomitæ audiſſent meam prædicationem & exhortationem ad pœnitentiam; meáque miracula, quæ in eius confirmationem tot tantáque apud vos, ô Capharnaitæ, patraui conſpexiſſent, vtique compuncti fuiſſent & pœnitentiam egiſſent, ac manſiſſent vſque in hodiernum diem, intellige, niſi ipſi vel poſteri eorum poſt pœnitentiam in eadem vel ſimilia ſcelera relapſi, rurſum iram Dei prouocaſſent, quæ ſimile excidium eis irrogaſſet. Si enim perſtitiſſent in ſua pœnitentia & mutatione vitæ, manſiſſent vſque in hanc diem. Et hoc innuit *τὸ fortè*. Vnde Franc. Lucas *ἂν ἔμειναν*, quod Noſter vertit *fortè manſiſſent*, exponit per modum potentialem, vertitque *manſiſſe potuiſſent*.

Terent.

Liuius.

Vers. 24.

VERVNTAMEN, DICO VOBIS, QVIA TERRÆ SODOMORVM (Sodomitis) REMISSIVS ERIT (Arab. *inuenient remiſſionem maiorem*; Syrus, *tranquilliores erunt*) IN DIE IVDICII QVAM TIBI.] q.d. Mitiùs punientur Sodomitæ, quàm Capharnaitæ ob cauſas, quas recẽſui verſ. 22. Hæc Chriſti de Capharnao ſentẽtia, etiam iuxta literam impleta cernitur. Quamuis D. Hieronymus in ſuam vſque ætatem, Capharnaum oppidum extitiſſe teſtetur: tamen poſtea & etiamnum adeò deſolata eſt, vt vilis & humilis exiſtẽs vicus, vix ſeptem piſcatorum habeat caſas. Ita Adrichom. & alij in deſcriptione terræ ſanctæ.

Vers. 25.
Luc. 10. v. 21.

IN ILLO TEMPORE RESPONDENS IESVS DIXIT: CONFITEOR TIBI PATER, DOMINE (Syrus *dominator*) CÆLI ET TERRÆ, QVIA ABSCONDISTI HÆC A SAPIENTIBVS ET PRVDENTIBVS ET REVELASTI EA PARVVLIS.]

Aptè hæc cohærent præcedentibus. Dat enim hîc Chriſtus cauſam, cur Capharnaitæ, Scribæ, Sacerdotes & Phariſæi ſpreuerint Chriſtum, eiúſque prædicationem, quia, ſcilicet, erant ſuperbi, ſibique videbantur ſapientes eſſe & prudentes: quare ad humilitatem Chriſti & Euangelij noluerant ſuperbas ceruices inclinare, ſed id fecerant humiles Apoſtoli, diſcipuli & turbæ. Ad hæc hæc gnome ſignificat Chriſtum dolorem ſuum, quem ex eorum ſuperba incredulitate conceperat, leniuiſſe & abſterſiſſe conſideratione, & laudatione iuſti iudicij decretique diuini, quo à ſuperbis quaſi indignis hæc abſcondit, & paruulis ſiue humilibus ea reuelauit. Vnde Lucas addit, *exultauit Spiritu ſancto*, id eſt, per Spiritum ſanctum, qui hanc conſiderationem, ex eáque lætitiam ei ſuggerebat, *exultauit*, Deúmque laudibus celebrauit. Idem Chriſti imitatione faciamus & nos, vt dum operam noſtram apud ſuperbos & indignos perdimus, mœſtitiam abſtergamus conſideratione diuinæ voluntatis & prouidentiæ, quæ ſuperbos aſpernatur, & humiles eligit, eleuátque ad ſuam gratiam & gloriam.

Reſpondens, id eſt, dicens nouúmque ſermonem orſus; nec enim hîc apparet vlla interrogatio, cui propriè reſpondeat. Eſt Hebraiſmus. Vide Canonem 18.

Confiteor, id eſt, laudo & gratias ago; hoc enim ſignificat Hebr. ירה *iada* in Hiphil, puta הודה *hoda*, vnde ſacrificium תודה *toda*, id eſt, *confeſſionis*, eſt laus & gratiarum actio. Hinc Lucas addit: *Exultauit Spiritu ſancto*. Sic paſſim in Pſalmis dicitur: *Confitebor tibi in toto corde meo*, id eſt, laudabo te. *Confitemini Domino quoniam bonus*, &c. id eſt, laudate Dominum.

Confiteor. i. laudo, gratias ago.

Tibi Pater, qui me Filium tuum vnicè amas, omniáque ad tuam meámque gloriam diſponis & ordinas. *Domine cæli & terræ*. Addit hoc, ne quis impotentiæ vel infirmitati Chriſti tribuat, quòd non potuerit domare, ſibique ſubiugare ſuperbos Capharnaitas & Phariſæos, q. d. Tu ô Pater mi, cùm ſis Dominus cæli & terræ, omniúmque corda in manu tua habeas, potuiſti ſolo nutu ſuperborum mentes flectere, mihique ſubdere, ſed iuſtâ tuâ ordinatione noluiſti. Porrò nomine *cæli & terræ* ſignificantur omnes creaturæ, ideóque omnes homines & Angeli; quo innuitur primò, Deũ non ſolos Iudæos, ſed & Gentes curare & regere, ac reuocare ad Euangelij gratiam & ſalutem per Chriſtum. Secundò, Deum ſuos fideles è terra in cælum ſuum deducere, vtpotè cæli æquè ac terræ Dominum: ipſius ergo eſt cælum ſuis amicis aperire. Tertiò, Deum, ſicut humiles Apoſtolos diſcreuit à ſuperbis Scribis in terra, ſic & humiles Angelos diſcreuiſſe à ſuperbo Lucifero, eiúſque aſſeclis in cælo. Ita Toletus in Lucæ 10.

Nomine cæli & terræ ſignificantur omnes creaturæ.

Audi Tertullianum lib. 1. contra Marcion. cap. 13. *Plenitudo eſt diuinitatis ipſius, exhibens Deum perfectum, Patrem & Dominum; Patrem clementiâ, Dominum diſciplinâ: patrem poteſtate blandâ, Dominum ſeuerâ: patrem diligendum piè: Dominum timendum neceſſariè: Diligendum, quia mauult miſericordiam quàm ſacrificium, & timendum, quia non vult peccatum: Diligendum, quia mauult pænitentiam peccatoris, quàm mortem, & timendum, quia non vult peccatores ſui iam non pænitentes. Ideò lex vtrumque definit: Diliges Deum & timebis Deum. Aliud obſecutori propoſuit, aliud exorbitatori.*

Tertull.

Hæc, myſteria gratiæ & gloriæ, quæ ego prædicaui, & prædico, *à ſapientibus & prudentibus*, ſcilicet, à Capharnaitis & Scribis, qui in mercibus, mundique negotiis præ aliis ſapere videntur; vnde à me inſtrui, & diſcere viam ſalutis dedignantur: iuſtè ergo à nolentibus recipere lucem Chriſti tui, eam ab indignis retraxiſti. Ita S. Hieronymus, Chryſoſtomus & Ambroſius ſerm. 17. in Pſal. 118. *Et reuelaſti ea paruulis*, Syrus *puerulis*. Græcè *νηπίοις* id eſt, *infantibus*, vt vertit Arabicus, id eſt, idiotis, imperitis, infacundis, puta Apoſtolis,

Digitized by Google

ſtolis, diſcipulis & turbis, qui Scribis & mundanis videntur eſſe rudes,& inſipientes velut infantes, vt in eis oſtendas vim lucis & gratiæ tuæ, quã linguas horum infantium ita feciſti diſertas vt in omnem terram exierit ſonus eorum, & in fines terræ verba eorum. Pſal. 18. Alludit ad illud Pſal.8.3. *Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem propter inimicos tuos, vt deſtruas inimicum & vltorem.* Dei enim electio & diſpoſitio planè contraria eſt mundo:mundus enim ambit & eligit diuites, ſapientes, potentes; Deus verò eligit pauperes, rudes, infirmos, eóſque facit præ omnibus mundanis ſpiritu diuites, ſapientes & potentes. Quare? *Vt non glorietur omnis caro in conſpectu eius, ſed qui gloriatur, in Domino glorietur.* 1. Corinth. 1. 29. & 31. Vide ibi dicta.

Pſalm. 8. 3.

1.Cor.1.29.

Ex hoc loco S. Auguſtinus de Prædeſt. Sanct. cap.6.& de bono perſeuer. cap.8.ac S. Gregorius 25.Moral. cap.13. docent, quòd cùm audita prædicatione Euangelij hi credunt, illi non credunt, eſſe opus gratiæ & iuſtitiæ Dei. Qui enim credunt, ita congruè per gratiam Dei in mente illuminantur, vt credant:qui verò non credunt, iuſto Dei iudicio ob ſuam ſuperbiam, aliáque peccata non ita congruè à Deo illuminantur, vt de facto credant, licèt ſi vellent illuminationi,quam Deus eis ſuggerit, conſentire & cooperari, poſſent credere,& reipſa crederent.

VERS. 26. *Luc.10.v.21* ITA PATER, QVONIAM SIC PLACITVM FVIT ANTE TE.]id eſt,tibi.Græcè ſignificantius ναὶ ὁ πατὴρ, id eſt, etiam vel rectè, ô Pater. (Græci enim ſæpe nominatiuum vſurpant pro vocatiuo)q.d. Vtique, ô Pater, quod feciſti, rectiſſimè feciſti, quia ſic placuit tibi humiliare ſuperbos, & exaltare humiles.Docet prædeſtinationis & electionis fidelium, æquè ac reprobationis infidelium & impiorum cauſam originalem non eſſe aliam, quàm Dei beneplacitum;quare in eo nos conquieſcere debere, nec alias rationes quærere; cùm illud vnum fideli ſufficiat, & inſtar mille rationum ſit.Hinc Beati in cælo dum vident ſuos filios, parentes, nepotes ob demerita damnari, non dolent,ſed approbant, laudántque iuſtum Dei iudicium.

VERS. 27. *Luc.10.v.22* OMNIA MIHI TRADITA SVNT A PATRE MEO. ET NEMO NOVIT FILIVM NISI PATER, NEQVE PATREM QVIS NOVIT, NISI FILIVS, ET CVI VOLVERIT FILIVS REVELARE]Dixit Chriſtus, Patrem ſuum eſſe Deum omnipotentem, eúmque quaſi Dominum cæli & terræ ſuperbos Phariſæos reieciſſe, humilibus verò Apoſtolis ſe,ſuámque gratiam reuelaſſe:Nunc,ne quis Chriſtum ipſum putet eſſe Patre minorem, nec eſſe Deum omnipotentem, docet contrarium, ſcilicet,Patrem omnia ſua communicare Filio,imò non niſi per Filium operari,docere,prædicare,donáque ſua conferre. Ad hunc enim finem miſit Deus Filium in carnem & in mundum, vt per eum velut Doctorem & Saluatorem omnes doceret & ſaluaret.

Omnia Chriſti à Patre tradita ſūt, quo ſenſu?

Porrò τὸ *omnia mihi tradita ſunt à Patre, ita intelligi debet,vt tamen omnia Chriſtus ſecundùm naturam habuiſſe cenſendus ſit. Sicut cùm ſit ſecundùm naturam vita, viuificari dicitur à Patre; ac cùm ſit gloriæ Dominus, dicitur gloriam accepiſſe,* ait Concil. Epheſ. ex Cyrillo in defenſ. Anathem. Senſus ergo eſt,q.d. Omnia quæ habet Pater,ſcilicet, diuina natura,imperium & poteſtas, ait S.Hilarius & Auguſtinus, ac conſequenter (quod magis hîc ſpectat Chriſtus) *omnia*,id eſt, omnium rerum, ſed præſertim hominum dominium, poteſtas,gubernatio, & diſpenſatio à Patre ab æterno data fuit mihi, quaſi Filio per æternam generationem, & in tempore eadem mihi data fuit quaſi homini, per hypoſtaticam vnionem, vt poſſim, quos velim, v.g. humiles Apoſtolos eligere, illuminare,prædeſtinare, ſaluare;quos verò nolim, vt ſuperbos Capharnaitas,reiicere,negligere, reprobare,damnare: in manu enim mea eſt omnium prædeſtinatio,vel reprobatio,ſalus vel damnatio, q.d.Conſtitutus ſum à DeoPatre mundi Saluator & Redemptor, & in manu meâ ac poteſtate poſuit Pater vniuerſa, vt ea reparem & reſtaurem; vt ſicut per me vt Deum omnia creauit, ſic & per me in carne aſſumpta omnia recreet & reparet. Ad hoc veni,& ad hoc ſum homo factus. Abſcondita igitur ſunt à ſapientibus ſacramenta, ſcilicet, legatio mea, incarnatio mea; finis aduentus mei, officium meum; paruulis autem ex parte iam reuelata, poſtmodum verò perfectè reuelanda ſunt. Abſcondita, inquam, ſunt à ſuperbis & reuelata humilibus,tam à me quàm à Patre meo; quia Pater omnia mihi tradidit, meæque poteſtati & arbitrio commiſit. Chriſtus enim hic ſuum officium dignitatem & auctoritatem edocet & ſtabilit, vt omnes ei quaſi Doctori & Legato Patris auſcultent,credant & obediant. Sicut Viceres,vel Gubernator demonſtrat populo ſibi hoc munus à Rege eſſe demandatum, vt ſibi auctoritatem & ciuium obedientiam conciliet.

Et nemo nouit Filium niſi Pater,neque Patrem quis nouit niſi Filius,& cui voluerit Filius reuelare. Lucas cap.10.22. *Et nemo ſcit, quis ſit Filius, niſi Pater:& quis ſit Pater niſi Filius & cui voluerit Filius reuelare.* Reſpicit id,quod dixit verſ.25. *Et reuelaſti ea paruulis*, q.d. Ego à Patre ſum miſſus, vt ſim Doctor & Saluator mundi, vt ſcilicet doceam homines veritatem & viam ad ſalutem, puta ad Deum Patrem, qui eſt increata ſalus & felicitas: hæc enim, cùm ſit ſupernaturalis, à nullo homine vel Angelo naturaliter cognoſci potuit; quare ſicut nemo nouit Filium, niſi Pater, & cui voluerit Pater reuelare: ſic viciſſim Patrem nemo nouit niſi Filius, & cui voluerit Filius reuelare: Pater enim ſicut naturam, ſic & ſui cognitionem omniáque, quæ habet, communicat Filio & per Filium cæteris hominibus. Qui ergo ad veritatem,gratiam & ſalutem,quæ in Deo Patre ſita eſt, accedere cupit, per me accedat, méque docentem audiat, & in me credat oportet. Ego enim ſum via, veritas & vita. Mea doctrina eſt doctrina Dei Patris: per me ergo habebitis acceſſum ad Patrem. Ego vos ad eum eiúſque gloriam deducam.

Luc.10.22.

Porrò dum dicitur, *niſi Filius*, non excluditur Spiritus ſanctus; multò minùs cùm dicitur, *niſi Pater*,excluditur Filius. Regula enim Theologorum eſt, particulas excluſiuas additas vni perſonæ diuinæ in attributis eſſentialibus, non excludere cæteras duas perſonas,ſed tantùm creaturas, ſeu id quod alterius eſt eſſentiæ. Ita S. Auguſtinus lib.6. de Trinit.cap.9.S.Cyrillus, D.Thomas cæterique Patres & Scholaſtici. Nota,Chriſtum,primò Apoſtolis & diſcipulis reuelaſſe cognitionem duarum primarum perſonarum, ſcilicet, Patris & Filij, ac deinde ſub diſceſſum,cùm iret ad mortem, inculcaſſe fidem tertiæ perſonæ, puta Spiritus S. vt patet Ioannis 16. 7. Senſim enim hoc diuiniſſimum Trinitatis myſterium rudibus Apoſtolis patefaciendum fuit.

Chriſtus Apoſtolis duarum Trinitatis perſonarum cognitionē reuelat, tertiã ſub diſceſſū reuelaturus.

Aduertit ſolerter S. Chryſoſtomus hom. 39.

non

non dici, cui iuſſus eſt à Patre reuelare, ſed *cui voluerit reuelare*, vt Filius Patri in dominio & poteſtate æqualis oſtendatur: licèt enim Chriſtus reuelet vt homo ſiue per naturam humanam & os, tamen hæc natura ſubſiſtit in perſona diuina, ideóque hic homo, puta Chriſtus, eſt Deus & Deo Patri æqualis.

Porrò S. Chryſoſtomus & Irenæus lib. 4. cap. 14. vt Marcioni veteris teſtamentum eiúſque Deũ reiicienti dicentique: Si Deus Pater non fuit agnitus ante Chriſti incarnati reuelationem; ergo non fuit agnitus in veteri lege: Ergo illius auctor & Deus, non fuit Deus verus; reſpondeant, *τὸ nemo nouit Patrem niſi Filius*, exponunt de ſcientia diuina per quam Filius, quà Deus comprehendit Patrem, & Pater Filium. Planiùs tamen accipias de ſcientia communicata naturæ humanæ Chriſti: hæc enim illius myſteria reuelauit Prophetis & Patribus, hæc diuinitatis & Trinitatis myſteria. Sic eadem poſt incarnationem reuelauit Apoſtolis & fidelibus quà homo. Nemo enim eſt fidelis & Chriſtianus, niſi à Chriſto & per Chriſtum incarnatum: *Aliud eſt enim*, ait Hieronymus, *naturæ æqualitate noſſe quod noueris*: (vti Filius nouit Patrem) *aliud reuelantis dignatione*, vti nos nouimus Deum per reuelationem Chriſti.

Vers. 28. VENITE AD ME OMNES, QVI LABORATIS ET ONERATI ESTIS (Syrus, *qui feſſi eſtis & baiulantes onera*, Arabicus, *labore attriti & grauati onere*) ET EGO REFICIAM VOS.] Oſtenſâ deitatis ſuæ maieſtate, ne quis eâ abſterreatur, Chriſtus addit humanitatem, & humaniſſimè omnes ad ſe inuitat. In Legiſlatore & Principe, cui ſumma ineſt potentia & maieſtas, ſumma virtus eſt beneuolentia & manſuetudo. Sic Moſes Legiſlator & Dux Hebræorum fuit mortalium manſuetiſſimus. Numer. 12.

Venite, non tam pedibus corporis, quàm affectibus fidei, ſpei, amoris, religionis, deuotionis & pietatis. *Ad me*, cui omnia Pater dedit in manus, quémque miſit quaſi Medicum peritiſſimum & officioſiſſimum, ac ſuauiſſimum tam moribus quàm pharmacis, vt omnibus omnino corporis & animæ infirmitatibus mederetur. Nemo enim præter eum iis mederi poteſt. *Omnes, qui laboratis*, nemine excluſo: nemo enim eſt, qui non aliquo morbo laboret, & Chriſti medelâ indigeat. Omnibus ergo Chriſtus ſe offert, vt ab eo ſanitatem & ſalutem petant & recipiant. Sic blandè correxit, erexit, curauitque Magdalenam, Matthæum, Paulum, Petrum. Sic etiamnum in Euchariſtia omnes inuitat, aitque: Venite ad me infirmi, eſurientes, afflicti, ego reficiam vos.

Omnes ad ſe inuitat Chriſtus.

Qui laboratis. Græcè οἱ κοπιῶντες, id eſt, qui moleſtiam patimini, *& onerati eſtis*, ſcilicet, fatigati & depreſſi, ac ſuccumbentes oneri, tum peccatorum, ita S. Chryſoſtomus, S. Hieronymus, S. Auguſtinus, tum legis Moſaicæ, ita Theophylactus, tum ærumnarum & tentationum huius vitæ: *nam corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem*. Sapient. 9. 15. Vide ibi dicta.

Sap. 9. 15.

Et ego reficiam vos. Græcè ἀναπαύσω, id eſt, refocillabo, feſſis *requiem dabo*, vt vertit Syrus, recreabo, in omni quiete conſtituam, ait Chryſoſtomus, per verba blandiſſima, per Sacramenta quaſi pharmaca efficaciſſima, per gratiam & conſolationes internas ſuauiſſimas, denique per gloriam feliciſſimam in cælo. Audi S. Auguſtinum ſerm. 10. de verbis Domini ſecundùm Matthæum: *Venite ad me omnes, qui laboratis: Quare enim omnes laboramus, niſi quia ſumus mortales, fragiles, infirmi, lutea vaſa portantes, quæ faciunt inuicem anguſtias? ſed ſi anguſtiantur vaſa carnis, dilatentur ſpatia charitatis. Quid ergo dicit: Venite omnes, qui laboratis, niſi vt non laboretis? Denique promiſſio eius in promptu eſt, quoniam laborantes vocauit. Quærent fortè, qua mercede vocati ſunt? Ecce ego vos, inquit, reficiam.* Auguſt.

TOLLITE (Syrus, *baiulate*) IVGVM MEVM SVPER VOS.] q. d. Tuliſtis graue & penè intolerabile iugum, & onus legis veteris, peccati & concupiſcentiæ, venite ad me, ego illud tollam, & commutabo in ſuaue iugum legis Euangelicæ, gratiæ & charitatis. Reficiam ergo vos per iugum meum, quod iugum quidem eſt, quia eſt lex obligans animas, ſed ſimul pharmacum eſt, imò lectus, in quo ſuauiter quieſcatis, præſertim per humilitatem, quam docet & præcipit; quæ vnica & ſingularis eſt medicina omnium morborum tam animæ, quàm corporis, omniúmque onerum leuamen & requies: *Nihil enim aſperum eſt mitibus, nil arduum humilibus*, ait S. Leo. Sicut enim lana bombardarum globos excipit, ac ſuâ mollitie impetum eorum infringit: ſic mitias & humilitas omnia dura & aſpera ſuâ lenitate frangit & mollit: iugum ergo hoc Chriſti eſt Euangelium & lex euangelica, ſiue lex gratiæ. Vnde S. Bernardus ſerm. 15. in Pſalm. *Qui habitat: Laborantes*, inquit, *ad refectionem inuitat, ad requiem prouocat oneratos, non tamen onus ſubtrahit aut laborem: magis autem onere alio, alio labore commutat; ſed onere leni, ſuaui iugo, in quibus requies aut refectio etſi minus appareat, tamen inuenatur.* Vers. 29. S. Leo. Bernard.

ET DISCITE A ME, QVIA MITIS SVM ET HVMILIS CORDE (id eſt, *cordis affectu, id eſt, voluntate*, ait S. Bernardus ſerm. 42. in Cant. multi enim ſunt humiles ore, ſed pauci corde) ET INVENIETIS REQVIEM ANIMABVS VESTRIS.] q. d. Imitamini meam humilitatem & manſuetudinem, eſtote mites & humiles, ac ſentietis, quàm ſuaue ſit iugum Dei. Ita S. Chryſoſtomus & S. Auguſtinus ſerm. de verbis Domini ſecundùm Matthæum, quem audi: *Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me non mundum fabricare, non cuncta viſibilia & inuiſibilia creare, non in ipſo mundo mirabilia facere & mortuos ſuſcitare; ſed, quoniam mitis ſum & humilis corde. Magnus eſſe vis, à minimo incipe. Cogitas magnam fabricam conſtruere celſitudinis, de fundamento prius cogita humilitatis. Et quantam quiſque vult & diſponit ſuperimponere molem ædificij; quanto erit maius ædificium, tanto altius fodit fundamentum.* Sapienter Climacus Gradu 25. *Humilitas*, inquit, *eſt gratia animæ nominis expers, ſolis nominata iis, qui eius experimentum ceperunt, inexplicabilis theſaurus, à Deo nomen ſortita, ſingulare munus Dei: Diſcite, inquit, non ab Angelo, non ab homine, non ex libro, ſed à me, hoc eſt, ex mea in vobis habitatione, illuſtratione & operatione, quia mitis ſum & humilis corde, & cogitatione & ſenſu, & inuenietis bellorum interiorum requiem animabus veſtris, & leuamen cogitationum veſtrarum.* Et poſt plura, humilis dotes & fructus hos aſſignat: *Qui cum hac velut ſponſa ſponſus copulatus eſt, lenis, placidus, pronus in cõpunctionẽ, miſericors, ſuper omnia verò ſerenus & tranquillus, lætus & alacer, obſequens, omnium moleſtiarum expers, vigil & impiger eſt, & vt vno verbo complectar omnia, imperturbatus.* Auguſt. Humilitatis dignitas Climac. Effectus.

Secundò, & magis genuinè Auctor Imperfecti, Maldonatus, & Ianſenius, q. d. Diſcite à me, id eſt,

Digitized by Google

id eſt, ne vereamini ad me accedere, & iugum
mei Euangelij in collum veſtrum ſuſcipere,
quin venite & illud ſuſcipite: diſcetis enim, & re-
ipſa experiemini in me, me non eſſe tyrannum,
aut Regem ſeuerum & rigidum, ſed Dominum
humilem, mitem, clementem & benignum. Hunc
ſenſum exigit ratio, quam ſubiicit: *Iugum enim
meum ſuaue eſt, & onus meum leue*: item illud, *& in-
uenietis requiem animabus veſtris*: hanc enim ſolus
præſtat Chriſtus. Porrò Chriſtus tantæ fuit humi-
litatis & manſuetudinis in ſufferendis Scribis, di-
ſcipulis, turbis, iniuriis, probris, irriſionibus, flagel-
lis, cruce & morte, vt etiamſi nullum feciſſet mi-
raculum, tantâ tamen manſuetudine ſat ſupérque
probaſſet, ſe eſſe hominem cæleſtem, & verum
Prophetam à Deo miſſum. Ego ſanè magis miror
diuinam Chriſti manſuetudinem, quàm miracu-
la & mortuorum ſuſcitationem.

Quàm chara Chriſto humilitas. Moral. diſce hîc, quanta, & quàm chara Chri-
ſto ſit humilitas. Primò ex eo, quòd ſit ſumma &
1. coronis vitæ, doctrinæ & perfectionis Chriſti. q.
d. Diſcite à me non mundum creare, non mira-
cula facere, non ſubtilia de Deo & S. Trinitate di-
ſputare, non Herculeos labores & facinora patra-
re, ſed quia mitis ſum & humilis corde; hic eſt
apex & breuiarium meæ doctrinæ & euangelicæ
2. perfectionis. Secundò, quòd humilitas ſit ſedes pa-
Humilitas ſedes pacis. cis, *Et inuenietis*, inquit, *requiem animabus veſtris*:
nuſquam quies animi, niſi in humilitate; vis ergo
requiem, amplectere humilitatem, humilem lo-
cum, humile officium, humilem victum, veſtitum,
&c. impoſſibile eſt, vt ſuperbus habeat pacem
animæ, qui ſemper maiora deſiderat, & ambit, ac
3. ſæpe aſſequi nequit. Tertiò, quòd humilitas tollit
ab homine omnem laborem, & omnia onera: *Ve-
nite*, inquit, *ad me omnes, qui laboratis & onerati
eſtis, & ego reficiam vos*, à labore & onere suble-
uando: qua ratione Domine? per humilitatem: *tol-
lite*, ait, *iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia
mitis ſum & humilis corde*. Humilitas ergo eſt le-
uamen omnis laboris & oneris, & refectio virium,
vt quidam Doctor meritò dixerit: *Humilitas eſt
pharmacum contra omnes morbos, ac ſanitas animæ
& corporis*; morbum enim tolerando lenit & ſu-
perat. Quin & Hippocrates dixit τὰ ἄχολα μακρό-
βια, hoc eſt, animalia, quæ felle carent, vt cerui,
ſunt longæua: mites ergo & humiles ſunt ſani &
longæui: manſuetudo enim, vti mores, ita & hu-
mores contemperat, quos diſtemperat bilis, vnde
4. morbi. Quartò, humilitas eſt virtus Chriſti: *diſcite*,
Humilitas eſt virtus Chriſti. ait, *à me*: hæc mea, mihi propria, mihi præ cæteris
chara eſt virtus, quam deſcendendo è cælis in
imam terram ad extremam paupertatem, ad infa-
mem mortem & crucem ita oſtendi, vt nulla ſit
illuſtrior & mirabilior in vita & morte mea. Sic
ex diuerſo ſuperbia eſt peccatum Luciferi. Humi-
litas ergo facit nos ſimillimos Chriſto: quid di-
5. gnius? quid optabilius? Quintò; eadem facit iu-
gum Chriſti ſuaue & legem leuem, q.d. Diſcite à
me eſſe humiles & mites, & in iugo meo non
ſentietis pondus, ſed experiemini illud eſſe ſuaue
& leue. Quocirca S. Franciſcus dictitabat, Chri-
ſtum non aliam ob cauſam è cælo in terram de-
ſcendiſſe, quàm vt nos doceret humilitatem. Vide
S. Bonauenturam cap. de humilitate S. Franciſci.

Præclarè S. Auguſtinus Epiſt. 112. Qui, inquit,
didicerunt à Domino Ieſu mites eſſe & humiles
corde, plus orando & meditando proficiunt,
quàm legendo & audiendo.

Denique Chriſtus iungit hîc mitem cum hu-
mili, quia manſuetudo & humilitas ſunt quaſi
duæ ſorores inuicem aſſociatæ, vel ſicut mater &
filia. Vnde S. Bernardus ſerm. 2. in illud Apocal.
12. *Signum magnum*: *Sicut*, ait, *mater præſumptionis* Bernard.
*eſt elatio, ſic manſuetudo vera non niſi ex vera hu-
militate procedit*. Idem de verbis Apoſtoli: *Non eſt
regnum Dei eſca & potus*: *Mitis*, ait, *pertinet ad cha-
ritatem, quia charitas patiens eſt, benigna & humilis*.
1. Corinth. 13.

Audi Climacum Gradu 24. *Solem matutina lux
auroræ præcurrit, humilitatem manſuetudo præcedit.* Climac.
Itaque lucem Chriſtum prius audiamus, qui eas ita *Manſuetudinis natura.*
per gradum diſponit: *Diſcite, inquit, à me, quia mitis
ſum & humilis corde*. Deinde manſuetudinem ita
definit: *Manſuetudo eſt immutabilis animi ſtatus,
qui in omni fortuna honorum & contumeliarum
æqualem animi habitum conſeruat. Manſuetudo eſt,
pro aliis te perturbantibus ſine perturbatione ſince-
rè & ex animo precari. Manſuetudo eſt, prominens
aduerſus iram maris rupes, quæ omnes illiſos fluctus
diſſoluit ac frangit, nec ipſa interim mouetur aut
frangitur*. Denique eius effectus & dotes per elo-
gia ita aſſignat: *Manſuetudo eſt ſtabilimentum pa-* *Effectus.*
*tientiæ, charitatis ianua, imò verò parens, prudentiæ
argumentum. Docebit enim, inquit Dominus, mites
vias ſuas; procuratrix veniæ, peccatorum fiducia in
precibus, Spiritus ſancti domicilium*: *ſuper quos
enim reſpiciam niſi ſuper manſuetum & quietum?*
Iſaiæ 66.

Ivgvm enim mevm svave est et onvs mevm le- Vers. 30.
ve.] Iugum & onus Chriſti eſt Euangelium, ait S.
Hilarius & Beda & alij. Euãgelij ergo lex, eſt iu-
gum, quia diſciplinæ nos alligat, ne quis à iuſtitia
diſcedat; hoc ſuaue Græcè eſt non γλυκὺς, id eſt,
dulce inſtar ſacchari, ſed χρηςὸς, id eſt, commo-
dum, humanum, placidum, benignum (Arabicus
bonum) præ lege veteri. Primò, quia pauciora & fa- *Iugũ Chriſti ſuaue*
ciliora habet præcepta. Secundò, quia maiorem 1.
dat gratiam, quæ valdè alleuiat onus mandati. 2.
Tertiò, quia amore nos regit, vt filios; non timore. 3.
vt ſeruos, ſicut faciebat lex vetus. Quartò, quia 4.
mortem non intentat nec infert, vti lex vetus, ſed
aufert. Quintò, quia promittit ſui obſeruatoribus 5.
vitam feliciſſimam, eóſque quaſi manu ducit ad
æternam cæleſtium gaudiorum dulcedinem, iux-
ta illud: *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, &* Pſalm. 35.
torrente voluptatis tuæ potabis eos. Pſal. 35. 9. Cau-
ſam dat S. Paulus, & ex eo S. Auguſtinus ſerm. 10.
de verbis Domini ſecundùm Matthæum: *Quia
non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futu-* Auguſt.
*ram gloriã, quæ reuelabitur in nobis. Quare, quæ du-
ra ſunt laborantibus, eiſdem ipſis miteſcunt aman-
tibus: Omnia ſæua & immania propè nulla facit
amor.* Ait ergo:

Tollite iugum meum ſuper vos, quaſi in iugo di-
uinæ ſeruitutis perfecta conſolatio, & refectio in-
cludatur. Vnde D. Ambroſius lib. de Helia & ie-
iunio cap. 22. *Suſcipite*, inquit, *iugum Chriſti*: *Noli-* Ambroſ.
*te timere, quia iugum eſt; feſtinate, quia leue eſt. Non
conterit colla, ſed honeſtat. Quid dubitatis? quid pro-
craſtinatis? Non alligat ceruicem vinculis, ſed men-
tem gratia copulat. Non neceſſitate conſtringit, ſed
voluntatem boni operis dirigit*. Audi S. Bernardum
Epiſt. 72. *Libet admirari, quàm leue ſit onus verita-* Bernard.
*tis, quod non ſolùm non onerat, ſed etiam portat om-
nem, cui portandum imponitur. Hoc onus potuit vte-
rum grauidare virgineum, ſed non grauare. Hoc onus,
ipſa quibus ſe præbuit ſuſtentandum, Simeonis bra-
chia ſuſtentabat. Hoc etiam Paulum in graui ſcilicet
& corruptibili corpore poſitum, rapiebat vſque ad*

tertium

tertium cælum. Imò Dauid: *Propter verba*, inquit, *labiorum tuorum, ego cuſtodiui vias duras.* Pſal. 16. 4. Vbi D. Auguſtinus lib. de natura & gratia cap. 69. *Duræ*, inquit, *ſunt timori, leues amori.*

Pſal. 16. 4.

Auguſt.

Meum, quod ſcilicet ego Chriſtus vobis impono, ſed & vobiſcum fero, onerique ſuccollo (imò totum onus, & vos ipſos baiulo & porto) iugum enim dicitur, quod duo iumenta iuncta ſubeunt: iugum enim à iungendo nuncupatur. Chriſtus ergo iugi, id eſt, legis euangelicæ vnam duntaxat partem collo noſtro imponit, alteram & poriorem ipſe ſubit, itáque nobiſcum iugum hoc trahit, & nobis vires animóſque trahendi ſuâ gratiâ, æquè ac ſuo exemplo ſuggerit, vti nuper quidam in Iapone è Societate Ieſu Sacerdos, mortem atrocem pro Chriſto generosè obiens, dictitabat. Chriſtus ergo facit computreſcere iugum à facie olei. Iſaiæ 10. verſ. 27. Ex aduerſo grauia eſſe onera peccati, ait S. Hieronymus Zachar. cap. 5. teſtatur dicens, iniquitatem ſedere ſuper talentum plumbi. Vide dicta vtrobique.

Viſio ſanctæ Mechtildis.

Huc facit, quod in vita S. Melchtildis legimus, ipſam, cùm grauibus capitis doloribus torqueretur, vt nuſquã poſſet quieſcere, audiſſe à Chriſto oſtendente vulnus lateris ſui: *Nunc intra, vt pauſes*; quæ ſtatim cum gaudio intrauit. Et viſum eſt ei tot ceruicalia ſerica ſe habere, quot ictus dolorum tunc ſenſit capiti ſuo aduenire. Et ait Dominus: *Bombyces ſericum gerunt, & de me ſcriptum eſt: Ego ſum vermis & non homo. Hucuſque in laboribus mihi deuotè ſeruiuiſti, amodo in virtutum exercitus exemplo meo placitus mihi ſeruire ſtudebis, & quæ tibi fuerint importabilia, ego ea tecum feram.* Hæc ad verbum ſtylo ſimplici, ſed candido, Auctor vitæ eiuſdem.

Iugum ergo hoc Chriſti non tam iugum eſt, quàm ceruical bombycinum; quia non moleſtia nos premit, ſed à pondere rerum terrenarum exonerat, & in cælos attollit.

Pennis auium ſimile Chriſti onus.

Quocirca appoſitè S. Bernardus onus hoc comparat plumis auium: ſic enim ſcribit Epiſt. 341. ad Monachos: *In via vitæ, quò citiùs, eò facilius curritur; & leue Saluatoris onus quò creſcit ampliùs, eò portabilius. Nonne & auiculas leuat, non onerat pennarum ſiue plumarum numeroſitas ipſa? Tolle eas, & reliquum corpus ſuo pondere fertur ad ima. Sic diſciplinam Chriſti, ſic ſuaue iugum, ſic onus leue quod deponimus: eo deprimimur ipſi, quia portat potiùs quàm portatur.* Et S Auguſtinus ſerm. 24. de verbis Apoſtoli: *Hæc ſarcina*, inquit, *non eſt pondus onerati, ſed alæ volaturi. Habent enim & aues pennarum ſuarum ſarcinas. Portant illas & portantur. Portant illas in terra; portantur ab illis in cælo. Tu ſi miſericordiam velis præbere aui, præſertim æſtate, & dicas: Miſeram iſtam auiculam onerant pennæ, & detrahas onus hoc, in terra remanebit cui ſubuenire voluiſti.* Et rurſus lib. de perfectione Iuſtitiæ circa med. in fine 7. tomi. *Laborant*, inquit, *in Dei præceptis, qui ea timendo conantur implere: ſed perfecta charitas foras mittit timorem, & facit præcepti ſarcinam leuem, non ſolùm non prementem onere ponderum; verùm etiam ſubleuantem vice pennarum.*

Auguſt.

Addit S. Ambroſius in Pſal 118. ſerm. 3. *Portare Chriſti iugum*, inquit, *ſuaue eſt, ſi ornamenta putes ceruicis tuæ eſſe, non onera. Attolle ergo oculos ad Dominum Deum tuum, & quære Deum & inuenies. Erige ceruicem, redimicula, non vincula geris. Multa quoque animalia redimiculis gaudent, & phalerari ſibi magis, quàm nudari videntur, genæ ſicut turturis præferent inſignia verecundiæ, redimicula ceruicis libertatis attollent fiduciam. Leue eſt ergo iugum Chriſti, & ideo ceruix eo non premitur, ſed leuatur. Non mirum quidem ſi iugum iſtud leue ſit, quoniam homini gloriæ cupido omnia glorioſa & honorifica, leuia & ſuauia putantur; nihil autem eſt iſto Chriſti iugo glorioſius.* Ambroſ.

Denique S Bernardus ſerm. 15. in Pſal. *Qui habitat*, per iugum & onus accipit onus donorum & beneficiorum Dei: quia onus impoſitæ legis, gratiæ donum eſt, cuius obſeruantia perfecta cætera in animam dona inuehit. Audi eum: *Graue onus iniquitas ſedens ſuper talentum plumbi. Sub hac gemebat ſarcina, qui dicebat? Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me. Quod ergo onus Chriſti, quod onus leue? Vt quidem ego ſentio onus beneficiorum: dulce onus, ſed ei qui ſentit, ei qui experitur* Et poſt nonnulla: *Onerat nos, cùm exonerat nos Deus; onerat beneficio, cùm exonerat peccato. Vox onerati: Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Vox onerati. Semper enim quaſi tumentes ſuper me fluctus, timui Deum. Vox onerati: Exi à me, quia peccator ſum Domine.* Bernard.

Porrò ſuperbis & carnalibus Chriſti iugum & lex humilitatis, abſtinentiæ, continentiæ, mortificationis videtur grauiſſima & intolerabilis, quia carent ſpiritu, nec niſi carnem & carnalia amant & cogitant. Vnde S. Bernardus tract. de Præcepto & Diſpenſ. *Chriſti iugum*, ait, *& onus eſt, & omnino importabile, niſi Chriſti æquè ſpiritus*, ſed & his ipſis ſuperbis & carnalibus longè grauius iugum eſt ipſa ambitio, & carnis concupiſcentia: *Aſperum quippe iugum*, ait S. Gregorius 30. Moral. cap. 12. *& dura ſeruitutis pondus eſt, ſubeſſe temporalibus, ambire terrena, retinere labentia, velle ſtare in non ſtantibus, appetere quidem tranſeuntia, ſed cum tranſeuntibus nolle tranſire. Dum enim contra votum cuncta fugiunt, quæ priùs mentem ex deſiderio adeptionis afflixerant, poſt ex pauore amiſſionis premunt.* Verè S. Chryſoſtomus hom. 14. in 1. ad Corinth. *Aſpera*, inquit, *virtus eſt, ſi ad imbecillitatem noſtram comparetur: nam quod facilis & leuis ſit, audi Chriſtum teſtantem, iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue: quod ſi non intelligis, nulla te admiratio teneat: non enim forti animo es: vt enim cùm animi vis adeſt, grauia leuia fiunt; ſic cùm abeſt, leuia grauia. Quid quæſo mannâ ſuauius? quid magis in promptu? ægrè tamen Iudæi tulerunt, cùm eo in deliciis veſcerentur: quid fame & cæteris, quos Paulus eſt perpeſſus, laboribus grauius? gaudebat tamen ille & exultabat dicens, nunc glorior in infirmitatibus meis: quæ igitur horum cauſa? animi diuerſitas, quem ſi qualem eſſe oportet inſtitueres, facilitatem virtutis dignoſceres.*

Bernard. Gregor. Chryſoſt. 2. Cor. 12.

CAPVT

CAPVT DVODECIMVM.

SYNOPSIS.

Chriſtus contra Scribas probat Sabbatho licère diſcipulis ſuis vellere ſpicas, & ſibi licere curare ægros.

Secundò verſ. 22. ſanat Dæmoniacum, probátque ſe id non facere ope Beelzebub, ſed in digito Dei: Quare Scribas id Beelzebub tribuentes, committere blaſphemiam in Spiritum Sanctum, ideóque irremiſſibilem.

Tertiò verſ. 39. petentibus ſignum dat ſignum Ionæ, quódque Niniuitæ & Regina Saba Iudæos ſibi incredulos condemnabunt in die iudicij.

Quartò verſ. 46. ſuos fratres & matres aſſerit eſſe eos, qui faciunt voluntatem Patris ſui.

VERS. 1. IN illo tempore abiit Ieſus per ſata Sabbato, diſcipuli autem
eius eſurientes cœperunt vellere ſpicas, & manducare.
2. Phariſæi autem videntes, dixerunt ei: Ecce diſcipuli tui
faciunt quod non licet facere ſabbatis. 3. At ille dixit
eis: Non legiſtis quid fecerit Dauid, quando eſuriit, & qui cum
eo erant: 4. quomodo intrauit in domum Dei, & panes
propoſitionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his
qui cum eo erant, niſi ſolis ſacerdotibus? 5. Aut non legiſtis in lege, quia ſab-
batis ſacerdotes in templo ſabbatum violant, & ſine crimine ſunt? 6. Dico
autem vobis, quia templo maior eſt hic. 7. Si autem ſciretis, quid eſt: Miſeri-
cordiam volo, & non ſacrificium: numquam condemnaſſetis innocentes. 8. Do-
minus enim eſt filius hominis etiam ſabbati. 9. Et cùm inde tranſiſſet, venit in
ſynagogam eorum: 10. Et ecce homo manum habens aridam, & interroga-
bant eum dicentes: Si licet ſabbatis curare? vt accuſarent eum. 11. Ipſe autem
dixit illis: Quis erit ex vobis homo, qui habeat ouem vnam, & ſi ceciderit hæc
ſabbatis in foueam, nónne tenebit, & leuabit eam? 12. Quanto magis melior
eſt homo oue? Itaque licet ſabbatis benefacere. 13. Tunc ait homini: Extende
manum tuam. Et extendit, & reſtituta eſt ſanitati ſicut altera. 14. Exeuntes
autem Phariſæi, conſilium faciebant aduerſus eum, quomodo perderent eum.
15. Ieſus autem ſciens receſſit inde: & ſecuti ſunt eum multi & curauit eos
omnes: 16. & præcepit eis ne manifeſtum eum facerent. 17. Vt adimple-
retur quod dictum eſt per Iſaiam Prophetam dicentem: 18. Ecce puer meus,
quem elegi, dilectus meus, in quo bene complacuit animæ meæ. Ponam ſpiritum
meum ſuper eum, & iudicium gentibus nuntiabit. 19. Non contendet, neque
clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem eius: 20. arundinem quaſſatam
non confringet, & linum fumigans non extinguet, donec eiiciat ad victoriam iu-
dicium: 21. & in nomine eius Gentes ſperabunt. 22. Tunc oblatus eſt ei
dæmonium habens, cæcus, & mutus, & curauit eum ita vt loqueretur, & vi-
deret. 23. Et ſtupebant omnes turbæ, & dicebant: Numquid hic eſt fi-
lius Dauid? 24. Phariſæi autem audientes, dixerunt. Hic non eiicit dæ-
mones niſi in Beelzebub principe dæmoniorum. 25. Ieſus autem ſciens
cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum diuiſum contra ſe, deſola-
bitur: & omnis ciuitas, vel domus diuiſa contra ſe non ſtabit. 26. Et ſi

ſatanas ſatanam eiicit, aduerſus ſe diuiſus eſt: quomodo ergo ſtabit regnum eius?
27. Et ſi ego in Beelzebub eiicio dæmones, filij veſtri in quo eiiciunt? ideo ipſi
iudices veſtri erunt. 28. Si autem ego in Spiritu Dei eiicio dæmones, igitur per-
uenit in vos regnum Dei. 29. Aut quomodo poteſt quiſquam intrare in do-
mum fortis, & vaſa eius diripere, niſi priùs alligauerit fortem? & tunc domum illius
diripiet. 30. Qui non eſt mecum, contra me eſt: & qui non congregat mecum,
ſpargit. 31. Ideò dico vobis: Omne peccatum & blaſphemia remittetur homi-
nibus, ſpiritus autem blaſphemia non remittetur. 32. Et quicumque dixerit
verbum contra filium hominis remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum
ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſæculo, neque in futuro. 33. Aut facite
arborem bonam, & fructum eius bonum: aut facite arborem malam, & fructum
eius malum: ſiquidem ex fructu arbor agnoſcitur. 34. Progenies viperarum,
quomodo poteſtis bona loqui, cùm ſitis mali? ex abundantia enim cordis os loqui-
tur. 35. Bonus homo de bono theſauro profert bona: & malus homo de malo
theſauro profert mala. 36. Dico autem vobis, quoniam omne verbum otioſum,
quod locuti fuerint homines reddent rationem de eo in die iudicij. 37. Ex ver-
bis enim tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. 38. Tunc reſponde-
runt ei quidam de Scribis, & Phariſæis, dicentes: Magiſter, volumus à te ſignum
videre. 39. Qui reſpondens, ait illis: Generatio mala, & adultera ſignum quærit:
& ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ: 40. Sicut enim fuit Io-
nas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, ſic erit Filius hominis in corde
terræ tribus diebus, & tribus noctibus. 41. Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum
generatione iſta, & condemnabunt eam: quia pœnitentiam egerunt in prædicatio-
ne Ionæ. Et ecce plus quam Ionas hic. 42. Regina Auſtri ſurget in iudicio cum
generatione iſta, & condemnabit eam: quia venit à finibus terræ audire ſapientiam
Salomonis, & ecce plus quàm Salomon hic. 43. Cùm autẽ immundus ſpiritus exie-
rit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inuenit. 44. Tunc
dicit: Reuertar in domum meam, vnde exiui? Et veniens inuenit eam vacantem,
ſcopis mundatam, & ornatam. 45. Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus
ſecum nequiores ſe, & intrantes habitant ibi: & fiunt nouiſſima hominis illius pe-
iora prioribus. Sic erit & generationi huic peſſimæ. 46. Adhuc eo loquente ad
turbas, ecce mater eius, & fratres ſtabant foris, quærentes loqui ei. 47. Dixit
autem ei quidam: Ecce mater tua, & fratres tui foris ſtant quærentes te. 48. At
ipſe reſpondens dicenti ſibi ait: Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei?
49. Et extendens manum in diſcipulos ſuos, dixit: Ecce mater mea, & fratres
mei. 50. Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ipſe
meus frater, & ſoror, & mater eſt.

VERS. 1. Luc. 6. 1. Mar. 2. 23. IN ILLO TEMPORE ABIIT IESVS PER SATA (per ſegetes albeſcentes vel maturas) SABBATHO: DISCIPVLI AVTEM EIVS ESVRIENTES COEPERVNT VELLERE SPICAS ET MANDVCARE.] Addit Lucas cap. 6. v. 1. hoc Sabbathum fuiſſe ſecundo primum, quod quale fuerit ibidem dicam. Eſt rurſum hic Hyſterologia; hæc enim contigiſſe videntur ante miſſionem Apoſtolorum, de qua cap. 10. v. 1. & ſeq. atque adeò ante ſermonem Domini in Monte, de quo cap 5. v. 1. vt colligitur ex Marco cap. 2. v. 22. & Lucæ 6. v. 1. *Quod autem ſpicas ſegetum manibus confricant & inediam conſolantur*, ait S. Hieronymus, (Hieronym.) *vitæ auſterioris indicium eſt, non præparatas epulas, ſed cibos ſimplices quærentium.*

VERS. 2. Luc. 6. 2. Marc. 2. 24. PHARISÆI AVTEM VIDENTES DIXERVNT EI: ECCE DISCIPVLI TVI FACIVNT QVOD NON LICET FACERE SABBATHIS.] Lucas cap. 6. verſ. 2. habet *dixerunt illis*, ſcilicet diſcipulis Chriſti, quia nimirum primùm diſcipulis, deinde Chriſto hoc obiectarunt. Nota: non carpunt diſcipulos quod ſpicas vel vuas vellant: hoc enim lege permiſſum erat Deuteron. 25. 25. ſed quòd id faciant die feſto, ſcilicet, Sabbatho: Vellere enim ſpicas videtur opus ſeruile, ideóque violans quietem & ſanctitatem Sabbathi, cuius præ aliis feſtis apud Iudæos ſumma erat obſeruantia & religio. *An ſpicas vellere, illicitum olim.*

Allegoricè. Allegoricè S. Hilarius, Ambroſius, & Beda hoc facto ſignificatum putant, quòd Apoſtoli in Sabbatho ſecundo primo, id eſt, Euangelico, ex ſemine & ſegete prædicationis collecturi erant grana, id eſt, fideles ex omnibus gentibus electos, quorum fide & pietate & profectu ſe paſcerent, donec eos ſecum conderent in horreo cæleſti: Sed Phariſæi & Iudæi videntes gentes ſibi in Euangelio præponi, eis inuidentes, fruſtra Apoſtolis obſtrepunt & obmurmurant.

Tropologicè. Tropologicè, Beda: Per ſata, ait, ambulant cum Domino, qui eloquia ſacra meditari delectantur. Eſuriunt, cùm in eis panem vitæ inuenire deſiderant; & hoc in Sabbathis, cùm ſopita mẽte à turbulentis cogitationibus vacare gaudent. Vellunt ſpicas & contritas purgant, donec ad eſcã perueniant, cùm teſtimonia Scripturarum, ad

quæ

quæ legentes perueniunt,meditando aſſumunt, & tamdiu diſcutiunt, donec in eis medullam dilectionis inueniaut. Verùm hæc mentiũ refectio ſtultis diſplicet, ſed à Domino approbatur. Hinc S. Auguſtinus lib. 1. de Geneſi ad litteram c.20. carpit eos qui S. Scripturæ floribus inhiant, ſed ſegetem eius meditando non confricant, donec ad virtutis eſcam perueniant.

Vers. 3. Luc 6.3. Mar. 2.25. At ille dixit eis: Non legistis qvid fecerit David qvando esvriit et qvi cvm eo erant?] Videtur hoc vltimũ repugnare 1.Reg.21.vbi dicitur Dauid fuiſſe ſolus.Reſp.Dauid fugiens Saulẽ ſolus abiit ad Achimelech (quẽ Marcus vocat Ahiatar) Pontificem, ab eóque petiit & accepit panes, ſed eos detulit ad ſocios fugæ,quos alibi expectantes reliquerat, vt patet tũ ex hoc loco,tum ex 1. Regum 21.v.2. vbi Dauid ait Pontifici. *Pueris* (famulis meis) *condixi in illum & illum locum.* Ita S. Hieronymus.

Vers. 4. Luc. 6.4. Mar.2.26. Qvomodo intravit in domvm Dei (in atrium tabernaculi; nec enim laicis, qualis erat Dauid, ſed ſolis Sacerdotibus licebat ingredi Sanctum,& Soli Pontifici Sanctum Sanctorum, ídqueſemel dumtaxat in anno) et panes propositionis comedit,qvos non licebat ei edere neqve his, qvi cvm eo erant, nisi solis Sacerdotibvs.]

Panes propoſitionis quinam, & ad quid? *Panes propoſitionis*, vocantur, panes propoſiti ſemper in Sancto ante arcam & Sanctum Sanctorum,quod erat quaſi thronus Dei reſidentis ſuper propitiatorium, hoc eſt, panes propoſiti ante faciem Dei. Vnde Septuag. vocant ἄρτους ἐνωπίους, id eſt, *panes faciales.* Syrus *panem menſæ Domini.* Hebr. vocantur לחמי פנים *lachme panim*, id eſt *panes facierum.* Erant enim duodecim, ſeni in vna parte menſæ,ſeni in altera,ſicut duæ ſunt genæ in facie. Hiſce duodecim panibus proteſtabantur 12. tribus Iſraël ſe à Deo continuè paſci alique. Vnde thus eis imponebant,vt patet Leuit.cap.24. Thus enim ſymbolum erat eos Domini eſſe,& Domino eſſe oblatos: Viciſſim Deus hac gratitudine oblationis duodecim panum, ſe duodecim tribuum meminiſſe, eáſque ante faciem & oculos ſemper habere oſtendebat. Vide dicta Exodi 25.30. Iuſſerat Deus panes hos ſacros, innouari quolibet Sabbatho: tunc enim recentes ponebantur in menſa, & veteres auferebantur ac comedebantur à ſolis Sacerdotibus,idque in Tabernaculo dumtaxat,vt patet Leuit.24.8.& 9. Vis argumenti eſt hæc: Dauid vir ſecundũ cor Dei in neceſſitate famis vſurpauit,& comedit panes propoſitionis sãctos, quos aliàs laicis edere nõ licebat, ſed ſolis Sacerdotibus, quia prudenter iudicauit legem poſitiuam de non comedẽdis his panibus à laicis, cedere debere legi, iuríque naturæ,quod dictat in graui neceſſitate famis conſeruandam eſſe vitam comedendo quoſlibet panes & cibos etiam Deo conſecratos, ideóque S. Paulinus, S. Laurentius & alij calices & vaſa Deo conſecrata vendiderunt, vt per eorũ pretiũ ſuccurrerent graui neceſſitati famíque pauperum. Ergo pariter, imò multò magis licet mihi meiſque diſcipulis vellere ſpicas in Sabbatho, vt elicitis inde granis fami noſtræ ſuccurramus: Sanctitas enim Sabbathi prohibens opus ſeruile, vti eſt vellere ſpicas, eſt iuris diuini poſitiui, quod cedere debet iuri naturæ dictanti, in fame vitæ eſſe conſulendum quolibet cibo, etiam ſacro. Eſt hæc prima ratio, ſequitur ſecunda.

Vers. 5. Avt non legistis in lege, qvia Sabbathis Sacerdotes in templo Sabbathvm violant, et sine crimine svnt?] Arabicus: *Et non eſt eis peccatũ. Violant.* Syrus *prophanant*, victimas iugulando, excoriando, diſſecando, lauando, componendo ligna, accendendo ignem, quo victimæ in honorem Dei comburantur, quæ opera in ſe nudè ſpectata ſeruilia ſunt, & violant Sabbathũ, ni pietas & ſanctitas excuſet, ac ex ſeruilibus & prophanis ſacra & diuina efficiat, vti in hoc caſu fit. Senſus eſt q. d. Vti Dauidem neceſſitas, & ſacerdotes pietas, ita vtrumq; diſcipulos meos excuſat à violatione Sabbathi, per hanc ſpicarum vellicationẽ: ipſi enim me quaſi prophetam & Meſſiam ſequũtur, meæque ſacræ doctrinæ adeo intenti ſunt, vt panum & ciborum parandorũ obliti fuerint. Cur ergo famem ex opere tam pio contractam non leuent vellicatione ſpicarum in Sabbatho?

Nota τὸ *legiſtis*: hæc enim ad verbum nuſquã leguntur in S. Scriptura, ſed quoad rem & ſenſum habentur Numer.28.& alibi, vbi ſancitur ritus ſacrificandi in Sabbatho. Hinc Iudæorum axioma eſt, *In templo non eſſe Sabbathum*, id eſt, vacationem ab operibus, quia in templo continuo ſacrificatur, hoc eſt, iugulatur, excoriatur, diſſecatur, lauatur, comburitur victima. Sacerdotes enim tunc erant laniones.

Dico avtem vobis, qvia templo maior est hic.] qui vellere ſpicas permitrit ſuis diſcipulis, purà, ego: loquitur enim Chriſtus de ſe in tertia perſona modeſtiæ causâ. Senſus eſt, q.d. Si templi ſanctitas excuſat Sacerdotes ſacrificantes à violatione Sabbathi: ergo eadem me meóſque vellicantes ſpicas in Sabbatho, excuſat ab eius violatione: quia ego maior & ſanctior ſum templo, imò Dominus ſum templi, cui ſcilicet victimæ omnes in templo immolantur & ſacrificantur. Quare ego intrinſecè ſanctus, adeóque ipſa increata & immenſa ſanctitas ſum, templóque omnem externam iſtam ſanctitatem impertior. Vers. 6.

Si avtem sciretis qvid est: misericordiam volo et non sacrificivm nvnqvam condemnassetis innocentes.] Syrus, *non condemnaſſetis eos* (diſcipulos meos) *cum inſontes ſint*. Citat Oſee cap. 9. v. 13. Vide ibi dicta. Vis argumenti eſt. q. d. Miſericordia potior eſt præſtátque ſacrificio & Sabbatho: Ergo ob eam licet violare quietem Sabbathi. Perperam ergo, ô Scribæ, accuſatis & condemnatis hac in re meos diſcipulos, cùm ipſi in ea ſint innocentes, vacéntque omni culpâ ob miſericordiam hîc exercitam. Miſericordia hæc eſt, quâ ego miſeris & famelicis meis diſcipulis permiſi vellicare ſpicas in Sabbatho: item ea, quam ipſis inſtillo & inculco tam verbo quàm exemplo, itáque eos præparo, vt miſereantur tot miſerarum animarum pereuntium, earúmque ſalutem docendo, monendo, orando omni cura & ſtudio procurent. Huc pertinet aurea Simeonis Iuſti (quem Hebræi cenſent illum eſſe, qui Chriſtum in vlnas ſuſcepit, cygnæum canens: *Nunc dimittis ſeruum tuum Domine,&c.*) gnome in *Pirke Auoth*, hoc eſt in *ſententiis Patrum: Mundus tribus rebus, incumbit & ſuſtentatur, 1. lege, 2. cultu diuino, 3. miſericordiâ.* Portò Arabicus poſteriorem partem legit in ſingulari: *Non iudicaretis ſuper eum, cui non eſt peccatum*, id eſt, non iudicaretis me innocentem, qui hæc Apoſtolis permiſi. Eſt hæc tertia Apologiæ Chriſti pro diſcipulis ratio. Sequitur quarta. Vers. 7. *Tribus mũdus fulcitur.* Pirke Auoth.

Vers. 8. Luc. 6.5. Mar.2.18. Dominvs est enim filivs hominis etiam Sabbathi.] q. d. Ego qui per naturam ſum filius Dei, & per dignationem factus ſum filius homi-

nis, id eſt, homo, hoc ipſo ſum Dominus, id eſt, Auctor & legiſlator totius legis Moſaicæ, ac conſequenter & Sabbathi: ergo in ea diſpenſare poſſum cum meis diſcipulis: Quintam rationem addit Marcus c.2.27. *Sabbathum*, inquit, *propter hominem factum, & non homo propter Sabbathum*, de qua ibi.

Vers. 9. Et cvm inde transisset, venit in Synagogam eorvm.] Addit Lucas c.6.v 6 hoc factum altero Sabbatho. Diem enim Sabbathi ſtudio ad nouum miraculum captauit Chriſtus, vt hunc errorem Scribarum, ſcilicet, Sabbatho non licere ægros ſanare, iterum iterúmque confutaret. Tam chara fuit illi veritas liberáque veritatis prædicatio, vt eam vbique captarit, etiamſi ſciret propterea Scribas ſibi machinaturos mortem, ideóque ſibi in cruce eſſe moriendum.

Vers. 10. Luc.6.6 7. Marc.3.1.2. Et ecce homo habens manvm (*dextram*, vt habet Lucas) aridam (Syrus *cuius manus aruerat*) et interrogabant evm dicentes: Si licet Sabbathis cvrare? vt accvsarent evm. Addit S. Hieronymus: Hieronym. *In Euangelio quo vtuntur Nazareni & Ebionitæ (quod nuper in Græcum de Hebræo ſermone tranſtulimus, & quod vocatur à pleriſque Matthæi authenticum) homo ille qui aridam habet manum, cæmentarius ſcribitur, iſtiuſmodi vocibus auxilium precans: Cæmentarius eram, manibus victum quæritans: precor te Ieſu, vt mihi reſtituas ſanitatem, ne turpiter mendicem cibos.* Sub manu intellige brachium: χειρ enim, id eſt manus, Hippocrati à ſcapulis ad digitos protenditur, brachium ergo hoc laborabat duplici morbo, primò conuulſione neruorum; ſecundò atrophia, ob defectum enim alimenti exaruerat; ideóque naturaliter erat incurabile, vti oſtendit Guilielmus Ader medicus lib. de ægrotis Euangelij cap.11.

Porrò manus eſt organum tam nobile, vt Deus ſoli homini manus dederit exporrectas, belluis denegatas, quibus facile proſequatur quæcumque mens iuſſerit. Ita Galenus lib.1. de vſu partium.

Et interrogabant eum, ſcilicet Chriſtum Scribæ & Phariſæi, an liceret ægrum in Sabbatho curare? Deinde vt narrat Marcus c.3.4. & Lucas c.6. v.9. Chriſtus viciſſim interrogauit Scribas aliam quæſtionem, quæ interrogationem eorum ſolueret, ſcilicet, an liceret Sabbatho *benefacere* & manum aridam curare, *an malefacere*, id eſt, non curare & nocere? tacitè ſignificans, miſero non benefacere, cùm poſſis, eſſe illi malefacere; & animam ſiue vitam non ſeruare, cùm poſſis, eſſe illam perdere: ac proinde, cùm hoc lege naturæ permiſſum, imò iuſſum ſit; non eſſe vetitum lege poſitiua Sabbathi: hoc enim eſſet irrationale, ſi lex poſitiua vetaret beneficentiam in Sabbatho iure naturæ permiſſam, aut præciperet maleficentiam & noxam, iure naturæ vetitam.

Vt accuſarent eum, apud vulgus quaſi impotentem vel immiſericordem, ſi ægrum non curaret; ſin curaret, quaſi Sabbathi violatorem & ſacrilegum, apud Pontificem & Principes ſacerdotum.

Vers. 11. Ipse avtem dixit illis: Qvis erit ex vobis homo, qvi habeat ovem vnam, et si ceciderit hæc Sabbathis in foveam, nonne tenebit et levabit eam?] q. d. Vos Scribæ docetis non violari Sabbathum, ſi quis ouem lapſam in foſſam Sabbatho apprehendat & extrahat, ne ouicula tota die ſabbathi cogatur in foſſa manere, eſurire & incommodè habere. Ergo multò magis licet Sabbatho, hominem ægrum & afflictum ægritudine ſuâ leuare & ſanare. Ita ſentiebant Scribæ tempore Chriſti, & iam nonnulli Iudæi ita ſuperſtitioſe quietem in Sabbatho obſeruant, vt eo die nec hominem in cloacam, aut latrinam lapſum extrahere velint, nec lapſi ipſi extrahi ſe permittant. *Superſtitioſa Sabbathi Iudaica obſeruatio.* Lepidum eſt quod narrat Volaterranus lib 3. Geograph. ſub finem: Tempore Henrici III. Regis Angliæ, inquit, qui regnare cœpit anno Domini 1208. Iudæus quidam Terkſburi in Anglia in cloacam lapſus Sabbatho, ob diei religionem extrahi noluit. *Lepidũ Iudæi in cloacam lapſi exemplum.* Id videns Comes loci Chriſtianus, nec in ſequenti die eum extrahi permiſit ob Dominicæ reuerentiam: quare ille antequam extraheretur extinctus & ſuffocatus eſt. Dicebat enim:

Sabbatha ſancta colo, de ſtercore ſurgere nolo.

Cui viciſſim Comes:

Sabbatha noſtra (Chriſtiana, puta Dominicam) *quidem Salomon celebrabis ibidem.*

Vers. 12. Luc.6.9. Mat.3.4. Qvanto magis (Græcè *quanto igitur*) melior (præſtantior, dignior, nobilior) est homo ove? Itaqve licet Sabbathis benefacere.] Arabicus *Itaque licet operatio boni in Sabbathis.* Si licet ouem ærumnâ ſuâ leuare Sabbatho, cur non hominem? præſertim cùm in ouis leuatione magno multorum molimine, labore, tempore, funibus vel ſcalis opus ſit: Chriſtus verò in inſtanti ſolo verbo vel iuſſu, ſine pharmacis hominem ægrum curaturus eſſet? Quodnã hîc eſt opus ſeruile? Quare id vetare ſtolidum, ferum barbarum eſt. Vnde addit Marcus: *Et circumſpiciens eos cum ira, contriſtatus ſuper cæcitate cordis eorum, dicit homini: extende manum tuam.*

Vers. 13. Luc. 6. 10. Mat. 3. 5. Tvnc ait homini: Extende manvm tvam: et extendit (Chriſto imperante & dante ei virtutem) et restitvta est sanitati sicvt altera.] Syrus, *ſicut ſocia eius.* Chriſtus prius ratione, nunc facto, ſcilicet, miraculo confutat Scribarum inſcitiam & inuidiam, ſuámque ſapientiam & beneficentiam toti populo teſtatam facit, & illuſtrem reddit. Audi S. Athanaſium homil. de ſemente, quæ extat ſub finem tom 1. *Tum dixit illi Ieſus: Extende manum tuam;* Athanaſ. *nam ego te non tango, ne habeant Iudæi, quod calumnientur, ne attingere, illis idem ſit, quod operari; verbo tantummodo ago. Non enim prohibitum eſt à Deo, ne quis in Sabbatho loquatur. Quod ſi autem verbũ opus efficiat, admiratiom ſit ille, qui hoc verbum dixit, extende manum tuam. Vide iam mihi diſcrimen facti. Petrus in ſpecioſa porta paralyticũ ſanãs apprehensâ eius dextra, illum erexit: Dominus contra tantùm iubet: Extende manum tuam, tibi do vim & efficaciam ſanitatis, & verbis iubendo, hanc poteſtatem tibi inſero. Extende manum tuam. Sic ille dixit, ſic iſte fecit, & reſtituta eſt ipſa manus.*

Allegoricè primo, Beda: Adam inquit, carpens pomum vetitum manum humani generis areſecit, id eſt, potentiam operationémque hominis fœcunditate boni operis priuauit: at Chriſtus eam reſtituit extendens manus ſuas in cruce. *Allegoricè.*

Secundò S. Hieronymus: *vſque ad aduentum ſaluatoris*, inquit, *arida manus in Synagoga fuit Iudæorum, & Dei opera non fiebant in ea: poſtquam ille venit in terras, reddita eſt in Apoſtolis credentibus dextera, & operi priſtino reſtituta.* Hieronym.

Tropologicè in Synagoga & cõgregatione doctorũ, vbi maior eſt ſcientia, manũ dexteram habet aridã, qui eam ad Deum per orationẽ, ad proximũ per miſericordiam, ad ſeipſum per bona opera, quibus ſibi merita & præmia in cælis accumulet, non extendit. Ita S. Athanaſius hom. iam citata, *Tropologicè.*

Beda,

Digitized by Google

Beda, Euthymius, Theophyl. manum ergo, quam torpeſecit acedia, contraxit auaritia, areſecit inertia, Chriſtus ſuâ gratiâ facit, vt extendat alacritas, dilatet liberalitas, vegetet zelus & feruor ad omne bonum opus exequendum.

Anſelm. Audi S. Anſelmum: *Sananda manus arida iubetur extendi, quia infructuoſa anima debilitas nullo melius ordine, quàm eleemoſyna largitate curatur. Vnde Ioãnes Baptiſta turbis ſciſcitantibus, quid facerent, vt non velut arbores aridæ mitterentur in ignẽ, hoc ſolum præcipit: Qui habet duas tunicas det non habenti, & qui habet eſcas ſimiliter faciat. Luc. 3. v. 11. Et in Eccleſiaſtico dicitur: Non ſit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum collecta, Eccl. 4. v. 36. Fruſtra enim manus ad Deum pro peccatis rogaturus expandit, qui non has ad inopem rogantem beneficium laturus extendit.*

Vers. 14. Luc. 6. 11. Mar. 3. 6. Exeuntes (è Synagoga, relictâ turbâ, apud quam mutire non audebant conſuſi, ait Franc. Lucas) autem Phariſæi conſilium faciebant adverſus eum, quomodo perderent, (id eſt occiderent) eum. Magna fuit hæc Phariſæorum inuidia, ingratitudo & malitia, auctori vitæ machinari necem, vt quia ipſe tot ægris ſanitatem reſtituebat, mortem illi rependerent.

Vers. 15. Mar. 3. v. 7. 8. 10. Iesus autem sciens (virtute diuinâ cognoſcens arcana eorum contra ſe conſilia) receſſit inde, et ſecuti ſunt eum multi, et curavit eos omnes, qui ſcilicet ægri erant & ſanatione egebant, quos multos fuiſſe, ait Marcus c. 3. 10. Vbique ſuam potentiam & beneficentiam commendat Chriſtus. Sicut enim ſolis eſt illuminare omnes, qui obicem non ponunt; ſic Chriſti & Chriſtiani eſt benefacere omnibus, qui beneficium poſcunt.

Vers. 16. Mar. 3. 12. Et præcepit eis, ne manifeſtum eum facerent.] Græcè ἐπετίμησεν, id eſt, increpauit, comminatus eſt, cum minis præcepit, ne diuulgarent miracula ab eo patrata, tum ne Scribas offenderet, & ad maiorem inuidiam irámque concitaret; tum vt oſtenderet, quàm remotus eſſet à captanda hominum gloria.

Vers. 17. Vt adimpleretur, quod dictum eſt per Iſaiam Prophetam dicentem, cap. 42. verſ. 1.

Vers. 18. Ecce puer meus (*Meſſias*, ait Chaldæus) quem elegi, dilectus meus in quo complacuit animæ meæ. Ponam Spiritum meum ſuper eum.] (dona Spiritus ſancti illi indam in eius conceptione) *Puer meus* Hebr. עַבְדִּי *abdi*, id eſt, ſeruus meus: vnde patet Iſaiam loqui de Chriſto non quà Deus eſt, ſed quà homo: ſic enim eſt ſeruus Dei.

Probat, Chriſtum reipſa docendo & ſanando ægros, impleſſe Iſaiæ de ſe ſuâque modeſtia, miſericordia & æquitate vaticinium, ac proinde ipſũ eſſe Meſſiam ab Iſaia prædictum, & hiſce dotibus ceu notis & indiciis inſignitum. Pro *quem elegi*. Hebr. eſt: *Suſcipiam eum*. Septuag. *aſſumam eum*. Chald. *admouebo eum*.

Et iudicium gentibus proferet.] *Iudicium*, id eſt, id quod iuſtum & æquum eſt: hoc enim rectorum iudicum eſt iudicium. q. d. Chriſtus quaſi legiſlator legem Euangelicam iuſtiſſimam, rectiſſimam & ſanctiſſimam non ſolis Iudæis, vt Moſes, ſed omnibus omnino gentibus per Apoſtolos euangelizabit.

Vers. 19. Non contendet, neque clamabit neque audiet aliquis in plateis vocem eius.] Notatur Chriſti manſuetudo, & manſuetus placidúſque & lenis docendi modus. Et hac de cauſa hoc Iſaiæ teſtimonium profert Matthæus.

Arundinem quaſſatam non confringet et linum fumigans non extinguet.] Syrus & Arabicus: *Et lucernam ad extinctionem tendentem non extinguet*. Eſt geminum prouerbium idem ſignificans, ſcilicet, Chriſtum infirmos & debiles in fide, ſpe, charitate non contentioſè cum clamoribus increpiturum & oppreſſurum, ſed ſuâ manſuetudine, lenitate & patientiâ magis roboraturum & accenſurum. Ita S. Hilarius & S. Hieronymus: omnia enim hæc commendant admirabilem & diuinam Chriſti manſuetudinem. Audi Patres. Vers. 20.

S. Hieronymus: *Qui peccatori non porrigit manum, nec portat onus fratris, quaſſatum calamum confringit: qui ſcintillam fidei contemnit in paruulis, lignum extinguit fumigans.* S. Auguſtinus 20. de Ciuit. c. 30. *Perſecutores Chriſti perdita integritate, quaſſato calamo, & amiſſo lumine, lino fumanti comparantur, quibus pepercit, quia non venit iudicare.* S. Hilarius: *Oſtendit ſe poſſe eos facilè frangere vt arũdinem contritã, & eorum furorem extinguere.* Rabanus: *Quaſſatæ gentes non ſunt contritæ, ſed in ſalutem reſeruatæ, nec Iudæi à vento agitati condemnati ſtatim, ſed ſupportati patienter: Gentes quæ extincto naturalis legis ardore, fumi amariſſimi & oculis noxii, teñebroſæque caliginis inuoluebantur erroribus, à Chriſto ſunt in maxima incendia ſuſcitati.* Hieron. August. Hilar. Raban.

Donec eiiciat ad iudicium victoriam.] id eſt, donec perducat *iudicium*, id eſt, iuſtitiam, ſiue fidem & ſanctitatem Euangelicam *ad victoriam*, vt illa ſcilicet toto orbe dominetur. Vnde Noſter[a] in Iſaia vertit: *Ponet* ipſe, quaſi Dominus & victor, *in terra iudicium*, ſcilicet, quaſi Reginam & Dominam omnibus imperantem. Hebr. eſt *proferet iudicium ad veritatem*, id eſt, proferet iudiciũ verũ.

Et in nomine eius Gentes ſperabunt.] Pro *Gentes*. Hebr. eſt *Inſulæ*. q. d. Gentes remotiſſimæ in Inſulis habitantes, omnes ſpes ſuas collocabunt in Chriſto ſaluatore. Fuſiùs hæc omnia explicui Iſaiæ 42. 1. Vide ibi dicta. Vers. 21.

Tunc oblatus eſt ei dæmonium habens, cæcus et mutus, et curavit eum ita vt loqueretur et videret.] Lucas c. 11. v. 14 tantùm dicit fuiſſe mutum. (Vnde S. Auguſt. lib. 2. de conſ. Euang. c. 37. opinatur Lucam de alio dæmoniaco loqui) ſed non negat fuiſſe & cæcum, quod aſſerit hîc Matthæus. Fuit autem non à natiuitate, aut ex morbo cæcus & mutus, vt vult Abulenſis hîc q. 50. & Barradius, ſed à dæmone eum poſſidente oculorum & aurium vſu priuatus. Dæmon ergo non eum excæcauerat, nec facultatem loquendi ei ademerat, ſed tantùm oculorum & linguæ exercitium vſumque impediebat: Vnde dæmone eiecto, ſine alia operatione vel miraculo, ſtatim cœpit loqui & videre. Ita S. Chryſoſtomus, Euthymius, Lyranus, Ianſenius, Maldonatus. Audi S. Chryſoſtomum: *O peſtiferam dæmonis aſtutiam: vtramque viam occupauit atque obſtruxit, quibus ille erat crediturus, viſum atque auditum.* Hinc S. Lucas ait: *Illud* (dæmonium) *erat mutũ*, ſcilicet effectiuè, quia hominem à ſe poſſeſſum efficiebat mutum: Vnde & ipſe dæmon licèt interrogatus vel adiuratus, per os eius nõ loquebatur, nec reſpondebat, quaſi fuiſſet elinguis & mutus, qui aliàs ſolet eſſe loquax & loquaces facere, quia in loquacitate multa committuntur peccata. Fuit ergo propriè & per ſe vnum tantùm miraculum, ſcilicet, eiectio dæmonis; conſequenter tamen & in effectu fuit triplex. Nam, vt ait S. Hieronymus: *Tria ſigna ſimul* Vers. 22. Luc. 11, 14. Chryſoſt.

Digitized by Google

mul in vno homine perpetrata ſunt, cæcus videt, mu- Hieronym. *tus loquitur, poſſeſſus a dæmone liberatur.*

Tropologicè. Tropologicè S. Hieronymus: *Quod tunc,* inquit, *carnaliter factum eſt, quotidie completur in conuerſione credentium, vt expulſo dæmone primùm* Hieronym. *fidei lumen aſpiciant, deinde in laudes Dei tacentia prius ora laxentur.* Et S. Hilar. *Non autem ſine ratione cum turbas omnes curatas in commune dixiſſet, nunc ſeorſum dæmonium habens cæcus & mutus offertur.* Hilar. *Oportebat enim vt poſtquam manus aridæ homo oblatus eſt, qui in Synagoga curabatur, in vnius huiuſmodi hominis forma, gentium ſalus fieret: vt qui erat habitatio dæmonij, & cæcus & mutus, Deo capax pararetur, & Deum contineret in Chriſto, & Chriſti opera Dei confeſſione laudaret.* Auguſtin. S. Auguſtinus: *Dæmonium enim habens, cæcus & mutus eſt, qui non credit: & ſubditus eſt diabolo, qui non intelligit, & non confitetur ipſam fidem, vel qui non dat laudem Deo.* Hæc Auguſtinus lib. 1. quæſt. Euang. q. 3. Dæmon ergo facit homines mutos, ne peccata confiteantur, ſicque venenum expuant; ne laudent Deum; ne proximos doceant vel corripiant: ſed Chriſtus ſuâ gratiâ laxat ora ad confitendum, laudandum, docendum & monendum, quando oportet. Sapienter S. Bernardus in ſententiis: Bernard. *Cur,* ait, *te pudet peccatum tuum dicere, quod non puduit facere? Aut cur erubeſcis Deo confiteri, cuius oculis non potes abſcondi? quod ſi fortè pudor, eſt tibi, vni homini, & peccatori peccatum tuum exponere, quid facturus es in die iudicij, vbi omnibus expoſita tua conſcientia patebit?*

Porrò contigit hæc hiſtoria, vt & ea, quæ narrat Matthæus cap. 13. ante miſſionem Apoſtolorum; nam quæ cap. 14. narrat, ſtatim à reditu Apoſtolorum ad Chriſtum contigiſſe, liquet ex Marco & Luca. Ita Ianſen. Franc. Lucas & alij. Maldonatus tamen & Barradius aiunt non eſſe neceſſe facilem hîc hiſtoriæ ordinem inuertere & turbare, præſertim cùm Patres eum ſeruent, vt patebit v. 27. ſed Patres rei & hiſtoriæ intenti, de ordine parum ſunt ſollicìti.

Vers. 23. Luc. 11. 14. Et stupebant omnes turbæ et dicebant: Nunquid hic est filius David?] Græcè ἐξίσταντο, id eſt, admirabantur attoniti, ita vt extra ſe in ecſtaſin quaſi raperentur, viſis tot tantiſque Chriſti miraculis: Vnde dicebant: Nullus propheta tot tantàque fecit prodigia, quanta fecit Ieſus. Ergo iis omnibus eſt maior, ac conſequenter ipſe filius Dauid, id eſt, Meſſias Dauidi promiſſus, quaſi filius ex eius ſemine naſciturus, quem omnes auidè expectamus, ſit oportet.

Vers. 24. Luc. 11. 15. Mar. 3. 22. Pharisæi audientes dixerunt: Hic non eiicit dæmonia, nisi in Beelzebub Principe dæmoniorum.] Phariſæi inuidiâ & odio Chriſti excæcati, quia miracula eius tam clara & teſtata negare non poterant, calumniantur illa magica eſſe, nec à Deo, ſed à Beelzebub patrari. Faciunt ergo Chriſtum magum, qui dæmonem habeat familiarem, cuius vi mira efficiat. Quis fuerit Beelzebub dixi cap. 10. 25.

Vers. 25. Luc. 11. 17. Mar. 3. 24. 25. Iesus autem sciens cogitationes (multo magis blaſphema verba, quæ contra Chriſtum abſentem in circulis dixerunt v. 24.) eorum, dixit eis: Omne regnum divisum contra se, desolabitur; et omnis civitas vel domus divisa contra se, non stabit.] q.d. Omne regnum, imò omnis vrbs & domus, cuius incolæ mutuis diſſidiis contra ſe inuicem pugnant, ſtare nequit, ſed citò inteſtinâ ſeditione & bello euertetur; *vt concordiâ res paruæ creſcunt; ita diſcordiâ maximæ dilabuntur,* ait S. Hieronymus. Concordia enim eſt quaſi calx, quæ partes domus vnit & conglutinat: tolle calcem, lapides dilabentur, & corruet tota domus: tolle concordiam, diffluent ciues, & diſcordes ſe inuicem perimen. *Concordia eſt calx vrbis.* Centrum vnit in ſe omnes lineas circuli diametrales: tolle centrum, omnes illæ diffluent. Centrum vrbis, domus & Collegij eſt vnio & concordia. Ita Romanum Imperium perdidit diſcordia, cùm populus in magiſtratum, milites contra Senatum, Senatus in ſe diuiſus contra ſeipſum pugnauit. Lege Liuium, Lucanum & alios de ciuilibus bellis, præſertim Iulij Cæſaris & Pompeij.

Et si Satanas Satanam eiicit, adversus se divisus est: quomodo ergo stabit regnum eius?] Vers. 26. Luc. 11. 18. Mar. 3. 26. q. d. Stare nequiret regnum Satanæ in terra, ſi Satanas, id eſt, dæmon vnus aſſiduè contra alterum hoſtiliter inſurgeret, & aduerſo Marte depugnaret, vt ſuperior inferiorem, vel inferior ſuperiorem ex hominibus (in quibus dæmones adeò regnare, regnúmque ſuum ſtabilire appetunt) continuò eiiceret, vti vos, ô Scribæ, videtis me continuò & aſſidue, hoſtiliter, & aduerſâ fronte perſequi dæmones, eóſque ex mentibus & corporibus hominum expellere. Ergo non ope Beelzebub, vt vos dicitis, ſed virtute Dei illos eiicio. Neque enim Beelzebub tam ſtolidus eſt, vt dæmones ſibi ſubditos inter ſe committat, vt vnus alium expellat: ſic enim ipſe regnũ ſuum ſuumque deſtrueret: Vnde & milites ſeditioſi cum ſuo rebellant Principi, ſummè inter ſe vniuntur & conſentiunt, quia ſciunt, ſi diſſentiant, ſe à Principe facilè occupandos & euertendos fore. Dixi *hoſtiliter*: nam Apollonius Thyanæus, teſte Philoſtrato in eius vita, & magi, ſubinde dæmones eiiciunt, ſed ex compoſita colluſione, vt homines ad magos, & magiam, id eſt, ſocietatem cum dæmone pertrahant: nullam autem ſocietatẽ ſe cum dæmone habere probat Chriſtus in ſequent. *Apollonius eiecit dæmones per magiam.* Dixi *aſſiduè*, nam ſubinde lis & pugna inter ipſos dæmones de homine poſſidẽdo oritur. Narrauit mihi Romæ ſacerdos ſenex fide dignus, qui per plures annos officio Exorciſtæ functus fuerat, dæmonéſque expulerat, ſe ſuis oculis vidiſſe, & ſuis auribus audiuiſſe, duos à dæmonibus poſſeſſos, in templo S. Matthæi inter ſe contendentes & decertantes. Dæmon enim poſſidens vnum erat altioris ordinis, & ſuperior altero; hic alterum, *Dæmon ſuperior eiecit inferiorem, ſed rarò* quaſi ſe inferiorem, ex homine, quem poſſidebat eiicere volebat. Sed aduerſâ fronte reſtitit inferior, variáque in ſuperiorem probra coniecit, & inter alia dixit: Tu es dæmon infernalis, ac iuſto Dei iudicio in inferno relegatus, longè grauius puniris, quàm ego, qui non ſum dæmon infernalis, ſed in hoc aëre verſari permittor, quia non rebellaui Deo vt tu, ſed Lucifero, quaſi ſubditus ſuperiori meo nudè dumtaxat adhæſi, & conſenſi. Sed hæc perrara ſunt, & tandem in pacem deſinunt vti hi duo inter ſe contendentes, paulò pòſt poſuêre lites, quieuerunt & tacuerunt. Licet enim damnati & dæmones ardeant ſuperbiâ, irâ & odio contra ſe inuicem, & ringantur rixentúrque in inferno, vt canes; tamen in terra, vt regnum ſuum dominatúmque in homines ſtabiliant, inter ſe conſentiant oportet.

Et si ego in Beelzebub eiicio dæmones, filii vestri in quo eiiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt.] Vers. 27. Luc. 11. 19. Eſt hoc ſecundum Chriſti argumentum, quo probat ſe ope Dei, non Satanæ

Satanæ eiicere dæmones. Per filios veſtros primò, S. Hilarius, S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius accipiunt veſtros Apoſtolos, qui erant filij Iudæorum. Cenſent enim ipſi hæc contigiſſe poſt miſſionem Apoſtolorum factam à Chriſto, in qua Apoſtoli ope Chriſti dæmones expulerunt, & miracula plura patrarunt. Verùm quia verius eſt, vt dixi verſ. 22. hæc contigiſſe ante miſſionem Apoſtolorum, hinc meliùs per filios accipias Exorciſtas Iudæorum, qui arte à Salomone traditâ, teſte Ioſepho lib. 8. cap. 2. expellebant dæmones, quales fuêre ſeptem filij Sceuæ Principis Sacerdotum. Actor. 19. 14 Ita Ianſenius, Toletus, Franc. Lucas & alij.

Ideo ipſi iudices veſtri erunt, q. d. Ideo in die iudicij ipſi vos ſuo facto & exemplo condemnabunt, quòd tam peruerſum de ipſis & me iudicium tuleritis, ſcilicet, quòd iudicaueritis ipſos ope Dei expuliſſe dæmones, me autem ope Diaboli, cùm tamen longè maiora præſentiæ & operationis Dei in me indicia videritis, quàm in veſtris Exorciſtis. Quis enim eorum tot ægros ſanauit, tot mortuos ſuſcitauit, quot ego ſanaui & ſuſcitāui? Quis eorum tam ſublimem & diuinam doctrinam prædicauit, ſicut ego prædico? quis eorum tam puram & ſanctam vitam egit, ſicut ego ago? Sic Regina Saba & Niniuitæ ipſo facto, id eſt, ſuâ fide & pœnitentiâ in die iudicij condemnabunt Iudæos Chriſto incredulos, & impœnitentes verſ. 41. & 42.

Vers. 28. Luc. 11. v. 20

Si autem ego in spiritu Dei eiicio dæmones, igitur pervenit in vos regnum Dei.] q. d. Si ego virtute Dei & Spiritus ſancti, non Beelzebub, expello dæmones, vti iam probaui; ergo verum eſt, & ipſe Spiritus ſanctus miraculoſo ſuo ad mea miracula & expulſionem dæmonum concurſu, apertè teſtatur, verum eſſe, quòd ego & Ioannes Baptiſta caput & ſummam prædicationis noſtræ poſuimus, ſcilicet: *Appropinquauit regnum cælorum.* Videtis enim dæmonis regnum paſſim per me, & verbis & factis in corporibus & animabus hominum deſtrui, ſicque inchoari regnum Dei per gratiam, quod in cælo perficietur, vbi Deus in Sanctis regnat per gloriā.

Hoc eſt, quod ait Ioannes Epiſt. 1. cap. 3. *In*
Ioan. 3. 3. *hoc apparuit Filius Dei, vt diſſoluat opera Diaboli.* Nam, vt ait S. Leo ſerm. 10. de paſſione: *Clauilli,*
S. Leo. *qui manus Domini, pedeſque transfoderunt, perpetuis Diabolum fixêre vulneribus, & ſanctorum pœna membrorum inimicarum fuit interfectio poteſtatum.*

Vers. 29. Luc. 11. v. 21. 22. Mar. 3. v 27

Aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis (Syrus *ſtrenui*) et vasa eius diripere, nisi prius alligaverit fortem, et tunc domum illius diripiet.] Pro *aut*, Græcè eſt ἢ, quod Pagninus vertit *alioqui*; Arabicus *&*; Alij *nam*; Alij *an*, vt ſuperiùs dixi. Proponitur hîc noua ratio, putà tertia, quâ probat Chriſtus ſe ope Dei, non Beelzebub, eiicere dæmonia, petitúrque à comparatis, q. d. Sicut, qui inuadit arcem vel domum alicuius fortis, vel potentis viri, vel tyranni, v. g. Samſonis, aut Herculis, vt eam expolier, id facere nequit, niſi ipſum herum fortem priùs domet & alliget; alioqui enim ipſe ſua defendet, & ſpolium armatâ manu prohibebit: Sic pariter ego Chriſtus, qui Satanæ regnum expolio, dum peccatores illi ſubditos ad pœnitentiam & ſalutem traduco, neceſſe eſt, vt Satanam ipſum domuerim & alligarim; alioqui enim ipſe non ferret hoc ſpolium à me fieri: hoſtis ergo mihi, & à me domitus eſt Satanas, non amicus, non ſocius in eiectione dæmonum, vt vos calumniamini. Fortis ergo hîc eſt Diabolus: domus eſt mundus, vaſa ſunt arma, inſtrumenta ſupellex: arma Diaboli ſunt artes, fraudes, illecebræ, quibus homines allicit ad vitia, vti ſunt opes, honores, voluptates: item dæmones inferiores, & impij homines, ait S. Chryſoſtomus, quibus Diabolus vtitur contra nos, vt nos tentet, & vexet. Supellex ſunt peccatorum animæ, & corpora à dæmone poſſeſſa; item Patrum animæ in limbo ante Chriſtum detentæ: hæc omnia diripuit & eripuit illi Chriſtus, alligato in gehenna Diabolo: Vnde Lucas cap. 11. 21. *vaſa* exponit *arma & ſpolia.*

Porrò Diabolus hîc vocatur *fortis*, quia inſtar leonis rugientis circuit quærens, quem deuoret, ait S. Petrus; vnde eius robur & fortitudinem depingit Iob cap. 40. & 41. ſub ſpecie Behemoth, & Leuiathan. Diabolus hîc & alibi vocatur caput, & princeps malignorum ſpirituum, qui eos in mundum immittit, vt eum ſibi ſubiiciat. *Fortem* ergo accipe Luciferum, qui eſt princeps dæmonum, ideóque antagoniſta Chriſti, & S. Michaelis. Lucifer enim à Chriſto in cruce victus, detruſus eſt *Lucifer ligatus à Chriſto.*
in tartara, vt ibi perſonaliter degat ligatus vſque ad diem iudicij; tum enim ad modicum tempus ſoluetur, vt ait Ioann. Apocal. 20. 2. & ſequent. itáque docent S. Gregorius, Ambroſius, Lactantius, Andreas Cretenſis, Viegas & Ribera, quos ibidem citaui, ac Franc. Suarez lib. 8. de Angelis cap. 17. num. 8. Lucifer enim in Scriptura vocatur Draco, Serpens antiquus, Diabolus, Satanas per Antonomaſiam. Porrò ita ligatus eſt Lucifer in inferno, vt non tantùm per ſe exire non poſſit, ſed etiam per ſuos dæmones, quos in terram emittit, non tantùm hominibus nocere poſſit, quantùm antea. Chriſtus enim eorum vires & facultates valdè reſtrinxit, minuit & arctauit, vti ipſe hîc & Apocal. 20. 2. alibique ſignificat. Vide dicta Apocal. 20. 2.

Idipſum edoctus per longam experientiam S. Antonius teſte Athanaſio in eius vita cap. 6. & ſeq. prolixè edocet: *Diabolus*, inquit, *hamo crucis, vt* *Exemplum S. Antony.*
draco aduncatus à Domino eſt, & capiſtro ligatus, & quaſi mancipium fugitiuum vinctus, circulo & labia armilla perforatus nullum omnino fidelium deuorare permittitur. Nunc miſerabilis vt paſſer ad ludum irretitus à Chriſto eſt; Nunc comites ſuos quaſi ſcorpiones & ſerpentes calcaneo Chriſtianorum ſubſtratos gemit. Ille qui vniuerſa maria à ſe deleta plaudebat, ille qui orbem terrarum manu ſuâ teneri pollicebatur, ecce à vobis vincitur. ecce me aduerſum ſe prohibere non poteſt diſputantem. Et cap. 20. idipſum ex confeſſione Diaboli confirmat: *Vidi*, inquit, *hominem enormi ſublimitate, porrectum caput vſque ad cælum. Cùm ab hoc, quiſnam eſſet, inquirerem, ait: Ego ſum Satanas. Et ego: quid, inquam, hîc quæris? Reſpondit: Cur mihi fruſtrà imputant Monachi? Cur mihi omnes Chriſtianorum populi maledicunt? At ego: Iuſtè faciunt: tuis enim frequenter moleſtantur inſidiis. At ille ait: Nihil ego facio, ſed ipſi ſe inuicem turbant. Nam ego miſerabilis factus ſum. Rogo, nonne legiſti: Quia defecerunt inimici framea in finem, & ciuitates eorum deſtruxiſti? En nullum iam habeo locum, nullam poſſideo ciuitatem, iam mihi nulla ſunt arma: per omnes nationes cunctáſque prouincias Chriſti perſonat nomen; ſolitudinéſque Monachorum ſtipantur choris. Ipſi ſe quæſo tueantur, & me ſine cauſa non lacerent.* Subdit Diabolum inertibus tantùm præualere: *Nam quales*, inquit, *nos & noſtras repererint cogitationes,*

tales ſe nobis præſtare conſueuerunt. Et ſi quid in pectoribus male mentis & pauoris ſemen inuenerint, quaſi latrones, qui deſerta obtinent loca, cœptos cumulant timores, & crudeliter imminentes, infelicem puniunt animam. Vnde concludit: *Vna eſt ergo ratio vincendi inimicum, lætitia ſpiritualis & animæ ſemper dominum cogitantis iugis recordatio; quæ dæmonum ludos quaſi fumum expellens, perſequetur aduerſarios potius quam timebit.*

Verſ. 30. Qvi non est mecvm, contra me est: et qvi
Luc. 11. v. 23 non congregat mecvm, spargit.] Primò S. Hilarius, S. Hieronymus, S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius & Toletus in Lucæ cap. 11. verſ. 23. de forti, id eſt, Diabolo exponunt, q. d. Diabolus adeò mecum non eſt, vt contra me ſit, & ea, quæ ego congrego, diſpergere conetur. Eſt ergo hic nouum, quartúmque Chriſti contra Scribas argumentum, éſtque tale: Quorum opera ſunt contraria, illi ſunt contrarij: at mea & Diaboli opera ſunt contraria; ergo ego & ipſe ſumus contrarij: nam, vt ait S. Hieronymus: *Ille* (Diabo-
Hieronym. lus) *cupit animas hominum tenere captiuas; Dominus liberare: ille prædicat idola; hic vnius Dei notitiam: ille trahit ad vitia; hic ad ad virtutes reuocat. Quomodo ergo poſſunt inter ſe habere concordiam; quorum opera diuerſa ſunt?*

Secundò, ſimpliciùs cum S. Chryſoſtomo & Theophylacto, hæc generatim accipias, propriéq; applices Phariſæis, q. d. Sicut cum in regno vel vrbe oritur ſeditio, & vna pars in aliam inſurgit, vt maligni homines Rempublicam occupare & ſpoliare conentur, vti fecit Romæ Catilina cum ſuis coniuratis; tunc neceſſe eſt, vt probi ciues Rempublicam defendant, adeóque qui id non facit, ſed neutralis eſſe vult, cenſetur eſſe hoſtis & ſocius ſeditioſorum illam impugnantium: quia illo caſu ciues omnes ciuitatem, & Rempublicam omni ſtudio & vi propugnare tenentur: Sic pariter ego qui vniuerſale bellum Satanæ indixi, vt eum mundi imperio, quod ipſe tyrannicè occupauit, depellam; omnes homines, velut mundi ciues, vtpote mihi quaſi legitimo Principi ſubditos & obſtrictos, qui mecum in hoc bello non ſunt, nec ſub me militant, mihi contrarios & hoſtes meos deputo & decerno, atque vt tales perſequar, puniam & plectam. Tales autem eſtis vos, ô Phariſæi, qui cùm primi, vtpote mei ſubditi, & quidem cæteris doctiores, me tanquam Meſſiam & Chriſtum in veſtra lege & Prophetis præſignatum, deberetis recipere, méque apud populum, vt talem, commendare, clanculum tamen mihi aduerſamini, palam autem diſſimulatis, quaſi iudices inquiſituri de mea doctrina & vita. Quare vos habeo vt hoſtes mihi contrarios, & cum Satana in mei exitium conſpirantes, quia homines, quos ego colligo ad vnitatem fidei, ad charitatem, ad vnius Dei religionem, vos ad multiplices veſtras cæremonias, traditiones, ſuperſtitiones, errores trahitis & diſpergitis, ac à me, à ſalute, à Deo auertitis, vti faciunt Hæretici & ſchiſmatici, quibus appoſitè hanc gnomen adaptat S. Cyprianus lib. 3. ad Quirinum num. 86. & S. Ambroſius lib. 2. de pœnitentia cap. 4.

Quare hæc Chriſti ſententia non eſt contraria illi eiuſdem Chriſti apud Lucam cap. 9. 50. *Qui non eſt aduerſùm vos, pro vobis eſt*: ibi enim loquitur de eo, qui reipſa in doctrina cum Apoſtolis conſentit, ideóque cum iis & pro iis eſt, licèt id explicitè ob iuſtam cauſam non profiteatur, vt ibi patet.

Porrò Franciſcus Lucas cenſet poſteriori membro huius ſententiæ idem prorſus ſignificari, quod priori, vti ſæpe fit in Pſalmis & Prouerbiis. Sic enim ipſe explicat: Chriſtus neminem pro ſuo agnoſcit, qui non integro ſinceróque animo ipſi adhæreat: Diabolus omnes abſque delectu ad ſua caſtra admittit, quantumuis diuerſos atque aduerſos, modò Chriſto non faueant. Vide ſuprà cap. 6. verſ. 10. *Qui ergo non congregat mecum*, id eſt, non ſe aggregat mihi, non adhæret mihi; *ſpargit*, ſiue vt habet Syrus, *ſpargendo ſpargit*, hoc eſt, omnino ſpargit, elongat ſe à me, abit in diſperſionem cum Satana, aduerſarium ſe mihi conſtituit. Hæc Franc. Lucas.

Verùm, aliud eſt congregare cum aliquo, aliud aggregare ſe alicui: quare prior ſenſus, quem dedi, eſt germanior.

Ideo dico vobis: omne peccatvm et blas- Luc. 12. v. 10
phemia remittetvr homini: spiritvs avtem Mat. 3. v. 28.
blasphemia non remittetvr.] τὸ *ſpiritus* eſt ge- 29.
nitiui caſus, vt patet ex Græco πνεύματος. Blaſphemia ergo ſpiritus, eſt blaſphemia contra Spiritum ſanctum: Vnde Arabicus vertit, *blaſphemia in Spiritum ſanctum*. Syrus, *blaſphemia in ſpiritum ſanctitatis.*

Blaſphemia in Spiritum ſanctum quæ: 1. ſententia

Quæres, quænam eſt hæc?

Primò, Philaſtrius in hæreſi Rhetorij cenſet eſſe hæreſin, præſertim Eunomij, qui negabat Spiritum ſanctum eſſe Deum. Sic & S. Ambroſius lib. 1. de Spiritu ſancto cap. 3. & S. Epiphan. hæreſi 50.

Secundò, S. Hilarius cenſet blaſphemiam in Spiritum ſanctum eſſe eam, quâ quis negat Chriſtum eſſe Deum: *Peccatum*, inquit, *in Spiritum ſanctum eſt, Deo virtutis poteſtatem negare, & Chriſto ſubſtantiam adimere æternitatis: per quem quia Deus in hominem venit, homo rurſus fiet in Deum; cùm cæteris Deus veniam largiatur, hoc ſolum extra veniam eſt.* 2.

Tertiò, S. Ambroſius lib. 2. de pœnitentia cap. 4 cenſet eſſe ſchiſma; item Simoniam, quâ v. g. Simon Magus pecuniâ volebat emere Spiritum ſanctum à S. Petro. Actor. 8. 3.

Quartò, Origenes ait eſſe omne peccatum mortale poſt baptiſmum, puta poſt gratiam Spiritus ſancti baptiſmo acceptam, commiſſum. Porrò Gelaſius Papa de Anathematis vinculo, peccatores, qui nec in hoc, nec in futuro ſæculo abſoluuntur, eos duntaxat intelligit, qui peccatores permanent, neque reſipiſcere volunt: ipſe enim, inquit, in ſe inſolubilem fecit eſſe ſententiam, qui talis permanere delegit, qualis veraciter non poteſt abſolui. 4.

Quinam peccatores nec in hoc nec in futuro ſæculo abſoluuntur.

Quintò, S. Cyprianus lib. 3. ad Quirinum num. 28. blaſphemiam in Spiritum ſanctum, ait eſſe omne peccatum in Deum commiſſum: blaſphemiam verò in filium hominis, eſſe omne peccatum in hominem perpetratum. 5.

Sextò, idem S. Cyprianus lib. 3 Epiſt. 14. blaſphemiam in Spiritum ſanctum cenſet eſſe negationem fidei in perſecutione. 6.

Septimò, Richardus de S. Victore tract. de Blaſphemia in Spiritum ſanctum, ait eſſe odium & conuitium Dei. 7

Octodecim Patrum expoſitiones, ſcilicet, vndecim Patrum Latinorum, & ſeptem Græcorum ſigillatim recenſet Toletus in Lucæ cap. 12. Annot. 17. quas vniuerſas ego, ſeptem iam recenſitis, ſummatim complexus ſum.

Denique, Theologi (& ex iis Catechiſmi) ex 8.

variis

Sex peccata in Spiritum ſanctum.

variis S. Auguſtini expoſitionibus colligunt ſex peccata in Spiritum ſanctum, ſcilicet, præſumptionem, deſperationem, agnitæ veritatis impugnationem, fraternæ charitatis inuidiam, impœnitentiam & obſtinationem; hæcque dici aiunt peccata in Spiritum ſanctum, quia fiunt ex certa malitia contra bonitatem Dei, quæ appropriatur Spiritui ſancto: ſicut peccata, quæ fiunt ex infirmitate, dicuntur fieri contra Deum Patrem, quia illi appropriatur potentia; & quæ fiunt ex ignorantia, dicuntur fieri contra Filium, quia illi appropriatur ſapientia.

Hæc vera ſunt, ſed huic loco non congruunt, ſuntque impertinentia.

9\. Nota ergo, Chriſtum hîc nô loqui de omni peccato in Spiritum ſanctum, ſed ſolùm de blaſphemia in Spiritum ſanctum, quæ verbis fit (eadem tamen cogitationis & operum eſt ratio) cùm ſcilicet quis calumniatur opera manifeſtè diuina & miraculoſa, ac pia & ſancta Dei, ad ſalutem hominum ab eo facta, quibus ipſe fidem & veritatem confirmat, vti eſt eiectio dæmonum, quæ cùm ſint opera bonitatis & ſanctitatis Dei, attribuuntur Spiritui ſancto, qui ex vi proceſſionis & ſpirationis ſuæ à Patre & Filio procedit, vt amor bonitas & ſanctitas; cùm, inquam, quis hæc calumniatur, eáque ſcienter ex malitia adſcribit Spiritui immundo, putà Diabolo, vt faciebant hi Phariſæi; tunc dicitur committere blaſphemiam in Spiritum ſanctum; talis enim directè iniuriatur Deo, illique adimit ſuam ſanctitatem & mundiriem, quæ appropriatur Spiritui ſancto adeóque ex Deo facit Diabolum. Id enim rectè hac ratiocinatione concluditur:

Genuinè.

Syllogiſmus Chriſti in Scribas.

Auctor miraculorum, quæ patrat Chriſtus iuxta vos, ô Scribæ, eſt Beelzebub:
Atqui Deus & Spiritus ſanctus reuerà eſt auctor horum miraculorum:
Ergo ſecundùm vos, Deus & Spiritus ſanctus eſt Beelzebub.

Quo quid atrocius dici poteſt? quæ blaſphemia maior & iniuria in Deum excogitari? Ita S. Hieronymus, S. Chryſoſtomus, S. Ambroſius locis citatis, S. Athanaſius tract. de blaſphemia in Spiritum ſanctum, S. Pacianus Epiſt. 1. S. Baſilius in regul. breuior. interrog. 273. Ianſenius, Maldonatus, Toletus, Franciſcus Lucas & alij paſſim. Addit S. Baſilius, tales etiamnum ſunt, qui fructus & actiones Spiritus ſancti adſcribunt contrario ſpiritui immundo, id quod plerique facimus, inquit, dum ſtrenuum appellamus ambitioſum, & ei qui iuſtâ indignatione & zelo mouetur, iracundiæ calumniam impingimus, & ad eundem modum alia iniquis adducti ſuſpicionibus, ementitis nominibus de aliquo dicimus.

Porrò opponit Chriſtus hanc blaſphemiam in Deum & Spiritum ſanctum blaſphemiæ in filium hominis, quâ nonnulli humanâ conuerſatione & conuictu Chriſti offenſi, facta eius humana calumniabantur, vocantes eum vini potatorem, amicum peccatorum & publicanorum, eo quòd viderent Ioannem Baptiſtam abſtemium, rigidum, auſteram & ſolitariam agere vitam: quæ proinde excuſabilior erat, & minus veniâ indigna, quia hominem tangebat, non Deum.

Non remittetur. Arabicus, *non relaxabitur*, id eſt, difficulter & raro remittetur & relaxabitur. Eſt enim hæc blaſphemia in Spiritum ſanctum atrociſſima, inexcuſabilis & plenè veniâ indigna, ac, quantùm eſt in ſe ipſa, omnem medicinam & modum perueniendi ad remiſſionem aufert, & excludit: Opponit enim ſe directè & ex diametro Spiritui ſancto, eúmque à ſe abigit, imò blaſphemat; Spiritum ſanctum, inquam, à quo ſolo abſolui, curari & ſanctificari poterat & debebat. Simili phraſi vocamus morbum incurabilem illum, qui medicinam non admittit & cibum omnem reſpuit. Blaſphemus tamen non claudit manus Deo quin eius ſubinde, licèt indigni, miſereatur, eúmq; conuertat, vti conuertit S. Paulum, qui ſe blaſphemum in Deum fuiſſe conſitetur 1. Timoth. 1. 13.

ET QVICVMQVE DIXERIT VERBVM CONTRA FILIVM HOMINIS, REMITTETVR EI: QVI AVTEM DIXERIT CONTRA SPIRITVM SANCTVM, NON REMITTETVR EI NEQVE IN HOC SÆCVLO, NEQVE IN FVTVRO.] Idê dicit & inculcat clarioribus & grauioribus verbis *Verbum*, aliquod iniurioſum, probroſum, blaſphemum. *Remittetur ei*, remiſſibile eſt & pœnitenti facilè remittitur. Hinc patet contra Nouarianos, lapſos quoslibet in peccata enormia, admittendos eſſe ad pœnitentiam. Vers. 32. Luc 12. v. 10. Mar. 3 v. 28. 29.

Qui autem dixerit (verbum iniurium & blaſphemum) *contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei neque in hoc ſæculo, neque in futuro.* Syrus: *Quiſquis autem in ſpiritum ſanctitatis obloquetur, non remittetur ei nec in hoc ſæculo, nec in ſæculo futuro.* Syrus.

Hîc primò damnatur Origenes, lapſis omnibus pœnitentiam, veniam & ſalutem concedens poſt hanc vitam. Dicebat enim, poſt magnum Platonis annum omnia reſtituenda fore in integrum, vt & Iudas ſaluetur, & Lucifer cum dæmonibus & damnatis cælo reſtituatur. Secundò, S. Auguſtinus 21. Ciuit. 24 S. Gregorius 4. Dialog. 39. Iſidorus, Beda, S. Bernardus & alij apud Bellarminum lib. 2 de purgat. cap. 4. ex hoc loco euincunt eſſe Purgatorium poſt hanc vitam. Vanum enim & otioſum eſſet dicere: *Non remittetur ei neque in hoc ſæculo, neque in futuro*, ſi in futuro nullum peccatum remittitur; ſicut vanè & ineptè quis diceret, omnino non ducam vxorem, nec in hoc ſæculo, nec in futuro, cùm in futuro nulla duci poſſit vxor. Licèt enim Marcus cap. 3. 29. nudè dicat: *Non habebit remiſſionem in æternum*; tamen Matthæus diſertè & expreſſè explicat, diuiditque æternum in duas partes, ſcilicet in præſens ſæculum, & futurum. Addit Marcus dictúmque aggrauat: *Sed reus erit æterni delicti.* Porrò mortalia peccata in Purgatorio expiantur quoad pœnam duntaxat, venialia verò quoad culpam & pœnam ſimul.

Error Origenis.

Hinc Purgatorium euincitur.

Marc. 3.

AVT FACITE ARBOREM BONAM, ET FRVCTVM EIVS BONVM; AVT FACITE ARBOREM MALAM, ET FRVCTVM EIVS MALVM; SIQVIDEM EX FRVCTV ARBOR AGNOSCITVR.] Arabicus. *Aut ponitis arborem bonam, & fructum eius bonum, aut arborem malam, & fructum eius malum,* &c. Vers. 33. Luc. 6. v. 44.

Arabic.

Eſt argumentum quintum Chriſti, idque cornutum, &, vt ait S. Hieronymus ἄφυκτον, id eſt, ineuitabile. Primò & planè arbor hæc eſt Chriſtus: *Facite*, id eſt, ſtatuite, decernite, aſſerite, q. d. Aut me ſimulcû operibus meis, quæ vobis laudabilia videntur, probare & laudare; aut me tanquam arborem malam cum operibus damnate, q. d. Vos, ô Phariſæi, mea opera laudatis, & tamen me eorum auctorem damnatis. At ſi opera laudatis, & auctorem laudare debetis. Aut ſi hunc damnatis, & opera damnare debetis, alioqui dicitis ἀσύστατα & contraria: quare cùm opera mea non poſſitis culpare, ſed cogamini ea probare, fateamini me bono

Argumentũ Chriſti cornutum in Scribas.

Digitized by Google

bono ſpiritu agi. Ita S. Hilarius, Chryſoſtomus, Theophylactus & Euthymius.

Secundò, S. Hieronymus per arborem accipit Diabolum, cui Scribæ tribuebant opera & miracula Chriſti, q. d. Si opera mea laudatis; ergo & Diabolum, cui ea aſcribitis, laudare debetis; quod eſt abſurdiſſimum.

Secundò, S. Auguſtinus ſerm. 12. de Verbis Domini, & Maldonatus per arborem accipiunt ipſos Phariſæos, q. d. Si vultis eſſe & haberi boni, bona opera facite, ſcilicet, bonos & bona laudate: ſi enim mala facitis, vti reuerà facitis, cùm me meáque diuina opera damnatis, malos & improbos calumniatores vos eſſe fateamini oportet. Ex calumniis enim cognoſcitur calumniator, ſicut ex fructu arbor. Vnde ſequitur: *Progenies viperarum*, &c. Omnes hi ſenſus ſunt probabiles, & eòdem redeunt. Hinc morale documentum colligit S. Auguſtinus: *Prius*, ait, *mutandus eſt homo, vt opera*

August. *mutentur. Si enim manet homo in eo, quod malum eſt, bona opera habere non poteſt: ſi manet in eo, quod bonum eſt, mala opera habere non poteſt.*

Vers. 34. Luc. 6. v. 45. PROGENIES VIPERARVM QVOMODO POTESTIS BONA LOQVI, CVM SITIS MALI? EX ABVNDANTIA ENIM CORDIS OS LOQVITVR.] Vocat Phariſæos viperas, æquè ac Ioannes Baptiſta cap. 3. v. 7. ob cauſas ibi dictas, ſed hìc propriè eò quòd quaſi viperæ vipereos proferrent ſermones & calumnias, quibus Chriſtum infamare, & è medio tollere conabantur. Habebant enim cor viperinum, id eſt, plenum veneno inuidiæ, ſuperbiæ, malitiæ & odij in Chriſtum, quòd viperinas & lethiferas has calumnias eructabat.

Ex abundantia cordis os loquitur. *Ex abundantia enim cordis*, id eſt, ex eo quòd in corde abundat, quod ſæpe cor voluit, cogitat, amat, *hoc os loquitur*, ſi cor, id eſt, mens & voluntas abundet bonitate & charitate, loquitur bona & amoroſa; ſi felle malitiæ & inuidiæ, loquitur fellea, liuida & mordacia, vti vos contra me facitis, ô Phariſæi. Sicut enim ſtomachus eructat id, quod comedit, adeóque ex halitu & ructu cognoſcis, quid quiſque comederit; qui enim comedit allia, olet allia: qui vinum bibit, olet vinum, &c. Sic pariter ex ore cognoſcitur cor, puta, ex loquela mentis affectus. Vnde S. Chryſoſtomus:

Chrysost. *Si dicta ab iſtis*, inquit, *ita ſunt mala, quæ nunc putamus, habebant in corde malitia, vbi ſolus Deus eſt teſtis? Quare cùm audieris hominem malè loquentem, multò ampliorem æſtimes nequitiam, quàm verba demonſtrant. Quod enim exterius dicitur, eſt ſuperfluentia eius, quod intus eſt; in quo eos vehementer tetigit. Si enim quod dictum eſt ab eis ita eſt malum, excogitata radix verborum quàm magna eſt?*

Vis ergo ſcire, quid quiſque habeat in corde, & quis affectus in eo abundet, vide quid loquatur, quid crebrò in ore habeat, hoc enim abundat in corde, & ex corde in os eructat.

Vers. 35. Luc. 6. v. 45. BONVS HOMO DE BONO THESAVRO PROFERT BONA, ET MALVS HOMO DE MALO THESAVRO PROFERT MALA.] Explicat abundantiam cordis per theſaurum, id eſt, aceruum & cumulum. Bonus ergo homo de bono aceruo bonarum cogitationum & affectionum, quas in mente coaceruat & accumulat, profert bona verba & opera: malus verò de malo theſauro & cumulo malarum affectionum, profert mala verba & opera.

Chrysost. Audi S. Chryſoſtomum: *Vel ipſus Iudæos Deum blaſphemantes oſtendit, de quali theſauro blaſphemiam proferant. Vel cum ſuperiore quæſtione hæret ſententia, quòd quomodo non poſſit bonus homo proferre mala, nec malus bona: ſic non poſſit Chriſtus mala, nec Diabolus bona opera facere.*

DICO AVTEM VOBIS, QVONIAM OMNE VERBVM OTIOSVM, QVOD LOCVTI FVERINT HOMINES, REDDENT RATIONEM (Arabicus *reſponſum*) DE EO IN DIE IVDICII.] *Reddent rationem* Chriſto iudici, id eſt, Chriſtus ab eis exiget rationem verbi otioſi, quam quia reddere non poterunt (otioſum enim eſt, quod ſine cauſa dicitur) hinc ab eo punientur. Eſt Catachreſis & Metalepſis, patet ex verſ. ſequent. Ita S. Hilarius, Chryſoſtomus, Hieronymus & alij. Eſt Hebræa ſyntaxis. Hebræi enim ponunt relatiuum cum ſuo antecedente in nominatiuo: *Omne verbum otioſum*, id eſt, de omni verbo otioſo reddent rationem. Senſus eſt, q. d. ait S. Hieronymus: *Si otioſum verbum, quod nequaquam ædificat audientes, non eſt abſque periculo eius, qui loquitur, & in die iudicij reddet vnuſquiſque rationem ſermonum ſuorum: quanto magis vos, qui opera* Hieronym. *Spiritus ſancti calumniamini, & dicitis me in Beelzebub eiicere dæmonia, reddituri eſtis rationem calumniæ veſtræ?* Vers. 36.

Ruſum, ſicut otioſum verbum, ſic & otioſa cogitatio, volitio, actio quælibet eſt peccatum, ſaltem veniale.

Quæres, quodnam eſt verbum otioſum? Græcè ἀργὸν, quaſi ἄεργον, id eſt, iners, ſine arte & opere, carens fructu & vtilitate. *Verbū otioſum quod?*

Primò, Theophylactus & Euthymius otioſum vertunt calumniatorium. Hauſerunt hoc ex S. Chryſoſtomo, qui ait: *Otioſum verbum eſt, quia mendax eſt, quia calumniam habet.* Addit tamen: *Quidam dicunt quoniam & vanum, quale eſt quod riſum mouet inordinatum, vel turpe, vel verecundum.* *1. ſententia.*

Secundò & genuinè, verbum otioſum eſt vanum, friuolum, ludicrum, quod nec loquenti, nec audienti vtilitatem affert, etiamſi nulli ſit noxium, nec in ſe reprehenſibile. Ita S. Hilarius verbum otioſum interpretatur ineptum & inutile. S. Hieronymus: *Otioſum verbum eſt*, inquit, *quod ſine vtilitate & loquentis dicitur & audientis, ſi omiſſis ſe-* Hieron. *riis de rebus friuolis loquamur, & fabulas narremus antiquas. Cæterum qui ſcurrilia replicat, & cachinnis ora diſſoluit, & aliquid profert turpitudinis, hic non otioſi verbi, ſed criminoſi tenebitur reus.* *2. germanè.*

S. Gregorius hom. 6. in Euang. ſub finem: *Otioſum*, inquit, *verbum eſt, quod aut vtilitate rectitudi-* Gregor. *nis, aut ratione iuſtæ neceſſitatis caret. Otioſa ergo colloquia ad ædificationis ſtudium vertite: quàm celerrimè huius vitæ tempora fugiant, conſiderate: quàm diſtrictus veniat iudex, attendite.* Idem 3. parte Paſtor. Admon. 15. *Otioſum*, ait, *verbum eſt, quod aut ratione iuſtæ neceſſitatis, aut intentione piæ vtilitatis caret.* S. Bernardus ſerm. de triplici cuſtodia manus, linguæ & cordis: *Otioſum*, ait, *verbum eſt, quod nullam rationabilem cauſam habet, quam rationem* Bernard. *de eo reddere poterimus, quod eſt præter rationem? Nemo noſtrum fratres parui æſtimet tempus, quod in verbis conſumitur otioſis. Siquidem tempus acceptabile eſt & dies ſalutis. Volat verbum irreuocabile. Volat tempus irremeabile, nec aduertit inſipiens quid amittat. Libet confabulari, aiunt, donec hora prætereat. O donec prætereat hora: ô donec pertranſeat tempus! Donec hora prætereat, quam tibi ad agendam pœnitentiam, ad obtinendam veniam, ad acquirendam gratiam, ad gloriam promerendam miſeratio Conditoris indulget, donec tranſeat tempus, quo diuinam tibi repropitiare debueras pietatem, properare ad Angelicam ſocietatem, ſuſpirare ad amiſſam hæreditatem, aſpirare ad promiſſam felicita-*

Digitized by Google

felicitatem , excitare remiſſam voluntatem , flere commiſſam iniquitatem.

Verbum ergo otioſum , teſte S. Bernardo eſt, quod caret rationabili cauſa. Tale igitur non eſt, quod feſtiuè dicitur, vt afflictos ſoletur, vel ægros mœſtóſque exhilaret : aut quod prudentiam humanam docet, vt cùm narrantur dicta vel facta aliorum eo fine, vt ex iis prudenter agere & loqui diſcamus. Vlteriùs S. Baſilius vt verbum non ſit otioſum, requirit piam intentionem. Verùm loquitur Religioſis, quorum profeſſio eſt pia tractare & loqui: *Otioſum verbum eſt*, inquit, *quod ad propoſitum in Domino vſum, hoc eſt, ad ædificationem fidei non facit : tale enim contriſtat Spiritum ſanctum.* Sicut enim hominis eſt iuxta normam rectæ rationis , & Chriſtiani iuxta legem Chriſti ; ſic Religioſi eſt iuxta dictamen religionis & pietatis agere & loqui. Vnde S. Bernardus de Conſiderat. *Conſecraſti, ait, os tuum Euangelio, iam talibus* (ludicris) *aperire illicitum eſt , aſſueſcere ſacrilegium.*

Baſil.

Bernard.

Non requiritur abſolutè pia intentio, ne verbum ſit otioſum.

Primò ergo abſolutè non requiritur pia intentio, ne ſit otioſum , ſufficit vt quomodolibet conducat ad vſum & prudentiam humanam. Sic:

Nauta de ventis, de bobus narrat arator:

alioqui enim ferè omnia opificum, mercatorum & ſæcularium verba eſſent otioſa. Hoc dictum ſit de actu in ſpecie , nunc dicamus de ſermone & actu in indiuiduo.

Actus ne ſit otioſus debet referri ad finem honeſtum.

Secundò ergo Gabriel Vaſquez 1.2. Diſput. 52. in fine , docet verbum otioſum non eſſe illud, quod profertur hoc fine duntaxat , vt infirmitati alicui vel indigentiæ naturæ conſulatur , v. g. ſi in frigore tantùm ob naturæ indigentiam quis dicat: Ego frigeo, cupio ignem , vt frigoris ſenſum à me depellam. Cenſet enim ipſe dari actum in indiuiduo indifferentem , qui ſcilicet nec bonus ſit, nec malus, puta , cùm eo appetitur aliquid ad cõmodum & exigentiam naturæ. Idem docet Bonauentura & Scotus in 2. diſtinct. 41. Occam in 3. quæſt. 13. Gabriel & Almainus tract. 2. moral. cap. 14.

Verùm id negat D. Thomas 1.2. quæſt. 18. art. 9. eiúſque ſequaces , item Durandus in 2. diſtinct. 40. quæſt. 1. Ariminenſis in 2. diſtinct. 38. & alij paſſim. Cum quibus dicendum eſt, otioſum in particulari actum (ſiue cordis , ſiue oris , ſiue membrorum cæterorum : eadem enim volitionis & actionis eſt ratio, quæ verbi & locutionis) eſſe omnem illum , qui non refertur ad bonum rationis, puta ad bonum aliquod honeſtum: Ergo cùm dicis ; ego fameo, ego frigeo , detur mihi cibus, paretur ignis ; vt hic actus & ſermo non ſit otioſus, ſed honeſtus, debes illum explicitè vel implicitè referre ad aliquem finem honeſtum , ſcilicet, ad hoc vt meliùs ſtudere, orare, aliáque tua officia obire , & Deo ſeruire valeas. Multo magis actus & ſermo otioſus eſt , ſi dicas : ego hoc ago vel loquor ſolùm ideo , quia mihi placet, vel quia iſta actio vel ſermo me delectat. Hæc enim actio & ſermo caret debito ſuo fine , æquè ac menſurâ, ideóque eſt otioſa : delectatio enim non eſt regula noſtrarum actionum ; Vnde eam adhibere tanquam regulam , eſt contra rectam rationem , ac proinde malum, ſaltem veniale. Quare malum eſt velle quid ob ſolam delectationem , præſertim quia contra inſtitutionem delectationis eſt, appetere illam propter ſe : nam inſtituta eſt ipſa ob aliud, nimirum ob operationem, cui coniungitur: ordinatur ergo ad maius bonum.

Ratio à priori. Prima.

Ratio à priori horum omnium eſt , quòd homo, quà homo, ſit animal rationale, quod proinde in omnibus iuxta rationem viuere, agere & loqui debet. Regula enim & menſura actionis & vitæ illi data à natura & Deo , eſt recta ratio, quam in omnibus ſequi debet. Ergo inordinatum eſt, vt homo adhibeat ad operationes ſuas aliam menſuram & regulam, quàm iudicium rectæ rationis, v. g. delectationem , ſanitatem , commodum naturæ, aut quid ſimile. Confirmatur 1. quia licèt bonum naturale multum conferat naturæ , tamen ab homine non eſt expetendum per ſe , ſed referendum eſt ad bonum rationis, quod propriè eſt bonum hominis , vt homo eſt , quódque ad finem hominis eſt vtile : nam bonum naturæ conueniẽs vel delectabile non eſt per ſe honeſtum, ſed ex accidenti. Confirmatur 2. quia homo , quà rationalis eſt , tenetur operari ſecundùm dictamen rectæ rationis ; hoc autem dictat homini non niſi bonum honeſtum eſſe amandum & proſequendum. Ratio enim eſt quaſi lucerna totius hominis & omnium operationum eius , vt ait Chriſtus Matth 6 22. Sicut ergo qui in tenebris ambulat ſine præuia lucerna, ſe periculo offendẽdi exponit; ſic & qui operatur ſine præuio dictamine rationis, ideóque peccat. Confirmatur 3 quia qui ſic vult & operatur, exponit ſe periculo errandi; nam non vtitur rectâ regulâ rationis : vnde ex vi talis voluntatis poſſet velle, quod inhoneſtum eſt , vt ſeruare vitam , quando pro fide eſt profundenda; oblectare ſe illa re vel illo modo, loco & tempore, qui lege eſt vetitus. Denique talis appetitio eſt otioſa, quia nil confert ad finem vltimum vitæ humanæ comparandum.

Recta ratio regula actionum humanarum.

Secunda.

Secundò , hæc otioſitas verborum , cogitationum & operationum , eſt quædam prodigalitas temporis & actionum humanarum , quæ cæteris paribus maior eſt, quàm opum & fortunarum. Modicum enim vitæ tempus nobis datum eſt à Deo ad comparandam beatam Æternitatem , & ſingulis eius momentis benè cogitando , loquendo, operando, poſſumus maximos beatitudinis & gloriæ gradus & theſauros nobis comparare, quos omnes prodigimus per otioſitatem verborum & operum , vti rectè annotauit S. Bernardus verbis ſuprà citatis ; tempus enim ſemel otioſè elapſum eſt irreuocabile & irreparabile, vt mirum ſit tempus tam pretioſum adeò otiosè à multis tranſigi, & rebus vilibus, nugíſque impendi.

Tertia.

Tertiò, quia quiſque tenetur omnia ſua facere & dicere taliter, vt apta ſint ad Deum referri , nimirum vt apta ſint, quibus illi placeamus & obediamus, iuxta illud Apoſtoli: *Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliud aliquid facitis , omnia in gloriam Dei facite.* 1. Corinth. 10. 31. alioqui ſunt otioſa id eſt, inutilia ad finem hominis. Ad hoc autem requiritur , vt recta ratione dirigantur; & ſint honeſta: Omne enim & ſolum honeſtum Deo placet.

1. Cor 10.

Quarta.

Quartò, quia Deus nobis os dedit , vt eum oremus & laudemus, vtque ea, quæ nobis, vel proximis ſunt vtilia & ſalutaria loquamur : qui ergo otioſa & inutilia loquitur , ore ſuo abutitur, præter mentem & inſtitutionem Dei : *Neque enim*, vt ait S. Ambroſius in Pſalm. 118. ſerm. 22. *parui periculi eſt de rebus ſæcularibus & otioſis loqui , cùm tam mirabilia Dei opera habeamus, de quibus loquamur. Ac proinde ſtatuat iuſtus apud ſe cum S. Dauide : Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum , quia omnia mandata tua æquitas* ; ſicque otioſa omnia à ſe excludat.

Ambroſ.

Remedia verbi otioſi. Ex dictis liquet, à pleriſque hominibus plurima dici & agi otioſa, de quibus Deo reddenda eis erit ratio: Quare vt huic malo remedium opponant, diſcant & aſſueſcant nil agere & loqui, niſi præmeditatum & prius à ratione expenſum.

Secundò, aſſuefaciant ſe loqui parcè, nec niſi de rebus bonis & ſalutaribus.

Tertiò, ad aliquot dies mentem colligant, ac vitæ ſuæ actiones, rationes, fines & intentiones conſiderent seriò, vt ſi prauæ vel otioſæ ſint, eas corrigant, & toti vitæ ſuę, omnibúſque ſuis actionibus debitum finem præſcribant, vt in omnibus intendant Dei gloriam ac ſuam ſalutem & perfectionem, atque ad vtrumque ordinét omnes ſuos ſermones & actiones. Porrò hanc intentionem quotidie manè concipiant, Deóque offerant, illámque per diem ſæpiùs renouent, vt ita habitum induant omnes illas ad hunc finem referendi, ex quo deinceps ſemper virtualiter ſaltem ad illum referantur, etiamſi actu de eo non cogitent. Intentio ergo bona mutat ſermones & actiones, vt ex indifferentibus & otioſis fiant honeſtæ, ſanctæ, & meritoriæ cæleſtis gloriæ. Vide dicta cap. 6. verſ. 22.

Otioſorum verborũ auctor diabolus. Caſſianus lib. 5. de inſtit. renunc. cap. 29. & 31. refert Macherem Abbatem, qui, cùm otioſa narrarentur, incidebat in ſomnum, cùm ſpiritualia, euigilabat, dictitaſſe auctorem otioſorum ſermonum eſſe diabolum, idque hac experientia comprobaſſe. Differens enim de rebus ſpiritualibus, vidit pleroſque omnes indormiſcere; mox otioſam narrans fabulam, vidit omnes euigilare; vnde ingemiſcens: Quis, ait, huius rei eſt auctor, niſi ille, cui otioſa placent, ſpiritualia diſplicent, qui illis adgaudet hæc impugnat, nimirum, diabolus?

VERS. 37. EX VERBIS ENIM TVIS IVSTIFICABERIS, ET EX VERBIS TVIS CONDEMNABERIS] Arabicus, *iudicium dabitur contra te*, q. d. Non ſolùm operum, ſed & verborum magna habenda eſt cura, & tam horum, quàm illorum Deo reddenda erit ratio: quia vtraque ſunt fructus eiuſdem arboris, id eſt, voluntatis bonæ vel malæ: quare verba tua non minùs quàm opera te vel iuſtificabunt, ſi ſint iuſta & ſancta, vel condemnabunt, ſi ſint praua & peruerſa: iuſtificabunt, inquam, id eſt, non tantùm iuſtum te declarabunt, ſed & iuſtum vel iuſtiorem efficient, ſi ex Dei amore vel compunctione proficiſcantur: condemnabunt verò, & reum pœnæ efficient, ſi ſint otioſa, luxurioſa, calumniatoria, rixoſa, &c. Vide, quæ de commodis & noxiis dixi Eccleſ. 28. 29. Prouerb. 21. 23. Iacobi 3. 2. & ſequent. Damnari enim à Chriſto in die iudicij non ſolùm ob peccata mortalia, ſed etiam venialia punientur; ſed pro grauitate & merito cuiuſque grauiùs vel leuiùs.

VERS. 38. *Inf. 16. v. 1. Luc. 11. v. 16.* TVNC RESPONDERVNT EI QVIDAM DE SCRIBIS ET PHARISÆIS DICENTES: MAGISTER VOLVMVS A TE SIGNVM (*de cælo*, vt addit Lucas cap. 11. 16.) VIDERE. Fuerunt hi ex illis, qui calumniati fuerant Chriſtum, ope Beelzebub eiicere dæmones, vt patet ex Luca cap. 11. verſ. 16 hi enim refutari à Chriſto, cùm nollent videri victi & conuicti, inſtant, vt idipſum ſigno, id eſt, miraculo aliquo cæleſti confirmet, q. d. Tu dicis te ope Dei, non dæmonis, patrare miracula Si ita eſt, fac, vt Deus è cælo teſtetur, id verum eſſe, ſigno aliquo cæleſti, quo ſignificet te ab eo miſſum, ideóque eius virtute eiicere dæmones. Verùm eis ſufficere debebant tot morborum ſanationes, tot mortuorum ſuſcitationes factæ à Chriſto, hoc fine, vt ſe oſtenderet eſſe Meſſiam à Deo Patre miſſum; ſed incredulis & calumnioſis nil ſufficit, ac dato vno, per effugium aliud & aliud ſine fine poſtulant. Senſus ergo eſt, q. d. Tua, ô Chriſte, miracula in terra terrena ſunt; at nos volumus videre in cælo cæleſtia; in cælo enim habitat Deus, quem tu auctorem tuorum miraculorum eſſe aſſeueras. Fac ergo, vt ignis de cælo deſcendat, vti fecit Elias 3. Reg. 18. vel vt cælum nouis miriſque tonitruis & fulminibus coruſcet, vti fecit Samuel 1. Reg. 7. 10. aut vt ſol ſuo loco conſiſtat, vti fecit Ioſue cap. 10. verſ. 13. Ita S. Hieronymus. Tacitè ergo Chriſti miracula in terra facta, quaſi dæmonis præſtigias perſtringunt, tentantque Chriſtum, vt calumnientur. Etſi enim ſimile in cælo ſignum edidiſſet, illico aliud effugium quæſiſſent, aliúdque rurſus ſignum requiſiſſent. Hoc enim eſt curioſorum & cauillatorum ingenium, ſed maximè infidelium & Hæreticorum.

VERS. 39. *Inf. 9. v. 4. Luc. 11. v. 29* QVI RESPONDENS, AIT ILLIS: GENERATIO MALA ET ADVLTERA SIGNVM QVÆRIT; ET (*id eſt, ſed*) SIGNVM NON DABITVR EI, NISI SIGNVM IONÆ PROPHETÆ.] *Generatio*, Græcè γενεὰ, id eſt, natio, gens. *Adultera*, id eſt, infida & infidelis, quia relicto Deo ſponſo, cui olim in circumciſione ſe deſpondit, adhæret dæmoni eiúſque ſuggeſtioni: hinc infidelitas & idololatria ab Ezechiele cap. 16. & aliis, ſæpè vocatur adulterium. ita S. Hieronymus, Chryſoſtomus, Euthymius, & Theophylactus, qui ait: *Adulteram generationem vocat, quia deſciſcebant à Deo & adhærebant dæmoni* Secundò, *adultera*, id eſt, adulterina & degener à fide & moribus Abrahæ, Iſaac, & cæterorum Patriarcharum: illi enim crediderunt in Meſſiam; hi præſentem, & tot miraculis probantem ſe eſſe Meſſiam agnoſcere nolunt. Meſſias enim erat ſponſus Synagogæ Iudæorum, & nunc eſt ſponſus Eccleſiæ Chriſtianorum, vt patet Epheſ. 5. 32. Ita Barradius, Maldonatus, Franc. Lucas, & alij. Sic enim Hebræi בני נכר *bene nechar*, id eſt, *filios alienos*, vel potiùs *alieni*, ſcilicet, patris, puta adulteri, vocant ſpurios, id eſt, degeneres.

Infidelitas & idololatria dicuntur Adulteriũ in Scriptura.

Theophyl.

Et ſignum non dabitur ei niſi ſignum Ionæ Prophetæ. q. d. Praua hæc Iudæorum natio, poſcit à me ſignum de cælo, ſed ego non dabo ei, niſi ſignum de terra, hoc eſt, de profundo, non de ſublimi, ait Gloſſa Interlin paſſionis & ſepulturæ per tres dies, non gloriæ, quod tamen non terminabitur in ſignum cæleſte, ſcilicet, in reſurrectionem, quæ facta eſt virtute cæleſti, & poſtquam Chriſtus glorioſè in cælum conſcendit, q. d. Non aſſignabo Iudæis aliud ſignum, quàm quod olim aſſignaui Ioannis 2. 19. dicens: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud; ille autem dicebat de templo corporis ſui*, ſcilicet, ſignum reſurrectionis, quod eſt ſignum Ionæ Prophetæ, quia in Iona fuit præfiguratum & reipſa prophetatum. Hoc enim clarè oſtendit, quis ego ſim, cur mortuus, cur crucifixus, in quo ipſi ſcandalizantur, nimirum, quòd ego ſim Meſſias mortis & peccati domitor, mundi Saluator, ac cæli terræque Dominus. Cuſtodes enim ſepulchri nunciarunt Iudæis Chriſtum è ſepulchro reſurrexiſſe, ac ipſi Iudæi viderunt ſepulchrum vacuum, & Apoſtoli Chriſti reſurrectionem multis miraculis comprobarunt. Quocirca multi Iudæi tunc, & poſtea omnes gentes in Chriſtum iam rediuiuum crediderunt. Iudæi enim expectabant Meſſiam non humilem & pauperem, ſed diuitem & glorioſum: talé autem viderunt Chriſtum in reſurrectione, aſcenſione & miſſione

Signum Ionæ eſt reſurrectio Cur? Ioann. 2. 19.

Spiri

Digitized by Google

Spiritus ſancti : vnde tunc eum agnouerunt & quaſi Meſſiam receperunt, iuxta illud Chriſti
Ioan 8. Ioann 8. *Cum exaltaueritis filium hominis* (in cruce) *tunc cognoſcetis, quia ego ſum*:nam è cruce & morte glorioſus reſurgam.

Iudæi verò increduli, ipſum eſſe Meſſiam tunc pariter coacti cognouerunt, quia Chriſtus poſt reſurrectionem è cælo miſit Titum & Veſpaſianum, qui Ieruſalem & Iudæam exſcinderet ob necem iniuſtè ſibi à Iudæis illatam. Ita S. Chryſoſtomus. Tunc enim plenum fuit gentis excidium, quod vſque nunc durat & durabit vſque ad finem mundi, quod vtique non niſi ob ſummum ſcelus, ſcilicet, ob Chriſticidium & Deicidium Deus iuſtus & vindex eis irrogauit. Hoc ergo excidium ſignum eſt clariſſimum, Ieſum ab eis occiſum, fuiſſe Meſſiam ſiue Chriſtum.

Vnde Chriſtus verſ. 41. hoc ſignum Ionæ affert, quaſi ſignum condemnationis Iudæorum per Niniuitas, qui crediderunt Ionæ & pœnitentiam egerunt, cum Iudæi Chriſto credere noluerint, ideóque exciſi & damnati ſunt. Quocirca Maldonatus cenſet Chriſtum Iudæis petentibus ſignum de cælo ad oſtentationem, dare ſignum de terra ad eorum condemnationem: Sic enim doloſè petentes ſignum decebat ab eo terundi, & cōfundi.

Vers. 40. Luc. 11. 40. SICVT ENIM FVIT IONAS IN VENTRE CETI TRIBVS DIEBVS ET TRIBVS NOCTIBVS: SIC ERIT FILIVS HOMINIS IN CORDE TERRÆ TRIBVS DIEBVS ET TRIBVS NOCTIBVS.] *In corde*, id eſt, in imo *terræ*, hoc eſt, intra terram, ſicut cor eſt intra corpus hominis: quia Chriſtus in cruce mortuus quoad corpus poſitus fuit in ſepulchro, quoad animam deſcendit in Limbum Patrum, qui eſt iuxta centrū terræ. Ita S. Hieron. Chryſoſt. Theoph. Euthym. S. Iren. lib. 5. c. 31. Tertul. lib. de anima c. 55. & alij.

Chriſtus in ſepulchro fuit tribus diebus & tribus noctibus quo ſenſu?

Quæres: quomodo Chriſtus tribus diebus & noctibus fuerit in ſepulchro & Limbo: nam ſola nocte Sabbathi & Dominicæ in eo fuit, & illico in aurora reſurrexit?

1\. Primò, Alcuinus lib. de diuinis officiis cap. de cœna Domini, & Paulus Foroſempronienſis, teſte Marcello lib. de horis Canonicis cap. 50. ex hoc loco colligunt Chriſtum iacuiſſe in ſepulchro tres integros dies & noctes, hoc eſt 72. horas, ac conſequenter reſurrexiſſe in fine feriæ ſecundæ.

Verùm hic certus eſt error. Communis enim Eccleſiæ traditio & ſenſus eſt, Chriſtū reſurrexiſſe in die Dominica, idque patebit Matth. vlt. v. 1.

2\. Secundò, Gregorius Nyſſenus Oration. 1. & 2. de reſurrectione, hos tres dies computat à feria quinta, ſiue à die Iouis: putat enim ipſe, quòd dum illo die veſpere Chriſtus inſtituit Euchariſtiam, ſeipſum ſub ſpeciebus panis & vini Deo immolauit per ſacrificium incruentum, animam Chriſti ſeparatam fuiſſe à corpore, ſicut fiebat in immolationibus boum, quando Deo ſacrificabantur & mactabantur, ſed id factum eſſe arcanâ & inuiſibili ratione, tùmque animam Chriſti iuiſſe ad inferos: ſicque præueniſſe mortem ſuam, quàm poſtridie ſcilicet, die Veneris Sancto Iudæi in cruce ipſi viſibiliter erant illaturi: Sed & hic eſt error. Nam anima Chriſti viuentis realiter eſt in Euchariſtia, puta, in ſuo corpore & ſanguine ſub ſpeciebus panis & vini contento; eſt, inquam, ibi non quidem ex vi verborum conſecrationis, ſed per naturalē concomitantiam: Chriſtus enim in Euchariſtia eſt animatus & viuus, ſicut eſt extra eam, vt definit Conc. Trident. ſeſſ. 13. c. 2. Secus fuiſſet ſi S. Petrus vel quis alius Apoſtolus celebraſſet, & conſecraſſet Euchariſtiam in triduo paſſionis & mortis Chriſti: tunc enim Chriſti corpus & ſanguis fuiſſent in ea ſeparata ab anima, quia ſic reuera erant in ipſo Chriſto iam ſepulto. Erat enim tunc Chriſtus mortuus, non viuus.

Dico ergo *tò tribus diebus & tribus noctibus*, hîc tantùm eſſe periphraſin & deſcriptionem diei naturalis, ſiue vſualis. Huius enim duæ partes integrantes ſunt dies & nox, ſiue lux & tenebræ: vtitur verò illa periphraſi Chriſtus, quia eâdem vſus erat Ionas eius antitypus cap. 2. v. 1. & ne quis tres hoſce dies intelligeret artificiales, qui opponuntur noctibus, quaſi per tres dies, quibus lux eſt, & ſol eſt ſupra horizontem, Chriſtus fuerit in ſepulchro: hoc enim falſum eſt. 3. *Verò.*

Iam verò tres hoſce dies naturales accipe non integros: ſed partiales per Synecdochen, ſcilicet, partem vltimam diei Veneris, qua Chriſtus de cruce depoſitus ſepultus eſt. totum Sabbathum, ac partem diei Dominicæ; nam illius aurora eluceſcente reſurrexit. Hebræi enim licèt dies ciuiles ab vno ſolis ortu ad alterum numerarent, vti & faciunt Chaldæi & Perſæ, teſte Bedâ de ratione temporum, idque colligitur ex Geneſ. c. 1. v. 5. tamen dies ſacros (qualis hic erat, Paſcha, & dies Azymorum, quibus Chriſtus paſſus eſt & reſurrexit) computabant à veſpera in veſperam. Ita hoſce tres dies explicant & adaptant. S. Hieron. Theophyl. Euthym. & S. Auguſt. Epiſt. 49. q. 6. & paſſim Interpretes. Hinc alibi paſſim ſimpliciter dicitur Chriſtus reſurrexiſſe tertia die, vel poſt tres dies, nulla facta noctis mentione.

Verùm quia iuxta hunc computum duæ tantùm noctes reperiuntur, quibus Chriſtus fuit in ſepulchro, ſcilicet, nox Sabbathi & nox Dominicæ, hîc autem disertè dicitur, *tribus noctibus*, planiùs & pleniùs alij reſpondent, hos tres dies & noctes computari more Romanorum, qui tempore Chriſti Iudææ imperabant, & in ciuilibus ſuum Calendarium ibidem induxerant. Romani enim à media nocte in aliam dies computabant, vti & faciunt Chriſtiani in feſtis & ieiuniis. Teſtis eſt Macrobius lib. 1. Saturn. c. 3. Gellius lib. 3. c. 2. Plinius lib. 2. cap. 77. & alij. Hoc computu clarum eſt, Chriſtum fuiſſe in ſepulchro tribus diebus & noctibus partialibus: Sepultus eſt enim die Veneris ante ſolis occaſum, manſitque in ſepulchro vſq; ad mediam noctem, quæ pertinebat ad diem Veneris: inde à media nocte incipiebat Sabbathum. quo toto permanſit in ſepulchro per integrum diem & integram noctem: ſucceſſit dies Dominica pariter à media nocte, qua reliqua per ſex ferè horas permanſit in ſepulchro vſque ad auroram, cum incepit lux & dies, in qua reſurrexit, ita vt totâ mediâ nocte Dominicæ & parte aliqua auroræ, ſiue diei & diluculi, Chriſtus fuerit in ſepulchro, donec aurorâ creſcente, magiſque illuceſcente, reſurrexit. Erat enim tunc Paſcha circa æquinoctium, in quo dies æquales ſunt noctibus, ac proinde noctes æquè ac dies ſunt duodecim horarum. Anima verò Chriſti illico vt ipſe in cruce expirauit horâ nona, id eſt, tertiâ pomeridianâ deſcendit ad Limbum, manſitque ibi cum Patribus vſque ad auroram Dominicæ.

4\. *Plenè.*

Quomodo diem ſuum computabāt Romani.

Porrò Iudæos vſos fuiſſe hoc computu Romanorū colligitur tum ex aliis, tum ex eo quòd ipſi à Caſtrēſibus Romanorū horis & vigiliis acceperint quatuor vigilias noctis, vt patet Mat. 14. 25. & alibi.

Varia enim fuerunt diei apud varias gentes initia. Perſæ & Babylonij diem numerabat ab ortu ſolis ad alium eius ortum. Athenienſes & Itali à ſolis occaſu ad occaſum. Aſtronomi à meridie in meridiem. Ægyptij tamen & Romani Sacerdotes à media nocte in alteram mediam noctem, quæ conſuetudo in Eccleſia Romana permanſit. Ita Chriſtoph. Clauius in c. 2. Sphæræ, & Alexander ab Alexandro lib. 4. Genial. c. 20. Hebræi ergo tempore Chriſti Ægyptiorum, & Romanorum, quibus ſubiecti erant, calculum ſunt ſecuti.

Varia apud varias nationes diei initia.

Quare Franc. Lucas docet, Iudæos dies non feſtos à media nocte in mediam noctem computaſſe, vti faciunt Chriſtiani. Ita à media nocte in mediam noctem hos tres dies computat S. Anſelmus hîc, Iſidorus Peluſiota lib. 1 Epiſt. 114. & 212. D. Thomas 3. p. q. 46. art. 9. ad 1. Franc. Suarez 3. p. q 53. diſput. 46. ſect. 3. in fine, Et Baron. anno Chriſti. 34.

Denique voluit Chriſtus tres dies manere in ſepulchro, vt oſtenderet ſe verè mortuum, ac conſequenter ſe tertio die verè à morte reſurrexiſſe. Ita Beda & Anſelmus hîc, & S. Auguſtinus lib. 4. de Trinit. c. 3. & ſerm. 181. de Temp. Plures alias rei cauſas aſſignaui Oſee 6. v. 3. ad illi: *Viuificabit nos poſt duos dies.*

Vers. 41. Luc. 11. 32.

VIRI NINIVITÆ SVRGENT IN IVDICIO CVM GENERATIONE ISTA, ET CONDEMNABVNT EAM: QVIA POENITENTIAM EGERVNT IN PRÆDICATIONE IONÆ: ET ECCE PLVSQVAM IONAS HIC.] q. d. Niniuitæ, qui cum ſuo Rege Sardanapalo proiecerant ſe in ſcelera, totóſque ſe dederant Veneri & ventri, cùm audirent Ionam in illa detonantem & excidium minitantem, illi crediderunt & pœnitentiam egerunt: hi ergo in die iudicij accuſabunt & condemnabunt Scribas & Iudæos, qui Chriſto Deo & Domino per tot miracula credere, & pœnitentiã agere noluerunt: condemnabunt, inquam, non tam verbis, quàm factis, ſcilicet, ſuo fidei & pœnitentiæ exéplo. Hinc tamen non ſequitur, Niniuitas fuiſſe ſaluatos, quia paulò pòſt pœnitentiam redierunt ad vomitũ: vnde cum ſuo Rege Sardanapalo ab Arbace Medo ſubacti & ſubiugati ſũt. Ionas enim prophetauit ſub Ieroboam rege Iſraël & Ozia Rege Iuda, qui fuêre coæui Sardanapalo, & regnarunt paulo ante initia Romæ, cùm Procas Syluius auus Romuli regnaret in Latio, teſte Euſebio in Chronico. Adde: pòſt Ionam ad Niniuitas miſſus eſt Nahum, qui eos relapſos caſtigaret, eiſque excidium per Chaldæos intentaret: Vnde & reipſa excisi ſunt à Nabuchodonoſor Rege Chaldæorum. Vide dicta in proœmio Ionæ & Nahum.

Quo tempore Niniuitis prædicauit Ionas.

Et ecce pluſquam Ionas hic. Ionas enim erat propheta & ſeruus: Chriſtus verò Meſſias & Dominus. Ionas in ceto viuẽs è viuus egreſſus eſt: Chriſtus ex morte & inferno reſurrexit, & rediuiuus prodiit. Ionas reluctans & inuitus: Chriſtus ſponte prædicauit. Ionas apud Niniuitas fuit peregrinus: Chriſtus fuit cognatus Iudæorum. Ionas ſubuerſionem Niniuæ comminatus eſt: Chriſtus regnũ cælorum promiſit. Ionas nullum fecit miraculum: Chriſtus plurima. De Iona nullus, de Chriſto omnes prophetæ vaticinati ſunt: Ionas vociferatus eſt: *Adhuc quadraginta dies & Niniue ſubuertetur:* Chriſtus per Apoſtolos clamauit: *Adhuc quadraginta annis & Ieruſalem euertetur a Tito.* Plures analogias Ionæ & Chriſti collegit Euſebius Emiſſenus hom. 2. de Paſcha. & S. Auguſt. Epiſt 49. q 6. quas recenſui Ionæ 2. v. 20.

Antitheſes Ionæ & Chriſti.

Vers. 42. Luc. 11. 31.

REGINA AVSTRI SVRGET IN IVDICIO CVM GENERATIONE ISTA, ET CONDEMNABIT EAM: QVIA VENIT A FINIBVS TERRÆ, AVDIRE SAPIENTIAM SALOMONIS, ET ECCE PLVSQVAM SALOMON HIC.] Ægyptius, *Regina Auſtralis.* Perſicus, *Regina Themantica: Theman* enim Hebræis, indéque aliis Orientalibus Auſtrum ſignificat. Æthiopicus *Regina Aſeb.* Videtur ergo nomen huius Reginæ fuiſſe Aſeb, ſumptum à loco regni, puta à Saba. q. d. Sabæa. Ita aliqui ſuſpicantur. Verùm dico *Aſeb* Æthiopicè idem eſt quòd Latinè *Auſtri*, vti Romæ mihi Æthiopes aſſeruerunt. Hæc eſt Regina Saba, quæ eſt Auſtralis Iudææ. 3. Reg. 10. Saba autem eſt regio, éſtque duplex; vna in vicina Arabia: altera in remota Æthiopia, ciúſque Metropolis, quæ poſtea à Cambyſe nomine ſororis ſuæ dicta eſt Meroë, teſte Ioſepho lib 2. Antiq. cap. 10. & Strabone lib. 16. Hæc Regina multis videtur potius ex Æthiopica Saba veniſſe, quàm ex Arabica, quia Æthiopica eſt remotiſſima, & quia Ioſephus lib 8. Antiq. c. 2. vocat eam Reginam Æthiopiæ & Ægypti. Vnde poſtmodum fama Scripturæ & Dei veri Hebræorum apud Æthiopes permanſit. Ex iis enim venit Ieroſolymam adorare Deum Hebræorum Eunuchus Candacis Reginæ Æthiopum. Actor. 8 Reginas enim Æthiopibus imperaſſe, & *Candaces* fuiſſe dictas, ſicut Romani ſuos Principes vocabant Cæſares, teſtis eſt Plinius lib. 6. cap. 29. Imò Æthiopum ſiue Abyſſinorum Imperator ſcribit ſe filium Salomonis. Tradunt enim Æthiopes Reginam Saba ex Salomone quaſi marito concepiſſe, indéque natos Reges Abyſſinorum, qui nunc Prete-Iannes dicuntur, licet hanc traditionem confutet Pineda lib. 5. de rebus Salomonis, cap. 14. num. 8. Addunt Abyſſini, Reginam hanc Azeb regnaſſe in Tigre, quod regnum eſt Abyſſiæ ampliſſimum, ac filium eius vocatum Menile, id eſt ſimilis, eo quòd patri Salomoni eſſet ſimillimus. Ita hanc Reginam ex Æthiopia veniſſe cenſent Enthymius, Ianſenius, Maldonatus, Toletus, Barradius, Franciſc. Lucas hîc, & Sanctus Auguſtinus, ſermon 252. de Tempore Nazianzen. Oration. 40. Nyſſenus homil. 7. in Cantic. Origenes hom 1. in Cantic. & alij. Verùm alij probabiliter cenſent, illam veniſſe ex Saba quæ eſt in Arabia Felici, vbi ſunt Homeritæ: in ea enim abundant aromata & aurum æquè, ac Cameli. Rurſum dicitur hæc *veniſſe à finibus terræ*, tum quia Arabia Sabæa diſtat à Ieruſalem 606. leucis Gallicis, teſte Adrichomio, in deſcript. terræ ſanctæ, in Manaſſe; tum quia ipſa eſt extrema regio terræ ad mare Indicum, ſiue Arabicum, ibi enim finitur terra, & incipit mare: hinc ſæpe in Script. vocatur terra longinqua, vt Ierem. 6. Iſaiæ 43. & alibi. Vnde Nicephor. lib. 8. cap. 35. ait Felicem Arabiam eſſe Sabæam, ciúſque fines ad extremum Oceanum pertingere. Ita S. Hieronymus, Cyrillus, Theodoretus, Eucherius, Cæſarius, Salmeron, Pererius, Eugubinus, Caietanus & alij, quos citat & ſequitur, fuséque probat Pineda lib. 5. de rebus Salom. cap. 14. num. 5. & ſeq.

Saba duplex.

Regina Auſtri quana, & vnde venerit?

Quantùm Arabia Sabæa diſtet à Ieroſolymis?

Audire ſapientiam Salomonis, & ecce pluſquam Salomon hic. Hic, id eſt ego: loquitur enim Chriſtus de ſe in tertia perſona modeſtiæ cauſa. q. d. Regina Saba credidit Salomoni; at Iudæi mihi credere nolunt qui ſum longè maior & ſapientior Salomone, quia ſum Meſſias eorum, Deique filius.

filius. Ergo regina iſta ſuo facto, in die iudicij condemnabit duritiem & incredulitatem Iudæorum. Porrò comparatio hæc Reginæ Saba cum Iudæis magnas habet emphaſes, quas neruosè exprimit Franc. Lucas. Mulier, inquit, gentilis in ſchola Dei minimè educata, Regni verò ampliſſimi negotiis diſtricta, famâ ſapientiæ, quæ de Salomone ferebatur excitata, difficillimum arripuit iter ex remotiſſimis terræ partibus Ieroſolymam, vt eius ſapientiæ periculum faceret; quam admirata ſupramodum, licèt non niſi de terrenis atque humilibus rebus diſſereret Salomon, conſilia excepit illius: Iudæi verò legis diuinæ alumni, ſacris litteris addicti, Chriſtum Dei virtutem ac ſapientiam, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ ac ſcientiæ reconditi, ſummum ſuum vnicúmque doctorem, regni cælorum, æternæque ſalutis myſteria à ſæculis abſcondita, ac veram Dei ſapientiam depromentem, vltrò ſe offerentem, rogantem, atque inuitantem non recipiunt, imò reijciunt planè, etiam dato illo reſurrectionis grauiſſimo ſigno, quando ſapientiam illam ſuam credentibus, atque obedientibus ſibi communicauit & impertiuit: quare ſolus ipſe admirandus eſt.

Quantùm ergo Regina Saba antecelluit Iudæis, ac quanto iure & pondere eis in die iudicij ſuam obſtinationem, ingratitudinem, incredulitatem & inobedientiam Chriſtus in faciem exprobrare poterit?

Hoc exemplum Reginæ Saba, æquè ac prius Niniuitarum diſertè oſtendit in die iudicij quemque pro menſura beneficiorũ & gratiarum a Deo acceptarũ, quæ ipſe neglexit vel contempſit, acrius caſtigandum à Chriſto Iudice. Videant ergo Sacerdotes, Religioſi & cæteri, qui gratiis Dei abũdant, vt iis rectè & ſedulò vtantur; alioqui enim eo grauiùs punientur, quò maiores perceperunt: imò laici in die iudicij inſultabunt iis, ſicut & gẽtiles Turcæque Chriſtianis, quòd ſi illas habuiſſent, longè iis religioſius ſanctiùſque vixiſſent. Audiant S. Gregorium hom. 9. in Euang. *Lectio S. Euangelij* (de talentis cuique à Deo diſtributis) Gregor. *fratres, ſollicitè conſiderare nos admonet; ne nos qui plus cæteris in hoc mundo accepiſſe aliquid cernimur ab auctore mundi, grauiùs inde iudicemur. Cùm enim augentur dona, rationes etiam creſcunt donorum. Tanto ergo eſſe humilior, atque ad ſeruiendum promptior quiſque debet ex munere, quanto ſe obligatiorem eſſe conſpicit in reddenda ratione.*

Verſ. 43. Luc. 11. 24. CVM AVTEM IMMVNDVS SPIRITVS EXIERIT AB HOMINE, AMBVLAT PER LOCA ARIDA, QVÆRIT REQVIEM, ET NON INVENIT. TVNC DICIT: REVERTAR IN DOMVM MEAM, VNDE EXIVI, ET VENIENS INVENIT EAM VACANTEM, SCOPIS MVNDATAM ET ORNATAM; TVNC VADIT ET ASSVMIT SEPTEM ALIOS SPIRITVS NEQVIORES SE, ET INTRANTES HABITANT IBI, ET FIVNT NOVISSIMA HOMINIS ILLIVS PEIORA PRIORIBVS. SIC ERIT ET GENERATIONI HVIC PESSIMÆ.

Hîc explicatur tota parabola & ſententia quæ tota ſimul recenſenda, & paucis explicanda eſt.

Nota, Chriſtum perſiſtere in materia expulſionis dæmonum: energumeni enim, quos ipſe ſanabat, poſſidebantur à dæmone corporaliter, ſed Scribæ & Iudæi calumniantes miracula Chriſti ſpiritaliter in anima. Porrò hîc, vti & alias ſæpe non propriè, ſed Parabolicè more Syrorum loquitur. Senſus ergo eſt, q. d. Sicut homo exul & profugus per arida & inculta loca vagatur; ita diabolus per legem Dei pulſus ab homine, puta à vobis, ô Iudæi, qui fuiſtis populus Dei (in quo ſcilicet habitabat & colebatur, ſeque per oracula & miracula oſtendebat) vagatur per loca deſerta, & requiem quærit, ſed cum eam nõ habeat, niſi in homine, videátque iam vos Dei gratiã per me oblatam contemnere, itáque ſibi in vobis, quaſi in domo vacua & ſcopis mundata, locum parari & ornari, auidus ad vos recurrit, ſeptem, id eſt, multis aliis ſociis ſe nequioribus aſſumptis, tum vt ſimul hac domo, id eſt, animabus veſtris iucundè perfruantur, tum ne facilè rurſum expellantur, tũ denique vt vos nequiores efficiant; vti reuera efficiunt, dùm vos blaſphemare faciunt me, meã doctrinã & miracula, vt dicatis me in Beelzebub eijcere dæmonia, vtque aſſiduè me ad mortem perſequamini & tandem crucifigatis, quod ſcelerum omnium eſt ſummum & maximũ. Quocirca Deus vos puniet extremo excidio per Titum, faciétque vt ſitis abſq; Deo, abſq; Meſſia, abſque lege, abſq; tẽplo, abſq; ſacrificio abſq; regno abſq; fide; imò vt perfidiam & cæcitatẽ veſtram obſtinatè putetis veram eſſe fidẽ & lucem. Ita S. Hilarius, S. Hieronymus, Beda & alij, & patet ex applicatione parabolæ, cùm ait: *Et fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus: Sic erit & generationi huic peſſimæ.*

Porrò vacua eſt domus, id eſt, anima, quia caret Deo Deique gratiâ; ac proinde capax eſt & apta, vt fiat domus diaboli. Scopis mundata eſt, quia euerſa eſt ex ea omnis virtus, pietas, bonitas, ac ſparſa aconita impuritatis & aulæa ſuperbiæ. Hæc enim eſt munditiès id eſt, immunditiès quæ mũda eſt placétque Diabolo, cui nil niſi fœtidum olet, nil niſi immundum & putidum ſapit.

Rurſum dæmones à Deo & ſanctis pelluntur *Dæmon agit in deſertis.* in loca deſerta, ne hominibus noceant, vel pulſi & *Cur?* mœſti ſponte eò concedunt. Sic Raphael ligauit Aſmodæum in deſerto ſuperioris Ægypti Tobiæ 8. ſic Iſaias c. 13. 21. & c. 34. 14. ait Babylonem vaſtandam à Perſis & redigendam in deſertũ, vt ibi habitent piloſi, id eſt, Satyri & Onocẽtauri, id eſt, dæmones in hircorum & monſtrorum forma.

Sed ibi quietem non inuenit, quia, vt ait Abulenſis: *dæmon non poteſt quieſcere, quia in æternum* Toſtat. *cruciabitur, ſed quærit quietem ſuæ malæ voluntatis, eſt enim inuidus, & deſiderat nocere homini, & quando nocere poteſt, quieſcit aliquo modo.*

Et Chryſologus ſerm. 92. *Diabolus,* ait, *hominum* Chryſol. *damnum ſuum computat lucrum, & quod perierit hominibus, hoc ſe æſtimat acquiſiſſe:* idque facit tum ex inuidia, quâ homini inuidet cælum & felicitatem, ex qua ipſe decidit; tum ex odio Dei, quo ardet; quia enim ipſi Deo nocere nequit, hinc nocet homini, qui eſt Dei creatura & imago, vt vel ſic Deo noceat, quoad poteſt, vti pulchrè exemplo pardi, qui, cum hominem lædere nequit, eius imaginem dilacerat, oſtendit S. Baſil. homil. 21. in aliquot Scripturæ locos.

Myſticè, loca arida ſunt animæ gentilium, in *Myſticè.* quibus per Chriſti gratiam ſiccatus eſt humor cõcupiſcentiæ. Audi S. Hieronymum: *Immundus ſpi-* Hieronym. *ritus exiuit à Iudæis, quando acceperunt legẽ, & pulſus à Iudæis ambulauit per gentium ſolitudines, quæ, cum poſtea Domino credidiſſent, ille non inuento loco in nationibus, dixit: Abibo ad Iudæos.* Et S. Gregor. Gregor. 33. mor. c. 3. *Loca,* inquit, *arentia & inaquoſa ſunt corda iuſtorum, quæ per diſciplinæ fortitudinẽ ab om-* Euthym. *nis carnalis concupiſcentiæ humore ſiccantur.* Et Euthymius: *Significat Dominus ſanctorum animas nullũ affectionis humorẽ habẽtes,* &c. Sicut ergo potus

Digitized by Google

non inuenit requiem in arido, ſed in luto, ſic dæmon non quieſcit in corpore per ieiunia & caſtitatẽ arido, ſed cœno gulæ & luxuriæ conſpurcato.

Et fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus. Arabicus; *Et fiet nouiſſimum illius hominis peior principio eius.* Hic eſt finis & ſcopus parabolæ, vt ſcilicet doceatur, relapſum in peccatum peiorem eſſe lapſu: ſicut *peior eſt morbo recidiua morbi.*

Cauſam dat Tertullianus lib. de pœnitentia c. 5. qui *pœnitens dum in priſtina peccata relabitur, eáque quaſi canis vomitum relambit, diabolum Domino præponit. Comparationem enim videtur egiſſe, qui vtrumque cognouerit, & iudicato pronunciaſſe eum meliorem, cuius ſe rurſus eſſe maluerit. Ita qui per delictorum pœnitentiam inſtituerat Domino ſatisfacere, Diabolo per aliam pœnitentiæ pœnitentiam ſatisfaciet.*

Auguſtin. Hinc S. Auguſtinus Epiſt. 137. *Simpliciter*, ait, *fateor coram Domino Deo noſtro, qui teſtis eſt ſuper animam meam, ex quo Deo ſeruire cœpi, quomodo difficilè ſum expertus meliores, quam qui in monaſteriis profecerunt; ita non ſum expertus peiores, quàm qui in monaſteriis ceciderunt; ita vt hinc arbitrer in Apocalypſi ſcriptum: Iuſtus iuſtior fiat, & ſordidus ſordeſcat adhuc.* Apocal. 22. Sic Lucifer, qui erat pulcherrimus Angelus, factus eſt teterrimus dæmon: Sic Iudas ex Apoſtolo factus eſt Apoſtata, & proditor Chriſti: Sic olim Neſtorius, Eutyches, Pelagius, Arrius, Iouinianus & hoc æuo Lutherus, Caluinus, Menno & cæteri eorum Symmyſtæ, ex monachis & ſacerdotibus facti ſunt Apoſtatæ & Hæreſiarchæ: vulgò dicitur ex optimo vino fit acerrimum acetum: ex pulchro Angelo fit teterrimus Diabolus, ex viro ſanctiſſimo fit homo nequiſſimus, ſi cadat & in caſu perſeueret.

Sic erit generationi huic peſſimæ. q. d. Sicut diabolus facit aliis hominibus, vt pulſus ab iis ad eos redeat nequior cum maiore comitatu, furore & impetu: Sic prorſus faciet Scribis & Phariſæis, vt eos adigat in extremam inuidiam, odium & rabiem, vt me, id eſt, Meſſiam & Deum ſuum occidant, eo quòd illorum ſcelera taxem & culpem: quare puniet eos Deus extremo excidio, tum corporis per Titum, tum animæ in gehenna per ipſoſmet dæmones, quorum furiis aguntur in tanta ſcelera.

Vers. 46. Luc. 6. 19. Mat. 3. 31. *Fratres Chriſti qui? Reſp.* Adhvc eo loqvente ad tvrbas, ecce mater eivs et fratres stabant foris qværentes loqvi ei.] Quæres, quinam in Euangeliis vocantur fratres Chriſti? Reſpondebat ſpurcus Hæreſiarcha Heluidius fuiſſe eos, qui ex eadem matre B. Virgine poſt Chriſtum erant nati.
1. Negabat enim eam perpetuò manſiſſe Virginem: ſed eum acriter & doctè refellit S. Hieronymus lib. contra Heluid.
2. Secundò, Græci paſſim cum Euſebio lib. 2. Hiſtor. cap. 1. & è Latinis S. Hilarius & Ambroſius, quos citat Baronius in Apparatu Annal. cap 46. putant fuiſſe eos, qui nati ſint ex priori matrimonio Ioſeph, antequam B. Mariam duceret in coniugem. Verùm Ioſeph non aliam habuiſſe vxorem, quàm B. Virginem, ac cum ea iugiter manſiſſe Virginem, docent S. Hieronymus contra Heluidium, S. Auguſtinus ſerm. 14. de Natiuit. Theodoretus in cap. 1. ad Galat. Beda, Anſelmus, Rupertus, D. Thomas & paſſim alij Latini hîc; adeò vt B. Petrus Damiani Epiſt. 11. cap. 4. ad Nicolaum Romanum Pontificem, dicat hanc eſſe Eccleſiæ fidem. Tertiò, Hugo de S. Victore & Gloſſ. in cap. 1. ad Galat. Eckius hom. de S. Anna (& fauet Beda Actor. 1.) cenſent hos fuiſſe progenitos ex S. Anna matre B. Virginis; S. Annam enim præter Ioachimum, ex quo genuit B. Virginem, duos alios habuiſſe maritos, ex quibus geniti ſint hi, qui fratres Domini vocantur. Verùm S. Annam vnicum tantùm habuiſſe maritum Ioachimum, & ex eo vnicam prolem B. Virginem, docet S. Hippolytus apud Nicephorum lib. 2. c. 3. idque multis probat noſter Chriſtoph. à Caſtro lib. de Deipara cap. 1. & Baronius in Apparatu, cap. 46. & ſeq. & Suarez 3. parte quæſt. 28. art. 1. diſput. 5. ſect. 4.

Dico ergo, hos propriè non fuiſſe fratres Chriſti, nec ex B. Virgine, vel Ioſepho, aut S. Annâ eſſe progenitos, ſed dici fratres, id eſt, conſobrinos, patrueles & cognatos Chriſti, phraſi Hebræis familiari. Nimirum erant hi cognati aut verè fratres Sancti Ioachimi, vel S. Annæ, aut potiùs erant filij fratrum, vel ſororum Sancti Ioachimi, vel S. Annæ, puta, filij Cleophæ, qui erat frater Ioſephi Sponſi B. Virginis, teſte Hegeſippo, qui fuit vicinus Apoſtolorum æuo, apud Euſebium lib. 3. Hiſtor. cap. 11. Ioſeph enim & Cleophas fuêre filij Iacob, qui erat frater S. Annæ, de quo plura c. 13. v. 55. & Lucæ 3. ſub finem. Audi S. Hieronymum hîc: *Nos*, ait, *ſicut in libro, quem contra Heluidium ſcripſimus, continetur, fratres Domini, non filios Ioſeph, ſed conſobrinos Saluatoris, Mariæ liberos intelligimus, materteræ Domini, quæ eſſe dicitur mater Iacobi & Ioſeph & Iudæ.* Hieronym. Idem aſſerunt Iſidorus libro de vita & morte SS. Patrum, Beda ſuper 1. c. Acto. & Anſelmus 1. Corinth. 9. & ad Galat. 1.

Stabant foris miſerunt ergo nuncium ad Chriſtum in domum, qui eum euocaret.

Quærentes loqui ei, non ex ambitione & faſtu, vt viderentur eſſe conſanguinei tanti doctoris & prophetæ, qualis erat Chriſtus, vti volunt S. Chryſoſtomus & Theophylactus ſed vt eum comprehenderent, ſecúmque abducerent in Nazareth: Dicebant enim eum in furorem verſum eſſe, vt ait Marcus c. 3. 21. *Neque enim fratres eius credebant in eum.* Ioann. 7. 5. (licèt poſtea plures ex iis crediderint Chriſto) ſiue hoc dixerint, quòd verè furere putarent; ſiue fictè & ſimulatè, vt eum è manibus Phariſæorum, ne ab eis opprimeretur, eriperent: hac enim vel ſimili de cauſa B. Virginem euocaſſe Chriſtum, nemo pius dubitet. Si voluerunt eum comprehendere quaſi furioſum, celarunt hoc ſuum conſilium B. Virginem, illámque adduxerunt ſecum ſpecie honoris, vt faciliùs & ſecretiùs Chriſtum euocarent, ſecúmque abducerent. Certum enim eſt B. Virginem optimè ſciuiſſe Chriſtum eſſe ſanæ ſanctæque mentis; quare non niſi eius viſendi ſtudio comitatam fuiſſe hoſce Chriſti fratres, id eſt, cognatos.

Chriſtum Dominum imitata eſt S. Paula, quæ vt ſcribit S. Hieronymus in eius Epitaphio, *Cum pro nimio feruore virtutum quibuſdam videretur inſana, & cerebrum illius dicerent confouendũ, reſpondit: Theatrum facti ſumus mundo, & Angelis & hominibus. Et nos ſtulti propter Chriſtum: Sed ſtultum Dei ſapientius eſt hominibus. Vnde & Saluator loquitur ad Patrem: Tu ſcis inſipientiam meam. Et iterum: Tanquã prodigium factus ſum multis, & tu adiutor fortis: vt iumentum factus ſum apud te, & ego ſemper tecum. Quem in Euangelio & propinqui quaſi mentis impotem ligare cupiebant, & aduerſarij ſugillabant dicentes: Dæmonium habet, & Samaritanus eſt, Et: In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia.* Hieronym.

Dixit

Digitized by Google

Vers. 47. Luc. 8. 20. Mar. 3. 32. Dixit avtem ei qvidam: Ecce mater tva et fratres tvi foris stant qværentes te.] hoc eſt, *quærentes tibi loqui*, vt habet Græcus & Syrus. *quidam*, hic fuit nuncius à fratribus ad Chriſtum euocandum miſſus.

Vers. 48. Mat. 3. 33. At ipse dicenti sibi ait: Qvænam est mater mea, et qvi svnt fratres mei?] Nota Chriſtum ita loqui, non quaſi neget ſe veram habere matrem, quaſi Chriſtus non fuerit verus homo, ſed phantaſticus, ſiue phantaſma ex phantaſmate natus, vti docuit Marcion & Manichæi; nec etiam quaſi eum ſuæ matris & fratrum pauperum puduerit: ſed vel quia nuncius hic nimis audacter, & importunè eum à prædicatione iam inchoata auocando, interpellabat, vti vult S. Chryſoſtomus & Epiphanius vel potius, *vt paternis*, ait S. Ambroſius *ſe miniſteriis* (ſic legendum videtur, non myſteriis) *amplius, quam maternis affectibus debere oſtenderet*, & ſpiritualem cognationem carnali præferret, in qua non eſt ſexus, non ordo, ſed omnes proximè & omnimodè contingunt Chriſtum quaſi pater, ſoror & frater. Hoc enim eſt, quod de Chriſto ſubiicit Matthæus. Ambroſ.

Vers. 49. Mar 3. 34. Et extendens manvm in discipvlos (manu indicans notánſque diſcipulos. Vnde Arabicus: *Et annuit manu ſuâ verſus diſcipulos*) svos, dixit: Ecce mater mea, et fratres mei.

Vers. 50. Luc. 8. 33. Mar. 3. 33. Qvicvmqve enim fecerit volvntatem patris mei, qvi in cælis est, ipse mevs frater, et soror, et mater est.] ſpiritalis, vti iam dixi, non carnalis. Dicit *frater & ſoror*, propter vtrumque ſexum: fideles enim viri ſunt fratres Chriſti, feminæ verò fideles ſunt ſorores Chriſti, vti docet S. Gregorius. Fidelis ergo Deo obediens, eſt Chriſti frater adoptiuus; quia per gratiam eſt filius eiuſdem Dei Patris. Idem eſt mater Chriſti, quia Chriſtum in ſe & aliis docendo, hortando, conſulendo parit. Ita S. Gregorius, Beda, Euthymius. *Frater Chriſti eſt fidelis. Mater Chriſti eſt prædicator.*

Audi S Gregorium hom. 3. in Euang. *Sed ſciendum nobis eſt, quia, qui Chriſti frater & ſoror eſt credendo, mater efficitur prædicando. Quaſi enim parit Dominum, quem cordi audientis infuderit. Et mater eius efficitur, ſi per eius vocem amor Domini in proximi mente generatur.* Subiicit exemplum S. Felicitatis, quæ ſeptem filios, quos carne pepererat mundo, Spiritu parturiuit Deo, dum eos in perſecutione roborauit, & ad martyrium animauit. Et S. Auguſtinus de S. Virginit. cap. 3. *Mater eius* (Chriſti) *eſt omnis anima pia*, inquit, *faciens voluntatem patris eius, fœcundiſſima charitate, in iis quos parturit, donec in eis ipſe formetur. Maria ergo faciens voluntatem Dei, corporaliter Chriſti tantummodo mater eſt, ſpiritualiter autem & ſoror & mater. Ac per hoc illa vna femina non ſolum ſpiritu, verùm etiam corpore & mater eſt & virgo.* Cauſam ſubdit: *Sed planè mater membrorum eius, quod nos ſumus, quia cooperata eſt charitate vt fideles in Eccleſia naſcerentur, quæ illius capitis membra ſunt: Corpore vero mater ipſius capitis.* Hoc Chriſti oraculum ſecuta S. Victoria virgo & martyr ſub Diocletiano Imperatore cum Proconſul eam interrogaret: *Vis ire cum Fortunatiano fratre tuo?* qui gentilis erat; reſpondit: *Nolo, quia Chriſtiana ſum: & illi ſunt fratres mei, qui Dei præcepta cuſtodiunt.* Quocirca carceri cum aliis Martyribus incluſa, ibi q; fame enecta martyrij Lauream obtinuit. Ita habent Acta eius apud Surium die 11. Februarij. Gregor. Auguſt. S. Victoria.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS.

Chriſtus Euangelium eiuſque vim, fructum & impedimenta explicat per varias parabolas, primò, ſeminis & ſeminantis verſ. 3.
Secundò, Zizaniorum verſ. 24.
Tertiò, grani ſinapis verſ. 31.
Quartò, fermenti verſ. 33.
Quintò, theſauri abſconditi, margaritæ pretioſæ, & ſagenæ miſſæ in mare verſ. 43.

Vers. 1. IN illo die exiens Ieſus de domo, ſedebat ſecus mare. 2. Et
congregatæ ſunt ad eum turbæ multæ, ita vt in nauiculam aſcen-
dens ſederet: & omnis turba ſtabat in littore: 3. & locutus
eſt eis multa in parabolis, dicens: Ecce exiit qui ſeminat, ſemi-
nare. 4. Et dum ſeminat, quædam ceciderunt ſecus viam, &
venerunt volucres cæli, & comederunt ea. 5. Alia autem ce-
ciderunt in petroſa, vbi non habebant terram multam: & con-
tinuò exorta ſunt, quia non habebant altitudinem terræ. 6. ſole autem orto
æſtuauerunt: & quia non habebant radicem, aruerunt. 7. Alia autem cecide-
runt in ſpinas: & creuerunt ſpinæ, & ſuffocauerunt ea. 8. Alia autem cecide-
runt in terram bonam: & dabant fructum, aliud centeſimum, aliud ſexageſimum,
aliud trigeſimum. 9. Qui habet aures audiendi, audiat. 10. Et accedentes

Digitized by Google

diſcipuli dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris eis? 11. Qui reſpondens, ait illis: Quia vobis datum eſt noſſe myſteria regni cælorum: illis autem non eſt datum. 12. Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, & quod habet, auferetur ab eo. 13. Ideò in parabolis loquor eis: quia videntes non vident, & audientes non audiunt, neque intelligunt. 14. Et adimpletur in eis prophetia Iſaiæ dicentis: Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non videbitis. 15. Incraſſatum eſt enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos ſuos clauſerunt, ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & ſanem eos. 16. Veſtri autem beati oculi quia vident, & aures veſtræ quia audiunt. 17. Amen quippe dico vobis, quia multi prophetæ, & iuſti cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt. 18. Vos ergo audite parabolam ſeminantis. 19. Omnis qui audit verbum regni, & non intelligit, venit malus, & rapit quod ſeminatum eſt in corde eius: hic eſt qui ſecus viam ſeminatus eſt. 20. Qui autem ſuper petroſa ſeminatus eſt, hic eſt, qui verbum audit, & continuò cum gaudio accipit illud: 21. non habet autem in ſe radicem, ſed eſt temporalis: facta autem tribulatione & perſecutione propter verbum, continuò ſcandalizatur. 22. Qui autem ſeminatus eſt in ſpinis, hic eſt, qui verbum audit, & ſollicitudo ſæculi iſtius, & fallacia diuitiarum ſuffocat verbum & ſine fructu efficitur. 23. Qui verò in terram bonam ſeminatus eſt, hic eſt, qui audit verbum, & intelligit, & fructum affert, & facit aliud quidem centeſimum, aliud autem ſexageſimum, aliud verò trigeſimum. 24. Aliam parabolam propoſuit illis, dicens: Simile factum eſt regnum cælorum homini, qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo. 25. cùm autem dormirent homines, venit inimicus eius, & ſuper ſeminauit zizania in medio tritici, & abiit. 26. Cùm autem creuiſſet herba, & fructum feciſſet, tunc apparuerunt: & zizania. 27. Accedentes autem ſerui patrisfamilias, dixerunt ei: Domine, nónne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania? 28. Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Serui autem dixerunt ei: Vis, imus, & colligimus ea? 29. Et ait: Non: ne fortè colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis & triticum. 30. Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem, & in tempore meſſis dicam meſſoribus: Colligite primùm zizania, & alligate ea in faſciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum. 31. Aliam parabolam propoſuit eis dicens: Simile eſt regnum cælorum grano ſinapis, quod accipiens homo ſeminauit in agro ſuo: 32. quod minimum quidem eſt omnibus ſeminibus: cùm autem creuerit, maius eſt omnibus oleribus, & fit arbor, ita vt volucres cæli veniant, & habitent in ramis eius. 33. Aliam parabolam locutus eſt eis. Simile eſt regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermentatum eſt totum. 34. Hæc omnia locutus eſt Ieſus in parabolis ad turbas: & ſine parabolis non loquebatur eis: 35. vt impleretur quod dictum erat per Prophetam dicentem: Aperiam in parabolis os meum, eructabo abſcondita à conſtitutione mundi. 36. Tunc dimiſſis turbis, venit in domum; & acceſſerunt ad eum diſcipuli eius, dicentes: Ediſſere nobis parabolam zizaniorum agri.

37. Qui reſpondens ait illis: Qui ſeminat bonum ſemen, eſt filius hominis.

38. Ager autem, eſt mundus. Bonum verò ſemen, hi ſunt filij regni. Zizania autem, filij ſunt nequam. 39. Inimicus autem qui ſeminauit ea, eſt diabolus. Meſſis verò conſummatio ſæculi eſt. Meſſores autem, angeli ſunt. 40. Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur: ut erit in conſummatione ſæculi.

41. Mittet filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos qui faciunt iniquitatem: 42. & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus, & ſtridor dentium. 43. Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno Patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat. 44. Simile eſt regnum cælorum theſauro abſcondito in agro: quem qui inuenit homo, abſcondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit vniuerſa quæ habet, & emit agrum illum.

45. Iterùm ſimile eſt regnum cælorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas. 46. Inuenta autem vna pretioſa margarita, abiit, & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam. 47. Iterum ſimile eſt regnum cælorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti.

48. Quam,

48. Quam,cùm impleta eſſet, educentes,& ſecus littus ſedentes , elegerunt bo-
nos in vaſa,malos autem foras miſerunt. 49. Sic erit in conſummatione ſæculi:
exibunt Angeli & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, 50. & mittent eos in
caminum ignis:ibi erit fletus , & ſtridor dentium. 51. Intellexiſtis hæc omnia?
Dicunt ei:Etiam. 52. Ait illis:Ideò omnis Scriba doctus in regno cælorum,ſimi-
lis eſt homini patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo noua & vetera. 53. Et
factum eſt,cùm conſummaſſet Ieſus parabolas iſtas,tranſiit inde. 54. Et veniens
in patriam ſuam,docebat eos in Synagogis eorum,ita vt mirarentur , & dicerent:
Vnde huic ſapientia hæc,& virtutes? 55. Nónne hic eſt fabri filius?Nónne ma-
ter eius dicitur Maria,& fratres eius,Iacobus & Ioſeph,& Simon,& Iudas? 56. &
ſorores eius,nónne omnes apud nos ſunt? Vnde ergo huic omnia iſta? 57. Et
ſcandalizabantur in eo.Ieſus autem dixit eis:Non eſt Propheta ſine honore niſi in
patria,& in domo ſua. 58. Et non fecit ibi virtutes multas propter incredulita-
rem illorum.

Vers. 1. Mat 4. v 1. IN ILLO DIE EXIENS IESVS DE DOMO, SEDEBAT SECVS MARE.] Syrus: *Super littus maris.* Christus cùm de more in domo,id eſt,in hoſpitio , quod pro habitatione & prædicatione Capharnai conduxerat , vt dixi cap.4.v.13. prædicaſſet , dimiſit turbas, vt ſe ſuáque curarent ; vtque ſe & diſcipulos quiete & cibo reficeret ; mox cùm ſciret turbas,quæ ab ore eius pendebant, vtpote cæleſti eius doctrinâ & ſpiritu ineſcatas , maiore numero affluxuras , vt domus eas non caperet, domo egreſſus eſt ad littus capaciſſimum vicini maris Galilææ,ibique per parabolas ſequentes prædicauit.

Vers. 2. Luc. 8. v. 4. Mat 4. v 1. ET CONGREGATÆ SVNT AD EVM TVRBÆ MVLTÆ, ITA VT IN NAVICVLAM ASCENDENS SEDERET, ET OMNIS TVRBA STABAT IN LITTORE.] Ob copiam turbæ Christus è littore aſcendit in nauim,ex eáque quaſi è ſuggeſtu concionatus eſt ad turbam innumeram circumfluentem , & littus maris occupantem.

Vers. 3. Luc. 8. v. 5. Mat. 4. v. 2. 3 ET LOCVTVS EST EIS MVLTA IN PARABOLIS, id eſt , per parabolas more illius gentis & æui, vt dixi Can.26. & ſeq q.d locutus eſt eis parabolicè, id eſt,figuratè & obſcurè.

DICENS: ECCE EXIIT, QVI SEMINAT SEMINARE.] ad ſeminandum. Arabicus, *vt ſeminaret* Græcè ὁ σπείρων , id eſt, *ſeminans*, ſiue ſeminator. Nota: appoſitè doctrina & prædicatio Euangelica comparatur ſemini & ex eo prodeunti meſſi:quia ſicut ad meſſem corporalem opus eſt ſemine, terrâ,ſole, pluuiis & ventis:ſic etiam ſimilibus opus eſt ad meſſem Euangelicam & ſpiritualem : ſemen enim eſt verbum Dei, ſiue Euangelium , eiúſque prædicatio : terra eſt liberum cuiuſque audientis arbitrium: ſol eſt gratia præueniens , illuminans & inflammans liberum arbitrium , vt verbum Dei excipiat,digerat,indéque fructus charitatis & virtutum omnium producat: pluuia eſt gratia rigans, conſeruans & promoues hoſce bonos arbitrij actus & motus : venti ſunt tentationens , qui illos agitando magis radicant & roborant , denique opus eſt *patientiâ*. Græcè ὑπομονῇ, id eſt,ſuſtinentiâ in laboribus & afflictionibus arandi, ſeminandi,occandi, ſarriendi,&c. ac longanimi meſſis, id eſt,fructus & præmij expectatione.

Seminis analogia cum Euangelio.

Aduerte: finis & ſcopus,adeóque ſumma huius parobolæ eſt, vt doceat Chriſtus ſe eſſe ſeminatorem,id eſt,prædicatorem Euangelij in terra,id eſt, apud homines , ſed diſpari apud diſpares fructu. Primò enim non omnes , qui audiunt Euangelium , illud acceptant,illique credunt; ſicut ſemen, licèt in terra ſeminatum, non tamen vbique, v.g. in via vel iuxta viam , à terra calcata & dura excipitur , nec vllas in ea radices agit. Secundò , non omnes,qui credunt, in fide perſeuerant,ſed aliqui ſuadente tentatione recedunt; ſicut ſemen in terra petroſa germinans, illico ad ſolis ardorem areſcit. Tertiò , non omnes, qui in fide perſeuerant , fructum bonorum operum proferunt; ſicut ſpinæ ſemen in terra aliàs bona bellè progerminans ſuffocant , ne fructum producat. Quartò hæc fiunt non vitio ſeminis,id eſt,doctrinæ,ſed terræ,id eſt, auditorum culpa , illáque varia, ſcilicet, quædam ob viam , quædam ob petras , quædam ob ſpinas: petra eſt caro,ſpina eſt mundus , via eſt trita ſæcularis & licentioris vitæ conſuetudo , vbi volucres cæli,id eſt,dæmones inſtar auium velociſſimi,diligentiſſimi & animarum voraciſſimi ſemen auditum, id eſt, doctrinam prædicatam è memoria & mente abripiunt,dum eos, qui ſecus viam verſantur, id eſt, homines naturæ & naturali prudentiæ, communique conſuetudini & modo viuendi intentos, vagos, item otioſos & curioſos auertunt à conſideratione & penetratione doctrinæ auditæ, & ad vanitates ſolitas diſtrahunt. Quintò , ſemen, id eſt , doctrinam in terra bona , hoc eſt,in corde bono ſuſcipiunt, qui illud ruminare incipiunt, in eóque proficiunt: in optimo, qui totis viribus eius executioni & virtutum perfectioni incumbunt. Sextò, aliud ſemen fert fructum minorem , aliud maiorem , aliud maximum , puta , aliud trigeſimum,aliud ſexageſimum, aliud centeſimum , idque ob maiorem vel ſeminationem, id eſt, prædicationem & illuminationem rerum ſpiritualium ac gratiæ affluxum , vel ob maius liberi arbitrij cum gratia ſtudium, cooperationem & conatum. Hæc eſt ſumma totius parabolæ, ex qua facile eſt illam omnéſque eius partes intelligere : quare ſingulas breuiter pertractemus.

Diſpar ſeminis fructus. Vnde?

Applicatio partium parabolæ.

Moraliter. Moraliter prædicator cum Chriſto , qui è domo, imò è cælo & ſinu Patris impulſus vi amoris exiit in terram , exeat è domo contemplationis in agrum prædicationis , vt quod in oratione à Deo hauſit, magno ſpiritu in populum effundat , obeundo vrbes & pagos , magiſque prædicet ſanctæ vitæ exemplo , quàm verbo : *Præbeat aliis exemplum , & ſit eius quaſi copia dicendi , forma viuendi*, ait S.Auguſtinus lib.4.doctrin.Chriſtian.c.29. Rurſum inuocat Deum, vt quod ipſe loquitur in aure,Deus loquatur in mente. Nam,vt ait S.Gregorius lib.11.Moral.cap.5. *Plerumque fit , vt cùm audientis cor exigentibus culpis , Dei gratia non repletur,*

August.

Gregor. *pletur, incaſſum exteriùs à prædicatore monetur. Quia mutum eſt os omne, quod loquitur, ſi ille interius in corde non clamet, qui aſpirat verba, quæ audiuntur.*

Vers. 4. Luc. 8. v. 5. Mar. 4. v. 4. ET DVM SEMINAT, QVÆDAM (ſemina vel ſeminis grana) CECIDERVNT SECVS VIAM, ET VENERVNT VOLVCRES CÆLI, ET COMEDERVNT EA,] *Secus viam*, ſcilicet, in oram ſiue limitem agri viæ conterminam, quæ aſſiduè à viatoribus pedibus teritur & calcatur, ac proinde ſementi concipiendo non eſt idonea, ſed illud nudum ſeruans auibus rapiendum exponit. Eſt Gradatio; ab ineptiore enim terra, in qua ſeminatur, gradatim aſcendit ad minùs ineptam, aptiorem & aptiſſimam. Ineptiſſima enim ad ſemen terra eſt, quæ in via vel iuxta viam omnium pedibus calcatur; minùs inepta eſt terra petroſa; aptior eſt terra bona, ſed ſpinis admiſta; aptiſſima eſt, quæ tota terrea eſt, pinguis & ſuccoſa. Porrò via, eſt mens malis cogitationibus trita & areſacta, ait Rabanus: hæc enim doctrinam Euangelij ſuis conſuetis cupiditatibus contrariam non capit, non ſentit, non intelligit, quia tota ſuis carnis illecebris intendit. Vnde Gloſſa Interlinearis: Tales, ait, ſunt, qui nec prædicatione compunguntur, nec benè agere incipiunt.

Vers. 5. Luc. 8. v. 6. Mar. 4. v. 5. ALIA AVTEM CECIDERVNT IN PETROSA, VBI NON HABEBANT TERRAM MVLTAM, ET CONTINVO EXORTA SVNT, QVIA NON HABEBANT ALTITVDINEM (Græcè βάθος, id eſt, profunditatem) TERRÆ. q. d. Alia ceciderunt in terram petroſam, quæ, quia in ea parum habebant terræ & multum petræ, non potuerunt profundas agere radices; quare illico ebullire & germinare cœperunt, ac ante tempus exorta ſunt. Hinc velut præcocia mox defecerunt: *Quod enim citò fit, citò perit.* Cauſam ſubdit.

Quod citò fit citò perit.

Vers. 6. Luc 8. v. 6. Mar. 4. v. 6. SOLE AVTEM ORTO ÆSTVAVERVNT. Græcè ἐκαυματίσθη, id eſt, caumate, ſiue æſtu ſolis exuſta ſunt, æſtu perierunt, tam ſemina, quàm germina ex eis præcociter erumpentia: ET QVIA NON HABEBANT RADICEM, ARVERVNT. Quia enim tenuem habebant terram, cui mox ſuccedebat petra, hinc partim defectu humoris, partim vi ſolis ad petram radios ſuos reflectentis, itáque æſtum augentis & intendentis, areſacta & exuſta ſunt. Porrò petra eſt duritiės proteruæ mentis, ait Rabanus, in qua non eſt altitudo, id eſt, profunditas terræ, id eſt, profunda lenitas animæ obedientis, & diſciplinis cæleſtibus inſtitutæ. Vnde tales dulcedine tantùm auditi verbi, & promiſſionis cæleſtis ad horam delectantur; ſed radicem deſiderij ſalutaris non figunt, ideóque ardore ſolis, id eſt, feruore perſecutionis vruntur per impatientiam; quia verbum Dei firmiter non hæſerat menti, ideóque exareſcunt, id eſt, vigorem fidei perdunt, ait Interlinearis.

Chryſoſt. Rurſum S. Chryſoſtomus: *In animabus, ait, quæ petra eſt poteſt fieri terra pinguis; & quæ via, non conculcari; & ſpina, deſtrui. Omnibus Chriſtus loquebatur, & ſi præuideret futura, vt poſſet dicere, quid me oportuit facere, & non feci? in quo docet diſcipulos, ne deſides ſint, etiamſi plures audientium pereant.*

Vers. 7. Lucæ 8. v. 7. Mar. 4. v. 7. ALIA AVTEM CECIDERVNT IN SPINAS: ET CREVERVNT SPINÆ, ET SVFFOCAVERVNT EA.] *In ſpinas*, id eſt, in terram germinantem ſpinas: inter ſpineta. *Et creuerunt* Græcè ἀνέβησαν, id eſt, *aſcenderunt*, id eſt, citiùs excreuerunt ſeſéque dilatarunt, quàm bona ſemina, quæ ſenſim & tardè exurgunt (lolium enim facilè creſcit, triticum difficilè, ideóque à lolio ſuffocatur) itáque ea iam in culmos germinantia ſuffocauerunt; tum quia humorem & alimentum eis per radices ſuas præripuerunt; tum quia auram liberam locúmque creſcendi ſeſéque dilatandi eis ademerunt: ſpinas has Chriſtus verſ. 22. interpretatur diuitias.

ALIA VERO CECIDERVNT IN TERRAM BONAM, ET DABANT FRVCTVM, ALIVD CENTESIMVM, ALIVD SEXAGESIMVM, ALIVD TRIGESIMVM.] Arabicus *pro vno centum, & pro alio ſexaginta, & pro alio triginta.* Hæc diſparitas fructus oritur ex diſparitate tum terræ, tum culturæ. Terra enim pinguis, ſi benè colatur, ex vno grano profert centum grana: alia minùs pinguis ſexaginta: alia ſterilior, triginta. Porrò terra bona eſt fidelis & deuota conſcientia, ait Interlinearis. Nota; ſola quarta pars ſiue ſors ſeminis, ſcilicet, quæ cecidit in terram bonam, fecit fructum: reliquæ enim tres ſeminis ſortes, ſcilicet, quæ cecidêre in viam, in terram petroſam, & in ſpinas, periêre, nec fructum fecêre; ita ex auditione concionis pauci proficiunt, ſed longè plures nullum faciunt fructum. Vers. 8. Lucæ 8. v. 8. Mar. 4. v. 8.

QVI HABET AVRES AVDIENDI AVDIAT.] Vtitur hac phraſi Chriſtus, cùm res eſt obſcura & ſymbolica, aut ardua & difficilis, vt attentionem & ſtudium auditorum excitet. *Aures audiendi*, id eſt, ad audiendum, habet, qui ſedulò audit, & attendit verbis Chriſti eâ mente, vt illa capiat & ruminet, illiſque obediat & opere exequatur. Multi enim audiebant Chriſtum ex curioſitate, vt audirent aliquid noui, docti, ſublimis, elegantis, non autem vt illa, quæ audiebant, menti imprimerent & opere perficerent. Hi non habebant aures ad audiendum. Tales etiamnum ſunt multi, qui audiunt conciones ob elegantiam vel doctrinam, non vt vitam mutent, de quibus Deus Ezechielis cap. 33. *Es eis, ait, quaſi carmen muſicum, quod ſuaui dulcique ſono canitur, & audiunt verba tua, & non faciunt ea.* Vers. 9. Lucæ 8. v. 8. Mar 4. v. 9. Ezech. 33.

ET ACCEDENTES DISCIPVLI DIXERVNT EI: QVARE IN PARABOLIS LOQVERIS EIS?] q. d. Turbæ rudes non capiunt ſermones parabolicos & ſymbolicos, vt quid ergo eos illis ingeminas? Cur non clarè eis ſenſa tua pandis, vt ea intelligant? Vers. 10.

QVI RESPONDENS, AIT ILLIS: QVIA VOBIS DATVM EST NOSSE MYSTERIA REGNI CÆLORVM, ILLIS AVTEM NON EST DATVM.] Arabicus: *Vos donati eſtis cognitione myſteriorum regni cælorum, & illi donati non ſunt.* Cauſa, cur Chriſtus loquebatur turbis in parabolis, erat, quia plerique ex illis vel adhuc erant incapaces doctrinæ cæleſtis & Euangelicæ, vel illi non credebant, imò nonnulli irridebant: Scribæ etiam cum ſuis calumniabantur, Chriſtúmque habebant pro impoſtore falſóque Propheta: quare non habebant *aures audiendi*, quas, v. 9. exegit Chriſtus. Vbi autem non eſt auditus, ne effundas ſermonem, ait Sapiens. Tacitè ergo ſtimulat eos Chriſtus, vt aures audiendi induant, ac ſermones ſuos parabolicè dictos ſcrutentur, eorúmque explicationem humiliter ſtudio obſequendi ab eo efflagitent, itáq; ſe capaces Euangelicæ prædicationis efficiant. Quod vbi fecerint, ſpondet ſe clarè explicaturum ea, quæ parabolicè hic enunciat. Vers. 11. Luc. 8. v. 10. Mar. 4. v. 11. Arabic.

Porrò, indicat Chriſtus capacitatem hanc non poſſe obtineri viribus propriis, ſed à Deo ſuppliciter poſtulandum; Dei enim eſſe donum, quod ipſe diſcipulis Chriſti dederit, aliis negarit, eóſq; in ſua cæcitate & perfidia reliquerit, q. d. Veſtra, ô

Apo

Digitized by Google

Apoſtoli, eſt hæc gratia & felicitas, quòd Deus vobis dederit fidem in me, quódque ea de cauſa ego eius myſteria clarè vobis enunciem, cùm cæteris loquar duntaxat in parabolis. Fides enim eſt donum Dei. Vos ergo de eo jugiter Deo gratias agite, ac pro cæteris Deum orate, vt eis pariter det aures audiendi, ſicut dedit vobis: tunc enim parabolas meas clarè ediſſeram, vti ediſſero vobis. Vnde Marcus cap. 4. 11. habet: *Illis qui foris ſunt, in parabolis omnia fiunt*, id eſt, incredulis, qui ſunt extra fidem & Eccleſiam, omnia à me dicuntur & aguntur parabolicè, id eſt, obſcurè per ſymbola & ænigmata, ne ea contemnant, rideant, cauillentur.

Marc. 4. *Facta Chriſti fuêre parabola.*

Beda. Nam, vt ait Beda: *Non ſolùm ea, quæ loquebatur Dominus, verùm etiam quæ faciebat, parabolæ fuerunt, id eſt, rerum myſticarum ſigna*, ab incredulis Scribis & Iudæis abſcondita, iuxta illud: *Nolite dare ſanctum canibus, neque mittatis margaritas veſtras ante porcos.* Matth. 7. 8. Quocirca addit Marcus: *Vt videntes videant, & non videant* (non intelligant) *& audientes audiant & non intelligant: nequando conuertantur, & dimittantur eis peccata*, q. d. Excæcati ſunt & obſtinati, ideóque in ſua cæcitate & perfidia perſeuerant, nec lumen veritatis, quod offero, admittunt. Cæcitas autem hæc eſt pœna præcedentium peccatorum, quæ commiſerunt. Hæc omnia magis patebunt ex ſequentibus. Nota: *Tὸ vt*, cùm ait Marcus: *vt videntes videant & non videant*, ſignificat non cauſam & intentionem, ſed conſecutionem & effectum. Non enim Chriſtus parabolicè loquens intendebat poſitiuè eos excæcare, ſed permittere duntaxat id, quod ex parabolis Chriſti ſequebatur, ſcilicet, vt Scribæ & Iudæi inuidia & concupiſcentia occæcati, videntes tot Chriſti miracula, & audientes cæleſtem eius ſapientiam, illi tamen non crederent, nec viſa & audita intelligerent; ſed ſimiliter ſe haberent, perinde ac ſi ea non vidiſſent, nec audiſſent.

Vers. 12. Inf. 25. v. 29. QVI ENIM HABET, DABITVR EI, ET ABVNDABIT: QVI AVTEM NON HABET, ET QVOD HABET, AVFERETVR AB EO.] Arabicus: *Et qui habet aliquid, dabitur & addetur, & qui non habet*, &c. Gnome eſt habens ſpeciem Prouerbij, ait Salmeron, Franc. Lucas, Maldonatus & Ianſenius, éſtque veriſſima; ditioribus enim datur, pauperibus ſemper aufertur. Simili enim modo Deus fideles & electos ſuos, quales erant Apoſtoli, in dies cumulat nouis gratiis & beneficiis, vt in virtute & ſanctitate abundent: ab infidelibus autem, ingratis & indignis, quos negligit & deſpicit, quales erant Iudæi, ſenſim ſua dona tam gratiæ, quàm naturæ aufert.

Senſus 1. Senſus eſt primò, q. d. Qui habet fidem, dabitur ei myſteriorum regni Dei cognitio; hæc enim ſine fide cognoſci nequeunt; qui verò non habet fidem, ab eo auferetur bonum, quod habet, q. d. Vobis, ô Apoſtoli, quia in me quaſi Meſſiam creditis, datum eſt aſſiduè & clarè à me audire myſteria Dei & cæli, quibus in eius ſpem & amorem in dies magis rapiamini. At Iudæis & Scribis, qui in me quaſi in Meſſiam ſuum credere nolunt, Deus auferet tenuem, quam de Deo & cælo habent cognitionem & ſenſum; imò priuabit eos Eccleſiâ, regno, Pontificatu, templo, ſacrificio, patriâ, omnîque re ſacrâ & ciuili, vt profani & perfidi, vagabundi & miſeri toto orbe oberrent. Ita S. Hieronymus, Euthymius & Hilarius, qui ſic exponit, q. d. Habens fidem, myſteria fidei percipiet. At Iudæi fidem non habentes, legem quoque, quam habuerant, perdiderunt.

2. Secundò, q. d. Qui habent aures audiendi, hoc eſt, ad audiendum, nimirum, qui ad me afferunt ſyncerum affectum, ſcilicet, purum fidei & veritatis deſiderium & ſtudium, vti vos ex Dei dono affertis, ô Apoſtoli, his ego clarè veritatem cæleſtem aperiam, eóſque in via virtutis, ſpiritúſque, quâ ad regnum Dei perueniant, aſſiduè promouebo: at qui hoc purum veritatis deſiderium non habent, ſed ſuis cupiditatibus, ſuperſtitionibus & erroribus indulgent, vti facitis vos, ô Iudæi & Scribæ, ab his parua illa, quam habent de Deo rebúſque diuinis cognitio, ſenſim auferetur, fiéntq; cæci omnino, ideóque vobis, ô Iudæi, ego Chriſtus loquor non clarè, ſed obſcurè in parabolis, vti ſequitur: *qui enim paruam boni ſcintillam habet, &* Theophyl. *eam non excitat accenditque per ſpiritum & ſpiritualia, neceſſe eſt eam extingui*, ait Theophylactus: ſtudium enim eſt, quod promouet ſtudioſos vti in literis, ſic & in virtutibus: quòd ſi ſtudium auferas, deficiet ſenſim ſcientia & virtus, etiàm iam acquiſita. Ita S. Chryſoſtomus, Beda, Remigius, D. Thomas & alij.

3. Tertiò, S. Auguſtinus lib. 1. de doctr. Chriſt. cap. 1. *τὸ habet* exponit per *vtitur*, applicátque prædicatoribus, q. d. Prædicator, qui doctrinam habet, id eſt, doctrinâ ſibi à Deo datâ vtitur, ſtrenuéque eam prædicat, aliiſque communicat, hunc nunquam doctrina, verbáque, quæ dicat & prædicet, Deo ſuggerente, deficient: at ſi quis doctrinâ non vtatur, ſenſim ipſe eius obliuiſcetur, illámque amittet. Sic enim *habere* pro *vti* ſumitur cap. 25. verſ. 29. Ita experimur ſtrenuos concionatores, quò plus concionantur; eò plus verbis ſpiritûque abundare, inſtar fontium, è quibus quantum aquæ effluit, tantundem aliunde rurſum affluit.

IDEO IN PARABOLIS LOQVOR EIS, QVIA VIDENTES NON VIDENT, ET AVDIENTES NON AVDIVNT, NEQVE INTELLIGVNT.] Ecce hic clarè Vers. 13. Luc. 8. v. 10. Mar. 4. v. 12.
Chriſtus aperit cauſam, quam verſ. 11. attuli, cur ipſe Iudæis & Phariſæis loqueretur in parabolis, quia ſcilicet ipſi Chriſtum antea clarè de pœnitentia, & via ad regnum cælorum docentem & prædicantem audire, id eſt, intelligere, obedire & credere noluerunt; ac videntes eius ſanctitatem & miracula, ex iis ipſum pro Meſſia agnoſcere & colere detrectarunt. Merebantur ergo, vt obſcurè & per parabolas eis loqueretur Chriſtus. Ipſe enim docebat Capharnai, vbi erant mercatores opulenti, ſuis opibus, luxui, & pompæ incubantes: alij erant Scribæ & Phariſæi, vel eorum aſſeclæ: hi doctrinam Chriſti de cælo, de opum contemptu, de humilitate, paupertate, pœnitentia, &c. aſpernabantur, imò ridebant & calumniabantur: quare Chriſtus ſtudio confugit ad parabolas, quas cùm non intelligerent, ridere & calumniari non poterant: locutus eſt ergo eis in parabolis non idcirco quòd abſolutè eſſent reprobi, ſed quia erant indigni, ingrati & incapaces; nam eum ſimpliciter & clariſſimè docentem & prædicantem, magis curioſitatis & calumniæ causâ, quàm credendi ſtudio audiebant, vt patet ex cap. præcedenti verſ. 2. 10. 14. 24. 38. & cap. 11. verſ. 23. vbi Chriſtus *væ* æternæ damnationis in ciues Capharnai detonat: *Vſque in infernum*, inquit, *deſcendes: quia ſi in Sodomis factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in te, fortè manſiſſent vſque in hanc diem.* Ita S. Hilarius, Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus & Beda. Fateor tamen inter hanc infidelium Iudæorum turbam admiſtos fuiſſe plures, qui boni, vel miſti erãt deſiderij audiendi Chriſtum ſalutis ſuæ cauſâ;

Cur Chriſtus in parabolis hic loquatur?

ſâ ; ſed quia hi immixti erant turbæ infidelium Chriſto aduerſantium, hinc cum eæ non niſi parabolas audire ipſis datum eſt, vt ex iis, licèt non intellectis, ſaltem admirationem & reuerentiam in Chriſtum conciperent, quæ deinde vlteriùs eos promoueret & inſtigaret; imò, vt ait S. Chryſoſtomus, Phariſæis & Scribis omnibus, quantúuis malignis & obſtinatis, Chriſtus loquebatur in parabolis hac mente & hoc fine, vt ipſis eas ſcrutandi ac Chriſto credendi, ſéque ſaluandi deſiderium ſincerum iniiceret, iniectúmque acueret, atque vt cæcitatem temporaneam paſſi in parabolis, quas non capiebant, auidiùs verum lumen Chriſtum requirerent, & parabolarum explicationem ab eo flagitarent. Et hoc innuit Marcus cap 4.33. dicens: Marc. 4. *Multis parabolis loquebatur eis verbum, prout poterant audire*, vt ſcilicet, qui poſſent eas intelligere & capere, caperent, qui verò non poſſent, ſtimularentur ad explicationem earum veſtigandam, & à Chriſto flagitandam.

Vers. 14. Et adimpletur in eis prophetia Isaiæ dicentis: Auditu audietis, et non intelligetis: et videntes videbitis, et non videbitis.] id eſt, non intelligetis id quod in Chriſto videtis & auditis.

Vers. 15. Mar. 4. v. 12. Incraſſatum eſt enim cor populi huius, et auribus grauiter audierunt (Arabicus: *Et grauatæ ſunt aures eorum*) et oculos ſuos clauſerunt: nequando videant oculis, et auribus audiant, et corde intelligant, et conuertantur, et ſanem eos.] Citat Iſaiam cap. 6. verſ. 9. & 10 vbi pro *incraſſatum* Noſter vertit *excæca*, id eſt, excæcabis (Chald. *infatua*) *cor populi huius*. Hebr. eſt הַשְׁמֵן *haſmen*, id eſt, impingua, incraſſa cor populi huius, & aures eius aggraua. Vbi nota excæcationem, incraſſationem, obdurationem tribui tum Deo hominem excæcatum, incraſſatum & obduratum deſerenti, & in ſua excæcatione relinquenti, eiúſque occaſiones ingerenti: tum homini, quia propriè ac ſponte ſuâ ſeipſum excæcat, incraſſat, obdurat, dum ſuis tenebris & vitiis mordicùs adhæreſcens, ad lumen diuinum oculos claudit, & ad doctrinam Chriſti mentis aciem obfirmat & occludit. Vnde Septuag. Iſaiæ 6. quos ſequitur Noſter legentes aliis punctis הֻשְׁמַן *huſcheman*, vertunt clariore & planiore ſenſu: *Incraſſatum eſt cor populi huius*, ſcilicet, directè à ſeipſo, indirectè à Deo; præſertim, quia præcedentia ſignificant eos non tam à Deo, quàm à propria ſua cupiditate, ſuperbiâ, malitiâ, odio & inuidiâ in Chriſtum excæcatos fuiſſe. Vide dicta Iſaiæ 6. verſ. 9 & 10. vbi fusè hæc explicui.

Vers. 16. Luc 10. v. 23 Veſtri autem beati oculi, quia vident (Arabicus: *quia ipſi perſpiciunt*) et aures, quia audiunt.] *Oculi & aures* tum corporis, tum potiùs mentis accipe, q. d. Beati eſtis, ô Apoſtoli, quia myſteria regni cæleſtis à me hauritis oculis & auribus, tum externis corporis, tum internis animæ: oculis enim corporis videtis meos ſanctos mores, geſtus, myſteria, miracula: auribus auditis cæleſtia mea dogmata: ſed, quod longè potiùs eſt oculis & auribus mentis, Deo illam illuminante, eadem capitis, creditis, & intelligitis, quod non faciunt Iudæi: animus enim, æquè ac corpus, ſuos habet oculos & aures, imò ipſe totus eſt oculus, totus eſt auris, vt quælibet viſa & audita percipere & intelligere valeat.

Vers. 17. Luc. 10. v. 24. Amen quippe dico vobis, quia multi Prophetæ et iuſti cupierunt videre, quod videtis, et non viderunt, et audire, quæ auditis, et non audierunt.] Nam, vt ait Chriſtus Ioann. 8.56. *Abraham exultauit, vt videret diem meum, vidit & gauiſus eſt.* Ioan 8. 56. Iacobi vox & votum eſt: *Salutare tuum expectabo Domine.* Geneſ. 49. 18. & Iſaiæ cap. 45. 8. Genel 49. Iſai 45. *Rorate cæli deſuper, & nubes pluant iuſtum. Aperiatur terra & germinet Saluatorem.* Idem fuit ſenſus, idem deſiderium omnium Patriarcharum, omnium Prophetarum, omnium Sanctorum veteris Teſtamenti, ſcilicet, cernere & audire Meſſiam mundi Redemptorem, Doctorem & Saluatorem.

Ferrur S. Auguſtinum tria in votis habuiſſe; *Tria S. Auguſtini vota.* primum, videre Chriſtum in carne conuerſantem: Secundum, cernere Romam in ſplendore Imperij triumphantem: Tertium, audire Paulum in cathedra fulminantem. Idem multorum fuit, & etiamnum eſt votum.

Vers. 18. Luc. 8. v. 11. & 12. Marc. 4. v. 14. 15. Vos ergo audite parabolam (explicationem parabolæ) ſeminantis. Omnis qui audit verbum regni (cælorum, ſcilicet, quantum & quale illud ſit, quibúſque viis & mediis occupandum) Vers. 19. et non intelligit, venit malus (ὁ πονηρός, id eſt, ille malus per excellentiam, puta Diabolus) et rapit quod ſeminatum eſt in corde eius: hic eſt qui ſecus viam ſeminatus eſt.] Clariùs Lucas cap 8. verſ. 12 *Semen*, inquit, *eſt verbum Dei.* Luc. 8. *Qui autem ſecus viam, hi ſunt, qui audiunt; deinde venit Diabolus, & tollit verbum de corde eorum; ne credentes ſalui fiant.*

Analogia verbi Dei & ſeminis. Appoſitè verbum Dei ſiue Euangelium, eiúſq; prædicatio comparatur ſemini & ſeminationi. 1 Primò, quia ſicut verbum ore prædicantis; ſic ſemen manu ſeminantis ſpargitur & ſeminatur. 2. Secundò, ſicut verbum aure & corde audientis; ſic ſemen viſceribus terræ ſuſcipitur & concipitur, vt pariat germina. 3. Tertiò, ſicut ſemen omnium frugum & fructuum, ſic & verbum Dei omnium bonorum operum parens eſt & cauſa.

4. Quartò, ſicut terra ſine ſemine non niſi vrticas, lolia & ſpinas progerminat; ſic & mens hominis ſine verbo Dei non niſi vana, vitioſa & noxia profert.

5. Quintò, ſicut ſemen, vt fructificet, debet ſeminari, & recipi in terra non dura nec ſaxoſa, arida aut ſpinoſa, ſed molli, humida, pura & ſuccoſa, ſic & verbum Dei, vt fructus ſpirituales proferat, debet ſuſcipi corde molli, flexili, puro & ad virtutem pietatémque propenſo. Hoc eſt, quod ait Iacobus cap. 1. verſ. 21. *In manſuetudine ſuſcipite inſitum verbum.* Vide ibi dicta.

Rurſum Palladius lib. 1. de re ruſtica tit. 35. ne ſemina à talpis, muribus, formicis, campis, locuſtis rodantur, remedium ſuggerit, vt ſemina priùs rebus auſteris & amaris macerentur. *Serpentes*, ait, *prope omni auſteritate fugantur, & nocentes ſpiritus innocentia fumi graueolentis exagitat. Vramus galbanum, vel ceruis cornua, radices lily, capræ vngulas. Hoc genere monſtra omnia prohibentur.* *Semen & verbum auſteritate ſeruanda.* Pallad. Sic & Plinius lib 19. cap. 10. docet cicer arcere erucas ab oleribus, additque: *Semen olerum ſi ſucco eius* (abſinthij) *madefactum ſeratur, olera nulli animalium obnoxia futura tradunt.* Vide eundem de ſeminum vitiis & remediis lib. 18. cap. 17. vbi inter alia ait: *Vino ante perfuſa ſemina minùs ægrotare exiſtimant.* Pari modo, vt ſemen verbi & gratiæ Dei; in corde à voluptatum corroſione intactum ſeruemus, macerandum eſt ſobrietate, ieiunio, pœnitentiis cæterâque vitæ auſteritate: hæc enim à mente omnem putredinem & corruptionem deliciarum arcet.

Sextò,

6. Sextò, ſicut terra debet arari, ſtercorari, occari, ſarriri, runcari, &c. vt ſemen in ea germinet & fructum edat; ſic & cor hominum debet ſubigi, purgari, excoli laborioſis actibus pœnitentiæ, mortificationis, obedientiæ aliarúmque virtutum, vt verbum Dei in eo fructum proferat. Hoc eſt, quod ait Iſaias c. 32. 20. *Beati, qui ſeminatis ſuper omnes* Iſai. 32. *aquas, immittẽtes pedes bouis & aſi ni.* Vide ibi dicta.

7. Septimò, ſicut ſemen, vt pullulet, eget pluuiâ, ſole & cælo; ſic & vt verbum Dei in mente radicetur, & germina bonorum deſideriorum & operationum producat, debet irrigari gratiâ, & calefieri charitate cæleſti. Hoc eſt, quod ait Iſaias cap. 61. 11. *Sicut terra profert germen ſuum, & ſicut hor-* Iſai. 61. *tus ſemen ſuum germinat; ſic Dominus Deus germinabit iuſtitiam* (per verbum Euangelij a Chriſto & Apoſtolis ſparſum) *& laudem coram vniuerſis gentibus.*

8. Octauò, ſicut ſemen in terra ſuſceptum, vt fructificet, debet reſolui, frangi, aperiri & mori; ſic & verbum in corde hominis, vt fructificet, oportet, vt meditando reſoluatur, comminuatur, conteratur & quaſi moriatur, vtque cor ipſum pariter comminuat & mortificet, iuxta illud Chriſti: *Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit,* Ioann. 12. *ipſum ſolum manet: ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert*, Ioann. 12. 24 Rurſum, terra vt ex ſemine fructum ferat, debet pati aratrum, occationem, pluuias, grandines, ventos, &c. ſic fidelis, vt ex verbo Dei fructum edat, debet multa aduerſa ſuſtinere.

9. Nonò, ſemen priùs debet radices agere in terra, deinde in germina & ramos progerminat, mox in flores effloreſcit, ex iis denique fructus producit; ſic & verbum Dei priùs radicari debet in mente, deinde germina bonarum cogitationum & flores bonorum deſideriorum proferre, vt tandem fructus bonorum operum producat.

10. Decimò, vis tota arboris, fruticis & plantæ eſt in ſemine: ex illo enim tota arbor & planta omnéſque eius partes & membra (quæ proportionaliter ſimilia habet membris animalis & hominis) prodeunt: quocirca multi cenſent ſemen animatum eſſe, idque innuit Ariſtoteles lib. 2 de Generat. anim. cap. 1. Semen enim in terra iactum, mox quaſi viuens viua producit germina. Pari modo tota vis virtutis, perfectionis & ſanitatis, quâ homo fit ſpiritalis, ſanctus, & perfectus continetur in verbo Dei quaſi in ſemine: hoc enim in mente ſe explicans & germinans, omnes omnium virtutum actiones producit.

11. Vndecimò, diuerſa ſemina diuerſos fructus producunt, vt ſemen pyri pyrum, pruni prunum, ceraſi ceraſum, tritici triticum, hordei hordeum, &c. Sic diuerſæ ſententiæ Euangelij diuerſos in mente affectus pariunt, vt gnomæ humilitatis pariunt humilitatem, patientiæ patientiam, pœnitentiæ pœnitentiam.

12. Duodecimò, ſicut ad generandum prolem concurrit pater & mater; ſic ad fructum producendum concurrit ſemen & terra, ſed ita, vt terra totam vim hunc illúmue fructum producendi, hauriat à ſemine. Simili modo ad bonum opus concurrit verbum Dei, tum externum, tum magis internum ac liberum hominis arbitrium, quod verbo Dei cooperari debet, ſed ita, vt totam vim producendi opus ſpirituale, ſupernaturale & diuinum, quod ſit Deo gratum & meritorium vitæ æternæ, hauriat à Dei verbo & gratia, vti docet Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. ſicut à libero arbitrio haurit libertatem, ſiue quòd ſit opus liberum, non coactum, nec neceſſarium: verbum enim internum, quod Deus loquitur in anima, eam excitans & corroborans ad actus pœnitentiæ, patientiæ, charitatis, religionis, &c. non eſt aliud, quàm ipſa gratia Dei intellectum illuminans, & affectum ſiue voluntatem roborans, & accendens ad opera diuina virtutum. Hoc autem verbum internum, puta, hanc gratiam, Deus ſolet addere verbo prædicationis externo, itáque illud quaſi animare, quód alioqui ſine gratia eſſet, quaſi inanime, inefficax & inualidum ad tanta opera. Quod ergo Prædicator loquitur exteriùs in aure, hoc Deus interiùs in corde loquatur, oportet, vt fiat fructus.

Denique ſicut ex potentiori & efficaciore ſe- 13.
mine, atque ex meliore terra melior producitur fructus, v.g. melius triticum, melius hordeum; ſic pariter ex potentiori prædicatione, Deique gratia, ac feruentiori cooperatione liberi arbitrij producitur præſtantior virtutis actus, opúſque magis excellens & heroïcum. Audi Plinium lib. 18. cap. 24. *Semen optimum anniculum* (vnius anni) *bimum* Semen optimum quod? Plin.
deterius, trimum peſſimum, vltrà ſterile: quod in ima area ſubſedit, ad ſemen reſeruandum eſt. Id enim optimum, quoniam grauiſſimum: optimum granum, quod rubet, & dentibus fractum eundem habet colorem: Deterius, cui plus albi ineſt. Deinde ſerendi leges Serendi leges.
haſce præſcribit. Primò: *ſationem locis humidis celerius fieri; ratio eſt, ne ſemen imbre putreſcat: ſiccis ſe-* 1.
rius, vt pluuiæ ſequantur, ne diu iacens, atque non con- 2.
cipiens vaneſcat. Secundò: *artis eſt æqualiter ſpargere. Manus vtique debet congruere cum gradu, ſemper-*
que cum dextro pede. Tertiò: *non transferendum eſt* 3.
ſemen ex locis frigidis in calida, neque ex præcocibus
in ſerotina. Quartò: *pingui ſolo plus ſerito, gracili mi-* 4.
nus. Quintò: *oraculum illud cuſtodiendum, ſegetem* 5.
non defruges, id eſt, ne nimiâ fœturâ fructum omnem exhauriias; nam, vt ait Columella, *conſtat ſege-* Columell.
tem nimiâ defrugatione exinaniri. Sextò addit Pli- 6.
nius. Serendum eſt, *cum luna eſt in ariete, geminis,* Plin.
leone, libra, aquario. Virgilius triticum & far à vergiliarum occaſu ſeri iubet, hordeum inter æquinoctiũ & brumam: viciam verò, faſeolos & lentem Boote occidente. Hæc omnia myſticè adapta Prædicatoribus ſationi Euangelij.

Et non intelligit, non aduertit, non capit, non penetrat vim & ſenſa verbi Dei, eo quòd alia occupatio, deſiderium vel cura, aut ipſe dæmon animum ad alia cogitanda diuertat & diſtrahat.

Hic eſt, qui ſecus viam ſeminatus eſt, id eſt, ſemen verbi Dei excepit, q.d. Hic, & huius cor ſignificatur per illam terræ partem, quæ in via vel iuxta viam exiſtens ſemen ſeminantis ſuſcepit: vnde Vatablus per Hypallagen ſic vertit: *Hoc* (ſemen) *eſt, quod iuxta viam ſeminatum eſt.* Sicut enim ſemen in via, vel iuxta viam cadens, à terra calcata & dura reſpuitur, ideóque in terra parulum ab auibus rapitur: ſic pariter ſemen verbi Dei in corde conſuetudine peccandi obdurato non ſuſcipitur, ſed illicò à dæmone cor ad conſueta peccata impellente, rapitur. Talis ergo reipſa, non agri, ſed viæ; non auditoris, ſed contemptoris nomen ſpeciémque & formam obtinet: quare irritus prorſus & caſſus eſt in eo, vtpote tam duro & inepto, omnis ſeminis verbi Dei iactus.

Porrò terræ in via calcatæ ad ſemen ineptitudo tollitur, ſi ipſa aratro, deinde ligone benè ſubigatur, fiátque mollis & tenera, vt ſemen concipiat: aratio enim viam exteret, & ſepes tranſitum calcantium occludet; deinde ſtercoretur, ſed moderatè

derarè & congruè. Nam,vt ait Plinius lib.18.cap. 23.*ager,ſi non ſtereoretur, alget: ſi nimium ſtercora-*
Plin. *tus eſt, aduritur: ſatiúſque eſt id ſæpe, quàm ſupra modum facere. Quo calidius ſolum eſt, eo minus addi ſtercoris,ratio eſt.* Simili modo cordis vitioſa cõſuetudine, quaſi callo obdurati ineptitudo ad verbum Dei tollenda eſt compunctione, quæ duritiem cordis ſcindat & molliat,ac ligone continentiæ,quæ vitioſas cupiditates frangat, & rectæ rationi legique Dei ſubiiciat.

Vers. 20. Luc.8.v.13. Mat.4.v.16 Qvi avtem svper petrosa seminatvs est (ſemen excepit: ſicut enim dicitur ſeminari ſemen, ſic & terra; ſed ſemen obiectiuè, terra paſſiuè) hic est qvi verbvm avdit, et continvo
cvm gavdio accipit illvd. Vatablus: *Quod au-*
Vers. 21. Luc.8.v.13. Mar.4.v.16. 17. *tem in petroſa ſeminatũ eſt,hoc ſignificat eũ,qui,&c.*

Non habet avtem in se radicem, sed est temporalis; facta avtem tribvlatione et persecvtione propter verbvm continvo scandalizatvr. Hæc eſt ſecunda terræ ſemen recipientis conditio, priore,quæ præceſſit,melior. Prior enim in via planè dura ſemen reſpuebat, hæc verò habens aliquid terræ mollis ſemen recipit & concipit, ſed ad modicum tempus. Senſus eſt ergo, q.d. Terræ petroſæ ſeminatæ ſimile eſt cor auditoris illius, qui verbum Dei audit, & cum gaudio illud mente accipit,concipit,ruminat,probat;quia delectatur illius pulchri-
Pſalm. 18. tudine, rectitudine, æquitate, ſanctitate & ſpe conſequendæ felicitatis, iuxta illudi: *Iuſtitia* (leges & præcepta) *Domini recta,lætificantes corda.* Pſal. 18.9.hinc citò erumpit in herbam, id eſt, in pium erga fidem affectum & reliqua pietatis opera. Verùm hic quia in corde parum habet terræ & plus petræ, hoc eſt, quia plus habet prauæ conſuetudinis in voluptatibus ſuis obduratæ & lapideſcentis, quàm terreæ & teneræ propenſionis ad res pias, hinc verbum Dei in eo profundam radicem agere nequit: ſed eſt *temporalis*, id eſt,non eſt conſtans in fide,ſed ad modicum tempus, vt vertit Arabicus, credit; qui dum ſentit verbum Dei ſuis cupiditatibus & vitiis, quibus aſſueuit,aduerſari,illud inſtar terræ duræ & petroſæ elidit & re-
Luc.8. iicit. Vnde Lucas ait cap.8.14. Hi ſunt *qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt*, à Dei verbo & fide,aut certè à lege, quam fides ſequendam dictat; quare factà tribulatione à priuatis,vel perſecutione à publicis magiſtratibus, quæ ei vitam,opes, voluptates aut honores, quibus aſſueuit & amore affixus eſt, ob Dei verbum & fidem adimere minantur,continuò ſcandalizatur, id eſt, vt Syrus, *offenditur*, offenſúſque à fide vel fidei profeſſione & exercitio reſilit, &, vt Lucas ait,*recedit*,deficit,apoſtatat. Exemplum dat S.Gre-
Gregor. gorius hom 15.in Euang. *Petroſa terra*,inquit, *humorem,non habuit: quia hoc, quod germinauerat, ad fructum perſeuerantia non perduxit. Multi namque cùm verbum contra auaritiam audiunt, eandem auaritiam deteſtantur, rerum omnium contemptum laudant: ſed mox,vt viderit animus, quod concupiſcat, obliuiſcitur,quod laudabat. Multi enim verbum contra luxuriam audiunt, pollutiones carnis non ſolum perpetrare non appetunt, ſed etiam peperratas erubeſcunt. ſed mox vt carnis ſpecies eorum oculis apparet, ſic mens ad deſideria rapitur, ac ſi adhuc ab ea nihil ſit contra hæc eadem deſideria deliberatum: & damnãda agit, quæ quicquid egiſſe ſe meminit, iam & ipſa damnauit. Sæpe etiam contra culpas compungimur, &*
Vers.22. *tamen poſt fletum ad eaſdem culpas redimus.*
Luc.8.v.14. Qvi avtem seminatvs est (ſemen verbi Dei excepit) in spinis, hic est, qvi verbvm avdit
(Vatablus: *ſemen, quod ſeminatum eſt inter ſpinas* Mat.4.v.18
ſignificat eum,qui, &c.) et sollicitvdo sæcv- 19.
li istivs et fallacia divitiarvm svffocat verbvm, et sine frvctv efficitvr.] Tertia eſt hæc terræ ſemen recipientis ſors & conditio, ſecundâ tanto melior, quanto minus impedimenti ad germinandum afferunt ſpinæ, quàm petræ. Terra ergo hæc notat cor auditoris, quod diuitiis & curis ſæculi quaſi ſpinis obſitum eſt; hæ enim ſemen verbi Dei progerminans elidunt & ſuffocant, antequam maturos virtutum fructus produ-
cat. Nota: diuitiæ aptè comparantur ſpinis, quia *Opes ſunt*
inſtar ſpinarum mentem diſtrahunt,pungunt,cru- *ſpinæ. Curæ*
ciant,vt de rebus diuinis diuiti ſæpe cogitare non
libeat. Audi Rabanum: *Rectè ſpinæ vocantur, quia* Raban.
cogitationum ſuarum punctionibus mentem lacerant, & quaſi ſtrangulando, ſpirituales virtutum fructus gignere non permittunt.

Audi & S. Hieronymum: *Mihi videtur & illud,* Hieronym.
quod iuxta literam ad Adam dicitur: Inter ſpinas & tribulos panem tuum manducabis, hîc ſignificare myſticè, quod quicunque ſæculi ſe dederit voluptatibus,curíſque iſtius mundi, panem cæleſtem & cibum verum inter ſpinas comedit.

Et S.Gregorius hom. 15. in Euang. *Quis mihi* Gregor.
vnquã crederet, ſi ſpinas diuitias interpretari voluiſſem, maximè,cùm illæ pungant, iſtæ delectent? Et tamen ſpinæ ſunt, quia cogitationum ſuarum punctionibus mentem lacerant, & cùm vſque ad peccatum pertrahunt, quaſi inflicto vulnere cruentant.

Sollicitudo ſæculi, id eſt, rerum ſæcularium & temporalium, v. g. cura vxoris, prolium,familiæ, ſtatus, officij, dignitatis,quæ habet, vel quæ ſibi aut ſuis ambit; hæc quaſi ſpinæ aculeis ſuis mentem lacerat,id eſt diſtrahit,turbat,mordet, vulne-
rat,exedit, iuxta illud: Ouid.

Res eſt ſolliciti plena timoris amor,

Cùm ex diuerſo ſollicitudo ſalutis & rerum diuinarum mentem colligat, ſerenet, ſanet,vegetet.
Audi S.Gregorium hom.15. *Suffocat, quia impor-* Gregor.
tunis cogitationibus guttur mentis ſtrangulant: & dum bonum deſiderium intrare ad cor non ſinunt, quaſi aditum flatus vitalis necant. Notandum etiam quod duo ſunt, quæ diuitiis iungit, ſollicitudines videlicet, & voluptates: quia profectò & per curam men-
tem opprimunt, & per affluentiam reſoluunt. *Sunt fallaces.*
Fallacia, id eſt, ſeductio *diuitiarum*, ſunt ipſæ *Curæ*
fallaces diuitiæ, quæ mentem à Deo & ſalute ſeducunt ad vanas & noxias opes, quæ multorum peccatorum & ſæpe damnationis ſunt cauſa, per fas & nefas conquirendas: fallaces ergo ſunt, quia, quod promittunt, non præſtant, voluptatem ſcilicet & iucunditatem, vt Interlinearis: imò pro ea
æternas gehennæ pœnas ſæpe homini accerſunt. Hieronym.
Audi S. Hieronymum: *Blanda ſunt diuitiæ, aliud agentes, aliud pollicentes. Lubrica eſt illarum poſſeſſio, dum huc illúcque circumferuntur, & inſtabili gradu vel habentes deſerunt, vel non habentes referciunt. Vnde & Dominus diuites aſſerit difficiliter intrare in regnum cælorum, ſuffocantibus diuitiis ver-*
bum Dei, & rigorem virtutum emollientibus. Gregor.

Et S.Gregorius hom.15.in Euang. *Fallaces ſunt,* inquit, *quæ nobiſcum diu permanere non poſſunt: fallaces ſunt, quæ mentis noſtræ inopiam non expellunt. Sola autem diuitiæ veræ ſunt, quæ nos diuites virtutibus faciunt. Si ergo fratres chariſſimi diuites eſſe cupitis, ad regnum cæleſte tendite. Si gloriam dignitatis diligitis, in illa ſuperna Angelorum curia adſcribi feſtinate.*

Qvi

Vers. 23. Luc. 8. 15. Mar. 4. 20.

Qvi vero in terram bonam seminatvs est (ſemen verbi Dei excepit) hic eſt, qvi avdit verbvm, et intelligit, et frvctvm affert: et facit alivd qvidem centesimvm, alivd avtem sexagesimvm, alivd vero tricesimvm.] *Terra bona*, ait ex Remigio S. Thomas in Catena, *eſt fidelis conſcientia electorum, ſiue mens ſanctorum: quæ verbum Dei cum gaudio & deſiderio & cordis deuotione ſuſcipit, & inter proſpera & aduerſa viriliter conſeruat, & ad ſummam perducit, vnde ſequitur: Et facit fructum aliud centeſimum, aliud ſexageſimum, aliud vero triceſimum. Intelligit*, mente conſiderat, ruminat, penetrat, probat, guſtat, retinet.

Remig. S. Thom.

Et fructum affert, tum bonorum operum, quæ verbum & lex Dei facienda præcipit aut conſulit. tum iis reſpondentis mercedis & gloriæ in cælo. Vnde addit Lucas, *in patientia*, Græcè ἐν ὑπομονῇ, id eſt, *in longanimitate*, ſcilicet more agricolæ, longanimiter poſt ſementem bonorum operum & laborum patientiæ, ex ea ſperans & expectans fructum & meſſem cæleſtis præmij. *Terra bona*, ait, S. Gregorius homil. 15. *fructus per patientiam reddit. Vua calcibus tunditur; & in vini ſaporem liquatur; oliua contuſionibus expreſſa, amurcam ſuam deſerit, & in olei liquorem pingueſcit: per trituram areæ à paleis grana ſeparantur, & ad horreum purgata perueniunt*, &c. Hinc S. Bonauentura in c. 8. Lucæ ait, bonum auditorem verbi Dei ſe totum illi mancipare, omnéſque animæ ſuæ potentias, ſcilicet, intellectum, volūtatem ſiue affectum, memoriam, operandi facultatem & patiendi. Intellectū mancipat & voluntatem, quia verbum recipit in corde bono & optimo. Memoriam, quia verbum retinet; operandi facultatem & patiendi, quia fructum affert in patientia.

Gregor.

Auditor totum ſe verbo Dei mancipat.

Ex aduerſo mali auditores cuſtodiunt verbura Dei ſicut frumentum in arca, ait Hugo, hoc eſt, in quaternionibus & libris, nunquam ſeminantes & nunquam inde comedentes: & ideo nunquam metent, &c.

Et facit (fructum) *aliud* (ſemen) *quidem centeſimum, aliud autem ſexageſimum, aliud verò triceſimum*. Syrus: *profertque alius* (homo ſeminatus, id eſt, qui ſemen verbi Dei excepit, producit vi iſtius ſeminis fructus) *centenos, alius ſexagenos, alius denique tricenos. Notandum*, ait S. Hieronymus: *quod ſicut in terra mala tres fuêre diuerſitates, ſcilicet, ſecus viam, petroſa & ſpinoſa loca: Sic in terra bona trina diuerſitas eſt, centeſimi, ſexageſimi & fructus triceſimi. Et in illa, aut etiam in iſta non mutatur ſubſtantia, ſed voluntas: & tam incredulorum quàm credentium corda ſunt, quæ ſemen recipiunt.*

Hieronym.

Porrò, fructus verbi Dei centeſimus vocatur maximus, ſicut maximus fructus ſeminis eſt, ſi ex vno grano aut vno modio colligatur meſſis centum granorum aut modiorum, vti collegit Iſaac Geneſ. 26. 12. fructus ſexageſimus vocatur mediocris & medius, triceſimus magnus ſed infimus, hoc enim dumtaxat præciſè ad litteram intendit hîc Chriſtus. Ponitur enim numerus definitus pro indefinito: alioqui potuiſſet addere, *aliud facit fructum quadrageſimum, aliud viceſimum, aliud quinquageſimum*, &c. Vnde contra Iouinianum & Caluinum ex hoc loco rectè probatur inæqualitas meriti, & conſequenter præmij bonorum operum in cælo. Ita S. Chryſoſtom. homil. 45. S. Auguſtin. de S. Virgin. cap. 46. Nazianzen. Oration. 28. quæ eſt in Maximum, & alij.

Cornel. à Lapide in Matthæum.

Verùm Patres, quicquid rideat & occlamet Caluinus, hæc ſpeciatim verè applicant diuerſis ſtatibus. Primò S. Hieronymus hic & lib. 1. contra Iouin. ac S. Athanaſius Epiſt. ad Ammon Monachum, & alij fructum centeſimum aſſignant Virginibus; ſexageſimum viduis, triceſimum honeſtis ſanctiſque coniugibus. 1.

Fructus centeſimus, ſexageſimus, trigeſimus quis? Reſp.

Secundò, S. Cyprianus lib. de habitu virginum, & S. Auguſtinus lib. 1. quæſt. Euang. quæſt. 9. tom. 4. fructum centeſimum tribuunt Martyribus, ſexageſimum Virginibus, triceſimum Coniugibus. Audi S. Auguſtinum: *Centeſimum* (aſſero eſſe *Martyrum, propter ſanctitatem vitæ vel contemptum mortis; ſexageſimum Virginum propter otium interius, quia non pugnant contra conſuetudinē carnis; ſolet enim otium concedi ſexagenariis poſt militiam, vel poſt actiones publicas. Triceſimum coniugatorum, quia hæc eſt ætas præliantium: ipſi enim habent acriorem conflictum, ne libidinibus ſuperentur.* 2.

August.

Tertiò, Auctor Imperfecti hic hom. 31. centeſimum dat Martyribus, ſexageſimum paupertatem & conſilia Euangelica ſectantibus; triceſimum iis, qui ſola præceptorum obſeruatione contenti ſunt. 3.

Quartò, Euthymius & Theophylactus triceſimum dant incipientibus, ſexageſimum proficientibus, centeſimum perfectis. Sic & Nazianzenus orat. 28. A trigeſimo, inquit, ad ſexageſimum progreſſus in centeſimum deſiit, vt nouos ſubinde progreſſus faciens velut Iſaac Geneſ. 26. magnus tādem fiat de virtute in virtutem ambulans, Pſal. 83. & Cantica graduum canens, atque aſcenſiones in corde ſuo ponens. 4.

Quintò, Remigius: Semen, ait, fructum facit triceſimum, quando bonam cogitationem gignit; ſexageſimum, quando bonam locutionem; centeſimum, quando ad fructum boni operis perducit. 5.

Alıam parabolam (Syrus addit *ænigmaticè*) proposvit illis dicens; Simile est regnvm cælorvm hominis, qvi seminavit bonvm semen in agro svo.] Hoc eſt, ſimiliter agitur in regno cælorum atque in agro, cùm quis eum ſeminat, & inimicus eius ſuperſeminat zizania. Vnde Marcus 4. 26. ita habet: *Sic eſt regnum Dei, quēadmodum ſi homo iaciat ſementem in terram, & dormiat*, &c. comparatur enim tota parabola toti rei ſignificatæ, non pars parti: alioqui enim homo ſeminans propriè non eſt ſimilis regno, ſed regi cælorum. Simile eſt c. 11. v. 16. Vide Canonem 28. Vers. 24.

Marc. 4.

Cvm avtem dormirent homines, venit inimicvs eivs, et svperseminavit zizania in medio tritici, et abiit.] q. d. Noctu, cùm homines dormiunt, clam omnibus venit inimicus eius, qui inuidens felicitati & felici ſegeti ſui æmuli, tam proſperè ſuccreſcenti, vt illam perderet, ſuperſeminauit zizania. τὸ *cùm dormirent*, additur ad elegantiam parabolæ; dormientibus enim has fraudes & hæc damna machinari ſolent inuidi: q. d. Cùm æmulo opportunum tempus viſum fuit ſegetem viriare, quod ſolet eſſe cùm agricola dormit, tunc clanculum venit, & inſperſit zizania. Vers. 25.

Symbolicè S. Hieronymus, & S. Auguſtinus quæſt. 11. in Matth. per hanc dormitionem accipiunt negligentiam, & incuriam Epiſcoporum & paſtorum Eccleſiæ, aut mortem Apoſtolorum, hac enim occaſione vſi hæretici & impij, ſeminarunt ſua hæreſum & ſcelerum zizania.

Somnus Prælatorum.

Hinc moraliter diſcant fideles, præſertim paſtores, vigilare & inuigilare tam gregi ſuo quàm

lupis, ne inſerant zizania. His in primis conuenit illud: *Vita mortalium vigilia*. Nam, vt ille ait, *Plus dormire quàm vigilare, vita eſt glirium, non hominũ.*

Zizania quæ vox?

Zizania. In Euang. Hebræo habetur חרולים *charulim*, id eſt vrticæ, cardui. Porrò *zizania* eſt vox Euangelica, Ciceroni & Demoſtheni incognita, ſignificans lolium, & omne impurum ſemen ſegetem vitians & adulterans, quales ſunt auenæ, iuxta illud Virgil. Georg. 1.

Virgil.

Infelix lolium & ſteriles dominantur auenæ.

Auenæ Etymon.

Auena enim dictæ *quaſi auida*, ab auiditate occupandi omnia, ſicut *habena*, quæ ſunt retinacula equorum, *ab habendi* poteſtate, ait Agrarius. Omnis immunditia in ſemine zizania dicitur, ait S. Auguſtinus quæſt. Euang. in Matth. Tertullianus lib. de præſcript. aduerſus Hæret. cap. 31. zizania interpretatur auenas: *Parabola*, inquit, *quæ bonum ſemen frumenti, à Domino ſeminatum primò conſtituit, auenarum* (zizaniorum) *autem ſterilis fœni adulterium ab inimico diabolo poſtea ſuperducit:* vnde colligit: *poſteritatem* hæreſis *mendacitatis deputandam*. Hinc lib. de anima cap. 16. zizaniorum ſeminatorem vocat, *auenarum ſuperſeminatorem, & frumentariæ ſegetis nocturnum interpolatorem*. Audi S. Iſidorum lib. 17. Etymol. cap. 9. in fine: *Zizania, quod poëtæ ſemper infelix lolium dicunt, quòd ſit inutile & infœcundum. Fœnum dictum, quòd eo flamma nutritur: φῶς enim flamma eſt. Manipulum dicimus faſcem fœni; Et dictus manipulus, quòd manum impleat.*

Tertull.

Iſidor.

Zizania, quid?

Plin.

Zizaniorũ Etymon.

Zizania ergo ſunt lolium ſegetibus inimicum, & quicquid tritico aduerſatur. Audi Plinium lib. 18. cap. 17. *Nam lolium & tribulos & carduos, lappáſque non minus quàm rubos, inter frugum morbos potius, quàm inter ipſius terræ peſtem numerauerim.* Etymologus vult ζιζάνιον, dici quaſi σιτιζάνιον, quòd frugibus aſſideat, & cum iis ſucreſcat: σῖτος enim eſt frumentum, ζάνω, eſt aſſideo. Alij malunt eſſe vocem Syram; nam & Syrus hic habet זיזנא *zizane*. Arab. זואן *zauan*. Chald. זן eſt nutrire, זין eſt *ſpecies, figura*. Habet enim ſpeciem alimentariæ frugis, ſed non eſt. Verùm Syrus & Arabicus ex Græco Euangelio traducti ſunt; vnde græcizant, & ſubinde voces Græcas vſurpant, vti hic vſurpant *zizane*, quod planè à Græco ζιζάνια deductum videtur: quare hæc vox potius Græca videtur quàm Syra. Galli *yuroie* vocant, Saxones *dolck* Germani *droncacert*, quia inebriat: parit enim eſitantibus vertigines, ſtupiditatem & velut temulentiam quandam. Hinc zizania myſticè ſignificant Hæreticos & peccatores, præſertim qui alios verbo vel exemplo vitiant & corrumpunt, vti docet S. Auguſtinus, S. Chryſoſtomus, S. Gregorius & alij: zizania enim tritico nocent, illúdque ſuffocant & enecant, tum quia alimentum, puta ſuccum terræ exugunt triticóque præripiunt; tum quia ſua amaritie & malignitate terram, & conſequenter triticum ex ea germinans inficiunt, corrumpunt, & ſtrangulant. Hæc eſt ſecunda Chriſti parabola zizaniorũ, per quam tacitè perſtringit Scribas & Phariſæos ſuos æmulos, qui ſuo verbi Dei ſemini, id eſt, prædicationi euangelicæ ſuperſeminabant zizania calumniarum, dicendo Ieſum aduerſari Moſi, non ſeruare Sabbathum, verſari cum peccatoribus & meretricibus, habere familiaritatem cum dæmone, & in Beelzebub eiicere dæmonia, &c. per quæ inferebant, Ieſum non eſſe Meſſiam, ſed magum & impoſtorem itaque populum ab eo eiúſque Euangelio, quod auidè audiebat, auertebant, ac bona fidei & pietatis ſemina, & deſideria in eorum cordibus à Chriſto iacta elidebant, & ſuffocabant. Quocirca ipſi erant zizania, id eſt ſemina praua diaboli.

Zizania inebriant.

Myſticè ſunt hæretici & peccatores.

CVM AVTEM CREVISSET HERBA ET FRVCTVM FECISSET, TVNC APPARVERVNT ET ZIZANIA.] Nam prima germina zizaniorum & tritici ſimilia ſunt, vt vnum ab alio diſcerni nequeat; cum autem creuerint, tunc ſua diſſimilitudine ſe prodũt, vt facilè zizania à tritico ſecernas. VERS. 26.

ACCEDENTES AVTEM SERVI PATRISFAMILIAS DIXERVNT EI: DOMINE NONNE BONVM SEMEN SEMINASTI IN AGRO TVO? VNDE ERGO HABET ZIZANIA? VERS. 27.

ET AIT ILLIS: INIMICVS HOMO HOC FECIT. SERVI AVTEM DIXERVNT EI: VIS IMVS ET COLLIGIMVS EA? VERS. 28.

ET AIT: NON, NE FORTE COLLIGENTES ZIZANIA, ERADICETIS SIMVL CVM EIS ET TRITICVM.] Zizania enim radicibus tritici ſe innectunt & implectunt, vt ſi illa velis euellere, debeas & triticum euellere. VERS. 29.

SINITE VTRAQVE CRESCERE VSQVE AD MESSEM, ET IN TEMPORE MESSIS DICAM MESSORIBVS: COLLIGITE PRIMVM ZIZANIA, ET ALLIGATE EA IN FASCICVLOS AD COMBVRENDVM: TRITICVM AVTEM CONGREGATE IN HORREVM MEVM. VERS. 30.

Creſcere. Græcè συναυξάνεσθαι, .i. ſimul creſcere, pariter augeri. *Colligite*, poſt demeſſam ſegetem ſeparate ab ea zizania, vt comburantur; nam nimis longum & operoſum eſſet ante meſſem, immixta ſegeti hinc inde zizania ſigillatim demetere vel euellere. Hæc eſt parabola quam explicabit Chriſtus v. 37.

ALIAM PARABOLAM PROPOSVIT EIS DICENS: SIMILE EST REGNVM CÆLORVM GRANO SINAPIS, QVOD ACCIPIENS HOMO SEMINAVIT IN AGRO SVO. VERS. 31. Luc. 13. 19. Mar. 4. 31.

QVOD MINIMVM QVIDEM EST OMNIBVS SEMINIBVS: CVM AVTEM CREVERIT, MAIVS EST OMNIBVS OLERIBVS, ET FIT ARBOR, ITA VT VOLVCRES CÆLI VENIANT, ET HABITENT IN RAMIS EIVS.] Arabicus: *adeo vt volucres cæli obumbrentur ſub ramis eius*. Hęc eſt tertia Chriſti parabola grani ſinapis, cuius occaſionem & cauſam aſſignat. S. Chryſoſtomus: *Quia Dominus dixerat*, inquit, *quòd de ſemine tres partes pereunt & ſaluatur vna, & in ipſa rurſus quæ ſaluatur, multa efficitur iactura propter zizania, quæ ſuperſeminatur, ne dicerent: Qui ergo erunt & quanti fideles? conſequenter hunc timorem aufert per parabolam ſinapis, & ideo dicitur. Aliam parabolam propoſuit eis dicens: ſimile eſt regnum cælorũ grano ſinapis, quod accipiens homo, &c.* VERS. 32. Luc. 13. 19. Mar. 4. 31. 32.

Chryſoſt.

Quæres primò, quodnam hîc vocatur regnum cælorum, quod ſimile eſt grano ſinapis? Primò, S. Hilarius hic Canone 13. accipit ipſum Chriſtum: *Grano ſinapis, ait, ſe Dominus comparauit acrimaximè & omnium ſeminum minimo, cuius virtus ac poteſtas tribulationibus & preſſuris accenditur. Granum hoc igitur poſtquam in agro ſatum fuerat, id eſt, vbi à populo comprehenſus & traditus morti, tanquam in agro ſatione quadam fuit corporis conſepultus, vltra mẽſuram omnium olerum excreſcit, & vniuerſam prophetarum gloriam excedit; Oleris enim vice, tanquam ægroto Iſraeli data eſt prædicatio prophetarum: Sed iam in ramis arboris ex ſolo in ſublime prolata, cæli volucres inhabitant; Apoſtolos ſcilicet, ex Chriſti virtute protenſos, & mundum inumbrantes in ramis intelligimus: in quos gentes in ſpẽ vitæ aduola*

Regnum cælorũ quod? *Reſpond.* 1.

Hilar.

Digitized by Google

adulabant, & aurarum turbine, id eſt diaboli ſpiritu flatúque vexata, tanquam in ramis arboris requieſcent.

Sic & S. Gregorius lib. 19. moral. cap. 11. quem audi, totam hanc parabolam per ſingulas partes de Chriſto explicantem: *Ipſe quippe eſt granum ſinapis, qui in horti ſepultura plantatus, arbor magna ſurrexit. Granum namque fuit, cum moreretur; arbor, cum reſurgeret. Granum per humilitatem carnis, ar-*

Gregor.

bor per potentiam maieſtatis. Granum, quia vidimus eum, & non erat aſpectus: arbor autem, quia ſpecioſus forma præ filiis hominum. Huius arboris rami, ſancti prædicatores ſunt. Et videamus quàm latè tendantur. Quid enim de eis dicitur? In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. In iſtis ramis volucres requieſcunt, quia ſanctæ animæ, quæ quibuſdam virtutum pennis à terrena cogitatione ſe ſubleuant, in eorum dictis atque conſolationibus ab huius vitæ fatigatione reſpirant. Similia habet Sanctus Auguſtinus ſermon. 33. de ſanctis.

Dices, quomodo Chriſtus vocari poteſt regnũ cælorum, cùm ipſe non ſit regnum, ſed rex cælorum? Reſpond. ſicut rex eſt quaſi caput in regno, ſic regnum viciſſim vt corpus eſt in rege, vt ſuo capite. Quare rex repræſentat totam Rempubl. & regnum. Hinc iuxta regulam Ticonij, ſæpe in Script. quæ ſunt Eccleſiæ (quæ eſt regnum Chriſti) tribuuntur Chriſto & vice verſa. Reſp. ſecundò, ſenſus planus eſt. q.d. Similiter agitur in regno cælorum, atque ſi quis in eo velut in agro Dei ſeminet granum Sinapis, id eſt, Chriſtum, qui altiſſimè excreſcat & quaquauerſum ſe propaget. Similem phraſim audiuimus. v. 24.

2. *Granum ſinapis eſt Eccleſia.*

Secundò planiùs & aptiùs, regnum cælorum, & granum ſinapis eſt Eccleſia, præſertim primitiua. Ita S. Chryſoſtomus, aut fides vt vult S. Auguſtinus, aut potius Euangelium & doctrina Euangelica (quamquam hæc omnia eòdem ferè redeunt) vt volunt S. Hieronymus, S. Ambroſius, Beda & alij: hanc enim primò comparauit ſemini, verſ. 3. & 24. Secundò grano ſinapis, hoc verſ. tertiò fermento, verſ. 33. quartò theſauro abſcondito in agro, verſ. 44 quintò, margaritæ pretioſæ, verſ. 46. ſextò ſagenæ miſſæ in mare verſ. 47. Hæc dicitur regnum cælorum, quia per illam Deus regnat in nobis, & nos ad ſuum regnum in cælis perducit.

Analogia ſinapis & Euangelij.

Quæres ſecundò, cur Euangelium comparetur grano ſinapis, & quæ vtriuſque ſint analogiæ? Reſpond. prima eſt, quòd Chriſtus per hanc

1. parabolam intendat ſignificare ingentem vim, fructum, & propaginem Euangelicæ prædicationis vtpote quæ à tenui initio cum Chriſto cœpit, & per paucos Apoſtolos in totum orbem ſe dilatauit. Granum enim ſinapis eſt *minimum omnibus ſeminibus*, id eſt, omnium ſeminum, vt habet Syrus & Arabicus. Græcè μικρότερον πάντων σπερμάτων, id eſt, *minus omnibus ſeminibus: minus*, id eſt, minimum; intellige hoc iuxta morem loquendi vulgarem hominum, quo minimum vocamus id, quod valde paruum eſt & vnum è minimis; nam alioqui præcisè ſemen papaueris, rutæ, ſaluiæ, baſilici, & aliarum herbarum minus eſt grano ſinapis, ſic Euangelica prædicatio primò ſtetit in Chriſto & paucis Apoſtolis, fuitque minima.

Secundò, Granum ſinapis præſertim in Syria

2. creſcit in arborem, ita vt in ramis eius *habitent*, Syrus *nidificent*, *volucres cæli*; Sic Euangelium creuit & totum orbem occupauit, ita vt in ramis eius habitent volucres cæli, id eſt, homines ſcientia & ſenſu ſublimes, item reges & principes, vti patet Daniel cap. 4. verſ. 9. & 19. nonnulli Angelos accipiunt, hi enim ſunt alati & celerrimi. Audi S. Auguſtinum ſermon. 33. de ſanctis:

Ramus eſt Petrus, ramus eſt Paulus, ramus eſt beatus Laurentius, cuius hodie natalitia celebramus. August.

Rami ſunt omnes Apoſtoli vel Martyres Saluatoris, ad quos ſi quis ſe fortiter tenere voluerit, fluctibus ſæculi minimè mergitur; quin potius ſub vmbra illorum latitans, gehennæ non patietur ardorem, ſecurúſque de diabolicæ tempeſtatis procella erit, & de die iudicij exurentis incendio.

Tertiò & maximè; In ſinapi notatur ignea 3.

vis & efficacia Euangelij: *Pythagoras enim*, ait

Plinius lib. 20. cap. 22. *Sinapi principatum habere ex his, quorum in ſublime vis feratur, iudicauit; quoniam non aliud magis in nares & cerebrum penetret.* Granum Sinapis ad feruorem fidei pertinet, ait S. Auguſtinus: *Phariſæorum enim dogmata*, ait S. Hieronymus: *cum creuerint, nihil mordax, nihil vitale demonſtrant, totum flaccidum marcidúmque ebullit in olera & in herbas: quæ citò areſcunt & corruunt. Prædicatio autem euangelica, quæ parua videbatur in principio, cum vel in animam vel in totum mundum ſata fuerit, non exurgit in olera, ſed creſcit in arborem.* Plin. Hieronym.

Quartò, Sinapi conteri debet; contritum 4.

enim igneam vim & halitum expirat: Sic mille preſſuris & perſecutionibus contrita fuit in Apoſtolis Euangelica prædicatio, túncque igneam ſuam vim & fortitudinem exhalauit.

Quintò, Sinapi teſte Plinio lib. 20. verſ. 22. 5. *Sinapis qualitates.*

acre & mordax lachrymas ciet, purgat pituitam, & cerebri ſuperfluitates, excreationes faciles facit, ad dentium dolorem manditur, tritum cum aceto ad ictus ſcorpionum & ſerpentum illinitur, fungorum venena diſcutit, ſtomacho vtiliſſimum contra animæ vitia, ac pectori pulmonibúſque, valet contra epilepſiam, hydropem, aſthma, lethargum, alopecias, pſoras, calculos pluréſque alios morbos. Sic Euangelium venena, id eſt peccata expellit vomitu confeſſionis; acre eſt & mordax, quia pœnitentiam docet & crucem; lachrymas compunctionis ciet; omnibus animæ potentiis medetur & opitulatur, ac præſertim concupiſcentias deſiccat, vitia expellit, virtutes acuit: *Amaritudo enim ſermonum medicina eſt animarum*, ait S. Auguſtin. ſerm. 33. de ſanctis.

Sextò, Sinapi ſuâ acredine cibos condit, ſapi- 6.

dóſque efficit: Sic & Euangelium, omne quod durum & arduum eſt, ſapidum efficit exemplo Chriſti, & ſpe futuræ gloriæ quam promittit.

Hæc ferè omnia docet S. Auguſtinus ſerm. 31. & 33. de ſanctis, qui ſunt de ſancto Laurentio ſecundus & quartus: iidem ſermones extant apud S. Ambroſ. tom. 5. ſerm. 19. & 20. in Dominica 6. poſt Epiphaniam, ſed ſtylus magis redolet phraſin S. Auguſtini. Ibi ergo ſic ait: *Granum ſinapis magnum eſt, non ſpecie ſed virtute:*

Prima fronte ſpecie ſua paruum eſt, vile, deſpectum, Auguſt.

non ſaporem præſtans, non odorem circumferens, non indicans ſuauitatem; at vbi teri cœperit, ſtatim odorem ſuum fundit, acrimoniam exhibet, cibum flammei ſaporis exhalat, & tanto caloris feruore ſuccenditur, vt mirum ſit in tam friuolis tantum ignem fuiſſe concluſum, cum etiam ſemẽ in cibum homines, hyemis præcipuè tempore magna pro ſuauitate

percipiunt, quatenus repellant frigora, humores egerant, viſcerum interna calefaciant. Sæpe etiam ex hoc capiti adhibent medicinam, vt ſi quid inualidum, ſi quid ægrotum fuerit, ſinapis igne curetur.

Deinde has ſinapis dotes applicans Euangelio & fidei Chriſtianæ, ſubiungit: *Ita ergo & fides* Idem. *Chriſtiana prima fronte videtur eſſe parua, vilis & tenuis, non potentiam ſuam oſtendens, non ſuperbiam præferens, non gratiam ſubminiſtrans. At vbi diuerſis tentationibus teri cœperit, ſtatim vigorem ſuum prodit, acrimoniam indicat, calorem dominicæ credulitatis aſpirat, & tanto diuini ignis ardore iactatur, vt & ipſa ferueat, & participantes ſibi ardere compellat. Sicut in Sancto Euangelio duo ex diſcipulis dixerunt, dum cum ipſis poſt paſſionem ſuam Dominus loqueretur: Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis in via, dum aperiret nobis Scripturas Dominus Ieſus? Ergo granum Sinapis membrorum viſcera calefacit,* Luc. 2. *fidei autem vigor cordium peccata comburit; Et illud quidem aſperum algorem frigoris remouet, hæc autem delictorum diabolicum frigus expellit. Sinapis, inquam, granum humores decoquit corporum, fides autem libidinum fluenta conſumit. Et per illud medicina capitis procuratur: Per fidem autem ſpiritale caput noſtrum, quod eſt Chriſtus Dominus, ſæpius refouetur, ſed & fides iuxta comparationem ſinapis, ſancto odore perfruimur, ſicut ait Apoſtolus beatus; Quoniam Chriſti bonus odor ſumus Deo.*

Tropologicè. Tropologicè hæc omnia adaptes animæ fideli, ac præſertim Apoſtolo, vel patienti, ac Martyri verbum Dei velut granum ſinapis audienti, ruminanti, prædicanti, & in cor tam ſuum quàm aliorum tranſmittenti. Vnde S. Laurentio, cui hoc Euangelium adaptat Eccleſia in eius feſto, ita hæc attribuit S. Auguſtinus loco iam citato: *Igitur ſanctum martyrem Laurentium grano ſinapis poſſumus comparare, qui diuerſis attritus paſſionibus, per totum orbem gratia meruit fragrare martyrij.* *Sinapi fuit S. Laurētius.* August. *Qui ante conſtitutus in corpore erat humilis, ignotus & vilis, poſtea quam vexatus, laceratus, exuſtus eſt, vniuerſis per totum mundum Eccleſiis odorem ſuæ nobilitatis infudit. Rectè igitur hinc comparatio copulatur: Siquidem granum Sinapis cum teritur accenditur: Laurentius cum patitur inflammatur. Illud feruor attritionis ſuæ monet, hic ignem plurima vexatione ſuſpirat. Sinapis inquam, in vaſculo calido decoquitur: Laurentius in craticula flammarum igne torretur. Ardebat itaque extrinſecus beatus Laurentius Martyr tyranni ſæuientis incendiis, ſed maior illum intrinſecus Chriſti amoris flamma torrebat.* Arabum eſt prouerbium: *Granum piperis præualet multis magniſque cucurbitis*, quia ſi conteratur, vim igneam exerit, omniúmque naribus ingerit. Idem dicas de grano Sinapis. Fidelis ergo ſit granum piperis vel ſinapis, vt vbique ſpiret ignem diuinum, eúmque omnibus aſpiret. itáque omnes piperet, ſuique ſimiles, efficaces ſcilicet & ardentes in Dei amore efficiat.

VERS. 33. ALIAM PARABOLAM LOCVTVS EST EIS: SIMILE
Luc. 13. 21. EST REGNVM CÆLORVM FERMENTO, QVOD ACCEPTVM MVLIER ABSCONDIT IN FARINÆ SATIS TRIBVS, DONEC FERMENTATVM EST TOTVM.

Hæc eſt quarta Chriſti parabola fermenti, quâ, ſicut & per parabolam Sinapis, oſtendit vim & efficaciam euangelicæ prædicationis & doctrinæ. q. d. ait S. Chryſoſtomus: *Sicut fermentum multam farinam tranſmutat in ſuam virtutem, ita & vos* (ô Apoſtoli) *totum mundum tranſmutabitis.* Notat S. Chryſoſtomus τὸ *abſcondet.* q. d. *Ita & vos cum ſubiecti fueritis impugnatoribus veſtris, tunc eos ſuperabitis: Et ſicut fermentum ſuffoditur quidem, non autem deſtruitur, ſed paulatim ad ſuum habitum omnia tranſmutat; ſic & in prædicatione veſtra continget. Non itaque quia multas dixi ſuperuenturas vobis vexationes, timeatis; ita enim fulgebitis, & omnes ſuperabitis.* Chryſoſt.

Quæres, cur Chriſtus Euangelium comparat fermento? Reſpond. fermentum eſt portio farinæ ſubactæ acidæ, ita dictum quod feruendo creſcat. *Fermentum à feruendo.* Audi Plinium lib. 18. cap. 11. modum quo fit fermentum deſcribentē: *Nunc* (nam olim alio modo fiebat, vti idem paulò antè narrauit) *fermentum fit ex ipſa farina quæ ſubigitur prius, quam addatur ſal, ad pultis modum, & relicta, donec aceſcat: Vulgo verò nec ſufferuefaciunt, ſed tantùm pridie aſſeruata materia vtuntur. Palámque natura eſt acore fermentari, ſicut & validiora eſſe corpora quæ fermentato pane alantur; quippe cum apud veteres, ponderoſiſſimo cuique tritico præcipua ſalubritas perhibita ſit.* Plin.

Rurſum fermentum, ait Albertus Magnus, licet modicum, calore ſuo humidum totius maſſæ farinæ maturat; ſubactum quaſi totum in ſe conuertit & fermentat, acore ſuo eleuat, & quaſi ſpiritale acriúmque efficit, ſapidum reddit, digeſtúmque præparat, vt fiat panis ſalubris hominem alens, ſuſtentans, & corroborans. *Fermenti & Euangelij Analogia.* Simili modo Euangelium per paucos Apoſtolos multa tribulatione & morte ſubactos, totum mundum ad ſe conuertit, & cor cuiuſque facit amore Dei feruens, Deo ſapidum, gratum, maturum, perfectum, illúdque à terrenis eleuat ad cæleſtia. Mulier fermentans eſt Eccleſia, vel Dei potentia & ſapientia, ait S. Auguſtinus lib. 1. quæſt. Euang. q. 12. & Cæſarius Dialogo 4.

Tropologicè S. Auguſtinus lib. 1. qq. Euang. quæſt. 12. *Fermentum*, inquit, *dicit dilectionem, eo quod ferueſcere facit & excitat. Mulierem, ſapientiam dicit. In farinæ autem ſatis tribus, intelliguntur vel tria illa in homine, ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente: vel tria illa fructifera; centeſimum ſexageſimum & triceſimum; vel tria illa genera hominum, Noe, Daniel & Iob.* August. Addit Rabanus: *Dicit autem donec fermentatum eſt totum. quia charitas in mente noſtra recondita eò vſque creſcere debet, vt totam mentem in ſui perfectionem commutet: quod hic quidē inchoatur, in futuro verò perficitur.* Raban.

Portò quomodo Chriſtus, Apoſtoli & ſimiles ſint fermentum Eccleſiæ imò totius mundi, audi docentem S. Ambroſium ſerm. 21. in Dominica 6. poſt Epiphan. *Fermentum ſunt Apoſtoli.* *Fermentum cum ſit magnitudine paruum, ſpecie ſimplex, natura commune, tantam fortitudinem intrinſecùs gerit, vt cum reconditum fuerit in farina, ſuccus hic totam maſſam faciat eſſe quod ipſe eſt, & ita ſemper vniuerſum cumulum aſperſionis ſuæ vigore diffundit, vt omnem ipſam magnitudinem pollinis faciat fermentum, ac ſic res ipſa fortitudine ſua molem ſibi proprij vigoris acquirit. Hoc autem faciunt mulieres, vt viris ſuis ſalubriorem panem & cibum vtilem diligenter exhibeant.* Ambroſ.

Deinde hæc applicans Chriſto: *Ergo ſi triticum Dominus* (vt ipſe ait Ioan. 12. 24.) *& Dominus eſt fermentum, quia fermentum non niſi de tritico fieri ſolet: rectè ergo fermento Dominus comparatur, qui cum eſſet ſpecie homo, humilitate paruus, imbecillitate deiectus, tātâ intrinſecus ſapientia virtute pollebat, vt doctrinam ipſius mundus ipſe vix caperet; qui cum ſe cœpit per totum orbem diuinitatis vigore diffundere, ſtatim omne hominum genus in ſubſtantiam* *Et Chriſtus.*

ſuam

ſuam ſui poteſtate protraxit, vt & iugum Spiritus ſui ſancti infunderet omnibus, hoc eſt, Chriſtianos cunctos faceret eſſe, quod Chriſtus eſt. Addit quod ſicut fermentum confringitur, & per totam farinæ maſſam diſpergitur, vt illam fermentet; ſic Chriſtus *diuerſis paſſionibus confractus, laceratus & diſſolutus eſt, & ſuccus eius pro ſalute noſtra, qui eſt pretioſus ſanguis, effuſus eſt, vt admixtione ſui omne genus humanum ſolidaret quod per diuerſa antra reſolutum iacebat.* Vide & S. Chryſoſtomum hic homil. 47. vbi inter alia ait: *Si duodecim homines* (Apoſtoli) *totam penè farinam orbis fermentarunt, diligenter animo verſa, quanta ſit noſtra malignitas atque ignauia, qui cum iam innumeri ſimus, has gentium reliquias conuertere non poſſumus, qui vel mille mundis ſatisfacere deberemus.*

Idem. Chryſoſt.

S. Boniface. Idem deflebat S. Bonifacius Germanorum Apoſtolus, cuius hoc erat dictum: *Olim Sacerdotes aurei celebrabant in vaſis ligneis: nunc ſacerdotes lignei celebrant in vaſis aureis.*

Satū quid? *In farina ſatis tribus. Satum*, vel vt Hebr. eſt *ſea*, genus eſt menſuræ aridorum, æquale bato, quæ eſt menſura liquidorum, continens modium Italicum, vel vt S. Hieronymus & Ioſephus 15. Ant. cap. 11. modium cum dimidio. S. Hieron. ſatum alibi vertit modium: Cum ergo tres modij facerent vnum Ephi, vt patet Ruth 2. v. 17. ſicut decem gomor faciebant vnum Ephi, vt patet Ezech. 45. v. 11. hinc ſequitur ſatum fuiſſe tertiam partem Ephi, & trigeſimam cori. Denique ſatū continebat tres modios Atticos, ait Ioſephus.

Iam farina tota ſignificat omnes homines fide Chriſti, quaſi fermento ſpirituali conditos & fermentatos.

Tria ſata quid? Tria ſata ſunt tres mundi partes, ſcilicet, Aſia, Africa, Europa. Has deſignant tres filij Noë: poſteri enim Sem inhabitarunt Aſiam, Cham Aphricam, Iaphet Europam. Ita Cæſarius frater S. Gregorij Nazianzeni Dialogo 4. & S Auguſtinus ſerm. 32. de Verbis Domini ſecundum Lucam.

Myſticè. Myſticè S. Ambroſius Theophyl. & S. Hieron. Euangelium, inquiunt, fermentat, ſibique vnit tria ſata, id eſt, tres hominis partes ſcilicet, ſpiritum, animam, & corpus, item tres appetitus, puta rationalem, iraſcibilem, & concupiſcibilem, *vt in ratione* ait S. Hieron. *poſſideamus prudentiam, in ira odium contra vitia, in deſiderio cupiditatem virtutum.*

Symbolicè. Symbolicè S. Hilarius: Gratia Euangelij, inquit abſcondita fuit in lege, pſalmis & prophetis, nunc

Hilar. apparuit in S. Trinitatis fide, ſpe, charitate, *vt quod lex cōſtituit, prophetæ nunciauerunt, idipſum Euangeliorum profectibus expleatur*; vel vt alij, in triplici Dei ope, ſcilicet, creationis, redemptionis, & glorificationis confirmetur. Aut vt alij, quia Euangelium triplices facit fideles, ſcilicet, incipientes, proficientes, & perfectos, affertque fructum trigeſimum, ſexageſimum & centeſimum.

Allegoricè. Allegoricè S. Bernardus lib. 5. de Conſider. B. Virgo, ait, in vtero ſuo tria ſata, id eſt, tres Chriſti naturas, ſcilicet animam, corpus, & diuinitatem vni hypoſtaſi verbi iunxit & vniuit.

Anagogicè. Anagogicè Cæſarius Dialogo 4. Mulier fermentans, inquit, eſt Dei potentia & ſapientia, puta Deitas Chriſti; farinæ ſata tria ſunt, primum *vni-*

Cæſarius. *uerſa mortalium natura, ſecundum mors, tertium orcus*, id eſt infernus & ſepulchrum, in quo abſconditum Chriſti corpus fermentauit omnia in reſurrectionem & vitam.

Vers. 34. Mat. 4. 33. 34.

Hæc omnia locutus est Iesus in parabolis ad turbas, et sine parabolis non loquebatur eis. q. d. nil loquebatur eis niſi per parabolas, hoc eſt, parabolicè; vt impleretur quod dictum erat per prophetam dicentem: Aperiam in parabolis os meum: eructabo abscondita (Hebr. חִידוֹת *chidot*, id eſt, ænigmata, vt vertit Chaldæus, & S. Hieronymus Pſalm. 77. 2.) a constitutione mundi.] Arabicus: *Et loquar abſcondita ante conſtitutionem mundi.* Citat Chriſtus Dauidem Pſalm. 77. v. 2. qui toto illo pſalmo ad litteram commemorat & celebrat beneficia à Deo præſtita Synagogæ, id eſt, populo Iſraëlitico *ab initio*, id eſt, ab egreſſu ex Ægypto duce Moſe, tranſituro per mare rubrum in terram promiſſam, vſque ad Dauidem, vt per ea excitet populum ad gratitudinem, Deique amorem & cultum: Myſticè verò, ait S. Hieronymus, Dauid ibidem fuit typus Chriſti hîc, qui beneficia à Deo Eccleſiæ per ſe præſtita, & abſcondita olim, de promiſſa eidem in cælis terra, myſteria per parabolas eructat & celebrat; vbi nota pro parabolis. Hebr eſt מָשָׁל *maſcal*, quod ſignificat quamuis ſententiam grauem, illuſtrem & aliis quaſi prædominantē (מָשַׁל *maſcal* enim ſignificat dominari) ideóque obſcuram & reconditam, ſiue ea ſit ænigma, ſiue allegoria, ſiue parabola, ſiue ſententia propriè dicta, vt patet hîc cap. 15. v. 15. Vide dicta Prouerb. 1. v. 1. Itaque illo Pſalmo 77. non ſunt parabolæ propriè dictæ, ſed graues dumtaxat ſententiæ: hîc verò ſimiles ſunt graues ſententiæ, ſunt & parabolæ propriè dictæ: & ſic vtrouis modo hic verſus pſalmi competit Chriſto cum vno tantùm modo competat Dauidi: In ſcriptura enim multa dicuntur, quæ magis & plenius conueniunt rei per allegoriam ſignificatæ, quàm ipſi allegoriæ eiúſque ſenſui litterali: Patet hoc in magnificis promiſſionibus à Deo factis Dauidi de regno Salomonis, quaſi filij ſibi in regno ſucceſſuri. Multa enim tam ampla in eis dicuntur, vt plenè & perfectè competant ſoli Chriſto, typicè verò & exiliter Salomoni, qui typus erat Chriſti. Vide illa 2. Regum 7. 13. Idem fit hoc loco

Vers. 35.

Tunc dimissis turbis venit in domum (id eſt rediit in hoſpitium Capharnai à ſe conductum, vnde manè egreſſus fuerat verſ. 1.) et accesserunt ad eum discipuli eius dicentes: Edissere nobis Parabolam zizaniorum agri.] Hæc enim cæteris videbatur obſcurior, & duriores continere minas. Vers. 36.

Qui respondens ait illis: Qui seminat bonum semen, est filius hominis.] q. d. Vers. 37.
Ego ſum ſeminator boni ſeminis, puta, Euangelij Explicatio parabolæ Zi-
& verbi Dei; hoc enim ſemino, id eſt, prædico zaniorum
non ſolùm per me, ſed & per meos Apoſtolos, ſed ita, vt illi dumtaxat ſint mea organa, meæ voces, meique præcones; ego verò ſim ſolus prædicationis auctor, qui quod illi ex mea doctrina prædicant exterius, prædico interiùs in mentibus audientium, facióque, vt ipſi eadem intelligant, ament, amplectantur, & opere exequantur per gratiam meam, qua intellectum illorum illumino, & voluntatem eorum inflammo.

Ager autem est mundus: bonum vero semen, hi sunt filii regni; zizania autem, filii sunt nequam.] *Mundus*: nam *in omnem terram exiuit ſonus eorum.* Pſalm. 18. Vers 38.
Ager ergo eſt mundus, non Eccleſia; nam per zizania huius agri multi intelligunt hæreticos,

qui non ſunt in Eccleſia, præſertim cùm ſunt manifeſti & publici.

Filij regni qui? *Filij regni.* hi ſunt fideles, iuſti, & in iuſtitia perſeuerantes, ideóque à Deo electi, vt ſint hæredes regni cælorum. Vnde v. 43. eos vocat iuſtos dicens: *Tunc fulgebunt iuſti.* Hi ſunt *filij* patris cæleſtis, *qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.* Ioan. 1. v. 13. (Ioan. 1. 13.)

Nota: *Iuſti* hic vocantur *ſemen*, quia licet ſemen, quod propriè ſeminat Chriſtus, ſit ipſum Verbum Dei, tum exteriùs ore per loquelam, tum interiùs in corde per gratiam ab eo ſatum, iuxta illud Lucæ 8. v. 11. *Semen eſt Verbum Dei*, tamen, quia ſeminis huius fructus eſt conuerſio, & iuſtificatio fidelium, hinc fideles iuſti vocantur quoque ſemen, id eſt, ſeminis fructus, & meſſis per Metonymiam, qua per cauſam ſignificatur effectus. Vnde ſemen hoc per meſſem & meſſores, in quos deſinit, explicat Chriſtus v. 39.

Zizania qui? *Zizania autem filij ſunt nequam.* Græcè υἱοὶ τοῦ πονηροῦ, id eſt, *filij illius mali*, vel maligni, ſcilicet, Diaboli: ita Syrus, & Arabicus; ideóque & ipſi mali, & nequam; nam patrem ſequitur ſua proles: quare ſicut filij Dei ſunt boni & diuini, ſic filij diaboli ſunt mali, nequam, & diabolici, quia imitatores diabolicæ falſitatis, ait S. Auguſtinus.

Nota: per zizania, & filios nequam nonnulli accipiunt Hæreticos, quia hi maxima ſunt, maximéque nociua zizania, vtpote qui fideles, fidémque à fundamentis ſuffocent, & euertant. Ita S. Chryſoſtomus, Euthymius, & S. Auguſtinus, lib. quæſt. in Matth. quæſt. 11. qui tamen idipſum retractat lib. 2. Retract. cap. 28. ac docet ex S. Cypriano, zizania notare omnes malos, qui ſunt in Eccleſia. Idem docet S. Gregorius S. Ambroſ. Theophyl. & S Auguſt. ſerm. 39 de ſanctis: Omnes enim mali ſua mala vita nocent fidelibus & Eccleſiæ, ſicut zizania nocent tritico, illúdque ſuffocant, ideóque vocantur *nequam*; *nequam* (Nequam, etymon.) enim eſt homo nullius pretij, *quod ne tanti quidem ſit, quàm quod habetur minimi*, ait Feſtus; vel vt Varro, *nequam dicitur quaſi nequicquam*; vel vt alij à *nequeo*, quòd nihil queat, nullique rei ſit aptus. Vide Gellium lib. 7. cap. 11. Quare perperam ex hoc loco v. 29. vbi Chriſtus vetat euelli hæc zizania, ſubditque verſ. 30. *Sinite vtraque creſcere*, Nouantes inferunt, hæreticos non eſſe plectendos & extirpandos, quia pari modo ex eodem concluderent homicidas & fures non eſſe plectendos: hi enim quoque ſunt zizania. Dico ergo Chriſtum hîc non prohibere abſolutè, ne hæc zizania euellantur, ſed ne quis euellere conetur omnia omnino, neque tunc, cùm à tritico dignoſci nequeunt, ſiue cum periculum eſt, ne cum iis ſimul euellatur & triticum, vti explicat ipſe Chriſtus v. 29. quod locum non habet, cum quis manifeſtus eſt hæreticus, & maximè ſi dogmatizet, alióſque ſua hæreſi inficiat: talis enim grauius lædit fideles & Eccleſiam, quàm homicida; hic enim corpus, ille animam occidit. Vide 1. Corinth. 5. 13. Galat. 5. 12. vbi Apoſtolus impios, præſertim falſos doctores auferri & extirpari iubet. Ita Origenes, & S. Auguſtinus, qui licet initio ſenſerit, hæreticos non eſſe occidendos, imò ne cogendós ad fidem, quam in baptiſmo profeſſi ſunt, reſumendam; poſtea tamen experientiâ edoctus, quàm hæretici ſint obſtinati & peruerſi, contrarium docuit vt patet lib. 2. contra Parmen. cap. 2. & 2. retract. cap. 5. *Quia nondum*, ait, *expertus eram, vel quantum mali auderet eorum impunitas, vel quantum eis in melius mutandis conferre poſſet diligentia diſciplinæ.* (Auguſt.)

(Tropologicè.) Tropologicè Auctor imperfecti homil. 13. zizania, ait, ſunt concupiſcentiæ, v.g. cupiditas vanæ gloriæ furtim adrepens bono operi, quæ inuito toleranda eſt, nec ob eam bonú opus relinquendú.

INIMICVS AVTEM, QVI SEMINAT EA, EST DIABOLVS:] cuius eſt ſemper veritati inſerere errorem, ait S. Chryſoſtomus. VERS. 39.

MESSIS VERO CONSVMMATIO SÆCVLI EST;] tunc enim demetet Deus per Angelos omnes homines tam malos, quàm bonos, eóſque in die iudicij diſcriminabit, ac bonos in horreum cæleſte congregabit, malos tradet vrendos igni gehennæ: vnde ſequitur:

MESSORES AVTEM ANGELI SVNT.] Meſſis enim, ait Remigius, eſt dies iudicij, in quo ſeparandi ſunt boni à malis, quod fiet miniſterio Angelorum. Vnde infra dicitur, quod veniet filius hominis cum Angelis iudicare.

SICVT ERGO COLLIGVNTVR ZIZANIA, ET IGNI COMBVRVNTVR, SIC ERIT IN CONSVMMATIONE SÆCVLI; MITTET FILIVS HOMINIS ANGELOS SVOS. VERS. 40.

ET COLLIGENT DE REGNO EIVS OMNIA SCANDALA.] Mali, quos Chriſtus priùs vocauit zizania & filios diaboli, eoſdem hîc vocat ſcandala, quia mali ſuis ſceleribus tam ſibi quàm aliis fuerunt ſcandalo & ruinæ: fuerunt enim cauſa, vt ruerent in gehennam, vnde explicans ſubdit, *& eos, qui operantur iniquitatem*; nam τὸ *&* eſt exegeticum, idémque valet, quod *id eſt.* Notat S. Chryſoſtomus hîc duplicem impiorum pœnam denotari, ſcilicet, damni, cùm dicitur: *colligent de regno*, ne ſcilicet in regnum eius intrent, ſed cælo excludantur: & ſenſus, cum dicitur, *& mittent eos in caminum ignis.* S. Chryſoſtomus: *Vide*, ait, *ineffabilem Dei amorem ad homines: Eſt enim ad beneficia promptus, & ad pœnam tardus. Cùm enim ſeminat, per ſeipſum ſeminat, cum autem punit, per alios: mittit enim ad hoc Angelos ſuos.* Addit Chriſtus verſ. 30. *Alligate ea in faſciculos ad comburendum*, quod explicans S. Gregorius 4. Dialog. cap. 35. *Meſſores Angeli*, inquit, *zizania ad comburendum in faſciculos ligant, cum pares paribus in tormentis ſimilibus ſociant, vt ſuperbi cum ſuperbis, luxurioſi cum luxurioſis, auari cum auaris, fallaces cum fallacibus, inuidi cum inuidis, infideles cum infidelibus ardeant. Cum ergo ſimiles in culpa ad tormenta ſimilia deducuntur, quia eos in locis pœnalibus angeli deputant, quaſi zizaniorum faſciculos ad comburendum ligant.* VERS. 41. (Chryſoſt.) (Gregor.)

ET MITTENT EOS IN CAMINVM IGNIS.] Caminus notat damnatos, vtpote plurimos, in gehenna quaſi in camino arctari, ſicut ligna & fauillæ arctantur in camino. Secundò, eoſdem igne conuolui, & ſurſum deorſúmque iactari, ſicut fumus & ſcintillæ in camino & fornace. Vnde Iſaias cap. 33. 14. *Quis*, ait, *poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus ſempiternis?* VERS. 42. (*Caminus gehennæ notat duo.*) (Iſai 33. 14)

IBI ERIT FLETVS, ET STRIDOR DENTIVM.] Significatur, ait Remigius, duplex pœna inferni, ſcilicet, nimij caloris, & nimij frigoris. Vide dicta cap. 8. verſ. 12. Quàm diſpar, & mœſta hæc commutatio! Impij enim regnum cæli cum igne inferni commutabunt.

TVNC IVSTI FVLGEBVNT SICVT SOL IN REGNO PATRIS EORVM.] *Tunc*, quia nunc, VERS. 43.

ait,

Digitized by Google

ait Remig. iuſti fulgent in exemplum aliorum, ſed tunc fulgebunt ſicut Sol ad laudandum Deum. Alludit ad Daniel. 12. 3. *Qui autem docti fuerint*,

Daniel 12.

Hebr. מַשְׂכִּילִים *maskilim*, id eſt, ſapientes & prudentes, qui, ſcilicet, prudenter, ſapientérque vixerint, *fulgebunt ſicut ſplendor firmamenti, & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates*. Vide ibi dicta.

An beati in globũ transformandi?

Hinc olim nonnulli Hæretici putarunt, in reſurrectione corpus noſtrum transformandum in globum, vt eſſet ſimile corpori ſolari. Hanc hæreſim aſſcribit Origeni, eámque damnat Iuſtinianus Imper. in ſua Conſt. quam recitat Baronius tomo 7. anno Chriſti 538. pag. 289. & 293. nam figura rotunda non eſt figura corporis humani, nec corporis Chriſti glorioſi, cui nos conformandos in reſurrectione docet Paulus, Philip. 3. 21.

QVI HABET AVRES AVDIENDI (Arabicus, *aures audientes*) AVDIAT;] hoc eſt, ait Rabanus, *Qui habet intellectum intelligat, quia myſticè hæc omnia intelligenda ſunt*.

VERS 44.

Parabola theſauri abſconditi in agro.

SIMILE EST REGNVM CÆLORVM THESAVRO ABSCONDITO IN AGRO, QVEM QVI INVENIT HOMO, ABSCONDIT, ET PRÆ GAVDIO ILLIVS VADIT, ET VENDIT VNIVERSA, QVÆ HABET, ET EMIT AGRVM ILLVM.] Qui enim ſcit alicubi latere theſaurũ, & emit locum, antequam eruat, efficitur dominus theſauri: quia eruit illum iam ex loco proprio, vtpote à ſe empto; nec tenebatur domino priori indicare, ſed poterat vti ſcientiâ ſuâ ad ſuum commodum, emendo agrum tanti, quanti valet ſecundùm communem æſtimationem, ad quam nihil facit theſaurus abſconditus, latens & incognitus, vti ex D. Thoma, Nauarro, & Soto docet Noſter Leſſius lib. 2. de iuſtitia cap. 5. dub. 15. in fine.

Quem qui inuenit homo. Græcè eſt præteritum: Eſt enim Aoriſtus εὑρὼν, quod alij vertunt *quem inuentum*, imò Noſter verſ. 45. *inuentâ autem vnâ pretioſâ*, &c. ibi enim eſt εὑρὼν. Τὸ *abſcondit* eſt emblema, ſpectans ad elegantiam parabolæ, ac proinde non neceſſariò accommodandum rei ſignificatæ.

Nota: Chriſtus præcedentibus quatuor parabolis, ſcilicet, ſeminantis, ſeminis, grani ſinapis, & fermenti declarauit naturam, vim & efficaciam Euangelij, id eſt, prædicationis & doctrinæ Euangelicæ, nunc duabus ſequentibus, ſcilicet, theſauri, & margaritæ declarat eiuſdem pretium, quod tantum eſt, vt omnium rerum iacturâ meritò ſit comparandum. Ita S. Chryſoſtomus, Hilarius, Ianſenius, Maldonatus & alij. Simili modo Sapiĕtia apud Salomonem Prouerb. 8 verſ. 11 de ſe ait:

Prouerb 8.

Melior eſt ſapientia cunctis pretioſiſſimis, & omne deſiderabile ei non poteſt comparari. Et verſ. 19. *Melior eſt fructus meus auro, & lapide pretioſo, & genimina mea argento electo*.

Ad literam: Per theſaurum hunc S. Hieronym. accipit ipſum Chriſtum, & S. Scripturam, quam quoque hîc intelligit S. Auguſt. lib. quæſt. Euang. in Matth. quæſt. 13. *quem cum quis*, inquit, *ex parte intellectus attigerit, ſentit ille magna latere myſteria,*

Auguſt.

& vadit, & vendit omnia ſua, & emit illum, id eſt, contemptu temporalium comparat ſibi ocium, vt ſit diues cognitione Dei. Verùm, vt dixi, propriè theſaurus hîc eſt Euangelium, eiúſque doctrina & fides.

Tropologicè S. Gregorius hom. 11. in Euang. per theſaurum accipit cæleſte deſiderium: *Inuentus theſaurus*, inquit, *abſconditur, vt ſeruetur, quia*

Gregor.

ſtudium cæleſtis deſiderij à malignis ſpiritibus cuſtodire non ſufficit, qui hoc ab humanis laudibus non abſcondit. In præſenti etenim vita quaſi in via ſumus qua ad patriam pergimus: Maligni autem ſpiritus iter noſtrum quaſi quidam latrunculi obſident. Deprædari ergo deſiderat, qui theſaurum publicè portat in via.

VERS. 45.

ITERVM: SIMILE EST REGNVM CÆLORVM HOMINI NEGOCIATORI, QVÆRENTI BONAS (Syrus *optimas*) MARGARITAS] Arabicus: *quærenti bonam gemmam*. q. d. Tanto ſtudio fideles de-

Margarita eſt Euangelium.

bent ſibi comparare doctrinam vitámque Euangelicam, quæ via eſt, & pretium regni cælorum, quanto mercator quærit margaritas, emitque vnam ex eis pretioſiſſimam; nam alioqui regnum cælorum ſiue Euangelium propriè comparatur ipſi margaritæ, non autem negociatori illius. Similem phraſin audiuimus verſ. 24.

VERS. 46.

INVENTA AVTEM VNA PRETIOSA (Syrus: *pretioſiſſimi pretij*) ABIIT, ET VENDIDIT OMNIA, QVÆ HABVIT, ET EMIT EAM. Sicut enim hæc margarita omne pretium ſuperat, ſic & Euangelium. Vide Plinium de pretio margaritarum lib. 9. cap. 35. vbi inter alia, ait, *margaritis cæli ſocietas maior, quàm maris*. Additque Cleopatram Antonij amicam, vnam margaritam aceto liquefactam coram Antonio potando hauſiſſe, quæ valebat pluſquam centum millibus aureorum. Vide dicta Apocal. 21. verſ. 21. vbi tredecim margaritarum dotes recenſui, quas omnes longè ſuperat Euangelium, eiúſque doctrina, virtus & gratia, quæ maximè in viris Apoſtolicis & religioſis reſplendet.

Symbolicè, margarita pretioſa eſt Chriſtus, item B. Virgo, item religionis ſtatus, item charitas: *Charitas enim eſt margarita pretioſa, ſine qua nihil tibi prodeſt, quodcumque habueris: quam ſi ſolam habeas, ſufficit tibi*, ait S. Auguſtinus tract. 5. in Ioannem: charitas enim eſt monile Chriſti: item margarita pretioſa eſt vita cōtēplatiua, de qua Magdalenæ ait Chriſtus: *Maria optimam partem elegit*, Lucæ 11. Margarita quoque eſt anima cuiuſque hominis; item felicitas æterna, vti appoſitè oſtendit Noſter Salmeron tom. 7. tract. 11. hæc enim omnia ſunt partes illuſtriores regni cælorum, id eſt, doctrinæ Euangelicæ. Talis quoque eſt humilitas, nimirum vt docet Noſter Thomas θεοδίδακτος de Imitat. Chriſti lib. 1. cap. 2. *Si vis vtiliter aliquid ſcire, & diſcere, ama neſciri, & pro nihilo reputari. Hæc eſt altiſſima & vtiliſſima ſcientia, ſuipſius vera cognitio, & deſpectio*. Hæc eſt margarita Euangelica pretioſiſſima, ſed eius pretium paſſim à ſuperbis Adæ filiis ignoratur. Talis quoque eſt Chriſti crux, & pati pro Chriſto, cuius pretium callebat S. Ignatius, dicens: *Amor meus crucifixus eſt*, & S. Paulus: *Mihi abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo*. Galat. 6. Et Abacuc. cap. 3. *Cornua*, ait, *in manibus eius, ibi abſcondita eſt fortitudo eius*.

Item Chriſtus, Virgo Maria, Religio, Charitas.
Auguſt.
Luc. 11.
Akempis.
Ignat. Mart.
Galat. 6.
Abac. 3.

Porrò prima & pretioſiſſima margarita, à qua omnes virtutes, omnéſque ſancti quaſi margaritæ progignuntur, ſuúmque habent decorem & pretium, eſt ipſe Chriſtus. Eius enim deitas in humanitate, eſt quaſi margarita in concha abſcondita, quæ ex materia virginea, & rore Spiritus ſancti concepta, prodiit candidiſſima, per vitæ innocentiam; lucidiſſima, per ſapientiam, rotundiſſima, per omnis perfectionis poſſeſſionem; habens pondus conſcientiæ, liuorem mititatis, pretium beatitudi-

Verbum in carne eſt margarita in concha.

Digitized by Google

Plin. nis:*margaritarum* enim *omnis dos conſiſtit in candore, magnitudine, orbe, lauore, pondere*, ait Plinius lib.9.cap.35.Ita S. Hieronymus, Theophylactus & S.Auguſtinus in lib.quæſt. Euang.ex Matthæo quæſt.13.quem audi: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum: Eſt enim Verbum Domi-* Auguſtin. *ni lucidum candore veritatis, & ſolidum firmitate æternitatis, & vndique ſui ſimile pulchritudine diuinitatis: qui Deus penetrata carnis teſtudine intelligendus eſt.*

Hanc ergo Chriſti margaritam, ait Noſter Salmeron, humilitate paruam, valore pretioſam, portatu facilem geſtemus in capite mentis noſtræ, ad ornamentum; in fronte per confeſſionem fidei; in auribus per obedientiam legis, Deo in ſe, & in ſuperioribus præſtandam; in collo & pectore per amorem, & guſtum; in brachio per bonorum operum exercitium; in annulis digito impoſitis per donum diſcretionis ſpirituum; in cingulo per caſtitatem; in veſtimentis per modeſtiam & ſanctam æternæ vitæ rationem, vt & ipſi efficiamur margaritum pretioſum, quo alios ad honeſtatem & virtutem inducamus, & ad imitationem arripiendam ſanctiſſimæ vitæ Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Chriſtus eſt omnis gemma Curt Denique Chriſtus non tantùm eſt margarita pretioſiſſima, ſed & gemma gemmarum: Ipſe enim eſt carbunculus, quia lux & flamma mundi: ipſe eſt ſmaragdus, quia ſuo virore gratiæ viſum delectat Angelorum: ipſe fortis & inuictus vt adamas: gaudium parit, vt ſardius; lepram peccati ſanat, vt chryſopraſſus: ipſe iuuat ad partum bonorum operum, quaſi ſpiritalis iaſpis acuit ingenium, vt beryllus, ipſe cæleſtis eſt coloris, & vitæ, vt ſapphirus; reſiſtit ſomno & ebrietati, vt amethyſtus; ac cuilibet animi infirmitati, vt hyacinthus: ipſe limas paſſionum ſuſtinuit, vt topazius: ipſe candore & nitore eſt ſardonyx; aureâ charitate eſt chryſolithus. Vnde hiſce duodecim gemmis ſtrata ſunt fundamenta cæleſtis Ieruſalem, quorum ſingula ſingulos notant Chriſti Apoſtolos. Apocal. 21. verſ. 19. & 20. Vide ibi dicta.

Vers. 47. *Similitudo ſagenæ miſſæ in mare.* ITERVM SIMILE EST REGNVM CÆLORVM SAGENÆ (Arabicus *reti*) MISSÆ IN MARE, ET EX OMNI GENERE PISCIVM CONGREGANTI.] Duæ præcedentes parabolæ, ſcilicet theſauri, & margaritæ pretioſæ oſtenderunt pretium, & dignitatem Euangelij, hæc oſtendit eiuſdem capacitatem & amplitudinem, ſcilicet, quòd quaslibet orbis gentes & homines, eáſque tam malas, quàm bonas complectatur. Proponit autem Chriſtus eam hoc fine, vt non mirentur Apoſtoli, & ſancti, ſi inter fideles videant nonnullos malè viuere, ſicut in regno amplo nemo miratur inueniri homicidas, fures, adulteros Rurſum, ne quis ſibi blandiatur, quòd ſit Chriſtianus, fidelis, & filius Eccleſiæ, cùm in ea multi ſint improbi, ſed ſatagat in ea eſſe probus, & ſanctus. *Regnum cælorum* eſt Euangelium, hoc eſt, Euangelij prædicatio & doctrina; item Eccleſia, hæc enim illam continet: in Eccleſia enim verum Dei Euangelium prædicatur, & per illud in ea regnat Deus, eámque ad regnum cæleſte perducit.

Sagena etymon. *Sagene.* Sagena eſt vox Græca ſignificans genus retis, quod vulgo dicitur verriculum, vel euerriculum à vertenda aqua, vel mari, vt piſces capiat. Propriè tamen ſagena eſt ſinus retis, in quem capti piſces deueniunt. Hine σαγήνη, ait Etymologus vocatur, γαγγαμὴ, id eſt, cauum illud in medio vêtre vel vmbilico, ſic dictum, quòd illic more ſagenæ nerui implicentur: Pari modo Euangelij, & Eccleſiæ quaſi materno ſinu piſces, id eſt, fideles omnes excipiuntur, fouentur, aluntur, conſeruantur.

Et ex omni genere piſcium congreganti. Sic enim Euangelium omnibus gentibus prædicatur, & ex iis coaleſcit Eccleſia. Piſces ergo ſunt fideles, piſcatores ſunt Apoſtoli, ſagena eſt Euangelium & Eccleſia. Porrò piſces aptè repræſentant homines, ob viginti analogias, quas recenſui Abacuc. 1. 14. ad illa: *Et facies homines quaſi piſces.*

Vers. 48. QVAM, CVM IMPLETA ESSET, EDVCENTES, ET SECVS LITTVS SEDENTES, ELEGERVNT (Græcè συνέλεξαν, id eſt, *collegerunt*) BONOS IN VASA, MALOS AVTEM FORAS MISERVNT.] abiecerunt in mare, vel in littus. Arabicus: *Collegerunt ſelecta in vaſis ſuis, & mala proiecerunt foras.* Vaſa notant diuerſas in domo patris manſiones, vt ait Chriſtus Ioann. 14. ſiue varias cæli cellas, quæ alibi æterna tabernacula nuncupantur: *Malos*, Græcè σαπρὰ, id eſt, putrida, marcida, ſpurca, puta piſces putidos, fœtentes, mortuos. Ex hoc loco rectè S. Auguſtinus contra Donatiſtas probat, in Eccleſia non tantùm eſſe bonos (& prædeſtinatos, vt vult Caluinus) ſed etiã malos & reprobos.

Vers. 49. SIC ERIT IN CONSVMMATIONE SÆCVLI (Arabicus, *in fine huius temporis*, puta in die iudicij) EXIBVNT ANGELI, ET SEPARABVNT MALOS DE MEDIO IVSTORVM.] id eſt, à iuſtis: eſt Hebraiſmus.

Vers. 50. ET MITTENT EOS IN CAMINVM (Arabicus, *in fornacem*) IGNIS: IBI ERIT FLETVS, ET STRIDOR DENTIVM. Vide dicta verſ. 42.

Vers. 51. INTELLEXISTIS HÆC OMNIA?] has omnes parabolas & ſermones meos? Syrus & Græcus præponunt: *Dicit eis Ieſus.* Sed in ſuo exemplari id non legit Noſter Interpres; id enim ex dictis intelligitur. Continuantur enim hîc verba Ieſu.

DICVNT EI, ETIAM.] Iam enim parabolas ſeminis & zizaniorum. quæ cæteris erant difficiliores, eis explicuerat Chriſtus.

Vers. 52. AIT ILLIS: IDEO OMNIS SCRIBA DOCTVS IN REGNO CÆLORVM, SIMILIS EST HOMINI PATRIFAMILIAS, QVI PROFERT DE THESAVRO SVO NOVA, ET VETERA.] *Ideo*. q. d quia vos, ô Apoſtoli, meis hiſce parabolis intellexiſtis Euangelium, quod ducit ad regnum cælorum, tantùm eſſe theſaurum; ideo ex hoc theſauro omnia depromere debetis, vt cum aliis, imò toti mundo communicetis. Ita S. Auguſtinus quæſt. 16. in Matth.

Rurſum: quia intellexiſtis meum modum docendi, ea quæ ſunt cæli, ſúntque hominibus noua & inaudita, per parabolas à rebus veteribus, & vſu tritis petitas; vos eodem modo eadem docete & prædicate, vt ex veteribus, quæ intelligunt, capiant & intelligant noua, quæ prædicatis.

Scriba, id eſt, doctor, prædicator, *doctus* Græcè μαθητευθεὶς, id eſt, inſtructus, eruditus, edoctus, *in regno*, id eſt, ad regnum *cælorum*, vt habet Syrus, ſcilicet, prædicandum: Arabicus. *Scriba, qui docet pro regno cælorum*, q. d. Doctor Euangelicus probè inſtructus ad annunciandum Euangelium, ducens fideles ad regnum cælorum, quales eſtis, vel eritis, vos ô Apoſtoli, à me & Spiritu ſancto plenè inſtructi. Opponit enim ſuos Scribas, id eſt, Doctores & Prædicatores, puta Apoſtolos Scribis Iudæorum: hi enim legem Moſi, & ex ea bona terrena prædicabant. Apoſtoli verò annunciabant Euangelium, & regnum cælorum in eo promiſſum.

Profert de theſauro ſuo noua, & vetera. Eſt adagium, ſignificans omnes cibos, omnem ſubſtantiam,

Mel nouum eſt optimũ, vinum verò quod vetus eſt. tiam, omnem ſupellectilem familiæ alendæ neceſſariam vel vtilem; quædam enim vetera ſunt meliora, quædam noua. Vnde Adagium: *Noua Hymetta* (mella) *vetera falerna*, id eſt, vina, mel enim optimum, quod recentiſſimum; vinum verò optimum, quod vetuſtiſſimum, ait Macrobius lib. 7. Saturn. Hinc & illud Pindari Olymp. hymno 9.

Pindar. *Lauda vinum vetus, ſed nouorum hymnorum flores.*

Senſus eſt, q. d. Sicut paterfamilias familiam inſtruit nouis & veteribus, id eſt, omni re neceſſariâ & vtili; ſic Doctor Euangelicus promere debet congruo tempore, pro captu auditorum varium ſermonem, varij & omnis generis ſcientiam, ac præſertim curare, vt myſteria Euangelij noua & inaudita doceat per vetera exempla, parabolas & ſimilitudines, quas auditores capiunt, & norunt. Sic enim per vetera & nota, cognoſcent noua & incognita.

Porrò veteres, vt S. Chryſoſtomus, Auguſtinus, Hieronymus, Hilarius & Beda, *vetera & noua* accommodant veteri Teſtamento & nouo. Optimè enim prædicatur, cùm nouum Teſtamentum confirmatur, & illuſtratur ex veteri, illique per omnia typicè conforme demonſtratur. Vetus enim fuit typus noui, nouum veteris eſt Antitypus.

Obiicit Abulenſis, quòd cùm hæc diceret Chriſtus, nondum ſcriptum erat nouum Teſtamentum. Reſp. illud iam dictum & doctum erat à Chriſto, ac paulò pòſt à Matthæo, Ioanne, Luca, Marco ſcribendum, idque ſciebat Chriſtus; vnde iubet Apoſtolis, vt ipſi à ſe dicta & audita, poſteri verò eadem ab Euangeliſtis ſcribenda, prædicent.

VERS. 53. ET FACTVM EST, CVM CONSVMMASSET IESVS PARABOLAS ISTAS, TRANSIIT INDE, ſcilicet, ex domo ſua, quam habebat Capharnai, vt dixi verſ. 16. tranſiit ad alias vrbes, & caſtella, vt latiùs Euangelium diſſeminaret.

VERS. 54. Luc. 4. v. 12. 21. Mat. 2. v. 12. ET VENIENS IN PATRIAM SVAM DOCEBAT EOS (ciues patriæ ſuæ) IN SYNAGOGIS EORVM.] Patriã vocat non Bethlehem, in qua natus erat; hæc enim longè aberat à Capharnao, ſed Nazareth vicinam, in qua conceptus & educatus erat Chriſtus, vt explicat Lucas cap. 4. 16. Ita S. Chryſoſtomus, Hieronymus, Theophylactus, Euthymius.

In Synagogis, in concione, aut cœtu, qui ſingulis Sabbathis fiebat in Synagoga, vt apud nos fit in Eccleſia vel templo. In Nazareth enim, vtpote parua vrbe, videtur vna tantùm fuiſſe Synagoga. Fuſiùs hæc narrat Lucas cap. 4. 16.

ITA VT MIRARENTVR (Arabicus *obſtupeſcerent* Nazareni conciues Chriſti) ET DICERENT: VNDE HVIC SAPIENTIA HÆC: ET VIRTVTES? id eſt, miracula. Arab. *Vnde ei hæc ſapientia & virtus*, patrandi tanta miracula? NONNE HIC EST

VERS. 55. Luc. 4. v. 22. Mar. 6 v. 3. FABRI (Arabicus addit *lignarij*) FILIVS. Marcus cap. 6. 3. *Nonne hic eſt faber. Nec mirandum eſt*, ait S. Auguſtinus lib. 2. de Conſ. Euang. cap. 42. *cùm vtrumque dici potuerit. Eo enim & fabrum credebant, quo fabri filium.* Adde, quia & videbant eum cum Ioſeph fabricantem. Videtur ergo Chriſtus

Auguſt. cum patre Ioſeph artem fabrilem exercuiſſe vſque ad annum trigeſimum, quo cœpit docere & prædicare. S. Hilarius & Ambroſius cenſent. Chriſtum fuiſſe fabrum ferrarium; Hugo, murarium, vel aurificem: Communis ſententia eſt Chriſtum fuiſſe fabrum lignarium, vti ex S. Chryſoſtomo docet S. Thomas & S. Iuſtinus dialog. contra Triphon. *Erat*, inquit, *aratra & iuga boum conficiens.* Hinc prædicans Chriſtus ſæpe ab eis petit ſimilitudines, vt cap. 11. *Tollite iugum meum ſuper vos. Et nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retrò, aptus eſt regno Dei*: Lucæ 9. verſ. 62. Hinc & Chriſtianus ille à Gentili irriſore rogatus, *quid faceret fabri filius?* puta Chriſtus, argutè reſpondit: *Iuliano* (Apoſtatæ) *fabricat feretrum*: nam paulò pòſt occiſus eſt Iulianus. Ita Sozomenus lib. 6. cap. 2. Nonnulli tamen negant Chriſtum fabrilem exercuiſſe, cenſentes eum inſtar Religioſi abſtractum vixiſſe, ac vacaſſe orationi & ieiuniis vſque ad annum 30. Ita Paulus Burgenſis, Simon de Caſſia, & Noſter Bartadius: de quo plura Lucæ 2. verſ. 51. ad illa: *& erat ſubditus illis.*

Chriſtus faber lignarius.

Bellè reſponſum.

Myſticè S. Auguſtinus ſerm. de nat. *Eſt*, ait, *pater Chriſti faber Deus, qui totius mundi opera fabricatus eſt, arcam Noe diſpoſuit, Moyſi tabernaculum ordinauit, arcam Teſtamenti inſtituit. Fabrum dixerit, qui mentem rigidam explanat, ac cogitationes ſuperbas excidit.* S. Hilar. *fabri*, ait, *etiam hic erat filius, ferrum igneâ vincentis ratione, ſæculi virtutem iudicio decoquentis, maſſamque formantis in omne opus vtilitatis humanæ, formam ſcilicet corporum noſtrorum in diuerſa membrorum miniſteria, & ad omnia æternæ vitæ opera fingentis.* Porrò *Chriſtus erat fabri filius*, ait S. Chryſologus ſerm. 48. *ſed illius, qui mundi fabricam fecit non malleo, ſed præcepto, qui elementorum membra non ingenio, ſed iuſſione compegit: qui maſſam ſæculi auctoritate, non carbone conflauit: qui ſolem non terreno igne, ſed ſupremo calore ſuccendit: qui lunam, tenebras, noctem formauit & tempora: qui ſtellas variatâ luce diſtinxit: qui cuncta fecit ex nihilo, & fecit, ô homo, tibi, vt opificem operis æſtimatione penſares.*

Auguſt.

Chryſolog.

NONNE MATER EIVS DICITVR MARIA: ET FRATRES EIVS IACOBVS, ET IOSEPH, ET SIMON ET IVDAS?] *Fratres*, id eſt, patrueles & conſobrini, vt dixi cap. 12. 46.

At cur S. Mariam pauperem in matrem elegit Chriſtus, & non Liuiam Auguſti aut Mariamnem Herodis vxorem? Reſpondet Theodotus tom. 6. in Conc. Epheſ. in Appendice 5. cap. 2. de Natiuit. Chriſti: *Si filius eſſet imperantis, poteſtati vtilitatem adſcriberent: Si Legiſlatoris factus fuiſſet filius, præceptis vtilitatem adſcriberent: ſed quid fecit? Omnia paupera & vilia elegit, omnia mediocria & plurimum obſcura, vt diuinitas ſola cognoſceretur orbem transformaſſe terrarum.*

Theodot.

Fratres Chriſti: Iacobus: *Iacobus* hic eſt Minor cognomento Alphæi, Apoſtolus, & primus Epiſcopus Ieroſolymorum, auctor Epiſtolæ Canonicæ, vbi plura de eodem dixi in procemio. Alter ergo & diuerſus hic eſt à Iacobo Maiore filio Zebedæi, & fratre Ioannis, cuius corpus colitur Compoſtellæ, cùm Minoris colatur Romæ in Eccleſia ſanctorum Apoſtolorum.

Ioſeph *Et Ioſeph.* Græca habent Ιωσῆς, id eſt, Ioſes, ſic & Syrus; vnde eum Ioſetem vocat S. Hieronymus lib. contra Heluidium. Hic fuit vnus ex 72. Chriſti diſcipulis, quem combinarunt cum S. Matthia ad Apoſtolatum, cùm ſors cecidit ſuper Matthiam. Hic poſtea factus eſt Epiſcopus Eleutheropolis, ac inter Sanctos relatus, colitur die 22. Iulij, de quo plura Actor. 1. 23.

Simon: *Et Simon.* Multi ex Abdia, Sophronio, Iſidoro & Beda putant, hunc eſſe Simonem Cananæum Apoſtolum, quaſi ille fuerit frater Iacobi Minoris

&

Digitized by Google

& Iudæ : ſed hic Simon natus fuit ex Cana Galilææ: iſti autem fratres, id eſt, cognati, Chriſti orti fuêre ex Nazareth, æquè ac ipſe Chriſtus : vnde ciues Nazarethani hîc mirantur, vnde tanta ſcientia ſit in Ieſu ciue ſuo, cùm norint eius fratres & cognatos quaſi ſimplices & idiotas, vt patet Marci 6.1. & ſequent. Verius ergo videtur, hunc Simonem eſſe S. Simeonem, qui S. Iacobo in Epiſcopatu Ieroſolymæ ſucceſſit. Hic enim fuit filius Cleophæ eiúſque vxoris Mariæ, teſte Hegeſippo apud Euſebium lib. 3. Hiſtor. cap 11. quem proinde fratrem fuiſſe Iacobi Minoris docet S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Beda, & ex iis Chriſtophor. à Caſtro lib. de Deipara cap. 1. licèt Hegeſippus & Epiphan hæreſ. 66. cenſeant eum non fuiſſe fratrem, ſed patruelem ſiue conſobrinum Iacobi. Hic eſt ille Simeon, qui anno 10. Traiani, hoc eſt anno 109. Chriſti crucifixus, cùm eſſet 120. annorum, omnes ſuâ conſtantiâ & fortitudine ſtupefecit. Vnde ſequitur, eum vndecim annis natum fuiſſe ante Chriſtum, Chriſtóque fuiſſe ſeniorem. Ex dictis conſtat errare Abdiam lib. 6. Hiſt. Apoſt. Sophronium apud S. Hieronymum, de ſcript. Eccleſ. Iſidorum de vita & morte Sanctorum, & Bedam in caput primum Actor. qui cenſent Simonem Chananæum eundem eſſe cum Simeone Epiſcopo Ieroſolymitano & crucifixo. Vnde Beda ibidem id retractat.

Et Iudas. hic eſt frater Iacobi Minoris, & Auctor Epiſtolæ Canonicæ, de quo plura ibidem in prooemio.

An Simõ & Iudas fuerint fratres Iacobi. Reſp. 1.

Quæres, an hi quatuor fuerint propriè dicti fratres, ex eodem patre & matre geniti? Imprimis conſtat Iacobum & Ioſeph fuiſſe fratres, vt patet ex Matth. cap. 27.56. De reliquis duobus, ſcilicet Simone & Iuda, cenſent nonnulli eos fratres fuiſſe Iacobi & Ioſeph, ſed vterinos duntaxat. Matrem enim eorum fuiſſe Mariam, quæ primò nupta Alphæo, ex eo genuerit Iacobum & Ioſeph, ideóque Iacobum vocari Alphæi, ſcilicet filium, deinde mortuo Alphæo nuptam Cleophæ genuiſſe ex eo Simonem & Iudam. Ita S. Thomas in cap. 1 ad Galat lect. 5.

2. Secundò, Baronius in Apparatu Annal. cap. 46. & ſequent tres ponit Marias ſorores, id eſt, conſobrinas B. Virginis, primam Mariam Alphæi, ſcilicet matrem Iacobi & Iudæ Apoſtolorum, ac Ioſeph: Secundam Mariam Cleophæ, quæ ex Cleopha marito genuit S. Simeonem, qui S. Iacobo ſucceſſit in Epiſcopatu Ieruſalem, & crucifixus eſt anno 120. ætatis, vti iam dixi. Tertiam Mariam Salome vxorem Zebedæi, ex qua nati ſunt Ioannes & Iacobus Apoſtoli.

3. *Genuinè fuiſſe fratres.*

Verùm vnam eandémque eſſe Mariam Alphæi cum Maria Cleophæ liquet, ſi quis conferat S. Ioannis cap. 19.25. cum Matthæi cap. 27.56. & Marci 16.40. Nam Ioannes ait : *Stabant autem iuxta crucem Ieſu, mater eius, & ſoror matris eius Maria Cleopha, & Maria Magdalena.* Matthæus verò ait : *inter quas erat Maria Magdalena, & Maria Iacobi & Ioſeph mater, & mater filiorum Zebedæi*: Marcus autem: *inter quas erat Maria Magdalena, & Maria Iacobi minoris & Ioſeph, & Salome.* Vides hîc clarè, quòd illa, quæ à Ioanne vocatur *Maria Cleopha*, à Matthæo & Marco vocetur, *Maria Iacobi & Ioſeph mater*; Iacobi, inquam, qui non Zebedæi, ſed Alphæi, ſcilicet filius, vocatur Actor. 1. & Matth. 10. Eadem ergo eſt Maria Cleophæ & Maria Alphæi; Cleophas enim alio nomine dictus eſt Alphæus more Hebræorum, niſi malis cum nonnullis vnum horum duorum fuiſſe maritum, alterum patrem huius Mariæ.

Eadem Maria Cleopha & Alphæi.

Eadem dicta eſt Maria Iacobi, ſcilicet Minoris mater. Ita S Chryſoſtomus, Hieronymus, Theodoretus, Beda, quos citat & ſequitur Chriſtoph. à Caſtro lib. de Deipara cap. 1.

Eadem Salome & mater filiorum Zebedæi.

Rurſum, vides hîc, vt illa quæ à Marco vocatur Salome, à Matthæo vocatur *mater filiorum Zebedæi*: hæc ergo vocata fuit Salome. Ita S. Gregorius, Theophylactus, Euthymius & S. Epiphanius hæreſi 59. & 78. Videtur ergo eadem Maria Cleophæ, ſiue Alphæi, genuiſſe hos quatuor, ſcilicet Iacobum, Ioſeph, Simonem & Iudam : nam eam matrem Iacobi & Ioſeph vocat Matthæus, & Marcus loco iam citato : Iudas autem fuit frater Iacobi, vt ait ipſe initio ſuæ Epiſtolæ; Simon etiam ſiue Simeon, qui ſucceſſit Iacobo fratri in Epiſcopatu Ieroſolymitano, eiuſdem fuit frater; nam fuit filius Cleophæ eiúſque vxoris Mariæ, vt disertè ait Hegeſippus apud Euſebium lib. 3. Hiſtor. cap. 11. Porrò Mariam hanc non fuiſſe filiam, ſed vxorem Cleophæ, disertè aſſerit idem Hegeſippus, S. Chryſoſtomus, Euſebius, Theodoretus, Euthymius, & ex iis à Caſtro loco citato, ac Suarez p. 3. quæſt. 28. art. 1. diſp. 5. ſect. 4. Cleophas autem fuit frater Ioſephi ſponſi B. Virginis, ait idem Hegeſippus. Hic eſt ille Cleophas, cui cum ſocio in Emmaus Chriſtus in fractione panis ſe reuelauit, ac in eadem domo ob Chriſti confeſſionem à Iudæis occiſus, Martyr occubuit die 25. Septembris, vt habet Martyrologium Romanum.

Cleophas Martyr.

Dices, cur ergo Matthæus & Marcus hanc *Mariam* vocant matrem Iacobi & Ioſeph, non autem Simonis & Iudæ? Reſp. breuitatis causâ id faciunt, & quia duo primi, ſcilicet Iacobus & Ioſeph, primi & inſigniores tunc habebantur præ duobus cæteris. Ita S. Hieronymus, Theophylactus, S. Gregorius, S. Epiphanius hæreſi 59. & 78. & Nyſſenus Orat. 2. de Reſurrect.

Porrò Maria hæc, tot ſanctorum filiorum & filiarum mater, ſanctè mortua eſt in Iudæa die 9. Aprilis, inde tranſlata eſt Verulas in Italia, ibique magno honore colitur, vt habet Martyrologium Romanum ad diem 25. Maij, & ibidem Baronius in notis.

Vers. 56. Mar. 6. v. 3. Sorores Chriſti quænam hic?

ET SORORES EIVS NONNE OMNES APVD NOS SVNT?] in Nazareth. Sorores Iacobi, Ioſeph, Simonis & Iudæ ab Hippolyto apud Nicephorum lib. 2. c. 3. vocantur Eſther, & Tamar; ſed à S Epiphanio hæreſi 78. & Theophylacto vocantur Maria Salome, quæ fuit vxor Zebedæi, & mater S. Ioannis & Iacobi Maioris Apoſtolorum, qui proinde fuêre nepotes ex ſorore Iacobi Minoris, Ioſeph, Simonis & Iudæ, vti oſtendam ad oculum in Tabula Genealogiæ Chriſti, quam affigam ad cap. 3. Lucæ. Vide Chriſtophorum à Caſtro de Deipara cap. 1. vbi docet Salomen ſeniorem fuiſſe Iacobo & Iuda fratribus ſuis : nam ipſa genuit Ioannem & Iacobum, qui à Chriſto cum Iacobo & Iuda auunculis eorum, electi fuêre in Apoſtolos; Ioannes enim videtur tribus duntaxat annis fuiſſe iunior Chriſto, natúſque anno tertio Chriſti. Hinc etiam ſoli Iacobus, Ioſeph, Simon & Iudas filij Cleophæ vocantur fratres, id eſt, patrueles Chriſti : Ioannes verò & Iacobus filij Zebedæi, non vocantur fratres Chriſti, quia non fuerunt eius patrueles, ſiue conſobrini propriè & in primo gradu; ſed conſobrina Chriſti fuit duntaxat eorum mater Salome. Rurſum hinc idem Chri-

ſtoph.

Digitized by Google

Iacobus Minor fuit auunculus Maioris.

ſtophor. à Caſtro colligit Iacobum Minorem, qui frater fuit Salome, ſeniorem fuiſſe Iacobo Maiore, filio Salome & Zebedæi, nouem vel decem annis, vt minimum; Minor enim Maioris erat auunculus: Minorem ergo eum dici, reſpectu non ætatis, ſed vocationis Chriſti.

Plures alios cognatos vel affines habuiſſe Chriſtum non eſt dubium, ſed hi præ cæteris nominantur, quia & ſanguine proximiores, & quia in eum tandem crediderunt, factique ſunt eius Apoſtoli.

VNDE ERGO HVIC OMNIA ISTA? ET SCANDALIZABANTVR IN EO.] hoc eſt, offendebantur & indignabantur, quòd Chriſtus, cùm eſſet faber, faceret ſe Doctorem & Prophetam, ſicut iam offenderentur & indignarentur homines, ſi quem è fabrili officina & malleo viderent proſilire in cathedram, ageréque Doctorem; inſimularent enim eum ſummæ arrogantiæ vel ſtultitiæ; ſed neſciebant Nazarethani Chriſtum eſſe Dei filium, qui inter fabros naſci, & cum eis fabrum agere ex immenſa charitate non eſt dedignatus, vt nos redimeret, & exemplo ſuo doceret humilitatem. Quare charitas hæc Chriſti & humilitas, quæ debebat eſſe admirationi & venerationi, eis fuit ſcandalo, quia eam non capiebant, nec credebant Deum ſe tantoperè velle humiliare & exinanire.

VERS. 57. Luc. 4. v. 24. Marc. 6. v. 4. Ioã. 4. v. 44.

IESVS AVTEM DIXIT EIS: NON EST PROPHETA (Doctor, Prædicator) SINE HONORE, NISI IN PATRIA SVA, ET IN DOMO SVA.] *Sine honore*, Græcè ἄτιμος, id eſt, *inhonorus*, vel *inhonorabilis*, vt vertit Hilarius. Syrus *vilis*, vel *deſpectus*. Arabicus, *habetur vili pendio*. Vatabl. *contemptus*. Alij, *expers honoris*. *Et in domo*, id eſt, in familia & cognatione *ſua*, quia *nec fratres*, id eſt, cognati & affines *credebant in eum*. Ioann. 7. 5.

Propheta ſine honore in patria.

Eſt hoc Prouerbium vulgo vſitatum & communiter verum, at non ſemper: Ioannes enim Baptiſta æquè ac Iſaias, Elias, Eliſæus, Daniel, Oſee, &c, apud ſuos Iudæos in magno fuêre honore.

Cur? Cauſa 1.

Porrò cauſa, cur Propheta, id eſt, Doctor, ſæpe apud ſuos non honoretur, ſed vilipendatur, prima eſt, quam dat S. Hieronymus: *quod propemodum*, ait, *naturale ſit ciues ſemper ciuibus inuidere: non enim conſiderant præſentia viri opera, ſed fragilis recordantur infantiæ, quaſi non & ipſi per eoſdem ætatum gradus ad maturam ætatem venerint.* Rurſum ciues non ferunt ciuem ſibi præferri, præſertim iuniorem ſeniori, pauperem diuiti, plebeium Senatori, *quia ſuam confuſionem exiſtimant gloriam contribulis*, ait Theophylactus in Ioannem. Audi S. Ambroſium in cap. 4. Lucæ: *Non mediocris inuidia proditur, quæ ciuica charitatis oblita in acerba odia cauſas amoris inflectit. Simul hoc exemplo pariter & oraculo declaratur, quòd fruſtrà opem miſericordiæ cæleſtis expectes, ſi aliena fructibus virtutis inuideas. Aſpernator enim Dominus inuidorum eſt, & ab iis, qui diuina beneficia in aliis perſequuntur, miracula ſua poteſtatis auertit.*

Hieronym. Theophyl. Ambroſ.

2. Secunda, quia nimia familiaritas parit contemptum, inquit S. Chryſoſtomus hom. 34. Et S. Cyrillus; *quia ſolemus*, ait, *quod tritum eſt, ac quotidianum, etiamſi magnum ſit, parui pendere*, &c. Theophylactus etia: *Conſueuimus*, ait, *ea contemnere, quæ valdè familiaria ſunt, ſemper magis attendentes alienis & inſolitis*, &c. iuxta illud Alexis apud Athenæum lib. 3. *Alienū amamus, proximum contemnimus.* Miramur enim peregrina & exotica, aſpernamur domeſtica & familiaria, cùm ſubinde domi hăbeamus meliora. Sic Medicos noſtros faſtidimus, licèt eruditos; peregrinos & barbaros ſuſpicimus: Flores & herbas ex India aduectos carè emimus, cùm meliores, imò iidem ſubinde in ſyluis noſtris naſcantur: nimirum, *grata eſt nouitas*.

Cyrillus. Theophyl. Athenæus.

3. Tertia, quòd ex quotidiana conuerſatione cum hominibus facilè vitia morum, vel infirmitates naturæ cuiuſque detegantur, quæ reuerentiam minuunt & vilipendium pariunt: ſecus eſt in conuerſatione cum Deo, quæ quò maior eſt, eò maiorem Dei reuerentiam gignit: quia, *quantò plus homo in cognitione Dei proficit, tantò magis perfectionis eius excellentiam admiratur, & magis eum reueretur*, ait D. Thomas hîc. Sic Nazarethani videntes Chriſtum comedere, bibere, dormire, fabricare more aliorum, eum contempſerunt, præſertim, quia videbant eius cognatos eſſe pauperes & abiectos, ac præſertim S. Ioſephum, quem putabant verum eſſe eius patrem, nec enim cogitare aut credere poterant eum natum ex virgine, ſolûmque Deum habere patrem.

D. Thomas.

Doctor ergo & Prædicator familiaritatem hominum fugiat, nè ſpernatur; nam vt ait S. Cyrillus: *Prædicatio ibi fructum facere non poteſt, vbi Prædicator contemnitur.* Romæ quidam è noſtris, vir ſapiens, concionatori cuidam Tranſalpino ad ſuos redeunti hoc monitum dedit: *Domi te contine, abſtractus viue, cum Deo verſare, non cum hominibus, ita vt Dei oraculum audieris.* Et videmus eos, qui id faciunt, ob opinionem ſanctitatis ab omnibus coli, amari, audiri.

Cyrillus. Nota.

VERS. 58. Marc 6. v. 5. 6.

ET NON FECIT IBI VIRTVTES (miracula) MVLTAS PROPTER INCREDVLITATEM EORVM.] Arabicus: *propter paruitatem fidei eorum.* Hæc enim faciebat eos indignos miraculis, vtpote quæ Chriſtus non niſi ad fidem ſibi conciliandam & augendam patrare ſolebat. Aliam cauſam dat S. Hieronymus: *ne multas*, inquit, *faciens virtutes ciues incredulos condemnaret*, itáque *pœnam eis augeret*, ait S. Chryſoſtomus. Grauiùs enim peccat, qui plura miracula videt, & tamen non credit, quàm qui pauca, ideóque grauiùs damnatur & punitur in gehenna. Hac de cauſa Chriſtus *pauca ſigna fecit apud Iudæos*, ait S. Hieronymus: *Maiora ſigna quotidie in Gentibus per Apoſtolos facit, non tam in ſanatione corporum, quàm in animarum ſalute.* Ianſenius eum ſuis poſt hoc caput ponit miſſionem Apoſtolorum factam à Chriſto, quam Matthæus narrauit cap. 10. deinde decollationem Ioannis Baptiſtæ, quam narrat Matthæus cap. 14. proximè ſequenti, ac reuerſionem Apoſtolorum ad Chriſtum Chriſtique ſeceſſum in deſertum, ſecutus Lucam & Marcum, qui hunc ordinem inſinuant: licèt aliter ſentiat Maldonatus & alij. Vide Chronotaxin.

Hieronym. Chryſoſt. Hieronym.

CAPVT

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS.

Primò decollatur ab Herode S. Ioannes Baptiſta.

Secundò verſ. 13. Chriſtus id audiens, fugiens Herodem ſecedit in deſertum, ibíque quinque panibus & duobus piſcibus paſcit quinque hominum millia.

Tertiò verſ. 22. dimiſsâ turbâ aſcendit in montem, vt oret, mox ambulans ſuper mare venit ad diſcipulos fluctibus iactatos; Petrúmque ad ſe euocatum & venientem, cùm ipſe fluctus metuens mergeretur, erigit, dicens: Modicæ fidei quare dubitaſti? *illicóque ventum fluctúſque ſedat. Vnde exclamant, qui erant in naui:* Verè Filius Dei es: *quare ex locis circumquaque vicinis ad eum confluunt ægri, quos ipſe attactu ſuo ſanat.*

VERS. I. IN illo rempore audiuit Herodes tetrarcha famam Ieſu: 2. &
air pueris ſuis: Hic eſt Ioannes Baptiſta: ipſe ſurrexit à mortuis,
& ideò virtures operantur in eo. 3. Herodes enim tenuit
Ioannem, & alligauit eum: & poſuit in carcerem propter He-
rodiadem vxorem fratris ſui. 4. Dicebat enim illi Ioannes:
Non licet tibi habere eam. 5. Et volens illum occidere, ri-
muit populum: quia ſicut Propheram eum habebant. 6. Die
autẽ natalis Herodis ſaltauit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi. 7. Vn-
de cum iuramento pollicitus eſt ei dare quodcunque poſtulaſſet ab eo. 8. At il-
la præmonita à matre ſua: Da mihi, inquit, hîc in diſco caput Ioannis Baptiſtæ.
9. Et contriſtarus eſt Rex: propter iuramentum autem, & eos, qui pariter recum-
bebanr, iuſſit dari. 10. Miſítque, & decollauit Ioannem in carcere. 11. Et al-
larum eſt caput eius in diſco, & datum eſt puellæ, & arrulit marri ſuæ. 12. Er ac-
cedentes diſcipuli eius, rulerunt corpus eius, & ſepelierunt illud: & venientes
nuntiauerunt Ieſu. 13. Quod cùm audiſſet Ieſus, ſeceſſit inde in nauicula, in lo-
cum deſertum ſeorſum: & cùm audiſſenr rurbæ, ſecuti ſunt eum pedeſtres de ciui-
tatibus. 14. Et exiens vidit turbam multam, & miſertus eſt eis, & curauit langui-
dos eorum. 15. Veſpere autem facto, acceſſerunr ad eum diſcipuli eius, dicen-
tes: Deſertus eſt locus, & hora iam præteriit: dimitte turbas, vt euntes in caſtella,
emant ſibi eſcas. 16. Ieſus autem dixit eis: Non habenr neceſſe ire: date illis vos
manducare. 17. Reſponderunt ei: Non habemus hîc niſi quinque panes, & duos
piſces. 18. Qui ait eis: Afferte mihi illos huc. 19. Et cùm iuſſiſſet turbam diſ-
cumbere ſuper fœnum, acceptis quinque panibus, & duobus piſcibus, aſpiciens in
cælum benedixit, & fregit, & dedit diſcipulis panes, diſcipuli autem turbis. 20. Et
manducauerunt omnes, & ſaturati ſunr. Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos
fragmentorum plenos. 21. Manducantium autem fuit numerus, quinque mil-
lia virorum, exceptis mulieribus & paruulis. 22. Et ſtatim compulit Ieſus diſci-
pulos aſcendere in nauiculam, & præcedere eum trans frerum, donec dimitteret
rurbas. 23. Er dimiſsâ rurbâ, aſcendit in montem ſolus orare. Veſpere aurem
facto ſolus erat ibi. 24. nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus: erat

enim

enim contrarius ventus. 25. Quarta autem vigilia noctis, venit ad eos ambulans
ſuper mare. 26. Et videntes eum ſuper mare ambulantem, turbati ſunt dicen-
tes: Quia phantaſma eſt. Et præ timore clamauerunt. 27. Statimque Ieſus lo-
cutus eſt eis, dicens: Habete fiduciam: ego ſum, nolite timere. 28. Reſpondens
autem Petrus dixit: Domine, ſi tu es, iube me ad te venire ſuper aquas. 29. At
ipſe ait: Veni. Et deſcendens Petrus de nauicula, ambulabat ſuper aquam vt veni-
ret ad Ieſum. 30. Videns verò ventum validum, timuit: & cùm cœpiſſet mergi,
clamauit dicens: Domine, ſaluum me fac. 31. Et continuò Ieſus extendens ma-
num apprehendit eum: & ait illi: Modicæ fidei, quare dubitaſti? 32. Et cùm
aſcendiſſent in nauiculam, ceſſauit ventus. 33. Qui autem in nauicula erant ve-
nerunt, & adorauerunt eum, dicentes: Verè Filius Dei es. 34. Et cum transfre-
taſſent, venerunt in terram Geneſar. 35. Et cum cognouiſſent eum viri loci
illius, miſerunt in vniuerſam regionem illam, & obtulerunt ei omnes male haben-
tes: 36. & rogabant eum vt vel fimbriam veſtimenti eius tangerent. Et qui-
cumque tetigerunt, ſalui facti ſunt.

Vers. 1. Luc. 9. 7. Mar. 6. 14. Hiſtoriam decollationis Baptiſtæ vide apud S. Marcum.

IN ILLO TEMPORE AVDIVIT HERODES TETRARCHA FAMAM IESV.] Hæc omnia quæ ſpectant decollationem S. Ioannis, fuſiùs & pleniùs præ omnibus Euangeliſtis narrat S. Marcus cap. 6. v. 14. quare ibi commodiùs illa explicabo. Herodes hic fuit Antipas, filius Herodis magni infanticidæ. Matth. 2. 16.

Vers. 12. Mar. 6. 29.

ET ACCEDENTES DISCIPVLI EIVS TVLERVNT CORPVS EIVS ET SEPELIERVNT ILLVD.] *Corpus.* Syrus *ſelado*, id eſt truncum corporis ſine capite, quia vt ait Nicephor. lib. 1. cap. 19. *Herodias Ioannis reprehenſionem etiam poſt capitis reſectionem verita, coniungeréque id reliquo corporis timens, apud ſe remotis arbitris in abſtruſiore Regiæ loco ſepeliendum duxit,* idem aſſerit Beda, Ruffinus lib. 11. Hiſtor. cap. 28 & Hiſtor. Tripart. lib. 9. cap. 43. Vide hîc panicos timores malæ conſcientiæ: Herodias enim verebatur, ſi caput Ioannis corpori iungeretur, quòd reſurgeret, rurſúſque animaretur, & contra inceſtas ſuas cum Herode nuptias prædicando denotaret; ſicut Herodes putabat Ioannem reſurrexiſſe in Chriſto, in eúmque tranſiiſſe. Adeo caput illud inuictum Baptiſtæ, licèt reſectum, Herodiadi terrori fuit & horrori.

Nicephor.

ET VENIENTES NVNCIAVERVNT IESV.] Ioannes enim ante mortem iuſſerat diſcipulis, vt ſe mortuo tranſirent ad Ieſum, imò iam adhuc Ioanne viuo nonnulli ad Ieſum tranſierant, vt patet de Andrea Ioannis 1. 40 adeóque ipſe Ioannes diſcipulos ſuos ad Ieſum miſerat ſciſcitatum, an ipſe eſſet Meſſias? Matth. 11. 3

Vers 13. Luc 9. 10. 11. Mar. 6. 31. 32. 31. Ioan. 6. 12. Herodes ab Areta Socero ſuo victus.

QVOD CVM AVDISSET IESVS, SECESSIT INDE IN NAVICVLA IN LOCVM DESERTVM SEORSVM.] *Quod cum audiſſet Ieſus*, ſcilicet Ioannem ab Herode decollatum, ac Herodem, qui hucvſque partim deſidiâ, partim bello contra Aretam regem Arabiæ (hic enim filiam ſuam teſte Ioſepho lib. 18. Antiq. cap. 7 Herodi deſponderat, ideóque eius repudiũ ob Herodiadem factum, bello, quo Herodis exercitum cecidit, vindicauit) occupatus, neglexerat dicta factáque Ieſu: Herodem inquam, iam famâ tot tantorúmque miraculorum Ieſu increbreſcente de iis inaudiſſe, ſerióque ad ea animaduertere cœpiſſe, vt narrauit Matthæus initio huius Capitis & hiſtoriæ, indéque ſuſpicari Ieſum eſſe Ioannem reſuſcitatum: idcirco Ieſus ſeceſſit in deſertum, idque primò, vt Herodis furorem declinaret, qui ſicut Ioannem decollauerat, ita iam putans eum ſuſcitatum in Ieſu, eundem rurſus decollaſſet, præſertim cum facilè ei obrepſiſſet, vel

Cur poſt mortem Baptiſtæ in deſertum ſeceſſit Chriſtus

1.

ſuggeſta fuiſſet à Phariſæis ſuſcipio, ipſum vel eſſe, vel venditare ſe Meſſiam regem Iudæis promiſſum, & per tot ſæcula expectatum: quare metuens ab eo regno priuari, eum peremiſſet, vti pater ipſius Herodes Aſcalonita Chriſtum cum Infantibus in Bethlehem occidere ſategerat. Matth. cap. 2. 16. Ita S. Chryſoſtom. Theophyl. Euthym.

2.

Secundò, vt Apoſtolos à ſua miſſione & prædicatione redeuntes, ac multo labore feſſos quiete aliquâ recrearet; vti docet Marcus cap. 6. v. 31. Tertiò, vt exemplo ſuo doceret, prædicatoribus & thaumaturgis fugiendum eſſe plauſum populi, & vanam gloriam.

In nauicula, vt per eam proficiſceretur trans mare Galilææ ſiue Tiberiadis, vt patet Ioannis 6. 1. Marci 6. 45. Eadem enim eſt hæc hiſtoria cum illa, quam fusè narrat Ioannes cap. 6. ex quo liquet, hæc circa Paſcha contigiſſe. Volebat ergo Chriſtus nauiculâ effugere turbarum ad ſe confluxum, qui ipſi carceris & vitæ periculum apud Herodem creaſſet.

Bethſaida deſerta vbi?

In locum deſertum, addit Lucas cap. 9. 10. *qui erat Bethſaida.* Adrichomius in deſcript. Terræ ſanctæ, Ianſenius & alij nonnulli cenſent hoc deſertum, in quo Chriſtus quinque panibus pauit quinque millia hominum, dici Bethſaidæ, non quòd fuerit iuxta Bethſaidam ad latus & littus vrbis, ſed in oppoſito littore trans mare Galilææ ſitum inter Iuliadem & Dalmanutha. Probant, quia Ioannes cap. 6. 1. ait Chriſtum abiiſſe trans mare Galilææ, ac Matthæus cap. 14. 34. eum transfretaſſe. Bethſaidæ enim ditio extendebat ſe vltra mare in deſertum hoc transmarinum. Ita ipſi

Verùm dico hoc deſertum fuiſſe iuxta Bethſaidam in eadem ripa, adeóque fuiſſe inter Bethſaida & Tiberiadem. Probatur primò, quia id diſertè ait Lucas cap. 9. 10. *Seceſſit*, inquit, *ſeorſum in locum deſertum, qui eſt Bethſaida.* Arabicus: *in locum deſertum prope ciuitatem quæ vocatur Saida* decurtatè, id eſt *Bethſaida.* Luc. 9. 10.

Secundò, idipſum clarè teſtatur Burchardus & alij in deſcript. terræ ſanctæ, ſcilicet locum hũc fuiſſe vicinum Tiberiadi, dictúmque *Menſa.*

Templum 12. thronorũ à S. Helena conſtructũ.

Tertiò, quia Nicephor. lib. 8. c. 3. ſcribit S. Helenam Conſtantini Magni matrem, Tiberiade δωδεκάθρονον, id eſt, duodecim thronorum templum erexiſſe eo loco, quo Chriſtus quinque hominum millia pauit.

Quartò, quia Chriſtus factâ hac panum in deſerto multiplicatione fugiens turbam, quæ cum

volebat creare regem, iuſſit diſcipulos nauigare Bethſaidam, tanquam vicinam. Rurſus Ioannes cap.6.23.ait; *Aliæ ſuperuenerunt naues à Tiberiade,* Ioan.6.23. *iuxta locum vbi manducauerant panẽ gratias agente Domino:* ergo locus hic erat iuxta Tiberiadẽ, puta inter Tiberiadem & Bethſaidam: Cúmque eum ibi non inuenirent, recto itinere per mare nauigarunt, vbi eum inuenerunt, vti ſubdit Ioannes.

Ad argumentum. Reſpondeo, Chriſtum dici transfretaſſe & abiiſſe trans mare, id eſt mare naui tranſmiſiſſe, ſiue iuiſſe per mare, non in aduerſum littus, ſed ex vna terra per mare intermedium in aliam, ex vno ſinu anfractus in alium: nam per terram flexuoſum erat iter, quare recto itinere eò pergentibus tranſeundũ erat mare, non in aduersũ littus, ſed in aduersũ ſinus flexum. Ita Frãc. Lucas, Maldon. & alij. Vide dicta Matth.4.15. Sinũ hunc videtur feciſſe mons, in quem ſeceſſit Ieſus ac deinde ex eo ad turbas eum ſequentes deſcendit, vti narrat Ioannes c.6.v.3.& ſeq. Denique *trans* idem eſt quod *vltra*, & amplè ſumitur, dicitúrque cum de vno loco in alium, de vno maris ſinu vel portu in alium tranſitionem facimus.

Quomodo turba pedeſtres potuêre ſequi Chriſtum nauigantem?

Et cvm avdissent tvrbæ, secvtæ svnt evm pedestres de civitatibvs.] Quæres, quomodo pedeſtres poterant ſequi Chriſtum naui euntem trans mare? Reſpond. turbas ſecedente Chriſto in nauiculam, eius famam paſſim per vicina loca ſparſiſſe: quâ exciti multi vndequaque confluxerunt, Chriſtúmque naui rectà trans mare euntem pedibus inſecuti ſunt, circumeundo mare Tiberiadis, ſiue ſtagnum Geneſareth, vſque ad Bethſaidam, & inde vſque ad Capharnaum, vbi Chriſtum inuenerunt, vti narrat Ioannes cap. 6. v.24. & 25.

Tantæ enim turbæ licèt longior, commodior tamen erat hic pedeſtris circuitus, eò quòd naues ad tantam turbam vehendam deeſſent. Seceſſus Chriſti deſiderium turbarum non retudit, ſed acuit ad eum per inuia & auia ſequendum; quia videbant eum virum ſanctum, beneficum, diuinum, fugientem plauſum, cum Deo conuerſantem. Ita honor ſequitur fugientes, ſicut vmbra ſequitur corpus. Sic & ſecedant Prædicatores & vacent orationi, ita plus eos colet & requiret mũdus.

Vers. 24. Et exiens (ex ſecreto deſerti Bethſaidæ, in
Luc.9.12. quod ſeceſſerat) vidit tvrbam mvltam et mi-
Mar.6.34. sertvs est eis. (*quia erant ſicut oues non habentes paſtorem*, ait Marcus c. 6.v.34. Scribæ enim non erant paſtores, ſed mercenarij quærentes ſua lucra, non ouium ſalutem) et cvravit langvidos. Græcè ἀῤῥώστους, id eſt infirmos, ægrotos eorvm.] Inter eos, qui ſcilicet ſe Chriſto offerebant, vel ab aliis offerebantur poſtulantes ſanitatem. Diſce hîc à Chriſto, aliorum curam & commoda præferre tuæ quieti & orationi.

Vers. 15. Vespere avtem facto, accesservnt
Luc.9.12. ad evm discipvli dicentes: Desertvs
Mar.6. 35. est locvs, et hora (prandij, tempus cibi ſu-
36. mendi) iam præteriit, dimitte tvrbas, vt evntes in castella (Græcè εἰς κώμας, id eſt in vicos, in villas) emant sibi escas,] vt ſuæ fami ſuccurrant: manè enim ieiuni domo egreſſi, vt à te docerentur & curarentur, vſque ad veſperam ieiuni permanſerunt.

Vers. 16. Iesvs avtem dixit eis: Non habent
Luc.9. 13. necesse ire (Græcè ἀπελθεῖν, id eſt abire in villas
Mar.6.37. vt emant eſcas) date illis vos mandvcare.] Sternit Chriſtus viam ad miraculum multiplicationis panum, ideóque turbas detinuit vſque in veſperam, vt diſcipuli dimiſſionem illarum peterent, quibus ipſe iubet dare illis cibum, vt eò teſtatius ſit miraculum, eóque Chriſti beneficium gratius accidat, quò magis vident ſe eſſe in arctis, cibóque omni ad tantam turbam in deſerto alendam deſtitui. Addit S.Ioannes cap. 6. quòd Ieſus *dixit ad Philippum: Vnde ememus panes vt mandu-* Ioan. 6. *cent hi? Hoc autem dicebat tentans eum: ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. Reſpondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, vt vnuſquiſque modicum quid accipiat.*

Philippum præ aliis rogauit Chriſtus, quia Philippus præ cæteris docilis erat & candidus, ſed non ita acutus & ſubtilis, ideóque multa aliàs manifeſta rogare ſolitus, vti Ioannis 14. 8. rogauit Chriſtum dicens: *Domine oſtende nobis patrem & ſufficit nobis.* Ita S.Chryſoſtomus, Theophylactus, & S. Cyrillus, in cap. 6. Ioannis. Porrò denarius idem eſt quod Iulius Romanus, vel regalis Hiſpanicus, qui ponderat drachmam argenti: quare ducenti denarij faciunt 50. florenos Brabanticos, ſiue 20. aureos Romanos. Denarius enim dictus eſt, quod decem aſſes contineret. As erat Baiochus Romanus, ſiue medius ſtuferus Belgicus. Vide ea quæ de priſcis monetis & ponderibus annotaui in fine Pentateuchi. Viginti aureis multi panes emi poterant. Nam Romæ iam vnus panis albus octo, & ſubinde decem vnciarum emitur vno baiocho, qui ferè vni ſufficit ad vnam refectionem: quare vno Iulio ſiue denario, qui continet decem baiocos poterant emi tales decem panes, & conſequenter ducentis denariis empta fuiſſent duo millia panum, quæ ferè ſuffeciſſent ad duo millia hominum reficienda: hîc autem erant quinque hominum millia præter mulieres & paruulos: quare tria millia omni pane caruiſſent. Adde multos in fame & ieiunio eſſe edaces, vt eis vnus panis non ſufficiat, ſed duos & ſubinde tres requirant. Verè ergo dixit Philippus, ducentorum denariorũ panes non ſufficere ad tantam turbam alendam.

Denarius erat idem quod Regalis.

Respondervnt ei: Non habemvs hic Vers. 17.
nisi qvinqve panes et dvos pisces.] Luc.8. 13.
Piſces hi iam cocti erant & parati in cibum: ſta- Mar. 6. 35.
tim enim ab Apoſtolis diſtributi fuerunt iubente Ioan.6.9.
Chriſto, ſine alia coctione. Explicat id Ioannes c. 6. 8. aitque: *Dicit ei vnus ex diſcipulis, Andreas frater Simonis Petri: Eſt puer vnus hic qui habet* Ioann.6 8. *quinque panes hordeaceos & duos piſces; ſed hæc quid ſunt inter tantos?*

Panes hos Apoſtolorum fuiſſe cenſet Sanctus Chryſoſtomus: meliùs Euthymius putat fuiſſe venales.

Qvi ait: afferte mihi illos hvc,] vt Vers. 18.
illos benedicendo multiplicem. Paruêre Apoſtoli & attulêre illos, atque hæc prompta eorum obedientia & fiducia, æquè ac charitas & ſtudium ſuccurrendi fami tot millium hominum, elicuit hoc à Chriſto miraculum.

Et cvm ivssisset tvrbam discvmbere Vers. 19.
svper foenvm (Arabicus, *vt ſederet ſuper herbã*) Luc. 9. 14.
acceptis qvinqve panibvs et dvobvs 16.
piscibvs aspiciens in cælvm benedixit, Marc. 6 39.
et fregit, et dedit discipvlis panes, di- 41.
scipvli avtem tvrbis. Ioann 6.10. 11.

Miraculum quinque panum & duorum piſciũ.

Prius membrum pleniùs enarrat S. Marcus c. 6. v. 39. dicens: *Et præcepit illis, vt accumbere facerent omnes ſecundum contubernia ſuper viride fœnum.*

Contubernia hæc erant diuerſi hominum cœtus, in vnum collecti ad prandẽdum. Vnde Lucas cap.

Digitized by Google

cap. 9. 14. ea vocat conoiuia, id eſt, conuiuarum cœtus, in quibus honeſtatis cauſâ viri cum viris, ac mulieres ſeorſim cum ſuis paruulis diſcumbebant, vt innuit hîc Matthæus, olim enim non aſſidebaot menſæ in ſcammo, ſed diſcumbebant, id eſt, iacebant in lectulis menſalibus, qoi iuxta menſam ſternebantur, vnde lectiſternia dicta, quorum loco hîc erat fœnum. Iuſſit verò Chriſtus per contubernia eos diſcumbere, tum vt magis appareret diſcumbentium multitudo, tum vt ordinatè omnia fierent, tum vt nemo præteriretur, qui non ſuam panis & piſcis partem acciperet.

Aſpiciens in cælum benedixit. S. Ioannes c. 6. 11. ſic habet: *Accepit ergo Ieſus panes, & cùm gratias egiſſet diſtribuit diſcumbentibus.* Vnde Hæretici τὸ *benedixit* exponūt per *gratias egit*: ſed perperam; Chriſtus enim more ſuo priùs gratias egit patri, deinde panes benedixit: Marcus enim cap. 6. 41. ait: *Intuens in cælum benedixit, & fregit panes.* Et Lucas cap. 9. 16. *Reſpexit in cælum & benedixit illis*, ſcilicet panibus, *& fregit & diſtribuit.* Chriſtus ergo hîc *benedixit*, tum Deum, illum laudando & gratias agendo, vt habet Ioannes cap. 6. quæ prima debet eſſe orationis pars, vt Dei laude nobis beneuolentiam conciliemus, ad impetrandum id quod deinde ſumus poſtulaturi; tum ipſos panes *benedixit*, hoc eſt diuinam gratiam eis imprecatus eſt, per quam multiplicarentur, & vim robúrque conciperent ad tantam turbam copiosè validéque alendam, roborandam & exhilarandam, perinde ac ſi opiparo carnium & vinorum epulo paſti

An Deus ad hanc panũ multiplicationem aliquid creauit?

fuiſſent. Chriſtus ergo hac benedictione virtutem aliquam, non phyſicam, ſed moralem panibus indidit, ſcilicet deputationem ſuam & ordinationem ad miraculoſam multiplicationem, per quam manum, id eſt virtutem ſuam diuinam quaſi panibus appoſuit, vt illico reipſa multiplicarentur, nimirum aërem vicinum, vel aliam materiam ſenſim inter diſtribuendum, ſed inſenſibiliter, & & continuè in panes conuertendo. Deus enim nihil de nouo creat ex nihilo, ſed ex materia initio mundi creata omnia producit & transformat. Simili modo multiplicauit farinam & oleum viduæ Sareptanæ, ob merita Eliæ. 4. Reg. 17. 14 & alterius ob merita Eliſæi 4. Regum 4. 5. Panes hos

Panes Chriſti ſapidiſſimi.

optimos & ſapidiſſimos fuiſſe, magnâque vi nutriendi, roborandi & exhilarandi præditos liquet ex eo, quòd erant panes diuini à Chriſto per miraculum producti. Dei enim perfecta ſunt opera. Sic vinum ex aqua in Cana Galilææ conuerſum, fuit optimum, vt patet Ioannis c. 2. 10. Sic Deus dum ſingulis rerum ſpeciebus à ſe initio mundi creatis benedixit, hoc ipſo vim generandi ac ſe propagandi multiplicandíque eis indidit, dicens:

Geneſ. 1.

Creſcite & multiplicamini. Geneſ. 1. Sic Chriſtus in vltima cœna inſtituens Euchariſtiam, benedicens panem eum in corpus ſuum tranſmutauit. Matth. 26. 26. Atque huius in Euchariſtia tranſmutationis typus, & præambula quaſi diſpoſitio fuit hæc panũ per Chriſti benedictioně multiplicatio; nam paulò poſt eam Chriſtus de Euchariſtia ſermonem prolixum inſtituit, quem narrat Ioannes cap. 6. ac Euchariſtiam cum manna contulit & prætulit, dicens: *Non ſicut manducauerunt*

Ioan. 6.

patres veſtri manna, & mortui ſunt: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Ioann. cap. 6. verſ. 59.

Cauſam dat S. Auguſtinus tract. 24. in Ioannem: *Vnde*, inquit, *multiplicat* (Deus) *de paucis granis ſegetes, inde in manibus ſuis multiplicauit panes. Poteſtas enim erat in manibus Chriſti. Panes*

Auguſt.

enim illi quinque quaſi ſemina erant, non quidem terra mandata, ſed ab eo qui terram fecit multiplicata. Vnde S. Chryſoſtomus: *Multiplicabantur*, inquit,

Chryſoſt.

in diſcipulorum manibus quinquè illi panes, ac fontis in morem ſcaturiebant, dum vt ait S. Hilarius, *Fra-*

Hilar.

gmentis fragmenta ſuccedunt, & fallunt ſemper perfracta frangentes. Frangente enim Domino, ſeminarium fit ciborum, ait S. Hieronymus, *Vidiſſes*, in-

Hieronym.

quit S. Ambroſius, *incomprehenſibili quodam rigatu inter diuidentium manus, quas non fregerant,*

Ambroſ.

fructificare particulas, & intacta frangentium digitis ſponte ſua fragmenta ſubrepere: quemadmodum videmus liquidis fontibus continuos fluere ſucceſſus; & quicquid de illis auferas, vſurario quodam reparari meatu.

Tropologicè, Chriſtus hîc ſuo facto docet panes & opes, tam corporales quàm ſpirituales, in eleemoſynam egentibus datos non minui, ſed multiplicari, imò centuplicari & millecuplari. Sic S. Ioannes ob liberalitatem cognominatus Eleemoſynarius, Patriarcha Alexandrinus, dicebat ſe quotidianâ experientiâ diſcere, quòd quo plus daret pauperibus, eo plus à Deo reciperet: vnde aiebat: *Videbo Domine quis citiùs deficiat, an tu mihi dando, an ego egenis diſtribuendo.* Ita Leontius in eius vita: Simili modo Sanctulus Presbyter multiplicauit panem operariis, vti narrat S. Gregorius 3. Dial. c. 37.

Panes dati pauperibus non minuũtur ſed augentur. Exemplũ: S. Ioannis Eleemoſynary.

Hadrianus II. Pontifex, qui Nicolao primo ſucceſſit anno Domini 914. ac octauam Synodum Generalem Conſtātinopoli indixit, in eâque Photium inuaſorem ſedis eiecit, ac S. Ignatium legitimum Patriarcham reſtituit. Hic inquam, Hadrianus, ait Platina, Sergio Pontifici familiaris fuit, à quo cùm aliquando denarios quadraginta dono accepiſſet, domum rediens diſpenſatori mandauit, vt eos peregrinis & pauperibus, qui in veſtibulo domus ſuæ ſtabant, erogaret. Facere ille mandata conatus cùm videret ne minimæ quidem parti tantulâ re ſatisfieri poſſe, ad Hadrianum rediens rem ipſam exponit. Tum Hadrianus acceptâ pecuniâ ad pauperes veniens, & ternos denarios ſingulis præſtitit, & totidem ſibi rei familiari ſatisfacturus reſeruauit admirante diſpenſatore miraculum rei. Cui Hadrianus: Vides, inquit, quàm benignus & largus ſit Dominus, his præſertim, qui liberales & munifici in pauperes ſunt? Hac, & aliis virtutibus tanto in pretio apud omnes fuit, vt cum de Pontifice creando ſermo haberetur, certatim omnes vnicum Hadrianum deligerent.

Sanctuli Presbyteri. Hadriani II. Pontificis.

S Lydvvina Hollanda, ſingulare patientiæ & charitatis ſpeculum, cùm eſſet pauper, ſtudiosè tamen egenis ſuccurrebat: quocirca paucos habens in burſa nummos, dum eos liberaliter erogaret, aſſiduè alij cælitus ſurrogabantur, ita vt nunquam deficerent, ſed creſcerent iugiter, ideóque hæc eius burſa Ieſu cognominata eſt. Lege eius vitam apud Surium in Aprili.

S Lydvvina.

Vide 2. Corinth. c. 9. v. 6. & ſeq. *Qui parcè ſeminat*, inquit, *parcè & metet: & qui ſeminat in benedictionibus* (id eſt benedictiones, id eſt beneficentias multas) *de benedictionibus* (beneficentias multas) *metet*. Eſt Hebraica ſyntaxis. Hebræi enim verba contactus, quale eſt ſeminare, cōſtruunt cum Ablatiuo præuiâ præpoſitione: vnde dicunt tangere in manu, id eſt, tangere manum. Quare dũ pauperi das panem vel Iulium, non eum perdis ſed ſeminas; quia ſicut ex vno ſeminis grano multa ſuccreſcunt, ſic ex vno pane vel Iulio multi.

2. Cor. 9. 6.

Cornel. à Lapide, in Matthæum.

Digitized by Google

VERS. 20. Luc. 9. 17. Marc. 6. v. 42. 43. Io. 6. 12. 13.

ET MANDVCAVERVNT OMNES.] quinque millia virorum cum mulieribus & paruulis, quorum ingens erat numerus; mulieres enim deuotæ magis ſunt æquè ac magis curioſæ, vt videant nouum Prophetam qualis erat Chriſtus, quàm viri.

Cur nulla hic vini mentio.

ET SATVRATI SVNT.] Dices, nulla hîc vini fit mentio: quomodo ergo ſaturati ſunt, qui nil biberant? Sine potu enim ſitibundum & caninum eſt prandium. Reſpondeo, Chriſtum non dediſſe eis vinum, quia vicini erant aquarum fontes, ad quos pro potu accedere poterant. Potus enim aquæ eſt naturalis & ſanus, ac naturæ ſufficit. Vlterius verò gulam irritare vino Chriſtus nolebat. Dat enim cibum Deus ad neceſſitatem & ſatietatem, non ad voluptatem & laſciuiam. Sic Angelus Eliæ detulit panem & vas aquæ, non vini, in deſerto. 3. Reg. 19. 6. Sic coruus iuſſu Dei, quotidie deferebat dimidium panem ad S. Paulum primum Eremitam, ſitim verò ex vicino aquæ fonte eum leuare volebat, teſte S. Hieronymo in eius vita. Idem fecit Deus aliis ſanctis. Imò ab Adamo vſque ad diluuium per 1600. annos vſque ad Noë, qui primus vitem plantauit, homines religioſiores non comederunt carnes nec biberunt vinum, ſed fructus edebant & bibebant aquam, & tamen viuebant per 900. annos. Abſtinentia ergo mater eſt ſanitatis, æquè ac ſapientiæ & ſanctitatis. Vide dicta Geneſ. 9.

Potus aqua naturalis & ſanus.

Ante diluuium nullus vini nec carnium vſus.

De his panibus plus ſuperfuit, quã initio allatum fuerit.

ET TVLERVNT RELIQVIAS DVODECIM COPHINOS FRAGMENTORVM PLENOS.] Ergo retulerunt plus panis, quàm initio ad Chriſtum attulerant, nimirũ quinque: duodecim enim cophini ſiue corbes non quinque, ſed triginta & plures panes continebant. Veriſimile eſt Chriſtum primò quinque panes manibus ſuis fregiſſe, & frangendo multiplicaſſe, ac eos in hos cophinos diſtribuiſſe, qui deinde eius iuſſu dum ab Apoſtolis per contubernia in turbas diſtribuerentur, ſenſim magis & magis multiplicabantur: quare tot cophinos fragmentorum ad Chriſtum retulerunt, quot cophinos panum primò ab eo acceperunt. Ita Maldonatus, Cedrenus in Compend. Hiſtor. narrat duodecim hos cophinos religioſè repoſitos fuiſſe in templo duodecim Apoſtolorum, quod Conſtantinopoli exædificauit Conſtantinus Magnus.

Porrò Iudæis ab olim familiares fuêre cophini: Vnde Iuuenalis:

Iudæis, inquit, *quorum cophinus fœnúmq; ſupellex.*

Vnde liquet cophinum tantæ capacitatis eſſe, vt capiat tantum, quantum manus vel brachium viri, v. g. Iudæi portare poteſt.

VERS. 21. Luc. 9. 14. Mar. 6. 44. Ioan. 6. 10.

MANDVCANTIVM AVTEM FVIT NVMERVS QVINQVE (Græcè ὡσεὶ πέντε, id eſt, *quaſi quinque*) MILLIA VIRORVM EXCEPTIS MVLIERIBVS ET PARVVLIS.] Putant nonnulli mulieres & paruulos exæquaſſe numerum virorum; ſed hoc difficile eſt creditu, quia deſertum hoc Chriſti longè aberat ab vrbibus & villis frequentioribus, iter autem tam longum facere, multis minoribus fuiſſet difficile.

Hanc quinque millium virorum, per quinque panes à Chriſto benedictos & multiplicatos refectionem, ad verbum prædixit Sibylla, cuius verſus recitat Lactantius lib. 4. c. 15.

VERS. 22. Mar. 6. 45. Ioan. 6. 16.

ET STATIM COMPVLIT IESVS DISCIPVLOS ASCENDERE IN NAVICVLAM, ET PRÆCEDERE EVM TRANS FRETVM (trans mare Galilææ, iterum enim iterúmque illud traiiciebat Chriſtus ad fugiendum turbas) DONEC DIMITTERET TVRBAS.] Id facit Chriſtus primò, quia volebat ſecedere, vt ſolus quietiùs & inſtantiùs oraret, vt patet ex verſ. ſeq. Secundò, vt hac ratione faciliùs effugeret turbam, quam ſciebat ipſum velle facere Regem, ob multiplicationem & diſtributionem panum ab eo factam, vti docet Ioan. 6. 15. Tertiò, vt ſequentis miraculi in ſedanda maris tempeſtate daret occaſionem.

VERS. 23. Mar. 6. 46. Ioan 6. 15.

ET DIMISSA TVRBA (ei valedicens & bene precatus, iubénſque ad ſua redire) ASCENDIT IN MONTEM SOLVS ORARE: VESPERE AVTEM SOLVS ERAT IBI.] Repetit hoc Matthæus, vt ſternat viam ad ſequens miraculum, quod ſcilicet Chriſtus ex monte venerit & ambularit ſuper mare, vt diſcipulis in naui vento iactatis ſuccurreret. Solus orat Chriſtus, vt moneat fideles in oratione fugere turbas & ſtrepitus, ac in ſecreto & ſilentio mente collectâ Deum precari. Secundò, vt doceat prædicatores ſubinde ſecedere, vt animum colligant, ac cum Deo agant, petántque vt ea quæ prædicarunt Deus confirmet, ac verbi ſui ſemina, quæ ipſi in mentibus auditorum ſparſerunt irriget, foueat, promoueat & perficiat; vtque nouum eis ſpiritum indat, quo inſtructi nouo & maiori feruore redeant ad prædicandum.

VERS. 24. Mar. 6. 47. 48. Ioann. 6. 8.

NAVICVLA AVTEM IN MEDIO MARI IACTABATVR (Græcè βασανιζόμενον, id eſt vexabatur) FLVCTIBVS: ERAT ENIM CONTRARIVS VENTVS.] Syrus: *Iam receſſerat à terra ſtadiis multis cum agitaretur plurimum.* Arabicus: *Agitabant eam fluctus.* Sicut cõtra fluctus conſtanter ibat nauis, & validiùs remigabant nautæ: Sic contra tentationes fortius eundum eſt, iuxta illud:

Tu ne cede malis, ſed contrà audentior ito.

August.

Ambulabant, ait S. Auguſt. tract. 25. in Ioannem, *promouebant Apoſtoli, nec venti illi & tempeſtates & fluctus & tenebræ id agebant, vt vel nauis non promoueretur vel ſoluta mergeretur, ſed inter omnia illa mala ibat.*

Idem.

Porrò tempeſtas cuique eſt non tantùm aduerſitas, ſed nimia proſperitas. Audi S. Auguſtinum ſerm. 13. de verbis Domini ſecundùm Matth. *Vnicuique ſua cupiditas, tempeſtas eſt. Amas Deũ, ambulas ſuper mare, ſub pedibus tuis eſt timor ſæculi. Amas ſæculum, abſorbebit te; Amatores ſuos vorare nouit, non portare. Sed cum fluctuat cupiditate cor tuum, vt vincas tuam cupiditatem, inuoca Chriſti diuinitatem.* Et inferiùs: *Magna virtutis eſt, cum felicitate luctari; magnæ felicitatis eſt, à felicitate vinci.*

VERS. 25. Mat. 6. 48.

Vigilia noctu quæ ſit

QVARTA AVTEM VIGILIA (Græcè φυλακῇ, id eſt, *cuſtodia*) NOCTIS VENIT AD EOS AMBVLANS SVPER MARE.] Romani noctu ſingulis ternis horis mutabant excubias, id eſt vigiles & cuſtodes vrbis vel exercitus, tũ ne illi ex nimis longa vigilia in ſomnum inciderent, tum ne fraudi alicui & proditioni eſſet locus; & hæ vocabantur vigiliæ vel cuſtodiæ. Quare noctem ſi breuis erat in ternas, ſi longa in quaternas vigilias ſiue cuſtodias diuidebãt. Quarta ergo vigilia incipiebat decimâ noctis horâ, & durabat vſque ad duodecimam. Porrò hæc contigerant paulò poſt multiplicationem panum & paſtũ turbæ, quæ facta eſt circa paſcha, vt patet Ioan. 6. 4. Vnde colligas, hanc tempeſtatem, & hanc eius ſedationem factam à Chriſto, contigiſſe circa æquinoctium paſchale, ſiue vernum; quando nox æqualis diei eſt duodecim horarũ. Durauit ergo hæc maris tempeſtas per nouem horas, ſcilicet per tres vigilias noctis vſque ad quartam, qua Chriſtus venit ad diſcipulos mari iactatos: *Quarta vigilia noctis ad eos veniſſe Dominũ, oſtẽdit totâ nocte periclitatos*, ait S. Chryſoſtomus, illi ergo continuè

Chryſoſt.

naui

Digitized by Google

nauigantes tres vigilias, id eſt per nouem horas vix confecerunt 25. vel 30 ſtadia (vt ait Ioannes c.6.v.19.) id eſt milliaria Italica circiter tria: nam octo ſtadia faciunt vnum milliare; ſtadium enim continet 125. paſſus, milliare verò mille paſſus Igitur Apoſtoli nouem horis nauigantes vix dimidium maris Galilææ traiecerant: Eius enim latitudo eſt ſex milliarium, longitudo verò ſedecim, teſte Plinio lib. 5. cap. 15. imò Ioſephus lib. 3. belli cap. 18. ait illud latum eſſe 40. ſtadiis, id eſt quinque milliaribus, longum verò centum ſtadiis, id eſt milliaribus duodecim cum dimidio. Hoc verum eſt, ſi cum Adrichomio, Ianſenio & aliis dicas, Apoſtolos totam maris latitudinem tranſiſſe. Nam alij veriùs cenſent, eos illud in longum ſulcaſſe. deſertum enim hoc ſitum erat inter Bethſaidam & Tiberiadem, ex quo verſus Bethſaidam & Capharnaum in longum maris huius nauigarunt, vti oſtendi verſ. 13.

Permiſit Chriſtus diſcipulos tot horis tẽpeſtate iactari primò, vt aſſueſcerent pati aduerſa & dura. Secundò, vt opem Dei ardentius flagitarent. Tertiò, vt ſuauior & gratior eis accideret procellæ tam difficilis & longæ ſedatio, mox facienda à Chriſto. Ita S. Chryſoſtomus, Theophylactus, & alij.

Audi Lactantium lib. 4. de vera ſapientia cap. 15. *At illi* (diſcipuli Chriſti) *vrgente iam veſpere* Lactant. *profecti contrario vento laborare cœperunt, cúmque iam medium fretum tenerent; tum pedibus mare ingreſſus conſecutus eſt eos, tanquam in ſolido gradiens: non vt poetæ Orionem mentiuntur in pelago incedentem, qui demerſâ corporis parte humero ſuſtinet vndas.* Profert deinde Sibyllæ carmina, quibus illa prædixit Chriſtum ventos & mare furens pacaturum, morbos curaturum, & mortuos ſuſcitaturum.

Hieron. Audi S. Hieronymum: *Stationes & vigiliæ militares in terna horarum ſpatia diuiduntur. Quando ergo dicit quarta vigilia noctis veniſſe ad eos Dominum, oſtendit totâ nocte periclitatos, & extremo noctis, atque in conſummatione mundi eis auxilium præbiturum.*

Audi & S. Auguſtinũ ſerm. 14. de Verbis Do-
Auguſt. mini ſecundùm Matthæum: *Quarta vigilia noctis, extrema pars noctis. Vigilia vna tres horas habet, ac per hoc nox quatuor vigilias habet, ternis horis per ſingulas vigilias diſtributis. Quartâ ergo vigiliâ noctis, hoc eſt penè iam nocte finitâ: ſic veniet in fine ſæculi iniquitatis nocte tranſacta, ad iudicandos viuos & mortuos.*

Ambulans ſuper mare, per virtutem diuinam, quam habebat vt Deus; & per dotem agilitatis,

Chriſtus aſſumpſit dotes corporis glorioſi ad tempus.

quam ad tempus aſſumpſit vt homo, inquit Ioannes Maior hîc: ſicut idem Chriſtus in tempore natiuitatis aſſumpſit dotem ſubtilitatis, penetrando clauſum virginis matris vterum: ac dotem claritatis in tempore Transfigurationis: denique dotem impaſſibilitatis in ieiunio 40. dierum, quo factum eſt, vt nullam famem pateretur aut ſentiret.

Vers. 26. Et videntes evm svper mare ambv-
Mar 6.49. lantem tvrbati svnt dicentes: qvia
Ioan.6.19. phantasma est.] Syrus, *quia viſio mendax*, id eſt ſpectrum eſt: tum quia talia noctu & in tenebris obambulare, apparere & homines terrere vexaréque ſolent, vti multis exemplis docet Delrio in Magicis: tum quia præ tenebris non agnoſcebant ambulantem hunc eſſe Ieſum, præſertim quia vt ait Marcus cap. 6.48. *volebat præterire eos*; quaſi eos non curans, nec ad eos pertinens, ſed aliò pergens, vt in eis metum & clamorem excitaret, quo excitus ſe eis cognoſcendum daret. Vnde ſequitur:

Et præ timore clamavervnt.] Confuſus fuit hic clamor elicitus à pauore, qualis eſſe ſolet nauigantium cùm in naufragij periculum incidunt, vt de vita quaſi deſperent. Duplex erat hîc diſcipulorum timor. Ad metum enim fluctuum maris minantium nauiculam obruere, accedebat metus phantaſmatis, ne illud nauim iiſdem planè ſubmergeret.

Permiſit hoc Chriſtus, vt diſcipuli diſcerent metus & tentationes ſuſtinere, etiam dum illi augentur & duplicantur, vtque eo ſuauior eis accideret liberatio & conſolatio mox ab eo afferenda, quo maior præceſſerat deſolatio & quaſi ſalutis deſperatio. In arctis enim cum res eſt in acie nouaculæ, Deus illico ex alto ſuccurrit. Vnde ſequitur:

Statimqve Iesvs locvtvs est eis di- Vers. 27.
cens: Habete fidvciam. Græcè θαρσεῖτε, id Mar.6.50.
eſt, animum lapſum reſumite, reſpirate, confidite, Ioan.6.20.
animoſi & fidentes eſtote: Syrus, *bono eſtote animo.* Arabicus *eſtote fortes.* Ego svm, Magiſter veſter, quem noſtis, cuiúſque beneficentiam & omnipotentiam in tot miraculis à me patratis experti eſtis: qui proinde non vos illudo vt phantaſma, ſed tempeſtate & metu liberare deſtino. Nolite timere.] Græcè *Ne timeatis*, vel à ſpectro, vel à fluctibus. Hac voce Chriſti tum externâ auribus inſonante, tum potius internâ animis diſcipulorum ingeſtâ, Chriſtus eis ademit pauorem, ac ſerenitatem, ſecuritatem & lætitiam indidit vt planè confiderent ſe à Chriſto omni periculo liberandos.

Ex hoc loco diſce, hoc eſſe diſcrimen boni & *Indicium*
mali Spiritus, quòd bonus initio terreat, mox *an ſpiritus*
conſoletur, ſerenet & lætificet, vti facit hîc Chri- *bonus ſit an*
ſtus: malus verò initio gaudium ſenſuale ingerat, *malus*
ſed mox mœrorem, angorem & deſperationem immittat.

Respondens avtem Petrvs dixit: Vers. 28.
Domine si tv es (Ieſus, Magiſter & Dominus noſter) ivbe me ad te venire svper aqvas.

Caluinus Petrum temeritatis & ſtultitiæ accu- *S. Petrus de-*
ſat: Dubitabat enim Petrus inquit, an qui appa- *fenditur cõ-*
rebat eſſet Chriſtus, an verò ſpectrum dæmonis. *tra Caluinũ.*
Potuiſſet enim dæmon ſimulans ſe eſſe Chriſtum iubere Petro, vt veniret ad ſe, itáque cum mergere in mari, vti plura ſpectra feciſſe narrat Delrio in Magicis.

Reſpondent Patres & interpretes dupliciter. Primò, Petrum ex voce, geſtu, habitu, & multo magis ex interiore Chriſti inſtinctu agnouiſſe hoc non eſſe phantaſma, ſed ipſummet Chriſtum, vti dixi v. 27 quod ergo ait *ſi tu es*, non eſt vox dubitantis, ſed lætitiâ geſtientis vlteriúſque optantis ad Chriſtum cito venire, vt illi quem ſummè amabat, per mare miraculosè accedenti quàm proxi-
mè iungatur. Ita S. Hilarius: *In Petro*, ait, *conſidera* Hilar.
fide eum cæteros anteiſſe. Et S. Chryſoſtomus: *Vi-*
des, inquit, *quod vehementer Petrus arderet? vi-* Chryſoſt.
des quanta fides ipſius etiam nunc eſſet? Nemo ita vt ipſe Ieſum amabat. Non ſolum charitatem ſed fidem etiam oſtendit. Quia enim credebat non tantummodo Chriſtum ſuper mare ambulare, verùm etiam id aliis poſſe concedere, auſus eſt hoc petere, vt cum eo citiùs eſſe poſſet.

Et S. Hieronymus: *Eodem*, ait, *fidei ardore*

quo ſemper, nunc quoque cæteris tacentibus credis ſe Hieronym. *poſſe facere per voluntatem magiſtri, quod ille poterat per naturam. Iube me venire ad te ſuper aquas. Tu præcipe, & illicò ſolidabuntur vndæ: leue fiet corpus, quod per ſe graue eſt.* Vide Abulenſem hîc quæſt. 166 vbi aſſerit Petrum certò ſciuiſſe, eum qui ambulabat ſuper mare eſſe Chriſtum; ideóque eo vocante & iubente audacter mare ingreſſum, ac cùm mergeretur cum fidenter inuocaſſe, dicendo: *Domine ſaluum me fac.*

Secundò, ſi omnino velis τὸ *ſi tu es* eſſe dubitantis, dicendum per τὸ *iube me venire ad te ſuper aquas*, Petrum poſtulaſſe id ſibi iuberi non ſimpliciter, ſed cum efficacia, ita ſcilicet, vt Chriſtus non tantùm exteriùs, ſed & interiùs ſibi iuberet, ac hac ſua iuſſione inderet animo ſuo tantam audaciam, fiduciam & ſecuritatem, vt non dubitaret, quin Chriſto iubente ſecurus ambularet ſuper aquas: vnde mox eo iubente, iuxta nauim tentans aquam pedibus, illicò ſenſit eam non cedere, ſed ſe ſuper illam ambulare: quare fidens & ſecurus ſuper aquas perrexit ad Chriſtum. Ita Ianſenius. Solus enim Deus poteſt menti illabi, illique ſuæ præſentiæ certa ſigna dare, licèt nobis incognita, nec niſi experienti cognita, quibus animam certam facit ſe illi interiùs loqui, non angelum, vel dæmonem; qualia habuerunt Prophetæ, cum à Deo audirent futura: alioqui enim tam Deum, quàm ſeipſos ludibrio expoſuiſſent, cùm enunciabant aliquid futurum quaſi ſibi reuelatum à Deo, niſi de eo certi fuiſſent; illud ſcilicet ſibi verè à Deo, non autem à diabolo ſpeciem Dei aſſumente eſſe reuelatum. Ita hîc factum Petro: petit enim ipſe à Chriſto ſigna ſecuritatis interna æquè ac externa, quæ omne dubium ab anima excludant, illáque ei præſtitit Chriſtus, dicens: *Veni.* Ex illis ergo certus erat Petrus hanc eſſe vocem Chriſti, non alicuius phantaſmatis vel dæmonis. Id magis patebit ex verſ. 30.

Si tu es, iube me ad te venire ſuper aquas. Feſtiuè S. Auguſtinus ſerm. 14. de Verbis Domini ſecundum Matth. Petrum ita loquentem inducit: *Si tu es, non miror, quod ſolidam carnem ſuper li-* Auguſt. *quentis elementi terga ſuſpendis. Quid enim mirum, ſi conditori ſuo creatura famulatur? Hoc ego non miror: fac quod mirer; ambulet Petrus. Fac quod mirer; Iube me venire ad te ſuper aquas*, &c. Et inferiùs: *Tu Deus es, ego homo ſum. Voluiſti de meo habere infirmitatem in carne, quam portas; habeam & ego de tuo poteſtatem, vt vnda me portet. Domine ſi tu es, iube me venire ad te ſuper aquas. Quomodo enim mihi in mari non erit via ſi tu iuſſeris, qui propter nos factus es via?*

Vers. 29. At ipse ait: veni: hac voce Chriſtus certitudinem & ſecuritatem indidit menti Petri vti iam dixi. Vnde ſequitur:

Ambulat Petrus ſuper aquas Et descendens Petrvs de navicvla ambvlabat svper aqvam, vt veniret ad Iesvm] Factum eſt hoc, modo vno è tribus, ſcilicet quòd Chriſtus vi diuina detineret Petrum, ne mergeretur, ſicut Angelus capillis detinuit Habacuc rapuitque in Babylonem. Daniel 14. 35. aut non concurreret cum grauitate corporis Petri, vt eum grauidaret & ſub aquis deprimeret: aut quod non concurreret cum aqua vt loco cederet, ſed vt ſolida firmáque ſub pedibus Petri inſtar glaciei, vel cryſtalli conſiſteret. Ita Ioannes Maior hîc.

Vers. 30. Videns vero ventvm validvm timvit, et cvm coepisset mergi clamavit dicens: Domine salvvm me fac.] Arabicus: *Vidit autem validitatem venti & timuit, & prope erat vt mergeretur, & exclamauit.* Validitas ergo venti iniecit Petro metum, metus diffidentiam, diffidentia periculum. Quem enim fides vehebat ſuper aquas, diffidentia merſit. Cauſa fuit, modica fides in Petro, vti ei obiicit Chriſtus: timebat enim ne tanto vento & fluctibus, Chriſto permittente mergeretur: necdum enim receperat fidei & charitatis robur à Spiritu ſancto, quod poſtea recepit in Pentecoſte. Hinc & in paſſione Chriſti valido pulſatus tentationis Iudæorum vento, cecidit, negauitque Chriſtum, cuius hæc tentatio fuit typus, & quaſi præambula ſignificatio. Ita Theophyl.

Permiſit hoc Chriſtus, vt Petrus ſuam ſuæque fidei infirmitatem agnoſceret, ſéque humiliaret, eiúſque augmentum à Chriſto poſceret, fieretque petra fidei, iuxta illud: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Matth. 16. Matth. 16. Et: *Ego rogaui pro te vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos.* Lucæ 22. 32. Ita S. Hieronymus, Theophylactus & alij. Petrus, ait S. Chryſoſtomus, hom. 51. *Quod maius* Chryſoſt. *erat, ſuper maria ſcilicet de nauigio deſcendere, magno animo fecit. Vt autem ventorum & impetu fluctuum, quod erat minus, ſuperatus, timuit. Naturæ quippe humanæ hæc conditio eſt, vt difficilioribus nonnunquam ſuperatis ſuccumbat in minoribus.*

Denique S. Auguſtinus ſerm. 14. de Verbis Domini: *In Petro*, ait, *ambulante ſuper aquas figu-* Auguſtin. *rantur in fide firmi, in dubitante infirmi.*

Domine ſaluum me fac. Hinc liquet id quod dixi v. 28. Petrum non dubitaſſe, quin is qui apparebat eſſet Chriſtus; alioqui enim eum in tanto periculo non inuocaſſet, ſed Deum qui eſt in cælis, vti ſolent facere naufragi: ſed dubitaſſe tantùm, an Chriſtus permitteret ventum ſuæ naturæ ſuíſque viribus, vt ſe in fluctibus ambulantem iiſdem obrueret: cum tamen & Chriſtus fidem dediſſet, dicendo, *veni*, qua voce eum aſſecurabat quòd non mergeretur: ſed validitas venti quatiens latera Petri, hanc ei fidem excuſſit & diſſlauit. Pulchrè S. Auguſtinus ſerm. 14. iam citato: *Titubatio* Idem. *iſta fratres, quaſi mors fidei fuit. Sed vbi exclamauit, fides iterum reſurrexit. Non ambularet niſi crederet, ſed nec mergeretur niſi dubitaret. In Petro itaque communis omnium noſtrum conſideranda conditio eſt, vt ſi nos in aliquo, tentationum ventus conatur ſubuertere, vel vnda ſubmergere, clamemus ad Chriſtum.*

Et continvo Iesvs extendens manvm apprehendit evm, et ait illi: modicæ fidei (Syrus: *ò exigua fide prædite*) qvare dvbitasti?] Vers. 31. Græcè, εἰς τί ἐδίστασας, id eſt, *in quid animum in duo diuiſiſti?* duplicia conſideraſti, ambiguus inter duo hæſiſti & hæſitaſti? duo enim Petro hic obiiciebantur, ſcilicet validitas venti incutiens illi timorem ſubmerſionis, & Chriſti vox ingerens illi fiduciam & ſecuritatem à ſubmerſione: ſed validitas venti magis ſenſibilis, ideóque magis vehemens fuit voce Chriſti: rapuit enim Petri animum ad ſe, vt illi vni intentus, nec de promiſſione Chriſti cogitans, titubaret metueréti que mergi, cùm potiùs debuiſſet totus auſcultare, & intendere voci Chriſti eum aſſecuranti, itáque reſiſtere tentationi & pauori, quem validitas venti incutiebat: propriè ergo in Petro hic erat defectus fiduciæ, ſed hic ex defectu fidei oriebatur. Idem contingit cuilibet tentato in quauis tentatione.

Ferè

Tentationis omnis origo & remedium. Ferè enim omnis tentatio oritur ex diffidentia Dei, quòd homo fidens ſibi, vel humanis auxiliis Deo diffidat; nec ad eum ſtatim per orationem recurrat. Hinc ergo diſcat tentatus, vt animum à re, quam tentatio ingerit, auertat, eúmque totum conuertat ad Deum, in eóque defigat, & eius opē ſupplex imploret. Pulchrè veréque S. Chryſoſtomus: *Sicut ſi pullus*, inquit, *cum antequam volare queat, nido exiens in terram decidat, mater velociter raptum in nidum reſtituit: ſic tunc Chriſtus Petro peregit.* (Chryſoſt.) Tentatus ergo Chriſtum inuocet, ſic tentationi reſiſtet, eámque ſuperabit. Hinc fides Græcè dicitur πίστις, quia ipſa eſt περὶ τὸ ὂν στάσις, id eſt, circa id, quod eſt ſtatio & quies; quoniam ipſa mentem noſtram in dubiis ſiſtit, quæ priùs iactabatur & fluctuabat. Ita Clemens Alex. lib. 5. ſtromat. *Fides enim eſt ſubſtantia rerum ſperandarum.* Hebr. 11. 1. vide ibi dicta. Quin & fides Latinè ſic appellata eſt, *quòd fiat id, quod dictum eſt*, ait Cicero 1. Offic. Si enim credidiſſet dicto Chriſti Petrus, non dubitaſſet, nec cœpiſſet mergi.

VERS. 32. Mar. 6. v. 51. ET CVM ASCENDISSENT (Chriſtus & Petrus ambulantes ſuper mare) IN NAVICVLAM, CESSAVIT VENTVS.] Ioannes cap. 6. verſ. 21. ait: *Voluerunt* (diſcipuli nauigantes) *accipere eum in nauim.* Vnde S. Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus opinantur Chriſtum id noluiſſe, ſed vnà cum Petro, vt eius fidem confirmaret, magno ſpatio ſuper aquas ambulaſſe: cùm verò propè terram eſſent, in nauim aſcendiſſe. Veriùs Ianſenius & alij *voluerunt*, inquiunt; quia ex voce Chriſtum agnoſcentes, & certi non eſſe phantaſma (hoc enim in nauim recipere noluiſſent) *voluerūt*, id eſt, inuitarunt Chriſtum in nauim; ac Chriſtus voluntati & inuitationi eorum obſecundans, cum Petro ingreſſus eſt nauim. Sicut ergo *voluerunt*, ſic & reipſa acceperunt Chriſtum *in nauim*, putantes ſe eo præſente feliciter, ſed more ſolito pedetentim nauigaturos. Verùm Chriſtus in naui præſens effecit id, quod ſubdit immediatè Ioannes: *Et ſtatim* (Chriſto in nauim recepto) *nauis fuit ad terrā*, in quam ibant, puta Bethſaidam, vt ait Marcus cap. 6. 45. quæ erat patria Petri. Nouum fuit hoc Chriſti miraculum, quòd ex medio mari Galilææ, iter trium milliarium ſubitò, & quaſi in momento confecerint, applicuerintque ad littus Bethſaidæ. *Quatuor Chriſti miracula.* Quatuor ergo hîc fuêre Chriſti miracula. Primum, quòd ipſe ambularit ſuper aquas. Secundum, quòd Petrum pauidum & incipientem mergi erexerit, fecerítque ſecum ambulare. Tertium, quòd ingreſſus nauim illicò ventum & tempeſtatem ſedarit. Quartum, quòd ſubitò nauim ex medio mari ad litus tranſtulerit. Sic myſticè Chriſtus ſuâ gratiâ facit nos calcare altitudinem ſæculi, ſedat tentationes, dat portum felicitatis æternæ.

Tropologicè Theophylactus: Si Chriſtum in nauicula noſtra, id eſt, in corde ſuſceperimus, inquit, ſtatim inueniemur in terra, ad quam ire volumus, id eſt, in cælo.

VERS. 33. QVI AVTEM IN NAVICVLA ERANT (diſcipuli cum nautis obſtupefacti tot Chriſti miraculis) VENERVNT ET ADORAVERVNT EVM, DICENTES: VERE FILIVS DEI ES.] Arabicus: *Tu es in veritate Filius Dei.* Opinantur Caietanus, & Ianſenius turbam nautarum rudem non agnouiſſe myſterium Trinitatis, ac proinde ipſos Ieſum vocare Filium Dei, non per naturam, ſed per virtutis & dignitatis excellentiam, q. d. Credimus te eſſe Meſſiam, quem ſcimus vocari Dei Filium, ob ſingularem eius dignitatem & charitatem, quâ præ aliis eximiè Deum amabit vt Patrem, & viciſſim ab eo amabitur vt Filius. Verùm vt demus nautas ſic intellexiſſe, certè Apoſtoli, qui erant vectores in naui, quique cum Chriſto iam diu vixerant, ex tot eius ſermonibus & miraculis ſciebant, ipſum eſſe Filium Dei naturalem & vnigenitum, ait Abulenſis, in eóque ac in illa fide confirmati per nouum hoc ſedatæ tempeſtatis miraculum, exclamauerunt: *Verè Filius Dei es*, ſcilicet per naturam.

Allegoricè & Tropologicè S. Auguſtinus ſerm. 14. de verbis Domini ſecundùm Matth. *Nauiculam*, ait, *Eccleſiam* (& animam fidelem) *cogitate; mare hoc ſæculum; ventum & fluctus perſecutiones; quia inſurgunt fluctus, poteſt ipſa nauicula turbari; ſed quia Chriſtus orat, non poteſt mergi; ſed in his tentationibus erigatur antenna, vt ſuſpenſa arbori crucem figuret: huic antennæ, id eſt, cruci Chriſti, ſimplex conuerſatio & pura Confeſſio quaſi cādentia vela religentur, & vela noſtra fluctibus abluantur, veſtiſque tendatur, vt ſine macula & ruga inueniatur.* (*Eccleſia fluctibus promouetur.* Auguſt.) Vnde tandem concludit: *Denique poſteaquam nauis hæc ædificata eſt in Ieruſalem, atque in medio pelagi huius frementis emiſſa eſt, æſtuātium volumina vndarum & furentium flabra ventorum, dum eam huc illuc circumferunt, omnium gentium littoribus appulerunt, peregrinas merces quæcunque inuenit, aduexit.* Hucuſque S. Auguſtinus ad verbum, ſed verbis nonnullis breuitatis ſtudio omiſſis.

ET CVM TRANSFRETASSENT, VENERVNT IN TERRAM GENESAR.] (VERS 34. Mar. 6. v. 53.) Marcus, *in terram Geneſaret.* S. Chryſoſtomus & Lyranus opinantur hanc eſſe terram Geraſenorum, cuius incolæ Chriſtum, ob ſubmerſos ab eo in lacu porcos, à ſe ablegarunt. Matth. 8 in fine, quaſi illi iam famâ miraculorum Chriſti percrebreſcente reſipuerint, Chriſtúmque auidè exceperint, ideóque Chriſtus id ſciēs ad eos, quaſi ad meſſem iā Euangelio maturā redierit. Verū aliud eſt Geraſa, de quo Matth. 8. aliud Geneſar, de quo hîc; (*An Geneſar idem quòd Geraſa.*) Geraſa enim, ſiue Gergeſa erat trans mare Galilææ verſus Arabiam: Geneſaret autē erat cis mare iuxta Capharnaum & Bethſaidā; Chriſtus enim cùm in deſerto Bethſaidæ quinque panibus pauiſſet quinque hominū millia, qui idcirco ipſum Regē creare volebant, Chriſtus, inquam, eos fugiens iuſſit diſcipulos transfretare & in citeriorem ſinus, ſiue montis Bethſaidæ, vt dixi verſ. 13. ripam, vbi erat terra Geneſaret, puta Bethſaidam & Capharnaum redire. Hinc Marcus ait cap. 6. *Coegit diſcipulos aſcendere nauim, vt præcederent eum trans fretum ad Bethſaidam.* (Marc. 6.) Cùm enim Bethſaida in regione Geneſar eſſet; qui verſus Bethſaidam nauigabant, in terram Geneſar nauigabant. Ioannes cap. 6. ait diſcipulos etiam veniſſe Capharnaum, quæ ciuitas in eadem erat ripa. Itáque omnia rectè conſentiunt. Nomen Geneſareth ſignificat vallem floridam. (*Genezareth, id eſt, vrbs florida.*) Priùs dicebatur vrbs hæc, indéque tota vicina regio, Ceneret vel Ceneroth: inde molli inflexione dicta eſt Geneſar & Geneſaret, à qua lacus, ſiue mare Galilææ illi adiacens, dictum eſt mare Ceneret, ſiue ſtagnum Geneſaret. Nam Chaldæus pro *Ceneret* vertit *Geneſar*. Ita Andreas Maſius in Ioſue cap. 19. verſ. 35. Audi Ioſeph lib. 3. de bello cap. 18. (Fl. Ioſeph.) *Ad lacum Geneſar eiuſdem nominis terra protenditur, natura ſimul & pulchritudine admirabilis. Præter aëris lenitatem fonte irrigatur vberrimo, qui Capharnaum ab indigenis appellatur. Longitudo autem regionis*

ſecundùm littora cognominis lacus , 30. *ſtadiis extenditur* , *& latitudo* 20.

Adrichomius cenſet, & S. Hieronymus in locis Hebr. innuit, *Ceneret*, ſiue *Geneſareth* eſſe vrbem Tiberiadem, ſed repugnat Chaldæus, Franc. Lucas & alij. Adde Tiberiadem longè abeſſe à Capharnao & Bethſaida. Denique Ceneret erat in tribu Nephtali, vt patet Ioſue 19.35. Tiberias autem in Tribu Zabulon. Denique Cenereth ſita erat iuxta Capharnaum, vti dixi verſ. 13.

Vers. 35. Marc. 6. v. 55.56. ET CVM COGNOVISSENT EVM VIRI LOCI ILLIVS, MISERVNT IN VNIVERSAM REGIONEM ILLAM, ET OBTVLERVNT EI OMNES MALE HABENTES, ET ROGABANT EVM, VT VEL FIMBRIAM VESTIMENTI EIVS TANGERET. ET QVICVNQVE TETIGERVNT SALVI FACTI SVNT.] Græcè *διεσώθησαν*, id eſt, *ſeruati ſunt*. Syrus: *ſanati ſunt*. Significat amplitudinem fidei infirmorum æquè, ac beneficij & miraculi Chriſti: facilè enim erat cuilibet, Chriſtum ſe offerentem tangere: eius autem tactus ſanabat omnes tangentes. Pro *fimbriam* Syrus vertit *alam*, id eſt, vt Arabicus, *extremitatem veſtimenti*. Caro enim Chriſti adeò eſt efficax & ſalutifera, vt & veſti quâ tegitur, ſuam virtutem communicet. Hinc colligit S. Chryſoſtomus, ſi illi, qui fimbriam Chriſti tetigerunt, ſanati ſunt, quantò magis qui totum Chriſtum tangunt, imò manducant in Euchariſtia? quæ enim theriaca efficacior carne & deitate Chriſti? Narrat S. Gregorius Nazianzenus Orat. 11. Gorgoniam ſororem ſuam tactu Euchariſtiæ à grauiſſimo & incurabili morbo fuiſſe curatam.

Denique Chriſtus occaſione miraculi multiplicationis panum, quibus aluit quinque hominum millia, ſubtexuit ſermonem illum ſublimem de pane ſpiritali & Euchariſtico, quem fusè narrat S. Ioannes cap. 6.

Atque hîc finiuntur acta Chriſti à ſecundo paſchate vſque ad tertium, id eſt, acta ſecundi anni prædicationis Chriſti, vt colligitur ex Ioannis 6. verſ. 1. vbi ait, hæc contigiſſe circa paſcha. Erat enim hoc tertium paſcha Chriſti iam prædicantis. Primũ enim eius paſcha recenſuit Ioann. c. 2. v. 13. ſecundũ autem c. 5. v. 1. tertium denique c. 6. v. 1. iam citato. Supereſt ergo annus tertius & vltimus prædicationis Chriſti, ſcilicet acta eiuſdem à tertio paſchate vſque ad quartum, quo paſſus & crucifixus eſt, vt patet Ioann. 13. 1. Matth. 26. 1. Lucæ 22. 1. quæ enarrat Matth. à cap. 15. vſque ad finem ſui Euangelij. *Finiuntur hic Acta ſecundi anni prædicationis Christi.*

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

SYNOPSIS.

Primò Chriſtus reprobat lotiones, & alias traditiones friuolas Phariſæorum, quas ipſi legi Dei anteponebant, ac contra eos ſtatuit hoc axioma: Non quod intrat in os, ſed quod procedit de *corde &* ore, hoc coinquinat hominem.

Secundò verſ. 22. obſecrante Chananæa eius filiam ſanat, ob matris fidem & obſecrandi conſtantiam.

Tertiò verſ. 30. ſanat multos mutos, cæcos claudos, ac verſ. 32. ſeptem panibus cibat quatuor hominum millia.

Vers. 1. TVnc acceſſerunt ad eum ab Ieroſolymis Scribæ, & Phariſæi, di-
centes: 2. Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditionem
ſeniorum? non enim lauant manus ſuas, cùm panem mandu-
cant. 3. Ipſe autem reſpondens, ait illis: Quare & vos tranſ-
gredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram? Nam
Deus dixit: 4. Honora patrem & matrem. Et: Qui male-
dixerit patri, vel matri, morte moriatur. 5. Vos autem dici-
tis: Quicunque dixerit patri, vel matri, Munus quodcunque eſt ex me, tibi proderit.
6. & non honorificabit patrem ſuum, aut matrem ſuam: & irritum feciſtis man-
datum Dei propter traditionem veſtram. 7. Hypocritæ, benè prophetauit de
vobis Iſaias, dicens: 8. Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longè
eſt à me. 9. Sine cauſa autem colunt me, docentes doctrinas & mandata homi-
num. 10. Et conuocatis ad ſe turbis, dixit eis: Audite, & intelligite. 11. Non
quod intrat in os, coinquinat hominem: ſed quod procedit ex ore, hoc coinquinat
hominem. 12. Tunc accedentes diſcipuli eius, dixerunt ei: Scis quia Phariſæi
audito

audito verbo hoc,ſcandalizati ſunt? 13. At ille reſpondens ait:Omnis plantatio,
quam non plantauit Pater meus cæleſtis,eradicabitur. 14. Sinite illos:cæci ſunt,
& duces cæcorum,cæcus autem ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt.
15. Reſpondens autem Petrus dixit ei:Ediſſere nobis parabolam iſtam. 16. At
ille dixit:Adhuc & vos ſine intellectu eſtis? 17. Non intelligitis, quia omne, quod
in os intrat, in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur? 18. Quæ autem proce-
dunt de ore,de corde exeunt, & ea coinquinant hominem: 19. de corde enim
exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria,fornicationes, furta, falſa teſtimo-
nia,blaſphemiæ. 20. hæc ſunt, quæ coinquinant hominem:Non lotis autem ma-
nibus manducare,non coinquinat hominem. 21. Et egreſſus inde Ieſus, ſeceſſit
in partes Tyri, & Sidonis. 22.Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egreſſa cla-
mauit,dicens ei: Miſerere mei Domine fili Dauid : filia mea malè à dæmonio vexa-
tur. 23. Qui non reſpondit ei verbum. Et accedentes diſcipuli eius rogabant
eum dicentes: Dimitte eam : quia clamat poſt nos. 24. Ipſe autem reſpondens
ait:Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael. 25. At illa venit,&
adorauit eum,dicens:Domine adiuua me. 26. Qui reſpondens ait:Non eſt bonum
ſumere panem filiorum,& mittere canibus. 27. At illa dixit:Etiam Domine:nam
& catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum. 28. Tunc
reſpondens Ieſus,ait illi:O mulier,magna eſt fides tua:fiat tibi ſicut vis.Et ſanata eſt
filia eius ex illa hora. 29. Et cùm tranſiſſet inde Ieſus , venit ſecus mare Gali-
lææ : & aſcendens in montem , ſedebat ibi. 30. Et acceſſerunt ad eum turbæ
multæ,habentes ſecum mutos, cæcos,claudos,debiles,& alios multos : & proiece-
runt eos ad pedes eius,& curauit eos: 31. ita vt turbæ mirarentur, videntes mu-
tos loquentes,claudos ambulantes,cæcos videntes:& magnificabant Deũ Iſrael.
32. Ieſus autem,conuocatis diſcipulis ſuis,dixit:Miſereor turbæ, quia triduo iam
perſeuerant mecum,& non habent, quod manducent:& dimittere eos ieiunos no-
lo,ne deficiant in via. 33. Et dicunt ei diſcipuli:Vnde ergo nobis in deſerto pa-
nes tantos, vt ſaturemus turbam tantam? 34. Et ait illis Ieſus : Quot habetis
panes?At illi dixerunt:Septẽ,& paucos piſciculos. 35. Et præcepit turbæ,vt diſ-
cumberent ſuper terram. 36. Et accipiens ſeptem panes , & piſces , & gratias
agens,fregit , & dedit diſcipulis ſuis, & diſcipuli dederunt populo. 37. Et co-
mederunt omnes, & ſaturati ſunt.Et quod ſuperfuit de fragmentis,tulerunt ſeptem
ſportas plenas. 38. Erant autem qui manducauerunt quatuor millia hominum,
extra paruulos & mulieres. 39. Et, dimiſsâ turbâ,aſcendit in nauiculam : & ve-
nit in fines Magedan.

Vers. 1. TVNC ACCESSERVNT AD EVM AB IEROSOLYMIS SCRIBÆ ET PHARISÆI,DICENTES.] Scribæ enim Ieroſolymis , quaſi in matrice fidei & religionis reſidẽtes, arrogabant ſibi cenſuram nouorum Doctorum nouæque doctrinæ,qualis erat Chriſtus. Miſerunt ergo crebrò exploratores , qui indagarent , quis & qualis Doctor eſſet Chriſtus , quidue doceret , vt eum carperent,ſibique ſubiicerent. Scribæ enim venditabant legis ſcientiam , Phariſæi ſanctitatem rigidámque legis externæ obſeruationem : vtrique ergo inuidebant Chriſto iam doctrinâ & miraculis inclareſcenti, eúmque deprimere & ſibi ſubiicere ſatagebant. Vide dicta cap. 3. verſ. 7.

Vers. 2. Mat.7.v.5. QVARE DISCIPVLI TVI TRANSGREDIVNTVR TRADITIONEM SENIORVM? NON ENIM LAVANT MANVS SVAS,CVM PANEM (panis per Synecdochen Hebræis omnem cibum ſignificat) MANDVCANT?

Multarum rerum contactus Iudæis olim prohibitus.

Nota Moſen in lege veteri iuſſu Dei ſanxiſſe, vt Iudæi abſtinerent à contactu morticini (cadaueris mortui) auium rapacium , & immundarum; item leproſi , menſtruatæ, ac multarum rerum ſimilium;ac ſi quis ea caſu tetigiſſet,cenſeretur immundus & irregularis,ita vt non liceret illi ingredi templum , niſi priùs lotione lege præſcriptâ, hanc legalem immunditiem & irregularitatem purgando expiaſſet;vt per lotiones haſce corporales adumbraret, & excitaret craſſos Iudæos ad lotiones ſpirituales animæ faciendas per contritionem & pœnitentiam. Vide dicta Leuit. 11. verſ. 31. Iudæi ergo & præſertim Phariſæi , qui volebant cæteris haberi religioſiores, totam ſuam ſanctitatem in externa hac lotione conſtituentes crebrò ante cibum,imò in ipſa menſa, vt hîc & alibi innuit Scriptura , ſe lauabant , ideóque in nuptiis Canæ Galilææ poſitæ erant ſex hydriæ ad hanc purificationem,Ioann.2.6. (ſic Heliogabalus Imperator ad ſingula fercula lauabat manus , teſte Lampridio) vt ſi fortè inſcij, vel incogitantes,aliquo fortuito contactu immunditiam hanc & irregularitatem corporalem contraxiſſent,eam abluerent:hac de cauſa crebrò quoque lauabant calices & paropſides , è quibus bibebant & comedebant,quin & lectulos menſales , vt patet Marci 7. verſ. 4. ſolliciti nimirum & anxij , ne ſi immunda eſſent hæc vaſa , cibos ipſos , & conſequenter comedentes ex eis(vt patet hîc verſ. 11.)contaminarent & polluerent : hæc autem conſuetudo , vt conſuetudo, non verò vt lex fuit habita (lex enim nil tale præſcribit)ſed à religioſis,imò ſuperſtitioſis Phariſæis inſtar legis fuit inducta & more recepta. Vnde

Crebra Phariſæorum lotiones.

Nota ſecundò , hanc Phariſæorum & Iudæorum conſuetudinem nimis ſcrupuloſam , fuiſſe paruæ aut potiùs nullius pietatis vel vtilitatis; to-

tos

tos enim eos occupabat in lotione externa: quare eos auocabat ab uteriore cura, & luſtratione animi à peccatis. Neque Deus tam anxiam luſtrationem externam ab eis exigebat, quin potiùs eam vetuiſſe videtur Deuteronom. 4. 2.

Chriſtus ergo legi veteri, & maximè vanis & friuolis noxiiſque hiſce traditionibus ſinè impoſiturus, voléńſque ad animi luſtrationem curam omnem dirigi, noluit hæc ſeruare, nec diſcipulis lotiones præſcribere, licèt id expreſsè Phariſæis non reſpondeat, ad vitandam eorum inuidiam, accuſationem & calumniam.

Fruſtrà igitur hunc locum Heretici obiiciunt Catholicis, contra traditiones Apoſtolicas & Eccleſiaſticas. Hæ enim vtiliſſimæ ſunt, ſpirituales, & ad perfectiùs ſeruandam Dei legem ab Apoſtolis, eorúmque ſucceſſoribus inſtitutæ & traditæ; cùm iſtæ eſſent Phariſaicæ, id eſt, futiles, erroneæ, & legi Dei contrariæ, imò eas Scribæ præponebant legi Dei, ac præ illa obſeruabant, vt patet verſ. 11. Ita S. Hieronymus, Chryſoſtomus & alij.

Lotionum ritus. Id planè liquet ex Thalmudicis, qui in libro, cui titulus *Centum benedictiones*, tradunt manus primùm abluendas eſſe & tergendas: alioquin, inquiunt, panis, qui comeditur, immundus iudicatur: & mox fundenda eſt aqua tribus vicibus ſuper manus: in prima fuſione digiti ſurſum ſunt lauandi, in poſterioribus manus ſimul lauandæ. Denique oportet, vt in ablutione manuum, ſiniſtra quaſi famula ſubſeruiat dextræ. Hæc & plura nugarum plena iſti nugiuenduli. *Phariſæi Baptiſtæ dicti.* Quocirca Phariſæi teſte S. Iuſtino contra Triphon. vocati ſunt Baptiſtæ. Vide S Epiphanium lib. 1. hæreſi 17. vbi docet fuiſſe quoddam genus Scribarum & Phariſæorum, qui ſingulis anni diebus baptizabantur; eàque de cauſa appellatos eſſe *Hemerobaptiſtas*, *Hemerobaptiſtæ.* eo quòd cenſerent hominem non poſſe viuere, niſi ſingulis diebus in aqua mergeretur, ac ita ablueretur & ſanctificaretur ab omni culpa. Similes etiamnum ſunt apud Iudæos inter Rabbinos. Verùm hæc eſt anatum potiùs & piſcium vita, quam hominum.

VERS. 3. Mat. 7. v. 9. IESVS AVTEM RESPONDENS AIT ILLIS: QVARE ET VOS TRANSGREDIMINI MANDATA DEI PROPTER TRADITIONEM VESTRAM?] Arabicus, *propter ſtatuta veſtra*. Pro *propter* nonnulli vertunt *per*, ſed eòdem redit ſenſus, q. d. Veſtræ traditiones ſpernunt violántque legem Dei: ergo erroneæ ſunt, impiæ, Deo contrariæ, nec obſeruandæ. Fruſtrà ergo accuſatis meos diſcipulos, quòd eas non ſeruant. Nota *τὸ veſtram*, q. d. Traditiones veſtræ non ſunt inſtitutæ à Deo, nec à Sanctis priſciſque Patriarchis & Prophetis, ſed nuper à craſſis Scribis & Phariſæis anteceſſoribus veſtris adinuétæ, quas vos tueri vultis, non illorum amore & reuerentiâ, ſed quia in illorum locum ſucceditis, vt ſimiles traditiones nouas ſanciendi poteſtatem, & auctoritatem vobis arrogetis. Diuinæ verò & Patriarchales traditiones ſunt, ideóque omnino obſeruandæ: libros Moſis, Iſaiæ, Ieremiæ, Danielis cæterorúmque Prophetarum eſſe Canonicos; Deum eſſe vnum in eſſentia, ſed trinum in perſonis; verâ plenâque contritione ex amore Dei expianda eſſe peccata; paruulos contrahere peccatum originale, ideńque Sacramento à Deo inſtituto eſſe expiandos, &c. quas vos, ô Scribæ, occupati veſtris baptiſmatibus, vel ignoratis, vel parui facitis.

VERS. 4. Mat. 7. v. 10. NAM DEVS DIXIT: Græcè ἐνετείλατο, id eſt, *mandauit*. Exod. 20. verſ. 12. HONORA PATREM ET MATREM.] *Honora*, id eſt, reuerere, obedi & ſuſtenta patrem & matrem, ſi indigent. Honor enim hîc & alibi in Scriptura, non tantùm reuerentiam, ſed & opem, eleemoſynam, & ſuſtentationem complectitur, vt patet ex ſequent. & ex Marci cap. 7 v. 12. *Honor tria continet.* Honor ergo tria continet, & tria iubet parentibus à filiis exhiberi, reuerentiam, obedientiam & beneficentiam. Vide dicta Deuteronom. 5. 16. & 1. Timoth 5. verſ. 3.

ET, QVI MALEDIXERIT PATRI VEL MATRI (Arabicus: *qui dicit verbum malum in patrem ſuum vel matrem ſuam*) MORTE MORIATVR.] id eſt, omnino moriatur, certà plenâque morte abſque vlla ſpe veniæ plectatur. Citat Leuit. 20 verſ. 9. Senſus eſt, q. d. Si is, qui verbis tantùm maledicit patri vel matri, ex lege reus eſt mortis, quantò magis reus mortis eſt is, qui eiſdem malefacit, ſurripitque iure naturæ debitam ſuſtentationem, nec tantùm ipſe ſurripit, ſed & alios ex cathedra quaſi Doctor ſurripere docet, vti facitis vos, ô Scribæ docentes *Corban*, de quo verſ. ſequenti. Ita S. Chryſoſtomus.

VERS. 5. Mat. 7. v. 11. VOS AVTEM DICITIS: QVICVNQVE DIXERIT PATRI VEL MATRI, MVNVS QVODCVNQVE EST EX ME TIBI PRODERIT.] ſubaudi benefacit, & legem Dei de honorãdis parentibus implebit. Eſt Apoſiopeſis: *Munus quodcunque eſt ex me*, id eſt, munus quodcunque ego Deò obtulero vel vouero, hoc tam mihi, quàm *tibi* (ô pater, vel ô mater) in animo & corpore *proderit*. Deus enim hoc munere illectus, viciſſim ſua munera mihi tibique liberaliter elargietur, ac de alimentis prouidebit. Hac enim multiplici religionis aut voti ſpecie & fuco, docebant Scribæ parentibus alimoniam, etiam neceſſariam eſſe denegandam, ſi illa vel illius precium Deo offerretur, idque faciebant hoc fine, vt ſuo quæſtui & lucro ſtuderent. Plerique enim Scribarum & Phariſæorum erant Sacerdotes, qui oblationes Deo factas quaſi miniſtri Dei recipiebant, iiſque ſe & ſuos alebant. Qua in re manifeſtè errabant; quia vinculum & ius pietatis, quo filij obligantur alere parentes pauperes, eſt legis naturæ, cui proinde omne votum, omnis oblatio, omniáque vincula iure diuino vel humano inducta cedere, & poſtponi debent. *Filius Religionem ingredi nō poteſt in graui parentū neceſſitate.* Sic ſi quis vouiſſet Deo ſua bona, & pater eius incideret in egeſtatem, bona eius patri danda forent, non templo; imò filius religionem ingredi nequit in graui neceſſitate parentum, adeóque ingreſſus illam egredi tenetur in extrema eorum inopia, vt illis ſuccurrat, vt docet D. Thomas, Syluester, Nauarrus, Toletus & alij Doctores Caſuum in Explic. quarti præcepti. Quocirca S. Auguſtinus teſte Poſſidonio in eius vita cap. 24. hæreditates è nonnullis ſuæ Eccleſiæ oblatas recuſauit, quoniam iuſtum & æquum eſſe videbat, vt à mortuorum vel filiis, vel parentibus, vel affinibus magis poſſiderentur, quibus ab eis deficientes dimittere noluerant: nonnullas quoque à parentibus oblatas, ſed poſtea per filios repetitas reddidit. Addebátque: *Legata magis offerenda eſſe, quam exigenda*. Hucuſque Poſſidonius.

Dicere Corban quid ? Nota: *munus* hoc Hebr. dicitur קָרְבָּן *Corban*, vt habet Marcus cap. 7. 11. cuius crebra eſt mentio in Leuitico cap. 1. 2. 3. & ſequent. vbi agni, hirci, vituli Deo oblati in holocauſtum, aut victimam pacificam, vel pro peccato vocantur *corban*, id eſt, oblatio. Hinc gazophylacium, in quod inferebantur oblationes à populo, Metonymicè dicitur *corban* vel *corbana*. Matth. 27. 6. Auari ergo & im-

pij

Digitized by Google

pij Scribæ docebant populum, vt ſua offerrent Deo & templo, ac parentibus inopiâ laborantibus dicerent *corban*, quòd tantummodò erat dicere, quantum apud Belgas pauperibus eleemoſynam petentibus eſt dicere, *Godt beſpe v*; & apud Gallos, *Dieu vous aide*; & apud Italos; *Dio t'aiuti*, hoc eſt, Deus te adiuuet: nam ego te adiuuare & eleemoſynam dare nequeo vel nolo. Dicere *corban* igitur erat petitionem refutare, negare ſubſidium.

Porrò dicendo *corban*, parentibus cibũ poſtulantibus occludebant os, iniiciẽdo eis ſcrupulum cõſcientiæ & metum religionis, ne Deo ſuum *corban* ſuúmq; holocauſtũ eriperẽt, q.d. Res hæc eſt ſancta, vtpote vota vel dicata Deo: vide ergo ne tu, ô pater, eã ad vſus tuos flagitãdo prophanes, & ſacrilegiũ committas. Quo audito perculſi, & quaſi fulmine icti obmuteſcebant parentes, malentes fame emori, quàm eſſe in Deum ſacrilegi. Vide quò impietas Scribarum adigebat pios parentes.

Vers. 6. Mat 7. v. 12. 13. ET NON HONORIFICABIT PATREM SVVM AVT MATREM SVAM.] q. d. Itáque hac ratione filius licitè poterit non honorare, id eſt, non alere patrem vel matrem egentem, ſi videlicet Deum illi præponat, ac honoret illo munere, quod parentibus dandum erat. Planius enim eſt, vt hæc verba adhuc ſint Scribarum, quàm Chriſti. Ita Maldonatus, licèt Ianſenius cenſeat eſſe Chriſti, nec improbabiliter. Vnde Marcus habet: *Et vltra non dimittitis eum quicquam facere patri ſuo aut matri.*

ET IRRITVM FECISTIS (Græcè ἠκυρώσατε, id eſt, exauctoraſtis, antiquaſtis, abrogaſtis) MANDATVM DEI (*Honora patrem & matrem*) PROPTER TRADITIONEM VESTRAM.] quâ docetis filios dicere parentibus indigis *corban*. Nota τὸ *veſtram*: *Triplices Traditiones.* triplices enim ſunt traditiones. Primæ ſunt diuinæ, quas ſcilicet Deus præcepto ſuo ſanxit, eſto id nuſquam in Scriptura conſcriptum ſit: talis eſt, baptizandos eſſe paruulos: hoc enim nuſquam ſcriptum extat, ſed traditione Eccleſiæ conſtat. Secundæ ſunt Eccleſiaſticæ, quas ſcilicet Eccleſia, id eſt, Pontifices & Prælati Eccleſiæ ſuo mandato ſtatuerunt, vti ſunt ceremoniæ Sacramentorum & Sacrificij, Euchariſtiæ; item ieiunia, feſta ſimileſq; ſanctiones: hæ enim non tam humanæ ſunt quàm diuinæ, quia Eccleſia regitur à Spiritu ſancto. Tertiæ ſunt ciuiles, aut certorum hominum, eæq; duplices, bonæ ſcilicet, aut malæ Deique legi contrariæ, quales erant hæ Scribarum, & de his tantùm loquitur hîc Chriſtus, ideóque ait τὸ *veſtram*, quâ ſcilicet vos docetis filios dicere *corban* parentibus, eiſque debitum ex decalogo honorem & alimoniam negare.

Vers. 7. Mat. 7. v. 6. HYPOCRITÆ, BENE PROPHETAVIT DE VOBIS ISAIAS DICENS.] Scribas vocat hypocritas, quia exteriùs præ ſe ferebant ſanctitatem, videbantúrque religioſiores cæteris, cùm interiùs eſſent irreligioſi, auari & impij; nam ſuæ auaritiæ prætexebant *corban*, id eſt, Dei oblationem & cultum.

Vers. 8. Mat. 7. v. 6. POPVLVS HIC LABIIS ME HONORAT, COR AVTEM EORVM LONGE EST A ME.] Arabicus: *Hic populus propinquus eſt mihi ore ſuo, & honorat me labiis ſuis, & cor eius eſt diſtans à me.*

Vers. 9. Mat. 7. v. 7. SINE CAVSA AVTEM COLVNT ME, DOCENTES DOCTRINAS ET MANDATA HOMINVM. Arabicus: *Et colunt me fruſtrà, & docent doctrinã mandatorum hominum.* Citat Iſaiæ cap. 29. verſ. 13. vbi illa explicui.

Vers. 10. Mat. 7. v. 14. ET CONVOCATIS AD SE TVRBIS DIXIT EIS: AVDITE ET INTELLIGITE, ego vos docebo de vera animæ munditie vel immunditie, vt dediſcatis, quod Scribæ vos docuêre, ſcilicet animam fieri immundam ex manibus vel cibis immundis.

Vers. 11. Mat. 7. v. 15. NON QVOD INTRAT IN OS COINQVINAT (Græcè κοινοῖ, id eſt, *communicat*, communem facit, id eſt, coinquinat: cibi enim immundi & coinquinati communes erant omnibus, etiam immundis, mundi verò proprij erant ſolis mundis; hi ſoli enim iis veſci poterant: Hinc commune idem eſt quod immundum, vt patet Actor. 10. 15.) HOMINEM, SED QVOD PROCEDIT EX ORE, HOC COINQVINAT HOMINEM.] q. d. Scribæ vos, ô populi, docent, non licere illotis manibus comedere, eo quòd illotæ manus & immundæ immundum faciunt cibum, cibus autem immundus faciat animam immundam, id eſt, Deo ingratam & inuiſam: *Error Scribarum.* Verùm errant, quia non quod extrinſecùs intrat in os, ſed quod intrinſecùs exit de ore, & conſequenter de corde, ſi immundum ſit, hoc coinquinat hominem, vti explicat Chriſtus verſ. 19. Peccatum enim adeò debet eſſe voluntarium, vt niſi ſit voluntarium, non ſit peccatum, ait S. Auguſtinus; ſic & virtus niſi ſit voluntaria, non eſt virtus.

Vnde? Error hic Scribarum oriebatur ex eo, quòd Leuit. 11. caro porcina cæterique cibi ibidem vetiti, ideóq; immundi, vocantur execrabiles & abominandi, dicuntúrque polluere animam. Vnde v. 42. ſancitur: *Nolite contaminare animas veſtras* eſu immundorum. Et verſ. 40. *ſancti*, id eſt, mundi *eſtote* in comedendo, *ſicut ego ſanctus*, id eſt, mundus *ſum*. Et mox: *Ne polluatis animas veſtras in omni reptili* comedendo, quæ omnia craſsè accipiebant Scribæ, quaſi ipſi cibi immunditiem afflarent animæ, eo quòd anima illos tangat in ſtomacho, dum eos digerit; ſicut immunda animalia lege veteri, immundũ legaliter & irregularem faciebant eum, qui illa tangebat. Verùm errabant, tum quia illa immunditia erat legalis & corporea, nec animam peccato inquinabat: tum quia cibus non eſt capax peccati, ſed ſola voluntas. Cùm ergo cibus nullum in ſe habeat peccatum, quomodo illud afflabit animæ & voluntati?

Sic Pythagoras & Plutarchus tract. de eſu carnium & lib. 8. Sympoſ. cap. 10. docent abſtinendum eſſe à carnibus & fabis, quòd hæc animam contaminent. *Lepida Turca vinum bibituri exclamatio.* Idem dicunt Turcæ de vino ſibi à Mahomete in Alcorano vetito. Refert Buisbequius Legatus Imperatoris apud Turcarum Imperatorem, ſe vidiſſe Turcam, qui cùm ei propinaretur vinum, cuius ille erat auidus, ingentem clamorem edidit. Rogatus cur? Inclamo, inquit, animæ meæ, vt à ſtomacho in pedes ſecedat, ne vino lege noſtrâ vetito, quod bibiturus ſum, polluatur. Sic tempore Chriſti & Apoſtolorum primi Hæreſiarchæ, ex Iudæis oriundi & Iudaizantes, vt Simon Magus, Saturninus, Ebion, ac poſtea Manichæus, Marcion & Eucratitæ docuêre vinum & carnes non eſſe creatas à Deo, ſed à Diabolo, ideóque naturâ ſuâ eſſe malas & cauendas, eorúmque eſu & vſu animam maculari & contaminari: præſertim quòd nonnulli ex eis dicerent, cum carnibus animalis animam ipſam comedi, illámque eſſe rationalem, ideóque piã vel impiam. *Epiphan.* Audi S. Epiphanium hæreſi 66. *Edentem carnes Manichæus animam edere dicit, & eſſe ipſum reum, vt & ipſi tale quid fiat: ſi taurum edat, vt taurus fiat: ſi porcum edat, porcus fiat, & ſic de reliquis. Quapropter ab animatis abſtinent iſti.* Contra hos ait Apoſtolus venturos impoſtores, qui doceant *abſtinere*

à cibis

1. Tim 4. *à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione,* &c. *Quia omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur.* 1. Timoth 4. 4. Vide ibi dicta. Quare perperam hoc loco abutuntur Hæretici contra ieiunia ab Eccleſia indicta; Eccleſia enim non prohibet carnes die ieiunij, eò quòd ipſæ in ſe malæ ſint, ſed ad refrænandam gulam & luxuriam, & ad exercendam pœnitentiam ſimul cum obedientia. Si quis ergo in die ieiunij comedat carnes, peccat, non quòd carnes, ſed quòd ipſa inobedientia & intemperantia comedentis coinquinent animam. Simili enim modo olim Iudæi comedentes carnem porcinam, vel alium cibum lege vetitum, peccabant & polluebant animam, non per carnem, ſed per inobedientiam iuxta il-

Leuit. 11. lud paulò antè citatum: *Nolite contaminare animas veſtras,* Leuit. 11.

Vers. 12. TVNC ACCEDENTES DISCIPVLI EIVS: DIXERVNT EI: SCIS QVIA (quòd) PHARISÆI AVDITO VERBO HOC SCANDALIZATI SVNT.] *Tunc,* quando ſcil. dimiſſis turbis Chriſtus cũ ſuis in domum venerat, vt patet Marc. 7. v. 17. *ſcandalizati,* id eſt, offenſi ſunt, quia Phariſæi omnẽ ſuam ſanctitatem ponebant in externis lotionibus manuum, &c. quare audientes illas à Chriſto deſpici & confutari indignati ſunt, quod illis nomen ſanctitatis adeò ab ipſis expetitum adimeret. Non tamen auſi ſunt hiſcere & Chriſto contradicere, quia nimis ſolidâ ratione ab illo fuerant conuicti, tum hîc, tum paulò antè in *corban,* nec ſatis intelligebant ſententiam Chriſti, vtpote qui more ſuo eis parabolicè, hoc eſt, obſcurè loquebatur dicens: *Non quod intrat in os, ſed quod procedit de ore coinquinat hominem.*

Vers. 13. AT ILLE RESPONDENS AIT: OMNIS PLANTATIO, QVAM NON PLANTAVIT PATER MEVS CÆLESTIS, ERADICABITVR.] *Plantatio,* id eſt, planta, ſemen, frutex arbor, per quam S. Hilarius, Chryſoſtomus & Theophylactus accipiunt doctrinam q. d. Doctrina Phariſæorum de cibis immundis animam polluentibus, à me confutabitur & eradicabitur. Meliùs alij per plantam accipiunt homines: hi enim ſunt plantæ plantatæ à Deo in Paradiſo, ſed vitiatæ à ſerpente, replantantur ab eo cum Chriſto, qui eſt arbor vitæ, per fidem & gratiam inſeruntur, túncque proferunt fructus bonorum operum vitæ æternæ meritorios, ſecus autem manent arbores ſteriles, vitiatæ & corruptæ, ideóque eradicandæ, & in ignem æternum mittendæ, vti eiſdem Phariſæis comminatus eſt Ioannes Baptiſta Matth. 3. verſ. 10. Ipſi enim Chriſto, ac conſequenter Deo Patri, quaſi hoſtes iurati ſemper ſe oppoſuêre.

Ianſenius per plantas has à Deo non plantatas accipit reprobos. Verùm non eſt veriſimile Chriſtum eos, cùm nobis incogniti & inſerti ſint, voluiſſe hoc ſermone demonſtrare, aut huius Phariſæorum malitiæ cauſam in Dei reprobationem reiicere, itáque illam quaſi excuſare. Homines ergo peruerſos, ſcilicet Scribas & Phariſæos, qui ſe malas plantas propriâ voluntate fecerunt, ideóque exſcindendæ & in ignem gehennæ mittendæ ſunt, ni conuertantur, intelligit. Ita S. Hieronymus & Origenes hom. 1. in Ieremiam, Maldonatus & alij.

Vers. 14 SINITE ILLOS, CÆCI SVNT ET (Græca, Syrus, Arabicus & Latini aliqui omittunt τὸ &, vt ſermo ſit ſtrictior & neruoſior) DVCES CÆCORVM: CÆCVS AVTEM SI CÆCO DVCATVM PRÆSTET, AMBO IN FOVEAM CADVNT.] quaſi dicat, Sinite Scribas ſcandalizari, nolite curare, quòd offendantur meâ doctrinâ & correctione, quia ipſi ſunt cæci; non enim vident lumen veritatis, legis & fidei à me exhibitum, ſed in ſua cæcitate & errore, quo ſanctitatem in lotionibus cæteríſque rebus externis collocant, ſunt obſtinati & incorrigibiles, ſúntque *duces cæcorum,* ſcilicet populorum & turbarum, quos hunc errorem docent, & in foueam gehennæ ſecum trahunt. Quare ego apud turbas, quæ adhuc illuminari & corrigi poſſunt, hunc eorum errorem palam oſtendi & redargui, vt eum caueant. Docet hîc Chriſtus contemnendum eſſe ſcandalum Phariſæorum, ſcilicet cùm quis ſuâ malitiâ & peruerſâ obſtinatione ſcandalizatur & offenditur. Nam vt ait S. Gregorius hom. 7. in Ezech. *Si de veritate ſcandalum ſumitur, vtiliùs permittitur naſci ſcandalum, quàm veritas relinquatur.* Gregor.

RESPONDENS AVTEM PETRVS (quaſi anteſignanus Apoſtolorum) DIXIT EI: EDISSERE NOBIS PARABOLAM ISTAM] id eſt, iſtum obſcuriorem ſermonem (vide dicta cap. 13. 31. & Prouerb. 1. 1.) quo dixiſti: *Non quod intrat in os, ſed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.* Quid eſt enim ex ore procedens, quod coinquinat hominem? & ſi foras emittitur, quomodo interna animæ coinquinat? Vers. 15. Mat. 7. v. 17.

AT ILLE DIXIT; ADHVC ET VOS SINE INTELLECTV ESTIS?] Græcè ἀσύνετοι, id eſt, expertes intelligentiæ, inſipientes, non intelligentes: q. d. cap. 5. & 6. fusè vos docui, quibus in rebus mentis puritas vel impuritas conſiſtat, ac ſpeciatim verba iracunda, maledica, contumelioſa, periura, quæ ex ore procedunt, contaminare hominem: quomodo ergo id obliti eſtis, nec intelligitis? Vers. 16. Mat. 7. v. 18

NON INTELLIGITIS QVIA (quòd) OMNE QVOD IN OS INTRAT, IN VENTREM (ſtomachum) VADIT, ET IN SECESSVM EMITTITVR.] Ex hoc Chriſti dicto, Porphyrius & Iulianus Apoſtata calumniabantur Chriſtum, tanquam Phyſicæ ignarum, teſte S Hieronymo, eo quòd non omnis cibus, qui in os intrat, in ſeceſſum emittatur, ſed pars eius melior vertatur in ſubſtantiam comedentis, eúmque alat & augeat. Quibus reſpondet S. Hieronymus, atque: *Hi dum volunt alterius imperitiam reprehendere, oſtendunt ſuam. Quamuis enim tenuis humor & liquens eſca in corpus fundatur, tamen cùm in venis & artubus concocta fuerit & digeſta: per occultos meatus corporis, quos Græci πόρους vocant, ad inferiora dilabitur, & in ſeceſſum vadit.* Vers. 17. Mat. 7. v. 19. Hieronym.

Verùm hoc cautè & cum grano ſalis accipiendum, ſcilicet, quòd pars aliqua per poros euaneſcat, vel in ſeceſſum emittatur. Omnis enim cibus non totus, ſed ſecundùm aliquam ſui partem impuriorem & fæculentiorem in ſeceſſum emittitur. Prima enim cibi digeſtio & conuerſio in chilum fit in ſtomacho, vbi partes craſſæ & ineptæ nutritioni corporis egeruntur per fæces in ſeceſſum. Secundo digeſtio fit in hepate, vbi chilus vertitur in ſanguinem, partium verò inutilium ſecretio & egeſtio fit per vrinam. Tertia digeſtio fit in ſingulis membris, quæ ſanguinem ex hepate per venas acceptum ſibi aſſimilant, conuertúntque in carnem, vbi egeſtio partium inutilium fit per poros, per quos partes ſanguinis ad carnem ineptæ expelluntur per ſudores, vapores & exhalationes. Vnde Marcus cap. 7. 19. addit: *exit in ſeceſſum purgans omnes eſcas.* Senſus ergo Chriſti eſt, q. d. Adeo cibus illotus, vel immundus non inquinat *Triplex cibi digeſtio & egeſtio.*

inquinat animam, vti docent Scribæ, vt omne id, quod in cibo immundum & impurum eſt, homo per fæces eiiciat, & in ſeceſſum emittat: quod ergo reſtat purum eſt, & in purum chilum, ſanguinem carnémque vertitur. Ergo illum, & per illum animam inquinare nequit.

Signum ſanitatis. Porrò docent Medici, ipsâque experientiâ conſtat, in ſtata ætate, puta in viris ſignum ſanitatis eſſe, cùm quis tantùm ferè per fæces, vrinam & ſudores egerit, quantum per cibum ingeſſit; quia tūc corpus eſt in ſtatu, ita vt non augeatur nec creſcat, ſed prioribus carnis partibus calore naturali reſolutis & diffluentibus, ſuccedunt aliæ meliores & nouæ ex alimento & cibo: quare hic totus non egeritur ſaltem tunc; nam in carnem verſus ſuo tempore conſumetur, diffluet & egeretur, vti cæteræ priores carnis partes.

Addit S. Chryſoſtomus & Salmeron, Chriſtum alludere & argumentari ad hominem, ſcilicet ad errorem Iudæorum, qui cenſebant cibum immūdum ex ſe exhalare terrum odorem ad cor, in quo ſolo putabant Iudæi animam reſidere, itáque per cor animam ipſam polluere: quare hominem non eſſe mundum, niſi plenè facta cibi digeſtione & egeſtione; omnem enim cibum vti ingeſtus eſt, ita viciſſim egeri, q. d. Chriſtus: Omnis cibus ſecundùm vos, ô Iudæi, tandem egeritur in ſeceſſum: ergo ſecundùm vos nequit inquinare animam, vtpote quæ eum à ſe repellat & reiiciat.

Error Magiſtri ſentētiarum. Rom. 5. Ex hac Chriſti ſententia ortus eſt error Magiſtri ſententiarum, qui lib. 2. diſt. vlt. in fine, docet ſingulos homines ex Adamo trahere exiguam carnis particulā, ac per eam contrahere ex eodem peccatū originale, *in quo omnes peccauerunt*. Rom 5. hanc autē particulā multiplicari in ſe, & per ſeipſam augeri (vtpote quæ ſola cuique homini ſit ſubſtantialis) non verò ex cibo, cibū enim tantū eſſe fomentū huius particulæ, nō verò alimentū vel augmētum; ſed totum in ſeceſſum emitti, vt ait hic Chriſtus; ideóque hanc particulam ſolam reſurrecturam in die iudicij. Hinc rurſum colligit Chriſtū, licèt natum ex Adamo, non tamen ex eo contraxiſſe peccatum originale, quia particula, quam ipſe traxit ex illo, pura fuit & immunis ab omni vitio & peccato. Hæc omnia probare nititur ex hiſce Chriſti verbis. Verùm hæc fusè confutat D. Thomas 1. p. q. vlt. art. 1. & Scholaſtici ibidem. Etiamſi enim Adam habuiſſet corpus inſtar montis, non tamen illud ſuffeciſſet ad continendū tot particulas, quot tot millenis millionibus hominum, qui ex eo aſſiduè naſcuntur, ſigillatim ſuggerenda forent. Rurſum particulæ illæ deberent eſſe incorruptibiles, cùm tamen caro omnis citò corrumpatur. Quare plerique hominum nil prorſus materiæ trahunt ex Adamo, contrahunt tamen ex eo peccatum originale; quia in eo fuerunt cauſaliter ſecundùm ſeminalem rationem, quia ſcilicet ex eo per continuam generationem propagantur vt filij.

Denique impurè & ineptè hæc Chriſti verba torquet Oecolampadius, contra realem præſentiam carnis Chriſti in Euchariſtia, dicens: Si caro Chriſti eſt cibus noſter; ergo vt cibus in ſeceſſum emittitur, quod abſit. Sed reſpondet Roſſenſis libro 5. contra eum cap. 29. Chriſti corpus cùm in Euchariſtia ſit modo indiuiſibili & impatibili à nobis comedentibus in ſe non diuidi, non alterari, non concoqui, vt caro communis concoquitur, ac conſequenter non habere fæces, quæ emittantur; Omnis enim concoctio & mutatio fit in ſpeciebus panis & vini, non in corpore Chriſti.

Tropologicè. Tropologicè diſce hìc, quàm contemnenda ſunt oris & guſtus nitores, lautitiæ & deliciæ, vtpote quæ illicò in ſpurcum ventrem vadant, qui illas corrumpit, & in fæces ſordéſque conuertit adeò abominandas, vt nemo eas videre, tāgere vel odorari ſuſtineat, ſed in latrinas proiiciat. Quare ne ſit tibi curæ, de quàm pretioſis cibis ſtercus conficias, ait S. Hieron. nam quò pretioſiores & delicatiores ſunt cibi, eò poſt digeſtionem & egeſtionem magis ſunt fœtidi & abominabiles. Exemplū illuſtre recenſet B. Petrus Damiani lib. 7. Epiſt. ad Blancam Comitiſſam, de vxore Ducis Venetorum, quæ in ſummis deliciis nutrita, adhuc viuens computruit, adeò vt nemo intolerabilem eius fœtorem ferre poſſet. Vnde concludit: *Quid ergo ſit caro doceat ipſa caro, quódque perhibet mortua, teſtetur & viua.* *Vxor Ducis cuiuſdā Venetorum præ delicijs viuens computruit. Pet. Dam.*

Vers. 18. Mar 7. v. 20 QVÆ AVTEM PROCEDVNT DE ORE, DE CORDE EXEVNT, ET EA COINQVINANT HOMINEM.] *De corde*, id eſt, ex ratione & volūtate, cuius ſymbolū, imò ſedes & officina eſt cor. Cor enim ſubminiſtrat ſpiritus vitales & animales intellectui neceſſarios ad intelligendum, & voluntati ad amandum: imò Galenus docet ſenſum communē, qui intellectui proximè ſubſeruit, eſſe in corde, licèt Ariſtot. veriùs cenſeat eum eſſe in cerebro; ſed cor cerebrò ſubſeruit, & ſpiritus ſubmittit. *Senſus communis an in corde?*

Vers. 19. Mat. 7. v. 21. 22. DE CORDE ENIM EXEVNT COGITATIONES MALÆ, HOMICIDIA, ADVLTERIA, FORNICATIONES, FVRTA, FALSA TESTIMONIA, BLASPHEMIÆ.] Sicut enim ex fonte ebulliunt aquæ, ſic ex corde, id eſt, ex voluntate, prauo affectu luxuriæ vel iræ imbutâ, ſcaturiunt malæ cogitationes libidinis vel vindictæ, quæ ex corde in os ebulliunt, dum eaſdem eloquimur; & ex ore in opus erumpunt, dum eaſdem reipſa perpetramus.

HÆC SVNT QVÆ COINQVINANT HOMINEM, NON LOTIS AVTEM MANIBVS MANDVCARE NON COINQVINAT HOMINEM. Hæc eſt concluſio & quaſi *ἐπιμύθιον*, id eſt, poſtfabulatio, ſiue poſtparabola pandens finem & ſcopum parabolæ, qui hic eſt oſtendere, quòd manus illotæ & cibi illoti vel immundi non contaminant hominem, ſed ſola impura & praua voluntas. Hinc liquet Scribas exiſtimaſſe, quòd ipſe cibus illotus vel immundus pollueret comedentis animam, vti dixi v. 2 & 3. Nam alioqui Chriſtus hic non vituperat lotionem manuum ante menſam in ſe, cùm illa ab olim omnium gentium vſu ſit recepta, tùm ad munditiem, tùm ad ſanitatem, tum vt internæ puritatis conuiuas admoneat. Vnde Virgil. Æneid. 1.

Dant manibus famuli lymphas, Cereremq; caniſtris Virgil.
Expediunt, tonſiſque ferunt mantilia villis.

Hinc illotis manibus accumbere, ſordidum, illiberale, & agreſte putatur, ac conuiuis nauſeam creat. Quocirca olim non ſolùm Sacerdotes, ſed & fideles omnes ante orationem lauabant manus. Vnde illud: *Lauantes puras manus*. 1. Tim. 2. 8. nam olim fideles Euchariſtiam non ore, ſed manu excipiebant & ori admouebant. Vide ibi dicta. *Lauabant manus oraturi* *1. Tim. 2. Curi*

Moraliter diſce hìc quàm cuilibet formandum, ornandum, & cuſtodiendum ſit cor, vtpote quòd ſit officina omnis mali & boni, omnis vitij & virtutis. Quocirca ſenex ille apud Moſchum in Prato ſpirit. cap. 110. hoc ſingulare ſuis dabat monitum: *Eſto ianitor cordis tui*, vt nil niſi te conſcio, tuáque ratione probante, in illud ingrediatur vel egrediatur. Et Salomō: *Omni*, ait, *cuſtodiâ ſerua cor tuū, quia ex ipſo vita procedit*, Prou. 4 23. Vide ibi dicta. Prouerb. 4.

Vers. 21. Mar.7.v.24 ET EGRESSVS INDE IESVS SECESSIT IN PARTES TYRI ET SIDONIS.] vt declinaret iras & odia Scribarum, vtque Gentilibus, quales erant Tyrij, ſuam doctrinam & miracula, quæ Iudæi & Scribæ aſpernabantur, impertire inciperet; ſicque reprobatis Iudæis, vtpote incredulis & perfidis, prædicationem & Eccleſiam ſuam trāſferret ad Gentes, reijſa dncens Apoſtolos, vt id facerent, vti & fecerunt Actorum cap. 13. v.46. Voluit tamen hoc latere, vt ait Marcus, tum quietis cauſa, vt ait Euthym. tum vt honorem & gloriam fugeret, tum ne grauiùs contra ſe Iudæos concitaret, eiſque anſam cauillandi daret quòd ipſe non eſſet Meſſias Iudæis promiſſus, vtpote qui iis relictis ad Gentes diuerteret *In partes*. Syrus *in fines*. Phœnicia enim, cuius caput erat Tyrus, confinis erat Iudææ. Tyrus vergebat ad Auſtrum, Sidon verò ad Aquilonem. Vnde vtrinque multi ex Tyro & Sidone exciti fama doctrinæ & miraculorum Chriſti, ad eum turmatim confluebant.

Vers. 22. Mar.7.v.25. 26. ET ECCE MVLIER CHANANÆA A FINIBVS ILLIS EGRESSA CLAMAVIT, DICENS EI: MISERERE MEI DOMINE FILI DAVID: FILIA MEA MALE A DÆMONIO VEXATVR.] *Chananæa*, non ex Cana Galilææ, ſed ex Chananæis poſteris Chanaan filij Cham, filij Noë oriunda. Chananæi enim fuêre populus vnus è ſeptem, qui Palæſtinam iuxta mare, vt patet Numer. 13. 30. olim incoluêre, & ab Hebræis Duce Ioſue fuêre expulſi, ſed non ex tota; nam manſere in Phœnicia, puta in Tyro & Sidone, quam nunquā expugnare potuêre Hebræi. Vnde Chanaan filij Cham primogenitus filius vocatus eſt Sidon, Sidonis vrbis conditor Geneſ.10. 15. Chananæi ergo idem ſunt quod Phœnices. Sic enim Septuag. Ioſue 5.1 pro *reges Chanaan* vertunt *reges Phœniciæ*. Hinc Marcus c.7. v. 26. *Chananæam* hanc vocat *Syrophœniſſam* (Syrus ex *Punicia Syriæ*, id eſt, ex *Phœnicia*, vt habet Arabicus) vel vt quædam Græca habent *Syram Phœniſſam*, quia ſcilicet erat ex illa Phœniciæ parte, quæ Syriæ eſt contermina; aut potius quia Syria complectebatur Phœniciā, vicináſque regiones omnes, quæ à mari mediterraneo vſque ad Euphraten interiacent. Erant enim & alij Phœnices extra Syriam, vt Libyophœnices & Pœni ſiue Afri, qui Punica lingua, quæ Hebraicæ eſt vicina, teſte S. Hieronym. & Auguſt. vtebantur, quos ex Phœnicibus oriundos nomen pariter ab eiſdem traxiſſe, nō eſt dubium.

Chananæa, id eſt, ex Chananæis orta.

Syrophœniſſa quæ?

Rurſum Marcus Chananæam hanc vocat ἑλληνίδα, id eſt, *Græcam*, Arabicus, *Græcam Syram*, licèt enim Phœniciſſa eſſet & Syra, dicitur tamen Græca, quia in Nouo Teſtamento, maximè apud Paulum, vt patet ad Roman. 1. verſ.17. Galat. 3. verſ 28. omnes Gentiles vocantur Græci, quia Græci olim denominabantur Phœniciæ & Syriæ; ideóque lingua eorum Græca latiſſimè & ad Syriam vſque porrigebatur. Ita S. Auguſtin. Epiſt. 200. Nam Alexander Magnus difficili & longa ſeptem menſium obſidione, cepit Tyrum in mari ſitam, ideóque duo millia Tyriorum crucifixit, teſte Q. Curtio lib.4.

Clamauit. magna vox magni affectus & deſiderij eſt index.

Miſerere mei. id eſt; meæ filiæ: ipſam enim amo vt me: quare ipſius cruciatus eſt meus cruciatus, imò mallē ipſa cruciari, quàm videre illā torqueri. Quare miſericordiam liberationis à dæmone, quā ipſi contuleris, mihi contuleris. Parentes enim magis amant filios, quàm ab iis amētur; cuius rei cauſam dat Ariſtot. in Oeconom. quòd amor deſcendat, quódque parentes optent filios ſibi ſupereſſe, vt poſt mortem in is quaſi viuant, & quaſi immortales ſint, ac æternitatem quandam, quam in ſeipſis habere nequeunt, in filiis & nepotibus aſſequantur. Hic eſt maternus pietatis affectus, qui filiæ ſanitatem à Chriſto metuit & impetrauit.

Parentum amor maior quàm filiorum. Cur?

Fili Dauid, id eſt, ô Meſſia, cuius proprium eſt opus miſerorum miſereri, ac ex iis dæmones eiicere, & homines ſibi Deóque reſtituere, vti prædixerunt Prophetæ, & communi voce prædicant Iudæi. Chananæa cognouit Chriſtum eſſe Meſſiam, partim ex ſama communi, partim ex inſtinctu Dei.

Filia mea malè à dæmonio vexatur. Arabicus: *malum habebat dæmonium*. Græcè δαιμονίζεται, id eſt, eſt dæmoniaca, à dæmone agitatur. Dæmon enim membra eorum, quos poſſidet, diſtorquet, laniat, cruciat cum ingenti poſſeſſorum dolore, & intuentium horrore: animam verò horrendis phantaſmatibus & ſpectris, ac timoribus, mœroribus, & angoribus affligit: dæmon enim in Deum, ac conſequenter in hominem, qui eſt imago Dei, immenſum habet odium: vnde cum lædit & cruciat quantùm poteſt. Chananæa non addit, veni & libera eam, ſed tantùm malum filiæ Chriſto repræſentat, reliquum eius prudentiæ & charitati committit, confidens illum opem filiæ modo conuenienti allaturum: qua in re magnam tùm animi reſignationem, tùm fiduciam in Chriſtum oſtendit.

QVI NON RESPONDIT EI VERBVM, vt eius fidem, ſpem, humilitatem & conſtantiam probaret, augeret, & vt ait Chryſoſtomus, aliis patefaceret, imitandámque proponeret. Vers. 23.

ET ACCEDENTES DISCIPVLI EIVS ROGABANT EVM DICENTES: DIMITTE EAM, concedendo ei quod petit, ſcilicet filiæ à dæmone liberationem: QVIA CLAMAT POST NOS.] Arabicus, *In veſtigiis noſtris*: iis enim inſiſtit, aſſiduéque ſequitur nos clamando & obteſtando pro ſalute filiæ: libera ergo & illam à dolore & labore clamandi, ac te & nos à moleſtia audiendi, ne nobis aures obtundat. Verùm *ex corde deſiderante ac feruente gemitus inenarrabiles emittuntur, quibus velut ſuaui muſicâ Chriſtus demulcetur*, ait S. Auguſtinus Epiſt 121.c.15. August.

Dices, Marcus cap.7. v.2. dicit eam intraſſe in domum, ibique ad pedes Chriſti procidiſſe. Reſpondet S. Auguſtinus lib.2. de Conſenſu Euang. c.49. Chananæam prius in domo Chriſtum obſecraſſe vt ait Marcus, deinde Chriſto exeunte è domo illum ſecutam idem à Chriſto flagitaſſe. Veriùs tamen videtur illam priùs in via, vt hic dicitur, deinde in domo, vt indicat Marcus, ſupplicaſſe Chriſto. ita Ianſen. Salmeron, & alij.

IPSE AVTEM AIT: NON SVM MISSVS NISI AD OVES QVÆ PERIERVNT (Arabicus, *errantes*) DOMVS ISRAEL.] Syrus, *quæ aberrarunt à domo Iſrael*, vt ſcilicet ſolis Iſraëlitis, quibus quaſi ouibus paſcendis à Deo promiſſus eſt Meſſias, quaſi paſtor corporalem mei præſentiam, ac per conſequens Euangelij & miraculorum meorum gratiam exhibeam. Vnde Chriſtus à Paulo Rom. 15. 8. vocatur miniſter circunciſionis, id eſt, circumciſorum ſiue Iudæorum doctor. ita S. Hilar. & S. Auguſt. tract. 31. in Ioannem. Vers. 24.

AT ILLA VENIT ET ADORAVIT (ſupplex flexis ante Chriſtum genibus) EVM DICENS: Vers. 25.

Domi

DOMINE ADIVVA ME.] Chananæa à Chriſto repulſam paſſa, non reſtitit, nec ſpem abiecit, ſed fortiùs inſtitit, maioremque ſpem concepit ac validius clamauit, imò conſtanter Chriſtum ſecuta eſt vſque in domum, vt habet Marcus cap. 7. v. 24. & 25. atque hac ſuâ conſtantiâ, humilitate & perſeuerantiâ meruit exaudiri. Deus enim inuocatus ſæpè initio non exaudit, vt orans preces & vota continuet & augeat, vtque beneficium, quod petitur eò gratiùs accidat, quò magis fuit deſideratum & diutiùs poſtulatum: perſeuera ergo in oratione & impetrabis: perſeuerantibus enim Deus nil negat, vt patet in Chananæa hac: fuit enim ipſa *pertinax in precibus, ſapiens in reſponſis, fidelis in verbis*, ait S. Ambroſ. lib. 5. in Lucam ſub finem.

Deus cur ſæpe in initio preces non exaudit?

Vers. 26. Mat. 7. v. 27. QVI RESPONDENS AIT: NON EST BONVM (Græcè καλὸν, id eſt honeſtum, decens, congruum) SVMERE PANEM FILIORVM ET MITTERE (Græcè βαλεῖν, id eſt *proiicere* Syrus *obiicere*) CANIBVS.] Loquitur Chriſtus more Iudæorum, qui gentiles (qualis erat Chananæa) quaſi viliſſimos idololatras appellabant canes. Eſt hæc ſecunda Chananææ repulſa à Chriſto facta, illaque priore acrior pungit enim illam vocando canem, cui proiici ſolet fruſtum panis. *Panem* intelligit non corporalem, ſed ſpiritalem, ſcilicet Euangelij & miraculorum ſuorum gratiam: hæc enim Iudæis ſolis quaſi fidelibus & filiis à Deo erat promiſſa. Vnde Marcus cap. 7. 27. addit Chriſtum dixiſſe: *ſine prius ſaturari filios*, q.d. ſine vt priùs ſanem omnes Iudæos à me opē poſtulantes. Pari modo Chriſtus ſæpè animas ſanctas, dum aliquid deſiderant, pungit, humiliat & mortificat, vt humiliùs & ardentiùs idipſum, poſtulent itáque impetrent.

Sapienter S. Chryſoſtomus hom. 30. in Geneſ. *Sine*, inquit, *cōſequamur quod petimus ſiue non conſequamur, perſeueremus ſemper in oratione. Et non ſolùm gratias agamus ſi conſequamur, ſed etiamſi repulſam paſſi fuerimus. Nam cum Deus aliquid nobis denegat, non minus eſt quam ſi conceſſiſſet. Neſcimus enim nos quæ nobis conducant, ſicut ipſe nouit.*

Chryſoſt.

Vers. 27. Mat. 7. v. 28. AT ILLA DIXIT: ETIAM DOMINE: NAM ET CATELLI EDVNT DE MICIS QVÆ CADVNT DE MENSA DOMINORVM SVORVM.] *τὸ etiam* confirmantis eſt. Græcè enim eſt ναὶ, id eſt certè, profectò, q.d. omnino ita eſt, veriſſimum dicis mi Chriſte. Agnoſco enim me eſſe vilem canem, nec par eſſe, vt panis filiorum, id eſt gratia miraculorum Meſſiæ Iudæis promiſſo; mihi gentili quaſi cani detur; ſed tamen canes & catelli (Græcè enim eadem eſt vox κυνάρια) ſolent edere de micis panum, quæ cadunt de menſa dominorum & filiorum ſuorum: nutri ergo me vt catellam tuam, quia non poſſum relinquere menſam Domini mei, cuius catella ſum; quod ſi pede vel fuſte abigas, ſecedam, ſed per aliam portam vt catella rurſum intrabo, verberibus non cedam. Nullum erit verbum aut verber tam aſperum, quod à te me abigat aut diuellat, non te dimittam donec mihi des quod poſtulo. Da igitur ô Domine benigniſſime, tantùm micam, id eſt minimam gratiam ſanitatis filiæ meæ, quæ velut vna mica obiter tibi apud nos Tyrios & gentiles excidat, & à me colligatur. Mihi inquam, gentili detur à te mica gratiæ & miſericordiæ, Iudæis verò filiis ſeruetur integer panis promiſſionis & iuſtitiæ. Stringit enim Chananæa Chriſtum prudenter, modeſtè & neruoſè ſua ipſius ſententia, atque humili fide & ratiocinio ipſum vinci volentem oratione & ratione vincit, ait S. Chryſoſt. imò Chriſtum ſuis verbis irretit, comprehendit & capit. q.d. *Si canis ſum, non ſum aliena*, inquit Chryſoſtomus, *canem me dicis, ergo nutri me vt canem, non poſſum relinquere menſam Domini mei.* Et S. Hieronymus: *Mira, ait, huius mulieris fides, patientia & humilitas prædicatur: fides, qua credebat ſanari poſſe filiam ſuam: patientia, qua toties contempta in precibus perſeuerat: humilitas, quod ſe non canibus ſed catulis comparat. Scio inquit, me filiorum panem non mereri, nec integros capere poſſe cibos, nec ſedere ad menſam poſſe cum patre, ſed contenta ſum reliquiis catulorum, vt per humilitatem micarum ad panis integri veniam magnitudinem.*

Comparat ſe Chananæa cani.

Chryſoſt.

Hieron.

Ruſum S. Chryſoſtomus hom. 17. ex variis locis in Matth. *Non reſpuo opprobrium*, inquit, *tantùm accipiam vel eſcam canis. Tu fac quod debetur cani, quia canem me vocas, da mihi micas. O domine factus es aduocatus meæ poſtulationis, abnegando promittis.* Et Victor Antioch. in Marci cap. 7. *Magni, ait, beneficij loco duco vel in canum ordine haberi. Tantæ enim ſunt menſæ Dominicæ opes, vt abundè mihi ſat ſit, ſi iuſtorum tuorum micis frui liceat.*

Chryſoſt.

Victor Antioch.

Moraliter contemplare hîc ideam perfectæ orationis, illámque imitare, Chananæa enim hæc docet nos orare primò, cum magna *humilitate*, dum canem ſe agnoſcit. Secundò, *fide*, quòd Chriſtum vocet filium Dauid, id eſt, Meſſiam, Deum & Saluatorē Iudæis promiſſum. Tertiò, *modeſtiâ*, quòd ius canum & ſuam miſeriam proponit Chriſto, non tamen ex eo concluſionem inferat vt Chriſtus ſanet filiam, ſed id Chriſto faciendum relinquat. Quartò *prudentiâ*, qua ipſum Chriſtum ſuis verbis comprehendit, ac rationem contra ſe factam in ipſum leniter retorſit, illámque vertit in argumentum impetrandi. Quintò *reuerentiâ*, religione & deuotione, quâ genibus flexis ſupplicauit. Sextò *reſignatione*, quâ non dixit, ſana filiam meam, *ſed adiuua me* eo modo, quo tibi melius viſum fuerit. Septimò *fiduciâ*, quâ Gentilis licèt, certò ſperauit ſe à Chriſto exauditum iri. Octauò *ardore*, quo clamauit ad Chriſtum. Nonò *charitate*, qua pro filia quaſi pro ſeipſa ſollicita interceſſit, dicens: *miſerere mei.* Decimò *conſtantiâ* & perſeuerantiâ, quâ licet ſecundò à Chriſto repulſa perſtitit, & vehementiùs orando inſtitit. Verè Chryſolog. ſerm. 100. *Meritò*, inquit, *quæ ſe canem confeſſa eſt, in hominem commutatur. Meritò adoptatur in filiam, leuatur & honoratur ad menſam, quæ ſe ſub menſa laudabili humilitate deiecit.* Chananæam hanc imitatus S. Laurentius Iuſtinianus, primus Venetorū Patriarcha, moriturus ſic Deum orabat: *Felicium ſpirituum ſedes affectare nō auſim, qui ſpeciem intuentur S. Trinitatis: portio tamen aliqua creatura tuæ poſtulat micas ſuauiſſimæ menſæ tuæ. Nimium mihi fuerit, & heu quàm nimium! ſi ſubtus calceos infimi electi tui loculum aliquem huic puſillo ſeruo tuo non negaueris.* Ita habet vita eius apud Surium ad diem 8. Ianuarij, cap. 11.

Decem virtutes orationi neceſſariæ.

Chryſol.

Votū S. Laurentij Iuſtiniani morituri.

TVNC RESPONDENS IESVS AIT ILLI: O MVLIER MAGNA EST FIDES TVA: FIAT TIBI SICVT VIS.] Marcus c. 7. *Propter hunc ſermonem vade, exiit dæmonium* (me expellente) *à filia tua.* Nō potuit Chriſtus diſſimulare, ſéque continere, ſed victus ratione & oratione Chananææ, quaſi admirās exclamat: *O mulier, magna eſt fides tua*; ideò ait S. Chryſoſt. *eam repulerat, vt ad hanc vocem rerū cōſequentia conueniret, vt fulgente corona mulierē ornaret. Magna*, id eſt, rara & eximia eſt fides tua, tum in ſe, qua licèt gentilis, credis me eſſe Meſſiam Saluatorem mundi; tum in ſuis effectis, puta Vers. 28. Mat. 7. v. 29. 30.

Chryſoſt.

virtutibus,ſcilicet humilitate, reuerentia, charitate,conſtantia & cæteris iam recenſitis, quas ex ſe parit & producit fides magna; quare meruit impetrare quod petebat, & audire *fiat tibi ſicut vis*, id eſt petis. Hæc verba,ait Chryſoſtomus,ſunt ſimilia illis: *fiat firmamentum,& factum eſt*.Geneſ.1. Vnde ſequitur: *Et ſanata eſt filia eius ex illa hora.* Vide hîc efficaciam feruentis orationis,qua Iacob luctans cum Angelo cum vicit,ab eóque obtinuit benedictionem,quam flagitabat, ideóque pro Iacob dictus eſt Iſrael,id eſt dominans Deo. Geneſ. 32.28 Oratio ergo facit nos Iſraeles, id eſt dominantes Deo.

Geneſ. 1.

Tropologicè.

Tropologicè filia vexata à dæmonio eſt anima tentata à diabolo,& peccato polluta,ait Rabanus, quæ proinde illicò debet ſuis viribus diffidere & fidere Christo, eúmque inuocare cum humilitate & compunctione,vt ſe canem,id eſt vilem peccatricem agnoſcat,ſed ita vt non deſperet de venia, imò verò eò magis ſperet de Chriſti miſericordia, quò maior eſt eius miſeria. Magnum enim medicum decet magnos morbos curare, & magnum Deum magna operari,& magnum Chriſtum magnos peccatores ſanctificare & ſaluare.

Allegoricè.

Allegoricè filia hæc gentilis eſt Eccleſia gentium, quæ à ſalute excluſa per Dei iuſtitiam, in eam per feneſtram miſericordiæ irrupit effractis regni cælorum portis. Vbi magna facta eſt conuerſio: Nam Iudæi qui prius erant filij, ob infidelitatem in Chriſtum facti ſunt canes, iuxta illud: *Circundederunt me canes multi*. Pſal. 21. ideóque quaſi canes comederunt oſſa, id eſt litteram S. Script. gentes verò quæ erant canes, facti ſunt filij,comedúntque de menſa Chriſti panem Euchariſtiæ & ſenſum reconditum S. Script. quaſi medullam & adipem frumenti.ita S.Hieron.

Pſalm 21.

Et sanata est filia eivs ex illa hora.] Marcus cap. 7. *Et cùm abiiſſet domum inuenit puellam* (liberam à Dæmone, ſed eius vexatione fatigatam) *iacentem ſuper lectum*, quaſi iam quieſcentem ſecuram & lætam. Sic Theophyl. Anima peccatrix per abſolutionem Chriſti liberata à peccato, quieſcit in lecto tranquillæ,ſerenæ & hilaris conſcientiæ. Moralia perplura documenta ex hac hiſtoria colligit Ianſenius in fine cap.6. Concordiæ Euang. & Salmeron lib 6. cap.29.ad calcem, & Barrad.lib.10.c.14 & Vincentius Regius dilucidat.Euang.p.3.lib.5.c.2.Digreſſ. morali 1. & 2.

Vers 29.
Mat.7.v 31.

Et cvm transisset inde Iesvs venit secvs mare Galilææ, et ascendens in montem sedebat ibi,] tum ſecreti & quietis causâ, tum vt in monte omnibus conſpicuus, expectaret multitudinem ad ſe confluxuram vel prædicationis, vel ſanationis causâ: omnibus ergo Chriſtus ſe promptum ad benefaciendum exhibet & offert. Myſticè Gloſſa: *Mare*, inquit, *iuxta quod venit, turbida huius ſæculi volumina ſignificat, quod eſt Galilæa, cum homines à vitiis ad virtutes transmigrant*. Et S.Hieronym. *Aſcendit*, ait, *in montem vt quaſi auis teneros fœtus prouocet ad volandũ* Et Rabanus: *Vt ſcilicet auditores ſuos erigat ad ſuperna & cæleſtia meditanda: Sedebátque ibi, vt demonſtraret non niſi in cæleſtibus requiem eſſe quærendam.*

Gloſſa.

Hieronym.

Raban.

Vers. 30.
Mat.7.v.32

Et accesservnt ad evm tvrbæ mvltæ habentes secvm mvtos, cæcos, clavdos, debiles et alios mvltos et proiecervnt eos ad pedes eivs, et cvravit eos.] *Debiles*, Græcè κυλλούς, id eſt,mancos, membris captos. S.Ioannes cap. 5. v.3. vocat ξηρούς, id eſt aridos, qualis erat ille habens manum aridam. Matth. 12. 13. Vnde Arabicus hîc pro *debiles* habet *aridos*. *Et alios multos*, aliis morbis & vitiis corporis obnoxios: *& curauit eos* omnes. Ecce hîc implet quod dixit verſ.26.nimirum Iudæos quaſi filios ſaturat pane miraculorum,cum Gentilibus quaſi canibus vt Chananææ,micam tantùm dederit ſanitatis.

Myſticè Gloſſa: *Muti ſunt*,inquit,*qui non laudant Deum,cæci,qui non intelligunt viam vitæ: ſurdi, qui non obtemperant: claudi, per deuia boni operis non rectè euntes: debiles ſunt qui infirmi ſunt in bonis operibus.* Gloſſa.

Præclarè B.Petrus Chryſologus ſerm. 50. *Chriſtus*,inquit, *venit ſuſcipere infirmitates noſtras, & ſuas nobis conferre virtutes: humana quærere, præſtare diuina: accipere iniurias, reddere dignitates; ferre tædia, deferre ſanitates: quia medicus qui non fert infirmitates, curare neſcit: & qui non fuerit cum infirmo infirmatus, infirmo non poteſt conferre ſanitatem.* Chryſolog.

Ita vt tvrbæ mirarentvr videntes mvtos loqventes, clavdos ambvlantes, cæcos videntes, et magnificabant Devm Israel.] Vers. 31.

quod exhibuiſſet eis Meſſiam tot beneficiorum & miraculorum patratorem,Iſraeli,id eſt, Iacobo ac Abrahæ eorúmque poſteris Iſraelitis promiſſum. Græca & Syra addunt κυλλοὺς ὑγιεῖς id eſt debiles,ſeu mancos ſanos,hoc eſt vſui membrorum reſtitutos.

Iesvs avtem convocatis discipvlis svis dixit: Misereor tvrbæ, qvia iam tridvo perseverant mecvm, et non habent qvod mandvcent, et dimittere eos ieivnos nolo, ne deficiant in via.] Chriſtus ægros ſanarat, iam tam ſanatis quàm ſanis fame laborantibus cibos exhibet. *Vult enim*, ait S.Hieronym. *paſcere quos curauerat, & ablatis debilitatibus iam ſanis offerre cibos*. Ita perfecta ſunt miſericordiæ Chriſti opera, vt nos ſimilia facere doceat. *Miſereor*, Græcè σπλαγχνίζομαι, Hebr. מְרַחֵם אֲנִי *merachem ani*, vel נִכְמְרוּ רַחֲמַי *nichmeru rachamai*,id eſt intimis viſceribus commoueor & miſereor turbam hanc, mei causâ famentem: me enim ieiuna ſequitur toto triduo. Vide hîc ardens populi ſtudiũ erga Chriſtum,quæ ita eius doctrinæ intendit, vt cibi ſuique obliuiſcatur, ac viciſſim indefeſſum Chriſti erga eos laborem & ardorem, quòd toto triduo ſine quiete,refectione & ſomno prædicet, & ſanet ægros quoſlibet in turba. Porrò Chriſtus curat primò animas, deinde corpora. Idem faciat Prælatus & Paſtor. Ad Chriſti enim prouidentiam pertinet implere illud à ſe ſancitum: *Quærite primum regnum cælorum & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis*. Matth.6. 33. Sic S.Carolus Borromæus ſui obliuiſcens, totum ſe ſui populi obſequiis impendebat. Vnde tempore orationis 40.horarum, integras 40.horas in templo prædicando,orando,celebrando, &c.ſine ſomno & cibo perdurabat,vt habet eius vita: nimirum mens Deo & diuinis operibus intenta, famē non ſentit, quia fide & charitate paſcitur, iuxta illud Chriſti Samaritanam inſtruentis: *Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius qui miſit me, vt perficiam opus eius.* Ioan.4.34

Vers. 32.
Mat. 8. v. 1. 2. 3.

Hieron.

S. Carolo Borromæi labor aſſiduus.

Ioan. 4. 34.

Quia triduo iam perſeuerauerunt mecum, & non habent quod manducent. Etſi enim, ait S.Chryſoſt. *quando venerunt cibos habuerunt, tamen conſumpti iam erant, & propter hoc non in prima aut ſecunda die hoc fecit, ſed in tertia, quando iam omnia erant conſumpta, vt prius ipſi in neceſſitate conſtituti, cum ampliori deſiderio ſuſciperent quod fiebat.* Chryſoſt.

Verùm

Verùm in tanta multitudine veriſimile eſt, multos nil ciborum tuliſſe ſecum, ideóque per triduum manſiſſe ieiunos, vtpote illectos charitate & dulcedine Chriſti. Marc. 8. 3. *Deficient in via: quidam enim ex eis de longe venerunt*, ait Marcus cap. 8. 3.

Remig. Myſticè Remigius: *Peccatores*, ait, *per pœnitentiam conuerſi, in curſu labentis ſeculi pereunt, ſi abſque Sacra doctrina pabulo dimittantur*, Gloſſa verò: Gloſſa. *Prius*, ait, *Dominus aufert debilitates & poſtea cibat, quia prius remouenda ſunt peccata, & poſtea anima verbis Dei nutrienda.*

Vers. 33. Mar. 8. v. 4. ET DICVNT EI DISCIPVLI: VNDE ERGO NOBIS IN DESERTO (comparemus) PANES TANTOS, VT SATVREMVS TVRBAM TANTAM?] Arabicus: *Vnde inueniemus panem in deſerto, qui ſatiet hanc turbam? Tantos*, id eſt tam multos; *Miraculum ſeptem panum, &c.* æquè enim multitudo, ſiue numerus eſt quantitas, ac magnitudo: quantitatis enim duæ ſunt ſpecies: diuiditur enim quantitas in continuam, qualis eſt magnitudo; & diſcretam, qualis eſt multitudo ſiue numerus. Diſcipuli humana ratione rem metientes, putabant eſſe impoſſibile tot panes reperire in deſerto, ſed Chriſtus in neceſſitate cum deficiunt humana præſidia, ſufficit diuina: interim diſcipulorum æſtimatio impoſſibilitatis, illuſtrauit hoc Chriſti miraculum.

Vers. 34. Mar. 8. v. 5. ET AIT ILLIS IESVS: QVOT HABETIS PANES? AT ILLI DIXERVNT: SEPTEM ET PAVCOS PISCICVLOS.] Syrus: *modicum piſcium minutorum.* Panes hi videntur fuiſſe Apoſtolorum, q. d. *quot habetis panes*, ad familiam noſtram alendam comportatos? quia enim Chriſtus crebrò ſecedebat in deſertum, hinc Apoſtoli aliquid annonæ ſecum deferebant, ſed modicum & exile. Vide cap. 16. verſ. 7.

Septem. In priore panum multiplicatione cap. 14. verſ. 17. erant quinque panes duntaxat, hic verò ſunt ſeptem; ſed Chriſto tam facile fuit multiplicare hos quàm illos: voluit verò variari numerum tam panum quàm hominum, ne vnum idémque videretur vtrobique miraculum, ſed duo.

Myſticè S. Bernardus ſerm. de ſeptem Panibus, per eos accipit ſeptem dona Dei. *Panes ſeptē ſunt dona Dei ſeptem.* *Primus panis*, inquit, *verbum Dei, in quo vita hominis eſt, ſicut & ipſe teſtatur. Secundus panis obedientia eſt:* Ioan. 4. *quoniam meus cibus eſt inquit, vt faciam voluntatem eius qui miſit me.* Bernard. *Tertius panis meditatio ſancta, de qua ſcriptum eſt: Cogitatio conſeruabit te. Et quæ alio in loco nominari videtur panis vitæ & intellectus. Quartus panis orantium lachryma. Quintus verò pœnitentiæ labor eſt. Sextus panis eſt iucunda vnanimitas ſocialis, panis, inquam, ex diuerſis granis confectus, fermentatus vtique ſapientia Dei. Porrò ſeptimus panis eſt Eucharistia, quoniam panis inquit, quem ego do, caro mea eſt pro mundi vita.* Idem ſequenti ſermone ſeptem panes de Dei miſericordiis interpretatur. *Septē panes, ſeptem Dei Miſericordiæ.* Prima miſericordia Dei, inquit, eſt quòd me a multis peccatis præſeruauit, in qua alioquin incidiſſem: ſecunda, quòd peccantem & peccata diſſimulauit: tertia, quòd ad pœnitentiam excitauit: quarta, quòd pœnitentem recepit in gratiam: quinta, quòd dederit gratiam continendi, ne in priſtina peccata relaberer: ſexta, quòd dederit munus, bene conuerſandi: ſeptima, quòd indigno dederit ex tot beneficiis ad cæleſtia ſperanda præſumere.

Idem ſermone 3. ſimili modo myſticè ſeptem miſericordiarum fragmenta aſſignat.

Corn. à Lapide, in Matthæum.

Vers. 35. Mar. 8. v. 6. ET PRÆCEPIT TVRBÆ VT DISCVMBERET SVPER TERRAM,] ſedendo eo modo & ſitu, quo ſolent pranſuri, ſed ſine menſa vaſiſque menſalibus, vti fiebat in ſtatu legis naturæ tempore Adæ. Chriſtus enim ſuos reficit ad ſufficientiam & ad neceſſitatem, non ad voluptatem & luxum.

Mar. 8. 4. 6. ET ACCIPIENS SEPTEM PANES ET PISCES, ET GRATIAS AGENS FREGIT, ET DEDIT DISCIPVLIS SVIS, ET DISCIPVLI POPVLO. *Gratias agens*, Græcè εὐχαριστήσας, id eſt cum gratias egiſſet inuocando Dei patris opem ad nouam gratiam multiplicationis panum. Syrus, *laudauit Deum.* Qui enim gratus eſt gratiáſque agit de beneficio accepto, nouum meretur accipere. Per Synecdochen ergo ſub gratiarum actione, velut vna & prima orationis ſpecie & parte, cæteras omnes intellige, ac præſertim poſtulationem noui concurſus, ad nouum hoc miraculum patrandum. Poterat Chriſtus vt Deus per ſe, ſuóque nutu multiplicare panes, ſed quà homo more ſuo orat Deum, vt vim ad hoc miraculum ſuggerat. Quare planè videtur Chriſtus poſt gratiarum actionem, ſignando panes cruce eos benedixiſſe, ac benedicendo multiplicaſſe ſenſim & continuè inter frangendum & diſtribuendum, vti fecit cap. 14. v. 19. *Aſpiciens in cælum*, inquit, *benedixit & fregit, & dedit.* Vnde Arabicus hîc pro *gratias agens* vertit: *benedixit*, ſcilicet panem & piſces.

Vers. 37. Mar. 8. v. 8. ET COMEDERVNT OMNES, ET SATVRATI SVNT: ET QVOD SVPERFVIT DE FRAGMENTIS, TVLERVNT SEPTEM SPORTAS PLENAS.] tot ſcilicet quot fuerant panes, ac proinde tantùm panis ſuperfuit, quantum initio Chriſto oblatum fuit, imò amplius: quælibet enim ſporta (quæ onus eſt iuſtum hominis, ſiue manus portantis) pluſquam vnum panem continebat, imò Franc. Lucas opinatur ſportam, Græcè σπυρίδα, fuiſſe duplicem cophini, eſſeque onus quod à duobus portatur. Arabicus tamen pro *ſeptem ſportas* vertit, *ſeptem cophinos.* *Micæ colligendæ Cur?* Voluit Chriſtus colligi fragmenta & micas, tum in memoriam miraculi, tum vt nihil de donis Dei deperiret, tum vt doceret nos eſſe frugi, & frugaliter Dei creaturis cibiſque vti. Ex hoc Chriſti iuſſu in Religionibus nonnullis ſtatutum eſt, vt poſt menſam quiſque micas ſuas in lancem colligat. Audi quid in vita S. Odonis Abbatis Cluniacenſis cap. 14. narratur (extat apud Surium die 28. Nouembris) *Micas ex panum ſectione decidentes ſinguli diligenter colligebant, & ante lectionis* Surius. *finem cum benedictione ſumebant: finitâ lectione, nec illas nec cibum illum quiſpiam capere auſus erat. Has autem micas aliis cibis ſacratiores exiſtimabant, propter miraculum:* Hoc autem miraculum ſic ſe habuit: Monacho moribundo, qui micas pro conſuetudine non comedebat, cùm bene valeret, ſed ſinebat à menſa cadere, Dæmon ſacculum micarum plenum oſtentauit ſæpiùs, terrens hominem, & ſe crucis ſigno munire ac vociferari cogens. *Monachus qui micas non colligebat in morte terretur.* Ex eo die magno ſtudio micæ illæ colligebantur. Ibidem c. 17. narratur aliud miraculum, ſcilicet micas in manu Religioſi eas ſtudioſè aſſeruantis, in margaritas fuiſſe conuerſas, quæ poſtea ornamento cuidam Eccleſiæ intextæ ſunt. *Micæ in margaritas conuerſæ.*

Viſio S. Franciſci. S Franciſcus in viſu vidit ſe micas panum colligere, ac cælitus iuſſus ex omnibus vnam hoſtiam conficere, eámque in fratres diſtribuere, vidit eos qui illam reſpuebant leprâ notari; mox viſioni explicationem hanc à Deo accepit: Micæ

ſunt verba Euangelica, hoſtia eſt regula, lepra eſt iniquitas. Ita S. Bonauentura in eius vita cap. 4. in fine.

Vide noſtrum Iulium Nigronium tract. de Cura Minimorum.

ERS. 38. ar. 8. v. 9. ERANT AVTEM QVI MANDVCAVERANT QVATVOR MILLIA HOMINVM EXTRA (præter) PARVVLOS ET MVLIERES] Vide dicta cap. 14. v. 21. Moralia quæ ibidem verſibus præced. recenſui, etiam huic loco & miraculo adaptanda ſunt.

RS. 39. . 8. v. 10 ET DIMISSA TVRBA ASCENDIT IN NAVICVLAM, ET VENIT IN FINES MAGEDAN.] Græcè *Magdala*. Arabicus *Magedal*. Sæpe enim litteræ M, & N, liqueſcunt in L, vti oſtendi Cantic. 6. 12. in voce *Sunamitis* & *Sulamitis*. *Magedan* eſt oppidum vltra mare Galilææ, ſitum iuxta Geraſan: nunc Magedena regio dicitur, ait S. Hieronymus in locis Hebr. Marcus cap. 8 v. 10. pro *Magedan* habet *Dalmanutha*, ſiue quod vnus idémque locus fuerit binomius, vt vult S. Auguſtinus, vnde & nonnulli codices in Marco pro *Dalmanutha* habent *Magedan*: ſiue potius quòd hæc erant duo loca ſiue oppida, ſed vicina, ac Chriſtus venerit in fines vtriuſque, quia appulit ad littus, quod vtrique oppido vicinum erat.

Perperam Brocardus Itiner. 2. cenſet *Magedan* eſſe *Medan*, id eſt aquas Dan, nimirum fontem illum, ex quo Iordanis oritur, quem Ioſephus Phialam vocat: nam Medan & origo Iordanis longiſſimè diſtat à mari Galilææ, cui adiacebat Magedan. Magedan *non eſt* Medan.

Perperam quoque nonnulli cenſent *Magedan* eſſe *Mageddo*, vbi cæſus eſt Ioſias rex Iuda; nam Magedan eſt vltra Mageddo cis mare Galilææ, ac longè ab eo diſtat: adiacet enim torrenti Ciſon, ac vicinum eſt Cæſareæ & mari mediterraneo. Vide tabulas Geograph. Adrichomij. *Nec Mageddo.*

Hic verſus ſpectat ad caput ſequens. Vnde multi ab eo inchoant cap. 16. In Magedan enim contigit Scribarum petitio ſigni de cælo, quæ ſequitur.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

SYNOPSIS.

Primò Phariſæi à Chriſto petunt ſignum è cælo, quibus ipſe dat ſignum Ionæ.

Secundò verſ. 6. monet diſcipulos vt caueant à fermento, id eſt, mala doctrina Phariſæorum.

Tertiò verſ. 13. eos rogat quem ſe eſſe cenſeant? Petrus reſpondet: Tu es Chriſtus filius Dei viui: *quare Chriſtus promittit ei Eccleſiæ Petram & claues cæli.*

Quartò verſ. 21. prædicit ſuam paſſionem & reſurrectionem, ſuóſque vocat ad crucem.

VERS. 1. ET acceſſerunt ad eum Phariſæi, & Sadducæi tentantes: &
rogauerunt eum, vt ſignum de cælo oſtenderet eis. 2. At
ille reſpondens, ait illis: Facto veſpere dicitis: Serenum erit,
rubicundum eſt enim cælum. 3. Et manè: Hodie tem-
peſtas, rutilat enim triſte cælum. 4. Faciem ergo cæli di-
iudicare noſtis: ſigna autem temporum non poteſtis ſcire?
Generatio mala & adultera ſignum quærit: & ſignum non da-
bitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ. Et relictis illis, abiit. 5. Et cùm veniſſent
diſcipuli eius trans fretum, obliti ſunt panes accipere. 6. Qui dixit illis: In-
tuemini, & cauete à fermento Phariſæorum, & Sadducæorum. 7. At il-
li cogitabant intra ſe dicentes: Quia panes non accepimus. 8. Sciens au-
tem Ieſus, dixit: Quid cogitatis intra vos modicæ fidei, quia panes non ha-
betis? 9. Nondum intelligitis, neque recordamini quinque panum in
quinque millia hominum, & quot cophinos ſumpſiſtis? 10. neque ſe-
ptem panum in quattuor millia hominum, & quot ſportas ſumpſiſtis?
11. Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis: Cauete à fermento
Phariſæorum, & Sadducæorum? 12. Tunc intellexerunt, quia non dixerit ca-

uendum

uendum à fetmento panum , ſed à doctrina Phariſæorum , & Sadducæorum.
13. Venit autem Ieſus in partes Cæſareæ Philippi:& interrogabat diſcipulos ſuos,
dicens: Quem dicunt homines eſſe Filium hominis? 14. At illi dixerunt : Alij
Ioannem Baptiſtam, alij autem Eliam, alij verò Ietemiam,aut vnum ex Prophetis.
15. Dicit illis Ieſus:vos autem quem me eſſe dicitis? 16. Reſpondens Simon
Petrus dixit:Tu es Chriſtus ,Filius Dei viui. 17. Reſpondens autem Ieſus , di-
xit ei:Beatus es Simon Bar Iona:quia caro & ſanguis non reuelauit tibi , ſed pater
meus, qui in cælis eſt. 18. Et ego dico tibi,quia tu es Petrus , & ſuper hanc pe-
tram ædificabo Eccleſiam meam , & portæ infeti non præualebunt aduerſus eam.
19. Et tibi dabo claues regni cælorum. Et quodcunque ligaueris ſuper tetram,
erit ligatum & in cælis:& quodcunque ſolueris ſuper tettam , erit ſolutum & in
cælis. 20. Tunc præcepit diſcipulis ſuis, vt nemini dicerent , quia ipſe eſſet Ie-
ſus Chriſtus. 21. Exinde cœpit Ieſus oſtendere diſcipulis ſuis , quia opotteret
eum ire Ietoſolymam , & multa pati à ſenioribus , & Sctibis, & Principibus Sa-
cetdotum,& occidi,& tettia die reſurgere. 22. Et aſſumens eum Petrus,cœpit
increpare illum , dicens:Abſit à te , Domine:non etit tibi hoc. 23. Qui conuer-
ſus,dixit Petto: Vade poſt me ſatana , ſcandalum es mihi : quia non ſapis ea , quæ
Dei ſunt, ſed ea,quæ hominum. 24. Tunc Ieſus dixit diſcipulis ſuis : Si quis
vult poſt me venire,abneget ſemetipſum , & tollat crucem ſuam , & ſequatur me.
25. Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere,perdet eam:qui autem perdi-
derit animam ſuam propter me , inueniet eam. 26. Quid enim prodeſt homini,
ſi mundum vniuerſum lucretur,animæ verò ſuæ dettimentum patiatur? Aut quã
dabit homo commutationem pro anima ſua? 27. Filius enim hominis ventu-
rus eſt in gloria Patris ſui cum Angelis ſuis : & tunc reddet vnicuique ſecundùm
opera eius. 28. Amen dico vobis , ſunt quidam de hîc ſtantibus,qui non guſta-
bunt mortem,donec videant Filium hominis venientem in regno ſuo.

Vers. 1. Mat.8.v.11.

Et accesservnt ad evm (in Magedan cap. 15. vlt.) Pharisæi et Saddvcæi (de quibus dixi cap. 3. 7.) tentantes : et rogaverunt, vt signvm de cælo ostenderet eis.]Idem rogarunt cap.12.38. Sed hîc rurſum rogant occaſione miraculi multiplicationis panum, quod paulò antè Chriſtus patrarat.Cùm enim hoc viderent paſſim à turbis , quæ præſentes & panum participes fuerant,celebrari,vt illud apud populum eleuarent , dixerunt illud ſignum eſſe terreſtre , poſſeque à Dæmone, qui in terra dominatur , fieri:inſinuabant ergo Chriſtum eſſe Magum , & ope Dæmonis multiplicaſſe panes cæteráque ſua mira patraſſe , vt colligitur ex cap. 12.24.Petunt igitur à Chriſto ſignum de cælo, vt Deus,qui regnat in cælo,per illud atteſtetur Chriſto,eum à ſe miſſum , & cæleſtem eius eſſe doctrinam:quod ſi fecerit,ſe credituros in eum quaſi Meſſiam , & populum in eandem fidem inducturos. Sed Sadducæi , vtpote Athei , cenſebant nullum poſſe dari ſignum è cælo à Deo , qui illorum opinione nullus erat : Phariſæi cenſebant poſſe dari hoc ſignum , ſed non dandum à Chriſto , vtpote qui vel non erat Meſſias , vel ſi erat, nollet eorum petitioni annuere , vti noluerat cap. 12.verſ.38. quare putabant ſe populo perſuaſuros, Chriſtum non poſſe edere ſignum de cælo , ac conſequenter non eſſe miſſum à Deo, ſed à Dæmone. Cætera vide explicata cap 12.38. Aliter Lyranus, qui cenſet Iudæos Aſtrologiæ iudiciariæ deditos,petiiſſe à Chriſto ſignum , quo ex Aſtris oſtenderet ſe eſſe Meſſiam : in Aſtris enim deſignaſſe , & quaſi ſcripſiſſe Deum omnem ſuam prouidentiam circa res humanas torúmque ordinem vniuerſi. Verùm nihil tale hîc innuit Matthæus. Propriè videntur Phariſæi alluſiſſe ad mána , vt colligitur ex Ioann.6.v.30.31.q. d.O Ieſu multiplicaſti quidem panes in terra, ſed da ſignũ è cælo,ſcilicet plue manna de cælo , vti fecit Moſes. Sic oſtendes te Moſi eſſe ſimilem, nouúmque Euangelij tui Legiſlatorem à Deo miſſum.Ita Remigius,Beda, Abulenſis.

Phariſæi ſignum de cælo petunt à Chriſto.Curt

Vers. 2.
Rubor cæli veſpere ſignum ſerenitatis.Curt

At ille respondens , ait illis : Facto vespere dicitis , serenvm erit (craſtino manè) rvbicvndvm est enim cælvm.] Ratio phyſica eſt,quòd rubor cæli,id eſt,aëris,indicet nubes eſſe raras , ideóque facilè totâ nocte conſumendas vel diſſipandas , ac conſequenter manè fore ſerenum, vtpote nube vacuum.Rubor enim eſt medius color inter nigredinem & albedinem. Nigredo nubium ſignificat nubes eſſe ſpiſſas & denſas, vtpote per quas radij ſolis penetrare nequeant, ideóq; opacas & ſolutu difficiles:albedo indicat eas eſſe rariſſimas , vtpote per quas radij ſolis transparent & tralucent : rubedo indicat eas nec eſſe planè denſas nec rariſſimas , ſed rareſcere, ideóque partim ſolem per eas tranſparere, partim excludi:rubedo enim habet aliquid nigredinis,& aliquid albedinis ; ex vtraque enim commiſta eſt: quatenus accedit ad nigredinem , ſolis radios excludit; quatenus accedit ad albedinem, eoſdem admittit & tranſmittit.

Vers. 3. Luc 12.v 56.
Rutilus color eſt rubeus.
Manè nota, tempeſtatũ.
Curt

Et mane : Hodie tempestas (erit pluuiæ aut venti) rvtilat enim triste cælvm.] Græcè eſt idem verbũ,quod præceſſit verſ.2. πυῤῥάζει , id eſt, *rubicundũ eſt* στυγνάζων, id eſt, *mæſtitiam afferens cælum*. *Rutilat* ergo , id eſt, *rubet* , vt vertit Syrus & Arabicus..Rutilus enim color eſt rubeus,quia rubedo rutilat, id eſt,ſplendeſcit.Sic Ouid. 5. Metamor. *Cruor rutilus*, inquit,id eſt,rubeus:& *capilli rutili*,id eſt,rubei.2.Metam. *Et Mars rutilus* .i. rubeus & cruentus,apud Cic.in ſom. Scipion. *Et flamma rutila*, id eſt,rubea & ſplendens.2. Faſtor.

Ratio phyſica eſt, quòd cælum ſi veſpere rubeat , indicet raras eſſe nubes,ideóque nocte , vt-

pote quæ prolixa eſt, conſumendas: ſol enim occidens & abiens nequit eas liquare: ſin manè rubeat, indicat nubes eſſe raras quidem, ſed tamen ita denſas, vt à ſole oriente nequeant conſumi, ſed illi reſiſtant: quare mox à ſole increſcente & incaleſcente reſoluendas in pluuiam aut ventum. Ex eo enim quòd per penetrationem radiorum ſolis rarefactæ ſunt, liquet eas viciniores eſſe vt in pluuiam aut ventum reſoluantur à ſole, quàm vt ab eo aliò propellantur.

Plin. Audi de præſagiis temporum Plinium lib. 18. cap. 35. *Si ſol purus occidit, ſerenitatis ſignum eſt, Si occubuit pridie nitido cælo & oritur eodem, tunc certius argumentum ſerenitatis. Si ſol in ortu appareat maior, quàm ſolet: ſi quaſi cæruleo colore imbutus prodeat, vel occidat, imbrem; ſi igneo, Euros nuntiat. Cùm ante illius ortum rubeſcunt nubes, venti erunt: cum expalleſcunt vel nigræ rubentibus intermiſcentur, pluuiam ſpondent.* Ex luna ſimilia hæc accipe præſagia. *Si ſplendens exorta puro nitore fulſit, ſerenitatem; ſi rubicunda, ventos: ſi nigra, pluuias portendere creditur*, aiunt noſtri Conimbricenſes in Meteor tract. 7. cap. 3. Aliam cauſam planiorem horum duorum diſſimilium, cur ſcilicet rubor cæli veſpertinus ſit index ſerenitatis, matutinus verè tempeſtatis, dat Abulen. hîc quæſt. 8. Ratio, inquit, primi eſt, quia rubor, qui apparet ad veſperum in aëre ſignat deſiccationem aëris, & ideo materia groſſa vaporum, quæ in aquam vertibilis erat, eſt iam deſiccata, ita vt inflammetur, quod eſt rubefieri; & ita non eſt proximè diſpoſita, vt pluuia ex illa fiat, & ſic eſt ſignum propinquum ſerenitatis. Ratio ſecundi eſt, quia quando cælum manè rutilat, eſt materia inſpiſſata, & non eſt illa deſiccata, quia non eſt rubea ſicut nubes rubeæ, quæ apparent occidente ſole, ſed eſt materia turbida aliqualiter, & aliqualiter rubea, & ita eſt materia irregularis, quæ calore ſolis ſoluta ſtillat in pluuias quantùm ad partem turbidam & groſſam, vel ſoluitur in ventos quantùm ad partem aliqualiter deſiccatam & rutilantem; vel propter humidam materiam circunſtantem totum ſimul vertitur in pluuias, & ita fit tempeſtas, quia tempeſtas non ſolùm dicit pluuias, ſed etiam ventos impetuoſos cum aqua: atque hoc innuit Noſter, dum ſagaciter vertit *rutilat*.

Symbolicè. Symbolicè idem Abulenſis quæſt. 9. In primo, ait, aduentu Chriſti fuit ſerenitas gratiæ, in ſecundo ad iudicium erit tempeſtas vindictæ & gehennæ, quam in reprobos detonabit Chriſtus iudex. Sic & S. Auguſtinus in quæſt. Euang. hîc.

Signa temporum quæ FACIEM (externam formam & ſpeciem) ERGO CÆLI DIIVDICARE NOSTIS, SIGNA AVTEM TEMPORVM NON POTESTIS SCIRE? *Signa temporum* vocat ſigna temporis aduentus Meſſiæ, ſiue *temporum*, id eſt, 70 hebdomadarum Danielis, vaticinij Patriarchæ Iacob Geneſ. 49. 10. & cæterorum Prophetarum. Hæc enim vaticinia vti & miracula, quæ per ſingulos dies patrabat Chriſtus, planè conuincebant Meſſiam iam veniſſe, ipſúmque eſſe Meſſiam. Hic verſus legendus eſt per interrogationem, non ſine ea aſſertiuè, vti legit Lyranus, qui ſic explicat, q.d. Vos Iudæi dediti aſtrologiæ, vultis ex aſtris cognoſcere tempus aduentus Meſſiæ; at erratis. Ex aſtris enim poſſunt ſumi præſagia ſerenitatis vel tempeſtatis, at non aduentus Meſſiæ. Sed hoc parergum eſt: eſt enim hîc argumentum à minori ad maius, q.d. Si ex ſignis cæli, ô Phariſæi, noſtis diiudicare futuram ſerenitatem vel tempeſtatem: Ergo multò magis ex oraculis Prophetarum meiſque miraculis, poteſtis & debetis agnoſcere me eſſe Meſſiam. Hæc enim illis ſunt clariora & certiora. Ita S. Hilarius, Hieronymus, Euthymius: & ſat patet ex Lucæ 12. 56. vbi Chriſtus ait: *Hypocritæ faciem cæli & terræ noſtis probare, hoc autem tempus* (aduentus mei, qui ſum Meſſias) *quomodo non probatis?* Luc. 12. 56. Sic & hodie multi ſunt in rebus terrenis lynces, in diuinis talpæ; prudentes in ſæculo, inſipientes in cælo; oculatiſſimi in congerendis nummis, ignoratiſſimi in colendo numine. Hi ſapiunt in burſa, deſipiunt in conſcientia. Aliter explicat S. Chryſoſtomus hom. 54. hæc *ſigna temporum*, q.d. Alia ſunt ſigna temporis præſentis, alia futuri: ſigna curationum, quæ ego edo, ſunt temporis præſentis: ſigna verò temporis futuri, erunt ſigna in cælo, quæ vos poſtulatis, ô Scribæ: tunc enim erunt ſigna in ſole, lunâ & ſtellis. Lucæ 21. facitis ergo ſicut Thales qui cælum contemplans eundo, *Thales cælũ contemplans in foueam cadit.* in foueam incidit: ſic & vos futura ſpectantes, & præſens gratiæ tempus negligentes, ruitis in gehennam.

GENERATIO MALA ET ADVLTERA SIGNVM QVÆRIT, ET SIGNVM NON DABITVR EI, NISI SIGNVM IONÆ PROPHETÆ.] VERS. 4. Mar. 8. v. 14. 15. Hunc verſum iterat Chriſtus, iam enim eum audiuimus cap. 12. 39. vbi eum explicui.

ET RELICTIS ILLIS ABIIT. Ex Magedan conſcenſâ naui traiecit mare Galilææ, & in citeriorem eius ripam, vnde venerat, rediit, vt patet ex verſ. ſequenti. Vnde Marcus cap. 8. 13. ait: *Et dimittens eos aſcendit iterum nauim, & abiit trans fretum.* Iterum enim iterúmque hoc mare traiiciebat Chriſtus, vltrò citróque meabat & remeabat, vt Galilæos tam cis mare quàm vltra mare habitantes erudiret, iuxta oraculum Iſaiæ cap. 9. 1. quod citauit Matthæus cap. 4. 14.

ET CVM VENISSENT DISCIPVLI EIVS TRANS FRETVM, OBLITI SVNT PANES ACCIPERE. VERS. 5. Mar. 8. v. 14. *Cùm veniſſent*, Græcè ἐλθόντες, id eſt, *cùm iuiſſent* puta cùm nauim conſcendiſſent ad transfretandum: in naui enim hæc contigiſſe patet ex circunſtantiis: in naui enim & nauigatione longiore egebant pane & cibo; nam in portu eum abundè erant inuenturi. Idem patet ex Marci 8. 14. & ſequent. Eſt Hebraiſmus; Hebræa enim verba ſæpe actum non perfectum, ſed inchoatum, vel deſtinatum ſignificant, vt dixi in Canonibus. Sic hîc *cùm veniſſent*, id eſt, cùm venire cœpiſſent, cùm proficiſcerentur: *obliti ſunt*, quia eis reficiendi corporis neceſſitas, intentione Dominici comitatus, & dulcedine veri panis, qui cum eis erat, id eſt, Chriſti, mente exciderat, ait Anſelmus.

Trans fretum) trans mare Galilææ, ſcilicet Bethſaidam, vt ait Marcus cap. 8. 22. VERS. 6. Mat. 8. v. 15

QVI DIXIT ILLIS: INTVEMINI (Græcè, ὁρᾶτε .i. *videre*, vti vertit Noſter in Marco) ET CAVETE A FERMENTO PHARISÆORVM, ET SADDVCÆORVM.] *A fermento*, id eſt, à doctrina, vt explicat verſ. 12. ab hac caueri iubet, non quatenus Phariſæi legem Moſis docebant & explicabant: ſic enim eos audiri, eíſque obediri iubet cap. 23. 2. Sed quatenus illam ſuis vanis & legi Dei contrariis traditionibus, quaſi acido fermento, inquinabant, ac per eas inficiebant & vitiabant mentes auditorum, quam Lucas cap. 12. verſ. 1 vocat hypocriſim: *Attendite*, ait, *à fermento Phariſæorum, quod eſt hypocriſis*: quia Phariſæi externas tantùm cæremonias & apparentem ſanctitatem ſpectabant, neglectâ internâ animi puritate, ait Beda.

Audi

Audi S. Hieronymum: *Hoc eſt fermentum de quo Apoſtolus loquitur: Modicũ fermentũ totam maſſam corrumpit. Iſtiuſmodi fermentum (quod omni ratione vitandum eſt) habuit Marcion & Valentinus, & omnes heretici. Fermentum hanc vim habet, vt ſi farina mixtum fuerit, quod paruum videbatur, creſcat in maius, & ad ſaporem ſuum vniuerſam conuerſionem trahat: ita & doctrina heretica, ſi vel modicam ſcintillam in tuum pectus iecerit, in breui ingens flamma creſcit, & totam hominis poſſeſſionem ad ſe trahit.*

Hieron.

Vers. 7. Mat. 8. v. 16. At illi cogitabant inter se (Marcus habet cap. 8. 16. διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους, id eſt, diſputabant vel diſceptabant ad inuicem) dicentes qvia panes non accepimus.] Hugo & Dionyſius ſic exponebant, q. d. Ideo Chriſtus dixit, cauete à fermento Phariſæorum, quia panes non accepimus, nec vult nos panes accipere à Phariſæis. Simpliciùs alij, q. d. Diſcipuli auditâ mentione fermenti factâ à Chriſto, recordati ſunt ſe oblitos eſſe panes in nauim inferre, ac metuentes ne Chriſtus in deſertum locum more ſuo nauigaret, ſolliciti erant quomodo panes ibidem neceſſarios compararent, ac inter ſe hac de re diſceptabant, & fortè vnus in alterum culpam obliuionis panum coniiciebat; vbi dupliciter peccabant. Primò, quòd nimis de panibus eſſent ſolliciti, nec ſatis fiderent Chriſto, cùm tamen paulò antè experti eſſent eius potentiam & prouidentiam in multiplicandis panibus. Secundò, quòd cenſerent Chriſtum loqui de corporali fermento & pane, cùm ille de ſpirituali loqueretur: vnde de vtroque corripiuntur & corriguntur à Chriſto, vti ſequitur.

Vers. 8. Mat. 8. v. 17. Sciens avtem Iesvs dixit: Qvid cogitatis inter vos modicæ fidei, qvia (quòd) panes non habetis?] Græcè οὐκ ἐλάβετε, id eſt, *non accepiſtis*. Sic & Syrus. *Sciẽs*. per vim diuinitatis ſuæ; non enim audierat eos hac de re colloquentes: *modicæ fidei*, quaſi ego de panibus corporeis locutus ſim, de iiſque velim vos eſſe ſollicitos; aut quaſi ego de iis vobis nequeam, aut nolim prouidere in mari vel in deſerto?

Vers. 9. Sup. 14. v. 20 Mar. 8. v. 19 Nondvm intelligitis (tum phraſim meã de fermento, tum meam curam de prouidendo vobis panes), neqve recordamini qvinqve panvm in qvinqve millia hominvm, ſcilicet diſtributorum. Græcè: *neque recordamini quinque panes quinque millium*, quibus ſcilicet quinque millia hominum paui: et qvot cophinos reliquiarum svmpsistis?] vtique duodecim, q. d. Ego qui tunc non tantùm multiplicaui, ſed & reſtitui panes in fragmentis, quæ feci eſſe reſidua, idem nunc & quouis tempore poſſum facere.

Vers. 10. Sup. 15. v. 37 Mar. 8. v. 20 Neqve septem panvm in qvatvor millia hominvm] Græcè τετρακισχιλίων, id eſt, quatuor millium, quibus ſcilicet quatuor millia hominum alui) et qvot sportas svmpsistis?] vtique ſeptem, tot, quot fuerant panes. Conſtanter tam Matthæus quàm Marcus hîc nominant ſportas, in priori verò miraculo cophinos: vnde liquet ſportas aliud vaſis & menſuræ genus fuiſſe à cophinis.

Vers. 11. Mar. 8. v. 21. Qvare non intelligitis, qvia (quòd) non de pane dixi vobis (cùm dixi id quod ſequitur) cavete a fermento Scribarvm et Pharisæorvm?] ex fermento enim fit panis communis & vſualis, q. d. Debueratis ex meis ſermonibus & actibus cognoſcere me non loqui de fermento & pane terreno, vtpote vili & exili, ſed ſpirituali, qualis eſt doctrina.

Tvnc intellexervnt, qvia (quòd) non dixerit cavendvm a fermento panvm, sed a doctrina Pharisæorvm et Sadvcæorvm.] Correptio enim Chriſti acuit diſcipulorum mentem, & vexatio dedit intellectum. Vers. 12.

Venit (Græcè ἐλθὼν, id eſt, cùm veniſſet) avtem Iesvs in partes (Syrus *in loca*) Cæsareæ Philippi: et interogabat discipvlos svos dicens: Qvem dicvnt homines esse Filivm hominis?] Cæſarea Philippi vrbs eſt Phæniciæ ſita ad radices Libani, quæ primò dicta eſt *Dan*, eo quòd à Danitis, id eſt, à tribu Dan aſtu ſit capta. Iudic. cap. 18. quódque ibi ſit confluxus duorum riuulorum, ſcilicet *Ieor* & *Dan*, qui iuncti Iordanem efficiunt: ibi ergo origo eſt Iordanis. Verùm quia Gentilibus notior erat *Pan* Deus Paſtorum, quàm *Dan* Tribus Hebræa, hinc ab eis dicta eſt Paneas; deinde Philippus Herodis Aſcalonitæ filius, ac Itureæ & Trachonitidis tetrarcha, eandem à ſe auctam ſuæ tetrarchiæ metropolim conſtituit, & in gratiam Cæſaris Tiberij Cæſaream nuncupauit, imitatus patrem ſuum Herodem Aſcalonitam, qui vrbem à ſe conditam in loco priùs dicto *Turris Stratonis*, inter Doram & Ioppem, iuxta mare mediterraneum, in honorem Cæſaris Augusti Cæſaream nuncupauit, quæ vti antiquior & nobilior erat, ſic & abſolutè Cæſarea Paleſtinæ vocatur in Actis Apoſtolorum, & à Ioſepho: quare ad eius diſtinctionem hæc dicta eſt Cæſarea Philippi, quæ erat terminus terræ Chanaan Iudæis à Deo promiſſæ ad Septentrionem, ſicut Berſabee erat eiuſdem terminus ad Meridiem. Vnde toties in Script. dicitur *à Dan* (id eſt, Cæſarea Philippi) *vſque ad Berſabee*. Hac de cauſa multi vicini Gentiles, præſertim Phænices ad hanc vrbẽ confluebant, vti in limitibus regionum fieri ſolet: ideóque Chriſtus ad illam hîc ſeceſſit, tum vt Gentiles pariter ac Iudæos doceret, tum vt liberiùs de Meſſia, quem Iudæi quaſi Regem ſuum expectabant, loqueretur. In Iudæa enim periculoſum fuiſſet hac de re loqui: ac Scribæ Chriſtum apud Præſides Romanos affectari regni accuſaſſent, eúmque reum maieſtatis apud Tiberiũ Cæſarem peregiſſent. Rurſum hæc Cæſarea olim *Dan* dicta, ſedes fuerat idololatriæ, vt patet Iudic. 18. 29. & ſequent. Chriſtus ergo ab hac labe voluit eam expurgare, & Dei cultricem, imò initium & matricem Gentium Chriſtianarum efficere: vnde huius vrbis ciuis fuit hæmorrhoiſſa, quã Chriſtus à fluxu ſanguinis ſanauit, cuius miraculi imago quotidianis miraculis illuſtris ab hæmorrhoiſſa ibidem erecta, perſtitit vſque ad Iulianum Apoſtatã, qui in odium Chriſti illam deiecit teſte Euſebio lib. 5. cap. 20. poſtea hæc vrbs ab Herode Agrippa aucupante gratiam Neronis, dicta eſt *Neronia* ſiue *Neronias*, nunc à Turcis occupata *Belina* nuncupatur.

Vers. 13. Luc. 9. v. 18. Mar. 8. v. 27

Cæſarea Philippi quæ

Quem dicunt homines eſſe filium hominis? Ita legendum cum Roman. ſine *me*, quod nonnulli ex Græco addunt; hoc enim intelligitur in τὸν *filium hominis*, id eſt, me, qui ſtudio humilitatis ſoleo me filium hominis nuncupare, vt dixi cap. 8. & maximè hîc ita me voco, vt explorem veſtram, ô Apoſtoli, de me fidem. Vnde Lucas cap. 9. 18. habet: *Quem me dicunt eſſe turbæ?* Neque enim vis facienda eſt in articulo Græco τὸν, vt vult Beza, qui vertit *illum filium hominis*, ſcilicet Meſſiam Iudæis promiſſum.

Minùs rectè Syrus hæc diuidit, legitque per

inter

Digitized by Google

interrogationem hoc modo: *Quid dicunt de me homines, quod ſim filius hominis?* Chriſtus enim hîc non rogat, ſed aſſerit, vocâtque ſe filium hominis, ſed vlteriùs quærit quid de ſe ſentiant homines, id eſt, vulgus hominum.

Vers. 14. Luc 9 v 19. Mar. 8. v. 28

AT ILLI DIXERVNT: ALII IOANNEM BAPTISTAM, ALII AVTEM ELIAM, ALII VERO IEREMIAM, AVT VNVM EX PROPHETIS.] Videbat vulgus Iudæorum iam abaliquot centenis annis, puta paulò poſt captiuitatem Babylonicam (quando prophetarunt Zacharias & Malachias, qui fuêre vltimi Prophetæ) apud Iudæos defeciſſe prophetiam & Prophetas, æquè ac arcam teſtamenti & oraculū ex propitiatorio: Quare Chriſtum putabant non eſſe nouum Prophetam, ſed aliquem ex veteribus: horum enim virtutes, miracula & doctrinam videbant in Chriſto. Pauci verò erant illi, qui certò credebant ipſum eſſe Meſſiam: lōgè plures enim id non credebant, offenſi Chriſti paupertate & humilitate: putabant enim Meſſiam venturum cum pompa regia quaſi filium Salomonis, vti etiamnum putant & expectant Iudæi: quare quod ſubinde dixerunt aliqui populo viſis tot Chriſti miraculis: *Nunquid hic eſt filius Dauid?* Matth. 12 Et: *Hic eſt verè Propheta, qui venturus eſt in mundum.* Ioan. 6. tranſiens & ſubitanea fuit eorum vox, elicita ex præſenti miraculo, non perſeuerans & conſtans ſententia. Vulgus enim eſt mobile & ad omnem auram flectitur. Ita Abulenſis. Putabant ergo animam alicuius è Prophetis migraſſe in Chriſtum per μετεμψύχωσιν, id eſt, tranſanimationem Pythagoræ, quâ anima defuncti cenſebatur migrare in aliud corpus, melius vel vilius ſecundùm merita prioris vitæ. Ita Ianſenius, Caietanus & Baronius. Vel potiùs putabant aliquem è Prophetis reſurrexiſſe, ipſúmque eſſe Ieſum, quaſi Ieſus reipſa eſſet Ioannes Baptiſta, Elias vel Ieremias. Credebant enim Iudæi & Phariſæi mortuorum reſurrectionem, vt patet 2. Machab. 7. licèt eam negarent Sadducæi. Actor. 23. 8 Id ita eſſe liquet ex ſententia Herodis de Chriſto: *Hic*, inquit, *eſt Ioannes, ipſe ſurrexit à mortuis; & ideo virtutes* (miracula) *operantur in illo.* Exiſtimabant enim animam Prophetæ poſt mortem fieri ſublimiorem, potentiorem & diuiniorem ad patranda miracula. Credebant ergo aliquem è Prophetis in Ieſu reſurrexiſſe, ideóque potentiora quàm antè operari: tranſanimationem verò Pythagoricam, vt Gentilium figmentum horrebant.

Cur Ieſum cenſebat Iudæi eſſe Eliam aut Ieremiam, vel vnum ex Prophetis

Matth. 12.

Ioann. 6.

Porrò alij putarunt Ieſum eſſe Ioannem Baptiſtam, quia ætate, ſanctitate & prædicatione videbatur ipſi perſimilis, ac Ioannes paulò antè iniuſtè occiſus ab Herode verſabatur in eorum memoria, dignúſque reſurrectione cenſebatur.

Alij putarunt Chriſtum eſſe Eliam ob ſimilem vtriuſque zelum; & quia Elias necdum eſt mortuus, ac rediturus ab omnibus etiam Iudæis expectatur ex oraculo Malachiæ cap. 4. 5. *Ecce*, inquit, *ego mittam vobis Eliam Prophetam.* Putabant ergo Eliam rediiſſe, ac Eliam eſſe Ieſum.

Malach. 4.

Alij opinati ſunt Chriſtum eſſe Ieremiam, quia Ieremias fuit vir ſanctiſſimus, ac ſpeculum patientiæ & charitatis: & quia nonnulli putarunt Ieremiam cum Elia rediturum ad prædicandum Iudæis, motí illo: *Prophetam in gentibus dedi te.* Ierem. 1. 5. ſed alius illius loci eſt ſenſus, vt ibi dixi.

Ierem 1. 5.

Vers. 15. Luc. 9. v. 20. Mar. 8. v. 29

DICIT ILLIS IESVS: VOS AVTEM QVEM ME ESSE DICITIS?] S. Hieronymus ex τῷ *vos autem* per Antitheſin ad *homines*, colligit Apoſtolos hîc tacitè Deos quoſdā à Chriſto vocari: *Illis*, inquit, *quia homines ſunt humana opinantibus, vos qui eſtis Dij, quem me eſſe exiſtimatis?* Quoad rem verò S. Chryſoſtomus: *Hac*, inquit, *ſecunda interrogatione monuit Dominus diſcipulos, vt maiora de ipſo cogitarent. Ipſo enim interrogādi modo oſtendit, illas vulgares opiniones multum à ſua dignitate abeſſe. Ait* ergo: *Vos, qui mecum ſemper verſantes plura me feciſſe vidiſtis, qui meo nomine complures virtutes ipſi quoque feciſtis, quem me eſſe dicitis?*

Hieron.

Chryſoſt.

RESPONDENS SIMON PETRVS DIXIT: TV ES CHRISTVS FILIVS DEI VIVI.] *Simon Petrus*, qui in circumciſione nominatus eſt Simon, à Chriſto vocatus eſt Cephas, id eſt, Petrus. Putant nonnulli Petrum quaſi os Apoſtolorum non pro ſe ſolo, ſed pro omnibus reſpondiſſe. Ita S. Hieronymus: *Petrus*, inquit, *ex perſona omnium Apoſtolorum profitetur: Tu es Chriſtus Filius Dei viui:* Sic & S. Anſelmus, S. Thomas, Gloſſa, Dionyſius, Lyranus, Ianſenius & S Auguſtin. de Verbis Domini ſerm. 13. & S. Ambroſius lib de incarn. cap. 4.

Vers. 16. Luc. 9. v. 20. Mar. 8. v. 29

Meliùs S. Hilarius, Abulenſis, Maldonatus, Franc. Lucas, Barradius & alij cenſent Petrum pro ſe & ex ſuo ſenſu locutum. Tacentibus enim Apoſtolis & hæſitantibus quid eſſent reſponſuri, Petrus cæteris ſapientior (vtpote illuſtratus & doctus à Deo) & feruentior, ne quis indignius quippiam de Chriſto reſponderet, prior reſponſum præripuit ac pro omnibus reſpondit: non quòd ſcilicet omnium hanc eſſe mentem (nam cum nullo de hac re erat collocutus) ſed quòd ſuam ſententiam vellet omnibus eſſe communem, vtque omnes ita ſentire debere vti ipſe ſentiebat, oſtenderet: atque hoc tantùm voluit S. Hieronymus & cæteri iam citati, ſcilicet quòd Petrus quaſi iam deſignatus, & poſt reſurrectionem reipſa conſtituendus Princeps Apoſtolorum & totius Eccleſiæ, altiùs præ aliis edoctus & inſpiratus à Deo cognouerit Chriſti diuinitatem, ac de ea reſponderit id, quod alij omnes reſpondere debuiſſent, quódque ipſe reſponſuros putabat feruentiùs quàm veriùs, vt colligitur ex Ioann. 6. verſ 69. & ſequent. Id liquet ex eo, quòd ſoli Petro ob meritum huius confeſſionis, Chriſtus promittat ampliſſimum præmium & prærogatiuam; ait enim ipſi nominatim præ cæteris Apoſtolis: *Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus, qui in cælis eſt. Et ego dico tibi: quia tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam.*

Petrus pro cæteris vtpote ſapientior & feruētior reſpondet.

Tu es Chriſtus Filius Dei viui. Græcè ὁ χριστὸς, id eſt, *ille Chriſtus*, ſcilicet Meſſias à Deo ante tot ſæcula Adæ, Abrahæ, Moſi & Dauidi promiſſus, quem omnes Patriarchæ & Prophetæ auidiſſimè expectarunt, hodiéq; omnes expectāt. Tu, inquā, es Chriſtus ſiue Meſſias, id eſt, vnctus à Deo vnctione gratiæ vnionis hypoſtaticæ cum Verbo, ac hoc ipſo conſecratus ſummus orbis Doctor, Pontifex, Propheta, & Rex: *Doctor*, vt doceas homines Dei voluntatem & legem: *Pontifex*, vt te in ſacrificium Deo offerendo mundum Deo reconcilies: *Propheta*, vt arcana Dei enuncies & futura prædicas, ac præſertim repoſita in cælis piis præmia, & in gehenna impiis ſupplicia prædices, cunctíſque inculces: *Rex*, vt domineris cælo & terræ omnibúſque, quæ in eis ſunt.

Confeſſio Petri

Filius Dei, non per gratiam & adoptionem, vti ſunt omnes Sancti, ſed per naturā & deitatem tibi à Deo Patre per generationem æternam communicatam

nicatam. Vnde Græcè eſt articulus habens emphaſin ὁ υἱὸς, id eſt, *ille filius*, ſcilicet vnicus, naturalis & ὁμοούσιος patri: alioqui enim etiam Ioannes Baptiſta, Elias & Prophetæ erant filij Dei adoptiui, quibus tamen appomit & anteponit hic Chriſtum. *Viui*, qui ita formaliter viuit vitam diuinam increatam & beatam, vt cauſaliter omnibus rebus à ſe creatis ſuam vim & vigorem, ac viuentibus animam & vitam inſpiret. Ab ipſo enim velut à fonte & ſole vitali, manat omnis lux & vita omnium Angelorum, hominum, animalium & plantarum. Vide dicta Ioan. 1. 4. ad illa: *In ipſo erat.* Ita S. Leo ſerm. de Transfiguratione: *D. Petrus*, ait, *per reuelationem ſummi Patris, corporea ſuperans & humana tranſcendens, vidit mentis oculis Filium Dei viui, & confeſſus eſt gloriam Deitatis.* Sic & S. Chryſoſtomus, Hilarius, Theophylactus, Euthymius, S. Auguſtinus ſerm. 33. de Verbis Apoſtoli, & S. Athanaſius ſerm. 3. contra Arrianos & alij paſſim, qui ex hoc loco probant diuinitatem Chriſti. Perperam ergo Eraſmus cenſet illam ex hoc loco non poſſe clarè probari, nimirum ipſe hic & alibi iecit ſemina Arrianiſmi, quæ eius ſequaces excluſerunt.

An Petrus primus confeſſus ſit Chriſtum eſſe Deum?

Porrò S Hilarius, S. Chryſoſtomus & alij cenſent, S. Petrum primò, omnium confeſſum eſſe Chriſti diuinitatem. Alij id negant, dicentes Natanaëlem ante Petrum eandem eſſe confeſſum, dicendo: *Rabbi tu es filius Dei, Rex Iſrael.* Ioan. 1. 49. de quo ibidem dicendum.

Sanè Apoſtolos ante hanc Petri confeſſionem, agnouiſſe Chriſtum eſſe Deum ex ipſis eius verbis, & tot tantiſque miraculis ad hoc probandum factis, liquet ex verbis Petri, Ioan 6. 65. *Domine ad*
Ioann. 6. 65 *quem ibimus? verba vitæ æternæ habes, & nos credidimus & cognouimus, quia tu es Chriſtus Filius Dei.* Et ex verbis ipſorum Apoſtolorum: *Verè Filius Dei es.* Matth. 14. 33. Et ex continua Chriſti cum Iudæis hac de re coram Apoſtolis diſputatione, quam recenſet S. Ioannes cap. 5. & ſequent. Verùm Apoſtoli vti erant adhuc rudes, conceptum valdè tenuem & confuſum hac de re in mente ſibi formabant, credebántque in genere Chriſtum verè eſſe Filium Dei præ aliis Prophetis, imò eſſe Deum, ſed quâ ratione id eſſet, an per generationem æternam, an per alium modum vel denominationem ignorabant, & diſtinctè concipere explicaréque non poterant. Petrus autem id diſtinctè, clarè & ſublimiter à Deo illuminatus agnouit, & primus hac de re interrogatus palam, conſtanter idipſum confeſſus, & profeſſus eſt hoc loco, quòd ſcilicet Chriſtus propriè eſſet Filius Dei, id eſt, per generationem æternam genitus à Deo Patre, ideóque illi conſubſtantialis, ac verus æternúſque Deus.

Exegit hanc de ſe fidem Chriſtus à Petro & Apoſtolis (Apoſtoli enim tacendo approbauerunt confeſſionem Petri, taciteque idem profeſſi ſunt) tum quia ipſa eſt fundamentum iuſtificationis noſtræ, tum quia inſtabat Chriſto paſſio & mors, in qua neceſſe erat Apoſtolos hac fide diuinitatis Chriſti ſuſtentari, ne ipſo mortuo, putarent fidem & cætera omnia cum ipſo eſſe mortua, vt patet verſ. 21. & ſequent.

VERS. 17. RESPONDENS AVTEM IESVS DIXIT EI: BEATVS ES SIMON BARIONA, QVIA CARO ET SANGVIS NON REVELAVIT TIBI, SED PATER MEVS, QVI IN CÆLIS EST.] q. d. Beatus & felix es, ô Petre ob hanc tuam de me fidem; hæc enim ingens eſt bonum & donum, non carnis & ſanguinis, id eſt, naturæ, ſed gratiæ Dei tibi idipſum inſpirantis & reuelantis: fides enim hæc eſt initium & baſis omnis gratiæ & gloriæ, idcóque hæc te, & multos per te tuúmque exemplum & prædicationem ducet ad beatitudinem æternam. Beatitudo enim viæ conſiſtit in fide & amore Chriſti: beatitudo verò patriæ in eiuſdem viſione & fruitione, iuxta illud Ioann. 17. 2. *Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti, Ieſum Chriſtum.* Hinc Synodus Epheſina Actione 3. *Ter beatiſſimus*, inquit, *& omni laude dignus Petrus Apoſtolus, qui eſt petra & crepido Catholicæ Eccleſiæ, & rectæ fidei fundamentum.* Hinc & inoleuit conſuetudo fidelium, vt Pontifici loquentes dicant: *Beatiſſime pater.* Vnde S. Hieronymus ad Damaſum Pontificem: *Ego*, inquit, *beatitudini tuæ, hoc eſt, cathedræ Petri conſocior.*

Beatitudo in quo ſita?

Ioann. 17. 2.

Concilium Epheſ.

Inde Papa dicitur, beatiſſime Pater

Simon Bariona, id eſt, filius Iona. Pater enim Simonis Petri vocabatur *Iohanna*, id eſt, *Iohannes*, vt patet Ioannis 21. verſ. 15. id eſt, *Deus donauit*, vel *Deus miſertus eſt*, aut *Dei donum*, gratia & miſericordia, à יה *ia*, quod eſt contractum *Iehoua*, id eſt, Deus, & חנן *chanan*, id eſt, miſertus eſt, donàuit. Fuit ergo Petrus filius *Iohanna*, vel *Iohannis*, id eſt, gratiæ Dei, quia Deo gratiſſimus & gratiâ eius pleniſſimus; ſicut Gentiles eum, qui donis omnibus erat cumulatus, vocabant filium gratiarum.

Petri pater vocabatur Ioannes, craſi Ionas

Porrò per craſin pro *Iohanna* dicitur *Iona*, quod propriè columbam ſignificat. Sic *Emmanuel* contrahitur in *Manuel* & *Noel*. Sic *Ieſajahu*, *Irmjahu*, *Eliahu*, ſimiliáque Hebraica nomina contrahuntur in *Iſaias*, *Ieremias*, *Elias*. Sic pro *Iohannes*, Germani contractè dicunt *Hans*, Belgæ *Ian*, Hiſpani *Iuan*, Franci *Iean*.

Noel nomẽ contractum ex Emmanuel.

Niſi malis *Iohanan* & *Iona* eſſe duo nomina inter ſe diuerſa: differunt enim tam voce quàm ſignificatione; ſed ita vt Iona alludat ad Iohanan, & occaſione Iohanan inditum ſit Petro: ſic vt pater Petri fuerit binomius, priúſque dictus ſit Iohanan, deinde breuioris pronunciationis causâ, quaſi alio vel alienato nomine, dictus ſit Iona. Sic enim plura nomina deflexa & decurtata ſunt, vt alia planè eſſe videantur.

Notat S. Chryſoſtomus Chriſtum Simoni addere τὸ *Bariona*, non ſolùm more Hebræorum qui filiis ſemper addunt nomen patris; ſed ob peculiarem reſpectum ad reſponſionem Petri, quaſi eam confirmet Chriſtus, dicátque: verè dixiſti, ô Petre, me eſſe Filium Dei, quia ſicut tu es *Bariona*, id eſt, filius Iona, vtpote ab eo naturaliter quoad ſubſtantiam genitus quaſi homo ab homine, ſic ego ſum Filius Dei Patris, vtpote ab æterno naturaliter ab eo generatus quaſi Deus, de Deo, eiuſdem cum illo ſubſtantiæ & deitatis.

Symbolicè *Iona*, id eſt, *columba* ſymbolum eſt Spiritus ſancti, qui in ſpecie columbæ in Chriſtum deuolauit. Matth. 3. 16. hic enim in Petrum quoque deſcendit, eíque reuelauit Chriſtum eſſe verè & propriè Filium Dei. Ita S. Hieronymus: *Ex confeſſione*, ait, *Petrus ſortitur vocabulum, quòd reuelationem ex Spiritu ſancto habeat, cuius & filius appellandus ſit. Siquidem Bariona in lingua noſtra ſonat filium columbæ. Quia caro & ſanguis non reuelauit tibi*, id eſt, carnales parentes, amici & quiuis homines, qui carne & ſanguine conſtant, non reuelarunt tibi, me eſſe Filium Dei, vtpote quòd omnem naturam & naturalem cognitionem omnium hominum & Angelorum longè tranſcendit

Symbolicè

Hieron.

dit,ſed pater meus cæleſtis ſuæ gratiæ illuſtratione id tibi patefecit: *quod caro & ſanguis reuelare non potuit, Spiritus ſancti gratia reuelatum eſt*, (Hieronym.) ait S.Hieronymus. Sic caro ſumitur pro homine carneo Synecdochicè Galat. 1.16.Ioannis 1.13.& 1.Corinth.15.50.S. Hilarius verò per carnem accipit carneos Petri oculos: hi enim nunciabant Petro Chriſtum eſſe hominem, eum verò eſſe Deum non niſi reuelatio Patris illi intimauit. Licèt enim Petrus exteriùs audiret verba Chriſti, dicentis ſe eſſe Filium Dei, idque per miracula confirmantis, tamen ad credendum opus fuit internâ Spiritus ſancti illuminatione & gratiâ.

Vers. 18. ET EGO DICO TIBI, QVIA (quod) TV ES PETRVS, ET SVPER HANC PETRAM ÆDIFICABO ECCLESIAM MEAM. *Et ego* Græcè κἀγὼ, id eſt, *ſed & ego*, vel *ego autem* loco mercedis tibi rependo, & viciſſim dico promittóque: nam, vt ait S. Hieronymus: (Hieronym.) *teſtimonio de ſe Apoſtoli reddit vicem. Petrus dixerat: Tu es Chriſtus Filius Dei viui: mercedem recepit verò confeſſio*, ſcilicet hanc: *Tu es Petrus.* Ego ergo, qui ſum verus Dei Filius, vti profeſſus es, tanquam Dei Filius tibi dico & certò aſſeuero, ac dicendo facio & conſtituo te Petrū, vt ſcilicet poſt me ſis petra Eccleſiæ. Chriſtus promiſerat hoc nomē Simoni Ioā.1.42.dicēs: *Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus*, (Ioann. 1.42) hic verò promiſſū præſtat, ac reipſa ei nomen *Petrus* indit. Ruſum S.Leo ſer.3.in Anniuer. aſſump. ſuæ ſic explicat: (S.Leo.) *Et ego dico tibi, hoc eſt, ſicut meus Pater tibi manifeſtauit diuinitatem meam, ita & ego notam facio tibi excellentiam tuam, quia tu es Petrus, id eſt, cùm ego ſim inuiolabilis petra, &c. tamen tu quoque petra es, quia mea virtute ſolidaris, vt quæ mihi poteſtate ſunt propria, ſint tibi mecum participatione communia.*

Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Senſus eſt, q.d. Tu es Petrus, id eſt, (*Petrus eſt petra & baſis Eccleſiæ.*) petra Eccleſiæ: ſuper te enim quaſi ſuper petram firmiſſimam ædificabo Eccleſiam meam: *o* enim & dat cauſam cur ſit *Petrus*, q. d. tu es Petrus, quia ſuper te quaſi petram ædificabo Eccleſiam meam. S.Auguſt. tract.27. in Ioannem, & lib. 1. Retract. cap. 1. *ſuper hanc petram*, hoc eſt, inquit, ſuper meipſum, quia *petra erat Chriſtus*. 1. Corinth. 10. 4, quod auidè ſequitur Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 6. §. 6. & Hæretici, vt Petri & Papæ auctoritatem & primatum euertant.

Verùm ipſum Petrum hîc dici petram, reliqui omnes Patres quaſi vniuerſim conſpirant, quos fusè citat hîc Caluinomaſtix Maldonatus & Bellarminus lib.1. de Romano Pontif. cap. 10. Senſus ergo eſt, q.d. Tu es Kepha ſiue Cephas, id eſt, petra, ſiue ſaxum duriſſimum & firmiſſima cautes (hanc enim ſignificat Hebr. כֵּף *Keph*, & Chaldæum Syrúmque כֵּיפָא *kepha*) à me deſignata & deſtinata, vt poſt mortem meam recepto in Pentecoſte Spiritu ſancto planè ſolidata, & roborata ſis fundamentum Eccleſiæ, quam ſuper te ædificabo: nam ante aduentum Spiritus ſancti Petrus necdum petra erat Eccleſiæ, imò Chriſtum in paſſione ex timore negauit. Vox ergo Petri & petræ notat S.Petri quaſi Principis Eccleſiæ, & ſucceſſorum eius Pontificum ſoliditatem & conſtantiam in fide & religione Chriſti, vti inter alios docet Angelus Caninius in Nomin. Hebr. noui Teſtamenti capit.13.1. Porrò Petrum hîc vocari petram probatur primò ex pronomine *hanc*, (Prob. 1.) cùm ait, *ſuper hanc petram*: hoc enim cùm ſit demonſtratiuum ſic intelligi debet, *hanc*, ſcilicet quam iam dixi, & cui loquor, q.d. Tu es Petrus, id eſt, petra Eccleſiæ, & ſuper te quaſi ſuper petram ædificabo Eccleſiam meam. Nullius enim alterius petræ facta eſt mentio, quam demonſtrare poſſit pronomen *hanc*, niſi Petri, ſecus eſt 1. Corinth. 10. ibi enim dicitur: *bibebant de ſpiritali conſequente eos petrâ: petra autem erat Chriſtus*, (1.Corinth. 10.) præceſſit enim ibi vox *petra*, quam explicans ait eam fuiſſe, typice, ſcilicet, id eſt, repræſentaſſe Chriſtum; ſicut ſi Gallicè locutus fuiſſet Chriſtus, dixiſſet: *Tu es Pierre, & ſur ceſte pierre ie baſtiray mon Egliſe.*

Dices, Chriſtus non dicit: *Tu es petra*, ſed *tu es Petrus*. Ergo pronomen *hanc* nequit referre Petrum. Reſp. Chriſtum Syriacè locutum dixiſſe: Tu es *kepha*, & ſuper hanc *kepha* ædificabo, &c. *Kepha* enim dicitur petra, & inde Petrus Syriacè dictus eſt *Kepha*. Verùm Græcus Interpres, cúmque ſecutus Latinus, nomen ei quaſi viri dederunt maſculinum, ſcilicet Petrus, potiùs quàm petra, quod eſt fœmininum: ſed πέτρος Græcè æquè ac πέτρα petram, ſiue lapidem ſignificat. Petrus ergo idem eſt, quod petra, ſed Interpres elegantiæ causâ variauit, vertitque: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram*, non ſuper hunc Petrum (vti vero & proprio ſenſu dicere potuiſſet, tum quia petra viitatiùs lapidem vel ſaxum Petrus ſignificat, quàm Græcis: tum quia domus propriè ædificantur ſuper ſaxa, non ſuper homines.

Fatetur id Beza hic: (Beza.) *Dominus*, ait, *Syriacè loquens nullâ vſus eſt agnominatione, ſed vtrobique dixit* Cepha: *quemadmodum & vernaculum nomen* Pierre, *tam de proprio quam de appellatiuo dicitur. In Græco quoque ſermone πέτρος & πέτρα non re, ſed terminatione tantùm differunt.* Hucuſque rectè, ſed perperam quod ſubdit: *ſed videtur Matthæus (aut ſi quis eius ſuit Interpres) hoc terminationis diſcrimine voluiſſe Petrum (qui pars eſt ædificij) ab ipſa petra cui innititur ædificium, id eſt, à Chriſto ipſo diſtinguere, ipſúmque adeo Petrum à fidei profeſſione, quæ toti Eccleſiæ eſt communis, quod veteres etiam apertè teſtantur, vt planè ſit ridiculus Antichriſtus* (ita vocat hæreticus Romanum Pontificem) *cùm ex hoc loco tyrannidem ſuam ſtabilire conatur.*

Quàm hoc petulanter & falsò dicat, vide & diſce ex locis ipſis originalibus Patrum, quos citat Bellarminus, & Maldonatus, vt dixi. Ruſum Interpreti præferendus eſt ipſe Scripturæ textus, nec aliud voluit Interpres Græcus, quàm quod ipſe Syriacus textus, vti paulò antè dixi. Mitto alia plura, quæ iam ex dictis vel mox dicendis falſa eſſe conſtabit.

Secundò, idipſum patet ex eo, quòd nulla ſit connexio dicere: *Tu es Petrus, & ſuper me petram ædificabo Eccleſiam meam.* Imò eſt imminutio ſermonis, & beneficij dati euerſio. Diceret enim Chriſto Petrus: Ego ſum Petrus, id eſt, petra Eccleſiæ, quomodo ergo non ſuper me, ſed ſuper te ædificas Eccleſiam tuam? 2.

Tertiò, quia omnia antecedentia & ſequentia non niſi Petrum ſpectant, & reſpiciunt: *Et ego*, inquit, *dico tibi*, ô Petre, hoc eſt, tantæ fidei & confeſſionis præmium & prærogatiuam tibi do & aſſigno, vt poſt me meámque mortem & reſurrectionem te facturus ſim petram & fundamentum Eccleſiæ; hoc enim ſignificat *τὸ ædificabo Eccleſiam meam.* 3.

Quartò, quia verſiones Originales & Orientales in hoc conſpirant, vt *Petrus* ſit idem quod *petra*, & *petra* idem quod *Petrus*: vnde idem no- 4.

men

Digitized by Google

men *Kepha* dant *Petro* & *petra*: Chriſtus ergo, inquir Angelus Caninius in nomin. Hebr. noui teſtamenti c. 13. Syriacè ſic dixit אנת כפא ועל כפא הדין אבני ית צבורי: *Ant kepha, Veal kepha hadden ebne iat tſibburi*, vel vt iam habet Euangelium Syriacum: *Ant hu kipha, Veal hada kipha ebne leidti* id eſt, *Tu es Cepha*, id eſt, petra, *& ſuper hanc Cepha*, id eſt petram (hoc eſt ſuper te, qui es Petrus ſiue petra) *ædificabo Eccleſiam meam*. Quin & Euangelium Hebraicum, quod quaſi authenticum & autographum Matthæi edidit Sebaſtianus Munſterus, ſimili modo habet: אתה כיפא ועל כיפא הזאת אבנה את מקהלי: *Atta kepha, Veal kepha hazzot ebne eth macheli*. Sic & Euangelium Armenorum: *es bim*, inquit, *e vera ais bim*, id eſt, es rupes, & ſuper hanc rupem ædificabo, &c. Et Euangelium Arabicum: *Ant alſackra, va ala hada alſachra abni baiati*: Tu es ſaxum & ſuper illo ſaxo ædificabo Eccleſiam meam. Æthiopicum Euangelium habet: *Anta quoqueh va diba zati, quoqh amneſa lebeita Chriſtianei*, id eſt: *Tu es rupes, & ſuper hanc rupem fabricabo domum Chriſtianã*, id eſt Eccleſiam. Ægyptiũ vero Copticum: *Ego verò dico tibi, quia tu es hic Petrus, fundabo Eccleſiã meam ſuper hanc petram*, quæ non alia eſt quàm hic Petrus, alioqui non eſt connexio: dat enim cauſam *τὸ quia*, cur ſuper Petram fundabit Eccleſiam, quia ſcilicet Petrus erit petra ſolida, cui ſecurè tota Eccleſia, quaſi fundamento firmo fundata incumbat. Perſicum autem: *Ego dico tibi, quia tu es ſanac, id eſt, petra; & ſuper hanc ſanac*. i. petram *ædificabo Eccleſiam meã*.

Syriac. Arabic. Æthiop. Coptic. Perſic.

Porrò Paraphraſtes Perſicus *ſanac*, id eſt petram explicat, addens: *Tu es petra, id eſt, fundamentum & Iudex*. Vide Petrum Victorem in Annotat. ad nouum Teſtamentum pag. 105. & 102. vbi omnes haſce verſiones fusè enarrat.

Ad S. Auguſtin. Reſpondetur ipſum deceptum fuiſſe ignoratione linguæ Hebraicæ, & Syriacæ, ideóque putaſſe Petrum aliud eſſe à petra, & ab ea denominatiuè dici quaſi Petreium, cùm ex Syro conſtet idem eſſe Petrus quòd Petra.

Rurſum S. Auguſt. admittit vt probabilem eorũ expoſitionem, qui dicunt Petrum eſſe petram Eccleſiæ, quo iugulat Caluinum, qui cenſet id dicere eſſe blaſphemiam in Chriſtum. Audi Sanctum Auguſtinum in ſermon. de Cathedra Petri: *Denique pro ſoliditate deuotionis Eccleſiarum Petra dicitur, ſicut ait Dominus; Tu es Petrus, & ſuper hãc petram ædificabo Eccleſiam meã: Petra enim dicitur, eo quòd primus nationibus fidei fundamẽta poſuerit, & tanquam ſaxum immobile totius operis Chriſtiani cõpagem, molémque contineat. Petra ergo pro deuotione Petrus dicitur, & petra pro virtute Dominus nuncupatur, ſicut ait Apoſtolus: Bibebant de ſpiritali conſequente eos petra: petra autem erat Chriſtus. Rectè cõſortiũ meretur nominis, qui conſortiũ meretur & operis. Petrus fundamentũ ponit, Petrus plantat; Dominus incrementũ dat, Dominus irriguum ſubminiſtrat.*

Auguſt.

Idem Aug. ſerm. 16. de ſanctis: *Dignus certè*, inquit, *qui ædificandis Dei populis Petrus eſſet ad fundamentum, columna ad ſuſtentaculũ, clauis ad regnũ.*

Deniq; etiamſi admitteretur illa expoſitio S. Auguſtini, quæ tamen non eſt genuina, nimirum petram denotare Chriſtum, tamen inde conuincetur Petrũ poſt Chriſtum, qui eſt petra & lapis angularis Eccleſiæ, proximã eſſe petram fundamentalem Eccleſiæ: ſenſus enim eſſet: Ego ſũ Petra, ſuper quã ædificabo Eccleſiã: tu verò, ô Petre, mihi es proximus & proxima Petra Eccleſię, ſuper quã proximè poſt me ædificabo Eccleſiã meam, ideóque te ſo-

lum voco Petrum, cùm anteà vocareris Simon.

Iiſdem argumentis refelluntur Centuriatores Magdeburg. lib. 1. Cent. 1. cap. 4. & Geneuenſes Miniſtri, qui in ſuis Bibliis ſic exponunt *ſuper hanc petram*, id eſt ſuper hanc confeſſionem vel fidem, ſcilicet quòd ego ſim filius Dei. Nuſquã enim antea hæc confeſſio vocata eſt petra, ſicut Petrus immediatè antè vocatus eſt Cephas, id eſt petra.

Dices; Nonnulli patres per petram accipiunt fidem, quam confeſſus & profeſſus eſt Petrus. Ita S. Chryſoſtom. S. Hilar. lib. 6. de Trinit. S. Cyrillus lib 4. de Trinit. S. Ambroſius, lib. 6. in Lucam c. 9. Reſpond. hi patres fidem non abſtractè accipiunt, ſed fidem prout erat in Petro, ac conſequenter ipſũ Petrum faciũt petram Eccleſiæ, vti ipſi mox diſertè explicant. Volunt enim dicere Petrum ob meritum fidei accepiſſe dignitatẽ petræ in Eccleſia, vti expreſsè ait S. Hilarius & Chryſoſtomus, ob illam enim meruiſſe, vt ipſe ſit fundamentum Eccleſiæ, eiúſque fides deficere nequeat, vt ipſe alios in fide confirmet & ſuſtentet. Lucæ 22. 32. Eccleſia enim non ex fide, ſed ex ipſis hominibus fidelibus quaſi partibus conflatur & integratur (Eccleſia enim non eſt aliud, quàm cœtus fideliũ) quare & ipſum Eccleſiæ caput, vt ſit corpori homogeneum, homo fidelis, puta Petrus & Pontifex ſit oportet. Fides ergo eſt ratio fundandi, fundamentũ verò eſt ipſe Petrus. Ita S. Chryſoſtom. Cyrill. lib. 4. de Trinit. & S. Ambroſ. lib. 6. in Lucam c. 9. Bellarmin. lib. 1. de Pontif. cap. 10. vbi pariter refellit Eraſmum & Chytræum, qui ex Origene more ſuo allegorizante, per petram accipiunt omnes fideles. Sic enim tota Eccleſia eſſet petra: tota enim Eccleſia non aliis conſtat quàm fidelibus, vbi ergo erũt parietes, tabulata & tectum Eccleſiæ? Ex quibus illa ædificabuntur? Vide & Gretſerum in defenſione Bellarmini lib. 3. cap. 5.

An fides ſit petra Eccleſiæ?

Denique Chriſtus hoc tribuit Petro, vt Pontifici futuro Eccleſiæ: quare idem tribuit cæteris Pontificibus eius ſucceſſoribus; idque in bonum Eccleſiæ, vt ſcilicet illa ab eis quaſi à Petra, in fide & religione Chriſtiana ſolidetur. Quocirca S. Bernardus lib. 2. de Conſider. ad Eugenium Pontificem: *Quis es?* inquit, *Sacerdos magnus, Summus Pontifex. Tu Princeps Epiſcoporum, tu hæres Apoſtolorum, tu primatu, Abel; gubernatu, Noë; patriarchatu, Abraham; ordine, Melchiſedech; dignitate, Aarõ; auctoritate, Moyſes; iudicatu, Samuel; poteſtate, Petrus; vnctione, Chriſtus. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ ſunt.*

Tituli Põtificu.

Et ſuper hanc Petrã. Hinc patet, quod ſicut *Cephas* dicitur à *Cepha*, ſic Petrũ dici à petra, imò idẽ eſſe quod petra, vti iam oſtendi. Quare quod Optatus Mileuit. lib. 2. contra Parmen. & alij *Cephas* deriuant à Græco *κεφαλὴ* .i. *caput*, per alluſionem congruam, non per veram nominis Etymologiam eſt factum. Simili alluſione S Gregor. Nazianzen. Orat. 2. de Paſcha, Phaſe ſiue Paſcha, quæ Hebræa eſt vox, vt omnes norunt ex Exodi c. 12. deriuat à Græco *πάσχειν*, i. pati. In Paſchate enim cõtigit paſſio Chriſti, eiúſq; quaſi Agni Paſchalis immolatio.

Porrò Chriſtus hoc nomẽ petræ præ aliis nominibus columnæ, turris, anchoræ baſis, &c. Petro indidit, quia ipſius Chriſti nomen in Scriptura decantatum, eſt petra, Iſai. 28. 16. Pſal. 117. 22. Matth. 21. 42. & alibi: nomen ergo ſuum cum dignitate & officio Petro communicauit. Ita S. Hieronymus. Et S. Gregorius in Pſalm. 7. pœnit. *Chriſtus*, ait eſt Petra, à qua *Petrus nomen accepit, & ſuper quam ſe ædificaturum dixit.* Audi S. Leonem ſerm. 3. in An-

ſunt verba Euangelica, hoſtia eſt regula, lepra eſt iniquitas. Ita S. Bonauentura in eius vita cap. 4. in fine.

Vide noſtrum Iulium Nigronium tract. de Cura Minimorum.

Vers. 38. Mat. 8. v. 9. ERANT AVTEM QVI MANDVCAVERANT QVATVOR MILLIA HOMINVM EXTRA (præter) PARVVLOS ET MVLIERES] Vide dicta cap. 14. v. 21. Moralia quæ ibidem verſibus præced. recenſui, etiam huic loco & miraculo adaptanda ſunt.

Vers. 39. Mat. 8. v. 10. ET DIMISSA TVRBA ASCENDIT IN NAVICVLAM, ET VENIT IN FINES MAGEDAN.] Græcè *Magdala*. Arabicus *Magedal*. Sæpe enim litteræ M, & N, liqueſcunt in L, vti oſtendi Cantic. 6. 12. in voce *Sunamitis* & *Sulamitis*. *Magedan* eſt oppidum vltra mare Galilææ, ſitum iuxta Geraſan: nunc Magedena regio dicitur, ait S. Hieronymus in locis Hebr. Marcus cap. 8. v. 10. pro *Magedan* habet *Dalmanutha*, ſiue quod vnus idémque locus fuerit binomius, vt vult S. Auguſtinus, *Magedan quid?* vnde & nonnulli codices in Marco pro *Dalmanutha* habent *Magedan*: ſiue potius quòd hæc erant duo loca ſiue oppida, ſed vicina, ac Chriſtus venerit in fines vtriuſque, quia appulit ad littus, quod vtrique oppido vicinum erat.

Perperam Brocardus Itiner. 2. cenſet *Magedan* eſſe *Medan*, id eſt aquas Dan, nimirum fontem illum, ex quo Iordanis oritur, quem Ioſephus Phialam vocat: nam Medan & origo Iordanis longiſſimè diſtat à mari Galilææ, cui adiacebat Magedan. *Magedan non eſt Medan.*

Perperam quoque nonnulli cenſent *Magedan* eſſe *Mageddo*, vbi cæſus eſt Ioſias rex Iuda; nam Magedan eſt vltra Mageddo cis mare Galilææ, ac longè ab eo diſtat: adiacet enim torrenti Ciſon, ac vicinum eſt Cæſareæ & mari mediterraneo. Vide tabulas Geograph. Adrichomij. *Nec Mageddo.*

Hic verſus ſpectat ad caput ſequens. Vnde multi ab eo inchoant cap. 16. In Magedan enim contigit Scribarum petitio ſigni de cælo, quæ ſequitur.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

SYNOPSIS.

Primò Phariſæi à Chriſto petunt ſignum è cælo, quibus ipſe dat ſignum Ionæ.

Secundò verſ. 6. monet diſcipulos vt caueant à fermento, id eſt, mala doctrina Phariſæorum.

Tertiò verſ. 13. eos rogat quem ſe eſſe cenſeant? Petrus reſpondet: Tu es Chriſtus filius Dei viui: *quare Chriſtus promittit ei Eccleſiæ Petram & claues cæli.*

Quartò verſ. 21. prædicit ſuam paſſionem & reſurrectionem, ſuóſque vocat ad crucem.

Vers. 1. ET acceſſerunt ad eum Phariſæi, & Sadducæi tentantes: &
rogauerunt eum, vt ſignum de cælo oſtenderet eis. 2. At
ille reſpondens, ait illis: Facto veſpere dicitis: Serenum erit,
rubicundum eſt enim cælum. 3. Et manè: Hodie tem-
peſtas, rutilat enim triſte cælum. 4. Faciem ergo cæli di-
iudicare noſtis: ſigna autem temporum non poteſtis ſcire?
Generatio mala & adultera ſignum quærit: & ſignum non da-
bitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ. Et relictis illis, abiit. 5. Et cùm veniſſent
diſcipuli eius trans fretum, obliti ſunt panes accipere. 6. Qui dixit illis: In-
tuemini, & cauete à fermento Phariſæorum, & Sadducæorum. 7. At il-
li cogitabant intra ſe dicentes: Quia panes non accepimus. 8. Sciens au-
tem Ieſus, dixit: Quid cogitatis intra vos modicæ fidei, quia panes non ha-
betis? 9. Nondum intelligitis, neque recordamini quinque panum in
quinque millia hominum, & quot cophinos ſumpſiſtis? 10. neque ſe-
ptem panum in quattuor millia hominum, & quot ſportas ſumpſiſtis?
11. Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis: Cauete à fermento
Phariſæorum, & Sadducæorum? 12. Tunc intellexerunt, quia non dixerit ca-

uendum à fermento panum , ſed à doctrina Phariſæorum , & Sadducæorum.
13. Venit autem Ieſus in partes Cæſareæ Philippi:& interrogabat diſcipulos ſuos,
dicens: Quem dicunt homines eſſe Filium hominis? 14. At illi dixerunt: Alij
Ioannem Baptiſtam, alij autem Eliam, alij verò Ieremiam,aut vnum ex Prophetis.
15. Dicit illis Ieſus:vos autem quem me eſſe dicitis? 16. Reſpondens Simon
Petrus dixit:Tu es Chriſtus , Filius Dei viui. 17. Reſpondens autem Ieſus, di-
xit ei:Beatus es Simon Bar Iona:quia caro & ſanguis non reuelauit tibi , ſed pater
meus, qui in cælis eſt. 18. Et ego dico tibi,quia tu es Petrus , & ſuper hanc pe-
tram ædificabo Eccleſiam meam , & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.
19. Et tibi dabo claues regni cælorum. Et quodcunque ligaueris ſuper terram,
erit ligatum & in cælis:& quodcunque ſolueris ſuper terram , erit ſolutum & in
cælis. 20. Tunc præcepit diſcipulis ſuis, vt nemini dicerent , quia ipſe eſſet Ie-
ſus Chriſtus. 21. Exinde cœpit Ieſus oſtendere diſcipulis ſuis , quia oporteret
eum ire Ieroſolymam , & multa pati à ſenioribus , & Scribis, & Principibus Sa-
cerdotum,& occidi,& tertia die reſurgere. 22. Et aſſumens eum Petrus,cœpit
increpare illum , dicens:Abſit à te , Domine:non erit tibi hoc. 23. Qui conuer-
ſus,dixit Petro: Vade poſt me ſatana , ſcandalum es mihi : quia non ſapis ea , quæ
Dei ſunt, ſed ea,quæ hominum. 24. Tunc Ieſus dixit diſcipulis ſuis: Si quis
vult poſt me venire,abneget ſemetipſum , & tollat crucem ſuam , & ſequatur me.
25. Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere,perdet eam:qui autem perdi-
derit animam ſuam propter me , inueniet eam. 26. Quid enim prodeſt homini,
ſi mundum vniuerſum lucretur,animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? Aut quã
dabit homo commutationem pro anima ſua? 27. Filius enim hominis ventu-
rus eſt in gloria Patris ſui cum Angelis ſuis: & tunc reddet vnicuique ſecundùm
opera eius. 28. Amen dico vobis , ſunt quidam de hîc ſtantibus,qui non guſta-
bunt mortem,donec videant Filium hominis venientem in regno ſuo.

VERS. 1.
Mat.8.v.11.

ET ACCESSERVNT AD EVM (in Magedan cap. 15. vlt.) PHARISÆI ET SADDVCÆI (de quibus dixi cap. 3. 7.) TENTANTES : ET ROGAVERVNT, VT SIGNVM DE CÆLO OSTENDERET EIS.] Idem rogarunt cap.12.38. Sed hîc rurſum rogant occaſione miraculi multiplicationis panum, quod paulò antè Chriſtus patrarat. Cùm enim hoc viderent paſſim à turbis , quæ præſentes & panum participes fuerant,celebrari,vt illud apud populum eleuarent , dixerunt illud ſignum eſſe terreſtre , poſſeque à Dæmone , qui in terra dominatur , fieri:inſinuabant ergo Chriſtum eſſe Magum , & ope Dæmonis multiplicaſſe panes cæteráque ſua mira patraſſe , vt colligitur ex cap. 12 24.Petunt igitur à Chriſto ſignum de cælo, vt Deus,qui regnat in cælo,per illud atteſtetur Chriſto,cum à ſe miſſum , & cæleſtem eius eſſe doctrinam:quod ſi fecerit,ſe credituros in eum quaſi Meſſiam , & populum in eandem fidem inducturos. Sed Sadducæi , vtpote Athei , cenſebant nullum poſſe dari ſignum è cælo à Deo , qui illorum opinione nullus erat: Phariſæi cenſebant poſſe dari hoc ſignum , ſed non dandum à Chriſto , vtpote qui vel non erat Meſſias , vel ſi erat, nollet eorum petitioni annuere , vti noluerat cap. 12.verſ.38. quare putabant ſe populo perſuaſuros, Chriſtum non poſſe edere ſignum de cælo , ac conſequenter non eſſe miſſum à Deo, ſed à Dæmone. Cætera vide explicata cap.12.38. Aliter Lyranus, qui cenſet Iudæos Aſtrologiæ iudiciariæ deditos,petiiſſe à Chriſto ſignum , quo ex Aſtris oſtenderet ſe eſſe Meſſiam : in Aſtris enim deſignaſſe , & quaſi ſcripſiſſe Deum omnem ſuam prouidentiam circa res humanas totúmque ordinem vniuerſi. Verùm nihil tale hîc innuit Matthæus. Propriè videntur Phariſæi alluſiſſe ad mãna , vt colligitur ex Ioann.6.v.30.31.q. d.O Ieſu

Phariſæi ſignum de cælo petunt à Chriſto. Curt

multiplicaſti quidem panes in terra, ſed da ſignũ è cælo,ſcilicet plue manna de cælo , vti fecit Moſes.Sic oſtendes te Moſi eſſe ſimilem, nouúmque Euangelij tui Legiſlatorem à Deo miſſum.Ita Remigius,Beda, Abulenſis.

VERS. 2.
Rubor cæli veſpere ſignum ſerenitatis Curt

AT ILLE RESPONDENS , AIT ILLIS : FACTO VESPERE DICITIS , SERENVM ERIT (craſtino manè) RVBICVNDVM EST ENIM CÆLVM.] Ratio phyſica eſt,quòd rubor cæli,id eſt,aëris,indicet nubes eſſe raras , ideóque facilè totâ nocte conſumendas vel diſſipandas , ac conſequenter manè fore ſerenum, vtpote nube vacuum.Rubor enim eſt medius color inter nigredinem & albedinem. Nigredo nubium ſignificat nubes eſſe ſpiſſas & denſas, vtpote per quas radij ſolis penetrare nequeant, ideóq; opacas & ſolutu difficiles:albedo indicat eas eſſe rariſſimas , vtpote per quas radij ſolis tranſparent & tralucent: rubedo indicat eas nec eſſe planè denſas nec rariſſimas , ſed rareſcere, ideóque partim ſolem per eas tranſparere, partim excludi:rubedo enim habet aliquid nigredinis,& aliquid albedinis ; ex vtraque enim commiſta eſt: quatenus accedit ad nigredinem , ſolis radios excludit; quatenus accedit ad albedinem, eoſdem admittit & tranſmittit.

VERS. 3.
Luc 12.v 56.
Rutilus color eſt rubeus.

ET MANE : HODIE TEMPESTAS (erit pluuiæ aut venti) RVTILAT ENIM TRISTE CÆLVM.] Græcè eſt idem verbũ,quod præceſſit verſ.2. πυῤῥάζει , id eſt, *rubicundũ eſt* στυγνάζων, id eſt, *mæſtitiam afferens cælum. Rutilat* ergo , id eſt, *rubet* , vt vertit Syrus & Arabicus..Rutilus enim color eſt rubeus,quia rubedo rutilat, id eſt,ſplendeſcit. Sic Ouid. 5. Metamor. *Cruor rutilus*, inquit,id eſt,rubeus:& *capilli rutili*,id eſt,rubei.2.Metam. *Et Mars rutilus* .i. rubeus & cruentus,apud Cic.in ſom. Scipion. *Et flamma rutila*, id eſt,rubea & ſplendens.2. Faſtor.

Manè nota, tempeſtatũ. Curt

Ratio phyſica eſt, quòd cælum ſi veſpere rubeat, indicet raras eſſe nubes,ideóque nocte , vt-

pote quæ prolixa eſt, conſumendas: ſol enim occidens & abiens nequit eas liquare: ſi o manè rubeat, indicat nubes eſſe raras quidem, ſed tamen ita denſas, vt à ſole oriente nequeant conſumi, ſed illi reſiſtant: quare mox à ſole increſcente & incaleſcente reſoluendas in pluuiam aut ventum. Ex eo enim quòd per penetrationem radiorum ſolis rarefactæ ſunt, liquet eas viciniores eſſe vt in pluuiam aut ventum reſoluantur à ſole, quàm vt ab eo aliò propellantur.

Plin. Audi de præſagiis temporum Plinium lib. 18. cap. 35. *Si ſol purus occidit, ſerenitatis ſignum eſt, Si occubuit pridie nitida cælo & oritur eodem, tunc certius argumentum ſerenitatis. Si ſol in ortu appareat maior, quàm ſolet: ſi quaſi cæruleo colore imbutus prodeat, vel occidat, imbrem; ſi igneo, Euros nuntiat. Cùm ante illius ortum rubeſcunt nubes, venti erunt: cùm expalleſcunt vel nigra rubentibus intermiſcentur, pluuiam ſpondent.* Ex luna ſimilia hæc accipe præſagia. *Si ſplendens exorta puro nitore fulſit, ſerenitatem; ſi rubicunda, ventos: ſi nigra, pluuias portendere creditur*, aiunt noſtri Conimbricenſes in Meteor tract. 7. cap. 3. Aliam cauſam planiorem horum duorum diſſimilium, cur ſcilicet rubor cæli veſpertinus ſit index ſerenitatis, matutinus verò tempeſtatis, dat Abulen. hîc quæſt.

Secunda. 8. Ratio, inquit, primi eſt, quia rubor, qui apparet ad veſperum in aëre ſignat deſiccationem aëris, & ideo materia groſſa vaporum, quæ in aquam vertibilis erat, eſt iam deſiccata, ita vt inflammetur, quod eſt rubefieri; & ita non eſt proximè diſpoſita, vt pluuia ex illa fiat, & ſic eſt ſignum propinquum ſerenitatis. Ratio ſecundi eſt, quia quando cælum manè rutilat, eſt materia ioſpiſſata, & non eſt illa deſiccata, quia non eſt rubea ſicut nubes rubeæ, quæ apparent occidente ſole, ſed eſt materia turbida aliqualiter, & aliqualiter rubea, & ita eſt materia irregularis, quæ calore ſolis ſoluta ſtillat in pluuias quantùm ad partem turbidam & groſſam, vel ſoluitur in ventos quantùm ad partem aliqualiter deſiccatam & rutilantem; vel propter humidam materiam circunſtantem totum ſimul vertitur in pluuias, & ita fit tempeſtas, quia tempeſtas non ſolùm dicit pluuias, ſed etiam ventos impetuoſos cum aqua: atque hoc innuit Noſter, dum ſagaciter vertit *rutilat*.

Symbolicè. Symbolicè idem Abulenſis quæſt. 9. In primo, ait, aduentu Chriſti fuit ſerenitas gratiæ, in ſecundo ad iudicium erit tempeſtas vindictæ & gehennæ, quam in reprobos detonabit Chriſtus iudex. Sic & S. Auguſtinus in quæſt. Euang. hîc.

Signa temporum quæ? FACIEM (externam formam & ſpeciem) ERGO CÆLI DIIVDICARE NOSTIS, SIGNA AVTEM TEMPORVM NON POTESTIS SCIRE? *Signa temporum* vocat ſigna temporis aduentus Meſſiæ, ſiue *temporum*, id eſt, 70 hebdomadarum Danielis, vaticinij Patriarchæ Iacob Geneſ. 49. 10. & cæterorum Prophetarum. Hæc enim vaticinia vti & miracula, quæ per ſingulos dies patrabat Chriſtus, planè conuincebant Meſſiam iam veniſſe, ipſúmque eſſe Meſſiam. Hic verſus legendus eſt per interrogationem, non ſine ea aſſertiuè, vti legit Lyranus, qui ſic explicat, q. d. Vos Iudæi dediti aſtrologiæ, vultis ex aſtris cognoſcere tempus aduentus Meſſiæ; at erratis. Ex aſtris enim poſſunt ſumi præſagia ſerenitatis vel tempeſtatis, at non aduentus Meſſiæ. Sed hoc parergum eſt: eſt enim hîc argumentum à minori ad maius, q. d. Si ex ſignis cæli, ô Phariſæi, noſtis diiudicare futuram ſerenitatem vel tempeſtatem: Ergo multò magis ex oraculis Prophetarum meiſque miraculis, poteſtis & debetis agnoſcere me eſſe Meſſiam. Hæc enim illis ſunt clariora & certiora. Ita S. Hilarius, Hieronymus, Euthymius: & ſat patet ex Lucæ 12. 56. vbi Chriſtus ait: *Hypocritæ faciem cæli & terræ noſtis probare, hoc autem tempus* (aduentus mei, qui ſum Meſſias) *quomodo non probatis?* *Luc. 12. 56.* Sic & hodie multi ſunt in rebus terrenis lynces, in diuinis talpæ; prudentes in ſæculo, inſipientes in cælo; oculatiſſimi in congerendis nummis, ignorantiſſimi in colendo numine. Hi ſapiunt in burſa, deſipiunt in conſcientia. Aliter explicat S. Chryſoſtomus hom. 54. hæc *ſigna temporum*, q. d. Alia ſunt ſigna temporis præſentis, alia futuri: ſigna curationum, quæ ego edo, ſunt temporis præſentis: ſigna verò temporis futuri, erunt ſigna in cælo, quæ vos poſtulatis, ô Scribæ: tunc enim erunt ſigna in ſole, lunâ & ſtellis. Lucæ 21. facitis ergo ſicut Thales qui cælum contemplans eundo, in foueam incidit: ſic & vos futura ſpectantes, & præſens gratiæ tempus negligentes, ruitis in gehennam. *Thales cælũ contemplans in foueam cadit.*

Vers. 4. Mar. 8. v. 12. 13. GENERATIO MALA ET ADVLTERA SIGNVM QVÆRIT, ET SIGNVM NON DABITVR EI, NISI SIGNVM IONÆ PROPHETÆ.] Hunc verſum iterat Chriſtus, iam enim eum audiuimus cap. 12. 39. vbi eum explicui.

ET RELICTIS ILLIS ABIIT. Ex Magedan conſcenſâ naui traiecit mare Galilææ, & in citeriorem eius ripam, vnde venerat, rediit, vt patet ex verſ. ſequenti. Vnde Marcus cap. 8. 13. ait: *Et dimittens eos aſcendit iterum nauim, & abiit trans fretum.* Iterum enim iterúmque hoc mare traiiciebat Chriſtus, vltrò citróque meabat & remeabat, vt Galilæos tam cis mare quàm vltra mare habitantes erudiret, iuxta oraculum Iſaiæ cap. 9. 1. quod citauit Matthæus cap. 4. 14.

Vers. 5. Mar. 8. v. 14. ET CVM VENISSENT DISCIPVLI EIVS TRANS FRETVM, OBLITI SVNT PANES ACCIPERE. *Cùm veniſſent*, Græcè ἐλθόντες, id eſt, *cùm iuiſſent* puta cùm nauim conſcendiſſent ad transfretandum: in naui enim hæc contigiſſe patet ex circunſtantiis: in naui enim & nauigatione longiore egebant pane & cibo; nam in portu eum abundè erant inuenturi. Idem patet ex Marci 8. 14. & ſequent. Eſt Hebraiſmus; Hebræa enim verba ſæpe actum non perfectum, ſed inchoatum, vel deſtinatum ſignificant, vt dixi in Canonibus. Sic hîc *cùm veniſſent*, id eſt, cùm venire cœpiſſent, cùm proficiſcerentur: *obliti ſunt*, quia eis reficiendi corporis neceſſitas, intentione Dominici comitatus, & dulcedine veri panis, qui cum eis erat, id eſt, Chriſti, mente exciderat, ait Anſelmus.

Vers. 6. Mar. 8. v. 15. *Trans fretum*) trans mare Galilææ, ſcilicet Bethſaidam, vt ait Marcus cap. 8. 22.

QVI DIXIT ILLIS: INTVEMINI (Græcè, ὁρᾶτε .i. *videte*, vti vertit Noſter in Marco) ET CAVETE A FERMENTO PHARISÆORVM, ET SADDVCÆORVM.] *A fermento*, id eſt, à doctrina, vt explicat verſ. 12. ab hac caueri iubet, non quatenus Phariſæi legem Moſis docebant & explicabant: ſic enim eos audiri, eíſque obediri iubet cap. 23. 2. Sed quatenus illam ſuis vanis & legi Dei contrariis traditionibus, quaſi acido fermento, inquinabant, ac per eas inficiebant & vitiabant mentes auditorum, quam Lucas cap. 12. verſ. 1 vocat hypocriſim: *Attendite*, ait, *à fermento Phariſæorum, quod eſt hypocriſis*: quia Phariſæi externas tantùm cæremonias & apparentem ſanctitatem ſpectabant, neglectâ internâ animi puritate, ait Beda.

Audi

Audi S. Hieronymum: *Hoc eſt fermentum de quo*
Hieron. *Apoſtolus loquitur: Modicũ fermentũ totam maſſam corrumpit. Iſtiuſmodi fermentum (quod omni ratione vitandum eſt) habuit Marcion & Valentinus, & omnes hæretici. Fermentum hanc vim habet, vt ſi farinæ mixtum fuerit, quod paruum videbatur, creſcat in maius, & ad ſaporem ſuum vniuerſam conuerſionem trahat: ita & doctrina hæretica, ſi vel modicam ſcintillam in tuum pectus iecerit, in breui ingens flamma creſcit, & totam hominis poſſeſſionem ad ſe trahit.*

Vers. 7. Mat. 8. v. 16. At illi cogitabant inter se (Marcus habet cap. 8. 16. διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους, id eſt, diſputabant vel diſceptabant ad inuicem) dicentes qvia panes non accepimvs.] Hugo & Dionyſius ſic exponebant, q.d. Ideo Chriſtus dixit, cauete à fermento Phariſæorum, quia panes non accepimus, nec vult nos panes accipere à Phariſæis. Simpliciùs alij, q.d. Diſcipuli auditâ mentione fermenti factâ à Chriſto, recordati ſunt ſe oblitos eſſe panes in nauim inferre, ac metuentes ne Chriſtus in deſertum locum more ſuo nauigaret, ſolliciti erant quomodo panes ibidem neceſſarios compararent, ac inter ſe hac de re diſceptabant, & fortè vnus in alterum culpam obliuionis panum coniiciebat; vbi dupliciter peccabant. Primò, quòd nimis de panibus eſſent ſolliciti, nec ſatis fiderent Chriſto, cùm tamen paulò antè experti eſſent eius potentiam & prouidentiam in multiplicandis panibus. Secundò, quòd cenſerent Chriſtum loqui de corporali fermento & pane, cùm ille de ſpirituali loqueretur: vnde de vtroque corripiuntur & corriguntur à Chriſto, vti ſequitur.

Vers. 8. Mat. 8. v 17. Sciens avtem Iesvs dixit: Qvid cogitatis inter vos modicæ fidei, qvia (quòd) panes non habetis?] Græcè ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβετε, id eſt, *non accepiſtis*. Sic & Syrus. *Sciẽs* per vim diuinitatis ſuæ; non enim audierat eos hac de re colloquentes: *modicæ fidei*, quaſi ego de panibus corporeis locutus ſim, de iiſque velim vos eſſe ſollicitos; aut quaſi ego de iis vobis nequeam, aut nolim prouidere in mari vel in deſerto?

Vers. 9. Sup. 14. v. 20 Mat. 8. v. 19 Nondvm intelligitis (tum phraſim meã de fermento, tum meam curam de prouidendo vobis panes), neqve recordamini qvinqve panvm in qvinqve millia hominvm, ſcilicet diſtributorum. Græcè: *neque recordamini quinque panes quinque millium*, quibus ſcilicet quinque millia hominum paui: et qvot cophinos reliquiarum svmpsistis?] vtique duodecim, q.d Ego qui tunc non tantùm multiplicaui, ſed & reſtitui panes in fragmentis, quæ feci eſſe reſidua, idem nunc & quouis tempore poſſum facere.

Vers. 10. Sup. 15. v 37 Mar. 8. v. 20 Neqve septem panvm in qvatvor millia hominvm] Græcè τετρακισχιλίων, id eſt, quatuor millium, quibus ſcilicet quatuor millia hominum alui) et qvot sportas svmpsistis?] vtique ſeptem, tot, quot fuerant panes. Conſtanter tam Matthæus quàm Marcus hîc nominant ſportas, in priori verò miraculo cophinos: vnde liquet ſportas aliud vaſis & menſuræ genus fuiſſe à cophinis.

Vers. 11. Mar. 8 v. 21. Qvare non intelligitis, qvia (quòd) non de pane dixi vobis (cùm dixi id quod ſequitur) cavete a fermento Scribarvm et Pharisæorvm?] ex fermento enim fit panis communis & vſualis, q. d. Debueratis ex meis ſermonibus & actibus cognoſcere me non loqui de fermento & pane terreno, vtpote vili & exili, ſed ſpirituali, qualis eſt doctrina.

Tvnc intellexervnt, qvia (quòd) non dixerit cavendvm a fermento panvm, sed a doctrina Pharisæorvm et Saddvcæorvm] Correptio enim Chriſti acuit diſcipulorum mentem, & vexatio dedit intellectum. Vers. 12.

Venit (Græcè ἐλθὼν, id eſt, cùm veniſſet) avtem Iesvs in partes (Syrus *in loca*) Cæsareæ Philippi: et interogabat discipvlos svos dicens: Qvem dicvnt homines esse Filivm hominis?] Cæſarea Philippi vrbs eſt Phæniciæ ſita ad radices Libani, quæ primò dicta eſt *Dan*, eo quòd à Danitis, id eſt, à tribu Dan aſtu ſit capta. Iudic. cap. 18. quódque ibi ſit confluxus duorum riuulorum, ſcilicet *Ieor* & *Dan*, qui iuncti Iordanem efficiunt: ibi ergo origo eſt Iordanis. Verùm quia Gentilibus notior erat *Pan* Deus Paſtorum, quàm *Dan* Tribus Hebræa, hinc ab eis dicta eſt Paneas; deinde Philippus Herodis Aſcalonitæ filius, ac Itureæ & Trachonitidis tetrarcha, eandem à ſe auctam ſuæ tetrarchiæ metropolim conſtituit, & in gratiam Cæſaris Tiberij Cæſaream nuncupauit, imitatus patrem ſuum Herodem Aſcalonitam, qui vrbem à ſe conditam in loco priùs dicto *Turris Stratonis*, inter Doram & Ioppem, iuxta mare mediterraneum, in honorem Cæſaris Augusti Cæſaream nuncupauit, quæ vti antiquior & nobilior erat, ſic & abſolutè Cæſarea Paleſtinæ vocatur in Actis Apoſtolorum, & à Ioſepho: quare ad eius diſtinctionem hæc dicta eſt Cæſarea Philippi, quæ erat terminus terræ Chanaan Iudæis à Deo promiſſæ ad Septentrionem, ſicut Berſabee erat eiuſdem terminus ad Meridiem. Vnde toties in Script. dicitur *à Dan* (id eſt, Cæſarea Philippi) *vſque ad Berſabee*. Hac de cauſa multi vicini Gentiles, præſertim Phænices ad hanc vrbẽ confluebant, vti in limitibus regionum fieri ſolet: ideóque Chriſtus ad illam hîc ſeceſſit, tum vt Gentiles pariter ac Iudæos doceret, tum vt liberiùs de Meſſia, quem Iudæi quaſi Regem ſuum expectabant, loqueretur. In Iudæa enim periculoſum fuiſſet hac de re loqui; ac Scribæ Chriſtum apud Præſides Romanos affectati regni accuſaſſent, eúmque reum maieſtatis apud Tiberiũ Cæſarem peregiſſent. Rurſum hæc Cæſarea olim *Dan* dicta, ſedes fuerat idololatriæ, vt patet Iudic. 18. 29. & ſequent. Chriſtus ergo ab hac labe voluit eam expurgare, & Dei cultricem, imò initium & matricem Gentium Chriſtianarum efficere: vnde huius vrbis ciuis fuit hæmorrhoiſſa, quã Chriſtus à fluxu ſanguinis ſanauit, cuius miraculi imago quotidianis miraculis illuſtris ab hæmorrhoiſſa ibidem erecta, perſtitit vſque ad Iulianum Apoſtatã, qui in odium Chriſti illam deiecit teſte Euſebio lib. 5. cap. 20. poſtea hæc vrbs ab Herode Agrippa aucupante gratiam Neronis, dicta eſt *Neronia* ſiue *Neronias*, nunc à Turcis occupata *Belina* nuncupatur.
Vers. 13. Luc. 9. v. 18. Mat. 8. v. 27
Cæſarea Philippi quæ

Quem dicunt homines eſſe filium hominis? Ita legendum cum Roman. ſine *me*, quod nonnulli ex Græco addunt; hoc enim intelligitur in τὸν *filium hominis*, id eſt, me, qui ſtudio humilitatis ſoleo me filium hominis nuncupare, vt dixi cap. 8. & maximè hîc ita me voco, vt explorem veſtram, ô Apoſtoli, de me fidem. Vnde Lucas cap. 9. 18. habet: *Quem me dicunt eſſe turbæ?* Neque enim vis facienda eſt in articulo Græco τὸν, vt vult Beza, qui vertit *illum filium hominis*, ſcilicet Meſſiam Iudæis promiſſum.

Minùs rectè Syrus hæc diuidit, legitque per
inter

Digitized by Google

interrogationem hunc modo: *Quid dicunt de me homines, quod ſim filius hominis?* Chriſtus enim hîc non rogat, ſed aſſerit, vocátque ſe filium hominis, ſed vlteriùs quærit quid de ſe ſentiant homines, id eſt, vulgus hominum.

Vers. 14. Luc 9 v 19. Mar. 8. v. 28 AT ILLI DIXERVNT: ALII IOANNEM BAPTISTAM, ALII AVTEM ELIAM, ALII VERO IEREMIAM, AVT VNVM EX PROPHETIS.] Videbat vulgus Iudæorum iam ab aliquot centenis annis, puta paulò poſt captiuitatem Babylonicam (quando prophetarunt Zacharias & Malachias, qui fuêre vltimi Prophetæ) apud Iudæos defeciſſe prophetiam & Prophetas, æquè ac arcam teſtamenti & oraculũ ex propitiatorio: Quare Chriſtum putabant non eſſe nouum Prophetam, ſed aliquem ex veteribus: horum enim virtutes, miracula & doctrinam videbant in Chriſto. Pauci verò erant illi, qui certò credebant ipſum eſſe Meſſiam: lõgè plures enim id non credebant, offenſi Chriſti paupertate & humilitate: putabant enim Meſſiam venturum cum pompa regia quaſi filium Salomonis, vti etiamnum putant & expectant Iudæi: quare quod ſubinde dixerunt aliqui populo viſis tot Chriſti miraculis: *Nunquid hic eſt filius Dauid?* Matth. 12 Et: *Hic eſt verè Propheta, qui venturus eſt in mundum.* Ioan. 6. tranſiens & ſubitanea fuit eorum vox, elicita ex præſenti miraculo, non perſeuerans & conſtans ſententia. Vulgus enim eſt mobile & ad omnem auram flectitur. Ita Abulenſis. Putabant ergo animam alicuius è Prophetis migraſſe in Chriſtum per μετεμψύχωσιν, id eſt, tranſanimationem Pythagoræ, quâ anima defuncti cenſebatur migrare in aliud corpus, melius vel vilius ſecundùm merita prioris vitæ. Ita Ianſenius, Caietanus & Baronius. Vel potiùs putabant aliquem è Prophetis reſurrexiſſe, ipſúmque eſſe Ieſum, quaſi Ieſus reipſa eſſet Ioannes Baptiſta, Elias vel Ieremias. Credebant enim Iudæi & Phariſæi mortuorum reſurrectionem, vt patet 2. Machab. 7. licèt eam negarent Sadducæi. Actor. 23. 8 Id ita eſſe liquet ex ſententia Herodis de Chriſto: *Hic*, inquit, *eſt Ioannes, ipſe ſurrexit à mortuis; & ideo virtutes* (miracula) *operantur in illo.* Exiſtimabant enim animam Prophetæ poſt mortem fieri ſublimiorem, potentiorem & diuiniorem ad patranda miracula. Credebant ergo aliquem è Prophetis in Ieſu reſurrexiſſe, ideóque potentiora quàm antè operari: tranſanimationem verò Pythagoricam, vt Gentilium figmentum horrebant.

Cur Ieſum cenſebat Iudæi eſſe Eliã aut Ieremiam, vel vnum ex Prophetis?

Matth. 12.

Ioann. 6.

Porrò alij putarunt Ieſum eſſe Ioannem Baptiſtam, quia ætate, ſanctitate & prædicatione videbatur ipſi perſimilis, ac Ioannes paulò antè iniuſtè occiſus ab Herode verſabatur in eorum memoria, digniſque reſurrectione cenſebatur.

Alij putarunt Chriſtum eſſe Eliam ob ſimilem vtriuſque zelum; & quia Elias necdum eſt mortuus, ac rediturus ab omnibus etiam Iudæis expectatur ex oraculo Malachiæ cap. 4. 5. *Ecce*, inquit, *ego mittam vobis Eliam Prophetam.* Putabant ergo Eliam rediiſſe, ac Eliam eſſe Ieſum.

Malach 4.

Alij opinati ſunt Chriſtum eſſe Ieremiam, quia Ieremias fuit vir ſanctiſſimus, ac ſpeculum patientiæ & charitatis: & quia nonnulli putarunt Ieremiam cum Elia rediturum ad prædicandum Iudæis, moti illo: *Prophetam in gentibus dedi te.* Ierem. 1. 5. ſed alius illius loci eſt ſenſus, vt ibi dixi.

Ierem 1. 5.

Vers. 15. Luc. 9. v. 20. Mar. 8. v. 29 DICIT ILLIS IESVS: VOS AVTEM QVEM ME ESSE DICITIS?] S. Hieronymus ex τῷ *vos autem*, per Antitheſin ad *homines*, colligit Apoſtolos hîc tacitè Deos quoſdã à Chriſto vocari: *Illis*, inquit, *quia homines ſunt humana opinantibus, vos qui eſtis Dij, quem me eſſe exiſtimatis?* Quoad rem verò S. Chryſoſtomus: *Hac*, inquit, *ſecundà interrogatione monuit Dominus diſcipulos, vt maiora de ipſo cogitarent. Ipſo enim interrogãdi modo oſtendit, illas vulgares opiniones multum à ſua dignitate abeſſe.* Ait ergo: *Vos, qui mecum ſemper verſantes plura me feciſſe vidiſtis, qui meo nomine complures virtutes ipſi quoque feciſtis, quem me eſſe dicitis?*

Hieron.

Chryſoſt.

Vers. 16. Luc. 9. v. 20. Mar. 8. v. 29 RESPONDENS SIMON PETRVS DIXIT: TV ES CHRISTVS FILIVS DEI VIVI.] *Simon Petrus*, qui in circumciſione nominatus eſt Simon, à Chriſto vocatus eſt Cephas, id eſt, Petrus. Putant nonnulli Petrum quaſi os Apoſtolorum non pro ſe ſolo, ſed pro omnibus reſpondiſſe. Ita S. Hieronymus: *Petrus*, inquit, *ex perſona omnium Apoſtolorum profitetur: Tu es Chriſtus Filius Dei viui:* Sic & S. Anſelmus, S. Thomas, Gloſſa, Dionyſius, Lyranus, Ianſenius & S Auguſtin. de Verbis Domini ſerm. 13. & S. Ambroſius lib de incarn. cap. 4.

Meliùs S. Hilarius, Abulenſis, Maldonatus, Franc. Lucas, Barradius & alij cenſent Petrum pro ſe & ex ſuo ſenſu locutum. Tacentibus enim Apoſtolis & hæſitantibus quid eſſent reſponſuri, Petrus cæteris ſapientior (vtpote illuſtratus & doctus à Deo) & feruentior, ne quis indignius quippiam de Chriſto reſponderet, prior reſponſum præripuit ac pro omnibus reſpondit: non quòd ſciret omnium hanc eſſe mentem (nam cum nullo de hac re erat collocutus) ſed quòd ſuam ſententiam vellet omnibus eſſe communem, vtque omnes ita ſentire debere vti ipſe ſentiebat, oſtenderet: atque hoc tantùm voluit S. Hieronymus & cæteri iam citati, ſcilicet quòd Petrus quaſi iam deſignatus, & poſt reſurrectionem reipſa conſtituendus Princeps Apoſtolorum & totius Eccleſiæ, aliùs præ aliis edoctus & inſpiratus à Deo cognouerit Chriſti diuinitatem, ac de ea reſponderit id, quod alij omnes reſpondere debuiſſent, quódque ipſe reſponſuros putabat feruentiùs quàm veriùs, vt colligitur ex Ioann. 6. verſ 69. & ſequent. Id liquet ex eo, quòd ſoli Petro ob meritum huius confeſſionis, Chriſtus promittat ampliſſimum præmium & prærogatiuam; ait enim ipſi nominatim præ cæteris Apoſtolis: *Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus, qui in cælis eſt. Et ego dico tibi: quia tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam.*

Petrus pro cæteris vtpote ſapientior & feruẽtior reſpondet.

Tu es Chriſtus Filius Dei viui. Græcè ὁ χριστὸς, id eſt, *ille Chriſtus*, ſcilicet Meſſias à Deo ante tot ſæcula Adæ, Abrahæ, Moſi & Dauidi promiſſus, quem omnes Patriarchæ & Prophetæ auidiſſimè expectarunt, hodiéq; omnes expectãt. Tu, inquã, es Chriſtus ſiue Meſſias, id eſt, vnctus à Deo vnctione gratiæ vnionis hypoſtaticæ cum Verbo, ac hoc ipſo conſecratus ſummus orbis Doctor, Pontifex, Propheta, & Rex: *Doctor*, vt doceas homines Dei voluntatem & legem: *Pontifex*, vt te in ſacrificium Deo offerendo mundum Deo reconcilies: *Propheta*, vt arcana Dei enuncies & futura prædicas, ac præſertim repoſita in cælis piis præmia. & in gehenna impiis ſupplicia prædices, cunctíſque inculces: *Rex*, vt domineris cælo & terræ omnibúſque, quæ in eis ſunt.

Confeſſio Petri

Filius Dei, non per gratiam & adoptionem, vti ſunt omnes Sancti, ſed per naturã & deitatem tibi à Deo Patre per generationem æternam communicatam

nicatam. Vnde Græcè eſt articulus habens emphaſin : ὁ υἱὸς, id eſt, *ille filius*, ſcilicet vnicus, naturalis & [illegible] patri : alioqui enim etiam Ioannes Baptiſta, Elias & Prophetæ erant filij Dei adoptiui, quibus tamen apponit & anteponit hic Chriſtum. *Viui*, qui ita formaliter viuit vitam diuinam increatam & beatam, vt cauſaliter omnibus rebus à ſe creatis ſuam vim & vigorem, ac viuentibus animam & vitam inſpiret. Ab ipſo enim velut à fonte & ſole vitali, manat omnis lux & vita omnium Angelorum, hominum, animalium & plantarum. Vide dicta Ioan. 1. 4 ad illa: *In ipſo erat.* Ita S. Leo ſerm. de Transfiguratione : *D. Petrus*, ait, *per reuelationem ſummi Patris, corporea ſuperans & humana tranſcendens, vidit mentis oculis Filium Dei viui, & confeſſus eſt gloriam Deitatis.* Sic & S. Chryſoſtomus, Hilarius, Theophylactus, Euthymius, S. Auguſtinus ſerm. 33. de Verbis Apoſtoli, & S. Athanaſius ſerm. 3. contra Arrianos & alij paſſim, qui ex hoc loco probant diuinitatem Chriſti. Perperam ergo Eraſmus cenſet illam ex hoc loco non poſſe clarè probari, nimirum ipſe hìc & alibi iecit ſemina Arrianiſmi, quæ eius ſequaces excluſerunt.

An Petrus primus confeſſus ſit Chriſtum eſſe Deum?

Porrò S. Hilarius, S. Chryſoſtomus & alij cenſent, S. Petrum primò, omnium confeſſum eſſe Chriſti diuinitatem. Alij id negant, dicentes Nathanaëlem ante Petrum eandem eſſe confeſſum, dicendo: *Rabbi tu es filius Dei, Rex Iſrael.* Ioan. 1. 49. de quo ibidem dicendum.

Sanè Apoſtolos ante hanc Petri confeſſionem, agnouiſſe Chriſtum eſſe Deum ex ipſis eius verbis, & tot tantiſque miraculis ad hoc probandum factis, liquet ex verbis Petri, Ioan. 6. 65. *Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes, & nos credidimus & cognouimus, quia tu es Chriſtus Filius Dei.*

Ioann. 6. 65

Et ex verbis ipſorum Apoſtolorum : *Verè Filius Dei es.* Matth. 14. 33. Et ex continua Chriſti cum Iudæis hac de re coram Apoſtolis diſputatione, quam recenſet S. Ioannes cap. 5. & ſequent. Verùm Apoſtoli vti erant adhuc rudes, conceptum valdè tenuem & confuſum hac de re in mente ſibi formabant, credebántque in genere Chriſtum verè eſſe Filium Dei præ aliis Prophetis, imò eſſe Deum, ſed quâ ratione id eſſet, an per generationem æternam, an per alium modum vel denominationem ignorabant, & diſtinctè concipere explicaréque non poterant. Petrus autem id diſtinctè, clarè & ſublimiter à Deo illuminatus agnouit, & primus hac de re interrogantis palam, conſtanter idipſum confeſſus, & profeſſus eſt hoc loco, quòd ſcilicet Chriſtus propriè eſſet Filius Dei, id eſt, per generationem æternam genitus à Deo Patre, ideóque illi conſubſtantialis, ac verus æternúſque Deus.

Exegit hanc de ſe fidem Chriſtus à Petro & Apoſtolis (Apoſtoli enim tacendo approbauerunt confeſſionem Petri, tacitéque idem profeſſi ſunt) tum quia ipſa eſt fundamentum iuſtificationis noſtræ, tum quia inſtabat Chriſto paſſio & mors, in qua neceſſe erat Apoſtolos hac fide diuinitatis Chriſti ſuſtentari, ne ipſo mortuo, putarent fidem & cætera omnia cum ipſo eſſe mortua, vt patet verſ. 21. & ſequent.

VERS. 17. RESPONDENS AVTEM IESVS DIXIT EI : BEATVS ES SIMON BARIONA, QVIA CARO ET SANGVIS NON REVELAVIT TIBI, SED PATER MEVS, QVI IN CÆLIS EST.] q. d. Beatus & felix es, ô Petre ob hanc tuam de me fidem ; hæc enim ingens eſt bonum & donum, non carnis & ſanguinis, id eſt, naturæ, ſed gratiæ Dei tibi idipſum inſpirantis & reuelantis : fides enim hæc eſt initium, & baſis omnis gratiæ & gloriæ, ideóque hæc te, & multos per te tuúmque exemplum & prædicationem ducet ad beatitudinem æternam. Beatitudo enim viæ conſiſtit in fide & amore Chriſti: beatitudo verò patriæ in eiuſdem viſione & fruitione, iuxta illud Ioann. 17. 2. *Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti, Ieſum Chriſtum.* Hinc Synodus Epheſina Actione 3. *Ter beatiſſimus*, inquit, *& omni laude dignus Petrus Apoſtolus, qui eſt petra & crepido Catholicæ Eccleſiæ, & rectæ fidei fundamentum.* Hinc & inoleuit conſuetudo fidelium, vt Pontifici loquentes dicant: *Beatiſſime pater.* Vnde S. Hieronymus ad Damaſum Pontificem: *Ego*, inquit, *beatitudini tuæ, hoc eſt, cathedræ Petri conſocior.*

Beatitudo in quo ſita?

Ioann. 17. 2.

Concilium Epheſ.

Inde Papa dicitur, beatiſſime Pater

Simon Bariona, id eſt, filius Iona. Pater enim Simonis Petri vocabatur *Iohanna*, id eſt, *Iohannes*, vt pater Ioannis 21. verſ. 15. id eſt, *Deus donauit*, vel *Deus miſertus eſt*, aut *Dei donum*, gratia & miſericordia, à יה *ia*, quod eſt contractum *Iehoua*, id eſt, Deus, & חנן *chanan*, id eſt, miſertus eſt, donauit. Fuit ergo Petrus filius *Iohanna*, vel *Iohannis*, id eſt, gratiæ Dei, quia Deo gratiſſimus & gratiâ eius pleniſſimus ; ſicut Gentiles eum, qui donis omnibus erat cumulatus, vocabant filium gratiarum.

Petri pater vocabatur Ioannes, craſi Ionas.

Porrò per craſin pro *Iohanna* dicitur *Iona*, quod propriè columbam ſignificat. Sic *Emmanuel* contrahitur in *Manuel* & *Noel*. Sic *Ieſajahu*, *Irmjahu*, *Eliahu*, ſimiliáque Hebraica nomina contrahuntur in *Iſaias*, *Ieremias*, *Elias*. Sic pro *Iohannes*, Germani contractè dicunt *Hans*, Belgæ *Ian*, Hiſpani *Iuan*, Franci *Iean*.

Noel nomē contractum ex Emmanuel.

Niſi malis *Iohanan* & *Iona* eſſe duo nomina inter ſe diuerſa : differunt enim tam voce quàm ſignificatione ; ſed ita vt Iona alludat ad Iohanan, & occaſione Iohanan inditum ſit Petro: ſic vt pater Petri fuerit bionymus, priúſque dictus ſit Iohanan, deinde breuioris pronunciationis causâ, quaſi alio vel alienato nomine, dictus ſit Iona. Sic enim plura nomina deflexa & decurtata ſunt, vt alia planè eſſe videantur.

Notat S. Chryſoſtomus Chriſtum Simoni addere τὸ *Bariona*, non ſolùm more Hebræorum qui filiis ſemper addunt nomen patris ; ſed ob peculiarem reſpectum ad reſponſionem Petri, quaſi eam confirmet Chriſtus, dicátque: verè dixiſti, ô Petre, me eſſe Filium Dei, quia ſicut tu es *Bariona*, id eſt, filius Iona, vtpote ab eo naturaliter quoad ſubſtantiam genitus quaſi homo ab homine, ſic ego ſum Filius Dei Patris, vtpote ab æterno naturaliter ab eo generatus quaſi Deus, de Deo, eiuſdem cum illo ſubſtantiæ & deitatis.

Symbolicè *Iona*, id eſt, *columba* ſymbolum eſt Spiritus ſancti, qui in ſpecie columbæ in Chriſtum deuolauit. Matth. 3. 16. hic enim in Petrum quoque deſcendit, eíque reuelauit Chriſtum eſſe verè & propriè Filium Dei. Ita S. Hieronymus: *Ex confeſſione*, ait, *Petrus ſortitur vocabulum, quòd reuelationem ex Spiritu ſancto habeat, cuius & filius appellandus ſit. Siquidem Bariona in lingua noſtra ſonat filium columbæ. Quia caro & ſanguis non reuelauit tibi*, id eſt, carnales parentes, amici & quiuis homines, qui carne & ſanguine conſtant, non reuelarunt tibi, me eſſe Filium Dei, vtpote quòd omnem naturam & naturalem cognitionem omnium hominum & Angelorum longè tranſcendit

Symbolicè

Hieron.

dit,ſed pater meus cæleſtis ſuæ gratiæ illuſtratione id tibi pateſecit: *quod caro & ſanguis reuelare non potuit, Spiritus ſancti gratiâ reuelatum eſt*, (Hieronym.) ait S.Hieronymus. Sic caro ſumitur pro homine carneo Synecdochicè Galat. 1.16.Ioannis 1.13.& 1.Corinth.15.50.S. Hilarius verò per carnem accipit carneos Petri oculos: hi enim nunciabant Petro Chriſtum eſſe hominem, eum verò eſſe Deum non niſi reuelatio Patris illi intimauit. Licèt enim Petrus exteriùs audiret verba Chriſti, dicentis ſe eſſe Filium Dei, idque per miracula confirmantis, tamen ad credendum opus fuit internâ Spiritus ſancti illuminatione & gratiâ.

Vers. 18. Et ego dico tibi, qvia (quod) tv es Petrvs, et svper hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. *Et ego* Græcè κἀγὼ, id eſt, *ſed & ego*, vel *ego autem* loco mercedis tibi rependo, & viciſſim dico promittóque: nam, vt ait S.Hieronymus: *teſtimonio de ſe Apoſtoli reddit vicem. Petrus dixerat: Tu es Chriſtus Filius Dei viui: mercedem recepit verò confeſſio*, (Hieronym.) ſcilicet hanc: *Tu es Petrus*. Ego ergo, qui ſum verus Dei Filius, vti profeſſus es, tanquam Dei Filius tibi dico & certò aſſeuero, ac dicendo facio & conſtituo te Petrũ, vt ſcilicet poſt me ſis petra Eccleſiæ. Chriſtus promiſerat hoc nomẽ Simoni Ioã.1.42.dicẽs: *Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus*, (Ioann. 1.42) hic verò promiſſũ præſtat, ac reipſa ei nomen *Petrus* indit. Rurſum S.Leo ſer.3.in Anniuer. aſſump. ſuæ ſic explicat: (S.Leo.) *Et ego dico tibi, hoc eſt, ſicut meus Pater tibi manifeſtauit diuinitatem meam, ita & ego notam facio tibi excellentiam tuam, quia tu es Petrus, id eſt, cùm ego ſim inuiolabilis petra, &c. tamen tu quoque petra es, quia mea virtute ſolidaris, vt quæ mihi poteſtate ſunt propria, ſint tibi mecum participatione communia.*

Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Senſus eſt, q.d. Tu es Petrus, id eſt, (*Petrus eſt petra & baſis Eccleſiæ.*) petra Eccleſiæ: ſuper te enim quaſi ſuper petram firmiſſimam ædificabo Eccleſiam meam: *o* enim & dat cauſam cur ſit *Petrus*, q. d. tu es Petrus, quia ſuper te quaſi petram ædificabo Eccleſiam meam. S.Auguſt. tract.27. in Ioannem, & lib. 1. Retract. cap.1. *ſuper hanc petram*, hoc eſt, inquit, ſuper meipſum, quia *petra erat Chriſtus*. 1. Corinth.10. 4, quod auidè ſequitur Caluinus lib.4. Inſtit. cap. 6. §. 6. & Hæretici, vt Petri & Papæ auctoritatem & primatum euertant.

Verùm ipſum Petrum hîc dici petram, reliqui omnes Patres quaſi vniuerſim conſpirant, quos fusè citat hîc Caluinomaſtix Maldonatus & Bellarminus lib.1. de Romano Pontif. cap. 10. Senſus ergo eſt, q.d. Tu es Kepha ſiue Cephas, id eſt, petra, ſiue ſaxum duriſſimum & firmiſſima cautes (hanc enim ſignificat Hebr. כף *Keph*, & Chaldæum Syrúmque כיפא *kepha*) à me deſignata & deſtinata, vt poſt mortem meam recepto in Pentecoſte Spiritu ſancto planè ſolidata, & roborata ſis fundamentum Eccleſiæ, quam ſuper te ædificabo: nam ante aduentum Spiritus ſancti Petrus necdum petra erat Eccleſiæ, imò Chriſtum in paſſione ex timore negauit. Vox ergo Petri & petræ notat S.Petri quaſi Principis Eccleſiæ, & ſucceſſorum eius Pontificum ſoliditatem & conſtantiam in fide & religione Chriſti, vti inter alios docet Angelus Caninius in Nomin. Hebr. noui Teſtamenti capit.13.1. Porrò Petrum hîc vo-
Prob.1. cari petram probatur primò ex pronomine *hanc*, cùm ait, *ſuper hanc petram*: hoc enim cùm ſit demonſtratiuum ſic intelligi debet, *hanc*, ſcilicet quam iam dixi, & cui loquor, q.d. Tu es Petrus, id eſt, petra Eccleſiæ, & ſuper te quaſi ſuper petram ædificabo Eccleſiam meam. Nullius enim alterius petræ facta eſt mentio, quam demonſtrare poſſit pronomen *hanc*, niſi Petri, ſecus eſt 1. Corinth.
10. ibi enim dicitur: *bibebant de ſpiritali conſequente eos petrâ: petra autem erat Chriſtus*, præceſſit 1.Corinth. 10.
enim ibi vox *petra*, quam explicans ait eam fuiſſe, typicè, ſcilicet, id eſt, repræſentaſſe Chriſtum; ſicut ſi Gallicè locutus fuiſſet Chriſtus, dixiſſet: *Tu es Pierre, & ſur ceſte pierre ie baſtiray mon Egliſe.*

Dices, Chriſtus non dicit: *Tu es petra*, ſed *tu es Petrus*. Ergo pronomen *hanc* nequit referre Petrum. Reſp. Chriſtum Syriacè locutum dixiſſe: Tu es *kepha*, & ſuper hanc *kepha* ædificabo, &c. *Kepha* enim dicitur petra, & inde Petrus Syriacè dictus eſt *Kepha*. Verùm Græcus Interpres, cúmque ſecutus Latinus, nomen ei quaſi viri dederunt maſculinum, ſcilicet Petrus, potiùs quàm petra, quod eſt fœmininum: ſed πέτρος Græcè æquè ac πέτρα petram, ſiue lapidem ſignificat. Petrus ergo idem eſt, quod petra, ſed Interpres elegantiæ causâ variauit, vertitque: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram*, non ſuper hunc Petrum (vti vero & proprio ſenſu dicere potuiſſet) tum quia petra viſitatius lapidem vel ſaxum Petrus ſignificat, quàm Græcis: tum quia domus propriè ædificantur ſuper ſaxa, non ſuper homines.

Fatetur id Beza hîc: *Dominus*, ait, *Syriacè lo-* Beza.
quens nullâ vſus eſt agnominatione, ſed vtrobique dixit Cepha: *quemadmodum & vernaculum nomen* Pierre, *tam de proprio quàm de appellatiuo dicitur. In Græco quoque ſermone πέτρος & πέτρα non re, ſed terminatione tantùm differunt.* Hucuſque rectè, ſed perperam quod ſubdit: *ſed videtur Matthæus (aut ſi quis eius fuit Interpres) hoc terminationis diſcrimine voluiſſe Petrum (qui pars eſt ædificij) ab ipſa petra cui innititur ædificium, id eſt, à Chriſto ipſo diſtinguere, ipſúmque adeò Petrum à fidei profeſſione, quæ toti Eccleſiæ eſt communis, quod veteres etiam apertè teſtantur, vt planè ſit ridiculus Antichriſtus* (ita vocat hæreticus Romanum Pontificem) *cùm ex hoc loco tyrannidem ſuam ſtabilire conatur.*

Quàm hoc petulanter & falsò dicat, vide & diſce ex locis ipſis originalibus Patrum, quos citat Bellarminus, & Maldonatus, vt dixi. Rurſum Interpreti præferendus eſt ipſe Scripturæ textus, nec aliud voluit Interpres Græcus, quàm quod ipſe Syriacus textus, vti paulò antè dixi. Mitto alia plura, quæ iam ex dictis vel mox dicendis falſa eſſe conſtabit.

Secundò, idipſum patet ex eo, quòd nulla ſit 2.
connexio dicere: *Tu es Petrus, & ſuper me petram ædificabo Eccleſiam meam.* Imò eſt imminutio ſermonis, & beneficij dati euerſio. Diceret enim Chriſto Petrus: Ego ſum Petrus, id eſt, petra Eccleſiæ, quomodo ergo non ſuper me, ſed ſuper te ædificas Eccleſiam tuam?

Tertiò, quia omnia antecedentia & ſequentia 3.
non niſi Petrum ſpectant, & reſpiciunt: *Et ego*, inquit, *dico tibi*, ô Petre, hoc eſt, tantæ fidei & confeſſionis præmium & prærogatiuam tibi do & aſſigno, vt poſt me meámque mortem & reſurrectionem te facturus ſim petram & fundamentum Eccleſiæ; hoc enim ſignificat τὸ *ædificabo Eccleſiam meam.*

Quartò, quia verſiones Originales & Orien- 4.
tales in hoc conſpirant, vt *Petrus* ſit idem quod *petra*, & *petra* idem quod *Petrus*: vnde idem nomen

men *Kepha* dant *Petro* & *petra*: Chriſtus ergo, inquit Angelus Caninius in nomin. Hebr. noui teſtamenti c. 13. Syriacè ſic dixit Syriac. אנת כפא ועל כפא הדין אבני ית צבורי : *Ant kepha, Veal kepha hadden ebne iat tſibburi*, vel vt iam habet Euangelium Syriacum: *Ant hu kipha, Veal hada kipha ebne leidti* id eſt, *Tu es Cepha*, id eſt, petra, *& ſuper hanc Cepha*, id eſt petram (hoc eſt ſuper te, qui es Petrus ſiue petra) *ædificabo Eccleſiam meam*. Quin & Euangelium Hebraicum, quod quaſi authenticum & autographum Matthæi edidit Sebaſtianus Munſterus, ſimili modo habet: אתה כיפא ועל כיפא הזאת אבנה הת מקהלי *Atta kepha, Veal kepha hazzot ebne eth macheli*. Sic & Euangelium Armenorum: *u bim*, inquit, *e vera au bim*, id eſt, es rupes, & ſuper hanc rupem ædificabo, &c. Et Euangelium Arabicum: Arabic. *Ant alſackra, va ala hada alſachra abni batati*: Tu es ſaxum & ſuper illo ſaxo ædificabo Eccleſiam meam. Æthiopicum Euangelium Æthiop. habet: *Anta quoqueh va diba zati, quoqh annєſa lebeita Chriſtianei*, id eſt: *Tu es rupes, & ſuper hanc rupem fabricabo domum Chriſtianã*, id eſt Eccleſiam. Ægyptiũ vero Copticum: Coptic. *Ego verò dico tibi, quia tu es hic Petrus, fundabo Eccleſia meam ſuper hanc petram*, quæ non alia eſt quàm hic Petrus, alioqui non eſt connexio: dat enim cauſam τὸ *quia*, cur ſuper Petram fundabit Eccleſiam, quia ſcilicet Petrus erit petra ſolida, cui ſecurè tota Eccleſia, quaſi fundamento firmo fundata incumbat. Perſicum Perſic. autem: *Ego dico tibi, quia tu es ſanac, id eſt, petra; & ſuper hanc ſanac* .i. petram *ædificabo Eccleſiam meã*.

Porrò Paraphraſtes Perſicus *ſanac*, id eſt petram explicat, addens: *Tu es petra, id eſt, fundamentum & Iudex*. Vide Petrum Victorem in Annotat. ad nouum Teſtamentum pag. 105. & 102. vbi omnes haſce verſiones fusè enarrat.

Ad S. Auguſtin. Reſpondetur ipſum deceptum fuiſſe ignoratione linguæ Hebraicæ, & Syriacæ, ideóque putaſſe Petrum aliud eſſe à petra, & ab ea denominatiuè dici quaſi Petreium, cùm ex Syro conſtet idem eſſe Petrus quòd Petra.

Rurſum S. Auguſt. admittit vt probabilem eorũ expoſitionem, qui dicunt Petrum eſſe petram Eccleſiæ, quo iugulat Caluinum, qui cenſet id dicere eſſe blaſphemiam in Chriſtum. Audi Sanctum Auguſtinum in ſermon. de Cathedra Petri: *Denique pro ſoliditate deuotionis Eccleſiarum Petrus dicitur, ſicut ait Dominus; Tu es Petrus, & ſuper hac* Auguſt. *petram ædificabo Eccleſiam meã: Petra enim dicitur, eo quòd primus nationibus fidei fundamenta poſuerit, & tanquam ſaxum immobile totius operis Chriſtiani cõpagem, molémq; contineat. Petra ergo pro deuotione Petrus dicitur, & petra pro virtute Dominus nuncupatur, ſicut ait Apoſtolus: Bibebant de ſpiritali conſequente eos petra: petra autem erat Chriſtus. Rectè cõſortiũ meretur nominis, qui conſortiũ meretur & operis. Petrus fundamentũ ponit, Petrus plantat; Dominus incrementũ dat, Dominus irriguum ſubminiſtrat.*

Idem Aug. ſerm. 16. de ſanctis: *Dignus certè*, inquit, *qui ædificandis Dei populis Petrus eſſet ad fundamentum, columna ad ſuſtentaculũ, clauis ad regnũ*.

Deniq; etiamſi admitteretur illa expoſitio S. Auguſtini, quæ tamen non eſt genuina, nimirum petram denotare Chriſtum, tamen inde conuincetur Petrũ poſt Chriſtum, qui eſt petra & lapis angularis Eccleſiæ, proximã eſſe petram fundamentalem Eccleſiæ: ſenſus enim eſſet: Ego ſũ Petra, ſuper quã ædificabo Eccleſiã: tu verò, ô Petre, mihi es proximus & proxima Petra Eccleſię, ſuper quã proximè poſt me ædificabo Eccleſiã meam, ideóque te ſolum voco Petrum, cùm anteà vocareris Simon.

Iiſdem argumentis refelluntur Centuriatores Magdeburg. lib. 1. Cent. 1. cap. 4. & Geneuenſes Miniſtri, qui in ſuis Bibliis ſic exponunt *ſuper hanc petram*, id eſt ſuper hanc confeſſionem vel fidem, ſcilicet quòd ego ſim filius Dei. Nuſquã enim antea hæc confeſſio vocata eſt petra, ſicut Petrus immediatè antè vocatus eſt Cephas, id eſt petra.

Dices; Nonnulli patres per petram accipiunt fidem, quam confeſſus & profeſſus eſt Petrus. Ita S. Chryſoſtom. S. Hilar. lib. 6. de Trinit. S. Cyrillus lib 4. de Trinit. S. Ambroſius, lib. 6. in Lucam c. 9. *An fides ſit petra Eccleſiæ* Reſpond. hi patres fidem non abſtractè accipiunt, ſed fidem prout erat in Petro, ac conſequenter ipſũ Petrum faciũt petram Eccleſiæ, vti ipſi mox diſertè explicant. Volunt enim dicere Petrum ob meritum fidei accepiſſe dignitatẽ petræ in Eccleſia, vti expreſsè ait S. Hilarius & Chryſoſtomus, ob illam enim meruiſſe, vt ipſe ſit fundamentum Eccleſiæ, eiúſque fides deficere nequeat, vt ipſe alios in fide confirmet & ſuſtentet. Lucæ 22. 32. Eccleſia enim non ex fide, ſed ex ipſis hominibus fidelibus quaſi partibus conflatur & integratur (Eccleſia enim non eſt aliud, quàm cœtus fideliũ) quare & ipſum Eccleſiæ caput, vt ſit corpori homogeneum, homo fidelis, putà Petrus & Pontifex ſit oportet. Fides ergo eſt ratio fundandi, fundamentũ verò eſt ipſe Petrus, Ita S Chryſoſtom. Cyrill. lib. 4. de Trinit. & S. Ambroſ. lib. 6. in Lucam c. 9. Bellarmin. lib. 1. de Pontif. cap. 10. vbi pariter refellit Eraſmum & Chytræum, qui ex Origene more ſuo allegorizante, per petram accipiunt omnes fideles. Sic enim tota Eccleſia eſſet petra: tota enim Eccleſia non aliis conſtat quàm fidelibus, vbi ergo erũt parietes, tabulata & tectum Eccleſiæ? Ex quibus illa ædificabuntur? Vide & Gretſerum in defenſione Bellarmini lib. 3. cap. 5.

Denique Chriſtus hoc tribuit Petro, vt Pontifici futuro Eccleſiæ: quare idem tribuit cæteris Pontificibus eius ſucceſſoribus; idque in bonum Eccleſiæ, vt ſcilicet illa ab eis quaſi à Petra; in fide & religione Chriſtiana ſolidetur. Quocirca S. Bernardus lib. 2. de Conſider. ad Eugenium Pontificem: *Quis es?* inquit, *Sacerdos magnus, Summus Pontifex. Tu Princeps Epiſcoporum, tu hæres Apoſtolorum, tu primatu, Abel; gubernatu, Noe; patriarchatu, Abraham; ordine, Melchiſedech; dignitate, Aarõ; auctoritate, Moyſes; iudicatu, Samuel; poteſtate, Petrus; vnctione, Chriſtus. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ ſunt.* *Tituli Pontificu.*

Et ſuper hanc Petrã. Hinc patet, quod ſicut *Cephas* dicitur à *Cepha*, ſic Petrũ dici à petra, imò idẽ eſſe quod petra, vti iam oſtendi. Quare quod Optatus Mileuit. lib. 2. contra Parmen. & alij *Cephas* deriuant à Græco κεφαλὴ .i. *caput*, per alluſionem congruam, non per veram nominis Etymologiam eſt factum. Simili alluſione S Gregor. Nazianzen. Orat. 2. de Paſcha, Phaſe ſiue Paſcha, quæ Hebræa eſt vox, vt omnes norunt ex Exodi c. 12. deriuat à Græco πάσχειν, i. pati. In Paſchate enim cõtigit paſſio Chriſti, eiúſq; quaſi Agni Paſchalis immolatio.

Porrò Chriſtus hoc nomẽ petræ præ aliis nominibus columnæ, turris, anchoræ baſis, &c. Petro indidit, quia ipſius Chriſti nomen in Scriptura decantatum, eſt petra, Iſai. 28. 16. Pſal. 117. 22. Matth. 21. 42. & alibi: nomen ergo ſuum cum dignitate & officio Petro communicauit. Ita S. Hieronymus. Et S Gregorius in Pſalm. 7. pœnit. *Chriſtus*, ait eſt Petra, à qua *Petrus nomen accepit, & ſuper quam ſe ædificaturum dixit*. Audi S. Leonem ſerm. 3. in Anniuerſ.

niuerſ.aſſumpt.ſuæ,qui Chriſtũ ita ad Petrum loquentem inducit:*Cum ego ſim petra,ego lapis angularis,qui facio vtraque vnum,ego fundamentũ,præter quod nemo poteſt aliud ponere:tamen tu quoque petra es; quia mea virtute ſolidaris, vt quæ mihi poteſtate ſunt propria, tua ſint mecum participatione communia:& ſuper hanc petrã ædificabo Eccleſiam meam; ſuper hanc, inquit, fortitudinem æternum extruam templum*, &c.

Ædificabo Eccleſiam meam. q.d. Ideo voco te Petrum & petrã, quia ſicut ſuper petrã ædificatur domus,vt illi innixa ſit firma & immobilis contra omnes ventorũ flatus;ſic ergo ſuper te,Petre,quaſi ſuper petram firmiſſimam ædificabo Eccleſiam meam,vt tibi innixa firma conſiſtat contra omnes hæreticorum & impiorum inſultus, vtque tu eam in vera fide & cultu Dei contineas & ſuſtentes,ſicut petrã quaſi fundamentum ſuſtinet, & continet totam domum in ea ædificatam.Ita S. Ambroſius

Ambroſ. *S. Petrus fundamentũ totius Eccleſiæ.*

ſerm 4 *Petra*, ait,*dicitur Petrus , eo quòd tanquam ſaxum immobile totius operis Chriſtiani compagem molemque ſuſtineat.*Dices, fundamentum Eccleſiæ ſunt omnes Apoſtoli,vt patet Epheſ.2.20.& Apocal.21.19. Ergo non ſolus Petrus eſt petra Eccleſiæ.Reſpondeo Petrum eſſe petram & fundamentum totius Eccleſiæ , omniumque omnino fideliũ adeóque ipſorum Apoſtolorum:Petri enim quaſi primatis & principis erat, Apoſtolos in fide,religione & officio cõtinere,dirigere,firmare, & ſicubi errarent corrigere Vnde S.Hieronym.lib.1.cõtra Iouin.*Propterea*,ait,*inter duodecim vnus eligitur;vt capite conſtituto ſchiſmatis tolleretur occaſio*. Et S. Cyprianus tract.de vnitate Eccleſiæ:*Primatus*,ait, *Petro datur , vt una Chriſti Eccleſia & Cathedra vna monſtretur.*

Hieronym.

Cyprian.

Nota; Chriſtus hîc duabus metaphoris promittit , vt ait S. Hieronymus , Petro Eccleſiæ principatum, dandum illi poſt ſuam mortem ac reſurrectionem.Ioannis 21.v.16.cùm illi dixit: *Paſce oues meas*.Prima metaphora eſt fundamenti,ſiue petræ fundamentalis. Quod enim in ædificio eſt petra & fundamentum , hoc in corpore eſt caput , in ciuitate rector, in regno rex,in Eccleſia Pontifex: Secunda eſt clauium:claues enim non niſi Regibus vel gubernatoribus dantur.

Ædificare Eccleſiam ſuper hanc petrã,quid?

Nota ſecundò, ædificare Eccleſiam ſuper hanc petram duo ſignificat.primò, huic lapidi rationali, ſcilicet Petro quaſi capiti omnium Apoſtolorum & totius Eccleſiæ curam & regimen, proximè poſt Chriſtum incumbere.Ita S. Chryſoſtomus hom. 55.S.Ambroſius ſerm.47 S.Gregorius lib.4.Epiſt. 32.Secundò , Eccleſiam Petro , vt Vicarius eſt Chriſti,velut fundamento inniti & ſolidari , vt in fide errare nõ poſſit.Vnde Petrus propter tam ſublimem fidei confeſſionem , meruit à Chriſto fieri & inſtitui hæc petra fundamentalis Et hoc tantùm volunt S. Hilarius, Chryſoſtomus, Cyrillus, & Nyſſenus in fine libri contra Iudæos , cùm dicunt Eccleſiam à Chriſto ædificatam eſſe ſuper fidem & confeſſionem Petri, vt ſuperiùs expoſui. Porrò S. Chryſoſtomus hic vrget *τὸ ædificabo*,atque ſimile eſſe illi,*dixit Deus*,Geneſ.1.quo omnia creata ſunt & ſubſiſtunt. Similiter enim ait *τὸ ædificabo*, omnia operatum eſt , etiam tyrannis oppugnantibus , militibus arma mouentibus , populis inſanientibus , obluctante conſuetudine. Sermo enim Dei velut ignis validus adueniens ſpinas cõſumpſit,agros repurgauit,ſolum præparauit,ædificium in altũ eduxit,&c.Quocirca S.Hieron.Epiſt. 57.dum conſulit Damaſum Pontif.an in S.Trinitate dicendæ ſint tres hypoſtaſes,an vna dumtaxat? ſic ei loquitur:*Cum ſucceſſore piſcatoris & diſcipulo crucis loquor.Ego nullum primũ niſi Chriſtũ ſequens Beatitudini tuæ,hoc eſt cathedræ Petri cõmunione cõſocior,ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus eſt: ſi quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio.*

Hieronym.

Et portæ inferi non prævalebvnt adversvs eam,]Eccleſiam ſcilicet,quia hæc fundata eſt in Petro eiuſque ſucceſſoribus , quaſi in petra firmiſſima. *Portæ inferi* , id eſt ciuitas inferorum, puta totus infernus cum omni ſuo dæmonũ exercitu,cúmque omni potentia regis ſui Luciferi:hanc enim opponit Ciuitati ſuæ & Dei , ſcilicet Eccleſiæ. Vnde S. Auguſt.ſcripſit libros de Ciuitate Dei, in quorum initio duas conſtituit ciuitates ſibi oppoſitas,vnam Dei,quæ eſt Eccleſia,alteram diaboli id eſt dæmonũ & impiorum : maximè tamen per portas inferi intelligit hæreſes & hæreſiarchas : hi enim fidem Petri & Eccleſiæ ex profeſſo oppugnant,prodeuntq; ex inferno, & ſuſcitantur à diabolo. Ita S. Epiphan.in Ancorato non longè poſt initium.Eſt Synecdoche & Metonymia; per portas enim intelligit totam vrbem : tum quia per portam eſt ingreſſus in vrbem : tum quia munimenta & robur præcipuum ciuitatis ſolet eſſe in portis ; vnde iis muriſque vicinis ſaluis ſalua eſt vrbs , iis captis capta eſt vrbs.

Portæ Inferi quid?

Non præualebunt Hebr. לא יוכלו לה *lo iucbelu la*, id eſt, non poterunt ei (Eccleſiæ,)ſcilicet reſiſtere. Ita S.Hilarius & Maldonatus. Simpliciùs:*non præualebunt*, id eſt, non vincent, non ſuperabunt,nõ euertent Eccleſiam.Hoc enim eſt Græcum , *οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς*. Eſt Mioſis; parũ enim dicitur,ſed plus ſignificatur , nimirũ quòd Eccleſia adeo non vincetur,vt ipſa vincat ſibique ſubiuget omnes hæreticos,tyrannos cæteróſque hoſtes, vti debellauit Arrianos,Neſtorianos, Pelagianos, Neronem,Decium,Diocletianum,&c. Igitur hac voce Chriſtus primò Eccleſiam animat,ne ſit puſillanimis, cùm videt ſe omnibus viribus à Satana & impiis oppugnari Secundò illi claſſicum canit,vt ſemper excubet armata contra tot hoſtes, internecinis odiis illã proſequentes. Tertio,illi æquè ac capiti eius Petro, id eſt Pontifici promittit de omnibus victoriam & triumphũ.Ratio eſt, quia Chriſtus ei aſſiſtit & pro ea pugnat.Rurſum Chriſtus & Spiritus S.peculiari curâ aſſiſtunt capiti eius Romano Pontifici , vt in fide nõn erret,ſed firmus ſit,vt adamas,ait S.Chryſoſt.vtq; Eccleſiam rectè adminiſtret & regat dirigatq;in viam ſalutis,ſicut direxit Noë, & Arcã,ne mergeretur diluuio. Quocirca S.Chryſoſt.homil. 4.de Verbis Iſaiæ:*facilius*,inquit,*eſt ſolem extingui, quàm Eccleſiam obſcurari* . Et tom.5.in Orat.de nõ contemnenda Eccleſia:*Quid Eccleſia Dei potentius eſſe poteſt? Mœnia barbari deſtruunt: Eccleſiam verò ne dæmones quidem ſuperant .Cum oppugnatur vincit: cùm appetitur inſidiis,ſuperat*. S.Auguſt.in Pſal. cõtra partem Donati:*Numerare*,inquit, *ſacerdotes vel ab ipſa ſede Petri. Ipſa eſt petra, quam non vincunt ſuperbæ inferorum portæ.*

Eccleſia ſemper inuicta.

Chryſoſt.

Auguſt.

Id maximè patuit in conuerſione omniũ gentiũ & præſertim Romæ & Romanorum.Roma enim caput orbis æquè ac idololatriæ, vbi omniũ gentiũ colebantur idola,ab iis conuerſa eſt à Sancto Petro eiuſq; ſucceſſoribus,ac ſuperbũ caput ſubiecit cruci Chriſti,quod miraculũ fuit miraculorũ maximũ.

Et tibi dabo claves regni cælorvm.] Vers. 19.
Tibi,quatenus eſt vna perſona,ſcilicet Bariona ſiue

filius

Digitized by Google

Petro datæ claues, non Eccleſiæ. filius Ionæ; vt patet ex omnibus antecedentibus & ſequentibus. Non ergo hîc Petro in perſona Eccleſiæ, hoc eſt ipſi Eccleſiæ primario à Chriſto promiſſæ ſunt claues cæli, vt volunt Hæretici, ſed ipſimet Petro, tanquam capiti Eccleſiæ, & per eum Eccleſiæ eiúſque miniſtris, vti & eidem ſpeciatim illæ datæ & conſignatæ ſunt à Chriſto poſt reſurrectionem, cum dixit: *Paſce oues meas.* Ioan. vltim. Ita paſſim patres Græci & Latini, quorum verba recitat Bellarminus lib. 1. de Pontifice c 12. vbi pariter fusè oſtendit, non aliud voluiſſe S. Auguſtinum, cùm ait Petrum geſſiſſe figuram Eccleſiæ, quia ſcilicet Petrus repræſentabat Eccleſiam ſicut rex regnum; ſic enim ſe explicat ipſe S. Auguſtin. tract. vlt. in Ioannem, dum ait: *Cuius Eccleſiæ Petrus Apoſtolus, propter Apoſtolatus ſui primatum gerebat figuratâ generalitate, perſonã.* Et in Pſal. 108. *Augustin.* *Cuius* (Eccleſiæ) *illa agnoſcitur geſſiſſe perſonam propter primatum, quem in diſcipulis habuit*: quia propter bonũ Eccleſiæ Petrus velut eius caput, claues à Chriſto accepit. Ex quibus etiam patet, Chriſtũ promittere claues Petro, vt futuro Pontifici; ac cõſequenter eaſdem promittere reliquis Romanis Pontificibus Petri ſucceſſoribus. Chriſtus enim hoc loco proſpexit Eccleſiæ ſuæ, perpetuò duraturæ de re maximè neceſſaria & ſummi momenti, ſcilicet de capite perpetuo, ac optimum & perpetuum in ea regimen inſtituit, ſcilicet Monarchicũ, vt ab vno Romano Pontifice vna Chriſti regatur Eccleſia, vti docet S. Cyprianus de vnitate Eccleſiæ, S. Hieronym. lib. 1. contra Iouin. & alij paſſim. Cauillationes Nouatorum Caluini poſterorũ circa hunc locum rectè diluit, & confutat noſter Gretſerus, & poſt eum Adamus Contſen, inſignes Hæreſomaſtiges.

Claues datæ Petro. *Claues.* Quæres, quidnam hîc ſignificent claues? Reſpondet Caluinus lib. 4. Inſtit. c. 6. §. 3. eiúſque ſequaces, ſignificare poteſtatẽ annunciandi tum Euangelium, tum remiſſionẽ peccatorum ei, qui dumtaxat credit Euangelio illam promittenti. Verùm hoc inſulſum eſt & ridiculũ. Clauibus enim aperiuntur oſtia, non ora prędicantiũ. Vnde claues inſigne ſunt regũ, & regentium, non doctorũ, & docentiũ, vel prædicantiũ. Quare claues ſignificãt propriè ius regendi, ad quod pertinet nõ ſola poteſtas prædicãdi Euãgelij, ſed & abſoluẽdi à peccatis, pręcipiendi, ordinãdi Sacerdotes, interpretãdi S Scripturã, excommunicandi, cæteráq; omnia quæ ad bonũ regimen Eccleſiæ ſpectãt, peragẽdi.

Notant ſummam eius poteſtatem Dico ergo, Per claues hîc ſignificatur ſumma poteſtas tũ ordinis, tum iuriſdictionis in totam Eccleſiam, Petro hîc à Chriſto promiſſa, & tradita. Ioan. vlt. v. 16. hoc enim fine traduntur claues vrbiũ Regibus & Principibus. Et ita claues explicat Chriſtus in ſequentib. dicens: *Quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis,* &c. Qui enim claues habet domus vel ciuitatis, illius eſt & Dominus, vt ad libitũ eam aperiat vel claudat, & quos velit in illã admittat quos nolit excludat. Alludit ad Iſaiæ c. 22. vbi Deus Eliakim Pontifici vet. Teſtamenti, principatũ Synagogæ promittens ait: *Et dabo clauẽ domus Dauid ſuper humerum eius: & aperiet, & non erit qui claudat: & claudet, & non erit qui aperiat.* *Iſai. 22.* Vide ibi dicta. Porrò Eliakim typus fuit Chriſti Põtificis, de quo dicitur Apoc. 21. *Apocal. 21.* 2. *Vidi ciuitatẽ ſanctam Ieruſalẽ nouam, deſcendentẽ de cælo à Deo paratã ſicut ſponſam ornata viro ſuo.* Sẽſus ergo eſt, q d. Chriſtus: Ego ô Petre, dabo tibi quaſi Põtifici, ac cõſequenter Pontificibus cæteris tibi ſuccedẽtibus, claues regni cælorũ. i. ſummam poteſtatẽ regendi vniuerſam Eccleſiam toto orbe diſperſã, vt clauibus, id eſt, poteſtate tuã, aperiendo, vel claudẽdo hominibus Eccleſiam, eidẽ pariter aperias, vel claudas cælũ. Vbi nota non dixiſſe Chriſtũ: Dabo tibi claues regni terrarum, ne terrena & tẽporalis putaretur hæc poteſtas, ſed *regni cælorũ*, vt ſignificaretur hæc poteſtas propriè & directè extendi ad ſpiritualia, quæ ſpectant ad regnum cælorũ, ad tẽporalia verò non niſi indirectè, quatenus ſcil. ad ſpiritualia, vt neceſſaria, vel valde vtilia referuntur. Ita S. Chryſoſt. hic homil 55. docet, per haſce claues Petro à Chriſto traditas, Petri curæ & regimini commiſſum eſſe vniuerſum mũdum, ipſúmq; creatum eſſe paſtorẽ & caput totius Eccleſiæ. Sic & S Greg. lib. 4 Epiſt. 32. *Cunctis*, ait, *Euangelium ſcientibus liquet, quòd voce Dominica ſancto & omniũ Apoſtolorum Principi Petro, totius Eccleſia cura cõmiſſa eſt.* *Gregor.* Ac rationem ſtatim ſubiicit: *Ipſi quippe dicitur: tibi dabo claues regni cælorũ.* Sic & S. Hilar. hîc, & S. Leo ſerm. 2. in Anniuerſ. Aſſumpt. & alij paſſim Audi S. Auguſt. ſerm. 28. de Sanctis: *Solus Petrus inter Apoſtolos, meruit audire: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Dignus certè, qui ædificãdis in domo Dei populis lapis eſſet ad fundamentum, columna ad ſuſtentaculum, clauis ad regnum.* *Auguſt.*

Narrat S. Ambroſius ſuam cum Arrianis luctam. Hinc S. Ambroſius lib. 2. Epiſt. 13. ad Marcellinam ſororẽ, narrans luctã, quã habuit cum Arrianis, qui poſtulabant tradi ſibi claues Baſilicæ Mediolani, cui præerat Ambroſius, idque iuſſu Imp. Valentiniani Iunioris, quem regebat Iuſtina mater Arriana: *Mandatur*, inquit, *Trade baſilicam. Reſpõdeo, nec mihi fas eſt tradere, nec tibi accipere Imperator expedit. Domũ priuati nullo potes iure temerare; domum Dei exiſtimas auferendam? Allegatur, Imperatori licere omnia, ipſius eſſe vniuerſa. Reſpondeo: Noli te grauare Imperator, vt putes te in ea, quæ diuina ſunt, Imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere, ſed ſi vis diutius imperare, eſto Deo ſubditus. Scriptũ eſt: quæ Dei Deo, quæ Cæſaris Cæſari: ad Imperatorẽ palatia pertinent, ad Sacerdotẽ Eccleſiæ. Publicorum tibi mœnium ius commiſſum eſt, nõ ſacrorũ.* *Ambroſ.*

Hoſij Epiſcopi conſtantia. *Hoſius.* Sic Hoſius Epiſcopus Cordubenſis, præſes Concilij Nicæni Conſtantio Imperatori Arriano, idem poſtulante conſtanter reſpondit, ipſi deberi claues vrbium, claues verò Eccleſiæ ſoli Pontifici: *Tibi*, inquit, *Deus imperium commiſit, nobis quæ Eccleſiæ ſunt credidit.*

Tropologicè. Tropolog Claues notant induſtriã, dexteritatẽ, & ſapientiã regendi, quæ debet eſſe in Pontifice: nam clauis dexterè ſeræ imponi, aptari & circumagi debet, vt oſtium aperiatur: ſic *ars artium eſt regimen animarum*, ait S. Gregorius in paſtorali. *Gregor.*

ET QVODCVNQVE LIGAVERIS SVPER TERRAM, ERIT LIGATVM ET IN CÆLIS: ET QVODCVNQVE SOLVERIS SVPER TERRAM, ERIT SOLVTVM ET IN CÆLIS. *Quodcunque* .i. quemcũque, ſed dicit *quodcunque*, quia genus neutrum amplius & vniuerſalius eſt genere maſculino. Nam Pontifex nõ tantùm homines ligat & ſoluit, ſed & peccata, vota, iuramenta &c. Tranſit à metaphora clauium ad metaphoram vicinam ligandi & ſoluendi: vicina enim ſunt aperire & claudere, ligare & ſoluere. Vnde per eam idem ſignificat, quòd per claues, & per petram, nimirum ſummam poteſtatẽ Petri & Pontificum in regenda Eccleſia. Poteſtas ergo ligandi ampliſſima eſt, & variè exercetur à Petro & Põtifice. Primò culpã & peccatum non abſoluendo, ſed retinendo, ac abſolutionem ſacramentalem in Pœnitentiæ ſacramento, ei qui *Poteſtas ligãdi quintuplex.*

indignus & indiſpoſitus eſt negando, æquè ac Euchariſtiam aliáque ſacramenta, Ioan.20.21. Secundò, pœnitentiam lapſis iniungendo. Tertiò, excommunicatione aliiſque cenſuris Eccleſiaſticis reum innodando. Quartò, legibus & præceptis, v.g. feſtorum, ieiuniorum, decimarum, &c. fideles conſtringendo. Quintò, obligando Chriſtianos definitionibus fidei, dum Pontifex ex cathedra definit & declarat, quid credendum ſit, quid vt erroneum & hæreticum reſpuendum: quæ religio bona ſit, quæ non: quis ſtatus vitæ honeſtus ſit & licitus, quis non, &c. Hinc à contrario liquet, quid ſit ſoluere, ſcilicet ab obligationibus hiſce iam dictis abſoluere & liberare.

Explicat ergo Chriſtus hîc poteſtatem clauium per metaphoram, non aperiendi & claudendi (quæ duo ſunt propria clauium officia) ſed per aliam efficaciorem, ſcilicet vinculorum, iis homines ligando, vel ligatos abſoluendo; quam in omnes omnino homines totius orbis à Chriſto accepit S. Petrus, & ei ſuccedens Romanus Pontifex, qui tamen illam deriuat, prout ei libuerit in Epiſcopos, Paſtores aliósque Miniſtros Eccleſiæ ſibi ſubditos, ideóque Chriſtus cæteris quoque Apoſtolis

Matt.18.18. dixit Matth.18.18. *Quæcumque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo; & quæcumque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo*; quibus verbis eadem poteſtas datur Apoſtolis à Chriſto in totum orbem, quæ datur hîc Petro. ſed peculiariter eadē hîc datur ſoli Petro, vt ſignificetur ipſum in hac poteſtate eſſe primum & principem, vt cæteros Apoſtolos quaſi ſibi ſubditos ſuæque curæ commiſſos, in ea dirigere, arctare, corrigere poſſit & ſubinde debeat, imo eandem ſi opus foret, eis adimere, & auferre. Vnde Synodus Alexandrina, cui præſedit S. Athanaſ. ex ſententia Concilij Niceni ſcribit Felici Papæ: *Romanæ ſedi ab ipſo Domi-*

Athanaſ. *no poteſtatem ligandi, & ſoluendi ſpeciali priuilegio ſuper alios eſſe conceſſam.*

Poteſtas pontificis in defunctos. *Super terram.* Nota: Poteſtas Petri & Pontificis etiam ſe extendit ad eos, qui ſunt ſub terra in inferno, vel purgatorio; vt cum quem, ob ſcelus in vita admiſſum, poſt mortem iam vita functum excommunicat, priuátque Eccleſiæ ſuffragiis, vti excommunicat Hæreticos: aut cum quem in vita excommunicatum, poſt mortem ab excōmunica-

S. Gregorius mortuum ab excommunicatione ſoluit. tione abſoluit, vti ab ea abſoluit S. Gregorius Monachum cum pecunia defunctum, teſte Ioanne Diacono in eius vita lib.2.c.45. item cum dat indulgentias pro defunctis, ſiue eas det per modum ſolutionis dumtaxat, qua pœnas, quas illi debent, ex theſauro Eccleſiæ, puta ex pœnis Chriſti & Sanctorū Deo exoluat; ſiue etiā eas det per modū iuridicæ abſolutionis, abſoluēdo eos à pœnis, quas debent, vti volunt nōnulli cum Michaele Medina.

Dices; quomodo ergo hîc dicitur *ſuper terram?* nam qui ſunt in purgatorio ſunt ſub terra, non ſuper terrā. Reſp. primò τὸ *ſuper terrā* referendum eſſe ad τὸ *ligaueris & ſolueris*, puta ad Petrum, ligantem & ſoluentē; non verò ad res vel homines ligandos & ſoluendos q. d. Quicquid tu, ô Petre, exiſtēs ſuper terrā ligaueris, vel ſolueris, hoc Deus ratum habebit, cenſēbitque ligatum, vel ſolutū in cælo. Opponit enim iudicium Petri in terra iudicio Dei in cælo: nam alioqui in cælo nulla eſt res liganda, vel ſoluenda, ſicut ergo τὸ *in cælo* referendum eſt ad Deum ligantem, vel ſoluentē, non ad rem ligatam, vel ſolutam; ſic & τὸ *ſuper terram*, quod illi opponitur, referendū eſt ad Petrum ligantem, vel ſoluentem; non ad rem ligatam vel ſolutam. Ne quis enim Petri iudicium velut terreſtre contemneret, Chriſtus aſſeuerat idem eſſe iudiciū cæleſte Dei, quódque vt ait S. Chryſoſtomus: *Quamuis Petrus homo ſit mortalis, cæleſti tamen polleat poteſtate*, vt quod ipſe iudicarit in terris, Deus idem iudicaturus ſit in cælis. Iudicium enim Dei ſequitur præiudicium Petri: eius enim præiudicatam ſententiā Deus non reuocat, ſed vt ſuam approbat & confirmat. Vnde exclamat S. Hilarius: Hilar.
O beatus cæli Ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terreſtre iudicium præiudicata auctoritas ſit in cælo.

Secundò, poteſt tamen τὸ *ſuper terram* referri quoque ad res, puta ad homines ligandos vel ſoluendos, vt verba Chriſti completum habeant ſenſum: ſed tunc τὸ *ſuper terram* comprehendit quoque eos, qui ſunt in terra, vel ſub terra: opponitur enim τὸ *in cælo*, quia Græcum ἐπὶ & Latinum *ſuper*, ac Hebræum על *hal* amplè accipiunt; vnde hîc poteſt accipi pro *in*, hinc Syrus vertit, *in terra.* Sic enim directè opponitur ſolutio in terra Petri ſolutioni Dei in cælo. Simili modo Græci dicunt: ἐπὶ ξένης εἶναι, id eſt, *in peregrina terra eſſe.*

Aliter Salmeron: Mortui, inquit, quoad aliquid ſui, ſcilicet quoad famā & corpus, ſunt ſuper terram: vnde in his à Pontifice plecti poſſunt ſuper terram. Verùm non tantùm corpus, ſed & anima eorum, quæ eſt ſub terrā à Pontificē ligari vel ſolui poteſt, vti paulò ante oſtendi.

Porrò Gelaſius Pont. 24 q.2.c.2. *Igitur*; ex hiſce Chriſti verbis probat eum, qui in excommunicatione eſt defunctus, non poſſe ab Eccleſia, id eſt à Pontifice abſolui. Vnde videtur propriè τὸ *ſuper terram* accipere: ſed loquitur de peruicaci, qui in contumacia ſua obiit; hic enim, vtpote impœnitens abſolui nequit, quia incapax eſt abſolutionis: Talis ergo abſolui nequit, niſi viuens ſuper terram pœnituerit, ſeſéque conuerterit. Quare in tali propriè accipiendum eſt τὸ *ſuper*, cum ait *ſuper terra* Et ſic vniuerſim verū eſt, Pontificem non poſſe quē ſub terra ligare vel abſoluere, niſi eum, qui dū viueret *Qua ratione?*
ſuper terram, meruerit ligari vel abſolui, ac ligatione dignum, vel abſolutionis capacem ſe fecerit.

Denique verius eſt, Pontificē iuridicè duntaxat *Pontificis in* viuentes in terra ligare & ſoluere, non verò mor- *mortuos po-* tuos. Dat ergo ipſe indulgentias defunctis, non *teſtas qualis?* per modum iuridicæ abſolutionis, quia defuncti illi amplius non ſunt ſubditi, ſed *per modum ſuffragij*, vti ipſe diſertè in bullis ſolet exprimere, ſoluendo ſcilicet pro illis tantum ex theſauro Eccleſiæ, cuius ipſe eſt diſpenſator, quantum pœnarum defuncti Deo debent. Hic enim theſaurus eſt ſuper terram, eſtque in manu & poteſtate Pontificis. Ita ſentiunt S. Thomas, Bonauētura, Alenſis, Gabriel, Maior, Richardus, Caietanus, D. Soto, Nauarrus & Bellarm. tract. de Indulgentiis quos citat & ſequitur Suarez de pœnitentia diſput. 53. ſect. 2. n 4. & ſeqq. qui & addit, Pontificem propriè & directè non excommunicare defunctos, nec eos ab excommunicatione abſoluere, ſed tantùm indirectè, quia ſcilicet directè vetat viuentibus, ne pro defuncto orent, aut iis permittit, vt pro eo orent; hoc ipſo enim defunctos indirectè priuat ſuffragiis Eccleſiæ, perinde ac ſi forent excommunicati; vel illa iis indulget, perinde ac ſi ab excōmunicatione eos abſolueret. Cùm ergo Chriſtus ait hîc Petro: *Quæcumque ſolueris*, &c. per ſolutionem intelligitur non tantùm iuridica abſolutio, ſed etiam omnis diſpenſatio, fauor & gratia, ex vi poteſtatis illius à Chriſto ipſi collata:

at

at talis eſt hæc diſpenſatio theſauri Eccleſiæ, quem per modum ſuffragij Pontifex expendit & applicat defunctis. Hæc ergo quæ dixi ſignificat *τὸ ſuper terram.*

Vers. 20. TVNC PRÆCEPIT DISCIPVLIS SVIS, VT NEMINI DICERENT QVIA IPSE ESSET IESVS CHRISTVS.] Nonnulli Græci & Syrus omittunt *τὸ Ieſus*, tuneque planiùs fluit oratio. Sciebant enim omnes ipſum vocari Ieſum, ſed neſciebant ipſum eſſe Meſſiam, ſiue Chriſtum, verum Dei filium. Noluit Chriſtus Apoſtolos hoc aliis dicere & prædicare, tum quia ipſi hac de re, necdum ſatis erant inſtructi, & in ea confirmati: nam alioqui ipſe Chriſtus palàm prædicauit ſe eſſe Chriſtum filium Dei, vt patet Ioan. 5. & ſeq. ac pro huius veritatis confeſſione occiſus eſt Martyrque occubuit. Ioan. 18. 37. tum quia Chriſtus mox paſſurus erat, crucifigendus, & occidendus à Iudæis: quare Iudæi ſcandalizati fuiſſent, ſi Apoſtoli prædicaſſent ipſum eſſe Meſſiam & Deum, eíſque dixiſſent: Abire cum Chriſto veſtro in malam crucem, qui nos facitis Chriſticidas & Deicidas, vti iam Chriſtianis dicunt Iudæi; quare ſemel abiecta fide Chriſti, eam, licet poſtea miraculis teſtatam, amplius audire noluiſſent. Ergo expectanda fuit Chriſti mors, reſurrectio & gloria, vt tunc prædicarent, ipſum eſſe Meſſiam & filium Dei, idque per miracula confirmarent, ac ſic rem tantam populo perſuaderent, vti fecerunt in Pentecoſte.
Philipp. 2. 9. Actor. 2. iuxta illud: *Propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur cæleſtium terreſtrium & infernorum.* Philip. 2. 9. Ita S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius. Sic
Hieronym. & S. Hieronymus: *Tunc*, ait, *me prædicate cum iſta paſſus fuero, quia non prodeſt Chriſtum publicè prædicari, & eius vulgare in populis maieſtatem, quem poſt paululum flagellatum viſuri ſunt, & crucifixum.* Addit S. Chryſoſt. *Quod enim ſemel radicatum eſt, & poſtea euulſum; ſi iterum plantetur, difficile retinebitur apud multos; quod autem infixum ſemel*
Chryſoſt. *eſt & manſit, poſtea immobile facile prouehitur ad augmentum.* Hæc magis patebunt ex ſequentibus.

Vers. 21. EXINDE COEPIT IESVS OSTENDERE DISCIPV-
Luc. 9. v. 22. LIS, QVIA (quòd) OPORTERET EVM IRE IEROSO-
Mat. 8 v. 31. LYMAM, ET MVLTA PATI A SENIORIBVS, ET SCRIBIS, ET PRINCIPIBVS SACERDOTVM, ET OCCIDI, ET TERTIA DIE RESVRGERE.

Exinde. Græcè *ἀπὸ τότε*, id eſt ab illo tempore, quo ſcilicet illis diuinitatem ſuam patefecerat, cœpit eos docere de ſua paſſione & morte; tum vt perfectè eos in fide inſtrueret: duo enim ſunt fidei principia, ſcilicet Chriſti diuinitas, & Chriſti humanitas eiúſque paſſio & crux, per quam redemit orbem: tum ne Apoſtoli audientes vel videntes Chriſtum occidi & mori, de eius diuinitate dubitarent, ait Theophylact. tum vt oſtenderet hoc eſſe congruum; primò Deo Patri, vt eius voluntati & iuſtitiæ per peccatum Adæ, & poſterorum læſæ & offenſæ, per Chriſti mortem ex æquo ſatisfaceret: ſecundò, Chriſto, quem decebat per paſſionem intrare in gloriam ſuam. Lucæ 24. 26. tertiò, hominibus, quos Chriſti morte decebat redimi, & inſtrui ad imitandam ferendámque eius crucem.

Vers. 22. ET ASSVMENS EVM PETRVS COEPIT INCREPARE
Mat. 8. v. 32. EVM.] *Aſſumens*, ſeorſim ſcilicet (quaſi familiariùs & ſecretiùs eum increpiturus ex vehementi amore, quod coram aliis non audebat) Chriſtum retrahens. Ita S. Chryſoſt. Euthymius, & S. Hiero-
Hieronym. nym. quem audi: *Qui* (Petrus) *non vult deſtrui confeſſionem ſuam* (qua dixerat: *Tu es Chriſtus filius Dei viui*) *nec putat poſſe fieri, vt Dei filius occidatur, aſſumit eum in affectum ſuum, vel ſeparatim ducit, ne præſentibus cæteris condiſcipulis videatur magiſtrum arguere: & cœpit illum increpare amantis affectu, & optantis dicere: Abſit à te Domine; vel vt melius habetur in Græco: Propitius ſis tibi Domine, non erit hoc; quaſi neceſſarium* ait S. Thomas, *haberet propitiationem: cuius affectum ſuſcipiens quidem Chriſtus, ignorantiam exprobrat.*

Abſit à te Domine, non erit tibi hoc, non accidet tibi mors tam indigna. Quis enim ferat filium Dei crucifigi & mori? Græcè eſt *ἵλεώς σοι*, id eſt *propitius tibi*, ſcilicet ſis, aut ſit Deus. Ita ſolent Septuag. vertere Hebr. חָלִילָה לְּךָ *halilalach*, id eſt *prohibitio tibi* ſit, quod vulgo olim dicebant: Dij prohibeant. Dij meliora. Syrus: *parce tibi.* Loquitur Petrus ex humana prudẽtia & affectu, non ex diuina, ex qua paulò ante dixerat: *Tu es Chriſtus filius Dei viui.* Hîc ergo ſibi relictus deficit, ideóque à Chriſto redarguitur.

QVI CONVERSVS DIXIT PETRO: VADE POST ME Vers. 23.
SATANA, SCANDALVM ES MIHI (Syrus *offendiculo es* Mat. 2. v. 33.
mihi) QVIA NON SAPIS EA, QVÆ DEI SVNT, SED EA QVÆ HOMINVM.] S. Hilarius *τὸ vade poſt me*, refert ad Petrũ, *τὸ* verò *Satana ſcandalum es mihi*, refert, non ad Petrum, ſed ad Diabolum, qui ſuggeſſerat Petro vt diceret, *abſit à te Domine.* Audi eũ: *Sciens enim Dominus diabolicæ artis inſtinctum, Petro ait:* Hilar.
Vade retro poſt me, id eſt vt exemplũ ſuæ paſſionis ſequatur. In eũ verò, per quem opinio hæc ſuggerebatur conuerſus, adiecit: Satana ſcandalũ es mihi: non enim conuenit exiſtimare Petro, Satanæ nomen & offenſionem ſcandali deputari, poſt indulta illa beatitudinis & poteſtatis tanta præconia.

Verùm cæteri omnes *τὸ Satana* iungunt cũ *va-* Quo ſenſu S. Petrus vocatus eſt Satanas à Chriſto.
de poſt me, totúmque Petro dictum arbitrantur. Ait ergo Chriſtus Petro: *Vade poſt me*, id eſt recede à me, faceſſe hinc, abi à conſpectu meo; quia hac in re nõ mihi es amicus, ſed Satan, id eſt, aduerſarius (hoc enim ſignificat Hebr. שָׂטָן *Satan*, & ſic vertit Noſter 2 Reg. 19. 22. & 3. Regum 5. 4) & *ſcandalũ*, id eſt offendiculum & impedimentum es mihi. Vis enim impedire paſſionẽ meam, & conſequenter redemptionem & ſalutem hominum, quam per paſſionem meriturus & procuraturus ſum. Ita S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius & S.
Hieronymus quem audi: *Meæ voluntatis eſt & Pa-* Hieronym.
tris, vt pro hominum ſalute moriar: tu tuam tantum conſiderans voluntatem, non vis granũ tritici cadere in terra, vt multos afferat fructus: & ideo ait D. Thomas, *quia cõtrarius voluntati meæ, debes aduerſarius appellari: Satanas enim interpretatur aduerſarius ſiue contrarius; non tamen vt plerique putant, eadẽ Satanas & Petrus ſententia condemnantur: Petro enim dicitur: Vade retro me Satana, id eſt ſequere me, qui contrarius es voluntati meæ. Ille audit: Vade Satana, & non ei dicitur retro, vt ſubaudiatur, vade in ignem æternum.*

Obiicit Caluinus eiúſque ſequaces: Chriſtus hîc Petrũ vocat Satanam: Ergo paulò ante non vocauit eum petram, nec conſtituit eum caput Eccleſiæ. Reſpondet S. Hieronymus Petrum vocari Satanam, id eſt aduerſariũ pro præſenti tempore, quo aduerſabatur Chriſto volenti pati & crucifigi: petrã verò conſtitui pro tẽpore non præſenti, ſed futuro, ſcilicet vt poſt mortem & reſurrectionẽ Chriſti fiat petra & caput Eccleſiæ. Secundò, S. Aug. ſer. 13. de verbis Domini ſecundũ Matthæum & Theophyl. reſpondent, Petrum dici Beatum, & petram Eccleſię conſtitui, quatenus à Deo reuelãte illuminatus,

Digitized by Google

confeſſus erat Chriſtum filium Dei viui; ideóque ab eo petra Eccleſiæ conſtitutus: Satanam verò hìc dici, quatenus à Deo deique decreto (quod ipſe ignorabat) recedens, humanum ſequebatur affectum, quo nolebat Chriſtum à ſe ita amatum mori.

Porrò Concilium Conſtan. Oecum. 5. in Conſtitutione Vigilij Papæ, Anathema dicit iis, qui illud Chriſti *Vade poſt me Satana*, dictum fuiſſe volunt ad Petrum, ne diſſuaſione eius animus Chriſti perturbatus fugeret paſſionem, eò quòd paſſione ſuâ ſibi proficeret, ideóque morte ipſius nobis æternæ vitæ præmia contuliſſe non credunt.

Simili modo B. Petrus Damiani lib. 1. Epiſt. 16. ad Alex. II. Pontificem Hildebrandum Card. qui poſteà creatus fuit Pontifex Gregorius Septimus; vocat *ſuum Sanctum Satanam. Satanam*, quia ſibi aduerſabatur, ne renuntiaret Cardinalatui, vt ad ſuam eremum Camaldulenſem rediret. *Sanctum*, quia id faciebat ſancto fine, quia ſcilicet videbat Petri operam pervtilem fore Eccleſiæ.

Petrus Damian. vocat Hildebrandum Cardinalem, ſuum ſanctū Satanam: & quare

Quia non ſapis (Arabic. *non cogitas*) *ea quæ Dei ſunt, ſed ea quæ hominum.* Hic eſt fons & cauſa erroris Petri & cæterorum hominum; *quia non ſapis.* Græcè οὐ φρονεῖς, id eſt, non capis, non ſapis, non probas tam intellectu, quàm affectu tuo ea, quæ placita ſint Deo, ſed quæ hominibus humana ſuggerit prudentia, hoc eſt, caro & ſanguis. Vis enim conſulere carni & vitæ meæ, ac exinde tuæ humanæ conſolationi contra Dei decretum, quo ſapientiſſimè decreuit mihi moriendum eſſe pro hominum ſalute. Ita homines peccant, dum exile carnis iudicium præponunt ſublimi & ſapientiſſimo Dei iudicio. Nam *animalis homo non percipit ea*
1. Cor. 2. *quæ ſunt ſpiritus Dei: ſtultitia enim eſt illi, & non poteſt intelligere.* 1 Corinth. 2. 14.

Vers. 24. Tvnc Iesvs dixit discipvlis svis: Si qvis
Luc. 9. v. 24. vvlt venire post me, abneget semetipsvm,
Mat. 8. v. 34 et tollat crvcem svam, et seqvatvr me.
Hoc pharmacum abnegationis & crucis, opponit Chriſtus amori proprio & naturali, quem Petrus erga Chriſtum oſtenderat verſ. 22. volens impedire eius paſſionem, ideóque non ſoli Petro, ſed cõuocatis cæteris Apoſtolis, imò & turbis, ait Marcus c. 8. 24. hoc edixit. & quaſi axioma Chriſtianæ ſcholæ ſtatuit, dicens: *Si quis vult venire*, &c. q. d. ait Chryſoſtomus: *Tu, ô Petre, dicis mihi: propitius eſto tibi* (parce vitæ tuæ) *ego autem dico tibi, quoniam non ſolum prohibere me à paſſione nociuum tibi eſt, ſed neque ſaluari poteris, niſi patiaris & moriaris, & vita abrenunties ſemper.* Vult enim Chriſtus ſtabilire, quod dixerat; moriendum ſibi eſſe ex Dei decreto pro hominum ſalute, & inſuper hanc mortem & crucem cuique fideli imitandã eſſe, ſi eius aſſecla & diſcipulus haberi velit.

Chryſoſt.

Tria autem præcipit, ait Chryſoſtomus, primum eſt, *abneget ſemetipſum*, ſecundum, *tollat crucem*, tertium, *ſequatur me.*

Si quis vult poſt me venire. Non cogit Chriſtus, nec vim infert, ait Chryſoſtomus, ſed volentes inuitat, eóque blandiùs & vehementiùs allicit, trahitque. Quis enim non aueat, ardeátque ſequi Chriſtum Dei filium? Sed ſicut Deus iubet omnibus hominibus, vt ſequantur Chriſtum: ſic pariter iubet vt abnegationem, quam hic ſancit, liberè eligant & complectantur. Rurſum allicit omnes Chriſtus dicendo, *venite poſt me.* q. d. non eritis primi in cruce, morte & martyrio; Ego dux vobis præibo; quare me præeuntem ſequimini dũtaxat, quia ego vobis non tantũ exemplo, ſed & adiutorio antecedam, ac certos vos faciam de triumpho & corona, ſi me duntaxat ſequi, & gratiæ meæ ſtrenuè cooperari velitis. Sic Cato præiens militibus per arenas Lybicas aiebat: *pericula veſtra prætentate meo*: nihil enim iubebo, niſi quod prius ipſe fecero; nil præcipiam, niſi eius vobis ipſe dux & ductor fuero; magnus militi eſt ſtimulus præuium ducis exemplum.

Abneget ſemetipſum. i. abdicet à ſe ſuum iudiciũ, & affectum humanũ: hoc enim in homine viuit, quod homini chariſſimũ eſt, in quo homo oblectatur & paſcitur, vt illud cẽſeatur eſſe ipſe homo. Homo eſt enim id quod in homine viget & viuit. Iubet ergo, vt quiſq; ſuos affectus & amores naturales & ſenſuales, Dei legi & voluntati repugnãtes deponat, mortificet, & reſecet, ac Dei legẽ & voluntatẽ aſſumat, induat, & per omnia ſequatur. Vide dicta c. 10. 38. & 39. Dicit enim hoc Chriſtus occaſione Petri, qui per affectum naturalem erga Chriſtum volebat eius mortem impedire, vt eũ in ipſo & cæteris hominibus caſtiget. q. d. Si vis poſt me venire, méque ſequi, ô Petre, abnega, & abdica à te humanum hoc tuum de me iudiciũ, & affectum, vt Dei, qui me pati & mori vult, decretũ & voluntatẽ ſequaris & amplectaris. Idem fac in cæteris omnibus tuis iudiciis, deſideriis, affectibus, ac nominatim in morte crucis, quã tibi Deus decreuit, vt eã amplectaris, licèt natura & naturalis affectus illam fugiat & exhorreat, iuxta illud: *Cũ eſſes iunior cingebas te, & ambulabas vbi volebas: cũ autẽ ſenueris, extendes manus tuas* (in cruce) *& alius cinget te,* Ioan. 21. 18.
& ducet quò tu non vis. Ioan. 21. 18. Vnde Origen. *abneget ſemetipſum* exponit, q. d. abneget vitam ſuam, capeſſendo mortem pro me, meáque fide, vti ego capeſſam mortem crucis pro Deo.

Abnegare ſe quid?

Pari modo quiuis fidelis *abneget ſemetipſum*, id eſt, ſua deſideria, ſuas imaginationes, ſuos concupiſcentiæ pruritus, ſuas rationes humanas, ſuam voluntatem, eámque per omnia inuertat & conformet voluntati Dei, v. g. ſuggerit tibi viſus, auditus, guſtus, vt videas, audias, guſtes curioſa, detractoria, delicata, vt iis te oppleas & inebries; nega eis has ſuas cupidines à Deo vetitas, eiſque dicito: nolo iſta videre, audire, ſapere, quia volo Dei legem ſequi, Deóque placere, non autem meis ſenſibus & appetitibus carnalibus ſatisfacere. Sic mater ſapiens puero (concupiſcentia enim eſt inſtar pueri, qui ſenſu non ratione ducitur, ait Ariſt. in Ethicis) negat petenti noxia, v. g. cultrum, quem quia manu debili regere nequit, eo ſe lædet.

Notat S. Gregorius hom. 32. in Euang. non dicere Chriſtum, abneget ſuas opes, ſed *abneget ſemetipſum*, vt homo abeat à ſe, & fiat alienus à ſe, imò deſinat eſſe, quod erat, & incipiat eſſe, quod non erat, fiátque quaſi nouus & alter homo: *Minus quippe*, ait S. Gregorius, *eſt abnegare, quod habet: valde autem multum eſt abnegare, quod eſt, id* Gregor.
eſt, non ſufficit noſtra relinquere, niſi relinquamus & nos. Obiicit ſibi deinde Gregorius, *quo ibimus extra nos?* ac reſpondet: *Aliud ſumus per peccatum lapſi, aliud per naturã cõditi: aliud quod fecimus, aliud quod facti ſumus. Relinquamus noſmetipſos, quales peccando nos fecimus, & maneamus noſmetipſi, quales per gratiam facti ſumus. Ecce etenim, qui ſuperbus fuit, ſi conuerſus ad Chriſtum humilis factus eſt, ſemetipſum relinquit. Si luxurioſus quiſque ad continentiam vitam mutauit, abnegauit vtique quod fuit. Si auarus quiſque ambire iam deſiit, & largiri didicit propria, qui priùs aliena rapiebat, procul dubio*

Sanctus fit alius à ſeipſo qui fuit.

ſemet

ſemetipſum reliquit. Ipſe quidem eſt per naturam, ſed non eſt ipſe per malitiam. Declarat idipſum exemplo Pauli: *Penſemus,* inquit, *quomodo ſe Paulus abnegauerat, qui dicebat: Viuo autem iam non ego. extinctus quippe fuerat ſæuus ille perſecutor, & viuere cœperat pius Prædicator. Viuit verò in me Chriſtus. Ac ſi apertè dicat: Ego quidem à memetipſo extinctus ſum, quia carnaliter non viuo: ſed tamen eſſentialiter mortuus non ſum, quia in Chriſto ſpiritaliter viuo. Dicat ergo veritas, dicat: ſi quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum: quia niſi quis à ſemetipſo deficiat, ad eum, qui ſuper ipſum eſt, non appropinquat: nec valet apprehendere, quod vltra ipſum eſt, ſi neſcierit mactare quod eſt.*

A ſimili Similitudine idipſum illuſtrat S. Chryſoſtomus hom 56. *Si intelligis,* ait, *quid ſit alium abnegare, tunc rectè percipies, quid ſit abnegare ſeipſum.*
Chryſoſt. *Qui alium abnegauit, ſi cædi eum virgis videat, ſi coerceri vinculis, quicquid aliud mali pati eum conſpexerit, non occurrit, non auxiliatur, non flectitur, nec prorſus vllo modo mouetur, ceu ille, qui penitus ab eo alienatus eſt. Sic igitur nullo nos pacto corpori noſtro parcere vult, vt neque ſi cæditur, neque ſi pellitur, neque ſi vritur, neque ſi quid aliud huiuſmodi patitur, ei parcamus.* Addit Victor Antiochen. in Marci cap. 8. *Non dixit ille ne nimiùm ſibi in-*
Victor. Antioch. *dulgeat; aut ne nimiùm carni ſuæ parcat: ſed vehementiùs inſurgens, abneget vel abiuret ſemetipſum, hoc eſt, nihil cum ſeipſo vel ſua carne commercij habeat, verùm ita ſe gerat, ac ſi non ipſe, ſed alius quiſpiam crucẽ tolleret.* Vbi nota τὸ *abiuret:* ſicut enim in Baptiſmo abrenunciamus Satanæ, & quaſi eum abiuramus; ſic abnegare planè, & quaſi abiurare debemus noſmetipſos, id eſt, noſtras cupiditates: hæ enim magis nobis noſtræque ſaluti ſunt hoſtes, quàm ſint ipſi dæmones: dæmonem enim per ſe horremus, ſed cupiditates blanditie ſuâ nos decipiunt, nóſque iis quaſi noſtris amicis gratulamur & adulamur. Maius enim periculum eſt ab inſidiatore occulto, quàm aperto.

Porrò non ſolis Apoſtolis, Religioſis, Cletieis, Sacerdotibus, ſed cuiuis fideli dicit Chriſtus iubétque, vt abneget ſemetipſum, id eſt, ſuum ſenſualem nimiúmque amorem erga ſuam carnem, ſuum honorem, ſuam vxorem, ſuos filios, ſuos cognatos, &c. eúmque ſubiiciat Dei amori, legi & voluntati. Religioſi verò vlteriùs abnegare debent omnia ſæcularia negotia, propriam voluntatem, dominium & proprietatem cæteráque votis, & profeſſioni religioſæ & perfectionis vitæ aduerſantia, vt non ſolùm Chriſti legi, ſed & conſiliis eius Euangelicis ſeſe conforment.

Hæc abnegatio debet ſe extendere ad ipſam vitam, & mortem etiam ignominioſiſſimam crucis, ait S. Chryſoſtom. vt illam potiùs ſubeamus, quàm à Dei voluntate vel ad punctum recedamus: vnde ſubdit, *& tollat crucem ſuam.*

Abnegationis definitio. Quocirca S. Baſilius in regulis fuſiùs explicatis ad Interrog. 6. Abnegationem ſic definit: *Abnegatio ſui nihil eſt aliud, niſi ſumma rerum omniũ*
Baſil. *vitæ ſuperioris* (in vitiis exactæ) *obliuio, atque à ſuiipſius voluntatibus receſſio,* & ad Dei voluntatem acceſſio. Idem ad Interrogat 8. *Perfecta,* ait, *renunciatio in eo ſita eſt, ſi quis id aſſecutus fuerit, vt de vita ſua ne minimùm quidem affectus ſit, quamuis habeat mortis reſponſum.* Et inferiùs: *Renunciatio nihil aliud eſt, quàm vinculorum terrenæ huius ac temporalis conuerſationis ſolutio, quæ dum nos anxiis & humanam vitam comitantibus negotiis ſubducit, promptiores & magis idoneos reddit ineundæ vitæ ad Dei contemplationem.*

In vitis Patrum lib. 5. libello 1. de profectu Patrum n. 7. Abbas Ioannes hæc dat abnegationis & vitæ ſanctæ documenta: *Eſto iniuriam pa-* *Officia.*
tiens, & non iraſcens: pacificus, & non reddens malum pro malo: non attendens ad vitia aliorum, neque Ioan. Abb.
teipſum exaltans, ſed eſto ſubditus & humilior omni creaturæ: renunciando omni materiæ corporali, & his quæ ſecundùm carnem ſunt, in cruciatu, in certamine, in humilitate ſpiritus, in ieiunio, in patientia, in fletu, in fame & ſiti, in frigore & nuditate, in laboribus, includens ſe ſepulchro tanquam iam mortuus, vt videatur tibi eſſe proxima mors omni die.

S. Ægidius ſocius S. Franciſci vir valde ſan- *Paradoxa*
ctus, & à Deo illuminatus, hæc abnegationis ſen- *S. Ægidij ſo-*
ſuum dabat paradoxa: *cij S. Fran-*
Si vis benè videre, erue oculos tuos, & eſto cæcus. *ciſci.*
Si vis benè audire, eſto ſurdus.
Si benè loqui, eſto mutus.
Si benè ambulare, abſcinde tibi pedes.
Si benè operari, mutila tibi manus.
Si benè amare, habeas te odio.
Si vis benè viuere, te mortifica. Hiſtoria
Si benè lucrari, diſce perdere. Seraphicæ
Si vis eſſe diues, eſto pauper. Religonis.
Si vis eſſe in deliciis, affige te.
Si vis eſſe ſecurus, ſemper eſto in timore.
Si vis exaltari, humilia te.
Si vis honorari, deſpice te, & honora te deſpiciẽtes.
Si vis habere bonum, ſuſtine malum.
Si vis eſſe in quiete, labora.
Si vis benedici, deſidera maledici.

O quàm magna hæc ſapientia, ſcire hæc facere, & quia magna ſunt, non omnibus data ſunt. Nemo debet aliquid audire vel loqui niſi ad vtilitatem, nec vltrà vllo modo procedere. Idem hanc dabat viam ſalutis & perfectionis per abnegationem:

Si vis ſaluari, ne petas rationem ab humana creatura de his quæ tibi accidunt.

Si vis ſaluari, ſatage te ſuperare ab omni conſolatione & honore, quæ poteſt tibi dare aliqua creatura.

Væ illis, qui volunt honorari de ſua malitia.

Si quis tecum contendit, ſi vis vincere, perde; alioquin quando crediderit te viciſſe, perdidiſti. Et mox hæc ſubdit Antiſtropha.

Si amas, amaberis.
Si times, timeberis.
Si ſeruies, ſeruietur tibi.
Si benè te geſſeris erga alios, alij ſe benè gerent erga te.
Beatus, qui amat, & non deſiderat inde amari.
Beatus, qui ſeruit, & non deſiderat ſeruiri. Et quia hæc magna ſunt, ſtulti ad hæc non pertingunt

Tria potiſſimùm animo tuo hærere debent: Primum eſt, ſi omnem tribulationẽ, quæ accidit, libenter ſuſtineas. Secundum, ſi de omnibus, quæ facis & recipis, magis humilieris: Tertium eſt, ſi fideliter diligas illa bona, quæ videri non poſſunt corporeis oculis. Ita habet hiſtoria Seraphicæ Relig. lib. 1. pag. 65. Plura vide apud Climacum Dorotheum & Caſſianum, qui inter alia lib. 5. de Inſtit. Renunc. cap 28. narrat, Ioannem Abbatem iam moriturum, hoc ſuis perfectæ abnegationis exemplum & documentum dediſſe: *Nunquam,* ait, *meam feci voluntatem, nec quenquam docui, quod priùs ipſe non feci.*

Et tollat crucem ſuam, ſicut ego tuli meam, vt me Chriſtum quaſi primum cruciferum & crucigerorum anteſignanum ac Ducem, , qui crucem meam, in qua crucifigendus eram dolens & ge-

mens meis humeris tuli in montem Caluariæ,
ipſe cruciger Chriſtianus animoſè & alacriter ſe-
quatur aſſiduè, vſque ad mortem crucis , & inde
ad gloriam paradiſi : vnde Lucas addit *quotidie*,
vt ſignificet omni die, & ſæpe omni hora aliquid
moleſti cuilibet occurſurum , quod patienter &
fortiter tolerare oporteat , idque continuè per to-
tam vitam , ac proinde cuilibet viuendum eſſe
in cruce , & moriendum in cruce cum Chriſto.
Tollit crucem ſuam, ait S. Hierunymus, *qui mundo*
Hieron. *crucifigitur;cui autem mundus crucifixus eſt , ſequi-
tur Dominum crucifixum.* Crux hæc primò eſt
perſecutio & martyrium. Secundò afflictio & tri-
bulatio quæuis à Deo inflicta. Tertiò tentatio à
dæmone immiſſa & à Deo ad noſtram probatio-
nem,humilitatem , virtutem & coronam augen-
dam permiſſa. Quartò ſui abnegatio & cupidita-
tum mortificatio. Ita S. Hieronymus.

Sua cuique crux *Suam*, id eſt, primò ſibi propriam : cuique enim
ſua propria eſt crux ; vni ab vxore, filiis, cognatis;
1. alteri à morbus ; tertio ab æmulis , quarto ab in-
fortuniis, quinto à paupertate; ſexto ab exilio, car-
2. cere, vinculis, & ita deinceps. Secundo *ſuam* , id
eſt , ſuis viribus æque ac concupiſcentiis com-
menſam. Deus enim *non patitur vos tentari ſuper
id quod poteſtis*, ait Paulus 1. Corinth. 10.13. ſed
cuique pro vitio, quo laborat , crucem quaſi me-
dicinam immittit vel permittit : ſic prono in ſu-
perbiã, vel aliqua in re excellẽti, permittit aliquod
vilipendium , vel tentationem carnis , quæ eum
humiliet, vti permiſit in S. Paulo, 2. Corinth. 12.7.
auaro immittit mercium & opum iacturam : pul-
chro & vegeto immittit morbum; docto permit-
tit lapſum in aliquem errorem vel infamiam , ne
inflettur & de ſe præſumat.

3. Tertiò *ſuam*, id eſt, ſibi ad ſuum bonum à Deo
ab æterno decretam. Cùm ergo ſentis crucem, ac
ſæpe nouam, cogita de Deo , illique eam reſigna,
ac dicito. Domine hanc crucem de paterna manu
tua libens accepto: hæc enim ab æterno crux mi-
hi fixa eſt , & à te decreta ad rubiginem vitiorum
meorum defricandam : quare pro ea immenſas
tibi gratias ago. Scio enim, & credo eam mihi à te
ex amore paterno conſtitutam, vt me filio tuo di-
lecto Chriſto crucifixo aſſimiles hîc in patientia,
& poſtea in gloria. Nam *quos præſciuit & præde-
Roman. 8. 29. ſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui , vt ſit ipſe
primogenitus in multis fratribus*, &c. Roman. 8 29.
Quartò *ſuam* , id eſt, quam quiſque in ſe ha-
4. bet per paſſionem , vel ſibi irrogat per abnega-
tionem, aut quam ſuam fecit per compaſſionem.
Nam vt ait S. Gregorius hom. 32. in Euang.
*Duobus modis crux tollitur , cùm aut per abſtinen-
Gregor. tiam afficitur corpus, aut per compaſſionem proximi
affligitur animus. Penſemus qualiter , vtroque modo
Paulus crucem ſuam tulerat , qui dicebat : Caſtigo
1. Corinth. 9. corpus meum, & in ſeruitutem redigo , ne forte aliis
prædicans, ipſe reprobus efficiar. Ecce in afflictione
corporis audiuimus crucem carnis : audiamus nunc
in compaſſione proximi crucem mentis, ait enim: Quis
infirmatur , & ego non infirmor? quis ſcandaliza-
2. Corinth. 11. tur & ego non vror? Perfectus quippe Prædicator vt
exemplum daret abſtinentiæ , crucem portabat in
corpore. Et quia in ſe trahebat damna infirmitatis
alienæ, crucem portabat in corde.*

Et ſequatur me , per crucem ad mortem, & per
mortem ad beatam immortalitatem. Perſeueran-
dum enim nobis eſt in cruce cum Chriſto per
totam vitam, vſque ad mortem, & coronam. *Qui
enim perſeuerauerit vſque in finem , hic ſaluus erit.*
Audi S. Chryſoſtomum hom. 56. *Latrones*, inquit,
*multa talia patiuntur. Ne igitur credas ipſius paſ-
ſionis naturam per ſe ſufficere , cauſam eius ſubiecit.* Chryſo.
*Quam ipſam? quæ dicta ſunt vniuerſa faciens atque
patiens ipſum ſequaris, vt ſcilicet propter ipſum om-
nia ſuſtineas , atque omnem virtutum numerum ha-
beas. Is enim Chriſtum ſequitur , qui non in periculo
modo fortitudinem adhibet, ſed modeſtiam, ſed humi-
litatem & omne ſublimioris Philoſophiæ genus com-
plectitur. Id enim eſt rectè Dominum ſequi , vt &
propter ipſum cuncta ſufferas , & alias virtutes non
negligas. Multi Diabolum ſequentes multa patiun-
tur, & vitam propter ipſum perdunt , quam nos pro-
pter Chriſtum, imò vero propter nos ipſos perdimus.*

QVI ENIM VOLVERIT ANIMAM SVAM Vers. 25.
SALVAM FACERE, PERDET EAM : QVI AVTEM Luc. 9. v. 4.
PERDIDERIT ANIMAM SVAM PROPTER ME, Mat. 8 v. 35
INVENIET EAM.] Quia crux acerba eſt & cru-
ciat, hinc ad eam tollendam fideles animat Chri-
ſtus, ait Chryſoſtomus, per ingens eius præmium
& coronam gloriæ ; ac ſi agricolæ dicatur, ait S.
Gregorius homil. 32. *Frumentum ſi ſeruas, per-
dis: ſi ſeminas, renouas. Quis enim neſciat, quod fru-* Gregor.
*mentum cùm in ſemine mittitur , perit ab oculis , in
terra deficit? ſed vnde putreſcit in puluere , inde
vireſcit in renouatione.*

Origenes dupliciter exponit hanc ſententiam:
primò ſic, q.d. Si quis, inquit, amator vitæ præſẽ- *Seruans animam perdet dupliciter.*
tis parcit animæ ſuæ timens mori , & putans ani-
mam ſuam per hanc mortem perire; ille volens
hoc modo ſaluare animam ſuam , perdet eam,
alienam illam faciens à vita æterna. Si quis verò
contemnens vitam præſentem, vſque ad mortem
pro veritate certauerit , perdet quidem animam
ſuam quantum ad vitam præſentem , ſed quo-
niam propter Chriſtum perdet eam , magis eam
ſaluam faciet in vitam æternam. Alio modo ſic, ſi
quis intelligit, quæ eſt vera ſalus, & acquirere vult
eam ad ſalutem animæ ſuæ, iſte abnegans ſemet-
ipſum perdit , quantum ad voluptates carnales,
animam ſuam propter Chriſtum; & perdens ani-
mam ſuam hoc modo , ſaluat eam per opera pie-
tatis: dicendo enim, *Qui voluerit*, præcedentem &
ſequentem vnum ſenſum eſſe oſtendit ; ſi ergo
quod ſuperiùs dixit, *Abneget ſemetipſum*, de mor-
te corporali dixit; conſequenter hoc de ſola mor-
te intelligere debemus dictum eſſe; ſi autem ab-
negare ſeipſum eſt, carnalem conuerſationem re-
iicere; & perdere animam, eſt deponere volupta-
tes carnales. Hucuſque Origenes.

Prior expoſitio videtur magis genuina, ſed am-
plianda hoc modo , q.d. Qui in hac vita fugiens
crucem & abnegationem ſui , vult ſeruare animã
ſuam , id eſt , vitam ſuam , ideóque negat me,
meámque fidem in perſecutione; aut vult ſalua-
re animam ſuam, id eſt , deſideria animæ ſuæ, q.
d. Qui ſuis concupiſcentiis vult ſatisfacere, hic in
futura vita perdet animam ſuam in gehenna; qui
autem perdiderit animam ſuam in hac vita pro-
pter Chriſtum , vel moriendo in perſecutione
pro eo , vel eius amore abnegando ſuas concu-
piſcentias, hic in futura vita animam , quam per-
didit moriendo vel mortificando , ſaluam inue-
niet in æterna gloria & in ſinu Chriſti , qui eam
pro ſe morti expoſitã reſuſcitabit & glorificabit.
Hunc ſenſũ exigit Antitheſis inter perdere & ſaluã
facere, ſiue inuenire, ſcil. integram & ſaluam; item
id quod ſequitur: *Quid enim prodeſt homini, ſi vni-
uerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimen-
tum patiatur*, i. animam ſuam perdet in gehenna?

QVID

QVID ENIM PRODEST HOMINI, SI VNIVERSVM
Vers. 26. MVNDVM LVCRETVR, ANIMÆ VERO SVÆ (ideſt, *ſui-*
Luc.9 v.25. *ipſius*, vt explicat Lucas cap. 9. 25.) DETRIMEN-
Mar.8.v.36 TVM PATIATVR?] Græcè, ζημιωθῇ, id eſt, iacturam faciat, mulctetur, q. d. Quid te iuuabit (hoc enim eſt Græcum ὠφελεῖ) acquiſiiſſe omnes opes, honores, delicias totius mundi, ſi propter hoc teipſum perdas, & anima tua, quam vnicam & intimam habes, mulcteris ad æterna gehennæ tormenta? iuxta illud:

Omnia ſi perdas, animam ſeruare memento.

Opes enim, honores & delicias perditas recuperare potes: animam ſemel perditam in æternum recuperare non poteris. Illa extrinſeca ſunt, & exteriùs tantùm ſenſus titillant; hæc intrinſeca tibi eſt, & intima: vnde eius dolor vel gaudium, tibi pariter intrinſecus eſt, ſummus & intimus: illa temporalia ſunt & caduca, hæc immortalis & æterna. O ſtulti ergo filij Adæ, cur hæc caduca ita adamatis, vt propter ea animam perdatis & æternis gehennæ incendiis tradatis? O inſenſati, qui guttâ voluptatis vel honoris emitis ſempiternos dolores, & perenne inferorum opprobrium; vtique vili & exili nimis pretio eas emitis, cuius vos ſerò pœnitebit in æternum. Ego tanti pœnitere non emo.

AVT QVAM DABIT HOMO COMMVTATIONEM PRO ANIMA SVA?] Græcè ἀντάλλαγμα, id eſt, compenſationem, permutationem, pretium, lytrum. Vnde Syrus vertit, *permutationem animæ ſuæ*, q. d. anima tua omne pretium, omnem compenſationem ſuperat; empta enim & redempta eſt pretioſo ſanguine Chriſti Domini Dei noſtri; quare pro vnius hominis anima vniuerſus mundus ſufficiens pretium non eſt, ait Euthym. in Pſal. 48. Quocirca ſi ſemel eam perdideris & gehennæ tradideris, nullo pretio eam redimere poteris, nec valebis animam tuam aliâ animâ redimere, quia non habes niſi vnam, & licèt plures haberes propter eas tamen gehenna animam tuam, quam in ſua manu iam habet, non dimitteret: hic poteſt anima ſuos lapſus redimere pœnitentiâ, lachrymis, & bonis operibus; at in die iudicij nullus ampliùs pœnitentiæ & redemptioni erit locus. Vide ergo fraudem Satanæ & ſtultitiam hominis, qui animam peccatoris ab eo emit viliſſima breuiſſima voluptate gulæ, luxuriæ, &c. *Porrigit pomum & ſurripit paradiſum*, ait S. Bernardus
Bernard. tract. de gradu humilit. cap de Curioſitate.

Lucas cap. 9. 26. addit: *Nam qui me erubuerit* (vti Chriſtum eiúſque legem velut vilem & pauperem erubeſcebant Iudæi, & Gentilium multi) *& meos ſermones, hunc Filius hominis erubeſcet, cùm venerit in maieſtate ſua, & Patris, & ſanctorum Angelorum ſuorum pro quo Matthæus habet id, quod ſequitur.*

FILIVS ENIM HOMINIS VENTVRVS EST IN
Vers. 27. GLORIA PATRIS SVI CVM ANGELIS SVIS,
Luc 9.v.26. ET TVNC REDDET VNICVIQVE SECVNDVM
Mar.8.v.38 OPERA EIVS.] Arabicus *ſecundum operationem ſuam*, id eſt, iuxta id, quod operatus eſt, non iuxta id quod ſciuit, intellexit, credidit.

Venturus eſt, in die iudicij, vt homines ex operibus diiudicet, *in gloria*, id eſt, cum gloria, & maieſtate, vt habet Lucas, *Patris*, tum creata, quam ſcilicet vt homo ſibi à Patre infuſam in corpore & anima accepit, vel exteriùs in comitatu omnium Angelorum effuſam in die iudicij accipiet; tum illa, quam vt Deus cum Patre eiúſque eſſentia & deitate communem habet, túmque toti mundo ſe habere oſtendet. Ita S. Chryſoſtomus & Euthymius. Eſt hic acer ſtimulus ad opera heroica abnegationis, crucis & virtutis, ad quæ omnes excitauit Chriſtus, verſ. 24. q. d. Agite, ô Apoſtoli, ô fideles mei, abnegate vos ipſos, tollite crucem veſtram, méque ſequimini, quia ob hæc opera veſtra ardua, & heroica in die iudicij coram toto mundo vos laudabo, vobiſque meam felicitatem & gloriam regni cæleſtis communicabo; eos verò, qui fugerint abnegationem, crucem, meique ſequelam, ſecuti autem fuerint ſuas voluptates & concupiſcentias, increpabo, & adiudicabo gehennæ, idque in perpetuum. Eligenda vobis eſt vna ex hiſce duabus ſors: alterutra enim vos infallibiliter manet. Quocirca S. Hieronymus Epiſt. 1. ad Heliodorum, cum ad vitam ſolitariam, eiúſque crucem ſic inuitat: *Paupertatem times? ſed beatos Chriſtus pauperes appellat. Labore terreris? at nemo athleta ſine ſudore coronatur. De cibo cogitas? ſed fides famem non timet. Super nudam metuis humum exeſa ieiuniis membra collidere? ſed Dominus tecum iacet. Squalidi corporis horret inculta cæſaries? ſed caput tuum Chriſtus eſt. Infinita eremi vaſtitas te terret? ſed in paradiſum mente deambula.* Et nonnullis interiectis: *Delicatus es frater, ſi & hic vis gaudere cum ſæculo, & poſtea regnare cum Chriſto. Veniet, veniet illa dies, quâ corruptiuum hoc & mortale incorruptionem induat & immortalitatem. Beatus ſeruus, quem Dominus inuenerit vigilantem. Tunc ad vocem tubæ pauebit terra cum populis, & tu gaudebis. Iudicaturo Domino lugubre mundus immugiet: tribus ad tribum pectora ferient: potentiſſimi quondam Reges nudo latere palpitabunt: exhibebitur cum prole ſua verè tunc igneus Iupiter: adducetur & cũ ſuis ſtultus Plato diſcipulis: Ariſtotelis argumenta non proderũt: tunc tu ruſticanus & pauper exultabis & ridebis, & dices: Ecce crucifixus Deus meus: ecce iudex, qui obuolutus pannis in præſepio vagiit, &c. vt his tum intereſſe contingat, pro quibus nunc labor durus eſt.* Hucuſq. S. Hierony. patheticè, ſed verè.

Stimulus ad heroicam virtutem.

Hieron.

AMEN DICO VOBIS: SVNT QVIDAM DE HIS Vers. 28.
STANTIBVS, QVI NON GVSTABVNT MORTEM, DO- Luc 9. v.27
NEC VIDEANT FILIVM HOMINIS VENIENTEM IN Mat. 9. v.1
REGNO SVO.] Syrus *in regnum ſuum*. Sæpe enim hæc duo in Script. confunduntur, idémque ſignificant. Promiſit Chriſtus mercedem in regno cæleſti dandam pro operibus bonis abnegationis & crucis, nunc ne quis illud longè abeſſe & in multa ſæcula differendum cauſetur, occurrit, illúdque vicinum eſſe reipſa demonſtrat, dum nonnullis adhuc viuentibus poſt paucos dies, illud ipſum in transfiguratione oſtendit.

Non guſtabunt mortem, id eſt, non morientur. Eſt Metaphora à calice mortifero, qui damnato ad mortem datur, vt veneno moriatur: hîc enim non hauritur iucundè, ſed ægrè guſtatur, vt amarus & felleus.

In regno ſuo. Quæres quodnam hoc Chriſti regnum, & quando illud viderint nonnulli Apoſtolorum aſtantium Chriſto? Reſpondet S. Gregorius hom. 32. in Euang. & Beda, regnum hoc Chriſti eſſe Eccleſiam, eiúſque per omnes gentes propagationem, quam vtique viderunt, imò effecerunt Apoſtoli. Id dicit Chriſtus, ait S. Gregorius, vt ex propagatione regni Eccleſiæ, quam viſuri erant, diſcerent quanta futura eſſet eorum gloria in regno cæleſti, quod in hac vita eſt inuiſibile: alioqui enim homines ſola viſibilia æſtimant, inuiſibilia non appetunt, quia nec eſſe ſuſpicantur

Regnum Chriſti quod?

Digitized by Google

ſpicantur. Deus ergo per viſibilia, quæ exhibet,
1. firmat ſpem promiſſorum inuiſibilum. Secundò,
alij id fore cenſent in reſurrectione, & die iudicij, de quo verſ. præcedenti locutus eſt Christus.
Verùm dico id factum eſſe in transfiguratione
3. Genuinè. Chriſti: in illa enim regnum Chriſti glorioſum quaſi per tranſennam viderunt, & prægustarunt tres Apoſtoli, ſcilicet Petrus, Iacobus & Ioannes, & ita eſſe patet ex ſequentibus: nam omnes Euangeliſtæ, qui huius rei meminerunt, ſcilicet Matthæus, Marcus & Lucas poſt hoc Chriſti promiſſum, ſubiungunt ſtatim illud fuiſſe impletum, ſcilicet ſexto pòſt die. Ita S. Hilarius, S. Chryſoſtomus, S. Hieronymus, S. Ambroſius, Theophylactus, Euthymius, & alij paſſim. Vnde S. Leo ſerm. de Transfigurat. *in regno*, inquit, *hoc eſt*, *in regia charitate*. In transfiguratione enim Chriſtus Apoſtolis dedit ſpecimen gloriæ, claritatis, magnificentiæ, gaudij & felicitatis, quam obtinebunt Sancti in regno cæleſti, vt per illam animarentur ad labores, & dolores Euangelicos, ad crucem & martyrium, alióſque ad eoſdem animarent. Ita per illam S. Hieronymus ad eundem animat Euſtochium Epiſt. 18. de cuſtodia virgin. in fine: *Egredere*, ait, *pauliſper de carcere, & præſentis laboris ante oculos tuos tibi pinge mercedem, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Qualis erit illa dies, cùm tibi Maria mater Domini choris occurret comitata virgineis? cùm poſt rubrum mare ſubmerſo cum ſuo exercitu Pharaone, tympanum tenẽs præcinet reſponſuris: Cantemus Domino, glorioſè enim honoratus eſt; equum & aſcenſorem proiecit in mare. Tunc Thecla in tuos læta volabit amplexus, tunc & ipſe ſponſus occurret & dicet: Surge, veni proxima mea, ſpecioſa mea, quia ecce hyems tranſiuit, pluuia abiit tibi. Tunc Angeli mirabuntur, & dicent: quæ eſt iſta proſpiciens quaſi diluculum, ſpecioſa vt Luna, electa vt Sol.* Et poſt nonnulla. *Tunc paruuli*, &c. *palmas victoriæ ſubleuantes conſono ore cantabunt: Oſanna in excelſis. Benedictus qui venit in nomine Domini. Oſanna in excelſis. Tunc centum quadraginta quatuor millia in conſpectu throni & conſpectu ſeniorum tenebunt citharas, & cantabunt canticum nouum.* Hieronym.

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM.

SYNOPSIS.

Primò Chriſtus transfiguratur in monte, & Eliam partim veniſſe, partim venturum docet.

Secundò verſ. 14. ſanat lunaticum, aitque ad hoc opus eſſe oratione & ieiunio.

Tertiò verſ. 21. prædicat inſtare ſibi paſſionem & mortem.

Quartò verſ. 24. ſoluit didrachma pro ſe & Petro, etſi ad id ſe non teneri oſtendat.

Vers. 1. ET poſt dies ſex aſſumit Ieſus Petrum & Iacobum, & Ioannem
fratrem eius, & ducit illos in montem excelſum ſeorſum:
2. & transfiguratus eſt ante eos. Et reſplenduit facies eius ſi-
cut ſol: veſtimenta autem eius facta ſunt alba ſicut nix. 3. Et
ecce apparuerunt illis Moyſes, & Elias cum eo loquentes.
4. Reſpondens autem Petrus, dixit ad Ieſum: Domine, bonum
eſt nos hîc eſſe: ſi vis, faciamus hîc tria tabernacula, tibi vnum,
Moyſi vnum, & Eliæ vnum. 5. Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obum-
brauit eos. Et ecce vox de nube, dicens: Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi
benè complacui: ipſum audite. 6. Et audientes diſcipuli ceciderunt in faciem
ſuam, & timuerunt valdè. 7. Et acceſſit Ieſus, & tetigit eos: dixítque eis: Sur-
gite, & nolite timere. 8. Leuantes autem oculos ſuos, neminem viderunt, ni-
ſi ſolum Ieſum. 9. Et deſcendentibus illis de monte, præcepit eis Ieſus, di-
cens: Nemini dixeritis viſionem, donec Filius hominis à mortuis reſurgat. 10. Et
interrogauerunt eum diſcipuli, dicentes: Quid ergo Scribæ dicunt quòd Eliam
oporteat primùm venire? 11. At ille reſpondens, ait eis: Elias quidem ventu-
rus eſt, & reſtituet omnia. 12. dico autem vobis, quia Elias iam venit, & non
cognouerunt eum, ſed fecerunt in eo quæcunque voluerunt. Sic & Filius homi-
nis paſſurus eſt ab eis. 13. Tunc intellexerunt diſcipuli, quia de Ioanne Ba-
ptiſta

Digitized by Google

priſta dixiſſet eis. 14. Er cùm veniſſet ad turbam, acceſſit ad eum homo
genibus prouolutus ante eum, dicens: Domine, miſerere filio meo, quia lunati-
cus eſt, & malè patitur: nam ſæpe cadir in ignem, & crebrò in aquam. 15. &
obtuli eum diſcipulis tuis, & non potuerunt curare eum. 16. Reſpondens au-
tem Ieſus, air: O generario incredula, & peruerſa, quouſque ero vobiſcum? vſque-
quò patiar vos? Afferte huc illum ad me. 17. Et increpauir illum Ieſus, & ex-
iir ab eo dæmonium, & curatus eſt puer ex illa hora. 18. Tunc acceſſerunt
diſcipuli ad Ieſum ſecrerò, & dixerunt: Quare nos non potuimus eiicere illum?
19. Dixir illis Ieſus: Propter incredulitatem veſtram: Amen quippe dico vobis,
ſi habueriris fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic: Tranſi hinc illuc: &
tranſibir, & nihil impuſſibile erit vobis. 20. Hoc autem genus non eiicirur
niſi per orationem, & ieiunium. 21. Conuerſantibus autem eis in Galilæa,
dixir illis Ieſus: Filius hominis tradendus eſt in manus hominum: & occident
eum, & tertiâ die reſurget. Er contriſtari ſunt vehementer. 23. Er cùm ve-
nlſſent Capharnaum, acceſſerunt, qui didrachma accipiebant, ad Perrum, &
dixerunr ei: Magiſter veſter non ſoluir didrachma? 24. Air: Etiam. Et cùm in-
traſſet in domum, præuenit eum Ieſus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges
terræ à quibus accipiunt triburum vel cenſum? à filiis ſuis, an ab alienis. 25. Et
ille dixir: Ab alienis. Dixit illi Ieſus; Ergo liberi ſunt filij. 29. Vt aurem non
ſcandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piſcem, qui primus
aſcenderit, tolle, & aperto ore eius, inuenies ſtarerem: illum ſumens, da eis pro
me, & te.

Vers. 1. Luc. 9. v. 28. Mat. 8. v. 2. ET POST DIES SEX ASSVMIT IESVS PETRVM, IACOBVM ET IOANNEM FRATREM EIVS, ET DVXIT ILLOS IN MONTEM EXCELSVM SEORSVM.] Videtur hic eſſe Antilogia cum Luca, qui cap. 9. 28. air: *Factum eſt autem poſt hæc verba ferè dies octo*. Reſpondet S. Hieronymus: *Facilis eſt ſolutio, quia hic medij ponuntur dies, ibi primus additur & extremus*. Matthæus ergo & Marcus non numerant primum diem, quo Christus hæc, quæ audiuimus, dixit, & promiſit ſuam transfigurationem, quia imperfectus erat, nec vltimum & octauum, quia illo manè ſummo transfiguratus eſt Chriſtus, ſed tantùm ſex intermedios; Lucas verò omnes numerat tam plenos, quàm non plenos & imperfectos, idcirco ait *ferè*. Ita S. Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus, & S. Auguſtinus lib. 1. de conſenſu Euang. cap. 56.

Poſt ſex dies transfiguratur Chriſtus Cur? Diſtulit Chriſtus promiſſam transfigurationem per ſex dies, *vt reliqui diſcipuli*, ait Chryſoſtomus, *nihil patiantur humanum, id eſt, aliquem inuidia motum, vel vt horum dierum ſpatio vehementiori concupiſcentiâ repleti, qui aſſumendi erant ſolicitâ mente accederent*. 1. cauſa. Chryſoſt.

2. Secunda cauſa dilationis fuit, quòd Chriſtus volebat transfigurari in monte Tabor, qui à Cæſaræa Philippi diſtat 20. leucis, ſiue horis. Chriſtus ergo hoc ſpatium ſenſim progrediendo & more ſuo per villas, pagos & caſtella prædicando confecit ſex diebus.
3. Tertiam cauſam analogicam dat Rabanus, vt ſignificaretur, quòd poſt ſex mundi ætates futura ſit reſurrectio, cuius typus & ſpecimen futura erat transfiguratio.
4. Quartam ſymbolicam dat Origenes, vt ſignificetur, quòd ſolus ille, qui tranſcendit omnes res mundi (hic enim per ſex dies factus eſt Geneſ. 1.) poteſt aſcendere ſuper montem excelſum, & gloriam aſpicere Verbi Dei.
5. Quintam Chronologicam dat S. Hilarius: Poſt ſex dies, ait, gloriæ Dominicæ, ſex millium annorum temporibus euolutis, regni cæleſtis honor præfiguratur. Multorum enim Patrum & Doctorum ſententia eſt, mundum duraturum per ſex millia annorum, & tum fore iudicium, vti dixi in Apocalypſi.

Petrum, Iacobum & Ioannem. Ideo hos tres, ait Chryſoſtomus, *aſſumpſit, quoniam aliis potiores erant*: non enim congruebat tantum myſterium ſtatim initio propalare, & omnibus Apoſtolis oſtēdere, ſed ſelectioribus duntaxat. Selegit ergo hos tres quaſi Apoſtolorum primores, iiſque oſtendit ſuam gloriam, quia iiſdem oſtendere volebat ſuam infirmitatem, & agoniam paſſionis in horto, ne illâ offenderentur, ſed per illam ſcirent Chriſtum gradum facere ad gloriam ſibi oſtenſam. Ita S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, Remigius & alij in caput 26. Matthæi. Ex hac enim gloria, & ex voce Patris: *Hic eſt Filius meus*, certò ſcire poterant, Chriſtum verè eſſe Deum, ſed deitatem ſuam velo carnis tegere, ac proinde licèt in cruce pateretur & moreretur, deitatem tamen eius non pati nec mori. Quare cum mortem & crucem ſuſcipere, non ex infirmitate & neceſſitate coactum, ſed ſponte ex dignatione & charitate ad redimendos homines. Qui enim tantam hîc gloriam corpori communicabat, poterat vtique & illud à morte eximere ſi voluiſſet. Chryſoſt. *Cur Petrum Iacobum, & Ioannem ſecum aſſumpſit Chriſtus, vt coram eis transfiguraretur?*

Audi Damaſcenum Orat. de Transfig. *Petrum aſſumit volens teſtimonium, quod teſtatus fuerat, ei oſtendere per Patris teſtimonium confirmari, & quaſi præſidem futurum totius Eccleſiæ; ſed Iacobum aſſumpſit tanquam moriturum pro Chriſto; Ioãnem verò tanquam Theologiæ puriſſimum organum, vt viſâ gloriâ Filij Dei, quæ non ſubiacet tempori, inſonet illud: In principio erat Verbum*. Damſcen.

Symbolicè Hilarius: In tribus aſſumptis, ait, de trium origine, Sem, Cham, & Iapher, futura electio populi Dei oſtenditur. Anagog. Rabanus: *Tres, ait, ſolummodo diſcipulos ſecum ducit, quia multi ſunt vocati, pauci verò electi. Vel quia qui nunc fidem ſanctæ Trinitatis incorruptâ mente ſeruant, tunc æternâ eius viſione lætantur*. Symbolicè Raban.

Iacobum & Ioannem fratrem eius. Fuir ergo hic Iacobus Maior, qui primus Apoſtolorum Martyr occubuit. Actor. 12. Lapſus ergo memoriâ videtur S. Auguſtinus, in cap. 2. ad Galat. qui cenſet hunc Iacobum eſſe fratrem Domini: hic enim *Quis hic Iacobus?*

fuir

ſuir Minor, & primus Ieroſolymorum Epiſcopus Auctórqne Epiſtolæ Canonicæ.

Myſticè. Myſticè hi tres notant triplicis ordinis eſſe eos, quos Deus præ cæteris ſuâ viſione, & gloriâ dignatur. Petrus notat charitare feruentes, illâ enim ipſe ferucbat. Ioannes virgo norat virgines. Iacobus primus ex Apoſtolis Martyr, notat parientes & Martyres. Rurſum Petrus notar eos, qui ſunr petræ, id eſt, forres & conſtanres in fide & virtute. Ioannes notat caſtos. Iacobus, id eſt, ſupplantator notat eos, qui vitia calcanr & ſupplantant: Hi enim digni ſunr viſione Dei. Ita S. Anſelmus. Vis ergo videre Deum? eſto Petrus, id eſt, firmus in virtute; eſto Ioannes per caſtitatem; eſto Iacobus per vitiorum mortificationem. Hinc rurſum nonnulli cenſent in Petro notari firmam fidem, in Iacobo ſublimem ſpem, in Ioanne ardentem charitatem; hiſce enim quaſi terrenis alis ad Deum ſubuebimur.

In montem excelſum ſeorſum. Syrus *ſolos*, vt ſcilicet mons hic ſuâ celſitudine repræſentaret celſitudinem cæli empyrei & gloriæ cæleſtis, vtque Tropologicè doceret, air Remigius, *quia neceſſe eſt omnibus, qui Deum contemplari deſiderant, vt* Remigius. *non in infimis voluptatibus iaceant, ſed amore ſupernorum ſemper ad cæleſtia erigantur; & vt oſtendat diſcipulis ſuis, quatenus gloriam diuinæ claritatis, non in huius ſæculi profunda quærant, ſed in cæleſtis beatitudinis regno. Ducuntur autem ſeorſum, quia ſancti viri toto animo & fidei intentione ſeparati ſunt à malis, funditúſque ſeparabuntur in futuro; vel quia multi vocati, pauci verò electi*: Nam vt ait Beda: qui reſurrectionis fructum expectant, mente in excelſis inhabitare, & continuis precibus debent incumbere.

Chriſtus transfiguratus Non in Libano. Quæres, quis fuit mons? Communiter cenſent fuiſſe montem Tabor: Refellit hoc Franc. Lucas; quia, inquit, Tabor eſt in Galilæa: Chriſtus autem non videtur transfiguratus in Galilæa, eo quòd Marcus cap. 9. 30. dicat, poſt transfigurationem Chriſtum cum Apoſtolis prætergreſſum eſſe Galilæam. Quare videri Chriſtum transfiguratum in Libano monte amœniſſimo, quia Cæſarea Philippi, vbi eam promiſit Chriſtus cap. præcedenti verſ. 13 adiacet Libano.

Sed in Tabor. Verùm hæc ratio non vrget, nec cogit, vt à ſententia adeo communi recedamus, imò potiùs illi fauet illámque confirmat. Vult enim dicere Marcus, Chriſtum transfiguratum fuiſſe in monte Tabor, qui eſt in Galilæa, indéque deſcendentem adiacentes Galilææ vrbes, & villas prædicando & ſanando, more ſuo obiiſſe & pertranſiiſſe, vt ad vrbem ſuam, id eſt, Capharnaum, vbi ſedem ad prædicandum fixerat, perueniret, vti mox eum perueniſſe narrat Matthæus verſ. 23. Vnde Marcum explicans Matthæus hîc verſ. 21. air: *Conuerſantibus autem eis in Galilæa, dixit illis Ieſus.* Ergo iam verſabantur in Galilæa: ergo in Galilæa transfiguratus eſt Chriſtus; Galilæa enim fuit locus prædicationis, miraculorum, & myſteriorum Chriſti. Et Galilæa ſignificat Hebraicè transmigrationem, ſcilicet à peccato in gratiam, à terra in cælum, ab ærumna in gloriam. Hæc eſt ſententia Patrum & fidelium, vt videatur Eccleſiæ traditio, ideóque mons Tabor Chriſtianis ſanctus, & peregrinatione celebris effectus eſt reſte S. Hieronymo Epiſt. 27. omnes enim qui peregrinantur in terram ſanctam, viſitant Tabor, æquè ac Bethlehem, montem Caluariæ, & Oliueti. Ita ante 1200. annos S. Paula viſitans loca ſancta viſitauit Tabor: nam vt disertè ait S. Hieronymus in eius Epitaphio: *Scandebat montem Tabor, in quo transfiguratus eſt Chriſtus.* Hieron. Sic in Tabor transfiguratum eſſe Chriſtum, expreſsè docet S. Cyrillus Ieroſol. Catecheſi 12. & Damaſc. ſermone de Transfiguratione, Beda & Euthym. Abul. Maldon. Ianſen Barradius, Toletus, Brochardus, Adrichom. in deſcript. terræ ſanctæ & alij paſſim. Confirmat id Damaſc. ex illo Pſal. 88. *Tabor & Hermon in nomine tuo exultabunt.* Pſal. 88. Hermon enim exultauit, cum in Baptiſmo Chriſti vocem patris de cælo audiuit: Tabor verò, cum eum in ſe transfiguratum vidit, túncque ait Damaſc. Tabor certauit cum cælo empyreo: illius enim fuit ſimulachrum, & quaſi gloriæ cæleſtis theatrum. Sicut enim beati vident in cælo gloriam Dei, ſic Apoſtoli viderunt in Tabor gloriam Chriſti. Addit Beda tract. de locis ſanctis cap 17 in transfigurationis Chriſti coram Elia & Moſe memoriam, in monte Tabor ædificatas eſſe tres Eccleſias, iuxta votum Petri dicentis: *Faciamus hic tria tabernacula, Tibi vnum, Moyſi vnum, & Eliæ vnum.* Addit Nicephorus lib. 8. cap. 30. & ex eo Adrichomius S. Helenam in Tabor ob memoriam transfigurationis pulcherrimum extruxiſſe templum, illúdque amplis redditibus ad miniſtros alendos dotaſſe. Huic templo duo poſtea acceſſère monaſteria, vnum Græcorum Eliæ conſecratum, alterum Moſi dedicatum.

Cur? 1. cauſa Porrò Tabor elegit Chriſtus, vt in eo gloriam ſuam oſtenderet. Primò, quia Tabor vicinus eſt Nazareth, in qua ipſe conceptus eſt, & verbum caro factum; vicinus quoque eſt Capharnao, vbi habitabat, & prædicabat Chriſtus; prædicationem enim ſuam confirmauit gloria transfigurationis. 2.
Secundò, quia mons Tabor vicinus eſt Saron, de quo cecinit Iſaias cap. 35. 2. *Gloria Libani data eſt* Iſaias 35. 2.
ei, decor Carmeli & Saron: ipſi videbunt gloriam Domini, & decorem Dei noſtri. Tertiò, quia Tabor eſt 3.
mons valde excelſus: nam vt ait Ioſeph lib. 4. de bello cap. 2. altitudo eius eſt triginta ſtadiorum, hoc eſt quatuor ferè milliarium Italicorum; ſtadium enim eſt octaua pars milliaris; continet enim 125. paſſus, cùm milliare contineat mille. Quartò, quia vt ait Beda loco citato: Mons Tabor
in medio Galilææ campo, à Geneſareth tribus 4.
millibus paſſuum ad Boream diſtat, ex omni parte rotundus & æqualiter aſſurgens, herboſus, floridus, & valdè amœnus; vnde ſpeciem habet paradiſi & cæli.

Amœnitas Tabor. Addit Adrichomius ex Borchardo & Bredenbachio: Tabor cæli temperie eſt ſaluberrimus; vineis, oliuis variiſque arbuſtis, & fructiferis arboribus totus vndique conſitus: rore perpetuo viuidus, arborum frondibus verſicoloribúſque herbis ſemper viridis, atque ſuaui omnigenum florum odore fragrantiſſimus. Hinc magna ferarum maximéque auium hîc eſt frequentia, quarũ & grato concentu amœniſſimus eſt, & venatu celebris.

Denique Tabor eſt mons extruendis ad terram ſanctam defendendam munitionibus aptiſſimus: vnde Iudic. 4. ex Tabor deſcendit Barac cum ſuis ac profligauit Siſaram. Porrò in ipſo Dominicæ transfigurationis loco, iam hortus eſt arboribus conſitus, & fontibus irriguus qui muro ambitur: quò, qui pedem montis accolunt propter religionem, atque obſeruantiam loci nemini accedere permittunt. Huc vſque Adrichom. Vnde & à S. Petro Epiſt. 2. v. 18. Tabor vocatur mõs ſanctus, quia Chriſti transfiguratione, Eliæ & Moſis cũ eo colloquio, ac patris de eo teſtimonio conſecratus.

Sym

Etymon Tabor. Symbolicè Tabor Hebr. idem eſt, quod thalamus puritatis & lucis, חפ *ta* enim eſt thalamus, אור *or* lux, ב *beth* medium ſignificat *in*, q.d. thalamus in luce, id eſt lucis, vel vt S. Hieronymus in c. 5. Oſee: *Tabor* idem eſt quod *veniens lumen*, quia in *Tabor* Chriſtus thalamum ſuæ gloriæ & ſplendoris conſtituit. Ruſum Tabor verti poteſt חפ *ta*, id eſt thalamus, בור *bor*, id eſt ciſternæ & ſepulchri, ait Pagnin. in nomin. Hebræis, quia in Tabor Moſes & Elias locuti ſunt de exceſſu, id eſt morte & ſepultura Chriſti. Lucæ 9. 31. Hac enim via Chriſto eundum fuit ad gloriam & cælum, eadémque nobis eundum eſt.

Addit Lucas cap. 9. 28. Chriſtum in montem conſcendiſſe, vt oraret, & inter orandum fuiſſe transfiguratum: *Aſcendit*, inquit, *in montem vt oraret, & facta eſt dum oraret ſpecies vultus eius altera*;
Luc. 9. vt nos docerent fructum orationis, ſcilicet in oratione, nos luce cæleſti perfundi, & quaſi transfigurari, vt ex terrenis fiamus cæleſtes & diuini, atque ex hominibus Angeli. Huius rei typo, cum Moſes accepturus tabulas legis, cum Deo colloqueretur in Monte Sina, apparuit ei gloria Domini, eique cornua, id eſt radios ſuæ lucis affixit. Exodi 33. & 34. ita Hilar. ſed Moſi ab externo, puta ab alloquio Dei, Chriſto verò ab interno, hoc eſt à Deitate & gloria animæ interna hic ſplendor proceſſit. Sic S. Antonius, S. Ignatius, aliique ſancti ex aſſiduo cũ Deo in oratione colloquio, faciẽ accepêre ſplendentem & radios lucis euibrantem.

Vers. 2. Et transfiguratus est ante eos, et
Luc. 9. 29. resplenduit facies eius sicut sol: ve-
Mat 9. 3. stimenta autem eius facta sunt alba
sicut nix.] Græcè μετεμορφώθη, id eſt *transformatus eſt*, ita Syrus. Vnde Ouidius & Poëtæ hominum in animalia transformationes, vocant metamorphoſes. Arabicus: *Oſtendit gloriam ſuam coram eis.*

Modus trãſfigurationis Chriſti. Quæres, qua ratione & modo transfiguratus ſit Chriſtus? Suppono vt certum, non fuiſſe hic phantaſma, aut phantaſticum quid, ſiue illuſionem imaginariam, quali dæmon ſagas & magos in lupos, porcos, aues, feles transfigurat; ſicque apparet ſubinde ſagis, vt ipſæ putent dicántque ſe cum Angelis colloqui, canere, iubilare. Nil tale potuit eſſe in Chriſto.

Dico primò: Chriſtus non ita transfigurauit ſe coram tribus Apoſtolis, vt eis oſtenderet ſuam diuinitatem, ſicut oſtendit ſanctis in cælo, itàque eos beat. Hæc enim oculis corporeis per omnem potentiam videri nequit: ita paſſim Patres: quare Tertul. S. Chryſoſt. S. Leo & Damaſcen. qui aliter loquuntur, tantùm volunt dicere, Chriſtum Apoſtolis oſtendiſſe gloriam externam corporis, quæ diuinitatis erat index, vt per eam quaſi per rimam, ſed corpore velatam, aliquo modo gloriam & maieſtatem Deitatis aſpicerent.

Dico ſecundò: Chriſtus in transfiguratione non mutauit vultus ſui eſſentiam aut formam, imò nec figuram, colorem, vel alias qualitates, ſed, vt rectè ait Euthym. aſſumpſit ingentem ſplendorem quaſi diuinum, vt fulgeret inſtar ſolis, imò vt ſole eſſet auguſtior & fulgidior. Vnde Matthæus explicans τὸ *transfiguratus eſt*, mox ſubiicit: *& reſplenduit facies eius ſicut ſol: &* enim ſignificat *id eſt*. Et Lucas: *facta eſt*, inquit, *ſpecies vultus eius altera*, ſcilicet luminoſa & fulgida. Ita Patres & Interpretes. Vide S. Thomam 3. p. q. 45. Transfiguratio ergo dicitur, eo quod Chriſtus in ea figuram, id eſt formam & ſpeciem externam faciei, aſſumpto ſplendore, in clariorem & auguſtiorem transformarit. Non enim hic Chriſtus aſſumpſit dotes alias corporis glorioſi, ſcilicet impaſſibilitatis, agilitatis & ſubtilitatis, ſed claritatis dumtaxat, hæc enim ſola Apoſtolis erat viſibilis.

Vbi nota primò, ſplendorem hunc non aëri, non etiam oculis Apoſtolorum, ſed faciei Chriſti, imò manibus & toti corpori realiter inhæſiſſe, vti diſertè docet S. Hieronymus, Epiſt. 61. ad Pammachium contra errores Ioannis Ieroſol. & alij paſſim. Licèt enim Abulenſis hic 47. Salmeron, & Toletus in Lucæ 9. v. 29. putent ſolam faciem Chriſti reſplenduiſſe: hanc enim ſolam nominant Matthæus, & Marcus; Meliùs tamen alij paſſim opinantur, totum corpus Chriſti reſplenduiſſe, quia plena & perfecta fuit Chriſti transfiguratio: vnde ex corpore in veſtes emanauit: ſub facie ergo, vtpote magis ſpectabili, cætera membra intelligunt Matthæus & Marcus. Ita S. Ephrem Orat. de Transfigur. *Facta ſunt*, inquit, *veſtimenta eius alba. Etenim oſtendit Euangeliſta, quod ex toto eius corpore eius gloria ſcaturit: & tota eius carne reſplenduit eius facies, & ex totis eius membris reſplenduerunt radij*, &c. Item: *Chriſtus toto ſuo corpore, tanquam ſol ſuis radiis reſplenduit gloria ſuæ diuinitatis.*

Totũ Chriſti corpus reſplenduit.

S. Ephrem.

S. Auguſtinus (vel quiſquis eſt Auctor) lib. 3. de mirabil. S. Script. c. 10. *vt per carnem*, ait *diuinitas foris illuxit, ſic & caro illuminata de diuinitate per veſtimenta radiauit.* Idem ſentiunt S. Ambroſius in ſymb. cap. 22. S. Hieronymus iam citatus, S. Auguſtinus 22. de Ciuit. c. 9. Origenes in cap. 9. Leuit. (qui & addit eo tempore Moſen quoque non in vultu ſolum, ſed in toto corpore clarificatum fuiſſe) D. Thomas, Barradius, Suarez & alij, quorum aliqui cenſent ſplendorem hunc totum corpus Chriſti penetraſſe, illúdque feciſſe perſpicuum & pellucens; alij melius cum Suarez tom. 2. diſput. 42. ſect. 2. putant ſplendorem hæſiſſe in ſuperficie corporis exteriori, idque ſignificat vox *transfiguratio*, id eſt figuræ, quæ in ſuperficie exteriori eſt, immutatio. Porrò ſplendor hic erat cæleſtis, imò pluſquam cæleſtis, ſcilicet diuinus & beatificus, qualis eſt corporum glorioſorum: vnde inſtar ſolis erat aureus, magnificus, elegans, oculóſque ſummè recreans; ac cum eſſet ſummus, natiuæ effigiei Chriſti conſpectum Apoſtolis non eripiebat: ſecus eſt de luce noſtra, v. g. ſolari, quæ viſum tam recreat, quàm hebetat.

Auguſt.

Nota ſecundò, nouum hunc ſplendorem fuiſſe dotem claritatis, quæ vti & cæteræ dotes corporis beati (puta agilitas, ſubtilitas, impaſſibilitas) debitæ erunt corpori Chriſti, & animæ eius, vtpote beatæ & Deo vnitæ, idque toto tempore vitæ à primo inſtanti conceptionis eiuſdem in vtero virginis; ſed tamen, vt pati poſſet Chriſtus, & cum hominibus conuerſari, hæc claritas cæteræque dotes iam dictæ, toto reliquo vitæ eius tempore repreſſæ fuerunt in beata Chriſti anima, ne ex ea per phyſicam, vel potiùs moralem (nam lux animæ eſt ſpiritalis, lux verò corporis eſt longè diuerſa & corporalis) emanationem in corpus ſeſe diffunderet: alioqui enim per corpus, vti lux per laternam emicaſſent. Illa ergo repreſſio miraculum fuit, hîc verò ceſſatio ab hac repreſſione, ac ſplendoris interni in corpus de more emanatio, fuit ceſſatio miraculi: hominibus tamen viſa eſt miraculũ, quia noua, & quia eius cauſã ignorabãt. Quocirca Chriſtus hanc corporis ſui gloriã, licèt duplici titulo, ſcilicet vnionis hypoſtaticæ, & beatitudinis animæ ſibi debitã,

Dotes glorioſæ repreſſa à Chriſto.

Digitized by Google

tertio titulo meriti adeptus eſt: per tot enim paſſiones & labores meruit hanc corporis gloriam, eámque in reſurrectione accepit perpetuam, vt paſſim docent Theologi.

Nec aliud vult Damaſcenus ſerm. de transfiguratione, vbi ait Chriſti corpus ſemper habuiſſe gloriam, licèt Apoſtolis abſconditam, in transfiguratione verò eam oſtendiſſe; nam per gloriam intelligit vnionem hypoſtaticam, quæ erat fons & origo omnis gloriæ & claritatis. Idem dico de S.Epiphan. hæreſi 69. & de S.Nazianz. Orat. 49. & S.Anſelm. in Elucidario. Quare quod nonnulli opinati ſunt, Chriſtum ſemper has dotes, & hunc ſplendorem in corpore habuiſſe, ſed illum non fuiſſe viſum ab hominibus ob debilitatem viſus humani; ſicut nonnulli dicunt, claritatem in corpore beatorum glorioſo fore inuiſibilem oculis mortalium, niſi noua eis vis videndi addatur: hoc inquam improbabile eſt, cum illa lux corporis glorioſi ſit corporea & ſumma, ideóque ſummè oculo cuilibet viſibilis.

Quo die & anno Chriſtus transfiguratus?

Denique transfiguratio Chriſti contigit die ſextâ Auguſti, quo Eccleſia quotannis illam celebrat. Ita Wandebertus, qui vixit anno Chriſti 850. in ſuo Martyrologio, licèt Petrus Caniſius in ſuo Martyr. illam factam dicat die 27. Iulij. Porrò Ammonius, Baronius, Ianſenius, Adrichomius, Suarez & alij conſentiunt illam accidiſſe anno 33. ætatis Chriſti, qui fuit tertius & vltimus prædicationis eiuſdem; ſequenti enim anno vertente in Paſchare ſub diem 25. Martij crucifixus eſt. Vide Chronotaxim quam commentario præpoſui.

Cur transfiguratus Chriſtus? Reſp.

Quæres ſecundò, cur transfiguratus ſit Chriſtus? Reſpond. primò, vt per hanc claritatem &
gloriam, ac per teſtimonium Eliæ & Moſis Apo-
1. ſtolis diuinitatem ſuam probaret, illámque ſub
humanitate occultatam, atque velatã oſtenderet.
2. Secundò, vt præmuniret diſcipulos, ne caderẽt
animo, cum ipſum viſuri eſſent in monte Caluariæ
3. cruci affixum. Tertiò, vt ſe hac forma iudicem venturum cum poteſtate magna, & maieſtate indicaret & quaſi repræſentaret. Ita S.Ephrem, Cyril. & Damaſc. de transfigur. S Baſil. in Pſalm 44 & alij. Vnde & Elias apparuit, qui erit præcurſor Chriſti venientis ad iudicium; idem cenſent nonnulli de
4. Moſe. Quartò, vt fidem & ſpem animúmque & zelum Apoſtolorum, cæterorúmque fidelium, ad certamen & cruces quaſlibet pro Euangelio fortiter ſubeundas, ſpe ſimilis gloriæ in reſurrectione obtinendæ excitaret & acueret. Ita S.Leo ſerm. de Transfigur. *Transfiguratus eſt*, inquit, *Dominus, vt de cordibus diſcipulorum crucis ſcandalum tolleret, & ne conturbaret eorum fidem voluntaria humilitas paſſionis, quibus reuelata eſſet abſcondita excellentia dignitatis.* Et S.Chryſoſtomus hic, qui addit minimum beatum in cælo maiorem habere claritatem & gloriam, quàm Chriſtus hîc; quia Chriſtus illam hic debilibus oculis, & captui Apoſtolorum adhuc mortalium attemperauit. Quare quibus hæc gloriæ cæleſtis irradiat veritas, his omnis mundi & pompæ mundanæ vileſcit vanitas. Quocirca S. Franciſcus dictitabat: *Tanta eſt gloria, quam expecto, vt omnis me pœna delectet.*

S.Leo.

S. Franciſc.

Quater fuit Chriſtus transfiguratus.

Symbolicè, hæc transfiguratio repræſentauit miras, & varias Verbi incarnati, quaſi diuini Protei transformationes. Chriſtus enim quater transfiguratus eſt, primò in incarnatione, cum Verbum caro factum, in ea quaſi lux in laterna reſplenduit. Secundò in cruce, in qua ita flagris, clauis, ſputis, &c. deformatus fuit, vt de eo dicat Iſaias cap. 53. *Non eſt ſpecies ei neque decor, & vidimus eum, & non erat aſpectus.* Tertiò in reſurrectione, cum gloria & honore coronatus eſt. Quartò in Euchariſtia, vbi latens ſub ſpeciebus panis & vini, in eos quaſi transfigurari videtur, tranſubſtantiatio enim eſt quaſi accidentium transfiguratio.

Iſai. 53.

Anagogicè.

Anagogicè voluit hîc Chriſtus dare ideam noſtræ reſurrectionis & gloriæ, in qua ipſe corpus noſtrum reformabit configuratum corpori claritatis ſuæ.

Tropologicè.

Tropologicè voluit Chriſtus primò, hîc typum dare transfigurationis animæ peccatis nigræ in lucem gratiæ, per quam Chriſto configuramur. Transfiguratio enim noſtra conſiſtit in configuratione cum Chriſto, vt Chriſto in omni humilitate, charitate, obedientia, religione, &c. conformemur, vt ſimus viuæ imagines vitæ & ſanctitatis Chriſti, quaſi noſtri exemplaris: vt cogitemus, loquamur, operemur ea pietate, grauitate, zelo, qua Chriſtus; vt quicumque nos viderit, putet ſe in nobis Chriſtum cernere.

Rurſum Chriſtus hîc dat ideam transfigurationis, quâ anima à minori ſanctitate tranſit ad maiorem: Chriſtus enim iam ſanctus transfiguratus eſt, atque hæc transfiguratio ſæpe priore eſt difficilior & rarior: ſancti enim ſæpe ſibi de ſanctitate blandiuntur, & in ea quaſi ſecuri conquieſcunt, nec ad maiorem aſpirant, vti peccatores & pœnitentes aſpirant ad iuſtitiam. Rarius eſt, ait ille Pater, vt à ſanctitate minori ad maiorem, quàm vt à peccato quis ad ſanctitatem transfiguretur. Idem aſſerit S.Bernardus, S.Bonauentura & alij: hoc tamen ſubinde fit in monte, & ſeceſſu cum Chriſto, puta in crebra & feruenti oratione ac meditatione. In ea enim mens illuſtratur à Deo, ac per eam quaſi fiſtulam haurit lumen cæleſte, quo illuſtrata concipit nouos ardores ad reformandos mores, imò vt transformet ſe in Chriſtum, vt cum Paulo dicat: *Mihi mundus crucifixus eſt. Viuo ego, iam non ego, viuit vero in me Chriſtus.* Et cum S. Ignatio Epiſt. ad Rom. *Amor meus crucifixus eſt.* Et cum S.Franciſco, quinque corporis Chriſti ſtigmata ſi non corpori, certè animæ ſuæ infigat & imprimat medullitùs.

Galat. 6.

S. Ignat. M.

Oratio eſt animæ transfiguratio?

Oratio ergo eſt animæ trãsfiguratio: primò, quia in ea anima lumen à Deo accipit, vt clarius cũ æ-
què ac ſeipſam, ſuaque omnia cognoſcat & luſtret. 1.
Secundò, in ea à Deo petit, impetrátque gratiam 2.
ad maculas & vitia, quibus deformata eſt, eluenda & reformanda, atque ad tentationes quaſlibet ſuperandas. In ea pro deſolatione accipit conſolationem, ex debili fit fortis, ex pigra feruens, ex perplexa intelligens, ex triſti læta, ex puſillanimi animoſa.

Tertiò, in ea ſupra ſe leuatur, & ad Deum in 3.
cælum attollitur, vbi diſcit, imò videt res omnes terræ eſſe viles, exiles, & fragiles, itáque eas, vt pueriles, quaſi ex alto deſpicit & contemnit: Cernit enim non niſi in cælo eſſe veros honores, veras opes, veras delicias.

Quartò, ibi audit vidétque pariter paruas & 4.
exiles eſſe omnes mundi cruces, omnem paupertatem, omnem morbum, omnem famem, omnem perſecutionem. Quare ea omnia fortiter ſuſtinere, & parui æſtimare decernit, dicítque cum Paulo: *Non ſunt condigna paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis*, &c. ergo
Etiamſi fractus illabatur orbis,
Impauidum ferient ruinæ.

Quintò,

5. *1. Cor. 6* *S. Franciſcus orans eleuabatur in altum.* Quintò in ea vnit ſe Deo: *Qui autem adhæret Domino, vnus Spiritus eſt.* 1. Corinth. 6. 17. Hinc S.Franciſcus orans rapiebatur in altum, ac ſubinde vſque ad altitudinem fagorum, imò vſque ad nubes quaſi ad Deum aſcenſurus, nec aliud dicebat, cogitabat, & amabat, quàm: *Deus meus & omnia: Da mihi Domine amore amoris tui mori, qui pro amore amoris mei dignatus es mori.* Hoc eſt, quod ait Paulus: *Nos verò omnes reuelata facie gloriam Domini ſpeculantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem, tanquam à Domini ſpiritu.* 2. Corinth. 3.18. *2 Cor 3.18.*

Denique Chriſtum non ſedentem, nec genu flexum, ſed ſtantem fuiſſe transfiguratum innuit Marcus dicens: *Euigilantes viderunt maieſtatem eius, & duos viros ſtantes cum eo*, ſcilicet pariter ſtante. Vnde ſequitur Chriſtum non ſublatum in aëra, vti nonnulli pictores pingunt, ſed in terra, illi pedibus inſiſtentem fuiſſe transfiguratum. Ita Thyræus cap. 9. de Transfig. in fine.

Fulgor veſtimentorum Chriſti in Transfiguratione. *Veſtimenta autem eius facta ſunt alba ſicut nix.* Aliqui legendum putant *ſicut lux*; nam Græca iam habent, ὡς τὸ φῶς, id eſt, *ſicut lux*; ſic & Syrus & Arabicus. Accedit Ægyptius, qui vertit: *Et rutilauit facies eius ſicut ſol, veſtimenta quoque ſplenduerunt forma ſolis.* Æthiopicus: *veſtimenta eius ſicut cryſtallus.* Verùm noſter legit cum Perſico, ὡς χιών, id eſt *ſicut nix*, & ſic legunt hic nonnulli Codices, imò omnes Marci 9. 2. nix enim propriè dicitur alba, lux verò fulgida; quamquam nix non ſolùm candet, ſed & fulget. Candor enim eius tantus eſt, vt fulgeat fiatque fulgor. Porro hic habitus, & color ſymbolum eſt lætitiæ & gloriæ beatorum. Apocal 4 4. & paſſim alibi.

Abulenſis quæſt. 42. & ſequent. ac noſter Salmeron opinantur veſtibus Chriſti candorem hunc verè & realiter fuiſſe inditum; quare colorem veſtium fuiſſe immutatum, vt ſi illæ prius erant nigræ in ſe, factæ ſint albæ, ſin verò prius erant albæ, vt Abul. putat, factas fuiſſe albiores, peracta verò transfiguratione, eas ad priſtinum colorem & ſtatum reduiſſe. Fauet S. Marcus dum ait: *Veſtimenta eius facta ſunt ſplendentia, & candida nimis, velut nix, qualia fullo non poteſt ſuper terram facere candida.* Veſtes ergo Chriſti duo habebant, ſcilicet candorem niueum, quaſi fullonis, & ſplendorem à Deo immiſſum, vtrumque ſupernaturalem: ſplendor enim hic non poterat à carne Chriſti per veſtes, vtpote opacas, eminere. Ita ipſi.

Alij paſſim cenſent, candorem idem fuiſſe cum ſplendore: ſplendor enim eſt candidus, ſed candori addit fulgorem; eúmque Deo agente ex carne Chriſti emanaſſe in veſtes, vti fit in corporibus glorioſis, idcóque ſplendorem hunc obruiſſe, & quaſi abſorpſiſſe natiuum veſtiũ colorem, ſi alius erat, ne tantiſper appareret: quare ſplendor hic in facie & corpore Chriſti erat aureus, & fuluus, vti eſt in ſole, transfuſus verò in veſtes factus eſt albus, vti alba apparet luna, cùm radiis ſolis illuminatur, & ipſe ſol per nubes tranſparens apparet albus: magnus enim ſplendor ſi per obſcurum corpus, quale ſunt veſtes percipiatur, non tam rutilans fulgor, quàm albicans candor apparet; eò quòd obiectu intermedij corporis, radij eius frangantur & quaſi debilitentur Ita Tertullianus lib. 4. contra Marcion. c. 22. S. Ephrem, & Auctor de mirabil. Script. iam citati, Euthymius hîc, Alenſis 3. p. q. 21. Albertus in Marci & Lucæ c. 9. Lyran. Gloſſa, Caietanus, Franc. Lucas, Suarez, Lorinus in 2. Petri 1. v. 16. ſic & Petrus Thyræus de apparit. Chriſti lib. 1. de Transfigur. n. 42. per *candida* intelligit ſplendida; vti & Euangeliſtæ alibi ſplendida vocant candida. Fauet Marcus, cùm ait *ſplendentia & candida nimis velut nix.* Intelligit ergo per ſplendorem, candorem inſtar niuis ſplendentem: nam alioqui dixiſſet *candida & ſplendentia.*

Plenus erit ſenſus & omnia adæquans, ſi vtráque ſententiam iungas, & vtrumque factum dicas, ſcilicet veſtes Chriſti & factas eſſe candidas, vt nix per candorem niueum quaſi fulloneum illis à Deo de nouo inditum, & pariter ſplendidas per ſplendorem ex facie, & carne Chriſti radiante, in eas diffuſum. Hoc enim ſignificat Lucas dicens: *Et veſtitus eius albus & refulgens*, Græcè ἐξαστράπτων, id eſt, *effulgurans*, hoc eſt radios inſtar fulguris euibrans. Vnde liquet non ſolum candorem niueum in eis fuiſſe, ſed & ſplendorem fulgureum. Candor enim eſt color perfectiſſimus, & lux ſiue ſplendor omnium qualitatum ſenſibilium nobiliſſima, ac fulgur eſt igneum & rerum omnium efficaciſſimum. Ita Barradius, & Toletus. *Candor eſt color perfectiſſimus.*

Tropologicè. Tropologicè Veſtes Chriſti ſunt ſancti: hi enim eum ornant vt veſtes: ſuntque candidi & frigidi vt nix, quia caſti & puritate fulgidi. Ita S. Gregorius 32. Mor. cap. 7.

VERS. 3. *Luc. 9. 30.* *Mar. 9. 4.* ET ECCE APPARVERVNT EIS MOYSES ET ELIAS CVM EO LOQVENTES.] Quæres, cur hi duo præ aliis prophetis apparuerunt? Reſp. Maldon. quia hi duo præcedent ſecundum Chriſti aduentum ad iudicium, qui erit cum magna maieſtate, cuius proinde typum & figuram dedit Chriſtus in hac ſua transfiguratione, de Elia id verum eſt, ſed falſum de Muſe, vti oſtendi Apoc. 11. v. 3. & 4 vbi probaui Enoch venturum cum Elia contra Antichriſtum, non Moſen. *Moſes & Elias apparuerunt.*

Cur? Dico ergo cauſam fuiſſe, quòd Moſes fuerit legiſlator legis veteris; Elias verò Princeps Prophetiæ & Prophetarum: quare ipſe repræſentauit totũ Prophetarum chorum. Hi ergo duo apparuerunt, vt oſtenderent Chriſtum verè eſſe Meſſiam, Saluatorem mundi à ſe in lege & prophetis promiſſum. *Cauſa potiſſima.* Per Moſen igitur oſtenditur lex, per Eliam prophetia in Chriſtum conſpirare, ac vtramque iam officio ſuo perfunctam terminari, & dare locũ Chriſto nouo legiſlatori, & prophetæ à Deo miſſo, atque per omnes prophetas, ac nominatim per Moſen promiſſo Deuter. 18. 18. *Prophetam*, inquit, *ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui, & ponam verba mea in ore eius*, &c. Ita S. Hieronymus, Chryſoſtomus, Ambroſius, & Euthymius. *Deut. 18. 18.*

Addit S. Hieron. lib. 2. contra Iouin. Moſen & Eliam hanc viſionẽ meruiſſe, quia æquè vt Chriſtus 40. diebus ieiunarunt in monte. Hinc Tertull. Origen. Nazianz. & alij cenſent hanc viſionẽ humanitatis Chriſti in transfiguratione, repræſentatam (æquè ac repræſentata fuit Eliæ in ſpiritu auræ tenuis. quo ſe illi oſtendit Deus 3. Reg. 19. ait Abulen.) & promiſſam fuiſſe Moſi à Deo, cùm ei cupienti petentique faciem Dei videre, Deus reſpondit dixitque: *Poſteriora mea videbis. faciem autem meam videre non poteris.* Exod. 33. 23. Quod in ſenſu litterali verum eſſe nequit, ſed tantùm in Symbolico, vti ibidẽ oſtendi. Nã in ſenſu litterali, Moſes vidit ibidẽ dorſum Dei in corpore luminoſo, & glorioſo, ab Angelo Dei vicario aſſũpto, quæ viſio teſte S. Hilar. fuit typus trãsfigurationis Chriſti, in qua Moſes vidit gloriã humanitatis Chriſti. *Exod. 33.*

Sex aliæ cauſæ. Sex alias cauſas dat S. Thomas 3. p. quæſt. 45. art. 3. ad 2. quas audi: Prima eſt hæc, quia enim turbæ dicebant, eum eſſe Eliam, vel Ieremiam, aut

voum ex prophetis, capita prophetarum ſecum du-
cit vt ſaltem hinc appareat differentia ſeruorum
2. & Domini. Secunda ratio eſt, quia Moyſes legem
dedit, Elias pro gloria Domini æmulator fuit: vnde
per hoc, quod ſimul cum Chriſto apparent, exclu-
ditur calumnia Iudæorum accuſantium Chriſtum,
tanquam tranſgreſſorem legis & blaſphemum,
3. Dei ſibi gloriam vſurpantem. Tertia ratio eſt, vt
oſtendat, ſe habere poteſtatem mortis & vitæ, &
eſſe Iudicem mortuorũ & viuorum, per hoc quod
Moyſem iam mortuum, & Eliam adhuc viuenté
4. ſecum ducit. Quarta ratio eſt, quia ſicut Lucas di-
cit: *Loquebantur cum eo de exceſſu, quem completu-
rus erat in Hieruſalem*, id eſt, de paſſione & morte
ſua; & ideo, vt ſuper hoc diſcipulorum animos
confirmaret, inducit eos in medium, qui ſe morti
expoſuerunt pro Deo. Nam Moyſes cum periculo
mortis ſe obtulit Pharaoni: Elias verò Regi Achab.
5. Quinta ratio eſt, quia volebat, vt diſcipuli ſui æ-
mularentur Moyſi manſuetudinem, & zelum
6. Eliæ. Sextam rationem addit Hilar. vt oſtenderet
ſcilicet ſe per legem, quam dedit Moyſes, & per
prophetas, inter quos fuit Elias præcipuus eſſe
prædicatum.

Denique Elias æquatur Moſi affectu, non effe-
ctu: plura enim geſſit Moſes, quàm Elias. Audi S. Ambroſium lib. 1. de Iacob & vita beata cap. 8. *Operationes*, inquit, *bono commendantur affectu. Neque enim minùs beatus Elias quàm Moyſes; cùm alter cibi indigus, melotide vili, ſine filiis, ſine ſumptu ſine comite: alter populi ductor, latus ſobole, ſuccinctus potentiâ, diuerſo genere meritum æquale fundauerint, quando cum Domino in reſurrectionis gloria refulſerunt. Videtur enim parem his quaſi paribus gloria ſua teſtibus dediſſe mercedem.*

Ambroſ.

An in propria perſona Moſes & Elias apparuerint?

Quæres, qua ratione & modo hîc apparuerit Moſes & Elias? De Elia omnes conueniunt, ipſum in proprio corpore apparuiſſe; Elias enim raptus eſt curru igneo in cælum, & adhuc viuit vt veniat, certétque pro Chriſto contra Antichriſtum. Ex paradiſo ergo vel loco, in quem à Deo tranſlatus eſt, Elias ſubitò per Angelum tranſlatus fuit in montem Tabor, ibique in Transfiguratione Chriſti extitit collocutor & teſtis. De Moſe variæ ſunt ſententiæ, quas recenſui Deuter. vlt. v. 5. Certum eſt, vt ibi oſtendi, Moſen eſſe mortuum, nec hucvſque reſurrexiſſe. Quare nonnulli putarunt hîc non Moſen verum apparuiſſe, ſed Angelum in ſpecie & forma Moſis. Verùm hoc falſum eſt, imò erroneum, ait Suarez, quia Moſes inducitur hîc vt teſtis Chriſti: teſtis autem in propria perſona debet ferre teſtimonium. Vnde nemo interpretum eſt, qui dicat, non fuiſſe Moſen, ſed Angelum, niſi Gloſſa in Lucæ cap. 9. v. 30. quam S. Thomas deſumptam putat ex Auctore de Mirabil. S. Script. lib. 3. cap. 10. & 13. ſed hic Auctor nil tale habet, imò aſſerit omnium ſententiam eſſe, quòd fuerit verus Moſes. Probabilius ergo Ianſenius opinatur hanc Gloſſam petitam eſſe ex S. Auguſt. lib. de cura pro mortuis, vbi dubitat Auguſt. an mortuorum appaririones verè fiant per ipſos, an per Angelos, an potius inquit, per vtroſque, non tamen dubitat de Moſe noſtro hîc; imò Caluinus licet dicat probabile eſſe, fuiſſe ſpectrum Moſis, tamen addit probabilius eſſe, fuiſſe veram animam Moſis.

Moſes etiam in propria perſona apparuit.

Moſis igitur anima è limbo per Angelum trãſlata eſt in terram, ibique egreſſa, venit in Tabor ad Chriſtum; aſſumpſit corpus, vel aëreum formante illud Angelo, vt volunt Lyran. Salmer. Abul. & S. Thomas 3. p. q. 45. art. 3. ad 2. vel certè proprium corpus reſumpſit, & reſurrexit, ita vt anima Moſis è limbo per Angelum deducta ſit ad eius ſepulchrum, ibique collectis ab Angelo Moſis cineribus, Deus illis animam Moſis inſeruerit & vniuerit, vt verus viuúſque fuerit Moſes, quem idem Angelus ex ſepulchro tranſtulit in Tabor.

Decebat enim, vt in hoc Chriſti teſtimonio omnia eſſent vera & ſolida, & ſic Chriſtus hîc reſuſcitando Moſen, oſtendit ſe Iudicem & Dominum viuorum eſſe & mortuorum. Sic opinantur Tertullianus, Origenes, Irenæus & alij, quos citat & ſequitur Suarez 3 p. q. 45. diſp. 32. ſect. 2. ac Petrus Thyræus de Apparit. Chriſti lib. de Trãſfigur. cap. 3. §. 36. quorum vterque multis rationibus probabilibus idipſum confirmat. Si hoc ſequaris cenſeáſque, Moſen reſurrexiſſe, neceſſe eſt vt dicas, eum rurſum eſſe mortuum, ac rurſus eum aliis poſt Chriſti reſurrectioné reſurrexiſſe: nam primus reſurgentiũ ad vitam immortalem fuit Chriſtus.

Nota; Chriſtus Moſi & Eliæ ſuum ſplendorem & gloriam afflauit & communicauit, æquè ac veſtibus ſuis. Vnde Lucas ait cap. 9. 31. *Erant autem Moſes & Elias viſi in maieſtate*, Græcè ἐν δόξῃ, id eſt, *in gloria*. Ita Tertullianus, Origenes, Damaſcenus, D. Thomas, Abulenſis, & alij paſſim. Oportebat enim, vt viderent Apoſtoli conſeruorum gloriam, vt fortificarentur in laboribus. *Luc. 9. 30.*

Denique hac de cauſa, ait Beda de locis ſanctis, in Tabor ædificata fuêre duo monaſteria, vnum in honorem Moſis, alterum in honorem Eliæ.

Duo Monaſteria in mõte Tabor.

Cum eo loquentes. Lucas addit: *Et dicebant exceſſum eius, quem completurus erat in Ieruſalem.* Pro exceſſum Græcè non eſt ἔκστασις, quaſi ſignificetur hic extaticus amor Chriſti, qui eum adegit ad paſſionem & crucem, vt aliqui pij hic imaginantur, ſed eſt ἔξοδον, id eſt exitus, ſcilicet ex Ieruſalem, & ex hac vita per mortem crucis in monte Caluariæ, quem Moſes & Elias hîc audientibus Apoſtolis prædixerunt Chriſto, vt ſcandalum & horrorem crucis Chriſti, tam iis quàm nobis eximerent. Vnde nonnulli cum Chryſoſtomo pro ἔξοδον legunt δόξαν, id eſt gloriam; nam in Cruce maximè Chriſtus ſuam poteſtatem & gloriam oſtendit: vnde tunc ſol obſcuratus eſt, petræ ſciſſæ ſunt, terra contremuit, &c. Porrò ſermo ipſorum cum Chriſto familiaris fuit, de rebus notis, non diſciplinalis, non doctrinalis; ſed tamen didiciſſe aliquid teſtes potuerunt, & Chriſtus aliquid cognouiſſe ab ipſis ſingulare. Quid verò? Illi tempus paſſionis: hic grati animi ſignificationem, & præterea deſiderium, quo petierunt perfici opus redemptionis humanæ. Eſt & hoc probabile, quòd gratias egerint Domino, tãquam inſigni humani generis Redemptori: & propoſitis eximiis fructibus, Dominum ad ſumendum paſſionis calicem animarint; quemadmodũ in horto animauit Angelus. Ita Thyræus.

Quemnam exceſſum dicebant?

RESPONDENS AVTEM PETRVS DIXIT AD IESVM: DOMINE BONVM (iucundũ ſuaue & beatũ) EST NOS HIC ESSE: SI VIS FACIAMVS HIC TRIA TABERNACVLA, TIBI VNVM, MOYSI VNVM, ET ELIÆ VNVM.] Petrus hîc gloriâ exultans, & quaſi ebrius volebat in ea hærere, & permanere, vt iugiter illa frueretur: vnde Arabicus vertit: *Bonum eſt vt maneamus hic.* Votum hoc Petri impleuêre poſteri, ædificantes in Tabor tres Eccleſias teſte Beda. Sapienter Damaſcenus: *Non eſt*, inquit, *tibi bonum ò Petre, quòd Chriſtus ibi moretur: non enim obtineres claues regni, nec mors abolita eſſet Tyranni, ne quæras ante tempus felicia, vt Adam Deificationem.*

VERS. 4
Luc. 9. 33.
Mat. 9. 5.
Damaſcen.

Tropo

Tropologieè ludens in hiſce verbis more ſuo S. Bernardus ſerm.6. de Aſcenſ. *Quomodo*, inquit, *tam bonum eſt nos hic eſſe ? Imo verò moleſtum eſt, graue eſt, periculoſum eſt. Nimirum, vbi malitia plurimum, ſapientia modicum, ſi tamen vel modicum inuenitur, vbi viſcoſa omnia, omnia lubrica, operta tenebris, obſeſſa laqueis peccatorum, vbi periclitantur animæ, vbi ſpiritus affliguntur ſub ſole, vbi tantùm vanitas & afflictio ſpiritus eſt.* — Bernard.

Rurſum Theophylactus: Ne dixeris, inquit, cum Petro bonum eſt nos hic eſſe: nam oportet ſemper proficere, & non permanere in vno gradu virtutis & contemplationis, ſed ad alia tráſire.

Vnde agnitì Moſes & Elias. Quæres, vnde Petrus agnouit hos duos loquentes cum Ieſu, eſſe Moſem & Eliam?

Reſp. 1. Reſpond. primò, potuiſſe eum ipſos agnoſcere ex colloquio cum Chriſto. Videtur enim Moſes dixiſſe Chriſto: Salue Meſſia Saluator Noſter. Tu es ille, cuius paſſionem ego tot ſacrificiis, ac præſertim occiſo Agno, & perfecto Paſcha præfiguraui. Elias verò: Tu es cuius reſurrectionem ego in filio viduæ, quem ad vitam reuocaui; ac cuius aſcenſionem, ego curru igneo raptus in cælum repræſentaui, &c. Fortè etiam Chriſtus eos, aut ipſi ſe inuicem ſuis nominibus appellabant, & nominabant.

2. Secundò, potuit eos agnoſcere Petrus ex ſpecie & habitu, qua eorum imagines pingebantur, vel (ſi hæc pictura imaginum ob metum idololatriæ, non erat apud Iudæos in vſu) certè deſcribebantur in S. Scriptura, & Traditione Maiorum: v.g. Elias agnoſci potuit ex zona pellicea & melote, qua veſtiri ſolebat 4. Reg. 1. Moſes ex facie cornuta, imò ſi Druthmaro hic & Origeni id aſſerenti credimus, apparuit Moſes cum tabulis legis, Elias cum curru igneo.

3. Tertiò, & maximè eos agnouit Petrus ex inſpiratione diuina. Ita Tertullianus, & alij ſuperius citati.

Quæres, cur Petrus petiit fieri tria hæc tabernacula, cum beati non egeant tabernaculis? Reſp. Petrum hoc dixiſſe ſub finem transfigurationis, cum iam Moſes & Elias pararent abitum, vt eos retineret, ne abirent. Nam Lucas ait: *Et factum eſt cum diſcederent ab illo*, ſcilicet Moſes & Elias à Ieſu, *ait Petrus ad Ieſum: bonum eſt nos hic eſſe, faciamus*, &c. q.d. O quàm ſuaue & delectabile eſt in hac viſione commorari! quare, ô Chriſte, ne patiaris Moſen & Eliam diſcedere, ac vt eos retineamus, faciamus eis habitaculum & tabernaculum cuique ſuum, in quo commorentur. Non meminit tabernaculi ſui, Iacobi, & Ioannis, quia vt dixi, Moſen & Eliam abeuntes volebat retinere: vnde de iis, non de ſe, & ſociis erat ſollicitus. Addit Abulenſis q.64. Petrum cogitaſſe, quod eodé tabernaculo, quo Chriſtus vtpote eius diſcipuli, exciperentur: aut certè vt Lyran. Petrus ſibi deſtinabat tabernaculum Chriſti, Iacobo tabernaculũ Moſis, Ioãni tabernaculũ Eliæ.

Petrus neſcit præ gaudio quid petat. Addit Marcus: *Non enim ſciebat quid diceret*: & Lucas: *neſciens quid diceret.* q.d. Petrus dulcedine huius viſionis ebrius, vt eam continuaret, quaſi rationis impos dicebat incongrua, mente aberrabat

1. & quaſi delirabat. Idque primò, quia putabat Chriſtum glorioſum, item Moſen & Eliam egere tabernaculis, iiſque tribus, quaſi vnum tribus non ſufficeret. Rurſum Moſen & Eliam æquabat Chri-

2. ſto. Secundò, quia optabat Chriſtum in Tabor manere, nec redire ad diſcipulos quare Chriſtum, qui eſt bonum vniuerſi, concludere volebat in hoc
monte. Rurſum felicitatem quærebat in terra, quæ
eſt locus exilij & ærumnarum, cùm illa quærenda
ſit in cælo; hoc enim nobis eſt patria & paradiſus.
Tertiò, quia Chriſtum à prædicatione, paſſione, & 3.
cruce; ac conſequenter à redemptione mundi auo-
cabat, ſuam voluptatem præponens ſaluti omnium
hominum, & voluntati Dei. Quartò, quia adhuc 4.
mortalis & paſſibilis, ſolus cum Iacobo & Ioanne
beatitudine perfrui volebat, ad quam tamen Deus
per Chriſtum innumeros poſt hanc vitam perdu-
cere deſtinarat. Quintò, quia volebat gloriam ante 5.
laborem, coronam ante certamen, brauium ante
meritum, gaudium ante paſſionem & crucem; cum
prius oporteret Chriſtum, & Chriſtianos pati, &
ita intrare in gloriam ſuam. Lucæ 24. Crux enim
eſt via & ſcala ad felicitatem; &

Dulcia non meruit, qui non guſtauit amara.

Gloria Laborũ filia. Hinc Chriſtus per ſummum Crucis opprobrium
ſummam adeptus eſt gloriam. Hinc & Poëta Glo-
riam Laboris filiam nuncupat, ac viciſſim S. Gre-
gorius in Iob cap.7 v.2. labores vocat pignora glo-
riæ. Sexto, quia felicitatem in viſione glorioſæ hu- 6.
manitatis Chriſti, non verò in viſione Deitatis col-
locabat. Si ergo Petrus conſpexiſſet diuinitatis gloriam, & gaudiorum bonorúmque omniũ abyſſum, quid dixiſſet? Hæc enim Petri viſio & voluptas erat ſenſibilis & corporea, erátque dumtaxat vna mica, ſtilla, & gutta, reſpectu voluptatis & gaudij, quod percipiunt beati in videndo & fruẽdo Deo, cum in eo quaſi in mari deliciarum ſe immergunt, eóque abſorbentur iuxta illud Pſalm. 35. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* — Pſalm. 35.

Porrò viſio hæc gloriæ Chriſti, Moſis, & Eliæ in diſcipulis magnam ciebat non ſolùm voluptatem, ſed & admirationem, & reuerentiam, ac ſacrũ quendam horrorem. Vnde Marcus ait: *Non enim ſciebat quid diceret: erant enim timore exterriti.*

Vers 5. Luc. 9. 34. 35. Mar. 9. 7. ADHVC EO LOQVENTE, ECCE NVBES LVCIDA OBVMBRAVIT EOS.] *obumbrauit*, id eſt circumdedit, & complexu ſuo cinxit eos, ſcilicet Chriſtum, Moſen, Eliam, & tres Apoſtolos, inquit Abulenſ. ita vt cerni nõ poſſent: quia nubes ampla erat, & valde denſa, æquè ac fulgida & coruſcans.

Nubes obũbrans: quoſ & cur? 1. ſent. Nota: Lucas c. 9. 34 ſic habet: *Hæc autem illo* (Petro) *loquente facta eſt nubes, & obumbrauit eos: & timuerunt intrantibus illis in nubem* quod Toletus ſic ex Damaſceno explicat q. d. Dum Petrus dicit: *faciamus hic tria tabernacula*, nube ei contradicens ſe mediam interpoſuit inter Chriſtum, Moſen, & Eliam ex vna parte, & diſcipulos ex altera, itáque *obumbrauit eos*, ſcilicet diſcipulos, vt fulgor Chriſti oculos diſcipulorum perſtringens, hac nubis vmbra intermedia temperaretur, itáque faciliùs à diſcipulis conſpiceretur: *Et timuerunt intrantibus illis in nubem*, id eſt, timuerunt diſcipuli cum viderent nubem complecti Chriſtum, Moſen, & Eliam, ſe verò ab illis per nubem excludi: *timuerunt* inquam, quia videbant ſe extra nubem, illa obumbratos, ac ſolos deſeri, ne ſi quid mali eis eueniret, nullum haberent qui eis ſuccurreret. Vel *timuerunt*, ne Chriſtus cum Moſe & Elia abiret aliò, vel raperetur in cælum, vti olim raptus erat Elias curru igneo. Cum Toleto conſentit Petrus Thyræus lib. de apparitione Chriſti tractat. de transfigurat. can. 4. numer. 16. Eſtque hæc ſententia probabilis.

2. Secundò Barradius cenſet, nubem veniſſe poſt diſceſſum Moſis & Eliæ, nam ante v.33. dixerat de

iis Lucas: *Et factum eſt, cùm diſcederent ab illo:* Tunc ergo *nubes obumbrauit eos*, ſcilicet Chriſtum cum diſcipulis, qui ſoli manſerant reliqui, ideóque *timuerunt*, quia viderunt ſe in nubem ingredi, illáque ſe vndique cingi, neſcientes quid inde eis euenturum eſſet.

3. *Optima.* Tertiò, optimè Franc. Lucas cenſet hanc nubem obumbraſſe, id eſt vmbra ſua circundediſſe & cinxiſſe tam Chriſtum, Moſem & Eliam, quàm tres diſcipulos, vtpote Chriſto vicinos, ſed ita vt circa Moſen & Eliam ſe condenſans, eos in ſe intrantes complectens, ex oculis diſcipulorum ſubduxerit & abduxerit, vti cenſet Euthymius, & Syrus, qui pro *intrantibus illis in nubem* vertit: *cùm viderent Moſen & Eliam, qui ingrediebantur nubem*, ideóque *timuerunt* vti explicabo verſ. 6. ſic & nubes ſuſcipiens Chriſtum aſcendentem in cælum, ſubduxit eum ab oculis Apoſtolorum. Actor. 1. quod ergo paulò ante dixit Lucas: *Et factum eſt cùm diſcederent ab illo*, ſic intellige *cùm diſcederent*, id eſt, cùm diſceſſum pararent, cùm ſignum darent abitus, cùm Ieſu valedicerent quaſi mox abituri. Mox enim ſuperuenit nubes, quæ eos complexa ſeorſim duxit & abſtulit. Vnde Arabicus vertit: *Et cùm vellent diſcedere ab eo.*

Nubis officium quale hic.

1. Quæres, vnde, & cur hæc nubes? Reſpondetur facta eſt à Deo per Angelum ex condenſatione aëris, & vaporum, vt per eam corrigeret Petri votum de tribus tabernaculis fabricandis, oſtendendo Chriſtum iis non indigere, vtpote cuius thronus ſit nubes lucida & glorioſa.

Quocirca veriſimile eſt Petrum, Iacobum, & Ioannem fuiſſe intra hanc nubem non extra, tum quia vicini erant Chriſto, vt dixi, eràntque de eius domo & familia: tum quia nubes hæc ſi ſolum Chriſtum complexa fuiſſet, debuiſſet eſſe valde parua & demiſſa; iam autem magna fuit & alta, vt eſſet ſymbolum magnitudinis, celſitudinis, & magnificentiæ Dei: tum quia ideo à Chriſto hi tres Apoſtoli erant adducti in Tabor, vt eſſent teſtes certi apud cæteros Apoſtolos & fideles eorum, quæ in nube circa Chriſtum gerebantur, ac præſertim vocis Dei Patris: *Hic eſt filius meus.* Ergo hæc coram & clarè, ſine velo & nube ſpectare, & audire debebant, vt eſſent oculati, & auriti teſtes omni exceptione maiores.

Nubes eſt velum Dei. Porrò nubes eſt ſymbolum æquè ac velum gloriæ Dei. Hinc olim in nube, quia ipſa cæleſtis eſt, & impernia viſu; ſolebat Deus incomprehenſibilem ſuam maieſtatem, quaſi obtectam eminus & velut per vmbram Hebræis demonſtrare, vt patet Exodi c. 19. v. 9. cap. 24. v. 15. & cap. 34. v. 5. Vnde nubes vocatur aſcenſus ſiue vehiculum Dei. Pſalm. 103. 3. item tabernaculum, thronus, & ſedes non tantùm maieſtatis, ſed & omnipotentiæ, ſummæque efficaciæ Dei, nam ex nubibus in hoſtes iaculatur grandines, turbines, tonitrua, fulmina. Pſalm. 17. verſ. 12. & ſeq. Pſalm. 67. verſ. 35. Pſalm. 88. verſ. 7. hinc & Chriſtus cum maieſtate iudicaturus orbem veniet in nubibus cæli. Matth. cap. 24. verſ. 30. Nubes hæc ergo voci Dei Patris fuit quaſi inſtrumentum: Chriſto, decus & ornamentum: Moſi & Eliæ, vehiculum: Apoſtolis, vmbraculum.

2. Addit Abulenſis. quæſt. 75. & ex eo Thyræus, nube hac tegi voluiſſe Chriſtum, vt ea tegeretur, dum deponeret ſplendorem transfigurationis ſuæ, ne id viderent Apoſtoli, ſicut non viderunt eius initium, cùm primò illum aſſumpſit, quia dormiebant.

3. Addit tertiò S. Ambroſius in cap. 9 Lucæ, quòd nubes hæc ſplendorem corporis Chriſti, quem alioqui fragiles Apoſtolorum oculi ferre non potuiſſent, moderata eſt, & temperauit.

Chriſtus an nocte, an manè transfiguratus? Porrò ex nube hac opinatur Toletus in Lucæ cap. 9. verſ. 34. Chriſtum transfiguratum fuiſſe nocte, tempore ſomni: Vnde Apoſtolorum oculos grauatos fuiſſe, ait Lucas; ideóque mirabiliorem apparuiſſe Apoſtolis Chriſti transfigurationem. Splendor enim tantus mirabilior eſt noctu, quàm diu. Veriſimiliter quoque alij putant, manè in aurora Chriſtum eſſe transfiguratum, tum ne viderentur eſſe hæ præſtigiæ, & ſpectra nocturna; tum quia Chriſtus venit ad opera lucis; Apoſtolorum autem oculi grauati erant ex fatigatione, vt inferiùs dicam verſ. 8. Denique aurora eſt confinium lucis & tenebrarum, éſtque amœna, ideóque gloriæ ſymbolum.

Nubes fuit lucida. Cur? Reſp.

1. Lucida fuit primò, quia gloriæ Chriſti erat index: vnde Caietanus cenſet, lucem nubi huic afflatam à luce & ſplendore corporis Chriſti; aut potius, quia per eam maieſtas & gloria Patris loquentis repræſentabatur. Vnde Petrus Epiſtolæ 2. cap. 1. 17. nubem hanc vocat magnificam gloriam Patris, ex ea loquentis, qui tamen per eandem ornabat, & augebat gloriam transfigurationis Chriſti: fuit ergo nubes hæc plena maieſtatis & gloriæ.

2. Secundò, vt ſignificaretur differentia legis veteris & nouæ. In veteri enim Deus apparebat Hebræis in nube caliginoſa, quia illa lex plena erat vmbris & terroribus: in noua verò apparet in nube lucida, quia lex noua veritatem affert, claritatem & amorem. Ita S. Chryſoſtomus, Theophylactus, & Damaſcenus de Transfig.

ET ECCE VOX (Dei patris ad Chriſtum) DE NVBE DICENS: HIC EST FILIVS MEVS DILECTVS, IN QVO MIHI COMPLACVI, IPSVM AVDITE.

Nota primò cum S. Chryſoſtomo, Ambroſio, Toleto, Ianſenio, & aliis, parère ex Luca c. 9. v. 35. & ſeq. hanc vocem ex nube altiùs à terra eleuata (vnde S. Petrus Epiſt. 2. c. 1. ait *de cælo*) inſonuiſſe poſt diſceſſum Eliæ & Moſis: idque hoc fine, vt Apoſtolis clariſſimum eſſet & certiſſimum, hanc vocem ad ſolum Chriſtum dirigi, non ad Moſen, vel Eliam, vtpote iam abſentes.

Vox hæc cùm fuerit opus *ad extra*, vt loquuntur Theologi, formata eſt à tota S. Trinitate per Angelum (his enim quaſi miniſtris ad exteriora opera vtitur Deus. Hebr. 1. vlt.) vt repræſentaret Deum patrem: in huius enim perſona Angelus formauit hanc vocem, vti & illam: *Ego ſum Dominus Deus tuus.* Exodi 20. Exod. 20.

In Transfiguratione ſymbolum S. Trinitatis. Nota ſecundo, hic, æquè ac in Baptiſmo Chriſti, ſymbolicè repræſentatam fuiſſe S. Trinitatem. Nam Spiritus Sanctus apparuit in nube, Pater in voce, Filius in diuino ſplendore & gloria, in quo pariter apparebat Verbi incarnatio. Videbatur enim Chriſtus homo, & per ſplendorem vocémque Patris ſignificabatur idem eſſe Deus, Deique filius. Spiritus ſanctus per nubem adumbratus eſt, quia ipſe vt nubes fulgida hominem illuminat, tegit, obumbrat, fœcundat ad omne opus bonum. Ita S. Ambroſius, Origenes, Beda & S. Thomas. Adde quod idem beat, & glorificat. Hinc in Baptiſmo Chriſti Spiritus Sanctus apparuit in ſpecie columbæ, quia in Baptiſmo dat innocentiam: in Transfiguratione verò, quæ eſt typus reſurrectionis apparuit in ſpecie nubis, quia tunc dedit, dabitque ab omnibus malis ſecuritatem.

Paulò aliter Beda: Illic, ait, Spiritus Sanctus

in

in columba, hîc in nube, quia qui fidem ſimplici corde ſeruat, clarè poſtea, quod credidit, videbit.

Hic eſt filius meus. Duo grata vocabula, inquit B. Cyprianus ſerm. de Baptiſmo, *filius & dilectus*, ipſo Deo dictante, *noſtris ſenſibus imprimuntur, vt communio nominum nos aſſociet collegio munerum, & tanta dulcedinis nomina noſtrum emolliant animum, accendántque deuotionis affectum.* (Cyprian.)

(Concil. Epheſ.) Porrò *non dixit (Deus Pater) in hoc eſt filius meus, ne alter ab altero ſeorſum per ſe poſitus, hoc eſt, diuiſus intelligatur, ſed quo ſecundum diſpenſatoriam vnionem vnus idémque ſimpliciter accipiatur, hic, ait, eſt filius meus*, ait Concil. Epheſ. ex proſphonet. Cyril. ad Imperat.

Dilectus. Syrus *dilectiſſimus.* Alludit ad illud (Pſal. 28.) Pſal. 28. 4. *Vox Domini in magnificentia*, &c. *& dilectus, quemadmodum filius vnicornium*, quod de Chriſto per multas vnicornis & Chriſti analogias expoſui 2. Petri 1. verſ. 17. *In quo mihi complacui*, in quo omnem & ſummam habeo complacentiam, qui ſolus mihi infinitè placet, propter quem mihi placet quicumque placet. Vide dicta Matth. 3. 17.

Ipſum audite. Non Moſen, qui iam abiit, ſed ipſum Chriſtum, quaſi nouum legis nouæ Legiſlatorem. *Audite*, ipſique & eius mandatis per omnia credite, & obedite. Alludit ad Deuteron. 18. 15. vbi Moſes de Chriſto ait: *Prophetam de gẽte tua, & de fratribus tuis, ſicut me ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus, ipſum audias.* In Baptiſmo Chriſti non fuit dictũ: *ipſum audite*, quia tunc primùm mundo demonſtratus fuit Chriſtus, hîc verò propoſitus fuit vt Doctor & Legiſlator.

Igitur teſte Tertulliano, S. Leone, Damaſceno & aliis ſuperiùs citatis, ſignificatur hîc abrogatio legis veteris & nouæ inſtitutio. Item Chriſti paſſio in exceſſu, quam de Chriſto loquebantur Moſes, & Elias, eiúſque reſurrectio, aſcenſio & gloria repræſentantur in ipſa transfiguratione, infernus verò & limbus in Moſe, qui è limbo prodiit in Tabor.

(Vers. 6. *Timent Apoſtoli.*) Et avdientes discipvli, cecidervnt in faciem svam, et timvervnt valde.] 1. Primò, quia nubes hæc videbatur eis nouum quid, magnum, & diuinum parturire. 2. Secundò, quia vt habet Syrus, videbant Moſen & Eliam abeuntes, intrare in nubem, ac per eam ex oculis eorum euaneſcere. Timebant enim, ne Moſes è nube fulmina & tonitrua iacularetur, vti olim fecerat accipiens à Deo, & dans populo legem in Sina. Exodi 19. 16. ac ne Elias è nube iacularetur ignes, vti olim fecerat 4. Reg. 1. 10. Tertiò, *audiẽtes timuerunt*, quia vox è nube, ait Abulenſis, inſtar tonitrui fortiter, ſed ſuauiter reſonans, & reboans eos terrefecit & perculit. Ita S. Ephrem Orat. de (S. Ephrem.) Transfigur. *Ad hanc*, ait, *vocem proni ceciderunt Apoſtoli in terram; erat enim tonitru terribile. Quamobrem voce eius tremuit terra, & ij ceciderunt in terram.* Sic ille. *Humana fragilitas*, ait S. Hieronymus, *conſpectum maioris gloriæ ferre non ſuſtinet, ac toto animo ac corpore contremiſcens ad terram cadit.* (Hieron.)

Addit Origenes, S. Chryſoſtomus, & Euthymius eos timore perculſos cecidiſſe in faciem, vt Deum adorarent, illíque ſupplicarent, ne ſcilicet fulmen aut tonitru eos afflaret, vel aliud quodpiam malum in eos ingrueret.

(Vers. 7.) Et accessit Iesvs, et tetigit eos, dixitqve eis: Svrgite, et nolite timere.] Apoſtolos tres, quos Dei intonantis vox & maieſtas proſtrauerat, Chriſti humanitas erigit, vt erectos rurſum ſiſtat Deo. Ad hoc enim venerat ipſe; qui eſt mediator Dei & hominum.

(Vers. 8. Luc 9. v. 36. Mar. 9. v. 8.) Levantes avtem ocvlos svos neminem viderVnt, nisi solvm Iesvm.] Diſparuerat ergo nubes cum Elia & Enoch. Ieſus quoque transactâ iam transfiguratione, in priſtinam faciei formam & figuram redierat. Symbolicè ſignificabatur diſparuiſſe legem & Prophetas, vmbráſque legis veteris præſente Chriſto, ipſique locum ceſſiſſe, ac ipſum ſolum ſupereſſe, qui veram Euangelicæ legis lucem hominibus afferat. Vnde Origenes: *Facti*, inquit, *fuerunt vnum Moſes, id eſt, lex & Elias, id eſt, Prophetæ, conuerſi ambo in Euangelium Chriſti, & non ſicut prius fuerant tres, ſic & manſerunt, ſed tres vnum ſunt facti:* qui tranſierunt in Chriſtum, ſicut lex & Prophetæ in Euangelium. (Origen.)

Ruſum citò tranſiit hæc gloria, & delectatio transfigurationis, vt oſtenderet Chriſtus omnia in hoc mundo, etiam excelſa & diuina eſſe breuia, ſed in cælo fore æterna, vt ad illud anhelemus; in terra enim omnia menſurantur tempore (quod fluxum eſt & breue) in cælo verò ſtabili æternitate.

(*Ordo totius Transfigurationis.*) Nota: Hiſtoriam transfigurationis variè narrant S. Matthæus, Marcus, & Lucas; ſed hæc fuit rei geſtæ ſeries & ordo, qui Euangeliſtas omnes inter ſe conciliat. Primò Chriſtus orauit: interim diſcipulis ex labore conſcenſi montis, & ex prolixitate orationis Chriſti ſomno grauatis, ac dormientibus transfiguratus eſt Chriſtus. Secundò acceſſerunt Moſes & Elias, loquentes cum Chriſto de exceſſu (morte crucis) quem completurus erat in Ieruſalem. Tertiò Apoſtoli è ſomno, hoc fulgore & colloquio excitati, viderunt gloriam Chriſti, cum eóque colloquentes Moſen & Eliam. Quartò finito hoc colloquio, cùm ſignum darent abitus, S. Petrus hac voluptate quaſi ebrius, dolens eos parare abitum, petiit fieri tria tabernacula, vnum Chriſto, ſecundum Moſi, tertium Eliæ. Quintò ſuperuenit nubes ſubducens Moſen & Eliam, cum voce ad Chriſtum: *Hic eſt filius meus dilectus*, &c. quibus territi S. Petrus, Iacobus & Ioannes ceciderunt in terram, ſed mox à Chriſto confortati & erecti, leuantes oculos ſuos, ſolum viderunt Ieſum. Interim Moſes ad limbum, Elias ad locum ſuum per Angelum, vti adductus, ita & reductus eſt.

(Vers. 9. Luc 9. v. 36. Marc. 9. 9.) Et descendentibvs illis de monte, præcepit eis Iesvs dicens: Nemini dixeritis visionem, donec Filivs hominis a mortvis resvrgat.] *Nemini*, non tantùm plebeio, vt vult S. Hieronymus, ſed & Apoſtolo, ne cui ex eis triſtitiæ, & inuidiæ cauſam daret, dolenti ſcilicet, quòd cum Petro, Iacobo & Ioanne transfigurationi non interfuiſſet. Ita Damaſcenus, qui ait: *Ne proditorem inuidiæ rabies in furorem ageret.* (Damaſcen.) Vnde Marcus cap. 9. ait ipſos ita feciſſe: *Et verbum continuerunt*, inquit, *apud ſe.* Idem aſſerit Lucas. Cauſa cur Chriſtus eis ſilentium indixerit vſque ad reſurrectionem fuit, quia tunc erat futurum tempus opportunum hoc myſterium reuelandi, túncque illud intellecturi & credituri erant Apoſtoli, quando poſt paſſionem & mortem, in qua ſcandalizandi erant & turbandi, iam peractam, viſuri erant ipſum reſurgentem in gloria, cuius hæc transfiguratio erat typus. (*Cur Chriſtus ſilentiũ de ſua Transfiguratione indicit* Hieron.) Vnde S. Hieronymus: *Non vult*, inquit, *hoc*, ſcilicet transfigurationem, *in populis prædicari, ne & incredibile eſſet pro rei magnitudine, & poſt tantam gloriam apud rudes*

animos ſequens crux ſcandalum faceret. Sic & S. Chryſoſtomus, Beda & alij. Ex reſurrectione enim Chriſti certò cognituri erant, Chriſtum non coactum, ſed ſponte ex nimio amore pro nobis crucem & mortem ſubiiſſe, ac iam gloriâ donatum, cum eadem iudicem venturum in fine mũdi, eadémque gloriâ coronaturum eos, qui ipſius exemplo & præcepto ſeſe abnegauerint, crucem tulerint, ipſumque ſecuti animas ſuas eius amore perdiderint.

Tropologicè Chriſtus crucis ſuæ opprobrium propalans, gloriam verò transfigurationis abſcondens, docet nos celare dotes & dona Dei nobis collata vſque ad mortem, vti Paulus celauit ſuas reuelationes. 2. Corinth. 12. 6. ne ob ea laudati intumeſcamus, & ob ſuperbiam illis priuemur. Vnde Eccleſ. cap. 11. 30. *Ante mortem ne laudes hominem quemquam.* Cauſas ibi dixi.

Eccli. 11. 18.

Vers. 10. Marc. 9. 11. *Cur de Elia venturo Chriſtum interrogant hic Diſcipuli*

Et interrogaverunt eum discipuli dicentes: Quid ergo Scribæ dicunt, quod Eliam oportеat primum venire?] Occaſio huius interrogationis fuit, quòd tres hi Apoſtoli in transfiguratione viderint Eliam, eúmque abeuntem conſpexerint. Mirantur enim, cur diſceſſerit, cùm manere debuiſſet, vt Chriſtum Chriſtique regnum & gloriam præcurreret, iuxta vaticinium Malachiæ cap. 4. 6. quod citabant docebántque Scribæ; ſed errabant in confuſione temporum: Non enim diſtinguebant primum Chriſti in carne aduentum à ſecundo eius aduentu glorioſo ad iudicium. Hunc enim ſecundum aduentum præcurret Elias, ſicut Ioannes Baptiſta præcucurrit primum. Verùm Apoſtoli etſi primum Chriſti aduentum à ſecundo diſtinguerent, viderant enim primum, at necdum viderant ſecundum, tamen & hunc propediem fore ſperabant: quia enim audierant à Chriſto fieri mentionem reſurrectionis ſuæ imminentis, eiúſque typum viderant in transfiguratione, putabant (ſed falsò) poſt eam ſtatim Chriſtum glorioſè regnaturum, ac regnum gloriæ ſuæ, quod fiet in ſecundo aduentu, illicò initurum, idcóque mirantur & rogant, cur Elias abierit & non manſerit, vt illum præeat & præcurrat. Ita S. Hieronymus, Maldonatus, Ianſenius.

Vers. 11. Mat. 9. v. 12.

At ille respondens ait eis: Elias quidem venіet, et restituet omnia,] id eſt, Iudæos ad Chriſtum quaſi Meſſiam, ipſis & patribus promiſſum, conuertet, quod Malachias c. 4. 6. ait. *Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum.* Vide ibi dicta. Nam ibi Septuag. quos more ſuo ſequitur hîc Matthæus, pro *conuertet* vertunt ἀποκαταστήσει, id eſt, *reſtituet.* Vnde Arabicus vertit: *Docebit vos omnia.*

Malach. 4. 6.

Vers. 12. Marc. 9. 13.

Dico autem vobis, Quia Elias iam venit, et non cognoverunt eum, sed fecerunt in eo quæcunque voluerunt. Sic et Filius hominis passurus est ab eis.] Salit Chriſtus à literali Elia ad myſticum, id eſt, Ioannem Baptiſtam, iuxta Canonem 23. de Baptiſta enim Angelus Gabriel prædixerat patri eius Zachariæ Lucæ 1. 17. *Ipſe præcedet ante illum* (Chriſtum) *in ſpiritu & virtute Eliæ, vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iuſtorum, parare Domino plebem perfectam.*

Luc. 1. 17.

Perperam ergo Caluiniſtæ hæc omnia referunt ad primum Chriſti aduentum, & Eliam eundem vtrobique (v. 11. & 12.) accipiunt ſcilicet Ioannem Baptiſtam. Cenſent enim Eliam, quem Malachias cap. 4. verſ. 5. prædixit venturum, eſſe Ioannem Baptiſtam Præcurſorem Chriſti, nec alium venturum, qui cum Enoch præcurrat ſecundum Chriſti ad iudicium aduentum, quos multis refutaui Malach. 45.

Voluit enim Chriſtus hîc duntaxat, explicare illud Scribarum Axioma ex Malachia deſumptum: *Elias veniet, & vobis oſtendet Chriſtum,* quod Malachias dixerat de ſecundo Chriſti aduentu, etiam myſticè poſſe applicari primo ſuo aduentui. Scribæ enim non diſtinguebant primum aduentum à ſecundo, vti etiamnum non diſtinguunt Iudæi, ideoque Chriſtum veniſſe negant, & venturum expectant, quia nondum apparuit Elias eum oſtendens: vt ergo Chriſtus Scribis plenè & planè condeſcendat, & ſatisfaciat, concedit Eliam aliquem præcurſurum vtrumque Chriſti aduentum, ſed in primo fore typicum, in ſecundo literalem & verum Eliam. Vult enim dicere, non per hoc, quod necdum venerit Elias, ſtare quò minùs Iudæi in ſe quaſi Meſſiam credant, ſed per hoc, quòd peruerſi ſint & obſtinati in ſua malitia; Elias enim ille, qui ante primum Meſſiæ aduentum promiſſus fuerat, id eſt, Ioannes Baptiſta iam venerat, & Meſſiam Scribis digito oſtenderat: ſed illi Ioanni credere noluerant: Vnde ſubdit Chriſtus: *Et non cognouerunt eum,* id eſt, noluerunt agnoſcere, ipſum eſſe præcurſorem & indicem Chriſti à Deo miſſum, *ſed fecerunt in eo quæcunque voluerunt,* id eſt, eum ſua vitia taxantē, ex ira & odio perſecuti ſunt, & tradiderunt Herodi, qui eum quærebat ad necem, ac tandem occidit ipſis applaudentibus. Matth. 4. verſ. 12. & cap. 14. verſ. 5. 9. 10. *Sic & Filius hominis paſſurus* (Syrus *vim paſſurus*) *eſt ab eis,* id eſt, pari modo me, ipſorum ſcelera caſtigantem, perſequuntur, & perſequentur, crucifigent, & occident.

Vers. 13

Tunc intellexerunt discipuli, quia de Ioanne Baptista dixisset eis, quòd ipſe eſſet Elias myſticus, & præcurſor Chriſti.

Vers. 14. *Miraculum lunatici ſanati.*

Et cum venisset ad turbam, accessit ad eum homo genibus ante eum provolutus (Græcè γονυπετῶν αὐτόν, i. *accidens ei ad genua,* velut ſupplex, & ſupplicans pro ſalute filij) dicens,] Lucas cap. 9. 17. addit: *Factum eſt autem in ſequenti die deſcendentibus illis de monte* (Tibor) *occurrit illi turba multa.* Vnde patet poſtridie transfigurationis, hunc lunaticum à Chriſto eſſe ſanatum.

Vers. 15. Luc. 9. v. 38. 39. Marc. 9. v. 17. 18. 22.

Domine miserere filio meo, quia lunaticus est, et male patitur,] miſerè affligitur. Græcè σεληνιάζεται, id eſt, lunationibus afficitur, iuxta lunæ mutationes, epilepſiâ corripitur, in plenilunijs, & nouiluniis morbo comitiali agitatur, non à natura, ſed à dæmone, qui eum obſidet. Arabicus: *Vexatur valdè in principiis lunationum.* Vnde Marcus cap. 9. 17. ait: *Magiſter attuli filium meum ad te, habentem ſpiritum mutum* (cauſaliter, quia filium faciebat mutum) *qui vbicunque eum apprehenderit, allidit illum, & ſpumat, & ſtridet dentibus, & areſcit,* vti faciunt Epileptici. Et Lucas cap. 9. 40. *Reſpice,* ait, *in filium meum, quia vnicus eſt mihi: & ecce ſpiritus apprehendit eum, & ſubito clamat, & diſſipat eum cum ſpuma, & vix diſcedit dilanians eum.* Hinc Origenes. S. Chryſoſtomus, & Hieronymus hîc docent, Epilepſiam communem non tam lunæ & humorum commotioni, quàm dæmoni eſſe tribuendam, qui ad eam lunæ mutationibus, & incrementis vel decrementis vtitur. Vnde Mahomet Auctor Mahometiſmi, epilepſiâ

Lunatici qui & vnde Mar. c. 9. 17

Luc. 9. 40.

Epilepſia dæmoni adſcribenda.

Digitized by Google

Mahomet Epilepticus, inde Epilepticos venerantur Turcæ. lepſiâ laborans, fingebat ſe corripi, docerique à Spiritu ſancto, cùm ageretur à dæmone. Hinc etiamnum Turcæ Epilepticos, quaſi actos Spiritu ſancto, & fatidicos venerantur, cùm ab humoribus à luna commotis id contingat. Luna enim in nouilunio & plenilunio auget & commouet humores, præſertim melancholicos, & phlegmaticos cerebri, quibus ipſa dominatur; itáque facit vt illi cerebrum turbent, ac clamores, ſpumas, & totius corporis agitationes & colliſiones excitent.

Mania ex melancholia in plenilunio. Qui enim maniâ & epilepſiâ laborant, ex atra bile, id eſt, ex melancholia, maximè illa exagitantur in plenilunio, quia luna tunc plus luminis & caloris affert, ſed debilioris quàm ſit ſolis: hic autem atram bilem reſoluit, & commouet, nec tamen conſumit: atra verò bilis commota ciet has ſpumas, clamores, & ſtridores. Epileptici verò ex pituitâ, ac crudis, & incoctis humoribus magis exagitantur decreſcente lunâ, & maximè in *Ex pituita in nouilunio* nouilunio, quia tunc luna minimum habet luminis & caloris; pituita autem & pituitoſi humores maximè creſcunt per frigus, præſertim immoderatum. Vide Franc. Valeſium ſacræ Philoſoph. cap. 71. Vide etiam quæ dixi cap 4. 24. Tropologiam lunatici afferam in fine verſ. 21.

Nam sæpe cadit in ignem et crebro in aqvam.] Dæmon enim eum agit *in ignem*, vt comburat; *in aquam*, vt mergat & ſuffocet.

Vers. 16. Luc 9. v. 40. Marc. 9. 18. Et obtvli evm discipvlis tvis, et non potvervnt cvrare evm.] Culpam ſuam, puta fidei defectum, tranſcribit in Apoſtolos more hominum. Cauſam, cur non potuerunt, afferet Chriſtus verſ. 20. & 21.

Vers. 17. Luc. 9. v. 41. Marc. 9. 19. Respondens avtem Iesvs ait: O generatio incredvla (Arabicus *infidelis*) et perversa, qvovsqve ero vobiscvm? vsqveqvo patiar vos? afferte illvm ad me.] Origenes cenſet hæc dici ad nouem Apoſtolos, qui, tribus cum Chri- *Quoſnam hic corrigit Chriſtus.* ſto in Tabor aſcendentibus, in valle cum turba, remanſerant: nam hi ſoli lunaticum hunc curare tentauerant eo tempore, quo tres reliqui, cum Chriſto transfigurando, in montem ſeceſſerant. In hiſce enim nouem videtur fides Chriſti ſatis fuiſſe imminuta, tum quia in eius præſentia nulla ſigna & miracula edebant, ſed tantùm cùm abſentes ab eo in Miſſione verſabantur; tum quia Chriſto in monte cum tribus commorante, reliquis nouem quaſi cum plebe derelictis, torpor quidam fidei obrepſerat, ait S. Hilarius, tum quia à patre lunatici audiebant, imò oculis cernebant mali magnitudinem, & dæmonis in lunatico furentis vim & rabiem.

Verùm meliùs S. Hieronymus, Hilarius, Chryſoſtomns, Theophylactus cenſent hæc dicta patri lunatici, ac Iudæis & Scribis: in hos enim magis incredulitas, & conſequenter culpa non eiecti dæmonis conferenda, quàm in diſcipulos, vt ſat colligitur ex Marco cap. 9. verſ. 22. & 23. vbi pater rogatus à Chriſto, an in ſe crederet, ait: *Credo Domine, adiuua incredulitatem meam.* Licet & Apoſtolos minoris, quàm in re tanta opus erat, fidei, priuatim Chriſtus arguat v. 20.

Iudæis ergo & Scribis ait Chriſtus: *O generatio incredula & peruerſa*, id eſt, diſtorta, neſciens rectis incedere greſſibus, ait S. Cyrillus, q. d. O duri & rebelles Iudæi, durorum & rebellium ab olim patrum filij, quaſi duritiem innatam, & à patribus inſitam accepiſtis, qui cùm videritis me tot tantáque miracula patrare, tamen in me non creditis, imò illa ſuggillatis, quaſi per Beelzebub facta, vti vobis perſuadent Scribæ; quid hîc ago vobiſcum? qoouſque improbos veſtros mores, ſannas & calumnias tolerabo? quouſque beneficia & miracula mea in vos incredulos, & ingratos profundam & perdam? Cauſa, cur diſcipuli mei non potuerint curare filium tuum, ô Iudæe, non eſt impotentia mea vel illorum. Dedi enim eis poteſtatem eiiciendi dæmones; ſed cauſa eſt incredulitas tua & tuorum Iudæorum, quæ obicem ponit gratiæ Dei; quia non credis, ſed hæſitas, & dubitas, an ego & illi poſſimus illum curare. Ita S. Cyrillus. Snnt verba Chriſti indignantis ad Scribarum & Iudæorum peruicaciam, duritiem & cæcitatem; ſed mox motum hunc reprimit, & viſcera miſericordiæ ſibi conſueta aſſumit & exercit, ſanátque lunaticum: perinde ac medicus, ait S. Hieronymus, *ſi ægrotum videat contra ſua præcepta gerere, dicat: vſquequo ad domum tuam accedam? quouſque artis perdam induſtriam, me aliud iubente, & te aliud perpetrante? In tantum autem non eſt iratus homini, ſed vitio, & per vnum hominem Iudæos arguit infidelitatis, vt ſtatim intulerit: afferte eum ad me.* Hieronym.

Afferte huc illum ad me. Addit Marcus fuſiùs rem geſtam enarrans cap. 9. 19. *Et attulerunt eum. Et cum vidiſſet eum ſtatim ſpiritus* (malus puta dæmon poſſidens lunaticum) *conturbauit*, exagitauit, *illum, & eliſus in terram volutabatur ſpumans.* Dæmon poſtquam ſenſit Dominum, concutit puerum, ait Titus Boſtrenſis in Lucæ cap. 9. nam irritatus præſentiâ Ieſu, eúmque metuens, ne ab eo expelleretur, cœpit furere, & lunaticum horrendè vexare & torquere. Pergit Marcus: *Et interrogauit* (Chriſtus) *patrem eius: quantum temporis eſt, ex quo ei hoc accidit? at ille ait, ab infantia: & frequenter eum in ignem & in aquas miſit, vt eum perderet; ſed ſi quid potes* (ecce incredulitatem, quam Chriſtus taxauit; dubitat enim de potentia Chriſti) *adiuua nos miſertus noſtri. Ieſus autem ait illi: Si potes credere, omnia poſſibilia ſunt credenti.* q. d. Credendo in me poteris à me impetrare ſanitatem filij. Congruè Chriſtus exegit fidem in ſe: non enim congruebat, vt non credentes vel dubitantes de ſe curaret, ac beneficia ſua indignis à ſe auerſis obtruderet. Pergit Marcus: *Et continuò exclamans pater pueri cum lachrymis aiebat: Credo Domine, adiuua incredulitatem meam.* q. d. Credo, ſed in fide ſum infirmus & debilis, tu ergo eam adauge & robora, vt per eam quicquid in me eſt incredulitatis vel hæſitantiæ, auferatur; itáque merear obtinere à te hoc ſanitatis beneficium. Non dubium eſt, preces tam humiles & feruentes exaudiſſe Chriſtum, omnémque incredulitatem ei exemiſſe: nam mox filium eius, vtique iam credentis, ſanauit.

Marc. 9.

Marc. 9.

Et increpavit illvm Iesvs, et exiit ab eo dæmonivm, et cvratvs est pver ex illa hora.] Marcus addit: *Et cùm videret Ieſus concurrentem turbam* (vt illam per hoc miraculum induceret ad credendum in ſe, quaſi in Meſſiam) *comminatus eſt ſpiritui immundo, dicens illi: Surde & mute ſpiritus* (qui hominem hunc feciſti ſurdum & mutum) *ego præcipio tibi, exi ab eo, & ampliùs ne introeas in eum: & exclamans, & multùm diſcerpens, exiit ab eo, & factus eſt ſicut mortuus, vt multi dicerent, quia mortuus eſt. Ieſus autem tenens manum eius eleuauit eum, & ſurrexit.* Hinc patet valdè potentem & malignum fuiſſe hunc dæmonem, qui auſus fuit Chriſto adeò reſiſtere & obſtrepere vt Vers. 18. Luc. 9. 42. Marc. 9. 25. 27.

lunaticum

lunaticum penè ad mortem adegerit. Quocirca
Hic Dæmon non erat ex minimis. veriſimile eſt, eum non fuiſſe ex infimo Angelorum ordine, ſed ex aliquo ſuperiori: & hi enim homines inuadunt & poſſident: vnde dæmones in obſeſſis per exorciſmos adiurati, fatentur ex quo ordine ſint, & ſubinde altiorem nominant. Hac de cauſa diſcipuli Chriſti non potuerunt eum eiicere, ſed eiectio hæc ſeruabatur Chriſto, qui magnâ vi imperio, & molimine eum expulit. Hoc enim eſt Græcum ἐπετίμησε, id eſt, increpauit, & increpando ac comminando imperauit dæmoni, dicendo: *Ego præcipio tibi, exi ab eo*, quod ni feceris, ego acriter te puniam, ac inuitum ex homine extrudam. Hinc & Chriſtus Apoſtolis rogantibus, cur eum non potuerint eiicere, ait: *Hoc genus in nullo poteſt exire, niſi in oratione & ieiunio*, vt habet Lucas.

Vers. 19. TVNC ACCESSERVNT DISCIPVLI AD IESVM SE-
Mar 9. v. 28. CRETO ET DIXERVNT: QVARE NOS NON POTVIMVS EIICERE ILLVM?

Vers. 20. DIXIT ILLIS IESVS: PROPTER INCREDVLITA-
Luc. 17. v. 6. TEM VESTRAM. Arabicus: *propter paruitatem fidei*
Inf. 21. v. 21. *veſtra*. Habebant Apoſtoli fidem; ſed ad dæmo-
Mar. 11. v. 23. nem tam potentem & ferum eiiciendum maior requirebatur fides, quæ Apoſtolis deerat: vnde Syrus verſum ſequentem ſic vertit: *Si fuiſſet in vobis fides inſtar grani ſinapis, diceretis monti huic, decede, & decederet.*

AMEN QVIPPE DICO VOBIS, SI HABVERITIS FIDEM SICVT GRANVM SINAPIS, DICETIS MONTI HVIC (Tabor, ex quo deſcendo: ita Abulenſis) TRANSI HINC ILLVC, ET TRANSIBIT ET NIHIL IMPOSSIBILE ERIT VOBIS.] Hæc eſt fides miraculorum, quæ non eſt diuerſa à fide iuſtificante, vt volunt Hæretici, ſed eadem: vna enim tantùm eſt fides, Epheſ. 4. 5.

Fides miraculorum eſt fiducia vnde? Eſt tamen hæc fides coniuncta cum certa fiducia diuinæ opis ad miraculum; quod tentatur patrandum; quæ fiducia oritur primò ex libertate ſanctæ & familiaris Deo conſcientiæ, quæ familiariter quaſi Deo vtitur, & ad theſauros gratiæ eius penetrat, vt illis fruatur iuxta illud 1. Ioann. 3.
1. Ioann. 3. 21. 21. *Si cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus, accipiemus ab eo.* Sic S. Dominicus impetrabat à Deo quicquid petebat.

Secundò, ex interno Dei inſtinctu quaſi animantis, excitantiſque homines ad hoc opus prodigioſum, ac tacitè promittentis ſuam opem ad illud perficiendum. Vide Franc. Suarez tract. de fide diſp. 8. ſect. 1. vbi docet fidem miraculorum quoad ſubſtantiam, & eſſentiam eſſe actum Catholicæ fidei, quo credimus Deum eſſe omnipotentem & fidelem in promiſſis, ita elicitum & applicatum ad hoc particulare factum, vt poſſit generare fiduciam illam neceſſariam ad patrandum miraculum: vnde collige, quòd ſicut hæc fides & fiducia eſt in arbitrio & poteſtate noſtra cum gratia Dei (quam ipſe dare ſolet) ſic & eſt quodammodo in poteſtate noſtra facultas faciendi miracula, ac quò quis magis creſcit in fide & fiduciá, eò magis & creſcit in hac facultate: quò quis enim Deo eſt familiarior, eò plura ab eo impetrat, idque ſignificat hîc Chriſtus, & idipſum patet ex vita & praxi Sanctorum. Sic S. Bernardus docet nos poſſe potiri dono prophetiæ, vt ſciamus ſecreta Dei, ſi videlicet inſinuemus nos in intimam Dei amicitiam, de hac enim Chriſtus
Ioann 15. 15. ait Ioann. 15. 15. *Vos autem dixi amicos, quia omnia, quæ audiui à patre meo, nota feci vobis.*

Abſolutè tamen poteſt hæc fides eſſe ſine charitate: Vnde Paulus: *Si habuero*, ait, *omnem fi-* 1. Corinth. 13. 2.
dem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum. 1. Corinth. 13. 2. Vide ibi dicta. Quomodo fidei tribuenda ſit operatio miraculorum, docet D. Thomas de potentia, q. 9. art. 9.

Fidem ſicut granum ſinapis, id eſt, fidem exiguam ſpecie, ſed inſignem virtute & efficaciâ, ſcilicet fidem humilem nec ſe iactantem, ideóq; paruam hominum iudicio, ſed in ſe viuam, acrem, vehementem, perfectam, ardentem inſtar grani ſinapis, non enim ſolùm à paruitate, vti fecit cap. 13. 31. ſed & ab acredine fidē hanc comparat grano ſinapis: hæc enim humilitati iuncta, tollit omnem incredulitatis vmbram, hæc eſt thaumaturga & transfert montes: ex aduerſo miraculorum patrationem impedit æquè ſuperba præſumptio, atque incredula diffidentia. Ita Origenes & Beda.

Hæc fides eluxit in S. Gregorio Neocæſareæ *Fides transfert montes.*
Epiſcopo, qui montem templi fabricam impedientem, hac fide orando aliò tranſtulit, teſte *Exempla.*
Nyſſeno in eius vita, & Euſeb. lib. 7. Hiſtor. cap. 25. pluraque alia miracula patrauit: vnde *Thaumaturgi*, id eſt, miraculorum opificis cognomen *S. Gregory Thaumaturgi.*
accepit. Simili fide ſimilem montem in Tartaria fuiſſe tranſlatum, cùm Tyrannus id exigeret à Chriſtianis ex hoc Chriſti promiſſo, narrant Epiſtolæ Aſiaticæ, & Marcus Paulus Venetus in Tartaria. *Chriſtianorum in Tartaria.*

Simile exemplum narrat S. Hieronymus de S. Hilarione in eius vita. Hic enim, cùm mare per *S Hilarionis*
terræ motum exundans vndarum moles, & montes gurgitum littoribus inferret, itáque minaretur vrbi Epidauro excidium, à ciuibus ſtatutus in littore quaſi obex maris, *cùm tria crucis ſigna pinxiſſet in ſabulo, manúſque contra tenderet incredibile dictu eſt, in quantam altitudinem intume-* Hieron.
ſcens mare ante eum ſteterit, ac diu fremens & quaſi ad obicem indignans, paulatim in ſemetipſum relapſum eſt. Vere illud quod ad Apoſtolos dictum eſt: ſi credideritis, dicetis huic monti tranſi in mare, & fiet, etiam iuxta litteram impleri poteſt. Quid enim intereſt, vtrùm mons deſcendat in mare, an immenſi vndarum montes repentè obriguerint, & ante ſenis tantùm pedes ſaxei, ex alia parte molliter fluxerint. Hucuſque S. Hieronymus.

Myſticè: mons eſt grauis tentatio, præſertim *Mons eſt tentatio.*
ambitionis & ſuperbiæ, vti docet S. Hieronymus, quæ maximè vincitur fide & ſpe, putà orando, ſibi diſſidendo & fidendo Deo: vnde S. Franciſcus magnâ & moleſtâ tentatione ſpiritus pulſatus, intendens orationi, cum lachrymis audiuit è cælo vocem: *Franciſce ſi habueris fidem vt granum* *S. Franciſcus*
ſinapis, & dixeris monti vt tranſeat, tranſibit. Ignarus ille ſenſus oraculi, clamans addidit: *Domine qualis hic mons?* Cui reſponſum: *Mons eſt tentatio*. Et Franciſcus magno lachrymarum impetu ſubiunxit: *Fiat mihi Domine ſicut dixiſti*: ac ſtatim ſublatâ omni tentatione, perfectam obtinuit ſpiritus tranquillitatem. Ita VVaddingus in Annalibus Minorum anno Chriſti 1218. num. 2.

HOC AVTEM GENVS NON EIICITVR NISI Vers. 21.
PER ORATIONEM ET IEIVNIVM.] Eſt ſecunda Marc 9. v. 9.
ratio, cur diſcipuli non potuerint eiicere hoc dæmonium: prima enim fuit ob incredulitatem petentium, & paruam fidem Apoſtolorum.

Nota primò, *hoc genus* non ſignificat omne dæmonum genus, vt vult S. Chryſoſtomus & Euthymius

Digitized by Google

Dæmones qui diffici-liùs expellantur?

thymius,ſed certum, ſcilicet altioris ordinis, potentiſſimum, peruerſiſſimum, obſtinatiſſimum, malitioſiſſimum, quale erat hoc hominem obſidens, eúmque faciens lunaticum & epilepticum, ac mirè diſtorquens & exagitans, adeóque nunc in ignem, nunc in aquam cum proiicens, & perdere volens, idque ab infantia. Ita Salmeron, Ianſenius, Maldonatus & alij. Addit Abulenſis quæſt. 172. apud Iudæos peſſimum fuiſſe habitum dæmonem ſurdum & mutum, vti hic erat, idque colligit ex eo, quòd Iudæi mirati ſunt à Chriſto eiici dæmonem ſurdum & mutum; dixerúntque: *Nunquam apparuit ſic in Iſrael*, vt patet Matth. 9.33. Et cap.12. verſ 22. & 23. Cauſa eſt, quòd neſcias, quid cum ſurdo & muto agere debeas, quâue ratione eum iuuare: Cùm enim ſit ſurdus, nil eorum, quæ rogas, intelligit: cùm ſit mutus, nihil reſpondet. Ita Thyræus lib. de dæmoniacis, part.4. cap.51. qui & addit difficiliùs expelli eos, quibus à Deo data eſt poteſtas maior in corpus hominis, vti huic lunatico data fuit. Sunt enim alij dæmones minùs validi, minúſque pertinaces, & rebelles, nec adeo maligni, vti ſunt ioculares illi Lares & Lemures, qui ſpecie paruulorum in domibus habitant, ac noctu ſuos iocos, vanos ſtrepitus, & tumultus ſimiléſque ludicras terrificationes exercent. De quibus vide Deltio in Magicis, & Petrum Thyræum lib. de Terrificationibus nocturnis.

Sunt aliqui dæmones minùs validi & minùs maligni vt Lemures.

Nota ſecundò, hoc genus dæmonum non niſi oratione & ieiunio expelli: tum, quia hæc duo hominem à carne eleuant ad Deum, eúmque faciunt ſpiritalem, imò quaſi Angelum carne & dæmone ſuperiorem: tum quia oratio poſtulat, & ieiunium meretur hanc fugationem, & ex ſe dæmonem cruciando fugat. Ita S. Chryſoſtomus: Ieiunium, ait, maioris philoſophiæ ſingulare eſt opus, & hominem quaſi Angelum conſtituit, & incorporeas poteſtates impugnat. Et Euſebius Emiſſenus homil. de initio Quadrageſimæ: Homo, ait, per abſtinentiam, Angelicam poteſt expugnare naturam, vti fecêre S. Antonius, S. Hilarion, S. Macharius, & alij.

Ieiunij & orationis vis

Denique oratio condîta ieiunio & carnis afflictione magna impetrat à Deo. Ita Abulenſis, q. 173. Legi vitas multorum Sanctorum, ac deprehendi nullos ferè claruiſſe miraculis, niſi eos, qui erant abſtinentes & auſteræ vitæ. Audi S. Chryſoſtomum hîc: *Qui orans ieiunat, binas poſſidet alas, quibus ventos ipſos volando prætereuehitur. non enim oſcitat, nec extenditur, nec torpet orando, quæ multi patiuntur, ſed igne ardentior & terrâ ſuperior eſt; quare terribilis hoſtis dæmonibus redditur. Nihil enim eſt homine probo orante potentius.*

Chryſoſt.

Nota tertiò, Chriſtus requirit orationem & ieiunium non in vtroque, ſcilicet in eo, qui patrat miraculum, & in eo, qui illius fructum percipit, vt vult S. Chryſoſtomus & Theophylactus; ſed in eo, qui illud patrat duntaxat, vti notauit Origenes, licèt dubium non ſit, quin fructum percipientis oratio quoque & ieiunium multùm rem adiuuet, vti aduertit idem Origenes, Ianſenius, Maldonatus & alij.

Dices: Chriſtus eiiciens hunc dæmonem non legitur oraſſe, & ieiunaſſe. Reſp. eum paulò antè oraſſe & ieiunaſſe, cùm transfiguraretur in Tabor: quia in montis deſcenſu curauit hunc lunaticum: Adde: oratio & ieiunium requiruntur in puris hominibus, non in Chriſto, qui erat Deus, ac vt Deus ſolo verbo poterat dæmones omnes fugare, imò annihilare. Ita Abulenſis hîc quæſt. 170. Porrò ieiunij ſemina hîc iacit in diſcipulos Chriſtus, ait S. Chryſoſtomus.

Tropologicè gloſſa: Hoc genus ait dæmonij lunaticorum, id eſt, iſta carnalium voluptarum mutabilitas non vincitur, niſi ſpiritus oratione confirmetur, & caro per ieiunium maceretur. Luna enim ob aſſiduas mutationes ſymbolum eſt ſtultitiæ & inconſtantiæ, iuxta illud Eccleſ. 27.12. *Homo ſanctus in ſapientia manet ſicut ſol; nam ſtultus ſicut luna mutatur.* Vide ibi dicta. Vide & Ambroſium ſerm. 82.

Lunatici ſunt carnales.

Eccli. 27. 12.

Audi Bedam: *Dæmoniacum hunc Matthæus lunaticum, Marcus ſurdum & mutum deſcribit: ſignificantur ergo hi, qui vt luna mutantur; nec fidei ſermonem audiunt, nec fidem confitentur; eliditur autem puer accedens ad Dominum, plerumque enim grauiùs à dæmonibus pulſantur ad Dominum conuerſi, vt odium virtutis incutiant, vel ſuæ expulſionis iniuriam vindicent: increpat Dominus dæmonium, vitium enim arguendo & odiendo depellere debet, qui peccantem emendare deſiderat, hominem verò amando fouere, donec emendatum Eccleſiæ precibus reddere poſſit. Spumant autem, cùm ſtultitiâ tabeſcunt. Stultorum namque eſt ſpumas ſaliuarum ex ore dimittere. Strident dentibus, cùm iracundia furore flammeſcunt. Areſcunt, cùm otio torpente langueſcunt, & nullâ virtutis induſtriâ confortati eneruiter viuunt.*

Beda.

Conversantibvs avtem eis in Galilæa, dicit illis Iesvs: Filivs hominis tradendvs est in manvs hominvm.] Iterat Chriſtus ſuam de paſſione & cruce prophetiam primitùs à ſe editam in Cæſarea Phillipi cap.16.22. vt diſcipuli eâ præſente non terrerentur, nec ſcandalizarentur, nec à fide in ipſum deſciſcerent, quaſi ipſe non eſſet Meſſias, qui tam infami morte occubuiſſet: crux enim Apoſtolis fuit ſcandalo, adeò vt omnes eo relicto diffugerent: igitur crux identidem prædicanda & inculcanda fuit eis, vt ſcirent Chriſtum non inuitum nec coactum, ſed ſponte ſuâ, vt patris voluntati obediret, & homines redimeret, voluiſſe crucifigi & mori, ideóq; illud toties prædixiſſe.

Vers. 22.
Luc 9 44
Marc.9. 31.
Prædicit Chriſtus ſuã paſſionem.

Porrò iterauit hanc prædicationem *in Galilæa*, ſcilicet cùm rediret à ſua Transfiguratione facta in monte Tabor, poſtquam ſanaſſet lunaticum, ideóque magnam ei laudem & plauſum dediſſet Galilæi, vt patet ex Marco & Luca, tum vt huic laudantium calori frigidam iniiceret, eúmque mentione paſſionis & crucis temperaret, ne in vanam diſcipulorum gloriam erumperet; tum quia ex Galilæa pergebat in Iudæam, vt patet Marci 9.30. vbi paulò pòſt crucifigendus erat.

Et occident evm, et tertia die resvrget. Et contristati svnt vehementer, ob mentionem occiſionis & mortis, quia nolebant Chriſtum mori, & per mortem ſe ab illo auellli, vt hanc eorum triſtitiam leniat Chriſtus, addit, *& tertiâ die reſurget*: Sed ipſi hæc Chriſti verba & promiſſa non intellexerunt, nec capere potuerunt. Vnde de eius reſurrectione diu dubitarunt, ideóque Chriſtus per multas apparitiones & ſigna ſe verè reſurrexiſſe, probare eis debuit, vt dubium hoc ex animis eorum euelleret.

Vers. 23.
Marc.9. 31

Et cvm venissent Capharnavm accesservnt, qvi didrachma (Syrus addit *capitatim*, id eſt, à ſingulis capitibus) accipiebant (Arabicus *vectigales*, id eſt, publicani exactores vectigalis) ad Petrvm et dixervnt ei: Magister vester

Vers. 24.

non

NON SOLVIT DIDRACHMA?] Arabicus: *non ſoluit debitum?* Non aſſerunt, ſed interrogant, quia hi exactores erant noui, vel certè nouos habebant famulos, qui non ſciebant, vel non recordabantur Chriſtum elapſo anno, quo habitarat Capharnai, ſoluiſſe didrachma more cæterorum.

Didrachma. Didrachma erat dimidium ſicli, id eſt, duo regales Hiſpanici, ſiue duo Iulij Italici. Siclus enim ponderabat quatuor didrachmas, id eſt, quatuor Iulios; Erat enim argenteus. Vide dicta Exodi 30. 13.

Didrachma quod? Cenſent Baronius, Franc. Lucas & alij hoc didrachma fuiſſe ſacrum, quod pendendum erat templo iuxta legem à Deo latam Exodi 30. 13. Ibi enim ſancit Deus, vt ſinguli à viginti annis & ſuprà, cùm initur cenſus ſiue numerus populi, ſoluant didrachma templo. Iudæi deinde ſponte ſuâ ex deuotione, vt huic legi pleniùs ſatisfacerēt, ſtatuerunt, vt ſinguli ſingulis annis didrachma hoc ſoluerent templo, ad ſuſtentandos tot Leuitas & Sacerdotes, ad reparanda ſarta tecta, ad victimas aliáque ad vſum & ornatum templi opportuna comparanda. Id patet ex eo, quòd Ioas Rex hunc morem iniquitate temporum neglectum, vel intermiſſum reuocarit, vt patet 2. Paral. 24 verſ. 5. 6. 7. 9. & ex Ioſepho, qui id diſertè docet lib. 7 belli cap. 26. in fine. Idem lib. 18. Antiq. cap. 12. docet Iudæos extra Iudæam in Babylone habitantes, ſacrum hoc didrachma collegiſſe, & Ieroſolymam ad templum miſiſſe.

Fuit prophanum Romanis pendendum. Verùm hoc didrachma non fuiſſe ſacrum, & pendendum templo, ſed profanum & pendendum Romanis vel Herodi Antipæ, qui à Romanis conſtitutus erat Rex Galilææ, patet ex verbis Chriſti ad Petrum verſ. ſequenti: *Reges terræ à quibus accipiunt cenſum?* Ergo hic cenſus erat regius, & pro Rege vel Imperatore exigebatur. Idem patet ex cap 22. verſ 21. vbi Herodiani, id eſt, Herodis aſſeclæ tentantes, quærunt à Chriſto, an liceat cenſum dari Cæſari an non? *Eius origo.* Cauſa & origo huius tributi & cenſus fuit, quòd paulò ante Chriſtum, cùm Hircanus & Ariſtobulus, nepotes Simonis Machabæi, de Pontificatu & regno contenderent, Pompeius ab eis arbiter interpellatus Hircano cauſam adiudicauit, ſed Ieroſolymitæ, qui Ariſtobulo fauebant, ei reſtiterunt. Quare Pompeius Ieroſolymam vi cepit, illámque & conſequenter totam Iudæam Romanis ſubiecit, illíque annuum tributum indixit, vti diſertè docet Ioſephus lib. 14. Antiq. cap. 8. Porrò quia Iudæi templo pendebant didrachma, iuſſi ſunt à Romanis pariter ſibi pendere didrachma, vt ex hoc loco liquet, donec rebellante rurſum Ieroſolyma, eam obſedit cepítque Veſpaſianus, templúmque euertit; tunc enim didrachma ſolitum pendi templo, ipſe iuſſit pendi Romano Capitolio. Audi Ioſephum lib. belli 7. cap. 26. in fine de *Ioſeph.* Veſpaſiano: *Stipendium Iudæis vbicunque degerent, indixit, binâſque drachmas ſingulis annis deferre in Capitolium iuſſit, ita vt antehac Ieroſolymorum templo pendebant.*

Hoc tributum ægrè Romanis, vtpote Gentilibus pendebant Iudæi, dicentes ſe eſſe populum Dei (ideóque liberum) illique debere pendere cenſum, non Cæſari: vnde ſub tempus Chriſti orta eſt ſecta Galilæorum, Auctore Iuda Galilæo, qui omne vectigal & dominium Cæſaris abnuebant, quæ tandem in apertum bellum erupit, quo à Veſpaſiano Iudæa rurſum ſubacta & exciſa eſt. In huius ſectæ ſuſpicionem vocatus eſt Chriſtus & Apoſtoli, vtpote origine Galilæi, ac noui cæleſtis regni Præcones, & Doctores, ideóque vt ſe ab illa alienum Chriſtus oſtenderet, ſoluit hîc didrachma, illúdque Cæſari ſoluendum edixit, cap. 22. 21. Vide dicta Actor. 5. verſ. 36. Ita S. Hieronymus, Beda, Ianſenius, Maldonatus & alij.

Exactores ergo hi tributi non auſi interpellare Chriſtum ob ſanctitatis, doctrinæ, & miraculorum famam, ſeorſim rogant Petrum, dicúntque: *Magiſter veſter non ſoluit*, id eſt, non ſolet ſoluere *didrachma*? An ex aliquo Principis priuilegio, ſiue aliquo alio exemptionis titulo non obligatur ſoluere tributum, quod quotannis viritim ſinguli ſoluunt Romanis eo loco, quem quiſque incolit? vti Chriſtus hic incolebat Capharnaum, ideóque ibidem hoc tributum ab eo exigunt.

AIT, ETIAM. Petrus annuit, & ex conſuetudine Vers. 25.
Chriſti, quam viderat præcedentibus annis, reſpondet omnino Chriſtum ſolere ſoluere hoc tributum.

ET CVM INTRASSET IN DOMVM (à Chriſto Capharnai conductam, vt dixi cap. 4. 13.) PRÆVENIT EVM IESVS DICENS: QVID TIBI VIDETVR SIMON? REGES TERRÆ A QVIBVS ACCIPIVNT TRIBVTVM VEL CENSVM, A FILIIS SVIS, AN AB ALIENIS? id eſt, ab aliis ſubditis, qui non ſunt filij: alienos enim opponit filiis. Ita Chryſoſtomus.

ET ILLE DIXIT: AB ALIENIS. DIXIT ILLI Vers. 26.
IESVS: ERGO LIBERI SVNT FILII.] Cùm Petrus vellet domi ſeorſim referre Chriſto quæſitum exactorum de tributo, Chriſtus arcani eius cum ipſis colloquij conſcius, vtpote qui in ſpiritu iam illud viderat & audierat, *præuenit*, id eſt, prior eum hac de re interrogauit, oſtenditque ſe non obligari ad hoc tributum, aitque, *Reges terræ*, &c. Eſt argumentum à minori ad maius, vti docet S. Chryſoſtomus: q. d. Regum filij cum ſua familia iure communi, immunes ſunt à tributo per Regem indicto: Ergo multò magis ego cum meis Apoſtolis meáque familia, ego inquam, qui Regis Regum, id eſt, Dei ipſius naturalis, & vnigenitus ſum filius, immunis ſum ab omni omnino tributo, quod Reges terræ ſuis ſubditis indicunt. Ita S. Hieronymus, S. Chryſoſtomus & alij. Et ſic intellige S. Auguſtinum lib. 1. quæſtion. Euang. cap. 23.

Quare ex hac Chriſti ratiocinatione, non rectè colligunt nonnulli Canoniſtæ, iure diuino clericos eſſe immunes & liberos ab omni tributo. *Clerici an ſint immunes ab omni tributo?* Pari enim ratione colligeretur, ab eodem immunes eſſe omnes Chriſtianos, vti volunt Anabaptiſtæ. Chriſtiani enim ſunt filij Dei adoptiui, renati in baptiſmo per gratiam; quod tamen falſum eſſe docet Apoſt. Rom. 13. 7. & tota Eccleſia: nam hæc adoptio altioris eſt hæreditatis & ordinis, ſcilicet cæleſtis, non terreni. Ita S. Hilarius, Chryſoſtomus, Euthymius & alij.

Rectè tamen & appoſitè ad hoc Chriſti dictũ, Reges & Principes à tributo exemerunt Eccleſiaſticos, qui ſunt quaſi de domo & familia Chriſti. Et hoc tantùm vult hic S. Hieronymus & Canones, dum dicunt, Clericos non tantùm iure humano, ſed & diuino exemptos eſſe à tributo; quia ſcilicet ius diuinum dictat hanc exemptionem à Principibus eſſe concedendam. Vide Leſſium de Iuſtitia lib. 2. cap. 33. dubio 4. vbi oſtendit exemptionem Clericorum à tributo, eſſe iuris non diuini, ſed humani.

VERS. 27. *Chriſtus pẽdit tributum.* VT AVTEM NON SCANDALIZEMVS EOS, VADE AD MARE, ET MITTE HAMVM ET EVM PISCEM, QVI PRIMVS ASCENDERIT TOLLE, ET APERTO ORE EIVS INVENIES STATEREM, ILLVM SVMENS DA EIS PRO ME, ET TE. q. d. Ne exactores offendantur, putentque nos Tiberium Cæſarem Romanum, quaſi Gentilem aſpernari, eiúſque imperium ac tributum abnuere, itáque Iudæos ad illi rebellandum concitare, vti fecit Iudas Galilæus, vade, piſcare, & ſtaterem, quem in ore primi piſcis inuenies, tolle, eúmque pro me & te publicanis perſolue. *Stater* Græcè idem eſt, quod Hebr. *ſiclus*; ſcilicet *pondus*: olim enim pecunia non conſignata ſtato pondere appendebatur, & ſoluebatur.

Siclus quid? Porrò ſiclus erat tetradrachmus, id eſt, ponderabat quatuor drachmas, id eſt quatuor Regales Hiſpanicos ſiue quatuor Iulios Italicos. Siclus ergo argenteus idem erat, quod Florenus Brabanticus.

Nota, Chriſtus hic elicuit actum heroicum iuſtitiæ, æquè ac humilitatis & obedientiæ, dum ſoluit Principi tributum, à quo iure naturæ & diuino erat exemptus, vt doceret, Chriſtianiſmum à ſe inſtitutum non eſſe contrarium Politiæ & regimini Politico, ſed potius illud iuuare eique obſecundare.

Aſcenderit, ad eſcam hami ineſcatus. q. d. quem primum hamo attraxeris. Curauerat enim Chriſtus per Angelos poni hunc ſtaterem in ore piſcis, vt in eo ipſum Petrus piſcans reperiret.

Illum ſumens da eis pro me & te. Quæres, cur Chriſtus pro ſe ſolo & Petro ſoluit hoc tributum? Reſpond. quia illud, vt dixi, viritim, ſiue vt Syrus habet, *capitatim* ſoluendum erat à ſingulis, non transeuntibus, vt vult Titelmanus, ſed incolis & ciuibus. Pro cæteris diſcipulis non ſoluit, vel quia, vt vult Lyranus, ad hoc tributum obligabantur ſolum capita familiarum, non autem ſinguli de familia, vel quia diſcipuli Chriſti pauperes erant. Vnde Chriſtus eos apud exactores tacitè voluit titulo inopiæ eſſe excuſatos, vt vult Franciſcus Lucas, vel quia ipſi aliunde erant oriundi, ac iam ante in alias vrbes à Chriſto dimiſſi ad euangelizandum, non cenſebantur incolæ Capharnai, ac proinde ibi pendere tributum non tenebantur. Denique Abulenſis quæſtion. 200. cenſet pro ſingulis Apoſtolis, qui habebant vxores, & liberos, ideóque erant capita familiarum, quales erant plerique præter Ioannem & Iacobum, ſolutum fuiſſe didrachma ex communibus loculis, quos portabat Iudas, vel ex eleemoſynis amicorum, idque Matthæum hic præſupponere & præterire, vt rem parui momenti & notam; narrare verò ſolum didrachma Chriſti, quia illud per miraculum inuenit in ore piſcis, vt oſtenderet, ſe ad illud non obligari, nec Cæſari eſſe ſubiectum.

An pro ſolo Petro ſolutum tributum?

Pro Petro tamen Chriſtus ſoluit præter debitum, tum quia Petrus exactionis huius, æquè ac ſolutionis erat adminiſter; tum quia Petrus domum & familiam habebat Capharnai, ait Abulenſis, vt patet Matthæi capite 8. verſ. 5. & 14. & Lucæ cap. 4. verſ. 31. & 38. tum honoris causâ, vt innueret ipſum ſuæ familiæ & Eccleſiæ Vicarium, ac cæterorum Apoſtolorum omnium caput & principem à ſe deſtinari. Ita Sanctus Chryſoſtomus, Sanctus Hieronymus, Origenes & alij. *Cur*

Moraliter, diſce hîc ſtudium paupertatis in Chriſto, vtpote qui non haberet domi vel vnum ſiclum ad ſoluendum tributum, ſed illum per miraculum à piſce acceperit, vt doceret Deum per piſces cæteraſque creaturas pauperibus ſpiritu prouidere de neceſſariis, ſicut Eliæ prouidit de victu per coruum, quaſi per miraculum.

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

SYNOPSIS.

Primò, docet maiores in cælo eſſe eos, qui apud ſe ſunt paruuli & humiles.

Secundo, verſ. 7. docet paruulos non eſſe ſcandaliʒandos, quia Angeli eorum ſemper vident faciem Dei Patris.

Tertiò, verſ. 12. ad hoc probandum inducit parabolam ouis errantis.

Quartò, verſ. 15. aſſignat ordinem ſeruandum in Correptione fraterna, ac Apoſtolis dat poteſtatem ligandi & ſoluendi.

Quintò, verſ. 23. oſtendit iniurias mutuas ex animo eſſe condonandas per parabolam ſerui debitoris, à quo debitum decem millium talentorum iam remiſſum, rurſum exactum eſt; quia ipſe conſeruo ſuo debitum centum denariorum condonare noluerat.

VERS. 1. IN illa hora acceſſerunt diſcipuli, ad Ieſum, dicentes: Quis,
putas, maior eſt in regno cælorum? 2. Et aduocans Ieſus
paruulum, ſtatuit eum in medio eorum, 3. & dixit:
Amen dico vobis, niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut
paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. 4. Quicum-
que ergo humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, hic eſt maior in
regno cælorum. 5. Et qui ſuſceperit vnum paruulum ta-
lem in nomine meo, me ſuſcipit. 6. qui autem ſcandalizauerit vnum de pu-
ſillis iſtis qui in me credunt, expedit ei vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, &
demergatur in profundum maris. 7. Væ mundo à ſcandalis. Neceſſe eſt enim
vt veniant ſcandala · verumtamen væ homini illi, per quem ſcandalum venit.
8. Si autem manus tua, vel pes tuus ſcandalizat te; abſcide eum, & proiice abs
te: bonum tibi eſt ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quam duas manus, vel
duos pedes habentem mitti in ignem æternum. 9. Et ſi oculus tuus ſcandali-
zat te, erue eum, & proiice abs te: bonum tibi eſt cum vno oculo in vitam intra-
re, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. 10. Videte ne con-
temnatis vnum ex his puſillis: dico enim vobis, quia angeli eorum in cælis ſemper
vident faciem patris mei, qui in cælis eſt. 11. Venit enim Filius hominis ſalua-
re quod perierat. 12. Quid vobis videtur? ſi fuerint alicui centum oues, & er-
rauerit vna ex eis: nónne relinquit nonaginta nouem in montibus, & vadit quære-
re eam quæ errauit? 13. & ſi contigerit vt inueniat eam: Amen dico vobis,
quia gaudet ſuper eam magis quam ſuper nonagintanouem, quæ non errauerunt.
14. Sic non eſt voluntas ante Patrem veſtrum, qui in cælis eſt, vt pereat vnus
de puſillis iſtis. 15. Si autem peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum
inter te & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. 16. ſi autem
te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum vel trium
teſtium ſtet omne verbum. 17. Quod ſi non audierit eos, dic eccleſiæ. ſi autem
eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. 18. Amen dico
vobis, quæcumque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo: & quæcum-
que ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. 19. Iterum dico vobis, quia
ſi duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re quamcumque petierint, fiet

illis

illis à patre meo, qui in cælis eſt. 20. Vbi enim ſunt duo, vel tres congregati
in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. 21. Tunc accedens Petrus ad eum,
dixit: Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei, vſque ſepties?
22. Dicit illi Ieſus: Non dico tibi vſque ſepties; ſed vſque ſeptuagies ſepties.
23. Ideò aſſimilatum eſt regnum cælorum homini regi, qui voluit rationem po-
nere cum ſeruis ſuis. 24. Et cùm cœpiſſet rationem ponere, oblatus eſt ei
vnus, qui debebat ei decem millia talenta. 25. Cùm autem non haberet vnde
redderet, iuſſit eum dominus eius venundari, & vxorem eius, & filios, & omnia
quæ habebat, & reddi. 26. Procidens autem ſeruus ille orabat eum, dicens:
Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. 27. Miſertus autem dominus
ſerui illius, dimiſit eum, & debitum dimiſit ei. 28. Egreſſus autem ſeruus ille,
inuenit vnum de conſeruis ſuis, qui debebat ei centum denarios: & tenens ſuffo-
cabat eum, dicens: Redde quod debes. 29. Et procidens conſeruus eius, ro-
gabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. 30. Ille
autem noluit: ſed abiit, & miſit eum in carcerem, donec redderet debitum.
31. Videntes autem conſerui eius quæ fiebant, contriſtati ſunt valde: & vene-
runt, & narrauerunt domino ſuo omnia quæ facta fuerant. 32. Tunc vocauit
illum dominus ſuus: & ait illi: Serue nequam, omne debitum dimiſi tibi quo-
niam rogaſti me: 33. nónne ergo oportuit & te miſereri conſerui tui, ſicut &
ego tui miſertus ſum? 34. Et iratus dominus eius tradidit eum tortoribus,
quoadusque redderet vniuerſum debitum. 35. Sic & Pater meus cæleſtis
faciet vobis, ſi non remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris.

Vers. 1. Diſcipuli Chriſti quærunt: Quis maior ſit in regno cælorum? Cur?

IN ILLA HORA (in illo tempore) ACCESSERVNT DISCIPVLI AD IESVM DICENTES: QVIS PVTAS MAIOR EST IN REGNO CÆLORVM. *Acceſſerunt.* Videtur repugnare Marcus cap. 9. verſ. 31. vbi ait diſcipulos in via de hac quæſtione diſputaſſe, deinde domi Chriſtum eos præueniſſe ac interrogaſſe, quid in via tractaſſent, Reſpondet S. Chryſoſtomus, & Euthymius, Apoſtolos ſæpe inter ſe hanc quæſtionem agitaſſe, ac tandem Chriſtum eos interrogatione iam dicta præueniſſe: quare cum ipſi viderent ſuas cogitationes Chriſto eſſe cognitas & patefactas, vltro rem aperuerunt, & quæſtionem inter ſe agitatam Chriſto reſoluendam propoſuerunt. Occaſio quæſtionis fuit varia, ſed proxima hæc, quod pro ſolo Petro Chriſtus didrachma ſoluerit: vnde cum ſibi prælatum viderunt & inuiderunt, ac quiſque de ſe inter primos promouendo ſollicitus eſſe cœpit: Sic enim in cœtibus, ſi vnus præferatur, cæterorum ſtatim oritur æmulatio & ambitio. Ita S. Hieronymus, Origenes, Chryſoſtomus, & Euthymius. Audi Sanctum Hieronymum: *Quia viderant pro Petro & Domino idem tributum redditum, ex æqualitate pretij arbitrati ſunt Petrum omnibus Apoſtolis eſſe prælatum, qui in redditione tributi Domino fuerat comparatus: ideo interrogant, quis maior ſit in regno cælorum? Videnſque Ieſus cogitationes eorum, & cauſas erroris intelligens, vult deſiderium gloriæ humilitatis contentione ſanare.*

Hieron.

Ruſum viderant Petrum, Iacobum & Ioannem ſeorſim à Chriſto abductos in Tabor: doluêre ergo, quòd & ipſi non fuerant abducti. Deníque audierant Chriſtum breui moriturum, ac poſt mortem reſurrecturum, regnúmque gloriæ ſuæ initurum: maturè ergo præoccupant quærúntque modum, quo in eo primi euadant. Ita Maldonatus.

Quis putas maior eſt (Syrus *maximus*) *in regno cælorum*? puta in regno Meſſiæ, quod Apoſtoli in terris quidem, ſed cæleſte & diuinum à Chriſto inſtituendum expectabant, hoc eſt in Eccleſia (in hac enim quaſi in regno ſuo regnat rex Chriſtus) ac conſequenter in ipſo regno cælorum; ad hos enim aſſurgit Chriſtus, verſ. 3. quia Eccleſia militans in terris tendit ad Eccleſiam triumphantem in cælis, quaſi ad regnum ſibi à Chriſto promiſſum.

Regnum cælorum quid hic.

Maldonatus per *regnum cælorum*, accipit Eccleſiam: q. d. Qui minor, id eſt humilior eſt in Eccleſia, hic maior eſt in Eccleſia, ideóque maior erit in cælo. Ludit enim Chriſtus in voce *regni cælorum*. Probat id primò, quia occaſio huius quæſtionis fuit, quòd Apoſtoli ex eo quod Chriſtus pro ſolo Petro ſoluerit didrachma, coniecerint Petrum fore caput Eccleſiæ. Secundò, quia Chriſtus taxat hanc quæſtionem velut ambitioſam; ambitioſum autem eſt primas expetere in Eccleſia, non autem in cælo. Charitas enim ſuadet primas optare in cælo. Hæc ſententia eſt probabilis. Simpliciùs tamen accipias propriè ipſum *cælorum regnum*, vt patet ex eo quod ait: *Niſi efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum.* Porrò taxantur à Chriſto Apoſtoli de ambitione, quia putabant regnum cælorum ſimile eſſe regno terreno & pompatico, quod per ſuperbiam ſæpe ambitur, & per ſuperbiam ſui exaltationem, imò per vim & arma occupatur: dum ergo primas obtenturum ſuſpicarentur Petrum, illi ex æmulatione & ambitione quadam primas haſce ambiunt, cùm per humilitatem primas in eo aucupari deberent, vti eos corripiens docet hic Chriſtus.

Vers. 2. Luc. 9. 47. Mar. 9. 36.

ET ADVOCANS IESVS PARVVLVM (Græcè παιδίον, id eſt *puellum*. Syrus *puerulum*) STATVIT EVM IN MEDIO EORVM.] Marcus cap. 9. verſ. 36. addit Chriſtum eum in vlnas accepiſſe.

An Paruulus hic fuerit S. Martialis?

Putatur puellus hic, ait Ianſenius fuiſſe Sanctus Martialis, qui poſtea diſcipulus Sancti Petri exiſtens, ab eo prædicandi Euangelij cauſâ in Galliam miſſus, conuertit Lemouicenſes, Burdegalenſes & Toloſanos, de quo vide Gloſſam in caput vnicum, *de Sacra vnctione.*

Sed quia alij S. Martialem conſtituunt vnum è 72. Chriſti diſcipulis, ideóque, iam tum non puerum, ſed natu grandem; non ſatis certa eſt hæc traditio. Alij S. Martialem putant fuiſſe puerum ſiue iuuenem iſtum, de quo Andreas ait ad Chriſtum:

Ioan. 6.9

Ecce puer vnus hic, qui habet quinque panes ordeaceos & duos piſces. Ioan. 6.9.

Vers. 3.

ET DIXIT: AMEN DICO VOBIS: NISI CONVERSI FVERITIS ET EFFICIAMINI SICVT PARVVLI (Syrus *ſicut pueruli*) NON INTRABITIS IN REGNVM CÆLORVM.] *Conuerſi*, ſcilicet ab hac æmulatione & ambitione veſtra, quæ ſaltem veniale peccatum eſt; ideóque impediens ingreſſum in regnum cælorum, & purgatorio prius expiandum.

Pueri communiter ſimplices, innocentes, candidi.

Sicut paruuli, qui communiter non inuident aliis, nec ambiunt primas, ſed ſimplices ſunt, humiles, innocentes, & candidi. Dico communiter nam S. Auguſtinus lib. 1. Confeſſ. cap. 7. teſtatur ſe vidiſſe puerum ſugentem vbera matris, ex inuidia expalleſcentem, quòd videret collactaneum ſuum eadem matris vbera ſugere. *Vidi ego*, inquit, *& expertus ſum zelantem paruulum: nondum loquebatur, & intuebatur pallidus amaro aſpectu collactaneum ſuum.* Verùm nullus eſt paruulus, qui ambiat regnum vel primas in regno, vti hic ambiebant Apoſtoli.

August.

Cur Chriſtus iubet nos eſſe ſicut paruulos?

Origen.

Iubet ergo Chriſtus nos eſſe ſicut paruulos, ait Origenes hic, *Vt ſicut pueri carent paſſionibus, ſic & nos: ſicut*, inquit, *eſt paruulus puer ad triſtitiam, qui interdum in tempore mortis patris vel matris ridet, & ludit, talis fiat vir, habitudinem puerilem, circa triſtitias repellendas, perfectioris animæ ratione communians. Similiter dices circa extollentias, quibus irrationabiliter extolluntur homines, qui non ſunt Dei, quas pueri non patiuntur, nec qui conuerſi fuerint ſicut pueri. Et nulla penè paſſio cadit in pueros, antequam abſolutè incipiant loqui. Si autem nulla, manifeſtum eſt, quia neque timor, niſi forte leuis & tranſitorius: pueri enim maium timorem non patiuntur, vt puta, ſi quis puero comminetur, ne mammam petat, vel ne ploret, terretur quidem, ſed timor eius ſtabilis non eſt. Si quis autem puerum terreat & dicat, niſi hoc feceris occido te, nunquid timet puer?*

Hilar.

Breuiùs puerorum dotes fideli cuique imitandas, ita punctum perſtringit S. Hilarius: *Hi*, inquit, *patrem ſequuntur, matrem amant, proximo velle malum neſciunt, curam opum negligunt: non inſoleſcunt, non oderunt, non mentiuntur, dictis credunt, & quod audiunt, verum habent. Reuertendum eſt igitur ad ſimplicitatem puerorum: quia in ea collocati, ſpeciem humilitatis Dominicæ circumferemus.*

Via & aditus ad cælum eſt Humilitas.

Via ergo in cælum eſt humilitas, aditus & oſtium cæli eſt humilitas; quia non niſi per eam paret in cælum ingreſſus. Vidit in ſpiritu Sanctus Antonius totum mundum plenum eſſe laqueis, ac animas cupientes in cælum euolare, iis capi, & illaqueatas à dæmonibus in tartara detrudi. Quare ingemiſcens exclamauit: *Domine quis tot tantóſque laqueos euitabit?* atque reſponſum audiit: *Humilitas hoſce laqueos omnes ſubterfugiet.* Ita S. Athanaſ. in eius vita. Chriſtus, vt zelum ambitionis Apoſtolorum ſanet ſtudio humilitatis, ad eam perſuadendam tribus vtitur rationibus. Prima eſt hoc verſu, quòd ea deſtitutus nequeat cælum ingredi. Secunda eſt verſu ſequenti, quòd humilitas exaltet, vt ſi velis fieri maior in cælo, debeas eſſe minor & humilior in terra. Tertia verſ. 5. quòd humilitas ſit conformitas

S. Antonius.

Tres ſtimuli Chriſti ad humilitatem.

Chriſti, qui ſe humiliauit infra omnes Angelos, & homines vſque ad mortem; ideóque qui humilem ſuſcipit, Chriſtum ſuſcipit. Prima ergo ratio petitur ex pœna ſuperborum, ſecunda ex præmio humilium, tertia ex conformitate humilis cum Chriſto.

QVICVMQVE ERGO SE HVMILIAVERIT SICVT PARVVLVS ISTE, HIC EST MAIOR (Syrus: *ſicut puerulus iſte, hic maximus eſt*) IN REGNO CÆLORVM. Vers. 4. Luc. 9. 48. Mar. 9. 35.

Humiliauerit, vt ſcilicet humilis ſit per virtutem, ſicut iſte eſt per ætatem, ſiue vt ſit paruus animo, ſicut iſte eſt paruus corpore. Iubet ergo Chriſtus, nos paruulis fieri ſimiles non in inſipientia & imprudentia, ſed in ſimplicitate & innocentia, ac propriè & directè in humilitate. Sic & Apoſtolus 1. Corinth. 14. 20. *Fratres*, inquit, *nolite pueri effici ſenſibus ſed malitia paruuli eſtote, ſenſibus autem perfecti eſtote.* Cauſam dat Origenes: *Nec enim magnum aliquid ſapere cadit in puerum, neque iactantia generis vel diuitiarum. Vnde videmus, quòd infantes vſque ad tertium vel quartum annum, licèt fuerint generoſi, ſimiles ſe præbent pueris degeneribus, nec ampliùs diligunt diuites pueros quàm pauperes.*

1. Cor. 14. 20.

Origen.

Si vis in cælum eleuari, in ima deſcende.

Moraliter diſce hîc paradoxon ſapientiæ Chriſtianæ, nimirum viam ad excellentiam eſſe contrariam viæ mundi, ſcilicet eſſe hanc, tendere non ad excelſa, ſed ad demiſſa & humilia. Si vis ergo magnus eſſe in cælo, ama in terra neſciri, & paruus eſſe inter homines ab eiſque contemni, negligi & vilis reputari. Si cupis eleuari ad primos thronos in empyreo, demitte te ad imos inferni, ac te colloca ſub pedibus Iudæ, vti faciebat B. Franciſcus Borgia, quò enim minor & humilior fueris in terra, eò maior & glorioſior eris in cælo, quia ſola humilitas exaltat. Æterna enim Dei lege fixum ſanctúmque eſt: *Omnis, qui ſe exaltat, humiliabitur, & qui ſe humiliat, exaltabitur.* Lucæ cap. 18. verſ. 14.

Luc. 18. 14.

Viſa eſt olim ſedes alta & glorioſa inter Seraphinos, & vox audita: *Hæc ſedes humili ſeruatur Franciſco.* Ita S. Bonauentura in eius vita. Ratio à priori eſt, quòd humilis profundiſſimè ſe demittendo, Deum ſummè reuereatur, honoret, & colat: quare meretur ab eo ſummè exaltari. Vnde Eccleſiaſtici cap. 3. verſ. 21. *Magna*, ait *potentia Dei ſolius, & ab hominibus* (Græcè *ab humilibus*) *honoratur.* Vide ibi dicta & Iſaiæ, cap. 66. v. 2. ad illa: *Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum, & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos.*

Ratio à priori.

Eccli. 3. 21.

Iſai. 66. 2.

Humilitatis Elogia.

Humilitas ergo grata & honorata eſt Deo, Angelis & hominibus. Quin & ſi politicè agatur, humilitas ambienda eſt, quia illa ab omnibus colitur; ſuperbia vero ab omnibus deprimitur. Hinc Aulici licèt ambitioſi, ſe tamen mirè verbis & geſtu humiliant; ſed quia occulta in mente laborant arrogantia, difficile eſt animi faſtum non prodere vultu, quin per ſigna & geſtus erumpat. Quocirca S. Hieronymus, (vel potius S. Paulinus) Epiſt. 14. ad Celantiam: *Nihil*, ait, *habeas humilitate præſtantius, nihil amabilius, hæc eſt enim præcipua conſeruatrix, & quaſi cuſtos quædam virtutum omnium: nihilque eſt quod nos ita & hominibus gratos & Deo faciat, quàm ſi vita merito magni, humilitate infimi ſimus; propter quod Scriptura dicit: Quanto magnus es humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam.*

S. Paulin.

Porrò

Digitized by Google

Porrò S. Hieronymus Epiſt. 4;. ad Antonium: *Dominus noſter*, inquit, *humilitatis magiſter diſceptantibus de dignitate diſcipulis, vnum apprehendit è paruulis dicens: Quicumque veſtrum non fuerit conuerſus ſicut infans, non poteſt introire in regnum cælorum. Quod ne tantum docere, nec facere videretur, impleuit exemplo, dum diſcipulorum pedes lauat; dum traditorem oſculo excipit, dum loquitur cum Samaritana, dum ad pedes ſibi ſedente Maria de cælorum diſputat regno, dum ab inferis reſurgens primum mulierculis apparet. Satanas autem ex Archangelico faſtigio non aliam ob cauſam, niſi ob contrariam humilitati ſuperbiam ruit.* Humilitas ergo ex homine facit Angelum, ſicut ſuperbia ex Angelo facit diabolum, imò Luciferum. Hieron.

Primum donum, quod ex diuini luminis aſpectu homini datur, eſt cognitio ſuipſius, ait S. Dionyſius Epiſt. 9. ad Titum, hoc eſt humilitas. Humilitas enim eſt virtus, quâ quis ſibi ex ſui cognitione vileſcit, ac ſe omnibus inferiorem reputat, ſiue quòd ſe omnibus viliorem, fragiliorem & miſeriorem æſtimet; ſiue quòd alios maiori gratia, cæteriſque Dei donis præ ſe dotatos piè opinetur.

Gnoma de Humilitate. S. Nilus. Chryſoſt. Climac. Aurea eſt gnome B. Nili: *Beatus cuius eſt vita excelſa, ſpiritus autem humilis.* Et illa S. Chryſoſtomi: *Nihil æquè Deo gratum, atque ſe cum infimis numerare.* Et illa Climaci Gradu 26. *Omnium ferarum venenatarum ſenſibilium interemptor eſt ceruus; intellectualium verò humilitas interfectrix eſt.* Et illa Cæſarij hom. 30. *Sicut de fonte terreno & de corporali fluuio non poteſt aliquis bibere, niſi voluerit ſe inclinare, ita & de viuo fonte Chriſto & ſancti ſpiritus fluuio nemo aquam viuam haurire poterit, niſi ſe humiliter inclinare voluerit, propter illud quod ſcriptum eſt. Deus ſuperbis reſiſtit.* Cæſar.

Hieron. Denique humilitatis ſpeculum S. Hieronymus dat S. Paulam, de qua ita ſcribit in eius Epitaphio: *Hæc ſicut inter multas gemmas pretioſiſſima gemma micat, & iubar ſolis paruos igniculos ſtellarum obruit & obſcurat: ita cunctorum virtutes & potentias ſua humilitate ſuperauit; minimáque fuit inter omnes, vt omnium maior eſſet, & quanto ſe plus deiiciebat, tanto magis à Chriſto ſubleuabatur: latebat & non latebat; fugiendo gloriam, gloriam merebatur; quæ virtutem quaſi vmbra ſequitur, & appetitores ſui deſerens appetit contemptores.*

Vers. 5. Luc. 9. 49. Mat. 9. 37. ET QVI SVSCEPERIT VNVM PARVVLVM TALEM IN NOMINE MEO, ME SVSCIPIT.] *Suſceperit*, hoſpitio, menſa, patrocinio, vel quolibet auxilio aut fauore: per *ſuſcipere* enim hîc ſignificatur omne genus beneficij, charitatis & beneuolentiæ. *paruulum talem*, id eſt qui talis eſt moribus, ſcilicet ſimplicitate, innocentia, & maximè humilitate, qualis hic paruulus eſt ætate, & ſtatura. Vnde Syrus Lucæ 9. 48. vertit *puerum tanquam iſtum*, id eſt puero huic ſimilem, ſcilicet humilitate & moribus. Patet ex Antitheſi verſus ſequentis; ibi enim puſilli vocantur non tam parui in fide, vt vult S. Hieron. quàm verè ſimplices & humiles; ideóque contempti & abiecti. Ita Ianſen. & alij. Nota, Lucas habet *puerum iſtum*. Vnde liquet, Chriſtum loqui primò de puero verè paruulo, ſecundò de paruulo myſticè ſcilicet, de humili & abiecto; ab illo enim ad hunc aſſurgit, ludit enim in voce paruulus. Vide Canonem 23. Senſus ergo eſt. q. d. Adeò humilitas, quæ fundamentum eſt & menſura ſpiritualis perfectionis, mihi placet, vt ego etiam pueris paruulis, eo quòd humilitatem præ ſe ferant ſtatura, ætate, & innocentia, delecter, vti iiſdem ob eandem cauſam (æquè ac Agnis, repræſentantibus Chriſtum Agnum Dei) delectabatur S. Franciſcus: atque velim omnes meos diſcipulos paruulos effici, paruulos imitari, itáque ab omnibus ſuſcipi merebuntur: cogitabunt enim homines ſe in iis me ſuſcipere, quia propter me eos ſuſcipiunt. De me enim prædixit Iſaias cap. 9. *Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis.* Similis eſt de Iſai. 9.
paruulis vox Chriſti capite ſequenti verſ. 14. vbi ait: *Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium eſt enim regnum cælorum. Et cum impoſuiſſet eis manus* (benedicendo iis) *abiit inde.*

Notat S. Hieronymus dici paruulum: *Quia*, inquit, *qui ſcandalizatur, paruulus eſt: maiores enim ſcandala non recipiunt.* Hieron.

Addunt Marcus & Lucas: *Qui autem me ſuſcipit, recipit eum qui miſit me.*

Denique cauſam adiicit Lucas dicens: Nam *qui minor eſt inter vos omnes*, id eſt qui omnium veſtrum eſt humillimus, *hic maior eſt*. Græcè hîc μέγας, id eſt magnus eſt, ſcilicet per excellentiam, hoc eſt maximus eſt, ſcilicet apud me & Patrem meum in regno cælorum.

Humilis eſt, ait S. Auguſtinus tract. de Pœnitentia, *qui eligit abiici in domo Domini magis, quàm habitare in tabernaculis peccatorum.* Auguſt.

Hanc Chriſti ſententiam medullitus animo impreſſerat S. Eliſabeth, Regis Hungariæ filia, quæ quotidie nongentos alebat pauperes, eiſque ſeruiebat, atque ægros, horridos, ſcabioſos, vlceroſos, leproſos ſuis manibus abluebat, ſaniem abſtergebat, vlcera oſculabatur, atque in his officiis exultabat dicebátque: *Quàm bene & feliciter nobiſcum agitur, quibus Dominum lauare, detergere, reclinare, atque contegere permiſſum eſt.* Ita habet vita eius cap. 26. Addebátque, ſibi fixum eſſe, viliſſima humilitatis & charitatis officia erga pauperes & infirmos exercere, adeóque, ſi quod vilius officium aut vitæ genus ſciret, ſe illico illud amore Chriſti amplexuram. *S. Eliſabetha Regis Hungariæ filia pietas in pauperes.* Par & æqualis Sanctæ Eliſabethæ fuit eius matertera S. Hedvvygis Duciſſa Poloniæ, de cuius ſtudio in pauperes, miſeros & abiectos, mira reperies in vita eius apud Surium die 15. Octobris. *Et S. Hedvvygis Duciſſa Poloniæ.*

Vers. 6. Luc. 17. v. 2. Mat. 9. 42. QVI AVTEM SCANDALIZAVERIT VNVM (Syrus *offendiculo fuerit vni*) DE PVSILLIS ISTIS, QVI IN ME CREDVNT, EXPEDIT EI, VT SVSPENDATVR MOLA ASINARIA IN (de) COLLO EIVS, ET DEMERGATVR IN PROFVNDVM MARIS.

Scandalizauerit, id eſt, vt Theophylactus, *iniuriâ affecerit*, & vt Chryſoſtomus, *deſpexerit*. Opponitur, enim τὸ *ſuſceperit* verſ. 5. Ita Maldonatus. Verùm præſtat cum Ianſenio ſcandalum hîc propriè dictum accipere: nam ita paret accipi in ſequentibus, & ſic ſat adhuc conſtat Antitheſis cum τῷ *ſuſceperit*, q. d. qui paruulum in nomine meo ſuſceperit, id eſt in mea fide, pietate, amore & cultu fouerit, ac promouerit, hic me ſuſcipit; qui verò vnum ex iſtis puſillis ſcandalizauerit, id eſt prauo verbo, vel exemplo à me, meóque amore & cultu auerterit, ſatius ei foret in mare demergi.

Expedit ei, id eſt vt habet Lucas 17. 2. *Vtilius eſt ei, ſi lapis molaris imponatur circa collum eius, & proiiciatur in mare, quàm vt ſcandalizet vnum de puſillis iſtis.* q. d. Præſtat mergi in mare, quàm ſcandalizare paruulos in terra, quia merſio eſt mors corporis, ſcandalum verò eſt mors animæ, tã propriæ, quàm aliorum quos ſcandalizat, & in peccatũ inducit. Matthæus ergo relinquit antapodoton, Luc. 17. 2.

ſiue redditionem vel alteram partem comparationis, quam exprimit Lucas dicens: *Quàm vt ſcandalizet vnum de puſillis iſtis.* Aliter S. Hieronymus: *Expedit ei*, inquit, *quia multò meliùs eſt pro culpa* Hieronym. *breuem recipere pœnam, quàm æternis ſeruari cruciatibus: non enim vindicabit Dominus bis in idipſum.*

Quæres, quomodo hic verſus nectitur præcedenti, & quid ſcandalum hoc pertinet ad Apoſtolos? Reſpondet S. Hieronymus: *Quanquam generalis poſſit eſſe ſententia aduerſus omnes, qui aliquem ſcandalizant; tamen iuxta conſequentiam ſermonis,* Hieronym. *etiam contra Apoſtolos dictum intelligi poteſt, qui interrogando quis maior eſſet in regno cælorum, videbantur inter ſe de dignitate contendere: & ſi in hoc vitio permanſiſſent, poterant eos, quos ad fidem vocabant per ſuum ſcandalum perdere, dum Apoſtolos viderent inter ſe de honore pugnare. Quod autem dixit: expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria in collum eius, ſecundum ritum prouinciæ loquitur, quo maiorum criminum iſta apud veteres Iudæos pœna fuerit, vt in profundum ligato ſaxo demergerentur.*

Mola aſinaria quæ? Mola aſinaria eſt, quam in Palæſtina, ait S. Hilarius, & Ambroſius, circa rotam gyrando vertunt voluúntque aſini. Vnde Syrus vertit: *Mola aſini: Mola* vocatur lapis molaris, vti vertit Interpres in Luca: hæc vocatur *aſinaria*, id eſt grauis & grandis, vtpote quæ non ab homine (vti fit in minori, ideóque truſatili) ſed ab equo, vel aſino circumagi debeat; aut certè intelligitur hic inferior lapis molaris, qui ſuperiore eſt maior, vtpote circa quem immotum lapis ſuperior rotatur. Hic enim inferior Græcè vocatur ὄνος, id eſt aſinus, eo quòd inſtar aſini omne ſuperioris onus, pondúſque ſuſtineat. Sic Hebræi ſuperiorem lapidem moralem vocant רֶכֶב *recheb*, id eſt equitem, quòd inferiori lapidi ceu equo inequitet. Hic lapis ſuperior Latinè *catillus*, inferior verò *meta* vocatur.

Notent hoc Clerici & Religioſi illi qui inter ſe de honore, & primo loco ambitioſè contendunt: Hæc enim contentio ſcandalizat ſæculares & laicos, ac Clericatus & Religionis ingens eſt dedecus & probrum: expediret ergo eis lapide molari mergi in mare, quàm ita contendere cum ſcandalo populi, vt ait hic Chriſtus.

Vers. 7. Luc. 17. 1. Væ mvndo a scandalis. Arabicus *per ſcandala*. q. d. *Væ*, id eſt grandia ſummáque mala, tam præſentia, quàm futura ex Dei ira & vindicta imminent hominibus mundi, propter ſcandala actiua, æquè ac paſſiua; qui enim ſcandalizant alios ſua ambitione, & prauo vitæ exemplo, alióſque ad illud ſequendum tacitè alliciunt, rei ſunt gehennæ; qui verò ſcandalizantur, & aliorum praua exempla ſequuntur, hi quaſi reorum ſequaces & ſocij damnantur, ac ſic vtrique plectuntur & pereunt. Porrò mundus plenus eſt ſcandalis, quia *Multi pereunt ob ſcãdalum.* plenus hominibus improbis, aut libertinis, imprudentibus, & cupidis, qui vt ſuis cupiditatibus ſatisfaciant, omnes ſcandalizant: quare maior & potior pars hominum ob ſcandala damnatur: Vnde ſequitur *neceſſe eſt*, &c. Porrò ſcandala, de quibus propriè Chriſtus hic agit, ſunt perſecutiones, irriſiones, & læſiones iuſtorum: item mala exempla, doctrinæ erroneæ, imprudenter dicta aut facta; multa enim ſunt in ſe bona & licita, ſed quia importuno loco & tempore coram rudibus indiſcretè fiunt pariunt apud eos offenſionem & ſcandalum.

Necesse est enim, vt veniant scandala: Vervntamen væ homini illi, per qvem scandalvm venit.] *Neceſſe eſt*, non abſolutè & ex ſe, ſed ex ſuppoſitione. Nam præuiſâ, & ſuppoſitâ tam varia tot hominum indole, & corruptione; ac horum curioſâ leuitate, ambitione, cupiditate; illorum prauitate, & liberâ malitiâ fieri non poteſt, quin aliquando à nonnullis, imò crebrò à multis, ſaltem indeterminatè & in confuſo fiant ſcandala, id eſt ſcelera, vel res tales, quæ alios præſertim puſillos ſcandalizent. Sic ait Paulus 1. Corinth. 11. 38. *Oportet hæreſes eſſe.* Sic neceſſe eſt in genere, & in confuſo, vt homo etiam iuſtus aliquando peccet venialiter, licèt, *Neceſſe eſt fieri ſcandala. Cur?* ſinguli particulares eius actus ſint liberi, non neceſſarij, ideóque ſigillatim ſingula peccata venialia vitare poſſit, ſed non omnia ſimul; quia eſto in ſingulis poſſit adhibere illam attentionem & curam, vt non peccet, tamen impoſſibile eſt, vt in omnibus ſimul ſumptis illam adhibeat, quin aliquando illam remittat, deficiat, labatur & ceſpitet. Hæc enim eſt infirmitas mentis humanæ poſt lapſum. Sic neceſſe eſt, vt peritiſſimus ſagittarius, qui certò configit ſcopum, quoties ei lubet, aliquando ab eo aberret, ſi ſæpius & ſæpius in illum ſagittas eiaculetur. Hæc eſt enim fragilitas humana, vt oculi, manus, & mens non poſſint continuare diu rigorem attentionis ſuæ, vt centum continuis vicibus ſcopum configat, ſed neceſſe ſit vt aliquando ab eo aberret.

Vervntamen væ homini per qvem scandalvm venit.] Quia ipſe determinatè & liberè in hoc illôve actu particulari improbo, vel indiſcreto dat puſillis ſcandalum, itáque grauiter peccat, reúmque ſe facit gehennæ. S. Hieronym. & Beda hæc attribuunt Iudæ, qui ſummum orbi dedit ſcandalum, dum prodidit Chriſtum. Verùm generalis eſt hæc Chriſti ſententia, qua omnibus, qui dant ſcandalum, væ æternæ damnationis intentat.

Docet hîc Chriſtus de ſcandalis tria, ſcilicet primò quantum illorum ſit momentum, pondus, & grauitas. Secundò, quanta ſit eorundem copia, & neceſſitas ſaltem in genere. Tertiò, quanta diligentia ſint cauenda, vnde de tertio hoc ſubdit:

Si avtem manvs tva vel pes tvvs scandalizat te, abscide evm, et proiice abs te: bonvm tibi est ad vitam ingredi debilem vel clavdvm, qvam dvas manvs, vel dvos pedes habentem mitti in ignem æternvm. Vers. 8. Suprà 5. 30. Marc. 9. 43. & 45.

Et si ocvlvs tvvs scandalizat te, erve evm, et proiice abs te: bonvm tibi est cvm vno ocvlo in vitam intrare, qvam dvos ocvlos habentem mitti in gehennam ignis. Vers. 9. Suprà 5. 30. Marc 9. 47.

Vtrumque hunc verſum audiuimus cap. 5, v. 30. vbi eum explicui.

Videte ne contemnatis vnvm ex his pvsillis, humilibus & abiectis, quos mundus quaſi viles, inualidos & impotentes, miſeros & inopes contemnit: quia licet ipſi ſint inualidi; validos tamen habent Angelos cuſtodes, qui vos apud Deum Patrem, quem ſemper vident, quaſi eius familiares & intimi, accuſent ac eius iuſſu, ſcandala & iniurias ipſis, vtpote ſuæ curæ à Deo commiſſis irrogata acriter caſtigent & vindicent. Prima hæc eſt ratio, qua probat puſillos, & abiectos non eſſe contemnendos. Vers. 10.

Dico

Dico enim vobis, qvia Angeli eorvm in cælis semper vident faciem Patris mei, qvi in cælis est.] Ex hoc loco & ex Geneſ. 48. verſ. 16. & Actor. 12. 15. ac ex communi Patrum traditione Doctores docent, Chriſtianos omnes, imò homines omnes habere Angelum ad ſui cuſtodiam ab ortu vſque ad mortem à Deo deputatum. Audi S. Hieronymum: *Magna dignitas animarum, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis ſuæ in cuſtodiam ſui Angelum delegatum.* Et inferiùs: *ſaluandorum igitur per Chriſtum orationes Angeli quotidie offerunt: ergo periculosè ille contemnitur, cuius deſideria ad æternum, & inuiſibilem Deum Angelorum famulatu, ac miniſterio peruehuntur.*

Hieronym.

Idem docent cæteri priſci & Neoterici Doctores, quos citat Suarez lib. 6. de Angelis cap. 17. num. 8. & ſequent. vbi contra Caluinum, & Magdeburgenſes oſtendit, temerarium & erroneum eſſe, negare, ſingulis hominibus à Deo dari Angelum cuſtodem, non ſolùm fidelibus & iuſtis, vt videtur ſentire Origenes, & Auctor Imperfecti hîc; ſed etiam infidelibus, impiis, & reprobis. Vnde & Antichriſtus ſuum habebit Angelum cuſtodem, vt docet D. Thomas 1. part. quæſt. 113. art. 4. ad 3. Idem Suarez cap. 18. num. 7. docet, Angelos ſingulorum hominum cuſtodes ordinariè eſſe ex nono & infimo ordine, qui communi nomine Angelorum nominatur: nonnullis tamen perſonis eximiis vel dignitate, vel publico officio, vti Apoſtolis, Prophetis, Patriarchis, Pontificibus, Epiſcopis, Regibus cuſtodes dari ex octauo ordine, qui Archangelorum dicitur. Hinc B. Virginis cuſtos fuit Gabriel, quem multi putant eſſe ex ordine Seraphinorum, vti oſtendi in Daniele cap. 9. verſ. 21. Igitur omnes omnino homines (etiam B. Virgo) habuerunt, vel habent Angelum Cuſtodem. Excipio Chriſtum, quia is Angelo non eguit, cùm humanitatis ſufficiens cuſtos eſſet ipſa eius diuinitas. Habuit tamen Chriſtus ſemper ad manum plures Angelos quibus quaſi adminiſtris ad vſus quoſlibet vti poterat. Ita Suarez.

Angeli cuſtodes ex quo Ordine?

Cautè hîc legendus eſt Origenes, qui dicit Angelos cuſtodes ſubinde in cuſtodia hac per negligentiam peccare, ideóque priuari quandoq; viſione Dei, & ſuâ beatitudine; Angelos autem paruulorum ſemper eos diligenter cuſtodire, ideóque ſemper frui Dei viſione, & beatitudine, & hoc velle hîc Chriſtum. Hic enim eſt error. Angeli enim omnes ſunt beati, ideóque immutabiles & impeccabiles. Ad beatitudinis enim rationem pertinet eius conſtantia, continuatio, & perennitas. *Beatitudo* enim, vti eam definit Boetius, *eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus*: ingens autem bonum eſt, beatitudinis cõſtantia, certitudo, & ſecuritas; ergo illa in beatitudinis natura includitur.

Officia Angelorum cuſtodum.

Porrò munia & actiones Angelorum cuſto-
dum ſunt: primò, pericula tam corporis, quàm
1. animæ auertere: ſecundò ſuum clientem illumi-
2. nare, inſtruere, & impellere ad opera bona:
3. tertiò, coërcere dæmonem, ne ei prauas cogi-
tationes ſuggerat, aut peccandi occaſiones offe-
rat: quartò, eius orationes Deo offerre: quintò,
4. pro eo orare: ſextò, ſi peccat, eum corripere: ſe-
5. ptimò, morienti aſſiſtere, eúmque ad vltimam
6. luctam confortare, & variis modis adiuuare:
7. octauò, poſt mortem animam in cælum deduce-
8. re, vel ſi purgatione indigeat, ad Purgatorium
comitari, ibique ſubinde eam conſolari, donec eâ peractâ illam ad cælum euehat. Vide Suarez loco citato cap. 19. Denique officia & beneficia omnia ab Angelis collata hominibus, quæ in ſacra Scriptura continentur, collegi & recenſui Exodi 23. 20. & ſequent.

Plura vide apud Andream Victorellum lib. 2. de Cuſtodia Angelorum, vbi cenſet ſummum Pontificem ſummos Angelos, ſcilicet Michaelem, & Gabrielem habere cuſtodes.

Quæres quid connotat τὸ *Angeli eorum*, ſcilicet puſillorum, qui in me credunt, vti præceſſit, æquè ac cæterorum hominum omnium? Reſpondet S. Chryſoſtomus notare Angelos nõ quoſuis, ſed ſupereminentes, quaſi paruulorum cura Angelis ſupremis ſit commiſſa, quod S. Thomas 1. part. quæſt. 113. art. 3. ad 1. interpretatur de ſupremis, non in primo & ſummo Seraphinorum, ſed in nono & infimo ordine Angelorum, ita vt in illo ſupremi ſint cuſtodes hominum, medij ſint cuſtodes animalium, infimi verò ſint cuſtodes arborum, frugum, & plantarum. Huc accedit Maldonatus, qui cenſet maiores eſſe paruulorum quàm aliorum hominum: per paruulos etiam accipit non pueros, ſed humiles & iuſtos, quorum Deum curam maiorem, quàm aliorum hominum habere, tota Scriptura teſtatur. Maiores autem & honorabiliores eſſe paruulorum, quàm aliorum hominum Angelos ex effectu probat, quia ſemper vident faciem Dei: non quòd alij Angeli eam non videant, ſed quòd eâ phraſi Hebræi ſignificent, Deo aliquem eſſe propinquum & familiarem. Sumpta eſt enim ex aulæ conſuetudine metaphora, vbi quò quis honoratior eſt, eò propinquior eſt Regi, eóque frequentiùs in eius conſpectu verſari ſolet. Ita loquitur Regina Saba de ſeruis Salomonis 3. Reg. 10. 8. *Beati ſerui tui, qui ſtant coram te ſemper, & audiunt ſapientiam tuam.* 3. Reg. 10. 8

Secundò, τὸ *Angeli eorum*, notat Angelos paruulorum, peculiarem eorum habere curam, præ aliis Angelis virorum & ſenum: paruulorum inquam, tum eorum, qui ætate, tum qui in fide, tum qui in ſorte & conditione ſunt paruuli, id eſt, debiles, viles, humiles & abiecti. Hi enim cùm minùs valeant iudicio & prudentiâ; hinc maiori Angelorũ indigent curâ & cuſtodiâ. Vulgi eſt axioma: *Infantes, & amentes magis ab Angelis cuſtodiri.* Sanè niſi Angeli infantium haberent curam ſingularem, ſæpiùs in ignem vel aquam caderent, & à porcis & beſtiis læderentur, ab equis & curribus protererentur.

Angeli amant paruulos. Cur?

Tertiò, *Angeli eorum* vocantur, quaſi paruulorum proprij, familiares & peculiares amici: paruulos enim & humiles mirè Angeli amant quaſi ſuos, ſibique perſimiles: ipſi enim ſunt humillimi, ac ſuâ humilitate vicerunt ſuperbiam Luciferi, dicentes cum duce ſuo S. Michaële מִיכָאֵל *mi ca el*, id eſt, quis vt Deus? Multis id exemplis oſtendit Noſter Philippus Berlemont in paradiſo puerorum.

Michaëlis Etymon.

Moraliter diſce hîc primò, magnam eſſe dignitatem animarum, vt ait S. Hieronymus vtpote quæ Angelos habent cuſtodes: magnam viciſſim eſſe dignationem Dei, qui nobis tam nobiles aſſignat pædagogos. Ipſi enim ſunt de quibus dicitur Pſal. 103. 4. *Qui facit Angelos ſuos Spiritus, & miniſtros ſuos ignem vrentem:* magnam denique eſſe humilitatem & charitatem Angelorum, qui nos pueros ita curãt & dirigunt, nec id dedignãtur, ſed amant & ambiunt, quia vident Deum & Dominum ſuum Pſal. 103. 4.

hominem factum, vt ait S.Bernard. Quocirca idem S. Bernard. in Pſal. *qui habitat* ſerm. 12. ad illa: *Quoniam Angelis ſuis mandauit de te, vt cu-*
Angelo cuſtodi tria debemus.
ſtodiant te in omnibus viis tuis: Quantam, inquit, *tibi debet hoc verbum inferre reuerentiam, afferre deuotionem, conferre fiduciam? Reuerentiam pro præſentia, deuotionem pro beneuolentia, fiduciam pro cuſtodia. Cautè ambula, vt videlicet cui adſunt Angeli (ſicut eis mandatum eſt) in omnibus viis tuis. In quouis diuerſorio, in quouis angulo Angelo tuo reuerentiam habe. Tu ne audeas illo præſente, quod vidente me non auderes.*

Rurſum cum Angeli ſatagunt nos purgare, illuminare, & perficere, par eſt, vt eis obſequẽtes ad magnam ſanctitatem & perſectionem totis viribus contendamus; vt Angelorum vitam & mores æmulemur, vt in carne viuamus quaſi homines cæleſtes, & Angeli terreſtres, vtpote mox ſocij & ciues eorum futuri in cælo. Nam vt ait
Epheſ. 2.
Apoſtolus Epheſ. 2. *Iam non eſtis hoſpites & aduenæ, ſed ciues Sanctorum & Domeſtici Dei.* Et. Hebr.
Hebr. 12.
12. *Acceſſiſtis ad Ciuitatem. Dei viuentis, ad multorum millium Angelorum frequentiam.*

Quare omnem immunditiam carnis & Spiritus ac præſertim ſuperbiam & lites procul à nobis ablegemus. Nil ita ad indignationem prouocat Angelos, atque diſſenſiones & ſcandala (vti docet hîc Chriſtus) ſunt enim ipſi Angeli pacis & ædificationis, ait S. Bernardus: *Exhibent enim Angeli*
Bernad.
iuſtitiam Deo, pacem inter ſe, gaudium ſibi, ait idem ſerm. 2. de verbis Apoſtoli: *Non eſt regnum Dei*
Baſil.
eſca. Velut fumus apes fugat, & fœdus odor columbas expellit: Sic Angelum vita noſtræ cuſtodem abigit, multa lacrymarum aſpergine, dignum, ac graue olens peccatum, ait S. Baſilius in Pſal. 33. Rurſum *Angelica planè vita virginitas eſt: & qui non nubent*
Bernard.
neque nubentur, ſimiles erunt Angelis Dei, ait S. Bernardus ſerm. de Natiu. B. Mariæ,

Denique cum Angelis noſtris crebrò in ſpiritu conuerſemur, & colloquamur. Vnde S. Bernardus ſerm 12 in Pſalm. *Qui habitat: Habetote* ait, *fami-*
Idem.
liares Angelos fratres mei, & frequentate eos ſedulâ cogitatione & deuotâ adoratione, qui ſemper vobis adſunt ad cuſtodiam & conſolationem.

Semper vident faciem patris, id eſt eſſentiam Dei fulgidam. Angeli vident ſemper clarè ſine velo, quaſi faciem ad faciem. Angeli, ait S. Auguſtinus lib. 9. de Ciuit. cap. 22. *incommutabili & ineffabili pulchritudine* (Dei) *cuius ſancto amore inardeſcunt, omnia quæ infra ſunt, ſeque ipſos inter illa*
Auguſtinus
contemnunt, vt ex toto, quod boni ſunt, eo bono, ex quo boni ſunt perfruantur. Facies ergo Dei eſt decor, & fulgor ipſius diuinitatis clarè ſe manifeſtans, & videndum exhibens Angelis; itáque eos beatos efficiens; alioqui Deus propriè, vti non habet corpus, ſic nec habet faciem.

Qui in cælis eſt. Notant S. Gregorius 2. Moral. cap. 2. & S. Bernardus ſerm 5. de Dedicat. Eccleſ.
Angeli vbique vident Deum.
Angelos etiam, dum cælo exeunt, ſemper videre faciem Dei; quia Deus eſt vbique; ſunt enim beati vbicunque ſunt, ideóque vbicunque ſunt, in cælis eſſe dicuntur: vbi enim eſt Dei viſio & gloria, ibi eſt cælum & paradiſus. Vnde infert S. Gregorius: *Et mittuntur igitur & aſſiſtunt, quia*
Gregor.
per hoc quod circumſcripti ſunt, exeunt; & per hoc, quod intus quoque præſentes ſunt, nunquam recedunt. Et faciem ergo patris ſemper vident, & tamen ad nos veniunt, quia & ad nos ſpiritali præſentiâ foras exeunt, & tamen ibi ſe per internam contemplationem ſeruant. Et paulò antè: *Quid enim de his, quæ ſcienda ſunt, neſciunt, qui ſcientem omnia ſciunt?* Non ergo reuocantur à cuſtodia humilium ex deſiderio redeundi ad Deum, quia à Deo nunquam diſtrahuntur, nec abeunt, ſed vbique eum præſentem habent & vident, ac propter Deum, & in Deo omnia agunt, & paruulos cuſtodiunt. Nam vt vir doctus ait: *Sic exterius implent miniſterium, vt tamen interiùs nunquam deſint per contemplationem: nam quòlibet miſſi veniant, intra ipſum currunt, qui vbique eſt.*]

VENIT ENIM FILIVS HOMINIS SALVARE, Vers. 11.
QVOD PERIERAT.] Græcè τὸ ἀπολωλὸς, id eſt, vt Luc. 19. 10.
Arabicus: *quod perditum erat*, ſcilicet totum genus humanum Adæ patris ſui peccato perditum. Eſt hæc ſecunda Chriſti ratio, cur puſilli & humiles non ſint contemnendi, nec ſcandalizandi: prima enim petita fuit ab offenſa Angelorum, qui puſillos cuſtodiunt. Senſus ergo eſt, q.d. Ego, qui ſum Chriſtus & Filius Dei, tanti facio paruulos & humiles, vt pro eorum ſalute me ſummè humiliarim, & à cælo me inclinarim vſque ad terram, ibique carnem eorum aſſumpſerim: quare eorum ſalus mihi, æquè ac Patri meo ſingulare attulit gaudium, vt patebit ex parabola ouium, quam ſubiiciam verſ. ſequenti. Cauete ergo ſtudioſè, ne paruulos, quos ego tanto ſudoris & ſanguinis mei impendio redemi & ſaluaui, vos ſcandalo veſtro perdatis, alioqui non tantùm Angelos, ſed & me, ac Patrem meum hoſtes, & vindices experiemini, quia iniuriam & damnum, quod paruulis per ſcandalum irrogatis, mihi irrogatis. Ego enim paruulos amo vt meos filios, imò vt meos intimos; & ſingulariter electos & dilectos. Illi ergo ſunt quaſi meum peculium; quod ſi illud mihi per ſcandalum adimitis, & Satanæ traditis, ego à vobis hoc damnum vt meum repetam, & perditi grauis vltor exiſtam.

QVID VOBIS VIDETVR, SI FVERINT ALI- Vers. 12.
CVI CENTVM OVES, ET ERRAVERIT VNA Luc. 15. v. 4.
EX EIS, NONNE RELINQVIT NONAGINTA NOVEM IN MONTIBVS (vbi de more paſcuntur, iuxta illud Virgilij:

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ) Virgil.

ET VADIT QVÆRERE EAM, QVÆ ERRAVIT?

ET SI CONTIGERIT, VT INVENIAT EAM: Vers. 13.
AMEN DICO VOBIS, QVIA GAVDET SVPER EAM MAGIS, QVAM SVPER NONAGINTA NOVEM, QVÆ NON ERRAVERVNT. SIC NON EST VOLVNTAS ANTE PATREM VESTRVM, QVI IN CÆLIS EST, VT PEREAT VNVS DE PVSILLIS ISTIS.]

Parabolæ ſunt tres partes, ſcilicet promythium, *Tres parabolæ partes.*
mythos, & epimythium, hoc eſt proſabulatio, fabula, & poſtfabulatio, ſiue proparabola, parabola, & poſtparabola. Has tres partes eſt hic videre, proparabola enim ſiue titulus & argumẽtum parabolæ eſt illud verſ. 11. *Venit enim filius hominis ſaluare, quod perierat.* Parabola eſt verſ. 12. & 13. poſtparabola eſt verſ. 14. vbi ait: *Sic non eſt voluntas ante patrem veſtrum, qui in cælis eſt, vt pereat vnus de puſillis iſtis.* Vide Canonem 27.

Tripliciter hæc parabola applicari & explicari *Parabola ouis centeſimæ errantis.*
poteſt, primò generatim de Angelis & hominibus, ſecundò particulatim de ſolis hominibus, tertiò ſpeciatim de ſolis paruulis.

Primò ergo multi generatim, per nonaginta nouem oues paſcentes in montibus, accipiunt ſanctos Angelos in cælis Deo fruentes, qui nunquam peccarunt; per ouem verò centeſimam, quæ errauit, accipiunt totum genus humanum,

quod

Digitized by Google

quod in Adamo peccauit, quod vt redimeret, & in viam ſalutis reduceret Chriſtus, relictis quaſi Angelis, de cælo deſcendit in terram factus homo. Ita S. Hilarius, Theophylactus, Anſelmus hîc & Gregorius hom. 34. in Euang. Cyrillus catech.15. S. Ambroſius in Apolog. Dauid. cap.5. Irenæus lib.3. cap.21. Origenes hom.2. in Geneſ. & alij plures. Hinc collige, quanta ſit multitudo Angelorum, quæ tantùm excedit numerum omnium hominum, qui fuerunt, ſunt & erunt, quantùm nonaginta nouem excedunt vnitatem.

Dices, oues hæ ſunt oues filij hominis, Chriſtus autem vt homo non pauit Angelos, ſed homines duntaxat; imò Chriſtus necdum erat homo, cùm ouem centeſimam, id eſt, hominem quæſiturus in mundum & carnem noſtram deſcendit.

Reſpondetur, Angelos eſſe oues filij hominis, primò materialiter, quia ſunt oues filij Dei, qui idem eſt filius hominis. Vnde in poſtparabola non nominatur filius hominis, ſed Deus pater, cùm ait: *Sic non eſt voluntas ante Patrem veſtrum, &c. vt pereat vnus de puſillis iſtis.*

Secundò, etiam formaliter, quia Chriſtus quà homo, eſt Saluator quoque Angelorum, ſed non Redemptor, vti eſt hominum: nam Angelis meruit omnem gratiam & gloriam, hoc eſt, electionem, prædeſtinationem, vocationem, auxilia omnia excitantia, adiuuantia, ſufficientia, & efficacia, ac denique omne meritum & augmentum gratiæ & gloriæ. Quare Chriſtus fuit cauſa meritoria gratiæ & gloriæ Angelorum, ac viciſſim Angeli habuêre fidem viuam Chriſti incarnati, atque per eam iuſtificati ſunt. Ita Ricardus, Albertus, Catharinus, Galatinus, & alij quos citat & ſequitur Franc. Suarez 3.p.q.19.diſp.42.ſect.1 licet Paludanus, Durandus, Bonauentura & Alenſis contrarium ſentiant, ſcilicet Chriſtum hominibus ſolis, non Angelis meruiſſe gratiam & gloriam. Sic ergo Chriſtus quaſi paſtor pauit Angelos.

Chriſtus meruit Angelis gratiã & gloriam.

Secundò

Secundò, particulatim per oues accipi poſſunt ſoli homines, ſed ita vt iis applicetur tota parabola ſimul, non autem ſingulæ eius partes, iuxta Canonem 28. & 29. Scopus enim Chriſti, ſiue id in quo ipſe comparationem ponit, & parabolam applicat, duntaxat ſpectandus eſt, ſcilicet q.d. Sicut Paſtor ouium quærit ouem errantem etiam vnicam, eâque reperta gaudet. Sic & Chriſtus quæſiuit genus humanum, eòque reducto gauiſus eſt. Simul tamen propriè & directè intendit, vt patet ex poſtparabola verſ.14. ſignificare ſuum optimi paſtoris zelum ſcilicet quòd ſi centum duntaxat eſſent homines, è quibus vnus ſolus erraſſet, ipſe 99. relicturus eſſet, vt illum vnicum errantem quæreret. Qua de re pulchra extat viſio S. Carpi apud Dionyſiũ Areopag. Epiſt. 8 ad Demophilum. Et ſic hanc parabolam explicat Chriſtus Lucæ 15.4 Ita Ianſenius, Maldonatus & alij.

Tertiò

Tertiò, ſpeciatim hæc parabola applicanda eſt puſillis, id eſt pauperibus, vilibus, rudibus, ſimplicibus, humilibus, qui puſilli ſunt in ſapientia, honore & opibus, virtute & prudentia. Hisenim applicat Chriſtus v 14 & ad puſillos ſpectant omnia præcedentia, quare puſillos velut ouiculam errantem opponit 99. ouibus non errantibus, hoc eſt iis qui magni ſunt opibus, prudentia, virtute, auctoritate, aut magnos ſe æſtimant: hi enim minus errare & peccare æſtimantur: ſolent enim oues puſillæ, v. g. agni, vtpote ſimplices & inexperti, facilius errare, quàm oues grandes, quæ paſtorem & ſocias intueri & ſequi ſolent.

Senſus ergo eſt q.d. Sicut paſtor habens 99. oues ſi centeſima puſilla, puta agnus quis, à grege aberrarit, relinquit 99. & agnum errantem quærit: ſic Chriſtus eos, qui per gratiam ſuam iam in fide & virtute magni ſunt, aut magnos ſe æſtimant, quorum ingens eſt numerus, ſibi ſuorúmque curæ relinquit: At verò ſi paruulus quis in fide, virtute & prudentiâ à via ſalutis aberret, eum per ſe & per ſuos Angelos, Doctores & prædicatores quærit, vt in viam reducat: ſingularis enim ipſi de puſillis, vtpote ab aliis deſertis & ſibi derelictis eſt cura, amor & prouidentia. Hunc genuinum eſſe ſenſum liquet ex dictis, & ex eo, quòd Chriſtus parabolam hanc iterans Lucæ 15.4 ita eam explicet, niſi quod per 99. oues accipiat iuſtos, per centeſimam errantem accipiat peccatorem: hic verò per 99. accipiat magnos, per centeſimam errantem verò puſillos, vti dixi, ſed hoc eòdem redit; magni enim ſunt iuſti, puſilli verò ſunt peccatores. Ita ferè Franc. Lucas.

GAVDET SVPER EAM MAGIS, QVAM SVPER NONAGINTA NOVEM QVÆ ERRAVERVNT.] Habitu magis gaudet paſtor ſuper 99. ouibus, vtpote pluribus, quàm ſuper vna. Vnde ſi rogaretur mauiſne perdere 99. oues, quàm ſolùm vnam illam errantem, diceret, nequaquam; malo enim vnam perdere, quàm 99. actu tamen hîc & nunc magis gaudet ſuper vna, quæ errauerat reperta & in viam ſalutis reducta; tum quia hæc noua reductio nouum ingenſque ciet gaudium; tum quia pellit triſtitiam ex vnius perditione conceptam, magis enim ſentitur gaudium, quod repentè ſuccedit triſtitiæ, cum ipſa triſtitia in gaudium vertitur. Id patet quotidianâ experientia Referunt hiſtoriæ Romanæ matrem, quæ mœrebat ob necem filij, qui in Cannenſi pugna dicebatur cæſus, cùm repente eum rediuiuum conſpexiſſet, præ gaudio fuiſſe exanimatam. Sic ſi vrbs aliqua vel prouincia ab hæreſi, vel paganiſmo conuertatur ad fidem magis ob id exultamus, quàm de cæteris vrbibus aut prouinciis iam pridem cõuerſis. Nouitas enim rei magnæ & difficilis, præſertim inopinatæ, ingens ciet in mente pathos. Ab aſſuetis enim non fit paſſio, vt ait Philoſophus.

Mater Romana ad ſ. ly conſpectũ præ gaudio moritur.

Hæc eſt quaſi tertia ratio, qua Chriſtus per parabolam probat paruulos non eſſe ſpernendos.

SIC NON EST VOLVNTAS ANTE PATREM VESTRVM:] id eſt, ſic non eſt beneplacitum coram Deo, ſic Deus non vult, nec placet ei. Eſt redditio cõparationis ſiue parabolæ, q.d. Sicut paſtor non vult, nec ſinit perire vnam è ſuis ouiculis, licèt minimam, v.g. vnum agnellum, eùmque plus curat & quærit, quàm 99. magnas & validas; ſic & Deus non vult perire vnum ex puſillis, ſed magis eum curat, quàm multos magnos.

SI AVTEM PECCAVERIT (Syr. *errauerit*, vt alludat ad ouem errantem, de qua ſermo præceſſit) IN TE FRATER TVVS, VADE ET CORRIPE EVM INTER TE ET IPSVM SOLVM, SI TE AVDIERIT, LVCRATVS ERIS FRATREM TVVM.] VERS. 15. Luc.17.v.3.

Correctio fraterna à Chriſto præcipitur.

Tranſit Chriſtus appoſitè à puſillis ad peccatores, quia hi puſilli ſunt id eſt viles & abiecti: quid enim vilius peccato & peccatore? ſicut ergo docuit non contemnendos eſſe puſillos, qui ſcandalizantur: ſic nunc docet pariter non contemnendos eſſe peccatores, qui alios ſcãdalizant & lædũt, nec vlciſcendos eſſe ob illatam iniuriam, ſed ex charitate corripiendos, vt Dei gratiæ & ſuæ ſaluti reſtituantur. Ita Chryſoſtomus & Theophylactus.

Dat

Dat ergo Chriſtus hic remedium, quo tollatur ſcandalum, ſcilicet correptionem eius, qui ſcandalum dedit, eôque alios læſit.

Si autem peccauerit in te. Nouatores quidam *τὸ in te* exponunt *te ſolo ſciente*, q. d. Si quis peccarit ſecretò & priuatim, ſecretò eum corripe; Nam publicè peccans publicè corripiendus eſt ad aliorum exemplum. Verùm nuſquam *τὸ in te* accipitur pro *te ſolo conſcio*. Et Lucas *τὸ in te* exponit *contra te*. Ait enim cap. 17. 3. *Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum: ſi autem pœnitentiam egerit, dimitte illi*, ſcilicet id quod in te, id eſt, contra te peccauit. Sic & intellexit S. Petrus, qui verſ. 21. ex hoc Chriſti dicto ſubinfert & quærit: *Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei?* Alludit Chriſtus ad illud Leuit. 19. 17. *Non oderis*

Leuit. 19. 17

fratrem in corde tuo, ſed publicè argue eum, q. d. Noli occultum fouere odium & vindictam contra proximum, qui te læſit, ſed apertè & palam ſignifica illi, te ab illo læſum, vt ſe emendet, læſionem tollat, tibique & Deo pœnitendo ſatisfaciat. Vnde Tertullianus lib. 4. contra Marcion. cap. 35. hunc locum Leuitici accipit de correptione fraterna, quaſi illa Iudæis fuerit præcepta.

Lex correptionis fraternæ.

Dices, ergo ſolùm in iniuriis nobis illatis corripiendus eſt proximus, non autem in aliis peccatis contra Deum admiſſis. Reſp. nego conſequentiam; quia per Synecdochen Chriſtus ſub iniuriis nobis illatis, cætera omnia peccata intelligit; nam eadem, imo maior aliorum peccatorum eſt ratio. Si enim corripiendus eſt proximus in iniuriis nobis illatis, ergo multò magis in cæteris offenſis, quibus Deum quantum in ſe eſt, læſit. Magis enim Deum, quàm nos amare debemus, ac conſequenter magis eius, quàm noſtras iniurias auertere. Chriſtus tamen meminit ſolius peccati contra nos admiſſi, vt vindictæ frænum iniiceret, illique ſurrogaret charitatem, ex eâque fraternam correptionem, q. d. Si frater, id eſt, proximus tuus quippiam contra te commiſit, te offendit, & læſit, noli id ex ſpiritu iræ publicare & vindicare, ſed priùs amanter & ſecretò eum corripe, ſubintellige ſi ſpes eſt emẽdationis, ſcilicet quòd ipſe priuatim à te monitus, ſe emendabit & corriget: alioqui ſi hæc ſpes non ſubeſt, omiſsâ priuatâ correptione eundum eſt ad correptionem coram teſtibus: quòd ſi nec in hac ſit ſpes, denunciandus eſt Eccleſiæ, id eſt, Paſtori vel Prælato: ſi nec in eo ſit ſpes emendationis, correptio hæc omnino omittenda eſt, & Deo relinquenda. Ratio à priori eſt, quòd ſicut charitas me obligat, vt ſuccurram proximo in graui neceſſitate corporali conſtituto; ſic magis me obligat, vt ſuccurram ei in ſpirituali neceſſitate, qualis eſt ſtatus peccati & damnationis; hic enim longè peior eſt ſtatu famis, carceris, vel mortis.

Porrò rectè Suarez 2. 2. q. 33. præter ſpem fructus, inquit, vt obliget hoc præceptum neceſſe eſt, vt proximus indigeat meâ correctione; quia videlicet probabiliter timeo, niſi corrigam proximum, ſimilia peccata commiſſurum, vel certè longo tempore, & cum graui damno ſuo in eo peccato permanſurum. Probatur, quia hoc eſt præceptum affirmatiuum miſericordiæ; ergo non obligat niſi iuxta regulas ſimilium præceptorum: ergo tantùm in articulo neceſſitatis.

Quare S. Auguſtinus, Chryſoſtomus, Hieronymus, Baſilius, Theophylactus, quos citat & ſequitur hîc Salmeron tom. 4. tract. 11. pag. 3. qui præceptum hoc correptionis tantùm accipiunt de corripiendo eo, qui nos offendit, intelligendi ſunt, q. d. id expreſsè duntaxat hîc à Chriſto nominari & præcipi, ſed non negant implicitè ſub vna peccati ſpecie, totum reliquum peccati genus ſubintelligi.

Chryſoſt.

Cauſam dat S. Chryſoſtomus: *Faciliùs, ait, ſuſtinet correptionem, qui fecit iniuriam, ab eo qui paſſus eſt, cùm videt eum ſuam ſalutem quærere, & non vindictam, maximè ſi ſolus corripiat.* Vt hoc pleniùs intelligatur

An ſit conſilij, an præcepti?
Et quos obliget?
Reſp. 1.

Quæritur, an hæc correptio ſit præcepti, an conſilij duntaxat? Rurſum an omnes fideles obliget, an Sacerdotes tantùm & ſuperiores?

Primò, S. Auguſtinus, Chryſoſtomus, Hilarius, Baſilius, Theophylactus, Michaël Medina, Bonauentura; & ex iis Salmeron, iam citati cenſent correptionem de qua Chriſtus hîc agit, tantùm ſpectare eos, qui in nos peccarunt. q. d. Eum, qui te læſit, noli vlciſci, ſed amanter corripe, & ſic correptionem hanc eſſe conſilij potiùs, quàm præcepti. Multis rationibus id probat hîc Salmeron, qui cautè & acri oculo hîc eſt legendus, imò totus perlegendus. Videtur enim tract. 11. hunc correptionis modum à Chriſto ſancitum conuellere, & reprobare quaſi inutilem, obſcurum, & ſæpe pernicioſum. Verùm loquitur ipſe ex ſententia non ſuâ, ſed aliorum citatorum, vti ipſe expreſsè profitetur initio cap. 11. Rurſum non conuellit ſententiam Chriſti, ſed Interpretum, & Scholaſticorum, qui ſententiam Chriſti extẽdunt ad omnes omnino caſus, vt velint hunc ordinem corripiendi ſeruari in omnibus omnino peccatis, & peccatoribus; cùm Chriſtus expreſsè tantùm eum ſanciat in correptione eorum, qui in nos peccarunt. Oſtendit enim ipſe hunc ordinem ſæpe non poſſe ſeruari, niſi cum pernicie Reipubl. vt clarè patet in hæreſi, quæ vt cancer ſerpit. Idem oſtendit Gregorius de Valentia 2. 2. quæſt. 33. vbi ſex caſus recenſet, in quibus ordo hîc à Chriſto in correptione ſancitus, ſeruari nequit. Et Suarez tom. 4. de Religione lib. 10. cap. 7. vbi ferè argumentis Salmeronis vtitur, ex iiſque docet, probabilem eſſe iſtorum ſententiam, qui dicunt Chriſtum hîc tantùm ſancire, vt illos, qui nos læſerunt, non vlciſcamur, ſed fraternè corripiamus. Denique Salmeron tract. 10. communem interpretum de corripiendis peccatoribus quibuſlibet explicationem & doctrinam ſequitur, multiſque confirmat.

Secundo, Ioannes Andreæ apud Panorm. in cap. *nouit* de Iudiciis, & Armacanus in quæſt. 2.
Armenorum cenſent: correptionem præcipi Sacerdotibus & Prælatis duntaxat, laicis verò & ſubditis conſuli non præcipi. Fauet cap. *ſed illud* diſtinct. 45 & Gloſſa in cap. *Si quis peccauerit*, 2. q. 1. vbi durum eſſe dicitur, omnes ad hoc præceptum teneri: quia omnes tranſgreſſores eius conſtitueret, cùm vix aliquis illud ſeruet exceptis Prælatis. Fauet, quòd Chriſtus mox ſolis Apoſtolis dicat: *Quæcunque alligaueritis ſuper terram*, &c.

Franc. Maior.

Huc accedit Franciſcus Maioris (videtur legendum Mayronis, qui à Pariſienſibus Doctor illuminatus nuncupatur) citatus à Salmerone, qui commentans in lib. 1. S. Auguſtini de Ciuit. Dei cap 9. ait: *Nunquam eſt peccatum mortale correptionis omiſſio, niſi cum eam omittens peccato alterius conſentit, aut cooperatur. Si autem malũ alterius diſſimulet, vel in ipſo citra conſenſum delectetur, eſt veniale.* Verùm hoc nimis eſt laxum.

Tertiò

Tertiò, alij cenſent correptionem hanc ſolis iuſtis præcipi, quia non congruit, vt peccatorem corripiat is, qui eodem, aut ſimili peccato eſt obnoxius. Fauere videtur huic opinioni Abulenſis.

Verùm dico correptionem hîc à Chriſto ſancitam non tantùm conſilij eſſe, ſed & præcepti, ac omnes fideles obligare: nam licèt Chriſtus expreſsè tantùm dicat corripiendos eos, qui in nos peccarunt: tamen à pari vult illud extendi ad quoſlibet peccatores. Ita paſſim Interpretes & Scholaſtici omnes cum D. Thoma 2. 2. q. 33. ac fusè Suarez tom 4. de Religione, lib. 10. cap. 7. num. 11. patet ex *τὸ frater*. Frater enim ſignificat quemuis fidelem, & Chriſtianum, ac prius æqualem, quàm ſuperiorem. Licet enim infideles quandoque quoque corrigendi ſint; tamen Chriſtus hîc tantùm agit de fidelibus, vtpote ſuis, ſuæque Eccleſiæ ſubditis; nam infideles ab Eccleſia puniri vel excommunicari nequeunt, cum ei non ſubſint.

Ratio à priori. Ratio à priori eſt, quia hoc correptionis præceptum tam quoad ſubſtantiam, quàm quoad modum & ordinem, non tam poſitiuum eſt & iuris diuini (vtpote à Chriſto, qui Deus eſt, hîc ſancitum) quàm iuris naturæ, connaturale ſcilicet charitati & gratiæ. Charitas enim exigit, vt proximum peccãtem in viam ſalutis, corripiendo reducamus atque vt pudori (*ne, ſi ſemel pudorem atque verecundiam amiſerit, permaneat in peccato*, ait S. Hieronymus, & famæ eius conſulamus, primò ſecretò; deinde, ſi id non iuuet, coram vno aut altero teſte eum corrigamus. *Hieronym.* Agitur enim hîc de correctione non publica & iudiciali, quæ ad iuſtam ſcelerum punitionem ac damni, per illa Reipub. illati, reparationem & ſatisfactionem refertur, ſed de priuata, quæ ad proximi peccãtis emendationem & ſalutem dirigitur & tendit.

Hanc rationem dat vrgétque S. Auguſtinus ſerm. 16. de Verbis Apoſtoli: *Corripe* ait, *inter te & ipſum ſolum intendens correctioni, parcens pudori. Fortè enim præ verecundia incipit defendere peccatũ ſuum, & quem vis correctiorem, facis peiorem.* Et nonnullis interiectis: *Obliuiſcere, iniuriam tuam, non vulnus fratris tui, nec ſinas eum tuo ſilentio perire. Si ſolus noſti, & vis coram pluribus arguere, non es corrector ſed proditor.* *Auguſt.*

Charitas & diſcretio in correctione valde requiſita. Quare vt hæc correptio, quæ ex ſe eſt odioſa, ſit fructuoſa & efficax, duo maximè requiruntur, ſcilicet charitas, & prudentia ſiue diſcretio. Charitas, vt is, qui peccat, ſentiat correptionem proficiſci non ex odio, vel faſtu, ſed ex amore & compaſſione. Prudentia, vt fiat modeſtè, leniter ac eo loco, tempore & modo, quo putatur is, qui peccauit, eam grato animo accepturus & ſe emendaturus, iuxta illud Apoſtoli Galat. 6. 1. *Inſtruite in ſpiritu lenitatis*, &c. *Galat. 6.*

Nazianz. Sapienter S. Gregorius Nazianzenus Orat. de modeſtia in diſputationis ſermone ſeruanda: *Hanc rationem*, inquit, *tene, vt partim illum corrigas, idque leniter & humanè, non vt hoſtis, neque vt durus & rigidus medicus, neque vt ſectionibus tantùm & cauteriis aduerſus morbũ ſciens graſſari; partim teipſum accuſes, infirmitatiſque tuæ tibi conſcius ſis.* Et S. Leo Epiſt. 84. ad Anaſtaſ. Theſſalon. Epiſcopum cap. 1. *Plus*, inquit, *erga corrigentem agat beneuolentia, quàm ſeueritas, plus cohortatio, quàm commotio; plus charitas, quàm poteſtas.* *S. Leo.*

Correctionis neceſſitas. Porrò, tanta eſt mutuò nos corrigendi neceſſitas vt quidam ſanctus Pater dicere ſolitus ſit mundum nulla alia de cauſa magis perire, quàm ob omiſſionem correptionis fraternæ, & ob violatum vitandæ fornicationis præceptum. Et S. Auguſtinus lib. 1. de Ciuit. Dei cap 9. ob omiſſionem fraternæ huius correptionis teſtatur, in hoc mundo bonos cum malis grauiſſimis calamitatibus affligi. S. Gregorius lib. 7. Epiſt 117. & citatur diſt 8. c. 5. *Gregor.* *Conſentire videtur erranti* inquit, *qui corripienda, vt reſecari debeant non occurrit.* Vnde Gloſſa: *Ita peccat, ait, qui videns fratrem peccare, tacet, ſicut qui pœnitenti non indulget.* *Gloſſa.* Cauſas accuſantes vel excuſantes à correptione dat S. Auguſtinus lib. 1. de Ciuit. cap. 4. *Auguſt.* *Plerumque enim ait, à malis docendis, admonendis, aliquando etiam obiurgandis, & corripiendis, malè diſſimulatur, vel cùm laboris piget, vel cùm eorum inimicitias deuitamus, ne impediant & noceant in iſtis temporalibus rebus, ſiue quæ adipiſci adhuc noſtra cupiditas appetit, ſiue quas adhuc amittere formidat infirmitas. Si autem propterea quiſque obiurgandis & corripiendis malè agentibus parcit, quia opportunius tempus inquiritur, vel eiſdem ipſis metuit ne deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonam vitam & piam erudiendos impediant alios infirmos, aut premant, atque auertant à fide, non videtur eſſe cupiditatis occaſio, ſed conſilium charitatis. Longè autem grauiorem habent cauſam Eccleſiarum Præpoſiti, qui in Eccleſiis conſtituti ſunt, vt non parcant obiurgando peccata.*

Eam docent Elementa. Hanc correptionem docet nos ipſa elementorum natura: ſic enim ignis caſtigat, & vrendo purgat aërem: aër per flabra ventorum caſtigat purgatque aquam; aqua pariter terram. Accedit vocis etymon: *corrigere* enim eſt ſimul *cum alio regere*: qui enim à ſe ſolo regi nequit, neceſſe eſt, vt ab alio ſe adiuuante & corripiente regatur.

Singulares in corrigendo extitêre Moyſes, populum idololatram capite plectendo; Phinees, *Exempla* Helias, Ioannes Baptiſta & Chriſtus Dominus, qui de templo flagello facto ex funiculis, bis eiecit vendẽtes & ementes: neque charitas Chriſtiana in aliquo eſſe poteſt, niſi fratri peccanti medicamentum correptionis adhibeat.

Denique ordinariè correptio fraterna obligat *Obligat in peccato mortali.* duntaxat, cùm peccatum eſt graue & mortale: licèt enim Caietanus, Valentia & D. Soto cenſeãt nos obligari etiam ad corripiendum, cùm peccatum eſt veniale, tamen id communiter non videtur verum, nec in praxi vſitatum, niſi ex veniali ſequatur graue damnum vel ſcandalum; alioqui enim ad ſingula venialia corripere, & corripi eſſet onus corripienti, æquè ac correpto intolerabile, imò moraliter impoſſibile. Ita Abulenſis, Adrianus, Paludanus, Gabriel, Syluester, quos citat & ſequitur Suarez 2. 2. tract. de Charitate diſput. 8. ſect. 2. & Dom. Bannes 2. 2. quæſt. 33. art. 2.

Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum, q. d. Pereuntem ſaluaſti, ac lucratus es Deo, & cælo eum, qui erat reus gehennæ & Satanæ, imò lucratus es eum tibi, quia & tu & ille damnum paſſi eratis ex diſcordia, ait S. Chryſoſtomus: *Per ſalutem enim alterius nobis quoque acquiritur ſalus*, *Hieronym.* ait S. Hieronymus.

SI AVTEM TE NON AVDIERIT, ADHIBE *Vers. 16.* TECVM ADHVC VNVM VEL DVOS (vel ſenſim & viciſſim nunc vnum, nunc alterũ, vt ait S. Hieronymus, vel potiùs vtrũque ſimul) VT IN ORE DVORVM VEL TRIVM TESTIVM, STET (Syrus *conſtet*) OMNE VERBVM.] Iubet Chriſtus, vt ſi correptus ſecretam monitionem reſpuat, corripiatur coram vno aut duobus, duabus de cauſis. Prima eſt, vt qui coram vno non erubuit, erubeſcat coram

coram

ram pluribus, vtque plures teſtes eum de pecca-
to faciliùs & efficaciùs conuincant, ac emenda-
tionem perſuadeant. Ita S. Chryſoſtomus, Theo-
phylactus & S. Auguſtinus ſerm. 16. de Verbis Do-
mini. Secunda, vt ſi nec coram eis velit audire,
ſeſéque corrigere, illi ſint teſtes, qui idipſum Ec-
cleſiæ atteſtentur.

Vt in ore duorum, &c. citat Deuter. cap. 19. verſ.
15. Vide ibi dicta. Requiſiuit duos teſtes; cùm er-
go hîc ait *trium*, annumerat ipſum correptorem.

Vers. 17. QVODSI NON AVDIERIT EOS, DIC EC-
CLESIÆ. Hic eſt tertius gradus in ordine correptio-
nis ſeruandus, vt ſcilicet, qui nolunt audire mo-
nentem nec teſtes, deferatur ad Eccleſiam, id eſt,
ad paſtorem & ſuperiorem ſiue Prælatum, tan-
quam ad patrem ſpiritualem, æquè ac iudicem,
vt tanquam paternè, ſed maiori auctoritate &
pondere peccatum corripiat & feriat, itáque
emendet: ſin ille nolit corrigi, eum à cœtu fide-
lium vt iudex excludat & abſcindat. Quinque
actus, ait Suarez, notandi ſunt in hoc ordine ex
Matth. 18. Primus eſt, admonitio ſecreta: *Corripe eũ
inter te & ipſum ſolum*. Secundus, correptio *coram
vno vel duobus adhibitis*. Tertius, denunciatio: *dic
Eccleſiæ*. Quartus, correptio Prælati: *ſi Eccleſiam
non audierit*. Quintus, coactio per excommuni-
cationem: *ſit tibi tanquam Ethnicus*. Qui omnes
actus per ſe ſinguli cadunt ſine dubio in præce-
ptum, quia eodem tenore omnes proponuntur,
& omnes fundantur in charitate & miſericordia.

Ordo correptionis non ſeruandus certis caſibus.

Porrò varias ob cauſas hic ordo omitti vel in-
uerti poteſt, ac ſubinde debet, vt is, qui peccauit,
ſtatim deferatur ad ſuperiorem, vti oſtendit Sal-
meron hîc & Gregorius de Valentia 2. 2. quæſt.
1. 33. Prima cauſa & caſus eſt, cùm peccatum eſt
publicum, vt famæ eius, qui peccauit, per ſe-
cretam monitionem conſuli nequeat, multò mi-
nùs ſcandalo publico, quod peccans peccando
2. dedit. Secundò, cùm peccatum eſt noxium ter-
tiæ perſonæ, vel Reipublicæ, vti eſt hæreſis, quæ
vt cancer ſerpit, ideóque ſtatim ſummâ vi per
paſtorem & Epiſcopum inhibenda & recidenda
3. eſt. Tertiò, ſi conſtet monitionem ſecretam vel
coram teſtibus non profuturam; nam vt ait Adria-
Adrian. nus: *Fruſtra niti, & nihil aliud laborando, quàm
odium quærere, extremæ dementiæ eſt*.

4. Quartò, ſi correptus cedat iuri ſuo ſuæque
famæ, ac contentus ſit vt peccatum ſuum illicò
deferatur ad ſuperiorem, vti in Societate Ieſu,
qui eam ingrediuntur expreſsè rogantur hac de
re in examine, ac rogati reſpondent, ſe conten-
tos eſſe, vt id fiat.

In Societate ergo & aliis Religionibus ſimili-
bus, rectè & perfectè per omnia ordinatis, alius
corrigendi ordo præſcribitur, ſcilicet vt ſtatim res
deferatur ad Superiorem, quia Religioſis propo-
nitur hæc regula in ingreſſu. Vnde ipſi cedunt iu-
ri famæ ſuæ. Non ergo illis fit iniuria. Ratio eſt
Ratio 1. prima, quia ad bonum publicum expedit, ne pec-
catum inficiat alios, vt à ſuperiore ſtatim ei ob-
uietur: defectus enim noxius religioni vix poteſt
efficaciter corrigi ſine ſuperiore, imò vix eſt ſpes
2. emendationis perfectæ ſine ſuperiore. Secundò,
quia Religio eſt ſchola humilitatis, mortificatio-
3. nis, contemptus honoris & famæ. Tertiò, quia
Religioſi ſunt fratres: qui autem corripit, vide-
tur agere ſuperiorem alterius: cum enim docet,
corrigit, inſtruit. Vnde hæ correptiones æqua-
lium in Religione ſæpe ſunt odioſæ, & lædunt
charitatem. Hinc regula noſtra iubet, ne quis
alium reprehendat. Quartò, quia in Societate no- 4.
ſtra ſinguli tenentur reddere rationem conſcien-
tiæ, ſuóſque exponere defectus Superiori: ergo &
pati, vt alij, ſi viderint illos, eidem aperiant.
Quintò, quia directio Religionis eſt ſpiritualis & 5.
paterna: vt ergo ſuperior ſingulos & omnes diri-
gere poſſit in ſpiritu & pace, expedit eum om-
nes ſingulorum defectus noſſe. Ita docet S. Bona-
uentura in cap. 17. Lucæ & in Regul. S. Franciſci,
qui fuit Magiſter generalis Ordinis Minorum,
imò ſub eo celebratum fuit Capitulum generale,
in quo iubetur incarcerari, qui aliter docuerit.
Et S. Auguſtinus Epiſt. 109. in Regula Monacha-
rum ſancit, vt ſi Monacha alterius petulantem
oculi iactum viderit, ſecretò moneat; ſi iteret pe-
tulantiam, imò ex veniali fortè fiat mortalis, de-
ferat ad ſuperiorem. Similia habet S. Baſilius in
regulis fuſiùs expl. reg. 46. Temerè ergo hoc ſta-
tutum Religionum carpſerunt nonnulli. Statuta
enim hæc probata ſunt à ſede Apoſtolica. Idem
diſertè decernunt ſtatuta Ordinis Prædicatorum
diſt. 1. cap. 18. Ita S. Thomas, Ricardus, Angelus,
Salmeron, Suarez & alij. Vide Suarez tom. 4. de
Relig. cap. 7. vbi addit in Societate, & cæteris Re-
ligionibus ſeruari quoque hunc ordinem Chriſti,
vt ſi ſpes certa ſit, ſecretam monitionem emen-
daturam proximi defectum, non deferatur ad ſu-
periorem.

Porrò in viſitationibus Epiſcoporum & Abba-
tum alius quoque ſeruatur ordo. Ipſi enim ſub
cenſuris iubent, peccata ſibi denunciari. Verùm
hi procedunt non per modum correptionis frater-
næ, ſed iudiciariæ inquiſitionis, vel accuſationis,
de quo hîc non agit Chriſtus. Vide Leſſiũ de iuſti-
tia & iure.

Denique hîc notandi ſunt tres Canones, qui ſi
ſeruentur, non peccabitur in ordine correptionis
fraternæ. Primus eſt, bonum publicum, v. g. Rei-
pub. vel Communitatis præponderat, ideóque
præponendum eſt bono priuato. Secundus, bo-
num animæ & ſalutis proximi præponderat, &
præponendum eſt bono famæ eiuſdem. Tertius,
famæ proximi ſemper conſulendum eſt, quan-
tùm ſaluo bono communi & animæ proximi fie-
ri poteſt.

Tres Canones correptionis.

Dic Eccleſiæ, propriæ, id eſt, paſtori proprio;
qui Eccleſiæ tuæ præeſt: vt hoc pleniùs intelliga-
tur

Dic Eccleſiæ. Cuiꝰ Reſp. 1.

Quæritur, quid hîc ſignificet Eccleſia? S. Hie-
ronymus & S. Anſelmus hîc ac S. Gregorius lib.
4. Epiſt. 38. intelligunt fidelium cœtum & multi-
tudinem; quaſi Chriſtus hîc velit, vt coram ca
talis arguatur, vt pudefiat, itáque emendetur.
Hoc auidè Zuinglius & Nouantes ſequuntur, vt
democraticum & populare Eccleſiæ regimen
ſanciant; itáque populo adulentur. Vnde Caſta-
lion pro *dic Eccleſiæ*, prophanè vertit, *dic Reipub.*
Alij: *dic communitati*.

Verùm S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Eu- 2. verò.
thymius & alij paſſim per Eccleſiam accipiunt
Eccleſiæ paſtores, & Prælatos, qui Eccleſiam ſiue
ſeorſim, ſiue in ſynodo & Concilio repræſentant;
ſicut Magiſtratus repræſentat Rempublicam, & Prob. 1.
Rex regnum. Et Probatur primò, quia Chriſtus
iubet hic Eccleſiam audiri, id eſt, Eccleſiæ obedi-
ri à reo, alioqui hoc ipſo habendum pro excom-
municato, imò pro Ethnico. Hæc autem obediẽ-
tia Prælatis tantùm Eccleſiæ defertur, vt patet,
imò hæc ratio perſuaſit Caluino, id quod dici- 2.
mus. Secundò quia Chriſtus Eccleſiam explicans,
ſubdit

Digitized by Google

ſubdit: *Quecunque alligaueritis*, vos, ſcilicet ô Apoſtoli Eccleſiæ Principes,& quivobis ſuccedẽt,
3. Epiſcopi & paſtores. Tertiò, quia perpetua Eccleſiæ praxis ita habet, vt ad paſtores, Epiſcopos, Pontificem, aut Concilium Generale Epiſcoporum ta-
4. lis deferatur, non autem ad populum. Quartò, quia contrarium facere, eſſet contra ius naturæ, eſſétque grauis iniuria in proximum: eſſet enim eum infamare, ſi eius crimen ſit occultum. Caluiniſtæ ergo illi, qui ſuos adulteros, eorúmque adulteria, aliáque crimina publicè in Eccleſia promulgant & traducunt; quaſi Chriſtus idipſum hîc præceperit, grauiter errant, peccántque contra charitatem, ac ſubinde contra iuſtitiam, cum ſcelus eſt occultum; quia famam fidelibus adimunt, eóſque publico probro & contumeliâ afficiunt. Senſus ergo eſt, q.d. Si frater correptus noluerit corripienti ſecretò, vel etiam coram duobus teſtibus auſcultare, deferatur ad Eccleſiæ Præſulem, qui quaſi Rector Eccleſiam repræſentat, vt qui priuatos deſpexit, Prælatum ſaltem reuereatur, eique corripienti obediat: quod ſi facere nolit, Prælatus, qui non tantùm priuati corripiendi, ſed & totius Eccleſiæ curam gerit, vt illi prouideat, ne correpti contumacia & ſcelus in fideles Eccleſiæ proſerpat, depoſitâ perſonâ patris aſſumat perſonam Iudicis, eúmque ab Eccleſia, velut ouem contagioſam à grege ſeparet, ex communicet, & expellat.

Hinc patet contra eoſdem Nouantes Eccleſiam eſſe viſibilem, vtpote quæ adiri debeat à corripiente; ac videri, & audiri à correpto.

An Pontifex corrip idus.

Dices, ergo ſi ipſi prælati peccent ac præſertim ipſe Papa, debebit pariter deferri ad Eccleſiam, id eſt ad Cõcilium generale, ergo illi Papa eſt ſubiectus, ac conſequenter Eccleſiæ regimen eſt Ariſtocraticum, non Monarchicum. Ita Abulenſis hic quæſt. 108 Panormitanus, Gerſon, Almainus & alij, qui ex hac ſententia, in concilio Baſilienſi de Papatu depoſuerunt Eugenium IV. Pontificem. Verùm hoc temerarium eorum factum paulò poſt reprobauit, & retractauit Conc. Florentinum,

Reſp. ergo negando conſequentiam, quoad Papam (Epiſcopi enim ſi peccent deferendi ſunt ad Papam, ab eóque corripiendi) Hæc enim non pertinent ad Papam, ſed ad alios omnes qui habent ſuperiores: nec enim Papa in terra habet ſuperiorem, ne Eccleſiam quidem aut Concil. Generale; cùm ipſe totius Eccleſiæ ſit caput, vt cùm Concilio Lateran. ſub Leone X. ſeſſ. 11. perpetuus habet Eccleſiæ vſus & ſenſus. Vnde illud olim à Concilio 180 Epiſcoporum Sinueſſæ S. Marcellino Pontifici poſt lapſum pœnitenti, acclamatum eſt: *Tuo te ore, non noſtro iudicio iudica; nam prima ſedes à nemine iudicatur*, teſte S. Damaſ. & Platina in eius vita, & habetur diſt. 21. can. 7. *nunc autem.* Papa enim in Eccleſia plus eſt, quàm rex in regno: hic enim à Republic. ſuam accipit poteſtatem, Papa verò ſuam poteſtatem non accipit ab Eccleſia, ſed immediatè à Chriſto: quare nullo caſu ab Eccleſia deponi poteſt, ſed tantùm declarari excidiſſe Pontificatu, ſi v. g. incideret (quod abſit) in publicam hæreſim, ideóque ipſo facto deſineret eſſe Pontifex, imò fidelis, & Chriſtianus.

S Marcellinum Pontificem iudicare nõ præſumis Cõcil. Sinueſſ

QVOD SI ECCLESIAM NON AVDIERIT, SIT TIBI SICVT ETHNICVS ET PVBLICANVS.] Qui enim Eccleſiæ Præſulem monentem contemnit, totam Eccleſiam quam ille repræſentat & regit, contemnit; ac proinde hoc ipſo oſtendit, ſe nolle Eccleſiæ eſſe filium & ciuem: quare non fidelis & Chriſtianus, ſed Ethnicus & publicanus, id eſt publicus peccator habendus eſt. Publicani enim apud Iudæos ob rapinas, periuria, ait S. Hieron. & pauperum oppreſſiones, habebantur infames & ſceleſti, ab Ethnicorum verò, velut idololatrarum, conſortio planè abſtinebant Iudæi.

Rurſum *ſit tibi ſicut Ethnicus*, id eſt ab Eccleſia per eius præſulem eiiciatur, excommunicetur, & ſeparetur, ne ſuum ſcelus & contumaciam fidelibus contagione ſuâ affricet, ſed habeatur tanquam Ethnicus, id eſt infidelis & paganus, Dei fide, cognitione religione & lege priuatus, ita vt nec cibum cum eo ſumas, vti iubet Paulus 1. Corinth. 5. 11. nec ei dicas aue, id eſt nec eum ſalutes, vt iubet S. Ioannes Epiſt. 2. v. 10. vt ex hac ignominia confundatur, ſcelus agnoſcat, & ad Eccleſiam pœnitens redeat. Excommunicatio enim irrogatur peccanti non vt pereat, ſed vt emendetur. Nam vt ait S. Auguſtinus: *Et ipſos Ethnicos in numero quidem fratrum non deputamus, ſed tamen eorum ſalutem ſemper inquirimus.* Hunc eſſe ſenſum liquet ex eo, quod Chriſtus ſubdit: *Amen Amen dico vobis, quæcúmque alligaueritis*, &c. Ita S. Chryſoſtomus, Hilarius, Auguſtinus, Gloſſa & alij paſſim. August.

AMEN DICO VOBIS, QVÆCVMQVE ALLIGAVERITIS SVPER TERRAM, ERVNT LIGATA ET IN CÆLIS: ET QVÆCVMQVE SOLVERITIS SVPER TERRAM, ERVNT SOLVTA ET IN CÆLIS.] Hîc explicat Chriſtus Eccleſiam eiúſque vim & poteſtatem, ſcilicet per Eccleſiam accipi Apoſtolos & prælatos Eccleſiæ, quibus ipſe plenam dedit poteſtatem ligandi & ſoluendi, tum à peccatis, tum ab excommunicatione, adeo vt, quem illi à peccatis abſoluerint in terris, Deus illum abſoluat in cælo: quem illi excõmunicando eiecerint è cœtu fidelium, Deus eundem deleat de libro vitæ & eiiciat de numero beatorum: *Ad terrorem*, ait S. Hilarius, *metus maximi, quo in præſens omnes continentur, immobile Apoſtolicæ ſeueritatis iudicium præmiſit* Nam *quia poterat* ait S. Hieronymus, *contemptoris fratris hæc eſſe reſponſio vel tacita cogitatio, ſi me deſpicis, & ego te deſpicio, poteſtatem tribuit Apoſtolis* (& prælatis eorum ſucceſſoribus) *vt ſciant, qui ab ipſis condemnantur, hominum ſententiam diuina ſententia roborari.*

VERS. 18. *Poteſtas ligandi & ſoluendi Prælatis cõceſſa.*

Hilar.

Hieronym.

Quæcumque alligaueritis. Origenes, Theophylactus, & Anaſtaſius Nicænus quæſt. 74. (extat tom. 6. Bibliothecæ SS Patrum) putant hæc quoque ad correptionis præceptum, ac proinde ad omnes Chriſtianos pertinere. q. d. Quibus pœnitentibus offenſam in vos, ô fideles, commiſſam remiſeritis, remittet eandem ipſis Deus in cælis: quibus verò non remiſeritis, nec Deus remittet.

Verùm hanc explicationem planè abſonam, ineptam, & falſam eſſe liquet ex eo, quòd Chriſtus Eccleſiã opponat priuatis peccatoribus, & eos corripientibus: ergo per Eccleſiam intelligit eius Prælatos, non fideles cõmunes. Rurſum, quòd Eccleſiæ tribuat iudicium & tribunal (hoc enim ſolis cõpetit Prælatis) cui obedire oporteat, alioquin velut Ethnicus habearis; ac deinde ad illud Eccleſiæ iudicium referat generalem hanc ligandi & ſoluendi poteſtatem, tum internam in foro conſcientiæ, tum externam in foro externo per excommunicationem, quæ poſterior maximè hîc Chriſti ſcopo & propoſito conuenit, quamquam & prior conueniat. Ideo enim peccator defertur ad Eccleſiæ paſtorem, vt ab eo ad pœnitentiam,

& confeſſionem induatur; itáque ab eo à peccato abſoluatur, vt ſic emendetur & iuſtificetur: quod ſi facere nolit, impœnitens, & contumax ab eodem excommunicetur. Ita S. Chryſoſtomus, Hilarius, Auguſtin. Gloſſa & alij paſſim. Vnde rectè Theologi ex hoc loco excommunicandi poteſtatem, ac etiam ſacramentum pœnitentiæ per modum iudicij, & abſolutionis colligunt, & euincunt. Vide Bellarminum & Suarez tract. de pœnitentiæ Sacramento. Hinc hoc intellexit Theodoſius Imperator qui ob cædem Theſſalonicenſium à S. Ambroſio, templo expulſus, ingemuit, *Seruis*, inquit, *& mendicis ad templum patet acceſſus, mihi præcluſus eſt. Scio enim Dominum dixiſſe: Quæcunque ligaueris ſuper terram, erunt ligata & in cælo.* Quare ſupplex S. Ambroſio factus, petiit abſolutionem, quam & obtinuit, ac pœnitentiam ab eo iniunctam expleuit. Ita habet vita S. Ambroſij conſcripta à Card. Baronio.

Theodoſius Imperator petit abſolutionem & pœnitētiam à S. Ambroſio.

Iam Concilium Baſileenſe in orat. Henrici aduerſus 3. art. Bohemorum, ad illud Matth. 18. *Quæcunque alligaueritis*, &c. notat ex S. Thoma tres à Catholicis agnoſci ligandi & ſoluendi poteſtates: prima eſt auctoritatis, quæ ſoli Deo competit: ſecunda excellentiæ, quæ Chriſto eſt propria: tertia miniſterij, quæ ſolis ſacerdotibus à Chriſto conceſſa eſt.

Tres ligandi & ſoluendi poteſtates.

Portò poteſtas ligandi & ſoluendi ampliſſima eſt, multáque complectitur vti oſtendi cap. 16. 19. Ex generali enim hac poteſtate, quam Apoſtolis confert Chriſtus, colligit ſpecialem, ſcilicet excommunicandi, atque à peccatis æquè ab excommunicatione abſoluendi. Analogicè enim ſimilis eſt vtraque poteſtas, atque vtraque ex vna & eadem radice generica oritur. Peccatum enim ligat animam, æquè ac eam ligat excommunicatio, quæ infertur ob peccatum: vtraque enim priuat hominem vſu Euchariſtiæ & ſacramentorum. Quare ligare peccatum, nec abſoluere reipſa eſt idem, quod peccatorem quaſi excommunicare, id eſt communione ſacramentorum priuare; ac viciſſim abſoluere à peccatis idem eſt, quod abſoluere quaſi ab excommunicatione, & peccatorem communioni ſacramentorum reſtituere. Interna ergo, & Sacramentalis in ſacramento Pœnitentiæ peccatorum alligatio, & ſolutio analogicè ſimilis eſt externæ excommunicationi, & ab ea abſolutioni, ideóque vtramque hîc ſub metaphora alligandi & ſoluendi intelligit Chriſtus. Ita Maldonatus.

Analogia peccati & excommunicationis.

Nota hîc pulchrum ordinem diſcurſus Chriſti. Ipſe enim Apoſtolis de maioratu & primatu contendentibus initio capitis, quaſi frænū obiicit humilitatem paruulorum, eóſque monet, ne ſua ambitione populum ſimplicem, & in fide Chriſti adhuc paruulum offendant, caueántque à ſcandalo: inde v. 15 remedium ſcandali dat, correptionem fraternam: atque hæc omnia dixit Apoſtolis, quatenus ipſi repræſentabant perſonam omnium fidelium. Verùm quia in correptione vltimum eius gradum ſtatuit, vt dicatur Eccleſiæ, id eſt Prælato Eccleſiæ, ſubiungit ad conciliandam ei auctoritatem: *Quæcumque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo*, &c. Vbi Apoſtolos alloquitur, quatenus ſunt præſules Eccleſiæ; ideóque quatenus prælatos non verò fideles ſubditos repræſentant. Prælatorum enim eſt ligare & ſoluere, non verò cæterorum fidelium.

Vers. 19. ITERVM DICO VOBIS, QVIA SI DVO EX VOBIS CONSENSERINT SVPER TERRAM, DE OMNI RE QVAMCVMQVE PETIERINT, FIET ILLIS A PATRE MEO, QVI IN CÆLIS EST.] Difficilis eſt horum verborum cum præcedentibus nexus; ideóque variè à variis aſſignatur. Primò aliqui putant hæc pertinere ad duos teſtes, quos v. 16. iuſſit Chriſtus adhibere ad corripiendum peccantem. Vnde Gloſſa exponit. q. d. Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, vel pœnitentem recipiendo, vel ſuperbum abiiciendo, vel de alia re, quam petierint, fiet illis à patre meo, qui in cælis eſt.

Secundò, Ianſenius ſic nectit. q. d. Si quicquid duo petierint à Deo, id Deus eis concederet, quantò magis idem ipſe Eccleſiæ ligantis vel ſoluentis iudicium ratum habebit? Ruſum Maldonat. ſic q. d. vt in iudicio ligandi & ſoluendi non erretis, præmittite orationē; quia ſi meo nomine iudicetis, quicquid à patre meo nomine petieritis, impetrabitis iuxta illud: *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Ioan. 14. 13. & c. 16. 23. Ioan. 14. 13.

Tertiò, Franc. Lucas ſic q. d. Vobis ô Apoſtoli do non tantùm poteſtatem ligandi & ſoluendi, ſed & aliud donum ingens, ſcilicet vt ſi duo ex vobis conſentiant, petántque aliquid à Deo, idipſum ſint impetraturi.

Quartò, planè & genuinè S. Hieronymus, Hilarius, Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius hæc referunt ad bonum concordiæ, cuius meminit v. 15. vbi ob hoc inſtituit præceptum correptionis fraternæ. q. d. Ideo ſanxi, vt ſi quis in te peccauerit, eum non odio proſequaris, ſed beneuolè corripias, & cum eo in gratiam redeas, quia bonum concordiæ tantum eſt, adeóque Deo curæ & cordi, vt ſi duo (præſertim antea diſſentientes & diſcordes) conſentiant & concordent, ac concorditer aliquid petant à Deo, illud ſint impetraturi. Audi S. Hieronymum: *Omnis ſuperior ſermo ad concordiam nos prouocauerat: igitur & præmium pollicetur, vt ſolicitius feſtinemus ad pacem, cum ſe dicat inter duos vel tres medium fore*, Hieronym.

Sic Chriſtus ſtitit ſe in medio duorum diſcipulorum euntium in Emmaus, cum de ſe loquerentur. Lucæ 24. & in medio diſcipulorum ipſa die reſurrectionis. Ioan. 20. Sic Apoſtoli vnanimiter perſeuerantes in oratione, impetrarunt Spiritum ſanctum in Pentecoſte. Actor. 1. 14.

Si duo. S. Chryſoſtomus, & Euthymius, id arctant ad ſolos Apoſtolos. Anaſtaſius Nicęnus q. 74. ad correptionem & correptum. Origenes ad virum & vxorem. q. d. Si vir & vxor conſenſerint abſtinere vſu coniugij, vt vacent orationi, quicquid orauerint impetrabunt. Verùm dico hæc ad quoſuis fideles & Chriſtianos pertinere; horum enim perſonam ſuſtinent hîc Apoſtoli, qui ſoli tunc Chriſto aderant.

Conſenſio duorum hic quænam

Conſenſerint, in nomine meo, de quo v. ſequenti.

Super terram. q. d. adeò potens gratáque Deo eſt concordia, & concors concordium oratio, vt ſi quid petant ipſi degentes in terra, vbi longiſſimè diſtant à cælo, Deus tamen in cælo auditurus ſit eorum poſtulata, eáque completurus; Deus enim licèt ſit in cælo, tamen oculum, aurémque ſuam admouet concordibus in terra orantibus.

De omni re, honeſtâ, ſiue ea parua ſit vel magna, ſiue facilis vel difficilis: intellige, dummodo illâ fide, ſpe, humilitate, perſeuerantia petant, quâ par eſt: & ſi illa res eis expediat: Si enim eis non expediat, Deus non id quod petunt, ſed quid melius & ſalubrius eis eſt daturus.

VBI ENIM SVNT DVO VEL TRES CON- Vers. 20.
SENTIENTES IN NOMINE MEO,
IBI SVM IN MEDIO EORVM.]

In

In *nomine meo*, id eſt propter me, mei reſpectu, mei intuitu, mei cauſâ, mei amore nil niſi me, & meam gloriam quærentes. Ita S. Chryſoſtomus, & Euthymius.

Ibi ſum in medio eorum. q. d. Ibi aſſiſto, cooperor & dirigo eorum deſideria & vota, illáque adimpleo: ſum ergo in medio eorum, ſicut Spiritus ſanctus eſt in medio Patris & Filij, quaſi vtriuſque amor & nexus. Cauſam dat S. Hilarius: *Ipſe enim,*
Hilar. inquit, *qui pax & charitas eſt, ſedem atque habitationem in bonis, atque pacificis voluntatibus collocabit.* Et Origenes dicens, nos ſæpe non exaudiri à Deo, quia inter nos ſumus diſcordes; cauſam ſub-
Origen. dit: *Sicut enim in Muſicis niſi fuerit harmonia & conuenientia vocum, non delectat audientem: ſic Eccleſia, niſi conſenſum habuerit, non delectatur Deus in ea, nec audit voces eorum.*

Alludit Chriſtus ad illud Eccleſ. 25. 1. *In tribus placitum eſt ſpiritui meo, quæ probata coram Deo &*
Eccli 25 1. *hominibus: concordia fratrum, & amor proximorum, & vir & mulier bene ſibi conſentientes.* Vide ibi dicta.

Hinc Conciliorum auctoritas ſtabilita.

Ex hoc loco nonnulli à maiori ad minus non malè probât Conciliorum auctoritatem. Eſt enim hęc ſentẽtia generalis, ac proportionaliter magis in iis, quàm in aliis locum habet. Si enim eſt Chriſtus in medio duorum. Ergo multo magis eſt in medio totius Eccleſiæ ſuo nomine congregatæ, quàm Concilium Prælatorum & Epiſcoporum repræſentat. Concilia enim propriè congregantur in nomine Chriſti, id eſt auctoritate & virtute Chriſti, vt Chriſti nomen fidem, & gloriam vbique augeant, propagent illuſtrent: quare quod in nomine Chriſti petunt, vt in fide non errent, vt mores fidelium reforment, vt Spiritum ſanctum habeant aſſiſtentem, id ſanè impetrant. Hoc maximè verum eſt in Conciliis Oecumenicis, deriuatur tamen id ipſum quoque ad Concilia Prouincialia, cum legitimè fiunt, & à Pontifice approbantur.

Myſticè S Hieronymus: *Poſſumus,* ait, *hoc ſpiritualiter intelligere, quòd vbi ſpiritus & anima cor-*
Hieron. *púſque conſenſerint, & non intra ſe bellum habuerint voluntatum, de omni re quam petierint impetrent à patre: nulli enim dubium eſt, quin bonarum rerum poſtulatio ſit, vbi corpus vult habere ea, quæ ſpiritus.*

Qui in cælis eſt. Gloſſa: per hoc inquit, Deum ſuper omnia eſſe oſtendit, & per hoc complere eum poſſe, quod petitur. Vel in *cælis eſt*, id eſt in ſanctis: quod valet ad probandum, quod fiet illis quicquid petierint quod dignum ſit, quia illum apud ſe habent, à quo petunt.

TVNC ACCEDENS PETRVS AD EVM DIXIT:
VERS. 21. DOMINE QVOTIES PECCABIT IN ME FRATER
Quoties dimittendum peccanti? MEVS, ET DIMITTAM EI? VSQVE SEPTIES?] Quærit hoc Petrus occaſione eius, quòd à Chriſto audiuit v. 15. *Si peccauerit in te frater tuus, vade &*
Luc. 17. 4. *corripe eum*, vt habet Matthæus; aut potius occaſione eius, quod Chriſtum addidiſſe tunc exprimit Lucas cap. 17. 4 dicens: *Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum: & ſi pœnitentiam egerit, dimitte illi. Et ſi ſepties in die peccauerit in te, & ſepties in die conuerſus fuerit ad te, dicens pœnitet me, dimitte illi*, vbi *ſepties* idem eſt, quod pluries & ſemper. q. d. toties dimitte, quoties peccans dicit: *pœnitet me.* Petrus ergo audiens τὸ *ſepties*, non ſatis intellexit, an τὸ *ſepties* definitè & præcisè, an indefinitè pro toties quoties accipiendum foret. Inſtat ergo & rogat Chriſtum vt τὸ *ſepties* explicet, dicátque quoties præcisè offenſa fratri ſit remittenda. Aut certè admirans hoc rogat, q. d. Itáne Domine ſepties vno die peccanti, & ſepties pœnitenti, ſepties dimittam? Videtur enim totiès peccans tam multiplici venia indignus, adeóque facilis hæc venia videtur nouæ culpæ illecebra, eámque prouocare; nimirum pectus Petri adhuc anguſtum, & in carne arctum & carneum, non capiebat immenſam diuinæ in Chriſto naturæ clementiæ abyſſum. Vnde illud dilatans, ſubiicit Chriſtus.

DIXIT ILLI IESVS: NON DICO TIBI VSQVE VERS. 22.
SEPTIES, SED VSQVE SEPTVAGIES SE- Luc. 17. 3. 4.
PTIES,] id eſt innumerabiliter, & innumerabilibus vicibus offenſam fratri, qui peccauit, ſi pœniteat, dimitte. Hoc enim intellexi cum dixi, Lucæ cap. 17. 4. *Septies*, &c. *dimitte illi*, ſcilicet per *ſepties* intellexi *ſeptuagies ſepties*, id eſt ſemper & innumeris vicibus. Cum enim Septenarius ſit ſymbolum vniuerſitatis; ſeptuagenarius verò numerus ita ſeptenarium excedat, vt eum contineat decies (nam decies ſeptem faciunt ſeptuaginta) hinc ſignificat multò amplius, & quaſi infinitum & innumerabile. Ita S. Chryſoſt. & S. Auguſtin. ſermon. 15. de Verbis Domini ſecundùm Matth. quem audi: *Audeo dicere, etſi ſeptuageſies octies peccauerit, ignoſcas: & ſi centies: & omnino quoties peccauerit ignoſce. Si enim Chriſtus millia peccatorum inuenit, & tamen omnia donauit, noli ſubducere miſericordiam. Ait enim Apoſtolus: Donantes vobiſmetipſis ſi quis aduerſus aliquem habet querelam, ſicut Deus in Chriſto donauit vobis.*

Symbolicè S. Auguſt. ſerm. 15. de Verbis Do-
mini ſecundùm Matth. & S Gregor. lib. 32. Mo- *Myſteria numeri 77.*
ral. cap. 12. docent, *vndecim* eſſe ſymbolum peccati, quia hic numerus vnitate tranſgreditur denarium decalogi, ſiue legis diuinæ. Septenarius verò eſt ſymbolum totius; quia ſeptem primis mundi diebus Deus creauit & ornauit totum hoc vniuerſum: rurſum ſeptem diebus aſſiduè voluitur totum & omne tempus: iam ſepties vndecim faciunt 77. Ergo 77. omnia omnino peccata eſſe remittenda ſignificat. Hic ergo numerus ſymbolum eſt plenæ & totalis remiſſionis peccatorum omnium, toties quoties peccatorem pœnitet.

Alludit Chriſtus, ait S. Hilarius, ad Lamech, *Alludit Chriſtus ad Lamech*
qui homicidium ſuum confitens ait: *Septuplum vltio dabitur de Cain, de Lamech verò ſeptuageſies* Genes. 4. 24.
ſepties. Geneſ. 4. 24. Vide ibi dicta: nempe ſicut in 77. generationibus (Lamech enim habuiſſe 77. filios, qui omnes diluuio perierunt docet Ioſephus) punitus eſt Lamech, ita Chriſtus Saluator noſter, per quem omne peccatum abolitum eſt, in 77. generatione natus eſt: nam in Genealogia Chriſti, quam texit Lucas cap 3. v. 23. à Deo & Adam vſque ad Chriſtum incluſiuè numerantur 77. generationes. Ita S. Auguſtinus ſerm. 15. de Verbis Domini ſecundùm Matth. & Iulianus Pomerius lib. 3. contra Iudæos poſt initium.

Moraliter diſce hic latitudinem cordis & abyſſum charitatis Chriſti, qua vult nos 77. id eſt innumeris vicibus, adeóque toties quoties fratri peccanti & pœnitenti ignoſcere. Si enim nos homulos tantæ vult eſſe charitatis, & liberalitatis, quantam eiuſdem in ipſo abyſſum contineri exiſtimabimus? Appoſitè S. Auguſtinus ſerm. 15. iam citato: *Peccat ſemel, ignoui; peccat ſecundò &* August.
tertiò, ignoui; quartò vapulet. Corripiamus verbis, & ſi opus eſt & verberibus, ſed delictum dimittamus, culpam de corde abiiciamus, vt ſi per charitatem imponatur diſciplina, de corde lenitas non recedat.

Porrò longè maior erit hic numerus, ſi cũ Ori-

Digitized by Google

gene præciſè ipſos numeros vrgeamus; non enim ait Chriſtus *Septuagies & ſepties* ſed *Septuageſies ſepties*,& Græcè clariùs ἑβδομηκοντάκις ἑπτά, id eſt *Septuageſies ſeptem*,hoc eſt 490. vicibus: multiplica enim 70 per ſeptem, fient 490. Toties ergo Chriſtus vult pœnitenti offenſam dimitti. Sic erit alluſio ad 70. hebdomades Danielis: nam hæ faciunt annos 490. quot fluxerunt à decreto reædificandæ Ieruſalem vſque ad Chriſtum, per quem fit plena peccatorum omnium remiſſio. Vide dicta Daniel 9. 24.

VERS. 23. IDEO ASSIMILATVM EST REGNVM CÆLORVM HOMINI REGI, QVI VOLVIT RATIONEM PONERE CVM SERVIS SVIS.] q.d. Similiter agitur in cælis, perinde ac ſi rex computum initet cum ſuis ſeruis ſibi debitoribus. Cõparatur enim tota parabola toti rei ſignificatæ; non autem partes partibus: nam alioqui regnum non rectè comparatur regi, ſed rex terræ regi cæli. Vide dicta c.11.16.& Canonem 28.

Nota; Scopus & ſignificatio parabolæ huius patet ex poſtparabola v.35. vbi dicitur *Sic & Pater veſter cæleſtis faciet vobis, ſi non remiſeritis vnuſquiſq; fratri ſuo de cordibus veſtris.* Huc enim referatur tota parabola, & quæ huc ſpectant applicanda ſunt rei ſignificatæ, cætera emblemata ſunt pertinentia ad decorem & ornatum parabolæ, quæ proinde rei ſignificatæ non conueniunt, nec eidé ſunt applicanda iuxta Canoné 29 Emblemata ergo hic ſunt illa, quæ dicũtur v.25. de venditione vxoris & filiorũ, & v 31. de conſeruis ſeruum crudelé accuſantibus.

Rurſum hic Scopus innuitur per τὸ *ideo*, quod reſpicit præcedétem verſum, eúmque ſtatuit quaſi proparabolá ſiue titulum parabolæ Eius ergo hæc eſt vis q.d. Vt ſciatis, quàm Deo gratum & ab eo ſancitum ſit, vt fratri in nos peccanti toties condonemus, quoties ipſum peccati pœnitet, ideo ſubiungo parabolam, qua aſſimilo regnum cælorum regi rationem ineunti cum ſeruis ſuis.

VERS. 24. *Talentum Atticum.* ET CVM CŒPISSET RATIONEM PONERE, OBLATVS EST EI VNVS, QVI DEBEBAT EI DECEM MILLIA TALENTA.] Talentum Atticum teſte Budæo lib. de Aſſe valebat ſexcentos aureos, ſiue coronatos. Vnde centum talenta valent centies ſexcẽtos aureos, id eſt, ſexaginta millia aureorum: mille talenta valent ſexcenta millia aureorum, denique decé millia talenta faciunt ſummam ſexagies centum millium aureorum, id eſt ſex milliones aureorum, ait Janſenius, Maldonatus & alij quæ ſumma eſt ingens & immanis, ac plebeio & pauperi inſolubilis.

Talentum Hebraicum. Longè, imò vigeſies maior erit ſumma, ſi ſequamur ſupputationem & valorem talenti Hebraici: hoc enim continebat tria millia ſiclorũ id eſt duodecim millia drachmarũ auri, hoc eſt duodecim millia aureorum, ſiue coronatorũ Franciſcorum vt ex Septuaginta euici, Exod.c.38. 25. aureus enim *Aureus Franciſcus.* Franciſcus eſt vnius drachmæ, valétque 12. Iulios Romanos ſiue 12. Regales Hiſpanicos. Ergo decem millia talentorum auri ſunt milliones aureorum Franciſcorum (ſiue drachmarum) centum viginti. Chriſtus enim non loquitur Græcis, ſed Hebræis: Hebraico ergo vtitur talento, non Græco. Cogita ergo Deum hîc à peccatore, qui vel vnum peccatum mortale commiſit plus exigere, quàm ſi à ſeruo paupere vel mendico herus exigeret 120. milliones aureorum, quia vnum peccatum mortale, vtpote contra Deum admiſſum, Denique iniurium, imò quantum in ſe eſt Deum ſpolians ſuâ diuinitate, longè maior eſt Dei iniuria, quàm ſit omnis iniuria in omnes reges commiſſa; ac longè maius debitum, quàm ſint omnia omnium hominum debita, quæ ab iis aliis hominibus debentur. Sicut enim Deus longè ſuperat omnes, imò infinitos homines, ſic iniuria in Deum ſuperat omnes iniurias in homines admiſſas, paritque reatum & debitum pœnæ infinitum. Igitur hæc tanta debiti ſumma magis pertinet ad rem ſignificatam, puta ad peccatum mortale, quàm ad ipſam ſerui parabolam. Quis enim ſeruus contrahat debitum 120. millionum, niſi vel ærarium regis furetur, aut ſuccendat, vel integrum regnum perdat, vel prodat. Porrò ſi vnum peccatum mortale eſt debitum 120. millionum, quot millionum debitum erit illius, qui centum & mille, imò multa millia peccatorum mortalium commiſit?

Iam verò hoc aptè conuenit cum *Septuagies ſepties.* q.d. Si Deus vobis remittit tantam multitudinem & magnitudinem peccatorum, quæ longè ſuperat decem millia talentorum; ergo multo magis nos, omnes proximorum contra nos offenſas eis remittere debemus, quæ & pauciores ſunt, & minoris longè momenti, præſertim quia Deus hac lege & conditione nobis noſtras culpas maximas, & plurimas dimittit, vt & nos proximis paruas & paucas dimittamus. Matth.6.14. *Peccatum mortale eſt debitum infinitum.* Ratio à priori eſt, quòd ſicut Deus eſt ſummum bonum, ita peccatum, quod repugnat diuinæ bonitati, eſt ſummum malum. *Ratio à priori.* Quare ſicut Deus eſt bonum infinitum, ita quoque peccatum, immenſum quoddam eſt malum. Creſcit enim magnitudo offenſionis ex magnitudine perſonæ offenſæ: quo enim perſona offenſa dignior, eo iniuria eſt grauior. Si ergo perſona ſit infinitæ dignitatis, peccatum quoque malitiam quodammodo infinitam habebit. Hinc fit, vt nulla pura creatura pro peccato mortifero ex æquo ſatisfacere poſſit, imò nec omnia ſanctorum opera vel vnum peccatum valeant compenſare; ideóque ad ſatisfaciendum ex æquo pro peccato, neceſſe fuit filium Dei incarnari, & pati, vt docent Patres. Denique rectè peccatum comparatur talento, quia inſtar talenti & ponderis plumbei hominem degrauat, deprimitque in tartara. Vide dicta Zachar. 5 6.

CVM AVTEM NON HABERET VNDE REDDERE, IVSSIT EVM DOMINVS EIVS VENVNDARI, ET VXOREM EIVS ET FILIOS, ET OMNIA QVÆ HABEBAT, ET REDDI] debitum. VERS. 25. Iuris & moris fuit apud nonnullas gentes, vt ſi debitor ſoluendo non eſſet, creditor eum venderet cum vxore & liberis, vt ex precio debitũ reciperet. Id apud Iudæos in vſu fuiſſe patet 4.Reg.4 1. vbi vxor prophetæ cuiuſdam mortui ait Eliſæo: *Ecce creditor venit, vt tollat filios meos ad ſeruiendum ſibi.*

Myſticè S.Hieronymus: Sicut vxor iuſti inquit, dicitur Sapientia, ſic & vxor iniuſti & peccatoris appellatur Stultitia, cuius filij ſunt malæ cogitationes Et Remigius: vxor ſtulti ait, eſt ſtultitia & carnis voluptas, ſeu cupiditas. *Vxor iuſti, Sapientia: vxor peccatoris, ſtultitia.*

PROCIDENS AVTEM (in genua vel in faciem) SERVVS ILLE ROGABAT (legit Interpres παρεκάλει, vti & nunc nonnulli Codices habent: plures tamen iam legunt προσεκύνει αὐτῷ, id eſt *adorabat eum*. Sic & Syrus) EVM DICENS: PATIENTIAM HABE IN ME, ET OMNIA REDDAM TIBI.] VERS. 26. Syrus: *Longanimis eſto erga me, & omnia reſtituam tibi.* Arabicus: *patiens eſto, & ego dabo tibi, quod tuũ eſt.* Seruus hic vt ſeruitutem & venditionem ſui ſuorúmque euadat, aureos pollicetur montes: omnia ait, quæ tibi, ô here, debeo, reddam tibi. Hoc erat ei impoſſibile: quomodo enim pauper ſeruus

ſeruus & ad inſtitas redactus, ſoluiſſet 120. milliones aureorum? Sed nimirum tempus extrahit, vt moram nactus, ſuis officiis & amicorum precibus flectat animum regis, quem ſciebat liberalem eſſe & magnanimum, ad debitum ei condonandum. Nec eum fefellit ſententia. Vnde ſequitur

Vers. 27. MISERTVS AVTEM DOMINVS SERVI ILLIVS DIMISIT EVM, ET DEBITVM DIMISIT EI.] Hæc dicuntur parabolicè, vt ſignificetur quam grata ſit Deo humilitas, humiliſque peccati confeſſio, & veniæ petitio: illico enim illam ſeruus humilians ſe obtinuit. Rurſum vt ſignificetur quãta, & quàm immenſa ſit Dei miſericordia & clementia, quæ ſtatim immane hoc peccatorum debitum ſeruo deprecanti dimiſit, vt nos doceat, & ſtimulet ad minores offenſas proximis in nos peccantibus condonandũ. Hic enim eſt ſcopus parabolæ. Ratio à priori eſt, quod Deus per eſſentiam ſit bonus & benignus, adeóq; ſit ipſa increata & immenſa bonitas & benignitas, cui proprium eſt omnibus benefacere, indulgere, parcere; ſicut ignis proprium eſt calefacere, & ſolis, illuminare. Vnde Eccleſia

Offic. Eccl. orat: *Deus cuius propriũ eſt miſereri & parcere*, &c.

EGRESSVS AVTEM SERVVS ILLE INVENIT

Vers. 28. VNVM DE CONSERVIS SVIS, QVI DEBEBAT EI CENTVM DENARIOS, ET TENENS SVFFOCABAT EVM DICENS: REDDE QVOD DEBES.] Denarius eſt Iulius vel Regalis Hiſpanicus, ita dictus, quia valebat decem aſſes, id eſt nummos minores, puta decem baiocos: hi enim faciunt Iulium: centum ergo denarij faciunt decem aureos Romanos; horũ enim quiſque continet decem Iulios, decies aurei decem faciunt centum; quare decem aurei Romani faciunt, valéntq; centum denarios, id eſt Iulios: ſed quid ſunt decem aurei ad decem millia talentorum, ſiue ad 120. milliones aureorum Franciscorum, quos ipſe ſuo debebat hero? Vide hic anguſtias & auaritiam pectoris humani, ac latitudinem & liberalitatem cordis diuini; illud enim decem aureos ſibi debitos rigidè & crudeliter repoſcit: hoc verò 120. milliones vltro condonat.

Denarius eſt Iulius vel Regalis Hiſpanicus.

Vers. 29. ET PROCIDENS CONSERVVS EIVS ROGABAT EVM DICENS, PATIENTIAM HABE IN ME, ET OMNIA REDDAM TIBI.] Humiliat ſe ſeruus coram conſeruo, iiſdémque verbis poſtulat ab eo ſibi dimitti centũ denarios, quibus ipſe à Domino poſtularat, & impetrarat 120 millionum condonationem, vt huius condonationis eum ſubmoneat, illiúſque imitãdæ tacitè admoneat. Sed fruſtra tundit ſeruile & crudele pectus conſerui, vtpote à quo nec vnius denarij vel teruncij remiſſionem impetrauit.

Vers. 30. ILLE AVTEM NOLVIT, SED ABIIT, ET MISIT EVM IN CARCEREM, DONEC REDDERET DEBITVM.] Iure ſuo ſeruus hic auarè & rigidè vtitur; ideóq; abutitur, immemor miſericordiæ & clemẽtiæ ſibi à Domino exhibitæ, ideóque eiuſdem iuſtitiæ rigorẽ, & immiſericordiã in ſe prouocauit, & reipſa ſuſtinuit.

Vers. 31. VIDENTES AVTEM CONSERVI EIVS QVÆ FIEBANT, CONTRISTATI SVNT VALDE, ET VENERVNT ET NARRAVERVNT DOMINO SVO OMNIA, QVÆ FACTA FVERANT.] Hoc ſpectat ad emblema & ornatum parabolæ. Sic enim faciunt ſerui in domibus herorũ & aulis Principum, non verò conuenit rei per parabolam ſignificatæ: nec enim ſancti & beati apud Deum deferunt, & accuſant hominum crudelitatem & ſcelera, ſed potius ea tegunt & excuſant, pro eiſque ſupplicant.

Vers. 32. TVNC VOCAVIT ILLVM DOMINVS SVVS, ET AIT ILLI: SERVE NEQVAM OMNE DEBITVM DIMISI TIBI, QVONIAM ROGASTI ME.

Corn. à Lapide, in Matthaeum.

NONNE ERGO OPPORTVIT ET TE MISERERI CONSERVI TVI, SICVT ET EGO TVI MISERTVS SVM? Vers. 34.
Arabicus: *Secundum miſericordiam meam erga te?* q.d. Miſericordia à me tibi exhibita debebat tibi eſſe ſtimulus, & menſura miſericordiæ conſeruo tuo exhibendæ. Menſura inquam, nõ æqualis, ſed proportionalis & meâ longè inferior: quia ego 120. milliones tibi remiſi; tuum verò erat centum denarios remittere; ſed hactenus æqualem exigo, vt ſicut ego totum debitum tibi dimiſi, ſic tu totum (licèt longè minus) proximo dimitteres.

ET IRATVS (ſumma & implacabili ira. Syrus *excãduit*) DOMINVS EIVS TRADIDIT EVM TORTORIBVS, QVOADVSQVE REDDARET VNIVERSVM DEBITVM.] Cõſtat ex hiſtoriis & ex iure ciuili apud Romanos Gentiles, quibus Iudæi tẽpore Chriſti erant ſubiecti, ſolere debitores à creditoribus tradi tortoribus in carcerem trudendos, & verberibus flagellandos: nã primus Conſtantinus Imperator ex Chriſtiana benignitate, à plumbatarum flagellis debitores abſoluit. Porrò tortores ſunt dæmones, ait Remigius, qui animas peccatorũ mille modis grauiſſimè torquent, & cruciãt in gehenna. Vers. 34.

Quoadusque redderet, id eſt in æternum torquẽdum: nunquam enim tantũ debitum 120. millionũ exoluere poterit: ita S. Chryſoſt. Theoph. Euthym.

Quæritur hic: An ergo tota culpa & pœna à Deo peccatori pœnitenti, & ſupplici iam remiſſa ob talem immiſericordiam, & ingratitudinem à Deo reuocetur, ac peccatori rurſum imputetur. Id enim videtur in hac parabola aſſeri.

An culpa ob ingratitudinem reuocetur?

Reſp. 1. Dico primò: Parabola hæc vera eſt in foro humano, in eóque iuridicè, vti parabolicè ſonat accipienda eſt, præſertim quia iure ciuili ob ingratitudinem donatarij reſcindi poteſt à donatore donatio, & promiſſio iam facta. Tanti enim ſerui talis nequã, & ingrati ſuperbia, & crudelitas apud homines æſtimatur, vt omnes cenſeant eum mereri præcedentium etiam debitorum culpam & pœnã luere, non quaſi illa iam condonata reuiuiſcãt, ſed quod virtute cõtineãtur in ſequenti illa crudelitate, quæ adeo eſt impia & hominibus exoſa. Debebat enim ſeruus ille, ſi non alia de cauſa, certè ob miſericordiam ſibi præſtitam, etiam aliorum pauperum miſereri, eiſque debita condonare. Et ſic videmus principes eos, qui ſe offenderunt, quibúſq; pepercerunt, ſi poſtea ingratè & arroganter contra illos ſe gerant, omnium etiam præcedentium delictorũ pœnas ab eis depoſcere: Vnde cenſentur eis quaſi conditionatè condonaſſe dumtaxat, ſi videlicet ſe emendent, ſintq; grati, & modeſtè ſe gerant.

Dico ſecundò: Id ſimiliter non eſſe verũ in foro diuino, & in re per parabolam ſignificata. Nec enim Deus peccatori, cui omnia peccata dimiſit, ſi is poſtea alteri homini offenſam in ſe commiſſam cõdonare nolit, peccata dimiſſa reuocat, rurſumq; imputat & imponit. Ratio eſt, quia Deus pro infinita ſua clementia non conditionatè, ſed omnino abſolutè & irreuocabiliter pœnitenti peccata dimittit, iuxta illud: *Sine pœnitẽtia ſunt dona & vocatio Dei*. Rom. 11. 29. Quare licèt peccator accepta iam venia & gratia, relabatur in eadẽ, vel alia ſcelera; ac nolit proximo iniuriã condonare, itáq; Deo ſit ingratus; tamen hæc ingratitudinis circunſtantia non adeo peccatũ aggrauat, vt propter eam omnia peccata iã remiſſa reuocentur, & peccatori rurſus à Deo imputentur, Deus enim, cũ ſit sũma bonitas & ſanctitas, nõ poteſt peccatũ abolitũ reuocare & reſtaurare: Sic enim eſſet peccati auctor & opifex. Adde hãc ingratitudinẽ non eſſe ſpeciale peccatũ, 2.

Deus irreuocabiliter peccata dimittit.
Rom 11 29.

ſed circunſtantiam tantùm generalem, & indirectè dumtaxat à peccatore volitam: generalem inquam, omnium omnino peccatorum, in omnibus enim & ſingulis eſt quædam erga Deum ingratitudo. Quare in foro Dei optimi & clementiſſimi hæc ingratitudo non ita aggrauat peccatum, cui annectitur, ſicut aggrauat in foro terreno apud homines. Quamobrem in hoc non eſt ponenda parabolæ ſimilitudo & comparatio, ſed in eo in quo Chriſtus illam collocat, & parabolam applicat verſ. 35. ſcilicet Deum iis, qui proximis ſuis offenſas non remittunt, offenſas in ſe etiam admiſſas iure talionis non remiſſurum: offenſas inquam, quas adhuc habent vel aliunde contraxerunt, aut quas hoc ipſo, quo fratri pœnitenti offenſam nolunt condonare, ſed in eum variè & atrociter ſæuiunt, contrahunt. Quocirca peccata ſemel à Deo dimiſſa, ſemper eſſe dimiſſa, nec vllo caſu à Deo reuocari docent Theologi cum D. Thoma 3. p. q. 88. ar. 1. & 3.

3. Dico tertiò: hæc vera ſunt, ſed non ſufficiunt, nec exhauriunt fundum, vim & neruum huius parabolæ; in ea enim expreſsè dicitur: *Et iratus Dominus tradidit eum tortoribus, donec redderet vniuerſum debitum*, ſcilicet decem millium talentorum iam dimiſſum v. 24. & 27. ac ſubdit: *Sic & pater meus cæleſtis faciet vobis, ſi non remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris*, vt ſcilicet reuocet omnia præterita veſtra peccata iam remiſſa, ſicut Dominus reuocauit præteritum ſerui debitũ iam remiſſum.

Modi quibus reuocatur culpa. Dicitur ergo debitum hoc & culpa iam remiſſa reuocari, & redire per immiſericordiam hanc & ingratitudinem ſubſequentem: Primò, quia im-
1. miſericordia hæc eſt peccatum mortale: nolle enim remittere offenſam proximo, eſt fouere odium, iram & vindictam contra proximum, quod liquet eſſe peccatum mortiferum, ac proinde per illud idem ſtatus peccati & reatus gehennæ redit, qui erat prius; Nolens enim remittere fit reus iræ Dei & gehennæ, ſicut erat ante ob alia ſcelera. Cùm enim quis damnatur perinde eſt ob quod peccatum damnetur. Hoc autem peccatum eſt irremiſſibile, quia quamdiu quis non vult proximo remittere offenſam, tamdiu Deus illi non remittet culpam propriam. Hoc ipſo ergo quo ſimile nouum immiſericordiæ peccatum committitur, per illud quodammodo præteritæ in Deum offenſæ reuiuiſcere & reuocari videntur, quia reuiuiſcit ſtatus peccati & reatus gehennæ.

Secundò, quia ingratitudo hæc valde aggrauat
2. peccatum, adeóque mortaliter ſi credimus D. Soto in 4. diſt. 32. art. 3. qui proinde illã pœnitenti in confeſſione neceſſario eſſe exprimendam aſſeuerat. Alij tamen mitiùs cenſent, ingratitudinis circunſtantiam tantùm venialiter aggrauare peccatum, cui annexa eſt: nec enim ingratitudo hæc tanta eſt, quantum eſt ipſum beneficium, aut quantum eſt peccatum, cui coniungitur: Hæc enim ingratitudo cuilibet peccato annexa eſt: creſcit tamen eius malitia & culpa proportionaliter vt quo maius fuit beneficium aut peccatũ illi remiſſum, eo maior ſit ſequẽs ingratitudo, ſed intra ſuos limites iã dictos; ingratitudo ergo acceptæ remiſſionis præterita peccata quodammodo reuocat, hoc ipſo quo ſequens peccatum aggrauat. Porrò Theologi docent, illam maximè cerni & æſtimari in quatuor peccatorum ſpeciebus, ſcilicet in odio, apoſtaſiâ, obſtinatione, & impœnitentiâ: hæc quatuor enim directè repugnant principio remiſſionis peccatorum, ſcilicet fidei, aut charitati, aut pœnitentiæ. *Ingratitudo maximè in quatuor peccatis.*

Fratres odit, Apoſtata fit, ſpernitque fateri,
Pœnituiſſe piget, priſtina culpa redit.

Ita D. Thomas 3. p. q. 88. art. 1. & 3.

Tertiò, licèt hæc ingratitudo in ſe ſubinde non 3.
ſit mortale peccatum, tamen ſæpe mortalium peccatorum eſt cauſa. Deus enim ob hanc ingratitudinem maiora gratiæ auxilia peccatori ſubtrahit, ac permitti hominem grauiùs à carne & dæmone tentari: vnde fit, vt in peccata mortalia plura & grauia prolabatur, per quæ redit illa prior culparum & pœnarum multitudo, per decem millia talenta ſignificata. Hæc enim in illis virtute quaſi continetur. Tantundem enim ab illo repetet Deus: quantum erat prius debitum perinde ac ſi illud nunquam ei remiſſum fuiſſet: ipſe enim hac remiſſione ingratum & indignum ſe præbuit, dignúmque effecit, qui in priſtina debita, licet per alia ſcelera, relaberetur, vt in eo impleatur illud: *Iudicium ſine miſericordia ei, qui non fecit miſericordiam.* Iacobi 2. 13. ita Franc. Suarez & alij cum D. Thoma 3. p. q. 88. art. 1. & 3. fusè hac de re agit Eccleſiaſt. cap. 28. v. 1. & ſeq. vbi multis probat, offenſas in proximum eſſe condonandas, ſicut Deus noſtras nobis condonat. Vide ibi dicta. Iacob 2. 13.

SICUT PATER MEVS CÆLESTIS FACIET VOBIS, SI NON REMISERITIS VNVSQVISQVE FRATRI SVO DE CORDIBVS VESTRIS,] ſcilicet offenſas & peccata. Syrus *errata eius*. *Sic*, nimirum ſicut herus ille, qui à ſeruo non tantùm debita crudelitatem eius ſequentia, ſed & antecedentia iam dimiſſa repopoſcit, vti iam oſtendi. *De cordibus veſtris.* q. d. ex imo cordis fundo, multi enim ore dimittunt, ſed non corde: felle ergo rancoris ex imo cordis eiecto, iubet ſubſtitui Chriſtus mel amoris. Igitur hæc parabola docet, quàm graue ſit Deóque inuiſum ſeruare iram, rancorem & vindictam in animo aduerſus proximum, qui nos offendit; ac vice verſa quàm pium Deóque gratum ſit, illa deponere ac in amorem conuertere, vti Deus peccatorem pœnitentem in gratiam & charitatis ſuæ viſcera recipit, omniúmque præteritorum delictorum, perinde ac ſi nunquam commiſſa eſſent, obliuiſcitur. Porrò id non ſemel, ſed Septuagies ſepties, id eſt ſemper & toties, quoties proximum offenſæ pœnitet, faciendum eſt. Ad hoc enim probandum, Chriſtus induxit parabolam decem millium talentorum, id eſt debiti plurimi & maximi. Imitemur ergo nos qui ſumus homuli & homunciones Deum, qui quotidianas noſtras contra eum offenſas, illaſque graues & plurimas, quotidie, adeóque quoties nos pœnitet ex animo condonat, ideóque quotidie, imò ſæpe per diem iubet nos orare: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Vide dicta cap. 6. v. 12. & 14. VERS. 35.

CAPVT

CAPVT
DECIMVM NONVM.
SYNOPSIS.

Primò Phariſæi quærunt à Chriſto, an liceat quacumque ex cauſa dimittere vxorem? Reſpondet Chriſtus negatiuè, ac reuocat libellum repudij permiſſum à Moſe, atque matrimonium ad primam ſui inſtitutionem & inſolubilitatem reducit.

Secundò verſ.11. commendat cælibatum, eúmque præfert matrimonio.

Tertiò verſ.13. paruulis applaudit, & benedicit, promittítque regnum cælorum.

Quartò verſ.15. cuidam inquirenti viam in cælum, aſsignat obſeruationem mandatorum, eidémque perfectiora poſtulanti ſuggerit, vt ſuas opes det pauperibus. Ille hoc audiens abiit triſtis: vnde elicit Chriſtus ægrè diuites ſaluari.

Denique verſ.27. Chriſtus Apoſtolis pauperibus ſe pauperem ſequentibus, promittit thronos duodecim ad iudicandum duodecim tribus Iſrael: cæteris verò ſua, & ſuos amore Chriſti relinquentibus, promittit centuplum & vitam æternam.

VERS.1. ET factum eſt, cùm conſummaſſet Ieſus ſermones iſtos, migra-
uit à Galilæa, & venit in fines Iudææ trans Iordanem, 2. &
ſecutæ ſunt eum turbæ multæ, & curauit eos ibi. 3. Et ac-
ceſſerunt ad eum Phariſæi tentantes eum, & dicentes: Si licet
homini dimittere vxorem ſuam, quacumque ex cauſa? 4. Qui
reſpondens, ait eis: Non legiſtis, quia qui fecit hominem ab
initio, maſculum & feminam fecit eos? & dixit: 5. Propter
hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in car-
ne vna. 6. Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit,
homo non ſeparet. 7. Dicunt illi: Quid ergo Moyſes mandauit dare libellum
repudij, & dimittere? 8. Ait illis: Quoniam Moyſes ad duritiam cordis veſtri
permiſit vobis dimittere vxores veſtras: ab initio autem non fuit ſic. 9. Dico
autem vobis, quia quicumque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, &
aliam duxerit, mœchatur: & qui dimiſſam duxerit, mœchatur. 10. Dicunt ei di-
ſcipuli eius: Si ita eſt cauſa hominis cum vxore, non expedit nubere. 11. Qui di-
xit illis: Non omnes capiunt verbum iſtud, ſed quibus datum eſt. 12. Sunt
enim eunuchi, qui de matris vtero ſic nati ſunt: & ſunt eunuchi, qui facti ſunt
ab hominibus: & ſunt eunuchi, qui ſe ipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum.
Qui poteſt capere, capiat. 13. Tunc oblati ſunt ei paruuli, vt manus eis imponeret,
& oraret. Diſcipuli autem increpabant eos. 14. Ieſus verò ait eis: Sinite par-
uulos, & nolite eos prohibere ad me venire, talium eſt enim regnum cælorum.
15. Et cùm impoſuiſſet eis manus, abiit inde. 16. Et ecce vnus accedens: ait
illi: Magiſter bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? 17. Qui dixit
ei: Quid me interrogas de bono? Vnus eſt bonus, Deus: Si autem vis ad vitam in-
gredi, ſerua mandata. 18. Dicit illi: Quæ? Ieſus autem dixit: Non homicidium

Digitized by Google

facies : Non adulterabis : Non facies furtum : Non falſum teſtimonium dices:
19. Honora patrem tuum,& matrem tuam:& diliges proximum tuũ ſicut teipſũ
20. Dicit,illi adoleſcens:Omnia hæc cuſtodiui à iuuentute mea,quid adhuc mi-
hi deeſt? 21. Ait illi Ieſus:Si vis perfectus eſſe,vade,vende quæ habes,& da pau-
peribus,& habebis theſaurum in cælo:& veni,ſequere me. 22. Cùm audiſſet autẽ
adoleſcens verbum, abiit triſtis : erat enim habens multas poſſeſſiones. 23. Ieſus
autem dixit diſcipulis ſuis. Amen dico vobis,quia diues difficilè intrabit in regnum
cælorum. 24. Et iterum dico vobis : Facilius eſt camelum per foramen acus
tranſire, quam diuitem intrare in regnum cælorum. 25. Auditis autem his,diſ-
cipuli mirabantur valde , dicentes : Quis ergo poterit ſaluus eſſe? 26. Aſpi-
ciens autem Ieſus dixit illis : Apud homines hoc impoſſibile eſt : apud Deum
autem omnia poſſibilia ſunt. 27. Tunc reſpondens Petrus, dixit ei ? Ecce nos
reliquimus omnia & ſecuti ſumus te:quid ergo erit nobis? 28. Ieſus autẽ dixit illis,
Amen dico vobis , quod vos, qui ſecuti eſtis me, in regeneratione, cùm ſederit
Filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudi-
cantes duodecim tribus Iſrael. 29. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres,
aut ſorores, aut patrem, aut matrem , aut vxorem,aut filios , aut agros, propter
nomen meum , centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit. 30. Multi
autem erunt primi nouiſſimi , & nouiſſimi primi.

Vers. 1. Marc. 10. 1. ET FACTVM EST, CVM CONSVMMASSET IESVS SERMONES ISTOS, MIGRAVIT A GALILÆA, ET VENIT IN FINES IVDÆÆ TRANS IORDANEM.] Eadem eſt hæc hiſtoria cum ea, quam narrat Marcus cap. 10. 1. & Lucas cap. 9. verſ. 51. & vt videtur cum ea , quam narrat Ioannes cap. 7. verſ. 1. Ita Ianſenius, Franc. Lucas & alij licèt de illa Ioannis neget Maldonatus, cuius argumenta ex ipſa contextus explicatione ſoluentur.

Ex Ioanne liquet, hæc contigiſſe ſub feſtum Scenopegiæ ſiue Tabernaculorum, quod celebrabatur in Septembri; ad illud enim tendebat Chriſtus, vt ſenſim pararet ſe ad mortem; ſequẽti enim Martio Ieroſolymæ fuit crucifixus. Vide Chronotaxin num. 38. Addit Lucas Chriſtum per Samariam iter feciſſe: vnde ſequitur, Chriſtũ ex Samaria, relictâ viâ rectâ ducente Ieroſolymam, & in fines Iudææ ab Aquilone, profectum Iordanem verſus, eôque traiecto, petiuiſſe per Peræam fines Iudææ ab ortu , vbi cùm hæſiſſet minimùm, turbâ populi ſanatâ ac dimiſſâ, profectum Ieroſolymam ad mediam iam Scenopegiam , quod habet Ioannes cap. 7. verſ. 14. Ita Franc. Lucas. Hinc intelliges quid ſit τὸ *trans Iordanem.*

Trans Iordanem. Tam Iudæa, quàm Galilæa non trans ſed citra Iordanem erat, ſed dicta eſt *trans Iordanem* à primo eius traiectu, quo Iſraëlitæ profecti ex Ægypto tranſierunt Iordanem, veneruntque in Iudæam & Galilæam, vel certè trans, id eſt cis Iordanem. Vide dicta cap. 4. 15. ita Maldon. aut potius, quia Chriſtus relicta recta Ieroſolymæ via perrexit ad Iordanem, eúmque traiecit & venit in Peræam ſiue tranſamnanam regionem vti iam dixi. τὸ enim *trans Iordanem* referendum eſt ad τὸ *venit*, non autem ad *fines Iudææ*, vt patet ex Marc. Chriſtus enim circa fines Iudææ traiecit Iordanem, vt longius abeſſet ab oculis & auribus Phariſæorum, cum turbas doceret & ſanaret. Peræa enim erat trans Iordanem, Vnde à Guilielmo Tyrio, Adrichomio & aliis paſſim Peræa vocatur regio trans Iordanem, vel regio tranſamnana.

Vers. 2. ET SECVTÆ SVNT EVM TVRBÆ MVLTÆ, ET CVRAVIT EOS IBI.] *Secutæ ſunt*, non tam ex Galilæa, ibi voluit enim iter ſuum latere, vt ait Marcus & Ioannes, quàm ex aliis regionibus, quas pertranſibat, vel quæ vicinæ erant; ſecutæ ſunt autem excitæ famâ Chriſti, vt eum prædicantem audirent, & ab eo à morbis ſuis ſanarentur. Marc. 10. 1. *Ibi*, ſcilicet in finibus Iudææ, ibique eos domum remiſit: noluit enim cum tanta populi turba Ieroſolymam ingredi, ne Phariſæorum animos iam ſibi necem machinantes, magis irritaret, néve eius occaſionem daret, accuſandi ſe de commotione & ſeditione populi excitata: hoc enim illi coram Pilato obiecerunt.

Vers. 3. Marc. 10. 2. ET ACCESSERVNT AD EVM PHARISÆI TENTANTES EVM, ET DICENTES: SI LICET HOMINI DIMITTERE VXOREM SVAM QVACVMQVE EX CAVSA?] nam aliquâ graui de causâ id licere non dubitabant ex Deuter. 24. 1. *Quæſtio de vxoris dimiſſione.* Ita Origenes, S. Hieronymus, & Beda. Acceſſerunt, non tunc cùm Ieſus ex finibus Iudææ perrexit Ieroſolymam ad celebrandum feſtum Tabernaculorum, vt ait Ioannes cap. 7. 1. ſed cùm celebrato ibi feſto, rediit ad fines Iudææ, & Iordanem rurſum traiecit, vti patet Ioan. 10. 40. Matthæus enim ſilet tam abitum Chriſti in Ieruſalem, quàm inde reditum. Porrò Ioannes ſic habet: *Et abiit iterum trans Iordanem in eum locũ, vbi erat Ioannes baptizans primum*, ſcilicet in Ænnon iuxta Salim. Ioan. 3. 23. Ioan. 3. 23. vt nimirum ex hoc loco refricaret turbis memoriam teſtimonij, quod Ioannes ibidẽ Chriſto perhibuerat, ſcilicet ipſum eſſe Meſſiam, verúmque Dei filium.

Videtur hæc quæſtio de dimiſſione vxoris tẽpore Chriſti, vti & iam, valde fuiſſe controuerſa, ac cornuta, & captioſa, ideóque eam Chriſto propoſuerunt Phariſæi, vt eum tentarent, caperent, & carperent. Si enim Chriſtus diceret, non licere vxorem dimittere, in multorum diuitum & carnalium, qui contrarium faciebant, inuidiam incurrebat: ſi verò diceret id licere, ſuggillaſſent doctrinam eius, velut imperfectam & carnalem: eius inquam, qui perfectionis & ſpiritus volebat eſſe magiſter, quaſi doctor è cælo miſſus. Sic etiamnum Æthiopes ſiue Abyſſini crebrò dimittunt vxores, aliáſque ducunt, imò eas habent ſubinde annuas vel menſtruas duntaxat. Vide Damianum Goes in Æthiop.

Qvi

VERS. 4. Mar 10 v. 6

Quidam ex hoc loco malè putāt Adamū fuiſſe hermaphroditum.

QVI RESPONDENS AIT EIS: NON LEGISTIS, QVIA QVI FECIT HOMINEM, AB INITIO MASCVLVM ET FEMINAM FECIT EOS.] Nonnulli ex hoc loco putant Adamum à Deo creatum eſſe hermaphoditum, ac vtrumque habuiſſe ſexum, vt ſimul eſſet maſculus & femina: ſed apage has nugas. Senſus ergo eſt, q. d. Cùm S. Scriptura, Geneſ. 1. 27. in aliis animalibus non dicat Deum feciſſe maſculum & feminam, ſed in ſolo homine, hoc ipſo ſignificat coniugium ſolius hominis à Deo eſſe inſtitutum, idque inter vnum maſculum tantùm & vnam feminam, puta inter Adamum & Euam, vt ille hanc dimitteret, & aliam ducere non poſſet. Ita S. Chryſoſtomus, Hieronymus, Theophylactus, Euthymius.

Rurſum ex eo, quòd ex vno Adamo facti ſunt duo, ſcilicet Adam & Eua, atque ex eo quòd Eua ex Adamo ſit formata, oſtenditur eadem monogamia, ſcilicet vxorem non debere ſeparari à viro cum eius ſit quaſi pars & membrum: quia vt ait Plato Dial. de amore: ex viro vno & muliere vna, quaſi ex duabus imperfectis partibus vnus perfectus ſit homo. Ita S. Auguſtinus lib. 14. de Ciuit. c. 22. Sicut ergo membrum, v. g. caput non poteſt ſeparari ab homine, ſic nec vxor à marito. Significatur igitur ex ipſa hominis origine & formatione, matrimonium vnius viri & vnius feminæ debere eſſe perpetuum & inſolubile, ita vt ſolui nequeat niſi per mortem, ſicut in homine anima vel caput à corpore ſolui nequit niſi per mortem. Vnde explicans ſubdit: *Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ.*

Addit Plato, & ex eo S. Baſilius lib. de Virginit. poſt initium, hac de cauſâ virum adeò appetere mulierem, tanquam partem à ſe præciſam, vt ſicut magnes ad ſe trahit ferrum, ſic femina attrahat virum.

VERS. 5. Marc. 10 v. 7. 8.

ET DIXIT: PROPTER HOC DIMITTET HOMO PATREM ET MATREM, ET ADHÆREBIT VXORI SVÆ. ET ERVNT DVO IN CARNE VNA.] *Et dixit*, ſcilicet Deus per os Adæ, quaſi prophetæ, inſtituens matrimonium in Adamo & Eua, eiúſque ſtabilitatem ſanciens. Geneſ. 2. 24. Vide ibi dicta: *Propter hoc*, quòd ſcilicet mulier formata ex viro, puta Eua ex Adamo, ſit caro de carne eius, & os de oſſibus eius, vti in Geneſi præceſſit, *dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit*, Græcè προσκολληθήσεται, id eſt, *agglutinabitur*, id eſt, intimè, indiuulsè adhærebit vxori ſuæ, quaſi arctiſſimo matrimonij glutino cum ea copulatus, vt relictâ ſocietate, & ſæpe domo patris & matris, cohabitet vxori ſuæ. Quare impertinens, imò ineptus eſt ſenſus Hugonis, qui ſic explicat, q. d. *dimittet homo patrem & matrem*, id eſt, excepto patre & matre, cum reliquis omnibus poterit quis matrimonium inire. Talis quoque eſt aliorum, qui ſic exponunt, q. d. Plus diliget homo vxorem, quàm patrem & matrem, vti dicitur 3. Eſdræ 4. 25. Hoc enim licèt ſubinde verum ſit, huic tamen loco non conuenit.

Cõiuges duo in carne vna.

Et erunt duo in carne vna. Græcè εἰς σάρκα μίαν, id eſt, *in vnam carnem*, vt ſcilicet ſint vna caro, vt explicat Chriſtus verſ. ſequenti: vulgo per corporum commixtionem hoc fieri cenſent: puriùs & ſimpliciori Hebraiſmo vir & vxor ſunt *vna caro*, vt vertit Syrus, id eſt, ſunt vnus homo, & vna perſona ciuilis: caro enim per Synecdochen notat totum hominem, q. d. Sicut ergo pars corporis, v. g. cor, vel venter non debet ſeparari à corpore, ita nec vir ab vxore. Hinc moraliter ſequitur, quòd vir & vxor ſe mutuò amare debeant, ſicut cor & anima amat ſuum corpus, & corpus ſuum cor & animam. Epheſ. 5. 28. Rurſum hinc ſequitur vna & communis vtriuſque corporis poteſtas, quòd ſcilicet vir habeat ius in corpus vxoris quaſi ſuum, & vice verſâ, vti docet Apoſtolus 1. Corinth. 7. Plura de hoc loco dixi Geneſ. 2. 24. Symbolicè & Metonymicè S. Hieronymus, Beda & S. Thomas: vir & vxor, inquiunt, ſunt vna caro, quia generant eundem filium, qui vna vtriuſque parentis communis eſt caro.

VERS. 6. Mar. 10. v. 8. 9.

ITAQVE IAM NON SVNT DVO, SED VNA CARO.] id eſt, vnus homo, vna perſona ciuilis, vti iam dixi.

Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet.

QVOD ERGO DEVS CONIVNXIT HOMO NON SEPARET.] Pro *coniunxit* Græcè eſt συνέζευξε id eſt, coniugauit, ſiue in vnum iugum coniunxit: Vnde σύζυγοι dicuntur coniuges, quia ſicut duo equi ad vnum iugum copulantur in curru, vt eum protrahant, ſic duo coniuges copulantur ad idem iugum matrimonij, vt illud ſuſtineant, ex eóque proles procreent & educent.

Duplex eſt hîc ratio, qua Chriſtus probat viro non licere dimittere vxorem. Prior, q. d. Dimiſſio vxoris, & ab ea viri diuortium eſt cõtra naturam, ſicut contra naturam eſt, vt vna caro, & vnus homo diuidatur in duos; ergo id fieri non debet. Poſterior, Diuortium hoc eſt contra Dei inſtitutionẽ; ergo ſi fiat, impiè fit: diſtrahitur enim id, quod Deus coniunxit. Quis audeat temerare, quod Deus ſanxit? quis audeat diuidere, quod Deus ſociauit & coniunxit? Quis audeat opus Dei creatoris, puta vnum hominẽ diſcerpere, aut carne & membro ſuo truncare & mutilare?

Perperam ergo Eraſmus in 1. Corinth. 7. Hoc, inquit, Deus coniunxit quod rectè coniungitur: hoc Deus dirimit, quod rectè dirimitur: quaſi poſſint ſeparari coniugia malè & inconſultè inita ſuaſore, non Deo, ſed diabolo. Chriſtus enim loquitur de natura, ac naturali & primaria matrimonij inſtitutione, ſecundùm quam matrimonium ſemel initum quomodocumque, vel cuiuſcumque ſuaſu initum, eſt indiſſolubile. Hoc enim exigit natura, vt proles alia poſt aliam continuò ex matrimonio ſubnaſcens, commodè ab vtroque parente educari poſſit: quæ educatio in homine difficilis eſt, & lenta duratque ad annum ætatis vigeſimum & vltra: ſecus eſt in beſtiis, quæ ſtatim intra paucos menſes, imò hebdomadas planè adoleſcunt & perficiuntur, vt educatione patris & matris ampliùs non indigeant: quare tunc ſoluitur eorum coniugium.

Matrimonium inſolubile.

Ratio à priori

Ratio ergo à priori, cur matrimonij inſolubilitas ſit iuris naturæ: & cur contra naturam ſit fornicatio, pollutio, diuortium & polygamia eſt hæc, quòd Deus, qui eſt Dominus naturæ ac matrimonij & corporum noſtrorum, ita primitùs in Geneſi & prima mundi rerúmque omnium productione inſtituit, limitauit & ſanxit, ac nobis ad copulam tantùm coniugalem ius & vſum corporum dedit; & ſi aliter iis vtamur, contra voluntatem Dei, qui eſt ſummus Dominus, & contra ius ab eo datum, iis abutamur.

Id ita eſſe liquet ex eo, quòd olim in lege naturæ & Moſaïca, Deo in iure hoc primitus à ſe ſancitò, diſpenſante, & nouum ius dante licita fuerit polygamia, & libellus repudij. Sic Oſee cap. 1. iuſſu Dei vxorem duxit fornicariam. Sic & nunc Deus poſſet dare alicui vxorem tantùm ad vnum

vel

vel alterum actum copulæ, ac conſequenter facere, vt actus qui aliàs eſſet fornicatio.iam non ſit fornicatio,ſed vſus coniugij. Vide dicta Oſee 1.

Porrò finis & cauſa,cur Deus primitùs ſanxerit tantam matrimonij inſolubilitatem,prima fuit, vt eſſet maior vnio,& amor coniugum inter ſe.

Secunda, quia natura in homine ordinariè hoc quaſi exigit , vt proles commodè ab vtroque parente poſſint educari. Hæc enim educatio in homine eſt ardua,& longa;cùm interim aliæ, & aliæ proles ſubnaſcantur, quæ ſimiliter ab vtroque educandæ ſunt.

Tertia cauſa fuit allegorica , vt ſcilicet matrimonium inſolubile eſſet typus, & figura inſolubilis coniugij, & vnionis Verbi diuini cum carne noſtra,& per eam cum Eccleſia , vti docet Apoſtolus Epheſ.5. 32. *Sacramentum hoc magnum eſt,*
Epheſ.5.32. inquit,*ego autem dico in Chriſto & Eccleſia.* Vide ibi dicta.

Vers 7. DICVNT ILLI : QVID ERGO MOYSES MAN-
Sup.5. v.31. DAVIT DARE LIBELLVM REPVDII, ET DI-
Marc. 10.4. MITTERE ?] Phariſæi *dicunt* & obiiciunt *illi*, ſcilicet Chriſto: *Quid ergo Moſes mandauit*; vt fortior ſit obiectio dicunt *mandauit* ; cùm tamen, vt rectè inuertit Chriſtus verſ ſequenti,Moſes hunc libellum repudij tantùm permiſerit. Erat tamen hîc aliquod mandatum non abſolutum, ſed conditionatum. Mandarat enim Moſes , vt ſi Iudæi vellent dimittere vxores,id non facerent niſi dato libello repudij. De hoc libello, quis & qualis fuerit,ac quibus caſibus & ceremoniis fuerit licitus, quiſque eius fuerit finis & effectus,fusè dixi Deuteron.24 1.& ſequent. Supple hîc ex Marco c.10. verſ.2. Chriſtum Phariſæis rogantibus, an liceret vxorem dimittere, primò reſpondiſſe & dixiſſe: *Quid vobis hac de re præcepit Moſes? Qui dixerunt: Moſes permiſit libellum repudij ſcribere,& di-*
Marc. 10 2. *mittere.* Mox Chriſtus , vt ait hîc Matthæus verſ. 14.primam matrimonij inſtitutionem & inſolubilitatem à Deo inſtitutam explicuit. Replicarunt Phariſæi : *Quid ergo Moſes mandauit dare libellum repudij & dimittere?* reſpondit Ieſus , Moſen id permiſiſſe ob duritiem cordis eorum ab initio autem non fuiſſe ſic.Sic ergo præponendo verba, quæ habet Marcus, ac ſubtexendo verba , quæ habet Matthæus eundem cum Marco concilia.

Vers. 8. AIT ILLIS : QVONIAM MOSES AD DVRITIEM
Marc.10. 5. CORDIS VESTRI PERMISIT (ecce hîc inuertit τὸ *mandauit* in *permiſit*) VOBIS DIMITTERE VXORES VESTRAS:AB INITIO AVTEM NON FVIT SIC.] q. d. Moſes permiſit dimittere vxores vobis exoſas , ne eas occideretis , ſi eas non poſſetis dimittere:hæc enim fuit duritia & carnalitas cordis veſtri , vt malletis illas necare, quàm carere voluptate noui & exoptati coniugij. *Ab initio autem non fuit ſic,* quia Deus ab initio mundi inter Adamum & Euam inſtituit ſanxitque inuiolabile , & inſolubile coniugium. Ab initio ergo naturæ rectè à Deo inſtitutæ ſic fuit ; vitiatâ verò hominis naturâ per peccatum , hanc Dei inſtitutionem mutauit , & corrupit, ac libellum repudij , & polygamiam induxit.

Vers. 9. DICO AVTEM VOBIS , QVOD QVICVNQVE DI-
Suprà 5. 32. MISERIT VXOREM SVAM , NISI OB FORNICATIO-
Luc. 16. 18 NEM, ET ALIAM DVXERIT , MOECHATVR : ET QVI
Marc.10.11 DIMISSAM DVXERIT , MOECHATVR.] *Dico*:bis hoc dixit Chriſtus:primò, publicè hoc loco Iudæis, & Phariſæis : vnde hîc nouam hanc legem promulgauit , per quam ſuſtulit libellum repudij , ac matrimonium ad primæuam ſuam inſtitutionem, & inſolubilitatem reuocauit. Secundò, paulò pòſt priuatim idipſum dixit & repetiit coram diſcipulis. Marci 10.10.

Dico ergo, id eſt , edico, & quaſi nouus nouæ legis Legiſlator , veteriſque reformator ſancio, ac matrimonium ad originalem ſuam rectitudinem & firmitatem reduco , ſtatuóque,vt , qui vxorem ſuam dimiſerit , & aliam duxerit, habeatur,& reipſa ſit adulter.

Niſi ob fornicationem,id eſt, niſi ob adulterium: quæ enim in ſolutis eſt fornicatio , in coniugatis eſt adulterium, quod ſoluit matrimonium, quoad thorum , non quoad vinculum. Adulter enim non ſeruat fidem , quam dedit coniugi : vnde à coniuge poteſt dimitti, iuxta illud:

Frangenti fidem fides frangatur eidem.

Ex hac exceptione Græci , teſte Guidone Carmelita tract.de hæreſibus , ac moderni Hæretici colligunt & concludunt: *Quicunque dimiſerit vxorem ſuam,niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* Ergo à contrario , qui dimiſerit vxorem ſuam ob fornicationem,& aliam duxerit, non mœchatur. Vnde cenſent ipſi per adulterium ſolui matrimonium, non tantùm quoad thorum, ſed etiam quoad vinculum ; ita vt aliam vxorem ducere , & aliud matrimonium contrahere liceat. Ita Lutherus , Caluinus , Eraſmus ac paſſim Lutherani,Caluiniſtæ, Anabaptiſtæ, atque è Catholicis Catharinus , & Caietanus; itáque in praxi faciunt Hæretici & Græci. *Adulterium ſoluit coniugium quoad thorum, non quoad vinculum.* *Obiectio.*

Verùm hic eſt error damnatus à continua traditione Eccleſiæ , & à S. Paulo Roman. 7. 1. & 1. Corinth.7.verſ. 10. & 11. ac diſertè à Concil. Trident.ſeſſ.24.can. 6.& 7. Ad argumentum ergo à contrario petitum , reſpondet Paulus Burgenſis hîc additione 2.ad Lyranum (quem ſequitur Noſter Ribera in Malachiæ cap. 2. num. 36.) admittendo ſequelam ; ſed addit Chriſtum loqui duntaxat de lege veteri , in qua ob fornicationem licitum erat dare libellum repudij , per quem matrimonium ſoluebatur , vt liceret aliam vxorem ducere : ſed huic reſponſioni obſtat , quòd Chriſtus hîc æquè ac Matthæi 5. diſertè ſua dicta, id eſt, legem Euangelicam opponit Moſi & legi veteri;imò libellum repudij , quem Moſes premiſerat,aufert v. 8.& 9. *Moſes*,inquit,*ad duritiem cordis veſtri permiſit vobis dimittere vxores veſtras,* &c. *Dico autem vobis , quia quicumque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem , & aliam duxerit, mœchatur.* Ecce hîc clarè Chriſtus Moſis permiſſioni in libello repudij opponit ſuum dictum, ſuámque ſanctionem , qua libellum hunc reuocat, illóque vtentem, damnat adulterij. *Reſponſio, Ribera.*

Dico ergo;meliùs S.Auguſtinus lib.1.de adult. *Reſp vera.*
coniug. cap. 9. *τὸ niſi* accipit negatiuè , vt *τὸ niſi* 1.
ob fornicationem idem ſit , quòd extra cauſam fornicationis. Fauent Græca & Syrus , quæ habent: *Non adulteram*; quaſi Chriſtus tantùm velit affirmare, vxorem fidam & caſtam non poſſe dimitti , de infida verò , id eſt , inceſta & adultera, nil velit dicere ad vitandam inuidiam Phariſæorum, & populi , cui illo tempore licita & vſitata erant adulterorum repudia , & nouæ cum aliis nuptiæ.

Secundò, *τὸ niſi* accipi poteſt propriè & exce- 2.
ptiuè, ſed tunc non ad id, quod ſequitur *& aliam duxerit*,ſed tantùm ad id , quod præceſſit: *quicumque dimiſerit vxorem ſuam* , referendum eſt, vt ab illo duntaxat excipiat caſum fornicationis , q. d. Quicumque dimiſerit vxorem , quod non licet, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit , hic mœchatur

Digitized by Google

chatur. Fauet Æthiopic. qui vertit: *Quicunque aliã ob cauſam quam ob fornicationẽ dimiſerit vxorem, & aliam duxerit, mœchus eſt.* Et Perſicus: *Omnis, qui dimittit vxorem ſuam, & non propter adulteriũ, & aliam ducit, mœchus eſt.*

3. *Optimè.* Tertiò, planiſſimè & aptiſſimè cum Theophy-
lacto & S. Auguſtino lib. contra Adimantum, c.
3. hanc exceptionem ad vtrumque referas, tam ad id, quod ſequitur, quàm ad id, quod præceſſit, q.d. Quicumque dimiſerit vxorem niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, mœchatur, inquam, tum dimittendo vxorem, tum aliam ducendo, hoc eſt bis mœchatur: Chriſtus enim vtrumque reſpondet; quia vtrumque quæſierant Phariſæi, & vtrumque eſt verum. Nam etiamſi vir ſolùm dimittat vxorem caſtam, & innoxiam, nec aliam ducat, mœchatur, tum quia violat ius matrimonij & vxoris ſuæ, quod eſt quoddam mœchari; mœchia enim ſignificat vitium directè repugnans matrimonio, quale eſt dimiſſio vxoris inſontis: tum quia *mœchatur*, id eſt, facit eam mœchari, vti explicat Chriſtus Matthæi cap. 5. 33. Verba enim Hebræa coniugationis *Cal* ſæpe per *Hiphil*, id eſt, actiua, ſimpliciter per duplicem actionem exponenda ſunt, vti norunt Hebraicè periti. Vnde tantùm à contrario ſic inferas: *Quicumque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* Ergo qui dimittit vxorem ob fornicationem, & aliam ducit, non mœchatur quidem dimittendo fornicariam, mœchatur tamen aliam ducendo. Simile eſt, ſi dicas: Qui ieiunium violat ſine diſpenſatione, & ſe inebriat, hic peccat. Ergo qui non ieiunat cum diſpenſatione non peccat, ſed inebriando ſe peccat. Similis phraſis eſt Matthæi 5. verſ. 19. vt ibi dixi.

Dico ſecundò: Chriſtus concedit hîc viro diuortium, quoad thorum ob fornicationem vxoris, non autem matrimonij ſolutionem, ita vt ei liceat aliam ducere; patet id primò, quia Marcus &
Prob. 1. Lucas generalem omnino habent ſententiam.
(illáque vera eſſe debet) & hanc exceptionem omittunt: ſic enim habet Lucas cap. 16. 18. *Omnis, qui dimittit vxorem ſuam, & aliam duxerit, adulte-*
Luc. 16. 18. *rium committit ſuper eam*: facit enim ei grauem iniuriam, quia fidem ei datam violat.

Dices, cur ergo hanc exceptionem addit Matthæus? Reſpond. quia Phariſæi duas quæſtiones tacitè propoſuerant Chriſto, prima erat, an quacunque ex cauſa liceret vxorem dimittere? Secunda, an dimiſſâ vxore per libellum repudij, ſolutum eſſet matrimonium, & poſſet aliud iniri? ideo enim dimittebant ſuam, vt ducerent aliam. Chriſtus ergo vtrique quæſtioni reſpondit, idque vt videtur duabus propoſitionibus. Prima: Quicunque dimiſerit vxorem niſi ob fornicationem, mœchatur. Secunda: Quicunque aliam duxerit, mœchatur: ſuſtulit enim cum libello repudij etiam polygamiam, ſiue pluralitatem vxorum olim licitam. Itáque hîc repetendum eſt *τὸ quicunque* hoc modo: quicunque dimiſerit vxorem niſi ob fornicationem, & quicunque aliam duxerit, mœchatur: Matthæus ergo hîc, vt & alibi, breuitati ſtudens ſubintelligit *τὸ quicunque*, & vtramque Chriſti reſponſionem in vnam ſententiam conflat; voluit enim vtramque preſſè & conciſè vnâ propoſitione complecti; vnde hîc verum eſt illud: *Dum breuis eſſe laboro, obſcurus fio.* Simile oſtendi cap. 9. verſ. 18.

2. Probatur idipsũ ſecundò ex præcedentibus, vbi Chriſtus abſolutè ex natura & prima inſtitutione matrimonij, quam non tollit fornicatio, probauit
matrimonium planè eſſe inſolubile. Tertiò, quia 3.
in ſequenti caſu hæc exceptio intelligi nequit, vt dicatur: *Et qui dimiſſam niſi ob fornicationem duxerit, mœchatur.* Sic enim melioris conditionis eſſet dimiſſa ob fornicationem, vtpote libera & potens aliud matrimonium inire, quàm dimiſſa citra culpam ſuam; cùm hæc non poſſit alium maritum ducere. Quartò, quia ita explicat Paulus
1. Corinth. 7. verſ. 10. & 11. ac Patres paſſim. S. Hie- 4.
ronymus, Chryſoſtomus, Beda hîc, S. Auguſtinus libris duobus de adulterinis coniugiis, quos hac de cauſa ſcripſit, Innocentius I. Epiſt. ad Exuper. Conc. Mileuitan. can. 17. Foroiulienſe can. 10. Nannetenſe can. 10. Florentin. in inſtruct. Armen. & Trident. ſeſſ. 24. can. 6. Imò Origenes hîc tract. 7. acriter perſtringit nonnullos ſui æui Epiſcopos, tanquam indoctos, quòd cum Tertulliano lib. 4. contra Marc. & Ambroſiaſtro in 1. Corinth. concedebant vxoribus ſecundas nuptias ob virorum adulteria, dicentes coniugi inſonti licere coniugem ſontem & adulteratam dimittere, ac alteri copulari. Idem habetur in Concilio Elibertino, 31. quæſt. 1. cap. *Siqua mulier*, & in Conc. Aurelian. 1. cap. 10. Sed hæc Conciliorum decreta aut apocrypha ſunt, aut mutilè & imperfectè citãtur à Gratiano. Aliter reſpondet Maldonatus, ſcilicet Concilia hæc permittere coniugi inſonti ſecundas nuptias, poſt mortem vxoris adulteræ; vxori verò in pœnam adulterij non permittere ſecundas nuptias, poſt mortem viri. Verùm cap. *Siqua mulier*, expreſſè agit de vxore adhuc viuente. Vide Thomam Sanchez lib. 10. de diuortio, diſput. 2. & ſequenti. Reliqua huc pertinentia audiuimus cap. 5. verſ. 32. vbi ea explicui.

DICVNT EI DISCIPVLI, SI ITA EST CAV-
SA HOMINIS (viri) CVM VXORE, NON EXPE- VERS. 10.
DIT NVBERE.] *Cauſa*, id eſt, *res & negotium*, vt vertit Syrus, q.d. Si ita ſe res habet coniugum, ſi tanta eſt coniugij inſolubilitas, ſi tam arctè vir alligatus eſt vxori, vt nullâ niſi fornicationis cauſâ poſſit eam dimittere, ſed cum ea licèt odioſâ, rixoſâ, deformi, ſpurcâ, &c. debeat viuere & aſſiduè conuerſari vſque ad mortem, *non expedit nubere*, id eſt, vxorem ducere, vt vertit Syrus. Græcum enim γαμῆσαι tam viris quàm mulieribus competit. Fortè Noſter vertens *nubere* alluſit ad ſeruitutem & ſubiectionem, quâ vir aſtringitur mulieri, ac non rarò, ſi velit habere pacem, debet ei quaſi ſe ſubdere, atque patienter ferre eius ineptias, querelas, iurgia, rixas, &c. Vnde Comicus ait:

——— *Vxori nubere nolo meæ.*

Cauſam dat S. Chryſoſtomus, *leuius enim eſt*,
inquit, *contra concupiſcentiam præliari, & contra* Chryſoſt.
ſeipſum, quàm contra mulierem malam. Viderunt idipſum Gentiles. Vnde Cato: *Mulier*, ait, *eſt malum neceſſarium*, & verè infidelibus malum hoc fuit neceſſarium: fidelibus verò eſt liberum & voluntarium, quia hi per Chriſti gratiam poſſunt colere virginitatem & cœlibatum, qui infidelibus Chriſti fide & gratiâ deſtitutis, eſt impoſſibilis. Sola enim natura concupiſcentiam, & carnis tentationem ſuperare nequit. Hinc illuſtris ille Thomas Morus, non μωρὸς, ſed ſapiens, ſub Henrico VIII. Angliæ Rege Martyr, rogatus cur paruam duxiſſet vxorem? feſtiuè reſpondit: *Ex malis elegi minimum.* Ita Stapleton. in eius vita

Mulier malum infidelibus neceſſarium, fidelibus liberũ.

Lepidum Thomæ Mori de ſua parua vxore reſponſum.

vita. Archidamas quoque Rex Lacedæmonum, teſte Plutarcho in Apophth. mirantibus cur puſillam duxiſſet coniugem: Pariet enim (inquiebant illi) nobis regulos non reges, idem reſpōdit: *malorum ſelegi minimum.* Denique *coniugium eſt curarum abyſſus*, vti docet S. Baſilius Conſtitut. monaſt. cap. 1.

Idē Archidamas reſpondet.

Vers. 11. Qvi dixit illis: Non omnes capivnt verbvm istvd, sed qvibvs datvm est.] Arabicus: *niſi qui donati ſunt*, ſcilicet Deo & continentiæ. Sic in Religionibus conuerſi vocantur donati, ſcilicet Religioni. *Non capiunt*: Origenes & Nazianzenus Orat. 31. de tribus Eunuchorum generibus. Græcum οὐ χωροῦσιν vertunt *non ſunt capaces*, ſed capacitatem vocant propenſionem naturalem ad cœlibatum & caſtitatem, quam non omnes habent. Verùm meliùs οὐ χωροῦσιν vertas cum noſtro, *non capiunt*, vt vaſa arctiora in ſe non ſuſcipiunt, non approbant, non comprehendunt, non amplectuntur tantum támque arduū cœlibatus conſilium, ſed ij ſoli *quibus datum eſt* magnum hoc continentiæ donum à Deo. Vbi nota, licèt non omnes fideles habeant donum continentiæ, quo actu contineant, ſicut non omnes iuſti habent donum perſeuerantiæ, quo actu in iuſtitia perſeuerent; tamen ſicut omnes iuſti habent donum perſeuerantiæ, quo in Dei gratia perſeuerare poſſint, ſi velint: ſic pariter omnes fideles habent donum continentiæ in actu primo; quo poſſint continere, ſi velint, ſi videlicet vires & gratiam ad continendum aſſiduè à Deo efflagitent, ac Dei gratiæ per cuſtodiam oculorum, fugam ocij, macerationem carnis, &c. cooperentur. Ita S. Chryſoſtomus, Origenes, Theophylactus, Euthymius & Hieronymus hic, S. Auguſtinus in Pſal. 137. S. Ambroſius lib. 3. de Viduis. Tertullianus lib. de Monogamia & alij, & patet ex hoc loco. Chriſtus enim hîc, æquè ac Paulus 1. Corinth. 7. 7. cuilibet fideli ſuadet & conſulit continentiam: nihil autem ſuadetur & conſulitur niſi quod in hominis eſt arbitrio & poteſtate cum gratia Dei, quam ſcilicet Deus cuilibet poſtulanti præparat & offert. Secus eſt de dono prophetiæ, linguarum, curationum, miraculorum: hoc enim Deus non omnibus præparat & offert, ſed paucis duntaxat à ſe electis ad commune fidelium bonum. Audi S. Hieronymum: *His datum eſt, qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent, laborauerunt.* Sic & Euthymius: *Datum eſt*, inquit, *his, qui petierunt, (petite enim, ait, & dabitur vobis) petentibus, inquam, non ſimpliciter, ſed feruenter & perſeueranter, & vt ſemel dicam, ſicut oportet. Significatum eſt ergo virginitatem Dei donum eſſe datum his, qui petunt, vt oportet.* Theophylactus: *Hoc loco*, ait, *datum eſt, valet, quibus cooperator Deus. Illis autem datum eſt, qui petunt: Petite enim, inquit,* &c. Auctor Operis imperfecti: *Quod autem dicit: Quibus datum eſt, non hoc ſignificat, quoniam quibuſdam datur, quibuſdam non datur: ſed illud oſtendit, quia niſi auxilium gratiæ acceperimus, nihil ex nobis valemus. Quoniam autem volentibus gratia non denegatur, in Euangelio Dominus dicit*: Petite, &c. S. Chryſoſtomus: *ſed ſi electionis opus eſt id, inquies, quomodo incipiens ſtatim dixit: Non omnes capiunt, ſed quibus datum eſt? vt ſingulare id eſſe certamen perdiſcas, non vt ſorte datam neceſſitatem ſuſpiceris. His enim datum eſt, qui ſponte id eligunt: quod ideò dixit, vt oſtenderet ſuperiori nobis auxilio eſſe opus (quod quidem omnibus illud expetentibus paratum eſt) ſi volumus in hac lucta ſuperiores euadere.*

Donum continentiæ eſt in hominis poteſtate qua ratione?

Hieron.

Euthym.

Theophyl.

Imperfect.

Chryſoſt.

Addit S. Chryſoſtomus licèt aliqui à continentia excidant, non debemus in propoſito caſtitatis fieri pigriores: ſicut milites, qui in pugna cadunt, non exanimant cæteros, ſed potiùs ad fortiùs pugnandum acuunt & accendunt. Denique idem Chryſoſtomus conſiderationem ſuggerit, per quam cœlibatus cuique non tantùm poſſibilis, ſed & facilis oſtenditur: *Cogita tecum*, inquit, *ſi aut à natura eunuchus eſſes, aut iniuria hominum effectus, quid faceres, cùm & huiuſmodi voluptate careres, & nullam carendo mercedem conſequereris? Gratias igitur Deo agas, quia magna præmia rutilantéſque coronas, ſi ita viues quemadmodum ſine aliquo illi præmio: immò verò multo faciliùs, tutiùs atque iucundiùs, tum quia ſpe retributionis roboraris, tum quia conſcientia virtutis gaudes, & ad hæc non ita ingentibus cupiditatis fluctibus iactaris. Non enim ſic amputatio membri quemadmodum rationis frænum: imo verò ſola ratio huiuſmodi fluctus comprimit. Non enim à cerebro, aut à lumbis illum inquietiſſimum œſtrum proficiſci dixerim, ſed à laſciuia mentis & cogitationis neglectu.* Chryſoſt.

Portò Auctor lib. de Caſtitate qui falsò S. Sixto Pontifici inſcribitur (fuit enim Auctor hic Pelagianus) τὸ *datum* refert non ad *caſtitatem*, ſed ad *verbum*, q. d. Non omnes capiunt verba mea, ſed ij, quibus datum eſt audire me ea explicantem: nam caſtitas, inquit, non eſt donum Dei, ſed virtus proprij arbitrij & voluntatis. Si enim eſſet donum Dei, fatalis eſſet caſtitas iis, quibus hoc donum Deus dat, aliis verò impoſſibilis. Rurſum quomodo caſtitate meremur regnum cælorum, ſi eſſet donum Dei, & non electio liberi arbitrij? Ita hic Pelagianus, ſed imperitè. Verbum hoc non eſt aliud, quàm conſilium caſtitatis, vt patet intuenti, caſtitatem eſſe donum Dei patet 1. Corinth. 7. 7. & Sapien. 8. 21. Vide S. Auguſtinum lib. 6. Confeſſ. cap. 11. cuius celebre eſt illud: *Domine, da quod iubes, & iube quod vis. Iubes continentiam, da continentiam.* Auguſtin.

Svnt enim Evnvchi, qvi de matris vtero sic nati svnt: et svnt Evnvchi, qvi facti svnt ab hominibvs, et svnt Evnvchi, qvi seipsos castraverunt propter regnvm cælorvm. Qvi potest capere, capiat.] Qui cùm poſſint eſſe viri propter Chriſtum, fiunt Eunuchi, ait S. Hieronymus. Triplices hîc Eunuchos, id eſt, caſtratos, & impotentes ad generandum aſſignat Chriſtus, ſcilicet primò, qui à natura ſunt tales; ſecundò, qui ab arte, qui ſcilicet ſunt execti, vt cuſtodiant reginas & matronas nobiles à ſtupro; tertiò, qui *ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum.* Alludit Chriſtus ad Iſaiæ 56. 3. vbi Eunuchos hos ſub Chriſto futuros prædicit, eiſque promittit nomen melius à filiis & filiabus, nomen, inquam, ſempiternum. Vide ibi dicta.

Triplices Eunuchi

Caſtrauerunt. Hæc vox duo ſignificat: Primum, noſtri arbitrij eſſe cum Dei gratia nos caſtrare, id eſt, caſtos & cælibes efficere, idque perpetuo voto firmare & ſeruare. Hoc enim ſignificat vox *Eunuchi*, & vox *caſtrauerunt*, ſcilicet impotentiam moralem ad generandum: alioqui enim dixiſſet, ſunt, qui ſe caſtrant, vel caſtrare nituntur; iam dicit, *caſtrauerunt*, id eſt, potentiam ſibi abſtulerunt, ſeque quaſi execuerunt & inhabiles ad generandum effecerunt, ſcilicet per votum continentiæ. Ita S. Epiphanius. hæreſ. 58.

Caſtrauerūt *duo notat.*

S.Fulgen

S. Fulgentius,lib.de fide ad Petrum c.3.S. Auguſtinus lib. de Sancta Virgin. cap. 30. Secundò,*τὸ caſtrauerunt* ſignificat,continentiam hanc in continente,non fieri ſine ingenti carnis lucta & dolore,perinde ac ſi ei genitalia execarentur. Ita Nazianzenus,orat.31.

Origenes ſe caſtrauit an rectè?

Porrò Origenes hoc ad lſteram accepit. Vnde reipſa caſtitatis amore ipſe ſeipſum caſtrauit & membrum execuit; ſed perperam, tum quia non licet ſe caſtrandn mutilare;tum quia libido caſtratione non reſtinguitur, ſed acuitur.Audi Chryſoſtomum: *Cùm autem dicit, qui ſe caſtrauerunt, non membrorum dicit abſciſſionem, ſed malarum cogitationum interemptionem; maledictioni enim obnoxius eſt,qui membrum abſcindit,&c.neque concupiſcentia manſuetior ita fit,ſed moleſtior.* Eunuchi enim peccant cogitatione & deſiderio libidinis, doléntque, ſe illam non poſſe experiri, & explere. Vide dicta Eccleſ.c 20.2.& c.39.21.

Chryſoſt.

Propter regnum cælorum,per virtutem continentiæ promerendum.Ita Origenes,Hilarius,Chryſoſtomus, Euthymius hîc, & S. Auguſtinus de S. Virgin.c.23.Perperam ergo hæretici ſic exponunt, *propter regnum cælorum*,ſcilicet prædicandum.q.d. ſunt Eunuchi, qui ſe caſtrant, id eſt continent ab vxore,vt expeditiores ſint ad prædicandum Euangelium,aut vt careant moleſtiis,quas parit res vxoria, non enim ſolùm hiſce de cauſis laudanda, & optanda eſt continentia, ſed etiam præciſè in ſe, quia ipſa ingens eſt virtus,ſuique victoria,qua homo vincit libidinem,mentémque attollit ad cæleſtia meditanda & proſequenda : quare ipſa ex hominibus facit Angelos. Vide S.Auguſtinum,S.Baſilium, S.Chryſoſtom. & alios,qui de Virginitate ſcripſerunt, vbi miris eam encomiis celebrant.

Qui poteſt capere capiat. Arabicus : *Qui poteſt portare portet*. Nota hîc conſilium euangelicum cælibatus à Chriſto promulgatum, & omnibus propoſitum, imò conſultum,ſed non præceptum. Hæc enim verba *qui poteſt capere capiat*,ſunt hortantis & animantis ad cælibatum, ait S. Hieronymus, & Chryſoſtomus,ac proinde ſignificant,illū à Chriſto conſuli, idcóque eundem eſſe in noſtro arbitrio & poteſtate, ſi gratiam Dei inuocare, illique ſtrenuè cooperari velimus. Nec obſtat quod dicit,*qui poteſt*,hoc enim ſignificat dumtaxat cælibatum eſſe rem arduam.q.d. qui vult ſibi vim inferre,qui vult libidini generosè reſiſtere, qui vult ad arduum continentiæ culmen conſcendere, ille eamdem amplectatur, *capiat*, & capeſſat. Sic adoleſcens nolens ducere quandam ſibi diſplicentem apud Comicum ait, *non poſſum mater*, id eſt nolo eam ducere:hoc enim mihi valde difficile eſt, idcóque quaſi impoſſibile:omnes ergo fideles habent potentiam non proximam, ſed remotam ad continendum. Ita Patres citati v.11.

Audi vnum ex omnibus & pro omnibus S.

Chryſoſt.

Chryſoſtomum:*Ideo non omnes capere poſſunt, quia non omnes volunt:palma propoſita eſt; qui concupiſcit gloriam,non cogitat de labore. Nemo vinceret,ſi omnes timerent periculū*. Audi & S.Hieronymum lib. 1.contra Iouin.*Proponit agonotheta præmiū,inuitat ad curſum,tenet in manu virginitatis brauium,oſtendit puriſſimum fontem, & clamat:qui ſitit,veniat ad me & bibat: qui poteſt capere capiat.* Hinc liquet, quàm carnalis & bruta ſit Caluini expoſitio, quæ talis eſt.q.d.Vos,ô Apoſtoli, cenſetis,bonum eſſe ſine vxore viuere, ſed ego prohibeo, ne quis ita facere conetur, niſi certus ſit, ſe id facere poſſe,id eſt ſine vxore viuere. Chriſtus enim non prohibet, ſed hortatur ad cælibatum; nec quis de eo certus eſſe poteſt, niſi aut reuelationem à Deo habeat, quod eſt pauciſſimorum; vel ſuam conſtantiam continendo experiatur, & probet:priùs ergo continentiam experiri quis debet antequam de ea certus ſit : quomodo ergo prius de ea certus eſſe debet, antequam eam experiatur? vt vult Caluinus. Peius Lutherus docuit tam impoſſibile eſſe homini carere vxore, quàm cibo & potu;nimirum ipſis & hæreticis, hoc eſt impoſſibile, at non orthodoxis,Chriſti fide & gratia roboratis.

Hieronym.

TVNC OBLATI SVNT EI PARVVLI, VT MANVS EIS IMPONERET, ET ORARET. DISCIPVLI AVTEM INCREPABANT EOS.] Quòd Chriſtum rebus maioribus, puta viris docendis adeo occupatum, ad paruulos rationis vſu carentes,auocarent;quaſi vile & indignum Chriſto tanto prophetæ eſſet,cum pueris agere. Ita S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, Ianſenius, Maldonatus, & alij. *Paruuli*,Græcè παιδία,id eſt,*pueruli*.Lucas c.18 15. habet βρέφη, id eſt, *infantes*; infantia autem durat vſque ad ſeptennium. Moraliter

VERS. 13.
Luc.18. 15.
Mar.10.13.

Diſcant hîc principes à Chriſto, qui eſt *rex regum & dominus dominantium*, omnibus etiam pauperibus,feminis,pueris ad ſe facilem dare aditum, eorúmque preces & vota benignè audire & exaudire.Hoc fecêre præ aliis è Romanis Imperatoribus, licèt Gentilibus, primò Hadrianus de quo Spartianus:*In colloquiis,inquit,etiam humillimorum ciuiliſſimus fuit, deteſtans eos, qui hanc voluptatem humanitatis, quaſi ſeruantes faſtigium principis, ſibi inuiderent*, Secundò Titus Veſpaſianus,cuius teſte Suetonio hæc erat vox : *Non oportere quenquam à ſermone Principis triſtem diſcedere:* Et quo die nulli benefecerat gemens aiebat:*Diem perdidi*. Tertiò Traianus,de quo Plinius in Panegyr. *Non tu*, inquit, *ciuium amplexus ad pedes tuos deprimis, nec oſculum manu reddis: hæret lateri tuo quiſquis acceſſit, finémque ſermoni ſuus cuique pudor, non tua ſuperbia facit*.Et paulò inferiùs: *Nulla in audiendo difficultas, nulla in reſpondendo mora,audiuntur ſtatim, dimittuntur ſtatim*. Et de eodem Eutropius: *Culpantibus*, inquit, *amicis quòd nimis circa omnes comis eſſet,reſpondit : talem debere Imperatorem eſſe priuatis,quales eſſe ſibi Imperatores priuatus optaſſet*. Quartò Alexander Seuerus, de quo Lampridius: *Moderationis*,inquit,*tanta fuit, vt nemo vnquam ab eius latere ſubmoueretur: ita ſe omnibus blandum affabilémque præbebat,vt amicos non ſolùm primi & ſecundi loci,ſed etiam inferioris ægrotantes inuiſeret*. Denique è Chriſtianis Theodoſius Senior Imper. *Creber egreſſu*, ait Pacatus in eius Panegyr. *expectantibus populis te fateris, nec videri modo patiens, ſed facilis adiri : è proximo accipis vota omnia tuorum.*

Comitas & Facilitas Imperatorū. Adriani:

Spartian.

Titi Veſpaſiani.

Traiani.

Alexandri Seueri.

Theodoſij,

Vt manus eis imponeret, vt manuum impoſitione eis benediceret, ac benedicendo diuinam gratiam eis imprecaretur & imploraret;itáque pro eis oraret,vt in viros ſapientes & ſanctos adoleſcerent : Hanc priſcam Hebræorum fuiſſe conſuetudinem, colligitur ex Geneſ. cap 48 v.14. vbi Iacob cancellatis in formam crucis manibus, benedixit Ephraim & Manaſſe, paruulis Ioſephi filiis. Et ex Eccleſiaſtici capite 3. verſ. 11. vbi ait : *Benedictio patris firmat domos filiorum, maledictio autem matris eradicat fundamenta*. Vide ibi dicta. A Chriſto mos hic deriuatus eſt ad Chriſtianos, vt laici, maximè pueri à ſenioribus & ſacerdotibus petant, & obtineant benedictionem etiam extra Eccleſiam,

Eccl. 3. 11

Mos pueris benedicēdi.

vti fit in in Belgio, vbi pueti certatim ad ſacerdotes & viros religioſos tranſeuntes accurrunt, ab eiſque petunt cruce ſe ſignari: & benedici, itàque facere docentur à Catechiſtis, æquè ac à parentibus; quam conſuetudinem laudat hic Auctor imperfecti. Addit Remigius, hanc conſuetudinem apud Iudæos fuiſſe ante Chriſtum. Magnus ille Thomas Morus, Angliæ Decus & Martyr, exiſtens regni Cancellarius publicè à patre ſene poſtulauit benedictionem, teſte Stapletono in eius vita.

Porrò hanc cæremnniam impoſitionis manuum, exemplo Chriſti vſurpat Eccleſia in Baptiſmo, Ordine, Pœnitentia, & quandocumque Hætetici in Eccleſiam recipiuntur. Eſt enim ipſa, quaſi imprecatio & collatio Spiritus ſancti.

Vers. 14. Luc. 18. 16. Mar. 10. 14. *Chriſtus amat paruulos, ob quinque eorum dotes.* Victor. Antioch.

Iesvs vero ait eis: Sinite parvvlos, et nolite eos prohibere ad me venire: talivm est enim regnvm cælorvm.] Cauſam cur Chriſtus adeò amet paruulos, quinque naturales eorum dotes aſſignat hîc Victor Antiochenus, ſcribens in Marci cap. 10. 13. *Eſt enim paruuli*, ait, *anima candida & ab omnibus vitioſis affectibus libera; quandoquidem puerulus triſtia paſſus, aut iniuria à quopiam affectus, neque iniuriarum reminiſcitur, neque vindictam meditatur: verum quaſi nihil incommodi tulerit, ad eum qui læſerat tanquam ad amicum vltrò accedit. Pari modo licet grauiter à matre cædatur, accurrit nihilo ſecius præ cæteris ad ipſam, vnámque illam aliis omnibus mulieribus potiorem ducit. Et ſi Reginam diademate redimitam oſtenderis, non anteponit eam matri quantumlibet vilibus pannis indutæ, auétque magis illam videre pannis obſitam, quàm reginam ſplendido corporis cultu ornatam. Ad hæc nihil prorſus plus exigit, quàm naturæ neceſſitas depoſcit. Quare vt primum mammarum ſucco ſeſe expleuit, ſtatim materna vbera deſerit. Præterea de earum rerum iactura, quas nos maximi facere conſueuimus, vt ſunt pecunia, gemmæ, aliáque eiuſmodi, nihil prorſus mouetur aut contriſtatur. Denique non ſtupet, nec rapitur ob corporum venuſtatem, vt cæteri mortalium ſolent. Propter hæc ergo Dominus dixit: Talium eſt regnum cælorum: nempe per hoc nos admonens, vt ſtudio certâque voluntatis electione talia faciamus, talémque affectum induamus, qualem ipſi ex natura ſua qualitate induti ſunt.* Sic Chriſtus S. Edmundum Cantuar. poſtea Epiſcopum, S Nicolaum, S. Catharinam Senenſem, & alios eminentes ſanctos à puero ſibi ſelegit, & benedixit. Gelaſius puer Placentinus, cum S Opilium fraterculum ſuum in cubiculo orantem inueniſſet, Angelorū multitudinem cum eo colloquentem, propriis oculis vidit, vocémque audiuit: *Sinite paruulos venire ad me: talium enim eſt regnum cælorum.* Cum autem ætate creſceret, vitæ quoque ſanctitate creſcebat, ac tanquam oliua fructifera in domo Domini, vberes bonorum operum fructus proferebat: ſicque tenerâ adhuc ætate migrauit ad Chriſtum. Ita habet officium Eccleſiæ Placentinæ Romæ approbatum, & ex eo Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad diem 4. Februarij. S. Babylas Patriarcha Antiochenus, & Martyr illuſtris ſub Numeriano Imperatore ab eo ad mortem damnatus, tres pueros, quos in fide & pietate educarat, voluit ante ſe capite plecti, ne à quopiam ſeducerentur, ſed eos Chriſto offerens velut innocentes victimas aiebat: *Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus in ſignum & portentum*, vti habetur in vita S. Artemij apud Surium. Vide dicta Iſaiæ cap. 8. v. 18. & Hebr. 2. 14. Plura exempla amoris, & curæ Chriſti, ac B. Virginis erga paruulos recenſet Noſter Philippus Berlemontius in Paradiſo puerorum.

Sancti & inſignes viri à puero electi

Gelaſius & Opilius fraterculi.

Tres pueri S Babylæ Patriarchæ Antiocheni.

Iſai. 8. 18.

Moraliter diſce hic, quantâ curâ pueri educandi ſint, docendi & cathechizandi, vt puri permaneant. Nam *Quanto ſtudio pueri alendi.*

Quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem.
Teſta diu. Horat.

Fecit hoc ſtudioſè Ioannes Gerſon exiſtens Cancellarius Pariſienſis, qui & librum hac de re conſcripſit, ex quo nonnulla citaui. Galat. cap. 6. v. 6. Vide Petrum Ribadeneiram in vita S. Ignatij lib. 3. cap. 24. vbi multas & graues affert cauſas, & vtilitates, ob quas Societas Ieſu complexa ſit ſcholas, & inſtructionem puerorum.

Imò S. Baſilius idipſum faciendum eſſe ex hiſce Chriſti verbis probat. Nam in regulis breuiùs diſputat. interrogat. 292. quærit, *an conueniat, vt inter fratres magiſter ſit puerorum ſæcularium*, ac reſpondet affirmatiuè: *Seruetur*, inquit, *quod præceptum eſt à Domino, qui dixit: Sinite paruulos venire ad me: talium eſt enim regnum cælorum.* Paruuli enim in viros & ciues euadunt, & quod didicerunt pueri, hoc retinent grandæui. Paruuli ergo ſunt ſeminarium Eccleſiæ & Reipublicæ. Baſil.

Talium (Syrus, *eorum qui ſunt ſicut iſti*) *enim eſt regnum cælorum. Talium*, ſcilicet qui paruulis humilitate, ſimplicitate, candore, innocentia ſunt ſimiles, vti iam dixi ex Victore Antiocheno. Vnde Lucas addit: *Quicumque non acceperit regnum Dei vt puer, non poteſt intrare in illud* Ita Origenes, Sanctus Hieronymus, Theophylactus & Euthymius. Senſus eſt. q. d. Chriſtus: mea dignitate non eſt indignum pueris benedicere, quia per benedictioocm meam apti fiunt regno cælorum, cum vos, ô Iudæi adulti, qui toties me docentem audiſtis, ob ſuperbiam aliáque vitia, in quibus occalluiſtis, ad illud adhuc ſitis inepti. Quare vt apti fiatis. paruulos hoſce vobis imitandos ſtatuo. Omnis enim animi volentis ſe præparare ad regnum cælorum, Chriſti gratia obtinendum, exemplum & idea eſt puerilis ſimplicitas

Audi S. Ambroſium lib. 8. in cap. 18. Lucæ: *Ætas hæc*, inquit, *infirma eſt viribus, inualida ingenio immatura conſilio, Non igitur pueritia, ſed æmula puerilis ſimplicitatis bonitas deſignatur.* Et mox ſymbolicè: *Quis ergo puer imitandus eſt Apoſtolis Chriſti? Ille de quo Iſaias dicit: Puer natus eſt nobis, filius datus eſt nobis. Ipſe enim tibi puer dicit: Tolle crucem tuam, & ſequere me. Et vt agnoſcas puerum; cum malediceretur, non maledixit: cum percuteretur, non repercuſſit. Hæc eſt enim perfecta virtus: Itaque & in pueritia eſt quædam venerabilis morum ſenectus, & in ſenectute innocens pueritia.* Ambr.

Hinc patet perperam Anabaptiſtas arcere paruulos à baptiſmo, ac conſequenter à Chriſto & regno cælorum, eo quòd paruuli non vtantur ratione, nec poſſint credere: licet enim actu non credant, habitu tamen credunt; quia in baptiſmo infunditur eis habitus fidei, gratiæ & charitatis: credunt quoque actu in fide Eccleſiæ, id eſt parentum & fidelium Eccleſiæ, qui crebrò actus fidei eliciunt pro ſe, & ſuis omnibus. *Anabaptiſtæ paruulos malè arcent à baptiſmo.*

Et cvm imposvisset eis manvs abiit inde.] Manus Chriſti erant viuificæ & ſaluificæ Vnde Lucas cap. 40. 40. ait: *At ille ſingulis* (infirmis & ægris) *manus imponens, curabat eos.* Ratio eſt, quia Vers. 15. Mat 10. 16. *Manus eſt organum organorum.*

quia manus eſt organum organorum, quare diuinitas Chriſti per manus diuinam ſuam vim & gratiam exerebat in eos, quos tangebat, ſalutem eis corporis animique dans, vel in Circunciſione, aliáſve datam adaugens, ac occulta ſua virtute eos ſanctificans, Deóque offerens, & quaſi conſecrans. Vnde non eſt dubium, hos paruulos à Chriſto benedictos euaſiſſe in viros ſapientes & ſanctos, qui deinde Eccleſias rexerunt, & fidem Chriſti propagarunt. ita Franc. Lucas.

Vers. 16. Luc. 18. 16. Mar. 10. 18. ET ECCE VNVS ACCEDENS AIT ILLI: MAGISTER BONE, QVID BONI FACIAM, VT HABEAM VITAM ÆTERNAM?] *Vnus*, S. Hieronymus putat, fuiſſe legiſperitum, de quo Lucas c. 10. 25. ideóque tentandi animo ad Chriſtum acceſſiſſe. Melius S. Chryſoſtomus cenſet, hunc alium eſſe ab illo Lucæ, qui candido corde, vt pueris ſe ſimilem redderet iuxta Chriſti præceptum, ab eo animo ſincero petiit, qua ratione vitam æternam paruulis, eorúmque ſimilibus paulò ante à Chriſto promiſſam, conſequi poſſet; vnde hic eſt ille, cuius meminit Lucas cap. 18. 18. Id ita eſſe patet vtrumque conferenti. Idipſum magis patebit ex ſequentibus præſertim ex verſ. 22. vbi dicitur quod auditâ Chriſti doctrinâ de perfectione: *Si vis perfectus eſſe vade, vende, quæ habes, & da pauperibus*, abiertt triſtis, eo quòd eſſet diues; quod ſignum eſt, eum ſincero ſalutis ſuæ animo & ſtudio hæc poſtulaſſe à Chriſto. *Magiſter bone.* Eſt hæc ſimplex ſalutandi & compellandi phraſis Hebræorum, quâ beneuolentiam doctoris & prophetæ captant. q.d. Rabbi, ſcio te eſſe bonum, tum virú, tum doctorem, tum prophetam, qui me & alios optimè doceas ea, quæ verè bona ſunt, & ad beatitudinem ducunt. Dic ergo mihi, quid boni præ cæteris faciam, vt ſummum bonum in cælo conſequar? Ludit enim in voce *bonum*.

Vers. 17. Luc. 18. 19. Mar. 10. 18. QVI DIXIT EI: QVID ME INTERROGAS DE BONO?] Legit Interpres, *τί με ἐρωτᾷς περὶ ἀγαθοῦ.* ſic quoque legit S. Auguſt. & S. Hieron. in Comment. iam verò legunt *τί με λέγεις ἀγαθόν*; id eſt, *quid me dicis* vel vocas *bonum*? Vtramque lectionem ponit Origenes. Cauſam ſubdit dicens

VNVS EST BONVS, DEVS, ſcilicet naturâ ſuâ, & per eſſentiam. Retorquet Chriſtus humiliter laudem, & bonitaté ſuam in Deum, vt nos idem doceat facere: quia hic interrogans non habebat plenam de Chriſto fidem, nec credebat eum eſſe Deú: Ad hanc ergo fidem, eum quaſi obiurgando attollere & extimulare voluit Chriſtus. q. d. Si me vocas bonum, crede me eſſe Deum nemo enim

Solus Deus eſt bonus per eſſentiam. per ſe bonus niſi Deus. ita S. Hieronymus, Theophylactus, Euthymius. Porrò Deus ſolus per eſſentiam eſt bonus, quia ſicut ipſe ſolus verum, ſolidum & plenú habet eſſe, (vnde ipſe ait Exodi 3. *Ego ſum, qui ſum.* q.d. vos ergo, ô Angeli, & homines non eſtis, ſi mecum comparemini, quia meum eſſe tantum & tam plenum eſt, veſtrum verò tam exile & diminutú, vt mei reſpectu potiùs non eſſe, quàm eſſe videamini) ita pariter ſolus Deus eſt bonus, ſapiens, potens, iuſtus; quia ab eo omnes Angeli, & homines participant guttá, vel potius vmbrá quandam bonitatis, ſapiétiæ, potentiæ, iuſtitiæ. Vide dicta Amos 6. 13. & Exodi 3. 14.

Bonum id quod perfectum. Porrò bonú idé eſt, quod perfectú, & bonitas rei eius eſt perfectio. Deum auté perfectum eſſe pluribus probat S. Dionyſ. de diuin. nomin. c. 13. In Deo enim eſt imméſa perfectio tam naturæ quàm ſapientiæ, potentiæ, ſanctitatis, & virtutis. Eſt ergo in eo ſumma bonitas tum naturalis, tum moralis, tum ſupernaturalis. Quocirca ipſe eſt fons omnis bonitatis, in qua omnia creaturarú bona ſunt collecta, & infinities meliora, quàm ſint in creaturis. *Deus fons omnis boni.* Quare in Deo eminenter eſt auri decor, gemmarú ſplendor, deliciarum ſapor, muſicę harmonia, hortorum amœnitas & quicquid in creaturis eſt pulchrú, amabile, iucundum, delicioſum. Hinc à Deo mel haurit ſuam dulcediné, ſol ſuos radios ſtellæ ſuum lumen, cæli ſuum decus, Angeli ſuam ſcientiam, homines ſuam virtutem, animalia ſuum ſenſum, plantæ ſuam vitam, cætera omnia quicquid habent boni, imò totum ſuum eſſe à Dei bonitate & eſſentia, velut guttam è pelago emendicant. In Deo igitur eſt omne bonú, idque in perfectiſſimo & immenſo gradu: in Deo eſt omnis amoris illicium, omnis deſiderij conſummatio, omnis appetitus ſatietas: cur ergo, ô miſer homo per exilia hęc bona creata vagaris, ideóq; non ſatiaris? quære bonum, in quo omne bonú, ama, & ambi Deum: hic ſolus tuam ſitim & appetitum planè & plenè exſatiabit, tum in hac vita per gratiam, tum magis in futura per gloriam, imò per ſeipſum; in cælo enim Deus ſeipſum quaſi ſummum bonum beatis videndum, guſtandum & fruendum exhibet.

SI AVTEM VIS AD VITAM INGREDI, SERVA MANDATA.] Caluinus ſtolidè æquè ac impiè cenſet, Chriſtum hic per ironiam irridere adoleſcenté, *Impia Caluini expoſitio.* ſuis legalibus operibus confiſum, nec enim viá in cælum eſſe obſeruationem mandatorú, vtpote homini impoſſibilem, ſed fidé. Quot hic ſunt verba, totidem errores ſunt, & hæreſes, imò blaſphemiæ, quæ Chriſti ſenſui & ſentétiæ ex diametro aduerſantur, eámque funditus ſubuertunt. Vnde liquet Caluinum agi ſpiritu non Chriſti, ſed Antichriſti. Vide noſtros, Maldonatú, & Adamum Cózen, qui ex profeſſo in Euangelia commentantur, vt Caluinú & Nouantes cófutent: nos ad alia Orthodoxis vtiliora pergamus. Docet ergo hic Chriſtus, non ſolam fidé iuſtificare, & ſaluare, ſed & opera bona requiri, quibus legem implendo, mereamur brauium æternæ vitæ & gloriæ, legem implentibus à Deo promiſſum. Inſtat Caluinus: ſaltem Chriſtus per mandata Dei hic excludit præcepta, & traditiones Eccleſiæ, puta Pontificum & Prælatorum. Reſp. ea contineri quarto Dei mandato: *Honora patrem & matrem*, ſcilicet tam ſpiritalem, vti ſunt Pontifices & Prælati, quàm carnalem.

DICIT ILLI: QVÆ? IESVS AVTEM DIXIT: NON HOMICIDIVM FACIES: NON Vers. 18. ADVLTERABIS: NON FALSVM TESTIMO- Luc. 10. 10. NIVM DICES: HONORA PATREM TVVM Mar. 10. 19. ET MATREM TVAM: ET DILIGES PROXIMVM TVVM SICVT TEIPSVM.] Syrus: *ſicut animam tuam.* Hæc mandata expoſui Deuteronom. cap. 5. verſ. 6. & ſeq. Porrò Chriſtus proponit hic duntaxat præcepta ſecundæ tabulæ proximum ſpectantia, quia in illis includuntur præcepta primæ tabulæ Deum concernentia. Nam amor Dei producit amorem proximi: hunc enim amamus propter Deum, quare amor proximi manat ex amore Dei. Rurſum difficilius eſt amare proximum quàm Deum. Quis enim non amet Deum præſertim religioſus, qualis erat hic iuuenis?

DICIT ILLI ADOLESCENS: OMNIA HÆC Vers. 20. CVSTODIVI A IVVENTVTE MEA. (Syrus & Ara- Luc. 8. 20. bicus, *à pueritia mea* q.d. à puero in lege Dei edu- Mat. 10. 19. catus & gratiâ Dei præuentus, ſeruaui ſtudiosè omnia præcepta Dei. Rarum hoc eſt iuuentutis exemplum) QVID ADHVC MIHI DEEST?

Digitized by Google

(Syrus *in quo defectuoſus ſum?*) boni & bonitatis? vt in ea perficiar & *habeam vitam æternam* (vti petiit verſ.16.non quomodocumque,vti habent omnes,qui ſeruant præcepta,ſed ſecurè & certò ac in magno, imò in primo perfectóque felicitatis & gloriæ gradu. Tu enim,ô Chriſte,quaſi cæleſtis virtutis magiſter , videris illius altiorem præ noſtris Scribis tradere ſemitam & doctrinam: Dic ergo mihi quænam illa ſit;ego enim ſalutis & perfectionis auidus,cupio illam capeſſere.

Porrò S.Hieron.cenſet,hunc adoleſcentem hic eſſe mentitum:ſi enim inquit,dilexiſſet proximum ſuum ſicut ſeipſum, omnia ſua vendidiſſet & dediſſet pauperibus. Verùm hæc ratio non planè cõuincit;quia diligere proximum ſicut ſeipſum , eſt præcepti:ſed dare omnia ſua pauperibus,eſt conſilij.Vnde Chriſtus,ait Marcus,intuitus eum dilexit, & conſilium hoc de dando ſua pauperibus,vt eum ad perfectionem ſubueheret,ſuggeſſit.

VERS. 21. Luc 18. verſ 21. Mar.10. verſ 21 *Chriſti conſilium de paupertate.*

AIT ILLI IESVS:SI VIS PERFECTVS ESSE,VADE ET VENDE QVÆ HABES , ET DA PAVPERIBVS, ET HABEBIS THESAVRVM IN CÆLO, ET VENI SEQVERE ME.] Eſt hoc Euangelicum non præceptum , ſed conſilium. Vnde ait *Si vis.* q d. non iubeo,ſed conſulo, & ad ſummum perfectionis culmen te extimulo.Ita S.Hieron.Auguſt. Hilar. Chryſoſt. & alij paſſim. Vide S Auguſt. ſerm. 61.de Tempore,& c.14 de ſancta Virgin.vbi pulchrè contra Hæreticos conſilia à præceptis diſtinguit

Marc.10 21. Marc.c.10.verſ.21.addit:*Ieſus autem intuitus dilexit eum,& dixit ei:Vnum tibi deeſt:Vade , quæcunque habes vende,& da pauperibus.*

Exempla. S Antony.

Hanc Chriſti vocem in Miſſa legi audiens S. Antonius,reliquit omnia,Chriſtúmq; nudus ſecutus eſt, ait S.Athanaſius.Idem planè fecit S. Proſper Regienſis poſtea Epiſcopus , tẽpore S.Leonis, vt habet eius vita apud Surium die 25.Iunij.Sic &

S Bonauentura. *S. Franciſci.*

S. Franciſcus. Audi S. Bonauenturam in vita eius c.3.*Primus* inquit , *qui ſe ſocium S Franciſci adiunxit fuit Bernardus.Hic enim ſerui Chriſti paupertate comperta, ipſius exemplo diſponens perfectè contemnere mundum,ab eodem,qualiter id perficeret , requiſiuit conſilium.Quo audito, Dei famulus pro propria prolis conceptu Sancti ſpiritus conſolatione repletus: A Deo eſt,inquit,hoc conſilium requirendum. Intrauerunt proinde Eccleſiam ſancti Nicolai manè iam dicto:& oratione præmiſſa , cultor Trinitatis Franciſcus ter Euangeliorum librum aperuit , trino à Deo expoſcens teſtimonio , ſanctum Bernardi propoſitum confirmari.In prima libri apertione illud occurrit : Si vis perfectus eſſe,vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. In ſecunda : Nihil tuleritis in via. In tertia verò : Qui vult venire poſt me,abneget ſemetipſum,& tollat crucẽ ſuam, & ſequatur me. Hæc eſt, ait vir Sanctus,vita & regula noſtra,omniúmque qui noſtræ voluerint ſocietati coniungi.Vade igitur, ſi vis perfectus eſſe,& perfice quæ audiſti.*

Meritò ergo S. Bernardus in Declamat. ſub initium. *Hæc ſunt verba,*ait , *quæ contemptum mundi in*

Bernard.

vniuerſo mundo,& voluntariam hominibus perſuaſere paupertatem. Hæc ſunt,quæ monachis clauſtra replent , deſerta anachoretis. Hæc inquam ſunt verba, quæ Ægyptum ſpoliant,& optima quæque eius vaſa diripiunt. Hic ſermo viuus & efficax conuertens animas,felici æmulatione ſanctitatis,& veritatis promiſſione fideli, Dixit enim Simon Petrus ad Ieſum: Ecce nos reliquimus omnia.

Quocirca S.Hieronymus hac Chriſti voce quaſi tuba ſuos paſſim,& nos omnes ad ſtudium paupertatis extimulat. Vnde Epiſt. 150, ad Hedibiam:*Vis,*inquit, *eſſe perfecta, & in primo ſtare faſtigio dignitatis? fac quod fecerunt Apoſtoli. Vende quæ habes,& da pauperibus, & ſequere Saluatorem, & nudam ſolámque crucem virtute nuda ſequaris.* Hieronym.

Idem S.Hieronymus in Epiſtola ad Demetriadem: *Apoſtolici faſtigij eſt,*ait,*perfectaque virtutis vendere omnia & pauperibus diſtribuere , & ſic leuem atque expeditum cum Chriſto ad cæleſtia ſubuolare.* Epiſt 8.

Luculentiùs idem ad Iulianum: *Et hoc hortor,*ait, *ſi vis eſſe perfectus, ſi Apoſtolicæ dignitatis culmen cupis,ſi ſublata cruce Chriſtum ſequi,ſi apprehenſo aratro non reſpicere poſt tergum,ſi in ſublimi tecto poſitus priſtina veſtimẽta contemnis,& vt euadas Ægyptiam Dominam ſæculi pallium derelinquis.Vnde & Helias ad cælorum regna feſtinans non poteſt ire cum pallio,ſed mundo immunda veſtimenta dimittit. Sed hoc ais, Apoſtolicæ dignitatis eſt,& eius qui velit eſſe perfectus?Cur autem & tu nolis eſſe perfectus?cur qui in ſæculo primus es,non in Chriſti familia primus ſis?* Epiſt. 34.

Idémque paulo poſt : *Quod ſi teipſum inquit , Domino dederis , & Apoſtolica virtute perfectus ſequi cœperis Saluatorem, tunc intelliges , vbi fueris,& in exercitu Chriſti quam extremum tenueris locum.*

Nota: perfectio Chriſtiana primò & primariò conſiſtit in charitate, in paupertate tamen & conſiliis Euangelicis à Chriſto collocatur,tanquam in mediis & inſtrumentis appoſitis ad charitatem acquirendam. Vide S.Thomam 2.2.q 184 art. 3.

Hanc perfectionem ſectantur omnes Religioſi qui omnia bona abdicant , vt nudum Chriſtum nudi ſequantur : non tamen omnes initio ſtatim perfectionem hanc adipiſcuntur , ſed ſenſim eò tendunt & aſſiduè proficiendo tandem ad eam perueniunt. Hinc ſapienter Climacus Gradu 26. tres eorum gradus conſtituit , ſcilicet incipientium , proficientium & perfectorum. Incipientibus hoc Alphabetum 24. non litterarum , ſed virtutum , edíſcendum mentique imprimendum tradit : *Optimum* , inquit, *omnium elementorum alphabetum hoc eſt , obedientia , ieiunium , cilicium , cinis , lacryma , confeſſio , ſilentium , humilitas , vigilia , fortitudo , frigus , labor ſeu fatigatio , ærumna , contemptus, contritio , iniuriarum obliuio , fraterna charitas, lenitas , fides ſimplex & incurioſa , mundi neglectus , parentum odium minimè odioſum , liber ab omnibus rebus affectus , ſimplicitas cum innocentia coniuncta , voluntaria vilitas.* Proficientibus deinde hæc maiorum virtutum dogmata aſſignat : *Proficientium verò ſors & ratio eſt , de inani gloria & iracundia victoria,bona ſpes ſalutis , quies animi , diſcretio , firma & fixa iudicij extremi memoria , miſericordia, hoſpitalitas ; modeſta obiurgatio , oratio omni vitioſo carens affectu.* Perfectis denique his plenæ ſanctitatis apices tradit : *Cor ab omni captiuitate liberum , perfecta charitas , fons humilitatis , mentis è mundi vanitate emigratio, Chriſti immigratio , lucis & orationis diuinæ theſaurus à prædonibus ſecurus , illuſtrationis diuinæ copia , mortis deſiderium . odium vitæ, corporis fuga.* Addit deinde virum perfectum adeò ſanctum Deóque gratum eſſe debere , vt ſit *Legatus ſeu patronus & aduocatus mundi , qui Deum quodammodo cogere poſſit , Angelorum collega & ſymmyſta , profundiſſima ſcientiæ altitudo ; cæleſtium myſteriorum domicilium , cuſtos diuinorum arcanorum , ſiue Deo ab ſecretis, hominum ſalus , dæmonum Deus , vitiorum Dominus , Imperator corporis.*

Paupertas via ad perfectionem. *Alphabetũ incipientiũ. Climac.* *Proficientiũ.* *Perfectorũ.*

Vade,

Vade, vende omnia. Quæres, cur paupertas eſt,
propria via & inſtrumentum perfectionis Euan-
Cur ? Reſpond. gelicæ? Reſpondet S. Bonauentura in Apol. pau-
Cauſa perum, quia radix omnium malorum eſt cupidi-
tas: hæc igitur eſt fundamentum ciuitatis Baby-
1. loniæ: ex ea enim naſcitur ambitio, gula, cæ-
teráque vitia: Hanc cupiditatem Chriſtus ſucci-
dit per paupertatem: paupertas ergo primò ſucci-
dit & tollit opes, honores, delicias, quæ ſunt ma-
teria & fomes omnium vitiorum. Deliciæ enim
effæminant animos, & mulieres decent, non viros.
Virile ergo robur abhorret à deliciis. Secundò,
2. paupertas parit humilitatem, quæ eſt fundamen-
tum ſanctitatis. Vnde S. Franciſc. ait S. Bonauent.
rogatus à ſuis, quænam virtus nos maximè Chri-
ſto Domino commendaret, gratóſque faceret? in-
ſolito quodam affectu reſpondit, Paupertas: ea
enim eſt via ſalutis, humilitatis fons, perfectio-
nis radix, & ab ea multiplices fructus exiſtunt,
licèt occulti & pauciſſimis cogniti. Tertiò, pau-
3. per ſpiritu cum non habeat alias curas, totus ſtu-
det virtutibus congerendis, quaſi apis melli ſuo.
Ita S. Antonius ab opum cupiditate liber, inſatia-
bile habebat deſiderium virtutum, ideóque ab
hoc diſcebat patientiam, ab illo ſilentium, ab
alio abſtinentiam, ab alio conſtantiam, orationem
&c. Hinc priſci Religioſi pauperes vocabantur
aſcetæ, id eſt, *exercitatores*, quia toti erant in edo-
manda ira, gula, aliiſque paſſionibus, in exercita-
tione arduarum & heroïcarum virtutum: vnde
aliqui biduo, alij triduo ſemel tantùm ſumere ci-
bum aſſueſcebant; alij vix dormire, vt illi qui ver-
ſabantur in monaſterio Acœmetarum, id eſt vigi-
4. lantium non dormientium. Quartò, quia perfe-
ctio conſiſtit in charitate Dei & proximi; ad hanc
autem dirigit paupertas: tollit enim meum &
tuum ex quo omnes lites & bella oriuntur inter
proximos, ait Chryſoſtom. eadem auellit ani-
mum ab omni cura & amore rerum terrenarum,
itáque eum totum in Deo defigit; quod enim ait
de coniugato Apoſtolus 1. Corinth. 7. *Qui cum*
1. Cor. 7. *vxore eſt, cogitat quæ mundi ſunt quomodo placeat*
vxori, & diuiſus eſt; hoc congruit & diuiti. Hic
enim diuiſus eſt, diuidit enim curas & cogitatio-
nes inter Deum, & mammonam ſiue opes ſuas.
Paupertas ergo facit hominem ſuperiorem mun-
do & carne, quaſi Angelum verſantem cum An-
gelis, ſuſpirantem ad cælum, facitque illud Apo-
ſtoli: *quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram*,
vt totam mentem, amorem cogitationem, cu-
ram transferat in Deum, fiátque cum eo quaſi
vnus ſpiritus. Perfectio igitur conſiſtit in eo, vt
mens planè auellatur à rebus caducis, & figatur
in bono æterno; id eſt Deo, quod præſtat pau-
pertas.
Obiectio. Dices, ad hoc ſufficit, relinquere omnia affe-
Reſp. ctu, non reipſa & effectu, vti fecit Abraham.
Reſpond. cum [illegible]ieronym. contra Vigilan. Iſte
vnus eſt gradus paupertatis, ſed inferior; nam
ſomnius eſt, relinquere etiam effectu, tum quia
hic dat totum, puta affectum & effectum; tum quia
non poteſt planè affectu relinquere, niſi & effe-
ctu. Sicut enim qui cubans in lecto vel ſedens in
ſede, ſi quis ſecretò eum ſedi alliget, neſcit ſe li-
gatum donec ſurgat: ita qui habent opes, occul-
tum habent affectum, quo eis colligantur, quem
non ſentiunt, niſi dum illas perdunt vel relin-
quunt. Ita S. Gregorius Epiſt. ante lib. Moral. ſe in
ſæculo deceptum eſſe narrat: *Aperiebatur, ait, mihi*
iam tunc de æternitatis amore quod quærerem, ſed
inolita conſuetudo me deuinxerat, ne exteriorem cul-
tum mutarem. Cùmque adhuc me cogeret animus Gregor.
præſenti mundo quaſi ſpecie tenus deſeruire, cœperunt
multa contra me ex eiuſdem mundi cura ſuccreſcere,
vt iam non iam ſpecie, ſed quod eſt grauius meme
retinerer. Vide Hieronym. Platum lib. 3. de bo-
no Status Relig. cap. 22. Vide & ea quæ annotaui
Actor. 4. 32.

Vade, vende, quæ habes. Hinc Pelagiani doce-
bant, nullum diuitem poſſe ſaluari, niſi ſua diuen-
deret darétque pauperibus, ac fieret pauper; con-
tra quos ſcribit S. Auguſtinus Epiſt. 89. ad Hila-
rium docens, hoc eſſe conſilium, non præceptum:
Vnde hunc ſuum errorem reuocare coactus eſt
Pelagius, teſte S. Auguſtino, Epiſtol. ad Pau-
linum.

Extant tres libelli nuper recuſi nomine S. Sixti Tres libelli
Pontificis: primus eſt de diuitiis, quo ex hoc ſub nomine
loco probat fidelem non poſſe ſaluari, niſi eas re- S. Sixti Pon-
linquat, & fiat pauper. Secundus de operibus tificis editi
fidei, in quo docet ea requiri ad ſalutem; ſed eſſe huic falsò
opera liberi arbitrij, non gratiæ Dei. Tertius de tribuuntur.
caſtitate, in quo aſſerit, caſtitatem eſſe opus liberi
arbitrij, non donum Dei. Ex quibus liquet Aucto-
rem huius libri non fuiſſe S. Sixtum; ſed Pelagia-
num aliquem, vti rectè aduerterunt Doctores
Louanienſes, Lindanus, Baronius, Poſſeuinus,
& Pariſienſes in tomo 5. Biblioth. SS. Patrum,
vbi hos libellos inſeruerunt cum cenſura iam
dicta.

Vende quæ habes & da pauperibus. Marcus cap.
10. v. 16. & Lucas cap. 18. v. 22. addunt: *omnia*
quæcumque habes vende, & da pauperibus. Vnde
hic arguitur error Vigilantij, & Caluini, qui do-
cent melius & perfectius eſſe ſuas opes retinere,
iiſque moderatè vti, ac pro loco & tempore dare
eleemoſynas, quàm ſimul omnia relinquere, Perfectus
quem confutat S. Hieron. lib. contra Vigilant. omnia relin-
nam vt ait S. Anſelmus: *plus eſt dare arborem cum* quit Cur ?
fructibus, quàm ſolos fructus. Rurſum Aſceta, qui Anſelm.
partem opum ſuarum dat pauperibus, partem ve- Ratio 1.
rò ſibi retinet, nec piſcis eſt nec caro, id eſt, nec 2.
renuncians ſæculo, nec ſæcularis, ſed amphibium
quid. Vnde S. Baſilius Patritio cuidam capeſſenti
vitam religioſam, ſed quædam ſibi reſeruanti di-
xit: *Senatorem perdidiſti, & monachum non feciſti,* Baſil.
teſte Caſſiano & aliis. Adhæc talis non plenè fi- 3.
dit Deo, ſed partim Deo, partim opibus, quas
ſibi reſeruat. Vnde non verè & plenè eſt pauper
ſpiritu, nec ſe liberat cura, diſtractione, & tenta-
tione, quam ingerere ſolent diuitiæ. Qua de cau-
ſa S. Antonius cuidam ſic ſæculo renunciare vo-
lenti, vt aliqua in tempus neceſſitatis ſibi reſerua-
ret, iuſſit vt nudo corpori ſuo carnes à ſe emptas
imponeret, quod cum ille feciſſet, certatim canes
& aues ad carnem hanc rapiendam accurrentes,
totum eius corpus lacerarunt. Tunc Antonius:
Qui non renunciant omnibus, ſic, inquit, *lacerantur* S. Anton.
à dæmonibus, vti refert Ruffinus in vitis Patrum
lib. 3 num. 68. Quocirca S. Hilarion, teſte S. Hier.
in eius vita opes ſibi ab Oriono, à quo legionem
dæmonum expulerat oblatas, vt eas in pauperes
diſtribueret, reſpuens: *Multis*, inquit, *nomen* Hiero.
pauperum occaſio auaritiæ eſt, miſericordia verò
artem non habet: nemo melius erogat, quàm qui
ſibi nihil reſeruat.

Nam vt ſapienter in ſimili re ait Sanctus Leo,
ſermone duodecimo, de Quadrageſima: *Per* S. Leo.
licitos vſus ad immoderatos tranſitur exceſſus, dum
per curam ſalutis irrepit delectatio voluptatis,

& non ſufficit concupiſcentia, quod poteſt ſatis eſſe naturæ. Rationem à priori dat S. Gregorius hom. 20. in Ezechielem longius ante finem: *Cum enim,* inquit, *quis ſuum aliquid Deo vouet, & aliquid non vouet, ſacrificium eſt. Cum vero omne quod habet,* Gregor. *omne quod viuit, omne quod ſapit, omnipotenti Deo vouerit, holocauſtum eſt. Nam ſunt quidam, qui adhuc mente in hoc ſæculo retinentur, & tamen ex poſſeſſis rebus ſubſidia egentibus miniſtrant, oppreſſos defendere feſtinant: Iſti in bonis, quæ faciunt, ſacrificium offerunt: quia & aliquid de actione ſua Deo immolant, & aliquid ſibimetipſis reſeruant. Et ſunt quidam qui nihil ſibimetipſis reſeruant, ſed ſenſum, vitam, linguam, atque ſubſtantiam, quam perceperunt, omnipotenti Domino immolant. Quid iſti niſi holocauſtum offerunt? imò magis holocauſtum fiunt.*

Idem docet S. Auguſtinus, Diadochus, Caſſianus, & alij, quos citat Noſter Hieron. Platus lib. 3. de bono Status relig. cap. 2. & S. Thomas 2. 2. q. 86 art. 3.

Da pauperibus. *Da pauperibus*, non dicit Chriſtus da cognatis, vel amicis diuitibus, ait Remigius, hic enim eſt actus amoris naturalis, & parentelæ, quo à te opes non abdicas, ſed tuis quaſi aſſeruandas tradis: quare ſic ſæculum non relinquis, ſed illi te magis immergis. Excipe, niſi cognati pro ſua conditione & ſtatu iis indigeant; tunc enim in ſuo gradu cenſentur pauperes. Sed *da pauperibus*, à quibus nil retributionis expectas, ſed à ſolo Deo: quare hic eſt actus purus eleemoſynæ, æquè ac paupertatis, & abdicationis opum. Addit Origenes, qui pauperibus inquit, tradidit bona ſua, ipſorum orationibus adiuuatur. Quocirca S. Hieronymus, S Paulino, poſtea Nolæ Epiſcopo, ſæculo renunciare volenti ita præcipit Epiſt. 13. *Tu conſidera, ne* Hieronym. *Chriſti ſubſtantiam imprudenter effundas, id eſt ne immoderato iudicio rem pauperum tribuas non pauperibus, & ſecundum dictum prudentiſſimi viri, liberalitate liberalitas pereat. Noli reſpicere ad phaleras, & nomina vana Catonum. Quid tibi cum ſplendore familiæ, qui ſæculi pompis renunciaſti?*

Chryſoſt. *Et habebis theſaurum in cælo. In theſauro*, ait Chryſoſt. *copia & permanentia retributionis oſtenditur.* Et S. Hilar. *Iactura ſubſtantia terrena*, ait *cælorum opes emuntur.* Præclarè S. Auguſtinus, ſerm. Auguſtin. 28. de Verbis Apoſtoli: *Felicitas*, inquit, *magna Chriſtianorum, quibus datum eſt, vt paupertatem faciant pretium regni cælorum. Non tibi diſpliceat paupertas tua: nihil ea poteſt ditius inueniri. Vis noſſe quàm locuples ſit? cælum emit. Quibus theſauris conferri poſſit quod videmus paupertati indultum? vt ad regnum cælorum veniret diues poſſeſſione ſua obtinere non poteſt, nunc obtinet vt contemptâ perueniat.* Vende ergo cœnum, & eme cælum; da obolum, & compara theſaurum.

Et veni ſequere me, in paupertate peregrinantem, & euangelizantem regnum Dei: *Multi* enim, Hieron. ait S. Hieronymus, *etiam diuitias relinquentes Dominum non ſequuntur, nec hoc ad perfectionem ſufficit, niſi poſt contemptas diuitias ſaluatorem ſequantur, id eſt relictis malis faciant bona. Facilius enim ſacculus contemnitur, quàm voluntas. Et ideo ſequitur: Et veni, ſequere me.*

Hieronym. Idem S. Hieronymus ad Ruſticum: *Chriſtum nudum*, inquit, *nudus ſequere.* Rurſum *ſequere me*, vt vitam actiuam iungas contemplatiuæ. Triplex enim eſt vitæ ſanctæ genus: primum & imum eſt vita actiua, ſecundum eſt vita contemplatiua; tertium & perfectiſſimum eſt iungere actionem contemplationi, vt quod in contemplatione à Deo hauſimus, id deinde doceamus alios. Talem enim vitam egit Chriſtus & Apoſtoli. Ita S. Thomas 2. 2. q. 186. art 6.

Cauſam dat S. Ambroſius in explicatione tituli Pſalm. 38. *Chriſtus*, inquit, *eſt finis omnium quæ piа mente depoſcimus. Siue enim ſapientiam quæras, ſiue virtuti ſtudeas, ſiue veritati, ſiue via atque iuſtitia, ſiue reſurrectioni, in omnibus tibi ſequendus eſt* Ambroſ. *Chriſtus, qui eſt virtus Dei atque ſapientia, veritas, via, iuſtitia, reſurrectio. Ad quem igitur contendas, niſi ad perfectionem omnium, ſummámque virtutum? Et ideo tibi dicit: Veni, ſequere me, hoc eſt vt ad conſummationem virtutum peruenire merearis. Ergo qui ſequitur Chriſtum, ipſum pro poſſibilitate ſua debet imitari, vt præcepta eius ſecum ipſe meditetur, & diuinorum exempla factorum.*

Nota, hoc capite Chriſtus proponit tria præcipua conſilia Euangelica, ſcilicet cælibatus & continentiæ v. 12. paupertatis v. 21. dicens: *vende quæ habes, & da pauperibus.* obedientiæ, cùm ait: *ſequere me*, id eſt mihi meóque inſtituto obedi, teque accommoda, ac meam obedientiam ad mortem vſque imitare. *Tria conſilia Euangelica præcipua*

Cvm avdisset avtem adolescens abiit tristis: erat enim habens mvltas possessiones.] Sapienter S. Auguſtinus Epiſt. 43. ad Paulinum & Teraſiam: *Neſcio*, ait, *quomodo cum ſuperflua terrena diliguntur, arctius adepta, quàm concupita conſtringunt. Nam vnde iuuenis iſte triſtis diſceſſit, niſi quia magnas habebat diuitias? Aliud eſt enim nolle incorporare quæ deſunt, aliud iam incorporata diuellere. Illa enim velut extranea repudiantur: iſta velut membra præciduntur.* Vers. 22. August.

Porrò in Euangelio S. Matthæi ſecundùm Hebræos, quod citat Origenes plura hic addũtur: ſic enim habet: *Dixit ad eum alter diuitum: Magiſter quid bonum faciens viuam? dixit ei: Homo, leges & prophetas fac. Reſpondit ad eum: feci. Dixit ei: Vade, vende omnia quæ poſſides, & diuide pauperibus, & veni ſequere me. Cœpit autem diues ſcalpere caput ſuum, & non placuit ei. Et dixit ad eum Dominus: Quomodo dicis legem feci & prophetas? quoniam ſcriptum eſt in lege: Diliges proximum tuum ſicut teipſum, & ecce multi fratres tui filij Abrahæ amicti ſunt ſtercore, morientes præ fame, & domus tua plena eſt multis bonis, & non egreditur ex ea omnino aliquid ad eos. Et conuerſus dixit Simoni diſcipulo ſuo ſedenti apud ſe: Simon fili Ioanna, faciliùs eſt camelum intrare per foramen acus, quàm diuitem in regnum cælorum.*

Iesvs avtem (occaſione acceptâ ex triſtitia adoleſcentis diuitis) dixit discipvlis svis: Amen dico vobis: qvia dives difficile intrabit in regnvm cælorvm;] tum quia cupido diuitiarum facit eas coaceruari per fas & nefas; tum quia eadem ita mentem auro alligat, vt nequeat cogitare de cælo, tum quia diuitiæ ſunt materia & ſtimulus ad ſuperbiam, gulam, luxuriam, omniáque ſcelera iuxta illud: Vers. 23. Luc 18. 24. Mar. 10. 23.

Effodiuntur opes, irritamenta malorum. Ouid.

Audi Sanctum Auguſtinum ſermon. 28. de Verbis Apoſtoli: *Aurum, quod ærumna perquirit, quod auaritia cupit, quod ſollicitudo cuſtodit; aurum materia laborum, periculoſa res poſſidentium; aurum eneruatio virtutum, aurum malus Dominus, proditor ſeruus, &c. aurum, quod in perniciem Domini fulget; aurum, cuius inquiſitio damnatos habet, cuius amor Iudam facit, &c.* Denique auaritia eſt idolorum ſeruitus. Coloſſ. cap. 3. Auguſt.

Paupertas ergo opímque contemptus pandit cælum, quod opulentia & cupiditas occludunt.

Vers. 24. Luc 18.25. Mat. 10.25. Et itervm dico vobis, facilivs est camelvm per foramen acvs (Arabicus: *ingreſſio cameli in foramen acus facilior eſt*) transire, qvam divitem intrare in regnvm cælorvm.] *Et iterum*, Græcè παλιν δὲ, id eſt, *iterum autem*. Chriſtus enim adaugendo quaſi corrigit id, quod dixit, q.d. Dixi, difficile eſſe diuitem ſaluari, nunc addo, quod amplius eſt, faciliuseſſe camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem in cælum intrare. Per *diuitem* Remig accipit confidentem in diuitiis, qui in iis omnem ſpem ſuam collocat, quod multi diuites faciunt. Simpliciùs tamen quemlibet diuitem accipias.

Quem camelum hic ſignificat Chriſtus? Quæres, quis ſit hic camelus, & quomodo poſſit per foramen acus tranſire? Aliqui apud Theophyl. in Græco per camelum intelligunt funem nauticum, qui Græcè dicitur κάμηλος id eſt, camelus. Alij cum Gloſſa intelligunt portam Ieroſolymitanam, quæ quia erat valdè humilis & demiſſa, dicta ſit *camelus*, eo quod ingredienti per eam opus fuerit ſeſe demittere, & curuare inſtar cameli.

Verùm dico, intelligi hîc animal gibboſum & altum, quod vulgo camelus dicitur Ita Syrus, Arabicus, Origenes, S.Hilarius, Hieronymus, Chryſoſtomus, & alij paſſim. Vbi nota apud Iudæos hoc fuiſſe prouerbium, vt volentes ſignificare rem eſſe impoſſibilem, dicerent, faciliùs tranſibit camelus per foramen acus, quàm iſta res fiat. Vnde hoc Prouerbio vtuntur etiamnum Talmudiſtæ, teſte Caninio in com. Hebr. noui *Prouerbia rem impoſſibilem ſignificantia.* Teſtamenti. Similia prouerbia ſignificantia rem eſſe impoſſibilem ſunt hæc: faciliùs teſtudo leporem præuerterit: priùs lupus ouem ducat vxorem: citiùs locuſta bouem pariet: aquilam teſtudo vincet: terra volat: ſurſum flumina: citiùs Elephãtum ſub ala celes: priùs ſine pennis volabis: ſcarabeus citiùs faciet mel: priùs cælum roat: mare faciliùs vitem tulerit, ſalſedo enim frugibus aduerſa eſt, ſed vitibus inimiciſſima: citiùs mulieri verba deerunt: faciliùs ventos paſces.

Porrò hîc eſt hyperbole; impoſſibile enim dicitur id, quod eſt valdè difficile: vnde diuitem ſaluari, quod hîc Chriſtus ait eſſe impoſſibile, verſ. præcedenti dixit eſſe difficile Ita S.Hieronymus: *Non*, inquit, *impoſſibilitas prætenditur, ſed raritas demonſtratur*. Ita quoque Ianſenius, Mal- Hieron. donatus & alij. Sic verſ.12. dixit: *qui poteſt capere, capiat*, ſignificans nonnullos non poſſe capere, id eſt, difficulter capere conſilium cælibatus. Et Ierem.cap.13.23. ait: *Si mutare poteſt æthiops pellem ſuam, aut pardus varietates ſuas, & vos poteritis* Ierem. 13. 23. *benefacere, cùm didiceritis malè*, & tamen hoc fieri poteſt; ſed ægrè & difficulter. Sic impoſſibile, id eſt, difficile eſt diuitem ſaluari, æquè ac Camelum per foramen acus tranſire: abſolutè ta- *Camelus per foramen acus tranſire poteſt. Quo modo?* men id fieri poteſt, ſi v. g. camelus in minutiſſimas partes & quaſi atomos concidatur, quorum ſinguli per foramen acus ſenſim, ſed lentè & operosè traducantur; aut ſi acus quæpiam fiat tam magna & craſſa, vt ſit inſtar turris & pyramidis; tunc enim foramen in ea tantum fieri poteſt, vt per illud tranſeat integer camelus. Denique Emmanuel Sà foramen acus exponit, quod habet acus, aut quod facit acus; poteſt enim ipſa ſenſim facere ingens, & magnum foramen.

Rurſum *impoſſibile* hîc propriè capias; nam diuitem ſaluari impoſſibile eſt apud homines, Deo autem eſt poſſibile, vt ait Chriſtus v. 26. quia ſcilicet id viribus naturæ eſt impoſſibile, ſed viribus gratiæ à Deo datis eſt poſſibile, æquè ac camelum per foramen acus tranſire; hoc enim Deo eſſe poſſibile patet ex ſimili, ſcilicet ex quantitate corporis Chriſti quæ in Euchariſtia eſt tota in parua hoſtia, imò in quolibet eius puncto: ſi enim Deus poteſt corpus Chriſti totum ponere in pũcto hoſtiæ conſecratæ; ergo poteſt & camelum per foramen acus traducere. Illuſtratur id exemplo circuli; nam à quolibet circuli puncto poſſunt lineæ rectæ & diametrales duci ad centrum, ſiue medium circuli punctum. Centrum igitur continet in ſe, & terminando excipit omnes haſce lineas: ergo ipſum ſolum reſpondet, & quaſi æquatur omnibus circuli punctis, à quibus lineæ ducuntur ad centrum: & conſequenter reſpondet, & quaſi adæquatur ipſi toti circulo eiuſque peripheriæ: ſimili enim modo punctum hoſtiæ in Euchariſtia capit omnes lineas corporis Chriſti, omnémque eius quantitatem & peripheriam.

Appoſitè verò & eleganter, ait Franc. Lucas, diues turgens ac tumens opibus, cuius dorſo longæ latæque diuitiarum ſarcinæ incumbunt, quæ frequenter oneri ſunt ipſi magis, quàm vſui, vt quas baiulet aliis potius, quàm ſibi, camelo comparatur: & anguſta porta, qua intratur ad vitam, foramini acus, vt intelligas eos, quibus diuitiæ affluunt ſuperbiâ faſtúque magis turgere, quàm vt ſe ad anguſtias, in quibus Deus continet ſuos, redigi ſinant. Plures cameli & diuitis analogias recenſui Eccleſ. cap. 13. verſ.11.

Hac ergo cameli, & acus ſimilitudine ſignificat Chriſtus, opes diuiti non tam commodo *Eius ſignificatio,* eſſe, quàm oneri & impedimento ad virtutem, & ad regnum cælorum; quare ſapienter ſe adoleſcenti conſilium dediſſe, vt eas daret pauperibus, & ſe pauperem pauper ſequeretur. Hinc

Myſticè, camelos, id eſt, diuites hoſce opi- *Myſticè.* bus tumidos, & ſuperbos per gratiam Chriſti depoſito ſuperbiæ gibbo, ingreſſuros in Eccleſiam quaſi per foramen acus, id eſt, per anguſtias humilitatis & legis Euãgelicæ prædixit Iſaias Iſai. 60. 6. cap 60.6. dicens: *Inundatio camelorum operiet te, dromedarij Madian & Epha.* Ita S.Hieronymus, Theophylactus, Procopius ibidem. Audi S.Hieronymum: *Talis fuit S. memoriæ mater tua Paula,* *fraterque Pammachius, qui per foramen acus, id* Hieronym. *eſt, arctam anguſtámque viam, quæ ducit ad vitam tranſierunt, latámque viam cum ſarcinis relinquentes, quæ ducit ad Tartarum, quicquid habebant in Domini dona portarunt, implentes illud: Redemptio viri propriæ diuitiæ: quæ enim apud homines impoſſibilia, apud Deum poſſibilia ſunt.*

Allegoricè S. Auguſtinus lib. 2. quæſt. cap. *Allegoricè.* 47. & S.Gregorius lib. 35. moral. cap. 17. per camelum accipiunt Chriſtum, per acum paſſionem, q. d. Facilius eſt Chriſtum pati pro dilectoribus ſæculi, quàm dilectores ſæculi ad Chriſtum poſſe conuerti. Audi S.Gregorium: *Camelus per fo-* Gregor. *ramen acus tranſit, cùm Redemptor noſter vſque ad ſuſceptionem mortis per anguſtias paſſionis intrauit, quæ paſſio velut acus extitit, quia dolore corpus pupugit: faciliùs autem camelus foramen acus quàm diues regnum cælorum ingreditur: quia niſi ipſe priùs per paſſionem ſuam formam nobis humilitatis oſtenderet, nequaquam ſe ad humilitatem ſuperba noſtra rigiditas inclinaret.*

Symbolicè & Anagogicè Auctor imper- *Anagogicè.* fecti apud Chryſoſtomum hom. 33. *Gentium an-*

Digitized by Google

me, inquit, *aſſimilata ſunt tortuoſis camelis, in quibus erat gibbus idololatriæ: quia cognitio Dei erectio*
Chryſoſt. *eſt animarum. Acus autem eſt Filius Dei: cuius prima pars ſubtilis eſt ſecundum diuinitatem, alia verò groſſior ſecundum incarnationem eius. Tota autem recta eſt, & nullam habet deflexionem, per cuius vulnus paſſionis gentes ingreſſa ſunt in vitam æternam; hac acu conſuta eſt immortalitatis tunica: ipſa eſt acus, quæ ſpiritui conſuit carnem. Hæc acus Iudaicum populum iunxit & Gentium: hæc acus amicitiam Angelorum & hominum copulauit. Faciliùs eſt ergo Gentiles tranſire per foramen acus, quàm diuites Iudæos intrare in regnum cælorum.*

Vers. 25. Luc. 18. 26. AVDITIS AVTEM HIS DISCIPVLI MIRABANTVR VALDE DICENTES: QVIS ERGO POTERIT SALVVS ESSE?] quia pauci & vix vlli tunc erant, qui non cuperent eſſe diuites: omnes enim inhiabant lucro, vti & nunc multi inhiant.
Auguſtin. Nam vt ait S. Auguſt. in quæſt. Euang. hîc: *omnes, qui diuitias cupiunt, in diuitum numero habentur.*

Vers. 26. ASPICIENS AVTEM IESVS DIXIT ILLIS: APVD HOMINES HOC IMPOSSIBILE EST, APVD DEVM AVTEM OMNIA POSSIBILIA SVNT,] imò facilia. Græcè ἐμβλέψας id eſt, *intuitus*; addit Syrus *eos*, ſcilicet diſcipulos, q. d. Ieſus benigno ſuo intuitu aſpiciens Apoſtolos, timidam & anxiam diſcipulorum mentem mitigauit & pacauit. Ita Chryſoſtomus: *Apud homines*, q. d. Humanis naturæ viribus impoſſibile eſt diuiti, opibus ſuis intricato ſalutem conſequi, eo quod ſalus hæc ſit beatitudo ſupernaturalis, quam proinde ſine ſimilibus ſupernaturalibus gratiæ viribus cōſequi non poſſumus. Deo autem omnia poſſibilia ſunt, quia Deus eſt auctor & fons vti naturæ, ſic & gratiæ ac gloriæ, facitque, vt per gratiā omnes naturæ difficultates & remoras generosè & facilè ſuperemus, ac quod ad rem præſentem pertinet, facit, vt diuites diuitiis ſuis non afficiantur, iiſque rectè vtantur, imò vt non pauci iis relictis ambiant, & ſequantur Euangelicam Chriſti paupertatem; hoc enim fecêre primi omnes Chriſtiani; qui omnia habebant communia, vt patet Actor. 4. 32.

Vers. 27. TVNC RESPONDENS PETRVS DIXIT EI: ECCE NOS RELIQVIMVS OMNIA, ET SECVTI SVMVS TE, QVID ERGO ERIT NOBIS? Arabicus: *Quid ergo propè eſt, vt ſit nobis?*] *Quid*, ſcilicet præmij in cælo, & gloriæ in vita æterna. Petrus ſequens conſiliū paupertatis Chriſti, quod adoleſcens ſpreuerat, animoſior factus animat Apoſtolos, quod ipſi ferè ſoli ſecuti ſint conſilium paupertatis, datum à Chriſto: ac vt magis eos exhilaret, rogat quæ, & quanta eum, cæteróſque Apoſtolos Chriſtum pauperem ſequentes in euangelizando regno cælorum, merces & gloria in eo maneat, vt in propoſito ſancto ſe, & ſocios confirmet, promoueat & accendat.

Reliquimus omnia, quæ habebamus, ſcilicet nauim & retia, quibus piſcando victum quærebamus, quæ licèt in ſe pauca & parua forent, tamen vt ait S. Gregorius hom 5 in Euang. & ex eo S. Bernardus tract. in hæc Chriſti verba: *Multùm deſeruit, qui voluntatem habendi dereliquit: à ſe-*
Bernard. *quentibus Chriſtum tanta relicta ſunt, quanta à non ſequentibus deſiderari potuerunt.* Pauper enim ſpiritu licèt cenſu ſit inops, tamen ſenſu eſt diues, quia amore Chriſti omnia, quæ habere, ſperare, & conſequi poſſet per omnem vitam in mundo, imò totum mundum, & omnia, quæ in eo ſunt, reliquit, vt totum cor tradat Deo; qui eſt actus heroicus paupertatis, æquè ac charitatis & religionis, qua homo ſe totum Deo in holocauſtū offert imò fit ipſe animatum & iuge Dei holocauſtum. Audi S. Auguſt. in Pſal. 103. conc. 3. *Petrus non ſo-*
lùm dimiſit quicquid habebat, ſed etiam quicquid Auguſtin.
habere cupiebat. Quis autem pauper non turgeſcit in ſpe ſeculi huius? quis non quotidie cupit augere quod habet? Iſta cupiditas præciſa eſt. Ibat in immenſum, accepit modum, & nihil dimiſſum eſt? Prorſus totum mundum dimiſit Petrus, & totum mundum Petrus accepit. Quaſi nihil habentes, & omnia poſſidentes.

IESVS AVTEM DIXIT ILLIS: AMEN DICO VOBIS
QVOD VOS, QVI SECVTI ESTIS ME, IN REGENERA- Vers. 28.
TIONE, CVM SEDERIT FILIVS HOMINIS IN SEDE Luc. 22. 30.
MAIESTATIS SVÆ, SEDEBITIS ET VOS SVPER SEDES DVODECIM, IVDICANTES DVODECIM TRIBVS ISRAEL.]

In regenerationе, id eſt, in Baptiſmo; hîc enim *Regeneratio quid*
eſt regeneratio ſpiritualis, quo morientes peccatis, naſcimur vitæ ſpirituali, cæleſti & diuinæ. Ita S. Hilar. q. d. Vos, qui ſecuti eſtis me per regenerationem Baptiſmi, ſedebitis mecum quaſi iudices 12. tribuum Iſrael. Verùm omnes alij paſſim per regenerationem accipiunt reſurrectionē communem, futuram in die iudicij: hæc enim quia corporis, totiúſque hominis, æquè ac mundi erit renouatio, & quaſi ſecunda ad gloriam generatio, hinc rectè hîc & alibi regeneratio vocatur. Vnde Syrus vertit, *in ſæculo nouo.* Arabicus: *in generatione ventura*: tunc enim erit nouum cælum & noua terra. Iſai 65. 17. Apocal. 21. verſ. 1. 2. Petri 3. 13.

Cum ſederit Filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ. Arabicus, *gloriæ ſuæ*, S. Chryſoſt. Theophyl. & Euthym. per ſeſſionem cenſent ſignificari poteſtatem iudiciariam. Iudicum enim eſt ſedere, vt ſedatè & tranquillè, ſine perturbatione & præcipitatione iudicent. Hoc verū eſt, ſed inſuper τὸ *ſederit* & *ſedebitis*, ſignificat propriè Chriſtum in iudicio ſeſſurum, & cum eo Apoſtolos, eorúmque ſimiles, idque in thronis nubium aëris & ſplendidiſſimis, ſed quemque iuxta ſuum meritum & dignitatem. Vnde ſacra Scriptura paſſim Chriſto iudicaturo ſedem, & ſeſſionem tribuit; ſeſſio enim eſt communis apud omnes gentes, & quaſi naturalis iudicum ſitus. Ita Maldonatus, licèt id neget Ianſenius & nonnulli, qui cenſent corporis glorioſi, quale habet Chriſtus, proprium ſitum eſſe ſtare potiùs, quàm ſedere. Verùm vterque hic glorioſo competit, ſcilicet ſtare ad pugnandum, & ſedere ad iudicandum.

Sedebitis & vos ſuper ſedes duodecim. Richard. Victor. tract. de poteſtat. iudiciaria, Mald. & nonnulli alij, putant, hæc à Chriſto ſolis promitti 12. Apoſtolis, quia illi primi fuerunt Chriſti aſſeclæ, q. d. Quiſque veſtrum duodecim, ſuam ſedem in iudicio habebit; etiam Iudas, ait Chryſoſt. ſi in ſua vocatione perſiſtat. Verùm meliùs alij paſſim cē- *Non ſoli Apoſtoli iudices erunt cum Chriſto*
ſent, hæc promitti etiam Apoſtolorum ſequacibus & poſteris, puta Religioſis, qui omnia relinquentes, Chriſtum & Apoſtolos regnū Dei euangelizantes proximè ſequuntur. Ponitur ergo hîc numerus definitus pro indefinito, ſcilicet duodecim pro omnibus, Chriſtus enim loquitur 12. *Sed & Religioſi Apoſtolici.*
Apoſtolis, ſed ita vt in eis eorum aſſeclas alloquatur: qui enim parem ſuſcipiunt cum Apoſtolis laborem, parem cum eis merentur honorem. Chriſtus ergo ſedes haſce iudiciarias promittit iis, qui relinquunt omnia, & ipſum euangelizantem ſequuntur. Hoc autem faciunt Religioſi, præſertim

qui animarũ lucro ſe dedicant. Vnde Sanctus Bernardus ſermone de Ingratitud. *Apoſtolicam,* ait, *omnes nos vitam profeſſi ſumus.* Hinc Nazianzenus Oratione 1. in Iulian. oſtendit monachorum eſſe, ſedere ſuper thronos. Idem diſertè docent Origenes hic tract. 8. S. Auguſtinus 20. Ciuit. cap. 5. Cyrillus in cap. 60. Iſaiæ, S. Hieronymus Epiſt. 28. S Gregorius 10. mor. c. 17. S. Anſelmus Epiſt. 10. Abulenſis hic quæſt. 205. S. Bernardus in illud: *Ecce nos reliquimus omnia.* Probat id S. Auguſtinus in Pſal. 86. *Nam ſi duodecim tantùm ſellæ ibi futuræ ſunt, non erit, vbi ſedeat tertius decimus Paulus Apoſtolus, & non erit, quomodo iudicet, qui tamen iudicaturum ſe dixit non homines modò, ſed & Angelos. Non ſolùm ergo* inquit, *illi duodecim, & Apoſtolus Paulus, ſed quotquot iudicaturi ſunt, propter ſignificationem vniuerſitatis ad ſedes duodecim pertinent.*

Bernard.

Auguſtin.

Et S Bernardus ſer. de S. Benedicto: *Iuſta prorſus* inquit, *retributio, vt qui hic pro Chriſto humanæ gloriam celſitudinis neglexerunt, illic à Chriſto iudices glorificati ſingulariter cum eo aſſideant. Nemo autem putet duodecim tantùm Apoſtolos, quia pro Iuda præuaricante Matthias electus eſt, tunc eſſe iudicaturos, ſicut nec duodecim ſolæ ſunt tribus Iſrael iudicandæ, alioquin tribus Leui, quæ tertiadecima eſt, iniudicata recedet: & Paulus, qui tertius decimus eſt Apoſtolus, iudicandi ſorte priuabitur; cum ipſe dicat: Neſcitis quia Angelos iudicabimus? Sciendum námque eſt omnes, qui ad exemplum Apoſtolorum, ſua reliquerunt omnia, & ſecuti ſunt Chriſtum, iudices cum eo venturos, ſicut etiam omne mortalium genus eſſe iudicandum: Quia enim duodenario ſæpe numero ſolet in ſcripturis vniuerſitas deſignari, per duodecim ſedes Apoſtolorum omnium vniuerſitas iudicantium, & per duodecim tribus Iſrael vniuerſitas eorum, qui iudicandi ſunt oſtenditur.*

Bernard.

Idem fusè demonſtrat S. Thomas tract. contra retrahentes à religione cap 6. & 7. vbi docet, hanc ſeſſionem promiſſam eſſe paupertati Euangelicæ, indéque euincit, quàm ſublimis gratique Deo ſit hæc paupertas, vtpote quæ præ aliis virtutibus hoc iudiciariæ poteſtatis culmen & thronum meteatur. Cauſam dat S. Gregorius 26. Moral. 20. vbi interpretans illud Iob 36. *Iudicium pauperibus tribuit. Quia* inquit, *quanto hic mundo magna humilitate deſpecti ſunt, tanto tunc acceptis ſedibus maiore culmine poteſtatis excreſcunt.* Dignum enim eſt, primò vt Religioſi, qui ſuperiores mundo vixerunt, de mundo iudicent. Secundò, vt qui in mundo quaſi aquilæ aſpectu cæleſtium bonorum, & deſpectu terreſtriũ cæteros tranſcenderunt, cæterorum ſint iudices & principes. Tertiò, vt qui doctores fuerunt mundi, mundum examinent, & iudicent, an iuxta hanc ſuam doctrinam vixerit. Quartò, vt qui fatui iudicati ſunt à mundo, mundum fatuum iudicent, eúmque fatuitatis arguant & condemnent, Sapien. 5. 4. Quocirca meritò hanc eorum excellentiam admirans exclamat S. Bernardus ſerm. 8. *in Pſal.* Qui habitat: *O familiaritatis gratiam, ô honoris culmen, ô fiduciæ priuilegium, ô prærogatiuam ſecuritatis perfectæ. Quid enim tam pauendum? quid tam plenum anxietatis, & vehementiſſimæ ſolicitudinis excogitari poteſt, quàm iudicandum adſtare illi tam terrifico tribunali, & incertam adhuc expectare ſub tam diſtricto iudice ſententiam?* Et mox: *felix planè, quæ tam ſecuros, immò glorioſos faciat in illo ſingulari fragore elementorum, in illo tremendo examine meritorum, in illo tanto diſcrimine iudiciorum.*

Gregor.

Ob quatuor cauſas.

Bernard.

Porrò glorioſa hæc ſeſſio iudiciaria coram toto mundo, imò de toto mundo à Chriſto promittitur ſingulis illis, qui relictis omnibus Chriſtum pauperem pauperes feruenti & perfecta (ita S. Auguſtinus & Gregorius iam citati: Vnde ex eis S. Antoninus & Franc. Suarez 3 p. quæſt. 59. diſput. 57. ſect. 4. negant hoc præmium dandum Religioſis imperfectis, ſed tantùm perfectis, idque meritò) imitatione ſecuti fuerint, eiúſque Euangelium & regnum propagarint: Cum enim vt ait S. Bernardus in illud; *Ecce nos reliquimus omnia, in paupertate duo inſunt incommoda, primum humilitas & abiectio, deinde etiam multorum laborum perpeſſio: nimirum meritò hoc eſſe à Domino ſtatutum, vt pro laboribus ſeſſio, pro contemptu celſitudo tanta poteſtatis redderetur.*

Glorioſa ſeſſio iudiciaria promittitur omnibus qui relictis omnibus Christum pauperem pauperes ſequuntur.

Bernard.

Vox ergo *ſedebitis* ſignificat primò, pauperum Euangelicorum ſecuritatem, ſecundò munus iudicandi; tertiò dignitatem & eminentiam præ cæteris; quartò locum Chriſto proximum, ſummámque cum eo coniunctionem, quintò principatum gratiæ, felicitatis, & gloriæ, vtpote qui quaſi principes regni cælorum ius habeant iudicandi cæteros, ac dignos in illud admittendi, & indignos ab eo excludendi.

Tropologicè auctor Imperfecti per hanc ſeſſionem & poteſtatem iudiciariam cenſet, promitti iis, qui relinquunt omnia & ſequuntur Chriſtum dominium cordium, vt ſcilicet dominentur cordibus, mentibúſque hominum, in iiſque collocent thronum & regnum Chriſti, in quo ipſi ſedeant, vt quaſi reges cordibus hominum imperent, illáque per omnia faciant obſequentia Chriſto. Vnde Apoſtoli & viri Apoſtolici relinquentes omnia, quales fuêre viri Religioſi & Monachi amore Dei flagrantes, conuerterunt orbem, vti fusè oſtendit Hieron. Platus lib. 2. de bono ſtatus Religioſi cap. 30. *Quicumque* enim, ait Auctor Imperfecti, *Chriſtum credendo* (& perfectè imitando) *in ſe ſuſcipiunt, ſedes ſunt maieſtatis eius. Et quicumque ſuſceperit verbum Petri, fit thronus Petri, & Petrus ſedet in eo.*

Tropologicè.

Imperfect.

Iudicantes duodecim tribus Iſrael. Iudicantes, non tantùm collatione veſtri cum impiis, vti exponit S. Hieronymus Chryſoſtomus, Euthymius & eleganter Auctor Imperfecti; quomodo Regina Auſtri & Niniuitæ dicuntur in die iudicij condemnaturi Iudæos, ſcilicet ſuo facto & exemplo, eo quòd prædicante Iona pœnitentiam egerunt; cùm Iudæi prædicante Chriſto, pœnitere noluerint. Matth. 12. verſ. 40. & 41. nec etiam approbatione ſententiæ Chriſti dumtaxat; quomodo omnes ſancti iudicabunt; approbabunt enim iuſtam Chriſti in pios, æquè ac impios de cælo & inferno ſententiam; ſed multò honorificentius & glorioſius quaſi regni cæleſtis primores & principes, doctores & iudices & quaſi aſſeſſores Chriſti iudicis cum eo in ſuis thronis conſidentes, ſicut Cardinales cum Papa. propriè iudicabunt & ſententiam ferent eandem, quam Chriſtus, qua probos cælo, improbos inferno, adiudicabunt, arguentes & increpantes eos, qui ſuam doctrinam, vitæque ſanctæ exemplum neglexerint, & probantes laudantéſque eos, qui vtrumque coluerint & imitando expreſſerint. Illos enim decet hæc Iudicij Aureola. Ita Ianſenius, Maldonatus Suarez & alij.

Quomodo iudicabunt Sancti cum Chriſto?

An cum eo ſententiam ferent?

Duodecim tribus Iſrael, non quaſi Apoſtoli, virique Apoſtolici in die iudicij iudicaturi ſint ſolos Iudæos, vti exponunt Theophylactus & Euthymius, ſed quòd ſub 12. tribubus omnes gentes intelligat.

Vbi

Digitized by Google

An in Iſraël 12 Tribus

Vbi nota, duodecim dici tribus Iſrael; licèt enim tribus Ioſeph bipartita eſſet, ac diuiſa in Ephraim & Manaſſe, duos Ioſephi filios, vtpote quos ſibi in filios adoptauit, cæteriſque ſuis filiis in ſucceſſione, & hæreditate æquauit Iacob, communis omnium tribuum Pater (ipſe enim genuit 12. filios, quorum quiſque cum poſteris ex ſe prognatis, vnam conſtituit tribum, vnde omnes ſimul iunctæ ſunt duodecim) Geneſ 48.16 ac conſequenter iuxta hunc computum tribus Leui eſſet non duodecima, ſed decima tertia; tamen ad ipſam primam tribuum originem reſpiciendo, ſcilicet ad duodecim Patriarchas Iacobi filios non niſi 12. erant tribus; quia totidem erant Patriarchæ ſiue Iacobi filij.

Iſraël ſunt omnes fideles.

Nota ſecundò, has 12. tribus dici Iſrael, quia ab Iſraele, id eſt Iacobo Patriarcha, per 12. eius filios ſunt prognatæ & propagatæ. Porrò hæ 12. tribus olim erant populus fidelis, & electus, puta Eccleſia Dei etiam tempore Chriſti, imò hoc erat regnū Iſraelis Meſſiæ promiſſum: Vnde gentes, quæ Chriſto crediderunt in hanc Eccleſiam, & populum Iudaicum, puta in duodecim tribus Iſraelis, quaſi inſertæ ſunt, & quaſi ciuitate donatæ, vt non iam gentes ſed Iudæi, id eſt confitentes credentéſque, ac Iſraelitæ, id eſt dominantes Deo appellentur, vti docet Apoſtolus Roman. 11. verſ. 17. & ſeq. Hinc S Ioannes Apocal 21. 12. in portis cæleſtis Ieruſalem ait, ſe vidiſſe inſcripta nomina duodecim tribuum Iſrael. Omnes ergo Chriſtiani omnium gentium, in 12 tribus Iſraelis iam dictos diuiſi, & diſtributi ſunt, vt alij cenſeantur eſſe de tribu Iuda, alij de tribu Ioſeph, alij de tribu Leui, &c. Secundùm diuerſitates animarum & virtutum: ad Iuda enim pertinent magiſtratus, reges, & principes; ex Iuda enim nati ſunt reges & principes Iſraelis, iuxta oraculum Iacob Geneſ 49. 10. Ad Ioſeph pertinent Virgines, caſti, & cælibes. Talis enim fuit Ioſeph ante principatum Ægypti: ad Leui pertinent Sacerdotes, diaconi, religioſi. Tales enim erant Leuitæ, & ſic de cæteris.

An infideles ſub nomine 12. Tribuū intelligantur?

Nota tertiò: gentes infideles propriè non pertinent ad 12. tribus Iſrael, vtpote fideles: quare tacitè hac infidelium omiſſione hîc ſignificatur, ipſos in die iudicij non fore iudicandos; quia *qui non credit iam iudicatus eſt*. Ioan 3.18. quod intellige de iudicio dubij examinis; hoc enim ſolo iudicabuntur fideles; de his enim dubium eſſe poteſt, an ſint damnandi, an ſaluandi, quod dubium reſoluerit ex examine operum cuiuſque; nam alioqui infideles quique in die iudicij comparituros, & ſimiliter iudicandos eſſe, ac cuique pro demeritis maiorem vel minorem in gehenna pœnam decernendam eſſe, apud omnes in confeſſo eſt, & patet ex Ioëlis 3.2. & Matth. 25.32.

VERS. 29. Luc. 18. v. 29. 30. Mar. 10. v. 29. 30.

ET OMNIS, QVI RELIQVERIT DOMVM, VEL FRATRES, AVT SORORES, AVT PATREM, AVT MATREM, AVT VXOREM, AVT FILIOS, AVT AGROS PROPTER NOMEN MEVM, CENTVPLVM ACCIPIET, ET VITAM ÆTERNAM POSSIDEBIT.

Nota, in ſingulis hiſce membris poni coniunctionem diſiunctiuam *aut* quia loquitur Chriſtus non de iis, qui ipſum ſequentes relinquunt omnia, ſed de iis, qui aliqua duntaxat abdicant propter ſe & Euangelium, ait Marcus, vt ſcilicet Euangelij doctrinam, leges & ſanctiones obſeruent. Ita Origenes, S. Hieronymus, Maldonatus, & alii: licèt S. Chryſoſtomus ſecus ſentiat, putétque hic idem à Chriſto promitti cæteris fidelibus, quod paulo ante promiſit 12. Apoſtolis. q. d. Omnes fideles, qui idem fecerunt, quod duodecim Apoſtoli, ſcilicet vt omnibus relictis me ſequantur, eundem honorem recipient, ac ſedem vnam è duodecim inter Apoſtolos nanciſcentur, ac in ea iudicabunt 12. tribus Iſrael. Verùm prius, quod dixi, verius eſt, idque exigit diſiunctiua *aut*.

Qui reliquerit domum, vel quia domo ſpoliatur, agiturque in exilium à Tyranno; vel quia ſponte domum relinquit ob ſcandala & tentationes, quas in ea reperit; vel quia relictâ domo, confugit ad monaſterium vel templum, vt totum ſe Dei obſequio mancipet. Idem dico de fratribus, ſororibus, patre, matre, vxore, filiis: nam & hi, cum ſunt infideles vel improbi, fidelem à fide vel probitate auocare ſatagunt: vnde ſi vxor virum à fide & pietate auocet, ſuadet Chriſtus vt vir ab ea faciat diuortium: ſatius enim eſt deſerere vxorem, quàm Chriſtum: ſponte verò eoſdem relinquunt, qui perfectioris vitæ ſtudio ad religionum clauſtra confugiunt. Et hoc ſignificat *τὸ propter nomen meū*, id eſt, propter me, mei amore, & reuerentia, vt mihi meliùs & pleniùs ſeruiat, ſeſeque totum mancipet.

Centuplum accipiet, Græcè ἑκατονταπλασίονα, id eſt *centuplicia*, ſcilicet ſingula, vt pro vna domo, quam Chriſti cauſa relinquit, recipiat centum; pro vno fratre, ſorore, filio, Patre, matre recipiat centum fratres, ſorores, filios, patres, matres, Syrus *vnum in centum*, ſcilicet auctum, & cum centuplo fœnore multiplicatum Sic & Ægyptius, Arabicus. Æthiopicus, Perſicus, qui ferè inter ſe conſentire ſolent, præſertim Æthiopicus cum Perſico, & Ægyptius cum Arabico, vt hic ex illo traductus videatur. Ægyptij enim primitus à S. Marco. S Petri diſcipulo conuerſi, Euangelium acceperunt. *Centuplum* ergo id eſt plura, & multis partibus maiora. Vnde Lucas habet *multiplicia*; ponitur enim numerus definitus pro indefinito, vt magnitudo & multitudo recompenſæ ſignificetur

Quæres, quodnam ſit hoc *centuplum* iis, qui ſua pro Chriſto relinquunt, ab ipſo promiſſum? Primò, Chiliaſtæ, ſiue Millenarij per centuplum intelligunt mille annos, quibus hi ſancti poſt communem reſurrectionē in terra hac deliciabuntur, omniq; voluptate fruentur. Verū hic eſt error, quē confutaui Apoc. 20. illique repugnat Marcus c. 10. 31. dicens, *accipiat centies tantū nunc in tēpore hoc*. Audi S Hieron. *Ex occaſione huius ſententia, quidam introducunt mille annos poſt reſurrectionem, dicentes, tunc nobis centuplum omnium rerū, quas dimiſimus, & vitam æternam eſſe reddenda: non intelligentes, quod ſi in cæteris digna ſit repromiſſio, in vxoribus appareat turpitudo: vt, qui vnam pro domino dimiſerit, centum recipiat in futuro.*

Centuplum quid? Reſp. 1.

Hieronym.

Secundò, S. Greg. hom. 18. in Ezech. *centuplū*, inquit, recipiet, quia Deus faciet, vt talis multò magis gaudeat paupertate, aut rerum ſuarū abdicatione, vtpote amore Chriſti facta, quàm diuites gaudeant omnibus ſuis opibus & commodis. Idque reuerà ita fieri experiuntur ij, qui pro Chriſto ſuis ſe abdicant. 2.

Tertiò, S. Hieronymus, Beda & alij centuplum accipiunt in bonis non temporalibus, ſed ſpiritualibus, puta in pace, gaudio, conſolationibus diuinis, cæteriſque donis & gratiis, quibus Deus eos mulcet & cumulat, quæ longè magis ſuperant omnia terrena bona & gaudia, quàm numerus centenarius ſuperat vnitatem. Verùm quia Marcus particulatim explicans *τὸ* 3.

centies

centies tantùm ſubdit *domos, & fratres, & ſorores, & matres, & filios, & agros*, hinc

Quartò & magis genuinè Orig. Theophylact. Euthym. Caſſianus, & Franciſcus Lucas cētuplum exponunt ſic, quòd relinquens ſua & ſuos propter Chriſtum, Chriſto procurante, inueniat alios centum, id eſt, plurimos, qui illi amorē, opem & curā fratrum, vxorum, & matrū longè maiori charitate, & ſuauitate impendant, ita vt non res ſuas amiſiſſe, vel reliquiſſe, ſed in Chriſti prouidentia depoſuiſſe, ibique magno fœnore multiplicaſſe videatur. Suauiores enim ſunt affectus ſpiritus, quàm naturæ; & magis amat pollens amore cæleſti, quem conciliauit pietas, quàm imbutus amore terreno, quem adiunxit natiuitas. Quare, qui vnam domum pro Chriſto relinquit, centum & plures piorum domos inueniet ipſi paratas & apertas, quæ ipſum amanter & gaudenter excipiant. Experiuntur hoc Sacerdotes, & qui è domo ſua fugiunt ob perſecutionem in Iapone, Anglia, Scotia: hi enim omnium fidelium domos ad hoſpitium promptas reperiunt, ac de domo in domum crebrò commigrant. Sic Religioſus, qui vnam patris domum pro Chriſto relinquit: centum inuenit non domos, ſed collegia, & monaſteria maxima & pulcherrima, quæ ipſum ex affectu materno excipiant. Sic, qui vnum agrum pro Chriſto reliquerit, centum Chriſti cultorum agros inueniet, è quibus alatur, idque ſine ſuo labore & cultura, cum ſuum colere debuerit. Similiter, pro vno fratre relicto, plurimi erunt Chriſtiani inſtar fratrum fraterno ipſum amore proſequentes, & ſpiritali glutino ſuauiùs adhærentes: pro vna ſorore, plurimæ adoleſcentulæ caſtè diligent, obſeruabúntque vt fratrem: pro vno patre, ſenes plurimi tanquam filium fouebunt: pro vna matre, matronæ plurimæ affectu materno neceſſitatibus illius proſpicient: pro vna vxore, centum aliorum vxores caſto ſpiritu ipſi coniunctæ, paratæ erunt per ſe, alióſque ſeruire valetudini, commoditatibúſque illius non ſecus, quàm ſi forent vxores illius: denique pro filio aut filia vna, innumeri reuerebuntur eum vt patrem, & ab eius doctrina ſana, conſiliiſque pendebunt, ex quibus maiorem illius animus accepturus eſt voluptatem, quàm acciperet ex germanis liberis Hoc eſt quod ex Salomone ait S. Auguſtinus Epiſt. 89. quæſt. 4. *Fidelis totus mundus diuitiarum eſt*. Audi Caſſianum Collat. vlt. cap. vlt. *Centuplam fratrum, patrúmque, parentúmque recipies quantitatem. Quiſquis patris vnius, vel matris, ſeu filij pro Chriſti nomine charitate contemptâ, in omnium qui Chriſto ſeruiunt dilectionem ſynceriſſimam tranſit, pro vno ſcilicet tot patres, fratréſque feruentiore, ac præſtantiore ſibi affectu deuinctos: Multiplicatâ etiam domorum, atque agrorum poſſeſſione ditabitur, quiſquis vnâ domo pro Chriſti dilectione reiectâ, innumera monaſteriorum habitacula, tanquam propria poſſidebit in quacunque orbis parte, velut in ſua domus iure ſuccedens. Quomodo enim non centuplum, & ſi Domini noſtri ſententia ſuperaduci aliquid fas eſt, pluſquam centuplum recipit, qui decem vel viginti ſeruorum miniſteria infida & coactitia derelinquentes, tot ingenuorum atque nobilium ſpontaneo fulcitur obſequio?* Experti ſunt hoc centuplum Apoſtoli; & primi Chriſtiani in feruore primitiuæ Eccleſiæ, de quibus ait Paulus: *Nihil habentes, & omnia poſſidentes.* Et Lucas Actor. 4. 32. *Nec quiſquam*, inquit, *eorum, qui poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia.* Et mox: *Neque enim quiſquam egens erat inter illos. Quotquot enim poſſeſſores agrorum aut domorum erant, vendentes offerebant pretia eorum, quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apoſtolorum: diuidebantur autem ſingulis prout cuique opus erat.*

Auguſtin.

Caſſian.

Actor. 4.

Id etiamnum experiuntur boni Religioſi; quod ſi quando ſecus accidat, & cuiquam aliquid corpori neceſſarium deſit, tunc Deus defectum hunc corporalium ſupplet, & compenſat copia ſpiritualium donorum, & gaudiorum.

Exemplum Peregrini

Exemplum illuſtre eſt in Peregrino philoſopho, qui finxit ſe eſſe Chriſtianum, ac vt talem in perſecutione obtulit ſe præſidi & carceri, vt ope & opibus Chriſtianorum ei ſuccurrentium frueretur; nec eum fefellit opinio; ibi enim certatim Chriſtianis illi ſua offerentibus, ſuffarcinatus auro impoſtor in patriam rediit, vti fuſe narrat Lucianus in Peregrino, & ex eo Baronius anno Chriſti 75. cap. 7.

Cenſuplum *eſt Deus.*

Denique S. Ambroſius in Pſal. 118. Littera *ehet*, ſiue octonario 8. per centuplum accipit ipſum Deum, ac conſequenter totum mundum, qui eſt Dei peculium. Deus enim iis, qui omnes & omnia propter ſe relinquunt, eſt pater, mater, vxor, frater, ſoror & omnia. Matth. 12. 49. *Quoniam*, inquit Ambroſius, *qui omnia reliquerit, Deum poſſidere incipit, & ipſe merces vtique perfecta virtutum, qui non centupli enumeratione, ſed perfectæ virtutis æſtimatione cenſetur.* Affert etiam exemplum Leuiticæ tribus, quæ quia Domini iuſſu nullam inter alias tribus terræ partem habuerat, ideo Dominus ipſe ita promiſit, & ſæpiùs confirmauit, ſe eius partem & poſſeſſionem fore. Vnde hac aureâ gnome cōcludens ſubiicit: *Cui portio Deus eſt, totius poſſeſſor eſt naturæ. Pro agris ipſe ſibi ſatis eſt, habens bonum fructum, qui non poſſit perire. Pro domibus ſatis eſt ſibi, vt ſit habitatio Dei, & templum Dei, quo nihil poteſt eſſe pretioſius. Quid enim pretioſius Deo? Ea eſt portio, quam terrenæ partes æquare non poſſunt. Quid magnificentius hoſpite cæleſti? quid beatius poſſeſſione diuinâ?* Et Caſſianus collat. vlt. cap. vlt. *Pro lætitia*, inquit, *illa, quam in vnius agri ac domus poſſeſſione qui habuit, centuplo maiore diuitiarum gaudio perfruetur, qui in adoptionem tranſiens filiorum Dei, vniuerſa quæ æterni ſunt patris, vt propria poſſidebit, & affectu atque virtute ad imitationem veri illius filij proclamabit: Omnia, quæ habet pater, mea ſunt, nec iam cum vlla pœnali diſtenſionis aut ſolicitudinis cura, ſed ſecurus, ac lætus velut in propriis vbique ſuccedit, audiens quotidie ab Apoſtolo ſibi prædicari: Omnia veſtra ſunt, ſiue mundus, ſiue præſentia, ſiue futura: & à Salomone: fidelis viri totius mundus diuitiarum eſt.* Hæc ergo eſt congrua & condigna merces paupertatis, vt nihil habens, nihil ei deſit, ſed omnia poſſideat. Id expertus S. Franciſcus, ſuoſque ad eam exhortans: *Filij*, inquit, *chariſſimi magna & inenarrabilia sūt erga nos Dei noſtri beneficia, qui adeo flectit erga humiles & inutiles ſeruos ſuos corda fidelium. Ex acceptis quotidie accipienda ſperemus: ſi parua videntur conceſſa, adiiciet maiora, dum in diuinorum mandatorum obſeruantia perſtiterimus. Iactate ergo cogitatum veſtrum in Domino, & ipſe vos enutriet in monte hoc* (Aluerniæ) *qui Eliam in deſerto, Antonium & Paulum in Eremo nutriuit. Illud certiſſimè ſcitote, nullum nobis releuandæ neceſſitati ſecurius eſſe refugium, quàm nullum habere. Si enim veri & Euangelici fuerimus pauperes,*

Ambroſ.

Aurea vox S. Franciſci.

Digitized by Google

pauperes, mundus noſtri miſerebitur, & affluenter nos paſcet. Si autem à paupertate defecerimus, mundus nos fugiet, & indigentias illicito modo repellentes, maiores patiemur penurias. Ita refert VVaddingus in Annal. Minorum anno Chriſti 1212. num. 14.

Addit Marcus cap 10. 30. centuplum hoc reddendum *cum perſecutionibus*, quod quomodo fiat, ibidem dicam.

Tropologicè. Tropologicè Caſſianus loco iam citato, centuplo maius gaudium conuerſorum eſſe aſſerit de virtute, quàm fuerit antea de cupiditate & vitio: *Si*, inquit, *pro ira & furoris perturbatione ingem animi lenitatem: pro ſolicitudinis ac diſtentionis angore ſecuritatis quietem: pro infructuoſa huius ſæculi pœnalique triſtitia, ſalutaris triſtitiæ fructum: pro vanitate lætitiæ temporalis, gaudij ſpiritalis appendiris vbertatem, retributionem in horum affectuum commutatione centuplam percipiebis.*

Anagogicè. Anagogicè S. Antonius, teſte S. Athanaſio in eius vita, per centuplum accipit regnum cælorum, in quo centuplo maiora ſunt bona, quàm ſint in terra: *qui totius orbis dominium relinquit*, inquit, *centuplum de melioribus præmiis in ſublimi ſede recipiet*. Pro caducis enim reddentur ei ſtabilia, pro vilibus eximia, pro paruis magna, pro terrenis cæleſtia, pro humanis diuina, pro momentaneis ſempiterna.

Et vitam æternam poſſidebit. Syrus: *hæreditate poſſidebit*. Arabicus: *hæres fiet vitæ æternæ*, q. d. Qui ſuam hæreditatem, æquè ac ſuos parentes, fratres, ſorores &c. Chriſti cauſa reliquerit, pro eis recipiet centuplum in hoc ſæculo, & hæreditatem vitæ æternæ in futuro. Hæc enim eſt ampliſſima

Hæreditas vitæ æterna. hæreditas, in qua beati erunt hæredes Dei, ac cohæredes Chriſti: ideóque non ſolùm cælum & terram, & omnia, quæ in eis ſunt, ſed etiam Deum ipſum, & omnem honorem, omnes opes, omnem gloriam, omnem ſuauitatem, omnes delicias, omnia gaudia, denique omnia bona in Deo poſſidebunt, non quaſi vſufructuarij, ſed quaſi hæredes & Domini hæreditate perpetua, & in æternum, quamdiu Deus erit Deus, duratura. Hæc omnia ſignificantur & inuoluuntur in vita æterna.

Porrò hanc vitam æternam obtinebunt omnes, qui ſeruant Dei mandata, vt dixit Chriſtus verſ. 17. pleniùs tamen & glorioſiùs eam obtinebunt, qui præceptis addidêre conſilia: vnde iis ſolis Chriſtus hîc illam promittit, & aſſignat, qua phraſi tacitè innuit, difficile eſſe vitam æternam conſequi per obſeruationem ſolorum præceptorum, ſine obſeruatione conſiliorum; quia illa ſine hac eſt difficilis; difficile eſt enim ſeruare omnia Dei præcepta, niſi ſeruentur & conſilia præſertim paupertatis; nam vt ait Chriſtus verſ. 23. difficile, & quaſi impoſſibile eſt diuitem ſaluari.

VERS. 30. *Multi primi nouiſſimi, nouiſſimi primi.* MVLTI AVTEM ERVNT PRIMI NOVISSIMI, ET NOVISSIMI PRIMI.] Nota appoſitè Chriſtum hanc ſententiã præcedentibus à ſe dictis ſubiungere; nam ipſe hoc capite penè toto oppoſuit ſe, ſuámque gratiam, & conſilia Euangelij Phariſæis & legi veteri; vnde conſequenter hîc opponit præmium illius præmio huius, vt patebit cap. ſequenti: propriè autem reſpicit illa, quæ immediatè antè dixerat de ſedibus duodecim iudiciariis, de centuplo, de vita æterna dandis ſuis ſequacibus: ac videtur occurrere tacitæ obiectioni Apoſtolorum. Poterant enim ipſi intra ſe cogitare: quî fieri poterit, vt nos viles, pauperes, ignorantes, ignobiles ſedeamus ſuper duodecim thronis iudicantes 12. tribus Iſrael? in quibus ſunt viri plurimi dignitate, opibus, nobilitate, ſcientiâ, famâ, auctoritate eminentes, vti ſunt Scribæ & Phariſæi, & adoleſcens ille diues, & ſplendidus, ſimul ac legis obſeruator, de quo verſ. 16.

Occurit Chriſtus, aſſeritque illos quidem in hoc ſæculo eſſe eminentes & primos, ſed in cælo & vita æterna fore nouiſſimos, id eſt, nullo loco habendos, ſed ab ea reiiciendos, & excludendos (ſimili phraſi dixit cap. 5. 19. *qui ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis*, &c. *minimus*, id eſt, nullus *vocabitur in regno cælorum*; ac nouiſſimos hîc vocari à regno cælorum remotiſſimos, patet ex Luca cap. 13. 30.) eo quòd Chriſtum quaſi pauperem aſpernati ſint: Apoſtolos verò alióſque ſimiles, qui relictis omnibus, ſecuti Chriſtum in hoc ſæculo videbantur eſſe pauperrimi, & nouiſſimi hominum, in vita æterna fore primos, vtpote Chriſto cælorum Regi chariſſimos, & in vita ac moribus, præſertim in paupertate & zelo prædicandi ſimillimos. Ita S. Hieronymus, Beda, S. Thomas, Franc. Lucas & alij, ac Victor. Antioch. in cap. 10. Marci.

Dicit autem *multi* non *omnes*; quia aliqui hîc ſunt primi, qui & in cælo erunt primi, vti ſunt ſancti Reges, Principes, Doctores, Epiſcopi, Pontifices, qui licèt opibus abundent, tamen pauperes ſunt affectu, & ſpiritu: ac viciſſim aliqui hîc ſunt nouiſſimi, qui & in cælo erunt nouiſſimi, vti ſunt pauperes & mendici, qui furtis, rapinis, aliiſque ſceleribus incumbunt, vt ſuam inopiam leuent, fiántque diuites, & opulenti.

Summâ hac gnome ſignificat Chriſtus, diuites & eos, qui bonis terrenis inhiant, à cælo excludendos; pauperes verò, qui cæleſtia ambiunt, in cælo fore primos. Reſpicit enim ad id, quod dixit adoleſcenti diuiti verſ. 21. *Si vis perfectus eſſe, vade, vende, quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo.* Et vice verſâ ad illud verſ. 23. *diues difficilè intrabit in regnum cælorum.* Et ad illud Petri verſ. 27. *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te, quid ergo erit nobis?*

Sic Chriſtus in cælo eſt primus, quia in terra fuit nouiſſimus, iuxta illud Iſaiæ 53. *Vidimus eum, & non erat aſpectus & deſiderauimus eum, deſpectum & nouiſſimum virorum.* Vide ibi dicta. Proxima Chriſto eſt S. Virgo, quia poſt Chriſtum inter homines fuit nouiſſima; ſequuntur Apoſtoli, de quibus ait Paulus: *Puto quod Deus nos nouiſſimos oſtendit, tanquam morti deſtinatos: quia ſpectaculum facti ſumus mundo, Angelis & hominibus.* Et mox: *tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus, omnium peripſema vſque adhuc.* 1. Corinth. 4. verſ. 9 & 13. Sic de S. Martino, cuius hodie feſtum celebramus, canit Eccleſia: *Martinus Abrahæ ſinu lætus excipitur. Martinus pauper & humilis cælum diues ingreditur, hymnis cæleſtibus honoratur.* Viſa eſt cuidam viro ſancto ſedes ſublimis, & glorioſa in cælo, ac miranti cuiuſnam illa foret, audiuit: *Hæc ſedes humili ſeruatur Franciſco.* Ita habet eius vita.

Chriſtus nouiſſimus primus.

Iſai 53.

1. Cor. 4.

Offic Eccl.

Denique multi Patres & Doctores Scholaſtici, quos citabo cap. ſequenti verſ. 1. *τὸ nouiſſimi* & *primi* præcisè accipiunt in ipſa *vita æterna*, q. d. Diuites, qui in hac vita honeſtam, ſed commodam egêre vitam, ſeruantes dumtaxat præcepta Dei (qualis fuit adoleſcens ille verſ. 21.) in cælo erunt nouiſſimi: pauperes verò, qui præceptis adiunxêre conſilia Euangelica, ac in paupertate euangelizando ſecuti ſunt Chriſtum, hi in cælo

erunt

érunt primi, de quo plura capite ſequenti. Amplior & plenior, omniáque quæ in ſequenti parabola dicuntur, adæquans erit ſenſus, ſi τὸ *nouiſſimi* vtroque modo accipias, ſcilicet vt ſignificet, tam excludendos à cælo, quàm nouiſſimos in cælo. Nam Apoſtoli, qui quaſi primi iudicabunt 12. tribus Iſraël, quaſi nouiſſimos, multos ex iis, vtpote iuſtos adiudicabunt cælo; plures tamen, vtpote iniuſtos, inferno.

Porrò hanc gnomen: *multi erunt primi nouiſſimi, & nouiſſimi primi*, Chriſtus explicat per ſequentem parabolam operariorum, ad vineam excolendam conductorum capite ſequenti. Hæc ergo gnome eſt proparabola, id eſt titulus & argumentum illius parabolæ, cui ſubnectitur iſta poſtparabola, ſiue ſcopus & applicatio parabolæ, cap. 20. v. 16. *Sic erunt nouiſſimi primi, & primi nouiſſimi: multi enim ſunt vocati, pauci verò electi.* Vnde liquet, poſtparabolam reſpondere ex æquo proparabolæ, imò vnum idémque cum illa eſſe: *electi* ergo vocantur *primi*; *vocati* verò dumtaxat nec electi vocantur *nouiſſimi*.

CAPVT VIGESIMVM.

SYNOPSIS.

Chriſtus proponit parabolam operariorum conductorum ad colendam vineam, è quibus nouiſſimi vocati, fiunt primi in mercede & præmio.

Secundò, verſ. 16. prædicit ſuam paſſionem.

Tertiò verſ. 20. Iacobo & Ioanni ambientibus primas ſedes in regno Chriſti proponit calicem paſſionis, docétque maiorem eſſe eum, qui cupit eſſe minor.

Quartò, verſ. 30. duos cæcos illuminat.

VERS. I. SIMILE eſt regnum cælorum homini patrifamilias, qui exiit
primo mane conducere operarios in vineam ſuam. 2. Con-
uentione autem facta cum operariis ex denario diurno, mi-
ſit eos in vineam ſuam. 3. Et egreſſus circa horam ter-
tiam, vidit alios ſtantes in foro otioſos, 4. & dixit illis:
Ite & vos in vineam meam, & quod iuſtum fuerit dabo vobis.
5. Illi autem abierunt. Iterum autem exiit circa ſextam, &
nonam horam: & fecit ſimiliter. 6. Circa vndecimam verò exiit, & inuenit
alios ſtantes, & dicit illis: Quid hîc ſtatis tota die otioſi? 7. Dicunt ei: Quia
nemo nos conduxit. Dicit illis: Ite & vos in vineam meam. 8. Cùm ſerò au-
tem factum eſſet, dicit Dominus vineæ procuratori ſuo: Voca operarios, & red-
de illis mercedem, incipiens à nouiſſimis vſque ad primos. 9. Cùm veniſſent
ergo qui circa vndecimam horam venerant, acceperunt ſingulos denarios.
10. Venientes autem & primi, arbitrati ſunt quòd plus eſſent accepturi: acce-
perunt autem & ipſi ſingulos denarios. 11. Et accipientes murmurabant aduer-
ſus patremfamilias, 12. dicentes: Hi nouiſſimi vna hora fecerunt, & pares illos
nobis feciſti, qui portauimus pondus diei, & æſtus. 13. At ille reſpondens vni
eorum, dixit: Amice non facio tibi iniuriam: nónne ex denario conueniſti mecum?
14. Tolle quod tuum eſt, & vade: volo autem & huic nouiſſimo dare ſicut &
tibi. 15. Aut non licet mihi quod volo, facere? an oculus tuus nequam eſt,
quia ego bonus ſum? 16. Sic erunt nouiſſimi primi, & primi nouiſſimi: multi
enim ſunt vocati, pauci verò electi. 17. Et aſcendens Ieſus Ieroſolymam,
aſſumpſit duodecim diſcipulos ſecretò, & ait illis: 18. Ecce aſcendimus Ie-
roſolymam, & filius hominis tradetur principibus ſacerdotum, & Scribis, &
condemnabunt eum morte, 19. & tradent eum Gentibus ad illudendum,
& flagellandum, & crucifigendum, & tertia die reſurget. 20. Tunc ac-
ceſſit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis ſuis, adorans & petens aliquid
ab eo. 21. Qui dixit ei. Quid vis? Ait illi: Dic vt ſedeant hi duo filij
mei, vnus ad dexteram tuam, & vnus ad ſiniſtram in regno tuo.
22. Reſpondens autem Ieſus, dixit: Neſcitis quid petatis. Poteſtis bibere
calicem, quem ego bibiturus ſum? Dicunt ei: Poſſumus.

23. Ait illis : Calicem quidem meum bibetis : ſedere autem ad dexteram meam,
vel ſiniſtram, non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt à Patre meo.
24. Et audientes decem, indignati ſunt de duobus fratribus. 25. Ieſus autem
vocauit eos ad ſe, & ait : Scitisquia principes gentium dominantur eorum : & qui
maiores ſunt poteſtatem exercent in eos. 26. Non ita erit inter vos : ſed qui-
cumque voluerit inter vos maior fieri, ſit veſter miniſter : 27. & qui voluerit
inter vos primus eſſe, erit veſter ſeruus. 28. Sicut filius hominis non venit
miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animam ſuam, redemptionem pro multis.
29. Et egredientibus illis ab Iericho, ſecuta eſt eum turba multa. 30. & ecce
duo cæci ſedentes ſecus viam, audierunt, quia Ieſus tranſiret : & clamauerunt,
dicentes : Domine, miſerere noſtri, fili Dauid. 31. Turba autem increpabat
eos vt tacerent. At illi magis clamabant, dicentes : Domine miſerere noſtri, fili
Dauid. 32. Et ſtetit Ieſus, & vocauit eos, & ait : Quid vultis vt faciam vobis?
33. Dicunt illi : Domine, vt aperiantur oculi noſtri. 34. Miſertus autem
eorum Ieſus, tetigit oculos eorum. Et confeſtim viderunt, & ſecuti ſunt
eum.

VERS. 1. *Parabola Patrisfamilias conducentis operarios in vineam ſuam.*

SIMILE EST REGNVM CÆLORVM HOMINI PATRIFAMILIAS QVI EXIIT PRIMO MANE CONDVCERE OPERARIOS IN VINEAM SVAM.] *Simile eſt*, id eſt ſimiliter agitur in regno cælorum, perinde ac ſi herus conduceret operarios in vineam ſuam : nam alioqui præciſè & propriè regnum cælorum non ipſi patrifamilias, ſed eius domui & familiæ ſimile eſt. Vide Canonem 28. Vt totam hanc parabolam paucis genuinè & clarè explicem,

Notandum eſt, ſcopum illius eſſe, vt per eam probet Chriſtus vltimam propoſitionem capitis præcedentis : *Multi erunt nouiſſimi primi, & primi nouiſſimi.* Chriſtus enim hanc propoſitionem immediatè præmittit parabolæ, quaſi proparabolam ſiue titulum Parabolæ : ac rurſum eandem ipſi ſubiungit, quaſi poſtparabolam hic verſ. 16. Vnde & quidam Codices Latini ſic habent : *Simile eſt enim.*

Scopus parabolæ operariorum.

Scopus ergo Chriſti hic eſt, oſtendere ex Dei gratia, & ſine vlla iniuſtitia vel cuiuſpiam iniuria fore, vt qui hîc primas tenere viſi ſunt, in die nouiſſimo poſtremas teneant ; & qui hîc poſtremas, ibi primas, hoc eſt vt Apoſtoli, & abiecti fideles ſequaces Chriſti, in regno cælorum Scribis & Phariſæis præferantur : ac Gentiles credentes in Chriſtum præponantur Iudæis, qui primo tempore Abrahæ, Iacob, & Moſis vocati fuerunt à Domino, vt primas in regno Dei, id eſt in Eccleſia tam militante in terris, quàm triumphante in cælis obtinerent : ſiue, filios noui teſtamenti, præſertim Apoſtolos in duodecim ſedibus ſeſſuros in die iudicij, anteferendos eſſe filiis veteris teſtamenti, qui ſub vmbris legalium ſacrificiorum, cæremoniarum, & figurarum laborioſiſſimè ſeruiebant ; quia ſcilicet hi legi & operibus præfiſi, falsò ex illis hoc Dei regnum ſibi arrogabant, ideóque Chriſtum, Chriſtique fidem repellebant. Vnde meritò à regno hoc exciderunt: illi verò Chriſto eiúſque fidei & gratiæ, quam longè Iudæis vberiorem acceperunt, humillimè ſe ſubdiderunt, & ſtrenuè feruentérque illi cooperati ſunt, ideóque Iudæis prælati, & præ illis electi ſunt ad gratiam, æquè ac ad gloriam.
Probat 1. Hunc eſſe ſcopũ patet primò ex proparabola, & ex ipſa parabola eiúſque clauſula ſiue poſtparabola, verſ. 16. *Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi.*
2. Secundò idipſum patet ex Luca, qui cap. 13. v. 29. & 30. primos fore nouiſſimos, & nouiſſimos fore primos ſic explicat, quod Gentiles cælum ingredientur, Iudæi verò ab eo excludentur, eo quòd illi Chriſtum receperint, hi eum repulerint.
Tertiò, quia alioqui non poteſt explicari mur- 3.
mur primorum, verſ. 11. in cælis enim inter beatos nullum eſt murmur, ſed illud eſt in inferno inter damnatos ; nec etiam dura ibi Domini increpatio, v. 15. *An oculus tuus nequam,* id eſt inuidus *eſt* & parcus, *quia ego bonus,* id eſt beneficus, & liberalis *ſum*? Ita cenſent Ianſenius, Baradius, Heſſelius, & Franciſc. Lucas hic, ac Ludouicus Molina, & Gabriel Vaſquez 1. part. quæſtion. 12. artic. 6.

Igitur quæcumque in parabola hac ad ſcopum iam dictum pertinent, annotanda & explicanda ſunt ; quæ verò ad eum non pertinent, in explicatione parabolæ omittenda ſunt ; adduntur enim dumtaxat, vt emblemata ipſius parabolæ iuxta Canon. 29.

Applicatio partium parabolæ.

Per vineam ergo ſignificatur Eccleſia, per forum mundus, per primò hora prima, tertia, & ſexta vocatos ſignificantur Iudæi iam in auis ſuis Abraham, Iacob, & Moſe vocati ad Dei fidem & cultum, vt eum, in Eccleſia Dei bene operando, augeant & propugnent : per nouiſſimè verò hora vndecima vocatos ſignificantur gentiles, vltimò per Chriſtum & Apoſtolos vocati ad Chriſtum & Eccleſiam : per veſperam, ſignificatur dies extremi iudicij, in quo ſingulis aſſignabitur, & adiudicabitur ſua merces, vel iam in hac vita eis data (vti data eſt Iudæis) vel tum danda, vti danda eſt Gentilibus in cælo : per denarium ſignificatur integra merces diurna, ſiue merces laboris, qua quis per totum diem in vinea laborauit. Denarius enim teſte Plinio, Budæo & aliis appendebat drachmam Atticam, id eſt Regalem Hiſpanicum, ſiue Iulium Italicum : Vnde denarius illo æuo erat ſtatum diurni laboris pretium. Dictus denarius, quòd appenderet decem Baiocos Romanos.

Denarius idem ſingulis datus quid?

Porrò denarius omnibus tam primò, quàm vltimò vocatis datur idem in genere, ſeu in confuſo, id eſt datur omnibus & ſingulis integra diurni laboris merces, in genere par & eadem, ſed in ſpecie & in particulari valde diſpar & diuerſa. Denarius enim erat nummus communis, qui multas ſub ſe continebat nummorum ſpecies & formas. Denarius enim alius erat æreus, alius argenteus, alius aureus. Rurſum alius erat ſimplex, alius
duplex

duplex, alius triplex, alius quadruplex; perinde ac iam ſunt Regales Hiſpanici. Diſparem enim hic datam fuiſſe operariis mercedẽ liquet ex eo, quòd nouiſſimi, , qui hora vndecima venerunt, prælati ſunt cæteris, qui hora prima, tertia & ſexta venerunt: quia licet hi diutiùs laborarint, illi tamen maiori gratia & diligentia feruoréque laborarunt: quare vti primos in feruore potius, quàm in labore, ſic & in mercede ſuperarunt. Dices: ergo hic maiori labori minor datur merces. Reſp. Verum id eſt, ſed non maiori merito; huic enim ſemper maior debetur, datúrque merces. Maius autem meritum facit maior non labor, ſed gratia, & gratiæ cooperatio. Maiorem autem gratiam habuêre Apoſtoli, quàm Scribæ; Chriſtiani, quàm Iudæi, ac magis, quàm illi gratiæ cooperati ſunt, ideóque maior denarius, id eſt, maior merces eis promiſſa eſt; Nam Iudæis per tot mundi ætates diu operosè, & moleſtè laborantibus in Dei cultu, & Eccleſia, denarius à Deo promiſtus erat merces temporalis, ſcilicet abundantia rerum temporalium, frumenti, olei & vini: Gentilibus verò Chriſtianis vnica, & vltima mundi ætate laborantibus, promiſſus eſt à Chriſto denarius, id eſt, merces ſpiritualis longè nobilior, & omnem laborem ſuperans, ſcilicet vita æterna: Iudæi ergo acceperunt denarium, id eſt, drachmam æris vel argenti; Chriſtiani verò auri: alioqui enim, ſi denarius eandem omnino ſignificaret mercedem, repugnaret proparabolæ & poſtparabolæ, in quibus aſſeritur, quòd *erunt nouiſſimi primi & primi nouiſſimi*; hoc enim ſignificat, Chriſtianos & Apoſtolos præferendos Iudæis in præmio cæleſti: imò quod ipſi iudicabunt & condemnabunt Iudæos. Reſpicit enim Chriſtus ad id, quod dixit cap. præced. v. 28. *Sedebitis vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael.* Vnde Iudæi, qui in hac vita erãt primi & ditiſſimi, in die iudicij apparebunt nouiſſimi, & à cælo remotiſſimi: Gentiles verò Chriſtiani in hac vita abiecti & pauperes, in die iudicij erunt primi in regno cælorum, ideóque Iudæi contra Gentiles Chriſtianos murmurabunt, quòd eos olim viles idololatras, tunc ſibi in fide, gratia & gloria prælatos videbunt: ſicut & in hac vita Scribæ aſſiduè murmurabant contra Chriſtũ & Apoſtolos, quòd ipſi in Euangelio, id eſt, in prædicatione, fide, gratiâ, & promiſſione regni cæleſtis Iudæis, id eſt, populo à Deo olim electo præferrent gentiles, olim ob idola & ſceleta infames. Vt ergo verbo dicam, totâ parabolâ non ſignificatur aliud, quàm Gentiles credentes in Chriſtum præferendos eſſe Iudæis, Moſi & Legi pertinaciter adhærentibus, ideóque Chriſtum ſpernentibus; præferendos inquam, tam in gratia & Eccleſia militante, quàm in gloria & Eccleſia triumphante; Ideóque Iudæos contra Chriſtum & Chriſtianos murmuraturos, quòd cùm vocatione, labore, Synagoga, & dignitate populi fidelis eſſent potiores & antiquiores, iam tamen in his & cæteris Gentilibus poſtponantur. Et hoc eſt, quod docet paſſim Paulus, præſertim totâ Epiſtolâ ad Romanos, ac Chriſtus ipſe: *Publicani*, inquit, *& meretrices præcedent vos in regno Dei.* Matth. 21. 31. Et: *Cùm videritis Abraham & Iſaac & Iacob, & omnes prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras*; Et *venient ab Oriente & Occidente & Aquilone & Auſtro* (ex quatuor plagis orbis & gentium) *& recumbent in regno Dei*; ac ſtatim ſubiungit id, quò tota hæc parabola refertur: ***Et ecce ſunt nouiſſimi*** (puta Gentiles) ***qui erũt primi*** (in cælo) ***& ſunt primi*** (puta Iudæi in hac vita) ***qui*** in die iudicij ***erunt nouiſſimi.*** Reliqua, quæ in hac parabola adduntur, Emblemata ſunt addita ad elegantiam parabolæ iuxta Canonem 29.

Maius meritum facit non labor maior, ſed gratia.

Iuxta hunc ſenſum primi ſunt ſaluandi, nouiſſimi ſunt damnandi. Alio verò ſenſu, quem nunc ſubiungam, primi futuri nouiſſimi ſunt illi, qui primi vocati ſunt, ſed vltimi ad præmium perueniunt. nouiſſimi verò futuri primi, ſunt illi, qui vltimò vocati primi fiunt in præmio. Vnde de his vulgò à patribus & doctoribus Scholaſticis, hæc parabola aliter tractatur & explicatur, quaſi Chriſtus dicere velit, tam primos id eſt primò vocatos, quàm nouiſſimos, id eſt vltimò vocatos ad fidem & gratiam., puta tam Iudæos, quàm Chriſtianos Deo ſeruientes, eandem vitam æternam accepturos (dicuntur enim vel potiùs ſubintelliguntur ex antecedenti & ſeq. tam nouiſſimi, quàm primi fore in ipſa vita æterna, ſiue in cælo) nec obfore cuipiam, quòd in fine mundi vel ætatis ſuæ ſit vocatus, aut venerit ad vineam Eccleſiæ, vel animæ ſuæ excolendam, imò eum cæteris, qui diu ante vocati ſunt, aut venerunt, fore præferendum in gloria cæleſti, ſi gratiæ maiori ſibi à Deo datæ maiori labore, ſtudio & feruore cooperetur. Ita explicat S. Hieronym. Chryſoſt. S. Auguſtin. S. Thom. Maldonatus, Gregorius de Valentia 1. p. quæſt. 12. art. 6. Bellarminus lib. 3. de Iuſtificatione cap. 16. Suarez fusè 1. p. lib. 2. de attrib. Dei negat. cap. 20.

Alia explicatio parabolæ.

Eſtque hæc applicatio valde probabilis, illique valde fauet primò, quòd ſic meliùs explicatur quomodo idem denarius detur omnibus operariis. Paſſim enim Patres per denarium accipiunt vitam æternam. Ita S. Hieronymus, Chryſoſtomus, Anſelmus hîc, & S. Auguſtinus ſerm. 59. de Verbis Domini, Tertullianus de Monogam. cap. 13. Nazianzenus Orat. 40. Gregorius hom. 16. in Ezech. Valentia, Bellarminus & Suarez iam citati. *Prob. 1.*

Dices, quomodo in denario hoc pares ſunt primi & nouiſſimi, cùm primi maiores ſint in felicitate & gloria vitæ æternæ, quam nouiſſimi.

Reſpondetur, eundem denarium notare eandem beatitudinem genericam & obiectiuam, ſcilicet eandem diuinam eſſentiam, quæ eſt obiectum beatitudinis & gloriæ beatorum; hæc enim vna & eadem eſt, quæ omnes beatos ſui oſtenſione beat; ſed tamen viſio & fruitio eius eſt diſpar pro diſparitate meritorum; qui enim maiori gratiâ & labore Deo ſeruiuerunt, vti fecerunt nouiſſimè vocati, hi clariùs & perfectiùs Deum videbunt, ideóque magis eius amore cæteríſque dotibus fruentur, erúntque magis beati, quàm illi, qui minori gratiâ & labore Deo ſeruiuerunt. Ita S. Gregorius 4. Mor. cap. 31. aut iuxta aliam editionem 43. S. Auguſtinus de S. Virgin. cap. 26. S. Hieronymus hîc, S. Thomas 1. part. quæſt. 12. artic. 6. Valentia & alij: *Omnibus*, ait S. Auguſtinus, *datur vita æterna, ſed eorum manſiones multæ ſunt, honoratur enim alius alio clariùs.* Huc accedit Bellarminus loco iam citato; nam denarius ille. ſignificat inquit, *æqualitatem æternitatis, non gloriæ & excellentiæ.* Pulchrè S. Ambroſius libro ſeptimo in Lucam, exponens caput decimum quintum: *Æqualem*, inquit, *dignaris ſoluere mercedem vitæ, non gloriæ. Itaque datur omnibus idem denarius, quoniam ſancto omnes ſine*

Auguſtin.

Bellarmin.

Ambroſ.

ſine regnabunt , quamuis non omnes eadem eminentia regnabunt. Quemadmodum commune ſtellis omnibus eſt perpetuò fulgere in cælo , tametſi alia alus clarius micent. Et Gloſſa Interliu. eundem denarium interpretatur , eandem æternitatem beatam , quæ omnibus beatis eadem datur : omnes enim in æternum erunt beati, de eóque certi ſunt.

Rurſum huic ſententiæ fauent illa , quæ dixit Chriſtus cap. 19. verſ. 21. & ſeq. quorum occaſione & intuitu , hanc parabolam ſubtexuit : ibi enim iuueni diuiti dicenti ſe præcepta Dei ſeruaſſe , addit conſulitque paupertatem Euangelicam,dicens : *Si vis perfectus eſſe,vade , vende quæ habes,& da pauperibus , & habebis theſaurum in cælo* ; quam cum iuuenis triſtis abnueret , interceſſit Petrus dicens : *Ecce nos reliquimus omnia, &c.quid ergo erit nobis. ?* cui Chriſtus : *Sedebitis vos ſuper thronos duodecim , iudicantes duodecim tribus Iſrael*,q.d.Vos , ô Apoſtoli ; præferemini illi adoleſcenti & ſimilibus , qui tantùm ſeruant præcepta Dei , quia vos inſuper ſeruatis conſilia Euangelica , & ſecuti eſtis me in euangelizando : quare licèt illi in hoc ſæculo videantur eſſe primi , tamen in cælo erunt nouiſſimi; vos verò, qui in hoc ſæculo videmini nouiſſimi , in cælo eritis primi. Multi enim è Iudæis , ante Chriſtum quauis ætate timuerunt Deum, ciúſque præcepta ſeruarunt, & ideo ſaluati ſunt,

Applicatio partiũ Parabolæ.

Iam , vt iuxta hunc ſenſum ſingula applicemus , per diem accipe mundi curſum , & tempus: per horas varias accipe diuerſas mundi ætates , vt prima hora , ſit prima ætas mundi , ab Adam vſque ad Noë ; ſecunda à Noë ad Abraham ; tertia ab Abraham ad Moſen, ſexta à Moſe ad Chriſtum; Vndecima hora , ſit à Chriſto vſque ad finem mundi. Ita S.Hilar. S. Gregor. & Theoph. Aut dies eſt ætas vitæ cuiuſque hominis , cuius hora prima , eſt infantia ; tertia , eſt pubertas ; ſexta , ætas virilis; nona , ſenilis ; vndecima , decrepita. Ita S.Hieronymus, S Baſilius in reg. breuior. inter.224. & S Fulgentius Epiſt.7. Porrò non tantùm tota vita cuiuſque , ſed totum hoc ſæculum præſens , quòd per tot millia annorum ad finem decurrit , vnus duntaxat dies dicitur , *magnus quidem quantum ad nos , modicus autem quantum ad Dei vitam* , ait Origenes , eiúſque æternitatem.

Origen.

Per murmur , cum Theophylacto. Salmerone , Suarez , Vaſquez , & aliis accipe admirationem ſanctorum , cùm ſcilicet , illi qui minores erunt in gloria,& tamen plus hîc laborarunt , vti fuêre Iudæi,mirabuntur alios , qui hîc minus laborauerunt , ſed maiori excelluerunt gratià & ſpiritu , ſibi in gloria anteponi;vt hîc Chriſtus iniiciat aculeum diligentiæ & ei qui citò venit , ne torpore ſuo aliis poſtponatur,& ei qui tardè venit , vt feruore tarditatem compenſet , ac primos æquet vel ſuperet, ſtudendo perfectioni & conſiliis Euangelicis , vti ſuaſit Chriſtus cap.præced verſ.21.

Denique plenus & adæquatus erit ſenſus, ſi ſecundum hunc ſenſum coniungas cum primo; & vtrumque confles in vnum:Nam vt dixi in fine c. præced. *nouiſſimi* hîc vtroque modo accipi poſſunt ; ſcilicet vt ſignificent nouiſſimos tam extra cælum , ideóque damnandos , quàm in ipſo cælo , ideòque ſaluandos ; prioribus competit primus ſenſus , in iiſque planè explicat eorum murmur ; poſterioribus competit ſecundus ſenſus , in iiſque planè explicat denarium, quomodo ſcilicet idem denarius , nimirum eadem vita æterna omnibus detur , tam nouiſſimis quàm primis : quare ſecundus ſenſus ſupplet primum , & viciſſim primus ſupplet id quod deeſt ſecundo : iunge ergo vtrumque & omnia adæquabis.

Tropologicè vinea eſt anima cuique excolenda.

Tropologicè Vinea eſt anima cuique excolenda : Moraliter ergo hinc diſce nos vocatos, vt ſimus operarij in vinea , id eſt anima & Eccleſia Dei. S.Bernardus quotidie ſe interrogabat: *Bernarde dic quare hîc?* Vocatus es non ad otium ſed ad laborem , vt excolas vineam , id eſt, animam tuam virtutibus & Eccleſiam ſanctis exemplis. Et S. Petrus Epiſt. 2. 1. *Magis ſatagite, vt per bona opera certam veſtram vocationem & electionem faciatis.* Porrò cultores huius vineæ non æſtimantur tempore & antiquitate laboris , ſed diligentiâ , feruore & ſpiritu. Hi enim primis præferuntur. Quocirca S. Hieronymus Epiſt.13.ad Paulin. *Noli*,ait , *fidem penſare temporibus , nec me idcirco meliorem putes , quòd prior in Exercitu Chriſti cœperim militare; Paulus Apoſtolus de perſecutore mutatus , nouiſſimus in ordine , primus in meritis eſt;quia extremus licèt,plus omnibus laborauit : ſubitus calor longum vincit teporem.* Idem Epiſt. 34. ad Iulian. *Felix* , ait , *& omni dignus beatitudine , quem ſenectus Chriſto occupât ſeruientem , quem extrema dies Saluatori inuenerit militantem, qui non confundetur cum loquetur inimicis ſuis in porta.* Verè Sapiens c.4. *Conſummatus* , ait , *in breui , expleuit tempora multa.* Ita B. Xauerius vndecim annis quanta fecit in India ? Quiſque ergo operarius eſt vineæ(id eſt animæ) ſuæ & vineæ proximi.Hinc ſponſa ait Cant.1. *Poſuerunt me cuſtodem in vineis , vineam meam non cuſtodiui.* Eſſentia animæ eſt vinea , plantata in terra huius corporis, cuius facultates, ordinatæ ſunt vites ; cuius vinum ſunt opera charitatis, vites alligandæ ſunt palo crucis , cuius pedi foueam facimus , dum mortem inſtare & foueam ſepulturæ cognoſcimus ; Seruanda eſt hæc vinea , ab apro exterminatore de ſylua. Pſal.79. id eſt de vitio obſcœnæ voluptatis , quæ omnia bona exterminat: Et à ſingulari fero,id eſt à vitio ſuperbiæ , quæ ſingularem hominem facit : à vulpe aſturæ adulationis , à lupo voracitatis , à cane detractionis. Rogandus Dominus vt huic vineæ ſuæ mittat pluuiam doctrinæ ſuæ , & calorem charitatis ſuæ , & ſtercora , id eſt memoriam mortis filij ſui, & SS. Martyrum. Reuireſcit anima tanquam vinea per flores & folia , id eſt, per ſancta deſideria & ſermonem ædificantem: producit lachrymas compunctionis , emittit odorem virtutis , iuxta illud Cant.2. *Vineæ florentes dederunt odorem ſuum* : edit maturas vuas bonorum operum. ita Salmeron. Rurſus quæ facit vinitor in vinea , hæc faciat fidelis in anima. Ille putat , ſarrit , aggerat , plantat, ablaqueat,defrondat , &c.Idem faciat myſticè fidelis in anima ſua.

2.Petr.1.

Hieronym.

Cantic 1.

Cantic 2.

Porrò *Sicut mercenarius* ait Chryſoſtomus, *totum diem circa Domini opus impendit:vnam autem horam circa ſuum cibum , ſic & nos omne tempus vitæ noſtræ debemus impendere circa gloriam Dei; modicam autem partem circa vſus noſtros terrenos. Et ſicut mercenarius ea die qua opus non fecerit, erubeſcit intrare in domum , & petere panem;*

Chryſoſt.

quomodo

quomodo tu non confunderis intrare in Eccleſiam, & ſtare ante conſpectum Dei, quando nihil boni in conſpectu Dei geſſiſti?

Iam ſigillatim verſus ſingulos breuiter percurramus?

Vers. 2. *Denarius quid?* CONVENTIONE AVTEM FACTA, CVM OPERARIIS EX DENARIO DIVRNO, MISIT EOS IN VINEAM SVAM.] Denarius argenteus erat Iulius Romanus, ſiue regalis Hiſpanicus qui Romæ valet, decem baiocos, in Belgio quinque ſtuferos.

Obiiciebat olim Iouinianus, & nuper Caluinus, iuſtos omnes eſſe pares in præmio. i. in denario vitæ æternæ; ergo & pares eſſe in merito; ergo omnia opera bona eſſe paria. Verùm iam reſpondi, omnes in vita æterna genericè, & abſtractè, eſſe pares, quia omnes ſunt beati, certique de ſua beatitudine eiúſque æternitate, quòd ſcilicet viuent in omni felicitate vitam æternam; ſed in hoc ipſo erunt gradus intenſionis, & remiſſionis, vt alij magis, alij minus videant Deum; idcóque illi magis hi minus ſint beati & glorioſi; quocirca illi in cælo vocantur, & reuera erunt primi, hi nouiſſimi.

Vers. 3. ET EGRESSVS CIRCA HORAM TERTIAM VIDIT ALIOS STANTES IN FORO OTIOSOS.] Romani, ait Rodiginus lib. 12. cap. 9. indéque Iudæi iam Romanis per Pompeium ſubiecti, diuidebant vti noctem ſic & diem, in 12. horas, per quatuor partes, quas noctu in Caſtris vigilias (eò quòd initio earum vigiles mutarent) vocabant. Prima hora ſiue vigilia, incipiebat ab ortu Solis, tertia tribus horis ab ortu, ſexta ſex horis ab eodem, puta in meridie, nona tribus horis poſt meridiem, duodecima in veſpera & ſolis occaſu. Porrò in hyeme hæ horæ erant breuiores per diem, longiores per noctem, quia in hyeme dies ſunt breuiores, noctes verò longiores: Vice verſa in æſtate, hæ horæ erant longiores per diem, breuiores verò per noctem, quia tunc dies ſunt longiores, noctes verò breuiores.

Vers. 4. ET DIXIT ILLIS: ITE ET VOS IN VINEAM MEAM, ET QVOD IVSTVM FVERIT DABO VOBIS: ILLI AVTEM ABIERVNT.] His promittit non denarium, ſed *quod iuſtum fuerit*. q. d. Denarius erat merces diurni laboris, dabatúrque laborantibus ab hora prima, id eſt à ſolis ortu, vſque ad occaſum. Hi autem hora tertia vocati tribus horis ſeriùs venerunt ad laborandum in vinea; quare non totum denarium, ſed tres quartas dumtaxat denarij, puta ſeptem baiocos cum medio, ſiue tres ſtuferos Belgicos, cum tribus quadrantibus merebantur: ſed liberalior fuit herus, qui eis veſpere integrum denarium perſoluit. Nota τὸ *iuſtum* ſignificat meritum bonorum operum, quod quaſi ex iuſtitia meretur mercedem, quam Deus cuique operi, ex iuſtitiâ diſtributiuâ promittit, rependit, & diſtribuit.

Vers. 5. ITERVM AVTEM EXIIT CIRCA SEXTAM ET NONAM HORAM, ET FECIT SIMILITER.] Notatur ſolicitudo heri quærentis operarios ad excolendam vineam, quæ notat ſolicitudinem Dei, volentis vt homines omnes, & ſinguli ſint operarij in vinea ſuæ animæ, & Eccleſiæ, vt vtraque omni fructuum genere reſplendeat.

Vers. 6. CIRCA VNDECIMAM VERO EXIIT ET INVENIT ALIOS STANTES (Græca & Syrus addunt *otioſos*) ET DICIT ILLIS: QVID HIC STATIS TOTA DIE OTIOSI?] Nota τὸ *tota*, quia vndecima hora eſt vltima hora diei, dies enim finitur hora duodecima, vt dixi, verſ. 3. quare hâc horâ vocati per vnam horam dumtaxat laborarunt in vinea: Porrò vocati horâ 1. 3. 6. 9. notant Iudæos & cæteros priores; vocati vero vndecima notant Chriſtianos, vti dixi. Vnde Origen. horâ primâ ait vocatum Adamum; horâ vndecimâ, Paulum.

DICVNT EI, QVIA NEMO NOS CONDVXIT.] Vers. 7.
S. Chryſoſtomus ait, hanc eſſe futilem pigrorum excuſationem, quia, inquit, Deus omnes vocat à pueritia ad virturem, puta ad ſui & Eccleſiæ ſuæ obſequium. Hinc v. 1. exiit primo manè. Sic & S. Gregor. & Gloſſa. Interlin.

Porrò conductio, ait Chryſoſtomus, eſt promiſſio vitæ æternæ, gentes verò nec Deum, nec Dei promiſſa ſciebant: vnde dicunt ſe non fuiſſe conductos, id eſt vocatos, per prædicatores, licet per legem & lumen naturæ eſſent vocati.

DICIT ILLIS: ITE ET VOS IN VINEAM MEAM.] His ex rigore temporis, & laboris, duodecima tantùm denarij pars debebatur, vtpote vna, id eſt duodecimâ horâ diei in vineâ dumtaxat laborantibus: Sed Deus liberalis integrum, imò præſtantiſſimum vitæ æternæ denarium eis retribuit.

CVM SERO AVTEM FACTVM ESSET, DICIT Vers. 8.
DOMINVS VINEÆ PROCVRATORI SVO: VOCA OPERARIOS ET REDDE ILLIS MERCEDEM, INCIPIENS A NOVISSIMIS VSQVE AD PRIMOS.] τὸ *Procurator hic quis?* *ſerò* notat finem mundi & diem iudicij, quo Chriſtus Iudex, ſingulis pro merito mercedem retribuet, ídque per ſe: vnde τὸ *procuratori* eſt emblema parabolæ. Chriſtus enim non eget procuratore; Symbolicè tamen Origenes per procuratorem accipit SS. Angelos, vt S. Michaëlem, per quem Chriſtum particulare iudicium animarum, in morte cuiuſque exerceret, vel animæ intimare, nonnulli autumant, vti dixi Daniel. 12. 1. Remigius verò per procuratorem accipit Chriſtum; qui quà homo procurator eſt Dei patris, eiúſque nomine iudicabit viuos & mortuos S. Irenæus autem lib. 4 contra hær. cap. 70. ſub finem per procuratorem accipit Spiritum ſanctum, quia hic diſpenſat vti gratias & dona, ſic & gloriam, & præmia Ita & Gloſſa.

Mercedem, quia merces reſpondet præcisè non labori, ſed merito; meritum autem facit gratia & liberum arbitrium gratiâ excitatum, ipſique gratiæ per gratiam cooperans: qui autem vndecimâ horâ venerunt, puta gentes per Apoſtolos ad Chriſtum vocatæ, plus habuerunt gratiæ, & charitatis, magíſque gratiæ cooperatæ ſunt, ideóque Iudæos priùs vocatos, & diutius in vinea Dei laborantes in præmio anteceſſerunt, primáſque in cælo obtinent: Diſce hîc praxin facilem augendi merita, & gloriam, eſſe, ſi quis crebrò exerceat actus charitatis, eóſque ardentes & intenſos, imò ſi omnia opera externa faciat ex charitate, & amore Dei. Sic enim plus merebitur quàm ruſtici, & milites, qui magnos ſubeunt labores, ac pluſquam Religioſi, qui arduas ſubeunt pœnitentias, ſi ex maiori charitate quàm ipſi, ſua opera licèt in ſe minus difficilia, exerceant.

Incipiens à nouiſſimis, qui minori tempore, ſed maiori feruore, & ſpiritu laborarunt. Vide dicta
verſ. 1. Quibus adde S. Chryſoſtomum: *Nima miſericordia*, ait, *ordinem non reſpicit*. Auctor Chryſoſt.
lib. de ſpiritu & littera apud S. Auguſtinum,
cap. 24. *Velut priores* ait, *reperiuntur hi, qui minus dilati ſunt*. S. Gregorius: *plerumque antè re-* Auguſtin.
munerantur qui vltima ætate vocati ſunt, priùs enim Gregor.
de corpore exeunt ad regnum, quam qui in pueritia
vocati. Gloſſa: *A nouiſſimis incepit, dum priùs* Gloſſa.
latronem quàm Petrum in paradiſum introduxit.

Vers. 9. Cvn venissent ergo, qvi circa vndecinan horam venerant, accepervnt singvlos oenarios.] Græcè ἀνὰ δηνάριον, id eſt, *ſecundùm denarium*, hoc eſt, *ſinguli denarium*, vt vertit Syrus, Arabicus, Vatabl. & alij: ἀνὰ enim ſignificat æquam proportionem, ſiue æqualem diſtribuoonem mercedis. Porrò denarius hic in genete erat idem & par, ſed in ſpecie diuerſus, & diſpar, vt dixi v. 1. & hoc videtur ſignificare τὸ ἀνὰ δηνάριον, id eſt iuxta denarium, ſcilicer ſibi competenrem, & debitum. q.d. horâ vndecimâ venienres, id eſt Apoſtoli & Chriſtiani, vltimâ mundi ætate vocati, acceperunr denarium meliorem & pretioſiorem, ſuo labori & merito congruentem, & debitum: quia enim ipſi maiori gratiâ, feruore & ſpiritu laborarunt in Eccleſia Dei, hinc meliorem denarium, id eſt maiorem gloriam acceperunt, cæteriſque Iudæis priùs vocatis, & plus laborantibus prælati ſunt.

Dices, prius vocati murmurarunt, eo quòd eundem denarium cum poſteriùs vocaris acciperent; vnde aiunt: *pares eos nobis feciſti*: ergo idem denarius planè fuit datus his & illis: ſi enim alius & maior fuiſſet denarius, dixiſſent: *Superiores eos nobis feciſti*, ac longè magis murmuraſſent.

Reſp. Veſpere io tenebris ſoler diſtribui operariis poſt operas diurna merces, puta denarius: itaque tum non ſatis dinoſcere poruerunt ſequentes quis, & qualis eſſer denarius, qui præcedentibus daretur, ſed tantùm in genere audierunr à procuratore ſingulis dici: accipite veſtrum denarium: aut ſi eum viderunt, oon ſatis in tenebris diſcreuerunr, quòd ipſi accipereot denarium, id eſt drachmam in cupro, priores verò eandem acciperent in auro: cuprum enim, præſertim aurichalcum, rubore & fulgore ſimile eſt auro; vti videre eſt Romæ in Medalliis æreis adeò ſplendidis, vt aurea videantur: vnde putarunr, eundem in ſpecie illis dari denarium, qui ſibi dabatur, idque ægrè tulerunt, quòd ſcilicet, qui pauciori tempore, imò vnâ horâ dumtaxar laboraſſenr, æquarentur ſibi in mercede, qui toro die laborarant, quæ omnia parabolicè ſignificant inuidiam Iudæorum erga gentes; illi enim ægerrimè tulerunt gentes ſibi æquari in Dei cultu, Eccleſiâ, Chriſtianiſmo, gratiâ & gloriâ ſui Meſſiæ, ſiue Chriſti: putabant enim hæc omnia ſibi ſolis propriè, & ex aſſe deberi, reliquis verò gentibus, per quandam gratuitam tantùm diſpenſarionem: Eo quod Meſſias, ipſis quaſi ſolis videretur à Deo per prophetas promiſſus, ac conſequenter omnia eius dona, & gratiæ. Vnde illa lis, & rixæ Iudæorum contra S. Petrum, prædicantem Euangelium S. Cornelio Gentili. Actor. 10. ac magis ardens & continua contra S. Paulum, vtpote doctorem gentium, vt paret ex Actis Apoſtolorum, & paſſim ex Apoſtolis S. Pauli.

Si ergo quæras cur Chriſtus, non dixit expreſsè, quòd horâ vndecimâ venientes maiorem denarium, id eſt, maiorem gloriam reciperent, quàm venientes horâ primâ, ſextâ, nonâ, id eſt, cur maiorem Apoſtoli & Chriſtiani gloriam acceperint, quàm Scribæ & Iudæi? Reſpondeo quia Chriſtus, hîc id non agebat, ſed tantùm intendebat Iudæis euellere opinionem & arrogantiam primatus in regno Dei iam dictam. Vnde contra eam docer quod nouiſſimi erunr primi, & primi nouiſſimi, id eſt quòd Apoſtoli erunt primi in cælo, Scribæ verò & Iudæi erunr vltimi. Vult enim confirmare ſuum promiſſum Apoſtolis factum, ſcilicet: *Sedebitis vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſraël.* Sic enim Apoſtoli erunt primi in cælo; vtpote fururi iudices cæterorum: Iudæi verò erunr vltimi; vtpore ab eis iudicandi. Per hoc tamen implicitè ſatis oſtendit, quòd Apoſtoli in æternâ vitâ plus felicitatis, & gloriæ conſequentur, quàm Scribæ & Phariſæi: qui enim ſunt primores & Iudices in cælo, hi pariter maiores ſunt in felicitate & gloria. Ita Suarez, & Maldonatus.

Moral. S. Chryſoſtomus: *Vndecimâ horâ vocantur*, ait, *qui in ſenectute vocantur. Compoſita eſt ergo* Chryſoſt
hæc parabola, vt eos auidiores faceret, qui in vltima ſenectute conuertuntur; ne exiſtimarent ſe minus aliquid habituros. Hæc Chryſoſtomus: Scopus enim huius parabolæ eſt, vt per illam oſtendat Chriſtus, in præmio cæleſti non haberi rationem aotiquitatis temporis, nec diuturnitatis laboris, ſed maioris gratiæ, & feruoris: ideóque præponi eos, qui paruo tempore, ſed feruidè laborarunr, iis qui longo ſed tepidè.

Et accipientes nvrmvrabant aoversvs Vers. 11.
patremfanilias.

Dicentes: hi novissimi vna hora fecervnt, Vers. 12.
et pares illos nobis fecisti, qvi portavinvs ponovs oiei, et æstvs.

Quid fuerit hoc *murmur* explicui verſ. 1. quibus
adde: *Per murmur*, inquit S Chryſoſtomus, *ſignifi-* Chryſoſt.
catur mercedis & gloriæ magnitudo, quæ tanta eſt in Apoſtolis, vt cæteri ex Iudæis electi, & beati, eis inuiderent, & murmurarent, ſi inuidia & murmur in beatos cadere poſſet.

Aliter S. Gregorius: *Quia patres, ait, ante Chri-* Gregor.
ſtum non ſunt ducti ad regnum, hoc ipſum murmuraſſe eſt. Denique Chryſoſtomus cēſet hoc murmur, eſſe emblema duntaxat parabolæ; ideóque non applicandum rei per illam ſignificatæ. Inſuper
Gloſſa: *Non omnes*, inquit, *murmurabant ſed qui-* Gloſſa.
dam, mali ſcilicet qui bonum quod inceperant ad finem non perduxerunt, ideóque præmio priuati murmurant. Et S. Hieronymus, *Iudæi*, inquit, *gentilibus inuident, et in Euangelij torquentur gratia.*

Portauimus pondus diei, & æſtus, id eſt, diu ſub onere legis ſudauimus, & longiora carnis tentamenta ſuſtinuimus. Ad hæc Scribæ & Phariſæi plerique ieiunabant bis in Sabbatho, decimas omnium dabant Deo, populum docebant, regebant, corrigebant, circuibant mare & aridam, vt facerent vnum proſelytum. Habuerunt ergo laborum pondus, ſed ſæpè inutile.

At ille responoens vni eorvm oi- Vers. 13.
xit: Amice non facio tibi inivriam; nonne ex denario convenisti mecvm?

Tolle qvod tvvm est, et vaoe: vo- Vers. 14.
lo avtem et hvic novissimo dare sicvt et tibi.

Avt non licet mihi qvoo volo fa- Vers. 15.
cere? an ocvlvs tvvs neqvam est, qvia ego bonvs svm?

Præter dicta verſ. 1. adde; Græca & Syrus neruoſius habent: *An non licet mihi, in meis facere quod volo? In meis*, ſcilicet rebus, id eſt, *de meo*, vti interpretatur S. Auguſt. ſerm. 50. de verbis Domini. Arabicus *de bonis meis. Oculus nequam*, eſt oculus liuidus, & inuidus. Senſus eſt, q.d. cùm horâ vndecimâ venientibus feci gratiam, dando eis denarium, tibi non feci iniuriam; *Tolle* ergo *quod tuum eſt & vade.* Poterat herus reſpondere murmuranti, horâ vndecimâ venientes maiori gratiâ & feruore laborarunt, plúſque vnâ horâ effecerunt, quam tu toto die, ideóque plus meriti ſunt,

ac

ac primi meliorem denarium acceperunt. Sed non decuit herum ex æquo, & quaſi ex iuſtitiâ, cum ſeruo contendere: quin potiùs eius murmur retundere per obtentum ſummi ſui dominij, liberalitatis & gratiæ.

Obiicies, S. Proſper videtur hic tollere omne meritum, & totum præmium aſſignare Dei gratiæ. Sic enim ait lib. 2. de Vocat. gentium cap. 5. vel iuxta aliam editionem cap. 17. *Ideo in parabolis de his, qui laborant in vinea legimus dari idem præ-*
Proſper. *mium candémque mercedem omnibus operariis, ſiue multùm, ſiue parùm laborauerint, vt ij, qui multo labore ſudarunt, nec amplius quàm nouiſſimi acceperunt, intelligant donum ſe gratiæ, non operum accepiſſe mercedem.* Reſpondet Bellarminus lib. 5. de iuſtificat. c. 6. Conſiderat S. Proſper vitam æternam, vt eſt vna & eadem, ſiue vt eſt æqualis in omnibus beatis. Neque enim alius longius, alius breuius; ſed omnes in æternam viuent. Dicit autem, hanc vitam æternum donum eſſe gratiæ, non operum mercedem eo ſenſu, quo dixit Auguſtinus: Dona ſua coronat Deus, non merita tua, videlicet non eſt in vita æterna merces operum, quæ ſint nobis à nobis, ſed quæ ſint nobis à gratia Dei. Atque vt hoc intelligeretur, ideo voluit Deus vitam æternam tribuere iis, qui multùm, & iis, qui parùm laborauerant. Ne qui multùm laborant, de ſuis viribus extollantur. Vnde Gloſſa Interlinearis ſic explicat, q.d. Gratia & miſericordia eſt, quòd vobis, ô Iudæi, coæqualis & concorporalis fiat populus gentilis.

Tolle quod tuum eſt (tuum denarium) *& vade*, q.d. Tolle, ô Phariſæe, & Iudæe, tuas opes, delitias, & honores, quos tibi in hac vita dedi, & quos præ vita æterna ambiuiſti, iis ergo contentus eſto, & abi. Præter dicta verſ. 1. Remigius ſic explicat: *Tolle quod tuum eſt, & vade*, id eſt, recipe mercedem tuam & vade in gloriam. *Volo autem & huic nouiſſimo*, id eſt, gentili populo, *dare* ſecundùm meritum, *ſicut & tibi*. Origenes verò ſic: *Forſitan autem Adæ dicit: Amice non facio tibi iniuriam:*
Origen. *nonne ex denario conueniſti mecum: tolle quod tuum eſt & vade. Tuum eſt ſalus, quod eſt denarius: volo autem & huic nouiſſimo dare ſicut & tibi*, non incredibiliter poteſt quis arbitrari hunc nouiſſimum eſſe Apoſtolum Paulum, qui vnâ horâ operatus eſt, & ſimiliter omnes qui ante eum fuerunt.

Alij ſic explicant: *Tolle* damnationem tibi ob murmur debitam, & vade in gehennam.

Vers. 16. Sic erunt noviſſimi primi, et primi no-
Sup. 19 30 viſſimi: multi enim ſunt vocati, pauci vero
Luc. 13. 30. electi.] Iuxta primum parabolæ ſenſum quem
Mat. 20 31 aſſignaui verſ. 1. nouiſſimi futuri in cælo primi,
Ioſſ. 22. 14 ſunt electi: primi verò futuri in cælo nouiſſimi, ſunt vocati duntaxat, qui vocationem ſuam non ſunt ſecuti, vel eam deſeruerunt, ideóque ſunt damnati. Hi multi ſunt, ſi cum electis & ſaluandis, qui pauci ſunt, conferantur, Matth. 7. verſ. 14. pauci enim gratiæ & vocationi Dei cooperantur, in eáque vſque ad mortem perſeuerant. Iuxta ſecundum verò ſenſum, quem dedi verſ. 1. poſterior gnome: *multi enim ſunt vocati, pauci verò electi*, diuerſa eſt à prima: *ſic erunt nouiſſimi primi & primi nouiſſimi*: ac difficile eſt eas inter ſe connectere. Maldonatus ſic connectit. *Ex ſpeciali ſententia*, inquit, *qua dixit primos fore nouiſſimos &*
Maldonat. *nouiſſimos primos, nunc generaliùs concludit, non omnes, qui vocati ſunt mercedem accepturos, quia plerique vocati venire nolunt.* Sicut capite præcedenti verſ. 23. ex occaſione vnius adoleſcentis, qui diuitiis ſuis inhærens, conſilium paupertatis ſequi noluerit, generalem intulit ſententiam, de omnibus diuitibus, & non iam de conſiliorum, ſed de præceptorum obſeruatione concluſit, difficile eſſe diuitem in regnum cælorum intrare.

Preſſiùs & neruoſiùs Suarez cenſet eſſe argumentum non ab æquiualenti, ſed à fortiori, q.d. Non miremini primos fore nouiſſimos, & nouiſſimos primos, cùm multi ſint vocati, pauci verò electi, ideóque cæteri omnes damnandi, quod magis mirandum, & horrendum eſt: nam ſi multi ſunt vocati, qui non ſaluantur, quid mirum, quòd multi ſint vocati, qui non ſint in præmio primi, etiamſi aliquid conſequantur.

Porrò *multi*, id eſt, omnes *ſunt vocati* ad vitam æternam; dicit tamen multi, quia omnes ſunt multi, & quia eos opponit paucis, qui erunt electi. *Viue ergo cum paucis*, ait Caſſianus, *vt cum paucis eligi & inueniri merearis in cælo.* Notum eſt Caſſian.
illud: *loquendum vt multi, ſapiendum* (imò viuendum) *vt pauci.*

Denique nonnulli ſic exponunt: *multi*, id eſt, omnes *ſunt vocati* ad gratiam, & ad obſeruationem mandatorum, ſed *pauci electi* ad gratiam eximiam, & obſeruationem conſiliorum Euangelicorum.

Huc accedunt Scholaſtici illi, qui ponunt *Catharini ſententia de duplici prædeſtinatorum ordine.*
duos ordines prædeſtinatorum & electorum; vnum communem eorum, qui ex præuiſione meritorum electi ſunt ad gloriam; alterum eorum, qui ad gloriam electi ſunt ante præuiſa merita, quos proinde vocant eximiè prædeſtinatos, illóſque cenſent hîc notari, cùm dicitur; *pauci verò electi.* Tales enim pauci ſunt; ſcilicet B. Virgo, Apoſtoli & pauci alij, priores verò longè plures ſunt, ideóque de illis dici *multi ſunt vocati.* Ita Gabriel in 1. diſtinct. 41. quæſt. 1. art. 2. Okam ibidem art. 1. Catharinus lib. 1. de prædeſt. cap. vlt. & lib. 3. cap. 1. & 2. & alij nonnulli. Catharinum acriter impugnant D. Soto in cap. 9. ad Roman. Antonius Cordub. lib. 11. quæſt. 56. & Camerar. in Dial. Cathol. cap. 10. ſed æquo acrius Catharinum perſtringunt, vti oſtendit Gabriel Vaſquez 1. p. diſp. 90. cap. 3. Peccat tamen Catharinus primò, quòd taxet S. Auguſtinum. Secundò, quòd illos ſolos, qui ante merita ex mera Dei gratia eximiè electi ſunt, vocet prædeſtinatos, & ad eos arctet illud Pauli ad Roman. 8. *Quos præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imaginis* Rom. 8.
filij ſui. Tertiò, quòd iiſdem eximiè electis imponat neceſſitatem perſeuerandi in gratia, ita vt ab ea liberè excidere non poſſint. Nam S. Paulus, qui ex iis fuit, ſi quis alius, de ſe dicit: *Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne fortè cum aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.* 1. Corinth 9. 1. Corinth. 9.
Poterat ergo ipſe à gratia excidere & reprobari.

Denique Arabicus vertit: *Quàm multi ſunt vocati, & pauci electi*; quæ verba ſunt Chriſti quaſi exclamantis, admirantis, & miſerentis multitudinem vocatorum, & paucitatem electorum, ac conſequenter multitudinem reproborum, & damnandorum.

Hîc finiuntur Acta anni tertij prædicationis *Hic finiuntur acta anni tertij prædicationis Chriſti.*
Chriſti; nam paulò poſt hanc parabolam operariorum, Chriſtus à morte ſuſcitauit Lazarum, quæ ſuſcitatio facta eſt in Martio, poſtquam eodem menſe & anno (qui fuit Chriſti 34. & vltimus) Chriſtus crucifixus eſt & mortuus. Igitur ſequentia omnia, quæ narrat Matthæus vſque ad finem Euangelij, contigerunt hoc Martio paulò antè

Digitized by Google

paſſionem Chriſti, vel paulò poſt eam, vti contigit Chriſti reſurrectio & aſcenſio in cælum. Ita Ianſen. Franc. Lucas & alij. Vide Chronotaxin num. 54. & ſequent.

Vers. 17. Luc 18. 31. Mar. 10. 32. ET ASCENDENS IESVS IEROSOLYMAM ASSVMPSIT DVODECIM DISCIPVLOS SECRETO, ET AIT ILLIS.] Hic fuit vltimus Chriſti aſcenſus, id eſt, vltima profectio Ieroſolymam, quam narrant Matth. hic, ac Lucas cap. 18. 31. Marc. cap. 10. 32. & Ioannes cap. 11. verſ. 54 & ſequent. Ex Ioanne liquet, quòd Chriſtus ſuſcitato Lazaro, fugiens inuidiam, & odia Phariſæorum, ſeceſſerit in ciuitatem Ephrem, ex qua imminente iam Paſchate, quo occiſus eſt à Iudæis, iuxta legem aſcendit Ieroſolymam. Fuit ergo hic Chriſti aſcenſus paulò ante mortem eius, imò aſcendit vt crucem & mortem ſibi in Ieruſalem deſtinatam, & paratam, pro redemptione mundi ex decreto Patris capeſſeret, & vltrò quaſi inuaderet. Vide Chronotaxin num. 57.

Vers. 18. Luc. 18. 31. Mar. 10. 33. ECCE ASCENDIMVS IEROSOLYMAM, ET FILIVS HOMINIS TRADETVR PRINCIPIBVS SACERDOTVM, ET CONDEMNABVNT EVM MORTE.

Vers. 19. Luc. 18. 32. 33. Mar. 10. 33. 34. ET TRADENT EVM GENTIBVS AD ILLVDENDVM ET FLAGELLANDVM ET CRVCIFIGENDVM, ET TERTIA DIE RESVRGET.] Sæpiùs iam antè Chriſtus prædixerat Apoſtolis ſuam crucem & mortem, ne eâ turbarentur, putarèntque ipſum non eſſe Meſſiam orbis redemptorem: nunc verò morte inſtante, eandem prædixit, vt Apoſtolos in fide ſua ſuæque paſſionis & reſurrectionis firmaret. Ita S. Hieronymus, Chryſoſtomus, & alij.

Aſcendimus, id eſt, proficiſcimur & reuerà aſcendimus, quia Ieruſalem ac præſertim eius arx, & templum erat in monte Sion. Rurſum *aſcendimus* ad crucem Ieroſolymæ ſubeundam, iuxta illud: *Ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum.* Ioan. 12. 32. Rurſum dicit: *Ecce* Ioann. 12. *aſcendimus*, quia hic eſt ſermo conſtantiæ, q. d. ait S. Chryſoſtomus: *Videte, quia voluntariè vado ad mortem. Cùm ergo videritis me in cruce pendentem,* Chryſoſt. *ne æſtimetis me hominem eſſe tantùm: nam etſi poſſe mori hominis eſt, velle tamen mori hominis non eſt.*

Denique *aſcendimus*, quaſi triumphaturi in Capitolio Solymæ & Caluariæ; in cruce enim Chriſtus triumphauit de morte, peccato, diabolo, & inferno, vti docet Apoſtolus Coloſſ. 2. 15.

Duodecim diſcipulos: ergo etiam Iudam, ait Origenes, & fortè hinc Iudas accepit occaſionem prodendi Chriſtum, ex eo quòd Chriſtus prædiceret ſibi moriendum eſſe in Ieruſalem. Certus enim erat Chriſtum verum dicere; ac proinde proditionem eius ex animo ſibi ſucceſſuram ſperabat, nec quicquam poſt mortem Chriſti ab eo ſibi timendum, auaritiâ excæcatus exiſtimabat.

Filius hominis tradetur Principibus Sacerdotum: Tradidit enim, ait Rabanus, *Iudas Dominum Iu-* Rabanus. *dæis, & ipſi tradiderunt eum Gentibus, id eſt, Pilato, & poteſtati Romanorum. Ideo autem Dominus in mundo noluit proſperari, ſed grauia pati, vt oſtenderet nobis, qui per delectationem cecidimus, cum qua amaritudine redire debeamus. Vnde ſequitur: Ad illudendum & flagellandum & crucifigendum.*

Et condemnabunt eum morte. Omnis ſalus hominum, ait S. Chryſoſtomus, *in Chriſti morte poſita eſt: nec eſt aliquid propter quod magis Deo gratias* Chryſoſt. *agere debeamus, quàm propter mortem ipſius. Ideo duodecim Apoſtolis in ſecreto, mortis ſuæ annunciauit myſterium, quia ſemper pretioſior theſaurus in melioribus vaſis includitur:* Et rurſum: *Tribulatio enim cum ſuperuenerit expectantibus nobis leuior inuenitur quam eſſet futura, ſi repentina veniſſet.*

Ad illudendum & flagellandum & crucifigendum: Tres enim hæ fuere primariæ paſſionis Chriſti partes: paſſus enim eſt illuſiones ignominioſiſſimas, flagella atrociſſima, & crucem acerbiſſimam.

Et tertiâ die reſurget. Hoc eſt mel reſurrectionis, quô conditur fel paſſionis. Vnde S. Auguſtinus lib. 18. de Ciuit. quem citat S. Thomas in Catena: *Paſſione, ait oſtendit* (Chriſtus) *quid ſuſtinere pro veritate; reſurrectione, quid ſperare in Trinitate* Rabanus. *debeamus; vnde dicit: & tertiâ die reſurget.* Et S. Chryſoſtomus: *Dictum eſt quidem & ad multos, vt cum triſtia viderint, reſurrectionem expecta-* Chryſoſt. *rent.* Vnde ſubdit: *& tertiâ die reſurget.* Cauſam dat S. Auguſtinus loco iam citato dicens: *Vna enim mors, ſcilicet Saluatoris, ſecundum corpus, duabus mortibus noſtris ſaluti fuit; ſcilicet animæ, & corporis, & vna eius reſurrectio duas nobis reſurrectiones præſtitit.* Hæc ex Chryſoſtomo & Auguſtino citat S. Thomas in Catena.

Moraliter Chriſtus ſuis ſuam paſſionem ſæpe reficat, vt ſuum amorem, quem in ea ſummum eis exhibuit, commendet, vt eum viciſſim redament, ac amorem amori, ſanguinem ſanguini, mortem morti rependant. Crux enim Chriſti, eſt Auguſtin. Chryſoſt. *Crux eſt fornax amoris.* Bernard. fornax & incendium amoris: Quocirca S. Bernardus ſerm. de quadruplici debito. *Primò*, inquit, *Chriſto Ieſu debes omnem vitam tuam, quia ipſe vitam ſuam poſuit pro tua, & cruciatus amaros ſuſtinuit, ne tu perpetuos ſuſtineres.* Addit deinde multa in hanc ſententiam, quæ ſic ad extremum concludit omnia: *Cùm ergo ei donauero quicquid ſum, quicquid poſſum, nonne iſtud eſt ſicut eſt ſtella ad ſolem, gutta ad flumen, lapis ad montem, granum ad aceruum?* Idem S. Bernardus tract. de diligendo Deo: *Si totum, ait, me debeo pro me facto, quid ad-* Bernard. *dam iam pro refecto, & refecto hoc modo? nec enim tam facilè refectus quàm factus; namque ſemel, & tantùm dicendo fecit, in reficiendo profectò, & dixit multa, & geſſit mira, & pertulit dura, nec tantùm dura, ſed & indigna. In primo opere me mihi dedit, in ſecundo ſe; & vbi ſe dedit, me mihi reddidit. Datus ergo & redditus, me pro me debeo, & bis debeo, Quid Deo retribuam pro ſe? nam etiamſi millies me rependere poſſem, quid ſum ego ad Deum?*

Pro Chriſto ergo probra, calumnias, tormenta, cruces & ignes ſuſtinere non recuſemus, ſed amemus & ambiamus, vt illuſiones illuſionibus, flagella flagellis, crucem cruci, rependamus, imò reddamus. Ipſius enim eſt vita noſtra, & omne quod ſumus: ipſe enim emit & redemit nos, non auro, ſed diuino ſanguinis ſui pretio.

Eleganter & piè, ſed verè S. Leo ſerm. 8 de paſſione: *Crux tua* (ô Chriſte) *ait, omnium fons benedictionum, omnium eſt cauſa gratiarum, per quam credentibus datur virtus de infirmitate, gloria de* S. Leo. *opprobrio, vita de morte.*

TVNC ACCESSIT AD EVM MATER FILIORVM ZE- Vers. 20. Mar. 10. 35. BEDÆI CVM FILIIS SVIS ADORANS ET PETENS ALIQVID AB EO.] Tunc ſcilicet cùm audiſſent à Chriſto inſtare ipſi mortem, & poſt mortem reſurrectionem, poſt quam expectabant regnum Chriſti glorioſum: vnde præoccupant, petúntque, vt ipſi præ cæteris Apoſtolis, in eo primas obtineant. Ita S. Hieronymus, Beda, Euthymius.

Mater

Mater filiorum Zebedæi, nomine Salome. Ita enim nominat Marcus cap. 15. 40. illam, quam Matthæus cap. 27. 56. vocat matrem filiorum Zebedæi. Hæc enim vxor Zebedæi, ex eo genuit, Iacobum, & Ioannem, quos Chriſtus ſibi adſciuit, & Apoſtolos creauit: *Adorans*, hoc eſt inclinando ſe reuerentiam ei exhibens.

Et petens. Dices, Marcus cap. 10. 35. ait non matrem, ſed filios ipſos, id petiiſſe à Chriſtu. Reſp. Matris petitio ex filiorum petitione proceſſit. Cùm enim ipſi verecundarentur, primas petere à Chriſto, ſubornarunt matrem, vt ipſa id peteret. Quare filij ſunt locuti per os matris, & fortè eius petitioni ſuam quoque adiunxerunt. Ita S. Chryſoſtom. Theophylactus, S. Gregorius hom. 27. in Euang. Et S. Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Euang. c. 64. Aliter Maldonatus, qui cenſet matrem ſuo inſtinctu & motu proprio, id petiiſſe a Chriſto, dici tamen à Marco filios id ipſum poſtulaſſe, quia mater non pro ſe, ſed pro filiis id poſtulabat. Fauet S. Hilarius & S. Ambroſius de quo mox.

Aliquid, in genere & in confuſo, ſcilicet dicentes, vt habet Marcus: *Magiſter volumus, vt quodcumque petierimus facias nobis.* Timebant enim ne ſi ſuum primatus ambitionem exprimerent, Chriſtus eam abnueret illico & refutaret. Volunt ergo prius vniuerſali petitione concedendi ea quæ petierint, ligare Chriſtum, vt deinde cum particulatim illam exprimerent, Chriſtus eam negare non poſſit. Hic eſt mos feminarum dum ſuos femineos appetitus, quos ardenter concupiſcunt, hac arte impetrare ſatagunt. Sic Bethſabee 3. Reg. 2. 20. petitura à Salomone filio ſuo, Abiſag dari vxorem Adoniæ præmiſit, di-

3. Reg. 2.

cens: *Petitionem vnam paruulam ego deprecor à te, ne confundas faciem meam.* Annuit Salomon, ſed mox vt ipſa illam expreſſit, abnuit dicens: *Poſtula ei & regnum.* Aſtutè enim Adonias poſtulabat Abiſag, quæ vxor fuerat Dauidis, dari ſibi vxorem, vt per eam quaſi reginam inuaderet regnum, ſeque regem faceret excluſo Salomone.

Vers. 21. Mar. 10. verſ. 36. 37.

QVI DIXIT EI: QVID VIS? Prudenter Chriſtus generalem petitionem abnuit, & vult vt particulatim eam exprimat, ne ineptum vel ſe indignum quid petat, quod eam facturam præſciebat, vt nos idem facere doceat. Memorabile eſt quod de S. Pulcheria ſcribit Nicephorus, & ex eo Baronius anno Chriſti 446. ſub finem; ſcilicet illam, vt periculoſam Theodoſij Imperatoris fratris ſui oſcitantiam, quâ paſſim libellis ſupplicibus etiam non lectis ſubſcribebat, ſalſo ioco caſtigaret, porrexiſſe Theodoſio libellum ſupplicem, in quo aſſerebat Eudoxiam, vxorem Theodoſij à ſe emptam, dummodo ipſe emptionē probaret; ſubſcripſit libello non lecto, more ſuo Theodoſius, mox illa Eudoxiam ad ſe vocauit, & diutius detinuit. Reuocante vxorem Theodoſio, reſpondit Pulcheria, illam à ſe emptam ipſúmque emptionem probaſſe, ac ſimul ei ſubmiſit libellum, hac dote ab eo ſubſcriptum: quem legens Theodoſius erubuit, & ſuam nimiam ſubſcribendi facilitatem damnauit.

S. Pulcheria prudentia.

AIT ILLI: DIC (præcipe, ſtatue, ordina, decerne) VT SEDEANT HI DVO FILII MEI, VNVS AD DEXTERAM TVAM, ET VNVS AD SINISTRAM, IN REGNO TVO.] Occaſionem huius petitionis, ſagaciter hanc dat S. Chryſoſtomus: *Volebant*, inquit, *vt ego coniicio, quoniam ſuper duodecim ſedes ſeſſuros diſcipulos audierunt, primatum huius conſeſſus impetrare, & præponi quidem ſe cæteris præterquam Petro ſciebant, Petrum vero ſibi præferri formidantes, dicere auſi ſunt, dic vt vnus à dextris, alter à ſiniſtris ſedeat; ita vrgebant dicentes dic*, vt quaſi primores regni tui vtrumque tuum latus, vtramque tuam aurem, adeóque te totum occupent, nec quis ad te niſi per eos accedere, aut aliquid à te petere poſſit, vti nonnulli hodie (& omni æuo) aures & animos regum Principúmque occupant, vt nil niſi per eos ab illis obtineri poſſit. Hi regum ſunt reges, imò Pædagogi. Tritum eſt illud Caroli Martelli, aui Caroli Magni, qui oblato ſibi Franciæ regno reſpondit; *nolle ſe regem eſſe, ſed velle regibus imperare.* Diſce hic quàm audax, cæca & inſatiabilis ſit ambitio, & ambitioſa petitio; ad quam duos hoſce Apoſtolos incitauit, quod ipſi ſe cæteris Apoſtolis, à Chriſto antepoſitos vidiſſent in Transfiguratione, quæ erat quaſi inchoatio regni Chriſti. Matth. 17. 1. æquè ac in ſuſcitatione filiæ Iairi. Lucæ 8. 51.

Chryſoſt.

Cari Martelli dictum.

Sed excuſanda eſt mater, quòd iure cognationis à Chriſto cognato ſuo, id poſtulet pro filiis, quos vt ſe, imò pluſquam ſe diligebat. Ita S. Hieronymus: *Poſtulat*, inquit, *mater errore muliebri, & pietatis affectu, neſciens quid peteret.* Et pleniùs S. Ambroſius lib. 5. de fide c. 2. *Conſiderabat* (Chriſtus) inquit, *matris dilectionem, quæ filiorum mercede, grandæuam ſolabatur ſenectam, & deſideriis licet feſſa maternis, chariſſimorum pignorum tolerabat abſentiam. Conſiderate etiam feminam, hoc eſt ſexum fragiliorem, quem Dominus propria nondum confirmauerat paſſione. Conſiderate inquam Euæ illius primæ mulieris heredem, transfuſâ in omnes immoderatæ cupiditatis ſucceſſione labentem, quam Dominus adhuc proprio ſanguine non redemerat, nondum inolitam affectibus omnium, immodici contra fas honoris appetentiam, ſuo Chriſtus cruore diluerat. Hæreditario igitur mulier delinquebat errore.*

Excuſanda mater filiorum Zebedæi.

Hieronym.

Ambroſ.

Simili ratione filios eius excuſat S. Chryſoſtomus: *Non turbetur ait, quiſquam, ſi adeo imperfectos dicimus Apoſtolos fuiſſe: nondum enim myſterium crucis erat conſummatum, nondum gratia ſpiritus in corda ipſorum infuſa. Quare ſi ſtudia virtutis ipſorum diſcere cupis, quales poſt datam gratiam Spiritus, fuerint conſidera, & videbis omnem ab illis turbationem animi fuiſſe ſuperatam. Hàc enim de cauſà eorum modo imperfectio reuelatur, vt apertè percipere poſſis, quales ſubitò per gratiam effecti fuerint.*

Chryſoſt.

RESPONDENS AVTEM IESVS, DIXIT; NESCITIS QVID PETATIS, Græcè αἰτεῖσθε, id eſt, *petitis.* Ecce hîc Chriſtus reſpondet non matri, ſed filiis, quia ſciebat filios in matre, & per matrem locutos. *Neſcitis quid petatis*, quia ſcilicet neſcitis primò, quale ſit regnum meum, ſcilicet ſpirituale & cæleſte, non carnale & terrenum, in quo ſit pompa regalis throni Aſſeſſorum Principum, famulorum, &c. vti vos putatis. Secundò, quia petitis triumphum, ante victoriam. *Regnum* enim *cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Matth. 11. Ita Auctor Imperfect. Tertiò, quia vos exiſtimatis, regnum hoc petentibus iure ſanguinis dari, cum non detur niſi merentibus, & certantibus. Hoc pariter exemplo Chriſti, reſpondeant Epiſcopi, & Principes ſuis amicis, ſeruis, filiis, & feminis importunis, dum ab eis petunt præbendas, dignitates & officia, ad quæ minus ſunt apti: *neſcitis quid petatis*: Præbendæ & officia mea, non ſunt mea, vt ſcilicet ex libidine ea dare

Vers. 22. Mar. 10. verſ. 38. 39.

Matth. 11.

Beneficia nō cognatis ſed dignis danda.

dare poſſim cognatis, vel ſeruis quia ſic volo: diſpenſator eorũ ſum, non dominus. Deus rigidam diſpenſationis à me rationem repoſcet, an dignis ea contulerim. Grauis enim eſt iniuria Chriſti, Eccleſiæ, Reipub. & dignorum, ac multorum malorum cauſa; ſi officia, & beneficia, ob conſanguinitatem, vel amicitiam dentur indignis, vel minus dignis.

Agrippina matris Neronis ambitio.

Agrippina mater Neronis, ait Cornelius Tacitus, ambiens imperium Neroni, conſuluit hâc de re Chaldæos, ſiue Aſtrologos; reſponderunt illi: *Imperabit Nero, ſed matrem occidet*; tum illa: *Occidat* ait, *dũ imperet*. Quàm veſana ambitio! ſed luit eã mater; nã à Nerone occiſa eſt. Sic ambitioſi indigni, ambiẽtes beneficia, ſibi ambiunt veneficia, quia illa, eis cauſa ſunt damnationis & gehennæ.

Et quid quæſo eſt cognatio, niſi externa relatio; quòd filij vel nepotis caro deciſa ſit ex tua? Quid; ad me quod tunica mea ex eodem panno deciſa ſit, ex quo tua?

In Templum Honoris non patebat aditus niſi per templũ Virtutis.

Romæ, teſte Liuio, templum erat Honori poſitum, ſed poſt templum Virtutis, vt in illud honoris non pateret ingreſſus niſi per templum virtutis, vt docerent nemini patêre aditum ad honores niſi per virtutes, quas ſolas priſci Romani ſpectabant; ideóque Imperium tam amplum, diues, & magnificum obtinuerunt, donec per poſticum ædificato ibidem profano ambitionis, & largitionis phano, multi per illud ad honores euaſerunt, itáque ſeditionibus Rempubl. æquè, ac ſeipſos perdiderunt.

Neſcitis quid petatis.

Neſcitis quid petatis. Arabicus: *Quid vultis, quid
petitis?* q.d. neſcitis quid velitis & petatis, idque
1. primò & planè ad litteram, quia putatis meum
regnum eſſe terrenũ & pompoſum, quale fuit Da-
uidis, & Salomonis, cuius ego ſum filius, & hæres,
cum illud ſit ſpirituale & cæleſte. Ita S. Chryſoſto-
Chryſoſt. mus: *Hoc dicit ait, oſtendens quod nihil ſpirituale pe-*
Theophyl. *tebant*. Et Theophylactus: *Non eſt*, inquit, *hoc quod
creditis, quòd ſim temporaliter in Ieruſalem regnatu-
rus, ſed omnia hæc quæ ad regnum pertinent ſupra in-*
2. *tellectum ſunt*. Sic & Abulenſis q.71. Secundò alij:
quia inquiunt, petebant id quod eis datum iam &
promiſſum erat, ſcilicet aſſidere Chriſto, & cum
eo iudicare duodecim tribus Iſrael. Ita S. Hilarius:
Hilar. *Neſciunt*, ait, *quid petant, quia nihil de gloria Apo-
ſtolorum ambigendum erat: iudicaturos enim eos ſupe-
rior ſermo expoſuit*: Sed inter duodecim hoſce thro-
nos, ipſi videntur petiiſſe primos, & Chriſto vici-
nos, qui needum eis ſpeciatim à Chriſto promiſſi
3. erant. Tertiò, quia petebant id quod ſuperabat eo-
rum dotes, & merita. *Nam ſedere ad dextram tam
magnum eſt, vt ſuperexcedat ſuperiores virtutes*, ait,
ex Chryſoſtomo & Theophylact. Beda: *Neſciunt*,
Beda. ait, *quid petant, qui ſedem gloriæ à Domino, quam
nondum merebantur, inquirunt*; primæ enim in
cælo debentur iis, qui maioris, imò maximi ſunt
4. meriti. Quartò, quia incongruo tempore id pete-
bant, imminente ſcilicet paſſione Chriſti, quando
lugendum erat. Ita Chryſoſtomus: *Vos*, inquit,
Chryſoſt. *de honore loquimini: ego verò de agonibus, & ſudo-
ribus diſputo; non eſt enim hoc præmiorum tempus,
5. ſed occiſionis, præliorum & periculorum*. Quintò,
quia petunt id quod contrarium erat eorum voca-
tioni & profeſſioni. Vocari enim erát à Chriſto, ad
ſequendam eius paupertatem, humilitatem, & cru-
6. cem non ad ambiendos honores. Sextò, quia prius
petere debebant crucis labores, per quos mere-
rentur honores. Vnde Chriſtus id eis oſtendens
ſubdit: *Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus
7. ſum?* Septimò, quia petunt ſedere ad ſiniſtrã, æquè
ac ad dexteram. Siniſtra autem in malam partem
accipitur. Nam ad ſiniſtram Chriſti ſtabunt in iu-
dicio damnati, q.d. ait Chryſoſtomus, *Ego vos vo-* Chryſoſt.
*caui ad partem dexteram, & vos veſtro conſilio de
dextra curritis ad ſiniſtram*; ſed hoc myſticũ eſt &
ſymbolicũ. Ex his germaniores ſenſus ſunt, primus,
tertius & ſextus: neſciebant enim hoc regnũ ſpiri-
tuale eſſe, nõ carnale; nec carni & ſanguini dari, ſed
virtuti; nec precibus, ſed meritis illud obtineri.

Paſſio eſt calix. Chri.

POTESTIS BIBERE CALICEM QVEM EGO BIBITVRVS SVM?] q.d. Per paſſioné & crucem mihi tendendum eſt ad regnum; ergo & vobis illud ambientibus eadem calcanda eſt via. Audi S. Bernardum ſerm. 11. ex paruis *Ipſe*, inquit, (Chriſtus) *tanquã pius & laudabilis medicus prius bibit potionem quam parabat ſuis, id eſt paſſionem & mortem ſuſtinuit, & ſic ſanitatem immortalitatis accepit & impaſſibilitatis, docens ſuos vt confidenter biberent potionem, quæ generat ſanitatem & vitam.* Per Catachreſim Chriſtus paſſionem ſuam vocat calicem: cauſam hanc dat S. Chryſoſtomus, Euthymius, & Theophylactus quòd Chriſtus tam libenter, & auidè paſſionem ſubierit, ac ſi ſitiens vini calicem epotaſſet. Verùm quia Chriſtus ait, *poteſtis bibere*, non autem deſideratis bibere; hinc melius hæc generatim accipias, pro quo nota; calicem paſſim in Script. æquè ac apud profanos, ſignificare cuiuſque hominis ſortem, ſiue bonam, ſiue malam, quæ ei à Deo decernitur, & immittitur, ac quaſi propinatur. Ducta eſt hæc metaphora à veteri conuiuantium ritu, quo Sympoſiarcha ſiue conuiuij Præfectus, vinum pro ſuo arbitrio & prudentiâ temperabat, ac cuique ſuam portionem, quam exhaurire deberet ſtatuebat, vti oſtendi Eccleſ. 32. v. 1. fortè etiam, ait Maldonatus, alludit ad calicem veneni, qui nonnullis ad mortem damnatis dabatur, vti datus eſt Socrati ab Athenienſibus, eò quod vnum Deum colendum diceret, pluribus Diis excluſis.

Bernard.

Præclarè S. Cyprianus lib. 4. Epiſt 6. ad Tibarit. per calicem accipiens martyrium: *Grauior*, ait, *& ferocior pugna nunc imminet* (quia S. Cyprianus ex Dei reuelatione didicerat inſtare perſecutionem Valeriani & Galieni Imper. in qua ipſe martyrij lauream obtinuit) *ad quam virtute robuſta parare ſe debent milites Chriſti, conſiderantes idcirco ſe quotidie calicem* (quia tunc communicabant quotidie, idque ſub vtraque ſpecie, panis & vini) *ſanguinis Chriſti bibere, vt poſſint & ipſi propter Chriſtum ſanguinem fundere*. Quocirca S. Chryſoſtomus ſolerter notat: *Reſpice* inquit, *qualiter ipſo interrogationis modo, & hortatur & allicit. Non enim dixit: Poteſtiſne veſtrum effundere ſanguinem? ſed, quonam pacto poteſtis bibere calicem? Deinde alliciẽs inquit: quem ego bibiturus ſum, vt communicatione laborum cum ipſo promptiores redderentur*. Hinc S. Ioannes pingi ſolet cum calice; & quia ipſe calicem veneni abſque damno hauſit, vti teſtatur S. Iſidorus de patribus noui teſtam. cap. 74. & S. Auguſt. in ſoliloq. c. 22. *Pro tua dulcedine guſtanda*, inquit, *veneni poculum intrepidus Ioannes potauit*. Idem teſtatur Aldhelmus occidentalium Saxonum Epiſcopus, lib. de laudibus Virgin. cap. 11. Vnde & in feſto S. Iohannis ſolebat fieri benedictio vini contra venenum, vti teſtatur Albertus Caſtellanus in Sacerdotali Romano.

Cyprian.

Chryſoſt.

Cur S. Ioannes Euang. pingatur cũ calice.

Nota: Græci hîc & Marci cap. 10. 38. addunt: *Aut baptiſmo quo ego baptizor, baptizari?* Arabicus hîc: *& tinctura qua tingar tingemini?* hæc tinctura fuit ſanguinis, qua purpuratus eſt Chriſtus.

Chriſtus. Vbi Chriſtus ſuam paſſionem, quam
priùs vocauit calicem, aliâ metaphorâ vocat Ba-
ptiſmum, quia in illam totus immerſus, & ſub-
merſus, id eſt, mortuus eſt. Hoc enim propriè eſt
baptizari. Addunt Origenes, Chryſoſtomus,
Theophylactus, Chriſtum paſſionem ſuam vocaſ-
ſe Baptiſmum, eo quòd nos per illam abluerit,
purificarit & ſanctificarit, vti fit in Baptiſmo.

Dicvnt ei: possvmvs.] Videntur Ioannes &
Iacobus intellexiſſe ſignificationem calicis; ſcili-
cet per illum intelligi paſſionem, & tamen vti
ambitiosè petierunt primatum, ita temerè re-
ſpondent, ſe calicem hunc poſſe bibere, cùm se-
uerà id necdum poſſent; ſed poſtea potuerint per
gratiam Chriſti receptam à Spiritu ſancto in Pen-
tecoſte. Ita S. Chryſoſtomus, Theophylactus,
Euthymius, Ianſenius, & alij: licet Maldonatus,
Poſſumus, ait, id eſt, volumus, & parati ſumus
pro te mortem appetere, idque ſatis eſt appoſi-
tum, & probabile. Sic poſſe ſubinde ſumitur pro
velle, præſertim vbi res eſt ardua, quæ magno
voluntatis conatu, & robore indiget. Vnde illud
cap. 19. 12. *Qui poteſt* (id eſt, qui vult) *capere, capiat*
conſilium cælibatus.

Vers. 23. Ait illis: Calicem qvidem mevm bibetis
Addunt Græca: *Et Baptiſmo, quo ego baptizor, ba-
ptizabimini.* Et Arabicus: *Et tincturâ meâ tinge-
mini*) sedere avtem ad dexteram meam, vel si-
nistram non est mevm dare vobis, sed qvi-
bvs paratvm est a patre meo.] Eſt
hoc oraculum Chriſti, de Iacobi & Ioannis paſ-
ſione & martyrio. S. Iacobus enim feruentiùs cæ-
teris Apoſtolis prædicans Chriſtum, primus pro
eo Martyr occubuit, gladio percuſſus ab Herode.
Actor. 12. Ioannes item hunc calicem bibit, cùm
S. Ioannes Martyr. 1. Romæ ante Portam Latinam à Domitiano in do-
lium feruentis olei immiſſus, vegetior inde exiuit,
& nouo virtutis miraculo martyr in vita; non mo-
riens ſed viuens exiuit, indéque ad ſuſcipiendam
coronam Chriſti athleta proceſſit, ait S. Hiero-
nymus. Et Tertullianus lib. de Præſcript. cap. 36.
Habes, inquit, *Romam, vnde nobis quoque auctoritas
præſto eſt. Statu felix Eccleſia, cui totam doctrinam
Apoſtoli cum ſanguine ſuo profuderunt; vbi Petrus
Tertullian. paſſioni Dominicæ adæquatur, vbi Paulus Ioannis
exitu coronatur; vbi Apoſtolus Ioannes poſteaquam
in oleum igneum demerſus nihil paſſus, in inſulam
relegatur.*

Rurſum S. Ioannem propriè bibiſſe calicem
veneni (vnde & cum calice hoc pingi ſolet) ſibi ab
2. impiis propinatum, ſed ſine noxa, docet non
tantùm Prochorus eius diſcipulus, in Ioannis vi-
ta (cuius fides meritò Baronio & viris doctis de
fictione eſt ſuſpecta); ſed etiam S. Iſidorus in lib.
de Patribus noui Teſtamenti. Denique tota Ioan-
3. nis vita continua fuit paſſio, & continuum mar-
tyrium. Vixit enim ipſe diutiſſimè, poſt omnes
Apoſtolos vſque ad annum Domini 101. ac 68.
poſt mortem Chriſti anno, vita functus eſt; quæ
ſanè dilatio & abſentia tam longa à Chriſto di-
lecto ſuo, ad quem aſſiduè ſuſpirabat, prolixum
illi æquè ac B. Virgini, cui in filium in cruce à
Chriſto datus erat, fuit martyrium.

Porrò S. Ioannes ſingulare martyrium obiit,
4. dum cum B. Virgine in monte Caluariæ aſtans
Chriſto crucifixo, vidit vitam ſuam, id eſt, Chri-
ſtum, quem pluſquam vitam ſuam amabat, acer-
biſſimos crucis dolores, per tres continuas horas
pati; ibique quaſi lento cruciatus igne aſſari. Hi
enim claui & dolores medullitùs animum eius
penetrabant magiſque cruciabant, quàm ſi fer-
ro ſectum fuiſſet eius corpus, adeóque doloribus
hiſce fuiſſet exanimatus, niſi Chriſtus quaſi per
miraculum eum in vita ſeruaſſet.

*Sedere autem ad dexteram meam, vel ſiniſtram,
non eſt meum dare vobis.* Arriani cenſebant, hîc
dici hoc dare non eſſe Chriſti, ſed paternæ pote-
ſtatis, ac proinde Chriſtum non eſſe ὁμόιον Patri;
ſed errant. Chriſtus enim hîc ponit Antitheſin,
non inter ſe & Patrem, ſed inter Iacobum &
Ioannem ambitiosè petentes primatum in regno
Chriſti, & eos quibus primatus hic iure debetur.
Vis enim argumenti eſt in τὸ *vobis*, quod licèt
non legant Græci, Syrus & Arabicus, legunt ta-
men Romani & Latini, q. d. Non vobis petenti-
bus, ſed certantibus & merentibus hoc regnum
debetur. Vnde Remigius: *Non eſt meum*, ait, *dare
vobis, id eſt, ſuperbis, quales vos eſtis, ſed humili-* Remigius.
bus. Et Beda: *Non eſt meum dare vobis, id eſt, ſuper-
bis. Hoc enim adhuc erant: ſed aliis paratum eſt. Et
vos alij eſtote, id eſt, humiles, & vobis paratum eſt.* Beda.
Rurſum non eſt meum dare vobis, eo modo quo
vos petitis, ſcilicet, vt detur vobis tanquã cognatis
meis, quà homoſũ, cùm Deus illud parauerit aliis,
ſcilicet merentibus. q. d. Cælum dare non eſt pote-
ſtatis humanæ, ſed diuinæ. Ita S. Aug. lib. 1. de Tri-
nit. c. 1. & Abulen. q. 80. datur enim illud non per-
ſonæ, ſed vitæ, ait S. Hieronymus, non ex fauore,
ſed ex merito. Nota, Chriſtus non annuit expreſsè
quod hi duo petunt, ne cæteros Apoſtolos quaſi
excludendo irritet; nec etiam abnuit, ne hos duos
contriſtet. Ita S. Hieronymus: *Non dixit*, ait, *non
ſedebitis, ne duos confunderet; neque etiam dixit, ſe-* Hiero.
debitis, ne cæteros irritaret, ſed omnibus oſtenden-
do brauium, omnes ad certandum pro eo anima-
uit. Simile eſt, ait Theoph. in cap. 10. Marci, ſi
iuſtus rex agoni à ſe inſtituto præſidens, acceden-
tibus cognatis & amicis dicentibúſque: da nobis
brauium, & coronam; iure meritóque reſponde-
ret: non eſt meum vobis dare brauium, ſed quibus
illud paratum & decretum eſt, ſcilicet in agone
certantibus & vincentibus. Audi S. Ambroſium
lib 5. de fide c. 2. *Non dixit*, inquit, *non eſt meum
dare: ſed non eſt meum dare vobis: non ſibi poteſtatem* Ambroſius.
*deeſſe aſſerens, ſed meritum creaturis. Accipe aliter:
Non eſt meum dare vobis, quod eſt, non eſt meum,
qui veni humilitatem docere: non eſt meum, qui veni
non miniſtrari, ſed miniſtrare: non eſt meum, qui
iuſtitiam ſeruo, non gratiam. Denique ad Patrem re-
ferens addidit: Quibus paratum eſt, vt oſtenderet
Patrẽ quoque, non petitionibus deferre ſolere, ſed me-
ritis, quia Deus perſonarum acceptor non eſt.*

Porrò Chriſti quoque eſſe dare hoc regnum,
patet diſertè Lucæ 22. 29. *Et ego diſpono*, inquit,
*vobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum, vt eda-
tis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo, &* Luc. 22. 29.
ſedeatis ſuper thronos iudicantes 12. tribus Iſrael.
Chriſtus tamen hîc dicit, id potiùs eſſe Patris,
tum quia Chriſtus, vt homo, ſemper ſe Patri ſub-
iicit, & omnia in ipſum reſignat, ipsíque accepta
refert: tum vt honeſto titulo à ſe repellat hoſce
ambitiosè primatum petentes, eóſque ad Patrem
amandet, vt ſub eo ſe humilient, & verecun-
dentur id petere; tum denique quia ſicut ſapientia
& opera ſapientiæ appropriantur Filio, & opera
bonitatis Spiritui ſancto; ſic opera potentiæ &
prouidentiæ, cuius pars eſt prædeſtinatio ad re-
gnum cælorum, appropriantur Patri.

Sed quibus paratum eſt à Patre meo. Arabicus:
Sed, qui præparauit eis, patris mei cæleſtis. Ita habet
Latinus

Latinus Interpres Arabici Romæ impreſſus; ſed perperam; vertendum enim eſt: *Sed quibus ſplendidè præparauit eis Pater meus cæleſtis.* Arcta eſt hîc expoſitio Euthymij, qui τὸ *quibus* exponens, hoc eſt, inquit, DD. Petro & Paulo. Arctior eſt S. Hilarij: *Quibus*, inquit, hoc eſt, Moſi & Eliæ: putat enim alludi ad Transfigurationem, in qua Moſes & Elias viderunt gloriam regnantis Chriſti, eiúſque fuêre participes. Arctiſſima eſt S. Chryſoſtomi, qui τὸ *quibus* exponit *nullis*: quia nemo, inquit, poteſt aſſurgere ad dexterã Chriſti, vtpote qui ſolus ſedet ad dexteram Dei Patris. Verùm hæc nimis arcta ſunt. Chriſtus enim generatim loquitur de omnibus ad regnum cæleſte eiúſque culmen electis. *Quibus* ergo, ſcilicet ſummè certantibus, & vincentibus: his enim à Deo paratum eſt, & decretum ab æterno hoc regni culmen. Quare per dextram & ſiniſtram non ſitum aut poſitionem ad dextram & ſiniſtram, ſed præeminentiam in regno, quam Ioannes & Iacobus ratione cognationis & familiaritatis cum Chriſto ambiebant, intelligit, q.d. Vultis primas tenere in regno meo cæleſti, primas ergo hic mecum tenete in humilitate, charitate, patientiâ, & zelo euangelizandi: maioribus enim & heroicis virtutibus, maior debetur gloria & primatus in cælo; qui enim primi ſunt in meritis, hi primi erunt in præmiis.

Athanaſius Abbas. Simili modo Abbas Athanaſius raptus in cælum, audiuit choros laudantium Deum, cúmque vellet ad eos ingredi audiuit: *Nemo huc ingreditur negligens, abite, certate & contemnite vanitates ſæcali.* Ita Ioannes Moſchus in Prato Spirit. cap. 130. Et S. Furſeus apud Bedam lib. 3. Hiſtor. Angl. cap. 19. raptus in cælum audiuit Angelos & Beatos concinentes: *Ibunt de virtute in virtutem; videbitur Deus Deorum in Sion.* Proficiamus ergo de virtute in virtutem, & ſcandemus de gloria ad gloriam, ab Angelis ad Cherubim & Seraphim, ab imo ad primum & ſummum regni ſolium. *Moſchus.*

Vers. 24. Mar. 10. 41. *Vnde duorũ fratrum petitionem audierunt cæteri Apoſtoli.*

Et avdientes decem indignati svnt de dvobvs fratribvs.] Arabicus: *Murmurauerunt contra duos fratres.* Quæres, ex quo; & vnde duorum fratrum petitionem audierint cæteri Apoſtoli? Primò, putant aliqui ipſos fuiſſe præſentes, & audiiſſe matrem petentem primas pro filiis à Chriſto.

Secundò, Abulenſis cenſet aliquem, qui præſens matrem petentem audiit, eius petitionem nunciaſſe Apoſtolis. Verùm planè veriſimile eſt matrem ſecretò id petiiſſe à Chriſto, ne filiis verecundiam & cæteris inuidiam concitaret.

Tertiò ergo veriſimilius Franc. Lucas: Priuatim, inquit, loquebantur Chriſto mater cum filiis; ſed Ieſus ita reſpondit, vt cæteri & quid diceret, audirent, & ex reſponſo, quid duo illi peterent, intelligerent. Cùm enim ſciret vno & eodem ambitionis morbo omnes ipſos laborare, voluit ipſis ſimul omnibus mederi, vnúmque reſponſum ſimul omnibus ſeruire.

Adde ipſos, cùm eâdem cupiditate laborarent, odoratos fuiſſe cupiditatem duorum. Quod enim quiſque cupit & ambit, hoc alios cupere & ambire æſtimat: ex ſe enim ſuóque affectu cæteros metitur. Et eſt quædam occulta in his ſympathia, qua vt vulgò dicitur fur furem, lupus lupum, ambitioſus ambitioſum, ex habitu, vultu & geſtu agnoſcit.

Indignati ſunt, non tam vitio & ambitioni Iacobi & Ioannis, quàm quòd per eam metuerent eis poſtponi: ambiebant enim & ipſi primas in regno Chriſti: ſic indignantur, rixantur & ringunt canes aliàs amici, dum idem os rodere ſatagunt, iuxta illud:

Dum canis os rodit, ſocium quem diligit, odit.

Et illud: *Figulus figulo inuidet, & faber fabro.* Viuum huius rei exemplum eſt in Pompeio & Iulio Cæſare, qui ſua Imperij Romani ambitione Rempublicam, & ſeipſos perdiderunt, de quibus Lucanus lib. 1. Pharſal. *Ambitio Rempublicã Romanam perdidit.*

Nec quenquam iam ferre poteſt, Cæſárue priorem. Pompeiúſue parem. Lucan.

Nimirum ambitio parit inuidiam, inuidia iram, & indignationem in eum, qui eundem honorem ambit, ne eum ſibi præripiat. Hîc verum eſt illud S. Iob. cap. 5. 2. *Paruulum occidit inuidia*: vbi S. Gregorius 5. Moral. cap. vlt. *Cùm deuictum*, ait, *cor liuoris putredo corrumpit, ipſa quoque exteriora indicant, quàm grauiter animum veſania inſtigat: color quippe pallore afficitur, oculi deprimuntur, mens accenditur, & membra frigeſcunt. Fit in cogitatione rabies, & in dentibus ſtridor,* &c. *Et quamuis per omne vitium quod perpetratur, antiquus hoſtis virus infunditur: in hac tamen nequitia, tota ſua viſcera ſerpens concutit, & imprimendæ malitiæ peſtem vomit.* Porrò efficax inuidiæ remedium ſuggerit S. Baſilius hom. de Inuidia: *Quid ergo faciendam, vt hanc animi peſtem inuidiam, ab initio minimè patiamur, aut ab ea liberemur? Primum quidem, vt nihil rerum humanarum magnam, aut ſupra naturam æſtimemus, non opes, non gloriam.* Et inferiùs: *Omninò autem, qui res humanas rationi ſubiecerit, & ad veram pulchritudinem laudémque ſe conuerterit, multum abfuerit ab eo, vt in rebus humanis quicquam putet eſſe felicem, vel æmulandum; & qui ita fuerit animatus, vt nihil vſquam humanum admiretur, huic procul dubio dominari inuidia nullo modo poterit.* *Inuidiæ damna. Gregor.* *Remedia.* Baſil.

Iesvs avtem vocavit eos ad se, et ait: Scitis, qvia Principes Gentivm dominantvr eorvm, id eſt, earum, vel eis ſcilicet gentibus. Eſt Antiptoſis. Reſpexit Interpres hîc vti & aliàs ad Græcum ἔθνος, id eſt, gens, quod eſt generis neutri. Vers. 25. Mar. 10. 42.

Nota: Chriſtus hîc non culpat, nec vetat auctoritatem, & poteſtatem ciuilem vel Eccleſiaſticam, quam habent Principes & Epiſcopi, vt volunt Anabaptiſtæ: hæc enim in omni Republica ad regimen politicum eſt neceſſaria, ideóque ſancita iure naturæ, diuino & humano, ſed tantùm taxat ambitionem, & ex ea ſequentem tyrannidem, quam in ſuos exercere ſolebant.

Principes Gentiũ. Vnde Græcè eſt κατακυριεύουσιν αὐτῶν, id eſt, *dominantur in eas*, vel contra eas. Syrus: *Domini ſunt eorum*: Arab. *dominantur eas*, id eſt, imperioſè dominantur ſubditis, quaſi Domini mancipiis, eos calcando & proterendo. Tyrannis enim non ſubditorum, ſed ſuiipſius bono & honori in regendo conſulit; adeóque ſubditis quaſi ſeruis abutitur: veri principes verò ſubditis conſulunt potiùs, quàm ſibi: quare magis miniſtri ſunt Reipublicæ, quàm Domini, vti docet Ariſtot. in Polit. Hinc Antigonus Rex Macedonum, conſpiciens filium inſolentiùs regentem ſubditos: *An ignoras, ait, fili regnum noſtrum eſſe ſplendidam ſeruitutem?* Ita Plutarchus in eius vita. *Antigoni Regis Macedonum dictum.*

Et qvi maiores svnt, potestatem exercent in eos, in eas, ſcilicet gentes, Græcè καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν, id eſt, & magni imperioſâ poteſtate vtuntur in eas, vel & magni

auctoris

auctoritatem licenter exercent aduerſus illas, atque ambirioſè eis imperant.

Vers. 26. Mat. 10 43. 44. Non ita erit inter vos, sed quicvnqve volverit inter vos maior fieri, sit vester minister: et qvi volverit inter vos primvs esse, erit vester servvs.] Arabicus. *Sit vobis miniſter & ſeruus*. Vulgatæ conſentiunt Syrus, Ægyptius, Perſicus & Æthiopicus. Hæc non eſt pœna ambientis primatum, quaſi iubeat eum deïici & relegari ad miniſterium, fierique omnium miniſtrum & ſeruum; ſed eſt ſanctio, quâ præcipit eum qui quaſi maior in Apoſtolatu, Epiſcopatu, Prælaturâ aliis præfertur, modeſtè ſe gerere & humiliare, vt ſubditis non imperioſè dominetur, ſed demiſſè obſequatur, eorúmque ſaluti & commodis conſulat, itáque ſe gerat vt eorum potiùs videatur eſſe miniſter, & ſeruus quàm Dominus. Rurſum hiſce verbis docet Chriſtus, non tam quâ viâ & ratione perueniendum ſit ad primatum Eccleſiæ, quàm quomodo primus vel primas Eccleſiæ, in eâ ſe gerere debeat; ſcilicet vt omnium minimum, ac conſequenter per hanc humilitatem, deterret Apoſtolos à contraria illi ambitione primatus. Hunc eſſe ſenſum liquet, ex eo quòd hoc verſu ſit Antitheſis cum præcedentibus. Opponit enim modeſtum, beneuolum, & ſaluriferum ſuum regimen, imperioſo & tyrannico imperio Gentilium. Vide S. Gregorium 2. p. paſtor. c 6. vbi pulchrè docet, quomodo Prælatus auctoritatem cum modeſtiâ copulare, ac contra præfractos imperio, erga obedientes comitare vti debeat: *Sit*, inquit, *rector, bene agentibus per humilitatem ſocius, contra delinquentium vitia per zelum iuſtitiæ erectus*, &c.

Simul tamen his verbis oſtendit Chriſtus quâ viâ ad cælum eiúſque culmen, vt ad dexteram & ſiniſtram Chriſti ſedeamus (quod ambiebant Ioannes & Iacobus, cæteriſque Apoſtoli) tendere debeamus; nimirum via humilitatis: qui enim hic minimi ſunt & humillimi, hi maximi & celſiſſimi erunt in cælo, vti docuit Chriſtus cap. 18. 4.

Ex hac Chriſti ſanctione, ſummus Pontifex hunc titulum præfert, *ſeruus ſeruorum Chriſti*. Hoc eſt quod Chriſti Vicarius S Petrus, verbis & factis docuit Eccleſiæ paſtores, dicens Epiſt. 1. cap. 5. 2.

1. Petr. 5 2. *Paſcite qui in vobis eſt gregem Dei*, &c. *neque vt dominantes in cleris, ſed forma facti gregis ex animo*. vbi plura hac de re dixi. Hæc eſt Reſpubl. Eccleſiæ, hoc regimen Chriſtianum à Chriſto hîc inſtitutum, ac gentium tyrannidi contrapoſitum.

S. Franciſcus prælatos ordinis ſui voluit vocari miniſtros. Ex hoc pariter Chriſti inſtituto, S. Franciſcus, inquit S. Bonauentura, c. 6. vitæ eius, prælatos ſui ordinis voluit dici miniſtros, & fratres minores, vt & verbis vteretur Euangelij, quod obſeruare promiſerat, & ex ipſo nomine diſcerent diſcipuli, quòd ad diſcendam humilitatem, ad ſcholas humilis Chriſti veniſſent: Chriſtus enim humilitatis magiſter, vt informaret diſcipulos ad humilitatem perfectam dixit: *Quicumque voluerit inter vos maior fieri, ſit veſter miniſter, & quicumque voluerit inter vos primus eſſe, erit veſter ſeruus.*

Vers. 27. Mat. 10. 45. Sicvt filivs hominis non venit ministrari, sed ministrare et dare animam svam redemptionem (Græcè λύτρον, id eſt, *lytrum*, ſiue pretium redemptionis) pro mvltis.] q. d. Id eam modeſti regiminis Eccleſiæ meipſum accipite, qui ſum princeps & fundator Hierarchiæ Eccleſiaſticæ: Ego enim nil iubeo, quod prior ipſe non fecerim. Ego quippe veniens in mundum, ita me geſſi & gero, vt nolim mihi miniſtrari, ſed velim omnibus miniſtrare, quaſi omnium minimus, & ſeruus; imò non tantùm opes & operas, ſed vitam, & ſanguinem pro iis ſtatuerim profundere, vt eos à morte peccato, gehennâ, & diabolo redimam, & liberem. Hæc imitentur Pontifices, Epiſcopi, paſtores, &c.

S. Franciſci Xauerij humilitas. Exemplum rarum huius rei dedit, & antiquatam quaſi humilitatem Chriſti reuocauit hoc æuo S. Franciſcus Xauerius, qui cum à ſummo Pontifice creatus eſſet Legatus Apoſtolicus per Indias, miniſtrum tamen nullum habere voluit, etiamſi plures ei offerret Regis Luſitaniæ Procurator, vrgerétque vt eos acciperet; ſed ipſe omnibus miniſtrauit, tam in corporalibus miniſteriis quàm in ſpiritualibus, iiſque viliſſimis & abiectiſſimis; ipſe ægrorum confeſſiones audiebat, mœſtos ſolabatur, corporum ſordes extergebat, pannos abluebat, pharmaca miniſtrabat, rudes, & pueros Catechiſmum docebat, quin & comitum equos curabat, eiſque pabulum præbebat. Cúmque quidam diceret hæc indigna eſſe Legato Apoſtolico, reſpondit: *Nihil dignius eſſe humilitate, & charitate Chriſtianâ, quæ omnibus omnia ſit, vt omnes lucrifaciat, quam Chriſtus aſſiduè verbis & exemplis tota vita ſanciuit*. Quare hâc arte auctoritatem non amiſit, ſed auxit, cum omnes eum, vt virum ſanctum & quaſi nouum hominem; imò angelum è cælo lapſum ſuſpicerent; Lege eius vitam. Denique Chriſtus rex regum & Dominus dominantium, ne vnum quidem in terris habuit ſeruum, ſed ipſe ſe omnium fecit ſeruum; non enim venit miniſtrari, ſed miniſtrare: Et tu, ô Chriſtiane ſeruorum greges accumulas? Præclarè S. Chryſoſtomus hom. 40. in Epiſt. 1. ad

Corinth. *Paulum*, inquit, *audi*: *Neceſſitatibus meis*, inquit, *& eorum qui mecum ſunt miniſtrauerunt manus iſtæ*. Act. 20. 34 *Ille orbis præceptor, & vir cælis planè dignus, ſeruire mortalibus innumerabilibus veritus non eſt. Tu niſi multos poſt te ſeruorum greges trahas, turpe putas: haud videns hoc eſſe, quod te vehementer deturpat. Huc manus contulit Deus, huc pedes, ne ſeruis ſcilicet egeremus. Examina ſeruorum quid ſibi volunt?* Chryſoſt.

Redemptionem pro multis, non quaſi Chriſtus pro ſolis prædeſtinatis mortuus ſit, vti voluêre Hæretici olim inde dicti Prædeſtinatiani, ac nuper Caluinus; Chriſtum enim pro omnibus omnino hominibus, paſſum & mortuum eſſe disertè docet S. Paulus 2. Corinth. cap. 5. verſ. 14. Et S. Ioannes Epiſtol 1. cap. 2. verſ. 2. Sed *pro multis*, hoc eſt pro omnibus ait Euthymius, quia omnes hi fuêre non pauci, ſed multi. Sic τὸ *multi*, accipitur pro omnibus hoc cap. verſ. 16. & cap. 26. verſ. 28. & Roman. cap. 5. verſ. 19. & alibi. Aut certè *pro multis*, quia licet Chriſtus pro omnibus mortuus ſit, omnibúſque media ad ſalutem ſufficientia poſtularit, impetrarit, & dederit; tamen fructus mortis ipſius, & perfecta ſalus tantùm ad iuſtos, & eos qui in iuſtitia vſque ad mortem perſeuerant, peruenit. Ita S. Hieron. Ianſen. Maldon. & alij.

Hoc humilitatis & charitatis Chriſti exemplum mouit S. Paulinum Nolæ Epiſcopum, vt animam ſuam daret redemptionem pro multis: vt enim filium viduæ è captiuitate redimeret, ſeipſum pro eo in ſeruum tradidit Waudalis: Vnde factum eſt, vt omnes ſuos Nolanos ciues ex eadem ſeruitute redimeret, quod proinde, vt heroicum & verè Chriſtianum tanti Præſulis opus, miris laudibus celebrant S. Gregorius, S. Auguſtinus, & alij paſſim.

Digitized by Google

VERS. 29. Mar. 10. 46. ET EGREDIENTIBVS ILLIS EX IERICHO SECVTA EST EVM TVRBA MVLTA: ET ECCE DVO CÆCI, &c. Chriſtus ex Ciuitate Ephrem, per Iericho ioteriaceotem, tendebat Ieroſolymam, ad crucem & mortem.

Iericho quãtùm diſtat à Ieroſolymis? Iericho, à Ieroſolymâ diſtat 150. ſtadiis, à Iordane verò vbi erat Ephrem 60. ſtadiis ait Ioſephus lib. 5. belli cap. 4. Porrò octo ſtadia faciunt vnum milliare Italicum, quod conſtat mille paſſibus: ſtadium enim continet 125. paſſus, quæ per octo multiplicata faciunt mille: tria autem milliaria Italica faciunt leucam, ſiue iter vnius horæ: quare 150. ſtadia faciunt circiter ſeptem leucas: ſexaginta verò ſtadia faciunt duas leucas cum dimidia. Iter à Iordane ad Iericho eſt planum & facile, à Iericho verò vſque Ieroſolymam, eſt montoſum, accliue, & decliue, ideóque difficile.

Iericho etymon. Iericho Hebr. dicta eſt vel à ירח *iareach*, id eſt luna, quòd formam haberet Lunæ; vel à ריח *reach*, id eſt odor, quòd ibi dumtaxat naſceretur balſamum, cuius odor eſt ſuauiſſimus.

Symbolicè Rabanus: Iericho ait, quæ interpretatur luna, defectum noſtræ mutabilitatis, & mortalitatis ſignificat, ideóque ibi inuenti ſunt hi cæci: Luna enim eſt cæca & tenebroſa, ſicut mortalitas hæc ſuis vmbris & cupiditatibus homines excæcat. Rurſum S Gregorius hom. 12. in Euang. *Iericho*, inquit, *luna interpretatur: Luna autem in Sacro eloquio pro defectu carnis ponitur, quia dum menſtruis momentis decreſcit, defectum noſtræ mortalitatis deſignat. Dum igitur conditor noſter appropinquat Iericho, cæcus ad lumen redit: quia dum diuinitas defectum noſtræ carnis ſuſcipit, humanum genus, lumen quod amiſerat, recepit. Vnde enim Deus humana patitur, inde homo ad diuina ſubleuatur.* Gregor.

Myſticè Origenes: *Per Hiericho*, ait, *intelligitur mundus, in quem Chriſtus deſcendit: Qui autem ſunt in Hiericho, exire neſciunt de ſapientia mundi, niſi viderint non ſolum Ieſum exeuntem de Hiericho, ſed etiam diſcipulos eius. Hæc ergo videntes ſecuta ſunt eum turbæ multæ, mundum & mundana omnia contemnentes, vt Chriſto duce aſcendant in Hieruſalem cæleſtem.* Origen.

VERS. 30. Luc. 18. 35. 37. 38. Mar. 10. 46. 47. ET ECCE DVO CÆCI. Eadem eſt hiſtoria hæc cum illa quam narrat Marcus cap. 10. 46. vtraque enim contigit, egrediente Chriſto ex Iericho. Dices, Marcus vnum dumtaxat nominat cæcum, eúmque vocat Bartimæum, id eſt filium Timæi, Reſpondet S. Auguſtinus lib. 2. de Conſenſu Euang. c. 65 Duos hic cæcos extitiſſe, ſed vnum fuiſſe in illa ciuitate famoſiſſimum; idque ex hoc ſatis apparet, quòd & nomen eius & patris eius Marcus cõmemorauit, *Bartimæus enim Timæi filius*, ait S. Auguſtinus, *ex aliqua magna felicitate deiectus, notiſſima & famoſiſſimæ miſeriæ fuit, qui non ſolum cæcus, verùm etiam mendicus ſedebat. Hinc eſt ergo quòd ipſum ſolum voluit commemorare Marcus, cuius illuminatio tam claram famam huic miraculo comparauit, quàm erat illius nota calamitas.* De nomine Bartimæi dicam Marci 10. 46. Auguſtin.

Porrò hunc cæcum à Chriſto illuminatum, alium eſſe ab eo de quo agit Lucas, c. 18. 35. cenſent S Auguſtinus, Ianſenius, & alij ex eo, quòd ille Lucæ in ingreſſu Ierichuntis, hic verò Matthæi & Marci in egreſſu curatus dicatur. Verùm cùm cætera omnia, quæ de hoc cæco narrat Lucas, conſentiant cum iis quæ habet hîc Matthæus & Marcus, dicendum eſt vnum eundémque fuiſſe hunc cæcum, qui prius in ingreſſu vrbis petierit illuminari à Chriſto, verùm cum ob turbam non audiretur, & Chriſtus ſe audire diſſimularet, vt eius fidem & ſpem acueret, poſtridie ſtitit ſe ad portam vrbis, ibique à Chriſto egrediente rurſum viſum poſtulauit, & impetrauit. Ita S. Ambroſ. in Lucæ cap. 18. ſub finem. Dionyſ. Carthuſianus, Maldonatus, Franciſcus Lucas & alij.

Allegoticè Origenes, & ex eo S. Ambroſius in cap. 18. Lucæ ſub finem: *Duos cæcos*, ait, *poſſumus dicere, Iudam, & Iſrael, qui ante Chriſti aduentum cæci fuerunt, quia non videbant verbum verum, quod erat in lege & prophetis, tamen ſedentes ſecus viam legis & prophetarum, & ſecundum carnem tantùm intelligentes, clamabant tantùm ad eum, qui factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem.* Ambroſ.

Rabanus verò cum S. Auguſtino tract. 10. de Verbis Domini ſecundum Matth. per duos cæcos accipit, Iudæos & Gentiles: vtrique enim ignorabant viam ſalutis. S. Chryſoſtomus accipit ſolos Gentiles, quia hi partim ex Cham, partim ex Iaphet prognati ſunt; ſicut Iudæi ex Sem: hi enim tres fuêre filij Noë.

Tropologicè per duos cæcos, accipe duplicem cæcitatem, affectus ſcilicet & intellectus: cæcus enim affectus ſecum rapit intellectum eúmque excæcat, vt iudicet agendum ob cupiditatem, quod vetitum eſt per charitatem. *Tropologia cæcorum.*

Symbolicè S Gregorius hom. 2. in Euang. *Cæcum*, inquit, *eſt genus humanum quod in parente primo à paradiſi gaudiis expulſum, claritatem ſupernæ lucis ignorans, damnationis ſuæ tenebras patitur: ſed tamen per redemptoris ſui præſentiam illuminatur, vt internæ lucis gaudia, iam per deſiderium videat, atque in via vitæ boni operis greſſus ponat.* Gregor.

Idem Gregorius 1. p. paſtor. cap. 11. *Cæcus eſt*, inquit, *qui ſupernæ contemplationis lumen ignorat; qui præſentis vitæ tenebris preſſus, dum venturam lucem nequaquam diligendo conſpicit, quò greſſus operis porrigat, neſcit.*

SEDENTES SECVS VIAM AVDIERVNT QVIA (quòd) IESVS TRANSIRET, ET CLAMAVERVNT DICENTES: DOMINE MISERERE NOSTRI, FILI DAVID .i. ô Meſſia, quem ex Dauid naſciturũ prædixerũt prophetæ: Meſſiæ enim eſt, miſerorum miſereri, ac nominatim illuminare cæcos, vti de eo vaticinatus eſt Iſaias c. 35. 5. *Tunc*, inquit, *aperientur oculi cæcorum.* Credimus te eſſe Meſſiam, Meſſiæ ergo munus nobis exhibe, nóſque illumina, vt ex eo cæteri omnes te eſſe Meſſiã agnoſcant, credant & colant.

TVRBA AVTEM INCREPABAT EOS VT TACERENT. Increpabat, religioſè & amanter, ne Chriſtum, homines viles obturbarent, forte iam docentem, néue eius & tanti populi iter remorarentur. Ita Euthymius. VERS. 31. Luc 18 39. Mar. 10. 48.

Myſticè S. Gregorius homil. 2. in Euang. per turbam accipit deſideriorum carnalium turbas, tumultúſque vitiorum, qui prius quam Ieſus ad cor noſtrum veniat, tentationibus ſuis cogitationem noſtram diſſipant, & voces cordis in oratione perturbant.

Turbæ hæ, clamore contentæ orationis ſuperandæ ſunt, vti ſubdit S. Gregor.

AT ILLI MAGIS CLAMABANT DICENTES: DOMINE (Syrus *moran*, id eſt *Domine noſter*) MISERERE NOSTRI FILI DAVID.] *Magis clamabant*, tùm quia turbæ vetatio non ſopiuit, ſed magis accendit eorum deſiderium, recipiendi viſus à Chriſto, ideóque eundem à Chriſto ſuâ conſtantia & contentione impetrarunt; tùm quia

Digitized by Google

quia maiore clamore opus erat, vt turbæ vetantis ſtrepitum & voces ſuperaret, itáque audirentur à Chriſto. Vnde S. Thomas in Catena: *Oportebat,* inquit, *vt tantum clamarent, donec reſiſtentis ſibi*
S. Thom. *turbæ ſtrepitum vincerent, id eſt tam perſeuerando animum intenderent orando, atque pulſando, quouſque conſuetudinem deſideriorum carnalium, quæ tanquam turba obſtrepit cogitationi, lucem veritatis æternæ videre conantis: vel ipſam hominum carnalium turbam ſtudia ſpiritualia impedientem, fortiſſima intentione ſuperarent.*

Moraliter. Moraliter S. Auguſt. de Verbis Domini ſerm. 18. *Bonos,* inquit, *Chriſtianos nolẽtes facere præcepta Dei, Chriſtiani mali & tepidi prohibent: clamant*
Auguſt. *tamen illi non deficientes; cum enim quiſque Chriſtianus cœperit bene viuere, mundúmque contemnere, in ipſa ſua nouitate patitur reprehenſores frigidos Chriſtianos; ſed ſi perſeuerauerint ipſi, iam obſequentur qui ante prohibebant.* Volenti ergo ſeruire Deo vincendus eſt pudor humanus, dicteria & irriſiones turbarum. Multos enim à pietate deterret hæc pudoris larua: Si hoc egero, quid de me dicent homines? ero vulgi fabula. Prima Chriſtiani virtus eſt, contemnere & contemni, ait S. Hieron. Cogita hominum voces & riſus, graculorum eſſe garritus; & ſic inane hoc iudiciorum mundi idolum, quod pleroſque percellit conteres, imò velut ludicrum puerorum μορμολυκεῖον, & phantaſticum timidorum terriculamentum inſtar fumi diſflabis.

Denique S. Hilarius: *Fides,* ait, *quando vetatur*
Hilar. *magis accenditur, & ideo in periculis ſecura eſt, & in ſecuritate periclitatur.*

Vers. 32. Et stetit Iesvs et vocavit eos et ait: qvid
Luc. 18. 40. 41. vvltis vt faciam vobis? *Et ſtetit.* Cauſam litteralem dat S. Hieronymus: *Ideo,* ait, *ſtetit Ieſus, quia*
Mar 10. 49. 51. *cæci quo pergerent ignorabant, multa foueæ erant in*
Hieron. *Hiericho, multa rupes & prærupta in profundum vergentia, idcirco Dominus ſtat, vt venire poſſint.*

Symbolicam dat S. Gregorius hom. 2. in Euang. *Tranſire,* ait, *humanitatis eſt, ſtare diuinitatis. Cæcum igitur clamantem Dominus tranſiens audiuit, ſed*
Gregor. *ſtans illuminauit: quia per humanitatem ſuam, vocibus noſtræ cæcitatis compatiendo miſertus eſt, ſed lumen nobis gratiæ per diuinitatis potentiam infudit.*

Myſticè Origenes: *Ieſus,* ait, *non pertranſit, ſed*
Origen. *ſtat, vt ſtante eo non tranſfluat beneficium, ſed quaſi de fonte ſtante miſericordia defluat vſque ad eos.*

Anagogicè, S. Auguſt. lib. 1. quæſt. Euang. c. 28.
Auguſt. *Stetit Ieſus: Fides enim,* inquit, *incarnationis temporalis, ad æterna intelligenda nos præparat, temporalia tranſeunt, æterna ſtant.* Stetit ergo tanquam æternus, & dator beatæ æternitatis, ac lucis æternæ, in qua omnia ſtant & permanent in æternum.

Et vocauit eos. Vocari iubet, ait S. Hieron. *ne turbæ prohibeant, & interrogat quid velint, vt ex re-*
Hieron. *ſponſione eorum manifeſta debilitas appareat, & virtus ex remedio cognoſcatur.*

Addit Marcus: *Et vocant cæcum dicentes ei: Animæquior* (bono & fidenti animo) *eſto, ſurge, vocat te. Qui proiecto veſtimento ſuo, exiliens venit ad eum.* In quæ verba Tropologicè S. Hieronymus ibidẽ (vel quiſquis eſt Auctor; non enim videtur eſſe S. Hieronymus) *Exilire,* ait, *nudus veteri homine dicitur, vt hinnulus ſaliens ſuper colles.* Cant. 2. *Exiliens ſuper montes, ſegnitiem deponens, Patriarchas, Prophetas, & Apoſtolos in altis conſiderans, ad ſuperna ſe extendit.*

Quid vultis vt faciam vobis? Non ignorat, ſed vult audire confeſſionem qui nouerat intentionem, ait Gloſſa Interlin. vt vehemens ſanitatis deſiderium,

& poſtulationem in eis excitet, itáque capaces & dignos tanti beneficij, & miraculi efficiat.

Nota hîc liberalitatem, & liberalem oblationem Chriſti, quâ ſe offert nobis vltro, ad præſtandum ea quæ volumus, & ardenter petimus.

Dicvnt illi: Domine vt aperiantvr ocvli Vers. 33.
nostri. Arabicus: *vt aperias oculos noſtros:* hi enim Luc. 18. 41.
in cæcis ſunt clauſi. Marcus: *Domine vt videam.* Mar. 10. 51.
Nihil enim homini ita naturaliter eſt deſiderabile, ac videre; ita vt videre, vita, non videre ſiue cæcum eſſe, mors eſſe videatur & mœror aſſiduus, vti teſtatur Tobias c. 5. 12. Audi S. Ambroſium de Noë & arca c. 7. *Quàm deformes,* inquit, *ſunt oculi*
cæcorum? Et quid mirum ſi vultus hominis abſque Ambr.
oculis deformis eſt, quando ipſum cælum ſine ſole, non habet ſuum decorem? Triſtes ſine ſole dies ducimus, noctes ſine luna non placent. Ipſi enim ſunt quidam mundi oculi: Detrahe ſtellarum lumina, & quædam eſt in cælo ipſo cæcitatis deformitas.

Quocirca S. Auguſtinus in hæc verba ſcribens ſerm. 18. de Verbis Domini ſecundùm Matth. *Tota igitur vita,* inquit, *eſt ſanare oculum cordis, vnde videtur Deus. Ad hoc ſacroſancta myſteria cele-* Auguſtin.
brantur, ad hoc ſermo Dei prædicatur, ad hoc exhortationes Eccleſiæ morales; id eſt pertinentes ad corrigẽdos mores, ad emendandas carnales concupiſcentias, ad renunciandum, non voce tantùm, ſed mutata vita huic ſæculo, ad hoc quicquid agunt diuinæ ſanctæque litteræ vt purgetur illud interius ab ea re, quæ nos impedit ab aſpectu Dei.

Myſticè S. Hieronymus loco iam citato: *Vnam,* ait, *petiit à Domino, hanc requirit, vt videat voluntatem Domini, & inde videat, viſitet templum eius.* Pſalm. 26.

Dicat ergo homo, peccato, vel concupiſcentiâ cæcus: Da Domine vt videam peccati turpitudinẽ, concupiſcentiæ vilitatem, voluptatis exilitatem, gehennalis ignis atrocitatem, virtutis pulchritudinem, paradiſi felicitatem, gloriæ æternitatem, vt concupiſcentiam omnem deſpiciam; virtutem verò ſuſpiciam & ambiam.

Misertvs avtem eorvm Iesvs tetigit ocv- Vers. 34.
los eorvm, et confestim viderunt, et secvti Luc. 18. 43.
svnt evm.] *Conſiderans Ieſus,* ait S. Hieronymus, Mar. 10. 52.
loco iam citato, *promptam voluntatem, completione* Hieron.
deſiderij remunerat. Vnde & aliàs dicit: Omne quodcumque petieritis in oratione, credentes accipietis. Ioann 15.

Hi cæci curati à Chriſto, ordine ſunt quinti. Pri- *Sexies cæcos*
mi enim cæci illuminati à Chriſto; fuêre duo illi *curauit*
de quibus egit Matthæus c. 9. 27. Secundus fuit *Chriſtus.*
dæmoniacus & mutus, de quo egit Matth. 12. 22. Tertius fuit cæcus à Chriſto curatus in Bethſaida,
dicens: *Video homines ſicut arbores ambulantes.* Mar. 8. 24.
Marci 8. 24. Quartus fuit cæcus ille à natiuitate, quem Chriſtus curauit Ioan. 9. Quinti fuêre duo hi de quibus Matth. hic. Sexti fuêre illi, qui paulò pòſt à Chriſto ſanati ſunt in tẽplo. Matth. 21. 14.

Et ſecuti ſunt eum. Hi cæci, ait S. Chryſoſtomus, Chryſoſt.
ſicut ante dationem fuêre perſeuerantes, ita & poſt donationem non fuerunt ingrati. Bonum enim munus obtulerunt Chriſto ſanati; ſcilicet ſequelam ipſius. Hoc eſt enim quod Deus à te requirit, *ſolicitum te ambulare cum Deo tuo.* Michææ 6. 8. Tropologicè, quomodo Chriſtum ſequi debeamus, per mortificationem cupiditatum & crucem, docet S. Gregorius hom. 2. in Euang. ſub finem.

Addit Lucas c. 18. 43. *Et confeſtim vidit, & ſequebatur illum magnificans Deum, & omnis plebs, vt vidit, dedit laudem Deo.*

Digitized by Google

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.

SYNOPSIS.

Chriſtus in Dominica palmarum, quaſi Rex Meſsias aſinâ vectus, cum triumpho Ieruſalem ingreditur.

Secundò, verſ. 12. eiicit vendentes & ementes è templo.

Tertiò verſ. 19. ficulneam infrugiferam maledicẽdo deſiccat, & necat.

Quartò, verſ. 23. reſpondet Scribis expoſtulantibus, ſe hæc facere ex Dei poteſtate & imperio, ideóque verſ. 28. dat eis parabolam duorum filiorum; vnius patri obedientis, alterius inobedientis, ac verſ. 33. parabolam agricolarum conducentium vineam, & occidentium heri filium, ac conſequenter vineæ hæredem. Vtraque hæc parabola ſignificat Eccleſiam Dei, à Iudæis Chriſtum occiſuris ad Gentes transferendam.

VERS. 1. ET cùm appropinquaſſent Ieroſolymis, & veniſſent Bethphage
ad Montem oliueti: tunc Ieſus miſit duos diſcipulos, 2. di-
cens eis: Ite in caſtellum, quod contra vos, & ſtatim inuenie-
tis aſinam alligatam, & pullum cum ea: ſoluite, & adducite
mihi: 3. & ſi quis vobis aliquid dixerit, dicite quia Domi-
nus his opus habet: & confeſtim dimittet eos. 4. Hoc au-
tem totum factum eſt, vt adimpleretur quod dictum eſt per
Prophetam dicentem: 5. Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus venit tibi manſuetus,
ſedens ſuper aſinam, & pullum filium ſubiugalis. 6. Euntes autem diſcipuli fe-
cerunt ſicut præcepit illis Ieſus. 7. Et adduxerunt aſinam, & pullum: & impo-
ſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua, & cum deſuper ſedere fecerunt. 8. Pluri-
ma autem turba ſtrauerunt veſtimenta ſua in via: alij autem cædebant ramos de ar-
boribus, & ſternebant in via: 9. turbæ autem, quæ præcedebant, & quæ ſeque-
bantur, clamabant, dicentes: Hoſanna filiu Dauid: benedictus, qui venit in nomine
Domini: hoſanna in altiſſimis. 10. Et cùm intraſſet Ieroſolymam, commota eſt
vniuerſa ciuitas, dicens: Quis eſt hic? 11. Populi autem dicebant: Hic eſt Ieſus
propheta à Nazareth Galilææ. 12. Et intrauit Ieſus in templum Dei, & eiiciebat
omnes vendentes; & ementes in templo: & menſas numulariorum, & cathedras
vendentium columbas euertit: 13. & dicit eis: Scriptum eſt: Domus mea domus
orationis vocabitur: vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. 14. Et acceſ-
ſerunt ad eum cæci, & claudi in templo: & ſanauit eos. 15. Videntes autem
principes ſacerdotum, & Scribæ mirabilia, quæ fecit, & pueros clamantes in tem-
plo, & dicentes: Hoſanna filio Dauid: indignati ſunt, 16. & dixerunt ei: Au-
dis quid iſti dicunt? Ieſus autem dixit eis: Vtique numquam legiſtis: Quia ex ore
infantium & lactentium perfeciſti laudem? 17. Et relictis illis, abiit foras extra
ciuitatem in Bethaniam: ibíque manſit. 18. Mane autem reuertens in ciuita-
tem, eſuriit. 19. Et videns fici arborem vnam ſecus viam, venit ad eam: & ni-
hil inuenit in ea niſi folia tantùm, & ait illi: Numquam ex te fructus naſcatur
in ſempiternum. Et areſacta eſt continuò ficulnea. 20. Et videntes diſci-
puli, mirati ſunt, dicentes: Quomodo continuò aruit? 21. Reſpondens
autem Ieſus, ait eis: Amen dico vobis, ſi habueritis fidem, & non hæſi-
taueritis, non ſolùm de ficulnea facietis, ſed & ſi monti huic dixeritis, Tolle,

&

& iacta te in mare, fiet. 22. Et omnia quæcumque petieritis in oratione cre-
dentes, accipietis. 23. Et cùm veniſſet in templum, acceſſerunt ad eum docen-
tem, principes ſacerdotum, & ſeniores populi, dicentes: In qua poteſtate hæc fa-
cis? Et quis tibi dedit hanc poteſtatem? 24. Reſpondens Ieſus dixit eis: Inter-
rogabo vos & ego vnum ſermonem: quem ſi dixeritis mihi, & ego vobis dicam in
qua poteſtate hæc facio. 25. Baptiſmus Ioannis vnde erat? è cælo, an ex homi-
nibus? At illi cogitabant inter ſe dicentes: 26. Si dixerimus, è cælo, dicet no-
bis: Quare ergo non credidiſtis illi? Si autem dixerimus ex hominibus, timemus
turbam: omnes enim habebant Ioannem ſicut prophetam. 27. Et reſponden-
tes Ieſu, dixerunt: Neſcimus. Ait illis & ipſe: Nec ego dico vobis in qua poteſtate
hæc facio. 28. Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios,
& accedens ad primum, dixit: Fili, vade hodie, operare in vinea mea. 29. Ille
autem reſpondens, ait: Nolo. Poſtea autem, pœnitentia motus, abiit. 30. Ac-
cedens autem ad alterum, dixit ſimiliter. At ille reſpondens, ait: Eo, domine, &
non iuit. 31. quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus. Di-
cit illis Ieſus: Amen dico vobis, quia publicani, & meretrices præcedent vos in
regnum Dei. 32. Venit enim ad vos Ioannes in via iuſtitiæ, & non credidiſtis
ei: publicani autem, & meretrices crediderunt ei: vos autem videntes nec pœni-
tentiam habuiſtis poſtea, vt crederetis ei. 33. Aliam parabolam audite: Ho-
mo erat paterfamilias, qui plantauit vineam, & ſepem circumdedit ei, & fodit in
ea torcular, & ædificauit turrim, & locauit eam agricolis, & peregrè profectus eſt.
34. Cùm autem tempus fructuum appropinquaſſet, miſit ſeruos ſuos ad agrico-
las, vt acciperent fructus eius. 35. Et agricolæ, apprehenſis ſeruis eius, alium
ceciderunt, alium occiderunt, alium verò lapidauerunt. 36. Iterum miſit alios
ſeruos plures prioribus, & fecerunt illis ſimiliter. 37. Nouiſſimè autem miſit ad
eos filium ſuum, dicens: Verebuntur filium meum. 38. Agricolæ autem vi-
dentes filium, dixerunt intra ſe: Hic eſt hæres, venite, occidamus eum, & habe-
bimus hæreditatem eius. 39. Et apprehenſum eum eiecerunt extra vineam, &
occiderunt. 40. Cùm ergo venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis?
41. Aiunt illi: Malos malè perdet: & vineam ſuam locabit aliis agricolis, qui
reddant ei fructum temporibus ſuis. 42. Dicit illis Ieſus: Numquam legiſtis in
Scripturis: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput an-
guli? A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris: 43. ideo di-
co vobis, quia auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus
eius. 44. Et qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, confringetur ſuper quem verò
ceciderit, conteret eum. 45. Et cùm audiſſent principes ſacerdotum & Phariſæi
parabolas eius, cognouerunt quòd de ipſis diceret. 46. Et quærentes eum te-
nere, timuerunt turbas quoniam ſicut prophetam eum habebant.

Vers. 1. Luc. 19. 29. Mat. 21. 1.

ET CVM APPROPINQVASSENT IEROSOLYMIS, ET VENISSENT BETHPHAGE, AD MONTEM OLIVETI, TVNC IESVS MISIT DVOS DISCIPVLOS.] Marcus cap. 11. v. 1. habet: *Et cum appropinquarent Ieroſolymæ, & Bethaniæ ad montem Oliuarum; mittit duos ex diſcipulis.* Lucas cap. 19. v. 29. *Cùm appropinquaſſet ad Bethphage & Bethaniam, &c. miſit duos diſcipulos.* Sed Marcus & Lucas loquuntur in genere & in confuſo, quia Bethphage, Ieruſalem, & Bethania ſibi mutuo vicina erant. Nam alioqui particulatim ex S. Ioanne cap. 12. v. 1. & 12. liquet Chriſtum præcedenti Sabbatho cœnaſſe, & pernoctaſſe in Bethania, ac ſequenti die (quæ erat Dominica palmarum) viciniùs acceſſiſſe ad Ieruſalem; ſcilicet ad Bethphage, & inde miſiſſe diſcipulos, ad adducendum aſinam cum pullo: Bethphage enim erat vicinior Ieruſalem. Vnde ex Bethania, per Bethphage, Montem oliueti, & vallem Ioſaphat ibatur Ieruſalem; nam vrbi Ieruſalem immediatè adiacet Vallis Ioſaphat, quam interluit torreus Cedron; poſt vallem ſequitur mons Olıueti, poſt montem Vicus Bethphage, & inde Bethania.

Cornel. à Lapide, in Matthæum.

Bethphage. Hebr. idem eſt quod *domus oris*, ſeu *in ore vallis*; *Beth* enim eſt domus, *phe* os, *ge* vallis, ait Franc. Lucas, & Pagnin. in nomin. Hebr. quia vicus hic Bethphage ſitus eſt in valle, ad radices montis Oliueti in quadam montis ciuitate, & quaſi ore. Rurſum hic vicus ſitus erat quaſi in ore vallis Ioſaphat, quod os efficit via breuis & ſtricta, per quam ex Bethphage per montem Oliueti ibatur in vallem Ioſaphat, indéque per portam aureã in templum. Vnde veriſimile eſt quod ait Ianſen. & Adrichom. Bethphage fuiſſe vicum ſacerdotum, in eóque agnos, capras & boues pro ſacrificiis templi ali ſolitos: quare ex Bethphage ſacerdotes ſolebant educere agnos paſchales, aliáſque victimas in templo (cui adiacebat Bethphage) offerendas: Eáque de cauſa Chriſtus ex Bethphage cum triumpho deduci voluit, per portam auream in Ieruſalem & templum; vt oſtenderet ſe eſſe agnum qui tollit peccata mundi, quem agni paſchales figurabant. *Bethphage quid:*

Rurſum triumphans voluit tranſire vallem Ioſaphat, vt innueret in eadem valle ſe in die iudicij peracturum illud tremendum omnium omnino hominum iudicium; ac ſibi fideles

& obedientes cælo, infideles verò & inobedientes inferno adiudicaturum, vti oſtendi Ioëlis c. 3. 2. Iam ergo cum triumpho quaſi Meſſias per hanc vallem ob equitans Ieroſolymam, velut eius Rex & Dominus regni ſui quaſi poſſeſſionem capit, quod deinde glorioſè perficiet in die iudicij. q.d. Agnoſcite ô Iudæi, me vt veſtrum Meſſiam, mihique credite & obedite; vt in die iudicij, quod in hac valle Ioſaphat peragam, vos cælo adiudicem: Si enim perſiſtatis in veſtra infidelitate, vos inferno tunc addicam. Hac de cauſà venio ex Bethania, vbi ante paucos dies à morte ſuſcitaui Lazarum, vti omnes vidiſtis & obſtupuiſtis, vt ex hoc miraculo (quod vobis per hoc iter meum tacitè refrico, & in memoriam reuoco) cæteriſque ſimilibus à me patratis, cognoſcatis me eſſe veſtrum Meſſiam mundi ſaluatorem, & redemptorem.

Duo hi diſcipuli qui? *Tunc Ieſus miſit duos diſcipulos.*] S. Hilarius, Auctor Imperfecti, Beda & Gloſſa putant, hos duos fuiſſe Petrum, & Philippum. Origenes verò & Theophyl. cenſent fuiſſe Petrum, & Paulum, ſcilicet typicè, hoc eſt hos duos à Chriſto miſſos ſignificaſſe & repræſentaſſe Petrum, qui futurus erat Apoſtolus Iudæorum, & Paulum qui futurus erat Apoſtolus Gentium: necdum enim Paulus conuerſus erat ad Chriſtum, ſed poſt aſcenſum Chriſti in cælum conuerſus eſt Actor. 9. Veriſimilius Ianſenius opinatur hos duos fuiſſe Petrum, & Ioannem: quia paulò pòſt, hos præmiſit Chriſtus ad parandum Agnum Paſchalem, nil tamen certi hic definiri poteſt.

Vers. 2. Luc. 19. 30. Mar. 11. 2. DICENS EIS: ITE IN CASTELLVM, QVOD CONTRA VOS EST.] Græcè *εἰς κώμην κατέναντι ὑμῶν*, id eſt in vicum qui ex oppoſito, vel è regione veſtri eſt: Vnde patet non ſignificari hìc Ieruſalem, vt vult Lyranus, ſed vel Bethphage, vt vult Ianſenius, vel certè vicum aliquem oppoſitum Bethphage, vt vult Adrichomius; nam Chriſtus iam venerat Bethphage, vt dixi v. 1. niſi *τὸ cum veniſſet* ibidem exponas. q d. cum appropinquaſſet *Bethphage*.

ET STATIM, INVENIETIS ASINAM ALLIGATAM, ET PVLLVM CVM EA: SOLVITE, ET ADDVCITE MIHI.] Chriſtus hìc res abſentes, puta aſinam & pullum alligatos intuebatur, vt præſentes: quare certò eas Apoſtolis reuelabat per donum prophetiæ, quod humanitatati ſuæ contulerat eiuſdem diuinitas. Quare hìc diuinitatis ſuæ dedit argumentum. Eiuſdem enim virtutis, ſcilicet diuinæ, eſt prædicere futura, & reuelare arcana qualia ſunt abſentia. Eadem virtute Chriſtus vidit, & reuelauit ea quæ Natanael ſecretò egerat ſub ficu, Ioan. cap. 1 v. 48.

Tropologicè. Audi ſingula hæc tropologicè adaptantem conuerſioni peccatori, B. Petrum Damiani homil. in Dominica Palmarum: *Bethphage interpretatur domus bucca, & eſt intellectus ſacerdotum, per quam deſignatur confeſſio. Ad hanc Dominus venit, quia ad confitendum corda accendit.* (Petr. Dam.) *Caſtellum quod eſt contra Dominum & eius diſcipulos, eſt animus obſtinatus propria deditus voluntati. Duo diſcipuli ad illud miſſi, ſunt ſpes & timor. Aſina & pullus alligati, humilitas & ſimplicitas. Huiuſmodi enim animus aliquando nouit quid ſit humilitas, quid ſimplicitas, & quòd ſimpliciter & humiliter ſit viuendum; ſed quaſi eas alligat & reponit, dum non vult eas opere exercere. Terret hunc timor vbi à malo reſipuerit, minans ei tormenta. Confortat eum ſpes, ſi pœnituerit præmia pollicendo. Compungitur his duobus animus. Soluitur aſina & pullus, cum obuiam Domino eundo, Bethphage confitetur ſe peccaſſe, & promittit ſe deinceps humiliter & ſimpliciter victurum. Et ſic qui erat prius caſtellum diaboli, efficitur vrbs fortitudinis noſtra Sion. Saluator ponitur in ea murus & antemurale. Murus humilitas eſt, antemurale patientia. Egrediamur igitur chariſſimi obuiam Domino Bethphage, compuncti timore pœnæ, & ſpe cæleſtis vitæ firmati, confitendo peccata humiliter & ſimpliciter, ambulando ſubſtratis veſtibus noſtræ carnalitatis, vt in nobis dignetur ſedere Dominus, & nos ſecum in cæleſtem Hieruſalem introducere.*

ET SI QVIS VOBIS ALIQVID DIXERIT, DICITE QVIA DOMINVS (ſcilicet ego qui ſum Meſſias, Deus, & Dominus omnium) HIS OPVS HABET, ad ſolemnem ingreſſum in Ieruſalem, vt quaſi rex eiuſdem ibidem inauguretur. ET CONFESTIM DIMITTET (Arabicus *mittet*) EOS.] Noluit Chriſtus inuitis auferri aſinam cum pullo, quod iure ſuo ſummo facere poterat, quia eius prouidentia operatur vti fortiter, ſic & ſuauiter: quare eadem virtute diuinitatis ſuæ, eorum inflexit animos, vt ſoluentibus Apoſtolis aſinam cum pullo aſſentirentur, imò cooperarentur. Vers. 3. Luc. 19. 31. Mar. 11. 3.

Voluit Chriſtus, qui hucvſque per tres annos continuò pedes inceſſerat, & totam Iudæam circumeundo perambularat; oſtēdere ſe, Regem eſſe Iudææ, puta Meſſiam, Dauidis filium & hæredem, ideóque regali pompâ Ieruſalem, quæ Iudææ erat Metropolis ingreditur: at non vehitur equo phalerato, vel curru aurato cum nobilium adequitantium turba, tubis clangentibus, purpura fulgens, vti faciunt Reges terræ; ſed vehitur aſinâ, vt oſtendat ſuum regnum eſſe alterius ordinis; ſcilicet ſpirituale & cæleſte; ideóque mite & humile, ſitum in contemptu pompæ, quamquam in Iudæa aſini ſint noſtris meliores & valentiores inſtar mulorum. Vnde filij principum aſinis inequitabant, vt patet Iudic. 12. 14. vbi 70. filij & nepotes Abdon Principis Iſraël dicuntur totidem aſinis vecti. Sedet Chriſtus, ait Auctor Imperfecti: *Super aſinam tranquillitatis & pacis, oneris patientiſſimam ac laboris. Non autem vides in circuitu eius ſplendentes gladios, aut cætera ornamenta terribilium armorum: Sed quid? ramos frondentes, teſtimonia pietatis. Venit ergo manſuetus, non vt propter potentiam timeretur, ſed vt propter manſuetudinem amaretur.* *Pompa Chriſti Regis qualis.* Imperfect.

HOC AVTEM TOTVM FACTVM EST, VT ADIMPLERETVR QVOD DICTVM EST PER PROPHETAM Vers. 4. Ioan. 12. 14.
(Zachariam cap. 9. 9.) DICENTEM: DICITE FILIÆ Vers. 5.
SION.] Putant aliqui hæc verba petita eſſe ex Iſaiæ Ioan. 12. 15.
c. 62. 11. quaſi Matthæus hoc teſtimonium conflet ex Iſaia & Zacharia. Simpliciùs Franciſcus Lucas & alij cenſent, Chriſtum citare ſolum Zachariam, ſed non tam eius verba, quàm ſenſum proferre. *Dicite* ergo *filia Sion*, idē eſt quod *exulta ſatis* (Hebr. מְאֹד *meod*, id eſt valde) *filia Sion, iubila filia Ieruſalem*, vt habet Zacharias c. 9. 9. quia rex tuus Meſſias te ingreditur, vt te ſaluet; vti ſequitur. Zacharias enim hortatur ciues Ieruſalem, vt Ieſum aſinâ vectum velut ſuum Meſſiam, & Saluatorem auidè excipiant.

Nota: Ieruſalem, vocatur filia Sion, vel per Synecdochen, quâ à Sion parte Vrbis excelſiore, & montana vrbs tota dicitur Sion; vel per Metaphoram, quâ vrbs Ieruſalem ſubiecta monti Sion, ab eóque profecta, & in eius ſinu quaſi filia requieſcens, filia Sionis dicitur. Porrò per Ieruſalem, intelligit ciues & incolas Ieruſalem Metonymicè: hos enim ad exultandum, & iubilandum in Chriſti aduentu inuitat. Myſticè hæc vera ſunt in Eccleſia Chriſtiana, quæ vt Ieruſalem & filia

Sion,

Sion, eſt viſio pacis, ideóque cum Chriſto ſuo
iugiter exultat.

Ecce Rex(Meſſias) TVVS VENIT TIBI MAN-
SVETVS, SEDENS SVPER ASINAM, ET PVLLVM FI-
LIVM SVBIVGALIS.] Zacharias habet *filium aſinæ*;
hæc enim eſt ſubiugalis, quia iugum viri, vel prin-
cipis in ea ſedentis & equitantis, ſiue aſinantis
ſuſtinet.

Reliqua quæ ad hanc prophetiam pertinent
explicui Zachariæ 9.9. vnde petita ſunt.

VERS. 6. EVNTES AVTEM DISCIPVLI FECERVNT SICVT
PRÆCEPIT ILLIS IESVS,] Prompta diſcipulorum
obedientia notatur, quæ meruit promptum heri
obſequium, vt is fineret ab eis ſuam aſinam cum
pullo abduci, vt Chriſtus prædixerat, non dubi-
tans eos ſibi remittendos fore. Vnde Marcus
c. 11. 4. & Lucas c. 19. 33. idipſum ſatis exprimunt.

VERS. 7. ET ADDVXERVNT ASINAM ET PVLLVM, ET IM-
Luc. 19. 35. POSVERVNT SVPER EOS VESTIMENTA (Græcè ἱμάτια,
Mar. 11. 7. id eſt, pallia, ſiue extimas veſtes, quaſi ſtragula,
ad ornatum & pompam) SVA, ET EVM DESVPER
SEDERE FECERVNT.] Legit Interpres ἐπεκάθισαν
iam multi cum Syro legunt ἐκάθισεν, id eſt, *ſedit*
Syrus habet: *ſedit ſuper illum*; ſcilicet pullum,
Veriùs eſt Chriſtum tam aſinæ quàm pullo in-
ſediſſe, non ſimul, ſed ſucceſſiuè, vti dixi Za-
char. 9. 9. Priùs aſinâ vſus eſt Ieſus, ait Franc. Lu-
cas, deinde pullo: pullus fortè par non fuiſſet fe-
rendo ſeſſori in montis aſcenſu deſcenſúque, aſi-
na minùs decuiſſet ingreſſum in vrbem: itáque
foris aſinâ ſequente pullo, pullo in ciuitatem ſe-
quente aſinâ vectus eſt. Præcipuè verò myſterij
causâ, his duabus iumentis voluit vti, vt ſignifi-
caret non ſolis iis, quibus promiſſus fuerat, ſcili-
cet Iudæis, ſed toti ſe mundo, id eſt, duobus po-
pulis, quibus conſtat mundus, regnaturum; Iudæis
Moſaicæ legis iugo aſſuetis, quos aſina; & Genti-
bus, ſine Dei lege viuétibus hactenus, quos pullus
ſignaret. Nam *ſicut peccatores equi ſunt Diaboli*,
Imperfect. ait Auctor operis Imperfecti, *ita & ſancti equi di-
cuntur Chriſti*: quanquam mites aſinos potiùs
amet Chriſtus, quàm feroces ac ſuperbos equos.

Diſcipuli hi æquè ac turba populi inſtincta, &
acta à Spiritu ſancto, ſiue ab ipſa deitate Chriſti,
totam hanc regalem pompam adornauit, aſinám-
que ſuis palliis, quaſi ſtragulis regalibus inſtrauit;
iiſque Chriſtum inſidere fecit, vt ipſi quaſi Meſ-
ſiæ obſequeretur, eúmque velut regem Iudææ
Ieroſolymæ inauguraret; tota enim hæc pompa
facta à gente, inſtigante & dirigente Chriſto, qui
voluit hîc præter morem equitare, vt regni ſui
aliquod ſpecimen daret, coniunctum tamen pau-
pertati & humilitati; ideóque aſinâ vectus eſt
vili & abiectâ.

Chriſti pompa cur? Vbi nota: Chriſtus regalem hanc ſibique inſo-
litam pompam, & ingreſſum in Ieruſalem ador-
Cauſa 1. nare voluit variis de cauſis. Prima fuit, vt daret
regiæ ſuæ potentiæ & magnificentiæ indicium
quoddam, & ſpecimen, quia eum ea Meſſiam
ſuum quaſi alterum Salomonem venturum Iu-
dæi putabant, & etiamnum putant. Hac ergo ſpe-
cie & pompâ obiecit ſe eis Chriſtus, ne eum vt
pauperem auerſarentur, & deſpicerent, vti fece-
runt; ita tamen vt humilitatis, & manſuetudinis
miſtis argumentis oſtenderet, regnum Meſſiæ
magis eſſe ſpirituale quàm temporale, ideóque
à Zacharia hæc omnia voluit prædici, ne Iudæi
hunc regem ſine faſtu regio venientem aſper-
narentur. Ita Sanctus Chryſoſtomus & Auctor
Imperfecti & Euſebius lib. 8. Demonſtr. cap. 4.

Secunda & comitans cauſa fuit, vt Chriſtus ob- 2.
iiceret Phariſæis & Scribis in hoc regali ingreſſu
ſeipſum, quem agnoſcere hoc facto poſſent &
deberent eſſe Meſſiam, vtpote à Zacharia hoc
loco promiſſum & prædictum: ſciebat tamen ip-
ſos inde magis exacerbandos, & necem crucis
ipſi machinaturos, quod ipſe permittere ſtatuit, vt
ſic mortis adeo expetitæ cõpos fieret, per eámque
nos redimeret. Ita Auctor Imperfecti. Tertia fuit, 3.
vt reſponderet typo agni paſchalis. Hic enim deci-
mo die menſis primi, ſolemni pompâ induceba-
tur in vrbem, immolandus die decimo quarto.
Ita Chriſtus quaſi agnus Dei, qui tullit peccata
mundi, die decimo, puta in die Palmarum, in-
greſſus eſt Ieruſalem immolandus die decimo
quarto: ingreſſus eſt autem cum pompa & fauſtis
turbæ acclamationibus, vt quia certus erat de vi-
ctoria mortis, peccati, inferni & dæmonum,
triumphum duello præciperet, & triumphans
duellum iniret.

Quarta cauſa fuit tropologica, vt ſcilicet hoc 4.
facto rideret, & ridendam proponeret mundi
gloriã, vtpotè cùm ſciret ſe quinto pòſt die ab iiſ-
dem, à quibus in ingreſſu ita honorabatur cruci-
figendum, eoſdémque qui iam clamabant: *Oſan-
na filio Dauid*, q. d. Viuat rex noſter Meſſias Da-
uidis filius & hæres; poſt quatuor dies in tribunali
Pilati clamaturos: *Crucifige, crucifige eum*; ideóque
vrbem à Tito & Romanis funditus euertendam:
qua de cauſa in hoc læto licet ingreſſu ſuo, videns
eam, eiúſque cladem præuidens fleuit, vt habet
Lucas cap. 19. 41. Rurſum vt doceret ſuum, ſuique
ſequacium regnum & gloriam, in hac vita conſi-
ſtere in paſſione & cruce, ideóque eam non
auerſandam, ſed ambiendam eſſe, ac læto animo
& ſolenni cum pompa adeundam: quocirca Mar-
tyres, Chriſti aſſeclæ, ad martyria quaſi ad epu-
las, imò regnum, & triumphum ibant gaudentes,
albati & ſtipati fidelium choro, vti ibat S. Aga-
tha, S. Cæcilia, S. Agnes, S. Laurentius, S. Vin-
centius, &c.

PLVRIMA AVTEM TVRBA STRAVERVNT VESTI- VERS. 8.
MENTA (pallia) SVA IN VIA (vt illæſo pede ince- Luc. 19. 36.
deret) ALII AVTEM CÆDEBANT RAMOS DE ARBORI- Mar. 11. 8.
BVS (palmarum, olearum, aliiſque fructiferis, qui- Ioan. 12. 13.
bus mons Oliueti plenus eſt, ait S. Hieronymus)
ET STERNEBANT IN VIA.] vti Regi inaugurando
plateæ ſolent inſterni tapetibus, ramis, frondibus,
ad eum honorandum; ſed turba hæc, cum non
haberet tapetes, pallia ſua Chriſto ſtrauit; iis ſe
ſpolians & nudans, quod magnum fuit obſeruan-
tiæ & reuerentiæ erga Chriſtum indicium. Conti-
gère hæc die 20. Martij cùm in Palæſtina, vtpote
regione calidâ arbores ramis & frondibus virent,
& decorantur: nam die 25. Martij paſſus & cruci-
fixus eſt Chriſtus, puta die Veneris, qui ſequitur
Dominicam palmarum.

Tropologicè Remigius & ex eo S. Thomas in
Catena: *Dominus*, ait, *ſuper aſellum ſedens, Hieroſo-
lymam tendit, quia præſidens ſancta Eccleſia vel
animæ fideli, & eam in hoc ſæculo regit, & poſt hanc* Remig.
*vitam ad viſionem cæleſtis patriæ introducit. Apo-
ſtoli autem, & cæteri Doctores veſtimenta poſue-
runt ſuper aſinam, quia gloriam quam acceperunt
à Chriſto, gentibus dederunt: turba autem veſtimen-
ta ſternebat in via, quia credentes ex circumciſione,
gloriam quam habebant ex lege, contemnebant; ra-
mos autem de arboribus præcidebant, quia ex Pro-
phetis acceperunt exempla, de Chriſto quaſi de ar-
bore virentibus; vel turba quæ veſtimenta ſtrauit*

& obedientes cælo, infideles verò & inobedientes infernoo adiudicaturum, vti oſtendi Ioëlis c. 3. 2. Iam ergo cum triumpho quaſi Meſſias per hanc vallem ob equitans Ieroſolymam, velut eius Rex & Dominus regni ſui quaſi poſſeſſionem capit, quod deinde glorioſè perficiet in die iudicij. q.d. Agnoſcite ô Iudæi, me vt veſtrum Meſſiam, mihique credite & obedite; vt in die iudicij, quod in hac valle Ioſaphat peragam, vos cælo adiudicem: Si enim perſiſtatis in veſtra infidelitate, vos inferno tunc addicam. Hac de causâ venio ex Bethania, vbi ante paucos dies à morte ſuſcitaui Lazarum, vti omnes vidiſtis & obſtupuiſtis, vt ex hoc miraculo (quod vobis per hoc iter meum tacitè refrico, & in memoriam reuoco) cæteriſque ſimilibus à me patratis, cognoſcatis me eſſe veſtrum Meſſiam mundi ſaluatorem, & redemptorem.

Duo hi diſcipuli qui? *Tunc Ieſus miſit duos diſcipulos.*] S. Hilarius, Auctor Imperfecti, Beda & Gloſſa putant, hos duos fuiſſe Petrum, & Philippum. Origenes verò & Theophyl. cenſent fuiſſe Petrum, & Paulum, ſcilicet typicè, hoc eſt hos duos à Chriſto miſſos ſignificaſſe & repræſentaſſe Petrum, qui futurus erat Apoſtolus Iudæorum, & Paulum qui futurus erat Apoſtolus Gentium: necdum enim Paulus conuerſus erat ad Chriſtum, ſed poſt aſcenſum Chriſti in cælum conuerſus eſt Actor. 9. Veriſimilius Ianſenius opinatur hos duos fuiſſe Petrum, & Ioannem: quia paulò pòſt, hos præmiſit Chriſtus ad parandum Agnum Paſchalem, nil tamen certi hic definiri poteſt.

VERS. 2. Luc. 19. 30. Mar. 11. 2. DICENS EIS: ITE IN CASTELLVM, QVOD CONTRA VOS EST.] Græcè εἰς κώμην κατέναντι ὑμῶν, id eſt in vicum qui ex oppoſito, vel è regione veſtri eſt: Vnde patet non ſignificari hîc Ieruſalem, vt vult Lyranus, ſed vel Bethphage, vt vult Ianſenius, vel certè vicum aliquem oppoſitum Bethphage, vt vult Adrichomius; nam Chriſtus iam venerat Bethphage, vt dixi v. 1. niſi τὸ *cum veniſſet* ibidem exponas. q. d. cum appropinquaſſet *Bethphage*.

ET STATIM, INVENIETIS ASINAM ALLIGATAM, ET PVLLVM CVM EA: SOLVITE, ET ADDVCITE MIHI.] Chriſtus hîc res abſentes, puta aſinam & pullum alligatos intuebatur, vt præſentes: quare certò eas Apoſtolis reuelabat per donum prophetiæ, quod humanitatati ſuæ contulerat eiuſdem diuinitas. Quare hîc diuinitatis ſuæ dedit argumentum. Eiuſdem enim virtutis, ſcilicet diuinæ, eſt prædicere futura, & reuelare arcana qualia ſunt abſentia. Eadem virtute Chriſtus vidit, & reuelauit ea quæ Natanael ſecretò egerat ſub ficu. Ioan. cap. 1 v. 48.

Tropologicè. Audi ſingula hæc tropologicè adaptantem conuerſiooi peccatori, B. Petrum Damiani homil. in Dominica Palmarum: *Bethphage interpretatur domus bucca, & eſt intellectus ſacerdotum, per quam deſignatur confeſſio. Ad hanc Dominus venit, quia*
Pert. Dam. *ad confitendum corda accendit. Caſtellum quod eſt contra Dominum & eius diſcipulos, eſt animus obſtinatus propria deditus voluntati. Duo diſcipuli ad illud miſſi, ſunt ſpes & timor. Aſina & pullus alligati, humilitas & ſimplicitas. Huiuſmodi enim animus aliquando nouit quid ſit humilitas, quid ſimplicitas, & quod ſimpliciter & humiliter ſit viuendum; ſed quaſi eas alligat & reponit, dum non vult eas opere exercere. Terret hunc timor vbi à malo reſipuerit, minans ei tormenta. Confortat eum ſpes, ſi pœnituerit præmia pollicendo. Compungitur his duobus animus. Soluitur aſina & pullus, cum obuiam Domino eundo, Bethphage confitetur ſe peccaſſe, & promittit ſe deinceps humiliter & ſimpliciter victurum. Et ſic qui erat prius caſtellum diaboli, efficitur vrbs fortitudinis noſtræ Sion. Saluator ponitur in ea murus & antemurale. Murus humilitas eſt, antemurale patientia. Egrediamur igitur chariſſimi obuiam Domino Bethphage, compuncti timore pœnæ, & ſpe cæleſtis vitæ firmati, confitendo peccata humiliter & ſimpliciter, ambulando ſubſtratis veſtibus noſtræ carnalitatis, vt in nobis dignetur ſedere Dominus, & nos ſecum in cæleſtem Hieruſalem introducere.*

ET SI QVIS VOBIS ALIQVID DIXERIT, DICITE VERS. 3.
QVIA DOMINVS (ſcilicet ego qui ſum Meſſias, Luc. 19. 31.
Deus, & Dominus omnium) HIS OPVS HABET, Mar. 11. 3.
ad ſolemnem ingreſſum in Ieruſalem, vt quaſi rex eiuſdem ibidem inauguretur. ET CONFESTIM DIMITTET (Arabicus *mittet*) EOS.] Noluit Chriſtus inuitis auferri aſinam cum pullo, quod iure ſuo ſummo facere poterat, quia eius prouidentia operatur vti fortiter, ſic & ſuauiter: quare eadem virtute diuinitatis ſuæ, eorum inflexit animos, vt ſoluentibus Apoſtolis aſinam cum pullo aſſentirentur, imò cooperarentur.

Voluit Chriſtus, qui hucvſque per tres annos continuò pedes inceſſerat, & totam Iudæam circumeundo perambularat; oſtēdere ſe, Regem eſſe Iudææ, puta Meſſiam, Dauidis filium & hæredem, ideóque regali pompâ Ieruſalem, quæ Iudææ erat Metropolis ingreditur: at non vehitur equo phalerato, vel curru aurato cum nobilium adequitantium turba, tubis clangentibus, purpura fulgens, vti faciunt Reges terræ; ſed vehitur aſina, vt oſtendat ſuum regnum eſſe alterius ordinis; ſcilicet ſpirituale & cæleſte; ideóque mire & humile, ſitum in contemptu pompæ, quamquam in Iudæa aſini ſint noſtris meliores & valentiores inſtar mulorum. Vnde filij principum aſinis inequitabant, vt patet Iudic. 12. 14. vbi 70. filij & nepotes Abdon Principis Iſraël dicuntur totidem aſinis vecti. Sedet Chriſtus, ait Auctor Imperfecti: *Super aſinam tranquillitatis & pacis, oneris patientiſſimam ac laboris. Non autem vides in circuitu eius ſplenden-* Imperfect.
tes gladios, aut cætera ornamenta terribilium armorum: Sed quid? ramos frondentes, teſtimonia pietatis. Venit ergo manſuetus, non vt propter potentiam timeretur, ſed vt propter manſuetudinem amaretur.

Pompa Chriſti Regis qualis.

HOC AVTEM TOTVM FACTVM EST, VT ADIM- VERS. 4.
PLERETVR QVOD DICTVM EST PER PROPHETAM Ioan 12. 14.
(Zachariam cap. 9. 9.) DICENTEM: DICITE FILIÆ VERS. 5.
SION.] Putant aliqui hæc verba petita eſſe ex Iſaiæ Ioan. 12. 15.
c. 62. 11. quaſi Matthæus hoc teſtimonium conflet ex Iſaia & Zacharia. Simpliciùs Franciſcus Lucas & alij cenſent, Chriſtum citare ſolum Zachariam, ſed non tam eius verba, quàm ſenſum proferre. *Dicite* ergo *filia Sion*, idē eſt quod *exulta ſatis* (Hebr. מְאֹד *meod*, id eſt valde) *filia Sion, iubila filia Ieruſalem*, vt habet Zacharias c. 9. 9. quia rex tuus Meſſias te ingreditur, vt te ſaluet, vti ſequitur. Zacharias enim hortatur ciues Ieruſalem, vt Ieſum aſinâ vectum velut ſuum Meſſiam, & Saluatorem auidè excipiant.

Nota: Ieruſalem, vocatur filia Sion, vel per Synecdochen, quâ à Sion parte Vrbis excelſiore, & montana vrbs tota dicitur Sion; vel per Metaphoram, quâ vrbs Ieruſalem ſubiecta monti Sion, ab eóque profecta, & in eius ſinu quaſi filia requieſcens, filia Sionis dicitur. Porrò per Ieruſalem, intelligit ciues & incolas Ieruſalem Metonymicè: hos enim ad exultandum, & iubilandum in Chriſti aduentu inuitat. Myſticè hæc vera ſunt in Eccleſia Chriſtiana, quæ vt Ieruſalem & filia Sion,

Digitized by Google

Sion, eſt viſio pacis, ideóque cum Chriſto ſuo iugiter exultat.

Ecce Rex (Meſſias) tvvs venit tibi mansvetvs, sedens svper asinam, et pvllvm filivm svbivgalis.] Zacharias habet *filium aſinæ*; hæc enim eſt ſubiugalis, quia iugum viri, vel principis in ea ſedentis & equitantis, ſiue aſinantis ſuſtinet.

Reliqua quæ ad hanc prophetiam pertinent explicui Zachariæ 9.9. vnde petita ſunt.

Vers. 6. Evntes avtem discipvli fecervnt sicvt præcepit illis Iesvs,] Prompta diſcipulorum obedientia notatur, quæ meruit promptum heri obſequium, vt is ſineret ab eis ſuam aſinam cum pullo abduci, vt Chriſtus prædixerat, non dubitans eos ſibi remittendos fore. Vnde Marcus c.11.4. & Lucas c.19.33. idipſum ſatis exprimunt.

Vers. 7. Luc.19.35. Mar.11.7. Et addvxervnt asinam et pvllvm, et imposvervnt svper eos vestimenta (Græcè *ἱμάτια*, id eſt, pallia, ſiue extimas veſtes, quaſi ſtragula, ad ornatum & pompam) sva, et evm desvper sedere fecervnt.] Legit Interpres ἐπεκάθισαν iam multi cum Syro legunt ἐπεκάθισεν, id eſt, *ſedit* Syrus habet: *ſedit ſuper illum*; ſcilicet pullum, Veriùs eſt Chriſtum tam aſinæ quàm pullo inſediſſe, non ſimul, ſed ſucceſſiuè, vti dixi Zachar.9.9. Priùs aſinâ vſus eſt Ieſus, ait Franc. Lucas, deinde pullo: pullus fortè par non fuiſſet ferendo ſeſſori in montis aſcenſu deſcenſúque, aſina minùs decuiſſet ingreſſum in vrbem: itáque foris aſinâ ſequente pullo, pullo in ciuitatem ſequente aſinâ vectus eſt. Præcipuè verò myſterij causâ, his duabus iumentis voluit vti, vt ſignificaret non ſolis iis, quibus promiſſus fuerat, ſcilicet Iudæis, ſed toti ſe mundo, id eſt, duobus populis, quibus conſtat mundus, regnaturum; Iudæis Moſaicæ legis iugo aſſuetis, quos aſina; & Gentibus, ſine Dei lege viuêtibus hactenus, quos pullus figuraret. Nam *ſicut peccatores equi ſunt Diaboli*, ait Auctor operis Imperfecti, *ita & ſancti equi dicuntur Chriſti*: quanquam mites aſinos potiùs amet Chriſtus, quàm feroces ac ſuperbos equos. Imperfect.

Diſcipuli hi æquè ac turba populi inſtincta, & acta à Spiritu ſancto, ſiue ab ipſa deitate Chriſti, totam hanc regalem pompam adornauit, aſinámque ſuis palliis, quaſi ſtragulis regalibus inſtrauit; iiſque Chriſtum inſidere fecit, vt ipſi quaſi Meſſiæ obſequeretur, eúmque velut regem Iudææ Ieroſolymæ inaugurаret; tota enim hæc pompa facta à gente, inſtigante & dirigente Chriſto, qui voluit hîc præter morem equitare, vt regni ſui aliquod ſpecimen daret, coniunctum tamen paupertati & humilitati; ideóque aſinâ vectus eſt vili & abiectâ.

Chriſti pompa cur? Vbi nota: Chriſtus regalem hanc ſibique inſolitam pompam, & ingreſſum in Ieruſalem adornare voluit variis de cauſis. *Cauſa 1.* Prima fuit, vt daret regiæ ſuæ potentiæ & magnificentiæ indicium quoddam, & ſpecimen, quia cum ea Meſſiam ſuum quaſi alterum Salomonem venturum Iudæi putabant, & etiamnum putant. Hac ergo ſpecie & pompâ obiecit ſe eis Chriſtus, ne eum vt pauperem auerſarentur, & deſpicerent, vti fecerunt; ita tamen vt humilitatis, & manſuetudinis miſtis argumentis oſtenderet, regnum Meſſiæ magis eſſe ſpirituale quàm temporale, ideóque à Zacharia hæc omnia voluit prædici, ne Iudæi hunc regem ſine faſtu regio venientem aſpernarentur. Ita Sanctus Chryſoſtomus & Auctor Imperfecti & Euſebius lib. 8. Demonſtr. cap. 4.

Secunda & comitans cauſa fuit, vt Chriſtus ob- 2.
iiceret Phariſæis & Scribis in hoc regali ingreſſu ſeipſum, quem agnoſcere hoc facto poſſent & deberent eſſe Meſſiam, vtpote à Zacharia hoc loco promiſſum & prædictum: ſciebat tamen ipſos inde magis exacerbandos, & necem crucis ipſi machinaturos, quod ipſe permittere ſtatuit, vt ſic mortis adeo expetitæ cōpos fieret, per eámque nos redimeret. Ita Auctor Imperfecti. Tertia fuit, 3.
vt reſponderet typo agni paſchalis. Hic enim decimo die menſis primi, ſolemni pompâ inducebatur in vrbem, immolandus die decimo quarto. Ita Chriſtus quaſi agnus Dei, qui tollit peccata mundi, die decimo, puta in die Palmarum, ingreſſus eſt Ieruſalem immolandus die decimo quarto: ingreſſus eſt autem cum pompa & fauſtis turbæ acclamationibus, vt quia certus erat de victoria mortis, peccati, inferni & dæmonum, triumphum duello præciperet, & triumphans duellum iniret.

Quarta cauſa fuit tropologica, vt ſcilicet hoc 4.
facto rideret, & ridendam proponeret mundi gloriā, vtpotè cùm ſciret ſe quinto pòſt die ab iiſdem, à quibus in ingreſſu ita honorabatur crucifigendum, eoſdémque qui iam clamabant: *Oſanna filio Dauid*, q.d. Viuat rex noſter Meſſias Dauidis filius & hæres; poſt quatuor dies in tribunali Pilati clamaturos: *Crucifige, crucifige eum*; ideóque vrbem à Tito & Romanis funditùs euertendam: qua de cauſa in hoc læto licet ingreſſu ſuo, videns eam, eiúſque cladem præuidens fleuit, vt habet Lucas cap.19.41. Rurſum vt doceret ſuum, ſuíque ſequacium regnum & gloriam, in hac vita conſiſtere in paſſione & cruce, ideóque eam non auerſandam, ſed ambiendam eſſe, ac læto animo & ſolenni cum pompa adeundam: quocirca Martyres, Chriſti aſſeclæ, ad martyria quaſi ad epulas, imò regnum, & triumphum ibant gaudentes, albati & ſtipati fidelium choro, vti ibat S. Agatha, S. Cæcilia, S. Agnes, S. Laurentius, S. Vincentius, &c.

Plvrima avtem tvrba stravervnt vesti- Vers. 8.
menta (pallia) sva in via (vt illæſo pede incederet) alii avtem cædebant ramos de arbori- Luc.19.36. Mar.11.8.
bvs (palmarum, olearum, aliiſque fructiferis, qui- Ioan.12.13.
bus mons Oliueti plenus eſt, ait S. Hieronymus) et sternebant in via.] vti Regi inaugurando plateæ ſolent inſterni tapetibus, ramis, frondibus, ad eum honorandum; ſed turba hæc, cum non haberet tapetes, pallia ſua Chriſto ſtrauit; iis ſe ſpolians & nudans, quod magnum fuit obſeruantiæ & reuerentiæ erga Chriſtum indicium. Contigêre hæc die 20. Martij cùm in Palæſtina, vtpote regione calidâ arbores ramis & frondibus virent, & decorantur. nam die 25. Martij paſſus & crucifixus eſt Chriſtus, puta die Veneris, qui ſequitur Dominicam palmarum.

Tropologicè Remigius & ex eo S. Thomas in Catena: *Dominus*, ait, *ſuper aſellum ſedens, Hieroſolymam tendit, quia præſidens ſanctæ Eccleſiæ vel animæ fideli, & eam in hoc ſæculo regit, & poſt hanc* Remig.
vitam ad viſionem cæleſtis patriæ introducit. Apoſtoli autem, & cæteri Doctores veſtimenta poſuerunt ſuper aſinam, quia gloriam quam acceperunt à Chriſto, gentibus dederunt: turba autem veſtimenta ſternebat in via, quia credentes ex circumciſione, gloriam quam habebant ex lege, contemnebant; ramos autem de arboribus præcidebant, quia ex Prophetis acceperunt exempla, de Chriſto quaſi de arbore virentibus; vel turba quæ veſtimenta ſtrauit

in via ſignificat Martyres, qui veſtimenta ſua, id eſt, corpora, quæ tegumenta ſunt animarum, pro Chriſto ad martyrium tradiderunt, vel ſignificantur illi qui corpora ſua per abſtinentiam domant: illi autem ramos arborum præſcindunt. qui dicta & exempla ſanctorum Patrum quærunt ad ſuam vel filiorum ſalutem.

Vers. 9. TVRBÆ AVTEM QVÆ PRÆCEDEBANT ET
Luc. 19. 37. 38. SEQVEBANTVR, CLAMABANT DICENTES:
Mar. 11. 10. HOSANNA FILIO DAVID.] S. Ioannes cap. 12. 12.
Ioã 12. 13. ait *in craſtinum* (id eſt, poſtridie Sabbathi, quo Ieſus venerat Bethaniam, puta in Dominica palmarum) *turba multa, quæ conuenerat ad diem feſtum* (Paſchæ inſtantis) *cum audiſſent, quia venit Ieſus Ieroſolymam, acceperunt ramos palmarum, & proceſſerunt obuiam ei, & clamabant: Hoſanna, benedictus qui venit in nomine Domini rex Iſrael,* id eſt, Meſſias, quem velut regem diuinum, per tot millia annorum, hucuſque auidè expectamus. Vnde turba procedit ei obuiam, cum ramis palmarum tanquam victori & triumphatori: palmâ enim olim victores in agone donabantur. Ita explicat Eccleſia, dum in benedictione palmarum ita canit: *Palmarum igitur rami, de mortis principe triumphos expectant: ſurculi verò oliuarum, ſpiritualem vnctionem adueniſſe quodammodo clamant. Intellexit enim iam tunc illa hominum beata multitudo præfigurari, quia redemptor humanis condolens miſeriis, pro totius mundi vita cum mortis principe eſſet pugnaturus, ac moriendo triumphaturus. Et ideo talia obſequens adminiſtrauit: quæ in illo & triumphos victoriæ & miſericordiæ pinguedinem declararent.* (Offic. Eccl.) Erat enim Chriſtus poſt quatuor dies in Paraſceue, in cruce de peccato, morte, Diabolo, & inferno triumphaturus, quod licet turba neſciret, ſciebat tamen Chriſtus, ideóque palmis hunc ſuum triumphum à turba præſignari voluit, idque palàm & ſolenni pompâ, nimirum quinto die ante feſtum Paſchæ, quo turba plurima quæ vndique Ieroſolymam, ad illud celebrandum, conuenerat, magno agmine prodibat in Bethphage, vt inde agnos paſchales in Paſchate (quod illo anno in veſperam diei Iouis incidebat) immolandos & comedendos Ieroſolymam educerent: quare inauguratio hæc Chriſti in regem Iudææ magno populi comitatu, ſtudio & deuotione glorioſè celebrata eſt. Inducebant enim Chriſtum quaſi agnum qui tollit peccata mundi, die Veneris proximo in cruce immolandum pro ſalute mundi, cuius Agni Paſchales erant figuræ & typi, etſi ipſi myſterium hoc tunc ignorarent, ſed Deus omnium præſcius hæc dirigebat & ordinabat ad Chriſti gloriam, & noſtram ſalutem, vtque Iudæi mentem reflecterent ad hanc Chriſti pompam, ex eàque ipſum eſſe Meſſiam agnoſcerent; nam hac pompâ Meſſiam ingreſſurum Ieruſalem prædixerat Zacharias cap. 9. 9. & Dauid Pſal. 117. 25. ideóque vtrumque hîc citat Matthæus, vt Iudæi nolentes Chriſto credere ſint inexcuſabiles. Omnia hæc facta ſunt iuxta legem Exodi 12. verſ. 3. & 6. vbi iubetur Agnus Paſchalis ſeligi die decimo menſis primi, & apparari, vt die 14. immoletur. Decima enim dies Niſan ſiue menſis primi, illo anno erat Dominica Palmarum, quæ noſtro computu erat dies 20. Martij: Nos enim vtimur menſibus ſolaribus, Iudæi verò lunaribus.

Hoſanna filio Dauid. ſic & Ægyptius ac Arabicus. Syrus verò, *Oſchano filio Dauid:* Æthiopicus: *Huſanna filio Dauid* Perſicus: *Huſiana filio Dauid.*
Hoſanna quid? Reſp. 1. Quæres, quid eſt *Hoſcanna?* Primò S. Hilarius hîc & ex eo S. Ambroſius in cap. 19. Lucæ cenſent, *Hoſanna* ſignificare redemptionem domus Dauid: ſed hoc refellit S. Hieronymus Epiſt. ad Damaſum. *Hoſanna* enim non ſignificat redemptionem, eius tamen eſt quoddam indicium; ſalus enim à Chriſto allata, fuit redemptio noſtra, & hoc tantùm videntur voluiſſe SS. Hilarius & Ambroſius.

Secundò, S. Auguſtinus tract. 51. in Ioannem, putat Hoſanna eſſe interiectionem gaudentis, & obſecrantis, qualis eſt euge, eia. 2.

Tertiò, Euthymius ait, *Hoſanna* ſignificare laudem, vt deriuetur ab עז *hoz*, id eſt, fortitudo, quod Noſter, & Septuag. alibi vertunt laudem, & חַנָּה *channa*, id eſt, gratia. Vnde & Græci *Hoſanna* efferunt per duas dictiones. 3.

Verùm dico cum S. Hieronymo, Theophylacto, Pagnino, Caninio, Ianſenio, Franciſco Luca, Barradio, & aliis, *Hoſanna* compoſitum & conflatum (quod perperam negat Abulenſis q. 134.) eſſe ex הוֹשַׁע *hoſca*, id eſt, *ſalua*, & נָּא *na*, id eſt, *quæſo*; dicendum ergo eſſet *hoſcana*, id eſt, *ſalua quæſo*, vel *ſalua nunc*; ſed pro *hoſcana* vulgo dicitur hoſanna, quia litera ע *Ain*, quæ vltima eſt in *hoſca*, verſa eſt in γ gamma, & γ gamma in ν *ny* (id eſt in literam n,) ob ſequens ν *ny* in voce *na*, vti fit apud Græcos, per Euphoniam. Hoſanna ergo eſt acclamatio & apprecatio ſalutis, id eſt, proſperitatis, & felicitatis; illius enim eſt nota, perinde ac apud nos in victoria eſt *io pæan, io triumphe.* Vnde & ipſum nomen *Hoſanna* licet ſit Hebræum, manſit tamen apud Græcos & Latinos. 4 genuinè.

Alludit, imò citat Pſal. 117. verſ. 25. *O Domine ſaluum me* (τὸ *me* non habent Hebr. videtur enim eſſe vox, non Chriſti, ſed populi Chriſto ſalutem apprecantis) *fac: O Domine benè proſperare, benedictus, qui venit in nomine Domini.* Symmach. vertit: *Obſecro Domine ſaluum me fac, obſecro.* [Hebr. eſt אָנָּא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה נָּא: *Anna Iehouah hoſcia na: Anna Iehouah haſlicha na,*] .i. *O Domine ſalua quæſo, ô Domine proſpera quæſo,* regem noſtrum Dauidem eiúſque antitypum Meſſiam: Da illi felix regni ſui exordium, feliciorem progreſſum, & feliciſſimum finem. Hoſanna ergo acclamatur Meſſiæ, quaſi nouo regi Iſraelis, in eius inauguratione, vti nos acclamamus: viuat rex, viuat princeps.

Hinc & Pſal. illo 117. verſ. 24. præcedit: *Hæc dies quam fecit Dominus: exultemus & lætemur in ea.* Cauſa præceſſit verſ. 21. *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris.* Vbi Chaldæus de Dauide vertit: Dauid primò reiectus, deinde factus rex populi, quaſi lapis angularis nectens ſibi Iudam & Ieruſalem, id eſt, tam duas, quàm decem tribus. Meliùs S. Matthæus de Chriſto hæc explicat, q.d. Chriſtus à Iudæis in vita & morte reiectus, & crucifixus, factus eſt lapis angularis Eccleſiæ poſt reſurrectionem, vtpote qui totum Eccleſiæ ædificium contineat, & connectat vniendo Iudæos & Gentes in eodem Eccleſiæ ſuæ ſinu, ideóque illi Hoſanna decantamus, & apprecamur. Pſal. 117. 24 v. 21.

Nonnulli cenſent, *Hoſanna* ſumptum eſſe ex feſto Tabernaculorum, quo Iudæi exultantes cum ramis arborum, crebrò ingeminabant & vociferabantur *Hoſanna*, ac in precibus & Litaniis Deo plebs tota identidem reſponſabat, *Hoſanna*, id eſt, ſalua nos; ſicut Chriſtiani in Litaniis ad ſingula

Digitized by Google

ſingula peſtis, famis, belli, &c. mala, & flagella reſponſat: *Libera nos Domine*. Quocirca Iudæi ipſos quoque ramos vocabāt Hoſannas, vti ex Chaldæo, Thalmud & Elia oſtendit Angelus Caninius tract. de Nomin. Hebr. cap. 4. & ex eo Ianſen. Franc. Lucas & alij. Verùm hoc Oſanna Chaldæi & Thalmudicorum, poſterius eſt noſtro hoſanna Chriſti: Nam Thalmudici & Chaldæus poſteriores fuere Chriſto; quare potiùs iſtud ex hoc, quàm hoc ex illo deſumptum eſt. Adde *hoſanna* feſti Tabernaculorum eſſe *hoſanna* afflictionis, & deprecationis; *hoſanna* verò Chriſti hîc eſſe exultationis, iubilationis & triumphi: hoc ergo ab illo differt tantùm quantùm Litania à triumpho.

Turba ergo hæc Dei inſtinctu in hanc acclamationem, *Hoſanna*, quæ lætantium & triumphantium eſt, in Chriſti laudem erumpit, æquè ac infantes verſ. 15. licet occaſio illius fuerit memoria magni illius miraculi, ſcilicet ſuſcitationis Lazari, quæ paulò antè ibidem, puta in Bethania facta fuerat à Chriſto, vt patet Ioann. 11. verſ. 15 & cap. 12. verſ. 9. 17.

Filio Dauid. Meſſiæ ſiue Chriſto, Dauidis regis filio, & hæredi: multi veteres hæc ad turbam referunt, quaſi ipſa ſalutem poſcat à ſuo Meſſia q. d. Hoſanna filio Dauid, id eſt, ſalus noſtra eſt à filio Dauid, vel ſalus nobis obtingat à filio Dauid, puta ab hoc Meſſia noſtro. Ita Origenes, S. Hieronymus, Beda, Hilarius hic, S. Ambroſius in cap. 19. Lucæ & Irenæus lib. 4. cap. 4.

Secundò, alij τὸ *filio Dauid* referunt non ad *Hoſanna*, ſed ad *dicentes*, q. d. Dicebant filio Dauid, id eſt, Chriſto, ſalua me, qui ſum populus tuus, ô fili Dauid, id eſt, ô Meſſia rex noſter. τὸ enim *me*, habent Latini Codices, Pſal. 117. 25. Ita S. Hieronymus, Theophylactus, Euſebius & Genebrardus in Pſal. 117.

Verùm dico, populum hîc directè acclamare Hoſanna, non ſibi, ſed Chriſto regi ſuo, illique apprecari ſalutem, indirectè tamen & conſequenter ſibi quoque eandem flagitare; ſalus enim regis eſt ſalus populi.

Hoſanna ergo *filio Dauid*, idem eſt, quòd *ſalua quæſo filium Dauidis*. Sic enim vertendum fuiſſet, iuxta Latinam ſyntaxin; ſed Interpres Græcus, æquè ac Latinus ſecutus eſt Hebraiſmum. Hebræi enim verbum הושׁע *hoſca*, id eſt, *ſalua* conſtruunt aliquando cum ל *Lamed*, qui eſt articulus caſus datiui, ac ſubinde accuſatiui. Petit ergo turba rogátque Deum, vt ſaluet & proſperet Meſſiam, vt ſub eo ſalui & felices viuant omnes, ſicut nouo regi populus acclamat, *viuat rex*. Aut potiùs & ſimpliciùs: *Hoſanna filio Dauid*, id eſt, ſolenne illud Hoſanna Dauidicum Ieſu, quem promiſſum, & hactenus expectatum Dauidis filium agnoſcimus, ſit, contingat, acclametur vnanimiter à nobis. Quæ eſt vox acclamatióque populi ſancti Spiritus inſtinctu agnoſcentis Ieſum filium Dauid, id eſt, Meſſiam, eíque congratulantis; tanquam regnum Dauidis patris, cuius per ipſum reſtauratio iam diu foret expectata, ineunti; denique ſalutem, proſperitatem, fauſtáque omnia illi à Deo precantis, eadémque ſibi ipſi per illum lætè promittentis. Vbi enim Chriſtus filius Dauid appellatur, illic reſpectus eſt ad regni dauidici reſtitutionem. Ita Franciſcus Lucas.

Porrò Caninius loco iam citato, ſic exponit: *Hoſanna filio Dauid*, id eſt, manibus geſtamus, *hoſannas*, id eſt, ramos palmarum *filio Dauid*, vt ſcilicet eum velut regem Meſſiam honoremus, ipſúmque quaſi victorem & triumphantem ouantes comitemur. Vel *hoſanna filio Dauid*, id eſt, præſcindite ramos, quos quaſi Hoſannas filio Dauid offeratis; ſicut Poëta dixit: *Manibus date lilia plenis*. Verùm aliud erat Hoſanna feſti Tabernaculorum, ſcilicet inſtar Litaniæ cuiuſdam, aliud turbæ hîc per Hoſanna Chriſto triumphum acclamantis & gratulantis, vti paulò antè dixi.

Planiùs & pleniùs dicas, à populo hîc Chriſto acclamari, *Hoſanna filio Dauid*, q. d. O Domine, non tantùm ſalua Meſſiam noſtrum Dauidis filium, & hæredem, ſed & ipſi vim ſaluandi fideles omnes in ipſum credentes ipsíque ſubditos tribue, vt ſalus tua diuina à te in Chriſtum tam abundè deriuetur, vt ipſe eandem in nos emanet & effundat. Verba enim coniugationis Hiphil ſunt ſummè actiua, vnde ſæpe duplicem actionem ſignificant; *hoſca* ergo, id eſt, ſalua, ſignificat, ſalua Chriſtum, ſimúlque fac, vt ipſe ſubditos ſuos ſaluet, vt ſcilicet ipſe vti vocatur, ſic reuera ſit *Ieſus*, id eſt, Saluator mundi. *Ieſus* enim deriuatur à יָשַׁע *iaſca*, id eſt ſaluauit, quod in Hiphil adaucta actione habet הוֹשַׁע *hoſca*. Hac de cauſa Interpres vertit *filio Dauid* in datiuo, cùm aliàs vertendum eſſet *filium Dauid* in accuſatiuo. Datiuus enim ſignificat, Chriſto à Deo datam ſalutem, id eſt vim ſaluandi omnes, quaſi ipſi ſoli propriam. Hoc, nota, quia à nullo quod ſciam, animaduerſum eſt.

Hîc ergo Chriſtus, quaſi rex Iſraelis glorioſus potens & triumphator, cui nemo reſiſtere valeat, quaſi inauguratur in Ieruſalem, ciuitate regia, in qua olim glorioſè regnarat Dauid, & Salomon patres Chriſti, vt ipſe regnum eorum collapſum reſtituat, imò perficiat, & ex terreno cæleſte, ex humano diuinum, ex temporali æternum efficiat, cui proinde plebs per *Hoſanna* partim applaudit, partim apprecatur ſalutem, id eſt, felicitatem, omnéque bonum. Hoc eſt quod ait Marc. 11. 9.
Marcus cap. 11. 9. *Et qui præibant, & qui ſequebantur, clamabant dicentes: Hoſanna: Benedictus, qui venit in nomine Domini: benedictum quod venit regnum patris noſtri Dauid Hoſanna in excelſis.*

Porrò hoc ſuum Eccleſiæ regnum, quaſi iniit Chriſtus quinto pòſt die, ſcilicet in Paraſceue Paſchæ, dum in cruce de peccato, mundo, dæmone, & inferno triumphauit, omnéſque gentes eorum poteſtate quantū eſt ex parte ſua exemit, & ſubiugauit: quocirca Eccleſia in Miſſa votiua de paſſione Chriſti illi accinit: *Tibi gloria, hoſanna: tibi triū-* Miſſal.
phus & victoria: tibi ſumma laudis, & honoris corona. Halleluia. Tunc enim *regnauit à ligno Deus*. Hinc rurſum Eccleſia in benedictione palmarum Deum orat *vt portantes palmas, & ramos oliuarum, bonis actibus occurramus obuiam Chriſto, & per ipſum in gaudium introeamus æternum.*

BENEDICTVS (ſupple ſit) QVI VENIT (Græcè ὁ ἐρχόμενος, id eſt, ille veniens, qui venturus ſcilicet erat, vel expectabatur) IN NOMINE DOMINI, q. d. Deus benedicat, ſecundet, proſperet & glorioſum efficiat regnum Meſſiæ regis noſtri, ipſe enim venit ad nos *in nomine Domini*, id eſt, auctoratus, miſſus, & dotatus à Domino. Sic Ierem. cap. 4. 16. dicitur: *Locutus es ad nos in nomine* Ierem. 44.
Domini, id eſt, iuſſu, auctoritate, & vice Dei: Et 16.
cap. 3. 17. *Congregabuntur ad eam* (Ieruſalem) *om-* Et 3. 17.
nes gentes in nomine Domini.

Alludit ad Pſalmum 44. 4. vbi Dauid de Chri-
ſto vaticinans; ait: *Accingere gladio tuo ſuper fe-* Pſal 44. 4
mur tuum potentiſſime, &c. intende, proſperè procede.

& regna. Chriſtus enim eſt Rex Iſrael , ait S. Auguſtinus in Ioan. cap.12.23. *eo quod mentes regat, quòd in æternum conſulat, quod in regnum cælorum credentes, ſperantes, amantéſque deducat*. Tropologicè Remig. Chriſtus ,ait, venit in nomine Domini, quia in omnibus bonis operibus non ſuam, ſed patris gloriam quæſiuit.

HOSANNA IN ALTISSIMIS.] Ianſenius explicat, q. d. Salua Meſſiam , tu Domine qui es & habitas in cælis altiſſimis. Meliùs Fran. Lucas, Maldonatus , & alij præpoſitionem ב, id eſt, *in*, pro מן *min*, id eſt, *de* more Hebræo accipiunt, q d. Tu, ô Domine, de cælo , imò de altiſſimo cælorũ culmine: ſalua & fortuna regẽ Meſſiam. Apprecantur enim Meſſiæ ſalutem , non ab homine terrenam & caducam , ſed à Deo diuinam , cæleſtem & æternam, vt ſcilicet Deus diuinitùs eum ſaluet eique vim ſaluandi alios tribuat ; vt nimirùm Chriſtus per gratiam ſuam, omnes ſuos fideles & ſanctos ad æternam ſalutem , felicitatem , regnum & gloriam perducat. Hinc Origenes, *Hoſanna* explicat, reſtitutionem in vitam æternam; hoc enim innuit *τὸ in altiſſimis*, vel vt ipſe legit, in excelſis, ſcilicet ſalutem hanc quæri non in terra , ſed in cælis.

Hieron. Rurſus S. Hieronymus: *Oſtenditur*, ait, *aduentus Chriſti , totius mundi ſalus eſſe , terrena iungens cæleſtibus*, Addit Gloſſa: *in excelſis*, quia Chriſtus, etiam Angelorum eſt ſalus , quorum numerum implet. Vnde Emm. Sà addit , etiam Angelos qui in excelſis ſunt hîc inuitari ad triumphum, & laudem Meſſiæ.

Quocirca Lucas cap.19.38 pro *Hoſanna* habet *pax in cælo*, id eſt , ſalus , proſperitas , omnéque bonum (hoc enim Hebræis notat pax) de cælo in Meſſiam , & per eum in nos à Deo dimanet , & depluat, *& gloria in excelſis* , ſupple, ſit Deo Meſſiæ Datori. Aut potiùs *gloria* ſcilicet regni , firma, magna & continua, hoc eſt glorioſum regnum, *in*, id eſt, de *excelſis* , puta de cælo diuinitùs detur Meſſiæ noſtro. Ita Franc. Lucas.

Rurſum ſublimiùs : *pax* (ſit) *in cælo*, vt ſcilicet Deus hucuſque hominibus offenſus , Chriſto , & per Chriſtum nobis ſit propitius , atque Angelos hominibus, cælum terræ, Deum Synagogæ reconciliet. *Hinc nonnulli*, ait S. Chryſoſtomus, *Hoſanna*

Chryſoſt. *interpretantur gloriam, alij reſurrectionem ; nam & gloria illi debetur , & redemptio illi competit , qui omnes redemit*, q.d. Gloria & laus ſit Deo vniuerſorum , qui eſt in excelſis. Idem cecinerunt Angeli in natiuitate Chriſti. Verùm *Hoſanna* propriè non gloriam, ſed ſalutem ſignificat: ſed ſalus noſtra per Chriſtum, fuit gloria Dei.

Alio ſenſu , in Præfatione Sacrificij Miſſæ, Triſagio , Sanctus, Sanctus, Sanctus , additur , *Hoſanna in excelſis : Benedictus , qui venit in nomine Domini* , vt ſcilicet non Chriſto , ſed nobis per Chriſtũ ſalutem precemur, poſtulando vt & ipſe ab omnibus benedicatur , colatur , laudetur, ac viciſſim benedictiones & gratias ſuas copioſè in nos effundat.

Luc.19.41. Addit Lucas, cap. 19. 41. *Et vt appropinquauit videns Ciuitatem fleuit ſuper eam , dicens : quia ſi cognouiſſes & tu* , &c. quia præuidit & prædixit horrendum eius ſupplicium , & excidium per Titum & Veſpaſianum.

VERS. 10. ET CVM INTRASSET IEROSOLYMAM , COMMOTA EST VNIVERSA CIVITAS , DICENS : QVIS EST HIC? qui cum tanto honore , plauſu , congratulatione, quaſi rex Iſraelis Ieroſolymam ingreditur, idque ſpectantibus Scribis & Phariſæis , imò Romanis Tiberij Cæſaris militibus, qui non ferebant alium Iudææ Regem dici quàm Cæſarem. Quare Chriſtus hîc ſe vt Regem gerens, certum adiiſſet capitis periculum; niſi ipſe vi ſuæ diuinitatis , omnes tam Iudæos quàm Romanos obſtupefeciſſet, eóſque quaſi attonitos reddidiſſet , vt nemo in eum manus iniicere auderet , imò nec de iniiciendo cogitaret. Ita Abulenſis & alij.

POPVLI AVTEM DICEBANT. HIC EST IESVS PROPHETA A NAZARETH GALILÆÆ.] Græcè ὁ προφήτης id eſt , ille Propheta, ſcilicet per excellentiam, qui omnes prophetas prædicatione , ſanctitate , potentiâ & miraculis longè ſuperat , & tranſcendit, ideóque eſt Meſſias rex Iſraelis. *A Nazareth*: licet enim Ieſus eſſet natus in Bethlehem, tamen in Nazareth erat educatus: Chriſtus hac ſuâ gloriâ dedit occaſionem ſuæ necis; Scribæ enim per illam ad eius inuidiam & odium concitati , poſt quatuor dies eum crucifixerunt. Nimirum Deus omnium præſcius , hæc omnia partim poſitiuè , partim permiſſiuè ordinabat , vt ex iis eliceret maius bonum , ſcilicet redemptionem mundi per Chriſti mortem faciendam. Malitia ergo Scribarum impleuit Dei conſilium , & decretum de morte Chriſti & redemptione mundi , vti docet S. Petrus Actor.2. VERS. 11.

ET INTRAVIT IESVS IN TEMPLVM DEI , ET EIICIEBAT OMNES VENDENTES.] Ieſus ingrediens Ieruſalem , non arcẽ Sionis quaſi alter Dauid, ſed templum adiit, vt oſtenderet ſe eſſe Filium Dei Patris, qui in templo colebatur, illique honorem hîc ſibi à populo attributum , omnémque gloriã ſuam acceptam referret; quem non alio fine ſuſceperat, quàm hoc , vt homines ad Deum adduceret. Quocirca non eſt dubium , Chriſtum in templo Deo Patri gratias egiſſe , quòd ſe velut Meſſiam , toti vrbi patefeciſſet; imò totius populi applauſu glorificaſſet. VERS.12. Luc.19.45. Mar.11. 15. Ioh 2.14.15 *Eiectio vendentium è Templo.*

Rurſum prima Ieſu, vtpote Pontificis & Meſſiæ, cura erat templi. Vnde ingrediens vrbem, illud primò adiit, vt nos idem facere doceret. Hac de cauſa iter ſuum adornauit per Bethaniam (vbi ſuſcitarat Lazarum) & Bethphage ; quæ erant ex oppoſito templi , vt per illa ſtatim pergeret ad templum. Nam vt dixi verſ. 1. Chriſtus ex Bethphage tranſiens montem Olìueti , inde per vallem Ioſaphat directè perrexit ad portam auream (quæ tam templi erat quàm vrbis) iuxta quã erat Aquila aurea erecta ab Herode: quare per portam hanc illicò ingreſſus eſt in templum. Vide Adrichomium in deſcript. Ieruſalem, iter hoc Chriſti graphicè delineantem , qui & addit tradi à nonnullis, auream hanc portam ſolere eſſe clauſam, ſed ad aduentum Chriſti quaſi per miraculum fuiſſe reſeratam.

Nota per templum hîc intelligi non Sanctum, nec Sanctum Sanctorum (in hoc enim ſoli Pontifici, in illud ſolis Sacerdotibus fas erat ingredi) ſed atrium templi , in illud enim intrabant laici oraturi , & ſpectaturi Sacrificia , quæ fiebant in atrio Sacerdotum ante Sanctum; hoc enim atriũ , erat quaſi populi templum. Chriſtus enim non erat Sacerdos Leuiticus , quia non erat prognatus ex Leui & Aaron: quare Sanctum ingredi non poterat, nec atrium Sacerdotum, ſed tantùm atrium populi. *Chriſtus non intrabat in Sãctum nec in atriũ Sacerdotum, quòd non eſſet Sacerdos Leuiticus.*

Quare quæ de genealogia Chriſti, quaſi oriundi ex tribu Leui , eiúſque Sacerdotio Leuitico confinxit Fauſtus Manichæus apud S. Auguſtinum

Digitized by Google

num lib. 23. contra eundem Fauſtum, item Theodoſius Iudæorum princeps tempore Iuſtiniani Imperatoris, quæ recitat Suidas Verbo *Ieſus Chriſtus*. à Suida & nonnullis nimis temerè credita, vt ſomnia & errores fabuloſiſſimos, nemo doctus nó iam ridet; imò Vilalpando tom. 2. lib. 3. cap. 9. cenſet hoc atrium fuiſſe gentium. Quis enim credat, hos negotiatores intima penetraſſe, cùm in extimis commodè ſua vendere poſſent? præſertim quia Chriſtus eodem die & loco egit cum Gẽtibus, vt patet Ioan. 12. 20. Gentiles autem non poterant ingredi atrium Iudæorum, ſed gentium, quod erat ante atrium Iudæorum. Hoc atrium ergo erat porticus Salomonis, puta pars Orientalis porticus Salomonis in atrio gentium, in quo vendebantur columbæ, oues, & agni immolandi in templo, quos Chriſtus ex eo eiecit. Atrium enim gentium erat quaſi templum Gentilium, in quo proinde non decebat emi & vendi.

ET EIICIEBAT OMNES VENDENTES ET EMENTES IN TEMPLO. Non in ipſo die palmarum, ſed poſtero die: nam Marcus cap. 11. verſ. 11. qui exactè & ſigillatim hæc Chriſti à Dominica Palmarum vſque ad diem Veneris, quo paſſus & crucifixus eſt, acta per dies ſingulos conſignat, dicit *altero die* à Dominica Palmarum, quo hic ſolennis Chriſti ingreſſus in Vrbem contigit, hoc eſt, feriâ ſecundâ, ſiue die Lunæ hæc à Chriſto in templo eſſe peracta. Chriſtus ergo Dominica Palmarum ſolemni pompâ ingreſſus eſt Vrbem & templum, in eóque orauit & Deo gratias egit; deinde ſub veſperam ex Vrbe egreſſus eſt Bethaniam cum 12. Apoſtolis; ac poſtero die Lunæ in vrbem & templum regreſſus, ex eo eiecit ementes & vendentes, vti narrat Marcus cap. 11. verſ. 11. 12. & 15. quare hîc in Matthæo eſt Hyperbaton, ſiue inuerſus hiſtoriæ ordo; voluit enim ipſe cum ingreſſu Chriſti in templum iungere eiectionem ementium è templo, breuitatis ſtudio, ne ruſum ingreſſum Chriſti in templum poſtridie factum narrare cogeretur.

Chriſtus eiecit vendentes è templo ob duas cauſas. Porrò eos eiecit Chriſtus è templo, id eſt, atrio templi, duabus de cauſis. Prior eſt; quòd non deceret res illas vendi in templo, ſed in foro. Templum enim eſt domus orationis, nõ negotiationis, vt ait Chriſtus. Poſterior, erat auaritia, & vſura Sacerdotum. Hi enim per ſuos vel famulos, vel inſtitores, oues, hœdos, columbas vendebant carò iis, qui illa offerre volebant in templo; præſertim peregrè venientibus, & pauperibus, à quibus ob dilationem ſolutionis, lucrum per vſuram extorquebant. Vnde à Chriſto vocantur latrones. Ita S. Chryſoſtomus & alij.

Bis eiecit Chriſtus vẽdentes è tẽplo. Denique bis eiecit Chriſtus ementes è templo; primò initio prædicationis ſuæ. Ioann. 2. 14. ſecundò ſub finem eiuſdem, quatuor diebus ante mortem ſuam, vt patet ex hoc loco. Ita S. Chryſoſtomus, Auguſtinus, Euthymius, Theophylactus, Ianſenius, Maldonatus, Toletus & alij.

Et menſas numulariorum. (Syrus *trapeZitarum*) *& cathedras vendentium columbas euertit. Numulariorum*, Græcè κολλυβιστῶν, *Collyba* autem, vt ait S. Hieronymus dicuntur, quæ nos appellamus, *tragemata, vel vilia munuſcula: verbi gratiâ, frixi ciceris, vuarúmque paſſarum, & poma diuerſi generis; igitur quia vſuras accipere non poterant collybiſtæ, qui pecuniam fœnerati erant, pro vſuris accipiebant varias ſpecies, vt quod in nummo non licebat, in his rebus exigerent, quæ nummis coemuntur: quaſi non hoc ipſum Ezechiel, prædicauerit dicens: Vſuram & ſuperabundantiam non accipietis.* Ezech. 22. *Collyba & Collybiſta vnde* Hieronym. *Ezech. 22.*

Veriſimiliùs Ianſenius & alij ex Heſichio & Polluce cenſent, hos collybiſtas non mutuaſſe pecuniam, ſed commutaſſe dumtaxat monetam, vt pro aurea darent argenteam, pro maiore minorem, pro peregrina domeſticam, idque cum auctario & lucro; Collybiſtæ ergo erant Campſores, ita dicti à κόλλυβος, id eſt, exigua moneta, aut nummus, quem dabant pro contrectanda pecunia.

Tropologicè numularij ſunt Simoniaci, imò quiuis peccatores, qui animam ſuam, quæ templum eſt Dei, ſuis luxuriis & ſceleribus profanant iuxta illud: *An neſcitis, quoniam membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti?* 1. Corinth. 6. 19. Et: *Si quis templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus.* 1. Corinth. 3. 17. Ita S. Hieronymus, Origenes, & Auctor Imperfecti. *Moraliter.* 1. Corinth. 6. 19. Et 3. 17.

Et cathedras, id eſt, *ſedes*, vt vertit Syrus, in quibus ſedebant venditores & venditrices columbarum: hæ enim à feminis vendi ſolent, quæ quia debiles ſunt, vt diu ſtare nequeant, hinc ſedes ſibi procurant, iuxta illud Martialis:

Inter femineas tota qui luce cathedras
Deſidet. Martial.

Mirum eſt vni homini pauperi, qualis eſt Chriſtus, omnia Sacerdotum lucra in templo ſubuertenti, neminem eorum reſtitiſſe. Vnde S. Hieronymus cenſet hoc maximum fuiſſe Chriſti miraculum, quòd ſolus ipſe potuerit *ad vnius flagelli verbera tantam eiicere multitudinem; menſáſque ſubuertere, & cathedras confringere; & alia facere, quæ infinitus non feciſſet exercitus. Igneum enim quiddam atque ſidereum radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maieſtas lucebat in facie.* Hucuſque S. Hieronymus. Chriſtus ergo hîc ingentem religionis & templi oſtendit zelum, impleuitque illud Pſalmi 68. 10. *Zelus domus tuæ comedit me*, vt ait Ioannes cap. 2. 17. Hieronym. Pſal. 67.

Myſticè. Myſticè vendunt columbas, qui pecuniâ vendunt gratiam Spiritus ſancti, puta ordinationem, ſacerdotia, & beneficia: columba enim eſt ſymbolum Spiritus ſancti. Ita Origenes.

ET DICIT EIS: SCRIPTVM EST (Iſaiæ 56. v. 7.) DOMVS MEA DOMVS ORATIONIS VOCABITVR, VOS AVTEM FECISTIS ILLAM SPELVNCAM LATRONVM.] Arabicus *ſpeluncam latronibus. Latro enim eſt*, ait S. Hieronymus, *& templum in latronum conuertit ſpeciem, qui lucra de religione ſectatur, cultúſque eius non tam cultus Dei, quàm negotiationis occaſio eſt:* quia ſcilicet Sacerdotes hi toti lucri intẽti, honeſta templi ſpecie, quaſi in ſpelunca latitantes carâ venditione, vſuris, aliiſque fraudulentis modis & artibus peregrinos & pauperes expoliabant; imò expilabant, vti faciunt latrones. *Latro enim*, ait S. Iſidorus lib. 10. Etymol. litera L. *inſeſſor eſt viarum, à latendo dictus: melius autem latro eſt quaſi latero, qui à latere inſidiatur viæ.* Et Varro lib. 6. de lingua Latina: *latrones*, ait, *dicti à latere, quòd circa latera haberent ferrum.* Et Sextus Pompeius de Verb. ſignif. litera L. *Latrones*, ait, *eos antiqui dicebant, qui conducti militabant* ἀπὸ τῆς λατρείας (id eſt, à mercede) *at nunc viarum obſeſſores dicuntur latrones, quòd à latere adoriantur, vel quòd latenter inſidiantur.* VERS. 13. Luc. 19. 46. Mar. 11. 17. Ioan. 2. 16. Hieronym. *Latro à latendo dictus* Iſidorus. *Alia latronis etyma.*

Alludit ad Ieremiæ 7. 11. vbi ait Deus: *Nunquid ergo ſpelunca latronum facta eſt domus mea, in qua inuocatum eſt nomen meum, in oculis veſtris? ego, ego ſum: ego vidi, ait Dominus.* Putabant enim hi Semi- Ierem. 7. 11.

arhei

athei ſe ſuáque ſcelera abſcódere, ne à Deo viderentur, ſicut latrones abſcondunt ſe laténtque in ſpeluncis.

Templum dicitur domus Dei Cur?

Nota: templum dicitur domus Dei, non quaſi in eo velut in domo Deus corporaliter inhabitet (hoc enim negat S. Paulus Actor.17.24.) ſed quia templum eſt locus deputatus ad colendum & orandum Deum, in quo Deus preces orantium exaudit: templum verò Chriſtianorum ſpecialiter dicitur domus Dei, quia in eo corporaliter habitat in S. Eucharistiæ Sacramento Chriſtus Dominus, ait S. Thomas.

Tropologicè templum eſt domus, non confabulationis, non ſpeculationis, non putationis, non comeſſationis, ſed orationis. Videant ergo, quàm à Chriſto flagellandi ſint, qui illud garriendo, circumſpiciendo, laſciuiendo, potando prophanant. Nam vt ait Beda in cap.2. Ioannis: *Videbantur licitè vendi in templo, quæ ad hoc emebantur, vt in eodem templo offerrentur Domino, ſed nolens ipſe Dominus aliquid in domo ſua terrenæ negotiationis, ne eius quidem quæ honeſta putaretur, exhiberi, diſpulit negotiatores iniuſtos, & foras omnes ſimul cum iis, quæ negociabantur, eiecit. Quid ergo fratres mei, quid putamus faceret Dominus, ſi rixis diſſidentes, ſi fabulis vacantes, ſi riſu diſſolutos, vel alio quolibet ſcelere reperiret irretitos, qui hoſtias, quæ ſibi immolarentur, ementes in templo vidit, & eliminare feſtinauit?* præſertim quia hi ementes & vendentes non degebant in ipſo templo propriè, ſed in atrio templi dumtaxat, imò in atrio omnibus gentibus communi, & tamen inde à Chriſto eiecti ſunt; quid ergo faciet Chriſtianis, in templo ipſo coram V. Sacramento hæc ipſa & indigniora patrantibus?

Beda.

Hinc diſce quanta reuerentia debeatur templo, ſcilicet quæ debetur domui Dei; de eo enim dicit Chriſtus, *domus mea*: quare ſicut herus iniuriam domui ſuæ factam, vt ſibi factam perſequitur & vlciſcitur; ſic & Chriſtus iniuriam templo illatam, ſibi illatam æſtimat ac vt talem punit & vindicat. Quare appoſitè monet S. Auguſtinus in Regula: *Nemo*, inquit, *in oratorio aliquid agat, niſi ad quod factum eſt, vnde & nomen habet.* Vide dicta Iſaiæ 56 7. & Leuit.9. in fine capitis.

Auguſt.

Vers. 14. Et accesserunt ad eum cæci et claudi, et curavit eos, vt per hæc miracula oſtenderet ſe eſſe Meſſiam, imò Deum, ideòque meritò hac populi acclamatione & pompâ fuiſſe decoratum. Hæc enim miracula patraturum Meſſiam prædixit Iſaias cap.35.v.5, atque hæc digna erant Chriſto, æquè ac templo, quæ proinde pro auaris pecorum venditionibus & nundinationibus Chriſtus ſubſtituit.

Vers. 15. Videntes autem Principes Sacerdotum et Scribæ mirabilia quæ fecit, et pueros clamantes in templo, et dicentes, Hosanna filio David, indignati sunt, tum quia inuidebant Chriſto hanc gloriam, tum quia ægrè ferebant ſuas nundinationes & lucra è templo fuiſſe eiecta.

Acclamant Chriſto pueri.

Vers. 16. Et dixerunt ei: Audis quid isti dicunt? Iesus autem dixit eis: Vtique. Nunquam legistis, quia ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem? Pſal.8.3. Hebr eſt יסדת עז *iſſadta oz*, id eſt, *fundaſti fortitudinem.* Aquila, *fundamenta fecisti potentiam*, Sexta editio, *conſtituiſti robur* Tertullianus lib. de anima cap.19 *expediuiſti laudem.* Syrus; *direxiſti laudem.* Arabicus, *paraſti laudem*, hoc eſt, probaſti, confirmaſti, perfectè laudabilem feciſti potentiam tuam, dum ex ore infantium elinguium & necdum fari loquique potentium, laudem & gloriam tuam exprimis. Feciſti enim vt in die palmarum, infantes cum populo acclamarint Chriſto: *Hoſanna filio David.* S. Hilarius & Auctor Imperfecti per infantes, accipiunt pueros iam fari loquique potentes. Verius S. Chryſoſtomus Euthymius & Theophylactus cenſent, hos verè fuiſſe infantes fari neſcios, vti hic expreſsè dicitur. Vnde Syrus vertit: *Ex ore puerulorum & infantiu direxiſti laudem*, ideóq; addit Luc.c.19.40. Chriſtum dixiſſe: *ſi hi tacuerint, lapides clamabunt*; quo ſignificatur diuino inſtinctu, & miraculo actos & impulſos infantes, æquè ac pueros Chriſto acclamaſſe, *Hoſanna*, quod non intelligebant, imò quòd infantes naturaliter effari necdum poterant. Cauſa fuit, quam ſubdit Pſaltes Pſal. 8. *vt deſtruas inimicum & vltorem*, vt ſcilicet per ora infantium confunderis Scribas & Phariſæos Chriſti inimicos, doceáſque ipſos eſſe amentes & inſipientiores infantibus, qui Ieſum vt Chriſtum agnoſcunt, laudant, glorificant. Sed hæc vltima Pſalmi verba ſtudio ſubticuit Chriſtus, ne Scribas nimium exaſperaret: Simul innuit hîc Chriſtus infantes præueniendos eſſe, vt cùm loqui incipiunt, doceantur pia proloqui, ac prima eorum vox ſit *Hoſanna, Ieſus, Maria*, &c. Sic S. Hieronymus ſcribit ad Bleſillam, vt Paulam filiolam (S. Paulæ quaſi auiæ neptem) primùm vt fari incipit, *Halleluia* effari & pronunciare doceat; vti Noſter B. Franciſcus Borgia, prima cùm infans eſſet verba ſonare *Ieſus Maria* edoctus eſt, teſte Ribadeneirâ in eius vita. Sic Triſagion, puta *ſanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus Sabaoth*, reuelatum fuit puero rapto in aëra, cum Conſtantinopoli graſſaretur terræmotos, qui ceſſauit mox vt populus à puero edoctus, Triſagion conclamauit, anno Chriſti 446. ſub Theodoſio Imperatore teſte Damaſceno tract. de Triſagio. Gaudet enim Deus puris puerorum laudibus, pueri enim dicuntur à puritate, ait Varro, quòd impuberes ſint, & puri quaſi Angeli terreſtres.

Prima vox infantium ſit pia.

Exempla.

Arias Montanus in Pſal.2. aduertit, infantes in quacunque gente vocem יה *iah* ſonare, quod eſt nomen Dei, & abbreuiatum *Iehoua*, ſicque nominis ſui admirabilis initia & fundamenta, vel ab ipſo infantium ore firmiter iacta, Deum ſibi vendicare. Ibidem Arnobius negat quemquam eſſe hominem, qui non cum Dei notione diem primæ natiuitatis intrauerit, imò bruta, arbores & ſaxa ſi loqui poſſent clamatura, cunctorum Dominum Deum. Sic Plato lib.10. de Republ. & Cicero lib. 1. de natura Deorum, docent nos cum lacte matris ſugere Dei cognitionem & laudem. Lyranus diſtinguit triplicem puerorum Deum laudantium ordinem. Primi ſunt, qui laudant Deum morte, non ore, vti fuêre innocentes pro Chriſto ab Herode occiſi. Secundi qui ore non morte, vti fuêre hi canentes Chriſto Hoſanna. Tertij qui ore ſimul & morte laudarunt Deum, vti fuêre S. Agnes 13. annorum, S. Pancratius 12. S. Vitus, Celſus & alij. Vide Noſtrum Philippum Barlaymont in paradiſo puerorum cap.13. & 14. vbi Dei elogia & oracula ore infantium edita recenſet.

Deum ſonat prima vox infantilis.

Triplex puerorum laus.

Nota: Pſalmus octauus, licèt ad literam loqui videatur de magnificentia Dei, quam oſtendit in creatione totius vniuerſi, in qua hominem fecit rerum omnium dominum, tamen magis propriè & profundè, ad literam eum loqui de magnificentia

Argumentum Pſalmi octaui.

Digitized by Google

ficentia Dei, quam oſtendit in recrearione, & redemptione mundi, in qua effecit Chriſtum peccati & mortis victorem, ac mundi redemptorem, & vniuerſotum dominum, qui proinde primus eſt homo, & hominum omnium nobiliſſimus. Id patet primò ex eo, quòd Chriſtus hîc ita eum explicet, æquè ac Paulus. Hebr. 2. 7. Secundò, quia magnificentia tanta quam ibi celebrat Pſaltes hominis miſeriæ, qui poſt lapſum, in peccatum iam perdidit dominatum in beſtias, non ita competit vt Chriſto. Tertiò, quia hic verſiculus: *Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem*, multo clarius & verius competit Chriſto quàm aliis. Simile eſt Deuteronom. 18. 18. vt ibi dixi; quod enim Maldonat. id de Dauide explicat, quaſi is reſpectu Goliat, cui caput amputauit, ſe infantem appellet, certum eſt eum tum verè infantem non fuiſſe, ſed iuuenem animoſum & bellicoſum. Vnde Nicephorus in Pſal. 8. *magnificentia Dei*, inquit, *eſt incarnatio Verbi*.

Vers. 17. Et relictis illis, abiit foras extra civita-
Mar 11. 11. tem in Bethaniam ibique mansit. Syrus & Arabicus: *pernoctauit in Bethania*. Vide hîc ingrati-
Populus mutabilis & ingratus. tudinem, & mutabilitatem populi, qui enim eodem manè acclamarat Chriſto, *Hoſanna*, iam veſpere eiuſdem diei, ob metum Scribarum Chriſtum deſerit, ita vt nemo inuentus ſit, qui eum ad hoſpitium inuitaret; ideóque Chriſtus vrbe egredi coactus eſt, ad Martham & Magdalenam hoſpites ſuos in Bethaniam.

Vers. 18. Mane autem revertens in civitatem esu-
Mar. 11. 12. riit. Contigit ergo hoc poſtridie Dominicæ palmarum, feriâ ſecundâ ſiue die Lunæ, hoc eſt die 11. menſis primi Niſan, quæ noſtro computo eſt 21. Martij; nam poſt tres dies, puta die Veneris, in paſchate, quæ tunc incidebat in diem 25. Martij crucifixus, & immolatus eſt Chriſtus.

Eſuriit, non eſurie naturali, ſed ſponte excitata in ſe fame, ait S. Chryſoſtomus, & Abulenſis, quæſt. 103. erat enim mane, & pridie veſpere Chriſtus apud Martham cœnauerat, vt tam citò eſurire non poſſet. Excitauit ergo hanc in ſe eſuriem, vt per eam haberet occaſionem maledicendi ficui infrugiferæ; Vnde & ficus in ea quæſiuit, licet ſciret tum tempus ficorum non eſſe, vt habet Marcus cap. 11. 14 erat enim die 21. Martij vt dixi, cùm nondum ficus apparent. Nota: hæc eſuries Chriſti, & areſactio ficus contigit antequam eiiceret ementes & vendentes è templo; hoc enim eodem die lunæ ſed poſt ficus areſactionem effecit, vt patet ex Marco cap. 11. 14 & ſeq. vbi particulatim, per ſingulos dies acta Chriſti conſignat.

Vers. 19. Et videns fici arborem vnam secus viam
Mar 11. 13. venit ad eam, et nihil invenit in ea nisi
14. 20. foiia tantum, et ait illi: Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum; Et arefacta est continuo ficulnea.] Chriſtus
Chriſtus maledixit ficui. maledixit ficui eámque areſecit, vt oſtenderet poteſtatem ſuam, qua poſſet ſimiliter proterere, & areſacere Scribas & Iudæos hoſtes ſuos, ſi vellet, quare ſe ab eis mox crucem & necem paſſurum non inuitum, ſed volentem. Nota hanc Chriſti maledictionem non fuiſſe propriam, ſed per Catachreſin abuſiuam maledictio enim hæc tantùm ſignificat Chriſtum ficui precatum fuiſſe malum, ſcilicet areſactionem, quod rebus inanimis iuſta de cauſa precari licet, præſertim Chriſto, cuius ſunt omnes omnium hominum arbores, & prædia. Vide dicta Ierem. 20. 14. & Iob 3. 1. Simili modo S. Fraricīſcus maledixit iunipero arbori plantatæ à B. Iunipero, vno è primis ſociis ſuis, in *S. Frāciſcus iunipero.*
pœnam eius inobedientiæ, quæ proinde nec latum quidem vnguem creuit à die quo terræ infixa eſt, quæ etiamnum viſitur Cariuulæ, ſiue Caleni, Campaniæ felicis ciuitate, iuxta Mandragonium in Monaſterio Minorum: dum enim B. Iuniperus plantandæ huic iunipero intenderet, vocatúſque à S. Franciſco, quouſque cœptum perfeciſſet opus parere detrectaſſet, maledixit S Franciſcus arbori, quòd inobedientiæ occaſio & obiectum extitiſſet, eique præcepit ne in poſterum creſceret, idque protinus factum eſt; vt arbor obediens ſancto, ſuo malo homines doceret obedientiã. Ita Waddingus in Annal. Minorum anno Chriſti 1222. n. 11.

Myſticè, eſuriit Chriſtus vt oſtenderet famem *Ficus areſacta myſticè quid?*
ſpiritualem quam habebat ſalutis Iudæorum, imò peccatorum: ſed quia ipſi huic fami & voto Chriſti non ſatisfaciebant, idcirco ipſos ſubtracto gratiæ humore, ſiccandos fore & maledicendos à Deo. Ita S. Hieronymus, Chryſoſtomus, Hilarius, Beda & Abulenſis q. 117.

Et videntes discipuli mirati sunt dicen- Vers. 20.
tes: quomodo continuo aruit?] *hæc ficus*, vti Mar. 11. 20 21.
addunt Græca & Syrus. Contigit hoc poſtero die, *Quo die ficus hæc areſacta eſt?*
Chriſtus enim die Lunæ ex Bethania regrediens in Ieruſalem, maledixit ficui, inde è templo eiiciens ementes ibidem docuit: veſpere ex vrbe regreſſus eſt Bethaniam: poſtero manè diei Martis ex Bethania cum eo regredientes diſcipuli Ieroſolymam, viderunt ficum areſactam túmque mirantes dixerunt: *quomodo continuo aruit?* Hæc hoc ordine contigiſſe patet ex Marco c. 11. v. 19. & 20.

Symbolicè, Chriſtus maledixit ficui, quia ficus fuit arbor à Deo vetita, ex quâ Adam comedens ſe ſuóſque poſteros perdidit. vti viri docti probabiliter opinantur, quos citaui. Geneſ. 2. 9.

Allegoricè ficus areſacta notat Iudæos, qui veniente Chriſto, increduli humorem fidei & gratiæ perdiderunt, ideóque nullos honorum operum fructus proferunt. Ita Origenes.

Tropologicè ficus foliata ſed carens ficubus notat fideles, qui habent ſolia profeſſionis fidei, ſed carent ſolidis virtutum fructibus, ideóque à Chriſto maledicentur. Ita Origen.

Respondens autem Iesus ait eis: Amen Vers. 21.
dico vobis, si habveritis fidem (illam ex- Sup. 17. 20.
cellentem & efficacem inſtar grani ſinapis, de Luc 17. 6.
qua cap 17. 20.) et non hæsitaveritis, non Mar. 1. 23.
solum de ficulnea facietis (quod iam à me factum videtis, patet ex Græco) sed et si monti huic dixeritis: Tolle (ſcilicet *te*, vt ſequitur, Græcè ἀρθῆτι, id eſt vt Syrus *tollitor*. euellitor è terra) et iacta te (Græcè βλήθητι, id eſt *proiicitor*. Syrus *cade*) in mare, fiet.] *Et non hæſitaueritis*. Græcè μὴ διακριθῆτε, id eſt, non diſcrepaueritis quaſi dubij & hæſitantes, non diſcreueritis, an quod petitis ſit factu facile ao difficile. Multi enim quia putant id quod petunt eſſe arduum & difficile, hinc diffidunt ſe à Deo id impetraturos, ideóque non impetrant: qui verò non diſcernunt inter facile & difficile, cogitantes id quod ſibi eſt difficile Deo eſſe facile, ideóque confidunt diuinæ omnipotentiæ, bonitati & promiſſioni, qua promiſit ſe omnia quæ certa fide & fiducia ab eo petimus nos impetraturos; quare ſuam mentem & ſpem erigunt ſupra ſuã infirmitatem, eámque collocant in Deo, certò ab eo expectantes orationis ſuæ finem & fructum; hi impetrant quæcumque & quantumcúmque ab eo

Ll poſtu

poſtulant: *Monti huic*, Oliueti; iuxta eum enim pergens in Ieruſalem dixit hæc Chriſtus. Ita Abulenſis quæſt. 134 Franc. Lucas & alij. Cætera quæ huc ſpectant dixi c.17.20.

Domus Virginis Lauretum ab Angelis tranſlata.

Sic ob infidelitatem Turcarum, qui terræ ſanctæ dominantur, Angeli ex Galilæa & Nazareth anno Domini 291. tranſtulerunt domum B. Virginis, in qua ipſa Angelo nunciante concepit filium Dei, in Dalmatiam; & inde anno Domini 294. in Italiam (Lauretum) vbi ſedes & caput eſt fidei ac fidelium; ideóque ob fidem illam innumera ibidem patrat miracula, quæ recenſet Noſter Horatius Turſellinus in hiſtor. Lauretana.

VERS. 22. Mat.11.24. ET OMNIA QVÆCVMQVE PETIERITIS IN ORATIONE, CREDENTES ACCIPIETIS. *Credentes*, id eſt, ſi credideritis, & confiſi fueritis vos illa à Deo impetraturos; iuxta illud Iacobi 1.6. *poſtulet in fide nihil hæſitans*.. Vide ibi dicta. (Iacob 1.6.)

Præclarè S. Bernardus ſerm. 15. in Pſalm. *Qui habitat*, Tropologicè explicans illud Dei ad Ioſue c.1. *Quemcumque locum calcauerit pes veſter, veſter erit. Pes veſter* ait, vtique *ſpes veſtra eſt, & quantumcumque iſta proceſſerit, obtinebit, ſi tamen in Deum tota figatur, vt firma ſit & non titubet.* Ratio à priori eſt Dei liberalitas, & munificentia, quæ non patitur ſe ſpe noſtra vinci, ſed eam longè ſuperat & tranſcendit. (Ioſue 1. Bernard)

VERS. 23. Luc.10.1.2. Mat 11.27. 28. ET CVM VENISSET IN TEMPLVM, ACCESSERVNT AD EVM DOCENTEM PRINCIPES SACERDOTVM ET SENIORES POPVLI, DICENTES: IN QVA POTESTATE HÆC FACIS? ET QVIS TIBI DEDIT HANC POTESTATEM?

In qua poteſtate Græcè ἐξουσία, id eſt auctoritate. q. d. quis dedit tibi ius & auctoritatem docendi in templo, ex eóque eiiciendi ementes & vendentes ac populum conuocandi, vt tibi quaſi doctori & Meſſiæ acclamet Hoſanna?

VERS. 24. Luc 10 3. Mat 11. 29. RESPONDENS IESVS DIXIT EIS: INTERROGABO VOS ET EGO VNVM SERMONEM: QVEM SI DIXERITIS MIHI, ET EGO VOBIS DICAM IN QVA POTESTATE HÆC FACIO. Vulgò dicitur:

Non litem ſoluit qui litem lite reſoluit.

Sic enim malæ fidei cauſidici cum cauſæ ſuæ diffidunt, aliam cauſam litémque intexunt, vt tergiuerſentur & condemnationem ſuffugiant. Sic & Hæretici cum argumentis Catholicorum reſpondere nequeunt, alia argumenta eis obiiciunt, vt hæreſis & ignorantiæ ſuæ effugium quærant. At Chriſtus non ita hic agit, ſed interrogationem aliam interſerit, ex qua pendebat quæſtionis à Scribis propoſitæ ſolutio. q. d. Mihi non creditis dicenti me ex Deo poteſtatem accepiſſe: credite ergo Ioanni Baptiſtæ, qui mihi teſtimonium perhibuit: me à Deo ad hæc peragenda eſſe miſſum.

VERS. 25. Luc 10. 4.5 Mat.11.30. 31. BAPTISMVS IOANNIS VNDE ERAT? E CÆLO AN EX HOMINIBVS?] Chriſtus per baptiſmum Ioannis, eius de ſe teſtimonium, doctrinam omnémque prædicationem intelligit. Eſt Syncedoche. Eſt hoc Chriſti argumentum appoſitum ad Scribas, & irrefragabile. q.d. Vos quæritis à quo poteſtatem habeam à Deo an ab hominibus: ego viciſſim quæro à vobis, à quo prædicandi & baptizandi poteſtatem habuit Ioannes Baptiſta, à Deo an ab hominibus? Si ille iſtam à Deo habuit, vti omnes confitentur; ergo & ego eandem à Deo habeo; hoc enim de me teſtificatus eſt Ioannes, docens ſe eſſe ſeruum, me autem Meſſiam filium Dei, idque cum vos hac de re legatos ad eum ex profeſſo miſiſſetis ſciſcitatum ab eo an ipſe eſſet Meſſias. Ioann. c.1. v.20.&26.

Deus vocatur cælum Cur?

E cælo, à Deo profectus. Vbi nota: Hebræi per Metonymiam, qua continens pro contento ponitur, Deum vocant שמים *ſcamaim*, id eſt cælum. Hoc ſecuti Græci Poëtæ Saturni patrem οὐρανὸν vocarunt, vt Latini Cælum. Ita Caninius de Nominat. Hæbraic. cap. 2. Hinc Iudæi cælum & aſtra pro Deo coluerunt. Vnde Chriſtiani à Chriſtianiſmo ad Iudaiſmum olim apoſtatantes, dicti ſunt Cælicolæ; contra quos extant reſcripta Theodoſij & Honorij Imperat. lib. 18. de Iudæis & Cælicolis. Vide Baronium anno Domini 408. Hinc & de Iudæis canit Poëta:

Qui puras nubes & cæli numen adorant.

Cælum enim ſui vaſtitate, pulchritudine, motu, ornatu, influxu, omnes rapit in ſui admirationem. Vnde cælum dicitur quaſi cælatum ſtellis & ſideribus, ait Sipontinus; licet Varro lib. 4. de Lingua Latina cælum à κοῖλον, id eſt cauo deriuet quod ſuâ cauitate omnes res creatas complectatur. Hinc Deus eſt quaſi Atlas cæli & mundi, de quo Virgil. lib. 6. Æneid.

Virgil.

—— *Vbi cælifer Atlas*
Cælum humeris torquet, ſtellis ardentibus aptum.

Cælum vt Deum coluerunt multi. Cicero. Plin.

Quocirca multæ gentes cælum vt Deum coluerunt. Vnde Cicero lib. 2. de Diuinat. *Ego*, ait *Deum genus eſſe ſemper dixi & dicam, cælitum.* Idem in ſomnio Scipionis: *Et grates tibi ago ſumme ſol, vobiſque reliqui cælites*: Et Plinius lib. 7. cap. 33. *Diuinitas* ait, *& quædam cælitum Societas nobiliſſima ex feminis in Sibylla fuit.* Audi & S. Auguſtinum lib.10. de Ciuitat. cap. 1. *Et ipſos Deos non ob aliud appellant cælicolas, niſi quod cælum colant, non vtique venerando, ſed inhabitando tanquam cæli quoſdam colonos.* Denique cælum eſt thronus Dei ac ſedes maieſtatis & gloriæ eiuſdem, æquè ac SS. Angelorum & hominum beatorum. (Auguſt.)

Hinc diſce cælum ambire, cælum ſuſpirare, terram & terrena deſpicere, ac dicere cum noſtro Sancto Ignatio: *Quomodo ſordet mihi terra cum cælum aſpicio?* Qui enim cælum ambit, paradiſum ambit, felicitatem ambit, beatam æternitatem ambit, Deum cælitem ambit. *O Iſrael, quam magna eſt domus Dei, & ingens locus poſſeſſionis eius?* Baruch 3.24 Vide ibi dicta. (S Ignat. Baruch. 3.)

AT ILLI COGITABANT INTER SE DICENTES. Græcè διελογίζοντο, id eſt, cogitabant & conferebant inter ſe, deliberantes quid Chriſto reſponderent, quaſi anxij & perplexi.

SI DIXERIMVS, E CÆLO, DICET NOBIS: QVARE ERGO NON CREDIDISTIS ILLI? SI AVTEM DIXERIMVS EX HOMINIBVS, TIMEMVS TVRBAM: OMNES ENIM HABEBANT IOANNEM SICVT PROPHETAM. VERS. 26. Luc.20.5 6. Mar 11 31. 32.

Quare ergo non credidiſtis illi? aſſerenti me eſſe Meſſiam, ſuadentique vt per pœnitentiam vos præpararetis ad meam gratiam & ſalutem. *Timemus turbam*, ſcilicet *ne lapidet nos*, vt addit Lucas cap. 20. verſ. 5. *Sicut prophetam*, τὸ *ſicut* eſt nota veritatis, non ſimilitudinis. q.d. Omnes habebant Ioannem vt verum magnúmque prophetam, ideóque à Deo miſſum: Propheta enim, Legatus, vates & interpretes eſt Dei. Sic Ioannis 1. de Chriſto dicitur: *Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre.* Vbi τὸ *quaſi* veritatem notat, non ſimilitudinem. q. d. Vidimus gloriam eius vt verè vnigeniti filij Dei, ſiue eius, qui verus & vnigenitus erat Dei.

ET RESPONDENTES IESV DIXERVNT: NESCIMVS.] Mentiuntur, quia videtant VERS. 27. Luc 20.7 8. Mar.11. 33.

vitam

Digitized by Google

vitam Ioannis, æquè ac prædicationem ſanctiſſimam & diuinam, morte pro caſtitate obita & martyrio iam obſignatam; ſed improbitas mauult mentiri, quàm falſitatis argui & improbitatis conuinci.

AIT ILLIS ET IPSE: NEC EGO DICO VOBIS IN QVA POTESTATE HÆC FACIO.] q. d. Non vultis ad meam quæſtionem reſpondere, quare nec ego reſpondebo ad veſtram; quia ex mea pendet veſtræ ſolutio. Sed vos dicitis illam vos neſcire & mentimini. Ego dico me ſcire nolléque dicere, ac veritatem dico, vt veſtram proteruiam cõfundam & contundam: Hoc enim reſponſo Chriſtus Scribis os obturauit, vt quaſi mures ſilerent, nec vltra hiſcere auderent. Vnde S. Hieronymus:
Hieronym. *Oſtendit*, ait, *illos ſcire, ſed reſpondere nolle, & ſe noſſe, ſed non dicere, quia quod ſciunt tacent.*

VERS. 28. QVID AVTEM VOBIS VIDETVR? Chriſtus per ſequẽtem parabolam Scribas & Phariſæos dicentes ſe neſcire, an baptiſmus Ioannis eſſet è cælo an ex hominibus? coarguit ſummæ improbitatis & peruicaciæ, quòd cum vellent haberi filij Dei, tamen Ioannem à Deo miſſum recipere noluerint, nec eius prædicationi crediderint & pœnitentiam egerint. Porrò Chriſtus hic ait Chryſoſtomus, *reos ipſos iudices facit, magna fi-*
Chryſoſt. *ducia iuſtitiæ, vbi aduerſario cauſa committitur, vtitur autem parabola vt non intelligant, quomodo contra ſe ſententiam dicant.*

HOMO QVIDAM HABEBAT DVOS FILIOS, ET ACCEDENS AD PRIMVM DIXIT: FILI, VADE HODIE, OPERARE IN VINEA MEA.
VERS. 29. ILLE AVTEM RESPONDENS AIT: NOLO: POSTEA AVTEM POENITENTIA MOTVS ABIIT.
VERS. 30. ACCEDENS AVTEM AD ALTERVM DIXIT SIMILITER. AT ILLE RESPONDENS AIT: EO DOMINE, ET NON IVIT.
VERS. 31. QVIS EX DVOBVS FECIT VOLVNTATEM PATRIS? DICVNT EI: PRIMVS. DICIT ILLIS IESVS: AMEN DICO VOBIS, QVIA PVBLICANI ET MERETRICES PRÆCEDENT VOS IN REGNVM DEI.
VERS. 32. VENIT ENIM AD VOS IOANNES IN VIA IVSTITIÆ, ET NON CREDIDISTIS EI: PVBLICANI AVTEM ET MERETRICES CREDIDERVNT EI. VOS AVTEM VIDENTES NEC POENITENTIAM HABVISTIS POSTEA VT CREDERETIS EI.

Parabola hæc explicatione vix indiget, quia eam Chriſtus applicat & explicat. Nimirum primus filius initio nolens obedire patri, ſed mox factus pœnitens, obediens & vadens operatum in vinea, notat publicanos & meretrices, qui primò ſuis ſceleribus voluntatem & legem Dei repulerunt, ſed poſtea ad Ioannis prædicationem reſipuerunt & pœnitentiam egerunt, ac caſtè iuſtéque iuxta legem Dei vixerunt. Secundus filius dicens patri ſe iturũ in vineã, ſed fallens nec vadens, notat Scribas & Phariſæos, qui legem Dei ſemper in ore habebant, quaſi eius ſtudioſiſſimi & religioſiſſimi obſeruatores, cum tamen reipſa eã non implerent, ſed cõtra eam libidines, rapinas, vſuras, &c cõmitterent. Quare grauem in ſe Dei offenſam & iram prouocauerunt, tum per ipſa ſcelera tum per ſuam hypocriſim & ementitam legis ſimulationem. Videri enim volebant eſſe zelotæ legis, cum eſſent eius præuaricatores. Hæc enim hypocriſis & duplicitas animi valdè Deum irritat.

Præcedent Græci προάγουσι, in præſenti, id eſt, *præcedunt*. q. d. Publicani & meretrices, vos ô Scribæ præcedunt, id eſt ante vos eunt in via Dei & virtutis, tendúntque ad cælum per fidei, pœnitentiæ & mutationis vitæ exemplum, ideóque reipſa præcedent & ante vos introibunt in regnum cælorum, quod nunquam vos ſcelerati introibitis, introire tamen poſſetis ſi velletis pœnitere & mores mutare. Sic cap. 5. 20. *minimi* in regno cælorum vocantur, impij & reprobi ab eo excludendi. *In via iuſtitiæ*, Syrus *in via rectitudinis*, *incedens*, hoc eſt agens vitam perfectè iuſtam, rectam, ſanctam & irreprehenſibilem. *Nec pœnitentiam habuiſtis*, id eſt, egiſtis Græcè οὐ μετεμελήθητε, id eſt, non pœnituiſtis, non reſipuiſtis.

Myſticè, Publicani & meretrices denotant gentes, quæ primò idolis & vitiis ſeruiuerunt, deinde per Apoſtolorum prædicationem conuerſæ Deũ & virtutes coluerunt. Phariſæi & Scribæ, notant Iudæos, qui videbantur Deum colere, ſed reuera eum ſpreuerunt, dum Chriſtum ab eo miſſum aſpernati ſunt, & in hac perfidia mentem obſtinarunt. Vnde de his parabolam hanc interpretantur S. Hieronymus, Chryſoſtomus, Origenes, S. Athanaſius, Beda, Euthymius, Maldonatus, Ianſenius & alij paſſim.

Tropologicè oſtendit Chriſtus, ait S. Chryſoſtomus, meliores eſſe populares & plebeios qui aliquando conuertuntur, quàm Sacerdotes, qui nunquam.

Tropologicè primo filio ſimiles ſunt Chriſtiani communes & Laici qui ſanctitatis deſiderio impulſi ſeruant conſilia Euangelica, etſi ex voto & profeſſione ad ea non obligentur. Secundo filio ſimiles ſunt Sacerdotes, monachi & religioſi, qui vota paupertatis, caſtitatis & obedientiæ Deo nuncuparunt ſed ea deinde violant.

ALIAM PARABOLAM AVDITE. HOMO VERS. 33.
ERAT PATERFAMILIAS, QVI PLANTAVIT Luc 20. 9.
VINEAM, ET SEPEM CIRCVMDEDIT EI, ET FO- Mar. 12. 1.
DIT IN EA TORCVLAR, ET ÆDIFICAVIT TVRRIM, ET LOCAVIT EAM AGRICOLIS, ET PEREGRE PROFECTVS EST.

CVM AVTEM TEMPVS FRVCTVVM APPRO- VERS. 34.
PINQVASSET, MISIT SERVOS SVOS AD AGRICO- Luc 20. 10.
LAS VT ACCIPERENT FRVCTVS EIVS. Mar. 12. 2.

ET AGRICOLÆ APPREHENSIS SERVIS VERS. 35.
EIVS, ALIVM CECIDERVNT, ALIVM OCCIDE- Luc. 20. v.
RVNT, ALIVM VERO LAPIDAVERVNT. 10 11 12. Mar. 12. v.
ITERVM MISIT ALIOS SERVOS PLVRES PRIO- 3 4. 5.
RIBVS, ET FECERVNT ILLIS SIMILITER. VERS. 36.

NOVISSIME AVTEM MISIT AD EOS FI- Mar. 12. 25.
LIVM SVVM DICENS: VEREBVNTVR FILIVM VERS. 37.
MEVM. Luc. 20. 13. Mar. 12 6.

AGRICOLÆ AVTEM VIDENTES FILIVM DI- VERS. 38.
XERVNT INTRA SE: HIC EST HÆRES, VENITE Luc. 20. 14.
OCCIDAMVS EVM, ET HABEBIMVS HÆREDI- Mar. 12 7.
TATEM EIVS.

ET APPREHENSVM EVM EIECERVNT EXTRA VERS. 39.
VINEAM, ET OCCIDERVNT. Luc 20 15.
CVM ERGO VENERIT DOMINVS VINEÆ Mar. 12. 8.
QVID FACIET AGRICOLIS ILLIS? VERS. 40.
AIVNT ILLI: MALOS MALE PERDET; ET Luc. 20. 15.
VINEAM SVAM LOCABIT ALIIS AGRICOLIS, Mar. 12. 9.
QVI REDDENT EI FRVCTVM TEMPORIBVS VERS. 41.
SVIS. Luc. 20 16. Mar. 12 9.

Chriſtus hanc parabolam contra Scribas & Iſai. 5 1.
Phariſæos aduerſarios ſuos intorquens, mutuatur eam ex Iſaia c. 5. 1. vt illi pondus addat, quod ipſos premat & conuincat. Iſaias enim ibidem illa vſus eſt, & eadem Chriſtum vſurum prædicit, vt hic Chriſtus ea vtitur Sic enim c 5 incipit Iſaias: *Cantabo dilecto meo* (Chriſto incarnando) *canticum patruelis mei vineæ ſuæ: vinea facta eſt dilecto meo in*

cornu filÿ olei, id eſt, in cornu oleato, hoc eſt, in Iudæa, quæ robuſta & alta eſt vt cornu, ac fertilis & pinguis eſt inſtar olei. Fusè hæc explicui Iſaiæ 5. quare ibi dicta hîc ſummatim repetam, & paucis totam parabolam perſtringam.

1. *Parabola vineæ explicatur.* *Pſal. 79. 7.* Primò, homo plantans vineam, eſt Deus fundãs Eccleſiam ſiue Synagogam, iuxta illud Pſal. 79. 9. *Vineam de Ægypto tranſtuliſti, eiecisti gentes* (ex Chananæa, ibique) *plantaſti vineam*, id eſt, Synagogam, ſiue populum Iudæorum.

2. *Sepes.* Secundò, ſepes, torcular & turris erecta in vinea, ſignificant Deum Eccleſiæ ſuæ abundè de omnibus rebus neceſſariis prouidiſſe, diſtinctè tamen per ſepem Grammaticè murum Ieroſolymæ cum Sancto Hieronymo, item fortes Principes, vti fuêre Dauid & Machabæi, ait Interlinear. Theologicè Angelorum cuſtodiam cum Origene, S. Ambroſio & Hieronymo; vel legem cum Auctore Imperfecti & S. Irenæo lib. 4. cap. 70. accipe. Vnde pro *ſepem circumdedit ei*, (Syrus vertit, *vndequaque obuallauit eam maceria.*

Torcular. Torcular eſt altare, quo victimarum ſanguis exprimebatur. Ita Origenes, S. Hieronymus, Beda, Theophylactus, Euthymius. Dicitur autem fodiſſe torcular, quia olim exſcindere aut fodere ſolebant lacunas: vel vt ait Marcus cap. 12. v. 1. *lacum*, quo vinum nouum ex vuis in torculari expreſſum excipiebant, vti patet Iſaiæ cap. 5. 2. Tropologicè torcular, ait S. Hieronymus, notat Martyres. Vnde Pſal. 8. 80. & 83. inſcribuntur in titulo, *Pro torcularibus*. S. Hilarius vero cenſet notari prophetas, in quos vbertas Spiritus ſancti feruentis influxit. Sanctus Chryſoſtomus autem per torcular accipit verbum Dei, quod premit & cruciat hominem contradicente carne.

Turris. Turris vineæ, id eſt, Synagogæ erat templum Ieroſolymitanum, Deique cultus in eodem. Ita Origenes, Chaldæus, Sanctus Hilarius, Beda, Theophylactus, Euthymius. Myſticè turris erant prophetæ, doctores & paſtores, æquè ac reges & principes populi: hi enim quaſi è turri erant ſpeculatores populi, ita iidem. Vnde S. Hilar. Turris, ait, notat eminentiam legis, quæ & in cælum proueheret, & ex qua ſpeculari Chriſti aduentus poſſet.

3. Tertiò, coloni vineæ erant principes populi: horum enim eſt populum regere & excolere, operari in vinea eſt iuſtitiã facere, ait S. Chryſoſt.

4. Quartò, peregrè profectus eſt Deus, quia vt ait Origenes, cùm legem & pacta Iudæis dediſſet apparens eis in monte Sina; poſtea eis non apparuit quaſi aliò profectus.

5. Quintò, tempus fructuum, id eſt, obſeruationis legis & Dei cultus erat tempore Dauidis, Salomonis, Ioſaphat, Ezechiæ, Ioſiæ, &c. cùm Iudæi quietè ſibi & Deo viuere poterant & debebant. Aut potius hoc tempus agebatur iugiter, quia iugiter Deo ſeruire & bonorum operum fructus producere tenebantur. Vnde Maldonatus cenſet hoc pertinere ad emblema & ornatum parabolæ.

6. Sextò, ſerui à Deo in vineam, id eſt, ad ſynagogam miſſi, vt fructus eius colligerent, fuêre Iſaias, Ieremias, Ezechiel, cæterique prophetæ, quos Iudæi vt vitiorum ſuorum caſtigatores occiderunt, ac nonnullos, vt Ieremiam, lapidarunt. Miſit autem eos ſecundò & plures prioribus, vt ſua diligentia & charitate vinceret colonorum improbitatem. Vnde S. Chryſoſtomus, *Per ſingulos*, ait, *gradus malitiæ, Dei miſericordia addebatur, & per ſingulos gradus miſericordia Dei, Iudæorum malitia creſcebat.*

Quocirca Deus tandem miſit ad eôs filium ſuum, puta Chriſtum iam incarnatum, quem Scribæ velut Synagogæ hæredem, pariter occiderunt & crucifixerunt extra ciuitatem, id eſt, extra Ieruſalem in monte Caluariæ, vt ipſi Synagogæ præeſſent & dominarentur, ex eaque ſe ditarent & magnificarent. Pro *verebuntur filium meum*, Syrus vertit, *erubeſcent propter filium meum.*

Tropologicè vinea cuique excolenda eſt anima, paſtori eſt parochia, Epiſcopo diœceſis, Regi regnum, Magiſtratui Reſpublica, vt fructus bonorum operum & virtutum proferat. Sepes ſunt leges & ſtatuta, cuſtodes ſunt Angeli: Turris eſt ratio, meditatio, prouidentia: torcular eſt mortificatio, tribulatio, crux. *Seruus mittitur*, ait Rabanus, *cùm lex, pſalmus, aut prophetia legitur; eiicitur, cùm contemnitur, vel blaſphematur; hæredem occidit qui filium Dei conculcat, & ſpiritui gratiæ contumeliam facit; vinea aliÿ datur, cùm gratiam à ſuperbo ſpretam humilis accipit.* *Rabanus.*

Porrò homo plantans vineam, eſt Deus, qui homo dicitur, ait S. Chryſoſt. ſimilitudine non veritate: natura dominus eſt, beneuolentia pater, iuxta illud Iſa. c. 5. *Vinea Domini Sabaoth domus Iſrael eſt.*

Aivnt illi (Scribæ) malos male perdet. *Vers. 41.* Dices Marcus & Lucas aſſerũt Chriſtũ id dixiſſe; quomodo ergo Matthæus idipſum attribuit Scribis? Reſpondetur cum S. Chryſoſtomo & Euthymio, primò Scribas id dixiſſe, deinde Chriſtum idipſum repetiiſſe & confirmaſſe eo modo & geſtu, vt inde ac ex antecedentibus & ſequentibus (vt rectè aduertit Abulenſis quæſt. 200.) ſatis Scribæ id de ſe dici intelligerent, ac tunc eos ſubiunxiſſe: *abſit*, vt habet Lucas cap. 19.

Malos malè perdet, malos ſcilicet vineæ, id eſt, Eccleſiæ colonos, puta Scribas cum ſuis aſſeclis, qui prophetas & Chriſtũ occiderunt, perdet Deus per Titũ & Veſpaſianũ in hac vita, ac per dæmones in gehenna. Et vineam svam locabit aliis agricolis, (Apoſtolis, eorúmq; ſucceſſoribus) *qui reddant ei fructum temporibus ſuis.* Fructus hic vineæ, id eſt, Eccleſiæ Dei, patet in conuerſione totius orbis ad Chriſti fidem & ſanctitatem, ac præſertim in conſtantia tot millium Martyrum & virginum: prædicitur enim hîc reprobatio Iudæorum, & conuerſio gentiũ, vti docet Chriſtus v. 43.

Moraliter diſce hîc, quòd ſicut vinea producit bonas vuas, etiamſi mali ſint eius coloni, ita Eccleſiam eiúſque fideles producere bona virtutum opera, etiamſi ſubinde mali ſint eius paſtores & doctores, vti erant Scribæ. Plura tamen & maiora proferent, ſi paſtores ſint boni, vti patuit in Apoſtolis, quorum virtutes Apoſtolicas imitati primi fideles excelluêre in caſtitate, charitate, patientiâ, omniq; virtute. Id repræſentat Emblema Zeuxis, *Emblema Zeuxis pictoris eximÿ.* pictoris inſignis. Hic enim pinxit puerum cum caniſtro vuarũ ita ſcitè & bellè, vt aues falleret: aues enim ad illas quaſi ad veras vuas aduolabant, eáſq; mordicabant vt iis veſcerentur: tum Zeuxes verecundè: Melius, ait, pinxi vuas, quàm puerum, quia ad vuas aduolant, & puerum aſtantem quaſi pictum non timent aues; ita paſtores & cuſtodes Eccleſiæ ſubinde praui ſunt prauéque expicti; at vuæ, id eſt, opera plebis melius habent & ſpecioſiora ſunt: cuſtodum, id eſt, paſtorum incuria accidit, vt auium, id eſt, dæmonum fiant præda, ab iiſque deuorentur.

Dicit illis Iesvs: Nvnqvam legistis in Scriptvris: lapidem qvem reprobaverunt ædificantes, hic factvs *Vers. 42. Luc. 20. 17. Mar. 12. v. 10. 11.*

est

EST IN CAPVT ANGVLI ? A DOMINO FACTVM EST ISTVD, ET EST MIRABILE IN OCVLIS NOSTRIS.

Citat Chriſtus Pſalm. 117. v. 22. vbi Dauid de Chriſto loquitur & prophetat, idque ſciebant Scribæ: vnde intellexerunt ſe hac ſententia à Chriſto æquè ac à Dauide notari & taxari: ſenſus enim eſt q. d. Scribæ, Sacerdotes & Phariſæi quaſi Architecti Synagogæ, id eſt Eccleſiæ Iudaicæ, Chriſtum vt lapidem inutilem ab ea reiecerunt, imò vt illi contrarium damnarunt & occiderunt; Scribas enim quos ſuperius vocauit operarios & agricolas, nunc vocat ædificatores; ait S. Hieronym. Sed hic lapis à Iudæis reprobatus, à Deo *factus eſt in caput anguli*, id eſt poſitus eſt in capite anguli, factuſque eſt lapis capitalis & omnino fundamentalis Eccleſiæ, iſque angularis, vt ſcilicet duos parietes Gentium & Iudæorum in ſe, velut angulo iungeret & connecteret, in eadem Eccleſiæ fabricâ & domo. Ita S. Auguſtinus, S. Baſilius, Euthymius, Caſſiodorus, Abulenſis, Ianſenius, Maldonatus cæterique Patres & Interpretes, vel hîc vel in Pſalm. 117. 22. Imò S Petrus Epiſt. 1. cap. 2. v. 6. & ſeq. vbi fusè hunc locum explicui. Crebrò enim in Scriptura fabrica Eccleſiæ comparatur ædificationi domus, quæ ſolido fundamento, v. g. petræ inædificatur. Sic enim Eccleſia inædificatur & incumbit Chriſto; Chriſtus ergo eſt prima Eccleſiæ petra, qui hoc nomen cum re ipſa communicauit S. Petro, vt poſt Chriſtum eſſet petra Eccleſiæ, ac deinde cæteris Apoſtolis, quos pariter conſtituit fundamenta Eccleſiæ, vt patet Apocal. 21. 19. Epheſ. 2. 20. & alibi. Porrò arroganter æquè ac ineptè & impiè Caluinus aſſerit ſe eſſe hunc lapidem; vtpote qui reprobatus à Papa & Eccleſia Romana, factus ſit fundamentum ſectæ Caluinicæ Ita ſuperbus ille Thraſo audet ſe æquiparare Chriſto, imò Chriſto ſuffurari ſuum oraculum & titulum. Verùm det ipſe ſigna, quibus ſe ad hoc à Deo miſſum eſſe doceat, det inquam miracula, prophetias, Scripturas, quæ dedit Chriſtus. At nunquam ea dedit nec vnquam dabit: ergo ipſe Eccleſiæ non reformator eſt, ſed deformator.

Caluinus aſſerit ſe eſſe lapidem reprobatum factum in caput anguli.

Vers. 43. IDEO DICO VOBIS, QVIA AVFERETVR A VOBIS REGNVM DEI, ET DABITVR GENTI FACIENTI FRVCTVS EIVS.] Regnum Dei in Euangelio paſſim vocatur Eccleſia, quia in ea regnat Deus in fidelibus per fidem & gratiam, eoſque deducit ad regnum cæleſte, vt in eis regnet per gloriam.

Ecce hîc eſt quaſi ἐπιμύθιον, ſiue poſtparabola & affabulatio, in qua Chriſtus tres parabolas iam à ſe allatas, ſcilicet primam de duobus filiis, vno obediente, altero inobediente; ſecundam de vinea, cuius coloni occiderunt ſeruos & filium heri; tertiam de lapide reprobato, qui factus eſt in caput anguli, clarè explicat & applicat ipſis Scribis & Iudæis eorum aſſeclis. q. d. Vos, ô Scribæ, eſtis filij Deo patri inobedientes, quia me filium eius vnigenitum ab eo miſſum perſequimini: vos pariter eſtis coloni vineæ, qui me eius hæredem occidetis. Vos denique eſtis ædificantes Synagogam, qui me quaſi lapidem ab ea reiicitis, ſed Deus me faciet baſin & fundamentum Eccleſiæ ſuæ, quia eam à vobis auferet & transferet ad Gentes, qui auidè me recipient & colent, ideóque gratia & gloria à me donabuntur. Omnes enim hæ Chriſti parabolæ eò tendunt, vt ſignificent reprobationem Iudæorum & electionem gentium, eo quòd Iudæi repulerint Chriſtum, quem Gentes acceptarunt. Hiſce parabolis Chriſtus ita pupugit Scribas, vt ei crucem pararint.

ET QVI CECIDERIT SVPER LAPIDEM ISTVM, CONFRINGETVR: SVPER QVEM VERO CECIDERIT, CONTERET EVM. Vers. 44 Luc. 10. 18
Syrus, *diſſipabit eum*. q. d. Qui reſtiterit Chriſto eúmque perſecutus fuerit, vti facitis vos, ô Scribæ, fruſtra id faciet, ac ſibi in animo æquè ac in corpore perniciem accerſet, ita tamen, vt adhuc per pœnitentiam reparari & reſtaurari poſſit. *Super quem vero ceciderit* hic lapis, id eſt cui Chriſtus totus graui ſua vltione incubuerit, v. g. damnandis in die iudicij (vti vos ô Scribæ, niſi pœniteatis, damnabimini) huic nulla ſupereſt ſpes eum reparandi & reſtaurandi: Sicut ſi lapis grandis in teſtam decidat, eam in minutiſſima fruſta comminuit, vt nullo modo reparari & redintegrari queat. Minatur ergo Chriſtus hîc Scribis æternum & irreparabile excidium, puta gehennæ incendium. Ita S. Auguſtinus lib. 1. quæſt. Euang. quæſt. 30. Abulenſis, Barradius, Ianſenius, Maldonatus, & alij. Audi S. Auguſtinum: *Cadunt ſuper eum, qui modo contemnunt vel iniuriis afficiunt: cadet vero ſuper eos, cum veniet in iudicium perditurus, vt ſint impij tanquam puluis, quem proiicit ventus.* Auguſtin.

ET CVM AVDISSENT PRINCIPES SACERDOTVM ET PHARISÆI PARABOLAS EIVS, COGNOVERVNT QVOD DE IPSIS DICERET. Vers. 45.

ET QVÆRENTES EVM TENERE TIMVERVNT TVRBAS, QVONIAM SICVT PROPHETAM EVM HABEBANT. Vers. 46.

Cognouerunt Scribæ partim ex ipſis Pſalmi verbis, partim ex dictis & geſtibus Chriſti hæc ab eo contra ſe dici, vnde frementes & frendentes in eum, volebant eum capere & torquere, ſed metuentes turbam id facere non ſunt auſi. Ecce ita paulatim Chriſtus per reprehenſiones Scribarum, ſtrauit ſibi ad viam ad crucem & mortem: hanc enim poſt tres dies ei intulêre Scribæ. Ita impletum eſt conſilium Dei de redimendis hominibus per Chriſti mortem.

CAPVT VIGESIMVM SECVNDVM.

SYNOPSIS.

Chriſtus primò dat parabolam inuitatorum ad nuptias, & non habentis in eis veſtem nuptialem.

Secundo, verſ. 15. Phariſæis quærentibus an liceat cenſum dare Cæſari, reſpondet: Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo.

Tertiò verſ. 23. Sadducæis negantibus reſurrectionem, eandem probat.

Quartò, verſ. 34. Legiſperito roganti quod ſit magnum legis mandatum, reſpondit eſſe hoc: Diliges Deum ex toto corde tuo.

Quintò, verſ. 42. quærens à Phariſæis quomodo Dauid Chriſtum filium ſuum vocat Dominum, eorum ex ſilentio ignorantiam coarguit, eiſque os obturat.

VERS. I. ET reſpondens Ieſus, dixit iterum in parabolis eis, dicens:
2. Simile factum eſt regnum cælorum homini regi, qui fecit
nuptias filio ſuo. 3. Et miſit ſeruos ſuos vocare inuitatos ad
nuptias, & nolebant venire. 4. Iterum miſit alios ſeruos,
dicens: Dicite inuitatis: Ecce prandium meum paraui, tauri mei
& altilia occiſa ſunt, & omnia parata: venite ad nuptias. 5. Illi
autem neglexerunt: & abierunt, alius in villam ſuam, alius
verò ad negotiationem ſuam: 6. reliqui verò tenuerunt ſeruos eius, & contu-
meliis affectos occiderunt. 7. Rex autem cùm audiſſet, iratus eſt: & miſſis exer-
citibus ſuis perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum ſuccendit. 8. Tunc ait
ſeruis ſuis; Nuptiæ quidem paratæ ſunt, ſed qui inuitati erant, non fuerunt digni.
9. ite ergo ad exitus viarum & quoſcumque inueneritis, vocate ad nuptias.
10. Et egreſſi ſerui eius in vias, congregauerunt omnes quos inuenerunt, malos
& bonos: & impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentium. 11. Intrauit autem rex vt
videret diſcumbentes, & vidit ibi hominem non veſtitum veſte nuptiali.
12. Et ait illi: Amice, quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem? At
ille obmutuit. 13. Tunc dixit rex miniſtris: Ligatis manibus & pedibus eius,
mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & ſtridor dentium. 14. Multi
enim ſunt vocati, pauci verò electi. 15. Tunc abeuntes Phariſæi, conſilium
inierunt vt caperent eum in ſermone. 16. Et mittunt ei diſcipulos ſuos cum He-
rodianis, dicentes: Magiſter, ſcimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces,
& non eſt tibi cura de aliquo: non enim reſpicis perſonam hominum: 17. dic ergo
nobis quid tibi videtur, licet cenſum dare Cæſari, an non? 18. Cognita autem
Ieſus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? 19. oſtendite mihi nu-
miſma cenſus. At illi obtulerunt ei denarium. 20. Et ait illis Ieſus: Cuius eſt
imago hæc, & ſuperſcriptio? 21. Dicunt ei: Cæſaris. Tunc ait illis: Reddite
ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo. 22. Et audientes mirati
ſunt, & relicto eo abierunt. 23. In die illo acceſſerunt ad eum Sadducæi, qui di-
cunt non eſſe reſurrectionem: & interrogauerunt eum, 24. dicentes: Magiſter,
Moyſes dixit: Si quis mortuus fuerit non habens filium, vt ducat frater eius vxo-
rem illius, & ſuſcitet ſemen fratri ſuo. 25. Erant autem apud nos ſeptem fratres:
& primus, vxore ducta, defunctus eſt: & non habens ſemen, reliquit vxorem ſuam

fratri

fratri ſuo. 26. Similiter ſecundus, & tertius vſque ad ſeptimum. 27. Nouiſ-
ſimè autem omnium & mulier defuncta eſt. 28. In reſurrectione ergo cuius erit
de ſeptem vxor? omnes enim habuerunt eam. 29. Reſpondens autem Ieſus, ait
illis: Erratis, neſcientes Scripturas, neque virtutem Dei. 30. In reſurrectione enim
neque nubent, neque nubentur, ſed erunt ſicut angeli Dei in cælo. 31. De re-
ſurrectione autem mortuorum non legiſtis quod dictum eſt à Deo dicente vobis:
32. Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob? Non eſt Deus mor-
tuorum ſed viuentium. 33. Et audientes turbæ, mirabantur in doctrina eius.
34. Phariſæi autem audientes quòd ſilentium impoſuiſſet Sadducæis, conuene-
runt in vnum: 35. & interrogauit eum vnus ex eis legis doctor tentans eum:
36. Magiſter, quod eſt mandatum magnum in Lege? 37. Ait illi Ieſus: Dili-
ges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota
mente tua. 38. Hoc eſt maximum, & primum mandatum. 39. Secundum
autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum, ſicut teipſum. 40. In his duo-
bus mandatis vniuerſa lex pendet, & prophetæ. 41. Congregatis autem Phari-
ſæis, interrogauit eos Ieſus, dicens: Quid vobis videtur de Chriſto? cuius filius
eſt? Dicunt ei: Dauid. 43. Ait illis: Quomodo ergo Dauid in ſpiritu vocat eum
Dominum, dicens: 44. Dixit Dominns Domino meo: ſede à dextris meis, do-
nec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum? 45. Si ergo Dauid vocat
eum Dominum, quomodo filius eius eſt? 46. Et nemo poterat ei reſpondere
verbum: neque auſus fuit quiſquam ex illa die eum ampliùs interrogare.

Vers. 1. ET RESPONDENS (pergens reſpondere Scribis, eorúmque incredulitatem confutare) IESVS DIXIT ITERVM IN PARABOLIS (per parabolas, parabolicè) EIS DICENS:

Vers. 2. *Parabola regis ad nuptias filij ſui inuitantis.* SIMILE FACTVM EST REGNVM CÆLORVM HOMINI REGI, QVI FECIT NVPTIAS FILIO SVO.] q.d. Similiter agitur in regno cælorum, id eſt, in Eccleſia militante in terris & tendente in cælum, perinde ac ſi rex faceret nuptias filio ſuo, &c. nam alioqui regnum cælorum directè & præcisè non eſt ſimile homini regi, ſed humano regno. Vide Canonem 28. Fusè hanc parabolam pertractat S. Gregorius hom. 38. in Euang.

Similis eſt hæc parabola illi quam recenſet Lucas cap. 14. verſ. 16. Vnde Maldonatus cenſet hanc eſſe eandem cum illa: Matthæum enim hîc non ſeruaſſe ordinem hiſtoriæ: veriùs S. Auguſtinus lib. 2. de Conſenſu Euang. cap. 71. S. Gregor. S. Thomas, Ianſenius & alij cenſent aliam eſſe hanc parabolã ab illa Lucæ; vel certè eandem, ſed bis alitérque repetitam; Conferenti enim vtramque patet plura in iis eſſe diuerſa. Nam vt alia taceam, Lucas aſſerit illam à Chriſto dictam in domo Phariſæi, Matthæus verò hîc publicè, in templo vt patet ex c. 21. v. 23. Rurſum Lucas nuptias has cœnam vocat; Matthæus verò prandium; niſi reſpondeas cum S. Gregorio hom. 38. iam citata, ipſum prandium cœnam vocari, quod apud antiquos hora nona, quæ ad veſperam & cœnam vergit, prandium fieret.

Vers. 3. ET MISIT SERVOS SVOS VOCARE INVITATOS AD NVPTIAS, ET NOLEBANT VENIRE.

Vers. 4. ITERVM MISIT ALIOS SERVOS DICENS: DICITE INVITATIS: ECCE PRANDIVM MEVM PARAVI, TAVRI MEI ET ALTILIA OCCISA SVNT ET OMNIA PARATA, VENITE AD NVPTIAS.

Vers. 5. ILLI AVTEM NEGLEXERVNT, ET ABIERVNT ALIVS IN VILLAM SVAM, ALIVS VERO AD NEGOTIATIONEM SVAM.

Vers. 6. RELIQVI AVTEM TENVERVNT SERVOS EIVS, ET CONTVMELIIS AFFECTOS OCCIDERVNT.

Vers. 7. REX AVTEM CVM AVDISSET, IRATVS EST; ET MISSIS EXERCITIBVS SVIS PERDIDIT HOMICIDAS ILLOS.

Pro *nuptias* Syrus vertit ſemper *conuiuium*, ſcilicet nuptiale, nimirum prandium, vti explicat verſ. 4. pro *negotiationem* Syrus vertit *mercaturam*. Pro *iratus eſt*, *excanduit*; pro *veſte nuptiali* vertit *veſtem nuptialem*.

Parabola inuitatorũ explicatur.

Tota parabola ſic eſt explicanda & applicanda.

Primò homo Rex eſt Deus Pater. Filius Regis ſpõſus, eſt Filius Dei incarnatus, putà Ieſus Chriſtus cuius ſpõſa eſt Eccleſia: vtriuſque nuptiæ inchoatæ ſunt in Chriſti incarnatione, in ea enim Chriſtus humanã naturam ſibi hypoſtaticè, & per eam Eccleſiã, id eſt, cæteros homines fideles, quaſi ſponſam myſticè ſibi deſpondit per gratiam; ſed in cælo hæ nuptiæ conſummabuntur per gloriã. Ita Origenes, S. Hilarius, S. Hieronymus, S. Gregorius, & alij. Vnde Tropologicè Origenes: Nuptias, ait, intellige coniunctionem Chriſti cum anima; partum verò & proles, bona opera. 1.

Secundò, Deus Pater Chriſto fecit nuptias, id eſt, nuptiale conuiuium cùm in Iudæa, totóque mundo per Chriſtum propoſuit menſam Euangelicæ doctrinæ & Sacramentorum, præſertim Euchariſtiæ. Ita Origenes, Euthymius, Auctor Imperfecti. 2.

Tertiò, ad has nuptias à Deo primò per Moſen & prophetas, quaſi Dei ſeruos inuitati fuêre Iudæi, tum ante, tum poſt incarnationem Chriſti; vt eam futurã, vel iam factam crederent: itáque in Chriſtum ſperantes, pœnitentes & ſupplicantes ab eo gratiam, iuſtitiam & ſalutem conſequerentur. Ita S. Hieronymus, Gregorius, Origenes, Theophylactus. 3.

Quartò, tauri & altilia, in genere tantùm ſignificant conuiuium opiparè eſſe apparatum, quæ dogmatum Euangelij magnitudinem ſignificant, ait S. Hieronymus æquè ac Sacramentorum, ac præſertim Euchariſtiæ. 4.

Altilia quid?

Porrò altilia non ſunt alites, id eſt, volucres & aues, ſed tauri, vituli cæteráque animalia, quæ ſaginantur, vt pingueſcant, dicta ſunt altilia ab alendo, quaſi alitilia vel alita, ait S. Gregorius. Græcè enim eſt σιτιστὰ id eſt, altilia, ſaginata, vti vituli,

oues & boues lacte & rapis ſaginantur, vt impinguentur: σιτίζω enim eſt alo, nutrio, paſco; & σιτεύω eſt ſagino & frugibus pinguefacio. Vnde Arabicus vertit: *Et vituli mei ſaginati iam occiſi ſunt*, Græcè τεθυμένα, id eſt, immolati ſunt. Olim enim (vti etiamnum) nuptias à ſacrificio auſpicabantur, ac nuptialia conuiuia epulis victimiſque in ſacrificio mactatis, & immolatis agebantur. Sic & nuptiale Chriſti conuiuium, quod hîc parabolicè deſcribitur, à ſacrificio crucis ſumpſit initiũ. Symbolicè S. Gregorius per tauros accipit Patres veteris teſtamenti, qui ex permiſſione legis, inimicos ſuos virtutis corporeæ cornu feriebant, q.d. Patrum mores aſpicite, & remedia vitæ veſtræ cogitate. Altilia verò ſunt, inquit, Patres noui teſtamenti, à terreuis ad ſublimia contemplatione ſubleuati. Chryſoſtomus autem: altilia, ait, ſunt prophetæ; tauri, qui prophetæ fuerunt & Sacerdotes, vt enim tauri gregis duces, ita Sacerdotes principes populi. S. Hilarius inſuper: Tauri, ait, ſunt Martyres, qui tanquam hoſtiæ immolati; altilia, homines ſpiritales tanquam cæleſti pane ſaginati. Denique Origenes: Prandium, ait, eſt Dei eloquium; quæ fortia ſunt, tauri; quæ ſuauiora, ſaginata vocantur.

5\. Quintò ager & villa, in quem abiêre inuitati, negligentes inuitationem, ſignificant bona temporalia, quæ Iudæos à fide & lege Chriſti boniſque cæleſtibus ab eo promiſſis auocarunt, ideóque ipſi Dei ſeruos, id eſt, Apoſtolos primóſque fideles, imò ipſum Chriſtum occiderunt. Quocirca Deus miſit Titum & Veſpaſianum, qui Iudæos quaſi homicidas perdidit & occidit, ac ciuitatem, id eſt, metropolim eorum, puta Ieruſalem cum templo Salomonis, quod erat orbis miraculum, ſuccendit. Ita S. Chryſoſtomus, S. Hieronymus, Euthymius & alij.

Alludit Chriſtus in hac conuiuij ſui parabola
Iſai.25.6. ad Iſaiæ cap.25. verſ.6. *Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc, conuiuium pinguium, conuiuium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defæcatæ.* Et ad cap.30.22.
Et 30.22. *Et panis frugum terræ erit vberrimus & pinguis: paſcetur in poſſeſſione tua in die illo agnus ſpatiosè: & tauri & pulli aſinorum, qui operantur terram, commiſtum migma comedent.* Vide vtrobique dicta. Hinc diſce,
Opiparum Chriſti in Eccleſia conuiuium. Chriſtum in Eccleſia iugiter nobis apponere opiparum ſpirituale conuiuium, ſacræ doctrinæ & gratiæ multipliciter conditum ſacris lectionibus, concionibus, exhortationibus, ac innumeris Apoſtolorum, Martyrum, Confeſſorum, Virginum in omni virtutum genere exemplis, crebrâ oratione, meditatione & Sacramentorum, præ-
Zach 9.17. ſertim Euchariſtiæ (quæ *frumentum eſt electorum, & vinum germinans virgines*, vt ait Zachar. cap.9.17.) ſumptione frequenti; S. Miſſæ Sacrificij, cum tanto SS. miniſtrorum, altarium, templorum ornatu ac muſicarum & organorum cæleſti quaſi harmonia, celebratione & aliis plurimis, quæ mentem fidelium ſpiritalibus deliciis paſcunt, oblectant, inebriant, vt Chriſtianiſmus piis non aliud ſit quàm iuge feſtum & epulum; iuxta illud Iſaiæ
Iſai.66.23. 66.23. *Et erit menſis ex menſe* (feſtum Neomeniæ continuum) *& ſabbathum ex ſabbatho.* Denique Chriſtus ipſe iam incarnatus, perenne eſt fidelium pabulum & gaudium: ipſe enim per incarnationem non tantùm omnia gratiæ ſuæ dona, ſed & totum ſeipſum quantus quantus eſt, adeóque ſuá deitatem realiter illis communicat, imò guſtandam, comedendam fruendámque exhibet, iuxta illud Ioann.6.51. *Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi; ſi quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.* Ioan. 6. 51. Hac de cauſa Iſaias, delicias & felicitatem Eccleſiæ nouæ ex Chriſto incarnato obuenturam prænuncians paſſim exultat & iubilat, omnéſque Chriſtianos ad iugiter exultandum & iubilandum inuitat, vt patet cap.2. cap.7. cap. 30. cap. 35. cap.60. cap.61. cap.62. & ſequent. Videat ergo Chriſtianus præſertim Sacerdos & Religioſus, vt hiſce epulis mentem paſcat & ſatiet, ac in ſanctitate & iuſtitia ſeruiens Chriſto, perpetim cum eo diſſuauians vitam agat iucundam, lætam, beatam, ac felicitatem perennem hîc inchoet & prælibet, quam mox perficiet & conſummabit in cælo. Hinc pariter diſcat, quàm inſipiêtes ſint illi, qui hiſce epulis cæleſtibus præferunt terrenos agros & villas, hoc eſt, porcorum ſiliquas, regum deliciis.

Tvnc ait servis: Nvptiæ qvidem paratæ svnt, sed qvi invitati erant non fvervnt digni.] Vers. 8. Eſt hæc altera & poſterior pars parabolæ inuitatorum. *Tunc*, ſcilicet cùm inuitati, puta Iudæi, nollent venire ad menſam nuptialem Euangelicæ doctrinæ Chriſti, eo quòd illâ *non fuerunt digni*, quia ſcilicet illam contemnendo, eâdem ſe fecerunt omnino indignos: *ait* rex, ſcilicet Deus, *ſeruis ſuis*, puta Apoſtolis:

Ite ergo ad exitvs viarvm, et qvoscvn- Vers. 9.
qve inveneritis, vocate ad nvptias. Pro *exitus viarum*. Arabicus *ſtrata viarum* vertit. Græcè eſt διεξόδους ὁδῶν, id eſt, decurſus, digreſſus, tranſitus, exitus, permeationes viarum, q.d. Perambulate & percurrite omnes vias omnéſque viarum flexus, angulos, fines & terminos; nullus ſit angulus, nullus finis viarum, quem non permeetis, hoc eſt, omnes mundi vias, ô Apoſtoli, perambulate, totum orbem, omnéſque gentium regiones obite, vt iis euangelizetis Chriſti fidem & gratiam, ad eámque omnes omnino gentes & homines vocetis. Iubet enim Apoſtolis, vt ab inuitatis, id eſt, Iudæis Euangelium transferant ad omnes gentes; vnde ſubdit

Et egressi servi (Apoſtoli) eivs in vias. Idē Vers. 10.
ergo ſunt exitus viarum quod viæ, ſiue ductus & flexus viarum. Sic Ariſtoteles lib. de mundo διεξόδους πλανητῶν vocat curſus lunæ, cæterarúmque ſtellarum errantium permeationes, errores, gyros & flexus. Iubet ergo Chriſtus Apoſtolis, vt omnes gentes & regiones, adeóque vltimos terræ fines adeant, iiſque Chriſtum euangelizent,
iuxta illud: *In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines terræ verba eorum.* Pſal. 18. Pſal.18. Myſticè, ſerui ſunt Angeli præpoſiti gentium conuerſioni, ait Origenes.

Symbolicè: Viæ primò ſunt errores varij & contrarij, ſectæque gentium, quos diſpulerunt Apo- *Viæ quid notent ſymbolicè.*
ſtoli. Ita Remigius. Secundò, S. Chryſoſtomus: Viæ, inquit, ſunt variæ profeſſiones hominum in mundo, vt Philoſophiæ, militiæ, &c. iubet ergo cuiuſcunque conditionis homines inuitari ad fidem. Tertiò: *Via*, ait S. Hilarius, *eſt tempus ſæculi; iubentur ergo ire ad exitus, quia omnibus retroacta donantur.* Hilar. Quartò S. Gregorius: Viæ, ait, ſunt actiones; exitus, defectus: plerumque enim facilè conueniuntur, quibus proſperè non ſuccedit.

Congregavervnt omnes, qvos invenervnt bonos et malos.] Hoc eſt emblema parabolæ, tantúmque ſignificat vniuerſim omnes homines, ſine diſcrimine vocatos eſſe ad fidem Chriſti.

Et impletæ svnt nvptiæ discvmben-
tivm

TIVM. Impleta eſt Eccleſia omnium gentium & fidelium numero & copia.

VERS. 11. INTRAVIT AVTEM REX VT VIDERET DISCVMBENTES, eóſque luſtraret & examinaret. Hoc fiet cùm Deus veniet ad iudicium vniuerſale in fine mundi, vt omnes examinet, iudicet, præmiet vel puniat, beet vel condemnet. Ita Origenes, S. Chryſoſtomus, & alij.

ET VIDIT IBI HOMINEM NON VESTITVM VESTE NVPTIALI. Arabicus, *veſte nuptiarum*: Syrus, *veſte conuiuali*. *Veſtis nuptialis quænam.* Veſtis nuptialis, id eſt; munda, pretioſa & ſplendida, non eſt fides, vt volunt Hæretici; omnes enim in hoc Eccleſiæ conuiuio habebant fidem, imò non niſi per fidem in illud ingredi poterant; ergo veſtis hæc eſt charitas morúmque probitas & ſanctitas; vita enim pura & ſancta eſt inſtar veſtis mundæ, & cycladis ſplendidæ, ex virtutibus & bonis operibus contextæ, quæ miſè hominem exornat. Ita S. Hieronymus, Hilarius, Chryſoſtomus, Tertullianus, & alij. Vnde S. Gregorius, non habentem veſtem nuptialem, explicat fidem habentem non opera charitatis, per quam Dominus ad ſociandæ ſibi Eccleſiæ nuptias venit. S. Auguſtinus verò lib. 2. cont. Fauſt. c. 19. explicat ſuam, non Domini gloriam quærentem. S. Hilarius autem: Veſtis nuptialis, ait, eſt gratia Spiritus ſancti & candor habitus cæleſtis, qui bona interrogatione confeſſionis ſuſceptus, vſque in cæleſtem cœtum immaculatus eſt reſeruandus. S. Hieronymus denique ait, Opera quæ complentur ex lege & Euangelio, noui hominis efficiunt veſtimentum.

Porrò plures in die iudicij à Chriſto reperiētur fideles, carentes hac veſte charitatis & ſanctitatis, vnus tamen duntaxat nominatur, tum quia obiter hoc rātùm & quaſi παρέργως additur. Scopus enim Chriſti proprius & directus eſt, hac parabolâ, vti & præcedentibus tantùm ſignificare, reprobatis Iudæis incredulis vocandas ad Chriſtum eſſe gentes: rū quia hic vnus, omnes illi ſimiles ſignificat: hic enim vnus eſt inſtar omnium, ſiue exemplar & ſpeculum cunctorum impiorum: tum denique vt ſignificet, ne vnum quidem impium in die iudicij latère poſſe, vel impunè abiturum.

VERS. 12. ET AIT ILLI: AMICE (Syrus *Socie mi*) QVOMODO HVC INTRASTI NON HABENS VESTEM NVPTIALEM? Vox *amice* ſignificat Deum hæc impiis dicturum, non ex odio & ſtudio condemnationis, ſed amicè ex zelo iuſtitiæ. Addit S. Hieronymus: amicum vocat, quia inuitatus fuit ad nuptias, ideóque eum impudentiæ arguit, quòd amicè inuitatus ad nuptias, ruſticè venerit ſine veſte nuptiali. Vnde S. Gregorius hom. 38. *Mirandū eſt*, inquit, *quòd hunc & amicum vocat & reprobat, ac ſi* (Gregor.) *apertius dicat: amice & non amice, amice per fidem, ſed non amice per operationem.*

AT ILLE OBMVTVIT: quia ibi locus negandi non eſt, ait S. Hieronymus; nam Deus ibi *illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia* (Sophon. 1. 12.) *cordium*, iuxta illud: *Scrutabor Ieruſalem in lucernis*. Sophon. 1. 12. Vnde S. Gregor. hom. 38. in Euang. (Gregor.) *Obmutuit*, inquit, *quia in illa diſtrictione vltima increpationis omne argumentum ceſſat excuſationis, quippe quia ille foris increpat, qui teſtis conſcientiæ intus animam accuſat.*

VERS. 13. Dan. 7. TVNC DIXIT REX MINISTRIS, Angelis ſuis, vt patet Matth. 13. 39. vnde Daniel de iis cap. 7. ait: *Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei.*

LIGATIS MANIBVS ET PEDIBVS EIVS. Eſt emblema, ſignificans dānatos non poſſe reſiſtere Dei ſententiæ & vltioni, nec quicquam boni deinceps poſſe facere; perinde ac ſi manus & pedes, imò os & mentem, iudicium & voluntatē, haberent colligatos. Nam vt ait S. Auguſt. lib. 11. de Trinit. (Auguſtin.) *prauarū voluntatum implicatio, eſt vinculū*. Et S. Greg. hom. 38. *Tunc*, ait, *ligat pœna, quos modo à bonis operibus ligauit culpa*, &c. *qui ergo nunc ſponte ligantur* (Gregor.) *in vitio, tunc in ſupplicio ligantur inuitè*, Gloſſa verò: ſingula, ait, membra pœnis ſubiicientur, quæ hic ſingulis ſeruitiis ſeruierunt.

MITTITE EVM IN TENEBRAS EXTERIORES: IBI ERIT FLETVS ET STRIDOR DENTIVM, (*Tenebræ interiores & exteriores.* Gregor.) qui (dētes) de edacitate gauiſi ſunt, ait Gloſſ. Interl. ex S. Gregor. De his dixi c. 8. v. 12. Appoſitè S. Gregorius: *Interiores tenebræ*, ait, *ſunt cæcitas cordis; exteriores tenebræ, æterna damnationis nox.*

MVLTI ENIM SVNT VOCATI, PAVCI VERO ELECTI: VERS. 14. quia reiecti ſunt omnes primi qui inuitati venire noluerunt, puta omnes Iudæi Chriſto increduli, quò propriè ſpectat hæc parabola, vti & præcedentes cap. 20. & 21. Ad hæc reiectus eſt vnus ille ex iis qui vocati venerunt, ſed intrauit non habens veſtem nuptialem, qui omnes fideles impios repræſentat. Quia enim Chriſtus propriè hîc illos ſignificare nō intendebat, hinc ſuffecit ei per vnū hunc obiter indicare non omnes qui venerunt, ſiue qui Chriſto crediderunt fore ſaluandos, ſed eos duntaxat qui fidem veſte nuptiali, id eſt, charitate, ſanctiſq; operibus ornarint, cæteros verò reiiciendos. Ita Gloſſa, Maldonat. & alij. Hæc Chriſti ſententia magnum cuique iniicere debet timorem; nemo enim ſcit an electus ſit an reprobus. Satagere ergo quiſque debet, vt per bona opera certam ſuam electionem & vocationem faciat, vti monet S. Petrus.

Exemplum dat S. Gregorius hîc homil. 38. tres (*Exemplum S. Gregorij de tribus ſuis amitis.*) amitas ſuas, quarum prima; ſcilicet Tharſilla cum in ſancta virginitate, à Sancto Felice Pontifice auo ſuo iam beato, in cælum euocata eſt, cùm ei diceret: *Veni, quia in hac te lucis manſione ſuſcipio*. Vnde illa ſurſum reſpiciens, Ieſúmque videns, clamánſque: *Recedite, recedite, Ieſus venit*, ſpiritum ei tradidit æternâ vitâ beandum. Secunda verò Æmiliana, à ſorore ſua Tharſilla in cælum ad feſtum Epiphaniæ euocata, cùm illa de tertia ſorore Gordiana ſollicita replicaret: *Et ſi ſola venio, Gordianam cui dimitto?* ab ea triſti vultu audiuit: *Veni: Gordiana enim inter laicas deputata eſt*; quæ proinde mox oblita virginalis ſuæ conſecrationis, honoris & pudoris, villicum ſuum accepit in maritum. Addit alterum exemplum monachi, qui irreligiosè vixerat, ac moriens draconi ad deuorandum traditus fuit; ſed precibus fratrum liberatus, conuerſus dignam egit pœnitentiam, ideóque inter electos recenſeri meruit.

TVNC ABEVNTES PHARISÆI CONSILIVM INIERVNT, VT CAPERENT EVM IN SERMONE. VERS. 15. Lu. 20. 40. Mar. 12. 13. Pro *caperent*, Græcè eſt παγιδεύσωσιν, id eſt, *illaquearent*: παγίδες enim ſunt laquei. Syrus vertit, *aucuparentur*. Sicut enim aucupes capiunt aues laqueo, ſic vafri capiunt ſimplices captioſa quæſtione, q. d. quæſierunt Phariſæi captioſas quæſtiones, quas proponerent Chriſto, vt quicquid reſponderet reprehenſionem incurreret, itáque ſuâ reſponſione ſe quaſi illaquearet, eáque capi & redargui poſſet, ac reus læſæ maieſtatis vel humanæ vel diuinæ perageretur, *Bicipiti complexione inſidiantes*, ait Sanctus Auguſtinus lib. 1.

Digitized by Google

lib. 1. contra Creſcon. cap. 17. *Vt quodlibet eligens*
August. *caperetur. Si licere reſponderet, tanquam reus eſſet aduerſus populum Dei; ſi autem diceret, non licere, tanquam Cæſaris aduerſarius perimeretur.*

Vers. 16. Luc. 20. 21. Mar. 12. v. 13. 14. ET MITTVNT EI DISCIPVLOS SVOS CVM HERODIANIS, DICENTES: MAGISTER, SCIMVS QVIA VERAX ES ET VIAM DEI IN VERITATE DOCES, ET NON EST TIBI CVRA DE ALIQVO; NON ENIM RESPICIS PERSONAM HOMINVM.

Cum Herodianis. Syrus, *cum iis qui erant de domo Herodis,* id eſt, qui erant Herodis fautores, familiares, domeſtici.

Herodiani qui. Secta hæc erat Iudæorum, Romano Cæſari eiúſque tributo fauentium, ita dicta à primo Herode Aſcalonita infanticida, qui totus erat Cæſarianus, vtpote Rex Iudææ à Romano Senatu & Cæſare Auguſto creatus, quique, vt ait Ioſephus, tributis Cæſaris in Iudæa præerat. Ita S. Hieronymus, Origenes, & alij. Addunt S. Epiphanius lib. 1. hæreſi 20. Tertullianus lib. de præſcript. S. Hieronymus Dialogo contra Luciferianos, & ex iis Baronius in Apparatu Annalium, Herodianos fuiſſe ſectarios ſiue hæreticos Iudæorum, qui Herodem Aſcalonitam cenſebant eſſe Meſſiam, ſiue Chriſtum à Prophetis promiſſum, eò quòd viderent in ipſo defeciſſe ſceptrum de Iuda, iuxta oraculum Iacobi Geneſ. 49. 10. Auidè hos adulatores audiuit fouitque Herodes; ideóque occidit infantes in Bethlehem vt interficeret Chriſtum, ne alius quàm ipſe haberetur Chriſtus: atque ea de cauſa magnificentiſſimum Iudæis exædificauit templum veteri deſtructo, quod cum templo Salomonis certare videbatur, vti docet Ioſephus lib. 15. Antiq. cap. 14. Audi S. Hieronymum ſectas Iudæorum breuiter enarrantem Dialog. contra Lucifer. *Taceo de Iudaiſmi hæreticis, qui ante ad-*
Hieronym. *uentum Chriſti legem traditam diſſiparunt; quòd Doſitheus Samaritanorum princeps, prophetas repudiauit; quòd Sadducæi ex illius radice naſcentes, etiam reſurrectionem carnis negauerunt; quod Phariſæi à Iudæis diuiſi propter quaſdam obſeruationes ſuperfluas, nomen quoque à diſſidio ſuſceperunt; quòd Herodiani Herodem regem ſuſcepere pro Chriſto.*

Idem cenſent Theophylactus & Euthymius hic ac Philaſtrius lib. de Hæreſibus; niſi quòd hi pro Herode Aſcalonita ſubſtituant eius filium Herodem Antipam, qui patri mortuo ſuccedens, iam tum regnabat, & Ioannem Baptiſtam occidit, ac Chriſtum veſte albâ indutum illuſit. Verùm quòd Antipas à Iudæis habitus ſit Meſſias, nec Ioſephus, nec Hegeſippus, nec quis alius veterum meminit, imò disertè negat hic Sanctus Hieronymus.

Herodianos ergo hoſce Phariſæi (qui in contrariam partem, ſcilicet Herodem non eſſe Meſſiam, nec Cæſari Romano dandum eſſe tributum, quaſi vindices legis Moſaicæ & libertatis Iudaicæ propendebant, vt patet ex Ioſepho 18. Antiquitatum, cap. 1.) ſubornant, vt cum diſcipulis ſuis eant ad Ieſum, quaſi nouum Iudææ prophetam & doctorem; eique quæſtionem hanc de tributo Cæſari dando, illo tempore inter ſe controuerſam proponant, vt ille litem dirimat; ſed hac fraude & aſtuto conſilio, vt ſi Chriſtus aſſerat dandum eſſe Cæſari tributum, plebis Iudaicæ inuidiam incurrat; ſi neget, in Cæſaris & Romanorum iram ac reatum incidat, qui in eum quaſi ſeditioſum & perduellem manus iniiciant, eúmque vita mulctent. Erat ergo cornuta & captioſa hæc quæſtio, ac dilemma biceps.

Magiſter. Hebr. *Rabbi.* Rabbi autem ſignificat non ſolùm legis doctorem, quales ſunt Rabbini, ſed etiam virum primanum auctoritate præditum, potentem & principem. Fictè adulantur Chriſto, nam eum vocant magiſtrum cuius nolunt eſſe diſcipuli, quem magiſterio, fama & vita priuare moliuntur.

Scimus, quia verax es & viam, id eſt, legem *Dei in veritate doces*: lex enim eſt via, quà tendimus ad Deum, eiúſque gratiam & gloriam; lex enim docet quid Deo placeat, quid velit à nobis fieri, vt illi grati ſimus, ab eóque iuſtificemur & beemur.

Et non eſt tibi cura de aliquo, non metuis iras Herodis nec potentiam Cæſaris, vt hoc metu impediaris ne verum reſpondeas, & pro Iudæis tuis ſententiam feras, etiamſi per hoc ſcias te offenſam Herodis & Cæſaris incurſurum, vti Herodis adulterium caſtigans Baptiſta, eius offenſam incurrere non detrectauit. Putabant enim ipſi omnino quòd Chriſtus pro Iudæis, vtpote fidelibus, contra Cæſarem, vtpote infidelem ſententiam ferret. ita S. Chryſoſt. *Adulatione,* inquit, *putant eum ita inflare & audacem reddere, vt contra inſtitutas leges & præſentem rerum ſtatum quidpiam dicat,* &c. vt ſcilicet *Cæſarem offendat affectatæ rebellionis ſuſpicione.*

Non enim reſpicis perſonam (Syrus *faciem*) *hominum*, vt videas an facies vel perſona ſit diuitis & principis, an pauperis & plebeij, ac principi adulando pro eo reſpondeas, plebémque condemnes; ſed clauſis quaſi oculis ſententiam pro veritate & iuſtitia pronuncies, dicáſque: *Amicus Cæſar, ſed magis amica veritas.* Vnde Arabicus vertit: *non reſpicis in faciem hominis.* Græcum enim πρόσωπον & perſonam & faciem ſignificat, quia ex facie perſona quælibet dignoſcitur.

DIC ERGO NOBIS QVID TIBI VIDETVR: LICET CENSVM (Syrus *pecuniam capitatim*: cenſum enim ſoluebant ſingula capita) Vers. 17. Luc. 20. 22. Mar. 12. 14.
DARE CÆSARI, AN NON? Iudæi, vtpote populus fidelis Deóque deuotus; abhorrebant à Gentilibus quaſi idololatris, ideóque multi eorum cenſebant non licere Iudæis Cæſarem agnoſcere pro Domino, eique tributum pendere, eo quòd ſolus Deus eſſet eorum Dominus, cui decimas & annuum cenſum ſoluebant: Cæſarem intellige non Auguſtum, vt poto iam vita functum, ſed Tiberium, Auguſti ex Liuia vxore priuignum & ſucceſſorem, iam tum regnantem ab annis octodecim, vt patet Lucæ 3. 1. Porrò occaſio huius quæſtionis proponendæ Chriſto, fuit quòd ſub id tempus Iudas quidam Galilæus docuerit, non licere Iudæis ſubeſſe & dare tributum Romanis vtpote gentilibus; Chriſtus autem & Apoſtoli erant Galilæi (Chriſtus enim conceptus & educatus eſt in Nazareth: Vnde Nazarenus & Galilæus eſt cognominatus) ideóque dogmatis & erroris Iudæ Galilæi, quaſi ciuis ſui, à Iudæis fuêre inſimulati: atque hac de cauſa ipſi errorem hunc ſæpe à ſe amoliti ſunt & confutarunt, vti dixi Actor. 5. 37. Audi S. Hieronym. in caput 3. ad Titum, verſu 1. *Hoc præceptum,* inquit, *propterea puto ab Apoſtolo editum, quia Iudæ Galilæi per illud tempus dogma adhuc vigebat, & habebat plurimos ſectatores; qui inter cætera hoc*

quaſi

quaſi probabile proferebat, ex lege nullum debere Dominum, niſi ſolum Deum vocari, & eos qui ad templum decimas deferrent, Cæſari tributa nõ reddedere. Quæ hæreſis in tantum creuerat, vt etiam Phariſæorum & multam partem populi conturbaret, ita vt ad Dominum quoque noſtrum referretur hæc quæſtio: licet Cæſari dare tributum an non? Quibus Dominus prudenter cautéque reſpondens ait: Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. Cui reſponſioni S. Paulus congruens docet, Principibus & poteſtatibus credentes debere eſſe ſubiectos.

Verſ.18. Luc 20 23. Mat.22.15. COGNITA AVTEM IESVS NEQVITIA (Græcè πονηρία, ideſt, *malitia*, qua fraudulenta ſimulatione volebant eum Romanis necandũ obiicere) EORVM AIT: QVID ME TENTATIS HYPOCRITÆ? Simulatis enim vos amicos, & religionis ac bonæ conſcientiæ ſtudioſos, vt ſciatis quid rectè & iuſtè ex lege Dei in hoc caſu agere debeatis, cùm ſitis inimici mei æquè ac Dei, & meum ſanguinem ſitiatis, cúmque fraudulenter & doloſè mihi extorquere ſatagatis. *Prima*, ait S. Hieronymus, *virtus reſpondentis eſt cognoſcere interrogantis mentem*, illique reſpõſionem accommodare. Hi enim Phariſæi & Herodiani quaſi hypocritæ, *blandiuntur*, ait Auctor Imperfecti, *vt perdant*: Chriſtus verò eos increpat, vt ſaluet. *Vtilior enim eſt Deus iratus, quàm homo propitius.*

VERS.19. Luc.20. 24. Mat 16.16. OSTENDITE MIHI NVMISMA CENSVS, q. q. Oſtendite mihi nummum, quem pro cenſu & tributo Cæſar à ſingulis capitibus exigit. Vnde Syrus pro cenſu vertit *argenti capitis*. Arabicus: *oſtendite mihi figuram denarij*. AT ILLI OBTVLERVNT EI DENARIVM. Dices, ex cap. 17. 17. liquet Iudæos pro cenſu ſoluiſſe didrachmum, ſiue dimidium ſicli: denarius autem Romanus, vnius duntaxat erat drachmæ, erátque id quod nunc eſt Iulius Romanus, vel Regalis Hiſpanicus, qui Romæ decem baiocos, Antuerpiæ, quinque ſtuferos valet: quare denarius erat dimidia pars didrachmi & quarta pars ſicli: ſiclus enim valebat quatuor Iulios. Reſp didrachmũ commoditatis cauſâ fuiſſe diuiſum in duos denarios, ac ſingulos pro cenſu ſoluiſſe duos denarios, hoc eſt, didrachmum. Ita Ianſenius, Maldonatus & alij: niſi malis denarium hunc fuiſſe duplicem, ideóque fuiſſe didrachmum, ſicut duplicem Regalem 10. ſtuferorum vocamus etiam Regalem Denique videtur Tiberius, vti & cæteri Imperatores, eius pretij denarium cudi iuſſiſſe, quem vellet ſibi à Iudæis in cenſum dari, quia vt ex Lampridio docet Baronius, ſolebant Romani cudere numiſmata eo pretio & pondere, quo illa ſibi volebant in tributum pendi, quod pro ratione temporum & neceſſitatum mutabatur, & aliquando erat maius, aliquando minus.

An denarius pro cenſu erat ſoluendus?

VERS.20. Luc.20 24 Mat.12.16 ET AIT ILLIS IESVS: CVIVS EST IMAGO HÆC ET SVPERSCRIPTIO. Græcè ἐπιγραφή, quod Interpres in Marco vertit *inſcriptio*. Solent enim nummi inſigniri tam nomine, quàm imagine vel effigie Principis, qui eos cudit. Vnde Arabicus vertit: *Cuius eſt figura hæc & inſcriptio?*

VERS.21. Luc 20. v. 24.25. Mat 12. v. 16.17. DICVNT EI, CÆSARIS. Tiberij, qui tunc imperabat. Sciebat iam antè id Chriſtus, ſed interrogat, vt ex ore eorum eliciat reſponſum, quod in eos intorqueat, illóſque conuincat. Cæſaris cognomen primò datum eſt Iulio Cæſari, à quo ad ſequentes Imperatores tranſiit. Audi S Iſidorum lib. 9 Etymol. c. 3. *Cæſarum nomen à Iulio cœpit, qui bello ciuili commoto, primus Romanorum ſingularem obtinuit principatum. Cæſar autem dictus; quòd cæſo matris ſuæ mortuæ vtero, prolatus eductúſque fuerit; vel quòd cum cæſarie natus ſit, a quo & Imperatores ſequentes Cæſares dicti: eo quòd comati eſſent.*

Cæſaris etymon.

Iſidorus.

Seruius verò & Spartianus & ex iis Carolus Sigonius lib. de nomin. Roman. *Cæſar*, inquit, *dictus ab Elephanto primùm cæſo: Nam lingua punica Cæſar Elephas dicebatur; quare in quibuſdam argenteis nummis apud me videre eſt, ab altera parte elephantem cum hac inſcriptione*, CÆSAR, *ab altera autem inſtrumenta quibus elephantos Romani perimebant.*

Sigonius.

TVNC AIT ILLIS: REDDITE ERGO QVÆ SVNT CÆSARIS CÆSARI, ET QVÆ SVNT DEI DEO, q.d. Quandoquidem vos, ô Iudæi, iam Cæſari ſubiecti ſitis, ideóque eius moneta paſſim vtamini, alioqui ea non vſuri, cùm à gentium ritibus & ſymbolis prorſus abhorreatis Cúmque Cæſar non niſi temporalia, ſcilicet denarium ſuâ effigie & nomine inſcriptum, quaſi ſuum à vobis ſibi depoſcat, non tam date, quàm *reddite* ei denarium ſuum pro cenſu: ſpiritualia verò, ſcilicet cultum & pietatem date Deo; hæc enim iure ſuo Deus ſibi exigit, ita fiet, vt nec Deum, nec Cæſarem offendatis.

Nota Chriſtum nolle hîc diſputare, an Iudæi iuſtè Romanis ſint ſubditi factique vectigales, & tributarij; an verò iniuſtè & tyrannicè. Anceps enim hæc erat quæſtio. Prima enim facie negatiua pars, ſcilicet quòd non iuſtè, videtur verior. Pompeius enim qui primò Iudæam Romanis ſubiecit, fecitque vectigalem, vocatus fuit dumtaxat ab Hircano & Ariſtobulo fratribus (Nepotibus Simonis Pontificis, qui fuit frater Iudæ Machabæi) de Principatu & Pontificatu Iudææ inter ſe contendentibus, vt litem inter eos dirimeret: quo iure ergo, iis excluſis, principatum Iudææ ab eis ad Romanos tranſtulit. Hoc enim eſt ius Turcicum, nam Turca vocatus in auxilium à Chriſtianis Principibus inter ſe diſſidentibus, vtrumque occupat & ſubiugat. Penitùs tamen rem geſtam inſpicienti, affirmatiua pars probabitur, ſcilicet Pompeium & Romanos iure iuſti belli occupaſſe Iudæam. Cùm enim Pompeius litem adiudicaſſet Hircano, idque iuſtè, vtpote ſeniori, ideóque Iudææ principatum cum Pontificatu illi aſſignaſſet; Ariſtobulus frater eius iunior, vt vtrumque dolo & vi occuparet, Ieroſolymam Iudææ Metropolim inſedit, ſuiſque aſſeclis & militibus impleuit, qui Hircano & Pompeio reſtiterunt. Quare Pompeius vi vrbem expugnauit, eámque Hircano conſentiente Romanis ſubiecit. Hircanus enim ſolus eam tueri & retinere nequiuiſſet, vnde ſe ſuáque tradidit Pompeio. Acceſſit deinde conſenſus ſeniorum & potiorum Iudæorum, qui malebant Romanis ſubeſſe quàm Hircano & Ariſtobulo. Videbant enim ſine Romanis Rempublicã Iudæorum abituram in ſchiſmata & ſeditiones, cùm & hi fratres inter ſe ſummè diſſentirent, & ciues ab vtroque, vti narrat Ioſephus lib. 24 Antiq. cap. 5. & ſeq. Vnde S. Hieronymus: *Et erat*, inquit, *in populo magna ſeditio, dicentibus illis pro ſecuritate & quiete, quia Romani pro omnibus militarent, debere tributa perſolui; Phariſæis verò, qui ſibi applaudebant in iuſtitia, è contrario nitentibus, non debere populum Dei (cui decimas ſolueret & primitias daret, & cætera, quæ in lege ſcripta ſunt) humanis legibus ſubiacere.*

An iuſtè Iudæa Romanis ſubiecta ſit?

Pompeius Ieroſolymam cepit, eámq. cum Iudæa Romanis ſubiecit.

Hieron.

Denique Romanis fauebat præſcriptio; iam enim ipſi ab annis ferè centum pacificè & bonâ fide, populo Iudæorum tacente tacitéque conſentiente, poſſederant Iudæam; quare præſcriptione

An Romanorum in Iudæos dominium iuſtum?

ptione hac videbantur iuſtè occupare dominium Iudææ. Rurſum in dubio melior eſt conditio poſſidentis: vnde in dubio nemo poſſeſſione ſuâ priuandus eſt. Quare Phariſæis, ſi Romanos hac poſſeſſione priuare volebant, incumbebat onus probandi & euincendi ipſos iniuſtè occupaſſe Iudæam, eſſéque malæ fidei poſſeſſores. Quod cùm facere non poſſent, Romani ſuam poſſeſſionem iuſtè retinebant. Accuſatore enim non probante crimen, reus abſoluitur. Actori enim incumbit probatio criminis; reo ſufficit, ſi crimen neget. Actores autem hîc erant Phariſæi, rei verò Romani, quos Phariſæi poſſeſſione ſuâ depellere volebant. Chriſtus ergo hoc dominium Romanorum in Iudæos, & tributum eis impoſitum hîc non vult examinare, an iuſtum ſit, an iniuſtum, ſed præſupponit factum in ſe quaſi iuſtum, vtpotè tot titulis iam dictis roboratum & confirmatum: quia Phariſæi in quæſtione hac cenſus Romanis dandi, ſuæ immunitati ab hoc cenſu non prætendebant iuſtitiam, ſed religionem & pietatem, ſcilicet non licere nec decere, vt populus, D·i (qualis erant ſoli Iudæi) Cæſari Gentili & idololatræ ſubſit, pendátque tributum. Vnde in ſua quæſtione, quam Chriſto proponunt non dicunt: an obligamur dare cenſum Cæſari? ſed *licet cenſum dare Cæſari an non*? q.d. Nobis videtur id non licere, quia hoc videtur cedere in Dei contẽptum, Iudæorum dedecus & religionis fideique iniuriam. Ita ipſi; ſed Chriſtus reſpondet contrarium, ſcilicet non eſſe Deo & fidei iniurium, nec gentis fidelis vilipendium, ſi populus Dei ſubſit gentili Cæſari, ipſoſque Iudæos commodè, vtiliter & honeſtè poſſe tam Deo, quàm gentili principi ſubeſſe & obſequi, ſi cuique reddant quod debent; idque prudenter facturos, ne vel Deum vel Cæſarem contra ſe concitent, vt gentem totam quaſi ſibi rebellem euertat, vti paulò pòſt ob eandem cauſam fecêre Titus & Veſpaſianus Romani Imperatores; præſtat enim nummum dare, quàm vitam & omnia perdere.

Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo, q d Cæſari date didrachma, quod iure ſuo pro cenſu à nobis exigit ad ſuſtinenda Reipublicæ onera, ac præſertim ad alendos milites, qui nos ab incurſu hoſtium tueantur; Deo verò date didrachma, decimas, oblationes & victimas ait S. Hieronymus, Leuitico præſcriptas, quas ipſe ſupremi dominij iure à vobis, quaſi creaturis & fidelibus ſuis ſibi depoſcit. *Nec enim ex eo*

Origen.

quod reddit quis Cæſari quæ Cæſaris ſunt, impeditur reddere Deo quæ Dei ſunt, ait Origenes. Alia enim ſunt iura Cæſaris, alia Dei, ſed ſibi neutiquam aduerſa vel contraria: nec enim politia aduerſatur religioni, nec viciſſim religio politiæ. Quare cùm Tiberius Cæſar apud nos regnet, vóſque illi ſitis ſubditi, vt patet ex eo, quòd ipſe apud vos habeat ius cudendi monetam, imò ius cudendi numiſma cenſus, puta denarium eo pretio & pondere quo ipſi viſum fuerit: idcirco vos & moneram & numiſma cenſus à Tiberio Cæſare quaſi Principe veſtro recipientes, hoc ipſo profitemini vos ipſi eſſe ſubditos & vectigales; ideóque eidem debere pendere numiſma cenſus ab eo cuſum & indictum *Quod ore locutus eſt Chriſtus*, ait

Bernard.

S. Bernardus Epiſt. 42. *opere implere curauit. Conditor Cæſaris non cunctatus eſt Cæſari reddere cenſum.* Matth. 17. 26. Audi Tertullianum lib. de idololatria cap. 15.

Tertul.

Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo, id eſt, imaginem Cæſaris Cæſari, quæ eſt in nummo, & imaginem Dei Deo, quæ in homine eſt, vt Cæſari quidem pecuniam reddas, Deo temetipſum. Et S. Chryſoſtomus. *Tu autem cùm audis reddenda eſſe Cæſari quæ ſua ſunt, illa ſolùm dici non dubita, quæ pietati & religioni nihil officiunt; nam quod fidei ac virtuti obeſt, non Cæſaris, ſed diaboli tributum & vectigal eſt.* Et S. Hilarius. *Si enim nihil quod Cæſaris eſt penes nos reſederit, conditione reddendi ei, quæ ſua ſunt, non tenebimur. Porrò autem ſi rebus illius incubamus, ſi iure poteſtatis ſuæ vtimur, extra querelam iniuriæ eſt redhiberi Cæſari quod Cæſaris eſt.* q.d. Si vultis eſſe

Deo & Cæſari ſua reddenda.

immunes à tributo, renunciate omnibus quæ poſſidetis, vti ego feci & Apoſtoli, vbi enim nihil eſt, ibi nihil iuris habet Cæſar: ſi autem veſtra retinere vultis, ac inter ea numiſmata à Cæſare cuſa, & vobis quaſi ſubditis ab eo indicta ad ſuſtinenda Reipublicæ onera, tunc omni iure æquum eſt, vt illa quaſi ſua illi reddatis. Politicè, Chriſtus hîc tacitè monet Cæſares & principes, vt ſuis contenti, Dei & Eccleſiæ negotiis ſeſe non ingerant. Sapienter & piè Conſtantinus Magnus teſte Euſebio in eius vita lib. 4. cap. 24. ad Eccleſiæ præſules:

Euſeb.

Vos, ait, *intra Eccleſiam Epiſcopi, ego extra Eccleſiam Epiſcopus conſtitutus ſum à Deo.* Et Valentinianus Senior: *Mihi*, ait, *qui vnus è numero laicorum ſum, non licet me eiuſmodi negotiis interponere.* Eius verò filius Valentinianus iunior, cùm matris Iuſtinæ Arrianæ impulſu Eccleſiam pro Arrianis poſceret à S. Ambroſio (vt ipſe refert Epiſtol. 33. ad Marcellinam ſororem) ab eo audiuit:

Ambroſ.

Noli te grauare Imperator, vt putes te in ea, quæ diuina ſunt, imperiale ius habere. Noli te extollere, ſed ſi vis diutius imperare, eſto Deo ſubditus: ſcriptum eſt: quæ Dei Deo: quæ Cæſaris Cæſari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad Sacerdotem Eccleſiæ: tibi mœnium ius conceſſum eſt, non Sacrorum. Et Hoſius Cordubenſis ad Conſtantium Imperatorem Arrianum:

Hoſius.

Ne te, inquit, *immiſceas Eccleſiaſticis, neque nobis in hoc genere præcipe, ſed potiùs ea à nobis diſce. Tibi Deus imperium commiſit, nobis quæ ſunt Eccleſiæ concredidit.* Theodoſius iunior Epiſt. ad Conc. Epheſinum: *Nefas eſt*, inquit, *qui SS. Epiſcoporum catalogo adſcriptus non eſt, eum Eccleſiaſticis negotiis & conſultationibus ſe immiſcere.*

Moraliter docet nos hîc Chriſtus, prudentiam, vt apud captioſos ita ſapienter loquamur & ſermonem temperemus, vt neutram partem offendamus; ſed inter duas aquas naremus, ac inter Scyllam & Charybdim enatemus.

Hilar.

Tropologice S. Hilarius: *Deo etiam ea quæ Dei ſunt, reddere nos oportet, id eſt, corpus & animam & voluntatem; numiſma autem Cæſaris in auro eſt, in quo eſt eius imago depicta; Dei autem numiſma, homo eſt, in quo eſt Dei imago figurata; ideo diuitias veſtras date Cæſari, Deo autem innocentiæ veſtræ conſcientiam ſeruate.*

Origen.

Sic & Origenes: *Deo*, ait, *reddenda ſunt quæ virtutis ſunt, Cæſari quæ politiæ & cenſus.* Et S. Auguſtinus lib. 1. contra Epiſt Parmen. cap. 7.

Auguſt.

Deo ait, *reddendus eſt Chriſtianus amor, Regibus humanus timor.* S. Bernardus vel quiſquis eſt Auctor lib de paſſione Domini cap. 3. *Reddite*, ait, *Cæſari denarium, Cæſaris habentem imaginem; Reddite Deo animam, quam ad imaginem & ſimilitudinem ſuam creauit, & iuſti fueritis.*

Bernard.

Vide S Bernardum tract. de quadruplici debito, quo Deo obſtringimur.

Symbolicè Auctor ſerm. ad fratres in eremo apud

apud S. Auguſtinum tomo 10. ſerm. 7. *Tunc*, ait, Auguſtin. *reddimus ea quæ ſunt Cæſaris Cæſari, cum ſanctis impendimus duliam eis debitam: Et quæ ſunt Dei Deo, cum Deo tribuimus latriam illi ſoli propriam.*

Denique S. Auguſtinus in Sententiis, Sentent. 15. hæc rectè applicat votis & vouentibus: *Quiſquis*, ait, *bene cogitat quæ voueat Deo, & quæ vouendo perſoluat, ſeipſum voueat & reddat. Hoc exigi-* Auguſt. *tur, hoc debetur. Imago Cæſaris reddatur Cæſari, imago Dei reddatur Deo.* Id iubet Pſaltes dicens: *Vouete & reddite Domino Deo veſtro, omnes qui* Pſalm 75. *in circuitu eius affertis munera.* Pſal. 75. 12.

Vers. 22. Luc. 20. v. 26. Mar. 12. v. 17. Et avdientes mirati svnt, et relicto eo abiervnt.] Mirati ſunt ſapientiam & dexteritatem Chriſti, quâ è laqueo hoc, qui Phariſæis videbatur ineuitabilis & inextricabilis, tam facilè ſe extricauit, illúmque in Phariſæorum ſibi inſidiantium collum retorſit, eóque ipſos ſe captantes conſtrinxit, iuxta illud Pſalm. 9. 16. *Laqueo iſto* Pſal. 9. 16. *quem abſconderunt, comprehenſus eſt pes eorum.* Phariſæi enim & negabant cenſum Cæſari & cultum Deo; vt patebit cap. 23. eos ergo tacitè perſtringit taxátque Chriſtus, & vtrumque eis faciendum edicit: quia *non eſt ſapientia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra Dominum.* Prouerb. Prou. 21. 21. 30.

Vers. 23. Luc. 20. v. 27. Mar. 12. v. 18. In illo die accesservnt ad evm Saddvcæi (de quibus dixi c. 3. v. 7.) qvi dicvnt non esse resvrrectionem, et interrogavervnt evm.] Hi audierant Chriſtum docere reſurrectionem; ac per eam perſuadere hominibus pœnitentiam & vitam ſanctam. Oppugnant ergo eum hac quæſtione, quæ eis pariter videbatur inextricabilis, vt Chriſtum eiuſque doctrinam confutent, intricent & euertant, per abſurditatem quæ ex ea ipſis ſequi videbatur.

Vers. 24. Luc 20 v. 28 Mar. 12. v. 19 *Quæſtio Sadducæorum de Reſurrectione.* Dicentes: Magister, Moyses dixit: Si qvis mortvvs fverit non habens filivm, vt dvcat frater eivs vxorem illivs, et svscitet semen fratri svo.] *Semen*, id eſt, poſteritatem, filium. (Ita Syrus) qui ſcilicet nomine defuncti appelletur, vt ſic defunctus in eo quaſi filio ſupereſſe & æternare videatur. Lex hæc habetur Deuter. 55. vbi eam explicui.

Vers. 25. Luc. 20. v. 29. Mat. 12. v. 19 Erant avtem apvd nos septem fratres, et primvs vxore dvcta, defvnctvs est, et non habens semen, reliqvit vxorem svam fratri svo.

Vers. 26. Luc 20. v. 30 31. Mat 12. v. 21. 22. Similiter secvndvs et tertivs vsqve ad septimvm.

Novissime avtem omnivm et mvlier defvncta est.

Vers. 27. Luc. 20. v. 32. Mat. 12. v 22 In resvrrectione ergo cvivs erit de septem vxor? omnes enim habvervnt eam.] Sadducæi putabant hac quæſtione Chriſtum confundere. Si enim diceret mulierem hanc vnius fore vxorem, cæteros fratres concitaſſet ad iram & Vers. 28 Luc. 20. v. 33 Mat. 12. v. 23. inuidiam, & ad lites perpetuas: non enim apparet ratio, cur huic potius hæc vxor detur quàm alteri. Primus enim eius maritus, qui potius ius habere videbatur, illud per morté perdidit: homine enim moriente, omnia eius iura pariter cum eo moriuntur. Sin dixiſſet Chriſtus vxorem hāc ſeptem fratribus fore communem, eum vt doctrinæ turpiſſimæ, & publici inceſtus auctorem accuſaſſent, q.d. Hæc abſurda ex reſurrectione ſequuntur ſi ea ponatur; ergo illa non eſt ponenda nec aſſerenda, vti tu, ô Chriſte, eam ponis & aſſeris. Ita iſti homunciones putant ſe ſapere cùm ſummè deſipiunt: quare hoc eorum telum velut araneæ te-lam verbo diſſlat Chriſtus, quo eis ſuam ignorantiam oſtendit, addendo tertium membrum ab eis omiſſum; vtpote hominibus craſſis & carnalibus inopinatum, ſcilicet quòd vidua hæc in futuro ſæculo nullius erit vxor.

Vers. 29. Mat. 12 v. 24. Respondens avtem Iesvs ait: Erratis nescientes Scriptvras,] quæ crebrò & clarè reſurrectionem aſtruunt, vt Iob c. 19. 25. 2. Machab. 7 9. & ſeq. & c. 12. 44. Iſaiæ 26. 19. & c. 66. 14. Ezech. 37. 1. & 9 Daniel 12. 12. & alibi.

Neqve virtvtem Dei Græcè δύναμιν, id eſt, vim, robur, potentiam, q.d. Neſcitis Deum eſſe omnipotentem, ideóque poſſe corpora mortua & incinerata ad vitam reſuſcitare, ſicut eadem primitus ex nihilo creauit; maior enim virtus requiritur ad aliquid creandum ex nihilo, quàm ad reſuſcitandum ex mortuo, Ad vitam inquam, ſpiritalem, glorioſam & æternam, vt inſtar Angelorum viuant; Sadducæi enim negabant Deum Deique potentiam & prouidentiam, ac conſequenter animæ immortalitatem & corporum reſurrectionem, vt patet Actor. 23. 8. Tangit Chriſtus duplicem erroris Sadducæorum radicem, prima eſt ignorantia Scripturarum, quæ clarè docent reſurrectionem, altera, ignorantia vel inconſideratio omnipotentiæ Dei, quæ faciebat, vt Scripturas reſurrectionem aſtruentes de myſtica à vitio ad virtutem reſurrectione interpretarentur.

In resvrrectione (id eſt, in futuro ſæculo, vt explicat Lucas cap. 20. 35. puta in cælo & cæleſti beatitudine) enim neqve nvbent, ſcilicet viri, neqve nvbentvr, id eſt, non dabuntur nuptui. Græcizat Interpres: Græcè enim eſt, οὔτε γαμοῦσιν οὔτε ἐκγαμίζονται, id eſt, *neque ducunt vxorem*, ſcilicet viri, *nec dantur nuptui*, ſcilicet feminæ. Vnde Interpres in Luca cap. 20 35. vertit, *neque traduntur ad nuptias.* Feminæ enim quæ probæ & verecundæ ſunt, non eligunt maritos, ſed à parentibus dantur maritis, quos ipſi elegerint. Syrus: *Neque accipiunt mulieres, neque vxores ſunt viris.* Græcum enim γαμεῖν, tam viris quàm mulieribus tribuitur, vti & Latinum *nubo* apud antiquos vtriſque dabatur, teſte Nonio Marcello & Tertulliano lib. de reſurrectione carnis Propriè tamen vxori nubere dicitur, qui illi ſeruit & ab ea quaſi regitur. Hinc illud Martialis lib. 8. 10. ad Priſcum:

Vers. 30. Luc. 20 v. 35. 36. Mar. 12. v. 25.

Vxorem quare locupletem ducere nolim,
Quæritis? vxori nubere nolo meæ. Martial.
Inferior matrona ſuo ſit Priſce marito:
Non aliter fiunt femina virque pares.

Sed ervnt sicvt Angeli (Syrus *inſtar Angelorum*) Dei in cælis,] q. d. Beati poſt reſurrectionem in cælo erunt ſimiles Angelis, non quoad naturam; ſed primò quoad puritatem; ſecundò quoad vitam ſpiritualem; viuunt enim cibo non corporali ſed ſpirituali: tertiò quoad incorruptionem & immortalitatem: quartò quoad felicitatem & gloriam, in qua perennabunt in omnem æternitatem æquè ac Angeli; Quocirca ibi non erit opus nuptiis & generatione; vtpote quæ ad perpetuandam ſpeciem, & indiuiduum non in ſe, ſed per filium à natura adinuentæ & inſtitutæ ſunt. Quia enim pater moritur, hinc generat filium, vt poſt mortem in filio quaſi viuat & ſuperſtes ſit. In cælo autem nemo morietur, ſed quiſque viuet & beabitur in æternum; fruſtra ergo ibi forent nuptiæ & procreatio filiorum; Vnde Lucas cap. 20. 35. ſubdit: Neque enim vltra mori poterunt. Appoſitè.

S. Auguſt. in quæſt. Euang. ad hunc locum Lucæ: *Connubia*, ait, *ſunt propter filios, filij propter ſucceſſionem, ſucceſſio propter mortem, ibi ergo mors non eſt, neque connubia.*

Beda. Addit Beda: *Etiam peccatores ſine nuptiis erunt in ſæculo illo, ſed Dominus vt ad reſurrectionis gloriam inquirendam animos excitaret, de electis tantum voluit facere ſermonem.* Igitur ſicut electi ſimiles erunt Angelis, ſic reprobi ſimiles erunt dæmonibus, qui cùm ſint ſpiritus, immortales erunt. ſed in pœna & gehenna ſicut Angeli in gloria.

Subiicit Lucas: *Et ſunt filij Dei, cum ſint filij reſurrectionis*, quaſi dicat, beati reſurgentes tam corpore quàm animo ſimiles erunt Deo, puta ſpirituales, glorioſi, immortales, & æterni ſicut eſt Deus, tanquam filij ex reſurrectione orti, & rurſum nati procreatique ad vitam beatam & perpetuam; quare procreatione filiorum nec egebunt nec delectabuntur; de quo plura Lucæ 20. 35.

Caſtitas nos aſſimilat Angelis. Ex hoc loco Auctor Impetfecti hic docet nullam virtutem eſſe tam Angelicam quàm caſtitatem; de hac enim hic ait Chriſtus: *Erunt ſicut Angeli Dei*: hi enim neſciunt per experientiam quid ſit libido. Et Cyrillus Ieroſol. Catecheſi 12 *Virginitatem* vocat *Angelorum conuerſationem, & incorporea naturæ puritatem.* (Cyrill. Ieroſol.) Vnde S. Baſilius de Virginit. cap. 79. docet virginitatem eſſe ſemen futuræ incorruptionis, imò virgines futuram illam in cælo, cum Angelis ſimilitudinem hìc præuenire, & inchoare; eiúſque perfectionem in cælis donandam, aſſidua hic cum carne luctâ & victoriâ promereri. Addit S. Baſilius caſtitatem nos non tantùm Angelis, ſed & ipſi Deo aſſimilare, iuxta id quod addit Lucas: (*Et Deo.*) *Et ſunt filij Dei. Magnum quid*, ait S. Baſilius, *& præclarum eſt virginitas, quæ hominem incorruptibili Deo ſimillimum facit, vt ſimilitudinem Dei in ſe velut in ſpeculo mundiſſimo ab ipſo Deo cum gratiis ſuis, in morem ſuauiſſimi radij influentem ſuſcipiat.* Audi S. Baſilium vlteriùs: (Baſil.) *Et hi profectò, qui continentiam ſeruant, Angeli ſunt, qui viuentes in carne corruptibili mortalium vitam illuſtrando tuentur: Sunt autem Angeli non ex infimo quouis ordine, ſed certè illuſtriſſimi & nobiliſſimi. Illi enim carneis nexibus liberi integritatem ſuam in cælis ſeruant, & loco & natura inuiolabiles, & apud ſummum regem omnium Deum conſtituti. At verò illi in terra carnis illecebris & voluptatibus diu reluctantes, ac diaboli tentamenta perpetua exercitatione vincentes, incorruptionem angelicæ puritati parem, virtute præcipua ante Creatoris oculos cuſtodierunt.* Eleganter & piè S. Bernardus Epiſt. 42. *Quid*, ait, *caſtitate decorius, quæ mundum de immundo conceptum ſemine, de hoſte domeſticum, Angelum deníque de homine facit?* (Bernard.) *Differt quidem inter ſe homo pudicus & Angelus, ſed felicitate, non virtute. Sed etſi illius caſtitas felicior, huius tamen fortior eſſe cognoſcitur. Sola eſt caſtitas, quæ in hoc mortalitatis loco & tempore ſtatum quendam immortalis gloriæ repræſentat; Sola inter nuptiarum ſolemnia morem beatæ illius vendicat regionis, in qua neque nubent neque nubentur, præbens quodammodo in terris cæleſtis iam illius conuerſationis experientiam.* Idem ſerm. 2. in illud: *Hæc eſt generatio quærentium Dominum: Quis*, inquit, *cælibem iſtam vitam, cæleſtem & Angelicam dicere vereatur? Aut quòd in reſurrectione futuri ſunt omnes electi, quomodo non iam nunc eſtis ſicut Angeli Dei in cælo, à nuptiis penitus abſtinentes? Amplectimini fratres precioſiſſimam margaritam, amplectimini ſanctimoniam vitæ, quæ vos efficit ſanctorum ſimiles & domeſticos Dei, dicente Scriptura; Incorruptio facit eſſe proximum Deo.* Sapien. 6. 20. Vide ibi dicta.

Denique ex hoc loco S. Hilar. hîc, & S. Athanaſius ſerm. 3. contra Arrian. S. Baſilius in Pſalm. 114. S. Hieronymus in cap. 4. ad Epheſ. verſ. 13. ex illo quod ibi dicitur, *donec occurramus omnes &c. in virum perfectum*, videntur aſſerere poſt reſurrectionem in cælo non fore ſexum femineum, ſicut non eſt in Angelis; quare omnes feminas commutandas fore in viros, & reſurrecturas in ſexu virili. (*An feminæ in ſexu virili reſurgent?*) Idem ſuâ ætate multos ſenſiſſe teſtatur S. Auguſtinus lib. 22. de Ciuit. cap. 17. Verùm contrarium ibidem docet ipſe S. Auguſtinus, æquè ac S. Chryſoſtomus hic, & Tertullianus lib. de reſurrect. carnis, S. Hieronymus Epiſt. 61. ad Pammach. contra errores Ioannis Ieroſolymitani, & paſſim Scholaſtici in 4. diſtinct. 44. Ratio à priori eſt, quia ſexus femininus non eſt vitium ſed natura & naturalis conditio; (*Sexus femineus, non eſt vitium, ſed natura.*) vnde erat etiam in ſtatu Innocentiæ, puta in paradiſo. Eua enim mater viuentium à Deo creata eſt femina, ſicut Adam vir. In reſurrectione autem eadem omnino natura in quolibet homine reſurget, eadem inquam numero ſiue in indiuiduo: Ad hoc autem multum facit ſexus diuerſitas & proprietas; ergo illa tunc remanebit, ne aliud indiuiduum, & alius homo ab eo, qui in hac vita fuit reſurgere videatur. Idem liquet ex eo quod ait hic Chriſtus: *non nubent, neque nubentur: non nubent*, ſcilicet viri, *non nubentur*, ſcilicet feminæ; igitur tunc erunt feminæ æquè ac viri, ſexu inter ſe diſcreti. Chriſtus ergo non negat tum fore feminas, ſed potius eas fore præſupponit, ita tamen vt ſexu ſuo ad vſum nuptiarum & generationem non vtantur, vt rectè aduertit Beda. *Nemo enim dicit rebus, quæ non habent membra genitalia, non nubent, neque nubentur*, (Hieronym.) ait S. Hieronymus. Et hoc tantùm voluêre Patres initio citati, qui contrarium dicere videntur. Tantùm enim ſignificare volunt, in cælo non fore ſexuum diuerſitatem quoad vſum, ſed quoad ſubſtantiam eam non negant, imò fore præſupponunt. Plura hac de re dixi Epheſ. 4. 13.

DE RESVRRECTIONE AVTEM MORTVORVM NON LEGISTIS, QVOD DICTVM EST A DEO DICENTE VOBIS.] Exodi 3. v. 5. Vide ibi dicta. (VERS. 31. Luc. 20. v. 37. Mar. 12. v. 26.)

EGO SVM DEVS ABRAHAM, ET DEVS ISAAC ET DEVS IACOB: NON EST DEVS MORTVORVM, SED VIVENTIVM.] (VERS. 32. Luc. 20. v. 37. 38. Mar. 12. v. 26. 27.) Chriſtus non contentus ſoluiſſe Sadducæorum obiectionem contra reſurrectionem, inſuper eandem illis probat ex dicto Dei ad Moſen: *Ego ſum Deus Abraham* &c. Licet enim potuiſſet clariora reſurrectionis petere teſtimonia ex Iob, Machabæis, Iſaia, Ezechiele, Daniele, quæ citaui v. 29. maluit tamen hoc petere à Moſe & Pentateucho, quia hoc ſolum recipiebant Sadducæi, Prophetas verò reſpuebant. (*Cur Moſem hic potiùs quàm alios Prophetas citat Chriſtus.*) Ita Origenes, S. Hieronymus. Beda & alij. Vnde Ioſephus lib. 18. cap. 2. de Sadducæis ait: (Ioſeph.) *Nec quicquam præter legem ſeruandum exiſtimant*: licet ibi Ioſephus propriè videatur legem opponere traditionibus, non verò prophetis, ſed eos ſub lege comprehendere: alioqui enim ipſi manifeſti fuiſſent hæretici, & à Iudæis omnibus exploſi, vt notat Franciſcus Lucas: quare potior

causa

Digitized by Google

cauſa citationis videtur eſſe hæc, quòd apud Iudæos maior & antiquior eſſet auctoritas Moſis quàm Prophetarum: Summa item veneratio Abrahæ, Iſaac & Iacob Patriarcharum & Patrum ſuorum, quos proinde non eſſe mortuos, ſed apud Deum viuere, curámque poſterorum ſuorum Hebræorum agere exiſtimabant: vnde nemo eos planè interiiſſe auſus fuiſſet dicere.

Ego ſum Deus Abraham, &c. Primò quaſi dicat: Ego ſum Deus qui glorior de Abraham, Iſaac & Iacob quaſi de ſanctis prophetis, fidelibus meis amicis & cultoribus; quique fœdus cum eis iniui de danda eis (id eſt eorum poſteris) terrâ Chanaan, pro quo ipſi in Limbo patrum degentes me aſſiduè ſollicitant, egóque illis fidem quam dedi, teipſa mox per Moſen & Iuſue præſtabo: ita autem de eis non gloriarer niſi ipſi viuerent, maximè ego qui ſum Deus viuus & viuificans. Viuunt ergo ipſi ſecundùm animam ac conſequenter ſecundùm corpus in reſurrectione viuent, idque breui & citò, ſcilicet poſt paucos dies cum ego à morte reſurgam, tunc enim & ipſos à morte ſuſcitabo, & mecum cum triumpho in cælos traducam, Matthæi cap. 27. verſ. 52. Vbi nota, Sadducæos & Philoſophos Epicureos negaſſe reſurrectionem, eo quòd negarent animæ immortalitatem: ſunt enim hæc duo inter ſe connexa. Si enim anima eſt immortalis, cùm illa naturaliter propendeat ad corpus, cuius eſt forma, vtique illud reſurgat oportet: alioqui anima perpetuò exiſteret in ſtatu violento, ac dimidiatam quaſi exiſtentiam, vitam & ſubſiſtentiam dumtaxat obtineret. Hac de cauſa Chriſtus hic, æquè ac S. Paulus 1. Corinth. cap. 15. & Auctor libr 2. Machabeor. cap. 43. ex animarum immortalitate probant corporum reſurrectionem.

Secundò S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, & Irenæus lib 4. cap. 11. Abraham inquiunt, Iſaac & Iacob, non ſignificant ſolas eorum animas, ſed totos homines. Hi ergo licèt hominibus ſint mortui; Deo tamen viuunt, & quaſi dormiunt, quia breui eos Deus à morte quaſi à ſomno, excitabit ad vitam beatam & æternam. Vnde Lucas, cap. 20. 28. explicans addit: *Omnes enim viuunt ei*, ſcilicet Deo.

Vers. 33. Et avdientes tvrbæ mirabantvr in doctrina eivs, tam clara, ſancta & ſolida, qua ſummos eorum Rabbinos, Phariſæos & Sadducæos erroris conuincebat, vt contrà hiſcere non auderent.

Vers. 34. Pharisæi avtem avdientes qvod silentivm imposvisset Sadvcæis convenervnt in vnvm, vt eum de victoria à Sadducæis relata tumidum & elatum (vt ipſi putabant) deprimerent, ac ignorantiam Scriptur. quam ipſe Sadducæis obiecerat, in ipſummet retorquerent; ſed ſtolidi homines contra ſtimulum calcitrant, vt ſemel victi à Chriſto iterum turpius ab eo vincantur. Ipſe enim eſt veritas & ſapientia æterna, qui ſingulis ſuas inſcitiæ tenebras reuelat & oſtendit.

Vers. 35. Mat. 12. 28. *Interrogat Chriſtum Legis Doctor de mandato magno*

Et interrogavit evm vnvs legis doctor tentans evm. Hic vnus obtulit ſe Phariſæis quærentibus Ieſum capere in ſermone, dicens ſe in promptu habere quæſtionem difficillimam, quam Ieſu proponeret, vt ex eius reſponſione tentaret, quàm Ieſus eſſet peritus legis & Scriptur. non tantum in ſpeculatiuis, vti erat illa quæſtio Sadducæorum de reſurrectione, ſed etiam in practicis. τὸ ergo *tentans*, idem eſt quòd probans & experimentum capiens: hic enim licet fingeret coram Phariſæis, ſe velle Ieſum irretire & capere, tamen in animo ſuo cupiebat experiri & audire quid Ieſus ad quæſtionem hanc tam difficilem, in qua ipſe dubius hærebat, eſſet reſponſurus. Cupit ergo à Ieſu doceri: Vnde audiens Ieſum reſpondere, maximum mandatum eſſe dilectionis Dei & proximi, illico reſponſum hoc probauit & laudauit, dicens: *Benè Magiſter in veritate dixiſti*, &c. Vnde *Ieſus videns quòd ſapienter reſpondiſſet, dixit illi: Non es longè à regno Dei*, ſcilicet à verâ fide & gratiâ, quæ fideles ducit ad regnum cæleſte, Marci 12. 34.

Vers. 36. Mar. 12. 28

Magister qvod est mandatvm magnvm in lege? Erat hæc quæſtio, ait Beda in Marci cap. 12. tempore Chriſti apud Iudæos valde controuerſa: multi enim primum mandatum legis cenſebant eſſe de ſacrificiis & victimis, Deo ex lege Leuitic. cap. 1. & ſeq. offerendis: Hiſce enim propriè colitur Deus vt ſummus omnium Dominus: Vnde propter ea iubebant Phariſæi filiis, vt parentibus dicerent *corban*, id eſt munus quo te alere deſtinabam, voui Deo: illi ergo ipſum dandum eſt, non tibi. Matth. cap. 15. verſ. 6. Hinc & Legis Doctor hic audito Chriſti reſponſo de dilectione Dei & proximi, illam laudâns ſubiecit: *Diligere* (Deum &) *proximum tanquam ſeipſum, maius eſt omnibus holocautomatibus & ſacrificiis.* Marci 12. 33.

Vers. 37. Luc. 10. 27. Mat. 12. 30.

Ait illi Iesvs: Diliges Dominvm Devm tvvm ex toto corde tvo, et in tota anima tva, et in tota mente tva.] Moſes Deuteronom. cap. 6. verſ. 5. & ex eo Marcus & Lucas addunt, *& in tota fortitudine tua*. Syrus, *& in tota virtute tua*, id eſt, ex toto conatu cordis & mentis tuæ; Idem enim hîc ſignificant cor, anima, mens. Æthiopicus: *Ex tota virtute tua, & ex tota potentia quæ tibi.* Perſicus: *Ex tota nimietate mentis tuæ:* hoc enim reſpondet Hebræo *meodecha*. Deuteronom. cap. 6. verſ. 4. vt ibi dixi. Nota contra Caluinum & Hæreticos, hoc Dei præceptum cuiuis homini ſeruatu eſſe poſſibile: Non enim præcipitur hic, totus vel ſummus amor Dei extenſiuè aut intenſiuè, ſed tantum comparatiuè, finaliter & appretiatiuè. Diliges ergo Deum ex toto corde, ſiue ex tota anima & mente, idem eſt, ac ſi dicat: Diliges Deum ex tota voluntate tua, ſcilicet primò comparatiuè, vt nullam partem amoris tui des idolo, aut rei cuipiam Deo contrariæ. Secundò finaliter, vt generatim velis Deum eſſe finem totum & vltimum omnium tuarum cogitationum, actionum & amorum, ipſúmque vt ſummum bonum finémque vltimum, rebus omnibus præferas & anteponas; ac conſequenter Tertiò appretiatiuè, vt nihil ita æſtimes tantóque loco & pretio habeas, quanto habes Deum, ac proinde vt totum cor, id eſt, voluntatem applices, vt tota & omnia eius præcepta impleas, eique per omnia obedias etiamſi propterea opes, honores, famam, amicitiam, vitámque ipſam perdere debeas: Vnde quod hic dicitur, *ex toto corde*, alibi dicitur, *ex corde integro et perfecto*. Hine illud toties iteratum: *Cor eius perfectum erat cum Deo, inceſſit in omnibus mandatis Domini: Secutus eſt Dominum in toto corde ſuo, faciens quod placitum eſſet in conſpectu*

Diliges Deũ ex toto corde tripliciter. 1. 2. 3.

3. Reg. 14.

ctu eius, &c. 3. Reg. 14. 8. Vide dicta Deuteron. c.6. 4. vbi fusè hoc præceptum explicui. Hoc eſt quod ait S. Bernard. tract. de dilig. Deo: *Modus diligendi Deum, eſt diligere ſine modo:* Immenſa enim Dei bonitas immenſum meretur amorem, vt ſine fine, modo & menſura quaſi immensè diligatur. Quocirca Victor Antiochenus in Marci c.16.v.32. *Homo*, inquit, *tanto Dei amore flagrare debet, vt nihil prorſus in vllam animæ facultatem irrepere ſinat, quod ſuam erga Deum dilectionem excludat, aut diminuat, aut alio transferat; ſed in omnibus illi ſoli magis magiſque aſſiduè placere ſatagat, nec alteri perſonæ aut rei creatæ niſi propter Deum.*

Victor Antioch.

Vers. 38. Mat. 12. 30. Hoc est maximum et primum mandatum. Arabicus: *Hoc eſt mandatorum primum maximum.* Maxima enim virtus, & virtutum omnium regina eſt charitas. 1. Corinth. 13. Quare charitas nobilior eſt religione: Nobilius enim eſt diligere Deum ex toto corde, quàm eidem offerre ſacrificia. Adde, charitas quaſi regina imperat ſacrificia, cæteróſque religionis aliorúmque virtutum actus. Denique amor, nobiliſſimus eſt affectus & actus qui præcellit timore, honore, cæteriſque omnibus; cuius præcellentiæ octo cauſas recenſui Deut 6.4.

Vers. 39. Luc. 12. 27. Mat. 12. 31. Secundum autem simile est huic; Diliges proximum tuum sicut te ipsum Syrus, *ſicut animam tuam*, id eſt ſicut teipſum. *Secundum*, ordine non legiſlationis; multæ enim aliæ leges & præcepta ante hoc à Deo lata & ſancita ſunt, ſed dignitatis, & perfectionis, licèt longè impar & inferius primo. quod eſt de diligendo Deo: Deus enim longè magis diligendus eſt, quàm omnes angeli, homines, & creaturæ vniuerſæ; ſed poſt Deum inter res creatas, præ omnibus diligendus eſt proximus. *Simile*, in dilectione & affectu, eiúſque officiis & actibus. Sicut enim diligimus Deũ, ſic & proximum; imò ratio diligendi proximum eſt dilectio Dei; proximum enim diligimus propter Deum, quia ſcilicet Deus iubet nobis, vt diligamus proximum tanquam ſui imaginem.

Omittit hîc Chriſtus dilectionem ſui ipſius, quia hæc omnibus inſita eſt & quaſi naturalis, vt ſi habeas erga alios charitatem, illam primò in teipſum exerceas: *Qui* enim *ſibi nequam, cui bonus?* Vnde illam hîc Chriſtus præſupponit, imò dilectionem ſui, ſtatuit ideam & quaſi menſuram dilectionis proximi, dicens, *ſicut teipſum* amas & diligis. Vnde S. Auguſtinus lib. 1. de doctrina

August. Chriſtiana cap. 27. *Non eſt hîc*, inquit, *tui dilectio prætermiſſa: dicitur enim vt diligas proximum ſicut teipſum.*

Primò ergo loco diligendus eſt Deus ſuper omnia ex toto corde. Secundò propria perſona, ſcilicet propria anima & corpus. Tertiò proximus; quare cum ait: *Diliges proximum tuum ſicut teipſum*, *τὸ ſicut* non æqualitatem, ſed ſimilitudinem dilectionis ſignificat: magis enim nos ipſos quàm proximum amare debemus; ſed tamen ſimilia his quæ nobis optamus, proximo optare & præſtare debemus. Citat Leuitic. cap. 19. verſ 18. vbi hanc legem explicui; quibus adde Hebraic. רע *rea* propriè ſocium ſignificare: Noſter tamen vertit *proximum*, vt magnum cuique ingerat dilectionis ſtimulum, quia omnis homo, qui hic intelligitur nobis eſt proximus, & coniunctiſſimus & quaſi frater, tùm creatione & natura, quia ab eodem Deo Patre creatus eſt homo; tùm recreatione, quia ab eodem Patre Chriſto regeneratus eſt in Baptiſmo, eiúſque corpore & ſanguine alitur in Euchariſtia, cæteriſque ſacramentis, donis & gratiis aſſiduè, æquè ac alij, paſcitur. Vide dicta Leuitic. cap. 19. v. 18. Iubet ergo Deum diligi ex toto corde, proximum verò non ex toto corde, ſed *ſicut teipſum*,

vt ſcilicet, primò non te ſolum diligas & proxi- *Proximum dilige ſicut teipſum.*
mum negligas, quod ſuadet amor proprius ex natura peccato corruptâ nobis inſitus, ſed amorem quo te diligis ad proximum extendas. 1.
Secundò, vt ſicut te non fictè nec frigidè, ſed ſincerè & ardenter diligis, ſic pariter diligas & proximum: 2.
atque bona corporis & animæ quæ tibi optas, optes & proximo. Hoc eſt quod dixit ſanxitque Chriſtus cap. 7. verſ. 12. *Omnia quæcumque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis*; ſiue quod Tobias moriens mandauit filio Tob. 4. 16.
cap. 4. verſ. 16. *Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias: Ea enim eſt regula dilectionis*, ait S. Auguſtinus de vera Religion. August.
cap. 46. *vt quæ homo vult ſibi bona prouenire, & proximo velit; & quæ ſibi accidere mala non vult, & illi nolit.* Non vis tibi eripi opes honorem, vxorem, vitam? nec tu illa aliis eripias. Vis eadem tibi dari & conſeruari? tu quoque eadem aliis dato & conſeruato.

In his duobus mandatis, vniversa lex pendet et Prophetæ. Vers. 40.
q. d. Omnia legis & prophetarum præcepta his duobus dilectionis & proximi præceptis nituntur & fulciuntur, imò ex illis naſcuntur & eliciuntur, ſicut rami multi naſcuntur pendéntque ex vna arbore & radice; quare in his duobus ſummatim continentur, ſicut concluſiones continentur in ſuis principiis & præmiſſis: omnia enim præcepta comprehenduntur Decalogo: Decalogus autem non continet niſi præcepta de diligendo Deo & proximo: tria enim primæ tabulæ præcepta ſpectant ad dilectionem Dei, cætera verò ſeptem ſecundæ tabulæ ſpectant ad dilectionem proximi, ait S. Auguſtinus lib. 8. de Trinit. cap. 7. Quamobrem Roman.
cap. 13. verſ. 8. *Qui*, inquit, *diligit proximum, legem impleuit. Nam non adulterabis, non occides, non furaberis, non falſum teſtimonium dices, non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur: diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Vide ibi dicta. Quocirca omnia miſericordiæ, cæterarúmque virtutum naturalium & ſupernaturalium præcepta, referuntur ad hæc duo dilectionis Dei & proximi. in iiſque continentur; nam præcepta fidei ſpei, charitatis, religionis continentur in præcepto dilectionis Dei: præcepta verò iuſtitiæ. veritatis, fidelitatis, amicitiæ, miſericordiæ, gratitudinis, &c. continentur in præcepto dilectionis proximi: ſignificat ergo Chriſtus, hæc duo præcepta cuiq; ſemper in mente & ob oculos verſari debere, vt ad ea omnes ſuas cogitationes, ſermones & actiones dirigat, totámque vitam ſuam exigat & componat. August.

Congregatis autem Pharisæis (in tem- Vers. 41.
plo, vt patet ex Marco cap. 12. verſ. 35.) interrogavit eos Iesus. Vtitur hîc Chriſtus occaſione Phariſæorum ſe tentantium, ad eos inſtruendos de Meſſiæ perſona & dignitate, vt doceat nos malum retorquere in bonum, & tentationem conuertere in inſtructionem, hypocriſin in doctrinam, maleficium in beneficium: Phariſæi ergo *qui ad tentandum Ieſum fuerant congregati, & veritatem fraudulenta interrogatione carpere nitebantur, occaſionem præbuerunt confutationis ſuæ*, ait S. Hieronymus: docuit ergo Hieron.
eos Meſſiam ſiue Chriſtum, non eſſe purum hominem

Digitized by Google

hominem vt ipſi putabant, ſed eſſe hominem Deum, ſiue ſubſiſtentem in perſona diuina Verbi. Vnde non mirari debere, ſi ipſe aſſerat ſe eſſe filium Dei.

Vers. 42. Luc. 20. 41. Mar. 12. 35. DICENS: QVID VOBIS VIOETVR DE CHRISTO? (Meſſia vobis in lege promiſſo) CVIVS FILIVS EST? DICVNT EI, DAVID. Dicere debuiſſent, Chriſtus quà Deus, erit Dei filius iuxta illud: *Filius meus es tu: ego hodie genui te*. Pſal. 2. Sed quà homo eſt filius Dauidis. Verùm prius vel ignorabant, vel nõ credebant Phariſæi: vnde poſterius tantùm reſpõdent, ſed ex eo Chriſtus prius quoque elicit & euincit. Petrus rogatus à Chriſto quem ipſum eſſe cenſerent, inſtinctus à Deo reſpondit: *Tu es Chriſtus filius Dei viui* Matth. 16. ſed hoc inſtinctu diuino carebant Phariſæi: vnde non niſi humana ſapientes, credebant Chriſtũ non niſi hominẽ eſſe.

Nota: hæc paulò aliter narrant Lucas & Marcus, ſed hi cum Matthæo conciliandi ſunt, vt velint dicere Chriſtũ primò interrogaſſe Phariſæos, cuius filius foret Chriſtus: illi reſponderunt, Scribas, id eſt legis doctores dicere Chriſtum eſſe filium Dauidis: tum Chriſtus ſubiecit: Quomodo Scribæ dicunt Chriſtum eſſe filium Dauidis, cum Dauid eum vocet Dominum ſuum?

Vers. 43. Luc 20. 41. Mar. 12. 36. AIT ILLIS: QVOMOOO ERGO DAVID IN SPIRITV (inſtinctus à Spiritu ſancto, ab eóque actus & impulſus, imò eo plenus; Spiritus ſanctus enim Pſalmos dictauit Dauidi, eorúmque affectus & ſenſa viua ipſi indidit, ideóque non tam Dauid in Spiritu, quàm Spiritus in Dauide locutus eſt) VOCAT EVM DOMINVM: filius enim minor & iunior eſt ſuo patre; quare non pater filium, ſed filius patrem vocare ſolet ſuum Dominum, vti fit apud Italos aliáſque gentes. Ex hoc loco confutantur Rabbini moderni, qui hunc Pſalm. 109. non de Meſſia & Chriſto, ſed de Abrahamo, vel Dauide, vel Ezechia interpretantur. Nam Phariſæi & Scribæ tempore Chriſti, intelligebant eum de Chriſto, cenſebántque Pſalmum hunc eſſe oraculum de Chriſto: alioqui enim ſtatim reſpondiſſent Chriſto, ipſum malè Pſalmum hunc de Meſſia citare & intelligere, cum intelligendus eſſet de Abrahamo, Dauide aut Ezechia. Idem patet ex v. 4 eiuſdem Pſalmi: *Tecum principium* (principatus: hoc enim eſt Hebr. נדבות *nedabot*, & Græcum ἀρχὴ) *in die virtutis tuæ, in ſplendoribus ſanctorum: ex vtero ante Luciferum genui te*. Hoc enim nulli niſi Chriſto competit. Denique Ionathan Chald R. Barachias, R. Leui, ac veteres Rabhioi, teſte R. Moſe & Genebrardo in Pſalm. 109. illum non niſi de Chriſto intelligunt.

Vers. 44. Luc. 20 42. 43. Mar. 12 36. DICENS: DIXIT DOMINVS DOMINO MEO, SEDE A DEXTRIS MEIS, DONEC PONAM INIMICOS TVOS SCABELLVM PEDVM TVORVM? Ex hoc verſu Pſal. 109. colligit euincitque Chriſtus, Meſſiam (qualis ipſe erat) non eſſe purum hominem, vti credebant Phariſæi, ſed eſſe Deum ac proinde Dauidis Dominum: Sẽſus ergo eſt q. d. Dauid: *Dixit Dominus* Deus *Domino meo*, puta Chriſto, *ſede à dextris meis*, cum ſcilicet poſt crucem, mortem & reſurrectionem Chriſti, eum reſuſcitabit, & exaltabit ſuper omnes, poteſtates & principatus, atque proximum ſibi in cælo conſtituit, vt regnet in ſumma felicitate, auctoritate, gloria & imperio in vniuerſas creaturas. Vide dicta Epheſ. 1. 20. & Coloſſ. 3. v. 1. vbi fusè explicui, quid ſit ſedere Chriſtum à dextris Dei.

Porrò *dixit* Hebr. eſt נְאֻם *neum*, id eſt dictum, pronunciatum, effatum, oraculum, decretum Domini de Chriſto Domino meo, idque fixum, certum & immutabile. *Neum* enim per Metatheſin idem eſt, quod *Amen*, id eſt certò, fideliter, conſtanter futurum, vti fuſius dixi 1. Timoth. 1. v. 15. ad illa *fidelis ſermo*. q. d. Deus pater ab æterno certò, firmiter & inuiolabiliter dixit, pronunciauit, decreuit de Chriſto filio ſuo, non quà Deus eſt, ſed quà incarnatus & factus homo (hoc enim innuit Hebr. אֲדֹנִי *Adoni*, id eſt *Domino meo*; nam cum Deus ſignificatur, dicitur אֲדֹנָי *Adonai*) qui titulo, tum vnionis hypoſtaticæ, tum redemptionis in cruce peractæ, omnium hominum & conſequenter meus, id eſt Dauidis eſt Dominus. Dixit inquã, interius in mente ſua ab æterno; exterius verò dixit, id eſt dicet in tempore aſcenſionis Chriſti, quando Chriſto cum triumpho ſcandenti in cælum dicet: veni & ſede à dextris meis, id eſt, mihi proximus, & in ſumma maieſtatis meæ gloria regna & triumpha. Ita S. Hieronym. & Theod. & alij ibidem. Pſalmus enim ille 109. celebrat Chriſti regnum ſummum & ampliſſimum, tam in cælo quam in terra, quo Chriſtus poſt ſuam reſurrectionem & aſcenſionem, ex Sion & Ieruſalem cœpit regnare in omnes gentes, eáſque per Apoſtolos ſuæ fidei & cultui ſubiicere, donec omnes inimicos ſuos, id eſt omnes impios & reprobos calcet & conterat in die iudicij.

Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. q. d. Regna mecum in omni gloria, vſque ad diem iudicij, quando omnes inimicos, id eſt impios tibi planè ſubiiciam, vt eis quaſi mancipiis domineris, imò eos calces quaſi ſcabellum pedum tuorum, quod ſignum eſt infimæ & viliſſimæ ſeruitutis. Vnde Sapores rex Perſarum, Aurelianum Imperatorem à ſe bello captum fecit ſibi ſcabellum: aſcenſuro enim in equum, Aurelianus dorſum ſuum, quaſi ſcabellum per quod in equum conſcenderet, Sapori præbere debebat; Idem fecit Tãberlanus Tartarorum Imperator, Baiazeti Imperatori Turcarum cum eum prælio viciſſet & cepiſſet. *Aurelianũ Imperatorẽ ſcabellum pedum ſuorum fecit Sapor Perſarum Rex. Et Baiazetem Tamberlanus.*

Tò ergo *donec* non ſignificat finem, ſed continuationem, & amplificationem ſeſſionis & regni. q. d. Regna mecum etiam donec inimicos tuos tuis ſupponam pedibus Etiam tempore, quod tuo regno videtur oppoſitum & contrarium, etiam quando illi videbuntur regnare, etiam antequam hoſtes tuos tuis pedibus ſubſternam, tuóque libito ſubiiciam, Diabolo, morte, impiis, peccatis funditus euerſis & extirpatis. Nempe inter medias cruces, perſecutiones, impietates, motus & turbas Satanæ ac miniſtrorum eius regna: Nam de alio tempore non eſt dubium, quin regnet Chriſtus. Ita Genebrardus. Sic ſumitur *donec* Matth 1. v. vlt. & alibi. Addit hoc Chriſtus, vt tacitè perſtriogat Phariſæos ſuos inimicos. q. d. Vos, ô Phariſæi, me perſequimini, imò me occidetis & crucifigetis, ſed ſcitote quòd tertio die reſurgam & 40. die aſcendam in cælum; indéque iudex omnium hominum redibo, ac vos cæteróſque infideles & impios inimicos meos condemnabo, calcabo & deprimam in tartara.

Vers. 46. Luc. 20. 40. Mar. 12. 34. ET NEMO POTERAT EI RESPONDERE (Syrus *rationem reddere*) VERBVM (quia vt dixi, credebant Meſſiam merum fore hominem) NEQVE AVSVS FVIT QVISQVAM EX ILLA DIE EVM AMPLIVS INTERROGARE. Chryſoſt. *Conticuerunt igitur*, ait S. Chryſoſtomus, *lethali vulnere perfoſſi. Maluerunt enim*, inquit August. S. Auguſtinus in Pſalm. 109. v. 1. & 2. *inflatâ taciturnitate diſrumpi, quàm humili confeſſione edoceri.*

CAPVT VIGESIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS.

Chriſtus primò, iubet Iudæis, vt Scribarum & Phariſæorum doctrinam ſequantur, ſed non vitam & mores; vtpote improbos, inhumanos, iactabundos & arrogantes.

Secundò, verſ.13. væ maledictionis eis intentat, ob eorum hypocriſin, auaritiam, ſuperſtitionem, aliáque ſcelera, quæ recenſet.

Tertiò verſ. 32. prædicit ab eis occidendos ſuos fideles & Apoſtolos; ideóque Ieroſolymæ & Iudææ extremum per Romanos excidium intentat.

Videtur hoc eſſe vltimum & cygnæum Chriſti oraculum, quo crucem & mortem ſibi inſtantem præſagit; imò parat & ambit: Hac enim acri & liberâ vitiorum caſtigatione, adeò offendit Scribas & Phariſæos, vt non iam verba, ſed verbera ei pararent: Vnde poſt tres dies (hæc omnia enim acta & dicta ſunt à Chriſto die Martis poſt Dominicam palmarum, vt dixi in Chronotaxi, n.64. & 65.) eum ceperunt & crucifixerunt. Præuidebat hoc Chriſtus, ſed eorum malitiæ parcere noluit, nec debuit, ſed eam acriter reprehendit; vtpote legiſlator & morum cenſor à Deo in mundum miſſus, etiamſi ſciret ſe propterea ab eis occidendum: quia mortem hanc pro ſalute hominum Deo patri offerre deſiderabat, vt hac ratione mira Dei prouidentia, quæ decreuerat homines per Chriſti crucem ſaluare, in ipſo & per ipſum impleretur. Chriſti libertatem imitatus eſt S. Stephanus, qui acri ſua reprehenſione viam ſibi ſtrauit ad martyrium adeò exoptatum. Actor.7.

VERS.1. TVNC Ieſus locútus eſt ad turbas, & ad diſcipulos ſuos,
2. dicens: Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phari-
ſæi. 3. Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, ſeruate, &
facite: ſecundùm opera verò eorum nolite facere: dicunt
enim, & non faciunt. 4. Alligant enim onera grauia, & im-
portabilia, & imponunt in humeros hominum: digito autem
ſuo nolunt ea mouere. 5. Omnia verò opera ſua faciunt vt
videantur ab hominibus: dilatant enim phylacteria ſua, & magnificant fimbrias.
6. Amant autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in ſynagogis,
7. & ſalutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi. 8. Vos autem no-
lite vocari Rabbi. vnus eſt enim Magiſter veſter, omnes autem vos fratres
eſtis. 9. Et patrem nolite vocare vobis ſuper terram: vnus eſt enim
Pater veſter,, qui in cælis eſt. 10. Nec vocemini magiſtri: quia magiſter ve-
ſter vnus eſt, Chriſtus. 11. Qui maior eſt veſtrûm, erit miniſter veſter.
12. Qui autem ſe exaltauerit, humiliabitur: & qui ſe humiliauerit, exaltabitur:

13. Væ

Digitized by Google

13. Væ autem vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ : quia clauditis regnum cæ-
lorum ante homines, vos enim non intratis, nec introeuntes ſinitis intrare. 14. Væ
vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quia comeditis domos viduarum, orationes
longas orantes: propter hoc amplius accipietis iudicium. 15. Væ vobis Scribæ
& Phariſæi hypocritæ: quia circuitis mare & aridam, vt faciatis vnum proſelytum:
& cùm fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quàm vos. 16. Væ
vobis duces cæci, qui dicitis: Quicunque iurauerit per templum, nihil eſt: qui
autem iurauerit in auro templi, debet. 17. Stulti & cæci: Quid enim maius eſt,
aurum, an templum, quod ſanctificat aurum? 18. Et quicumque iurauerit in
altari, nihil eſt: quicumque autem iurauerit in dono, quod eſt ſuper illud, debet.
19. Cæci: Quid enim maius eſt, donum, an altare, quod ſanctificat donum?
20. Qui ergo iurat in altari, iurat in eo, & in omnibus, quæ ſuper illud ſunt.
21 & quicumque iurauerit in templo, iurat in illo, & in eo qui habitat in ipſo.
22. & qui iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in eo qui ſedet ſuper eum.
23. Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ: qui decimatis mentham, & anethum,
& cyminum, & reliquiſtis quæ grauiora ſunt legis, iudicium, miſericordiam, &
fidem: hæc oportuit facere, & illa non omittere. 24. Duces cæci, excolantes
culicem, camelum autem glutientes. 25. Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypo-
critæ, quia mundatis quod deforis eſt calicis & paropſidis: intus autem pleni eſtis
rapinâ & immunditiâ. 26. Phariſæe cæce, munda priùs quod intus eſt calicis
& paropſidis, vt fiat id, quod deforis eſt, mundum. 27. Væ vobis Scribæ &
Phariſæi hypocritæ: quia ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ aforis parent ho-
minibus ſpecioſa, intus verò plena ſunt oſſibus mortuorum, & omni ſpurcitiâ.
28. ſic & vos aforis quidem paretis hominibus iuſti: intus autem pleni eſtis hy-
pocriſi, & iniquitate. 29. Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui ædifica-
tis ſepulchra Prophetarum, & ornatis monumenta iuſtorum. 30. & dicitis:
Si fuiſſemus in diebus patrum noſtrorum, non eſſemus ſocij eorum in ſanguine
prophetarum. 31 itaque teſtimonio eſtis vobiſmetipſis, quia filij eſtis eorum, qui
prophetas occiderunt. 32. Et vos implete menſuram patrum veſtrorum.
33. Serpentes genimina viperarum, quomodu fugietis à iudicio gehennæ?
Ideo ecce ego mitto ad vos prophetas, & ſapientes, & Scribas, & ex illis occi-
detis, & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in Synagogis veſtris, & perſequemini
de ciuitate in ciuitatem: 35. vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui ef-
fuſus eſt ſuper terram, à ſanguine Abel iuſti vſque ad ſanguinem Zachariæ, filij
Barachiæ, quem occidiſtis inter templum & altare. 36. Amen dico vobis, ve-
nient hæc omnia ſuper generationem iſtam. 37. Ieruſalem, Ieruſalem, quæ oc-
cidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſſi ſunt, quoties volui congregare fi-
lios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti?
38. Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta. 39. Dico enim vobis, non
me videbitis amodò, donec dicatis: Benedictus, qui venit in nomine Domini.

VERS. I. TVNC IESVS LOCVTVS EST AD TVRBAS ET AD DISCIPVLOS SVOS. *Tunc* ſcilicet, cum ſuis ſapientiſſimis reſponſionibus, quæſtionibus & rationibus, iam ſæpius confutaſſet Scribarum & Phariſæorum errores & ignorantiam; eiſque multis probaſſet ſe eſſe Meſſiam, Dei filium, etiam per miracula, ac cerneret Scribas iis adeò non moueri ad fidem in ipſum, vt potiùs irritarentur magis ad eum perdendum: *Tunc*, inquam, effrontem eorum peruicaciam, hâc efficaci & patheticâ oratione contundit, quâ externam & fictam ſanctitatis eorum laruam, ne populus eam imitetur, detegit, ac latentem ſub ea improbitatem oſtendit, vt eam plebs deuitet.

VERS. 2. *Cathedra eſt auctoritas docendi & iubendi.* DICENS: SVPER CATHEDRAM MOYSI SEDERVNT SCRIBÆ ET PHARISÆI. Per *cathedram*, Metonymicè intelligit honorem, gradum, dignitatem, auctoritatem docendi & & iubendi, quam apud Iudæos habuit Moyſes, quàm Scribæ poſt Moyſen acceperant. Eſt Catachreſis. Nam non tantùm ſedendo, ſed ſtando Scribas docuiſſe ſatis colligitur ex Luca cap. 4. 16. & Actor. 13. 16. Sic Cathedra S. Petri vocatur ipſa poteſtas & auctoritas Pontificia docendi, & regendi omnes fideles totius orbis, in qua S. Petro ſuccedunt Romani Pontifices: nam alioqui in lignea iſta cathedra in qua ſedit S. Petrus, nullus Pontificum amplius ſedet, ſed illa religionis ergo aſſeruatur, & populo quotannis in feſto Cathedræ S. Petri in eius Baſilica veneranda oſtenditur. Hinc S. Hieronymus ad Damaſum: *Ego*, inquit, *beatitudini tuæ, id eſt, Cathedræ Petri communione conſocior.* Pontifex enim licet vt priuatus homo errare poſſit, tamen cum ex Cathedra, id eſt, ex auctoritate Pontificia aliquid de fide definit, errare nequit ob aſſiſtentiam Spiritus ſancti. Hieronym.

Nota: Scribæ erant legis Doctores & Interpretes, qui legem populo proponebant & explanabant; Phariſæi verò regebant populum, & in Magiſtratum adlegebantur reiectis Sadducæis, vt ſatis inſinuat Ioſephus lib. 18. Antiq. cap. 2. Quocirca Sadducæi hic non nominantur; Porrò multi

ex Scribis & Phariſæis erant Sacerdotes vel Leuitæ: horum enim erat docere populum. Malach. 2.7. Sed Christus eos noluit nominare Sacerdotes, ob honorem Sacerdotij, ne illi derogaret.

Vers. 3. *Obediendũ malis Prælatis iuſta præcipientibus.*

Omnia ergo quæcunque dixerint vobis (ex lege facienda) servate et facite: secundum opera vero eorum nolite facere: dicunt enim et non faciunt. *Omnia*, ſcilicet Moſi & legi non cõtraria: Contrarium enim legi dicenti: *Honora patrem & matrem*, erat dogma Scribarum docentium parentibus dicere *corban*; vti docuit Chriſtus cap. 15. verſ. 4. Sic contrarium legi dicenti *non peierabis*, erat dogma eorundem docentium, ſi quis per templum vel altare iuraret non obligari iuramento, quod taxat hîc Chriſtus verſ. 16. contrarium pariter legi & Moſi erat docere, Ieſum non eſſe Meſſiam ſiue Chriſtum, quod docebant Scribæ: Ieſus enim illa ſigna & miracula edebat, quæ à Moſe & Prophetis prædicta erant, edenda fore à Meſſia, & quicumque illa ederet acceptandum eſſe tanquã Meſſiam. Vnde cap. 16. verſ. 12. iuſſit Chriſtus: *Cauete*, inquit, *à fermento Phariſæorum*, puta ab eorum doctrina, propria ſcilicet & priuata, ac Moyſi legíque contraria. In his ergo populus ſequi non poterat doctrinam Scribarum, nec illis obedire; in cæteris verò, quæ paſſim Moyſi & legi conſona docebant; obedire eis poterat & ſæpe tenebatur. Monet ergo hîc eum Chriſtus, vt omnia alia Scribarum dogmata legi non repugnantia, etiamſi vana & futilia, ac proinde non obligantia (lex enim vt obliget, debet præcipere rem honeſtam & vtilem non futilem, vti docent Iuriſperiti & Theologi tract. de legibus, ac D. Thomas 1.2. quæſt. 95. art. 3.) vti erant crebræ manuum corporiſque ablutiones & purificationes; illa tamen ſeruet ad obedientiæ cæcæ & ſimplicis meritum, ac ordinis Sacerdotalis & doctoralis reuerentiam. Ita Ianſenius, Franc. Lucas & alij, licet Maldonatus τὸ *omnia* ad ſola illa quæ à Moyſe in lege ſunt præcepta, reſtringat; quæ certè Chriſtus hîc maximè intelligit: Vnde Syrus vertit: *quæcumque dixerint vobis vt ſeruetis, ſeruate & peragite.*

Dicunt (præcipiunt) *enim & non faciunt*, q.d. Benè docent & iubent, ſed malè viuunt, tum quia legem violant, tum quia ſuo exemplo ſubditos ſcandalizant, & ad violandam pariter legem impellunt. Nam vt ait ille:

Regis (& Doctoris) *ad exemplum totus componitur orbis.*

Plus enim credunt homines factis quàm dictis. Hoc Chriſti præceptum & monitum ſeruent Chriſtiani, cùm vident ſubinde aliquos Epiſcopos, paſtores & Magiſtratus non viuere iuxta legem Chriſti, ad quam ipſi ſubditos cogunt.

Vers. 4. Luc. 11. 46.

Alligant (Syrus ligant) enim onera gravia et importabilia, et imponunt in humeros hominum (Arabicus, *imponunt ea portanda ſuper colla hominum*) digito autem suo nolunt ea movere.

Alligant. Græcè δεσμεύουσι, id eſt, ligant, colligant ac velut in cumulos coaceruant, q.d. Tam multitudine quàm magnitudine & grauitate præceptorum & tributorum populum onerant, deprimunt & penè opprimunt. *Importabilia*, Græcè δυσβάστακτα, id eſt, difficilia ad portandum: ſi enim fuiſſent omnino impoſſibilia ad portandum, non obligaſſent ſubditos: nemo enim tenetur ad impoſſibile, ſiue ad id quod facere non poteſt. Talia erant rigidæ legis interpretationes, ac inſuper plurima alia quæ præter legem ipſi præcipiebant populo; præſertim circa oblationes, decimas, primitias, &c. quæ ipſi rigidiſſimè à populo exigebant. Conſidera vel ſolam rigidam ſabbathi obſeruationem ab eis præſcriptam, vt nec Chriſtum ægros ſabbatho curare permitterent, nec diſcipulos eius famelicos ſpicas vellere & comedere. Matth. 12. 2. & ſequent.

Digito autem ſuo nolunt ea mouere. Syrus *tangere*. *Dicebam enim*, ait Arias Montanus, *ſe ſcire quid ſibi facto opus ſit*. Quocirca S. Chryſoſtomus: Ar. Mont.
Duplicem, inquit, *nequitiam eorum oſtendit, tum quia ſine venia exquiſitiſſimè multitudinẽ viuere volunt, tum quia nimium ſibi ipſis indulgentes, magnam aſſumunt licentiã: quorum oppoſita in optimo principe requiruntur, vt ſcilicet aduerſus ſeipſum nullâ vtatur veniâ, ſed ſeuerum ſe iudicem exhibeat, erga ſubiectos autem mitior & ad dandam promtior veniam ſit.* Chryſoſt.

Vers. 5.

Omnia vero opera sva faciunt vt videantur (Græcè θεαθῆναι, id eſt, *ſpectentur*. Ita Syrus) ab hominibus. Notat vanam eorum ſanctimoniæ oſtentationem, quâ orabant in publicis plateis, quâque facturi eleemoſynam canebant tubâ, & ieiunantes exterminabant facies ſuas, vt dixit Chriſtus cap. 6. Tangit Chriſtus radicem incredulitatis Scribarum, cur non credant in Chriſtum, quia ſcilicet quærebant vanam gloriam, oſtentationem & plauſum populi. *Impoſſibile enim eſt*, ait S. Chryſoſtomus, *vt credant Chriſto cæleſtia prædicanti, qui gloriam hominum concupiſcit terrenam.* Chryſoſt.

Dilatant enim phylacteria sva et magnificant fimbrias Syrus: *producunt fimbrias palliorum ſuorum*. Nota Iudæos nimis ad litteram interpretantes verba Deuter. 6. 8. *Ligabis ea* (præcepta Dei) *quaſi ſignum in manu tua erúntque & mouebuntur ante oculos tuos*; membranas quaſdam geſtaſſe circum brachia & frontem (vnde brachialia & frontalia dicebantur) vt iugiter oculos & frontem verberarent, & verberando mentem admonerent legis diuinæ cogitandæ & ſeruandæ, quibus inſcribebant verba illa Deuter 6. 4. *Audi Iſrael Dominus Deus noſter, Deus vnus eſt. Diliges Dominum Deum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua* Has vocabant *phylacteria*, q.d. *conſeruatoria* (à φυλάττω, id eſt, *cuſtodio, conſeruo*) quia ad legis obſeruationem eos perpetuò commonebant. Vide dicta Deuteronomij cap. 6. verſ. 8. & Exodi cap. 13. verſ. 9 & 16.

Phylacteria quid? & vnde? Deuteron.

Eadem de cauſa iuſsit Dominus Numer. 15. 38. & Deuter. 22. 12. vt Iudæi fimbrias ſiue fila quædam, ex infima ora veſtis dependentia geſtarent, eáſque hyacinthini, ſiue cæleſtis coloris, quaſi qui cæleſtem vitam in legis cuſtodia profiterentur & agerent. Addit S. Hieronymus Iudæos pientiores hiſce fimbriis inſeruiſſe ſpinas acutiſſimas, vt ambulantes, earum puncturâ legis diuinæ ſemper admonerentur. Hæc omnia maiora & latiora præ cæteris geſtabant Phariſæi, vt viderentur omnibus religioſiores & exactiores legis cuſtodes, cùm tamen in animo ſuo eandem parui facerent nec obſeruarent. *Non intelligentes*, ait S. Hieronymus, *quòd hæc in corde portanda ſint non in corpore, alioquin & armaria & arca habent libros, & notitiam Dei non habent*. Porrò S Chryſoſtomus per *phylacteria* accipit amuleta ſanitatis; talia enim cenſebant Scribæ eſſe membranas legis iam dictas. Sicut Chriſtiani nonnulli Euangelium Hieronym.

ſancti

Digitized by Google

ſancti Ioannis collo appendunt, quaſi amuletum & conſeruatorium ſalutis.

Verſ. 6. Luc. 10. 46. & 11. 43. Mar. 12. 39. AMANT AVTEM PRIMOS RECVBITVS IN COENIS ET PRIMAS CATHEDRAS IN SYNAGOGIS.] q.d. Ambiunt vbique primas ideóque dilatant phylacteria, ſuáſque orationes & eleemoſynas oſtentant, vt omnes eis quaſi viris ſanctis & ſapientibus primas deferant.

VERS. 7. Luc. 10. 46. Mar. 12. 38. ET SALVTATIONES IN FORO. Græcè ἐν ἀγοραῖς, id eſt, in foris & plateis, q.d. Ambiunt, vt omnes ipſos quaſi Sanctos profundâ reuerentiâ, aperto capite & flexis poplitibus ſalutent. Vnde Chryſoſtomus *Primas*, inquit, *ſalutationes amant non ſolùm in tempore, vt eos primùm ſalutemus; ſed etiam in voce vt clamantes dicamus, aue Rabbi; & in corpore, vt flexis capitibus eis incuruemur, & in loco, vt in publico ſalutentur; vnde dicit: & ſalutationes in foro.* *Chryſoſt.* Sapienter R. Matthias in Pirke Auoth. cap. 4. *Eſto primus*, inquit, *in ſalutando, vt prior quemlibet ſalutes. Eſto cauda leonum, & non caput vulpium, hoc eſt, eſto infimus inter bonos, & generoſos, non ſummus inter fraudulentos, ſuperbos & impios.* *Pirke Auot.*

ET VOCARI AB HOMINIBVS RABBI.] רַב *Rab* (vnde *Rabbi*) idem eſt quod multus, id eſt, magnus, eo quòd vir magnus ſit inſtar multorum, qualis eſt Rabbinus ſiue legis Doctor, vtpote eruditione, auctoritate & virtute cæteris antecellens. *Vocari volunt Rabbi*, ait Chryſoſtomus, *& non eſſe: nomen appetunt, & officium negligunt.* Prudenter R. Benzoma in Pirke Auoth cap. 4. *Quis, ait, eſt ſapiens? qui libenter ab omnibus diſcit, iuxta illud: Super ſenes intellexi, quia mandata tua quæſiui.* Pſal. 118. *Quis potens? qui dominatur ira & animo ſuo, iuxta illud: Melior eſt patiens viro forti. & qui dominatur animo ſuo, expugnatore vrbium* Prouerb. 16. 32. *Quis diues? qui ſuo eſt contentus, iuxta illud: Labores manuum tuarum manducabis, beatus es, & benè tibi erit.* Pſal. 127. *Quis honoratus? qui alios honorat, iuxta illud: Quicunque glorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.* 1. Reg. 2. 30. *Pirk. Auot*

VERS. 8. VOS AVTEM NOLITE VOCARI RABBI: VNVS EST ENIM MAGISTER VESTER, ONNES AVTEN VOS FRATRES ESTIS. Vetat ambitionem & arrogantiam, qua Scribæ & Phariſæi captantes auſam popularem cupiebant cæteris eminere, honorari & vocari Rabbi præ Chriſto, imò excluſo Chriſto, alioqui gradum doctoratus appetere licet, velut teſtimonium ſcientiæ, vt illo auctoritatem docendi prædicandique apud populum, quis ſibi conciliet, itáque maiorem in eo fructum docendo & prædicando efficiat. Vnde Concilium Tridentinum ſeſſ. 24 c. 12. præcipit *vt dignitates omnes, & ſaltem dimidia pars canonicatuum in Cathedralibus Eccleſiis, & Collegiatis inſignibus, conferantur tantùm Magiſtris & Doctoribus, aut etiam Licentiatis in Theologia vel iure canonico.* Quocirca Chriſtus non ait nolite eſſe, ſed *nolite vocari Rabbi*.

Gradum doctoratus ergo non vetat Chriſtus, ſed ſuperbum nominis ambitum, faſtum & arrogantiam, quâ quis nomine Doctoris ſibi placet, ſe magnificè circumſpicit præ cæteris, vanè ſe extollit, imò cæteros deſpicit, quaſi ſcientiam & doctrinam habeat à ſe, non à Chriſto; vti faciebant Scribæ. Vnde cauſam ſubdit: *vnus eſt enim Magiſter veſter, omnes autem vos fratres eſtis*, q.d. Vnus ſummus omnium Rabbi, id eſt, Magiſter eſt Chriſtus, cuius cæteri omnes ſunt diſcipuli, inter ſe pares quaſi fratres: nemo ergo eorum ſe ſuperbè præ cæteris extollat, arrogantérque velit vocari Rabbi; quaſi ex ſe ſit doctior & magiſter aliorum: hoc enim eſt iniurium Chriſto, qui ſolus ex ſe habet omnem ſcientiam, ſolúſque ſummus omnium Doctor, ipſos etiam Doctores cōſtituens & docens: ſi enim naturâ æquè ac gratiâ eſtis fratres, ideóque pares; ergo non eſtis magiſtri alij in alios, ſuperbè aliis imperātes & dominātes, vti faciunt Scribæ. Alioqui enim Paulus ipſe, ait S. Hieronym. modeſtè vocat ſe doctorem gentium. Epheſ. 2.

ET PATREM NOLITE VOCARE VOBIS SVPER TERRAM: VNVS ENIM EST PATER VESTER QVI EST IN CÆLIS. *VERS. 9.* Tranſit à magiſtro ad patrem, quia verſ. præcedent. dixit, omnes nos eſſe fratres; ſcilicet filios eiuſdem Dei patris: Ait ergo: nolite vocare vobis ſuper terram *Patrem*, ſcilicet quaſi præcipuum vitæ Auctorem, alimentorum & hæreditatis curatorem; ita vt ab eo toti pendeatis, vel certè tam ab eo quàm à Deo; vti faciunt Gentiles & Athei, aliíſque non Deo, ſed hominibus fidentes. Hunc eſſe ſenſum patet ex ratione quam ſubiicit: *Vnus eſt enim Pater veſter, qui eſt in cælis, à quo omnis paternitas nominatur in cælo & in terra.* *Epheſ. 3. 15.* Epheſ. 3. verſ. 15. Vide ibi dicta. Deus ergo ſolus verè & plenè eſt pater omnium; vtpotè qui ſolus animam & vitam ſingulis aſpirat, creat, conſeruat, auget, cuius cōparatione patres terreni abuſiuè, ait S. Hieron. & vmbraticè dumtaxat ſunt patres, ideóque filiis inſolenter imperare non debent, ſed ſe cum filiis humiliter Deo ſummo omnium Patri ſummittere: *Non enim*, ait S. Chryſoſtomus, *initium vitæ habemus ex parentibus, ſed tranſitum vitæ per eos accipimus.* *Chryſoſt.*

NEC VOCEMINI (ne ambiatis vocari) MAGISTRI, *VERS. 10.* Græcè καθηγηταί, id eſt, inſtitutores, magiſtri, Gubernatores, moderatores. Syrus *rectores*. Arabicus *Gubernatores*: QVIA MAGISTER, Græcè καθηγητής, id eſt, viæ & vitæ inſtitutor, dux & gubernator (Syrus *rector*. Arabicus *gubernator*) VESTER, VNVS EST CHRISTVS: ipſe enim primò per ſe nos docet, præit & ducit per viam virtutis ad cælum, felicitatem & gloriam, cæteri verò docent priùs ab ipſo edocti: ſecundò, cæteri docendo tantùm verba & voces exterius auribus inſonant, velut cymbalum tinniens; ſed Chriſtus eorum ſenſa interius mentibus pandit, eáſque luce doctrinæ ſuæ illuminat: *non enim homo intellectum homini præſtat docendo*, ait S. Chryſoſtomus, *ſed à Deo præſtitum per admonitionem exercet.* *Chryſoſt.* Tertiò, cæteri tantùm oſtendunt, quid lex iubeat, quidque Deus à nobis exigat: at Chriſtus gratiam voluntati inſerit, vt illa quæ agenda ſunt audientes, reipſa fortiter & conſtanter opere adimpleamus.

Hac de re S. Auguſt ſcripſit librū de Magiſtro, de quo ipſe lib. Confeſſ. c. 2. *Sub idē tempus*, inquit, *ſcripſi librū de Magiſtro, in quo diſputatur, quæritur & inuenitur, Magiſtrū non eſſe qui docet hominem ſcientiam, niſi Deum, ſecundum illud quod in Euangelio ſcriptum eſt: vnus eſt Magiſter veſter Chriſtus.* *Auguſtin.* Vnde c. 11. idipſum ſic demōſtrat: *De vniuerſis*, inquit, *quæ intelligimus, non loquentem qui perſonat foris, ſed intus ipſi menti præſidentem conſulimus veritatem, verbis fortaſſe, vt conſulamus, admoniti. Ille autem qui conſulitur, docet, qui in interiore homine habitare dictus eſt Chriſtus, id eſt, incommutabilis Dei virtus atque ſempiterna ſapientia: quam quidem omnis rationalis anima conſulit, ſed tantum cuique panditur, quantum capere propter propriam, ſiue malam, ſiue bonam voluntatem poteſt.*

QVI

VERS. 11. Sup.20.26 QVI MAIOR EST VESTRVM, ERIT MINISTER VESTER. Syrus, *ſiat miniſter in vebis. Morbum inanis gloriæ*, ait Sanctus Chryſoſtomus, *quem fugiendum eſſe dixerat, docet per* Chryſoſt. *humilitatem eſſe ſugiendum.* Et Origenes: *Si quis* inquit, *miniſtrat verba diuina, ſciens quia Chriſtus in eo fructificat, nequaquam ſe magiſtrum, ſed miniſtrum profitetur: vnde ſequitur: Qui ma-* Origen. *ior eſt veſtrum*, &c. *quoniam & ipſe Chriſtus cùm eſſet verè Magiſter, miniſtrum ſe eſſe profeſſus eſt, dicens, ego ſum in medio veſtrum quaſi qui miniſtrat: bene autem poſt omnia quibus vana gloria vetauit concupiſcentiam, addidit dicens: qui autem ſe exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliauerit exaltabitur.*

Erit miniſter. Præueniat, ait Gloſſa, obſequendo, non ſuperbè dominando: rectorem & matrem exhibeat pietas, & patrem diſciplina: cauendúmque ne aut diſtrictio rigida, aut pietas ſit remiſſa.

VERS. 12. Luc.14.v.11. & 18 v.14. *Qui ſe humiliauerit, exaltabitur.* QVI AVTEM SE EXALTAVERIT, HVMILIABITVR: ET QVI SE HVMILIAVERIT, EXALTABITVR. Syrus: *Quicumque efferet ſeipſum deprimetur, & qui ſeipſum depreſſerit efferetur*, apud Deum, ait Remigius, & etiam apud homines: hi enim humiles extollunt, ſuperbos humiliant. *Gloria enim ſequitur fugientes, ſequentes fugit. Inſolentiam*, ait S Hilarius, *Deus humilem effecturus eſt, & humilitatem elaturus in gloriam.* Vide dicta Iacobi cap. 1. verſ.9. & 1. Petri cap. 5. verſ. 5 & 6. Praxim huius Axiomatis Chriſti oſtēdit humilis Euangelij diſcipulus, imò doctor S. Franciſcus, per omnes vitæ ſuæ actiones, vti oſtendit S. Bonauentura in eius vita. Porrò ſicut *Tres virtutu gradus.* quælibet virtus tres habet gradus, quorum primus eſt, propoſitum, quo homo firmiter proponit virtutem capeſſere, & operę exequi. Secundus, fortitudo, vt omnes tentationes, aduerſitates, impedimenta, quæ in executione virtutis occurrunt, fortiter ſuperet, & conſtanter tranſcendat. Tertius, alacritas, vt alacriter hæc faciat, illaque appetat & in iis gaudeat exultet & triumphet. Sic pariter humilitatis primus gradus eſt, ſeipſum ſuique vilitatem agnoſcere, ideóque ſe deſpicere. Secundus, fortiter ferre ſui contemptum vndecumque veniat Tertius, in eo gaudere & exultare.

Exemplum arrogantis humiliati. Exemplum memorabile recenſet B. Petrus Damianus Epiſtola decimaquinta (in alia editione 36.) Quidam, ait, Clericus audax & bellicoſus, ſuo faſtu & armis magnus euaſit, ideóque de prædiis quibuſdam litem habuit cum alio viro potente, quam prælio decidere ſtatuit; vtrinque ergo cohortes in aciem educuntur. Clericus ante prælium adiens templum, audiénſq; Miſſam, cùm legeretur: *Qui ſe exaltauerit humiliabitur*, &c. inſolenter dixit, imò blaſphemauit: *Hæc ſententia falſa eſt in me: ſi enim ego me humiliaſſem, nunquam tā magnus euaſiſſem.* Mox inito prælio, cùm equus eius ſitibundus ad aquam vicinam ipſo inuito procurreret, ipſéque ſcutum in equum impingeret, vt illum in aciem reuocaret, ecce tibi gladius hoſtilis os eius blaſphemum fulminis more tranſfixit, eúmque occidit, vt ſuperbum humiliaret & ſterneret, verámque eſſe Chriſti ſententiam oſtenderet.

VERS. 13. Luc.11.52. VÆ AVTEM VOBIS SCRIBÆ ET PHARISÆI HYPOCRITÆ, QVIA CLAVDITIS REGNVM CÆLORVM ANTE HOMINES; VOS ENIM NON INTRATIS, NEC INTROEVNTES SINITIS INTRARE.

Nota; Sicut Chriſtus octo conſignauit beatitudines, quaſi totidem piorum benedictiones, octies *Octies hic Chriſtus repetit væ.* repetens τὸ beati, dicénſque: beati pauperes ſpiritu, beati mites, beati qui lugent, &c. Matth. 5. Sic vice verſâ hic octo aſſignat impiorum Scribarum maledictiones, octieſque repetit τὸ væ. Imitatur Chriſtus legiſlator nouus, Moſem legiſlatorē veterem, qui benedictiones plurimas ſeruantibus legem promittit, ac totidem maledictiones eam nō ſeruantibus intentat. Deut 27.v.12. Ita Origenes.

Porrò τὸ væ Chriſti, partim eſt prædicentis, vt vult Origenes, graue ſupplicium ſceleribus Scribarum imminens, partim condolentis & commiſerantis. Vnde Baſil. citatus in Catena Lucæ 11.v. 52. *Hæc vox væ*, ait, *quæ intolerabilibus profertur doloribus, eis conuenit, qui paulo pòſt detrudendi erunt in graue ſupplicium*, puta in mortem & excidium, tum præſens, tum futurum in gehenna. Væ ergo præſupponit culpam mortalem: illi enim intentat minas æternæ damnationis & gehennæ, vti Chriſtus explicat verſ. 33.

Quia clauditis regnum cælorū ante homines. q.d. Ego iam aperio ſingulis regnum cælorū; prædico enim: *pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnū cælorum*; quia hoc per Adæ peccatum quatuor millibus annorum clauſum, ego morte meâ expians Adæ peccatum, iam aperiam vt qui in me credit, meámque vitam ſequitur, illud quaſi apertum ingrediatur: quare multi Iudæorū prædicatione meâ excitati, illud ingredi ſatagunt: Vos verò, ô Scribę, illos auertitis, cælúmque eis clauditis, tum per vanas & peruerſas traditiones veſtras, quibus illos imbuitis, nam vt ait S. Chryſoſt. Regnum cælorū eſt S. Scriptura, vel beatitudo, ad quam illa ducit: ianua eſt intellectus S. Scripturæ, vel Chriſtus: Clauicularij ſunt Scribæ & Sacerdotes; clauis eſt Verbum ſcientiæ; apertio eſt eius interpretatio: tū quia veſtris ſceleribus eos ſcandalizatis, veſtróque exemplo in eadem ipſos trahitis: tū denique quia me calumniando & perſequendo, ipſos à me meáque fide, quæ via eſt ad cælum, abſtrahitis: ego enim ſum oſtium, quia per me ſolum ingreſſus patet in cælum. Ioann.10. 9. Tropologicè Origenes: *Claudunt*, ait, *regnum cælorum, qui ſine ratione* Origen.
aliquem excommunicant.

Vos enim non intratis, nec introeuntes ſinitis intrare. q.d. Non ſufficit vobis veſtra malitia & dānatio, ſed in eandem quoque alios pertrahere ſatagitis. Hoc graue eſt ſcelus: Si enim doctoris (quales erant Scribæ) eſt errantes reuocare, ait S. Chryſoſtomus, qui ad ſalutem tendentes in errorem inducit, is perditus omnino atque peſtifer, imò ipſa peſtis eſt; quare doctor tot gehennas meretur ſibique accerſit, quot animas corrumpit & perdit; quia non eſt doctor & promotor ſalutis, ſed proditor, ait S. Chryſoſtomus.

VÆ VOBIS SCRIBÆ ET PHARISÆI Vers. 14.
HYPOCRITÆ: QVIA COMEDITIS DO- Luc.20.47.
MOS VIDVARVM, ORATIONES LONGAS Mar.12.40.
ORANTES, PROPTER HOC AMPLIVS ACCIPIETIS IVDICIVM q.d. Væ vobis Scribæ, quia comeditis, & vt Syrus *exeditis*, id eſt, exhauritis ſubſtantiam viduarum, dum ab eis emungitis pecunias, vendendo ſcilicet eis cum ſanctitatis ſimulatione longas publicáſq; veſtras orationes; hoc eſt enim quod explicās ſubdit, *longas orationes orantes.* Græcè καὶ προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι, id eſt, *prætextu longa orantes* .i. prætextu quòd prolixè oretis. Vnde Marcus habet, *obtentu longæ orationis.* Arabicus: *Ob cauſam longitudinis orationum veſtrarum.*

Ita

Vidua ad dādum promiores. Ita S. Chryſoſtomus Ianſenius, & alij. *Viduarum.* Viduæ enim, ait Chryſoſtomus cùm careant marito quaſi conſiliario, facilius decipiuntur, & promtiores ſunt ad ſua largiendum Hypocritis ſanctitatem præferentibus, & promittentibus.

Propter hoc amplius accipietis iudicium, hoc eſt maiorem condemnationem. Vnde Syrus vertit: *habituri eſtis iudicium ſupremum*, tum quia pauperes viduas expilatis, tum quia ſimulatis ſanctitatem cùm ſitis ſcelerati, tùm quia vt ait Chryſoſto-
Chryſoſt. mus *auaritiam religionis colore depingitis, vt ametur iniquitas dum pietas exiſtimatur*; tum quia viduas veſtris erroribus & ſceleribus imbuitis; quocirca debetis pœnam proprij peccati, & alienæ ignorantiæ reatum, ait S. Hilar.

Vers. 15. VÆ VOBIS SCRIBÆ ET PHARISÆI HYPOCRITÆ, QVIA CIRCVITIS MARE ET ARIDAM, VT FACIATIS VNVM PROSELYTVM, ET CVM FVERIT FACTVS, FACITIS EVM FILIVM GEHENNÆ DVPLO QVAM VOS.

Proſelytus quid. Pro *hypocrita*, Syrus, hîc & in ſequentibus ſemper vertit *acceptores vultus*. Proſelytus Græcè, idem eſt quòd Latinè *aduena*, vel *aduentitius*, qui ſcilicet ex gentiliſmo conuerſus ad Iudaiſmum accedit, venitque ad Iudæos eorúmque Eccleſiam & religionem. Hebr. vocantur גרים *gerim.* Chriſtiani tales vocant Neophytos. Scribæ enim ſatagebant multos gentiles efficere Iudæos, tum ambitionis, tum auaritiæ cauſa, vt ſuas oblationes augerent: *Mare & aridam*, id eſt totum orbem, *Vt faciatis vnum*, quia cum eſſent inefficaces ad aliorum ſalutem, multo labore indigebant ad vnius conuerſionem, ait S. Chryſoſtomus.

Facitis eum filium (id eſt, reum, dignum, obnoxium) *gehennæ duplo quàm vos*) Græcè διπλότερον ὑμῶν, id eſt duplicius quàm vos, quia vt ait Euthymius ita naturâ comparatum eſt, vt in vitiis diſcipuli magiſtros facilè ſuperent: *quia* vt ait
Chryſoſt. Chryſoſtomus, *malo exemplo magiſtrorum prouocati, eis peiores fiunt, præſertim cum ad ea a magiſtris verbo vel exemplo excitantur.* Rurſum quia multi proſelyti, dum vident veſtra vitia reuertuntur ad gentiliſmum & idololatriam. Ita S. Hieronymus: Hic enim relapſus, maius & quaſi duplex eſt peccatum.

Origen. Verè Origenes: *Sicut*, inquit, *iuſtus ſecundùm numerum iuſtitiarum ſuarum augetur in gloria, ita peccator ſecundùm numerum peccatorum in pœna.*

Vers. 16. VÆ VOBIS DVCES CÆCI, QVI DICITIS: QVICVMQVE IVRAVERIT PER TEMPLVM, NIHIL EST (ad nihil obligatur) QVI AVTEM IVRAVERIT IN AVRO TEMPLI, DEBET, aurum quod iurauit & vouit ſoluere. Arabicus pro *debet* vertit *peccauit*, videlicet ſi non præſtiterit id quod iurauit. Alij vertunt *reus eſt* ſui iuramenti. Nota ex dictis Matthæi 5. v. 34. Scribas ex eo quòd Deus iuſſerat, vt per ſe (per Deum) dumtaxat iurarent, putaſſe iuramentum factum per creaturas non eſſe iuramentum, nec obligare, ſed auaritia excæcati excipiebant illa, quæ oblata Deo illorum loculos implebant, quaſi hæc ſola ſanctiſſima haberentur: vnde iure à Chriſto vocantur *duces cæci.* Arguit enim eos ſtultitiæ & fraudulentiæ, ait S. Hieronymus quia putabant magis eſſe aurum ſanctificatum quàm templum ſanctificans, ait Interlin.

Porrò dicebant Scribæ ſanctiora eſſe oblata ipſo templo, vt homines promptiores facerent ad oblationes quàm ad preces, ait Gloſſa. Aurum templi vocat aurum, quod offertur & iniicitur in gazophylacium templi, ad alendos eius miniſtros; puta Sacerdotes quales erant Scribæ: Ita S. Hieron. Beda, Ianſen. Maldon. & alij. Verè Gloſſa: *qui iurat*, inquit, *per creaturam, iurat per diuinitatem* Gloſſa.
præſidentem creaturæ.

STVLTI ET CÆCI: QVID ENIM MAIVS EST, Vers. 17.
AVRVM, AN TEMPLVM QVOD SANCTIFICAT AVRVM? Ratio hæc Chriſti clara eſt, & ſtoliditatem Scribarum conuincit & confutat. Propriè Sanctitas, eſt interior virtus & gratia animam ſanctificās. Templum verò dicitur ſanctum Metonymicè, quia ad res ſanctas, puta ad preces & ſacrificia Deo in illo offerēda dedicatum: Hæc ergo externa tantùm erat ſanctitas, quam templum rebus aliis in ſe Deo oblatis communicabat, & quaſi afflabat; quare ſanctius erat templum ipſa oblatione templi, ac proinde ſanctius magiſque obligans erat iuramentum factum per templum, quàm per aurum in templo oblatum.

ET QVICVMQVE IVRAVERIT IN ALTARI Vers. 18.
(per altare) NIHIL EST (nihil iurat & ad nihil tenetur) QVICVMQVE AVTEM IVRAVERIT IN DONO (per donum) QVOD EST SVPER ILLVD, DEBET, donum quod iurauit & vouit ſoluere; qui enim iurat ſe oblaturum in altari centum aureos, hoc ipſo vouet Deo, cuius eſt altare, centum aureos. Eadem eſt ratio altaris, quæ templi iam dicta.

CÆCI: QVID ENIM MAIVS EST, DONVM, Vers. 19.
AN ALTARE QVOD SANCTIFICAT DONVM? Syrus pro *ſanctificat* hîc & in ſeq. vertit *conſecrat*: donum enim Deo oblatum propriè non ſanctificatur, vt ipſum in ſe fiat iuſtum & ſanctum, ſed dicitur ſanctificari extrinſecè; quia ſcilicet Deo offertur & conſecratur.

QVI ERGO IVRAT IN ALTARI (per altare) Vers. 20.
IVRAT IN EO, ET IN OMNIBVS (per omnia) QVÆ SVPER ILLVD SVNT, & conſequenter per aurum & donum in altari oblatum; magis ergo tenetur iuramento quàm is, qui per ſolum aurum templi iurauit.

Myſticè S. Auguſtinus lib. 1. quæſt. Euang. c. 34. Templum & altare eſt Chriſtus; aurum & donum, laudes & ſacrificia in eo & per eum oblata. Origenes: Altare, ait, eſt cor; dona, orare, ieiunare &c. quæ ſancta facit cor.

ET QVICVMQVE IVRAVERIT IN TEMPLO Vers. 21.
(per templum) IVRAT IN ILLO, ET IN EO QVI HABITAT IN IPSO. q. d. qui iurat per templum, iurat per Deum habitantem in templo. Iurat enim per templum, quaſi per domum & ſolium Dei, hoc eſt iurat per Deum qui ſolium ſuum habet in templo, vt ibi adoretur & colatur, ſacra enim maieſtas & ſanctitas Dei, ab hominibus cenſetur habitare in templo. Vnde B. Nilus: *Eccleſiam* (templum) inquit, *vt cælum adito.*

ET QVI IVRAT IN CÆLO (per cælum: Hebræi Vers. 22.
enim ב id eſt *in* vſurpant pro *per*, præſertim in iuramentis) IVRAT IN THRONO (per thronum) DEI, ET IN EO (per eum, puta Deum) QVI SEDET SVPER EVM. Ex communi enim hominum vſu & ſenſu, qui iurat, Deum, qui ſolus eſt infallibilis ipſáque increata veritas, vocat in teſtem ſui dicti vel promiſſi: quare qui iurat per cælum, per Deum cæli regem & præſidem iurat, eúmque in teſtem vocat.

VÆ VOBIS SCRIBÆ ET PHARISÆI Vers. 23.
HYPOCRITÆ, QVI DECIMATIS MENTHAM Luc. 11. 42.
ET ANETHVM ET CYMINVM, ET RELIQVISTIS QVÆ GRAVIORA SVNT

LEGIS

LEGIS, IVDICIVM ET MISERICORDIAM ET FIDEM: HÆC OPORTVIT FACERE, ET ILLA NON OMITTERE.] Decimæ enim ſunt in lege à Deo
Pirke Auoth. ſancitæ. Vnde R. Achiua in Pirke Auoth. cap. 3. dicit: *Decimæ ſunt murus opum* (quia eas tuentur & conſeruant) *traditio eſt murus legis, votum eſt murus abſtinentiæ, ſilentium eſt murus ſapientiæ.* Sed Phariſæi nimis minuti & exacti erant in exigendis decimis herbarum, lege non expreſſarum, idque tacitè hîc taxat Chriſtus.

Mentha. *Mentham*: nota eſt herba boni odoris, calida & ſapida, quo Tramontani carnem iurulentam condiunt.

Anethum. Plin. *Anethum*] eſt herba odorata de qua Plinius lib. 18. cap. 20. *Anethum*, ait, *ructus mouet, tormina ſedat, aluum ſiſtit.*

Et reliquiſtis quæ grauiora ſunt legis, ſcilicet *iudicium*, id eſt ius & æquitatem in iudicando, iniuſtam ferentes ſententiam, vt amicis vel dona offerentibus faueatis & cauſam adiudicetis. Erant enim ipſi Iudices vt dixi cap. 5. verſ. 22. *& miſericordiam*, quia rigidè & crudeliter à viduis & pauperibus extorqueris decimas, oblationes & victimas; *& fidem*, id eſt fidelitatem in dictis, pactis & conuentis; vel *fidem* in Deum & Chriſtum ab eo miſſum: hunc enim negatis, idcóque eſtis inſideles carentes fide, ſpe & charitate, quæ longè maioris ſunt momenti, quæque longe magis Deus à vobis requirit, iuxta illud Michææ 6.
Mich. 6. 8. verſ. 8. *Indicabo tibi, ô homo, quid ſit bonum, & quid Dominus requirat à te, vtique facere iudicium, & diligere miſericordiam, & ſolicitum ambulare cum Deo tuo. Hæc*, ſcilicet grauiora iudicium, miſericordiam, fidem, *oportuit facere* præ cæteris, *& illa* (decimationes herbarum) tamen *non omittere.* vtpote lege præcepta vel permiſſa.

VERS. 24. DVCES CÆCI EXCOLANTES (Græcè *διυλίζοντες*, id eſt, liquantes, defæcantes, à fæcibus expurgantes, ſicut per colum, v. g. per linteum guttatim colatur & purgatur vinum, lac, mel, oleum à culicibus, aliiſque fæcibus inſidentibus. Vnde Apuleius in Florid. de Gymnoſophiſtis: *Non illi
Apul. Culicem colare. camelū glutire. norunt*, inquit, *aruum colere vel aurum colare*) CVLICEM, CAMELVM AVTEM GLVTIENTES. Perperam Caietanus pro *camelum* ponit *aſilum*, quod inſecti eſt genus horriſonum ſonum edens; Vnde à Belgis vocatur *horſelen.* Nam omnes Codices Græci, Latinis, Syri & Arabici habent *camelum*, qui rectè opponitur culici tanquam maximum minimo. q. d. ſi paruus culex in vinum vel potum veſtrum inciderit, vinum excolando & per colum ſtillatim tranſmittendo, culicem in colo retinetis & abiicitis, ne eum bibendo hauriatis, interim tamen vaſtum camelum, ingenti oris rictu fauciúmque hiatu dilatato transglutitis. Eſt Prouerbium, q. d. Res minimas, puta decimationes herbarum; vtpote vobis lucriferas exactè curatis, ne quis vos in minimo defraudet; ſed interim iniuſtitias, rapinas, aliáque ſcelera inſtar cameli grandia & grauia, ſine ſcrupulo committitis, & quaſi potando transglutitis; iuxta illud
Iob 15. 16. Iob 15. verſ. 16, *qui bibit quaſi aquam iniquitatem.*
Hilar. *Irridet* ergo Chriſtus, ait Hilarius, Scribarum *in colandis culicibus diligentiam, quorum in glutiendis camelis eſſet incuria.* Irridet inquam præpoſterum Scribarum ſtudium, quòd committerent maxima delicta, cauentes minima, ait Origenes, quòd in rebus minimis eſſent meticuloſi, in maximis ſecuri; in nugis ſcrupuloſi, in ſolidis ſceleribus liberi & audaces; in cæremoniis & lotionibus ſuis ſuperſtitioſi, ſed verâ religione & charitate vacui, vtpote viduas & pauperes excoriantes. Tales etiamnum ſunt inter fideles, qui ſcrupuloſè recitant roſarium, ieiunant in honorem B. Virginis &c. interim ſine ſcrupulo luxuriantur, rapiunt, furantur &c.

Similia adagia idem ferè ſignificantia ſunt: *Prouerbia.* fonti aquam detrahis vt mare impleas; nudum ſpolias vt veſtitum ornes; candelæ lumen adimis vt Soli addas; Leone venaris canem, boue leporem.

Myſticè ſanctus Gregorius per culicem accipit Barabbam, per camelum verò Chriſtum: ſic enim ait lib. 1. Moral. cap. 6. *Liquantes culicem,* Gregor. *camelum autem glutientes: Culex enim ſuſurrando vulnerat, camelus autem ſponte ſe ad ſuſcipienda onera inclinat. Liquauerunt ergo Iudæi culicem, quia ſeditioſum dimitti latronem petierunt: camelum verò glutierunt, quia eum qui ad ſuſcipienda noſtra mortalitatis onera ſponte deſcenderat, extinguere clamando conati ſunt.*

VÆ VOBIS SCRIBÆ ET PHARI- VERS. 25.
SÆI HYPOCRITÆ, QVIA MVNDA- Luc. 11. v. 39
TIS QVOD DEFORIS EST CALICIS ET PAROPSIDIS, INTVS AVTEM PLENI ESTIS RAPINA ET IMMVNDITIA.

Paropſides ſunt diſci & patinæ, quibus cibus in *Paropſis.* menſa apponitur. Eſt parabola, in quâ Chriſtus hominem vocat calicem & paropſidem, corpus & bona externa vocat id *quod deforis eſt calicis & paropſidis*, animam & conſcientiam vocat id quod intus eſt, ſiue interiorem calicis & paropſidis partem, quaſi dicat. Vos, ô Phariſæi, ſtudioſè lauatis & mundatis veſtras manus, corpora, lances, ſcyphos è quibus comeditis & bibitis; at conſcientiam veſtram repletis rapinâ omniúmque ſcelerum immunditiâ, cùm tamen conſcientiæ puritas maximè ſit curanda; vtpote quæ ſola nos coram Deo mundos efficit, & à quo omnis operum rerúmque omnium mundicies dimanat: à conſcientia enim profluit omnis omnium actionum bonitas vel malitia; quare conſcientiâ mundatâ cætera mundantur, omniáque illi munda ſunt. Sic Apoſtolus ſæpè diſtinguit hominem interiorem ab exteriore, vti dixi Roman. 7. 22.

Poſſet ſecundò breuiter & ſimpliciter ſic exponi, quaſi dicat: Studioſi eſtis vt paropſides & calices, externos, è quibus editis & bibitis mundetis; calices verò internos conſcientiæ ſceleribus fœtidos & putidos eluere, & per pœnitentiam mundare negligitis; cupitis habere lances mundas & mentem immundam. Hic ſenſus in idem cum priore recidit, eſto calicem & paropſidem propriè accipiat. Verùm illa impropriè & parabolicè hîc accipi patet ex v. 26.

Pleni eſtis rapina. Hoc ipſum, ait S. Chryſoſto- Chryſoſt. mus, *& prophetæ ſæpius prædicauerunt, quòd principes eorum rapaces eſſent ſocij furum, in iudicando nullam iuſtitiæ rationem, ſed munera & retributiones ſequerentur.* Lege Iſaïam cap. 1. v. 23. & 24.

Et immunditia. Legit Interpres in Græco *ἀκαθαρσίας*, iam legunt *ἀδικίας*, id eſt *iniuſtitia*, vel *ἀκρασίας*, id eſt intemperantia, quaſi dicat putatis vos pollui, ſi bibatis ex calice immundo; at non cenſetis vos pollui intemperantiâ dum vos inebriatis, cum tamen intemperantia mentem polluat, non autem calix immundus.

PHARISÆE

VERS. 26. PHARISÆE CÆCE, MVNDA PRIVS QVOD INTVS EST CALICIS ET PAROPSIDIS, VT FIAT ID QVOD DEFORIS EST MVNDVM. q.d. O Phariſæe, qui alios doces & in teipſo cæcutis, munda prius tuam mentem & conſcientiam internam: tunc enim omnia externa tibi fient munda: Ex puritate enim mentis, ſuam puritatem & bonitatem moralem hauriunt omnes actiones, & res externæ; ſed res externæ, puta calices mundi, non poſſunt mundare internam mentem ebrietate, rapina alióue ſcelere maculatam & immundam. Vide dicta v. 25.

VERS. 27. Luc. 11. 44. VÆ VOBIS SCRIBÆ ET PHARISÆI HYPOCRITÆ, QVIA SIMILES ESTIS SEPVLCHRIS DEALBATIS, QVÆ A FORIS PARENT HOMINIBVS SPECIOSA, INTVS VERO PLENA SVNT OSSIBVS MORTVORVM ET OMNI SPVRCITIA.

VERS. 28. SIC ET VOS A FORIS QVIDEM PARETIS HOMINIBVS IVSTI, INTVS AVTEM PLENI ESTIS HYPOCRISI ET INIQVITATE. Græcè ἀνομία, id eſt legis præuaricatione. q. d. exteriùs ſimulatis legis ſtudium, cùm interiùs eam ſpernatis & præuaricemini. Appoſitè Auctor Imperfecti apud Chryſoſtomum:

Chryſoſt. *Dicito mihi*, inquit, *ò hypocrita, ſi bonum eſt eſſe bonum, vt quid non vis eſſe quod vis apparere: nam quod turpe eſt apparere, turpius eſt eſſe: quod autem formoſum eſt apparere, formoſum eſt eſſe.*

Porrò *plurimi hodie ſimiles ſunt Phariſæis*, ait S. Chryſoſtomus, & ex eo Titus Boſtrenus in Lucæ 11. v 44. *qui mundiciei & ornatus exterioris maximam curam gerunt; animæ verò decoris nullam, quin imò vermibus ac ſanie indicibilique graueolentia, cupiditatibus inquam abſurdis atque improbis animam replent.*

VERS. 29. Luc. 11. 47. *Tria peccata in ædificandis ſepulchris.* VÆ VOBIS SCRIBÆ ET PHARISÆI HYPOCRITÆ, QVI (Græcè ὅτι id eſt *quia*) ÆDIFICATIS SEPVLCHRA, PROPHETARVM ET ORNATIS MONVMENTA IVSTORVM. Licèt enim hoc in ſe ſanctum ſit & religioſum, tamen in Scribis erat vitioſum & impium. Triplicem cauſam dat S. Chryſoſtomus,

1. primò, non accuſat inquit opus, ſed intentionem: ad pompam enim faciebant, ſed quid prodeſt eis ad pompam laudari vbi non ſunt, & vbi ſunt (in

2. gebenna) torqueri? Secundò, quia ſine cauſâ iuſtos honorat qui iuſtitiam ſpernit, nec poſſunt ſancti amici eſſe iis, quibus Deus eſt inimicus.

3. Tertiò, quia non gaudent Martyres ex iis pecuniis honorari, in quibus pauperes plorant; quia ſcilicet Scribæ eas exigebant à pauperibus quos affligebant, & ob inopiam plorare cogebant, vt iis magnifica ſepulchra prophetis, & magis ſibi

4. gloriæ monumenta extruerent. Adde quartò & maximè, taxat hìc Chriſtus Scribas ædificantes ſepulchra prophetis, eo quòd dum hoc facerent, ſimul alios maiores prophetas occidebant, aut occidere cogitabant, vti Chriſtum eiúſque aſſeclas, atque hac ratione videbantur ipſi homicidia, imò ſacrilegia patrum ſuorum imitari, eíſque tacitè conſentire, dum cum ſimili occidendi Chriſtum affectu, ſepeliebant prophetas à patribus ſuis occiſos. q. d. Sepelitis prophetas à patribus veſtris occiſos, ſimilem affectum me occidendi méque ſepeliendi habetis: quare appoſitè ſepelitis prophetas quos patres veſtri occiderunt; ſicut latronum filij ſepeliunt homines à parentibus occiſos, vt latrocinium lateat: Simili enim modo vos conſentitis ſceleri & propheticidio parentum veſtrorum, dum me qui prophetarum ſum princeps occidere & ſepelire deſtinatis: idem enim facitis quod patres veſtri fecerunt. Ita Origenes, S. Hieronymus, Euthymius, & alij, & patet ex ſequentibus præſertim verſic. 32. vbi explicans ait: *Et vos implete menſuram patrum veſtrorum.*

5. Adde τὸ *hypocritam*, innuit quòd non per veram, ſed per fictam pietatem & hypocriſim ædificarint ſepulchra prophetis, ſcilicet vt per eam tegerent ſua ſcelera, & viderentur eſſe iuſti & religioſi legis tutores, ideóque & zelo iuſtitiæ Chriſtum perſequi ad necem, quaſi legis violatorem & hoſtem, quæ maior, imò duplex erat iniquitas, ſcilicet prima machinationis necis Chriſti, ſecunda hypocriſis quòd eam ſe piè inferre Chriſto ſimularent, vt legem & prophetas à Chriſti iniuria & contemptu (vti ipſi dicebant & mentiebantur) vindicarent. Ita Toletus in Lucæ cap. 11. verſ. 44. vbi hunc ſenſum innuit Lucas dicens: *Profectò teſtificamini quod conſentitis operibus patrum veſtrorum, quoniam ipſi quidem eos occiderunt, vos autem ædificatis eorum ſepulchra*, hoc fine, vt videamini religioſi, ideóque piè me perſequi & occidere. Sic Antonius Caracalla Imperator cum fratrem ſuum Getam in ſinu matris occidiſſet, ſuaſum eſt ei à domeſticis, vt ad parricidium hoc velandum & honeſtandum, Getam inter Deos referret; quibus ille: *Sit Diuus*, inquit, *modò non ſit viuus*, teſte Spartiano. Ita Scribæ nolebant Chriſtum & prophetas eſſe viuos, ne ab eis ſcelera eorum carperentur: Maluerunt ergo eos occidere, & ad ſcelus tegendum occiſos magnificè ſepelire, & inter diuos referre. Vnde Auctor Imperfecti: *Ant. Caracalla fratrem ſuum Getam à ſe occiſum inter Deos retulit.*

Imperfect. *Semper*, inquit, *Iudæi præteritorum ſanctorum cultores fuerunt, & præſentium contemptores, magis autem perſecutores.* Tales etiamnum ſunt inter Chriſtianos, qui ſanctos vita functos venerantur, viuos auerſantur, vtpote qui verbis & exemplis improbos eorum mores ſuggillent. Hinc illud:

Paſcitur in viuis liuor, poſt fata quieſcit.

ET DICITIS: SI FVISSEMVS IN DIEBVS PATRVM NOSTRORVM, NON ESSEMVS (Græcè οὐκ ἂν ἦμεν, id eſt *non fuiſſemus*) SOCII EORVM IN SANGVINE PROPHETARVM, id eſt non occidiſſemus prophetas, nec conſenſiſſemus aut cooperati fuiſſemus patribus noſtris, eos occidentibus. Falluntur & mentiuntur: Si enim Chriſtum prophetarum Principem occiderunt, eo quòd eorum vitia taxaret, vtique & prophetas occidiſſent, qui eadem taxare ſolebant. VERS. 30. Luc. 11. 47.

ITAQVE TESTIMONIO ESTIS VOBIS METIPSIS, QVIA (quòd) FILII ESTIS EORVM QVI PROPHETAS OCCIDERVNT. q.d. Vos ipſi de vobis & contra vos teſtificamini, quòd ſitis filij homicidarum: imò propheticidarum; ac conſequenter quòd eundem cum patribus veſtris habetis genium, eandem indolem, eandem inclinationem & propenſionem, occidendi ſcilicet prophetas veſtrorum vitiorum caſtigatores: nam *patrem ſequitur ſua proles*; pater enim in filium ſuas inclinationes, dotes, & vitia cum ſemine transfundere ſolet. Hinc *filij patriſſant*. Adde inſtitutionem & exempla parentum, quibus filios ad eadem facienda prouocant & impellunt. Quare ſolent, filij actus parentum imitari, vt perficiant id quod parentes inchoarunt. Vnde ſubdit Chriſtus: VERS. 31.

ET VOS IMPLETE? (Arabicus *impletis*) MENSVRAM PATRVM VESTRORVM, me VERS. 32.

Digitized by Google

ſcilicet & Apoſtolos occidendo, ſicut patres veſtri occiderunt prophetas, vt menſuram ſcelerum & cædis prophetarum ab iis captam impleatis. Hæc Chriſti vox non eſt imperantis, ſed permittentis & prædicentis. q. d. Non impero, ſed permitto, certoque prædico, quòd vos, ô Scribæ & Iudæi, me meóſque occidendo implebitis menſuram ſcelerum propheticidiorum, quæ commiſerunt Patres veſtri: quare menſurâ hac impletâ, Deus omnia tam patrum quàm veſtra ſcelera, ſemel & ſimul caſtigabit per extremum excidium, quod per Titum & Veſpaſianum Ieroſolymæ & Iudææ infliget. Ita S. Chryſoſtomus: *Occultè*, ait, *inſinuat malitiæ ſimilitudinem.* Chryſoſt.

Menſura peccatorum Dei qua? Ex hoc verſu & ex v. 35. & 36. Theologi docent, Deum regnis, Rebuſpublicis, Ciuitatibus & priuatis hominibus, certam ſtatuiſſe & decreuiſſe peccatorum menſuram, antequam ea plenè & perfectè puniat: ſed mox vbi illa completa fuerit, tunc omnia ſimul pleniſſimè punire. Sic hîc Chriſtus expectauit cædem ſuam ſuorúmq; Apoſtolorum, antequam euerteret Ieruſalem. Sic Geneſ. 15. 16. Deus ait Abrahæ: *Necdum completæ ſunt iniquitates Amorrhæorum*, ſed poſt 400. annos complebuntur, túmque per Moſen & Ioſue illos delebo, ac in eorum regionem Hebræos introducam: *Omnis enim gens vel ciuitas*, ait Auctor Imperfecti, *non cum peccauerint ſtatim punit eas Deus, ſed expectat per multas generationes, & modò mādat, modò minatur, interdū ex parte caſtigat, vt quantò diutius eos expectauerit, tantò & Dei iudicium iuſtius ſit, & illorum dignior pœna. Quando autem placuerit Deo perdere ciuitatem illam aut gentem, videtur omnium generationum præcedentium peccata reddere illis: Quoniam quæ illæ omnes generationes merebantur, hæc ſola paſſa eſt.* Sic Deus iuſſit Sauli, delere poſteros Amalec ob ſcelera parentum, & hoſtilitatem perpetuam contra Iudæos. 1. Reg. c. 15. 16. Cauſa eſt, quòd filij & poſteri, æſtimatione ciuili cenſeantur eſſe vnum quid cum ſuis parentibus; hinc merita vel demerita parentum in filios redundant; cum ſcilicet filij parentum ſcelera & mores imitantur; tunc enim impleta ſcelerum menſura à Deo præfinita, ipſi luunt tam ſua quàm patrum ſuorum peccata. Ita Interpretes, ac nominatim Abulenſis q. 253. & 259.

Geneſ. 15. 16.

Imperfect.

Ratio à priori.

Vbi tamen aduerte, tunc filios non puniri grauius quàm propria eorum peccata merentur: ſed quia ipſi parentum ſuorum impiorum peccata imitantur, itáque cumulum peccatorum à Deo definitum & deſignatum implent, hinc fit vt Dei ira in eos deſæuiat, quæ alioquin in eos tam grauiter non ſæuiiſſet, niſi parentum peccata ad hunc cumulum conficiendum, & integrandum præceſſiſſent. Atque hoc ſenſu, & hac de cauſa tunc dicuntur filij luere peccata parentum, quia Deus ad vtroſque & ad vtrorumque demerita in puniendo reſpicit, iuxta illud Deuteron. 5. 9. *Deus æmulator, reddens iniquitatem patrum ſuper filios, in tertiam & quartam generationem, his qui oderunt me, & faciens miſericordiam in multa millia diligentibus me.* Vide ibi dicta. Deuter. 5. 9.

Vers. 33. Serpentes, genimina viperarum (proles geniti à viperis) quomodo fugietis a iudicio gehennæ? quo in die iudicij ego vos quaſi Chriſticidas & Deicidas iudicabo, & condemnabo ad gehennam. Scribas vocat ſerpentes & viperas, ob ſerpentinam & viperam eorum indolem, aſtutiam, malitiam, nocendi, & ſe ſuóſque Apoſtolos occidendi ſtudium. Nam *ſicut de viperis naſcuntur viperæ, ſic de homicidis patribus vos nati eſtis homicidæ*, ait S. Hieronymus. Vide dicta c. 3. v. 7. Hieronym.

Vers. 34. Luc. 11. 49. Ideo ecce ego mitto ad vos prophetas et sapientes, et Scribas, et ex illis occidetis, et crucifigetis, et ex eis flagellabitis in Synagogis vestris, et persequemini de civitate in civitatem.

Nota *ideo*, quod ex verſu præcedenti quaſi effectus ex cauſa elicitur. q. d. quia vos quaſi ſerpentes & viperæ me Meſſiam veſtrum occidetis, ob quod ſcelus excidemini, & ad gehennam condemnabimini; ego miſertus veſtri, vt hoc excidium & condemnationem à vobis auertam, poſt mortem meam mittam ad vos meos diſcipulos & Apoſtolos, vt vos ad pœnitentiam & fidem in me excitent, ſed præuideo quòd & hos occidetis, ac hac ratione implebitis menſuram patrum veſtrorum, vti ego prædixi verſ. 32. quo facto Deus vos exſcindet per Titum, & condemnabit ad gehennam, vti iam comminatus ſum & futurum prædixi: patet ex ſequent.

Ego mitto. Lucas cap. 11. 49. ait: *Sapientia Dei dixit: mittam ad illos. Sapientia Dei*, ſcilicet ego ipſe Chriſtus, qui ſum Dei ſapientia; vtpote Verbum patris.

Prophetas & ſapientes & Scribas. Lucas: *Prophetas & Apoſtolos.* Ita vocat Chriſtus ſuos diſcipulos. *Notat*, ait S. Hieronymus, *varia dona diſcipulorum Chriſti: Prophetæ, qui ventura prædicunt: Sapientes, qui norunt quando debent proferre ſermonem: Scribæ, in lege docti.* Et Hilarius: *Apoſtoli*, ait, *reuelatione futurorum prophetæ, Chriſti agnitione ſapientes, legis intelligentia Scribæ.* Hieron. Hilar.

Et ex illis occidetis, vti S. Stephanum lapidando, Iacobum maiorem gladio truncando. Actor. 12. Iacobum verò minorem ex pinna templi præcipitando, teſte Euſeb. lib. 2. c. 23. *& crucifigetis*, vti S. Simeonem Ieroſolymorum Epiſcopum ſucceſſorem S. Iacobi, teſte Euſebio lib. 3. Hiſtor. cap. 32. *& ex eis flagellabitis*, vti Petrum & Apoſtolos. Actor. 4. & 5. *& perſequemini de ciuitate in ciuitatem*, vti Saulum & Barnabam. Actor. cap. 13. & 14.

Tropologicè Origenes hom. 23. in Numeros: *Et ego*, inquit, *hodie ſi propheta non audiam verba, ſi monita eius ſpernam, lapido prophetam, & quantum in me eſt, occido, cuius tanquam mortui verba non audio.* Origen.

Vers. 35. Luc. cap. 11. v. 50. 51. Vt veniat super vos omnis sangvis iustus, qui effusus est super terram a sanguine Abel iusti, usque ad sanguinem Zachariæ filii Barachiæ, quem occidistis inter templum et altare. q. d. Ita per veſtram malitiam & obſtinationem fiet, vt in veſtrum caput redundet pœna & vindicta. *Omnis ſanguis iuſtus*, id eſt, iuſtorum vt vertit Syrus, qui ſcilicet cæteros homines ad iuſtè ſanctéque viuendum, tam verbis quàm exemplis cohortati ſunt. Vnde Lucas habet *ſanguis prophetarum*. Propheta enim ſæpe in Scriptura idem eſt quòd vir iuſtus, & ſanctus, præſertim qui alios quoque iuſtos & ſanctos efficere ſatagit, vti faciebant prophetæ. Cauſam dat S. Auguſtinus, tract. 1. in Pſalm. 118. *Nam malorum imitatio facit, vt non ſolum ſua, ſed etiam eorum, quos imitati ſunt, merita ſortiantur.* Porrò S. Chryſoſtomus: Sicut, inquit, illa quæ meruerunt ſingulæ generationes præcedentes, illis donata ſunt, qui receperunt Chriſtum; ita quæ pati meruerunt præcedentes iniqui, ſuper nouiſſimos Iudæos venerunt. Auguſt.

Qui

Qui effuſus eſt ſuper terram à ſanguine Abel iuſti, vſque ad ſanguinem Zachariæ. Quia licèt Cain qui fratrem Abel occidit, non fuerit Iudæus gente & genere, fuit tamē Iudæus malitiâ & malæ vitæ exemplo: occidendo enim iuſtum Abel, dedit exemplum Iudæis ad hoc ſequendum propenſiſſimis, vt ſimili modo occiderent iuſtos prophetas. Sic ergo Cain fratricida, non naturalis, ſed moralis & ſymbolicus fuit pater Iudæorum, ſuos fratres, ſcilicet Chriſtum & prophetas occidentium. Simili analogiâ diabolus dicitur pater omnium ſuperborum & impiorum. Quia ergo Iudæi Caini fratricidium, etiam poſtquam diuinam in eum vltionem è Scriptura cognouiſſent, aliorúmque qui iuſtos & prophetas occiderunt, propheticidia pleniſſimè & perfectiſſimè imitati ſunt, imò ea ſuperarunt, & longè tranſcenderunt, occidendo Chriſtum Dei filium, eiúſque Apoſtolos; nec tantùm ſuperarunt, ſed & omnimodè ea conſummarunt, & impleuerunt; Hinc quaſi filij eorum ſpirituales & myſtici, dicuntur luituri ipſorum quaſi parentum myſticorum ſcelera, eo modo quo dixi, verſ. 32. licèt non tam propriè, quàm filij naturales dicuntur luituri carnalium parentum peccata. Adde, quòd licèt Cain non fuerit pater, fuit tamen patruus Iudæorum; fuit enim frater Seth ex quo prognatus eſt Abraham, & Iudæi. Imò Cain verè fuit auus Iudæorum per filias. Nam poſteri Seth duxerunt filias Cain. Geneſ. 6. v. 2. Ex quibus prognati ſunt Iudæi, ait Abulenſis, quæſt. 260. Eſt hoc probabile, at non certum. Scriptura enim ait dumtaxat ex iis prognatos eſſe gigantes, qui cauſa fuēre diluuij, quo periēre, non negat tamen alios quoque ex iis fuiſſe prognatos. Iudæi ergo quia non ſanctitatem Seth, ſed parricidium Cain, qui fratrem ſuum iuſtum Abel ſuam impietatem redarguentem, vt dixi Geneſ. 4. occidit, imitati ſunt, hinc non Seth, ſed Caini vocantur filij. Vnde Cain fuiſſe typum Iudæorum, Abel verò Chriſtianorum, docet Tertullianus lib. contra Iudæos cap. 5. & fusè S. Auguſtinus lib. 12. contra Fauſtum cap. 9. Denique fuēre qui fratricidium Caini laudarunt, indéque dicti ſunt Caiani, de quibus S. Auguſtinus lib. de hæreſibus capit. 18. *Caiani, ait, propterea ſic appellati, quoniam Cain honorant, dicentes eum fortiſſimæ eſſe virtutis: ſimul & Iudam traditorem diuinum aliquid putant eſſe, & ſcelus eius beneficium deputant: aſſerentes eum praſciſſe, quantum eſſet generi humano Chriſti paſſio profutura, & occidendum Iudæis propterea tradidiſſe: illos etiam qui ſchiſma facientes in primo populo Dei terra dehiſcente perierunt, Core, Dathan & Abiron, & Sodomitas colere perhibentur.*

Cain ſymbolicus Iudæorũ Pater.

Cain typus Iudæorum, Abel Chriſtianorum.

August.

Zachariæ filij Barachiæ, quem occidiſtis inter templum & altare.

Quis hic Zacharias? Reſpond.

Quæres, quis hic Zacharias? Triplex eſt hîc ſententia. Prima eſt S. Chryſoſtom. hom. de
1. S. Ioanne Baptiſta, Vatabli, Ariæ Montani, Gaſparis Sanchez & Franciſci Ribetæ præfation. in Zachariam, qui cenſent Zachariam hunc eſſe illum, qui inter duodecim prophetas eſt penultimus; hic enim fuit filius Barachiæ, ſed quod occiſus ſit inter templum & altare nuſquam legimus.

Secunda & verior certiórque eſt, Zachariam
2. hunc fuiſſe filium Ioiadæ Pontificis, qui à Ioas rege ingrato occiſus eſt immani ſacrilegio in loco ſanctiſſimo: ſcilicet in atrio ſacerdotum, quod erat inter templum ſiue Sanctum, & altare holocauſtorum; hoc enim altare erat in atrio ſacerdotum. 2. Paral. cap. 24 verſ. 21. Ita Abulenſis, quæſt. 215. S. Hieronymus, Beda & paſſim alij cum Ianſenio & Maldonatu, Tertullian. in Scorpiaco cap. 8. quem audi: *Zacharias inter altare & ædem trucidatur, perennes cruoris ſui maculas ſilicibus aſſignans:* Licet enim alij prophetæ poſt hunc Zachariam à Iudæis occiſi ſint, tamen hic vltimus eſt cuius S. Scriptura meminit, ſiue cuius cædem commemorat. Adde: ſolius Abelis & Zachariæ huius ſanguinis vltionem exprimit S. Scriptura: Abelis, Geneſ. 4. 10. *Quid feciſti? vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Zachariæ, 2. Paral. 24. 22. *Qui* (Zacharias) *cum moreretur ait: Videat Dominus & requirat. Abelis meminit,* ait Chryſoſtomus, *vt oſtendat illos ex inuidia Chriſtum & Apoſtolos occiſuros, ſicut ex inuidia Cain occidit Abelem: Zachariæ vero, quia ſanctus in loco ſancto interfectus eſt.*

Tertullian.

Geneſ. 4. 10.

2 Paral. 24.

Chryſoſt.

Dices; Zacharias hic, fuit filius Ioiadæ non Barachiæ. Reſpondet S. Hieronymus, Ioiadam alio nomine dictum fuiſſe Barachiam, fortè quòd Barachias, Hebr. ſignificat benedictum Domini; talem autem fuiſſe Ioiadam virum ſanctiſſimum liquet. Vnde S. Hieronymus addit: *In Euangelio quo vtuntur Nazareni, pro filio Barachiæ, filium Ioiadæ reperimus ſcriptum.*

Hieronym.

Tertia eſt, Zachariam hunc eſſe Patrem Ioan-
nis Baptiſtæ, quem tradunt occiſum eſſe à Iudæis, eo quod Chriſti prædicarit aduentum, dicens in ſuo Cantico: *Et tu puer propheta altiſſimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias eius;* quódque Ioannem filium ſuum ab Herode infanticida quæſitum ad necem, ob mirabilia quæ in eius natiuitate acciderant, neci ſubduxerit & abſconderit: Hic enim Zacharias fuit vltimus prophetarum; nam Ioannes eius filius magis fuit index præſentis Chriſti, quàm propheta futuri. Ruſum hunc Zachariam fuiſſe filium Barachiæ, teſtatur S. Hippolytus Martyr citatus à Nicephoro libro 2. Hiſtor. cap. 3. Reiicit hanc ſententiam S. Hieronymus velut apocrypham; ſed tamen eandem tradunt aſſeruntque S. Cyrillus, contra Anthropomorphitas, Petrus Alexand. in regul. Eccleſ. can. 3. S. Epiphanius lib. de vita & obitu prophet. Baronius in Apparatu Annal. S. Thomas in Catena, Dionyſ. Carthuſianus & Franciſc. Lucas hîc ac Chriſtophor. à Caſtro præfat. in Zachariam. Addunt Origenes, Theophylactus, Euthymius hîc, & S. Baſilius hom. de humana Chriſti generatione, Zachariam hunc à Iudæis occiſum eſſe, eo quòd B. Virginem poſt partum Chriſti, quaſi virginem inter virgines in templo collocaſſet. Quod ſi verum eſt, Zacharias fuit victima Virginitatis, quia pro Virginitate B. Mariæ Martyr occubuit; Hoc tamen difficile eſt creditu ob rationes, quas adducit Baronius & Abulenſis hîc quæſt. 255.

3.

Zacharias pater Ioannis Baptiſtæ vltimus veterum Prophetarum.

AMEN DICO VOBIS, VENIENT HÆC OMNIA SVPER GENERATIONEM ISTAM.] q. d. Horum ſcelerum vindicta, corripiet Iudæos huius ætatis, qui poſt paucos dies me occident, meóſque Apoſtolos perſequentur, ideóque poſt paucos annos à Tito & Romanis excidentur.

Vers. 36. Luc. 11. 51.

IERVSALEM, IERVSALEM, QVÆ OCCIDIS PROPHETAS, ET LAPIDAS EOS QVI AD TE MISSI SVNT, QVOTIES VOLVI CONGREGARE FILIOS TVOS, QVEMADMODVM GALLINA CONGREGAT PVLLOS SVOS SVB ALAS, ET NOLVISTI.

Vers. 37. Luc. 13. 34.

Vehemens Chriſti pathos. Ingeminat *Ieruſalem*, ad vehemens pathos cõpaſſionis, doloris, & deplorationis. Duplicatio, miſerentis eſt, & valde diligentis. q. d. O Ieruſalem ciuitas Dei, præ omnibus Vrbibus ab eo electa & dilecta, quam ipſe tot gratiis & beneficiis ornauit, lege, templo, doctrina, ſacerdotio, regno, prophetis, miraculis dotauit, tu his omnibus ingrata ſemper extitiſti, prophetas eius occidiſti, & mox me Dei filium, meóſque Apoſtolos occides. Quocirca facta es ciuitas ſcelerata, perdita, exitio & incendio Romanorum à Deo deſtinata. Per ciuitatem, ciues ſiue cœtum ciuium ac præſertim magiſtratuum, & ſacerdotum (Hi enim prophetas & Chriſtum occiderunt) intelligit: non enim ſaxa, ſed homines plangit, patris affectu, ait S. Hieron. *Quæ occidis prophetas*, quæ ſcilicet eos vis occidere, ait Chryſoſtom. quæ hoc titulo, æquè ac ſcelere cæteras vrbes & gentes antecellis, imò gloriaris, quod prophetas à Deo miſſos ad caſtigandum tuos mores & vitia, occidas. Vnde Chriſtus Luc. cap. 13. 33. ait: *Non capit prophetas perire extra Ieruſalem.* q. d. proprium Ieroſolymæ opus eſt, occidere prophetas.

Quoties volui, & olim per prophetas, & nunc per me & Apoſtolos, *congregare*, in ſinum meum, & ad vnum Deum vnamque eius fidem & cultum, reducere *filios tuos*, id eſt ciues tuos in varios errores diſperſos, & in gehennæ pericula ſeſe præcipitantes: *Nihil enim adeò diſpergit vt peccatum, & nihil ita ad Deum aggregat ſicut virtus*, ait Theophylactus: *Quemadmodum gallina congregat pullos ſuos*, in diuerſa vagantes, *ſub alis*, vt eos foueat, calefaciat & à miluis defendat.

Chriſtus ſimilis gallinæ. Comparat Chriſtus ſe ſuúmque amorem, prouidentiam & ſollicitudinem ſaluandi Iudæos, gallinæ pullos ſub alis fouenti: primò, quia gallinæ præ aliis auibus feruenti amore diligunt pullos ſuos, & eximiam circa eos habent prouidentiam & protectionem, ait S. Chryſoſtom. hinc aſſiduè gallina gemit & clocitat, vt etiamſi pullos non videas, matrem tamen ex voce & ſingultu agnoſcas, cum paſſeres, hirundines, ciconias, cæteráſque aues non agnoſcas eſſe matres, niſi dum pullis in nido incubant. Sic Chriſtus ſummo amore dilexit nos, *factus ipſemet tandem, quaſi terrena & domeſtica auis*, ait S. Hilarius, aſſiduè per omnem vitam pro nobis ſollicitus, docens, dolens & gemens, vt nos ſaluaret.

1. Gallina in pullos amor ſolicitus.

Hilar.

2. Infirmatur pro pullis Gallina. Auguſtin. Secundò, nec paſſeres, nec turdi, nec anates, nec aliæ aues ſic infirmantur cum pullis ſuis ſicut gallina, in qua *rauceſcit vox*, ait S. Auguſtinus in Pſalm. 58. *fit hiſpidum totum corpus, demittuntur alæ, laxantur plumæ & vides circa pullos neſcio quid ægrotum, & ea eſt materna charitas, quæ inuenitur infirmitas*, &c. Sic Chriſtus *congregauit omnes gentes, tanquam gallina pullos ſuos, qui infirmatus eſt propter nos accipiens carnem à nobis, id eſt à genere humano, crucifixus, contemptus, alapis cæſus, flagellatus, ligno ſuſpenſus, lancea vulneratus. Ergo hoc maternæ infirmitatis eſt, non amiſſæ maieſtatis, vt ex eo quod nobiſcum communicauit infirmitatem, ſolueret noſtram iniquitatem.*

3. Tertiò, idem S. Auguſtinus in Pſalm. 90. ad illa: *Et ſub alis eius ſperabis*, & ex Auguſtino, fuſiùs Aldrouandus in Gallina: *Si gallina*, inquit, *protegit pullos ſuos ſub alis, quanto magis tu ſub alis Dei tutus eris, & aduerſus diabolum & Angelos eius, quæ aereæ poteſtates, tanquam accipitres circũuolitant, vt infirmum pullum auferant?* &c. *Erit enim nobis tãquam gallina protegens pullos ſuos, non eſt enim iniurioſum nomen gallinæ. Nulla ſic auis infirmatur cum pullis ſuis quomodo gallina. Attendat Charitas veſtra, Hirundines, paſſeres & ciconias, videmus extra nidos ſuos, nec cognoſcimus vtrum fœtus habeant: at gallinam cognoſcimus in infirmitate vocis, & in relaxatione plumarum, tota mutatur à fœtu pullorum, quia illi infirmi ſunt infirmam ſeſe facit. Quia ergo & nos infirmi eramus, infirmam ſe fecit ſapientia Dei, quia verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, vt ſub alis eius ſperemus.*

Quartò, gallina voce fracta, quaſſa, laſſa & languida, per omnia accommodat ſe paruulis ſuis. 4.
Sic & Chriſtus: *Ouum ergo noſtrum, id eſt ſpem noſtram ſub alis illius gallinæ ponamus*, ait S. Auguſtinus de Verbis Domini ſecundùm Lucam ſerm. 29. *Verè* enim *languores noſtros ipſe tulit & peccata noſtra ipſe portauit.* Iſaiæ 53. *Auguſt.*

Quintò, Græcè hic eſt ὄρνις, quæ vox, & auem in genere, & gallinam in ſpecie ſignificat: aptius tamen noſter vertit, *gallina* quàm *auis*. Nam vt ait S. Auguſtinus, *Mirus eſt amor omnibus ferè auibus ad confouendas & protegendos pullos, ſed præcipuè Gallinis, quæ pullos colligunt ſub alas, id eſt, ſummo cum deſiderio & ſollicitudine eos fouent.* 5. *Auguſt.*

Sextò, gallina, cum ramo rutæ ſub alis, hieroglyphicum eſt ſecuritatis, ait Pierius, & ex eo Aldrouandus: ſiquidem Afranius, in iis quæ de re agraria Conſtantinus Cæſar colligi mandauit, ait gallinas à fele tutas fore, ſi rutæ ſylueſtris ramuſculus ſub eius alam applicetur. Quin Democritus etiam tradit eo præſidio munitas, neque à vulpibus, neque ab infeſto quopiam alio animali contingi. Hanc ſecuritatem, imò longè maiorem ſuis præſtat Chriſtus. 6. *Gallina cum ramo rutæ, ſecuritatis ſymbolum.*

Septimò, gallina ſymbolum eſt fœcunditatis. Ipſa enim ſæpe quotidie ouum parit, & aliquando gemina ſingulis diebus, atque ex vno ouo ſubinde duos pullos excludit. Quid fœcundius Chriſto? 7. *Gallina fœcunditatis hieroglyphicum.*

Rurſum gallus & gallina ſunt ſymbolum vigilantiæ & cuſtodiæ. Quid vigilantius Chriſto? Hæc Aldrouandus in Gallina. *Et vigilantia.*

Tropologicè gallina eſt Eccleſia, eiúſque ſacerdotes; nam vt ait Auctor Imperfecti: *Sicut gallina habens pullos, vocando illos non ceſſat, vt aſſidua voce vagoſitatem corrigat pullorum: Sic & Sacerdotes in doctrina ceſſare non debent, vt ſtudio & aſſiduitate doctrinarum ſuarum, negligentiam populi errantis emendent: Et quemadmodum gallina habens pullos, non ſolùm ſuos calefacit, ſed etiam cuiuſque volatilis filios, excluſos à ſe, diligit quaſi ſuos: ita & Eccleſia, non ſolùm Chriſtianos ſuos ſtudet vocare ſed ſiue Gentiles, ſiue Iudæi ſi ſuppoſiti illi fuerint, omnes fidei ſuæ calore viuificat, & in baptiſmo regenerat, & in ſermone nutrit & materna diligit charitate.* *Imperfect.*

Octauò, extat emblema Gallinæ, cum lemmate: *Nil Chriſto triſte recepto*, eſtque hoc: 8. *Emblema Gallinæ.*

Bruma fremebat atrox, pennas Gallina reliquit,
Frigus vt à natis pelleret, atque obiit.
Hinc Medea ferox, hinc Progne diſcite: nẽpe hæc
Bis vitam pullis præbuit, ac moritur.

Nonò, gallinam eiúſque oua eſſe medica, ac valere ad ſiſtenda menſtrua, ad fœtum mortuum ex vtero educendum, ad ignem ſacrum, ad ſcabiem, ad fiſtulas, ad dolores oculorum, ad podagram, ad ambuſta, alióſque morbos docet idem Aldrouandus. Sic medicus animarum & infirmitatum omnium efficaciſſimus, eſt Chriſtus. 9. *Gallinæ oua ſalubria & medica.*

Decimò,

10. Decimò, gallina cùm de ſe agitur, ſibique ſoli à miluo, fele vel cane metuit, fugit : ſi verò pullis metuat, illos ſub alas colligens, vindicare ab iniuria omni ope nititur, & ſupra quàm vires patiuntur, ſæpe alis, roſtro, pedibus, totôque corpore dimicat. Ita Oppinianus lib. 3. de Venat. Sic Chriſtus, pro nobis contra diabolum & peccatum, vſque ad mortem & mortem crucis certauit.

Et noluiſti. Quia Prophetas & me internecino odio ad mortem perſequeris, nec permittis ciues tuos ad me, & Deum ſuum conuerti. Maximè enim Scribas & Magiſtratus alloquitur, vti dixi.

Vers. 38. Luc. 13. 35. ECCE RELINQVETVR DOMVS VESTRA DESERTA. *Domus*, id eſt templum, ait S. Hieronymus, & Theophylactus; aut potius vrbs Ieruſalem, & tota regio; puta Iudæa, in pœnam tantæ ingratitudinis & tot ſcelerum exſcinderetur, & deſolabitur à Deo per Titum & Romanos, vt ipſa fiat *deſerta*, & vt talis relinquatur deſeratúrque, tum à ſuis incolis & ciuibus, tum à Deo, tum à me meôque patrocinio, ait S. Chryſoſt. nam hoc vltimum innuit particula rationalis *enim*, quæ ſequitur v. ſeq. Alludit ad illud Ierem. c. 12.

Ierem. 12. 7. 7. *Reliqui domum meam, dimiſi hereditatem meam*, Ieruſalem enim derelicta à Deo, facta eſt Synagoga Satanæ, ideóque præda Aquilæ Romanæ, puta Titi & Veſpaſiani, qui Iudæos partim occiderunt, partim captiuos abduxerunt, partim per totum orbem diſperſerunt.

Vers. 39. Luc. 13. verſ. 35. DICO ENIM (Lucas *dico autem*. In Scriptura enim ſæpe *enim* & *autem* inter ſe commutantur) VOBIS : NON ME VIDEBITIS AMODO (ex hoc tempore) DONEC DICATIS, BENEDICTVS QVI VENIT IN NOMINE DOMINI. Tò *enim* probat id quod dixit, q.d. dixi quod *relinquetur domus veſtra deſerta* à me, & conſequenter à Deo patre meo, quia in pœnam veſtræ incredulitatis, qua me docentem & miracula patrantem agnoſcere noluiſtis quaſi Meſſiam, ego me, à vobis ſubducam in cælum, vt me amplius non ſitis viſuri in terra, vſque ad diem iudicij, quo ego veſtram incredulitatem condemnabo. Nonnulli hunc verſum accipiunt, de ſolemni Chriſti ingreſſu in Ieruſalem, cum in die Palmarum Iudæi ei acclamarunt: *Hoſanna, benedictus qui venit in nomine Domini*. Verùm id dici nequit: Iam enim ingreſſus ille præterierat, vt patet c. 21. 1. & ſeq. Hæc enim dicta ſunt à Chriſto, poſt Dominicam palmatum, tribus diebus ante ſuam mortem & crucem, ſcilicet die Martis poſt dominicam Palmatum, vti dixi in Chronotaxi n. 64. Ita paſſim Patres & Interpretes.

Dico ergo, loqui Chriſtum de fine mundi & die iudicij. q. d. inquit S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, & S. Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Euaog. cap. 75. Vos, ô Scribæ, qui aſſiduè mihi contradicitis, & calumniamini me non eſſe Meſſiam & Dei filium, ſed in Beelzebub eiicere dæmonia, *non me videbitis amodo*, id eſt poſt breue hoc tempus, paucóſque dies, quibus in hac carne vſque ad mortem meam vobiſcum verſabor (quia ingrati & indigni eſtis meâ doctrinâ, gratiâ, ſalute) vſque ad diem iudicij, quando vel inuiti cogemini, me Meſſiam Dei filium, iudicémque veſtrum omniúmque hominum agnoſcere, ac *Hoſanna*, quod iam in pueris & turbis ſubſannaſtis cap. 21. v. 16. ſi non ore, certè animo & mente inuiti dicetis: tunc enim videbitis, me fuiſſe & eſſe benedictum illum, qui venit in nomine Domini, ſcilicet qui fuit miſſus à Deo Patre, ad redimendum & ſaluandum omnes homines: túmque me vt talem colere, revereri, & adorare debebitis: Tunc enim, ait Gloſſa, confitebuntur Dei filium, quem nunc crucifixerunt.

Poteſt ſecundò hic locus accipi de Iudæis, qui in fine mundi per Eliam ad Chriſtum conuertentur, ideóque Chriſtum paulò pòſt ad iudicium venturum agnoſcent vt Meſſiam, à Domino benedictum. q. d. Vos; ô Iudæi, non vultis me agnoſcere vt Meſſiam, atque vt pſeudomeſſiam perſequimini vſque ad necem & cruorem; at filij & poſteri veſtri me vt talem in fine mundi agnoſcent, & colent, ideóque illos meâ gratiâ & gloriâ donabo, vos verò ad gehennam condemnabo, quæ inſignis erit mea laus, decus & gloria, veſtrum verò dedecus, probrum & exitium ſempiternum: Hoc enim ſtimulo pungit dura & incredula Iudæorum corda. Prædictum id fuit ab Oſee cap. 3. v. 4. & ſeq. quò hîc alludit Chriſtus; ait enim: *quia dies multos ſedebunt filij* Oſee 3. 4.
Iſrael, ſine rege, & ſine principe, & ſine ſacrificio, & ſine altari, & ſine ephod, & ſine teraphim; & poſt hæc reuertentur filij Iſrael, & quærent Dominum Deum ſuum, & Dauid regem ſuum, & pauebunt ad Dominum, & ad bonum eius in nouiſſimo dierum. Vide ibi dicta.

CAPVT VIGESIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS.

Diſcipulis fabricam templi oſtendentibus & mirantibus, prædicit illius totiúſque Vrbis per Titum, quin & Orbis vniuerſi in fine mundi excidium.

Mox verſ. 5 ſigna præuia, ſed communia vtrique excidio aſſignat, ſcilicet bella, Pſeudoprophetas, famem, terræ motus, peſtem ac prædicationem Euangelij per totum orbem.

Inde verſ. 15. proprium ſignum præuium excidio vrbis Ieroſolymæ dat, abominationem deſolationis ſtantem in loco ſancto. Propria verò ſigna præuia excidio orbis verſ. 29. dat ſolis & lunæ obſcurationem, ſtellarum de cælo caſum, virtutum cæleſtium commotionem.

Denique verſ. 36. monet, vt omnes ſtrenuè ſe parent ad illum diem vniuerſalis excidij, & iudicij extremi, eò quòd dies hic planè incertus ſit, & nulli cognitus, ſed improuiſus hominibus incogitantibus obueniet, eóſque ſecuros ſubitò occupabit.

Dixit hæc Chriſtus iam feruens pergénſque ad mortem, die Martij, poſt Dominicam palmarum, cùm poſt tres dies crucifigendus foret, vt dixi in Chronotaxi, num. 64. & 65.

VERS. 1. ET egreſſus Ieſus de templo, ibat. Et acceſſerunt diſcipuli eius
vt oſtenderent ei ædificationes templi. 2. Ipſe autem re-
ſpondens dixit illis: Videtis hæc omnia? Amen dico vobis,
non relinquetur hîc lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur.
3. Sedentes autem eo ſuper Montem Oliueti acceſſerunt ad
eum diſcipuli ſecretò, dicentes: Dic nobis, quando hæc
erunt? & quod ſignum aduentus tui, & conſummationis ſeculi?
4. Et reſpondens Ieſus, dixit eis: Videte ne quis vos ſeducat: 5. multi enim
venient in nomine meo, dicentes: Ego ſum Chriſtus: & multos, ſeducent.
6. Audituri enim eſtis prælia & opiniones præliorum. Videte ne turbemini:
oportet enim hæc fieri: ſed nondum eſt finis. 7. Conſurget enim gens in gen-
tem & regnum in regnum: & erunt peſtilentiæ, & fames, & terremotus per loca.
8. hæc autem omnia initia ſunt dolorum. 9. Tunc tradent vos in tribulatio-
nem, & occident vos: & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum.
10. Et tunc ſcandalizabuntur multi: & inuicem tradent: & odio habebunt in-
uicem. 11. Et multi pſeudoprophetæ ſurgent: & ſeducent multos. 12. Et
quoniam abundauit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. 13. qui autem
perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. 14. Et prædicabitur hoc Euan-
gelium regni in vniuerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus: & tunc veniet
conſummatio. 15. Cùm ergo videritis abominationẽ deſolationis, quæ dicta eſt à
Daniele propheta, ſtantẽ in loco ſancto: qui legit, intelligat: 16. tunc qui in Iudæa
ſunt, fugiãt ad mõtes: 17. & qui in tecto non deſcẽdat tollere aliquid de domo ſua.

18. &

18. & qui in agro, non reuertatur tollere tunicam ſuam. 19 Væ autem præ-
gnantibus & nutrientibus in illis diebus. 20. Orate autem vt non fiat fuga ve-
ſtra in hyeme, vel ſabbato. 21. erit enim tunc tribulatio magna, qualis non
fuit ab initio mundi vſque modò, neque fiet. 22. Et niſi breuiari fuiſſent dies
illi, non fieret ſalua omnis caro: ſed propter electos breuiabuntur dies illi.
23. Tunc ſi quis vobis dixerit: Ecce hîc eſt Chriſtus, aut illic: nolite cre-
dere. 24. Surgent enim pſeudochriſti, & pſeudoprophetæ: & dabunt ſi-
gna magna, & prodigia, ita vt in errorem inducantur (ſi fieri poteſt) etiam electi.
25. Ecce prædixi vobis. 26. Si ergo dixerint vobis: Ecce in deſerto eſt, noli-
te exire; ecce in penetralibus, nolite credere. 27. Sicut enim fulgur exit ab
Oriente, & paret vſque in Occidentem: ita erit & aduentus Filij hominis. 28. Vbi-
cumque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. 29. Statim autem poſt tri-
bulationem dierum illorum, Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum, &
ſtellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur: 30. & tunc pare-
bit ſignum Filij hominis in cælo: & tunc plangent omnes tribus terræ: & videbunt
Filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa, & maieſtate. 31. Et
mittet Angelos ſuos cum tuba, & voce magna: & congregabunt electos eius à qua-
tuor ventis, à ſummis cælorum vſque ad terminos eorum. 32. Ab arbore autem
fici diſcite parabolam: cùm iam ramus eius tener fuerit, & folia nata, ſcitis quia pro-
pe eſt æſtas: 33. ita & vos cùm videritis hæc omnia, ſcitote quia prope eſt in ianuis.
34. Amen dico vobis; quia non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiant.
35. Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non præteribunt. 36. De die
autem illa & hora nemo ſcit, neque Angeli cælorum, niſi ſolus Pater. 37. Sicut
autem in diebus Noë, ita erit & aduentus Filij hominis. 38. ſicut enim erant in
diebus ante diluuium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, vſque
ad eum diem, quo intrauit Noë in arcam, 39. & non cognouerunt donec venit
diluuium, & tulit omnes: ita erit & aduentus Filij hominis. 40. Tunc duo erunt
in agro: vnus aſſumetur, & vnus relinquetur: 41. duæ molentes in mola: vna
aſſumetur, & vna relinquetur. 42. Vigilate ergo, quia neſcitis qua hora domi-
nus veſter venturus ſit. 43. Illud autem ſcitote, quoniam ſi ſciret paterfamilias
qua hora fur venturus eſſet, vigilaret vtique, & non ſineret perfodi domum ſuam.
44. Ideò & vos eſtote parati: quia qua neſcitis hora Filius hominis venturus eſt.
45. Quis, putas, eſt fidelis ſeruus, & prudens, quem conſtituit dominus ſuus ſuper
familiam ſuam, vt det illis cibum in tempore? 46. Beatus ille ſeruus, quem cùm
venerit dominus eius, inuenerit ſic facientem. 47. amen dico vobis, quoniam
ſuper omnia bona ſua conſtituet eum. 48. Si autem dixerit malus ſeruus ille in
corde ſuo: Moram facit dominus meus venire: 49. & cœperit percutere con-
ſeruos ſuos, manducet autem & bibat cum ebrioſis: 50. veniet dominus ſerui
illius, in die qua non ſperat, & hora qua ignorat: 51. & diuidet eum, partémque
eius ponet cum hypocritis. Illic erit fletus & ſtridor dentium.

VERS. I. Luc. 21. 5. Mar. 13. 1.

ET EGRESSVS IESVS DE TEMPLO IBAT, more ſuo ſub veſperam in montem Oliuarum ad pernoctandum, cibúmque ſumendum in Bethania apud Martham & Magdalenam, cùm per totum diem docuiſſet in templo ieiunus.

Cur Diſcipuli Chriſto ædificationes Templi oſtēdunt?

ET ACCESSERVNT DISCIPVLI EIVS, VT OSTENDERENT EI ÆDIFICATIONES TEMPLI.] Occaſio fuit, quòd Chriſtus in fine capitis præcedentis, prædixerat Ieroſolymæ, & conſequenter templi excidium & deſolationem. Diſcipuli ergo hanc deſolationem tantæ vrbis admirantes, ſtupentéſque, vt Chriſtum excitent ad commiſerationem & ad reuocandam excidij ſententiam, oſtendunt ei admirandam templi fabricam, pulchritudinem, magnificentiam, quæ æternitatem mereri videbantur. Erat enim templum hoc orbis miraculum; nam vt ait Ioſephus lib. 6. belli cap. 6. *Exterior eius facies nihil, quod animi & oculi mirarentur, non habebat: Cruſtis enim aureis grauiſſimis vndique tecta, vltra primos ortus igneo ſplendore lucebat, vt cùm intuerentur contuentiū oculi, quaſi ſolis radiis auerterentur.* Vide eundem lib. 15. Antiq. cap. 14. & Vilalpandum de templo. Ita S. Hilarius: *Poſt comminationem*, ait, *deſerenda Ieruſalem, tanquam commouendus ambitione templi eſſet, magnificentia ei extructionis oſtenditur.* Sic & Origenes, S. Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus, Ianſenius, Maldonatus & alij. Verùm nil mouit Chriſtum omnis hæc magnificentia, ſed in ſententia excidij perſtitit: Simili enim modo Deus ob ſcelera omnem magnificentiam Niniues, Babylonis, Tyri, Alexandriæ, Antiochiæ & Romæ euertit, tum ob incolarum ſcelera, tum vt oſtenderet omnem hanc magnificentiam caducam, breuem & exilem eſſe, ac hominum oculos & animos ad ſpectandam ambiendámque cæli magnificentiam longè maiorem eámque perpetuam traduceret. Verè piéque S. Auguſtinus: *Non erit magnus*, inquit, *magnum putans ſi cadunt ligna & lapides, & moriuntur mortales*, quâ ſententiâ ſe ſuóſque ſolari ſolebat S. Auguſtinus, obſeſsâ à VVandalis Hippone, cuius ipſe erat Epiſcopus, quæ & poſt mortem eius à VVanda-

Ioſeph. · Hilar. · Auguſtin.

lis capta eſt, incenſa & incolis deſtituta, ait Poſſidon. in eius vita.

Vers. 2. Luc. 21. 6. Mar. 13. 2.

Ipse avtem respondens dixit illis: Videtis hæc omnia? Amen dico vobis, non relinqvetvr lapis svper lapidem, qvi non destrvatvr. *Non relinquetur lapis ſuper lapidem.* Eſt Hyperbole, q.d. Funditùs exſcindetur & diruetur. Neque enim tam curioſi vel otioſi fuère Romani in excidio Ieroſolymæ & templi, vt lapidem non relinquerent ſuper lapidem; fuit tamen Ieruſalem à Romanis incenſa & planè euerſa, ac ſolo adæquata, imò aratrum in eam immiſſum, teſte S. Hieronymo in cap. 8. Zachar. Ioſepho & aliis, & hoc eſt quod ſignificat hîc Chriſtus.

Ieruſalem à Romanis euerſa.

Ioſeph.

Audi Ioſephum lib. 7. belli cap. 18. *Iubet eos Cæſar* (Titus) *totam funditùs iam eruere ciuitatem, ac templum: relictis quidem turribus, quæ præter alias eminebant, Phaſaelo, & Hippico, & Mariamne: murique tantum, quantum ciuitatem ab occidente cingebat. Id quidem vt eſſet caſtrum illic cuſtodiæ causâ relinquendu: turres autem vt poſteris indicarent, qualem ciuitatem, quámuis munitiſſimam Romanorum virtus obtinuiſſet: Alium verò totum ambitum, ciuitatis ita complanauere diruentes, vt qui ad eam acceſſiſſent, habitatam aliquando eſſe vix crederent.*

Vers. 3. Luc. 21. 7. Mar. 13. v. 34.

Sedente avtem eo svper montem oliveti, accesservnt ad evm discipvli secreto dicentes: Dic nobis qvando hæc ervnt? et qvod signvm adventvs tvi et consvmmationis sæcvli?

Diſcipuli. Marcus cap. 13. verſ. 3. & 4. ait fuiſſe quatuor; ſcilicet Petrum, Iacobum, Ioannem, & Andream, qui Chriſto erant familiariores, eiúſque ſecretorum conſcij. *Secretò,* ſeorſim non tantùm à turbis, ſed & à cæteris Apoſtolis. Syrus *inter ſe & eum:* Erat enim periculoſum, ob Scribas & magiſtratus, de templi excidio vaticinari, imò loqui & interrogare; ob hoc enim S. Stephanum lapidarunt Iudæi, vt patet Actor. 6. 14.

Interrogatio Diſcipulorũ. Quãdo hæc erunt?

Dic nobis, quando hæc erunt? quæ dixiſti de excidio Ieroſolymæ & templi; *Et quod ſignum aduentus tui & conſummationis ſæculi?* De quo nobis ſæpius locutus es, vt cap. 13. 40 cap. 16. verſ. 27. cap. 19 verſ. 28. Duo interrogant; primum, quando exſcindenda ſit Ieruſalem; ſecundum, quando exſcindendus ſit orbis, & futurus dies iudicij, quo ipſe venturus ſit iudicare omnes homines. Putabant enim Apoſtoli, quòd Ieruſalem & templum diruenda eſſent in glorioſo Chriſti aduentu, & regno, in fine mundi, quaſi ipſe in pœnam & vltionem ſuæ cædis & necis eam eſſet euerſurus. Putabant ergo hæc tria eodem tempore euentura, ſcilicet excidium vrbis, excidium orbis, & diem iudicij: atque quia ex verbis Chriſti cognouerant imminere excidium vrbis, opinabantur pariter imminere excidium orbis, & diem iudicij. Id ſibi videbantur colligere ex dictis Chriſti Matth. 22. verſ. 7. & 8. & cap. 23 verſ. vlt. & penult. vbi Chriſtus videtur hæc omnia coniunxiſſe, id eſt, coniunctim de omnibus locutus eſſe.

Videtur etiam Chriſtus, nunc ſedens in Monte Oliuarum contra templum, ait Marcus, quippiam iterum hâc de re prælocutus, ex quo Apoſtoli hæc interrogandi occaſionem ſumpſerint, licet id non exprimant Euangeliſtæ.

Vers. 4. Et respondens dixit eis: Videte (prouidete & cauete) ne qvis vos sedvcat à me meáque fide, Euangelio, lege. Luc. 21. 8. Marc. 13. 5.

Vers. 5. Luc. 21. 8. Mar. 13. 6. *Seductores cauendi.*

Mvlti enim venient in nomine meo dicentes: Ego svm Christvs, et mvltos sedvcent. Tales fuère, primò Theodas ille, de quo Actor. 5. verſ. 36. Secundò, Ægyptius ille impoſtor, de quo Ioſephus lib. 2. belli cap. 12. & Lucas Actor. 21. 38. Tertiò, Simon Magus de quo Actor. 8. 10. qui teſte S. Hieronymo aiebat: *Ego ſum ſermo Dei, ego ſpecioſus, ego paracletus, ego omnipotens, ego omnia.* Hic enim Simon teſte Irenæo lib. 1. cap. 20. aiebat, ſe in Iudæa apparuiſſe vt Filium, in Samaria vt Patrem, in Gentibus vt Spiritum ſanctum deſcendiſſe. Dicebat ergo ſuperbus hic Titan, & alter quaſi Lucifer ſe non ſolùm eſſe Meſſiam, ſiue Chriſtum, ſed & ſe eſſe totam ſanctam Trinitatem; qui & ſuis magicis ſpectris ita Neronem & Romanos dementauit, vt Romæ inter duos pontes, ei poſita fuerit ſtatua hoc titulo: *Simoni Deo magno* Quartò, tales fuère, Menander, Saturninus, Carpocras, Gnoſtici, cæterique è familia Simonis prognati, de quibus Irenæus lib. 1. cap. 21. Denique talis erit Antichriſtus, qui ſe Iudæis pro Chriſto venditabit, iuxta illud Chriſti Ioannis 5. 43. *Si alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis,* quod de Antichriſto omnes intelligunt, ait S. Auguſtinus ſerm. 45. de Verbis Domini.

Statua Simoni Mago Romæ erecta.

Ioan. 5. 43.

Vers. 6. Luc. 21. 9. Mar. 13. 7.

Avditvri enim estis prælia, et opiniones (Græcè ἀκοὰς, id eſt, auditiones, id eſt, rumores, Arabicus *noma*) præliorvm, quæ ſæpe prælio ipſo ſunt triſtiores, magiſque animos metu malorum etiam non futurorum excruciant, iuxta illud:

Peior eſt bello timor ipſe belli.

Pro *enim* Græcè eſt δὲ, id eſt, *autem, enimuero:* Aliud enim ſignum à pſeudoprophetis v. 5. præuium excidio vrbis, & orbis hîc aſſignatur à Chriſto, ſcilicet tumultus, bella, ſeditiones, &c. quales ante excidium Ieruſalem graues in Iudæa extitiſſe docet Ioſephus lib. 2. de bello cap. 11. & lib. 20. Antiq. cap. 4. *Duplex enim bellum,* ait Chryſoſtomus, *futurum aſſerit, vnum à ſeductoribus, alterum ab hoſtibus.*

Chryſoſt.

Videte, cauete ne tvrbemini, vt vel metu hoſtium à fide mea deſciſcatis, vel deſperatione fructus à prædicatione Euangelij ceſſetis; ſed generoſo animo timori & tumultibus omnibus obluctantes, pergatis fidem in me meúmque Euangelium prædicare; Cauſam cur non debeant Apoſtoli turbari, ſubiicit dicens:

Oportet enim hæc, Græcè πάντα, id eſt, *omnia.* Syrus *hæc omnia,* ſcilicet prælia & opiniones præliorum, fieri sed nondvm est (id eſt, erit) finis Ieruſalem & templi, ac multò minus ſæculi, itémque præliorum & malorum vtriuſq; excidio præuiorum; nam vnius prælij malique finis, alterius maioris erit principium, vti Ieroſolymæ contigiſſe narrat Ioſeph. lib. 3. de bello c. 15. q.d. Ne turbemini vt animo cadatis, ſed maiores aſſumite animos, vt vos comparetis ad maiora mala, quæ ſequentur, ſuſtinendum & ſuperandum, ne ſperetis pacem in terra, ſed per tolerantiam malorum in terra, tendite ad perennem beatámque quietem in cælo.

Vers. 7. Luc. 21. v. 10. 11. Mar. 13. 8.

Consvrget enim gens in gentem, et regnvm in regnvm, et ervnt pestilentiæ, et fames, et terræmotvs per loca, ante excidium vrbis æquè ac orbis; nam vt rectè aduertit Sanctus Hieronymus,

Beda

Google

Signa excidij vrbis & orbis. Beda & S. Auguſtinus Epiſt. 80. ad Heſichium,
Chriſtus Apoſtolis confuſè de vrbis & orbis ex-
cidio rogantibus, confuſè & miſtim (vnum cum
alio iungendo & miſcendo) reſpondet, vſque ad
verſ. 15. idque facit hoc fine, vt Apoſtoli & fide-
les ſemper ſuſpenſi ad vtrumque ſtudioſè ſe
comparent, obarment & præmuniant. Inde à
verſ. 15. diſtinctè agit de excidio vrbis Ieruſalem
eiúſque ſigna præuia aſſignat, vſque ad verſ. 29.
vbi deinceps vſque ad finem capitis, agit de ſi-
gnis quæ præibunt excidium orbis, ſiue finem
mundi. Porrò de vrbis & Orbis excidio miſtim,
hoc verſu & ſeq. vſque ad 15. agi liquet ex ipſis
eius ſignis, quæ vtrumq; excidiū præibunt. Quo-
circa hæc de orbis excidio, eiúſque ſignis accipiūt
S. Hilarius, S. Gregorius homil. 1. in Euang. & Ire-
næus lib. 5. c. 25. Illud enim præibunt grauiſſimi
tumultus, prælia, fames, peſtes, terræmotus, pſeu-
dochriſti. Rurſum de vrbis excidio hæc rectè
quoque intelligunt S. Chryſoſtomus, Euthymius,
Theophylactus; idque patet ex Lucæ c. 21. v. 8. &
Luc. 21. 12. vbi ait, *Sed ante hæc omnia inicient vobis manus
ſuas, & perſequentur trahentes in Synagogas*; quod
Apoſtolis cōtigiſſe ex Actis Apoſtolorum liquet,
ante excidium Ieruſalem. Ante illud ergo primò
ſurrexit gens in gentēm: quia poſtquam Ieroſoly-
mitani ſuum Romanorum militum præſidium ce-
perunt & trucidarunt, mox Aſcalonitæ, Ptolomai-
denſes, Damaſceni, Alexandrini, Syri, Romani &
omnes vicinæ gentes, certatim in bella contra Iu-
dæos ſurrexerunt, idque continuò vſque ad miſer-
rimū Ieroſolymæ per Titum excidium; de quibus
Ioſeph. fusè agit lib. 2. belli c. 11. vſque ad finem
lib. 7. & Hegeſippus lib. 2. c. 11. 14. 16. 17.

Secundò ante excidium, Iudæam afflictam fuiſ-
ſe fame, patet Actor. 11. 28 & ex Ioſepho lib. 20.
Antiq. cap. 2. & 3. vbi ſcribit Reginam Adiabeno-
rum fami huic ſuccurriſſe.

Tertiò, de peſte & terræmotu nil habet Ioſe-
phus; ſed ex hoc Chriſti oraculo certum eſt illa
extitiſſe, quia vtrumque, bellum & famem, comi-
tari & ſequi ſolet.

Addit Lucas cap. 21. 9 *terroréſque de cælo, & ſi-
gna magna erunt*: hæc enim præceſſura excidium
orbis, patet ex Apoc. c 8. & 9. Vide ibi dicta, & di-
cenda hîc v. 29. Hæc pariter præceſſiſſe excidium
Signa excidij Ieruſalē. vrbis Ieroſolymæ certū eſt. Nam primò horribilis
1. cometes, formâ gladij, Ieroſolymæ integro anno
2. ante excidium è cælo incubuit. Secundò, in Pa-
ſchate confluente populo, hora nona nocturna lux
meridiana in templo per mediam horam fulſit.
3. Tertiò, bos immolandus in templo agnum pepe-
4. rit. Quartò, Orientalis porta templi, ænea & gra-
uiſſima, vt vix à viginti viris claudi poſſet, hora
5. noctis ſexta vltrò patefacta eſt. Quintò, in aëre
viſæ fuêre armatæ acies, currus, & pugnantium
6. prælia. Sextò, audita in Pentecoſte vox angelorum
7. in templo, *migremus hinc*. Septimò, plebeius qui-
dam, & ruſticus nomine Ieſus, Anani filius, repēte
exclamare cœpit: *Vox ab Oriente, vox ab Occiden-
te, vox à quatuor ventis, vox in Ieroſolymam & tem-
plum, vox in maritos nouos, nouáſque nuptas, vox in
omnem populum*: atque hęc interdiu noctúque cla-
mitans omnes ciuitatis vicos circuibat, adeóq; per
ſeptem annos, quaſi attonitus horrenda voce, aſſi-
duè intonabat: *Væ, væ Ieroſolymis*; donec cincta à
Tito vrbe, in muro fortius ſolito clamans: *Væ Ie-
roſolymis, templo, populo & mihi*, lapide hoſtili ictus
interiit: de quibus omnibus vide Ioſephum lib. 7.
belli, c. 12. & Euſeb. lib. 3. hiſtor. c. 8.

Hæc autem omnia initia ſunt do- Vers. 8.
lorum. Græcè ὠδίνων, id eſt, *parturitionum*, vt Mar. 13. 8.
vertit S. Hieronymus in Comment. hoc eſt, ſum-
morum dolorum, ac ſimilium iis, quos patiuntur
mulieres in partu, in quo non paucæ doloribus
enecantur: Sicut enim in morituris, ſenſim & gra-
datim accreſcunt dolores & morbi, donec adeò
ingraueſcant vt perimant: Sic pariter creuerunt
bella, fames, peſtis, &c. ſub excidium vrbis, vt patet
ex Ioſepho lib. 6. & 7. belli: Sicque fiet pariter
ſub excidium orbis: *Nam quia in occaſu ſæculi
ſumus, præcedent quædam ægritudines mundi*, ait
S. Ambroſ. in Lucæ c. 21. v. 9. Vide dicta Apocal.
c. 8. & 9. & c. 16.

Tunc tradent vos in tribulatio- Vers. 9.
nem (Syrus *oppreſſioni*) et occident vos: et Sup. 10. 22.
eritis odio omnibus gentibus propter Luc. 21. v.
16. 17.
nomen meum. Syrus anteponit odium oppreſ- Mar. 13. v.
ſioni: hanc enim parit odium. q. d. Tunc vos ita 12. 13.
affligent & tribulabunt, vt tribulationi addicti de-
ditique videamini: quare variis tormentis vos cru-
ciabunt & affligent, atque vbique omnes gentes
vos perſequentur, vtpote Deos ipſorum vitupe-
rantes, & nouum Deum Chriſtum crucifixum
prædicantes. Factum id eſt ſub Nerone, qui pri-
mam perſecutionem contra Chriſtianos mouit,
adeóque primates Apoſtolorum occidit, ſcilicet
S. Petrum crucifixit, S. Paulum gladio percuſſit,
multóſque Chriſtianos in Circo flammis tradidit,
adeò vt nonnulli ſebo, adipe, ac pice obliti, fa-
cium inſtar in vſum nocturni luminis arſerint,
ait Tacitus Annal. lib. 15. Eadem, imò atrociora
faciet Antichriſtus in fine mundi.

Et tunc scandalizabuntur multi; Vers. 10.
id eſt, ſcandalum patientur, offendent, cadent.
Syrus *impingent*, ita vt metu perſecutionum &
tormentorum, à fide Chriſti deficiant & apoſta-
tent, vti multos defeciſſe ex Euſebio & aliis
liquet.

Et invicem tradent. q. d. Apoſtatæ iam
dicti & alij Gentiles, vt gratiam Imperatorum
& Principum Chriſtianos perſequentium ineant,
Chriſtianos ſibi amicos, cognatos vel notos *pro-
dent*, vt vertit Syrus, vti iam fit in Anglia,
Scotia, Iaponia. Hi ſunt falſi fratres, de qui-
bus ſibi inſidiantibus queritur Paulus 2. ad
Corinthios capite 11. verſic. 26. *Vides*, ait San-
ctus Chryſoſtomus, *hic bellum triplex futurum,
vnum ab hoſtibus, alterum à ſeductoribus, tertium à
falſis fratribus.*

Et multi pseudoprophetæ (falſi do- Vers. 11.
ctores, hæreſiarchæ, vt Simon Magus, Menan-
der, Arrius, Neſtorius, Lutherus, Caluinus,
omniúmque caput Antichriſtus) svrgent et
sedvcent mvltos, non ſeducentium virtu-
te, ſed negligentiâ ſeductorum; ait Auctor Imper-
fecti. Idem prædixit Paulus Act. 29. 30. dicens: *Ego
ſcio quoniam intrabunt poſt diſceſſionem meam lupi
rapaces in vos, non parcentes gregi, & ex vobiſipſis
exurgent viri loquentes peruerſa, vt abducant diſci-
pulos poſt ſe.*

Et quoniam abundavit (Græcè πλη- Vers. 12.
θυνθῆναι, id eſt, *ob multiplicatum eſſe*, ſcilicet *tunc*,
hoc eſt, quia multiplicabitur & abundabit,
vti multi hîc legunt. Syrus, *propter multitudi-
nem iniquitatis*) iniqvitas, ſcilicet infideli-
tas, hæreſis, perſecutio, tyrannis, omniſque im-
pietas, refrigescet (Syrus *elangueſcet*. Arabi-
cus *diminuetur*) charitas mvltorvm, imò
fides quoque & ſpes. q. d. Qui prius feruebant
charitate

charitate in Chriſtum & Chriſtianos, videntes tot Chriſtianorum perſecutiones, & afflictiones deferueſcent, imò frigeſcent vt amorem in teporem, imò in odium & horrorem conuertant. Prædicit hæc Chriſtus, vt ſuos fideles contra omnia dura exacuat & magnanimitate corroboret, ac confortationibus quaſi adamantinos reddat, ait Euthym.

Vers. 13. Sup. 10. 22. Luc. 21. 19. Mar. 13. 13.

Qvi avtem perseveraverit (in fide & charitate Chriſti) vsqve in finem, tum perſecutionis & tribulationis, tum vitæ, tum inuictæ patientiæ vt nullis terroribus, blanditiis, tormentis cedat. Vnde Syrus vertit, *Qui ſuſtinuerit vſque in finem*, hic salvvs erit. q.d. Horum omnium malorum vnicum remedium & victoria, eſt generoſa in fide & charitate conſtantia, & continua perſeuerantia: hæc enim omnia tolerando vincit & ſuperat, vti patuit in Apoſtolis, in ſancto Laurentio, Vincentio, Sebaſtiano cæteriſque martyribus. Hîc ergo fideli illud vſurpandum:

Tu ne cede malis, ſed contra audentior ito.

Vers. 14. Mar. 13. 10.

Et prædicabitvr hoc evangelivm regni (quo regnum cælorum nunciatur appropinquare, iuxta dicta cap. 3. 2.) in vniverso mvndo in testimonivm omnibvs gentibvs, et tvnc veniet consvmmatio. Hoc factum eſſe ante excidium vrbis Ieruſalem, idque *in teſtimonium omnibus gentibus*, quo ſcilicet Deus omnibus gentibus teſtaretur, & patefaceret ſuum in Iudæos amorem, & Iudæorum in Chriſtum perfidiam, ideóque Gentium in eorum locum ſurrogationem, electionem & vocationem iuſtam eſſe, cenſet Sanctus Chryſoſtomus, & eius aſſecla Theophylactus, probátque ex illo Pauli Rom. 1.

Rom. 1. 8. 8. *Fides veſtra annunciatur in vniuerſo mundo*; &: *in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Et ex illo Coloſ. 1. 6. *Quod* (Euangelium) *peruenit ad vos, ſicut & in vniuerſo mundo eſt, & fructificat & creſcit.* Verùm hoc intellige vel per Hyperbolem vel per Synecdochen, quòd ſcilicet Euangelium ante excidium Ieruſalem per Titum, prædicatum & diuulgatum ſit per plurimas & præcipuas orbis partes ac prouincias, non tamen per ſingulas minores, minúſque notas & celebres. Quocirca S. Hieronymus, Beda, & alij veteres docent, hoc planè & plenè fore ante conſummationem orbis: hæc enim abſolutè dicitur *conſummatio*, & ante hanc, Euangelium in omnes omnino gentes diuulgabitur & propagabitur, ita vt apud omnes gentes fundentur Eccleſiæ, inſtituantur parochi & Epiſcopi, omniſque ordo hierarchicus; quod factum non eſſe ante excidium Ieroſolymæ in confeſſo eſt, idque fiet *in teſtimonium omnibus gentibus*, quo ſcilicet Deus teſtetur paternam ſuam in omnes gentes prouidentiam, & diligentiam æquè ac dilectionem, qua nullam gentem licèt barbaram & impiam à Chriſti fide, ſalute & gratia excluſit, ſed omnes dilexit, curauit, vocauit congruis, ſtatiſque temporibus, adeóque nihil omiſit, quod opus erat ad ſaluandas omnes gentes: quo proinde pariter in die iudicij condemnet omnes, qui illi credere & obedire noluerunt. Vnde ex hoc Chriſti oraculo S. Hieronymus, Frãc. Suarez, & alij paſſim docent, hoc fore certum ſignum inſtantis finis mundi, ſcilicet prædicationẽ Euangelij per totum orbem, talem tantúmque ſcilicet vt vbique fundetur Eccleſia, quæ vbique habeat ſuos Chriſtianos, ſuos Clericos, ſua templa,

Signum finis mundi inſtantis quod?

ſuos Sacerdotes, &c. licèt id neget Maldonatus, & Franc. Lucas, qui tantùm hic à Chriſto aſſeri cenſent, quòd ante finem mundi omnibus gentibus prædicandum ſit Euangelium, ſed incertum eſſe an ſimul ac omnibus prædicatum fuerit Euangelium, venturus ſit ſtatim mundi finis. Et ſanè hoc quoque verum eſt; nam Eccleſia per omnes gentes fundanda, aliquanto tempore apud eas ſtare & ſtabiliri debet, antequam veniat mundi finis. Quantum autem futurum ſit hoc tempus incertum eſt, ſolique Deo notum. Vide dicta Rom. 10. 18.

Portò, quia iam à 150. annis, videmus ab Hiſpanis inuentum nouum orbem, cum ſcilicet Americus (à quo Americæ nomen) Veſputius, & Chriſtophorus Columbus, nauigando detexerunt Indiam occidentalem, quæ planè dimidia eſt pars totius orbis: atque ibi paſſim propagari Euangelium per omnes prouincias, exceptis nonnullis regionibus Auſtralibus adhuc incognitis; hinc colligere poſſumus, nos ſenſim appropinquare ad finem mundi: Ex reliquo enim orbe nihil ſupereſt, quod aliquando fidem Chriſti non receperit, niſi fortè China, vbi tamen olim fuiſſe Chriſtianos Chriſtique Eccleſias, certis teſtimoniis oſtendit Noſter Nicolaus Trigaultius lib. de fide in China propagata, idémque probat inſcriptio lapidis nuper in China inuenta, quæ planè teſtatur Euangelium in ea prædicatum à viris Apoſtolicis.

Vers. 15. Luc. 21. 20. Mar. 13. 14.

Cvm avtem videritis abominationem desolationis (id eſt, deſolationem abominabilem, Syrus, *portentum immundum vaſtationis.*) qvæ dicta est a Daniele Propheta, stantem in loco sancto (*qui legit intelligat*) Tvnc qvi in Ivdæa svnt fvgiant ad montes. Quænam ſit abominatio hæc deſolationis, fusè diſputaui Daniel 9. 27. Per illam enim nonnulli accipiunt idolum poſitum in templo. Alij ipſum Antichriſtum, qui in templo volet adorari vt Deus. Alij peccata Sacerdotum commiſſa in templo. Alij & melius accipiunt, caſtra Romanorum Ieruſalem obſidentium, quæ paulò pòſt, eam captam abominandè vaſtarunt & deſolarunt; item profanationem templi per homicidia, aliáque ſcelera in templo commiſſa, factam à ſeditioſis homicidis & ſceleratis Iudæis, qui ſe legis & libertatis zelotas nuncupabant. Vide dicta Daniel 9 17.

Hucuſque Chriſtus Apoſtolis dedit ſigna communia, quæ futura erant præuia excidio tam vrbis Ieroſolymæ, quàm totius orbis, nunc propriè aſſignat ſigna præuia excidio vrbis; ſcilicet obſidionem Ieruſalem, per Titum, & templi profanationem per Zelotas; nam poſt hæc duo, exciſa & deſolata fuit Ieruſalem. Quocirca monet Iudæos æquè ac Chriſtianos hîc Chriſtus, vt viſis hiſce ſignis, illicò fugiant ad montes, non Iudææ, (hos enim occuparunt milites Romani, teſte Ioſepho lib. 3. belli cap. 12 & lib. 4. cap. 2.) ſed extra Iudæam ſitos, vt clades & excidium Ieroſolymæ imminens effugiant: ſicut Chriſtianos, reipſa huius moniti Chriſti memores, idipſum effugiſſe ac Dei oraculo monitos teſte Euſebio lib. 3. hiſtor. c. 15. ſeceſſiſſe in vrbem Pellam trans Iordanem ſitam, docet S. Epiphan. hæreſi 29 & 30. imò & ſupellectilem ſuam eò transtulere, quin & Cathedram Epiſcopalem S. Iacobi. Nam eam vſq; ad ſua tempora integram ſeruatam fuiſſe docet Euſeb. lib. 7. Hiſtor. 15 Si enim hęc Ieroſolymis manſiſſet

Signa duo præuia excidio Ieruſal.

vtique

vtique cum cæteris conflagraſſet, ita Baron. tom. 1. anno Chriſti 68. c 45. & 51, Hîc videre fuit ſingulatem Dei erga Chriſtianos curam, circa Iudæos verò iram; nam aduentante Romano exercitu, Galilæi & Iudæi turmatim confugerunt Ieroſolymam, quaſi ad aſylum, putantes ibi ſe fore tutos; ſed Deus illos ibidem congregauit, vt mactarentur à Romanis.

Vers. 17. Luc. 17. 31. Mat. 13. 15. Et qui in tecto (Marcus *ſuper tectum*: Iudæorum enim tecta erant plana quaſi tabulata, vt in iis ambulare, cœnare, dormire ſolerent) non descendat tollere aliquid de domo sua, ſed ſubitò fugiat, vt vitam ſaluet & cætera ſua perdat. Tanta enim & tam repentina erit hæc Iudææ & Ieroſolymæ per Romanos vaſtatio, vt ſatius ſit nudum effugere, quàm volendo ſua ſaluare, ſe illius periculo exponere. Eſt hyperbole, ſignificans celerrimè fugiendum, ob imminentem ſummam calamitatem, q.d. qui eſt in tecto, ex eo non per ſolitas ſcalas ſenſim deſcendat, ſed vnico ſaltu deſiliat, aut fune celerrimè ſe demittat, vt cladem effugiat; Nam alioqui pluſculum temporis ad fugiendum habuêre

Hiſtoria belli Iudaici. Iudæi. Primò enim Ceſtius Gallus miſſus à Nerone obſedit Ieroſolymam; ſed is à Iudæis in fugam actus eſt. Inde poſt ſex menſes Veſpaſianus ab eodem Nerone miſſus, Galilæam ſenſim expugnauit, cæteráſque Iudææ vrbes, vna excepta Ieroſolyma, qua in rē tres annos inſumpſit; Cúmque eam obſidere deſtinaret, superuenit nuncius de morte Neronis: quare Veſpaſianus ab exercitu acclamatus Imperator, Romam vt Reipublicæ conſuleret, rediit, obſidionem Ieroſolymæ & totius belli confectionem committens filio ſuo Tito, qui poſt ſeſquiannum Ieroſolymam obſedit in Paſchate, eámque poſt ſex menſes cepit, incendit, vaſtauit. Hoc ſeſquianno intermedio, cùm Romani lentius in Iudæa rem agerent, Iudæi ipſi inter ſe internecinis odiis dimicarunt. Nam primò zelotæ templum occupantes, illud ſuorum ciuium cædibus & cadaueribus impleuêre. Hiſce ſucceſſit nouæ conſpirationis princeps Simon Geraſenus, qui à populo in Ieruſalem intromiſſus, vt Zelotas compeſceret, ſimiliter ac illi rapinis & cædibus in ciues graſſatus eſt. Fuit ergo ab aduentu militum Romanorum Iudæis tempus ſufficiens, ad ſe ſuáque conuaſandum & fugiendum: ſed Chriſtus illico fugiendum ſuadet, tùm vt grauiſſimam fore calamitatem ſignificet, tùm quia præſente iam milite Romano in Iudæa, ac per eam diſcurrente nuſquam erat tutus fugiendi locus: fugientes enim in milites Romanos incidebant, ab eiſque ſpoliabantur & mactabantur, vt fusè narrat Ioſephus libro de bello Iudaico.

Quocirca funeſtiſſimum hoc excidium Ieruſalem, expreſſus fuit typus, & præludium excidij orbis, æquè ac fuit diluuium Noëticum, conflagratio Sodomæ, & ſubmerſio Pharaonis cum toto exercitu in mari rubro. Myſticè, Hadrianus primus Pontif. Epiſt. ad Carolum Regem Franc. Actione 4 *In tecto eſt*, ait, *qui excedens carnalia, tamquam in aura libera ſpiritualiter viuit. Huius ergo ſpiritalis viri iam vaſa iſta vacant in domo, quia mente corpori ſupereminens, per aciem intelligentiæ tanquam in tecto poſitus, perſpicuitate ſapientiæ velut cœlo apertiſſimo fruitur.* Adrian. I.

Vers. 18. Luc. 17. 31. Mat. 13. 16 Et qui in agro non revertatur (domum) tollere tunicam suam. Græcè ἱμάτιον, id eſt, pallium ſiue exrimam veſtem, qua ſe à pluuia, frigore, aliiſque aëris iniuriis defendat. Solent enim agricolæ & laborantes in agro, pallium & tunicam deponere domi, alioue loco, vt ſeminudi expeditiores ſint ad laborandum, q.d. Simili modo imminente excidio Iudææ & Ieroſolymæ, celerrimè & ſeminudi (ſi ſitis) fugite, vt tantam támque repentinam cladē euadatis. Eſt Hyperbole, & prouerbium ſimile priori: vtroque figuratè ſignificat Chriſtus, ocyſſimè fugiendum eſſe omnibus relictis, etiam veſtibus, idque vt grauitatem inſtantis calamitatis inſinuet: Hac enim phraſi in ſimili re vti ſolent prophetæ, vt Ierem. c. 46. 5. in ſtrage Ægyptiorum facta per Chaldæos: *Vidi*, inquit, *pauidos & terga vertentes, fortes eorum caſos: fugerunt conciti, nec reſpexerunt, terror vndique, ait Dominus, non fugiat velox, nec ſaluari ſe putet fortis.* Et cap. 48. 6. in ſtrage Moabitarum: *Fugite*, ait, *ſaluate animas veſtras, & eritis quaſi myrica in deſerto.* Alludit ad Loth fugientem incendium Sodomæ, cui proinde Angelus ait Geneſ. 19. 17. *Salua animam tuam, noli reſpicere poſt tergum.* Ierem 46. 5. Et 48. 6.]

Vers. 19. Luc. 21. 23. Mat. 13. 17. Væ autem prægnantibus et nutrientibus (Græcè θηλαζούσαις, id eſt, *mammantibus*, vt legit S Auguſtinus in Pſalm. 39. 1. θηλὴ enim eſt mamma, hoc eſt, lactantibus, ſcilicet puerperis, quæ ſuis infantibus dant lac mammæ) in illis diebus: quia ſcilicet prægnantes onere embryonum, quos vtero geſtant, nutrientes, ſiue lactantes, ſarcina infantium lactentium grauatæ, fugere non poterunt: vnde ab hoſte Romano irato & ſæuiente capientur, & cum ſuis paruulis trucidabuntur. Ita S Chryſoſtomus hîc, Hilarius & alij. Addit Theophylactus alludi hic ad grauitatem famis, qua coactæ matres nonnullæ, in obſidione Ieruſalem comederunt ſuos infantes, teſte Ioſepho lib. 7. belli c. 8. Declarat Chriſtus grauitatem vindictæ & cladis Ieruſalem, quod in ea ne quidem prægnantibus & infantibus parcetur, vt in aliis vrbium obſidionibus & expugnationibus fieri ſolet, ipſe enim ſexus femininus matrum, & ætas infantilis puerorum, hoſtibus quantumuis iratis mouent miſericordiam. *Væ prægnantibus & nutrientibus in illis diebus: Cur?*

Vers. 20. Mat. 13. 18. Orate autem vt non fiat fuga vestra in hieme, vel Sabbatho. *Hieme*, quia in ea ob frigus, niues, pluuias, lutum, ventos, aliáque aëris & viarum incommoda fuga eſt difficilis, & ægris ac ſenibus ſæpè impoſſibilis, aut lethalis: *Sabbatho*, quia in eo Iudæis non licebat vltra mille, imò vltra ſeptingentos paſſus ambulare, vti oſtendi Actor. 1. v. 12.

Dices, Sabbathum vti & cætera legalia, tempore excidij Ieruſalem per Titum, iam erat abrogatum à Chriſto & Apoſtolis in Pentecoſte, per promulgationem legis Euangelicæ. Actor. 2. & etiamſi non fuiſſet abrogatum, iure naturæ licuiſſet, in eo per plura paſſuum millia fugere ad ſaluandam vitam. Reſp. Chriſtus loquitur de Iudæis & Chriſtianis adhuc iudaizantibus, qui nimiâ religione tam arctè Sabbathum obſeruare ſolebant, vt mallent mori quàm fugere, & ſua exportare, aut ſe contra hoſtes inuadentes defendere in Sabbatho, vt patet 1. Machab 2. 34. & ſeq. Iudæi autem & iudaïzantes in excidio Ieruſalem, ſuum obſeruaturi erant Sabbathum, licèt à Chriſto abrogatum. Adde legalia à Chriſto abrogata in Pentecoſte, tum quidem fuiſſe mortua, nec vlterius obligaſſe, non tamen ſtatim fuiſſe *Difficultas circa Sabbathum fugæ.*

morti

Digitized by Google

mortifera, ſed permiſſum fuiſſe Iudæis ad Chriſtum conuerſis ea adhuc ſeruare, ad reuerentiam legis & Moſis per plures annos, donec planè libertatem Euangelicam edocti, in plenam vnionem cum Gentibus in Eccleſia Chriſti tranſirent, vti dixi Galat. 2. Ita S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius.

Alludit Chriſtus ad captam, vel potius capiendam à Tito Ieruſalem in die Sabbathi, vt teſtatur Dionyſius Caſſius in Nerone. Imò Noſter Gaſpar Sanchez in Zachar. cap. 14. num. 27. ad litteram ſic accipit, quaſi Chriſtus hic prædicat in Sabbatho fugiendum eſſe Iudæis, eo quòd illo die à Romanis capienda ſit Ieruſalem. Verùm Chriſtus hîc dat ſigna præuia excidio Ieruſalem, vt ante illud fugiant & effugiant, vti dixi verſ. 15. nam in obſidione & excidio eius, Titus ita illam muro vndique cinxit, vt ex ea fugere eſſet impoſſibile, teſte Ioſepho.

Vers. 21. Luc. 21. 23. Marc. 13. 19.

ERIT ENIM TVNC TRIBVLATIO MAGNA (in Ieruſalem totáque Iudæa ex vltione diuinâ, patet Lucæ 21. 23.) QVALIS NON FVIT AB INITIO MVNDI VSQVE MODO, NEQVE FIET. Nonnulli cum S. Auguſt. Epiſt. 80. ad Heſichiũ, *τὸ qualis non fuit*, &c. *neque fiet*, arctant ad Iudæos; de Iudæis enim hactenus egit. q. d. Iudæi nec in captiuitate Ægyptiaca, nec Aſſyriaca, nec Babylonica, nec Syriaca ſub Antiocho Epiphane, tantas clades paſſi ſunt, quantas patientur à Tito & Romanis, imò nec deinceps tanta patientur, quia Titus extremum eis afferet excidium & deſolationem, quæ durabit vſque ad finem mundi, vti prædixit Daniel c. 9 v. vlt.

Pleniùs alij cenſent hoc Iudæorum per Titum excidiũ, & ſupplicium in atrocitate conferri & anteferri quibuſlibet excidiis, & ſuppliciis particularibus quarũcunque gentium; nam Iudæi non fuerunt ab initio mundi, ſed cœperunt ab Abraham & Iacob. Senſus ergo eſt q. d. Nec cõflagratio Sodomæ, nec ſubmerſio Pharaonis & Ægyptiorum in mari rubro, nec Chananæorũ euerſio per Ioſue, nec Niniues, Babylonis, Perſarum, Græcorũ, aliarúmve gentium vaſtatio, tam atrox & horrenda fuit vel erit, quàm futurum eſt excidium Iudææ per Titum. Dixi *particularibus*; nam generale totius mundi excidium per diluuium tempore Noe, & per conflagrationem in fine mundi, communi omnium clade, eiúſque atrocitate ſuperat vnius Iudææ excidium. Similiter atrocior erit perſecutio Antichriſti; vtpote vniuerſalis omnium Chriſtianorum, ex omnibus gentibus credẽtium Chriſto.

Comparat ergo Chriſtus excidium vnius gẽtis Iudaicæ, cum excidio alterius cuiuſque gentis, nõ autem omnium gentium, totiúſque mundi. Id ita cõtigiſſe liquet ex Ioſepho lib 7. quos de bello Iudaico exarauit, qui inter cætera diſertè ait lib. 6. c. 11. *Vt autem breuiter dicam, neque aliam ciuitatem vnquam talia perpeſſam puto, neque vllam nationem poſt hominum memoriam, ſeditioſis malitia ferociorem fuiſſe.* Et lib. 7. c. 17. *Superat omnem humanam & diuinitus emiſſam peſtem numerus peremptorum, quos partim palam occidêre, partim cepêre Romani.* Ioſeph.

Causam tantæ atrocitatis excidij Iudaici aſſignat S. Chryſoſt. atrocitatem criminis, quo ipſi ſuum Meſſiam, puta Chriſtum Dei filium indigniſſimè tractarunt, & crucifixerunt. Vnde ex hoc excidio & deſolatione perpetua gentis Iudaicę, conuincas Iudæos, doceáſque Chriſtum iam veniſſe, eſſéque illum qui ab eis occiſus eſt. Nam nullum aliud crimẽ, Deus vnquam tam atrociter puniuit apud Iudæos, vel alias gentes, ſicut puniuit punitque aſſiduè Iudæos, propter hoc Chriſticidium & Deicidium. Vnde rectè Auctor imperfecti: *Vſque ad Chriſtum*, inquit, *Iudæi etſi peccatores, vt filij ſunt habiti & vt filij caſtigati: crucifixo Domino, deſierũt eſſe filij, & facti ſunt hoſtes, & vt tales eradicati abſque vlla ſalutis ſpe reliqua: ſicut enim illi tale facinus commiſerunt, quale nunquam commiſſum eſt, nec eſt committendum: ſic & ſuper illos talis ſententia venit, qualis nunquam venit nec veniet.* Hoc eſt quod ait Lucas c. 21. v. 22. *quia dies vltionis*, (Chriſticidij) *hi ſunt*, &c. *erit enim preſſura magna ſuper terram, & ira populo huic.* Addit Ioſephus lib. 7. belli c. 16. Titũ hanc Dei vltionem agnouiſſe, illique, non ſuis viribus expugnationem Ieroſolymæ tribuiſſe: Captam enim Ieruſalem ingreſſus, videns munitionẽ & turrium altitudinem & ſoliditatem exclamauit: *Deo planè adiuuante pugnauimus, & Deus erat qui detraxit ab iſtis munimentis Iudæos. Nam quæ hominum manus, aut quæ machinæ ad iſtas valerent?* Idẽ Ioſephus lib. 6. belli cap. 14. & ex eo Euſeb. lib. 3. Hiſtor. c. 6. *At cùm Titus*, ait, *circumiens vidiſſet repletos mortuorum cadaueribus vallos, cum ingenti gemitu eleuatis ad cælum manibus Deum inuocat teſtem, hoc ſuum opus non eſſe.*

Iudæorum clades ob Chriſtũ occiſum. Imperfect. Ioſeph.

Addit Lucas cap. 21. verſ. 24. primò, *Et cadent in ore gladij*, id eſt, per aciem gladij Romanorum necabuntur. Vnde Ioſephus libro 7. belli, cap. 17. aſſerit, præter alios innumeros per totam Iudæam cæſos, in ſola Ieroſolyma tempore obſidionis eiuſdem, mortua eſſe fame, peſte & gladio vndecies centena hominum millia.

Secundò, *& captiui ducentur in omnes gentes*, quia vt ait ibidem Ioſephus, tum 97. millia Iudæorum capta fuêre; Additque tum Ieroſolymis ad Paſcha confluentem ex toto orbe Iudæorum turbam, fuiſſe ad vicies cẽtena & ſeptingenta millia, id eſt, duos milliones & 700. millia hominum. Vnde ſubdit: *Tunc velut in carcerem tota gens fato concluſa eſt, & farta hominibus ciuitas bello obſidebatur. Itaque ſuperat omnem humanam & diuinitus emiſſam peſtem numerus peremptorum, quos partim palam occidêre, partim cepêre Romani: Rimantes enim cloacas & ſepulchra eruentes, quos offendiſſent iugulabant. Inuenti autem ſunt ibi quoque pluſquam duo millia, quorum alij manu ſua, plures autem mutuis ſe vulneribus interfecerant, cùm alios fames corrupiſſet.* Ioſeph.

Tertiò, *& Ieruſalem calcabitur à Gentibus, donec impleantur tempora nationum*, ſiue gentium, id eſt, vſque ad finem mundi, omniúmque gentium: impleto enim gentium numero à Deo decreto, finietur omnis gentium populus & numerus cum mundo. ita Euthym. vel vt Beda, q. d. donec plenitudo gẽtium intret in Chriſti Eccleſiam: nam hoc facto *tunc omnis Iſrael ſaluus fiet*, vt ait Apoſt. Rom. 11. quod fiet in fine mundi. Reſpicit enim Chriſtus ad deſolationem Ieruſalem, de qua dixit verſ. 20. quòd illa prædicta ſit à Daniele cap. 9. verſ. vlt. vbi Daniel ait: *vſque ad conſummationem & finem perſeuerabit deſolatio*, vt ſcilicet Ieruſalem ſolo æquata & deſolata à Tito, non ſit ampliùs vrbs regia Iudæorum, ſed Gentium, & deinde Chriſtianorum, ac poſteà Saracenorum & Turcarum, vti iam eſt, idque vſque ad finem mundi, quando Antichriſtus rex & Meſſias Iudæorum, Ieroſolymæ ſedem regni ſui conſtituet, vt patet Apocal. 11. verſ. 8. rúmque Elias & Enoch Antichriſto reſiſtentes, multos Iudæorum

Ieruſalẽ data Gentibus.

Google

Iudæorum ad Chriſtũ conuertent;occiſo verò Antichriſto, Iudæi omnes per aſſeclas Eliæ & Enoch ad Chriſtum traducentur, publicéque Chriſtum Ieroſolymæ colent,vt ſatis colligitur ex Apocal.2. 20.v.8.Vide dicta.

Addit Euſebius lib.4.Hiſtor.c.6.Adrianum Imperatorem qui Veſpaſiano poſt Domitianũ, Neruam & Traianum in Imperio ſucceſſit,graui edicto ſanxiſſe,vt omnes omnino Iudæi procul à Iudæa abirent,nec cuiquã eorũ vel eminus fas eſſet Iudæã conſpicere,ac deinde ſubdit: *Ita factum eſt, vt ciuitas poſt interitum Iudaicæ gẽtis,incolis mox in eam peregrinæ nationis confluentibus,permutatis ciuibus,etiam ipſa Ælia appellaretur,ex cognomento Imperatoris Ælij Adriani:& vt in Romanorũ ius cõuerſa,iuũ pariter mutaret & nomen.* Ecce hoc eſt quod prædicit Chriſtus: *Et Ieruſalẽ calcabitur à gentibus.*

Euſeb.

Iudæi à Deo impediti reſtaurare templum.

Ex hiſce Chriſti verbis,rectè S.Cyrillus Ieroſolym.confutauit Iudæos, qui vrgente Iuliano Apoſtata, templum Ieroſolymitanum reædificare moliebantur:prædixit enim omnem illorum laborem fore irritum,eo quòd Chriſtus ex Daniele edixerit,deſolationem Ieruſalem & templi duraturã vſque ad finem mundi. Et verus fuit Vates, Nam ignis cælitus delapſus, cuncta artificum inſtrumẽta conſumpſit, & terræ motus ingens lapides fundamentales euulſit, ac cunctos cum contiguis ædificiis diſperſit, Sequenti verò nocte ſigna crucis inſtar radij ſolaris ſplendentia,veſtibus Iudæorum impreſſa comparuerunt,quæ extergere nullo pacto potuerunt. Ita Socrates lib.3.c.20.vel iuxta aliam editionem,27.

Vers. 22. Mar.13.20.

Et nisi breviati (Græcè Ιεκολοβώθησαν, id eſt, acciſi,decurtati,imminuti,*à Domino*,vt addit Marcus cap.13.20.) fvissent dies illi, non fieret salva omnis caro,sed propter electos breviabvntvr dies illi.] Duplices ſunt electi,ſcilicet ad gratiam, vti ſunt omnes fideles & iuſti; & ad gloriam, vti ſunt omnes ſaluandi. Vtrique hîc accipi poſſunt, ſed maximè ſecundi: hi enim perfectè ſunt electi; & quicumque electi ſunt ad gratiam finalem, vt in ea ad finem vitæ perſeuerent, hi quoque electi ſunt ad gloriam. Senſus eſt q.d. Niſi Deus ab æterno pauciores fore decreuiſſet, & in tempore pauciores exhibuiſſet dies vaſtationis Iudææ, pauciores inquam, quàm & Iudæorum culpa & Romanorum ira exigebat, omnes omnino Iudæi periiſſent. Nam ſi tempus obſidionis Ieruſalem & ſtragis Iudææ diutius duraſſet, omnis caro, id eſt, omnes Iudæi non ſaluarentur, ſed peſte,fame & bello fuiſſent conſumpti. Fremebant enim Romani in Iudæos, quaſi in gentem rebellem & obſtinatam, & niſi Titi lenitas eos repreſſiſſet, ac Ieruſalem Deo ita diſponente citò capta fuiſſet, Romani omnes Iudæos mactaſſent. Deus ergo dies hos ſtragis Iudaïcæ breuiauit, id eſt, pauciores effecit propter electos, id eſt, partim propter Chriſtianos, qui è Ieruſalem fugere vel non poterant vel noluerant; partim propter Iudæos, qui in obſidione tanta clade perculſi, conuerſi fuêre ad Chriſtum, aut poſtea conuertendi erant, item propter naſcituros ex eis,& conuertendos, eóſque omnes quidem, ſed maximè propter perſeueraturos ex eis in Chriſti fide & gratia, ac conſequenter à Deo electos vti ad gratiam & perſeuerantiam, ſic & ad gloriam, q.d. Si tribulatio hæc Iudæorum diutius duraret, nemo ex eis perſeueraret in vita, ideóque nec in fide & gratia huius vitæ, ac conſequenter nemo ex eis ſupereſſet qui foret ſaluus & electus; vt ergo aliqui ſuperſint, qui à Deo Deique prædeſtinatione ſaluentur, ſintque electi, puta illi quos Deus præuidet,& præordinat in hac tribulatione duraturos,aut naſcituros, & ad Chriſtum conuertendos, ac ſi tribulatio hæc remittatur, perſeueraturos in fide & gratia, ideóque ſaluandos; hac de cauſa Deus breuiabit & contrahet hos calamitatis dies.

Propter electos breuiati dies. Quid?

Id ita accidiſſe patet ex Ioſepho, qui lib. 7. belli c.15. teſtatur pluſquam quadraginta millia Iudæorum, cladi & excidio Ieroſolymæ illato per Titum ſuperfuiſſe,ſaluáque manſiſſe; vbi aduerte Deum propter fideles & electos, etiam ſeruaſſe in vita multos ex Iudæis non electos, ſed in Iudaiſmo obſtinatos & reprobos. *Igitur ne dicant Iudæi,* ait S.Chryſoſtomus, *mala hæc propter prædicationem & adorationem Chriſti ſibi accidiſſe: non ſolùm non fuiſſe cauſam malorum fideles oſtendit, verùm etiam niſi fideles fuiſſent, interemptione vniuerſos necandos fuiſſe aſſerit. Nam ſi dilatio belli,permiſſione diuina facta fuiſſet,nulla Iudæorum extarent reliquiæ: ſed ne cum infidelibus Iudæis fideles interimerentur, citius ei bello finem impoſuit.* Denique maximè propter Iudæos omnes, qui in fine mundi ſaluabuntur, Deus breuiauit hos dies.

Chryſoſt.

Tropolog. diſce hîc quantus ſit amor & cura Dei erga ſuos fideles & electos propter hos enim pepercit multis Iudæis:propter electos enim Deus totum mundum,& omnia quæ in eo ſunt creauit & conſeruat, imò propter eos Chriſtum filium ſuum hominem effecit, ac crucifigi morique voluit.Vnde Paulus 1.Corinth.3 22. *Omnia*,ait,*veſtra ſunt,ſiue Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue mũdus,ſiue vita,ſiue mors,ſiue præſentia,ſiue futura.*

1.Cor.3.22.

Vers. 23. Luc.17.23. Mar.13.21.

Tvnc si qvis vobis dixerit: Ecce hic est Christvs,avt illic,nolite credere. Nonnulli putant Chriſtum hîc tranſire à ſignis excidij vrbis Ieroſolymæ, ad ſigna præuia excidio orbis; ſed melius hæc referas ad ſigna excidij vrbis, de quibus hactenus egit:hoc enim ſignificat *τὸ tunc.*

Ecce hic eſt Chriſtus. Sciebant Iudæi iam tunc inſtare tempus aduentus Meſſiæ, ſiue Chriſti,eo quòd tranſlatum eſſet ſceptrum à Iuda,ad alienigenam Herodem & Romanos, iuxta vaticinium Iacobi,Geneſi 49.10. Vnde tunc multi adulantes Veſpaſiano,dixerunt ipſum, vtpote victorem Iudææ,eſſe Meſſiam, teſte Suetonio in Veſpaſiano. Alij adulantes Herodi, dixerunt ipſum eſſe Meſſiam. Inſuper tunc in Ieroſolyma teſte Ioſepho & S.Hieronymo tres fuêre factiones,quæ ſingulæ ſuos habebant duces, qui ſe venditabant pro Meſſia, qui Iudæos defenderet contra Romanos. Hi duces fuêre Eleazarus filius Simonis, Ioannes filius Leuiæ, Simon filius Gotiæ, inter ſe de principatu decertantes. Talis quoque fuit impoſtor ille, qui ſub Adriano Imper. finxit ſe eſſe Meſſiam, ideóque vocari voluit Barchocabas, id eſt, filius ſtellæ, quaſi in eo impleretur illud Balaam de Meſſia vaticinium: *Orietur ſtella ex Iacob.* Numer. 24.17.de quo Euſebius lib.4. Hiſtor. cap.6. *Tempore*,inquit,*quo iſta gerebantur,ducebat exercitum Iudæorum Barchochabas quidam, quod nomen ſignificat ſtellam, cæterum vir crudelis & ſceleſtus. Sed & vocabulo ſuo velut vilibus mancipiis perſuadebat, ſe ob ſalutem eorum ſidus magnum, ægris mortalibus & longa obſcuritate damnatis ferre lucis auxilium.* De eodem vide & Galatinum lib.4. de Arcanis fidei, cap.21.

Impoſtores & ſeductores varij.

Euſeb.

Tales noſtro hoc æuo fuêre Dauid Georgius,

& Ioannes Leydanus rex Anabaptiſtarum, qui occupato Monaſterio, vrbe Weſtphaliæ, ibi ſe Chriſtum regem conſtituit, ac 12. Apoſtolos creauit, quos ad omnes vicinas vrbes miſit, vt ad ſuum Chriſtum omnes adducerent; ſed à Catholicis obſeſſus & captus, viuus in crate viminea ex apice turris ſuſpenſus, à muſcis, auibus & veſpis corroſus interiit anno Domini 1536. Hiſtoria impreſſa extat. Plures tales erunt ſub tempore Antichriſti. Tales etiã Tropologicè ſunt Hæreſiarchæ, qui alium Chriſtum nobis venditant, hoc ipſo quo alia dogmata afferunt, quæ non ſunt Chriſti, ſed Antichriſti. Ita Origenes & S. Auguſtinus Epiſt. 80. ad Heſichium. Licèt enim *τὸ tunc* propriè notet tempus excidij vrbis Ieroſolymæ, tamen accipi poteſt indefinitè & confuſè, vt extenſiuè notet tempus quodlibet, quod erit ab excidio Ieroſolymæ vſque ad finẽ mundi vti notat S. Chryſoſt. hom. 77. Cauſam dabo v. 29. Porrò ineptè Hæretici per *τὸ ſi quis vobis dixerit: Ecce hic eſt Chriſtus*, cenſent notati Catholicos, qui de Euchariſtia dicunt: *Ecce hic eſt Chriſtus*: Loquitur enim Chriſtus de Hæreticis & pſeudoprophetis viſibilibus, qui ſe dicent eſſe Chriſtos, vt diſcipulos poſt ſe adducant; non autem de Euchariſtia, vbi Chriſtus eſt inuiſibilis.

Vers. 24. Mat. 13. v. 22.

SVRGENT ENIM PSEVDOCHRISTI ET PSEVDOPROPHETÆ (iam dicti) ET DABVNT SIGNA MAGNA ET PRODIGIA, ITA VT IN ERROREM INDVCANTVR SI FIERI POTEST ETIAM ELECTI.] *Signa*, per artem magicam ope diaboli, quem multi Hæreſiarchæ habuêre paredrum, id eſt, aſſeſſorem & familiarem, vti oſtendi 1. Timoth. 4. 1. Talis fuit eorum primus & princeps Simon Magus, qui ſuis ſignis & mirabilibus dementauit Neronem & Romanos, adeo vt Romæ ei ſtatuam poſuerint; ſed ipſe tandem ope dæmonis volans per aëra, precibus ſancti Petri præcipitatus in terram, genua ad ſaxum allidens confregit, *vt qui volare tentauerat, ambulare non poſſet; & qui pennas aſſumpſerat, plantas amitteret*, ait S. Maximus hom. 5. de SS. Petro & Paulo. Vide dicta Actor. 8. 9. & Matth. 7. 22.

Ita vt in errorem inducantur, ſi fieri poteſt etiam electi. Errorem finalem intellige, q. d. vt electi à fide & gratia deſciſcant, ideóque reprobentur & damnentur. Nam non eſt certius reprobationis ſignum, quàm ſi quis à fide apoſtaret. Perperam ergo hinc Caluinus infert, electos ſiue prædeſtinatos non poſſe peccare; peccant enim, ſed pœnitent & reſurgunt, vt in gratia decedant.

Si fieri poteſt, q. d. Tanta erit tribulationis & tentationis Pſeudochriſtorum & Hæreticorum vis, fraus, fucus & ſpecies, vt ſi fieri poſſet ab eis ſeducerentur, & in eorum errorem hæreſimque tranſirent etiam electi, ideóque à fide exciderent & damnarentur; Sed hoc fieri non poteſt ob fortiorem Dei protectionem, & infallibilem Dei prædeſtinationem, ait S. Auguſt. lib. 20. de Ciuit. c. 19. iuxta illud Chriſti: *Ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet* (oues meas) *quiſquam de manu mea.* Ioan. 10. 28.

Ioan. 10. 28. *Fieri non poteſt vt electi damnentur in ſenſu cõpoſito.*

Fieri enim non poteſt, vt electi cadant & reprobentur, ex neceſſitate non Phyſica & abſoluta, ſed morali quæ nititur Dei præſcientiâ & prædeſtinatione, eámque componit & combinat cum rerum futurarum euentu, quæ eſt neceſſitas in ſenſu compoſito, non diuiſo, vt loquuntur Theologi. Etſi enim electi liberi ſint, liberéque poſſint peccare, errare & damnari, tamen poſito quòd Deus prædeſtinarit & præſciuerit eos non peccaturos, nec erraturos & damnandos, fieri nequit, vt peccent, errent & damnentur: Dei enim prædeſtinatio & præſcientia certiſſima eſt, & falli nequit. Quocirca hæc duo ſimul ſtare nequeunt, quòd homo ſit prædeſtinatus & tamen damnetur; quòd Deus præſciat hominem in gratia Dei moriturum ſaluandúmque, & tamen is in peccato moriatur & pereat. Simili modo de Iudæis ait Ioannes c. 12. 39. *Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Iſaias: Excæcauit oculos eorum*; non quaſi Iſaiæ prædictio cauſa fuerit, cur Ioan. 12. 39.
Iudæi non crederent Chriſto; ſed quòd ſimul ſtare non poſſet Iſaiæ prædictio de Iudæorum incredulitate cum eorum credulitate. Et Paulus 1. Timoth. 2. 19. *Firmum fundamentum* (de electis) *Dei ſtat habens ſignaculum hoc: Cognouit Dominus qui ſunt eius.* Vide ibi dicta. 1. Timoth. 2. 19.

Porrò Theologi illi, qui dicunt electos ad gloriam fuiſſe homines ante omnem præuiſionẽ operum, ex mero Dei beneplacito, neceſſitatem hanc ſaluandi eos, conſtituunt in vi diuini decreti: ſed & hi, vt libertatem hominis non lædant, debent id accipere pariter in ſenſu compoſito; componere enim debent electorum conſtantiam & perſeuerantiam, cum Dei, de conſtantia hac eis, eo modo ab eo ſuggerenda, vt libertatem non lædat, decreto, eiúſque in tempore executione, dando ſcilicet in tempore gratiam eis congruam & efficacem, quâ efficaciter, ſed liberè reſiſtant Hæreticis, ac in fide & gratia Dei perſeuerent. Neque magis mirum eſt, non poſſe cadere eos quos Deus non vult cadere (voluntati enim eius quis reſiſtit?) quàm non poſſe cadere eos, qui à Deo præſciti ſunt, quod non cadent. Tam enim infallibilis eſt Dei præſcientia, quam voluntas.

Arctiùs nonnulli cum Ambroſio Catharino per electos, hîc accipiunt eximiè dilectos & electos à Deo, qui idcirco diriſſima à Dæmone hæreticis & impiis pati ſolent, ſed fortiſſimè & conſtantiſſimè reſiſtũt, & ſuperant, q. d. Tanta erit tunc tentatio, vt etiam viri ſanctiſſimi, religioſi & Apoſtolici, qui eximiè à Deo dilecti ſunt, à fide exciderent, ſi fieri poſſet, nec obſtaret potentior Dei gratia & certior electio.

Vers. 25. Mat. 13. 23.

ECCE PRÆDIXI VOBIS,] tum futuros ſeductores, vt ab eis caueatis, tum futuras Ieroſolymæ clades, vt eas vel fugiendo declinetis, vel fortiter ſuſtinendo ſuperetis.

Vers. 26.

SI ERGO DIXERINT VOBIS: ECCE IN DESERTO EST, (Chriſtus) NOLITE EXIRE.] Notat hîc Chriſtus Simonem Geraſenum, Gioriæ filium, qui in deſertis & montibus collegit turbam prædonum & militum, quaſi Meſſias Iudæos contra Romanos defenſurus, ac in vrbem Ieruſalem admiſſus, vt zelotas tumultuantes compeſceret, æquè ac illi tyrannicè in ciues graſſatus eſt, teſte Ioſepho lib. 5. belli cap. 7.

ECCE IN PENETRALIBVS; Syrus *in cubiculis*, id eſt, in intimis abditiſque templi locis, vbi Deus ſuã Iudæis præſentiam opémque exhibere ſolet, vt eos nunc per ſuum Meſſiam à Romanis protegat. NOLITE CREDERE.] Notat hîc Chriſtus Eleazarũ & Ioannem Zelotarum duces, qui interiorem tẽpli aditum inſederunt, prætextu vt vrbem contra Romanos tuerentur, ſed reuera vt vrbi dominarentur, eámque expilarẽt. Ita Ioſephus lib. 6. belli c. 1. & 4. qui & lib. 7. c. 11. ſcribit ardẽte templo, multos Iudæorum confugiſſe in porticum extra templum, eo quòd pſeudopropheta quidam, eo die prædicaſſet,

ſaluos

Digitized by Google

ſaluos fore, tutante Deo, eos qui ad templum confugiſſent; ſed hos omnes, vel flammis, vel gladio Romanorum periiſſe.

Addit Lucas cap. 17. 22. *Venient dies, quando deſideretis videre vnum diem filij hominis, & non videbitis*, id eſt, veniet tempus, quo deſideretis meam præſentiam, quam iam habetis, tùm ad veſtram in tanta tribulatione conſolationem, tùm ad hæreſum & errorum qui orientur, declarationem & confutationem.

Vers. 27. Luc. 17. v. 24. Sicvt enim fvlgvr exit ab Oriente, et paret vsqve in Occidentem, ita erit et adventvs filii hominis,] q. d. Non eſt quod credatis erronibus, dicentibus, Meſſiam Saluatorem Iudæorum contra Romanos, eſſe abditum & occultum in locis deſertis, aut in templi penetralibus; quia cum ipſe in ſecundo ſuo aduentu redibit ad iudicium, vt ſanctos beet, impios condemnet, non occultè, ſed publicè toti mundo glorioſus, vt iudex omnium, velut fulgur apparebit, in ſumma maieſtate & gloria, qua omnium
Sex analogia fulguris & Christi. oculos perſtringet, & in ſe conuertet, vt nemo de eo quin ſit Meſſias, & Chriſtus mundi Saluator dubitare poſſit, q. d. Aduentus, id eſt, reditus meus ad iudicium, inſtar fulguris erit primò ſubitus, ſecundò inexpectatus, tertiò omnibus manifeſtus, quartò glorioſus, quintò efficax, vt nemo ei reſiſtere valeat, ſextò non in terra ſed in aëre ſicut eſt fulguris, quod non in angulo, ſed in aëre toti orbi in momento conſpicuum ſe exhibet: Reſpondet enim Chriſtus Apoſtolis ad eorum mentem & opinionem, ipſi enim opinabantur Chriſtum, glorioſum ſuum regnum inchoaturum in terra ſtatim poſt excidium Ieroſolymæ. Ita S. Chryſoſtomus. *Sicut*, inquit, *fulgur non indi-*
Chryſoſt. *get præcone aut nuncio, ſed in momento omnibus apparet, ſic aduentus ille vbique ſemper ſplendere ſtatim videbitur.* Et Auctor imperfecti: *Sicut fulgur*, ait, *in ictu oculi vniuerſa pertranſit, ſic & filius Dei non veniens adhuc, ſed etiam veniſſe videbitur: Si enim ſol, qui ad miniſterium noſtrum creatus eſt, tantam habet ſplendoris virtutem, vt in quacumque parte cæli fuerit, vbique appareat quaſi præſens, quanto magis ſol ſpiritualis Chriſtus, cum venerit in toto videbitur mundo magis autem mundus in eo videbitur.*

Addit etiam Auctor, fulguris hîc meminiſſe Chriſtum, eo quòd fulgura præibunt eum glorioſè venientem ad iudicium, iuxta illud Pſalm. 96. 3.
Pſal 96. 3. *Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Illuxerunt fulgura eius orbi terræ: vidit & commota eſt terra, montes ſicut cera fluxerunt à facie Domini.*

Fulgur enim propriè eſt illa coruſcatio & luminis vibratio, quæ antè cernitur, quàm tonitruum audiatur, cum ſimul fiant, eo quòd viſus celerior ſit auditu, quia lux ſonitu eſt velocior, ait Plinius
Plin. lib. 2. c. 43 Additque: *ſi in nube luctetur flatus, aut vapor, tonitrua edi: ſi erumpat ardens, fulmen: ſi longiori tractu nitatur, fulgetra. His findi nubem, illis perrumpi.*

Vers. 28. Luc. 17. v. 37. Vbicvmqve fverit corpvs, illvc congregabvntvr et aqvilæ.] Alludit ad Iob 39. 33. *Et vbicumque cadauer fuerit.* (Hebr. *occiſi fuerint*) *ſtatim adeſt.* Poſt metaphoram fulguris ſubiicit parabolam aquilæ, tum quia aquila fulgure non tangitur, ſicut electi non tangentur fulmine ſententiæ & maledictionis, qua Chriſtus in die iudicij, impios damnabit ad tartara: tum ne Apoſtoli putarent glorioſum Chriſti aduentum, inſtar fulguris tranſiturum & abiturum, dicerentque: quid ergo ex eo nobis præmij accidet? occurrit Chriſtus, ſe quidem omnibus appariturum vt fulgur, ſed cum electis permanſurum, eóſque gloria ſua paſturu, ſicut aquila paſcitur corpore, quaſi præda & eſca ſua.

Corpus. Videtur Interpres legiſſe σῶμα, vti & nonnulli iā legunt, ſed plures legunt πτῶμα, quod propriè ſignificat ruinam & caſum, indéque cadauer; dicitur enim πτῶμα à πίπτειν, ſicut cadauer à cadendo. Noſter tamen Salmeron πτῶμα accipit pro præda & venatione, ſiue pro corpore auis, leporis alteriúſve animalis, quod venatur aquila hoc dicitur πτῶμα quia quæ capiuntur animalia ab aquila, ea in terram illa proſternente cadunt, nam aquila adeo generoſa eſt, vt non veſcatur cadauere aut morticino niſi eo, quod ipſa viuum ceperit & necarit.

Ariſtoteles, tamen lib. 9. Hiſtor. anim. cap. 32. recenſens ſex ſpecies aquilarum, inter eas numerat γυπαίετον, id eſt, aquilam vulturinam ſiue ὑπαίετον, id eſt, ſubaquilam, quæ vulturis ſectatur cadauera, iiſque paſcitur. Vnde L X X. Iob 39. 33. vertunt vulturem, à Plinio lib. 10. c. 3. μελανάετος, id eſt, alis nigris alata dicitur, quia ſcilicet alæ eius nigris diſtinctæ ſunt maculis. Et de hac Chriſtum hîc loqui cenſet Aldrouandus in Aquila, & alij. Vtraque ſignificatio & lectio huic loco congruit, vti mox oſtendam.

Eſt Parabola ænigmatica, ſiue ænigma parabolicum, ſignificans rem latere non poſſe, q. d. Chri- *Vbi fuerit corpus congregabuntur & aquilæ: Quid*
ſtus: Sicut aquilæ, ſuam prædam ſiue corpus quod prædantur, illico ex alto cernunt in illúdque inuolant: & ſicut aquila vulturina, odoratur cadauer etiam remotiſſimum, ad illúdque aduolat: Sic pariter meus glorioſus in mundum ad iudicium aduentus, & reditus, non erit occultus, ſed omnibus manifeſtus; quare tunc fideles & iuſti, velut aquilæ acutiſſimi viſus, & velut ſubaquilæ ſagaciſſimi odoratus per vim diuinam me odorabuntur, id eſt, præſentient, imò oculis cernent & ad me aduolabunt, vt me meáque gloria feliciſſimè reficiantur, paſcantur & beentur in æternum: ac proinde tunc non opus erit inquiſitione, vbi ſit Chriſtus; vtpote cuius aduentus erit glorioſus & toti mundo conſpicuus. Hoc eſt quod ait Paulus: *Rapiemur in nubibus obuiam Chriſto in aëra, & ſic ſemper cum Domino erimus.* 1 Theſſ. 4 17. 1. Theſſal. 4 17.

Cadaueri ſe comparat Chriſtus, vt notet ſuam mortem, per quam nobis gloriam meruit: corpori quoque rediuiuo, vt notet glorioſam ſuam reſurrectionem, quâ electos ſuos paſcet & beabit. Vnde S. Hilarius ex hoc loco colligit iudicium Chriſti vniuerſale futurum eo loco, vbi Chriſti cadauer pependit in cruce ac ſepultum eſt, puta prope Ieruſalem in valle Ioſaphat, vti docet Ioël cap. 3. verſ. 2. Audi S. Hilarium: *Sanctos de volatu ſpiritualis corporis, aquilas nominauit, quorum congregantibus Angelis conuentum futurum in loco paſſionis oſtendit: & dignè illic claritatis aduentus expectabitur, vbi nobis gloriam æternitatis paſſione corporeæ humilitatis operatus eſt*, &c. Sic & S. Hieronym. *Aquila*, ait, *ſunt qui aſſumunt pennas, vt ad Chriſti veniant paſſionem.* Ratio eſt, quia congruum eſt, vt Chriſtus ibi iudicet omnes, vbi pro omnibus ipſe iniquè iudicatus eſt; ibique conſpiciatur eius maieſtas, vbi antea viſa eſt eius abiectio & humilitas; vt ibi deſcendat de cælo, vnde ad cælum aſcendit, & ſic totum opus ſalutis noſtræ eodem loco quo inceptum & prouectum eſt, compleatur & terminetur.

carũ ſunt aquilæ. 1. Porrò ſancti rectè comparantur aquilis: Primò, quia aquila eſt rex auium, ſicut leo animalium; ſic & ſancti, reges ſunt non terræ, ſed cæli. Audi Origen. Origenem: *Non dixit vbicumque fuerit corpus, ibi congregabuntur vultures, aut corui, ſed aquilæ, volens oſtendere magnificos & regales omnes, qui in paſſione Domini crediderunt.*

Audi quoque Auctorem Imperfecti, qui per aquilas intelligit vultures: *De vulturibus enim dicit* Imperfect. *Scriptura in Iob, quoniam vbicumque fuerit corpus, illic inuenientur vulturum pulli. Hoc enim naturale eſt vulturum, ſicut dicunt quidam, vt etiam tranſmarina cadauera ſentiant. Quoniam ergo turpes aues ſunt vultures, ideo vulturinus quidem moribus aptauit nomine aquilarum, vt in moribus quidem vulturum, ſanctorum congregatio oſtendatur ad Chriſti aduentum; in aquilis autem regalibus regalis dignitas oſtendatur: Ideo enim ſancti aquilis aſſimilantur, quia ſicut filij aquilarum ad ſolem probantur, vt ſi quidem recto aſpectu intendere potuerint contra radios ſolis, intelligantur eſſe legitimi; ſi autem non potuerint, cognoſcantur adulterini: ſic & filij Dei ad Chriſti iuſtitiam comprobantur: ſi enim potuerint pleno corde iuſtitia verba ſuſcipere, intelliguntur eſſe legitimi; ſi autem non potuerint, cognoſcuntur de diabolo eſſe nati.*

2. Secundò, quia vt ait S. Ambroſius in Lucæ c. 18 Aquilæ ſe renouant, ſic & ſancti ſe renouant, hic per gratiam, in futuro per gloriam, iuxta illud: *renouabitur vt aquilæ iuuentus tua.* Pſalm. 102. 5.

3. Tertiò, quia aquila aliquid habet diuini, vnde Ariſtoteles lib 9. Hiſtor. anim. cap. 32. *Aquilæ, ait, volant ſublimes, vt perquam maximè procul aſpiciant: quapropter homines ſolam auium omnium* Ariſtot. *aquilam diuinam eſſe perhibent.* Hinc S. Chryſoſt. per aquilas intelligit Angelorum, Martyrum cæterorúmque ſanctorum multitudinem, qui omnes, quaſi diuini ſpiritus, congregabuntur ad Chriſtum Deum ſuum in die iudicij, vt cum eo in cælum glorioſi conſcendant.

4. Quartò, ſancti ſunt aquilæ, quia volant ſuper terram, & in cælum conſcendunt, vt cæleſtia aſpiciant, & terrena quaſi longè infra ſe, & in imo poſita deſpiciant: Vnde cum Paulo dicunt: *Noſtra conuerſatio in cælis eſt.* Philip. 3. 20. Vide ibi dicta. Vide & S. Gregor. lib. 31. Moral. cap. 19. vbi explicans illud Iob cap. 39. *Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila, & in arduis ponet nidum ſibi.* Vbi inter alia ait, quòd electi quaſi aquilæ *cuncta quæ præterfluunt ſub ſeſe videant, atque omne quod in mundo eminet amore æternitatis calcent.*

5. Quintò, ſicut aquilæ firmi & acuti ſunt viſus, adeo vt irretortis oculis fixè ſolem intueantur: Sic ſancti acutis mentis oculis aſſiduè Chriſtum, qui ſol eſt iuſtitiæ, contemplantur.

Allegoricè. Allegoricè, corpus Chriſti eſt Eccleſia, vbi ſunt Aquilæ, id eſt, homines ſpirituales, qui cæleſtis ſunt doctrinæ & vitæ: è contrario hæretici ſunt quaſi corui atri, & garrulæ picæ, & ſicut talpæ, qui toti terræ & terrenis incumbunt. Audi S. Ambroſium in Lucæ cap. 17. verſ. vlt. paucis ſenſus iam datos, alióſque plures perſtringentem: *Nonne tibi videntur aquilæ circa corpus,* Ambroſ. *quando veniet in illa die cum intelligibilibus nubibus filius hominis, & videbit eum omnis oculus, & qui eum compunxerunt? Eſt etiam corpus de quo dictum eſt: Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Circa hoc corpus veræ aquilæ ſunt, quæ alis circumuolant ſpiritualibus. Sunt & circa corpus aquilæ, quæ credunt Ieſum in carne veniſſe: quia omnis ſpiritus, qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, de Deo eſt. Vbi ergo fides, ibi Sacramentum, ibi diuerſorium ſanctitatis. eſt etiam corpus Eccleſia, in qua per baptiſmi gratiam renouamur ſpiritu, & occidua ſenectutis in rediuiuas reparantur ætates.*

Anagogicè, Beati poſt reſurrectionem, in die Anagogicè. iudicij ad corpus, id eſt, ad Chriſtum iam rediuiuum & glorioſum congregabuntur, quaſi aquilæ, vt cum eo in cælum ad vitam beati euolent: In aquilis enim, notatur dos agilitatis beatorum, iuxta illud Iſaiæ 40. vlt. *Volabunt vt aquilæ.* Vide ibi dicta. Vnde ex S. Gregorio S Thomas in Catena ſic exponit: *Vbicumque fuerit corpus,* S. Thom. *illuc congregabuntur & aquilæ*, quaſi dicat, *quia cæleſti ſedi incarnatus præſideo, electorum animas cum carne ſoluero, ad cæleſtia ſubleuo.* Et S. Ambroſius Pſalm. 48. ſub finem pro *corpus*, legens *ruina* (hanc enim ſignificat Græcum πτῶμα,) *vbi ruina*, ait, *ibi & aquilæ, id eſt, vbi ruina, ibi* Ambroſ. *& reſurrectio. Ruina vacua firmitatis eſt: reſurrectio plenitudo viuendi eſt; Ideóque nos Adæ illius ruina vacuauit, ſed Chriſti repleuit gratia.* Ruſum aquila ſymbolum eſt æternitatis beatæ ſanctorum: ipſa enim viuit diutiſſimè, & cum ſeneſcit, renouando ſe iuueneſcit. Vnde Prouerbium, *Aquilæ Senectus.*

Symbolicè Aquila ſymbolũ veritatis, & Angelorum. Symbolicè Aquila quia acuti eſt viſus, ſymbolum eſt veritatis. Vnde S. Ambroſ. de fide reſurrectionis: *vbi corpus,* inquit, *illic aquilæ, vbi Chriſti corpus, ibi veritas.* Ruſum aquila ſymbolum eſt Angelorum, ob celeritatem. Vnde S. Ambroſius lib. 1. de Sacram. cap. 2. hæc accipit de Euchariſtia, q. d. in Euchariſtia, vbi corpus eſt Chriſti aſſiſtunt aquilæ, id eſt, angeli, item Sacerdotes & ſancti, qui ſunt quaſi aquilæ & angeli cæleſtes. Idem lib. 4. c. 2. *Forma corporis,* inquit, Ambroſ. *altare eſt, & corpus Chriſti eſt in altari: Aquilæ vos eſtis, renouata ablutione delicti.*

STATIM AVTEM POST TRIBVLATIONEM DIERVM ILLORVM, SOL OBSCVRABITVR ET LVNA NON DABIT LVMEN SVVM, ET STELLÆ CADENT DE CÆLO, ET VIRTVTES CÆLORVM COMMOVEBVNTVR. Vers. 29. Luc. 21. v. 25. 26 Mar. 13. v. 24. 25.

Tranſit Chriſtus ab excidio vrbis, ad excidium orbis, illiúſque ſigna præuia, è quibus inſtare cognoſcatur, aſſignat.

Tribulationem intellige tum perſecutionem & Tribulatio hic quid. tentationem, quam afferent pſeudoprophetæ & Hæreſiarchæ, de qua egit v. 23. ita S. Chryſoſtomus: tum potius tribulationem Iudæorum in obſidione Ieruſalem, obſidente eam Tito & Romanis: hanc enim ſolam vocauit tribulationem paulò ante v. 21. vbi nota cum S. Chryſoſtomo, Hieronymo, Theophylacto, Euthymio, & aliis, Chriſtum vt diſcipulos ſuos eorúmque poſteros, expectatione aduentus ſui & diei iudicij ſuſpenſos teneat, ad eúmque aſſiduè ſe comparare ſtimulet, videri errorem Apoſtolorum fouere, ac ita loqui quaſi ſtatim poſt excidium vrbis foret excidium orbis; idque alio quam Apoſtoli intelligebant ſenſu, eóque vero: tum quia licèt 1560. anni iam fluxerint ab excidio Ieruſalem, ac plures fluent vſque ad finem mundi; tamen omne hoc tempus, licet nobis, qui anguſtis breuis æui & vitæ terminis claudimur, longiſſimum videatur: cum æternitate tamen Dei, qui verus temporũ eſt menſor comparatũ, valde modicum eſt, & inſtar momenti. Ita reſpondet S. Petrus Epiſt. 2. cap. 3.

Google

2.Petr.3. c.3.v.8.& 9. *Vnus dies*, inquit, *apud Dominum ſicut mille anni, & mille anni ſicut dies vnus. Non tardat Dominus promiſſionem ſuam.* Hac de cauſa prophetæ & Apoſtoli tempus Chriſti & legis Euangelicæ vocant nouiſſimum & horam nouiſſimam, vt patet 1. Ioan.2.18. 1.Corinth. 10. 11. Iacobi 5. 8. Hebr. 10.37. Eadem de cauſa Aggæus c.2.v.4. ait modicum fore tempus vſque ad Chriſtum, cum tamen ab Aggæo ad Chriſtum fluxerint 517. anni: tum quia ſtatim poſt hanc vrbis tribulationem ſuccedet tribulatio orbis, cuius illa fuit typus & præludium, eo quod nulla inſignis & antonomaſtica Iudæorum tribulatio media interceſſerit, vel intercedet inter tribulationem vrbis & tribulationem orbis, ſed hæc illi proximè ſucceſſura ſit non tempore, ſed typo; ſimilitudine, paritate & atrocitate. Hac de cauſa Iſaias, Ieremias, cæterique prophetæ deſcribentes excidium Babylonis, Tyri, Ægypti, Iudææ per Chaldæos, illicò ab illo tranſeunt & ſaliunt ad eius antitypum, ſcilicet ad excidium orbis, quaſi mox futurum; ac acerbitatem vnius, per ſigna & horribilia quæ futura ſunt in altero, explanant, vt patet Iſaiæ 13. 19. Ierem. 15.9. Amos 8. 9. Ioëlis 2.10.

Ex dictis liquet, minus genuinè Alcazarium in Apocal. cap. 6. verſ. 12. ex *τὸ tunc*, colligere hæc omnia ad literam pertinere ad excidium non orbis, ſed vrbis Ieruſalem, de quo huc vſque egit Chriſtus. Quocirca ipſe per Solis & Lunæ obſcurationem, ac ſtellarum caſum ad literam accipit Iudæorum excæcationem, calamitates & clades illatas per Titum & Romanos; per virtutum cælorum commotionem, accipit Chriſtianorum fugam è Ieruſalem imminente obſidione; hi enim ſua ſanctitate vrbem ſuſtentabant: vnde iis fuga lapſis, vrbs impia cædi à Deo addicta fuit & periit. Verùm nemo non videt hæc eſſe myſtica & ſymbolica, non literalia.

Sol obſcurabitur. Nota hoc ſignum & ſequentia non fore poſt generalem reſurrectionem, vti cenſent S. Hieronymus & Chryſoſtomus, ſed ante eam, vt patet ex Luca cap. 21. 26. & ex Ioële cap. 2. verſ. 31. Iam quoad ſenſum, S. Auguſtinus Epiſt. 80. ad Heſichium: *Sol*, ait, id eſt, Eccleſia *obſcurabitur*, quia in tanta tribulatione & tentatione, quanta erit in fine mundi, multi cadent à fide & gratia, qui videbantur eſſe illuſtres firmique vt ſol & ſtellæ. Hic ſenſus Allegoricè probus eſt & appoſitus; nam hæc planè ad literam, vti ſonant accipienda eſſe patet, ex Luca, & idipſum paſſim docent Patres & Interpretes.

Solis obſcuratio vnde? Quæres, vnde manabit hæc tanta ſolis ſub diem iudicij & finem mundi obſcuratio? Reſpondet S. Hilarius, Hieronymus, Chryſoſtomus, Theophylactus, ex eo quòd tanta erit claritas corporis Chriſti glorioſi, vt ſolem obſcuret. Verùm iam dixi hæc ſigna fore ante communem reſurrectionem, & conſequenter, ante Chriſti aduentum ad iudicium. Reſp. ergo ſolem obſcurandum ex eo, quòd Deus ſubducendo ſoli concurſum ſuum, non quidem lumen, ſed vim illuminandi radióſque ſuos ſpargendi illi adimet, quo fiet vt in ſole ſit lux, in terra verò meræ tenebræ; vti fecit in paſſione Chriſti, vt eius indignitatem oſtenderet; vtpote quam ſol, luna, terra, petræ, omniaque elementa lugere viderentur, imò indignari & fremere in Iudæos Chriſticidas, velléque quaſi in eos inſilire, ac exterminare.

Cornel. à Lapide, in Matthæum.

Rurſum Deus inducto fumo & nube denſiſſima ſolem occultabit; forte etiam ad hoc accedent extraordinariæ & miraculoſæ eclipſes, vt colligitur ex Lactantio lib.7.c.16. Plura hac de re dixi Apocal.6.v.12. ad illa: *Sol factus eſt niger tanquam ſaccus cilicinus.*

Huius ſolis in fine mundi obſcurandi typus fuêre, calamitas & prodigia facta in excidio Babylonis, Tyri, Ægypti, Idumææ, Moabitarum &c. ideóque prophetæ cum de iis loquuntur, per Catachreſin dicunt, in eo ſolem fuiſſe obſcuratum, lunam quoque & ſtellas, vt ſignificent atrocitatem cladis, quia videlicet ita incolæ & ciues illarum vrbium & regnorum, tunc afflicti fuêre, vt iis perculſis & attonitis, Sol omnéque cælum obſcurari & atra caligine ſubduci, tremere & concuti videretur: Atrocitas enim calamitatis, hominibus inducit vertiginem & caliginem; at triſtibus & afflictis omnia triſtia & afflicta videntur: & quia harum vrbium clades, præludia erant & typi cladium futurarum in excidio orbis, vbi reuera ad literam ſol, luna & ſtellæ obſcurabuntur. Vide dicta locis Iſaiæ, Ieremiæ, Amos & Ioëlis paulò antè citatis.

Et luna non dabit lumen ſuum: Sole enim obſcurato, neceſſe eſt & lunam obſcurari; vtpote quæ à ſole ſuum lumen haurit; vnde ad ſolem accedens apparet plena, recedens ſemiplena & corniculata. S. Ioannes Apocal. 6. 12. ait: *Et luna tota facta eſt ſicut ſanguis.* Vide ibi dicta. *Sole obſcurato Luna neceſſario obſcuratur.*

Symbolicè Auctor Imperfecti: *Patrefamilias moriente*, ait, *tota domus eius turbatur, omnis familia plangit, & conſciſſis tunicis ſuis, nigris ſe operiunt veſtimentis: ſic & humano genere, propter quod omnia fuerunt creata, circa exitum conſtituto, totus contriſtatur mundus, vniuerſa cæli miniſteria lugent, & candore depoſito, pro veſtibus luctuoſis tenebris veſtiuntur. Nam ſol obſcurabitur & luna non dabit lumen.* Imperfect.

Et ſtellæ cadent de cælo: Primò, quia ſtellæ ſub *Stellæ cadent.* finem mundi obſcurabuntur (æquè ac ſol & luna, à quibus planetæ, & vt nonnulli putant cæteræ quoque ſtellæ, lumen ſuum mutuantur) vt videantur hominibus cælo excidiſſe. S. Scriptura enim ſæpe loquitur de rebus non vti in ſe ſunt, ſed vti hominibus videntur & apparent. Ita S. Hieronymus Beda & paſſim Scholaſtici. 1.

Secundò, ſtellæ, id eſt, cometæ & ſimiles ſtellæ, quæ in äëre gignuntur, tunc ex eo in terram decident; colligitur id ex Ioëlis 2.30. 2.

Addit S. Chryſoſtomus & Euthymius in fine mundi propriè dictas ſtellas & ſidera è cælo caſura. Quod intellige de ſtellis minimis, quæ proinde non apparent, nobiſque ſunt inuiſibiles; nam alioqui ſtellæ viſibiles maiores ſunt tota terra, ideóque in eam cadere nequeunt, vti docet P. Clauius & alij in Sphæra. Vide dicta Apoc.6.13. & c.8.v.10. & 12. 3.

Et virtutes cælorum commouebuntur. Origenes, S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, per *Virtutes cælorum mouebuntur.* *virtutes* intelligunt ſeptimum Angelorum chorum, ſiue Ordinem, qui dicitur *virtutes*, eo quòd vi & robore polleat, q.d. Hi Angeli licet potentiſſimi, videntes tamen ſolem lunámque obſcurari & ſtellas de cælo cadere, pluráque horrenda prodigia in fine mundi multiplicari, quaſi attoniti ad tantas mutationes & terrores obſtupeſcent. 1.

Huc accedit Franc. Suarez 3.p.q. 59.art.6. diſp. 56.ſect.3. Virtutes cælorum, ait, ſunt Angeli, qui magna vi cælos gyrant & mouent: hi commouebuntur, quia ipſi quaſi miniſtri diuinæ iuſtitiæ 2.

Digitized by Google

& vindictæ in impios, mutabunt ordinem & modum ſolitum mouendi cælos: qua de cauſa omnia inferiora miſcebuntur, ac ſurſum deorſum ibunt.

3. Verùm ſimpliciùs per *virtutes cælorum*, accipias ipſa ſidera eorúmque influentias, ſiue vires influendi in hæc inferiora, q.d. In fine mundi aſtra cæli maxima & validiſſima, mutabunt ſuos motus, aſpectus, influentias, itáque omnia in terris perturbabuntur, vt terra inſolitis motibus quaſſetur, mare exundet; aër nubibus, cometis, fulgetris, tonitruis, aliiſque meteoris & tempeſtatibus ita concutiatur, vt omnia euerti videantur.

4. Denique planiſſimè per virtutes cælorum accipias polos & cardines, qui ſunt quaſi *δυνάμεις*, Hebr. גבורות *gibburoth*, id eſt, robora, fortitudines & firmamenta cælorum, q.d. cæli omnes in fine mundi concutientur, & è ſuis polis & cardinibus conuellentur, vt deorſum ruere videantur, idque vt hominibus impiis terrorem iniiciant, ac Chriſti irati indignationem repræſentent: Hoc enim facere Deo eſt facile, ac terrori illius diei, impiorúmque & mundi excidio congruum. Fuſiùs hac de re egi Apocal. 6. v. 14. Alludit ad Iob c. 26.

Iob 26. 11. 11. *Columnæ cæli contremiſcunt, & pauent ad nutum eius*; Et ad Iſaiæ c. 34. 4. *Tabeſcet omnis militia cælorum, & complicabuntur ſicut liber cæli, & omnis militia* (omnia ſidera) *eorum defluet, ſicut defluit folium de vinea.* Vide ibi dicta. Nam vt ait Beda in

Beda. Lucæ c. 21. v. 25 & ſeq. *Quomodo impulſa ad caſum arbores fragoris motúſque ſui præmittere ſolent indicia; ſic termino mundi appropinquante, quaſi pauentia mutabunt ac trement elementa*, & cæli, vt per ignem conflagrationis ardentia & quaſi morientia, cum ſanctis reſurgant, & in glorioſum felicitatis ſtatum innouentur. Multo plura mundi perituri indicia ſignáque præuia, aſſignat Ioannes Apocal. toto c. 8. & 9. & 16. Vide ibi dicta.

VERS. 30. Luc 21 v. 27. Mar. 13. v. 26. *Quodnam eſt ſignum filij hominis?*

ET TVNC PAREBIT SIGNVM FILII HOMINIS IN CÆLO, ET TVNC PLANGENT OMNES TRIBVS TERRÆ: ET VIDEBVNT FILIVM HOMINIS VENIENTEM IN NVBIBVS CÆLI, CVM VIRTVTE MVLTA ET MAIESTATE.] Syrus & Arabicus, *gloria.* Quæres, quodnam eſt ſignum filij hominis, id eſt, Chriſti incarnati? Reſp. eſt crux: hæc enim eſt ſignum, quia ipſa eſt vexillum Chriſti, & cauſa victoriæ fidelium; infidelium verò & impiorum olim fuit ſcandalum, ſed eorundem in die iudicij erit condemnatio & tormentum. Ita S. Chryſoſt. Hieron. Hilar. Beda, Theophyl. Euthym. Ianſen. Maldon. & alij paſſim hic. ac S. Leo Epiſt. 97. & fusè S. Auguſt. ſerm 13. de Tempore, imò Eccleſia quæ in officio S. Crucis canit: *Hoc ſignum crucis erit in cælo, cum Dominus ad iudicandum venerit.*

Crux erit in die iudicij, ob tres cauſas.

Cauſæ cur crux apparebit, ſunt tres: prima, vt ſignificetur, Chriſtum per crucem ſibi hanc glo-
1. riam & poteſtatem iudiciariam meruiſſe. Secunda,
2. vt indicetur Chriſtum pro ſalute omnium fuiſſe crucifixum, ac proinde ingratos eſſe & inexcuſabiles, qui tantam eius gratiam & charitatem ne-
3. glexerint. Tertia, vt oſtendatur omnes Chriſti crucifixi cultores, iam cum ipſo eſſe exaltandos in cælum, & omnes eius oſores deiiciendos in gehennam.

Ex hoc ergo Chriſti dicto, valde probabile eſt, ipſiſſimam Chriſti crucem, in die iudicij apparituram in cælo, ad conſolationem ſanctorum, qui per illam ſaluati fuère, ideóque Chriſto crucifixo ſe in vita per patientiam & mortificationem conformare ſtuduerunt, ac condemnationem & exprobrationem impiorum, qui crucem Chriſti aſpernati, illique ingrati, voluptates ſuas cruci & mortificationi antetulerunt. Ita cenſet S. Chryſoſt. hom. de cruce & Latrone, ac Thomas Walden. tom. 3. de Sacramentis tit. 20. c. 198. Idem prædixit Sibylla lib. 6. carminum dum de cruce ita canit:

O lignum felix, in quo Deus ipſe pependit; Sibylla.
Nec te terra capit, ſed cæli tecta videbis;
Cùm renouata Dei facies ignita micabit.

Contrarium tamen cenſet S. Anſelm. in Elucidario, Abulenſis & Ianſen. hic; ſcilicet in die iudicij non comparituram veram Chriſti crucem, ſed ſignum ſiue imaginem crucis in aëre ab Angelis formatum, & pictum; ac fauet vox *ſignum*.

Porrò S. Chryſoſtomus, & Auguſtinus loco iam citato, ac Cyrillus Catecheſi 15. docent, hoc crucis vexillum ab Angelis deferendum ante conſpectum Chriſti iudicis, deſcendentis ad iudicium quaſi trophæum victoriæ, ac inſigne regale ſummæ poteſtatis & imperij.

Inſuper Noſter Salmeron: *Credunt*, ait, *Doctores Eccleſiæ cum cruce etiam columnam, flagella, ſpineam coronam, clauos, ſpongiam, lanceam & reliqua paſſionis inſtrumenta, ob cauſas iam dictas appariturà in die iudicij. Vnde D. Thom. opuſc. 2. c. 244. aſſerit quòd veniente Domino ad iudicium, ſignum crucis & alia paſſionis indicia demonſtrabuntur.* Hoc probabile eſt, at non certum, quia nuſquam expreſſum.

An & corona, flagella &c.

Salmeron.

Denique tunc ſignum crucis apparebit in ſingulis electorum frontibus, iuxta illud Apocal. 7. Apocal. 7. 3
3 *Signemus ſeruos Dei noſtri in frontibus eorum*; Et illud Ezech. 9. 4. in ſenſu allegorico: *Signa thau*, Ezech. 9. 4.
(id eſt, ſignum crucis) *ſuper frontes virorum gementium & dolentium*, vt ſignificetur illos per crucem perueniſſe ad gloriam, & merito crucis cælum poſſideri. Vide ibi dicta. Audi S. Auguſtinum ſerm. 130. de Tempore: *Conſideraſti quanta virtus ſit ſigni, hoc eſt crucis, ſol obſcurabitur, luna non dabit lumen ſuum: crux verò fulgebit & obſcurabit luminaria cæli, delapſiſque ſideribus ſola radiabit, vt diſcas quoniam crux & luna lucidior, & ſole erit præclarior, quorum ſplendorem, diuini luminis illuſtrata fulgore ſuperabit: Quemadmodum enim ingrediente rege in ciuitatem, exercitus antecedit, præferens humeris ſigna atque vexilla regalia, & ambitum præparationis armiſona, annunciat regis introitum; ita Domino deſcendente è cælis, præcedet exercitus Angelorum, qui ſignum illud id eſt, triumphale vexillum ſublimibus humeris præferentes, diuinum regis cæleſtis ingreſſum terreſtrium mentibus nunciabunt.* Et inferiùs: *Sed quare crux apparebit tunc? vt cognoſcant conſilium iniquitatis.*

Auguſt.

Plura de hoc crucis ſigno vide apud Suarez 3. p. tom. 2. diſp 57. ſect. 2.

Et tunc plangent omnes tribus terræ, id eſt, multi ex omnibus tribubus, ſcilicet omnes reprobi & damnandi plangent, quòd ſalutem ſuam quæ Chriſto tam carò ſtetit, vt crucifigi debuerit, neglexerint: electi enim gaudebunt & iubilabunt, quòd per crucem ſe ſaluatos & beatos videant. Eſt ergo hîc diſtributio pro generibus ſingulorum, non pro ſingulis generum, vt loquuntur Logici. Cauſam planctus dat S. Auguſtinus ſerm. 130. de Temp. dicens: *Quia tunc plangent omnes tribus terræ videntes accuſatorem ſuum, id eſt, ipſam crucem, & in ipſo arguente cognoſcent peccatum ſuum, ſerò & fruſtra fatebuntur impiam cæcitatem. Quid autem miraris ſi crucem aſſerens veniet, vbi & ipſa vulnera oſtendet?* Auguſt.

Et

Chryſoſt. Et S. Chryſoſtomus: *Et tunc ait plangent ſe omnes tribus terræ: Viſa enim cruce, conſiderabunt quòd mortuo eo nihil profecerunt, & quemiam crucifixerunt eum quem adorari oportebat*; Et S. Hieronymus: *Rectè autem dicit tribus terræ: Hi enim plangent qui municipatum non habent in cælis, ſed ſcripti ſunt in terra.* Rurſum audi Chryſoſtomum

Chryſoſt. hic hom. 77. *Crucem autem ſecum habet, vt peccatum ipſorum ſine accuſatione condemnetur, velutì ſi quis lapide percuſſus ipſum lapidem, vel cruentas veſtes in teſtimonium oſtendat.*

Porrò plangent, quia vt ait Auctor Imperfecti hom. 49. tunc Christus impiis dicet & exprobra-

Chriſti exprobratio ad impios. bit: *E̲c propter vos homo factus ſum, propter vos alligatus, & deluſus, & cæſus, & crucifixus ſum, Vbi eſt tantarum mearum iniuriarum fructus? Ecce pretium ſanguinis mei, quem dedi pro redemptione*

Imperf. *animarum veſtrarum, vbi eſt ſeruitus veſtra, quam mihi pro pretio ſanguinis mei debetis? Ego ſuper gloriam meam vos habui, cum eſſem Deus apparens homo, & viliorem me omnibus rebus veſtris feciſtis. Nam omnem rem viliſſimam terræ amplius dilexiſtis, quam iuſtitiam meam & fidem.* Et nonnullis interiectis: *Meritò plangent ſe, quia tunc neque pecunia diuitibus proſunt ad eleemoſynam faciendam, neque parentes iuſti pro parentibus intercedunt; neque ipſi angeli pro hominibus, ſicut ſolebant faciunt verbum, quia non recipit natura iudicij miſericordiam, ſicut nec tempus miſericordia iudicium, dicente Propheta: Miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Miſericordia in priori aduentu, iudicium in ſecundo.*

Planctus S. Bernardi. Audi plangentem, imò horreſcentem S. Bernardum ſerm. 16. in Cant. *Pauco gehennam, pauco iudicis vultum ipſis quoque tremendum Angelicis poteſtatibus. Contremiſco ab ira potentis, à facie furoris eius, à fragore ruentis mundi, à conflagratione elementorum, à tempeſtate valida, à voce*

Bernard. *Archangeli & à verbo aſpero, Contremiſco à dentibus beſtiæ infernalis, à ventre inferi, à rugientibus præparatis ad eſcam. Horreo vermem rodentem, & ignem torrentem, fumum & vaporem & ſulphur & ſpiritum procellarum. Horreo tenebras exteriores.* Vnde ingemiſcens ſubiicit: *Quis dabit capiti meo aquam & oculis meis fontem lacrymarum; vt præueniam fletibus fletum & ſtridorem dentium, & manuum pedúmque dura vincula, & pondus catenarum prementium, ſtringentium, vrentium nec conſumentium? Heu me mater mea, vt quid me genuiſti filium doloris, filium amaritudinis, indignationis & plorationis æternæ! Cur exceptus genibus, cur lactatus vberibus, natus in combuſtionem & cibus ignis?*

Denique Noſter Ludouicus Alcazar in Apocal. cap. 6. ſub finem, ex Forerio hæc omnia ad litteram accipit de excidio Iudæorum per Titum: *Tunc enim*, inquit, *plangent omnes tribus terræ*, id eſt, omnes gentes ad Chriſtum traducentur, & pœnitendo plangent peccata ſua: *ac videbunt filium hominis in nubibus*; cum ſcilicet Chriſtus eis per Apoſtolos gloriam prædicationis Euangelicæ, velo ſermonis quaſi obiectam oſtendet; *Et mittet Angelos cum tuba*, id eſt ſuos concionatores, cum tuba prædicationis Euangelicæ; *Et congregabunt electas à quatuor ventis*, ſcilicet eos prædicatione ſua ad Chriſtum conuertent; fatetur, tamen Alcazar Chriſtum alludere ad diem iudicij, Indéque ſumere comparationem. Verùm ad litteram hic agi de excidio orbis, non vrbis, liquet ex dictis, & ex Patrum Interpretúmque conſenſu: quare illa Alcazarij explicatio ſymbolica & ingenioſa eſt accommodatio, non litteralis explanatio.

Et videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli. Cauſæ ſunt, prima, vt nubes temperet eximiam claritatem corporis Chriſti, quæ alioqui oculos reproborum excæcaret. Secunda, quia nubes ſymbolum eſt arcanæ diuinitatis. Tertia, quia nubes ſedes eſt, æquè ac vehiculum & vmbraculum gloriæ Chriſti. Hinc paſſim in veteri teſtamento Deus Moſi & Prophetis apparebat in nube, vt patet Ezech. 1. 4. Exodi 19. verſ. 9. & 18. Alludit ad Daniel 7. 13. *Ecce in nubibus cæli, quaſi filius hominis veniebat.* Vide quæ hiſce locis annotaui. Nubes, Cur? Cauſa 1. 2. 3. Dan. 7. 13.

Cum virtute multa & maieſtate, Græcè, *cum magna fortitudine & gloria.* Lucas cap. 21. v. 27. *cum poteſtate magna:* Sicut enim Chriſtus in primo ſuo in carnem mundúmque aduentu, venit in magna carnis infirmitate, vilitate & contemptu; Sic eodem meruit, vt in ſecundo veniat cum magno robore, gloria & maieſtate; Robur eius & fortitudo apparebit in eo, quòd ipſo iubente, omnes mortui è morte reſurgent in momento; quòd omnes homines, Angeli & dæmones, ipſum vt Deum Dominum & Iudicem ſuum, ſuſpicient & venerabuntur; quòd in omnes pro meritis feret ſententiam eámque efficacem, cui nullus reſiſtere aut contradicere audeat. Maieſtas apparebit in immenſo corporis ſplendore, in Angelorum omnium ipſum ſtipantium multitudine & decore, in nubis coruſcantis amictu, item in præuiis rubis, tonitribus, fulguribus, terræ motibus &c. Vide Suarez 3. p. tom. 2. diſp. 57. ſect. 3.

ET MITTET ANGELOS SVOS CVM TVBA, ET VOCE MAGNA: ET CONGREGABVNT ELECTOS SVOS A QVATVOR VENTIS CÆLORVM VSQVE AD TERMINOS EORVM. Eſt Hyſteron Proteron, ſiue inuerſus ordo: nam prius Chriſtus mittet Angelos cum tuba, imò tubis multis toto orbe perſonantes, vt omnes mortuos & ſepultos ad vitam euocent, & ad iudicium citent: Canente enim hac tuba, Angeli plurimi ſingulorum mortuorum cineres colligent, ex iiſque ſpeciem corporis humani efformabunt, quod deinde organizabit & animabit Deus; animatos deinde, ſi ſint ſancti & electi, glorificabit & beabit: quare iam beati ipſi per dotem agilitatis ſibi inditam, illicò ex quibuſlibet mundi partibus transferent ſe, comitantibus vel ducentibus Angelis in vallem Ioſaphat ad iudicium: reprobi verò quia carebunt dote agilitatis, vel à dæmonibus vel potius ab Angelis rapientur. Plura de hac tuba dixi 1. Theſſal. 4. verſ. 15. Ea ſi lubet conſule. VERS. 31. Mat. 13. 17.

A quatuor ventis, id eſt, à quatuor, ſiue ab omnibus mundi plagis, à quibus totidem venti ſpirant. Nam Eurus ſpirat ab Oriente, Zephyrus ab Occidente, Auſter à meridie, Aquilo à ſeptentrione. Vnde explicans ſubdit:

A ſummis cælorum, vſque ad terminos eorum. Græcè ἀπ' ἄκρων ἕως ἄκρων, id eſt, ab extremo ad extremum, hoc eſt à termino vno cæli & terræ, vſque ad alium eorundem terminum, v. g. ab Oriente vſque ad occidentem: ἄκρα enim ſignificat extrema quælibet, ſiue ſint ſumma ſiue infima, ſiue dextra ſiue ſiniſtra.

Marcus cap. 13. v. 27. habet: *à ſummo terræ vſque ad ſummum cæli*, quod idem eſt cum eo quod habet Matthæus. q. d. ab vno extremo terræ, vſque ad aliud extremum cæli & terræ: In extremi-

tatibus enim ſuis, terra aſpicientibus videtur iungi & cohærere cælo: in horizonte enim apparet terræ æquè ac cæli finis, quaſi ibi terra cælo copuletur, ac cælum in terram arcuando deſinat, terræque inſiſtat. Nil tamen obſtat, quin extrema cæli, hic propriè capiantur. q. d. Angeli congregabunt electos vbicumque ſint, ſiue in cælo ſiue in terra. Nam corpora patriarcharum, qui cum Chriſto reſurrexerunt, ſunt in cælo: Vnde è cælo deſcendent, in Vallem Ioſaphat tempore iudicij extremi.

Prius tamen videtur germanius, quia magis conſentit cum verbis Matthæi, & cum quatuor ventis: Marcus enim ſequi ſolet Matthæum.

VERS. 32. Luc. 21. v. 29. 30. Mat. 13. 28. *Ficus proprietates.* AB ARBORE AVTEM FICI DISCITE PARABOLAM. q. d. A fico accipite ſimilitudinem, diſcite ex fici analogia, id quod dixi de ſignis excidij orbis, cum illud imminebit. Fici præ aliis arboribus meminit Chriſtus, quia ficus non niſi inſtante calore germinat frondes & groſſos, eo quòd ſuccus eius ſit dulciſſimus, ideóque concoctus; ad hoc autem opus eſt calore æſtatis. Hinc Ariſtot. lib 9. Hiſtor. animal. docet apum, quæ non niſi æſtate volant & mellificant, cibum eſſe ficum, indéque conficere mel: ficus enim non aliud eſt, quàm burſa mellis. Idem lib. 8. cap. 21. aſſerit: porcos, præcipuè ali & ſaginari ficubus, & c. 7. ait, boues pingueſcere dulcibus, vt ficu & paſta. Idem lib. 3. c. 20. docet, ficum ſimilem eſſe lacti,
Plin. illúdque coagulare, *Cogitur lac*, inquit, *ſucco ficulno & coagulo. Succus lana exceptus pauxillo lacte abluitur, quod iniectum lactis copiam denſat atque colluſtrat*; eius enim ſuccus eſt lacteus, ait Plinius.

Rurſum ficus non floret, ſed ex fronde immediatè fructus producit, eóſque illico maturat.
Plin. Vnde Plinius lib. 15. cap. 18. *Admirabilis* ait eſt *pomi huius* (fici) *feſtinatio, vnius in cunctis ad maturitatem properantis arte naturæ.*

Ad hæc, ficus præ omnibus fructibus ſuauis eſt, percocta, nil habens cruditatis, ideóque ſapidiſſima & ſaniſſima; Vnde Plinius lib. 15. cap. 19. *Ficus* ait *mollis omnibus tactus: maturis frumenta intus, ſuccus matureſcentibus lactis, percoctus mellis.*
Idem. Additque, *panis ſimul & obſonij vicem ſiccatæ implent; vtpote cum Cato cibaria ruris operariis iuſta ceu lege ſanciens minus iubeat per fici maturitatem, cum & obſonij vicem habeant recentes ficus.* Inſuper ficus eſt fertiliſſima, adeo vt in Hyrcania, ſingulæ ficus quotannis proferant modios 270. ait Plinius ibidem cap. 18. Additque Romulum & Remum ſub ficu nutritos à lupa, adeóque ficum Romæ coli in foro.

Competunt Sanctis. Symbolicè ergo per ficum innuit Chriſtus, ſanctos & electos debere proferre dulciſſimos & plurimos bonorum operum fructus, vt per eos mereantur in æſtate reſurrectionis guſtare dulcedinem, & copiam cæleſtis gloriæ in omnem æternitatem.

Ficus denique cauſa fuit excidij Carthaginis: Cato enim, ait Plinius lib. 15. c. 18. *cum clamaret*
Plin. *omni ſenatu Carthaginem delendam, attulit quodam die in Curiam præcocem ex ea prouincia ficum, Oſtendénſque patribus, interrogo vos inquit, quando hoc pomum demptum putatis ex arbore? Cum inter omnes recens eſſe conſtaret. Atqui tertium inquit, ante diem ſcitote decerptum Carthagine, tam prope à muris habemus hoſtem: ſtatimque ſumptum eſt Punicum tertium bellum, quo Carthago deleta eſt.*

Simili modo ſigna hæc, quæ Chriſtus comparat ficui, erunt cauſa excidij orbis.

CVM IAM RAMVS EIVS TENER FVERIT ET FOLIA NATA, SCITIS QVIA PROPE EST ÆSTAS, ob cauſam iam dictam, quia ſcilicet ſuccus fici dulciſſimus, in hyeme ſe colligens, laténſque in radice, ſub æſtatem per calorem aëris elicitus, ſe diſpergit in ramos, ibique in frondes & ficus erumpit. Vnde ſicut arbor morus, non germinat niſi poſt tranſacta frigora (ne ab eis germina lædantur) appetente iam calore & æſtate, ſic & ficus; indéque dicta eſt morus quaſi μωρὸς, id eſt fatua, eo quòd minimè ſit fatua, ſed arborum ſapientiſſima.

ITA ET VOS CVM VIDERITIS HÆC OMNIA, VERS. 33.
(ſigna iam dicta) SCITOTE QVIA PROPE EST IN Luc. 21. 31.
IANVIS, imminet, imò quaſi per ianuam, iam in Mar. 13. 29.
terram ingreditur Chriſtus iudex, eiúſque glorioſum regnum ac veſtra *redemptio* (vt habet Lucas) hoc eſt reſurrectio & gloria ſempiterna: *Redemptio* enim ſignificat liberationem ab omnibus malis & miſeriis, quæ erit meſſis, & poſt hyemem hanc æſtas lætiſſima electis omnibus, vt innuit hæc parabola. q. d. Sicut frondente ficu imminet æſtas, quæ ſuauiſſimos ficus, cæteróſque fructus producit, ſic cum videritis electos frondere tantâ patientiâ, in hyeme tantarum tribulationum, quæ eis accident in fine mundi, ſcitote quòd inſtet eis patientiæ merces, ſcilicet æſtas reſurrectionis & felicitatis, quæ omnium bonorum fructus & dotes eis cumulatè afferet, beante & glorificante eos Chriſto Iudice.

AMEN DICO VOBIS, QVIA NON PRÆTERIBIT VERS. 34.
GENERATIO HÆC, DONEC OMNIA HÆC FIENT Luc. 21. 32.
Generatio hæc; ſcilicet hominum omnium. id eſt Mar. 13. 30.
hoc ſæculum, quod deinceps erit vſque ad finem mundi: ita S. Hieron. q. d. ante finem mundi hæc omnia quæ dixi euenient.

Secundò, Origenes, S. Hilarius, & Chryſoſtomus preſſius accipiunt generationem, vt ſignificat genus fidelium ſiue Chriſtianorum recens à Chriſto genitum, cui Chriſtus in Apoſtolis loquebatur, iuxta illud: *Hæc eſt generatio quærentium Dominum*: Pſal. 24. 6. q. d. Chriſtianiſmus, Pſal. 24. 6.
quem induxi non finietur, donec Chriſtiani qui mihi fideliter ſeruierunt, à me præmientur, beentur & coronentur in die iudicij.

CÆLVM ET TERRA TRANSIBVNT; VERBA AV- VERS. 35.
TEM MEA NON PRÆTERIBVNT. *Tranſibunt*, id Luc. 21. 33.
eſt mutabuntur, eſſe deſinent, peribunt ſecun- Mar. 13. 31.
dùm præſentem conditionem & ſtatum, vt in meliorem tranſeant, ac cum beatis glorificentur.

Addunt nonnulli cælos in fine mundi mutandos, quoad formam & ſubſtantiam, de qua re fusè diſputaui 2. Petri 3. 13. & Iſaiæ 34. 4.

Denique poſſet hæc gnome accipi, non aſſertiuè, ſed comparatiuè q. d. citius cæli tranſibunt & peribunt, quàm mea verba tranſeant & pereant: Sicut ergo cæli, vtpote ſolidiſſimi, qui quaſi ære fuſi ſunt, vt ait Iob, nunquam peribunt, ſic multò magis verba, id eſt oracula, & decreta mea non excident, ſed reipſa complebuntur; quia cælis ipſis ſunt ſolidiora & firmiora. Ita Ianſenius: Ego enim verbo meo cælos creaui & ſolidaui. Ita S. Chryſoſtomus.

DE DIE AVTEM ILLA, (aduentus mei glo- VERS. 36.
rioſi ad iudicium, vt electos beem & ad regnum Mar. 13. 32.
cæleſte traducam) ET HORA NEMO SCIT, NEQVE ANGELI CÆLORVM (incolæ; motores & præſides) NISI SOLVS PATER. q. d. Nolite ô Apoſtoli,

quærere

quærere ex me quando ſim rediturus Iudex, ac qua die futurum ſit iudicium vniuerſale, quia nemo id ſcit niſi Deus, qui alium quemuis id ſcire non vult. *Repreſſit eos*, ait S.Chryſoſt. *ne diſcere vellent quod Angeli neſciunt.* Porrò de tempore finiendi mundi variæ ſunt ſententiæ.

Quantum durabit mũdus? Opinio 1.

Primò multi opinantur, mundum finiendum poſtquam ſteterit ſex millibus annorum, ſicut ſex diebus idem conditus eſt Geneſ. 1. iuxta illud Eliæ dictum vel oraculum: *Sex millia mundus.* Hæc opinio eſt probabilis, vti fusè oſtendi Apocal. 20. v 4.

2. Secundò, alij putant tot fore annos mundi poſt Christum, quot fuère ante eum. Id ab eis colligitur ex illo Habacuc c. 3. v. 2. *Domine opus tuum in medio annorum viuifica illud. In medio annorum notum facies.* Sed alius illius loci eſt ſenſus, vt ibidem oſtendi.

3. Tertiò alij cenſent, tot Iubilæos annorum in Chriſti corpore myſtico, puta in Eccleſia Chriſtiana fore, quot annos ipſe vitæ compleuit, puta 34. qui multiplicati per 50. (hic eſt enim numerus Iubilæi) faciunt annos 1700. Tot annis ergo putant duraturum Chriſtianiſmum, ac deinde fore militantis Eccleſiæ mundique finem, ac triumphantis initium. Ita Cardin. Cuſanus tract. de hac re.

4. Quartò Chriſtianus Druthmarus, qui floruit anno Chriſti 800. ſcripſitque in Matthæum: *Maiores noſtri*, inquit, *ſcriptum reliquêre, quod octauo Calendas Aprilis (die 25. Martij) mundus factus eſt, Dominus conceptus & paſſus; & ſimiliter mundus deſtruendus erit, ſed quo anno id futurum ſit non dicunt.* Verùm hæc incerta ſunt, & ſine fundamento aſſeruntur.

5. Quintò nuper nouus calculator, verius ioculator, aſſeruit diem iudicij inſtare, ac fore anno Domini 1666. Naſciturum enim Antichriſtum anno Chriſti 1626. regnaturum vt Monarcham anno Chriſti 1656. moriturum anno Chriſti 1660 ac denique finem mundi fore anno 1666. tumque futurum iudicium. Probat id primò ex eo, quòd hic annus Chriſti 1666. ſit annus à creato mundo 6666. qui numerus eſt perfectus, ac proinde illo perficietur curſus mundi. Secundò, quòd veterum ſit ſententia, mundum duraturum per ſex millia annorum. Tertiò, quòd prima mundi conſummatio per diluuium tempore Noë, facta ſit anno à mundo creato 1566. Ergo ſecunda mundi per ignem conflagratio, pariter fiet anno à mundo per Chriſtum recreato 1656. quia ſcilicet tunc regnabit Antichriſtus, qui paulò pòſt finem mundo inducet anno Chriſti 1666. Quartò, quia S. Ioannes Apocal. 13. 18. numerum beſtiæ, id eſt Antichriſti ait fore 666.

Si obiicias dictum Chriſti: *De die autem illa nemo ſcit*, reſpondet *nemo ſcit*, ſcilicet in præſenti. q. d. Nemo nunc ſcit diem iudicij, cui non obſtat quòd poſtea quis, ſiue per reuelationem ſiue aliundè id ſciturus ſit.

Verùm hæc friuola & anilia ſunt, vti fusè oſtendit Remachus de Vaux libro contra hunc calculatorem edito, cui titulus *Harpocrates* ſiue *ſilentium*, vbi oſtendit *τὸ nemo ſcit* ad ſequentia tempora extendi. q. d. nemo ſcit, nec ſciet; nam

Theophyl. vt ait Theophyl. *Hoc dum dicit; etiam prohibet eos amnti, vt diſcant poſtea.* Quod enim Chriſtus neſcit, quis ſciet?

Porrò calculator ille errat in fundamento; nam necdum exacta ſunt ſex millia annorum à condito mundo: quare annus Chriſti 1666. non erit annus mundi 6666. vt ipſe ait, ſed 5606.

Quare acquieſcamus Chriſto dicenti, *De die illa autem & hora nemo ſcit, neque Angeli cælorum, ſed ſolus Pater.*

Sed ſolus Pater, qui ab æterno in mente ſua tempus huius diei ſtatuit & decreuit, illúdque apud ſe ſecretum ſeruat. Porrò per *τὸ ſolus*, non excluditur Filius nec Spiritus ſanctus; nam & ipſi ſciunt diem & horam iudicij æquè ac Pater, cum eadem omnibus ſit eſſentia, maieſtas, voluntas, mens, poteſtas, intellectus & ſcientia: Regula enim Theologorum eſt, quòd *τὸ ſolus*, ſi addatur attributis eſſentialibus Dei (quale eſt ſcientia) tribuatúrque vni perſonæ diuinæ, non excludat reliquas duas, ſed tantùm creaturas, quæ alterius ſunt eſſentiæ, & naturæ: at in attributis notionalibus, *τὸ ſolus* excludit alias perſonas diuinas, vt cum dicitur ſolus Pater generat, ſolus Filius generatur &c.

An ſolus Pater ſciat conſummationis ſeculi diem & horam, non verò filius?

Dices, Marcus c. 13. 32. addit: *neque filius*, ſic enim habent Græcus, Latinus, Syrus, Arabicus, Ægyptius, Æthiopicus, Perſicus. Varij hîc variè reſpondent. Optima reſponſio eſt communis illa Patrum; ſcilicet filium & vt Deum, & vt hominem, per ſcientiam infuſam ſcire diem iudicij, & conſummationis ſæculi: hoc enim ſcire ad ipſum qui Iudex mundi eſt conſtitutus, pertinet. Negat tamen Chriſtus id ſe ſcire vt homo eſt, & vt Dei Legatus erat ad nos, quia non ita ſciebat vt reuelare illum hominibus poſſet, ſiue illud reuelare non habebat in mandatis à Patre. Sicut Legatus ſi rogetur de ſecretis Regis ſui, verè reſpondet ſe ea neſcire, etiamſi illa ſciat, quia illa neſcit vt Legatus: Vt Legatus enim tantùm refert illa, quæ illi à Rege dicenda commiſſa ſunt: ſecreta enim ab eo taceri iuſſit rex.

Senſus ergo eſt q. d. Solus Deus ſcit, quo anno, die & horâ futurus ſit finis mundi, diéſque iudicij, ac licet Deus me Chriſtum, vt homo ſum idem ſcire fecerit, me inquam vt homo priuatus ſum, quia Verbo vnitus, non tamen vt ſum publicus eius ad homines Legatus, quia Pater noluit me diem illum hominibus reuelare, ſed voluit, me illum ſeruare ſecretum, vt homines ſemper ſuſpenſos teneat, incitétque ad illum continuè ſe comparare: quare nolite, ô Apoſtoli, curiosè de illius tempore à me exquirere, quod vobis dicere non poſſum, & vt Legatus neſcio. Simile eſt Ioannis 15. 15. Ita S. Hieronymus, Chryſoſtomus, Origenes, Beda, Theophylactus, hîc & S. Auguſtinus lib. 83. quæſt. quæſt. 61. Et Franc. Suarez 3. p. quæſt. 10. art. 2.

Huc referuntur illi, qui ſic explicant. q. d. Chriſtus quà homo neſciuit diem iudicij, ſciuit tamen eum quà homo Deus. q. d. Chriſtus homo ſciuit diem iudicij vi non humanitatis, ſed diuinitatis ſuæ: ita S. Athanaſ. ſerm. 4. contra Arrian. Nazian. Orat. 4. de Theol. Cyrillus lib. 9. Theſauri cap. 4. Ambroſius lib. 5. de fide c. 8.

Aliter reſpondet Maldonatus, ſcilicet Chriſtum etiam quà Deus eſt non ſcire diem iudicij, quaſi ex officio, quia ſolius patris officium eſt prædeſtinare, decernere & conſtituere diem iudicij, ac conſequenter illum noſſe & reuelare cum voluerit: Patri enim appropriatur prouidentia, cuius pars eſt prædeſtinatio. Sed hæc expoſitio eſt acutior & abſtruſior: Prior verò iam data ſolidior eſt, & planior.

Porrò Agnoëtæ, Hæretici habiti ſunt, quòd dicerent *Agnoëtæ Hæretici.*

Digitized by Google

cerent Chriſtum diem iudicij ignoraſſe, teſte Damaſceno lib. de hæreſibus: Dicti ſunt Agnoëtæ, id eſt ignorantes. Horum auctor fuit Theophronius (qui & Themiſtius dictus eſt) tempore Valentiniani Imperatoris & Liberij Pontificis ſub annum Domini 365. Ita Nicephorus lib. 18. c. 50. Vide Gabrielem Prateolum de Hæreſibus lib. 1. c. 19. Ad eos ex parte alludit Origenes tract. 30. in Matthæum, qui cenſet Chriſtum cum hæc diceret ignoraſſe diem iudicij, ſciuiſſe verò eum poſt ſuam reſurrectionem: tunc enim conſtitutus à patre eſt iudex viuorum & mortuorum. Verùm hic quoque eſt error: Chriſtus enim ab initio conceptionis ſuæ fuit plenus ſapientia & gratia: quare in neutra creſcere potuit.

Vers. 37. Luc. 17. 26. SICVT AVTEM (fuit, contigit, vel accidit) IN DIEBVS NOE, ITA ERIT (continget & accidet) ET ADVENTVS FILII HOMINIS. q. d. Sicuti inopinatum & ſubitum fuit diluuium quod omnes obruit, ſic inopinatus & ſubitus erit aduentus meus, qui omnes comprehendet. Patet ex ſequent.

Vers. 38. Luc. 17. 27. SICVT ENIM ERANT IN DIEBVS ANTE DILVVIVM, COMEDENTES ET BIBENTES (epulantes & conuiuantes ſine cura & ſollicitudine, *& tanquam nullo venturo malo laſciuientes*, ait Chryſoſtomus) NVBENTES ET NVPTVI TRADENTES (Græcè γαμοῦντες καὶ ἐκγαμίζοντες, id eſt *ducentes vxores & ad nuptias dantes*, filias, ſorores vel cognatas ſuas *viris* in vxores) VSQVE AD EVM DIEM, QVO INTRAVIT NOE IN ARCAM.

Vers. 39. Luc. 17. v. 27. 30. ET NON COGNOVERVNT, exitium & ſubmerſionem ſibi imminentem, DONEC VENIT DILVVIVM ET TVLIT OMNES: ITA ERIT ET ADVENTVS FILII HOMINIS, ſubitus, inexpectatus & occupans incautos.

Dices, ex Solis & Lunæ obſcuratione, ſtellarum caſu, aliiſque ſignis horrendis cognoſcent homines inſtare finem mundi. Vnde ait Lucas, *areſcentibus hominibus præ timore, & expectatione eorum, quæ ſuperuenient vniuerſo orbi*; Ergo finis mundi non erit eis inopinatus. Reſp. Poſt Solis & Lunæ obſcurationem, reliquaque ſigna præuia, dabit Deus aliquod tempus quietis & pacis, ac tum homines obliti ſignorum, dabunt ſe voluptatibus, gulæ & luxuriæ, vt antè: quare tunc Deus finem illis mundóque inducet, omnéſque ſubito interitu obruet. Simili modo moribundi ſubinde reualeſcere videntur, ſed illico in morbum reciduot ac moriuntur; perinde ac candela deficiens, extremum conatum exerens, flammulam quaſi ſpiritum emittit, ac illico extinguitur. Rurſum tanta tunc erit multorum impiorum duritia & improbitas, vt etiamſi videant Solé & Lunam obſcurari cæteráque ſigna, tamen gulæ & luxuriæ quibus aſſueuerant, inhient, nec cogitent de fine mundi & die iudicij inſtante, vti fecit Baltaſſar conuiuans cum ſuis ea nocte, qua à Cyro obſeſſus & occiſus eſt, donec vidit manum fatalem ſibi exitium deſcribentem, per *Mane Tekel Phares*. Daniel. 5. Vide ibi dicta. Vnde S. Auguſtinus Epiſt. 80. docet pios in fine mundi ob hæc ſigna fore mœſtos, impios verò genio indulſuros & exultaturos. Et S. Chryſoſtomus hîc: *Pax*, ait, *& laſciuia inſenſatis erit, iuſti vitam in tribulatione trahentes mærebunt.* Quocirca ſubiicit Chriſtus:

Inter Solis & Lunæ obſcurationem & iudicij diem intercedet aliquod temporis quieti ſpatium.

Chryſoſt.

Vers. 40. TVNC DVO ERVNT IN AGRO, VNVS ASSVMETVR, ALTER RELINQVETVR. q. d. In die iudicij Chriſtus ſeparabit ſocium à ſocio, vicinum à vicino, v. g. agricolam ab agricola, ac eum qui iuſtè piéque vixit aſſumet ſecum ad gloriam in cælum, alterum qui impiè vixit relinquet in ſuis ſceleribus, ac reprobabit damnabitque ad pœnas æternas. Nam vt ait S. Ambroſius in Lucæ c. 17. 35. *Qui aſſumitur, rapitur obuiam Chriſto in aera, qui autem relinquitur improbatur.* Dicit hoc Chriſtus, tum ne quis fidat bonæ ſocietati, quòd inter pios viuat; tum vt oſtendat quàm ſubtile & exactum ſit futurum iudicium, quod patrem à filio, vxorem à marito, fratrem à fratre ſecernet & diuidet.

Ambroſ.

DVÆ MOLENTES IN MOLA, VNA ASSVMETVR ET VNA RELINQVETVR. Idem dicit, per aliud exemplum molentium: Olim enim vtebantur molis, non aqua vel vento circumactis, ſed truſatilibus, quas verſabant ſerui & ancillæ, itaque farinam conficiebant, vt patet Exodi 11. 5. *In mola.* Græcè ἐν τῷ μυλῶνι, id eſt *in piſtrino*: ibi enim erant molendina, vt molitam farinam mox pinſerent, & panes conficerent. Vers. 41. Luc. 17. 35.

VIGILATE ERGO, QVIA NESCITIS QVA HORA DOMINVS VESTER VENTVRVS SIT. q. d. Vigilantes, aſſiduè cogitate mortem eſſe certam, diem verò mortis incertum. Idem dico de die iudicij tum particularis, quod in morte cuiuſque peragitur; tum vniuerſalis, quod fiet in fine mundi: quare ad vtramque vos comparate aſſiduè, virtutibus & bonis operibus incumbendo. Nam vt ait S. Hieronymus in cap. 2. Ioëlis: *Quod in die iudicij futurum eſt omnibus, hoc in ſingulis die mortis impletur.* Et S. Auguſtinus. Epiſt. 80. *In quo quemque ſtatu*, inquit, *inuenerit ſuus nouiſſimus dies, in hoc eum comprehendet mundi nouiſſimus dies: quoniam qualis in die iſto quiſque moritur, talis in die illo iudicabitur.* Vnde infert: *Ac per hoc vigilare debet omnis Chriſtianus, ne imparatum eum inueniat aduentus Domini. Imparatum autem inueniet ille dies, quem imparatum inuenerit ſuæ vitæ huius vltimus dies.* Vers. 42. Luc. 21. 36. Mar. 13. 33.

Hieronym.

Auguſtin.

Porrò cauſa cur Deus voluerit hunc diem nobis eſſe incertum, eſt, vt hæc incertitudo nobis aſſiduè ſit acer ſtimulus, ad omne virtutis ſtudium. Nam vt ait S. Chryſoſtomus, & ex eo Euthymius: *Si ſcirent homines, quando ſunt potiſſimum morituri, ea prorſus hora pœnitere ſtuderent, & diligentiam circa illam horam oſtenderent. Ne igitur illo ſolummodo tempore, ſed continuè diligentes ſint perque totam vitam, magno ſtudio ſatagunt ſe paratos tenere ad communem omnium finem, & eum qui cuique proprius eſt, fecit Deus vt ignorarent, furiſque inſtar venturum prædixit.*

Euthym.

Idcirco diabolus, vt hunc incertitudinis ſtimulum hominibus eripiat; cum per partes concidit & elidit ac ſingulis perſuadet, vitam ſaltem vnius anni, atque eo finito, ſequentes & ita deinceps ſine fine: facit enim vt videantur ſibi homines adeo vegeti & valentes, vt facilè adhuc annum vnum viuere queant; Singulis ergo annis hoc renouat, ac menti eorum ingerit: Tu rectè vales, ideóque hoc anno non morieris; quo fit, vt quaſi certi de vita, ſingulis annis pœnitentiam & bona opera negligant, differántque ad annum quo morientur: vnde cum annus ille, qui morti ſingulorum à Deo decretus eſt aduenit, illi pariter ſe non morituros ſibi perſuadent, hinc fit, vt ſemper imparatos & ſecuros, tandem mors certa & dies vltimus inuadat, & obruat. Quare hoc diaboli principium, vt eorum elidendum eſt, & contrarium menti infigendum, vt quiſque ſibi initio

Fraus dæmonis quæ mortis metũ elidit.

initio cuiuſlibet anni, imò diei dicat: vita tibi breuis eſt, mors certa, dies mortis incerta; Vt ergo incerta te non præoccupet, certam quotidie ex-
[*Remedium: ſic viue quaſi hodie moriturus.*] pecta, tibique dicito: *Tu hoc anno, hoc die fortè morieris: Sic ergo viue, quaſi hoc die moriturus.* Hoc documentum ſuis dabat S. Antonius teſte S. Athanaſio, *Cum*, inquit, *excitati à ſomno, ad ve-*
[*S. Antonius*] *ſperam nos peruenire dubitemus, & quieti corpora concedentes de lucis non confidamus aduentu* &c. *non delinquemus, aut aliqua fragili cupiditate raptabimur, nec iraſcemur quidem, nec terrenos congregare theſauros ambiemus, quin potius metu quotidiani proceſſus, omnia caduca calcabimus.* Barlaam quoque idem docuit ſuum Ioſaphat: *Hodie*, inquit, *te vitam religioſam inchoaſſe cogita, hodie quoque finiturum.* Ita Damaſcen. in Hiſtor. S.
[Damaſcen. Hieronym.] Hieronymus: *Sic viue*, ait, *quaſi quotidie moriturus: ſic ſtude tanquam ſemper victurus.* S. Marcella, ait S. Hieronymus Epiſt. 16. ad Principiam, *Laudabat illud Platonicum, qui philoſophiam meditationem mortis eſſe dixit, Et præceptum Satyrici: Viue memor leti, fugit hora. Sic ergo vixit, vt ſemper ſe crederet eſſe morituram: ſic induta eſt veſtibus, vt meminiſſet ſepulchri, offerens ſe hoſtiam rationabilem, viuam, placentem Deo.* Quin & Poëta:

Omnem crede diem tibi diluxiſſe ſupremum,

Vers. 33.
Luc. 12. 39. Illvd avtem scitote, qvoniam si sciret paterfamilias, qva hora fvr ventvrvs esset, vigilaret vtiqve et non sineret perfodi domvm svam.

Supplenda eſt hîc altera & aduerſa parabolæ pars, quæ ſubintelligitur, hoc modo, ſed quia hanc horam ignorat, nec cæteris omnibus vigilare vult aut poteſt, hinc fur more ſuo, illa hora venit, qua eum non vigilare, ſed dormire putat, itaque eo dormiente domum eius ſpoliat, & diripit. Hunc eſſe ſenſum liquet ex Græco; hic enim in præterito ſic habet: *Si ſciuiſſet paterfamilias qua hora fur venturus eſſet, vigilaſſet vtique, & non permiſiſſet perfodi domum ſuam.* Supple q. d. quia autem hanc horam neſciuit, ideo non vigilauit, & permiſit domum ſuam à fure perfodi
[*Furis Etymon.*] & diripi. Hinc fur dicitur à furuo, id eſt atro, quòd per obſcuras & atras noctes furetur, ait ex Varrone Nonius.

Per furem S. Hilarius accipit Zabulum, id eſt
[Hilar.] diabolum: *Furem*, inquit, *eſſe oſtendit Zabulum ad detrahenda ex nobis ſpolia peruigilem, & corporum noſtrum domibus inſidiantem, vt ea incurioſis nobis & ſomno deditis conſiliorum ſuorum, atque illecebrarum ſæculis perfodiat. Paratos igitur eſſe nos conuenit, quia diei ignoratio intentam ſolicitudinem ſuſpenſa expectationis exagitat.*

[*Chriſtus comparatur furi.*] Verùm melius accipias Chriſtum: ſic enim explicat ipſe Chriſtus, applicans ſibi hanc furis parabolam verſ. ſequenti, dicénſque:

Vers. 44.
Luc. 12. 40. Ideo et vos estote parati, qvia qva neſcitis hora filivs hominis veniet, ad
[*Curſ*] iudicium, tum particulare animæ veſtræ in hora mortis, tum vniuerſale, omnium hominum in fine mundi; Chriſtus ergo comparat ſe furi, non quoad actum furandi, ſed quoad ſilentium & ſecretum, quo fur captat horam, qua putat herum abeſſe vel dormire, itaque incautum clam inuadit, domúmque eius perfodit & ſpoliat: Simili enim modo Chriſtus incautos & inopinatos, vocat ad mortem & iudicium. Vnde Apocal. c. 16.
[Apoc. 16. 15. 1. Theſſal. 5. 4.] 15. ſingulos præmonens ait: *Ecce venio ſicut fur.* Et Paulus 1. Theſſal. 5. 4. *Vos autem fratres*, inquit, *non eſtis in tenebris, vt vos dies illa tanquam fur comprehendat: omnes enim vos filij lucis eſtis, & filij diei* &c. *igitur non dormiamus ſicut & cæteri, ſed vigilemus & ſobrij ſimus.* Verè dixit Sapiens: *Vita mortalium vigilia.*

Huius ſententiæ Chriſti veritas, quotidianâ liquet experientiâ. Videmus enim pleroſque homines rapi ad mortem eo tempore, quo ſibi ſani eſſe videntur, ac magna animo moliuntur, vt mortem longè à ſe abeſſe putent, vitámque ſibi multos annos promittant. Quare tum ex hac experientia, tum ex hoc Chriſti monito, contrarium facere debent; vt cum ſibi ſaniſſimi videntur, mortem ſtare in limine domus abſconditam arbitrentur, ac tum ſe morituros credant, cum longioris vitæ cogitationes & ſpes vel à diabolo, vel à concupiſcentia ſuggeruntur. Ita fiet, vt nunquam fallat eos dies mortis incerta, nec eos vt fur comprehendat. Ita fecêre viri ſapientes & Sancti in vitis Pat. lib. 5. libello 3. de compunctione num. 2. Abbas Ammon hoc cuidam dat
ſalutis monitum: *Cogita ſicut faciunt iniqui, qui* [*Exempla parantium ſe ad iudicium.*]
ſunt in carcere: Illi enim interrogant homines, Vbi eſt Iudex, & quando veniet? & in ipſa expectatione pœnarum ſuarum plorant. Ita & monachus debet ſemper ſuſpectus eſſe, & animam ſuam obiurgare dicendo: Væ mihi, quomodo habeo adſtare ante tribunal Chriſti, & quomodo habeo ei actuum meorum reddere rationem? Si igitur ſemper ſic meditatus fueris, poteris ſaluus eſſe. [*Ammon Abb.*] Et num. 3. Abbas
Euagrius: *Illud diuinum*, ait, *horrendum, atque* [*Euagrius Abb.*]
terribile imaginare iudicium. Adduc ad medium repoſitam peccatoribus confuſionem; quam paſſuri ſunt in conſpectu Chriſti & Dei, & coram Angelis & Archangelis, Poteſtatibus & vniuerſis hominibus: ſed & ſupplicia omnia, ignem æternum, vermem immortalem, tartarorum tenebras, & ſuper hæc omnia dentium ſtridores & timores & tormenta. Adduc etiam & bona quæ ſunt iuſtis repoſita, fiduciam ante Deum Patrem & Chriſtum eius filium, coram Angelis & Archangelis & Poteſtatibus, atque omni plebe, regnum cælorum & dona eius gaudium & requiem &c. Et num. 4. Abbas [*Elias Abb.*]
Elias ait: *Ego tres res timeo. Vnam, quando egreſſura eſt anima mea de corpore, aliam, quando occurſurus ſum Deo: tertiam, quando aduerſum me eſt proferenda ſententia.* Sanctæ memoriæ Theophilus Archiepiſcopus cum moriturus eſſet, dixit: *Beatus es Abba Arſeni, quia ſemper hanc horam ob oculos habuiſti.* Ibidem num. 22. Senex alius hoc dat monitum: *In omni re increpa animam tuam, dicendo ei: Memor eſto quia te oportet Deo occurrere.* Et num. 23. *Vidit ſenex quendam ridentem & dixit ei: Coram cæli & terra Domino rationem totius vitæ noſtra reddituri ſumus, & tu rides?*

Qvis pvtas (Græcè τις ἄρα, id eſt quiſnam, Vers. 45.
quis profecto, quis vtique) est servvs fide- Luc. 12. 42.
lis et prvdens, qvem constitvit dominvs svper familiam svam, vt det illis cibvm in tempore? Primâ facie videtur hîc eſſe hiulcum ἀνανταπόδοτον, ſiue interrogatio carens reſponſo, ſed reuera non eſt: Verba enim ſic ordinanda ſunt: Quis putas eſt ſeruus, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, ad hoc vt det illis (qui ſunt in familia) cibum in tempore, fidelis & prudens? vtique is eſt fidelis & prudens, qui idipſum ad quod conſtitutus eſt præſtat, qui ſcilicet ſingulis de familia dat cibum in tempore; hoc eſt cuique famulo & domeſtico ſuum cibum demenſum diſtribuit, ſiue vt anoonam, ſiue vt mercedē laboris: Olim enim cum rara eſſet pecunia,

nia, merces famulis ſoluebatur per annonam; Chryſoſt. *Vtraque enim* ait Chryſoſtomus, *re opus eſt, vt ſcilicet qua Domini ſunt ad proprios vſus rapiamus, & vt opportunè omnia diſpenſemus; nam ſi horum alterum abſit, eius abſentiâ, alterum omnino claudicat:* .

Proptiè hac gnome Chriſtus tangit Epiſcopos & Paſtores; his enim incumbit paſcere Eccleſiam, quæ eſt familia ipſorum, imò Chriſti, vt ſingulis pabulum ſacræ Doctrinæ pro captu cuiuſque diſtribuant: quare hac in re vigilantes, æquè ac prudentes & fideles ſint oportet. Ita S. Hilarius:
Hilar. *Quanquam*, ait, *in commune nos ad indefeſſam vigilantia curam adhortetur, ſpecialem tamen populi principibus, id eſt, Epiſcopis in expectatione aduentûque ſuo ſolicitudinem mandat: Hunc enim ſeruum fidelem atque prudentem præpoſitum familiæ ſignificat, commoda atque vtilitates commiſſi ſibi populi curantem: qui ſi dicto audiens & præceptis obediens erit, id eſt, ſi doctrina opportunitate & veritate infirma confirmet, diſrupta conſolidet, deprauata conuertat, & verbum vitæ in æternitatis cibum alendæ familiæ diſpendat &c.*

Interrogatio iſta, *quis putas*, innuit pancos eſſe tales ſeruos, puta Epiſcopos & paſtores, qui per omnia in cura gregis Chriſto ſint fideles & prudentes.
Hieronym. Vnde illud S. Hieronymi: *Sacerdotes multi, ſacerdotes pauci.* Et illud S. Bonifacij Apoſtoli Germaniæ & Martyris: S. Bonifac. *Olim Sacerdotes aurei, celebrabant in vaſis ligneis; nunc Sacerdotes lignei celebrant in vaſis aureis.* Ita Titus Boſtrenus in
Tit. Boſtren Lucæ 12. v. 43. *Non ignorans*, inquit, *dixit quis putas eſt, ſed vt quod rarum eſt, & multo honore dignum demonſtraret.* Vnde ſequitur:

Vers. 46. Luc. 12. 43. BEATVS ILLE SERVVS, QVEM CVM VENERIT DOMINVS EIVS, INVENERIT SIC FACIENTEM, aſſiduè ſcilicet & continuò vſque ad mortem diémque iudicij particularis, & conſequenter vniuerſalis, vt ſcilicet cuique fideli Eccleſiæ ſuæ congruum cibum, id eſt doctrinam & Sacramenta, præſertim Euchariſtiæ, ad alendam in fide & pietate animam tempore oportuno diſtribuat. *Beatus* ergo eſt Epiſcopus, qui id præſtat, quia non tantùm ob ſuam ſanctitatem, coronam iuſtitiæ à Chriſto accipiet, ſed & tot coronas nanciſcetur, quot fideles in eadem aluit & promouit, iux-
Daniel. 12. ta illud Daniel cap. 12. *Qui ad iuſtitiam erudiunt multos, fulgebunt quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates.* Vnde Chriſtus cauſam cur beatus ſit eritque ſubdit dicens:

Vers. 47. Luc. 12. 44. AMEN (id eſt in veritate, verè & certò aſſeuero, &) DICO VOBIS, QVONIAM (quod) SVPER OMNIA BONA SVA CONSTITVET EVM. Alludit ad ſeruum qui ob meritum, quo familiam heri fideliter & prudenter rexit, meretur ab eo exaltari, ac omnibus eius bonis præfici, vt iis cum hero quaſi conſors & ſocius, & penè æqualis fruatur, vti Ioſeph à Pharaone præpoſitus fuit Ægypto, vt reipſa (etſi non nomine) eſſet rex Ægypti. Geneſ. 41. 40. Similì enim modo Deus beabit & exaltabit prudentes & fideles Epiſcopos, qui fideles ſuos bene rexerint, & direxerint ad æter-
Gloria ſanctorum Epiſcoporum. nam ſalutem, vt eos maiori gloriâ donet, quàm fideles priuatos, adeóque eos non tantùm illis præficiat, ſed & faciat cæli ac terræ totiúſque mundi reges & Dominos.
Remig. Ita Remigius: *Bonos auditores*, ait, *faciet diſcumbere, vt Lucas dicit, bonos prædicatores ſuper omnia bona conſtituet: magna enim diſtantia vt meritorum, ita & præmiorum.* Et
Origen. Origenes: *Conregnabit*, ait, *cum Chriſto, cui omnia Pater tradidit.* S. Hilarius: Hilar. *Super omnia bona conſtituetur*, inquit, *id eſt in Dei gloria collocabitur, qua nihil ſit vltra quod melius ſit.* Hoc eſt quod dicitur Apocal. 4. 10. Apoc. 4. 10. *Procedebant viginti quatuor ſeniores* (Prælati & Epiſcopi) *ante ſedentem in throno, & adorabant viuentem in ſæcula ſæculorum, & mittebant coronas ſuas ante thronum,* dicentes Agno, id eſt Chriſto, vt ait c. 4. Apoc. 4. *feciſti nos Deo noſtro regnum & Sacerdotes, & regnabimus ſuper terram.* Vide ibi dicta: Quod de Epiſcopo dixi, applica cuilibet patrifamilias; hic enim domi ſuæ eſt quaſi Epiſcopus, vt ait S. Auguſtinus æque ac fidelis quiſque ſui ipſius.

In vita S. Amandi, qui tempore Dagoberti *Exemplum*
Regis Francorum fuit Epiſcopus Traiectenſis, *S. Amandi.*
claruitque anno Domini 870. ac Gandenſes, Sclauos, Vaſcones multóſque alios ad Chriſtum conuertit, narratur, quòd ea ipſa hora, qua vita functus eſt apparuerit S. Aldegundi in gloria circundatus turba albatorum, cúmque illa neſciret quidnam hæc ſignificarent, audiuit ab Angelo: Vir Dei Amandus, glorioſus, ad gaudia cæleſtia pertranſit. Turba albatorum ſunt illi, qui per inſtantiam prædicationis eius aſſcripti ſunt cælo, ac proinde ſuper eos ipſe princeps in æternum apparebit. Nam eius diſcipuli illuſtriores fuêre S. Landoaldus, S. Bauo, S. Amantius, S. Gertrudis, S. Maurontus, S. Andreas, S. Florebertus pluréſque alij: ita habet eius vita apud Surium die 6. Februarij.

Super omnia bona ſua conſtituet eum. Græcè, *ſuper omnia quæ ipſius ſunt*, vt vertit Syrus. Bona Dei ſunt duplicia, ſcilicet, Primò externa & creata, vt cælum, terra, omnéſque creaturæ iis contentæ: ita Origen. Secundò, interna & increata, vt ſunt immenſa eius maieſtas, bonitas, ſuauitas, ſapientia, potentia, honor, gloria; cæteraque eius attributa, tum eſſentialia, tum perſonalia, vti ſunt Paternitas, Filiatio & Spiratio Spiritus ſancti; Deus enim eſt oceanus, vti rerum, ita bonorum omnium; ſuper vtraque conſtituet Deus fidelem ſeruum, puta Epiſcopum & Paſtorem, quia faciet eum quaſi dominari, non tantùm creaturis omnibus, ſed & bonis omnibus immenſis, & infinitis quæ Deus in ſe continet, vt cum Deo ipſis fruatur, beetur & glorificetur in æternum: Si enim Iacob luctans cum Angelo Dei, eúmque volentem vincens, dictus eſt Iſraël, id eſt Dominans Deo Geneſ. 32. 28. multò magis beati Epiſcopi ſua virtute vincentes quaſi Deum, vocabuntur crúnque Iſraëles, id eſt dominantes Deo, *vt* Raban.
æterna hæc *præmia habeant, tum pro ſua vita, tum pro gregis cuſtodia*, ait Rabanus, quia enim ipſi rectè præfuerunt gregi Dei, hinc meriti ſunt, vt bonis Dei, ipſique quaſi Deo, ab ipſo Deo per miram eius dignationem, ſuo quodam modo præficerentur: Deus enim ſeipſum tradit in poſſeſſionem & peculium, iuxta illud: *Dominus pars* Pſal. 15.
hæreditatis meæ & calicis mei. Pſal. 15.

Vers. 48. Luc. 12. 45. SI AVTEM DIXERIT MALVS SERVVS ILLE (id eſt huiuſmodi, conſtitutus ſcilicet ab hero ſuper familiam ſuam) IN CORDE SVO: MORAM FACIT DOMINVS MEVS VENIRE. q. d. Si cogitarit Epiſcopus: longè à me abeſt dies mortis & iudicij, quare vtar & abutar vita, & officio meo ad omnem luxum & ambitionem. Vnde explicans ſubdit:

Vers. 49. ET COEPERIT PERCVTERE CONSERVOS SVOS, MANDVCET AVTEM ET BIBAT CVM EBRIOSIS, id eſt ebrietati deditis, Græc. *cum ebriis.* *Percutere,*

ſcilicet

ſcilicet iniuſtè: Nam vt ait Auctor Imperfecti: Imperfect. *Qui propter iuſtam cauſam percutit, etiamſi percutiat, percutere tamen non videtur. Sicut enim iuſta ira non eſt ira, ſed diligentia, ſic iuſta percuſſio non eſt percuſſio, ſed correctio*, vti pater & præceptor percutit & flagellat ſuos filios & diſcipulos, vt corrigat.

Duo capitalia Prælatorum vitia. Indicat hîc Chriſtus Prælatorum duo eſſe capitalia vitia, ex quibus cætera omnia ſcaturiunt, ſcilicet audaciam imperioſam & tyrannicam, ac cupiditatem ſiue ſtudium voluptatum, gulæ & luxuriæ. Hoc eſt quod Paſtores & Epiſcopos admonet S. Petrus Epiſt. 1. c. 2. 5. *Paſcite qui in vobis* 1. Petr. 5. *eſt gregem Dei, prouidentes non coactè, ſed ſpontaneè ſecundum Deum, neque turpis lucri gratia, ſed voluntariè, neque vt dominantes in cleris, ſed forma facti gregis ex animo. Et cum apparuerit princeps paſtorum, percipietis immarceſſibilem gloriæ coronam.* Vide ibi dicta.

Vers. 50. Luc. 12. 46. VENIET DOMINVS SERVI ILLIVS IN DIE QVA NON SPERAT, ET HORA QVA IGNORAT. *Non ſperat*, id eſt, non putat, non timet. Græcè οὐ προσδοκᾷ, id eſt non expectat. Sic Virgil. 1. Æneid.

Virgil. *At ſperate* (id eſt, timete) *Deos memores fandi atque nefandi:*

Et lib. 4.

Hunc ego ſi potui tantùm ſperare (timere) *dolorem,*

Vers. 51. Luc. 12. 46. ET DIVIDET EVM PARTEMQVE (ſortem & conditionem) EIVS PONET CVM HYPOCRITIS: ILLIC ERIT FLETVS ET STRIDOR DENTIVM. Pro *diuidet*. Græcè eſt διχοτομήσει, id eſt diſſecabit, ſcilicet animam à corpore in morte & poſt mortem, animam tradendo gehennæ & dæmonibus, corpus ſepulchro & vermibus. Hieronym. *Diuidet*, ait S. Hieronymus, *non quòd gladio eum diſſecet, ſed quod à Sanctorum conſortio eum ſeparet*. q. d. Chriſtus talem Epiſcopum, non ſolùm ab officio ſuo amouebit ſed & ſeparabit à conſortio beatorum & Angelorum; cæli & Dei, ac tradet diabolo iugiter cùm damnatis cruciandum in inferno.

Cum hypocritis, id eſt, cum pigris ſeruis, qui quaſi hypocritæ ad oculum Domini ſeruiunt, alias otioſi; nam extra oculos heri poſiti, vacant ſomno & poculis, ideóque mittendi ſunt in ergaſtulum inferni, vbi eſt locus pigrorum. Sic paſſim in Prouerbiis hypocrita ſignificat impium, qui pigrè Deo, ſed feruidè ſuis cupiditatibus ſeruit, vt ibi dixi.

Alludit ad illud Iob 20. 29. *Hæc eſt pars homi-* Iob 20. 29.
nis impii à Deo. Et cap. 8 13. *Spes hypocritæ peribit.* Et 8. 13.
Et c. 13. 16. *Non enim veniet in conſpectu eius omnis* Et 13. 16.
hypocrita. Et Iſaiæ 33. 14. *Conterriti ſunt in Sion* Iſai. 33. 14.
peccatores, poſſedit tremor hypocritas: quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus ſempiternis?

Probauit Chriſtus cuique fideli ſemper eſſe vigilandum, vt per bona opera ſe paret ad certum Domini ad iudicium aduentum, eo quod dies eius ſit incerta, ne illa ipſum incautum & imparatum obruat, cum certo damnationis periculo: probauit id primò, verſ. 37. exemplo diluuij, quod ſub Noë omnes inopinatò ſubmerſit. Secundò, verſ. 43. per parabolam heri qui vigilat, vt furem noctu & clam irrepentem repellat. Tertiò, verſ. 45. per parabolam ſerui fidelis & alterius infidelis, quorum ille amplum à Domino recepit præmium, hic acre ſupplicium. Quartò, cap. ſequenti verſ. 1. per parabolam virginum prudentum, quæ acceperunt oleum in lampadibus. Quintò, ibidem verſ. 14. per parabolam talentorum, quæ herus in ſeruos diſtribuit, ac cum eis ſtrenuè negotiantes glorioſè remunerat, pigros verò & otiantes plectit. *Cuique ſemper vigilandum.*

CAPVT VIGESIMVM QVINTVM.

SYNOPSIS.

Pergit Chriſtus fideles monere, & ſtimulare ad aſſiduam vigilantiam & bonorum operum ſtudium, vt ſemper ſint parati ad incertum eius aduentum, diémque iudicij, vt patet ex verſ. 12. & ex cap. præcedenti verſ. 42. Quocirca primò, inducit parabolam decem virginum, quinque fatuarum & quinque prudentium, quarum illæ carentes oleo excluſæ ſunt à nuptiis ſponſi, hæ verò admiſſæ, quia oleum habebant in lampadibus.

Secundò, verſ. 14. inducit parabolam talentorum, quæ herus famulis ſuis diſtribuens ad negotiationem & lucrum, rediens deinde ab eis exegit, ac negotioſos præmiis, pigros & otioſos ſuppliciis affecit. Denique verſ. 31. rem ipſam aperit, totámque iudicij extremi ideam, ac ſententiam tam in impios quàm in pios ferendam, oculis ſubiicit.

Ultima hæc fuère Chriſti monita, ideóque prægnantia & efficacia: nam poſt biduum captus & occiſus eſt, vt patet cap. 26. verſ. 2. Dixit ergo hæc Chriſtus feriâ tertiâ, ſiue die Martis, cùm ſequenti feriâ quintâ Euchariſtiam inſtituit, & feriâ ſextâ crucifixus eſt: Vide Chronotaxim num. 64. & 66.

Vers. 1. TVNC ſimile erit regnum cælorum decem virginibus: quæ ac-
cipientes lampades ſuas, exierunt obuiam ſponſo & ſponſæ.
2. Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes:
3. ſed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non ſumpſerunt
oleum ſecum: 4. prudentes verò acceperunt oleum in vaſis
ſuis cum lampadibus. 5. Moram autem faciente ſponſo, dor-
mitauerunt omnes & dormierunt. 6. Media autem nocte cla-
mor factus eſt: Ecce ſponſus venit, exite obuiam ei. 7. Tunc ſurrexerunt omnes
virgines illæ, & ornauerunt lampades ſuas. 8. Fatuæ autem ſapientibus dixerunt:
Date nobis de oleo veſtro: quia lampades noſtræ extinguuntur. 9. Reſponde-
runt prudentes, dicentes: Ne fortè non ſufficiat nobis & vobis, ite potiùs ad ven-
dentes, & emite vobis. 10. Dum autem irent emere, venit ſponſus: & quæ
paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, & clauſa eſt ianua. 11. Nouiſſimè
verò veniunt & reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis. 12. At
ille reſpondens ait: Amen dico vobis, neſcio vos. 13. Vigilate itaque, quia
neſcitis diem, neque horam. 14. Sicut enim homo peregrè proficiſcens, voca-
uit ſeruos ſuos, & tradidit illis bona ſua. 15. Et vni dedit quinque talenta, alij
autem duo, alij verò vnum, vnicuique ſecundùm propriam virtutem, & profectus
eſt ſtatim. 16. Abiit autem qui quinque talenta acceperat, & operatus eſt in eis,
& lucratus eſt alia quinque. 17. Similiter & qui duo acceperat, lucratus eſt alia
duo. 18. Qui autem vnum acceperat, abiens fodit in terram, & abſcondit pe-
cuniam domini ſui. 19. Poſt multum verò temporis venit dominus ſeruorum
illorum, & poſuit rationem cum eis. 20. Et accedens qui quinque talenta ac-
ceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine, quinque talenta tradidiſti
mihi, ecce alia quinque ſuperlucratus ſum. 21. Ait illi dominus eius: Euge ſerue
bone, & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te cõſtituam, intra in gau-
dium domini tui. 22. Acceſſit autem & qui duo talenta acceperat, & ait: Domine,
duo talenta tradidiſti mihi, ecce alia duo lucratus ſũ. 23. Ait illi dominus eius: Euge
ſerue bone, & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam, in-
tra in gaudium domini tui. 24. Accedens autem & qui vnum talentum acceperat,
ait: Domine, ſcio quia homo durus es, metis vbi non ſeminaſti, & congregas vbi
non ſparſiſti: 25. & timens abij, & abſcondi talentum tuum in terra: ecce habes
quod tuum eſt. 26. Reſpondens autem Dominus eius, dixit ei: Serue male, &
piger, ſciebas quia meto vbi non ſemino, & congrego vbi non ſparſi: 27. opor-
tuit ergo te committere pecuniam meam numulariis, & veniens ego recepiſſem
vtique quod meum eſt cum vſura. 28. Tollite itaque ab eo talentum, & date
ei qui habet decem talenta. 29. omni enim habenti dabitur, & abundabit: ei
autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo. 39. Et inuti-
lem ſeruum eiicite in tenebras exteriores: illic erit fletus & ſtridor dentium.
31. Cùm autem venerit Filius hominis in maieſtate ſua, & omnes Angeli cum
eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ: 32. & congregabuntur ante eum
omnes gentes, & ſeparabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis:
33. & ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris. 34. Tunc
dicet rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum
vobis regnum à conſtitutione mundi. 35. eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare:
ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis me: 36. nudus, & coope-
ruiſtis me: infirmus, & viſitaſtis me: in carcere eram, & veniſtis ad me. 37. Tunc
reſpondebunt ei iuſti, dicentes: Domine, quando te vidimus eſurientem, & pauimus
te: ſitientem & dedimus tibi potum? 38. quando autem te vidimus hoſpitem, &
collegimus te: aut nudum, & cooperuimus te? 39. aut quando te vidimus in-
firmum, aut in carcere, & venimus ad te? 40. Et reſpondens rex, dicet illis:

Amen

Amen dico vobis, quamdiu feciſti vni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis.
41. Tunc dicet & his, qui à ſiniſtris erunt: Diſcedite à me maledicti in ignem
æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius. 42. eſuriui enim, & non
dediſtis mihi manducare: ſitiui, & non dediſtis mihi potum: 43. hoſpes
eram, & non collegiſtis me: nudus, & non cooperuiſtis me: infirmus, & in
carcere, & non viſitaſtis me. 44. Tunc reſpondebunt ei & ipſi, dicentes:
Domine, quando te vidimus eſurientem, aut ſitientem, aut hoſpitem, aut
nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non miniſtrauimus tibi? 45. Tunc
reſpondebit illis, dicens: Amen dico vobis: Quamdiu non feciſtis vni de minori-
bus his, nec mihi feciſtis. 46. Et ibunt hi in ſupplicium æternum; iuſti autem in
vitam æternam.

VERS. 1.

Parabola decem Virginum.

TVNC SIMILE ERIT REGNVM CÆLORVM DECEM VIRGINIBVS, QVÆ ACCIPIENTES LAMPADES SVAS EXIERVNT. OBVIAM SPONSO ET SPONSÆ. τὸ *ſponſa* non habent Græca, nec S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius; legendum tamen eſt cum Romanis, Syro, Origene, Hilario & ſancto Auguſtino Epiſt. 120.

Tunc, cùm ſcilicet inopinatè redibo ad iudicium, vt omnes pro meritis diiudicem, præmiem vel puniam. *Regnum cælorum*, id eſt, Eccleſia militans, quæ tunc futura eſt triumphans, q. d. Tunc ſimiliter agetur cum fidelibus Eccleſiæ, perinde ac ſi decem virgines pararent ſe ad feſtum nuptiale &c. Licet enim reprobi, vtpote iam damnati in gehenna non amplius ſint membra Eccleſiæ, tamen quia in hac vita fuerunt eius membra, ideo vt talia hîc inducuntur vt iudicentur, ſed ita vt per ſententiam iudicis ab Eccleſia excludantur, & in tartarum relegentur. Infidelium hîc non fit mentio: *quia qui non credit iam iudicatus eſt*. Ioann. 3. 18. Ioann. 3. 18.

Sponſis honoris cauſa comites dati.

Nota, olim vti & nunc, ſponſo honoris cauſâ addebantur comites iuuenes, egregij & ornati, ſponſæ verò virgines eæque ſæpe decem numero. Porrò nuptias celebrabant noctu: quocirca ſponſus veſpere adibat domum ſponſæ, vbi honorificè & lautè à parentibus ſponſæ exceptus, inde ſponſam in ædes ſuas, aut ſi illæ anguſtæ forent, in amplam conuiuij nuptialis domum deducebat, ibique nuptias celebrabat & conſummabat: iuuenes autem & virgines vtrique aduentanti honoris cauſa obuiam prodibant, proferentes tædas pronubas, præſertim ex ſpina alba, eáſque quinque teſte Plutarcho in Problem. Vide Alexandrum ab Alexandro lib 2. Genial. c. 5. & ibi Tiraquellum, ac Salmeronem hic tomo 7. cap. 38. Iudæi autem non videntur olim habuiſſe vſum ceræ ad lumina, cerearúmque tædarum, ſed olei. Vnde in Scriptura crebrò eſt mentio lampadarum & lucernarum, nulla candelarum, imò in candelabro templi erant lucernæ cum oleo, non candelæ ex cera vel ſebo.

Iam vt parabolam particulatim applicem & explicem, ſponſus eſt Chriſtus, ſponſa eſt Eccleſia, cuius in hac vita aguntur ſponſalia, ſed in futura reſurrectionis gloria erunt æternæ nuptiæ. Virgines ſunt omnes fideles, ſiue Chriſtiani, quia fide 2. Cor. 11, 2. ſinceri & integri iuxta illud Pauli: *deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto*. 2. Corinth. 11. 2. vbi plura hac de re dixi.

Porrò S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, S. Auguſtinus, & S. Gregorius per virgines, accipiunt ſolas & omnes quæ verè & propriè virgines ſunt: ſed hoc arctius eſt præ ſcopo & mente Chriſti, qui per virgines intelligit omnes fideles, vt dixi. Rectè tamen Eccleſia in officio diuino hæc adaptat virginibus, quia illæ hic grammaticè nominantur & ad litterã præ cæteris ſignificantur: ita Ianſen. Maldon. & alij. Hinc Beata Anatolia deſpõſa Aureliano vidit Angelũ ſibi inclamantẽm: *O Virginitas, quæ morte non vinceris. O Virginitas, quæ non in operibus tenebrarum, ſed ſemper in lumine verſaris &c. Virginitas purpura regalis eſt, quam qui induit, reliquis fit eminentior. Virginitas gemma eſt pretioſa. Virginitas theſaurus eſt Regis immenſus. Huic fures inſidias tendunt. Hanc tu euigilans cuſtodi ſolicitè: quantúmque te plus habere cognoſcis, inſtantius cuſtodi, ne perdas.* Quibus verbis ipſa incitata generoſum pro virginitate obiit agonem. Ita Ado in Martyr. ad diem 29. Decembr.

Decem numerantur, quia denarius multitudinis & vniuerſitatis eſt ſymbolum, ac familiaris eſt S. Script. ob decalogum legis diuinæ, vt patet Geneſ. 31. 7. Leuit. 26. v. 26. Numer. 14. 22. Ita Origen. S. Hieron. & alij.

Arithmetica & ſymbolica ratio liquet ex Platone lib. 5. de Legibus, vbi docet ſolere quinque amicos & quinque amicas conuocari ad conuiuiũ nuptiale, eo quòd quinarius ſit numerus compoſitus ex primo pari, puta ex binario, & ex primo impari, puta ternario (nam duo & tria faciunt quinque) ideóque appoſitè ſignificat coniunctionem maris & feminæ, quæ fit in nuptiis ſpõſi & ſponſæ.

Quæ accipientes (Græcè λαβοῦσαι, id eſt cum accepiſſent) *lampades ſuas* nuptiales *accenſas*, inquit Origenes, *ſed ad tantum iter obuiam exeundi ſponſo oleum non acceperunt, vt eas perpetuò accenſas conſeruarent. Nam quæ lampades ſuas queruntur extingui, oſtendunt eas ex parte lucere*, ait S. Hier. Origen.

Lampades erant Virginum, tædæ virorum.

Porrò in Scriptura *lappidim*, id eſt, lampades vocantur faces & tædæ. Hæ enim in nuptiis noctu præferuntur ſponſo & ſponſæ, quia hæ reſiſtũt aëri & ventis, cùm lampades, id eſt lucernæ ſtatim iis extinguantur. Hîc tamen fuêre lampades propriè dictæ, quia olei fit mentio; atque hæ ſunt virginum, ſicut tædæ virorum. Vnde Virgilius Egloga 4.

Mopſe nouas incide faces, tibi ducitur vxor. Virgil.

Idem lib. 4. Æneid.

Si non pertæſum thalami tædæque fuiſſet. Idem.

Martial. lib. 12. Martial.

Præluxêre faces, velarunt flammea vultus.

Catullus in Epithalamio Maulij & Iudæ, vbi ait: *Pelle humum pedibus, manu ſpineam quate tædam. Tollite ô pueri faces.* Plinius libro 16. c. 18. ſic ait: *In eoſdem ritus comitatur & ſpina, nuptiarum facibus auſpicatiſſima, quoniam inde fecerint paſtores qui rapuerunt Sabinas, vt auctor eſt Maſſurius: nunc facibus carpinus & corylus familiariſſima.* Plura vide ſi libet apud Alexandrum ab Alexandro, Tiraquel- Plin.

lum, Ciacconum, ac fusè doctéque apud Briſſonium lib. de ritu nuptiarum.

Vers. 2. Qvinqve avtem ex eis erant fatvæ et qvinqve prvdentes, *Fatuæ*, quia imprudenter & ſtultè egerunt: nam cum obuiam irent ſponſo cum accenſis lampadibus, neglexerunt oleum neceſſarium ad fouendum lumen lampadarum: vnde lampades earum extinctæ fuêre, & ipſæ confuſæ ſine lumine in tenebris occurrerunt ſponſo: prudentes verò acceperunt oleum; vnde accenſas ſemper tenuêre lampades, cum eiſque ſponſo obuiauêre: prudenter ergo ſe geſſerunt. Hinc ſequitur:

Vers. 3. *Virgines quæ* Sed qvinqve fatvæ acceptis lampadibvs (accenſis) non svmpservnt olevm secvm.

Vers. 4. *Reſp.* 1. Prvdentes vero accepervnt olevm in vasis (oleariis) cvm lampadibvs. Primò, S. Hieronymus & Hilarius per *virgines*, accipiunt omnes homines: per *fatuas*, Iudæos & Hæreticos; per *prudentes*, Chriſtanos.

2. Secundò, ex aduerſo S. Chryſoſtomus & alij iam citati ſolas propriè dictas virgines accipiunt, ex quibus prudentes ſunt, quæ cum virginitate habent oleum charitatis, exercendo opera miſericordiæ; fatuæ, quæ hoc oleo carent.

3. Tertiò, Lyranus: Virgines prudentes, inquit, ſunt contemplatiui & Religioſi, qui habent oleum charitatis & rectæ intentionis, quâ vni Deo placere ſtudent: fatuæ verò ſunt qui oleo hoc carent, ac vanam hominum laudem & gloriam aucupantur.

4. *Genuinè.* Quartò, & genuinè *virgines*, ſunt quilibet fideles; *prudentes*, illi qui habent fidem cum operibus miſericordiæ, charitatis aliarúmque virtutum; *fatuæ*, qui ſolùm fidem habent ſine bonis operibus. Ita Origenes, S. Hilarius, Auctor Imperfecti: *Applicatio totius Parabolæ.* Vnde harum lampades extinguuntur, imò vt Syrus vertit *extinctæ ſunt*, iuxta illud Iacobi c. 2. *Fides ſine operibus mortua eſt*. *Iacob* 2. Lampas ergo eſt mens fidelis, ſiue ipſa fides, vt volunt S. Hieronymus, Hilarius, Origenes. Oleum ſunt bona opera ſine quibus fides eſt mortua & quaſi extincta, cum iis verò viua & accenſa; Lux ſiue ardor lucernarum eſt charitas; hæc enim alitur ſtudio bonorum operum, ſicut flamma lampadarum alitur oleo. Vas eſt conſcientia vel anima fidelis, atque hâc de cauſa moribundis candelam ardentem in manus damus ſignificantes, vel optantes vt habeant fidem cum operibus, vt quaſi ſponſæ cum lampade accenſa Chriſto Domino, quaſi ſponſo decenter dignéque occurrant.

Symbolicè. Symbolicè & phyſicè, nuper Philoſophus quidam Genuæ ſcripſit librum de hac Chriſti parabola; in quo illam ſic explicat. Beatitudo ait, conſiſtit in hoc, quòd ſponſus copuletur ſponſæ, id eſt, intellectus agens patienti, poſt intellectionem omnium rerum materialium, admiſſis quinque prudentibus virginibus, id eſt quinque ſenſibus internis, habentibus lampades, id eſt ſenſoria organa in cerebro, & oleum, id eſt obiecta rerum ſenſibilium, excluſis quinque fatuis, id eſt quinque ſenſibus externis non illuſtratis, propter obiectarum rerum abſentiam. Verùm hæc ſunt acumina Philoſophica, quæ longè abſunt à mente Chriſti, ac ex Gnoſticorum ſomniis manarunt teſte Tertulliano lib. de anima c. 28. vbi ſic ait: *Tertullian.* *Hunc enim arripiunt* (Gnoſtici ex Ideis Platonis) *differentiam corporalium ſenſuum & intellectualium virium, quam etiam parabolæ decem virginum adtemperant, vt quinque ſtultæ ſenſus corporales figurauerint, ſtultos videlicet, quia deceptui faciles: ſapientes autem intellectualium virium notam expreſſerint, ſapientium ſcilicet, quia contingentium veritatem illam arcanam & ſupernam, & apud pleroma conſtitutam, hæreticarum idearum Sacramenta: hoc enim ſunt & αἰῶνες, & genealogia illorum.*

Moram avtem faciente (Græcè χρονίζοντος, id eſt tardante) sponso dormitavervnt omnes et dormiervnt. Vers. 5. Mora Chriſti ſponſi, eſt tempus pœnitentiæ & bonorum operum, quod ſingulis in hac vita concedit, ideóque differt mortem diémque iudicij: dormitare eſt mora, dormire eſt mortuum eſſe. q. d. Dum differt Chriſtus diem iudicij, interim fideles ſenſim mori cœperunt, ac tandem omnes mortui ſint. Ita S. Hilarius: *Hilar.* *Mora ſponſi*, ait, *pœnitentiæ tempus eſt: expectantium ſomnus, credentium quies eſt, & in pœnitentiæ tempore mors temporaria vniuerſorum.*

Media avtem nocte clamor factvs est. Vers. 6. Arabicus: *mediata eſt nox & exclamauit vox* (emiſſa à præeuntibus ſponſi comitibus, dum is ex domo ſponſæ deducēs illam domui ſuæ appropinquauit) ecce sponsvs venit, exite obviam ei. Clamor hic ſignificat tubam Archangeli ſuſcitantis mortuos è ſepulchris, de quo cap. præcedenti verſ. 31. Ita Origenes, S. Chryſoſtomus, Hieronymus & alij.

Huc alludens S. Laurentius Iuſtinianus, primus Patriarcha Venetorum, iam moriturus: *S. Laurentius Iuſtinianus.* *Hactenus*, inquit, *filij per iocum res acta eſt, ſeriò agitur. Prope eſt ſponſus: eundum ei obuiam.* Et ſublatis in cælum oculis: *Venio* ait, *ad te bone Ieſu* &c. *Hunc diem ſemper ante oculos habui: tu ſcis Domine*; ac mox hilari mente & vultu purum Deo Spiritum reddidit, obuiam iturum Chriſto in cælum. Ita habet Bern. Iuſtinianus eius cognatus, teſtis oculatus, in vita eius cap. 10. & ſeq. quæ apud Surium extat tomo 1.

Porrò ex eo quòd clamor hic dicitur factus *media nocte*, S. Chryſoſtomus, S. Hieronymus & Euthymius probabiliter opinantur, ſecundum Chriſti aduentum ad iudicium fore media nocte, vt homines inopinatos & dormientes obruat, ideóque cap. præcedenti monuiſſe nos, vt iugiter vigilemus, adeóque S. Hieron. aſſerit hanc eſſe traditionem Apoſtolicam, atque ea de cauſa in Paſchate olim, populum ante mediam noctem ex Eccleſia dimittere non licuiſſe, quia Chriſtus ſicut olim tempore mediæ noctis in Ægyptum, ad cædem primogenitorum ac liberationem Hebræorum venit. Exodi 11. v. 4. & Sapien. 18. 14. ita pariter eâdem ad iudicium vniuerſale venturus crederetur. *An iudicium noctu fiet*, Verùm hæc res incerta eſt: Vnde alij æquè vel magis probabiliter, cenſent Chriſtum manè venturum ad iudicium: ipſe enim eſt pater lucis, ac iudicium palàm in luce ſpectante toto mundo peraget, ne quis in tenebris fuco, illuſioni, fugæ, aut latibulo ſit locus. Ita Franc. Suarez 3. p. tomo 2. diſput. 50. ſect. 10. Quod ergo ait *media nocte*, per Catachreſin idem eſt quòd inopinatè, inexpectatè, hominibus non cogitantibus & quaſi dormientibus veniet Chriſtus Iudex: Ita Origenes, S. Hieron. & Chryſoſtomus. Rurſum nocte vel ſub auroram inſonabit tuba Archangeli, fiétque reſurrectio, ac mox Chriſtus ipſo manè deſcendet ad iudicium.

Tvnc svrrexervnt omnes virgines illæ, et ornavervnt lampades svas, Vers. 7. quaſi dicat ad clamorem & tubam Archangeli, omnes fideles reſurgent, & ſolliciti erunt qua

mente

mente & conſcientia pergant ad iudicem Chri- Imperfect. ſtum, ſcilicet, vt ait Auctor Imperfecti, *Aſpicient & diſcutient fidem ſuam, conſiderabunt opera ſua, interrogabunt conſcientias ſuas*, quia vt dicit August. S. Auguſtinus ſerm. 23. de Verbis Domini: *Nihil aliud eſt, cœperunt aptare lampades ſuas, quam parare Deo operum ſuorum reddere rationem.* S. Hilar. Hilarius verò Canone 27. in Matth. *Lampadum aſſumptio*, ait, *animarum eſt reditus in corpora, earúmque lux, conſcientia boni operis elucens, quaſi vaſculis corporum continetur.*

Lampades ſymbolum martyrij. Hoc lucernarum per viſionem Symbolo, martyrij omen à Deo accepêre S. Montanus eiúſque ſocij martyres diſcipuli S. Cypriani, vt habent eorum acta apud Surium ad diem 24 Februarij: quidam enim ex eis, cui nomen Reno, *in ſomno vidit produci ſingulos: quibus prodeuntibus lucerna ſingula preferebantur: cuius autem lucerna non præ-* Surius. *ceſſerat, nec ipſe ſequebatur; Et cum proceſſimus nos cum lucernis noſtris, expergefactus eſt; Et vt nobis retulit, lætati ſumus, fidentes nos cum Chriſto ambulare, qui eſt lucerna pedibus noſtris, & ſermo Dei, & continuò rapti ſumus ad procuratorem* &c. Hæc ibi ad verbum.

Vers. 8. Fatvæ (Arabicus *inſipientes*) avtem sapientibvs dixervnt: date nobis de oleo veſtro, qvia lampades noſtræ extingvvntvr. Pertinet hoc & ſequentia ad Emblema parabolæ: nam quoad rem per eam ſignificatam, reprobi in die iudicij non petent oleum bonorum operum ab electis, vtpote ſcientes eos id ſibi tunc non daturos nec dare poſſe: tunc enim quiſque iudicabitur ab operibus quæ geſſit in hac vita ante mortem. Inducitur ergo hoc emblema, vt per illud notetur & culpetur ſera reproborum pœnitentia, qui poſt mortem videntes terribile ſibi Dei iudicium & damnationem imminere, ſerò dolebunt ſe in hac vita fuiſſe negligentes in ſtudio virtutum, ac tum optarent ſe fuiſſe diligentes, ſed fruſtra, quia nec opera nec opem electorum ſibi poterunt comparare: Tunc enim nec tempus erit operandi, nec auxilium, aut ſubuentio, vel oratio ſanctorum eis prodeſſe poterit, imò vt ait Auctor Imperfecti, in tam horrendo iudicio nemo erit qui ſibi ſatis confidat, ſatiſque bonorum operum habere videatur.

Quia lampades noſtræ extinguuntur. Iam reuera erant extinctæ, quia mortui erant ipſi in ſtatu peccati mortalis, ideóque non cælo ſed tartaro à Chriſto adiudicandi. Dicunt tamen *extinguuntur*, quia in hac vita mentes eorum, hominibus exterius per communem veræ fidei profeſſionem & communionem ſacramentorum, ſpeciémque honeſtæ vitæ ardere videbantur: ſed tunc, in morte ſcilicet & iudicio, iis omnibus euaneſcentibus, videbunt illas extingui, ac omnem ſpeciem & ſpem virtutis & ſalutis deperire. Ita S. Auguſtinus ſerm, August. 23. de verbis Domini: *Antequam*, inquit, *dormirent Virgines illæ, non eſt dictum quia extinguebantur lampades earum: quare tunc ardebant? quia non deerant laudes hominum: at coram ſponſo, id eſt iudice Chriſto extinguentur, quia Chriſtus illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à Deo*, 1. Corinth. 4. 5. non ab hominibus: pigris verò & reprobis ſumma erit confuſio. Vnde addit ſanctus Auguſtinus, *quorum facta aliena laude fulciuntur, eàdem ſubtracta deficiunt*, hoc eſt, *extinguuntur.*

Vox *extinguuntur*, ſignificat charitatem, quæ eſt flamma lampadarum, id eſt mentium, ali bonis operibus velut oleo, vnde iis ſubductis extingui; *Charitatis oleu ſunt bona opera.* tum quia multa opera virtutum ſunt à Deo præcepta, vti ſunt omnia quæ continetur in Decalogo: ſi quis autem non impleat id quod præceptum eſt à Deo, ſed illud violet, perdit Dei gratiam & charitatem: tum quia charitas ſine exercitio bonorum operum, marcet & languet, fitque torpida, pigra & ægra: vnde facile tentatione aliqua pulſante homo labitur in peccatum mortale, quo charitas deperditur. Vis ergo aſſecurare tibi Dei gratiam, imò augere Dei amicitiam & charitatem? incumbe aſſiduè bonis virtutum operibus: hiſce enim continuò nutritur, roboratur, creſcit, augeſcit charitas.

Respondervnt prvdentes dicentes: Ne forte non svfficiat (Arabicus: *non eſt nobiſcum quod ſufficiat*) nobis et vobis; ite potivs ad vendentes et emite vobis. Vers. 9. Emblema eſt vt dixi, pertinens ad elegantiam parabolæ, ſignificans electos in die iudicij non flectendos miſericordia reproborum, nec eos vllo modo adiuturos, imò nec adiuuare poſſe, quin potiùs tacitè eis exprobaturos, quòd tempus præſentis vitæ datum à Deo ad bene operandum neglexerint. Vnde S. Auguſtinus ſerm. 23. de Verbis Domini: *Non conſulentium*, inquit, *ſed irridentium eſt iſta reſponſio: non* August. *enim ſapientes de ſuo erant, ſed illa in illis erat ſapientia, de qua ſcriptum eſt Prouerb. 1. 24. quia vocaui, & renuiſtis &c. ego quoque in interitu veſtro ridebo, & ſubſannabo cum vobis id quod timebatis aduenerit.* Et S. Hieronymus hîc: *Non poſſunt*, inquit, *in* Hieronym. *die iudicij aliorum virtutes, aliorum vitia ſubleuare.* Addit Gloſſa Interlin. *Non auaritia hoc dicunt, ſed* Gloſſ. Inter. *timore, quia in illo die teſtimonium cuiuſque vix ſufficiet ſibi, nedum ſibi & proximo.* Rurſum q. d. *Modò videamus quid vos adiuuent, qui vobis humanas laudes vendere conſueuerant.* Hæc Interlin. ex S. Gregorio hom. 12. in Euang. qui addit: *Vendi-* Gregor. *tores quippe olei adulatores ſunt. Qui enim accepta qualibet gratia, vanis ſuis laudibus nitorem gloriæ offerunt, quaſi oleum vendunt. De quo profectò oleo Pſalmiſta dicit: Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.*

Dvm avtem irent emere, venit sponsvs: et qvæ paratæ erant intravervnt cvm eo ad nvptias (Syrus *in domum chori*: in nuptiis enim ſunt chori cantantium & tripudiantium) et clavsa est ianva.] *Tempus merendi clauditur morte.* Emblema hoc quoque eſt, ſignificans in hac vita bene agendi, pœnitendi & merendi eſſe tempus; hoc verò claudi in morte (tunc enim *in ictu oculi clauduntur omnia*) & clauſum fore in die iudicij: *Non enim poſt* August. *iudicium patet peccati aut meritorum locus*, ait S. Auguſtinus. Et S. Hieronymus: *Exceſſerat*, ait, Hieron. *emendi tempus, nec adueniente die iudicij locus erit pœnitentiæ.* Et Origenes: *Qui*, inquit, *quando* Origen. *debuerant vtilia diſcere, neglexerunt, in exitu vitæ dum diſcere volunt, comprehenduntur à morte.* Additque vendentes ſunt doctores, emptio eſt acceptio: pretium perſeuerantia, amor diſcendi & diligentia. Porrò quia apud homines nuptiale gaudium eſt ſummum, hinc illi comparatur cæleſtis electorum felicitas. Vnde ſanctus Hilarius: *Nuptiæ*, ait, *Immortalitatis aſſumptio eſt*, Hilar. vbi, ait Interlin. anima Verbo Dei copulatur quaſi Sponſo.

Audi quid de S. Oppottuna Abbatiſſa narret S. Adelinus Epiſcopus in eius vita, apud Surium die 22. Aprilis: *Cùm S. Opportuna grauiter ægro-*

S. Opportuna Abbatiſſæ mors feliciſſima. taret, ad eam venerunt SS. Cæcilia & Lucia, ad quas illa blando ſermone: *Auete ſorores Cæcilia & Lucia, quid præcipit ancilla ſuæ omnium Regina virgo Maria? Expectat, inquiunt illa, aduentum tuum in cælo, vt filio eius coniungaris. Itaque ornata corona gloriæ & accenſa lampade, debes obuiare ſponſo & ſponſæ.* Igitur ipſa hilarius cum videret aduentantem B. Virginem, quaſi eam amplexans, in eius manus tradidit ſpiritum æterna gloriâ beandum.

NOVISSIME VERO VENIVNT ET RELIQVÆ VIRGINES DICENTES: DOMINE, DOMINE APERI NOBIS.] *Dolore repulſionis compulſa appellationem ingeminant dominationis*, ait S. Gregor. Sed *quid*
Hieron. *prodeſt*, ait S. Hieronymus, *voce inuocare quem operibus neges?* Significat ergo reprobos tum ſummè fore anxios & perculſos, vt in omnem partem ſe verſent, nunc ſummis precibus implorando miſericordiam iudicis, nunc deplorando negligentiam vitæ præteritæ, nunc deſperando ſpem ſalutis. Ita Auctor Imperfecti: *Nihil eis proderit*, ait,
Imperfect. *anxietas illa tunc incipientibus bene agere, cum tempus bene agendi concluditur. Nihil proderit ex neceſſitate repetita confeſſio eius, qui ex voluntate nec ſemel confeſſus eſt.* Lege Patheticas reproborum voces & complorationes, quas graphicè depingit Sapiens c. 5. v. 1. & ſequent.

VERS. 12. *Neſcio vos.* AT ILLE RESPONDENS AIT: AMEN DICO VOBIS NESCIO VOS, id eſt, vos pro meis non cognoſco, reſpuo, reprobo, damno: quia vos in die veſtra noluiſtis agnoſcere me, vt veſtrum Deum & Dominum, nec ego vos in hac die mea agnoſco; vt meos fideles, ſeruos & filios: ſeruiiſtis diabolo non Deo, in voluptate; nunc ſeruite illi in
Interlin. gehenna. Ita S. Hieronymus: *Nouit*, ait, *Dominus qui ſunt eius; & qui ignorat, ignorabitur.* Et
Hieronym. Interlin. *Ideo*, ait, *vos deſero, quia per vita meritum non recognoſco.* Et S. Chryſoſtomus: *Cùm dixerit, neſcio vos, nihil aliud quàm gehenna & intolerabilis cruciatus relinquitur, imò vero etiam gehennâ iſtud verbum grauius eſt*; quia quem neſcit
Chryſoſt. Deus, hunc neſcit cælum, neſciunt Angeli, neſciunt beati, ſed ſcit Diabolus, ſcit mors, ſcit gehenna ad eum iugiter cruciandum. Adde; Chriſtus adeo indignabundum & terribilem vultum in
Apoc. 6. 16. die iudicij oſtendet reprobis, vt dicant *montibus, cadite ſuper nos, & abſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronum, & ab ira Agni; quoniam dies magnus iræ ipſorum, & quis poterit ſuſtinere?* Apocal. 6. 16. Vide ibi dicta. Vox ergo Chriſti iudicis erit quaſi tonitru & fulmen, detonans æternam maledictionem in improbos, eóſque detrudens in tartara.

VERS. 13. VIGILATE ITAQVE, QVIA NESCITIS DIEM, NEQVE HORAM. Arabicus & Syrus: *Quia non ſcitis illam diem neque illam horam*, ſcilicet extremam illam & *vltimum momentum ex quo pendet æternitas veſtra, vel beatiſſima vel miſerrima.* Hæc eſt Epiparabola ſiue affabulatio, oſtendens ſcopum, finem & fructum parabolæ, ſcilicet illam eò induci & dirigi, vt fideles omnes ſtimulet ad vigilantiam & ſtudium bonorum operum, quibus ſe comparent ad diem mortis & iudicij, vtpote inſtantem, ſed incertum. q. d. ait S. Hieron.
Hieron. Gregor. *Quia ignoratis diem iudicij, lumen bonorum operum præparate; Nam qui pœnitenti veniam ſpopondit, peccanti diem craſtinum non promiſit*, ait S. Gregorius hom. 12. in Euang. *Neſcitis diem neque horam, non modò vltimi illius temporis*, ait S. Auguſtinus
Auguſt. ſerm. 22. de verbis Domini, *quo venturus eſt ſponſus, ſed & ſuæ quiſque dormitionis diem & horam neſcit. Quiſquis autem paratus eſt vſque ad ſomnum, id eſt vſque ad mortem, qua omnibus debetur, paratus inuenietur etiam cùm illa vox media nocte ſonuerit, quâ omnes euigilaturi ſumus.* Vide dicta c. 24. v. 42.

Sapienter R. Achabia in Pirke Auoth cap. 3. Pirke Auoth. *Conſidera tria*, inquit, *vt non pecces. Primum, vnde veniſti, 2. quò vadis, 3. cui redditurus es vitæ rationem. Vnde veniſti? ex materia fœtida. Quò vadis? ad locum cineris & vermium. Cui reddes rationem? Regi Regum, ſancto & benedicto.* Sapientiùs S. Auguſtinus homil. 13. inter 50. *Pro-* Auguſtin. *miſit*, inquit, *tibi Deus, quoniam quo die conuerſus fueris, obliuiſcitur mala tua præterita, ſed nunquam vitam craſtini diei promiſit tibi.* Et mox: *Deus diem mortis incertum ſalubriter conſtituit: Diem vltimum ſuum quiſque ſalubriter cogitet. Miſericordia Dei eſt, quia neſcit homo quando moriatur. Latet vltimus dies, vt obſeruentur omnes dies.* Nota vltimam hanc S. Auguſtini gnomen.

SICVT ENIM HOMO PEREGRE PROFICISCENS VERS. 14. *Parabola talentorum.* VOCAVIT SERVOS SVOS, ET TRADIDIT ILLIS BONA, ſcilicet opes ſuas & facultates, vt eas cuſtodirent & negotiando augerent, ſupple ex præcedenti ſic erit aduentus filij hominis ad iudicium. τὸ enim ſignificat ſcopum parabolæ, ſcilicet Chriſtum velle per eam probare id quod dixit, verſ. præced. *Vigilate itaque, quia neſcitis diem neque horam.* Scopus ergo parabolæ huius eſt, oſtendere, quàm exactam donorum ſuorum rationem exacturus ſit Chriſtus in die iudicij ab otioſis, & quod quantúmque præmium daturus ſit negotioſis, qui donis ſuis ſtrenuè ad Dei gloriam vſi ſunt. Similis eſt hæc parabola illi, quam recenſet Lucas c. 19. v. 11. ſed in nonnullis diſcrepat; alio enim tempore, fine & modo dicta eſt à Chriſto. Illa enim Lucæ dicta eſt ante Dominicam palmarum, hæc verò poſt eam, ſcilicet Feria tertia quæ præiuit feriam ſextam, in qua Chriſtus fuit crucifixus. Vnde S. Chryſoſt. Euthym. Ianſen. & alij cenſent, diuerſas eſſe has Lucæ & Matthæi parabolas, vel potius vnam diuerſimodè repetitam: Nam pro talentis Lucas habet minas, additque nonnulla v. 14. & 27. vti mox patebit.

Porrò homo hic eſt Chriſtus; Chriſtus enim *Applicatio parabolæ.* profectus eſt peregrè, cùm in cælum aſcendit, quaſi longo tempore à terra & Eccleſia abſuturus. Ita Origenes, S. Hieronymus, Beda. Alij Chriſtum peregrè profectum interpretantur, quando à Iudæis tranſtulit prædicationem Euangelij per Apoſtolos ad gentes, ac apud eas regnum Eccleſiæ ſuæ conſtituit. Nec malè, præſertim apud Lucam c. 19. vbi hæc parabola inducitur propter Zachæum publicanum & quaſi gentilem, in cuius domum ingreſſus Chriſtus, ſalutem ei attulit relictis Iudæis. Verùm tunc tota parabola hæc ſeruorum & talentorum ad ſolos Iudæos arctanda eſt: talenta enim ſeruis ſuis herus hic diſtribuiſſe dicitur antequam peregrè (ad gẽtes) proficiſceretur. Quocirca prior explicatio vti amplior, ita & germanior eſt: Serui enim hic omnes fideles intelliguntur, ſiue ex Iudæis ſiue ex gentibus oriundi ſint. Bona ſunt talenta, de quibus verſ. ſequenti, ſiue quòd herus hic, inſtar mercatorum & Campſorum omnes ſuas facultates habuerit in pecuniis, puta in talentis auri & argenti; ſiue quòd talenta vocentur cenſus & prædia quæ æſtimabantur partim vno, partim duobus, partim quinque talentis: ſicut à Latinis pecunia vocatur, quicquid pecunia æſtimatur & comparatur: Vnde & Græcis vocantur χρήματα, id eſt opes,

opes, pecuniæ, quaſi χρήσιμα, id eſt vtilia. Sed prius eſt aptius, non v. 27. hæc talenta vocantur pecunia.

VERS. 15. ET VNI DEDIT QVINQVE TALENTA, ALII AVTEM DVO ALII VERO VNVM, VNICVIQVE SECVNDVM PROPRIAM VIRTVTEM (Arabicus *iuxta poſſe virtutis ſuæ*. Syrus *iuxta facultatem ſuam*) ET PROFECTVS EST STATIM.] Pro *talentis*, Lucas habet, *mnas*, id eſt, *minas*: *mna* autem Hebraicè, idem

Mina ſiue Mna quid ſit eius Etymō.

quod numeratum, ſiue definitum, ſcilicet pretium, vel pondus auri vel argenti: Radix enim מָנָה *mana* idē eſt quod numerauit. Vnde *mane tekel phares*. Daniel. 5.25. Mina Attica & Romana continebat drachmas centum, Hebræa verò drachmas 240. ſiue vncias 30. hoc eſt duas libras cum media. Drachma auri eſt coronatus Francicus, Drachma argenti eſt Iulius Romanus ſiue Regalis Hiſpanicus. Quare Mina Hebræa auri continebat 240. coronatos Francicos: mina verò argenti 240. Iulios ſiue Regales. Talentum Atticum continebat ſex millia drachmarum, id eſt, minas Atticas 60. Talentum verò Hebræum duplo erat maius, continebat enim duo millia drachmarum, hoc eſt minas Hebræas 60. Atticas verò 120. Romanas libras 25. Libra auri continet vncias auri duodecim, id eſt, drachmas ſiue coronatos Francicos 96. Talentum auri ergo apud

Valor vnius Talenti.

Hebræos continebat, duodecim millia coronatorum Francicorum. Talentum verò argenti duodecim millia Iuliorum ſiue Regalium. Quare quinque talenta auri continebant ſexaginta millia coronatorum Francicorum, argenti verò ſexaginta millia Iuliorum, quæ faciunt ſex millia aureorum Romanorum. Aureus enim Romanus continet decem Iulios. Duo verò talenta auri apud Hebræos continebant 24. millia coronatorum Francicorum, argenti verò 24. millia Iuliorum, id eſt, duo millia aureorum Romanorum. Vide ea quæ tractaui de Menſuris in fine Pentateuchi.

Talenta triplicia.

Per talenta intellige quælibet Dei dona, ſine quibus nihil operari poſſumus. Dona inquam
1. primo, gratiæ tum gratum facientis, vti ſunt fides, ſpes, charitas, virginitas, cæteræque virtutes; tum gratis datæ, vti ſunt poteſtas faciendi miracula, Apoſtolatus, Epiſcopatus, Sacerdotium, donum linguarum, diſcretio ſpirituum, prophetia &c. Secundò, dona naturæ, vti ſunt ſubtile ingenium,
2. acre iudicium, firma ſanitas, robur, prudentia, in-
3. duſtria, ſcientia, eloquentia. Tertiò, dona & bona externa, vti ſunt opes, honores, ſtatus v. g. magiſtratus, principatus, regnum &c. Ita S. Chryſoſt. Hæc omnia enim Deus vni quinque, alteri duo, tertio vnum, id eſt, impariter & inæqualiter pro libito diſtribuit, hoc fine vt quiſque iis vtatur ad Dei gloriam, & ſuam aliorúmque ſalutem: ſic enim illa adaugebit, tum in ſe (omnis enim habitus per actuum exercitium creſcit) tum in merito & præmio. Addentur enim illi coronæ & aureolæ cæleſtes, v.g. virginitatis, doctoratus, martyrij. Porrò nullus eſt homo qui non vnum aliquod, imò plura ex his Dei dona acceperit, ſed alius plura, alius pauciora. Nam vt ait S. Gregorius hom. 9. in Euang. *Nullus eſt qui veraciter dicat, ta-*

Gregor.

lentum minimè accepi, non eſt vnde rationes ponere cogar. Talenti enim nomine cuilibet pauperi etiam hoc ipſum reputabitur, quod vel minimum accepit: Multis enim maius Dei donum, & ad ſalutem vtilius eſt paupertas quàm opulentia, infirmitas quàm ſanitas, humilis ſtatus quàm ſublimis. Exēplum ſit in S. Paulo, S. Timotheo, & S. Oneſimo. S. Paulus enim quaſi quinque talenta, id eſt, dona à Deo accepit, ſcilicet donum linguarum, poteſtatem miraculorum, Apoſtolatum, zelum animarum, efficaciam prædicandi: Timotheus verò quaſi accepit duo, ſcilicet ſcientiam ſcripturarum & Epiſcopatum Epheſinum; Oneſimus verò vnum, ſcilicet ſtudium miniſtrandi S. Paulo Romæ incarcerato, per quod meruit plura alia, ſcilicet Epiſcopatum Coloſſenſem, & multorum conuerſionem, & martyrium, vti dixi in Epiſt. ad Philemonem.

Quæres, quomodo hæc talenta, ſiue dona ſua Deus diſtribuit *ſecundùm propriam cuiuſque virtutem*? Græcè δύναμιν, id eſt, poteſtatem, robur & vires. Reſp. Hoc partim eſt Emblema, pertinens dumtaxat ad elegantiam parabolæ. Sic enim apud homines, ſolent prudentes heri bona ſua diuidere & credere ſuis ſeruis, vt plura credant ei, qui maiori pollet prudentia & induſtria, pauciora illi, qui minori. Nam certum eſt contra Pelagianos gratiam primam non dari ſecundùm naturales vires & merita, imò nullam eſſe in natura diſpoſitionem ad gratiam.

An Deus det talenta iuxta proprias vires? Reſp. 1.

Partim verò hoc pertinet ad propoſitum: quia gratias gratis datas & ſtatus, vt Magiſtratum, Epiſcopatum, Apoſtolatum, Sacerdotium &c. ſæpe Deus viribus naturæ contemperat, nec aliquem ad ſtatum aliquem aut gradum eligit, niſi ei ferendo par ſit, & natura idoneus, aut quem ipſe idoneum faciat. Idem hominibus faciendum eſſe cum quem in paſtorem, Epiſcopum vel Prælatum eligunt, docet D. Thom. 2. 2. q 63. art. 2. & alibi. Imò cum Deus quoduis donum permanens cuipiam elargiri decernit, prius ei donat capacitatem, ſeu diſpoſitionem proportionatam naturalem, vel ſupernaturalem, aut meritum, quo ad hoc donum fiat idoneus, vel ad illud idoneè ſe comparet. Sic Moſi dedit zelum ſuæ gentis, vt eo ſe diſponeret ad illius præfecturam & ex Ægypto liberationem. Sic Paulo dedit zelum legis Moſaicæ, vt eo deinde purgato & caſtigato vteretur ad propagationem legis Chriſtianæ, vti docet S. Auguſt. lib. 22, contra Fauſtum cap. 70. Sic Magdalenæ & S. Petro ingentem indidit de peccatis contritionem, vt per illam ad ingentem ſanctitatem eos diſponeret. Sic quos Deus eligit & deſtinat ad virginitatem, Religioſam vitam, martyrium, miſſionem Indicam &c. prius vehemens illius deſiderium eis ingerit, quo ſe ad illam aptent, & præparent.

Reſp. 2.

Denique S. Thomas 1. p. quæſt. 62. art. 6. docet Deum Angelis diſtribuiſſe dona gratiæ & gloriæ ſecundùm dona naturæ: quare eos qui ſublimiores ſunt naturâ, ſublimiores quoque eſſe in gratia & gloria. Additque idem ſubinde facete in hominibus. Ait enim: *Hoc autem etiam in hominibus contingit: quia ſecundùm intenſionem conuerſionis in Deum, datur maior gratia & gloria.* Sæpe tamen Deus facit contrarium, vt idiotis, rudibus, vilibus & abiectis maiora det dona gratiæ, quàm literatis, ingenioſis, honoratis, opulentis, vti dedit S. Franciſco, S. Catharinæ Senenſi, S. Simeoni Stylitæ & pluribus ſimilibus. Simili modo ſubinde Deus diſtribuit dona gratiæ gratis datæ, ob arcana ſua conſilia & iudicia: Multi enim præſunt, ait Franc. Lucas, qui minimè digni aut idonei ſunt: multi ſunt ſacerdotio inepti &c. In nullis tamen natura eiúſque dotes ſunt meritum, vel diſpoſitio ad gratiam.

Angelis data gratia iuxta naturam.

D.Thom.

Ergo ex hoc Chriſti dictō non ſequitur, *ſin-*

gulis conferri Dei dona ſecundùm meriti ſui modum, quod Caluinus Catholicis hic per calumniam affingit : aliud enim eſt natura capacem eſſe donorum Dei, aliud mereri dona Dei;aliud poſſe habere charitatem,aliud habere charitatem , quémadmodum docet Proſper lib. 2. de Vocatione Gentium c.2. vbi illud *ſecundum propriam virtutem*,interpretatur *ſecundum propriam & naturalem poſſibilitatem*:ſicut & aliud eſt eſſe habilem aptúmque ad accipienda Dei dona,aliud ea mereri.

Et profectus eſt ſtatim , q d. Chriſtus à Iudæis abiit ad gentes,aut potius in cælum,vt dixi.Addit Lucas c.19.13. Chriſtum antequam abiret partitis in ſeruos ſuos minis,vel talentis dixiſſe : *Negotiamini dum venio* , vt ſcilicet talenta hæc mea ſtrenuè per totam vitam laborando adaugeatis,& eorum lucrum mihi offeratis cum ego ad iudicium redibo : ac mox ſubiicit : *Ciues autem eius oderant eum,& miſerunt legationem poſt illum dicentes:Nolumus hunc regnare ſuper nos*. Ciues Chriſti ſunt Iudæi qui noluerunt *hunc*,ſcilicet Chriſtum agnoſcere pro ſuo Rege & Meſſia cum coram Pilato clamarunt:*Non habemus regem niſi Cæſarem*, ideóque Chriſtum ad Crucem poſtularunt. Rurſum cùm poſt mortem & reſurrectionem Chriſti, eius Apoſtolos & Chriſtianos regnum Chriſti prædicantes & propagantes, & plagis & literis contra eos ſcriptis , quas per totum orbem ſparſerunt, perſecuti ſunt. Vnde de iuſta eorum caſtigatione ſubdit Lucas v.27. Chriſtum dixiſſe : *Veruntamen inimicos meos:qui noluerunt me regnare adducite huc & interficite ante me*. Fecit hoc Chriſtus,cum Iudæam vaſtauit & Iudæos occidit per Titum Imper. magiſque id faciet in die iudicij , cum eos in gehenna æterna morte mulctabit.

Vers. 16
Lucrari talenta, quid?

Abiit autem qvi qvinqve talenta acceperat , et operatvs est in eis (per ea) et lvcratvs est alia qvinqve.] Lucrari talenta,eſt dona Dei augere per eorundem vſum & exercitium,maximè autem eſt per bona opera & auxilium proximorum , gratiam Dei in ſe & aliis adaugere & accumulare.Innuit hæc parabola quemque gratiæ Dei ex æquo & totis viribus cooperari & collaborare debere,vt v.g qui habet quinque gradus charitatis , eliciat actum eiuſdem intenſum vt quinque: ſic enim lucrabitur alios quinque gradus accipiétque à Deo habitum charitatis intenſum vt decem;cui ſi iterum ex æquo cooperetur, eliciátque actum charitatis vt decem , lucrabitur alios decem charitatis gradus,accipiétque habitum charitatis intenſum vt viginti ; cui rurſum ſi ex æquo collaboret,eliciátque actum charitatis vt viginti , merebitur & accipiet habitum charitatis intenſum vt 40.& ita conſequenter aſſiduè duplicando mirè multiplicabit lucrum talentorum ſuorum, puta graduum charitatis. Eſto ergo ipſe paucos , aut nullos ſua charitate ad Chriſtum prædicãdo conuerteret.habebit tamen idem meritum & præmium prædicationis & charitatis ſuæ perinde ac ſi multos conuertiſſet , conuerſio enim aliorum ſæpe non eſt in noſtra poteſtate, meritum autem ſemper eſt.

Nota ex Luca c.19. v.16. & 18. Eadem mna, id eſt, idem gradus gratiæ in vno operatur & lucratur decem mnas , in alio verò quinque dumtaxat , quia ſcilicet ille maiori feruore, ſtudio & conatu voluntatis , gratiæ cooperatus eſt , quàm ille.

Porrò ex hoc verſu & ſequenti, colligunt Theologi Deum ex merito actionum noſtrarum , habitus earum ſupernaturales ſtatim augere & intendere, etiamſi actiones habitum à quo manant non ſuperent;nam qui quinque talenta acceperat operando lucratus eſt alia quinque.

Gregor.

Moraliter S.Gregorius hom.9. in Euang. *Lectio Euangelij*, inquit, *ſollicitè conſiderare nos admonet , ne nos , qui plus cæteris in hoc mundo accepiſſe aliquid cernimur , ab auctore mundi grauius inde iudicemur. Cùm enim augentur dona , rationes etiam creſcunt donorum. Tanto ergo eſſe humilior, atque ad ſeruiendum promptior quiſque debet ex munere , quanto ſe obligatiorem eſſe conſpicit in reddenda ratione.*

Vers. 17.

Similiter et qvi dvo talenta acceperat, lvcratvs est alia dvo,] q.d. Hic quoque ſtudioſè & ex æquo talento , id eſt, gratiæ ſuæ cooperando illam duplicauit.

Vers. 18.

Qvi avtem vnvm acceperat , abiens fodit in terram, et abscondit pecvniam Domini svi.] Arabicus : *ſepeliuit argentum Domini ſui*.Defodere talentum , eſt ex negligentia & deſidia , gratiâ ſibi à Deo collatâ non vti , non operari. Vbi nota defoſſionem hanc talenti , tribui illi, qui vnum tantùm accepit, non quòd alij qui plura acceperunt, ſæpe idem non faciant , ſed vt intelligatur ex eo , quòd tam acriter à Domino exceptus & caſtigatus eſt is , qui vno tantùm talento abuſus eſt, longè acrior fore Domini cenſura & caſtigatio in eos , qui pluribus abutuntur & maioribus. Quocirca Paulus : *Exhortamur*, inquit,*ne in vacuum gratiam Dei recipiatis*. 2. Corinth 6. 11. Et : *Gratia eius in me vacua non fuit, ſed abundantius illis omnibus laboraui*. 1. Corinth. 15. 10. Et : *Væ mihi eſt , ſi non euangelizauero*. Ibidem cap.9.16.Notent hoc, qui ingenio,doctrina, prudentia , aliiſque dotibus ſibi à Deo datis non vtuntur ad ſuam aliorúmque ſalutem,ob deſidiam vel metum peccandi, aliâve ſimili de cauſa. Ab his enim eorum rationem exactam repoſcet Chriſtus in die iudicij. Adde eos qui pauca talenta acceperunt , ſæpe per ſocordiam illa otioſa relinquere , & quaſi defodere : nam qui plura acceperunt iis ſtimulantur , vt iis vtantur ; quare vel iis rectè vtuntur ad meritum , vel abutuntur ad vanitatem , itáque puniuntur non ob talentorum otium , ſed abuſum vanitatis. Ita ferè videmus eos qui pollent magno ingenio , ſi eo ad honeſta non vtantur,ad inhoneſta abuti.

2.Cor.6.11.

1 Cor.15.10.

Vers. 19.

Post mvltvm vero temporis venit Dominvs servorvm illorvm, et posvit rationem cvm eis.] Hanc rationem & computum cum quolibet priuatim init Chriſtus in morte, & iudicio particulari cuiuſque animæ , publicè verò inibit in die iudicij vniuerſalis.

Vers. 20.

Et accedens qvi qvinqve talenta acceperat , obtvlit alia qvinqve talenta dicens : Domine qvinqve talenta tradidisti mihi : ecce alia qvinqve svperlvcratvs svm.]

Gregor.

Audi S.Gregorium hom. 17. in Euang. patheticè hæc depingentem : *In illo tanto examine electorum omnium & reproborum multitudo deducetur, & vnuſquiſque quid ſit operatus oſtendetur: Ibi Petrus cum Iudæa conuerſa, quam poſt ſe traxit, apparebit. Ibi Paulus conuerſum , vt ita dixerim, mundum ducens. Ibi Andreas poſt ſe Achaiam , ibi Ioannes Aſiam , Thomas Indiam in conſpectum ſui Iudicis conuerſam ducet. Ibi omnes Dominici gregis arietes cum animarum lucris apparebunt , qui ſanctis ſuis prædicationibus Deo poſt ſe ſubditum*

gregem

gregem trahunt. Cum igitur tot paſtores cum gregibus ſuis ante aterni paſtoris oculos venerint, nos miſeri quid dicturi ſumus, qui ad Dominum noſtrum poſt negotium vacui redimus, qui paſtorum nomen habuimus, & oues quas ex nutrimento noſtro debeamus oſtendere non habemus? Hic paſtores vocati ſumus, & ibi gregem non ducimus.

VERS. 21. AIT ILLI DOMINVS EIVS: EVGE BONE SERVE ET FIDELIS, QVIA SVPER PAVCA FVISTI FIDELIS, SVPER MVLTA TE CONSTITVAM, INTRA IN GAVDIVM DOMINI TVI.] Lucas c. 19.19. habet: *Et tu eſto ſuper quinque ciuitates.* Eſt Parabola ſumpta à rege, qui ſolet ſeruos fideles remunerare gubernaculis plurium ciuitatem. Significat autem per Catachreſin, ſanctos qui ſtrenuè vſi ſunt gratia ſibi à Deo data, fore conſortes gloriæ, regni & gaudij Dei, ſed maioris vel minoris pro labore & meritis cuiuſque.

Noſter Salmeron opinatur hîc innui taciteque promitti, quòd ſancti certis locis, quibus in vita laborarunt, in cælo à Deo præficiantur, vt ibi plus boni operentur, v. g. vt morbis medeantur aliaque miracula patrent, quia hoc labore ſuo meruerunt. Sic S. Iacobus miracula patrat Compoſtellæ & in Hiſpania, S. Dionyſius Pariſiis & in Gallia, S. Ambroſius Mediolani & in Italia, S. Bonifacius in Friſia & Germania.

VSRS. 22. ACCESSIT AVTEM, ET QVI DVO TALENTA ACCEPERAT, ET AIT: DOMINE DVO TALENTA TRADIDISTI MIHI, ECCE ALIA DVO LVCRATVS SVM.

VERS. 23. AIT ILLI DOMINVS EIVS: EVGE SERVE BONE ET FIDELIS, QVIA SVPER PAVCA FVISTI FIDELIS, SVPER MVLTA TE CONSTITVAM, INTRA IN GAVDIVM DOMINI TVI.] Arabicus vertit: *Et hæc ſunt quinque talenta quæ lucratus ſum*, quaſi ea ſeruus hero oſtenderit & obtulerit. Patent hæc ex dictis v. 20. & 21. Idem enim dicitur, niſi quòd ibi quinque ſint talenta, hîc duo, quia vt ait S. Hieronymus: *Non tam conſiderat Dominus lucri*

Hieronym. *magnitudinem, quàm ſtudij voluntatem:* ac fieri poteſt vt is qui duo accepit, ſtrenuè & continuè cum iis negotiando plus mereatur & accipiat, quàm is qui quinque nactus eſt, ſi tepidè & raro iis vtatur. Sic S. Nicolaus Tolentinas, qui ſanctam in iu-

S. Nicolaus Tolentinas. gi oratione & auſteritate egerat vitam, adeóque feriâ ſecundâ, quartâ, ſextâ & Sabbatho in honorem B. Virginis ieiunabat ſolo pane & aquâ contentus, ac ferreâ catenâ corpus caſtigabat, ſex menſibus ante mortem quotidie ad veſperam melodiam audiuit Angelicam, qua ad nuptias Agni cæleſtis inuitabatur. Demum ſub mortem miro perfuſus gaudio, & cauſam rogatus dixit: *Dominus meus Ieſus Chriſtus, ſuæ matri & noſtro Patri Auguſtino innixus, dicit mihi: Euge ſerue bone & fidelis intra in gaudium Domini tui*, ac mox innctis ſurſum manibus, oculiſque ad Crucem ſublatis: *In manus tuas Domine*, inquit, *commendo ſpiritum meum*; Itáque iucundo & hilari vultu animam Deo reſignauit anno Domini. 1306. vt habet eius vita apud Surium die 4. Septemb..

VERS. 24. ACCEDENS AVTEM ET QVI VNVM TALENTVM ACCEPERAT, AIT: DOMINE SCIO QVIA HOMO DVRVS ES, METIS VBI NON SEMINASTI, ET CONGREGAS VBI NON SPARSISTI.

VERS. 25. ET TIMENS ABII ET ABSCONDI TALENTVM TVVM IN TERRA: ECCE HABES QVOD TVVM EST.

Emblema eſt ſpectans ad ornatum parabolæ. Sic enim ſerui pigri ſuam deſidiam, Domini ſeueritate excuſant, ait Franc. Lucas, quaſi dicat: Tu non vis perdere, ſed ſolùm lucrari; & ſi lucrum non adſertur, tollis tibi res ſeruorum tuorum pauperum quauis ratione, iure vel iniuria. *Qui ſimpliciter inertiam debuit confiteri*, inquit S. Hieronymus, *& orare patremfamilias veniam, è contrario calumniatur, & conſiderata, rapaci Domini auaritia, prudenti conſilio ſe ab omni negotiatione abſtinuiſſe præfatur.*

Notat reprobos in die iudicij, cum videbunt ſanctos à Chriſto adeo præmiari, ſe verò damnari ad gehennam, idque in æternum ex deſperatione, odio & rabie in Chriſtum iudicem inſurrecturos, illíque ſeueritatem nimiam impudenter exprobraturos, indéque ſuæ damnationis culpam impiè & blaſphemè in eum coniecturos. Sic enim ipſi in gehenna ex tormentorum acerbitate & æternitate in furorem acti, aſſiduè blaſphemant Deum, Chriſtum & ſanctos omnes, vtpote à quibus torquentur, vel effectiuè vel obiectiuè.

RESPONDENS AVTEM DOMINVS EIVS DIXIT EI: SERVE MALE ET PIGER, SCIEBAS QVIA METO VBI NON SEMINO, ET CONGREGO VBI NON SPARSI. VERS. 26. Luc. 19.22.

OPORTVIT ERGO TE COMMITTERE PECVNIAM MEAM NVMVLARIIS, ET VENIENS EGO RECEPISSEM VTIQVE QVOD MEVM EST CVM VSVRA. VERS. 27.

Hoc pariter emblema eſt, tantùm ſignificans omni modo & operâ, ſaltem faciliori & qui ferè caret periculo gratiam Dei cuilibet augendam eſſe. Vbi nota Nummularios vocari eos, qui ex cambio vel mutuo lucrum faciunt, vti ſunt campſores & vſurarij. *Nummularij qui?* Hoc lucrum in cambio licitum eſt, in mutuo illicitum, & peccatum vſuræ. Eſtque hic lucrandi modus certus, obuius & facillimus. Vnde Dominus hîc non tam ex rei in ſe iuſtitia loquitur, quàm parabolicè, partim ex Gentium conſuetudine & vſu; apud multas enim gentes vſuræ habitæ ſunt licitæ, ac præſertim apud Iudæos, qui ſibi illas apud gentes permiſſas à Deo putant Deuter. 23.19. partim ex conſequentia verborum ſerui deſidis, qui diram auaritiam extorquendi lucrum per fas & nefas, tam à ſe quàm ab aliis Domino ſuo impingebat. Poteſt tamen hoc rei per parabolam ſignificatæ adaptari ſic, quòd Deus gratiæ & donorum ſuorum lucra, quaſi vſuras, ſed æquiſſimo iure debitas à nobis exigat, longè maiores gloriæ vſuras redditurus in cælo: Vnde illud: *Si vis fœnerari, fœnerare Deo.* Nam vt dicitur Prouerb. 19.17. *Feneratur Deo, qui* Prou. 19.17. *miſeretur pauperis, & viciſſitudinem ſuam reddet ei.* Vide ibi dicta.

TOLLITE ITAQVE AB EO TALENTVM, ET DATE EI QVI HABET DECEM TALENTA.] Ex VERS. 28. Luc. 19.24. dono enim meo primus habuit quinque talenta, deinde ex iis lucratus eſt alia quinque. Ergo vniuerſim habet iam decem. Emblema hoc quoque eſt. Retundit Dominus criminationem ſerui pigri, accuſantis ſe de auaritia, quaſi dicat. Ecce vt videas, ô ſerue piger, me hæc lucra non mihi auarè, ſed ſeruis ipſis liberaliter quærere, meum talentum tibi datum ad me reuocans, illud non mihi in arcam recondo, ſed erogo ei qui quinque ſuis bene vſus, lucratus eſt alia quinque. Hic enim hoc tuum, imò meum talentum quaſi auctarium ſui laboris & lucri meretur.

Hoc

Hoc quoque partim emblema eſt parabolæ, partim applicandum rei per parabolam ſignificatæ. Nam in die iudicij reuera Deus tollet gratias ſuas à reprobis, qui ipſis vel non vſi vel ad malum abuſi ſunt. Idem ſæpe facit in hac vita, imò ſemper gratiam gratum facientem tollit, ab eo qui peccat mortaliter, v. g. dum per deſidiam negligit implere aliquod Dei præceptum obligans ſub peccato mortali. Emblema verò eſt quod addit, *& date ei qui habet decem talenta*, quo tamen tacitè innuit primò, ſanctos qui diligenter gratia Dei vtuntur, dignos eſſe maiori, & illâ quam indigni & otioſi habent, idque non rarò fieri in hac vita, vt ipſa ex his in illos transferatur, iuxta illud Apocal. 3. 11. *Tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam.* Vide ibi dicta. Secundò, innuit ſanctos in cœlo gauiſuros, & de ſuis talentis & de reproborum, quatenus ſuis ſe melius vſos quàm reprobos, aut ſe reproborum coronas accipere gaudebunt. Tertiò, quòd Deus in cœlo omnia dona omnéſque dotes & gratias, etiam illas quas reprobi habuerunt in hac vita, conferet in beatos: quia beatitudo eſt ſtatus omniū bonorum aggregatione perfectus, vt ait Boëtius. Illas intellige eaſdē non numero, ſed ſpecie. i. ſimiles illis quas reprobi habuerunt. Vnde ſubiicit & concludit Chriſtus:

Apoc. 3. 11.

Vers. 29. Luc. 19. 26. Sup. cap. 13. v. 12.

OMNI ENIM HABENTI DABITVR, ET ABVNDABIT: EI AVTEM QVI NON HABET, ET QVOD VIDETVR HABERE AVFERETVR AB EO.] Arabicus: *quia ei qui habet dabitur & addetur: & ab eo qui non habet, auferetur quod eſt cum eo.* Syrus: *Id etiam quod habet adimetur ei. Omni habenti*, ſcilicet lucrum talentorum & gratiæ, per ſtrenuam cooperationem ſuam partæ adauctæque, plus talentorum & gratiæ ac gloriæ dabitur. Secundò, S. Chryſoſtomus hic & S. Auguſtinus lib. 2. quæſt. Euang. quæſt. 46. *omni habenti*, id eſt, omni bene vtenti talento ſuo. Ille enim verè habet talentum, qui eo rectè vtitur; otioſus enim qui eo non vtitur, videtur illud non habere; perinde enim apud illum iners ac otioſum eſt, ac ſi illud non haberet.

Ei autem qui non habet, ſcilicet lucrum talentorum & gratiæ à ſe partum, vel *qui non habet*, id eſt, qui non vtitur talento ſuo, vti iam dixi *& quod videtur habere*, id eſt, talentum ſuum quod quidem *habet*, vt dictum eſt cap. 13. 12. ſed quia otioſum illi erat, potius non habere quàm habere videbatur, *auferetur ab eo*, iuxta ſenſum quem paulò antè dixi. Simili phraſi ait Comicus: *Auaro tam deeſt quod habet, quàm quod non habet*, quia eo non vtitur, ſed in arca recondit & ſepelit, quare arca illud habet non ipſe. Auarus enim non tam habet & poſſidet aurum, quam ab auro habetur & poſſidetur; eſt enim auri ſeruus & mancipium.

Hinc Theologi ſumpſêre ſuum illud axioma: *Facienti quod in ſe eſt Deus non deeſt*, nec denegat gratiam, cui ſi ſtrenuè cooperetur, maiorem addet ſemper & maiorem, vſque ad donum perſeuerantiæ & gloriæ, quod quomodo accipiendum ſit vide Suarez, Vaſquez, Valentiam, Bellarminum & alios tract. de Gratia.

Iterauit hanc gnomen Chriſtus cap. 13. verſ. 12. ſed ad alium finem & ſcopum vt ibi oſtendi.

Vers. 31.

CVM AVTEM VENERIT FILIVS HOMINIS IN MAIESTATE SVA, ET OMNES ANGELI CVM EO, TVNC SEDEBIT SVPER SEDEM MAIESTATIS SVÆ.] Syrus: *ſuper thronum gloriæ ſuæ*, quaſi Iudex omnium ſedens in ſplendida & glorioſa nube. Vide dicta cap. 24. 30. Hîc Chriſtus graphicè depingit ideam, & formam iudicij extremi, vt illud omnes ſuæ menti imprimant, ciúſque iugi recordatione ad vitæ puritatem & ſtudium bonorum operum ſe continuò excitent & extimulent. Porrò Chriſtus ſedebit in aëre iuxta Ieruſalem ſupra Vallem Ioſaphat, quæ adiacet monti Oliueti, vbi pati cœpit in horto, & ex quo glorioſè in cælum conſcendit, vt docet Ioël c. 3. 2. Vide ibi dicta.

Maieſtas Chriſti Iudicis.

Maieſtas Chriſti Iudicis elucebit, primò, in præuio horriſonæ tubæ Archangeli clangore, qui tam ſonorus erit, vt per totum orbem audiatur. 1.
Secundò, in præuiis fulguribus, tonitribus, grandinibus, procellis, terræ motibus iuxta illud Pſal. 2.
96. 3. *Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Illuxerunt fulgura eius orbi terræ, vidit & commota eſt terra.* Tertiò, quòd Pſal. 96. 3. 3.
Chriſtus apparebit in corpore glorioſo ac magis radiante, quàm ſol iuxta illud Iſaiæ c. 24. *Erubeſcet luna & confundetur ſol cum regnauerit Dominus exercituum*, in ſenſu myſtico. Nam aliur illius loci eſt ſenſus literalis, vt ibi oſtendi. Quartò, Iſai. 24. 4.
quòd veniet cum nubibus, ac ſedebit Index in nube glorioſa. Quintò, quòd è cælo deſcender ſtipatus innumeris Angelorum omnium legionibus. 5.
Sextò, quòd ante eum iudicandi ſtabunt, omner Imperatores, Pontifices, Reges, Prælati, Principes, Philoſophi, Oratores omnéſque omnino hominer & genter. Septimò, quòd eos iudicabit, non vt alienos ſubditor, vti faciunt Gubernatores Regum, ſed vt proprios ſeruos: omnes enim homines & Angeli ſunt ſerui Chriſti, non tantùm quà Deus eſt iure creationis, ſed etiam quà homo eſt iure vnionis hypoſtaticæ cum Verbo, ac iure meriti: hoc enim meritus eſt Chriſtus ſua humili obedientia vſque ad mortem crucis, iuxta illud Apoſtoli Philipp. 2. *Humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem, mortē autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris.* Homines verò Chriſti ſerui ſunt proprio iure redemptionis: eos enim morte & inferno redemit, & emit Chriſtus pretioſo ſanguinis ſui pretio.

6. 7. Philipp. 2.

Et omnes Angeli cum eo. Ergo in die iudicij ne vnus quidē Angelus manebit in cælo, ſed omnes omnino cum eo deſcendēt, eúmque quaſi Deum Dominum & Saluatorem ſuum honoris causâ quaſi famuli comitabūtur, vt Chriſtum quà homo eſt & Iudex, ſtipent, illique miniſtrent. Quocirca vnus ex eis Chriſto præferet crucem, quaſi inſigne triumphi & regni vt patet c. 24. 30. Porrò probabile eſt Angelos tunc aſſumpturos corpora ex aëre condenſato, in iiſque ſplendidis glorioſè apparituros: alioqui enim hæc Chriſti Angelis ſtipati gloria & poteſtas, non poſſet videri ab impiis & reprobis, quorum tamen causâ maximè exhibebitur, neque externam eius maieſtatem (quam deſcribere vult hîc Chriſtus) ille angelorum exercitus augeret. Ita Suarez tom. 2. diſp. 57. Cum ergo innumerabilis ſit Angelorum multitudo, tunc longè latéque ſupremas aëris regiones vndique per multa millia milliarium, vſque ad cælos ipſos replebunt, & immenſi exercitus ſpeciem præbebunt. Hæc erit maieſtas & gloria Chriſti ad gaudium electorum, & terrorem reproborum.

Angeli apparebunt in corporibus ſplendidis.

Valde etiam credibile eſt, dæmones quoque in corporibus

Dæmones in tetris. corporibus aſſumptis ſed tetris, horridis & terrificis apparituros, vel quia alioqui ab impiis videri nou poſſent, vel quia pertioet ad Chriſti, quà bomo eſt & Iudex glotiam & impiorum confuſioneoı, vt videantur. Ira Noſter Leon. Leſſius lib. 13. de perfect. diuinis cap. 22. Hac ratione fiet, ait Au-

Imperfect. ctot Imperfecti *vt etiam mali ipſum confiteantur inuiti, & qui contempſerunt in humilitate, agnoſcant in poteſtate.*

Vers. 32. Et congregabvntvr ante evm omnes gentes, et separabit eos ab invicem, sicvt pastor segregat oves ab hoedis.] Id faciet per augelos quaſi adminiſtros ſuos, iuxta illud cap. 13. 49. *Tunc exibunt Angeli & ſeparabunt malos de medio iuſtorum. Omnes gentes*, id eſt, omnes homines à primo Adam prognati, vſque ad vltimum cuiuſcumque familiæ & gentis ſint, quantumuis feræ & barbaræ, etiam paruuli & infantes, licet de infantium cauſa & ſententia hîc propriè noo agatur, ſed tantùm de adultorum, qui ſuis bonis vel malis operibus cælum vel infernum promeriti ſunt. Quocirca erunt tunc plurimi milliones hominum quos omnes vallis Ioſaphat non capiet, quare tunc Deus montem Oliuarum alioſque complanabit, vt locus ſit qui capiat tot hominum myriades: Reprobi enim omnes in terra conſiſtẽt, ſancti verò præſertim illuſtres, vt. Apoſtoli ac viri Religioſi & Apoſtolici in aëre attollentur, imò Chriſto iudici aſſidebunt. Matth. 19. 28.

Paruuli aderunt in iudicio. Porrò paruulos comparituros in die iudicij, li-
cet id neget Durandus io 2. diſp. 33. q. 3. valde eſt
1. probabile, Primò, quia Chriſtus omnium omnino
hominum erit Iudex: ergo etiam paruulorum. Se-
2. cundò, quia paruuli æquè ac adulti reſurgent, id-
que *in virum perfectum*, vt ait Apoſtolus Epheſ. 4.
verſ. 13. hoc eſt in ætate & ſtatura virili; videbunt
ergo & cognoſcent omnes homines ſecum reſur-
gentes ſiſti coram tribunali Chriſti, vt ab eo iu-
dicentur. Tertiò, quia multi ex infantibus per ba-
3. ptiſmum, vel martyriũ effecti ſunt ſancti & mar-
tyres, vti fuêre innocentes occiſi ad Herode. Hi
ergo cum adultis audient à Chriſto: *Venite bene-*
4. *dicti patris mei.* Quartò quia infantes mortui in
peccato originali per tot millia annorum, vbiuis
gentium erunt plurimi, adeo vt Leſſius de Perfect.
diuin. cap. 22. num. 143. putet oumerum eorum fo-
re mille milliones. Hi autẽ abſcondi non poterunt
ſed in terra reſurgentes comparebunt, videbuntq;
omnes ſecum reſurgere & iudicari à Chriſto. Qua-
re hi quoque ſegregati ab aliis, ſuam à Chriſto ſen-
tentiam accipient, mediam ſcilicet inter adultos, &
reprobos: nam nec damnabuntur ad ignem geheo-
næ, vt adulti reprobi, nec adiudicabuntur cælo
ad videodum Deum, vti adulti electi.

Separabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſeparat oues ab hœdis. Electos comparat ouibus, ob innocentiam, humilitatem, ſimplicitatem, modeſtiam, obedientiam, patientiam, Reprobos hœdis, quia hoc animal fœtet, eſt aſperum, immundum, petuleum, laſciuum, per præcipitia incedens, rixoſum; quales ſunt impij. Vnde & in lege veteri, hœdi quaſi victimæ pro peccato offerri ſolebant.

Huius ſeparationis typus præceſſit in ſeparatione benedictionum in eos qui ſeruant legem, & maledictionum in eos qui legem violant, facta à Moſe in monte Garizim. Deuteronomij capite vigeſimo ſeptimo.

Vers. 33. Et statvet oves qvidem a dextris svis, hoedos avtem a sinistris. Dextra enim ſymbolũ eſt felicitatis, gloriæ, regni, victoriæ & triumphi; ſiniſtra verò infelicitatis, opprobrij, ſeruitutis, calamitatis & miſeriæ. Addit S. Thomas: *A dextris*, inquit, id eſt honoratiori & nobiliori loco, ſcilicet in aëre conſiſtent electi, inde mox in cælum cum Chriſto conſcenſuri iuxta illud: *Rapiemur in nubibus obuiam Chriſto in aera.* 1. Theſſalon. 4. 16. 1. Theſſal. 4. 16. Reprobi verò erunt *à ſiniſtris*, id eſt, humiliori & viliori loco in imo terræ, vt inde hiante terrâ abſorbeantur in tartara.

Vers. 34. Tvnc dicet rex his qvi a dextris eivs ervnt: Venite benedicti patris mei, possidete paratvm vobis regnvm a constitvtione mvndi *Venite* de tenebris ad lucem, de ſeruitute ad libertatem filiorum Dei, de labore ad requiem perennem, de bello ad pacem, de morte ad vitam, de malorum ſocietate ad Angelorum conſortium, de agone ad triumphum, de ſolo & ſalo tentationum, ad ſolem gloriæ & iuge cælum gaudiorum æternorum. Patheticè hoc verbum exaggerat S. Hippolytus Martyr tract. de conſummatione ſæculi in fiue, deſcendendo ad ſingulos ſanctorum ordines. *Venite*, ait, *Prophetæ propter nomẽ meum expulſi; Venite Patriarchæ, qui ante aduentum meum obtemperaſtis mihi, regnumque meum deſideraſtis: Venite* Hippolyt. Martyr. *Apoſtoli mearum afflictionum participes, dum inter homines agerem propter Euangelium. Venite Martyres, qui confeſſi me coram tyrannis, tormenta multa atque ſupplicia pertuliſtis Venite Pontifices, qui purè mihi ſacrificium die nocteque obtuliſtis, ac pretioſum corpus & ſanguinem meum immolaſtis quotidie. Venite ſancti qui in montibus, in ſpeluncis & cauernis terræ exercuiſtis vos, qui per continentiam, preces & virginitatem ſeruiſtis nomini meo. Venite adoleſcentulæ, quæ thalamum meum exoptaſtis, nec præter me ſponſum alium dilexiſtis, quæ per martyrium & pietatis exercitationem mihi immortali ac incorruptibili ſponſo copulatæ eſtis. Venite qui dilexiſtis pauperes & peregrinos. Venite qui charitatem meam ſeruaſtis ſicut ſum ego charitas. Venite ſocij pacis: ego enim ſum ipſa pax.*

Porrò priùs Chriſtus iudicat præmiátque electos quàm puniat reprobos, tum quia electi digniores ſunt reprobis; tum quia Chriſti proprium eſt præmiare, alienum punire; tum vt reprobi *acriùs doleant videntes quid amiſerint*, ait S. Bernardus ſerm 8. in Pſal. 90.

Rex) Chriſtus Iudex habens in femore ſuo Apocal. 19. 16. ſcriptum *Rex regum & Dominus Dominantium.* Apocal. 19. 16.

Benedicti patris mei, quos ſcilicet Pater meus, cui appropriatur omnipotentia, imperium & prædeſtinatio, *benedixit omni benedictione ſpirituali in* Epheſ. 1. 3. *cæleſtibus*, per ſanguinis mei meritum. Epheſ. 1. 3. ſcilicet quos ab æterno dilexit & prædeſtinauit, in tempore iuſtificauit, nunc verò glorificabit: quibus dedit gratiam, bona opera & in iis perſeuerantiam, vſque ad finem vitæ, ideóque eis pro meritis nunc præmium cæleſtis gloriæ per me attribuit. Venite ergo benedicti térque quatérque beati, quos Deus amauit & prædeſtinauit ante mundum, vocauit de mundo, mundauit & ſanctificauit in mundo, nuoc magnificabit poſt mundum, vt ait in ſoliloquiis S. Auguſtinus.

Nota: Iudicium Chriſti extremum nõ peragetur in inſtanti, ſiue in momento temporis, vti peragetur generalis omnium reſurrectio. 1. Corinth. 15. 52. ſed aliquanto tempore durabit. Nam primò fiet ſingulorũ examen, & conſcientiarum apertio qua Chriſtus cuiq; hominum ſua & aliorũ omniũ *Iudicium extremum non in momento peragendum.*

facta

facta, per illuminationem internam patefaciet & reuelabit, ac ſententiam cuique ſuam pro meritis dictabit, faciétque vt omnes videant illam in ſingulis eſſe æquiſſimam & iuſtiſſimam, nec vllum exceptioni vel tergiuerſationi dari locum, vti oſtendi Apocal. 20. 11. ac fusè docet hîc Abulenſis quæſt. 334. & ſeq. *Fiet enim*, ait S. Auguſtinus lib. 20. de ciuit. cap. 14. *virtute diuina, vt*

Auguſtin.

cuique opera ſua, vel bona vel mala in memoriam reuocentur: & mentis intuitu mira celeritate cernantur, vt accuſet vel excuſet ſcientia conſcientiam. Hæc enim fient in tempore, ſed perbreui: deinde generalem in omnes ſanctos voce ſenſibili, vt videtur, proferet æternæ felicitatis ſententiam dicendo: *Venite benedicti Patris mei* &c. mox in reprobos æternæ damnationis fulmen detonabit dicens: *Ite maledicti in ignem æternum* &c

Poſſidete Græcè κληρονομήσατε, id eſt, *hæreditate* (ita Arabicus) velut hæreditatem veſtram occupate.

Rom. 8.

Si enim filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: Rom. 8. *O quanta gloria*, ait Chryſoſtomus, *quanta beatitudinis hæc verba*

Chryſoſt.

ſunt? nec dicit accipite, ſed hæreditate quaſi propria, quaſi paterna, quaſi veſtra quæ vobis à principio debebantur.

Paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. *Regnum*, puta cælum Empyreum, omniáque eius bona, vti ſunt viſio & fruitio Dei, ſocietas Angelorum & beatorum, dotes animæ & corporis, copia bonorum omnium non humanorum, ſed diuinorum.

A conſtitutione mundi. Arabicus: *ante conſtitutionem mundi*, ſcilicet ab æterno. Significat cælum totúmque mundum creatum eſſe à Deo propter beatos, vt ipſi in eo perpetim beentur, glorientur, regnent & triumphent. Porrò hæc gloria ſanctis parata & prædeſtinata fuit, primò, ab æterno: ideo enim Deus ab æterno ſtatuit condere ſanctos & mundum, vt ipſos in eo bearet, omniúmque bonorum ſuorum conſortes efficeret. Secundò, à creatione mundi: cælum enim empyreum mundúmque creauit Deus hoc fine, vt eſſet ſedes & regnum beatorum. Quocirca S. Chryſoſtomus hom. 1. in Epiſt. ad Titum: *Oſtenditur*, inquit, *ex*

Chryſoſt.

his nobilitas noſtra, quod non nuper, ſed olim atque ab ipſis initiis dilecti ſumus; Et hom. 34. in Geneſim: *Vide bonitatis Dei excellentiam, quanta erga noſtrum genus miſericordia vſus ſit, vt & ante iacta fundamenta mundi nobis regni cælorum fruitionem præparare dignatus ſit.*

O quàm ſuauis & beata electis accidet hæc vox Chriſti? quantas illi agent gratias? quomodo iubilabunt? Non dubium quin profundiſſima reuerentia ſe demittent, ac proſtrati vel genu flexi illum adorabunt, confitentes & exultantes ſe eius ſanguine & meritis ad tantam felicitatem euectos, vt patet Apocal. cap. 5. & 7. vbi videre eſt & audire eorum iubilos, doxologias & epinicia, quæ Deo & Chriſto pleno ore & corde accinent.

Quocirca auditâ hac Chriſti voce, conuerſus, imò Martyr effectus eſt S. Apronianus. De eo enim ſic legimus in Martyrol. Romano die 2. Februarij:

Martyrol. Rom.

Romæ via Salaria paſſio S. Aproniani Commentarienſis, qui adhuc gentilis, cum S. Siſinium è carcere educeret, vt Laodicio Præfecto præſentaret, vocémque è cælo factam audiret: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt à conſtitutione mundi, credens baptizatur, & poſtea in confeſſione Domini finem vitæ capitali ſententiâ accepit. Eadem voce auditâ S. Mechtildis moriens euocata eſt ad cælum, vti habet eius vita.

Vers. 35.

ESVRIVI ENIM ET DEDISTIS MIHI MANDVCARE (Syrus *quod manducarem*) SITIVI, ET DEDISTIS MIHI BIBERE: HOSPES ERAM, ET COLLEGISTIS ME,] in veſtram domum vel aliam hoſpitalem. Nota: Chriſtus hîc vnam ſpeciem bonorū operū, quibus ſancti æternam gloriam illis à Chriſto in iudicio decretam meruerunt, ponit pro toto genere: tantùm enim affert opera miſericordiæ, tum quia illa ſunt quaſi naturalia, & vbique ſunt obuia & ad communitatem maximè pertinent: plurimi enim vbique ſunt miſeri: tum quia homines plebeij & vulgares magni illa faciunt, eo quòd ad orationes, ieiunia & alia ſublimiora minus ſunt idonei: tum quia ab eis nemo facilè ſe excuſare poteſt: tum vt ea nobis velut vtiliſſima ad impetrandam Dei miſericordiam commendet, ait ſanctus Auguſtinus ſerm. 39. inter nouos, ſanctus Chryſoſtomus & alij.

Cur miſericordes præ aliis cælo adiudicentur.

Audi S. Baſilium con. 4. de eleem. *Eſurientis*, ait, *eſt panis ille quem tu apud te detines: nudi, veſtis illa quam in cella tibi*

Baſil.

ſeruas: diſcalceati, calceus ille qui domi tuæ putredine corrumpitur: egeni argentum quod humi defoſſum habes. Itaque tot iniuria afficis, quot tuis rebus, dum licet, non iuuas. Idem aſſeuerant S. Hieronymus, S. Auguſtinus, S. Chryſoſtomus, S. Ambroſius & S. Bernardus, quorum verba recitaui Eccleſiaſtici cap. 4. v. 1. *Iucundus homo*, inquid David, *qui miſeretur & commodat, diſponit ſermones* Pſal. 111. 5.

ſuos in iudicio. Pſal. 111. v. 5. ſeu vt legit D. Chryſoſtomus, *rationes ſuas*, quaſi diceret, vitæ ſuæ rationem optimam reddet: ſuam cauſam apud ſupremum Iudicem egregiè perorabit. *Neque enim*,

Chryſoſt.

inquit D. Chryſoſtomus, *fieri poteſt vt anima diues miſericordia, obruatur vnquam à grauibus animi perturbationibus.* Et Diuus Chryſologus ſermone 40. *Sine cauſa*, inquit, *accuſant peccata, quem*

Chryſolog.

pauper excuſat. Excuſari non poteſt, quem fames pauperis excuſarit. Videbit diem malū, qui diem iudicij ſine aduocatione paupertatis intrarit. Qui fænerat pauperi, ipſum ſibi iudicem præſtitis debitorem. Rurſum S. Chryſoſtomus hom. 5. de pœnitentia: Chriſtus, inquit, hîc tacet alia virtutum opera, *non quod memoria ſint indigna, ſed quod à*

Chryſoſt.

clementia ſint ſecunda. Denique S. Auguſtinus ſerm. 25. de Verbis Domini: *Via*, ait, *cæli eſt pauper,*

Auguſtin.

incipe erogare, ſi non vis errare.

Porrò non dubium eſt, quin multi propter alias virtutes & peccata maioris momenti ſint ſaluandi vel damnandi; nam multi vix poſſunt opera miſericordiæ exercere, vt pauperes, pueri, religioſi, qui tamen maiora præſtant, vt caſtitatem, obedientiam, paupertatem Euangelicam, contemplationem, conuerſionem animarum &c. ob quæ maiora à Chriſto præmia conſequentur iuxta illud c. 5. 1. *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum* &c.

Quocirca Chriſtus non videtur hæc ſenſibili voce prolaturus, vti proferet ipſam ſententiam ſalutis vel damnationis, ſed ſpiritali inſtinctu cuique ea reuelabit & dictabit. Ita Franc. Lucas & Noſter Leſſius loco citato num. 142. Hinc patet electos propter bona opera à Chriſto eligi & adiudicari cælo. Ergo bona opera merentur cælum & cæleſtem gloriam. Igitur gloria hic datur ſanctis à Chriſto quaſi hæreditas, tanquam filiis; & ſimul quaſi merces, tanquam meritis, & dignis: Deus enim non dat filiis regnum ſiue eo

digni

Digitized by Google

digni ſiue indigni ſint, vt ſæpe fit apud homines, ſed dignis tantùm & merentibus.

Sex opera miſericordiæ corporalia hinc eliciuntur. Porrò ſex ſunt præcipua corporalia miſericordiæ opera, quæ Chriſtus hic recenſet; ſcilicet eſurientes cibare, ſitientes potare, peregrinos hoſpitio excipere, nudos veſtire; infirmos viſitare, captiuos ſolari & redimere, quibus adde ſeptimum; ſcilicet ſepelire mortuos in Tobia commendatum. Totidem ſunt ſpiritualia, quæ ſub corporalibus hic ſubintelligit Chriſtus: illa verò tantò corporalibus præſtant, quanto ſpiritus præſtat corpori; quæ ſunt peccantes corrigere, ignorantes docere, dubitantibus rectè conſulere, pro ſalute proximi Deum orare, conſolari mœſtos, ferre patienter iniurias, offenſam remittere, de quibus vide P. Petrum Caniſium in Opere Catechiſtico. Excelluit in operibus miſericordiæ S. Gregorius qui proinde nunc Angelum, nunc Chriſtum ipſum forma pauperis & peregrini hoſpitio & menſa excipere meruit, vt refert Ioannes Diaconus in eius vita lib. 2. cap. 22 & 23.

VERS. 36. NVDVS, ET COOPERVISTIS ME; INFIRMVS, ET VISITASTIS ME: IN CARCERE ERAM, ET VENISTIS AD ME. Hoc eſt quod dixit Chriſtus cap. 9. v. 1 . *Miſericordiam volo, & non ſacrificium.* Miſericordia enim tegit, & quaſi redimit culpas & miſerias miſericordis. Audi S. Auguſtinum ſerm. 33. de diuerſis: *Scriptum eſt, ſicut aqua extinguit ignem,*

August. *ita eleemoſyna extinguit peccatum*, &c. *Proinde illis quos coronaturus eſt ſolas eleemoſynas imputabit: tanquam dicens: Difficile eſt, vt ſi examinem vos & appendam vos, & ſcruter diligentiſſimè facta veſtra non inueniam vnde vos damnem: ſed ite in regnum; eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare. Non ergo itis in regnum quia non peccaſtis, ſed quia peccata veſtra eleemoſynis redemiſtis.* Vide viginti fructus eleemoſynæ, quos recenſui Deuter. 26. 12.

VERS. 37. TVNC RESPONDEBVNT EI IVSTI DICENTES (non tam ore quàm corde admirantes Chriſti erga ſe magnificentiam) DOMINE (Syrus *Domine noſter*) QVANDO TE VIDIMVS ESVRIENTEM, ET PAVIMVS TE; SITIENTEM, ET DEDIMVS TIBI POTVM?

VERS. 38. QVANDO AVTEM TE VIDIMVS HOSPITEM, ET COLLEGIMVS TE? AVT NVDVM, ET COOPERVIMVS TE?

VERS. 39. AVT QVANDO TE VIDIMVS INFIRMVM; AVT IN CARCERE ET VENIMVS AD TE? Voce *quando*, ſignificatur profunda humilitas, admiratio & exultatio ſanctorum, eo quod audiant opera ſua exigua & exilia tanti fieri à Chriſto, vt ea ſibi facta æſtimet Chriſtus, quæ pauperibus Chriſti amore fecerunt. Vnde Euthymius putat hoc eſſe emblema Parabolæ ad hoc inductum vt ex hac eorum interrogatione cognoſcatur reſponſio Chriſti: quod verum eſt, ſi de vocali ſanctorum interrogatione hæc accipias, non verò ſi de mentali.

VERS. 40. ET RESPONDENS REX (Chriſtus Iudex) DICET ILLIS: AMEN DICO VOBIS, QVAMDIV FECISTIS VNI EX FRATRIBVS MEIS MINIMIS, MIHI FECISTIS. *τὸ his* propriè denotat Apoſtolos, & eis ſimiles viros religioſos & Apoſtolicos, qui Chriſto iudici aſſidebunt (& in hoc mundo habiti ſunt *minimi*, & abiectiſſimi, ac ſibi ex humilitate viſi ſunt omnium *minimi*) eo quòd voluntariam paupertatem ſpiritus amplexi, totos ſe Chriſto Chriſtique fidei prædicationi & cruci manciparint: Conſequenter tamen notantur omnes pauperes Chriſtiani, qui regenerati in baptiſmo per gratiam effecti ſunt filij Dei, ideóque fratres Chriſti. Vbi nota infideles & reprobos, licet olim fratres Chriſti fuerint, hic Chriſtus nec nomine dignos cenſet: non tamen vetat eis fieri eleemoſynam. Præclarè S. Cyprianus tractat. de eleemoſyna: *Quid,* inquit, *potuit nobis maius Chriſtus edicere? quo-* *Cyprian.*
modo potuit magis iuſtitiæ ac miſericordiæ noſtræ operam prouocare, quàm quod præſtari id dixit ſibi, quicquid egenti præſtatur & pauperi? vt qui reſpectu fratris in Eccleſia non mouetur, vel Chriſti contemplatione moueatur: & qui non cogitat in labore & egeſtate conſeruum, vel Dominum cogitet, in illo ipſo quem deſpicit, conſtitutum.

Hac de cauſa S. Ludouicus rex Franciæ in Feſtis & Vigiliis ſua manu cibum porrigebat ducentis pauperibus, eiſque die Sabbathi, pedes lauabat. *S. Ludouici Regis pietas in pauperes.* Quotidie verò menſæ ſuæ adhibebat tres ſenes pauperes, ac ſubinde eorum reliquias ipſe comedebat. Cúmque nonnulli obiicerent, hoc dedecere Maieſtatem Regiam, reſpondebat: *Ego in pauperibus reuereor Chriſtum, qui dixit: Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.* Addebàtque: pauperes cælum ſibi comparant per patientiam, diuites verò per eleemoſynam & reuerentiam, qua pauperes vt membra Chriſti amant & venerantur. Ita habet eius vita apud Surium die vigeſimo quinto Auguſti O Regem ſapientem & ſanctum: imitentur eum Reges & Principes.

Ex hac ſententia S. Franciſcus ſuos hortabatur ad liberè petendam eleemoſynam: *Ite*, ait, *cha-* *S. Franciſc.*
riſſimi filij pro eleemoſyna, quoniam hac nouiſſima hora fratres Minores commodati ſunt mundo, vt electi in eis impleant, vnde à ſupremo Iudice commendentur, illud audientes ſuauiſſimum verbum: Quamdiu feciſtis ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Quocirca ipſe in feſtis præcipuis mendicare ſolebat, dicens in ſanctis pauperibus illud Pſaltis impleri: *panem Angelorum manduca-* *Pſalm. 77.*
uit homo, Pſalm. 77 verſ. 25. Illum enim panem angelicum eſſe dicebat, quem pro Dei petitum amore, & beatis ſuggerentibus Angelis, pro ipſius charitate largitum, ſancta paupertas colligit oſtiatim. Ita S. Bonauentura & alij in eius vita.

TVNC DICET ET HIS QVI A SINISTRIS *VERS. 41.*
SVNT: DISCEDITE A ME MALEDICTI IN IGNEM ÆTERNVM, QVI PARATVS EST DIABOLO ET ANGELIS EIVS. Nota Antitheſin: Chriſtus enim electis dicit: Venite ad me & meam gloriam: Reprobis verò: diſcedite à me ad dæmonem & gehennam, quia in vita dæmoni adhæſiſtis, non mihi. Vox ergo *diſcedite*, ſignificat pœnam damni, quæ eſt priuatio gloriæ cæleſtis in æternum. Vox verò *in ignem*, ſignificat pœnam ſenſus; ſcilicet concremationem: ignis enim gehennæ non tantùm corpora, ſed & animas impiorum iugiter adurit, & tamen nunquam ea comburit & conſumit. Porrò pœna hæc grauiſſima eſt; Ablegari enim à Deo, Chriſto, cælo, ſanctis omnique bono ſine vlla ſpe redeundi, ingens eſt tormentum, adeo vt S. Chryſoſtomus Parænesi 1. ad Theodorum lapſum, cenſeat priuationem viſionis Dei magis torquere damnatos, quàm ignem gehennæ, licèt alij aliter ſentiant. Vnde Iſaias cap. 26. v. 10. *Impius, ait, non videbit gloriam Domini. Maledicti*, quibus Deus quaſi hoſtibus ſuis maledicet, id eſt malefaciet, vt omnia ſuppliciorum & malorum genera in eos intorqueat. *In* *Ignis gehennæ qualis.*
ignem; Ergo in inferno verus eſt ignis, iſque

Cornel. à Lapide in Matthæum. Qq longè

longè acrior, & alterius materiæ ac conditionis, quàm ſit noſter, vti docent S. Ambroſius in cap. 14. Lucæ, S. Hieronymus, in cap. 65. & 66. Iſaiæ, Damaſcenus lib. 4. cap. vlt. Porrò hic ignis alitur ſulphure, quod idem numero Deus conſeruabit in æternum, vt iugiter ardeat & impios vrat, vti dixi Iſaiæ 30. & 33. De hoc igne Moſes

Deuter 32.

Iudæis minans, ait Deuter. 32. 22. *Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad inferni noniſſima.* Vide ibi dicta. Audi S. Chryſoſtomum hic homil. 44. *In ignis fluuium, atque pelagus intrudentur, pelagus impertranſibile atque magnitudine acerbiſſimum, in quo ignes fluctus inſtar montium eriguntur: ignes dico, non huius ignis, ſed ignis certè multo quàm hic horribilioris, cuius flamma maximam conficit abyſſum, ita vt vndique ignis immaniſſima ſimilis fera transcurrere videatur.* Et paulò pòſt: *nam ſi acerrimos, quos iſte ignis & hæc flamma dolores infert, oratione aſſequi non poſſumus, quid de illo dicemus? præſertim cum hic vno temporis momento in ignem poſitus homo exſpiret: ibi autem crematur & dolet, ſed nequaquam quod crematur conſumitur.*

Chryſoſt.

Æternum. Errat ergo Origenes qui pœnas inferni ceſſaturas, & impios ex iis poſt annum Platonicum, id eſt, poſt aliquot annorum millia liberandos cenſuit. Significatur enim hîc æternitas pœnarum in gehenna. Ita Beda, Theophylactus & alij paſſim. Ingens hæc erit pœna, quæ damnatos adiget ad deſperationem, furorem, rabiem ad blaſphemandum Deum, parentes, ſocios & omnes creaturas: quia quamdiu erit cælum, quamdiu erit infernus, quamdiu erit mundus, quamdiu erit Deus, reprobi ardebunt in gehenna, *&*

Apoc. 20.10.

cruciabuntur die ac nocte in ſecula ſeculorum. Apocal. 20.10. Hoc incendium cogita dum te libido, ambitio aut alia tentatio ſollicitat, dicáſque tibi: *Ego tanti pœnitere non emo*, nolo modica voluptate emere ignem æternum.

Hæc Chriſti verba patheticè exaggerat S. Hippolytus Martyr tract. de conſummat. ſæculi ſub finem; vbi Chriſtum beneficia ſua impiis, qui iis abuſi ſunt, ita exprobrantem inducit: *Ego vos formaui, & adhæſiſtis alteri. Ego terram, mare & omnia propter vos creaui, & vos iis in mei contumeliam abuſi eſtis. Diſcedite à me operarij iniquitatis, non agnoſco vos, alterius Domini operarij facti eſtis, hoc eſt diaboli: Poſſidete cum eo tenebras, atque ignem qui non extinguitur, & vermem qui non dormit, ac ſtridorem dentium.* Et nonnullis interiectis: *Aures veſtras condidi, vt audiretis ſcripturas, & vos paraſtis eas ad cantica dæmonum, citharas & ridicula. Oculos veſtros creaui, vt perſpiceretis lumen præceptorum meorum, eáque exequeremini; at vos ad ſtupra, impudicitias, & ad reliquam immunditiam ipſos aperuiſtis. Os veſtrum compoſui ad glorificandum & laudandum Deum, & pſalmos cantionéſque ſpiritales pronunciandas, lectioniſque continuam meditationem; at vos aptaſtis illud ad conuicia, peierationes & blaſphemias, dum ſedentes obtrectabatis proximis veſtris. Manus veſtras feci, vt ad preces & obſecrationes extenderetis eas; at vos ad rapinas, cædes & mutuas occiſiones expandiſtis*, &c. Poſt latam hanc ſententiam, illicò Chriſtus eos à ſe per dæmones propellet in tartara, imò omnia elementa cum cælis in eos inſurgent. Nam vt ait Sapiens cap. 6. 18. *Armabit creaturam ad ultionem inimicorum*, &c. *& pugnabit cum illo orbis terrarum contra inſenſatos. Ibunt directè emiſſiones fulgurum*, &c. *excandeſcet in illos aqua maris, & flumina concurrent duriter. Contra illos ſtabit ſpiritus virtutis, & tanquam turbo venti diuidet illos.* Vide ibi dicta.

Hypolyt. Martyr.

Sap 6.18.

Qui paratus eſt diabolo (primo principi, cæterorúmque capiti, puta Lucifero) *& angelis* (Arabicus *exercitibus*) *eius*, illi Deo ſuperbè rebellanti conſentientibus. Hinc patet ignem inferni primò & per ſe paratum fuiſſe à Deo dæmonibus, poſtea verò conſequenter etiam hominibus dæmonis factum & inobedientiam imitantibus. Porrò paratus fuit hic ignis à Deo ab æterno, poſt præuiſum Luciferi & dæmonum peccatum: tunc enim decreuit Deus illum condere ad eius caſtigationem & ſupplicium: in tempore verò paratus, id eſt conditus fuit à Deo primo die mundi, mox vt Lucifer cum ſuis peccauit, ante creationem hominis, quæ facta eſt die ſexto, vt dixi Geneſ. 1. v. 4.

Porrò qua ratione ignis gehennæ corporeus vrat & cruciet dæmones, qui ſunt ſpiritus incorporei, velut inſtrumentum Dei ad hoc ab eo aptatum & eleuatum, diſputant Scholaſtici: varij enim varios modos aſſignant. Vide Scholaſticos 3. part. quæſt. 64. item in 2. ſentent. diſtinct. 6. & in 4. diſtinct. 50. ac nominatim Franciſc. Suarez lib. 8. de Angelis cap. 12. num. 2. & ſequent. vbi docet ex S. Baſilio ignem gehennæ non lucere, ſed torquere non per ſolam imaginationem & apprehenſionem falſam, nec per ſolam actionem intentionalem, ſed per realem & phyſicam efficientiam, qua dæmonibus imprimit qualitatem ſpiritualem doloriferam, quæ qualis ſit hæc concipere non poſſumus; nec enim poteſt eis imprimere calorem ſenſibilem; huius enim ſpiritus non ſunt capaces. Syrus pro *diabolo*, vertit *criminatori*: hunc enim ſignificat Græcum διάβολος, & talis eſt Lucifer cum ſuis, qui homines etiam ſanctos accuſat, omniáque eorum opera licet iuſta criminatur & calumniatur coram Deo: vnde ipſe eſt diabolus, id eſt criminator per Antonomaſiam. Hinc in Actis S. Montani & ſociorum Martyr. apud Surium die 24 Februarij accuſator & criminator martyrum vocatur diabolus; quia eius partes agebat in tribunali Iudicum infidelium, reos agendos eos qui Chriſtum colebant. Verè S. Cyprianus lib. 4. Epiſt. 2. ad Antonianum: *Quod*, inquit, *quædam de illo* (S. Cornelio Pont.) *inhoneſta & maligna iactantur, nolo mireris, cum ſcias hoc eſſe opus ſemper diaboli, vt ſeruos Dei mendacio laceret, & opinationibus falſis glorioſum nomen infamet, vt qui conſcientia ſua luce clareſcunt, alienis rumoribus ſordidentur.*

Modus quo ignis dæmones cruciat.

Cyprian.

ESVRIVI ENIM, ET NON DEDISTIS MIHI MANDVCARE; SITIVI, ET NON DEDISTIS MIHI POTVM; HOSPES ERAM, ET NON COLLEGISTIS ME; NVDVS, ET NON COOPERVISTIS ME; INFIRMVS, ET IN CARCERE, ET NON VISITASTIS ME. Vers. 42.

Tò enim dat cauſam cur damnentur ad ignem paratum diabolo, quod ſcilicet, vt ait Euthymius, *imitati ſint immiſericordem inhumanúmque diabolum.* Nam vt ait Theophylactus, *Compaſſionis expertes ſunt diaboli, & hoſtiliter atque inimicè erga nos affecti.* Damnantur hi ob omiſſa opera miſericordiæ: tum quia ad hæc obligatur quiſque, cum videt proximum in extrema vel graui neceſſitate conſtitutum, quod ſæpe occurrit: tum

Theophyl.

tum quia neglexerunt alia peccata eleemoſynis expiare, iuxta illud Daniel. cap. 4. verſ. 24. ad Nabuchodonoſorem: *Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum.* (Dan. 4. 24.) Vnde Sanctus Auguſtinus aſſerit nonnullos ſine eleemoſynis non poſſe ſaluari. Vide ibi dicta. Iam: *ſi tanta pœna mulctabitur qui non dediſſe conuincitur,* ait S. Gregorius, (Gregor.) *quanta pœna feriendus eſt qui redarguetur abſtuliſſe aliena?* qui vxorem proximi violauit, qui famam vel vitam alteri abſtulit, qui Deum & ſanctos blaſphemauit, & cætera?

Porrò ſingula verba babent emphaſin, & peculiarem ingratitudinem teprobis exprobrant: *Eſuriui*, ego qui ſum Deus Dominus & redemptor veſter; *& non dediſtis mihi*, id quod ego vobis dederam, *manducare*, non perdices & capones, quos vos manducauiſtis, ſed panem cibarium, &c. *Singula*, ait S. Chryſoſtomus, *ad* (Chryſoſt.) *condemnationem illorum ſufficiunt: petitionis ſcilicet facilitas & dandi poteſtas; panis enim petitur: petentis miſeria, quia pauper atque mendicus: retributionis expetenda magnitudo; regnum enim promittitur: terror pœnarum, gehenna enim incutitur: accipientis dignitas; Deus enim pauperum manibus accipit: honoris cumulus quia tantum deſcendere dignatus eſt: ius tribuendi; ſumma enim iuſtitia eſt de ſuis ei concedere. Verùm ab his omnibus cupiditate habendi retracti ſunt.* Cætera dixi v. 35.

VERS. 44. TVNC RESPONDEBVNT EI ET IPSI DICENTES: DOMINE QVANDO TE VIDIMVS ESVRIENTEM, AVT SITIENTEM, AVT HOSPITEM, AVT NVDVM, AVT INFIRMVM, AVT IN CARCERE, ET NON MINISTRAVIMVS TIBI?

Dicent hoc impij cogitatione, non locutione: non enim permittet Chriſtus eos ſententiæ ſuæ obloqui, quia conſcientia propria eos condemnabit: *dicentes*, arroganter, indignanter & deſperabundè, quaſi accuſantes Chriſtum Iudicem (Imperfect.) falſitatis & iniquitatis. Vnde Auctor Imperfecti: *In iudicio*, ait, *ſtant & peccare non ceſſant.*

VERS. 45. TVNC RESPONDEBIT ILLIS DICENS: AMEN DICO VOBIS, QVAMDIV NON FECISTIS VNI DE MINORIBVS (Syrus *paruulis*) HIS, NEC MIHI FECISTIS. Vide dicta verſ. 40. Diſce hîc quanti faciendi ſint viles & pauperes, præſertim ſancti, religioſi & Apoſtolici, quos ſuos hîc quaſi ſuum peculium vocat hîc Chriſtus. (*S. Franciſcus quendam è ſuis mendico detrahentem ſeuerè arguit.*) Quocirca S. Franciſcus quendam è ſuis detrahentem cuidam mendico, dicentémque quòd fortè interiùs voluntate eſſet diues, & mente ſuperbus, acriter caſtigauit, iuſſitque vt nudus flexis genibus ab eo veniam peteret: Cauſam addidit: *Non tam in pauperem*, inquit, *fili mi, quàm in Chriſtum peccaſti. Etenim in paupere tanquam in ſpeculo Chriſtus nobis obiicitur. Quotieſcumque ergo tibi pauperes aut infirmi occurrunt, inopiam & infirmitates, quas pro nobis Chriſtus dignanter aſſumpſit, piè conſidera & humiliter venerare.* Ita Waddingus in Annal. Minor. anno Chriſti 1215. num. 18. Vide eundem anno 1216. num. 2. in fine.

(*S. Eligius Epiſcopus.*) Porrò hunc formidabilem iudicij extremi diem ſemper ſuos ob oculos obuerſari volebat S. Eligius Nouiomenſis Epiſcopus, qui floruit anno Domini 650. vſque ad 665. qoo vita functus eſt teſte Sigeberto in Chronol. tempore Clotarij Regis Francorum & Martini Primi Pontificis Romani. Vnde Chriſtum ſic illo die impios compellaturum aſſerebat: (*Chriſti exprobratio.*) *Ego te homo de limo terræ formaui manibus meis, & in paradiſi deliciis immeritum collocaui: ſed tu me & mea iuſſa contemnens impoſtorem ſequi maluiſti. Vnde etiam iuſtè damnatus es. Sed tamen ego miſertus tui carnem aſſumpſi, in terris inter peccatores habitaui, contumelias & verbera propter te pertuli: vt te eriperem à pœnis colaphos & ſputa toleraui: vt tibi paradiſi delicias redderem, acetum felle mixtum bibi. Propter te ſpinis coronatus, crucifixus, lancea vulneratus ſum. Propter te mortuus & in ſepulchro poſitus, ad inferna deſcendi, vt te ad paradiſum reducerem. Ecquid vlterius facere debui & non feci?* Vnde Chriſti terribilem in eos ſententiam ſubiungit: *Quæ ergo vltro elegiſtis, ea nunc accipite. Contempſiſtis lucem, ſint ergo vobis tenebræ. Amaſtis mortem, abite in perditionem. Secuti eſtis diabolum, ite cum illo in ignem æternum. Quis tunc putamus chariſſimi, mœror erit, quis luctus, quæ triſtitia, quæ anguſtia, cum hæc fuerit prolata aduerſus impios ſententia?* Ita Audoenus Rothomagenſis Epiſcop. in eius vita lib. 2. cap. 16. Extat apud Surium die 1. Decembris.

VERS. 46. ET IBVNT (Græcè ἀπελεύσονται, id eſt, *abibũt*, ſcilicet à Chriſto, Deo, ſanctis, cælo in tartara) HI IN SVPPLICIVM (Syrus *cruciatum*) ÆTERNVM: IVSTI AVTEM IN VITAM ÆTERNAM. *Supplicium*, ignis & concremationis. Vnde S. Auguſtinus, tract. 21. in Ioannem legit *in ambuſtionem.* q. d. amburentur in gehenna, ſed non comburentur, nec conſumentur vt annihilentur, quod optabunt damnati. Ibunt ergo in ignem gehennæ, quaſi in ſuam domum & habitationem perennem, vt in ea iugiter ardeant. Sic vice verſa dixit Chriſtus ſeruo fideli verſ. 21. *Intra in gaudium Domini tui. In vitam æternam.* Nomine vitæ æternæ omnem ſanitatem, omne robur, omnem honorem, omnem gloriam, omnem ſatiem, omnem voluptatem, omne gaudium, omnem bonorum omnium affluentiam accipe. Hæc enim guſtant viuentes in vera vita; nam qui in fame, ſiti, morbo, ignominia, dolore viuunt, non tam viuunt quàm moriuntur aſſiduè. *Æternum*: quia Deum æternum grauiſſimè offenderunt. Peccatum enim mortale, quia Deo immenſo eſt iniurium, in ſe babet maliciam infinitam: meretur ergo ſupplicium infinitum. Verùm quia infinitum intenſiuè dari nequit, nec ab homine ſuſtineri, hinc dabitur reprobis pœna infinita extenſiuè, quæ ſcilicet extendatur per omnia ſæculorum ſæcula. Modum dat Lactantius lib. 7. cap. 21. (*Lactantij ſententia de igne gehẽnæ.*) *Idem*, ait, *diuinus ignis, vna eadémque vi atque potentia & cremabit impios & recreabit, & quantum è corporibus abſumet, tantum reponet, ac ſibi ipſe æternum pabulum ſubminiſtrabit, quod poetæ in vulturem Titij tranſtulerunt, ita ſine vllo renaſcentium corporum detrimento aduret tantum, ac ſenſu doloris afficiet.*

Hæc eſt ſententia Lactantij. Facilius & verius alij cenſent, corpora damnatorum Deo conſeruante in igne manere incorruptibilia, ita vt nullæ partes conſumantur, quæ reparari debeant, ſed omnes omnino eædẽ in igne iugiter ardentes perſeuerent in æternum, ſicut aſbeſtus lapis indéque confecta tela, in igne ardet, ſed nullam ſui partem deperdit. Acerbitatem huius ſupplicij graphicè depingit Auctor libri de Spiritu & anima

Digitized by Google

apud S. Auguſtinum, tom. 3. cap. 56. *Quapropter*, inquit, *miſeris mors eſt ſine morte, finis ſine fine, defectus ſine defectu: quia & mors ſemper viuet, & finis ſemper incipiet, & defectus deficere neſciet;* Auguſt *mors perimet, & non extinguet: dolor cruciabit, & pauorem non fugabit: flamma comburet, ſed tenebras non diſcutiet. Erit enim in igne obſcuritas, in obſcuritate pauor, in combuſtione dolor. Ita reprobi ignibus inferni traditi, in ſuppliciis dolorem ſentient, & in doloris anguſtia pauore ferientur, & ſemper tolerabunt & ſemper timebunt, quia ſine fine ſemper cruciati viuent. ſine ſpe veniæ & miſericordiæ, quod eſt miſeria ſuper miſeriam. Si enim poſt tot millia annorum quot capillos habuerunt, omnes, quicumque fuerunt & erunt, pœnas ſuas finiri ſperarent, multo leuiùs eas ſuſtinerent: ſed quia ſpem non habent nec habebunt, deſperatione deficiunt, & ad tormenta non ſufficient.*

Fusè de his diſſerit hic Abulenſis qui & addit quæſt. 778. & 779. (tot enim præcisè in hoc caput quæſtiones conglomerauit) animas poſt mortem ituras in cælum, vel purgatorium, vel limbum patrum, eò deduci per Angelos: ituras verò in infernum vel limbum puerorum, eò deducæ per dæmones.

Audi S. Cyprianum ſermon. de Aſcenſione Domini ſub finem: *Incorruptibiles flammæ*, inquit, *nudum corpus allambent: ardebit purpuratus diues,* Cyprian. &c. *In proprio adipe frixæ libidines bullient, & inter ſartagines & flammas miſerabilia corpora cremabuntur.* Et in lib. de laudib. Martyrij cap. 5. *Paradiſus*, inquit, *Dei coſtibus floret, negatores gehenna complexa, æternus ignis inardeſcit.* Latiùs verò cap. 12. idem exponit dicens: *Sæuiens locus, cui gehenna nomen eſt, magno plangentium murmure & gemitu, & eructantibus flammis per horrendam ſpiſſæ caliginis noctem, ſæua ſemper incendia camini fumantis expirat: globus ignium arctatus obſtruitur, & in varios pœnæ exitus relaxatur. Tunc ſæuiendi plurima genera, tum in ſe ipſe conuoluit, quicquid ardoris emiſſi eadem flamma cruciarat.*

Proſper lib. 2. de vita contemplatiua cap. 12. vbi de damnatis agit: *Non videndi*, inquit, *ſenſum habituri ſunt, ſed dolendi: quorum continuus gemitus, cruciatus æternus, dolor ſummus torquent* Proſper. *animam, non extorquent, puniunt corpora damnata, non finiunt. Quos ideo ignis inextinguibilis ſibi deputatos non extinguit, vt permanendo ſentiendi vita, pœna permaneat.*

Ex dictis meditari & imaginari licet quàm acerbum, mœſtum & funeſtum ſit futurum æternum hoc damnandorum à ſaluandis diuortium, quo hi in cælum ad perennem felicitatem aſcendent, illi in gehennam ad perenne incendium deſcendent, nunquam amplius ſanctos, licet amicos, fratres, parentes viſuri in æternum: *Chaos enim magnum firmatum eſt*, inter vtroſque, vt aiebat Abraham ad diuitem epulonem, in inferno ardentem. Lucæ cap. 16. verſ. 26. Qui ergo ſapis quotidie aſcende in cælum, & deſcende in tartara, vt hic tibi ſit ſtimulus ad fugam vitiorum & ſtudium virtutum. Verè S. Chryſoſtomus, hom. 2. in Epiſt. 2. ad Theſſal. *Nemo eorum*, ait, Chryſoſt. *qui gehennam ob oculos habent, in gehennam incidet: nemo gehennam contemnentium iudicium effugiet;* Et quia maior hominum pars gehennam parum cogitat & quaſi contemnit, hinc damnatur. Nam vt cecinit, imò planxit S. Bruno Carthuſiæ fundator:

Sic viuunt homines tanquam mors nulla ſequatur, S.Bruno.
Et velut infernus fabula vana foret.

Crebro horrorem iudicij & gehennæ ſuis lectoribus obiicit graphicéque depingit S. Ephrem, præſertim tractat. de Compunctione, de pœnitentia, de iudicio, &c. Idem faciat Doctor & prædicator. Vnde idem S. Ephrem tract. de patientia: *Simus*, ait, *tanquam incudes: & ſi cædamur, non tamen cedamus*, S. Ephrm. dicentes cum Sancto Dicthelmo apud V. Bedam in hiſtor. Anglor. Beda. *Aſperiora vidi deteriora in gehenna conſpexi.* Sic quamlibet tentationem, perſecutionem, infirmitatem, tribulationem, confuſionem metu iudicij & gehennæ fortiter ſuſtinebimus & ſuperabimus. Graphicè quoque horrorem diei iudicij deſcribit Ioel cap. 2. v. 31. & Sophonias cap. 1. v. 15. vbi plura hac de re dixi.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVM SEXTVM.

SYNOPSIS.

Deſcribit vnctionem Magdalenæ, qua ipſa vnxit Chriſtum in Bethania paulò ante mortem, cuius pretium ambiens Iudas vendidit Chriſtum.

Secundò, verſ. 17. enarrat vltimam Chriſti cœnam & inſtitutionem Euchariſtiæ.

Tertiò, verſ. 30. eiuſdem paſſionem; ſcilicet orationem in horto, captiuitatem, accuſationem, condemnationem, colaphizationem, trinam Petri negationem, & mox pœnitentiam.

VERS. 1. ET factum eſt: cùm conſummaſſet Ieſus ſermones hos omnes,
dixit diſcipulis ſuis: 2. Scitis quia poſt biduum, Paſcha
fiet, & Filius hominis tradetur vt crucifigatur. 3. Tunc
congregati ſunt principes ſacerdotum, & ſeniores populi,
in atrium principis ſacerdotum; qui dicebatur Caiphas:
4. & conſilium fecerunt vt Ieſum dolo tenerent, & occide-
rent. 5. Dicebant autem: Non in die feſto, ne fortè tumul-
tus fieret in populo. 6. Cùm autem Ieſus eſſet in Bethania in domo Simonis le-
proſi, 7. acceſſit ad eum mulier habens alabaſtrum vnguenti pretioſi, & effu-
dit ſuper caput ipſius recumbentis. 8. Videntes autem diſcipuli, indignati ſunt
dicentes: Vt quid perditio hæc? 9. potuit enim iſtud venundari multo, & dari
pauperibus. 10. Sciens autem Ieſus, ait illis: Quid moleſti eſtis huic mulieri?
opus enim bonum operata eſt in me. 11. nam ſemper pauperes habetis vo-
biſcum: me autem non ſemper habetis. 12. Mittens enim hæc vnguentum hoc in
corpus meum, ad ſepeliendum me fecit. 13. Amen dico vobis, vbicumque
prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit in
memoriam eius. 14. Tunc abiit vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iſca-
riotes, ad principes ſacerdotum: 15. & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego
vobis eum tradam? At illi conſtituerunt ei triginta argenteos. 16. Et exinde quæ-
rebat opportunitatem vt eum traderet. 17. Prima autem die azymorum acceſ-
ſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere Paſcha?
18. At Ieſus dixit: Ite in ciuitatem ad quemdam, & dicite ei: Magiſter dicit:
Tempus meum prope eſt, apud te facio Paſcha cum diſcipulis meis. 19. Et fe-
cerunt diſcipuli ſicut conſtituit illis Ieſus, & parauerunt Paſcha. 20. Veſpere
autem facto, diſcumbebat cum duodecim diſcipulis ſuis. 21. Et edentibus illis,
dixit: Amen dico vobis, quia vnus veſtrûm me traditurus eſt. 22. Et contriſtati
valde cœperunt ſinguli dicere: Numquid ego ſum, Domine? 23. At ipſe re-
ſpondens, ait: Qui intingit mecum manum in paropſide, hic me tradet. 24. Fi-
lius quidem hominis vadit, ſicut ſcriptum eſt de illo: væ autem homini illi, per
quem Filius hominis tradetur: bonum erat ei, ſi natus non fuiſſet homo ille.
25. Reſpondens autem Iudas, qui tradidit eum, dixit: Numquid ego ſum, Rab-
bi? Ait illi: Tu dixiſti. 26. Cœnantibus autem eis, accepit Ieſus panem, &
benedixit, ac fregit, dedítque diſcipulis ſuis, & ait: Accipite, & comedite: hoc
eſt corpus meum. 27. Et accipiens calicem gratias egit: & dedit illis, dicens: Bi-
bite ex hoc omnes. 28. Hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro

multis effundetur in remiſſionem peccatorum. 29. Dico autem vobis: non bi-
bam amodò de hoc genimine vitis, vſque in diem illum: cùm illud bibam vobiſcum
nouum in regno Patris mei. 30. Et hymno dicto, exierunt in Montem Oliueti.
31. Tunc dicit illis Ieſus: Omnes vos ſcandalum patiemini in me, in iſta nocte.
Scriptum eſt enim: Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis. 32. Poſt-
quam autem reſurrexero, præcedam vos in Galilæam. 33. Reſpondens autem
Petrus, ait illi: Et ſi omnes ſcandalizati fuerint in te, ego nunquam ſcandalizabor.
34. Ait illi Ieſus: Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cantet, ter
me negabis. 35. Ait illi Petrus: Etiamſi oportuerit me mori tecum, non te ne-
gabo. Similiter & omnes diſcipuli dixerunt. 36. Tunc venit Ieſus cum illis in
villam quæ dicitur Gethſemani, & dixit diſcipulis ſuis: Sedete hîc, donec vadam
illuc, & orem. 37. Et aſſumpto Petro, & duobus filiis Zebedæi, cœpit contri-
ſtari & mœſtus eſſe. 38. Tunc ait illis: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem:
ſuſtinete hîc & vigilate mecum. 39. Et progreſſus puſillum, procidit in faciem
ſuam, orans, & dicens: Pater mi, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte. verum-
tamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. 40. Et venit ad diſcipulos ſuos, & inue-
nit eos dormientes, & dicit Petro: Sic non potuiſtis vna hora vigilare mecum?
41. Vigilate & orate vt non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus
eſt, caro autem infirma. 42. Iterum ſecundò abiit, & orauit, dicens: Pater mi,
ſi non poteſt hic calix tranſire niſi bibam illum, fiat voluntas tua. 43. Et venit
iterum: & inuenit eos dormientes: erant enim oculi eorum grauati. 44. Et re-
lictis illis, iterum abiit, & orauit tertiò, eundem ſermonem dicens. 45. Tunc
venit ad diſcipulos ſuos, & dicit illis: Dormite iam, & requieſcite: ecce appro-
pinquauit hora, & Filius hominis tradetur in manus peccatorum. 46. Surgite,
eamus: ecce appropinquauit qui me tradet. 47. Adhuc eo loquente, ecce Iu-
das vnus de duodecim venit, & cum eo turba multa, cum gladiis & fuſtibus, miſſi
à principibus ſacerdotum, & ſenioribus populi. 48. Qui autem tradidit eum,
dedit illis ſignum, dicens: Quemcumque oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eum.
49. Et confeſtim accedens ad Ieſum, dixit: Aue Rabbi. Et oſculatus eſt eum.
50. Dixítque illi Ieſus: Amice, ad quid veniſti? Tunc acceſſerunt, & manus in-
iecerunt in Ieſum, & tenuerunt eum. 51. Et ecce vnus ex his qui erant cum
Ieſu, extendens manum, exemit gladium ſuum, & percutiens ſeruum principis
ſacerdotum amputauit auriculam eius. 52. Tunc ait illi Ieſus: Conuerte gla-
dium tuum in locum ſuum. omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt.
53. An putas, quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò
plus quàm duodecim legiones Angelorum? 54. Quomodo ergo implebuntur
Scripturæ, quia ſic oportet fieri? 55. In illa hora dixit Ieſus turbis: Tanquam
ad latronem exiſtis cum gladiis & fuſtibus comprehendere me: quotidie apud vos
ſedebam docens in templo, & non me tenuiſtis. 56. Hoc autem totum factum
eſt, vt adimplerentur Scripturæ prophetarum. Tunc diſcipuli omnes, relicto eo, fu-
gerunt. 57. At illi tenentes Ieſum, duxerunt ad Caipham principem ſacerdotum,
vbi Scribæ & ſeniores conuenerant. 58. Petrus autem ſequebatur eum à longè,
vſque in atrium principis ſacerdotum. Et ingreſſus intrò, ſedebat cum miniſtris, vt
videret finem. 59. Principes autem ſacerdotum, & omne concilium, quære-
bant falſum teſtimonium contra Ieſum, vt eum morti traderent: 60. & non in-
uenerunt, cùm multi falſi teſtes acceſſiſſent. Nouiſſimè autem venerunt duo falſi
teſtes, 61. & dixerunt: Hic dixit: Poſſum deſtruere templum Dei, & poſt tri
duum reædificare illud. 62. Et ſurgens princeps ſacerdotum, ait illi: Nihil re-
ſpondes ad ea, quæ iſti aduerſum te teſtificantur? 63. Ieſus autem tacebat. Et
princeps ſacerdotum ait illi: Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis ſi tu es
Chriſtus filius Dei. 64. Dicit illi Ieſus: Tu dixiſti. verumtamen dico vobis,
amodò videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in
nubibus cæli. 65. Tunc princeps ſacerdotum ſcidit veſtimenta ſua, dicens:
Blaſphemauit: quid adhuc egemus teſtibus? ecce nunc audiſtis blaſphemiam:
66. quid vobis videtur? At illi reſpondentes dixerunt: Reus eſt mortis. 67. Tūc
expuerunt in faciem eius, & colaphis eum ceciderunt, alij autem palmas in faciem
eius dederunt, 68. dicentes: Prophetiza nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſſit?
69. Petrus verò ſedebat foris in atrio: & acceſſit ad eum vna ancilla, dicens: Et
tu cum Ieſu Galilæo eras. 70. At ille negauit coram omnibus, dicens: Neſcio
quid

quid dicis. 71. Exeunte autem illo ianuam, vidit eum alia ancilla, & ait his qui
erant ibi: Et hic erat cum Ieſu Nazareno. 72. Et iterum negauit cum iuramen-
to: Quia non noui hominem. 73. Et poſt puſillum acceſſerunt qui ſtabant, &
dixerunt Petro: Verè & tu ex illis es: nam & loquela tua manifeſtum te facit.
74. Tunc cœpit deteſtari & iurare quia non nouiſſet hominem. Et continuò gal-
lus cantauit. 75. Et recordatus eſt Petrus verbi Ieſu, quod dixerat: Priùs quàm
gallus cantet, ter me negabis. Et egreſſus foras, fleuit amarè.

Vers. 1. ET FACTVM EST CVM CONSVMMASSET IESVS SERMONES HOS OMNES, DIXIT DISCIPVLIS SVIS. Græcè ὅτε ἐτέλεσε, id eſt, cùm finiuiſſet, compleſſet *ſermones omnes*, iam recenſitos de excidio vrbis Ieroſolymæ & totius orbis, de die iudicij, de vigilia & ſtudio bonorum operum, tunc accinxit ſe ad inſtantem ſuam paſſionem, eámque prædixit; ne qui longè futura prophetarat, ſibi mox euentura videretur ignorare; ac ne diſcipuli morte eius ſcandalizarentur, putaréntque illa Chriſto neſcio & inuito accidere; ſed ſcirent illam ab eo præuiſam, præordinatam & electam ad hominum ſalutem. Senſus ergo eſt q.d. ait S. Thomas: cum Chriſtus officium expleſſet Doctoris, cœpit ſe comparare ad officium Redemptoris & Saluatoris.

Vers. 2. Luc. 22. 1. Mar. 14. 1. SCITIS QVIA POST BIDVVM PASCHA FIET: ET FILIVS HOMINIS TRADETVR (prodetur à Iuda Iudæis, ab eiſque tradetur Pilato) VT CRVCIFIGATVR. *Poſt biduum:* dixit ergo hæc, vti & proximè præcedentia cap. 25. Chriſtus feriâ tertiâ, ſiue die Martis ad veſperam, quando more Hebræo incipiebat feria quarta, ſiue dies Mercurij, dies inquam legalis, puta quoad feſta; nam vt ait Pererius in Geneſ. 1. verſ. 5. ad iſta: *Factúmque eſt veſpere & manè dies vnus: Propè certum eſt apud Iudæos fuiſſe olim in vſu triplex genus dierum, diem ſcilicet legalem à veſpera in veſperam, diem naturalem ab ortu ſolis ad ortum, diem vſualem a media nocte ad mediam noctem.* Quare verè ait Chriſtus, *poſt biduum paſcha fiet*, quia poſt duos dies, ſcilicet Mercurij & Iouis, ad veſperam diei Iouis, cùm iam inciperet feria ſexta ſiue dies Veneris, factum eſt Paſcha.

Triplex dies apud Iudæos. Perer.

Paſcha etymon. *Paſcha* Hebr. idem eſt quòd tranſitus vel tranſultus, ſcilicet Angeli percutientis primogenita Ægyptiorum. Hic enim Angelus tranſiliebat domos Hæbræorum & inſiliebat in domos Ægyptiorum, eorumque primogenita occidebat, quâ ſtrage coëgit Pharaonem & Ægyptios, liberos ex Ægypto dimittere Moſen & Hebræos: פסח *paſach* enim eſt tranſire. Syri verò *paſcha* ſcribunt, non per ס *ſamech*, vt Hebræi, ſed per צ *tſade*, & tunc paſcha ſignificat gaudium & hilaritatem; feſtum enim Paſchæ erat, & etiamnum eſt ſummæ hilaritatis & lætiſſimum. Nazianzenus verò πάσχα deriuat à Græco πάσχειν, id eſt, *pati*, quòd in Paſchate paſſus ſit Chriſtus. Agnus enim Paſchalis, qui immolabatur in Paſchate, repræſentabat Chriſtum in eodem immolandum pro redemptione hominum. Vide dicta Exodi 12. toto capite.

Vers. 3. Luc. 22. 2. Mar. 14. 1. TVNC CONGREGATI SVNT PRINCIPES SACERDOTVM ET SENIORES POPVLI IN ATRIVM PRINCIPIS SACERDOTVM, QVI DICEBATVR CAIPHAS. *Tunc*, ſcilicet cùm hæc dixiſſet Ieſus, ſuámque paſſionem prædixiſſet, vt illicò prædictionis ipſius veritas, ac ordinationis & decreti eius infallibilitas & efficacia, quo decreuerat in Paſchate pro ſalute hominum pati, oſtenderetur. Rurſum *tunc*, ſcilicet in Paſchate, quo agnus Paſchalis, per quem ex Ægypto redempti fuerant Hebræi, mactabatur. Eodem enim mactatus eſt Chriſtus quaſi victima mundi, vt figura & typus veritati ſuóque antitypo congrueret.

Tunc ergo, id eſt manè feriæ quartæ, ſiue diei Mercurij, cùm pridie ad veſperam idipſum prædixiſſet Chriſtus, *congregati ſunt principes Sacerdotum & Seniores* (Lucas cap. 22. 4. habet ϛρατηγοὶ, id eſt, duces exercitus; ſed Lucas ſic vocare ſolet magiſtratus, vt Noſter ibidem vertit, ſiue Præfectos & Prætores, vti oſtendi Actor. 4. 1.) *populi*, vt de Chriſto palam iam prædicante, & Principum vitia acriter carpente (vt patet ex toto cap. 23. Matthæi,) capiendo & occidendo tractarent. Quare Iudas id reſciens eodem mane ipſos adiit, Chriſtumque eis vendidit, pacto triginta denariorum pretio, vti habet communis Eccleſiæ ſenſus, idque ex narratione Matthæi ſatis colligitur. Vnde ob hoc Iudæorum concilium, & Iudæ venditionem Chriſti hoc die factam veteres Chriſtiani ſolebant eadem feria quarta, ſiue die Mercurij ieiunare, vti teſtatur S. Auguſtinus epiſt. 86. ſub finem, Theophylactus, & Victor Antiochenus ſcribentes in cap. 14. S. Marci verſ. 1. & 2. Quin & Græci, Poloni, Hollandi permulti eadem de cauſa die Mercurij etiamnum eſu carnium abſtinent, eo quod illa die vendita ſit caro Chriſti. *Ieiuniū feria quarta vnde?*

Nota: ex narratione Matthæi colligitur Chriſtum hoc biduo, ſcilicet die Mercurij & Iouis non veniſſe Ieroſolymam, vti venerat die Dominica, Lunæ & Martis ad docendum in templo, ſed hoc biduo manſiſſe in Bethania, atque ſub veſperam diei Iouis inde regreſſum in Ieruſalem ibi paſcha celebraſſe, ac mox ad paſſionem ſe comparaſſe. ita Ianſen. Maldon. & alij.

ET CONSILIVM FECERVNT (Græcè συνεβουλεύσαντο, id eſt, ſimul conſultarunt, inter ſe vnanimiter conſilia inierunt) VT IESVM DOLO TENERENT ET OCCIDERENT: *Dolo*, quia timebant ne Chriſtus, ſi eum capere vellent, è manibus eorum elaberetur, vti aliàs fecerat. Dolum ergo quærunt quo eum capiant, vt elabi nequeat. Rurſum *Dolum*, quærunt, vt ſine tumultu populi eum comprehendant. Verebantur enim ne populus ab ore Chriſti velut noui ſummique prophetæ pendens, & tot ſanitates recipiens pro eo pugnaret, nec fineret eum capi, ſibique eripi. Vnde ſequitur: Vers. 4. Luc. 22. 2. Mar. 14. 1. *Conſiliū doloſum de capiendo Chriſto.*

DICEBANT AVTEM: NON IN DIE FESTO, NE FORTE TVMVLTVS FIERET IN POPVLO. Non ergo ob religionem feſti, ſed ob metum populi noluerunt Ieſum capere in die feſto Paſchæ inſtantis: hoc enim feſto infinita turba Iudæorum confluebat Ieruſalem ad celebrandum Paſcha, inter quos multi erant qui à Chriſto ſalutem corporis vel animæ acceperant, ideóque eum vt prophetam colebant, quos pro ipſo ſtaturos & pugnaturos Iudæi metuebant. Quare *non ſtudent deuotioni, ſed facinori*, ait S. Hieronymus. Dicunt ergo *non in die feſto*, q.d. Non in Paſchate ne fiat tumultus populi, & ne Paſcha feſtum lætiſſimum Vers. 5. Luc. 22. 2. Mat. 14. 2. Hieronym.

attoci Ieſu cæde funeſtemus, ſed poſt paſcha quãdo feſtum tam ſacrum tranſierit,& populus ad ſua redierit, Ieſum capiamus & occidamus. Ita S. Chryſoſtomus. Sic Herodes Agrippa non niſi tranſacto Paſchate voluit plectere S. Petrum Actor. 12. Paſcha enim Iudæis erat feſtum libertatis & gaudij, vtpote quo recolebant & celebrabant beneficium liberationis è ſeruitute Ægyptiaca. Vnde eodem ſolebant reos dimittere liberos, vti dimiſêre Barabbam. Principes ergo decreuerant Chriſtum capere & occidere poſt Paſcha; ſed ex proditione Iudæ mutarunt conſilium. Nam cùm Iudas in Paſchate eum ipſis in manus daret, ipſi eodem die ipſum ceperunt & crucifixerunt. Dei enim conſilium & decretum erat, vt Chriſtus moreretur in Paſchate, hoc fine vt oſtenderet antitypum reſpõdere ſuo typo. Immolatio enim agni quæ fiebat in Paſchate, typus erat Chriſti eodem feſto immolandi. Hac ergo feſti circunſtantia ſignificabat Deus, Chriſtum eſſe verum Agnum Paſchalem, qui pro redemptione mundi in cruce aſſabatur.

Vers. 6. Mat. 14. 3. Ioan. 12. 1.

Cvm avtem Iesvs esset in Bethania in domo Simonis leprosi.] Altiùs repetit hæc Matthæus quæ iam ante contigerant, vt enarret occaſionem & modum comprehenſionis & paſſionis Chriſti. Iudas enim occaſione huius vnguenti, motus fuit ad prodendum Chriſtum Iudæis, vt eius proditione pretium vnguenti recuperaret, & quaſi fur in loculos ſuos reconderet. Nam hoc conuiuium Chriſti in domo Simonis contigit pridie Dominicæ Palmarum, ſcilicet Sabbatho, cum poſtridie, nimirum ipſa die Dominica, cum palmis quaſi ouans ingreſſus fuit Ieruſalem, vt patet Ioannis 12. 1. vbi dicitur Ieſus *ante ſex dies paſcha*, id eſt, ſex diebus ante paſcha, puta die Veneris, *venit Bethaniam*. Additque: *Et fecerunt*, ſcilicet Simon cum ſuis, *ei cœnam*, ſcilicet ſequenti Sabbatho, ac poſtridie, ſcilicet Dominica Palmarum Ieſus vectus aſello ſolenni pompâ, quaſi rex Meſſias ingreſſus eſt Ieruſalem. *In domo*, aſſidens menſæ; vtpote à Simone inuitatus ad conuiuium.

Simon hic cur dictus leproſus?

Simonis leproſi. Patres opinantur leproſum dici, quòd talis fuerit, ſed à Chriſto curatus ſit à lepra. Alij putãt ſo *Leproſi*, eſſe commune agnomen familiæ Simonis, ſiue quòd à leproſo deſcenderit, ſiue ob alium cum leproſo quopiam reſpectum. Sic enim Romæ erat familia Claudiorum, Cæcorum, Balborum, etiamſi multi ex iis non eſſent claudi, cæci, balbi.

Vers. 7. Mar. 14. 3. Ioan. 12. 3.

Accessit ad evm mvlier habens alabastrvm vngventi pretiosi, et effvdit svper capvt eivs recvmbentis.] Idem hoc eſt conuiuium cum eo quod narrat Ioannes c. 12. 1. vt patet Matthæum cum Ioanne conferenti. Per recapitulationem ergo illud hîc recenſet Matthæus, vt occaſionem exponat, quæ mouit Iudam ad Chriſtum Iudæis prodendum, vt dixi.

Obiicies: Ioannes ait: *fecerunt ei cœnam, & Martha miniſtrabat*. Ergo hoc conuiuium factum fuit in domo Marthæ, non Simonis. Reſp. Negando conſequentiam: Non enim dicit Ioannes, fecerunt ei Martha & Magdalena (licèt ita explicet S. Chryſoſtomus & Euthymius) conuiuium in domo ſua, ſed ſimpliciter *fecerunt ei cœnam*, ſcilicet ciues Bethaniæ amici Ieſu, inter quos primarius erat hic Simon Leproſus, quem multi cum Ianſenio putant antea à lepra per Chriſtum fuiſſe curatum, ideóque ei obſtrictum. Martha autem in cœna hac miniſtrabat, ſiue quia vicina, ſiue quia cognata aut familiaris erat Simoni.

Mulier. Maria Magdalena, vti exprimit Ioannes cap. 12. 3. quæ vti ante biennium cùm primò pœnituit, lachrymiſque lauit pedes Ieſu, eoſdem vnxit vnguento, ita hîc ſex diebus ante Paſcha & mortem Chriſti idem fecit, partim ex deuotione, partim ex Dei inſtinctu quaſi præſagiens inſtantem Chriſti necem & ſepulturam, vt patebit verſ. 12. *Magdalena Chriſtũ iterum vngit.*

Alabaſtrum. Vas erat vnguentarium factum ex alabaſtrite, ſiue onyche lapide marmorei generis, quem ad vaſa vnguentaria cauari docet Plinius lib. 36. c. 8. quod optimè vnguenta incorrupta ſeruet. Vnde non mirum cauum hoc vas tenue & ſubtile inſtar vitri, facile à Magdalena impacto clauo vel malleolo frangi potuiſſe, vt vnguentum totum in Chriſti caput effunderet, niſi malis ex Suida, alabaſtrum vocari vas terſum & ſine anſa Pharmacopolarum, qui talibus vaſis Apothecas ſuas replent, in iiſque aromata, vnguenta & pharmaca ſua recondunt. *Alabaſtrũ.*

Aliter S. Epiphanius lib. de Menſuris: *Alabaſtrum, ait, vnguenti vaſculum eſt vitreum, capiens libram olei, menſura verò eſt ſextarij dimidij: alabaſtrum verò dictum propter fragilitatem* Hæc ille. Epiphan.

Vnguenti. Vnguentis odoratis vſos fuiſſe Iudæos ex more Arabum, Perſarum, Syrorum, cæterorúmque Orientalium in conuiuiis ad lautitiam, ad refrigerium, & ad impediendam ebrietatem oſtendi Eccleſiaſtæ 9. v. 8. Porrò vnguenta hæc ſæpe non erant ſpiſſa, qualibus chirurgi vngunt plagas & vulnera, ſed liquida, ſcilicet erant liquores ex herbis odoriferis confecti & commixti, quibus cerebrum totúmque corpus irrigabant, reficiebant & recreabant, deliciarum cauſa inuenti: vnguentum ergo hoc erat liquor nardi, vt patet ex Ioanne cap. 12. 3. Nardus odorata eſt, & in Syria abundat. Vnde Tibullus: *Vnguẽta in vſu apud Iudæos & Orientales.* Tibull.

Iam dudum Tyrio (vel potius *Syrio*) *madefactus*
tempora nardo.

De nardi præſtantia & ſignificato dixi Cant. 4. 13. Certum eſt ex nardo oleo delibutâ, fieri vnguentum pretioſiſſimum, quo priſci capita vngebant, teſte Plinio lib. 13. c. 1. & 2. & lib. 12. c. 12. ac Dioſcor. lib. 1. c. 6.

Pretioſi, Græcè βαρυτίμου, id eſt, grauis pretij. Olim enim aurum & argentum non ſignabatur in pecunia, vt iam fit, ſed ad certum pondus, v. g. ad drachmam, vnciam, libram appendebatur. Vnde quod grauius erat & ponderoſius, hoc maioris erat pretij. Syrus addit *ſuauiſſimi*, Marcus addit *ſpicati*, Ioannes *piſtici*, quæ duo quid ſignificent dicam Ioannis 12. 3.

Et effudit ſuper caput ipſius recumbentis. Dices, Ioannes cap. 12. 3. habet: *vnxit pedes Ieſu, & extersit pedes eius capillis ſuis*. Reſp. Magdalenam vnxiſſe pedes Ieſu, deinde totum vas effudiſſe ſuper caput Ieſu: vas enim anguſti oris fregit, vt habet Marcus, vt totum vnguentum magno deuotionis affectu in caput Ieſu effunderet ita S. Auguſt. lib. 2. de conſenſu Euang. cap. 79. Addit Ioannes: *extersit pedes eius*, ſcilicet antequam eos vngeret, vtpote ex puluere ſordidos (nudis enim superne pedibus incedebat Chriſtus, vti dixi cap. 10. 10.) prius ergo puluerem pedum abſterſit capillis, deinde pedes eius nardo vnxit. Ita Toletus. Si quis tamen poſt vnctionem pedes Chriſti, vt pote liquore madidos abſterſos velit, nõ repugno. Addit Ioannes, vt vnguenti præſtantiam & fructum explicet:

plicet: *Et domus impleta eſt ex odore vnguenti.* In Magdalena ergo impletum fuit illud Cant.1. *Dum* Cantic. *eſſet rex in accubitu ſuo nardus mea dedit odorem ſuum*, vt ibi dixi. Et in Chriſto illud: *Oleum effuſum nomen tuum.* ibidem. Vndẽ Hilarius hîc cap. Hilar. 29. *Mulier hæc*, inquit, *omnem curam corporis ſui* (quod ſolebat vngere) *& totum pretioſa mentis affectum in honorem Dei laudémque transfudit.*

Tropologicè Origenes oleum ſiue vnguentum *Vnctio myſtica.* eſt opus virtutis, præſertim miſericordiæ, quod ſi 5. fiat ex naturali compaſſione non propter Deum, vt fit ab infidelibus, ipſum quidem Deus acceptat, ſed non ad vitam æternam; ſi autem ex Dei amore fiat, eſt oleum excellens boni odoris. Rurſum ſi opus bonum fiat ad ſubleuandam inopiam pauperum, vnctio eſt pedum Domini. Sicut enim pedes in corpore ſunt infimi, ſic pauperes in Eccleſia ſunt imi, ſi autem ad Dei gloriam fiat, vt dũ ſtudetur caſtitati, ieiuniis & orationibus, vnctio eſt capitis Domini, & vnguentum pretioſum, cuius odore tota Eccleſia repletur, & hoc eſt proprium opus perfectorum.

2. Secundo Gloſſa: Mulier hæc, inquit, vngens caput & pedes Chriſti, ſignificat Eccleſiæ fidem, quæ dum Chriſti Deitatem prædicat & inuocat, caput vngit; dum verò humanitatem, pedes. Caput enim, ait Alcuinus, eſt diuinitatis ſublimitas, pedes humilitas incarnationis; vel caput eſt ipſe Chriſtus, pedes ſuot pauperes, qui ſunt membra eius.

3. Denique vngit pedes, qui in vita actiua proximis ſeruit, caput verò qui per contemplationẽ Deo adhæret, vnúſque cum eo fit ſpiritus. Sic ferè Origenes Rurſum caput vngit, qui alta de Chriſto prædicat; pedes, qui infima veneratur. Ita Gloſſa ex Origene.

Vers. 8. Mat.14.v.4. Ioan.12.v.4. VIDENTES AVTEM DISCIPVLI, INDIGNATI SVNT DICENTES: VT QVID PERDITIO HÆC? ſcilicet, hæc inanis profuſio vnguenti tam pretioſi. Dices, S. Ioannes cap. 12. ait: ſolum Iudam murmuraſſe. Reſpondent aliqui cum Maldonato, eſſe numeri Enallagen & Syllepſin: *diſcipuli*, id eſt, diſcipulus, puta Iudas. Planius S. Auguſtinus lib. 2. de Conſenſu Euang. cap. 69. reſpondet Iudam fuiſſe choragum & incentorem huius murmuris, qui alios Apoſtolos ſpecie miſerationis pauperum, ad indignationem ex vero miſericordiæ affectu manantem excitarit, cùm ipſe fictus ex auaritia indignaretur, quòd pretium huius vnguenti non in loculos ſuos, ſed in Chriſti caput fuiſſet effuſum.

Vers. 9. Mat.14.v.5. Ioan.12.v.5. POTVIT ENIM ISTVD VÆNVNDARI MVLTO (*pluſquam trecentis denariis*, id eſt Iuliis ſiue Regalibus, vt habet Marcus) ET DARI PAVPERIBVS.] q.d. vnguentum hoc, non ad delicias & luxuriam in caput Chriſti, ſed ad neceſſitatem in ſinum multorum pauperum effundendum fuit. Idem fuit ſenſus Caluini, qui ne quis exemplum Magdalenæ trahat ad probandum honorem funerum per lumina, fuffitus alioſque ornatus, ait, hoc Magdalenæ factum non eſſe probandum nec imitandum, ſed tantùm excuſari eo nomine, quòd peculiari Spiritus ſancti inſtinctu peractum ſit, alioqui præſtitiſſe hoc pretium dari pauperibus. Verum quis non videt hîc eundem eſſe ſpiritum Iudæ & Caluini, adeóque Satanam loqui per Caluinum, idem quod locutus eſt per Iudam, quem proinde hîc confutat Chriſtus. *Caluinus cum Iuda Magdalenæ factum improbant.*

Vers. 10. Mat.14.v.6. Ioan.12.v.7. SCIENS AVTEM IESVS (vi diuinâ & ſpiritu prophetico præuidens ſecretum eorum murmur, directè quidem contra mulierem vngentem, indirectè verò contra ſe vngi permittentem, excitatum) AIT ILLIS: QVID MOLESTI ESTIS HVIC MVLIERI? (Arabicus *quid reprehenditis mulierem?*) OPVS ENIM BONVM OPERATA EST IN ME. *Bonum.* Græcè καλὸν, id eſt pulchrum, egregium, eximium & inſigni laude dignum. Quid enim pulchrius, dignius, excellentius, quam vngere pedes Dei? Chriſtus enim tam Deus erat, quàm homo: quis non beatum ſe diceret, ſi pedes Chriſti tangere & oſculari illi licuiſſet?

NAM SEMPER PAVPERES HABETIS VOBISCVM, ME AVTEM NON SEMPER HABETIS. q.d. Pauperibus ſemper abundat mundus, iis ergo ſemper benefacere poteſtis: at ego poſt ſex dies morior & abeo in cælum, nec vnquam vllum officium mihi præſtare, imò nec me videre, audire & tangere poteritis. Obſequium ergo hoc erga me mulieri permittite, fruſtra illud poſt ſex dies optaturi. Vers. 11. Mat.14.7. Ioan.12.8.

MITTENS ENIM HÆC VNGVENTVM HOC IN CORPVS MEVM, AD SEPELIENDVM ME FECIT. Poterat Chriſtus excuſare Magdalenam per excellentiam perſonæ ſuæ diuinæ, quæ ab ea vngebatur, ob quam melius erat & maioris meriti illi impendere pretium huius vnguenti, quàm illo pauperes plurimos alere, vt docet Theophyl. quod etiamnum locum habet in ornatu templorum, altarium, calicum, veſtium ſacerdotaliũ, &c. Hic enim fit in honorem perſonæ Chriſti, ad prouocandum aliorum erga eum deuotionem & reuerentiam, cùm ſingularis aliqua pauperum neceſſitas non occurrit. Poterat quoque eam excuſare & laudare eius affectum Chriſtus, quòd ex gratitudine, pietate, humilitate, reuerentiâ, deuotione hanc vnctionem perageret. Verùm modeſtiæ cauſa noluit his titulis vti, ſed tantùm excuſat eam *quòd ad ſepeliendum me fecit*, vt mortem ſibi inſtare ſignificaret, ſéque non inſcium & inuitum, ſed conſcium & volentem mori, imò ad mortem ſuam hanc vnctionem diſpoſuiſſe, indéque conſequentem Iudæ proditionem permiſiſſe: Valde enim mortem optabat Chriſtus ad Dei gloriam & redemptionem hominum, ſimul eius ſtimulo pungit Iudam, q.d. ait Chryſoſtomus in cap. 12. Ioannis: *Moleſtus ſum & grauis, ſed expecta pauliſper & migrabo: ſed tu vide ne me prodendo mortis meæ opifex exiſtas, ne tibi ipſi mortem & gehennam adſciſcas.* Syrus addit, *tanquam ad ſepeliendum me fecit.* Non enim intendebat Magdalena Chriſtum vngere ad ſepulturam, vtpote quæ de eius morte & ſepultura nil ſciebat, nec cogitabat; ſed Spiritus ſanctus eam præſciens id intendebat, ideóque Magdalenam ad vngendum Chriſtum interius impellebat: Hanc enim vnctionem omnimodè merebatur Chriſti Domini mors & ſepultura. Excuſat ergo eam Chriſtus ex interno affectu charitatis, ex raritate huius occaſionis & vnctionis, ac maximè ex inſtinctu Spiritus ſancti, quo ipſa licet neſciens, acta, vngendo quaſi præſagiit & diuinauit proximam Chriſti mortem & ſepulturam. Vnxit enim eum quaſi iamiam ſepeliẽdum: nec enim mortuum vngere potuit, quia præuenta fuit à Ioſepho ab Arimathia, & ab imminente Sabbatho, ac poſtea per accelerationem reſurrectionis Chriſti, poſtero manè diei Dominicæ Chriſtum vngere non licuit. Vnde Marcus clarè habet: *Quod habuit*, id eſt, quod potuit, *hæc fecit: præuenit corpus meum vngere in ſepulturam.* Ioannes c.12. habet: *ſine illam, vt in diem ſepulturæ meæ ſeruet*

Vers. 12. Mat.14.8. Ioan.12.7. *Magdalenã excuſat & defendit Chriſtus.*

Chryſoſt.

ſeruet illud, id eſt, ſine ſeruare vel ſeruaſſe illam hoc vnguentum in diem ſepulturæ meæ. ita Toletus & Ianſen. Græcè enim eſt in præterito: *ſeruauit illud in diem ſepulturæ meæ*, vt ſcilicet tacitè indicet illam inſtare, ait Vatabl. q.d. Sine, ô Iuda, illam ſuæ deuotioni ſeruire, vt me viuum ſed breui moriturum vngat, nam mortuum vngere non poterit. Aliter Maldonatus, *vt ſeruet illud*, inquit, q.d. Ita collocauit hoc vnguentum vngendo, vt perdere non poſſet; ſicut ſi pecuniam ſeruaſſe dicas eum, qui illa agrum emerit: ſi enim in arca condidiſſet, perdere potuiſſet, expendendo ergo ſeruat.

Aliter quoque Franciſcus Lucas: *vt ſeruet illud*, hoc eſt, inquit, vt illud ſeruaſſe probetur, declaretur, oſtendatur. Vide eundem. Sæpè enim Hebræi verba realia per vocalia exponunt; atque id fieri dicitur, cùm res iam facta oſtenditur & propalatur. Aliter denique Nonnus Pentapolitanus, qui pariter cum noſtro legit ἵνα τηρήσῃ, id eſt, *vt ſeruet*; Vnde hunc verſum ſic Paraphraſticè explicat:
Nonn. *Miſſum fac donum feminæ ab omni reprehenſione aliena, vt theſaurum corporis noſtri ſeruet, donec occiſionis & ſepulchralis hora parentationis noſtræ veniat.*

Planiùs, vt dixi, exponas, *vt ſeruet*, id eſt, ſeruare & ſeruaſſe, ſiue vt ſeruarit & ſeruet. Vnctio enim hæc Chriſti referebatur à Spiritu ſancto ad indicandam, & honeſtandam eius mortem & ſepulturam: quare ad illam ſeruari & dirigi videbatur à Spiritu ſancto, perinde ac ſi in ipſa ſepultura vnctus fuiſſet Chriſtus.

Vers. 13. Mar. 14. 9. AMEN DICO VOBIS, VBICVMQVE PRÆDICATVM FVERIT HOC EVANGELIVM (Euágelica hæc meæ vitæ hiſtoria) IN TOTO MVNDO, DICETVR (Arabicus, *memorabitur*) ET QVOD HÆC FECIT, IN MEMORIAM EIVS (ſcilicet Magdalenæ, non Chriſti, vt patet ex Græco αὐτῆς, quod eſt femininum) q.d. celebrabitur hæc vnctio & hoc pietatis obſequium, ad publicam per totum orbem & perennem Magdalenæ laudem, ac Iudæ eam vituperátis infamiant & contumeliam. ita Beda. q.d. ait Victor Antiochenus in c.14 Marci v.9. *Tantum abeſt vt ego illam condemnem, quaſi male fecerit, aut reprehendam quaſi minus rectè fecerit, vt factum hoc nullo vnquam tempore latere permiſſurus ſim. Etenim quod domi & in occulto ab illa factum eſt, hoc vniuerſus terrarum orbis cogniturus eſt; quoniam mente pia & feruenti fide, atque animo contrito factum eſt: non enim tam propter impenſas gratum fuit, quàm propter fidem, quam vna cum vnguento obtulit. Hæc enim fragrantiſſimi odoramenti inſtar mihi fuit.*
Victor Antioch.

Vers. 14. TVNC ABIIT VNVS DE DVODECIM, QVI DICEBATVR IVDAS ISCARIOTES, AD PRINCIPES SACERDOTVM. *Tunc*, refer hoc, partim ad proximè præcedentia, partim ad conſilium Principum de capiendo Chriſto verſ. 16. q.d. Sabbatho ante Dominicam palmarum, cùm Iudas murmuris Auctor à Chriſto ſe perſtringi audiret, non reſipuit, vti cæteri Apoſtoli à Iuda in murmur adducti: ſed *tunc* frontem perfricuit, impudentiam induit, atque auaritia & ſcelere furens deſtinauit Chriſtum Iudæis prodere, & vendere: quare feriâ quartâ ſiue die Mercurij proximè ſequenti, cùm Principes conſilium agitarent de modo capiendi Chriſtum, eos adiit, modum ſuggeſſit, ac ſe eum in manus illorum daturum pacto 30. argenteorum pretio ſpopondit.

Vnus de duodecim, Apoſtolis. q.d. vnus hîc non erat ex 70. Chriſti diſcipulis, quod tolerabilius erat, ſed erat vnus ex duodecim Apoſtolis Chriſti familiariſſimis & intimis, quos Chriſtus ad ſummum Apoſtolatus gradum euexerat: quare fuit hæc inſignis Iudæ ingratitudo & impietas, quæ Chriſti cor pupugit, vt diceret: *Si inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtique*, &c. *Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus. Qui ſimul mecum dulces capiebas cibos: in domo Dei ambulauimus cum conſenſu.* Pſalm. 54. 13. Quocirca S. Auguſtinus tract. 61. in Ioannem, & S. Hieronymus vel quiſquis eſt Auctor: ſtylus enim planè abhorret à S. Hieronymo) in c.14. Marci: *Vnus*, inquiunt, *vocatione non prædeſtinatione: numero non merito: corpore non animo: ſpecie non virtute.* Pſal. 54. 13. Hieronym.

Abiit, intrante in eum Satana, vt habet Marcus, non quòd Satanas illapſus ſit animæ Iudæ, eiúſq; intellectum & voluntatem inclinarit ad prodendum Chriſtum. Solus enim Deus illabi poteſt animæ, vt rectè docet Didymus tract. 3. de Spiritu ſancto. Non etiam quòd Satanas corporaliter Iudam poſſederit, vti poſſidet energumenos, ſed quòd rationes eius imaginationi congruentes obiecerit, quibus illi perſuaſit proditionem Chriſti, vt explicat S. Ioannes c.13.2. Idem tamen Ioannes ibidem v.27. poſt cœnam, cùm Iudas à Chriſto accepiſſet buccellam, in eum intraſſe Satanam ſcribit, vt ſcilicet meditatam, animóque iam ante deſtinatam Chriſti proditionem reipſa exequeretur, & opere perficeret: Iudas enim ſicut die Mercurij ad machinandum hoc ſcelus, ſic die Iouis ſequenti, noctu ad idem conſummandum, ſuadente Diabolo, perrexit. Significat autem hæc phraſis ſceleris atrocitatem & immanitatem, quaſi homo ad illud patrandum nõ ſuffecerit, ſed opus fuerit ope & inſtigatione Diaboli. Tantum enim fuit hoc facinus, vt non hominis, ſed Luciferi fuiſſe videatur. *Satanas in Iudam quomodo intrauit?*

ET AIT ILLIS: QVID VVLTIS MIHI DARE ET EGO VOBIS EVM TRADAM? Arabicus: *Quid dabitis mihi, vt ego eum vobis tradam? Infelix Iudas*, ait S. Hieronymus, *damnum quod ex effuſione vnguenti ſe feciſſe credebat, vult Magiſtri pretio compenſare. Nec certam tamen poſtulat ſummam, vt ſaltem lucroſa videretur proditio: ſed quaſi vile tradens mancipium, in poteſtate ementium poſuit quantum vellent dare.* Hæc S. Hieronymus, qui putat Iudam non exegiſſe certum pretium, nec licitatum eſſe de eo cum Principibus, ſed eorum arbitrio illud permiſiſſe. q.d. Date mihi quod vultis. Veriùs alij autumant hîc licitari Iudam cum Principibus. q. d. Ego vobis vendam Chriſtum, ſed pro tanto viro támque vobis exoſo, condignum exigo pretium. Quantum ergo pro eo mihi vultis dare? Vers. 15. Luc. 22. v. 4. 5. Mat. 14 v. 13. 11. Hieron.

AT ILLI CONSTITVERVNT EI TRIGINTA ARGENTEOS. Pacti ſunt cum eo pretio 30. argenteorum. Vide hîc indignam Iudæ vilitatem, tam vili æſtimantem & vendentem Chriſtum mundi Saluatorem, Magiſtrum & Dominum, quæ vilitas Chriſtum pupugit & magno dolore affecit. Vnde S. Ambroſius lib. 3. de Spiritu ſancto, c.18. *O Iuda proditor*, inquit, *vnguentum paſſionis eius trecentis denariis æſtimas, & paſſionem eius triginta denariis vendis, diues in æſtimatione, vilis in ſcelere.* *Triginta argenteis venditur Chriſtus.* Ambroſ.

Quæres, quanti ponderis & pretij fuerint hi argentei? Primò S. Ambroſius verbis iam citatis cenſet fuiſſe vnius drachmæ: denarius enim eſt Regalis Hiſpanicus, ſiue Iulius Romanus, qui pendit drachmam. Quare triginta argenteos fuiſſe *30. argentei quid? ſint.*

triginta

Digitized by Google

triginta Iulios, qui faciunt tres aureos Romanos, ſiue ſeptem florenos Brabanticos cum dimidio. Verùm hoc valde exile eſt pretium, quo ager figuli emi non potuiſſet.

2. Secundò, Baronius anno Chriſti 34. pag. 175. ex Helia in Tisbi, R. Dauid & aliis recentioribus Rabbinis (qui proinde minoris ſunt fidei, & de fabulis ſuſpecti) opinatur argenteum apud Zachariam & prophetas, ac conſequenter hîc apud S. Matthæum (hic enim reſpicit ad Zachariam, vt patebit c. 29. 9.) ſumi pro argenti libra. Ergo cùm vna vncia argenti ſit vnus Philippicus dalerus, qui valet decem Regales ſiue Iulios, ſi libram accipias communem, quæ duodecim vncias, ſiue duodecim Philippicos, hoc eſt, triginta florenos Brabanticos continet, triginta argentei facient 900. florenos Brabanticos; ſin libram accipias maiorem ſedecim vnciarum, facient 1200. florenos, quibus facilè emi potuit ager figuli. Verùm quis credat Iudæos auaros, vili Iudæ operam ſuam eis vltrò offerenti, non ad venditionem, ſed ad proditionem, & indicium duntaxat hominis quotidie obuij, tantum pretium conſignaſſe, præſertim cùm Patres & Zachar. cap. 11. verſ. 12. hoc pretium quaſi paruum, vile & indignum mirentur?

3. Tertiò, probabilius Maldonatus, Peterius, Franciſcus Lucas, Salmeron & alij per argenteos intelligunt ſiclos. Chriſtus ergo à Iuda venditus videtur 30. ſiclis, hoc eſt, 30. florenis Brabanticis, quo pretio, ſerui occiſi vita æſtimabatur & redimenda erat ab occiſione, iuxta legem Exodi 21. 32. Séruo ergo eiúſque vitæ, Chriſtus eiúſque vita æquiparatur hîc à Iuda & Iudæis. Verùm quia Ieremias cap. 32. 9. ſtaterem, id eſt, ſiclum, vt habent Hebræa, diſtinguit ab argenteis: ait enim: *appende ei argentum ſeptem ſtateres, & decem argenteos:* & quia Budæus lib. 5. de Aſſe, quem ſequitur Suarez, Ribera & alij, aſſerit ſe Pariſiis vidiſſe nummum quo venditus eſt Chriſtus, eúmq; appendiſſe tantùm duas drachmas Atticas, ſiue

4. genuina. duos Iulios aut duos regales Hiſpanicos; hinc veriſimilius videtur, argenteum fuiſſe dimidium ſicli, & duplum denarij. Argenteus ergo ſunt duo Iulij, vel duo Regales, puta dimidius florenus Brabanticus. Quocirca Chriſtus venditus 30. argenteis, venditus fuit quindecim florenis Brabanticis, ſiue ſex ſcutis, hoc eſt, ſex aureis Romanis. In hac ſententia magis confirmatus ſum Romæ, vbi in templo S. Crucis in Ieruſalem, cum parte ſanctæ Crucis, clauo & ſpinis à S. Helena eò delatis, vidi nummum vnum ex hiſce 30. argenteis, quibus venditus eſt Chriſtus. Hic enim eſt inſtar duorum regalium, imò minor regali duplici decem aſſium, ſiue ſtuferorum, ſed paulò craſſior. Hinc quoque Zacharias hoc pretium per ironiam vocat decorum, id eſt, indecorum & viliſſimum.

Dices, quomodo quindecim florenis Brabanticis emi potuit ager figuli? Reſp. Hebr. שָׂדֶה *ſade*, & Syrum חֲקַל *chakel*, id eſt, ager, ſignificare campum ſiue terram quamuis, licèt ſabuloſam, petroſam, mericoſam & ſterilem, vti ſunt arenaria, qualis videtur hîc fuiſſe, ſcilicet ad arandum & alios vſus inepta, illáque exigua: tantùm enim ſeruiuit ſepulturæ peregrinorum, quæ exigui ſolet eſſe pretij, vti ſunt cœmeteria Iudæorum extra vrbes in Germania: fortè etiam reliquum pretij quod 30. argenteis deerat, ſuppleuerunt & addiderunt Principes ex Corbona.

Nota: typus venditionis Chriſti fuit venditio Ioſeph, facta à fratribus: ſed Ioſeph venditus fuit viginti argenteis, Chriſtus verò triginta: quia non decebat ſeruum æquari Domino. Non enim par erat, ait S. Hieronymus, tanti ſeruum quanti Dominum venire.

Iudas decimam partem pretij Vnguēti Magdalena accipit.

Nota ſecundo: Iudas iuxta S. Ambroſiū accepit decimam partem pretij vnguenti, quo vnctus eſt Chriſtus; hoc enim æſtimabatur trecentis denariis, Iudas verò Chriſtum vendidit triginta denariis, qui ſunt decima pars trecentorum. Multiplica enim 30. denarios per decem & habebis trecentos: ſed verius eſt Iudam non decimam, ſed quintam partem accepiſſe. Nam argenteus non eſt denarius, ſed duplum denarij, quare 30. argentei faciunt 60. denarios, qui ſunt quinta pars 300. *Tam vili auctione vult æſtimari ſe Chriſtus, vt ab omnibus ematur, ne quis pauper deterreatur*, ait S. Ambroſius in cap. 7. Lucæ ſub finem. Ambroſ.

Chriſtus vili pretio venditus meruit fieri pretium mundi

Tertiò, quia tam vili pretio venditus fuit Chriſtus, hinc meruit ipſe fieri pretium redemptionis totius mundi, æquè ac peccatorum omnium. Peccatum enim & peccator rem vilem cum Deo, imò præ Deo appretiat & æſtimat. Sic Tropol. vili vendunt Chriſtum, qui ſacramenta, beneficia, iuſtitiam, caſtitatem ſuam paruo pretio vendunt. Chriſtus enim eſt ſanctitas, veritas, iuſtitia, caſtitas, &c. quæ omne terræ pretium ſuperat.

Quartò, propter hos 30. argenteos, quibus emerunt Chriſtum, Iudas, & Iudæi, triginta maledictionibus à Deo feriuntur Pſal. 108. quarum prima eſt: *conſtitue ſuper eum peccatorem.* ſecunda, *Diabolus ſtat à dextris eius.* tertia, *cùm iudicatur, exeat condemnatus.* quarta, *oratio eius fiat in peccatum* quinta, *fient dies eius pauci.* ſexta, *Epiſcopatum eius accipiat alter*, &c. Hinc denique, ait Hegeſippus, Iudæi capti à Tito triginta venditi ſunt vno denario, hoc eſt, vno Regali, ſiue Iulio. Pſalm. 108.

Et exinde quærebat opportunitatem vt eum traderet, illámque inuenit poſtero die Iouis, qui fuit primus azymorum, vt ſequitur. Audi Origenem: *Qualem autem opportunitatem quærebat, Lucas manifeſtius explanauit dicens: Et quærebat opportunitatem tradendi eum eis ſine turba, id eſt quando populus non erat circa eum, ſed ſecretus erat cum diſcipulis ſuis; quod & fecit, eum tradens nocte poſt cœnam, cum ſecretus eſſet in prædio Gethſemani.* Vers. 16. Luc. 22. 6. Mat. 14. 11. Origen.

Prima autem die azymorum acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere paſcha? id eſt, agnum paſchalem, qui pro tranſitu in feſto Paſchatis Deo immolabatur, & immolatus aſſatúſque à ſingulis comedebatur: Paſcha enim propriè tranſitum, inde Metonymicè agnum pro tranſitu immolatum, ac rurſum diem & feſtum, quo agnus immolabatur, ſignificat. Porrò quia agnus hic comedi debebat cum panibus azymis, id eſt, puris & non fermentatis, ex lege Exodi 12. idque per ſeptem dies, qui proinde dies azymorum dicebantur, hinc prima dies azymorum eadem erat cum die & feſto Paſchatis; cum Paſchate enim incipiebat vſus & eſus azymorum, vt dixi Exodi 12. Paſcha autem celebrabatur die 14. menſis primi ad veſperam, puta in plenilunio menſis primi *Niſan* dicti, qui erat is, in quem cadebat plenilunium incidens in æquinoctium vernum, vel illud proximè ſequens: Quare Niſan reſpondet partim noſtro Martio partim Aprili. Vers. 17. Luc. 22. 7. 9. Mat. 14. 12.

Dies azymorum, quinam.

Chronotaxis vltimorum dierum Chriſti.

Hæc ergo eſt chronotaxis vltimorum octo dierum vitæ Chriſti: Chriſtus feria ſexta ſiue die Veneris, quæ fuit octaua dies menſis *Niſan*, ex Ephrē

venit

Digitized by Google

venit in Bethaniam: poſtero die Sabbathi cœnauit in domo Simonis Leproſi, vbi vnxit eum Magdalena mutmurante Iuda, quòd vnguenti huius pretium non accepiſſet, ideoque de Chriſto prodendo cogitante. Sequenti die Dominica, quæ fuit dies decima menſis *Niſan*, Chriſtus ſolemni pompa cum ramis ingreſſus eſt Ieruſalem. Vndecimâ die *Niſan*, ſiue poſterâ die Lunæ ſterili ficui maledixit, & in templo docuit. Duodecimâ die *Niſan*, ſiue die Martis, docens in templo, diſputauit cum Scribis & Phariſæis, ac eis multoties *va* interminatus eſt. Matth. 23. atque de tempore excidij orbis & vrbis Ieroſolymæ vaticinatus eſt, ac vtriuſque ſigna præuia prædixit, ideóque variis parabolis omnes ad vigilantiam & ſtudium bonorum operum eſt adhortatus. Matth. 24. & 25. Decimâ tertiâ die *Niſan*, ſiue die Mercurij, Principes conſilium inierunt de Chriſto capiendo, in quo Iudas illum eis vendidit triginta argenteis. Decimâquartâ *Niſan*, ſiue die Iouis ad veſperam fuit feſtum Paſchæ, in qua Chriſtus agnum Paſchalum cum ſuis comedit, Euchariſtiam inſtituit, ac mox oraos in Getſemani à Iuda proditus & à Iudæis cmprehenſus eſt Decimâ quintâ die *Niſan*, ſiue die Veneris crucifixus & occiſus eſt. Decimâ ſextâ die *Niſan*, ſiue Sabbatho requieuit in ſepulchro Decimâ ſeptimâ die *Niſan*, ſiue die Dominicâ è ſepulchro glorioſus reſurrexit.

Prima autem die azymorum, id eſt quartadecimâ Lunâ, ſiue plenilunio, ſiue die 14. primi mẽſis *Niſan*, Chriſtus ante vel ſub meridiem miſit ex Bethania duos diſcipulos Ieruſalem, ad parandum & aſſandum agnum paſchalem, vt veſpere cum eum ſuis comederet. Vbi nota primum diem azymorum aliquando vocari diem 14. menſis Niſan, aliquando vero diem 15. Nam veſpera illa qua Iudæi celebrabant phaſe, cum quo incipiebant dies & eſus azymorum, ſecũdùm cmputum dictum naturalem, pertinebat ad diem præcedentem, puta ad diem 14. Niſan: eadem verò ſecundùm computum ſacrum, qui ſeruabatur in feſtis, pertinebat ad diem ſequentem, qui erat dies 15. Niſan. Feſta enim Hebræorum incipiebant à veſpera, & finiebantur in veſpera ſequenti. Ita S. Auguſtinus Epiſt. 86. ad Caſulanum.

Quo die Chriſtus inſtituit Euchariſtiam. Quæres, qua die præciſè Chriſtus celebrauit Paſcha, & inſtituit Euchariſtiam, an eodem die quo Iudæi celebrarunt Paſcha, an alio? Suppono Chriſtum paſſum & crucifixum feria ſexta, ſiue die Veneris, vt patet ex Luca & Ioanne, & ex totius Eccleſiæ ſenſu & conſenſu: pridie ergo, id eſt, die Iouis ad veſperam cœnauit agnum & Euchariſtiam inſtituit. Iam

1. Senten. Primò, Euthymius & Græci autumant Chriſtum celebraſſe Paſcha Luna 13. ſiue 13. menſis Niſan: ipſum enim præueniſſe tempus Paſchæ à lege ſtatutum, ob ſuam paſſionem, quæ poſtero die quo Iudæi celebrabant Paſcha, futura erat: Et quia poſtero die cum Paſchate incipiebat vſus azymorum, cenſent Chriſtum ante azyma inſtituiſſe Euchariſtiam in pane non azymo, ſed fermentato, ideóque ipſi celebrant in fermentato, dicúntque hoc eſſe præceptum: Vnde Latinos celebrantes in azymo damnant, vocántque hæreticos & azymitas, & eorum altaria abluunt, quaſi pane azymo polluta, antequam in eis celebrent. Probant ex S. Ioanne, qui cap. 13 v. 1. & 2. ait, *ante diem feſtum Paſche*, id eſt ante 14 Lunam cum incipiebant azyma, Chriſtum feciſſe cœnam, ſcilicet Agni Paſchalis & Euchariſtiæ.

Secundò, Rupertus, Ioannes Lucidus, Gagneius, Ianſenius, Maldonatus, & fusè Salmeron tract. 9. tom 4. cenſent Chriſtum iuxta legem celebraſſe Paſcha Lunatione 14. ſiue die 14. Niſan, Iudæos verò illud diſtuliſſe in diem 15. Niſan (quibus fauere videtur S. Ioannes:) Traditio enim erat, ait Burgenſis ex Seder Olam, vt ſi Paſcha incideret in feriam ſextam, ſiue in Paraſceuen transferretur in Sabbatũ, ne duo feſta ſolemnia, ſcilicet Paſchæ & Sabbathi concurrerent. Verùm hæc traditio & conſuetudo recentior eſt, cœpitque poſt Chriſtum, vt ex Thalmud & Aben Eſra ac ex S. Epiphanio & Aſianis probat Bellarm. lib. de Euchariſtia c. 8. ac Toletus, Suarez, D. Thomas, Abulenſis & alij.

Cum quibus dico, Chriſtum & Iudæos eadem die à lege præſcripta celebraſſe Paſcha, ſcilicet die 14. menſis Niſan ad veſperam. *3. Genuina.*

Id ita eſſe patet ex Matthæo, Marco & Luca, qui aiunt Chriſtum celebraſſe Paſcha primo die Azymorũ, quo *neceſſe erat* (ex lege) *occidi Paſcha*, & qua die *immolabant paſcha*, ſcilicet Iudæi. Alioqui enim Iudæi Chriſtũ, quaſi legis & Iudaiſmi tranſgreſſorẽ & Apoſtatam arguiſſent, & damnaſſent.

Obiicies primò, ſi Chriſtus celebrauit Paſcha die 14. Niſan, quomodo ergo Matthæus, Marcus & Lucas aiunt ipſum illud celebraſſe prima die azymorum; hæc enim incidebat in diem 15. Niſan Reſp. Iam dixi, primum diem azymorum partim eſſe & dici diem 14. Niſan partim 15. Nam veſpera illa qua Iudæi celebrabant phaſe, cum quo incipiebant dies & vſus azymorum, ſecundũ computum naturalem dierum pertinebat ad diem quæ veſperam præcedebat, ſcilicet ad diem 14. Niſan: Eadem verò ſecundùm computũ ſacrum feſtorũ, pertinebat ad diem ſequentem, quæ erat 15. Niſan quia Iudæi feſta celebrabant à veſpera in veſperam Et hoc ſenſu ait Ioannes Chriſtum cœnaſſe agnũ *ante diem feſtum paſcha*, hoc eſt die 14. Niſan ad veſperam, quæ præcedit diem feſtum paſchæ, id eſt diem 15. Niſan, quæ eſt prima azymorum iuxta cmputum ſacrum. I. L. *Obiect. 1.* *ſoluitur.*

Obiicies ſecundò, Ioannis 18. 28. dicitur, Iudæos non ingreſſos fuiſſe prætorium, ne contaminarentur, ſed vt puri purum comederent paſcha. Reſp. Paſcha ibi non ſignificat agnum Paſchalem hic enim iam erat immolatus & comeſtus veſpera præcedente, ſed ſignificat alias victimas paſchales, quæ per ſeptem conſequentes dies, ac præſertim primo die azymorum, id eſt manè diei 15. Lunæ ex lege immolari ſolebant. 2.

Obiicies tertiò, Ioannes cap. 19. 21. diem decimum quintum Niſan, quo Chriſtus celebrauit cœnam agni vocat paraſceuem Paſchæ Reſp. *Paſchæ*, id eſt Sabbathi Paſchalis, ſeu Sabbathi quod intra hebdomadam Paſchæ occurrebat, ideóque cæteris Sabbatis erat ſanctius & celebrius. Vnde Ioannes ibidem explicans ſubiicit: *Erat enim magnus dies ille Sabbathi*. Patet id ex Marco qui c. 15. 32. Paraſceuen hanc vocat proſabbatum: *Erat*, inquit, *Paraſceuè, quod eſt ante Sabbathum*. In paraſceue enim, puta die Veneris parandi erant cibi & cætera neceſſaria pro Sabbatho poſtridie futuro. Sabbatho enim, vt pote ſanctiſſimo, ceſſandum erat ab omni opere, vt nec cibos coquere liceret, quod tamen aliis feſtis licebat. 3.

Obiicies quartò, Principes dicunt Matth. 26 5. *Non in die feſto*, capiamus & occidamus Chriſtum. Reſp eos poſtea per proditionem Iudæ mutaſſe conſilium, ac Chriſtum ipſo feſto Paſchæ cepiſſe & occidiſſe. 4.

Obiicies

5. Obiicies quintò, Pentecoſte illo anno quo mortuus eſt Chriſtus, incidit in diem Dominicam: in Dominica enim deſcendit Spiritus ſanctus in Apoſtolos: Ergo ſi ab hac Dominica retrò dies 50. computes, paſcha incidit in diem ſabbati. Ad hoc argumentum fuſè reſpondi Actor. 2. v. 1.

Acceſſerunt diſcipuli duo, ait Marcus, ſcilicet *Ioannes & Petrus*, ait Lucas, *ad Ieſum dicentes: vbi vis paremus tibi comedere paſcha? Vbi*, non quærunt de oppido vel vrbe, ſed de domo vel hoſpitio. Certi enim erant ex lege Deuter. 16. v. 5. 6. & 7. Paſcha non poſſe immolari niſi in Ieruſalem, vtpote vrbe electâ à Deo ad ſui cultum & templum.

Paſcha non poterat immolari niſi in Ieruſalē.

Vnde Titus Dei vindictâ obſidens Ieruſalem in Paſchate, omnes Iudæos, qui ex tota Iudæa eò ad celebrandum Paſcha confluxerant, conſtrinxit & cepit, vel occidit: quanquam agnus Paſchalis non in templo à ſacerdotibus, ſed domi immolabatur à quolibet patrefamilias, qui ad hoc retinebat ius priſcum ſacerdotij, olim datum primogenitis familiarum. Id diſertè docet Philo lib. de Decalogo ſub finem: *Paſcha*, inquit, *populariter ſinguli ſacrificant non expectatis ſacerdotibus, ipſi permiſſu legis hic fungentes ſacerdotio*. Nam ſacrificium Agni Paſchalis magis in eius comeſtione (vnde aiunt diſcipuli, *comedere Paſcha*) quàm immolatione conſiſtebat. Hinc & mactari, immolari, excoriari & aſſari poterat, non quidem à publicis & prophanis laniooibus, ſed vel à ſacerdote vel à quopiā è familia, quem paterfamilias deſignaſſet, vti Petrus & Ioannes hic miſſi à Chriſto agnum mactarunt, immolarunt, aſſarunt, pararúntqoe panes azymos & lactucas agreſtes, cum quibus comedendus erat Agnus. Porrò Agnus ſolebat mactari horâ nonâ, hoc eſt, tertiâ pomeridianâ teſte Ioſepbo lib. 7. de bello c. 17. vt iuxta legem Exodi 12. veſpere comedi poſſet.

Philo.

Horâ tertiâ pomeridianā mactabatur Agnus Paſchalis

Vers. 18.
Luc. 22. v. 10. 11.
Mar. 14. v. 13. 14.

At Iesvs oixit: Ite in civitatem) Ieruſalem; hinc patet Chriſtum hæc dixiſſe in Bethania) ao qvendam et dicite ei: Magister dicit, tempvs mevm prope est, apvo te facio Pascha cvm discipvlis meis.] *Ad quendam*, Syrus: *Lemath pelan*, id eſt, *ad talem*; Hebræi dicunt *peloni almoni*, (vnde Hiſpani ſuum *fulano* acceperunt) cum aliquem deſignant quem non nominant. Porrò quibus notis eum deſignarit, ſignificat Marcus dicens: *Occurret vobis homo lagenam aquæ baiulans, ſequimini eum, & quocūque introierit dicite Domino Domus, quia magiſter dicit: vbi eſt refectio* (locus refectionis) *mea, vbi Paſcha cum diſcipulis manducem? Et ipſe oſtendet vobis cœnaculum grāde ſtratum, & illic parate nobis, Et abierunt diſcipuli & venerunt in ciuitatem, & inuenerunt ſicut dixerat illis, & parauerunt Paſcha*. Idem habet Lucas c. 22. 10. Vbi nota hunc lagenæ baiulom & domus indicē, alium fuiſſe ab hero vel Domino domus, vt patet ex verbis Marci. Hic enim herus videtur fuiſſe vir houeſtus & diues habēs amplas ędes, & vt videtur amicus & diſcipulus Chriſti. Traditio eſt hāc domū fuiſſe Ioānis, qui cognominatus eſt Marcus, fuitq; ſocius Pauli & Barnabæ in profectione & prædicatione Euangelij. Vnde in hac eadem domo latuêre Apoſtoli poſt necem Chriſti, ibique Chriſtus poſt reſurrectionem ipſo die paſchatis veſpere eis apparuit, ibi quoque orantes receperunt Spiritum S. in Pentecoſte. Vnde Petrus è carcere Herodiano liberatus ab Angelo, ad fideles in hac domo congregatos ſeſe recepit, teſte Luca Actor. 12. 12. Quocirca hæc domus verſa eſt in Eccleſiam. In ea enim ædificata eſt Sion, omoium Eccleſiarum maxima & ſanctiſſima, quæ omnia docet Alexander io vita S. Barnabæ Apoſtoli, quem ſequuntur Baronius, Ianſen. Adrichom & Noſter Caniſius lib. 5. Marialis c. 1. Pro *vbi eſt refectio mea*, vt vertit Interpres in Marco, Græcè eſt κατάλυμα, id eſt, *diuerſorium*, vt vertit Interpres in Luca & Syrus, idque clarius eſt. Pro *cœnaculum*, Græcè eſt ἀνώγεον, q. d. tabulatum vel ſolarium, ſupra ſolum ſurſum eleuatum, qualia videmus Romę ab honeſtioribus habitari. Vnde hoc fuit typus Eccleſiæ, quæ à terra in cælum tendit ac mente in cælis verſatur.

Eccleſia Siō quæ

Tempus meum prope eſt. Tempus, ſcilicet moriendi & legationem meam conſummandi, vt per mortem & reſurrectionem ad patrem, qui è cælis in carnem & terram me miſit, redeam. *Apud te facio*, id eſt, facere decreui, facere cupio *Paſcha*.

Et fecervnt discipvli (Petrus & Ioannes) sicvt constitverat (Græcè ἔταξεν, id eſt, ordinauerat præceperat) illis Iesvs et paravervnt pascha,] id eſt, Agnum Paſchalem mactarunt, excoriarunt, aſſarunt. Porrò Agnus aſſandus referebat ideam Chriſti crucifixi. Nam vt docet S. Ioſtinus contra Tryphon. perfodiebatur corpus agni veru, pedes verò tam poſteriores qui pedum, quàm priores qui manuum ſunt loco, diſtendebantur, diuaricabantúrqoe bacillis infixis in volas: tanquam ſi veru ſtipitem crucis, bacilli verò tranſuerſum lignum præſignaſſent, vna cum clauis in diuini agni manus pedéſque infixis, nam ignis afflictionis hic non minor fuit, quàm illic flammeus. Neſcio autem quid vulnerum perpetuò gerant agni in mediis pedum volis, ooo abſimili modo, quo Saluator ooſter ex cruce reſeruat in manibus & pedibus fixuras clauorum ait Franc. Lucas. Quocirca Chriſtus veniens domum videnſque agnum aſſari, in eo quaſi in viua ſui imagine intuebatur ſuam crucifixionem, in qua ipſe ſimili modo diſtendendus, clauis affigendus, & igne tum doloris, tum magis amoris, poſtero die aſſandus erat in cruce. Quare agnum hunc quaſi ſui typum, & magis ſeipſum magno intimi ardoris ſenſu Deo Patri offerebat in holocauſtum, & quaſi victimam pro peccatis totius mundi. Idem intellexerunt Apoſtoli poſtquam viderunt Chriſtum crucifigi.

Vers. 19.
Luc. 22. 13.
Mar. 14. 16.

Chriſtus in agno ſe in cruce intuebatur.

Vespere avtem facto, oiscvmbebat cvm dvooecim oiscipvlis svis.] Veſpere enim iuxta legem comedendus erat agnus, idque à ſtantibus, vt ſignificarent Hebræi ſe paratos ad iter, ac ex Ægypto proficiſci io terram promiſſam, ſcilicet in Chanaan. Vide dicta Exodi 12. Dicitur tamen Ieſus cum ſuis hîc diſcubuiſſe, quia veteres cœnaturi in thotis, id eſt, lectulis menſalibus diſcumbebant, id eſt, prono deorſum corpore iacebant, ſurſum verò innixi cubitis quaſi ſedebant iuxta menſam. Ex quo ritu etiamnum manſit phraſis, qua dicimus accumbere menſæ, id eſt, accubare menſæ, cum illi more noſtro aſſidemus. Marcus capite decimo quarto, verſiculo decimoſeptimo, habet: *Veſpere autem facto venit cum duodecim*, id eſt, cum toto collegio Apoſtolorum; ex quo tamen duos iam ante ad omnia præparandum præmiſerat. Ergo præciſè venit cum decem reliquis dumtaxat, dicitur tamen veniſſe cum duodecim, quia duo illi paulò antè eo mittente iam venerant.

Vers. 20.
Luc. 22. 14.
Mar. 14. 17.

Quæres, an Iudas proditor interfuerit celebrationi paſchæ & Euchariſtiæ, illámque ſumpſerit

rit? Negant S.Hilarius, & Theophylactus hîc, ac Clemens Romanus lib.5. conſtit. cap.16. & ibi Turrianus ac Innoc. III. Pont.lib 4. de Myſterio Euchar. cap.13. Rupertus lib.10.in Matth.in fine. Fauere videtur S.Dionyſius de Eccleſ.hierar.cap. 3.initio, & ita eum ibidem explicât S.Maximus & Pachimerus; ſed idem S.Dionyſius pro contraria ſententia facilè explicari poteſt, pro qua eum citat S Thomas, Dion. Carthuſianus & alij; Theophylactum quoque pro vtraque ſententia exponere licet. Ratio eorum eſt, quia proditor indignus erat tantis myſteriis, & à Sacra Synaxi arcendus.

Iudas ſumpſit S Euchariſtiam. Verum Iudam interfuiſſe Paſchæ & Euchariſtiæ, ac cum cæteris Apoſtolis communicaſſe communis eſt cæterorum Patrum & Doctorum ſententia, ſcilicet Origenis, Cyrilli, Chryſoſt. S, Ambroſ.S.Leonis, S.Cypriani, S.Auguſtini, Rabani, Bedæ, S.Thomæ & aliorum, quos citat & ſequitur Suarez 3.p.q. 73. art. 5. diſput.41. ſect. 3. vbi oſtendit etiam S.Dionyſium idem ſentire. Ait enim ſic Dionyſius : *Et ipſe auctor ſymbolorum* (Chriſtus) *iuſtiſſimè ſeparat eum, qui non ſicut ipſe, nec pari modo ſimplicitate ſacra concœnauerat*, q. d. Chriſtus ſeparat Iudam à ſuo Apoſtolorum conſortio, dicens quod facis fac citius, eo quòd indignè ſacram Euchariſtiam ſecum ſumpſiſſet & cœnaſſet; mox enim poſt indignam communicationem intrauit in eum Satanas, cúmque ad proditionem Chriſti perficiendam impulit, vti docet S.Chryſoſtomus hom.1.& 2 de proditione Iudæ, S.Auguſtinus in Pſalm. 10. & Cyrill. catecheſi 13. *Dionyſ.*

Prob 1. Prob hæc ſententia primò, quia Matthæus hic
ait, Chriſtum diſcubuiſſe ad cœnam Agni & Eu-
chariſtiæ cum 12. Apoſtolis; ergo etiam cum Iu-
da: nam hic erat vnus ex duodecim. Vnde verſ.
21.ſequitur: *Et edentibus illis dixit: Amen dico vo-*
2. *bis, quia vnus veſtrum me traditurus eſt*. Secundò,
quia Marcus cap.14.23 de calice Euchariſtiæ ait:
Et biberunt ex illo omnes, ſcilicet duodecim Apo-
ſtoli, quos ad cœnam hanc cum Chriſto veniſſe
3. paulò antè dixerat v 17. Tertiò, quia Lucas c.22.
21.ait Chriſtum poſt conſecrationem calicis Eu-
chariſtiæ illico ſubieciſſe: *Veruntamen ecce manus
tradentis me mecum eſt in menſa*; ergo aderat Iudas.
4. Quartò, quia Ioannes cap. 13. narrans Chriſtum
ante Euchariſtiam lauiſſe pedes Apoſtolorum, ſi-
gnificat v 10.vt ſequenti etiam, lauiſſe pedes Iu-
dæ, dicendo: *Vos mundi eſtis, ſed non omnes. Scie-
bat enim quiſnam eſſet qui traderet eum.* Si Chri-
ſtus Iudæ lauit pedes; ergo eidem dedit Euchari-
ſtiam, quæ mox ab eo inſtituta eſt : ad hanc
enim dirigebatur hæc lotio. Quintò, quia Chri-
5. ſtus poſt cœnam Euchariſtiæ dixit, vnum ex men-
ſæ ſecum accumbentibus, puta Iudam eſſe ſuum
proditorem, vt patet Ioannis 13.v.12.18. & ſeq.
cúmque Ioannes à Chriſto peteret, quiſnam eſſet
proditor? reſpondit Chriſtus ibidem v.26. *Ille eſt
cui intinctum panem porrexero*; *Et cum intinxiſſet
panem dedit Iudæ Simonis Iſcariotæ*, ac ſubdit v.30.
Cum ergo accepiſſet ille buccellam, exiuit continuò,
ad prodendum Iudæis Chriſtum.

Ratio à priori. Ratio à priori eſt, quia etſi Chriſtus licitè poſſet peccatum & proditionem Iudæ Apoſtolis occultam detegere, ad diuinitatis & charitatis ſuæ manifeſtationem, tùm quia ipſe erat Dominus famæ Iudæ; tùm quòd proditio Iudæ alibi, puta apud Principes & Seniores eſſet publica, ac apud Apoſtolos paulò pòſt ipſo facto, & proditionis executione foret euulganda, noluit tamen id facere Chriſtus, vt perfectæ charitatis daret exemplũ, vtque per eam Iudam ad pœnitentiam alliceret. Denique vt doceret occultos peccatores non eſſe prodendos, publicè traducendos & infamandos, ideóque nec à Sacra Synaxi arcendos. Quare cum Chriſtus inſtituẽdo Euchariſtiam, Apoſtolos crearit Sacerdotes & Epiſcopos cum dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*, ſequitur eum Iudam quoque qui præſens erat, creaſſe ſacerdotem & Epiſcopum. Vnde de eo dicitur Pſal. 108 *Et Epiſcopatum eius accipiat alter*. Hoc enim de Iuda interpretatur S Petrus Actor.1. licèt enim ibi pro *Epiſcopatum* Hebr. ſit פקדתו *pecuddato*, id eſt, *præfecturam eius*, ſcilicet Apoſtolatum eius, tamen *Epiſcopatum*, propriè dictum accipi nil vetat vti accipit Suarez 3.p.q 73. art.5. diſput.41. ſect. 3. Denique non alios quam duodecim Apoſtolos interfuiſſe huic cœnæ & Euchariſtiæ, hinc liquet: hîc enim duodecim dumtaxat nominantur & cenſentur, quod nota contra Euthymium, qui alios quoque interfuiſſe arbitratur.

Et edentibus illis dixit: Amen dico vobis, quia vnus veſtrum me traditurus est.] *Vers. 21. Mar 14.18. Ioan.13.21.* Græcè παραδώσει, id eſt, *prodet* me Iudæis meis hoſtibus. Sic & Syrus. Matthæus id Chriſtum dixiſſe narrat ante inſtitutionem Euchariſtiæ, Lucas verò c.22.21. poſt eam, idque verius eſt. Noluit enim Chriſtus animos diſcipulorum ante Euchariſtiam tam funeſto nuncio turbare, ſed totos ad conſiderationem tanti Sacramenti intentos deuotóſque colligere & erigere. *Proditionem ſui Apoſtolis detegit Chriſtus.* Quare Matthæus vſus eſt Prolepſi & Anticipatione, licèt Euthym.& S.Auguſt.lib.3.de conſenſu Euang.c.1. bis id à Chriſto dictum putent, ſcilicet tam ante quàm poſt Euchariſtiam. *Traditurus eſt*. proditurus poſt paucas horas. Prædixit id Chriſtus, tum vt ſe proditionis conſcium oſtenderet, ac ſe non ignoranter nec inuitum, ſed vltro pati ſignificaret: Vnde non fugit, ſed proditori ſeſe obtulit: tum vt Iudæ conſcientiam pungeret, & ad pœnitendum ſtimularet. Ita S.Hieronymus: *Mittit*, ait, *crimen in numero, vt conſcius agat pœnitentiam*. *Hieron.* Iudam non nominauit Chriſtus tribus de cauſis Primò, vt eius famæ conſuleret, nóſque idem facere doceret. Secundò, ne Petrus & Apoſtoli in Iudam inſurgerent, eúmque diſcerperent. Tertiò, vt Iudam hac lenitate & charitate ad pœnitentiam prouocaret. Vnde S. Leo ſerm.7.de Paſſione ait: *Notam ſibi eſſe proditoris conſcientiam demonſtrauit, non aſpera nec aperta impium increpatione confundens, ſed leni ac tacita admonitione conuincens, vt facilius corrigeret pœnitendo quem nulla deformaſſet abiectio*. *Leo.* Et mox: *Redi in integrum & depoſito furore reſipiſce. Clementia inuitat, ſalus pulſat, ad vitam vita te reuocat.*

Et contriſtati valde (Syrus, *& ægrè fuit eis vehementer*) cœperunt ſinguli dicere: Nunquid ego ſum Domine?] *Vers. 22. Mar.14.16.* Syrus *mori*, id eſt, *Domine mi*, ſcilicet dulciſſime & deſideratiſſime. Summè enim dolebant Chriſtum Dominum, patrem & magiſtrum ſuum à quo toti pendebant, ſibi eripi & mori, idque per proditionem, eámque faciendam per vnum è ſuo Apoſtolorum Collegio, quæ ſumma erat iniuria, indignitas & Collegij totius infamia. Vnde hæc Chriſti verba inſtar gladij dolore transfixerunt eorum corda, vt *ſemimortui fierent*, ait Chryſoſtomus.

Singuli:

Singuli: ergo & Iudas, ne ſi ſolus taceret, ſe cæteris Apoſtolis ſilentio ſuo proderet, aut ſceleris ſuſpectum redderet. Nam vt ait Origenes: *Exiſtimo*
Origen. *quia imprimis putauit latere quaſi hominem, qui poſtquam vidit conſcientiam ſuam notam Chriſto, amplexus eſt occultationem poſitam in verbis ipſius: quorum primum infidelitatis erat, ſecundum autem impudentiæ*: Cæteri verò Apoſtoli dixerunt pariter: *Nunquid ego ſum Domine?* quia licet eos conſcientia tanti criminis non argueret, tamen vt ait S. Chryſoſt. (qui id accepit à S. Baſil. in reg. breu. reg. 301.) magis verbis Chriſti quàm conſcientiæ ſuæ fidebant, præſertim quia, vt alibi ait S. Auguſtinus.
Auguſtin. *Non eſt peccatum quod fecit homo, quod non faciat alter homo, ſi deſit rector à quo factus eſt homo.*

Vers. 23. Mar. 14. 20. Luc. 22. 21. At ipse respondens ait: Qui intingit mecum manum in paropside (*in patina*, ita Syrus) hic me tradet.] Syrus *proditurus eſt*. Græcè ὁ ἐμβάψας, in Aoriſto, *qui intinxit*, qui intingere ſolet. Videtur Iudas vt proditionem diſſimularet, & Chriſto ſe magis amicum oſtenderet, ſæpius cum ipſo in patinam alicuius iuſculi aceti vel ſalſamẽti panem vel carnem intinxiſſe, ſed quia idem faciebant ſubinde alij Apoſtoli, hinc ex hiſce verbis Chriſti Iudam proditorẽ ab eo deſignari, certò cognoſcere nequiuerũt. Vnde aliis interrogationibus id à Chriſto expiſcari ſategerũt. Vbi nota ad concordiam Euangeliſtarũ, qui diuerſimodè deſigna-
Ordo detectionis Iudæ proditoris. tioooem Iudæ proditoris narrant, hunc fuiſſe ordinem hiſtoriæ, qui omnes Euangeliſtas inter ſe conciliat. Primò, Chriſtus ante Euchariſtiam, vt patet ex Matthæo & Marco, prædixit ſe prodendum ab aliquo Apoſtolorum; ſed generatim & indefinitè, proditorem non nominando nec deſignando. Deinde ſingulis Apoſtolorum interrogantibus: *Nunquid ego ſum Domine?* Chriſtus reſpondit eum eſſe proditorem, qui intingeret ſecum manum in paropſide: quia veteres ſicut terni vel quaterni in lectulis menſæ accumbebant, vti dixi Eſther 1. verſ. 6. ita & terni vel quaterni communem habebant paropſidem, imò & eandem habere poterant qui accumbebant in lectulis oppoſitis vel lateralibus. Igitur quia plures Apoſtoli eandem habebant paropſidem, hinc hiſce verbis non definitè indicauit Chriſtus quis eſſet proditor. Chriſtus deinde inſtituit Euchariſtiam: quo facto rurſus ait proditorem ſecum eſſe in menſa, vt diſertè narrat Lucas, de quo plura Ioan. 13. verſ. 21. Quocirca Petrus innuit Ioanni recumbenti in ſinu Chriſti, vt roget eum, quis definitè & nominatim ſit proditor. Ioanni id roganti reſpondet Chriſtus eum eſſe, cui daturus ſit buccellam, ac mox eam dat Iudæ: ille eâ acceptâ, ex conſcientia ſceleris, & hoc indicio Chriſti ſentiens ſe notari, impudenter & obſtinatè rogat: *Nunquid ego ſum Rabbi?* Chriſtus reſpondet *tu dixiſti*, id eſt, *tu es*; quare ipſe omnino detectum & infamatum ſe videns, quaſi amens & furens egreditur ad proditionem Chriſti perficiendam, abitque in domum Caiphæ, vt ab eo lictores & ſatellites poſtulet, qui Chriſtum comprehendant.

Vers. 24. Luc. 22. v. 22. Mar. 14. 21. Filius quidem hominis vadit sicut scriptum est de illo: Væ autem homini illi, per quem filius hominis tradetur! bonum erat ei si natus non fuisset homo ille:] quia *multo melius eſt nõ ſubſiſtere, quàm malè ſubſiſtere. Pœna prædicitur, vt quem pudor non vicerat, corrigant*

ſupplicia, ait S. Hieron. Minatur enim ei væ dãnationis & gehennæ: longè enim ſatius eſt non eſſe, quàm eſſe ad hoc tantùm, vt ſemper miſerrimus ſit & perpetim ardeat in gehenna, vti oſtendi Eccleſiaſtæ c. 4. v. 2. & 3. Sapienter S. Hieron. Epiſt. ad Futiam: *Non quæruntur, ait, in Chriſtianis initia, ſed* Hieronym.
finis. Paulus malè cœpit, ſed bene finiuit: Iudæ laudantur exordia, ſed finis proditione damnatur.

Vadit. Hiſce verbis, ait Victor Antioch. in c. 14. Marci v. 21. Chriſtus *mortem ſuam tranſitioni aut* Victor Antioch.
diſceſſui cuipiam ſimiliorem oſtendit, quàm veræ morti. Significat per eandem vocem quoque ſponte ſe ad mortem abire. Porrò proditio Iudæ fuit immane ſacrilegium, in ipſam Chriſti & Dei perſonã directè admiſſum: quare fuit verè Chriſticidium & Deicidium. Quocirca Iudam profundiſſimè iuxta Luciferum in gehenna degere, ibique acerbiſſimè torqueri valde eſt veriſimile. Et hoc innuit τὸ *væ*, quod hic ei Chriſtus præ aliis reprobis intentat. Hinc B. Franciſcus Borgia in meditatione ſummè ſe humilians, collocabat ſe ad pedes Iudæ, id eſt, profundiſſimè in inferno, dictitans ſe alibi locum ſibi cõgruum ſuiſq; peccatis debitum, nec in cælo nec in terra, nec ſub terra inuenire. Ita habet eius vita.

Respondens autem Iudas, qui tradidit eum Vers. 25.
Arabicus *Iudas traditor ipſius*; Syrus *Iudas proditor*) dixit: Numquid ego sum Rabbi? (ô Magiſter) Ait illi (Chriſtus) tu dixisti.] Franc. Lucas probabiliter putat Iudam id rogaſſe, poſt quã Chriſtus buccella panis ei porrecta, eum proditorem Ioannis deſignaſſet. Ioannis 13. 26. vti dixi v. 23.

Porrò rogat id Iudas ex faſtu & impudentia, vt ſcelus tegeret, & *audacia bonam conſcientiam mentiretur*, ait S. Hieronymus: putabat enim Chriſtum ex modeſtia & lenitate auctorem ſceleris non nominaturum. q. d. *Nunquid ego ſum* tuus, ô Chriſte, proditor, qui tibi fideliter tot annis ſeruiui, familiam tuam alui, omniàque negotia procuraui? Nam vt ait S. Leo ſerm. 7. de Paſſione, *corpore tantùm cum cœnantibus recumbebat, mente autem ſacer-* Leo.
dotum inuidiam, teſtium falſitatem & furorem imperitæ plebis armabat. Tu dixiſti. Eſt modeſta Hebræorum reſponſio, qua confirmant id quod rogatur. q. d. Non eſt quod ego dicam & te proditorem nominẽ: tu enim talem te dicis & nominas ac verũ dicis, quia verè es proditor. Vnde S. Chryſoſtomus extollit manſuetudinem Chriſti, qui ex iuſta ira non ait, Tu ſceleſte, tu ſacrilege, tu ingrate proditor, necem mihi machinaris; ſed leniter: *Tu dixiſti: ita terminos nobis ac regulas tolerantiæ &*
obliuionis fixit iniuriarum, ait Chryſoſtomus, & ex Chryſoſt.
eo Titus. Vnde hac lenitate lenique & ſubmiſſa voce, ac magis interna gratia Chriſtus frænauit Ioannem & Petrum, & ſi qui alij id audiuerunt, ne inſurgerent in Iudam, eumque laniarent, præſertim quia Chriſtus non clarè dixit *tu es*, ſed obſcurè *tu dixiſti*.

Coenantibus autem eis, accepit Iesus Vers. 26.
panem, et benedixit, ac fregit dedítque Luc. 22. 19.
discipulis suis, et ait: Accipite, et comedite, hoc est corpus meum. Mar. 14. 19.

Sic & Syrus, Arabicus, Perſicus: Æthiopicus verò ſignificantiùs vertit: *Hæc ipſa caro mea*. Ægyptius addit *enim*: *Hoc enim corpus meum*: cæteri ergo τὸ *enim* ſubaudiunt: hoc enim ſupplendum eſſe hic, liquet ex conſecratione vini verſiculo 28. *Hic eſt enim ſanguis meus.* Vox *enim* dat cauſam cur manducare & bibere debeant, quia ſcilicet corpus & ſanguis Chriſti eis, ab illis manducanda & bibenda offeruntur. Quis enim

cibum & potum tam pretioſum & diuinum auidiſſime non accipiat?

Triplex cœna Chriſti.

Cœnantibus, id eſt, poſt cœnam, vt habet Lucas & Paulus, Agni Paſchalis ſcilicet, ſed dum adhue menſæ epulis ſtratæ accumberent, ideóque Matthæus ait *cœnantibus*: vbi nota triplicem hîc fuiſſe Chriſti cœnam, primam Sacram Agni Paſchalis, quam iuxta legem Exodi 12. Chriſtus & Apoſtoli peregerunt ſtantes; ſecundam communem aliorum ciborum poſt Agnum, quam cœnarunt diſcumbentes in lectulis more communi gentis ſuæ: nec enim ex ſolo agno ſaturari poterant omnes perſonæ familiæ præſertim ſi illa ampla erat & numeroſa; quare poſt cœnam Agni, addebatur cœna communis ſiue vſualis aliorum ciborum; Chriſtus verò tertiam addidit ſacratiſſimam, imò diuinam, ſcilicet inſtitutionem Euchariſtiæ. Nam Chriſtus ante Euchariſtiam cœnauit Agnum & cœnam vſualem, quia decebat vt typus Agni præiret veritatem Euchariſtiæ, vtque vltimum memoriale morituri, velut ſummũ amoris pignus eſſet Euchariſtia; hoc eſt quod aiunt Lucas & Paulus *poſt cœnam*. Ita Ianſenius, Maldonatus, Franc. Lucas & alij: licèt Suarez loco mox citando cenſeat, cœnam Euchariſtiæ fuiſſe mediã inter cœnam Agni & vſualem Iam verò ob reuerentiam tanti Sacramenti, Apoſtolica traditio habet ait S. Auguſtinus Epiſt. 118. vt Euchariſtia non niſi à ieiunis ſumatur. Quare perperam & doloſè Hæretici Euchariſtiam vocant cœnam, eſto primi Chriſtiani aliquandiu in cœna exemplo Chriſti Euchariſtiam celebrarint, vt colligitur ex Paulo 1. Corinth. 11. 25. Porrò in locum & memoriam ſecundæ cœnæ vſualis & communis, quam Paulus Dominicam vocat, ſucceſſit apud Chriſtianos olim Agape, id eſt, epulum omnibus commune in ſignum & fomentum charitatis, ſed poſt ſumptam Euchariſtiam. Denique Chriſtus poſt cœnam Agni, & communem ſiue vſualem ante inſtitutionem Euchariſtiæ lauit pedes diſcipulorum, etiam Iudæ, vt ſignificaret qua puritate ad tanta myſteria accedendum ſit, vt patet Ioannis 13. v. 4 lotione peracta panem & vinum, quæ adhuc in menſa erant conſecrauit, ac in Euchariſtiam, id eſt, in ſuum corpus & ſanguinem conuertit. Vnde colligitur, quòd Chriſtus inſtituit Euchariſtiam ſub horam noctis primam vel ſecundam. Nam agnus qui veſpere comedendus erat, vna hora comedi poterat, imò citius, & altera hora pedes Apoſtolorum à Chriſto facilè lauari poterant, ita vt ſub horam noctis ſecundam Euchariſtiam inſtitueret. Initio enim noctis id factum patet ex iis, quæ deinde nocte illa geſta ſunt. Nam poſt Euchariſtiæ ſumptionem Iudas exiit, vt miniſtros Principum accerſeret, qui Chriſtum comprehenderent. Chriſtus interim prolixum habuit ſermonem: quem Ioannes recenſet c. 14. 15. 16. & 17. Quo finito exiit in montem Oliuarum, ibique prolixè orauit, ac deinde à Iuda proditus & à Iudæis captùs, & ex Gethſemani retractus Ieruſalem, ductus eſt ad Annam, deinde ad Caiphá, demum magnâ parte noctis reliquæ, à miniſtris ſacerdotum alapis cæſus, conſputus & illuſus fuit, à miniſtris inquam qui lucem & diem expectabãt, vt Chriſtum Pilato damnandum ſiſterent. Ergo videtur Chriſtus Euchariſtiam inſtituiſſe ſub initium noctis diei Iouis. Ita Suarez 3. p. quæſt. 73. articulo 5. diſput. 41. ſect. 4.

Sub horam noctis ſecundam inſtituit Eucharistiam

Denique audi Concilium Tridentinum ſeſſ. 22. c. 1. *Chriſtus celebrato veteri paſchate, quod in memoriam exitus de Ægypto multitudo filiorum Iſrael immolabat, nouum inſtituit paſcha, ſeipſum ab Eccleſia per ſacerdotes ſub ſignis viſibilibus immolandũ, in memoriam tranſitus ſui ex hoc mundo ad patrẽ, quãdo per ſui ſanguinis effuſionem nos redemit, eripuitque de poteſtate tenebrarum, & in regnum ſuũ tranſtulit.* Trident.

Accepit Ieſus panem. Nota hîc quinque actiones Chriſti. Primò, Chriſtus accepit panem; Secundò, gratias egit Patri; Tertiò, panem benedixit, vt habet S. Matth. c. 26. v. 26. Quartò, panem fregit. Quintò, porrexit & inter porrigendum dixit: *Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum.* Hæc enim verba tam porrigentis ſunt quàm conſecrantis. Hinc ruit argumentum Caluini: Omnia inquit, verba hæc, ſcilicet accepit, benedixit, fregit, dedit reſpiciunt & referunt panem: ergo panem acceperunt & comederunt Apoſtoli, non corpus Chriſti. Reſpondeo ad antecedens: Hæc verba referunt panem, non qui manebat panis, ſed qui inter dandum vi verborum & conſecrationis Chriſti, conuertebatur in corpus Chriſti. Sic dicere potuiſſet Chriſtus in Cana Galilææ: Accipite & bibite, hoc eſt enim vinum, ſi per hæc verba mutare voluiſſet aquam in vinum. Sic vulgò dicimus, Herodes S. Ioannem incarcerauit, occidit, ſepeliuit vel ſepeliri permiſit, cum tamen non incarcerauit eundem quem ſepeliuit: quia hominem incarcerauit, cadauer verò occiſi ſepeliuit. Talis ergo, & conſequenter æquè vulgaris eſt hæc Euangeliſtarum & Pauli de Euchariſtia locutio.

Obiicit Caluinus.
Reſp.

Nota ſecundò, ex eo quod Chriſtus ait: *Accipite, hoc eſt enim*, &c. hinc videri Chriſtum vnum panem accepiſſe, eúmque inter conſecrandum fregiſſe in duodecim partes, ſimúlque ſingulis Apoſtolis vnam diſtribuiſſe, quam quiſque videtur manu accepiſſe. Vnde & diu in Eccleſia Chriſtianis fidelibus Euchariſtia in manus data fuit, vt patet ex Tertul. lib de ſpectaculis, ex Cyrillo Hieroſolym. catecheſi 5. myſtagogica, ex S. Aug. ſerm. 244. Poſtea tamen periculi & reuerentiæ cauſa, in os data eſt Euchariſtia.

Denique Apoſtoli ad tam inſolitã Chriſti actionem, támque nouum & mirum ſacramentum mirati & turbati non ſunt, duplici de cauſa. Prima, quia iã ante fuerant inſtructi & præmoniti Ioan. 6. vt Chryſoſt. docet homil. 83. in Matth. Altera, quia idẽ Chriſtus qui myſteria tradebat, mẽtem eorum fide illuſtrabat, vt ſimpliciter crederent. Nã multa alia mirabiliora ſine turbatione audierant, & crediderant; quale erat imprimis, hominem illum, quem videbant comedere, bibere, dormire, fatigari eſſe verum Deum; etiam tunc eſſe in cælo cum loqueretur in terris, dicerétque Ioan. 3. *Nemo aſcendit in cælum niſi qui deſcendit de cælo, Filius hominis qui eſt in cælo.* Ioan. 3.

Benedixit. Nota, Chriſtum ante conſecrationem Euchariſtię primò, gratias egiſſe Deo Patri, vti habent Lucas & Paulus, ídque oculis de more ſuo in cælum eleuatis, vt habetur in Canone noſtro & liturgia S. Iacobi. Vnde hoc ſacramentum dictum eſt Euchariſtia, id eſt gratiarum actio, quia ipſum maxima eſt gratia, ac conſequenter cum maxima gratiarum actione ſumendum.

Euchariſtia quid?

Secundò, nota Chriſtum benedixiſſe non Patrem, vt volunt hæretici, ſed panem & vinum, vt expreſsè habet hîc Paulus dicens: *calix benedictionis, cui benedicimus* &c. 1. Corinth. 10. Benedixit autem Chriſtus panem & calicem, hoc eſt Dei benedictionem & omnipotentiã ſuper panẽ & vinũ inuocauit, vt præſto eſſet etiã & in futuris omnib[us]

Chriſtus benedixit panem. Cur?

conſe

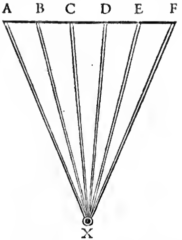
Google

conſecrationibus, ad panem conuertendum in corpus, & vinum calicis in ſanguinem Chriſti, quando legitimè pronunciantur verba conſecrationis. Similis fuit benedictio panum Lucæ 9. v. 16. Non ergo benedictio. hæc fuit conſecratio, licet id velit D. Thom. 3. p. q. 78. art. 1. ad 1. ſed præuia oratio. Ita Conc. Trident. ſeſſ. 13. c. 1. vnde in Liturgia S. Iacobi, Baſilij & noſtra, Chriſti exemplo petimus, vt Deus benedicat hæc dona, vt diuina virtus in panem & calicem deſcendat, ad perficiendam conſecrationem: & hinc dicitur *calix benedictionis*, id eſt, à Chriſto benedictus. Vnde Paulus 1. Corinth. 10. 16. *calix benedictionis*, inquit, *cui*
1. Cor. 10. 6. *benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt?* Denique videtur Chriſtus ſignum crucis formando ſuper panem, cum benedixiſſe, & benedicendo inuocaſſe Dei opem, ad futuram conſecrationem & tranſubſtantiationem. Nam ex vſu Eccleſiæ, ſacerdotes in conſecratione panem & vinum ſigno crucis benedicunt, idque faciunt exemplo Chriſti.

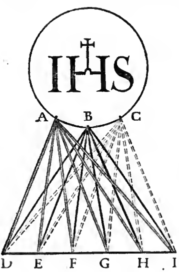
Hoc eſt corpus meum. Hinc patet in Euchariſtia non eſſe figuram corporis Chriſti, vti peruertunt Nouantes, ſed verum & proprium corpus Chriſti, quod ex B. Virgine natum & in monte Caluariæ crucifixum eſt, vti omnibus ſæculis credidit Eccleſia, & in plurimis Conciliis definiuit, ſicuti multis oſtendi 1. Corinth. 11. 24. vbi Paulus iiſdem verbis inſtitutionem Euchariſtiæ à Chriſto factam repetit, & enarrat. Quibus adde, nonnullos à fide hac auelli, eo quòd comprehendere nequeant, quomodo corpus Chriſti tam altum & magnum, poſſit contineri totum ſub paruula hoſtia: ſed hi cogitare debent Deum eſſe Omnipotentem, qui vt naturam inſtituit, ita contra eam ſupernaturaliter cum vult ſæpe operatur, vt naturæ rerúmque omnium ſe Dominum & Deum oſtendat. Quare quicquid eſt in natura proprietatis, hoc à Deo inuerti & euerti poteſt, ac conſequenter facere poteſt Deus, vt quantitas magna paruo loco, imò puncto contineatur. Hæc eſt ratio Theologica. Verum vt infirmis nonnullorum mentibus plenè ſatisfaciam, duo euidentia huius myſterij, quod poſſibile ſit, argumenta ſubiungam, quæ vim habent ex ſimili analogia.

Demõſtratio Phyſica, quod Chriſtus poſſit eſſe ſub parua hoſtia. Accipe ergo huius rei analogicam quaſi demonſtrationem, primò phyſicam, ſecundò mathematicam. Phyſica eſt in ſpeculo & in oculo. Tam enim ſpeculum quàm oculus exiguus, in ſe recipiunt integram quantitatem maximorum non tantùm hominum, ſed & domorum, templorum, arborum, montium &c. eámque integram clarè referunt & repræſentãt: Quidni ergo parua hoſtia, Deo agente, totum exhibeat Chriſtum? Dices, hoc in oculo & ſpeculo fieri ſpiritaliter per ſpecies intentionales opticas, ſiue viſiuas. *Reſp.* Pari modo Chriſti corpus in Euchariſtia accipit ſpiritalem modum exiſtendi, vt quaſi ſpiritus ſpiritualiter ſit in puncto hoſtiæ. Adde ipſas ſpecies intentionales, non ita eſſe ſpirituales, quin reuera ſint entitates naturales & phyſicæ, imò corporeæ: inhærent enim corpori, ſcilicet aëri; harum tamen plurimas, & quaſi infinitas videmus ſimul in ſpeculo & oculo recipi, & comprehendi. Si hoc quotidie fit naturaliter in ſpeciebus oculo receptis, multò magis idem facere poteſt omnipotentia Dei ſupernaturaliter, in corpore Chriſti per miraculum in Euchariſtia.

Accipe nunc eiuſdem rei analogicam quaſi demonſtrationem mathematicam, vt videas quomodo magna quantitas, in parua, imò in quolibet eius puncto tota excipi poſſit. Accipe inquam, duplicem, hanc figuram, trianguli ſolius & trianguli cum circulo: prius triangulum ſolum, deinde eum cum circulo inſpiciamus: hoſtia enim in Euchariſtia eſt circularis, imò circulus. *Demõſtratio eiuſdẽ Mathematica.*

Ex triangulo. In hoc triangulo A F X in angulo X concurrunt omnes lineæ ductæ à latere A F, ſcilicet linea A, linea B, linea C, linea D, linea E, linea F, itaque angulus X, eiúſque conus ſiue punctum, reſpondet & excipit omnes haſce lineas, eodémque modo excipiet mille imò infinitas alias, quæ à coſta A F, in quolibet eius puncto educi poſſunt vſque ad X; nam à quodlibet puncto ad quodlibet punctum poteſt duci linea recta, vt habet principium Euclidis & omnium Mathematicorum. Vides ergo vnũ punctum X excipere omnes haſce lineas, itaque quaſi commenſurari & adæquari ſingulis lineis, & cõſequenter toti lineæ A F, ac conſequenter idem punctum X quaſi adæquari toti ſuperficiei, quæ in triangulo hoc includitur; hæc enim ſuperficies conſtat & conflatur ex lineis plurimis & continuis, quæ omnes recipiuntur in hoc puncto X. Ponamus nunc hanc longitudinem A F eſſe longitudinem corporis Chriſti, X. verò eſſe punctum hoſtiæ conſecratæ, dico pari modo tota longitudo corporis Chriſti eſt in hoc puncto hoſtiæ, ſicut tota longitudo A F per lineas ex illa deriuatas eſt in puncto X: quod ſi Nouantes, imò Phyſici & Mathematici comprehendere nequeunt, quomodo vna tanta linea recipiatur in puncto indiuiſibili, ac conſequenter quomodo tota ſuperficies, quæ ab eius extremitate vtrinque per triangulum ad idem punctum ducitur, eidem puncto per lineas ad illud ductas commenſuretur, & quaſi adæquetur, quod tamen naturale eſt, quid mirum ſi non comprehendant, quomodo quantitas corporis Chriſti poſſit recipi in puncto hoſtiæ per ſupernaturalem Dei actionem & omnipotentiam, quæ naturam & ingenium omne tranſcendit?

Ex circulo. Iam circuli hîc depicti formam inſpiciamus, eamque cum triangulo comparemus, longitudo lateris trianguli D E F G H I integra recipitur per ſuas lineas in circulo hoſtiæ eiúſque puncto A; eadē tota per alias ſuas lineas recipitur in puncto C; eadem tota pari modo per alias lineas recipietur in quolibet alio puncto circuli deſignati. Sicut ergo in hac figura tota longitudo D I in quolibet puncto circuli ſiue hoſtiæ, per ſuas lineas eò ductas, in eóque ſimul concurrentes recipi poteſt; Ita tota longitudo corporis Chriſti recipi poteſt, & de facto recipitur in quolibet puncto hoſtiæ conſecratæ. Si enim in naturalibus videmus lineam D I commenſurari puncto C in circulo A B C; item puncto A, & puncto B, & cuiuis alteri, cur non in ſupernaturalibus Euchariſtiæ myſteriis, Deus idem facere poſſit? vt ſcilicet tota quantitas corporis Chriſti, ſit in hoc puncto Hoſtiæ, & tota ſit in illo, & tota ſit in quolibet alio hoſtiæ puncto. Vt id clarius videas concipe animo, circulum hoſtiæ rotari & volui per puncta A B C, tunc ecce ſingula puncta huius circuli ſucceſſiuè tangent conum, imò ipſa erunt conus ſiue punctum tā A quàm B & C: ergo nunc ipſa puncta A, B, C, excipient omnes lineas à coſta D I ad ſe ductas: quod hîc fieret ſucceſſiuè, hoc ſimul & ſemel fit in hoſtia Euchariſtiæ, omnibusque eius punctis reſpectu corporis Chriſti, quod totum ſingula hoſtiæ puncta excipiunt. Circulus enim hoſtiam, Triangulus verò corpus Chriſti repræſentat.

Tertia demonſtratio ex rareſactione. Adde hîc tertiam demonſtrationem ex condenſatione & rarefactione, quam recenſui 1. Corinth. 11. 25. Aqua enim in olla per frigus denſata dimidium tantum ollæ occupat, per ignem verò calefacta rareſcens & ebulliens totam ollam implet, cum tamen eadem ſit aqua quoad materiam, molem, & vt multi magníque philoſophi volunt, quoad quantitatem intrinſecam: nihil enim aquæ per rarefactionem additur, niſi extenſio ad maiorem locum: ſi hoc naturaliter fit, cur ſupernaturaliter idem facere nequeat Deus Omnipotens in corpore Chriſti, vt illud, in ſe intrinſecè extenſum ad ſex pedes, extrinſecè tamen commenſuretur paruæ hoſtiæ, ad eiúſque locum & quantitatem contrahatur? Sicut aqua per calorem ignis rarefacta, occupânſque totam ollam, per frigus deinde denſata contrahitur ad dimidium ollæ; nam aquæ nihil quantitatis accedere per rarefactionem, nec decedere per condenſationem, ſed eandem quantitatem quæ prius erat ſeſe magis duntaxat explicare, & ad maiorem locum extendere cenſent S. Thom. Gregor. Ægidius, Capreolus, Soncinas, quos citant & ſequuntur noſtri Conimbricenſes lib. 1. de Generat. c. 5. quæſt. 17. art. 3.

Addit Lucas c. 22. 19. *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur*, id eſt, mox dabitur in crucem & mortem. Paulus 1. Corinth. 11. *quod pro vobis traditur*. Græcè κλώμενον, id eſt, *quod frangitur*. Vide ibi dicta.

Addit rurſum Lucas Chriſtum dixiſſe: *Hoc facite in meam commemorationem*. His verbis Chriſtus dedit Apoſtolis, & ſacerdotibus ab eis ordinandis poteſtatem (æquè ac præceptum) conſecrandi & tranſubſtantiandi panem in corpus, & vinum in ſanguinem ſuum. Quare his verbis Chriſtus Apoſtolos conſtituit & ordinauit Sacerdotes, vti docet Conc. Trident. ſeſſ. 22. cap. 1. æquè ac Epiſcopos. His enim verbis iuſſit Apoſtolis quaſi Epiſcopis ordinare ſacerdotes, qui continuò & iugiter per omnia ſæcula celebrarent tam ſacramentum quàm ſacrificium Euchariſtiæ, quod hic inſtituit, tùm ad perennem laudem & cultum Dei, tùm ad fidelium refectionem ſpiritualem, tùm vt per illud omnem à Deo gratiam poſtularent & Eccleſiæ impetrarent, vt habet dogma & fides totius Eccleſiæ. *Hoc facite* ergo, ſcilicet quod ego facio, quaſi dicat conſecrate, ſacrificate, panem & vinum tranſſubſtantiate, comedite, ſicut ego eadem conſecraui, ſacrificaui, tranſubſtantiaui, comedi. Inſuper ſacerdotes ordinate & Epiſcopos, qui iugiter continuâ ſucceſſione idem faciant vſque ad finem mundi, ſicut ego nunc vos hac de cauſa ſacerdotes & Epiſcopos inſtituo & ordino. *Apoſtoli hic ſacerdotes conſecrati.*

In meam commemorationem, vt ſcilicet in conſecratione & ſumptione Euchariſtiæ commemoretis, & vt ait Paulus 1. Corinth. 11. 26. annuncietis mortem meam. Vide ibi dicta. Nec enim ſacerdotes conſecrantes iubentur hîc meminiſſe duntaxat mortis Chriſti, ſed & eandem populo Chriſtiano in memoriam reuocare, vt tanti beneficij tantæque Chriſti dignationis & redemptionis iugiter ſint memores & grati, ac per eam omnem à Deo gratiam poſtulent & obtineant.

Et accipiens calicem gratias egit, et Vers. 27.
dedit illis dicens: bibite ex hoc omnes.] Luc. 22. 20.
Bellarminus lib. 4. de Euchariſtia cap. 27. ad 2. Mar 14. 23.
& Ioannes Heſſels tract. de commun. ſub vtraque ſpecie opinantur, Chriſtum non ſtatim poſt conſecratum panem conſecraſſe calicem, ſed plura interceſſiſſe, plures ſcilicet actiones & locutiones: probant id ex eo, quòd de pane dicat Matthæus: *cœnantibus autem illis*; de calice verò dicat Lucas & Paulus: *ſimiliter & calicem poſtquam cœnauit*.

Verùm longè verius eſt, Chriſtum immediatè conſecrationi panis ſubieciſſe conſecrationem calicis, tùm quia ita narrant Matthæus, Marcus & Lucas: tùm quia id exigebat ratio ſacramenti & ſacrificij Euchariſtiæ, vt illud non diuideretur

tur nec interrumperetur, ſed totum ſimul perficeretur. Ad rationem enim ſacrificij pertinet conſecratio tam vini quàm panis: Chriſtus enim hoc ſacrificium inſtituit per modum refectionis & conuiuij, ad quod requiritur tam vinum ad potum, quàm panis ad cibum. Sic & in veteri teſtamento, ſacrificio *mincha*, id eſt farris & panum, æquè ac victimarum animalium, v. g. boum, agnorum, hœdorum, addebatur libamen ſiue effuſio vini & olei. Sacrificium enim Deo offertur, vt ſit refectio Dei: ad refectionem autem tam requiritur potus quàm cibus, puta tam vinum quàm panis, vti oſtendi in Leuit. c. 1. & ſeq. Idem fuit ritus Gentilium, qui à Moſe & Hebræis hoc & multa alia mutuati ſunt. *Gratias egit.* Ritum Hebræorum in gratiis Deo agendis poſt refectionem, recenſui Eccleſ. 32. 17.

Bibite ex hoc omnes. Dixit hoc Chriſtus ante conſecrationem calicis. Quare in Marco c. 14. 23. eſt Hyſterologia, dum ait: *Et biberunt ex illo omnes*; ac mox Chriſtum conſecraſſe narrat dicendo: *Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti*; cùm certum ſit ex Matthæo & Luca prius Chriſtum calicem conſecraſſe, deinde Apoſtolis bibendum dediſſe: alioqui Apoſtoli bibiſſent merum vinum, non ſanguinem Chriſti.

Nota, Chriſtus panem conſecratum in tredecim partes diuiſit, quarum vnam primus ipſe ſumpſit, cæteras deinde duodecim ſingulis Apoſtolis ſingulas ſumendas diuiſit & dedit. In calice verò vt pote liquido, id fieri non poterat. Quocirca Chriſtus prior ex eo iam conſecrato bibit, deinde eum ad bibendum dedit ſuo vicino, v.g. S. Ioanni vel Petro iubens, vt ille ſuo vicino eundem reſignaret, & ita conſequenter, vt calix iret in orbem omnéſque Apoſtoli ex eo biberent. Quare hinc non ſequitur quod Huſſitæ & Lutherus volunt, laicis quoque dandum eſſe calicem, eóſque communicare debere ſub vtraque ſpecie, quia ſub vtraque communicauit Chriſtus & Apoſtoli, idque eſſe præceptum Chriſti: hoc enim præceptum bibendi cum ait: *bibite ex hoc omnes*, vti omni tempore intellexit Eccleſia, tantùm pertinebat ad Apoſtolos, qui ſoli tum præſentes erant, quia Chriſtus eos tunc conſecrabat ſacerdotes, eiſque iuſſit conſecrare ſacramentum & ſacrificium Euchariſtiæ ſub vtraque ſpecie, & vtramque ſpeciem ſumere, vt perfectum ſacrificium conficiant. Id ergo non iuſſit Laicis, quibus, cùm non ſacrificent, ſed tantùm ſumant Euchariſtiam vt Sacramentum, ſufficit vt illud ſumant ſub vna ſpecie, quia ſub ea integrum Sacramenti effectum fructúmque percipiunt; præſertim quia in tanto numero laicorum communicantium facilè calix effunderetur, & ſanguis Chriſti eo contentus in terram diffueret, quod magnæ foret irreuerentiæ. Simili modo præceptum Chriſti dicentis: *hoc facite in meam commemorationem*, qua parte conſecrationem reſpicit ad ſolos pertinet ſacerdotes; ad laicos verò tantùm ſpectat quoad panis conſecrati ſumptionem, vt patet. Præceptorum enim, cum plura miſcentur, varietas limitanda eſt & diſtribuenda, iuxta conditionem perſonarum & mentem legiſlatoris, qui hîc eſt Chriſtus, cuius interpres eſt Eccleſia.

Laicis ſufficit vna ſpecies Euchariſtiæ. Curt

Notat S. Cyprianus (vel quiſquis eſt Auctor) tract. de cœna Domini, olim ſanguinis animalium eſum potúmque vetitum fuiſſe Iudæis, vt patet Hebr. 9. 22. Leuit. 4. verſ. 6. & ſeq. Chriſti verò ſanguinem à ſacerdotibus iam bibi: primò, quia Chriſti ſanguis viuificus eſt; ſecundò, quia illo redempti ſumus; tertio, quia illo ſpirituales effecti, animalis vitæ peccata quaſi impurum ſanguinem horremus.

HIC EST SANGVIS MEVS NOVI TESTAMENTI, (Syrus *noui fœderis*) QVI PRO MVLTIS EFFVNDETVR IN REMISSIONEM PECCATORVM. Sic & Arabicus, Perſicus, Ægyptius: Æthiopicus verò neruoſiùs: *Hic ipſe ſanguis meus* &c. q.d. In hoc calice per hanc conſecrationem meam, vinum vertitur in ſanguinem meum: quare in fine huius conſecrationis iam in eo non eſt vinum, ſed ſanguis meus, quo ſancitur & confirmatur nouum teſtamentum & fœdus, mediante me inter Deum & homines initum: Chriſtus enim hoc ſanguine ſuo in morte mox effundendo, meruit & confirmauit nobis ius & ſpem ad æternam hæreditatem in cælis, quæ fuit ſumma & vltima Chriſti teſtatoris voluntas: atque hoc ius nobis applicant ſacramenta, præſertim Euchariſtia, ſicut teſtamentum hæredi in eo ſcripto dat ius ad teſtatoris bona. VERS. 28. Luc 22. 20. Mat. 14. 24.

Nota: Matthæus & Marcus habent: *hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamenti*; Lucas verò & Paulus 1. Corinth. 11. 25. *Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine*; ſed idem vtriuſque phraſis eſt ſenſus. Chriſtus tamen potius videtur dixiſſe eo modo vt narrant Matthæus & Marcus, quia illa phraſis clarior eſt. Vide dicta 1. Corinth. 11. 25. Chriſtus ergo in vltima cœna potius quàm in cruce, inſtituendo Euchariſtiam, condidit & ſanxit ſuum teſtamentum & fœdus cum Eccleſia. Erant enim hîc præſentes omnes Apoſtoli, qui Eccleſiæ perſonam gerebant & repræſentabant. Erat Chriſtus liber, proximus tamen morti. Erat victima & ſanguis, quo ſanciri ſolent fœdera.

Notanda circa forma conſecrationis calicis.

Nota ſecundò, in forma conſecrationis Calicis, quâ iam vtimur in Sacrificio Miſſæ adduntur hæc verba, *æterni teſtamenti*, *myſterium fidei*, quæ traditione eſſe accepta à S. Petro, qui noſtræ Liturgiæ eſt Auctor, docet Leo 9. Epiſt. ad Michaelem Imper. c. 9. & S. Thomas 3. p. q. 78. art. 2. ad 4. Licèt enim non ſpectent ad eſſentiam formæ (etſi id dicere videatur S. Thomas in 1. Corinth. 11.) vnde in Liturgia S. Iacobi, S. Chryſoſtomi, S. Clementis & S. Baſilij illa omittuntur, tamen pertinent ad plenam eius integritatem. Eſtque hic ſenſus communis totius Eccleſiæ Latinæ, quæ in Miſſa & forma conſecrationis Calicis, hæc verba quaſi à Chriſto dicta & ab Apoſtolis præcepta, eodem tenore & modo, quo cætera ſcribit & pronunciat. Vbi nota: *τὸ myſterium fidei*, ſignificat primò, ſanguinem Chriſti ſub ſpeciebus vini latentem, eſſe rem arcanam quæ ſolâ fide cognoſcatur & credatur. Secundò, ipſum ſanguinem Chriſti, quatenus in paſſione effuſus eſt, eſſe obiectum fidei qua iuſtificamur: Credimus enim nos iuſtificari, & à peccatis purgari per meritum ſanguinis & mortis Chriſti.

Qui pro multis] id eſt pro omnibus hominibus; hi enim omnes ſunt valde multi. Lucas habet *pro vobis*.

Effundetur] Græcè tam apud Matthæum quàm apud Marcum & Lucam eſt *ἐκχυνόμενον* in præſenti, id eſt, *effunditur*, id eſt, offertur & libatur, ſcilicet in Sacrificio hoc Euchariſtiæ ſub ſpecie vini, & paulo poſt in ſua ſpecie & forma naturali ſanguinis effundetur in cruce. Solebat enim ſanguis victimarum in ipſo ſacrificio effundi, itaque Deo libari. Vnde ipſa effuſio vocatur libatio vel libamen: quocirca calix hic ſanguinis Chriſti, velut

libamen ſacrificij Chriſti, effuſus fuit in ora Chriſti & Apoſtolorum eius. Atque hac de cauſa ſumprio & conſumptio ſpecierum tam panis quàm vini, pertinet ad rationem & perfectiunẽ ſacrificij.

Hinc ergo liquet Euchariſtiam non tantùm eſſe ſacramentum, ſed & ſacrificium, idque vnicum nouæ legis, quod veteribus omnibus ſucceſſit, illáque omnia eminenter in ſe continet, ideoque Chriſtus dicitur *Sacerdos ſecundum ordinem Melchiſedec*, non Aaron, quia Aaron oues & hœdos, Melchiſedec verò panem & vinum obtulit, æquè ac Chriſtus, tranſubſtantiando illa in corpus & ſanguinem ſuum. Pſal. 109. 4. Hebr. 5. v. 6. & 7. Euchariſtia ergo primò, eſt holocauſtum, ſecundò victima pro peccato; tertiò, victima pacifica; quartò, eſt *munus* ſiue ſacrificium ferreum. Leuit. 1. & ſeq.

Euchariſtia eſt ſacrificiũ. Prob. 1.

Id ita eſſe patet primò, quia Chriſtus non ait de ſanguine ſuo, *qui infunditur multis*, vt ſacramentum, ſed *qui effunditur pro multis*, vt libamen & ſacrificium.

2. Secundò, quia Græcè eſt ἐκχυνόμενον in præſenti apud omnes tres Euangeliſtas, id eſt *effunditur*, ſcilicet nunc in hac cœna & conſecratione Euchariſtiæ; ergo loquitur de præſenti ſacrificio Euchariſtiæ, non tantùm de futuro in cruce, & ita legit & intelligit S. Ambroſ. in Pſal. 37. v. 1. Noſter tamen vertit *effundetur*, quia reſpicit ad ſacrificium crucis paulò pòſt futurum, in quo clariſſimè & perfectiſſimè fuſus fuit ſanguis Chriſti pro peccatorũ ſalute, cuius typus & figura erat hæc Sacramentalis ſanguinis Chriſti effuſio in Euchariſtia, adeóque hæc cũ illa vna & eadem fuit typicè.

3. Tertiò, quia Lucas & ex eo Paulus in conſecratione panis, *hoc eſt corpus meum*, addunt *quod pro vobis datur*, id eſt offertur in ſacrificium: Paulus, *quod pro vobis frangitur*, ſcilicet tum ſub ſpeciebus panis in Euchariſtia, tum propriè in ſeipſo mox flagris & clauis ac lancea frangetur in cruce. Vnde Paulus Euchariſtiam vocat panem quem frangimus, ſcilicet in Sacramento, nimirum ſpecies panis frangentes & comedentes, ac in ſacrificium Deo offerentes ſumendo illas & conſumendo, quorum nihil factum eſt in cruce. Ergo frangere panem ſignificat ſacrificium non crucis, ſed Euchariſticum.

4. Quartò, quia Lucas disertè habet: *τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον*, id eſt, *hoc poculum eſt nouum teſtamentum in meo ſanguine, quod*, ſcilicet poculum, *pro vobis effundetur*. τὸ enim ad ποτήριον referri debet, non ad αἵματι, cùm αἵματι ſit datiui caſus, ὁ verò nominatiui. Ergo poculum, ſiue calix ſanguinis Chriſti pro nobis effuſus eſt. Atqui calix ſanguinis effuſus eſt in Euchariſtia, non in cruce (ibi enim nullus fuit calix) ergo effuſio ſanguinis eſt libamen & ſacrificium.

Hinc liquet hæc magis propriè ſpectare ad ſacrificium Euchariſticum quàm crucis, illudque contra Nouantes euincere.

Euchariſtia eſt triplex ſacrificium

Sacrificium Euchariſtiæ ergo, eſt holocauſtum, quia totum Chriſtum in conſecratione & manducatione offerimus Deo. Eadem eſt victima pacifica, quia per illam, pacem, id eſt omnia bona à Deo poſcimus & impetramus. Eadem eſt victima pro peccato, quia offertur & impetrat à Deo remiſſionem peccatorum venialium & pœnarum temporalium, quæ peccatori reſtant luendæ pro lethalibus eius culpis remiſſis: ipſarum autem culparum lethalium remiſſionem impetrat mediatè, quia impetrat à Deo gratiam præuenientem & contritionem, qua illæ delentur. Vide Concil. Tridentinum ſeſſ. 22. q. 2. Vide & D. Thomam & Scholaſticos tract. de Euchariſtiæ ſacrificio.

Denique, ſanguini Chriſti potius, quàm corpori, tribuitur remiſſio peccatorum, licet vtrique competat: tum quia in veteri teſtamento ſanguini tribuitur expiatio; & in victima pro peccato ſanguis eius effundebatur: tum quia ſanguinis effuſione ſignificatur mors Chriſti, quæ fuit condignum pretium, expiatio & ſatisfactio pro morte præſenti & æterna peccatis noſtris debita.

Cauſa prima ob quam Euchariſtia inſtituta.

Cauſa ergo prima, quæ mouit Chriſtum ad inſtituendam Euchariſtiam, fuit, vt præſtantiſſimum, imò diuinum in lege noua inſtitueret Sacramentum, quo fideles cibo diuino paſceret, imò quo Eccleſia Deum ſummè & condignè coleret, ac iugiter honoraret & latriâ adoraret, condignè inquã, id eſt tantum quantum coli & honorari meretur Deus. Victima enim quæ in Euchariſtiæ ſacrificio Deo offertur, eſt immenſi pretij, éſtque ipſi Deo commenſa & æqualis. Victima enim eſt ipſe Chriſtus, qui tam Deus eſt quam homo; Deo ergo Deus ipſe offertur. Quare cum omnis alius noſter, vtpote creaturarũ, cultus ſit exilis & vilis, hinc Chriſtus ſeipſum victimã fecit in Euchariſtia, vt per illã, vtpote Deo æqualem, æqualẽ Deo cultum impẽderemus, ac tantã & latriam & cultũ exhiberemus, quãto ipſe dignus eſt, & quantum ipſe iure ſuo poſcit. Porrò ſacrificium hoc maximè conſiſtit in conſecratione: per illam enim Chriſtus myſticè occiditur, dum corpus eius & ſanguis ſeorſim ſub ſpeciebus panis & vini collocantur, vti ex S. Gregorio, Irenæo, Nyſſeno & aliis docet Suarez & Leſſius lib. 12. de perfect. diuinis c. 13. n. 94. & ſeq. *Seorſim*, intellige quantum eſt ex vi conſecrationis; nam per concomitantiam vbi eſt corpus Chriſti, ibi eſt & ſanguis, ac vice verſa.

2. Euchariſtia Idea vitæ & paſſionis Chriſti.

Secunda cauſa fuit, vt iugiter nobis ideam vitæ & paſſionis ſuæ teſtamento relinqueret, quæ ſingulis iugem tantæ redemptionis & dignationis memoriam refricaret: in Euchariſtia enim ſeorſim conſecratur ſanguis, & ſeorſim corpus Chriſti, vt ſignificetur paſſio eiuſdem, in qua ſanguis Chriſti fuit effuſus & ſeparatus à corpore; ſpecies ergo vini ſanguinem Chriſti effuſum, ſpecies verò panis exanime Chriſti corpus repræſentãt. Hoc eſt quod ait Chriſtus: *hoc facite in meam commemorationem*; & Paulus 1. Corinth. 11. 26. *Quotieſcumque* inquit *manducabitis panem hunc & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat.* 1. Cor. 11. 26.

3. Magnitudo amoris Chriſti erga ſuos.

Tertia cauſa fuit, magnitudo amoris Chriſti erga ſuos fideles, quâ ſicut carnem noſtram in incarnatione hypoſtaticè Deitati ſuæ vniuit, ita eandem cum Deitate ſacramentaliter in Euchariſtia cuique fideli communicanti vnit, & quaſi incorporat, vt ipſe fiat diuinus, & quaſi alter quidam Chriſtus ac Deus. Hoc eſt quod de ipſo Euchariſtiã inſtituturo, ante lotionem pedum ait Ioannes c. 13. 1. *Sciens* Ioann. 13. 1.
Ieſus quia venit hora eius, vt tranſeat ex hoc mundo ad Patrem, cum dilexiſſet ſuos qui erant in mundo, in finem dilexit eos: In finem, tum vitæ tum amoris, id eſt, extremo ſummôque amore dilexit eos, dum ſeipſum eis in Euchariſtia reliquit, vt cum ſemper præſentem habeant cum quo verſentur, cum quo colloquantur, quem conſulant, cui omnes ſuas difficultates, tentationes & tribulationes aperiant, opem poſcant & impetrent. Nam vt ipſe ait Prou. 8. 31. *Deliciæ meæ eſſe cum filiis hominum.* Prou. 8. 31.
Hinc vt canit Eccleſia ex S. Thoma, *ſe naſcens*

Offic. Eccleſ.

dedit ſocium, conueſcens in edulium, ſe moriens in pretium, ſe regnans dat in præmium, vt ſummo hoc amore nos ad ſe viciſſim ardenter redamandum alliceret, imò cogeret. *Magnes* enim *amoris eſt amor*. Illi ergo totos nos demus, qui prior cum eſſet Deus totum ſe nobis donauit, & in dies donat. Quocirca S. Cyprianus lib. 4. Epiſt. 6. ad

Cyprian.

Thibar. de Exhortatione martyrij: *Grauior*, ait, *nunc & ferocior pugna imminet, ad quam virtute incorrupta & fide robuſta parare ſe debent milites Chriſti, conſiderantes idcirco ſe quotidie calicem ſanguinis Chriſti bibere, vt poſſint & ipſi propter Chriſtum ſanguinem fundere*. Hic fuit ſtimulus acer S. Laurentio ad ignes, S. Vincentio ad eculeos, S. Sebaſtiano ad ſagittas, S. Ignatio ad Leones, cæteriſque Martyribus ad quælibet tormenta & dolores fortiter tolerandos & ſuperandos, vt amorem amori, vitam vitæ, mortem morti Chriſti redderent: hac de cauſa ambiebant martyria, in eiſque exultabant & triumphabant. Atque hic fuit effectus Euchariſtiæ. Hæc enim ipſis robur & gaudium ſuggerebat in omnibus tentationibus & ſuppliciis. Quocirca olim tempore perſecutionum Chriſtiani omnes quotidie communicabant, vt ſe roborarent ad martyrium, imò Euchariſtiam domum deferebant, illámque mane ſuis manibus ſumebant (vti fecit nuper Maria Stuarta Scotiæ Regina, dum in Anglia captiua detineretur, nec ſacerdotem ſecum habere poſſet.) Hac de cauſa Chriſtus ante paſſionem Euchariſtiam inſtituit, vt per eam Apoſtolos ad tentationes in illa obuenturas armaret.

4. *Euchariſtia exercitium virtutum.*

Quarta cauſa fuit, vt Chriſtus in Euchariſtia daret nobis exercitium cuiuſlibet virtutis; in ea enim exercetur fides noſtra, dum credimus totum verum Deum & hominem ſub parua hoſtia inuiſibiliter, ſed realiter & verè latere & contineri: ſpes exercetur, quia dum credimus Chriſtum ſeipſum nobis dare, ſperamus eum & cætera, quæ longè minora ſunt, daturum. Charitas exercetur, quia Euchariſtia eſt fornax amoris, quem Chriſtus exhalat, nobiſque afflat vt eum redamemus. Religio exercetur, quia eum latriâ adoramus & inuocamus, illique ſacrificamus ipſummet Chriſtum. Humilitas exercetur, quia oculos & ſenſus noſtros ac iudicium naturale, quæ ſuggerunt nobis in Euchariſtia non niſi eſſe panem & vinum, abdicamus, ac humiliter ſubiicimus Chriſto dicenti: *Hoc eſt corpus meum: Hic eſt ſanguis meus*. Gratitudo exercetur, quia per illam ſummas Deo pro omnibus beneficiis gratias agimus, ideóque ipſa dicta eſt Euchariſtia, id eſt gratiarum actio. Abſtinentia, quia non niſi ieiunis communicare fas eſt. Patientia & mortificatio, quia viuum vtriuſque ſpeculum & calcar eſt Chriſtus paſſus & crucifixus; Et ita de cæteris.

Tropologicè.

Tropologica cauſa fuit, vt carne ſua diuina nos paſcendo & oblectando, auocaret à carne terrena, eiúſque deliciis & concupiſcentiis, vt vitam non carnalem, ſed ſpiritalem & diuinam agamus, dicamúſque cum Paulo: *Viuo autem*

Galat. 2.

iam non ego, viuit verò in me Chriſtus. Galat. 2. & 3. Ita ergo viuere, loqui, operari debet Chriſtianus, perinde ac ſi non ipſe, ſed in eo viuat, loquatur & operetur Chriſtus. Viuat ergo An-

Pſalm. 77.

gelicè: nam *panem Angelorum manducauit homo*. Pſalm. 77. Hinc S. Cyrillus Ieroſolymit. Catecheſi 4. myſtag. ait, in S. Synaxi nos fieri concorporeos & conſanguineos Chriſti; nam vt Chriſtus ait: *Qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem, in me manet & ego in eo*. Ioann. 6.

Ioann. 6.

Porrò S. Chryſoſtomus homil. 36. in 1. ad Corinth. *Vbi*, ait, *eſt Chriſtus in Euchariſtia, ibi etiam non deeſt Angelorum frequentia: vbi autem eſt talis rex & talis princeps, ibi eſt cæleſte palatium, imò ipſum cælum*. Quocirca in vitis Patrum legimus de S. Ammon, quòd eo celebrante Angelus viſus ſit aſtare altari, & communicantes ſignare, eorúmque nomina in libro deſcribere. S. Chryſoſtomus verò lib. 3. & 6. de Sacerdotio narrat Angelorum chôros circa altare viſos, qui inclinato capite profundam regi ſuo Chriſto exhiberent reuerentiam, ac horrendos ederent clamores. Cum ergo communicamus, aut Miſſam celebramus vel audimus, cogitemus nos Chriſto in vltima cœna aſſidere, cum eóque cœnare, imò cogitemus Chriſtum per os ſacerdotis loqui, celebrare, tranſubſtantiare panem & vinum in corpus ſuum & ſanguinem, illóque nos paſcere & ſaginare: Chriſtus enim hic eſt principalis agens & thaumaturgus, vti docet Concilium Trident. ſeſſ. 22. Vnde S. Ambroſius lib. 8. in Lucam: *Eſt corpus*, ait, *de quo dictum eſt, caro mea verè eſt cibus: circa hoc corpus ſunt veræ aquilæ, quæ alis circumuolant ſpiritualibus*. Et lib. 4. de Sacramen. cap. 2. *Bene aquilæ ſunt circa altare, vbi corpus eſt*. Quocirca S. Franciſcus Epiſt. ad Sacerdotes, quæ extat in biblioth. SS. Patrum: *Magna miſeria*, ait, *& miſeranda infirmitas quando ipſum ſic præſentem habetis, & aliquid aliud in mundo curatis*.

Angeli aſtãs Euchariſtiæ. Chryſoſt.

Ambroſ.

S. Franciſ.

Effectus Euchariſtiæ.

Cyrill.

Porrò effectus Euchariſtiæ, paucis complectitur S. Cyrillus Alexandrinus lib. 4. in Ioannem c. 17. *Morbos*, inquit, *omnes depellit: Sedat enim, cum in nobis maneat Chriſtus, ſæuientem membrorum noſtrorum legem, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit, ægrotos curat, colliſos redintegrat: & ſicut paſtor bonus, qui animam ſuam pro ouibus poſuit, ab omni nos erigit caſu*.

S. Thom.

Nam vt ait S. Thomas: *In Euchariſtia Spiritualis dulcedo in ſuo fonte deguſtatur*. Hanc ſentire ſolebat in Sacra Synaxi S. Franciſcus, S. Monica, S. Catharina Senenſis, S. Maria Oigniacenſis aliique plurimi, qui voluptate cæleſti ebrij iubilabant, exultabant & in ecſtaſin rapiebantur, dicentes cum Pſalte: *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Quid enim mihi eſt in cælo, & à te quid volui ſuper terram, Deus cordis mei & pars mea Deus in æternum? Ieſus meus, amor meus, Deus meus & omnia*.

Anagogicè.

Anagogica cauſa fuit, vt Chriſtus in Euchariſtia daret nobis pignus, imò prælibationem & præguſtum cæleſtis hæreditatis, felicitatis & gloriæ. Vnde Eccleſia ex S. Thoma in Officio venerabilis Sacramenti canit: *O ſacrum conuiuium in quo Chriſtus ſumitur, recolitur memoria paſſionis eius, mens impletur gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur*.

Offic. Eccl.

Ioann. 6.

Rurſum Euchariſtia eſt alimentum immortalitatis, quia eius virtute corpora noſtra reſurgunt ad vitam immortalem, iuxta illud Chriſti: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*. Ioann. 6. Imprimit ergo Euchariſtia corporibus noſtris vim quandam, non phyſicam, ſed moralem, quæ eſt ſemen immortalitatis, vt eius vi reſurgamus.

Chryſoſt.

Ex quibus rectè concludit S. Chryſoſtomus hîc homil. 83. dicens: *Quo non oportet igitur eſſe puriorem tali fruentem ſacrificio? quo ſolari*

radio

radio non ſplendidiorem manum, carnem hanc diuidentem? os quod igni ſpiritali repletur? linguam qua tremendo nimis ſanguine rubeſcit? Cogita quali ſis inſignitus honore, quali menſa fruaris. Quod Angeli videntes horreſcunt, neque liberè audent intueri propter emicantem inde ſplendorem, hoc nos paſcimur, huic nos vnimur, & facti ſumus vnum Chriſti corpus & vna caro. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius?

Et Noſter Thomas *Theodidactos* lib. 4. de imi-
A Kempis. tatione Chriſti cap. 2. *Ita magnum*, ait, *nouum & iucundum tibi videri debet, cum celebras, aut Miſſam audis, ac ſi eodem die Chriſtus primùm in vterum Virginis deſcendens homo fieret, aut in cruce pendens pro ſalute hominum pateretur & moreretur.* Vnde cap. 5. colligit: *Quando ſacerdos deuotè celebrat, Deum honorat, Angelos lætificat, Eccleſiam ædificat, viuos adiuuat, defunctis requiem præſtat, & ſeſe omnium bonorum participem efficit.*
Zachar. 9. *Quid enim bonum eius eſt, quid pulchrum eius, niſi frumentum electorum & vinum germinans virgines?* Zachar. 9. verſ. vlt. Vide ibi dicta.

Vers. 29. Dico avtem vobis, non bibam amodo
Luc. 22. 18 (id eſt, ab hoc tempore: ita Syrus. q. d. deinceps)
Mar. 14. 25. de hoc genimine vitis (Arabicus: *de ſucco huius vitis*) vsqve in diem illvm, cvm illvd bibam vobiscvm novvm in regno patris mei, S. Auguſtinus lib. 3. de conſenſu Euang. c. 1. & ex eo Ianſenius, aliique nonnulli, cenſent Chriſtum id dixiſſe poſt cœnam Euchariſtiæ, vt inſinuat hîc Matthæus.

Obiicies, genimen vitis, eſt vinum ex vite genitum, eiúſque vuis expreſſum; Ergo in calice Euchariſtiæ, non eſt ſanguis Chriſti, ſed vinum dumtaxat ex vite genitum. Reſp. pronomen *hoc* cùm ait, *de hoc genimine vitis*, non præciſè ſignare id quod fuerat in calice conſecrato, ſed in genere vinum, quod erat in menſa, ex quo calix iſte repletus fuerat, tum in cœna Agni tum in conſecratione Euchariſtiæ. Secundò, ſanguis Chriſti poteſt vocari vinum, ſicut corpus Chriſti à Paulo vocatur panis, nimirum ratione ſubſtantiæ panis & vini, quæ prius ante conſecrationem fuit, & ratione ſpecierum panis & vini, quæ poſt conſecrationem remanent, imò ipſæ ſpecies ſiue accidentia vini, quia nata & orta ſunt ex vite, rectè genimen vitis nuncupantur. Tertiò, ſicut quæuis eſca in Scriptura & à vulgo ſæpe vocatur panis, quia hic eſt communis omnium cibus, ita & quiuis potus vocatur vinum, præſertim apud Italos, Syros & ſimiles, qui zytho ſiue cereuiſiâ nō vtuntur, ſed communis omnium potus eſt vinum.

Verùm longè probabilius eſt Chriſtum hæc dixiſſe ante inſtitutionem Euchariſtiæ, de cœna & calice Agni Paſchalis: in Agni enim cœna circumferebatur calix vini, quem paterfamilias primus libabat, deinde mittebat in orbem ad omnes ex Agno comedentes, vt tradunt Hebræi. Id ita eſſe probatur, quia id disertè aſſerit Lucas, qui vtramque Chriſti cœnam, id eſt, tam Agni quàm Euchariſtiæ (quas Matth. hîc breuitati ſtudens conuoluit & in vnum redigit) diſtinctè enarrat, ac ante Euchariſtiam in cœna Agni, de eius calice hæc à Chriſto dicta eſſe aſſeuerat. Accedit, quòd idem planè de cœna agni prius dixerit Chriſtus,
Luc. 22. 15. vt patet ex Luca cap. 22. 15. *Deſiderio* ait, *deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum, antequam patiar. Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei.* Et mox immediatè de calice Agni ſubiungit: *Et accepto calice gratias egit & dixit: Accipite & diuidite inter vos. Dico enim vobis, quòd non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat.*

Denique ſtatim ſubiicit inſtitutionem Euchariſtiæ, eiúſque calicem à Chriſto conſecratum, dicens: *Et accepto pane gratias egit* &c. *Similiter & calicem poſtquam cœnauit dicens: Hic eſt calix nouum teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis tradetur*; Vbi nullam deinde genimінis vitis, nec vini noui bibendi in regno Dei facit mentionem.

Lucas ergo diſtinctè hæc enarrans, diſtinctè pariter indicat in qua cœna hæc dixerit Chriſtus, ſcilicet in cœna Agni; Matthæus verò has duas cœnas in vnam redigit, dicens: *Cœnantibus autem illis* &c. quare ordo Lucæ hic potius ſequendus eſt quàm Matthæi. Voluit ergo Chriſtus hiſce verbis ſignificare dumtaxat, ſe deinceps cum Apoſtolis more ſolito non cœnaturum, nec communem cœnam ſumpturum in hac vita, non comeſturum ad vires reficiendas & reparandas, ſed vltimam hanc ſuam eſſe cœnam, poſt quam capiendus ſit & occidendus. Quare hîc Apoſtolis vltimum vale dicit, quaſi iturus ad mortem. Itaque hæc non pertinent ad calicem Euchariſtiæ, in quo non erat iam genimen vitis, id eſt vinum, ſed ſanguis Chriſti, in quem per conſecrationem Chriſti tranſmutatum erat vinum. Ita cenſent S. Hieronymus hîc, Beda & Theophylactus in cap. 22. Lucæ, Franc. Lucas, Maldon. & alij. *S. Lucas diſtinctius hæc enarrat.*

Cùm illud bibam vobiſcum nouum in regno Patris mei. Nouum, id eſt, noui & alterius generis. In cælo enim beati bibunt vinum non terreſtre, ſed cæleſte, nimirum vinum & nectar lætitiæ & gloriæ ſempiternæ, iuxta illud: *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Pſalm. 35. 9. ita Origenes hîc & Nazianzenus Orat. de Paſcha. Scriptura enim ſolet gaudia beatorum ſpiritualia per corporalia, ſcilicet eſcam & potum exprimere, per Catachreſin; quia homines carnales voluptates ſpirituales non capiunt, ſed corporales, vt patet Matth. 8. 11. Lucæ 14. 15. Apocal. 19. 9. & alibi. Pſal. 35. 9.

Dices, Chriſtus poſt reſurrectionem ſuam, vt eam Apoſtolis probaret, cum eis comedit, ac vt videtur etiam bibit vinum. Quomodo ergo hîc ait, ſe amplius cum eis illum non bibiturum? Reſp. Chriſtus comedit quidem & bibit tunc cum Apoſtolis, ſed obiter ſolum & tantùm ad probandum ſe reſurrexiſſe, non autem vt naturæ & fami ſatisfaceret, ſicut fecerat ante mortem. Vnde loquens humano more, illam comeſtionem poſt reſurrectionem non computat comeſtionem. Simile eſt Lucæ 24. 44. Vult enim ſignificare dumtaxat mortem ſuam inſtare, ac deinceps ſe cum illis communi hominum more non eſurum, nec conuerſaturum vt hactenus fecerat. Itaque hîc illis valedicit, ſicut ſolent amici morientes, vel diſcedentes in remotas regiones, è quibus non reuertentur, dicere amicis; Vale, ô amice, amplius tecum non bibam nec comedam, vltimum ergo hunc cyathum tibi propino; vt hac phraſi aculeum amoris amico infigant. Hoc eſt quod Lucas c. 22. v. 29. Chriſtum mox Apoſtolis dixiſſe aſſerit: *Et ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi Pater meus regnum, vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo. Vobis*, vno excepto Iudâ, qui non in cælo calicem vini, ſed in tartaro calicem ſulphuris bibet. *Obiectio, de comeſtione Chriſti poſt ſuam reſurrectionem.*

Et hymno dicto (id eſt decantato: hymnus Vers. 30.
enim canitur, ait S. Auguſtinus initio Pſalm. 72.) Luc. 22. 39.
exiervnt in montem Oliveti. Græcè ὑμνήσαν- Mar. 14. 26.

τες, id eſt, cùm hymnum dixiſſent vel cecíniſſent in gratiarum actionem, & laudem Dei. Arabicus: *Et laudem dederunt, & exierunt in montem Oliueti.* Putant nonnulli ex libris Ritualibus Hebræorum, vſitatum hunc Iudæis in Paſchate fuiſſe hymnum in gratiarum actione poſt cœnam Agni, nimirum vt notat Paulus Burgenſis, & ex eo Franc. Lucas, Baronius & alij, hymnum hunc fuiſſe ſeptem Pſalmos ex *Halleluia* conflatos, qui incipiunt à Pſal. 112. *In exitu Iſrael de Ægypto* &c. & finiuntur Pſal. 118. *Beati immaculati in via.* Vnde colligit S. Chryſoſtomus neminem è Miſſa ante gratiarum actionem, quæ fit in collectis poſt communionem debere diſcedere. Idem colligas de communi prandio & cœna; ſcilicet ab eo non abeundum niſi actis prius Deo gratiis. Hinc & Concilium Toletan. 4. c. 12. aſſerit, nos ex hoc Chriſti hymno habere exemplum canendi hymnos. Hinc & vſus canendi in Miſſa eſt antiquiſſimus, vt patet ex priſcis Liturgiis.

Hymnus Chriſti quis?

Hic ergo hymnizandi ritus in cœna Agni, fuit priſcorum Hebræorum quem poſtea ſecuti ſunt Chriſtiani, vt poſt Euchariſtiam & agapen id eſt conuiuium charitatis omnibus fidelibus commune, Deo in gratiarum actionem pſallerent. Colligitur id ex Paulo Epheſ. 5. 19. idque diſertè docet Tertullianus Apolog. c. 39. & S. Cyprianus Epiſt. ad Donatum. Sic & Gentiles poſt epulas libabant Baccho aut alteri cuipiam Deo, & in illorum honorem communi voce pæana, ſiue hymnum aliquem canebant, & deinde quiſque accepto myrti aut lauri ramo, propriam cantionem canere atque etiam Lyram, quæ per conuiuas circumferebatur, pulſare cogebatur, teſte Plutarcho lib. 1. Sympoſ. Problem. 1. & Clemente Alexandrino lib. 2. Pædag. c. 4.

Denique S. Auguſtinus Epiſt. 253. refert hymnum hunc Chriſti, ſuo tempore circumferre ſolitum, ſed ipſe eum impoſturæ arguit, & à Priſcilianiſtis confictum ſignificat.

Porrò hîc iuxta rectum hiſtoriæ & rei geſtæ ordinem, ſubnectendus eſt prolixus Chriſti ſermo, iſque ardens & igneus, quem recenſet Ioannes c. 13. vſque ad c. 18. Hunc enim Chriſtus habuit in cœnaculo ſtatim à cœna.

Exierunt in montem Oliueti: Solebat Chriſtus præſertim vltimis hiſce diebus vitæ, quotidie adire Ieruſalem & docere in templo, ſed ſub veſperam redire Bethaniam, ibique cœnare, mox à cœna redire in montem Oliueti, ibique in oratione pernoctare, vt indicat Lucas c. 21. 37. Nunc autem non adiit Bethaniam, vtpote qui iam cœnaſſet in Ieruſalem, ſed inde iuit in montem Oliueti, quaſi ad ſtadium luctæ, vt ibi ſe Iudæ & Iudæis comprehendendum offerret. Ita Victor Antioch. in c. 14. Marci: *Cur, ait, in montem exiit? quo ſpretis latibulis in commodo loco ſe exponat manifeſtúmque faciat iis, qui illum comprehenſuri erant. Maturabat enim illum locum occupare, vbi antea orare ſolitus erat, & quem proditor optimè compertum habebat*, vt ait Ioannes c. 18. 2.

Victor Antioch.

VERS. 31. Mat. 14. 27. TVNC DICIT ILLIS: OMNES VOS SCANDALVM PATIEMINI IN ME IN ISTA NOCTE; SCRIPTVM EST ENIM: PERCVTIAM PASTOREM, ET DISPERGENTVR OVES GREGIS. *Scandalum*, id eſt, offenſam & ruinam in peccatum, primò, puſillanimitatis & timiditatis, qua timidi me, qui ſum Chriſtus magiſter & Dominus veſter, in paſſione deſeretis & fugietis, *Patiemini*; Syrus, *offendemini in me*. Ita S. Leo ſerm. 9. de paſſione: *Fuerit tunc*, inquit, *diſcipulorum excuſabilis pauor, nec diffidentiæ culpam Apoſtolicus mœror inciderit.* Et inferiùs agens de negatione Petri: *Vidit*, inquit, *in te Dominus non fidem fictam, non dilectionem auerſam, ſed conſtantiam fuiſſe turbatam.* Sic enim S Marcellinus, multique alij in perſecutione rogati à Tyrannis an eſſent Chriſtiani, metu tormentorum negantes ſe eſſe, directè peccarunt non contra fidem, ſed contra fidei profeſſionem, quia fidem quam mente tenebant, non ſunt auſi profiteri, ne occiderentur.

Leo.

S. Marcellinus.

Secundò, ſcandalum in fide paſſi videntur Apoſtoli, vt cum viderent Chriſtum à Iuda & Iudæis capi, vinciri, trahi, nec ſe defendere, ſed ab iis vinci & opprimi, putarent ipſum inuitum vel coactum pati, ac proinde eum non poſſe ſe, & ſuos eripere, ac conſequenter non eſſe Deum nec Dei filium, ideoque in morte periturum nec reſurrecturum, nec quicquam opis vlterius ſibi ab eo eſſe ſperandum. Quare omnium Chriſti promiſſorum & prædictionũ immemores vel obliti, nil eorum crediderunt. Vnde Eccleſia ſentire videtur fidem Chriſti tunc in ſola B. Virgine permanſiſſe, dum in Paraſceues officio omnes candelas ſucceſſiuè extinguit, vnica dumtaxat ardente relicta: ſed hoc verius alij arctant ad fidem reſurrectionis, quòd ſcilicet ſola B. Virgo Chriſtum à morte reſurrecturũ ad lumen vitæ crediderit. Idem patet ex Apoſtolis, qui Chriſto apparenti eis poſt reſurrectionem, dicentique ſe reſurrexiſſe difficillimè crediderunt. Vnde Chriſtus exprobrauit incredulitatem eorum. Marci c. 16. v. 14. Ita S. Hilarius: *Scandalum patiemini*, inquit, id eſt, *metu & infidelitate turbabimini.* Et Euthymius: *Excutietur*, inquit, *à vobis fides quàm in me habetis, ſiue fugietis*, quia credetis me vos amplius non poſſe iuuare vel defendere: imò Chriſtus ipſe Ioann. 16. v. 31. & 32. Apoſtolis dicentibus, *nunc credimus quia à Deo exiſti*; reſpondet, *modò creditis? Ecce venit hora & iam venit, vt diſpergamini vnuſquiſque in propria, & me ſolum relinquatis.* q. d. Nunc in me creditis, ſed paulò pòſt, cum videritis me capi & pati, non credetis. Vnde ibidem S. Auguſt. Tract. 103. clarè ſic explicat: *Non enim*, inquit, *quando comprehenſus eſt, tantummodo carne ſua eius carnem, veriùm etiam mente reliquerunt fidẽ. Ad hoc pertinet, quod ait: modò creditis &c. tanquam diceret, tunc ita perturbabimini, vt etiam quod modo creditis relinquatis. Venerunt enim ad tantam deſperationem, & ſua priſtina fidei vt ita dixerim mortem, quanta apparuit in illo Cleopha qui poſt eius reſurrectionem, cum illo ſe loqui neſciens, & quid ei contigerit narrans: Nos inquit ſperabamus, quod ipſe fuerat redempturus Iſrael. Ecce quomodo eum reliquerant deſerendo etiam ipſam fidem, qua in eum antè crediderant.* Hucuſque Aug. Quocirca S. Auguſtinum ſecuti Ianſenius, Franc. Lucas, Emm. Sa & alij, cenſent Apoſtolos in Chriſti captiuitate defeciſſe à fide.

Apoſtoli paſſi ſcandalum in fide Chriſti.

Hilar.

Euthym.

Auguſt.

Huc accedit S. Ambroſius ſerm. 48. dicens: Petrum fidem perdidiſſe, & Turrecremata lib. 1. de Eccleſia c. 30. & lib. 3. c. 61. Verùm Petrum non amiſiſſe fidem, ſed tantùm peccaſſe contra fidei profeſſionem, Theologi magni & multi iam docent. Ratio eſt, quia hoc tantùm dicunt Euangeliſtæ: cur ergo maius crimen fingamus, & impingamus Petro Apoſtolorum Principi? Accedit S. Auguſtinus tract. 113. vbi ait, Petrum tantùm ex metu negaſſe ſe eſſe Chriſtianum, hoc eſt, Chriſti diſcipulum, ſicut iam in Iapone multi fideles metu mortis idipſum negant, qui tamen in corde retinẽt fidem. Et clariùs S. Cyrillus lib. 11. in Ioannẽ c. 41. vbi

An D. Petrus fidem perdiderit.

Digitized by Google

vbi aſſerit Petrum non ex timore, ſed ex amore Chriſti eum negaſſe, quia ſcilicet optabat videre Chriſtum,& cum eo manere, quod ei non licuiſſet, ſi eius ſe diſcipulum confeſſus fuiſſet. Et S. Ambroſius in Lucæ 22. qui ait, Petrum non negaſſe Deum, ſed hominem. q. d. *Neſcio hominem quia ſcio Deum:* quare cum idem Ambroſius ſerm. 47. ait Petrum perdidiſſe fidem, per fidem intelligit fidei profeſſionem. Idem ferè ait S. Hilarius cant. 32. in Matth & S. Leo ſerm. 9. de paſſione loquens de
Leo. Petro: *Vidit*, inquit, *in te Dominus non fidem fictam, non dilectionem auerſam, ſed conſtantiam fuiſſe turbatam. Abundauit fletus, vbi non defecit affectus, & fons charitatis lauit verba formidinis.*

Peccauit ergo Petrus mortaliter contra profeſſionem fidei, negando ſe eſſe Chriſti diſcipulum, ideoque charitatem amiſit, ſed non fidem. Ita diſertè docent Maldonatus hîc, Toletus in c. 18. S. Ioannis, Annot. 11. vbi ait hanc ſententiam ab omnibus eſſe receptam. Item Bellarminus lib. 3. de Eccleſia c. 17. qui id probat ex illo Lucæ 22. *Rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua* Sic & Suarez Tract. de fide diſput, 9. ſect. 3. vbi aſſerit Petrum non perdidiſſe fidem, nec Iacobum, nec Ioannem: hic enim paulò pòſt conſtanter aſtitit Chriſto crucifixo, & ab eo Virgini matri quaſi filius commendatus eſt; idémque probabiliter opinatur de cæteris Apoſtolis: hi enim non negarunt Chriſtũ, ſed tantùm metuentes cõprehendi, diffugerũt.

Deus permiſit Apoſtolos perdere fidē Cur? Cauſa 1. Permiſit id Deus variis de cauſis, prima fuit, vt Chriſto plus patiendi materiam ſuggereret, eumque per omnia pœnarum genera exerceret, & ab omnibus affligi ſineret. Magna enim Chriſti pœna & afflictio fuit defectio & fuga Apoſtolorum, tùm quia dolebat de eorum defectione & peccato, tum quia videbat in eis omnem fructum prædicationis ſuæ intercipi & perire.

2. Secunda, vt Apoſtolis ſuam infirmitatem oſtenderet, itaque eos humiliaret, & ad infirmis lapſiſque compatiendum inſtrueret. Viderunt enim ipſi omnem ſuam animoſitatem & conſtantiam, qua Chriſto ſeſe ad mortem adhæſuros ſpoponderant, viſâ eius captiuitate illico inſtar ceræ liqueſcere, & euaneſcere, ſéque non niſi de fugâ cogitare. Hîc verum fuit illud: *Ante præliũ Leones, in prælio cerui.*

3. Tertia, vt declararet quanta eſſet vis perſecutionis æquè ac pauoris, Pauor enim Apoſtolis fidem, memoriam & mentem eripuit, eóſque ex leonibus fecit lepores, ceruos & hinnulos fugaciſſimos. Quare pauorem hunc nec ratione, nec naturali vi poſſe ſuperari ſed ſola Dei gratiâ ideóque hanc illis continuò eſſe implorandam. Pauor enim ita eos conſternauit, vt planè de Chriſto actum putarent, nec ſibi quippiam ab eo expectandum exiſtimarent; quare eum non niſi per Dei gratiam ſuperare po-
Chryſoſt. tuerunt. *Magnum profecto dogma hinc diſcimus.* inquit Chryſoſtomus, *quia videlicet nullo modo hominis voluntas ſufficit, niſi auxilio ſuperiore robore-*
Victor Antioch. *tur.* Et Victor Antiochenus in Marcum: *Offertur hic nobis ſingulare quoddam documentum; nempe ad depellendas grauiores tentationes, nullam hominis promptitudinem ſat eſſe, ſi caleſte ſubſidium deſit, ſicut ſcriptum eſt*, Zachar. 13. verſ. 7.

Percutiam Septuag. πάταξον, id eſt, *percute*, & ita habent Hebr Zachar. 13. Vnde putat Maldon. Matthæum, qui ſequi ſolet Septuag. ſcripſiſſe πάταξον, id eſt *percute*. Verùm omnia exemplaria conſtanter habent πατάξω, id eſt *percutiam:* Sic & Syrus & Arabicus. Sed eòdem redit ſenſus. Solent enim prophetæ imperatiuum vſurpare pro futuro, maximè per Apoſtrophen Poëticam, quæ eis eſt elegans. *Percute* ergo, ſcilicet ô framea, vt præceſſit, id eſt. ô gladie, hoc eſt, ego Deus percutiā, id eſt percuti ſinā Chriſtum gladiis, id eſt, armis, flagellis, fuſtibus, clauis & tormentis Iudæorum, illiſque eum exponam pro hominum ſalute. Simile eſt Iſaiæ 6. 10. *Excæca cor populi huius. & aures eius aggraua, & oculos eius claude*, quod Paulus Actor 28. 26. vertit per futurum: *Aure audietis & non intelligetis, & videntes videbitis & non perſpicietis.* Iſai. 6. 10. Act. 28. 26.

Paſtorem, Chriſtum, qui eſt paſtor paſtorum & Epiſcopus animarum noſtrarum. 1. Petr. 2. 25.

Et diſpergentur oues, ſcilicet Apoſtoli, viſis Iudæorum gladiis fugientes eò ſinguli, quò cuique ſors & occaſio fugiendi dabatur. Paulò pòſt tamen rurſum eos collegit & adunauit Deus, vt in Paſchate Chriſtus reſurgens eos adunatos inueniret, ſimúlque omnibus fidem animúmque reſtitueret. Cùm enim Chriſtus & Apoſtoli in Ieruſalem non haberent domos & amicos, Apoſtoli fugientes neſcierunt alium fugæ terminum, quàm vt ſe reciperent in cœnaculum, vbi paulò ante Paſcha cum Chriſto celebrauerant, eò quòd herus illius domus Chriſti & Apoſtolorum eſſet amicus & hoſpes: quare eò ſe receperunt, ibique poſt reſurrectionem Chriſtus in Paſchate eis apparuit, & fidem reſtituit. Fuit hæc peculiaris gratia Chriſti, quam ſtatim maximè oſtendit in Petro, cum poſt trinam eius negationem ipſum reſpiciens, & compũgens ad pœnitentiam excitauit, fecitque vt fleret amarè; atque in Ioanne, quem impulit vt à fuga rediens, cum matre ſua cruci aſtaret: vnde eundem matri quaſi filium commendauit & tradidit. Quare tunc vtrumque in gratiam Chriſti rediiſſe, & ſanctificatum fuiſſe non eſt dubium.

Prædicit hæc Apoſtolis Chriſtus, vt eis ſe Deum eſſe oſtendat, ideóque ſe non coactè ſed voluntariè pati ad redimendos homines, vtque *cùm hæc paſſi fuerint non deſperent ſalutem*, ait S. Hieron. *ſed agentes pœnitentiam liberentur.*

POSQVAM AVTEM RESVRREXERO PRÆCEDAM Vers. 32.
(id eſt *præueniam*, ait Euthym. *ibi vos excepturus*) Mar. 14. 28.
VOS IN GALILÆAM. *Galilæam dixit*, ait S. Chryſo-
ſtomus, *vt à timore Iudæorum liberati, facilius verbis* Chryſoſt.
illius attenderent & crederent. Ne ergo poſt lapſum deſperent Apoſtoli, Chriſtus hîc ſe illos mox curaturum, imò in Galilæa præuenturum promittit.

RESPONDENS AVTEM PETRVS AIT ILLI: ETSI Vers. 33.
OMNES SCANDALIZATI FVERINT IN TE, EGO Mar. 14. 29.
NVNQVAM SCANDALIZABOR. Ad hæc dicendum amor vehemens Chriſti Petrũ impulit. *Fides enim*
eſt, ait S Hieron *& ardens affectus erga Dominum,* Hieronym.
qui ſic eum loqui cogit. Putat enim, vt ait S. Auguſt.
lib. de gratia & lib. arb. c. 17. *ſe poſſe, quod ſe velle* *Triplex Petri peccatū.*
ſentit. Peccat hîc tamen tripliciter, primò, quòd audacius Chriſto aſſerenti refragatur & obſtrepit, vt eius prædictionem in ſe caſſam fore oſtendat. Secundò, quòd arrogantius cæteris ſe præfert. Tertiò, quòd nimium præſumit & viribus ſuis confidit. Conſcius enim infirmitatis humanæ, debuiſſet orare & dicere: Credo id fieri poſſe, imò id futurum ex mea fragilitate, ſed tu Domine eam tua gratia corrobora, méque ne in peccatum labar fulci & ſuſtenta. Moraliter idem experimur in nobis. Putamus enim ſæpe nos fortes in fide, in caſtitate, in patientia, at vbi tentatio ingruerit, titubamus, trepidamus & ſubinde ruimus. Remedium ergo tentationis eſt, propriæ infirmitatis agnitio, & diuinæ virtutis imploratio.

AIT ILLI IESVS: AMEN DICO TIBI, QVIA Vers. 34.

IN

Luc. 22. 34. Mat. 14. 30. Ioan. 13. 38. IN HAC NOCTE ANTE QVAM GALLVS CANTET, TER ME NEGABIS. Græcè ſignificantius ἀπαρνήσῃ, id eſt *abnegabis*, imò abiurabis. q. d. Peius facies Petre quàm cæteri, idque tua præſumptio præ cæteris meretur. Cæteri enim fugient duntaxat, tu verò me abiurabis. *Cantet*, ſcilicet ſub auroram: bis enim cantat gallus, primò poſt mediam noctem; ſecundò, magis & validius ſub auroram, cum ſentit ſolem & lucem aduentare. Vnde hoc tempus propriè vocatur gallicinium. Et ante hunc ſecundum galli cantū Petrus ter Chriſtum negauit Hinc Marcus ait c. 14. 30.

Mar. 14. 30. *Priuſquam gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus*. q. d. O Petre qui nunc ita ferues ad me confitendum, paulò pòſt hac ipſa nocte eris frequentior, & ex metu feruentior ad me negandum, quàm gallus ad cantandum: ſed gallus ſuo cantu dormientes excitat ad laudandum Deum, tu verò tua negatione excitabis alios ad me vituperandum.

Petrus, ait S. Hieronymus, *de ardore fidei promit-*

Hieronym. *tebat, & ſaluator quaſi Deus futura prædicebat*. Gallicinij ſignum Chriſtus dat Petro, vt cum gallū cantantem audierit, meminerit prædictionis Chriſti ſibi in ſignum negationis ab eo datæ, ideóque & negationis & præſumptionis ſuæ pœnitens culpam agnoſcat, & veniam petat, vti reipſa fecit. Vnde Beda in c. 22. Lucæ 34. *Vt Deus*, inquit, *modum, tempus, horam ac numerum negationis prædicit*.

Vers. 35. Mat. 14. 31. AIT ILLI PETRVS: ETIAMSI OPORTVERIT, ME MORI TECVM NON TE NEGABO. SIMILITER ET OMNES DISCIPVLI DIXERVNT, vt fidem, affectum & amorem ſuum erga Chriſtum teſtarentur, ſed præſumptione peccarunt dupliciter, vt dixi v. 33.

Quomodo Apoſtoli Chriſto eorum lapſum prædicenti non crediderunt, ſi eum Prophetam & Meſſiam credebant?

Dices, Apoſtoli credebant Chriſtum eſſe prophetam, imò Dei filium, quomodo ergo ei ſuum lapſum prædicenti non crediderunt, ſed obſtrepuerunt? Reſp. quia non ad Chriſti prædictionem, ſed ad præſens animi ſui propoſitum prædictioni contrarium attenderunt, quod tam forte & reſolutum in ſe experiebantur, vt impoſſibile putarent quod ipſi à Chriſto ſuo deficerent. Quare Chriſti prædictionem non tam prædictionem, quàm propoſiti & amoris ſui erga Chriſtum tentationem & probationem eſſe arbitrabantur, ideóque in hac probatione tam reſolutè, & animosè affectum ſuū erga Chriſtum ſibi demonſtrandum eſſe cenſebant.

Hilar. Vnde S. Hilarius: *In tantum*, ait, *& affectu & charitate Chriſti efferebatur* (Petrus) *vt & imbecillitatem carnis ſuæ, & fidem verborum Domini non contueretur*. Verùm etiamſi Chriſti prædictioni credidiſſent, liberè tamen negaſſent Chriſtū; quia nec prædictio, nec eius credulitas adimebant eis libertatem, imò eam eiúſque vſum præſupponebant. Ideo enim Chriſtus prædixit eos à ſe defecturos, quia ipſi verè à ſe defecturi erant: non verò ideo ipſi defecerunt, quia Chriſtus eos defecturos prædixit. Obiectiuè enim prior erat eorum defectus futurus, quàm eius à Chriſto facta præuiſio & prædictio (Chriſtus enim præuidit duntaxat id, quod ab eis liberè agentibus futurum erat) nullam ergo eis ſe negandi neceſſitatem impoſuit, cum negatione eorum fuerit poſterior.

Inſtabis, ſi Petrus prædictioni Chriſti fidem adhibens, ſibi perſuaſiſſet ſe certò illa nocte negaturum Chriſtum, non potuiſſet eum non negare; quia hæc perſuaſio & credulitas ſemper menti eius determinaſſet, & quaſi ligaſſet ad negandū Chriſtum: nemo enim poteſt conari efficaciter, vt faciat contrarium eius quod certò ſit euenturum, ſeque facturum: fruſtra enim conaretur; vnde idipſum apprehendit, & fugit quaſi ſibi impoſſibile, ſcit enim certò illud, non aliud euenturum, quicquid conetur & agat. Reſpond. Perſuaſio illa inclinaſſet quidem, & aliqua ratione determinaſſet Petrum ad negādum Chriſtum, ſed in genere ſiue in confuſo, ſcilicet vt aliquo noctis tempore Chriſtum negaret, non autem cum cogebat hac hora, hoc inſtanti, hoc loco, hac occaſione, coram his vel illis negare. Quare in particulari omnes eius actus, quibus Chriſtum negaſſet, fuiſſent liberi. Sic ſcientia, qua ſcimus nos non poſſe vitare omnia peccata venialia, ſed neceſſum eſſe vt aliquando in aliquod veniale ex fragilitate humana labamur, facit & quaſi cogit nos, vt aliquando in aliquod tale incidamus, ſed generatim & in confuſo: nam in particulari quoties hic & nunc venialiter peccamus, liberè peccamus. Sic Theologi & Suarez in tract. de ſpe, docent eum cui reuelata eſſet à Deo ſua damnatio, non poſſe efficaciter ſperare ſalutem æternam; vtpote quam apprehendit iam ſibi eſſe impoſſibilem. Nemo enim poteſt conari vt faciat id, quod ſibi putat eſſe impoſſibile: cæterùm eundem poſſe & debere obſeruare omnia Dei mandata, ac quotieſcumque ea tranſgrederetur liberè tranſgreſſurum, ideóque peccaturum, etiamſi ſciat in genere ſe in aliquod peccatum mortale lapſurum, in eóque moriturum.

Porrò lapſus hic Petri & Apoſtolorum eos humiliores & cautiores reddidit, ait S. Chryſoſtomus. Vnde Ioann. cap. 21. verſ. 15. 21. & 22. Chriſto roganti tertio: *Simon Ioannis diligis me?* Petrus Ioann. 21. modeſtè reſpondet: *Domine tu omnia noſti, tu ſcis quia amo te*.

TVNC VENIT IESVS CVM ILLIS IN VILLAM QVÆ Vers. 36.
DICITVR GETHSEMANI, ET DIXIT DISCIPVLIS SVIS; Luc. 22. 40.
SEDETE HIC, DONEC VADAM ILLVC ET OREM. Mar. 14. 32.
In villam, Græcè εἰς χωρίον, id eſt, *in prædium*. S. Hilar. *in agrum*, cui tamen adiuncta de more erat domus ruſtica. Chriſtus enim domum non eſt ingreſſus ſed eius agrum, ſiue prædium, vel pagum. *Gethſemani*, ait S. Hieronymus in locis Hebr. & Gethſemani *quid?* ex eo Adrichom. villa erat ad radices montis Oliueti, olearum fœcunda. Hinc *Gethſemani*, idem eſt quod *vallis olei* vel *pinguedinis*: גיא *ghe* enim eſt vallis, שמן *ſcemen* eſt oleum vel pinguedo; Aut præciſè *Gethſemani*, idem eſt quod *torcular olei*, גת *geth*, enim eſt torcular. In hac enim villa videtur fuiſſe torcular, ad quod oliuæ in monte Oliueti copioſè prouenientes deferebantur, vt in eo premerentur ad exprimendum oleum. Diſtabat hęc villa à cœnaculo, in quo Chriſtus cœnarat ſexcentis circiter paſſibus, id eſt medio milliari Italico, & inſuper centum circiter paſſibus.

Cur in Gethſemani ſeceſſit Chriſtus?

Porrò eò ſeceſſit Chriſtus primò, orationis cauſa, vt doceret nos cum oramus quærere locum ſecretum & à turbis remotum, vbi mens nulla re diſtrahatur, ſed totam ſe ad Deum colligat & eleuet: *Erudiens nos*, ait S. Chryſoſtomus, *quietem & tranquillitatem in orationibus diligenter appetere*. Chryſoſt.

Secundò, vt oſtenderet ſe mortem non fugere, ſed appetere, ideóque ad locum Iudæ proditori notum ſe conferr, quaſi offerens ſe Iudæ & Iudæis ad prædam & lanienam, velut agnus & victima Dei; aut ſicut luctator ambit palæſtram, curſor ſtadium, duellator duellum.

Tertiò, vt demonſtraret ſe ex pura miſericordia & charitate pro hominum ſalute pati & mori. Miſericordiæ enim ſymbolum eſt oleum: Gethſemani autem idem eſt quod vallis olei: quare ſicut ibi ex oliuis exprimebatur oleum, ita ibidem

ex agonia expreſſus eſt ſanguis Chriſti, quo quaſi oleo reficimur, vngimur, paſcimur. Vnde illud: *Oleum effuſum nomen tuum.* Cant. 1. Vide ibi dicta.

Cant. 1.

Sedete hic, donec vadam illuc & orem. Illuc, ſcilicet in hortum, vt ait Ioannes cap. 18. v. 1. qui à villa Gethſemani quaſi iactu lapidis diſtabat, vt patet ex Lucæ c. 22. v. 41. & rupi cuidam concauæ adhærebat. Vide tabulas Adrichomij, in quibus cernes iuxta hunc hortum fuiſſe tugurium S. Pelagiæ pœnitentis, & alia ex parte ſepulchrum B. Virginis, ſurſum verò locum montis Oliueti, è quo Chriſtus in cælum conſcendit. Par enim fuit & congruum, vt vbi Chriſtus ſummè doluit & humiliauit ſe ipſum patiendo, ibidem ſummè quoq; gauderet & exaltaretur ſcandendo in cælum. Idem in electis cæteris ſæpe facit Deus. Ergo Chriſtus præcisè non orauit, nec triſtatus eſt in villa Gethſemani, ſed in horto villæ vicino. Ratio eſt, quia Chriſtus in horto orſus eſt paſſionem ſuam, qua expiauit peccatum Adæ, ſcilicet comeſtionem pomi vetiti in horto paradiſi commiſſam. Illo enim ſe & totam ſuam progeniem perdidit, ac peccato, morti & gehennæ ſubiecit, quæ omnia hîc Chriſtus expiat in horto per agoniam, quam in eo ſubiit iuxta illud Cant. 8. 5. *Sub arbore malo ſuſcitaui te: ibi corrupta eſt mater tua, ibi violata eſt genitrix tua*, ſcilicet Eua, ac per Euam Adam, & per Adam omnes poſteri. In horto ergo Chriſtus, Paradiſo, ex quo per Adam expulſi eramus, nos reſtituit, ibiq; hortum Eccleſiæ, myrrhâ mortificationis, croco charitatis, nardo humilitatis, liliis virginum, roſis martyrum, laureis doctorum, &c. vernantem inſtituit iuxta illud: *Hortus concluſus, ſoror mea ſponſa, hortus concluſus, fons ſignatus. Emiſſiones tuæ paradiſi*, &c. Cant 4. 12. Vide ibi dicta.

Cant. 8. 5.

Cant 4. 12.

Vers. 37. Mar 14. 33.

ET ASSVMPTO PETRO ET DVOBVS FILIIS ZEBEDÆI (Iacobo & Ioanne) COEPIT CONTRISTARI ET MOESTVS ESSE. Relictis in Gethſemani octo Apoſtolis, tres reliquos ſecum aſſumpſit in hortum, ſcilicet Petrum, Iacobum, & Ioannem, vt hi ſoli conſcij eſſent eius triſtitiæ & agoniæ, ne cæteri eadem turbarentur & ſcandalizarentur; tum quia his tribus quaſi familiaribus maximè Chriſtus cõfidebat; tum quia hi tres viderant paulò ante eius gloriam in Transfiguratione, facta in monte Tabor, quare par erat, vt hi pariter viderent eius agoniam & dolorem in monte Oliueti; diſcerentque viam ad gloriam eſſe paſſionem & agoniam, ac per montem Caluariæ & crucis tendendum eſſe in montem & claritatem Tabor. Ita Origenes: *Cæteros*, ait, *ſedere iuſſi vt infirmiores, vos vt firmiores volo collaborare mecum in vigiliis & orationibus.*

Triſtitia Chriſti in horto.

Origen.

Cœpit (vltro & ſponte ſua, voluntariè & liberè, non coactè, non inuitè) *contriſtari.* Græcè λυπεῖσθαι, id eſt triſtari, affligi, moleſtiâ affici, *& mœſtus eſſe.* Syrus *vehementer angi.* Græcè eſt ἀδημονεῖν, id eſt adeo angi vt quaſi exanimetur, præ dolore deficere, ſupra modum ægreſcere, vt extra ſe quis eſſe videatur. Vnde ſubdit Chriſtus: *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.* Hinc Lucas angorem Chriſti vocat agoniam, qualem ſcilicet ſubeunt moribundi, dum agunt animam, & ſunt in agone mortis, cum ea luctantes. Interpres in Marco ἀδημονεῖν vertit *tædere*: Angor enim facit vt hominem tædeat vitæ, & mori malit quàm adeo angi.

Marcus addit *cœpit pauere.* Græcè ἐκθαμβεῖσθαι, id eſt obſtupeſcere, aut pauere vſque ad ſtuporem. Pauor enim vehemens inducit ſtuporem facitque ſtupidos & attonitos, vt ne loco quidem ſe mouere queant; ſicut leo rugitu ſuo ita conſternat & obſtupefacit cætera animalia, vt fugere nequeant, ſed immobilia conſiſtant; quare ipſe ea capit, laniat & deuorat, teſte Æliano & Aldrouando in Leone. Ratio à priori eſt, quòd in metu & pauore ſpiritus vitales & animales fugiant ad cor, vt illud pauidum & ex pauore deficiens confortent, quo fit vt caput, manus, pedes ſpiritibus hiſce, qui motui & ſenſationi ſubſeruiunt deſtituti, frigeant, rigeant, ſtupeant, fiantque immobiles. Hinc

Nota hîc primò, in Chriſto fuiſſe veram triſtitiam: licet enim ipſe ab initio conceptionis ſuæ frueretur viſione Dei, hypoſtaticè ſibi vniti, eſſetque beatus & in ſummo gaudio, tamen ſummè quoque triſtatus eſt, ſed reſpectu diuerſorum obiectorum, ſaltem formalium, nimirum Deo ſupernaturaliter capacitatem animæ eius extendente & dilatante per concurſum ſpecialem, quo concurrebat cum anima Chriſti, vt ſimul ſummum gaudium ob viſum Deum, & ſummã triſtitiam ob inſtantem ſibi mortem ſuſcipere & elicere poſſet. Ita communiter docent Theologi, qui refellunt M. Canum dicentem lib. 12. de locis c. 14. in Chriſto ſuſpenſum fuiſſe gaudium, quod naturaliter ex viſione Dei ſequitur, eo tempore quo fuit viator, vt dolere & triſtari poſſet. Vide D. Thomam 3. p. q. 46. art. 8. & Suarez 3. p. q. 18. diſp. 38. ſect. 8 Chriſtus ergo ſimul fuit viator & comprehenſor: vt viator, triſtatus & paſſus eſt; vt comprehenſor, beatus extitit & gaudio plenus. Porrò Chriſtus non tantũ quà comprehenſor, ſed etiã quà viator ſimul ſummè gaudebat & dolebat de ſua paſſione. Dolebat enim de ea ſecundùm partem animæ inferiorem, quatenus paſſio hæc erat noxia naturę; gaudebat de ea ſecundùm partem ſuperiorem, quatenus illa erat à Deo volita & ordinata ad hominum ſalutem.

Triſtitia vera fuit in Chriſto.

Nota ſecundò, hanc triſtitiam nõ tantùm in appetitu ſenſitiuo, ſed etiam in volũtate Chriſti fuiſſe, ſaltem ſecundùm partem eius inferiorem, quæ naturaliter reſpicit & amat bonum naturæ ſuæ; ſcilicet vitam & ſanitatem, refugit verò oditque mortem & dolorem, de iiſque triſtatur. Id ita eſſe patet ex verbis Chriſti, dum orans Patrem ait: *Veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu.* Voluntate ergo ſua naturaliter volebat liberari à morte. Et apud Lucam: *Non mea voluntas, ſed tua fiat.*

Non ſolum in appetitu ſenſitiuo, ſed etiam in voluntate.

Nota tertiò, Triſtitiæ Chriſti primaria cauſa, non fuit præuiſa diſcipulorum fuga & ſcandalum, vt volunt S. Hieronymus & S. Hilarius, ſed viua apprehenſio inſtãtis paſſionis & mortis vt patet ex eo quod ipſe orãs ait: *Tranſeat à me calix iſte.* Prævidebat enim Chriſtus omnia & ſingula tormẽta, flagella, opprobria, alapas irriſiones, blaſphemias, mortem & crucem ſibi à Iudæis infligenda, ac viuaciter dolorum ſingulorum magnitudinem & acerbitatem penetrabat, & ponderabat, vt ſibi iam illa pati videretur, quæ apprehenſio tantam ei triſtitiam & angorem intulit, vt gemeret, tremeret, langueret, palleſceret, viribus deficeret & penè concideret, imò vt ſudaret ſanguinem; nimirum voluit Chriſtus hac triſtitia expiare lætitiam & delectationem, quam habuit Adam in eſu pomi vetiti, & quam habent ſinguli dum peccant in ſuis deliciis, opibus, honoribus.

Cur?

Cauſa. 1. Inſtans Paſſio & mors.

Porrò aliæ multæ fuerunt in Chriſto cauſæ triſtitiæ, ob quas ab initio conceptionis per omnem vitam vſque ad mortẽ continuò ſummè triſtatus eſt, ſcilicet prima fuit, peccata omnia & ſingula omnium & ſingulorum hominũ, qui ab Adã fuerunt, ſunt & erunt vſq; ad finẽ mundi. Hæc enim

ipſe

ipſe omnia in ſe quaſi propria luenda & expianda ſuſcepit vt pro iis iniuriæ & offenſæ in Deum Patrem ſatisfaceret. Anima enim Chriſti in Deo videbat omnia ſacrilegia, homicidia, adulteria, libidines, furta, calumnias, blaſphemias, aliáque horrenda & immania ſcelera, ac pro illis compunctionem & dolorem ſummum elicuit; perinde ac ſi illa commiſiſſet. Videbat enim quanta ſcelerum ſingulorum eſſet grauitas, quanta Dei offenſi maieſtas, & conſequenter quanta per illa Deo fieret iniuria & offenſa: quare dolorem elicuit vtriq; quoad fieri poterat condignum & commenſum. Hoc eſt quod ipſe gemens ait Pſalm. 21. 1. *Deus*
Pſal. 21. 1. *Deus meus reſpice in me: quare me dereliquiſti? longè à ſalute mea verba delictorum meorum.*

2. *Præuiſio dolorum Martyrum.* Secunda cauſa triſtitiæ fuit præuiſio dolorum omnium, quos paſſuri erant Martyres in eculeis, ignibus, tormentis quibuſlibet, Confeſſores in perſecutionibus, mortificationibus, morbis, calumniis, Virgines in tuenda caſtitate, coniuges in educatione filiorum, ſeruorum, ancillarum, paupertate, laboribus, &c. Prælati & Paſtores in gubernandis fidelibus, fideles quique in tentationibus mundi, carnis & dæmonis. Atque hos omnes & ſingulos omnium & ſingulorum dolores Chriſtus mentaliter in ſe ſuſcepit, pro eis dolens, gemens & orans, vt ſingulis ſuo dolore & gemitu gratiam & robur ad cuncta ſuſtinendum, & ſuperandum à Deo Patre impetraret; Ipſe enim, fideles ſuos vti filios, amat quaſi ſeipſum. Vnde de illorum miſeriis & afflictionibus dolet, quaſi de ſuis, vt patet Matth. 25. v. 35. & 40.

3. *Ingratitudo hominum.* Tertia cauſa fuit, ingratitudo hominum, præſertim quòd præuideret tam paucis hoſce ſuos dolores profuturos; paucos enim ſaluandos fore, plurimos verò ob ſuam negligentiam & ingratitudinem damnandos. Vnde de eo canit Poëta.

Non dolor hicce meus, dolor, aſt amor: hoc doleo vnum.
Quòd labor hic multis noſter inanis erit.

4. *Afflictio Matris ſuæ.* Quarta cauſa fuit, afflictio matris ſuæ præſertim dum cruci aſtaret: dolores enim filij quaſi gladij transfixerunt animam matris, & ex ea in ipſum Chriſtum reflexi ſunt: ſummè enim ipſe dolebat matrem ſuam adeo affligi propter ſe. Verùm has cæteráſque omnes triſtitias animo premebat & ſuperabat Chriſtus, ſed hanc vnam in horto diſcipulis oſtendit. Vnde

Hæc triſtitia voluntaria fuit in Chriſto. Nota quartò, hanc triſtitiam in Chriſto non fuiſſe neceſſariam, aut naturalem & inuoluntariam, ita vt rationis & voluntatis impetum præueniret, vt in nobis fit dum aliquid nobis moleſtum accidit, ſed fuiſſe omnino liberam & liberè à Chriſto aſſumptam, quod Theologi dicunt in Chriſto non fuiſſe paſſiones, ſed propaſſiones: Omnes enim affectus motúſque voluntatis, æquè ac appetitus ſenſitiui in Chriſto oriebantur ex rationis diſpoſitione, & libera voluntatis electione: Huic enim omnes inferiores vires & potentiæ, tam in Adamo, quàm in Chriſto perfectè ſubditæ erant: hoc enim exigebat iuſtitia originalis, ſiue plena animæ rectitudo, quæ erat in Chriſto ſicut & in Adamo, quamdiu perſtitit in ſua innocentia, vti docent Theologi ex S. Auguſt. lib. 14 de Ciuit. cap. 9. Vnde Damaſcenus lib. 3. de fide cap. 23.
Damaſcen. *Permittebat*, ait, *carnem pati propria, ſed nihil in Chriſto coactum: volens enim eſuriit, timuit & contriſtatus eſt.*

Nota quintò, Lucas 22. 42. addit Chriſtum ſudaſſe ſanguinem, & ab Angelo fuiſſe confortatum, de quo in Luca dicam. Hinc Iſaias cap. 52. 3. Chriſtum vocat *virum dolorum*, ob cauſas quas ibidem recenſui.

Porrò, cauſæ finales & morales huius triſtitiæ *Cauſæ finales*
Chriſti, fuère variæ; primam dat S. Chryſoſtomus: *Vt veram*, ait, *carnem ſe ſuſcepiſſe demonſtret, humana ſuſtinet*. Sic & S. Hieronymus & Origenes, & S. Leo ſerm. 7 de paſſione: *In noſtra*, ait, *humilitate contemptus, in noſtra mæſtitudine contriſtatus, in noſtro eſt dolore crucifixus*. Secundam dat S. Gregorius 24. Mor. cap. 17. *Appropinquante morte*, ait, *in ſe mentis noſtræ certamen expreſſit, quia valde timemus morte appropinquante*. Tertiam dat S. Ambroſius in cap. 22. Lucæ v. 44. *Nuſquam magis*, ait, *Chriſti pietatem & maieſtatem demiror, quam hic, vbi plerique horrent: minus mihi contulerat niſi meum ſuſcepiſſet affectum, ſuſcepit triſtitiam meam, vt mihi ſuam lætitiam largiretur; confidenter triſtitiam nomino, quia crucem prædico; debuit dolorem ſuſcipere vt vinceret: non habet fortitudinis laudem ſtupor: nos voluit erudire, vt futuræ mortis mæſtitiam vinceremus, & fortè ideo triſtis eſt, quia poſt Adæ lapſum nobis eſt neceſſe mori; itémque qui perſecutores ſciebat immanis ſacrilegij pœnas daturos.* Et nonnullis interiectis: *Doles ergo Domine, non tua, ſed mea vulnera; non tuam mortem, ſed noſtram infirmitatem.*

1. Chryſoſt.
S. Leo.
2. Gregor.
3. Ambroſ.

Eleganter & piè S. Athanaſius tractat. de paſſione & cruce: *Deſcendit Chriſtus*, ait, *vt nobis aſcenſum pararet, expertus eſt natiuitatem, vt nos per eam patri innaſcibili reconciliaremur: Infirmatus eſt propter nos, vt nos erigeremur robore, vtique dicamus more Pauli: Omnia poſſum in eo qui me corroborat Ieſu Chriſto. Aſſumpſit corpus corruptibile, vt corruptibile indueret incorruptibilitatem; induit mortale, vt quod erat mortale indueret immortalitatem; denique factus eſt homo, mortuus eſt, vt vos homines emorientes efficeremur dij, nec amplius haberemus mortem regnantem. Mors enim nobis non dominatur*, &c. Athanaſ.

Quarta cauſa fuit, vt horrorem mortis, qui ex peccato Adæ, in pœnam nobis inflictus eſt mitigaret, imò in gaudium & ſpem melioris vitæ in cælo conſequendæ conuerteret. Hinc Chriſtus meruit, vt Martyres in tantis tormentis & mortibus tam atrocibus non exhorreſcerent, nec pauerent, ſed vltro eas ambirent, in iiſque exultarent & iubilarent, vti fecit S. Ignatius, S. Laurentius, S. Vincentius. Chriſtus enim acerba noſtra in ſe ſuſcepit, vt vobis ſua dulcia conferret. Suſcepit triſtitias noſtras, vt nobis ſuas lætitias rependeret: *Venit Chriſtus*, ait Chryſologus ſermon. 150. *noſtras ſuſcipere infirmitates, & ſuas nobis conferre virtutes.* Ruſum hac triſtitia & agonia ſua meruit Chriſtus, vt fideles in agonia mortis conſtituti eam non horrerent, ſed patienter, ac ſubinde lætanter ob ſpem reſurrectionis eam exciperent, dicerentque cum Oſee & Paulo 1. ad Corinth. cap. 15. v. 55. quaſi inſultantes morti: *Abſorpta eſt mors in victoria: vbi eſt mors victoria tua? Vbi eſt mors ſtimulus tuus?* Vide vtrobique dicta. 4.

Chryſolog.
1. Cor. 15. 55.

Quinta cauſa fuit, vt ſuâ triſtitiâ, pauore & angore curaret noſtram acediam, puſillanimitatem, metus, angores, ſcrupolos, melancholias, diffidentias, &c. iuxta illud Iſaiæ 53. 4. *Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit.* Quare in hiſce omnibus optimum remedium eſt, recurrere ad Chriſtum agonizantem, vt ipſe per exemplum & meritum triſtitiæ & agoniæ quam paſſus eſt in horto, noſtram curet. Hac enim 5.

Iſai. 53. 4.

de cauſa illam ſuſtinuit; nam vt ait S. Leo ſerm. 3. de paſſione: *Noſtræ infirmitatis affectus participando curabat, & pœnalis experientia metum ſubeundo pellebat. In nobis ergo Dominus noſtro pauore trepidabat, vt ſusceptionem noſtra infirmitatis indueret, & noſtram inconſtantiam ſua virtutis ſoliditate veſtiret.*

eo.

Rurſum vt horrorem difficultatis, quæ in omni virture occurrit (virtus enim verſatur circa ardua) nobis minueret vel adimeret. Hic enim horror plurimos à virtute & ſanctitate remoratur. Quare dùm quæ difficultas vel tentatio occurrit, armemus nos meditatione agoniæ Chriſti: Si enim ipſe eam luctando & ſudando ſanguinem ſuperauit, nos certè noſtras generosè eis reſiſtendo vincere oportet. Vnde Paulus Hebr. 12. fideles exhortans ad luctam: *Per patientiam*, inquit, *curramus ad propoſitum nobis certamen, aſpicientes in auctorem fidei & conſummatorem Ieſum, qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem confuſione contempta, atque in dextera ſedis Dei ſedet. Recogitate enim eum qui talem ſuſtinuit à peccatoribus aduerſum ſemetipſum contradictionem, vt ne fatigemini animis veſtris deficientes. Nondum enim vſque ad ſanguinem reſtitiſtis aduerſus peccatum repugnantes.*

Hebr. 12.

Docuit ergo hic Chriſtus nos vt ratione & mente repugnemus paſſionibus noſtris præſertim acediæ, triſtitiæ & anxietati; itaque illas domemus & rationi ſubigamus. Quare impiè & imperitè Caluinus & Beza hîc Chriſtum accuſant vt mollem, timidum, inconſtantem, alternis votis vacillantem & Martyribus puſillanimiorem: quia haſce paſſiones ipſe non inuitus ſubiit, ſed ſponte acceſſit, vt cum illis luctando animosè eaſdem vinceret & eaſdem in nobis domaret. Nam vt ait S. Auguſtinus: Chriſtus *poteſtate, non infirmitate turbauit ſeipſum.* Vide D. Thomam & Scholaſticos 3. p. quæſt. 15. art. 4.

Auguſtin.

Vers. 38. Mar. 14. 34. *Triſtatur Chriſtus vſque ad mortem.*

TVNC AIT ILLIS: TRISTIS EST ANIMA MEA (Syrus, *ægritudo ineſt anima mea*) VSQVE AD MORTEM: SVSTINETE HIC ET VIGILATE MECVM. q. d. Ex viua apprehenſione inſtantium mihi tormentorum & mortis, adeò triſtor & angor; ac ſi iam morerer; ſuſtineo agoniam & dolores mortis, quales ſuſtinent moribundi; ſpiritus & vires me deficiunt, videor mihi mœrore & pauore quaſi exanimari; Angor mihi penè vitam & ſpiritum eripit. Singula verba habent emphaſim doloris. *Triſtis*, id eſt, triſtiſſima *eſt* caro, non affectus, ſed *anima mea*; quia triſtitia intima animæ meæ penetrat, animámque meam quaſi gladius diſſecat, iuxta illud: *intrauerunt* aquæ (amaritudinum & afflictionum) *vſque ad animam meam*, Pſal. 68. 1. *vſque ad mortem*, vt ad mortem quaſi me adigat, vt à morte vix puncto diſtem, vt ſi vel tantillum triſtitia creſcat, me obruat, vitámque mihi extorqueat; quia video & mente intueor atrociſſima pœnarum omnium genera, mox continuè vſque ad mortem mihi ſubeunda. Cogita quo doloris & amoris ſenſu hæc Petro, Iacobo & Ioanni dixerit Chriſtus. Quod eius fuerit Pathos, qui vultus, quæ vox, quæ facies.

Suſtinete. Græcè μείνατε, id eſt, manere, expectate, & intuemini me hic in mortis agonia ſummè dolentem & orantem; tum vt doloris mei ſitis teſtes; tum vt à me diſcatis in omni tribulatione confugere ad orationem, vt notat Theophyl. tum vt mecum vigilando, compatiendo, orando aliquod tantæ afflictionis leuimen & ſolatium mihi afferatis; ſed fruſtra; nam triſtitia vos obruit & in ſomnum adigit. Vnde queritur Chriſtus Pſalm. 68. 21. *Suſtinui qui ſimul contriſtaretur, & non fuit; & qui conſolaretur, & non inueni.* Voluit Chriſtus ex vehementia amoris puram & meram ſubire paſſionem, ſine vlla conſolatione vel conſolatore. Voluit merum ebibere calicem fellis & amaritudinis ſine vllo melle ſuauitatis, tum vt copioſa eſſet redemtio, tum ad exemplum heroïcæ virtutis, vt fortitudinis apicem in hoc ſuo actu exprimeret. Chriſtus enim in ſua paſſione actus omniũ virtutum heroïcos & perfectiſſimos elicuit. Quare in ea ipſe fuit portentum humilitatis, quia *cùm in forma Dei eſſet exinaniuit ſe, &c. humiliauit ſemetipsũ factus obediẽs vſque ad mortem, mortem autem crucis.* Philip. 2. & ipſe in ea fuit portentum patientiæ, conſtantiæ, fortitudinis, vti iam oſtendi. Ipſe fuit portentum charitatis: quia *maiorem dilectionem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis*; Chriſtus autem eam poſuit pro inimicis ſuis, vti exaggerat Apoſtolus Roman. 5. 8. & ita de cæteris.

Pſal. 68. 21.

Chriſtus portentum virtutum.

Vers. 39. Luc. 22. v. 41. 42. Mar. 14. v. 35. & 36.

ET PROGRESSVS PVSILLVM PROCIDIT IN FACIEM SVAM, ORANS ET DICENS: PATER MI SI POSSIBILE EST, TRANSEAT A ME CALIX ISTE. VERVNTAMEN NON SICVT EGO VOLO, SED SICVT TV.

Chriſtus procidit quinque de cauſis.

Progreſſus puſillum, ſcilicet ad paucos paſſus, diſcedens à Petro, Iacobo & Ioanne, vt ſecretò oraret; ſed ita vt ab iis notari, videri & audiri poſſet. *Procidit.* Græcè ἔπεσεν, id eſt, *cecidit in faciem ſuam*, ſcilicet prono & proſtrato in terram corpore, faciem terræ affigens, vt hoc geſtu pri-
mò, ſummam ſuam afflictionem oſtenderet. Se- 1.
cundò, vt inſigne humilitatis exemplum daret. 2.
Tertiò, vt ſummam Deo Patri reuerentiam exhi- 3.
beret. Quartò, vt onus immmane peccatorum 4.
noſtrorum, quod ipſe in ſe ſuſceperat, repræſen-
taret: hoc enim ipſum ſuo pondere degrauauit &
afflixit in terram. Quintò, vt ipſe quaſi reus & 5.
pœnitens pro nobis ſe ſiſteret Patri, eique totum ſe ad caſtigationem offerret. q. d. En ego pro hominibus reum me tibi dedo, ô pater, en totum me ad pœnam eis debitam offero. En dorſum ſterno ad flagella, caput ad coronam ſpineam, manus & pedes ad clauos, totum corpus ad crucem; me vnum ergo flagella, corona, punge & crucifige, vt hominibus parcas, eóſque in gratiam recipias.

Orans. Chriſtus enim quà homo verè & propriè orabat Deum Patrem, imò ſeipſum qua Deus eſt. Locus ille horti ad radices montis Oliueti ſitus, in quo orauit Chriſtus, poſtea à Chriſtianis illuſtratus eſt Eccleſiâ ibidem extructâ, teſte S. Hieronymo in locis Hebr. Addit Beda tract. de locis ſanctis cap. 6. in fine, & ex eo Baronius anno Chriſti 34. petram ipſam in qua Chriſtus orans flexit genua, quaſi mollem ceram iis ceſſiſſe, ac in ſe genuum Chriſti veſtigia impreſſa excepiſſe, ipſúmque lapidem in Eccleſia aſſeruari. Adiungit Baronius, aitque: Accepimus etiam ab his qui loca ſancta luſtrarunt, etiam in imo Vallis Ioſaphat, quam torrens Cedron præterfluit, in lapidibus ipſis, eiuſdem Chriſti Domini noſtri veſtigia pedum impreſſa remanſiſſe hactenúſque ſeruata eſſe.

Pater mi ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte. Abſolutè hoc erat poſſibile, ſed impoſſibile erat poſito Dei decreto, de redimẽdo homine ex rigida iuſtitia per mortem Chriſti. Et ſciebat id Chriſtus: quare abſolutè hîc non vult, nec orat contrarium voluntati Patris æquè ac ſuæ, ſed tantùm exponit naturale deſiderium, ſiue voluntatem ſuam

inefficaciter

inefficacem & conditionatam, quæ naturaliter horrebat mortem, optabátque ab ea liberari: Liberè tamen & ſecundùm rationem, ſe Deo contrarium volenti, ſcilicet vt moreretur, planè ſubdebat. Sapienter & piè S. Bernardus ſerm. 20. in Cantic. *Super omnia*, inquit, *reddit te amabilem mihi Ieſu bone, calix quem bibiſti, opus noſtræ redemptionis. Hoc omnino amorem noſtrum facilè vendicat totum ſibi. Hoc inquam eſt, quod noſtram deuotionem & blandiùs allicit, & iuſtiùs exigit, & arctiùs ſtringit, & afficit vehementiùs. Multum quippe laborauit in eo Saluator, nec in omni mundi fabrica tantum fatigationis auctor aſſumpſit. Illa denique dixit, & facta ſunt; mandauit, & creata ſunt. At verò hic & in dictis ſuis ſuſtinuit contradictores, & in factis obſeruatores, & in tormentis illuſores, & in morte exprobratores. Ecce quomodo dilexit.*

Bernard.

Tranſeat à me calix iſte. Primò, Caluinus ſic explicat: *Non fuit*, inquit, *hæc meditata Chriſti oratio, ſed vis & impetus doloris ſubitam ei vocem extorſit, cui ſtatim addita fuit correctio. Eadem vehementia præſentem cæleſtis decreti memoriam illi abſtulit, vt non reputaret in ipſo momento, ſe hac lege miſſum eſſe humani generis redemptorem: ſicut grauis anxietas ſæpe caliginem oculis obducit, ne ſimul in mentem veniant omnia.* Verùm impius hic blaſphemat, dum Chriſto violentiam, obliuionem, ignorantiam, caliginem, inconſtantiam, diuinæ voluntatis repugnantiam, ideóque peccatum reipſa aſcribit. Nam vt ſuperius dixi, Chriſtus non coactè, ſed libera voluntate triſtitiam & dolorem, indéque orationem hanc, qua illam patefaceret, ſuſcepit; ſed ita, vt illam per rationem & ſpiritum regeret, & Dei voluntati ſubiiceret. Quocirca prior actus poſteriori fuit ſubſtractus & ſubordinatus, ideóque ſecundùm rectam rationem directus & ordinatus: nil enim in Chriſto potuit eſſe inordinatum & incompoſitum. Ratio enim & pars ſuperior rectè iuſtéque nolebat, vt pars inferior ſuam triſtitiam & mortis horrorem oſtenderet, ob cauſas ſuperius recenſitas.

Caluin. *Caluini de Chriſto blaſphemia.*

Secundò, S. Hieronymus, per calicem accipit peccatum Iudæorum; quòd ſcilicet ipſi Chriſtum ſuum occiderent. q. d. Cupio, ô pater, pati & mori, ſed opto & oro, vt non patiar nec occidar à Iudæis, ne illi qui ſunt gens mea & filij Abrahæ, tam immane ſcelus committant, & ob illud grauiſſimè damnentur & crucientur in gehenna.

Hieronym. *Vnde & ſignanter*, ait S. Hieronym. *non dixit tranſeat à me calix, ſed calix iſte, hoc eſt populi Iudæorum, qui excuſationem ignorantiæ habere non poteſt, habens legem & prophetas, qui me quotidie vaticinantur.* Verùm hic ſenſus arctior eſt.

Tertiò ergo plenè & adæquatè: *tranſeat*, id eſt *prætereat*, vt vertit Syrus, & auertatur *à me calix iſte*, inſtantis mihi tam horrendæ paſſionis & mortis, vt illum non guſtem, cum tamen decreueris, vt eum vſque ad fundum & fæces exhauriam. Cur paſſio vocetur calix, dixi cap. 20. v. 22. Porrò Origen. decretum Dei erat, ait, vt Chriſtus biberet hanc paſſionem, ſicque ille ab eo tranſiret, & pariter ab vniuerſo hominum genere tranſiret & abiret.

Duæ nouæ expoſitiones.
1. Quartò, S. Catharina Senenſis, teſte Ambroſio Catharino in eius vita Italica lib. 2. c. 28. & 29. duas alias offerebat expoſitiones, eáſque dicebat ſibi à Chriſto reuelatas. Prior eſt, quòd Chriſtus ſitiebat calicem paſſionis auidiſſimè, vt amorem erga Patrem oſtenderet, nóſque redimeret, ideóque optabat accelerari & abſolui hoc opus; ait ergo: Illico fac, ô pater, vt patiar moriárque; ardor enim meus patiendi non patitur moras, ne horæ quidem vel inſtantis vnius: itaque per me tranſeat, ac deinde à me tranſeat calix iſte, vt abolita morte illico reuertar ad te. Hoc enim Chriſtus optabat ſecundùm ſpiritum, licèt ſecundùm carnem horreret mortem, & optaret tranſire, id eſt auerti à ſe. Et ſic hi duo ſenſus ſe compatiuntur: poterat enim Chriſtus vnum orare ſecundùm carnem, alterum ſecundùm ſpiritum. Si poterat, cur non fecit? nam conſtat eum ſitiiſſe hanc paſſionem, cùm diceret: *Baptiſmo habeo baptizari, & quomodo coarctor donec perficiatur?* & paulò antè paſſionem; *Deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum.* Voluit ergo dare exemplum S. Ignatio & aliis generoſis Martyribus, deſiderandi cruces.

Poſterior: Videbat Chriſtus multos ingratos fore ſuæ paſſioni, manſuros in peccatis ac damnandos; hic erat ei ſummus dolor, húncque vocat hîc calicem. q. d. Tranſeat à me calix iſte, id eſt, amoue à me hunc dolorem & numerum damnandorum, fac vt omnes ſaluentur. Et ſi hoc Chriſtus efficaciter oraſſet, impetraſſet, quia pater nil negat filio: ſed maluit Chriſtus ſe conformare patris voluntati, & iuſtitiæ ideóque dixit; *Non mea voluntas, ſed tua fiat.* Hæc S. Catharina, non tam ad litteram, quam ad exprimendos pios & ardentes Chriſti ſenſus & affectus. 2.

Symbolicè S. Hilarius: *Paſſuris diſcipulis*, ait, *Chriſtus omnem in ſe corporis noſtri infirmitatem aſſumpſit, crucique ſecum vniuerſa, quibus infirmamur affixit, & ideo tranſire ab eo calix non poteſt, niſi illum bibat, quia pati niſi ex eius paſſione non poſſumus.* q. d. Chriſtus: Tranſeat ô pater calix iſte paſſionis & patientiæ meæ in meos fideles, vt cùm meas paſſiones ſubibunt, meam quoque patientiã, meúmq; robur ad tolerandũ te dante experiantur. Hilar.

Piè & ſapienter S. Bernardus ſerm. 20. in Cant. *Super omnia*, inquit, *reddit amabilem te mihi Ieſu bone, calix quem bibiſti, opus noſtræ redemptionis. Hoc omnino amorem noſtrum facilè vendicat totum ſibi: Hoc, inquam eſt, quod noſtram deuotionem & blandiùs allicit, & iuſtius exigit, & arctius ſtringit, & afficit vehementius. Multum quippe laborauit in eo ſaluator, nec in omni mundi fabrica tantum fatigationis auctor aſſumpſit. Illa denique dixit, & facta ſunt; mandauit, & creata ſunt. At verò hic & in dictis ſuſtinuit contradictores, & in factis obſeruatores, & in tormentis illuſores, & in morte exprobratores. Ecce quomodo dilexit:* Et nonnullis interiectis: *Dilexit autem fortiter, dulciter, ſapienter: Dulce nempe dixerim, quòd carnem induit; cautum, quod culpam cauit; forte, quòd mortem ſuſtinuit.* Vnde concludit: *Diſce, ô Chriſtiane à Chriſto quemadmodum diligas Chriſtum. Diſce amare dulciter, amare prudenter, amare fortiter. Dulciter, ne illecti; prudenter, ne decepti; fortiter, ne oppreſſi ab amore Domini auertamur. Nec mundi gloria ſeu voluptatibus abducaris; dulceſcat tibi præ his ſapientia Chriſtus. Ne seducaris ſpiritu mendacij & erroris, luceſcat tibi veritas Chriſtus. Ne aduerſitatibus fatigeris, confortet te virtus Dei Chriſtus. Zelum tuum inflammet charitas, informet ſcientia, firmet conſtantia: Sit feruidus, ſit circumſpectus, ſit inuictus.* Bernard. *Chriſtus quomodo amandus.*

Veruntamen non ſicut ego volo ſed ſicut tu. Arabic. *Veruntamen non ſecundùm voluntatem meam, ſed ſecundùm voluntatem tuam*, ſupple fiat. Lucas: *Non mea voluntas, ſed tua fiat.* Hinc patet contra Monothelitas non vnam, ſed duas in Chriſto fuiſſe voluntates, ſcilicet vnam humanam, alteram diuinã:

hîc enim humanam ſubiicit diuinæ; ergo non fuit inChriſto ſolùm diuina, quæ ſuppleret humanã, vt voluêre Monothelitæ, hanc enim habuit ſolùm vt Deus; ſed & humana; hanc enim habuit, vt homo & per hanc meritus eſt noſtram redemptionẽ. Hinc Synodus 6. Oecum. Act. 4 & 10. definit & probat in Chriſto duas fuiſſe voluntates, humanam & diuinam, & humanam diuinæ per obedientiam fuiſſe ſubiectam, atque aſſerit hanc eſſe expoſitionem S. Athanaſij, S. Auguſtini, S. Ambroſij, S. Leonis, recitatis eorum verbis. Imò humana Chriſti voluntas licet in ſe vna, virtute tamen & operatione fuit quaſi duplex, ſcilicet vna naturalis, qua fugiebat mortem, altera rationalis & libera, qua ſubdens ſe voluntati Dei mortem appetebat, ac iuxta hanc dicebat: *Veruntamen non ſicut ego volo*, voluntate naturali, *ſed ſicut tu vis*, q. d. Voluntate rationali ſubiicio voluntatem meam naturalem tuæ voluntati o pater, nec aliud volo quàm quod tu vis. Quare voluntas Chriſti naturalis erat conditionata & inefficax, quia ſub conditione tantùm, ſi ſcilicet placeret Deo, cupiebat euadere mortem. Verùm quia hæc conditio non ponebatur, hinc voluntas hæc erat caſſa & inefficax. Rationalis verò eius voluntas erat abſoluta & efficax, quia per eam abſolutè & efficaciter ſubiiciebat ſe voluntati diuinæ, in obiecto tam materiali quàm formali, quia amplectebatur mortem ob eandem rationem, ob quam eam volebat Deus, ſcilicet ob redemptionem hominum. Naturalis verò Chriſti voluntas, in obiecto materiali videbatur contraria voluntati diuinæ, quia nolebat mortem, quá illa volebat, ſed in regula & ſubordinatione eidem erat conformis, quia ſinebat ſe regi & corrigi à voluntate rationali, per eámque ſubiici voluntati diuinæ; ac viciſſim Dei, æquè ac Chriſti hominis rationalis voluntas, ex deliberata iuſtáque ratione volebat, vt naturalis eius voluntas, hunc actum horroris fugæ mortis inefficacem exprimeret, ob cauſas iam dictas: omni ergo modo Chriſti voluntas volebat, id quod Deus volebat eam optare & velle, itáque per omnia voluntati diuinæ erat conformis. Volebat enim Deus, vt Chriſtus fieret mundi piaculum, ideóque ſcelerum omnium piaculum ſe fecit Chriſtus, vti docet Euſeb. lib. 1. de Demonſtr. Euang cap. 10.

Humana Chriſti voluntas duplex.

Moraliter.

Moraliter docet hîc Chriſtus vnicum afflictionis remedium, eſſe orationem & reſignationem in voluntatem diuinam. Quare in omni tentatione & tribulatione confugiendum eſſe ad auxilium non hominum, ſed Dei, qui ſolus nos ab ea liberare, vel in ea corroborare ad vincendum poteſt, imò cupit, ſi inuocetur, etſi eius voluntati nos humiliter, reuerenter & amanter, vti filios decet, ſubiiciamus. Vnde S. Leo ſerm. 7. de Paſſ. ſic ait: *Hæc vox* (fiat voluntas tua) *capitis, ſalus eſt totius corporis, hæc vox omnes fideles inſtruxit, omnes confeſſores accendit, omnes martyres coronauit. Nam quis mundi odia, quis tentationum turbines, quis poſſet perſequutorum ſuperare terrores, niſi Chriſtus in omnibus & pro omnibus patiens patri diceret: Fiat voluntas tua?*

S. Leo.

Vers. 40.
Mat. 14. 37.

Et venit ad discipvlos svos, et invenit eos dormientes, et dicit Petro: Sic (ſiccine, itáne) non potvistis vna hora vigilare mecvm? *Venit ad diſcipulos*: tum vt aliquod mœroris ſui ſolatium, ex eorum affectu & alloquio caperet, etſi ſciret exiguum & quaſi nullum illud fore; tum vt ſuorum curam gereret, doceretque Paſtores & Epiſcopos etiam in afflictione grauiſſima ſuorum curam gerere; imò interrupta quoque oratione viſitare. *Dormientes*, ex mœrore & triſtitia, vt habet Lucas præſertim quia iam erat nox, quæ ſomnum conciliat. *Petro*, quia hic cæterorum caput, cæteris audacius fidelitatem ſuam opemque Chriſto, vſque ad mortem ſpoponderat. *Sic non potuiſtis.* Aduerte hîc quàm leniter & modeſtè Chriſtus ſuos corripiat, & ad vigiliam exciter. Non exprobrat, nec ait: Vos infidi, vos torpidi, vos inertes quid dormitis in extremo hoc meo diſcrimine? Vbi ſunt ſplendida veſtra promiſſa? vbi fides? vbi conſtantia? Sed *ſic non potuiſtis* q. d. voluiſtis quidem vigilare, ſed ſomnus ex mœrore obortus vos oppreſſit; quare non voluntari, ſed impotentiæ & infirmitati veſtræ ſomnum hunc aſcribo: ſed agite, animos ſuſcitate, infirmitatem ſuperate, ſomnum excutite.

Dormientes Diſcipulos excitat Chriſtus.

Myſticè S. Irenæus lib. 4. cap. 39. *Veniens*, inquit, *Chriſtus excitauit eos, & erexit, ſignificans quoniam paſſio eius expergefactio eſt dormientium.* Quis enim licèt ſceleratus non excitetur ad dolorem, videns Chriſtum dolentem pro ſe tam acerba pati?

Iren.

Vigilate et orate vt non intretis in tentationem, qua iniecto à Iudæis metu me negetis, deſeratis & fugiatis. q. d. Si mea pericula vos non mouent, veſtra vos moueant. Ecce enim ingruit vobis grauiſſima mei negandi tentatio. Vigilate ergo & orate, vt eum ſuperetis, *quia* vt ait Origenes *qui ſpiritalior eſt ſolicitior debet eſſe, ne magnum bonum ipſius grauem habeat lapſum.* Ecce hoc eſt remedium omnis tentationis, quod Chriſtus hîc aſſignat; ſcilicet vigilia ad præuidendas & diſcutiendas diaboli, & hominum nos tentantium artes & fraudes: atque ad eas ſuperandas oratio, & diuinæ opis imploratio: *Vt non intretis in tentationem*, id eſt, vt tentatione inſtante non illaqueemini & capiamini, ſicut aues capiuntur laqueo & piſces hamo, quem propter eſcam intrant & ſubeunt. Non ait, vt non tentemini: hoc enim ſæpo nec eſt in noſtra poteſtate, nec in Dei voluntate. Deus enim vult nos tentari, vt probet noſtram fidem, & virtutem luctando augeat, meritáque & coronas nobis accerſat, ſed *vt non intretis in tentationem*, ita ſcilicet vt illa vos occupet, poſſideat, dominetur. Intrat in tentationem, ait Theophylactus, *qui abſorbetur à tentatione, & in eius poteſtate fit.* Et S. Hieronymus: *Vt non intretis in tentationem*, hoc eſt inquit, *ne tentatio vos ſuperet, & vincat, & peccato irretitos intra caſſes ſuos teneat.*

Vers. 41.
Luc. 22. 40.
Mar. 14. 38.

Origen.

Theophyl.

Hieron.

Spiritvs qvidem promptvs est, caro avtem infirma. Loquitur de Spiritu & carne non ſua, ſed Petri & Apoſtolorum. Ita S. Hilarius, q. d. Scio quidem vos ſpiritu & mente eſſe promptos & paratos ad mihi adhærendum, etiamſi Iudæi vobis mortem minentur, ſed ſcitote carnem veſtram eſſe infirmam. Carnem vocat, tum carnem propriè dictam; vnde Syrus vertit: *corpus verò infirmum*; tum appetitum ſenſitiuum & naturalem carnis affectum, qui fugit perſecutionem, paſſionem & mortem, ad illáque ſuperandum infirma eſt & imbecillis, cùm ad ſuas opes, honores, delicias, quas appetit ſit valde robuſta & valida. Orate ergo ne caro infirma veſtrum infirmet ſpiritum, & ad me negandum compellat, ſed vt Deus ſua gratia, tam ſpiritum, quàm carnem veſtram ita confortet, vt non tantùm prompti, ſed & validi ſint ad omnia aduerſa ſuperandum, vt mei cauſa etiam mortem alacres optetis, & fortiter obeatis: *Itaque*, ait S Hieronymus *quantùm de ardore mentis confidimus*, *tantum*

Spiritus promptus, caro infirma.

Digitized by Google

tantùm de fragilitate carnis timeamus. Quare, alienius quidam, per ſpiritum accipit dæmonem, per carnem hominem q. d. tentator diabolus fortis eſt ad tentandum, homo verò debilis ad tentationi eius reſiſtendum. Porrò Origenes: *Omnium,* ait, *caro infirma eſt, non autem & omnium hominum ſpiritus promptus eſt, ſed tantùm Sanctorum, qui ſpiritu prompto opera carnis mortificant.* Addit Marcus: Et *ignorabant* (Apoſtoli) *quid reſponderent ei:* quia perplexi & perculſi hinc mœrore, inde ſomno premebantur, eratque inopes mentis & conſilij.

Origen.

VERS. 42. Mar. 14. 39. ITERVM SECVNDO ABIIT ET ORAVIT DICENS: PATER MI, SI NON POTEST HIC CALIX TRANSIRE: NISI BIBAM ILLVM, FIAT VOLVNTAS TVA. Chriſtus in hac ſecunda oratione idem orauit, quod in prima, vt patet ex Marco. Dixit ergo: *Pater mi, ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte: verumtamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu.* Verùm Matthæus priorem orationis partem, vtpote inefficacem & caſſam omiſit, vt poſteriorem in qua tota orationis Chriſti vis & efficacia conſiſtit, ſtabiliret, eámque nobis imitandam proponeret. Abſolutè enim Chriſtus optabat & orabat bibere calicem paſſionis, Dei voluntate ſibi decretum & deſtinatum. Planè enim & omnino petiit, vt Dei voluntas in ſe in omnibus & per omnia impleretur.

Oratio Chriſti in horto.

VERS. 43. Mar. 14. 40. ET VENIT ITERVM ET INVENIT EOS DORMIENTES: ERANT ENIM OCVLI EORVM GRAVATI, mœrore, æquè ac vigilia & fatigatione, inde ſomno. *Erat enim nox, & ea intempeſta,* ait Chryſoſtomus qui & addit, Chriſtum eos hic non redarguiſſe, *magnam eorum infirmitatem eſſe ſignificantem.*

VERS. 44. ET RELICTIS ILLIS ITERVM ABIIT, ET ORAVIT TERTIO EVNDEM SERMONEM DICENS. *Tertiò,* primò, vt oſtenderet vehementiã ſuæ triſtitiæ, quæ imminente iã Iuda ad eum tradendũ augebatur, adeo vt agoniam mortis ſubiens ex ea ſudarit ſanguinem, ideóque Angelus confortarit eum, vt docet Lucas cap. 22. verſ. 41. & 42. de quo ibidem plura; hæc enim omnia contigerunt in tertia Chriſti oratione duntaxat, non autem in prima quoque & ſecunda, vt vult Ianſenius.

Secundò, vt doceret in afflictione ſubinde Deum in prima oratione nos non exaudire, vt ſæpius & feruentiùs oremus, quare orationem tunc eſſe duplicandam, & triplicandam donec à Deo exaudiamur, & impetremus, quod poſcimus. Perſeuerantia ergo coronat opus, præſertim orationis. Si Chriſtus Dominus in prima & ſecunda oratione non eſt exauditus à Patre, quid mirum ſi nos homuli in oratione ſtatim non exaudiamur? Perſeueremus ergo in oratione, & ſic fructum orationis, quem ſenſit Chriſtus experiemur, nimirum confortationem Dei per Angelos, triſtitiæ ſedationem, magnanimitatem ad aduerſa vltrò aggrediendum & ſuperandum. Modum ergo, perſeuerantiam & fructum orationis, nos docet hic Chriſtus.

Symbolicè primò Remigius: *Ter,* inquit, *orat Chriſtus pro Apoſtolis & maximè pro Petro, qui ter eum erat negaturus.* Secundò, Rabanus: *Ideo,* ait, *tribus vicibus Dominus orauit, vt nos à peccatis præteritis veniam, & præſentibus malis tutelam, & futuris periculis cautelam oremus; & vt omnem orationem ad Patrem, & ad Filium, & ad Spiritum ſanctum dirigamus: & vt integer ſpiritus noſter & anima & corpus ſeruetur.*

Remigius.

Tertiò, S. Auguſtinus in quæſt. Euang. in hunc locum: *Non abſurdè intelligitur,* inquit, *propter trinam tentationem paſſionis, ter Dominum oraſſe. Sicut enim tentatio cupiditatis trina eſt, ita & tentatio timoris trina eſt. Cupiditati qua in curioſitate eſt, opponitur timor mortis; ſicut enim in illa cognoſcendarum rerum eſt auiditas, ita & in iſta metus amittendæ talis notitiæ. Cupiditati verò honoris vel laudis, opponitur timor ignominiæ & contumeliarum. Cupiditati autem voluptatis, opponitur timor doloris.*

August.

TVNC VENIT AD DISCIPVLOS SVOS, ET DICIT ILLIS: DORMITE IAM ET REQVIESCITE: ECCE APPROPINQVAVIT HORA, ET FILIVS HOMINIS TRADETVR IN MANVS PECCATORVM. VERS. 45. Marc. 14. 41.

Tunc venit. Chriſtus in tertia oratione confortatus ab Angelo, dimiſit triſtitiam, agonem & ſudorem ſanguineũ, quem ſponte aſſumpſerat, animúmque ac ſpiritum priſtinum reſumpſit, atque generosè totum ſe ad paſſionem compoſuit, vltrόque Iudæ & Iudæis obuiam prodiens ſe tradidit, vt dicam Lucæ 22. verſ. 41. & 42.

Dormite iam & requieſcite. S. Chryſoſtomus eiúſque aſſeclæ Theophylactus & Euthymius putant hoc ironicè dictum à Chriſto, q. d. In hoc extremo periculo & agone tam veſtro, quàm meo, non eſt dormiendi tempus, ſed vigilandi, ſi vnquam: quare ſomnum excutite, euigilate, en adeſt Iudas cum ſatellitibus ad me comprehendendum: videtur enim Chriſtus hæc dixiſſe accedente, & ferè præſente Iudâ, vnde ſequitur: *Ecce appropinquauit hora, & filius hominis tradetur.*

Dormite, an à Chriſto dictũ ironicè?

Ex aduerſo ſimpliciùs ex Marco S. Auguſtinus lib. 3. de Conſenſu Euang. cap 4. & ex eodem Beda, id feriò dictum putant à Chriſto, quòd ſcilicet compatiens infirmitati Apoſtolorum aliquantulum ſomni eis indulſerit, donec appropinquante Iuda dixit, *ſufficit,* vt addit Marcus; & vt ſubdit Matthæus: *Surgite eamus.* Vnde Græcè eſt, καθεύδετε τὸ λοιπὸν, id eſt, *dormite quod reliquum eſt,* id eſt, dormite modico tempore quod reſtat, vſque ad aduentum Iudæ. Syrus *dormite adhuc,* id eſt pergite dormire, quaſi Chriſtus hæc dixerit Iuda adhuc longius à ſe diſtante, & tempus ſomni Apoſtolis concedente.

Ecce appropinquauit hora, ab æterno à Deo Patre fixa, & meæ paſſioni martyrióque decreta, *&* (id eſt qua) *filius hominis tradetur* (Græcè παραδίδοται, id eſt *traditur,* id eſt, iam iam tradetur) *in manus peccatorum,* κατ' ἐξοχὴν, & Antonomaſticè, qui ſcilicet ſunt ſummi peccatores hominéſque ſceleſtiſſimi, quales erant Iudas & Iudæi ſitientes in Chriſtum Deum & Dominum, vt eum torquerent & necarent. Nunquam enim fuit ſceleſtior gens, quàm illa Iudaica tempore Chriſti; ideóque illo tempore naſci & mori decreuerat Chriſtus, vt plura & atrociora à tam ſceleſtis pateretur. Summa enim eius bonitas voluit certare, & quaſi duellum inire cum ſumma Iudæorum malitia, vt in ea quaſi in capite malitiam omnem debellaret, ſibique ſubiiceret, imò curaret & in bonitatem conuerteret. Quare in eo mirè reſplenduit diuina Chriſti clementia, æquè ac potentia, quòd mox Iudæos hoſce tám ſceleſtos ſibique infeſtos, per S. Petrum & Apoſtolos ad ſe conuerterit, & ſanctos, eóſque eximios effecerit, Actor. 2. 41. & ſequent.

SVRGITE EAMVS: ECCE APPROPINQVAVIT QVI ME TRADET. Sedebant Apoſtoli, vt innixi cubitis commodius dormirent. Iubet ergo eos ſurgere Chriſtus, vt ſecum non fugiant, ſed ob- VERS. 46. Mar. 14. 42.

uient Iudæ. Hinc patet Chriſtum in tertia oratione exauditum, & confortatum à Deo per Angelum, triſtitiam & agoniam excuſſiſſe, ac magno generoſóque animo obuiam iuiſſe Iudæ, morti & cruci. Nam vt ait Origenes: *Vidit in ſpiritu appro-*
Origen. *pinquantem Iudam traditioni, qui nondum videbatur à diſcipulis eius. Ita vndique diſcipulos erudit,*
Chryſoſt. (inquit Chryſoſtomus) *non neceſſitatis, nec infirmitatis hanc rem fuiſſe, ſed diſpenſationis cuiuſdam inæſtimabilis: præſciebat enim eos venturos, nec ſolùm non fugit, ſed etiam obuiam iuit.*

Tria notanda in paſſione Chriſti. Igitur Chriſtus hîc eundo obuiã hoſtibus ſuis, æquè ac in tota reliqua paſſione ſua, tria nobis maximè notanda & aduertenda reliquit; ſcilicet primò, innocentiam ſuam: innocens enim, non fugit criminis inquiſitores; vtpote benè ſibi conſcius, ideóque animoſus & audax iis obuiam prodit; nocens verò fugit, quia conſcientia eum arguit pauidúmque efficit. Secundò, maieſtatem, prouidentiam & poteſtatem ſuam, qua quaſi Dominus ordinat & prædicit hoſtium aduentum; ſed ita vt eorum furorem moderetur & dirigat; vt non amplius, nec aliud efficere poſſit, quàm ab ipſo permiſſum, prædictum, & præordinatum fuit. Tertiò, voluntatem qua vltrò ſe Iudæ offert, ne putaretur ex infirmitate aut inuitus, ſed ſumma dignatione. humiliatione & amore liberali pro nobis pati & mori: *Surgite*, ergo, non vt fugiamus, ſed vt *eamus*, obuiam Iudæ, & vt ait S. Hieronymus, *vltro pergamus ad mortem.*

Tribulationi fortis it obuiam. Moraliter docet hîc Chriſtus in perſecutione & tribulatione excitandos eſſe animos, ac animoſè illi obuiam procedendũ. Hic enim eſt heroicus fortitudinis actus, qui mali imminentis atrocitatẽ ſua animoſitate valdè infringit, illamq; vltrò amplexando domat & ſubigit, ac ad magna hominem diſponit, & præparat: longè enim faciliùs, maioréque merito grauia tolerantur & ſuperantur à magno animo, quàm leuia à paruo; ſicut gigas aut vir magnis viribus pollens faciliùs portat pondus 40. librarum, quàm puer paruarum virium portet onus trium librarum. Vnde Poeta:

Virgil. *Tu ne cede malis, ſed contra audentior ito;*

Vti Leo clauſis oculis, inuadit hoſtes, ſtrictóſque eorum gladios. Vnde Plinius libro 8. cap 16. *Cum*
Plin. *pro catulis fœta* (leæna, inquit) *dimicat, oculorum aciem traditur defigere in terram, ne venabula expaueſcat.* Crux ergo fugientem ſequitur, ſequentem fugit, quod vulgo de honore dicitur, ſed alio reſpectu.

Vers. 47. Luc. 22. 47. Mar. 14. 43. Ioan. 18. 3. ADHVC IPSO LOQVENTE, ECCE IVDAS VNVS DE DVODECIM VENIT, ET CVM EO TVRBA MVLTA CVM GLADIIS ET FVSTIBVS, MISSI A PRINCIPIBVS SACERDOTVM, ET SENIORIBVS POPVLI.

Clariùs id explicat S. Ioannes cap. 18. a. dicens: *Sciebat autem & Iudas, qui tradebat eum, locum:*
Ioan. 18. 2. *quia frequenter Ieſus conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis. Iudas ergo cùm accepiſſet cohortem, & à Pontificibus, & Phariſæis miniſtros, venit illuc cum laternis, & facibus & armis.*

Adhuc eo loquente. Vt veritas prædicationis & prædeſtinationis ipſius, de ſua proditione & paſſione impleretur. Ipſe enim hæc omnia ita contexuit, vt malitiam Iudæ & Iudæorum ita aptè telæ ſuæ paſſionis intertexeret, vt ab eo ipſa tota partim permiſſiuè, partim poſitiuè contexta & pertexta videatur.

Ecce rei nouæ nota. *Ecce Iudas vnus de duodecim.* *Ecce* nota eſt rei nouæ, admirandæ & inauditæ, q. d. ecce portentum omnibus ſæculis inauditum. Ecce flagitium Iudæ ſtupendum. Iudas enim vnus Apoſtolorum, factus eſt non tantùm fur & latro, ſed Chriſti quoque proditor & princeps latronum, qui Chriſtum occiderunt. Vnde Lucas addit: *Antecedebat eos*, quaſi dux & anteſignanus ſceleſtorum.

Turba multa. Puta cohors militum Romanorum cum famulis Pontificum & Phariſæorum, vt patet ex Ioanne, cuius verba recitaui.

Et fuſtibus. Græcè ξύλων, id eſt, lignis, tam ferratis, vti ſunt haſtæ, lanceæ, tela; quàm non ferratis, vti ſunt fuſtes, talia enim erant priſcorum arma.

Vide hic ſtultitiam & veſaniam Iudæ & Iudæorum. Sciebat Iudas Chriſtum eſſe ſummum Prophetam, imò filium Dei, qui nullis armis vinci poſſet, idque Principes Iudæorum ſæpe experti erant, tamen auaritiã & furore cæci, adducunt milites armatos vt Chriſto Deo vim inferant, eúmque violenter capiant & ligent. Vis ô Iuda Deum ipſum vincere & vincire? Viſne Omnipotentem ligare, capere & rapere? Vultis ô homuli contra creatorem veſtrum dimicare, eúmq; armis cogere vt ſe vobis in manus dedat? *Auaritia enim* inquit S. Chryſoſtomus, *illi* (Iudæ) *furo-* Chryſoſt.
rem immiſit: auaritia omnes qui ipſi ſeruiunt crudeles efficit, atque atroces. Nam ſi propriam auarus ſalutem negligit, quid faciet de aliena?

QVI AVTEM TRADIDIT EVM DEDIT ILLIS SIGNVM DICENS: QVEMCVMQVE OSCVLATVS FVERO, IPSE EST (Ieſus quem quæritis, vt capiatis, quem me vobis traditurum ſpopondi) TENETE EVM. Vers. 48. Mar. 14. 44.
Syrus: *ipſum prehendite.* Græcè κρατήσατε, id eſt, apprehendite, occupate, capite, retinete ne è manibus veſtris, vti aliàs fecit, elabatur. Vnde addit Marcus, & *ducite caute.* Verebatur enim Iudas ne Chriſtus ſe transformando, ait ex Origene S. Hieronymus, occultaret vel effugeret, itáque triginta argenteis à Principibus ſibi addictis priuaretur: illi enim ab eis Iudæ needum erant traditi, ſed tantùm promiſſi, vt ſatis colligitur ex verſ. 15. vbi dicitur, *conſtituerunt*, id eſt, addixerunt & promiſerunt *ei triginta argenteos. Dedit illis ſignum*, vt milites Romani, qui nunquam viderant vel certè non nouerant Chriſtum, eum ex hoc ſigno agnoſcerent, ait Theophyl. erat enim nox fortè etiam ob vultus Chriſti ſimilitudinem cum vultu alicuius Apoſtoli, ſcilicet Iacobi Minoris, qui dictus eſt frater Domini. Ita nonnulli recentiores qui tamen antiquum aliquem huius ſimilitudinis non proferunt teſtem vel auctorem.

Oſculatus fuero. Origenes ait traditionem eſſe, quòd Chriſtus duas habuerit facies, vnam naturalem & vſitatam, alteram propriam & ſecretam quam pro libito aſſumebat, qualis fuit illa quam exhibuit in ſua transfiguratione. Quare cenſet Iudam hoc ſigno oſculi deſignaſſe Chriſtum, quia verebatur ne Chriſtus faciem ſuam transformaret, vt à Iudæis agnoſci non poſſet. Verùm hoc gratis dicitur & impertinens eſt: tum quia Iudas non interfuit transfigurationi Chriſti, vnde alteram illam Chriſti faciem non vidit: tum quia etiamſi illi interfuiſſet, meritò timere potuiſſet, ne Chriſtus mutando faciem ſe quoque falleret, vt eum agnoſcere non poſſet, aut certè ſe occultaret & faceret inuiſibilem, vti ſciebat eum aliàs feciſſe. Cauſæ ergo oſculi fuêre illæ quas anteriùs dedi.

ET CONFESTIM ACCEDENS AD IESVM DIXIT: AVE. (Græcè χαῖρε, id eſt, *ſalue*) RABBI (Arabicus *Aue magiſter*) ET OSCVLATVS EST EVM. Vers. 49. Luc. 22. 47. Mar. 14. 45.

Digitized by Google

ẟvm. Sciebat Iudas ex verbis Chriſti in cœna, ſe ſuámque proditionem notam eſſe Chriſto, vt tamen exterius illam coram Apoſtolis cæteris tegat quoad poteſt, fingit ſe Chriſto ſolitum amicitiæ & reuerentiæ dare oſculum. Oſculum enim fuit olim ſalutatio, ſiue mos ſalutandi apud Hebræos, Romanos, ſiue alias gentes, vt patet ex Scrip. Vnde veriſimile eſt hoc oſculi ſymbolo Apoſtolos ſalutaſſe Chriſtum, cùm aliunde ad ipſum redirent. Quocirca exemplo Chriſti, primi Chriſtiani ſalutabant ſe inuicem oſculo caſto & ſancto, vti docet Tertul. lib. de Oratione, imò Paulus 1. Corinth. 16. 20 Vide ibi dicta. Sed Iudas hoc ſymbolo amicitiæ ad perfidiam & proditionem ſuam ſceleſtiſſimè abuſus eſt, perſuaſus ex lenitate Chriſti, ait Chryſoſtomus ſe ab eius oſculo non repellendum; quòd ſi repelleretur, nihilominus hoc ſigno oſculi oblati & à Chriſto repulſi, eum Iudæis indicaret, & vt inciuilem ac inhumanum capiendum traderet. Vnde Victor Antioch. in Marci cap. 14. verſ. 45. *Cui lethales*, ait, *inſidias ſtruebat, illi infelix ſalutem cum oſculo offerebat.* Et S. Hieronymus (vel quiſquis eſt Auctor: non enim eſt Hieronymus Stridonenſis) ibidem: *Dans*, ait, *ſignum oſculi cum veneno doli.*

Oſculum erat olim ſalutandi ritus.

Victor. Antioch.

Hieronym.

Porrò Chriſtus licèt vehementer ſentiret, doleréque ſe à Iuda diſcipulo ſuo tradi, prodique ficto beneuolentiæ oſculo, tamen ille oſculantem non reſpuit, nec oſculum renuit, ſed fraudulentum hoſtiléque offerenti, ſincerum amicúmque reddidit. Primò, *ne refugere proditionem videretur*, ait S. Ambroſius in Lucæ cap. 21. verſ. 45. ſed vltro ex deſiderio plura & indigniora pro nobis patiendi, illam amplecti. Secundò; vt cor Iudæ leniret & compungeret: *vt plus afficeret proditorem, cui amoris officia non negaret*, ait ibidem Ambroſius. Tertiò, *vt doceremur inimicos omnes, eóſque quos ſcimus deſæuituros in nos eſſe, diligere, oſculum eius Dominus non reſpuit*, ait S. Hilarius. Chriſtus enim Iudam licèt proditorem non habuit odio, ſed dilexit, magiſque doluit de eius ſcelere & perditione, quàm de ſua proditione, ideóque ſategit eum hiſce verbis ad pœnitentiam inflectere. Sicut enim ex chalybe, ſi eum ſilice ferias, latens elicitur ignis; ſic ex Chriſto percuſſo & patiente latens emicat amor, & mirus erga inimicos charitatis affectus. Vnde in tota eius paſſione, præ omnibus virtutibus diuinis reſplenduit amor, cuius ſignum fuit immenſus dolor. Vnde illud:

Chriſtus oſculum dedit Iudæ tribus de cauſis

Ambroſ.

Hilar.

Cernis vt in toto corpore ſculptus amor?

Vers. 50. Dixitqve illi Iesvs: Amice ad qvid venisti? q. d. Si veniſti ad me Iudæis prodendum, vti te veniſſe ſcio, quorſum mihi adeo inimicus tam amicum das oſculum? Sin verò veniſti ad me amicè de more ſalutandum, quorſum amicus tot contra me adducis inimicos? Vnde S. Auguſtinus ſerm. 1. de Paſſione: *Oſcularis*, ait, *& inſidiaris, amicum fingis cùm proditor ſis.* Hinc Lucas addit Chriſtum ſubdidiſſe: *Iuda oſculo filium hominis tradis?* Quæ verba maieſtatis æquè ac charitatis plena, findere debuiſſent cor ſaxeum Iudæ, niſi ille ipſum inſtar adamantis ſcelere obſtinaſſet & induraſſet. Porrò Syrus vertit: *Ob id veniſti ſocie mi?* ſcilicet vt me magiſtrum, dominum & Deum tuum Iudæis tradas & prodas? Arabicus: *Heus ad quid veniſti?*

Luc. 22. 48. 54. Mar. 14. 46 Ioan. 18. 12.

Auguſtin.

Mirum fuit hoc Chriſti manſuetudinis & patientiæ exemplum, quo Iudam furem & proditorem tribus annis tolerauit, nec apoſtolatu aut procuratione priuauit, nec vlli eius ſcelus vtpote occultum patefecit. Hoc facto docuit nos idem facere, vt iniuriam nobis illatam non vindicemus, ſed amore vincamus.

Mira Chriſti in Iudã manſuetudo.

Chriſtum imitati ſunt ſancti, ac nominatim S. Martinus, qui mirâ manſuetudine omnes ſibi iniurios tolerabat & ſuperabat. Vnde cùm Britius eius Clericus, ipſum aſſiduè calumniaretur & perſequeretur, tantâ lenitate ipſum ſuſtinuit, vt cæteri eius famuli mirarentur, Clericum tam impium ab Epiſcopo ſuo non caſtigari, nec officio priuari. Quibus ille: *Chriſtus Dominus*, ait, *ſuſtinuit Iudam proditorem, ego non ſuſtinebo Britium calumniatorem?* Hac ſua lenitate Britium conuertit, & apud Deum meruit, vt Britius mores corrigens fieret vir ſanctus, ſibique in Epiſcopatu ſuccederet, vti eidem ipſe prædixit. Ita Sulpitius in vita S. Martini.

Imitatus eam S. Martinus.

Hîc recto hiſtoriæ ordine intexenda ſunt, quæ ſupplet Ioannes de Iudæis à Chriſto proſtratis in terram. Sic enim ait cap. 18. verſ. 4. *Ieſus itaque ſciens omnia quæ ventura erant ſuper eum, proceſſit & dixit eis. Quem quæritis? Reſponderunt ei: Ieſum Nazarenum. Dicit eis Ieſus. Ego ſum. Stabat autem & Iudas, qui tradebat eum cum ipſis. Vt ergo dixit eis, ego ſum: abierunt retrorſum & ceciderunt in terram. Iterum ergo interrogauit eos: Quem quæritis? Illi autem dixerunt: Ieſum Nazarenum. Reſpondit Ieſus: Dixi vobis quia ego ſum. Si ergo me quæritis ſinite hos abire: vt impleretur ſermo quem dixit: quia quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quemquam.*

Ioan. 18. 4.

Vt ergo Ioannem cum Matthæo cæteriſque concilies, hic fuit rei geſtæ ordo. Iudas ne videretur eſſe proditor Chriſti, aliquot paſſibus turbas, quæ ſecum venerant ad capiendum Chriſtum, anteceſſit, vt ipſe videretur non eſſe ex eis, ſed quaſi aliunde redire & fortuitò cum aduentu turbarum concurrere: vnde quaſi peregrè rediens oſculatus eſt Chriſtum. Chriſtus oſculum præbuit, ſed vt eum compungeret ait: *Amice ad quid veniſti?* vtique in meam necem, ſed magis ad tuam perditionem iugémque gehennam; atque vt eum confunderet, addidit: *Iuda oſculo filium hominis tradis?* Deinde Iudas poſt oſculum retroceſſit ad turbas à ſe adductas, ita vt Ieſu animosè obuiam turbis hoſtilibus prodeunte, Iudas iam cum illis ſtaret, vt ait Ioannes. Mox Ieſus liberè & intrepidè illos interrogat, quem quærant. Reſpondent illi, Ieſum Nazarænum. Ieſus ait: Ego ſum: quo dicto quaſi fulmine icti; tam Iudas, quàm omnes turbæ & aſſeclæ eius proſtrati ſunt in terram, idque auersè & retrorſum, vt ſcilicet caderent non in faciem, ſed in dorſum reſupini, vt clarè omnibus pateret eos quaſi hoſtes Chriſti, vi & potentia eius repulſos in terram fuiſſe ſtratos & afflictos. Permiſit deinde Chriſtus illos recipere vires & ſurgere, rogauitque denuo quem quærerent, illis iterantibus ſe Ieſum quærere, ſubiecit ipſe: *Dixi vobis, quia ego ſum. Si ergo me quæritis, ſinite hos abire*, vt magis ſe ſuorum quàm ſuiipſius curam gerere oſtenderet. Quo dicto milites & famuli acceſſerunt ad Ieſum, in eúmque manus & vincula iniecerunt. Id videns Petrus ſtringit gladium, Malchôque aurem amputat; ſed corripit eum Chriſtus, Malchóque aurem reſtituit, vti mox fuſiùs dicam verſ. 51.

Ordo comprehenſionis Chriſti.

Vbi nota cum S. Chryſoſtomo & Cyrillo in cap. 18. Ioannis (licet ſecus ſentiat S. Auguſtinus & Ammonius) cohortis & miniſtrorum oculos diuinitùs ita ἀορασίᾳ fuiſſe detentos, vt Chriſtum

iam

Digitized by Google

reddita eius in ſe bonitatem, æquè ac potentiam tam euidenter expertus erat: fecit hoc Chriſtus, tum ne criminationi foret locus, ipſum reſtitiſſe publicis lictoribus & iuſtitiæ miniſtris; tum ad heroicum patientiæ & manſuetudinis exemplum, quale pariter dedit eum ex Saulo fecit Paulum.

Myſticè Gloſſa. Auris Malchi amputata & ſanata, ait, eſt auditus ablatâ vetuſtate innouatus, quod eſt regnaturorum cum Chriſto: vnde & Malchus (Hebr. מֶלֶךְ *melech*,) idem eſt quod *rex*: ſeruitus enim eſt vetuſtas, ſanitas eſt libertas.

Vers. 52. Ioan 18. 11. *Petrus non bene hic gladium ſtringebat.*

Tvnc ait illi Iesvs: Converte gladivm in locvm svvm. Caſtigat hîc Chriſtus Petri temeritatem, quod præter, imò contra voluntatem ſuam gladium ſtringeret. Erat ergo hîc geminum Petri peccatum; primum, quòd percuteret contra voluntatem Chriſti: ſecundum, quòd percuſſio hæc non tam erat defenſio quàm vindicta, quâ Chriſtum tantæ turbæ militum eripere non poterat, ſed potiùs illam acriùs in Chriſtum concitabat, ſeque euidenti mortis periculo temerè exponebat; licèt Petrus zelo & feruore Chriſti tuendi abreptus, ait S. Chryſoſtomus, hæc vel horum aliqua non conſiderarit, ſed potiùs memor fuerit quòd Chriſtus paulò antè duos gladios ſumi iuſſerat: vnde inferebat, id eum iuſſiſſe ad ſe defendendum. Quare percutiendo ſeruum Chriſtum inuadentem, ex mente Chriſti agere ſe putauit. *Ceſſet vindicta*, ait Interlinearis, *exhibeatur patientia, vt patientiam noſtros doceamus, non vindictam.*

Qui acceperint gladiū gladio peribunt.

Omnes enim qvi acceperint (temerè & propriâ auctoritate, vti faciebat hîc Petrus) gladivm gladio peribvnt. *Acceperint*, in actu perfecto, ſcilicet ita vt alios feriant, vulnerent, occidant: nam alioqui accipere gladium dumtaxat non eſt malum, quia nulli iniurium. Rurſum accipere gladium publicâ auctoritate ad puniendum ſontes, vti faciunt Magiſtratus in Tribunali, & Principes militéſque in bello iuſto, licitum eſt & honeſtum. Per gladium quælibet arma & cædis inſtrumenta accipe. Ita Euthymius.

Prima ratio qua Chriſtus ſe defendi vetat.

Gladio peribunt, id eſt, digni ſunt qui gladio pereant, rei ſunt mortis, lege talionis gladio plectendi ſunt, quæ lex eſt communis omnibus gentibus, & quaſi lex naturæ lata à Deo ſtatim à diluuio. Geneſ. 9. 6. *Quicumque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius.* Ita Theophyl. hîc & S. Auguſtinus in quæſt. veteris & noui teſtamenti cap. 104. Chriſtus ergo legem antiquiſſimam de homicida morte plectendo hîc renouat, & de nouo ſancit: loquitur enim quaſi nouus nouæ legis legiſlator.

Geneſ. 9. 6.

Rurſum *gladio peribunt*, quia ſæpe gladiatores & homicidæ reipſa iuſto Dei iudicio & vindicta, gladio Dei Iudicis vel hoſtium in bello aut duello, vel ictibus ſerpentum aut ferarum, &c. pereunt, vti quotidiana docet experientia, multiſque exemplis id confirmat Plutarch. lib. de ſera Numinis vindicta. Fuit enim hic communis gentium etiam Barbarorum ſenſus; vnde Melitenſes videntes Paulum à vipera inuadi, dicebant: *vtique homicida eſt homo hic*, quia cùm euaſerit de mari, *vltio non ſinit eum viuere.* Actor. 28. 4.

Act. 28. 4.

Porrò Chriſtus hîc *inſinuat*, ait Theophyl. *quòd Iudæi contra ſe gladium accipientes, Romanorum gladio eſſent perituri.* Pro *peribunt* Noſter Interpres in Græco legit ἀπολοῦνται; iam legunt ἀποθανοῦνται, id eſt, morientur, ſed idem eſt ſenſus.

Theophyl.

Addit Lucas cap. 22. Chriſtum dixiſſe: *Sinite vſque huc*, id eſt, deſinite vlterius ſtringere gladios, ſatis ô Apoſtoli percuſſum, ſatis dimicatum eſt. Sic enim ſolemus duobus duellantibus aut pluribus rixantibus, & dimicantibus inclamare: ſinite, ſatis eſt, ne ad vlteriores rixas, aut pugnas procedant.

Aliter Caietanus, q. d. *Sinite*, id eſt, permittite, ô Apoſtoli, Iudam & Iudæos ſæuire in me *vſque huc*, id eſt, vſque ad hanc horam eorum, hoc eſt, quamdiu durat hæc eorum hora & poteſtas tenebrarum. Hinc Maldonatus & alij colligunt, cæteros Apoſtolos videntes Petrum tam animosè depugnantem pro Chriſto, ipſos quoque pro eodem voluiſſe certare, ſed prohibitos à Chriſto cùm dixit, *ſinite vſque huc*. *Noluit enim*, ait S. Ambroſius in cap. 22. Lucæ, *perſecutorum vulnere defendi, qui voluit ſuo vulnere omnes ſanare.* Vnde Emblema: *Ex vulnere ſalus*, quod propriè Chriſto competit, *cuius liuore ſanati ſumus*, vt ait S. Petrus.

Ambroſ. *Ex vulnere ſalus.*

An pvtas qvia (quòd) non poſſvm rogare patrem mevm, et exhibebit mihi modo plvſqvam dvodecim legiones Angelorvm? Eſt ſecunda ratio, quâ Chriſtus inhibet prætenſam à Petro defenſionem, q. d. Non egeo te defenſore, qui ad manum habeo omnes Angelorum exercitus, quorum vnus omnes illos ſternere ſufficit: ſicut vnus ex eis cecidit 185. millia Aſſyriorum. 4. Regum. 19. 35. *Etenim*, ait S. Chryſoſtomus, *ſi vnus Angelus centum octoginta quinque armatorum millia interfecit, quid facerent duodecim legiones Angelorum in mille viros? ita ad imbecillitatem atque timorem eorum, qui metu iam ſemimortui erant, ſermonem accommodauit.* Nam ipſe Chriſtus, vtpote Deus, Angelorum ope non egebat, quia vt rectè aduertit Origenes, *magis Angeli opus habent auxilio vnigeniti filij Dei, quam ipſe eorum.* Vnde illud Daniel. 7. 10. *Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei.* Porrò, legio, nomen eſt militiæ Romanorum, qui tempore Chriſti dominabantur Iudææ & Iudæis: continebat autem ſex millia militum, ait S. Hieronymus hîc & Vegetius lib. 2. de re milit. cap. 2. ſic duodecim legiones facerent 72. millia Angelorum. Alij cenſent legionem continuiſſe 12. millia & quingentos. Legio enim, inquiunt, continebat decem cohortes, cohors 50. manipulos, manipulus 25. milites; hoc computu duodecim legiones facerent centum & quinquaginta millia Angelorum.

Vers. 53. 2. Chryſoſt. Origen. Dan. 7. 10. *Legio quid.*

Parcè & modeſtè loquitur Chriſtus. Verè enim dicere poterat: Si velim, Pater meus illico dabit mihi centum vel mille milliones, imo centum millia millionum Angelorum: nam decies millies centena millia aſſiſtunt ei, vt ait Daniel. Angeli enim ſunt innumeri, adeóque ſuperant numerum omnium creaturarum etiam hominum, qui vnquam fuerunt, ſunt & erunt, vt docet S. Dionyſius de cæleſt. hierarch. cap. 9. D. Thomas & Scholaſtici 1. p. q. 50. art. 3.

Docet nos hîc Chriſtus in omni periculo, tentatione & afflictione inuocare ſanctos Angelos, præſertim cuſtodes noſtros: hi enim ſapientiſſimi ſunt, potentiſſimi & noſtri amantiſſimi, quia ſciunt hoc Deo gratum eſſe, imò ſibi imperatum, iuxta illud Pſalm. 90. *Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus vijs tuis.* Et Pſalmi 33. *Immittet* (Hebr. חֹנֶה *chone*, id eſt, *caſtra metabitur*) *Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos*, vti Angelorum caſtra eripuêre Iacob è manu Eſau Geneſ. capite trigeſimoſecundo, verſiculo primo, & cap.

Angeli in auxiliū inuocandi. Pſalm. 90. Et 33.

Digitized by Google

& c. 28. 12. & Eliſæum è manu Syrorum. 4. Regum 6.17.

Vers. 54. Qvomodo ergo implebvntvr Scriptvræ (quæ quaſi oracula Dei dicunt & prædicunt) qvia sic oportet fieri? vt ſcilicet ego Chriſtus capiar, patiar & moriar ad redimendos homines: *Nam ſi Scriptura quoque ita videtur*, ait Chryſoſt. 3. Chryſoſtomus, *quid vos repugnatis?* Eſt tertia ratio, qua Chriſtus ſe armis defendi vetat, quòd Scripturas de paſſione ſua prophetantes oporteat impleri, qualis eſt pulcherrima illa Iſaiæ toto c. 53. & Dauidis Pſalm. 21. & Danielis c. 9. verſ. 26. &

Origen. Cùm Iudæi impleuerint Scripturas de occidendo Chriſto an peccarint? ſeq. *Cùm ergo*, ait Origenes, *poſſet accipere legiones, nolebat accipere, vt per patientiam eius implerentur ſcripturæ prophetantes de ipſo, quoniam ita eum pati conueniebat.* Hanc enim teuerentiam debemus, S. Scripturæ quaſi verbo Dei, vt illi non repugnemus, ſed conſentiamus illámque in nobis adimpleamus. Dices ergo Iudæi non peccarunt occidendo Chriſtum, quia adimpleuerunt Scripturas prædicentes eius cædem. Reſp. S. Athanaſius tract. de paſſione & cruce, negando conſequentiam. Athanaſ. *Neque enim*, inquit, *inſeruientes propheticis verbis iſta contra Chriſtum auſi ſunt, ſed ſuo ipſimet ſtudio ſponte volentéſque illa perpetrauerunt, vt non propheta iſtarum rerum auctor ſit aut cauſa, ſed ipſorum voluntas; quin potius ipſi cauſa fuerunt, vt talia de ipſis prophetæ prædiuinarent.* Iudæi ergo hoc Sacrilegium, Chriſticidium & Deicidium ex ſuo ſcelere, malitia & odio in Chriſtum perpetrarunt, idque futurum præuidentes prophetæ prædixerunt dumtaxat, non autem probarunt, aut Iudæis vt id facerent imperarunt. Deus autem iuſſit Chriſto, vt hoc Iudæorum odium & cædem patiendo in ſe exciperet, itaque pro hominum peccatis ſatisfaceret. Vnde illud:

Actio diſplicuit: Paſſio grata fuit.

Actio (Iudæorum) *diſplicuit; paſſio* (Chriſti) Leo. *grata fuit.* Hinc S. Leo ſerm. 1. de Paſſ. *Nihil*, ait, *vobis gratiæ ô Iudæi, nihil tibi Iuda debemus. Saluationi quidem noſtræ, non hoc vobis volentibus, impietas veſtra ſeruiuit, & per vos factum eſt, quicquid manus Dei & conſilium decreuerunt fieri; mors igitur nos liberat, vos accuſat: meritò ſoli non habetis, quod omnibus perire voluiſtis.* Vide dicta Actor. 2. verſ. 23.

Quartam Chriſti rationem addit S. Ioannes c. 18. 11. dicens: *Calicem quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum?* q. d. Deus hunc paſſionis Calicem ab æterno decreuit, & nunc hoc tempore mihi propinat, cur ergo non auidè illum de manu Paſſionem ſuam vt calicem melleum amplectitur Chriſtus. Dei mei excipiam, lætúſque exhauriam? Nota: Paſſionem & mortem ſuam, quam paulò antè v. 39. vt calicem felleum & amariſſimum, deprecatus eſt Chriſtus, hîc cognitâ Patris voluntate amplectitur vt calicem melleum & ſuauiſſimum. Quid enim ſuauius quàm Deo parere, Deo ſe in holocauſtum offerre, Deo ſe victimam pro ſalute hominum efficere? *Quam dulciter*, ait, S. Bernardus ſerm. 2. in Pentecoſte, Bernard. *Domine Ieſu cum hominibus conuerſatus es, quàm abundanter multa, & magna bona hominibus largitus es, quàm fortiter tam indigna quàm aſpera pro hominibus paſſus es, ita vt liceat ſugere mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo: Duro ad verba, duriore ad verbera, duriſſimo ad crucis horrenda; quia in omnibus his ſicut agnus coram tondente ſe obmutuit, & non aperuit os ſuum.*

Vers. 55. Luc. 22. v. 52. 53. In illa hora dixit Iesvs tvrbis: Tanqvam ad latronem existis cvm gladiis et fvstibvs comprehendere me: Mat. 14. v. 48. 49. qvotidie apvd vos sedebam docens in templo, et non me tenvistis.

Poſtquam Chriſtus caſtigauit Petrum & Apoſtolos gladios ſtringentes, nunc pariter & magis caſtigat Iudam & Iudæos volentes ſe comprehendere. Vbi miram animi celſitudinem, libertatem & tranquillitatem oſtendit. Dixit enim hæc cùm adhuc eſſet liber: antequam caperetur, atque his verbis iis ſe vinciendum liberrimè obtulit.

Ordo capturæ Chriſti. Hic enim fuit rei geſtæ ordo; Chriſtus proſtratis in terram Iuda & Iudæis, cum ab eis iam ſurgere permiſſis iteratò rogaſſet, quem quærerent? illique dicerent Ieſum; ipſe ait, ego ſum, ac ſe eis capiendum obtulit. Acceſſerunt illi vt eum caperent. Id videns Petrus gladium ſtrinxit, Malchoque aurem amputauit. Mox Chriſtus eum repreſſit & pugnam diremit, ſtatimque Malcho aurem reſtituit. Deinde conuerſus ad Iudæos ait, *tanquam ad latronem* &c. quaſi dicat: Pudere vos deberet, quòd ad me vt latronem capiendum noctu cum facibus & lictoribus veniatis: ego enim non ſum furtiuus latro, ſed publicus Iudæorum doctor, qui publicè in templo quotidie docui: cur ibi me non cepiſtis? Scio enim quòd ob doctrinam meam, quâ Pontificum & Phariſæorum vitam vitiáque redargui, ipſi vos miſerunt ad me capiendum. Sed nimirum ſcio pariter, ipſos non auſos fuiſſe me capere in templo metu populi, qui ab ore meo, quaſi magni prophetæ pendebat. Agite ergo quandoquidem ita vobis lubet, me vt latronem furtiuum furtim hic comprehendite, en me vobis vltro offero & liberè me in manus veſtras dedo, corpus meum vobis in prædam do, illud vincite, trahite, rapite, verberate, lacerate vt lubet: quâ poteſtate à Chriſto acceptâ, acceſſerunt Satellites Chriſtúmque ligarunt, & comprehenderunt, vt ſubdit Lucas, qui & addit Chriſtum dixiſſe: *Sed hæc eſt hora veſtra & poteſtas tenebrarum*, id eſt dæmonum & impiorum, quales vos eſtis quaſi dicat: congruè noctu in tenebris veniris ad me capiendum, quia ego ſum, lux mundi, & lucem veritatis in luce diei publicè docui: vos verò ô Iudæi impij, quia eſtis tenebriones & lucem hanc fugitis, tenebráſque errorum & vitiorum amatis, idcirco in tenebris Beda. me capitis. *Ideo*, ait Beda, *in tenebris aduerſus me congregamini, quia poteſtas veſtra, qua contra lucem mundi armamini, in tenebris eſt.* Et Theoph. Theophylactus: *Reuera*, ait, *noctis attentatis opera, & poteſtas veſtra tenebrarum eſt: atque idcirco hanc horam obſeruatis. quæ conuenit vobis, & operi quo me inuaditis.* Nam, vt ait Chriſtus Ioan. 3. 19. Ioann. 3. 19. *Omnis qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius.* Quocirca S. Leo ſermon. 8. de Paſſione: Leo. *Irruerunt*, ait, *in lumen verum, filij tenebrarum, & vtentes faculis atque laternis non euaſerunt infidelitatis ſuæ noctem, quia non intellexerunt lucis auctorem. Occupant paratum teneri, & trahunt volentem trahi, qui ſi vellet obniti, nihil quidem in iniuriam eius impiæ manus poſſent, ſed mundi redemptio differretur, & nullum ſaluaret illæſus, qui pro omnium ſalute erat moriturus.*

Porrò non ante, ſed poſt hæc verba Chriſti, Iudæos manũ inieciſſe in Chriſtũ, eúmque cepiſſe & tenuiſſe patet ex Luca, qui poſt hæc verba ſtatim ſubiicit: *Comprehenderunt autem eum* &c. quod ergo

uient Iudæ. Hinc patet Chriſtum in tertia oratione exauditum, & confortatum à Deo per Angelum, triſtitiam & agoniam excuſſiſſe, ac magno generoſóque animo obuiam iuiſſe Iudæ, morti & cruci. Nam vt ait Origenes: *Vidit in ſpiritu appro-*
Origen. *pinquantem Iudam traditioni, qui nondum videbatur à diſcipulis eius. Ita vndique diſcipulos erudit,*
Chryſoſt. (inquit Chryſoſtomus) *non neceſſitatis, nec infirmitatis hanc rem fuiſſe, ſed diſpenſationis cuiuſdam inæſtimabilis: præſciebat enim eos venturos, nec ſolùm non fugit, ſed etiam obuiam iuit.*

Tria notanda in paſſione Christi. Igitur Chriſtus hic eundo obuiá hoſtibus ſuis, æquè ac in tota reliqua paſſione ſua, tria nobis maximè notanda & aduertenda reliquit; ſcilicet primò, innocentiam ſuam: innocens enim, non fugit criminis inquiſitores; vtpote benè ſibi conſcius, ideóque animoſus & audax iis obuiam prodit; nocens verò fugit, quia conſcientia eum arguit pauidúmque efficit. Secundò, maieſtatem, prouidentiam & poteſtatem ſuam, qua quaſi Dominus ordinat & prædicit hoſtium aduentum; ſed ita vt eorum furorem moderetur & dirigat; vt non amplius, nec aliud efficere poſſit, quàm ab ipſo permiſſum, prædictum, & præordinatum fuit. Tertiò, voluntatem qua vltrò ſe Iudæ offert, ne putaretur ex infirmitate aut inuitus, ſed ſumma dignatione, humiliatione & amore liberali pro nobis pati & mori: *Surgite*, ergo, non vt fugiamus, ſed vt *eamus*, obuiam Iudæ, & vt ait S. Hieronymus, *vltro pergamus ad mortem.*

Tribulationi fortis it obuiam. Moraliter docet hic Chriſtus in perſecutione & tribulatione excitandos eſſe animos, ac animosè illi obuiam procedendū. Hic enim eſt heroicus fortitudinis actus, qui mali imminentis atrocitatē ſua animoſitate valdè infringit, illamq; vltrò amplexando domat & ſubigit, ac ad magna hominem diſponit & præparat: longè enim faciliùs, maioréque merito grauia tolerantur & ſuperantur à magno animo, quàm leuia à paruo; ſicut gigas aut vir magnis viribus pollens faciliùs portat pondus 40. librarum, quàm puer paruarum virium portet onus trium librarum. Vnde Poeta:

Virgil. *Tu ne cede malis, ſed contra audentior ito;*

Vti Leo clauſis oculis, inuadit hoſtes, ſtrictóſque eorum gladios. Vnde Plinius libro 8. cap 16. *Cum*
Plin. *pro catulis fœta* (leæna, inquit) *dimicat, oculorum aciem traditur defigere in terram, ne venabula expaueſcat.* Crux ergo fugientem ſequitur, ſequentem fugit, quod vulgo de honore dicitur, ſed alio reſpectu.

VERS. 47. ADHVC IPSO LOQVENTE, ECCE IVDAS VNVS DE
Luc. 22. 47. DVODECIM VENIT, ET CVM EO TVRBA MVLTA
Mar. 14. 43. CVM GLADIIS ET FVSTIBVS, MISSI A PRINCIPI-
Ioan. 18. 3. BVS SACERDOTVM, ET SENIORIBVS POPVLI.

Clariùs id explicat S. Ioannes cap. 18. 2. dicens: *Sciebat autem & Iudas, qui tradebat eum, locum:*
Ioan. 18. 2. *quia frequenter Ieſus conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis. Iudas ergo cum accepiſſet cohortem, & a Pontificibus, & Phariſæis miniſtros, venit illuc cum laternis, & facibus & armis.*

Adhuc eo loquente. Vt veritas prædicationis & prædeſtinationis ipſius, de ſua proditione & paſſione impleretur. Ipſe enim hæc omnia ita contexuit, vt malitiam Iudæ & Iudæorum ita aptè telæ ſuæ paſſionis intertexeret, vt ab eo ipſa tota partim permiſſiuè, partim poſitiuè contexta & pertexta videatur.

Ecce rei nouæ nota. *Ecce Iudas vnus de duodecim. Ecce* nota eſt rei nouæ, admirandæ & inauditæ, q. d. ecce portentum omnibus ſæculis inauditum. Ecce flagitium Iudæ ſtupendum. Iudas enim vnus Apoſtolorum, factus eſt non tantùm fur & latro, ſed Chriſti quoque proditor & princeps latronum, qui Chriſtum occiderunt. Vnde Lucas addit: *Antecedebat eos*, quaſi dux & anteſignanus ſceleſtorum.

Turba multa. Puta cohors militum Romanorum cum famulis Pontificum & Phariſæorum, vt patet ex Ioanne, cuius verba recitaui.

Et fuſtibus. Græcè ξύλων, id eſt, lignis, tam ferratis, vti ſunt haſtæ, lanceæ, tela; quàm non ferratis, vti ſunt fuſtes, talia enim erant priſcorum arma.

Vide hic ſtultitiam & veſaniam Iudæ & Iudæorum. Sciebat Iudas Chriſtum eſſe ſummum Prophetam, imò filium Dei, qui nullis armis vinci poſſet, idque Principes Iudæorum ſæpe experti erant, tamen auaritiâ & furore cæci, adducunt milites armatos vt Chriſto Deo vim inferant, eúmque violenter capiant & ligent. Vis ô Iuda Deum ipſum vincere & vincire? Viſne Omnipotentem ligare, capere & rapere? Vultis ô homuli contra creatorem veſtrum dimicare, eúmq; armis cogere vt ſe vobis in manus dedat? *Auaritia enim* inquit S. Chryſoſtomus, *illi* (Iudæ) *furo-* Chryſoſt.
rem immiſit: auaritia omnes qui ipſi ſeruiunt crudeles efficit, atque atroces. Nam ſi propriam auarus ſalutem negligit, quid faciet de aliena?

QVI AVTEM TRADIDIT EVM DEDIT IL- VERS. 48.
LIS SIGNVM DICENS: QVEMCVMQVE OSCV- Mar. 14. 44.
LATVS FVERO, IPSE EST (Ieſus quem quæritis, vt capiatis, quem me vobis traditurum ſpopondi) TENETE EVM. Syrus: *ipſum prehendite.* Græcè κρατήσατε, id eſt, apprehendite, occupate, capite, retinete ne è manibus veſtris, vti aliàs fecit, elabatur. Vnde addit Marcus, & *ducite caute.* Verebatur enim Iudas ne Chriſtus ſe transformando, ait ex Origene S. Hieronymus, occultaret vel effugeret, itaque triginta argenteis à Principibus ſibi addictis priuaretur: illi enim ab eis Iudæ necdum erant traditi, ſed tantùm promiſſi, vt ſatis colligitur ex verſ. 15. vbi dicitur, *conſtituerunt*, id eſt, addixerunt & promiſerunt *ei triginta argenteos. Dedit illis ſignum*, vt milites Romani, qui nunquam viderant vel certè non nouerant Chriſtum, eum ex hoc ſigno agnoſcerent, ait Theophyl. erat enim nox fortè etiam ob vultus Chriſti ſimilitudinem cum vultu alicuius Apoſtoli, ſcilicet Iacobi Minoris, qui dictus eſt frater Domini. Ita nonnulli recentiores qui tamen antiquum aliquem huius ſimilitudinis non proferunt teſtem vel auctorem.

Oſculatus fuero. Origenes ait traditionem eſſe, quòd Chriſtus duas habuerit facies, vnam naturalem & vſitatam, alteram propriam & ſecretam quam pro libito aſſumebat, qualis fuit illa quam exhibuit in ſua transfiguratione. Quare cenſet Iudam hoc ſigno oſculi deſignaſſe Chriſtum quia verebatur ne Chriſtus faciem ſuam transformaret, vt à Iudæis agnoſci non poſſet. Verùm hoc gratis dicitur & impertinens eſt: tum quia Iudas non interfuit transfigurationi Chriſti, vnde alteram illam Chriſti faciem non vidit: tum quia etiamſi illi interfuiſſet, meritò timere potuiſſet, ne Chriſtus mutando faciem ſe quoque falleret, vt eum agnoſcere non poſſet, aut certè ſe occultaret & faceret inuiſibilem, vti ſciebat eum aliàs feciſſe. Cauſæ ergo oſculi fuêre illæ quas anteriùs dedi.

ET CONFESTIM ACCEDENS AD IESVM DI- VERS. 49.
XIT: AVE. (Græcè χαῖρε, id eſt, *ſalue*) RABBI Luc. 22. 47.
(Arabicus *Aue magiſter*) ET OSCVLATVS EST Mar. 14. 45.
EVM.

EVM. Sciebat Iudas ex verbis Chriſti in cœna, ſe ſuámque proditionem notam eſſe Chriſto, vt tamen exterius illam coram Apoſtolis cæteris tegat quoad poteſt, fingit ſe Chriſto ſolitum amicitiæ & reuerentiæ dare oſculum. Oſculum enim fuit olim ſalutatio, ſiue mos ſalutandi apud Hebræos, Romanos, ſiue alias gentes, vt patet ex Scrip. Vnde veriſimile eſt hoc oſculi ſymbolo Apoſtolos ſalutaſſe Chriſtum, cùm aliunde ad ipſum redirent. Quocirca exemplo Chriſti primi Chriſtiani ſalutabant ſe inuicem oſculo caſto & ſancto, vti docet Tertul lib. de Oratione, imò Paulus 1. Corinth. 16. 20 Vide ibi dicta. Sed Iudas hoc ſymbolo amicitiæ ad perfidiam & proditionem ſuam ſceleſtiſſimè abuſus eſt, perſuaſus ex lenitate Chriſti, ait Chryſoſtomus ſe ab eius oſculo non repellendum; quòd ſi repelleretur, nihilominus hoc ſigno oſculi oblati & à Chriſto repulſi, eum Iudæis indicaret, & vt inciuilem ac inhumanum capiendum traderet. Vnde Victor Antioch. in Marci cap. 14. verſ. 45. *Cui lethales*, ait, *inſidias ſtruebat, illi infelix ſalutem cum oſculo offerebat*. Et S. Hieronymus (vel quiſquis eſt Auctor: non enim eſt Hieronymus Stridonenſis) ibidem: *Dans*, ait, *ſignum oſculi cum veneno doli*.

Oſculum erat olim ſalutandi ritus.

Victor. Antioch.

Hieronym.

Porrò Chriſtus licèt vehementer ſentiret, doletétque ſe à Iuda diſcipulo ſuo tradi, prodique ficto beneuolentiæ oſculo, tamen ille oſculantem non reſpuit, nec oſculum tenuit, ſed fraudulentum hoſtiléque offerenti, ſincerum amicúmque reddidit. Primò, *ne refugere proditionem videretur*, ait S. Ambroſius in Lucæ cap. 21. verſ. 45. ſed vltro ex deſiderio plura & indigniora pro nobis patiendi, illam amplecti. Secundò; vt cor Iudæ leniret & compungeret: *vt plus afficeret proditorem, cui amoris officia non negaret*, ait ibidem Ambroſius. Tertiò, *vt doceremur inimicos omnes, eóſque quos ſcimus deſæuituros in nos eſſe, diligere, oſculum eius Dominus non reſpuit*, ait S. Hilarius. Chriſtus enim Iudam licèt proditorem non habuit odio, ſed dilexit, magiſque doluit de eius ſcelere & perditione, quàm de ſua proditione, idcóque ſategit eum hiſce verbis ad pœnitentiam inflectere. Sicut enim ex chalybe, ſi eum ſilice ferias, latens elicitur ignis; ſic ex Chriſto percuſſo & patiente latens emicat amor, & mirus erga inimicos charitatis affectus. Vnde in tota eius paſſione, præ omnibus virtutibus diuinis reſplenduit amor, cuius ſignum fuit immenſus dolor. Vnde illud:

Chriſtus oſculum dedit Iudæ tribus de cauſis.

Ambroſ.

Hilar.

Cernis vt in toto corpore ſculptus amor?

VERS. 50. DIXITQVE ILLI IESVS: AMICE AD QVID VENISTI? q. d. Si veniſti ad me Iudæis prodendum, vti te veniſſe ſcio, quorſum mihi adeo inimicus tam amicum das oſculum? Sin verò veniſti ad me amicè de more ſalutandum, quorſum amicus tot contra me adducis inimicos? Vnde S. Auguſtinus ſerm. 1. de Paſſione: *Oſcularis*, ait, *& inſidiaris, amicum fingis cùm proditor ſis*. Hinc Lucas addit Chriſtum ſubdidiſſe: *Iuda oſculo filium hominis tradis?* Quæ verba maieſtatis æquè ac charitatis plena, findere debuiſſent cor ſaxeum Iudæ, niſi ille ipſum inſtar adamantis ſcelere obſtinaſſet & induraſſet. Porrò Syrus vertit: *Ob id veniſti ſocie mi?* ſcilicet vt me magiſtrum, dominum & Deum tuum Iudæis tradas & prodas? Arabicus: *Heus ad quid veniſti?*

Luc. 22. 48. 54. Mat. 14. 46 Ioan. 18. 12.

A uguſtin.

Mirum fuit hoc Chriſti manſuetudinis & patientiæ exemplum, quo Iudam furem & proditorem tribus annis tolerauit, nec apoſtolatu aut procuratione priuauit, nec vlli eius ſcelus vtpote occultum patefecit. Hoc facto docuit nos idem facere, vt iniuriam nobis illatam non vindicemus, ſed amore vincamus.

Mira Chriſti in Iudã manſuetudo.

Chriſtum imitati ſunt ſancti, ac nominatim S. Martinus, qui mirâ manſuetudine omnes ſibi iniurios tolerabat & ſuperabat. Vnde cùm Britius eius Clericus, ipſum aſſiduè calumniaretur & perſequeretur, tantâ lenitate ipſum ſuſtinuit, vt cæteri eius famuli mirarentur, Clericum tam impium ab Epiſcopo ſuo non caſtigari, nec officio priuari. Quibus ille: *Chriſtus Dominus*, ait, *ſuſtinuit Iudam proditorem, ego non ſuſtinebo Britium calumniatorem?* Hac ſuâ lenitate Britium conuertit, & apud Deum meruit, vt Britius mores corrigens fieret vir ſanctus, ſibique in Epiſcopatu ſuccederet, vti eidem ipſe prædixit. Ita Sulpitius in vita S. Martini.

Imitatus eam S. Martinus.

Hìc recto hiſtoriæ ordine intexenda ſunt, quæ ſupplet Ioannes de Iudæis à Chriſto proſtratis in terram. Sic enim ait cap. 18. verſ. 4. *Ieſus itaque ſciens omnia quæ ventura erant ſuper eum, proceſſit & dixit eis. Quem quæritis? Reſponderunt ei: Ieſum Nazarænum. Dicit eis Ieſus. Ego ſum. Stabat autem & Iudas, qui tradebat eum cum ipſis. Vt ergo dixit eis, ego ſum: abierunt retrorſum & ceciderunt in terram. Iterum ergo interrogauit eos: Quem quæritis? Illi autem dixerunt: Ieſum Nazarænum. Reſpondit Ieſus: Dixi vobis quia ego ſum. Si ergo me quæritis ſinite hos abire: vt impleretur ſermo quem dixit: quia quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quemquam.* Ioan. 18. 4.

Vt ergo Ioannem cum Matthæo cæteriſque concilies, hic fuit rei geſtæ ordo. Iudas ne videretur eſſe proditor Chriſti, aliquot paſſibus turbas, quæ ſecum venerant ad capiendum Chriſtum, anteceſſit, vt ipſe videretur non eſſe ex eis, ſed quaſi aliunde redire & fortuitò cum aduentu turbarum concurrere: vnde quaſi peregrè rediens oſculatus eſt Chriſtum. Chriſtus oſculum præbuit, ſed vt eum compungeret ait: *Amice ad quid veniſti?* vtique in meam necem, ſed magis ad tuam perditionem iugémque gehennam; atque vt eum confunderet, addidit: *Iuda oſculo filium hominis tradis?* Deinde Iudas poſt oſculum retroceſſit ad turbas à ſe adductas, ita vt Ieſu animosè obuiam turbis hoſtilibus prodeunte, Iudas iam cum illis ſtaret, vt ait Ioannes. Mox Ieſus liberè & intrepidè illos interrogat, quem quærant. Reſpondent illi, Ieſum Nazaræum. Ieſus ait: Ego ſum: quo dicto quaſi fulmine icti; tam Iudas, quàm omnes turbæ & aſſeclæ eius proſtrati ſunt in terram, idque auersè & retrorſum, vt ſcilicet caderent non in faciem, ſed in dorſum reſupini, vt clarè omnibus pateret eos quaſi hoſtes Chriſti, vi & potentia eius repulſos in terram fuiſſe ſtratos & afflictos. Permiſit deinde Chriſtus illos recipere vires & ſurgere, rogauitque denuo quem quærerent, illis iterantibus ſe Ieſum quærere, ſubiecit ipſe: *Dixi vobis, quia ego ſum. Si ergo me quæritis, ſinite hos abire*, vt magis ſe ſuorum quàm ſuiipſius curam gerere oſtenderet. Quo dicto milites & famuli acceſſerunt ad Ieſum, in eúmque manus & vincula iniecerunt. Id videns Petrus ſtringit gladium, Malchóque aurem amputat; ſed corripit eum Chriſtus, Malchóque aurem reſtituit, vti mox fuſiùs dicam verſ. 51.

Ordo comprehenſionis Chriſti.

Vbi nota cum S. Chryſoſtomo & Cyrillo in cap. 18. Ioannis (licet ſecus ſentiat S. Auguſtinus & Ammonius) cohortis & miniſtrorum oculos diuinitùs ita ἀορασίᾳ fuiſſe detentos, vt Chriſtum

iam

uient Iudæ. Hinc patet Chriſtum in tertia oratione exauditum, & conſortatum à Deo per Angelum, triſtitiam & agoniam excuſſiſſe, ac magno generoſóque animo obuiam iuiſſe Iudæ, morti & cruci. Nam vt ait Origenes: *Vidit in ſpiritu appro-*
Origen. *pinquantem Iudam traditioni, qui nondum videbatur à diſcipulis eius. Ita vndique diſcipulos erudit,*
Chryſoſt. (inquit Chryſoſtomus) *non neceſſitatis, nec infirmitatis hanc rem fuiſſe, ſed diſpenſationis cuiuſdam inæſtimabilis: præſciebat enim eos venturos, nec ſolùm non fugit, ſed etiam obuiam iuit.*

Tria notanda in paſſione Chriſti. Igitur Chriſtus hîc eundo obuiã hoſtibus ſuis, æquè ac in tota reliqua paſſione ſua, tria nobis maximè notanda & aduertenda reliquit; ſcilicet primò, innocentiam ſuam: innocens enim, non fugit criminis inquiſitores; vtpote benè ſibi conſcius, ideóque animoſus & audax iis obuiam prodit; nocens verò fugit, quia conſcientia eum arguit pauidúmque efficit. Secundò, maieſtatem, prouidentiam & poteſtatem ſuam, qua quaſi Dominus ordinat & prædicit hoſtium aduentum; ſed ita vt eorum ſurorem moderetur & dirigat; vt non amplius, nec aliud efficere poſſit, quàm ab ipſo permiſſum, prædictum, & præordinatum fuit. Tertiò, voluntatem qua vltrò ſe Iudæ offert, ne putaretur ex infirmitate aut inuitus, ſed ſumma dignatione humiliatione & amore liberali pro nobis pati & mori: *Surgite*, ergo, non vt fugiamus, ſed vt *eamus*, obuiam Iudæ, & vt ait S. Hieronymus, *vltro pergamus ad mortem.*

Tribulationi fortis it obuiam. Moraliter docet hîc Chriſtus in perſecutione & tribulatione excitandos eſſe animos, ac animosè illi obuiam procedendũ. Hic enim eſt heroicus fortitudinis actus, qui mali imminentis atrocitaté ſua animoſitate valdè infringit, illamq; vltrò amplexando domat & ſubigit, ac ad magna hominem diſponit, & præparat: longè enim faciliùs, maioréque merito grauia tolerantur & ſuperantur à magno animo, quàm leuia à paruo; ſicut gigas aut vir magnis viribus pollens faciliùs portat pondus 40. librarum, quàm puer paruatum virium portet onus trium librarum. Vnde Poeta:

Virgil. *Tu ne cede malis, ſed contra audentior ito;*

Vti Leo clauſis oculis, inuadit hoſtes, ſtrictóſque eorum gladios. Vnde Plinius libro 8. cap 16. *Cum*
Plin. *pro catulis fœta* (leæna, inquit) *dimicat, oculorum aciem traditur defigere in terram, ne venabula expaueſcat.* Crux ergo fugientem ſequitur, ſequentem fugit, quod vulgo de honore dicitur, ſed alio reſpectu.

Vers. 47. Adhvc ipso loqvente, ecce Ivdas vnvs de
Luc. 22. 47. dvodecim venit, et cvm eo tvrba mvlta
Mar. 14. 43. cvm gladiis et fvstibvs, missi a Principi-
Ioan. 18. 3. bvs Sacerdotvm, et senioribvs popvli.

Clariùs id explicat S. Ioannes cap. 18. 2. dicens: *Sciebat autem & Iudas, qui tradebat eum, locum:*
Ioan. 18. 2. *quia frequenter Ieſus conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis. Iudas ergo cum accepiſſet cohortem, & a Pontificibus, & Phariſæis miniſtros, venit illuc cum laternis, & facibus & armis.*

Adhuc eo loquente. Vt veritas prædicationis & prædeſtinationis ipſius, de ſua proditione & paſſione impleretur. Ipſe enim hæc omnia ita contexuit, vt malitiam Iudæ & Iudæorum ita aptè telæ ſuæ paſſionis intertexeret, vt ab eo ipſa tota partim permiſſiuè, partim poſitiuè contexta & pertexta videatur.

Ecce rei nouæ nota. *Ecce Iudas vnus de duodecim. Ecce* nota eſt rei nouæ, admirandæ & inauditæ, q. d. ecce portentum omnibus ſæculis inauditum. Ecce flagitium Iudæ ſtupendum. Iudas enim vnus Apoſtolorum, factus eſt non tantùm fur & latro, ſed Chriſti quoque proditor & princeps latronum, qui Chriſtum occiderunt. Vnde Lucas addit: *Antecedebat eos*, quaſi dux & anteſignanus ſceleſtorum.

Turba multa. Pura cohors militum Romanorum cum famulis Pontificum & Phariſæorum, vt patet ex Ioanne, cuius verba recitaui.

Et fuſtibus. Græcè ξύλων, id eſt, lignis, tam ferratis, vti ſunt haſtæ, lanceæ, tela; quàm non ferratis, vti ſunt fuſtes, talia enim erant priſcorum arma.

Vide hîc ſtultitiam & veſaniam Iudæ & Iudæorum. Sciebat Iudas Chriſtum eſſe ſummum Prophetam, imò filium Dei, qui nullis armis vinci poſſet, idque Principes Iudæorum ſæpe experti erant, tamen auaritiâ & furore cæci, adducunt milites armatos vt Chriſto Deo vim inferant, cúmque violenter capiant & ligent. Vis ô Iuda Deum ipſum vincere & vincire? Viſne Omnipotentem ligare, capere & rapere? Vultis ô homuli contra creatorem veſtrum dimicare, eúmq; armis cogere vt ſe vobis in manus dedat? *Auaritia enim* inquit S. Chryſoſtomus, *illi* (Iudæ) *furo-* Chryſoſt.
rem immiſit: auaritia omnes qui ipſi ſeruiunt crudeles efficit, atque atroces. Nam ſi propriam auarus ſalutem negligit, quid faciet de aliena?

Qvi avtem tradidit evm dedit il- Vers. 48.
lis signvm dicens: Qvemcvmqve oscv- Mar. 14. 44.
latvs fvero, ipse est (Ieſus quem quæritis, vt capiatis, quem me vobis traditurum ſpopondi) tenete evm. Syrus: *ipſum prehendite.* Græcè κρατήσατε, id eſt, apprehendite, occupate, capite, retinete ne è manibus veſtris, vti aliàs fecit, elabatur. Vnde addit Marcus, & *ducite caute.* Verebatur enim Iudas ne Chriſtus ſe transformando, ait ex Origene S. Hieronymus, occultaret vel effugeret, itaque triginta argenteis à Principibus ſibi addictis priuaretur: illi enim ab eis Iudæ necdum erant traditi, ſed tantùm promiſſi, vt ſatis colligitur ex verſ. 15. vbi dicitur, *conſtituerunt*, id eſt, addixerunt & promiſerunt *ei triginta argenteos. Dedit illis ſignum*, vt milites Romani, qui nunquam viderant vel certè non nouerant Chriſtum, eum ex hoc ſigno agnoſcerent, ait Theophyl. erat enim nox ſortè etiam ob vultus Chriſti ſimilitudinem cum vultu alicuius Apoſtoli, ſcilicet Iacobi Minoris, qui dictus eſt frater Domini. Ita nonnulli recentiores qui tamen antiquum aliquem huius ſimilitudinis non proferunt teſtem vel auctorem.

Oſculatus fuero. Origenes ait traditionem eſſe, quòd Chriſtus duas habuerit facies, vnam naturalem & vſitatam, alteram propriam & ſecretam quam pro libito aſſumebat, qualis fuit illa quam exhibuit in ſua transfiguratione. Quare cenſet Iudam hoc ſigno oſculi deſignaſſe Chriſtum, quia verebatur ne Chriſtus faciem ſuam transformaret, vt à Iudæis agnoſci non poſſet. Verùm hoc gratis dicitur & impertinens eſt: tum quia Iudas non interfuit transfigurationi Chriſti, vnde alteram illam Chriſti faciem non vidit: tum quia etiamſi illi interfuiſſet, meritò timere potuiſſet, ne Chriſtus mutando faciem ſe quoque falleret, vt eum agnoſcere non poſſet, aut certè ſe occultaret & faceret inuiſibilem, vti ſciebat eum aliàs feciſſe. Cauſæ ergo oſculi fuêre illæ quas anteriùs dedi.

Et confestim accedens ad Iesvm di- Vers. 49.
xit: Ave. (*Græcè* χαῖρε, *id eſt, ſalue*) Rabbi Luc. 22. 47.
(Arabicus *Aue magiſter*) et oscvlatvs est Mar. 14. 45.
evm.

EVM. Sciebat Iudas ex verbis Chriſti in cœna, ſe ſuámque proditionem notam eſſe Chriſto, vt tamen exterius illam coram Apoſtolis cæteris tegat quoad poteſt, fingit ſe Chriſto ſolitum amicitiæ & reuerentiæ dare oſculum. Oſculum enim fuit olim ſalutatio, ſiue mos ſalutandi apud Hebræos, Romanos, ſiue alias gentes, vt patet ex Scrip. Vnde veriſimile eſt hoc oſculi ſymbolo Apoſtolos ſalutaſſe Chriſtum, cùm aliunde ad ipſum redirent. Quocirca exemplo Chriſti, primi Chriſtiani ſalutabant ſe inuicem oſculo caſto & ſancto, vti docet Tertul lib. de Oratione, imò Paulus 1. Corinth. 16. 20 Vide ibi dicta. Sed Iudas hoc ſymbolo amicitiæ ad perfidiam & proditionem ſuam ſceleſtiſſimè abuſus eſt, perſuaſus ex lenitate Chriſti, ait Chryſoſtomus ſe ab eius oſculo non repellendum; quòd ſi repelleretur, nihilominus hoc ſigno oſculi oblati & à Chriſto repulſi, eum Iudæis indicaret, & vt inciuilem ac inhumanum capiendum traderet. Vnde Victor Antioch. in Marci cap. 14. verſ. 45. *Cui lethales*, ait, *inſidias ſtruebat, illi infelix ſalutem cum oſculo offerebat*. Et S. Hieronymus (vel quiſquis eſt Auctor: non enim eſt Hieronymus Stridonenſis) ibidem: *Dans*, ait, *ſignum oſculi cum veneno doli*.

Oſculum erat olim ſalutandi ritus.

Victor. Antioch.

Hieronym.

Porrò Chriſtus licèt vehementer ſentiret, doleretque ſe à Iuda diſcipulo ſuo tradi, prodique ficto beneuolentiæ oſculo, tamen ille oſculantem non reſpuit, nec oſculum renuit, ſed fraudulentum hoſtiléque offerenti, ſincerum amicúmque reddidit. Primò, *ne refugere proditionem videretur*, ait S. Ambroſius in Lucæ cap. 21. verſ. 45. ſed vltro ex deſiderio plura & indigniora pro nobis patiendi, illam amplecti. Secundò, vt cor Iudæ leniret & compungeret: *vt plus afficeret proditorem, cui amoris officia non negaret*, ait ibidem Ambroſius. Tertiò, *vt doceremur inimicos omnes, eóſque quos ſcimus deſæuituros in nos eſſe, diligere, oſculum eius Dominus non reſpuit*, ait S. Hilarius. Chriſtus enim Iudam licèt proditorem non habuit odio, ſed dilexit, magiſque doluit de eius ſcelere & perditione, quàm de ſua proditione, ideóque ſategit eum hiſce verbis ad pœnitentiam inflectere. Sicut enim ex chalybe, ſi eum ſilice ferias, latens elicitur ignis; ſic ex Chriſto percuſſo & patiente latens emicat amor, & mirus erga inimicos charitatis affectus. Vnde in tota eius paſſione, præ omnibus virtutibus diuinis reſplenduit amor, cuius ſignum fuit immenſus dolor. Vnde illud:

Chriſtus oſculum dedit Iudæ tribus de cauſis

Ambroſ.

Hilar.

Cernis vt in toto corpore ſculptus amor?

Vers. 50. Luc. 22. 48. 54. Mar. 14. 46 Ioan. 18. 12.

DIXITQVE ILLI IESVS: AMICE AD QVID VENISTI? q. d. Si veniſti ad me Iudæis prodendum, vti te veniſſe ſcio, quorſum mihi adeo inimicus tam amicum das oſculum? Sin verò veniſti ad me amicè de more ſalutandum, quorſum amicus tot contra me adducis inimicos? Vnde S. Auguſtinus ſerm. 1. de Paſſione: *Oſcularis*, ait, *& inſidiaris, amicum fingis cùm proditor ſis*. Hinc Lucas addit Chriſtum ſubdidiſſe: *Iuda oſculo filium hominis tradis?* Quæ verba maieſtatis æquè ac charitatis plena, findere debuiſſent cor ſaxeum Iudæ, niſi ille ipſum inſtar adamantis ſcelere obſtinaſſet & induraſſet. Porrò Syrus vertit: *Ob id veniſti ſocie mi?* ſcilicet vt me magiſtrum, dominum & Deum tuum Iudæis tradas & prodas? Arabicus: *Heus ad quid veniſti?*

Auguſtin.

Mirum fuit hoc Chriſti manſuetudinis & patientiæ exemplum, quo Iudam furem & proditorem tribus annis tolerauit, nec apoſtolatu aut procuratione priuauit, nec vlli eius ſcelus vtpote occultum patefecit. Hoc facto docuit nos idem facere, vt iniuriam nobis illatam non vindicemus, ſed amore vincamus.

Mira Chriſti in Iudā manſuetudo.

Chriſtum imitati ſunt ſancti, ac nominatim S. Martinus, qui mirâ manſuetudine omnes ſibi iniurios tolerabat & ſuperabat. Vnde cùm Britius eius Clericus, ipſum aſſiduè calumniaretur & perſequeretur, tantâ lenitate ipſum ſuſtinuit, vt cæteri eius famuli mirarentur, Clericum tam impium ab Epiſcopo ſuo non caſtigari, nec officio priuari. Quibus ille: *Chriſtus Dominus*, ait, *ſuſtinuit Iudam proditorem, ego non ſuſtinebo Britium calumniatorem?* Hac ſuâ lenitate Britium conuertit, & apud Deum meruit, vt Britius mores corrigens fieret vir ſanctus, ſibique in Epiſcopatu ſuccederet, vti eidem ipſe prædixit. Ita Sulpitius in vita S. Martini.

Imitatus eam S. Martinus.

Hîc recto hiſtoriæ ordine intexenda ſunt, quæ ſupplet Ioannes de Iudæis à Chriſto proſtratis in terram. Sic enim ait cap. 18. verſ. 4. *Ieſus itaque ſciens omnia quæ ventura erant ſuper eum, proceſſit & dixit eis. Quem quæritis? Reſponderunt ei: Ieſum Nazarenum. Dicit eis Ieſus. Ego ſum. Stabat autem & Iudas, qui tradebat eum cum ipſis. Vt ergo dixit eis, ego ſum: abierunt retrorſum & ceciderunt in terram. Iterum ergo interrogauit eos: Quem quæritis? Illi autem dixerunt: Ieſum Nazarenum. Reſpondit Ieſus: Dixi vobis quia ego ſum. Si ergo me quæritis ſinite hos abire: vt impleretur ſermo quem dixit: quia quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quemquam.* Ioan. 18. 4.

Vt ergo Ioannem cum Matthæo cæteriſque concilies, hic fuit rei geſtæ ordo. Iudas ne videretur eſſe proditor Chriſti, aliquot paſſibus turbas, quæ ſecum venerant ad capiendum Chriſtum, anteceſſit, vt ipſe videretur non eſſe ex eis, ſed quaſi aliunde redire & fortuitò eum aduentu turbarum concurrere: vnde quaſi peregrè rediens oſculatus eſt Chriſtum. Chriſtus oſculum præbuit, ſed vt eum compungeret ait: *Amice ad quid veniſti?* vtique in meam necem, ſed magis ad tuam perditionem iugémque gehennam; atque vt eum confunderet, addidit: *Iuda oſculo filium hominis tradis?* Deinde Iudas poſt oſculum retroceſſit ad turbas à ſe adductas, ita vt Ieſu animosè obuiam turbis hoſtilibus prodeunte, Iudas iam cum illis ſtaret, vt ait Ioannes. Mox Ieſus liberè & intrepidè illos interrogat, quem quærant. Reſpondent illi, Ieſum Nazaræum. Ieſus ait: Ego ſum: quo dicto quaſi fulmine icti; tam Iudas, quàm omnes turbæ & aſſeclæ eius proſtrati ſunt in terram, idque auersè & retrorſum, vt ſcilicet caderent non in faciem, ſed in dorſum reſupini, vt clarè omnibus pateret eos quaſi hoſtes Chriſti, vi & potentia eius repulſos in terram fuiſſe ſtratos & afflictos. Permiſit deinde Chriſtus illos recipere vires & ſurgere, rogauitque denuo quem quærerent, illis iterantibus ſe Ieſum quærere, ſubiecit ipſe: *Dixi vobis, quia ego ſum. Si ergo me quæritis, ſinite hos abire*, vt magis ſe ſuorum quàm ſuiipſius curam gerere oſtenderet. Quo dicto milites & famuli acceſſerunt ad Ieſum, in eúmque manus & vincula iniecerunt. Id videns Petrus ſtringit gladium, Malchóque aurem amputat; ſed corripit eum Chriſtus, Malchóque aurem reſtituit, vti mox fuſiùs dicam verſ. 51.

Ordo comprehenſionis Chriſti.

Vbi nota cum S. Chryſoſtomo & Cyrillo in cap. 18. Ioannis (licet ſecus ſentiat S. Auguſtinus & Ammonius) cohortis & miniſtrorum oculos diuinitùs ita ἀορασίᾳ fuiſſe detentos, vt Chriſtum iam

uient Iudæ. Hinc patet Chriſtum in tertia oratione exauditum, & confortatum à Deo per Angelum, triſtitiam & agoniam excuſſiſſe, ac magno generoſóque animo obuiam iuiſſe Iudæ, morti & cruci. Nam vt ait Origenes: *Vidit in ſpiritu appropinquantem Iudam traditioni, qui nondum videbatur à diſcipulis eius. Ita vndique diſcipulos erudit,* (inquit Chryſoſtomus) *non neceſſitatis, nec infirmitatis hanc rem fuiſſe, ſed diſpenſationis cuiuſdam ineſtimabilis: præſciebat enim eos venturos, nec ſolùm non fugit, ſed etiam obuiam iuit.*

Origen. Chryſoſt.

Tria notanda in paſſione Christi.

Igitur Chriſtus hîc eundo obuiã hoſtibus ſuis, æquè ac in tota reliqua paſſione ſua, tria nobis maximè notanda & aduertenda reliquit; ſcilicet primò, innocentiam ſuam: innocens enim, non fugit criminis inquiſitores; vtpote benè ſibi conſcius, ideóque animoſus & audax iis obuiam prodit; nocens verò fugit, quia conſcientia eum arguit pauidúmque efficit. Secundò, maieſtatem, prouidentiam & poteſtatem ſuam, qua quaſi Dominus ordinat & prædicit hoſtium aduentum; ſed ita vt eorum furorem moderetur & dirigat; vt non amplius, nec aliud efficere poſſit, quàm ab ipſo permiſſum, prædictum, & præordinatum fuit. Tertiò, voluntatem qua vltrò ſe Iudæ offert, ne putaretur ex infirmitate aut inuitus, ſed ſumma dignatione. humiliatione & amore liberali pro nobis pati & mori: *Surgite*, ergo, non vt fugiamus, ſed vt *eamus*, obuiam Iudæ, & vt ait S. Hieronymus, *vltro pergamus ad mortem.*

Tribulationi fortis it obuiam.

Moraliter docet hîc Chriſtus in perſecutione & tribulatione excitandos eſſe animos, ac animoſè illi obuiam procedendũ. Hic enim eſt heroicus fortitudinis actus, qui mali imminentis atrocitaté ſua animoſitate valdè infringit, illamq; vltrò amplexando domat & ſubigit, ac ad magna hominem diſponit, & præparat: longè enim faciliùs, maioréque merito grauia tolerantur & ſuperantur à magno animo, quàm leuia à paruo; ſicut gigas aut vir magnis viribus pollens faciliùs portat pondus 40. librarum, quàm puer paruarum virium portet onus trium librarum. Vnde Poeta:

Virgil. *Tu ne cede malis, ſed contra audentior ito;*

Vti Leo clauſis oculis, inuadit hoſtes, ſtrictóſque eorum gladios. Vnde Plinius libro 8. cap 16. *Cum pro catulis fœta* (leæna, inquit) *dimicat, oculorum aciem traditur defigere in terram, ne venabula expaueſcat.* Crux ergo fugientem ſequitur, ſequentem fugit, quod vulgo de honore dicitur, ſed alio reſpectu.

Plin.

Vers. 47. Luc. 22. 47. Mar. 14. 43. Ioan. 18. 3.

ADHVC IPSO LOQVENTE, ECCE IVDAS VNVS DE DVODECIM VENIT, ET CVM EO TVRBA MVLTA CVM GLADIIS ET FVSTIBVS, MISSI A PRINCIPIBVS SACERDOTVM, ET SENIORIBVS POPVLI.

Clariùs id explicat S Ioannes cap. 18. 2. dicens: *Sciebat autem & Iudas, qui tradebat eum, locum: quia frequenter Ieſus conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis. Iudas ergo cum accepiſſet cohortem, & à Pontificibus, & Phariſæis miniſtros, venit illuc cum laternis, & facibus & armis.*

Ioan. 18. 2.

Adhuc eo loquente. Vt veritas prædicationis & prædeſtinationis ipſius, de ſua proditione & paſſione impleretur. Ipſe enim hæc omnia ita contexuit, vt malitiam Iudæ & Iudæorum ita aptè telæ ſuæ paſſionis intertexeret, vt ab eo ipſa tota partim permiſſiuè, partim poſitiuè contexta & pertexta videatur.

Ecce rei nouæ nota.

Ecce Iudas vnus de duodecim Ecce nota eſt rei nouæ, admirandæ & inauditæ, q. d. ecce portentum omnibus ſæculis inauditum. Ecce flagitium Iudæ ſtupendum. Iudas enim vnus Apoſtolorum, factus eſt non tantùm fur & latro, ſed Chriſti quoque proditor & princeps latronum, qui Chriſtum occiderunt. Vnde Lucas addit: *Antecedebat eos*, quaſi dux & anteſignanus ſceleſtorum.

Turba multa. Puta cohors militum Romanorum cum famulis Pontificum & Phariſæorum, vt patet ex Ioanne, cuius verba recitaui.

Et fuſtibus. Græcè ξύλων, id eſt, lignis, tam ferratis, vti ſunt haſtæ, lanceæ, tela; quàm non ferratis, vti ſunt fuſtes, talia enim erant priſcorum arma.

Vide hîc ſtultitiam & veſaniam Iudæ & Iudæorum. Sciebat Iudas Chriſtum eſſe ſummum Prophetam, imò filium Dei, qui nullis armis vinci poſſet, idque Principes Iudæorum ſæpe experti erant, tamen auaritiâ & furore cæci, adducunt milites armatos vt Chriſto Deo vim inferant, cúmque violenter capiant & ligent. Vis ô Iuda Deum ipſum vincere & vincire? Viſne Omnipotentem ligare, capere & rapere? Vultis ô homuli contra creatorem veſtrum dimicare, cúmq; armis cogere vt ſe vobis in manus dedat? *Auaritia enim* inquit S. Chryſoſtomus, *illi* (Iudæ) *furorem immiſit: auaritia omnes qui ipſi ſeruiunt crudeles efficit, atque atroces. Nam ſi propriam auarus ſalutem negligit, quid faciet de aliena?* Chryſoſt.

Vers. 48. Mar. 14. 44.

QVI AVTEM TRADIDIT EVM DEDIT ILLIS SIGNVM DICENS: QVEMCVMQVE OSCVLATVS FVERO, IPSE EST (Ieſus quem quæritis, vt capiatis, quem me vobis traditurum ſpopondi) TENETE EVM. Syrus: *ipſum prehendite.* Græcè κρατήσατε, id eſt, apprehendite, occupate, capite, retinete ne è manibus veſtris, vti aliàs fecit, elabatur. Vnde addit Marcus, & *ducite caute.* Verebatur enim Iudas ne Chriſtus ſe transformando, ait ex Origene S. Hieronymus, occultaret vel effugeret, itáque triginta argenteis à Principibus ſibi addictis priuaretur: illi enim ab eis Iudæ necdum erant traditi, ſed tantùm promiſſi, vt ſatis colligitur ex verſ. 15. vbi dicitur, *conſtituerunt*, id eſt, addixerunt & promiſerunt *ei triginta argenteos. Dedit illis ſignum*, vt milites Romani, qui nunquam viderant vel certè non nouerant Chriſtum, eum ex hoc ſigno agnoſcerent, ait Theophyl. erat enim nox fortè etiam ob vultus Chriſti ſimilitudinem cum vultu alicuius Apoſtoli, ſcilicet Iacobi Minoris, qui dictus eſt frater Domini. Ita nonnulli recentiores qui tamen antiquum aliquem huius ſimilitudinis non proferunt teſtem vel auctorem.

Oſculatus fuero. Origenes ait traditionem eſſe, quòd Chriſtus duas habuerit facies, vnam naturalem & vſitatam, alteram propriam & ſecretam quam pro libito aſſumebat, qualis fuit illa quam exhibuit in ſua transfiguratione. Quare cenſet Iudam hoc ſigno oſculi deſignaſſe Chriſtum quia verebatur ne Chriſtus faciem ſuam transformaret, vt à Iudæis agnoſci non poſſet. Verùm hoc gratis dicitur & impertinens eſt: tum quia Iudas non interfuit transfigurationi Chriſti, vnde alteram illam Chriſti faciem non vidit: tum quia etiamſi illi interfuiſſet, meritò timere potuiſſet, ne Chriſtus mutando faciem ſe quoque falleret, vt eum agnoſcere non poſſet, aut certè ſe occultaret & faceret inuiſibilem, vti ſciebat eum aliàs feciſſe. Cauſæ ergo oſculi fuêre illæ quas anteriùs dedi.

Vers. 49. Luc. 22. 47. Mar. 14. 45.

ET CONFESTIM ACCEDENS AD IESVM DIXIT: AVE. (Græcè χαῖρε, id eſt, *ſalue*) RABBI (Arabicus *Aue magiſter*) ET OSCVLATVS EST EVM.

EVM. Sciebat Iudas ex verbis Chriſti in cœna, ſe
ſuámque proditionem notam eſſe Chriſto, vtta-
men exterius illam coram Apoſtolis cæteris te-
gat quoad poteſt, fingit ſe Chriſto ſolitum amici-
tiæ & reuerentiæ dare oſculum. Oſculum enim
fuit olim ſalutario, ſiue mos ſalutandi apud He-
Oſculum erat olim ſalutandi ritus. bræos, Romanos, ſiue alias gentes, vt patet ex
Scrip. Vnde veriſimile eſt hoc oſculi ſymbolo
Apoſtolos ſalutaſſe Chriſtum, cùm aliunde ad
ipſum redirent. Quocirca exemplo Chriſti, primi
Chriſtiani ſalutabant ſe inuicem oſculo caſto &
ſancto, vti docet Tertul lib. de Oratione, imò
Paulus 1. Corinth. 16. 20 Vide ibi dicta. Sed Iudas
hoc ſymbolo amicitiæ ad perfidiam & proditio-
nem ſuam ſceleſtiſſimè abuſus eſt, perſuaſus ex
lenitate Chriſti, ait Chryſoſtomus ſe ab eius oſcu-
lo non repellendum; quòd ſi repelleretur, nihilo-
minus hoc ſigno oſculi oblati & à Chriſto repul-
ſi, eum Iudæis indicaret, & vt inciuilem ac inhu-
Victor. Antioch. manum capiendum traderet. Vnde Victor An-
tioch. in Marci cap. 14. verſ. 45. *Cui lethales*, ait, *in-
ſidias ſtruebat, illi infelix ſalutem cum oſculo offere-
bat*. Et S. Hieronymus (vel quiſquis eſt Auctor:
Hieronym. non enim eſt Hieronymus Stridonenſis) ibidem:
Dans, ait, *ſignum oſculi cum veneno doli.*

Porrò Chriſtus licèt vehementer ſentiret, do-
leretque ſe à Iuda diſcipulo ſuo tradi, prodique
ficto beneuolentiæ oſculo, tamen ille oſculan-
tem non reſpuit, nec oſculum renuit, ſed fraudu-
Chriſtus oſculum dedit Iudæ tribus de cauſis lentum hoſtiléque offerenti, ſincerum amicúm-
que reddidit. Primò, *ne refugere proditionem vide-
retur*, ait S. Ambroſius in Lucæ cap. 21. verſ. 45.
ſed vltro ex deſiderio plura & indigniora pro
nobis patiendi, illam amplecti. Secundò; vt cor
Iudæ leniret & compungeret: *vt plus aſſiceret pro-
ditorem, cui amoris officia non negaret*, ait ibidem
Ambroſius. Tertiò, *vt doceremur inimicos omnes,
Ambroſ. eóſque quos ſcimus deſæuituros in nos eſſe, diligere,
oſculum eius Dominus non reſpuit*, ait S. Hilarius.
Hilar. Chriſtus enim Iudam licèt proditorem non ha-
buit odio, ſed dilexit, magiſque doluit de eius
ſcelere & perditione, quàm de ſua proditione,
ideóque ſategit eum hiſce verbis ad pœniten-
tiam inflectere. Sicut enim ex chalybe, ſi eum
ſilice ferias, latens elicitur ignis; ſic ex Chriſto per-
cuſſo & patiente latens emicat amor, & mirus
erga inimicos charitatis affectus. Vnde in tota eius
paſſione, præ omnibus virtutibus diuinis reſplen-
duit amor, cuius ſignum fuit immenſus dolor.
Vnde illud:

Cernis vt in toto corpore ſculptus amor?

VERS. 50. DIXITQVE ILLI IESVS: AMICE AD QVID VE-
Luc. 22. 48. 54. NISTI? q. d. Si veniſti ad me Iudæis prodendum,
vti te veniſſe ſcio, quorſum mihi adeo inimicus
Mar. 14. 46 tam amicum das oſculum? Sin verò veniſti ad me
Ioan. 18. 12. amicè de more ſalutandum, quorſum amicus tot
contra me adducis inimicos? Vnde S. Auguſtinus
ſerm. 1. de Paſſione: *Oſcularis*, ait, *& inſidiaris, ami-
cum fingis cùm proditor ſis*. Hinc Lucas addit Chri-
Auguſtin. ſtum ſubdidiſſe: *Iuda oſculo filium hominis tradis?*
Quæ verba maieſtatis æquè ac charitatis plena,
findere debuiſſent cor ſaxeum Iudæ, niſi ille ip-
ſum inſtar adamantis ſcelere obſtinaſſet & indu-
raſſet. Porrò Syrus vertit: *Ob id veniſti ſocie mi?* ſci-
licet vt me magiſtrum, dominum & Deum tuum
Iudæis tradas & prodas? Arabicus: *Heus ad quid
veniſti?*

Mirum fuit hoc Chriſti manſuetudinis & pa-
tientiæ exemplum, quo Iudam furem & prodito-
rem tribus annis tolerauit, nec apoſtolatu aut pro-
curatione priuauit, nec vlli eius ſcelus vtpote oc- *Mira Chriſti in Iudã manſuetudo.*
cultum patefecit. Hoc facto docuit nos idem fa-
cere, vt iniuriam nobis illatam non vindicemus,
ſed amore vincamus.

Chriſtum imitati ſunt ſancti, ac nominatim
S. Martinus, qui mirâ manſuetudine omnes ſibi
iniurios tolerabat & ſuperabat. Vnde cùm Bri-
tius eius Clericus, ipſum aſſiduè calumniaretur &
perſequeretur, tantâ lenitate ipſum ſuſtinuit, vt *Imitatus eam S. Martinus.*
cæteri eius famuli mirarentur, Clericum tam im-
pium ab Epiſcopo ſuo non caſtigari, nec officio
priuari. Quibus ille: *Chriſtus Dominus*, ait, *ſuſtinuit
Iudam proditorem, ego non ſuſtinebo Britium ca-
lumniatorem?* Hac ſuâ lenitate Britium conuertit,
& apud Deum meruit, vt Britius mores corrigens
fieret vir ſanctus, ſibique in Epiſcopatu ſuccede-
ret, vti eidem ipſe prædixit. Ita Sulpitius in vita S.
Martini.

Hîc recto hiſtoriæ ordine intexenda ſunt, quæ
ſupplet Ioannes de Iudæis à Chriſto proſtratis in
terram. Sic enim ait cap. 18. verſ. 4. *Ieſus itaque ſci-
ens omnia quæ ventura erant ſuper eum, proceſſit &* Ioan. 18. 4.
*dixit eis. Quem quæritis? Reſponderunt ei: Ieſum
Nazarenum. Dicit eis Ieſus. Ego ſum. Stabat autem
& Iudas, qui tradebat eum cum ipſis. Vt ergo dixit
eis, ego ſum: abierunt retrorſum & ceciderunt in ter-
ram. Iterum ergo interrogauit eos: Quem quæritis?
Illi autem dixerunt: Ieſum Nazarenum. Reſpondit
Ieſus: Dixi vobis quia ego ſum. Si ergo me quæritis
ſinite hos abire: vt impleretur ſermo quem dixit: quia
quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quemquam.*

Vt ergo Ioannem cum Matthæo cæteriſque
conciliem, hic fuit rei geſtæ ordo. Iudas ne vide-
retur eſſe proditor Chriſti, aliquot paſſibus tur-
bas, quæ ſecum venerant ad capiendum Chri-
ſtum, anteceſſit, vt ipſe videretur non eſſe ex eis,
ſed quaſi aliunde redire & fortuitò cum aduen-
tu turbarum concurrere: vnde quaſi peregrè re-
diens oſculatus eſt Chriſtum. Chriſtus oſculum
præbuit, ſed vt eum compungeret ait: *Amice ad
quid veniſti?* vtique in meam necem, ſed magis ad
tuam perditionem iugémque gehennam; atque
vt eum confunderet, addidit: *Iuda oſculo filium ho-
minis tradis?* Deinde Iudas poſt oſculum retro- *Ordo comprehenſionis Chriſti.*
ceſſit ad turbas à ſe adductas, ita vt Ieſu animosè
obuiam turbis hoſtilibus prodeunte, Iudas iam
cum illis ſtaret, vt ait Ioannes. Mox Ieſus liberè
& intrepidè illos interrogat, quem quærant. Re-
ſpondent illi, Ieſum Nazaræum. Ieſus ait: Ego
ſum: quo dicto quaſi fulmine icti; tam Iudas,
quàm omnes turbæ & aſſeclæ eius proſtrati ſunt
in terram, idque auersè & retrorſum, vt ſcilicet
caderent non in faciem, ſed in dorſum reſupini,
vt clarè omnibus pateret eos quaſi hoſtes Chriſti,
vi & potentia eius repulſos in terram fuiſſe ſtra-
tos & afflictos. Permiſit deinde Chriſtus illos re-
cipere vires & ſurgere, rogauítque denuo quem
quærerent, illis iterantibus ſe Ieſum quærere, ſub-
iecit ipſe: *Dixi vobis, quia ego ſum. Si ergo me quæ-
ritis, ſinite hos abire*, vt magis ſe ſuorum quàm ſui-
ipſius curam gerere oſtenderet. Quo dicto milites
& famuli acceſſerunt ad Ieſum, in eúmque ma-
nus & vincula iniecerunt. Id videns Petrus ſtrin-
git gladium, Malchóque aurem amputat; ſed cor-
ripit eum Chriſtus, Malchóque aurem reſtituit,
vti mox fuſiùs dicam verſ. 51.

Vbi nota cum S. Chryſoſtomo & Cyrillo in
cap. 18. Ioannis (licet ſecus ſentiat S. Auguſtinus &
Ammonius) cohortis & miniſtrorum oculos di-
uinitùs ita ἀορασίᾳ fuiſſe detentos, vt Chriſtum
iam

Digitized by Google

iam oſculo à Iuda indicatum & obuiam prodeuntem, ac à multis antea ſæpe viſum cognitúmque agnoſcere non poſſent, multò minus cõprehendere. Id colligitur ex eo, quod ipſi interrogati à Ieſu *quid quæritis?* non reſpondent, te quærimus, ſed Ieſum Nazarænum, quaſi non cognitum & non viſum, imò nec Iudam ipſum tunc Chriſtũ agnouiſſe cenſent S. Chryſoſtomus, Cyrillus, Theophylactus in c. 18. Ioannis, item Leontius & Theodoretus in Catena Græcorum, qui id colligunt ex eo, quod ait Ioannes cap. 18. 5. *Stabat autem & Iudas, qui tradebat eum cum ipſis.* Iudas enim oſculo dato Ieſu retroceſſit ad cohortem, vt ei tardanti, & immotæ ex aoraſia conſiſtenti innueret accedere, & inuolare in Ieſum iam à ſe oſculo oſtenſum, vt triginta denarios ſibi in pretium proditionis Chriſti promiſſos acciperet, qua in re ſuam impudentiam & proditionem apertè demonſtrauit. Magis autem retroceſſit ex pauore & horrore illi à Chriſto, æquè ac à ſceleris conſcientia incuſſo. Repulit enim Chriſtus illum à ſe & ſuo Apoſtolorum cœtu, vt illum confunderet, q.d. Vade, ô proditor ad tuos ſatellites, indignus enim es me, meorúmque conſortio: vnde & mox

Miracula Chriſti capiendi. 1.

Iudam cum cohorte in terram proſtrauit. Hoc ergo fuit primum Chriſti miraculum, quo ipſe in comprehenſione ſua maieſtatem ſuam & omnipotentiam diuinam oſtendit, vt ſcirent Iudas & Iudæi ſe fruſtra veniſſe cum cohorte & armis, dum Chriſtus vi capi non poſſet, niſi ipſe vltrò & dignanter ſe in manus eorum daret. Simili aoraſiâ Deus percuſſit Sodomitas. Geneſ. 19. 11. *Vides vim inſuperabilem,* inquit Chryſoſtomus, *quomodo in medio eorum exiſtens eos cæcauit?* Et Cyrillus: *Poteſtas ergo diuina Chriſti enituit, qui quamuis ſe quærentibus offerret, minimè tamen cognoſcebatur.*

Chryſoſt.

Cyrill.

Symbolicè S. Auguſtinus in cap. 18. Ioannis: *Sempiternus dies,* ait, *ita membris occultabatur humanis, vt cum laternis & facibus quæreretur, occidendus à tenebris.*

Auguſt.

2. Secundum Chriſti miraculum, ait S. Chryſoſtomus fuit, quòd ſolo verbo, *Ego ſum,* Iudam cum omnibus ſatellitibus proſtrauerit in terram reſupinos in dorſum, eóſque vt innuit S. Leo ſerm. 1. de Paſſione, priuarit virtute ſentiente & mouente, vt ſe erigere, ſuſtinere & regere non valerẽt, vti fit in paralyticis. Audi S. Leonem ſerm. 1. *Ego ſum,* inquit, *quod verbum illam manum ita ex ferociſſimis congregatam, quaſi quodam fulmineo ictu ſtrauit atque perculit, vt omnes illi atroces, minaces, atque terribiles retroacti corruerent. Vbi fuit ſæuitiæ conſpiratio? vbi ardor irarum? vbi inſtructus armorum? Dominus dicit ego ſum, & ad vocem eius turba proſternitur impiorum. Quid iam poterit maieſtas eius iudicatura, cuius hoc potuit humilitas iudicanda?*

Leo.

Vnde licèt τὸ *ego ſum,* ſignificet, q.d. Ego ſum Ieſus, quem vos quæritis, tamen Rupertus ſic exponit: *ego ſum qui ſum,* ſcilicet ſemper ab æterno, ideóque Deus omnipotens. Exodi 3. Porrò S. Hieronymus Epiſt. 140. ad Principiam, cenſet Chriſtum cæleſti quodam vultus ſplendore, hos ſatellites perculiſſe, & proſtraſſe: *Niſi,* ait, *habuiſſet in vultu oculiſque quicquã ſidereum, nunquam eum ſtatim ſecuti fuiſſent Apoſtoli, nec qui ad comprehendendum eum venerant, corruiſſent.*

Hieron.

Proſtratio Iudæorum ſignificat caſum eorũ.

Allegoricè: hæc Iudæ cum ſuis proſtratio ſignificabat irreparabilem caſum Iudæorum, quod ex odio Chriſti in perfidia ſua forent obſtinati, & ſalutis penè incapaces. Vnde Cyrillus in cap. 18. Ioannis: *Imago,* ait, *caſus ille fuit, omnium qui Chriſto aduerſantur, quibus omnino terribilis caſus imminet.* Et S. Auguſtinus ibidem: *Vbi,* ait, *nunc militum cohors, vbi terror & munimen armorum? vna vox turbam odiis ferocem, armis terribilem ſine telo vllo percuſſit, repulit, ſtrauit. Deus enim latebat in carne: quid iudicaturus faciet, qui iudicandus hoc fecit?*

Cyrill.

Auguſtin.

Tropologicè, repræſentatur hîc caſus reproborum: hi enim in dorſum cadunt, vt reſurgere non valeant; electi verò ſi peccant, labuntur in faciem, quia mox tacti à Deo pœnitentes reſurgunt. Ita S. Gregorius homil. 8. in Ezech. *In faciem noſtram cadimus,* ait, *quia ex malis erubeſcimus, quæ nos meminimus perpetraſſe. Ibi enim cadit homo vbi confunditur.* Idem lib. 13. mor. cap. 10. *In faciem cadere,* ait, *eſt in hac vita ſuas vnumquemque culpas agnoſcere, eáſque pœnitendo deflere. Retro verò, quò non videtur cadere, eſt ex hac vita repentè decedere, & ad quæ ſupplicia ducatur ignorare.*

Et reproborum.

Gregor.

Rurſum in faciem corruunt Iuſti, qui ea quæ antè ſunt, puta futura & nouiſſima reſpiciunt; retrorſum verò peccatores, qui ea quæ retro ſunt & prætereunt, ſtatímque fiunt præterita, puta bona caduca ambiunt. Ita S. Gregorius 33. moral. cap. 23. *Retro eſt,* ait, *omne quod tranſit, antè verò eſt omne quod veniens permanet.*

Tertium Chriſti miraculum fuit, vt notat S. 3.
Chryſoſtomus & S. Auguſtinus tract. 112. in Ioannem, quòd ipſe potenti ſuâ prouidentiâ, verbique efficaciâ, *ſinite hos abire,* effecerit, vt Iudæi neminem diſcipulorum ne Petrum quidem, gladium vibrantem aurémque ſecantem comprehenderent. Ipſe enim ſolum ſe morti offerens, liberos voluit eſſe diſcipulos, tanquam bonus paſtor animam ſuam ſolus daturus pro ouibus. Vnde Chryſoſtomus: *Quis,* ait, *continuit Iudæos ne diſcipulos comprehenderent? Nemo alius, quam qui eos retrorſum proiecerat potentiâ.*

Chryſoſt.

Quartum fuit, ſubita auris Malchi reſtitutio & 4.
ſanatio, de qua mox, vbi aduerte quanta fuerit cæcitas & malitia Iudæorum, quæ viſis tot miraculis Chriſti, auſa fuit illicò in eum manus iniicere.

TVNC ACCESSERVNT ET MANVS INIECERVNT IN IESVM, ET TENVERVNT EVM. Eſt Hyſteron proteron, vel certè hæc verba in actu non perfecto, ſed inchoato accipienda ſunt, q.d. Tunc acceſſerunt ad Ieſum cœperúntque ſe parare, vt ei manus iniicerent, eúmque tenerent & caperent. Nam antequam eum reipſa caperent, Petrus vt eius captiuitatem impediret, aurem Malcho amputauit; ſed repreſſit eum Ieſus, & Malcho autem reſtituit; ac tunc demum ſe Iudæis capiendum ligandúmq; obtulit, cùm eis exprobrando dixiſſet: *Tanquam ad latronem exiſtis* vti oſtendam verſ. 55. & patet ex Luca cap. 22. verſ. 53. & 54.

ET ECCE VNVS EX HIS QVI ERANT CVM IESV EXTENDENS MANVM, EXEMIT GLADIVM SVVM, ET PERCVTIENS SERVVM PRINCIPIS AMPVTAVIT AVRICVLAM EIVS.

VERS. 51. Luc. 22. 50. Mar. 14. 47. Ioan. 18. 10.

Vnus, ſcilicet Petrus cæteris feruentior & animoſior, vt patet ex Ioanne cap. 18. Ita S. Hieronymus, Chryſoſtomus & alij. Lucas addit Petrum priùs licentiam petiiſſe à Chriſto, dicendo: *Domine ſi percutimus in gladio?* id eſt, ſi placeat, gladio te defendemus; ſed non expectato Chriſti reſponſo ob imminens Chriſto captiuitatis periculum, ex ardore gladium ſtrinxiſſe.

Exemit (Syrus diſtrinxit) gladium. Quæres,

quis

quis & qualis fuit hic gladius?

Petri gladiū fuiſſe cultrū cenſent aliqui.

Hunc S. Petri gladium fuiſſe cultrum, quo in mactatione vel comeſtione Agni vſi fuerunt Apoſtoli cenſet Toletus in Ioann. cap.18.10.Fauent S.Chryſoſtomus, Theophyl.Ioannes Maior, Ianſenius in Matth. 26. cultro enim ſecantur carnes & amputantur auriculæ. Dubitat Dionyſius Carthuſianus: & Venetiis oſtenditur hic gladius, habens ſpeciem magni cultri: Senis quoque ſimilis aſſeruatur.

Fuiſſe enſē cenſent Patres.

Verùm gladium hunc enſem fuiſſe diſertè aſſerit Franc. Lucas in Matth.26.Fauet S. Cyrillus, S.Auguſtinus, Tertullianus, Hilarius, Hieronymus, Beda, Baronius, S. Ambroſius & ita oſtenditur hic gladius S.Petri Pariſiis habens ſpeciem enſis.

Tertullian.

Tertulliani lib. de Idololatria c.19.verba ſunt: *Quomodo bellabit, imò quomodo etiam in pace militabit ſine gladio, quem Dominus abſtulit,* &c? *omnem militem Dominus in Petro exarmando diſcinxit.* Petri ergo gladius erat militaris & bellicus, ergo enſis; hoc enim bellant milites, non cultro.

Auguſtin.

S.Auguſtini lib.22.contra Fauſtum verba ſunt: *Iuſſerat, vt diſcipuli eius, ferrum ferrent, ſed non iuſſerat vt ferirent: ferrum,* ſcilicet enſis: hic enim ferit hoſtem in conflictu: nam culter potiùs ſcindit, vel pungit quàm ferit.

Hieronym.

S.Hieronymi verba ſunt: *Illo gladio* (vſus eſt Petrus) *qui igneus vertitur ante paradiſum, & gladio ſpiritus qui in Dei deſcribitur armatura.* Epheſ. 6.17. Vterque autem eſt militaris & enſis, vt patet Eadem ex S.Hieronymo verba habet Zacharias Epiſcopus Chryſopol. in concord. Euangel.

Hilar.

S.Hilarij verba ſunt: *Recondi gladium præcipit, quia eos non humano, ſed oris ſui gladio eſſet perempturus:* gladius autem oris Chriſti eſt enſis, vt patet Apocal.1.16 & cap.19.15.

Ambroſ.

S.Ambroſij, dum myſticè hos duos gladios explicat, verba ſunt: *Vnum noui, alterum veteris intelligamus teſtamenti, quibus aduerſus Diaboli armamur inſidias:* armamur autem contra hoſtem enſe non cultro, & vtrumque Teſtamentum non paruo cultro, ſed ingenti gladio comparatur.

Allegoricè.

Allegoricè paſſim Interpretes per duos gladios accipiunt duplicem Eccleſiæ poteſtatem, ſpiritalem & temporalem. Idem habetur Extrauaganti *vnam ſanctam*, de Maioritate & obedientia. Idem tradit Ioannes Suarez in Matth.26. Vnde & S Paulus Magiſtratui obediendum docens: *Non enim,* inquit, *ſine cauſa gladium portat: vindex eſt enim Dei in iram.* Rom.13. portat autem enſem, non cultrum.

Rom.13.

Rurſum hoc gladio denotatur excommunicatio, quæ hominem ab Eccleſia detruncat. hoc autem fit enſe, non cultro.

Multi cenſent Petrum feruidum voluiſſe Malcho caput amputare, vel findere, ſed Dei ductu ictum in aurem cecidiſſe: finditur autem caput enſe, non cultro. Ita cenſet Paulus à Palatio, Ianſenius & Ioannes Maior in Matth. 26. Didacus Stella in Lucæ cap.22.& alij. Hinc etiam Malcho declinanti ictum, Petrus dextram eius auriculam amputauit, cùm alioqui ſiniſtrā eius vtpote dexteræ aduerſam & obuerſam amputare debuiſſet.

Tropologicè S. Ambroſius per hunc gladium accipit martyrium: *Eſt,* inquit, *etiam gladius paſſionis, vt exuas corpus, & immolata carnis exuuiis ematur tibi ſacra corona martyrij.* Atqui Martyres enſe truncantur capite, non cultro.

Ambroſ.

Ratio. 1. Accedunt rationes. Prima, gladius hic Græcè vocatur ab omnibus Euangeliſtis vbique μάχαιρα: hæc autem enſem notat.

Secunda: Iubet Chriſtus vendi tunicam vt 2.
ematur gladius: ad cultrum autem emendum, non opus eſt vendere tunicam, ſed ad enſem: huius enim pretium tunicæ æquiparatur.

Tertia, *qui acceperit gladium, gladio peribit*, ait 3.
Chriſtus: ſolent autem homicidæ capite plecti enſe carnificis, non cultro.

Quarta, iuſſerat Chriſtus duos gladios afferri 4.
ad defenſionem publicam contra totam Iudæorum & militum Romanorum turbam: ergo enſes erant: quid enim duo cultri profuiſſent contra tantam turbam enſibus armatam? quomodo Petrus ſolo cultro armatus eam inuadere auſus fuiſſet?

Quinta, gladius apud Latinos enſem ſignificat, 5.
non cultrum: dicitúrque à clade, quam turbæ infert, vti aiunt Etymologici.

Denique gladius S.Petri, ait S.Chryſoſtomus in Encomio vinculorum S. Petri apud Surium die 1. Auguſti, cum catenis eius in regali palatio, vbi Apoſtolo Petro templum erectum eſt, velut ſacratus quidam & cæleſtis Theſaurus in intimo loco repoſitus ſeruatur, qui Imperatoribus, & fidelium virorum multitudini ad ſanctitatem proponi ſolet. Cæleſtem enim gratiam confert, curationum copiam ſuppeditat, animas ipſorum eleuans.

Seruum. cui nomen Malchus, ait Ioannes cap. 18. In eum potiùs quàm in alios inſiliit Petrus, quia eum audaciorem & inſolentiorem proximiùs in Chriſtum inſurgere vidit, quare *aurem viri ferocius inſtantis abſcidit*, ait S. Leo ſerm. 1. de Paſſione.

Amputauit auriculam eius, dexteram, vt habet Ioannes & Lucas: vt ſignificaret, ait Origenes Iudæos in legendo & audiendo S.Script. perdidiſſe dexteram aurem, id eſt, veram intelligentiam cæleſtium, & retinuiſſe ſiniſtram, vt ſiniſtrè ad carnales ſenſus eam detorqueant.

Porrò S. Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum c. 70. Moſes, ait, poſt percuſſum Ægyptium, factus eſt Princeps Synagogæ, Petrus poſt mutilatum Malchum factus eſt Paſtor Eccleſiæ: exceſſit vterque regulam, non deteſtabili immanitate, ſed emendabili animoſitate. Peccauit enim Petrus temeritate, quia inſcio, imò inuito Chriſto ſtrinxit gladium, quo ſolus non poterat Chriſtum defendere contra tot armatos milites & miniſtros: quare amputando aurem Malcho, magis irritauit eos ad ſæuiendum in Chriſtum, & in ipſum Petrum niſi Chriſtus impediuiſſet. Verùm oſtendit ipſe ſuum pro Chriſto ardorem & zelum, licèt vitioſum, ſed caſtigato hoc exceſſus vitio in Pentecoſte, per eum meruit fieri Paſtor & Princeps Eccleſiæ.

An Malchū Chriſtus conuerterit? Paul. à Palat.

Denique Chriſtus reprehendens inhibénſque Petrum, ne vlteriùs pugnando progrederetur, autem reſtituit Malcho, vt habet Lucas; vbi mirum dedit tam potentiæ quàm clementiæ ſuæ exemplum, præſertim quia, vt addit hîc Paulus à Palatio: *Theologicum dogma eſt, quem Dominus ſanat, perfectè ſanat. Si Chriſtus Malchum & aure & mente ſanauit, quod potuit maioris eſſe charitatis indicium? quod magis imperturbati animi argumentum?* Sanè plures alios ex hiſce Chriſti perſecutoribus prædicante Petro pœnituiſſe, & ad Chriſti fidem conuerſos eſſe, liquet Actor. 2. 37. Quid mirum ſi & Malchus, qui ex aure ſibi à Chriſto

reddita

Digitized by Google

reddita eius in ſe bonitatem, æquè ac potentiam tam euidenter expertus erat? fecit hoc Chriſtus, tum ne criminationi foret locus, ipſum reſtitiſſe publicis lictoribus & iuſtitiæ miniſtris; tum ad heroicum patientiæ & manſuetudinis exemplum, quale pariter dedit cum ex Saulo fecit Paulum.

Myſticè Gloſſa. Auris Malchi amputata & ſanata, ait, eſt auditus ablatâ vetuſtate innouatus, quod eſt regnaturorum cum Chriſto: vnde & Malchus (Hebr. מֶלֶךְ *melech*,) idem eſt quod *rex*: ſeruitus enim eſt vetuſtas, ſanitas eſt libertas.

VERS. 52. Ioan 18. 11. *Petrus non bene hic gladium ſtringebat.*

TVNC AIT ILLI IESVS: CONVERTE GLADIVM IN LOCVM SVVM. Caſtigat hîc Chriſtus Petri temeritatem, quod præter, imò contra voluntatem ſuam gladium ſtringeret. Erat ergo hîc geminum Petri peccatum; primum, quòd percuteret contra voluntatem Chriſti: ſecundum, quòd percuſſio hæc non tam erat defenſio quàm vindicta, quâ Chriſtum tantæ turbæ militum eripere non poterat, ſed potiùs illam acriùs in Chriſtum concitabat, ſeque euidenti mortis periculo temerè exponebat; licèt Petrus zelo & feruore Chriſti tuendi abreptus, ait S. Chryſoſtomus, hæc vel horum aliqua non conſiderarit, ſed potiùs memor fuerit quòd Chriſtus paulò antè duos gladios ſumi iuſſerat: vnde inferebat, id eum iuſſiſſe ad ſe defendendum. Quare percutiendo ſeruum Chriſtum inuadentem, ex mente Chriſti agere ſe putauit. *Ceſſet vindicta*, ait Interlinearis, *exhibeatur patientia, vt patientiam noſtros doceamus, non vindictam.*

Qui acceperint gladiũ gladio peribunt.

Prima ratio cur Chriſtus ſe defendi vetat.

OMNES ENIM QVI ACCEPERINT (temerè & propriâ auctoritate, vti faciebat hic Petrus) GLADIVM GLADIO PERIBVNT. *Acceperint*, in actu perfecto, ſcilicet ita vt alios feriant, vulnerent, occidant: nam alioqui accipere gladium dumtaxat non eſt malum, quia nulli iniurium. Rurſum accipere gladium publicâ auctoritate ad puniendum ſontes, vti faciunt Magiſtratus in Tribunali, & Principes militéſque in bello iuſto, licitum eſt & honeſtum. Per gladium quælibet arma & cædis inſtrumenta accipe. Ita Euthymius.

Geneſ. 9. 6.

Gladio peribunt, id eſt, digni ſunt qui gladio pereant. rei ſunt mortis, lege talionis gladio plectendi ſunt, quæ lex eſt communis omnibus gentibus, & quaſi lex naturæ lata à Deo ſtatim à diluuio. Geneſ. 9. 6. *Quicumque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius.* Ita Theophyl. hîc & S Auguſtinus in quæſt. veteris & noui teſtamenti cap. 104. Chriſtus ergo legem antiquiſſimam de homicida morte plectendo hîc renouat, & de nouo ſancit: loquitur enim quaſi nouus nouæ legis legiſlator.

Rurſum *gladio peribunt*, quia ſæpe gladiatores & homicidæ reipſa iuſto Dei iudicio & vindicta, gladio Dei Iudicis vel hoſtium in bello aut duello, vel ictibus ſerpentum aut ferarum, &c. pereunt, vti quotidiana docet experientia, multiſque exemplis id confirmat Plutarch. lib. de ſera Numinis vindicta. Fuit enim hic communis gentium etiam Barbararum ſenſus; vnde Melitenſes videntes Paulum à vipera inuadi, dicebant: *vtique homicida eſt homo hic*, quia cùm euaſerit de mari, *vltio non ſinit eum viuere*. Actor. 28 4.

Act. 28 4.

Theophyl.

Porrò Chriſtus hîc *inſinuat*, ait Theophyl. *quòd Iudæi contra ſe gladium accipientes, Romanorum gladio eſſent perituri.* Pro *peribunt* Noſter Interpres in Græco legit ἀπολοῦνται, iam legunt ἀποθανοῦνται, id eſt, morientur, ſed idem eſt ſenſus.

Addit Lucas cap. 22. Chriſtum dixiſſe: *Sinite vſque huc*, id eſt, deſinite vlterius ſtringere gladios, ſatis ô Apoſtoli percuſſum, ſatis dimicatum eſt. Sic enim ſolemus duobus duellantibus aut pluribus rixantibus, & dimicantibus inclamare: ſinite, ſatis eſt, ne ad vlteriores rixas, aut pugnas procedant.

Aliter Caietanus, q. d. *Sinite*, id eſt, permittite, ô Apoſtoli, Iudam & Iudæos ſæuire in me *vſque huc*, id eſt, vſque ad hanc horam eorum, hoc eſt, quamdiu durat hæc eorum hora & poteſtas tenebrarum. Hinc Maldonatus & alij colligunt, cæteros Apoſtolos videntes Petrum tam animosè depugnantem pro Chriſto, ipſos quoque pro eodem voluiſſe certare, ſed prohibitos à Chriſto cùm dixit, *ſinite vſque huc*. *Noluit enim*, ait S. Ambroſius in cap. 22. Lucæ, *perſecutorum vulnere defendi, qui voluit ſuo vulnere omnes ſanare.* Vnde Emblema: *Ex vulnere ſalus*, quod propriè Chriſto competit, *cuius liuore ſanati ſumus*, vt ait S Petrus.

Ambroſ. *Ex vulnere ſalus.*

VERS. 53.

AN PVTAS QVIA (quòd) NON POSSVM ROGARE PATREM MEVM, ET EXHIBEBIT MIHI MODO PLVSQVAM DVODECIM LEGIONES ANGELORVM? Eſt ſecunda ratio, quâ Chriſtus inhibet prætenſam à Petro defenſionem, q. d. Non egeo te defenſore, qui ad manum habeo omnes Angelorum exercitus, quorum vnus omnes illos ſternere ſufficit: ſicut vnus ex eis cecidit 185. millia Aſſyriorum. 4. Regum. 19. 35. *Etenim*, ait S. Chryſoſtomus, *ſi vnus Angelus centum octoginta quinque armatorum millia interfecit, quid facerent duodecim legiones Angelorum in mille viros? ita ad imbecillitatem atque timorem eorum, qui metu iam ſemimortui erant, ſermonem accommodauit.* Nam ipſe Chriſtus, vtpote Deus, Angelorum ope non egebat, quia vt rectè aduertit Origenes, *magis Angeli opus habent auxilio vnigeniti filij Dei, quàm ipſe eorum.* Vnde illud Daniel. 7. 10. *Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei.* Porrò, legio, nomen eſt militiæ Romanorum, qui tempore Chriſti dominabantur Iudææ & Iudæis: continebat autem ſex millia militum, ait S. Hieronymus hîc & Vegetius lib. 2. de re milit. cap. 2. ſic duodecim legiones facerent 72. millia Angelorum. Alij cenſent legionem continuiſſe 12. millia & quingentos. Legio enim, inquiunt, continebat decem cohortes, cohors 50. manipulos, manipulus 25. milites; hoc computu duodecim legiones facerent centum & quinquaginta millia Angelorum.

2.

Chryſoſt.

Origen.

Dan. 7. 10.

Legio quid?

Parcè & modeſtè loquitur Chriſtus. Verè enim dicere poterat: Si velim, Pater meus illico dabit mihi centum vel mille milliones, imo cẽtum millia millionum Angelorum, nam decies millies centena millia aſſiſtunt ei, vt ait Daniel. Angeli enim ſunt innumeri, adeòque ſuperant numerum omnium creaturarum etiam hominum, qui vnquam fuerunt, ſunt & erunt, vt docet S. Dionyſius de cæleſt. hierach. cap. 9. D. Thomas & Scholaſtici 1. p. q. 50. art. 3.

Angeli in auxiliũ inuocandi.

Docet nos hîc Chriſtus in omni periculo, tentatione & afflictione inuocare ſanctos Angelos, præſertim cuſtodes noſtros: hi enim ſapientiſſimi ſunt, potentiſſimi & noſtri amantiſſimi, quia ſciunt hoc Deo gratum eſſe, imò ſibi imperatum, iuxta illud Pſalm. 90. *Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis.* Et Pſalmi 33. *Immittet* (Hebr. חֹנֶה *chone*, id eſt, *caſtra metabitur*) *Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos*, vti Angelorum caſtra eripuêre Iacob è manu Eſau Geneſ. capite trigeſimoſecundo, verſiculo primo,

Pſalm. 90.

Et 33.

& cap.

Digitized by Google

& c. 28. 12. & Eliſæum è manu Syrorum. 4. Regum 6. 17.

Vers. 54. Qvomodo ergo implebvntvr Scriptvræ (quæ quaſi oracula Dei dicunt & prædicunt) qvia sic oportet fieri? vt ſcilicet ego Chriſtus capiar, patiar & moriar ad redimendos homines: *Nam ſi Scriptura quoque ita videtur*, ait Chryſoſtomus, *quid vos repugnatis?* (*Chryſoſt.*) Eſt tertia ratio, qua Chriſtus ſe armis defendi vetat, quòd Scripturas de paſſione ſua prophetantes oporteat impleri, qualis eſt pulcherrima illa Iſaiæ toto c. 53. & Dauidis Pſalm. 21. & Danielis c. 9. verſ. 26. & ſeq. (*3.*) *Cùm ergo*, ait Origenes, *poſſet accipere legiones, nolebat accipere, vt per patientiam eius implerentur ſcriptura prophetantes de ipſo, quoniam ita eum pati conueniebat.* (*Origen. Cùm Iudæi impleuerint Scripturas de occidendo Chriſto an peccarint?*) Hanc enim reuerentiam debemus, S. Scripturæ quaſi verbo Dei, vt illi non repugnemus, ſed conſentiamus illámque in nobis adimpleamus. Dices ergo Iudæi non peccarunt occidendo Chriſtum, quia adimpleuerunt Scripturas prædicentes eius cædem. Reſp. S. Athanaſius tract. de paſſione & cruce, negando conſequentiam. (*Athanaſ.*) *Neque enim*, inquit, *inſeruientes propheticis verbis iſta contra Chriſtum auſi ſunt, ſed ſuo ipſimet ſtudio ſponte volentéſque illa perpetrauerunt, vt non propheta iſtarum rerum auctor ſit aut cauſa, ſed ipſorum voluntas; quin potius ipſi cauſa fuerunt, vt talia de ipſis propheta prædiuinarent.* Iudæi ergo hoc Sacrilegium, Chriſticidium & Deicidium ex ſuo ſcelere, malitia & odio in Chriſtum perpetrarunt, idque futurum præuidentes prophetæ prædixerunt dumtaxat, non autem probarunt, aut Iudæis vt id facerent imperarunt. Deus autem iuſſit Chriſto, vt hoc Iudæorum odium & cædem patiendo in ſe exciperet, itaque pro hominum peccatis ſatisfaceret. Vnde illud:

Actio diſplicuit: Paſſio grata fuit.

Actio (Iudæorum) *diſplicuit*; *paſſio* (Chriſti) *grata fuit*. Hinc S. Leo ſerm. 1. de Paſſ. (*Leo.*) *Nihil*, ait, *vobis gratiæ ô Iudæi, nihil tibi Iuda debemus. Saluationi quidem noſtræ, non hoc vobis volentibus, impietas veſtra ſeruiuit, & per vos factum eſt, quicquid manus Dei & conſilium decreuerunt fieri; mors igitur nos liberat, vos accuſat: meritò ſoli non habetis, quod omnibus perire voluiſtis.* Vide dicta Actor. 2. verſ. 23.

Quartam Chriſti rationem addit S. Ioannes c. 18. 11. dicens: *Calicem quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum?* q. d. Deus hunc paſſionis Calicem ab æterno decreuit, & nunc hoc tempore mihi propinat, cur ergo non auidè illum de manu Dei mei excipiam, lætúſque exhauriam? Nota: Paſſionem & mortem ſuam, quam paulò antè v. 39. vt calicem felleum & amariſſimum, deprecatus eſt Chriſtus, hîc cognitâ Patris voluntate amplectitur vt calicem melleum & ſuauiſſimum. (*Paſſionem ſuam vt calicem melleum amplectitur Chriſtus.*) Quid enim ſuauius quàm Deo parere, Deo ſe in holocauſtum offerre, Deo ſe victimam pro ſalute hominum efficere? *Quam dulciter*, ait, S. Bernardos ſerm. 2. in Pentecoſte, (*Bernard.*) *Domine Ieſu cum hominibus conuerſatus es, quàm abundanter multa, & magna bona hominibus largitus es, quàm fortiter tam indigna quàm aſpera pro hominibus paſſus es, ita vt liceat ſugere mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo: Duro ad verba, duriore ad verbera, duriſſimo ad crucis horrenda; quia in omnibus his ſicut agnus coram tondente ſe obmutuit, & non aperuit os ſuum.*

Vers. 55. Luc. 22. v. 52. 53. In illa hora dixit Iesvs tvrbis: Tanqvam ad latronem existis cvm gladiis et fvstibvs comprehendere me: qvotidie apvd vos sedebam docens in templo, et non me tenvistis. (Mar. 14. v. 48. 49.)

Poſtquam Chriſtus caſtigauit Petrum & Apoſtolos gladios ſtringentes, nunc pariter & magis caſtigat Iudam & Iudæos volentes ſe comprehendere. Vbi miram animi celſitudinem, libertatem & tranquillitatem oſtendit. Dixit enim hæc cùm adhuc eſſet liber: antequam caperetur, atque his verbis iis ſe vinciendum libertimè obtulit.

Hic enim fuit rei geſtæ ordo; (*Ordo capturæ Chriſti.*) Chriſtus proſtratis in terram Iuda & Iudæis, cum ab eis iam ſurgere permiſſis iterarò rogaſſet, quem quærerent? illique dicerent Ieſum; ipſe ait, ego ſum, ac ſe eis capiendum obtulit. Acceſſerunt illi vt eum caperent. Id videns Petrus gladium ſtrinxit, Malchoque aurem amputauit. Mox Chriſtus eum repreſſit & pugnam diremit, ſtatímque Malcho aurem reſtituit. Deinde conuerſus ad Iudæos ait, *tanquam ad latronem* &c. quaſi dicat: Pudere vos deberet, quòd ad me vt latronem capiendum noctu cum facibus & lictoribus veniatis: ego enim non ſum furtiuus latro, ſed publicus Iudæorum doctor, qui publicè in templo quotidie docui: cur ibi me non cepiſtis? Scio enim quòd ob doctrinam meam, quâ Pontificum & Phariſæorum vitam vitiáque redargui, ipſi vos miſerunt ad me capiendum. Sed nimirum ſcio pariter, ipſos non auſos fuiſſe me capere in templo metu populi, qui ab ore meo, quaſi magni prophetæ pendebat. Agite ergo quandoquidem ita vobis lubet, me vt latronem furtiuum furtim hîc comprehendite, en me vobis vltro offero & liberè me in manus veſtras dedo, corpus meum vobis in prædam do, illud vincite, trahite, rapite, verberate, lacerate vt lubet: quâ poteſtate à Chriſto accepta, acceſſerunt Satellites Chriſtúmque ligarunt, & comprehenderunt, vt ſubdit Lucas, qui & addit Chriſtum dixiſſe: *Sed hæc eſt hora veſtra & poteſtas tenebrarum*, id eſt dæmonum & impiorum, quales vos eſtis quaſi dicat: congruè noctu in tenebris venitis ad me capiendum, quia ego ſum lux mundi, & lucem veritatis in luce diei publicè docui: vos verò ô Iudæi impij, quia eſtis tenebriones & lucem bauc fugitis, tenebráſque errorum & vitiorum amatis, idcirco in tenebris me capitis. *Ideo*, ait Beda, (*Beda.*) *in tenebris aduerſus me congregamini, quia poteſtas veſtra, qua contra lucem mundi armamini, in tenebris eſt.* Et Theophylactus: (*Theoph.*) *Reuera*, ait, *noctis attentatis opera, & poteſtas veſtra tenebrarum eſt; atque idcirco hanc horam obſeruatis. quæ conuenit vobis, & operi quo me inuaditis.* Nam, vt ait Chriſtus Ioann. 3. 19. (*Ioan. 3. 19.*) *Omnis qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius.* Quocirca S. Leo ſermon. 8. de Paſſione: (*Leo.*) *Irruerunt, ait, in lumen verum, filij tenebrarum, & vtentes facúlis atque laternis non euaſerunt infidelitatis ſuæ noctem, quia non intellexerunt lucis auctorem. Occupant paratum teneri, & trahunt volentem trahi, qui ſi vellet obniti, nihil quidem in iniuriam eius impiæ manus poſſent, ſed mundi redemptio differretur, & nullum ſaluaret illæſus, qui pro omnium ſalute erat moriturus.*

Porrò non ante, ſed poſt hæc verba Chriſti, Iudæos manũ inieciſſe in Chriſtũ, eúmque cepiſſe & tenuiſſe patet ex Luca, qui poſt hæc verba ſtatim ſubiicit: *Comprehendentes autem eum* &c. quod ergo

Matthæus v. 50. ante Petri percuſſionem & amputationem auris Malchi, ſtatim poſt oſculum Iudæ ait: *Tunc acceſſerunt & manus iniecerunt in eum, & tenuerunt eum*, ordine partim recto partim inuerſo & conuoluto dictum eſt. Recto dicitur τὸ *tunc acceſſerunt*: inuoluto τὸ *manus iniecerunt in eum, & tenuerunt eum*. Hoc enim poſterius contigit, ſcilicet poſt amputationem & ſanationem auris Malchi: ſi enim tunc manibus ligatus fuiſſet Chriſtus, non potuiſſet iiſdem aurem capiti Malchi applicare & reſtituere. Nimirum Matthæus more ſuo voluit vna ſententia narrare comprehenſionem Chriſti, ne ſecundò cogeretur eam recenſere: quare ſimul narrat id quod prius contigit, ſcilicet quòd acceſſerunt ad capiendum Ieſum, & id quod poſterius accidit, ſcilicet quod in eum reipſa manus iniecerint, eúmque tenuerint.

Atrox comprehenſio Chriſti.

1. Denique quàm atrox, indigna & acerba Chriſto fuerit hæc eius comprehenſio, æſtimari poteſt ex multis. Primò, quòd captus ſit tanquam latro ipſe qui erat innocentiſſimus, & ſummè in omnes beneficus, imò ſanctus Sanctorum, adeóque quà Deus ipſa immenſa & increata puritas & ſanctitas.
2. Secundò quòd captus ſit ab hominibus vilſſimis, peſſimis ſibique inimiciſſimis, quales erant Scribæ & Iudæi. Vnde conijci poteſt quàm atrociter inſtar iumenti, imò latronis ab iis fuerit ligatus, protruſus, protractus, illuſus, cæſus, blaſphematus.
3. Tertiò, quòd Apoſtoli cæterique omnes eum deſeruerint, vt ſolus quaſi agnus innocens, Iudæis
4. ſe in prædam daret. Quartò, quòd hiſce ſuis vinculis ex æquo voluerit expiare, & diſſoluere vincula peccatorum noſtrorum, quæ grauiſſima & duriſſima ſunt. Vnde Ieremias eum miſerans ge-
Thren. 4. 20 mendo & ſuſpirando ait: *Spiritus oris noſtri Chriſtus Dominus, captus eſt in peccatis noſtris, cui diximus: In vmbra tua viuemus in gentibus*. Thren. 4.
5. 20. Quintò, quòd hiſce ſuis catenis voluerit animare, robúrque impetrare Chriſtianis, præſertim Martyribus, vt carceres & catenas animosè ſuſtinerent, in iiſque exultarent & gloriarentur, vti gloriatur Paulus Epheſ. 3. 1. Vbi vide S. Chryſoſtomum: Multorum autem Martyrum atroces fuére catenæ, ſed longè atrociores Chriſti, vt atrocitatem martyrum ſuperando leniret.

Ioann. 18. 12. Porrò turbam hanc fuiſſe mille militum, & inſuper plurium ſatellitum & miniſtrorum Pontificum, liquet ex Ioanne c. 18. 12. vbi ait: *Cohors & tribunus, & miniſtri Iudæorum comprehenderunt Ieſum, & ligauerunt eum*. Cohors enim continebat mille milites. Vnde pro Tribunus Græcè eſt χιλίαρχος, id eſt, præfectus mille militum.

Vers. 56. Luc. 22. 53. Mar. 14. v. 49. 50.

HOC AVTEM TOTVM FACTVM EST, VT ADIMPLERENTVR SCRIPTVRÆ PROPHETARVM. Hæc verba non ſunt Chriſti, vt vult Chryſoſtomus, ſed Matthæi verba Chriſti verſ. 54. repetentis, & confirmantis ad hiſtoriæ illuſtrationem, & Chriſti commẽdationem. q.d. Hæc indigna Chriſti comprehenſio, cæteraque quæ paſſus eſt Chriſtus, non violentia militum, non etiam caſu & fortuitò illi acciderunt, ſed ex deſtinata præordinatione, conſilio & decreto Dei, qui præuiſa Iudæorum malitia, ab æterno decreuit ſingula Chriſti tormenta, voluitque vt Chriſtus ea in ſe ſuſciperet, & pateretur pro ſalute hominum, ideóque voluit vt prophetæ ex ore Dei illa prædicerent & prophetarent.

TVNC DISCIPVLI OMNES RELICTO EO FVGERVNT. Ecce hic adimpleret Chriſti de fuga hac vaticinium editum verſ. 31. *Fugerunt*, quia videtunt iam Chriſtum quaſi ſuperatum, captum & oppreſſum à Iudæis, vt nulla iam euadendi, aut eum iuuandi ſupereſſet ſpes; quare timentes ne & ipſi caperentur, maléque mulctarentur à Iudæis, Chriſto Domino ſuo tam infenſis & infeſtis, fugam inierunt. Ex fuga hac tamen paulò pòſt animum reſumentes rediêre Ioannes & Petrus ſequens Ieſum à longè: vnde Beda in Marci c. 14. 49. *Promptiores fuêre, ait, ad fugæ præſidium, quàm ad fiduciam patiendi cum Chriſto*. Nam, vt ait Origenes, *Nondum erat eis ſpiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus*. Ioann. 7. 39. Beda. Origen.

An fuga Apoſtolorum licita? Affirmant aliqui.

Quæres, an fuga hæc Apoſtolorum fuerit licita? Reſp. Nonnulli putant, nullam aut paruam in fuga hac fuiſſe culpam, eo quod Apoſtoli fide & mente interiùs adhæſerint Chriſto, exteriùs verò fugerint, quia Chriſto prodeſſe non poterant, ſed obeſſe. Sapienter ergo fugiſſe ne ſe in diſcrimen, vel Chriſtum negandi, vel dura patiendi conijcerent: necdum enim receperant robur Spiritus ſancti: hoc enim poſtea receperunt in Pentecoſte, quo recepto intrepidè ſe Iudæis, carceribus, vinculis, flagellis, crucibus, gladiis, leonibus, ignibus obiecerunt. Fuit ergo hic fugæ actus ex timore imperfectus, & à perfectione conſtantiæ deficiens; at non illicitus & ſceleratus. Alij verò cenſent eum fuiſſe illicitum, quia putant eum proceſſiſſe ex diffidentia Chriſti, quòd videntes eum capi & obrui à Iudæis, priſtinam in eum fidem & ſpem amiſerint, deſperantes ſe ab eo poſſe iuuari & defendi. Vnde eo inconſulto fugerunt; quare ipſo facto & fugâ ſuâ eius poteſtatem, ipſúmque eſſe Chriſtum tacitè negarunt. Vide dicta verſ. 31. vbi dixi prius videri verius.

Melius negant alij.

Apoſtoli ergo fugientes à Chriſto peccarunt venialiter, quia ſubito & nimio pauore (qui pauido rationem & memoriam eripere ſolet) conſternati, ex puſillanimitate & diffidentia, ſine eius iuſſu vel nutu diffugerunt. Experti enim toties Chriſti operā in periculis, eandem hic ſibi affore confidere debebant, præſertim cum viderent Chriſtum ſolo verbo, *ego ſum*, proſtrauiſſe omnes ſatellites, eiſque iuſſiſſe: *Sinite hos abire*. Debebant ergo ab eo conſilium & auxilium petere, ac dicere: Domine adiuua nos. Et quid vis vt faciamus? Et Chriſtus vtrique eos adiuuiſſet, & dixiſſet quid eis faciendum eſſet. Quare probabile eſt eos charitatem non perdidiſſe, multò minus fidem. Vide dicta, v. 31.

Addit Marcus c. 14. 49. adoleſcentem quendam ſequentem, relictâ Iudæis ſindone ſuâ nudum aufugiſſe: quis hic fuerit & quare id fecerit dicam in Marco.

Vers. 57. Luc. 22. 54. Mat. 14. 53.

AT ILLI TENENTES (Græcè κρατήσαντες, id eſt, poſtquam eum comprehendiſſent & in ſuam poteſtatem redegiſſent, illi quaſi reo vinctóque dominantes) IESVM, DVXERVNT AD CAIPHAM PRINCIPEM SACERDOTVM, VBI SCRIBÆ ET SENIORES CONVENERANT. Addit Ioannes cap. 18. 13. Ieſum prius ductum fuiſſe ad Annam, qui erat ſocer Caiphæ, ſed obiter & quaſi in tranſitu. Fecerunt id vel honoris cauſâ, vt ſeniorem Annam venerarentur, vel quod Annas præ cæteris optaret & laboraret, vt Chriſtus caperetur: Vnde S. Cyrillus & Franc. Lucas putant in domo Annæ perſolutū eſſe Iudæ proditionis Chriſti pretiū; vel vt opinatur S. Auguſt. quòd domus Annæ quaſi in via eſſet euntibus ad Caïpham, qui illius anni erat Pōtifex, de quo plura Ioann. 18. 13. nā in domo, non Annæ vt nonnulli opinantur ex verbis Ioannis, ſed Caïphæ cōtigiſſe primū Chriſti examē, alapamq; ei inculſam,

Ad quē ductus fuerit primum Chriſtus?

incuſſam, ac Petri primam Chriſti negationem æquè ac duas ſequentes, liquet ex Matthæo, Marco & Luca, idémque inſinuat Ioannes cap. 18. 19. dicens: *Pontifex ergo interrogauit Ieſum.* Pontifex enim anni illius erat Caïphas, non Annas vt ipſe dixit v. 13. quare quod ſubdit Ioannes v. 24. *Et miſit eum Annas ligatum ad Caïpham Pontificem*, intellige per Epanalepſin, *& miſit*, hoc eſt, iam enim miſerat Annas Chriſtum ad Caïpham Pontificem, qui eum vt paulò dixi, examinauit, & interrogauit de doctrina & diſcipulis. Reuocat enim Ioannes id quod omiſerat, ne quis ex præcedenti eius narratione putaret Chriſtum ab Anna, non à Caipha Pontifice examinatum. Vnde nonnulli verba Ioannis v. 24. iam citata transferunt & anteponunt, ſtatímque poſt v. 13. vbi narrauit Ieſum ductum fuiſſe ad Annam, ſubiiciunt, vti ſubiicit S. Cyrillus. Ita Origenes, S. Auguſtinus lib. de Conſenſu Euang. c. 6. Ianſenius & alij paſſim.

Conuenerant, non dicit conuocabantur, quia iam conuocati erant, cùm Iudas à Caipha ſatellites ad Chriſtum comprehendendum petiiſſet: tunc enim Caïphas conuocauit Scribas, & ſeniores, vt adducto à Iuda Ieſu, ſtatim eum iudicarent & damnarent: immane enim in Chriſtum reptehenſorem ſuum odium conceperant, ideóque ſitiebant eius necem, & ad horam necis anhelabant: quâ de causâ in domo Caiphæ *pernoctabant vigilantes*, ait Chryſoſt.

Vers. 58. Luc. 22. v. 54 55. Mar. 14. 54. Ioann. 18. v. 15. 16. *Petrus à longè Chriſtum captum ſequitur.*

Petrvs avtem seqvebatvr evm a longe vsqve in atrivm Principis sacerdotvm: et ingressvs intro sedebat cvm ministris vt videret finem. Cæteris Apoſtolis in fuga aliò dilapſis, ſolus Petrus ex fuga colligens animum, reſtitit & partim ex curioſitate, partim & magis ex amore Ieſu magiſtri ſui, ſecutus eſt eum iam à ſatellitibus captum, cum ab eis duceretur ad Annam & Caipham, ſed *à longè*, ne à ſatellibus cōprehenderetur, tum quia diſcipulus erat Ieſu, tum quia Malcho aurem amputarat. Quod ergo fugit, timoris fuit; quod rediit, amoris, timorem ſuperantis. Vnde S. Ambroſius in Lucæ c. 22. *Petrus*, ait, *in hoc nobis maxima eſt admiratione reuerendus, quòd Dominum non reliquit, etiam cum timeret. Metus natura eſt, cura pietatis: alienum, quòd timet; ſuum, quòd non fugit: quod ſequitur, deuotionis; quòd negat, obreptionis.* In Petro ergo luctabantur timor & amor: hic amor vicit timorem: ſed mox in tentatione graui timor vicit amorem, cum timens miniſtros negauit Chriſtum. Ambroſ.

Vſque in atrium Principis Sacerdotum; puta Caïphæ Pontificis. Modum & rei geſtæ ſeriem diſtinctius narrat Ioannes c. 18. 15. dicens: *Sequebatur autem Ieſum Simon Petrus & alius diſcipulus. Diſcipulus autem ille erat notus Pontifici, & introiuit cum Ieſu in atrium Pontificis. Petrus autem ſtabat ad oſtium foris. Exiuit ergo diſcipulus alius, qui erat notus Pontifici, & dixit oſtiariæ, & introduxit Petrum.*

Ioann. 18. 15. *An Diſcipulus ſequens Chriſtum cū Petro, fuerit S. Ioannes?*

Diſcipulum hunc fuiſſe S. Ioannem Apoſtolum cenſet S. Chryſoſt. Theophylact. Euthym. S. Hier. in Epitaph. Marcellæ ad Principiam, ac Lyranus qui ait, Ioannem notum Pontifici, quòd ei ſoleret vendere piſces, aut quòd aliquis ex cognatis eius famulus eſſet Pontificis. Niceph. lib. 1. c 28. aliam dat cauſam; ſcilicet quòd Ioannes hæreditatem ſuā vendidiſſet Pontifici. Verius eſt non fuiſſe Ioannē, nec alium Apoſtolorum, tum quia Apoſtoli erant noti & familiares Chriſti, non verò Pontificis. Aſſiduè enim verſabantur cum Chriſto: tū quia ſicut Chriſtus, ſic & diſcipuli eius exoſi erant Pontifici: vnde à miniſtris Pontificis in eius domum non fuiſſent admiſſi, imò fuiſſent comprehēſi & capti. Quocirca Syrus vertit: *vnus ex diſcipulis alius*. q. d. Vnus non ex Apoſtolis, qui publici erant Chriſti diſcipuli, ſed ex aliis ſecretis Chriſti diſcipulis, qui eius fidem occultè audiebant & ſectabantur.

Et ingreſſus intro (non in domum, vbi Ieſus examinandus erat à Pontifice & concilio, ſed in atrium domus Caïphæ) *ſedebat cum miniſtris. Non appropinquabat loco vbi erat Ieſus*, ait S. Hieron. *ne miniſtris aliqua ſuſpicio naſceretur, ſed ſedebat cum eis ad ignem calefaciens ſe, quia frigus erat*, vt habēt Ioannes, Lucas & Marcus. Erat enim frigus acre, quale ſolet eſſe noctu die 25. Martij. Peccauit imprudentia & temeritate Petrus, quòd ſe miniſtris inſeruerit & expoſuerit periculo, vel cum miniſtris lacerandi famam Chriſti, vel ſi id non faceret ſubeundi vincula & verbera, vti euentus docuit. Nam mox rogatus de Chriſto, eum negauit. Verè Eccleſ. c. 3. 27. *Qui amat periculum, ait, in illo peribit.* Eccli 3. 27. Quare in tentatione & perſecutione debiles & timidi fugiant oportet, vt periculo lapſus ſe ſubducant.

Vt videret finem, an ſcilicet Ieſus à Pontifice & concilio damnaretur ad mortem, an abſolueretur, vel ipſe Ieſus ſe periculo liberaret. Si enim damnaretur, ſibi fuga conſuluiſſet: ſin abſolueretur, ad eum quaſi diſcipulus officiosè rediiſſet.

Principes avtem sacerdotvm, et omne concilivm qværebat falsvm testimonivm contra Iesvm, vt evm morti traderent. Vers. 59. Mat. 14. 55. Præmittenda hic ſunt quæ narrat Ioannes c. 18. 19. dicens: *Pontifex ergo interrogauit Ieſum de diſcipulis ſuis, & de doctrina eius. Reſpondit ei Ieſus: Ego palam locutus ſum mundo: Ego ſemper docui in Synagoga, & in templo quo omnes Iudæi conueniunt: & in occulto locutus ſum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos qui audierunt quid locutus ſim ipſis: ecce hi ſciunt quæ dixerim ego. Hæc autem cum dixiſſet, vnus aſſiſtens miniſtrorum dedit alapam Ieſu, dicens: Sic reſpondes Pontifici? Reſpondit ei Ieſus: Si malè locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo: ſi autem benè, quid me cædis?* Ioann. 18. 19 *Interrogatur Chriſtus à Pontifice.*

Hæc interrogauit Caïphas, ait Euthymius, *volens Chriſtum arguere tanquam noua rei inuentorem, ac ſeditioſum quaſi conciliabula facientem, nouáque dogmata inferentem.* Euthym. Pontificis enim erat inueſtigare de hæreſi & hæreſibus, ac nouis ſectis & erroribus. Porrò Ieſus fretus conſcientiâ & æquitate cauſæ, licèt inter medios hoſtes poſitus, poſito omni eorum metu animosè æquè ac prudenter & confidenter reſpondet Pontifici, ſe publicè docuiſſe & publicos extare, imò præſentes eſſe doctrinæ ſuæ auditores, & teſtes licet ſibi inimicos, & in mortem ſuam conſpirantes: ab illis ergo peteret, quid ipſe docuiſſet. Nullum enim certius innocentiæ & ſanæ doctrinæ teſtimonium, quàm quod petitur ab auditoribus iiſque inimicis. Si enim ipſe Chriſtus doctrinam ſuam edixiſſet, dixiſſent ipſum metu damnationis & mortis alia dicere in concilio, quàm publicè docuiſſet. Vnde Chryſoſt. *Non arroganter reſpondet*, inquit, *ſed fretus veritate. Id enim veritatis maximum eſt argumentum, cum quis inimicos in eorum quæ dicit teſtimonium adducit.* Chryſoſt. Vnde ait, *Quid me interrogas?* &c. quaſi dicat. Cur, ô laruate Pontifex, me inſidiosè & captiosè interrogas, vt ex ore meo verbum aliquod elicias, ob

quod me calumnieris & condemnes : iam per triennium publicè docui in templo : Scis, vel facile ſcire potes ex communi populi me audientis ſenſu, quid ego docuerim. Si id neſcis, vanus es Pontifex, qui doctrinæ & doctorum publicorum per triennium curam nullam habuiſti. Si tamen nunc id ſcire vis, interroga aſtantes hîc inimicos meos, qui ſæpe me audierunt. Profetant illi ſi poſſunt, verbum aliquod minus verè vel ſanè à me dictum. Scio enim eos in veritate id facere non poſſe.

Porrò quod ait Ioannes, *vnus aſſiſtens miniſtrorum dedit alapam Ieſu*. S. Cyrillus putat hunc ſenſiſſe ſe tangi verbis Chriſti, eo quòd miſſus à Scribis ad Ieſum audiendum, & capiendum, eius doctrinam admiratus, rogatúſque cur eum non cepiſſet, reſponderit : *Nunquam locutus eſt homo ſicut hic homo*. Ioann. 7. 46. voluit ergo hanc notam
Ioann. 7. 46. delere, dando alapam Ieſu. *Ipſos enim aſtantes monſtrauit*, ait Cyrillus lib. 11. in Ioannem cap. 45.
Cyrill. *qui & pulchritudinem doctrinæ ſuæ fuerant admirati, & Iudæorum impietatis erant miniſtri.*

Christo colaphus impingitur. *Dedit alapam Ieſu.* Syrus *percuſſit maxillam*, vt adularetur Pontifici quaſi honoris eius vindex. Alapam hanc armatâ, vt videtur, manu incuſſam valdè atrocem, æquè ac ignominioſam fuiſſe liquet ex vultu Sancto, quem Chriſtus impreſſit velo Veronicæ, qui Romæ in Baſilica S. Petri religioſè ſeruatur, & in hebdomade paſſionis populo oſtenditur. Quare meritò ſtupet & excla-
Chryſoſt. mat S. Chryſoſtomus : *Quid hoc impudentius? exhorreſcat cælum, contremiſcat terra de Chriſti patientia & ſeruorum impudentia.* Et S. Cyrillus;
Cyrill. *Vniuerſam* ait, *creaturam perhorruiſſe puto, ſi ſenſum huius rei habuerit. Dominus enim gloriæ impia manu hominis cædebatur.* Mirum eſt manum hanc illico non exaruiſſe ignéque contabuiſſe, imò quòd terra dehiſcens viuum hunc hominem non abſorbuerit, miſeritque in tartara. Impediuit hoc lenitas & charitas Chriſti expectans, vocanſque eum cum ſociis ad pœnitentiam & ſalutem, ac reipſa multos ex eis ſanctificans, & ſaluans, vt patet Actor. 2. 37. Hoc eſt quod de Chriſto gemens, vel magis admirans prædixit Ieremias
Thren. 3. 30 Thren. 3. 30. *Dabit percutienti ſe maxillam, ſaturabitur opprobriis.*

Hiſce à Ioanne narratis, iam ſubtexenda ſunt quæ hîc narrat Matthæus; ſcilicet cùm Ieſus Pontificem de doctrina rogantem, remiſiſſet ad ſuos auditores, Pontificem ex præſentibus, qui Ieſum audierant quæſiiſſe, num quid praui vel erronei eum docentem audiſſent. *Quærebant ergo falſum teſtimonium*, quia verùm ſe inuenturos deſperabant, ob ſummam Chriſti ſapientiam, veritatem & ſanctitatem toti populo notiſſimam: *vt eum morti traderent*. Hic enim erat eorum ſcopus, & finis, ad quem falſos teſtes quaſi medium neceſſarium inquirunt, cum finis & forma Tribunalis & iudicij ſit nullum damnare, niſi qui veris teſtibus de crimine conuictus ſit, falſos verò teſtes pœna talionis punire. Volebant enim vt famæ ſuæ conſulerent, non videri latrones, ſed æqui iudices Chriſti : quare litem iudicialem illi intentant, ſed ita vt iudices ſint ipſi eius accuſatores, & quaſi iurati in necem eius hoſtes, quod eſt contra omnem iudicij formam & æquitatem. Ita Chryſoſtomus: *Habitum iudicij*, ait, *& figuram inſidiis prætexunt*;
Victor Ant. ſcilic. vt ait Victor Antioch. in c. 14. Marci: *inſidias ſuas tribunalis ſchemate palliantes*. Ruſum volebant eum per Pilatum, præſidem Romanum damnari ad mortem. Sciebant autem Pilatum more Roman. id non facturum, niſi Chriſto crimen aliquod dignum morte impingeretur, idque per teſtes probaretur. Quærunt ergo Principes falſos teſtes contra Ieſum, vt vitæ auctorem & ſaluatorem mundi morti tradant, nimirum quia ipſis inſciis & inuitis Deus decreuerat, per mortem Chriſti dare nobis vitam præſentem & æternam.

Et non invenervnt, cvm mvlti falsi testes accessissent; novissime avtem venervnt dvo falsi testes. *Nullam* Vers. 60. Mar. 14. v. 55. 56. 57.
ait Origenes, *veriſimilitudinem reprehenſionis inuenerunt in eo, mali licet eſſent & multi, aſtuti & ingenioſi &c. Adeo munda fuit vita Ieſu & omnino irreprehenſibilis*; quia quæcunque hi teſtes proferebant, vel falſa erant, vel ſibi inuicem contraria, vel impertinentia, vt propter ea Chriſtus reus mortis peragi non poſſet : *Duo falſi teſtes* : cur dicantur falſi dicam verſ. ſequenti. *Falſi teſtes in Chriſtū.*

Et dixervnt : Hic dixit, Possvm destrvere templvm Dei, et post tridvvm reædificare illvd. Vers. 61. Mar. 14. 58.
Dixerat id Chriſtus Ioann. 2 verſ. 19. ſed hoc modo & hiſce verbis; quærebant ex eo Iudæi : *Quod ſignum oſtendis nobis quia hæc facis?* q. d; quod ſignum das tuæ poteſtatis, quodque ſis miſſus à Deo; Reſpondit Ieſus, eiſque hoc dat ſignum : *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Dicuntur tamen hi *falſi teſtes*, quia licet ex parte verum dicerent, ipſam Chriſti ſententiam citando, tamen ex parte dicebant falſum, quia tam verba, quàm ſenſum Chriſti deprauabant. Verba, primò, quia Chriſtus non dixerat : *poſſum deſtruere*, ſed *ſoluite*, id eſt, ſi ſolueritis, vos ſcilicet, non ego : ſecundò, quia Marcus ait eos addidiſſe τὸ *manufactum*, dicendo : *Ego diſſoluam templum hoc manufactum, & per triduum aliud non manufactum ædificabo.* Hoc erat falſum, quia nil tale habet Ioannes. Tertiò, quia Chriſtus non dixerat, *poſt triduum reædificabo*, ſed *excitabo illud*, hoc eſt, ſuſcitabo à mortuis.

Senſum pariter deprauabant, quia Chriſtus non de templo Salomonis, ſed de corpore ſuo loquebatur, in quo quaſi in templo, plenitudo diuinitatis inhabitabat. Coloſ. 2. 9. Vnde ſubdit Ioannes : *Ille autem dicebat de templo corporis ſui*, Iudæis enim ibidem ſignum petentibus, Chriſtus dat ſignum reſurrectionis. q. d. cùm ſolueritis templum corporis mei, ego tertio die illud à morte ſuſcitabo, atque ex hoc ſigno cognoſcetis me cæleſtem & diuinum eſſe hominem, è cælis à Deo miſſum. Ita Origenes, S. Hieron. Chryſoſtom. & alij. Poterat Chriſtus clarè dicere : Ego à mortuis reſurgam, ſed noluit, voluitque vti ænigmate templi, tùm quia apud cauillatores quales erant Iudæi, non clarè, ſed rectè & ſymbolicè loqui oportet; tum vt hoc obſcuro ſermone daret occaſionem paſſioni ſuæ; ſciebat enim Iudæos ob hoc ænigma malè intellectum eum accuſaturos, & reum mortis peracturos. Hinc ſubdit Marcus : *Et non erat conueniens teſtimonium illorum*, vel vt clarius habent Græca : *neque ſic erat conueniens teſtimonium illorum* : tùm ob rationes iam dictas, tum quia hæc verba Chriſti, etiamſi prima fronte videri poſſent inanis eſſe iactantiæ, quod ſe tam potentem diceret, vt in tribus diebus poſſet templum diruere & reædificare, nemini tamen erant noxia vel iniuria, vt ob ea Chriſtus reus mortis peragi poſſet.

Et

VERS. 62. Mat. 14. v. 60. 61. ET SVRGENS PRINCEPS SACERDOTVM AIT ILLI: NIHIL RESPONDES AD EA QVÆ ISTI ADVERSVM TE TESTIFICANTVR? IESVS AVTEM TACEBAT. *Surgens*, ex indignatione, quòd Ieſus taceret, & accuſationem hanc quaſi futilem contemneret, & ſilentio confutaret. Rurſum *ſurgens*, vt indignitatem & grauitatem criminis Chriſto obiecti oſtenderet, quaſi Chriſtus hoc ſuo dicto, templi magnificentiam, religionem & ſanctitatem eleuaſſet, & violaſſet.

Ieſus tacet. Cur? Cauſa 1. *Ieſus autem tacebat*. Cur? Prima cauſa erat, quia vt dixi, accuſatio nullum crimen morte dignum continebat, ſed tantùm inanem iactantiam; quare refutatione non egebat.

2. Hieron. Chryſoſt. Secunda: *tacebat*, quòd *ſciret*, ait S. Hieronymus, *quicquid tandem reſpondiſſet, torquendum ad calumniam*. Nam vt ait S. Chryſoſtomus: *Figura ibi dumtaxat iudicij erat, re autem ipſa latronum impetus*.

3. Tertia: *tacebat*, quia totum ſe ad damnationem & mortem à Patre ſibi decretam componebat; quare nolebat ſe excuſando mortem euadere, ſed tacendo damnari & opprimi.

4. Quarta: Auctor Comment. in Marcum c. 14. apud S. Hieron. *Taciturnitas Chriſti*, ait, *apologiam Adæ abſoluit*. q. d. Tacuit Chriſtus, vt ſilentio ſuo ſatisfaceret pro ſtultiloquio Adæ, quo peccatum ſuum de quo arguebatur à Deo excuſauit, dicens: *Mulier, quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi de ligno & comedi*; & mulieris ſe excuſantis dicentiſque: *Serpens decepit me*. Geneſ. 3. 12.

VERS. 63. Luc. 22. v. 67. 70. Mat. 14. 61. *Adiuratur à Principe Sacerdotum Chriſtus.* ET PRINCEPS SACERDOTVM AIT ILLI: ADIVRO TE PER DEVM VIVVM, VT DICAS NOBIS SI TV ES CHRISTVS FILIVS DEI. Videns Pontifex ſibi à Ieſu non reſpoderi, & ob id indignás, eum per Deum adiurat, vt per adiurationem & nominis diuini reuerentiam eum reſpondere compellat, *Adiuro*. q. d. Ego Pontifex in terris Dei ſum Vicarius, quare ex Dei auctoritate mihi commiſſa inuocato in teſtem Deo, tibi mando téque coniuro, vt mihi reſpondeas: An tu ſis Chriſtus, qualem te eſſe dixiſti & docuiſti. Vide dicta c. 5. 7. Hic tangit Caïphas punctum litis & cauſæ totius. Ieſus enim dicebat ſe eſſe Meſſiam, ſiue Chriſtum à Deo ad ſalutem hominum cum ſumma poteſtate miſſum. Pontifex verò & ſeniores à Chriſto ſæpe taxati, id pertinaciter negabant. Caïphas ergo id rogat non vt id cognoſcat, ſed vt eum condemnet. Si enim diceret Ieſus ſe eſſe Chriſtum, eum vt blaſphemum reum mortis peragebat: ſin diceret ſe non eſſe Chriſtum, replicaſſet, cur ergo apud populum te pro Chriſto Dei filio venditaſti? itaque eum vt pſeudoprophetam condemnaſſet, quod æqualem ſe Deo feciſſet, vti ei obiecêre Iudæi. Ioann. 5. 19. Tota enim odij & inuidiæ Pontificum & Scribarum in Chriſtum cauſa erat, quòd ipſe vilis & plebeius, vt videbatur, homo, diceret ſe eſſe Chriſtum, Deique filium, ideoque ſine eorum licentia prædicaret, ac friuolas eorum traditiones contemneret, atque grauia eorum vitia ſceleráque publicè & acriter caſtigaret.

VERS. 64. Luc. 22. v. 69. 70. Mat. 14. 62. DICIT ILLI IESVS: TV DIXISTI, id eſt *ego ſum*, vt habet Marcus c. 14. 62. Chriſtus adiuratus à Pontifice licet peruerſo & inſidioſo, vt calumniam & necem ſibi strueret, reſpondit tamen candidè & clarè ſe eſſe Chriſtum, tum vt reuerentiam nomini diuino, per quod adiurabatur ac ſimul ipſi dignitati Pontificiæ, à qua adiurabatur honorem & obedientiam aliàs debitam deferret. Secundò, vt hoc reſponſo *omnem eorum tolleret excuſationem*, ait Chryſoſtomus, ne ſcilicet ipſi apud homines, & apud Deum in die iudicij ſe excuſare poſſēt, cur in Ieſum non crediðiſſent, imò eum occidiſſent, eique dicere: Interrogauimus Ieſum num ipſe eſſet Chriſtus iuridicè in concilio, ipſe verò tacuit vel ambiguè reſpondit, quare non obligabamur eum vt Chriſtum recipere, & in eum credere. Chryſoſt.

Cornel. à Lapide, in Matthæum.

VERVNTAMEN DICO VOBIS: AMODO VIDEBITIS FILIVM HOMINIS SEDENTEM A DEXTRIS VIRTVTIS DEI, ET VENIENTEM IN NVBIBVS CÆLI. *Amodo*, hoc eſt, ex hoc tempore, poſt mortem meam, ſcilicet in die iudicij; nec enim aliàs Chriſtum erant viſuri. *Sedentem à dextris virtutis* Græcè eſt *δυνάμεως*, id eſt, potentiæ *Dei*. q. d. Videbitis me, qui vobis dumtaxat filius hominis eſſe videor, etiam eſſe verè Filium Dei proprium & naturalem, cum in die iudicij videbitis me conſidere ad dexteram Dei Patris omnipotentis, id eſt, æqualis cum eo eſſe dignitatis, maieſtatis & gloriæ. Alludit ad Pſalm. 109. 1. q. d. Ego ſum ille, de quo Dauid præcinuit: *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis*. Pſal. 109. 1.

Porrò Chriſtus non tantùm quà Deus, ſed etiam quà homo ſedet à dextris Dei, eo modo quo explicui Coloſſ. 3. 1.

Nota: hoc propriè & directè in die iudicij non videbunt Pontifices & Iudæi, vtpote reprobandi, ideóque non viſione Dei beandi, ſed aſpectu diaboli damnandi: verùm indirectè & quaſi in effectu idipſum videbunt. Viſuri enim ſunt tantam Chriſti Iudiciis maieſtatem, gloriam, ſplendorem & pompam Angelorum omnium eum ſtipantium, vt non dubitent eum eſſe proximum Deo, imò Deum & Dei Filium, vt ipſe hic aſſerit & prædicit; quia tunc experientur eius virtutem & omnipotentiam in piorum glorificatione, & impiorum condemnatione, qui hic eum velut abiectum, infirmum & inualidum contempſerunt.

Et venientem in nubibus cæli. Alludit ad Daniel Daniel. 7. 13 c. 7. 13. *Ecce cum nubibus cæli quaſi filius hominis veniebat*, vt ex eo Pontifex cognoſcat Ieſum eſſe illum ipſum quem Daniel ſignauit, & prædixit Iudicem vniuerſi eſſe venturum.

Vide hîc & mirare magnanimitatem Ieſu, qui *Chriſti corā Iudicibus ſuis magnanimitas.* inter medios Iudices, Pontifices & hoſtes damnandus ad mortem, minatur tamen eis ſuum reditum ad iudicium. q. d. Tu ô Caïpha, & vos ô Principes ſacerdotum iniuſtè me nunc iudicatis & dānatis, quaſi pſeudoprophetam & pſeudoChriſtū. At veniet dies ille, in quo ego, qui nunc reus veſtro Tribunali aſto, ſedebo Iudex. Tunc vice verſa vos quaſi rei tribunali meo aſtabitis: tunc videbitis me verè fuiſſe & eſſe Chriſtum. Vos me nunc damnatis ad mortē crucis: ſed ego tunc in eodem hoc loco (Chriſtus enim Iudex ſedebit ſuper vallem Ioſaphat, quæ adiacet Ieroſolymæ. Ioel. 3. 2.) vos damnando ad gehennam ignis flammantis & cruciantis in æternum; quia in me hoc immane ſacrilegium commiſiſtis, quia Chriſticidæ & Deicidæ fuiſtis. & ſanè ita reuera fieri.

TVNC PRINCEPS SACERDOTVM SCIDIT VESTIMENTA SVA DICENS: BLASPHEMAVIT: QVID ADHVC EGEMVS TESTIBVS? ECCE NVNC AVDISTIS BLASPHEMIAM. VERS. 65. Mar. 14. v. 63. 64. *Scidit*, id eſt, *diſſibulauit*, ait Caiet. in Marci cap. 14. ſiue fibulas ſoluit veſtémque aperuit. Verùm hoc frigidum videtur, Græcè enim eſt *διέῤῥηξε*, id eſt diſrupit, diſtraxit, dilacerauit, quia veſtes Iudæorum ſub mento erant apertæ, vt facile poſſent per caput humeris iniici, itaque indui & exui: cum ergo eas ſcindere, id eſt, *Sciſſio veſtiū, qualis?*

Digitized by Google

diſrumpere vellent ſub mento, vtramque fiſſuræ oram manibus arripiebant, ac magna vi reliquum veſtis lacerabant vſque ad cingulum, in ſignum doloris & indignitatis. Infernè verò eam non lacerabant, ne nudarent partes verendas; carebant enim femoralibus. Fuit hic mos vſitatus apud Gentiles, vt patet ex Homero & Virgilio, ſed maximè apud Iudæos, vt in luctu vel audita blaſphemia, quaſi præ zelo honoris Dei veſtem ſcinderent, id eſt lacerarent, vt fecit Ezechias audita blaſphemia Sennacherib. 4. Regum. 19. 1.

Porrò illicitè hîc Caiphas veſtem ſcidit, quia ipſe erat Pontifex. Pontifici autem id vetitum erat,

Leuit. 21. 10 iuxta illud Leuit. 21. 10. *Caput ſuum non diſcooperiet, veſtimenta non ſcindet.* Cauſas ibidem recenſui. Scidit ergo veſtem Caïphas, vt inuidiam Ieſu conflaret, eúmque quaſi blaſphemum omnibus execrandum damnandúmque obiiceret. Sed ſymbolicè ipſa ſciſſione ſignificabat, ſcindi iam per mortem Chriſti veterem legem cum ſuo ſacerdotio, quare ſe quoque Pontificatu ab eo priuari. Ita

S. Leo. S. Leo ſerm. 6. de Paſſione: Fecit hoc inquit, *ad exaggerandam auditi ſermonis inuidiam: neſciens vero quid hac ſignificet inſania, ſacerdotali ſe honore priuauit, oblitus illius præcepti: de capite cidarim non deponet, & veſtimenta ſua non dirumpet.* Et Ori-

Origen. genes: *Conſcidit*, ait, *veſtimenta ſua oſtendens turpitudinem ſuam & nuditatẽ animæ ſuæ, & myſterium manifeſtans conſcindendum eſſe ſacerdotium vetus, & ſcholam ſacerdotij eius, & cultura quæ ſecundum litteram fuerat.* Et Hieron. *Scidit veſtimenta ſua, vt oſtendat Iudæos Sacerdotij gloriam perdidiſſe, & vacuam ſedem habere Pontificij.* Sic & Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, Ianſenius, Barradius & cæteri.

Blaſphemauit: dicens ſe eſſe Meſſiam & Dei filium. Pontifex ne quis verbis Chriſti commoueretur, eíſque fidem haberet, præoccupat, ac crimen blaſphemiæ ei impingit, quod Iudæi mirè horrebant, vt nemo pro Chriſto loqui eúmque defendere audeat, ſed omnes eum vt blaſphemum condemnare compellat.

Quid adhuc egemus teſtibus? Syrus: *quid amplius exquirimus nobis teſtes?* Ecce hic impius Caiphas prodit ſuam impietatem, quòd non agat vt Iudex, ſed vt actor & accuſator Chriſti. Actoris enim eſt quærere teſtes contra eum, quem accuſat: ita S. Chryſoſtomus.

VERS. 66. QVID VOBIS VIDETVR? Ecce hîc rurſus iniquus

Mar. 14. 64. Pontifex contra ordinem iuris agit perſonam non Iudicis, ſed Actoris, ipſóſque Chriſti hoſtes & accuſatores facit Iudices, eóſque ad Chriſtum quaſi blaſphemum condemnandum, Pontificia ſua auctoritate & præiudicata à ſe ſententia, quaſi adigit

Chryſoſt. & cogit. Vnde Chryſoſtomus; *Ipſi*, ait, *accuſant, ipſi diſcutiunt, ipſi ſententiam proferunt.*

Chriſtus tã quam blaſphemus à Concilio Iudaico reus mortis iudicatur. AT ILLI RESPONDENTES DIXERVNT: REVS EST MORTIS. Blaſphemus ex lege Leuit. 24. 16. lapidari debebat, vti lapidarunt Stephanum quaſi blaſphemum: ſed hi Chriſtum non lapidationis, ſed mortis reum clamant, quia iam apud ſe deſtinarant eum non lapidare, ſed in crucem agere. Indignitatem iniquiſſimæ huius

Origen. ſententiæ patheticè oſtendit Origenes: *Quantum putas*, inquit, *fuit erroris ipſam principalem vitam, ream mortis pronunciare, & tantorum reſurgentium teſtimonio non adſpicere fontem vitæ, de quo in omnes viuentes vita fluebat? Quoniam ſicut Pater vitam habet in ſe, ſic & filio dedit vitam habere in ſemetipſo.*

Quid indignius quàm Filium Dei, qui eſt fons omnis vitæ Angelorum, hominum & animalium, eo quòd à Pontifice rogatus & adiuratus verum confeſſus erat, ſcilicet ſe Chriſtum Dei Filium, vt mortis reum à toto ſacerdotum concilio damnari? Ille multis cæcis viſum, ſurdis auditum, mortuis vitam reſtituerat, ideóque à ſacerdotibus æmulis & inuidis morti adiudicatur. Verum tamen neſcientes dicunt, ſed alio reſpectu; quia licèt Chriſtus in ſe eſſet innocentiſſimus & ſanctiſſimus, tamen noſtra peccata in ſe luenda ſuſceperat. Vnde propter ea reus erat mortis: Chriſtus enim in ſe ſuſcepit ſententiam illam à Deo contra Adam eiúſque poſteros latam: *In quacumque die comederis ex eo, morte morieris.* Geneſ. 2. 17. Voluit enim ipſe mortem noſtram luere, vt ſua morte nos reuocaret ad vitam gratiæ & gloriæ ſempiternam. Quocirca ipſe ſumma modeſtia, æquitate, patientia indigniſſimam hanc ſententiam ſuſcepit, Deóque Patri ſe quaſi reum mortis in victimam pro peccatis noſtris obtulit, vt docet Iſaias c. 53. vt nos doceret iniqua hominum iudicia, opprobria, calumnias; cénſuras &c. æquo animo tolerare, idque ſuo exemplo ſuique amore, vt ſcilicet ei vicem quam poſſumus reddamus, dum pro eius obſequio rei mortis, exilij, carceris, infamiæ &c. agimur & traducimur, ſicut ipſe pro nobis reus mortis a toto concilio iudicatus & proclamatus eſt.

Tropologicè Chriſtianus qui peccat, iterũ quaſi Chriſtum redemptorem ſuum facit reum mortis, *Tropologicè.*
imò quaſi eum occidit, & crucifigit, iuxta illud
Hebr 6. v. 6. *Rurſum crucifigentes ſibimetipſis filiũ Dei, & oſtentui habentes.* Vide ibi dicta. Vnde S. *Hebr. 6. 6.*
Brigida lib. 1. Reuelat. c. 37. narrat Beatam Virginem ſibi dixiſſe: *Conqueror quod filius meus ab inimicis ſuis, qui nunc ſunt in mundo amarius crucifigitur, quàm tunc Iudæi crucifixerunt eum.* Cauſam ſubdit: *quia eorum vitia, quibus ſpiritualiter crucifigunt Filium meum, abominabiliora & grauiora ſunt ei, quàm illorum qui crucifixerunt illum in corpore.* *S. Brigida.*

Quæritur hîc, quando hoc concilium, examen & damnatio Chriſti contigerit? Nonnulli putant contigiſſe poſt negationem Petri, tranſacta nocte, manè ſequentis diei. Id enim videtur dicere Lucas c. 22. 66. Idem enim hoc eſſe examen Matthæi cum illo Lucæ apparet, ſi quis vtrumque conferat. Quare cenſent hîc in Matthæo eſſe Hyſterologiam: Omnia enim à v. 59. huc vſque dicta eſſe per anticipationem, ac ponenda c. ſequenti verſ. 1. ita S. Auguſtinus lib. 3. de conſenſu Euang. cap. 7. Maldon. & aliqui alij.

Melius ſentiunt alij cum Ianſenio, hæc omnia à Matthæo recto ordine poni, ac ſtatim poſt captiuitatem Chriſti paulò poſt mediam noctem, ſtatim vt Chriſtus captiuus adductus eſt ad Caïpham, contigiſſe. *Duplex examen Chriſti.* Duplex enim fuit concilium Principum contra Chriſtum, ac bis in Concilio Chriſtus rogatus & examinatus fuit, an ipſe eſſet Chriſtus; ſcilicet primò nocte, de quo hic; ſecundò poſtero manè, de quo Lucas cap. 22. 66. Nocte enim poſt Chriſti examen & confeſſionem, facta eſt illuſio & colaphizatio Chriſti, de qua verſ. ſequenti, vt patet ex aliis Euangeliſtis. Verùm quia nocte non omnes Senatores aderant, hinc rurſum manè Caïphas coegit concilium generale ad quod omnes conuocauit, vt ab eo Chriſtus damnaretur. Vnde in eo Chriſtus quaſi pertinax, blaſphemus & reus maieſtatis tam diuinæ, quod ſe filium Dei dixiſſet, quàm humanæ, quòd ſe Chriſtum regem aſſeruiſſet, omnium voce damnatus,

ac

ac Pilato Præſidi traditus eſt, vt is reipſa eum damnaret & in crucem ageret, de quo cap. ſequenti v.1. & Lucæ 22.66. Manè ergo fuit concilium magnum, vt ait Marcus, id eſt, ſummum, quod Sanedrim dicebatur.

Vers. 67. Luc. 22. v. 62. 64. Mat. 14. 65.

TVNC EXPVERVNT IN FACIEM EIVS, ET COLAPHIS EVM CECIDERVNT, ALII AVTEM PALMAS IN FACIEM EIVS DEDERVNT DICENTES: PROPHETIZA NOBIS CHRISTE, QVIS EST QVI TE PERCVSSIT?] Magna fuit hæc & ferina barbaries miniſtrorum, Chriſto reo iam ad mortem damnato, non compatientium, ſed inſultantium, æquè ac Pontificis & Senatorum id permittentium, imò nonnullorum etiam in eum expuentium, eúmque cædentium, vt innuit Marcus. Putarunt ſe id iure facere ex zelo quaſi vindices ſuæ legis & honoris Dei, eo quòd Chriſtus quaſi blaſphemus in Deum Deíque hoſtis, à concilio iam ad mortem damnatus eſſet.

Barbara miniſtrorũ in Chriſtum ſæuities.

Tunc expuerunt Græcè ἐνέπτυσαν, id eſt, inſpuerunt, ſua ſputa & phlegmata ex heſterna crapula fœda, virulenta, putida, horrida intorſerunt, tùm *qui eum tenebant*, vt ait Lucas, tùm cæteri miniſtri & aſtantes, quin & aliqui è concilio, vt inſinuat Marcus: *in faciem eius*, diuinam, & ab omni creatura reuerendam & adorandam, in quam deſiderant Angeli proſpicere. Fuit hæc atrox ſcurrarum & viliſſimorum hominum ignominia, & contumelia in Chriſtum Dei filium, qui ſtupendam hîc oſtendit lenitatem, humilitatem & patientiam, implens illud ab Iſaia c 50.6. de ſe prædictum: *Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus: faciem meam non auerti ab increpantibus & conſpuentibus.* Vbi Forerius ex Hebræo vertit: *Tergum meum dedi percuſſoribus, & genas meas depilantibus: Faciem meam non auerti ab ignominiis, & ſputo.* Addit Forer. *Habet vellicatio barbæ dolorem & inſignem contumeliam, ſicut & in faciem ſpuere, ſunt enim pili barbales altè carni impreſſi.* Vnde Clemens Alex. 3. pædag. c. 3. *Nefas eſt barbam vellere*, ait, *quæ eſt pulchritudo ingenita, pulchritudo generoſa & ingenua.* S. Hieronymus in Comment. Iſaiæ 50.6. vertit: *Dedi maxillam meam alapis, & faciem meam non auerti à confuſione ſputorum.* Vide ibi dicta. Vnde exclamat Euthymius: *Horrete cælum & terra, vniuerſáque creatura, in quam faciem, quam intulerunt iniuriam?* Et S. Chryſoſtomus cumque ſequens Titus Boſtrenſis in Lucæ c. 22. *In faciem illam*, inquit, *quam fluctus maris reueriti ſunt, quam ſol in cruce videns radios occuluit, ſpuebant, cædebant, abundè animos ſuos explentes, & vulnera contumelioſiſſima inferentes, colaphis cædentes & palmas in faciem eius dantes &c. ſed quamobrem id faciebant cum occiſuri eum eſſent? quid enim huiuſmodi illuſione opus erat? crudeles eorum mores in omnibus oſtenduntur, qui quaſi venatores inuenta tandem multo venatu fera, rabiem ſuam in eum exſerunt, ingentem id ſibi voluptatem ſolemnitatémque exiſtimantes, & quam ipſorum mores in cædem propenſi eſſent oſtendentes.*

Conſpuerũt Chriſtum. — *Atrox iniuria.* — Iſai. 50. 6. — Forer. — Clem. Alex. — Hieronym. — Euthym. — Chryſoſt.

Porrò S. Anſelmus de Paſſ. Domini paulò ante medium, B. Virginem ſic inducit loquentem: *Et modico delapſo tempore filius meus adeo conſputus apparuit, quòd quaſi leproſus apparebat.* Et infrà de flagellatione loquens dicit: *Filius meus ita in ſtuporem & deformitatem transmutatus fuit, vt omnibus appareret quaſi lepra percuſſus.*

Anſelm.

Et colaphis eum ceciderunt: Græcè *colaphizarunt eum*. Colaphus eſt verber, quod pugno ſeu manu contracta, in collum, caput vel dorſum infligitur, alapa, quod manu explicata in maxillam impingitur: vnde alapa plus affert ignominiæ, ruboris & verecundiæ, colaphus plus afflictionis, tumoris & doloris iuxta illud Comici: *Colaphis tuber eſt totum caput.*

Colaphizatio Chriſti.

Alij autem palmas in faciem eius dederunt. Sic quoque Græcum ἐῤῥάπισαν, verterunt Theophylactus Vatabl. & alij, quin & Eraſmus aliique Nouantes. Alij vertunt *crepidis vel fuſtibus ceciderunt*: ῥαπὶς, enim & fuſtem & crepidam ſignificat. Verùm per Catachreſin hîc alapam denotat: hæc enim propriè in faciem datur: nam Lucas vertit: *Et percutiebant faciem eius.* Ergo Chriſtus hîc accuſatur vt impius, depalmatur vt impudens, loquitur vt Dominus, tacet vt innocens, damnatur vt ſacrilegus, conſpuitur diuina facies, munditia paradiſi: conſcinditur pugnis, *qui menſus eſt pugillo aquas, & cælos palmo ponderauit.* Iſaiæ 40 Alapis dehoneſtatur vultus, *paternæ gloriæ ſplendor.* Hebr. 1. Velatur oculis, qui animorum conſilia retegit, & omnes introſpicit cogitatus: illuditur, vellicatur in pilis, cæditur, ſcommatis mordetur.

Iſai 40. — Hebr. 1.

DICENTES: PROPHETIZA NOBIS CHRISTE, QVIS EST QVI TE PERCVSSIT?] Irrident Chriſtum illique petulanter inſultant, quòd ſe prophetã dixerit, quaſi pſeudoprophetam, imò quaſi ludionẽ & ſcurrã. q. d. Si tu es propheta prophetiza nobis, quis ex nobis primus, quis ſecundus, quis tertius & ita ex ordine, viciſſim tibi alapam impegerit, quis colaphum, quis ſputum? Videntur enim planè hæc rogaſſe, poſtquam Chriſti faciem velarunt & velatam percuſſerunt (vt habet Lucas, nam & ante eam velatam Chriſtum percuſſerunt; ſed hic eam velant vt illudant Chriſto, dicántque *prophetiza*) ad ludibrium, dicentes & interrogantes: *Prophetiza nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſſit?* q. d. Si tu es Chriſtus, ignorare non potes occulta. Edicito ergo nobis, quis eſt qui te percuſſit? En vt ſcurræ filium Dei quaſi perſonatum hariolum illudunt.

Vers. 68. Luc. 22. 64. Mar. 14. 65. *Illuditur Chriſtus quaſi ludio.*

Grauiter Theophylactus: *Prophetarum Dominus*, ait, *quaſi pſeudopropheta irridetur.* Iudæi ergo in paſſione velarunt faciem Chriſti ad ludibrium, vt riderent eum quòd ſe vocaſſet prophetam: Vnde percutientes rogabant eum, *prophetiza*, id eſt, diuina quis te percuſſerit. Secundò, vt liberius eũ verberarẽt & vexarẽt, ne diuino vultu eius & oculis abſterrerentur & coërcerentur, ait Ianſen Maieſtas enim Chriſti radiabat in vultu, ait S. Hieron.

Theophyl. — *Velant faciẽ Chriſti duabus de cauſis.*

Myſticè, ſignificabat Chriſtus velatus ſe, abſcondere faciem à Iudæis, illóſque fide & cognitione Dei priuandos & excæcandos. Vnde ad idem ſignificandum Moſes qui erat typus Chriſti, deſcendens de monte velauit oculos ſuos, vti explicat Paulus 2. Corinth. 3. Huc ſpectat illud Moſis: *Abſcondam faciem meam ab eis.* Deuter. 32.

Myſticè. — Deut. 32.

Tropologicè ſignificabat ſe luere peccatum Adæ. Adam enim & Eua primò peccarunt oculis, & ore aſpiciendo & comedendo pomum vetitum; Chriſtus ergo vt hoc expiaret, paſſus eſt velari ſibi os & oculos. Nam vt ait S. Auguſt. Chriſtus paſſus eſt omnibus membris, quibus peccauit & peccat homo, vt omnia expiaret.

Tropologicè.

Porrò Chriſtus conſtanti patientia hæc omnia ſuſtinuit & ſuperauit. Vnde S. Chryſoſtomus: *Sicut ipſe*, ait, *nihil lenitatis prætermiſit, ſic illi nihil contumeliæ, nihil impietatis, ſed tam verbis quàm factis furorem ſuum explere conati ſunt.* Hiſce probris Chriſtum à Iudæis afficiendum prædixit Sibylla Delphica, cuius carmina extant lib. 1. Sibyllinorum Oracul. vbi ſic canit:

Chryſoſt. — *Sibylla de Chriſto conſputo.*

Sibylla Delphica.

——— *Tunc impius illi*
Impinget colaphos, viroſáque ſputa ſceleſtis
Iſrael labiis, neque non & fellis amari
Apponent eſcam, potúmque immitis aceti.

Et lib. 8.

Contundent alapis palmæ (proh crimina) Diuum.
Felle fames eius, ſitis illudetur aceto.
Scindetur templi velum, mediúmque diei
Nox tenebroſa tribus premet admirabilis horis.

Et Sibylla Erythræa apud Lactant. lib. 4. c. 18.

Sibylla Erythræa apud Lactant.

Dabit, inquit, *in verbera innocens dorſum.* Et infrà: *Et colaphos accipiens tacebit, ne quis agnoſcat quòd verbum & vnde venit, vt mortuis loquatur.* Et rurſus, *In manus iniquas & infidelium veniet, & dabunt Deo alapas manibus inceſtis, & oribus immundis expuent in eum ſaliuas venenoſas.*

Cauſa illuſionum Chriſti

1. Cauſa harum illuſionum fuit; prima, vt Chriſtus his iniuriis ſatisfaceret pro infinitis peccatis, quibus homines ſummã Deo iniuriã & indignitatem, quantùm eſt ex ſe, inferunt; Peccator enim quantum eſt ex ſe Deum conſpuit, colaphis alapíſque cædit; quia eum contemnit, & creaturæ quam altar poſtponit; itáque Deum ſuo honore, & quaſi ſua diuinitate ſpoliat, aliúmque ſibi Deũ fingit & conſtituit; ſcilicet, auarus Mammonam, luxurioſus Venerem, ebrioſus Bacchum &c.

Origen.

Ita Origenes: *Vt nos*, inquit, *qui digni fueramus omnes has infamias pati erueret; ipſe pro nobis paſſus eſt eas:* & vt ait Auctor. Com. in Marcum apud S. Hieronymum: *Opprobria eius noſtrum abſtulêre opprobrium.* imò æternum nobis honorem conciliarũt. Et S. Athanaſius *Non Chriſtus*, inquit, *ſed nos in Chriſto patiebamur.*

Athanaſ.

Voluit ergo Chriſtus tot & tam dira pati, vt magis Deum honoraret, eiuſque offenſæ & iniuriæ magis ſatisfaceret; ſicut is qui occidit Regem miris tormẽtis excruciatur, vt honori Regis & offenſæ Reip. ſatisfiat: ideóque Chriſtus deſiderabat maiora pati, idque per plures annos: Quare hæc eius paſſio magis honorauit Deũ, quàm culpa Adę Deum offendetat, eiuſque honorem læſerat. Adde homines ſcelerati illudunt Deo, nouóſque modos peccandi, eíque illudendi adinueniunt: voluit ergo Chriſtus illudi, & adinuentiones ſcelerum adinuentionibus illuſionum luere & expiare.

2. Secunda, vt apicem patientiæ & virtutis exprimeret. Vnde Victor Antioch. in Marci 14. *Patientiam*, ait, *conſtanter retinet, ſummæ per hæc omnia tolerantiæ & patientiæ formam ſeipſum nobis proponens.* Voluit enim Chriſtus in ſua paſſione & cruce, depingere quaſi ideam perfectiſſimæ patientiæ, & virtutis cuiuſlibet. Si quis ergo ſpecimen ſummæ humilitatis, manſuetudinis, obedientiæ, patientię, conſtantię, charitatis &c. deſideret, Chriſtum patientem & crucifixum intueatur, & quoad poteſt imitetur, & moribus exprimat iuxta illud: *Inſpice, & fac ſecundùm exemplar, quod tibi in monte* (Sina, & myſticè Caluariæ) *monſtratum eſt.*

Victor. Antioch.

Exod. 15. 40.

Exodi 15. 40. Præclarè S. Bernardus ſerm. in feria P. hebdom. pœnoſæ: *Mirabilis*, ait, *Paſſio tua Domine Ieſu, quæ paſſiones omnium noſtrum propulſauit: propiciata eſt omnibus iniquitatibus noſtris, & nulli vnquam petitioni noſtra inuenitur inefficax. Quid enim tam ad mortem, quod non tua morte ſaluetur? In hac igitur paſſione fratres tria ſpecialiter conuenit intueri: opus, modum, cauſam. Nam in opere quidem patientia, in modo humilitas, in cauſa charitas commendatur.*

Bernard.

3. Tertia, vt animaret Martyres ad ferendum omnia tyrannorum probra, verbera, tormenta, ac fideles ad tolerandum quælibet vilipendia, & quaſlibet iniurias à quocumque & quomolibet ſibi illatas. Vnde Euthymius: *Vniuerſa*, ait, *magno animo ſuſtinebat, docens nos iniurias tolerare*, vt quaſi adamantes ex adamante Chriſto hauriamus adamantinam in omnibus conſtantiam & patientiam, iuxta illud Iſaiæ 50. 7. *Poſui faciem meam, vt petram duriſſimam, & ſcio quoniam non confundar: iuxta eſt qui iuſtificat me, quis contradicet mihi?* Euthym.

Chriſtus adamas patientia.

Iſai. 50. 7.

Adamas quo magis malleo percutitur, eo magis duratur & reſiſtit, adeóque malleis non frangitur, ſed ipſe reſiſtendo frangit malleos; ita quo magis affligimur, magis animi robur oſtendamus, vt noſtra patientia vincamus & rumpamus aduerſariorum odium & impatientiam. Hoc eſt quod Deus ait Ezech. 3. 9. *Vt adamantem & vt ſilicem dedi faciem tuã: ne timeas eos neque metuas à facie eorum.* Ezech. 3. 9.

Rurſum adamas frangit adamantem, ſic patientes quaſi adamantes rumpant obſtinatam impiorum malitiam, de quibus ait Zachar. c. 7. 12. *Cor ſuum poſuerunt vt adamantem, ne audirent legem. Nihil enim eſt tam durum, quod non duriore vincatur*, ait S. Bernardus. Zachar. 3. 12.

Porrò S. Athanaſ. ſerm. de cruce: *Perinde*, inquit, *ac ſi quis ſaxum manu percutere velit, petram quidem non ſcindit, ſed manum vulnerat; ſic & qui aduerſus Dominum moliebantur, velut audentes aduerſus id quod erat incorruptibile, corrupti ſunt; & tanquam aduerſus immortalem machinantes, ipſi potius mortui ſunt.* Athanaſ.

Vnde Iudæi ob hæc opprobria Chriſto illata à Deo reprobati, omnium probris expoſiti fuêre. *Propterea*, inquit Origen. *receperunt alapam æternam, & omni deinde propheta priuati ſunt, Ieſum autem, quia humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad palmas, vſque ad confuſionem ſputamentorum & flagellorum & mortis, exaltauit Deus & dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen.*

Nota; poſtquam Caiphas cum concilio noctu Chriſtum reum mortis proclamauit, illi quaſi blaſphemo & damnato inſultarunt per totam reliquam noctem, teſte S. Aug. lib. 3. de conſ. Euang. cap. 6. ſcilicet per tres horas Pontificis & Principum miniſtri, nonnulli etiam ex Principibus; cæteri verò ſoluto concilio quieti & ſomno ſe dederunt manè ad concilium redituri, vt cauſam mortémque Chriſti peragerent.

Quocirca Chriſtus totâ reliquâ nocte variis & atrocibus iniuriis doloribúſque, ex odio Iudæorum & petulantia famulorum affectus afflictuſque fuit, ſcilicet primò, alapis & colaphis. ſecundò, ſputis in faciem eius angelicam excreatis. tertiò, conuitiis tùm aliis, tùm illo quo velata facie illuſerunt ei: *Prophetiza nobis Chriſte.* Vnde addit Lucas: *& alia multa blaſphemantes dicebant in eum.* quartò, quòd ei vulſerint genas, barbam expilarint, aliiſque indignis modis tractarint, vt prædixit Iſaias cap. 50. 6. quintò, paſſus eſt acrem iniuriam & dolorem ex negatione Petri, qui erat caput Apoſtolorum: atque hæc omnia mira animi ſuauitate, æquè ac fortitudine ſuſtinuit.

Quinque illuſiones Chriſti per tres horas.

Sapienter & piè S. Bernardus ſerm 43. in Cant. ad illa cap. 1. *Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi*, faſciculum hunc contexit & componit ex petulantium famulorum ſputis, colaphis, conuitiis, exprobrationibus &c. additque: *Mihi hic ſalutaris faſciculus ſeruatus eſt. Nemo tollet eum à me, inter vbera mea commorabitur. Hæc meditari dixi ſapientiam, in his iuſtitiæ mihi perfectionem conſtitui, in his plenitudinem ſcientiæ, in his diuitias ſalutis, in his copia meritorum. Ex his mihi interdum potus ſalutaris* Bernard.

ſalutaris amaritudinis, ex his rurſus ſuauis vnctio conſolationis. Hæc me erigunt in aduerſis, in proſperis reprimunt, & inter læta triſtiáque vitæ præſentis, via regia incedenti tutum præbent vtrobique ducatum, hinc inde mala imminentia propulſando.

Vers. 69. Luc. 22. 56. Mar. 14. 67. Ioan. 18. 17. Petrvs vero sedebat foris in atrio; et accessit ad evm vna ancilla dicens: Et tv cvm Iesv Galilæo eras.] Pertexta hiſtoria examinis, condemnationis & illuſionis Chriſti in domo Caiphæ, redit Matthæus ad Petrum, quem verſ. 58. Chriſtum ſecutum vſque in atrium narrarat: quare pari modo hic trinam eius Chriſti negationem ſimul pertexit, etiamſi illæ horis diuerſis & interſtinctis cōtigerint. *Sedebat*, ad ignem cum miniſtris ſe calefaciens. Dices, Ioannes ait Petrum ſteriſſe. Reſp. ſtare apud Hebræos ſæpe ſignificat eſſe præſentem, ſiue adeſſe, non verò certum ſtandi ſitum, vt patet Ioannis 1. 26. Rurſum Petrus nunc ſtabat, nunc ſedebat, vti ſolent facere famuli in aulis Principum & apud ignem.

Foris in atrio. Dices, ſi erat Petrus foris, quomodo ergo verſ. 58. dixit illum ingreſſum intrò in domum in atrium? Reſp. erat foris non reſpectu oſtij domus Caiphæ, ſed reſpectu aulæ interioris, in qua erat Chriſtus examinatus à Concilio: Erat ergo intra domum, quia erat in atrio exteriori, erat tamen foris reſpectu aulæ interioris, in qua agebatur concilium. Vnde S. Ambroſius in cap. 22. Lucæ: *Vbi verò*, ait, *negauit Ieſum Petrus? in prætorio Iudæorum in ſocietate impiorum*. Et Beda in Marci cap. 14. *Quàm nociua*, ait, *impiorum colloquia! Petrus ipſe inter miniſtros Pontificum vel hominem ſe noſſe negauit, quem inter condiſcipulos Dei filium fuerat confeſſus.*

Ambroſ.

Beda.

Ancilla Græcè παιδίσκη, id eſt, ancillula; ſcilicet vilis & infimi ordinis, puta oſtiaria, vt habet Ioannes, quæ oſtium domus pulſantibus aperiebat, & exeuntibus claudebat. Ex hoc magis liquet infirmitas & pauor Petri qui vilis ancillulæ, ait Chryſoſt. interrogatione perculſus & proſtratus negauit Chriſtum, qui poſtea recepto Spiritu ſancto, nec Caipham, nec totum conſilium extimuit, dicens: *Oportet magis Deo obedire quàm hominibus*. Actor. 4. Hinc diſce quam fragilis ſit homo præfidens ſibi, ideóque derelictus à Deo; ac viciſſim quam idem ſit fortis, ſibi diffidat ac fidat Deo. *Petrus ſine ſpiritu voci ancillæ ceſſit, cum ſpiritu nec principibus nec regibus cedit*, ait Auctor Comment. in Marcum apud Hieron.

Actor. 4.

Ancilla agnouit Petrum ex pauore. Quæres vnde hæc ancilla præ vitis & miniſtris, qui Petrum in horto cum Chriſto viderant, eum eſſe Ieſu diſcipulum agnouit? Reſp. quia erat oſtiaria, ideóque accuratè obſeruabat qui & quales erant ingredientes & egredientes. Obſeruauit ergo Petrum, vidítque eum non eſſe è miniſtris, ſed peregrinum, pauidum, vultúque mœſto & conſternato: inde coniecit eum eſſe aſſeclam Ieſu, qui ſecutus Ieſum ſcrutaretur quid de eo à concilio fieret. Hoc enim ſagaces oſtiarij ſtatim odorari ſolent, quia difficile eſt celare animum nec prodere vultu. Fortè etiam aliàs viderat Petrum cum Ieſu, & Apoſtolis per vrbem progredientem vel in templo Ieſu aſtantem, ac curioſè eius phyſionomiam, ſtaturam habitúmque notarat.

Galilæo, quia Ieſus erat Nazarenus. Nazareth autem erat in Galilæa. Vocat Galilæum, tùm quaſi vilem & deſpectum à Iudæis, qui cenſebant prophetas nullos prodire è Galilæa, ſed tantùm è Iudæa. Vnde aiunt Ioan. 7. 52. *à Galilæa propheta non ſurgit*: tùm quaſi nouatorem & ſeditioſum, quaſi qui aſſecla ſit Iudæ Galilæi, qui concitans Iudæos ad negandum Romanis cenſum, cum ſuis ſequacibus interemptus eſt. Actor. 5. 37.

At ille negavit coram omnibvs dicens: Nescio qvid dicis.] Petrus videns ancillam coram omnibus non tam interrogando, quàm aſſerendo ipſum eſſe è comitatu Ieſu, ſe prodere, timens ne caperetur, conſtanter coram omnibus negat, ac vt negationi fidem faciat, dicit adeo ſibi nouam & peregrinam eſſe hanc eius interrogationem, vt neſciat quid illa dicat & roget, q. d. adeo neſcio quis ſit Ieſus, vt neſciam quid de eo dicas & roges; neſcio enim quis & qualis ille ſit, an habeat diſcipulos, qui & quales illi ſint. Fuit hoc mendacium, idque in ſe fidei, perinde ac qui nunc à paganis rogatus, an ſit Chriſtianus, negat ſe eſſe; quod eſt peccatum contra fidei profeſſionem, de quo Petrus audierat Chriſtum monentem & minantem; *Qui negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cælis eſt*. Matth. 10. 33. Sed Petrus, vt ait Victor Antiochenus in cap. 14. Marci, *ſubita illa conſternatione animique perturbatione obcæcatus, dominicæ illius commінationis penitus oblitus fuerat*. Vnde eius lapſum miſerans S. Auguſt. in Ioan. cap. 18. exclamat: *Ecce columna firmiſſima ad vnius auræ impulſum contremuit, vbi eſt illa promittentis audacia & de ſe plurimum præſumentis? Vbi ſunt verba illa, quando ait: Etiamſi oportuerit me mori tecum, non te negabo? Sed quid mirum ſi Deus vera prædixit, homo autem falſa præſumpſit?* Verſ. 70. Luc. 22. 57. Mar. 14. 68. Ioan. 18. 17. *Prima negatio Petri.* Matth. 10. 33. Victor Antioch.

Negauit. Quæres, quoties Petrus negauit Chriſtum? Reſpondet Dionyſ. Carth. ſexies; ſcilicet ter in domo Annæ, vt innuit Ioannes, & ter in domo Caiphæ, vt expreſsè habent Matthæus, Marcus & Lucas. Idem videtur colligi ex S. Auguſt. lib. 3. de Conſenſu Euang. cap. 6. Addit Caiet. in c. 18. Ioannis, Petrum ſepties negaſſe Chriſtum; ſcilicet ter interpellatum à feminis, & quater à viris. *Dionyſius Carthuſ. ait Petrum ſexies Chriſtū negaſſe.*

Verùm communis S. Cyrilli in Ioannis c. 18. S. Ambroſij in Lucæ c. 22. S. Hieronymi, Euthymij & aliorum hic ſententia eſt, Petrum ter duntaxat negaſſe Chriſtum, idque expreſsè prædixit Chriſtus v. 34. *Ter*, inquit, *me negabis*. Idem patet hic ex narratione Matthæi, qui ſuccinctè, ſed optimo ordine hiſtoriam Chriſti & negationem Petri in ſequentibus recenſet.

Ad argumentum iam reſpondi v. 57. vbi oſtendi hæc omnia contigiſſe in domo non Annæ, ſed Caiphæ.

Porrò diuerſimodè trinam hanc Petri negationem narrant Euangeliſtæ. Vnde vt eos inter ſe concilies, nota Petrum primò negaſſe ſimpliciter Ieſum in atrio, cùm rogaretur à prima ancilla, vt ait hic Matthæus: Secundò verò eum negaſſe cum iuramento, dum rogaretur à ſecunda ancilla, vt narrat Matthæus v. ſequenti: tertiò demum cum magis vrgeretur, eundem negaſſe cum execratione deuouendo ſe diris, vti refert Matth. v. 74. *Ordo negationis Petri.*

Nota. S. Hilarius hic & S. Ambroſius in Lucæ c. 22. videntur dicere Petrum in hac Chriſti negatione non fuiſſe mentitum, ſed ambiguè locutum: nec enim mentiebatur inquiunt, qui cum homine ſe

ſe noſſe negabat, quem Deum cognoſcebat. q. d. *Cum illo, quem hominem nuncupatis, non fui, ſed à Dei filio non receſſi*, ait S. Ambroſius, *neſcio quid dicas, hoc eſt ſacrilegia veſtra neſcio*. Illos tacito nomine refellit hîc S. Hieronymus imò Chriſtus dicens & prædicens Petro v. 34. *Ter me negabis*. Sed excuſari poſſunt S. Hilarius & Ambroſius quod tantùm dicere voluerint, ita Petri verba fuiſſe temperata, vt verum piúmque ſenſum ex eis quis eligere poſſet, ac Petrum corde & animo non negaſſe Chriſtum, at ore ambiguè locutum, ita vt verba negationis eius in bonum trahi queant ſenſum.

Ambroſ.

Certum eſt ergo Petrum ore negaſſe Chriſtum, ideóque peccaſſe mortaliter. Ita S. Chryſoſt. hîc & S. Auguſt. tract. 113. in Ioannem. Quare Petrus hîc Dei gratiam & charitatem negando perdidit: an fidem perdiderit, dubium eſt. Negant S. Ambroſius, Hilarius & eorum ſequaces. Aſſerunt alij. Sanè ſi quis Apoſtolorum fidem Chriſti retinuit (de quo dixi v. 31.) Petrus retinuit, præſertim quia mox reſpiciente eum Chriſto reſipuit, & fleuit amarè conſcientiam & culpam negationis Chriſti: ergo eius fidem mente retinebat: hæc enim fides eum excitabat ad pœnitendum & flendum.

An Petrus fidem perdiderit

Nota ſecundò; permiſſus eſt adeo grauiter labi Petrus tribus de cauſis. Prima eſt originalis, quòd nimis ſibi arrogarit, ſuæque conſtantiæ perſiſus ſit. Ita S. Baſil. hom. de humilitate. Secunda eſt comitans, quòd temerè, ſciens ſe fragilem & pauidum, ſocietati impiorum miniſtrorum, qui Ieſum ceperant, ſe miſcuerit. Tertia, finalis, vt futurus ipſe Paſtor Eccleſiæ, ſuo lapſu diſceret lapſis compati, & omnium peccatorum miſereri, atque ſuo exemplo omnibus peccatoribus verum pœnitentiæ daret exemplum. Ita S. Chryſoſtomus hîc, S. Leo ſerm. 9. de Paſſ. S. Gregorius hom. 21. & alij iuxta illud:

Virgil.

Non ignara mali miſeris ſuccurrere diſce.

Ambroſ.

Error Petri, ait S. Ambroſius, *doctrina iuſtorum eſt: & titubatio Petri, omnium petra eſt, & noſtra firmitudo.*

Denique hæc fuit prima Petri negatio Chriſti, quæ contigit paulo poſt mediam noctem, cum primùm galli canere ſolent. Nam Marcus poſt negationem hanc ſtatim ſubdit: *Et exiit* (Petrus) *foras ante atrium*, in veſtibulum quod erat atrio contiguum ſub dio. Vrgebat Petrum ad exitum timor, ne ancilla rurſum inſtaret, vrgerétque illum eſſe Ieſu diſcipulum; ſed Petrus timori huic prætexuit aliam cauſam, v.g. ſtudium captandi noui liberique aëris.

Et gallus cantauit. Primus hic galli cantus Petrũ à lapſu ad pœnitentiam non excitauit, nec eũ quin iterum laberetur, & Chriſtum negaret retinuit, ait S. Chryſoſt. ſed ad hoc opus fuit, vt Chriſtus eum reſpiceret, & lapſus ſui admoneret, de quo mox.

VERS. 71. Luc. 22. 58. Mar. 14. v. 68. 69. Ioan. 18. 25. *Secunda negatio Petri.*

EXEVNTE AVTEM ILLO IANVAM, VIDIT, (id eſt, animaduertit, ait S. Auguſt.) EVM ALIA ANCILLA, ET AIT HIS QVI ERANT IBI: ET HIC ERAT CVM IESV NAZARENO.] Hæc eſt ſecunda tentatio & negatio Petri, quæ contigit poſtquam ille è veſtibulo, ad quod egreſſus erat, vti iam dixi, regreſſus in atrium cum miniſtris rurſum aſſedit igni, vt hac libertate ſe ab accuſatione ancillæ purgaret, ſeque non eſſe diſcipulum Chriſti probaret. Sed hic in nouum incidit tentationis laqueum; nã ab alia ancilla agnitus rurſúmque interrogatus, ſecundò negauit Chriſtum, qui tunc vocabatur per contemptum Nazarenus, quaſi nouæ ſectæ auctor, ac velut illius æui hæreticus. Ita S. Auguſtinus lib. 3. de conſenſu Euang. c. 6. qui & addit: *Liquidò colligitur collatis de hac re omnibus Euangeliſtarum teſtimoniis, non ante ianuam ſecundò Petrum negaſſe, ſed intus in atrio ad ignem. Matthæum autem & Marcum commemorauerunt exiſſe eum foras, regreſſum eius breuitatis cauſa tacuiſſe.*

Auguſtin.

VERS. 72. Luc. 22. 58. Mar. 14. 70. Ioan. 18. 25.

ET ITERVM NEGAVIT CVM IVRAMENTO, QVIA NON NOVI HOMINEM.] Cum ancilla interrogante Petrum concurrerunt alij ab ancilla excitati, vt patet ex Luca & Ioanne, idem interrogantes & cõtra illum inſtantes: quare Petrus validiore reſponſo ſibi opus eſſe aduertens, negationi addidit iuramẽtum, id eſt, periurium, quia, vt ait S. Gregor. *Peccatum quod pœnitentia non deletur, mox ſuo pondere ad aliud trahit*: tùm quia conſcientiam grauat, deprimit & debilitat: tùm quia peccator videns ſe peccaſſe iam cogitat ſe lapſum eſſe, ac parui referre ſi rurſum in idem peccatum labatur; ſicut qui lapſus eſt in lutum, parum curat ſi ſecundò labatur. Sic Chriſtiani nonnulli cùm lapſi ſunt in fornicationem, vel crapulam, illicò eam iterant & frequentant, cogitantes: iam lapſi ſumus, labamur iterum & voluptate eadem fruamur, quia eadem confeſſione & pœnitentiâ ſimul omnia abolebimus. Sed errant, tùm quia ſecundũ peccatũ noua eſt Dei offenſa, nouúmque vulnus priore nocẽtius animæ infligit: tùm quia difficilior eſt pœnitentia poſt iteratum & frequentatum peccatum, quàm ſit poſt primum lapſum; *perſeuerantia quippe in peccato dat incrementum ſcelerum*, ait Rabanus. Huc adegit Petrum ſocietas impiorum, quam ne quidem poſt primum lapſum deſeruit, cum id omnino facere debuiſſet; vtpote iam expertus eius noxam & ſuam coram ea infirmitatem.

Gregor.

Raban.

VERS. 73. Luc. 22. 59. 60. Mar. 14. v. 70. 71. 72.

ET POST PVSILLVM ACCESSERVNT QVI STABANT, ET DIXERVNT PETRO: VERE ET TV EX ILLIS ES: NAM ET LOQVELA TVA MANIFESTVM TE FACIT.

VERS. 74. Ioan. 18. v. 26. 27. *Tertia Petri negatio.*

TVNC COEPIT DETESTARI, ET IVRARE QVIA NON NOVISSET HOMINEM.]

Poſt puſillum, ſcilicet *interuallo facto quaſi horæ vnius*, ait Lucas. Miniſtri enim intenti in Ieſum, eiúſque examini ad oſtium auſcultantes, minus intendebant Petro; ſed mox reuerſi ad ignem, intendentes in Petrum eum tertiò tentarunt, & ad tertiam negationem compulerunt. Cauſam attulerunt: *Nam & loquela tua manifeſtum te facit*, ſcilicet te eſſe Galilæum Ieſu Galilæi diſcipulum, quia eo accentu, dialecto & proprietate verborum loqueris, quo loquuntur Galilæi, ſicut in Italia aliâ dialecto loquuntur Romani, aliâ Neapolitani, aliâ Veneti, etſi omnes loquantur Italicè. Acceſſit & alia accuſatio Petri; nam cognatus Malchi, cuius Petrus abſcidit auriculam, dixit: *Nonne ego te vidi in horto cum illo?* vt refert Ioannes c. 18. Quare Petrus videns ſe vndique premi, ad extrema quaſi adactus, *cœpit deteſtari & iurare quia non nouiſſet hominem*, dicendo more Hebræo: Hæc faciat mihi Deus & hæc addat, ſi noui Ieſum, terra mihi dehiſcat, fulmen me afflet, cælites me perdant ſi Ieſu ſim diſcipulus. Pro deteſtari Græcè eſt καταναθεματίζειν, quod compoſitum eſt ex ἀναθεματίζειν, id eſt, anathematizare, ſiue anathema, id eſt, execrationem ſibi imprecari & diris ſe deuouere, ac præpoſitione κατὰ, quæ vim verbi cui additur auget & intendit. *En quo alij magis vrgent & affirmant, ee Petrus vehementius*

iurat

Victor. Antioch. *iurat & obſtinatus agit*, ait Victor in Marci cap. 14. *Conſidera hic*, inquit Cyrillus lib. 12. in Ioannem c. 1. *quales ante Spiritus ſancti aduentum Apoſtoli*
Cyrill. *fuerint, & quales poſtquam ex alto virtute induti fuerunt, effecti ſint*: qui enim hic ad vocem ancillæ & ſerui trepidat, ille poſtea Pontificibus audacter vſque ad verbera ſeſe oppoſuit.

Et continvo (Syrus *in illa ipſa hora*, vel *momento*) gallvs cantavit,] vt Petrum prædictionis Chriſti memorem redderet, & à lapſu ad pœnitentiam prouocaret. Addit Lucas: *Et conuerſus Dominus reſpexit Petrum. Et recordatus eſt Petrus verbi Domini ſicut dixerat: quia prius quam cantet*
Reſpexit Petrum Chriſtus, & ad pœnitentiam adduxit. *gallus, ter me negabis.* Reſpectus Chriſti ergo quo reſpexit Petrum, vt docet ſanctus Ambroſius, fuit cauſa, vt Petrus qui priorem galli cantum non aduerterat, hunc poſteriorem aduerteret, eòque prædictionis Chriſti recordaretur, & pœnitere ac flere inciperet. Reſpexit ergo & reſpiciendo erexit Chriſtus Petrum, ait S. Leo. Porrò reſpexit Chriſtus Petrum tum oculis mentis, obiiciendo menti Petri fœditatem negationis, ac ſtimulando eum ad pœnitentiam. Ita S. Auguſtinus, Beda, Ambroſius & alij; tum oculis corporis, quia Chriſtus poſt examen proclamatus reus mortis ex atrio interiore, ſiue ſuperiore, videtur reductus ad atrium exterius, quod erat deorſum vt habet Marcus, in quo erat Petrus, ibique vertens ſe ad Petrum benigno oculorum ſuorum nutu verberans eum, ſui lapſus admonuit, & ad ſe reuocauit. Reductus videtur ad hoc atrium Chriſtus vt Pontificibus ad lectum & ſomnum exiguum concedentibus, Chriſtus interim eorum miniſtris cuſtodiendus & illudendus traderetur. Aut certè Chriſtus ex atrio interiore, per apertum oſtium reſpexit Petrum exiſtentē in atrio exteriore: ſumma Chriſti prouidentia ita omnia diſpoſuit, vt occaſio cōmoda daretur reſpiciendi Petrum. Qua in re mirare celſitudinem æquè ac charitatem Chriſti qui iam reus mortis proclamatus, inter tot illuſiones & verbera ſui quaſi oblitus curam egit Petri, vt eum quaſi ouem perditam in viam ſalutis reuocaret, docens nos vt idem faciamus. Ita fecit S. Chryſoſtomus qui in exilium actus & fatigatione, febri, fame, ſiti milléque malis cruciatus, ac ad mortem adactus, quaſi ſui oblitus curam egit ſuorum, imò & aliorum, vt patet ex eius Epiſtolis, quas tum ardentiſſimas ſcripſit ad Olympiadem, ad Cyriacum, ad Innocentium Pontificem, & ad Conſtantium Presbyterum ſuum, in qua eum monet, vt in hac ſua perſecutione animos non deprimat, ſed erigat, zelúmque animatum induat, ac viros Apoſtolicos in Phœniciam mittat, qui eam conuertant, vtque de miſſis, & ab eis conuerſis rationes ineat, & ad ſe perſcribat: in tempeſtate enim naucleri induſtriam virtutémque agnoſci, æquè ac militis in duello, ducis in prælio,
Leo. medici in morbi paroxyſmo. Audi S. Leonē ſerm. 3. de Paſſ. *Reſpexit Dominus Petrum, & inter calumnias ſacerdotum, inter falſitates teſtium, inter cadentium & conſpicientium iniurias conſtitutus, illis turbatum diſcipulum conuenit oculis, quibus eum præuiderat eſſe turbandum, & in illum conuerſa eſt veritatis inſpectio, vbi erat cordis faciēda correctio, quaſi quadam illi vox Domini inſonaret, ac diceret: Quid habes Petre? Quid in tuam conſcientiam recedis? ad me conuertere, in me conſide, me ſequere, mea paſſionis hoc tempus eſt, nondum tui venit hora ſupplicij. Quid metuis quod etiam ipſe ſuperabis? Non te confundat infirmitas, quam recepi. Ego de tuo ſis trepidus, tu de meo eſto ſecurus.* Quocirca, vt ait S.
Hieronymus, *fieri non poterat, vt in negationis tenebris permaneret, quem lux reſpexerat mundi.* Hieronym.

Et recordatvs est Petrvs verbi Iesv, Vers. 75.
qvod dixerat: Privsqvam gallvs cantet Luc 22 61.
(*bis*, vt addit Marcus) ter me negabis, et Mar. 14 72
egressvs foras flevit amare.] Præclarè Origen. *Poſtquam*, inquit, *angelus diei* (id eſt, gallus, ſuo cantu prænuncians iuſtare ortum ſolis & diei) *clamauit ei, tunc recordatus eſt*. Et Victor Antioch. in cap. 14. Marci: *Galli cantu*, ait, *admonitus quaſique a graui ſomno excitatus, ad ſe reuerſus, comperit ſe in illud ipſum malum ac probrum decidiſſe, in quod Dominus ipſum prolapſurum paulò ante denunciauerat.*

Symbol. Gallus cuique à Deo datus eſt ſua *Gallus cuique eſt conſcientia.* conſcientia, quæ quoties quis peccat, ei occlamat dicitque; Cur tantum ſcelus committis? Cur Deum offendis, te lædis & periculo gehennæ exponis? Hic clamor conſcientiam remordet & ſtimulat ad pœnitentiam, quem qui audit & exaudit, verè cum Petro compungitur, & pœnitendo peccatum abolet. Ita Laurent. Iuſtin. lib de Chriſti agone cap. 9. Rurſum gallus eſt concionator, qui ſua voce peccatum peccatori aperit, eúmque ad pœnitentiam ſtimulat. Ita S Gregor. 30. Moral. c. 4. explicans illud Iob. c 38. *Quis dedit gallo intelligentiam?*

Et egreſſus foras tùm quia in conſpectu Iudeorum eum flere non congruebat, ne ſe proderet, tùm quia hic conſpectus eorum fuerat ei cauſa metus & negationis Chriſti. Iam ergo pœnitenti, hæc occaſio recidiuæ illi tollenda & amouenda fuit. Abit ergo foras, ibique liberas lachrymis habenas laxat: *Nō enim*, vt ait S. Hieronymus, Hieron.
poterat in atrio Caiphæ ſedens agere pœnitentiam. Egreditur foras de impiorum concilio, vt pauidæ negationis ſordes amoris fletibus lauet.

Obiicit Caluinus claudicaſſe pœnitentiam *Caluini ſcomma in S. Petrum.* Petri, eo quod culpam ſuam non ſit confeſſus coram Iudæis, apud quos Chriſtum negarat, nec ſcandalum quod eis dederat abſtulerit. Reſp. Petrum Iudæis, vtpote peruerſiſſimis & in odio Chriſti obſtinatiſſimis, nullum dediſſe ſcandalum, quo eos in odio Chriſti confirmaret: quare ſi coram eis negationem Chriſti retractaſſet, ſine fructu id feciſſet, imò cum damno, tam ſuo, quàm illorum; expoſuiſſet enim ſe periculo recidiuæ, & illos maioris indignationis & odij in Chriſtum, qui proinde Petrum, & magis Chriſtum peius mulctaſſent.

Fleuit amarè. Arabicus, *fleuit amaro fletu*, quia
Fletus Petri. magnus dolor & acris compunctio, quòd Chriſtum Dominum ſuum negaſſet, amaricauit cor ipſius, vt amaras funderet lacrymas, quibus pro culpa ſua Deo ſatisfaceret. *Nā*, vt ait S Bernardus:
Bernard. *Lachrymæ pœnitentiū vinum ſunt Angelorum*, imò vinum ſunt Dei & Chriſti. Audi S. Ambroſium Ambroſ.
in 22. Lucæ: *Quare fleuit? quia culpa obrepſit ei. Petrus doluit & fleuit, quia errauit vt homo: commune quod labitur, fidei quòd pœnitet.* Sed quare non orauit potius quàm fleuit? Reſpondet: *Lachrymæ lauant delictum, quod voce pudor eſt confiteri. Lachrymæ veniam non poſtulant, ſed merentur. Inuenio cur tacuit Petrus, ne tam citò veniæ petitio plus offenderet; ante flendum eſt, ſic precandum.* Et nonnullis interiectis: *Doce nos Petre*, ait, *quid tibi profuerint lachrymæ tuæ? ſed docuiſti illico, nam qui lapſus es antequam fleres, poſtquam fleuiſti erectus es, vt alios regeres, qui teipſum ante non rexeras.*

Dicet

Dices: S. Ambroſius ibidem ait: *Lachrymas eius* (Petri) *lego, ſatisfactionem non lego*. Hæc verba torquent Caluiniſtæ, vt opera ſatisfactoria eneruent, eiſque vim ſatisfaciendi adimant; ſed impetitè & ineptè. Nam S Ambroſ. per ſatisfactionem intelligit excuſationem peccati, vti patet ex iis quæ ſubdit; q. d. Lego quòd Petrus fleuerit peccatum ſuum, non quòd illud excuſarit, vti ſolent facere rei apud homines: at non ita fecit Petrus, qui peccatum ſuum confeſſus eſt cum amoris lachrymis; quæ proinde ſatisfactoria fuiſſe opera, apud Orthodoxos non eſt dubium.

Auſtera Petri pœnitentiã per totã vitam.

Notat S. Clemens S. Petri diſcipulus & ſucceſſor, adeò pœnituiſſe Petrum, vt per totam deinceps vitam ſingulis noctibus audiens galli cantum in genua procideret, amaras funderet lachrymas, & peccati licet iam remiſſi iterum veniam à Deo & Chriſto flagitaret. Hinc etiam oculi eius ex Aſſiduo plotatu apparebant quaſi ſanguine reſperſi, teſte Nicephoro lib. 2. c. 37. Denique lapſum hunc compenſauit Petrus auſterè vſque ad mortem viuens, lupinos (piſa ſunt amara) comedens, teſte S. Gregorio Naziãzeno orat. de amore pauperũ; item aſſiduis laboribus, Apoſtolicis perſecutionibus, ærumnis ac denique morte crucis, quã pro Chriſto conſtantiſſimè & lætiſſimè ſuſtinuit.

Lege lib. 4. reuelat. c. 5. S. Brigidæ, vbi S. Petrus apparens S. Brigidæ, narrat ſui lapſus cauſam fuiſſe obliuionem ſui propoſiti & promiſſionis Chriſto factæ. Vnde ei ſuadet hoc tentationis remedium: *Surge*, inquit, *per humilitatem ad magiſtrum memoriæ, & pete ab eo memoriam.*

CAPVT VIGESIMVMSEPTIMVM

SYNOPSIS.

Pontifices Chriſtum in concilio damnant & tradunt Pilato, vt ab eo pariter damnetur & occidatur. Id videns Iudas triginta argenteos refert, deſperat & ſe ſuſpendit.

Secundò, verſ. 11. Pilatus Chriſtum examinat, & innocentem deprehendens liberare conatur, componens eum cum Barabba ſicario: ſed Iudæi inſanis vocibus Barabbam liberari poſtulant, Chriſtum verò crucifigi.

Tertiò, verſ. 26. his vocibus victus Pilatus, Chriſtum flagellatum tradit eis vt crucifigatur: quare milites ei vt regi Iudæorum, ſed ficto, coronam ſpineam pro aurea & regali imponunt, pro ſceptro dant arundinem, pro purpura chlamydem coccineam.

Quartò, verſ. 32. educentes eum in Golgotha crucem eius imponunt Simoni Cyrenæo; Chriſtóque ibidem inter duos latrones crucifixo, cum titulo: Hic eſt Ieſus Nazarenus rex Iudæorum, *veſtes eius ſorte diuidunt, illique illudunt variis probris & blaſphemiis.*

Quintò, verſ. 45. Tenebræ occupant totam terram ab hora ſexta ad nonam, quâ Ieſus reſignans Patri ſpiritum expirat; mox templi velum ſciſſum eſt, petræ fiſſæ, monumenta aperta, corpora mortua ſurrexerunt, terra contremuit: quibus viſis Centurio ait: Verè filius Dei erat iſte.

Sextò, verſ. 37. Ioſeph ab Arimathia à Pilato petit corpus Chriſti, illúdque ſepelit. Iudæi ſepulchro cuſtodes adhibent.

VERS. 1. MANE autem facto, conſilium inierunt omnes principes ſacerdotum &
ſeniores populi aduerſus Ieſum vt eum morti traderent. 2. Et vin-
ctum adduxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato præſidi. 3. Tunc
videns Iudas, qui eum tradidit, quòd damnatus eſſet, pœnitentia du-
ctus, retulit triginta argenteos principibus ſacerdotum, & ſenioribus, 4. dicens:
Peccaui,

Digitized by Google

Peccaui, tradens ſanguinem iuſtum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris.
5. Et proiectis argenteis in templo, receſſit: & abiens laqueo ſe ſuſpendit.
6. Principes autem ſacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos
mittere in corbonam: quia pretium ſanguinis eſt. 7. Conſilio autem inito, eme-
runt ex illis agrum figuli, in ſepulturam peregrinorum. 8. Propter hoc vocatus
eſt ager ille, Haceldama, hoc eſt ager ſanguinis, vſque in hodiernum diē. 9. Tūc
impletum eſt quod dictum eſt per Ieremiam prophetam, dicentem: Et acceperunt
triginta argenteos pretium appretiati, quem appretiauerunt à filiis Iſraël: 10. &
dederunt eos in agrum figuli, ſicut conſtituit mihi Dominus. 11. Ieſus autem ſte-
tit ante præſidem, & interrogauit eum præſes, dicens: Tu es Rex Iudæorum? Di-
cit illi Ieſus: Tu dicis. 12. Et cùm accuſaretur à principibus ſacerdotum, & ſe-
nioribus nihil reſpondit. 13. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta aduerſum
te dicunt teſtimonia? 14. Et non reſpondit ei ad vllum verbum, ita vt miraretur
præſes vehementer. 15. Per diem autem ſolemnem conſueuerat præſes po-
pulo dimittere vnum vinctum, quem voluiſſent. 16. habebat autem tunc vin-
ctum inſignem qui dicebatur Barabbas. 17. Congregatis ergo illis, dixit Pilatus:
Quem vultis dimittam vobis: Barabbam, an Ieſum, qui dicitur Chriſtus? 18. Scie-
bat enim quòd per inuidiam tradidiſſent eum. 19. Sedente autem illo pro tri-
bunali, miſit ad eum vxor eius, dicens: Nihil tibi, & iuſto illi: multa enim paſſa
ſum hodie per viſum propter eum. 20. Principes autem ſacerdotum, & ſenio-
res perſuaſerunt populis vt peterent Barabbam, Ieſum vero perderent. 21. Re-
ſpondens autem præſes, ait illis: Quem vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixe-
runt: Barabbam. 22. Dicit illis Pilatus: Quid igitur faciam de Ieſu, qui dicitur
Chriſtus? 23. Dicunt omnes: Crucifigatur. Ait illis præſes: Quid enim mali fecit?
At illi magis clamabant, dicentes: Crucifigatur. 24. Videns autem Pilatus quia
nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret: accepta aqua, lauit manus coram populo,
dicens: Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius: vos videritis. 25. Et reſpondēs
vniuerſus populus, dixit: Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. 26. Tunc
dimiſit illis Barabbā: Ieſum autē flagellatum tradidit eis vt crucifigeretur. 27. Tunc
milites præſidis ſuſcipientes Ieſum in prætoriū, congregauerunt ad eum vniuerſam
cohortem: 28. & exuentes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei
29. & plectentes coronam de ſpinis, poſuerunt ſuper caput eius, & arundinem
in dextera eius. Et genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes: Aue rex Iudæorum.
30. Et expuentes in eum acceperunt, arundinem, & percutiebant caput eius.
31. Et poſtquam illuſerunt ei, exuerunt eum chlamyde, & induerunt eum veſti-
mentis eius, & duxerunt eum vt crucifigerent. 32. Exeuntes autem inuenerunt
hominem Cyrenæum, nomine Simonem: hunc angariauerunt vt tolleret crucem
eius. 33. Et venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod eſt Caluariæ locus.
34. Et dederunt ei vinum bibere cum felle miſtum. Et cùm guſtaſſet, noluit
bibere. 35. Poſtquam autem crucifixerunt eum, diuiſerunt veſtimenta eius,
ſortem mittentes: vt impleretur quod dictum eſt per Prophetam dicentem: Diuiſe-
runt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. 36. Et ſeden-
tes ſeruabant eum. 37. Et impoſuerunt ſuper caput eius cauſam ipſius ſcriptam:
HIC EST IESVS REX IVDÆORVM. 38. Tunc crucifixi ſunt cum eo duo latrones:
vnus à dextris, & vnus à ſiniſtris. 39. Prætereuntes autem blaſphemabant eum
mouentes capita ſua, 40. & dicentes: Vah qui deſtruis templum Dei, & in triduo
illud reædificas: ſalua temetipſum: ſi filius Dei es, deſcende de cruce. 41. Simi-
liter & principes ſacerdotū illudentes cū Scribis & Senioribus dicebant: 42. Alios
ſaluos fecit, ſeipſum non poteſt ſaluum facere: ſi rex Iſraël eſt, deſcendat nunc de
cruce, & credimus ei: 43. confidit in Deo, liberet nunc, ſi vult eum: dixit enim:
Quia filius Dei ſum. 44. Idipſum autem & latrones, qui crucifixi erant cum eo,
improperabant ei. 45. A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam
terram vſque ad horam nonam. 46. Et circa horam nonam clamauit Ieſus voce
magna, dicens; Eli, Eli, lamma ſabacthani? hoc eſt; Deus meus, Deus meus, vt quid
dereliquiſti me? 47. Quidam autem illic ſtantes, & audientes, dicebant: Eliam
vocat iſte. 48. Et continuò currens vnus ex eis acceptā ſpongiam impleuit aceto
& impoſuit arundini, & dabat ei bibere. 49. Ceteri verò dicebant: Sine videamus
an veniat Elias liberans eum. 50. Ieſus autem iterum clamans voce magna, emiſit
ſpiritum. 51. Et ecce velum templi ſciſſum eſt in duas partes à ſummo vſq; deorſum:

& terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, 52. & monumenta aperta ſunt: & multa
corpora ſanctorum, qui dormierant, ſurrexerunt. 53. Et exeuntes de monu-
mentis poſt reſurrectionem eius, venerunt in ſanctam ciuitatem, & apparuerunt
multis. 54. Centurio autem, & qui cum eo erant, cuſtodientes Ieſum, viſo ter-
ræ motu, & his quæ fiebant timuerunt valde, dicentes: Verè Filius Dei erat iſte.
55. Erant autem ibi mulieres multæ à longè, quæ ſecutæ erant Ieſum à Galilæa,
miniſtrantes ei: 56. inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi & Ioſeph
mater, & mater filiorum Zebedæi. 57. Cùm autem ſerò factum eſſet, venit
quidam homo diues ab Arimathæa, nomine Ioſeph, qui & ipſe diſcipulus erat
Ieſu. 58. hic acceſſit ad Pilatum, & petiit corpus Ieſu. Tunc Pilatus iuſſit reddi
corpus. 59. Et accepto corpore, Ioſeph inuoluit illud in ſindone munda.
60. Et poſuit illud in monumento ſuo nouo, quod exciderat in petra. Et aduol-
uit ſaxum magnum ad oſtium monumenti, & abiit. 61. Erat autem ibi Maria
Magdalene, & altera Maria, ſedentes contra ſepulchrum 62. Altera autem
die, quæ eſt poſt Paraſceuen, conuenerunt principes ſacerdotum & Phariſæi ad
Pilatum, 63. dicentes: Domine, recordati ſumus, quia ſeductor ille dixit ad-
huc viuens: Poſt tres dies reſurgam. 64. Iube ergo cuſtodiri ſepulchrum vſque
in diem tertium: ne fortè veniant diſcipuli eius, & furentur eum, & dicant plebi:
Surrexit à mortuis: & erit nouiſſimus error peior priore. 65. Ait illis Pilatus:
Habetis cuſtodiam, ite, cuſtodite ſicut ſcitis. 66. Illi autem abeuntes, munierunt
ſepulchrum, ſignantes lapidem, cum cuſtodibus.

VERS. I.
Luc. 22. 66.
Mar. 15. 1.

MANE AVTEM FACTO (Syrus, *cùm autem eſſet diluculum*) CONSILIVM INIERVNT OMNES PRINCIPES SACERDOTVM, ET SENIORES POPVLI ADVERSVS IESVM, VT EVM MORTI TRADERENT.

Hieron.
Sanedrim conuocat Caiphas ad damnandũ Chriſtum.

Manè. Cerne, ait S. Hieronymus: *ſolicitudinem ſacerdotum in malum*, iuxta illud Pſalm. 13. *Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem.* Vrgebat ad hoc eos immane in Chriſtum odium, & inſtigatio diaboli. Fuit hoc manè feriæ ſextæ ſiue dici Veneris, quâ poſt paucas horas ab eis crucifixus eſt Chriſtus. Itaque Caiphas qui noctu cum paucis Chriſtum examinarat & damnarat, manè conuocauit magnum plenúmque concilium, quod *Sanedrin* vocatur, & 70. viris ſiue Senatoribus cõſtabat, vt ab eo toto Chriſtus damnaretur, ac damnatus Pilato traderetur, ne Pilatus eum, vtpote à toto concilio prædamnatũ abſoluere poſſet. Geſta in hoc concilio tacet Matthæus: quia in eo reperita fuit Chriſti examinatio, & damnatio quam ipſe recenſuit c. præced. v 59. & ſeq. Lucas verò rem in eo geſtam ſic ſupplet & enarrat c. 22.66. *Et vt factus eſt dies, conuenerunt Seniores plebis & Principes Sacerdotum, & Scribæ, & duxerunt illum in concilium ſuum, dicentes: Si tu es Chriſtus, dic nobis. Et ait illis. Si vobis dixero, non credetis mihi; ſi autem & interrogauero, non reſpondebitis mihi neque dimittetis. Ex hoc autem erit filius hominis ſedens à dextris virtutis Dei, Dixerunt autem omnes: Tu ergo es filius Dei? Qui ait: Vos dicitis quia ego ſum. At illi dixerunt: Quid adhuc deſideramus teſtimonium? ipſi enim audiuimus de ore eius.* Hæc explicui cap. præced. verſ. 59.

Luc. 22. 66.

Præclarè S. Leo ſerm. 3. de paſſione: *Hoc manè*, inquit, *vobis* (ô Iudæi) *templum & altaria diruit, legem & prophetas ademit, regnum & ſacerdotium ſuſtulit, in luctum æternum omnia feſta conuertit.*

Leo.

Vt Græcè ὅπως, id eſt, *quomodo eum morti traderent*, ſcilicet qua ratione ſine obſtaculo & tumultu eum occiderent; item quo genere mortis eum afficerent, nimirum crucis, quod erat ſummi doloris æquè ac infamiæ. Veriſimile eſt aliquos in hoc concilio fuiſſe Chriſti ſectatores vel amicos qui vel à concilio hoc ſe abſentarunt, vel à Caipha non vocati aut aliò miſſi fuêre, ne Chriſtum in concilio defenderent: quod ſi aliqui ex eis concilio interfuerunt, vel pro Chriſto ſententiam dixerunt; vel victi clamore cæterorum tacuerunt: tales fuêre Nicodemus & Ioſeph ab Arimathia. Lucæ cap. 23. verſ. 51.

Nota; Concilium hoc impium, errauit non tantùm in facto, ſed & in fide, quia declarauit, imò ſententiam tulit, Ieſum non eſſe Chriſtum, nec Dei filium, ſed vtrumque titulum ſibi falsò arrogare, ideóque reum eſſe mortis, quæ omnia ſunt erronea & hæretica: ſed concilium hoc particulare & exiguum fuit, ſcilicet ex ſolis Iudæis, imò ex ſolis Ieroſolymæ incolis conſtans. Secus eſt de conciliis Oecumenicis Chriſtianorum, ad quæ conuocantur Epiſcopi omnium Prouinciarum, qui totam Eccleſiam repræſentant, ideóque ex promiſſione Chriſti aſſiſtentem habent Spiritum Sanctum vt in fide non errent. Dices, ergo tunc tota Eccleſia Iudaica errauit, & à fide defecit. Reſp. Nego conſequentiam: tum quia inter Chriſti diſcipulos, qui à Chriſto conuerſi erant ſparſique per totam Iudæam, multi in eius fide perſtiterunt; tum quia inter Iudæos per totam Iudæam, diffuſos multi erant veri fideles, & religioſi qui fidem Patrum ſectabantur, è quibus multi in, Pentecoſte ad Chriſtum conuerſi ſunt, vt patet Actor. 2.

VERS. 2.
Luc. 23 v. 1.
Mar. 15. v. 1.
Ioann. 18. v. 28.

ET VINCTVM ADDVXERVNT EVM, ET TRADIDERVNT PONTIO PILATO PRÆSIDI. *Nam* vt ait S. Hieronymus: *Iudæi habebant hunc morem, vt quem adiudicaſſent morti ligatum Iudici traderent. Hic eſt Sampſon vinctus à Dalila, Chriſtus à Synagoga.* Verè Origenes: *Alligauerunt Ieſum*, ait, *ſoluentem à vinculis & dicentem eis qui ſunt in vinculis exite, & compeditos ſoluentem atque dicentem, dirumpamus vincula eorum.* Ideo enim vinctus eſt Ieſus, quia vincula culparum, & pœnarum culpis noſtris debitarum in ſe luenda ſuſcepit, vt nos ab iis abſolueret.

Hieronym.
Origen.

Adduxerunt, ſcilicet Caiphas cũ cæteris omnibus concilij Senatoribus, vt auctoritate ſua opprimerẽt non ſolùm Ieſũ, ſed & Pilatũ, cogerẽtq; eũ,

Ieſum

Ieſum iam à ſe examinatum & damnatum pariter damnare & occidere. Quod ſi nollet, omnes eum quaſi affectati regni Iudaici reum, ideóque Cæſaris inimicum & rebellem accuſarent, atque hac criminatione Pilatum etiam inuitum compellerent ad eum morti adiudicandũ, vti reipſa contigit.

Pilato traditur Chriſtus.

Tradiderunt Pontio Pilato. Cur? Putant nonnulli ex iis quæ dicuntur in Thalmud, Iudæis non licuiſſe quenquam crucifigere, ſed aut ſtrangulare, aut lapidare, aut comburere, aut capite plectere. Iudæos ergo tradidiſſe Chriſtum Pilato, vt is eum crucifigeret. Sed hoc falſum eſſe liquet ex Deuter. 21. 23. *Quando*, inquit, *peccauerit homo quod morte plectendum eſt, & adiudicatus appenſus fuerit in pa-*
Deut. 21. 23. *tibulo, non permanebit cadauer eius in ligno, ſed in eadem die ſepelietur.* Sic Moſes colentes Beelphegor ſuſpendit in patibulis. Num. 25. 4. & Ioſue 8. 29. ſuſpendit regem Hai; & Dauid filios Saul 2. Reg. v. 6. & 9.

Romani Iudæis ius necis ademerunt.

Vera ergo cauſa cur Iudæi non occiderint Chriſtum, ſed Pilato occidendum tradiderint, eſt quòd Romani Iudæis deuictis ſubactiſque ius necis & poteſtatem occidendi ademerint, ſibique vendicarint, vt patet Ioann. 18. 31. *Nobis*, inquiunt Iu-
Ioan. 18. 31. dæi Pilato, *non licet interficere quenquam.* Vnde Ioſephus lib. 20. Antiq. cap. 8. Scribit Ananum, Pontificem, eo quòd eum conſilio Iacobum fratrem Domini, alióſque nonnullos ſine conſenſu Præſidis Romani occidiſſet, Pontificatu fuiſſe priuatum. Quod ergo Iudæi Stephanum lapidarint, & Chriſtum ſæpe lapidare voluerint, id non iure, ſed iniuriâ & impetu furentis populi factum eſt. Ita Toletus, Maldonatus, Franc. Lucas & alij.

Cur Chriſtus traditus Pilato? Cauſa

Adde, Principes Chriſtum Pilato tradidiſſe occidendum aliis quoque de cauſis. Prima erat, vt à ſe infamiam occiſi Chriſti, quòd ſcilicet eum ex
1. inuidia occidiſſent, amolirentur. Pilato ergo quaſi Romano & Gentili, ideóque viro æquo, & quem Chriſti cauſa non tangebat, eum tradunt, vt is eum damnet, quem populus ex opera ratione, non ex inuididia eum damnaſſe crediturus ſit.

2. Secunda, quia Principes volebant Chriſti honorem & gloriam planè obterere & delere, ac oſtẽdere ipſum non eſſe Chriſtum ſed Pſeudochriſtũ. Tradunt ergo eum Pilato, vt is eum quaſi latronẽ & rebellem Cæſaris ad infamem mortem condẽnet, & inter latrones crucifigat, vt patebit Ioan. 18. 32. Iudæi enim Chriſtum vt blaſphemum damnarant: blaſphemi autem pœna ex lege Leuit. 24. 16. erat lapidatio, non crux. Vt ergo Chriſtum crucifigant tradunt eum Pilato, vt is ex lege Roman quæ rebelles & ſeditioſos cruci addicit, Chriſtum quaſi Cæſaris rebellem crucifigat.

3. Tertia, quia dies in quo hæc acta ſunt, erat feſtum Paſchæ ſanctiſſimum, quo Pontificibus ſacra & ſacrificia tractanda erant in templo, ideóque à ſanguine & cæde planè abſtinendum. Tradunt ergo eum Pilato Gentili, vt is eum in Paſchate quaſi in die ſibi prophano occidat, cogitantes ſic ſe maiorem infamiam Chriſto irrogaturos, ſi in die Paſchæ ſolemni, quo omnes Iudæi Ieroſolymam confluebant, ipſe in omnium conſpectu quaſi profanus à profano Pilato, diem Paſchæ profanante occideretur. Ita S. Chryſoſt. hic hom. 86. & S. Auguſtin. tract. 114 in Ioannem, & S. Cyril. lib. 12 in Ioannem c. 6.

Porrò, Deus Iudæis irrogauit pœnam talionis; nam ſicut ipſi tradiderunt Chriſtum cædendum Pilato præſidi Romano, ſic viciſſim ipſi à Deo Romanis Imperatoribus Tito & Veſpaſiano traditi ſunt, vt vaſtarentur & exſcinderentur, vt notat S. Cyrill. in Ioan. cap. 18. Theophyl. & Victor in Marci cap. 14.

TVNC VIDENS IVDAS, QVI EVM TRADIDIT, QVOD DAMNATVS ESSET, POENITENTIA DVCTVS, RETVLIT TRIGINTA ARGENTEOS PRINCIPIBVS SACERDOTVM ET SENIORIBVS. VERS. 3.

DICENS: PECCAVI TRADENS SANGVINEM IVSTVM. AT ILLI DIXERVNT: QVID AD NOS? TV VIDERIS. VERS. 4.

Iudas malè pœnitens refert 30 argenteos.

Iudas videns Chriſtum Iudæis, non cogitabat quòd Chriſtus ab eis occideretur, ſed caperetur dumtaxat, & captus vel eis ſatisfaceret, vel virtute ſuâ è manibus eorum elaberetur, vti alias elapſus fuerat: at vbi vidit eum damnatum ad mortem, aduertit grauitatem culpæ ſuæ, quòd ſcilicet ipſe eſſet cauſa necis Chriſti: quare ſerò facti pœnitens, ſeipſum damnauit & ſuſpendit: *Talis nempe diabolus eſt*, inquit Chryſoſtomus, *vt non dimittat hominem, niſi vigilet, ante vltimum effectum magnitudinem peccati prauidere, ne pœni-* Chryſoſt. *tentia ductus à peccato reſiliat; poſtquam autem peccatum omnibus numeris eſt expletum, tunc videre permittit, vt mœrore afficiat & in deſperationem præcipitet. Tam multis enim admonitionibus Chriſti nihil flexus eſt Iudas; cum verò in vltimum iam effectum res venit, tunc pœnitentia ducitur, neque tunc vtiliter & vt oportebat.*

Quod damnatus eſſet. à Caipha Pont. totóque concilio, ideóque eorum auctoritate odio & importunitate, mox damnandus foret à Pilato, ob obſtinationem Principum eum accuſantium, & ad necem perurgentium.

Pœnitentia ductus. Non verâ & genuinâ: hæc enim ſpem veniæ, qua caruit Iudas, includit, ſed coactâ, cruciante & deſperabundâ, qualem parit mala conſcientia torquens & remordens damnatos, qui torquentur igne gehennæ. Hoc enim eſt Græcum μεταμεληθείς.

Retulit 30. argenteos Principibus, vt reſcinderet contractum cum eis initum. q. d. Ego reuoco contractum vobiſcum initum, ideóque reſtituo vobis pretium mihi datum, vt vos viciſſim Ieſum, quem hoc pretio vobis vendidi, libertati ſuæ reſtituatis. Nam vt ait S. Ambroſius in Lucæ cap. 22. *In pe-* Ambroſ. *cuniariis cauſis refuſo pretio ius ſolui conſueuit.* Porrò *Iudas*, ait Hilarius, *agens pœnitentiam pretium* Hilar. *ſanguinis Chriſti reddidit ſacerdotibus, vt licet ipſe venditi ſanguinis auctor eſſet, tamen ementium infidelitatem ipſa vendentis profeſſio argueret.* Et S. Ambroſius: *Etſi*, inquit, *caſſa eſt pœnitentia proditoris,* Ambroſ. *eſt tamen vllus in ſcelere pudor, culpam agnoſcere; & quanquam ille non abſoluitur, Iudæorum tamen impudentia confutatur, quos cum profeſſio redarguat venditoris, ſcelerate tamen ſibi vendicant iura contractus.*

Peccaui tradens ſanguinem iuſtum. Græcè ἀθῷον, id eſt, innocentem: quid enim innocentius agno immaculato? quid purius puritate Ieſu Chriſti?

At illi dixerunt: quid ad nos? tu videris. Tu quod intriuiſti excde, tu culpæ tuæ quam agnoſcis pœnam ſuſtine: nos in nobis nullam culpam agnoſcimus, ſed Ieſum vt pſeudochriſtum æſtimamus reum mortis, ideóque eum ad mortem perſequimur & perurgemus. Noluerunt Principes denarios à Iuda oblatos recipere, ne contractum reſcindere & Ieſum dimittere cogerentur. Quare Iudas eos proiecit in templum, vt ſequitur, ac deſperans de Ieſu vita, & conſequenter

dc ſalute ſua ſe ſuſpendit : ſi enim reddito pretio Principes Ieſum liberaſſent, vtique Iudas non deſperaſſet,nec ſe ſuſpẽdiſſet. Hucuſque ergo proba fuit pœnitentia Iudæ , ſed eadem improba fuit, dum illis renuẽtibus Ieſum dimittere,ille deſperauit & deſperans ſe ſuſpendit. *Vide eos nolle*,inquit Chryſoſtomus , *quantam rem auderent , adſpicere; qua res culpam eorum maiorem reddit. Apertè nam-*
Chryſoſt. *que audaciſſimæ iniquitatis teſtantur paſſione ſe ferri, & nolle à perperam captis deſiſtere , ficto ignorantiæ velamine ſtultè ſe adoperientes.*

Vers. 5. ET PROIECTIS ARGENTEIS IN TEMPLO RECESSIT, ET ABIENS LAQVEO SE SVSPENDIT. Nota : Iudas retulit argenteos ad domum Caiphæ , vel certè Pilati , ad Principes Chriſtum apud eum accuſantes , cúmque illi nollent eos recipere , abiit in templum,ibique eos proiecit vt à ſacerdotibus colligerentur , & Principibus Sacerdotum redderentur , fortè etiam aliqui Principes iam à Caipha & Pilato in templum abierant, ſacra & ſacrificia Paſchalia celebraturi : ad eorum ergo pedes denarios hoſce proiecit Iudas, vt quantum in ſe eſt contractum reſcinderet,proditionem ſuam damnaret,ac Ieſu innocentiæ famam vitámq; ſi poſſet reſtitueret;ſi enim eos proieciſſet in domo Caiphæ vel Pilati,ſtatim eos Principum miniſtri & ſatellites collegiſſent , ſibique ſine vllo Iudæ fructu vendicaſſent.In templum ergo eos proiecit , quaſi ſacrum ſacerrimi Chriſti pretium, ideóque ſi Principes illud recipere nollent,in ſacros pióſque vſus expendendum.

Deſperabundus Iudas ſe ſuſpendit. *Et abiens laqueo ſe ſuſpendit.* Syrus *ſe ſtrangulauit* Æthiopicus: *Laqueo ſe ſuſpendit,& mortuus eſt.* Errat ergo Theophyl. & Græci , qui cenſent Iudam ſuſpendio non eſſe mortuum,ſed poſtea curru fuiſſe obtritum. Vide dicta Actor. 1.18. Peccato proditionis grauiſſimo Iudas addidit aliud non grauius , ſed nocentius deſperationis. Hoc enim illum adegit in ima tartara ad ſedem Luciferi;Si enim pœnitens veniam à Chriſto etiam iam damnato petiiſſet , vtique eam ab illo obtinuiſſet; ſed proditionis immanitas tantum ei horrorem agente diabolo iniecit,vt de venia inſtar Caini deſperaret , ideóque ſtatim ante necem Chriſti , illo ipſo die ipſe ſe ſuſpendit , non ferens tantum conſcientiæ occlamantis remorſum & probrum , vti docet S. Leo ſerm. 3. de Paſſ. S. Auguſtinus vel quiſquis eſt Auctor quæſt. noui & veteris teſtam. quæſt. 94.& alij. Hoc de Iuda prophetarat Dauid Pſal. 34.8. dicens : *Veniat illi laqueus,quem ignorat,*
Pſal. 34.8. *& captio quam abſcondit apprehendat eum , & in laqueum cadat in ipſum.* Audi S. Leonem ſerm. 3:
Leo. *Vnde ſceleſtior omnibus Iuda & infelicior extitiſti, quem non pœnitentia reuocauit ad Dominum , ſed deſperatio traxit ad laqueum.* Et poſt pauca: *Cur de eius bonitate diffidis , qui te à corporis , & ſanguinis ſui communione non repulit ? qui tibi ad comprehendendum ſe,cum turbis & armatorum cohorte venienti,pacis oſculum non negauit? ſed homo inconuertibilis,ſpiritus vadens & non reuertens,cordis tui ſecutus es rabiem,& ſtante diabolo à dexteris tuis,iniquitatem quam in ſanctorum omnium armaueras caput,in tuum verticem retorſiſti , vt quia facinus tuum omnem menſuram vltionis exceſſerat , tè haberet impietas tua iudicem , te pateretur tua pœna carnificem.*

Iudas in ficu ſe ſuſpendit. Tradunt nonnulli Iudam ex ficu ſe ſuſpendiſſe,ſicut Hebræi tradunt arborem vetitam , ex qua Adam & Eua comederunt fuiſſe ficum:ficus ergo homini fuit infelix arbor. Vnde Iuuencus canit:

Exorſúſque ſuas laqueo ſibi ſumere pœnas,
Informem rapuit ficus de vertice mortem. Iuuenc.

Huc Iudam adegit auaritia. Audi S. Chryſoſtomum: *Audite iſta,audite inquam auari, verſate animo quid ille paſſus fuit ; nam & pecuniam amiſit &* Auaritia Iudam perdidit. *ſcelus admiſit , & animam perdidit quod atrox auaritiæ tyrannis facere ſolet. Non eſt argento nec hac vſus vita,non fruetur futura , vniuerſa ſimul amiſit: prauáque apud eos , quibus tradidit æſtimatione de ſe ſuſcitata,laqueo demum gulam fregit.*

Denique hæc confeſſio Iudæ non verbalis,ſed realis , pura ipſum eius deſperabundi ſuſpendium, clarum fuit teſtimonium innocentiæ Chriſti,quod Iudæos ab eius cæde abſtrahere debuiſſet , ſi vel micam pudoris aut conſcientiæ habuiſſent , ſed tanta fuit eorum obſtinatio & malitia , vt ab ea portento tam nouo reuocari non potuerint.

Symbolicè,Beda in c.1. Actor. *Dignam*, inquit, Beda. *ſibi pœnam inuenit,vt guttur per quod vox proditionis exierat , laquei nodus necaret; & qui hominum Angelorúmque Dominum morti tradiderat , cæli terraque peroſus aeris in medio periret ; & viſcera quæ dolum proditionis conceperant , rupta caderent.* D. Bernard. ſerm. 8. in Pſalm. 90. *Iudas*, inquit, *in aere crepuit medius, aeriarum collega poteſtatum , vtpote quem veri Dei & hominis,qui de cælo veniſſet operaturus ſalutem in medio terræ , huius inquam proditorem nec cælum reciperet, nec terra ſuſtineret.*

Rurſum S. Auguſtinus lib. hom. 50. homil.27. *Quod* , inquit , *in corpore ſuo fecit hoc factum eſt in* Auguſtin. *anima ipſius. Quomodo qui ſibi collum ligant , inde ſe occidunt,quia non ad eos intrat ſpiritus aeris huius: ſic illi qui deſperant de indulgentia Dei , ipſa deſperatione intus ſe ſuffocant , vt eos Spiritus S. viſitare non poſſit.*

PRINCIPES AVTEM SACERDOTVM ACCEPTIS ARGENTEIS DIXERVNT : NON LICET EOS MITTERE IN CORBONAM , QVIA PRETIVM SANGVINIS EST. Vers. 6.

Corban,ſiue *Corbona*. Hebr. idem eſt quod *oblatio*. Vnde Metonymicè hîc ſignificat ærarium, ſiue gazophylacium , in quod oblationes iniiciebantur. Hinc Arabicus vertit *Domum* (thecam) *oblationum*. Vide Ioſephum lib.1. belli cap 8. Corban ſiue Corbona quid.

Quia pretium ſanguinis eſt. Vide hic hypocriſin Sacerdotum , quia ſimulant ſtudium Religionis & honeſtatis , vt non ſinant in ſacrum ærarium inferri pretium ſanguinis Chriſti , quaſi impurum & pollutum , cum tamen iiſdem puriſſimum ſanguinem Chriſti,eodem emerint fuderintque; imò vt videtur pretium hoc ex ipſo Corbona acceperint , Iudæque dederint quaſi pretium pietatis ad capiendum plectendúmque Chriſtum, quaſi ſceleratum & ſuæ religionis hoſtem.

CONSILIO AVTEM INITO , EMERVNT EX ILLIS AGRVM FIGVLI IN SEPVLTVRAM PEREGRINORVM. Vers. 7.

PROPTER HOC VOCATVS EST AGER ILLE HACELDAMA , HOC EST AGER SANGVINIS VSQVE IN HODIERNAM DIEM. Vers. 8.

Videbant enim , inquit Origenes , *quoniam circa mortuos magis eam pecuniam conueniebat expendi,* Origen. *& circa locum mortuorum & ſepulturæ,quæ etiam pretium ſanguinis erat*

Peregrinorum. Pro peregrinis , vel hoſpitibus , qui ſcilicet ex Iudæa vel aliunde Ieroſolymam venientes ibi moriebantur ; nam ipſi Ieroſolymitæ ſua iam ſibi deſtinarant ſepulcra. Dei conſilio hoc actum eſt , vt ager hic iugiter extans , iugis eſſet teſtis pœnitentiæ Iudæ,

Iudæ, ae conſequenter innocentiæ Chriſti, & Chriſticidij Iudæorum: *Nomen loco inditum*, inquit Chryſoſtomus, *omni clarius tuba, ſceleratam eorum prædicat eadem*. Et paucis interiectis: *Si enim in corbonam pecuniam immiſiſſet, non ita manifeſta res facta fuiſſet; nunc vero prædio empto, etiam poſteris rem vniuerſam prodiderunt.*
Chryſoſt.

Symbolicè, hoc facto ſignificabatur pretium ſanguis Chriſti non Iudæis indigenis, ſed peregrinis, id eſt gentibus in eum credituris profuturum.
Hilar. Ita Hilarius: *Nihil*, inquit, *hinc pertinet ad Iſrael, & totus hic ſæculi* (ſanguinis Chriſti pretio) *empti vſus alienus eſt.*

Haceldama quid? *Haceldama*: propriè & præcisè dicendum eſſet *Chakaldema*. Hebræi enim agrum vocant חֲלָק *chelec*, Chaldæi verò per Metatheſin dicunt *chakel*. Eſt ergo hæc vox Chaldæa Syrus habet *agureſca*, quæ vox deriuata eſt à Græco ἀγρὸς, & Latino *ager*. Ita Pagnin. & alij. Porrò *chakel* pro agro vſurpant, non ſolùm Chaldæi, ſed & Syri ac Arabes. Vnde Arabicus hic habet *Hacaldama*; nec illud interpretantur, vti facit Latinus dicens: *Hoc eſt ager ſanguinis*. Porrò Æthiopicus vertit: *Et vocatus eſt locus ille Medduradam* (Æthiopicè) *hoc eſt terra ſanguinis*. Perſicus: *& nomen campi eius in hunc diem, Haceldami, hoc eſt ager ſanguinis.*

Audi quid de hoc agro ſanguinis, ſiue de *Haceldama* ſcribant Brochardus, Nicephorus, Bredenbachius, Saligniacus, & ex iis Adrichomius in deſcriptione Ieruſalem, n. 216. p. 173. *Haceldama, ſiue ager figuli ad auſtralem partem montis Sion ſitus eſt, cuius medium S. Helena quatuor muris longitudine ſeptuaginta duorum, latitudine verò quinquaginta pedum, fecit includi, ac ſuperius teſtudine (qua ſeptem foraminibus, per quæ defuncta Chriſtianorum corpora dimittuntur, patet) concamerari. Eſt verò huius terra virtus mirabilis, & fidem penè ſuperans, quod defunctorum corpora, viginti quatuor horarum ſpatio in puluerem redigat, quam virtutem etiam in alias regiones deuecta minimè perdit. Nam enim iuſſu Imperatricis Helenæ de hoc agro, quantum terra plures naues capere poterant, Romam auectum, ac iuxta montem Vaticanum in eum locum exoneratum ſit, quem Incolæ CAMPVM SANCTVM vocitant, licet cælum mutarit, eandem tamen retinere vim quotidiana experientia docet. Romanos enim reſpuens, ſola peregrinorum corpora ad ſepulturam admittit: quorum etiam hic omnem carnis ſubſtantiam intra viginti quatuor horas prorſus conſumit, oſſibus tantum reſiduis.* Hucuſque Adrichomius. Sæpius Romæ vidi & viſi Campum ſanctum, ac ita ſe rem habere ab ipſo loci parocho, eiúſque aſſeclis & Romanis cæteris audiui.
Adrichom.
Campus ſanctus.

Tropologicè, *Haceldama*, id eſt, ager pretio ſanguinis Chriſti pro peregrinis comparatus, eſt Eccleſia, ait S. Chryſoſtomus, & Auguſtin. ſerm. 114. de Temp. ac præſertim ſtatus Religioſorum, qui ſe peregrinos æſtimant in terra, ac ciues cæli & domeſticos Dei, ideóque Chriſti ſanguinis fructum, id eſt, gratiam & gloriam participant, de quibus ait S. Petrus Epiſt. 1. c. 2. *Obſecro vos tanquam aduenas & peregrinos, abſtinere à carnalibus deſideriis*. Vbi S. Chryſoſtomus: *Nihil*, ait, *beatius hac ſepultura, ſuper qua gaudent omnes, & Angeli, & homines, & Angelorum Dominus: Si hac vita non eſt vita ſed abſcondita eſt vita noſtra, tanquam mortui vita iſta viuere debemus*. Et S. Paulus Coloſ. 3. *Mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo*. Hac fortè de cauſa, & hoc ſymbolo carnes ſepultorum in campo ſancto intra 24 horas conſumuntur, vti pauloante dixi. Vide dicta Act. 1. verſ. 18. & 19.
1. Petr. 2.
Chryſoſt.
Coloſſ. 3.

Cornel. à Lapide in Matthæum.

TVNC IMPLETVM EST QVOD DICTVM EST PER Vers. 9.
IEREMIAM PROPHETAM DICENTEM: ET ACCEPERVNT TRIGINTA ARGENTEOS PRETIVM APPRETIATI, QVEM APPRETIAVERVNT A FILIIS ISRAEL. Vers. 10.
ET DEDERVNT EOS IN AGRVM FIGVLI, SICVT CONSTITVIT MIHI DOMINVS.

Hunc locum explicui Zachar. 11. v. 12. 13. quare ibi dicta hîc non repetã. *Pretium appretiati*. Græcè τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου, id eſt, *pretium illius pretio æſtimati*, ſcilicet Meſſiæ ſiue Chriſti, qui inæſtimabilis eſt, ait Theophylactus, *quem appretiauerunt*, id eſt pretio hoc 30. denariorum æſtimarũt, & emerunt Principes *à filiis Iſrael*, id eſt à Iuda, qui vnus erat ex filiis Iſraël, ait Titelmãnus & Baradius. Addit hoc, quia auget indignitatẽ venditionis Chriſti, quòd venditus ſit non à gentili, ſed ab vno Iſraëlita, qui filius erat Iſraëlis, ſiue Iacobi Patriarchæ fidelis & ſancti, adeóque ſortitus erat nomen Iudæ, qui primarius fuit inter filios Iacobi. Eſt Syllepſis, vel Enallage numeri: ponitur enim pluralis pro ſingulari. Aliter Theophyl. qui τὸ *à filiis Iſrael*, refert ad τὸ *appretiati*, q. d. Chriſtus à filiis Iſraël, id eſt à Principibus appretiatus eſt, id eſt emptus pretio 30. denariorum. Aliter quoque, ſed difficilius Euthym. & alij, qui ſubaudiunt τὸ *qui erant*, q. d. qui erant ex filiis Iſraël, id eſt Iſraëlitæ appretiarunt Chriſtum 30. denariis.

Porrò Syrus vertit in prima perſona: *& accepi 30. argenteos pretium illius honorandi* (Arabicus *pretium innocentis*) *de quo pacti ſunt à filiis Iſrael, & dedi eos pro agro figuli*, ſcilicet ἔλαβον tam verti poteſt *accepi*, quàm *acceperunt*: ac pro ἔδωκαν, id eſt, *dederunt*, Syrus legit ἔδωκα, id eſt *dedi*, quæ lectio valde conſentit cum verbis Zachar. 11. v. 12. & 13. *& tuli 30. argenteos, & proieci illos in domum Domini ad figulum.*

Sicut conſtituit mihi Dominus. Hæc verba dupliciter accipi poſſunt; primò vt ſint verba Chriſti, qui per prophetam loqui pergat. q. d. Pretio 30. denariorum, quibus ego Chriſtus venditus ſum, emptus eſt hic ager, *ſicut conſtituit mihi*, id eſt, *de me Dominus*. q. d. Deus nihil eorum quæ ex me, vel mea erant, ſinere voluit deperire, ſed vt omnia & ſingula mea in vtilitatem hominum expenderentur: quare etiam agrum pretio ſanguinis mei emptum voluit, non eſſe otioſum, ſed ſeruire ſepulturæ peregrinorum.

Secundò, vt ſint verba prophetæ de ſeipſo. q. d. Ego propheta prædico agrum emendum pretio ſanguinis Chriſti, quia ſic conſtituit & ordinauit mihi Dominus, vt ſcilicet idipſum prædicerem & prophetarem, tam verbo quàm facto, nimis enim vile & indignum Chriſto fuit, hoc eius pretium. Vnde Zacharias c. 11. v. 12. & 13. hoc pretium per ironiam vocat *decorum*: *Decorum*, inquit, *pretium quo appretiatus ſum ab eis.*

IESVS AVTEM STETIT ANTE PRÆSIDEM (Pi- Vers. 11.
latum, qui erat Præſes Iudææ nomine Tiberij Im- Luc. 23. 3.
perat. Romani) ET INTERROGAVIT EVM PRÆ- Mar. 15. 2.
SES DICENS: TV ES REX IVDÆORVM? DI- Ioan. 18.
CIT ILLI IESVS: TV DICIS. Finitâ hiſtoriâ & v. 33. 37.
tragico caſu Iudæ, redit Matthæus ad Ieſum, quem *Ieſus ſiſtitur*
v. 1. dixit à Pontificibus traditum Pilato, vt is eum *corã Pilato.*
damnaret & occideret. Nota: Matthæus hîc multa ſilet, quæ ex Ioanne cap. 18. v. 19. & ſequentib. ſunt ante hunc Matthæi verſum ponenda, ſcilicet primò Pilatum interrogaſſe Pontifices: *quam accuſationem affertis aduerſus hominem hunc?*

Reſponderunt Pontifices ſuperbè: *Si non eſſet hic malefactor, non tibi tradidiſſemus eum.* Hoc reſponſo irritatus Pilatus ait: *Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram iudicate:* lex autem iubebat blaſphemos (qualem eſſe Ieſum cenſebant Pontifices) lapidari: mox Pontifices, quia volebant Chriſtum ad maiorem infamiam crucifigi, contra obtenderunt: *Nobis non licet interficere quenquam,* ſcilicet quia hoc ius eis ademptum erat à Romanis, idque factum eſt hoc conſilio, ait Ioannes, *vt ſermo Ieſu,* quem audiuimus Matth. 20. 18. *impleretur, ſignificans qua morte eſſet moriturus;* ſcilicet infami & diriſſima, nimirum à Pilato & Romanis agendus in crucem. Crux enim apud Romanos erat ſupplicium proprium ſeditionis & affectati regni (vti oſtendit Lipſius lib. 1. de cruce cap. 14.) quod hic Pontifices Chriſto impingunt, ac proinde illud hoc loco, vtpote contra Cæſarem commiſſum, erat à Pilato Cæſaris Præſide cruce puniendum: vnde ipſe cruci hunc titulum, quaſi cauſam necis Chriſti inſcripſit: *Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum.* Porrò Pontifices videntes ſua auctoritate, & damnationis Chriſti præiudicio non moueri Pilatum, ſed cauſam poſcere & crimina de quibus eum accuſent, vt ex iis videat & iudicet an Ieſus reus ſit mortis necne, hac de cauſa ipſi tria crimina depromunt, de iiſque Ieſum apud Pilatum quaſi reum mortis accuſant, quæ recenſet Lucas cap. 23. verſ. 2. ſcilicet dicentes, primum, *hunc inuenimus ſubuertentem gentem noſtram;* ſecundum, *& prohibentem tributa dare Cæſari;* tertium, *& dicentem ſe Chriſtum regem eſſe;* quartum addit Pilatus in Epiſtola quam ſcripſit de cauſa Ieſu ad Tiberium Imperatorem quæ extat apud Hegeſippum lib. 5. ſcilicet Iudæos Chriſto etiam magiam obieciſſe, quòd nimirum mira & miracula faceret ope dæmonis, quaſi magus, eo quòd Iudæi de Chriſto dixiſſent: *In Beelzebub Principe dæmoniorum eiicit dæmonia.* Matth. cap. 12. v. 24. Omnia hæc falſiſſima erant, ac nominatim de tributis contrarium, ſcilicet illa danda eſſe Cæſari, diſertè dixerat Chriſtus Matth. cap. 22. v. 17. imò de facto ipſe pro ſe & pro Petro ſoluerat tributum c. 17. v. 27. Quocirca Pilatus, qui ex fama publica multa præclara audierat de vitæ integritate, doctrina & miraculis Ieſu, hæc vt ex odio & inuidia Principum in Chriſtum conficta, neglexit & deſpexit, ac ſolùm interrogauit Ieſum, an ipſe eſſet rex Iudæorum, ſiue quòd ortus ex ſanguine regum, ad ipſum ius regni Iudææ pertineret; ſiue quòd Meſſiæ titulo, aut aliquo alio ſimili illud ad Ieſum ſpectaret. Ieſus Pilato reſpondit, rogauitque, vti ſupplet Ioannes c. 18. v. 34. *A teipſo hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me?* Sciebat Ieſus Pontifices id dixiſſe Pilato, ſeque apud eum de affectato Iudææ regno accuſaſſe, ſed voluit interrogando pungere Pilatum, vt meminerit Iudæorum, id eſt hoſtium ſuorum hæc eſſe verba, & calumniam, cum ipſe Pilatus Præſes, cuius erat Cæſaris nomen plerumque Imperium tueri, ac proinde curare ne quis regem Iudææ ſe diceret, huc uſque officio ſuo inuigilans, nil tale de Ieſu vnquam audiſſet. Pilatus hac Ieſu interrogatione irritatus, reſpondit: *Nunquid Iudæus ego ſum?* vt tuum, qui es Iudæus, genus, proſapiam, cæteráque tua norim vel curem? quaſi dicat. Minimè: ſum enim gentilis & Romanorum Præfectus: *Gens tua & Pontifices tradiderunt te mihi, quid feciſti?* Hoc eſt quod ex ore Pilati elicere & audire cupiebat Ieſus: vnde ad primam eius petitionem; num ipſe rex eſſet? clarè & directè reſpondit: *Regnum meum non eſt de hoc mundo. Si ex hoc mundo eſſet regnum meum, miniſtri mei decertarent vtique, vt non traderer Iudæis: nunc autem regnum meum non eſt hinc. Dixit itaque ei Pilatus: Ergo rex es tu? Reſpondit Ieſus: tu dicis, quia rex ſum ego: Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati. Omnis qui eſt ex veritate audit vocem meam. Dicit ei Pilatus: quid eſt veritas? Et cum hoc dixiſſet iterum exiuit ad Iudæos, & dicit eis: Ego nullam inuenio in eo cauſam.*

Tria crimina Chriſto obiectantur.

Matt. 12. 24.

Ioan. 18. 34.

Dixit Chriſtus Pilato regnum ſuum non eſſe de hoc mundo, id eſt, non eſſe mundanum & terrenum, humanum & temporale, conſtans humanis pompis, legibus, militibus, armis, præſidiis vt Tiberius Cæſar ab eo ſibi metuere deberet, ne dominio Iudææ ab eo priuaretur, ſed eſſe cæleſte, ſpirituale & tranſcendens, quo in fidelium mentibus regnet per fidem & gratiam, vt ad regnum ſuum cæleſte perducat, Matthæus hoc vltimum dumtaxat breuitatis ſtudio, quaſi veram necis Chriſti cauſam cæteris omiſſis aſſignat, dicens: *Interrogauit eum Præſes dicens: Tu es rex Iudæorum? Dicit illi Ieſus: Tu dicis.* q. d. Ego ſum rex Iudæorum vti tu dicis, id eſt ego ſum Meſſias rex. Potuiſſet Chriſtus verè dicere, non ſum rex Iudæorum, ſcilicet temporalis, vti eſt Herodes; nec affectaui vel ambiui regnum Iudææ, ſed quia Iudæi per regem Iudæorum intelligebant Meſſiam, hinc Chriſtus ne ſe negaret eſſe Meſſiam, hoc eſt Chriſtum, confeſſus eſt, ſe eſſe regem Iudæorum, id eſt ſe eſſe Meſſiam regem Iudæis à prophetis promiſſum.

Quæres, quale & quotuplex eſt regnum Chriſti? Reſpond. Chriſtus quà homo duplex habuit regnum, etiam dum viueret in terris. Primum ſpiritale, ſcilicet Eccleſiam. Hanc enim quaſi Rempubl. fidelium in Iudæa inſtituit, ac certis legibus, ordinibus, ſacramentis, &c. ordinauit, ac per S. Petrum eiuſque ſucceſſores quaſi vicarios ſuos regit, & per omnes gentes propagat. Hoc eſt regnum quod Meſſiæ, id eſt Chriſto dandum prædixerunt Dauid & prophetæ: ita S. Auguſtin. tract. 115. in Ioannem. Secundum Chriſti regnum, vt rectè docet D. Thomas lib. 1. de Regimine Principum cap. 12. & alij contra Abulenſem in c. 21. Matth. quæſt. 30. eſt Phyſicum, & κοσμικὸν, ſiue mundanum. Chriſtus enim à primo inſtanti conceptionis ſuæ, propriè & directè habuit regnum & dominium totius mundi, ſaltem quoad ius & poteſtatem, vt poſſet reges quoſlibet è regno deponere & alios creare, licèt hac poteſtate in terris non ſit vſus. Pro quo nota triplex eſſe dominium & regnum. Primum eſt ſummum & diuinum, quod Deus in omnes creaturas, quaſi res ſuas obtinet. Hoc ſoli Deo eſt proprium. Secundum, eſt infimum & humanum, quale habent Reges, Imperatores & Principes Terræ. Tertium & inter hæc duo medium, eſt regnum & imperium Chriſti quà homo eſt, quia hoc longè excedit & ſuperat omnia regna humana, omniáque Regum ſceptra & iura; Primò, origine, quia à Deo manat, non ab homine. Deus enim hoc Chriſto dedit, non Reſpubl. hominum. Secundò, firmitate, quia inſuperabile eſt, perpetuum & æternum. Tertiò, obiecto, quia ad omnia creata, etiam ad Angelos ſe extendit. Id ita eſſe patet, quia Chriſtus dicitur in femore, id eſt, in humanitate habere ſcriptum, *Rex regum & Dominus dominantium,* Apocalypſis, capite decimo nono, verſu 16.

Regnum Chriſti.

1. Spiritale.

2. Phyſicum.

Chriſti regnum ſuperat cætera.

1.

2.

3.

Apoc. 19. 16.

item dicitur eſſe *Princeps Regum terræ.* Apocal.1.
5. ac rurſum ipſe de ſe ait: *Data eſt mihi omnis po-
teſtas in cælo & in terra.* Matth.28. Hoc enim im-
perium, Chriſto homini debitum erat ratione
vnionis hypoſtaticæ cum Verbo, ſiue Dei filio, vt
ſcilicet ipſe, quia per eam aſſcitus erat in filium
Dei, hæres eſſet & Dominus vniuerſorum. Quare
hoc regnum Chriſto homini eſt proprium, quod
ipſe nulli, ne S. Petro quidem, eiuſque ſucceſſori-
bus Pontificibus communicauit.

Chriſto debitum regnũ Iudææ. Quæres rurſum, an Chriſtus quà homo, habue-
rit ius humanum ad regnum Iudæorum? Reſp. ha-
buiſſe: erat enim ipſe filius Dauid, cæterorúmque
Regum Iudææ, vt patet Matth 1. ideóque eorum
ſucceſſor & hæres. Regnum tamen hoc actu non
adiit, nec in eo rex inauguratus eſt: eius tamen
ſpecimen quoddam dedit, cùm in Dominica Pal-
marum ſolemni pompa, quaſi rex Meſſias aſino
vectus ingreſſus eſt Ieroſolymam, ac turba ei ac-
clamauit: *Hoſanna filio Dauid.* Matth.21. ſed vt
dixi reipſa hoc regnum non adiit, nec adminiſtra-
uit Chriſtus, præſertim quia ante eum iam diu re-
gnum familiæ Dauidis ceſſarat in Iechonia & Se-
decia, qui fuêre vltimi Reges Iudæorum è ſtirpe
Dauid, ac poſtea hoc regnum communi conſenſu
populi tranſlatum fuit ad Aſſamonæos, ſcilicet ad
Iudam, Ionatham & Simonem Machabæos, eo-
rúmque poſteros.

VERS. 12. ET CVM ACCVSARETVR A PRINCIPIBVS
Luc.23.v.2. SACERDOTVM ET SENIORIBVS, NIHIL RE-
5. SPONDIT. Cauſa fuit prima, quia omnia quæ ei
Mar 15.3. obiiciebantur, manifeſtè erant falſa, & reſponſo
indigna. Ita S. Auguſtinus ſerm. 118. de Temp.
Silet Chriſtus quatuor de cauſis *Accuſationem*, inquit, *ſuam Dominus tacendo
non firmat, ſed deſpicit non repellendo: melior eſt
1. cauſa quæ non defenditur, & probatur plenior iuſti-
Auguſtin. tia, quæ non verbis aſtruitur, ſed veritate fulcitur.
Sciuit Saluator, qui eſt ſapientia, quomodo tacendo
vinceret, quomodo non reſpondendo ſuperaret.*

2. Secundò, quia Ieſus ſciebat fruſtrà ſe reſpon-
ſurum, & reſponſo ſuo magis irritaturum Iudæos
3. furentes in necem ſuam. Tertiò, ne diluens crimẽ
à Præſide dimitteretur, & crucis vtilitas differre-
tur, ait S. Hieronymus; quia volebat tacendo con-
demnari & mori pro ſalute hominum. Ita S. Am-
broſius in cap.23. Lucæ: *Bene tacet*, inquit, *qui de-
Ambroſ. fenſione non indiget. Ambiant defendi qui timent
vinci. Quid timeret, qui non ambiret ſalutem? Solus
4. omnium ſuam prodit, vt acquirat omnium.* Quartò,
vt ſilentio ſuo lueret & expiaret omnia menda-
cia, periuria, blaſphemias, maledicta, calumnias,
&c. quæ homines loquendo committunt, eóſque
doceret linguam frænare, ac in malis, otioſis &
vanis ſilentium oti indicere.

VERS. 13. TVNC DICIT ILLI PILATVS: NON AVDIS
Mar.15.4. QVANTA ADVERSVM TE DICVNT TESTI-
MONIA? Pilatus enim eduxerat Ieſum è domo
ſua foràs, vt audiret accuſationes Principum no-
lentium ingredi prætorium, ne contaminarentur
gentilis Præſidis domo & tribunali, ſed vt puri
manducarent Paſcha, id eſt, victimas in Paſchate
oblatas, vel mox offerendas, vt ait Ioannes cap.
18. verſ.28.

VERS. 14. ET NON RESPONDIT EI AD VLLVM VER-
Mar 15 5 BVM, ITA VT MIRARETVR PRÆSES VE-
Miratur Pilatus. HEMENTER. Mirabatur Pilatus Ieſum innocen-
tem, ſapientem & eloquentem in extremo vitæ
diſcrimine conſtitutum, cùm à potentiſſimis Prin-
cipibus furioſè accuſaretur & vrgeretur ad necem,
ſilere. Mirabatur ergo eius animi modeſtiã, æqua-
nimitatem, celſitudinem, mortis contemptum, in-
deque magis eius innocentiam & ſanctitatem
agnouit, omnibuſque modis eum è manibus Iu-
dæorum liberare ſategit. Audi S. Athanaſium ſer-
mone de paſſ. & cruce: *Magnum id certè & mirifi-* Athanaſ.
*cum in Seruatore, qui tacendo & non reſpondendo
tam efficax erat in perſuadendo, vt Iudex vltro fa-
ctiones, conſpirationéſque aduerſus eum initas, &
agnoſceret, & confiteretur.* Ita ſæpè Sancti calum-
nias in ſe iactas ſilendo magis, quàm reſponden-
do confutant. Innocentis enim vitæ ſilentium, vo-
calius eſt omni apologia, quantumuis verboſa.

PER DIEM AVTEM SOLENNEM CONSVEVE- VERS. 15.
RAT PRÆSES POPVLO DIMITTERE VNVM Luc. 23.17.
VINCTVM, QVEM VOLVISSET. Ante hunc ver- Mar.15 6
ſum ſupplendum & præponendum eſt ex Lucæ Ioan.18.39.
cap.23. verſ.5. & ſeq. Pilatum cum audiret Ieſum
eſſe Galilæum, vt ab eius condemnatione ſe ex-
tricaret, miſiſſe eum ad Herodem Galilææ regem,
qui eum ſilentem, velut fatuum illudens, veſte
alba indutum remiſit ad Pilatum, quem antea ob
exortum de terminis iuriſdictionis litigium, ini-
micum ſibi, hoc facto recõciliauit. Pro *veſte alba*,
Græcè eſt λαμπρά, id eſt illuſtris, candida, ſplen-
dida; candor enim ſplendet, & viciſſim fulgor *Chriſtus cãdidã indutus. Cur?*
candet. Alba ergo veſte Herodes induit Chriſtũ,
quia hæc veſtis primò, erat ambientium magiſtra-
tum, qui inde candidati dicebantur. Secundò,
eadem erat Principum. Tertiò, eadem erat mo-
rionum & ſtultorum. Suggillauit ergo hac veſte
Herodes Chriſti ſtultam ambitionem, quòd ſcili-
cet ſtolidè & ex fatuitate Iudææ regnũ affectaſ-
ſet, & ambiuiſſet.

Symbolicè, veſtis cãdida repræſentabat Chriſti *Moraliter.*
innocentiam, puritatem, virginitatem, victoriam,
immortalitatem, gloriam &c. quam per paſſionem
& illuſionem hanc meruit & acquiſiuit. Horum
enim ſymbolum erat veſtis candida, vti oſtendi
Eccleſiaſtæ 9.8. ad illa: *Omni tempore ſint veſti-* Ecclæ.9.8.
menta tua candida. Vnde S. Ambroſius in cap.22.
Lucæ: *Alba induitur*, inquit, *immaculata tribuens
iudicia paſſionis, quòd Agnus Dei ſine macula pec-
cata mundi ſuſciperet.*

Porrò Pilatus videns Ieſum ſibi ab Herode re-
miſſum, vt eum liberaret, dixit Principibus: vt ha-
bet Lucas c.23.v.14. *Obtuliſtis mihi hunc hominem
quaſi auertentem populum, & ecce ego coram vobis
interrogans, nullam cauſam inueni in homine iſto,
ex his in quibus eum accuſatis; ſed neque Herodes,
nam remiſi vos ad illum, & ecce nihil dignum morte
actum eſt ei. Emendatum ergo illum dimittam.*

Emendatum, id eſt, caſtigatum & flagellatum,
vt ſcilicet hac caſtigatione non culpam, quam
nullam commiſit, ſed veſtra in eum odia exatiem.
Mox Pilatus alium modum liberandi Ieſum ad-
inuenit, & populo propoſuit, quem hoc v.15. re-
cenſet Matthæus; ſcilicet vt in Paſchate de more
aliquem reum liberum dimiſſurus, componeret
Ieſum cum Barabba latrone, ſperans & vix dubi-
tans quin Iudæi Ieſum, qui tot infirmos eorum
curarat, tantáque beneficia eis contulerat poſce-
rent liberari, Barabbam verò damnari. Vnde ait:
per diem ſolennem, ſcilicet præſentem Paſchæ, vt
habet Ioannes c.18. 39. *conſueuerat Præſes populo
dimittere vnum vinctum quem voluiſſet.* Hic mos
olim apud Iudæos inductus fuit, in memoriam li-
berati ex Ægyptia captiuitate Iſraëlis per Moſen.
Exodi 14.

Quæres, an verè Pilatus voluerit dimittere
Chriſtum? Negat Rupertus, putátque Pilatum

Digitized by Google

inſtar vulpis ſimulaſſe ſe velle liberare Ieſum, ſed ſecretò colluſiſſe cum Iudæis, vt eum perderet; Rupert. *quia*, inquit, *poſuit ipſe Ieſum in Iudæorum inuidentium arbitrio.* Verùm longè melius S. Auguſtinus cæterique omnes cenſent, Pilatum ſincerè & ſeriò voluiſſe dimittere Ieſum. Id enim disertè habet Lucas c. 23. 20. & S. Petrus Actor. 3. 13. *Ieſum,* Act. 3. 13. ait, *negaſtis ante faciem Pilati, iudicante illo dimitti.* Idem liquet ex tot modis & inſtantiis, quibus Pilatus ſategit ſaluare vitam Chriſti.

Inſtãtia Pilati ad liberandum Chriſtum.

1. Prima inſtantia fuit, quòd Principibus ſuam auctoritatem & iudicium, quo cum Caipha Pontifice Ieſum damnarant, Pilato obtendentibus, poſcentibúſque eum ad necem, ipſe non acquieuit, ſed cauſam eius cognoſcere, & crimina de quibus eum accuſabant audire & iudicare voluit. Ioan. 18. 31.

2. Secunda inſtantia fuit, quòd Principibus Ieſu multa crimina, ac præſertim affectationem regni Iudaici obiicientibus non credidit, maximè cùm à Ieſu audiſſet regnum eius non eſſe de hoc mundo; vnde palàm edixit ſe nullam mortis cauſam in Ieſu inuenire.

3. Tertia fuit, quòd miſerit Ieſum ad Herodem, ac remiſſum ad ſe, tam ſuo quàm Herodis teſtimonio innocentem pronunciarit.

4. Quarta fuit, quòd compoſuerit eum cum Barabba, ſperans Iudæos potius liberaturos Ieſum, quàm Barabbam. Vnde ſubdit Matthæus:

Vers. 16. Luc. 23. v. 18. 19. Mar. 15. 7. Ioan. 18. 40.

HABEBAT AVTEM TVNC VINCTVM INSIGNEM, QVI DICEBATVR BARABBAS

Inſignem, ſcilicet ſcelere & infamiâ. Græcè ἐπίσημον, id eſt, famoſum; ſcilicet nominatum pro malitiis, ait Euthymius. Ioannes eum *latronem* vocat. Marcus, *qui cum ſeditioſis erat vinctus, qui in ſeditione fecerat homicidium.* Lucas, *erat propter ſeditionem quandam factam in Ciuitate, & homicidium miſſus in carcerem.* Vnde Chryſoſtomus eum vocat *famoſum in proteruitate, & multis homicidiis inquinatum.* Magna fuit hæc infamia & cruciatus Ieſu, quòd ſe innocentem & ſanctum, imò Sanctum Sanctorum, qui tot ægris & mortuis vitam dederat, cetérque electis auctor vitæ æternæ, cerneret componi & poſtponi Barabbæ, qui erat ſceleſtus, homicida & auctor mortis. Diſce ô Chriſtiane, cùm componeris & poſtponeris minus dignis, imò indignis & ſceleratis, imitari patientiam Ieſu, qui paſſus eſt ſe poſtponi Barabbæ.

Barabbas latro.

Barabbas Hebr. idem eſt quod *bar abba*, id eſt, filius Patris, ſcilicet primi Adæ, qui omnium hominum peccatorum fuit pater, cui poſtpoſitus fuit Chriſtus, cùm eius inobedientiam & culpam in ſe luendam ſuſcepit, ideóque damnatus fuit ad mortem, vt Adamum eiúſque poſteros à morte liberaret. Minus aptè S. Hieron. *Barabbas*, inquit, *dicitur quaſi bar rabba*, id eſt, filius magiſtri. Sic enim *Barrabbas* dicendum eſſet per duplex r, iam autem dicitur Barabbas per ſimplex r.

Vers. 17. Mar. 15. 9. Ioan. 18. 39.

CONGREGATIS ERGO ILLIS DIXIT PILATVS: QVEM VVLTIS DIMITTI VOBIS? BARABBAM AN IESVM, QVI DICITVR CHRISTVS. *Vt ſi Principes*, inquit Druthmarus, *propter* Druthmar. *inuidiam volebant eum perdere, populus qui expertus fuerat eius multiplicia beneficia, peteret eum viuere*; vel certè ſi nollent, quod ait Chryſoſtomus, *tanquam innocentem abſoluere, ſaltem tanquam condemnatum ſolemnitati largirentur.*

Qui dicitur Chriſtus, id eſt, qui vulgò habetur, vocatúrque Meſſias. Seriò hoc dixit Pilatus, vt pungeret Iudæos ad poſtulandum Ieſum liberari. q. d. Ieſus eſt Meſſias veſter, patribus veſtris, vobiſque promiſſus; Cauete ergo ne eum morte mulctetis.

SCIEBAT ENIM QVOD PER INVIDIAM TRADIDISSENT EVM, tum quia Principes clamore, vultu, geſtu non niſi odia & iras ſpirabant in Chriſtum; tùm quia multa audierat de Ieſu ſanctitate, doctrina & libertate, quia Principum vitia taxauerat. Vers. 18. Mar. 15. 10.

SEDENTE AVTEM ILLO PRO TRIBVNALI, MISIT AD EVM VXOR DICENS: NIHIL TIBI ET IVSTO ILLI. MVLTA ENIM HODIE (hac nocte) PER VISVM (Græcè κατ' ὄναρ, id eſt, *in ſomnis*) PASSA SVM PROPTER ILLVM Noua eſt hæc inſtantia vxoris Pilati, ad liberandum Chriſtum. Vxor ergo Pilati ſub auroram quieſcens in lecto, cùm maritus eius Pilatus iam ſurrexiſſet, vt negotiis publicis vacaret, habuit terrifica ſomnia, nunciantia ſibi & marito; ſi is Ieſum innocentem & ſanctum condemnaret. Somnia hæc illi immiſſa fuiſſe à dæmone iam agnoſcente Ieſum eſſe Chriſtum, ideóque eius necem impedire volente, ne per eam homines ſaluarentur, cenſent S. Cyprianus (vel quiſquis eſt Auctor) ſerm. de Paſſione, S. Bernardus ſermone 1. de Paſchate, Lyranus, Carthuſianus & Caietanus. Vnde Rabanus: *Intelligens Diabolus*, inquit, *ſe per Chriſtum ſpolia amiſſurum, vult per mulierem liberare.* Citant Baronius & Baradius pro eadem ſententia S. Ignatium Epiſt. 8. ad Polycarpum & 5. ad Philippenſes, ſed nil tale in Ignatio reperire potui. Verùm ſi dæmon Ieſum liberare voluiſſet, potius Iudæos & Principes in gratiam & commiſerationem Ieſu flexiſſet, quàm mulierem. Quare veriùs Origenes, S. Hilarius, Hieronymus, Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus, Ianſenius, Maldonatus hîc, & S. Auguſtinus ſerm. 121. de Tempore, & S. Ambroſius lib 10. in Lucam, cenſent hoc ſomnium vxori Pilati à Deo per Angelum ſanctum fuiſſe inditũ, idque primò, vt Chriſtus ab vtroque ſexu, ſcilicet tam à Pilato, quàm ab eius vxore innocentiæ ſuæ ferret teſtimonium, ſicut eiuſdem innocentiæ teſtimonium luculentum dederunt omnia elementa, quæ in eius morte commota & concuſſa fuerunt. Secundò, quia ſi Pilato hoc ſomnium immiſſum fuiſſet, is illud apud ſe in mente retinuiſſet, ait S. Chryſoſtomus. Immittitur ergo vxori, vt illa marito Pilato in Tribunali, coram Principibus & Iudæis illud reuelet & enunciet, vt ipſi audiant Ieſum eſſe innocentem. Tertiò, quia videtur hæc vxor fuiſſe mulier honeſta, miſericors & pia: vnde eam per hoc ſomnium agnouiſſe Ieſum eſſe Meſſiam, Saluatorem mundi, in eúmque credidiſſe, eſſéque ſaluatam opinantur Origenes, Chryſoſtomus, Theophylactus, & alij. Audi S. Hilarium canone 33. hic: *Species in ea gentium plebis eſt, quæ iam fidelis eum, cum quo conuerſabatur, incredulum populum ad Chriſti fidem aduocat. Quia ipſa multum ſit paſſa pro Chriſto, in eandem gloriam futuræ ſpei illum inuitat.* Sic etiam Ambroſius lib. 10. in Luc. c. 23. *Monebat vxor*, inquit, *ſed à quo mota? lucebat in nocte gratia, Diuinitas eminebat, nec ſic à ſacrilega ſententia temperauit.* Nec diſſentit S. Auguſtinus relatus à D. Thoma in Catena aurea, dum docet vtrumque coniugem agente Deo, teſtimonium publicè pro Chriſto tuliſſe: ille ſiquidem clamauit, *Nihil mali fecit*; ipſa verò, *nihil tibi & iuſto illi*, quod S. Hieronymo etiam teſte, fidei Gentilis populi præſagium fuit. Idem S. Auguſtinus ſerm. 121. de Temp. *In natiuitate mundi*, ait, *vxor* August.

Vers. 19. *Vxor Pilati mittit ad maritũ pro liberando Chriſto.* Rabanus. *Vxoris Pilati ſomnium.* Cur? *An ſaluata ſit?* Hilar. Ambroſ.

ducit

ducit virum ad mortem, ſcilicet Eua Adamum; *in paſſione Chriſti vxor prouocat ad ſalutem*; ſcilicet Claudia Pilatum.

Vxoris Pilati nomen Procula. L. Dexter. Quocirca Lucius Dexter in Chronico, anno Chriſti 34. n. 2. ſic habet: *Anno Chriſti 34. Chriſtus Saluator mundi, reus apud Pilatum agitur, Claudia Procula vxor Pilati admonita per ſomnum, in Chriſtum credit, & ſalutem conſequitur.* Similì modo inter alias mulieres, quæ de ſuis facultatibus prædicanti Ieſu miniſtrabant, fuit Ioanna vxor Chuzæ Procuratoris Herodis, qui Chriſtum ſpreuit & veſte alba indutum illuſit.

Fauet Euangelium Nicodemi, quod licèt apocryphum, multa tamen vera probaque continet. In eo enim ſic legimus: *Cogitante vero Pilato quid ageret de Ieſu, miſit ad eum vxor eius, nomine Procula, dicens: Nihil tibi & iuſto illi, multa enim paſſa ſum hodie in ſomnis propter eum. Reſpondentes Iudæi, dixerunt Pilato: Nunquid non diximus, quia maleficus eſt? ecce ſomnium immiſit ad vxorẽ tuam.* (Euang. Nicodemi.) Denique Menologium Græcorum Proculam Pilati vxorem Catalogo Sanctorum aſcribit. Citat hæc Vincentius Beluacenſis lib. 7. Speculi hiſtor. c. 41. Proculam quoque vxorem Pilati nominat Niceph. lib. 1. c. 30.

Forſan Claudia hæc Procula Pilati vxor, eſt illa Claudia, cuius meminit Paulus 2. Timoth. 4. (2. Tim. 4.) *Salutant te Eubulus & Pudens & Linus & Claudia.* Conueniunt ſiquidem in ea nomen, & tempus, & religio, & locus: nam in vrbe hæc epiſtola ſcripta eſt, vbi vxorem Pilati, quando ipſe in exilium Lugdunum actus eſt, veriſimile eſt permanſiſſe, cúmque ob diſparitatem cultus non fuiſſe comitatam.

Denique Pilatum quoque per vxorem ad fidem Chriſti fuiſſe conuerſum, innuit S. Auguſtinus ſerm. 3. de Epiphan. his verbis: *Magi ab Oriente, Pilatus ab Occidente venerat. Vnde illi orienti, hoc eſt, naſcenti, ille autem occidenti, hoc eſt, morienti, atteſtabantur Regi Iudæorum, vt cum Abraham, Iſaac & Iacob recumberent in regno cælorum, non ex eis propagati per carnem, ſed eis inſerti per fidem, &c.* (Pilatus an Chriſtianus? Auguſtin.) Tertullianus Apolog. cap. 21. *Ea*, inquit, *omnia ſuper Chriſto Pilatus, & ipſe iam pro ſua conſcientia Chriſtianus, Cæſari tunc Tiberio nunciauit*, &c. (Tertull.)

Verùm hæc valde ambigua ſunt, ſymbolica, obſcura & incerta, ac diſcrepant ab iis, quæ alij de infelici morte Pilati narrant. Ioſephus enim lib. 18. Antiq. c. 5. ſcribit Pilatum poſt aliquot annos à Vitellio Syriæ Præſide, Romam miſſum ad Cæſarem, vt coram eo ad crimina ſibi à Iudæis obiecta reſponderet. Quod cùm facere non poſſet, omni honore priuatus, Viennam in Gallias relegatus, ſua ſe transuerberans manu, multorum malorum compendium mortis celeritate quæſiuit, ait Ado in Chron. qui eiuſdem Viennæ Epiſcopus fuit, idque ſumpſit ex Paulo Oroſio lib. 7. cap. 5. idem habent Euſebius, & Caſſiodorus in Chronico. Sic & Baronius, & alij paſſim. (Pilatus in exilium Viennam miſſus, ſeipſum occidit.)

Quod ergo S. Auguſtinus & Tertullianus Pilatum vocant Chriſtianum, intellige Chriſtianum, id eſt, Chriſti fautorem, & defenſorem, quia eius innocentiam protexit, donec victus nominatione & comminatione Cæſaris eum cõdemnauit; quare in eum non credidit, ſed potius eum vt pſeudochriſtum morti addixit, quòd ingens fuit ſcelus & Chriſticidium. Quocirca iuſto Dei iudicio talione punitus eſt Pilatus, vt ſicut ipſe Chriſtum innocentẽ propter falſas Iudęorum criminationes damnauit, ſic viciſſim & ipſe propter falſas eorundem Iudæorum criminationes à Caio Cæſare damnaretur & pelleretur in exilium.

PRINCIPES AVTEM SACERDOTVM ET SENIORES PERSVASERVNT POPVLIS, VT PETERENT BARABBAM, IESVM VERO PERDERENT. (Verſ. 20. Mar. 15. 11.) Pilatus dedit populo ſpatium deliberandi, vtrùm vellet dimitti Ieſum an Barabbam: interim vxor miſit ad Pilatum, qui ei diceret: *Nihil tibi & iuſto illi.* In hoc temporis ſpatio Principes per ſe & ſuos aſſeclas, ac miniſtros perſuaſerunt populis, vt potius peterent Barabbam quàm Ieſum, quaſi Ieſus magis ſeditioſus eſſet & noxius Reipubl. ob affectatum Iudææ regnum, quàm Barabbas. Vide hic quid faciat ira & liuor, quàmque falſa & peruerſa ſint mundi iudicia, qui Ieſum ſalutis auctorem cenſet eſſe mortis auctorem, ideóque morte mulctandum: Barabbam verò cædis auctorem cenſet eſſe Ieſu meliorem, ideóque vita donandum. Nimirum Dei nutu hæc agebantur vt Chriſtus innocens pateretur, itáque nocentes & peccatores, quos repræſentabat Barabbas, à morte liberaret.

RESPONDENS AVTEM PRÆSES, AIT ILLIS: QVEM VVLTIS VOBIS DE DVOBVS DIMITTI? AT ILLI DIXERVNT: BARABBAM. (Verſ. 21. Luc. 23. 18. Mar. 15. 9. Ioan. 18. 40. Barabbas Chriſto prefertur.) *Reſpondens*, id eſt, poſt datum Iudæis ſufficiens deliberandi ſpatium, rurſum interrogans & reſponſum ab eis exigens. Præclarè V. Beda in Marci cap. 15. v. 9. *Haret Iudæis*, inquit, *vſque hodie ſua petitio, quam tanto labore impetrarunt; quod enim data ſibi optione pro Ieſu latronem, pro Saluatore interfectorem, pro datore vitæ elegerunt ademptorem, meritò ſalutem perdiderunt & vitam: & latrociniis ſeſe ac ſeditionibus in tantum ſubdiderunt, vt & patriam regnúmque ſuum quod plus Chriſto amauêre, perdiderint, & haćtenus eam quam vendidêre ſiue corporis, ſiue animæ libertatem, recipere non meminerint.* (Beda.)

Allegoricè hæc electio Barabbæ & repudium Chriſti, ait S. Hieronymus, adumbrabat Antichriſtum latronem, in fine mundi à Iudæis eligendum repudiato Chriſto. Et S. Ambroſius in c. 23. Lucæ: *Barabbas*, ait, *patris filius Latinè dicitur. Illi ergo quibus dicitur: Vos ex patre Diabolo eſtis, vero Dei filio patris ſui filium Antichriſtum prælaturi eſſe produntur.* (Ambroſ.)

DICIT ILLIS PILATVS: QVID IGITVR FACIAM DE IESV, QVI DICITVR CHRISTVS? DICVNT OMNES; CRVCIFIGATVR. (Verſ. 22. Luc. 23. v. 20. 21. Mar. 15. v. 12. 13. Chryſoſt.) Pilatus, ait S. Chryſoſtomus, *ponit rem in illorum poteſtate, vt clementia ipſorum totum attribuatur, ita obſequio illos captans ac mitigans*; ſed fruſtrà. Iam enim Principes in ſuo conſilio decreuerant vrgere vt crucifigeretur, tum quia crux erat atrociſſima, & ſummi doloris; tum quia crux erat ignominioſiſſima, vtpote latronum, ſeditioſorum, & tyrannorum, regnum inuadentium ſupplicium, vt hac ignominiâ omnem præteritam Chriſti famam & gloriam obtererent, & peſſumdarent. Ita S. Chryſoſtomus *Quare*, inquit, *tantoperè hanc eius mortem affectabant? quia ignominioſa erat: veriti ergo ne eius poſtea memoria ſeruaretur, hanc probroſam mortem elegerunt, neſcij, quod cum impeditur, magis apparet veritas.* (Chryſoſt.)

AIT ILLIS PRÆSES: QVID ENIM MALI FECIT? AT ILLI MAGIS (Græcè περισσῶς, id eſt, vehementius, ait Euthym.) CLAMABANT DICENTES: CRVCIFIGATVR. (Vers. 23. Luc. 23. v. 23. 13. Mar. 15. 14. Ioã. 19. 6. 5. Clamãt Iudæi ut Chriſtus crucifigatur.) Iterum iterumque inſtante Pilato, Ieſúſque innocentiam vrgente vt eum liberaret, validius clamando inſtant Iudæi vt crucifigatur, *non deponentes, ſed augentes iram, animoſitatem*,

Origen. *tatem, blaſphemiam*, ait Origenes Iudæi hic contra
Chriſtum impleuerunt illud Ieremiæ cap. 12. *facta*
Ierem. 12. *eſt mihi hæreditas mea*, ſcilicet ſynagoga, *quaſi leo*
in ſylua, dederunt contra me vocem ſuam. Et illud
Dauidis de Chriſto Pſalm. 21. *Aperuerunt ſuper*
Pſalm. 21. *me os ſuum, ſicut leo rapiens & rugiens.* Et illud
Iſaiæ 5. 7 *Expectaui vt faceret iudicium, & ecce ini-*
Iſai 5. 7. *quitas: & iuſtitiam, & ecce clamor.* ita S. Hieron.

VERS. 24. VIDENS AVTEM PILATVS QVIA NIHIL PROFICERET, SED MAGIS TVMVLTVS FIERET, ACCEPTA AQVA LAVIT MANVS CORAM POPVLO, DICENS: INNOCENS EGO SVM A SANGVINE IVSTI HVIVS: VOS VIDERITIS.

Lauit. Græcè ἀπενίψατο, id eſt, *abluit. Iudaico*,
Origen. ait Origenes, *vſus eſt more, volens eos de Chriſti innocentia non ſolum verbis, ſed etiam ipſo facto placare.* Lauit Pilatus manus, at non conſcientiam ſuam. Porrò hæc lotio Pilati contigit poſterius; ſcilicet poſt flagellationem & coronationem Chriſti, vt patet ex Ioanne. Eſt ergo hîc Hyſterologia.

Innocens ego ſum. q. d. Ego inuitus & coactus à vobis, ô Iudæi, Chriſtum condemno: Innocens ergo ego ſum, vos verò nocentes & rei mortis ipſius. Sed ſtolidè hoc dicit timidus, excors, lepo-
rinus & ignauus Præſes. Cur enim, ô Pilate, po-
Eccl. 7. 6. pulo iniquo non reſiſtis? *Noli quærere fieri Iudex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitatem*, ait Eccleſ. c. 7. v. 6. Aliàs populum tumultuantem immiſſis militibus cum fuſtibus compeſcuiſti, teſte Ioſepho lib. 18. cap. 4. vel 5. cur idem nunc non agis? Si Ieſum ob furentem populum liberum dimittere nequis, ſaltem ſententiam differ, procraſtina, moras necte, dum furor ille ſubſidat. Quocirca S. Chryſoſtomus & ex eo Titus Boſtrenus in Lucæ cap 23. v. 22. *Tametſi*, ait, *lauit manus, ſéque in-*
Chryſoſt. *nocentem eſſe dicebat, mollis tamen parúmque virilis animi fuit illa permiſſio, ignauiſſiméque id admodum geſſit: Oportebat enim nullatenus illum eis tradere, quin potius eripere, ſicut poſtea Tribunus Paulum.* Actor. 21. 33. Neruoſiùs S Auguſtinus
Auguſt. ſerm. 118. de Temp. *Lauerit licet manus Pilatus, tamen ſua facta non diluit, quamuis abſtergere ſe putauerit iuſti ſanguinem de ſuis membris: eodem tamen ſanguine mens eius tenetur infecta: ipſe enim occidit Chriſtum, qui eum tradidit occidendum. Iudex enim bonus & conſtans ne ſanguinem innocentis addiceret, nec inuidia cedere debuit, nec timere.* Et S. Leo ſerm 8. de Paſſione: *Pilatus*, ait, *non euaſit rea-*
S Leo. *tum, qui cooperatus ſeditioſis, reliquit iudicium proprium, & in crimen tranſiuit alienum.*

VERS. 25. ET RESPONDENS VNIVERSVS POPVLVS DIXIT: SANGVIS EIVS SVPER NOS ET SVPER FILIOS NOSTROS. q. d. Culpa, æquè ac vindicta ſanguinis Ieſu, à te, ô Pilate, effundendi, quam tu vereris, Deo vindice à te transferatur in nos, & filios noſtros, vt ſi quæ hîc ſit culpa, illam nos cum poſteris luamus: Nullam enim agnoſcimus, ac proinde nullam timemus vindictam; quare illam in nos audacter accerſimus. Ita illi cæci & furentes, non tantùm ſe, ſed & filios ſuos Dei vindictæ ſubiecerunt, quam proinde per 1600. annos vſque in hodiernum diem grauem, atrocémq; ſentiunt, vt poſt excidium gentis & Ieroſolymæ, ſine vrbe, ſine templo, ſine ſacrificio, ſine Pontifice, ſine Principe, toto orbe vagentur, omniúmque gentium Principibus ſeruiant. Quocirca in pœnam Chriſti crucifixi, Titus obſidens Ieruſalem, cùm Iudæi ob famem turmatim egrederentur vt alimenta quærerent, ipſe quotidie quingentos & plores crucifigi iuſſit, *vt tandem locus crucibus deeſſet & corporibus cruces*, ait, Ioſeph. li. 6. belli c. 12.
Perſeuerat, ait S. Hieronymus, *vſque in præſentem* Ioſeph.
diem hæc imprecatio ſuper Iudæos, & ſanguis Do-
mini non aufertur ab eis: quia vt prædixit Daniel Hieronym.
c 9. 27. *vſque ad conſummationem & finem perſeuerabit deſolatio.*

Nota: Hugo Card. ſcribens in Pſalm. 77 66. ad
illa: *Percuſſit inimicos ſuos in poſteriora, opprobrium* Sanguinis
ſempiternum dedit illis; ex quibuſdam auctoribus fluxus in
refert, hoc opprobrium vſque hodie Iudæos ſu- Iudæis.
ſtinere, vt in vindictam Dominicæ paſſionis patiantur hæmorrhoides, ſiue fluxum ſanguinis, idcóque ſint pallidi. Addit S. Vincentius ſerm. in die Paraſceues, in ſignum illius imprecationis: *Sanguis eius ſuper nos*, quando maſculi eorum naſcuntur, habere manum dexteram plenam ſanguine, capiti innixam: Id aliqui confirmant exemplo Zaram, qui natus eſt filo rubro alligato ad digitum. Addunt alij: ſolere pati ipſo die Paraſceues fluxum ſanguinis, totóſque tunc palleſcere. Nonnulli, quòd in omni plenilunio idem patiantur, eáque de cauſa malo vt plurimum colore præditi ſint. De his meminit Salmeron, rectè admonens non videri ſolidis firmata teſtimoniis hiſtoriarũ. Abul. ait, exiſtimare ſe hoc eſſe falſum, quãuis viri alicuius auctoritatis hoc aſſerant: occaſionem autem erroris eſſe, quòd Hebræi ſint magis obnoxij morbo hæmorrhoidum, qui eſt quando capita venarum ad os ani terminatarum intumeſcunt, ac replentur humore craſſo ſanguineo, qui exiſtit ex indigeſtione carnium inſulſarum & malè digeſtibilium, quibus videlicet Hebræi præ cæteris veſcuntur ſæpius vt Romæ bubalorum. Hæc Abul. in lib. 1. Regum c. 5. q. 15. & 19. in fine, & ex eo Lorinus in Pſalm. 77.

TVNC (cùm Iudæi noxam ſanguinis Chriſti à VERS. 26.
Pilato in ſe recepiſſent) DIMISIT ILLIS BARAB- Luc. 23. v.
BAM: IESVM AVTEM FLAGELLATVM TRA- 24. 25.
DIDIT EIS, VT CRVCIFIGERETVR. *Flagella-* Mat. 15 15.
tum, Græcè φραγελλώσας, id eſt, cùm flagellaſſet. Ioan. 19. 16.
Flagellationem Chriſti per compendium vnico verbo more ſuo perſtringit Matthæus: Fuſius rei geſtæ ſeriem enarrant Lucas, & Ioannes, ex quibus liquet Pilatum, cùm videret quartam ſuam inſtantiam ad liberandum Ieſum, per collationem eius cum Barabba non ſucceſſiſſe; quintam acriorem addidiſſe; ſcilicet Chriſti flagellationem, vt eius acerbitate odio Chriſti furentes Iudæorum animos ad commiſerationem flecteret, vt Ieſu vitam condonarent. Dixit ergo Iudæis: *Nullam cauſam mortis inuenio in eo: corripiam ergo illum & dimittam*, vt habet Lucas cap. 23. 22. móxque illum flagellari curauit.

Nota primò, flagellationem apud Romanos fuiſſe vile ſupplicium ſeruorum, ſicut liberorum erat fuſtigatio, vt patet *ff. de pœnis, l. ſeruorum.* Idem patet ex *l. Porcia & Symphronia.* Hinc Martyres ad ignominiam flagellabantur. Vnde Paulus flagellatus Actor. 16. grauiter expoſtulat dicens:
Cæſos nos publicè damnatos homines Romanos miſe- Act. 16.
runt in carcerem, &c. Hinc & in Actis nonnullorum Martyrum legimus: *Martyr catomo cædatur, aut virgis flagelletur*, id eſt, puerorum more tanquam fatuus puer (ſicut à Ludimagiſtris infantes verberari ſolent) vapulet. Vnde Prudentius hym- Catomari quid?
no in S. Romanum:

Sublime, inquit, *tollant & manu pulſent natos,* Prudent.
Mox & remota veſte virgis verberent.

Sic S. Thomas Epiſcopus, ad ignominiam virgis
cæſus

Digitized by Google

cæſus fuit, teſte Victore Vticenſi lib. 1. Wandal. & S. Afra, vti habent eius acta quæ Velſerus edidit, cæſa fuit catomis, id eſt, flagellis ad humeros (ὦμοι enim ſunt humeri, ſiue ſcapulæ) quod vulgò dicimus *dare ad ſcapulas*, Græcè κατ' ὤμους; vnde *catomus*. Sic Homerus Iliade ψ, ait Tydidem equos verberaſſe κατωμαδὸν, id eſt, ſecundùm humeros vel armos. Aut potius *catomari*, idem eſt quod in humeros alterius leuari, vt more puerorum in natibus vapulet: κατωμίζω enim idem eſt quod in humeros tollo; & κατωμάδιος dicitur, qui ex humeris fertur, vel ex humeris pendet. ita Baronius in Notis ad Martyrol. die 15. Iunij, idq; probat ex Suida, Hippocrate & Ioſepho. Sic de Sancto Vito puero, & de S. Eulalia puella 13. annorum, & de S. Barida, aliiſque legimus eos fuiſſe catomatos, id eſt, more puerorum flagellatos.

Flagellabantur damnati ad mortem.

Secundò, eos qui damnati erant ad mortem, etiam liberos, quaſi per damnationem iam viles & ſeruos effectos flagellabant. Qua de cauſa lictores conſulibus & præſidibus Romanis præferebant faſces virgarum alligatas ſecuri, vt ab iis damnatos virgis flagellarent, & deinde eis caput ſecure amputarent.

Chriſtus ad columnam flagellatus.

Tertiò, Chriſtus fuit à Pilato flagellatus, non poſtquam ab eo fuit damnatus ad mortem, crucifixionis & mortis cauſâ, ſed antè, vt ſcilicet Pilatus flagellationis atrocitate, leniret feroces Iudæorum animos, & emendatum dimitteret. Hæc tamen flagellatio effecit, ne denuò Chriſtus poſt condemnationem more Romano flagellaretur. Nam non bis vt aliqui volunt, ſed ſemel tantùm flagellatum fuiſſe Chriſtum, patet ſi quis conferat Matthæum & Marcum cum Ioanne. Omnes enim de vna & eadem Chriſti flagellatione loquuntur.

Quartò, S. Hieronymus in Epitaphio Paulæ, S. Paulin. Epiſt. 34. Prudentius & alij veteres, quos citat Noſter Iacobus Gretſerus lib. 1. de Cruce, teſtantur Chriſtum vt flagellaretur aſtrictum fuiſſe columnæ (perperam ergo id ridet Caluinus) quam Beda vocat marmoream, quæ deinde Romam tranſlata, in templo S. Praxedis viſitur. Eſt ea humilis, altitudine trium palmorum, ne ſi altior foret, flagellatores impediuiſſet vt Chriſtum vtrinque, id eſt, tam antè quàm retrò, tam in pectore quàm in dorſo flagellare poſſent. Graphicè modum quo Chriſtus per brachia & manus aſtrictus fuit columnæ, & flagellatus in imagine intuendum exhibet Iacobus Boſius lib. 1. de Cruce triumphante cap. 13. & Daniel Mallonius de Stigmat. S. Sindonis pag. 65. Audi S. Hieronymum hîc: *Traditus eſt Ieſus militibus verberandus, & illud ſacratiſſimum corpus, pectúſque Dei capax flagella ſecuerunt. Hoc autem factum eſt, vt quia ſcriptum erat: Multa flagella peccatorum, illo flagellato nos à verberibus liberaremur, dicente Scriptura ad virum iuſtum: flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.*

Columna flagellationis Chriſti.

Hieron.

Porrò Romana columna exigua eſt: vnde nonnulli cum Pancirollo cenſent illam non eſſe integram, ſed partem dumtaxat, ſcilicet baſin vel capitellum. Columna enim hæc videtur fuiſſe ingens: nam, vt ait S. Hieronymus in Epitaph. S. Paulæ, porticum Eccleſiæ ſuſtinebat: *Oſtendebatur illi*, inquit, *columna, Eccleſia porticum ſuſtinẽs, infecta cruore Domini; ad quam vinctus dicitur, & flagellatus.* Boſius tamen lib. de Cruce, vult columnam S. Praxedis non eſſe partem, ſed integram; S. Hieronymum verò loqui de alia columna, ad quã priùs flagellatus fuerit Chriſtus, bis enim eum fuiſſe flagellatum indicat S. Chryſoſtomus. Aliam quoque fuiſſe, aſſerit inſcriptio Columnæ S. Paraxedis Romæ. Baronius hîc tacet & diſſimulat. Porrò Sancto Hieronymo cõſentit Prudentius in Hymn. Sic & columnæ ad quas alligati SS. Petrus & Paulus, flagellati fuêre de more ante necem, altæ ſunt, & altitudinem hominis æquant vel ſuperant. Extant illæ Romæ apud Carmelitas in Eccleſia S. Mariæ tranſpontina. Quare dicendum videtur, columnam hanc minorem in Eccleſia S. Praxedis, partem vel appendicem eſſe maioris, quàm nominant S. Hieronymus & Prudentius; aut certè vnam earum eſſe illam, ad quam noctu in domo Caiphæ alligatus Chriſtus, à famulis Põtificum petulanter fuit illuſus, atque alapis, colaphis, fortè etiam virgis, bacillis, vel loris flagellatus; alteram verò eſſe illam, ad quam in Prætorio Pilati per diem idem fuit flagellatus, vti multi contemplatiui opinantur, teſte Ioanne Seuerano lib. de ſeptem Romæ Baſilicis, in Eccleſia Sanctæ Praxedis.

Hieronym.

Flagellationis Chriſti atrocitas.

1\. Quæres, quàm dira & atrox fuerit hæc Chriſti flagellatio? Reſp. id primò æſtimari poſſe ex eo quod Chriſtus, vt iam dixi, aſtrictus fuerit humili columnæ, vt toto corpore ſuper eam eminens omnino eſſet ad libitum flagellantium. Adde vel ſolam virginei & caſtiſſimi corporis Chriſti coram obſcœnis ſcurris, illuſoribus & ſannionibus hiſce denudationem, ingentem illi fuiſſe afflictionem. Bis verò, vel vt alij, ter nudatus fuit Chriſtus; ſcilicet primò, ad flagellationem: ſecundò, vt aliqui dicunt, ad coronationem, ídque cum maximo dolore: veſtis enim vulneribus flagellorum adhærens & quaſi agglutinata, ab iis vi cum vulnerum renouatione abſtrahi debuit. Tertiò, ad crucifixionem.

Quocirca hac Chriſti nudati conſideratione & exemplo animati 40. Martyres ad gelidum ſtagnũ damnati, alacres ſe veſtibus nudarunt & in ſtagnum inſilierunt. Voces enim eorum hæ erant, ait S. Baſilius hom. de 40. Martyribus: *Quas Domino qui pro nobis eſt ſpoliatus, dignas gratias reddemus? Quid magnum ſeruo, ſi ea quæ paſſus eſt Dominus ſubeat? Nos cauſa fuimus, vt illi veſtis detraheretur, longè magis quàm militum audacia, qui eam diripuêre ac ſortiti ſunt: Durum profectò frigus, ſed dulcis paradiſus: Affligens glacies, ſed delectabilis requies. Breui tempore durantes ſinus Abraham nos perpetuò fouebit. Incendatur frigore pes, vt cum Angelis continuò ſaltet. Vnam noctem cum æuo ſempiterno commutabimus. Torpeſcat frigore manus, vt facultatem habeat in Deum attollendi.*

Baſil.

2\. Secundò, ex eo quòd Pilatus per hanc flagellationem omnibus criminibus Chriſto obiectis, & odio inſatiabili Iudæorum in Chriſtum ſatisfacere ac eos ad Chriſti commiſerationem flectere voluerit, dicens: *Ecce homo*, q. d. Iam non habet ſpeciem hominis, ſed ouis vel bouis iugulati, totoque corpore cruentati & deformati.

3\. Tertiò, ex militum & quidem plurium petulantia, quæ tanta fuit, vt iniuſſu Pilati, ipſi ſua ſponte & proteruia Chriſtum ſpinis coronarint: Fortè etiam Iudæi eos pecuniâ corruperunt, vt acriùs in Chriſtum verberando ſæuirent. B. Magdalena de Pazzi Sanctimoniali Florẽtina, ſanctitate & reuelationibus celebris, in ecſtaſi cognouit Chriſtum à triginta paribus hominum, id eſt, à ſexaginta miniſtris fuiſſe flagellatum, cum alij aliis, noui recen-

teſque

teſque ſuccederent. Ita habet eius vita parte 6. pag. 532. quæ ſi ſimpliciter vt ſonant accipiantur, mira & horrenda ſunt Nonnulli tradunt Chriſto inflicta fuiſſe hac flagellatione, quinque millia verberum: nam S. Brigittæ reuelatum dicitur, Chiſto tota paſſione inflicta fuiſſe vulnera 5475. vulnerum autem longè maxima pars illi inflicta fuit ex flagellatione. Naturaliter ex tot verberibus mori ſæpius debuiſſet Chriſtus, ſed deitas carnem ſuſtentabat, vt plura pati & tandem crucifigi poſſet. Verùm numerus hic incertus eſt, & à variis variè aſſignatur.

4. Quartò, ex complexione Chriſti, quæ fuit optima, delicatiſſima, & acutiſſimi ſenſus tactúſque; vtpote formata à Spiritu ſancto: quare Chriſtus longè magis ſenſit verberum ictus, quàm nos ſentiamus.

5. Quintò, quia prophetæ, æquè ac Chriſtus, flagellationem hanc velut grauem & acrem prædixerunt, vt patet Matth. 20. 19. Iob 16. 15. *Concidit me*, inquit, *vulnere ſuper vulnus*. q. d. plagas plagis, vulnera vulneribus addiderunt, vt totum corpus conciſum vnum continuum videretur eſſe vulnus. Pſalm. 72. 14. *Et fui flagellatus tota die.* Et Pſalm. 128. 3. *Super dorſum meum fabricauerunt peccatores*, id eſt, quaſi fabri dorſum meum, quaſi incudē contuderunt. Hebr. eſt חרשו *chareſcu*, quod verti poteſt: *arauerunt aratores dorſum meum*, id eſt, flagellis ſulcos in dorſo duxerunt, ſicut aratro ſulci ducuntur in agro Vnde Aquila & Theodotion vertunt: *produxerunt*, ſiue *in longum protraxerunt ſulcum ſuum.* Idem indicat illud Iacobi Geneſ 49. 11. *Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pallium ſuum.* per ſtolam & pallium carnem demonſtrans, & per vinum ſanguinem, ait Tertullianus lib. 4 contra Marc.

Iob 16. 15. Pſal. 72. 14. Et 128. 3. Gen. 49. 11.

6. Sextò, quia Chriſtus flagellis, id eſt, funiculis, vel loris more ſeruorum cæſus eſt. Addit Paulus à Palatio hîc, penes quem ſit fides, traditum à grauiſſimis auctoribus, Chriſtum flagellatum fuiſſe primò virgis ſpineis: ſecundò, chordis cum ſtimulis ferreis: tertiò, catenis aduncis. Flagella enim olim multiplicia erant; ſcilicet lora, ſiue corrigiæ ex corio exectæ, flagra, fuſtes, virgæ ex betula, vlmo, ſalice, quercu, vite; nerui, plumbatæ, & ſcorpiones vti oſtendit Antonius Gallonius de cruciatu martyrum cap. 4. Portò quid ſint ſcorpiones, explicat S. Iſidorus Etymol. lib. 6. cap. vlt. inquiens: *Virgæ ſunt extremitates frondium arborúmque: ſi leuis, virga eſt; ſi autem nodoſa, vel aculeata, ſcorpio rectiſſimo nomine vocatur, quia arcuato vulnere in corpus infligitur.*

Iſidur.

Modus flagellationis Chriſti S. Birgittæ reuelatus.

Denique S. Birgitta tradit B. Virginem interfuiſſe flagellationi Chriſti, cuius dolor & mœror mirum in modum auxit dolorem Chriſti. Portò modum & atrocitatem flagellationis Chriſti, ita ex reuelatione B. Virginis deſcribit S. Brigitta lib. 1. Reuel. cap. 10. *Deinde ductus ad columnam perſonaliter ſe veſtibus exuit. Perſonáliter ad columnam manus applicuit, quas inimici ſine miſericordia ligauerunt. Alligatus autem nihil omnino operimenti habebat, ſed ſicut natus eſt, ſic ſtabat, & patiebatur erubeſcentiam nuditatis ſuæ. Conſurrexerunt autem inimici eius, qui fugientibus amicis ſuis vndique aſtabant, & flagellabant corpus eius, ab omni macula & peccato mundum. Ad primum igitur ictum, ego quæ aſtabam propinquius cecidi quaſi mortua, & reſumpto ſpiritu vidi corpus eius verberatum & flagellatum vſque ad coſtas, ita vt coſtæ eius viderentur. Et quod amarius erat, cùm retraherentur flagella, carnes ipſis flagellis ſulcabantur. Cumque filius meus totus ſanguinolentus, totus ſic laceratus ſtabat, vt in eo non inueniretur ſanitas, nec quid flagellaretur.* Et lib. 4. verſ. 70. *deinde iubente lictore, ſeipſum veſtibus exuit, columnam ſponte amplectens, reſte ligatur, & flagellis aculeatis, infixis aculeis & retractis non euellendo, ſed ſulcando totum corpus eius laceratur. Ad primum igitur ictum ego quaſi corde percuſſa, ſenſibus abducor & poſt tempus euigilans, corpus eius laceratum video; toto enim corpore nudus erat cum flagellaretur.*

Ratio à priori.

Ratio à priori fuit, quòd Chriſtus noſtras voluptates, concupiſcentias ſceleráque omnia, quæ plurima & grauia erant, hac flagellatione luere & expiare voluerit: qua in re *non ſolum attendit*, ait S. Thom. 3. part. quæſt. 46. art. 6. ad 6. *quantam virtutem dolor eius haberet ex diuinitate vnita, ſed etiam quantum dolor eius ſufficeret, ſecundum humanam naturam ad tantam ſatisfactionem.* Inſuper mereri voluit Martyribus omnibus robur, & vires ad flagellationes quaſlibet fortiter tolerandas. Vnde Iſaias de eo cap. 53. 5. ait: *Non eſt ſpecies ei neque decor.* Et: *vidimus eum, & non erat aſpectus, &c. virum dolorum & ſcientem infirmitatem, &c. & nos putauimus eum quaſi leproſum, & percuſſum à Deo & humiliatum.*

Iſai. 53. 5.

Iam verò in his omnibus Chriſtus ſtupendam & diuinam animi patientiam, fortitudinem & conſtantiam oſtendit, vt nec gemitum ederet, nec ſignum aliquod doloris daret, ſed velut petra immobilis conſiſteret; imò omnia verbera omnéſque dolores, quaſi rex dolorum ſibi ſubiiceret, iiſque dominaretur, animóq; celſo imperaret. Vnde Gentilis quidam ſcriptor id admiratus exclamauit: *O virum infractum animo, qui nec precē nec lachrymam fudit.* Hinc S. Laurentius Iuſtinian. lib. de triumphali agone, c. 14. *Tanquam gigas*, inquit, *imperterritus ſtetit, & coronationis pœnam immutata mente ſuſtinuit.* Vnde S. Cyprianus lib. de bono patientiæ: *Inter cætera*, inquit, *admirabilia virtutum, quibus indicia diuinæ maieſtatis expreſſit, paternam quoque patiētiam tolerantiæ tenore ſeruauit.* Et Tertulianus lib. de patientia c. 3. *Qui*, inquit, *in hominis figura propoſuerat latere, nihil de impatientia hominis imitatus eſt. Hinc vel maximè, Phariſæi Dominum agnoſcere debuiſtis: patientiam huiuſmodi nemo hominum perpetraret.* Et S. Ambroſ. ſerm. 17. in Pſalm. 118. *Chriſtus*, inquit, *calumniis appetitus ſilentium detulit triumphale.* Quare ex patientia hac pluſquam humana & diuina, Iudæi colligere debebant Chriſtum eſſe hominem diuinum, imò Deum, vti collegit Centurio dicens: *Verè filius Dei erat iſte.*

Laurent. Iuſtinian. Cyprian. Tertullian. Ambroſ.

Chriſtus paſſus per omnia. S. Thom.

Faciebat id amor Dei & hominum. Amor enim ſuperabat dolorē, & præ amore exiguus erat illi omnis dolor, Hinc & Chriſtus in omnibus rebus, & in omnibus membris & ſenſibus pati voluit. Nam vt ait D. Thomas part. 3. quæſt. 46. artic. 5. in corpore: *Paſſus eſt Chriſtus in ſuis amicis, eum deſerentibus: in fama, per blaſphemias contra eum prolatas: in honore & gloria, per irriſiones & contumelias ei illatas: in rebus, per hoc quod etiam veſtibus ſpoliatus eſt: in anima, per triſtitiam, tædium & timorem: in corpore, per vulnera & flagella. Tertiè, poteſt conſiderari quantum ad corporis membra. Paſſus eſt enim Chriſtus in capite pungentium ſpinarum coronam, in manibus & pedibus fixionem clauorum, in facie alapas & ſputa, & in toto corpore flagella:*

fuit

Digitized by Google

fuit etiam paſſus ſecundùm omnem ſenſum corporeum: ſecundùm tactum quidem, flagellatus & clauis confixus: ſecundùm guſtum, felle & aceto potatus: ſecundùm olfactum, in loco fœtido cadauerum mortuorum (qui dicitur Caluaria) appenſus patibulo: ſecundùm auditum, laceſſitus vocibus blaſphemantium & irridentium: ſecundùm viſum, videns matrem & diſcipulum quem diligebat flentes. Longè maiores fuêre in Chriſto dolores animi, præſertim compuncti ob peccata omnia ſingulorum hominum, item dolor de multitudine damnandorum; ad hæc compaſſio Martyrum & aliorum fidelium, qui dura erant paſſuri, vt dixi cap. 26. 38. Ad hos omnes dolores ſubeundos Chriſtum adegit amor immenſus. Menſura enim doloris eſt amor, quia ſine dolore non viuitur in amore. Vnde illud de Chriſto patiente:

Cernis vt in toto corpore ſculptus amor?

Tradidit eis vt crucifigeretur,] ſcilicet poſt flagellationem & coronationem, quæ ſequitur, vti dixi. Eſt ergo hîc hyſterologia. Multa enim hîc per compendium perſtringit Matthæus, quæ fusè enarrat Ioannes cap. 19. à verſ. 1. vſque ad verſ. 16.

Portò Pilatus *tradidit* Iudæis Ieſum, quaſi Iudex per ſententiam eum condemnando ad mortem crucis. Sententia verò Pilati ex vetuſtis Annalibus accepta, vti refert Adrichomius in deſcript. Ieruſalem pag. 163. fuit hæc: *Ieſum Nazarenum ſubuerſorem gentis, contemptorem Cæſaris,* *Sententia lata à Pilato in Chriſtum.* *& falſum Meſſiam, vt maiorum ſuæ gentis teſtimonio probatum eſt, ducite ad communis ſupplicij locum,* Adrichom. *& cum ludibrio regiæ maieſtatis in medio duorum latronum cruci affigite. I lictor expedi cruces.*

Vbi nota τὸ *vt maiorum ſuæ gentis teſtimonio probatum eſt*: hoc enim ſuæ damnationi Chriſti, apud Cæſarem & Romanos quaſi velum ignauiæ ſuæ & iniuſtitiæ obtendit Pilatus, quòd ſcilicet Pontifices teſtati eſſent Ieſum eſſe PſeudoChriſtum, cum ipſe contrarium ſciret. Perperam ergo dicit *probatum eſt*; nec enim Pontifices id probarunt, ſed tantùm aſſeruerunt, idque falsò & per calumniam.

Pilatus de Chriſto ſcribit Romam. Quocirca Pilatus rationem ſuæ gubernationis de more Cæſaris Tiberio per literas reddens, inter alia ſcribit ſe Ieſum crucifixiſſe ob importunitatem Iudæorum, cæteroqui eum fuiſſe virum ſanctum & diuinum. Audi Paulum Oro- Oroſ. ſium lib. 7. Hiſtor. cap 4. *Pilatus ad Tiberium Imperatorem retulit de paſſione & reſurrectione Chriſti, conſequentibúſque virtutibus, quæ vel per ipſum palam facta fuerant, vel per diſcipulos ipſius in nomine eius fiebant, & de eo quòd certatim creſcente plurimorum fide Deus crederetur.* Audi & Euſebium in Chronico anno Chriſti 38. *Pilato de Chriſtianorum dogmate ad Tiberium referente, Ti-* Euſeb. *berius retulit ad Senatum, vt inter cætera ſacra reciperetur. Verùm cum ex conſulto Patrum Chriſtianos eliminari vrbe placuiſſet, Tiberius per edictū accuſatoribus Chriſtianorum comminatus eſt mortem.* Ita Tertullianus ſcribit in Apologet. cap. 5. & 21. Euſebius etiam lib. 2. Hiſtor. Eccleſ. cap. 2. Nicephorus lib. 2. cap. 8. Oroſius lib 7. cap. 4. Gregorius Turonenſis hiſt. lib. 1. cap. 24 Regino & Hermannus Contractus in Chronicis, & Chronicorum compilator in ſuo; Ado Viennenſis & alij.

Igitur ex ipſius Iudicis Pilati teſtificatione, condemnatus fuit ab eo in hoc ſuo iniquiſſimo iudicio Chriſtus Deus noſter, in quo palàm accuſabat inuidia, teſtificabatur odium, crimen erat innocentia, corrumpebat timor, condemnabat ambitio plectebat crudelitas.

Tvnc milites Præsidis suscipientes Iesvm in Prætorivm Vers. 27. Mar. 15. 16. (Marcus *in atrium Prætorij*) congregaverunt ad evm vniversam cohortem.] *Tunc* refer non ad τὸ *tradidit vt crucifigeretur*, nam ante damnationem & traditionem Chriſti hæc contigêre vt dixi, ſed ad τὸ *flagellatum*. Græcè φραγελλώσας, id eſt, *cum flagellaſſet*. quaſi dicat. Milites flagellantes Ieſum, mox ſimul cum ſpinis coronarunt. *Congregauerunt*, vt eum quaſi fictum pictúmque regem Iudæorum per ludibrium regiis inſignibus ornarent, & ſalutarent. Eſt enim militum genus crudele, voluptatem capiens ex contumeliis, ait Chryſoſtomus.

Cohortem. Cohors erat decima pars Legionis, *Cohors quid?* continens milites 1250. vel vt alij 500. dumtaxat. Vide dicta c 26. 53.

Cohors hæc erat Prætoria, quæ ſcilicet Prætorem Pilatum ſtipabat, & contra furorem populi & hoſtium inſidias muniebat. Quare cohors hæc, erat in arce Antonia, quæ media erat inter Prætorium & templum, vt ſi alterutro in loco tumultus oriretur, illico accurreret, eúmque compeſceret.

Et exvsntes evm, chlamydem coccineam Vers. 28. circvmdedervnt ei,] *luſum ſibi Ieſum facientes,* Mar. 15 17. ait Origenes. *Exuentes*, Græcè ἐκδύσαντες, id eſt, Ioan. 19. 2. cum exuiſſent, quod referri poteſt tam ad Chriſti flagellationem, quàm ad coronationem. q. d. Cum exuiſſent Ieſum flagellaturi, mox peractâ flagellatione chlamydem coccineam circundederunt ei. Incertum ergo hîc eſt, an Chriſtus poſt flagellationem reſumpſerit veſtimenta, quibus deinde ruſum fuerit ſpoliatus, vt chlamys coccinea ei iniiceretur; An verò poſt flagellationem ipſi adhuc nudo ſtatim chlamydem hanc impoſuerint. Hinc conſequenter incertum eſt, an Chriſtus ter, an bis dumtaxat fuerit ſpoliatus veſtibus, vt dixi.

Symbolicè S. Hieronymus: *In chlamyde coccinea,* Hieronym. inquit, *Dominus opera gentium cruenta ſuſtentat.* Et S. Athanaſius: *Geſtabat*, inquit, *in coccinea chlamyde, ſpeciem ſanguinis, quo terra per Diabolum fu-* Athanaſ. *neſtata, & multis cruoris vndis imbuta fuerat.* Et Origenes: *Suſcipiens*, inquit, *Dominus coccineam chlamydem, in ſe ſanguinem mundi ſuſcepit*, hoc eſt Origen. peccata, quæ ſanguinea & rubra ſunt ſicut coccinum: etenim Deus *poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum.*

Anagogicè S. Gregorius: *Quid enim purpura, niſi cruor & tolerantia paſſionum, amore regni exhibi-* Gregor. *ta.* Et rurſus: *Rex noſter aſcenſum purpureum fecit in ferculo, quia ad regnum quod intus aſpicitur, per tribulationem ſanguinis peruenitur.*

Chlamydem coccineam. Dices, Marcus & Ioan- *Chlamydem coccineam induitur Chriſtus. Quamnam?* nes vocant eam purpuram. Reſpondet S. Ambroſius in Lucæ c. 23. fuiſſe has teſtes diuerſas, ac vtrâque veſtitum fuiſſe Chriſtum. Melius S. Athanaſius ſerm. de cruce & Paſſ. S. Auguſtinus, Euthymius, Toletus, Barradius, Gretſerus lib. 1. de cruce & alij cenſent, fuiſſe eandem, quia color coccineus ſimillimus eſt purpureo, vnde ſubinde purpureus vocatur, vti docet Lazarus Baifius de re veſtiaria: aut veſtis hæc erat *dibapha*, id eſt, bis tincta, ſcilicet ſemel purpurâ, id eſt, murice, & iterum cocco infecta: hinc & purpura & coccinea appellari poterat; hæc enim ſic bis tincta aetius coloratur, quam Lentulus Spinter

Digitized by Google

in ædilitate primus induiſſe fertur, ait Alex. ab Alex. lib.5.Genial.c.18. Ita noſter Salazar in Prouerb.c.21.v.22.num.119 Erat hæc veſtis Regum, qualem hîc ironicè & per ludibrium creant Chriſtum, quaſi illum ſubſannantes & illudentes, d.q. En tu dixiſti te regem Iudæorum, accipe ergo palliaſtrum, hócque paludamentum regium. Olim enim tale paludamentum fuit chlamys ex purpura: chlamys autem erat veſtis ſtrictior & breuior pallio, quam milites ſuper arma induebant. Videtur autem hæc chlamys fuiſſe vilis & detrita militis alicuius Romani, quæ quia purpurea, ſignum erat & habitus Imperatoris. Chlamyde primus vſus eſt Numa Pompilius, qui Romulo in Regno Romæ ſucceſſit, teſte Suida verbo *Chlamys*: & apud Macedones nulla veſtis chlamyde fuit regalior, ait Plutarchus in vita Eumenis. Hinc Claudianus lib.2. de rapt. Proſerpinæ, loquens de morte ait:

Claudian.

Sub tua purpurei venient veſtigia reges.

Purpura notat regnum Chriſti.
Caſſiodor.

Et Caſſiodorus lib.2.variar.Epiſt.2. *Purpura*, ait, *color regnantem diſcernit, dum conſpicuum facit, ne de aſpectu Principis poſſit errari.* Et Trebellius Pollio in Saturn 21. Tyran *purpuram* vocat, *imperatorium peplum*. Et Silius de Scipione:

Silius.

At contra ardenti radiabat Scipio cocco.

Cyrill.

Hinc Symbolicè S.Cyrillus lib.12.in Ioannem c.15. *Per purpuream veſtem*, ait, *regnum totius mundi, quod per fidem Chriſtus accepturus erat, ſignificatum fuiſſe volunt.* Idem cenſent Origenes, S.Ambroſius, Auguſtinus, Theophylactus, Euthymius & cæteri hîc. Hoc autem regnum ſibi Chriſtus pugnando, & ſanguinem fundendo comparauit. Nam olim Afri aliíque milites in prælio ruſſatas veſtes geſtabant. Cauſam dat Alexander ab

Alexand. ab Alex.

Alexãdro lib.1.c.10. *Vt eo*, inquit, *argumento vulnera & ſanguis effuſus haud innoteſceret, confidentiúſque & ſine pauore dimicarent. Id quod etiam apud Perſas in vſu fuit: namque Artaxerxes ducturus contra Cyrum milites ornauit rubro ſagulo: Ageſilaus quoque ita copias inſtruxit armis, vt omnia area punicea viderentur.* De Chaldæis etiam habes apud Nahum c.2.v.3. *Clypeus fortium eius ignitus,*

Nahum 2.3.

viri exercitus in coccineis.

VERS. 29.
Mat.15.v.17.18.19.
Ioan.19.v.2.3.

ET PLECTENTES CORONAM DE SPINIS POSVERVNT SVPER CAPVT EIVS, ET ARVNDINEM IN DEXTERA EIVS, ET GENV FLEXO ANTE EVM ILLVDEBANT EI DICENTES: AVE REX IVDÆORVM.]

Corona Chriſti ſpinea.

Chriſtus quaſi fictus Rex Iudæorum, ad ludibrium & ad tormentum coronatus fuit ſpinis, ex militum petulantia Pilato non iubente, ſed permittente, vt facilius Chriſtum omnino deformatum Iudæorum commiſerationi obiiciens, morte liberaret. Spinas has fuiſſe ex iunco marino, cuius acumina ſunt quaſi ſpinæ longiſſimæ & acutiſſimæ cenſent Toletus, Pererius & alij; licet id neget Baronius: Ex rhamno verò illas fuiſſe contendit Bellonius, & ex eo Gretſerus lib 1. de cruce cap.12. Fortè in ea ſpinæ iunci ſpinis rhamni intertextæ fuêre. Vidi duas ſpineæ huius Chriſti coronæ ſpinas Romæ, quas S.Helena ex Ieruſalem Romam in Baſilicam S.Crucis tranſtu-

Corona ſpinea qualis?

lit: ſunt illæ longæ & acutæ inſtar craſſarum acicularum. S. Brigida lib.1.Reuel.cap.10. ſcribit ſibi reuelatum, hanc coronam ſpineam ruſum Chriſto in cruce fuiſſe impoſitam, eámque pertigiſſe ad mediam frontem, ac tantum ſanguinis ex punctura ſpinarum harum effluxiſſe, vt oculos & aures Chriſti impleret, nec potuerit matrem intueri, niſi prius compreſſis ciliis ſanguinem ex oculis exprimeret. Sic pariter cum corona ſpinea fuiſſe Chriſtum crucifixum, indicant omnes eius picturæ, idémque diſertè docent Origenes, & Tertullianus lib. contra Iudæos c.13. & innuit Matth. hoc capite. Atrox fuit hæc Chriſti

Corona ſpinea acutiſſimus dolor.

ignominia, quâ ipſi quaſi Regi ficto coronâ ſpineâ illudunt, æquè ac ingens cruciatus, tum quia ſpinæ erant acutiſſimæ, tum quia infixæ capiti & cerebro, in quo eſt omnium neruorum, muſculorum, ſenſuum, ac ſenſationum fons & origo: ibi ergo viget ſenſus tactus, ac intimè ſentit dolores & puncturas, etiam leuiſſimas & minimas. Ex cerebro enim oriuntur ſeptenæ neruorum *συζυγίαι*, id eſt, coniugia ſiue paria, quæ per totum corpus diſtribuuntur, vt ſentire & mouere ſe poſſit, vti ex Galeno docet Andreas Veſalius Anatomicorum Princeps lib.4. de humani corporis fabrica cap.1.& ſeq. vbi & docet inſtrumentum tactus eſſe neruos; quare cerebrum eſſe ſenſus & motus arbitrarij principium, rationis ſedem, membrorum viſcerúmque regem, ideóque in altiſſima corporis arce locatum. Vide eundem lib.7.c.4.

S.Brigitta.

Sed audi coronationis Chriſti acerbitatem paucis deſcribentem, ex reuelatione B.Virginis S.Brigidam lib.1.Reuel.c.10. *Quo facto*, ait, *aptauerunt coronam de ſpinis capiti eius, quæ tam vehementer reuerendum caput filij mei pupugit, vt ex ſanguine fluente replerentur oculi eius, obſtruerentur aures, & barba tota decurrente ſanguine deturparetur.*

Et lib.4 c.70. *Et tunc corona ſpinea capiti eius arctiſſimè impoſita fuit, quæ ad medium frontis deſcendebat, plurimis riuis ſanguinis, ex aculeis infixis decurrentibus per faciem eius & crines & oculos & barbam replentibus, vt quaſi mihi nil niſi ſanguis totum videretur, nec ipſe me aſtantem crucem videre potuit, niſi ſanguine expreſſo per ciliorum compreſſionem.*

Cur Chriſtus ſpinis coronatus? Cauſa literalis.

Cauſa huius coronæ ſpineæ literalis fuit, vt milites Chriſtum quaſi falſum regem Iudæorum illuderent, & cruciarent. Hæc enim corona Chriſti tempora lãcinauit & fœdauit, ait Tertullianus lib.4. contra Marc.& vt ait S.Bernardus tract. de Paſ-

Bernard.
Moralis.
Origen.

ſione Dom. *Mille puncturis ſpecioſum eius caput diuulnerauit.* Moralem & myſticam dat Origenes: *In hac*, ait, *ſpinea corona ſuſcipit Dominus ſpinas peccatorum noſtrorum, intextas in capite ſuo. Peccatorum eſt enim*, ait S.Hilar. *aculeus in ſpinis, ex quibus Chriſto victoria corona contexitur.* Sed audi Tertullianum lib. de corona militis ſub finem:

Tertullian.

Chriſtus Ieſus quale, oro te, ſertum pro vtroque ſexu ſubiit? ex ſpinis opinor & tribulis in figuram delictorum, quæ nobis protulit terra carnis, abſtulit autem virtus crucis, omnes aculeos mortis in Dominici capitis tolerantia obtundens. Certè præter figuram, contumelia in promptu eſt, & turpitudo & dedecoratio, & his implexa ſæuitia, quæ tunc Domini tempora & fœdauerunt & lancinauerunt. Hæc ille: in capite enim viget tactus reliquique ſenſus. Vnde Varro: *Caput*, ait dicitur, *quòd ab eo nerui initium capiant*, per quos in totum corpus omnes vitæ ſenſus & motus diſtribuuntur. Spinæ ergo pungentes caput Chriſti, acri dolore eum cruciarunt.

Bernard.

Tropologicè ſpinæ hæ nos docent carnẽ pungere & domare ieiuniis, ciliciis, diſciplinis: *Non enim decet ſub capite ſpinis coronato membra eſſe delicata*, ait S.Bernardus. Hinc Tertullianus libro iam citato c. 14. docet Chriſtianos olim ob reuerentiam coronæ ſpineæ Chriſti coronis ex floribus contextis, quibus gentiles vtebantur, abſtinuiſſe.

S.Catha

Digitized by Google

Coronã ſpineam eligit S. Catharina Senenſis. S. Catharinæ Senenſi Chriſtus obtulit duas coronas, vnam ſpineam, alteram gemmeam dans ei optionem eligendi vtram mallet, ſed hac lege, vt ſi vnam eligeret in hac vita, alteram eius vice reciperet in futura. Mox illa arripiens ſpineam de manu Chriſti coronam, capiti ſuo infixit adeo validè, vt per plures dies capitis dolores ſenſerit, ideóque iam pro ſpinea gemmam in cælis recepit. S. Agapitus Martyr cum 15. tantùm eſſet annorum, & capiti eius prunæ ardentes imponerentur, memor ſpineæ coronæ Chriſti exultans aiebat: *Parum eſt in terra caput aduri, coronandum in cælo. Quàm decorè corona gloriæ ornabit caput afflictum pro Chriſto!* *S. Agapitus Martyr.* Idem cogita quiſquis capitis dolores, angores, grauedines, moleſtias, tentationes, tribulationes pateris: cogita Chriſtum vnam è ſpinis coronæ ſpineæ ſuę tibi cõmunicare.

Anagogicè S. Ambroſius in c. 22. Lucæ: *Corona,* *Ambroſ.* ait, *de ſpinis quæ capiti Chriſti imponitur, oſtendit, quòd de peccatoribus mundi tanquam de ſæculi ſpinis, triumphalis Deo gloria quæreretur.*

Symbolicè S. Bernardus de Paſſione Domini c. *Symbolicè.* 19. *Licet,* inquit, *in irriſione coronent, tamen ignorantes & irridentes coronatum regem fatentur. Ergo rex* *Bernard.* *eorum, vel ab ipſis neſcientibus demonſtratur* Et S. Auguſtinus tract. 116 in Ioannem: *Sic,* inquit, *regnum, quod de hoc mundo non erat, ſuperbúmque mũ-* *Auguſt.* *dum non atrocitate pugnandi, ſed patiendi humilitate vincebat, portans ſpineam coronam & purpureum veſtimentum, non clarus imperio, ſed plenus opprobrio.* Rurſum *Purpureus color,* (ait Elias Cretenſis ad *Elias Cret* Orationem 5. Nazianz in Iulianum,) *veros Imperatores admonet, vt promptis animis ſanguinem ſuum pro ſubditorum ſalute fundant,* vti ſudit Chriſtus. Hinc Cardinalibus data eſt à Pontifice purpura, vt illos moneat pro Chriſto & Eccleſia ſanguinem fundere, cum opus eſt vt alibi dixi. Quocirca S. *German. Conſtant.* Germanus Patriarcha Conſtantinop. Orat. in ſepulc. Chriſti: *Purpura illa,* ait, *& corona ex ſpinis plexa ante crucem, confirmabat victoriam dicentis: Confidite, ego vici mundum mundique Principem.* Præclarè S. Athanaſius ſerm. de Cruce & Paſſione: *Cũ* *Athanaſ.* *exueretur,* inquit, *Dominus, & indueretur purpura, eo ipſo inuiſibiliter trophæum de diabolo erigebatur. Miraculum nouum & incredibile, & magnæ ſine dubio victoriæ inſigne: quem per ludibrium ſubſannationémque pulſabant, ei triumphalia addiderunt ornamenta, coccineam chlamydem & coronam ſpineam. Ea de cauſa hoc genere veſtimenti indutus ad mortem proceſſit, vt oſtenderet victoriam de morte non temerè, ſed pro noſtra ſalute partam eſſe.* Ibidem S. Athanaſius docet Chriſtum ſpinis coronatum, vt nobis lignũm vitæ reſtitueret, ac vt noſtras ſpinas, id eſt, ſollicitudines in ſe ſuſcipiens curaret.

Godefridus Bullonius. Hac de cauſa Godefridus Bullonius, capta à Chriſtianis Ieroſolyma, cùm ipſe primus eius Rex Chriſtianus crearetur, noluit coronari corona regia, dicens: *non decere regem Chriſtianum, corona aurea inſigniri in illa vrbe, in qua Chriſtus geſtaſſet ſpineam,* vti Wilhelmus Tyrius & alij referunt.

Tonſura ſacerdotum refert coronã Chriſti. Denique hanc ſpineam Chriſti coronam, velut humilitatis mundique contemptus inſigne, repræſentant ſacerdotes & monachi tonſura ſua, quam inſtar coronæ geſtant in capite. Ita Beda lib. 5. Hiſtor. Angl. c. 22. & Germanus Patriarcha Conſtantin. in theoria rerum Eccleſiaſticarum.

Anagogicè Tertullianus de corona mil. c. 14 In- *Tertullian.* duc ſpineam Chriſti coronam, *vt & illam,* inquit, *Chriſti coronam æmuleris, quæ poſtea ei obuenit, quia & fauos poſt fella guſtauit, nec antè rex gloriæ à cæ-*

leſtibus ſalutatus eſt, quàm Rex Iudæorum proſcriptus in crucem, minoratus à patre modicum quid citra Angelos, & ita gloria & honore coronatus. Et S. Hieronymus: *Spinis,* ait, *coronatus eſt Chriſtus, vt* *Hieronym.* *nobis regni diadema compararet.*

Et arundinem in dextra eius. Vt arũdo eſſet quaſi ſceptrum Chriſti Regis Iudæorum, ſed arundineũ, id eſt, fragile, inane, vile, & ridiculum. qualis fuerit hæc arundo, deſcribit Leuinus Lemnius de herbis biblicis c. 27. *Arundinis,* ait, *plures ſunt differentiæ:* *Arundo Chriſti qualis?* *vna ſpecies eſt læuore perpolita, enodis nulliſque diſtincta geniculis, aut internodiis, quæ typha paluſtris* *Leuin. Lemnius.* *vocatur, qualis Chriſto pro ſceptro regali in manum tradita in affectati regni ludibriũ. Eſt huic ſtirpi ſceptri regalis aut Imperatoris forma, cuius cacumen duarum ferè palmarum altitudine, & craſſitudine pollicari, denſa compactáque lanugine ſtipatur, quam ſi manu aut digitis demulceas, holoſericum aut villoſam quandam congeriem contrectare te credas; quæ tamen poſt dies aliquot diſſoluitur in pappos, atque in diffuſam lanuginem euaneſcit.* Rurſum Tertullianus lib. de Corona militis c. 14. *Abſtulit,* ait, *vireus Chriſti omnes aculeos mortis, in Dominici capitis tolerantia obtundens.*

Symbolicè S. Hieronymus, & S. Athanaſius de *Symbolicè.* cruce: Arundo, inquiunt, fugat necátque ſerpẽtes, ſic Chriſtus venenatas concupiſcentias. Audi S. Hieronymum: *Quomodo Caiphas dixit oportere* *Hieron.* *vnum hominum mori pro omnibus, neſciens quid diceret; ſic & iſti quæcumque fecerunt, licet alia mente fecerint, tamen nobis qui credimus, ſacramenta tribuerunt. In chlamyde coccinea, opera gentium cruenta ſuſtentat: in corona ſpinea, maledictum ſoluit antiquum: in calamo, venenata occidit animalia: ſiue calamum tenebat in manu, vt ſacrilegium ſcriberet Iudæorum.* Portò S. Ambroſius in c. 22. Lucæ: *Arundo,* ait, *comprehenditur manu Chriſti, vt humana fragilitas iam non ſicut arundo moueatur à vento,* *Ambroſ.* *ſed operibus Chriſti coroborata firmetur: vel ſecundum Marcum caput eius percutit, vt ſolidata diuinitatis attactu noſtra conditio nutare non poſſit.*

Denique arundinem hanc cum columna, & ſpinea corona ac ſpongia qua Chriſtus aceto potatus fuit, magna diligentia à Chriſtianis fuiſſe aſſeruata tradit Beda de locis ſanctis cap. 20. & Gregor. Turon de gloria Mart. cap 7.

Et genu flexo ante eum illudebant ei dicentes: Aue *Inſignia regalia Chriſti.* (Græcè χαῖρε, id eſt, gaude, ſalue Syrus *pax tibi*) *Rex Iudæorum.* Nota hîc Chriſtum per ludibrium, à militibus quaſi inaugurari regem, cum omnibus Regũ inſignibus. Nam primò, totam cohortem, quaſi totum exercitum eum ſtipantẽ cingentémq; adducunt Secundò, thronus fuit lapis aut ſcamnũ, idque in modũ tribunalis altum, vt docet Clemẽs Alexand lib. 2. Pædag. c. 8. & alij. Tertiò, corona regalis fuit ſpinea. Quartò, paludamentum fuit chlamys coccinea. Quintò, ſceptrum fuit arundo. Sextò, fauſtæ acclamationes & reuerentia populi, fuẽre militum genuflexiones & ſalutationes ludicræ, item ſputa, alapæ, verbera: quæ omnia Chriſtus diuina humilitate & patientia ſuſtinuit, ideóque meruit, *vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium terreſtrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur quia Dominus Ieſus in gloria eſt Dei patris.* Philip. 2. 9. *Philipp 2. 9.*

Tropologicè Chriſtus voluit hîc primò, exhibere *Tropologicè.* nobis ideã vanitatis, ęquè ac afflictionis regnorũ & honorũ mundi, omniumq; Regũ & Principũ. Secundò, hæc ludibria vertere in arma victoriæ ſuæ ac præſertim humilitate ſua vincere ſuperbiſſimũ

Luciferum. Tertiò, docere regnum mundi ſitum eſſe in honoribus, pompis, deliciis; ſuum verò conſiſtere in contemptu honorum, voluptatum & ſui ipſius. Plura vide apud S. Athanaſium ſerm. de Cruce & Paſſ. Theophylactum & Ianſenium hìc, & Tertullianum de corona militis cap. 14.

Agrippa vt Chriſtus illuſus.

Denique iuſtâ Dei vindictâ factum eſt, vt paulò pòſt ſimili prorſus illuſione, quâ Chriſtus per ludibrium Rex Iudæorum coronatus eſt, Agrippa Rex Iudæorum, licet abſens, Alexandriæ per comœdum, qui eius perſona ſuſtinebat, illuderetur. Rem geſtâ multis enarrat Philo in Flaccum, quæ

Philo.

ego in pauca contraham: *Flaccus*, ait, *Ægypti præſes Alexandrinam multitudinem conuitiis paſſus eſt regi maledicere. Erat inſanus quidam nomine Karrabas, puerorum & adoleſcentum ludibrium. Hunc miſerunt propulſum ad gymnaſium in ſuperiori loco ſtatuunt, vt ſpectari poſſet ab omnibus, móxque capiti diadema impoſuerunt papyraceum, pro paludamento corpori ſtoream induunt, pro ſceptro fruſtum arundinis humo ſublatum quidam ei dedit in manum. Sic ornatum regiis inſignus, & in regem transformatum, more hiſtrionico adoleſcentes perticas in humeris geſtantes ſtipabant pro ſatellitio: tum alij ſalutatum accedebant* &c. Ecce Karrabbas hic ſuſtinens perſonam Agrippæ, repræſentat Barabbam, quem Iudæi prætulerunt Chriſto.

VERS. 30. ET EXPVENTES IN EVM ACCEPERVNT ARVNDI-
Mar. 15. 19. NEM, ET PERCVTIEBANT CAPVT EIVS,] tanquam ſtulti, ait S. Thomas, qui ſtultè ad regnum Iudææ aſpiraſſet: ſimul coronam ſpineam altiùs firmiuſque capiti eius infigerent, quæ omnia ſummæ erant contumeliæ, & atrociſſimi doloris, non tam ab hominibus, quàm à dæmonibus inuentæ & ſuggeſtæ, ait Origenes. *Non vnum membrum*, in-

Chryſoſt.

quit Chryſoſtomus, *ſed vniuerſum corpus atroces has iniurias patiebatur. Caput* afflictum *corona, calamo, pugni; facies ſputis; maxilla alapis; reliquum corpus flagellis, nuditate, amictu chlamydis, adoratione ſimulata; manus calamo, quem pro ſceptro tenere dederunt; os quoque ipſum & lingua aceti potione ac fellis.*

Hîc ſubnectenda ſunt & ordine hiſtorico intexenda, quæ tacente Matthæo ſupplet Ioannes cap. 19. à v. 1. ad v. 16. ſcilicet Chriſtum ſic flagellatum, ſpinis coronatum & chlamydatum à Pilato fuiſſe productum, oſtenſúmque Iudæis, dicendo, *Ecce homo*, vt eos ad miſericordiam flecteret; Iudæos verò magis in eum efferatos obſtinatè exclamaſſe; *Crucifige, crucifige eum*, quia filium Dei ſe fecit. Id audiens Pilatus, timénſque ne Ieſus Iouis, Herculis aut alterius Dei eſſet filius, qui eius necem vlciſceretur, ſeorſim rogauit Ieſum: Vnde es tu? Ieſu tacére, Pilatus ſubiecit ſe habere poteſtatem necandi ipſum. Chriſtus reſpondit: Non haberes poteſtatẽ aduersũ me, niſi tibi data eſſet deſuper: Poteſtatẽ. i. facultatem. permiſſionem & vires occidendi me, Pilato enim erat à Deo data poteſtas, id eſt auctoritas & iuriſdictio in cæteros Iudæos; in Chriſtum verò dũtaxat permiſſa erat à Deo. Chriſtus enim vt homo, cum Dei eſſet filius, liber erat, nullique poteſtati humanæ ſubiectus, imò omnium rex & Dominus, vti dixi v. 11. Vnde Pilatus hic iudicando & damnando Chriſtum, peccauit contra iuſtitiam tripliciter: primò, vſurpatione poteſtatis & iuriſdictionis in Chriſtum; vtpote quam nullam ha-

Tria Pilati peccata.

bebat. Secundò, peruertendo ordinẽ iudiciorum, quia tumultui Iudæorum ceſſit, nec Chriſtum ob crimen ſed ob tumultũ damnauit. Tertiò, peruertendo iuſtitiam, quia Chriſtum innocentem damnauit, ne haberetur inimicus Cæſaris, vt ſubdit Ioãnes. Hiſce ex Ioanne ordine intertextis vſque ad Chriſti condemnationẽ factã à Pilato, iã proximè ſubnectẽda ſunt quæ hic ſubiicit Matthęus dicẽs: VERS. 31.

ET POSTQVAM ILLVSERVNT EI, EXVERVNT EVM Mar. 15. 20.
CHLAMYDE, ET INDVERVNT EVM VESTIMENTIS Ioan. 18. 16.
SVIS, ET DVXERVNT EVM VT CRVCIFIGERENT.] Victor An-
Vbi milites, ait Victor in Marci c. 15. *ad ſatietatem* tioch.
vſque Chriſtum redemptorem noſtrum ludibrio habuerunt, abduxerunt eum vt crucifigerent.

Exuerunt eum chlamyde: relicta illi *coronâ ſpineâ ſemel impoſitâ & nunquam detractâ*, ait Origenes. *Exuitur*, ait S. Athanaſius ſerm. de Cruce, *à carnificibus, quas nos in Adam indueramus pelliceas* Origen.
tunicas, vt pro his poſſimus induere Chriſtum.

Induerunt eum veſtimentis ſuis. tùm vt illa ſibi vendicarent crucifixores, tùm vt ex illis Ieſus agnoſceretur à populo, & ſubſannaretur ad maiorem eius infamiam.

Et duxerunt eum vt crucifigerent. præeunte vt videtur tubicine, qui tubam inflans, ad ſupplicium hoc ſpectandum populum conuocabat. Hoc enim fuiſſe moris apud Romanos docet Gretſerus lib. 1. de cruce c. 16.

Fatigatus erat Chriſtus, crebris longíſque itineribus hac nocte & hoc manè peractis; nam à cœnaculo iuerat in montem Oliueti, diſtantem greſſibus ſiue paſſibus minoribus 1500. (minor paſſus continet duos pedes cum dimidio, maior verò ſiue geometricus eſt duplus, continétque quinque pedes: mille paſſus maiores faciunt milliare Italicum, mille verò minores faciunt dimidium milliare Ital.) Inde eodem ferè ſpatio reductus eſt ad domum Annæ, inde ad domum Caiphæ diſtantem greſſibus 330. inde ad domum Pilati diſtantem mille paſſibus; inde ad domum Herodis diſtantem paſſibus 350. inde reductus ad Pilatum; à Pilato denique ad montem Caluariæ per greſſus ſiue paſſus minores 1321. Vide Adrichomium in deſcriptione Ieruſalem num. 118. graphicè ex Geographis deſcribentem viam crucis Chriſti, variáſque in ea Chriſti ſtationes, occurſus & caſus.

Quàm longis itineribus fatigatus Chriſtus in die mortis ſuæ.

EXEVNTES AVTEM (ſiue domum Pilati, vt vult VERS. 32.
S. Hieron. Adrichom & Geographi viæ crucis, Luc. 23. 26.
ſiue vrbem Ieruſalem, vt vult Franciſcus Lucas & Mat. 15. 21.
& alij) INVENERVNT HOMINEM CYRENÆVM, NOMINE SIMONEM; HVNC ANGARIAVERVNT VT TOLLERET CRVCEM EIVS.] *Cyrenæum*, oriundum ex Cyrene, ſiue ea quæ eſt in Lybia, à qua quaſi metropoli tota regio Cyrenaica dicitur, quam ad fidem Chriſti conuertit S. Marcus, vt vult Origen. Franc. Lucas & Gagneius in c. 2. Actor. ſiue ex ea quæ eſt in Syria, vt vult Maldon. ſiue ea quæ eſt in Cypro, quæ à Cyro ædificata dicta eſt Cyrene, vt volunt alij. Inde ergo commigrauit in Iudæam. Quare Simon hic origine fuit gentilis, vti cenſent S. Hilar. Ambroſ. Beda, S. Leo ſerm. 8. de Paſſ. & alij, licet Maldon. & Franc. Lucas putent fuiſſe Iudæum, fortè quòd in Iudæam veniens factus ſit proſelytus, & in Iudæorum religionem tranſierit, idque ad myſterium, vt ſignificaretur non Iudæos incredulos, ſed gentes in Chriſtum credentes, fidem & crucem Chriſti amplexuras, ac per illas Iudæos quoque in fine mundi idem facturos.

Simon Cyrenæus quis.

Simonem. Traditio eſt, ait Pererius, Simonem hunc poſtea ad fidem Chriſti cum filiis eſſe conuerſum. Vnde Marcus addit eum fuiſſe Patrẽ Alexandri

Conuerſus fuit ad Chriſtum.

Rufus filius Simonis. *S.Polycarp.* *Et Alexander.* *L.Dexter.*

xandri & Rufi, qui eo tempore quo hæc Marcus ſcribebat, videntur fuiſſe Chriſtianis noti & celebres diſcipuli Chriſti: nam Rufus hic primò Thebarum, deinde Dertoſæ (Tortoſæ) in Hiſpania fuit Epiſcopus, ac proinde Eccleſia eius feſtum celebrat 12. Nouemb. De eodem ſic ſcribit S. Polycarpus ad Philippen. *Rogo omnes vos inſiſtere verbo iuſtitiæ & patientiæ, quam oculatè vidiſtis non ſolum in beatiſſimis illis, Ignatio ſcilicet Zoſimo & Rufo, ſed & in aliis qui ex vobis ſunt, & in Paulo & in cæteris Apoſtolis.* Alexander verò frater Rufi, & alter filius Simonis, Martyr ponitur in Martyrol. ab Adone & Beda die 11. Martij. Vnde L. Dexter in Chronico ad annum Chriſti 112. n. 10. ſic habet: *Carthagine Spartaria* (ciuitas eſt Hiſpaniȩ) *S. Alexander frater Rufi, primi Dertoſanorum Epiſcopi in Hiſpania Tarraconenſi, filius Simonis Cyrenenſis, qui poſt Chriſtum eius crucem baiulauit; patitur cum Candido & Zozymo & ſociis martyriũ. In religione ſequitur Simon filios, nec fraudatur debita mercede portata poſt Chriſtum crucis: nam poſt multa bona opera Hieroſolymis placidè quieſcit.* Et Braulio ſiue Helecas in Addit. ad Chronicon Maximi hæc habet: *Sanctorum Rufi & Alexandri memoria, Simonis Cyrenæi* (*quibuſdam Niger eſt*) *filiorum, celebris eſt. Venit cum filiis Simon in Hiſpaniam comitatus S. Paulum, vbi prædicauit; quam prius adierat comitatus D. Iacobum, & ibi prædicauit tunc: quem dicitur conſecraſſe cum aliis S. Petrus in Epiſcopum, obiiſſéque Ieroſolymis, colitur prima Decembris.*

Rurſum L. Dexter ad annum Chriſti 100. n. 4. *Rufus*, inquit, *Thebis reuerſus ad Hiſpanias Dertoſæ Pontifex ſedet.* Vide vtrobique annotationes Biuiatij, qui cenſet Simonem hunc eſſe illum qui Niger dicitur, ſociúſque fuit Pauli & Barnabæ Actor. 13. 1.

Hunc angariauerunt, id eſt, compulerunt. Vide dicta de etymo angariæ c. 5. v. 41. Magna fuit hæc militum iniuria & ignominia in peregrinum Simonem, quòd eum publicè infamem Chriſti crucem ad locum ſupplicij portare coëgerint. Patienter tamen vtramque tulit Simon, ideóque meruit à Chriſto illuminari, ac Chriſtianus, ſanctúſque fieri vt dixi. Sicut enim ſocius fuit crucis, ſic & gloriæ eiuſdem particeps extitit.

Symbolicè. Gregor.

Symbolicè S. Gregorius lib. 8. Moral. c. 26. *Crucem Ieſu*, inquit, *in angaria portare, eſt afflictionem abſtinentiæ pro alia quam neceſſe eſt intentione tolerare. An non Ieſu crucem portat in angaria, qui quaſi ad præceptum Domini carnem domat, ſed tamen ſpiritalem patriam non amat? Vnde & Simon idem crucem portat, ſed nequaquam moritur: quia omnis hypocrita corpus quidem per abſtinentiam afficit, ſed tamen per amorem gloriæ mundo viuit.*

Quomodo Chriſtus Crucem tulerit?

Vt tolleret crucem eius. Chriſtus primò portauit crucem ſuam longam vt ferunt 15. pedes, latam octo, idque iam toto corpore & humeris ex flagellatione cruentus, feſſus, fractúſque, ita autem portauit vt partem vnam extremam humero baiularet, alteram per terram protraheret, quam protrahens ac ad ſaxa & ſcrobes, vti fit, allidens, concutiebatur continuè, adeò vt flagellorum vulnera hac concuſſione aſſiduè renouarentur, quæ continua & grauis ei fuit afflictio. Chriſtum portaſſe ſuam crucem disertè ait Ioannes cap. 19. 17. *Et baiulans*, inquit, *ſibi crucem exiit.* Ita Euthymius hic, & S. Athanaſius ſerm. de cruce. Moris enim erat vt crucifigendi crucem ſuam ferrent, vti docet Plutar. de ſera numinis vindicta, Lipſius & Gretſerus de Cruce. Deinde cum Iudæi & milites viderent Chriſtum ſub cruce deficere; impoſuerunt eam Simoni, vt Ieſum viuum ſeruarent maioribus tormentis, ludibriis & crucifixioni, vtque citius peruenirent ad montem Caluariæ, citiúſque Chriſtum crucifigerent, ac deinde domum ad prandium redirent. Erat enim iam meridies, quæ eſt hora prandij. Vbi nota non videri Simonem crucem geſtaſſe cum Chriſto, hac ratione, vt Chriſtus priorem crucis partem, Simon poſteriorem portaret, vti pingunt pictores, ſed ipſum ſolum totam Chriſti præeuntis crucem geſtaſſe. Nam Lucas cap. 23. 26. ait: *Et impoſuerunt illi crucem.* Et Matth. & Marcus: *hunc angariauerunt, vt tolleret crucem eius.* Ita S. Auguſtinus, Ambroſius, Athanaſius & paſſim alij Patres, quia varia hic myſteria agnoſcunt. Primò S. Athanaſ. ſerm. de Cruce: *Nam & ſibi ipſi*, inquit, *Dominus crucem geſtauit, & rurſum Simon homo portauit illam. Primùm igitur portauit veluti trophæum aduerſus diabolum Ieſus, volens autem crucem ſibiipſi ferebat, neque enim neceſſitate compulſus acceſſit ad mortem. Rurſus autem geſtauit eam Simon homo, vt omnibus notum fieret, quòd non ſuam ipſius, ſed hominum mortem moreretur Dominus.*

Simon geſtauit crucem Ieſu Curt Cauſa 1. Athanaſ.

Secundò, S. Ambroſius in cap. 23. Lucæ, *id factum eſt vt prius ipſe*, inquit, *crucis ſuæ trophæum erigeret; deinde martyribus traderet erigendum. Conuenit enim vt trophæum ſuum prius ipſe victor attollat*; ac deinde illud idem *Chriſtus in homine, & homo portet in Chriſto.*

2. Ambroſ.

Tertiò, Origenes: *Non ſolum*, inquit, *eum conueniebat accipere crucem ſuam, ſed & nos conueniebat portare eam, ſalutarem nobis angariam adimplentes.* Sic enim ipſe ſanxit: *Qui non accipit crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me dignus.* Matth. 10. 38.

3. Origen. Matth. 10. 38.

Hæreſis Baſilidis & Marcionis de Chriſto cruci ſubducto.

Denique Tertullianus lib. de de præſcript. cap. 46. & lib. 5. contra Marcionem, S. Auguſtinus lib. de Hæreſ. & Euſeb. lib. 4 hiſtor. cap 8. tradunt hæreſim fuiſſe Baſilidis & Marcionis, quòd Chriſtus ita perſtrinxerit oculos Iudæorum, vt relicto Simone ipſe Chriſtus ſe ſubduxerit eorum oculis, & euanuerit: Vnde factum vt Iudæi occidentes & crucifigentes Simonem, putarent ſe Chriſtum crucifigere. Ita errant & hodie Mahometani.

Mulierum Chriſtũ ad mortẽ euntem ſequentium lamenta.

Hîc ordine hiſtoriæ intexenda ſunt, quæ Chriſto eunti in montem Caluariæ in itinere contigerunt, quæ tacet Matthæus & ſupplet Lucas c. 23. 31. ſcilicet Chriſtum, mulieribus piis ſe ſequentibus & lamentantibus dixiſſe, vt flerent non ſuper ſe ſed ſuper filios ſuos, qui à Tito & Veſpaſiano ob cædem Chriſti in tantas anguſtias redigendi erant, vt in ſpeluncas ſe abderent, dicerentque: *Montibus, cadite ſuper nos; & collibus, operite nos.* Vide dicta Oſeæ 10. 8. Ita S. Hieronymus. Cauſã ſubdit: *Quia ſi in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* Chriſtus enim quaſi viridis arbor erat, gratiæ frondibus & fructibus ſemper vernans, ac proinde indigna & inepta igni, id eſt, Dei vindictæ & excidio: Iudæi vero erant quaſi arbor arida, quia gratiâ vacui, ac ſteriles bonorum operum, ideo digniſſimi & aptiſſimi foco & vindictæ Dei. Nota τὸ *faciunt*, ſcilicet milites Romani, vel impersonaliter per Hebraiſmum *faciunt*, id eſt, fiunt, facientibus Iudæis, ſiue factione Iudæorum. Inter has feminas vna fuit Berenice, ſiue Verenice, vulgo *Veronica*, quæ Sudarium Chriſto exhibens, vt faciem ſudore & ſanguine maden-

Veronica ſudarium Chriſto exhibet.

tem abſtergeret, ab eo illud recepit, cum impreſſa in illo eiuſdem Chriſti effigie, vt habet Chriſtiana traditio, ac Methodius Epiſcopus apud Marianum Scotum in Chron. anno Domini 39. & ex eo Baronius anno Chriſti 34. cap. 116. Sudarium hoc Chriſti effigie inſignitum, Romam tranſlatum in Baſilica S. Petri aſſeruatur & quotannis in Paraſceue populo religioſè oſtenditur, vti ipſe ſæpius vidi. De eo eiúſque miraculis extat liber vetuſtus in Archiuio Biblioth. Vaticanæ. De Veronica ſic ſcribit L. Dexter ad annum Domini

L. Dexter.

48. num. 2. *Veronice ſancta mulier à Gallia Romam venit, ibique diuino relicto vultu miraculis clara migrat ad Dominum, anno 70. quam dicunt à Chriſto ſanatam è ſanguinis fluxu. De eadem ſic habent Acta S. Martialis primi Lemouicenſium Epiſcopi: Venit autem cum B. Petro Apoſtolo Romam, & per eum miſſus fuit in Galliam, habens in comitatu ſuo Amatorem & coniugem eius Veronicam, quæ familiaris & præcordialis amica fuit Virginis Mariæ. Sanctus verò Amator in rupe, quæ modo Amatoris dicitur, ſolitariam vitam egit, ibique obiit: Veronica autem S. Martialem prædicantem ſecuta eſt in territorio Burdegalenſi, ibique conſenuit.*

Veronica in territorio Burdegalenſi conſenuit.

De eadem vide Bredenbachium, Saligniacum, Paſch. & Adrichomium in deſcriptione Ieruſalem n. 44. & 118.

Vers. 33. Luc. 23. 33. Mar. 15. 22. Ioan. 19. 17.

Et venerunt in locum qui dicitur Golgotha, quod est Calvariæ locus.] Caluaria eſt cranium hominis carne nudum, quod & calua dicitur. Vnde Syrus vertit: *Gogoltho, cuius interpretatio eſt cranium* ſic & Æthiopicus. *Golgotha* ergo idem eſt, quòd caput ſiue cranium hominis; quod ita dictum à volubilitate & rotunditate; à rad. *gal* vel *galal*, id eſt, voluit reuoluit, conuoluit. Vnde *galgal* eſt circulus & cælum. Hebr. dicunt גלגלת *gulgoleth*, Chaldæi & Syri addito *Aleph* dicunt *gulgoltha*, quod vulgus more ſuo corruptè effert *Golgotha*. *Quod eſt*, ſcilicet ſi interpreteris, idem quod *Caluariæ locus*, puta locus vbi caluariæ hominum apparent. Hinc putant nonnulli Matthæum Græcè ſcripſiſſe, ſed non obſtat quin Hebraicè ſcripſerit: potuit enim vocem Hebræam Golgotha aliâ pariter Hebræâ, ſed clariore interpretari: Alij putant hanc interpretationem nominis Golgotha, additam ab Interprete Græco S. Matthæi. Vnde hæc interpretatio non extat in Euangelio Hebraico S. Matthæi, quod iam circumfertur.

Caluaria quid?

Golgotha quanã vox?

Quæres, vnde hic locus vbi crucifixus eſt Chriſtus, dictus ſit Golgotha, ſiue Caluaria? Reſp. Cõmunis Origenis, Tertul. S. Athanaſij, Epiphan. S. Auguſtini, Cyrilli cæterorúmque Patrum, vno excepto S. Hieron. hic, ſententia eſt, ita dictum eſſe ex eo, quòd traditio ſit in Golgotha ſepultum eſſe Adamum, quem Chriſtus ibidem ſanguine ſuo è cruce diſtillante redemerit, & ad vitam gratiæ reuocarit, iuxta illud Epheſ. 5. 14. *Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus*; Vbi Patres iam dictos citaui.

Caluaria dicta à cranio Adæ ibi ſepulto.

Epheſ. 5. 14.

Huc facit quod ſcribit Iacobus Ortohaita, ſiue Edeſſenus Magiſter S. Ephrem, teſte Andrea Maſio in Ioſue c. vltimum v. 32. ſcilicet Noë oſſa Adami in arcam religioſè ſuſcepiſſe, ac poſt diluuium illa inter filios diſtribuiſſe, ipſique Sem, quem anteferebat cæteris, Adami Caluariam dediſſe, & cũ ea Iudæam. Tanta apud priſcos erat cura honorque ſepulchri, ob animarum immortalitatem. Fortè præſagiebat Chriſtum in Caluaria apud Iudæos, Adamum è morte ſuſcitaturũ. Vnde S. Ambroſius in c. 23 Lucæ docet Chriſtum in Golgotha crucifixum, quia *congruebat*, inquit, *vt ibi vitæ noſtræ primitiæ locarentur, vbi fuerant mortis exordia.* Ambroſ.

Aliam cauſam magis literalem & obuiam dat hîc S. Hieronymus, Beda, Ianſenius, Franc. Lucas & alij; ſcilicet Caluariam dici hunc montem, eo quòd in eo locus eſſet ſupplicij, in quo rei plectebantur & decollabantur; Vnde ibi multa decollatorum erant crania. Negant hoc Baronius, Lorinus & Gretſerus lib. 1. de cruce, quia inquiũt, apud Iudæos gladij & decollationis non erat vſus, ſed tantùm lapidationis, crucifixionis & combuſtionis: harum enim trium pœnarum tantùm meminit Scriptura. Ita Sigonius lib. 6. de Repub. Hebr. c. vlt. Verùm gladio in ſuppliciis vſos fuiſſe Iudæos, docet Auctor libri Sanedrim, & Petrus Gregorius lib. 31. Syntagm. c. 16. Certum eſt poſt ſubactam à Romanis Iudæam, reos in ea capite fuiſſe plexos: Nam Herodes Antipas decollauit Ioannem Baptiſtam; & eius nepos Herodes Agrippa decollauit S. Iacobum fratrem S. Ioannis Apoſtoli: Actor. 12. Adde in Golgotha multa ſparſim iacebant crania non ſolùm decollatorum, ſed & lapidatorum, combuſtorum & crucifixorum. Myſticè Gretſerus: *Propheticè*, ait, *hic locus dictus eſt Golgotha, eo quòd in ea verum caput noſtrum, ſcilicet Chriſtus Dominus occubuit.*

Et reorum.

Gretſer.

Voluit Chriſtus in loco ſupplicij publico & infami, qualis erat *Golgotha*, crucifigi, vt infamia & execrabilia noſtra ſcelera lueret & expiaret. Quocirca ipſe locum hunc ſupplicij in locum honoris & adorationis conuertit. Chriſtiani enim in Caluaria Chriſtum crucifixum reuerentur & adorant; Chriſtus enim, vt canit Sedulius:

—— Pœnam veſtiuit honore;
Ipſáque ſanctificans in ſe tormenta beauit.

Sedulius.

Sic de Socrate ait Seneca in Conſol. ad Heluidiam: *Socrates carcerem intrauit, ignominiam ipſi loco detracturus.* Seneca.

Notat ex S. Hieronymo & S. Auguſt. ſerm. 71. de Temp. Beda de locis ſanctis c. 2. & alij, in hoc mõte Abraham à Deo iuſſum immolare filium ſuum. Mons enim Moria, in quo id contigit, vicinus eſt monti Caluariæ, adeóque vterque vnus idémque videtur eſſe mons, in duo iuga ſiue duos colles, ſcilicet Moria & Caluariam diſſectus.

Caluaria idem quaſi cum monte Moria

Cur Chriſtus extra Ieruſalem crucifixus ſit in Caluaria, cauſam quadruplicem; ſcilicet Literalem, Allegoricam, Anagogicam & Tropologicam aſſignat Apoſtolus Hebr. 13. v. 11. & ſeq. Vnde concludit: *Exeamus ad eum extra caſtra improperium eius portantes.* Vide ibi dicta. Primaria cauſa fuit, vt ſignificaret virtutẽ crucis Chriſti; ſcilicet fidem, gratiã, & Eccleſiam à Iudæis transferendam ad omnes totius mundi gentes, *vt crux Chriſti non templi eſſet ara, ſed mundi*, ait S. Leo ſerm. 9. de Paſſ.

Hebr. 13. 11.

Leo.

Vers. 34.

Et dederunt ei vinum bibere cum felle mistum (Arabicus *acetum cum myrrha* miſtum) et cum gustasset noluit bibere.] Interim dum terebratur & apparatur crux, eiúſque foſſa, Chriſto nonnihil quieſcenti propinatum eſt hoc vinum, quod de more reis damnatis, ad ſitim quâ in tanto angore laborant leuandam, & ad confortationem vt robur habeant ad ferenda tormenta, dari ſolebat, iuxta illud Prouerb. 31. 6. *Date ſiceram mœrentibus, & vinum his qui amaro ſunt corde.* Verùm Iudæi inauditâ barbarie, partim ad ludibrium, partim ad tormentum vinum hoc Chriſti, felle amaricarunt & corruperunt. Id factum eſt partim inſolentia militum,

Vinũ Chriſto ante mortẽ oblatum

Prou. 31. 6.

tum, partim malitia Iudæorum. Vnde queritur Chriſtus dicens: *Dederunt in eſcam* (Tertullianus lib. contra Iud. c.10. legit *in potum*) *meam fel:* quia fel fuit quaſi panis & eſca, vinum verò potus Chriſti. Vnde Euthymius: *Arbitror*, inquit, *fragmenta aridi fellis in aceto emollita fuiſſe, vt acetum quidem loco vini eſſet, illa verò fragmenta pro bucella panis, & præcipuè ſanè potum dederunt, conſecutiuè verò etiam cibum; his enim qui animo deſtituuntur, vinum præbere ſolemus, iniecto pane, vt primùm bibentes poſtmodum etiam poſſint edere.*

Euthym.

Potus Chriſto in monte Caluariæ bis oblatus.

Nota primò, hanc Chriſti potationem aliam & diuerſam eſſe ab illa, de qua verſ.48. & de qua agunt Lucas & Ioannes; quam ſcilicet Chriſto iam crucifixo clamanti, *ſitio*, porrexerunt. Hæc enim ante crucifixionem data eſt Chriſto, & hæc fuit vini, illa verò aceti. *Vinum* enim hîc legunt conſtanter omnes Codices Latini, ac Origenes, S. Ambroſius, S. Hieronymus, S. Hilarius, S. Auguſtinus lib. 3. de conſenſu c.11. Licèt Græcanc S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Titus, Euthymius, & Syrus pro οἶνον, id eſt vinum, corruptè vt videtur legant ὄξος, id eſt acetum, niſi dicas vinum hoc vocari ὄξος, id eſt, acetum, quia erat acerbum & acetoſum. De hac ergo potatione ait Chriſtus: *dederunt in eſcam meam fel*; de poſteriore verò v.48. *Et in ſiti mea potauerunt me aceto.* Dicitur fel non potus, ſed eſca, quia fel hoc videtur integrum iniectum in vinũ, nec cum eo cõmiſtum, vti iam dixi.

Vinum myrrhatũ quid?

Nota ſecundò, vinum hoc cum felle Marcus vocat *vinum myrrhatum*: quia ſcilicet vino huic impoſita fuit myrrha cum felle, vel certè myrrha ſola ſine felle, vt myrrha ipſa fel dicatur ob amaritudinem: ita paſſim omnes patres & interpretes, vno dempto D. Baronio, qui anno Chriſti 34. cap. 84. cenſet vinum myrrhatum fuiſſe aromaticum, tam ſapore quàm odore ſuauiſſimum; ita dictum, quòd in vaſis myrrhinis, admixtis variis aromatibus condiretur; quod licèt ipſe acutè & eruditè probet, aliis tamen non perſuadet; nec enim vinum myrrhatum poteſt dici fel vel felleum, vti hic illud vocat Matthæus; nec Iudæi Chriſto infenſiſſimi permiſiſſent id dari Chriſto. Vnde v. 48. illi ſitienti propinarunt acetum. Denique Baronius ſuam ſententiam reuocat in fine tomi 10. ac cæteris Interpretibus aſſentitur, qui cenſent vinum myrrhatum fuiſſe acerbum & amarum.

Et cum guſtaſſet noluit bibere ſiue quod auerſaretur malitiam Iudæorum, qui vinum felle corruperat; ſiue quia volebat maiorem pati ſitim in cruce, vt vobis mortificationis gulæ & ſenſuum viuum daret exemplum.

Palamonis mira auſteritas.

Quocirca Palamon miræ ſanctitatis vir, cum in die Paſchatis iuſſiſſet S. Pachomio diſcipulo ſuo apparare cibum feſto tanto congruentem; illéque agreſtia olera, quibus veſci ſolebat apparaſſet, illiſque oleum cum ſale præter morem condimenti vice inieciſſet, Palamon frontem pulſans, cum lachrymis dixit: Dominus meus fuit crucifixus, contumeliis affectus, colaphis appetitus, felle & aceto potatus, & ego oleum comedam? Quare illud guſtare noluit, ſolitúmque olerum cibum ſibi apponi iuſſit. Ita habet vita S. Pachomij.

VERS. 35. Luc. 23. v. 33. 34. Mar. 15. v. Ioann. 19. v. 18. 23.

POSTQVAM AVTEM CRVXIFIXERVNT EVM, DIVISERVNT VESTIMENTA EIVS SORTEM MITTENTES; VT IMPLERETVR QVOD DICTVM EST PER PROPHETAM DICENTEM: DIVISERVNT SIBI VESTIMENTA MEA, ET SVPER VESTEM MEAM MISERVNT SORTEM.

Matthæus partim more ſuo breuitati ſtudens & geſta Chriſti contrahens, partim horreſcens indignitatem & atrocitatem crucifixionis Chriſti, eam non quaſi præſentem, ſed quaſi præteritam enarrat, ac velut oculis clauſis perſtringit, dicens: *Poſtquam autem crucifixerunt eum:* Nota primò, dogma fidei eſt Chriſtum non funibus ſed clauis cruci fuiſſe affixum, quibus perforatæ fuêre manus Chriſti, vt in eas manus ſuas immittere poſſet Thomas, vt patet Ioannis 20. v. 25. & ſeq. Vnde Pſalm. 21. dicitur: *Foderunt manus meas & pedes meos.* Fieri tamen poteſt, vt funes quoque adhibiti ſint ad colligandum cruci corpus Chriſti: alioqui enim tota moles corporis à manibus vix pendere & ſuſtentari potuiſſet: imò S. Hilarius lib. 10. de Trinit[illegible]it Chriſtum cruci clauis affixum, & funibus alligatum fuiſſe. Funes hi oſtenduntur Romæ in templo S. Crucis in Ieruſalem, ædificato à S. Helena. Addit Nonnus Panopolitanus Paraphraſtes Euangelij ſancti Ioannis cap. 19. verſ. 18. manus Chriſti præter clauos ferreo vinculo fuiſſe cruci aſtrictos. Sic enim ait: *Illic interfectores ad lignum quadrilaterum ſublime ſupra terram erectum, extenderunt Chriſtum, adſtringentes vi explicatas vtrinque manus ferreo vinculo, & immenſo, ac ſingulari clauo pedes vtriuſque pectuſculum vno impetu perforatum transfixêre, pedibus ſibi mutuo impoſitis ac complicatis, inflexibile exitij vinculum.*

Pſalm. 21.

Funes crucis Chriſti Romæ.

Nonnus.

Addunt S. Irenæus, Iuſtin. & Gregorius Turon. apud Gretſerum lib. 1. de Cruce c.29. in cruce fuiſſe ſuppedaneum, ſiue aſſerculum, in quo innixi & fixi fuerint Chriſti pedes. Verùm in cruce delicatior hæc fabrica videtur, ait Lipſius de Cruce; nec Chriſtus in cruce ſterit, ſed ſuſpenſus pependit, vt patet Actor. 5. 30. Galat. 3. 13. Minus incommodè Franciſcus Lucas & alij cenſent; crucem ad pedes Chriſti fuiſſe excauatam, vt calcibus pedum eius in cauo hoc receptis, pedes non incurui, ſed erecti & extenſi penderent in cruce. Porrò clauos hos alij tres, alij quatuor fuiſſe autumant, vt ſicut ſingulæ manus, ſic & ſinguli pedes ſuum habuerint clauum. S. Brigida lib. 1. Reuelat. c.10. aſſerit vnum pedem alteri ſuperpoſitum, cruci fuiſſe affixum duobus clauis, idque ſibi reuelaſſe B. Virginem S. Franciſci ſtigmata quatuor clauos repræſentant, ait Lucas Tudenſis lib. 2. contra Albigenſes c.11. & ex eo Lucas Waddingus in Annal. Minorum anno Chriſti 1224. n.19. Minus probabiliter S. Bernardus ſerm. de triplici cuſtodia, manus, linguæ & cordis, autumat ſex fuiſſe clauos in manibus & pedibus Chriſti. Vidi ego Romæ magno animi ſenſu clauum Chriſti integrum, in templo S. Crucis in Ieruſalem, longum, modicè craſſum, quadratum, habentem tuber ingens rotundum, ſed cauum in capite, & ſenſim tendentem in acumen. Latrones quoque cum Chriſto crucifixi clauis cruci affixi ſunt: alioqui enim ex clauis S. Helena dinoſcere potuiſſet crucem Chriſti à ſe inuentam à crucibus Latronum, quod tamen non niſi per miraculum fieri potuit. Chriſtus ergo clauis ferreis malleo adactis, fuit cruci affixus; clauis inquam, per volam manus (vbi viget tactus, ideóque acris eſt dolor) adactis, vti habet communis fidelium ſenſus, itaque paſſim pictores Chriſtum per volam manus crucifixum pingunt. Fauet illud Zachariæ c.13.6. *Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum?* Nonnulli tamen cenſent Chriſtum crucifixum clauis, non per volam manus, ſed per carpum adactis. Carpus vocatur brachij extremitas, vbi eſt pulſus, & vbi

Quot claui in cruce?

Clauus Chriſti in templo S. Crucis in Ieruſalem Romæ.

Acerbitas crucis Chriſti.

1.

brachium iungitur manui. Adactis inquam per
carpum non directè, ſed tranſuerſim, ita vt per
carpum adigerentur in manum, & claui extremi-
tas in extremam manus ſuperficiem deſineret, il-
lámque cruci affigeret. Claui enim valde fuère
longi, vt patet ex illo quem Romæ conſpicimus.
Id ita eſſe liquet clarè inquit Mellonius, ex ſacra
ſindone, cui inuolutum fuit corpus Chriſti à cru-
ce depoſitum, in quo hæc ſacra Chriſti ſtigmata
manifeſtè viſuntur, quod religiosè ſeruatur & co-
litur Taurini apud Allobroges. Fauet illud Pſal.
21. *Foderunt manus meas*, &c. Idem exhibent an-
tiquæ picturæ Chriſti crucifixi. Ita crucifixerunt,
inquiunt, Chriſtum, tùm vt firmius eum cruci
affigerent, tùm vt maiori eum dulore afficerent;
etenim maior fuit dolor, quo longior clauorum
fuit per carpum manumque ductus, ideóque lon-
gior plaga & vulnus: & quia in carpo viget ta-
ctus, vt patet ex pulſu; & quia hoc vulnus tranſ-
uerſum & longum, ex grauitate corporis & bra-
chiorum carpum manúmque degrauantium, iu-
giter efficiebatur maius & productius.

Secundò, acerbitas crucifixionis Chriſti patet;
primò, ex eo quod in ea clauis perfoſſæ ſunt ma-
nus, & pedes; vbi ſenſus tactus eſt acutiſſimus.
2. Secundò, quòd in cruce totum corporis pondus
3. ex manibus transfixis pependerit. Tertiò, quòd do-
lor hic diuturnus ſit, adeò vt Chriſtus per tres ho-
ras viuus in hoc crucis cruciatu vixerit; hinc crux
à cruciãdo dicta eſt. Vnde myſticè applicatur Chri-
ſto, illud de Ieruſalem ad litteram dictum Thren.
Thren. 1. 1. *O vos omnes qui tranſitis per viam attendite & vi-*
4. *dete, ſi eſt dolor ſicut dolor meus.* Quartò, in cru-
ce diſtenſa fuerunt brachia & membra Chriſti,
adeo vt ſingula eius oſſa numerari poſſent, iuxta
illud: *Foderunt* (q. d. fodiendo foſſas fecerunt)
manus meas, & pedes meos, dinumerauerunt omnia
Pſalm. 21. *oſſa mea.* Pſal. 21. Vnde S. Catharina Senenſis dicti-
Quis ſummus dolor Chriſti. ctabat maximum dolorem, quem Chriſtus ſenſit
in cruce fuiſſe in pectore; ſcilicet in extenſione
indéque conſequente diſiunctione oſſium pecto-
ris. idque ſe experientia didiciſſe, cum à Chriſto
omnium eius dolorum particeps facta fuit. Et ratio
fauet: illa enim oſſa pectoris data ſunt ad defen-
ſionem cordis, & inde fit immanis dolor. Ita habet
eius vita lib. 2. cap. 19. ſcripta per Ambroſium
Catharinum. Oret quis extenſis brachiis per duo
vel tria *Miſerere*, & ſentiet quantus ſit hic dolor.
Notat Genebrardus in Pſal. 21. 20. pro *dinumera-*
runt, Hebr. eſſe אספר *aſapper*, id eſt, *dinumerabo*,
id eſt, dinumerare poſſim ego, æquè ac quiuis
alius me inſpiciens; ideóque Noſtrum vertere *di-*
numerauerunt, id eſt, dinumerare potuerunt: quia
Chriſtus inquit, hac diſtenſione & diſtractione ar-
tuum tantum cruciatum ſentiebat, vt ipſi non va-
caret oſſa ſua dinumerare.

3. Tertiò, Chriſtus cum ſpinea corona fuit cruci-
Crucifixionis Chriſti circumſtantia. fixus, vti iam dixi. Rurſum inter duos latrones,
quaſi eorum princeps. Item nudus more Roman.
imò multi Doctores cum S. Ambroſio, & S. Bo-
nauentura docent ne verenda quidem habuiſſe
tecta & velata; licèt id putet Abulenſis, Diony-
ſius Carthuſianus & Barradius, quòd id inhone-
ſtum ſit coram viris & feminis; ſed magis indeco-
ra paſſus eſt Chriſtus. Ita Gretſerus lib. 1. de Cru-
ce c. 22. & Suarez 3. p. q 46. art. 8. ſect. 4 & Franc.
Lucas hic: qui ſanè Chriſto ſommè pudico & ve-
recundo, ſummus fuit pudor & dolor. Audi S.
Ambroſ. Ambroſium lib. 10. in cap 23. Lucæ: *Nudus*, ait,
crucem aſcendit, nudum ecce video. Talis ergo aſcen-
dat qui ſeculum vincere parat, vt ſeculi adiumenta
non quærat. Victus eſt Adam, qui veſtimenta quæſiuit:
vicit ille, qui veſtimenta depoſuit, & talis aſcendit,
quales nos auctore Deo natura formauit. Sed Adam,
inquit D. Taulerus c. 33. Exerc. vitæ Chriſti, *ob* Taulerus.
amiſſam innocentiam tegere ſe & veſtibus operire fe-
ſtinauit: Chriſtus verò nudatus eſt, eo quòd integram
& illæſam ſeruarat innocentiæ puritatem, nec vllo ei
alio tegmine opus erat. Hinc Chriſti exemplum ſe-
qui volens S. Franciſcus, in morte nudum ſe in
terra proſtrauit, vt dixi Matth. 5. ad illa: *Beati*
pauperes ſpiritu.

Hæc cogitans S. Flauia virgo nobiliſſima & *S. Flauia virgo & Martyr nuda ſuſpenſa.*
Martyr, ſoróṙque S. Placidi Martyris, cùm iuſſu
Manuchæ Tyranni nuda ſuſpenderetur, vt Chri-
ſtum negaret: *Ego* inquit, *non tantùm nuditatem*
corporis ſuſtinere parata ſum, ſed etiam gladium &
ignem propter eum, qui pro me denudari, flagellari
& crucifigi voluit. Ita habent Acta S. Placidi apud
Surium ad diem 5. Octobris.

Quartò, paſſim cenſent Chriſtum in cruce hu-
mi ſtrata fuiſſe crucifixum: ita enim fiebat in illis
qui crucem ſuam ferebant, ſecus eſt de illis, qui
in cruce prius fixâ, v. g. in paxbulo iam erecto ſuſ-
pendebantur. Humi ergo Chriſtum fuiſſe cruci
affixum cenſent S. Anſelmus, Laurentius Iuſtinia-
nus, Abulenſis, Gretſerus & alij. Alioqui enim
inquiunt, difficilior fuiſſet Chriſti crucifixio in
cruce altâ & erectâ. Contrarium tamen, ſcilicet
Chriſtum in cruce erectâ fuiſſe cruci affixum; ni-
mirum ita vt ſtans in ſuppedaneo altiore extendẽs
manus, facile fuerit illas clauis ad crucem iam in
terra firmatam configere, docet Nonnus, cuius
verba iam citaui, & S. Bonauẽtura, Lipſius tract. de
Cruce, Ioannes Molanus tract. de imag. & pictu-
ris, Toletus & Ribera in cap. 19. S. Ioannis v. 18 ac
S. Brigitta lib. 1. Reuel. c. 15. ac ibidem Conſaluus
Durantus, item Daniel Mallonius commentans
in Alphonſi Palleotti librum de ſtigmat. S. Sin-
donis c. 16 Fauet illud Cant. 7. 8. *Aſcendam in* Cantic. 7. 8.
palmam & apprehendam fructus eius. Vide ibi dicta.
Nihil in hac quæſtione definiunt Salmeron, Sua-
rez & Lorinus in Pſalm. 21. v. 17 nec ego definio.

Quæres, cur Chriſtus ſit crucifixus potius quàm *Cur Chriſtus crucifixus*
combuſtus, lapidatus, capite plexus? Reſp. Cauſa
litteralis fuit, quòd Iudæi ex odio in Chriſtum, vt *Cauſa litteralis.*
eius nomen & ſectam infamarent & planè abole-
rent, voluerunt eum morte ſummè infami plecte-
re. Talis autem eſt mors crucis. Hac de cauſa cri-
men ei impoſuerunt, quòd affectaſſet Regnum Iu-
dææ, & Cæſari rebellaſſet: rebelles autem, ſeditioſi
& regnum ambientes iure Romano crucifigeban-
tur, vt qui voluerant cæteris eminere in regno, cæ-
teris eminerent in patibulo. Adde videri Iudæos
crucis ſupplicium Barabbæ, quaſi ſeditioſo & la-
troni famoſo debitum, voluiſſe in Chriſtum tranſ-
ferre. Vnde electo ab eis Barabba præ Chriſto, il-
lico contra Chriſtum clamare cœperunt, crucifige
eum. Cauſa ex parte Dei fuit, quia placuit Deo per *Cauſa Dei.*
ſtultitiam crucis, ſaluos facere credentes. Crux
enim Iudæis eſt ſcandalum, gentibus ſtultitia, ipſis
autem vocatis & electis Dei virtus & ſapientia,
vti fusè docet Paulus 1. Corinth. 2.

Accedit, qoòd victimæ olim eleuabantur, vt
ſignificaretur eas offerri Deo, deinde igne crema-
bantur. Sic Chriſtus, qui totũ ſe expanſis brachiis
Deo Patri in holocauſtum & victimam pro pecca-
tis noſtris obrulit, eleuatus fuit in cruce, ibique
dolore & magis amore hominum aſſus & toſtus:
ſicut eius typus agnus Paſchalis, diſtentus in veru
per

Digitized by Google

Cauſa moralis. per modum crucis, aſſabatur. Cauſæ morales ex parte Chriſti & hominum fuère variæ. Prima, vt
1. ſicut Adam & Eua peccarunt extendendo manus ad lignum vetitum, ſic Chriſtus peccatum hoc lueret extendendo manus ad lignum crucis: ita S. Auguſt. in Append. de diuerſis ſerm. 4. Vnde
Offic. Eccl. canit Eccleſia: *Per lignum ſerui facti ſumus, & per ſanctam crucem liberati ſumus.* Et: *Vt vnde mors oriebatur inde vita reſurgeret, & qui in ligno vincebat in ligno quoque vinceretur.* Et S. Gregorius Nazian. in
Nazianz. Orat. de ſeipſo ad Arrianos: *Ad vita lignum vnde excideramus, per ignominiæ lignum reuocati ſumus.* Et S. Ambroſius in Lucæ c. 4. *Mors per arborem,*
Cantic. 8. *vita per crucem.* Imò ipſe Chriſtus Cant 8. *Sub arbore malo ſuſcitaui te. Ibi corrupta eſt mater tua, ibi violata eſt genitrix tua.* Rurſum crux eſt expiatio & remedium concupiſcentiæ ex peccato Adæ contractæ, quæ fons & origo eſt omnium peccatorum: quare exemplo crucis ſuæ docet nos Chriſtus, concupiſcentiam noſtram aſſiduè crucifigere & mortificare; ſi peccata cauere & animam ſaluare velimus: Ita S. Athanaſ. de Incarn. Verbi.

2. Secunda, vt pendens in aëre, inter cælum & terram, cælites terrenis reconciliaret. Ita S. Ambro-
Ambroſ. ſius in Lucæ c. 23. *Vt non ſibi ſoli,* inquit, *ſed omnibus vinceret, manus in cruce extendit, quo omnia ad ſe traheret; vt nodo mortis exuta, iugo fidei ſuſpenſa, cæleſtibus ea quæ prius erant terrena, ſociaret.* S. Cy-
Cyprian. prianus, vel quiſquis eſt Auctor Tract. de Paſſione ait: *Conſidero opera tua, & admiror te cruci inter dãnatos affixum, iam nec triſtem nec pauidum, ſed ſuppliciorum victorem, eleuatis manibus triumphantem de Amalec, & quaſi ſanctificantem de excelſo plebem, & eleuatum in ſublim, & quaſi cælo proximum ſuperioribus inferentem conſummati agonis vexillũ, & inferioribus erexiſſe ſcalam in patris occurſum.*

Hinc S. Hieron. hic, docet Chriſtum in cruce per quatuor eius cornua, quaſi amplecti totum
Hieronym. mundum, eiúſque quatuor plagas: *Ipſa ſpecies crucis,* inquit, *quid eſt niſi forma quadrata mundi? Oriens de vertice fulgens, arcton dextra tenet, auſter in læua conſiſtit, occidens ſub plantis firmatur: Vnde Apoſtolus dicit, vt ſciamus quæ ſit altitudo, & latitudo, & longitudo, & profundum. Aues quando volant ad æthera, formam crucis aſſumunt: homo natans per aquas, vel orans forma crucis viſitur; nauis per maria, antenna cruci ſimilata ſufflatur.* Et S. Gregorius Nazianzenus in Carm. de Virgin.

Nazianz. *Quin etiam expandens ſacrati corporis artus*
In fines orbis, mortale ex finibus orbis
Collegit genus, atque hominem contraxit in vnum,
Et medijs magna poſuit Deitatis in vlnis

Ioann. 12. 32. Hoc eſt quod ait Chriſtus: *Ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum.* Ioann. 12. 32.

3. Athanaſ. Tertiam dat S. Atbanaſius de Incarn. Verbi: *Nam ſi ideo venerat, vt noſtra piacula execrationéſque portaret, quomodo alia ratione execratio aut piaculum fuiſſet, niſi execrabilem mortem in ſe recepiſſet? Eſt autem hoc ipſum crux, quemadmodum ſcriptum eſt: Execrabilis quicumque in ligno pendet.* Deuter. 21. 25. Galat. 3. 13.

Martyrum omnium tormenta in cruce ſenſit Chriſtus. Accedit, quòd in cruce omnia pœnarum genera concurrunt: quare illa Chriſtus in ſua cruce complexus eſt, vt martyribus daret exemplum quælibet ſupplicia perferendi. Crux enim, manus pedéſque ſecat vt gladius, corpus diſtendit vt eculeus, lacerat vt vngula, laniat vt beſtiæ, vrit cruciátque vt focus, adeóque lento quaſi igne hominem aſſat & necat &c. Quare Chriſtus omnium Martyrum tormenta ſenſit, illaque ſibi repræſentauit & pro iis afflictus fuit, vt omnibus virtutem illa ſuperandi impetraret: nimirum vt ait B. Laurent. Iuſtin.
Laurent. Iuſtin. lib. de triumphali Chriſti agone c. 19. *in Stephano lapidabatur, in Laurentio aſſabatur, ſicque in ſingulis ſingula martyrum cæterorúmque iuſtorum ſuſtinebat tormenta.*

4. Auguſt. Quartam dat S. Auguſtinus Append. de diuerſis ſerm. 59. *Noluit,* ait, *lapidari, aut etiam gladio percuti, quia videlicet nos ſemper nobiſcum lapides aut ferrum ferre non poſſumus, quibus defendamur. Elegit verò crucem quæ leui motu manus exprimitur, quæ & contra inimici verſutias munimur.* Hoc eſt quod ait
Galat 3. Paulus Galat. 3. *Chriſtus redemit nos de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Scriptum eſt enim: maledictus omnis qui pendet in ligno, vt in gentibus benedictio Abrahæ fieret in Chriſto Ieſu.*

5. Anſelm. Quintam aſſignat S. Anſelmus in Epiſt. ad Philip. c. 2. *Tam peſſimam,* inquit, *mortem ſaluator elegit, vt omnem mortem occideret.* Et vt ait S. Auguſt. Pſal. 140. *Vt diſcipuli eius mortem non modò non timerent, ſed nec genus mortis horreſcerent.* Idem S.
Auguſtin. Auguſtinus lib. de agone Chriſtiano c. 11. *Nolite,* ait, *timere contumelias & cruces & mortem, quia ſi nocerent homini, non ea pateretur homo, quem ſuſcepit filius Dei.* Sic & S. Thom. 3. p. q 48. art. 4.

6. Athanaſ. Sextam dat S. Athanaſius de Incarn. Verbi: *Dominus venit,* inquit, *vt diabolum præcipitaret, aeremque purificaret, & viam ad cælum nobis inueniret.* Ergo debuit in aëre crucifigi. Eandem rationem dat S. Chryſoſtomus hom. de cruce & Latrone. Plures alias cauſas congerit S. Thomas 3 p. q. 40. art. 4. Iacobus Boſius lib. 1. de cruce Triumphante c. 10. & Gretſerus lib. 1. de cruce c. 41. & 42. Deniq;
Baſil. D. Baſilius homil. de humilit. *Diabolus,* inquit, *in eo crucifixus eſt, quem ſe crucifixurum, & in eo mortuus, quem morte ſe extincturum ſperauerat.* Accedit
S. Leo. D. Leo ſerm. 10. de Paſſione: *Claui,* inquit, *Chriſti perpetuis diabolum fixère vulneribus, & ſanctorum pœna membrorum, inimicarũ fuit interfectio poteſtatũ.*

Porrò in cruce verùm fuit illud Pſal. 95. iuxta ſeptuag. olim lectum: *Regnauit à ligno Deus,* quia
Ambroſ. vt ait S. Ambroſius in c. 23. Lucæ: *Licet in cruce erat Dominus Ieſus; ſupra crucem tamen regia maieſtate radiabat.* Et vt ait S. Auguſtinus *Chriſtus*
Auguſt. *domuit orbem non ferro, ſed ligno.* Crux ergo fuit currus triumphalis Chriſti, in quo ipſe de diabolo, peccato morte & inferno triumphauit. Hinc S. Ambroſ. lib. 10. in Lucæ c. 23. crucem vocat *currum triumphatoris, & triumphale patibulum.*

Crux Chriſti ex quot lignis. *Hinc & crux* dicitur compacta fuiſſe ex cupreſſo, cedro, palma, olea. Vnde carmen:

Ligna crucis palma, cedrus, cupreſſus, oliua:

Quod citat Gloſſa in Clement. 1. de ſumma Trinitate. Et; *Corpus tenet alta cupreſſus.* Et, *Pars eſt oliua ſuprema.* Vide noſtrum Gretſerum lib. 1. de Cruce c. 5. ex S. Chryſoſt. In cruce enim Chriſtus quaſi cedrus exaltatus fuit, quaſi cupreſſus comata pulchruit, quaſi oliua gratiæ oleum fudit, quaſi palma victrix de morte triumphauit. Quocirca S. Cyprianus vel quiſquis eſt Auctor Tract. de
Cyprian. Paſſione ait: *Aſcendiſti Domine palmam: quia illud crucis tuæ lignum portendebat triumphum de diabolo, vel de principatibus & poteſtatibus & nequitiis ſpiritualibus victoriam, erántque in manibus tuis duo cornua, in quibus erat fortitudo tua abſcondita & imperium tuum ſuper humerum tuum: tu ipſe patibuli tui baiulus, hærebas ligno quod tuleras, euectionis & paſſionis anxietates ſuſtinens & labores. Conſiderans opera tua & expaui.*

Denique Deus voluit crucem Chriſti eſſe primò,

pretium

Digitized by Google

pretium redemptionis noſtræ: ſecundò, librum
ſapientiæ diuinæ: tertiò, ſpeculum omnis virtutis
Crux eſt liber ſapientiæ & perfectionis. Librum ſapientiæ Dei dico, quia
in crucis atrocitate Chriſtus primò oſtendit ſum-
mum in homines amorem, vtpote pro quibus tam
1. atrociter & ignominioſè crucifixus ſit. Secundò,
2. grauitatem peccati mortalis, vtpote quod non niſi
morte crucis ex iuſto Dei decreto expiari potuerit:
tertiò, acerbitatem pœnarum gehennæ. Si enim
3. Deus caſtigauit adeò peccatum alienum in Chri-
ſto filio ſuo, quomodo caſtigabit peccata propria
in ipſis viliſſimis peccatoribus in igne gehennæ?
Nam ſi in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?
4. quartò, quanti facienda ſit anima hominis cuiuſli-
bet, vtpote cuius pretium fuit vita Chriſti, quo
ipſe eam appretiauit & redemit; quantoque ſtudio
animarum ſalus procuranda ſit, ne ſanguis Chriſti
pro illis inaniter ſit effuſus, & quaſi perditus: quin-
5. tò, quanta ſit futura felicitas beatorum in cælo,
vtpote quæ empta ſit tot tormentis à Chriſto in
cruce. Iure ergo, S. Auguſt. tract. 119. in Ioan-
nem: *Lignum,* inquit, *in quo fixa erant membra pa-
tientis, etiam cathedra fuit magiſtri docentis.*

Et ſpeculum virtutum omnium. Crux quoque eſt ſpeculum omnis virtutis &
perfectionis, quia Chriſtus in cruce oſtendit api-
cem & culmen ſummæ humilitatis, paupertatis,
patientiæ, fortitudinis, conſtantiæ, mortificationis,
obedientiæ, charitatis, cæterarúmque virtutum
Exod. 25. 40 omnium. *Inſpice,* ergo ô Chriſtiane, *& fac ſecun-
dum exemplar, quod tibi in monte* Caluariæ *monſtra-
tum eſt* Exodi 25. 40. Hoc eſt quod ait Apoſtolus
Epheſ. 2. Epheſ. 2. *in charitate radicati, vt poſſitis comprehen-
dere cum omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo, & longitu-
do, & ſublimitas, & profundum, ſcire etiam ſupereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti.* Vide ibi dicta.
Quocirca Martyres meditatione crucis Chriſti ani-
Exempla: S. Felicula. mabant ſe ad cruces quaslibet. Ita S. Felicula vir-
go & martyr S. Petronillæ collactanea, cum in
eculeo torqueretur exultans dicebat: *En Chriſtum
ſponſum video, qui pro me tanta ſuſtinuit.* S. Ignatius
S. Ignatij, Martyris Epiſt. ad Romanos: *Amor meus crucifixus eſt.* SS.
SS Marci & Marcelliani Marcus & Marcellianus fratres & martyres cru-
cifixi: *Nunquam,* inquiebant, *tam iucundè epulati
ſumus, quam libenter hæc Chriſti cauſa perferimus,
in cuius amore nunc fixi eſſe cœpimus. Vtinam nos
tam diu pati ſinat, quamdiu corruptibili hoc corpore
veſtiti erimus.* Ita crux Chriſti quaſi mel dulcorat
SS Sauini & Cypriani cruces ſanctorũ. SS. Sauinus & Cyprianus Marty-
res Brixiani ſuper rotas extenſi, & dilacerati gratias
agentes Deo canebant: *Quàm dulcis eſt dilectio
tua Domine!* S. Heſteria Bergomas virgo & martyr:
S. Heſteria *En,* inquit, *ceruix mea præſto eſt, in hac ſaui te: hanc
pro Chriſti Domini mei fide libenti animo trado.* SS.
SS. Euſebij Pontiani, Vincentij & Peregrini. Euſebius, Pontianus, Vincentius & Peregrinus
Martyres ſub Commodo Imperatore cùm in ecu-
leo quaſi in cruce diſtenti, neruis & fuſtibus cæde-
rentur, inſultabant tortoribus: *Nolite remittere:
ante enim vobis tempus, quàm nobis animus pro Chri-
ſto patiendi deficiet.* Cúmque Vitellius Præſes tan-
tam in tormentis lætitiam magiæ tribueret, S. Vin-
centius reſpondit: *Non gaudemus niſi in Domino
Ieſu Chriſto.* Hæc omnia recenſet Philippus Fer-
tarius in Catalogo Sanctorum Italiæ. Sic hoc ſæ-
Martyrum Iaponenſiũ. culo Chriſtiani pro fide Chriſti in Iapone cruci-
fixi exultabant, quòd ſimiles eſſent Chriſto cru-
S. Franciſci. cifixo, & crucem cruci rependerent. S. Franciſcus
beatum ſe æſtimabat, quòd per impreſſa cælitus
ſibi quinque vulnerum Chriſti ſtigmata, confor-
mis eſſet Chriſto crucifixo. Gaudeant & religioſi,
quòd per tria vota quaſi per tres clauos Chriſti
amore ſuſceptos, cum eo crucifigantur: qua de
re vide elegantem & piam orationem Abbatis Pi-
nufij apud Caſſian. lib. 4. de inſtit. renunc. c. 34.
& ſeq. ac Hieron. Platum lib. 2. de bono ſtatus re-
ligioſi cap. 11. Denique piè, verè & patheticè
Franc. de Sales nuper Epiſc. Geneuenſis:

Aut amor, aut furor eſt, qui te bone Chriſte peremit Franciſcus de Sales.
Eſt amor, & furor eſt; hic meus, ille tuus.

Quæres ſecundò, quo tempore Chriſtus ſit cru- *Chriſtus crucifixus*
cifixus? Reſp. Chriſtus die 25. Martij in vtero *die 25. Martij.*
Virginis conceptus eſt, & poſt 33. annos eodem
die crucifixus eſt in æquinoctio verno, natus verò
eſt die 25. Decembris in ſolſtitio hyberno. Vnde
& Eccleſia in Martyrologio die 25. Martij recolit
memoriam S. Dyſmæ Latronis, qui cum Chriſto
crucifixus ab eo conuerſus audiuit: *Hodie mecum
eris in paradiſo.* Idem docet S. Auguſtinus lib. 18.
Ciuit. c. vlt. S. Chryſoſtomus, Tertullianus, D.
Thomas, S. Antoninus, Platina & Vſuardus, quos
citat & ſequitur Suarez 3. p. diſput. 40. ſect. 5. in
fine. Hi omnes docent Chriſtum paſſum die 25.
Martij, ita vt illo die præcisè expleuerit 34. annos
à conceptione & incarnatione ſua. Hinc L. Dexter
in Chronico ad annum Chriſti 34. *Chriſtus Do-* L. Dexter.
minus, inquit, *in crucem actus Octauo Calend. Apri-
lis* (hoc eſt die 25. Martij) *inuidia Iudæorum cru-
cifixus, pro ſalute totius generis humani libenter
mortem oppetit.*

Hinc rurſum in appendice ad Adonis Martyrol.
quam edidit Noſter Herebertus Roſvveydus, ad
diem 25. Martij ſic legimus: *Ieroſolymæ Dominus
noſter Ieſus Chriſtus crucifixus eſt, & in eadem
Ciuitate paſſio S. Iacobi Apoſtoli, ſicut in Actibus
Apoſtolorum legitur. Eodem die immolatio Iſaac,
& tranſitus filiorum Iſrael per mare rubrum:* quo-
rum vtrumque fuit typus Chriſti in cruce pro no-
bis immolati: *Et victoria Michaelis Archangeli
contra Draconem.* Vnde inferas, eodem die creatũ
eſſe à Deo mundum: nam ſimul cum eo creati ſunt
Angeli, qui mox à creatione cœperunt duellare.

Reſp. ſecũdò, Chriſtus die 25. Martij crucifixus *In meridie.*
eſt in meridie, S. Ioannes enim ait c. 19. 14. *Erat
hora quaſi ſexta,* ſcilicet ab ortu ſolis, quæ eſt in me-
ridie. Dices, Marcus c. 15. 25. ait: *Erat autẽ hora
tertia, & crucifixerunt eum.* Reſp. Erat hora tertia
non incipiens, ſed finiens: finis autem horæ tertiæ
erat initium ſextæ; Hæ enim horæ olim apud Iu-
dæos & Romanos ternas modernas continebant.
Non aliud velle Marcum patet c. 15. 33. dum ait:
*Et facta hora ſexta tenebræ factæ ſunt ſuper totam
terram.* Hæ enim tenebræ cœperunt cum cruci-
fixione Chriſti, vti patebit v. 45. Cauſam ſiue con- *Cur?*
gruentiam dat Theophylactus: *Sexta die,* inquit, Theophyl.
*homo eſt conditus, qui & ſexta hora de ligno comedit:
qua igitur hora Dominus hominem condidit, eadem &
lapſum curauit. Sexta die & ſexta hora cruci affixus
eſt.* Similiter inter Latinos Beda Marcum enarrans:
Rationis, ait, *imò diuinæ pietatis ordo poſcebat, vt qua* Beda.
*hora primus Adam peccando mortem huic mundo
inuexerat, eadem hora ſecundus Adam mortem mo-
riendo deſtrueret.* Meridie enim Adam cibum ve-
titum guſtarat. Geneſ. 3. verſ. 8.

Porrò eadem die creatum eſſe Adam, ſcilicet in *Eadem die*
æquinoctio verno, & eadem hora comediſſe po- *qua creatus*
mum vetitum, qua Chriſtus in cruce moriens cul- *eſt Adam.*
pam expiauit, & eum quaſi recreauit multi cen-
ſent, inter quos Tertullianus lib. 1. Carmin. contra
Marcion. ita canit:

Quâ die, quône loco cecidit clariſſimus Adam, Tertullian.
Hac eadem redeunte die voluentibus annis,

In

In ſtadio ligni fortis congreſſus Athleta,
Extenditque manus pœnam pro laude ſecutus,
Deuicit mortem, &c.

Procop.

Quod verò attinet ad horam, ita docuit Procopius in cap. 3. Gen. *Christus* inquit, *amaram paſſionem paſſus eſt ipſis horis, quibus Adam edit; ſcilicet ab hora ſexta ad horam nonam. Adamus enim hora ſexta comedit: eſt enim ea hora quaſi certa regula hominibus conſtituta, vt cibum capiant.*

Facie versà ad Occidentem. Cur?

Hinc Christiani orant ad Orientem.

Nota, Chriſtum ita fuiſſe crucifixum, vt facie à Ieroſolymis auersâ (quaſi qui eius hoſtis, indignus eſſet eam intueri, ſed reuera quaſi impios Iudæos reprobaturus, & gentes electurus) Occidentem, puta Italiam & Romam ſpectaret. Inde Chriſtiani ex Apoſtolorum inſtitutione orant ad Orientem, quaſi Chriſti crucifixi faciem intuentes: hinc & templa eorum reſpiciunt Orientem, in quibus imago Chriſti crucifixi Occidentem proſpicit, quam qui adſpiciunt & adorant neceſſariò Orientem ſpectant. Ita Damaſcenus lib. 4 de fide c. 13. S. Hieron. Beda, Germanus, Sedulius, Adrichom. & alij, quos citat & ſequitur Alphonſus Paleottus de Chriſti ſtigmatibus c. 20. p. 278. n. 27. Hoc eſt quod
Ierem. 18. 17 Iudæis prædixit Ierem. cap. 18. 17. *Dorſum, & non faciem oſtendam eis, in die perditionis eorum.* Et Da-
Pſalm. 65. 7. uid Pſal. 65. 7. *Oculi eius ſuper gentes reſpiciunt.*

Modus Crucifixionis Chriſti S. Birgitta reuelatus.

Porrò modum crucifixionis, ſibi in monte Caluariæ oranti à Chriſto reuelatum, ſcribit S. Brigitta lib. 7. Reuel. c. 15. vbi ſic ait: *Non coactus, ſed ſtatim voluntariè extendit brachium ſuum, & aperta ſua dextera manu, poſuit eam in cruce, quam illi ſæui tortores immaniter crucifixerunt, perforabant eam clauo per illam partem qua os ſolidius erat; tunc etiam trahentes cum fune vehementer manum eius ſiniſtram, cruci affixerunt eam ſimili modo. Deinde extenſo corpore vltra modum, iunctos pedes affixerunt in cruce duobus clauis, & in tantum extenderunt illa glorioſa membra in cruce vehementer, quod quaſi omnes venæ & nerui eius rumpebantur.*

Eadem lib. 1. Reuel. c. 10. Chriſti in cruce figuram & liuores ex reuelatione B. Virginis ita deſcribit. *Tunc oculi eius apparuerunt ſemimortui, maxilla eius ſubmerſa & vultus lugubris, os eius apertũ & lingua ſanguinolenta, venter dorſo inhærens conſumpto humore, quaſi non haberet viſcera. Omne corpus pallidum & languidum, ex fluxu & egreſſione ſanguinis. Manus & pedes eius rigidiſſimè extenti erant, & iuxta formam crucis cruci attracti & conformati. Barba & crines ex toto reſperſi ſanguine. Itaque cum filius meus ſic laceratus & liuidus ſtaret, ſolum cor recens erat, quia optimæ & fortiſſimæ naturæ erat.*

Et lib. 4. c. 70. *Tunc color mortis in partibus, quibus præ ſanguine aſpici potuit, acceſſit, dentibus maxillæ inhæſerunt. Coſtæ verò attenuatæ dinumerari poterant. Venter autem conſumptis humoribus dorſo applicatur, & iam naribus attenuatis, cum cor prope ſciſſionem eſſet, totum corpus eius contremuit, & tunc barba eius ſuper pectus eius cecidit.*

Lactantius.

Denique Lactant. lib. 4. c. 16. *Quoniam*, inquit, *qui in patibulo ſuſpenditur, & conſpicuus eſt omnibus, & cæteris altior, crux potius electa eſt, quæ ſignificaret illum tam conſpicuum, támque ſublimem futurum, vt ad eum cognoſcendum pariter & colendum, cunctæ nationes ex omni orbe concurrerent* &c. *Extendit ergo in paſſione manus ſuas, orbémque dimenſus eſt, vt iam tunc oſtenderet ab ortu ſolis vſque ad occaſum, magnum populum ex omnibus linguis & tribubus congregatum, ſub alas ſuas eſſe venturum, ſignúmque illud maximum atque ſublime frontibus ſuis ſuſcepturum.* Iam cætera quæ ad crucem ſpectant; ſcilicet crucis figuras, oracula, vſum, gloriam, adorationem, virtutem, miracula & imitationem vide apud Gretſerum lib. 1. de cruce c. 39. & ſeq. ac S. Thomam 3. p. q. 46. & ibi Suarez: de cruce morali, id eſt de tribulationum omnium tolerantia, cuique Chriſtiano in omni afflictione patienter, hilariter & fortiter exhibenda, Vide Gretſerum lib 4. de cruce, qui totus eſt de hac re.

Crucis elogia.

Chryſoſt.

Tropolog. fructus & elogia crucis ita recenſet S. Chryſoſtomus hom. de cruce ſub finem tomi. 3. *Crux ſpes Chriſtianorum. Crux reſurrectio mortuorum. Crux cæcorum dux. Crux deſperatorum via. Crux claudorum baculus. Crux conſolatio pauperum. Crux refrænatio diuitum. Crux deſtructio ſuperborum. Crux malè viuentium pœna. Crux aduerſus dæmones triumphus. Crux deuictio diaboli. Crux adoleſcentum pædagogus. Crux ſuſtentatio inopum. Crux ſpes deſperatorum. Crux nauigantium gubernator. Crux periclitantium portus. Crux obſeſſorum murus. Crux pater Orphanorum. Crux defenſor viduarum. Crux iuſtorum conſiliarius. Crux tribulatorum requies. Crux paruulorum cuſtos. Crux virorum caput. Crux ſenum finis.* plura deinde conglomerans, ſic proſequitur: *Crux lumen in tenebris ſedentium. Crux regum magnificentia. Crux ſcutum perpetuum. Crux inſenſatorum ſapientia. Crux libertas ſeruorum. Crux Imperatorum philoſophia. Crux lex impiorum. Crux prophetarum præconium. Crux annunciatio Apoſtolorum. Crux martyrum gloriatio. Crux monachorum abſtinentia. Crux virginum caſtitas. Crux gaudium ſacerdotum. Crux Eccleſiæ fundamentum. Crux orbis terræ cautela. Crux templorum deſtructio. Crux idolorum repulſio. Crux ſcandalum Iudæorum. Crux perditio impiorum. Crux inualidorum virtus. Crux ægrotantium medicus. Crux emundatio leproſorum. Crux paralyticorum requies. Crux eſurientium panis. Crux ſitientium fons. Crux nudorum protectio.*

Affectus ſeptem è Chriſto crucifixo.

Similia habet S. Ephrem ſerm. de S. Cruce; & Damaſc. lib. 4. de fide cap. 12. Ex dictis collige varios pios affectus, ſed maximè ſeptem fideli in lectione, inſpectione & meditatione Chriſti crucifixi, excitandos eſſe. Primus eſt compaſſio: ſecundus compunctio: tertius gratiarum actio: quartus imitatio: quintus ſpes: ſextus admiratio: ſeptimus amor & charitas.

Primũ Chriſti verbum in Cruce.

Intexendum hîc ex Luca c. 23. 34. Ieſum illico vt fuit crucifixus, oraſſe patrem pro Iudæis & militibus eum crucifigentibus, dicendo: *Pater dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt*; hoc enim ante diuiſionem veſtium eius contigiſſe patet ex Luca. Hoc primum eſt verbum inter ſeptem memorabilia, quæ Chriſtus in cruce edidit, quo poſt tot tantóſque dolores, iniurias, illuſiones, quaſi eorum oblitus, & de ſalute torquentium ſe ſollicitus, ex pectore ceu ex fornace, ardore charitatis æſtuante, vocem hanc igneam in cælum eiaculatur, poſtulans iis ignoſci. Atque exauditus eſt pro ſua reuerentia. Nam multi ex iis in Pentecoſte ad prædicationem Petri pœnitentes, ad Chriſtum conuerſi ſunt, vt patet Actor. 2. Docuit nos Chriſtus pro perſecutoribus orare; maleſacientibus benefacere, itaque vincere in bono malum. Chriſtum imitatus S. Stephanus, cum lapidaretur flexis genibus orabat: *Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum, & cum hoc dixiſſet*, quaſi cygnus cygnæa voce emiſſa *obdormiuit in Domino.*

Non enim ſciunt quid faciunt, quia neſciunt mé eſſe Chriſtum filium Dei; quod ſi ſcirent, vtique

vtique non me crucifigerent, nec auderent committere hoc immane ſacrilegium & deicidium. Neſciunt me eſſe Saluatorem mundi & ſuum, neſciunt me mori pro ipſorum ſalute: ita *de impietate & malitia Iudæorum ſuauitas pietáſque Chriſti triumphat*, ait S. Cyprianus tract. de Paſſione Chriſti. Cyprian.

Emblema dilectionis inimicorum Hieroglyphicum dilectionis inimicorum eſt ſilex, hoc lemmate: *Silex, ex quo ignis excutitur, non ſine ictu*. Silex enim lapis durus eſt, ex quo ignis excuti ſolet: & ſic nuncupatur, vel quod ignis ex eo ſaliat, vel quod ſilentem intra ſe ignem habeat, qui attritu excitatur; quare à vulgo lapis viuus, ad illorum lapidum differentiam, qui mortui dicuntur, nuncupari ſolet. Silex hic eſt Chriſtus, qui eſt lapis angularis. Chriſtus enim latentem in ſe diuinitatis ignem & charitatem immenſam effudit in cruce at non ſine ictu, dum ictus à crucifixoribus, pro iis ardenter orauit. Ipſe enim olim dixerat: *Ignem veni mittere in terram, & quid volo niſi vt ardeat?* Lucæ 12. Chriſtum imitetur Chriſtianus, ac ſe faciat ſilicem ignitum, & alios ignientem, & dum iniuriæ alicuius, ceu ferri & chalybis, ictu feritur, ſcintillas amoris diuini in ferientes eiaculetur, vti fecit Chriſtus. Luc. 12.

Diuiſio veſtimentorum Chriſti. DIVISERVNT SIBI VESTIMENTA EIVS SORTEM MITTENTES. Fuſiùs hoc enarrat Ioannes c. 19. v. 23. dicens: *Milites ergo cum crucifixiſſent eum, acceperunt veſtimenta eius (& fecerunt quatuor partes, vnicuique militi partem) & tunicam. Erat autem tunica inconſutilis deſuper contexta per totum. Dixerunt ergo ad inuicem: Non ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illa cuius ſit.* Vbi S. Cyrillus: *Veſtes damnatorum*, ait, *quaſi hæreditatis lege ad ſe pertinentes ſibi vendicant*, quaſi mercedem ſuæ operæ in crucifigendo. Porrò S. Chryſoſtomus: *Veſtes*, ait, *inter ſe partiuntur, quod in condemnatis vilibus & abiectis fieri ſolet, ac omnino deſtitutis*. Et mox: *Partiuntur ea veſtimenta, per quæ miracula facta ſunt, ſed tunc nihil efficiebant, Chriſto ineffabilem eorum virtutem cohibente*. Fuit hæc inſignis Chriſto ignominia & afflictio, quòd coram ſe videret inſolenter veſtes ſuas à militibus lacerari, & alea iacta ſorte diuidi; Sed nimirum voluit in extrema paupertate, nuditate & opprobrio mori, patique pro nobis, at non tantùm veſtes, ſed & corpus vitámque exuere, vt ignominiam nuditatis Adæ & noſtræ tegeret, veſtiréтque ſua ignominia, eâque reſtitueret nobis veſtes immortalitatis, *vt nos indueret vitam & immortalitatem*, ait S. Athanaſ. ſerm. de Cruce. Cyrill. Chryſoſt.

Tropologicè, voluit nos docere, vt nudemur rebus ſuperuacuis huius mundi.

Tunica inconſutilis qualis Nota primò; Chriſtus habuit tunicam inconſutilem, quæ vt ait Ioannes *deſuper* Græcè ἐκ τῶν ἄνωθεν, id eſt ex ſummo, contexta erat per totum; hoc eſt tota textilis erat, ſine ſutura, quam idcirco, ait Euthymius, veriſimile eſt fuiſſe quaſi ſubuculam loco camiſiæ proximè corpori adhærentem. Additque veterum opinionem (quam ipſe approbat) eſſe, eandem à matre B. Virgine Chriſto puero factam, textámque fuiſſe. Vnde conſequens videtur tunicam hanc cum Chriſto creſcente creuiſſe, vti creuêre veſtes Hebræorum per 40. annos peregrinantium in deſerto. Tunica hæc inconſutilis hodie Treuiris religiosè aſſeruatur & viſitur. *Treuiris ſeruatur.*

Symbolicè S. Athanaſius ſerm. de Cruce: fuit hæc tunica inconſutilis; *quo vel hinc*, inquit, *credere poſſent Iudæi, quis eſſet & vnde eſſet, qui hoc induit, quòd verbum erat, non à terra, ſed è cœlis veniens; quodque non diuiſibile, ſed indiuiſibile verbum eſt patris, quodque factus homo non habuit corpus ex viro fœminaque contextum, ſed ex virgine ſola, contextum ſpiritus gratiâ.* Et mox: *Neque enim hoc illorum, ſed Seruatoris in cruce pendentis factum erat. Suſpenſus enim vt homo, principatus perſequebatur, ipſum diabolum comprehendit, ac milites terruit ne ſcinderent tunicam, vt hac manente, maneret & quæ paulò poſt facta eſt aduerſus Iudæos redargutio; quoniam velum quidem ſciſſum eſt, tunica verò Seruatoris ne à militibus quidem ſciſſa eſt, ſed manſit integra. Manet enim Euangelium ſemper integrum, cum interim diſſipentur vmbræ.* Athanaſ.

Nota ſecundò, milites ſciderunt alias Chriſti veſtes, eáſque diuiſerunt in quatuor partes pro quatuor militibus Chriſtum crucifigentibus, rurſúmque ſortiti ſunt *quis quid tolleret*, vt ait Marcus. Quæ & quot fuerint hæ Chriſti veſtes, incertum eſt. Probabile eſt quòd ait Euthymius tres fuiſſe; ſcilicet primam tunicam inconſutilem, quæ intima fuit inſtar induſij; ſecundam tunicam illi iniectam ſimilem illi Eccleſiaſticorum, quam Itali aliique *ſottanam* vocant; tertiam tunicam extimam, quæ exterius corpus tegebat & ornabat inſtar pallij. Nam thoracis, femoralium, tibialium non erat vſus apud Iudæos, vti nec modò eſt apud multos Orientales. *Tres Chriſti veſtes quales*

Symbolicè S. Athanaſius ſerm. de Cruce: *Milites*, inquit, *veſtes Chriſti diuidunt in quatuor partes, eo quòd pro peccatis mundi quadrifariam diuiſi, ad exortum, occaſum, ſeptentrionem ac meridiem, geſtabat illa, quibus indutum cum videret eum Ioannes ait: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.* Athanaſ.

ET SEDENTES SERVABANT EVM. Græca addunt ἐκεῖ, id eſt *illic*, ſcilicet in cruce pendentem in monte Caluariæ, quaſi dicat: Milites cum Iudæis ſeruabant Ieſum, ne quis è diſcipulis vel fautoribus eum è cruce deponeret, vel ne ipſe per miraculum è cruce deſcenderet. Verùm Dei conſilio id alio fine fiebat, quem ipſi ignorabant. Nam vt ait S. Hieronymus: *diligentia militum & ſacerdotum nobis profuit, vt maior & apertior reſurgentis virtus appareat.* Milites enim & Iudæi viderunt eum in cruce morientem: quare cùm poſtea rediuiuus multis apparuerit, neceſſe eſt vt fateatur, eum vi diuina à morte reſurrexiſſe. VERS. 36. Hieronym.

ET IMPOSVERVNT SVPER CAPVT EIVS CAVSAM (Syrus, *occaſionem mortis ipſius*) IPSIVS SCRIPTAM: HIC EST REX IVDÆORVM. *Impoſuerunt, tabellam* vt vertit Arabicus, in qua inſcripta erat cauſa & culpa crucifixionis ipſius; ſcilicet quòd eſſet Rex Iudæorum, id eſt quòd affectaſſet regnum Iudææ, ideóque rebellaſſet Tiberio Cæſari. Vnde Pontifices ſuggeſſerunt Pilato, vt ait Ioannes cap. 19. *Noli ſcribere rex Iudæorum, ſed quia ipſe dixit: Rex ſum Iudæorum. Reſpondit Pilatus: quod ſcripſi, ſcripſi*, id eſt, quod ſcripſi, rectè & conformiter ſcripſi, nolo id mutare vel reuocare. Intendebat Pilatus idem ſignificare quod ſuggerebant Pontifices, ſed Deo manum eius dirigente aliter alióque ſenſu, eóque vero ſcripſit: *Hic eſt rex Iudæorum*, id eſt, hic eſt Meſſias ſiue Chriſtus. Vnde Syrus vertit: *Hic eſt rex ille Iudæorum: ille*, ſcilicet per Antonomaſiam, puta rex Meſſias. Arabicus: *Hic eſt Ieſus rex Iudæorum*, quaſi dicat. Hic Ieſus crucifigitur, quia ipſe

VERS. 37. Luc. 23. 38. Marc. 15. 26. Ioann. 19. v. 19. *Titulus Cruci Chriſti.*

Titulus fuit elogium Chriſti.

ipſe eſt Meſſias mundi Saluator, qui ex Dei decreto crucifigi & mori debet, vt humani generis peccata luat & expiet, hominéſque Deo reconciliet & ſaluet. Quare hic titulus, fuit Chriſto ſummi honoris elogium: Oſtendit enim eius non tantùm innocentiam, ſed & dignitatem, quòd ſcilicet ipſe eſſet Chriſtus mundi redemptor: quare Iudæos quaſi Chriſticidas confundit, & confundet ac condemnabit in æternum, quòd ipſi Pilatum coëgerint vt crucifigeret Chriſtum, qui erat ipſorum Meſſias ad hoc à Deo miſſus, vt ipſos ſaluaret. Hoc ergo eis Pilatus titulo ipſo exprobrat, itáque de eorum peruicacia & importunitate ſe vindicat, traducens & infamans illos quaſi Chriſticidas per totum orbem: ſat enim ſciebat Pilatus Ieſum eſſe Meſſiam, hic enim vocabatur ab omnibus illo æuo *rex Iudæorum*, ab omnibus deſideratus & expectatus. Vnde Origenes: Hic titulus *caput Ieſu*, inquit, *inſtar coronæ exornat*. Et Beda vrgens τὸ *ſuper caput eius*: *Aptè*, inquit, *quia licet in cruce pro nobis hominis infirmitate dolebat, ſuper crucem tamen regis maieſtate fulgebat*. Hoc enim titulo ſignificabatur Ieſum eſſe Meſſiam, & iam incipere regnare à ligno ſuper Iudæos, id eſt confitentes, puta Chriſtum per fidem. Vnde Pilatus eum ad petitionem Iudæorum mutare noluit; quo myſticè ſignificabatur, quòd Iudæis incredulis in ſua contra Chriſtum perfidia obſtinatè permanentibus, Gentiles (qualis erat Pilatus) Chriſtum quaſi regem & ſaluatorem ſuum agnoſcerent & colerent.

Origen.

Beda.

Damnatis ad mortem ſolebat præfigi titulus.

Nota primò: ſolebat titulus damnatis ad mortem more Romano præfigi, qui crimen & cauſam mortis indicaret. Sic S. Attalo Martyri hunc titulum præfixerunt. *Hic eſt Attalus Chriſtianus*, teſte Euſebio lib. 5. ſub initium. Sic hic Chriſto præfixerunt: *Hic eſt rex Iudæorum*, hoc eſt, hic eſt Meſſias, ſiue Chriſtus. Vnde rurſus colligitur, crucem Chriſti non fuiſſe commiſſam, quæ habet formam litteræ Græcæ Τ, qualis eſt crux S. Antonij, ſed immiſſam ſiue quadrangulam, ita vt furſum vna quartáque crucis pars emineret, in qua titulus affigi poſſet.

Nota ſecundò: nemo Euangeliſtarum titulum crucis Chriſti integrè plenéque exprimit, ſed ex omnibus inter ſe collatis colligitur fuiſſe hunc: *Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum*. Franc. Lucas, ait, Syra Lingua, ſed charactere Hebræo ita ſcriptum fuiſſe: ישוע נצריא מלכא דיהודיא, *Ieſcua Nazeraia malca dihoudaie*, vti habet Syrus Ioannis 19. 19. Maldonatus verò & alij cenſent hunc fuiſſe: *Hic eſt Ieſus Nazarenus* (vt habet Matthæus & Marcus) *rex Iudæorum*. Communiter tamen Gretſerus, Boſius, Pagnin. & alij omittunt τὸ *hic eſt*, quia hoc ſatis ſignificatur inſcriptione crucifixo affixa.

Titulus Crucis Romæ in Baſilica S. Crucis in Ieruſalem.

Extat titulus hic Romæ in Baſilica S. Crucis in Ieruſalem, vbi ſæpius eum vidi & veneratus ſum, ſed imperfectus & dimidiatus. In eo enim nil extat niſi τὸ *Nazarenus* ſcriptum litteris Græcis & Latinis, ſcriptum inquam retrogrado ordine, incipiendo à latere dextro & pergendo ad ſiniſtrum, vti ſcribunt Hebræi. Titulus enim hic, vt ait Ioannes, ſcriptus fuit Hebraicè, Græcè & Latinè, ſed ita vt Hebræa ſcriptura, vtpote in Iudæa apud Hebræos ſcripta, primum & ſummum in titulo locum obtineret, ſecundum Græca, tertium Latina: qua de cauſa, cùm in titulo hoc Hebræa ſcripta fuerit more illius linguæ retrogradè, hinc pariter ſimili modo ſcripta fuerunt, Græca & Latina. Porrò Hebrææ litteræ in Titulo, ita vetuſtate excæſæ ſunt, vt apices dumtaxat nonnulli appareant, nulla verò littera integra, plenáque cernatur, quæ dignoſci poſſit, vti patet in effigie, qua titulum hunc exactè expingit Iacobus Boſius libr. 1. de cruce triumphante, cap. 11.

Tunc crucifixi sunt (*aculeis & clauis ſimilibus*, ait Nonnus in Ioannis 19. 19.) cum eo duo latrones, vnus a dextris et vnus a sinistris. Vers. 38. Luc. 23. 33. Mar. 15. 27. Ioann. 19. v. 18.

Crucifixi cũ Chriſto duo latrones.

Latronum enim ſupplicium erat crux, vt Chriſtus inter eos medius videretur eſſe latronum choragus & princeps. Hoc ſignificare volebant Iudæi, itáque Chriſtum infamare; ſed Deus eorum technas euertit & inuertit. Nam vt ait S. Chryſoſtomus: *Voluit dæmon rem ipſam tegere, non tamen valuit. Crucifixi ſunt tres, clarus vnus Ieſus, vt intelligas eius virtute omnia promoiſſe; atque tribus crucifixis miracula patuerunt, nemo tamen vllum alteri latronum attribuit, ſed ſoli Ieſu. Ita diaboli inſidiæ irritæ factæ ſunt, & in eius caput omni modo irruerunt; nam ex duobus vnus ſaluus factus eſt. Non ſolum igitur crucifixi gloriam non offendit, ſed non parum auxit; neque enim minus fuit in cruce latronem conuerti & paradiſum intrare, quam petras collidi.* Chryſoſt.

Symbolicè Chriſtus in medio latronum, quorum vnus pœnitens ſaluatus eſt à Chriſto, alter damnatus, repræſentat formam extremi Iudicij, in quo Chriſtus Iudex electos qui à dextris erunt glorificabit, improbos verò, qui à ſiniſtris erunt damnabit ad tartara. Ita S. Ambroſius in cap. 23. Lucæ & S. Auguſtinus tract. 31. in Ioannem, quem audi: *Ipſa crux ſi attendas, tribunal fuit: in medio enim iudice conſtituto, vnus qui credidit liberatus: alius qui inſultauit, damnatus eſt: iam ſignificabat quod facturus eſt de viuis & mortuis, alios poſiturus ad dextram, alios verò ad ſiniſtram.* Auguſtin.

Prætereuntes autem blasphemabant eum moventes capita sva, hoc eſt maledicebant, conuiciabantur & exprobrabant Chriſti crucis culpã & pœnam, ac mouendo caput inſultabant & ſubſannabant. Hæc autem maledicta, conuicia & probra hoc loco propriè dictæ erãt blaſphemiæ, quia iaciebantur in filium Dei & Sanctum ſanctorum, iuxta illud Iſaiæ 1. 4 *Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, ſemini nequam, filiis ſceleratis: dereliquerunt Dominum, blaſphemauerunt Sanctum Iſrael*. Et illud Dauidis Pſal 21. 8. *Omnes videntes me deriſerunt me: locuti ſunt labiis & mouerunt caput*. Ingens fuit tormentum Chriſto crucifigi, ſed maius tormentum fuit crucifixo illudi & ſubſannari. Vnde Eccleſ. cap. 7. 12. monet: *Ne irrideas hominem in amaritudine animæ*. Vnde & queritur Chriſtus Pſalm. 68. 23. *Quem tu percuſſiſti, perſecuti ſunt; & ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt*. Et Pſalm. 21. *Aperuerunt ſuper me os ſuum. ſicut Leo rapiens & rugiens*. Magna ergo fuit hæc Iudæorum in Chriſtum ſæuitia & barbaries.

Vers. [illegible] Ma[illegible]

Prætereuntes blaſphemant [illegible] ſtũ in cruce.

Iſai. 1. 4.

Eccli. 7. 21

Pſal. 68. 23.

Pſal. 21.

Et dicentes: Vah qvi destrvis templvm Dei (Syrus *deſtructor templi*. Arabicus: *O deſtruens templum & ædificans illud*) et in tridvo illvd reædificas: salva temetipsvm: si filivs Dei es, descende de crvce. *Vah* iam non eſt in Græco, quod alias Græcè dicitur οὐά, Hebr. האח *heach* (vt habet Euangelium Hebraic. Sancti Matthæi, quod iam circumfertur) ſed ſubintelligitur. *Vah* eſt interiectio irridentis, obiurgantis, inſultantis, exprobrantis & deteſtantis; qualis apud Flandros eſt *phi*, q. d. Phi phi, pudeat te Ieſu crucifixe, quòd arroganter & irreligioſè iactaueris te templum Dei deſtructurum, & tertio die illud reædificaturũ; oſtende nunc te id facere poſſe, Vers. 40. Mar. 15. v. 29. 30.

liberando te à cruce. Si enim hoc tam modicum facere non potes, quomodo illud in templo, quod tam magnum eſt, & vaſtum efficere poteris?

Vers. 41. SIMILITER ET PRINCIPES SACERDOTVM ILLV-
Luc. 23. 35. DENTES CVM SCRIBIS ET SENIORIBVS DICEBANT:
Mar. 15 v. ALIOS SALVOS FECIT, SEIPSVM NON POTEST SAL-
31 32. VVM FACERE, SI REX ISRAEL (Meſſias) EST DESCEN-
Vers. 42. DAT NVNC DE CRVCE, ET CREDIMVS EI. Viru-
lentiores in Chriſtum ſunt Pontifices & Scribæ, quàm populus: Nam ſubſannant eius miracula, quibus alios ſanos fecit. q.d. Miracula iſta non fuêre facta ope Dei, ſed Beelzebub, ſiue diaboli; aut certè non realia, ſed phantaſtica fuêre, ait Euthym. & Theoph. quia ſi Dei ope facta eſſent, Deus vtique illum ipſum iam in ſumma afflictione conſtitutum ſaluaret, & à cruce liberaret; quod cum non faciat, ſignum eſt eum non eſſe ex Deo, ſed eſſe impoſtorem & pſeudoprophetam. *Volebant enim,*
Chryſoſt. *vt tanquam ſeductor, arrogans & iactabundus, & in conſpectu omnium vituperatus decederet*, ait Chryſoſtomus, vt ita planè eius nomen & ſectam obtererent, ne quis diſcipulorum eius doctrinam deinceps ſequeretur, eúmque vt Meſſiam coleret ac prædicaret, hoc eſt volebant Chriſtianorum gentem, religionem & Eccleſiam cum Chriſto abolere.

Rex Iſrael. Iacobus patriarcha cum Angelo, Dei Vicario, luctans & præualens, dictus eſt *Iſrael*, id eſt, *dominans Deo*. Geneſ. 32. 28. hinc eius filij & poſteri, puta Iudæi dicti ſunt Iſraël, id eſt filij Iſraël. Quare rex Iſraël, idem eſt quod rex Iudæorum, hoc eſt Meſſias: Iſraëli enim, ſiue Iudæis promiſſus erat Meſſias, quaſi cæleſtis eorũ rex futurus.

Audi S. Bernardum ſerm. 1. in die Paſchæ: *Quid* inquit, *conſequentia videtur habere, vt deſcendat de cruce ſi rex Iſrael eſt, & non magis aſcendat? Sic tibi*
Bernard. *Iudæe excidit quod audiſti, quia Dominus regnauit à ligno: vt Regem abneges, quia manet in ligno? Imò quia rex Iſrael eſt, titulum regni non deſerat; virgam imperij non deponat, cuius imperium ſuper humerum eius. Si Pilatus quod ſcripſit ſcripſit; Chriſtus non perficiet quod incepit?*

Subdit S. Beruard. *Hac planè*, inquit, *ſerpentis aſtutia, hac adinuentio nequitia ſpiritualis. Nouerat impius quantum pro ſalute illius populi zelum gerere videretur: Propterea malitioſè nimis, linguas erudiens blaſphemorum, ſuggerebat vt dicerent: Deſcendat & credimus; quaſi tam nihil poſſet obſtare quin deſcenderet, qui eorum crudelitatem tantopere deſideraret. Sed non mouetur vana pollicitatione, qui nouit omnium corda. Eo quippe tendebat malitioſa ſuaſio, vt non ipſi crederent; ſed noſtra quoque fides in eum omnimodis deperiret: Legentes enim, Dei perfecta ſunt opera*, Deut 32. 4 *quando fateremur Deũ, qui ſalutis opus reliquiſſet imperfectum?* Tertiam cauſam adiicit S. Bernardus dicens: *Ne daret occaſionem ſurripienda nobis perſeuerantia, qua ſola coronatur. Et ne faceret obmuteſcere prædicatorum linguas conſolantium puſillanimes, & dicentium ſingulis: Tu locum tuum ne deſeras. Quod ſine dubio ſequeretur, ſi reſpondere poſſent: Quia Chriſtus ſuum deſeruit.*

Deſcendat de cruce. Noluit Chriſtus deſcende-
Cur Chriſtus de cruce non deſcēdit. re (licet id facere potuiſſet) irritatus tot Pontificum ſannis, quia ex patris præcepto in cruce mori debebat, vt nos à morte redimeret. Contempſit ergo impiorum improperia, vt nos idē facere doceret. Ita Theophyl. in Marci c. 15. *Si voluiſſet*, inquit, *deſcendere, neque principio aſcendiſſet: ſciens enim*
Theophyl. *per hoc ſaluandos homines, ſuſtinuit vt crucifigeretur. Non curabat*, ait Origenes: *Indignum aliquid agere propter deriſionis iniuriam, & facere quod dicebatur ab eis, extra rationem & ordinem.* Et Auguſtin. tractat. 37. in Ioannem: *Quia patientiam docebat, ideo potentiam differebat: ſi enim commotus ad eorum verba deſcenderet, victus conuiciorum dolore putaretur.* Et rurſum: *Diſtulit potentiam; quia de cruce noluit deſcendere, qui potuit de ſepulchro reſurgere: ſed publicauit miſericordiam, quia pendens in cruce dixit, pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt.*

Denique S. Gregorius hom. 21. in Euang. *Si*, inquit, *tunc de cruce deſcenderet, nimirum inſultan-*
tibus cedens, virtutem nobis patientia non demon- Gregor.
ſtraret, ſed expectauit paululum, tolerauit opprobria, irriſiones ſuſtinuit, ſeruauit patientiam, diſtulit admirationem: & qui de cruce deſcendere noluit, de ſepulchro ſurrexit: Plus igitur fuit de ſepulchro ſurgere, quam de cruce deſcendere. Plus fuit mortem reſurgendo deſtruere, quàm vitam deſcendendo ſeruare.

Et credimus ei, id eſt credemus eum eſſe Regem Iraël, id eſt Meſſiam noſtrum. Mentiuntur, Nam qui non crediderunt Chriſto, Lazarum alióſque mortuos ſuſcitanti, vtique nec credidiſſent Chriſto ſeipſum à morte liberanti, ſed dixiſſent eum oculos populi ſuis præſtigiis perſtrinxiſſe, ac phantaſticè, non reuera de cruce deſcendiſſe, ideóque eſſe præſtigiatorem & magum, vti alias dixerunt Matth. 12. Vnde S. Hieronymus:
Fraudulenta promiſſio, ait, *quid eſt plus, de cruce ad-* Hieronym.
huc deſcendere viuentem, an de ſepulchro mortuum reſurgere? Reſurrexit & non credidiſtis: ergo ſi etiam de cruce deſcenderet, ſimiliter non crederetis. Sic hodie Hæretici dicunt: Crederemus ſanctis, ſi facerent miracula: at cum eorum miracula afferuntur, illa calumniantur vel vt ficta, vel magica & phantaſtica.

CONFIDIT IN DEO, LIBERET NVNC SI VVLT EVM Vers. 43.
(Arabicus *ſi diligebat eum*) DIXIT ENIM, QVIA FILIVS DEI SVM. Vtuntur hîc Pontifices & Scribæ iiſdem planè verbis, quibus hoſtes Chriſti vſuros, illique illuſuros prædixit Dauid, & per Dauidem
Chriſtus Pſalm. 21. 8. *Omnes*, inquit, *videntes me* Pſalm. 21. 8.
deriſerunt me: locuti ſunt labiis & mouerunt caput. Sperauit in Domino, eripiat eum: ſaluum faciat eum, quoniam vult eum. Quare ipſo facto teſtantur ſe eſſe hos Chriſti illuſores à Dauide præſignatos, ac Ieſum eſſe verum Meſſiam, ſiue Chriſtum. De Chriſto enim, eiúſque paſſione & illuſione totus hic Pſalmus à Spiritu ſancto Dauidi dictatus eſt. Porrò hnmini in cruce & agone mortis conſtituto, nulla ſupereſt humana ſpes, ſed tantùm confidentia in Deum: hanc quaſi vltimam ſalutis anchoram Chriſto, Pontifices hîc eripere conantur. q.d. Vanè ſperaſti & ſperas in Deum; iam enim actum eſt de te, iam in cruce moriendum tibi eſt: Non eſt ergo, quod ſperes in Deum. Vanè & falsè dixiſti te eſſe filium Dei dilectum: *Si enim Deus vult*, id eſt amat & diligit te, *te liberet nunc*, è tantis crucis doloribus. Hoc autem non faciet, ergo ſignum eſt te non eſſe filium Dei, ſed impoſtorem Deo exoſum. Ita ipſi Chriſtum conuiciantur & blaſphemant, ſed & ad deſperationem adigere conantur, vti facit diabolus dum tentat homines in agone mortis; ſed errant & paralogizant. Deus enim ſummè diligebat Chriſtum, ideóque volebat eũ mori in cruce, vt eum deinde ſummè glorificaret in reſurrectione, ac per eũ plurimos ſaluaret. Quare hoc ſciēs Chriſtus, nil eorũ probris

commo

commotus eſt, ſed omnem ſpem ſuam in Deum defigere pertexit, idcóque reipſa vtrumque à Deo conſecutus eſt. Vnde poſt illuſiones has, nouos validóſque confidentiæ in Deum elicuit actus, vt nos idem facere doceret, quos ſtatim ſubijcit Pſal.
Pſal. 21. 10. 21. 10, dicens: *Quoniam tu es, qui extraxiſti me de ventre: ſpes mea ab vberibus matris meæ: Deus meus es tu, ne diſceſſeris à me.* Idem dixêre Martyres Præſidibus dum ab eis ad cruces, leones, ignes, beſtias damnarentur; Deum ſcilicet nôlle eos liberare, vt meliorem per martyrium eis daret vitam & coronam.

Hæc omnia de Pontificibus & Scribis Chriſtum illuſuris, prædixit Sapiens, Sapien. 2. 16. dum ex perſona eorum ait: *Filium Dei ſe nominat, & gloriatur patrem ſe habere Deum. Videamus ergo ſi ſermones illius veri ſint, & tentemus quæ ventura ſunt illi, & ſciemus quæ erunt nouiſſima illius; ſi enim eſt*
Sap. 2. 16. *verus filius Dei, ſuſcipiet illum, & liberabit illum de manu contrariorum. Contumelia & tormento interrogemus eum, morte turpiſſima condemnemus eum: erit enim ei reſpectus ex ſermonibus illius*; hoc eſt reſpiciet & eruet eum Deus, ſicut ipſe ſermone ſuo profeſſus eſt; ſed ſubdit Sapiens: *Hæc cogitauerunt &*
Ibid. *errauerunt. Excæcauit enim illos malitia eorum, & neſcierunt ſacramenta Dei, neque ſperauerunt mercedem iuſtitiæ* (iuſtæ ſanctæque paſſionis & crucis) *nec iudicauerunt honorem animarum ſanctarum.* Vide ibi dicta.

Tropologicè Chriſto exprobrant peccatores, qui ſuis peccatis eum dehoneſtant & blaſphemant, ad quos pathericè Chriſtum loquentem ita inducit S. Bernardus Rythmo de Paſſione Chriſti.

Ad te clamo, qui pro te morior.
Bernard. *Te exhortor, qui in cruce patior.*
Vide latus quo aperior.
Et cum tantus ſit dolor intus & exterior,
Plus tamen crucior, quod te ingratum experior.

Quin & Zacharias c. 13. 6. rogans Chriſtum: *Quid*
Zachar. 13. 6 *ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum?* audit: *His plagatus ſum in domo eorum, qui diligebant me.* Vide ibi dicta.

Vers. 44. Luc. 23. 39. *Latronum Chriſto conuitium.*

In ipsvm avtem et latrones, qvi crvcifixi erant cvm eo improperabant ei. Græci vt Origenes, S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius ac ex Latinis S. Hilar. probabiliter putant, vtrumque latronem initio Chriſtum blaſphemaſſe, ſed alterum poſtea viſâ Chriſti patientiâ, tenebris, aliiſque ſignis & miraculis reſipuiſſe, ac in Chriſtum credidiſſe. Meliùs cæteri Latini, ſcilicet S. Hieron. hic, S. Ambroſ. lib. 10. in Lucam, S. Auguſt. lib 3. de conſenſu Euang. cap. 16. S. Leo ſerm. de Paſſione, S. Cyprian. ſerm. de paſſ. Domini, S. Gregor. 27. Moral. c. 16. Maldon. Franc. Lucas & alij cenſent per Synecdochen numerum pluralem poni pro ſingulari: *Latrones*, id eſt vnus latronum. Sic Lucæ 23. 36. dicuntur *Milites obtuliſſe Ieſu acetum: Milites*, id eſt vnus militum. Voluit enim Matthæus per latrones, non tam perſonas latronum, quàm conditionem ſignificare, vt oſtenderet Chriſtum in cruce ab omni hominum genere & conditione, etiam latronum conuicia atrocia pertuliſſe. q. d. Adeò ſæuè & inſolenter certatim omnes Chriſto conuiciati ſunt, vt etiam collateralis eius latro iam cum eo crucifixus, & animam agens impudenter in illum probra coniecerit.

Addit Lucas, alterum latronem ipſum reprehendiſſe, ac Chriſto dixiſſe: *Memento mei Domine cum veneris in regnum tuum*, ideóque ab eo audiuiſſe: *Hodie mecum eris in paradiſo*, de quo plura dicenda ſunt Lucæ 23. 40.

Hic ordine hiſtorico intexenda ſunt dicta Chriſti ad matrem & ad Ioannem, quæ fuêre tertium Chriſti in cruce verbum; quæ ſic enarrat Ioannes Ioan. 19. 25.
cap. 19. 25. *Stabant autem iuxta crucem Ieſu mater eius, & ſoror matris eius, Maria Cleophæ, & Maria Magdalena. Cum vidiſſet ergo Ieſus matrem & diſcipulum ſtantem quem diligebat, dicit matri ſuæ: Mulier ecce filius tuus; deinde dicit diſcipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſua.* De quibus ſuo loco in Ioanne dicendum.

Vers. 45. Luc. 23. 44. Mar. 15. 34. *Tenebræ per vniuerſam terram in morte Chriſti.*

A sexta avtem hora tenebræ factæ svnt svper vniversam terram, vsqve ad horam nonam. Tenebræ ergo hæ cœperunt in meridie, quando crucifixus eſt Chriſtus, & durarunt per tres horas, ſcilicet vſque ad horam nonam, id eſt vſque ad tertiam pomeridianam, quâ expirauit Chriſtus, quo tempore ſolet eſſe clariſſima & ſumma diei lux vt manifeſtè appareret has tenebras eſſe inſolentes, prodigioſas & ſupernaturales, nimirum ſol, cælum, omniaque aſtra, atrata luxerunt tam indignam necem Chriſti Dei & creatoris ac Domini ſui, ideóque lucem & radios ſuos à terra, & terrigenis Deum ſuum occidentibus ſubtraxêre. Ita S. Dionyſius mox citandus, ac S. Hieronymus hîc, qui ait: *videtur mihi*, inquit, *clariſſimum mundi lumen, hoc eſt luminare maius retraxiſſe radios ſuos.* Hieronym. Et Cyprianus ſerm. de bono patientiæ: *Cum ſol ne Iudæorum facinus aſpicere cogatur, & radios & oculos ſuos ſubtrahat.* Cyprian. Item Chryſoſtomus in catena ex ſerm. de Paſſion. Domini: *Non poterat ferre creatura iniuriam creatoris: vnde ſol retraxit radios ſuos, ne videret impiorum facinora.* Chryſoſt.

Quæres, vnde ortæ ſunt hæ tenebræ? Reſpondent aliqui, ortas eſſe ex interpoſitione denſarum nubium inter ſolem & terram. Ita S. Chryſoſtom. Theophyl. & Euthym. Verùm S. Dionyſ. Areopagita, harum tenebrarum teſtis oculatus, Epiſt. 7. ad Polycarpum, docet illas ortas ex eclipſi Solis; ſcilicet ex interpoſitione miraculoſa lunæ inter terram & ſolem. Sic enim ait agens de ſe & Apollophane: *Eramus vna ambo, & ſtabamus ad Heliopolin, ac cernebamus, nec opinato, cum luna ſe ſoli obiiciebat* (neque enim coniunctionis tempus erat) *rurſúſque cum eadem ab hora nona ad veſperum, ſe media ſolis linea præter naturæ ordinem opponebat.* Dionyſ. Areop. *Redige autem etiam aliquid aliud ei* (Apollophani) *in memoriam; ſcit enim etiam obiectum ipſum a nobis viſum eſſe oriri ab ortu ſolis, & ad ſolis extremum peruenire, deinde repedare. Rurſúmque non ab eadem parte ſolis & obiectum & receſſum euenire, ſed ab ea quæ, vt ita dicam, ex diametro erat contraria.*

Miracula in Eclipſi Chriſti.

Ex quibus S. Dionyſij verbis, liquet in hac
Eclipſi ſolari multa concurriſſe miracula & pro-
digia. Primum eſt, quòd ipſa contigerit in Pa-
ſchate, hoc eſt in plenilunio primi menſis Niſan: 1.
in plenilunio autem non poteſt fieri eclipſis Solis,
quia tunc luna à ſole longiſſimè diſtat, imo eſt in
oppoſito ſolis: quare Eclipſis ſolis non fit niſi in
coniunctione ſolis cum luna, quæ fit in nouilunio;
tunc enim luna ſoli vicina facile ſe illi ſupponit,
ipſúmque eclipſat.

Secundum, quod durarit ad tres horas, cum 2.
aliàs eclipſis Solis parum duret, eo quòd luna ſolem tegens celerrimè moueatur, & ſolem pertranſeat. Hîc ergo Luna ſub ſole conſtitit per tres horas, quod ingens fuit miraculum.

3. Tertium, luna ſolet moueri ab Occidente in Orientem, ideoque in Eclipſi ſolari ab Occidente ſolem ſubingreditur; hic autem ſubingreſſa eſt ſolem ab Oriente teſte S. Dionyſio.

4. Quartum, luna vltra ſolem non perrexit verſus Occidentem, ſed reſilijt ſtatimque rediit ad locum ſuum, puta ad Orientem vnde venerat, ita vt veſpere ſoli Occidenti ex diametro oppoſita, in Oriente eo loco conſiſteret, ad quem perueniſſet, ſi motu naturali progreſſa fuiſſet, nec ad ſolem eclipſandum acceſſiſſet.

5. Quintum, quòd luna cum ſit minor ſole, non poſſit totum ſolem tegere & obſcurare, vnde in eclipſi ſolis ſol multum apparet, ac multum lucis diffundit in terram: hic autem ſol planè fuit obſcuratus, ita vt denſæ tenebræ eſſent in terra, quales fuêre tenebræ Ægyptiæ inductæ à Moſe. Exodi cap. 10. v. 23. & Sapient. cap. 17. v. 3. & ſequent ideóque Matth. hîc eas vocat tenebras, non eclipſin. Id autem factum eſt hac ratione, quod ſol ea parte qua luna non tegebatur, Deo agente ſubtraxerit radios ſuos à terra Chriſticida, vti paulò ante audiuimus ex S. Hieronymo, Cypriano, & Chryſoſtomo: Sic & luna non luxit terræ, eo quòd ſuppoſita ſoli ſuperius tantùm ab eo illuminaretur, inferius verò verſus terram remaneret obſcura: quare cum nec ſol nec luna terræ lumen præberent, neceſſe fuit in terra ſummas eſſe tenebras.

6. Sextum, quòd ſtellæ in cælo viſæ ſint, & terræ motus acciderint, de quibus ita ſcribit Phlegon Gentilis Olympiadum Scriptor, Libertus Adriani Imper. Sic enim de eo narrat Euſebius in Chron. ad annum Chriſti 33. *Scripſit verò ſuper his & Phlegon qui Olympiadum egregius ſupputator eſt in 14. libro ita dicens: Quarto autem anno 202. Olympiadis magna & excellens inter omnes, quæ ante eam acciderat, defectio ſolis eſt facta. Dies hora ſexta in tenebroſam noctem verſus, vt ſtellæ cælo viſæ ſint, terræque motus in Bithynia, Nicenæ Vrbis multas ædes ſubuerterit.*

Euſeb.

7. Septimum, quòd hæc eclipſis & hæ tenebræ occuparint vniuerſam terram. Vnde ſequitur

Super vniuerſam terram. Iudææ, inquit Origenes, & Maldonatus qui hanc eclipſin arctant ad ſolam Iudæam. Melius alij cenſent hanc eclipſin fuiſſe vniuerſalem, ac tenebras induxiſſe toti orbi. Ita S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, & alij. Hoc enim planè ſignificat τὸ ſuper *vniuerſam terram.* Vnde & S. Dionyſius ait ſe eclipſin hanc vidiſſe Heliopoli in Ægypto, ideóque fertur exclamaſſe: *Aut Deus naturæ auctor mundi patitur, aut mũdi machina diſſoluitur;* licet Michael Syngelus in Encomio S. Dionyſij aſſerat eum dixiſſe: *Deus ignotus in carne patitur, ideóque vniuerſum hiſce tenebris obſcuratur* & concutitur. Idem aſſerit Suidas. Vnde poſtea prædicante Paulo Athenis, ac aſſerente Deum ignotum eſſe Chriſtum, in cuius morte obſcuratus ſit ſol, S. Dionyſius ad Chriſtum fuit conuerſus Actorum cap. 18. Vide ibi dicta.

S. Dionyſius Areop. Eclipſin Paſſionis Chriſti vidit.

Hinc & Phlegon iam citatus, aſſerit nunquam antea talem tantámque viſam eſſe eclipſin. Hæc ergo eclipſis fuit index diuinitatis Chriſti; Sol enim qui oculus eſt mundi obſcuratus & quaſi emoriens, ſignificabat Chriſtum Deum ac Dominum ſuum, qui ſol eſt iuſtitiæ in cruce emori, ideóque eum morientem, tam ſol & luna, quàm cælum & terra omniáque elementa attata luxerunt: quare toto tempore quo Chriſtus in cruce patiebatur & agonizabat, obſcurata & concuſſa ſunt; quocirca ſubitò nox atra terris obducta eſt.

Impiaque æternam timuerunt ſæcula noctem,
ait Paulus Oroſius lib. 7. Hiſtor. c. 4.

Oroſ.

Symbolicè, hæ tenebræ ſignificabant excæcationem Iudæorum. Ita S. Chryſoſtomus hom. de cruce & latrone: *Hodie,* inquit, *apud Iudæos tenebræ ſunt, apud nos autem nox in diem conuerſa eſt. Etenim pietatis hoc proprium eſt, vt in tenebris fulgeat; impietas autem etſi in lumine fuerit, tenebreſcit. Fidelibus nox in diem mutatur, infidelibus autem etiam ipſa lux tenebreſcit. Et de fidelibus quidem Scriptura dicit: Quia tenebræ non obſcurabuntur, & nox ſicut dies illuminabitur. Infideli autem & dies in noctem mutatur, dicente Scriptura: Palpabunt ſicut cæci parietem, & ambulabunt in meridie ſicut in medio noctis.* Iob 5.

Symbolicè. Chryſoſt. Pſalm. 138.

ET CIRCA HORAM NONAM CLAMAVIT IESVS VOCE MAGNA DICENS: ELI, ELI LAMMA SABACHTHANI (malè quidam legunt *Sabatam*) HOC EST: DEVS MEVS, DEVS MEVS, VT QVID DERELIQVISTI ME? Citat Chriſtus Pſalm. 21. 1. in quo Hebraicè habetur עֲזַבְתָּנִי *azabtani*; ſed quia Iudæi Babylone redeuntes, corruperunt ſuam linguam Hebræam & induxerunt Syriacam, hinc Chriſtus pro Hebræo *azabtani*, Syriacè more gentis ſuæ dixit *ſabachthani*. Syra moderna habent, *lmono ſbaktoni.* Vnde liquet temporum ſucceſſu nonnihil variatam eſſe linguam Syriacam, vti variata eſt lingua Latina, Italica, Gallica, Germanica, & cæteræ.

VERS. 46. Mar. 15. 34.

Porrò Chriſtus in cruce continuè orans, ſeſeque totum Deo in victimam offerens pro ſalute hominum, ſub finem vitæ iam moriturus recitauit Pſalm. 21. iam citatum, qui totus eſt de Paſſione Chriſti, vt oſtenderet ſe eſſe illum ipſum de quo Pſalmus ille agit; ſcilicet Meſſiam, vt Scribæ & Iudæi ſcrutentur, & cognoſcant cauſam cur è cruce nolit deſcendere, vel liberari, eſſe hanc, quòd ex patris decreto moriendum illi erat in cruce, pro ſalute hominum. Hoc enim Dauid Pſalmo illo ſore prædixit.

Chriſtus in cruce recitauit Pſalmum 21. Cur?

Impiè ergo Caluinus (ex quo ſimilia hîc in Comment Ioannis Feri tranſcripta ſunt) ait hæc eſſe Chriſti deſperantis verba. Debuiſſe enim Chriſtum omnem Dei iram peccatis noſtris debitam experiri, ac per conſequens damnatorum pœnas ſentire, inter quas vna eſt deſperatio. Verùm hæc blaſphemia ſeipſam elidit. Si enim Chriſtus in cruce deſperauit: ergo peccauit peccato grandi: ergo iræ Dei non ſatisfecit, ſed magis eam accendit Et quomodo dici poteſt deſperaſſe Chriſtus, qui paulò poſt moriens clamauit: *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum,* vt habet Lucas, cap. 23. 46.

Caluinus ait Chriſtũ deſperaſſe.

Igitur clamat Chriſtus ſe deſertum, non à diuinitate & vnione hypoſtatica Verbi, non etiam à gratia & amicitia Dei, ſed eo quòd pater eum à morte iam inſtante non eripiebat, nec conſolatione vllà tam diram paſſionem, in carne & parte animæ inferiore mulcebat & mitigabat, ſed eum doloribus & tormentis meris cruciari permittebat; vt oſtendat quàm amara & acerba ſit illi in cruce mors, & animæ à corpore per tantos dolores extorſio, ac tam violenta partium adeo amicarum ſeparatio, ſicut in horto agonizans ſudánſque ſanguinem orauit: *Pater ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte.* Ita Sanctus Hieronymus, Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, & paſſim cæteri, nec aliud volunt.

Chriſtus quomodo à Patre derelictus.

Digitized by Google

Ambroſ.

lunt S. Hilarius, & S. Ambroſius, dum ait: *Clamauit homo diuinitatis ſeparatione moriturus*. Separationē enim intelligunt non eſſentiæ & vnionis hypoſtaticæ, ſed opis, auxilij & conſolationis; fides enim docet in morte Chriſti animam quidem ſeparatam fuiſſe à corpore; Deitatem tamen tam animæ quam corpori hypoſtaticè manſiſſe vnitam, vti erat prius. Adde Chriſtum queri hic ſe deſertum à Deitate, quia Deitas ad aliud ei non ſuccurrebat, quàm vt eum ſuſtentaret in tormentis, eique ad plura & diriora patienda vitam prorogaret, imò dolores Chriſti augeret, quòd ſe Deitati vnitum videret tam indigna & atrocia pati. Ita Laurentius Iuſtin. tract. de triumph. agone cap. 8.

Symbolicè primò, rogat hîc Chriſtus cauſam, cur à patre in cruce ſit derelictus, q. d. Quæ eſt cauſa, pater mi, vt mori debeam in hac cruce, quid culpæ, quid mali commiſi? ſum enim innocentiſſimus, imò ſanctus ſanctorum. Vnde reſponſio ſubditur Pſalm. 21. 1. Sibi enim reſpondet Chri-

Pſalm. 21. 1.

ſtus: *Longè à ſalute mea verba delictorum meorum.* q. d. Delicta hominum, quæ mihi pater meus luenda & expianda impoſuit, hæc mihi ſalutem & vitam adimunt, ac ad crucem mortémque adigunt.

Secundò, nonnulli apud Theophylactum cenſent Chriſtum hic loqui non de ſua, ſed de populi ſui Iudaici derelictione & reprobatione. q. d. Cur ô pater me, id eſt meam gentem, meum populum, id eſt, Iudæos, qui ſecundùm carnem mihi cognati ſunt, deſeris, & à te abdicas?

Tertiò, Origenes cenſet Chriſtum queri de paucitate ſaluandorum, & multitudine damnandorum, in quibus perit fructus paſſionis & mortis Chriſti. q. d. Vt quid, ô Domine, me, id eſt, homines mihi ſecundùm carnem cognatos, pro quibus morior, deſeris, vt paucos ex eis ſalues, plurimos reprobes? Sic enim meipſum quaſi deſeris: Facis enim vt fructus meæ paſſionis exiguus, derelictus & quaſi perditus ſit.

Tropologicè S. Cyprianus tractat. de paſſione, cenſet Chriſtum hoc dixiſſe vt nos inquiramus cauſas, ob quas pater eum dereliquerit: *Tu*, inquit, *Domine de morte non agis, de opprobriis non con-*

Cyprian.

tendis, ſed hoc vis intelligi, quæ ſit cauſa mortis, quis quæſtus, vt vtraque re cognita peccatum appareat & gratia: & quanti ponderis ſit vtrumque, rerum probet effectus, cum originali morti nullum niſi in Chriſti morte potuerit eſſe remedium, nec reconciliare Deo potuit exules & damnatos qualibet oblatio, niſi ſanguinis huius ſingulare ſacrificium. Et nonnullis interiectis: *Derelictus eſt Dominus ne nos derelinque-*

Rom. 8.

remur derelictus eſt, vt à peccatis æternáque morte liberaremur; derelictus eſt, vt amorem ſuum erga nos oſtenderet, vt iuſtitiam miſericordiámque ſuam nobis patefaceret, vt amorem noſtrum ad ſe raperet. Denique vt exemplum nobis patiendi exhiberet: patet in cælum via, ſed ardua & difficilis, præire voluit exemplo admirabili, ne via terreret, ſed ſtupendum Dei patientis exemplum nos concitaret: vt ſcilicet nos cum Paulo Roman. 8. in quauis tribulatione fidenter & exultanter diceremus: *quis nos ſeparabit à charitate Chriſti?* Et mox: *In his omnibus ſuperamus propter eum qui dilexit nos.*

S. Petrus Martyr Chriſto crucifixo queritur.

Hoc ergo fuit quartum Chriſti in cruce verbum & dictum, quo ſolatur omnes deſolatos, afflictos & mœſtos, ſicut eodem ſolatus eſt S. Petrum Martyrem ex ordine S. Dominici. Cùm enim ipſe viſitatus à S. Cæcilia, S. Agnete & S. Catharina, cum eiſque in cubiculo colloquens, à tranſeuntibus auditus & accuſatus foret, quòd feminas in cubiculum admiſiſſet, ideóque infamatus, & ad diram longamque pœnitentiam damnatus, quereretur coram Chriſto crucifixo, diceretque: *Domine tu ſcis innocentiam meam, cur ergo me ſilente tu taces? Cur me non defendis, ſed in hac infamia tamdiu derelinquis?* Reſpondit ei Chriſtus: *Et ego ô Petre, quid commerui, vt pro te in hac cruce confixus ſim? diſce ex me patientiam exercere in quibuſlibet afflictionibus tuis, quia omnes tuæ meis æquiparari nequeunt.* Qua voce Petrus ita roboratus & exhilaratus eſt, vt plura pati optaret, imò nollet ſuas ignominias cum regum ſceptris & coronis commutare. Quare Chriſtus eius innocentiam tandem patefecit, ac infamiam omnem in gloriam conuertit: ita habet eius vita apud Surium ad diem 29. Aprilis.

QVIDAM AVTEM ILLIC STANTES Vers. 47.
ET AVDIENTES DICEBANT: ELIAM Mar. 15. 35.
VOCAT ISTE. S. Hieronymus, & alij cenſent hos fuiſſe milites Romanos: nam illi acetum porrexerunt Chriſto, vt docet Lucas cap. 23. verſ. 36. Hi ergo cum Hebræam linguam non callerent, audirentque Chriſtum clamantem: *Eli Eli*, putabant Eliam vocari & inuocari à Chriſto: Eliam enim rediturum in aduentu Meſſiæ, à Iudæis inaudierant.

ET CONTINVO CVRRENS VNVS EX Vers. 48.
EIS ACCEPTAM SPONGIAM IMPLE- Luc. 23. 36.
VIT ACETO, ET IMPOSVIT ARVN- Mar. 15. 36.
DINI ET DABAT EI BIBERE. Spon- Ioan. 19. 29.
giam enim, acetum, & arundinem de more iam parauerant: Solebant enim iis potare crucifixos: *Et continuò*, ſcilicet poſtquam Ieſus clamaſſet *ſitio* vt explicat & ſupplet Ioannes cap. 19. verſ. 28. Hoc enim fuit quintum Chriſti in cruce verbum, quod mox poſt quartum, ſcilicet, *Eli Eli lamma ſabachthani*, ſubiunxit. Audi Ioannem: *Poſtea ſciens Ieſus, quia omnia conſummata ſunt, vt conſummaretur Scriptura dixit: ſitio. Vas ergo erat poſitum aceto plenum. Illi autem ſpongiam plenam aceto, hyſſopo circumponentes obtulerunt ori eius. Cum ergo accepiſſet Ieſus acetum, dixit: conſummatum eſt:* quod fuit ſextum, & penultimum Chriſti in cruce verbum. *Spongiam*, vt ſcilicet Chriſtus è ſpongia exugeret acetum. Spongia enim cùm ſit poroſa, copioſum humorem cui immergitur, imbibit, quem preſſa refundit: nam poculum Chriſto ita in cruce eleuato porrigere non poterant. Spongia hæc religioſè ſeruatur Romæ, & populo oſtenditur in Baſilica Lateranenſi.

Damnatis ad mortem dari ſolebat vinum.

Aceto. Nota: crucifixus cæteriſque reis in ſupplicio dari ſolebat vinum, tum ad leuandam ſitim, qua in tanto dolore & angore cruciari ſolent; tum ad confortationem, vt animoſius ferant tormenta & mortem. Sed Iudæi, & milites vt gratificarentur Iudæis Chriſto infenſis, pro vino dederunt ei acetum. Vnde queritur Chriſtus Pſalm. 68. verſ. 22. *& in ſiti mea potauerunt me aceto*. Addit Pſal. 68. 22.
Lyran. quia Salomon dixerat Prouerb. 31. *Date ſiceram mœrentibus*, &c. *ideo ex occaſione huius verbi Seniores Iudæorum ſtatuerunt, vt condemnatis ad mortem daretur vinum aromaticum ad bibendum, vt* Lyran.
faciliùs tolerarent paſſionem; In Ieruſalem autem erant matronæ deuotæ, quæ hoc vinum ex deuotione procurabant; ſed Iudæi tale vinum datum pro Chriſto & aliis duobus acceperunt ſibi, & loco eius poſuerunt acetum cum felle mixtum.

Igitur primò, acetum ei dederunt ad illuſionem, quia ei *illudebant*, vt ait Lucas cap. 23. 36. Secundò, ad tormentum, vt in ſiti non dulci &

Digitized by Google

ſuaui, ſed acri & acetoſo potu eum cruciarent. Tertiò, vt ſitim eius non tam extinguerent, quàm augerent. Nam acetum licèt initio ſitim leuare videatur, mox tamen eam auget, quia ſiccum eſt, deſiccat valdè. Quartò, Baronius cenſet acetum Chriſto datum vt ſanguinem ſtringendo & ſiſtendo, ac ſtomachum cæteraque membra cum hyſſopo roborando, Chriſtū diutius in vita conſeruaret ad hoc, vt cruciatus eius eſſet productior & vehementior. E contrario Theophyl. Caiet. Ianſen. Toletus, Franc Lucas, Barradius, Emman. Sa, & alij cenſent acetum Chriſto datum, vt mortem ei acceleraret, idque à cuſtodibus, qui famentes cupiebant domum ad prandium redire. Erat enim iam hora tertia pomeridiana; ſcilicet vt citius eum conficeret aceti amaritudo, ait Theop. acetum enim vim habet penetrandi, ſuámque amaritiem & malignitatem omnibus membris, vulneribus & plagis inſtillandi. Ita S. Hilar. Chryſoſt. & Nonnus in c 19. Ioannis qui acetum hoc vocat: *acerrimum potum & ſiticuloſam muriam*, item *acetum extra permixtum hyſſopo*.

Acetum datum Chriſto quatuor de cauſis.

Symbolicè. Symbolicè: Acetum ſignificat malignitatem, quam peccatores exhibent Chriſto, vti fecêre Iudæi. Vnde S. Auguſtinus in Ioann. c. 19. 29. *Date, ait, quod eſtis Iudæi: quippe erant acetum degenerantes a vino Patriarcharum & prophetarum, & tanquam vas plenum aceto habentes, ſcilicet cor plenum iniquitate, & velut ſpongiam cauernoſis & tortuoſis latibulis fraudulentum.*

Auguſtin.

Rurſum Chriſtus bibendo acetum, illud nobis in vinum conuertit dum per hoc meruit vitia noſtra vertere in virtutes, infirmitates in gloriam. Vnde S. Hilarius: *Vinum, ait, quod in Adam coacuit, immortalitatis eſt honor, aut virtus potauit ergo, ad ſe in communionē immortalitatis ea, quæ in nobis erat vitiata transfundens* Et Remigius: *Acetum, Iudæi à patribus degenerantes; ſpongia, fraudulenta corda; arundo, ſcriptura Sacra, quæ hoc facto implebatur.*

Hilar.

Calamus quid?

Et impoſuit arundini. Græcè καλάμῳ, id eſt, calamo: calamus autem non tantùm arundinem, ſed & culmum, ſiue ſurculum cuiuſuis ſeminis & herbæ ſignificat. Vnde vocatur calamus ſiue culmus tritici, auenæ, hordei, hyſſopi. Hinc S. Ioannes c 19. 29 hunc calamum fuiſſe hyſſopi aſſerit dicēs: *Illi autem ſpongiam plenam aceto hyſſopo circumponentes*, vbi idem eſt verbū Græcum περιθέντες, quod hic Interpres vertit *impoſuit*. Vnde Syrus Ioannis c. 19. vertit: *Impleuerunt aceto, & poſuerunt ſuper hyſſopum*. Et Arabicus: *Et impleuerunt ſpongiam aceto, & impoſuerunt ſuper arundinem* Ergo arundo ſiue calamus, quo porrexerunt Chriſto ſpongiam aceti, fuit ipſa hyſſopus. Crux enim non erat alta, hinc calamo exiguo poterat ab homine, brachiis extenſis ſpongia admoueri ori Chriſti. Et in Palæſtina hyſſopus hortenſis altius quàm in Europa excreſcit. Hortenſis dico, nam in parietibus, vtpote ſiccis, humilis eſt, vt patet 3 Reg 4. 33 Quin & de vulgari ac noſtrati hyſſopo ſic ſcribit Dodonæus lib 4. de ſtirpibus cap. 19. in Pemptade 1. *Hyſſopus caules erigit dodrantales, aut altiores, duros ac lignoſos, in virgulas aliquos diuiſos, ab imo ad faſtigium vſque foliis circumueſtitos oblongis veluti Polygoni aut Lauendulæ.* Addit Cluſius hyſſopos reperiri ſeſquipedales: harum ſummitas in brachiis hominis extenſis, attingere poteſt os crucifixi. Vnde calamum cui impoſita fuit ſpongia aceti, vt ori Chriſti admoueretur, vti aiunt Matthæus & Marcus nō fuiſſe alium quàm hyſſopum vti explicat Ioannes, cenſent Euthymius. Chryſoſtomus, Theophylactus, Lyranus, S. Thomas Titelmanus, Dionyſius, Carthuſianus, Barradius, & alij.

Hyſſopus.

Dodonæus.

Nonnulli ſuſpicantur in Ioanne pro ὑσσώπῳ legendum ὑσσῷ, id eſt, pilo vel haſta inſtar calami, quo vtpote longo, facile erat contingere os Chriſti crucifixi; ſed omnia exemplaria habent ὑσσώπῳ, non ὑσσῷ.

Alij cum S. Auguſtino putant ſpongiam aceti impoſitam hyſſopo, deinde vtrumque impoſitum fuiſſe arundini. Alij cenſent ſuccum ex hyſſopo expreſſum, mixtum cum aceto, & ſpongia exceptum, impoſitum fuiſſe arundini.

Vt vt eſt, certum eſt ſpongiam fuiſſe impoſitam hyſſopo, ſiue hyſſopus fuerit ipſe calamus, ſiue ab eo diuerſa, & calamo impoſita.

Hyſſopus ad quid?

Hyſſopum adhibuère primò, quia hyſſopus ſolet ad vinum & acetum adhiberi. Vnde Columella lib. 12. cap. 35. & Plinius lib. 14. 16. aſſerunt fieri vinum ex hyſſopo tuſa & in vinum iniecta, quod hyſſopites dicitur Secundò, quia hyſſopus naribus adhibita roborat, & animam fugientem reuocat. Tertiò, quia hyſſopus ſanguinem ſiſtit. Quartò, quia hyſſopus purgat pectus & fauces, aliiſque morbis & plagis medetur. Nam Galenus docet hyſſopum aceto myxtam, exanimatis animum & vires reddere. Milites ergo hic ſpongiæ circumligarunt hyſſopum, ne acetum ex ſpongia dilaberetur, ſed ex ea diffluens vel diſtillans hyſſopi faſciculo exciperetur, vt Chriſtus tam hyſſopi quàm aceti ſuccum ex ſpongia ſugeret, itaque animum viréſque reciperet. Paſſim enim Medici hyſſopo tribuunt vim internam purgandi, præſertim pulmones, & animi deliquium paſſos ad ſe reuocandi, ac pectoris dolores inſtigandi. Vide Dioſcorid. lib 3. cap. 26. Ioannem Ruellium lib. 3. de Stirpibus c. 24. Dodonæum Pemptade 1. lib 4. cap. 19.

Hac de cauſa olim in lege veteri, per hyſſopum fiebat expiatio in mundatione Leproſi. Leuit. 14. 49. Item in ſacrificio pro peccato, & aſperſione luſtralis aquæ per cinerem vitulæ rufæ percolatæ. Numer. 19 6.

Hyſſopus ergo fuit typus ſanguinis Chriſti, qui omnes fideles mirè purgat, reficit & recreat. Vnde S. Auguſt. in Ioannis c. 19. 29. *Hyſſopus, ait, herba humilis pectus purgans, Chriſti humilitatem ſignificat: Chriſti enim humilitate mundamur: hanc Iudæi circumdederunt, & ſe circumueniſſe putauerunt.*

Cæteri vero dicebant: Sine, videamus an veniat Elias liberans eum. *Sine*, id eſt, *ſinite*, vt habet Marcus cap. 15. ac Syrus, Arabicus & nonnulli Codices Latini hîc. q. d. *Sinite*, hoc eſt, tacete, quieſcite, expectate: Sinite res alias vt toti attendatis ad Ieſū, ac videatis an veniat Elias ab eo inuocatus, vt liberet eum. Hærent & dubitant an Elias venturus ſit, quia ex tenebris aliiſque miraculis quæ videbant in paſſione Chriſti, dubitabant an Chriſtus eſſet Meſſias, cuius præcurſor erit Elias, vti non ſolùm Chriſtiani, ſed & Iudæi credunt, à quibus idipſum intellexerant hi milites Romani. Vers 49. Mar. 15. 36.

Dices, Marcus cap. 15. 36. ait non milites, ſed eum qui Chriſto offerebat acetum dixiſſe, *Sinite*. Sic enim habet: *Potum dabat ei dicens: Sinite, videamus ſi veniat Elias ad deponendum eum.* Reſp. nonnulli Codices Latini & Græci, æquè ac Syrus in Marco, pro λέγων, id eſt *dicens*, habent ἔλεγον, id eſt *dixerunt*: *Sine*, vt habet Matthæus, quem Marcus imitari ſolet. Idem ergo dixit Marcus quod Matthæus, ſcilicet milites dixiſſe offerenti acetum, *ſine* iuxta ſenſum mox dandum.

Verùm

Digitized by Google

Verùm quia paſſim Codices Latini & Græci in Marco habent *dicens, ſinite*; verius cum Euthym. S. Auguſt. lib. 3. de conſenſu c 17. & aliis dicemus, vtrumque contigiſſe, ſcilicet tam milites, quàm offerentem acetum Chriſto dixiſſe, *ſine*, vel *ſinite*, cum enim milites acclamarent offerenti acetum Chriſto, *ſine*, ille reſpódit: *ſinite* & vos, quod primò, explicari poteſt generatim & planè iuxta ſenſum initio datum. q. d ſinite alia, & relinquite omnia, vt attendatis & videatis, an veniat Elias liberáturus Ieſum.

Secundò, magis particulatim milites dixêre offerenti acetum Chriſto, *ſine*, id eſt, ceſſa, noli dare acetum Ieſu, ne ex eo citius moriatur, quia acetum mortē reis accelerat, ſed ſine eū viuere, vt videamus an veniat Elias ad eum deponendum, itáque ſatisfaciamus noſtræ curioſitati: offerens viciſſim reſpondet militibus. *ſinite*, & vos, me Ieſu ſitienti porrigere acetum, ne ex ſiti moriatur, ſed illud bibens viuere pergat, vt ſic videamus an veniat Elias ad eum liberandum. Ita Ianſen.

Tertiò, milites dicunt ei qui offerebat acetum Chriſto, *ſine*, id eſt quieſce, noli accedere ad Ieſum illumque vexare. vt videamus ſi veniat Elias liberans eum. Putabant enim Eliam venturum ad Ieſum, ſi is ſolus eſſet: nolle enim Eliam ſe cæteris hominibus miſcere, & patefacere. Viciſſim reſpondet offerens acetum Chriſto: *ſinite* & vos, id eſt deſinite clamare, ne veſtro clamore arceatis Eliam ne veniat ad Ieſum; vel *ſinite eum*, vt vertit Arabicus, id eſt Sinite Chriſtum, nolite eum turbare & vexare ne moriatur, vt videamus an Elias venturus ſit ad eum liberandum. Ita Barradius. Aut q. d. Sinite adhuc me hoc modo illudere Ieſu, acetū ſitienti propinando: ita facilius videbimus an veniat Elias, quò enim magis Ieſus vexatur, eò citius accurret Elias, ſi quidē velit ei auxiliari q. d. Nihil obſtat id quod facio quin veniat Elias, imo potius hoc accelerabit eius aduentum. Ita Franc. Lucas.

Quartò, alij ſic exponunt: Cùm cæteri dicerent offerenti acetū, *ſine*, id eſt, ceſſa, noli ei propinare acetū, itáque mortē accelerare, vt videamus an veniat Elias liberans eum. Offerens reſpondit: *ſinite*, id eſt, permittite me Ieſu præbere acetū, ego hac ratione mortem illi accelerabo, & videbimus num Elias liberaturus ſit eum q. d. Efficiā ne Elias liberet eum, quia eum aceto conficiam. Illuſoriè enim hæc egiſſe & dixiſſe milites vt Chriſto illuderent, ſignificat Lucas cap. 23. 36.

Vers. 50. Luc 23. 46 Mar 15 37 Ioan. 19. 30 *Septem in cruce Chriſti verba.*

IESVS AVTEM ITERVM CLAMANS VOCE MAGNA EMISIT SPIRITVM. *Iterum*, quia Ieſus ſepties clamauit in cruce, ſeptémque verba cygnæa edidit; ſcilicet primò: *Pater ignoſce illis quia neſciūt quid faciunt*. Secundò, ad latronem: *Hodie mecum eris in paradiſo*. Tertiò, ad matrem: *Mulier ecce filius tuus*; & ad Ioannem: *Ecce mater tua*. Quartò: *Eli Eli lamma ſabacthani*. Quintò: *ſitio*. Sextò: *conſummatū eſt*. q. d. omnia ſacrificia vetera, omnes prophetiæ, omnes typi de me & mea paſſione iam reipſa in me expleti ſunt, ſupereſt ergo vt moriar. Septimò: *In manus tuas commendo ſpiritum meum*.

Clamans. Græcè κράξας, id eſt, *cùm clamaſſet*; nec enim ſimul clamauit & expirauit, ſed prius clamauit deinde expirauit. clamauit autem dicens, vt habet Lucas: *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum*, id eſt, animā meam cum halitu meo, ô pater, depono, vel vt Græca habent παραθήσομαι, id eſt, iam iam deponam, & velut depoſitum conſignabo in manus tuas vt illam, velut depoſitum, à te tertiò die reſuſcitandus recipiam. Hinc fideles morientes hunc verſum vſurpant, quem primitus Dauid in ſua tribulatione Pſalmo 30. ac deinde Chriſtus hic in morte ſua vſurpauit.

Clamor Chriſti in cruce fuit miraculum.

Nota Chriſtum voce magna clamaſſe per miraculum: moribundos enim deficit vox, vt vix loqui queant. Licèt enim D. Thomas 3. p. q 47. art 1. ad 2. dicat quod Chriſtus conſeruarit naturæ ſuæ corporeæ vigorem, & robur vſque ad extremum, tamen verius alij cenſent vires in Chriſto per tot labores & dolores defeciſſe, vt naturaliter clamare non poſſet, ſed tantùm per miraculū: alioqui enim mortuus fuiſſet non vi dolorum & tormentorum, ſed ex mera voluntate ſua ſeparando animam à corpore, ac conſequenter non fuiſſet occiſus, nec morte hac violenta ſatisfeciſſet patri pro noſtris peccatis & morte.

Cur? Cauſa 1.

Clamauit ergo per vires ſupernaturales, quas Deitas ei ſuggerebat, idque primò, vt ſignificaret ſe, vtpote Deum, non coactum ex infirmitate & neceſſitate, ſed liberè ex voluntate mori. Et hoc eſt quod ait Chriſtus Ioannis 10. *Nemo tollit eam* (animam) *à me, ſed ego pono eam à meipſo. Poteſtatē habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam*, idque ad hoc, vt planè libera & voluntaria eſſet hæc Chriſti oblatio, & ſacrificium pro ſalute totius mundi oblatum. Vnde Victor Antiochenus in Marci cap. 15. *Per hoc factum*, ait, *Dominus Ieſus demonſtrabat, ſe totam vitam mortémque ſuam in libera ſua poteſtate poſitam habuiſſe*. Sic & S. Chryſoſt. Hieronymus Euthymius, Theophylactus. Ioann. 10. Victor Antioch.

Secundò, clamauit vt ſe ſupra hominē, Deúmq; eſſe oſtenderet. Vnde Centurio videns quia *ſic clamans expiraſſet*, vt ait Marcus, dixit: *Verè filius Dei erat iſte*; quia ſcilicet clamando oſtendebat ſe eſſe vitæ mortiſque ſuæ Dominum, ideóq; Deum. 2.

Tertiò, vt clamore hoc vehementem ſuum in Deum amorem, religionem, obedientiam, ac deſiderium ſalutis humanæ declararet. Vnde Paulus 3.
Hebr. 5. 7. *Qui in diebus carnis ſuæ*, inquit, *preces ſupplicationéſque ad eum qui poſſit illum ſaluum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis* (Vnde patet Chriſtum cum clamore tunc lachrymas quoque fudiſſe) *offerens, exauditus eſt pro ſua reuerentia*. Vide ibi dicta. Hebr. 5. 7.

Quartò, vt ſignificaret ſe confidenter & ſecurè mori, cum certa ſpe reſurrectionis & gloriæ tertio die à patre ſibi dandæ, ac ſuis fidelibus in eum credituris. Ita Origen. 4.

Emiſit (Arab. *tradidit*) *ſpiritum*, voluntariè *quod enim emittitur voluntarium eſt, quod amittitur neceſſarium*, ait S. Ambroſ. in c 23. Lucæ. Et S. Auguſt. lib. 4 de Trinit. c. 13. *Spiritus mediatoris carnem non deſeruit inuitus, ſed quia voluit, quando voluit, quo modo voluit, quippe Dei verbo ad vnitatem commixtus eſt homo. Hinc ait: poteſtatem habeo iterum ſumendi eam, nemo tollet eam à me, ſed ego pono eam à me, & iterum ſumo eam.* Auguſtin.

Sic & S. Hieron. Beda & alij. Vnde etiam *inclinato capite emiſit ſpiritum*, ait Ioannes cap 19. ergo inclinauit caput quaſi Dominus mortis, ait Theoph. Nam cæteri homines dum moriuntur prius expirant, ac deinde caput inclinant. Caput enim, præſertim eius qui ex alto pendet, vita & vigore ſuo deſtitutum pondere ſuo deorſum inclinat. Ita S. Cyrillus lib. 12. in Ioannem capite 76.

Audi S. Chryſoſtomum hom. 84 *Inclinato capite tradidit ſpiritum vt non neceſſitate, ſed voluntariè ſe mori oſtenderet. Quod voluit vixit, quando voluit tradidit ſpiritum. Inclinato capite*, inquit S. Athanaſius q. 6. ad Antiochum, *quia mors Chriſtum metuens, ad* Chryſoſt. Athanaſ.

ipſum non audebat accedere: Chriſtus autem inclinato capite eam vocans, antequam enim inclinaſſet caput, propius accedere verebatur. Licet enim Chriſti humanitas vi dolorũ deficeret, deberétque mori; tamen eius Deitas poterat humanitati robur addere, & prorogare vitam, adeóque niſi permittente Deitate Chriſti, non potuit mori humanitas eius. Liberè ergo mortuus eſt Chriſtus quà Deus, & etiam quà homo, quia poterat humanitas hoc robur petere à Deitate ſua, & petens impetraſſet.

Moritur Chriſtus feria ſexta circa horã nonam. Nota: Chriſtus expirauit feria ſextâ, circa horam nonam, qua Adam peccauit, vt eius peccatum expiaret: Item qua occidi ſolebat Agnus Paſchalis, & qua iuge ſacrificium quotidie Iudæi in templo immolabãt, vt oſtenderet ſe has figuras ſua morte eodem tempore adimplere. Inde Chriſtiani hora nona orare ſolent. Vndè dicta eſt hora orationis nona. Act. 3.

Chriſtus inclinato capite expirat. Cauſa. Symbolicè & moraliter, Chriſtus *inclinato capite emiſit ſpiritum*
1. primò, quia omnium peccata cum portaret eorum onere grauabatur, ideóque caput hoc onus ſuſtinens ſeſe inclinabat, vti ſolent baiuli onerum, ſub iis caput incuruare. Hoc enim onus peccati eſt grauiſſimum.

2. Secundò, vt ſignificaret ſe mori ex obediẽtia: docuit ergo religioſos & ſubditos ſuis Prælatis inclinare caput, & obedire iuxta illud: *Humiliauit ſe,* &c. *factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis.* Philip. 2. 8.

3. Tertiò, vt patri ſe humiliaret illíque reuerentiam exhiberet, ac in eius voluntate caput, id eſt, mentem & voluntatem ſuam in omnibus vſque ad mortem, & mortem crucis reſignaret.

4. Quartò, vt vltimũ vale diceret mundo, ac præſertim Occidẽti, id eſt, Europę & Italię. q. d. En popule meus, en pro te morior, ad quem caput inclino & ſpiritum emitto. Chriſtus enim vt ſuperius dixi, crucifixus eſt facie auerſa à Ieruſalẽ, & conuerſa ad Occidentem & Italiam, quam ſua fide, pontificatu ac martyrio SS. Petri & Pauli illuſtrare volebat. Relictis enim Iudæis conuertit ſe ad gentes.

5. Quintò, vt annueret & valediceret matri ad crucem adſtanti.

6. Sextò, vt locum lanceæ, qua transfigendum erat latus dextrũ & cor, inclinatione capitis deſignaret.

7. Septimò, vt oſtenderet ſe & patrem ſuum hac paſſione ſua hominibus eſſe reconciliatum, eóſque quaſi amicos amplecteretur & oſcularetur. Ita S.
Auguſtin. Auguſt. tract. de Virgin. *Inſpice*, ait, *vulnera pendentis, ſanguinem morientis, precium redimentis, cicatrices reſurgentis. Caput habet inclinatum ad oſculandũ, cor apertum ad diligendum, brachia extenſa ad amplexandum, totum corpus expoſitum ad redimendum. Hæc quanta ſint cogitate, hæc in ſtatera veſtri cordis appendite, vt totus vobis figatur in corde, qui pro vobis totus fixus eſt in cruce.*

8. Octauò, vt oſtenderet ſpiritum ſuum poſt mortem deſcenſurum ſub terram ad limbum Patrum, vt eos inde liberaret.

9. Nonò, vt viſcera miſericordiæ ſuæ nobis oſtenderet. Ita S. Laurentius Iuſtinian. lib. de Triũphali
Laurent. Iuſtinian. agone c. 20. *Caput hoc*, inquit, *dum paſſionum ludibria & mortis ſupplicia pro hominibus pertulit mediator, liquefecit ad miſericordiam, flexit ad gratiã, inclinauit ad indulgentiam.*

10. Decimò, vt S. Ioannem, Magdalenam & ſimiles cruci ſuæ aſtantes complecteretur; ac faciem auerteret ab iis, qui fugiunt crucem.

11. Vndecimò, vt caput à titulo crucis in quo ſcriptum erat: *Ieſus Nazaranus rex Iudæorum*, deorſum inclinans, oſtenderet ſe declinare regnum, omnéſque mundi honores & pompas, nobíſque idem faciendum eſſe innueret.

Duodecimò, vt oſtẽderet ſuam mortem potius 12.
eſſe ſomnum quàm mortem, ob futuram tertio die reſurrectionem. Sic enim dormientes caput lecto inclinant & reclinant, iuxta illud: *In pace in idipſum dormiam & requieſcam.* Pſalm. 4.

Denique Chriſtus peracto legationis ſuæ officio inclinando caput Patri, quaſi petit ab eo benedictionem, & miſſionem ac facultatem diſcedendi è terra, & redeundi ad Patrem. q. d. Ecce ô pater, officium legationis tuæ in terram mihi commiſſum cum fide peregi, opus quod mihi impoſuiſti perfeci, curſum meũ conſummaui, feci & paſſus ſum pro ſalute hominum quæcumque iuſſiſti: ſupplex ergo poſtulo, vt mihi des licentiam moriendi, ac per mortem abeundi è terra & redeundi in cælum, ſimúlque peto promiſſum mihi à te præmiũ conuerſionis & ſalutis omnium gentium, vt illæ per meam paſſionem & mortem ſaluentur, tuáque gratia & gloria donentur, iuxta illud: *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatẽ tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Pſalm. 2. feci quod iuſſiſti, da Pſalm. 2.
quod promiſiſti. Hoc imitantur Religioſi & ſacerdotes, qui peracto miſſionis officio ad Prælatos ſuos redeunt, flexáque ceruice ab eis benedictionem, & gradum ſtatúmque priſtinum poſtulant. Moraliter, ſed neruoſè S. Bernard. epiſt. ad Guarinum: *Quid prodeſt*, ait, *Chriſtum ſequi ſi non contingat conſequi? ideo Paulus aiebat: ſic currite vt comprehẽdatis. Ibi Chriſtiane fige tui curſus profectúſque metam, vbi Chriſtus poſuit ſuam, factus eſt inquit, obediens vſque ad mortem. Quantumlibet ergo cucurreris, ſi vſque ad mortem non perueneris, brauium non apprehendes.*

ET ECCE VELVM TEMPLI SCISSVM EST IN Vers. 51.
DVAS PARTES A SVMMO VSQVE DEORSVM, Luc. 23.45.
ET TERRA MOTA EST, ET PETRÆ SCISSÆ Marc.15.38.
SVNT. Moriente Chriſto creatore turbantur, indignantur & concutiuntur omnes creaturæ. *Et ecce*: hinc notat S. Auguſtinus lib. 3. de Conſenſu Euang. cap. 19. velum templi ſciſſum eſſe mox vt Chriſtus expirauit, vt indicaretur velũ ſcindi propter necem Chriſti. Lucas ergo, qui hoc factum tenebris, Chriſto adhuc viuente inductis, iungit, anticipatione vtitur. Duplex erat templi velum, *Duplex Velũ Templi.*
vnum ante Sanctum Sanctorum, alterũ ante Sanctum; vti diſertè docet Ioſephus lib. 6. belli cap. 6. Sanctum erat quaſi nauis templi, in quod ſacerdotes quotidie ingrediebantur: Sanctum ſanctorum erat quaſi chorus, & ſanctiſſima pars templi; ideóq; ſemper erat clauſum, nec vllus illud ingredi poterat niſi Pontifex; idque ſemel dumtaxat in anno puta in feſto expiationis. Leuit. 16. Putant nonnulli Chriſto moriente velum ante Sanctum fuiſſe ſciſſum, quia illud erat eximium, & populo fortè conſpicuum. Ita S. Hieron. epiſt. 150. ad Hedibiam. q. 8. Verùm dico velum ante Sãctum ſanctorum fuiſſe ſciſſum: hoc enim ſanctiſſimum erat; ideóque abſolutè dicebatur velum, quia ſemper velabat Sanctum ſanctorũ: hoc enim ſemper erat clauſum excepto die expiationis, quo Pontifex illud expiaturus intrabat. Ita S. Leo ſerm. 10. de Paſſione, Cyrill. in c. 19. Ioannis Euthym. Caiet. Barad. & alij hic.

Quæres, cur ſciſſum fuit hoc velum? Reſp. varias cauſas dant veteres. Litteralem cauſam dat S. Cyrillus, Theoph. & Euthym. ſcilicet id factum *Velum tẽpli ſciſſũ Cur? Cauſa litteralis.*
eſſe quaſi templum lugens mortem Chriſti, qui erat Dominus & Deus eius, veſtem ſuam more

Iudæorum

Iudæorum ſciderit ob rei indignitatem, quòd ſcilicet Sacerdotes & Pontifices, qui quotidie Deum colebant in tēplo, ideóq; primi debebant Chriſtū ab eo miſſum agnoſcere, & aliis indicare, eundem negaſſent & occidiſſent, ideóque eos priuandos ſacerdotio, vita & ſalute portenderit, & quaſi comminatum ſit. Ita S. Leo ſerm. 10. de Paſſ.

Myſtica. Myſticam dat Theophylactus, ſcilicet vt ſignificaretur templum hoc deinceps fore profanandū, ac cum ſuis ſacrificiis cæremoniis, ritibus legalibus diſſoluendum, & abrogandum, imò & deſolandum, ait Chryſoſt. *Sciſſum eſt velum*, ait Theophylactus, in Marci c. 15. *per hoc manifeſtante Deo, quòd* Theophyl. *gratia ſpiritus è templo euolet, & quod Sancta ſanctorum* (antea omnibus inacceſſa & nunquam viſa) *omnibus conſpicua & manifeſta fiant. Tunc enim*, ait Cyrill. lib 12. in Ioannē c. 37. *à gratia Dei penitus* Cyrill. *Iſrael decidit, reſiluitque longè ab ea, cum tanto furore ſaluatorem ſuum impiè occidit.* Et S. Hilarius: *Veli* Hilar. *honor*, inquit, *cum cuſtodia Angeli protegentis aufertur.* Hinc S. Ephrem ſerm de Paſſ. Domini, tradit tunc cum velum ſciſſum eſt columbā è templo euolaſſe. Columba enim index eſt Spiritus ſancti.

Allegorica. Allegorica cauſa fuit, vt ſignificaretur velamētum cæremoniarum legalium veteris legis & tēpli per Chriſtum patefactū eſſe, & impletum, vt iam deinceps non ſoli Iudæi, ſed & gentiles infideles clarè cognoſcerent Deum & Chriſtum, eiúſque myſteria quæ Iudæi per tot figuras adumbrabant, imò quòd Dei cultus & Eccleſia è Ieruſalem & templo ad gentes Románq; transiret. Ita Origen. Hieronym. Ambroſius & alij paſſim Audi S. Leonem ſerm. 17. de Paſſ. *Adeo*, inquit, *tunc à lege ad Euangelium, à ſynagoga ad Eccleſiam, à multis ſa-* Leo. *crificiis ad vnam hoſtiam, quæ Deus eſt, euidens eſt facta tranſlatio, vt emittente Domino Spiritum, velum vi ſubita ſcinderetur.* Audi & S. Hieronymum: *Velum templi ſciſſum eſt, & omnia legis Sacramenta* Hieron. *quæ prius tegebantur prodita ſunt, atque ad gentium populum tranſierunt. Ioſephus quóque refert virtutes Angelicas, Præſides quondam templi, tunc pariter conclamaſſe: Tranſeamus ex his ſedibus.* Reſpicit locum Ioſephi lib. 7. de bello c. 12. Verùm Ioſephus dicit id contigiſſe nō in morte Chriſti, ſed poſt 38. annos in excidio Ieruſalem & templi per Titum.

Anagogica. Anagogicam cauſam dat Apoſtolus Hebr. 9. 8. ſcilicet iam per Chriſti mortem apertam eſſe viam in cælum, quod prius erat clauſum: quia Sanctum ſanctorum erat typus cæli, velum verò ſignificabat illud eſſe velatum & clauſum, donec Chriſtus morte ſua velum hoc rupit, & viam patefecit.

Notat S. Hieron. epiſt. 150. ad Hedibiā quæſt. 8. in Euangelio Nazaræorum addi, quòd tunc ſuperliminare templi infinitę magnitudinis fractum ſit, atque diuiſum, citátq; Ioſephum. Verùm Ioſephus hoc factum dicit in excidio vrbis & templi per Titum, quod tamen excidium poſt paucos annos factum eſt in vltionem ſanguinis Chriſti; Et hoc tantum videtur velle S. Hieronymus.

Tota terra tremuit in morte Chriſti. *Et terra mota eſt. Terra*, ſcilicet tota, fuit ergo hic terræ motus vniuerſalis, maximus & vehementiſſimus, ita vt totus terræ globus è centro ſuo cōuulſus contremuerit & concuſſus ſit, ſicut eclipſis Solis fuit pariter vniuerſalis per totum orbem, vt dixi v. 45. vti inter alios docet Paulus Oroſius lib. 7. c 4. & Didymus in Catena Græca in Iob c. 9. ait hoc terræ motu terram è centro ſuo fuiſſe cōquaſſatam, idque prophetatum fuiſſe à Iob cùm ait c. 9 6. *Qui commouet terram de loco ſuo, & colūnæ eius concutiuntur.* Vnde & Phlegon libertus Adriani Imperatoris, quem citat Origenes hîc, & Euſebius in Chrōn. ad annum Chriſti 33. ſcribit hoc terræ motu, extra Iudæam multas domos Nicææ in Bithynia fuiſſe euerſas. Quin & Plinius lib. 2. cap. 84. *Cauſa literalis.*
teſtatur ſub Tiberio (ſub quo paſſus eſt Chriſtus)
ingenti terræ motu dirutas eſſe duodecim ciuitates 1.
in Aſia. Idem aſſerit Sueton. in Tiberio c. 48. Cauſa huius terræ motus literalis fuit, vt per eum ſignificaretur diuinitas Chriſti, qui eſt Dominus cæli & terræ. Hic enim terram concutiebat. Vnde paſſim concuſſio terræ tribuitur Deo, & index eſt diuinitatis, iuxta illud Dei ad Eliam: *Et ecce Dominus tranſit, & ſpiritus grandis & fortis ſubuertens montes & conterens petras ante Dominum.* Sic olim mons Sina, cùm in eo Deus daret legē Moſi & Hebræis, totus contremuit, Exodi 19. Similia ſunt Pſal. 17 8. & Nahum 3. 6. & alibi. In paſſione ergo Chriſti impletum eſt illud Aggæi c. 2. 7. *Adhuc vnum modi-* Agg. 2. 7. *cum eſt, & ego commouebo cælum & terram.*

Rurſum ſignificabatur naturalis quaſi terrę ſen- 2.
ſus, ad tantum ſcelus in Dominum ſuum commiſſum, quaſi indignantis & in Iudæos Deicidas inſilire volentis, vt eos abſorberet in tartara.

Myſticè, ſignificabatur noua terra & nouus mū- *Myſtica.*
dus fidelium per Chriſtum inſtituendus, iuxta illud Iſaiæ 65. 17. *Ecce ego creo cælos nouos, & terra noua.* Iſai. 65. 17. Vetus enim terra, hoc motu videbatur abiturire.

Tropologicè ſignificabatur per mortem Chriſti *Tropologica.*
commouenda fore terrea, & ſaxea hominum corda ad pœnitentiam. Porrò ſi totus terræ globus è centro ſuo conuulſus concuſſus fuit, ergo & mare ac flumina Mare enim cum terra vnum globum efficit. Quare moriente Chriſto mare fluctibus horrēdis inſonuit, æſtuauit, exundauit, vt ſuo fremitu indignitatem necis ſui creatoris loqueretur, ſicut eādem loquebatur Sol & cælum ſubducendo radios, aër ſuis tenebris, terra ſuo terræ motu, petræ ſuâ ſciſſione.

Vide hîc vt Chriſtus in ſumma ſui abiectione, ſummam ſuam maieſtatem & omnipotentiā more ſuo oſtenderit, ne videretur coactus mori, ac vt homines diſcerent quis & quantus eſſet, qui pro illis tam vilia & indigna tantâ dignatione patiebatur, idque obſtupeſcerent & venerarentur. Nam, vt ait S. Ambroſius lib. 5. de fide c. 2. *Fatigatur ex itinere Ieſus, vt reficiat fatigatos: petit bibere, ſitientibus potum ſpiritalem daturus: eſurit, cibum ſalutis eſurien-* Ambroſ. *tibus traditurus: moritur, viuificaturus: ſepelitur, reſurrecturus: tremulo pendet in ligno, confirmaturus trementes: cælum caligine obducit, vt illuminet: terras tremefacit, vt ſolidet: maria conturbat, vt mitiget: reſerat tumulos mortuorum, vt oſtendat domicilia eſſe viuorum. Creatur ex virgine, vt ex Deo natus eſſe credatur: neſcire ſe ſimulat, vt ſcire faciat neſcientes: adorare quaſi Iudæus dicitur, vt quaſi verus Dei filius adoretur.*

Et petræ ſciſſæ ſunt. Primo in Golgotha, vbi cru- *Petræ ſciſſæ in Golgotha.*
cifixus eſt Chriſtus. Vnde Cyrillus Ieroſolymitanus Catecheſi 13. *Hactenus*, ait, *Golgotha monſtrat, vbi propter Chriſtū petræ ſciſſæ ſunt.* Et S. Lucianus Cyrill. Ieroſol.
presbyter & martyr, fidei ſuæ rationem Præſidi reddens: *Adſtipulatur*, ait, *his ipſe in Ieroſolymis lo-* S. Lucianus. *cus, & Golgothana rupes ſub patibulo onere diſrupta.* Rem plenius narrat Adrichomius in deſcriptione Ieruſalem n. 252. dicens: *Cuius rei etiam hoc præclarum in petroſo Caluariæ monte adhuc extat argumen-* Adrichom. *tum; ibi enim conſpici etiamnum poteſt illa, quæ ſub manu Chriſti læua, & à ſiniſtris pendentis latronis in cruce, in morte Domini facta eſt ſciſſura, in qua Dominici ſanguinis colorem adhuc deprehendere licet.* Et

poſt

poſt pauca: *Cuius quidem ſciſſura ea eſt latitudo, quod humani corporis craſſitiem facile capere poſſit. Profunditas vero tanta, quòd ab huius rei curioſis dimiſſa bolide nequaquam potuerit inueſtigari, vt veriſimile ſit in infernum vſque patere: & quemadmodū latroni dextero via per Chriſti mortem in cœlum reſerata eſt; ita per petra huius ſciſſurā latroni ſiniſtro (vt olim rebelli Core) viam in infernum apertā eſſe. Ex quo patet quam verū ſit quod de ipſis ait Hieron. Chriſtus*, inquiēs, *vnum relinquit ſiniſtrum, alterum aſſumit dexterum, ſicut in die iudicij faciet: ex ſimili crimine, diſſimiles ſortiuntur fines; alter antecedit Petrum in paradiſum, alter Iudam in infernum. Confeſſio breuis, vitam acquiſiuit longam: & blaſphemia finita, pœnā plectitur æternā.* Huc vſque Hieronymus, in Marci c. 15. vel quiſquis eſt Auctor: non enim videtur eſſe S. Hieron. Stridonenſis. Porrò

Et in monte Aluernia.

non tantum Hieroſolymis, ait Baron. anno Chriſti 34. cap. 107. ſed & in pleriſque aliis orbis partibus ſciſſos montes eodem terræ motu, incolæ firma traditione teſtantur, nempe in Hetruria montem Aluerniæ dictum, & prope littus Campanum Caietæ promontorium; inde horrenda illa vtriuſque montis petrarum præcipitia. Nam ſciſſas tunc eſſe petras montis Aluerniæ, reuelauit Angelus S. Francisco ibidē oranti. Vnde mira fuit S. Franciſci erga

In quo S. Franciſcus ſtigmata Chriſti recepit.

honc montem deuotio, adeóque in eodem quinq; ſacra Chriſti crucifixi ſtigmata accepit. Senſit ergo Chriſti mortem lapidum ſciſſura, vt eam, quæ inter Chriſti animam & corpus adeò crudeliter & inhumanè facta eſt ſciſſio, repræſentaret. Neque aliquando ad has montis ſciſſiones reſpiciebat S. Frāciſcus, quin ſtatim veniret in mentem Chriſti paſſio, ſéq; ſcindi, vulnerari & cruciari optaret, vt particeps fieret dolorum crucifixi, quos ſibi obiici videbat in lapide inanimato. Ita Waddingus in Annalibus Minorum anno Chriſti 1215. n. 15.

Ambroſ.

Quare meritò exclamat S. Ambroſ. l. 10. in Lucam: *O duriora ſaxis pectora Iudæorum! ſinduntur petræ, ſed horum corda durantur: horum immobilis duritia manet orbe concuſſo.*

Hieronym.

Allegoricè S. Hieronymus ad Hedibiam q. 8. *Petræ ſciſſa ſunt, id eſt dura gentilium corda ſiue petra, vniuerſa vaticinia prophetarum, qui & ipſi a petra Chriſto cum Apoſtolis petra vocabulum acceperunt, vt quicquid in eis duro legis velamine claudebatur, ſciſſum pateret gentibus. Monumenta quoque, de*

Matth. 23.

quibus ſcriptum eſt: vos eſtis ſepulchra extrinſecus dealbata, quæ intus plena ſunt oſſibus mortuorum, ideo ſunt aperta, vt egrederentur de iis qui prius in infidelitate mortui erant, & cum reſurgente Chriſto atque viuente viuerent, & ingrederentur cæleſtem Ieruſalē, & haberent municipatum nequaquam in terra, ſed in cælo, morientéſque cum terreno Adam, reſurgerent cū Adam ſupercæleſti. Addit Euſebius lib. 5. præparat. Euang. c. 9. ex Plutarcho, ſub Tiberio, apud Paxis inſulam auditam vocem: *Magnus Pan mortuus eſt*, ideóque magnum multorū fuiſſe vlulatum, quod Euſebius interpretatur de Lucifero, quaſi ille ſit

Pā mortuus eſt, Chriſtus.

Pan, qui moriente Chriſto quaſi mortuus ſit, eo quòd Chriſtus ei vires & quaſi vitā ademerit. Alij tamen, vt Baradius: Pan inquiunt, eſt Chriſtus: Pan (πᾶν) enim Græcè idem eſt quod omne: Chriſtus autem quia Deus, eſt omne bonum & omnia, iuxta illud: *Deus meus & omnia*; huius mortem deplorarunt dæmones, eo quòd per illam dominio ſuo in terram ſpoliati ſint.

Vers. 52. Et monumenta aperta ſunt, Et multa corpora sanctorum, qui dormierant ſurrexerunt

Vers. 53. Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem eius, venerunt in sanctam Ciuitatem, et apparuerunt multis.

Et monumēta aperta ſunt. ſtatim à morte Chriſti, hoc enim inſinuat hic Matthæus, idque decebat, vt ſignificaretur id fieri vi paſſionis Chriſti, ac conſequenter eadem vi mortem eſſe ſuperatam, & vitam humano generi reſtitutam. Ita Beda, Theoph. & S. Hieron. qui ait: *Monumenta aperta ſunt in ſignum futuræ reſurrectionis.* Et S. Ambroſ. lib. 10. in

Ambroſ.

Lucam: *Monumentorū*, inquit, *reſeratio quid aliud, niſi clauſtris mortis effractis reſurrectionem ſignificat mortuorum?* Sic & Hilarius: *Illuminans*, ait, *mortis*

Hilar.

tenebras & infernorum obſcura colluſtrans, in ſanctorum ad præſens conſopitorum reſurrectionem, mortis ipſius ſpolia detrahebat; ſed tamen ex monumentis

Sancti poſt Chriſtū reſurrexerūt.

non prodierunt ſancti hi, nec reſurrexerunt niſi poſt reſurrectionē Chriſti, vt innuit Matth. v. 53. & Paulus Coloſſ. 1. 18. vbi Chriſtum vocat primogenitum mortuorum, & primitias reſurgentium. Chriſtus enim ſua morte tam ſibi quàm nobis meruit reſurrectionem. Par erat ergo vt ipſe deuictâ morte, primus quaſi mortis victor & triumphator reſurgeret, ac poſt eum & per eum cæteri. Ita Origenes, S. Hieronymus, Beda.

Cauſa.

1\. *Surrexerunt.* à morte & ſepulchro ad vitam. Cauſa prima fuit, vt Chriſtus fidem reſurrectionis ſuæ per hos ſocios ſuos, quaſi præcones firmaret; Teſtabantur enim hi ſancti, dicebántque: Chriſtus à morte reſurrexit, ac nos ab eadē reſurgere fecit: credite ergo eum reſurrexiſſe, ſicut nos videtis per eum à morte ſurrexiſſe, eſſéq; rediuiuos. Secunda,

2\. vt in eis, & per eas Chriſtus virtutem paſſionis ſuæ oſtenderet; ſcilicet quòd per eam animæ patrū ex inferno & limbo eſſent liberatæ, ac quòd ſimili modo myſticè animas hominum, quæ per peccatū erant mortuæ, iam per Chriſti gratiam eſſent viuificandæ, & aliquando per gloriam tam in corpore quàm in anima, reſurrecturæ ad vitam beatam & æternā, itáq; beandæ & glorificandæ in æternum.

An rurſum ſint mortui?

Quæres, an hi ſancti poſt reſurrectionem rurſum ſint mortui, & ad ſua monumenta redierint, an verò manſerint viui & glorioſi perpetim? Nonnulli cenſent eos rurſum eſſe mortuos, ac reſurrecturos cum aliis ad vitam beatam in die iudicij; id enim

Hebr. 11.

videtur innuere Paulus Hebr. 11. vlt. dicens: *Vt non ſine nobis conſummarentur.* Ita Theoph. Euthym. Baradius, Franc. Lucas hic & S. Auguſt. epiſt. 99. ad

S. Brigitta.

Euodium & S. Thom. 3. p. q. 53. art. 3. ac S. Brigitta lib. 6. Reuelationum cap. 94. & lib. 7. c. 26. *Scias* inquit B. Virgo, *quòd nullum corpus humanum in cælo eſt niſi corpus glorioſum filij mei, & corpus meum.* Ve-

Reſp. negatiuè.

rius alij cenſent Sanctos hos nō amplius eſſe mortuos, ſed reſurrexiſſe ad vitam immortalem: tùm quia hoc decebat Chriſtum, vt fructum mortis & reſurrectionis ſuæ ſtatim oſtenderet in beata hac ſanctorum reſurrectione: tùm quia animæ horum iam erant beatæ, ac proinde par erat eas non vniri corporibus niſi glorioſis & immortalibus: tùm quia exigua fuiſſet eorū felicitas, ac longè maior fuiſſet eorum miſeria, quòd mox rurſum deberent mori: maluiſſent enim non reſurgere, quàm tā citò rurſum mori: tùm quia congruebat, vt hi ſancti Chriſtum reſurgentem & ſcandentem in cælum, eiúſque triumphum ſua reſurrectione decorarent, quaſi captiui à Chriſto redempti, & à morte liberati, ac quaſi ſpolia, quæ Chriſtus morti & inferno eripuerat: tum denique quia conuenit vt Chriſtus in cælo habeat beatos, quorum aſpectu & collocutione externa ſe paſcat eius humanitas, ne alio-

qui

qui ſolitaria ſit expérſque humanæ conſolationis. Ita Origen. S. Hieron. S. Thomas, Beda, Anſelm. hîc, Clemens Alex.lib.6. ſtrom. Euſeb.lib 4. Demonſtr. Euang.c.12.Epiphan.hæreſi 75. & paſſim Recentiores. Nec obſtat locus Hebr.11. vlt. quia *τὸ ſine nobis*, non ſignificat ante diem iudicij, ſed ante Chriſtum & Chriſtianos,ſiue ante filios noui teſtamenti priſcos Patres non reſurrexiſſe, vt ibi fuſiùs oſtendi.

Quinam reſurrexeriñt

Porrò quinã fuerint hi ſancti, qui cum Chriſto reſurrexerunt,non planè liquet. Veriſimile eſt imprimis eos fuiſſe,qui peculiarem ad Chriſtum relationem, vel parentelæ, vel promiſſionis ſibi factæ, vel typi & figuræ, vel fidei & ſpei, vel caſtitatis & ſanctitatis habuêre,vti fuêre Adam,Abrahã, Iſaac, Iacob, Melchiſedec, Dauid, qui non niſi in terra promiſſionis ſepeliri voluerunt, vt reſurrectionis Chriſti forent participes. Item Iob & Ionas, qui reſurrectionem Chriſti in ſe adumbrarunt. Adhæc Moſes, Ioſue, Samuel, Iſaias, Ieremias, Ezechiel aliique prophetæ. Vnde Pinedà in Iob c.19.v.25. cenſet tunc pariter reſurrexiſſe Danielem, & tres eius ſocios Ananiam, Azariam & Miſaelem: ſed his obſtat, quòd horum corpora & reliquiæ oſtendantur Romæ in templo S. Adriani,vti obſeruauit Noſter Lorinus in Actor.c.2.v.29 qui & addit nec Euam,nec aliam feminã tunc reſurrexiſſe,quia decebat,inquit ipſe,Deiparam eſſe primogenitam reſurgentiũ inter feminas,ſicut Chriſtum inter viros. Verùm Euam cum Adamo,quaſi matrem omnium reſurrexiſſe opinatur cum aliis Franc.Lucas hîc,qui & adücit cum S. Epiphanio in Ancoratu, videri potius tunc reſurrexiſſe, eos qui nuper obierant, eràntque teſtes magis noti Apoſtolis cæteriſque Iudæis;vnde iis magis perſuadere poterãt Chriſtũ reſurrexiſſe, & ſuæ reſurrectionis eſſe auctorẽ, vti fuêre Zacharias, Simeon,Ioannes Baptiſta. Verùm Baptiſtæ obſtat,quòd eius caput Romæ & Ambiani, digitus Florentiæ, reliqui corporis cineres Genuæ oſtendantur. Noſter Theophilus Raynaudus opinatur tunc reſurrexiſſe bonum latronem, lib. de eo c.13. vnde & nullæ eius reliquiæ repeniuntur. Auguſt.tamen lib.contra Felicianum c.15. ait de eo, *Cuius corpus ad futuram reſurrectionem mors communis concluſit*, ſed obiter & aliud agens id dicit S. Auguſt. Præter iam dictos plures alij, præſertim ij quos celebrat Apoſtolus Hebr.c.11.etiam extra Iudæam mortui & ſepulti,reſurrexerunt:nam Matthæus ait: *Multa corpora ſanctorum,qui dormierant ſurrexerunt.* Hoc enim decebat liberalitatẽ & magnificentiam Chriſti, vt ſuam reſurrectionem & aſcenſionem in cælum,magna ſanctorum ſimul reſurgentium copia & pompa adornaret.

August.

Tropologicè S.Hieron. *Hæc,*ait, *videntur typum ferre credentium, quod priſtinis errorum vitiis derelictis,& cordis emollita duritia, qui prius erant ſimiles tumulis mortuorum. poſtea agnouerint Creatorem, & ad vitam gratia per pœnitentiam ſurrexerint.*

Hieron.

Venerunt in ſanctam ciuitatem, id eſt, in Ieruſalẽ, quæ ſancta dicitur, quòd in eadem Deus ſanctus, ſanctè coleretur in templo ſancto, quódque in ea multi fuiſſent ſancti,præſertim prophetæ, ac tandẽ Sanctus ſanctorũ,ſcilicet Chriſtus in eadẽ ſanctam ſuam Eccleſiam inſtituiſſet, ac morte ſua ſanxiſſet,

Et apparuerunt multis, puta Apoſtolis & diſcipulis Chriſti,aliiſque Iudæis needum ad Chriſtum conuerſis, vt eis fidem & reſurrectionem Chriſti perſuaderent, quaſi eius teſtes & præcones: *Vt ex eorum reſurrectione*,ait Euthymius,*alij certiores redderentur,& de reſurrectione illius* (Chriſti) *cogitantes,quòd qui hos reſuſcitauit,multò magis ſeipſum reſuſcitauit.*

Euthym.

Centvrio avtem et qvi cvm eo erant cvstodientes Iesvm, viso terræ motv et his qvæ fiebant timvervnt valde, dicentes: Vere filivs Dei erat iste. Vers. 54. Luc.24.47. Mar.15.39.

Centurio quis. An Löginus

Multi cum Baronio cenſent Centurionem hunc fuiſſe Longinum, cui Chriſti cuſtodia à Pilato ſit cõmiſſa,quique ex miraculis quæ in morte Chriſti contigerunt, agnouerit Chriſtum eſſe filium Dei, eiúſq; reſurrectionis teſtis & præco extiterit,ideóque relicta militia ſecedens in Cappadociam,ibiq; Deo vacans à Iudæis occiſus Martyr occubuerit, cuius vitam ſcripſit Metaphraſtes & ex eo Surius ad diem 15.Martij. Vnde Chryſoſt. *Quidam,*ait, *dicunt Centurionem hunc poſtea in fide roboratum adeò fuiſſe,vt etiam martyrio ſit coronatus.*

Chryſoſt.

Lucius Dexter verò in Chronico ad annũ Chriſti 34.cenſet hunc Centurionem fuiſſe C.Oppium Hiſpanum,de quo ita ſcribit: *Floret per id tempus in Hiſpania C.Oppius Centurio F.Corn.pariter Centur. qui morientem Chriſtum prædicat Hieroſolymis eſſe filium Dei, inter fragores ſaxorum mutuo ſeſe collidentium obducto tenebris die: Ex Gentilibúſque à Chriſti morte primus hic Chriſtianus.Centurio credidit: qui fuit ciuis Romanus, baptiZatúſque à B. Barnaba factus eſt tertius Mediolanenſis Epiſcopus: vir quidem Apoſtolicus, qui Chriſti mortem & Eclipſim admirabilem, primus omnium Hiſpanis, genti ſuæ, cum audientium ſtupore refert.*

An C Opp. Hiſpanus?

L.Dexter.

Penès Dextrum ſit horum fides, quæ qualis & quanta,ſit dixi proœmio in Acta Apoſtolorum.

Viſo terræ motu & his quæ fiebant, ſcilicet ſolem obſcurari,petras findi,monumenta aperiri, ac præſertim quòd Ieſus *clamans expiraſſet*,vt ait Marcus; inde enim Deo mentẽ illuminante agnouit Ieſum eſſe pluſquam hominem,eſſéque Deum,qui quaſi vitæ & mortis Dominus clamans expiraſſet, ac expirando omnia elementa totúmque orbem concuſſiſſet. Iam audierat Centurio Chriſtum à Iudæis & Pilato damnatum, quòd ſe regem Iudæorum, id eſt,Meſſiam filium Dei eſſe dixiſſet:nunc vidẽs Deum tot miraculis Ieſu atteſtati,agnouit eum vera dixiſſe.veréq; eſſe filium Dei. Voluit hoc Deus, vt Centurio hic Iudæos confunderet,ac irrefragabile Chriſto teſtimonium perhiberet. *Vt ergo infidelitatis facinus Iſraeli accumularetur,* ait Hilar. *Centurio & cuſtodes hanc totius naturæ perturbationem continentes, Dei filium confitentur* Cenſet S.Auguſtinus lib.3.de Conſenſu Euang.Centurionem hunc cõfiteri Ieſum eſſe filium Dei, non naturalẽ, ſed ſpiritualem, quòd videlicet eſſet valde iuſtus, vt ait Lucas, ſanctus, Deóque gratus. Melius alij cenſent eum confiteri Ieſum eſſe filium Dei naturalem,vti iam dixi.Ita S. Hieron. *Ex hoc conſiderandum,* ait, *quod Centurio in ipſo ſcandalo paſſionis verè Dei filium confiteatur, & Arius in Eccleſia prædicat creaturam;* Additque: *Nouiſſimi autem nunc primi efficiuntur: Gentilis confitetur populus. Iudæa excæcata negat vt fiat vltimus error peior priore.* Et Theophyl. *ſic ordo conuertitur dum Iudæi occidunt, diſcipuli fugiunt & Gentilis confitetur.* Et rurſus: *Nunc videtur effectũ ſortiri quod Dominus dixerat: Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. Exaltatus námque in cruce attraxit latronem & Centurionem.* Beda autem: *Gentiles Deum timentes aperta confeſſionis voce glorificant, Iudæi percutientes ſolùm pectora, ſilentes domum redeunt. Vnde meritò per Centurionem fides Eccleſiæ deſignatur, quæ Dei filium tacente Synagoga confirmat.* Denique S. Bernardus ſerm.2.

Hilar.

Hieronym

Theoph.

Beda.

Bernard.

Google

Bernard. ſerm.2.de Epiphan. *Videte*, inquit, *quàm oculata ſit fides, cognoſcit Dei filium lactentem, cognoſcit in ligno pendentem, cognoſcit morientem. Siquidem latro in patibulo, Magi in ſtabulo cognoſcunt. Centurio verò agnouit vitam in morte. Latro regem, Centurio Dei filium ſimul & hominem pronunciat.*

Non ſolus Centurio & milites, ſed vt addit Lucas, *Omnis turba eorum qui ſimul aderant ad ſpectaculum illud, & videbant quæ fiebant percutientes pectora ſua* (in ſignum doloris & pœnitentiæ) *reuertebantur.* Iam incipiunt producere flores pœnitentiæ, vt prædicantibus Petro & Apoſtolis fructum pariant. Act.2.

Hic ordine ſuo intexe quæ habet Ioannes c.19. 31. de crurifragio latronũ, & lancea latus Chriſti perforante, ac ſanguine & aqua ex eo manantibus: ſic enim ait: *Iudæi ergo (quoniam Paraſceue erat) vt non remanerent in cruce corpora ſabbato* Ioan.19.31. *(erat enim magnus dies ille ſabbati) rogauerunt Pilatum vt frangerentur eorum crura, & tollerentur. Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus eſt cum eo. Ad Ieſum autem cum veniſſent, vt viderunt eum iam mortuum non fregerunt ei crura, ſed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit ſanguis & aqua:* de quibus ſuo loco in Ioanne dicendum.

Vers. 55. Luc.23.49. Marc.15.v.40.41. ERANT AVTEM IBI MVLIERES MVLTÆ A LONGE, QVÆ SECVTÆ ERANT IESVM A GALILÆA MINISTRANTES EI.

Vers. 56. INTER QVAS ERAT MARIA MAGDALENE, ET MARIA IACOBI ET IOSEPH MATER, ET MATER FILIORVM ZEBEDÆI.

Dicit hoc Matthæus, tùm vt mulierum harum præ viris fidem, conſtantiam & pietatem in Ieſu celebret, quòd ſpectantibus Iudæis Chriſti hoſtibus auſæ fuerint cruci eius aſtare, & compaſſionẽ ſuam in eum teſtari. Vnde Euthymius: *Vide*, ait, Euthym. *conuerſum ordinem: diſcipuli ſiquidem fugerant, diſcipulæ verò aſſiſtentes permanebant.* Solent enim feminæ viris eſſe pientiores. Vnde Eccleſia orat pro deuoto femineo ſexu: tum vt ſignificet illas, vtpote matronas graues & pias, teſtes fuiſſe fide dignas eorum quæ Chriſtus in cruce egit & dixit: tùm vt indicet illas officia ſepulturæ, ac præſertim vnguenta ad Chriſtum vngendum ſeduló curaſſe: tùm denique vt Ieſu Chriſti in cruce patientiam & ſanctitatem indicet, quæ tanta fuit, vt feminæ hæ ab eo intuendo, meditando & admirando, Iudæorum metu & minis auelli non potuerint.

Mulieres multæ. Inter quas præcipua erat B. Maria mater Ieſu, huius enim comites & aſſeclæ erant cæteræ, ait Euthym. de qua ait Ioannes Ioan.19.25. cap.19. 25. *Stabat autem iuxta crucem Ieſu mater eius. Stabat*, ſuſtinens omnes dolores compatiendo, quos Ieſus ſuſtinebat patiendo, idque ſimili conſtantia & fortitudine. Vnde S. Antoninus part.4.Theol.tit.15.cap 41. §. 1. *Stabat*, ait, *virgo ita diuinæ voluntati conformis, quòd* (vt Anſelmus ait) *ſi oportuiſſet ad implendam ſecundùm rationem voluntatem Dei; ipſa filium in cruce poſuiſſet ac obtuliſſet: neque enim minoris fuit obedientiæ, quàm Abraham*, &c. *Denique gladius illius animam pertranſiuit: illa tamen modeſtiæ metas non tranſiuit.*

Dolor B.Virginis quantus? Porrò quàm ingens fuerit eius dolor, indicat Damaſcen. Damaſcenus lib.4. de fide cap.15. dicens: *Virgo partus dolores quos effugit pariens, illos tempore paſſionis ſuſtinuit.* Et S. Anſelm. de excellen. Virginis cap.5. Anſelm. *Quicquid crudelitatis*, ait, *inflictum eſt corporibus martyrum, leue fuit comparatione tuæ paſſionis ô Virgo.* Et S. Laurent. Iuſtin. de Agone Chriſti cap.2. *Clariſſimum*, ait, *paſſionis Chriſti ſpeculum effectum erat cor Virginis.* Laur.Iuſt. Et cap.17. *In corpore filius, in mente erat genitrix crucifixa.* Et S.Bernardus ſerm. in illud Apoc.12. *Signum magnum: Tuam*, ait, *ô virgo animam pertranſiuit vis doloris, vt* Bernard. *plusquàm Martyrem nõ immeritò prædicemus, in qua nimirum corporeæ ſenſum paſſionis, exceſſerit compaſſionis affectus.* De conſtantia verò B.Virginis ita ex antiquis monumentis ſcribit Metaphraſtes ad diem 15.Auguſti, & ex eo Baronius anno Chriſti 34. c. 11. *Dicunt hi qui de his rebus tractarunt, eam ab initio vſque ad finem ſe fortiter atque conſtanter geſſiſſe,* Baron. Metaphraſt. *honeſtè quidem & non indecorè vtentem motu animi, factis etiam oſtendens ſe eſſe matrem, ſed matrem omnino illius, qui motum animi certis finibus continuit: mortuúmque videns filium, eo motu animi vſa eſt vt oportuit: quin etiam in eo de cruce deponendo maternis manibus inſeruiuit, & clauos qui extrahebantur in ſinu ſuo accepit, & membra illius amplexa eſt, partim quidem vlnis aſtringens, partim quidem ſuis lachrymis plagas emundans; deinde tota toti corpori circumfuſa: Ecce tibi ab omni ſæculo præfinitum myſterium ad finem vſque venit, ô Domine, placida voce dicit; Et Ioſepho in manus tradens ſudarium ait: Tibi autem deinceps curæ erit, vt ſepulturæ tradens hoc eum honeſtè componas, myrrha condias, & ei iuſta facias.*

A longè. Dices, Ioannes ait, *iuxta crucem* eas ſteriſſe. Reſp. *iuxta*, id eſt, ex aduerſo crucis, ſed ita vt non omnino propè, ſed paulò remotius ſtarent. Militum enim Chriſtũ cuſtodientium excubiæ, item populi affluentis denſitas, nõ permittebãt eas proximè ad crucẽ accedere; accedebant ergo tã prope quàm poterant, ita vt Ieſum cõmodè videre & audire poſſent. Vide Adrichom. in deſcript. Ieruſalem n.252. vbi locũ ſtationis earũ aſſignat à cruce Chriſti diſtantem 15. vlnis, quas nunc octodecim gradibus metiuntur. Alij reſpondent eos aliquando propè acceſſiſſe, aliquando longiùs receſſiſſe, prout ferebat neceſſitas vel occaſio. Addũt Græca θεωροῦσαι, id eſt, *ſpectantes & ſpeculantes*, tũ mirã Ieſu patientiam, tùm prodigia quæ circa eum contingebant, hæcq; omnia pia mente & meditatione reuoluẽtes.

Miniſtrantes ei, ſuis facultatibus eum cum diſcipulis ſuis ſuſtentantes. Ita Euthym. *Chorus*, ait, *diſcipularum apud Dei Matrem coniunctarum, & expenſas de ſuis facultatibus ſuppeditantiũ.* Euthym. Nam vt ait S. Hieron. *Conſuetudinis Iudaicæ fuit (nec ducebatur in* Hieron. *culpam, more gentis antiquo) vt mulieres de ſubſtantia ſua victum atque veſtitum præceptoribus miniſtrarẽt.*

Inter quas (primaria, præcipua & quaſi choraga cæterarum) *erat Maria Magdalene*, quæ liberata per Chriſtum à ſeptem dæmonibus, ac tam corporis quàm animi ſanitati reſtituta, tanti beneficij memor & grata indiuulsè ei adhærebat.

Et Maria Iacobi & Ioſeph mater, puta Maria Cleophæ, ſiue Alphæi, nimirum vxor. Vnde Salmeron: *Maria hæc*, inquit, *dicta eſt Cleophæ à patre; à filiis dicta eſt Maria Iacobi & Ioſeph; à cogna-* Salmeron. *tione dicta eſt Maria ſoror matris Ieſu; à viro dici poterat Maria Alphæi, licèt ita eam nuſquam vocet Euangelium.* Alij cenſent Cleopham non fuiſſe patrem, ſed maritum huius Mariæ, qui alio nomine dictus ſit Alphæus, de quo dixi cap.13. verſ.55.

Et mater filiorum Zebedæi, ſcilicet Iacobi & Ioannis Apoſtolorum, nomine *Salome*, vt habet Marcus cap.15. 40. ita Origenes, S.Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, & paſſim cæteri.

CVM

Vers. 57. Luc. 23. v. 50.51. Mat. 15. 42. 43. Ioann. 19. 38.

Cvm avtem sero factvm esset, venit qvidam homo dives ab Arimathia, nomine Ioseph, qvi et discipvlvs erat Iesv. Narrat ſepulturam Chriſti glorioſam à fidelibus, Dei prouidentiâ procuratam. *Serò*, durante adhuc die, ſed inclinante in veſperam; nam ante veſperam, in qua incipiebat ſabbathum, quo quieſcendum erat, ſepeliri debuit Chriſtus. *Diues*: quia pauper non fuiſſet auſus ad Pilatũ Præſidem Romanum accedere, & crucifixi corpus impetrare, ait S. Hieron.

Arimathia quana vrbs? *Ab Arimathia*. Hæc vrbs eſt, ait S. Hieronymus in locis Hebr. quæ 1. Reg. 1. vocatur *Ramathaim Sophim*, vbi habitarunt Elcana & Anna, ibique genuerunt Samuelem. Sita eſt in Regione Tamnitica iuxta Dioſpolin: poſtea dicta eſt Rama, Aarima & Memphtis. *Vbi ſita?* Sita erat in loco alto, vnde dicta eſt Rama, id eſt excelſa. Oriundus ergo erat Ioſeph è Rama, ſed ciuis & Senator erat Ieroſolymæ. Hinc S. Hieronymus in nomin. Hebr. Arimathia inquit, idem eſt quod altitudo eius, vel exaltatus eſt ipſe, vti fuit hic Ioſeph.

Nomine Ioſeph. Notandum eſt Chriſtũ introiſſe in mundum per Ioſeph ſponſum virginis; nam non niſi ex Virgine deſpõſata Ioſeph naſci voluit: ac rurſum exiſſe è mundo ac ſepultum eſſe per Ioſeph ab Arimathia. Ioſeph enim idem eſt quod auctus, ſcilicet gratia Dei: ſicut enim Ioſeph patriarcha auctus fuit caſtitate & pietate in patrem, ſic Ioſeph ſponſus Deiparæ excelluit caſtitate: hic verò Ioſeph eminuit pietate in Chriſtum, quaſi patrem ſuum ſpiritualem iam vitâ functum.

Hunc Ioſephum Marcus vocat nobilem decurionem, vbi Græcè eſt βουλευτὴς, id eſt cõſiliarius, ſenator: qui enim Romæ dicebatur Senator, in municipiis dicebatur decurio. Hunc autem Ioſephum fuiſſe Senatorem Ieroſolymitanũ coniicitur ex eo, quod ibi habitabat: ibi enim exciderat ſibi ſepulchrũ. Rurſum colligit Maldonatus eum interfuiſſe concilio Iudæorũ de capiendo & crucifigendo Chriſto, Matth. 26. 4. ſed non voluiſſe aliis ſubſcribere & aſſentiri. Vnde *quidam*, ait S. Hieron. *putant de ipſo primum pſalmum eſſe compoſitum:* Hieron. *Beatus vir, qui non abiit in conſilio impiorum* &c.

Qui & diſcipulus erat Ieſu. Hæc ergo ratio mouit Ioſephum ad ſepeliendum Chriſtum, vt quaſi diſcipulus magiſtro ſuo ex pietate funeris iuſta perſolueret, & parentaret.

Vers. 58. Luc. 23. 52. Mat. 15. v. 43. 45. Ioann. 19. 38

Hic accessit ad Pilatvm et petiit corpvs Iesv. Tvnc Pilatvs ivssit reddi corpvs. *Joſeph ab Arimathia petit à Pilato corpus Ieſu* *Acceſſit, audacter* ait Marcus: licet enim ipſe occultus eſſet diſcipulus Ieſu ob metum Iudæorum, tamen animante eum Chriſto, ac hortante B. Virgine, vti dixi v. 55. opus tam arduum ſine formidine audacter aggreſſus eſt: *Ex hoc facto*, ait Victor *Vict. Antio.* Antioch. in c. 15. Marci, *ſummam Ioſephi conſtantiam & fortitudinem ſpectare licet; parum enim aberat quin vitam ipſam Chriſti cauſa impenderet: quippe qui Iudæorum omnium inimicitiam propter illum in ſe ſuſciperet*. Et Chryſoſtomus: *Fortitudo*, inquit, *Chryſoſt.* *Ioſeph maximè admiranda eſt, cum propter amorem Chriſti periculum mortis ſuſceperit; & vniuerſorum ſe odio tradiderit* &c.

Cauſam conſtantiæ dat Lucas & Marcus dicendo: *qui & ipſe erat expectans regnum Dei*. q.d. credebat in Chriſtum, & per eius gratiam ſperabat ſalutem & gloriam cæleſtem, ideóque hac ſpe expoſuit ſe periculo pro Chriſto, eiúſq; corpus petiit.

Petiit corpus Ieſu. S. Anſelm. Dial. de Paſſ. ait ſibi à Deipara reuelatum, quòd cũ Ioſeph ab Arimathia peteret à Pilato corpus Ieſu, hanc in cæteris rationem aſſignaſſet, quia mater eius præ dolore moriebatur. Quaſi dixiſſet: mater eius ſancta eſt & innocens, caſus grauis & repentinus, crucifixus autem erat vnicus ei filius, rationi autem non eſt conſentaneum, vt ſimul cum filio mater innocens moriatur. Erit autem ei aliqua conſolatio, eum ſepelire. Concede ergo matri afflictiſſimæ, vt eum ſepeliat. Inſuper veriſimile eſt, Ioſeph Pilato allegaſſe innocentiã & ſanctitatem Ieſu, ſat Pilato cognitã, ideóque non videri cũ cæteris ſontibus eius corpus in vallẽ cadauerũ, quæ erat iuxta Golgotha abiiciendum, ſed honeſta ſepultura dignum. Daret ergo illud ſibi, ſe funus eius dignè curaturum.

Porrò audi quid de hoc Ioſepho Chriſtum ſepeliente ſcribat Gregorius Turon. lib. 1. hiſtor. c. 21. *Mira de Ioſepho hiſtoria.* idque ex actis Pilati, vt ipſe ait, ad Tiberium Romam tranſmiſſis: *Apprehenſus*, inquit, *& Ioſeph, qui eum aromatibus conditum in ſuo monumento recondidit, in cellam includitur, & ab ipſis Sacerdotum Principibus cuſtoditur, maiorem in eum habẽtes ſæuitiam, (vt geſta Pilati ad Tiberium miſſa referunt) quàm in ipſum Dominũ, cum ille à militibus, hic à ſacerdotibus cuſtodiretur. Sed reſurgente Domino cuſtodibus viſione Angelicâ territis cum non inueniretur in tumulo; nocte parietes de cellula, in qua Ioſeph tenebatur, ſuſpenduntur in ſublime, ipſe vero de cuſtodia abſoluente Angelo liberatur, parietibus reſtitutis in locum ſuum, cúmque Pontifices militibus exprobrarent, & ſanctum corpus ab iiſdem inſtanter requirerent, dixerũt eis milites: Reddite vos Ioſeph, & nos reddimus Chriſtũ: ſed vt verum cognouimus, nec vos benefactorem Dei, nec nos filium Dei reddere nunc valemus. Tum illis confutatis, milites ab hac accuſatione liberantur.* Verùm hæc ex Euangelio Nicodemi accepta ſunt, quod apocryphum eſt, quare incertæ & dubiæ ſunt fidei.

Denique hic Ioſeph fertur à Iudæis naui ſine velis & remis cũ Magdalenâ, Marthâ, Lazaro & Maximino impoſitus, Deo remige Maſſiliã appuliſſe, indéque in Angliam nauigaſſe, ibique Chriſtũ prædicaſſe ac defunctũ eſſe: Vnde ab Anglis quaſi Angliæ Apoſtolus colitur. Ita Baron. anno Chriſti 35. c. 4. & Lucius Dexter in Chronico anno Chriſti 48 itémque vetera Hiſpaniæ breuiaria, præſertim Aſturicenſe & Palentinum, quæ ibidem citat Franc. Biuarius.

Tunc, auditis & probatis rationibus Ioſephi iam recenſitis, Pilatus iuſſit reddi corpus, vt hac ratione aliquo modo ſatisfaceret Chriſto, quem iniuſtè ob inſtantiam Principum ad mortem damnarat, ac ſuum factum honeſtando Chriſti ſepulturam tegeret, vel excuſaret, quòd ſcilicet coactus eum damnaſſet, vtpote quem honorifica ſepultura dignum iudicabat. *Pilatus iubet reddi corpus Ieſu.*

Reddi, dato à Ioſepho pretio & auro, ait Theophylactus, ſed hoc parũ eſt veriſimile, ob rationes iam datas, & quia Marcus ait, *donauit corpus Ioſeph:* ergo Ioſeph illud gratis dono accepit, non pretio cõparauit: nimis enim ſordidæ auaritiæ Pilato Præſidi fuiſſet, illud vendere. *Reddi* ergo, id eſt *dari*, vt vertit Syrus, ſed dicit *reddi*, quia corpus Ieſu à Pilato iam traditum erat militibus ad crucifigendũ: iubet ergo vt ipſi illud reddant Ioſepho. Addit Marcus c. 15. *Pilatus autem mirabatur ſi iam obiiſſet:* tum quia conſiderabat ſolos dolores flagellationis & crucis Chriſti, qui latrones Chriſti ſocios necdũ occiderant: tũ quia vt ait Euthym. ſperabat Pilatus Ieſum tardè moriturũ, tanquam hominem diuinum, qui cæteros excederet. Pergit Marcus: *Et accerſito Centurione interrogauit eum, ſi iam mortuus eſſet. Et cum cognouiſſet à Centurione* (eum mortuum) *donauit corpus Ioſeph.*

Vers. 59. Luc. 23. 53. Mar. 15. 46. Ioan. 19. 38.

Et accepto corpore Ioseph involvit illud in sindone munda. Syrus, *in linteo lini mundi*. Mundiſſimum enim corpus decebat munda ſindon. Sindon eſt pannus ex lino ſubriliore & delicariore textus, hoc ergo quaſi ſubtiliſſimo velo & linteo Ioſeph corpus Chriſti inuoluit. Dicta Sindon à Sidone vrbe Phœniciæ, in qua primò texi cœpit. Vnde Martialis:

Martial.

Nec ſic in Tyria ſindone tutus eris.

Mos ſepeliē di Hebræorum.

Erat enim Tyrus vicina Sidoni. Solebant Iudæi defunctos ſepeliendos ſindone inuoluere, manus & pedes ligare inſtitis, id eſt faſciis, faciem velare ſudario, vti fecêre Lazaro Ioann. 11. v. 44. Idem Ioſeph fecit Chriſto, vt patet Ioann. 19. 40. *Acceperūt* inquit, *corpus Ieſu, & ligauerunt illud linteis cum aromatibus, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire.* Audi S. Hieronymum: *Ex ſimplici ſepultura Domini ambitio diuitum condemnatur, qui nec in tumulis quidem poſſunt carere diuitiis. Poſſumus autem iuxta intelligentiam ſpiritualē & hoc ſentire, quòd corpus Domini non auro, gemmis & ſerico, ſed linteamine puro obuoluendū ſit: quanquam & hoc ſignificet, quod ille in ſindone munda inuoluit Ieſum, qui pura mente eum ſuſceperit.*

1. Ioann. 19. 40. Hieronym.

Corporale in Miſſa ſindonem mundiſſimam repræſentat.

Hac de cauſa & corpus Chriſti in Miſſa non niſi in ſindone mundiſſima, quod vulgo *corporale* vocant à corpore Chriſti, quod ad inſtar ſepulchri in ſe continet, ait Paſchaſius Ratbertus ſcribens in hunc Matthæi locum.

Ioan. 19. 39.

Addit Ioannes c. 19. 39. Nicodemum vnguenta attuliſſe. *Venit*, ait, *& Nicodemus, qui venerat ad Ieſum nocte primùm, ferens mixturam myrrhæ & aloes quaſi libras centum*, vt eo totū corpus Ieſu perfunderet, & quaſi balſamaret. Myrrha enim & aloë ſua amaritie corpora à putrefactione conſeruant. Myſticè, his nos vnguētis fragrare vult Euthymius, cū pectore noſtro veluti ſepulchro nouo Chriſti corpus excipimus: *Et nos* (inquit ille) *Domini corpus in altari accipientes, odoramētis illud vngamus ſuauibus, videlicet virtutū operibus, ac opere & cōtēplatione* &c.

Euthym.

2. Baron.

Modum pollincturæ corporum deſcribit Baronius ex R. Iacob & R. Moſe. *Solebant*, ait, *viri virorū, feminæ feminarum corpora curare, hoc modo: Oculos imprimis & ōra claudebant defunctorum, ſtringebant faſcia, tondebant capillos, lauabant corpus, vnguentis vngebant, linteis inuoluebant, ſicque curatum in ſepulchro locabant.*

Vers. 60. Luc. 23. 53. Marc. 15. 46. Ioan. 19. v. 41. 42.

Et posuit illud in monumento suo novo, quod exciderat in petra: et advolvit saxum magnum ad ostium monumenti, et abiit: Ioannes c. 19. 41. addit: *Erat autem in loco vbi crucifixus eſt, hortus & in horto monumentum nouum, in quo nondum quiſpiam poſitus erat. Ibi ergo propter Paraſceuen Iudæorum, quia iuxta erat monumentum poſuerunt Ieſum.*

Cur in monumento nouo poſitus Chriſtus?

Nouo, ne Chriſto reſurgente, quis alius prius in eo ſepultus, reſurrexiſſe, ait S. Chryſoſt. putaretur, vel fingeretur ait S. Hieron. Myſticè S. Auguſt. *Sicut ait, in Mariæ Virginis vtero, nemo ante illū, nemo poſt illum conceptus eſt ita in hoc monumento nouo, nemo ante illum, nemo poſt illum ſepultus eſt.*

In petra, ne ſi ex multis lapidibus ædificatum eſſet, ſuffoſſis tumuli fundamentis ablatus furto diceretur, ait S. Hieronymus. Formam ſepulchri Chriſti fusè deſcribit Beda in Marci c. 15. dicens: *De monumento Domini ferunt, qui noſtra ætate de Ieroſolymis Britanniam venerē, quòd domus fuerit rotunda, de ſubiacente rupe exciſa, tantæ altitudinis, vt intro conſiſtens homo vix manu extenta culmen poſſet attingere; Quæ habet introitum ab Oriente, cui lapis ille magnus aduolutus eſt. In cuius monumenti parte aquilonari, ſepulchrum ipſum, hoc eſt Dominici corporis locus, de eadem petra factus eſt, ſeptem habens pedes longitudinis, trium verò palmorum menſura cætero pauimento altius eminens. Qui videlicet locus non deſuper, ſed à latere meridiano per totum patulus eſt: unde corpus inferebatur.*

Hieronym. *Forma ſepulchri Chriſti.* Beda.

Breuiter Adrichomius in deſcriptione Ieruſalem n. 239. *Sepulchrum Domini glorioſum*, ait, *monumentum erat nouum octo pedes longum, quod a monte Caluariæ centum & octo pedibus, a monte autē Sion paſſibus mille diſtabat in horto montis Caluariæ propinquo, quod in petra ſibi Ioſeph exciderat. Ioſeph ergo ſuum ſepulchrum ceſſit Chriſto, & Chriſtus in alieno, ſcilicet Ioſephi ſepulchro conditus eſt.* Cauſam dat Theophylactus, dicens: *qui non habuit domum in vita, neque ſepulchrum habet, ſed in alieno deponitur, & cum ſit nudus, à Ioſeph veſtitur.* S. Auguſtinus ſerm. 133. de Temp. *Ideo*, inquit, *in aliena ſepultura ponitur, quia pro aliorum moriebatur ſalute. Vt quid illi propria ſepultura, qui in ſe propriam mortem non habebat?* Addit: *Vt quid & tumulus in terris, cuius ſedes manebat in cælis? vt quid illi ſepultura, qui tridui tantùm temporis ſpatio non tam in ſepulchro mortuus iacuit, quam velut in lecto quieuit?* &c.

Adrichom. Theoph. Auguſtin.

Anagogicè ſignificauit Chriſtus ſe & Chriſtianos eſſe peregrinos in terra, ac tendere in cælum, quaſi patriam, velut ciues Sanctorum & domeſticos Dei. Hac de cauſa S. Anton. S. Ephrē, S. Franciſ. & alij proprium noluêre habere ſepulchrum, ſed in alieno ſepeliri voluerunt exemplo Chriſti.

Sepulchri Chriſti forma.

Hic ergo impletum eſt illud Iſaiæ c. 11. 10. de Chriſto oraculum: *Et erit ſepulchrum eius glorioſū.* Vide ibi dicta. Hinc per tot ſæcula hucvſque frequens & religioſa eſt fidelium ex toto orbe peregrinatio in Ieruſalem, ad viſendum & venerandum S. Sepulchrum Domini. Quàm ergo ignominioſa fuit paſſio & mors Chriſti, tam glorioſa fuit eius ſepultura; hanc enim illa meruit. Vnde à S. Helena matre Conſtantini magni, hoc in loco condita eſt Baſilica quæ reliquos totius orbis amplitudine atque pulchritudine longè excellit: nam auratis coruſca laquearibus, & aureis diues altaribus marmoreis ſeptuaginta tribus columnis fulcitur: & tam reſurrectionis quàm crucifixionis locum, ſub vno eodémque tecto comprehendit; quod in ſui medio rotundo patet foramine apertum, ſub quo in inferiori Eccleſiæ parte Dominicum conſiſtit ſub dio ſepulchrum: cui paſſionis Chriſti theatrum, mons Caluariæ, nunc viginti octo pedes altus, chori loco adhæret; qui octodecim gradibus, quorum ſinguli pedem & ſemiſſem in altitudine continent, ſui acceſſum præbet.

Gloria.

Quocirca in hac Baſilica ſepeliri voluit Godefridus Dux Bullonij, è Chriſtianis primus Ieroſolymæ rex, cæterique reges omnes poſt eum. Hic quoque viri inſignes nobilitantur, & equites aurati creantur: ita Adrichom. in deſcript. Ieruſalē n. 252.

In horto ſepultus Chriſtus: Cur?

Denique ſepulchrum Chriſti fuit in horto, quia in horto paradiſi peccarat Adam, ac mortis ſententiā incurrerat. Hinc in horto paſſionē orſus eſt Chriſtus, in horto conſummauit & ſepultus eſt, vt ſententiam hanc lueret & expiaret; vtque hortum amœniſſimum floribus & fructibus virtutum omnium vernantem, puta Eccleſiam inſtitueret, & plantaret. Porrò Chriſti corpus in Sepulchro, ſicut & in cruce ita collocatum fuit teſte Beda & Adrichom. vt capite & facie ab Oriente & Iudæa auerſa Occidentem, id eſt Italiam & Romam reſpiceret.

Anima Chriſti deſcendit in limbum.

Nota: Chriſtus mox vt expirauit, quoad animam deſcendit in limbum patrum, illiſque ſe ſuámque Deitatem oſtendit, itaque eos beauit: Animas quoque in Purgatorio detentas liberauit, eiſque primū

&

Digitized by Google

& vniuerſale Iubilæū dedit. Vnde eis pariter ſuam Deitatem oſtendit, eáſque beatas effecit, vti dixi 1. Petr. 3.19. dæmones verò & homines impios in inferno, rurſum ad gehennam perpetuam damnauit, tanquam eorum Dominus, iudex, victor & triumphator. Manſit anima Chriſti in limbo vſque ad tertiam diem; quo è limbo cum patribus aliiſque ſanctis egrediens, corpus ſuum, quod triduo iacuerat in ſepulchro reſumens, glorioſè reſurrexit, ac patres deinde corpora ſua reſumere ſecúmque reſurgere effecit, quo ordine, modo & tempore hæc omnia ſint peracta, dicam initio c.28. Porrò Chriſti diuinitas, puta diuina Verbi perſona in Chriſti morte manſit ſemper tam corpori in ſepulchro, quàm animæ in limbo hypoſtaticè vnita: quod enim ipſa ſemel aſſumpſit, hoc nunquam dimiſit, nec dimittet in æternum, vti docent Theologi.

Et aduoluit (adiutus à Nicodemo & famulis. Vnde Syrus vertit in plurali, *aduoluerunt*) *ſaxū magnū ad oſtium* (ingreſſum) *monumenti*, ne quis corpus Chriſti auferret vel ſurriperet. Magis autē conſilio Dei id factum eſt, ne Chriſto reſurgente & vi diuina ſaxū penetrante, ac exeunte Iudæi dicerent Chriſtum non reſurrexiſſe, ſed Apoſtolos corpus eius è ſepulchro clam furatos, palàm fingere eum reſurrexiſſe. Hac enim de cauſa voluit Deus Chriſti corpus à Viris fide dignis; ſcilicet Ioſepho & Nicodemo ſepeliri, ac triduo in ſepulchro manere, ibique lapide magno claudi, ac à Iudæis obſignari & cuſtodiri, vt manifeſta eſſet omnibus eius mors, & conſequēter è morte reſurrectio tertio die facta. Atque huius reſurrectionis & gloriæ ſpecimen & præludium dedit Chriſti corpus in ipſo ſepulchro, dum in eo per triduum non cōputruit, ſed integrū illæſumque permāſit, vtpote virgineū & ſanctū, ac formatū à Spiritu ſancto, taleq; in æternū perdurat.

Vers.61. Luc. 23. 55. Mat. 15. 47. *Maria ſedēt contra ſepulchrum.*

Erat avtem ibi Maria Magdalene, et altera Maria sedentes contra Sepvlchrvm. *Altera Maria*, ſcilicet Iacobi & Ioſeph mater: has enim duas dumtaxat nominauit v. 58. Videtur ergo quòd mater filiorum Zebedæi, ſcilicet Salome, quam pariter ibidem nominauit, vidēs Ieſum à viris ſepeliri, quaſi non habens quod vltrà Ieſu impenderet, mœſta domum redierit, aut B. Virginem domū reduxérit, licet Metaphraſtes ad diem 15. Auguſti, aſſerat B. Virginem perpetim manſiſſe apud Chriſti ſepulchrum, vſque ad ipſius reſurrectionem, quam ipſa die tertio futuram, vti Chriſtus prædixerat, certò credebat & ſperabat.

Sedentes contra ſepulchrum: quia vt dixi, decebat Ieſum, vtpote virū non à feminis, ſed à viris lauari, & linteis inuolui & ſepeliri. Quare ipſæ, dum viri eum in ſepulchro condunt, ex honeſtate & verecundia non auſæ ſunt ſepulchrum ingredi, ſed expectant dum viri abeant, itáque ipſæ ſepulchrum intrent, ac videant modum quo conditus ſit Chriſtus; vt inſtante iam ſabbatho, quo Iudæis quieſcendum erat tranſacto, ſummo manè diei dominicæ redeant, Chriſtúmque vngant, vti eas feciſſe patebit cap. ſequenti verſ. 1.

Vers 62. *Paraſceue quid? Eius Etymō*

Altera avtem die qvæ est post parasceven, convenervnt principes Sacerdotvm et Pharisæi ad Pilatvm. *Paraſceue* vocabatur feria ſexta, ſiue dies Veneris, qui proximè ſabbathum præcedit, eo quòd illo die Iudæi pararent cibos, & reliqua neceſſaria pro ſabbatho, quo ab opere quieſcendum erat. Paraſceue enim Græcè παρασκευὴ, idem eſt quòd præparatio. *Altera ergò die poſt paraſceuem*, id eſt poſtridie Feriæ ſextæ, puta in Sabbatho ſimul venerunt principes hi ad Pilatū: *Non nominat Sabbathum*, ait Theophyl. *eo quòd non erat Sabbathū quoad Iudæorum inſaniam.* Furebant enim inſtar rabidorū contra Ieſum, vt eius nomen & memoriam planè abolerent. Et rabiem acuebat, quòd vidiſſent Ieſum à Ioſeph & Nicodemo tam honorificè ſepeliri, quaſi idipſum præludium eſſet futuræ reſurrectionis, vel re verà futuræ, vel à Ieſu diſcipulis fingendæ.

Theophyl.

Petunt à Pilato Iudæi vt Chriſti ſepulchrum iubeat cuſtodiri

Vers.63. Dicentes: Domine recordati svmvs, qvia sedvctor ille dixit adhvc vivens: Post tres dies resvrgam. *Seductor*, Græcè ὁ πλάνος, id eſt, vt legit S. Auguſt. hom. 36. inter 50. *ille planus*, id eſt, *ille impoſtor. Hoc nomine*, ait idem Auguſt. in Pſal. 63. v. 7. *vocabatur Dominus Ieſus Chriſtus, ad ſolatium ſeruorum ſuorū quando vocantur ſeductores.*

Auguſtin.

Poſt tres dies, non finitos, ſed inchoatos, id eſt intra tres dies, vel tertio pòſt die. Ita ipſimet ſe explicant dum ſubdunt: *Iube ergo cuſtodiri ſepulchrum vſque ad tertium diem.*

Vers. 64. Ivbe ergo cvstodiri sepvlchrvm vsqve in diem tertivm, ne forte veniant discipvli eivs et fvrentvr evm, et dicant plebi: Svrrexit a mortvis; et erit novissimvs error peior priore.

Cupientes, ait S. Chryſoſtomus, *oſtendere, etiam antea impoſtorem fuiſſe, ad ſepulchrum vſque malitiam extendunt & producunt.* Videntur hi principes vehementer timuiſſe ne Ieſus reſurgeret, ideóque cuſtodes milites poſcunt qui reſurrectionem impediant, aut reſurgentem comprehendant iterúmque occidant. Nam quod de diſcipulis eum furaturis ſubiiciunt, prætextus erat timoris; ſciebant enim diſcipulos planè pauidos & conſternatos fugiſſe, nec tale quid cogitaturos vel auſuros.

Chryſoſt.

Et erit nouiſſimus error peior priore. Errorem vocant doctrinam Euangelicam, quæ docet Ieſum eſſe Chriſtum Dei filium & Saluatorem mundi, quod prius viuens docuerat Ieſus. Hic ergo erat error prior; poſterior ſiue nouiſſimus, quod ipſe à mortuis reſurrexiſſet: hunc dicunt fore peiorem priore, tum quia confirmabit priorem; ſi enim Ieſus reſurrexit, ergo fuit filius Dei, vt ipſe prædicauit: ſi enim falſum prædicaſſet, Deus eum non reſuſcitaſſet; tum quia multos habebit ſequaces & aſſeclas, ſi credatur eum reſurrexiſſe, ac ſemel infixa hæc opinio mentibus hominū, deinceps euelli non poterit: tum denique quia creabit odiū & inuidiam Pontificibus & Romanis, quòd eum iniuſtè occiderint; quare cauſa erit, vt multi eos auerſentur, ac fortè vt bello vel rebellione necem Ieſu vlciſcantur: Quocirca ſatiùs fuiſſet eum non occidere, quàm permittere vt occiſus reſurrexiſſe putetur: Diabolus enim præuidens futuram Eccleſiā Chriſti, puta multitudinem, fidem & ſanctitatem fidelium Chriſti ſequacium, eam iam naſcentem per Iudæos hîc quaſi in ſemine elidere, & ſuffocare conabatur. Verùm *non eſt conſilium contra Dominum.* Prouerb. 21. 30.

Vers.65. Ait illis Pilatvs: Habetis cvstodiam, ite, cvstodite sicvt scitis] *cuſtodiam*, ſcilicet militum, id eſt cuſtodes milites. q.d. habetis milites à me heri deputatos, vobiſque datos ad Ieſum crucifigendum, eumque in cruce vſque ad mortem cuſtodiendum; nunc concedo vt iiſdem vtamini ad cuſtodiendū eum iam ſepultum: *cuſtodite ergo eum ſicut ſcitis*, id eſt optima ratione & modo, quē noſtis q.d. modū cuſtodiendi veſtræ ſciētiæ & prudentiæ permitto, ego amplius huic cauſæ immiſcere me nolo: *tanquā rebus ipſis edoctus*, ait S. Chryſoſt. *amplius ipſis cooperari non vult.* Pro *habetis* Græcè eſt ἔχετε, quod alij vertūt quaſi imperatiuū *habete*, id eſt acceſſite cuſtodes. Neruoſius Noſter vertit in præ-

ſenti *habetis*: iam enim habuerant milites cuſtodes Chriſti in cruce, quos Pilatus eis dederat. Vnde Arabicus vertit: *Apud vos ſunt cuſtodes, ite & claudite ſepulchrum ſicut ſcitis.*

Vers. 66. *Sepulchrum Chriſti munitur.* Illi avtem abevntes mvniervnt (Arabicus *clauſerunt*) sepvlchrvm signantes lapidem cvm cvsdodibvs. Munierunt ergo Chriſti ſepulchrum duplici munimento, ſcilicet cuſtodiâ militum, quos aſſiduè vigilare & ſepulchrum circundare iuſſerunt, & obſignatione lapidis. *Signantes*, Græcè σφραγίσαντες, id eſt obſignantes, ſigillantes, ſcilicet annulo, non Pilati, vt innuit Chryſoſt. ſed ſuo; ſcilicet annulo vrbis Ieroſolymæ, vel annulo ſummi Concilij ipſorum, quod Sanedrim vocabatur, ne à quo lapis à ſepulchro amoueri & corpus Chriſti extrahi poſſet, quin idipſum & ſigilli violatione deprehenderetur. Simile fecit Darius rex
Daniel. 6.17 Danieli in lacu Leonum; ſcilicet *obſignauerat os laci annulo ſuo & annulo optimatum ſuorum.* Daniel. 6.17. Addit Niceph. lib. 1. c. 32. & Beda de locis Sanctis, Iudæos vtrumque ſepulchri lapidem perforaſſe, & vinculo ferreo conſtrinxiſſe. Ita ipſi dum Chriſto reſurrecturo omni modo conatur exitum occludere, auxerunt miraculum & fidem reſurrectionis eius, teſtimonium Deo ab hominibus ipſis extorquente. Ita S.Chryſoſtomus: *Certa, ait, reſurrectionis demonſtratio per ea, quæ vos ipſi procuraſtis reddita eſt. Si enim obſignatum fuit ſepulchrum, fraudi & dolo nullus locus relinquebatur: quod ſi nulla fraus admiſſa fuerit, ſepulchrum verò repertũ eſt vacuum, perſpicuum eſt, quòd procul dubio & extra controuerſiam reſurrexit. Vides quomodo vel inuiti veritatis adiuuent demonſtrationem.* Et S.Hieronymus: Chryſoſt. Hieron. *Non ſuffecerat*, inquit, *principibus Sacerdotum & Scribis ac Phariſæis crucifixiſſe Dominum Saluatorem, niſi ſepulchrum cuſtodirent, cohortem acciperent, ſignarent lapidem, & quantum in illis eſt manum opponerent reſurgenti, vt diligentia eorum noſtræ fidei proficeret. Quanto enim magis reſeruatur, tanto magis reſurrectionis virtus oſtenditur.*

Tropologicè Noſter Barradius: *Ex hoc facto impiorum*, inquit, *diſcamus pietatem: poſtquam Chriſti corpus ex altari in pectus velut nouũ ſepulchrum excipimus, diligentem adhibeamus cuſtodiam, vt in eo ſemper per gratiam permaneat, neque vnquam nos deſerat. Vigilantes apponamus milites, hoc eſt vigilantes virtutes, quæ ſomnum, id eſt ignauiam à nobis repellant, pluſquam ferreo inſtrumento nos aſtringamus, hoc eſt adamantino non peccandi decreto pectus muniamus.* Tropologicè. Barrad.

CAPVT VIGESIMVMOCTAVVM.

SYNOPSIS.

Magdalena cum ſociabus viſit Chriſti ſepulchrum. Angelus ab eo lapidem amouet ac cuſtodes percellit, mulieribus verò Chriſtum reſurrexiſſe aſſerit. Redeunt illæ idipſum nunciaturæ Apoſtolis; in itinere occurrit illis Chriſtus, iubétque, vt illud iiſdem annuncient. Iudæi datâ pecuniâ perſuadent cuſtodibus, vt dicant ipſis dormientibus Apoſtolos furatos eſſe corpus Chriſti. Denique verſ. 16. Chriſtus apparet diſcipulis in monte Galilææ, eóſque mittit ad baptizandum & docendum omnes gentes.

Vers. 1. VESPERE autem ſabbati, quæ luceſcit in prima ſabbati, venit Ma-
ria Magdalene, & altera Maria, videre ſepulchrum. 2. Et ecce
terræ motus factus eſt magnus. Angelus enim Domini deſcẽdit
de cælo: & accedens reuoluit lapidem, & ſedebat ſuper eum:
3. erat autem aſpectus eius ſicut fulgur: & veſtimentum eius
ſicut nix. 4. Præ timore autem eius exterriti ſunt cuſtodes, &
facti ſunt velut mortui. 5. Reſpondens autem angelus dixit
mulieribus: Nolite timere vos: ſcio enim, quòd Ieſum, qui crucifixus eſt, quæritis:
6. non eſt hic: ſurrexit enim, ſicut dixit, venite, & videte locum, vbi poſitus erat
Dominus. 7. Et citò euntes dicite diſcipulis eius quia ſurrexit: & ecce præce-
dit vos in Galilæam: ibi eum videbitis: ecce prædixi vobis. 8. Et exierunt
citò de monumento cum timore & gaudio magno, currentes nũciare diſcipulis
eius. 9. Et ecce Ieſus occurrit illis, dicens: Auete. Illæ autem acceſſerunt, &
tenuerunt pedes eius: & adorauerunt eum. 10. Tunc ait illis Ieſus: Nolite timere,
ite, nunciate fratribus meis vt eant in Galilæam, ibi me videbunt. 11. Quæ cùm
abiiſſent, ecce quidam de cuſtodibus venerunt in ciuitatem, & nunciauerunt prin-
cipibus ſacerdotum omnia quæ facta fuerant. 12. Et congregati cum ſeniori-
bus, conſilio accepto, pecuniam copioſam dederunt militibus, 13. dicentes:
Dicite quia diſcipuli eius nocte venerunt, & furati ſunt eum, nobis dormientibus.

14. Et

14. Et ſi hoc auditum fuerit à præſide, nos ſuadebimus ei, & ſecuros vos facie-
mus. 15. At illi, accepta pecunia, fecerunt ſicut erant edocti. Et diuulgatum eſt
verbum iſtud apud Iudæos, vſque in hodiernum diem. 16. Vndecim autem diſ-
cipuli abierunt in Galilæam, in montem, vbi conſtituerat illis Ieſus. 17. Et vi-
dentes eum adorauerunt: quidam autem dubitauerunt. 18. Et accedens Ieſus
locutus eſt eis, dicens: Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra. 19. eun-
tes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus
ſancti: 20. docentes eos ſeruare omnia quæcumque mandaui vobis. Et ecce
ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſæculi.

VERS. 1. Luc. 24. 1. Mar. 16. 2. Ioann. 20. 1. VESPERE AVTEM SABBATHI, QVÆ LVCESCIT IN PRIMA SABBATHI, VENIT MARIA MAGDALENÆ ET ALTERA MARIA (Iacobi, de qua cap. 27. verſ. 56. & 61.) VIDERE SEPVLCHRVM. Syrus: *Veſpere in ſabbatho, cum exoritura eſſet prima hebdomadis.* Arabicus: *In veſpere vna ſabbathorum, luceſcente prima ſabbathorum, venit Maria Magdalene &c.*

Antilogia hic difficilis ſoluitur. Difficilis eſt hîc Antilogia: quomodo enim erat veſper vel veſpera, ſi luceſcebat, imò vt Marcus ait, *orto iam ſole*: 1. Reſpondet primò S. Hieron. has mulieres ſæpius exiſſe ad ſepulchrum, ſcilicet veſpere & manè: quare Euangeliſtas narrare alias & alias earum exeundi vices. 2. Secundò, S. Ambroſ. putat alias fuiſſe mulieres quæ veſpere, alias quæ manè exierint, ac conſequenter alios earum egreſſus, aliaſque hiſtorias ab Euangeliſtis narrari. Sic Nyſſenus Orat. 2. de reſurrectio. cenſet mulieres quater adiiſſe ſepulchrum: Nyſſen. *Matthæus*, inquit, *de iis feminis loquitur, quæ veſpere ſabbathorum venerunt, Ioannes Magdalenam veniſſe ait in tenebris, Lucas alias circa diluculum; Marcus aliam oriente ſole adiunctis nonnullis, quæ iam antea ad monumentum fuiſſent.* Verùm Euangeliſtas inter ſe conferenti liquet, illos loqui de eodem earundem egreſſu ad viſendum Chriſti ſepulchrum.

3. *Veſpera quid?* Tertiò, Baronius per veſperam intelligit ſtellam Veneris, quæ dicitur Lucifer, Græcè ἑσπερος, Latinè; *Veſperus*, & à Varrone *Veſperugo*. q. d. cum Lucifer manè ante ſolē orietur, venit Maria Magdalena ad Chriſti ſepulchrum. Hæc enim ſtella æmula ſolis & lunæ, veſpere ſequitur ſolem occidentem, ac præ aliis ſtellis prima lucet; Vnde vocatur Heſperus; manè verò præcedit ſolem orientem; Vnde vocatur Lucifer, quia auroram & lucem diei affert. Verùm hanc ſtellam non ſignificat Græcum ὀψὲ, nec Latinum *Veſpere*.

4. *Genuinè.* Dico ergo, *veſpere*, ſiue veſperam *ſabbathi* eſſe noctem quæ ſequebatur ſabbathum, quæ nox luceſcit, id eſt terminatur & deſinit in lucem, in prima ſabbathi, id eſt manè diei Dominicæ, quæ prima dies eſt poſt ſabbathum: ita Nyſſen. Orat. 2. de Reſurrect. S. Auguſt. lib. 3 de Conſenſu Euang. c. 24. Theoph. Euthym. S. Thomas & alij. Id ita eſſe patet primò ex Marco, qui clarè ita explicat dicens: *Et cum tranſiſſet ſabbathum.* Secundò, quia ſolet Matth. multa breuiter & paucis perſtringere. Sic hic perſtringit tempus, quo conuenerunt mulieres hæ amore Chriſti feruentes, ſeſéque compararunt emendo aromata ad viſendum & vngendū Chriſtum: iam ſepultum, quod erat veſpera, ſiue ſtatim trāſacto ſabbatho, quo ab hoc opere aliiſque iuxta legem debuerant quieſcere. Voluit quoque indicare tempus quo ad Sepulchrum venerunt, quod fuit illuceſcente die Dominica. Vnde Rabanus: Raban. *Veſpere*, ait, *venire cœperunt, parauerunt enim aromata, ſed luceſcente manè peruenerunt.* Nam & ante ſabbathum in fine Paraſceues ſiue feriæ ſextæ, ſtatim poſt mortem & ſepulturam Chriſti ſe ad eum vngendum comparare incipiebant. Hoc enim eſt quod ait Lucas cap. 23. 56. *Et reuertentes* (à Chriſto iam ſepulto) *parauerunt aromata & vnguenta; & ſabbatho quidem quieuerunt ſecundùm mandatum, vna autem ſabbathi valde diluculo venerunt ad monumentum, portantes quæ parauerant aromata.* Luc. 23. 56. Et Marcus c. 16. 1. *Cum tranſiſſet ſabbathum*, ait, *Maria Magdalene & Maria Iacobi & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Ieſum, & valdè manè vna ſabbathorum veniunt ad monumentum orto iam ſole.* Marc. 16. 1. Marcus enim ſolet eſſe interpres Matthæi. Tertiò idipsū patet ex Græco ὀψὲ σαββάτων, quod dupliciter vertas: primò, *ſerò ſabbathorum*, ſeu tranſacto iam ſabbatho cùm iam profunda eſſet nox, ita vt inciperet deſinere & luceſcere in manè diei Dominicæ: ὀψὲ enim ſignificat ſerò, tardè, ad extremum, longè poſt, diu poſt tranſactum ſabbathum. Hebræi enim ſabbathum aliáque feſta inchoabant à veſpera præcedente, & terminabant in veſpera ſequente. Leuit. 23. 32. quare hæc nox ſequens non erat nox finiens ſabbathum, ſed inchoans diem Dominicam.

Rurſum ὀψὲ, idem eſt quòd veſpere, vel veſpera, vt vertit Noſter & alij paſſim. Sic ὀψὲ ἡμέρας, idem eſt quòd veſpere diei, teſte Budæo & aliis. Iam *veſpere*, id eſt nocte. *Veſper enim eſt nox quam lux terminat*, ait S. Auguſt. Vnde S. Proſper in ſenten. ſenten. 203. ex S. Auguſt. Proſper. *Veſpere*, ait, *Dominus in cruce, manè in reſurrectione, meridie in aſcenſione.* Hebræi enim veſperam vocāt noctem, quia noctis initium eſt veſpera. Vnde Habacuc. 1. Lupi veſpertini vocantur lupi nocturni, qui noctu graſſantur. Hinc Hebr. עֶרֶב *ereb*, id eſt veſpera, dicitur ab עָרַב *arab*, id eſt obtenebreſcere, obſcurare, quod facit nox. Iuxta prius ergo ὀψὲ ſignificatum ſenſus eſt, q. d. Serò, ſiue diu poſt tranſactum ſabbathū, ſiue profunda iam nocte cum illuceſceret dies Dominica, venit Maria videre ſepulchrum. Iuxta poſterius verò idē fere ſenſus eſt. q. d. Veſpere ſabbathi, id eſt nocte quæ ſequitur ſabbathū iam valde procedente ad auroram, cum ſcilicet illuceſceret dies Dominica venit Maria &c. *apparente ſcilicet, iam die, proſpectante & oriente*, ait Euthymius, hoc eſt in aurora & diluculo Dominicæ. Euthym. Audi S. Auguſtinum loco iam citato: August. *Sic itaque dictum eſt veſpere ſabbathi, ac ſi diceretur nocte ſabbathi, id eſt nocte quæ ſequitur diem ſabbathi, quod ipſa verba eius ſatis indicant. Sic enim ait, Veſpere autem ſabbathi quæ luceſcit in prima ſabbathi, quod fieri non poteſt ſi tantummodo primā noctis particulam, id eſt ſolum initiū noctis intellexerimus dicto veſpere ſignificatā. Neque enim ipſum initiū luceſcit in prima ſabbathi, ſed ipſa nox quæ luce incipit terminari. Nam terminus primæ partis noctis, ſecundæ partis initium eſt; lux autem terminus totius noctis eſt. Vnde poteſt dici veſper luceſcens in prima ſabbathi, niſi nomine veſperi nox ipſa intelligatur, quam lux terminat.*

Indicat ergo Matthæus, quòd mulieres hæ nocte

parauerint vnguenta,ſed oriente diluculo venerint ad ſepulchrum,vt habet Lucas Ioannes & Marcus. Dices,Ioannes addit eas veniſſe *manè cum adhuc tenebræ eſſent.* Reſp.id quoque verum eſt quia erat aurora ſiue diluculum quando necdum ſole, ſed radiis eius ad montes vel nubes reflexis apparentibus,adhuc aliquæ in aëre reſtant tenebræ. Aurora enim eſt confinium lucis & tenebrarum; aut certè tenebræ erant dum domo egreſſæ ſunt,lux autem & ſol ortus, vt habet Marcus, cum venerunt ad monumentũ. Ita Dion. Alex. Epiſt.ad Baſilidem.

Sol citius oriens Chriſto reſurgẽte. Chryſolog.

Aliam cauſam, ſed ſymbolicam dat B. Petrus Chryſolog.ſerm.de Reſurrect. *Erant*, ait, *iuxta naturam tenebræ & tamen dicitur orto ſole, quia eo die* (quo Chriſtus reſurrexit) *ſol quaſi Chriſti reſurgẽti congratulans, antelucanus fuit, & prius ſolito exortus eſt.* Ita ipſe, penes quem huius rei fides ſit. Fauet Chryſologo Remigius dicens: *Prædicatur noctis illius dignitas: alioqui enim veſpera nõ luceſcit in diẽ, ſed obtenebreſcit in noctẽ: ſed Dominus noctem illã totã luce ſua reſurrectionis feſtiuã & coruſcã reddidit.*

Sabbathi: Græcè eſt σαββάτων, id eſt ſabbathorũ, hoc eſt ſabbathi, vt vertit Noſter, Syrus, Vatab. & alij, imò ſic habet Euangelium Hebræum Matthæi, quod circunfertur, ſcilicet שַׁבָּת *ſabbat*, id eſt,

Sabbatha id eſt ſabbathum.

ſabbathi. Nam *ſabbathum* in Scriptura ſæpe vocatur ſabbatha in plurali, tùm quia ſabbathum, crebrò & pluries per ſingulos annos & menſes recurrebat, erantque plura ſabbatha, ſcilicet quolibet menſe quatuor, quolibet anno 52. quæque enim hebdomada ſuũ habebat ſabbathum: tum quia in ſabbatho multa erant ſabbatha, id eſt quietes multæ; quieſcendũ enim erat ab omni omnino opere. Sanctiſſimũ enim erat feſtum ſabbathi. Sic Lucas

Act.13.14. Et 16.13.

Actor. c.13. 14. ait: *Ingreſſi Synagogam die ſabbathorum*, id eſt die ſabbathi. Et c.16.13. *Die autem ſabbathorum* (id eſt die ſabbathi) *egreſſi ſumus.* Hinc & omnes quatuor Euangeliſtæ hoc loco in Græco v.1. vel 2. ſabbathum vocant ſabbatha in plurali, quod alias vocatur σάββατον in ſingulari, per ο, non per ω, vti nonnulli putarunt. Adde tertiam rationem huic loco propriam, nimirum ſabbathum hoc vocari ſabbatha in plurali, quia magnus erat hic dies ſabbathi, vt ait Ioannes c.19.31. tùm quia erat hoc ſabbathum Paſchale, ſiue incidens in hebdomadam Paſchæ, quæ tota erat feſta: tum quia hoc ſabbatho Chriſtus Dominus requieuit in ſepulchro, ac eo exacto reſurrexit.

Quæ luceſcit. Dices, cur dicit *quæ*: dicendum enim erat *qui*, ſcilicet veſper, vt præceſſit. Reſp. dicit *quæ*, quia reſpicit non ad nomen ſignificans, ſed ad rem nomine ſignificatam. Græcum enim ὀψὲ, id eſt veſpere, ſerò, tardè, ſignificat veſperam ſiue noctem, quæ terminatur & luceſcit in aurora ſequentis diei Dominicæ: alioqui præcisè loquendo τὸ ὀψὲ, ſicut & τὸ *veſpere*, non eſt nomen, ſed aduerbiũ, quod tamen in ſe includit & ſignificat nomen, ſcilicet veſperã & noctem, ad quam refertur pronomen *quæ*. Rurſum τὸ *veſpere* poteſt accipi vt nomen, quod non tantùm maſculini eſt generis, ſed & feminini, vt patet ex illo Virgilij 1.Georg.

Virgil. *Illic ſera rubens accendit lumina veſper.*

ita Ambr. Calepinus, licet alij τὸ *ſera* referant ad *lumina*. Ergo τὸ *quæ* refert veſperam, id eſt veſperam ſiue noctem, quæ luceſcit, id eſt deſinit in lucem ſequentis diei.

Hinc liquet has mulieres veniſſe ad ſepulchrum in aurora & diluculo: ad hoc enim vrgebat eas tùm amor Chriſti, vt ad eum feſtinarent & diem præuenirent; tùm timor Iudæorum, ne ſi clara luce veniſſent, à Iudæis Chriſto infenſis viſæ, malè ab eis fuiſſent acceptæ. Porrò directè Matthæus hic narrat tantùm tempus aduentus mulierum ad ſepulchum: indirectè tamen innuit quoque tempus quo Chriſtus reſurrexit; ſcilicet in aurora paulò ante aduentum mulierum, vti habet cõmunis doctorũ & Eccleſiæ ſenſus, quem S. Hier. & Auguſt. probãt ex illo Pſal. 56.9. *Exurgam diluculo*, & Eu- Pſal.56.9.
ſeb.lib.10.Demonſtr.Euang.c.vlt.titulum Pſal.21. *pro ſuſceptione matutina*; interpretatur de reſurrectione Chriſti, quæ manè eſt peracta.

Chriſtus reſurrexit in aurora.

Communis ergo ſententia eſt, Chriſtum poſt mediam noctem ante ſolis ortum die Dominica reſurrexiſſe: alioqui enim à mulieribus inuentus fuiſſet mortuus; idq; ad hoc, vt ſicut ante 33. annos eodem tẽpore erat natus ex B. Virgine, ita & iã renatus per reſurrectionẽ, nouus iuſtitiæ ſol orbi illuceſceret. Vnde & olim Chriſtiani poſt mediam noctem in die Paſchæ, ſoluebãt ieiunium & vigiliarũ cœtũ, ac magna lætitiæ ſigna edebant: ita Euthym.

Porrò non videtur Chriſtus ſtatim à media nocte reſurrexiſſe. Nam Marcus c.16.v.9. preſſius ait Chriſtum mane reſurrexiſſe, idque pleriqne Patres docent, quos citat Suarez 3. p. diſp.46.ſect.2.imò Eccleſia in hymno Paſchali dum ita orditur: *Aurora lucis rutilat &c. Cum rex ille fortiſſimus, pede conculcans tartara &c. Victor ſurgit de funere.*

In prima ſabbathi, id eſt die prima poſt ſabbathum, id eſt, die Dominica. Hebræi enim à ſabbatho, vtpote ſanctiſſimo denominabant omnes hebdomadæ dies. Sic ſecunda ſabbathi, id eſt poſt ſabbathum, erat feria ſecunda; tertia ſabbathi, erat feria tertia, ſiue dies Martis, & ita de cæteris. Hinc tota hebdomada vocabatur quoque ſabbathũ, vt *ieiuno bis in ſabbatho*, id eſt in hebdomade. Lucæ 18. Sic hic prima ſabbathi accipi poteſt prima dies hebdomadæ, puta dominica, de cuius veneratione & cultu ita ſcribit S. Auguſt. ſerm.251. de Temp.
Dominicum diem Apoſtoli & Apoſtolici viri, ideo re- Auguſt.
ligioſa ſolemnitate habendum ſanxerunt, quia in eodem Redemptor noſter à mortuis reſurrexit. Qui ideo Dominicus appellatur, vt in eo à terrenis operibus vel mundi illecebris abſtinentes, tantùm diuinis cultibus ſeruiamus, dantes ſcilicet huic diei honorem & reuerentiam, propter ſpem reſurrectionis noſtræ, quam habemus in illa. Nam ſicut Dominus reſurrexit à mortuis, ita & nos reſurrecturos ſperamus &c. Item: *Dominicus*, inquit, *dies eſt primus dies ſæculi, in ipſo formata ſunt elementa mundi, in ipſo creati ſunt Angeli.* Plura vide apud eundem ſerm.254.

Maria Magdalene & altera Maria, ſcilicet vxor Cleophæ & mater Iacobi. Hæ fuère duces & anteſignanæ cæterarum, quæ Chriſtum comitari ſolebant, plures enim alias fuiſſe patet ex Luca c.23.55. & ſeq. vbi inter alias nominat Ioannã vxorẽ Chuſæ procuratoris Herodis, & Marcus addit Salomen.

Porrò hiſce non aderat B. Virgo Deipara, quia certò ſciebat & expectabat Chriſtum eodem die reſurrecturum: vnde ſciebat vnctionem hanc fore fruſtraneam. Moral. diſce hîc Chriſtum ſe ſuamque gratiam & gloriam reuelare animabus illis, quæ ipſum bonis operibus orationis, pœnitentiæ, charitatis vngere ſatagunt, vt in iis illas animet & roboret. Vnde S. Gregorius hom. 21. *Illæ mu-* Gregor.
lieres, ait, *Angelos vident, quæ cum aromatibus venerunt, quia videlicet illæ mentes ſupernos ciues aſpiciunt, quæ cum virtutum odoribus ad Dominum per ſancta deſideria proficiſcuntur.*

Videre. Græcè θεωρῆσαι, id eſt ſpectare, contemplari *ſepulchrum*, vt ſcilicet Chriſtum vngerent, vti

ait

Google

ait Marcus c. 16. 2. ad hoc enim cum Chriſtus à Ioſepho ſepeliretur, ſpectarant & conſiderarant formam & modum, quo Chriſtus collocatus erat in ſepulchro ſcilicet vt poſt ſabbathum redeuntes, poſſent cōmodè & decorè eum vngere. Quare veriſimile eſt, eas neſciſſe de cuſtodia militū à Iudæis adhibita ſepulchro, déque eius obſignatione, ſed antequam hæc duo fierent illas è ſepulchro domū rediſſe. Nam ſi hæc duo ſciuiſſent, non auſæ fuiſſent venire ad ſepulchrum, ne in cuſtodes inciderent, multo minus ſigillum effringere. Sed Deus ipſis inſciis ante earum aduentum, vtrumque hoc impedimentum amouit, vt patebit ex ſequen. Hinc diſce heroïca opera ambire ad Dei gloriam, ac certò confidere quòd Deus obices omnes obſtantes vel tollet, vel ſuperare nos faciet.

Myſticè Beda in c. 24. Lucæ: *Per hoc*, inquit, *quòd mulieres valde diluculo veniunt ad monumentū, datur nobis exēplum diſcuſſis vitiorum tenebris, ad Domini corpus accedere. Nam & ſepulchrū hoc figuram dominici habebat altaris, in quo corporis Chriſti myſteria non in ſerico, non in panno tincto, ſed inſtar ſindonis, quo eum Ioſeph inuoluit, in linteo puro debent conſecrari; vt ſicut ipſe veram terrenæ naturæ ſubſtantiā pro nobis morti obtulit, ita & nos in commemoratione ipſius, purum de terræ germine candidúmque, & multimodo quaſi mortificationis genere caſtigatum, altari linum imponamus. Aromata autem quæ mulieres deferunt, ſignificant odorem virtutum & orationum ſuauitatem, quibus altari appropinquare debemus.*

Series paſſionis & reſurrectionis Chriſti. Nota, hæc fuit ſeries reſurrectionis Chriſti. Primò, Chriſtus in paſſione fuit per 18. circiter horas. Nam feria quinta ad veſperam comedit Agnum, lauit pedes, inſtituit Euchariſtiam, & prolixum habuit ſermonē de charitate Ioann. 13. & ſeq. ac tandem iuit in Getſemani, quæ omnia facile exigunt tres horas. Quare ſub horā mortis tertiam in Getſemani cœpit contriſtari & orare, vt calix tranſiret à ſe. Inde ſi cōputes horas omnes vſque ad horam tertiam pomeridianam feriæ ſextæ, qua mortuus eſt Chriſtus, inuenies horas 18. vbi moraliter diſce quàm tempus paſſionis Chriſti, & Chriſtianorum ſit breue, tempus verò reſurrectionis & gloriæ longum, quia æternum. Tam liberalis eſt Deus, tam modica eſt paſſio, tam longa merces & gloria. *Momentū eſt quod cruciat, æternū quod delectat.* Chriſtus per 18. horas paſſus eſt, ſed in æternū erit glorioſus. Secundò, Chriſtus moriens hora tertia pomeridiana, illico quoad animam deſcendit in infernum, corpus verò è cruce depoſitum fuit lotum & ſindone inuolutum, ita vt ante noctem (erat enim nox ſabbathi, in qua quieſcendum erat Iudæis ab omni opere) ſepultus ſit. Quare fuit in inferno per 36. circiter horas (in ſepulchro verò 33.) tot enim ſunt ſi numeres tres horas reſiduas à tertia pomeridiana, vſque ad noctem feriæ ſextæ, & horas 24 ſabbathi, ac nouem noctis Dominicæ. Videtur enim Chriſtus reſurrexiſſe poſt mediam noctem ante auroram, puta ſub horam nonam noctis: nox enim erat tunc æqualis diei, puta 12. horarum, quia erat circa æquinoctium. Quare mirum eſt S. Auguſt. lib. 3. de Trinit. c. 6. à morte Chriſti vſque ad eius reſurrectionem numerare 40. horas, à ſepultura verò vſque ad reſurrectionem 36.

Tertiò, Chriſtus illico vt comparuit in inferno, puta in limbo, Adæ, Abrahæ cæteriſque Patribus & Prophetis, oſtendit non tantùm animam ſuam, ſed & Deitatem ei coniunctam: quare eos viſione diuinitatis ſuæ beauit: tunc ergo infernus erat quaſi cælum. Vnde Chriſtus ait latroni ituro ad Chriſtum in limbo: *Hodie mecum eris in paradiſo.*

Quartò, ſub horam nonam noctis Dominicæ Chriſtus cum Patribus egreſſus ex inferno, venit ad ſepulchrū, ibique eis oſtendit corpus ſuum totū defiguratum, liuidum, cruentū, diſciſſum &c. pro ipſis, ac mox purgans hoc corpus ab omni liuore, ſanguine, vnguento &c. rurſúmque mittens Angelos (licet nōnulli opinentur hæc omnia facta eſſe, non per Angelos, ſed per ipſam animam Chriſti, quæ hanc vim habuit ex vnione hypoſtatica cum Verbo: ita Suarez 3. p. t. 2. diſp. 45. ſect. 2.) qui ſanguinem ſuum in flagellatione & per iter ſparſum, item pilos vulſos &c. colligerent: eum collectum rurſum indidit venis corporis, ac illud anima Chriſti glorioſa introiens ſibique vniens animauit, viuificauit & glorificauit. Gloriam enim ſuam quaſi ſol per radios in illud trāſfudit, præſertim in quinque plagas, quæ clarius cæteris mēbris reſplenduerunt.

Quintò, multis è Patribus, vt Abrahæ, Iſaac, Iacob, Moſi, Dauidi &c. ſuum corpus reſtituit, vt eos participes faceret ſuæ reſurrectionis & gloriæ, eiuſque teſtes apud Iudæos, vt patet Matth. 27. 53.

Sextò, Chriſtus reſurrexit penetrans lapidem tegentem ſepulchrum: Mox deſcēdit Angelus terræ motum excitans, lapidémque à ſepulchro remouens, vt cuſtodes excitaret, & mulieribus aditum ad ſepulchrum patefaceret.

Septimò, mox apparuit glorioſus B. Virgini matri ſuæ, eique oſtendit Patriarchas, qui iam reſurrexerant, qui omnes eam honorificè ſalutantes miro repleuerunt gaudio. Deinde apparuit S. Magdalenæ perſeueranti apud ſepulchrum &c.

Tropologicè diſce hic, quàm religioſè ſepulchra & reliquias Chriſti, Martyrū aliorúmque Sanctorū venerari, ornare & colere debeamus. Cauſas quatuor pūctim aſſignat S. Ambroſius ſerm. de SS. Nazario & Celſo: *Honoro*, inquit: *in carne Martyris exceptas pro Chriſti nomine cicatrices. Honoro viuentis memoriam perennitate virtutis. Honoro per confeſſionem Domini ſacratos cineres. Honoro in cineribus ſemina æternitatis. Non ſunt contemnenda*, ait S. Auguſtinus, *corpora iuſtorum, quibus tanquam organis, & vaſis ad omnia opera bona ſanctus vſus eſt Spiritus.* Vide S. Chryſoſtomum hom. vlt. in Epiſtol. ad Romanos in Morali. Ambroſ. Auguſt.

Vers. 2. *Terræ motus Cauſa 1.* Et ecce terræ motus factus est magnus: Angelus enim Domini descendit de cælo et accedens revolvit lapidem, et sedebat super eum. *Terræ motus.* Cur? Reſp. primò, vt eo ſignificaretur potentia, gloria & magnificentia Chriſti reſurgentis, quaſi Dei, qui nutu concutit orbem, dominantis inferis, cælo & terræ. Terræ motu enim Deus in Sina & alibi ſuam præſentiam & potentiam oſtendit, iuxta illud: *A facie Domini mota eſt terra.* Pſal. 113. 7. Et: *Deus cum egredereris in conſpectu populi, cum pertranſires in deſerto terra mota eſt.* Pſalm. 67. 8.

2\. Secundò, vt mulieres Angelum non tantùm ex ſua auguſta luce & ſpecie, ſed & ex hoc terræ motu agnoſcerent, faciliúſque reſurrectionem Chriſti ab Angelo nunciatam crederent; præſertim quia hoc terræ motu Angelus reuoluit lapidem ab oſtio ſepulchri, vt mulieres illud ingrederentur, ac vacuū ſepulchrum cernentes Chriſtum reſurrexiſſe ſcirent. Ita S. Chryſoſt. Auguſt. Theoph. & alij.

Tertiò, vt milites ſepulchri cuſtodes nocturno frigore torpentes, vel dormientes excitarentur, ac teſtes eſſent Chriſtum diuina virtute reſurrexiſſe, *vt timore terræ motus erecti*, ait Euthym. *& horrore eius qui lapidem reuoluerat, conſternati fugerent, &* Euthym.

Google

hæc Iudæis nunciarent, ac teſtes ipſi fierent veritatis.

Symbolicè. Symbolicè, terra, quæ in Chriſti morte præ horrore contremuit, in eius reſurrectione præ gaudio quaſi ſubſiliit, ac reſurgenti congratulata applauſit. Sic in S. Paulini Nolani Epiſcopi & aliorum Sanctorum felici morte & tranſitu in cælum, legimus terram concuſſam exiliiſſe.

Hieronym. *Magnus*, adeò *vt cuncta concuteret, & euerſionem terræ funditus minaretur*, ait S. Hieron. Sic in morte Chriſti tota terra contremuit, vti dixi c. 27. 51.

Angelus enim Domini: τὸ *enim* ſignificat terræ motum qui præceſſit, factum per Angelum, ac cum eo reuolutum fuiſſe lapidem. Franc. Lucas & alij cenſent hunc Angelum fuiſſe Gabrielem, qui iuxta nomen ſuum adminiſter eſt fortitudinis Dei, ac eius opera exequitur. Gabriel enim idem eſt quod fortitudo Dei. Non dubium eſt plures illi Angelos adfuiſſe, & per triduum cuſtodiiſſe ſepulchrum, ac in eo adoraſſe ſacrum Chriſti corpus; vtpote Deitati hypoſtaticè vnitum. Sic naſcente Chriſto, cum Angelo nunciante paſtoribus

Luc. 2. 13. Chriſti ortum, *facta eſt multitudo militiæ cæleſtis laudantium Deum, & dicentium: Gloria in excelſis Deo.* Lucæ 2. 13. ficut enim ibi Chriſtus ex virgine natus, ita hic è ſepulchro reſurgens vi Spiritus ſancti renatus eſt, & quaſi regeneratus.

Angelus vt iuuenis apparuit Cur? Cauſa 1. Porrò Angelus hic apparuit ſpecie iuuenis, vt ait Marcus, primò, quia iuuentus ſignificat Angelorum vigorem, decorem & robur iuge & perennans, quo fit vt nunquam laſſeſcant, vel deficiant aut ſeneſcant, ſed ſemper vegeti, viuaces, celeres & agiles perdurent. Hinc pinguntur quaſi iuuenes alati: ita S. Dion. de cæleſt. hier. Secundò, quia

2. Angelus hic repræſentabat Chriſtum, qui erat iuuenis: mortuus enim eſt & reſurrexit anno ætatis

3. 34. Tertiò, iuuentus ſignificat eum eſſe validum & bellicoſum, vt contra cuſtodes dimicet. Iuuenes enim ſunt optimi, audaciſſimi, expeditiſſimi & robuſtiſſimi milites. Vnde poëta:

Ἔργα ἀνδρῶν, πόλεμοι νέων, βουλαί τε γερόντων,

id eſt, *Opera ſunt virorum, bella iuuenum, conſilia verò ſenum.*

4. Denique iuuentus repræſentat pulchritudinem, viuacitatem, immortalitatem, agilitatem, gloriam corporis glorioſi, quod Chriſtus in reſurrectione aſſumpſit.

Et accedens reuoluit lapidem, ſepulchri Chriſti, non vt Chriſtus ex eo reſurgeret: Chriſtus enim iam ante clauſo ſepulchro (illud vi diuina per dotem ſubtilitatis penetrando) reſurrexerat; ſed vt Chriſtum Deum ac Dominum ſuum iam reſurrexiſſe mulieribus oſtenderet, dum eis pandens aditum ad ſepulchrum, illud corpore Chriſti vacuum monſtrauit: Chriſtus enim ſicut ex clauſo virginis vtero natus eſt, ſic & è clauſo ſepulchro reſurrexit.

Auguſt. Audi S. Auguſtinum ſerm. 138. de Temp. *Iudæi perfidi*, inquit, *monumenti lapidem ſignauerant, vt non haberet Chriſtus egreſſum: ſed quomodo de ſepulchro exire non poſſet, qui ex incorruptis matris viſceribus ſalua virginitate proceſſit? Fefellit cuſtodes, exiliuit de ſepulchro, apparuit diſcipulis ianuis non apertis: inde clauſus exiit, huc excluſus intrauit.*

Sic & Euthym. Chryſoſt. Theoph. hîc, ac S. Hieronymus ad Hedibiam q. 6. Nyſſen. Orat. 2. de Reſurr. Iuſtin. q. 117. ad Orthodoxos, S. Epiphanius orat. de ſepultura Chriſti, Chryſologus ſerm. 75. Nazianzenus tragœdiâ de Chriſto patiente & alii paſſim. Quare quod S. Leo Epiſt. 83. ad Monachos Palæſtinos ait, Chriſtum *reuoluto lapide* die tertio ſurrexiſſe, τὸ *reuoluto lapide* non cauſam, ſed ſignum, effectum & argumentum non phantaſticæ, ſed veræ reſurrectionis Chriſti ſignificat. Agit enim contra eos, qui Chriſtum phantaſma, ac omnia opera eius phantaſtica fuiſſe dicebant, vti ipſe ſe in ſequenti explicat.

Hinc contra Caluinum Chriſtum ſub parua hoſtia contineri euincitur. Hinc collige contra Caluinum noſtróſque Nouantes, ſimili Dei omnipotentiâ poſſe totum Chriſtum in Euchariſtia contineri ſub parua hoſtia. Si enim Chriſtus penetrando lapidem ſepulchri potuit eſſe in eodem loco cũ lapide; ergo & in eadem hoſtia poſſunt ſimul eſſe magna, & plura membra Chriſti. Caluiniſtæ vt hoc telum effugiant, reſpondent lapidem ſepulchri inſtar ceræ mollefactum defluxiſſe, itaque Chriſto reſurgenti locum aperuiſſe & ceſſiſſe. Verùm ridiculum hoc eſt eorum figmentum, ac communi Patrum, Doctorum & Eccleſiæ ſenſui, quòd Chriſtus è clauſo ſepulchro reſurrexerit, ex diametro repugnans. Adde, ſi Deus poteſt lapidem durum in mollem ceram vertere, cur non poteſt & corpori ſpiritualem exiſtendi, & lapidem penetrandi modum tribuere?

Vnus ſepulchri lapis non duo. *Lapidem.* Putant aliqui duplicem fuiſſe ſepulchri lapidem, primum exteriorem, qui exterius ſepulchri oſtium clauderet; alterum interiorem, qui propriè ipſum ſepulchrum obturaret. Sepulchrum enim Chriſti erat in crypta quaſi in camera ſiue cubiculo, ita vt camera ſuum haberet oſtium, & ſepulchrum quoque ſuum. Ita S. Auguſtinus lib. 3. de conſenſu Euang. c. 24. Beda, Borchardus, & Maldonatus. Verùm Euangeliſtæ non niſi vnius lapidis meminerunt; ſcilicet eius qui exterius cryptæ oſtium claudebat; interius enim ſepulchrum à parte auſtrali patens erat, ideóque oſtio & lapide carebat, vti liquet ex eius idea; licet Borchar. in deſcript. terræ Sanctæ contrarium cenſeat; ſcilicet lapidem hunc clauſiſſe ipſum ſepulchrum interius, non cameram exteriorem. Verè Chryſolog. ſerm.

74. *Lapis*, inquit, *aduolutus probauit mortem, reuolutus exitit reſurrectionis aſſertor.* Et Seuerianus in Catena: *Non dixit voluit, ſed reuoluit lapidem, quia lapis aduolutus probauit mortem, & reuolutus extitit reſurrectionis aſſertor. Mutatur hic ordo rerum. Sepulchrum mortem, non mortuum deuorat, domus mortis manſio fit vitalis, vteri noua forma mortuum recipit, reddit viuum.* Chryſoſt.

Huius rei typus fuit Sampſon, qui ingreſſus Gazam, obſeſſus à Philiſtæis cuſtodientibus portam, media nocte ſurrexit, portáſque abſtulit in montis verticem, quia vt explicat S. Gregor. hom. 21. *Redemptor noſter ante lucem reſurgens, non ſolùm liber de inferno exiit, ſed & ipſa inferni clauſtra deſtruxit; Portas tulit, & montis verticem ſubiit, quia reſurgendo clauſtra inferni abſtulit, & aſcendendo cælorum regna penetrauit.* Gregor.

Sedit Angelus 4 de cauſis. *Et ſedebat ſuper eum:* non quaſi feſſus ex labore amouendi lapidem à ſepulchro, ſed vt oſtenderet: primò, ſe eſſe qui lapidem reuoluiſſet: ſecundò, vt mulieres aduentantes placidè exciperet, & contra cuſtodes tueretur: tertiò, *vt eſſet cuſtos ſepulchri Dominici*, ait S. Hieron. ne quis videns illud vacuum, aliud cadauer in illud inferret, itáque diceret Chriſtum non reſurrexiſſe: quartò, vt milites cuſtodes terreret. q. d. Vos armati ad ſepulchrum vigilatis, vt illud, & Chriſtum in eo quaſi clauſum, ne reſurgere queat, cuſtodiatis: En ego cælitus miſſus illud reſeraui, ac Chriſtum ex eo clauſo vobis inuitis reſurrexiſſe oſtendi. Accedite ad me ſi audetis, & in me inſurgite, ego ſedens & ſecurus vos expecto, vóſque omnes ſi accedatis leui attactu proſternam, & quaſi pulices conficiam.

Symbolicas

Google

Symbolicas ſeſſionis Angeli cauſas dat hîc S. S. Thom. Thom. *Sedebat*, inquit, *cui nulla inerat laſſitudo, vt fidei doctor, vt reſurrectionis magiſter: ſedebat ſupra petram, vt ſoliditas ſedentis daret credentibus firmitatem: ponebat angelus ſuper petram fundamenta fidei, ſuper quam Chriſtus erat Eccleſiam fundaturus. Vel per lapidem monumenti poteſt deſignari mors, qua omnes premebantur: per hoc ergo quod Angelus ſuper lapidem ſedit, ſignificatur, quod Chriſtus mortem ſua virtute ſubiecit.* Audi & Bedã: Beda. *Sedebat, vt ſedẽdo ſignificaret eum ſuperato mortis auctore ſedem regni iã conſcendiſſe perpetui; ſedebat autem ſuper lapidem reuolutum quo oſtium monumenti claudebatur, vt clauſtra inferorum ipſum ſua virtute deteciſſe doceret.*

Antilogia 1. Dices, quomodo Matthæus & Marcus aiunt Angelum ſediſſe, cum Lucas dicat eum ſtetiſſe? Reſp. ſtare, per Hebraiſmum competit cuilibet ſitui; tantùm enim ſignificat rem eſſe præſentem, ſiue recta conſiſtat, ſiue ſedeat, ſiue iaceat. Sic de Magdalena iacente ad pedes Chriſti, eóſque lauante & vngẽte ait Lucas c.7.37. Luc.7 37. *Stans retro ſecus pedes eius, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis ſui tergebat: ſtans*, id eſt, iacens. Adde aliam eſſe narrationem Matthæi & Marci à narratione Lucæ, vti mox dicam.

2. Dices ſecundò, quomodo Matthæus ait Angelũ ſediſſe ſuper lapidem reuolutum, id eſt, extra ſepulchrum, ibique viſum à cuſtodibus, cum Marcus dicat mulieres non extra, ſed introeuntes in monumentũ, id eſt, intra ſepulchrum vidiſſe Angelum. Reſp. Angelum primò remouiſſe lapidẽ qui oſtiũ cryptæ, in qua erat ſepulchrum claudebat exterius, & tum intuitum cuſtodes qui erant exterius, eos exterruiſſe & in fugam compuliſſe, ne ipſi arcerẽt feminas ab aditu ſepulchri; deinde ingreſſum eſſe ipſum ſepulchrum, ibique viſum à mulieribus, vt eis oſtenderet ſepulchrum vacuum, ideóque Chriſtum reſurrexiſſe. Vnde ait: *Surrexit ſicut dixit: Venite & videte locum vbi poſitus erat Dominus.* Ita Theophyl. Aut potius alius fuit angelus, de quo Matthæus ab Angelo de quo Marcus, Angelus enim Matthæi ſedebat ſuper lapidem extra ſepulchrum, ac mulieres iuſſit ingredi ſepulchrum. Ingreſſæ ergo illæ ſepulchrum, viderunt ibidem aliũ Angelum, de quo Marcus, qui idem prorſus dixit & confirmauit, quod prior Angelus Matthæi dixerat extra ſepulchrum. Ita Barradius. Verùm dico, idẽ prorſus dici à Marco cũ eo quod dicit Matth. Solet enim Marcus Matthæi eſſe aſſecla & interpres Quare quod Marcus ait, *introeuntes in monumentum*, ſic accipe, q. d. Cum pararent vel inciperent ingredi monumentum: necdum enim illud ingreſſæ erant, ſed adhuc extra illud erant, ibique viderunt & audierunt Angelum, vt habet Matthæus. Introite enim hic, vt & alibi, ſignificat actũ inchoatum, non perfectum. Si velis ſignificare actũ perfectum, dicito cum S. Auguſtino lib 3. de conſenſu Euang. c.24. & Franciſco Luca, Mulieres introiſſe in monumentum, id eſt, in veſtibulum vel ſeptum quod erat ante monumentum, quódque illud diuidebat & ſeparabat à reliquo horto; ab eo enim decebat ſepulchrum ſepe vel ſepto quopiam ſeiungi. Porrò quòd Lucas c.23.3. ait, mulieres in monumento vidiſſe & audiſſe duos Angelos, alia & diuerſa eſt narratio ab hac narratione Matthæi & Marci, de qua inferius ſuo loco & ordine dicam.

VERS. 3. ERAT AVTEM ASPECTVS EIVS SICVT FVLGVR, *Angelus vt fulgur.* VESTIMENTVM AVTEM EIVS SICVT NIX.] *Sicut Fulgur.* *Cur?* Cur? Reſp. primò, quia fulgur affine eſt, & op- *Cauſa* 1. timè repræſentat naturam & dotes Angelorum, Fulgur enim eſt ſplendidiſſimum, celerrimum, efficaciſſimum, & pluſquam igneum omnia peruadit & ſternit. Hac de cauſa de Cherubinis Dei currum triumphalem ſtipantibus dicitur Ezech. 1.14. *Ibant & reuertebantur in ſimilitudinem fulguris coruſcantis* Et Pſalm. 102. quem citat Paulus Hebr. 1. Ezech. 1.14. Hebr. 1. *qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis.*

Secundò, fulgur ſignificat gloriam Angelorum, 2. quæ diuinæ cognitionis fulgore coruſcat; fulguri enim natura quaſi eſt ſpiritualis & cæleſtis origo, æquè ac Angelis, tam quoad naturã, quàm quoad gratiam & gloriam. Rurſum fulgur ſignificat gloriam Chriſti reſurgentis: corpus enim Chriſti glorioſum radiabat vt fulgur. Angeli enim cum apparent ea ſpecie apparent, quæ conuenit rei propter quam apparent. Cum ergo hic Angelus appareat vt repræſentet reſurrectionem glorioſam Chriſti, hinc facies eius fulgurabat. Fulgur enim eſt fulgidiſſimum, fortiſſimum, ſubtiliſſimum & agilliműː. *Fulgur repræſentat quatuor dotes corporis glorioſi.* Vnde optimè repræſentat quatuor dotes corporis glorioſi, tàm Chriſti quàm beatorum; ſcilicet claritatem, impaſſibilitatem, ſubtilitatem & agilitatem. Per reſurrectionem enim Chriſti *infirmitas*, ait S. Leo ſerm. de Aſcenſ. *in virtutem, mortalitas in immortalitatem, contumelia tranſiuit in gloriam.* Leo

Tertiò, & magis appoſitè fulgur repræſentat ze- 3. lũ, terrorem & iram Angeli, contra impios Iudæos *Item zelum terrorem & irã Angeli.* & milites cuſtodes ſepulchri, volentes impedire Chriſti reſurrectionem: Fulgur enim eſt Symbolum belli acris & celeris, ac bellatorum acrium & ardentium. Fulgur enim iungitur cum tonitru, ex eóque quaſi flamma erumpit. Vnde fulgur dicitur filius tonitrui. Gabriel ergo hîc inducitur vt Mars quidam fulgurans & fulminans, ac ſuo robore quaſi fulmine omnia penetrans, diſiiciens, affligens, incinerans, vt cuſtodes percellat. Vnde iis ſolis apparuit ita effulgurans, vt in eos videretur velle inſilire: mulieribus verò fulgur hoc attemperauit, ac vultum glorioſum quidem, ſed blandũ & iucundum oſtendit. Beati enim apparent ſingulis ea ſpecie & forma, qua ipſi volunt: quare mulieribus apparuit dumtaxat candidatus; ſcilicet indutus ſtola candida, vt habet Marcus c.16.3. Sic idem Gabriel Danieli c.10 5. repræſentãs robur & victorias Ma- Dan. 10.5. chabæorum contra Antiochum Epiphanem, apparuit fulgurans: *Facies eius*, inquit, *velut ſpecies fulguris, & oculi eius vt lampas ardens.* Audi S. Greg. hom. 21. in Euang. *In fulgure etenim terror timoris* Gregor. *eſt, in niue autem blandimentum candoris. Quia verò omnipotens Deus & terribilis peccatoribus, & blãdus eſt iuſtis, rectè teſtis reſurrectionis eius Angelus, & in fulgure vultus, & in candore habitus demonſtratur, vt de ipſa ſua ſpecie terreret reprobos & mulceret pios. Vnde rectè quoque populum per deſerta gradientem, columna ignis in nocte & columna nubis præibat in die. In igne enim terror eſt, in nube autem viſionis lene blandimentum: dies verò vita iuſti, & nox accipitur vita peccatoris.*

Tropologicè ſancti & Angelici prædicatores ſint *Prædicatores ſint ſicut fulgura & tonitrua.* ſicut tonitrua & fulgura, quæ peccatorum vitia tonando & fulminando conterant, affligant & perdãt. Sic de S. Baſilio ait S. Gregorius Nazianz. in eius funere: *Tonitru tuus*, ô Baſili, *erat ſermo, at vita fulgur.* Sic Ioannes & Iacobus à Chriſto vocantur Nazianz. Boanerges Marci 3.17. id eſt, filij tonitrui, hoc eſt tonantes & fulminantes contra impietatem & impios Plura hac de re dixi Apoc. 4. v. 5.

Anagogicè fulgur repræſentat ignem gehennæ, paratum impiis Iudæis & cuſtodibus Chriſti hoſti-

bus: quia fulgura ſunt ſulphurea, oléntque ignem & ſulphur; gehenna autem ardet igne & ſulphure Apocal. 20. 9. Iſaiæ 30. 33. Hinc & Sibylla prædixit Antichriſtum ab Angelo occidendum & afflandum fulmine, vti dixi Apocal. 19. 11.

Candoris ſymbola.

Et veſtimentum eius ſicut nix. Purum & candidum. Vnde Marcus illud vocat ſtolam candidam, Lucas veſtem fulgentem. Candor hic & fulgor ſignificat primò, puritatem, innocentiam & caſtitatem Angelorum. ſecundò, gaudium & gloriam reſurrectionis Chriſti, ac præſertim dotem claritatis. Audi S. Gregorium hom. 21. in Euang. *Qui ſtola candida coopertus apparuit, quia feſtiuitatis noſtræ gaudia nunciauit. Candor etenim veſtis ſplendorem noſtræ denunciat ſolemnitatis. Noſtra dicamus an ſua? Sed vt fateamur, verius & ſua dicamus & noſtra. Illa quippe Redemptoris noſtri reſurrectio & noſtra feſtiuitas fuit, quia nos ad immortalitatem reduxit; & Angelorum feſtiuitas extitit, quia nos reuocando ad cæleſtia eorũ numerum impleuit. In ſua ergo ac noſtra feſtiuitate Angelus in albis veſtibus apparuit, quia dum nos per reſurrectionem Dominicam ad ſuperna reducimur, cæleſtis patriæ damna reparantur.* Vide dicta Eccleſiaſt. 9. 8. ad illa: *Omni tempore ſint veſtimenta tua candida.* — Gregor.

Vers. 4. *Cuſtodes ſepulchri ab Angelis exterriti.*

Præ timore avtem eivs exterriti svnt cvstodes, et facti svnt velvt mortvi,] id eſt, attoniti & *ſtupefacti inſtar mortuorum*, ait S. Hieronymus quia fulminantem Angelum ſibi necis fulmen minitantem, & quaſi euibrantem cernebant. Timebant enim ne ab eo quaſi à fulmine afflarentur, necarentur & in cineres redigerentur. Si Angelus ſolo vultu fulgureo intuendo cuſtodes, adeò eos perculit & ſtupeſecit, quid feciſſet ſi manus in eos inieciſſet, ſuúmque robur exeruiſſet? Nam vnus Angelus hac ratione occidit vna nocte 185. millia militum in Caſtris Sennacherib. Iſaiæ 37. verſ. 36.

Vers. 5. Mar. 16. 6.

Respondens avtem Angelvs dixit mvlieribvs: Nolite timere vos.] Dices quomodo Matthæus & Marcus vnum dumtaxat Angelum à feminis viſum dicunt cum Lucas duos viſos aſſerat, qui mulieres cõſternatas aliis verbis quàm iis quæ habet Matthæus & Marcus, conſolati ſint? Reſp. aliam eſſe hiſtoriam & narrationem Lucæ ab hac Matthæi, ac poſterius cõtigiſſe vti inferius oſtendã.

Mulieribus; ſcilicet Magdalenæ, Mariæ Iacobi, Ioannæ & cæteris, vt habet Lucas c. 24. 10. Falluntur igitur qui putant, Magdalenam viſo ſepulchro vacuo illico recurriſſe ad Apoſtolos, vt eis hoc nũciaret, nec vidiſſe Angelos, ſed eos dumtaxat viſos fuiſſe à Maria Iacobi & cæteris. Ioannes ergo c. 20. 1. dum ſolam Magdalenam nominat, eámque ad Apoſtolos recurriſſe narrat, ſub ea cæteras omnes ſocias intelligit. Magdalena enim erat dux & choraga omnium. Eua cum diabolo colloquens incurrit mortem, hæ verò cum Angelo colloquẽtes inuenerunt vitam. Audi Seuerianum in Catena: *Surgente Domino terrenis redditur cæleſte conſortiũ, & mulieri cui fuerat cum Diabolo lethale conſiliũ, fit cum Angelo vitale colloquium.* Euã imitantur magæ & ſagæ, quæ cum diabolo colloquentes hauriunt mortem. Magdalenam verò imitantur pœnitentes, quæ Angelos inuocantes vitam nanciſcuntur. — Seuerian.

Nolite timere vos. τὸ *vos* habet Emphaſin: *Cùm ait Vos,* inquit S. Chryſoſtomus, *multum id præ ſe fert honoris, & ſimul declarat eos, qui ſumma audacia facinus illud auſi fuerant patrare, niſi reſipuerint extrema paſſuros eſſe. Non enim veſtrum eſt inquit, metuere, ſed illorum qui crucifixerunt.* — Chryſoſt.

Et S. Gregorius hom. 21. in Euang. *Paueant illi,* inquit, *qui non amant aduentum ſupernorum ciuium: pertimeſcant qui carnalibus deſideriis preſſi, ad eorum ſe ſocietatem pertingere poſſe deſperant. Vos autem cur pertimeſcitis, quæ veſtros conciues videtis?* — Gregor.

Scio enim qvod Iesvm qvi crvcifixvs est, qværitis.] τὸ *enim* dat cauſam, cur Angelo viſo non debeant, timere, ſed exhilarati & gaudere, quia ſcilicet vtrique amant & colunt Ieſum crucifixum, eique famulantur & ſeruiunt. q. d. Angelus: *Ad illius obſequium venimus ad cuius vos venitis, & vnum Dominum habemus & vnam voluntatem*, ait Chriſtianus Druthmarus, qui ante ſeptingentos annos ſcripſit in Matthæum, ſub annum Domini 850. ac Rabano, Angelomo, Simeoni Metaphraſti & Haymoni fuit coæuus.

Nominat *crucifixum*; tum vt oſtendat ſe non erubeſcere, ſed palàm profiteri crucem & crucifixum, ſéque eius eſſe ſeruum, eo quòd crux Chriſto eiúſque aſſeclis ſummo ſit honori & gloriæ; tùm vt ſignificet fructum crucis Chriſti; ſcilicet quòd ipſa *caput & ſumma* ſit *bonorum*, ait S. Chryſoſt. quódque per crucem Chriſtus non ſolas feminas, cæteróſque homines redemerit, ſed & Angelos exhilararit, imò eis gratiam & gloriã contulerit, vti cenſent grauiores Theologi cum Franciſco Suarez, ſicut oſtendi c. 18. v. 12. & 13. Denique quòd per crucem Angelos hominibus, & cælũ terræ reconciliarit *Pacificans per ſanguinem crucis, ſiue quæ in terris ſiue quæ in cælis ſunt*, ait Paulus Coloſ. 1. 20. — Coloſſ. 1. 20.

Vers. 6. Mar. 16. 6.

Non est hic: svrrexit enim sicvt dixit. Venite et videte locvm, vbi positvs erat Dominvs.] Syrus, *Dominus noſter. Non eſt hic per præſentiam carnis*, ait S. Gregor. *qui tamen nuſquã deerat per præſentiam maieſtatis. Surrexit enim.* Græcè ἠγέρθη, id eſt, euigilauit, excitatus, expergefactus eſt à morte, quaſi è breui leuíque ſomno, ad vigiliam lucis & vitæ: ἐγείρω, enim eſt excito, expergefacio, ſuſcito, erigo. Chriſto enim mors fuit inſtar ſomni; in ſepulchro enim per 36. horas quaſi dormiuit, mox manè diei Dominicæ quaſi expergefactus ſurrexit. Sic fiet & nobis. Quare ſicut ſomnus eſt breuis quædam mors, ſic & mors eſt longior quidam ſomnus. Vnde Poëta:

Stulte quid eſt ſomnus, gelidæ niſi mortis imago?

Hinc Paulus 1. Corinth. 15. vita functos non vocat mortuos, ſed dormientes, quia ſcilicet ex ſomno mortis omnes ſuſcitabimur, & reſurgemus ad vitam in die iudicicij.

Ruſſum ἠγέρθη, id eſt, euigilauit ſicut arbores in hyeme quaſi nudatæ & dormientes, euigilant in vere, cum frondere, florere & fructus producere incipiunt. Ita S. Hieronymus, vel quiſquis eſt Auctor in Marci c. 16. *Radix*, ait, *amara crucis euanuit: flos enim vitæ cum fructibus erupit, id eſt, qui iacuit in morte, ſurrexit in gloria*; ac in eadem fideles ſuos reſurgere faciet. Quare, ait S. Leo ſerm. 1. de Aſcenſ. *Quò præceſſit gloria capitis, eò ſpes vocatur & corporis.* Ipſe enim *reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ.* Philip. 3. 21. *Seminatur enim corpus in corruptione, ſurget in incorruptione: ſeminatur in ignobilitate, ſurget in gloria: ſeminatur in infirmitate, ſurget in virtute: ſeminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale.* 1. Corinth. 15. 42. Hoc ſibi iugiter propoſuerunt omnes Martyres & ſancti, ideóque hac ſpe roborati quoſlibet labores, ærumnas, cruces generosè ſuperarunt, quorum primitiæ fuêre Machabæi: lege eorum geſta & dicta. 2. Machab. 7. nimirum *ſpes Chriſtianorum eſt reſurrectio mortuorum*, ait Tertullianus de Reſurrect. — Hieronym. — Leo. — Philip. 3. 21. — Tertullian.

Reſurrect. Et S. Auguſtinus, ſerm. 3. de Aſcenſ.
Auguſtin. *Nos, ait, mors Chriſti viuificauit, nos reſurrectio erexit, nos aſcenſio conſecrauit.*

Sicut dixit. Vrget Angelus oraculum & promiſſum Chriſti. q. d. Chriſtus quem omnes habuiſtis vt ſanctum & diuinum prophetam, prædixit & promiſit ſe è morte die tertia ſurrecturum. Ergo credite eum ſurrexiſſe; nec enim tantus propheta mentiri potuit aut voluit, præſertim cum iam videatis corpus è ſepulchro abiiſſe & ſurrexiſſe, vti ego qui ſum Angelus Dei viui & veri, annuntio & certiſſimè aſſeuero. Idem prædixit ipſe per Dauidẽ Pſal. 15. dicens: *Quoniam non derelinques animam*
Pſalm. 15. *meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem:* quia vt ait S. Petrus Actor. 2. 24 *Impoſſibile erat teneri illum ab eo* (inferno.) Porrò Chriſtus prius reſurrexit quàm vngeretur à mulieribus, vt oſtenderet ſe eâ vnctione non egere, vtpote qui propria virtute reſurgeret. Aliam cauſam moralem dat S. Bern. ſerm. 12. in Cant. quòd mallet huius vnctionis pretium pauperibus quàm ſibi attribui.
Bernard. *Proinde*, inquit, *Dominus Ieſus paratam ſibi confectionem expẽdi noluit in ſuo corpore mortuo, vt ſeruaret viuo, id eſt, Eccleſia: ipſa eſt charius corpus Chriſti: quod ne mortem guſtaret, morti illud alterum traditum fuiſſe, nullus Chriſtianus ignorat, ipſum vngi, ipſũ foueri deſiderat, ipſius infirma membra cupit fomẽtis ac curationibus releuari: ipſi ergo pretioſa vnguenta retinuit, cum anticipans horam, & accelerans gloriã, mulierum deuotionem non eluſit, ſed inſtruxit.* Exemplum ſimile recenſet S. Hieron. Epiſt. ad Ruſtic. *Exuperius*, inquit, *Toloſæ Epiſcopus, viduæ Sareptenſis*
Hieronym. *imitator, eſuriens paſcit alios, & ore pallente ieiunus, fame torquetur aliena, omnémque ſubſtantiam Chriſti viſceribus erogauit. Nihil illo ditius, qui corpus Domini caniſtro vimineo, ſanguinẽ portat in vitro.*

Venite, ingredimini mecum in ſepulchrum; nã propter vos ingreſſuras ego lapidem grandem ab eo remoui: *& videte locũ vbi poſitus erat Dominus*, vt per ocularem inſpectionem, ait Chryſoſt. videatis corpus eius hîc non eſſe, ſed ex eo reſurrexiſſe,
Hieronym. *vt ſi meis verbis non creditis, vacuo credatis ſepulchro*, ait S. Hieronymus. Angelus ergo præiuit viam, & quaſi dux introduxit mulieres in ſepulchrum, eíſque illud vacuum oſtendit, vt ex eo Chriſtum ſurrexiſſe non dubitent.

Vers. 7. Et cito euntes dicite discipulis eius, quia
Mat. 16. 7. surrexit, et ecce præcedit vos in Galilæam:
ibi eum videbitis, ecce prædixi vobis.] *Citò*, vt citò leuetis & abſtergatis diſcipulorum mœrorem, conceptũ ex morte Chriſti magiſtri ſui, ac animos eorum mœſtos erigatis, & gaudio repleatis per nuncium reſurrectionis Chriſti lætiſſimum. Hoc enim accipere pro aliis meruête hæ mulieres, quia præ aliis Chriſti ſtudioſæ eius ſepulchrum adierũt. Cauſam ſymbolicam dat S. Gregor. hom. 25. dicẽs:
Gregor. *Quia enim in paradiſo mulier viro propinauit mortẽ, à ſepulchro mulier viris annunciat vitam: & dicta ſui viuificatoris narrat, quæ mortiferi ſerpentis verba narrauerat. Ac ſi humano generi non verbis Dominus ſed rebus dicat: De qua manu vobis illatus eſt potus mortis, de ipſa ſuſcipite poculum vitæ.*

Dicite diſcipulis. Addit Marcus, *& Petro*. q. d. & maximè Petro, & imprimis Petro; tùm quia Petrus abſente Chriſto, erat primus & Princeps Apoſtolorũ; tùm quia Petrus vti præ cæteris Chriſtum diligebat, ita & præ cæteris in morte eius mœrebat. Addit tertiã cauſam S. Gregor. hom. 21. in Euang.
Gregor. *quia*, inquit, *ſi hunc nominatim non exprimeret qui magiſtrum negauerat, venire inter diſcipulos non auderet, vocatur ergo ex nomine, ne deſperaret ex negatione. Qua in re conſiderandũ nobis eſt, cur omnipotẽs Deus eum quem cũcta Eccleſia præferre diſpoſuerat, ancillæ vocem pertimeſcere & ſeipſum negare permiſit. Quod nimirum magnæ actum eſſe pietatis diſpenſatione cognoſcimus: vt is qui futurus erat paſtor Eccleſiæ in ſua culpa diſceret, qualiter aliis miſereri debuiſſet. Prius itaque eum oſtendit ſibi, & tunc prepoſuit cæteris, vt ex ſua infirmitate cognoſceret, quàm miſericorditer aliena infirma toleraret.*

Præcedit, id eſt, præcedere decreuit deſtinátq; & de facto præcedet per dotem agilitatis, qua omnes anteuertet. Vnde Euthym. *præcedit*, inquit, id eſt, *præuenit vos*, prius ibi erit quàm vos.

In Galilæam. Cur? Reſp. primò, quia Galilæa erat Apoſtolorum patria, in quam ipſi poſt mortẽ Ieſu redire cogitabant, vt apud ſuos commodius & tutius agerent. Secundò, quia in Galilæa volebat ſe Chriſtus omnibus diſcipulis conuocatis & congregatis palàm oſtendere, hos enim Iudæi in Iudæa congregari non permiſiſſent; nam ipſi perperuò Chriſtum eiúſque Apoſtolos fuerant perſecuti, vt patet Ioan. 11. 8. & ſeq. Vnde Apoſtoli auerſabantur Iudæos & Iudæã, cupiebántque redire in Galilæam, ne in Iudæa Iudæorum metus perturbaret, ait S. Chryſoſt. Tertiò, quia in Galilæa plerumque prædicauerat & miracula plurima patrarat Chriſtus. Iubet ergo Apoſtolos eò redire, vt ex locis ipſis, in quibus prædicauerat, ſuorum dogmatum & miraculorum recordentur. Præcedit vos in Galilæam. Cur?

Symbolicè audi S. Greg. hom. 21. *Galilæa nãque transmigrationem, à morte ad vitam. Iam quippe redemptor noſter à paſſione ad reſurrectionẽ, à morte ad vitam, à pœna ad gloriam, à corruptione ad incorruptionem tranſmigrauerat. Et prius poſt reſurrectionẽ in Galilæa à diſcipulis videtur quia reſurrectionis eius gloriam poſt læti videbimus, ſi modò à vitiis ad virtutum celſitudinem tranſmigramus. Qui ergo in ſepulchro nuntiatur, in tranſmigratione oſtenditur: quia is qui in mortificatione carnis agnoſcitur, in tranſmigratione mentis videtur.* Sed de Galilæa ruſum dicendum v. 17. Gregor.

Apparuit tamen Chriſtus Apoſtolis quoque in Iudæa, ſed clam & obiter, vti mox videbimus. In Galilæa verò publicè & diu. Audi. S. Hieron Epiſt. 150. ad Hedibiam q. 7. *In altero* (in Ieruſalem) *pro* Hieronym.
conſolatione timentium videbatur, & videbatur breuiter, rurſúmque ex oculis tollebatur: In altero (in Galilæa) *autem tanta familiaritas erat, & perſeuerãtia vt cum ipſis pariter veſceretur. Vnde & Paulus Apoſtolus refert eum quingentis ſimul apparuiſſe diſcipulis.* 1. Corinth. 15. 6.

Hîc iam ordine hiſtorico intexenda ſunt quæ habet Lucas c. 24. 3. nimirum Magdalenam cum ſociabus, dum inuitante Angelo ingreſſæ Chriſti ſepulchrum, viderent illud vacuũ corpúſque Chriſti abeſſe, partim ex eius abſentia, partim ex aſpectu duorum Angelorum ibi apparentium, vultum deieciſſe & conſternatas fuiſſe: quare Angelos eorũ timorem & conſternationem erexiſſe, & ſimul eorũ diffidentiã, quòd Angelo priori dicenti Chriſtum reſurrexiſſe non planè credidiſſent, duriuſcula increpatione caſtigaſſe. Illam enim Lucæ narrationẽ non eandem eſſe cum hac Matthæi & Marci, vti nonnulli putãt, ſed diuerſam liquet ex ipſis verbis, quæ planè diuerſa ſunt. Item ex eo, quòd in Luca duo Angeli apparuiſſe dicuntur, hîc verò in Matthæo & Marco vnus dumtaxat. Audi Lucam: *Et ingreſſæ non inuenerunt corpus Domini Ieſu. Et factum eſt dum mente cõſternatæ eſſent de iſto: ecce duo viri ſteterunt ſecus illas in veſte fulgenti. Cũ timerent autem, & declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas.*

Digitized by Google

illas: Quid quæritis viuentem cum mortuis? non eſt hic, ſed ſurrexit: recordamini qualiter locutus eſt vobis cum adhuc in Galilæa eſſet, dicens, quia oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertia reſurgere. Græcè eſt, ἐν ἐσθήσεσιν ἀστραπτούσαις, id eſt, in veſtibus fulgurantibus, & inſtar fulguris coruſcantibus, vt ex iis agnoſcerentur nõ eſſe homines, ſed cælites, ac ſimul Chriſti reſurgentis & de morte triumphantis gloriam repræſentarent. Vide dicta verſ. 3.

VERS. 8. Luc. 24. 9. Mar. 16. 8. Ioan. 20. 2. ET EXIERVNT CITO DE MONVMENTO CVM TIMORE ET GAVDIO MAGNO, CVRRENTES NVNCIARE DISCIPVLIS EIVS.] *Cum timore*, id eſt, cum ſacro horrore quem ſpirabat tùm Chriſti ſepulchrũ, tùm Angeli fulgurantes, tùm reſurrectio Chriſti eis ab Angelis nunciata, quæ eis vtpote de Chriſti morte mœſtis déque eo vngendo cogitantibus, vti inopinata, ita penè incredibilis accidit, quare nouus acceſſit timor, ne fortè hæc Angelorum viſio phãtaſticum eſſet ſpectrum, quod illas deluderet, ac Ieſu corpus furto ſublatũ foret. *Et gaudio magno*, quòd Angelos vidiſſent & tam lætum ab eis reſurrectionis nuncium accepiſſent. Habebant ergo alternantes animi motus timoris & gaudij, inter ſe confligẽtes & dimicantes, vt patebit ex ſeq. Ita S. Hieron.

Hieron. *Duplex*, ait, *mẽtes mulierum tenebat affectus, timoris & gaudij: alter de miraculi magnitudine, alter ex deſiderio reſurgentis.* Et Euthym. *Cum timore*, ait, *ob*

Euthym. *admiranda quæ viderant: cum gaudio verò, ob lætum nuncium quod audierant.*

Currentes nunciare diſcipulis eius. Quomodo, & quid nunciarint tacet Matthæus, ſed explicant Ioãnes & Lucas: verùm diuerſimodè. Ioannes enim ait, Magdalenam redeuntem tantùm dixiſſe Petro: *Tulerunt Dominum meum de monumento, & neſcimus vbi poſuerunt eum.* Lucas verò ait, illas omnia viſa & audita, ac per conſequens etiam viſionem Angelorum narraſſe Apoſtolis.

Dices, vnde hæc diuerſitas? Reſp. ex eo, quòd hæ mulieres erant pauidæ & dubiæ, vt iam dixi, ideóque nemini in via quicquam dixerunt, vt habet Marcus. Itaque quia ipſę non certò & firmiter credebant Chriſtum reſurrexiſſe, quod tamen ab Angelis audierant, hinc alternantes earum cogitationes, ſimiles & alternantes emittunt voces: modò enim viſionem Angelorum referunt, modò ſuam ſententiam eloquuntur, quâ putabant corpus Domini è ſepulchro à quopiam eſſe ſublatum: hoc poſterius quia ab aliis Euangeliſtis prætermiſſum erat, idcirco ſolus idipſum narrat Ioannes.

Ordo rei geſtæ. Hîc ergo ordine hiſtorico inſerendum eſt quod recenſet Ioan. 20. à v. 2. vſque ad v. 19. Verba eius in pauca contraham, vt ordinem rei geſtæ aſſignẽ, per quem inter ſe conciliantur Euangeliſtæ, qui alioqui videntur implexi & inter ſe diuerſi, imò contrarij. Ordo hic fuit: Magdalena cum ſociabus viſis audiriſq; Angelis, è ſepulchro cucurrit & rediit in Ieruſalem, vt viſa & audita nunciaret Apoſtolis. Iis auditis mox Petrus & Ioãnes cucurrerunt ad ſepulchrum: ſecuta eſt currentes Magdalena cũ ſociabus. Petrus & Ioannes ingreſſi ſepulchrum Chriſti, viſis duntaxat eius linteis, mirantes domũ redierunt. Redeũtes ſecutæ ſunt ſociæ Magdalenę; ſed Magdalena ipſa manſit apud ſepulchrum, plorans ex metu, & deſiderio inueniendi corporis Chriſti. Quare ſubinde reſpectans in monumentũ vidit duos Angelos reuerentiam exhibentes Chriſto qui erat à tergo Magdalenæ. Magdalena ergo vertẽs ſe vt videret quis eſſet à tergo, cui reuerentiam exhibebant Angeli, vidit Ieſum ſpecie hortulani, ac audita eius ſolita compellatione, *Maria* cum agnouit, pedéſque eius tenuit &c. quæ in Ioanne explicanda ſunt.

Prima ergo ſola Magdalena, vt eſt in Marco, vidit Chriſtum reſurgenté, vtpote quæ amore Chriſti præ cæteris ardebat, ideóque eius ſepulchro indiuulſa adhærebat. Mox Chriſto iubente Magdalena cæteras mulieres abeuntes feſtino gradu ſubſecuta, & aſſecuta, ibi cum eis tertium Chriſtum vidit & audiuit ſalutantem Ita S. Chryſoſt. Hieron. Theoph Euthym. & alij. Vnde ſequitur

ET ECCE OCCVRRIT IESVS ILLIS DICENS: AVETE. ILLÆ AVTEM ACCESSERVNT ET TENVERVNT PEDES EIVS, ET ADORAVERVNT.] Sicut poſt aulicos ſequitur Rex, poſt ſacerdotes Pontifex, ſic hîc poſt Angelos ſequitur Chriſtus, ac reſurrectioné ſuam, quam Angeli verbis aſſeruerant, ipſo facto, oſtendens ſe rediuiuũ piis feminis cõfirmat: Volebat enim Angelos ad hoc ſternere ſibi viam, tùm vt facilius illæ crederẽt ipſum reſurrexiſſe, tùm ne ſi ſine præmonitione, ex inopinato ſe glorioſũ eis ſpectandum exhiberet, eas percelleret & exanimaret: *Occurrit*, quia ipſæ præ viris ipſum quærebant magno pietatis affectu & deſiderio. Qui enim Ieſũ ardenter quærit, Ieſum ſibi amanter occurrentẽ inuenit, iuxta illud: *petite & dabitur vobis: quærite & inuenietis.* Matth. 7. 7. Ita S. Hieron. *Quæ ſic*, inquit, *quærebant, quæ ita currebant merebantur obuium habere reſurgentem Dominum, & primum audire Auete, vt maledictum Euæ mulieris in mulieribus ſubuerteretur.* In quam ſententiam & Hilar. *Quod primum mulierculæ Dominum vident, ſalutantur, genibus aduoluuntur, nunciare Apoſtolis iubentur, ordo in contrarium cauſa principalis eſt redditus, vt quia à ſexu iſto cœpta mors eſſet, ipſi primum reſurrectionis gloria & viſus, & fructus, & nuncius redderetur.* VERS. 9. Hieron.

Tropolog. Rabanus: *iter virtutum inchoantibus*, ait, *Chriſtus adiuuando occurrit.* Porrò Euæ nobis perditionis & ploratus eſt mater; Vnde notát quidã infantes maſculos qui ex Adam naſcuntur, plorando ingeminare *A*, quæ eſt prima litera Adæ: fœmellas verò vagiendo ingeminare *E*, quæ eſt prima litera Euæ, quaſi ſuorum parentum lapſum, indéque ſuam ruinã deplorẽt. Hæ mulieres pro *Eua* audiunt *Aue*, quia reſurrectionis, ſalutis & gaudij ſunt adminiſtræ. Hinc B. Virgini Chriſtiparæ, harum Reginæ & Principi accinimus: *Aue maris ſtella, Dei mater alma* &c. *A, prima vox nati Maſculi, E vero femellæ.*

Auete. Græcè χαίρετε, id eſt, gaudete, ſaluete. Syr. *pax vobis.* Hæc enim eſt Hebræorum propria ſalutatio, qua nomine pacis omne bonum omnémque felicitatem apprecantur. Arabicus, *Lætamini*, quia me magiſtrum veſtrum, quem morientem vidiſtis, iam rediuiuum videtis, vt eandem quam prius veſtri curam geram, ac ad ſimilem reſurrectioné gloriamque vos perducam. Ita exemplo Chriſti animæ beatæ & Angeli, dum apparent hominibus ingerunt eis lætitiam, fiduciam & gaudium, dæmones verò & animæ damnatæ ingerunt mœſtitiam, pauorem & deſperationem, faciúntque mœſtos, anxios, perplexos & deſperabundos.

Illæ autem acceſſerunt, tam amica ſalutatione Ieſu allectæ: *Et tenuerũt*, Vatab. *prehenderũt pedes eius*, id eſt, ex reuerentia & amore tantæ maieſtatis, ac ex gaudio tam nouæ & glorioſæ reſurrectionis Chriſti Domini dilectíque ſui complexæ ſunt, cõſtrinxerunt & oſculatæ ſunt pedes illius. Docuit hoc illas facere ſuo exemplo Magdalena, quæ primò pœnitens pedes Ieſu lauit & terſit, deinde poſt reſurrectionem prima eoſdem voluit tenere & oſculari. Ioan. 20. 17. Sic Sunamitis apprehendit pedes Eliſæi, orans vt filium mortuum reſuſcitaret, 4 Reg.

4. Reg. 4. 27. Sic fideles amplectuntur & oſculantur pedes Pontificis, æquè ac virorum ſanctitate illuſtriũ. Chriſtus hic ſe à feminis tangi permiſit, vt eis ſe verè reſurrexiſſe demonſtraret, eáſque reſurrectionis ſuæ teſtes & pręcones efficeret. Vnde Chryſoſt.

Chryſoſt. *Poſtquam* ait, *immenſa cum lætitia ad eum accurriſſent, per tactum reſurrectionis documentum & certitudinem acceperunt.* Et Euthym. *Illæ quidem ex deſiderio & reuerentia pedes tenuerunt: ipſe verò non prohibuit, præſtans vt per tactum certiores efficerentur, quod phantaſma non eſſet.*

Et adorauerunt eum. Latria quaſi verum Meſſiam, ſiue Chriſtum Dei filium. qui vi deitatis ſuæ humanitatem ſuam è morte ſuſcitaſſet, vti ipſe viuens eis prædixerat. Viſio ergo reſurrectionis Chriſti illuſtrauit, confirmauit, auxitque fidem diuinitatis eiuſdem, ac cæterorum myſteriorum, quæ à Chriſto dum viueret docente audierant, ſed non plenè intellexerant. Quare cum Thoma ſi non ore, certè corde dixerunt: *Dominus meus & Deus meus.*

Vers. 10. Tvnc ait illis Iesvs: Nolite timere: ite nvnciate fratribvs meis, vt eant in Galilæam: ibi me videbvnt.] *Nolite timere:* viſio enim rerũ ſupernaturalium & cæleſtium, vti erat reſurrectio Chriſti, naturam ipſam intuentium, eorúmque oculos & animos concutit, eiſque timorem & horrorem ſacrũ iniicit. Vnde S. Hieron.

Hieron. *Et in veteri,* ait, *& in nouo teſtamento hoc ſemper obſeruandum eſt, quòd quando auguſtior aliqua apparet viſio, primùm timor pellitur, vt ſic mente peccata poſſint quæ dicuntur audiri.*

Ite nunciate fratribus meis. Chriſtus iam glorioſus mira benignitate, ad dandum nobis humilitatis exẽplum dignatur diſcipulos ſuos vocare fratres, ad eorũ cõſolationem vt eos mœſtos & deiectos in ſpẽ animúmque erigat. q. d. Dicite Apoſtolis, qui filij ſunt vobis eiuſdem mecum Dei Patris, ſed adoptiui per gratiam, cum ego ſim filius naturalis per Deitatem, quam ab eo accepi quà Deus, & per vnionem hypoſtaticam cum Deitate, quam ab eo accepi quà homo. Cauſam dat S. Chryſoſt. & ex eo Euthym.

Euthym. *Mulieribus autem,* inquit, *pro Apoſtolis vſus eſt ad Apoſtolos, honorans genus quod ex ſerpentis ſeductione infame factum fuerat. Et quia mulier viro facta eſt cauſa mœroris, nunc mulieres fiunt viris miniſtræ gaudij.* Perperam ex hoc dicto Chriſti collegit Lutherus, feminis quoque licere concionari: aliud enim eſt nunciare, aliud concionari. Quod ſi Chriſtus Magdalenæ dixiſſet: concionare, ipſa concionari potuiſſet & debuiſſet.

Ibi me videbunt. q. d. in Galilæa familiariter, crebrò, diu, palàm & liberè mea viſione fruentur, mecum ore ad os colloquentur & agent, in Iudæa non ita, etſi ibidẽ etiam quãdóque eis apparıturus ſim. Nã in

Chriſtus ſexies die Paſchatis apparuit. Iudæa Chriſtus ipſo die reſurrectionis ſiue Paſchatis ſexies, hoc ordine apparuit. Primò, apparuit matri ſuæ Virgini Deiparę, vt docet S. Ambr. lib. de Virgin. poſt principium, S. Anſelm. lib. 6. de Excellentia Virginis, Rupert. lib. 7. diuin. Offic. c. 25 S. Bonauent. in vita Chriſti c. 87. Eſtque hic communis Doctorũ & fidelium ſenſus, quem euincit tùm Virginis præcedẽs dolor de Paſſione & morte ſui vnigeniti; item merita & dignitas tantæ matris; tùm amor & pietas tãti filij erga talem matrem. Secundò, apparuit Magdalenæ apud ſepulchrum. Marci 16. 9. & Ioan. 20. v. 16. Tertiò, apparuit eidem cum cæteris mulieribus redeuntibus Ieruſalem in via. Matth. 28. 9. Quartò, apparuit Petro. Lucæ 24. 34. Quintò, duobus diſcipulis euntibus in Emaus, ibidẽ. Sextò, omnibus, puta decẽ Apoſtolis. Thomas enim aberat, Iudas verò ſe ſuſpẽderat; ergo ex duodecim ſoli reſtabant decẽ Lucæ 24. 36.

Poſt diem Paſchatis verò, primò, apparuit vndecim Apoſtolis pręſente iam Thoma ipſa octaua Paſchatis, quæ iam vocatur Dominica in Albis. Ioan. 20. 26. Secundò, apparuit ſeptem diſcipulis, inter quos erant Petrus & Ioannes, piſcantibus in mari Galilææ. Ioan. 21. 1. Tertiò, apparuit in monte Galilææ multis, imò pluſquam quingentis fratribus. i. fidelibus. Matth. 28. 10. 1. Cor. 15. 6. Quartò, apparuit Iacobo fratri Domini. Ibidem. Quintò, apparuit omnibus Apoſtolis aliiſque fidelibus in Monte Oliueti, aſcenſurus in cælum. Actor. 1. 9. Sextò, apparuit Saulo cum eum fecit Paulum. Actor. 9. Alias ſæpius apparuit Chriſtus, ſed illas eius apparitiones ſubticuerunt Euangeliſtæ.

Qvæ cvm abiissent, ecce qvidam de cvstodibvs venervnt in civitatem, et nvnciavervnt principibvs sacerdotvm omnia qvæ facta fvervnt.] Vers. 11. Hinc collige milites ſepulchri cuſtodes viſo Angelo fulgureo amouẽte lapidẽ perculſos diffugiſſe, ſéq; poſt ſepes abdidiſſe, ibiq; ſtupefactos & penè exanimatos quaſi immobiles hæſiſſe, vt ſe loco mouere non poſſent nec auderent, idque Dei conſilio, vt ipſi ex latebris hiſce viderent & audirent omnia, quæ de Ieſu reſurrectione Angeli dicebant mulieribus, vt ipſi eadem Pontificibus referrent, itaque fierent nuncij reſurrectionis Chriſti. Quocirca cuſtodes hoſce, vtpote in ſepibus abſconditos, nec viderũt mulieres, nec Petrus & Ioannes à mulieribus adducti ad ſepulchrum. Sed poſtquã omnis illa Angelorum viſio diſparuit, cùm iã mulieres è ſepulchro in Ieruſalem abiiſſent, vt ait hîc Matthæus, milites hi hucvſque timore & ſtupore quaſi colligati, ſibi redditi ſũt, ac ad ſe redeuntes adierũt ſepulchrum, illúdque vacuum videntes conſilio inter ſe inito, aliquos è ſuis miſerũt ad Pontifices, qui hæc omnia à ſe viſa & audita iis narrarent: tùm vt cuſtodiæ ſuæ rationem ipſis redderent, oſtẽderéntq; ſuâ incuriâ nec culpâ nõ accidiſſe, quòd Chriſti corpus è ſepulchro abierit, eo quòd ipſi contra homines pugnare ſoleant, at contra cœlites dimicare nequiuerint: tùm vt diſpicerent Põtifices, quid in futuro hac in re facto ſit opus.

Et congregati cvm senioribvs, consilio accepto, pecvniam copiosam dedervnt militibvs.] Vers. 12. Vide hîc peruerſitatẽ Pontificũ & ſeniorũ, qui nõ cõtenti Chriſtum viuũ occidiſſe, eum poſt mortẽ perſequuntur ac reſurrectionẽ eius abolere conãtur; vt ſcilicet tegant ſuũ ſcelus & Chriſticidiũ, néue aliquis in eos quaſi Chriſticidas inſurgat, Chriſtiq; necẽ vlciſcatur. Fuit hoc Diaboli cõſilium, qui conabatur Chriſti ſcholã & Eccleſiã, quam fore præuidebat, id eſt, Chriſtianos omnes in Chriſto, ſuffocare. Quare *qui vinctis ſanguinẽ emerant,* ait Chryſoſt. *eum qui de reſurrectione erat crucifixi & redimunt, rurſus per pecunias, ſermonem ſuffocant.* Corrumpunt enim pecuniã cuſtodes, qui erant teſtes veritatis, ait Euthym. vt fiãt teſtes mendacij. Addit S. Hieron. eos hanc pecuniam ex tẽpli ærario accepiſſe, ideóque illos ſacrilegè ipſa ſacra abuſos ad pretium mẽdacij & perfidiæ. *Pecuniã,* inquit, *quæ ad vſus templi data fuerat, vertunt in redẽptionem mendacij, ſicuti antea triginta argenteos dederũt Iudæ proditori.* Vide hîc gradus peccatorum, quibus peccatores profundius deſcẽdunt aſſiduè donec in infernum ruant; vnum enim peccatum niſi pœnitentia deleatur, trahit ad aliud & aliud donec hominem trahat ad tartara, iuxta illud Iſaiæ 5. 18. Iſai. 5. 18. *Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quaſi vinculum plauſtri peccatum.* Vide ibi dicta de funibus, quibus peccata peccatis colligata ſunt.

Dicentes: Dicite qvia discipvli eivs nocte venervnt, et fvrati svnt evm nobis dormientibvs.] Intuere hîc quàm cæca ſit Pontificum peruerſitas, nam per eam auxerunt reſurrectionis Chriſti famam & fidem, quam conabantur extinguere, ait S. Chryſoſt. Dicunt enim *id vana,* & incredibilia Nam primò, ait Remig. Remig. *Si cuſtodes dormierũt, quomodo furtũ viderunt?*

Digitized by Google

viderunt? Et S. Aug. in Pſ. 63. *Dormientes, ait, teſtes adhibes. Verè tu ipſe obdormiſti, qui ſcrutādo talia feciſti.*

August. Secundò, diſcipuli Chriſti pauidi fugerant, & de ſua ſalute ſolliciti in latebras ſe abdiderant, quomodo ergo auſi fuiſſent Chriſti corpus rapere, quod ſciebant à tot militibus cuſtoditi? Magna ergo cæcáque fuit
Seuer. ian. malignitas Seniorum, qui vt ait Seuerianus in Catena, *non contenti interfeciſſe magiſtrum, diſcipulos etiam perdere moliuntur,* vt ſcilicet in eos quaſi Ieſu, rei à ſe damnati, fures Pilatus pœnâ capitis animaduertat.

Tertiò, incredibile eſt milites Romanos adeò fideles & vigiles, ad vnum omnes apud Chriſti ſepulchrũ obdormiſſe, præſertim cùm ſcirent de capite ſuo agi. Et eſto omnes obdormiſſent, ſanè excitati fuiſſẽt ſtrepitu lapidis grandis, qui è ſepulchro ab Apoſtolis raptoribus corporis Chriſti amouẽdus erat, ac corporis Chriſti adeò magni cōpoſitione, inuolutione & ex-
Chryſoſt. portatione. Ita S. Chryſoſt. *Quomodo, inquit, furarẽtur qui nec apparere audebant? & ſi viuum adhuc videntes fugerunt, quomodo eo mortuo, milites non timuiſſent? & quare non prima potius nocte furati eſſent, quando nemo aderat? & ſi eſſent furati, an ſudariũ reliquiſſent? an in exeundo morarentur? certè confirmant iſti reſurrectionẽ: confitentur enim corpus non eſſe in ſepulchro: non eſſe autem ſublatum, oſtendit cuſtodia militum & pauor diſcipulorum.* Ergo *mentita eſt* hìc *iniquitas ſibi.* Quocirca verè & acutè Seuerianus: *Diſcipulorum crimen eſſe faciunt, ait, virtutem magiſtri. Planè amiſerunt milites, perdiderunt Iudæi, ſed diſcipuli magiſtrum ſuũ non furto, ſed fide, virtute non fraude, ſanctitate non crimine, viuum non mortuum ſuſtulerunt.* Porrò Seuerianus hic fuit Epiſc. Gabalenſis, vir eloquentiſſimus, de quo Gennad. lib. de viris illuſtr. Fuit coæuus & familiaris S. Chryſ. cuius inuitatu ſubinde Conſtantinopoli cōcionatus eſt. Extat eius concio tom. 5. operũ S. Chryſ.

Dices, quomodo cuſtodes non timuerunt Chriſti reſurgentis & Angeli fulgurei quem viderant, vindictam tanti ſui mendacij, imò manifeſtant eius confuſionem, quòd ſcilicet Chriſtus ſe rediuiuum publicè oſtenderet, Reſp. Ianſen. Pontifices eis perſuaſiſſe, Chriſtum non reſurrexiſſe ad vitam communem & corporeá, vt hominibus viſibilis appareret, ſed ad ſpiritalem, vt cũ Angelis ageret: aut certè non in Iudæa, ſed in Galilæa ſuis Galilæis dumtaxat appariturũ. Verũ planiùs dicas, milites excæcatos fuiſſe auctoritate Pontificum, & ſua auaritia ſitique pecuniæ, æquè ac Iudas qui erat Apoſtolus Chriſti. Quare in auro præſenti habentes defixos oculos & mentem, nō cogitabant, nec metuebant vindictam, præſertim cũ nullam talẽ Angeli ad ſepulchrũ excubantis experti fuiſſent.

Vers. 14. ET SI HOC AVDITVM FVERIT A PRÆSIDE NOS SVADEBIMVS EI ET SECVROS VOS FACIEMVS.] *Suadebimus,* id eſt, perſuadebimus Pilato, ſomnũ & negligentiam veſtram in corpore Chriſti cuſtodiendo eſſe leuẽ, & veniâ dignã, nec ex ea quippiam mali accidere poſſe; Scit enim ipſe noſtrã, non ipſius cauſam hìc agi, adeóque ipſe in noſtri gratiam, contra ſuam conſcientiam Ieſum damnauit ad crucem. Si tam mollis fuit in Ieſu ad noſtram inſtantiam iniuſtè damnando, multò molliorem ſe exhibebit in vobis ad noſtram inſtantiá abſoluendis. Verùm milites hoſce Pilato ſecretò hunc fucum & rem totam detexiſſe, ac Chriſti reſurrectionem confirmaſſe, idque Pilatum ad Tiberium Cæſarẽ ſcripſiſſe, qui proinde Chriſtum inter Deos referre voluerit, ita ex ipſius Pilati actis narrat Hegeſippus in Anacephalæoſi: *Iudæorum Principes* inquit, *mihi mentientes aſſerebant Ieſum magum eſſe, & contra legem eorũ
Hegeſipp. agere. Ego autem credidi ita eſſe, & flagellatum tradidi arbitrio eorum. Illi autem crucifixerunt eũ, & ſepulchro cuſtodes adhibuerunt. Ille autem militibus meis cuſtodiẽtibus die tertio reſurrexit. In tãtum enim exarſit nequitia Iudæorum, vt darent pecuniam cuſtodibus & dicerẽt: Dicite, quia diſcipuli eius corpus ipſius rapuerunt: ſed cũ accepiſſent pecuniã, quod factũ fuerat tacere non potuerunt; nã & illum ſurrexiſſe teſtati ſunt ſe vidiſſe, & ſe à Iudæis pecuniã accepiſſe. Hæc ideo ingeſſi, ne quis aliter mentiatur, & exiſtimet credendũ eſſe mẽdacius Iudæorũ.*

Pilatum autem hæc retuliſſe ad Tiberium Cæſarẽ, docent quoque Tertul. in Apolog. c. 5. & Euſeb. in hiſtor. lib. 2. c. 2. & in Chronico anno Chriſti 38. quem audi: *Pilato de Chriſtianorum dogmate ad Tiberiũ re-* Euſeb.
ferente, Tiberius retulit ad Senatum, vt inter cætera ſacra reciperentur. Verùm cũ ex conſulto Patrum Chriſtianos eliminari vrbe placuiſſet, Tiberius per edictum accuſatoribus Chriſtianorum comminatus eſt mortem. Et Oroſ. Oroſ.
lib. 7. c. 4. *Pilatus,* ait, *ad Tiberium Imper. retulit de Paſſione & reſurrectione Chriſti, conſequentibúſque virtutibus, quæ vel per ipſum palam facta fuerant, vel per diſcipulos ipſius in nomine eius fiebant, & de eo quod certatim creſcente plurimorum fide Deus crederetur.*

AT ILLI ACCEPTA PECVNIA, FECERVNT SICVT Vers. 15.
ERANT EDOCTI; ET DIVVLGATVM EST VERBVM ISTVD VSQVE IN HODIERNVM DIEM;] ſcilicet apud plebeios & eos qui parui erant cerebri; nam prudentiores facilè fucum hunc deprehenderunt, & à militibus rem totam ſecretò indagarunt: quin Longinus Centurio palàm militibus teſtitit, & Chriſtum reſurrexiſſe aſſeruit, ideóq; pro eo Martyr occubuit, vti habet eius vita die 15. Martij. Maximè verò fucus hic cōfutatus eſt ab Apoſtolis, affirmantibus Chriſtum rediuiuum iis apparuiſſe, idque per miracula multa confirmantibus, adeò vt fides reſurrectionis Chriſti à toto quaſi mũdo recepta & credita ſit. *Quod enim in Iudæa Iudæus obſcurabat auro,* inquit Seuerian. *fide, to-* Seuerian.
to claruit in mundo. Idem diſertè confutatus eſt à Ioſepho, licet gẽte & ſectâ Iudæo. Audiant eum Iudæi, ſuóque Hebræo credant, qui nolunt credere Chriſto. Sic enim ſcribit lib. 18. antiq. c. 4. *Eodem tempore fuit Ieſus, vir ſapiens, ſi tamen virũ eum fas eſt dicere. Erat enim mirabilium operum patrator, & doctor eorum qui* Ioſeph.
libenter vera ſuſcipiunt; plurimóſque tã de Iudæis quam de Græcis ſectatores habuit. Chriſtus hic erat: quem accuſatum à noſtræ gentis principibus, Pilatus cum addixiſſet cruci, nihilominus non deſtiterunt eum diligere qui ab initio cœperant. Apparuit enim eis tertia die viuus, ita vt diuinitus de eo vates hoc, & alia multa miranda prædixerant: & vſque in hodiernum diem Chriſtianorum genus ab hoc denominatum non deficit.

VNDECIM AVTEM DISCIPVLI (Iudas enim duode- Vers. 15.
cimus iam ſe ſuſpenderat) ABIERVNT IN GALILÆAM, IN MONTEM VBI CONSTITVERAT ILLIS IESVS.] Matthæus omiſſis cæteris Chriſti apparitionibus illá dũtaxat recenſet, quæ facta eſt in Galilæa, tùm quia illã promiſerat Angelus v. 7. ac Chriſtus v. 10. tùm quia illa celebris & publica fuit coram 500. fratribus, vt ait Paulus 1. Cor. 15. 6. Nam ad eam ex Chriſti præcepto cōuocati ſunt omnes diſcipuli, quos plurimos habebat in Galilæa, quia ibi tutiores erant ab odiis & perſecutione Iudæorũ, quàm in Iudæa, ait Chryſ. & Euthym.

In montem. Certũ eſt hunc montem non fuiſſe Oliueti, ex quo Chriſtus in cælum corã diſcipulis aſcendit, ac proinde de illa apparitione hìc non agi. Nam mons Oliueti in Iudæa eſt, non in Galilæa. Lyran. Dion. Carth. S. Bonau. Ianſen. & alij veriſimiliter ſuſpicantur montem hunc fuiſſe Tabor, vbi primitus Chriſtus transfiguratus gloriam ſuam oſtenderat Petro, Iacobo & Ioanni. Matth. 17.

Myſticè S. Hieron. Galilæa inquit, erat omnium vitiorum volutabrum, vbi antè error & lubricũ, ideóq; oportuit eã Chriſti præſentiâ & gloriâ illuſtrari, iuxta oraculũ Iſaiæ c. 9. v. 1. & 2. Rurſum Beda in hom. *Iam, ait, Dominus de morte ad vitam, de corruptione ad incorruptio*

Digitized by Google

incorruptionem transferat. Galilæa enim idem eſt quod transmigratio. Vnde Gloſſa: *Nos,* ait, *ſi à vitiis ad virtutes migremus, reſurrectionis gloriam videbimus.*

Allegor. S. Auguſt. lib. 3. de Conſenſu Euang. ſub finem: Galilæa inquit, idem eſt quod tranſmigratio à rad. גָּלָה *gala,* ideſt migrauit, quia Chriſti gratia de populo Iſrael tranſmigratura erat ad gentes. Vnde de ea ait: *Præcedam vos in Galilæam:* quia Apoſtolis prædicantibus Euangelium non crederetur, niſi eis ipſe Dominus viam in cordibus hominum præpararet. *Ibi eum videbitis,* ideſt, ibi eius membra inuenietis, ibi viuum corpus eius in iis, qui vos ſuſceperint agnoſcetis. Hæc ad verbum S. Auguſt. ſed nonnullis breuitatis ſtudio omiſſis.

Anagog. S. Auguſt. ibidem: Galilæa ait, Hebraicè quoq; ſignificat reuelationẽ, à rad. גִּלָּה *gilla,* id eſt, *reuelauit:* Vnde repræſentat cælum & viſionẽ beatificam. *Illa erit reuelatio,* ait Auguſt. *tanquam vera Galilæa. Conſimiles ei erimus, ibi eum videbimus ſicuti eſt: Ipſa erit etiam beatior tranſmigratio ex iſto ſæculo in illam æternitatem, ſi eius præcepta ſic amplectamur, vt ad eius dexteram ſegregari mereamur: tunc enim ibunt ſiniſtri in combuſtionem æternam iuſti autem in vitam æternã. Hinc illud, tranſmigrabunt, & ibi eum videbũt.*

Vers. 17. Et videntes eum adoraverunt, quidam autem dubitaverunt.] Non ex vndecim Apoſtolis, ſed ex aliis diſcipulis. Apoſtoli enim omnes iam tot viſionibus & argumentis Chriſti erant confirmati, vt non dubitarent eũ reſurrexiſſe. Aut certè ſi τὸ *dubitauerunt,* malis referre ad Apoſtolos, de quibus in præced. & ſeq omnis eſt ſermo, intellige *dubitauerunt.* i. iã antè dubitauerant, nunc autẽ non dubitabãt: ponitur enim præteritum perfectum pro pluſquamperfecto: hoc enim ſignificat Aoriſtus, qui eſt in Græco ἐδίστα-σαν. Voluit enim Matthæus ſũmatim perſtringere dubitationem Thomæ, & aliorum Apoſtolorum de reſurrectione Chriſti, antequam ſufficienter à Chriſto apparente, eſſent de ea inſtructi, quam fuſius narrant Lucas, Marcus & Ioannes. Ita Theoph. *Debes,* inquit, *ſic intelligere, quod cum veniſſent in Galilæam adorauerunt eum. Illi autem qui adorarunt in Galilæa, primùm dubitauerunt in Ieruſalem.* Sic & Bartadius, Franc. Lucas & alij. Verùm *dubitatio illorum noſtram auxit fidem,* ait S. Hieronym. (Theophyl.)

Porrò Chriſtus apparens, eadẽ forma & figura apparuit, quam habuit dum viueret, vt ex iis ab Apoſtolis agnoſceretur eſſe idem, non alius. Ita S. Cyrill. lib. 12. in Ioan. c. 35. Quocirca dotem claritatis ſuæ abſcõdit: hanc enim ferre non potuiſſent debiles mortalium oculi. Audi S. Aug. lib. 22. de Ciuitate Dei c. 19. *Claritas in Chriſti corpore cum reſurrexit, ab oculis diſcipulorum potius abſcondita fuiſſe credenda eſt: Non enim eam ferret humanus, atque infirmus adſpectus, quando ille à ſuis ita deberet attendi, vt poſſet agnoſci.*

Vers. 18. Et accedens (vicinius & familiarius oſtendens ſe diſcipulis, maieſtatem Chriſti reuerẽtibus) Iesus locutus est eis dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo et in terrà.] Arabicus: *Donatus ſũ omni poteſtate in cælo & ſuper terram.* Maldon. & alij probabiliter opinantur hæc non eſſe facta & dicta à Chriſto nunc, hoc eſt cum appareret ſuis in Galilæa; ſed in vltima apparitione quæ facta eſt in mõte Oliueti, cum ex eo glorioſus in cælum aſcendit. Videtur enim hic Chriſtus Apoſtolis vltimum Vale dicere, vltimáque monita & iuſſa date, ac eos quaſi Legatos ſuos mittere ad euangelizandum per totum orbem, quod fecit in die Aſcenſionis.

Data eſt mihi; ſc. ſoli, idque tum quà filius Dei & Deus ſum: ſic enim ab æterno data eſt mihi à Patre cum eſſentia diuina *omnis* eius *poteſtas* & maieſtas; tum propriè quà homo ſum, ait S. Cyrill. Nyſſen. Athanaſ. & alij. Data eſt inquam, mihi inchoatiuè in incarnatione mea, ob dignitatem vnionis hypoſtaticæ cum Verbo: completè verò omnis poteſtas mihi nũc data eſt à Deo poſt reſurrectionem, ob merita paſſionis meæ, quando deuicta morte, peccato, inferno & diabolo quaſi triumphator & redemptor hominum, plenum & proximum, mei ſanguinis pretio, in eos ius & dominium acquiſiui, vt eos propediẽ & proximè mihi per fidem & gratiam ſubditos in Eccleſiã, quæ meum & ſpirituale regnum per me & Apoſtolos cõgregem, regámque in terra & coronem beẽmque in cælo. Hoc Chriſti vniuerſale dominium & regnum fusè deſcribit Dan. c. 7. 14. Et Apoſtolus Epheſ. 1. v. 20. Philip. 2. 10. & ſeq. Et S. Petrus Actor. 10. v. 36. & S. Ioannes Apocal. 17. 14. Vide dicta c. 27. 11. Meminit Chriſtus ſuę poteſtatis, vt ſignificet ſe ex hac poteſtate mittere Apoſtolos ad omnes gentes fidei ſuæ ſubiugandas. Vnde ſubdit: *Euntes ergo* &c. Porrò Suarez 3. p. agens de Chriſti dominio, hunc locum explicat de poteſtate excellentiæ, Chriſto quà homo erat, ratione vnionis hypoſtaticæ, in primo conceptionis inſtanti à Verbo communicata, quam ipſe pro temporum commoditate demonſtrauit, & poſt reſurrectionem perfectè plenéque exercuit.

Euntes ergo docete omnes gentes (meam fidẽ & doctrinam Euangelicã; Hic ergo Apoſtoli à Chriſto acceperunt tubam Euangelij, ait S. Leo Epiſt. 81. & prædicandi officium) baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.] Hinc ex Eccleſiæ traditione cõſtat hanc eſſe formã Baptiſmi: *Ego te baptizo in nomine Patris & filij & Spiritus ſãcti,* in qua fidẽ S. Trinitatis, & vnius Deitatis, dicendo *in nomine,* non in nominibus, clarè profitemur. *In nomine* enim, idem eſt quòd appellato & inuocato nomine, & per conſequens perſona, diuinitate & virtute trium perſonarum, quæ ſunt in vna eademque Deitate; ſcilicet Patris & Filij & Spiritus ſancti. Hoc ſignificat Græcũ εἰς ὄνομα, id eſt, *in nomen,* hoc eſt inuocãdo nomẽ Patris, & Filij & Spiritus ſancti, vt per Baptiſmũ corporis, animam à peccatis abluat & ſanctificet per gratiã. Ita S. Hieron. *Nomẽ Trinitatis,* ait, *vnus Deus eſt, vt quorum vna eſt diuinitas, vna ſit largitio.* Et Euthym. *Vnum nomen trium,* inquit, *denotat vnam S. Trinitatis naturam.* Hinc S. Iſidor. lib. 7. Etymol. c. 4 *Trinitas appellatur,* inquit, *quod fiat totum vnum ex quibuſdam tribus quaſi Triunitas, vt memoria, intelligẽtia & voluntas, in quibus mens habet in ſe quandã imaginem diuinæ Trinitatis: Nam cum tria ſint, vnum ſunt.* Et S. Bonau. in 1. diſtinct. 24. *Trinitas dicitur,* inquit, *quaſi ter vnitas, vel trium vnitas.* Vnde contra Arrianos, Macedonianos, Neſtorianos alióſque Hæreticos liquet, Filiũ eſſe verum Deum & ὁμοούσιον, Patri, æquè ac Spiritum S. vt paſſim docent S. Athanaſ. Hilar. Aug. Ambr. & cæteri. Hic ergo clariſſimè exprimit Chriſtus myſterium S. Trinitatis, quod Moſes in veteri teſtamento obſcurè adumbrauit, ne Iudæi rudes tres perſonas crederent tres eſſe Deos, itáque plures Deos more ſuo colerent.

Vers. 19.
Mat. 16. 15.
Hieron.
Euthym.

Moral. diſce hic diſcipuli & Apoſtoli Chriſti, imò ipſius Chriſti opus diuinum eſſe, docere & conuertere omnes gentes, etiam rudes, ruſticas & barbaras. Vnde S. Greg. hom. 12. in Ezech. *Nullum,* ait, *omnipotenti Deo tale eſt ſacrificium, quale eſt Zelus animarum.* Et Richard. de S. Victore. *Neſcio,* ait, *an maius beneficium poſſit à Deo cõferri, quàm vt per eius obſequiũ alij ſalutẽ conſequantur.* Celebre eſt illud magni Dionyſ. Areop: *Omniũ diuinorũ diuiniſſimũ eſt, cooperari Deo in cõuerſione errãtiũ, & reductione peccatorũ ad ſpiritũ; & qui viſceribus charitatis affluẽtes ac cõmunicatione bonitatis Dei imitãtes, puro amore pro vniuerſorũ ſalute laborãt, rectè Deiformes & diuini, imò diuiniſſimi nũcupãtur.*

Gregor.
Richard. Vict.
Dionyſ. Areop.

Docen

Docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis.] Puta omoia pręcepta, quæ in Euangelio mandaui: non enim ſola fides ſufficit ad ſalutem, ſed requiritur obſeruatio mandaiorum & aſſidua virtutum operatio. *Non omnes auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur.* Rom. 2. & 3.

Vers. 20. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem sæculi.] q. d. Etſi aſcendam in cælum, vos tamen quos mitto, vt peragretis totum mundum non deſeram. Eſto ergo vbique ex meo hoc præcepto euangelizetis eum magnis laboribus, penuriis, aduerſitaiibus, periculis, perſecutionibus, nolite cadere animo, nolite cogitate vos deſolatos & à me deſertos; Ecce enim ego ſpondeo me vobiſcum ſemper fore. *Vobiſcum ſum*: tùm quà Deus, tùm quà homo per præſentem opem, gratiam, robur, conſolationem, directionem, liberationem, quam vobis & veſtris ſucceſſoribus ſemper afferam, per quam vobis omoia difficilia reddam facilia, ait S. Chryſ. vt ex omnibus gentibus Eccleſiam, id eſt, fideles & ſanctos mihi congregetis. Idque *vſque ad conſummationem ſæculi.* Prius mundus hic deſinet, quàm mea in Eccleſiâ deſinat præſentia. Magno ergo animo opus hoc, munúſque Apoſtolicum quod vobis iniungo capeſſite: quia vos viſibiliter Eccleſiam regetis, ego verò inuiſibiliter eandem regam & protegam. *Qui vſque ad conſummationem ſæculi ſe cum diſcipulis futurum eſſe promittit*, ait S. Hieron. *& illos oſtendit ſemper eſſe victuros* (in ſuis poſteris & ſucceſſoribus) *& ſe nunquam credentibus receſſurum.*

Nolite, ait Proſper lib. 2. de Vocat. Gent. c. 1. *de veſtra infirmitate trepidare, ſed de mea poteſtate confidite, qui vos in hoc opere non derelinquam, non ad hoc vt nihil patiamini, ſed quod multò maius eſt, præſtiturus vt nulla ſæuientium crudelitate ſuperemini.*

Hoc eſt quod Christus iturus ad mortem Apoſtolis promiſit Ioan. 14. 16. *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, Spiritum veritatis.* Eadē enim ſunt dona Spiritus ſancti & Chriſti, cum vtriuſque eadem ſit Deitas, & cōſequenter eadem operatio. Opera enim S. Trinitatis ad extra ſunt indiuiſa: & quod vna perſona operatur, hoc & cæteræ duæ operantur. Spiritui ſancto tamen qui procedit vt amor, per attributionem congruam appropriantur opera gratiæ & ſanctitatis. Græcè & Syriacè additur *amen*. q. d. Ita certò fiet vt dixi & promiſi. Sic Chriſtus etiam viſibiliter adfuit Paulo. Actor. 22. 17 & S. Stephano in Martyrio. Actor. 7. Sic adfuit S. Petro cæteriſque Apoſtolis, martyribus & doctoribus. Hac de cauſa Chriſtus vocatur *Emmanuel*, id eſt, nobiſcum Deus. Iſaiæ 7. Et Eccleſia vocatur ciuitas Dei. Vnde Ezechiel c. 48 vlt. *Nomen ciuitatis ex illa die*, inquit, *Dominus ibidem.* Vnde Deus
Zachar. 2. per Zachar. c. 2. Eccleſiæ promittit dicens: *Ego ero murus igneus in circuitu, & in gloria ero in medio eius.* Vide ibi dicta.

Hâc pariter de cauſâ Chriſtus voluit in V. Euchariſtiç Sacramēto iugiter manere in Eccleſia, imò in Eccleſiis omnibus & ſingulis vſq; ad finē mundi. Sicut enim Chriſti humanitas & Deitas glorioſa eſt in cælo, adoratúrq; viſibiliter ab Angelis & ſanctis, ſic eadē eſt, in Euchariſtia, ſed occultata ſub ſpeciebus panis & vini, ideóque inuiſibilis, ibique adoratur, imò manducatur à fidelibus vt earum animabus omne id præſtet, quod panis & vinū præſtat corporibus, puta omne nutrimentum, omnem vigorem, omne robur, omnem ſuauitatem, omnes delicias, omne gaudium. Quocirca Chriſtus eſt, qui per ſingulos ſacerdotes dū celebrant, facit quotidie miraculum miraculorum; nimirum admirabilem illam conuerſionem panis & vini in corpus & ſanguinem ſuum, quam Theologi vocant tranſubſtantiationem: Hanc enim nec homo, nec Angelus, nec vis creata efficere poſſet. Ipſe ergo etiamnum actu eſt Sacerdos, dum per ſacerdotes ſingulares Euchariſtiam conficit, ſéque in ea Deo patri quaſi incruentam victimam in holocauſtum offert, vti dixi c. 26. 26. ex Conc. Trid.

Tropol. Chriſtus eſt in anima & cum animâ fideli & ſanctâ vſque ad finem vitæ, donans ei magnū illud perſeuerantiæ donum, quod electos in cælū perducit: Ipſe enim iuſtum non deſerit, niſi prius à iuſto deſeratur, vt ait ex S. Aug. Conc. Trid. ſeſſ. 6. Itaque Chriſtus in anima ſancta primò politicè eſt quaſi rex in regno ſuo, quod ſecundùm leges iuſtitiæ rectè dirigit & moderatur; & quaſi dux in exercitu eum roborans, vt hoſtes omnes, puta mundum, carnem & dæmonem ſuperet & debellet. *Chriſtus eſt in anima quaſi rex.*

Secundò Oeconomicè ipſe eſt in anima, quaſi pater in domo & familia, quam ſapienter ille regit, protegit & ditat. *Quaſi paterfamilias.* Rurſum ipſe in ea quaſi nauarchus in naui, eam per vndas & fluctus huius maris procelloſi, id eſt, pertcotationes huius vitæ periculoſæ, ſecurè dirigit ad portū ſalutis æternæ. Ipſe eſt in ea id quod auriga eſt in curru, vt nos quaſi dormientes vehat in vrbem & patriam cæleſtem. *Quaſi auriga.* Vnde ei iugiter acclamare debemus quod Eliſæus ſucclamabat Eliæ, dum curru igneo raperetur in cælum: *Pater mi, currus Iſrael & auriga eius* 4. Reg. 2.

Tertiò, Ethicè Chriſtus in anima eſt quaſi ratio & prudentia, quę omnes actiones prudenter dirigit iuxta normam rationis diuinæ & legis æternæ, quæ eſt in mente Dei, vt anima non errores ſuæ concupiſcentię, ſed dictamina veritatis diuinæ ac rationes æternas quæ ſunt in mente Dei, eiúſque ſanctam voluntatem in omnibus & vbique ſequatur. *Quaſi ratio.*

Quartò Phyſicè, ipſe eſt in anima, id quod anima eſt in corpore; ipſe. n. eſt quaſi animæ anima, ipſâ vita gratiæ viuificans, vt anima viuat vitam non animalē & carnalem, ſed ſpiritalem & diuinam, vtque omnes eius actus ipſius in operatione ſint non naturales, ſed ſupernaturales & diuini, ideóque meritorij vitæ & gloriæ æternæ. *Quaſi anima.* Denique ipſe eſt quaſi ignis diuinus, animam flamma charitatis igniens & inflammans. *Quaſi ignis & ſol.* Ipſe eſt in anima id quod ſol eſt in mundo; ſic ipſe eſt ſol cæleſtis, totum animæ noſtræ orbem luce gratiæ ſuæ illuſtrans, viuificans, calefaciens & bonis virtutū omnium operibus fœcundans; iuxta illud: *operatur in nobis velle & perficere.* Philip. 2. Et: *Qui operatur omnia* Philipp. 2.
in omnibus ſecundùm propoſitum voluntatis ſuæ. Epheſ. Ephes. 1.
1. Ipſe eſt qui verbis noſtris vim, vigorem, & efficaciā inſpirat, vt auditores & proximos noſtros à peccatis ad pœnitentiam & ſanctitatem conuertamus, iuxta illud Pauli: *Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incrementum dedit.* 1. Cor. 3. 6. Ergo, ô anima ſapiens & 1. Cor. 3. 6.
ſancta vicario amore & deſiderio occurre Deo tuo; Ieſus tuus cupit eſſe tecum, tu viciſſim non niſi cum Ieſu eſſe cupias. Deliciæ eius ſunt eſſe tecum, deliciæ tuæ ſint eſſe cum illo. Ab illo ergo ſine te regi, flecti & dirigi, vti regnum ſinit ſe regi à rege, exercitus à duce, domus ab hero, nauis à nauclero, currus ab auriga, voluntas à ratione, corpus ab anima, mundus à ſole. *Sufficiat tu Deo, ſufficiat tibi Deus tuus*, ait S. Auguſtinus.

R. P.
CORN. CORNELII
A LAPIDE
IN S. MARCI
EVANGELIVM·
COMMENTARIVS.

AAa

Digitized by Google

IN
EVANGELIVM
SANCTI MARCI.

ARGVMENTVM.

M*ARCVS*, inquit S. Hieronym. in Catal. Script. Eccleſ. *Diſcipulus & interpres S. Petri, iuxta quod Petrum referentem audierat, rogatus Romæ à fratribus, breue ſcripſit Euangelium. Quod cum Petrus audiſſet, probauit, & Eccleſiæ legendum ſua auctoritate dedit.*

Et mox: *Aſſumpto itaque Euangelio quod ipſe confecerat, perrexit Ægyptum, & primus Alexandriæ Chriſtum annuncians, conſtituit Eccleſiam tanta doctrina & vitæ continentia, vt omnes ſectatores Chriſti ad exemplum ſui cogeret. Denique Philo diſertiſſimus Iudæorum, videns Alexandriæ primam Eccleſiam adhuc Iudaizantem, quaſi in laudem gentis ſuæ librum ſuper eorum conuerſatione ſcripſit: Et quo modo Lucas narrat Hieroſolymæ credentes omnia habuiſſe communia: Sic & ille quod Alexandriæ ſub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit. Mortuus eſt autem octauo Neronis anno & ſepultus Alexandriæ, ſuccedente ſibi Amano.* Hieronym.

Idem teſtantur Clemens Alex. lib. 6. Stromat. & Papias Epiſcopus Hierapoleos, & ex iis Euſeb. lib. 2. hiſtor. cap. 15. qui & addit, S. Petrum Euangelium Marci confirmaſſe, & in perpetuum Eccleſiis legendum tradidiſſe. Idem docent S. Athanaſius in Synopſi ſub finem, S Epiphanius hæreſi 51. & Euthymius hic. Quocirca Tertullianus lib. 4. contra Marc. Euangelium S. Marci S. Petro attribuit, quia vt ait S. Hieronymus Epiſt. 150. ad Hedibiam quæſt. 11 *Petro narrante & Marco ſcribente compoſitum eſt.* Idem S Hieronym. vel quiſquis eſt Auctor Præfat. Comment. in S. Marcum: *Marcus*

Hieronym. ait, *ſeminat poſt Matthæum, qui fremit vt leo, qui volat vt aquila, qui diſcit vt homo, qui immolat vt Sacerdos, qui irrigat vt flumen, qui floreſcit vt ager, qui feruet vt vinum. Chriſtus etenim, de quo loquitur, homo naſcendo, vitulus moriendo, leo ſurgendo, aquila eſt aſcendendo.*

Hac de cauſa Ezech. 1 & Apocal. 4. Cherubini quatuor faciebus inſtructi ſignificant quatuor Euangeliſtas, ita ſcilicet vt facies hominis ſignificet Matthæum, qui humanitatis Chriſti opera deſcribit; facies Aquilæ Ioannem, qui canit diuinitatem Chriſti dicens: *In principio erat Verbum, &c.*

Corn. à Lapide in S. Marcum.

Facies bouis notet Lucam, qui incipit à ſacerdotio & victimis Zachariæ; facies verò Leonis deſignet Marcum, quia ipſe à terribili & forti rugitu Ioannis Baptiſtæ, quaſi leonis inchoat ſuum Euangelium, vt in c. 1. Ezech. docet S. Hieron. S. Gregor. & alij paſſim. Hi enim quatuor currum gloriæ Dei, puta quadrigam Euangelij per totum orbem circumegerunt, omneſque gentes illi quaſi triumphanti ſubegerunt.

Huic ſymbolo, appoſitè congruit nomen Marci iuxta etymon tam Hebræum quàm Latinum. *Marcus Hebr. eſt politus.* Marcus enim Hebraicè, inquit Pagnin. in Interpret. nomin. Hebr. idem quod *limatus, fricatus, expolitus*, id eſt *à rubigine abſterſus*, à rad. מרק *marac*, id eſt, *tergere, fricare, polire.* Vnde Ierem. c. 46. 4. *State*, ait, *in galeis, polite lanceas, induite vos loricis*, vt vos ò Ægyptij, præparetis ad inſtans prælium contra Nabuchodonoſor; vbi pro *polite* Hebr. eſt מרקו *mirku.* Sic S. Marcus poliuit lanceam ſui Euangelij & prædicationis, vt ea inſtar leonis Ægyptios aliaſque gentes Chriſto ſubigeret. S. Iſidorus verò lib. 7. Origin. cap. 9. *Marcus*, ait, *idem eſt quod excelſus mandato* (neſcio à qua radice) *vtique propter Euangelium Altiſſimi quod prædicauit.* Iſidor. Rurſum Marcus Hebr. dicitur quaſi מר כוס *mar cos* id eſt Dominus calicis, puta paſſionis & martyrij: ipſe enim dira paſſus, nobili martyrio triumphauit de morte, æquè ac de infidelitate.

Latinè verò Carolus Sigonius de nomin. Roman. ex Valerio: *Marcus*, inquit, *dictus, qui menſe Martio natus eſt.* *Latinè Marcus eſt malleus.* Iſidorus autem lib. 19. Origin. cap. 7. *Marcus*, ait, vocatur malleus, & dictus *marcus*, quod maior ſit ad cedendum & fortior: *marcellus*, mediocris: *marculus*, malleus puſillus. Sic S. Marcus malleus fuit magnus & fortis conterens petras, id eſt ſaxea gentilium corda compungens, & ad pœnitentiam vitámque Chriſtianam commouens.

Marcus ergo & Marcellus idem eſt quod Martellus, id eſt malleus. *Marcus quaſi Martius.* Vnde Carolus auus Caroli magni, ob fortitudinem bellicam, qua quaſi malleus trecenta millia Saracenorum contudit, cognominatus eſt Martellus. Aut Marcus quaſi Martius, & Mars quidã cæleſtis. Vnde Marcia familia Rom. priſca patricia, dicta eſt ab Anco Marcio quarto Roman. Rege fortiſſimo. *Ab Anco Marcio ſunt*

Marcÿ Reges, ait Cæſar Orat. in funere Iuliæ amitæ apud Suetonium. Et Ouid. lib. 6. Faſtor.

Ouid. *Marcia ſacrifico deductum nomen ab Anco.* Ancus rex vocatur Sacrificus, quia vt Liuius lib. 2. religiones neglectas aut prauè cultas reſtituit. Religio enim eſt parens fortitudinis. Hinc Marciæ gentis ſtemma erat, Victoria columnę impoſita. Ita Anton. Auguſt. in familiis Romanis. Porrò Marcij dicti ſunt à Marco, vel Mamerco, ait Plutarch. in Numa. Oſci enim Martem appellabant Mamercum, ait Feſtus. Primus autem Pythagoras, filium ſuum vocauit Mamercum, quem ſecutus Numa. ſecundus rex Roman. filium ſuũ nominauit Mamercũ, teſte Plutarcho, & ex eo Sigonius. Marcus ergo per craſin idẽ eſt quod Mamercus ſiue Mamers, id eſt Mars ait Sigonius: *Quid enim fortius*, ait Scholiaſtes Marci apud S. Hieronym. *quàm animas ſaluare, quæ errorum vitiis poterant interire?* (Hieronym.) iuxta illud Pſal. 67. *Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa.* (Pſal. 67.)

Quam religioſus fortiſque fuerit S. Marcus, liquet ex inſtitutione Eſſæorum, qui primi fuêre Religioſi & Religioſorum omnium prototypi, de quorum mira ſanctitate paulò pòſt plura. Ioannes Maior & nonnulli alij cenſent, Marcum hunc eſſe mancum illum, qui ex religioſa humilitate pollicem ſibi amputauit, ne fieret ſacerdos. Sed hic fuit Marcus Eremita, non Marcus Euangeliſta, vt patet ex vitis Patrũ. Denique Romani prænomen *Marcus* dabant iis, qui erant primogeniti. Vnde Marcus Tullius Cicero vocatur, quia ipſe erat primogenitus, vt notat Aldus Manucius initio Commẽtariorum in lib. Cicer. ad Herennium. Sic S. Marcus fuit primogenitus vnicéq; dilectus à S. Petro: Vnde ipſe de eo ſolo dixit: *Salutat vos Eccleſia, &c. & Marcus filius meus.* Epiſt. 1. c. 5. in fine. Quare ipſe vt filius à S. Petro hauſit tantum ſpiritum, ardorem & zelum, ac expreſſa ſapientiæ & ſanctitatis S. Petri fuit imago; hanc enim ei S. Petrus ceu pater impreſſit.

Cuias, quis & qualis fuerit S. Marcus? Quæres cuius, quis & qualis fuerit S. Marcus? Reſp primò, eum natione fuiſſe Hebræum ex tribu Leui Addit Beda & Auctor Comment. in Marcum apud S Hier. eum fuiſſe ſacerdotẽ Aaronicũ.

Secundò, Theophylact. Victor Antiochen. & Euthym. hîc, atq; ex eis Sixtus Senẽſis in Biblioth. Sacra in Marco, putant Marcum hunc eundẽ eſſe cum Ioanne Marco, qui fuit conſobrinus Barnabæ, cum eóque & Paulo profectus eſt ad prædicandũ gentibus. Act. 12 & 13. quem proinde Marcum intelligit Paulus Epiſt ad Philem & Coloſſ. 4. & 2. Timoth 4 Verùm dico Marcum hũc alium eſſe à Ioanne Marco; nam eodem tempore quo Ioannes Marcus adhæſit Paulo & Barnabæ in Græcia, noſter hic Marcus adhæſit S. Petro Romæ, & ab eo miſſus eſt prædicatum, primò, Aquileiam, deinde Alexandriam, vti rectè ex Euſebio & aliis oſtendit Baronius.

Tertiò, Origen lib de recta in Deũ fide, S. Epiphan. hæreſi 51. & Dorotheus in Synopſi cenſent, Marcum fuiſſe vnum ex 72. Chriſti diſcipulis. Sed verius eſt contrariũ, ſcilicet eum poſt mortẽ Chriſti à S. Petro conuerſum & baptizatum eſſe; nam ipſe eum vocat filium ſuum (ſpiritualem) Epiſt. 1. c. 5. 13. dicens: *Salutat vos Eccleſia quæ eſt in Babylone* (Romæ) *coelecta, & Marcus filius meus.* (1. Petr. 5. 13.) Ita S. Hier. Euſeb. lib 7. hiſtor. c. 14 S Epiph hæreſi 51. Theodor. Præf. in Hiſtor. S. Patrum, Iren. lib 3. c. 1. Baron. & alij paſſim, qui tradunt S. Marcum diſcipulum & comitem fuiſſe S. Petri.

Quartò, S. Aug. lib. 1. de Conſenſu Euang. c. 2. Marcum vocat breuiatorem Matthæi, non quod eum in compendium redegerit, vt volunt nonnulli, ſed quòd breuius ſecundùm quæ acceperat à S. Petro, narret ea quæ Matthæus ſæpius fuſius proſequitur. Dixi ſæpius: Nam ſubinde Marcus vberius quàm Matthæus, hiſtoriam rei à Chriſto geſtæ enarrat, vti liquet in narratione negationis, qua Petrus ter Chriſtum negauit: quædam etiam clarius quàm Matthæus explicat: quare in hiſtoriis Chriſti enarrandis Marcus fuſior eſt quàm Matthæus, ſed in doctrinis parcior. Fuit ergo Marcus verus Euangeliſta, æquè ac Patriarcha & Apoſtolus. Vnde Arabicus Euangelio Marci hunc titulum præfigit: *In nomine Patris & filij & Spiritus Sancti, Dei vnius, Euangelium Patris, Patriarchæ, Apoſtoli, S. Mar.* (id eſt Domini) *Marci Euangeliſtæ.*

Quo anno ſcripſerit Euangeliũ ſuum. Quintò, Marcus Romæ rogatus à Chriſtianis conuerſis à S. Petro, vt ſummam eorum, conſcriberet, quæ à Petro prædicante audierant, ſcripſit hoc Euangelium anno Chriſti 45. Claudij Imper. 3. ait Euſeb. in Chron. paulò antequam pergeret Alexandriam, vbi Eccleſiam Chriſtianã fundauit & ſanctiſſimè per nouẽdecim annos gubernauit, ac in ea diſcipulos adeo eximios habuit vt Eſſæi .i. ſancti & pij cognominati ſint. Hi enim quaſi primi religioſi in tanta puritate, pietate & ſanctitate vixerunt, vt toti orbi eſſent admirationi, cæteriſque Eccleſiis eſſent perfectionis exemplar, & ſpeculũ adeò vt eos mirificè laudet Ioſephus & Philo li. de Therapeutis, Vnde S. Hier. & Caſſian. Marcum vocant Principem & inſtitutorem Cœnobitarum. Vide quæ de Eſſæis dixi Act 5. 2. Atque hac de cauſa Eſſæi, ſe ex Alexandria per totam Ægyptũ & Thebaidem propagarunt: Vnde factũ vt ibi eſſent plurima Monachorũ & Anachoretarum examina, qui Angelicam in terris vitam agebant, idque durauit per plura ſæcula, vt patet ex S. Hieron. Vitis Patrũ, Euagrio, Palladio, Caſſiano & aliis. Porrò S. Marcus Alexandriæ primam Chriſtianorũ ſcholã erexit, ex qua tot ſancti doctores, Epiſcopi & Martyres prodiêre. Nam ſchola Alexandrina mirè floruit ſub Commodo Imper. anno Domini 180. cum ei præſedit Pantenus, cui ſucceſſit Clem. Alex Clementi Origenes, cuius diſcipuli fuêre S. Greg. Thaumaturgus. Athenagoras, & poſtea S. Athanaſ. S Baſil. Nazian &c. Hi omnes ergo S. Marci fuêre ſequaces & diſcipuli. Denique S. Marcus Apoſtolatus, Doctoratus & Euangeliſtæ lauream Martyrij corona decorauit. Vnde de eo in Martyrologio Romano die 25. Aprilis ſic legimus: *Alexandriæ natalis B. Marci Euangeliſtæ. &c. qui pro fide Chriſti tentus & funibus vinctus, & per ſaxa raptatus grauiter afflictus eſt: Deinde recluſus in carcere, primo Angelica viſione confortatus, & demum ipſo Domino ſibi apparente, ad cæleſtia regna vocatus eſt octauo Neronis anno.* (Martyrol. Roman.) Et Gelaſius Pontifex in Conc. Rom. de lib. authen. & apocr. *Marcus Euangeliſta*, inquit, *à B. Petro in Ægyptum directus fidem veritatis prædicauit, & glorioſè conſummauit Martyrium.* Sic & Nicephor. Metaphraſtes, Procopius & alij. Corpus S. Marci Alexandria à Mercatoribus trãſlatum eſt Venetias anno Domini 827. vbi ſumma religione colitur, adeóq; Senatus inſignia S. Marci, puta leonẽ pro ſtemmate vſurpat, atque cum quippiam imperat vel mandat, aſſerit S Marcum id mandare.

Quæres ſecundò, qua lingua Euangelium conſcripſit Marcus, Latinâ an Græcâ? Multi cenſent eum Latinã ſcripſiſſe. Et ratio videtur clara. Marcus enim ſcripſit Romæ Romanis, ex S. Petri

ibidem

An Latinè ſcripſit Marcus?

ibidem prædicantis orc;ergo pariter ſcripſit lingua Romana,puta Latina. Græcam enim Romani non intellexiſſent, vti multis probat Baronius anno Chriſti 45. Licèt enim S.Chryſoſt.in Marcum,aſſerat Marcum Euangeliſtam ſcripſiſſe in Ægypto,tamen Romæ eum ſcripſiſſe aſſerunt S. Hieronym. Euſeb. Clemens,S. Epiphan. & alij paſſim; atque Auctor Comment. in Marcum non fuit S. Chryſoſt. vt inferiùs oſtendam. Ita Syrus, qui in fine Euangelij S.Marci hæc diſertè addit: *Finit Euangelium ſanctum, Euangelium Marci, quod locutus eſt & euangelizauit Romæ Romanè.* Idem docet S.Damaſus Pontifex (vel quiſquis eſt Auctor) initio lib. de Romanis Pontif. in vita S. Petri, quæ ponitur ad initium tomi primi Conciliorum.

Idem ſatis inſinuat S.Gregor.Nazian.in Carm. quo recenſet Catalogum S.Scripturæ,dum Euangeliſtas per linguas & nationes ita partitur:

Matthæus Chriſti Hebræis miracula ſcripſit,
Auſonibus Marcus,Lucas at doctus Achiuis,
Cunctis Ioannes, penetrans cæleſtia mente.

Videtur Græcè.

Ex aduerſo Marcum Græcè ſcripſiſſe diſertè aſſerit S. Hieronymus præfat. in Euang. *De nouo*, ait, *loquor teſtamento,quod Græcum eſſe non dubium eſt. excepto Apoſtolo Matthæo, qui primus in Iudæa Euangelium Chriſti Hebraicis litteris edidit.* Additque ſe hac de cauſa iuſſu Damaſi veterem vulgatam verſionem Latinam noui teſtamenti, ac conſequenter & Euangelij S. Marci correxiſſe ſecundùm Græcum autographum. Idem expreſsè docet S.Auguſt.lib.1.de conſenſu Euang.c.2. *Matthæus,* ait, *Hebræo ſcripſiſſe perhibetur eloquio, cæteri Græco.* Idem fuit communis veterum & recentiorum ſenſus, vt Chriſtiani Druthmari, qui floruit anno Chriſti 800. Iacobi Chryſopolitani, Maldonati Præfat. in Matth. Franc. Lucæ hic, Genebrardi in Chronolog. ad annum Chriſti 44. quem audi: *Marcus Euangeliſta Aquileiæ (quæ ſecunda Roma quondam dicebatur) rogantibus Romanis ſuum Euangelium conſcripſit Græcè, ſiue etiam Latinè, vt volunt Rodulph. & Armacanus.*

Auguſt.

Genebrard.

Idem ſuadet ratio;nam S.Marcus ſcripſit Euangelium iturus Alexandriam,vt illud ibi prædicaret: Alexandrini autem tunc loquebantur Græcè. Alexandria enim condita & dicta eſt ab Alexandro Magno,qui fuit Macedo & Græcus. Quocirca S. Athanaſius, S. Cyrillus, Theophilus, Clemens Alexandr. cæterique Alexandrini ſua Græcè ſcripſerunt. Ergo Marcus Græca lingua ſcripſit. Rurſum Marcus peritior erat Linguæ Græcæ quam Latinè. Vnde & Græcus textus in eius Euangelio politior & elegantior eſt quàm Latinus: nam Iudæi vicini Græciæ, ac ſubiecti Alexandro Magno & Græcis,Græcam linguam perdiſcebant, non ita Latinam;vtpote à Roma & Latinis ſemoti. Adde: Græca lingua tunc latiſſimè patebat,vt ait Cicero, adeo vt Romani, præſertim Patricij & honeſtiores Græcam callerent, imo filios ſuos Athenas mitterent, vt Græcam ſapientiam & eloquentiam perdiſcerent. Marcus autem Euangelium hoc ſcripſit Romanis non plebeiis, ſed patritiis & nobilibus, vti erant S. Clemens, S. Pudens, S. Torpes. Audi Clementem Alexandrinum in Epiſt.1.S.Petri (extat tom. 6. Biblioth S.Patrum in edit. Pariſienſi) *Marcus*, inquit, *Petri ſectator, prædicante Petro Euangelium palam Romæ, coram quibuſdam Cæſarianis equitibus & multa Chriſti teſtimonia proferente, petitus ab eis, vt poſſent, quæ dicebantur memoriæ commendare, ſcripſit ex iis, quæ à Petro dicta ſunt, Euangelium, quod ſecundum Marcum vocatur,* &c. Corn.à Lapide in S.Marcum.

Clem. Alex.

Simili modo S. Paulus Epiſtolam ad Romanos ſcripſit Græcè, vti oſtendi Proœmio in illam Epiſtolam.

Denique S.Marcus cum S. Petro verſatus fuit Antiochiæ,vbi primùm diſcipuli Chriſti dicti ſunt Chriſtiani: Antiochiæ autem loquebantur Græcè. Vnde S.Chryſoſtom.qui fuit Antiochenus,prædicauit & ſcripſit Græcè. Quare Græca lingua S. Marco vſitatior fuit quàm Latina, ac fortè Græca ei fuit vernacula. Licet enim Apoſtoli & primi fideles acceperint donum linguarú infuſum à Spiritu ſancto, tamen illud acceperunt ad ſufficientiā non ad elegantiam; quare lingua ſibi propria vel vernacula melius & elegantius loquebantur, v. g. Hebraica vel Græca,quàm extera vel aliena, v. g. Latina,Illyrica,Germanica.

Et Græcè,& Latinè.

Vtramque ſententiam conciliabis, ſi dicas, S. Marcum vtraque lingua, ſcilicet Græca & Latina ſcripſiſſe Euangelium,vti cenſet Genebrard. anno Domini 44.& Noſter Baradius tom.1. lib.1. c.19. ac Poſſeuinus in Biblioth.in Marco. Audi Petrum de Natal. Aquilinum Epiſc. in Catalogo ſanctorum lib.4.c.86. *Petrus*, ait, *Marcum Aquileiam Protoepiſcopum deſtinauit, ibi Euangelium ſuum quod alias Romæ Latinis litteris conſcripſerat, iterum Græco eloquio exarauit, quod vſque hodie in Aquileienſi Eccleſia,cum ſede eburnea in qua ſedens illud ſcripſerat,demonſtratur.* Idē cenſet Hadrian. Finus lib. 6. flagelli Iud.c.80. & Bellarm.lib. de Verb.Dei c.7.

Petr de Natal.

Porrò cenſent nonnulli Autographum Marci Latinum, iniuria temporum periiſſe, ſicut periit Euangelium Hebr. S.Matthæi. Verùm hoc difficile eſt creditu. Quomodo enim Eccleſia Romana tam fida fidei & Sacrorum codicum cuſtos,ac primis illis Marci temporibus vſque ad Conſtantinū, zelo religionis ardentiſſima & conſtantiſſima, permiſiſſet tantum theſaurum ſibi dicatum intercidere? Vtique quæ aliena tam accuratè ſeruauit, ſua non perdidit nec prodidit. Itáne tot Codices Euangel. S. Marci, quos nobiles Romani cæterique Itali à Petro & Paulo ad Chriſtum conuerſi, certatim ſibi deſcribi curabant, ad vnum omnes interiêre, vt ne vnus quidem ſuperſit? Quare veriſimilius dicemus, Marcum primitus Græcè ſcripſiſſe, ob cauſas iam dictas; ſed illico vel per ſe, vel per aliquem ſuum interpretem, Græcum in Latinum conuertiſſe,& vtrumque Romanis tradidiſſe, vti S. Paulus ſcripſit Epiſtolā ad Romanos Græcè ſed eandem à Tertio Scriba & Interprete ſuo conuerſam in Latinum, miſit ad Romanos, vti dixi Proœm. in illam Epiſtolam. Ratio eſt prima, quia S.Hieron.& S. Auguſt. affirmant Marcum Græcè ſcripſiſſe, non Latinè: Vnde Latinam verſionem iuxta Græcum iuſſu Damaſi correxit S. Hieron. Secundò, quia vt rectè aduertit Bellarm. lib. de Script. Eccleſ. in Marco, ex collatione textus Græci & Latini conſtat, Latinam veterem & vulgatam editionem, tam Matthæi quam Marci ex Græca editione tranſlatam. Idem pluribus exemplis probat Franc. Lucas hic; quibus adde Latinum Marci Interpretem græcizare, vt cum c. 2. 2. ait: *Et conuenerunt multi ita vt non caperet neque ad ianuam*, quod obſcurè Latinè ex Græco tranſlatum eſt, qui clarè & ornatè ſic habet: ὥστε μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν id eſt, *vt non caperent* (turbam affluentem) *neque illa quæ ad ianuam erant loca.* Et c.4.10. *Et cum eſſet ſingularis*, Græcè clarè καταμόνας, id eſt *ſolus.* Et c.7.v.17 18.20. *quæ de homine exeunt, illa communicant hominem*, Græcè clarè κοινοῖ, id eſt communem faciunt, hoc eſt

Primò Græcè.

immundum reddunt hominem: Hebræi enim immunda vocant communia, quibus ſcilicet communiter & promiſcuè omnes etiam immundi vtuntur. Sic c. 1. 47. διαφημίζειν ad verbum vertit, *diffamare*, pro diuulgare. Sic c. 15. 47. προσάββατον, ad verbum vertit *ante Sabbatum*, id eſt profeſtum Sabbathi, vel vigilia, puta paraſceue, aut pridie Sabbathi.

Euangelij S. Marci Autographum Venetiis ſeruatur.

Venetiis religioſè ſeruatur Euangelij S. Marci Autographum, ſed ob vetuſtatem in eo litteræ ita corroſæ & exeſæ ſunt, vt legi nequeant. Id mihi Romæ inquirenti, Venetiis perſcripsêre nonnulli viri graues, qui idipſum ſtudioſè inueſtigarunt, hancque apud Venetos eſſe traditionem aſſeruerunt. Ferunt Euangelium hoc Aquileiæ à S. Marco conſcriptum, & relictum indéque Venetias tranſlatum: cum enim Attila rex Hunnorum Aquileiam per triennium obſeſſam cepit, vaſtauitque; tunc multi Aquileienſes Attilam fugientes, conceſſerunt ad vicinas Adriatici maris paludes, ibique Venetias admirabili opere condiderunt, ſub annum Domini 452. ait Baronius. Porrò vir grauis, Canonicus S. Marci Venetiis, qui eius reliquias in manu habet, ideóque oculatus teſtis, meo rogatu, hac de re ſtudioſè inquirens, hiſce diebus reſcripſit, Autographum hoc S. Marci Græca lingua eſſe conſcriptum, ac Aquileia Venetias delatum fuiſſe anno Chriſti 1472. Quare Græcè videtur primitus à S. Marco editum.

Scripſit hac de re diſſertationem ad Magnum Hetruriæ Ducem Paganinus Gaudẽrius, Profeſſor Piſanus, in quo contendit S. Marcum primitus Latinè Euangelium ſcripſiſſe Romæ, deinde Græcè Aquileiæ, ſed Latinum euanuiſſe: quod enim modò extat Latinum S. Marci Euangelium, ex Græco eſſe tranſlatum. Addit Romæ olim magnum fuiſſe vſum Linguæ Græcæ, tum quòd multi Senatores aliique eam diſcerent, tum quòd multi Græci Romam confluerent. Id liquet ex grauiſſima querela Satyræ 3. Iuuenalis qui propterea ait ſe odiſſe Romam, quòd Græca eſſet vrbs:

Multa olim Romæ Græca lingua vſus.

Non poſſum, inquit, *ferre Quirites*
Græcam vrbem, quamuis quota portio fæcis Achææ?
Iam pridem Syrus in Tiberim confluxit Orontes.

Iuuenal.

quod multi Syri confluebant Romam. Citat Damaſum lib. de viris Pontificum in vita S. Petri, vbi Euangeliſtas ait ſcripſiſſe Latinè (notans Marcum) Græcè & Hebraicè. Verùm notum eſt hûc librum non eſſe Damaſi, ſed Anaſtaſij Bibliothecarij, ait Bellarm. lib. de Script. Eccleſ. in Damaſo. Quod verò addit Paganinus, S. Petrum Romanis prædicaſſe Græcè, S. Marcum verò eius interpretem ea vertiſſe Latinè, paradoxum videtur, ac fidem excedere, vti annotauit Baronius. Porrò alia erant Interpretis officia, vti dixi 1. Corinth. 12. v. 10.

Porrò Syri, vt teſtatur Guido Fabritius in præfatione noui Teſtamenti Syriaci, aſſerunt Marcum ſcripſiſſe Latinè, Latinúmq; Euangelium Venetiis aſſeruari aiunt, prætereà eundem ipſum Marcum Lingua patria, id eſt Galilæa ſiue Syra tranſtuliſſe, non modò Euangelium ſuum, ſed etiam cæteros omnes noui Teſtamenti libros.

Verùm hoc difficile eſt creditu: nam huius editionis nulla extat mentio apud Clem. Alexandrin. Orig. Euſeb. Athan. Epiphan. Cyrillum, Theod. S. Hieron. alióſque Patres qui vel Syri fuerunt, vel in Syria & Ægypto vixerunt, ac de variis S. Script. editionibus exactè diſſeruerunt, aut eas accuratè pertractarunt. Quare editio Syriaca noui teſtamenti S. Marco videtur poſterior. Ita Bellarm. lib. 2. de Verbo Dei c. 4.

Denique S. Marci Euangelium ſemper habitum fuit canonica Script. excepto vltimo capite, de quo nonnulli olim dubitarunt teſte S. Hieronym. Epiſt. 150. ad Hedibiam q. 3. eo quod in eo inſerta forent quædam Manichæiſmum redolentia, quæ recitat S. Hieron. lib. 2. contra Pelag. ante medium. Erántque hæc: *Et illi ſatisfaciebant dicentes: ſæculum iſtud iniquitatis & incredulitatis ſubſtantia eſt, quæ non ſinit per immundos ſpiritus veram Dei apprehendi virtutem: idcirco iam nunc reuela iuſtitiam tuam.* Verùm hæc iam ſublata ſunt. Vnde de eius fide ex Conc. Trid. ſeſſ. 4. dubitare non licet. Vide Bellarm. lib. 1. de Verbo Dei c. 16.

Hieronym.

Nota, Marcus totus rei narrandæ intendit: vnde non curat rei geſtæ ordinem, ſed prius facta poſterius enarrat, & vice verſâ. Audi S. Hieronymum Præfat. in Matth. *Secundus*, ait, *Marcus Interpres Apoſtoli Petri, & Alexandrinæ Eccleſiæ primus Epiſcopus, qui Dominum quidem ſaluatorem ipſe non vidit, ſed quæ magiſtrum audierat prædicantem, iuxta fidem magis geſtorum narrauit quàm ordinem.*

S. Marcus rei geſtæ ordinem non curat.

Hieronym.

Extat tom. 2. S. Chryſoſtomi Commentar. in S. Marcum, qui licet ingenio eruditione ac pietate non careat, genio tamen, ſtylo, ſubtilitate & iudicio S. Chryſoſtom. carere videtur. Vnde Bellarminus de Script. Eccleſ. in Chryſoſt. Commentaria, ait, in Marcum ſine dubio Chryſoſtomi non ſunt, ſed alicuius ſimplicis monachi, qui fratribus ſuis Euangelium explicabat, vt conſtat ex hom. 34. 89. & aliis.

Scripſit peculiariter in S. Marcum ex veterum Commentariis Victor Antiochenus, priſcus Auctor, quem ex Græco in Latinum conuertit noſter Theodorus Peltanus.

Auctor Comment. ſiue Scholiaſtes in S. Marcum apud S. Hieronymum, multa eleganter & piè concinnat, ſed non eſt S. Hieronym. nec enim eius ſtylum, doctrinam, grauitatem aſſequitur & adæquat; oſtendit enim ſe neque Græcæ linguæ neque Hebraicæ fuiſſe peritum, & in explicatione, cap. 14. & 15. multa ſcribit inepta & falſa, vti obſeruauit Bellarm.

Pauca hîc notanda occurrunt, quia pleraque iam dicta ſunt in Matth. ibi inueniet ea Lector locis vbique ad marginem annotatis. Hic ergo breuis ero.

SANCTVM

SANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIVM SECVNDVM MARCVM.

CAPVT PRIMVM.

SYNOPSIS.

Primò, deſcribitur Ioannis Baptiſtæ prædicatio, & vitæ auſteritas.
Secundò, verſ.9. Chriſti baptiſmus, ieiunium & tentationes.
Tertiò, verſ.14. Chriſti prædicatio ac vocatio Petri, Andreæ, Iacobi & Ioannis.
Quartò, verſ.23. dæmoniaci curatio, ac verſ. 30. ſocrus Petri febricitantis, ac aliorum plurium ſanatio.
Quintò, verſ.40. leproſi mundatio.

VERS. 1. INITIVM Euangelij Ieſu Chriſti, Filij Dei. 2. Sicut ſcri-
ptum eſt in Iſaia propheta : Ecce ego mitto angelum meum
ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. 3. Vox
clamantis in deſerto : Parate viam Domini, rectas facite ſemi-
tas eius. 4. Fuit Ioannes in deſerto baptizans, & prædicans
baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum. 5. Et
egrediebatur ad eum omnis Iudææ regio, & Ieroſolymitæ vni-
uerſi, & baptizabantur ab illo in Iordanis flumine, confitentes peccata ſua. 6. Et
erat Ioannes veſtitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius, & locuſtas
& mel ſilueſtre edebat. Et prædicabat dicens : 7. Venit fortior me poſt me: cu-
ius non ſum dignus procumbens ſoluere corrigiam calceamentorum eius. 8. Ego
baptizaui vos aqua, ille verò baptizabit vos Spiritu ſancto. 9. Et factum eſt : in
diebus illis venit Ieſus à Nazareth Galilææ : & baptizatus eſt à Ioanne in Iordane.
10. Et ſtatim aſcendens de aqua, vidit cælos apertos, & Spiritum tamquam
columbam deſcendentem, & manentem in ipſo. 11. Et vox facta eſt de cælis:
Tu es filius meus dilectus, in te complacui. 12. Et ſtatim Spiritus expulit eum
in deſertum. 13. Et erat in deſerto quadraginta diebus, & quadraginta nocti-
bus : & tentabatur à ſatana : erátque cum beſtiis, & angeli miniſtrabant illi.
14. Poſtquam autem traditus eſt Ioannes, venit Ieſus in Galilæam, prædicans
Euangelium regni Dei, 15. & dicens : Quoniam impletum eſt tempus, & ap-
propinquauit regnum Dei : pœnitemini, & credite Euangelio. 16. Et præter-

immundum reddunt hominem: Hebræi enim immunda vocant communia, quibus ſcilicet communiter & promiſcuè omnes etiam immundi vtuntur. Sic c. 1. 47. διεφήμιζεν ad verbum vertit, *diffamare*, pro diuulgare. Sic c. 15. 47. προσάββατον, ad verbum vertit *ante Sabbatum*, id eſt profeſtum Sabbathi, vel vigilia, puta paraſceue, aut pridie Sabbathi.

Euangelij S. Marci Autographum Venetiis ſeruatur.

Venetiis religioſè ſeruatur Euangelij S. Marci Autographum, ſed ob vetuſtatem in eo litteræ ita corroſæ & exeſæ ſunt, vt legi nequeant Id mihi Romæ inquitenn, Venetiis perſcripsêre nonnulli viri graues, qui idipſum ſtudioſè inueſtigarunt, hánequc apud Venetos eſſe traditionem aſſeruerunt. Ferunt Euangelium hoc Aquileiæ à S. Marco conſcriptum, & relictum indéque Venetias tranſlatum: cum enim Attila rex Hunnorum Aquileiam per triennium obſeſſam cepit, vaſtauitque; tunc multi Aquileienſes Attilam fugientes, conceſſerunt ad vicinas Adriatici maris paludes, ibique Venetias admirabili opere condiderunt, ſub annum Domini 452. ait Baronius. Porrò vir grauis, Canonicus S. Marci Venetiis, qui eius reliquias in manu habet, ideóque oculatus teſtis, meo rogatu, hac de re ſtudioſè inquirens, hiſce diebus reſcripſit, Autographum hoc S. Marci Græca lingua eſſe conſcriptum, ac Aquileia Venetias delatum fuiſſe anno Chriſti 1472. Quare Græcè videtur primitus à S. Marco editum.

Scripſit hac de re diſſertationem ad Magnum Hetruriæ Ducem Paganinus Gaodétius, Profeſſor Piſanus, in quo contendit S. Marcum primitus Latinè Euangelium ſcripſiſſe Romæ, deinde Græcè Aquileiæ, ſed Latinum euanuiſſe: quod enim modò extat Latinum S. Marci Euangelium, ex Græco eſſe tranſlatum. Addit Romæ olim magnum fuiſſe vſum Linguæ Græcæ, tum quòd multi Senatores aliique eam diſcerent, tum quòd multi Græci Romam confluerent. Id liquet ex grauiſſima querela Satyræ 3. Iuuenalis qui propterea ait ſe odiſſe Romam, quòd Græca eſſet vrbs:

Multa olim Romæ Græca lingua vſus.

Non poſſum, inqoit, *ferre Quirites*
Græcam vrbem, quamuis quota portio facis Achææ? — Iuuenal.
Iam pridem Syrus in Tiberim confluxit Orontes.

q d multi Syri confluebant Romam. Citat Damaſum lib de vitis Pontificum in vita S. Petri, vbi Euangeliſtas ait ſcripſiſſe Latinè (notans Marcum) Græcè & Hebraicè. Verùm notum eſt hũc librum non eſſe Damaſi, ſed Anaſtaſij Bibliothecarij, ait Bellarm lib. de Script. Eccleſ. in Damaſo. Quod verò addit Paganinus, S Petrum Romanis prædicaſſe Græcè, S. Marcum verò eius interpretem ea vertiſſe Latinè, paradoxum videtur, ac fidem excedere, vti annotauit Baronius. Porrò alia erant Interpretis officia. vti dixi 1. Corinth. 12. v. 10.

Porrò Syri, vt teſtatur Guido Fabritius in præfatione noui Teſtamenti Syriaci, aſſerunt Marcum ſcripſiſſe Latinè, Latinúmq; Euangelium Venetiis aſſeruari aiunt, prætereà eundem ipſum Marcum Lingua patria, id eſt Galilæa ſiue Syra tranſtuliſſe, non modò Euangelium ſuum, ſed etiam cæteros omnes noui Teſtamenti libros.

Verùm hoc difficile eſt creditu: nam huius editionis nulla extat mentio apud Clem. Alexandrin. Orig. Euſeb. Athan. Epiphan. Cyrillum, Theod. S. Hieron. alióſque Patres qui vel Syri fuerunt, vel in Syria & Ægypto vixerunt, ac de variis S. Script. editionibus exactè diſſeruerunt, aut eas accuratè pertractarunt. Quare editio Syriaca noui teſtamenti S. Marco videtur poſterior. Ita Bellarm. lib. 2. de Verbo Dei c. 4.

Denique S. Marci Euangelium ſemper habitum fuit canonica Script. excepto vltimo capite, de quo nonnulli olim dubitarunt teſte S. Hieronym. Epiſt. 150. ad Hedibiam q. 3. eo quod in eo inſerta forent quædam Manichæiſmum redolentia, quæ recitat S. Hieron. lib. 2. contra Pelag. ante medium. Erántque hæc: *Et illi ſatisfaciebant dicentes: ſæculum iſtud iniquitatis & incredulitatis ſubſtantia eſt, quæ non ſinit per immundos ſpiritus veram Dei apprehendi virtutem: idcirco iam nunc reuoca iuſtitiam tuam.* Verùm hæc iam ſublata ſunt. Vnde de eius fide ex Conc. Trid. ſeſſ. 4. dubitare non licet. Vide Bellarm. lib. 1. de Verbo Dei c. 16. — Hieronym.

Nota, Marcus totus rei narrandæ intendit: vnde non curat rei geſtæ ordinem, ſed prius facta poſterius enarrat, & vice verſâ. Audi S. Hieronymum Præfat. in Matth. *Secundus*, ait, *Marcus Interpres Apoſtoli Petri, & Alexandrinæ Eccleſiæ primus Epiſcopus, qui Dominum quidem ſaluatorem ipſe non vidit, ſed quæ magiſtrum audierat prædicantem, iuxta fidem magis geſtorum narrauit quàm ordinem.*

S. Marcus rei geſtæ ordinem non curat. — Hieronym.

Extat tom. 2. S. Chryſoſtomi Commentar. in S. Marcum, qui licèt ingenio eruditione ac pietate non careat, genio tamen, ſtylo, ſubtilitate & iudicio S. Chryſoſtom. carere videtur Vnde Bellarminus de Script. Eccleſ. in Chryſoſt. Commentaria, ait, in Marcum ſine dubio Chryſoſtomi non ſunt, ſed alicuius ſimplicis monachi, qui fratribus ſuis Euangelium explicabat, vt conſtat ex hom. 34. 89. & aliis.

Scripſit peculiariter in S. Marcum ex veterum Commentariis Victor Antiochenus, priſcus Auctor, quem ex Græco in Latinum conuertit noſter Theodorus Peltanus.

Auctor Comment. ſiue Scholiaſtes in S. Marcum apud S. Hieronymum, multa eleganter & piè concinnat, ſed non eſt S. Hieronym. nec enim eius ſtylum, doctrinam, grauitatem aſſequitur & adæquat; oſtendit enim ſe neque Græcæ linguæ neque Hebraicæ fuiſſe peritum, & in explicatione, cap. 14. & 15. multa ſcribit inepta & falſa, vti obſeruauit Bellarm.

Pauca hic notanda occurrunt, quia pleraque iam dicta ſunt in Matth. ibi inueniet ea Lector locis vbique ad marginem annotatis. Hic ergo breuis ero.

SANCTVM

Digitized by Google

SANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIVM SECVNDVM MARCVM.

CAPVT PRIMVM.

SYNOPSIS.

Primò, deſcribitur Ioannis Baptiſtæ prædicatio, & vitæ auſteritas.
Secundò, verſ.9. Chriſti baptiſmus, ieiunium & tentationes.
Tertio, verſ.14. Chriſti prædicatio ac vocatio Petri, Andreæ, Iacobi & Ioannis.
Quartò, verſ.23. dæmoniaci curatio, ac verſ. 30. ſocrus Petri febricitantis, ac aliorum plurium ſanatio.
Quintò, verſ.40. leproſi mundatio.

VERS.1. INITIVM Euangelij Ieſu Chriſti, Filij Dei. 2. Sicut ſcri-
ptum eſt in Iſaia propheta : Ecce ego mitto angelum meum
ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. 3. Vox
clamantis in deſerto : Parate viam Domini, rectas facite ſemi-
tas eius. 4. Fuit Ioannes in deſerto baptizans, & prædicans
baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum. 5. Et
egrediebatur ad eum omnis Iudææ regio, & Ieroſolymitæ vni-
uerſi, & baptizabantur ab illo in Iordanis flumine, confitentes peccata ſua. 6. Et
erat Ioannes veſtitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius, & locuſtas
& mel ſilueſtre edebat. Et prædicabat dicens : 7. Venit fortior me poſt me: cu-
ius non ſum dignus procumbens ſoluere corrigiam calceamentorum eius. 8. Ego
baptizaui vos aqua, ille verò baptizabit vos Spiritu ſancto. 9. Et factum eſt : in
diebus illis venit Ieſus à Nazareth Galilææ : & baptizatus eſt à Ioanne in Iordane.
10. Et ſtatim aſcendens de aqua, vidit cælos apertos, & Spiritum tamquam
columbam deſcendentem, & manentem in ipſo. 11. Et vox facta eſt de cælis:
Tu es filius meus dilectus, in te complacui. 12. Et ſtatim Spiritus expulit eum
in deſertum. 13. Et erat in deſerto quadraginta diebus, & quadraginta nocti-
bus : & tentabatur à ſatana : erátque cum beſtiis, & angeli miniſtrabant illi.
14. Poſtquam autem traditus eſt Ioannes, venit Ieſus in Galilæam, prædicans
Euangelium regni Dei, 15. & dicens : Quoniam impletum eſt tempus, & ap-
propinquauit regnum Dei : pœnitemini, & credite Euangelio. 16. Et præter-

iens ſecus mare Galilææ, vidit Simonem, & Andream fratrem eius, mittentes re-
tia in mare (erant enim piſcatores) 17. & dixit eis Ieſus: Venite poſt me, & fa-
ciam vos fieri piſcatores hominum. 18. Et protinus relictis retibus, ſecuti ſunt
eum. 19. Et progreſſus inde puſillum, vidit Iacobum Zebedæi, & Ioannem
fratrem eius, & ipſos cōponentes retia in naui: & ſtatim vocauit illos. 20. Et relicto
patre ſuo Zebedæo in naui cum mercenariis, ſecuti ſunt eum. 21. Et ingrediun-
tur Capharnaum: & ſtatim ſabbatis ingreſſus in ſynagogam, docebat eos. 22. Et
ſtupebant ſuper doctrina eius; erat enim docens eos, quaſi poteſtatem habens,
& non ſicut Scribæ. 23. Et erat in ſynagoga eorum homo in ſpiritu immundo:
& exclamauit, dicens: 24. Quid nobis, & tibi Ieſu Nazarene: veniſti perdere
nos? ſcio qui ſis, Sanctus Dei. 25. Et comminatus eſt ei Ieſus, dicens: Obmu-
teſce, & exi de homine. 26. Et diſcerpens eum ſpiritus immundus, & excla-
mans voce magna, exiit ab eo. 27. Et mirati ſunt omnes, ita vt conquirerent
inter ſe dicentes: Quidnam eſt hoc? quænam doctrina hæc noua? quia in poteſta-
te etiam ſpiritibus immundis imperat, & obediunt ei. 28. Et proceſſit rumor
eius ſtatim in omnem regionem Galilææ. 29. Et protinus egredientes de ſyna-
goga, venerunt in domum Simonis & Andreæ, cum Iacobo & Ioanne. 30. De-
cumbebat autem ſocrus Simonis, febricitans: & ſtatim dicunt ei de illa. 31. Et
accedens eleuauit eam, apprehenſa manu eius: & continuò dimiſit eam febris, &
miniſtrabat eis. 32. Veſpere autem facto cùm occidiſſet ſol, afferebant ad eum
omnes malè habentes, & dæmonia habentes: 33. & erat omnis ciuitas congre-
gata ad ianuam. 34. Et curauit multos, qui vexabantur variis languoribus, &
dæmonia multa eiiciebat, & non ſinebat ea loqui, quoniam ſciebant eum. 35. Et
diluculo valde ſurgens, egreſſus abiit in deſertum locum, ibíque orabat. 36. Et
proſecutus eſt eum Simon, & qui cum illo erant. 37. Et cùm inueniſſent eum,
dixerunt ei: Quia omnes quærunt te. 38. Et ait illis: Eamus in proximos vicos,
& ciuitates, vt & ibi prædicem: ad hoc enim veni. 39. Et erat prædicans in ſy-
nagogis eorum, & in omni Galilæa, & dæmonia eiiciens. 40. Et venit ad eum
leproſus deprecans eum: & genu flexo dixit ei: Si vis, potes me mundare.
41. Ieſus autem miſertus eius, extendit manum ſuam: & tangens eum, ait illi:
Volo: Mundare. 42. Et cùm dixiſſet, ſtatim diſceſſit ab eo lepra, & mundatus
eſt. 43. Et comminatus eſt ei, ſtatímque eiecit illum: 44. & dicit ei: Vide
nemini dixeris: ſed vade: oſtende te principi ſacerdotum, & offer pro emundatio-
ne tua, quæ præcepit Moyſes in teſtimonium illis. 45. At ille egreſſus cœpit
prædicare, & diffamare ſermonem, ita vt iam non poſſet manifeſtè introire in
ciuitatem, ſed foris in deſertis locis eſſet, & conueniebant ad eum vndique.

Vers. 1. INITIVM EVANGELII IESV CHRISTI FILII DEI, SICVT SCRIPTVM EST IN ISAIA, &c. Multi ante *ſicut* ponunt punctum, cenſentes *τὸ initium Euangelij*, &c. eſſe titulum libri. Verùm hæc verba non eſſe titulum, ſed initium & prooœmium libri, patet ex nomine *initium*; & quia hæc verba pendent à *τὸ ſicut ſcriptum eſt*, &c. quare ante *ſicut* ponendum eſt comma, non punctum. Vox ergo *Euangelij* hic non ſignificat Scripturá Euangelij, quam ſcripſit Marcus, vti ſignificat cùm dicimus, *Euangelium Marci*; ſed ſignificat prædicationem Euangelicam *Ieſu Chriſti*, vt ſequitur. Senſus igitur eſt, q. d. Euangelica Chriſti prædicatio initium habuit tale, quale prædixit Iſaias & Malachias; ſcilicet prædicationem Ioannis Baptiſtæ, eiúſque teſtimonium de Chriſto: Ioannes enim cœpit prædicare regnum cælorum, Chriſti prædicatione & morte referandum. Vnde ipſe ſuos ad pœnitentiam induxit, vt per eam capaces fierent gratiæ Chriſti & regni cælorum, dicens: *Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum* Hæc ergo eius prædicatio fuit *initium Euangelij*, id eſt, prædicationis Euangelicæ inchoatæ à Ioanne, & perficiendæ per Chriſtum. Moſes enim & lex vetus prædicabant & promittebant terram promiſſam, lacte & melle manantem, ſi Iudæi Dei mandatis parerent: Chriſtus verò & lex Euágelica prædicat, promittitque regnum cælorum ſi homines de peccatis pœniteant, & Chriſti mandata obſeruent. Prędicatio ergo pœnitentię, quam fecit Ioannes, fuit præparatio & initium prædicationis Euangelicæ, quam fecit Chriſtus euangelizans regnum cælorum.

Nota, Matthæus & Ioannes Euangelium ordiuntur à Chriſto ipſo, ſed Ioannes à diuina, Matthæus ab humana Chriſti generatione. Marcus verò & Lucas illud auſpicantur à Ioanne Baptiſta ſed Lucas à Ioannis natiuitate, Marcus autem à Ioannis prædicatione.

SICVT SCRIPTVM EST IN ISAIA PROPHETA: ECCE EGO MITTO ANGELVM MEVM ANTE FACIEM TVAM, QVI PRÆPARABIT VIAM TVAM ANTE TE. Vers. 2. Matth. 11. 10.

VOX CLAMANTIS IN DESERTO: PARATE VIAM DOMINI. Vers. 3. Matth. 3. 3. Luc. 3. v. 4. Ioan. 1. 23.

Prior ſententia v. 2. eſt Malachiæ c. 3. v. 1. poſterior eſt Iſaiæ c. 40. 3. Vnde Græca habent verſ. 2. *ſicut ſcriptum eſt in Prophetis*, ſcilicet Malachia & Iſaia, ſed Latina vulgata, ac Græca nonnulla, item

Syrus

Digitized by Google

Syrus & Arabicus habent: *Sicut ſcriptũ eſt in Iſaia Propheta*, & ita Græcos olim legiſſe docet S. Hieronymus lib. de optimo genere Interpret. Script. Dices, cur Marcus ſolum Iſaiam citat, non Malachiam? Reſp. quia potior hîc eſt Iſaias: nam vox Ioannis in deſerto clamantis: *pœnitentiam agite*, erat *initium Euangelij*, id eſt, Euangelicæ prædicationis Chriſti: ſed quia Malachias indicat hanc Ioannis vocem, non ab homine, ſed à Deo miſſam, propterea Marcus præmiſit verba Malachiæ, vt per illa excitet attentionem lectoris, ad venerandam & capeſſendam vocem Ioannis ab Iſaia prænunciatam. Adde idem in re dicere Malachiam cum eo quod dicit Iſaias; nam Angelus miſſus à Deo ad præparandam viam Chriſto non alius fuit quàm Ioannes voce ſuâ clamans, prædicánſq; pœnitentiam; quæ corda hominum præpararet ad Chriſti prædicationem & gratiam. Eſt ergo hoc vnum quaſi duorum prophetarum idémque oraculum, vno eodémque ſenſu de vno eodémque Ioanne prolatum, licet aliis & aliis verbis, quæ ſe mutuò confirmant & explicant. In Iſaiæ ergo oraculo reipsâ continetur oraculum Malachiæ: quod enim prædixit Malachias, idem clarius & preſſius aliis verbis prædixit Iſaias; hæc ergo eſt cauſa cur Marcus hîc, cæterique Euangeliſtæ & Apoſtoli cùm duos Prophetas, vel duas pluréſque ſententias eiuſdem libri, vel diuerſi è Veteri Teſtamento citant, quaſi vnum idémque teſtimonium citent, vt patet 1. Petri 27. collato cum Pſalm. 117. 22. & Iſaiæ 8. 14. Item 1. Corinth. 15. 54. collato cũ Iſaiæ cap. 25. verſ. 8. & Oſee cap. 13. verſ. 14. Cauſa, inquam, eſt, quòd vna ſententia alteram confirmet & explicet, adeóque reipsâ idem dicat quod altera: quare vtraque non tam duæ, quàm vna eadémque in re ſententia eſſe videtur.

Reliqua quæ hîc de Ioanne dicuntur explicui Matth. 3. v. 3. & cap. 11. verſ. 10. ac Malach. 3. v. 1. & Iſaiæ cap. 40. v. 3. quare illa hîc non repetam ne audiam illud volgò iactatum, *crambe recocta*.

VERS. 4. FVIT IOANNES IN DESERTO BAPTIZANS ET PRÆDICANS BAPTISMVM POENITENTIÆ, (id eſt, excitando homines ad pœnitentiam, vt per eam diſponerentur) IN (ad) REMISSIONEM PECCATORVM, accipiẽdam à Chriſto eiúſque baptiſmo, qui erat perfectio & conſummatio baptiſmi Ioannis. Chriſtus enim quaſi rex cælorum, prædicabat regnum ſuâ gratia accipiendum, cuius prima pars eſt remiſſio peccatorum, quam præſtat Chriſti baptiſmus; vtpote Chriſti ſpiritu & gratiâ inſtructus & quaſi animatus, iuxta illud Ioannis: *Ego baptizo vos aquâ in pœnitentiam: qui autem poſt me venturus eſt*, &c. *ipſe vos baptizabit Spiritu ſancto & igne*. Matth. 3. quod repetit hîc Marcus verſ. 8.

VERS. 12. *Et ſtatim ſpiritus expulit* (Græcè ἐκβάλλει, id eſt, emittit, educit, expellit) *eum in deſertum. Spiritus*, ſcilicet ſanctus, qui paulò ante in baptiſmo ſpecie columbæ in eum erat delapſus. *Expulit*, id eſt, magna vi Spiritus & ardoris impulit Chriſtũ, vt vltrò & ſponte iret *in deſertum*, vt ibi quaſi in palæſtra ſolus cum diabolo congrederetur: ibi ergo duellum iniêre Chriſtus & Antichriſtus, puta Diabolus, ſiue Lucifer.

VERS. 13. Match. 4. v. 12. 13. Luc. 4. 2. ET ERAT IN DESERTO 40. DIEBVS ET 40. NOCTIBVS, ET TENTABATVR, Græcè πειραζόμενος, id eſt, tentationem patiens A SATANA. Vnde multi putant Chriſtum per 40. dies crebrò tentatum fuiſſe à Satana, per varia ſpectra & horribilia monſtra, qualia dæmon obiecit S. Antonio, vt eum terreret, ac ab oratione & ſolitudine reuocaret. Ita Franc. Lucas. Verùm videtur Marcus vnico verbo πειραζόμενος, id eſt, *tentationem patiens*, tres ſolennes Chriſti tentationes quas recenſet Matth. cap. 4. verſ. 2. & ſeq. per compendium perſtringere & complecti voluiſſe. Vnde Lucas cap. 4. 2. poſt τὸ πειραζόμενος ſtatim tres haſce tentationes enarrat. Vide dicta Matth. 4. 2. Verùm enim hîc eſt illud: *dum breuis eſſe laboro obſcurus fio*.

ERATQVE CVM BESTIIS. Græcè θηρίων, id eſt, *feris*. Innuitur ſumma loci ſolitudo, æquè ac Chriſti innocentia, quòd ſcilicet in loco deſertiſſimo agens cum leonibus, lupis, pardis, ſerpentibus, eos non timeret, nec ab eis læderetur: ſicut Adam quamdiu fuit innocens, cũ iiſdem in paradiſo innoxiè egit: omnia enim ipſum, vt Dominum ſuum intuebantur & reuerebantur.

ET ANGELI MINISTRABANT EI, non ante tentationem & victoriam, vt vult Beda: ſic enim Ieſus à diabolo fuiſſet agnitus eſſe filius Dei, ex Angelorum famulatu, reuerentia & adoratione: néque eum diabolus aggredi & tentare fuiſſet auſus; ſed poſt tentationem parta iam victoria, vt patet Matth. 4. 11. idque ad hoc, vt Ieſus ſolus cum ſolo duellans diabolo, eúmque vincens & ſuperans, in ſe oſtenderet, tentamenta vincentibus à Deo paratam eſſe conſolationem, & conſortium obſequiúmque Angelorum.

VERS. 14. Matth. 4. v. 12. 17. Luc. 4. 14. Ioan. 4. 3. POSTQVAM AVTEM TRADITVS EST (carceri ab Herode) IOANNES, VENIT IESVS IN GALILÆAM PRÆDICANS EVANGELIVM REGNI DEI. Secundus hic fuit Chriſti aduentus è Iudæa in Galilæam, vt fugeret Herodem, ne ſe quoque incarceraret. Iam enim Chriſtus prædicarat & baptizarat in Iudæa; quare ibi inclareſcens incurrit inuidiam Scribarum & Phariſæorum, qui eum quaſi nouatorem ad Herodem detulerunt & accuſarunt. Quare idem hic eſt Chriſti aduentus cum eo, quem recenſet Matth. c. 4. v. 12. & Lucas c. 4. 14. & Ioannes c. 4. v. 3. & 43. licèt nonnulli illum Ioannis ab hoc diuerſum, & tertium Chriſti in Galilæam aduentum eſſe autument, eo quòd in eo Chriſtus fugerit Phariſæos, vt ait Ioannes, in ſecundo verò fugerit Herodem, vt ait Matth. & Marcus; ſed vt dixi, Phariſæos fugit, quia Herodẽ fugit: apud hunc enim eum accuſarunt Phariſæi: quare eadem hæc fuit Chriſti fuga, idémque in Galilæam aduentus.

Nota; Chriſtus in Iudæa baptizatus à Ioanne, ibique familiaritatem contrahens cum Ioannis diſcipulis, Andrea & Petro, inde abiit in Galilæam, ac vocauit Philippum, & in nuptiis Cana Galilææ aquas conuertit in vinum. Hic fuit primus Chriſti è Iudæa aduentus in Galilæam, quẽ enarrat Ioannes c. 1. 43. & ſeq. Verùm inſtante Paſchate Chriſtus è Galilæa rediit in Iudæam, vt iuxta legem ſiſteret ſe templo. Ioan. 2. 13. túmque eiecit ementes è templo, & cum Nicodemo colloquutus palàm cœpit baptizare & prædicare. Ioan. 3. 26. quare inclareſcens incurrit inuidiam Scribarum: Vnde metuens ne ipſi ſe accuſarent apud Herodem, vti accuſarant Ioannem Baptiſtam, audiens eum occiſum, ſeceſſit iterum è Iudæa in Galilæam, Ioan. 4. 3. & 43. atque hic eſt ſeceſſus de quo agit hîc Marcus & Matth. c. 4. 12. vt ibidem dixi. Vnde in Galilæa tunc Chriſtus ad ſe vocauit quatuor piſcatores, ſcilicet Petrum & Andream, Iacobum & Ioannem vti narrat Marcus verſ. 16. & ſeq. ac Matthæus cap. 4.

Digitized by Google

VERS. 15. ET DICENS: QVONIAM (Græcè ὅτι, id eſt, *quod*) IMPLETVM EST TEMPVS, aduentus Meſſiæ & regni cælorum; vt ſcilicet illud tot millibus annorum clauſum, Chriſtus ſuâ prædicatione, morte & gratiâ reſerat & aperiat.

POENITEMINI, pœnitentiam agite, vt peccata commiſſa deteſtemini, & proponatis vitam in melius commutare. Pulchrè Scholiaſtes apud S. Hieronymum: *Amaritudinem radicis*, ait, *dulcedo pomi*
Hieronym. *compenſat, periculum maris ſpes lucri delectat, dolorem medicina, ſpes ſalutis mitigat, qui deſiderat nucleum, frangit nucem; ſic qui cupit gaudium conſcientiæ ſanctæ, amaricum pœnitentiæ*, ceu pillulam, *ſorbeat*.

VERS. 19. Matth. 4. 21. Luc. 5. 9. IACOBVM ZEBEDÆI ET IOANNEM. Pulchrè Scholiaſtes apud S. Hieronymum: *Hac*, ait, *piſcatorum quadriga vehimur ad æthera, ſicut Helias: his quatuor angulis conſtruitur prima Eccleſia.*
Scholiaſt. Marc. *Quatuor virtutibus in imaginem Dei conuertimur, obedientes prudentiâ, viriliter agentes iuſtitiâ, ſerpentem calcantes temperantiâ, & Dei gratiam merentes fortitudine.* Theophylactus: *Prius*, ait, *voca-*
Theophyl. *tur Petrus, id eſt, actio: deinde Ioannes, id eſt, contemplatio.*

VERS. 23. ET ERAT IN SYNAGOGA EORVM HOMO IN SPIRITV IMMVNDO, id eſt, homo ſpiritus immundi, hoc eſt, habens ſpiritum immundum, puta poſſeſſus à dæmone. Talis enim à dæmone ita agitur & raptatur, vt in dæmone eſſe & habitare videatur. Eſt Hebraiſmus: Hebræi enim ב, *beth*, id eſt, *in*, vſurpant loco regiminis, quo vnum nomen ſubſtantiuum regit aliud in genitiuo. *Et exclamauit* ſpiritus, puta dæmon, per os hominis à ſe poſſeſſi, *quaſi tormenta ſuſtinens*, ait Scholiaſtes
Scholiaſt. apud Chryſoſtomum: *quaſi in dolore poſitus, quaſi flagella ferre non valens* Nam, vt ait Beda: *Præſentia*
Beda. *Saluatoris tormenta ſunt dæmonum.* Voluit id Chriſtus, vt per hoc publicum dæmonis de ſe teſtimonium, pérque eius expulſionem Iudæi in Synagoga Capharnaenſi (ibi enim hæc contigerunt, vt patet v. 21.) congregati agnoſcerent ipſum eſſe Meſſiam. De hoc dæmoniaco nil habet Matth. ſed Lucas c. 4. 33.

VERS. 24. Luc. 4. 34. DICENS. Græca ſubdunt ἔα, quod Interpres Lucæ 4. 34. vertit SINE, vt ſit imperatiuus verbi ἐάω, id eſt, ſino, permitto; q. d. ait Euthym. *dimitte nos*, noli nos vexare & eiicere. Alij ἔα accipiunt quaſi aduerbium dolentis, ſtupentis & obſecrantis; q. d. ah, hem, eia Domine quid tibi nocui? ne me à poſſeſſione mea expellas.

QVID NOBIS ET TIBI IESV NAZARENE? VENISTI PERDERE NOS. SCIO QVI SIS, SANCTVS DEI. q. d. Quid tibi ô Ieſu nobiſcum eſt negotij, quando te ego, aliique dæmones læſimus vt nos pellere & lædere velis? q. d. Nos non te ô Chriſte, qui ſanctus es, ſed peccatores velut noſtri iuris inuadimus. Nil ergo nobis tecum eſt litis; tu igitur viciſſim noli nobiſcum litigare, & nos perdere.

Veniſti perdere nos. Quidam Codices addunt, *ante tempus*; ſed id delent Græca, Roman. Syrus & Arabicus; videtur enim id ex Matth. cap. 9. 29. hoc tranſlatum; iam quoad ſenſum. Primò Beda: Dominum, ait, in terra cernentes dæmones, ſe continuò iudicandos credebant. q. d. Noli tuo aduentu ô Ieſu, tam citò inducere diem iudicij, vt nos in tartara ableges ſine vlla ſpe exeundi. Secundò, Scholiaſtes apud Chryſoſtomum exponit, q. d. Nobis non das locum in hominibus, dum diuina doces. ſed hoc myſticum eſt. Tertiò, & genuinè, *veniſti nos perdere*, id eſt, *torquere*, vt habet Matth. c. 8 29. ex hominibus eiicere, & in infernum mittere. Vnde Theophylactus: *Exire ab homine*, in- Theophyl.
quit, *ſuam perditionem dicit.* Summa enim dæmonum voluptas eſt, homines poſſidere, vexare, tentare. Hoc eſt quod ait Lucas cap. 8. 31. *Et rogabant illum ne imperaret illis, vt in abyſſum* (infernum) *irent.*

Scio qui (quis) *ſis*, nimirum *Sanctus Dei.* Arabicus: *Scio quis ſis ſancte Dei.* Græcè ὁ ἅγιος, id eſt, *ille ſanctus*, ſcilicet ſingularis & per eminentiam, qui adeò es ſanctus, vt tuam ſanctitatem aliis cõmunices, ſiſque quaſi fons & ſol ſanctitatis, qui omnes ſanctos ſanctificas, puta Meſſias & Dei Filius, quem à tot millenis annis omnes auidiſſimè expectant, vti exponunt alij dæmones c. 3. v. 12. ita Theophylactus, Euthymius, & alij. Alludit ad illud Daniel. 9. 24. *Vngatur Sanctus ſanctorum*, id eſt, Meſſias. Vide ibi dicta. Porrò adulatur hîc dæmon Chriſto, ne eum affligat & eiiciat, atque vt in vanam gloriam eum inducat Porrò Gloſſa: *Non eſt*, inquit, *hæc voluntatis confeſſio, ſed neceſſitatis extor-* Gloſſa.
ſio. Scio, hoc eſt, ſuſpicor, coniecto, opinor; nam vt ait Scholiaſtes apud Chryſoſtomum: Dæmon non habebat firmam & certam aduêtus Dei notitiam; quia, vt inquit S. Auguſt. lib. 9. de ciuitate, cap. 21. tantùm eis innotuit, quantùm voluit: tantùm voluit quántùm oportuit: innotuit verò per quædam ſuæ virtutis effecta. de quo plura c 3. 12.

ET COMMINATVS EST EI. Græcè ἐπετίμησεν αὐτῷ, id eſt, increpauit eum, obiurgauit cum minis, ſcilicet minando quòd eum affligeret ni taceret. VERS. 25. Luc. 4. 35.

DICENS: OBMVTESCE. Arabicus: *claude os tuum.* Cur? Reſp. primò, quia non decebat Chriſtum, id eſt, Deum à dæmone laudari; ſicut non decet virginem à meretrice commendari. Ita Tertull. lib. 4. contra Marcionem. *Chriſtus dæmonem ſilere iubet. Cur? Cauſa 1.*

Secundò, ne videretur eſſe amicus dæmonis, & cum eo commercium habere: nam poſtea Chriſto id obiecerunt; ſcilicet quòd ope Beelzebub eiiceret dæmonia. Matth. 12. Quo facto Chriſtus nos docuit vitare omne cum dæmone commercium, eo quòd ipſe iuratus ſit Dei hoſtis, & totus ad nos lædendum & perdendum, etiam cùm aliquam corpori opem promittit, vel affert, intentus. Vnde Scholiaſtes apud Chryſoſtomum: *Obmuteſce*, ait, *laus mea ſit ſilentium tuum; non me laudet* Scholiaſt.
vox tua, ſed tormenta tua: pœna tua laus mea eſt. Non quia laudas gratulor, ſed quia exis gratulor. 2.

Tertiò, vt doceret adulationi eſſe reſiſtendum, 3.
ne illa aliquod vanæ gloriæ deſiderium in pectore noſtro exciter. Ita Boſtrenſis in Lucæ c. 8.

Quartò, Euthymius, *Docent nos*, ait, *ne dæmoni-* 4.
bus vnquam credamus etiam vera dicentibus: cum Euthym.
enim ament mendacium, ſintque nobis inimiciſſimi, nunquam vera loquuntur niſi vt ad fallendum, veritate quaſi eſcâ quadam vtantur. Mendaces enim, vt ſua mendacia colore veritatis celent & perſuadeant, hac arte vti ſolent, vt initio vera quædam narrent, ac iis deinde falſa attexant, vt qui prima crediderint, credant & poſtrema. Hac de cauſa Paulus Actor. 16. 18. Pythoni ſe laudanti os occluſit, imò eum expulit.

Quintò, quia dæmon hic intempeſtiuè, & ni- 5.
mis citò prodebat eum eſſe Meſſiam: quare hoc nocuiſſet Chriſto, & populum ab eo auertiſſet: tam grande enim arcanum ſenſim aperiendum, & per miracula multa populo erat perſuadendum, qui alioqui illud initio capere & credere non poterat; quia necdum ad hoc erat diſpoſitus & præparatus,

Digitized by Google

paratus,qua de cauſa c.8. 30. Chriſtus vetat Apoſtolis quoque, ne ipſum dicant eſſe Chriſtum. Ita Maldonatus,Franc.Lucas & alij.

Beda. Symbolicè Beda: *Dæmon*, inquit, *quia Euam linguâ ſuâ fefellerat, linguâ punitus eſt, ne loqueretur.*

VERS. 26. ET DISCERPENS EVM SPIRITVS IM-
Luc.4.v 35. MVNDVS, ET EXCLAMANS VOCE MAGNA,
EXIIT AB EO. *diſcerpens*, non hominem à ſe poſſeſſum lacerando, diſcindendo, mutilando. Nam Lucas c.4. 35. nihil illi nocuiſſe ait, ſed eius membra contorquendo,collidendo, huc illúcque iactando, conuellendo,perinde ac ſi eum dilaniare,vellicare voluiſſet. Græcum enim σπαράττω ſignificat laniare, dilaniare & diſcerpere:vnde σπαραγμὸς eſt conuulſio.Hinc S.Auguſtinus lib. 4. de conſenſu Euang.cap 2. & Beda pro *diſcerpens* legunt *conuexans*,id eſt,contorquens; & Marci Interpres c.9.19. vertit *conturbans*; *Spiritus*, inquit, *conturbauit illum,& eliſus in terrâ volutabatur ſpumans.* Fecit id dæmon ex ira & rabie,vt coactus à Chriſto egredi homini noceret, quantùm poſſet: nimirum quò vicinior & potérior eſt gratia Chriſti,eo impotentius furit dæmon,vt declaret quàm inuitè à ſe poſſeſſos dimittat & concedat Chriſto. Sed nota dæmonem tumultuari tantùm ac tumultus horrendos ciere,ſed vanos & caſſos; nec enim lædere poteſt prohibente Chriſto. Permiſit id Chriſtus tribus de cauſis. Primò, vt pateret hunc hominem verè fuiſſe poſſeſſum à dæmone. Secundò, vt dæmonis malitia & indignatio cerneretur. Tertiò, vt liqueret dæmonem non ſponte, ſed coactum, victúmque à Chriſto egredi. ita Theoph. Euthym.& alij. Hinc

Tropologicè S.Gregorius homil.12.in Ezech. docet dæmonem peccatores, dum conuertuntur, mirè vexare,tentare & cruciare: *Mox*, inquit, *vt*
Gregor. *animus amare cæleſtia cœperit, mox vt ad viſionem pacis intimæ totâ ſe intentione collegerit,antiquus ille aduerſarius qui de cælo lapſus eſt,inuidet,& inſidiari amplius incipit, & acriores quàm conſueuerat tentationes admouet, ita vt plerumque ſic reſiſtentem animam tentet, ſicut ante nunquam tentauerat quãdo poſſidebat,vnde ſcriptum eſt: Fili,accedens ad ſeruitium Dei, ſta in iuſtitia & timore.& præpara animam tuam ad tentationem.* Et paulò pòſt: *Quid eſt enim quod obſeſſum hominem antiquus hoſtis, quem poſſeſſum non diſcerpſerat, deſerens diſcerpſit, niſi quod plerumque dum de corde expellitur, acriores in eo tentationes generat,quàm prius excitauerat,quando hoc quietus poſſidebat?*

Et exclamans, cum horrendo eiulatu, incondito ſtridore & fremitu, vt oſtenderet quàm inuitè exiret,quantáq; ſibi vis fieret à Chriſto:nihil enim articulatũ dixit, aut prolocutus eſt. Nam Chriſtus ei loqui vetuerat dicens: *Obmuteſce*, ita Euthym. *Clamauit*, ait, *voce magna flagellatus imperio dominico,non dixit tamen quid clamauerit, eo quòd voces nihil ſignificantes ediderit.* Addit Titus in Lucæ 4. verſ.35. *Etenim animo reſtitutus homo mentíſque compos effectus, ſobrij modeſtíque viri oratione vtebatur.*

VERS. 27. QVÆNAM DOCTRINA HÆC NOVA? quia
Luc.4. 36. (quòd) IN POTESTATE ETIAM SPIRITIBVS
IMMVNDIS IMPERAT. q.d. quænam eſt hæc doctrina cæleſtis & diuina, vtpote quam Deus è cælo tot támque potentibus miraculis confirmat: Chriſtus enim eius doctor non per preces, ſed merâ poteſtate ſolóque iuſſu dæmonibus imperat, vt exeant, ET OBEDIVNT EI. Quare neceſſum eſt vt ipſe ſit Meſſias Dei filius, verúſque Deus: hic enim ſolus pro poteſtate ſua imperat dæmonibus.

CVM OCCIDISSET SOL. Græcè ὅτε ἔδυ ὁ ἥλιος, VERS. 32.
id eſt, cum ſol quaſi mari abſorptus & merſus eſ- Matth.8.15.
ſet: δύομαι enim eſt abſorberi,mergi, ſubmergi, Luc.4.40.
dicitúrque de inſulis, quæ à mari ſorbentur & *Sol occũbens*
merguntur. Hæc phraſis ergo petita eſt à ſenſu *mari mergi*
vulgi, qui putat ſolem,dũ occumbit, mergi oceano. *videtur.*
Vnde Virgil.7. Æneid. ſic canit:

---Sol vtrumque recurrens
Reſpicit oceanum.

Et Tibullus lib.2.

Solis anhelantes abluit amnis equos.

Et Boëtius lib.2.de Conſol.

Quos videt condens radios ſub vndas,
Phœbus extremo veniens ab ortu.

Et lib. 3.

Cadit Heſperias Phœbus in vndas.

ET ERAT OMNIS CIVITAS. Capharnaum, VERS. 33.
vt patet ex v.21.CONGREGATA AD IANVAM, domus Petri & Andreæ,vbi hoſpitabatur Ieſus,vt patet verſ.29.

ET CVRAVIT MVLTOS, ſcilicet omnes qui VERS. 34.
ipſi offerebantur,vt habet Matth.c.8.16. hi enim Matth.8.16
erant multi.Ita Theophyl.& Euthym. Luc.4.v 40. 41.

ET NON SINEBAT EA LOQVI, QVONIAM (quòd) SCIEBANT EVM. q.d. Non ſinebat dæmones loqui, quòd ipſi noſſent Ieſum eſſe Meſſiam,ob cauſas quas recenſui v.25.Qualis,& quãta fuerit hæc dæmonum notitia, dicam cap.3.12. Arabicus: *Et non ſinebat dæmonia loqui, quoniam ſciebant quòd ipſe eſſet ipſe*,id eſt,quòd ipſe erat is, qui reipſa erat,ſcilicet Meſſias & Saluator mundi.

ET DILVCVLO VALDE. Græcè καὶ πρωῒ ἔννυ- VERS. 35.
χον,id eſt,*& manè cùm multa adhuc eſſet nox.* Erat Luc.4. 35.
enim diluculum profundum,primum & ſummũ, cùm adhuc ſunt tenebræ. Vnde nox vocari potuit à Marco,licèt à Luca c.4 v.43. vocetur dies, quia ſcilicèt erat aurora diei, ſiue diluculum quo oriri incipit dies. *Abiit in deſertum*:tum vt ibi quietius & attentius oraret. Vnde ſequitur: *ibíque orabat*: tum vt poſt tot miracula fugeret hominum laudem & plauſum,vt nos idem facere doceret. Simile fecit Matth.14.21.Ita Theophyl.& Euthym. Diſce hìc à Chriſto auroram dare orationi, ac diluculo ſurgere vt meditationi vaces, & primitias diei Deo tribuas, Aurora enim muſis amica, ſed amicior Deo & Angelis. Vide dicta Deuteron.6. verſ.7.

ET COMMINATVS EST EI, STATIMQVE
EIECIT ILLVM. Græcè: *Et comminatus ei ſtatim* VERS. 43.
*eiecit illum.*q.d.grauiter & minans iuſſit ei miracu- Luc.5. 14.
lum ſanitatis à ſe patratum celare, ideóque *ſtatim eiecit illum*,id eſt,illum à ſe ablegauit,emiſit, abire iuſſit,ne ſciretur quòd ipſe illum à lepra curaſſet, idque vt daret nobis exemplum fugiendæ vanæ gloriæ & plauſus hominum. Vnde explicans ſubdit: *Vide nemini dixeris.*

OSTENDE TE PRINCIPI SACERDOTVM. VERS. 44.
Græcè ἱερεῖ,id eſt,ſacerdoti. Non enim ſolus ſum- Matth.8.4.
mus Pontifex,ſed & quiuis Sacerdos iudicare po- Luc.5. 14.
terat de lepra,num illa eſſet curata necne,vt patet Leuit.13.2. Verìſimile tamen eſt, quòd quia cauſa lepræ erat grauis & difficilis, iudicium illius ex Pontificum interpretatione & decreto reſeruatum fuerit *Principi Sacerdotum*,vt hìc dicitur, hoc eſt,vni è 24.primoribus Sacerdotum, qui viciſſim per hebdomadas ſingulas præerant cæteris Sacerdotibus,ac ſacrificiis, cæteríſque templi officiis & ritibus

Digitized by Google

ritibus ex ordinatione Dauidis, vt patet 1. Paral. 24. verſ. 3. & ſeq.

Vers. 45. Luc. 5. v. 15. 16. At ille egreſſus cœpit prædicare et diffamare (diuulgare. Arabicus *promulgare*) sermonem, id eſt, rem & factum, puta miraculum ſanatæ lepræ in ſe à Chriſto patratum: quia ſentiebat hoc eſſe ad Dei & Chriſti gloriam, etſi Chriſtus humilitatis & modeſtiæ ſtudio imperaſſet ei ſilentium; ſed ipſe hoc imperium cenſebat non eſſe præceptum.

Ita vt iam non poſſet manifeſte introire in civitatem, ſine verecundia ob honorem & plauſum populi, Chriſto ob tantum miraculum applaudentis: vel *non poſſet*, id eſt, non vellet. Sic enim accipi ſubinde *poſſe* pro *velle* multis exemplis docet Nazianz. Orat. 4. de Theol.

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS.

Primò, paralytico ſanitatem, tam animæ quàm corporis reſtituit.

Secundo, verſ. 14. è telonio vocat Matthæum ad ſui ſequelam. Scribis obmurmurantibus reſpondet: Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores.

Tertiò, Phariſæis dat cauſam cur diſcipuli ſui non ieiunent, eoſdémque ſpicas in Sabbatho ad famem leuandam vellentes excuſat.

Vers. 1. ET iterum intrauit Capharnaum poſt dies, 2. & auditum eſt
quòd in domo eſſet, & conuenerunt multi, ita vt non caperet
neque ad ianuam, & loquebatur eis verbum. 3. Et venerunt
ad eum ferentes paralyticum, qui à quattuor portabatur. 4. Et
cùm non poſſent offerre eum illi præ turba, nudauerunt tectum
vbi erat: & patefacientes ſubmiſerunt grabatum, in quo paralyticus
iacebat. 5. Cùm autem vidiſſet Ieſus fidem illorum,
ait paralytico: Fili, dimittuntur tibi peccata tua. 6. Erant autem illic quidam
de Scribis ſedentes, & cogitantes in cordibus ſuis: 7. Quid hic ſic loquitur?
blaſphemat Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus? 8. Quo ſtatim cognito
Ieſus ſpiritu ſuo, quia ſic cogitarent intra ſe, dicit illis: Quid iſta cogitatis
in cordibus veſtris? 9. Quid eſt facilius, dicere paralytico: Dimittuntur tibi
peccata; an dicere: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula? 10. Vt autem
ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, (ait paralytico)
11. tibi dico: Surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam.
12. Et ſtatim ſurrexit ille: & ſublato grabato, abiit coram omnibus, ita vt mirarentur
omnes, & honorificarent Deum, dicentes: Quia numquam ſic vidimus.
13. Et egreſſus eſt rurſus ad mare: omniſque turba veniebat ad eum, & docebat
eos. 14. Et cùm præteriret, vidit Leui Alphæi ſedentem ad telonium, & ait illi:
Sequere me. Et ſurgens ſecutus eſt eum. 15. Et factum eſt, cùm accumberet
in domo illius, multi publicani & peccatores ſimul diſcumbebant cum Ieſu, &
diſcipulis eius: erant enim multi, qui & ſequebantur eum. 16. Et Scribæ &
Phariſæi videntes, quia manducaret cum publicanis & peccatoribus, dicebant
diſcipulis eius: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit
Magiſter veſter? 17. Hoc audito Ieſus ait illis: Non neceſſe habent ſani
medico, ſed qui malè habent: non enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores.
18. Et erant diſcipuli Ioannis & Phariſæi ieiunantes: & veniunt, & dicunt illi:
Quare diſcipuli Ioannis & Phariſæorum ieiunant, tui autem diſcipuli non ieiunant?
19. Et ait illis Ieſus: Numquid poſſunt filij nuptiarum, quamdiu ſponſus cum illis
eſt, ieiunare? Quanto tempore habent ſecum ſponſum, non poſſunt ieiunare.
20. Venient autem dies cùm auferetur ab eis ſponſus: & tunc ieiunabunt in illis
diebus. 21. Nemo aſſumentum panni rudis aſſuit veſtimento veteri: alioquin
aufert ſupplementum nouum à veteri, & maior ſciſſura fit. 22. Et nemo mittit
vinum nouum in vtres veteres: alioquin dirumpet vinum vtres, & vinum effundetur,
& vtres peribunt: ſed vinum nouum in vtres nouos mitti debet. 23. Et factum

ctum eſt iterum cùm Dominus ſabbathis ambularet per ſata, & diſcipuli eius cœ-
perunt progredi, & vellere ſpicas. 24. Phariſæi autem dicebant ei: Ecce, quid fa-
ciunt ſabbathis quod non licet? 25. Et ait illis: Numquam legiſtis quid ſecerit Da-
uid, quando neceſſitatem habuit, & eſuriit ipſe, & qui cum eo erant? 26. quomodo
introiuit in domum Dei ſub Abiathar principe ſacerdotum, & panes propoſitionis
manducauit, quos non licebat manducare, niſi ſacerdotibus, & dedit eis qui cum
eo erant? 27. Et dicebat eis: Sabbathum propter hominem ſactum eſt, & non
homo propter ſabbatum. 28. Itaque Dominus eſt filius hominis, etiam ſabbati.

Vers. 1. Matth 9.1. ET ITERVM INTRAVIT CAPHARNAVM POST DIES. Aliqui Codices addunt *octo:* Sed *τὸ octo*, delent Græca, Romana, Arabicus & alij: *Poſt dies* ergo, id eſt poſt aliquot dies: non enim definit numerum, vt neſciamus an pauci fuerint an multi.

Vers. 2. ET CONVENERVNT MVLTI, ITA VT NON CAPERET NEQVE AD IANVAM. Græcè clarius *ὥστε μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν*, id eſt vt non caperent eos loca etiam quæ ad ianuam erant, ſcilicet veſtibulum domus, aut cubicula, fortè etiam platea oſtio vicina. Arabicus: *Et confeſtim conuenerunt multi, ita vt non caperet eos locus ad ianuam.*

Vers. 5. Matth. 9. 2 Luc. 5. 20. FILI DIMITTVNTVR TIBI PECCATA TVA. Audi Bedam: Curaturus prius dimittit peccata, vt oſtenderet eum ob culpam pati. Affliguntur verò homines corporis moleſtiis, aut ad augmentum meriti, vt Iob & Martyres: aut ad humilitatis conſeruationem, vt Paulus: aut ad correctionem peccati, vt ſoror Moyſi & hic paralyticus: aut ad Dei gloriã, vt cæcus natus: aut ad initiũ damnationis, vt Herodes.

Addit Beda, portari hunc paralyticum à quatuor portitoribus, vt ſignificetur quòd quatuor virtutibus ad promerendam ſoſpitatem homo fiducia mentis erigitur; ſcilicet prudentia, fortitudine, iuſtitia & temperantia.

Vers. 11. Matth. 9 6. Luc. 5 24. SVRGE TOLLE GRABATVM TVVM. Genus eſt lecti, de quo vti & de cæteris dixi Matth. 9. 6.

Vers. 14. Matth. 9. 9. Luc 5. v. 27. 28. VIDIT LEVI ALPHÆI, id eſt vidit Matthæum, qui alio nomine dictus eſt Leui, antequam à Chriſto vocaretur, nam poſt vocationem nominatur ſemper Matthæus. *Alphæi*, ſcilicet filius, vt habet Syrus. Alius eſt hic Alphæus, ab Alphæo, qui fuit maritus Mariæ Cleophæ, ex eáque genuit Iacobũ minorem & Iudam. Matth. 10. 3. Lucas & Marcus vocant eum Leui, vt eius honori conſulant, quia hoc nomen paucis erat notum. Matthæus verò ſe Matthæum nominat, vt ſeſe humiliet, ac peccatorem & publicanum fuiſſe palam profiteatur.

Beda. ET SVRGENS SECVTVS EST EVM, illico relictis omnibus. Vnde Beda: *Reliquit propria, inquit, qui rapere ſolebat aliena. Reliquit etiam imperfectas & incompoſitas rationes vectigalium, quia Dominus eũ ita accenderat, vt vocantem ſtatim ſequeretur.*

Vers. 26. Matth 12 4. Luc. 6. 4. SVB ABIATHAR. Dices, 2. Regum 21. v. 6. dicitur id factũ ſub Achimelech, qui erat pater Abiathar. Reſp. primò, Abiathar iam tum erat Pontifex cum patre Achimelech, quia patre abſente, ægrotante vel occupato ipſe Pontificis munia obibat, eratque patri ſeni breui morituro propediem in Pontificatu ſucceſſurus. Hinc ſub Abiathar dicitur contigiſſe, quod propriè ſub patre eius Achimelech contigit. Audi Bedam: Quod Dominus Abiathar principem ſacerdotum pro Achimelech appellat, nihil habet diſſonantiæ: ambo enim fuerunt illic, cum veniẽs Dauid panes petiit & accepit. Occiſo autem Achimelech à Saule, fugit Abiathar ad Dauid, & comes factus eſt totius exilij eius Poſtea eo regnante ſummi ſacerdotij gradum accepit, ac toto tempore regni illius in Pontificatu perſeuerans, multo maioris excellẽtiæ quàm pater effectus eſt; ideóque dignus fuit, cuius memoriam Dominus etiam viuẽte patre quaſi ſummi faceret ſacerdotij.

Secundò, & certius liquet ex Script. tam patrẽ quàm filium fuiſſe binomium, & vtrumque nunc vocari Abiathar, nunc Achimelech, vt patet 2. Reg. 8. 17. 1. Paral. 18. v. 16. & c. 24. 6. Ita Ianſen. Toletus, Salmeron, Franc. Lucas & alij.

SABBATHVM PROPTER HOMINEM FACTVM (Syrus *creatum*) EST, ET NON HOMO PROPTER SABBATHVM. Vers. 27.
q. d. Sabbathum ad hominis bonum & commodũ inſtitutum eſt, vt ſcilicet homo corpus ſuum labore continuo ſex hebdomadæ dierum fatigatum, quiete Sabbathi reficeret & reſtauraret: mentem verò applicaret ad ea quæ ſalutis ſunt æternæ, ſcilicet ad audiendam, conſiderandam & meditandam Dei legem, voluntatem, beneficia, maieſtatem, quibus ſe excitaret ad pœnitentiam, gratiarũ actionem & amorem Dei, itáque ſe iuſtificaret & ſanctificaret. Vis argumenti eſt hæc: Sabbathum propter homines inſtitutũ eſt, non homo propter Sabbathũ. Ergo ſi quies Sabbathi valde homini ſit noxia, relinquenda eſt, & labor capeſſendus, vt homini conſulatur; ideóque rectè ego hic permitto meis diſcipulis modicum laborẽ vellendi ſpicas in Sabbatho, vt fami ſuæ conſulant: præſtat enim Sabbathi quietem perire, quàm hominem perire.

ITAQVE DOMINVS EST FILIVS HOMINIS ETIAM Vers. 28.
SABBATHI. Nonnulli *τὸ itáque* propriè accipiunt, Matth. 12 5.
vt illatiuum ex dictis v. præcedenti. q. d. quia Sab- Luc. 6. 5.
bathum factum eſt propter hominem: filius autem hominis, id eſt Chriſtus eſt Dominus omniũ hominum, & rerum omnium quæ ad hominum ſalutem pertinent (illius enim cauſa in mundum & carnẽ venit) ergo ipſe quoque Dominus eſt Sabbathi, vt in eo diſpenſare poſſit. Verùm planius & ſimplicius *τὸ itaque* accipias non vt illatiuum, ſed vt completiuum pro *denique*. Vnde Arabicus vertit *&*. q. d. Denique filius hominis, .i. ego Chriſtus, quia Meſſias, & Deus, ſum Dominus Sabbathi, qui ſicut illud primitus inſtitui, ſic pro hominum ſalute illud ad libitum temperare, laxare & abolere poſſum. Eſt noua & vltima ratio, qua Chriſtus Scribis probat, diſcipulis ſuis licere vellere ſpicas in Sabbatho vt fami ſuæ ſuccurrant. Cætera huius capitis explicui Matth. c. 9 & cap. 12.

Myſticè, Chriſtus Sabbatho ſanans, ſignificat eos qui in paſſionibus habent requiem, ait Theoph. poſſe peccatores paſſionibus agitatos curare, & ad virtutem ducere. Plenius Beda: Diſcipuli, ait, ſunt Doctores: ſata, inſtituti in fide, quos dum illi viſitant, eorum ſalutem eſurientes, à terrenis eruunt, & manibus, id eſt exemplis à carnis concupiſcentia quaſi à folliculis exuunt: manducant autem, id eſt Eccleſiæ membris incorporant: in Sabbatho verò, quia pro ſpe futuræ quietis hoc fit.

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS.

Primò, manco manum aridam Chriſtus reſtituit Sabbatho, inde cum turbis ſecedit ad mare, vbi multos ægros & dæmoniacos ſanat.

Secundò, verſ. 13. in monte è diſcipulis ſeligit duodecim Apoſtolos, eóſque euangelizatum mittit, cum poteſtate infirmos curandi & dæmones eiiciendi.

Tertiò, verſ. 22. Scribas calumniantes quòd in Beelzebub dæmones expelleret, confutat, aitque hanc eſſe blaſphemiam in Spiritum ſanctum, quæ nunquam remittitur.

Denique verſ. 31. docet matrem & fratres ſuos eſſe eos, qui faciunt voluntatem Dei Patris ſui.

VERS. I. ET introiuit iterum in ſynagogam: & erat ibi homo habens ma-
num aridam. 2. Et obſeruabant eum, ſi Sabbatis curaret, vt
accuſarent illum. 3. Et ait homini habenti manum aridam:
Surge in medium. 4. Et dicit eis: Licet ſabbathis benefa-
cere, an malè? animam ſaluam facere, an perdere? At illi ta-
cebant. 5. Et circumſpiciens eos cum ira contriſtatus ſu-
per cæcitate cordis eorum, dicit homini: Extende manum
tuam. Et extendit, & reſtituta eſt manus illi. 6. Exeuntes autem Phariſæi, ſtatim
cum Herodianis conſilium faciebant aduerſus eum, quomodo eum perderent.
7. Ieſus autem cum diſcipulis ſuis ſeceſſit ad mare: & multa turba à Galilæa &
Iudæa ſecuta eſt eum, 8. & ab Ieroſolymis, & ab Idumæa, & trans Iordanem:
& qui circa Tyrum & Sidonem, multitudo magna, audientes quæ faciebat, vene-
runt ad eum. 9. Et dixit diſcipulis ſuis vt nauicula ſibi deſeruiret propter turbam,
ne comprimerent eum, 10. multos enim ſanabat, ita vt irruerent in eum vt il-
lum tangerent quotquot habebant plagas. 11. Et ſpiritus immundi, cùm illum
videbant, procidebant ei: & clamabant dicentes: 12. Tu es Filius Dei. Et
vehementer comminabatur eis ne manifeſtarent illum. 13. Et aſcendens in
montem vocauit ad ſe quos voluit ipſe: & venerunt ad eum. 14. Et fecit vt
eſſent duodecim cum illo: & vt mitteret eos prædicare. 15. Et dedit illis pote-
ſtatem curandi infirmitates, & eiiciendi dæmonia. 16. Et impoſuit Simoni no-
men Petrus: 17. & Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem Iacobi, & impo-
ſuit eis nomina Boanerges, quod eſt, Filij tonitrui: 18. & Andream, & Philip-
pum, & Bartholomæum, & Matthæum, & Thomam, & Iacobum Alphæi, &
Thaddæum, & Simonem Cananæum, 19. & Iudam Iſcariotem, qui & tradidit
illum. 20. Et veniunt ad domum: & conuenit iterum turba, ita vt non poſſent
neque panem manducare. 21. Et cum audiſſent ſui, exierunt tenere eum: dice-
bant enim: Quoniam in furorem verſus eſt. 22. Et Scribæ, qui ab Ieroſolymis
deſcenderant, dicebant: Quoniam Beelzebub habet, & quia in principe dæmo-
niorum eiicit dæmonia. 23. Et conuocatis eis, in parabolis dicebat illis: Quo-
modo poteſt ſatanas ſatanam eiicere? 24. Et ſi regnum in ſe diuidatur, non po-
teſt regnum illud ſtare. 25. Et ſi domus ſuper ſemetipſam diſpertiatur, non po-
teſt domus illa ſtare. 26. Et ſi ſatanas conſurrexerit in ſemetipſum, diſpertitus
eſt, & nou poterit ſtare, ſed finem habet. 27. Nemo poteſt vaſa fortis ingreſſus
in domum diripere, niſi priùs fortem alliget, & tunc domum eius diripiet.

28. Amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filiis hominum peccata,
& blaſphemiæ quibus blaſphemauerint: 29. qui autem blaſphemauerit in ſpi-
ritum ſanctum, non habebit remiſſionem in æternum, ſed reus erit æterni delicti.
30. Quoniam dicebant: Spiritum immundum habet. 31. Et veniunt mater
eius & fratres: & foris ſtantes miſerunt ad eum vocantes eum, 32. Et ſedebat
circa eum turba: & dicunt ei: Ecce mater tua & fratres tui foris quærunt te.
33. Et reſpondens eis, ait: Quæ eſt mater mea, & fratres mei? 34. Et circum-
ſpiciens eos, qui in circuitu eius ſedebant, ait: Ecce mater mea, & fratres mei.
35. Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, & ſoror mea, & mater eſt.

Vers. 4. Matt. 12.12. Luc. 6. 9. ET DICIT EIS: LICET SABBATHIS BENEFACERE AN MALE? ANIMAM SALVAM FACERE AN PERDERE? Legit interpres ἀπολέσαι, id eſt perdere: iam legunt ἀποκτεῖναι, id eſt occidere; ſed perdere hoc loco eſt aptius. Agitur enim de manco, qui manum habebat aridam, non de mortuo vel occiſo aut occidendo. De manco hoc curando Scribæ mouerant Chriſto ſcrupulum & dubium: *Si licet Sabbathis curare?* Chriſtus hoc dubium alia interrogatione non dubia, ſed clara reſoluit dicens: *Licet Sabbathis benefacere, an male? animam ſaluam facere, an perdere? Animam*, id eſt hominem, ait S. Auguſt. Eſt Synecdoche: à parte enim ſignificatur totum. Senſus eſt. q.d. Si quis ægro vel grauiter afflicto, qualis eſt hic mancus habens manum aridam, die Sabbathi non ſuccurrat & benefaciat ſi id facere poſſit (vti ego Chriſtus poſſum) hic ei malefacit: negat enim ei opem lege charitatis debitam. Similiter ſi quis hominem in graui neceſſitate conſtitutum, die Sabbathi non ſaluet cum ſaluare poſſit, hic cenſetur eum perdere; ergo licet mihi Sabbatho mancum hunc curare: niſi enim hoc beneficium ei præſtitero, cenſebor ei nocuiſſe & malefeciſſe, ac niſi eum ſaluum fecero, cenſebor eum perdidiſſe, vtpote qui beneficentiam & opem illi afflicto, quaſi debitam ademerim, ac durus & immiſericors in eum extiterim, relinquens eum in ſua afflictione, quam facile tollere poteram. Simili ſenſu ait S. Auguſt. *ſi famentem non paniſti, occidiſti*, quia permiſiſti eum fame emori. Sic ſi à latrone perimendum non liberaſti cum poſſes, eum occidiſti; eius enim mors & cædes tibi ad culpam & pœnam à Deo imputabitur, perinde ac ſi eum occidiſſes. Significat ergo Chriſtus, Sabbatho non benefacere ægro cũ poſſis, eſſe eidem malefacere. Atqui nunquã licet malefacere, ergo ſemper licet tali benefacere, adeóq; in Sabbatho; hoc enim Deo & operibus bonis dicatum eſt. Vnde grauius peccatum eſt, in Sabbatho malefacere quàm aliis diebus. Sic enim violatur ſanctitas Sabbathi, ſicut benefaciendo illa magis celebratur & ſanctificatur.

Vers. 5. Matt. 12.13. Luc. 6. 10. ET CIRCVMSPICIENS EOS CVM IRA. Incredulitati eorum iraſcens, ait Interlin nimirum vultu toruo & irato oſtendens ſe indignari Scribarum menti cæcæ, peruerſæ & obſtinatæ, quã Chriſti miracula & beneficia in Sabbatho patrata, quaſi malè & contra legem Sabbathi colendi facta accuſabant. Hinc patet, quòd in Chriſto fuerit vera ira, triſtitia, cæteræque paſſiones & affectus, qui ſunt in aliis hominibus, ſed domitæ & rationi ſubiectæ; quare ira erat ei cos virtutis. *Ira*, ait Franc. Lucas, *nobis eſt paſſio, Chriſto tanquam actio erat: nobis ſpontè oritur, a Chriſto in ſe excitatur: orta in nobis reliquas corporis animiq; vires turbat, nec pro arbitrio poteſt reprimi; à Chriſto excitata, mouet quod ipſe moueri velit, turbat nihil, denique quieſcit pro volũtate ipſius.*

Hoc eſt quod ait S. Leo Epiſt. 11. *Senſus corporei vigebant* (in Chriſto) *ſine lege peccati, & veritas affectionum ſub moderamine Deitatis & mentis.*

Porrò *ira*, ait Ariſtot. lib. 1. de Anima c. 1 text. 16. eſt *appetitio doloris viciſſim aduerſario inferendi.* Vnde Nyſſenus (vel potius Nemeſius Chriſtianus Philoſ. huius enim nomine extat hic liber tom. 9 Biblioth SS. Patrum) lib. 4. Philoſ. c. 13. *Ira*, ait, *eſt recruciationis appetitus.* Et Lactant. lib. de Ira Dei ex Poſſidonio: *Ira*, ait, *eſt cupiditas puniendi eius, à quo te iniquè læſum putas.* Vnde Ira in aliis hominibus naſcitur ex amore ſui: in Chriſto verò naſcebatur ex amore Dei: quia enim ipſe ſummè amabat Deum, hinc de eius offenſa, per peccata & peccatores facta, ſummè triſtabatur & iraſcebatur, volens illam offenſam compenſare vel puniendo, vel corrigendo peccatores & infideles. Quare ira Chriſti erat zelus, vel zelo condita, vti in Angelis & beatis non eſt ira, ſed zelus. Vide D. Thom. & Scholaſt 3. p. q. 15 art. 9. An in Deo ſit proprius iræ affectus, variant Doctorum ſententiæ. Alij enim cum Suarez Opuſc. de diuina iuſtitia ſect. 5. n. 2. affirmant: alij cum Vaſquez tom. 1. in 1. p. diſp. 84. cap. 4. negant.

CONTRISTATVS SVPER CÆCITATE (Syrus *duritie* vel *callo*) CORDIS EORVM. Græcè συλλυπούμενος, id eſt condolens & commiſerans, quòd odio & inuidia excæcati & obdurati, nollent agnoſcere ipſum eſſe Meſſiam, ſed ipſius beneficia Sabbatho in ægros collata peruerterent, & vt maleficia calumniarentur. Significat ergo Ieſu iram non proceſſiſſe ex appetitu vindictæ, ſed mixtam fuiſſe commiſeratione, Ieſũmque peccatis iratum fuiſſe, ſed peccatoribus condoluiſſe; vtpote quos amabat & ſaluare ſatagebat. Denique omnis ira mixta eſt triſtitia: iratus enim dolet & triſtatur ob malum cui iraſcitur, adeóque triſtitia de malo cauſat acuitque iram, vt ipſa animosè malum hoc contriſtans amoueat. Ita D. Thom. & Schol loc. cit.

VT NAVICVLA SIBI DESERVIRET. Græcè προσκαρτερῇ, id eſt vt eſſet præſto ad manum & vt Budæus vertit, vt aſſidua eſſet comes, vt irruente turba illico in nauim ſe reciperet, ne ab illa comprimeretur. Vers. 9.

PLAGAS. Græcè μάστιγας, id eſt flagella, puta plagæ & morbi, quibus Deus homines ob pecca- Vers. 10. Matt. 12 15
ta caſtigat & flagellat. Significat ergo ſæpe morbos eſſe flagella, ac à Deo ob peccata immitti, vt illa caſtiget.

ET SPIRITVS IMMVNDI CVM ILLVM VIDEBANT, PROCIDEBANT EI; id eſt accidebant ei ad pedes genuflexi, non ex religione & amore, ſed ex metu & timore ſupplicium ſuum deprecaturi, ne ſcilicet eos ex hominibus eiiceret & in tartara relegaret. Vers. 11.

Corn. à Lapide in S. Marcum.

Et clamabant, vt ab eis honoratus & laudatus parceret eis.

Dicentes : Tv es filivs Dei. Quæres, an *An dæmon agnouerit Chriſtum.* dæmones verè cognouerint Ieſum eſſe Meſſiam, ſiue Chriſtum Dei filium? Reſp. ex hoc loco & ex Matth. 8.29. & ex Lucæ c.4.41. ac ex Patribus & interpretibus communiter in ea loca commentantibus, liquet dæmones, licet in baptiſmo Chriſti & ante baptiſmum non planè eum cognouerint; nam poſt baptiſmum tentarunt eum, vt quis eſſet ipſe agnoſcerent; ipſos tamen poſtea, id cognouiſſe ex tot tantiſque miraculis, quæ euidenter videbant eſſe vera miracula, ac ſuam & Angelorum omnémque naturalem vim tranſcendere, & à ſolo Deo ſupernaturali vi patrari, quæque Chriſtus faciebat hoc fine & ſcopo, vt probaret primò, ſe eſſe Meſſiam Patribus promiſſum; ſecundò, ſe eſſe Deum Deique filium; hinc inquam, dæmones cognouiſſe Ieſum & eſſe Meſſiam & eſſe Dei filium, maximè dum eum miraculis Chriſti conſerebant Scripturas & prophetias veteres de Chriſto, quæ ipſum talem fore, qualis erat Ieſus, taliáque miracula patraturum prædixerant.

Vbi tamen aduerte, dæmones non ita clarè & firmiter idipſum cognouiſſe. quin alia ex parte cogitantes magnitudinem myſterij, tantæ dignationis & humiliationis Chriſti incarnati, quod videretur naturaliter incredibile, præſertim ſuperbiſſimo diabolo, ſubinde hæſitarent, & dubitarent an Ieſus verè eſſet Meſſias & Dei filius. Magis hæſitarunt, imò ignorarunt finem & fructum huius myſterij: quòd ſcilicet per Chriſti incarnationem, crucem & mortem redimendi eſſent homines, itáque ſuum in eis regnum eſſet euertendum, & regnum Dei erigendum, maximè quia excæcabat eos odium Ieſu, quem quia videbant virum eſſe ſanctiſſimum, & plurimas ſibi animas eripere, hinc eum omnino ſibi oppugnandum euertendúmque & necandum ſumpſerunt. Vnde factum eſt, vt ipſi odio Ieſu excæcati, S. Scripturas alioqui claras de Chriſti cruce & morte, ac noſtra per eam redemptione vel non conſiderarent, vel non intelligerent: quocirca ipſi Ieſum velut hoſtem iuratum, per Iudæos crucifixerunt & occiderunt, itáque neſcienter ſuum regnum euerterunt. Ita S. Leo ſerm. 9 de Paſſione: *Nec ipſe*, inquit, *diabolus intellexit, quod ſæuiendo in Chriſtum ſuum deſtrueret principa-*
Leo. *tum; qui antiquæ fraudis iura non perderet, ſi ſe à Domini Ieſu ſanguine contineret: Sed malitia nocendi auidus, dum irruit ruit, dum capit captus eſt; dum perſequitur mortalem, incidit in Saluatorem.*

Vers. 14. Et fecit vt essent dvodecim cvm illo,
Luc. 6. 13. quaſi eius Apoſtoli contubernales & Legati ex Latere. Vnde ſubdit: Et vt mitteret eos prædicare.

Vers. 15. Et dedit illis potestatem cvrandi infir-
Matth. 10. 1. mitates. *Dedit*, non iam cum eos deſignauit
Luc. 9. 1. dumtaxat & Apoſtolos creauit, ſed poſtea cum
Infra 6. 7. miſit eos prædicatum cap. 6. 7. tunc enim prædicationem confirmare debebant miraculis. Eſt ergo hîc Prolepſis, ſiue Anticipatio.

Vers. 16. Et imposvit Simoni nomen Petrvs. Ante hæc verba Græci Codices nonnulli habent, πρῶτον σίμωνα, id eſt *primum Simonem*, ſcilicet conſtituit inter Apoſtolos. ſed hæc verba omittunt cæteri: idipſum tamen ſatis intelligitur ex eo, quòd Petrus hîc primus à Chriſto nominetur, noménque ei mutetur, vt qui prius vocabatur Simon deinde vocetur Syriacè *Cephas*, Græcè & Latinè Petrus, id eſt petra: quia ipſe à Chriſto conſtituendus erat petra & baſis Eccleſiæ. Quare hoc nomen Cephæ, ſiue Petri Simoni à Chriſto promiſſum fuit Ioan. 1.42. ſed reipſa inditum Matth. 16.18.

Et Iacobvm Zebedæi et Ioannem fra- Vers. 17.
trem eivs (Iacobus prius nominatur, quia erat Matth. 10. 2.
ſenior Ioanne, qui omnium Apoſtolorum fuit Luc. 6. 14.
iunior & ætate minimus) et imposvit eis nomina Boanerges, qvod est (ſignificat) filii tonitrvi. *Nomina.* non dicit nomen, ſed *nomina*, quia plures erant, ſcilicet duo vnde plura requirebant nomina; ſcilicet Boanerges, quod eſt plurale & ſignificat non filium, ſed *filios tonitrui*, in plurali, id eſt tonantes, ſcilicet Chriſti Euangelium & dogmata.

Boanerges. Sic & Arabicus, Ægyptius, Perſicus, Boanerges.
Æthiopicus verò, *Baanerges.* Hoc nomen eſt cor- quid?
ruptum; nam Hebraicè vel potius Syriacè dicendum eſſet *Banerges*, aut *Bonerges*, quomodo habent quædam exemplaria, teſte Franc. Luca in Notation. hîc notat. 460. Syri enim, vti & Bauari ac Weſtphali vocalem *a* pronunciant vt *o*, ac *e* pronunciant vt *a*. Vnde pro Semuel dicunt Samuel, pro Selomon Salomon, pro *bene* dicunt *bane*, id eſt filij. Fortè *Banerges* corruptum verſúmque eſt in *Boanerges* ab imperitis, putantibus *boa* ſignificare boatum tonitrui. Ita Franc. Lucas.

Porrò *Banerges*, vt rectè notat Ianſen. & Angelus Caninius in Nomin. Hebr. cap. 11. compoſitum & conflatum eſt ex בְּנֵי *bane*, id eſt filij, & רֶגֶשׁ *regeſc*, .i. fremitus, hoc eſt tonitrui. Sic enim Iupiter à Græcis vocatur ὑψιβρεμέτης, id eſt altifremens, id eſt altitonans. Vnde & Syrus hic vertit *bane reges*, id eſt filij tonitrui, pro quo Hebræi dicunt בני רַעַם *bene raam*, ſed Chriſtus Syriacè more illius æui locutus eſt. Eſt ergo hic Metatheſis: tranſponitur enim littera r, & præponitur littera e: nam pro *bane reges* dicitur *banerges*: Similes Metatheſes in eadem littera r ſunt apud alias nationes, vti multis exemplis oſtendit Angelus Caninius in Helleniſmo pag. 64. Sic Græci Poëtæ pro καρδία, id eſt cor, dicunt κραδίη, pro κρατερὸς καρτερὸς, pro τέταρτος τετρατος: Latini pro νεῦρον, dicunt neruus, pro ἅρπαξ rapax, pro ἁρπάζω rapio, pro μορφὴ forma, pro καρκίνος cancer, pro κρέας caro, pro κρίνω cerno; nam qui iudicat, cernere debet. Punicè *gerac*, ἄκρα, arx: Etruſcè *rocca*. *Bigr* Virgo, *darag* gradus, *mecar* marcor, *elmara* mulier, *carmes*, cremeſy Hebr. *arets* (Belgicè *aerde*) terra, *ſippor* paſſer, *kebara* cribrum, *cabbirim* Cherubim, *keraim* crura, *kerem* cornu.

Senſus ergo eſt. q. d. Chriſtus Iacobum & Ioannem nomine nouo vocauit *banerges*, id eſt filios tonitrui, quia eos præ cæteris Apoſtolis deputauit ad illuſtrem prædicationem & propagationem ſui Euangelij, vt vitæ ſanctitate & miraculis eſſent quaſi fulmina, & vocis efficaciâ eſſent quaſi tonitrua, quæ homines etiam infideles & barbaros concuterent, & ad pœnitentiam vitámque ſanctam traducerent. Id patet in Iacobo: quia ipſe ob hanc libertatem & zelum prædicandi, primus inter Apoſtolos Iudæorum & Herodis iram incurrit, ab eiſque capite plexus Martyr occubuit. Actor. c. 12. Idem Hiſpanos & per eos Indos tam Orientales quàm Occidentales conuertit, aliáſque gentes in fide Chriſti vel erudit vel conſeruat. Ioannes verò diutiſſimè & efficaciſſimè prædicauit, vltimúſque Apoſtolorum vitâ functus eſt, cum Aſiam aliáſq; prouincias prædicando Chriſto ſubegiſſet.

ſubegiſſet. Hinc & Euangelium à tonitru diuino
rditur, quaſi Dei tonantis aquila clangens &
ofulminans, dum ita intonat: *In principio erat
verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat
verbum.* Ita S. Epiphan. hæreſi 73. Quocirca dum
ipſe Euangelium ſcriberet, è cælo emicuêre ful-
gura & tonitrua, perinde ac emicuere è monte Si-
na, cum Deus in eo daret legem Moſi & He-
bræis, vti ex Prochoro Ioannis diſcipulo & ex Me-
taphraſte docet Baronius anno Chriſti 99. in fine.

Vide dicta Ezech. 1. v. 14. ad illa; *Ibant in ſimili-
tudinem fulguris coruſcantis*, vbi τὸ *filij tonitrui*,
tripliciter explicui. Sic Pericles orator, non tam
loqui & perorare, quam fulgurare & tonare vide-
batur, ait Quintil. lib. 2. c. 6. Vnde Olympius, id
eſt cæleſtis à Poëtis cognominatus eſt.

Vers. 21. ET CVM AVDISSENT SVI aliqui è cognatis Chri-
ſti. Syrus *fratrueles ipſius.* Ita Euthym. Theoph.
Beda, EXIERVNT TENERE (ligare) EVM: DICEBANT
ENIM QVONIAM (quòd) IN FVROREM VERSVS EST.
Græcè ἐξέϛη, id eſt, extra ſe eſt, mente alienatus eſt,
ex nimia pietate & zelo factus mentis impos, de-
lirus & inſanus. Vide dicta Matth. 12. v. 46. Ara-
bicus: *Dicentes, quoniam ipſe vecors eſſet.* Syrus ad
verbum: *Dicebant eum extra mentem ſuam exiſſe.*
Aliter alij: *Dicentes, quod in deliquium incidit*,
ex inedia, ſeo quòd præ turba non haberet otium
manducandi, v. 20.

CAPVT QVARTVM.

SYNOPSIS.

*Chriſtus primò, proponit parabolas; primò, ſeminantis: ſecundò,
verſ. 21. Lucernæ expoſitæ in candelabro: tertiò, verſ. 26. Seminis:
quartò, verſ. 3. Sinapis.*

*Secundò, verſ. 37. Dormiente ipſo oritur tempeſtas in mari, quam à
diſcipulis excitatus, imperat ventis & mari, ſedat.*

Vers. 1. ET iterum cœpit docere ad mare: & congregata eſt ad eum turba
multa, ita vt nauim aſcendens ſederet in mari, & omnis turba
circa mare ſuper terram erat: 2. & docebat eos in parabolis
multa, & dicebat illis in doctrina ſua: 3. Audite: ecce exiit
ſeminans ad ſeminandum. 4. Et dum ſeminat, aliud cecidit
circa viam, & venerunt volucres cæli, & comederunt illud
5. Aliud verò cecidit ſuper petroſa, vbi non habuit terram
multam, & ſtatim exortum eſt, quoniam non habebat altitudinem terræ: 6. &
quando exortus eſt ſol, exæſtuauit: & eo quòd non habebat radicem, exaruit.
7. Et aliud cecidit in ſpinas: & aſcenderunt ſpinæ, & ſuffocauerunt illud, & fru-
ctum non dedit. 8. Et aliud cecidit in terram bonam: & dabat fructum aſcen-
dentem, & creſcentem, & afferebat vnum triginta, vnum ſexaginta, & vnum
centum. 9. Et dicebat: Qui habet aures audiendi, audiat. 10. Et cum eſſet
ſingularis, interrogauerunt eum hi qui cum eo erant duodecim, parabolam.
11. Et dicebat eis: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei: illis autem, qui
foris ſunt, in parabolis omnia fiunt: 12. vt videntes videant, & non videant,
& audientes audiant, & non intelligant: nequando conuertantur, & dimittantur
eis peccata. 13. Et ait illis: Neſcitis parabolam hanc? & quomodo omnes pa-
rabolas cognoſcetis? 14. Qui ſeminat, verbum ſeminat. 13. Hi autem ſunt,
qui circa viam, vbi ſeminatur verbum, & cùm audierint, confeſtim venit ſatanas,
& aufert verbum, quod ſeminatum eſt in cordibus eorum: 16. Et hi ſunt ſimi-
liter, qui ſuper petroſa ſeminantur: qui cùm audierint verbum, ſtatim cum gaudio
accipiunt illud: 17. & non habent radicem in ſe, ſed temporales ſunt: deinde
orta tribulatione & perſecutione propter verbum, confeſtim ſcandalizantur.
18. Et alij ſunt qui in ſpinis ſeminantur: hi ſunt, qui verbum audiunt.
19. & ærumnæ ſæculi, & deceptio diuitiarum, & circa reliqua concupi-
ſcentiæ introëuntes ſuffocant verbum, & ſine fructu efficitur. 20. Et
hi ſunt, qui ſuper terram bonam ſeminati ſunt, qui audiunt verbum, &
ſuſcipiunt, & fructificant, vnum triginta, vnum ſexaginta, & vnum
centum. 21. Et dicebat illis: Nunquid venit lucerna vt ſub modio ponatur,

aut ſub lecto? nonne vt ſuper candelabrum ponatur? 22. Non eſt enim aliquid
abſconditum, quod non manifeſtetur: nec factum eſt occultum, ſed vt in palam
veniat. 23. Si quis habet aures audiendi, audiat. 24. Et dicebat illis: Videte
quid audiatis. In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis, & adiicietur vobis.
25. Qui enim habet, dabitur illi: & qui non habet, etiam quod habet auferetur
ab eo. 26 Et dicebat: Sic eſt regnum Dei, quemadmodum ſi homo iaciat ſe-
mentem in terram, & dormiat, & exurgat nocte & die, & ſemen germinet, & in-
creſcat dum neſcit ille. 28. Vltrò enim terra fructificat, primùm herbam, deinde
plenum frumentum in ſpica. 29. Et cùm produxerit fructus, ſtatim mittit falcem,
quoniam adeſt meſſis. 30. Et dicebat: Cui aſſimilabimus regnum Dei? aut cui
parabolæ comparabimus illud? 31. Sicut granum ſinapis: quod cùm ſeminatum
fuerit in terra, minus eſt omnibus ſeminibus, quæ ſunt in terra: 32. & cùm
ſeminatum fuerit, aſcendit, & fit maius omnibus oleribus, & facit ramos magnos,
ita vt poſſint ſub vmbra eius aues cæli habitare. 33. Et talibus multis parabolis
loquebatur eis verbum, prout poterant audire: 34. ſine parabola autem non loque-
batur eis, ſeorſum autem diſcipulis ſuis diſſerebat omnia. 35. Et ait illis in illa
die, cùm ſerò eſſet factum: Tranſeamus contra. 36. Et dimittentes turbam, aſſu-
munt eum ita vt erat in naui: & aliæ naues erant cum illo. 37. Et facta eſt pro-
cella magna venti, & fluctus mittebat in nauim, ita vt impleretur nauis. 38. Et
erat ipſe in puppi ſuper ceruical dormiens: & excitant eum, & dicunt illi: Magi-
ſter, non ad te pertinet, quia perimus? 39. Et exurgens comminatus eſt vento,
& dixit mari: Tace, obmuteſce. Et ceſſauit ventus: & facta eſt tranquillitas magna.
40 Et ait illis: Quid timidi eſtis? necdum habetis fidem? Et timuerunt timore
magno, & dicebant ad alterutrum: Quis, putas, eſt iſte, quia & ventus & mare
obediunt ei?

VERS. 10. Luc. 8. 9. *Singularis id eſt ſolus Curt.* ET CVM ESSET SINGVLARIS. Græcè *κατὰ μόνας*, id eſt, *ſolitariè*, hoc eſt *ſolus*, vt vertit Arabicus, ſemotus à turba populi, Syrus *cum eſſet ſolus*. Sic ſolus & ſeparatus ab aliis Latine dicitur ſingulus, quaſi ſine angulo, eo quod illa quæ vnica & ſola ſunt, nequeant conſtituere angulum: à ſingulo dicitur ſingularis, id eſt vnicus & ſolus. Vnde Cicero Academ. qq. 4.
Cicero. *Omitto*, ait, *Ariſtotelem in Philoſophia propè ſingularem*.
Cæſar. Et Cæſar lib. 4. de bello Gallico: *vbi aliquos ſingulares* (ſolos) *ex naui egredi conſpexerant, incitatis equis impeditos adoriebantur*. Hinc & illud:
Pſal. 4. 10. *Quoniam tu Domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me*. Pſalm. 4. 10.

INTERROGABANT EVM. (Ieſum) II QVI CVM EO ERANT DVODECIM. Græcus, Syrus & Arabicus habent, *cum duodecim*. q. d. 70 diſcipuli, qui cum duodecim Apoſtolis erant aſſeclæ Ieſu, interrogabant eum, quis eſſet ſenſus parabolæ ſeminis & ſeminantis. Ita Euthym.

VERS. 21. Luc. 8. 16. NVNQVID VENIT (id eſt adducitur, vel infertur in domum vel cubiculum) LVCERNA, VT SVB MODIO PONATVR? vt abſcondatur ſub vaſe. q. d. Non; ſed vt publicè exponatur omnibúſque luceat. Hac parabola ſignificat Chriſtus nolle ſe myſteria huius parabolæ, cæteráque Euangelij dogmata celari & abſcondi, ſed velle vt diſcipuli eadem ſuo tempore explicent & communicent aliis, qui hoc tempore necdum illa capere poterant: quare illa non ſeruent occulta, ſed vulgent & palam prædicent. Ita S. Hieron. Beda & alij, & patet ex v. ſequenti, cùm ſubdit.

VERS. 22. Luc. 8. 16. NON EST ENIM ALIQVID ABSCONDITVM QVOD NON MANIFESTETVR (quod non ſit manifeſtandum) NEC FACTVM EST OCCVLTVM, SED VT IN PALAM VENIAT. Ita lege cum Græcis & Roman. q. d. Licet doctrina Euangelica & geſta dictáque mea adhuc arcana ſint & occulta, non volo tamen ea ſemper manere occulta, ſed opportuno tempore manifeſtè à vobis, ô diſcipuli, omnibus proponi & prædicari. Ita S. Hieronym. & Beda. Hoc eſt quod ait Chriſtus Matth. 10. v. 27. *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine; & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta*. Matt. 10. 27.

VERS. 24. ET DICEBAT ILLIS: VIDETE QVID AVDIATIS. q. d. ait Euthym. Attendite ad ea quæ à me auditis, vt illa intelligatis & memoriæ mandetis, ac ſuo tempore opere exequamini; nimirum vt ea aliis communicetis. Cauſam ſubdit: *Nullum ex dictis meis vos effugiat*, ait Theoph. Audi Bedam:
Theoph. Beda. *Inſtanter nos docet verba auſcultare, quatenus & noſtro illud pectore continuè ruminare, & alieno ructare ſufficiamus auditui*.

IN QVA MENSVRA MENSI FVERITIS REMETIETVR VOBIS ET ADIICIETVR VOBIS: q. d. ſi largè & copioſè doctrinam meam aliis communicaueritis & prædicaueritis, ego quoque largè & copioſe longè maiorem eius intelligentiam, ſapientiam, gratiam & gloriam quaſi antidoron & præmium vobis impertiar. Sic fontes quo plus aquæ deorſũ effundunt, eo plus ſurſum recipiunt. Diſcant ergo Doctores, Catechiſtæ, Prædicatores, &c. ex hac Chriſti ſẽtẽtia & promiſſo, quòd quo plura in alios docendo contulerint, eo plus ſapientiæ & gratiæ à Chriſto ſeſe recepturos, iuxta illud: *Qui parcè ſeminat, parcè & metet: & qui ſeminat in benedictionibus* (beneficiis, hoc eſt beneficè, largè, copioſè) *de benedictionibus & metet*. 2. Corinth. 9. 6. Vide ibi dicta. 2. Cor. 9. 6.

VERS. 25. Luc. 8. 18. QVI ENIM HABET, DABITVR ILLI: ET QVI NON HABET, ETIAM QVOD HABET AVFERETVR AB EO. *Habet*, id eſt, vtitur & vtendo oſtendit ſe habere; hic enim habet in actu, cum ille qui non vtitur gratia & dono, illam habeat in habitu, & otio dumtaxat, hinc eſt quod Theologi dicunt, vtentem gratiâ ſuâ habere illam in actu ſecundo, non vtentem verò

habere

habere eam dumtaxat in actu primo, hoc eſt, in potentia & habitu. Vide dicta Matth. 13. 12. & Matth. 25. 29 Senſus ergo eſt q. d. qui doctrinâ ſibi à Deo, ſiue per ſtudium, ſiue per infuſionem impertitâ vtitur, huic dabitur augmentum doctrinæ: ab illo autem qui doctrinâ ſuâ nõ vtitur, Deus illam auferet ab eo; vtpote otioſam & inutilem. Chriſtus enim hîc ſtimulat Apoſtolos ad diligentem & feruentem prædicationem Euangelij, pollicendo eis ſi id fecerint, maiorem ſapientiæ ſuæ & gratiæ affluxum.

Vers. 26. Et dicebat: sic est regnvm Dei, qvemadmodvm si homo iaciat sementem in terram. Hæc parabola alia & diuerſa eſt ab illa ſeminantis, quæ præceſſit verſ. 3. licèt vtraque ab eodem ſemine ſit petita, ſed diuerſimodè applicata & explicata. Porrò per ſemẽ, vt rectè docet S. Chryſoſtomus, Beda & Scholiaſt. apud Hieronymum hic, æquè ac apud S. Matth. c. 13, ſignificatur doctrina Euangelica: per agrum auditores: per meſſem conſummatio mundi, aut etiam mors cuiuſque hominis.

Vers. 27. Et oormiat (ſcilicet homo qui ſeminauit) et exvrgat nocte et die, et semen germinet et increscat dvm nescit ille. Nonnulli *τὸ exurgat nocte & die*, referunt ad ſemẽ, vt explicans Chriſtus ſubdat *&* (*τὸ &* accipiunt vt *ἐξηγητικὸν*, & explicatiuum eius quod præceſſit, ac ſumi putant pro *id eſt*) *ſemen germinet & increſcat dum neſcit ille*, ſcilicet homo dormiens. q. d. ſemen iactum in terram ab Agricola, germinat & creſcit continuè nocte & die, ac etiam dum agricola de eo non cogitat, ſed quieſcit & dormit. ita Beda, Scholiaſtes apud S. Hieron. & Gloſſa.

Planiùs S. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthym. Maldon. Franc. Lucas & alij *τὸ exurgat die & nocte*, referunt ad hominem ſeminantem, non ad ſemen, ita vt *τὸ nocte* pertineat ad *τὸ dormiat: τὸ* verò *die*, ad *exurgat*. q. d. Sicut agricolâ qui ſeminauit, otioſè per noctẽ dormiente, & per diem ſurgente, aliiſque negotiis vacante, nec de ſemine & agro cogitante, ipſum tamen ſemen vi ſuâ germinat & creſcit agricolâ neſciente; ita vt primò germinet herbam ſiue germen; deinde ſpicam ac deinde frumentum in ſpica, ſic pariter ſe habet Euangelij prædicatio & doctrina: hæc enim à Chriſto & Apoſtolis ſeminata, id eſt, prædicata à paruis initiis continuò, ſed ſenſim ſine ſenſu creſcit in magnas & maturas fidelium fruges, ipſo Chriſto quaſi dormiente in cælis, & velut neſciẽte, eo quòd permittat Iudæos, & gentes infideles ac tyrannos contra Apoſtolos & Euangelium inſurgere, eóſque perſequi & occidere: creſcit, inquam, donec ſenſim ſe propagans totum orbem occupet, quando maturâ iam meſſe frumentum, id eſt, electi colligentur in horreum cæli, quod fiet in fine mundi & die iudicij.

Hâc ergo parabolâ ſignificatur vis Euangelij, quod ſenſim totum orbem peruaſit, cúmque ad ſe & Chriſtum conuertit. Tacitè quoque per illam ſignificatur, non eſſe gloriandum Apoſtolis præconibus Euangelij in ſua prædicatione, quaſi ipſi per eam orbem conuerterint; quia, vt ait Apoſtolus: *neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus.* 1. Corinth. 3. 7. Ex alia parte innuit, nec eos debere cadere animo, ſi videant paruum & lentum eſſe prædicationis ſuæ fructum, quia Deus per paucos ab eis conuerſos multos alios ſenſim conuertet, vti S. Iacobus per ſeptem, vel, vt alij, nouem à ſe conuerſos in Hiſpania, totam Hiſpaniam conuertit.

Vers. 28. Vltro enim terra frvctificat primvm herbam, deinde spicam, deinde plenvm frvmentvm in spica. Arabicus: *quia terra ſola profert fructum, primò herbam, & poſt illam ſpicam: deinde impletur ſpica, vt quando perfectus ſit fructus, tunc ponatur falx, quoniam adeſt meſſis.* Sic pariter ſenſim per prædicationem Euangelij creuit Chriſti fides, & Eccleſia per varios incrementorum gradus; creuit, inquam, tum in virtutibus, tum in propagatione per omnes prouincias.

Moraliter hæc tria, herbam, ſpicam, frumentum triplici virtutum & meritorum cuiuſque incremento adaptant interpretes. *Moraliter. Herba, ſpica, frumentum, quid ſignificent?* Terra enim cordis noſtri germinat primò herbam, cùm bona deſideria & opera in ſe concipit & inchoat. Secundò, ſpicam, cùm ea operando ſtrenuè proſequitur. Tertiò, frumentum, cùm opera virtutes & merita ad plenam maturitatem & perfectionem perducit. Ita Theophylactus: *Herba, ait, eſt in principio boni, ſpica cùm reſiſtimus tentationibus, fructus perfecta operatio.* Theophyl.

Audi S. Gregorium homil. 15. in Ezech. & lib. 22. Moral. c. 14. *Herbam producere, eſt inchoationis bonæ adhuc teneritudinem tenere. Ad ſpicam herba peruenit, cùm virtus animo concepta ad profectum boni operis perducit. Plenum verò frumentum in ſpica fructificat, quando iam in tantum virtus proficit, vt eſſe robuſti & perfecti operis poſſit.* Gregor.

Quare *non ſatis eſt ad ſalutem*, inquit Victor Antiochenus, *vt inſtar viridis fœni per obedientiam floreamus: ſed quadam præterea maſculâ animi fortitudine, quâ ventorum flatibus, hoc eſt, tentationibus circumacti, erecti culmi inſtar conſiſtamus opus eſt, Tum etiam vt veluti vberes ariſtæ fructuum, hoc eſt, virtutum granis turgeamus, metentiſque manum impleamus.* Victor Antioch.

Innuit ergo hîc Chriſtus Apoſtolos, & eos qui animas conuertunt, debere longanimiter expectare laboris ſui fructum & meſſem, vti expectãt agricolæ; ac teneros fideles ſenſim docendo, monendo, exercendo fouere & promouere ad apicem virtutis. *Nullus itaque*, inquit Beda, *qui ad bonum propoſitum adhuc in mentis teneritudine eſſe conſpicitur, deſpiciatur, quia frumentum ab herba incipit vt granum fiat.* Symbol. Scholiaſtes apud S. Chryſoſtomum: *herba, ait, fuit in lege naturæ, ſpica in lege Moyſis, frumentum in Euangelio.* Beda.

Vers. 29. Et cvm proovxerit frvctvs, statim mittit falcem. Græcè ὅταν παραδῷ ὁ καρπὸς, id eſt, cùm verò prodiderit ſe, vel cùm productus fuerit fructus: fructus ergo hic eſt nominatiui caſus: vnde alij vertunt, *cùm prouenerit fructus.* Euthym. *cùm maturauerit.* Syrus, *cùm pinguis euaſerit.* Arab. *cùm perfectus fuerit.* Eſt Hebraiſmus. Apud Hebræos enim verba in coniugatione Hitpaël ſunt paſſiuæ ſignificationis, aut actionis reflexæ, quâ agens actionem in ſe ſuſcipit, vt idem ſit patiens qui eſt agens. Vnde quidam Codices legunt: *Cùm ſe produxerit fructus.* Aliter Maldonatus: *Cùm ſe produxerit fructus: cùm fructus*, inquit, *id eſt ipſum ſemen quod erat fructus prioris ſeminis, produxerit, ſcilicet alium ex ſe fructum.* Maldonai.

Vers. 33. Matth. 13. 34. Et talibvs mvltis parabolis loqvebatvr eis verbvm, provt poterant avdire, id eſt, prout digni erant audire, ait Maldon. ex Beda, Euthym. & Clemente Alex. lib. 1. Strom. q. d. Chriſtus volentibus Apoſtolis intelligere & credere, ſine parabolis perſpicuè loquebatur, vt

magis & magis intelligerent: Scribis autem & Iudæis nolentibus credere & intelligere, adeo obſcurè & parabolicè luquebatur; vt etiamſi vellét, intelligere tamen non poſſent. Simpliciùs & planiùs Theoph. & Franc Lucas hic, ac S.Chryſoſt. in Matth. hom.45 q.d. Chriſtus *talibus*, puta vulgaribus & facilibus *parabolis*, quas vulgo omnes noſſent, non verò abſtruſis & turbæ incognitis loquebatur, vt earum corticem intelligeret, ac ſub eis aliquid cæleſte & diuinum latere cognoſceret; quod licet in particulari ipſa non comprehenderent, tamen per parabolam notam ad rem ignotam ſub ea latentem veſtigandam, & perquirendam à Chriſto incitabatur & ſtimulabatur.

VERS. 36. ITA VT ERAT IN NAVI. q. d. Diſcipuli aſſumpſerunt Chriſtum in altum mare, vt illud cum eo traiicerent; Chriſtum, inquam, ita vt erat in naui, ſedens ſcilicet, & docens populum in littore ſtantem, vt patet v. 1. nam poſtea verſ. 38. ſitum hunc mutauit dormiens in naui. Notat celerem diſcipulorum obedientiam, ac viciſſim Chriſti facilitatem eorum promptitudini ſe accommodantem, vt turbæ affluentis tumultum vitaret.

Paulò aliter Franciſcus Lucas: *ita vt erat in naui*, hoc eſt, inquit, citra vllum è naui, in qua erat, egreſſum. Vnde Syrus vertit: *cùm eſſet in naui.* Arabicus: *aſſumpſerunt eum in naui.*

ET ALIÆ NAVES ERANT CVM ILLO. Cõſilio Dei factum eſt, vt plurimi qui nauibus iſtis vehebantur, ſpectatores & teſtes forent miraculi proximè à Chriſto patrandi, ſcilicet ſedandæ tempeſtatis.

CAPVT QVINTVM.

SYNOPSIS.

Primò, Chriſtus ab energumeno eiicit legionem dæmonum, quæ Chriſto permittente, ingreſſa in porcos, eos in mare præcipitat.
Secundò, verſ.25. hæmorrhoiſſam à profluuio ſanguinis ſanat.
Tertiò, verſ.35. Iairi filiam à morte reuocat ad vitam.

VERS. 1. ET venerunt trans fretum maris in regionem Geraſenorum.
2. Et exeunti ei de naui, ſtatim occurrit de monumentis homo
in ſpiritu immundo, 3. qui domicilium habebat in monu-
mentis, & neque catenis iam quiſquam poterat eum ligare:
4. quoniam ſæpè compedibus & catenis vinctus, dirupiſſet ca-
tenas, & compedes comminuiſſet, & nemo poterat eum doma-
re. 5. & ſemper die ac nocte in monumentis & in montibus
erat, clamans, & concidens ſe lapidibus. 6. Videns autem Ieſum à longè, cu-
currit & adorauit eum: 7. & clamans voce magna dixit: Quid mihi, & tibi, Ieſu
fili Dei altiſſimi? adiuro te per Deum, ne me torqueas. 8. Dicebat enim illis: Exi
ſpiritus immunde ab homine. 9. Et interrogabat eum: Quod tibi nomen eſt?
Et dicit ei: Legio mihi nomen eſt, quia multi ſumus. 10. Et deprecabatur eum
multùm, ne ſe expelleret extra regionem. 11. Erat autem ibi circa montem grex
porcorum magnus, paſcens. 12. Et depreeabantur eum ſpiritus, dicentes: Mitte
nos in porcos vt in eos introeamus. 13. Et conceſſit eis ſtatim Ieſus. Et exeuntes
ſpiritus immundi introierunt in porcos: & magno impetu grex præcipitatus eſt in
mare ad duo millia, & ſuffocati ſunt in mari. 14. Qui autem paſcebant eos, fu-
gerunt, & nunciauerunt in ciuitatem, & in agros. Et egreſſi ſunt videre quid eſſet
factum: 15. & veniunt ad Ieſum: & vident illum, qui à dæmonio vexabatur,
ſedentem, veſtitum, & ſanæ mentis, & timuerunt. 16. Et narrauerunt illis, qui
viderant, qualiter factum eſſet ei, qui dæmonium habuerat, & de porcis. 17. Et
rogare cœperunt eum vt diſcederet de finibus eorum. 18. Cúmque aſcenderet
nauim, cœpit illum deprecari, qui à dæmonio vexatus fuerat, vt eſſet cum illo:
19. & non admiſit eum, ſed ait illi: Vade in domum tuam ad tuos, & annuncia
illis quanta tibi Dominus fecerit, & miſertus ſit tui. 20. Et abiit, & cœpit præ-
dicare in Decapoli, quanta ſibi feciſſet Ieſus: & omnes mirabantur. 21. Et cùm
tranſcendiſſet Ieſus in naui rurſum trans fretum, conuenit turba multa ad eum, &
erat circa mare. 22. Et venit quidam de archiſynagogis nomine Iairus: & vi-
dens eum, procidit ad pedes eius, 23. & deprecabatur eum multum, dicens:
Quoniam filia mea in extremis eſt, Veni, impone manum ſuper eam, vt ſalua ſit, &
viuat. 24. Et abiit cum illo, & ſequebatur eum turba multa, & comprimebant
eum

eum. 25. Et mulier, quæ erat in profluuio ſanguinis annis duodecim, 26. &
fuerat multa perpeſſa à compluribus medicis: & erogauerat omnia ſua, nec quid-
quam profecerat, ſed magis deteriùs habebat: 27. cùm audiſſet de Ieſu, venit
in turba retrò, & tetigit veſtimentum eius: 28. dicebat enim: Quia ſi vel veſti-
mentum eius tetigero, ſalua ero. 29. Et confeſtim ſiccatus eſt fons ſanguinis
eius: & ſenſit corpore quia ſanata eſſet à plaga. 30. Et ſtatim Ieſus in ſemetipſo
cognoſcens virtutem, quæ exierat de illo, conuerſus ad turbam, aiebat: Quis teti-
git veſtimenta mea? 31. Et dicebant ei diſcipuli ſui: Vides turbam cumprimen-
tem te, & dicis: Quis me tetigit? 32. Et circumſpiciebat videre eam, quæ hoc
fecerat. 33. Mulier verò timens & tremens, ſciens quod factum eſſet in ſe, ve-
nit & procidit ante eum, & dixit ei omnem veritatem. 34. Ille autem dixit ei:
Filia, fides tua te ſaluam fecit: vade in pace, & eſto ſana à plaga tua. 35. Adhuc
eo loquente, veniunt ab archiſynagogo, dicentes: Quia filia tua mortua eſt: quid
vltra vexas Magiſtrum? 36. Ieſus autem audito verbo, quod dicebatur, ait ar-
chiſynagogo: Noli timere: tantummodo crede. 37. Et non admiſit quemquam
ſe ſequi, niſi Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem Iacobi. 38. Et veniunt
in domum archiſynagogi, & videt tumultum, & flentes, & eiulantes multum
39. Et ingreſſus, ait illis: Quid turbamini, & ploratis? puella non eſt mortua, ſed
dormit. 40. Et irridebant eum. Ipſe verò eiectis omnibus, aſſumit patrem &
matrem puellæ, & qui ſecum erant, & ingreditur vbi puella erat iacens. 41. Et
tenens manum puellæ, ait illi: Talitha cumi, quod eſt interpretatum: Puella (tibi
dico) ſurge. 42. & confeſtim ſurrexit puella, & ambulabat: erat autem annorum duodecim: & obſtupuerunt ſtupore magno. 43. Et præcepit illis vehe-
menter vt nemo id ſciret: & dixit dari illi manducare.

Vers. 2. Matth. 8. 28 Luc. 8. 27. HOMO IN SPIRITV IMMVNDO, id eſt, homo ſpiritus immundi, ſiue habens ſpiritum immundum; puta poſſeſſus à dæmone. Vide dicta c. 1 v. 23.

Vers. 7. Matth. 8. 29 Luc. 8. 28. ADIVRO TE PER DEVM NE ME TORQVEAS, quia ſciebat dæmon ſibi ſuiſque meritis & precibus nihil enbuendum à Chriſto; hinc interponit nomen Dei, quòd ſciebat Chriſtum ſummè reuereri. q. d. Interpoſita & inuocata nominis diuini (quod tibi ſacrum ſanctúmque eſſe ſcio) auctoritate te rogo, obteſtor, & quoad poſſum conſtringo, ne me ex hoc corpore eiicias, & in infernum ableges: hoc enim ſummum dæmoni eſt tormentum.

Vers. 9. Luc. 8. 30. LEGIO MIHI NOMEN EST. Syrus: *Legio nomen noſtrum.* q. d. Sumus legio dæmonum, vnde explicans ſubdit: QVIA MVLTI SVMVS. Legio propriè continebat milites *6666.* Vide dicta Matthæi cap. 26. 53 ſed hîc ponitur numerus certus pro incerto. Nota, dæmon eſt ſimia Dei, hinc imitatur Deum, qui eſt Dominus exercituum, ſcilicet Angelicorum. Similí enim modo dæmon ſe vocat legionem, quia plurimos è grege ſuo ſocios in aciem educit, vt Deum Deique fideles oppugnet: quocirca meritò eam formidare debent homines, ſcientes ſibi certamen eſſe, non cum hominibus, ſed cum dæmonibus iiſque plurimis, in perniciem ſuam coniurantibus, ideóque Dei & ſanctorum Angelorum opem implorare & obtinere debere, vti obtinuit Eliſæus 4. Regum 6. 17. Cætera dixi Matth. 8. v. 28.

Dæmon ſimia Dei.

Vers. 21. Matth. 9. 1. Luc 8 v. 37. 40. ET CVM TRANSCENDISSET IESVS IN NAVI. Græcè διαπεράσαντος, id eſt, cùm traiecisſet naui in vlteriorem & aduerſam maris Galilææ ripam.

Vers. 25. Matth 9 20 Luc. 8. 43. ET MVLIER QVÆ ERAT IN PROFLVVIO SANGVINIS ANNIS DVODECIM. *Mulier* ex Cæſarea Philippi, quæ prius Dan, deinde Paneas, denique Cæſarea eſt dicta, Hæc eſt hæmorrhoiſſa illa celebris, quæ à fluxu ſanguinis curata à Chriſto, in memoriam tanti beneficij, ſtatuam illius indicem, Cæſareæ Chriſto erexit, è cuius baſi naſcens herba cùm Chriſti fimbriam tetigiſſet, morbis quibuſlibet medebatur, teſte Euſebio libro 7. Hiſtor. cap. 14. Sozomen. lib 5. cap. 21. & Theophyl. hîc. Iulianus Apoſtata hoſtis Chriſti, ſtatuam hanc deiecit, & ſui effigiem eius loco collocauit: ſed hæc fulmine icta diſſiluit, teſte Sozomeno, & hiſtor. tripart. lib. 6. cap. 19. Iulianum imitantur noſtri Nouantes, qui Sanctorum reliquias abiiciunt, mergunt, & comburunt, cùm ſuorum reliquias ſeruent & venerentur. Nam cor Zuinglij combuſti inter cineres repertum, magno cultu ſeruant eius aſſeclæ Zuingliani, ait Capito in vita Zuinglij.

Imaginis vis.

Quare non eſt veriſimile hæmorrhoiſſam hanc fuiſſe Martham ſororem Magdalenæ, vt opinatur S. Ambroſ. lib. de Salomone c. 5. Martha enim Bethaniæ habitabat iuxta Ieruſalem, non Cæſareæ in Phœnicia: Euangelium Nicodemi hæmorrhoiſſam hanc vocat Veronicam, quæ Chriſto eunti ad crucem velum ad ſudorem tergendum præbuit, in quo Chriſtus vultus ſui effigiem expreſſit. Sed Euangelium hoc eſt apocryphum & incertæ fidei.

DETERIVS HABEBAT. Arabicus, *addiderat dolorem.* Vers. 26. Luc. 8. 43.

VENIT IN TVRBA RETRO. quia non audebat coram eo in manifeſto accedere, tum ex reuerentia Chriſti, tum quia erat immunda ex fluxu ſanguinis ait Scholiaſtes apud S. Chryſoſt. immúnda, inquam, tum legaliter, lex Moſi enim immundos è templo arcendos decernebat eos, qui ſanguinis fluxu laborabant; tum phyſicè: eſt enim fœdus hic profluuij morbus & tangentes polluit. Vers. 27. Matth 9. 20 Luc. 8. 44.

ET TETIGIT VESTIMENTVM EIVS.

DICEBAT ENIM: QVIA SI VEL VESTIMENTVM EIVS TETIGERO, SALVA ERO. Vers. 28. Matth 9. 21. Luc 8 44.

ET CONFESTIM SICCATVS EST FONS SANGVINIS EIVS. Vers. 29.

Matthæus cap. 9. 20. pro *veſtimentum*, habet

fimbriam

fimbriam veſtimenti eius. Fimbria vocantur fila extimæ veſti attexta vel aſſuta, hyacinthini, ſiue violacei coloris, quæ iuſſit Deus Iudæos geſtare, vt per ea iugiter refricaretur eis memoria præceptorum Dei, & cæli ipſius; quæ Chriſtus ex lege geſtauit, quaſi inſigne gentis & religionis Iudaicæ. Vide dicta Numer. 15. 38.

Fimbria quid.

Eſt hic exemplum & argumentum ad probãdum vim & vſum SS. Reliquiarum: talis enim fuit fimbria Chriſti, quæ hæmorrhoiſſam ſanauit. Reſpondet Caluinus, mulierem hanc fuiſſe ſuperſtitioſam, & ſuperſtitionem aliquam ſuo facto miſcuiſſe. Verùm hoc refellit hic Chriſtus & Marcus, qui non ſuperſtitioni, ſed fidei ipſius ſanitatem hanc tribuunt, eámque commendant & confirmant. Nam v. 30. dicitur:

Vers. 29. Luc. 8. 44. Et statim Iesvs in semetipso cognovit virtvtem: qvæ exierat de illo, id eſt, de fimbria illius. Et verſ. 34 Filia, fides tva te salvam fecit: vade in pace. Rectè S. Hilar. *Sicut*, inquit, *auctor naturæ dat magneti vim attrahendi ferrum, ita Chriſtus dabat veſti ſuæ vim ſanandi ex fide tangentem.* Si veſti, ergo multo magis Euchariſtiæ. Vnde S. Gorgonia tactu Euchariſtiæ à morbo graui ſanata eſt, teſte Nazianz. Orat. 11. æquè ac S. Catharina Senenſis, aliique permulti. Vide noſtrum Salmeronem tom. 6. tract. 15. in fine.

Et statim siccatvs est fons sangvinis eivs, id eſt, ſtetit profluuiũ ſanguinis, quod è corpore eius quaſi è fonte perenni iugiter ſcaturiebat. Vnde Arabicus vertit: *Et confeſtim ceſſauit curſus ſanguinis eius.*

Tropol. fluxus ſanguinis ſunt carnis & ſanguinis delectationes, ait Beda, vti gulæ, luxuriæ, &c. has ſanat caro Chriſti puriſſima in pia Euchariſtiæ ſumptione.

Vers. 30. Luc. 8. 45. 46 Et statim Iesvs in semetipso cognoscens virtvtem qvæ exierat ab illo, & ſanauerat hæmorrhoiſſam, non quaſi qualitas aliqua à Chriſti fimbria exierit, aut virtus hæc de loco in locum, puta de fimbria Chriſti in hæmorrhoiſſam migrarit, ſed ratione effectus, quem in muliere cauſabat. Virtus enim manens in Chriſto, operabatur effectum ſanitatis in muliere. *Sicut* inquit Theophyl. *doctrina doctorum dicitur communicari diſcipulis, & in eos transfundi*, cùm tamen doctrina ipſa in doctoribus maneat, & ſui effectum dumtaxat, puta cognitionem ſimilem in diſcipulos traducat.

Theophyl.

Nota, hæc virtus ſanandi & faciendi miracula quælibet indita à Verbo humanitati Chriſti, non erat qualitas phyſica; hæc enim debuiſſet eſſe infinita; vtpote diuinæ & infinitæ efficaciæ, cuius humanitas Chriſti creata non erat capax; ſed erat qualitas moralis, puta virtus inſtrumentaria. agebat enim hæc humanitas Chriſti, quaſi inſtrumentum diuinitatis. Ita Abulen. quæſt. 102. in caput 9. Matthæi, & Salmeron loco citato.

Qvis tetigit vestimenta mea? *Chriſtus id interrogat*, ait Beda, *vt ſalus quam mulieri dederat, declarata & agnita, fidei virtute multis proficiat, eóſque alliciat ad credendum in Chriſtum.*

Beda.

Addit Scholiaſtes apud Chryſoſt. vt mulieris fidẽ prædicet & celebret. Theophyl. verò tertiam cauſam adiicit, vt mulierem à timore ſolueret.

Mvlier vero timens et tremens, scиens qvod factvm esset in se, venit et procidit ante evm, et dixit ei omnem veritatem.] *Timens & tremens*, non quòd ſuperſtitionem commiſiſſet, vt vult Caluinus, ſed quod clanculum acceſſiſſet, & immunda Chriſtum mundum tetigiſſet, ac beneficium ſanitatis Chriſto inſcio quaſi ſuffurata fuiſſet: ideo timebat ne à Chriſto increparetur, aut ne Chriſtus beneficium ſuum repeteret & reuocaret, vel grauiori malo eam plecteret. Hinc patet eam necdum perfectam in Chriſtum fidem & ſpem habuiſſe: non enim putaſſet, Chriſtum latẽre ſe poſſe, nec adeò eum timuiſſet. Quare Chriſtus eam animans dixit: *Confide filia*; vt habet Matth. c. 9. ita Chryſoſt. ibidem. Vers. 33. Luc. 8. 47.

Ille avtem dixit ei: filia, fides tva te salvam fecit. Chriſtus hîc mulieri timenti, ne Chriſtus ipſam vt furtim ſanatam morbi recidiuâ, alióve malo puniret, ſanitatem acceptam confirmat, ſtabilémque eſſe iubet. q. d. non nuda fimbria mea, quam magna fide & certa ſpe ſanitatis obtinẽdæ tetigiſti ô mulier, te ſanauit, ſed principaliter omnipotentia mea, ſecundariò verò fides tua; hæc enim vel vt diſpoſitio, vel vt meritum, ſiue cauſa meritoria te à fluxu ſanguinis liberauit; quam liberationem ego ratam habeo, imo confirmo & roboro. Vers. 34 Matt. 9. 22. Luc. 8. 48.

Vade in pace.] *Mittit eam in finem bonorum*, inquit Scholiaſtes. Chryſoſt. *In pace enim Deus habitat, vt cognoſcat ſe etiam à peccatis mundatam.* Nam quos corpore Chriſtus ſanauit, hos etiam in anima ſanctificauit.

Pvella non est mortva, sed dormit. Licèt enim verè ſit mortua, tamen illicò per me à morte quaſi è ſomno excitabitur: quare non tam mortua, quæ ſemper manet mortua, quàm dormiens eſſe videtur. Vel vt Scholiaſtes apud S. Hieron. q. d. *Vobis mortua eſt, mihi dormit.* Vers. 39. Matth 9. 24 Luc. 8. 52.

Talitha cvmi. Hebræi יֶלֶד *ieled* vocant puerum, pro quo Syri & Chaldæi dicunt *tali*, vnde femininẽ *talitha*, id eſt, puella: *cumi*, id eſt, ſurge, vt è lecto vbi iaces mortua, ſurgas & ſtes viua. Porrò vt ἐμφατικώτερον (id eſt, maiorem emphaſin) *faceret Marcus, & ſenſum vocantis atque imperantis exprimeret, addidit tibi dico*, ait S. Hieronym. lib. de optimo genere interpretandi. v. 42. *Et confeſtim ſurrexit puella, & ambulabat*, vt motu ſe viuam oſtenderet. Myſticè: *quia*, vt ait Beda, *anima à peccatis reſuſcitata, non ſolùm à ſordibus ſcelerum exurgere, ſed & bonis proficere debet operibus.* Vers. 41. Matth. 9. 25 Luc. 8. 54.

Et dixit dari illi mandvcare. Arabic. *Et dixit, cibate eam*, vt oſtenderet eam non tantũ verè reſurrexiſſe, ſed & valere & famere. Solent enim pueri & puellæ cùm à ſomno euigilant, famere & cibum petere: ſomno enim omnem cibum heſternum digeſſerunt, ſi ſanæ ſunt & valentes; tunc enim pollent magno ſtomachi calore. Mors enim illi fuit loco ſomni, vt ait Chriſtus verſ. 39. Vers. 43. Luc. 8. v. 55 56.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT SEXTVM.

SYNOPSIS.

Primò, Nazareni Ieſum prædicantem ſpernunt, quaſi ciuem ſuum & fabri filium.

Secundò, verſ.7. Ieſus Apoſtolos mittit binos prædicatum, additâ eis poteſtate curandi morbos, & dæmones eiiciendi.

Tertiò, verſ.14. Herodes auditis miraculis Ieſu, ſuſpicatur Ioannem Baptiſtam à ſe occiſum in Ieſu reſurrexiſſe: qua de cauſa cædes Ioannis recenſetur.

Quartò, verſ.30. redeunt ad Chriſtum Apoſtoli, narrantes quæ egerunt. Chriſtus mox quinque panibus ſatiat quinque hominum millia.

Quintò, verſ.47. venit ad diſcipulos ambulans ſuper mare, ac tempeſtatem ſedat, multóſque contactu fimbriæ ſanat.

VERS.1. ET egreſſus inde, abiit in patriam ſuam: & ſequebantur eum
diſcipuli ſui: 2. & facto ſabbato cœpit in ſynagoga doce-
re: & multi audientes admirabantur in doctrina eius, dicen-
tes: Vnde huic hæc omnia? & quæ eſt ſapientia, quæ data eſt
illi? & virtutes tales, quæ per manus eius efficiuntur? 3. Nón-
ne hic eſt faber, filius Mariæ, frater Iacobi, & Ioſeph, & Iudæ,
& Simonis? nónne & ſorores eius hîc nobiſcum ſunt? Et ſcan-
dalizabantur in illo. 4. Er dicebat illis Ieſus: Quia non eſt propheta ſine ho-
nore niſi in patria ſua, & in domo ſua, & in cognatione ſua. 5. Et non poterat
ibi virtutem vllam facere, niſi paucos infirmos impoſitis manibus curauit: 6. &
mirabatur proprer incredulitatem eorum, & circuibat caſtella in circuitu do-
cens. 7. Et vocauit duodecim: & cœpit eos mittere binos, & dabat illis pote-
ſtatem ſpirituum immundorum. 8. Et præcepit eis ne quid tollerent in via,
niſi virgam tantùm; non peram, non panem, neque in zona æs, 9. ſed cal-
ceatos ſandaliis, & ne induerentur duabus tunicis. 10. & dicebat eis: Quo-
cumque introieritis in domum, illic manete donec exeatis inde: 11. & qui-
cumque non receperint vos, nec audierint vos, exeuntes inde, excutite pulue-
rem de pedibus veſtris in teſtimonium illis. 12. Et exeuntes prædicabant vt
pœnitentiam agerent. 13. & dæmonia multa eiiciebant, & vngebant oleo mul-
tos ægros, & ſanabant. 14. Et audiuit rex Herodes, (manifeſtum enim fa-
ctum eſt nomen eius) & dicebat: Quia Ioannes Baptiſta reſurrexit à mortuis: &
propterea virtutes operantur in illo. 15. Alij autem dicebant: Quia Elias eſt.
Alij verò dicebant: Quia propheta eſt, quaſi vnus ex prophetis. 16. Quo audi-
to Herodes ait: Quem ego decollaui Ioannem, hic à mortuis reſurrexit.
17. Ipſe enim Herodes miſit, ac tenuit Ioannem, & vinxit eum in carcere, pro-
pter Herodiadem vxorem Philippi fratris ſui, quia duxerat eam. 18. Dicebat
enim Ioannes Herodi: Non licet tibi habere vxorem fratris tui. 19. Herodias
autem inſidiabatur illi: & volebat occidere eum, nec poterat. 20. Herodes
enim metuebat Ioannem, ſciens eum virum iuſtum & ſanctum: & cuſtodiebat
eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat. 21. Et cùm dies
opportunus accidiſſet, Herodes natalis ſui cœnam fecit principibus, & tribunis,
& primis Galilææ. 22. cúmque introiſſet filia ipſius Herodiadis, & ſaltaſſet
& placuiſſet Herodi, ſimúlque recumbentibus; rex ait puellæ: Pete à me quod

vis

vis, & dabo tibi: 23. & iurauit illi: Quia quidquid petieris dabo tibi, licèt di-
midium regni mei. 24. Quæ cùm exiſſet, dixit matri ſuæ: Quid petam? At
illa dixit: Caput Ioannis Baptiſtæ. 25. Cúmque introiſſet ſtatim cum feſtina-
tione ad regem, petiuit dicens: Volo vt protinus des mihi in diſco caput Ioannis
Baptiſtæ. 26. Et contriſtatus eſt rex: propter iuſiurandum, & propter ſimul
diſcumbentes, noluit eam contriſtare: 27. ſed miſſo ſpiculatore præcepit af-
ferri caput eius in diſco. Et decollauit eum in carcere, 28. & attulit caput eius
in diſco: & dedit illud puellæ, & puella dedit matri ſuæ. 29. Quo audito, di-
ſcipuli eius venerunt, & tulerunt corpus eius: & poſuerunt illud in monumento.
30. Et conuenientes Apoſtoli ad Ieſum, renunciauerunt ei omnia, quæ egerant,
& docuerant. 31. Et ait illis: Venite ſeorſum in deſertum locum, & requie-
ſcite puſillum. Erant enim qui veniebant & redibant multi: & nec ſpatium man-
ducandi habebant. 32. Et aſcendentes in nauim, abierunt in deſertum locum
ſeorſùm. 33. Et viderunt eos abeuntes, & cognouerunt multi: & pedeſtres
de omnibus ciuitatibus concurrerunt illuc, & præuenerunt eos. 34. Et exiens
vidit turbam multam Ieſus: & miſertus eſt ſuper eos, quia erant ſicut oues non
habentes paſtorem, & cœpit illos docere multa. 35. Et cùm iam hora multa
fieret, acceſſerunt diſcipuli eius, dicentes: Deſertus eſt locus hic, & iam hora
præteriit: 36. dimitte illos, vt euntes in proximas villas & vicos: emant ſibi
cibos, quos manducent. 37. Et reſpondens ait illis: Date illis vos manducare.
Et dixerunt ei: Euntes emamus ducentis denariis panes, & dabimus illis mandu-
care. 38. Et dicit eis: Quot panes habetis? ite, & videte. Et cùm cognouiſ-
ſent, dicunt: Quinque, & duos piſces. 39. Et præcepit illis, vt accumbere fa-
cerent omnes ſecundùm contubernia ſuper viride fœnum. 40. Et diſcubue-
runt in partes per centenos & quinquagenos. 41. Et acceptis quinque panibus,
& duobus piſcibus, intuens in cælum, benedixit, & fregit panes, & dedit diſcipu-
lis ſuis, vt ponerent ante eos: & duos piſces diuiſit omnibus. 42. Et manduca-
uerunt omnes, & ſaturati ſunt. 43. Et ſuſtulerunt reliquias, fragmentorum
duodecim cophinos plenos, & de piſcibus. 44. Erant autem qui manducaue-
runt quinque millia virorum. 45. Et ſtatim coëgit diſcipulos ſuos aſcendere
nauim, vt præcederent eum trans fretum ad Bethſaidam, dum ipſe dimitteret po-
pulum. 46. Et cùm dimiſiſſet eos, abiit in montem orare. 47. Et cùm ſerò eſ-
ſet, erat nauis in medio mari, & ipſe ſolus in terra. 48. Et videns eos laborantes
in remigando (erat enim ventus contrarius eis) & circa quartam vigiliam noctis ve-
nit ad eos ambulans ſupra mare: & volebat præterire eos. 49. At illi vt vide-
runt eum ambulantem ſupra mare, putauerunt phantaſma eſſe, & exclamauerunt.
Omnes enim viderunt eum, & conturbati ſunt. Et ſtatim locutus eſt cum eis, &
dixit eis: Confidite, ego ſum, nolite timere. 51. Et aſcendit ad illos in nauim, &
ceſſauit ventus. Et plus magis intra ſe ſtupebant: 52. Non enim intellexerunt de
panibus: erat enim cor eorum obcæcatum. 53. Et cùm transfretaſſent, venerunt
in terram Geneſareth, & applicuerunt. 54. Cumque egreſſi eſſent de naui, con-
tinuò cognouerunt eum: 55. & percurrentes vniuerſam regionem illam, cœpe-
runt in grabatis eos qui ſe malè habebant, circumferre, vbi audiebant eum eſſe.
56. Et quocumque introibat, in vicos, vel in villas, aut ciuitates, in plateis po-
nebant infirmos, & deprecabantur eum, vt vel fimbriam veſtimenti eius tangerent:
& quotquot tangebant eum, ſalui fiebant.

Vers. 1. Matth. 13. v. 53. 54. Luc. 4. 16.

Et egressvs inde (ex vrbe Capharnao, vbi filiam Iairi ſuſcitarat) abiit in patriam svam, in Nazareth, vbi Chriſtus non natus quidem, ſed educatus fuerat, & vbi eius fratres & ſorores, id eſt, cognati & cognatæ habitabant, vt patet verſiculo 3. Ita Beda.

Vers. 2. Matth. 13. 54. Luc. 4. v. 16 22.

Admirabantvr in doctrina eivs, id eſt, admirabantur doctrinam eius tam ſanctam, ſublimem & diuinam, támque efficacem; vtpote quam Chriſtus per tot virtutes, id eſt, miracula confirmabat. Eſt Hebraiſmus. Hebræi enim vſurpant ב, *beth*, contactus, ſiue corporalis ſiue mentalis, loco accuſatiui, vt dicant, tango in manu, id eſt, tango manum, credo in Deo, id eſt, credo Deum, admiror in ſapientia, id eſt, admiror ſapientiam.

Vers. 5. Matth. 13. 58.

Et non poterat ibi virtvtem (miraculum) vllam facere. *Non poterat*, id eſt, non volebat, quia cenſebat non decère, vt ſanctum daretur canibus, ac incredulis & ingratis ciuibus ſuis obtruderet miracula ſua. Sic *non poſſe*, pro *non velle* ſumitur Geneſeos capite 37. verſiculo 4 & Ioannis capite 7. verſiculo 7. Sic vulgo dicimus, non poſſum mihi imperare, vt illi indigno hanc gratiam præſtem; non poſſum, id eſt, difficulter poſſum, quia nolo & voluntas reluctatur: *Quia enim*, ait hic Victor Antiochenus, *ad impetrandam ſanitatem*

Victor Antioch.

rum, ut

vtrumque coire debet, nimirum eorum qui cura egent fides, & illius rurſum qui curaturus eſt virtus: ſi alterum horum defuerit, non temerè ſanitatis beneficium obuenıet. Vt ergo miraculum conuenienter fiat duo requiruntur; ſcilicet potentia in patrante & fides in patiente, cum alterutrum deeſt, dicitur illud fieri non poſſe. Ita Theoph. & Euthym.

Vers. 6. Matth. 13. 58. Et mirabatvr propter incredvlitatem eorvm.] Videtur huic dicto repugnare Lucas cap. 4. 22. dicens: *Et omnes teſtimonium illi dabant, & mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore eius.* Reſp. Nazarenos quidem miratos fuiſſe, quòd Ieſus cum eſſet filius fabri ſibi noti & vicini, foret tamen tam ſapiens, diſertus & efficax in prædicando; ſed eoſdem tamen incredulos fuiſſe eius doctrinæ & perſonæ; quòd ſcilicet ipſe eſſet Meſſias ſiue Chriſtus: id ita eſſe patet ex iis quæ ſubiicit Lucas.

Vers. 13. *Apoſtoli vngebant ægros.* Et vngebant oleo mvltos ægros et sanabant.] Opinantur nonnulli hanc vnctionem eſſe eandem cum illa, de qua S. Iacobus in Epiſt. ſua cap. 5. 14. ſcilicet Sacramentum Extremæ Vnctionis. Ita Beda, Theoph. Lyran. Dionyſ. Carthuſ. Franc. Lucas & alij, qui *An ſacramentalis erat* cenſent iam à Chriſto inſtitutum fuiſſe Sacramentum Extremæ Vnctionis, illúdque hic infirmis contuliſſe Apoſtolos iuſſu Chriſti, eſto necdum ab eo ordinati eſſent ſacerdotes.

Verùm contrarium videtur verius, primò, quia ſolus Sacerdos eſt miniſter Sacraméti Extremę Vnctionis, Apoſtoli autem necdum erant ſacerdotes: nam in vltima cœna eos Chriſtus creauit ſacerdotes dicens: *Hoc facite in meam commemorationem.*

Secundò, quia Apoſtoli hic quoſlibet infirmos vnxerunt; ergo etiam non baptizatos, non moribundos. Atqui Extrema Vnctio confertur tantum baptizatis & moribundis.

Tertiò, omnes vncti hic ab Apoſtolis ſanabantur, hoc autem non fit in Extrema Vnctione, quæ primariò ad ſanitatem & robur mentis dirigitur.

Quartò, quia Conc. Trident. ſeſſ. 14. ait Sacramentum Extremæ Vnctionis apud Marcum quidem inſinuatum, per Iacobum autem Apoſtolum ac Domini fratrem fidelibus commendatum, ac promulgatum fuiſſe. Fuit ergo hæc vnctio typus, & quaſi præludium inſtituendi Sacramentum Extremæ vnctionis, non ipſum Sacramentum. Erat igitur hæc vnctio miraculoſa, ſeu donum miraculorum datum Apoſtolis ad tempus, vt eo ſuam de Chriſto prædicationem confirmarent, non Sacramentum ſemper duraturum: ſicut S. Genoueſa, & multi ſancti Anachoretæ oleo à ſe benedicto, & ad infirmos miſſo eos ſanabant, vt patet ex Vitis Patrum. Cauſam, cur oleo potius quam vel vino vterentur, dat Victor Antioch. dicens: *Oleum* Victor Antioch. *inter alia & laborum moleſtiam mitigat, & lumen fouet, & hilaritatem conciliat.* Oleum ergo quod in Sacra Vnctione adhibetur, & Dei miſericordiam, & morbi ſanationem, & cordis illuminationem denotat. Idem aſſerunt Theoph. & Euthym. Simili modo baptiſmus Ioannis non fuit Sacramentum, ſed typus & præludium Sacramenti Baptiſmi a Chriſto mox inſtituendi. Ita paſſim interpretes.

Vers. 16. Matth. 14. 2. Qvo avdito Herodes ait: Qvem ego decollavi Ioannem, hic a mortvis resvrrexit,] in Ieſu patrante tot miracula. q. d. Anima Ioãnis tranſiit in Ieſum, ideóque ibi quaſi reſurgendo diuinior facta, tanta & tot ſtupenda in eo operatur. Lucas cap. 9. 7. ait Herodem initio hæſitaſſe; poſtea tamen ob communem celebrémque tot miraculorum Ieſu famam, credidit Ioannem in Ieſu reſurrexiſſe, vt ait Marcus hic & Matth. c. 14. Ita S. Chryſoſt. Theoph. Euthym. S. Auguſtin. & alij: vigebat *Metempſychoſis Pythagoræ.* enim tunc Pythagoræ ſententia de μετεμψυχώσει, id eſt, tranſanimatione, ſiue de animarum ex vno corpore in aliud tranſmigratione. Vnde ipſe Pythagoras de ſeipſo aiebat: Pythagor.

Ipſe ego me memini, Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam
Hæſit in aduerſo grauis haſta minoris Atridæ,

primâ Menelai, qui fuit frater Agamemnonis Regis, & filius Atrei. Portentoſum planè & inauditum eſt, quod tradit S. Athanaſius primus Cæſarauguſtanus Epiſcopus, creatus à S. Iacobo Apoſtolo, de S. Petro primò Bracarenſi Epiſcopo, condiſcipulo ſuo; ſcilicet Petrum hũc eſſe eundem cum Samuele filio Vriæ. Vrias enim Propheta occiſus à Ioakim Rege Iuda ſub tempus captiuitatis Babylonicæ, teſte Ieremia cap. 26. v. 20. reliquit filium Samuëlem, qui cum aliis Iudæis veniens in Hiſpaniam, ibi mortuus & ſepultus eſt, quem poſt ſexcentos ſepulturæ annos S. Iacobus veniens in Hiſpaniam è ſepulchro ſuſcitauit, nominauitque Petrum, ac primum Bracaræ Epiſcopum creauit, qui deinde pro Chriſti fide martyrij lauream obtinuit. Ita refert B. Caledonius Bracaræ Epiſcopus, qui obiit anno Chriſti 260. Vide Franciſcum Biuarium commentantem in Chronicon, L. Dextri ad annum Chriſti 37. num. 2. Comment. 1. Quid mirum ergo ſi Herodes putauit Ioannem recèns à ſe occiſum reſurrexiſſe in Chriſto? Vide hîc quàm ſanctus fuerit Ioannes Baptiſta, & quanta de ſanctitate eius fuerit opinio, vtpote quem Herodes ex communi fama cenſuerit reſurrexiſſe in Chriſto, adeóque Ioannem eſſe Meſſiam ſiue Chriſtum, ideóque eum iam à ſe occiſum timuit, ne reſurgens necem ſuam vindicaret. Vnde S. Chryſ. in Matth. c. 14. *Magnum quid*, inquit, *eſt virtus: nam & defunctum Herodes timet.* Nam, vt ait ibidẽ Rabanus: *Omnium ſententia eſt, maiorem fore potentiam Sanctorum vbi reſurrexerint.* Sic & Beda.

Ipse enim Herodes misit (ſatellites) ac tenvit Ioannem, et vinxit evm in carcere propter Herodiadem vxorem Philippi fratris svi, qvia dvxerat eam.] Vers. 17. Matth. 14. 3. Luc. 3. v. 19. 20. Hic Herodes non fuit primus ſiue magnus, patriâ & cognomento Aſcalonita, ſub quo natus eſt Chriſtus, qui infantes in Bethlehem occidit; ſed fuit eius filius cognomento Antipas, qui Chriſtum veſte alba indutum illuſúmque ad Pilatum remiſit. Hic enim incarcerauit & occidit Ioannem Baptiſtam.

Dices, Herodes Antipas fuit tetrarcha dumtaxat: ſic enim vocat eum Matth. cap. 14. 1. Quomodo *Hiſtoria S. Ioannis Baptiſtæ ab Herode decollati.* ergo Marcus hic v. 14. vocat eum regem? Reſp. vocat eum regem, quia ipſe in ſua tetrarchia ſummus erat princeps, qualis eſt rex in regno: vnde regis nomen aſſumpſit, illúdque ei ab aliis tributum fuit, etiam ab ipſo S. Matthæo c. 14. v. 9.

In carcere. Addit Ioſephus Ioannem fuiſſe incarceratum in arce Macheruntina, ſita in finibus Galilææ & Arabiæ, ibique fuiſſe decollatum. Carcerem ergo hunc nobilitauit S. Ioannes. Iam locus, inquit Philo lib. de Ioſeph, non tam carcer erat, quàm diſciplinæ meditatorium. Seneca in conſolatione ad Albinam: *Carcerem*, inquit, *intrauit*

Socrates, ignominiam ipſi loco detracturus: neque enim poterat carcer videri, in quo Socrates erat. Vnde D.Cyprian.lib.4 Epiſt.1.ad Martyres, ex veteri editione: *O beatum*, inquit, *carcerem, quem illuſtrauit veſtra præſentia! O tenebras ſole ipſo lucidiores, vbi conſtituta ſunt Dei templa?* Idē lib.3.Epiſt. 25.de Martyrum vinculis: *Ornamenta ſunt iſta, non vincula: nec Chriſtianorum pedes ad infamiam copulant, ſed clarificant ad coronam.* Quocirca S.Ambr. lib.de Ioſeph c.5. *Non turbentur*, inquit, *innocentes, cum falſis criminibus appetuntur: Viſitat Deus & in carcere ſuos, & ideo ibi eſt plus auxilij, vbi plus eſt periculi. Sed quid mirum ſi viſitat Deus in carcere poſitos, qui ſeipſum in ſuis in carcere incluſum memorauit? In carcere inquit, eram, & non veniſtis ad me.* Matth.25 44.

Philo. Cyprian. Ambroſ.

Propter Herodiadem. Herodias hæc fuit filia Ariſtobuli, fratris Herodis Antipæ: ipſe igitur eam duxit, quæ erat ſibi ex fratre neptis. Ita Ioſephus. Fuit ergo Herodias ſoror Herodis Agrippæ, qui Iacobum occidit, & ab Angelo viciſſim cæſus occubuit. Actor.12. Quare errant Ruffinus, & ex eo S. Hieronym. Euſeb. & Beda, dicentes illam fuiſſe filiam Arethæ regis Arabum: confundunt enim primam vxorem Herodis, quæ fuit filia Arethæ cum ſecunda, quæ fuit Herodias. Nam Herodes filiam Arethæ repudiauit, vt duceret Herodiadem, ideóque Arethas ei bellum intulit, eiúſque exercitum ad internecionem deleuit, teſte Ioſepho lib. 18. Antiq. cap 7. qui & addit: Apud Iudæos fuit opinio, iuſta vltione Numinis deletum fuiſſe Herodis exercitum; propter Ioannem Baptiſtam virum ſanctum ab eo occiſum.

Vxorem fratris ſui. Dices, Ioſeph. lib.18. antiq. cap 6 7.9. ait eam fuiſſe vxorem alterius Herodis, qui fuit frater Philippi & Herodis Antipæ. Reſp. errat Ioſephus in hoc, vti & in multis aliis: niſi dicas Herodiadem primo nupſiſſe Herodi Antipæ. Sic pariter errat ibidem Ioſephus, quòd dicat Ioannem occiſum non ob Herodiadem, ſed quia Herodes timebat ne per populi ad eum concurſum, ſeditio quæpiam oriretur.

An viuo marito Philippo Herodias nupſerit Herodi, an verò eo mortuo diſſentiunt Interpretes Certum eſt enim vtrumque fuiſſe illicitum & peccatum inceſtus, inſuper & adulterij ſi Philippus adhuc viuebat. Nam Leuit.18.verſ.16. vetatur, ne frater ducat vxorem fratris, ſi ij ex ea reliquerit prolem, vti Philippus reliquerat filiam hanc ſaltatricem, quam Ioſephus vocat Salomen. Verùm dico, Herodem viuo Philippo & inuito duxiſſe Herodiadem, ideóque peccaſſe

Herodes tripliciter peccauit. triplicíter, primò, adulterio; ſecundò, inceſtu; tertiò, raptu. Probatur primò, quia id disertè aſſerit Ioſephus lib. 18 antiq cap.7. Secundò, quia eam duxit ſub annum 15. Tiberij Cæſaris: tunc enim prædicare cœpit Ioannes, vt patet Lucæ 3. 1. Philippus autem mortuus eſt anno vigeſimo Tiberij, vti affirmat Ioſeph lib.18.cap.6.vbi eundem à modeſtiã & iuſtitia commendat. Tertiò, quia paſſim Patres Herodem accuſant adulterij, quòd fratri viuo, ſed manſueto vxorem abſtulerit: nimirum eius lenitate abuſus eſt Herodes.

Vers. 20. HERODES ENIM METVEBAT IOANNEM, SCIENS EVM VIRVM IVSTVM ET SANCTVM.] Initio ergo ſola Herodias voluit occidere Ioannem; vtpote ſui adulterij & inceſtus reprehenſorem, diſſentiente Herode, vt ſignificat hîc Marcus & Lucas cap.9. Poſtea tamen Herodias idem perſuaſit Herodi marito, idque facilè, quia Herodes teſte Ioſepho lib 19. antiq.cap.7. malignæ erat indolis, malitioſus & procliuis ad ſæuitiam, ac infenſus Ioanni ob crebras eius reprehenſiones. Ipſe enim erat *vox clamantis in deſerto*, Iſaiæ 40.3. Matth. 3.3. *Timebat enim Herodias*, ait Beda, *ne Herodes ad increpationem Ioannis aliquando reſipiſceret, & nuptias ſolueret, ac Herodiadem fratri Philippo ablatam reſtitueret.*

CVMQVE INTROIISSET FILIA IPSIVS HERODIADIS (ex Philippo priore marito) ET SALTASSET ET PLACVISSET HERODI.] Saltatrices olim conuiuiis adhibitas apud Iudæos ad luxum, patet ex Ioſepho lib.12. Antiq. cap.4. idem de Græcis liquet ex Xenophonte in Sympoſio, & Luciano Dialogo de ſaltatricibus, vbi multis exemplis æquè ac Philoſophorum ſententiis docet, quòd animum etiam virilem & durum emolliat, & ad libitum inflectat ſcita ad modos Muſicos ſaltatio. Verè Eccleſ. cap.9. *Cum ſaltatrice*, ait, *ne aſſiduus ſis, nec audias illam ne fortè pereas in efficacia illius.* Verè Remig. in cap.14 Matth. *Impudica mulier*, ait, *impudicam filiam nutriuit, non pudorem docens, ſed ſaltationem. Nec minus reprehendendus Herodes, qui paſſus ſit regiam aulam fieri à muliere theatrum.*

Vers. 22. Matth.14. v.6 7. *Saltatri cũ vis molliens animos.* Eccl.9. Remig.

VOLO VT PROTINVS DES MIHI IN DISCO CAPVT IOANNIS BAPTISTÆ. Dices, Ergo Ioannes Baptiſta non eſt Martyr, quia Herodes occidit eum non ob fidem, nec ob reprehenſionem ſui adulterij, ſed vt placeret puellæ ſaltatrici, & promiſſo ſuo illi facto ſatisfaceret. Reſp. Nego conſequentiam, nam primò, puella hæc petiit caput Ioannis ex inſtinctu matris Herodiadis, quæ Ioannem ſui adulterij caſtigatorem ſic è medio tollere volebat. Herodias ergo quaſi cauſa moralis per ſe occidit Ioannem; impellendo Herodem vt eum decollaret itaque eum Martyrem fecit. Secundò, Herodes illi aſſenſit; ſciens enim malignum ſuæ vxoris animum illi obſecutus eſt, & Ioannem peremit. Tertiò, Herodes quoque volebat Ioannem occidere, vt disertè ait Matth.c.14. verſ.5. ſed propter metum populi Ioanni quaſi viro ſancto applaudentis, id facere nõ audebat. Denique, multi probabiliter putant, hæc omnia ex colluſione & ex compoſitio eſſe facta, ſcilicet Herodem ſuggeſſiſſe Herodiadi, vt filiam ſaltatricem in cœnam immitteret, illaque peteret caput Ioannis: ſic enim ſeſe honeſtam ex promiſſo ſuo occaſionem, vel excuſationem occidendi Ioannem habiturum, atque hac de cauſa Herodes à Chriſto vocatur vulpes, Lucæ 13.32. Fuit ergo S. Ioannes victima caſtitatis, quia pro ea Martyr occubuit, æque ac ſanctus Paulus, S.Matthæus, S. Clemens, S.Lambertus, aliique plures.

Vers. 25. Matth.14 8. *Ioannes Baptiſta vere Martyr. Prob* 1. 2. 3. 4.

Porrò cauſam ſublimiorem præproperæ mortis S Ioannis ex parte Dei, & arcano eius conſilio aſſignat S. Gregor.Nazian.Orat.20. *Quis*, inquit, *præcurſor Ieſu? Ioannes, vt vox ſermonis & vt lucerna luminis, ante quem & in virtute exilijt. & ad inferos per Herodis furorem tranſmiſſus eſt, vt illic quoque mox venturum prædiceret.* Naziā.z.

Idem Nazian.Orat. 39 docet S. Ioannem Spiritu prophetico præcognouiſſe ſuum hoc martyrium. Ait enim: *Ego à te* (o Chriſte) *baptizari debeo. Adde & pro te: exploratum enim habebat fore, vt martyrio baptizaretur. Futurum enim norat, vt ſicut poſt Herodem Pilatus fureret, ita eum quoque prius vita functum Chriſtus ſequeretur.* *Præſciuit ſuam necē.*

ET

ET CONTRISTATVS EST REX,] id eſt, contriſtari ſe finxit, inquit S. Hilar. & S. Hieronymus in cap. 14. Matth. quia reuera volebat Ioannem occidere, vt ait Matth. Vnde Gloſſa in
Gloſſ. cap. 14. Matth. *Talis*, ait, *Herodis triſtitia fuit, qualis pœnitentia Pharaonis.* Et Interlin. *Simulator triſtitiam præferebat in facie, cum lætaretur in mente.*

Simplicius S. Chryſoſtom. Euthym. Theophyl. cenſent, Herodem verè contriſtatum fuiſſe, vt habent Matth. & Marcus: licèt enim vellet Ioannem occidere, tamen de tam crudeli & ſibi probroſa eius nece doluit, quòd ſcilicet prophetam tantum occideret in gratiam puellæ ſaltantis.

PROPTER IVSIVRANDVM.] Neci Ioannis Herodes prætendit ſuum iuramentum filiæ datum, quia licet ſciret illud hoc caſu, ſcilicet in petitione filiæ tam indigna, iniqua & ſacrilega non obligare, tamen regale eſſe cenſebat id coram primoribus non retractare iuxta illud: *Verbum regis eſt rex.* Ita iſte mundanus. Vnde S.
Auguſt. Auguſtin. ſerm. 116. in nouis: *Puella ſaltat*, ait, *& mater ſæuit, & inter delicias & laſciuias conuiuantium temerè iuratur, & impiè quod iuratur impletur.*
Iſidor. Nam vt ait S. Iſidor *In malis promiſſis reſcindenda fides: impia promiſſio eſt quæ ſcelere adimpletur.* Et
Hieronym. S. Hieronymus: *Sub occaſione pietatis impius fuit, dum iuramento ſcelus excuſat.*

VERS. 27. SED MISSO SPICVLATORE,] id eſt, carnifice, quia carnifices erant milites, & ſtipatores prætorum geſtantes ſpicula. Vnde dicti ſunt ſpiculatores, ait Calepinus. Verùm noſter Iacobus Gretſerus lib. 1. de cruce cap. 25. ex Suida & Iulio Firmico, carnifices vult dici ſpeculatores (Græcè enim eſt σπεκουλάτωρα, quod nomen vtique eſt Latinum, idémque quod ſpeculator) Græcè ἐπτῆρας, eo quòd eorum munus eſſet hoſtium conſilia & facta ſpeculari, cuſtodiæ cauſa Principes ſtipare inſtar ſatellitum, ac damnatos ab eis plectere. Sic & Franc. Lucas hîc, ac Lipſius in Tacitum, Briſſonius & aliqui alij, qui aſſerunt Suetonium & Tacitum ſpeculatorem vocare carnificem: ſed nullum ex eis locum citant, nec ego vllum inuenire potui, in quo vox *ſpeculator* à Latinis, vel Græcis vſurpetur pro carnifice, niſi hunc Marci in Græco: Hic ergo idem eſt ſpiculator Latinè, qui σπεκουλάτωρ, Græcè. Græci enim mutantes vocalem i in e (vti faciunt ſæpe Itali) pro *ſpiculator* dixerunt *ſpeculator*; vti cenſet Lexicographus.

PRÆCEPIT CAPVT EIVS AFFERRI IN DISCO,] vt epulas crudelitate, & horrendo hoc ſpectaculo barbarus condiret. Addit Beda: Vult omnes conuiuas ſceleris ſui eſſe conſortes, vt in luxurioſo conuiuio cruentæ epulæ deferrentur. Porrò S. Gregor. lib. 3. mor, c. 4. *Premit*, inquit, *Deus ſuos in infirmis, quia videt quomodo remuneret in ſummis: quid illi paſſuri ſunt quos Deus reprobat, ſi hic cruciat quos amat.*

VERS. 28. ET DECOLLAVIT EVM IN CARCERE;] ſcilicet
Matth. 14. v. 10. 11. ſpiculator ad hoc miſſus ab Herode. Vnde Græca & Syrus habent: *Qui cum abiiſſet, decapitauit eum.*
Septem laureæ Baptiſtæ. * Habet ergo S. Ioannes Laureas multas, primò, doctoris; ſecundò, virginis; tertiò, martyris; quartò, prophetæ; quintò, eremitæ; ſextò, Apoſtoli; ſeptimò, præcurſoris, indicis & baptiſtæ Chriſti. Verè
Auguſtin. S. Auguſt. ſerm. 36. de ſanctis: *Ioannes*, ait, *propter iuſtitiam perdit vitam, ſed lucratus eſt gloriam, quia plena & perfecta libertate maluit iniuſta ſuſtinere, quàm iuſta non dicere.*

Corn. à Lapide, in Marcum.

Quæres, quo tempore occiſus ſit S. Ioannes? *Quando occiſus Ioannes?*
Primò, Abul. ait id definiri non poſſe. Ita ipſe in c. 14. Matth. 4. 14.

Secundò, Beda & ex eo Baron. anno Chriſti 33. n. 8. Maldon. Barradius (ac fauere videtur S. Auguſt. lib. 2. de conſenſu Euang. c. 45.) cenſent Ioannem occiſum circa Paſcha currente anno 33. ætatis Chriſti. Probant ex eo, quòd Matthæus cap. 14. 13. ait, Chriſtum audita morte Ioannis ſeceſſiſſe in deſertum, vbi pauit quinque millia hominum. Id autem contigit circa Paſcha Ioan. 6. 4.

Tertiò, valde probabiliter noſter Salianus in Annal. tomo 6. in fine ad annum Chriſti 32. n. 20. cen- 3.
ſet Ioannem occiſum in fine anni 32. ætatis Chriſti, puta in Decembri. Probat. quia Nicephorus lib. 1. cap. 19. in fine ait, Ioannem occiſum cum ageret annum ætatis 32. cum dimidio, id eſt, cũ Chriſtus expleret annum ætatis 32. Natus eſt enim Ioannes 24. Iunij, & dimidio anno ſiue ſex menſibus ſenior fuit Chriſto: hic enim natus eſt 25. Decẽbris eiuſdem anni. Secundò, quia licet ſeceſſio Chriſti in deſertum de qua Matth. c. 14. contigerit circa Paſcha, tamen mors Ioannis diutius præceſſit hunc ſeceſſum: Seceſſit enim Chriſtus non tam ob mortem Ioannis, quàm quod iam increbreſceret fama miraculorum ſuorum, vt multi putarent Ioannem in eo reſurrexiſſe, vt diſertè dicit Theoph & Ianſen. hoc autem factum eſt longiuſculè poſt mortẽ Ioannis, ita vt Decembri videatur occiſus Ioannes, ſeceſſio verò Chriſti facta ſit in Martio ſub Paſcha ſequens: tempus enim intermedium depoſcunt ſibi miracula, quæ Chriſtus poſt mortem Ioannis patrauit, item fama eorundem vbique ſparſa, ita vt ex ea Herodes ſuſpicatus ſit Ioannem in Ieſu reuixiſſe, quod vbi audiuit Ieſus, metuens ne Herodes ſe quoque interficeret, ſeceſſit in deſertum.

Denique nonnulli congruè opinantur Ioannem 4.
occiſum 29. Auguſti: hoc enim die Eccleſia celebrat feſtum Decollationis Baptiſtæ: quanquam illo die celebrari potius ab Eccleſia memoriam inuentionis capitis S. Ioannis Baptiſtæ, ex Beda cenſeat Baron. in Martyrol.

ET ATTVLIT CAPVT EIVS IN DISCO, ET DEDIT ILLVD PVELLÆ, ET PVELLA DEDIT MATRI SVÆ.] Indignitatem huius homicidij, imò ſacrilegij, multis oſtendunt S. Chryſoſt. in Matth. hom. 49. S. Auguſt. ſerm. 36. de ſanctis & ſerm. 116. in nouis, S. Ambroſ. lib. 3. de Virgin. ſub initium, vbi inter alia ait: *Præmium ſaltatricis mors eſt prophetæ &c. Hoc crudelitatis ferculum debebatur, quo inſatiata epulis feritas veſceretur.* Et mox: *Cerne oculos in ipſa morte ſceleris tui teſtes, auerſantes conſpectum deliciarum. Clauduntur lumina non tam mortis neceſſitate, quàm horrore luxuriæ. Os aureum illud exſangue, cuius ſententiam ferre non poteras, conticeſcit, & adhuc timetur.*

Inſultaſſe Herodiadem præciſo capiti, atque *Herodias linguam Ioannis perforauit.*
acu diſcriminali ſanctiſſimam illam linguam perforaſſe, S. Hieronymus in Rufinum agens tradit, ſic dicens: *Ne magnopere glorieris, ſi feceris quod faciunt ſcorpiones, atque cantharides fecerunt: hoc & Fuluia in Ciceronem, & Herodias in Ioannem, quia veritatem non poterant audire, linguam veriloquam diſcriminali acu confoderunt.* Hæc S. Hieronym. in fine Apologiæ contra Ruffin.

Quocirca iuſta Dei vltio in omnes deſæ- *Vltio Dei in Baptiſticidas.*
uiit. Nam Herodes victus fuit ab Aretha, deinde in exilium cum Herodiade pulſus Lugdunum, tetrarchia & bonis omnibus ſpoliatus eſt à

Digitized by Google

Caio Caligula Imper. idque agente & accuſante eum Agrippa fratre Herodiadis, vti narrat Ioſeph libro decimo octauo, capite decimo. Porrò filiæ ſaltatrici caput per glaciem amputatum, in ipſa glacie ſaltitauit. Audi Nicephorum lib. 1. cap. 20.

Niceph.

Eundum ei quodam brumali tempore erat, & fluuius traiiciendus, qui cum glacie conſtrictus coagmentatúſque eſſet, pedes eum tranſibat: glacie autem rupta, idque non ſine Dei numine, demergitur illa ſtatim capite tenus, & inferioribus corporis partibus laſciuiens, mollitúſque ſe mouens ſaltat, non in terra, ſed in vndis: caput verò ſceleſtum frigore & glacie concretum, deinde etiam conuulneratum, & à reliquo corpore non ferro, ſed glaciei cruſtis reſectum, in glacie ipſa ſaltationem lethalem exhibet, ſpectaculóque eius omnibus præbito, in memoriam ea quæ fecerat ſpectantibus reuocat. Audi & Lucium Dextrum in Chron.

L. Dexter.

anno Chriſti 34. *Herodes Antipas cum Herodiade pellice inceſta, tota Iudæa pulſus primum ad Gallias, deinde Ilerdæ in Hiſpania exulat, ibique infeliciter moritur. Herodias verò ſaltans ſuper Sicorim flumen Ilerda concretum, ſubmerſa miſerabiliter perit.*

Vers. 29. Matth. 14. 12.

Posvervnt illvd in monvmento.] S. Hieron. loco iam citato tradit, corpus S. Ioannis ſepultum in Sebaſte, quæ prius Samaria fuit dicta, vbi pariter Heliſæus & Abdias Prophetæ ſepulti ſunt. Porrò tanta miracula faciebat S. Ioannes in Sebaſte, vt Iulianus Apoſtata iuſſerit eius corpus comburi; ſed reliquias eius clam ſuffurati ſunt Chriſtiani. De reuelatione capitis S. Ioannis vide hiſtoriam Eccleſiaſticam lib. 11. c. 28. Baron. & alios. Eſt & inter opera S. Cypriani tract. de reuelatione capitis S. Ioannis. Denique Sozomenus lib. 7. cap. 24. narrat Theodoſium Imper. proficiſcentem in bellum contra Eugenium tyrannum, adiiſſe templum S. Ioannis, eique pro victoria ſupplicaſſet quare dæmonem è templo exiſſe vociferantem: *Tu me vinces, tu meum exercitum proſternes*, itáque factum eſt.

CAPVT SEPTIMVM.

SYNOPSIS.

Primò, Chriſtus Phariſæorum criminationes, quòd Apoſtoli illotis manibus manducarent, in ipſos eorúmque ſcelera retorquet.

Secundò, verſiculo vigeſimo quinto, Syrophæniſſa filiam, à dæmone liberat.

Tertiò, verſiculo trigeſimo ſecundo, ſurdo & muto auditum & loquelam reſtituit.

Vers. 1. ET conueniunt ad eum Phariſæi, & quidam de Scribis, ve-
nientes ab Ieroſolymis. 2. Et cùm vidiſſent quoſdam
ex diſcipulis eius, communibus manibus, id eſt non lotis,
manducare panes, vituperauerunt. 3. Phariſæi enim, &
omnes Iudæi, niſi crebrò lauerint manus, non manducant,
tenentes traditionem ſeniorum: 4. & à foro niſi bapti-
zentur, non comedunt: & alia multa ſunt, quæ tradita ſunt
illis ſeruare, baptiſmata calicum, & vrceorum, & æramen-
torum, & lectorum, 5. & interrogabant eum Phariſæi,
& Scribæ: Quare diſcipuli tui non ambulant iuxta traditionem ſeniorum, ſed com-
munibus manibus manducant panem? 6. At ille reſpondens, dixit eis: Bene
prophetauit Iſaias de vobis hypocritis, ſicut ſcriptum eſt: Populus hic labiis me
honorat, cor autem eorum longè eſt à me. 7. in vanum autem me colunt, do-
centes doctrinas & præcepta hominum. 8. Relinquentes enim mandatum
Dei, tenetis traditionem hominum, baptiſmata vrceorum, & calicum: & alia
ſimilia his facitis multa. 9. Et dicebat illis: Bene irritum facitis præceptum
Dei, vt traditionem veſtram ſeruetis. 10. Moyſes enim dixit: Honora pa-
trem tuum, & matrem tuam: Et; Qui maledixerit patri, vel matri, morte moria-
tur. 11. Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri, aut matri, Corban (quod eſt
donum) quodcumque ex me, tibi profuerit: 12. & vltrà non dimittitis eum
quidquam facere patri ſuo, aut matri, 13. reſcindentes verbum Dei per
traditionem veſtram, quam tradidiſtis: & ſimilia huiuſmodi multa facitis.

14. Et

Google

14. Et aduocans iterum turbam, dicebat illis: Audite me omnes, & intelligite.
15. Nihil eſt extra hominem & introiens in eum, quod poſſit eum coinquinare,
ſed quæ de homine procedunt, illa ſunt quæ communicant hominem. 16. Si
quis habet aures audiendi, audiat. 17. Et cùm introiſſet in domum à turba, in-
terrogabant eum diſcipuli eius parabolam. 18. Et ait illis: Sic & vos impruden-
tes eſtis? Non intelligitis, quia omne extrinſecus introiens in hominem, non po-
teſt eum communicare: 19. quia non intrat in cor eius, ſed in ventrem vadit, &
in ſeceſſum exit, purgans omnes eſcas? 20. Dicebat autem, quoniam quæ de homi-
ne exeunt, illa communicant hominem. 21. Ab intus enim de corde hominum
malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia, 22. furta,
auaritiæ, nequitiæ, dolus, impudicitiæ, oculus malus, blaſphemia, ſuperbia, ſtulti-
tia. 23. Omnia hæc mala ab intus procedunt, & communicant hominem. 24.
Et inde ſurgens abiit in fines Tyri & Sidonis: & ingreſſus domum, neminem vo-
luit ſcire, & non potuit latere. 25. Mulier enim ſtatim vt audiuit de eo, cuius
filia habebat ſpiritum immundum, intrauit, & procidit ad pedes eius. 26. Erat
enim mulier Gentilis, Syrophœniſſa genere. Et rogabat eum vt dæmonium eiice-
ret de filia eius. 27. Qui dixit illis: Sine priùs ſaturari filios: non eſt enim bonum
ſumere panem filiorum, & mittere canibus. 28. At illa reſpondit, & dixit illi: vti-
que Domine, nam & catelli comedunt ſub menſa de micis puerorum. 29. Et
ait illi: Propter hunc ſermonem vade, exiit dæmonium à filia tua. 30. Et cùm
abiiſſent domum ſuam, inuenit puellam iacentem ſupra lectum, & dæmonium
exiiſſe. 31. Et iterum exiens de finibus Tyri, venit per Sidonem ad Mare Ga-
lilææ inter medios fines Decapoleos. 32. Et adducunt ei ſurdum & mutum,
& deprecabantur eum, vti imponat illi manum. 33. Et apprehendens eum de
turba ſeorſum, miſit digitos ſuos in auriculas eius: & expuens, tetigit linguam
eius: 34. & ſuſpiciens in cælum, ingemuit, & ait illi: Ephphetha, quod eſt,
adaperire. 35. Et ſtatim apertæ ſunt aures eius, & ſolutum eſt vinculum linguæ
eius, & loquebatur rectè. 36. Et præcepit illis ne cui dicerent. Quanto autem
eis præcipiebat, tanto magis plus prædicabant: 37. & eo ampliùs admiraban-
tur, dicentes: Bene omnia fecit: & ſurdos fecit audire, & mutos loqui.

VERS. 2. COMMVNIBVS MANIBVS, ID EST, NON LOTIS MANDVCARE.] Manus communes vocantur non lotæ, id eſt, immundæ; quia ſcilicet res immundæ, prophanæ & pollutæ erant communes Iudæis & gentibus, mundis & immundis.

Nota Apoſtolos nō fuiſſe tā ruſticos, vt pranſuri vel cœnaturi manus non lauarent, cum & agricolæ & opifices ante cibum eas lauent; ſed abſtinuiſſe à lotione religioſa, vel potius ſuperſtitioſa Phariſæorum, quam ipſi ex maiorum ſuorum ritu & traditione acceptam ſcrupuloſè ſeruabant. Ritus autem eorum, inquit Theophyl. erat hic, vt ad cubitum vſque lauarentur.

VERS. 3. CREBRO.] Syrus *betilaith*, id eſt, diligenter vel curioſè. Græcè πυγμῇ, id eſt, *certatim*: Hebr. כַּף אֶל כַּף *caph el caph*, id eſt, manum ad manum, ſcilicet ſæpe confricando, vti faciunt qui manus fœdatas depurare volunt. Phariſæi enim cum vel minimum quid impuri attigiſſent, aut ſe attigiſſe ſcupuloſè metuerent, illicò lauabant manus, idque toties quoties hic eis metus vel ſcrupulus occurrebat.

VERS. 4. ET A FORO,] ſcilicet venientes, & domum redeuntes lauant manus, quia ſcilicet in foro eſt omne genus, vti rerum, ſic & hominum mundorum & immundorum, quorum attactu ſe polluros verebantur, ideóque immunditiem hac lotione non manuum, ſed totius corporis abſtergere ſeſe debere putabant; vnde ſequitur: NISI BAPTIZENTVR,] hoc eſt niſi totum corpus aquis immergant & abluant vti etiamnum ſæpe faciunt Iudæi. Plus enim eſt baptizari quàm manus abluere: quia ergo in foro Gentiles attingere & alloqui, quædam etiam immunda attrectare cogebantur, hinc redeuntes domum totos ſe abluebant, ait Vatab.

CALICVM.] Græcè ποτηρίων, id eſt, *poculorum*.

VRCEORVM.] Græcè ξεστῶν, id eſt, ſextariorum: ξέστης, enim eſt ſextarius, vel cyathus. Syrus œnophororum, id eſt, vaſorum quibus vina afferuntur vel affunduntur.

Vatab. intelligit vaſa lignea quæ ξεστά, dicuntur, eo quòd torno poliantur, aut ſculpturis ornata ſint: ξέω, enim eſt frico, polio, rado, ſculpo. Vnde ξεστός, eſt politus, raſilis, excultus.

Vrceus propriè eſt vas, quo aqua in vrnam vel ahenum infunditur, ait Paulus Iureconſultus; inde ad vaſa quælibet ſimilia transfertur.

ÆRAMENTORVM,] vaſorum æreorum, quibus cibi vel coquebantur, vel in menſam inferebantur.

ET LECTORVM,] quibus ad menſam accumbebant. Vatab. vertit *ſpondarum*. Cætera expoſui Matth. 15 & ſeq.

COMMVNICANT,] id eſt, *coinquinant*, vt legunt alij Codices. Idem eſt v. 18. & 20. VERS. 15. Matth. 15. 11.

QVIA NON INTRAT IN COR EIVS,] id eſt, in animam eius, ac proinde eam coinquinare nequit; *ſed in ventrem*, ſcilicet ſtomachum *vadit*, vbi facta ſecretione purioris cibi ad iecur & cor pergit: reliquum verò quod impurum & fæculentum eſt, IN SECESSVM EXIT, PVRGANS exitu ſuo, id eſt puras relinquens OMNES ESCAS, quia ſcilicet ipſum eſt cibi fæx & purgamentum: quare eo ipſo quo exit, alimentum reliquum depurat & expurgat. VERS. 19. Matth. 15. 17.

Gantilis.] Græcè ἑλληνὶς, id eſt, *Græca*,
vt vertit Arabicus. Græcis enim dominantibus,
omnes Gentiles vocabantur Græci; hinc illud
Rom. 1. *Iudæo primum & Græco*, id eſt, gentili.

Vers. 26. Syrophænissa.] Græcè, *Syra Phæni-*
Matth. 15. *ciſſa*. Syrus. *Ex Punicia Syriæ*, id eſt, ex illa Phœni-
22. ciæ parte, quæ ad Syriam ſpectat. Matthæus Cha-
nanææam vocat.

Vers. 32. Et mutum. Græcè μογιλάλον, id eſt, ægrè
loquentem, impeditæ linguæ, balbutientem:
nam ſanatus à Chriſto loquebatur re-
cte,] id eſt, expeditè, vt dicitur verſ. 35. Non
ergo erat omnino mutus, vti ſunt ij qui à natiui-
tate ſunt ſurdi, qui Græcè ἄλαλοι, dicuntur. Sic
enim duo fuiſſent hic Chriſti miracula, ſcilicet
ſolutionis linguæ, & inditæ ſcientiæ vocum. Con-
trarium tamen quoque eſt prubabile.

Vers. 33. Et expuens tetigit linguam eius.] Con-
gruè fecit id Chriſtus, quaſi ſaliua ſua ſaluifica,
os ſiccitate mutum & ligatum humectaturus, &
ſoluturus: ſaliua enim eſt in lingua, & illi ſe aſſimi-
lat, ait Galenus Aphor. 39.

Expuit autem non in os muti, ſed in ſuum
ipſius digitum, ac digito ſaliuam ori muti ad-
mouit, vt colligitur ex Græco; hoc enim hone-
ſtas & decor exigebant. Porrò Chriſtus aperien-
do aures & linguam corporis, aperuit pariter au-
res & linguam mentis, vt inſpirationes ipſius au-
diret, ac crederet ipſum eſſe Meſſiam, ab eóque
peccatorum ſuorum veniam poſceret & impetra-
ret. Quos enim Chriſtus corpore, hus & mente
ſanauit.

Tropolog. idem cuique poſcendum, ac dicen-
dum cum Pſalte: *Domine labia mea aperies, & os*
Pſal. 50.17. *meum annunciabit laudem tuam*. Pſalm. 50.17.
Idem de auribus, vt poſſimus cum Iſaia cap. 50.
Iſai. 50.4. 4. iubilare: *Dominus dedit mihi linguam eruditam,*
vt ſciam ſuſtentare eum qui laſſus eſt, verbo: erigit ma-
nè, manè erigit mihi aurem, vt audiam quaſi ma-gi-
ſtrum Dominus Deus aperuit mihi aurem; hoc au-
tem fit cum ipſe digito ſuo, id eſt, Spiritu ſancto
(hic enim eſt digitus Dei. Exod 8.19.) & ſaliua
cæleſtis ſapientiæ, quæ eſt ipſemet ex ore altiſſimi
prodiens, linguam mentis tangit.

Vers. 34. Et suspiciens in cælum (quia inde
verba mutis, auditus ſurdis, medela cunctis infir-
mis, ait Beda) ingemuit,] tùm condolēs mi-
ſeriæ muti & ſurdi, tùm cum gemitu orans, & im-
petrans illi ſanitatem à Deo. *Expendebat enim*, ait Victor Antioch.
Victor, *in quantam calamitatem & miſeriam, omnis*
bona honeſtaque actionis hoſtis diabolus, primorúm-
que parentum incuria & lapſus ipſum deieciſſet.

Ephphetha, quod est (quod ſignificat) Beda.
adaperire.] id eſt, aperiantur tibi aures &
os, vbi *vtraque*, ait Beda, *vnius eiuſdémque media-*
toris Dei & hominum natura manifeſtè deſtinata
eſt. Suſpiciens enim in cælum quaſi homo, Deum pre-
caturus ingemuit; ſed mox vno ſermone, quaſi diuina
potens maieſtate curauit. Omnes enim habemus
oculos, ſed cæci clauſos & obſtructos, qui Syria-
ca phraſi eleganter dicuntur aperiri, cum tegmina
illa recluduntur, ait Angelus Caninius in nom.
Hebræis cap. 10. Porrò Hebr. פתח *patach*, eſt ape-
rire: vnde in Imperatiuo paſſiuo niphal הפתח *hip-*
pateach, & craſi *hippatach*, pro quo Syri dicunt
Ephpheta; idem eſt quod aperire, hoc eſt aperitor,
vel eſto apertus.

Et præcepit illis ne cui dice- Vers. 36.
rent.] Præceptum hoc fuit, non propriè dictum,
quod ad culpam obligaret, ſed vrbanitas dumta-
xat, & modeſtiæ indicium, vt ſcilicet ſignificaret
ſe nolle ſua miracula oſtentare, & ex iis aucupari
vanam hominum gloriam. Quare non pecca-
bant, qui eo non obſtante illa diuulgabant. Vnde
ſequitur: *Quanto autem præcipiebat eis, tanto ma-*
gis plus prædicabant. *Docemur hoc loco*, ait Theo- Theophyl.
phyl. *quod quando benefacturi ſumus, ne plauſus vel*
celebritates ex beneficiis quæramus: quum autem
beneficia acceperimus, vt benefactores, licet ipſi recu-
ſent, laudemus & prædicemus. Vt enim illud eſt ho-
minis benefici, ita hoc grati, ait Franc Lucas. Et S.
Auguſt. de Conſen Euang. Voluit Dominus ait,
prohibendo docere, quantu feruentius eum præ-
dicare debeant, quibus iubet vt prædicent, quando
illi qui prohibebantur tacere, non poterant.

Bene omnia fecit.] Græcè καλῶς, id Vers. 37.
eſt, bellè, decorè, concinnè, congruè, irreprehen-
ſibiliter. q. d. Nil fecit Chriſtus, quod Phariſæi, vel
ſimiles momi iure culpare queant. Rurſum *bene*
Hebr. בְּטוֹב *beteb*, id eſt, beneficè, quia ſurdo au-
ditum, muto loquelam reddidit. Tota enim vita
Chriſti, fuit aſſidua beneficentia. Actor. 10. 38.

CAPVT

CAPVT OCTAVVM.

SYNOPSIS.

Primò Chriſtus ſeptem panibus paſcit quatuor hominum millia.
Secundò, verſ.15. docet cauendum à fermento Phariſæorum.
Tertiò verſ. 22. curat cæcum, qui homines vidit ſicut arbores ambulantes.
Quartò, verſ.31. prædicit ſuam paſſionem & mortem, Petrúmque illi renitentem quaſi Satanam reiicit.
Denique verſ.34. iubet cuique tollere ſuam crucem, & animam ſuam ſaluare.

VERS.1. IN diebus illis iterum cùm turba multa eſſet, nec haberent quod
manducarent, conuocatis diſcipulis, ait illis: 2. Miſereor
ſuper turbam: quia ecce iam triduo ſuſtinent me, nec habent
quod manducent, 3. & ſi dimiſero eos ieiunos in domum
ſuam, deficient in via: quidam enim ex eis de longè venerunt.
4. Et reſponderunt ei diſcipuli ſui: Vnde illos quis poſſit
hic ſaturare panibus in ſolitudine? 5. Et interrogauit eos:
Quot panes habetis? Qui dixerunt; Septem. 6. Et præcepit turbæ diſcumbere
ſuper terram. Et accipiens ſeptem panes, gratias agens fregit, & dabat diſcipu-
lis ſuis vt apponerent, & appoſuerunt turbæ. 7. Et habebant piſciculos pau-
cos: & ipſos benedixit, & iuſſit apponi. 8. Et manducauerunt, & ſaturati ſunt,
& ſuſtulerunt quod ſuperauerat de fragmentis, ſeptem ſportas. 9. Erant au-
tem qui manducauerant, quaſi quatuor millia: & dimiſit eos. 10. Et ſtatim
aſcendens nauim cum diſcipulis ſuis, venit in partes Dalmanutha. 11. Et exie-
runt Phariſæi, & cœperunt conquirere cum eo, quærentes ab illo ſignum de cælo,
tentantes eum. 12. Et ingemiſcens ſpiritu, ait: Quid generatio iſta ſignum
quærit? Amen dico vobis, ſi dabitur generationi iſti ſignum. 13. Et dimittens
eos, aſcendit iterum nauim, & abiit trans fretum. 14. Et obliti ſunt panes ſu-
mere: & niſi vnum panem non habebant ſecum in naui. 15. Et præcipiebat
eis, dicens: Videte, & cauete à fermento Phariſæorum, & fermento Herodis.
16. Et cogitabant ad alterutrum, dicentes: Quia panes non habemus. 17. Quo
cognito, ait illis Ieſus: Quid cogitatis, quia panes non habetis? nondum cognoſci-
tis nec intelligitis? adhuc cæcatum habetis cor veſtrum? 18. oculos habentes
non videtis? & aures habentes non auditis? Nec recordamini, 19. quando quin-
que panes fregi in quinque millia: quot cophinos fragmentorum plenos ſuſtuli-
ſtis? Dicunt ei: Duodecim. 20. Quando & ſeptem panes in quatuor millia:
quot ſportas fragmentorum tuliſtis? & dicunt ei: Septem. 21. Et dicebat eis:
Quomodo nondum intelligitis? 22. Et veniunt Bethſaidam, & adducunt ei cæ-
cum, & rogabant eum vt illum tangeret. 23. Et apprehenſa manu cæci, edu-
xit eum extra vicum: & expuens in oculos eius impoſitis manibus ſuis, interro-
gauit eum ſi quid videret. 24. Et aſpiciens, ait: Video homines velut arbores
ambulantes. 25. Deinde iterum impoſuit manus ſuper oculos eius: & cœpit
videre, & reſtitutus eſt ita vt clarè videret omnia. 26. Et miſit illum in domum
ſuam, dicens: Vade in domum tuam: & ſi in vicum introieris, nemini dixeris.
27. Et egreſſus eſt Ieſus, & diſcipuli eius, in caſtella Cæſareæ Philippi: & in via
interrogabat diſcipulos ſuos, dicens eis: Quem me dicunt eſſe homines? 28. Qui
reſponderunt illi, dicentes: Ioannem Baptiſtam, alij Eliam, alij verò quaſi vnum

Digitized by Google

de prophetis. 29. Tunc dicit illis: Vos verò quem me eſſe dicitis? Reſpondens
Petrus, ait ei: Tu es Chriſtus. 30. Et comminatus eſt eis, ne cui dicerent de il-
lo. 31. Et cœpit docere eos, quoniam oportet filium hominis pati multa, & re-
probari à ſenioribus, & à ſummis ſacerdotibus, & Scribis, & occidi: & poſt tres
dies reſurgere. 32. Et palàm verbum loquebatur. Et apprehendens eum Pe-
trus, cœpit increpare eum. 33. Qui conuerſus, & videns diſcipulos ſuos, com-
minatus eſt Petro, dicens: Vade retro me ſatana, quoniam non ſapis quæ Dei ſunt,
ſed quæ ſunt hominum. 34. Et conuocata turba cum diſcipulis ſuis, dixit eis:
Si quis vult me ſequi, deneget ſemetipſum: & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.
35. Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam: qui autem per-
diderit animam ſuam propter me & Euangelium, ſaluam faciet eam. 36. Quid
enim proderit homini, ſi lucretur mundum totum: & detrimentum animæ ſuæ fa-
ciat? 37. Aut quid dabit homo commutationis pro anima ſua? 38. Qui enim
me confuſus fuerit, & verba mea, in generatione iſta adultera & peccatrice: &
filius hominis confundetur eum, cùm venerit in gloria patris ſui cum angelis ſan-
ctis. 39. Et dicebat illis: Amen dico vobis, quia ſunt quidam de hic ſtantibus,
qui non guſtabunt mortem, donec videant regnum Dei veniens in virtute.

Vers. 10. Matth 15. 39. DALMANVTHA. Matth. cap. 15. 39. habet *Magedan*, quia ſcilicet hæc duo loca ſibi erant vicina, vt ibi dixi.

Vers. 15. Matth.16 5. CAVETE À FERMENTO PHARISÆORVM, ET FERMENTO HERODIS. Fermentum eſt doctrina, qua Phariſæi docebant filiis dicere parentibus *corban*, aliáque legi Dei contraria. Fermentum Herodis, eſt doctrina Sadducæorum; cum his enim proximè fuerat Chriſto lis & diſputatio, vt patet ex Matthæo cap. 16. verſ. 1. & 12. Herodes enim vti & multi primores tunc erant Sadducæi, teſte Ioſepho 18. Antiq. cap. 2. qui negabant animæ immortalitatem, viuebántque quaſi athei, vti Herodes viuebat in adulterio, Ioannem occidit, aliáque ſcelera commiſit viuens ſine numinis metu. Licèt enim ipſe cap. 6. 16. opinatus ſit Ioannem reſurrexiſſe in Chriſto, tamen iſta opinio non tam ipſius fuit quàm vulgi, nec tam à fide quàm à pauore eius expreſſa fuit, & extorta. Denique Ioanni; vtpote viro ſanctiſſimo reſurrectionem conceſſit, ſibi verò & ſibi ſimilibus eandem negauit, vt liberè carnis voluptatibus indulgeret. Alij ex Origene & S. Hieronymo, per fermentum accipiunt ſectam Herodianorum, qui adulantes Herodi, aiebant eum eſſe Meſſiam. Verùm hæc ſecta fuit Herodis Aſcalonitæ, non Antipæ, de quo hic, vti dixi Matth. 22. 16.

Vers. 22. Beda. ADDVCVNT EI CÆCVM, ET ROGABANT EVM VT ILLVM TANGERET. *Scientes*, ait Beda, *quia tactus Domini ſicut leproſum mundare, ita etiam cæcos illuminare valeret.*

Vers. 23. ET APPREHENSA MANV CÆCI EDVXIT EVM EXTRA VICVM, extra Bethſaidam, vt patet v. 22. extra quam eum eduxit eadem de cauſa qua c. 7. 33. mutum ſurdúmque curaturus eum à turba ſemouit; ſcilicet primò, orationis cauſa, vt ſcilicet ſolus animum colligens totum ſe Deo vniret, & intentius attentiúſque oraret. Secundò, vt fugeret vanam gloriam & plauſum hominum, eúmque nos vitare doceret. Tertiò, quia ciues Bethſaidæ indigni erant hoc Chriſti miraculo; viſis enim tot eius ſignis in eum credere noluerant: ita Theophylactus & Euthymius. Vide Matth. cap. 11. verſ. 21.

Myſticè, Scholiaſtes apud S. Hieron. educit Chriſtus peccatorem extra vicum, id eſt inquit, extra ſocietatem malorum. Corrumpunt enim bonos mores colloquia praua.

ET EXPVENS IN OCVLOS EIVS; ſaliua matutina oculos lippientes purgat, at cæcos non illuminat. Chriſti ergo ſaliua medicina fuit cæco non naturalis, ſed ſupernaturalis, quia erat inſtrumentum Deitatis Chriſti.

Hoc Chriſti cæcum illuminandi miraculum imitatus eſt S. Hilarion, teſte S. Hieron. in eius vita, quem audi: *Cæca mulier adducta eſt ad B. Hilarionem, quæ omnem ſe ſubſtantiam expendiſſe ait in medicos.* Hieron. S Hilarion cæcæ viſum reſtituit. *Cui reſpondit: Si quæ in medicis perdidiſti, dediſſes pauperibus, curaſſet te verus medicus Ieſus. Clamante autem illa, & miſericordiam deprecante, expuit in oculos eius; ſtatímque Saluatoris exemplum virtus eadem proſecuta eſt.*

Tropologicè, Saliua eſt gratia Spiritus ſancti, ait Beda; hæc homines illuminat, vt videant voluntatem Domini per flatum Spiritus ſancti, ait Scholiaſtes apud S. Hieronymum.

ET IMPOSITIS MANIBVS SVIS, id eſt cum impoſuiſſet manus ſuas, ſuper oculos cæci, ac deinde illas ab oculis remouiſſet. Nam improbabile eſt quod ait Scholiaſtes apud S. Chryſoſt. hunc cæcum per manus Chriſti oculis ſuis ſuperpoſitas, vidiſſe homines verſ. 24 hoc enim nouum & impertinens fuiſſet miraculum.

Tropologicè Scholiaſtes apud Chryſoſt. Chriſtus ait, expuit & manus imponit, volens oſtendere diuinum verbum operationi adiunctum mirabiliter perficere.

ET ASPICIENS AIT: VIDEO HOMINES VELVT ARBORES AMBVLANTES. Vers. 24. q.d. Video aliquid obſcurè & confusè, non clarè & diſtinctè: video enim homines ambulantes, ita vt non poſſim diſtinguere an homines ſint an arbores (vti nobis ſolet fieri eminus homines cernentibus dum non facilè diſtinguere poſſumus, an homines ſint an arbores, (ait Beda) niſi ex motu, eo quòd homines ambulent, arbores non: τὸ *ambulantes* enim ad homines referendum eſt, non ad arbores, vt patet ex Græco. Poſſet tamen in Latino textu ad arbores quoque referri, hoc ſenſu, q. d. Video homines quaſi arbores bifidas, & quaſi bipedes, ideóque ambulantes. Videbat ergo hic cæcus adhuc cæcutiens homines quaſi per caliginem & nebulam, in qua ſpecies denſatæ repræſentabant homines maiores, quàm in ſe erant, ſcilicet craſſos & altos inſtar arborum, vti per conſpicilia litteræ maiores apparent, quàm reuera ſint.

Porrò

Digitized by Google

Analogia hominis & arboris nomen.

Porrò homo ſimilis eſt arbori, primò, proceritate & altitudine, ſecundò, rectitudine: tertiò, rotunditate: quartò, cortice & coma; quod enim in arbore eſt cortex & folia, hoc in homine eſt pellis & pili crinéſque: quintò, ramis; homo enim expanſis brachiis eſt quaſi arbor, expanſis ramis: ſextò, vità & venis; ſicut enim homo viuit alitúrque cibo, chilo & ſanguine per venas in totum corpus diſtributis; ſic arbor viuit alitúrque ſucco per fibras in omnes partes diſpertito: ſeptimò, arbor è parua frutice ſenſim creſcit in altum, ſic & homo *creſcit occulto velut arbor æuo*; adeóque ſicut homini ſua eſt pueritia, adoleſcentia, virilis ætas, ſenium & mors; ſic eſt & arbori: octauò, arbor bona producit bonos fructus, mala malos: ſic homo bonus bona opera profert, malus mala: quare ſicut ex fructibus cognoſcitur arbor, ſic ex operibus homo, vti docet Chriſtus Matth. 7. 17. Denique arboribus, ſicut animalibus ſua eſt cutis, ſanguis, caro, nerui, venæ, oſſa, medullæ ait Plinius lib. 16. c. 38. Vnde & ex arboribus naſci animalia, ac præſertim anates in inſulis Scotiæ vicinis experientiâ conſtat.

Porrò arbores videntur ambulare in inſulis & ſyluis, quæ in flumine vel mari mouentur & fluctuant, quales videre eſt Audumaropoli in Belgio. Idem fit cum ventis agitantur. Iam aquilone gaudent arbores, illoque firmantur & optimè germinant, auſtro verò blandiente faciſcunt, ait Plinius lib. 17. cap. 2. ſic homines per aduerſa in virtute roborantur & proficiunt, per proſpera ſoluuntur & deficiunt.

In arboribus quibuſdam mares & fœmina.
Plin.

Addit Plinius lib. 13. cap. 4. arboribus, præſertim palmis ſexum ineſſe ſicut hominibus, vt aliæ ſint mares, aliæ feminæ: *Mas*, ait, *in palmite floret, femina citra florem germinat tantum ſpinæ modo.* Idem lib. 17. cap. 24 aſſerit arbores ſicut homines laborare fame, cruditate, peſte, cæteriſque morbis ægrotare. Idem lib. 17. cap. 25. docet arbores ſubinde inſtar hominum eſſe locutas; ſed hoc vel fictitium eſt, vel per angelos aut dæmones factum. Idem lib 23. cap. 1. docet primum homini cibum, eúmque paratum & illaboratum fuiſſe ex arboribus; & ſic inductos homines cælum ſpectare; quare arborem ſic inducit loquentem: *Plurimum homini voluptatis ex me eſt: ego ſuccum vini, liquorem olei gigno, ego palmas & poma totque varietates, neque vt tellus per labores arando tauris* &c. *at ex me parata omnia, & ſeſe porrigentia vltro, & ſi pigeat attingere, etiam cadentia.* Meritò ergo cæcus hic videre incipiens, dixit: *Video homines ſicut arbores ambulantes.*

S. Gregorius viſus vt arbor.

Simili modo S. Gregorius Thaumaturgus fugiens perſecutionem Decij, ſeceſſit cum Diacono in collem, cúmque proditor quidam id perſecutoribus renunciaſſet, illique totum collem perſcrutarentur vt Gregorium comprehenderent, ipſe magna in Deum fide, immotis oculis & paſſis manibus in oratione conſtitit: quare Deus perſecutores aoraſia, ſiue cæcitate percuſſit. Redeuntes enim dixerunt, ſe in colle nil niſi duas arbores paululum inter ſe diſtantes vidiſſe: quibus digreſſis proditor in collem conſcendens, non duas arbores, ſed duos homines, puta Gregorium cum Diacono conſpexit. Vnde vi diuina id factum agnoſcens, vt illi perſequentibus arbores eſſe viderentur, procumbit ei ad pedes, & ex proditore fit fidei confeſſor. Ita S. Gregor. Nyſſenus in eius vita.

Denique tritum eſt illud Philoſophi: *Quid eſt homo? eſt arbor inuerſa*, quia pedes quaſi ramos deorſum, caput verò & cerebrum quaſi radicem ſurſum mittit, eo quòd homo ex cælo cæleſtem vitam ducere, ac cæleſtes virtutum fructus proferre debeat.

Homo eſt arbor inuerſa.

Myſticè Scholiaſtes apud S. Hieron. Cæcus, ait, id eſt peccator pœnitens videt homines ſicut arbores ambulantes, quia omnes exiſtimat ſuperiores ſibi, indignum ſe iudicans vt Dauid, vocari hominem, æſtimans ſe canem mortuum & pulicem vnum. 2. Reg. 16. Hinc talis per humilitatem ſuam meretur illuminari & exaltari.

Deinde iterum poſuit manus ſuper oculos eius, et coepit videre: et reſtitutus eſt, ita vt clare videret omnia. Vers. 25.
Voluit Chriſtus non ſubitò, ſed ſenſim hunc cæcum perfectè illuminare: primò, vt omnis generis miracula ederet: ſecundò, vt pluris miraculum hoc fieret: tertiò, & maximè, vt imperfectæ cæci eúmque offerentium fidei, ſenſim cum miraculo creſcenti ſeſe attemperaret, eiúſque perficiendi fidem, ſpem & deſiderium in eis magis accenderet: *Primò, cæcum hunc imperfectè curauit*, inquit Euthymius, *vtpote imperfectè credentem, vt qui parum adhuc reſpiciebat, per modicum aſpectum crederet perfectius, ac ſanaretur perfectius: ſapiens enim erat medicus.* Et mox: *Augmentum fidei augmentum promeruit ſanitatis.* Et Victor: *Ipſum viſionis incrementum*, inquit, *& acceſſio, fidei incrementum & acceſſionem confirmat.*

Euthym.

Tropologicè voluit Chriſtus nos docere, ſenſim infidelem & peccatorem à Deo illuminari, ac proinde eum ſenſim in Dei cognitione & cultu proficere debere: *vt magnitudinem*, ait Beda, *humanæ cæcitatis oſtenderet, quæ quaſi pedetentim, & per quoſdam profectuum gradus ad lucem diuinæ viſionis* (cognitionis) *ſolet peruenire.* Nam vt ait Scholiaſtes apud Chryſoſt. *Scientiæ profectus ſunt, nec poteſt aliquis vna hora perfectam ſapere ſapientiam: non niſi multo tempore ad perfectam ſcientiam poteſt quis peruenire.* Experimur hoc in pueris & ſcholaſticis, qui pedetentim erudiendi & edocendi ſunt; alioqui ſi magiſter moræ & laboris impatiens omnia eis ſimul tradere velit, mentem & memoriam eorum obruet, vt nihil capiant; ſicut vinum cum in vas anguſti oris infunditur, ſi totum ſimul infundatur, nil ferè infunditur, ſed totum quaſi effunditur. Notum eſt illud Italorum: *Piano piano ſi va lontano.* Et illud Philoſophi: *Succeſſiuè fit motus.*

Beda.

Scholiaſt.

Symbolicè Scholiaſtes apud S. Hieronymum: *Manus, ait, Chriſtus impoſuit ſuper oculos eius, vt videret clarè omnia, id eſt per opera viſibilia inuiſibilia intelligeret, & quæ oculus non vidit; & clarè animæ ſuæ ſtatum poſt rubiginem peccati, mundi cordis oculo contueretur: Beati enim mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.*

Scholiaſt.

Et si in vicvm, id eſt, in Bethſaïdam ciuitatem, quæ parua erat inſtar vici vel pagi, ex qua verſ. 23. cum eduxerat, niſi malis per vicum accipere ſuburbium, vel vicum Bethſaidæ annexum, vel adiacentem. Vers. 26.

Deneget, id eſt, *abneget ſemetipſum*, vt vertit Interpres Matth. 16. 24. Vers. 34.
Matt. 16. 24.
Luc 9. 23.

Qvi enim me confvsvs fverit. Græcè ἐπαισχυνθῇ, id eſt, *erubuerit*, ſcilicet me meámque doctrinam, vitam & profeſſionem paupertatis, humilitatis & crucis. Vers. 38.
Matt. 16. 27
Luc. 9. 26.

In generatione iſta adultera. Iudæorum prauorum, qui ſunt fideles & filij Dei; at

non

Digitized by Google

non genuini, ſed ſpurij & adulterini; quia à fide Patrum & patriarcharum ſuorum degenerant, dum me Meſſiam eis promiſſum recipere nolunt: ideóque non tam Dei quàm diaboli ſunt filij Hebr. vocantur בְּנֵי נֵכָר *bene nechar*; id eſt filij alieni, ſcilicet patris, hoc eſt ab alieno & adultero geniti, ideóque à vero patre, ſcilicet à Deo degeneres, illique moribus diſſimiles. Vide dicta Matth.10.33.

Regnvm Dei, id eſt gloriam regni Dei, in mea transfiguratione mox futura. *Veniens*, id eſt apparens, ſeſéque oſtendens Petro, Iacobo & Ioanni *in virtute*, id eſt cum magna potentia, efficacia, claritate, ſplendore & maieſtate.

CAPVT NONVM.

SYNOPSIS.

Primò, Chriſtus transfiguratur coram Elia & Moſe; vnde Eliam rediturum prædicit, vt aduentum ſuum ad iudicium præcurrat.

Secundò, verſ.16. energumenum ſurdum & mutum ſanat.

Tertiò, verſ.32. contentionem diſcipulorum de primatu ſtudio humilitatis, vt ſiamus ſicut pueri, curat.

Quartò, verſ.37. vetat prohiberi eum, qui in nomine ſuo eiiciebat dæmonia, licèt eius non foret aſſecla.

Quintò, verſ. 41. docet quod grande malum ſit ſcandalum, quod verſ.48. igne mortificationis & ſale diſcretionis tollendum docet.

Vers.1. ET poſt dies ſex aſſumit Ieſus Petrum & Iacobum, & Ioannem:
& ducit illos in montem excelſum ſeorſum ſolos, & transfigu-
ratus eſt coram ipſis. 2. Et veſtimenta eius facta ſunt ſplen-
dentia, & candida nimis velut nix, qualia fullo non poteſt ſu-
per terram candida facere, 3. Et apparuit illis Elias cum
Moyſe: & erant loquentes cum Ieſu. 4. Et reſpondens Pe-
trus, ait Ieſu: Rabbi, bonum eſt nos hîc eſſe: & faciamus tria
tabernacula, Tibi vnum, & Moſi vnum, & Eliæ vnum. 5. Non enim ſciebat
quid diceret: erant enim timore exterriti. 6. Et facta eſt nubes obumbrans eos:
& venit vox de nube, dicens: Hic eſt filius meus chariſſimus: audite illum. 7. Et
ſtatim circumſpicientes, neminem ampliùs viderunt, niſi Ieſum tantùm ſecum.
8. Et deſcendentibus illis de monte, præcepit illis ne cuiquam quæ vidiſſent,
narrarent: niſi cùm Filius hominis à mortuis reſurrexerit. 9. Et verbum con-
tinuerunt apud ſe, conquirentes quid eſſet: Cùm à mortuis reſurrexerit. 10. Et
interrogabant eum, dicentes: Quid ergo dicunt Phariſæi, & Scribæ, quia Eliam
oportet venire primùm? 11. Qui reſpondens, ait illis: Elias cùm venerit pri-
mò, reſtituet omnia: & quo modo ſcriptum eſt in Filium hominis, vt multa patia-
tur & contemnatur. 12. Sed dico vobis quia & Elias venit (& fecerunt illi quæ-
cumque voluerunt) ſicut ſcriptum eſt de eo. 13. Et veniens ad diſcipulos ſuos,
vidit turbam magnam circa eos, & Scribas conquirentes cum illis. 14. Et con-
feſtim omnis populus videns Ieſum, ſtupefactus eſt, & expauerunt, & accurren-
tes ſalutabant eum. 15. Et interrogauit eos: Quid inter vos conquiritis? 16. Et
reſpondens vnus de turba, dixit: Magiſter, attuli filium meum ad te, habentem
ſpiritum mutum: 17. qui vbicumque eum apprehenderit, allidit illum, & ſpumat,
& ſtridet dentibus, & areſcit: & dixi diſcipulis tuis vt eiicerent illum, & non potue-
runt. 18. Qui reſpondens eis, dixit: O generatio incredula, quamdiu apud vos
ero? quamdiu vos patiar? affette illum ad me. 19. Et attulerunt eum. Et cùm vi-
diſſet eum, ſtatim ſpiritus conturbauit illum: & eliſus in terram, volutabatur ſpu-
mans. 20. Et interrogauit patrem eius: Quantum temporis eſt ex quo ei hoc ac-
cidit? At ille ait: Ab infantia: 21. & frequenter eum in ignem, & in aquas miſit,
vt eum perderet: ſed ſi quid potes, adiuua nos, miſertus noſtri. 22. Ieſus autem
ait illi: Si potes credere, omnia poſſibilia ſunt credenti. 23. Et continuo excla-
mans

mans pater pueri, cum lacrymis aiebat: Credo, Domine: adiuua incredulitatem
meam. 24. Et cùm videret Ieſus concurrentem turbam, comminatus eſt ſpiri-
tui immundo, dicens illi: Surde & mute ſpiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo:
& ampliùs ne introeas in eum. 25. Et exclamans, & multum diſcerpens eum,
exiit ab eo, & factus eſt ſicut mortuus, ita vt multi dicerent: Quia mortuus eſt.
26. Ieſus autem tenens manum eius, eleuauit eum, & ſurrexit. 27. Et cùm
introiſſet in domum, diſcipuli eius ſecretò interrogabant eum: Quare nos non
potuimus eiicere eum? 28. Et dixit illis: Hoc genus in nullo poteſt exire,
niſi in oratione, & ieiunio. 29. Et inde profecti prætergrediebantur Galilæam:
nec volebat quemquam ſcire. 30. Docebat autem diſcipulos ſuos, & dice-
bat illis: Quoniam filius hominis tradetur in manus hominum, & occident eum,
& occiſus tertia die reſurget. 31. At illi ignorabant verbum: & timebant in-
terrogare eum. 32. Et venerunt Capharnaum. Qui cùm domi eſſent, in-
terrogabat eos: Quid in via tractabatis? 33. At illi tacebant: ſiquidem in via
inter ſe diſputauerant, quis eorum maior eſſet. 34. Et reſidens vocauit duode-
cim, & ait illis: Si quis vult primus eſſe, erit omnium nouiſſimus, & omnium mi-
niſter. 35. Et accipiens puerum, ſtatuit eum in medio eorum, quem cùm
complexus eſſet, ait illis: 36. Quiſquis vnum ex huiuſmodi pueris receperit
in nomine meo, me recipit: & quicumque me ſuſceperit, non me ſuſcipit, ſed
eum, qui miſit me. 37. Reſpondit illi Ioannes, dicens: Magiſter, vidimus
quendam in nomine tuo eiicientem dæmonia, qui non ſequitur nos, & prohi-
buimus eum. 38. Ieſus autem ait: Nolite prohibere eum: nemo eſt enim qui
faciat virtutem in nomine meo, & poſſit citò malè loqui de me. 39. qui enim
non eſt aduerſum vos, pro vobis eſt. 40. Quiſquis enim potum dederit vobis
calicem aquæ in nomine meo, quia Chriſti eſtis: amen dico vobis, non perdet
mercedem ſuam. 41. Et quiſquis ſcandalizauerit vnum ex his puſillis creden-
tibus in me: bonum eſt ei magis ſi circumdaretur mola aſinaria collo eius, & in
mare mitteretur. 42. Et ſi ſcandalizauerit te manus tua, abſcide illam: bonum
eſt tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam,
in ignem inextinguibilem: 43. vbi vermis eorum non moritur, & ignis non
extinguitur. 44. Et ſi pes tuus te ſcandalizat, amputa illum: bonum eſt tibi
claudum introire in vitam æternam, quàm duos pedes habentem mitti in gehen-
nam ignis inextinguibilis: 45. vbi vermis eorum non moritur, & ignis non
extinguitur. 46. Quod ſi oculus tuus ſcandalizat te, eiice eum: bonum eſt ti-
bi luſcum introire in regnum Dei, quàm duos oculos habentem mitti in gehen-
nam ignis: 47. vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.
48. Omnis enim igne ſalietur, & omnis victima ſale ſalietur. 49. Bonum eſt
ſal: quòd ſi ſal inſulſum fuerit: in quo illud condietis? Habete in vobis ſal, & pa-
cem habete inter vos.

Vers. 11. Matt. 17. 11. ET CONTEMNATVR. Græcè ἐξουδενωθῇ, id eſt, exinaniatur, nihili fiat, ſubaudi, ſimili modo continget Eliæ, vt cum magnis laboribus fidem collapſam reſtaurarit, pro tantis meritis & beneficiis ab ingratis & impiis maledicta & maleficia recipiat, ac tandem ab eis occidatur. Apoc. 11. verſ. 7. & 8.

Vers. 13. SCRIBAS CONQVIRENTES. Græcè συζητοῦντας, id eſt diſputantes, altercantes *cum illis*, ſcilicet diſcipulis Ieſu, an videlicet ipſe eſſet propheta & Meſſias, veráque eius dogmata.

Vers. 14. ET CONFESTIM OMNIS POPVLVS VIDENS IESVM STVPEFACTVS EST, ET EXPAVERVNT, quòd ſcilicet videret Ieſum abſentem tam inopinatò & opportunè adeſſe, vt diſcipulos ſuos contra Scribas tueretur & defenderet. Ruſum quòd viderent in vultu Ieſu paulò ante transfigurato, reliquos adhuc aliquos ſplendoris radios; ſicut Moſi poſt Dei colloquium in vultu adhæſerunt radij, & quaſi cornua lucis. Exodi 34. 29. Vnde ſequitur: *& accurrentes ſalutabant eum:* Ita Franciſcus Lucas.

QVID INTER VOS CONQVIRITIS? Græcè συζητεῖτε, id eſt diſputatis, altercamini. Vers. 15.

CONTVRBAVIT Græcè ἐσπάραξεν, id eſt colliſit, Vers. 19.
lacerauit, diſcerpſit illum, id eſt totum eius corpus conuulſit & diſtorſit: Vnde explicans ſubdit: ET ELISVS IN TERRAM VOLVTABATVR SPVMANS, quia ſcilicet dæmon hic ſentiebat vim Chriſti, ac mox ab eo ſe eiiciendum præſentiebat, hinc indignans & frendens energumenum grauiſſimè affligebat & contorquebat. Luc 9. 42.

PRÆTERGREDIEBANTVR GALILÆAM, NEC VOLEBAT QVEMQVAM SCIRE; ne ſcilicet à Galilæis eum eiúſque beneficia amantibus detineretur, quia feſtinabat Ieroſolymam ad crucem & mortem, de qua etiam ſecretò loquebatur cum diſcipulis, vt patris voluntati ſatisfaceret, ac genus humanum ſua morte redimeret: ita Maldon. Franc. Lucas & alij. Vers. 29.

AT ILLI IGNORABANT VERBVM, quomodo ſcilicet, & qua de cauſa Chriſtus eſſet moriturus, ac quomodo hæc eius de morte ſibi inſtante verba conſentirent cum iis, quibus ſæpe eis dixerat regnum ſuum appropinquare: nam Vers. 31. Luc 9. 45.

aliòqui

alioqui Apoſtolos intellexiſſe & credidiſſe Chriſtum moriturum, patet. Matth.17.13. vbi dicuntur ex hoc Chriſti de morte ſua verbo, & oraculo fuiſſe contriſtati. Niſi malis eos dici mortem Chriſti ignoraſſe, quia de ea hæſitabant & fluctuabant, ob diuerſa Chriſti dicta in ſpeciem contraria, ac proinde eos inclinaſſe potius in partem mitiorem, ſibique gratiorem, ſcilicet Chriſtum non moriturum: hoc enim ipſi optabant & verum eſſe cupiebant: quia *amantes ſibi ſomnia fingunt*: perſuadere ergo ſibi conabātur verba Chriſti de morte ſua, alium habere ſenſum occultum, eſſéque myſticè accipienda, non ad litteram vti ſonabant.

VERS. 37. Luc. 9. 49 RESPONDIT ILLI IOANNES DICENS: MAGISTER VIDIMVS QVENDAM IN NOMINE TVO EIICIENTEM DÆMONIA, QVI NON SEQVITVR NOS, ET PROHIBVIMVS EVM. q.d. fecimúſne bene an male?

Quærit hoc Ioannes non ex inuidia, vt vult Caluinus, ſed ex amore & ſtudio honoris Chriſti; idque occaſione eius quod v.36. dixerat Chriſtus: *Quiſquis vnum*, &c. *receperit in nomine meo*. q. d. Si te & patrem ſuſcipit, qui paruulum in nomine tuo ſuſcipit, quid ergo ſentiendum de eo, qui in nomine tuo virtutes, id eſt, miracula facit, & tamen non ſequitur nos, hoc eſt non eſt tui aſſecla & diſcipulus, vti nos ſumus?

Cyrill. *Quia tradiderat*, inquit Cyrillus in catena Lucæ 9 verſ.49. *ſaluator poteſtatem Apoſtolis, vt ſpiritus immundos eiicerent, putauerunt nulli alteri quàm ſibi ſolis licere conceſſam gerere dignitatem.* Sic & Theoph. Victor & Titus in c.9. Lucæ.

Vbi nota hoſce qui dæmonia hîc eiiciebant in nomine Chriſti, nec tamen eum ſequebantur fuiſſe fideles, ſed imperfectos, vtpote abhorrentes ab aſpera paupertate & rerum ſuarum abdicatione (quam fecerant Apoſtoli) ac ſequela Chriſti ad Euangelicos labores, perſecutiones & cruces: habuiſſe tamen aliquam fidem in Chriſtum, cuius virtute pellebant dæmones: ita S. Ambroſ. in c.9. Lucæ verſ. 49. idque agente & cooperante eis Chriſto, vt eo maior oſtenderetur virtus & gloria Chriſti, quæ per tam imperfectos & quaſi alienos tanta operabatur: ita Theoph.

Quinā erāt y qui dæmonia eiiciebant in nomine Chriſti.

Nota ſecundò, Apoſtoli prohibuerunt ipſos non ex odio, ſed ex zelo Chriſti, quaſi qui gloriæ Chriſti eiuſque inſtitutioni c.3. 15. (vbi Chriſtus ſolis Apoſtolis dat poteſtatem pellendi dæmones) officerent; ſed zelus hic fuit indiſcretus, præſertim quia temerè inconſulto Chriſto ipſos prohibuerant; idque eis oſtendit Chriſtus duplici ratione. Prior eſt, quam affert verſ. ſequenti. Simili modo Ioſue videns Eldad & Medad prophetantes, voluit eos prohibere, quaſi gloriæ Moſis officerent; eo quòd à Moſe ſpiritum prophetiæ non accepiſſent: Sed reſtitit ei Moſes dicens: *Quid æmularis pro me? quis tribuat vt omnis populus prophetet, &*
Num. 11. 29 *det eis Dominus ſpiritum ſuum?* Numer. 11. 29. Hic eſt Spiritus Chriſti, ſpiritus charitatis & Spiritus ſancti, qui cor dilatat & nulli inuidet, ſed bonis omnibus, per quoſcumque & quomodocumque fiat, congaudet. 1. Corinth. 13.

VERS. 38. Luc. 9. 50. IESVS AVTEM AIT: NOLITE PROHIBERE EVM: NEMO EST ENIM QVI FACIAT VIRTVTEM IN NOMINE MEO, ET POSSIT CITO (Græcè ταχὺ id eſt ῥᾳδίως id eſt facilè) MALE LOQVI DE ME. q.d. Nolite eum ab opere bono mihiq; honorifico impedire, quia etiamſi ipſe me non ſequatur, tamen idem agit quod vos, ſcilicet celebrare nomen meum illúdque per eiectionem dæmonum hominibus appradicare: quare ipſe nomini meo non officit, ſed potiùs illud propagat & illuſtrat.

QVI ENIM NON EST ADVERSVM VOS, PRO VOBIS EST. q.d. hic adeò vobis non aduerſatur, vt idē agat quod vos: pro vobis ergo ſtat, vóſque adiuuat, non oppugnat. Vide dicta Matth. 12. 30. VERS. 39. Luc. 9. 50.

QVISQVIS ENIM POTVM DEDERIT VOBIS CALICEM AQVÆ IN NOMINE MEO, QVIA CHRISTI ESTIS (diſcipuli, aſſeclæ & Apoſtoli) AMEN DICO VOBIS NON PERDET MERCEDEM SVAM. VERS. 40. Matth. 10. 42. Eſt hæc poſterior Chriſti ratio, probans eum non eſſe prohibendū ab expulſione dæmonum. q. d. Si is qui vobis dat potum aquæ meo nomine & reſpectu, bene facit, & mercedem à Deo recipiet; ergo etiam is qui in nomine meo dæmones pellit. Tam enim hic quàm ille mei intuitu & reſpectu bonum opus operatur, & in proximos beneficus eſt; ſed hic tanto magis, quantò nocentior eſt dæmon quem pellit, quàm ſitis, quæ potu aquæ leuatur ab illo. Ita Theoph. Ianſeo. & alij.

ET QVISQVIS SCANDALIZAVERIT VNVM EX HIS PVSILLIS CREDENTIBVS IN ME, BONVM EST EI MAGIS SI CIRCVNDARETVR MOLA ASINARIA COLLO EIVS, ET IN MARE MITTERETVR. VERS. 41. Matth. 18. 6 Luc. 17. 2. Eſt Antitheſis oppoſita verſui 36. eò enim redit Chriſtus poſt quæſtionem à Ioanne interpoſitam de eo, qui in nomine Chriſti dæmones eiiciebat, qua ipſe ſermonē Chriſti abruperat; vbi ait Chriſtus: *Quiſquis vnum ex huiuſmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit*, &c. q. d. Sicut qui paruulos in me credentes recipit, fouet & promouet, me recipit, ideóq; à me gloria æterna in cælo præmiabitur: ſic ex aduerſo quiſquis vnum ſcandalizauerit, ex hiſce paruulis, me offendit, ideóq; à me ad gehennam damnabitur: quare præſtaret eum in mare mergi quàm paruulum ſcandalizari, quia præſtat mari quàm gehenna ſorberi.

ET SI SCANDALIZAVERIT TE MANVS TVA, ABSCIDE EAM. VERS. 42. Matt. c. 5. v. 31. c. 18. v. 8. q. d. ſcandalum adeo eſt perniciosum, vt non tantùm agenti noceat, ſed & patienti: quare ſi à manu tua ſcandalum pateris, abſcide eam. q.d. ſi aliquis tibi cognatus vel amicus, qui tibi vtilis vel charus eſt, ſicut manus, pes, vel oculus tuus, te ſcandalizat, & ad peccatum pertrahit, abſcinde eum à te tuôque conſortio, ne te ſecum pertrahat in gehennam. Vide dicta Matth. 18. v. 6. & ſeq.

VBI VERMIS EORVM NON MORITVR, ET IGNIS NON EXTINGVITVR. VERS. 43. Citat Iſaiæ c. 66. v. 24. vbi hæc verba explicui Damnati enim in gehenna cruciantur horrendis vermibus & ignibus perpetuis. Quocirca tertiò, Chriſtus hanc ſententiam repetit, vt terribiles hoſce vermes & ignes nobis inculcet, vt eorum horrore ſcandalum & peccatum omne fugiamus.

OMNIS ENIM IGNE SALIETVR, ET OMNIS VICTIMA SALE SALIETVR. VERS. 48. *Igne ſaliri quid?* *Reſp.* 1. Primò, Maldonatus & Franc. Lucas ignē gehennæ accipiunt, vt Chriſtus det cauſam eius quod proximè dixit: *vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur*. Cauſa eſt, *omnis enim*. ſcilicet talis qui gehennæ adiudicandus eſt, *igne* eiuſdem *ſalietur*, id eſt, igne vretur & cruciabitur; ſed ita vt eodem igne quaſi ſale, ſeruetur incorruptus ad perpetua tormenta: ignis enim erit ei tanquam ſal, velut ſi ſale perfrictus ſit, vt incorruptus perpetim in ignis cruciatibus perduret. ſal enim & vrendi & conſeruandi vim habet: vrit & cruciat aduſtione, acredine ſuâ ſeruat à corruptione. idem facit ignis gehennæ, quare appoſitè comparatur ſali. *Et omnis victima ſale ſalietur*: *Et*, id eſt, ſicut, quaſi dicat,

Sicut

Digitized by Google

Sicut omnis victima Dei ſolet ſale ſaliri ex lege Leuit. 2. 13. Sic quilibet gehennæ adiudicandus, erit quaſi victima iuſtitiæ & viodictæ Dei in perpetuum, ideóque igne inextinguibili velut ſale ſalietur, id eſt vretur & cruciabitur ac ſimul incorruptus in igne perdurabit. Sic impios in tormentis eſſe victimas vindictæ Dei, docet Iſaias c. 34. 6. Ezechiel c. 39. v. 17. & 19. Ierem. cap. 46. 10. impij enim mactantur quaſi hoſtiæ ad Dei iuſtitiam honotandam & celebrandam. Hic ſenſus valde planus, connexus, & appoſitus eſt.

Secundò, alij hæc referunt remotiùs ad ea quæ
2. Chriſtus verſ. 42. & ſeq. dixit de cauendo ſcandalo, ac propter illud abſcindenda manu, pede, & oculo. q. d. Ideo abſcinde abs te homioem tibi charum & neceſſarium inſtar manus, pedis & oculi ſi te ſcandalizet, quia omnis, qui cupit placere Deo, illique ſe offerre ac fieri victima ſpiritualis, neceſſe eſt vt igne mortificationis, qua à ſe hominem charum, ſed ſcandaloſum abſcindat, & tribulationis idcirco ſubeundæ, *ſaliatur*, id eſt crucietur & purgetur, atque vt quaſi Dei victima myſtico ſale prudentiæ, diſcretionis & ſapientiæ Euangelicæ (quæ docet ſatius eſſe abſcindere à ſe manum quàm ire in gehennam) *ſaliatur*, id eſt condiatur. Alludit, imò citat in ſenſu Myſtico Le-
Leuit. 2. 13. uit. 2. 13. *Quicquid obtuleris ſacrificij, ſale condies.* Vide ibi dicta. Ita Theoph. hîc ac Theodor. Procopius, Beda, Rodulphus, Rupertus in Leuit. c. 2. ac Cyrillus lib. 15. de Adoratione. Vnde ſequitur

Bonvm est sal. Audi Gloſſam: Igne ſaliri, eſt ob Chriſti amorem proximos nobis, & dilectos inſtar manus vel oculi, abnegare. Audi & Bedam: Altare eſt electorum cor; hoſtiæ, bona opera: ſal ſapientia. Opponit Chriſtus ignem mortificationis igni gehennæ, ſal verò vermi non morienti. q. d. Vt euadatis ignem & vermem gehennæ quem generat concupiſcentia, ſtudere igni mortificationis & ſali ſapientiæ; hic enim tollet omnem putredinem concupiſcentiæ ex qua vermes naſcuntur perennes, igne gehennæ vrendi.

3. Tertiò, Beda per ignem accipit charitatem vel Spiritum ſanctum, eiúſque gratiam & donum diſcretionis, qua nos ad omne bonum dirigit. *Sal*, inquit, *vermis putredinem arcet, quod verò igne ſalitur, id eſt ignibus ſale aſperſis reconditur, non ſolùm*
Beda. *vermes abiicit, ſed & carnem conſumit. Condiendum ergo corpus continentia, & mens ſapientia: Sal enim eſt ſapientia, ignis ſpiritus ſancti gratia.*

4. Denique Scholiaſtes apud S. Hieronymum per ſalem accipit quoque ignem purgatorium. Audi eum: *Victima Domini eſt genus humanum, quod hic*
Scholiaſt. *ratione ſapientiæ ſalitur, dum corruptio ſanguinis cuſtodia putredinis, id eſt mater vermium conſumitur, & illic purgatorio igne examinatur.*

Bonum eſt ſal. q. d. Vtile eſt ſal, id eſt vtiles orbi eſtis vos ô Apoſtoli à me electi, vt ſitis ſal terræ, Matth. 5. 13. vt veſtra ſapientia & doctrina euangelica quaſi ſale condiatis omnes gentes. Audi Scholiaſten apud S. Hieronymum: *Bonum eſt verbum Dei audire, ſale ſapientiæ cor condire, imò cum Apoſtolis ſal eſſe, id eſt aliis ſapientiam miniſtrare.* Et Theop. *Conſeruat ſal carnes, ſic ſermo doctoris non ſinit in hominibus carnalibus inextinguibilem ignem generari.*

Qvod si sal insvlsvm (Græcè eſt elegans paronomaſia ἅλας ἄναλον, id eſt ſal inſalſum, vel ſal ſine ſale) fverit, in qvo (quo alio ſale) illvd condietis? q. d. Si vos ô Apoſtoli, qui eſtis ſal terræ, vim hanc ſalis perdatis, ac fiatis inſulſi & inſipientes, vt ob amorem vel timorem hominum, ob cupiditatem vel ambitionem à doctrina mea vitáque euangelica deſciſcatis, quis vos priſtinæ ſapientiæ, vigori & ſanctitati reſtituet? Ludit Chriſtus in voce ſal: nam ſal Leuit. 2. 13. propriè accipitur, hîc verò myſticè pro ſapientia, & metonymicè pro Apoſtolis, qui in ſe habebant myſticum hoc ſal. Audi Scholiaſten apud S. Hieronymum:
Sal inſulſum eſt, qui amat principatum, & qui in- Scholiaſt.
crepare non audet nec confiteri, diligens gloriam hominis magis quàm Dei. Et Theoph. *Sal inſulſum eſt, ſi virtutem deſiccatiuam & conſeruatiuam non habet.* Notat Chriſtus Iudam, qui philargyriâ corruptus factúſque inſulſus & Apoſtolatum perdidit, & Dominum tradere non dubitauit, ait Gloſſa.

Habete ergo in vobis sal, ſapientiæ ſcilicet & vitæ Chriſtianæ, v.g. humilitatem, charitatem, mundi contemptum, ac præſertim pacem vt ſubdit Chriſtus dicens: Et pacem habete inter vos, ne ambitioſè de primatu inter vos contendatis, vti contendiſtis v. 33. eò enim reſpicit Chriſtus; hæc enim contentio futura eſt ſcandaloſa toti mundo, eáque de cauſa de ſcandalo vitando ſermonem ſubiunxit Chriſtus v. 36. & 41. Si verò pacem & mutuam concordiam ſeruetis, ædificationi eritis toti mundo ac iuncti inuicem charitatis vinculo eritis inſuperabiles, omnéſque ad vos & ad Chriſtum trahetis. Vnde Interlin. per pacem accipit dilectionem. Magnes enim amoris eſt amor. Hinc Scholiaſtes apud S. Hieron. ſic exponit: *Habete in vobis ſal.* q. d. Sal correctionis amor proximi temperet, & dilectionem ſal iuſtitiæ conſeruet. *Et pacem habete inter vos.* q d. Qui ſapienter loquitur magnopere metuat, ne eloquio eius vnitas rumpatur: nam vt ait Beda, *habere ſal ſine pace, non vir-*
tutis eſt donum, ſed damnationis argumentum: quo Beda.
enim melius quiſque ſapit, eo deterius delinquit: ſunt enim multi, ait Gloſſa, *quos dum maior ſcientia erigit, ab aliorum ſocietate disiungit; & quo plus ſapiunt, eo plus à concordia virtute deſipiunt.* Et S. Gre-
gorius lib. 1. Epiſt. 24. *Per ſal, inquit, ſapientia de-* Gregor.
ſignatur. Qui igitur loqui ſapienter nititur, magnopere metuat, ne eius eloquio audientium vnitas confundatur.

Denique Gloſſa ſic exponit: *habete in vobis ſal,* id eſt diſcretionem: *Et pacem habete inter vos.* q d. per ſapientiam & diſcretionem pax inter homines acquiritur, & pariter conſeruatur: prudens enim & diſcretus nil facit quod alios offendat, & pacem turbet. Idem aliorum infirmitates diſſimulat, & tolerat, ob quas alij impatientes iraſcuntur, rixantur & pugnant: quia nil in mundo amat niſi Deum, vnde ad cætera videtur ἀπαθὴς & quaſi inſenſibilis.

Audi Climacum Gradu 30. *Firmamentum quidem pro ornatu habet ſtellas; animi verò tranquillitas*
virtutes. Ego enim ἀπάθειαν, ſiue tranquillitatem Climac.
animi nihil aliud eſſe exiſtimo, quàm mentis in corde cælum, quod omnes improbas dæmonum artes deinceps pro ludo & ludibrio habet. Addit deinde eandem eſſe *palatium ſupremi regis, ac corporis quaſi mortalem quandam immortalitatem.*

CAPVT DECIMVM.

SYNOPSIS.

Primò, Chriſtus tollit libellum repudij, ſancitque primæuam matrimonij inſolubilis firmitatem.

Secundò, verſ. 13. Paruulos ad ſe aduocat & benedicit.

Tertiò, verſ. 17. Adoleſcenti diuiti ſalutis auido ſuadet diuitiis abdicatis ſe pauperem ſequi; abnuit ille triſtis; Vnde Chriſtus docet diuites difficilè ſaluari. Petrus autem aſſerens ſe cum ſociis opes abdicaſſe vt Chriſtum ſequeretur, ac præmium poſcens, accipit à Chriſto promiſſionem centupli & vitæ æternæ.

Quartò, verſ. 32. Ait ſe aſcendere Ieroſolymam ad crucem & mortem, ac Iacobo & Ioanni primas in regno eius petentibus calicem paſſionis propinat, ipſoſque & cæteros fugere ambitionem & ſectari humilitatem docet.

Denique verſ. 46. Bartimæo cæco viſum reſtituit.

VERS. 1. ET inde exurgens venit in fines Iudææ vltra Iordanem: & conue-
niunt iterum turbæ, ad eum: & ſicut conſueuerat, iterum doce-
bat illos. 2. Et accedentes Phariſæi interrogabant eum: Si
licet viro vxorem dimittere: tentantes eum. 3. At ille re-
ſpondens, dixit eis: Quid vobis præcepit Moyſes? 4. Qui di-
xerunt: Moyſes permiſit libellum repudij ſcribere, & dimittere.
5. Quibus reſpondens Ieſus, ait: Ad duritiam cordis veſtri
ſcripſit vobis præceptum iſtud. 6. ab initio autem creaturæ, maſculum & femi-
nam fecit eos Deus. 7. Propter hoc relinquet homo patrem ſuum & matrem,
& adhærebit ad vxorem ſuam: 8. & erunt duo in carne vna. Itaque iam non
ſunt duo, ſed vna caro. 9. Quod ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet.
10. Et in domo iterum diſcipuli eius de eodem interrogauerunt eum. 11. Et
ait illis: Quicumque dimiſerit vxorem ſuam, & aliam duxerit, adulterium com-
mittit ſuper eam. 12. Et ſi vxor dimiſerit virum ſuum, & alij nupſerit, mœchatur.
13. Et offerebant illi paruulos vt tangeret illos. Diſcipuli autem comminabantur
offerentibus. 14. Quos cùm videret Ieſus, indignè tulit, & ait illis: Sinite par-
uulos venire ad me, & ne prohibueritis eos: taliũ enim eſt regnum Dei. 15. Amen
dico vobis: Quiſquis non receperit regnum Dei velut paruulus, nõ intrabit in illud.
16. Et complexans eos, & imponens manus ſuper illos, benedicebat eos. 17. Et
cùm egreſſus eſſet in viam, procurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum:
Magiſter bone, quid faciam vt vitam æternam percipiam? 18. Ieſus autem dixit
ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus niſi vnus Deus. 19. Præcepta noſti: Ne
adulteres, Ne occidas, Ne fureris, Ne falſum teſtimonium dixeris, Ne fraudem fece-
ris, Honora patrem tuum & matrem. 20. At ille reſpondens, ait illi: Magiſter, hæc
omnia obſeruaui à iuuentute mea. 21. Ieſus autem intuitus eum, dilexit eum, &
dixit ei: Vnum tibi deeſt: vade, quæcumque habes vende, & da pauperibus, &
habebis theſaurum in cælo: & veni, ſequere me. 22. Qui contriſtatus in verbo,
abiit mœrens: erat enim habens multas poſſeſſiones. 23. Et circumſpiciens Ie-
ſus, ait diſcipulis ſuis: Quàm difficilè qui pecunias habent, in regnum Dei in-
troibunt! 24. Diſcipuli autem obſtupeſcebant in verbis eius. At Ieſus rur-
ſus reſpondens ait illis: Filioli, quàm difficile eſt, confidentes in pecuniis,
in regnum Dei introire! 25. Facilius eſt, camelum per foramen acus

tranſire

tranſire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. 26. Qui magis admirabantur,
dicentes ad ſemetipſos: Et quis poteſt ſaluus fieri? 27. Et intuens illos Ieſus,ait:
Apud homines impoſſibile eſt, ſed non apud Deum: omnia enim poſſibilia ſunt
apud Deum. 28. Et cœpit ei Petrus dicere: Ecce nos dimiſimus omnia & ſe-
cuti ſumus te. 29. Reſpondens Ieſus,ait: Amen dico vobis: Nemo eſt,qui reli-
querit domum,aut fratres,aut ſorores,aut patrem, aut matrem,aut filios, aut agros,
propter me, & propter euangelium, 30. qui non accipiat centies tantùm, nunc
in tempore hoc: domos, & fratres, & ſorores, & matres, & filios, & agros cum
perſecutionibus, & in ſæculo futuro vitam æternam. 31. Multi autem erunt
primi nouiſſimi, & nouiſſimi primi. 32. Erant autem in via aſcendentes Ieroſo-
lymam: & præcedebat illos Ieſus, & ſtupebant: & ſequentes timebant. Et aſſu-
mens iterum duodecim, cœpit illis dicere quæ eſſent ei euentura. 33. Quia ec-
ce aſcendimus Ieroſolymam, & Filius hominis tradetur principibus ſacerdotum,&
damnabunt eum morte, & tradent eum gentibus: 34. & illudent ei, & con-
ſpuent eum, & interficient eum: & tertia die reſurget. 35. Et accedunt ad
eum Iacobus & Ioannes filij Zebedæi, dicentes:Magiſter, volumus, vt quodcum-
que petierimus facias nobis. 36. At ille dicit eis: Quid vultis vt faciam vobis?
37. Et dixerunt: Da nobis, vt vnus ad dextram tuam, & alius ad ſiniſtram tuam,
ſedeamus in gloria tua. 38. Ieſus autem ait eis: Neſcitis quid petatis: poteſtis
bibere calicem, quem ego bibo; aut baptiſmo, quo ego baptizor, baptizari?
39. At illi dixerunt ei: Poſſumus. Ieſus autem ait eis: Calicem quidem, quem
ego bibo, bibetis, & baptiſmo, quo ego baptizor, baptizabimini: 40. ſedere
autem ad dextram meam, vel ad ſiniſtram, non eſt meum dare vobis, ſed quibus
paratum eſt. 41. Et audientes decem,cœperunt indignari de Iacobo & Ioanne.
42. Ieſus autem vocans eos,ait illis:Scitis quia hi, qui videntur principari gentibus
dominantur eis: & principes eorum poteſtatem habent ipſorum. 43. Non ita
eſt autem in vobis, ſed quicumque voluerit fieri maior, erit veſter miniſter:
44. & quicumque voluerit in vobis primus eſſe, erit omnium ſeruus. 45. Nam
& filius hominis non venit vt miniſtraretur ei, ſed vt miniſtraret, & daret animam
ſuam redemptionem pro multis. 46. Et veniunt Iericho, & proficiſcente eo de
Iericho, & diſcipulis eius, & plurima multitudine, filius Timæi Bartimæus cæcus,
ſedebat iuxta viam mendicans. 47. Qui cum audiſſet quia Ieſus Nazarenus eſt,
cœpit clamare, & dicere: Ieſu fili Dauid,miſerere mei. 48. Et comminabantur ei
multi vt taceret. At ille multo magis clamabat Fili Dauid miſerere mei. 49. Et
ſtans Ieſus præcepit illum vocari.Et vocant cæcum dicentes ei: Animæquior eſto:
ſurge, vocat te. 50. Qui proiecto veſtimento ſuo exiliens,venit ad eum. 51. Et
reſpondens Ieſus dixit illi:Quid tibi vis faciam? Cæcus autem dixit ei: Rabboni, vt
videam. 52. Ieſus autem ait illi: Vade,fides tua te ſaluum fecit. Et confeſtim vi-
dit,& ſequebatur eum in via.

Vers. 21. Matt 19.21. Luc. 18 22. IESVS AVTEM INTVITVS EVM, vultu ſuaui, benigno & blando, DILEXIT EVM, puta ſigna dilectionis illi oſtendit verſ.8. manum eius apprehendens, illi innuens & arridens, illum amplexans & exoſculans.

ET DIXIT EI: VNVM TIBI DEEST. Arabicus interſerit: *Et dixit ei: Viſne fieri perfectus? vnum deeſt tibi*,&c. ſcilicet ad perfectionem vitæ ſanctæ & Euangelicæ.

SEQVERE ME. Græca addunt *tollens crucem tuam.* Vnde Syrus: *Et accipe crucem tuam & veni poſt me:* Arabicus: *Veni, ſequere me & porta crucem.*

FILIOLI. Syrus *filij mei.* Blanda compellatione
Vers. 24. mollit rei difficultatem, velut qui eos vt filios chariſſimos amet, ac vt talibus veritatem ſincerè dicat, & diuitias velut ſalutis obices abdicare ſuadeat.

CONFIDENTES IN PECVNIIS. Diuites enim confidunt in ſuis diuitiis potiùs quàm in Deo: iuxta illud: *Subſtantia diuitis vrbs fortitudinis eius.* Prouerb. 10.15. ideóque difficilè ſaluantur, quia ſalus non niſi à Deo obuenit: quare ſaluari volentes in Deum ſperent, ab eóque ſalutem poſtulent & expectent oportet, vti faciunt pauperes, qui cùm non habeant diuitias in quibus confidant; omnem ſpem ſuam in Deo collocare coguntur, iuxta illud Pſalm. 13. 6. *Conſilium inopis confudiſtis, quoniam Dominus ſpes eius eſt.* Pſal 13. 6.
Diuites ergo ſi ſaluari volunt, ſpem, cor & amorem ſuum auocent à diuitiis, illúmque in Deum transferant.

QVI NON ACCIPIAT CENTIES TANTVM NVNC IN Vers. 30.
TEMPORE HOC, DOMOS ET FRATRES, &c. CVM Matth. 19.
PERSECVTIONIBVS. Centuplum hoc expoſui 29.
Matth. cap. 19. v. 29. Addit Marcus illud red- Luc. 18. 30.
dendum *cum perſecutionibus.* Arabicus: *in tribulationibus.* q. d. Eſto fidelis, qui amore Chriſti ſua & ſuos reliquit, in mediis verſetur perſecutionibus, & vndequaque eis valletur, tamen non deerunt ei centum, id eſt plurimi, qui ei ſuccurrant, cúmque foueant vt fratres, patres & matres. Ita S. Hieronym. Beda, Franc. Lucas Emman. Sa, Vatabl.

Addit hoc, tum quia in perſecutoribus maximè fidelis eget ope & auxilio aliorum, tùm quia hoc mirum eſt & tarum, vt in perſecutione, quando homo ſolet deſtitui auxiliis & amicis, cúmque omnes metuentes periculum ab eo ſe ſubducunt, ſequaces tamen Chriſti contrarium planè experiantur, & centum, id eſt plurimos inueniant, qui illis opitulentur.

Rurſum poteſt *vocum perſecutionibus*, ſic accipi, quaſi perſecutiones & tribulationes obitæ vel obeundæ pro Chriſto, ſint pars mercedis dandæ ſequentibus Chriſtum vna cum centuplo. Magnum enim Dei donum eſt pati pro Chriſto, vti docet Apoſtolus Philip. 2. 19. Ita Ianſen. Sa & alij.

VERS. 32. Matth 20. 17. Luc. 18. 31. ERANT AVTEM IN VIA (ex Iericho) ASCENDENTES IEROSOLYMAM, ad inſtantem Chriſto crucem & mortem, vti prædixerat Chriſtus. ET PRÆCEDEBAT ILLOS, alacer, præbens ſe viæ ducem Apoſtolis timidis, qui abhorrebant à Ieroſolyma, eo quòd ſcirent Ieſum ibidem à primoribus quæri ad necem, imò illam ipſi decretam eſſe à magno Concilio Sanedrim. Ioan. 11. 52. Vnde ſequitur: ET STVPEBANT ET SEQVENTES TIMEBANT, id eſt timidè ſequebantur Ieſum. Arabicus: *Et ipſi attoniti ſequebantur eum timentes.* Græcè ἐθαμβοῦντο, id eſt ex ingenti metu & pauore ſtupebant. Cauſa pauoris indéque ſtuporis erat, ait Beda, inſtans mortis periculum: ſtupebant enim quòd Chriſtus animo tam alacri & reſoluto, ſe ſuóſque in apertum necis diſcrimen coniiceret, timebant enim ne ipſi cum Chriſto paterentur & occiderentur.

VERS. 39. Matth. 20. v. 22. 23. ET BAPTISMO QVO EGO BAPTIZOR BAPTIZARI. Baptiſmum Chriſtus vocat paſſionem ſuam, quia in illam planè erat immergendus & demergendus, iuxta illud Dauidis de ſe, & multò magis de Chriſto, Pſalm. 68. 1. *Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ* (tribulationum) *vſque ad animam meam. Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia* (locus in quo ſubſiſtam) *Veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me.* Vide dicta Matth. 20. 22.

Pſalm. 68. 1.

VERS. 42. Matth. 20. v. 25. SCITIS QVIA HI QVI VIDENTVR PRINCIPARI GENTIBVS, DOMINANTVR EIS. Græcè κατακυριεύουσιν αὐτῶν, id eſt dominantur in eas, vel contra eas. Pro *qui videntur.* Græcè eſt οἱ δοκοῦντες, id eſt qui ſibi placent, gaudéntque imperare & dominari. Nulli enim imperioſiùs & duriùs regunt, quàm illi qui regimine & imperio delectantur. Vnde Arabicus vertit: *Qui putant ſe eſſe principes populorum ſunt Domini eorum*, id eſt dominationem quaſi tyrannicam in eos exercent.

FILIVS TIMÆI BARTIMÆVS. Syrus: *Timeus filius Timei.* Arabicus: *Bartimæus filius Timæi.* Cæcus ergo hic vocatur quaſi nomine proprio *Bartimæus*, id eſt filius Timæi, ſicut Bartholomæus idem eſt quod filius Tholomæi. Matth. 10. v. 3. Idem à patre dictus eſt *Timæus*. Sic Timæus dictus eſt Philoſophus ille Pythagoricus, qui vitam Pythagoræ ſcripſit, cuius nomine Plato ſcripſit Dialogum, quem Timæum indigitauit, quia in eo tractat de natura & rerum vniuerſitate eiúſque partibus, præſertim de homine, in qua materia Timæus ille Pythagoricus erat verſatiſſimus. Vnde eum in Dialogo hoc interloquentem inducit Plato. VERS. 46. Matth 20. v. 29. 30. Luc. 18. 35.

Porrò *Bartimæus*, Pagnin. in nomin. Hebraicis tripliciter interpretatur. Primò, ex S. Hieronymo, vt Bartimæus ſit idem quod filius cæcus, aut cæcitatis, vt ſit nomen Syrum, ſed corruptum quod propriè dici deberet *Barſema*, aut *Barſameus*: *bar* enim eſt filius, *ſemaua* cæcitas. *Bartimæi triplex etymon.*

Secundò, vt idem ſit quod filius honoris, vt ſit compoſitum conflatúmque ex Syro *bar*, id eſt filius, & Græco τιμὴ, id eſt honor; inde Philoſophus ille Pythagoricus dictus eſt Timæus, id eſt honorandus, ob ſcientiam. Sic cæcus hic ſequens Chriſtum, ipſi fuit honori & laudi.

Tertiò, vt ſit idem quod filius admirantis, aut frumentum admirabile, vel puritas admirabilis; hanc enim hic cæcus adeptus eſt à Chriſto: quia illuminatus in corpore magis illuminatus eſt in mente; *bar* enim eſt filius vel far & frumentum, vel puritas: *tamah* eſt admirari.

ET SEQVEBATVR EVM IN VIA. Moral. Gloſſa: Conſideremus ait, qua via graditur, & ſequamur per humilitatem & labores. *Via*, quæ dicit: *Ego ſum via, veritas & vita.* Hæc eſt via anguſta, quæ ducit ad ardua Ieroſolymæ & Bethaniæ, ad montem Oliuatum, qui eſt mons luminis & conſolationis, imò ad Sion & Ieruſalem cæleſtem. Cæcus ergo videt & ſequitur, quia qui Chriſti vitam probè intelligit, eam opere ſequi & imitari debet. VERS. 52. Matth. 20. v. 34. Luc. 18. v. 42. 43.

CAPVT

CAPVT VNDECIMVM.

SYNOPSIS.

Primò, Chriſtus aſina vectus cum palmis Ieruſalem, quaſi Meſſias rex & triumphator ingreditur.

Secundò, verſic. 13. Ficui ficubus carenti maledicit : Vnde ipſa exaruit.

Tertiò, verſ. 15. Ementes & vendentes è templo exturbat.

Quartò, verſ. 22. Hortatur ad magnam in Deum fidem, quòd illa ab eo omnia impetret.

Quintò, verſic. 27. Scribis rogantibus in qua poteſtate hæc faciat os claudit, viciſſim interrogando eos, in qua poteſtate Ioannes Baptiſta baptizarit & prædicarit.

VERS. I. ET cùm appropinquarent Ieroſolymæ & Bethaniæ ad montem
oliuarum, mittit duos ex diſcipulis ſuis, 2. & ait illis : Ite in
caſtellum, quod contra vos eſt, & ſtatim introeuntes illuc, inue-
nietis pullum ligatum, ſuper quem nemo adhuc hominum ſedit:
ſoluite illum, & adducite. 3. Et ſi quis vobis dixerit : Quid
facitis ? dicite, quia Domino neceſſarius eſt: & continuò illum di-
mittet huc. 4. Et abeuntes inuenerunt pullum ligatum ante
ianuam foris in biuio : & ſoluunt eum. 5. Et quidam de illic ſtantibus dicebant
illis : Quid facitis ſoluentes pullum ? 6. Qui dixerunt eis ſicut præceperat illis
Ieſus & dimiſerunt eis. 7. Et duxerunt pullum ad Ieſum : & imponunt illi ve-
ſtimenta ſua, & ſedit ſuper eum. 8. Multi autem veſtimenta ſua ſtrauerunt in
via : alij autem frondes cædebant de arboribus, & ſternebant in via. 9. Et qui
præibant, & qui ſequebantur, clamabant, dicentes: Hoſanna : 10. Benedictus
qui venit in nomine Domini : Benedictum quod venit regnum patris noſtri Dauid:
Hoſanna in excelſis. 11. Et introiuit Ieroſolymam in templum : & circumſpe-
ctis omnibus, cùm iam veſpera eſſet hora, exiit in Bethaniam cum duodecim.
12. Et alia die cùm exirent à Bethania, eſuriit. 13. Cúmque vidiſſet à longè
ficum habentem folia, venit ſi quid fortè inueniret in ea. & cùm veniſſet ad eam,
nihil inuenit præter folia : non enim erat tempus ficorum. 14. Et reſpondens
dixit ei : Iam non ampliùs in æternum ex te fructum quiſquam manducet. Et au-
diebant diſcipuli eius. 15. Et veniunt Ieroſolymam. Et cùm introiſſet in tem-
plum, cœpit eiicere vendentes & ementes in templo : & menſas numulariorum,
& cathedras vendentium columbas euertit. 16. & non ſinebat vt quiſquam
transferret vas per templum : 17. Et docebat, dicens eis : Nónne ſcriptum eſt:
Quia domus mea, domus orationis vocabitur omnibus gentibus ? Vos autem feci-
ſtis eam ſpeluncam latronum. 18. Quo audito, principes ſacerdotum & Scribæ
quærebant quomodo eum perderent : timebant enim eum, quoniam vniuerſa
turba admirabatur ſuper doctrina eius. 19. Et cùm veſpera facta eſſet, egre-
diebatur de ciuitate. 20. Et cùm manè tranſirent, viderunt ficum aridam fa-
ctam à radicibus. 21. Et recordatus Petrus, dixit ei : Rabbi, ecce ficus, cui ma-
ledixiſti, aruit. 22. Et reſpondens Ieſus ait illis: Habete fidem Dei. 23. Amen dico

vobis, quia quicumque dixerit huic monti : Tollere, & mittere in mare, & non
hæſitauerit in corde ſuo, ſed crediderit, quia quodcumque dixerit, fiat, fiet ei.
24. Propterea dicu vobis, omnia quæcumque orantes petitis, credite quia acci-
pietis, & euenient vobis. 25. & cum ſtabitis ad orandum, dimittite ſi quid ha-
betis aduerſus aliquem: vt pater veſter qui in cælis eſt, dimittat vobis peccata veſtra.
26. Quòd ſi vos non dimiſeritis : nec Pater veſter, qui in cælis eſt, dimittet vo-
bis peccata veſtra. 27. Et veniunt rurſus Ieroſolymam. Et cùm ambularet in tem-
plo, accedunt ad eum ſummi ſacerdotes & Scribæ, & ſeniores: 28. & dicunt
ei : In qua poteſtate hæc facis? & quis dedit tibi hanc poteſtatem, vt iſta facias?
29. Ieſus autem reſpondens, ait illis : Interrogabo vos & ego vnum verbum, &
reſpondete mihi: & dicam vobis in qua poteſtate hæc faciam. 30. Baptiſmus
Ioannis de cælo erat, an ex hominibus? Reſpondete mihi. 31. At illi cogitabant
ſecum, dicentes: Si dixerimus, De cælo, dicet: Quare ergo non credidiſtis ei?
32. Si dixerimus, Ex hominibus, timemus populum: omnes enim habebant Ioan-
nem quia verè propheta eſſet. 33. Et reſpondentes dicunt Ieſu: Neſcimus.
Et reſpondens Ieſus ait illis : Neque ego dico vobis in qua poteſtate hæc
faciam.

VERS. 10. Matth. 29. 9. BENEDICTVM QVOD VENIT REGNVM PATRIS NOSTRI DAVID. q. d. Ex Dei benedictione & beneficentia benedictum, id eſt, felix, fauſtum, florens, firmum, auctum boniſque omnibus cumulatum ſit *regnum patris noſtri Dauid*, id eſt regnum Iſraël, quod ſub Dauide & Salomone eius filio fuit ampliſſimum, florentiſſimum & feliciſſimum, *quod* in captiuitate Babylonica & deinceps collapſum, iam *venit*, id eſt redit & reſtauratur à noſtro hoc Meſſia Dauidis filio, qui illud priſtino flori, decori & robori reſtituet, imò longè florentius, pulchrius & robuſtius efficiet.

VERS. 16. ET NON SINEBAT VT QVISQVAM TRANSFERRET VAS PER TEMPLVM. *Vas*, ſcilicet vtenſile inſtrumentum, vel ſupellectilem ad vſus prophanos, v. g. ſportam, cacabum, lagenam, ſarcinam, &c. *Transferret per templum*, id eſt per extimum templi atrium, quod erat gentium, in quo ſcilicet Gentiles degere & orare poterant, & ſolebant. Nam illis quibus ex foro pecuario, dicto Betheſda, corruptè Bethſaida, tranſeundum erat in ſuperiorem vrbem, vel in Regiam Salomonis, compendioſiſſima erat via per hoc atrium & porticum Salomonis: alioqui enim totum hoc atrium exterius circuire debebant. Quare mirum non eſt ſi ancillæ, ſerui, pueri re aliqua onuſti, compendiariam hanc viam per atrium ingreſſi, longiorem extra atrium fugerent. Chriſtus verò eos inhibuit & voce iubendo, ac manu eos ſiſtendo & redire cogendo. Quid ergo de Sancto ipſo, quid de templo noſtro feciſſet? Vide Vilalpandum tomo 2. in Ezech. lib. 3. c. 9.

HABETE FIDEM DEI, id eſt fidem in Deum plenam, perfectam, ardentem & efficacem, ſimilem grano Sinapis. Vide dicta Matthæi cap. 21. v. 21. VERS. 22. Matt. 21. 21.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT DVODECIMVM.

SYNOPSIS.

Primò, Chriſtus obiicit Scribis parabolam vinitorum, filium ſui heri, qui erat dominus vineæ, occidentium, vineámque ſibi arrogantium.

Secundò verſ.13. Herodianis quærentibus, an liceat Iudæis tributum dare Cæſari? reſpondet, Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo.

Tertiò, verſ.18. Sadducæis probat reſurrectionem.

Quartò, verſ. 28. docet maximum mandatum eſſe de diligendo Deo ex toto corde.

Quintò, verſ.35. rogat quomodo Dauid Chriſtum filium ſuum vocet Dominum?

Sextò, verſ.38. monet vt vitent faſtum & auaritiam Scribarum.

Denique verſ.41. docet viduam dantem templo duo minuta, plus cæteris dediſſe.

VERS.1. ET cœpit illis in parabolis loqui: Vineam paſtinauit homo, &
circumdedit ſepem, & fodit lacum, & ædificauit turrim, & lo-
cauit eam agricolis, & peregrè profectus eſt. 2. Et miſit ad
agricolas in tempore ſeruum, vt ab agricolis acciperet de fru-
ctu vineæ. 3. Qui apprehenſum eum ceciderunt, & dimiſe-
runt vacuum. 4. Et iterum miſit ad illos alium ſeruum: & il-
lum in capite vulnerauerunt, & contumeliis affecerunt. 5. Et
rurſum alium miſit, & illum occiderunt: & plures alios, quoſdam cædentes, alios
verò occidentes. 6. Adhuc ergo vnum habens filium chariſſimum: & illum
miſit ad eos nouiſſimum, dicens: Quia reuerebuntur filium meum. 7. Coloni
autem dixerunt ad inuicem: Hic eſt heres: venite, occidamus eum: & noſtra erit
hereditas. 8. Et apprehendentes eum, occiderunt: & eiecerunt extra vineam.
9. Quid ergo faciet Dominus vineæ? Veniet, & perdet colonos: & dabit vineam
aliis. 10. Nec ſcripturam hanc legiſtis: Lapidem quem reprobauerunt ædifi-
cantes, hic factus eſt in caput anguli: 11. A Domino factum eſt iſtud, & eſt mi-
rabile in oculis noſtris. 12. Et quærebant eum tenere: & timuerunt turbam.
cognouerunt enim quoniam ad eos parabolam hanc dixerit. Et relicto eo abierunt.
13. Et mittunt ad eum quoſdam ex Phariſæis, & Herodianis, vt eum caperent in
verbo. 14. Qui venientes dicunt ei: Magiſter, ſcimus quia verax es, & non cu-
ras quemquam: nec enim vides in faciem hominum, ſed in veritate viam Dei do-
ces. licet dari tributum Cæſari, an non dabimus? 15. Qui ſciens verſutiam il-
lorum, ait illis: Quid me tentatis? afferte mihi denarium vt videam. 16. At il-
li attulerunt ei. Et ait illis: Cuius eſt imago hæc, & inſcriptio? Dicunt ei: Cæſa-
ris. 17. Reſpondens autem Ieſus dixit illis: Reddite igitur quæ ſunt Cæſaris,
Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo. Et mirabantur ſuper eo. 18. Et venerunt ad eum
Sadducæi, qui dicunt reſurrectionem non eſſe: & interrogabant eum dicentes,
19. Magiſter, Moyſes nobis ſcripſit, vt ſi cuius frater mortuus fuerit, & dimiſerit

vxorem, & filios non reliquerit, accipiat frater eius vxorem ipſius, & reſuſcitet ſe-
men fratri ſuo. 20. Septem ergo fratres erant: & primus accepit vxorem, &
mortuus eſt non relicto ſemine. 21. Et ſecundus accepit eam, & mortuus eſt:
& nec iſte reliquit ſemen. Et tertius ſimiliter. 22. Et acceperunt eam ſimiliter
ſeptem: & non reliquerunt ſemen. Nouiſſima omnium defuncta eſt & mulier.
23. In reſurrectione ergo cùm reſurrexerint, cuius de his erit vxor? ſeptem enim
habuerunt eam vxorem. 24. Et reſpondens Ieſus, ait illis: Nónne ideo erratis,
non ſcientes Scripturas, neque virtutem Dei? 25. Cùm enim à mortuis reſur-
rexerint, neque nubent, neque nubentur, ſed ſunt ſicut angeli in cælis. 26. De
mortuis autem quòd reſurgant, non legiſtis in libro Moyſi, ſuper rubum quomo-
do dixerit illi Deus, inquiens: Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Ia-
cob? 27. Non eſt Deus mortuorum, ſed viuorum. Vos ergo multum erratis.
28. Et acceſſit vnus de Scribis, qui audierat illos conquirentes, & videns quoniam
bene illis reſponderit, interrogauit eum quod eſſet primum omnium mandatum.
29. Ieſus autem reſpondit ei: Quia primum omnium mandatum eſt: Audi Iſraël, Do-
minus Deus tuus, Deus vnus eſt: 30. & diliges Dominũ Deum tuum ex toto cor-
de tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Hoc eſt pri-
mum mandatum. 31. Secundum autem ſimile eſt illi: Diliges proximum tuum
tamquam teipſum. Maius horum aliud mandatum non eſt. 32. Et ait illi Scriba:
Bene Magiſter, in veritate dixiſti, quia vnus eſt Deus, & non eſt alius præter eum.
33. Et vt diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota
fortitudine: & diligere proximum tamquam ſeipſum, maius eſt omnibus holocau-
tomatibus, & ſacrificiis. 34. Ieſus autem videns quòd ſapienter reſpondiſſet, di-
xit illi: Non es longè à regno Dei. Et nemo iam audebat eum interrogare. 35. Et
reſpondens Ieſus dicebat, docens in templo: Quomodo dicunt Scribæ Chriſtum fi-
lium eſſe Dauid? 36. Ipſe enim Dauid dicit in Spiritu ſancto: Dixit Dominus
Domino meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedũ tuo-
rum. 37. Ipſe ergo Dauid dicit eum Dominum, & vnde eſt filius eius? Et multa
turba eum libenter audiuit. 38. Et dicebat eis in doctrina ſua: Cauete à Scribis,
qui volunt in ſtolis ambulare, & ſalutari in foro, 39. & in primis cathedris ſede-
re in ſynagogis, & primos diſcubitus in cœnis: 40. qui deuorant domos vidua-
rum ſub obtentu prolixæ orationis: hi accipient prolixius iudicium. 41. Et ſedens
Ieſus contra gazophylacium, aſpiciebat quomodo turba iactaret æs in gazophyla-
cium, & multi diuites iactabant multa. 42. Cùm veniſſet autem vidua vna pau-
per, miſit duo minuta, quod eſt quadrans. 43. & conuocans diſcipulos ſuos, ait
illis: Amen dico vobis, quoniam vidua hæc pauper plus omnibus miſit, qui miſerunt
in gazophylacium. 44 Omnes enim ex eo, quod abundabat illis, miſerunt: hæc
verò de penuria ſua omnia quæ habuit miſit totum victum ſuum.

Vers. 1. Matt. 21. 33. Luc. 20. 9. VINEAM PASTINAVIT. Græcè ἐφύτευσεν, id eſt, *plantauit*, vt vertit interpres Matth. 21. 33. paſtinare propriè tribuitur vitibus, idémque eſt quod agrum vineæ fodere vt vites inſerantur. Vnde repaſtinare vites, idem eſt quòd illas cùm ſterileſcunt refodere. Modum paſtinandi tradit Columella lib. 3. c. 13.

ET FODIT LACVM, lacunam, in quam muſtum ex vuis in torculari expreſſum defluit. Vnde Græcè eſt ὑπολήνιον, id eſt, *ſubtorculare*: Ληνὸς enim eſt *torcular*. Hinc Arabicus vertit: *Et fodit in ea torcular*; & ſic habet Matth. c. 21. 33. vbi per torcular non ſolùm prælum, qua vuæ premuntur vt liquor exprimatur, ſed etiam ipſum vas, ſiue lacuna prælo ſubiecta, quâ liquor preſſus excipitur, ſignificatur: hæc enim propriè fodi, vel vt habet Iſaias c. 5. 1. exſcindi dicitur.

Vers. 14. Matth. 22. v. 16 17 Luc. 20. v. 21. 22. LICET DARI TRIBVTVM CÆSARI, AN NON DABIMVS? hoc eſt, an ſuades nobis vt non demus? Rogant hoc modo, vt eum grauiùs accuſent, quòd non tantùm negati Cæſari vectigalis fuerit conceſſor ſiue permiſſor, ſed & ſuaſor. Græca & Syrus habent: *Licet cenſum Cæſari dare an non? demus an non demus?* id eſt, dare debemus an non dare? Arabicus: *Doce nos an liceat nobis tributum dare Cæſari, non dabimus?*

ET DILIGERE PROXIMVM TANQVAM SEIPSVM, MAIVS EST OMNIBVS HOLOCAVTOMATIBVS,] id eſt, holocauſtis, in quibus tota victima Deo cremabatur, & per ignem ſacrificabatur. Hoc eſt quod ait Deus: *Miſericordiã volo, & non ſacrificium: & ſcientiam Dei pluſquam holocauſta*. Oſee 6. v. 6. Vide ibi dicta. Tacitè hic adoleſcens aſſentiens ſententiæ Chriſti taxat Scribas, qui ſacrificia in ſuum lucrum cedentia præferebãt miſericordiæ & dilectioni proximorum, ideóque filiis iubebant vt parentibus egentibus dicerent *corban*, id eſt, oblatio. q. d. rem tibi dandam ô Pater, voui & obtuli Deo, quare illi danda eſt, non tibi. Matth. 15. 6. Vers. 33.

NON ES LONGE A REGNO DEI. Non longè abes à via ſalutis: per dilectionem enim Dei Vers. 34.
& proximi itur in cælum. Rurſum non longe es Matt 21. 46
ab Eccleſia mea, per quam hic militantem itur ad Luc 20. 40.
triumphantem in cælis. Sed adhuc tibi deeſt fides, vt credas in me quaſi Meſſiam mundi Saluatorem, meiſque præceptis obedias, vt ſcilicet fias

Chriſtia

Chriſtianus; ac ſi vis eſſe perfectus, relictis omnibus ſequatis me, vti fecerunt Apoſtoli. Dicens ergo, *non es longè, diſtantem adhuc oſtendit*, vt ad anteriora contenderet, *& quæ adhuc ipſi deerant ſtudiosè inquireret*, inquit Victor Antioch.

Vers. 38. Matth. 23. 7 Luc 11. v. 43. & 20. v. 46. Victor Antioch. In stolis ambvlare. Stola erat veſtis elegans, polita, & ad talos demiſſa. Vnde Scribæ illâ ad pompam vtebantur. *Nolite*, ait Victor Antiochenus, *eos æmulari, neque oculis in externam illorum ſpeciem coniectis, felices fortunatóſque illos prædicetis. Sunt hæc omnia idonea ſuperbæ cuiuſdam oſtentationis inſtrumenta, humanæque laudis aucupia, quo inutilis honoris præmium apud homines ferant.*

Vers. 40. Luc. 20. 47. Qvi devorant. Græcè οἱ κατεσθίοντες, id eſt, qui planè & omnino abſumunt & abligurriunt *domos viduarum*, tum per lauta conuiuia quæ ab illis poſtulant, tum potius per dona & opes, quas ab eis per auaritiam extorquent, prætextu orationis pro ipſis faciendæ. *Cùm itaque*, ait Beda, *porrecta manus pauperi, preces iuuare ſoleat: hi vt nummum tollant pauperi, in prece pernoctant.* Beda.

Hi accipient prolixivs ivdicivm. q. d. Scribis hiſce incumbet ſeuerior Dei in die iudicij ſententia & grauior condemnatio, tum quia ſimulatione probitatis ad improbitatem tendunt, ac Dei veſtibus amicti diabolo militant: *Simulata enim ſanctitas duplex eſt iniquitas*, ait S. Chryſoſtomus homil. 74. in Matthæum, tum quia Scribæ auaritiam ſuam pro pietate venditabant, eámque religionis colore depinxerant, ait Auctor Imperfecti in Matth. c. 23. v. 6. Chryſoſt.

Vers. 41. Luc. 21. 1. Qvomodo tvrba iactaret æs, id eſt, pecuniam quamlibet ſiue æream, ſiue auream, ſiue argenteam: quia enim prima pecunia fuit ærea, hinc omnis illa deinceps vocata eſt æs, etiamſi ſit ex auro vel argento.

Gazophylacium quid? In gazophylacivm. Erat arca in quam denaria à populo coniiciebantur, & cuſtodiebantur ad vſus templi, & ad alendos Sacerdotes & pauperes: *gaza* enim Perſicè ſignificat diuitias; φυλάττειν ſignificat cuſtodire. Hinc etiam porticus, in qua illa ſeruabantur, eodem nomine vocatur. Vnde dicitur Ioan 8. 20. *Hæc verba locutus eſt Ieſus in Gazophylacio docens in templo.* ita Beda.

Vers. 42. Luc. 21. 2. Vidva vna pavper misit dvo minvta, qvod est qvadrans: non quaſi vnum minutum ſit quadrans, vt vult Euthymius, nixus Matth. 5. 26. ſed quòd duo minuta eſſent vnus quadrans, vt clarè hîc dicitur. *Minuta duo quid?* Quadrans erat quarta pars parui aſſis, id eſt, baioci: decem enim aſſes parui, puta decem baioci, faciebant denarium, id eſt, regalem Hiſpanicum, ſiue Iulium Italicum: quadrans ergo erat vnus quatrinus cum $\frac{1}{4}$. nam quinque quattrini faciunt baiocum, ac conſequenter minutum erat dimidius quattrinus cum $\frac{1}{2}$ quatrini. *Quadrans quid?* Belgicè quadrans erat quod vulgus ibidem vocat *een negemanneken*, cuius proinde dimidium erat vnum minutum vulgò *een mite* cum $\frac{1}{2}$, quod minimum & viliſſimum eſt oboli pretium. Vide dicta Matth. 5. 26.

Minus rectè Beda per quadrãtem accipit quartam partem ſicli, id eſt, vnum Iulium vel Regalem: ſiclus enim appendebat quatuor Iulios.

Vers. 43. Luc. 21. 3. Vidva hæc pavper plvs omnibvs misit. Licèt enim per ſe & cæteris paribus, eleemoſyna vel oblatio maior & melior ſit illa, quæ plus dat & offert, tamen per accidens ſi cętera non ſint paria, maior eleemoſyna & oblatio eſt, quæ maiori affectu charitatis & religionis, ſiue pietatis datur vel offertur. Deus enim non tam penſat donum quàm donantis affectum. Ruſum maior eſt ea, non quæ in ſe maioris eſt valoris & pretij, ſed quæ maior & difficilior eſt reſpectu dantis: vidua ergo hæc dans quadrantem, plus omnibus dedit, quia totum quod habebât dedit, licèt ſibi ad vitam neceſſarium plus datura ſi plus habuiſſet, confiſa in Domino quòd ipſe viciſſim in ſe liberalem eſſet liberalior, ac neceſſitati ſuæ deinceps prouideret, iuxta illud: *Da Deo ouum, vt recipias ouem*: cæteri verò dabant ſuperflua, quibus abundabant, vt ait hîc Chriſtus: nam vt ait Titus Boſtrenſis in Lucæ 21. v. 3. *Eâ magnanimitate & deuotione duos obolos, hoc eſt, omnia quæ habebat obtulit, ac ſi vitam propriam pro nihilo duceret.* Tit. Boſtr. Cauſam à priori dat Paulus 2. Corinth. 8. 12. dicens: *Si voluntas prompta eſt, ſecundum id quod habet accepta eſt, non ſecundùm id quod non habet.* 2. Cor. 8. 12. Et Victor Antiochen. hîc: *Neque enim Deus*, ait, *tam munerum magnitudinem conſiderat, quàm animi alacritatem & magnitudinem ponderat.* Victor Antioch. Et Beda: *Non ſubſtantiam offerentium, ſed conſcientiam penſat; nec perpendit quantum in eius ſacrificio, ſed ex quanto proferatur.* Beda.

Nam, vt inquit D. Thomas 2. 2. q. 32. art 4. ad tertium, quia vidua plus dedit ſecundùm ſuam proportionem, inde penſatur in ipſa maior charitatis affectus; idémque ſenſit Ambroſius lib. 1. Offic. cap. 30. dicens: *Duo æra viduæ illius diuitum muneribus prætulit, quia totum illa quod habebat, contulit, illi autem ex abundanti partem exiguam cõtulerunt.* Ambroſ. Vnde infert: *Affectus igitur diuitem collationem aut pauperem facit, & pretium rebus imponit.* Idem ſenſit libro de viduis, ante med. dicens: *Vberior eſt nummus è paruo quàm theſaurus è maximo, quia non quantum datur, ſed quantum reſideat expenditur.* Vnde inferiùs colligit: *Non ergo quod faſtidio expuas, ſed quantum deuotione conferas æſtimandum eſt.*

CAPVT

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS.

Chriſtus dat ſigna præuia excidio vrbis (Ieroſolymæ) & orbis: vrbis, abominationem deſolationis verſ.14. orbis, prædicationem Euangelij per totum orbem verſ.10. ac Solis & Lunæ obſcurationem ac caſum ſtellarum de cælo verſ.24.

Denique verſ.32. docet diem hunc eſſe omnibus incognitum, ideóque ſingulos vigilare, & ad illum aſsiduè ſe comparare debere.

VERS. I. ET cùm egrederetur de templo, ait illi vnus ex diſcipulis
ſuis: Magiſter, aſpice quales lapides, & quales ſtructuræ.
2. Et reſpondens Ieſus, ait illi: Vides has omnes magnas
ædificationes? Non relinquetur lapis ſuper lapidem, qui
non deſtruatur. 3. Et cùm ſederet in monte oliuarum
contra templum, interrogabant eum ſeparatim Petrus &
Iacobus, & Ioannes, & Andreas. 4. Dic nobis quando
iſta fient? & quod ſignum erit quando hæc omnia inci-
pient conſummari? 5. Et reſpondens Ieſus, cœpit di-
cere illis: Videte, ne quis vos ſeducat. 6. multi enim venient in nomine meo,
dicentes, quia ego ſum, & multos ſeducent. 7. Cùm audieritis autem bella &
opiniones bellorum, ne timueritis, oportet enim hæc fieri, ſed nondum finis.
8. Exurget enim gens contra gentem, & regnum ſuper regnum: & erunt terræ
motus per loca, & fames. Initium dolorum hæc. 9. Videte autem voſmetipſos.
Tradent enim vos in conciliis, & in ſynagogis vapulabitis, & ante præſides & reges
ſtabitis propter me in teſtimonium illis. 10. Et in omnes gentes primùm opor-
tet prædicari euangelium. 11. Et cùm duxerint vos tradentes, nolite præcogi-
tare quid loquamini: ſed quod datum vobis fuerit in illa hora, id loquimini:
non enim vos eſtis loquentes, ſed Spiritus ſanctus. 12. Tradet autem fràter fra-
trem in mortem, & pater filium: & conſurgent filij in parentes, & morte afficient
eos. 13. Et eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem ſuſtinuerit in
finem, hic ſaluus erit. 14. Cùm autem videritis abominationem deſolationis,
ſtantem vbi non debet: qui legit, intelligat: tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant in
montes; 15. & qui ſuper tectum, ne deſcendat in domum, nec introeat vt
tollat quid de domo ſua: 16. & qui in agro erit, non reuertatur retro tollere
veſtimentum ſuum. 17. Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus.
18. Orate verò vt hieme non fiant. 19. Erunt enim dies illi tribulationes tales,
quales non fuerunt ab initio creaturæ, quam condidit Deus, vſque nunc, neque
fient. 20. Et niſi breuiaſſet Dominus dies, non fuiſſet salua omnis caro: ſed pro-
pter electos, quos elegit, breuiauit dies. 21. Et tunc ſi quis vobis dixerit: Ecce
hîc eſt Chriſtus, ecce illic, ne credideritis. 22. Exurgent enim pſeudochriſti, &
pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna & portenta ad ſeducendos, ſi fieri poteſt, etiam
electos. 23. Vos ergo videte: ecce prædixi vobis omnia. 24. Sed in illis
diebus, poſt tribulationem illam, ſol contenebrabitur, & luna non dabit ſplendo-
rem ſuum: 25. & ſtellæ cæli erunt decidentes, & virtutes, quæ in cælis ſunt,
mouebuntur. 26. Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum
virtute multa, & gloria. 27. Et tunc mittet angelos ſuos, & congregabit electos
ſuos à quattuor ventis, à ſummo terræ, vſque ad ſummum cæli. 28. A ficu au-
tem

tem diſcite parabolam. Cùm iam ramus eius tener fuerit, & nata fuerint folia, co-
gnoſcitis quia in proximo ſit æſtas: 29. ſic & vos cùm videritis hæc fieri, ſcitote
quòd in proximo ſit in oſtiis. 30. Amen dico vobis, quoniam non tranſibit ge-
neratio hæc, donec omnia iſta fiant. 31. Cælum & terra tranſibunt, verba au-
tem mea non tranſibunt. 32. De die autem illo vel hora nemo ſcit, neque An-
geli in cælo, neque Filius, niſi Pater. 33. Videte, vigilate, & orate: neſcitis enim
quando tempus ſit. 34. Sicut homo, qui peregrè profectus reliquit domum
ſuam, & dedit ſeruis ſuis poteſtatem cuiuſque operis, & ianitori præcepit vt vigilet.
35. Vigilate ergo, (neſcitis enim quando dominus domus veniat: ſerò, an media
nocte, an galli cantu, an manè.) 36. ne cùm venerit repentè, inueniat vos dor-
mientes. 37. Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate.

Vers. 1. Luc. 21.5. QVALES STRVCTVRÆ. Quàm magnifica fuerit templi & columnarum eius ſtructura, vide apud Ioſephum lib. 15. Antiq. cap. 14. & Bedam, Riberam ac Vilalpandum de templo.

Vers. 6. Matt. 24.5. Luc. 21.8 DICENTES, QVIA (quòd) EGO SVM, ſcilicet Meſſias ſiue Chriſtus, vt habet Matth. c. 24.5.

Vers. 11. Matth. 10. v. 19. 20. Luc. 12. v. 11. 12. NOLITE PRÆCOGITARE QVID LOQVAMINI. Græcè *μὴ προμεριμνᾶτε*. id eſt, ne præanxiemini, ne antè ſolliciti & anxij ſitis, ne anxiè præcogitetis. Græca & Syrus addunt: *neque meditemini*, quâ arte, modo, concinnitate, ratione loquamini & reſpondeatis Præſidibus & Tyrannis, *ſed quod datum* (ſuggeſtum à Spiritu ſancto) *vobis fuerit in illa hora, id loquimini*. Arabicus: *quoniam vos donabimini in illa hora eo quod loquemini*. Spiritus ſanctus enim vobis ſuggeret & animos, & libertatem, & rationes & modos dicendi, quibus nemo reſiſtere aut contradicere valeat.

DE DIE AVTEM ILLO VEL HORA NEMO SCIT, NEQVE ANGELI IN CÆLO, NEQVE FILIVS NISI PATER. Quomodo hoc intelligendum ſit explicui Matth. 24.36. Vers. 32. Matt. 24.36

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS.

Primò, Magdalena vnguentum pretioſum effundit in caput Chriſti: vnde murmurans Iudas, de Chriſto vendendo cum Iudæis Pontificibus paciſcitur.

Secundò, verſic. 12. Chriſtus celebrat conuiuium Agni Paſchalis, in eóque Euchariſtiam inſtituit, ac Apoſtolos eâdem nocte ſcandaliʒandos & fugituros, Petrum verò ter ſe negaturum, prædicit.

Tertiò, verſic. 32. in horto ter orat, capitur, fugientibus Apoſtolis ſolus ligatur, & ducitur ad Caipham, ibique falsò accuſatur, reus mortis iudicatur, conſpuitur, colaphiʒatur & à Petro ter negatur.

ERAT autem Paſcha & Azyma poſt biduum: & quærebant
ſummi ſacerdotes, & Scribæ, quomodo eum dolo tenerent, &
occiderent. 2. Dicebant autem: Non in die feſto, ne fortè
tumultus fieret in populo. 3. Et cùm eſſet Bethaniæ in do-
mo Simonis leproſi, & recumberet: venit mulier habens ala-
baſtrum vnguenti nardi ſpicati pretioſi, & fracto alabaſtro, effu-
dit ſuper caput eius. 4. Erant autem quidam indignè feren-
tes intra ſemetipſos, & dicentes: Vt quid perditio iſta vnguenti facta eſt? 5. Po-
terat enim vnguentum iſtud venundari plus quàm trecentis denariis, & dari pau-
peribus. Et fremebant in eam. 6. Ieſus autem dixit: Sinite eam, quid illi moleſti
eſtis? Bonum opus operata eſt in me. 7. ſemper enim pauperes habetis vobiſcū;
& cùm volueritis, poteſtis illis benefacere: me autē nō ſemper habebitis. 8. Quòd
habuit hæc, fecit: præuenit vngere corpus meum in ſepulturam. 9. Amen dico
vobis: Vbicumque prædicatum fuerit Euangelium iſtud in vniuerſo mundo, &
quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius. 10. Et Iudas Iſcariotes vnus de
duodecim, abiit ad ſummos ſacerdotes, vt proderet eum illis. 11. Qui audiētes
gauiſi ſunt: & promiſerunt ei pecuniam ſe daturos. Et quærebat quomodo illū op-
portunè traderet. 12. Et primo die Azymorum quando Paſcha immolabant, di-
cunt

cunt ei diſcipuli: Quò vis eamus, & paremus tibi vt manduces Paſcha? 13. Et
mittit duos ex diſcipulis ſuis,& dicit eis: Ite in ciuitatem: & occurret vobis homo
lagenam aquæ baiulans,ſequimini eum: 14. & quocumque introierit,dicite do-
mino domus,quia magiſter dicit: Vbi eſt refectio mea,vbi Paſcha cũ diſcipulis meis
manducem? 15. Et ipſe vobis demonſtrabit cœnaculum grande,ſtratum:& illic
parate nobis. 16. Et abierunt diſcipuli eius,& venerunt in ciuitatem:& inuene-
runt ſicut dixerat illis,& parauerunt Paſcha. 17. Veſpere autem facto, venit cũ
duodecim. 18. Et diſcumbentibus eis,& manducantibus, ait Iesvs: Amen dico
vobis,quia vnus ex vobis tradet me,qui manducat mecum. 19. At illi cœperunt
contriſtari,& dicere ei ſingulatim: Numquid ego? 20. Qui ait illis: Vnus ex duo-
decim,qui intingit mecum manum in catino. 21. Et filius quidem hominis vadit,
ſicut ſcriptum eſt de eo: væ autẽ homini illi,per quem Filius hominis tradetur: bo-
num erat ei,ſi non eſſet natus homo ille. 22. Et mãducantibus illis,accepit Ieſus
panem:& benedicens fregit,& dedit eis,& ait: Sumite,hoc eſt corpus meũ. 23. Et
accepto calice,gratias agens dedit eis:& biberunt ex illo omnes. 24. Et ait illis:
Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti,qui pro multis effundetur. 25. Amen dico
vobis,quia iam non bibam de hoc genimine vitis,vſque in diem illum,cùm illud bi-
bam nouum in regno Dei. 26. Et hymno dicto exierunt in Montem Oliuarum.
27. Et ait Ieſus: Omnes ſcandalizabimini in me in nocte iſta: quia ſcriptum eſt: Per-
cutiam paſtorem,& diſpergentur oues. 28. Sed poſtquam reſurrexero,præcedã
vos in Galilæam: 29. Petrus autem ait illi: Et ſi omnes ſcandalizati fuerint in te,
ſed non ego. 30. Et ait illi Ieſus: Amẽ dico tibi,quia tu hodie in nocte hac,priuſ-
quam gallus vocem bis dederit,ter me es negaturus. 31. At ille amplius loque-
batur: Et ſi oportuerit me ſimul commori tibi,non te negabo. Similiter autẽ & om-
nes dicebant. 32. Et veniunt in prædium,cui nomen Gethſemani. Et ait diſcipu-
lis ſuis: Sedete hîc donec orem. 33. Et aſſumit Petrum & Iacobum, & Ioannem
ſecum:& cœpit pauere,& tædere. 34. Et ait illis: Triſtis eſt anima mea vſque ad
mortem: ſuſtinete hîc,& vigilate. 35. Et cùm proceſſiſſet paululũ,procidit ſuper
terram:& orabat,vt ſi fieri poſſet, tranſiret ab eo hora: 36. & dixit: Abba Pater,
omnia tibi poſſibilia ſunt, transfer calicem hunc à me,ſed non quod ego volo, ſed
quod tu. 37. Et venit,& inuenit eos dormientes. Et ait Petro: Simon,dormis? nõ
potuiſti vna hora vigilare? 38. Vigilate, & orate vt non intretis in tentationem.
Spiritus quidem promptus eſt,caro verò infirma. 39. Et iterum abiens orauit,eũ-
dem ſermonem dicens. 40. Et reuerſus,denuo inuenit eos dormientes, (erant
enim oculi eorum grauati)& ignorabant quid reſponderent ei. 41. Et venit ter-
tiò,& ait illis: Dormite iam,& requieſcite. Sufficit: venit hora: ecce Filius hominis
tradetur in manus peccatorum. 42. Surgite,eamus: ecce qui me tradet,propè eſt.
43. Et adhuc eo loquente,venit Iudas Iſcariotes vnus de duodecim,& cũ eo turba
multa,cũ gladiis & lignis,à ſummis ſacerdotibus,& Scribis,& ſenioribus. 44. De-
derat autem traditor eius ſignum eis, dicens: Quemcumq; oſculatus fuero,ipſe eſt,
tenete eũ,& ducite cautè. 45. Et cùm veniſſet,ſtatim accedens ad eum,ait: Aue
Rabbi:& oſculatus eſt eum. 46. At illi manus iniecerunt in eum, & tenuerũt eum.
47. Vnus autem quidam de circumſtantibus educẽs gladium,percuſſit ſeruũ ſum-
mi ſacerdotis:& amputauit illi auriculam. 48. Et reſpondens Ieſus,ait illis: Tam-
quam ad latronem exiſtis cum gladiis & lignis comprehendere me? 49. Quoti-
die eram apud vos in templo docens,& nõ me tenuiſtis. Sed vt impleantur Scriptu-
ræ. 50. Tunc diſcipuli eius relinquẽtes eum,omnes fugerunt. 51. Adoleſcẽs
autem quidam ſequebatur eũ amictus ſindone ſuper nudo:& tenuerũt eũ. 52. At
ille relicta ſindone,nudus profugit ab eis. 53. Et adduxerunt Ieſum ad ſummum
ſacerdotem:& conuenerunt omnes ſacerdotes,& Scribæ,& ſeniores. 54. Petrus
autem à longè ſecutus eſt eum,vſque intrò in atrium ſummi ſacerdotis: & ſedebat
cum miniſtris ad ignem,& calefaciebat ſe. 55. Summi verò ſacerdotes,& omne
concilium,quærebant aduerſus Ieſum teſtimonium,vt eum morti traderent,nec in-
ueniebant. 56. Multi enim teſtimonium falſum dicebant aduerſus eum: & con-
uenientia teſtimonia non erant. 57. Et quidam ſurgentes, falſum teſtimonium
ferebant aduerſus eum,dicentes: 58. Quoniam nos audiuimus eum dicentem:
Ego diſſoluam templum hoc manu factum, & per triduum aliud non manu factum
ædificabo. 59 Et non erat conueniens teſtimonium illorum. 60. Et exurgẽs
ſummus ſacerdos in medium, interrogauit Ieſum,dicens: Non reſpondes quidquã
ad ea,quæ tibi obiiciuntur ab his? 61. Ille autem tacebat, & nihil reſpondit. Rur-

ſum

ſum ſummus ſacerdos interrogabat eum, & dixit ei: Tu es Chriſtus filius Dei be-
nedicti? 62. Ieſus autem dixit illi: Ego ſum: & videbitis Filium hominis ſe-
dentem à dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus cæli. 63. Summus
autem ſacerdos ſcindens veſtimenta ſua, ait: Quid adhuc deſideramus teſtes?
64. Audiſtis blaſphemiam: quid vobis videtur? Qui omnes condemnauerunt
eum eſſe reum mortis. 65. Et cœperunt quidam conſpuere eum, & velare fa-
ciem eius, & colaphis eum cædere, & dicere ei: Propheтiza: & miniſtri alapis
eum cædebant. 66. Et cùm eſſet Petrus in atrio deorſum, venit vna ex ancillis
ſummi ſacerdotis: 67. & cùm vidiſſet Petrum calefacientem ſe, aſpiciens il-
lum, ait: Et tu cum Ieſu Nazareno eras. 68. At ille negauit, dicens: Neque
ſcio, neque noui quid dicas. Et exiit foras ante atrium, & gallus cantauit.
69. Rurſum autem cùm vidiſſet illum ancilla, cœpit dicere, circumſtantibus:
Quia hic ex illis eſt. 70. At ille iterum negauit. Et poſt puſillum rurſus qui
aſtabant, dicebant Petro: Verè ex illis es: nam & Galilæus es. 71. Ille autem
cœpit anathematizare, & iurare: Quia neſcio hominem iſtum, quem dicitis.
72. Et ſtatim gallus iterum cantauit. Et recordatus eſt Petrus verbi, quod dixe-
rat ei Ieſus: Priùs quàm gallus cantet bis, ter me negabis. Et cœpit flere.

VERS. 3. Matt. 26. v. 6 7. Ioann. 12. v 1. 2. 3. MVLIER HABENS ALABASTRVM VNGVENTI NARDI SPICATI. *Nardus*, ait Plinius lib. 12. cap. 12. frutex eſt graui & craſſa radice, ſed breui & nigra, fragilique quamuis pingui, ſitum redolente vt cyperi, aſpero ſapore, folio paruo denſoque: cacumina in ariſtas ſe ſpargunt, ideo gemina dote nardi ſpicas ac folia celebrant. Vnde ex nardi foliis fit vnguentum, quod foliatum dicitur, & ex ſpicis quod ſpicatum nuncupatur; ſed ſpicatum foliato eſt præſtantius, quia plus habet ſubſtantiæ & medullæ, quod Galenus & ex eo pharmacopœi nardiſpicam nuncupant: Hinc Beda: *Nardus*, ait, *eſt frutex aromaticus, redolet vt cupreſſus*, &c.

Beda.

Pro *ſpicati* Syrus habet *capitalis*; id eſt primarij, præſtantis, principalis: ſpicatum enim præſtat foliato, vt dixi. Græcè eſt πιςικῆς, quod Interpres Ioann. cap. 12. v. 3. vertit *piſtici*: *piſtici* ergo idem eſt quod *ſpicati*, vt ibi oſtendam. Vnde Arabicus ibidem vertit, *optimi*

VERS. 5. Matt 20 5. Ioann 12. 4 TRECENTIS DENARIIS. Denarius eſt Iulius Romanus, vel Regalis Hiſpanicus. Trecenti ergo denarij faciunt triginta aureos Romanos, qui 75. Florenis Belgicis æquiualēt: Vnde miſer & impius Iudas Chriſtum vendidit triginta argenteis, vt pro 30. aureis, quos in hoc vnguento effuſo in Chriſtum perdiderat, 30. argenteos, id eſt ſeptem cum dimidio florenos Brabanticos ſiue Belgicos, Chriſtum vendendo reciperet. Liberalior ergo fuit Magdalena in Chriſto vngendo, quàm Iudas in prodendo. Vide hîc quàm vilis & ſordida ſit auaritia. Quocirca Victor Antioch. *Cum diſcipuli*, inquit, *vnguentum illud plus trecentis denariis diuendi potuiſſe aſſerunt, quantum mulier illa in vnguentum illud inſumpſerat, quantámque ex conſequenti animi alacritatem & pietatem erga Chriſtum declararit, nobis diuinandum relinquunt.*

VERS. 8. Matt 26. 12 Ioann. 12. 7. IN SEPVLTVRAM.] Syrus *tanquam in ſepulturam*. Arabicus *ad ſepeliendum me*.

VERS. 11. Matt 26. v. 15. 16. Luc. 22. 6. GAVISI SVNT] *non ſolum quia ipſum ſine tumultu comprehenſuri erant opportunè à Iuda traditum, ſed etiam quia à ſuis diſcipulis odio haberi inciperet*, ait Euthym.

VERS. 13. Math. 26 18. Luc 22. v. 8. 10. OCCVRRET VOBIS. *Maieſtatem diuinitatis aduerte*, ait S Ambroſ. in Lucæ cap. 22. verſ. 8. *cum diſcipulis loquitur, & iam nouit quid alibi ſit futurum.*

Corn. à Lapide, in Marcum.

VBI EST REFECTIO MEA? id eſt locus refectionis meæ ſiue refectorium meum, in quo cum diſcipulis reficiar & agno paſcar. Græcè κατάλυμα, id eſt *diuerſorium* Syrus, *domus habitationis*. Arabicus, *locum in quo manducem paſcha*. VERS. 14. Matt. 26 18. Luc. 22. v. 10. 11.

STRATVM, inſtructum menſis, lectulis: ſiue toris & tapetibus, frondibus inſuper & floribus decoratum, omníque ſupellectile & ornatu ad celebrandum paſcha apparatum, vt nil deſit niſi agni aſſatio, illatio & comeſtio. Græca, Syrus & Arabicus addunt ἕτοιμον, id eſt *paratum*. Deus enim hanc mentem ſternendi cœnaculum hero domus indiderat in gratiam Chriſti, vt ipſe locum ad paſcha celebrandum planè adornatum inueniret, ne moras pateretur inſtante veſpera, qua aſſandus & comedendus erat agnus, cæteráque à Chriſto peragenda, VERS. 15. Luc. 22. 12.

VNVS EX VOBIS TRADET ME. Syrus: *Vnus ex vobis comedens mecum, ipſe prodet me.* VERS. 18. Matt. 26. 21.

GRATIAS AGENS. Syrus *Gratias egit & benedixit*. Luc. 22. 21. Ioan. 13. 21.

ET BIBERVNT EX ILLO OMNES, ſcilicet poſtquam Chriſtus calicem conſecrauit, dicens: *hic eſt ſanguis meus*, vt ſequitur. Eſt ergo hic prolepſis ſiue anticipatio, qua vtitur Marcus vt oſtendat diſcipulos impleſſe præceptum Chriſti, quo iuſſerat dicens: *Bibite ex eo omnes*, vt habet Matthæus cap. 26. verſ. 28. VERS. 23. Matt. 26 27 Luc. 22. 20.

COEPIT PAVERE ET TÆDERE. Græcè ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν, id eſt *expaueſcere & angi*. Arabicus *contriſtari & pauere*. VERS. 33. Matt. 26. 37

ABBA PATER. Græcè ἀββᾶ ὁ πατὴρ, vbi πατὴρ eſt nominatiuus, vt Marcus interpretetur nomen *Abba* Syriacum per Græcum πατήρ. q. d. Abba quod Græcè dicitur πατήρ: aut potiùs nominatiuus ὁ πατὴρ accipitur pro vocatiuo ὦ πάτερ. Blandientis enim affectu, ex intimo cordis ſenſu Chriſtus geminauit vocem Abba, id eſt pater. Vnde Syrus habet *Abba Abi*, id eſt, *pater, pater mi*: Arabicus *ô pater*. Imò S. Auguſt. lib. 3. de Conſenſu Euang. c. 4. cenſet Chriſtum hic Syriacè ſimul & Græcè locutum, ac præcisè dixiſſe ἀββᾶ ὁ πατὴρ, vt habet Marcus. Sic enim Apoſtolus ait: *In quo clamamus, Abba pater*. Rom. 8. 15. Galat. 4. 6. *Credendum eſt*, ait S. Auguſtinus, *Dominum dixiſſe, Abba pater, ad intimandum ſacramentum Eccleſiæ ſuæ, & Iudæis & Gentibus congregandæ*. Et Scholiaſtes apud S. Hieron. *Hebraicè, inquit, & Græcè loquitur, quia non eſt diſtinctio Iudæi & Græci.* VERS. 36. Matt. 26. 39 Luc. 22. 42 Rom. 8 15. Auguſtin.

Digitized by Google

Vers. 38. Matt. 26. 41. SPIRITVS QVIDEM PROMPTVS EST. Syrus *voluntarius & promptus.*

Vers. 41. Matt. 26. 45. VENIT HORA. Syrus. *Aduenit finis* (vitæ meæ) *venitque hora.* Arabicus : *Præſens eſt finis, & venit hora.*

Vers. 44. Matt. 26. 48. CAVTE. Græcè *ἀσφαλῶς*, id eſt ſecurè, tutè, certò. Arabicus *timete de illo* , ne ſcilicet è manibus veſtris elabatur , vti aliàs elapſus eſt.

Vers. 47. Matt. 26. 51. Luc. 22. 50. Ioann. 18. 10. Theophyl. VNVS AVTEM , ſcilicet Petrus : *Tacet nomen Petri Marcus* , ait Theophylactus , *ne videatur laudare præceptorem ſuum , Petrum, maioris pro Chriſto zeli.*

Vers. 51. ADOLESCENS AVTEM QVIDAM SEQVEBATVR EVM , AMICTVS SINDONE SVPER NVDO , ET TENVERVNT EVM , id eſt amictus linea vel lintea veſte ſuper nudo corpore: fuiſſe enim ſindonem genus veſtis lineæ corpori aptatæ , ſed ita vt facile dorſo iniici & eximi poſſet inſtar tunicæ , patet ex voce *amictus* , & ex Polluce, qui ſindonem vocat *περιβόλαιον* , id eſt, operimentum , amiculum , ſtragulum , velamen, pallium , operculum.

Adoleſcens ſindonites quis? *Reiſp.* 1. Quæres , quis fuit hic adoleſcens ? S. Epiphan. hæreſi 78. & S. Hieron. (vel quiſquis eſt Auctor) in Pſal. 37. putant fuiſſe Iacobum fratrem Domini.

2\. Secundò , Beda & Gloſſa hic , & S. Chryſoſtomus in Pſalm. 13. & S. Ambroſ. in Pſalm. 36. & S. Gregor. 14. Moral. cap. 23. ac Baronius opinantur fuiſſe S. Ioannem : hic enim inter Apoſtolos erat adoleſcens & natu minimus. Verùm non fuiſſe Ioannem , nec Iacobum nec aliquem ex Apoſtolis liquet ex eo , quòd immediatè præmiſit Marcus verſ. 50 dicens : *Tunc diſcipuli* (Apoſtoli) *eius relinquentes eum, omnes fugerunt.*

3\. Tertiò , Theophylactus Euthymius & Victor cenſent , adoleſcentem hunc fuiſſe aliquem è domo Ioannis Marci , in qua Chriſtus comederat paſcha.

4\. *Optimè.* Quartò , veriſimilius Caiet. in Ientaculis, & alij coniectant adoleſcentem hunc fuiſſe filium vel ſeruum villæ, horto, in quo orans captus eſt Chriſtus, adiacentis , qui rumore & ſtrepitu tranſeuntium ſatellitum Chriſtum capientium excitatus , è lecto ſurgens accurrit , vt videret quid ageretur. Fuiſſe Chriſti fautorem vel diſcipulum liquet ex eo, quod ait Marcus , *Sequebatur eum:* Vnde & ſatellites *tenuerunt eum*, id eſt apprehenſa veſte tenere voluerunt. Verba enim Hebræorum actiua ſæpe inchoationem & conatum ſignificant, non actum perfectum. Nam ſequitur.

AT ILLE REIECTA SINDONE NVDVS PROFVGIT AB EIS. Sicut Ioſeph ait Scholiaſtes apud S. Hieronymum , *relicto pallio nudus de manibus impudicæ Dominæ effugit.* Geneſ. 39. v. 12. Vers. 52.

Addit hoc Marcus, vt ex præpropera & violenta fuga huius adoleſcentis liqueat , quanta fuerit circa Chriſtum trepidatio , & quàm nemo auſus fuerit apud Chriſtum conſiſtere ; quàmque graue fuerit Iudæorum odium in Chriſtum & furor, qui etiam tentarint adoleſcentem hunc alienum, Chriſtum ſequentem inuadere. Vnde liquet, eos multo magis comprehenſuros fuiſſe Apoſtolos , niſi ipſi illicò aufugiſſent.

ET GALLVS CANTAVIT: Audi S. Chryſoſtomum in Matth. 26. v. 70. *Significat Marcus, quia nec voce quidem galli in memoriam adductus eſt , nec ſe à negatione retinuit.* Addit Chryſoſtomus : *Hoc ſolus Marcus ſcripſit, ita exquiſitè explicans & piam magiſtri ad diſcipulum curam, & imbecillitatem Petri. Vnde maximè ipſũ admirari debemus, quia non ſolùm magiſtri delictũ non occultauit, ſed exquiſitius etiam quam cæteri, hoc ipſo quia diſcipulus erat, conſcripſit.* Vers. 68. Chryſoſt. Matth. 6. v. 70. 71. Luc. 22. 57. Ioann. 18. 17.

NAM ET GALILÆVS ES, id eſt Galilæorum idiotiſmo loquens oſtendis te eſſe Galilæum. Vnde Græca & Syrus addunt : *Et locutio tua congruit* Galilæorum locutioni. Arabicus : *Et loquela tua ſimilis eſt loquelæ eorum.* Vers. 70. Matt. 26. v. 73. Luc. 22. 59. Ioann. 18. v. 25. 26.

ET COEPIT FLERE. Græcè *ἐπιβαλὼν ἔκλαιε* , hoc eſt ad verbum , *adiiciens flebat*; quod primò vertas: *Cœpit flere* : ſecundò, *adiecit flere*, id eſt magna vehementia cœpit flere, ait Theophyl. Arabicus: *Et conuertit ſe ad lachrymas* , non in atrio coram Iudæis , ne iis ſe proderet , ſed ex eo egreſſus dum ſolus eſſet, vt patet Matth. 26. 75. Vers. 72. Matth. 26. v. 74. 75. Luc. 22. v. 60. 61. Ioann. 18. 27.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

SYNOPSIS.

Primò, Chriſtus à Pontificibus traditur Pilato , accuſatur, Barabbæ poſthabetur, flagellatur, ſpinis coronatur, illuditur. Secundò, verſ. 21. in Golgotha crucifigitur inter duos latrones : Veſtes eius ſorte diuiduntur: A prætereuntibus blaſphematur, quin & à latronibus. Tertiò, verſ. 33. Tenebræ totam terram operiunt, Ieſus à patre ſe derelictum queritur, ac clamans expirat : Vnde Centurio ait : Verè hic homo Filius Dei erat. *Quartò, verſ. 42. à Ioſepho ſepelitur.*

Vers. 1. ET confeſtim manè conſiliũ facientes ſummi ſacerdotes, cũ ſenioribus, & Scribis, & vniuerſo concilio, vincientes Ieſum , duxerunt, & tradiderunt Pilato. 2. Et interrogauit eum Pilatus : Tu es Rex Iudæorum ? At ille reſpondens, ait illi: Tu dicis. 3. Et accuſabant eum ſummi ſacerdotes in multis. 4. Pilatus autem rurſum interrogauit eũ, dicens: Non reſpondes quidquam?

vide

vide in quantis te accuſant. 5. Ieſus autem amplius nihil reſpondit, ita vt mira-
retur Pilatus. 6. Per diem autem feſtum ſolebat dimittere illis vnum ex vinctis,
quemcumque petiſſent. 7. Erat autem qui dicebatur Barabbas, qui cum ſeditio-
ſis erat vinctus, qui in ſeditione fecerat homicidium. 8. Et cùm aſcendiſſet tur-
ba, cœpit rogare, ſicut ſemper faciebat illis. 9. Pilatus autem reſpondit eis, &
dixit: Vultis dimittam vobis regem Iudæorum? 10. Sciebat enim quòd per inui-
diam tradidiſſent eum ſummi ſacerdotes. 11. Pontifices autem concitauerunt
turbam, vt magis Barabbam dimitteret eis. 12. Pilatus autem iterum reſpondens,
ait illis: Quid ergo vultis faciam regi Iudæorum? 13. At illi iterum clamauerunt:
Crucifige eum. 14. Pilatus verò dicebat illis: Quid enim mali fecit? At illi ma-
gis clamabant: Crucifige eum. 15. Pilatus autem volens populo ſatisfacere, di-
miſit illis Barabbam, & tradidit Ieſum flagellis cæſum, vt crucifigeretur. 16. Mi-
lites autem duxerunt eum in atrium prætorij, & conuocant totam cohortem,
17. & induunt eum purpura, & imponunt ei plectentes ſpineam coronam. 18. Et
cœperunt ſalutare eum: Aue rex Iudæorum. 19. Et percutiebant caput eius
arundine: & conſpuebant eum, & ponentes genua, adorabant eum. 20. Et poſt-
quam illuſerunt ei, exuerunt illum purpura, & induerunt eum veſtimentis ſuis: &
educunt illum vt crucifigerent eum. 21. Et angariauerunt prætereuntem quem-
piam, Simonem Cyrenæum, venientem de villa, patrem Alexandri & Rufi, vt tol-
lerent crucem eius. 22. Et perducunt illum in Golgotha locum: quod eſt inter-
pretatum Caluariæ locus. 23. Et dabant ei bibere myrrhatum vinum: & non
accepit. 24. Et crucifigentes eum, diuiſerunt veſtimenta eius, mittentes ſor-
tem ſuper eis, quis quid tolleret. 25. Erat autem hora tertia: & crucifixerunt
eum. 26. Et erat titulus cauſæ eius inſcriptus: REX IVDÆORVM. 27. Et
cum eo crucifigunt duos latrones; vnum à dextris, & alium à ſiniſtris eius. 28. Et
impleta eſt Scriptura, quæ dicit: Et cum iniquis reputatus eſt. 29 Et prætereun-
tes blaſphemabãt eum, mouentes capita ſua, & dicentes: Vah qui deſtruis templum
Dei, & in tribus diebus reædificas: 30. ſaluum fac temetipſum deſcendens de
cruce. 31. Similiter & ſummi ſacerdotes illudentes, ad alterutrum cum Scribis
dicebant: Alios ſaluos fecit, ſeipſum non poteſt ſaluum facere. 32. Chriſtus rex
Iſrael deſcendat nunc de cruce, vt videamus, & credamus. Et qui cum eo crucifixi
erant, conuitiabantur ei. 33. Et facta hora ſexta, tenebræ factæ ſunt per totam
terram vſque in horam nonam. 34. Et hora nona exclamauit Ieſus voce magna,
dicens: Eloi, eloi, lamma ſabacthani? quod eſt interpretatũ: Deus meus, Deus meus,
vt quid dereliquiſti me? 35. Et quidam de circumſtantibus audientes, dicebant:
Ecce Eliam vocat. 36. Currens autem vnus, & implens ſpongiam aceto, circum-
ponénſque calamo, potum dabat ei, dicens: Sinite, videamus ſi veniat Elias ad de-
ponendum eum. 37. Ieſus autem emiſſa voce magna expirauit. 38. Et velum
templi ſciſſum eſt in duo, à ſummo vſque deorſum. 39. Videns autem Centu-
rio, qui ex aduerſo ſtabat, quia ſic clamans expiraſſet, ait: Verè hic homo Filius Dei
erat. 40. Erant autem & mulieres de longe aſpicientes: inter quas erat Maria
Magdalene, & Maria Iacobi minoris, & Ioſeph mater, & Salome: 41. & cùm
eſſet in Galilæa, ſequebantur eum, & miniſtrabant ei, & aliæ multæ, quæ ſimul
cum eo aſcenderant Ieroſolymam. 42. Et cùm iam ſerò eſſet factum (quia erat
paraſceue, quod eſt ante ſabbatum) 43. venit Ioſeph ab Arimathæa nobilis de-
curio, qui & ipſe erat expectans regnum Dei, & audacter introiuit ad Pilatum,
& petiit corpus Ieſu. 44. Pilatus autem mirabatur ſi iam obiiſſet. Et acceſſito
centurione, interrogauit eum ſi iam mortuus eſſet. 45. Et cum cognouiſſet
à centurione, donauit corpus Ioſeph. 46. Ioſeph autem mercatus ſindonem,
& deponens eum inuoluit ſindone, & poſuit eum in monumento, quod erat ex-
ciſum de petra, & aduoluit lapidem ad oſtium monumenti. 47. Maria autem
Magdalene, & Maria Ioſeph, aſpiciebant vbi poneretur.

VERS. 25. ERAT AVTEM HORA TERTIA ET CRVCIFIXERVNT EVM.] *Tertia*, non inchoans, ſed finiens ac deſinẽs in ſextam. Sexta enim hora crucifixũ eſſe Chriſtum, puta in meridie patet ex verſ. 33. Aliqui ſuſpicantur eſſe mendum, & pro *tertia* ponendũ eſſe *ſexta*. Hebræi enim diẽ æquè ac noctem in quatuor partes, ſiue horas diuiſerant; ſcilicet primã, tertiam, ſextam & nonam, quarum quælibet ternas noſtrates horas cõplectebatur. Prima enim incipiebat ab ortu ſolis, durabátque tres horas, quibus finitis incipiebat tertia, ac totidem horis durabat, ſcilicet vſque ad meridiem, quando inchoabat ſexta & finiebatur tribus poſt meridiẽ

horis, cùm incipiebat nona durabátque vſque ad veſperam: incipieote ergo hora ſexta crucifixus eſt Chriſtus, inchoante verò nonâ mortuus. Hac de re plura dicam Ioann. 19.14.

Vers. 28. Luc. 22.37. Et cvm iniqvis repvtatvs est. Hebr. נמנה *nimna*, id eſt numeratus, recenſitus eſt. Vide dicta Iſaiæ 53.12. Cauſa fuit, quia Chriſtus noſtrum locum, numerum & cenſum in ſe recepit; nos autem eramus iniqui: ipſe ergo cum iniquis accenſus eſt, vt nos ex iniquis faceret æquos, iuſtos & ſanctos.

Qvia erat parascevе qvod est ante sabbathvm. Græcè, *quod eſt proſabbathum. Paraſceue* idem eſt quod præparatio: vnde ſic vocabatur feria ſexta, quia in ea præparabantur cibi & neceſſaria pro ſabbatho, quo operari non licebat; hine vocatur ipſa *proſabbathum*, ſiue pridie ſabbathi, aut vigilia ſabbathi: *Anteſabbathum* ergo vnica eſt dictio reſpondens Græco προσάββατον. Vers. 42. Matth. 27. 57.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

SYNOPSIS.

Chriſtus primò apparet Magdalenæ cæteriſque piis feminis. Secundò, verſ. 12. duobus diſcipulis euntibus in Emaus. Tertiò, verſ. 14. vndecim Apoſtolis, quos mittit per totum orbem euangelizatum, additque ſigna & miracula credentibus concedenda. Denique verſ. 19. in cælum aſcendens ſedet ad dexteram Dei.

Vers. 1. ET cùm tranſiſſet ſabbatum, Maria Magdalene, & Maria Iacobi,
& Salome emerunt atomata vt venientes vngerēt Ieſum. 2. Et
valdè manè vna ſabbatorum, veniunt ad monumentū, orto iam
Sole. 3. Et dicebant ad inuicē: Quis reuoluet nobis lapidem
ab oſtio monumenti? 4. Et reſpicientes viderunt reuolutum
lapidem. Erat quippe magnus valdè. 5. Et introëuntes in mo-
numentū viderunt iuuenem ſedētem in dextris, coopertum ſto-
la candida, & obſtupuerunt. 6. Qui dicit illis: Nolite expaueſcete: Ieſum quæritis
Nazarenum, crucifixum: ſurrexit, non eſt hîc, ecce locus vbi poſuerunt eum. 7. Sed
ite, dicite diſcipulis eius, & Petro, quia præcedit vos in Galilæam: ibi eum videbitis,
ſicut dixit vobis. 8. At illæ exeuntes, fugerunt de monumēto: inuaſerat enim eas
tremor & pauor: & nemini quidquam dixerunt: timebant enim. 9. Surgens autem
manè, prima ſabbati, apparuit primò Mariæ Magdalene, de qua eiecerat ſeptem dæ-
monia. 10. Illa vadens nunciauit his, qui cū eo fuerant, lugentibus & flentibus. 11.
Et illi audientes quia viueret, & viſus eſſet ab ea, non crediderunt. 12. Poſt hæc au-
tem duobus ex his ambulantibus oſtenſus eſt in alia effigie, euntibus in villā: 13. &
illi eūtes nunciauerunt ceteris: nec illis crediderunt. 14. Nouiſſimè recūbentibus
illis vndecim apparuit: & exprobrauit incredulitatē eorū & duritiam cordis; quia iis,
qui viderant eū reſurrexiſſe, non crediderunt. 15. Et dixit eis: Euntes in mundum
vniuerſum prædicate Euangeliū omni creaturæ. 16. Qui crediderit, & baptizatus
fuerit, ſaluus erit: qui verò non crediderit, condēnabitur. 17. Signa autem eos, qui
crediderint, hæc ſequētur: In nomine meo dæmonia eiicient: linguis loquētur nouis:
18. ſerpentes tollēt: & ſi mortiferū quid biberint, nō eis nocebit: ſuper ægros manus
imponent, & bene habebunt. 19. Et Dominus quidem Ieſus poſtquam locutus eſt
eis, aſſumptus eſt in cælum, & ſedet à dextris Dei. 20. Illi autem profecti prædi-
cauerunt vbique, Domino cooperante, & ſermonē confirmante, ſequentibus ſignis.

Vers. 1. Luc. 23.56. Et cvm transisset sabbathvm] puta inchoante nocte dici Dominicæ: *Poſt triſtia ſabbatha felix irradiat dies*, ait Scholiaſtes apud ſanctum Hieronymum.

Maria Iacobi] ſcilicet minoris & Iudæ mater, vt habet Arabicus, vxorque Cleophæ.

Et Salome] vxor Zebedæi, mater Iacobi maioris & Ioannis Apoſtolorum.

Vt venientes vngerent Iesvm, ſecundùm conſuetudinem Iudæorum, ait Theoph. vt odoriferum maneret corpus, & conſeruaretur: aromata enim deſiccant: non ſapiebant enim dignitatem diuinitatis Chriſti, nec reſurrectionis eiuſdem, ſed amabant tenerrimè Ieſum, vt hominem & prophetam, licet iam mortuum.

Tropologicè: Vngunt Ieſum qui eius amore exercent opera pietatis, humilitatis, obedientiæ, patientiæ, ac præſertim miſericordiæ & charitatis erga proximos, qui ſunt membra Ieſu myſtica: quare hi merentur primi videre Ieſum reſurgentē, vt

Digitized by Google

vt ſcilicet in eius cognitione, gratia, meritis & glo-
ria nouo feruore quaſi reſurgendo roborentur,
proficiant & perficiantur. Ita S. Gregorius & alij.
Vide dicta Matth. c. 26. v. 7.

Vers. 2. Vna sabbathorvm, id eſt prima ſabbathi, vti
Matth. 28. 1 explicat verſ. 9. puta die Dominica. Vide dicta
Luc. 24. 1. Matth. 28. verſ. 1.
Ioann 20. 1. Crvcifixvm: Svrrexit, non est hic. *Non*
Theophyl. *erubeſcit Angelus crucem*, ait Theophyl. *in hac enim*
Interlin. *ſalus hominum.* Addit Interlin. *Radix amara crucis*
euanuit, flos vitæ cum fructibus: qui iacuit in morte,
ſurrexit in gloria.

Ite dicite discipvlis: *Mulieribus*, ait Interlin.
dicitur vt nuncient Apoſtolis, quia per mulierem
(Euam) *mors nunciata eſt, per mulierẽ vita reſurgens.*

Vers. 7. Et Petro,] *vt quem femina fecerat negare, fe-*
Matt. 28. 17. *mina faceret confiteri*, ait Druthmarus. Addit Scho-
Druthmar. liaſtes apud S. Hieron. Petrum præ cæteris nomi-
Scholiaſt. nari, *qui ſe indignum iudicauit diſcipulatu, quòd ter*
Dominum negaſſet Magiſtrum; ſed peccata præterita
non nocent, quando non placent. Et S. Gregorius
Gregor. hom. 21. in Euang. *Si Angelus Petrum non nomi-*
naſſet, venire inter diſcipulos non auderet: vocatur
ergo ex nomine, ne deſperet ex negatione. Cætera
expoſui Matth. 28. 1. & ſeq.

Invaserat enim eos tremor, corporis; *&*
pauor, animi. Græcè ἔκστασις, id eſt *ſtupor*, ait,
Theoph. *in ſpectaculo Angeli, & in horrore reſur-*
rectionis: Verè hic ſtupor mixtus erat ingenti gau-
dio: ſtupebant enim & gaudebant ſe tam mira &
iucunda audire, ſcilicet Ieſum dilectum ſuum à
morte reſurrexiſſe. Id patet ex Matth. c. 28. v. 8.

Timebant enim, non ſolùm ob viſionem An-
Euthym. gelorum, ſed etiam *propter Iudæos*, ait Euthym. *ne*
conſpecta viderentur ipſa furari Ieſum: ne ipſas occi-
derent, audito quòd Chriſti prædicarent reſurrectio-
nem, vti paulò pòſt Magdalenam, Mattham &
Lazarum cum ſociis naui ſine velo & remis impo-
ſuerunt, ad certum omnium exitium, niſi Deus
eos ſaluos Maſſiliam perduxiſſet.

Vers. 9. Prima sabbathi, id eſt prima die poſt ſabba-
Ioann. 20. v. thum, puta Dominica.
14. 16. Magdalene, de qva eiecerat septem
dæmonia. Lucæ 8. 2. Addit hoc Marcus, vt oſten-
dat vim pœnitentiæ & amoris, per quem Magda-
lena peccatrix ita exarſit, vt prima meruerit videre
Chriſtum reſurgentem; vt ex ea diſcant pecca-
tores, non deſperare, ſed vehementer amare: Sic
enim Sanctos innocentes in gratia & gloria ſupe-
rabunt: ita Beda: *quia vbi ſuperabundauit pecca-*
Rom 5. *tum, ſuperabundauit & gratia.* Rom. 5. Addit Beda:
Beda. *Mulier* (Eua) *culpæ inductrix; quæ primò mortem*
guſtauit, primò reſurrectionem vidit (in Magdalena)
ne perpetui reatus apud viros opprobrium ſuſtineret.
Porrò *ſeptem dæmonia*, ſunt ſeptem vitia capitalia
ſeptem virtutibus primariis contraria, quibus præ-
ſident dæmones. Ita S. Gregorius, Theoph. & alij.
Hanc Chriſti apparitionem Magdalenæ factam
fusè enarrat Ioãnes c. 20. v. 11. Vide dicta Lucæ 8. 2.

Vers. 12. Post hæc avtem dvobvs ex his (diſcipu-
Luc 24. v. lis) ambvlantibvs ostensvs est in alia ef-
13. 15. 16. figie (Arabicus *veſte*, ſcilicet peregrini) evnti-
bvs in villam; Arabicus *in caſtellum*; Græcè *in*
agrum, id eſt in domum ruri ſitam in Emaus; nam
August. vt ait S. Auguſtinus de conſenſu Euang. *Agri no-*
mine non caſtella tantùm, verùm etiam municipia &
coloniæ ſolent vocari extra ciuitatem, quæ caput &
quaſi mater eſt cæterarum. Hi ergo diſcipuli ex vrbe
Ieroſolyma ibant rus, puta in pagum vicinũ Emaus,
qui poſtea à Romanis in monumentum victoriæ
de ſubacta Ieroſolyma, factus eſt ciuitas inſignis,

dicta Nicopolis: ita Adrichom. & alij. Hæc Chri-
ſti apparitio eſt eadem cum illa, quam narrat Lucas
c. 24. 13. vt patet ex circumſtantiis, quæ vtrobique
ſunt eædem: ita communiter Interpretes. Solus
ferè Euthym. putat eſſe diuerſam ab illa Lucæ, eo
quòd Marcus ſubdat Apoſtolos eis nunciantibus
Chriſtum reſurrexiſſe, non credidiſſe; cum Lucas
contrarium, ſcilicet credidiſſe inſinuet. Verùm fa-
cilis eſt reſponſio, aliquos credidiſſe, alios non
credidiſſe: vel vt Theoph. Apoſtolos credidiſſe,
ſed alios diſcipulos non credidiſſe.

Nec illis crediderunt. Dei permiſſione & Vers. 13.
prouidentia id factum. Hæc enim eorum incredu-
litas *non tam eorum infirmitas, quàm noſtra futura*
firmitas fuit, ait S. Gregor. hom. 29. in Euang. *ipſa*
namque reſurrectio illis dubitantibus per multa argu-
menta monſtrata eſt: quæ dum nos legentes agnoſci-
mus, quid aliud quàm de illorũ dubitatione ſolidamur?

Novissime recvmbentibvs (ad menſam) illis Vers. 14.
vndecim apparvit. *Nouiſſimè*, Græcè ὕστερον, id Luc. 24. 36.
eſt poſtea, deinde, poſtremò: fuit enim hæc vltima Ioann. 20.
Chriſti apparitio facta ipſo die paſchatis, ſiue Re- 19.
ſurrectionis cum veſpere apparuit vndecim Apo-
ſtolis: has enim ſolas illo die factas commemorat
hîc Marcus, reliquas verò poſteriùs factas omittit.
Dices, tunc non apparuit vndecim Apoſtolis, ſed
decem dumtaxat: aberat enim Thomas. Quocirca
Maldon. hanc apparitionem cenſet eſſe illam quæ
octauo poſt die facta eſt, præſente iam Thoma.
Verùm dico vndecim hîc vocari, licet abſens eſſet
Thomas, qui erat vndecimus, quia Collegium
Apoſtolorum poſt Iudæ proditionem & ſuſpen-
dium, redactum erat ad vndecim; quare vnde-
cim vocantur, licet vnus Thomas deſit. Sic decem
viri dicuntur congregati, etiamſi vnus vel alter
abſit. Simile eſt in Luca c. 24. 33. ita Beda & S. Au-
guſt. lib. 3. de Conſenſu Euang. c. 25.

Recumbentibus. Hinc colligit S. Bernardus ſer-
mone de Aſcenſione Domini obſeruans: *Mul-*
tam, inquit, *fiduciam præſtat quòd libentiùs adſit* Bernard.
orationi incumbentibus, quando ne recumbentibus
quidem dedignatur adeſſe.

Non crediderunt. S. Hieronymus lib 2. con-
tra Pelag. ſcribit poſt hæc verba, in quibuſdam
Græcis codicibus iſta addi: *Et illi ſatiſfaciebant*
dicentes: ſæculum iſtud iniquitatis ſubſtantia eſt, quæ
non ſinit per immundos Spiritus veram Dei appre-
hendi virtutem: idcirco iam nunc reuela iuſtitiam
tuam. Verùm Eccleſia hæc omnia reſecuit; olent
enim hæreſim Manichæi aut Montani.

Exprobravit incredvlitatem. Syrus *exi-* Vers. 14.
guam fidem. Arabicus: *Exprobrauit eos propter* Luc. 24. 36.
paruitatem fidei eorum. Ioan. 20. 19.

Et dixit eis: Evntes in mvndvm vniver- Vers. 15.
svm prædicate Evangelivm omni creatvræ. Matt. 28. 19
Et dixit, non ipſo die Paſchatis cum recumbenti-
bus vndecim apparuit, ſed poſtea cum in Monte
Galilææ ſe iis aliiſque videndum exhibuit, vt ha-
bet Matth. c. 28. 16. & ſeq. Vel certè hoc maximum
euangelizandi munus propriúmque Apoſtolis, eis
ſæpius Chriſtus iniunxit, vt ipſo die Paſchatis illud
eis primò inſinuarit, vt innuit Lucas cap. 24. 47.
deinde in monte Galilææ iterarit, ac vltimo die
aſcendens in cælum confirmarit.

In mundum vniuerſum. q. d. Non in ſola Iudæa,
vti hactenus feciſtis, & vti olim vobis iuſſi Matth.
10. 5. ſed paſſim per totũ mundum euangelizate.
Nam non videtur veriſimile, quòd pauci Apoſtoli
per ſe totum orbem luſtrarint & conuerterint, præ-
ſertim quia in America nuper inuenta, nulla fidei
Chriſtianæ reperta ſunt veſtigia.

Digitized by Google

Omni creaturæ, id eſt omnibus gentibus, vt habet Matth. c.18. 19. Eſt Synecdoche: nam genus appropriatur nobiliſſimæ ſpeciei, puta creatura homini. Homo enim eſt nobiliſſima creatura, ad ipſius Dei creatoris imaginem creata.

Vers. 16. Qvi crediderit et baptizatvs fverit, salvvs erit: qvi vero non crediderit condemnabitvr. Hac Chriſti ſententia ad ſuam hæreſim abutuntur primò, Lutherani, vt probent fidem ſolam ſufficere ad ſalutem, nec requiri bona opera. Verùm reſpondeo, ſenſus Chriſti eſt, vt rectè annotarunt Euthym. Theoph. & alij. *Qui crediderit* &c. q. d. qui credendo in Chriſtum eiuſque baptiſmum ſuſcipiendo, à peccatis ablutus & gratia Dei imbutus; ſanctificatus fuerit, hic ſaluus erit, ſubaudi ſi ita moriatur, ſi in iſto ſtatu gratiæ & ſanctitatis decedat, ſi gratiam Dei vſque ad mortem retineat, nec per peccatum aliquod deperdat. Retinere autem gratiam hanc baptizatus nequit, ſi bona opera non faciat quæ lex Chriſti præcipit. Adde nomine credulitatis, ſiue fidei & baptiſmi, velut principiorum maximè neceſſariorum, & quæ initio Eccleſiæ maximè gentilibus inculcari debebant, ſubintelligi, reliqua omnia in eis conſequentia, ac in eis velut in radice latentia, vti ſunt ſpes, charitas, bona opera &c. vti fusè oſtendi proœmio in S Paulum. Vide S. Auguſtin. lib. de fide & operibus.

Secundò Anabaptiſtæ ex hac Chriſti gnome inferunt non eſſe baptizandos paruulos, eo quòd credere nequeant. Sed reſpondeo, Chriſtum loqui de adultis: hi enim ſoli credere poſſunt; & adultos ſolos omnia præcedentia Chriſti verba denotant: Paruulos enim eſſe baptizandos liquet ex perpetua traditione, & praxi Eccleſiæ, ac ex illo Ioannis 3. 5. *Amen, amen dico vobis, niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.*

Addit S Auguſt. idque variis locis iterat, hæc verba Chriſti ad paruulos quoque ſuo modo pertinere, eo quòd illi ſicut aliena voluntate Adæ peccauerunt, & peccatum originale contraxerunt; ſic pariter aliena fide Eccleſiæ, & parentum vel offerentium credant.

Tertiò, Caluiniſtæ ex hiſce Chriſti verbis colligunt, baptiſmum non eſſe ad ſalutem neceſſarium, ſed ſufficere ſolam fidem; quia de ea ſola inquiunt, Chriſtus ſubiicit: *Qui verò non crediderit condemnabitur.* Reſp. ſub *non crediderit*, id eſt ſub fide intelligi baptiſmum, qui eſt ſacramentum fidei, & cætera omnia quæ ex fide naſcuntur & ſequuntur, vti paulo ante dixi. Marcus enim breuitati ſtudens, ex iis quæ immediatè ante dixerat, lectori relinquit ſubintelligendum *id, aut non fuerit baptizatus*: alioqui enim non conſtat Antitheſis, eſtque mutila & imperfecta; vt enim perfecta ſit, ſic dicendum: *Qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit: qui verò non crediderit aut non fuerit baptizatus, condemnabitur.* Nam baptiſmum requiri ad ſalutem, patet ex verbis Chriſti Ioannis 3. 5. iam citatis.

Signa avtem eos qvi crediderint hæc seqventvr: in nomine meo dæmonia ejicient, lingvis loqventvr novis. Vers. 17.

Serpentes tollent, ex locis quæ illi infeſtabant, & vt ait Euthym. *delebunt, occident, aut etiam in manibus abſque periculo tenebunt*, vti Paulus tenuit viperam. Actor. 28. v. 3. & ſeq. Vnde Arabicus vertit, *tollent manibus ſuis ſerpentes.* Vers. 18.

Et si mortiferum qvid biberint non eis nocebit, vt bibant venenum illæſi, vti Apoſtoli & ſancti plures fecerunt. *Super ægros manus imponent & bene habebunt.* Nota hæc ſigna fuiſſe neceſſaria in primitiua Eccleſia, ad probandam & firmandam Chriſti fidem; Vnde tunc omnes ferè Chriſtiani faciebant miracula, ſaltem aliqui, v. g. vt dæmones ab energumenis depellerent, vt patet ex Iuſtino Dial. contra Triphon. Tertul. in Apolog. Lactant. & aliis; plerique etiam in Baptiſmo tunc accipiebant donum linguarum, vt patet Actor. 10. 46. & c. 19. 6.

Myſticè S. Bernardus ſerm. 1. de Aſcenſ. *Primum*, inquit, *opus fides per dilectionem operantis, cordis compunctio eſt, in qua ſine dubio eiiciuntur dæmonia, cum eradicantur è corde peccata. Exinde qui in Chriſtum credunt linguis loquuntur nouis, cum iam recedunt vetera de ore eorum, nec de cætero vetuſta protoparentum lingua loquuntur, declinantium in verba malitia ad excuſandas excuſationes in peccatis: Vbi verò compunctione cordis, & oris confeſſione priora ſunt deleta peccata, ne recidiuum patiantur, & iam ſint poſteriora peiora prioribus, ſerpentes tollant neceſſe eſt*, id eſt *vt venenatas ſuggeſtiones extinguant* &c. *Si mortiferum quid biberint non eis nocebit*, id eſt cum ſenſerint (ſtimulos concupiſcentiæ) nolent conſentire. *Super ægros manus imponent & bene habebunt*, id eſt ægras affectiones bonis operibus, *operient, & hoc remedio curabuntur.* Bernard.

Paulò aliter S. Gregorius homil. 29. in Euang. *Fideles quique, ait, qui iam vitæ veteris ſæcularia verba derelinquunt, ſancta autem myſteria inſonant, conditoris ſui laudes & potentiam quantum præualent narrant, quid aliud faciunt, niſi nouis linguis loquuntur? qui dum bonis ſuis exhortationibus malitiam de alienis cordibus auferunt, ſerpentes tollunt; Et dum peſtiferas ſuaſiones audiunt, ſed tamen ad operationem prauam minimè pertrahuntur, mortiferum quidem eſt quod bibunt, ſed non eis nocebit. Qui quoties proximos ſuos in bono opere infirmari conſpiciunt, dum eis tota virtute concurrunt, & exemplo ſuæ operationis illorum vitam roborant, qui in propria actione titubant, quid aliud faciunt, niſi ſuper ægros manus imponunt vt bene habeant? Quæ nimirum miracula tanto maiora ſunt, quanto ſpiritalia: tanto maiora ſunt, quanto per hæc non corpora ſed animæ ſuſcitantur.* Gregor.

Assvmptvs est in cælvm] à ſua diuinitate, mediante dote Agilitatis, ab ea corpori indita, 40. die à Reſurrectione, puta in feſto Aſcenſionis. De aſcenſione Chriſti fusè egi Actor. 1. v. 9. Vers. 19.

Sedet a dextris Dei. Qua ratione ſedeat, multis explicui Coloſ. 3. verſ. 1.

O regnum beatitudinis ſempiternæ, vbi iuuentus nunquam ſeneſcit, vbi decor nunquam palleſcit, vbi amor nunquam tepeſcit, vbi ſanitas nunquam marceſcit, vbi gaudium nunquam decreſcit, vbi vita terminum neſcit. S. Auguſtin. in Soliloq. cap. 35.

INDEX

Digitized by Google

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ,

Qui in hoc primo Commentariorum in Euangelia SS. Matthæi, & Marci Volumine ſiue explicantur ſiue citantur.

Nota Locos, ex iiſdem Euangeliis SS. Matthæi & Marci huc aduocatos, alibi quàm in propria ſede vel citari vel explicari.

EX VETERI TESTAMENTO.

EX LIBROS GENESEOS.

Cap.2. vërſ.17. IN QVACVMQVE comederis ex eo, morte morieris. pag. 498
24. Quamobrem relinquet homo Patrem ſuum & matrem & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. 357
4.10. Quid feciſti? vox ſanguinis fratris ſui clamat ad me terra. 423
24. Septuplum vltio dabitur de Cain, de Lamech verò ſeptuageſies ſepties. 351
6.6. Pœnituit eum quod hominem feciſſet in terra, & tactus dolore cordis intrinſecus: Delebo, inquit, hominem, quem creaui à facie terræ. 82
9. Noë vir iuſtus atque perfectus fuit in generationibus ſuis, cum Deo ambulauit. 98
8.8. Non reuertebatur donec ſiccarentur aquæ. 61.
20. Noë obtulit holocauſta ſuper altare, odoratuſque eſt Dominus odorem ſuauitatis, & ait: Nequaquam vltrà maledicam terræ propter homines. 98
9.6. Quicunque effuderit humanum ſanguinem fundetur ſanguis illius. 492
17. 1. Ambula coram me, & eſto perfectus. 151
6. Regeſque ex te egredientur. 65
19.17. Salua animam tuam, noli reſpicere poſt tergum. 431
26. 12. Seuit Iſaac in terra illa, & inuenit in ipſo anno centuplum. 236
47. 9. Dies peregrinationis meæ centum triginta annorum ſunt parui & mali. 173
49.10. Non auferetur ſceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat qui mittendus eſt. 51.
10. Non auferetur ſceptrum de Iuda, & Dux de femore eius donec veniat qui mittendus eſt. 239.
11. Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pallium ſuum. 516
18. Salutare tuum expectabo Domine. 274

EX LIBRO EXODI.

Cap.7.v.12. Deuorauit virga Aaron virgas eorum. 24.
20.2. Ego ſum Dominus Deus tuus. 330
7. Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum. 143
21.17. Qui maledixerit patri ſuo & matri, morte moriatur. 135
20. Qui percuſſerit ſeruum ſuum vel ancillam virga. 224
23. 15. Non apparebis in cōſpectu meo vacuus. 70.
25. 40. Inſpice & fac ſecundum exemplar quod tibi in monte monſtratum eſt. 500. 526
33. 19. Oſtendam omne bonum tibi. 94
23. Poſteriora mea videbis, faciem autem meam videre non poteris. 327

EX LIBRO LEVITICI.

Cap.11.v 43. Nolite contaminare animas veſtras. 299 300.
44 Sancti eſtote quia ego ſanctus ſum. 299
44. Ne polluatis animas veſtras in omni reptili. ibid.
19. 17. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, ſed publicè argue eum. 346
21.10. Caput ſuum (*Pontifex*) non diſcoperiet, veſtimenta non ſcindet. 498
12. Nec egredietur de ſanctis quia oleum ſanctæ vnctionis Dei ſui ſuper eum. 79

EXLIBRO NVMERORVM.

Cap.24.v.17. Orietur ſtella ex Iacob. 66.433.

EX LIBRO DEVTERONOMII.

Cap.4.v.24.Deus tuus,ignis conſumens eſt. 91
5.9. Deus æmulator reddens iniquitatem patrum ſuper filios in tertiam & quartam generationem his qui oderant me,& faciens miſericordiam in multa millia diligentibus me. 422
6.4. Audi Iſrael,Dominus Deus noſter,Deus vnus eſt. 20
4. Audi Iſraël, Dominus Deus Noſter, Dominus vnus eſt. Diliges Dominum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua,& ex tota fortitudine tua. 416
18. 13. Perfectus eris & abſque macula cum Domino Deo tuo. 151
18. Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui, & ponam verba mea in ore eius. 327
21. 23. Quando peccauerit homo quod morte plectendum eſt, & adiudicatus appenſus fuerit in patibulo, non permanebit cadauer eius in ligno,ſed in eadem die ſepelietur. 507
25. 19. Delebis nomen eius ſub cælo,caue, ne obliuiſcaris. 149
32. 22. Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad Inferni nouiſſima. 458
20. Abſcondam faciem meam ab eis. 499
24. Dentes beſtiarum immittam in eos cum furore trahentium ſuper terram atque ſerpentium. 86
33. 29. Beatus es tu Iſraël:quis ſimilis tui popule,qui ſaluaris in Domino. 118
34. 10. Et non ſurrexit vltra Propheta in Iſraël ſicut Moyſes. 242

EX LIBRO IOSVE.

Cap. 1.v.3. Omnem locum quem calcauerit veſtigium pedis veſtri vobis tradam. 398

EX LIBRO IVDICVM

Cap 6.v.12. Dominus tecum virorum fortiſſime. 61.
13.7. Erit enim puer Nazaræus Dei ab infantia ſua,ex vtero matris ſuæ vſque ad diem mortis ſuæ. 32

EX LIBRO I. REGVM.

Cap.1.v.1.Fuit vir vnus de Rhamataim Sophim.541.
2.30. Quicunque glorificauerit me glorificabo eum: qui autem contemnunt me erunt ignobiles. 417
20. 21. Vade & affer mihi ſagittas. 236
30. 24. Æqua pars erit deſcendentis ad prælium,& remanentis ad ſarcinas, & ſimiliter diuident hoſtium ſpolia. 236

EX LIBRO II. REGVM.

Cap.6. v.23. Igitur Michol filiæ Saül non eſt natus filius vſque in diem mortis ſuæ. 61

EX LIBRO III. REGVM.

Cap2.v.20. Petitionem vnam paruulam ego deprecor à te, ne confundas faciem meam. 381
8. 54. Vtrumque genu in terram fixerat. 156
10. 8. Beati ſerui tui, qui ſtant coram te ſemper,& audiunt ſapientiam tuam. 343
13.28. Nolite timere: Ego enim ſum,qui præcipio vobis:roboramini & eſtote viri fortes. 226
14. 8. Secutus eſt me in toto corde ſuo, faciens quod placitum eſſet in conſpectu meo. 411. 412.
19. 18. Derelinquam mihi in Iſrael ſeptem millia virorum quorum genua non ſunt incuruata ante Baal. 156

EX LIBRO IV. REGVM.

Cap.1.v.8. Vir piloſus, & zona pellicea accinctus renibus. 84
2.12. Pater mi, Pater mi, Currus Iſrael & auriga eius. 556
4.1. Ecce creditor venit vt tollat filios meos ad ſeruiendum ſibi. 352

EX II. PARALIPOMENON.

Cap.29.v.28. Incuruato genu adorauerat. 156

EX LIBRO TOBIÆ.

Cap.4.v.16. Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne aliquando alteri facias. 177
16. Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. 4'2
4.23. Noli timere,fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, ſed multa bona habebimus ſi timuerimus Deum. 120

EX LIBRO ESTHER.

Cap.13.v. 9. Non eſt qui tuæ poſſit reſiſtere voluntati. 159

EX LIBRO IOB.

Cap.5.v.2. Virum ſtultum interficit iracundia. 136.
7.1. Militia eſt vita hominis ſuper terram. 193.
7. 20. Quid faciam tibi, ô cuſtos hominum? 80.
15.16. Qui bibit quaſi aquam iniquitatem. 420
16. 15. Concidit me vulnere ſuper vulnus. 516
20. 29. Hæc eſt pars hominis impij à Deo. 445
24. 19. Ad nimium calorem tranſeat ab aquis niuium. 192
26. 11. Columnæ cæli contremiſcunt & pauent ad nutum eius. 438
31. 1. Pepigi fœdus cum oculis meis vt ne cogitarem quidem de virgine. 141

EX LIBRO PSALMORVM.

Cap.1.1. Beatus vir qui non abiit in conſilio impiorum &c. 118
2. 8. Poſtula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. 536
2. 9. Reges eos in virga ferrea. 224
4. 10. Quoniam tu domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me. 574
5. 6. Sanctimonia & magnificentia in ſanctificatione eius. 158
8. 3. Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem propter inimicos tuos,vt deſtruas inimicum & vltorem. 249

9. 16.

9.16. Laqueo iſto quem abſconderunt, comprehenſus eſt pes eorum. 409

15.5. Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei. 544

16.4. Propter verba labiorum tuorum ego cuſtodiui vias duras. 252

16.15. Satiabor cùm apparuerit gloria tua. 191

18.3. Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat ſcientiam. 172

18.4. In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. 404

18.9. Iuſtitiæ Domini rectæ. 21

18.9. Iuſtitiæ Domini rectæ lætificantes corda. 276.

20.9. Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis. 236.

21.1. DeusDeus meus reſpice in me, quare me dereliquiſti? longè à ſalute mea verba delictorum meorum. 483

21.7. Ego autem ſum vermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. 243

21.8. Omnes videntes me deriſerunt me, locuti ſunt labiis, & mouerunt caput. 529.530

21.10. Quoniam tu es qui extraxiſti me de ventre, ſpes mea ab vberibus matris meæ. 531

22.1. Dominus regit me & nihil mihi deerit, in loco paſcuæ ibi me collocauit. 61.172

22.4. Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala quoniam tu mecum es. 61

23.1. Domini eſt terra & plenitudo eius, orbis terrarum & vniuerſi qui habitant in eo. 109

24.9. Diriget manſuetos in iudicio, docebit mites vias ſuas. 123

26.1. Dominus illuminatio mea & ſalus mea, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? &c. 61

26. Credo videre bona Domini in terra viuentium. 123

28.4. Vox Domini in magnificentia &c. Dilectus quemadmodum filius vnicornium. 335

32.9. Quoniam ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt. 189

33.8. Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum & eripiet eos. 492

33.11. Diuites eguerunt & eſurierunt, inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono. 122.

34.8. Veniat illi laqueus quem ignorat & captio quam abſcondit, apprehendat eum, & in laqueum cadat in ipſum. 508

35.9. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. 191.478.

36.11. Manſueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. 123

39.8. Ecce venio: In capite libri ſcriptum eſt de me vt facerem voluntatem tuam: Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei. 59

39.18. Ego autem mendicus ſum & pauper, Dominus ſollicitus eſt mei. 161

44.3. Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis. 43

44.4. Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime &c. intende proſperè procede & regna. 393

44.7. Virga directionis, virga regni tui. 112.224.

47.5. Magnus Dominus & laudabilis nimis in ciuitate Dei noſtri &c. Fundatur exultatione vniuerſæ terræ mons Sion, latera Aquilonis, ciuitas regis magni. 145

50.17. Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam. 586

54.22. Iacta ſuper Dominum curam tuam & ipſe te enutriet. 122

65.7. Oculi eius ſuper gentes reſpiciunt. 527

67.12. Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa. 560

68.1. Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam meam.

2. Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia.

3. Veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me. 596

10. Zelus domus tuæ comedit me. 395

21. Suſtinui qui ſimul contriſtaretur & non fuit, & qui conſolaretur & non inueni. 484

22. Et in ſiti mea potauerunt me aceto. 533

70.15. Quoniam non cognoui literaturam, introibo in potentias Domini. 48

71.7. Orietur in diebus eius iuſtitia & abundantia pacis donec auferetur Luna. 55.134

10. Reges Tharſis & Inſulæ munera offerent, Reges Arabum & Saba dona adducent. 63

72.14. Et fui flagellatus tota die. 516

25. Quid enim mihi eſt in cælo, & à te quid volui ſuper terram? defecit caro mea & cor meum Deus cordis mei &c. 121

76.3. Renuit conſolari anima mea, memor fui Dei & delectatus ſum. 199

19. Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ. 96

77.24. Panem cæli dedit eis. Panem Angelorum manducauit homo, 161

25. Panem Angelorum manducauit homo. 457

79.7. Vineam de Ægypto tranſtuliſti, eiciſti gentes & plantaſti eam. 400

80.11. Dilata os tuum & implebo illud. 201

83.8. Ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion. 94

88.14. Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt. 324

38. Et thronus eius ſicut Sol in conſpectu meo, & ſicut Luna perfecta in æternum. 134

96.3. Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Illuxerunt fulgura eius orbi terræ; vidit & commota eſt terra. Mõtes ſicut cera fluxerũt à facie Domini. 435

100.1. Miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. 161

102.4. Qui coronat te in miſericordia & miſerationibus. 126

5. Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. 436

20. Benedicite Domino omnes Angeli eius potentes virtute, facientes verbum illius ad audiendam vocem ſermonum eius. 160

21. Benedicite Domino omnes virtutes eius, qui facitis voluntatem eius. 160

103.9. Sol cognouit occaſum ſuum. 177

15. Vt exhilaret faciem in oleo. 166

17. Herodij domus dux eſt eorum. 70

109.2. Sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. 61

110.2. Magna opera Domini exquiſita in omnes voluntates eius. 21

111.3. Gloria & diuitiæ in domo eius. 158

113.3. Omnia quæcunque voluit fecit. 159

115.15. Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. 236

117.21. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. 392

24. Hæc dies quam fecit Dominus exultemus & lætemur in ea. 392

25 O Domine ſaluum me fac, ô Domine bene proſperare: benedictus qui venit in nomine Domini. 392

118.82. Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilataſti cor meum. 178

131. Os meum aperui & attraxi ſpiritum. 202

119.1. Domine libera me à labiis iniquis & à lingua doloſa.

3. Quid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam?

4. Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus deſolatoriis. 155

120.4. Non dormitabit, neque dormiet, qui cuſtodit Iſrael. 80

121.1. Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi, in domum Domini ibimus. 205

127.2. Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es & bene tibi erit. 417

128.3. Super dorſum meum fabricauerunt peccatores. 516

131.18. Super ipſum autem efflorebit ſanctificatio mea. 79.80

132.1. Ecce quam bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum. 173

134.6. Omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cælo & in terra. 187

141.6. Tu es ſpes mea, portio mea in terra viuentium. 124

144.3. Magnus Dominus & laudabilis nimis; & magnitudinis eius non eſt finis, *&c.* Magnificentiam gloriæ ſanctitatis tuæ loquentur & mirabilia tua narrabunt. 159

9. Miſerationes eius ſuper omnia opera eius. 21.

13. Regnum tuum regnum omnium ſæculorum, & dominatio tua in omni generatione & generationem. 159

148.5. Ipſe dixit, & facta ſunt. 187

EX PROVERBIIS.

Cap.4.v.23. Omni cuſtodia ſerua cor tuum quia ex ipſo vita procedit. 301

8.31. Deliciæ meæ eſſe cum filiis hominum. 476

.11. Melior eſt ſapientia cunctis pretioſiſſimis, & omne deſiderabile ei non poteſt comparari. 283.

19. Melior eſt fructus meus auro. 71

19. Melior eſt fructus meus auro & lapide pretioſo, & genimina mea argento electo. 283

9.1. Sapientia ædificauit ſibi domum, exeidit columnas ſeptem. 183

10.15. Subſtantia diuitis vrbs fortitudinis eius. 168.

25. Quaſi tempeſtas tranſiens non erit impius, iuſtus autem quaſi fundamentum ſempiternum. 183

12.11. Non contriſtabit iuſtum quicquid acciderit ei. 199

14.10. Cor quod nouit amaritudinem animæ, in gaudio eius non miſcebitur extraneus. 125

22. Errant qui operantur malum. 213

16.32. Melior eſt patiens viro forti, & qui dominatur animo ſuo, expugnatore vrbium. 417

18.19. Frater qui adiuuatur à fratre quaſi ciuitas firma. 219

19,17. Fœneratur Domino qui miſeretur pauperis, & viciſſitudinem ſuam reddit ei. 127

21.30. Non eſt ſapientia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra Dominum. 409

26.5. Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens eſſe videatur. 147

28.1. Iuſtus quaſi leo confidens, abſque terrore erit. 199.

31.1. Verba Lamuelis Regis. Viſio qua erudiuit eum mater ſua. 49

6. Date ſiceram mœrentibus, & vinum bis qui amaro ſunt corde. 522

EX LIBRO ECCLESIASTIS.

Cap.4.v.14. Quod de carcere cateniſque interdum quis egrediatur ad regnum, & alius natus in regno, inopia conſumatur. 49

9.8. Omni tempore ſint veſtimenta tua candida. 511.

12.13. Deum time & mandata eius obſerua: hoc eſt enim omnis homo. 177

13. Hoc eſt enim omnis homo. 112

EX CANTICO CANTICORVM.

Cap.1.v.5. Nigra ſum, ſed formoſa *&c.* ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomonis. 57

6. Poſuerunt me cuſtodem in vineis: vineam meam non cuſtodiui. 376

13. Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi. 71.

2.1. Ego flos campi & lilium conuallium. 171.

2. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. 171

13. Vineæ florentes dederunt odorem ſuum. 376

4.7. Vadam ad montem myrrhæ & ad collem thuris. 71

12. Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, hortus concluſus, fons ſignatus; Emiſſiones tuæ paradiſi *&c.* 482

14. Odor veſtimentorum tuorum ſicut odor thuris. 71

5.14. Manus eius tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis. 71

6.2. Ego dilecto meo & dilectus meus mihi: qui paſcitur inter lilia. 171

11. Anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab. 49

8. Vna eſt columba mea, perfecta mea. 97

7.1. Quàm pulchri, ſunt greſſus tui in calceamentis filia Principis. 151

8. Aſcendam in palmam & apprehendam fructus eius. 524

8.5. Sub arbore malo ſuſcitaui te: ibi corrupta eſt mater tua, ibi violata eſt genitrix tua. 482

EX LIBRO SAPIENTIÆ

Cap.2.v.16. Videamus ergo ſi ſermones illius veri ſint, & tentemus quæ ventura ſunt illi, & ſciemus quæ erunt nouiſſima illius: ſi enim eſt verus filius Dei, ſuſcipiet illum & liberabit illum de manu contrariorum. Contumelia & tormento interrogemus cum *&c.* 531

5.17. Ideo accipient regnum decoris & diadema ſpeciei de manu Domini, quoniam dextera ſua teget eos, & in brachio ſuo defendet illos. 159.

6.18. Armabit creaturam ad vltionem inimicorum *&c.* & pugnabit cum eo orbis terrarum contra inſenſatos. 458

7.25. Candor lucis æternæ & ſpeculum ſine macula. 57

9115.

9.15. Corpus quod corrumpitur aggrauat animam & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem. 250

EX ECCLESIASTICO.

Cap.2.v.6. Crede Deo & recuperabit te, & dirige viam tuam, & ſpera in illum. 184.

2.11. Benedictio Patris firmat domos filiorum, maledictio autem matris eradicat fundamenta. 361

19. Fili in manſuetudine opera tua perfice, & ſuper gloriam hominum diligeris. 124

21. Magna potentia Dei ſolius, & ab hominibus honoratur. 340

27. Qui amat periculum, in illo peribit. 141.495

7.6. Noli quærere fieri iudex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitatem. 514

11.18. Ante mortem ne laudes hominem quemquam. 332

19.27. Amictus corporis & riſus dentium, & ingreſſus hominis enunciant de illo. 84

24.29. Qui edunt me adhuc eſurient, & qui bibunt me adhuc ſitient. 125

25.1. In tribus placitum eſt ſpiritui meo, quæ probata coram Deo & hominibus: Concordia fratrum & amor proximorum, & vir & mulier bene ſibi conſentientes. 219.351

27.12. Homo ſanctus in ſapientia manet ſicut Sol, nam ſtultus ſicut Luna mutatur. 115.335

28.23. Homo homini reſeruat iram & à Deo quærit medelam? In hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam, & de peccatis ſuis deprecatur. 166

33.23. In omnibus operibus tuis præcellens eſto. 151.

31. Si eſt tibi ſeruus fidelis, ſit tibi quaſi anima tua, quaſi fratrem, ſic eum tracta. 193

EX ISAIA.

Cap.1.v.4. Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, ſemini nequam filiis ſceleratis. Dereliquerunt Dominum, blaſphemauerunt Sanctum Iſrael. 529

5.1. Cantabo dilecto meo Canticum patrelis mei vineæ ſuæ: Vinea facta eſt dilecto meo in cornu filij olei. 399.400

7. Expectaui vt faceret iudicium, & ecce iniquitas: & iuſtitiam & ecce clamor. 514

7. Vinea enim Domini exercituum Domus Iſrael eſt. 400

18. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quaſi vinculum plauſtri peccatum. 553.

6.3. Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, plena eſt omnis terra gloria eius. 158

8. Ecce ego mitte me. 214

10. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude. 480

8.18. Ecce ego & pueri mei quos dedit mihi Dominus in ſignum & portentum. 362

9.6. Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. 196

6. Et vocabitur nomen eius admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſæculi, Princeps pacis. 60

8. Verbum miſit Dominus in Iacob & cecidit in Iſrael. 225

10.5. Væ Aſſur, virga furoris mei. 214

11.2. Et flos de radice eius aſcendet. 79

2. Et requieſcet ſuper eum Spiritus Domini, Spiritus ſapientiæ & intellectus, Spiritus conſilij & fortitudinis Spiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini. 96

14.5. Contriuit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium. 124

22.22. Et dabo clauem domus Dauid ſuper humerum eius: & aperiet & non erit qui claudat: & claudet & non erit qui aperiat. 315

25.6. Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuium pinguium, conuiuium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defæcatæ. 404

26.10. Impius non videbit gloriam Domini. 457

28.1. Væ coronæ ſuperbiæ ebriis Ephraim & flori decidenti, gloriæ exultationis eius. 219

2. Ecce validus & fortis Dominus ſicut impetus grandinis, turbo conſtringens ſicut impetus aquarum multarum inundantium, & emiſſarum ſuper terram ſpatioſam. 183

30.22. Et panis frugum terræ erit vberrimus & pinguis, paſcetur in poſſeſſione tua in die illo Agnus ſpatioſè, & tauri & pulli aſinorum qui operentur terram, commiſtum migma comedent. 404

33. Præparata eſt ab heri Tophet, à rege præparata, profunda & dilatata. Nutrimenta eius, ignis & ligna multa. Flatus Domini ſicut torrens ſulphuris ſuccendens eam. 138

33. Flatus Domini ſicut torrens ſulphuris ſuccendens eam. 92

32.20. Beati qui ſeminatis ſuper omnes aquas, immittentes pedes bouis & aſini. 275

53.4. Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit, & nos putauimus eum quaſi leproſum, & percuſſum à Deo & humiliatum. Ipſe autem vulneratus eſt propter iniquitatis noſtras attritus eſt propter ſcelera noſtra. 188.

14. Conterriti ſunt in Sion peccatores, poſſedit tremor hypocritas. quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus ſempiternis? 445

14. Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus ſempiternis? 92.282

34.4 Tabeſcet omnis militia cælorum, & complicabuntur ſicut liber cæli & omnis militia eorum defluet, ſicut defluit folium de vinea. 438

35.2. Gloria Libani data eſt ei, decor Carmeli & Saron: ipſi videbunt gloriam Domini & decorem Dei noſtri. 324

4. Tunc aperientur oculi cæcorum & aures ſurdorum patebunt. Tunc ſaliet ſicut ceruus claudus & aperta erit lingua mutorum. 240

5. Tunc aperientur oculi cæcorum. 386

5. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt *&c.* & aperta erit lingua mutorum. 213

10. Lætitia ſempiterna ſuper caput eorum, gaudium & exultationem obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus. 125

28.11. Non videbo Dominum Deum in terra viuentium. 124

40.12. Quis menſus eſt pugillo aquas, & cælos palmo ponderauit? 499

45.8. Rorate cæli deſuper & nubes pluant iuſtum: aperiatur terra & germinet Saluatorem. 274.

23. Mihi curuabitur omne genu. 556

46.10. Conſiliom meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet. 159

49.6. Parum eſt vt ſis mihi ſeruus ad ſoſcitãdas tribus Iacob, & fæces Iſtael conuertendas. Dedi te in lucem gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ. 5

50.4. Dominus dedit mihi linguam eruditam, vt ſciam ſuſtentare eum qui laſſus eſt verbo, erigit manè, manè erigit mihi aurem vt audiam quaſi magiſtrum. Dominus Deus aperuit mihi aurem. 146.586

6. Corpus meum dedi percutientibus & genas meas vellentibus: faciem meam non auerti ab increpantibus & conſpuentibus. 77.499

51.1. Attendite ad petram vnde exciſi eſtis, & ad cauernam laci, de qua præciſi eſtis. Attendite ad Abraham patrem veſtrum, & ad Saram quæ peperit vos. 88

52.7. Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona! 8

53.2. Non eſt ſpecies ei neque decor, & vidimus eum & non erat aſpectus. 316.316

4. Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. 483

7. Oblatus eſt, quia ipſe voluit, & non aperuit os ſuum: Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet & non aperiet os ſuum. 146.

7. Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet. 114

55.1. Omnes ſitientes venite ad aquas &c. Venite, emite abſque argento, & abſque vlla commutatione vinum & lac. 220

60.6. Inundatio camelorum operiet te, dromedarij Madian & Epha. 367

61.1. Spiritus Domini ſuper me, eo quod vnxerit me Dominus. Ad annuntiandum manſuetis miſit me, vt mederer contritis corde, prædicarem captiuis indulgentiam, & clauſis apertionem. 5.240

11. Sicut terra profert germen ſuum, & ſicut hortus ſemen ſuum germinat, ſic Dominus Deus germinabit iuſtitiam & laudem coram vniuerſis gentibus. 275

65.14. Ecce ſerui mei comedét, & vos eſurietis. Ecce ſerui mei bibent & vos ſitietis. Ecce ſerui mei lætabuntur, & vos confundemini. Ecce ſerui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis pro dolore cordis, & præ contritione ſpiritus vlulabitis. 124

17. Ecce ego creo cælos nouos, & terram nouam, 124.

66.2. Ad quem reſpiciam niſi ad pauperculum & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos. 340

23. Et erit menſis ex menſe, & Sabbathum ex Sabbatho. 404

24. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. 92.232

EX IEREMIA.

Cap. 1. v. 5. Prophetam in gentibus dedi te. 310

14. Ab Aquilone pandetur malum. 247

2.18. Et nunc quid tibi vis in via Ægypti. 210

3.17. Congregabuntur ad eam omnes gentes in nomine Domini. 393

7.11. Nunquid ergo ſpelunca latronum facta eſt domus mea, in qua inuocatum eſt nomen meum in oculis veſtris? Ego, ego ſum, ego vidi, ait Dominus. 395

9.17. Vocate lamentatrices & veniant &c. & deducant ſuper nos lamentum: deducant oculi noſtri lachrymas, & palpebræ noſtræ defluant aquis. 210

21. Quia aſcendit mors per feneſtras noſtras. 141.

11.19. Et ego quaſi agnus manſuetus qui portatur ad victimam, & non cognoui. 124

12.8. Facta eſt mihi hæreditas mea quaſi leo in ſylua, dederunt contra me vocem ſuam. 514.

13.23. Si mutare poteſt Æthiops pellem ſuam, aut pardus varietates ſuas, & vos poteritis benefacere cùm didiceritis malè. 367

16.16. Ecce ego mittam piſcatores multos, dicit Dominus, & piſcabuntur eos. 114

17.9. Prauum eſt cor omnium & inſcrutabile. 155.

18.17. Dorſum non faciem oſtendam eis, in die perditionis eorum. 527

22.30. Scribe virum iſtum ſterilem &c. nec enim erit de ſemine eius vir qui ſedeat ſuper ſolium Dauid. 50

23.21. Non mittebam prophetas, & ipſi currebant. 179.

29. Nunquid non verba mea ſunt ſicut ignis, dicit Dominus, & quaſi malleus contereus petram? 91

31.22. Creauit Dominus nouum ſuper terram: femina circumdabit virum. 60

46.5. Vidi pauidos & terga vertentes, fortes eorum cæſos fugerunt conciti nec reſpexerunt, terror vndique, ait Dominus, non fugiat velox, nec ſaluari ſe putet fortis. 431

44.16. Sermonem quem locutus es nobis in nomine Domini &c. 393

48.6. Fugite, ſaluate animas veſtras, & eritis quaſi myricæ in deſerto. 431

EX THRENIS IEREMIÆ.

Cap. 3. v. 51. Oculus meus deprædatus eſt animam meam. 141

4.7. Candidiores Nazaræi eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, ſapphiro pulchriores. 80

EX BARVCH.

Cap. 3. v. 24. O Iſraël quàm magna eſt domus Dei & ingens locus poſſeſſionis eius! 398

EX PROPHETIA EZECHIELIS.

Cap. 3. v. 30. Dabit percutiẽti ſe maxillam, ſaturabitur opprobriis. 496

9. Vt adamantem & vt ſilicem dedi faciem tuam: ne timeas eos, neque metuas à facie eorum. 500

9.4. Signa thau ſuper frontes virorum gementium & dolentium. 418

1.14. Ibant & reuertebantur in ſimilitudinem fulguris coruſcantis. 549

16.52. Iuſtificaſti ſorores tuas in omnibus abominationibus tuis. 246

33.32. Et es eis quaſi carmen muſicum, quod ſuaui dulcique ſono canitur, & audiunt verba tua & non faciunt ea. 245.272

36.25.

36.25. Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris. 90
39.9. Comburent arma, clypeum & haſtas, arcum & ſagittas, baculos manuum & contos. 224
48.35. Nomen ciuitatis ex illa die, Dominus ibid. 556.

EX PROPHETIA DANIELIS.

Cap.3.v.25. Benedicite omnia opera Domini Domino. 156
4.14. Dominatur in regno hominum & cuicumque voluerit dabit illud. 109
24. Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum. 126
6.17. Obſignauerat os laci annulo ſuo, & annulo optimatum ſuorum. 544
7.13. Ecce in nubibus cæli quaſi filius hominis veniebat. 439.497
10. Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei. 492
27. Cuius regnum, regnum ſempiternum eſt, & omnes reges ſeruient ei & obedient. 109
•.24. Vt vngatur ſanctus ſanctorum. 43.79
12.3. Qui ad iuſtitiam erudiunt multos fulgebunt quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. 67
3. Qui autem docti fuerint, fulgebunt ſicut ſplendor firmamenti; & qui ad iuſtitiam erudiunt multos quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. 283

EX OSEE.

Cap.2.v.1. Dicite fratribus veſtris: Populus meus: & ſorori veſtræ: Miſericordiam conſecuta. 24
14. Ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius. 82.100
3.4. Quia dies multos ſedebunt filij Iſrael ſine rege, & ſine Principe, & ſine ſacrificio, & ſine altari, & ſine ephod, & ſine theraphim: & poſt hæc reuertentur filij Iſrael, & quærent Dominum Deum ſuum, & Dauid regem ſuum, & pauebunt ad Dominum, & ad bonum eius in nouiſſimo dierum. 425
12.8. Verumtamen diues effectus ſum, inueni idolum mihi. 169

EX IOELE.

Cap.2.v.12. Conuertimini ad me in toto corde, in ieiunio, & in fletu, & in planctu. 83

EX AMOS.

Cap.8.11. Ecce dies veniunt dicit Dominus, & mittam famem in terram, non famem panis, nec ſitim aquæ, ſed audiendi verbum Domini. 125.

EX MICHÆA.

Cap.6.v.6. Curuabo genu Deo excelſo. 156
8. Indicabo tibi ô homo, quid ſit bonum, & quid Dominus requirat à te, vtique facere iudicium, & diligere miſericordiam, & ſolicitum ambulare cum Deo tuo. 420
8. Solicitum ambulare cum Deo tuo. 367

EX HABACVC.

Cap.1.v.14 Et facies homines quaſi piſces. 284
3.2. Domine opus tuum in medio annorũ viuifica illud In medio annorũ notum facies. 441
4. Cornua in manibus eius: ibi abſcondita eſt fortitudo eius. 283

EX SOPHONIA.

Cap.1.v.12. Scrutabor Ieruſalem in lucernis. 405

EX AGGÆO.

Cap.2.v.7. Adhuc vnum modicum eſt, & ego commouebo cælum & terram &c. & veniet deſideratus cunctis gentibus. 64

EX ZACHARIA.

Cap.5.v.2. Ego ero ei, ait Dominus, murus igneus in circuitu. & in gloria ero in medio eius. 556
7.12. Cor ſuum poſuerunt vt adamantem ne audirent legem. 500
9.9. Exulta ſatis filia Sion, iubila filia Ieruſalem. 390.
17. Frumentum electorum, & vinum germinans virgines. 404
11.13. Et tuli triginta argenteos & proieci illos in domum domini ad ſtatuarium. 509
13.6. Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum? 525
6. Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum? His plagatus ſum in domo eorum qui diligebant me. 351

EX MALACHIA.

Cap.3.v.1. Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam qui præparabit viam tuam ante te. 242
4.5. Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam. 244.310.
6. Et conuertet cor patrum ad filios & cor filiorum ad patres eorum. 332

E X
NOVO TESTAMENTO.

Hos ex Euangeliis SS. Matthæi & Marci locos depromptos alibi quàm in propria ſede citatos inuenies.

EX EVANGELIO S. MATTHÆI.

Cap. 1.v.21. IPSE populum ſaluum faciet à peccatis eorum. 43

23. Emmanuel quod eſt interpretatum nobiſcum Deus. 44

5.1. Beati pauperes ſpiritu quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Beati mites quoniam ipſi poſſidebunt terram. 20

15. Neque accendunt lucernam & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum vt luceat omnibus qui in domo ſunt. 19

26. Non exies inde donec reddas nouiſſimum quadrantem. 61

7.16. Nolite ſanctum dare canibus, neque mittatis margaritas veſtras ante porcos. 25

23. Nunquam noui vos, diſcedite à me qui operamini iniquitatem. 234

8.22. Sequere me, & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. 23

26. Tunc ſurgens imperauit ventis & mari. 24

9.3. Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra ſe, hic blaſphemat, & cum vidiſſet Ieſus cogitationes eorum, dixit: vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris? 20

13. Miſericordiam volo & non ſacrificium. 22

10.27. Quod dico vobis in tenebris dicite in lumine, & quod in aure auditis prædicate ſuper tecta. 574

11.16. Similis eſt pueris ſedentibus in foro qui clamantes coæqualibus dicunt: Clamauimus vobis, & non ſaltaſtis: lamentauimus & nnn planxiſtis. 23

23. Quia ſi in Sodomis factæ fuiſſent virtutes quæ factæ ſunt in te, fortè manſiſſent vſque in hanc diem. 20

25. Confiteor tibi Pater Domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis.

26. Ita Pater. quoniam ſic placitum fuit ante te. 3

13.24. Simile eſt regnum cælorum homini qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo. 23

17.19. Amen dico vobis; ſi habueritis fidem ſicut granum ſinapis dicetis monti huic; Tranſi hinc illuc, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit vobis. 25

18.4. Quicunque humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, hic maior eſt in regno cælorum. 77

8. Si manus tua vel pes tuus ſcandalizat te, abſcide eum & proiice abs te, *&c.* Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, *&c.* 21.

24. Non eſt diſcipulus ſuper Magiſtrum nec ſeruus ſuper dominum ſuum. 19.

19.14. Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut vxorem, aut agros propter nomē meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit. 7.

21.31. Publicani & meretrices præcedent vos in regno Dei. 375

23.1. Super cathedram Moyſi, ſederunt Scribæ & Phariſæi. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis ſeruate & facite: ſecundum opera verò eorum nolite facere: dicunt enim & non faciunt. 86

27.46. Eli, Eli, lamma ſabactani, hoc eſt, Deus meus, Deus meus vt quid dereliquiſti me. 44

52. Multa corpora Sanctorum qui dormierant ſurrexerunt. 52

28.19. Docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. 20

19. Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. 4

EX S. MARCO.

Cap.2.v.7. Quis poteſt dimittere peccata niſi ſolus Deus. 202

3.21. Neque enim fratres eius credebant in eum. 268

4.11. Illis qui foris ſunt, in parabolis omnia fiunt. 273

26. Sic eſt regnum Dei quemadmodum ſi homo iaciat ſementem in terram, & dormiat, & exurgat nocte & die, & ſemen germinet & increſcat, dum neſcit ille. 52

39. Et exurgens comminatus eſt vento. 24

9.49. Omnis enim igne ſalietur. Et omnis victima ſale ſalietur. 22

12.33. Diligere proximum tanquam ſeipſum maius eſt omnibus holocautomatibus & ſacrificiis. 411

16.16. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. 21

EX S. LVCA.

Cap.1.v.31. Hic erit magnus & Filius altiſſimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum & regni eius non erit finis. 48

1.38. Ecce Ancilla Domini fiat mihi ſecundum verbum tuum. 55

43. Vnde hoc mihi vt veniat mater Domini mei ad me? 59

1.75. Seruiamus illi in ſanctitate & iuſtitia coram ipſo omnibus diebus noſtris. 43

2.32. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſraël. 57

51. Et erat ſubditus illis. 51

3.16. Exiſtimante autem populo & cogitantibus omnib. in cordib. ſuis de Ioanne, ne fortè ipſe eſſet Chriſtus, reſpondit Ioann. omnib. dicens:

Ego

Digitized by Google

75. Seruiamus illi in ſanctitate & iuſtitia coram ipſo omnibus diebus noſtris. 43

2.32. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael. 57

51. Et erat ſubditus illis. 51

3.16. Exiſtimante autem populo & cogitantibus omnibus in cordibus ſuis de Ioanne, ne fortè ipſe eſſet Chriſtus, reſpondit Ioannes omnibus dicens: Ego quidem aquâ baptizo vos: veniet autem fortior me &c. 90

4.14. Et conſummata omni tentatione Diabolus receſſit ab illo vſque ad tempus. 101

6.24. Væ vobis diuitibus, quia habetis conſolationem veſtram. 119

25. Væ qui ridetis nunc quia lugebitis & flebitis. 124.

30. Omni autem petenti te tribue: & qui aufert quæ tua ſunt ne repetas. 148

7.3. Et cùm audiſſet de Ieſu, miſit ad eum ſeniores Iudæorum rogans eum vt veniret, & ſaluaret ſeruum eius. 24

21. In ipſa autem hora multos curauit à languoribus & plagis, & ſpiritibus malis, & cæcis multis donauit viſum. 240

50. Fides tua te ſaluam fecit, vade in pace. 20

8.25. At ille ſurgens increpauit ventum. 24

9.50. Qui non eſt aduerſum vos pro vobis eſt. 260.

10.20. Nolite gaudere quia ſpiritus vobis ſubiiciuntur, gaudete autem quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cælis. 22

12.44. Qui credit in me, non credit in me, ſed in eum qui miſit me. 22

56. Hypocritæ faciem cæli & terræ noſtis probare, hoc autem tempus quomodo non probatis? 308.

13.7. Succide illam vt quid etiam terrã occupat? 90

25. Cum intrauerit paterfamilias & clauſerit oſtium, incipietis foras ſtare. 192

28. Cùm videritis Abraham &c. in regno Dei, vos autem expelli foras. 192

16.18. Omnis qui dimittit vxorem ſuam, & alienam ducent, adulterium committit ſuper eam. 359

17.2. Vtilius eſt ei ſi lapis molaris imponatur circa collum eius, & proiiciatur in mare, quàm vt ſcandalizet vnum de puſillis iſtis. 341

18.3. Dixit autem & ad quoſdam qui in ſe confidebant tanquam iuſti, & aſpernabantur cæteros parabolam iſtam. 23

12. Ieiuno bis in Sabbatho. 208

14. Omnis qui ſe exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur. 340

19.9. Quia hodie ſalus domui huic facta eſt. 24.

10. Venit enim filius hominis quærere & ſaluum facere quod perierat. 596

22.8. Sed ante hæc omnia iniicient vobis manus ſuas & perſequentur trahentes in Synagogas. 429.

29. Et ego diſpono vobis ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo. 126

29. Et ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo, & ſedeatis ſuper thronos iudicantes duodecim tribus Iſrael. 383

EX S. IOANNE.

Cap. 1. v. 3. In hoc apparuit filius Dei, vt diſſoluat opera Diaboli. 259

15. Qui poſt me venturus eſt, ante me factus eſt. 242.

18. Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit. 4.

31. Vt manifeſtetur in Iſrael, propterea veni ego in aqua baptizans. 92

42. Tu es Simon filius Iona; tu vocaberis Cephas quod interpretatur Petrus. 217

43. In craſtinum voluit exire in Iudæam & inuenit Philippum, & dicit ei Ieſus ſequere me. 22.

49. Rabbi tu es filius Dei, Rex Iſrael. 315

2.19. Soluite Templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud: ille autem dicebat de templo corporis ſui. 264

20. Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? 73

23. Multi crediderunt in nomine eius, videntes ſigna eius quæ faciebat. ipſe autem Ieſus non credebat ſemetipſum eis. 23

32. Quicunque inuocauerit nomen Domini ſaluus erit. 21

3.5. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum Dei. 92. 610

13. Nemo aſcendit ad cælum niſi qui deſcendit de cælo, filius hominis qui eſt in cælo. 197. 472.

18. Qui non credit, iam iudicatus eſt. 370

19. Omnis qui malè agit odit lucem & non venit ad lucem vt non arguantur opera eius. 493

30. Illum oportet creſcere, me autem minui. 239

4.24. Spiritus eſt Deus & eos qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare. 119

34. Meus cibus eſt vt faciam voluntatem eius qui miſit me, vt perficiam opus eius. 304

35. Adhuc quatuor mẽſes ſunt, & meſſis venit. 14

35. Videte regiones quia albæ iam ſunt ad meſſem. 214

5.39. Scrutamini ſcripturas, quia vos putatis in ipſis vitam æternam habere. 6

43. Si alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis. 428

6.36. Sed dixi vobis quia & vidiſtis me & non creditis. 22

44. Nemo poteſt venire ad me, niſi pater meus traxerit eum. 68

51. Ego ſum panis viuus qui de cælo deſcendi: ſi quis manducauerit ex hoc pane viuet in æternum. 404

65. Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes, & nos credidimus & cognouimus quia tu es Chriſtus filius Dei. 311

8.20. Hæc verba locutus eſt Ieſus in Gazophylacio. docens in templo. 601

23. Vos de deorſũ eſtis, ego de ſupernis ſum. 106

28. Cùm exaltaueritis filium hominis, tunc cognoſcetis quia ego ſum. 265

33. Semen Abrahæ ſumus. 88

10.28. Ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet quiſquam de manu mea. 434

11.28. Magiſter adeſt, & vocat te. 22

40. Nonne dixi tibi quoniam ſi credideris vide-

bis gloriam Dei? 22
12.3. Et domus impleta eſt ex odore vnguenti. 166,
14. Et inuenit Ieſus aſellum & ſedit ſuper eum. 22.
32. Ego ſi exaltatus fuero à terra; omnia traham ad meipſum. 515
39. Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Iſaias: Excæcauit oculos eorum. 434.
13.16. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis ita & vos faciatis. 40.
34. Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos vt & vos diligatis inuicem. 6
34. Nouum mandatum do vobis, vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos. 139
14.13. Si quid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis. 350
8. Domine oſtende nobis patrem & ſufficit nobis. 290
15.6. Mittetur foras ſicut palmes, & areſcet, & colligent eum, & in ignem mittent & ardet. 192.
15. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audiui à patre meo nota feci vobis. 314
16.33. Confidite, ego vici mundum. 101
17.3. Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. 311
3. Hæc eſt autem vita æterna vt cognoſcant te ſolum Deum verum & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. 20
18.23. Si malè locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo: ſi autem bene, quid me cædis? 147
31. Nobis non licet interficere quenquam. 507
20.23. Accipite Spiritum ſanctum: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. 212
21.18. Cùm eſſes iunior cingebas te, & ambulabas vbi volebas: cùm autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius cinget te & ducet quò tu non vis. 318

EX ACTIBVS APOSTOLORVM.

Cap. 1. v. 1. Cœpit Ieſus facere & docere. 93
5. Ioannes quidem baptizauit aqua: vos autem baptizabimini Spiritu ſancto non poſt multos hos dies. 90
2.24. Impoſſibile erat teneri illum ab eo. 551
4.20. Non poſſumus quæ vidimus & audiuimus non loqui. 183.
32. Nec quiſquam eorum quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia. 121.171.
34. Neque enim quiſquam egens erat inter illos. Quotquot enim poſſeſſores agrorum aut domorum erant, vendentes offerebant pretia eorum quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apoſtolorum: diuidebatur autem ſingulis prout cuique opus erat. 371
5.4. Ibant gaudentes à conſpectu concilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. 228
41. Gaudentes ibant à conſpectu Concilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. 130
6.10. Non poterant reſiſtere ſapientiæ & ſpiritui qui loquebatur. 228
10.11. Pertranſiit benefaciendo, & ſanando omnes oppreſſos à Diabolo. 149
38. Pertranſiit benefaciendo, & ſanando omnes oppreſſos à Diabolo. 240
38. Qui pertranſiit benefaciendo, & ſanando omnes oppreſſos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo. 4
12.8. Calcea te caligas tuas. 223
13.14. Ingreſſi Synagogam die Sabbatorum. 546
46. Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei, ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. 225
16.13. Die Sabbatorum egreſſi ſumus. 546
36. Cæſos nos publicè indemnatos homines Romanos miſerunt in carcerem. 514
17.39. Ipſius enim & genus ſumus. Genus ergo cùm ſimus Dei *&c.* 152
20.29. Ego ſcio quoniam intrabunt poſt diſceſſionem meam lupi rapaces in vos non parcentes gregi.
30. Et ex vobis ipſis exurgent viri loquentes peruerſa, vt abducant diſcipulos poſt ſe. 429
23.3. Percutiet te Deus, paries dealbate. 147
8. Sadducæi enim dicunt non eſſe reſurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum: Phariſæi autem vtraque confitentur. 85
28.4. Vtique homicida eſt homo hic, vltio non ſinit eum viuere. 492
26. Aure audietis & non intelligetis, & videntes videbitis & non perſpicietis. 480

EX EPISTOLA AD ROMANOS.

Cap. 1. v. 1. Paulus ſeruus Ieſu Chriſti, vocatus Apoſtolus ſegregatus in Euangelium quod antè promiſerat per Prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis de filio *&c.* 4
8. Fides veſtra annunciatur in vniuerſo mundo. 430.
9. Teſtis eſt mihi Deus cui ſeruio in ſpiritu meo. 119
16. Non enim erubeſco Euangelium. Virtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti, Iudæo primùm & Græco. Iuſtitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem ſicut ſcriptum eſt. Iuſtus autem ex fide viuit. 5
2.1. In quo alterum iudicas, teipſum condemnas, eadem enim agis quæ iudicas. 135
13. Non auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur. 135
21. Qui ergo alium doces, teipſum non doces: qui prædicas non furandum, furaris. 135
3.23. Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. 207
4.1. Quid ergo dicemus inueniſſe Abraham patrem noſtrum. 236
6.11. Exiſtimate vos mortuos peccato, viuentes autem Deo in Chriſto Ieſu. 114
19. Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. 88
8.14. Qui ſpiritu Dei aguntur, ij ſunt filij Dei. 100.
17. Si autem filij & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti. 456
23. Nos ipſi primitias ſpiritus habentes. 216
29. Quos præſciuit & prædeſtinauit conformes

fieri imaginis filij ſui. 379
29. Quos præſciuit & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. 320
31. Si Deus pro nobis, quis contra nos? 61
9. 7. Non qui filij carnis, hi filij Dei: ſed qui filij ſunt promiſſionis, æſtimantur in ſemine. 89
25. Sicut in Oſee dicit: Vocabo non plebem meam, plebem meam, & non miſericordiam conſecutam, miſericordiam conſecutam. 24
10.4. Finis legis Chriſtus ad ſalutem omni credenti. 5
10. Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. 233
15. Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona! 8
11.17. Quod ſi aliqui ex ramis fracti ſunt, tu autem cum oleaſter eſſes, inſertus es in illis & ſocius radicis & pinguedinis oliuæ factus es, noli gloriari aduerſus ramos. Quod ſi gloriaris, non tu radicem portas ſed radix te. 90
29. Sine pœnitentia ſunt dona & vocatio Dei. 253
12. 9. Dilectio ſine ſimulatione. 155
21. Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum. 146
21. Vince in bono malum. 150
13.4. Non enim ſine cauſa gladium portat, vindex eſt enim Dei in iram. 491
8. Qui diligit proximum legem impleuit. 177
9. Non adulterabis, non occides, non furaberis, non falſum teſtimonium dices, non concupiſces. 21
15 8. Dico enim Chriſtum Ieſum miniſtrum fuiſſe circumciſionis propter veritatem Dei ad confirmandas promiſſiones patrum. 220
16. Vt ſim Miniſter Chriſti in gentibus ſanctificans Euangelium Dei, vt fiat oblatio gentium accepta & ſanctificata in Spiritu ſancto. 8

EX I. AD CORINTHIOS.

Cap. 1. v. 26. Videte vocationem veſtram, fratres, quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus vt confundat fortia *&c.* vt non glorietur coram eo omnis caro. 114
29. Vt non glorietur omnis caro in conſpectu eius, ſed qui gloriatur, in Domino glorietur. 249
2. 14. Animalis homo non percipit ea quæ ſunt Spiritus Dei: ſtultitia enim eſt illi, & non poteſt intelligere. 318
3. 3. Cùm ſit inter vos zelus & contentio, nonne animales eſtis, & ſecundùm hominem ambulatis? 208
6. Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incrementum dedit. 556
13. Vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit. 91
15. Ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. 91
17. Si quis templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus. 395
22. Omnia veſtra ſunt, ſiue Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue mundus, ſiue vita, ſiue mors, ſiue præſentia, ſiue futura. 433
4. 3. Mihi autem pro minimo eſt, vt à vobis iudicer aut ab humano die *&c.* Qui autem iudicat me, Dominus eſt. 135
9. Spectaculum facti ſumus mundo, & Angelis, & hominibus. 77
9. Puto quod Deus nos nouiſſimos oſtendit tanquam morti deſtinatos, quia ſpectaculum facti ſumus mundo, Angelis & hominibus, *&c.* Tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus omnium peripſema vſque adhuc. 372
6. 17. Qui adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt. 126 527
19. An neſcitis quoniam membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti? 395
7. 33. Qui cum vxore eſt cogitat quæ mundi ſunt, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt. 365
9. 5. Nunquid non habemus poteſtatem mulierem ſororem circumducendi ſicut & cæteri Apoſtoli? 222
16. Væ mihi eſt, ſi non euangelizauero. 452
25. Omnis qui in agone contendit ab omnibus abſtinet, & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. 178
27. Caſtigo corpus meum & in ſeruitutem redigo, ne fortè, cùm aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. 83
10. 1. Patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt.
2. Et omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube, & in mari.
3. & omnes eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt,
4. & omnes eundem potum ſpiritualem biberunt: (bibebant autem de ſpiritali, conſequente eos petra: petra autem erat Chriſtus) *&c.*
6. Hæc autem in figura facta ſunt noſtri. 4
4. Bibebant de ſpiritali conſequente eos petrâ, petra autem erat Chriſtus. 312
16. Calix benedictionis cui benedicimus *&c.* 472
16. nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? 473
11. 26. Quotieſcunque manducabitis panem hunc & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat. 46
31. Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. 263
38. Oportet hæreſes eſſe. 342
13. 2. Si Habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero nihil ſum. 334
14. 20. Fratres nolite pueri effici ſenſibus, ſed malitiâ paruuli eſtote ſenſibus autem perfecti eſtote. 140
15. 10. Gratia eius in me vacua non fuit, ſed abundantius illis omnibus laboraui. 452
42. Seminatur enim corpus in corruptione, ſurget in incorruptione:
43. Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria, Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute:
44. Seminatur corpus animale ſurget corpus ſpiritale. 550
55. Abſorpta eſt mors in victoria: Vbi eſt mors victoria ſua, vbi eſt mors ſtimulus tuus? 483

EX II. AD CORINTHIOS.

Cap. 1. v. 23. Teſtem Deum inuoco in animam meam. 144.

3. 6. *Deus* idoneos nos fecir Miniſtros noui Teſtamenti, non litiera ſed ſpiritu; littera enim occidit, ſpiritus autem viuificat.
7. Quod ſi miniſtratiu mortis literis deformata in lapidibus fuir in gloria *&c.*
8. quomodo non magis miniſtratio ſpiritus? 4
18. Nos verò omnes reuelata facie gloriam Domini ſpeculantes, in eamdem imaginem transformamur tanquam à Domini ſpiritu. 4
18. Nos verò omnes reuelata facie gloriam Domini ſpeculantes in eamdem imaginem transformamur à claritate in claritatem tanquam à Domini ſpiritu. 327
5.20. Pro chriſto legarione fungimur tanquam Deo exhortante per nos. 236
21. Eum qui non nouerat peccatum pro nobis peccatum fecir, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in ipſo. 23
6.10. Tanquam nihil habentes, & omnia poſſidentes. 71
11. Exhortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. 452
8. 12. Si voluntas prompta eſt, ſecundum id quod habet, accepta eſt, non ſecundum id quod non habet. 601
9.6. Qui parcè ſeminat, parcè & metet: & qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. 291.574
11.24. A Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepi: ter virgis cæſus ſum. 228
29. Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur & ego non vror? 239
12. 7. Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, Angelus Satanæ, qui me colaphizet.
8. Propter quod ter Dominum rogaui, vt diſcederet à me; & dixit mihi: ſufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur. 507
13. 11. De cætero fratres, gaudete, perfecti eſtote. 151.
12. Salutate inuicem in oſculo ſancto. 150

EX EPISTOLA AD GALATAS.

Cap. 1. v. 10. Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. 135.154
3. 13. Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Scriptum eſt enim: maledictus omnis qui pendet in ligno, vt in gentibus benedictio Abrahæ fieret in Chriſto Ieſu. 525
4. 3. Cùm eſſemus paruuli ſub elementis mundi eramus ſeruientes:
4. At vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere factum ſub lege,
5. vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. 5
14. Non ſpreuiſtis, neque reſpuiſtis ſed ſicut Angelum Dei excepiſtis me, ſicut Chriſtum Ieſum. 236
15. Teſtimonium enim perhibeo vobis quia, ſi fieri poſſet, oculos veſtros eruiſſetis & dediſſetis mihi. 236
5. 17. Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem. 139
6. 2. Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti. 94
14. Mihi autem abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. 531

EX EPISTOLA AD EPHESIOS.

Cap. 1. v. 11. Qui operatur omnia in omnibus ſecundùm propoſitum voluntatis ſuæ. 556
2.14. Quare ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietem maceriæ ſoluens *&c.* per crucem interficiens inimicitias in ſemetipſo. 528
3.8. Mihi omnium ſanctorum minimo data eſt gratia hæc in gentibus euangelizare inueſtigabiles diuitias Chriſti,
9. & illuminare omnes quæ ſit diſpenſatio Sacramenti abſconditi à ſæculis in Deo, qui omnia creauit,
10. vt innoteſcat Principatibus & Poteſtatibus in cœleſtibus per Eccleſiam multiformis ſapientia Dei. 8
14. Huius rei gratiâ flecto genua mea ad patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti. 556
15. à quo omnis paternitas nominatur in cælo & in terra. 417
4.13. Donec occurramus omnes in virum perfectum. 410
5. 1. Eſtote imitatores Dei ſicut filij chariſſimi. 151.
14. Surge qui dormis, & exurge à mortuis & illuminabit te Chriſtus. 522
32. Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & Eccleſia. 358

EX EPISTOLA AD PHILIPPENSES.

Cap. 2. v. 8. Humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis.
9. Propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen. 69.
9. Propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit *&c.* 317
10. Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium terreſtrium & infernorum:
11. & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus in gloria eſt Dei Patris. 519
13. Operatur in vobis velle & perficere. 556
3. 12. Non quod iam acceperim, aut iam perfectus ſim, ſequor autem ſi quo modo comprehendam *&c.*
14. Ad ea verò quæ priora ſunt extendens meipſum, ad deſtinatum proſequor, ad brauium ſupernæ vocationis Dei in Chriſto Ieſu. 153
20. Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt. 436
21. Qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ. 550
4.6. Nihil ſolliciti ſitis, ſed in omni oratione & obſecratione cum gratiarum actione petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum. 572

EX EPISTOLA AD COLOSSENSES.

Cap. 1. v. 6. Quod peruenit ad vos ſicut & in vniuerſo mundo eſt, fructificat & creſcit. 430
20. Pacificans per ſanguinem crucis ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cælis ſunt. 128
28. Vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Chriſto Ieſu. 151

3.1. Si

3.1. Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite. 197

3. Mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. 114.509

15. Pax Chriſti exultet in cordibus veſtris. 147

4.6. Sermo veſter ſemper in gratia ſale ſit conditus. 131

EX I. AD THESSALONICENSES.

Cap. 4. v. 3. Hæc eſt enim voluntas Dei ſanctificatio veſtra. 160

17. Rapiemur in nubibus obuiam Chriſto in aëra, & ſic ſemper cum Domino erimus. 435.455

5.4. Vos autem fratres non eſtis in tenebris, vt vos dies illa tanquam fur comprehendat:
5. omnes enim vos filij lucis eſtis & filij diei, &c.
6. Igitur non dormiamus ſicut & cæteri, ſed vigilemus & ſobrij ſimus. 443

EX I. AD TIMOTHEVM.

Cap. 1. v. 15. Fidelis ſermo & omni acceptione dignus, quod Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere, quorum primus ego ſum. 206

2. 8. Lauantes puras manus. 301

19. Firmum fundamentum Dei ſtat habens ſignaculum hoc: Cognouit Dominus qui ſunt eius. 434

3.16. Et manifeſtè magnum eſt pietatis ſacramentum: quod manifeſtatum eſt in carne, iuſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit Angelis, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt in mundo, aſſumptum eſt in gloria. 4

4.3. Abſtinere à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione &c.
4. Quia omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. 300

EX II. AD TIMOTHEVM.

Cap. 2. v. 19. Firmum fundamentum Dei ſtat habens ſignaculum hoc. Cognouit Dominus qui ſunt eius, & diſcedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen Domini. 182

4.21. Salutant te Eubulus & Pudens, & Linus & Claudia. 513

EX EPISTOLA AD HEBRÆOS.

Cap. 1. v. 7. Qui facit Angelos ſuos ſpiritus & miniſtros ſuos flammam ignis. 549

2. 9. Videmus Ieſum propter honorem paſſionis, gloria & honore coronatum. 79

4.12. Viuus enim eſt ſermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti & pertingens vſque ad diuiſionem animæ ac ſpiritus, compagum quoque & medullarum, & diſcretor cogitationum & intentionum cordis. 7

5. 7. Qui in diebus carnis ſuæ preces ſupplicationeſque ad eum qui poſſit illum ſaluare facere à morte, cum clamore valido & lacrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerentia. 535

6.6. Rurſum crucifigentes ſibimetipſis filium Dei, & oſtentui habentes. 498

16. Omnis enim controuerſiæ eorum finis ad confirmationem eſt iuramentum. 144

7.18. Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem eius & inutilitatem, nihil enim ad perfectum adduxit lex. Introductio verò melioris ſpei per quam proximamus ad Deum &c. per eum qui dixit Iurauit &c. 5

10.1. Vmbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum. 4

7. Ecce venio In capite libri ſcriptum eſt de me, vt facerem voluntatem tuam &c. 59

34. Rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes vos habere meliorem & manentem ſubſtantiam. Nolite itaque amittere confidentiam quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis neceſſaria eſt &c. 120

11.1. Fides eſt ſperandarum ſubſtantia rerum. 123

12.1. Per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen:
2. aſpicientes in auctorem fidei & conſummatorem Ieſum qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem confuſione contempta &c. 484

22. Acceſſiſtis ad ciuitatem Dei viuentis, & ad multorum millium Angelorum frequentiam. 344

13.13. Exeamus igitur extra caſtra, improperium eius portantes. 129.522

EX EPISTOLA CANONICA S. IACOBI.

Cap. 1. v. 2. Omne gaudium exiſtimate fratres mei, cùm in tentationes varias incideritis. 130.165

4. Vt ſitis perfecti & integri, in nullo deficientes. 151

21. In manſuetudine ſuſcipite inſitum verbum. 274

2.13. Iudicium ſine miſericordia ei qui non fecit miſericordiam. 354

13. Superexaltat autem miſericordia iudicium. 179

4.11. Nolite detrahere alterutrum fratres: Qui detrahit fratri aut iudicat fratrem ſuum, detrahit legi, & iudicat legem. 175

EX EPISTOLA I. B. PETRI.

Cap. 1. v. 5. Et ipſi in omni conuerſatione ſancti ſitis, quoniam ſcriptum eſt: Sancti eritis, quoniam ego ſanctus ſum. 151

16. Sancti eritis, quoniam ego ſanctus ſum. 151

5. 2. Paſcite qui in vobis eſt gregem Dei, &c. neque vt dominantes in cleris, ſed forma facti gregis ex animo. 385

2. Paſcite qui in vobis eſt gregem Dei prouidentes non coactè ſed ſpontaneè ſecundum Deum, neque turpis lucri gratia, ſed voluntariè.
3. neque vt dominantes &c.
4. Et cum apparuerit princeps paſtorum percipietis immarceſcibilem gloriæ coronam. 445

7. Omnem ſolicitudinem veſtram proiicientes in eum, quoniam ipſi cura eſt de vobis. 172

EX II. B. PETRI.

Cap. 1. v. 10. Magis ſatagite vt per bona opera certam veſtram vocationem & electionem faciatis. 376

3.8. Vnus-

3.8. Vnus dies apud Dominum ſicut mille anni,& mille anni ſicut dies vnus. Non tardat Dominus promiſſionem ſuam. 437

EX EPISTOLA I. S. IOANNIS.

Cap.2.v.1. Videte qualem charitatem dedit nobis Pater vt filij Dei nominemur & ſimus. 152

3.18. Filioli mei non diligamus verbo, neque lingua, ſed opere & veritate. 155

21. Si cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quicquid periemus accipiemus ab eo. 334

5.18. Malignus non tanget eum. 165

EX APOCALYPSI.

Cap.3.v.12. Qui vicerit faciam illum columnam in templo Dei mei & foras non egredietur amplius. 192

4.7. Et animal primum ſimile leoni, & ſecundum animal ſimile vitulo, & tertium animal habens faciem quaſi hominis, & quartum animal ſimile aquilæ volanti. 10

8. Et in circuitu & intus plena ſunt oculis, & requiem non habebant die ac nocte, dicentia: Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui eſt, & qui venturus eſt. 10

10. Procidebant viginti quatuor ſeniores ante ſedentem in throno, & adorabant viuentem in ſecula ſeculorum, & mittebant coronas ſuas ante thronum. 444

5.10. Feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes, & regnabimus ſuper terram. 124.159

6.2. Ecce equus albus & qui ſedebat ſuper illum, habebat arcum, & data eſt ei corona, & exiuit vincens vt vinceret. 218

16. Cadite ſuper, nos, & abſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronum & ab ira Agni:
17 quoniam dies magnus iræ ipſorum, & quis poterit ſtare? 87.430

7.3. Signemus ſeruos Dei noſtri in frontibus eorum. 438

11.4 Hi ſunt duæ oliuæ & duo candelabra in conſpectu Domini &c. 133

12.9. Et proiectus eſt draco ille magnus ſerpens antiquus, qui vocatur diabolus & Satanas. 101

14.20. Calcatus eſt lacus extra ciuitatem, & exiuit ſanguis de lacu vſque ad frænos equorum per ſtadia mille ſexcenta. 192

16.15. Ecce venio ſicut fur. 443

20.10. Et cruciabuntur die ac nocte in ſæcula ſæculorum. 458

21.2. Vidi ciuitatem ſanctam Ieruſalem nouam deſcendentem de cælo à Deo paratam ſicut ſponſam ornatam viro ſuo. 35

19. Fundamentum primum iaſpis, ſecundum ſapphirus, tertium calcedonius, quartum ſmaragdus,
20. quintum ſardonix, ſextum ſardius, ſeptimum chryſolithus, octauum beryllus, nonum topazius, decimum chryſopraſus, vndecimum hyacinthus, duodecimum amethyſtus. 218

INDEX

INDEX COPIOSISSIMVS
RERVM ET VERBORVM.

QVÆ IN HOC PRIORI IN SS. MATTHÆVM & Marcum Commentariorum Volumine continentur.

A

A PRIMA vox eſt maſculi naſcentis, quam plorando ingeminat, vtpote primam literam nominis Adæ: E verò prima litera nominis Euæ eſt femellæ. pag 552

Aba Salama.

Aba Salama monachus Æthiops fidem Chriſti in Æthiopia ſiue Abyſſia diſſeminauit. 11

Abbakirus.

Abbakirus Religioſus à Sociis variè per annos quindecim tentatus & tribulatus, idque patienter ferens, decem & ſeptem annis permanſit à Dæmonibus non tentatus. 148

Abiathar.

Sub Abiathar cur dicitur Dauid panes propoſitionis comediſſe cùm eos ſub Abimelech comederit? 569.

Abnegatio, Abnegare.

Abnegationis ſui definitio. 319

Abnegare ſe quid? 318. 319

Abraham.

Abrahæ Etymon. 49

Abraham Iſaac & Iacob cur præ aliis celebrantur. 191

Abraham & Iſaac, primi Patriarchæ, fundatores Synagogæ & populi Dei ac regni Chriſti. 49

Abrahæ filij quinam? 88

Abrahæ filios ex lapidibus poteſt Deus ſuſcitare: quo ſenſu? ibid.

S. Abraham Eremita in omnibus quinquaginta abſtinentiæ ſuæ annis veſtem cilicinam, quâ indutus fuerat, non mutauit. 83

Abſtinentia.

Abſtinentia ab omni cibo ad diem ſeptimum, mortalis eſt. 102

Accinctus.

Accincta veſtis, accincta mens: diſcincta veſtis, diſcincta mens. 84

Acedia.

Acediæ & Paralyſis analogiæ. 205

Acerbitas.

Acerbitas tormenti Crucis Chriſti. 523. 524

Acerbitas ignis gehennæ. 459. 460

Ἀκρίδες.

Ἀκρίδες Eſca S. Ioannis Baptiſtæ, quid? 84

Adagia.

Adagia, Gnomæ & Emblemata Euangelica. 40. 41. 42

Adam.

Adam cum Chriſto reſurrexit, vt & cæteri Patriarchæ. 539

Adam ſepultus in monte Caluariæ. 522

Adam, homo dicitur antonomaſticè. 196

Adam fuit typus Chriſti. 48

Adamum fuiſſe hermaphroditum quidam malè exiſtimarunt. 317

S. Aderitus.

S. Aderitus per columbam in caput eius coram clero deuolantem deſignatur S. Apollinaris ſucceſſor & ſecundus Rauennæ Epiſcopus. 97

Adiurari.

Adiuratur à Principe ſacerdotum in paſſione ſua Chriſtus. 497

Admiratio.

An admiratio conueniat Chriſto? 190

Admiratio non eſt Sapientis. 60

Adoleſcens.

Adoleſcens amictus ſindone qui Chriſtum à Iudæis captum ſequebatur quiſnam? 606

Adrianus Imperator.

Adrianus Imperator graui edicto ſanxit vt omnes omnino Iudæi procul à Iudæa diſcederent. 433

Adrianus Imperator humillimorum ciuiliſſimus. 361

Adrianus Pontifex.

Adrianus II. pecuniam quam in eleemoſynam dat pauperibus, multiplicat. 291

Aduerſarius.

Aduerſarius, cui conſentiendum eſt dum ſumus cum illo in via ex Euangelij parabola, quis? 139. 140

Adulter Adulterium

Adulteræ in Creta per mediam vrbem populo ſpectandæ & deridendæ traducebantur. 59

Adulterium ſoluit coniugium quoad torum, non quoad vinculum. 358

Ædificatio.

Ædificationes Templi cur Chriſto oſtendunt diſcipuli. 427

Ægidius.

S. Ægidij ſocij S. Franciſci de abnegatione ſui varia Paradoxa. 319

B. Ægidij egregium de cilicio S. Ioannis Baptiſtæ reſponſum. 83

Ægyptij.
Ægyptiorum multos B. Virgo ſua ſanctitate & pia conuerſatione dum ibi cum Chriſto & Ioſepho degeret, ad Deum conuertit. 73
Ægyptus.
Ægyptus blaſamum è Iudæa cum Chriſto ex eadem fugiente recepit. 37
In Ægyptum cur Chriſtus infans fugerit potius quam in Aſſyriam aliámve regionem? 72.73
In Ægypto idola corruerunt veniente Chriſto. 72
In Ægypto quanto tempore manſerit puer Ieſus? 78
Æmiliana.
Æmiliana vna è tribus S. Gregorij amitis. 405
Ænigma.
Ænigmata Euangelica ſimul collecta. 42
Aer.
Ex Aëris reſpiratione quemdam per 40. annos vixiſſe refert Rondeletius. 102
Æthiops.
Æthiopes die 6. Ianuarij in memoriam Baptiſmi Chriſti aquis ſe non tantum aſpergunt ſed & immergunt. 95
Affectus.
Affectus ſeptem in meditatione Paſſionis Chriſti excitandi. 517
Affirmatio.
Affirmatiuæ propoſitiones in Euangelio quomodo vt plurimum intelligendæ? 21
Afflictio.
Afflictiones hominibus immittit Deus aut ad augmentum meriti: aut ad humilitatis conſeruationem: aut ad correctionem peccati: aut ad Dei gloriam: aut ad initium damnationis. 569
S. Agapitus.
S. Agapiti quindecim annorum Martyris in tormentis alacritas. 519
Agnoëta.
Agnoëtarum Hæreſis. 441.442
Agnus.
Agnus Paſchalis mactabatur horâ tertiâ pomeridianâ. 469
Agonia.
Agonia Chriſti in Horto inſtante ſua Paſſione. 482
Eius cauſæ. 482. 483. Et fructus. ibid.
Agoniâ ſuâ Chriſtus meruit vt fideles in agonia mortis conſtituti, mortem non horrerent, ſed patienter ac etiam ſubinde lætanter ob ſpem reſurrectionis eam exciperent. 483
Agrippa,
Vide *Herodes Agrippa.*
Agrippa rex Iudæorum, vt Chriſtus fuit illuſus. 510
Alabaſtrum.
Alabaſtrum quid? quale vas? 464
Alapa.
Alapa in quo differat à colapho? 499
Alapa Chriſto coram Iudæorum Pontifice impingitur. 495
Alauda.
Alaudæ & Religioſi quinque analogiæ. 170
Alaudæ parentarunt S. Franciſco mox à ſua morte. ibidem.
S. Albertus.
S. Albertus Ordinis Carmelitarum à Diabolo per Energumenum in dextera maxilla percuſſus, præbens ei alteram, ſua humilitate Diabolum crucians expulit. 147
Alexander magnus.
Alexander magnus Tyro captâ duodecim Tyriorum millia crucifixit. 302
Alexander Seuerus.
Alexandri Seueri Imperatoris moderatio, facilitas, comitas. 361
Alexander Alenſis.
Alexander Alenſis, *vitæ fons* appellatus: Præceptor S. Bonauenturæ. 149. Quàm piè in B. Virginem affectus. ibidem.
Religionem S. Franciſci quâ de causâ ingreſſus? ibidem.
S. Alexander.
S. Alexander filius Simonis Cyrenæi crucis Chriſti baiuli, Martyr. 521
S. Alexius.
S. Alexius raro in orbe exemplo opes ampliſſimas parentes & ſponſam reliquit, vt pauperem Chriſtum pauper & peregrinus ſequeretur. 121
Alphabetum.
Alphabetum Incipientium, Proficientium & Perficientium. 364
Alphæus.
Alphæi Etymon. 218
Vide *Iacobus.*
Altilia.
Altilia quid? 403
Aluerniæ mons.
In Aluerniæ monte ingentia ſaxorum præcipitia. 538
In Aluerniæ monte quinque Chriſti ſtigmata S. Franciſcus recepit. 538
In Aluerniæ monte petræ ſciſſæ ſunt in morte Chriſti vt S. Franciſco ab Angelo reuelatum fuit ibid.
S. Amandus.
S. Amandus tempore Dagoberti Regis Francorum Epiſcopus Traiectenſis, eâ horâ qua mortuus eſt apparuit S. Aldegundi in gloria circumdatus turba albatorum, &c. 444
Ambiuius.
M. Ambiuius ſecundus Iudææ Præſes. 78
S. Ambroſius.
S. Ambroſij lucta cum Arrianis. 315
Amen.
Amen quid? 134
Amen vnum è Chriſti nominibus. ibid.
Aminadab.
Aminadab dux tribus Iuda in egreſſu Iſraelis ex Ægypto, cæteris trepidantibus primus in mare rubrum ingreſſus eſt. 49
Ammon.
Ammonis Abbatis prudens monitum. 413
Amare, Amor.
Amare inimicos etiam Lex vetus præcipiebat. 149
Amor parentum maior quàm filiorum. 392
Amoris Chriſti erga ſuos magnitudo. 476.477
Amoris inimicorum nouem gradus. 150
Amuſſis
Amuſſis mendoſa, etiam recta deprauat. 175
Anabaptiſtæ.
Anabaptiſtæ paruulos arcent à baptiſmo. 362
Analogia.
Analogiæ Aquilarum & Sanctorum. 436
Analogiæ Febris & Concupiſcentiæ. 194
Analogiæ nouem hominis & arboris. 589
Analogiæ Fulguris & Chriſti. 431
Analogiæ Paralyſis & Acediæ. 205
Analogia verbi Dei & ſeminis. 274
Ancilla.
Ancilla Pontificis agnouit D. Petrum ex pauore. 501

An

Index Rerum & Verborum.

Ancus.

Ancus Romanorum Rex dictus Sacrificus : vnde ? 560

Andreas.

Andreas quid ſignificat ? 218

Andreas Græcum nomen idem quod *virilis, robuſtus, fortis.* 113

Anethum.

Anethum ructus mouet, tormina ſedat, aluum ſiſtit. 420

Angari.

Angari Perſis ſunt publici nuntij & veredarij, quibus ius erat equos, homines & nauigia vſurpandi & ad ſibi ſeruiendum cogendi. 148

Angariare.

Angariare, vox Perſica, ſignificat cogere. 148

Angelus.

Angelis meruit Chriſtus gratiam & gloriam. 345

Angelis data gratia iuxta cuiuſque naturam. 451

Angelorum miniſterium Chriſto exhibitum poſt deuictas Diaboli tentationes. 110

Angelos poſt Diaboli tentationem ad Chriſtum deſcendiſſe, eique miniſtraſſe tanquam amico & domeſtico Dei, non tanquam Creatori & Domino ſuo, error eſt à Concilio Conſtantinopolitano anathemate damnatus. 110

Angelos in auxilium noſtrum inuocandos docet nos Chriſtus. 492

Angelus in ſepulchro Chriſti, ſedet quatuor de cauſis. 548.549

Angelus vt iuuenis apparuit in Reſurrectione Chriſti. Cur ? 548

Angelus fulguri comparatur tribus de cauſis. 549

Angeli amant paruulos. Cur ? 343.344

Angeli Chriſto in Euchariſtia adſiſtunt. 477

Angeli in die iudicij apparebunt in corporibus ſplendidis. 454

Angeli Cuſtodes.

Angelorum Cuſtodia & tutela. 106.107

Angelo Cuſtodi tria debemus. 344

Angeli vbique vident Deum. 344

Angeli Cuſtodes ex quo ordine ? 343

Angelorum Cuſtodum pia in homines officia. 343

Auguſtus.

Auguſta porta cæli quæ ? 177.178

Anima.

Animam ſuam qui voluerit ſaluam facere, perdet quo ſenſu ? 320

Anima Chriſti deſcendit in limbum. 541.543

Animæ proprietates conueniunt iuſtabili animo. 184

Animal.

Animalibus quatuor, quatuor Euangeliſtæ cur ſignificati ? 10

Animalia quatuor Ezechielis, primaria quatuor Chriſti attributa & quaſi ſtemmata ſignificant. 10

Annius.

Annius Rufus tertius Iudææ Præſes. 78

Anno.

S. Anno Archiepiſcopus Colonienſis Henricum II. Imperatorem pœnitentem duriſſimis verberum plagis afflixit. 112

Annus.

Anni ab Abraham vſque ad Chriſtum. 49. Item à Dauide ad Incarnationem Chriſti. ibid.

Quo Anno mundi incarnatus eſt Chriſtus ? 13

Quot annos mundus durabit ? 441

S. Anſelmus.

S. Anſelmus vidit ea quæ poſt murum gerebantur. 108

Antichriſtus.

Antichriſti Patria quæ ? 247

Antichriſtum iam ab anno 1626. natum eſſe, cúmque vt Monarcham regnaturum anno 1656. ac tandem moriturum anno 1660. finémque mundi poſtea futurum anno 1666. nouus quidam calculator aſſeruit : an bene ? 441

Antilogia.

Antilogiæ, difficiles in Euangeliis. 545

Antitheſis.

Antitheſes legis & Euangelij. 3.4.5.6.7

Antitheſes Ionæ & Chriſti. 266

S. Antonius.

S. Antonius nobilis iuuenis ad Euangelij vocem vnam conuerſus. 7

S. Antonius de Padua.

S. Antonius dum Miſſam audit, relinquere omnia ac Chriſtum ſequi ſtatuit. 364

S. Antonius de Padua in exequiis cuiuſdam vſurarij concionatus, cùm dixiſſet cor ipſius in ſuo theſauro reconditum eſſe, ibi ab amicis adhuc calidum inuentum eſt. 167

Antonius Caracalla.

Antonius Caracalla, vt ſolus imperaret Getam fratrem conſortem Imperij in ſinu matris occidit : quem poſtea inter diuos retulit dicens : *ſit diuus, dum non ſit viuus.* 69

Ἄνθρωπος.

Ἄνθρωπος Etymon. 197

Apes.

Apes hyeme non comedere docet Ariſtoteles. 102

Apes ex ficu mel conficiunt. 440

Apex.

Apex vnus non præteribit à lege, donec omnia fiant. quid ? 134

Apologus.

Apologi & Parabolæ Euangelicæ ordine hiſtorico diſpoſitæ. 39.40

Apologus de Criticis. 175

Apoſtolatus.

Apoſtolatus dignitas & Munia tria. 216

Apoſtolus.

Apoſtolorum electio. 216

Apoſtolorum vocatio multiplex. 113

Apoſtolorum electio à Chriſto facta eſt in cacumine montis, ſermo verò octo beatitudinum in deſcenſu montis. 118

Apoſtoli duodecim. Cur ? 217

Apoſtoli cur combinantur à Chriſto. 219

Apoſtoli conſanguinei Chriſti cur electi. ibid.

Inter Apoſtolos tres Primarij. ibid.

Apoſtoli vngebant ægros : an ſacramentaliter ? 581

Apoſtoli fermento ſimiles. 280

Apoſtoli debet eſſe vitæ Prodigus. 226

Apoſtoli ſunt ſal terræ. Cur ? 131

Apoſtolos reſpuere graue eſt & ſimile ſceleri Sodomiæ ob tres Analogias. 226

Apoſtoli in cœna Sacerdotes conſecrati. 474

Apoſtoli dũ Chriſtus captus eſt an licitè fugerint ? 494

Quomodo Apoſtoli Chriſto eorum in paſſione ſua ſcandalum prædicenti non crediderunt, ſi eum Prophetam & Meſſiam credebant ? 481

Apoſtoli paſſi ſcandalum in fide Chriſti. 479

Apoſtolos in Chriſti paſſione fidem perdidiſſe cur permiſerit Chriſtus. 480

Apoſtoli ad Reges & Præſides varios ducti. 228

S. Apronianus.

S. Apronianus Martyr audita è cælo voce : *Venite Benedicti Patris mei, percipite Regnum*, &c. ad Chriſtianam fidem conuerſus eſt. 456

Aqua.
Aqua Iordanis à Chriſti baptiſmo non corrumpitur. 95
Aquæ potus naturalis & ſanus. 292
Aquas ex obuio fonte vel fluuio hauriebant Græci circa mediam noctem quæ diem ſextum Ianuarij antecedit, quæ multis annis Dei dono incorruptæ manebant. 95
Aquila.
Aquila Symbolum veritatis. 436
Aquila Angelorum Hieroglyphicum. 430
Aquila cur S. Ioannis Euangeliſtæ Symbolum? 10
Aquilarum variæ ſpecies. 435
Aquilæ congregabuntur vbicunque fuerit corpus: quid? 435.436
Aquilæ ſunt Sancti.436. Sex eorum Analogiæ. ibid.
S. Aquilinus.
S.Aquilinus cùm eſſet cæcus,& per miraculum viſus ei à Deo eſſet reſtitutus,rurſus petiit à Deo oculos ſibi adimi, vt careret diſtractionibus, concupiſcentiis & tentationibus, &c. 142
Arabs.
Arabes fuêre Magi qui Chriſtum infantem adorauerunt. 63
Arbor.
In Arboribus quibuſdam mares & fœminæ. 599
Arboris cum voluntate collatio in producendo fructum. 181
Arboris & Hominis nouem Analogiæ. 589
Arbor bona ex fructu cognoſcitur. 261
Omnis Arbor bona, fructus bonos facit, mala autem arbor malos fructus facit: quàm malè ab Hæreticis intelligatur. 180
Per Arboré boná in Euangelio quid ſignificetur? 180
In Arborem mutatus videtur S. Gregorius. 589
Archilaus.
Archilaus Herodis Aſcalonitæ filius poſt nouem annos ſuæ Tetrarchiæ pulſus eſt in exilium. 78
Archilao in exilium acto Auguſtus Iudææ dedit Præſides,qui eam nomine ſuo regerent. 78
Archidamas.
Archidamas Lacedæmonum Rex mirantibus cur paruam vxorem duxiſſet lepidè reſpondit: Malorum ſelegi minimum. 360
Argentei.
Argentei quibus Chriſtus venditus fuit quanti ponderis & pretij fuerint? 466.467
Argentei quibus Chriſtus venditus fuit à Iuda an fuerint ſicli? 467
Arimathia.
Arimathia quænam vrbs? 541. vbi ſita? ibid.
Ariſtoteles.
Ariſtotelis libri obſcuri & ambigui. 23
Arrogans, Arrogantia.
Arrogantis cuiuſdam humiliati exemplum. 418
Arrogantia dæmonis omnia regna mundi Chriſto,ſi ſe adorare vellet, promittentis. 109
Ars.
Ars ſimia Naturæ. 171
Ars artium eſt regimen animarum. 315
Ars fallendi Diabolum. 106
Aruerna.
Aruerna Ciuitas ab incendio per Sanctum Gallum Euangeliorum Codicem geſtantem liberatur. 2
Arundo.
Arundo quam Chriſto in manu pro ſceptro milites dederunt qualis? 519
Arx.
Arx Antonia in Ieruſalem media inter Prætorium & Templum. 517
As.
As erat Bajochus Romanus, ſiue medius ſtuferus Belgicus. 290
As quid? 140. 232
Aſſis Etymon. ibid. As triplex. ibid.
Aſſurgere.
Aſſurgendi Euangelio ſancta conſuetudo. 3.4
Aſtrologi.
Aſtrologorum præſagia & prædictiones quales. 65
Aſtra.
In Aſtris an ſignata ſit Dei Prouidentia? 65
Attentio.
Attentio in oratione commendatur. 156
Attributa.
Attributa Dei cur in Scriptura efferuntur in numero plurali? 21
Auaritia, Auarus.
Auaritia cauſa inopiæ. 170
Auaritia Iudam Chriſti proditorem perdidit. 508
Auaritia vnius naucleri cibos omnes qui erant in ſua naui vertit in lapides. 104
Auarus eſt ſeruus auri. 169
Audomarus.
S. Audomarus quondam cæcus ſed per miraculum ſanatus,cæcitatem rurſus à Deo petit, vt oculorum diſtractiones,cócupiſcétias,&tétationes vitaret.142
Auena.
Auenæ Etymon. 278
Aues.
Auibus delectabatur S. Franciſcus. 170
Aurelianus.
Aurelianum Imperatorem ſcabellum pedum ſuorum fecit Sapor Perſarum Rex. 413
Aureus.
Aureus Romanus continet decem Iulios. 451
Aurum.
Auri, thuris, & myrrhæ, munerum Chriſto à Magis oblatorum varia Symbola. 71
Auſteritas.
Auſteritas Palamonis mira. 523
Azymi.
Azymorum dies apud Iudæos quinam? 467

B.

Babylas.
S. Babylas Patriarcha Antiochenus tres pueros quos in fide & pietate educarat voluit ante ſe capite plecti,ne à quopiam ſeducerentur, eos Chriſto victimas gratas offerens. 362
Babylæ Mimi per Euangelij verba conuerſio. 112
Babylon.
Babylonica Iudæorum Captiuitas triplex. 50
Baiazetes.
Baiazetes Turcarum Imperator, Tamberlani Tartarorum Imperatoris pedibus fœdè ſubſternitur.413
Baiocus.
Baiocus moneta Italis communis, quid valeat? 140
Balaam.
Balaami Succeſſores poſt eius de ſtella oriunda vaticinium per ſingulas generationes aliquos deputarunt qui continuò cælum contemplarentur vt obſeruarent ſtellæ huius ortum, in monte qui Victorialis dicebatur. 66
Balſamum.
Balſamum cum Chriſto infante ex Iudæa tranſlatum eſt in Ægyptum. 73
Baptiſmus.
Baptiſmus triplex,fluminis,flaminis,& ſanguinis. 91
In Baptiſmo Chriſti an vera columba viſa fuerit? 96
In

Digitized by Google

In Baptiſmi Chriſti loco Templum extructum in honorem S.Ioannis Baptiſtæ. 95
Baptiſmi Sacramentum quamuis probabile ſit fuiſſe tunc inſtitutú quando Chriſtus in Iordane baptizatus eſt, non tamen obligauit vſque ad miſſionem Spiritus ſancti in Pentecoſte. 98
Baptiſmus à Chriſto quando inſtitutus? 92.98
Baptiſmum à ſe inſtitutum an Chriſtus ſuſceperit. 93
Baptiſmi forma. 555
Baptiſmus Ignis quorumdam Hæreticorum. 91
Baptizat igne Chriſtus: Quo? ibid.

Barabbas.

Barabbas Latro Chriſto à Iudæis præfertur. 512.513

Barchocabas.

Barchochabas (id eſt filius ſtellæ) quidam ſuit Impoſtor qui ſe Meſſiam fingebat, ſub Adriano Imperatore. 433

S. Barnabas.

S.Barnabas primus cum S.Paulo gentium Apoſtolus Euangelium S.Matthæi propria manu deſcriptum ſecum ferebat. 8

Bartholomæus.

Bartholomæi Etymon, Thomæ, Matthæi, Alphæi & aliorum. 218
S. Bartholomæus Matthæi Euangelium Hebraicè ſcriptum ſecum ad Indos detulit, quod poſt centum & amplius annos ibidem repertum Alexandriam tranſlatum eſt. 8

Bartimæus.

Bartimæus cæcus à Chriſto curatur. 596
Bartimæi triplex Etymon. ibid.

Baſilidis.

Baſilidis & Marcionis hæreſis de Chriſto cruci ſubducto. 521

S.Baſiliſſa.

S.Baſiliſſa vxor S.Iuliani virginitatem cum ſuo Coniuge ſeruauit. 57

Baſilius.

S.Baſilius in eodem Iordane in quo Chriſtus, baptizari voluit. 97
S. Baſilius iuſſit confici columbam ex auro puro in eamq; partem hoſtiæ conſecratæ repoſuit, ſuſpenditque eam ſuper altare, idque in ſpecie columbæ illius quæ apparuit in Iordane Chriſto baptizato. ibid.

Beatitudo.

Beatitudo in quo ſit ſita? 311
Beatitudo dos propria Deo. 118
Beatitudinis radix eſt paupertas. 119.121
Beatitudo Conuiuio comparatur 191
Beatitudines ſeptem aptantur ſeptem Spiritus Sancti donis. 130
Beatitudines octo explicantur. 119.120.121.122.&c.
Beatitudinum octo præmium eſt regnum Dei. 129
Octo Beatitudines ſunt connexæ. ibid.
Beatitudines octo omnibus iuſtis congruunt. 130

Beatus.

Beati Etymon. 118
Beati in cælo ſunt quaſi Reges. 123
Beati an in globum transformandi. 283

Beda.

Venerab. Beda Euangelio Sancti Ioannis piè immortuus eſt. 8

Beelzebub.

Beelzebub quis & qualis fuit. 230

Beneficium.

Beneficia non cognatis ſed dignis danda. 381

Berenice.

Berenice vulgo *Veronica*, ſudarium Chriſto in Caluariam cum cruce aſcendenti piè exhibet. 521.522. *Cornel. à Lapide, in Marcum* fuit amica & familiaris B. Virgini. 522

S.Bernardus.

S. Bernardo familiare fuit ſedere in meditationibus. 118
S. Bernardi ſupra finem mundi, & extremum Iudicium planctus. 439

Berſabee.

Berſabee cur nominata in Chriſti genealogia, vt & Thamar & Raab meretrices? 49

Bethleem.

Bethleem fuit binomia, dicta eſt enim etiam Ephrata. 69
In Bethleem cur natus eſt Chriſtus? ibid.
Bethleemitæ quod B. Virginem puerperam & puerum Ieſum hoſpitio non excepiſſent cruentâ ſuorum infantum nece per Herodem puniti. 76

Bethphage.

Bethphage quid? 389
Betphage Etymon. 389.390

Bethſaida.

Bethſaidæ Etymologia. 247
Bethſaidæ deſertum vbi? 289

S.Birgitta.

S.Birgittæ apparet S.Matthæus. 48

Biſarion.

Biſarion Abbas ſemper Euangelium ſub axillis geſtabat. 5

Blaſphemia.

Blaſphemia in ſpiritum ſanctum quæ? 260

Boanerges.

Boanerges quid? 572
Boanerges Etymon. ibid.

S.Bonifacius.

S.Bonifacius Germanorum Apoſtolus, ſacrum Euangelij Codicem ſecum iugiter deferebat: qui licet enſe acuto per medium ſectus fuerit, nulla tamen litera, ea ſectione abolita fuit. 7

Bonum.

Bonum illud eſt quod perfectum. 363

Breuiarium.

Breuiarium vnde dictum. 157

C.

S.Cæcilia.

S. Cæcilia ſemper Euangelium Chriſti gerebat in pectore. 7
S. Cæcilia cum Sponſo Valeriano virginitatem ſeruauit. 57

Cæcus.

Duo Cæci à Chriſto ſanati. 386.387
Cæcos ſexies curauit Chriſtus. 387
Cæcæ viſum reſtituit S.Hilarion. 588
Cæci oculis, vident mente. 212

Cælum.

Cælum vt Deum coluerunt multi. 398
Cæli & terræ nomine comprehenduntur omnes Creaturæ. 248
In Cælo eſt terra quædam. 124
Cælum Pythagorici vocant ἀντίχθονα, id eſt, terram ex aduerſo ſitam, vel oppoſitam terræ noſtræ. 124
Cælum vim patitur. 243
Cæli in Baptiſmo Chriſti qua ratione aperti dicuntur? 96. an eorum ſubſtantia realiter diſciſſa? ibid.
Cæli Empyrei altitudo. 244
In Cælo non iuratur. 144
Cæli anguſta porta quænam? 177.178
In Cælum ſi vis eleuari, in ima deſcende. 340

Cæſar.

Cæſaris Etymon. 407
Cæſari tributum ſoluendum docet Chriſtus. 406.407

Index Rerum & Verborum.

Cæſarea.

Cæſarea Philippi cur ſic dicta? 84. 85. Dan prius appellabatur. ibid.

Cæſarea Dan olim dicta, & Paneas. 309

Cæſarea Philippi quænam vrbs, vbi ſita, cur ſic dicta? ibid.

Cain.

Cain ſymbolicus Iudæorum Pater. 413

Cain Typus Iudæorum; Abel, Chriſtianorum. ibid.

Caiphas.

Caiphas Iudæorum Pontifex Chriſtum interrogat. 495

Caiphas Sanedrim ad damnandum Chriſtum conuocat. 506

Caiphæ Oraculum quale. 182

Calceus.

Calceus Humanitatem Chriſti figurat. 90

Calecutis.

Calecutis Regem vnum è tribus Magis fuiſſe, aut certè eorum primarium, Socium Annales veriſſimi referunt. 63

Calix.

Calix aquæ frigidæ remuneratur & martyrio compenſatur. 237

Caluaria.

Caluaria quid? 522

Caluariæ montis Etymon. 522

Caluaria mons idem ferè cum monte Moria. 522

In Caluariæ monte ſciſſura eſt ingens tantæ profunditatis vt eam nemo potuerit inueſtigare, quæ facta eſt in morte Chriſti dum petræ ſciſſæ ſunt 537. 538

Caluiniſtæ.

Caluiniſtæ dum ante prandium menſæ benedicitur, pileo os contegunt vt ſecreto orent. 157

Caluinus.

Caluinus quàm impiè explicet illud Chriſti. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* 363

Caluini ſcomma in S. Petrum. 503

Caluinus S. Petrum temeritatis & ſtultitiæ accuſat, dum Chriſto dicit: Iube me ad te venire ſuper aquas. 293

Caluinus & Iudas Magdalenæ vnctionem Chriſto exhibitam improbant. 465

Caluini de triſtitia Chriſti in horto, & eius oratione blaſphemiæ. 485

Caluinus ait Chriſtum in cruce deſperaſſe. 535

Caluinus arrogantet aſſerit ſe eſſe lapidem reprobatum factum in caput anguli. 401

Camelus.

Camelus per foramen acus an poſſit tranſire, & quomodo? 367

Camelum glutire, culicem colare, quid? 420

Camillus.

Camilli, Curiones, Fabij & priſci Romanorum duces à ligone & aratro vocari ad Romæ regimen & culmen. 49

Campus Sanctus.

Campus Sanctus Romæ ſepultura peregrinorum, omnem carnis ſubſtantiam intra viginti quatuor horas conſumit. 509

Caminus.

Caminus gehennæ in quem mali mittendi, duo notat. 282

Candor.

Candoris ſymbola. 550

Candor eſt color perfectiſſimus. 327

Capacitas.

Capacitas Inferni quanta. 179

Capharnaum.

Capharnaum vrbs Galilææ ſuperioris. 111

Capharnaum Emporium opulentum, & totius Iudææ celeberrimum. ibid.

Capharnaum Galilææ Metropolis Iordani, ac mari Tiberiadis adiacens. ibid.

Capharnaum idem quod ager iucunditatis & delectationis, vel villa pulchritudinis. 111. Vel etiam, ager pœnitentiæ. ibid.

In Capharnaum cœpit Chriſtus prædicare. ibid.

In Capharnao habitationem ſibi delegit Chriſtus, ac domum conductam in ea aut commodatam habuit, in qua Euangelicæ prædicationis tempore cum Apoſtolis triennium duxit. ibid.

Capharnaum Ciuitas Chriſti vocata. Cur? ibid.

In Capharnaum multa Chriſtus edidit miracula. ibi.

Capillus.

Capilli ſunt cogitationes hominum. 233

Capilli Chriſti ſunt omnes electi. 23

Caput.

Caput nudare apud Sinas turpe eſt & inhoneſtum, vnde ibi Sacerdotes tecto capite Miſſam celebrant ex indulto Pauli. V. 157

Capite inclinato Chriſtus expirauit: Quibus de cauſis. 536

Caracalla.

A Caracalla Imperator cum fratrem ſuum Getam in ſinu matris occidiſſet, ad patricidium hoc honeſtandum Getam inter Deos retulit, dicens: *Sit diuus, modo non ſit viuus.* 421

Caro.

Caro quidnam ſymbolicè ſignificet. 311. 312

Carnium nullus vſus ante diluuium. 292

S. Carolus Borromæus.

S. Caroli Borromæi labor aſſiduus. 304

Carolus Magnus.

Carolus Magnus Imperator quatuor Euangelia ad Græca & Syra exemplaria egregiè correxit. Cuius adhuc Codex religioſè Aquiſgrani aſſeruatur. 8

Carolus Martellus.

Carolus auus Caroli magni ob fortitudinem bellicam cognominatus eſt Martellus. 559

Carolus Martellus auus Caroli Magni, oblato ſibi Franciæ regno reſpondit, nolle ſe regem eſſe ſed velle regibus imperare. 381

Caſtellum.

Caſtellum quid, & vnde. 213

Caſtitas.

Caſtitas nos aſſimilat Angelis. 410

Caſus.

Caſus Iudæorum & quorumcumque reproborum per proſtrationem Iudæorum Chriſtum in horto comprehendere volentium allegoricè ſignificatus 490

Caſus Reproborum in dorſum, lapſus verò electorum in faciem. ibid.

Catena.

Catena aurea ſymbolum Orationis. ibid.

Catenæ Etymon. ibid.

Cathedra.

Cathedra eſt auctoritas docendi & iubendi. 415

S. Catharina Senenſis.

S. Catharina Senenſis Chriſto in ſpecie pauperis eleemoſynam petenti, primò tunicam, mox induſium tertiò ſubuculam, quartò manicas liberaliter & ſecretò tribuit. Sequenti nocte Chriſtus eidem apparuit oſtentans tunicam ab ea acceptâ gemmis conſpicuam, &c. vnde poſtmodum nullum hæc Beata ſenſit frigus. 156

S. Catharina Senenſis elegit coronam ſpineam præ

gemmea. 5'9

S. Catharinam Senenſem Deus aluit ſine cibo. 104

S. Catharina Senenſis in corde ſuo fabricatat ſibi cubiculum ex tabulis voluntatis diuinæ concameratum. 162

Catharinus.

Catharini ſententia de duplici Prædeſtinatorum ordine. 379

Catomari.

Catomari quid? 514 515

Celare.

Celata virtus Deo Iudice gaudet. 155

Celantia.

Celátia nobilis matrona, à S. Hieronymo piæ vitæ regulam poſtulans, non aliam ab eo niſi Euangelium accepit. 6

Cellula.

Cellula quædam corpus eſt, cuius Eremita eſt anima. 156

Centuplum.

Centuplum quodnam accipienr ij qui pro Chriſto omnia reliquerunt? 370.371

Centurio.

Centurio qui pro filio Paralytico ad Chriſtum accedit, quis? 188

Centurio myſticè quilibet homo & quomodo? 193

Centurio Chriſtum in cruce cuſtodiens quis fuerit? An Longinus? 539. An C Oppinus Hiſpanus? ibid.

Cephas.

Cephas quale nomen: quid ſignificet. 312.313

Cereus.

Cerei ad Euangelium cur accenſi? 2

Certamen.

Certamina Martyrum tolle, tuliſti coronas. 110

Ceruical.

Ceruical Chriſti qoieſcentis myſticè quid? 199

Cibus.

Cibi digeſtio & egeſtio triplex. 390

Cibi digeſtio in ſtudioſis & contemplatiuis impeditur. 103

Chamæleon.

Chamæleontem ex aëre viuere, fabuloſum. 86

Chananæus.

Chananæa filiæ ſanitatem à Chriſto exorat? 302

Chananæa comparat ſe cani. 303

Chananæi, quinam? 302

Charitas.

Charitatis oleum ſunt bona opera. 449

Cherubini.

Cherubini quatuor faciebus inſtructi ſignificãt quatuor Euangeliſtas. 449

Chet.

Chet Hebræum non ſemper effertur per ch, ſed ſæpe per aſpirationem lenem aut aſperam. 111

Chlamys

Chlamydem coccineam induitur Chriſtus: Quamnam? 517 518

Chriſtianus.

Chriſtianus quiſque obligatur tendere ad perfectionem ſui ſtatus, officij & gradus. 151

Chriſtiani vita eſt pati. 77

Chriſtianus agonizet pro cælo. 178

Chriſtiano an liceat iurare? 143 Hæretici negant ibid & 144

Chriſtianis licitum eſſe iurare, eſt de fide. ibid

Chriſtiani orant ad Orientem: Cur? 572

Chriſtiani ſunt quaſi piſces natantes in aquis Baptiſmi. 114

Chriſtiani primi caruerunt calceis. 223

S. Chriſtina.

S. Chriſtina Ieruſalem à Saracenis captam Deo reuelante cognoſcens non contriſtata eſt, ſed exultauit in ſpiritu. Cur? 161

Chriſtus.

Chriſtus in hoc mundo aſſumpſit dotes corporis glorioſi ad tempus. 243

Chriſtus non habuit Angelum cuſtodem certum habuit tamẽ omnes Angelos ſibi obſequentes. 106

Chriſtus omnes ad ſe inuitat. 250

Chriſtus ſimilis Gallinæ: in quibus? 424

Chriſti quatuor ſtemmata. 10

Chriſto à Patre tradita ſunt omnia. 249

Chriſtus in foro non inueniur. 100

Chriſtus portentum virtutum. 484

Chriſto debitum Iudææ regnum. 511

Chriſti regnum ſpiritale, & phyſicum cæteris omnibus regnis longè ſupereminet. 510.511

Chriſtus natus eſt Rex dupliciter. 64

Chriſtus furi comparatur. 443

Chriſtus faber lignarius Iuliano Apoſtatæ fabricat feretrum; lepidum Chriſtiani ad Gentilis ſcomma reſponſum. 285

Chriſtus perficit Legem. 136

In Chriſto eſt aliud & aliud; in S. Trinitate verò alius & alius. 20

Chriſtus meruit angelis gratiam & gloriam. 345

Chriſtus plus dat quàm petatur. 187

Chriſtus in forma leproſi apparet. 188

Chriſtus eſt in anima quaſi Rex, quaſi paterfamilias, quaſi auriga, quaſi ratio, quaſi animæ anima, quaſi ignis & ſol. 556

Quomodo dicitur Chriſtus portaſſe infirmitates noſtras. 195

Chriſti Horoſcopus. 65

Chriſti nomen.

Chriſtus nomen eſt officij & dignitatis. 43

Cur Chriſtus filius hominis dicatur & cuius hominis? 196.

Chriſtum eſſe filium hominis eſt portentum amoris. 197.

Chriſtus vocatur filius Dauid. Cur? 48

Chriſtus α & ω: primus & nouiſſimus. 8

Chriſtus eſt *Amen*: quid? 134

Chriſtus princeps pacis. 128

Chriſtus ſponſus Eccleſiæ, filij illius ſponſi quinam, 208

Chriſtus vocatur piſcis. Cur? 114

Chriſtus eſt Stella. 67

Chriſtus eſt omnis gemma. 284

Chriſtus Martyrum anteſignanus. 234

Chriſtus nouiſſimus primus. 372

Chriſti infantia.

Chriſtus quo tempore & anno incarnatus. 13

Chriſtus in Nazareth conceptus & educatus eſt. Cur? 80

Chriſtus de Spiritu ſancto conceptus, quo ſenſu? 57 58

Chriſtus natus die Dominica. 71

Chriſtus fuit fructus Coniugij Ioſeph & Mariæ. 51

In Chriſto, Maria, & Ioſeph fuit imago SS. Trinitatis. 57

Cur Chriſtus infans fugerit in Ægyptum potius quàm in Aſſyriam aliamve regionem? 72.73

Chriſtus quanto tempore manſit puerulus in Ægypto? 78

Chriſto Hermopolim Ægypti vrbem ingredienti arborem celſam ſe inclinaſſe Dominum veneraturam veterum fuit fama. 74

Chriſtus ſecum traxit balſamum in Ægyptum. 73

Chriſtus an fuerit voto Nazaræus? 79
Chriſti Pueritiæ finis. 214
Chriſti Infantia, Adoleſcentia, Iuuentus. 13

Chriſti Baptiſmus.

Cur Chriſtus à Ioanne baptizari voluit? 92
Chriſtum quando baptizatus eſt in Iordane, ſuũ baptiſmum hoc ipſo inſtituiſſe, eique dediſſe efficaciam iuſtificandi, multis rationibus probatur. 98. qui tamen Baptiſmus non obligauit vſque ad aduentum Spiritus ſancti in Pentecoſte. ibid.
Chriſtus baptizatus eſt die 6. Ianuarij. 95
Chriſtus in ſuo baptiſmo toto corpore nudatus & ablutus. ibid.
Chriſtus an baptiſmum à ſe inſtitutum ſuſceperit? 93

Chriſti Ieiunium, & Tentatio.

Chriſtus à quo Spiritu ductus fuerit in deſertum? 100.
Cur Chriſtus 40. diebus ieiunauit: ſex cauſæ. 101
Chriſtus inchoauit ieiunium ſuum die ſextâ Ianuarij 100
Cur Chriſtus poſt ſuum 40. dierum ieiunium eſuriit? 103
Chriſtus cur tentatus à Diabolo? 100.103.104
Chriſtus dum tentatus eſt à Diabolo, & ab eo aſſumptus, Diabolum volentem ſibi illudere, illuſit. 105. Qua ratione? ibid.
Chriſtus quomodo ex monte in quem eum dæmon tranſtulerat in ſuum locum redierit? 110. an pedes? an per Angelos? ibid.

Chriſti Doctrina.

Chriſtus cœpit prædicare in Capharnaum. 111. in qua multa edidit miracula. 111
Chriſtus vt Magus inſimulatur à Phariſæis. 307
Chriſtus audita Ioannes incarceratione ex Iudæa ſeceſſit in Galilæam, fugiens Herodem. 111. Cur autem fugit in Galilæam cùm ibi regnaret Herodes? ibid.
Chriſtus non intrabat in Sanctum, nec in atrium Sacerdotum quod non eſſet Sacerdos Leuiticus. 394
Chriſtus egit vitam communem Cur? 246
Chriſtus quomodo legem impleuit. 133.134
Chriſti modus docendi. 184
Chriſtus, vt & Apoſtoli & Prophetæ, res ſpirituales & diuinas per corporales & humanas explicant, quia aliter homines eas capere non poſſent. 21
Chriſti & Scribarum differentia in docendo. 184
Chriſtus dum exterius docet, interius inſtruit. 202
Chriſtus iubet non iurare omninu: quo ſenſu vero? 143.144
Chriſti facta fuêre parabolæ. 273
Chriſtus Apoſtolis duarum Trinitatis perſonarum cognitionem reuelat, tertiam ſub diſceſſum reuelaturus. 249
Chriſtus certam habet futurorum quorumlibet cognitionem & præſcientiam. 20
Chriſtus promittit ſe ſuggeſturum Apoſtolis quid reſponſuri ſint? 228
Chriſtus loquitur in Parabolis. Cur potiùs turbis ſic loquatur quàm diſcipulis? 272
Chriſtus probat diſcipulis ſuis ſe præſente non eſſe ieiunandum. 210
Confutat Chriſtus Phariſæos ipſum vituperantes. 261.
Chriſtus dat plura elogia Ioanni, Cur. 244
Chriſtus eiecit vendentes è templo ob duas cauſas. 395
Chriſtus bis eiecit vendentes de templo. ibid.
Chriſtus eſt *via* incipientium, *veritas* proficientium, *vita* perfectorum: 6

Chriſti Miracula.

Chriſti miracula eo temporis ordine quo patrata ſunt ſigillatim digeſta, ac in vnum collecta. 32.33.34
Item eius Oracula & Prophetiæ eo ordine quo ab ipſo per ſe vel ſuos editæ ſunt diſpoſitæ. 34.35.36
Sacramenta item ab eo inſtituta. 36.37
Vnde habuit Chriſtus poteſtatem curandi morbos 195
Chriſtus Dæmonem ſilere iubet. Cur? Cauſæ variæ. 566
Chriſtus in nomine Dei, non Beelzbub dæmonia eiicit. 258
Cur Chriſtus tetigit manum febricitantis. 194
Chriſtus ſanaturus ægrotos prius ab eis ſolebat requirere fidem, quâ ſcilicet crederent Chriſtum id poſſe facere, ſperarentque facturum. 25
Chriſtus maledicit ficui, & continuò aruit. 397
Cur Chriſtus in mari excitauit tempeſtatem? 598
Chriſtus tres mortuos ſuſcitauit: eorum ſymbola. 212
Chriſtns quà homo dimitrit peccata auctoritatiuè. 204

Chriſti Transfiguratio.

Chriſtus transfiguratur. 323. Coram quibus? ibid. In quo monte? 324
Chriſtus in ſua Transfiguratione non mutauit vultus ſui eſſentiam aut formam, imò nec figuram, colorem &c. 325
Chriſtus an nocte, an manè transfiguratus? 530
Chriſtus quater transfiguratus. 326

Chriſti Paſſio.

Chriſtns prædicit ſuam Paſſionem. 335
Chriſti pompa Ieruſalem ingredientis? Cur. 390.391
Chriſtus venditus fuit 30. argenteis, ſcilicet quindecim Florenis Brabanticis, ſiue ſex ſcutis Romanis. 467
Chriſtus vili pretio venditus meruit fieri pretium mundi. 467
Chriſtus dum agnum paſchalem ſui figuram comedebat, ſe Deo Patri in holocauſtum offerebat. 469
Cœna Chriſti pridie mortis ſuæ triplex. 472
Chriſtus quo die Euchariſtiam inſtituerit? 468.469
Chriſtus triſtatur vſque ad mortem. 484
Chriſtus verè triſtatur in horto inſtãte paſſione. 482 Cur? 482.483
Chriſtus procidit in faciem ſuam, in horto, inſtante ſua paſſione quinque de cauſis. 484
Chriſtus tribus de cauſis Iudam proditorem oſculatur. 489
Chriſtus Paſſionem ſuam vt calicẽ melleum amplectitur. 493
Chriſtus capitur in Horto. 489.490
Chriſtus cur cùm caperetur, defendi ſe vetat? 492
Chriſtus à Iudæis captus. 493.494
Chriſtus in paſſione ſua ad quem primum ductus fuerit. 494
Chriſtus à Pontifice interrogatur. 495
Chriſtus bis à Iudæorum Concilio examinatus die mortis ſuæ. 498
Chriſtus à Principe Sacerdotum adiuratur, vt dicat an ſit Meſſias. 497
Chriſto alapa coram Pontifice impingitur. 495
Chriſtus à Miniſtris in paſſione conſputus: quàm atrox iniuria. 499
Chriſtus quam longis itineribus fatigatus fuit in die paſſionis ſuæ? 520
Chriſtus tanquam blaſphemus à Concilio Iudæorum reus mortis iudicatur. 498
Chriſti coram iudicibus ſuis conſtans & intrepida magnanimitas. 497

Chri

Chriſtus quinquies illuſus in tribus horis. 500
Chriſtus à falſis teſtibus in paſſione ſua accuſatur. 495
Chriſtus reſpexit Petrum & ad pœnitentiam adduxit. 503
Chriſtus Pilato Romanorum Præſidi iudicandus traditur. 507
Quibus de cauſis? ibid.
Chriſtus à Pilato interrogatur. 509.510
Chriſto tria crimina in Paſſione ſua à Iudæorum Pontificibus obiectum. 510
Chriſtus alba veſte ab Herode in deriſionem indutus. 511
Chriſti illuſionis cauſæ. 500
Chriſtus accuſatus à Principibus ſacerdotum ſilet quatuor de cauſis. 511
Chriſtus illuditur quaſi ludio. 499
Chriſtus flagellatur ad columnam: quàm atrociter. 515.516
Chriſtus in Paſſione fuit Rex & Dominus dolorum. 546
Chriſti facies in paſſione velatur duabus de cauſis. 499.
Chriſtus adamas patientiæ. 500
Chriſtus induitur chlamydem coccineam in deriſionem. 517.518
Chriſtus ſpineâ coronâ coronatur: Cur? 518.519
Chriſtus Barabbæ Latroni ac ſeditioſo inſigni poſtponitur. 512.513
Chriſti inſignia in Paſſione regalia. 519

Chriſti Crucifixio.

Chriſtus quomodo crucem ſuam in Caluariam tulerit? 521
Chriſtus nudus crucifixus eſt, ita vt ne verenda quidem habuerit velata. 524
Chriſtus crucifiguur die 25. Martij. 526. horâ meridianâ: Cur? ibid. eadem die qua creatus eſt Adamus. ibid.
Chriſtus facie ad Occidentem verſa crucifigitur, Cur? 527
Chriſtus cur crucifixus? 524. 525. Cauſæ literales & morales.
Chriſtus quo modo à Patre derelictum ſe dicit in cruce? 532
Chriſtus in omnibus rebus, membris & ſenſibus pati voluit. 516.517
Cum Chriſto crucifixi duo Latrones. 529
Chriſtus in cruce à prætereuntibus blaſphemiis appetitus. ibid.
Chriſtus cur non deſcendit de cruce ad blaſphemias Pontificum? 530
Chriſti ſeptem in Cruce verba. 535
Chriſtus in cruce recitauit Pſalmum 21. *Deus Deus meus quare me dereliquiſti*, &c. 532
Chriſtus in cruce voce magna miraculoſè clamat. 535
Chriſtus moritur feria ſexta circa horam nonâ. 536
Chriſtus inclinato capite expirat: Cur? 536. duodecim cauſæ.
In Chriſti morte Sol eclipſin paſſus eſt: quantam? 531
Velum Templi ſciſſum eſt: Cauſa Literalis, Myſtica, Anagogica. 536 537
Terra tremuit: Cauſa literalis & Tropologica. ibid.
Petræ ſciſſæ ſunt. 537.538
Chriſti crucifixi veſtimenta milites inter ſe diuidunt. 528

Chriſti ſepultura.

Chriſtus quomodo tribus diebus & tribus noctibus fuit in ſepulchro & limbo. 265
Chriſti anima deſcendit in Limbum. 542.543
Chriſti ſepulchrum munitur, obſignatur, cuſtoditur. 544

Chriſti Reſurrectio.

Chriſtus in Reſurrectione ſua primò apparet Virgini Matri eique oſtendit Patriarchas, qui iam ſecum reſurrexerant qui eam omnes honorificè ſalutarunt. 547
Chriſtus ſexies apparuit ipſo die Paſchatis. 553

Chriſtus Iudex.

Chriſti ad impios exprobratio in die iudicij extremi. 439.459
Chriſti iudicis Maieſtas in die iudicij. 454

Chriſti Fratres.

Chriſti fratres quinam dicantur? 286.287
Chriſti fratres quinam ſint & quæ mater illius. 268. & 269.

Chriſti imago.

Chriſti miraculoſa ſtatua Cæſareæ ab Hæmorrhoiſſa erecta. 577
Chriſti Imaginis vis quanta. 377

Chronotaxis

Chronotaxis annorum & geſtorum Chriſti. 13. 14. 15.16. &c.
Chronotaxis vltimorum dierum Chriſti. 467.468

S. Chryſanthus.

S. Chryſanthus Martyr lectione Euangelij aſſidua à Gentiliſmo ad Chriſtum conuerſus, Dariam vxorem ſuam & innumeros alios ſecum ad Chriſti fidem traxit. 7

Chryſoſtomus.

S. Ioannes Chryſoſtomus nunquam iurauit. 544
S. Chryſoſtomi verba notanda. 532

Cibyres.

Cibyres fons in vinum aliquando verſus. 95

Cilicium.

Cilicium fuit veſtis S. Ioannis Baptiſtæ. 83
Cilicium veſtis SS. Hilarionis, Antonij, Pauli, Pachomij & aliorum Anachoretarum. ibid.

Cimices.

Cimicibus comparantur hæreſes & hæreſiarchæ, quia viui mordent, mortui fœtent. 132

Cinis.

In Cinere mori decet Chriſtianum. 83

Ciuitas.

Ciuitas, Chriſti quæ? 262

Clamor.

Clamor Chriſti in Cruce fuit miraculoſus & ſupernaturalis. 535

S. Clara.

S. Clara per 28. annos licet infirma cilicium è ſetis porcinis geſtauit. 83

Claudia.

Claudia Procula vxor Pilati mittit ad maritum pro liberando Chriſto. 512. an fuerit ſaluata? ibid.

Clauis.

Claues regni cælorum datæ S. Petro non Eccleſiæ. 315
Clauium poteſtas S. Petro data quintuplex. 315.316

Clauus.

Quot Clauis Chriſtus crucifixus: tribus an quatuor? 523
Clauus Chriſti in templo S. Crucis in Ieruſalem. 523

Clemens.

SS. Clementis, Domitillæ, Nerei, & Achillei conſtantia. 232

Cleopatra.

Cleopatra tempore Herodis ab Antonio amaſio ſuo impetrauit facultatem transferendi frutices balſami ex Iudæa in Ægyptum. 73

Digitized by Google

Cleophas.
Cleophas cui apparuit Chriſtus dum iret in Emmaus, fuit maritus illius Mariæ quæ Cleophæ in Euagelio dicitur, fuitque Martyr. 286
Clericus.
Clerici an ſint immunes ab omni tributo. 336
Clinias.
Clinias familiaris Pythagoræ maluit tria talenta, hoc eſt,octodecim millia aureorum ſoluere, quàm iurare etiam rectè & licitè. 144
Cœna.
Cœna Antiquis ſatis erat, prandium inſolitum. 191
Cohors.
Cohors erat decima pars legionis continens milites 1250.vel,vt alij. 500. 517
Cohors continebat 50. manipulos, manipulus verò 25. milites. ibid.
Cohors Prætoria. 517
Colaphizatio.
Colaphizatio Chriſti. 499
Colaphus.
Colaphus in quo differat ab Alapa? ibid.
Collyba.
Collyba & Collybiſtæ,quid? 395
Color.
Color cæli rubeus veſpere ſereoitatem portendit.107
Manè verò, tempeſtatem. ibid.
Columba.
Columba Spiritus ſancti ſymbolum. Cur? 96
Columba in Chriſti Baptiſmo Spiritum S.repræſentans viſa an vera columba, an tantum columbæ ſimilitudo fuerit? ibid.
Columba Sacro Chriſti vertici inſidens, eum eſſe Meſſiam, Eccleſiæ Doctorem & Saluatorem toti orbi declarauit. 97
Columba quia auis eſt amicabilis & gregalis notat vnionem & ſocietatem fidelium in Eccleſia. ibid.
Columba ſuaui odore paſcitur ac mitè pullos amat. ibid.
Columba ſymbolum eſt reconciliationis & reparationis mundi. 96.97
Columba auctorauit ac quaſi conſecrauit Epiſcopos ac Doctores multos. ibid.
Columba optimè repræſentat ſeptem dona Spiritus ſancti. 96
Columba corpori S. Eulogij, Martyris inſidet quaſi columbinæ eius manſuetudinis,innocentiæ & patientiæ index & vindex. 147
Columbæ ſimplicitas qualis? 227
Columna.
Columna flagellationis Chriſti qualis? 515
Comitas.
Comitas & facilitas quorumdam Imperatorum. 361
Commentary.
Commentararij Hæreticorum in Euangelia plurimi. 12
Commiſſura.
Commiſſuræ panni rudis ac veſtimenti veteris. 209
Comparatio.
Comparationem duarum rerum per affirmationem maioris & negationem minoris Phraſi Hebraicâ exprimere ſolet Scriptura. 22
Comprehenſio.
Comprehenſionis Chriſti in horto Olıueti ordo. 493
Comprehenſio Chriſti quam fuerit atrox. 494
Concilia.
Concilia Oecumenica olim in ſui medio Euangeliorum Codicem ſtatuebant. 2
Concionator.
Concionatori cuidam prudens monitum datum.287
Concordia.
Concordia in regno neceſſaria. 258
Concupiſcentia.
Concupiſcentiæ motus,an ſint peccata? 141
Concupiſcentiæ & febris analogiæ. 194
Concupiſcentia inſtar pueri ſenſu, non ratione ducitur. 318
Confidentia.
Confidentia in Deum omnia. obtinet quæ ſperat. 193.
Congregatio.
Congregatio ſeu Religio ſi inſtitueretur ad pacificandum diſcordes quàm eſſet vtilis. 128
Coniugium.
Coniugij Ioſeph & Mariæ fructus Chriſtus. 51
Per coniugium vir & vxor fiunt vnum & quaſi vna perſona ciuilis. ibid.
Coniuges.
Coniuges duo in carne vna. 357
Coniugum virginum exempla. 57
Conſcientia.
Conſcientia ægri prius ab eo curanda quàm corpus, & pariter à medico. 203
Conſilia Euangelica.
Conſilia Euangelica omnia collecta. 25.26
Conſilia Euangelica ſeorſim Apoſtolis à Chriſto data. 28.29
Conſilia Euangelica tria ſunt præcipua. 366
Conſilia Euangelica in neceſſitate fiunt præcepta, & è contra Præcepta citra neceſſitatem ſubinde fiunt conſilia. 25
Conſilium.
Conſilium Chriſti de paupertate Euangelica. 364
Conſilium Iudæorum odioſum de Chriſto capiendo. 463
Conſtantia.
Conſtantia iuſti vnde prouenit,& quanta eſt? 183.
Conſtantia ſanctæ Luciæ. 228
Conſtantia quorundam Martyrum. 232
Conſtantinus.
Conſtantinus magnus Euangeliorum Codicem auro gemiſque ornatum S. Nicolao dono dedit. 2
Conſummare.
Conſummare Ciuitates in Euangelio, quid ſignificet. 230
Conſummatio.
Conſummatio ſæculi quando futura? 441
Contactus.
Contactus multarum rerum Iudæis olim prohibitus. 297
Contemnere.
Contemnere & contemni eſt prima Monachi virtus. 135
Contemnendæ res omnes præter animam. 321
Contemplatio.
Contemplatio eget cibo ob ſpiritus quos conſumit. 103
Continentia.
Continentiæ donum eſt in hominis poteſtate: qua ratione? 360
Contumelia.
Contumeliæ grauitas vnde metienda? 138
Conuerſio.
Conuerſionis veræ ſignum. 206
Conuerſionis D.Matthæi modus. ibid.
Conuitium.
Conuitij grauitas metienda ex affectu, & dignitate perſonæ. 138

Conuiuium.
Conuiuium Chriſti in Eccleſia opiparum. 404
Conuiuio comparatur Beatitudo. Cur? 191
Coponius.
Coponius primus Iudææ Præſes, Archelao à Cæſare Auguſto ſuffectus. 78
Cor.
Cor mundum habet tres gradus. 127
Cordis puritatis ſcala. ibid.
Cor eſt cella animæ. 156
Cor vſuratij mortui in ſuo theſauro adhuc calidum inuenitur. 167
Corban.
Corban quænam vox? 298
Corban ſiue *Corbona*, id eſt, oblatio, pro ærario ſiue gazophylacio, in quo oblationes iniiciebantur, ſumptum. 508
Dicere Corban, idem eſt quod dicere pauperi eleemoſynam petenti *Dio t'aiuti*, ſeu *Dieu vous aſſiſte*. 299
Corona.
Corona Chriſti ſpinea qualis? 518
Coronæ Chriſti ſpineæ quàm atrox ignominia & acutus dolor. ibid.
Coronam ſpineam præ aurea elegit S. Catharina Senenſis. 519
Coronæ ſeptem dantur ob deuictam ſomni cupiditatem. 245
Corozaim.
Corozaim quænam Ciuitas. Et vbi ſita? 246
Corporale.
Corporale in Miſſa Sindonem mundiſſimam in qua corpus Chriſti inuolutum fuit, repræſentat. 542
Corpus.
Corpora Beatorum in globos lucidos transformanda exiſtimarunt quidam Hæretici. 282
Correctio.
Correctionis fraternæ lex. 346
Correctio fraterna à Chriſto præcipitur. 345. 346, 347
Correctio fraterna an ſit conſilij, vel præcepti. 346. 347
Correctio fraterna quoſnam obliget? ibid.
Correctionis fraternæ exempla. 347
In Correctione fraterna Charitas & diſcretio requiſitæ. ibid.
Correctionis neceſſitas. ibid.
Correctionem fraternam docent elementa. ibid.
Correctio fraterna obligat cùm peccatum eſt graue & mortale. ibid.
Correctionis ordo Euangelicus quando non ſeruandus? 348
Correctionis Euangelicæ tres Canones. ibid.
Cranganor.
Cranganoris Regem fuiſſe vnum è tribus Magis qui Chriſtum Infantem adorauêre Indorum traditio teſtatur. 63
Crates.
Crates Thebanus magnum auri pondus proiecit in mare dicens: *Abite malæ voluptates mergo vos, ne mergar à vobis.* 119
Credere.
Qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. 610
Crucifigi.
Crucifigitur Chriſtus die 25. Martij. 516
In meridie. Cur? ibid.
Eadem die quâ creatus eſt Adamus. ibid.
Crucifigitur Chriſtus facie verſâ ad Occidentem. Cur? 527
Crucifixio.
Crucifixionis Chriſti circunſtantiæ. 524
Crucifixionis Chriſti modus S. Brigittæ reuelatus. 527
Crux.
Crux Chriſti ex quo ligno compacta? 525
Crucem quomodo Chriſtus in Caluariam tulerit? 521
Crucis Chriſti quanta acerbitas. 523
In Cruce Martyrum omnium tormenta ſenſit Chriſtus. 525
De Cruce cur ad blaſphemias & ſannas Pontificum non deſcendit Chriſtus? 530
Crux liber ſapientiæ. 526
Crux eſt fornax amoris. 380
Crux ſpeculum virtutum omnium. 526
Crux Chriſti ferenda. 235
Sua cuique Crux eſt. 320
Crux parebit in cælo in die iudicij ob tres cauſas. 438
Crucis elogia. 527
Cubicularia Hæreſis.
Cubicularia Hæreſis nuper exorta quænam? 157
Culex.
Culicem colare, camelum glutire quid? 420
Culpa.
Culpa peccatori remiſſa, an ob ingratitudinem reuocetur? 353
Curioſitas.
Curioſitas ſcribarum ſignum à Chriſto quærentium. 264
Cuſtos.
Cuſtodes ſepulchri Chriſti ab Angelis exterriti. 550
Cyprianus.
S. Cyprianus ſuo ſpiculatori, qui caput ipſi erat amputaturus, iuſſit dari viginti aureos. 148
Cyrus.
Cyrus Perſarum Rex nil admirabatur. 60

D.

Dæmon.
DÆmones ſtatim poſt peccatum igne gehennæ cruciari. 200
Dæmones quomodo crucientur ab igne infernali? 458
Dæmonibus quæ noua tormenta accedant? 200
Dæmonum alij, principes ſunt aliorum. 213
E Dæmonibus aliqui ſunt minùs validi, minùs rebelles, minùs maligni vt Lares ioculares & Lemures. 335
Dæmones quinam difficiliùs expelluntur? ibid.
Dæmon in nolentem nil poteſt. 107
Dæmon ſuperior eiicit inferiorem ſed rarò. 258
Dæmonem ſilere iubet Chriſtus. Quamobrem? 566
Dæmones Chriſto acclamantes: *Tu es filius Dei*, an verè cognouerint Ieſum eſſe Meſſiam? 172
Dæmones in tetris corporibus apparebunt in die iudicij. 455
Dæmon S. Antonio conqueritur omnes homines ſibi maledicere. 107
Dæmon pingit multa & mira in hominum phantaſia. 108
Dæmoni adhæret qui non adhæret Chriſto. 260
Dæmon plenè victus an redeat ad tentandum? 110
Dæmon per patientiam cuiuſdam Monachi acceptâ alapâ alteram maxillam præbentis victus ab Energumena eiicitur. 147

Dæmon agit in deſertis. Cur? 267
Dæmon eſt ſimia Dei. 577
Dæmonis aſtutia reddentis hominem cæcum & mutum. 225
Dæmonis promiſſio mendax falſa, arrogans, & doloſa. 109.
Dæmonia in nomine Chriſti eiiciebat quidam qui Chriſtum non ſequebatur. 592
Vide *Diabolus. Satanas.*

Damnatus.

Damnatorum lachrymæ, fletus. 192
Damnatorum & inferni tenebræ quænam? ibid.
Damnatis ad mortem olim ſolebat præfigi titulus. 529
Damnatis ad mortem dari ſolebat vinum. 533

Dan.

Dan dicebatur olim Cæſarea, fuerátque ſedes idololatriæ. 309
A Dan vſque Berſabee cur ſæpe repetitur in Scriptura? 309.
Dan, vrbs quæ poſtea Cæſarea Philippi dicta eſt. 84. 85

Dare.

Dare, beatius eſt quàm accipere. Cur? 126

Dauid Georgius.

Dauid Georgius Impoſtor. 433

Decapolis.

Decapolis Regio decem vrbium. 115. Quænam hæ decem vrbes? 115

Demonſtratio.

Demonſtratio Phyſica & Mathematica quod Chriſtus poſſit eſſe ſub parua hoſtia. 473. 474

Demoſthenes.

Demoſthenes interrogatus quid primum ſibi in eloquentiæ præceptis videretur obſeruandum: quid ſecundum: quid tertium: pronunciationem ſemper reſpondit. 94

Denarius.

Denarius quid? 140. Vnde dictus? ibid.
Denarius idem erat quod Iulius Romanus, vel Regalis Hiſpanicus, ponderabátque drachmam argenti. 290
Denarius ſic dictus quod valeret decem aſſes. 290. 553
Denarius Cæſaris pro tributo an eſſet ſoluendus? 407
Denarius æquipollens Iulio Italico, & Regali Hiſpanico. 140

Deſertum.

Deſertum in quo Chriſtus ieiunauit & tentatus eſt vocatur Quarantana. 100
Ex Deſerto in quo Chriſtus tentatus eſt à Diabolo, in Ieruſalem & Templum, iter eſt octo horarum. 105
Deſertum D. Ioannis Baptiſtæ vbi ſitum. 82
In Deſertis dæmon agit. Cur? 267

Deſperatio.

Deſperatio Iudæ non fuit grauius peccatum proditione Chriſti, ſed nocentius. 508

Detractio.

Detractio dens ſerpentinus ſeu viperinus. 86

Deucalion.

Deucalionis & Pyrrhæ fabula. 89

Deus.

Deus ſolus eſt bonus per eſſentiam. 363
Deus eſt pater quintupliciter. 558
Deus ex toto corde diligendus tripliciter. 411
Deus vocatur cælum. Cur? 398
Deus fons omnis boni. 363
Deus cognoſcit futura conditionatè. 247
Dei Sanctitas quidnam? 158
Deo adhære, & omnem tentationem viciſti. 110
Deus cur ſæpe in initio preces non exaudit? 303
Deo & Cæſari ſua reddenda. 408
Deus an aliquando iurarit? 144
Deus nobiſcum in Chriſto quadrupliciter. 60. 61
Deus priuſquam Parentes diligendus. 235
Dei perfectiones quomodo nobis ſint imitandæ 151. 152
Dij pecuniarum varij à Gentilibus culti. 569

Dexter.

Dexter oculus, & dextra manus in Euangelio quid ſignificent? 142

Diabolus.

Diabolus teneris in fide & virtute inſidiatur. 74
Diabolus Græcè idem eſt quod accuſator, calumniator. 99
Diabolus qui Chriſtum tentauit fuit Lucifer. 101
Diabolus Chriſtum tentauit, dubitans an eſſet filius Dei. 104
Diabolus ſub qua forma Chriſtum tentauit? 101
Diabolus tentans Chriſtum ſimulauit ſe eſſe Filium Dei. 508
Diabolus volens Chriſtum illudere, illuſus eſt ipſe à Chriſto. 105
Diabolus tentans Chriſtum quâ ratione oſtendit ei omnia regna mundi & gloriam eorum? 107. 108
Diabolus tentans Chriſtum in deſerto aſſumpſit eum, non phantaſticè non pedibus ducendo, ſed rapiendo per aëra. 105
Diaboli Chriſtum tentantis faſtus. 109
Diabolus quaſi auceps, cuique ſuam eſcam obiicit. 103
Diabolus ſemper trahit deorſum. 106
Diabolus quâ arte fallendus? ibid.
Vide *Dæmon. Satanas.*

Didrachma.

Didrachma quid? 336
Didrachma Romanis à Iudæis pendendum. 336

Didymus.

Didymum cæcum S. Hieronymus vocat ſuum videntem, id eſt Præceptorem. 142. S. Antonij ad eumdem conſolatio. ibid.

Dies.

Diei varia computatio apud varias Nationes. 266.
Dies apud Iudæos triplex, nimirum legalis à veſpera in veſperam: naturalis ab ortu ſolis in ortum: vſualis à media nocte in mediam noctem. 463
Dies Azymorum quinam? 467
Dies decimus quartus Criticus. 54
Dies Iudicij, dies antonomaſticè. 181

Difficultas.

Difficultas circa Sabbathum fugæ. 431

Digeſtio.

Digeſtio cibi triplex, vt & egeſtio. 300

Dilectio.

Dilectionis inimicorum emblema. 528

Dimittere.

Dimittere offenſas qui nolunt an peccent recitando *Pater noſter* dum dicunt *Et dimitte nobis*, &c *ſicut & nos dimittimus*, &c. 164

S. Dionyſia.

S. Dionyſiæ Matronæ Magnaminitas. 235

S. Dionyſius.

S. Dionyſij Areopagitæ triplex Theologia tribus libris edita. 3
S. Dionyſius Areopagita eclipſin Paſſionis Chriſti vidit. 522

Diſ-

Diſciplina.

Diſciplinæ ſeu flagellationis vel à pœnitente ſibiipſi, vel à Pœnitentiario pœnitenti inflictæ vſus validè viguit tempore B.Petri Damiani, anno Domini 1040. 112

Diſcipulus.

Diſcipulus ille qui in Euangelio Chriſtum dum caperetur à longè ſecutus cum Petro dicitur, an fuerit S.Ioannes? 495

Diſcipuli Chriſti quærunt ab eo, quis maior ſit in regno cælorum? 339

Diues.

Diues eſt qui ſuis eſt contentus. 417

Diues quàm difficile ſaluetur. 367

Diuites triplices, 1.cenſu.2.ſpiritu.3. cenſu & ſpiritu. 119.

Diuiſio.

Diuiſio veſtimentorum Chriſti. 528

Diuitiæ.

Diuitiarum contemptus. 119.120.121

A Diuitiarum ſtudio tribus argumentis homines auocat Chriſtus. 147

Diuortium.

Diuortium cum vxore quando licitum? 142.143

Diuortium propter adulterium, etiamſi coniux pœniteat eſt perpetuum. 143

Docere.

Docere & conuertere gentes eſt opus diuinum. 555. 556.

Doctor.

Doctoris aut Sacerdotis munia obire nemini apud Iudæos licebat ante annum ætatis trigeſimum. 81.

Legis Doctor Chriſtum quodnam ſit mandatum magnum in lege interrogat. 411

Doctores ſunt ſtellæ. 67

Dolor.

Dolor Chriſti ſummus in Cruce quiſnam? 524

Dolor B. Virginis in Chriſti paſſione quantus? 540

Dominica dies.

Dominica die natum eſſe Chriſtum traditio eſt. 71

S. Dominicus.

S.Dominicus Euangelium S.Matthæi perpetuum habebat comitem, quod penè totum memoriter tenebat. 8

S.Dominicum in vtero matris ſanctificatum autumat S.Antonius. 52

Dominium.

Dominium Romanorum in Iudæos an fuerit iuſtum? 408

Domus.

Domus in Iudæa babuêre tecta non acuminata, ſed plana inſtar tabulati, vt in eo poſſent homines ambulare, prandere, confabulari &c. 106

Domus Petri vbinam eſſet? 193

Domus ſpiritualis animæ eſt perfectio virtutum. 183.

Donum.

Dona gratiæ & gloriæ Angelis diſtributa ſecundum dona naturæ. 451

Donec.

Donec in Scriptura quid notet? 61

Dormiens.

Dormientes Diſcipulos ſuos in horto excitat Chriſtus. 485

Dormitio.

Dormitio Chriſti qualis? 199

Dos.

Dotes corporis glorioſi reprimebat Chriſtus in hoc mundo. 325

Drachma.

Drachma auri eſt coronatus Franciciis. 451

Drachma argenti eſt Iulius Romanus, ſiue Regalis Hiſpanicus. 451

Duellum.

Duellum Chriſti & Diaboli ſimile duello ſolis & nubium. 100

E

E Prima litera nominis Euæ eſt etiam prima vox femellæ naſcentis, ſicut A initium nominis Adæ eſt primus ploratus maſculi. 552

Ecce.

Ecce rei nouæ, admirandæ, & inauditæ nota. 488

Eccleſia.

Eccleſia ſemper inuicta omnes hæreticos, tyrannos cæteroſque hoſtes ſubiugat. 314

Eccleſiæ fundamentum eſt S.Petrus. 312.313.314

Eccleſiæ & Nauis agitatæ fluctibus ſimilitudo. 199.

Eccleſiæ Meſſis quænam? 214

Eccleſiæ fluctibus promouetur. 295

Eccleſia, Templum.

Eccleſia S.Anaſtaſiæ per S.Martianum Euangelium in manibus tenentem à flammis illæſa ſeruatur. 2

Eccleſiaſticus.

Eccleſiaſticis auaritia & Simonia prohibitæ. 220

Eclipſis.

Eclipſis Solis in morte Chriſti. 531

In illa Solis Eclipſi quot miracula? 531.532

Eclipſis Solis in paſſione Chriſti viſa Athenis à S. Dionyſio Areopagita. 68

S. Eduardus.

S.Eduardus Angliæ Rex cum Coniuge Editha illibatum pudicitiæ florem ſeruauit. 57

Eiectio.

Eiectio vendentium è Templo. 394

Eleazarus.

Eleazarus & Ioannes Zelotarum duces inter Iudæos. 434.

Electio.

Electio duodecim Apoſtolorum. 216

Electus.

Electi non poſſunt damnari in ſenſu compoſito. 434.

Eleemoſyna.

Eleemoſyna S. Gregorium ad ſummum Eccleſiæ Pontificatum euexit. 156

Eleemoſyna confertur & præfertur Pauoni. 127

Eleemoſyna Iuſtitiæ nomen per excellentiam ſibi vendicat in S.Scriptura. 534

Eleemoſyna præcepti eſt in extrema vel graui proximi neceſſitate, aliàs conſilij eſt, ſed vtiliſſimi. 148.

Eleemoſynam pauperi petenti negante nauclero ac dicente, ſe præter lapides nil habere, omnia quæ erant in naui comeſtibilia, verſa ſunt in lapides 104.

Eleemoſynam S.Martini coram Angelis ſuis celebrat Chriſtus. 155

Eleemoſynæ Emblema. 127

Eleemoſynam accipit Chriſtus in ſpecie pauperis à S.Catharina Senenſi liberaliſſimam. 156

S.Eleucadius.

S.Eleucadius ſancti Apollinaris Rauennatum Apoſtoli diſcipulus, columbâ in caput eius aduolante

lante Epiſcopus Rauuennatum ordinatus eſt. 97

Elias.

Elias in transfiguratione Chriſti cum Moſe apparet. Cur? 327

Elias an in propria perſona in Transfiguratione Chriſti apparuerit? 328

Vnde agnitus fuit à S.Petro? 329

De Elia venturo cur Chriſtum interrogant Diſcipuli? 332

Elias Abbas.

Elias Abbas tria timebat. 443

S.Eligius.

S. Eligius Nouiomenſis Epiſcopus extremi Iudicij horrorem ſuis ingerebat. 459

S. Elizabetha.

S. Elizabethæ Regis Hungarorum filiæ mira humilitas & patientia. 147.148

S. Elizabethæ Regis Hungariæ filiæ pietas in pauperes.

Emblema.

Emblemata omnia Euangelica. 40.41.42

Emblema dilectionis inimicorum. 528

Emblema Zeuxis pingentis puerum cum caniſtro vuarum. 400

Emmanuel.

Emmanuel quid? 60

Emmanuel quomodo nomen Chriſti? 60

Emmanuel decurtatum à Gallis in *Noel.* 60

Enſis.

Enſe Malcho auriculam amputauit S.Petrus, non cultro. 491

Ephpheta.

Ephpheta quid? 586

S.Ephrem.

S.Ephrem vidit Spiritum ſanctum in ſpecie columnæ ignis incumbere S.Baſilio, ideoque exclamauit: *Verè columna ignis Baſilius* &c. 97

S.Ephrem in omnibus ſuis ſcriptis luget, ſanctumque luctum & compunctionem lugenti aſpirat. 125

Epilepſia.

Epilepſia an Dæmoni adſcribenda? 332

Epileptici.

Epileptici an ſint qui interlunio naſcuntur? 115

Epilepticos Turcæ venerantur quod Mahomet fuerit Epilepticus. 335

Epiphania.

Epiphaniæ quanta ſolemnitas? 68

Epiſcopus.

Epiſcopi dicuntur Apoſtolorum ſucceſſores: Cur? 217.

Error.

Error duplex Scribarum. 137

Error Origenis dicentis poſt magnum Platonis annum omnia reſtituenda fore in integrum vt & Iudas ſaluetur, &c. 161

Error Magiſtri ſententiarum circa transfuſionem peccati. 301

Errores tres Scribarum & Phariſæorum. 135

Eſſeni.

Eſſeni omnia in ſari poteſtate eſſe affirmabant. 85

Eſſeni Chriſto & Chriſtianis ob fidei morúmque pietatem fauerunt, imò Chriſtiani effecti primi Monaſticen ſub S.Marco exercuerunt. 85

Eſſæi fuêre primi Religioſi, Religioſorum omnium prototypi? 560

Eſurire.

Eſurire Iuſtitiam quid? 125

Qui Eſuriunt & ſitiunt Iuſtitiam, ſaturabuntur in cælo, quá ratione? 126

Eſuriei Iuſtitiæ gradus quatuor. 125

Et

Et pro *item*: & pro *aut.* 135

Ethica.

Ethicæ primum principium. 177

Euagrius.

Euagrij Abbatis ſapiens admonitio. 443

Euangeliſta.

Euangeliſtæ quo temporis ordine ſcripſerunt? 10.11

Euangeliſtarum ſcopus & propoſitum. 19

Euangeliſtæ & Apoſtoli in citanda S Scriptura veteris Teſtamenti ſæpe illam non verbo tenus ſed quoad ſenſum citant. 24

Euangeliſtæ ſæpe breuitatis ſtudio rem aliquam geſtam implicant & conuoluunt, qua de cauſa ſubinde repugnantia dicere videntur. 24

Euangeliſtæ ſæpe ludunt in verbis elegantiæ cauſâ, ac idem verbum ac nomen ſtatim aliter & aliter accipiunt. 23

Euangeliſtas an præcellat S.Matthæus, & in quibus? 46.

Euangeliſtæ licet ſenſu concordent, verbis diſcordant. Cur? 19

Euangelium.

Euangelij vox quid ſignificet. 43

Euangelia olim multi ſcripsêre. 9

Euangelia nomine S.Bartholomæi, S.Thomæ, Barnabæ &c. ab Hæreticis conficta. 44

Euangelia quatuor tantùm Canonica. 9

Euangelium ſecundum Hebræos non eſt Canonicum. 9

Euangelia ſua vnde ordiantur Euangeliſtæ. 564

Cur quatuor Euangelia? 9

Euangelia quatuor, quatur Cherubini. 10

Euangelij & Legis Antitheſes. 3.4 5.6.7

In Euangelio & Scriptura nonnulla dicuntur non ex rei veritate ſed ex opinione hominum illius temporis quo geſta referuntur. 24

Euangelium Margaritæ pretioſæ aſſimilatur. 283

Euangelium grano ſinapis comparatur. Cur? 279

Euangelium fermento quomodo ſimile ſit? 280

Euangelium Hebraicè ſcripſit S.Matthæus. 44

Euangelium ſuum quo anno S.Marcus ſcripſerit. 560

Euangelij S.Matei Autographum Venetiis ſeruatur. 562.

Euangelium Perſicum. 11

Euangelij Titulus.

Euangelio præfixus titulus exponitur. 43 44

Euangeliorum titulus, à quo præfixus. 44

Euangelium cur ſanctum dicatur? 43

Euangeliorum quis Auctor? 2

Euangelij doctrina.

Euangelij ſublimia dogmata. 6

Euangeliorum Materia. 2

In Euangeliis ſolerter expendendum eſt & ſacernendum an id quod Chriſtus dicit, ſit Conſilium, an Præceptum, an Promiſſio, an ſolùm Permiſſio: an Parabola, an Adagium, an Emblema &c. 25

Euangelij Conſilia. 25.26

Præcepta. 26.27

Mixta hoc eſt partim conſilia, partim præcepta. 27.28

Præcepta & Conſilia Apoſtolis ſeorſim data. 28.29

Promiſſa. 29.30.31

Minæ. 31.32

Miracula Chriſti ordine hiſtorico digeſta. 32.33

Oracula & Prophetiæ. 34.35.36

Sacramenta. 37.38

Parabolæ & Apologi. 39.40

Adagia, gnomæ, Emblemata 40.41

Ænigmata. 42

Digitized by Google

Euangelium cum ſuis præceptis, etiam voluntati ad ea implenda gratiam aſſignat. 6.7

Euangelij breues gnomæ & diſparatæ ſententiæ. 19.

Euangeliorum methodus & ratio dicendi quàm admirabilis? 2

Euangeliorum doctrina nec ſemper obſcura, nec ſemper aperta. 3

In Euangelio eſt Beatitudo. 6

Ex Euangelio Conſtitutiones Monaſticæ erutæ. 7

In Euangelio Chriſtus magis ad mentem & ſenſa eorum qui ſecum agebant, quam ad interrogationes & verba externa ſermonem ſuum attemperat. 20

In Euangelio eadem ſententia pluries repetita. 19

Euangelium cuique hominum ætati, ſexui, gradui accommodum. 5

Euangelij auctoritas, honor, reuerentia.

Euangelio quanta debita reuerentia. 2.3.4

Euangeliorum præcellentia. 2.4

Euangelium eſt primitiæ totius Scripturæ. 2

Euangelium perfectæ vitæ regula. 6

Euangelium quaſi Sol inter Apoſtolorum ſcripta coruſcat. 3

Euangelium eſt quædā Dei Epiſtola è cælo miſſa. 6

Euangelium ab ipſis etiam Hæreticis & Gentilibus honoratum. 2

Euangelio & Cruci Chriſti idem honor deferendus. 4

Euangelium eſt liber Chriſti, Philoſophia Chriſti, Theologia Chriſti. 3

Euangelio quaſi Chriſto loquenti omnes aſſurgunt. 3.4

Ad Euangelium cur accenduntur cerei? 2

Euangelium propria manu deſcriptum quotidie lectitabat Theodoſius Imperator bonā noctis parte. ibid.

Euangeliorum Codex in Conciliis Oecumenicis olim in medio ſtatuebatur. ibid.

Euangelium eſt ſpeculum in quo quiſque ſe intueatur, detergat, poliat, & ornet 8

Euangelium facit Reges. 112

Euangeliorum codex auro gemmiſque ornatus S. Nicolao Epiſcopo dono miſſus ab Imperatore Conſtantino. 2

Euangeliorum auctoritatem qui Hæretici in dubium reuocarint? 12

Euangelium manu tactum in iuramento ſolemni. 2

Euangeliorum miracula.

Per Euangelium miracula multa patrata. ibid.

Euangelium expoliauit Serapionem Abbatem. 4

Et Biſarionem 5

Euangelium ignem accenſum extinguit. 2

Euangelium facit Apoſtolos. 7

Euangelij Interpretes.

Euangeliorum Interpretes varij. 11.12

In Euangelia multi Hæretici Commentarios ſcripſerunt. ibid.

Euangelia explicandi modus bipartitus. ibid.

Euangelizare.

Euangelizare Pauperibus, quomodo intelligatur? 240

Euchariſtia.

Euchariſtiam quo die inſtituit Chriſtus? 468.469

Euchariſtia ſub horam noctis ſecundam inſtituta. 472

Cauſa prima ob quam Euchariſtiam inſtituit Chriſtus. 476

Euchariſtia Idea vitæ & paſſionis Chriſti. ibid.

Euchariſtiam eſſe ſacrificium probatur. ibid.

Euchariſtia eſt triplex ſacrificium. ibid.

Euchariſtiæ adſtant Angeli. 477

Euchariſtiæ effectus. ibid.

Euchariſtia exercitium omnium virtutum. ibid.

In Euchariſtia Chriſtum poſſe eſſe ſub minima hoſtiæ particula variis demonſtrationibus euincitur. 473.474

Euchariſtiæ vna ſpecies laicis ſufficit. 475

Euchariſtia ſolâ, quam diebus Dominicis ſumebat, aluit Ioannem Abbatem per tres annos. 104.105

Euclides.

Euclides cuidam iuranti ſe illum occiſurum, iurauit viciſſim ſe eum placaturum. 148

Eulogius.

S. Eulogius Cordubenſis Preſbyter & Martyr, à Saraceno, dum ad mortem duceretur in maxillam percuſſus præbuit alteram, in eáque alapam recepit. 147

S. Eulogij Martyris corpori vitâ functo columba inſidet, quaſi columbinæ eius manſuetudinis innocentiæ & patientiæ index. ibid.

Eunuchus.

Eunuchi triplices. 360

Euſebius.

Euſebij Vercellenſis vox fortis: *Ego corpus meum in prædam dedi Arrianis.* 77

SS. Euſebius, Pontianus, Vincentius & Peregrinus Martyres tortoribus ſuis inſultant. 226

Exceſſus.

Quemnam exceſſum dicebant in Transfiguratione Chriſti Moſes & Elias? 328

Excidium.

Excidij Ieroſolymitani ſigna. 429

Excidij Ieroſolymæ hiſtoria. 431

Excommunicatio.

Excommunicationis & Peccati Analogiæ. 350

Exemplum.

Exempla ſanctorum parantium ſe ad Dei iudicium. 443

Exemplum reginæ Auſtri ad Salomonem venientis. 267

Exprobratio.

Exprobratio Chriſti ad impios in die finalis iudicij. 439.459

Exuperius.

Exuperius Toloſæ Epiſcopus eſuriens paſcit alios. 551

F.

Faber.

FAber lignarius fuit Chriſtus. 285

Fabianus.

S. Fabianus per columbam capiti ſuo incumbentem in Romanum Pontificem electus eſt. 97

Facies.

Facies Chriſti velata in paſſione ſua duabus de cauſis. 499

Facilitas.

Facilitas Chriſti quanta? 210

Familia.

Familia Mariæ & Ioſephi erat cælum terrenum. 57

Familia in terris digniſſima imò cæleſtis & diuina, in qua Paterfamilias ideóque Præſes & Rector erat S. Ioſeph, Materfamilias B. Virgo, filius verò Chriſtus. 51

Farina.

Per *Farinæ ſata tria* quid intelligatur in Euangelio? 281

Faſtus.

Faſtus diaboli Chriſtum tentantis. 109

Fax.

Fax ſit vir Apoſtolicus. 133

Febricitans.

Febricitantis manum cur tetigit Chriſtus? 194

Febris.

Febris proprietates & effectus. ibid.
Febris ſpiritualis ardor concupiſcentiæ. ibid.
Febris & Concupiſcentiæ analogiæ. ibid.

Felicula.

S. Feliculæ Virginis & Martyris hilaritas in tormentis. 526

Femina.

Femina viſu eſt Baſiliſcus; voce verò Siren: voce incantat, viſu dementat, vtroque necat. 141
Feminæ aſpectus quam illecebroſus. ibid.
Feminæ an in ſexu virili reſurrecturæ ſint? 410
Femineus ſexus non eſt vitium ſed natura. ibid.
Femina maiori periculo, quàm fructu aditur. 141
Cum Femina ſemper eſſe & non cognoſcere feminam, nonne plus eſt quam mortuum ſuſcitare? 56

Femoralia.

Femoralium non erat vſus apud Iudæos. 528

Feria.

Feriâ quartâ ſiue die Mercurij ab eſu carnium abſtinent Græci, Poloni, Hollandi permulti. Cur? 463

Fermentum.

Fermentum à feruendo dictum. 280
Fermenti & Euangelij Analogiæ. ibid.
Fermento aſſimilatur regnum cælorum. ibid.
Fermentum ſunt Apoſtoli. ibid.
Fermentum Phariſæorum quodnam? 308.309

Feſtuca.

Feſtuca in oculo fratris: quid? 175

Feſtum.

Feſtis diebus ſolebãt vngi Palæſtini & Oriẽtales. 166

Fictus.

Ficti pauperes, mites, lugentes, miſericordes, eſurientes, mundi cordes, pacifici, quinam? 128

Ficus.

Ficus variæ proprietates. 440
Ficus non aliud quam burſa mellis. ibid.
Ficui comparantur ſancti. Cur? ibid.
Ficui maledicit Chriſtus, quæ continuò aruit. 397
Ficus cauſa excidij Carthaginis. 440
E Ficu an ſe ſuſpenderit Iudas. 508

Fides.

Fides cur à Chriſto primò ad miraculũ requiſita? 202
Fides miraculorum quænam? 334
Fides transfert montes. ibid.
Fides grano Sinapis comparatur. 280
An Fides petra Eccleſiæ. 313
Fidei Chriſtus in Euangelio ſæpe tribuit ſanitatem tùm corporis tum animæ ægrorum quos ſanat. Cur, & quænam hæc fides. 20

Filia.

Filia Iairi à morte ſuſcitatur. 210
Filia Iairi ſuſcitata à Chriſto animam Peccatorem ſignificat. 211

Filius.

Filij debent aliquando pro pietate & fide parentes contemnere imò & aliquando vitam exponere. 234.& 235
Filij Abrahæ quinam? 88
Filij regni quinam intelligantur. 282

Fimbria.

Fimbria veſtimenti quid? 578

Finis.

Finis mundi, ſiue dies extremi iudicij quandonam futurus. 441

Flagellatio.

Flagellatio apud Romanos fuit vile ſeruorum ſupplicium. 514
Flagellabantur olim damnati ad mortem. 515
Flagellatio Chriſti ad columnam. ibid.
Flagellationis Chriſti variæ cauſæ. 516.517
Flagellationis Chriſti atrocitas. 515.516
Flagellationis Chriſti modus S. Brigittæ reuelatus. 516
Flagellationis Chriſti columna qualis? 515

Flauia.

S. Flauia virgo & Martyr nuda ſuſpenſa. 524

Flauianus.

Flauianus Patriarcha iuſſu Angeli ordinauit S. Ioannem Chryſoſtomum, eum Sacerdotem conſecrans vidit columbam in caput eius deuolare. 97

Fletus.

Fletus amarus D. Petri poſt Chriſtum negatum. 503

Fons.

Fontes & fluuij in vinum conuerſi in feſto Epiphaniæ. 95

Fortè.

Fortè in Euangeliu quomodo explicandum? 20

Fortis.

Fortis tribulationi it obuiam. 488
Fortior eſt qui ſe quàm qui fortiſſima vincit Mœnia. 146
Fortia agere, Romanum eſt; ſortia pati, Chriſtianum. 77

Franciſcanus.

Franciſcano nomine S. Franciſci petenti eleemoſynam, in Hiſpania, nullus audet negare, ſed omnes liberaliter ſua offerunt. 122

S. Franciſcus.

S. Franciſcus initio ſuæ Conuerſionis ſe nudauit, omniaque ſua cum veſtibus coram Epiſcopo Patri reſignauit. 122.147. Idem moriens ſe veſtibus ſpolians nudum in terram ſe proſtrauit. 122
S. Franciſcus Paupertatem Ordinis ſui fundamentum conſtituit, eamque nunc matrem; nunc ſponſam, nunc dominam ſæpe etiam Reginam vocabat. 121.122
S. Franciſcus quemdam è ſuis Religioſis mendico detrahentem acriter caſtigat. 459
S. Franciſcus Prælatos Ordinis ſui voluit vocari Miniſtros. 385
S. Franciſcus orans, in altum ſubinde ad altitudinem fagorum vel etiam nubium eleuabatur. 327
S. Franciſcus quinque Chriſti ſtigmata ſuo corpori impreſſa in monte Aluerniæ recepit. 538
S. Franciſcus in pauperes liberalis. 149
S. Franciſcus paupertatis Euangelicæ zelator acerrimus. 195
S. Franciſcus maledicit iunipero arbori plantatæ à B. Iunipero. 397
S. Franciſcus mortem inſtantem militi ſuo hoſpiti prædicit. 237
S. Franciſcus in quadam viſione micas panum ſe colligere vidit. 305
S. Franciſcus quodnam viaticum dabat ſuis? 171
S. Franciſcus mirè delectabatur auibus maximè alaudis. 170
S. Franciſci vox aurea. 371

S. Franciſcus Xauerius.

S. Franciſci Xauerij humilitas. 385
Vide *Xauerius.*

Fratres.

Fratres dicuntur quatuor modis, nimirum, natura, gente cognatione, affectu. 57
Fratres Chriſti Iacobus, Ioſeph, Simon & Iudas. 286

Fraus.

Fraus dæmonis qua mortis metum elidit. 442.443

Fraus.

Fraus Dæmonis quâ mortis metum elidit. 442. 443

Fructus.

Fructus digni pœnitentiæ qui? 87.88
Fructus centeſimus, ſexageſimus, trigeſimus quiſnam? 277

Frumentum.

Frumentum moraliter quid ſignificet? 575

Fuga.

Fuga Apoſtolorum dum caperetur Chriſtus an fuerit licita? 494
Fuga quando præcepta & quando permiſſa Apoſtolis. 229

Fulano.

Fulano vox Hiſpana vnde deducta? 469

Fulgor.

Fulgor veſtimentorum Chriſti in Transfiguratione. 327

Fulgur.

Fulguri comparatur aduentus filij hominis. 435
Fulguris & Chriſti ſex Analogiæ. 435
Fulguri comparatur Angelus in Chriſti Reſurrectione. 549
Fulgur repræſentat quatuor dotes corporis glorioſi. ibid.

Funis.

Funes Crucis Chriſti Romæ in templo S. Crucis in Ieruſalem oſtenduntur. 523

Fur.

Furis Etymon. 443
Furi comparatur Chriſtus. 443. Cur? ibid.

G.

Galilæa.

GAlilæa duplex: Superior & Inferior. 111
Galilææ duplex Etymon. 555
Galilæa populoſa, in qua ſcilicet crebræ ſunt ciuitates, & vbique multitudo vicorum, quorum minimus colonos ſupra quindecim millia habeat. 112
Galilæa idem eſt quod tornatilis, volubilis. 111. vnde? ibid.
Galilæa item ſignificat tranſmigrationem. 112
Galilæa myſticè omnium vitiorum volutabrum Chriſti præſentiâ illuſtratur. 554. 555

Gallinæ.

Gallinæ ſimilis Chriſtus in multis. 424.425
Gallina pro pullis ſuis infirmatur. 424
Gallina fœcunditatis ſymbolum. ibid.
Gallina cùm ramo rutæ, ſecuritatis hieroglyphicum. 424
Gallinæ Emblema cum hoc lemmate: Nil Chriſto triſte recepto. ibid.
Gallinæ oua ſalubria & medica. ibid.

S. Gallus.

S. Gallus apprehenſo Euangeliorum Codice, eòque aperto obuiam ſe igni Aruernam Ciuitatem incendenti offert, & ſubitò extinguit. 2

Gallus.

Ad Galli cantum negat Chriſtum Petrus, 502.503
Ad Galli cantum ſingulis noctibus in genua procidebat D.Petrus, ac amarè flebat. 504
Gallus cuique eſt ſua Conſcientia. 503

Gazophylacium.

Gazophylacium quid? vnde dicatur? 601

Gehenna.

Gehennæ Etymon. 138

Genealogia.

In genealogia Chriſti à S. Matthæo recenſita tres teſſeradecades quid ſignificent. 54.55
In Genealogia Chriſti cur Ochozias, Ioas, & Amaſias omiſſi? 49.50. In eadem cur tres mulieres meretrices nominatæ? 49
Cur Genealogia Chriſti à S. Matthæo texitur per genealogiam Ioſeph. 50

Gelaſius.

Gelaſius puer Placentinus S. Opilium fraterculum ſuum in cubiculo orantem cum Angelorum multitudine inuenit. 362

Gemma.

Gemmæ cuius comparatur Chriſtus. 284

Generatio.

Generatio quid? 48

Geneſar.

Geneſar an idem quod Geraſa? 295

Genezareth.

Genezareth, id eſt, vrbs florida. 295

Gentilis.

Gentiles aliqui inimicos ſuos dilexerunt. 150

Genu.

Genuflexi an orarent Iudæi? 156

Gethſemani.

Gethſemani quid? 481
In Gethſemani cur noctu ſecedit Chriſtus? ibid.
Gethſemani Etymon. ibid.

Gladius.

Gladius D.Petri quo Malcho aurem abſcidit, an fuerit culter vel enſis? 491
Gladium qui acceperint, gladio peribunt. 491. 492

Glis.

Glires hyeme non comedunt. 102

Globus.

In Globos lucidos tranſmutanda beatorum corpora cenſuerunt Hæretici quidam. 283

Gloria.

Gloria Laboris filia. 329
Gloria ſequitur fugientem, ſequentem fugit. 69
Gloriæ octuplicis ſcala. 329
Gloria ſanctorum Epiſcoporum. 434

Gnome.

Gnomæ Humilitatis. 341

Gratis.

Gratis dare eſt ſummi momenti. Et Cur? 221

Godefridus.

Godefridus Bullonius primus Ieroſolymorum Rex coronâ regiâ coronari noluit. Cur? 519

Golgotha.

Golgotha quænam vox. 512. quid ſignificet? ibid.

Gordiana.

Gordiana amita S. Gregorij villicum ſuum accipiens in maritum inter laicas deputatur. 405

Gorgonia.

Gorgoniæ ſororis ſuæ maritum eiuſque excellentiam hoc vno titulo indicat & celebrat S. Gregorius Nazianzenus, quod Gorgoniæ fuerit vir & coniux. 52

Græcus.

Græcæ linguæ olim multus vſus Romæ. 562

Granum.

Granum ſinapis quid repræſentet? 278.279

Grabatus.

Grabatus quid, & vnde dicatur? 204
Grabatus moraliter quid? ibid.

Gratia.

Gratia Angelis data iuxta naturam. 451
Gratia creſcit per actus remiſſiores. 237

Gregorius magnus.

S. Gregorius ob ſuam in pauperes liberalitatem ſummum Eccleſiæ Pontificatum meruit & aſſecutus eſt. 156

S. Gregorio libros ſuos ſcribenti, viſus eſt Spiritus ſanctus ſpecie columbæ in aurem ſuggerere ea quæ ſcriberet. 97

S. Gregorius mortuum ab excommunicatione ſoluit. 316

S. Gregorius Angelo in ſpecie naufragi eleemoſynam iterum & tertiò petenti largam ſemper & ſcerò dans, ab eo publicum ſummúmque decus obtinere meruit. 155.156

S. Gregorij de tribus ſuis amitis exemplum. 405

Gregorius Nazianzenus.

S. Gregorius Nazianzenus imitatus S. Ioannem Baptiſtam in eremum ſeceſſit. 82

Gregorius Thaumaturgus.

S. Gregorius Thaumaturgus montem templi fabricam impedientem fide orando aliò tranſtulit. 334

S. Gregorius Thaumaturgus viſus eſt cum ſuo Diacono vt arbor. 589

Gulielmus.

S. Gulielmus Dux Aquitaniæ conuerſus à S. Bernardo, lorica ferrea carnem ſuam domabat. 83

Gratia.

Gratiam habent curandi Strumas Reges Franciæ & Angliæ. 182

H.

Haceldama.

HAceldama quale nomen? 509. quid ſignificet? ibid.

Hadrianus vide *Adrianus*.

Hæmorrhois.

Hæmorrhoidum morbo obnoxij Iudæi. 514

Hæmorrhoiſſa.

Hæmorrhoiſſam à profluuio ſanguinis curat Chriſtus. 577.578

Hæreditas.

Hæreditas vitæ æternæ. 372

Hæreſis.

Hæreſis Lutheri, Caluini, &c. ſimiles cimicibus, vi ui enim mordent, mortui fœtent. 132

Hæreſis Agnoëtarum, Chriſtum diem Iudicij ignoraſſe. 441.442

Hæreſes Baſilidis & Marcionis de Chriſto cruci ſubducto. 521

Hæreſis Cubicularia nuper in Hollandia exorta, reiicit omnia templa, & tantùm in cubiculo agit ſuæ ſectæ ſynaxes. 157

Hæreſis circa paupertatem Euangelicam. 196

Hæreticus.

Hæretici zizaniis expreſſi. 278

Qui Hæretici Euangeliorum auctoritatem in dubium reuocare auſi fuerint? 12

Hæretici plurimi Euangelia ſuis Commentariis temerarunt. ibid.

Hebræi.

Hebræi omnes maſculi ſingulis annis debebant ter adire templum. 78

Hebræi per verbum ſimplex ſignificant omnia compoſita. 86

Hebræorum mos, antecedentia & cauſas tacere, conſequentia & effectus narrare: aut vice verſâ. 22

S. Hedvvygis.

S Hedvvygis Duciſſa Poloniæ matertera S. Elizabethæ Reginæ Hungariæ quàm pia in pauperes, 341

Hemerobaptiſtæ.

Hemerobaptiſtæ quinam? 298

Henricus.

S. Henricus Imperator cum coniuge ſua Cunegunde intactum virginitatis florem ſeruauit. 57

Henricus II. Imperator pœnitens duriſſimis verberum plagis cæſus eſt à S. Annone Archiepiſcopo Colonienſi. 112

Henrici II. Angliæ Regis qui occaſionem dederat cædi S. Thomæ Cantuarienſis Epiſcopi mira pœnitentia. ibid.

Herba.

Herba, ſpica, frumentum moraliter quid ſignificent? 575

Hermiani.

Hermiani Hæretici ſuos non aquâ ſed igne baptizabant. 91

Hero.

Hero ſolo pane & aquâ viuens à Diabolo illuſus, ſe in puteum miſerè præcipitauit. 106

Herodes Aſcalonita.

Herodes Aſcalonita Infantium occiſor. 62

Herodes cur nato Chriſto turbatus eſt? 68.69

Herodes quo anno innocentes occiderit? 74. Cur ad biennium hoc infanticidium diſtulerit? 75.76

Herodes innocentes occidit circa feſtum Paſchæ. ibid.

Herodes obtinuit ab Auguſto facultatem tres ſuos filios occidendi, videlicet Alexandrum, Ariſtobulum & Antipatrum quos reipſa necauit. 75

Herodes parricida in pœnam infanticidij. 74

Herodis porcum ſe eſſe malle quàm filium dictabat Cæſar Auguſtus. 74

Herodes occidit etiam filium ſuum cum infantibus quos propter Chriſtum necari iuſſit. 75

Herodis Aſcalonitæ ambitio efferа. 69. Eiuſdem in ſuos crudelitas. ibid.

Herodes Meſſiæ nomen ambiens, magnificentiſſimum Iudæis templum inſtar Salomonis extruxit. 73

Herodes Aſcalonita concilium magnum Iudæorum quod *Sanedrim* dicebatur ſuſtulit, ac plures Phariſæos quod eum nollent Regem agnoſcere interemit. 76

Herodes inſtante ſibi morte iuſſit ſorori ſuæ Salomæ vt primores Iudæorum quos in carcerem coniecerat, occideret ſtatim vt animam exhalaſſet. Quo conſilio? 76

Herodes anno regni ſui 37. mortuus eſt. 78

Dei in Herodem infanticidam vindicta. 76

Herodis ſtirps deſiit in Archelao, cui ſucceſſere in Iudæa Præſides Romani. 78

Herodis regnum in quatuor tetrarchias diſſectum. ibid.

Quis cuique Tetrarchiæ præfuerit? ibid.

Filiorum Herodis Hiſtoria. ibid.

Herodes Antipas.

Herodes Antipas Aſcalonitæ filius, qui S. Ioannem Baptiſtam decollauit. 62

Herodes Antipas filius Herodis Aſcalonitæ Ioannem Baptiſtam decollauit, & Chriſtum alba veſte indutum illuſit. 78

Herodes Antipas ducendo Herodiadem vxorem fratris ſui tripliciter peccauit. 582

Herodes Antipas cur Ioannem in Iudæa prædicantem incarcerauit, cùm ipſe eſſet Rex Galilææ, non Iudææ? 111

Herodes Antipas decollari iubet S. Ioannem Baptiſtam. 581.582.583

Digitized by Google

Herodem Antipam fugiens Chriſtus ſecedit è Iudæa in Galilæam.Cur? 111

Herodi Antipæ Tetrarchæ Galilææ à Cæſare conceſſum fuit nomen Regis cum diademate cæteriſque regiis inſignibus. 78

Herodes Antipas filiam Aretæ Regis Arabiæ enniugem ſuam propter Herndiadem repudiauit, inde ab Areta ſocero ſuo bello impetitus & victus eſt. 289

Herodes Chriſtum alba veſte induſtum remittit ad Pilatum. 511

Herodes Agrippa.

Herodes Agrippæ fuêre duo eius nominis, pater & filius. 78

Agrippa Pater ſiue Senior Iacobum Apoſtolum interemit & S.Petrum in vincula conieeit. Agrippa filius ſiue iunior S.Pauli auditor fuit & Iudex. ibid.

Herodes Agrippa Aſcalonitæ nepos Iacobum Apoſtolum fratrem Ioannis occidit,& ab Angelo percuſſus interiit. 62

Herodes Agrippa Minor alterius Agrippæ filius D. Paulum vinctum cauſam ſuam perorantem coram ſe audiit. ibid.

Herodias.

Herodias S.Ioannis Baptiſtæ linguam acu diſcriminali perforauit? 583

Herodiadis filiæ ſaltatricis qualis mors. 584

Herodiani.

Herodiani quinam? 406

Herodiani Chriſtum interrogant an liceat tributum dare Cæſari. 406

Hieronymus.

S.Hieronymus non vertit Euangelium S. Matthæi, ſed correxit. 45

S.Hieronymus Celantiæ nobili matronæ piæ vitæ regulam aliquã flagitanti,Euangelium aſſignat. 6

S. Hilarion.

S. Hilarionis hæreditas erat Euangelium propria manu deſcriptum,quod moriens legauit Heſichio diſcipulo. 7

S.Hilarion cæcæ viſum reſtituit. 588

Hillel.

R. Hillel Phariſæorum Princeps paulo ante Chriſtum. 85

Hiſpanus.

Hiſpani ægri & moribundi pœnitentiam agebant induendo habitum Monaſticum, & tonſuram ſuſcipiendo, vnde ſi conualeſcerent in Monaſterio totã vitã degere debebant. 112

Hiſtoria.

Hiſtoria S.Ioannis Baptiſtæ ab Herode decollati 581

Hiſtoria belli Iudaici ac deſtructionis Ieroſolymitanæ. 431

Homo.

Homo ἄνθρωπος, vnde dicatur? 197

Homo eſt arbor inuerſa. 589

Hominis & Arboris nouem analogiæ. ibid.

Hominis facies cur S. Matthæo inter Euangeliſtas datur? 10

Plus eſt eſſe filium hominis & dici talem,quàm ſimpliciter hominem. 196

Honor.

Honor parentibus debitus tria continet. 298

Hora.

Horæ Paſſionis & reſurrectionis Chriſti. 547

Horoſcopus.

Horoſcopus Chriſti. 65

Hortus.

In Horto ſepelitur Chriſtus.542.Cur? ibid.

Hoſanna.

Hoſanna quid? 392. Eius Etymon. 392.393

Hoſius.

Hoſij Epiſcopi Cordubenſis Præſidis Conſilij Nicæni conſtantia. 315

Hoſpitium.

Hoſpitium non debent Apoſtoli mutare quatuor de cauſis. 224

Humanitas.

Humanitas Chriſti Calcei ſymbolo repræſentata. 90

Humiliare.

Qui ſe Humiliauerit exaltabitur. 418

Humilitas.

Humilitas eſt omnis Iuſtitia. 94

Humilitas eſt honor Chriſtiani. ibid.

Humilitas eſt via & aditus in cælum. 340

Ad Humilitatem tres Chriſti ſtimuli. ibid.

Humilitas eſt pauimentum domus ſpiritualis. 183

Humilitas cordis quæ? Eiuſque dignitas. 250

Humilitatis elogia. 340 341

Humilitas quàm Chriſto cara fuit. 251

Humilitas ſedes Pacis. ibid.

De Humilitate gnomæ. 341

Humilitas S.Franciſci Xauerij. 385

Hymnizare Hymnus.

Hymnizandi ritus in cœna Agni Paſchalis. 479

Hymnus Chriſti quis? ibid.

Hypocriſis.

Hypocriſis quàm pernicioſa. 155

Hypocrita.

Hypocrita eſt quaſi comœdus & hiſtrio. 155. eſt bicors & bilinguis. ibid.

I.

Iacob.

IAcob Patriarcham ex vtero matris ſanctificatum cenſet S.Ambroſius. 52

Iacobus.

Iacobus quid ſignificat? 218

Iacobus idem eſt quod *ſupplantator.* 114

Vter Iacobus Transfigurationi Chriſti præſens fuit, Maior, an Minor? 323

S. Iacobus Minor fuit auunculus Iacobi Maioris, fuit quippe frater Mariæ Salome matris S.Ioannis & S Iacobi Maioris. 287

S.Iacobum fratrem Domini in vtero ſanctificatum exiſtimant Hegeſipus & Epiphanius. 52

Iacobus Minor ſiue Alphæi, primus Ieroſolymorum Epiſcopus auctor Epiſtolæ Canonicæ,frater Chriſti dictus. 285

Iairus.

Iairi filia à morte ſuſcitatur. 210

Ieiunare.

Ieiunabant totos viginti dies totidemque noctes ſine cibo complures ex Monachis in Pontica ſolitudine degentibus. 101

Ieiunium.

Ieiunium diſcipulorum Ioannis. 207

Ieiunium & Orationis vis. 335

In Ieiunio vultus debet eſſe lætus & alacer ex Chriſti doctrina. 166

Ieiunij exempla in veteribus Chriſtianis, & cæteris. 102

Ieiunium quadraginta dierum ſine cibo quemdam ſeruaſſe S. Auguſtinus teſtatur. 102

Sic Symeon Stylites. ibid.

Ieiunium feriæ quartæ inter Chriſtianos vnde ortum? 463

Ieiunium Chriſti fuit ſupernaturale. 102.103
Multi per annos ieiuni ſine cibo vixerunt. 102
Ieiunij Quadrageſimalis cauſæ. 101.102
Ieiunium quadragenarium vrſæ & Serpentis. ibid.
Ieiunij quadragenarij Chriſti ſex cauſæ. 101

Ieremias.

Ieremias ſpeculum patientiæ & charitatis. 310. Hunc cum Elia rediturum ad prædicandum Iudæis quidam putarunt. ibid.

Ericho.

Iericho quantum diſtet à Ieroſolymis. 386
Iericho Etymon. 386

Ieruſalem.

Ieruſalem vocatur filia Sion, quare? 390
Ieruſalem Ælia vocata eſt ex cognomento Imperatoris Ælij Adriani. 443
Ieruſalem data gentibus. 432
Ieruſalem à Tito obſeſſa internis ſeditionibus, ac factionibus conſciſſa. 433
Ieruſalem à Romanis euerſa. 428

Ieſus.

Ieſus nomen proprium Verbi incarnati. 43
Ieſus eſt verum mentis balſamum. 73
Ieſum cur Iudæi cenſebant eſſe Eliam aut Ieremiam, vel vnum ex Prophetis? 310
Vide *Chriſtus.*

S. Ignatius Martyr.

S. Ignatij Epiſcopi Antiocheni in Martyrio alacritas, generoſitas, conſtantia. 130

S. Ignatius Loiola.

S. Ignatius Loiola rogantibus, quænam eſſet via ad perfectionem, reſpondit: Si multa & magna pro Chriſto patiamini. 130

Ignis.

Igne ſaliri quid? 592.593
Quo Igne Chriſtus baptizat? 91
Igne ſuos baptizabant Hermiani & Seleuciani Hæretici. 91
Ignis Aruernum Ciuitatem exurens Euangelio extinctus. a

Ignis Inferni.

Ignis Inferni quo pacto Dæmones cruciet? 458
Ignis Inferni acerbitas. 459.460
Ignis gehennæ ſiue Inferni, qualis? 457.458
Ignis gehennæ idem numero durat inæternum. 92

Illuſus.

Illuſus à Iudæis in Paſſione Chriſtus: Cur? 500. quinquies in tribus horis. ibid.

Imago.

Imaginis Chriſti quanta vis? 577

Impius.

Impius abuti poteſt gratia miraculorum & quomodo. 182

Implere.

Implere omnem Iuſtitiam quid? 93.94

Iniuria.

Iniuriarum obliuiſci, magnanimi eſt. 148

Inconſtans.

Inconſtans ſimilis eſt arenæ. 184

Indi.

Indi herbam cocam ore geſtantes duodenos dies durant in fame & ſiti. 103
Indi ad Gangis fontes ex ſolo halitu & odore pomorum & florum viuere teſtatur Plinius. 102

Infidelitas.

Infidelitas & idololatria dicuntur adulterium in ſcriptura.. 164

Innocentes.

Innocentes ab Herode propter Chriſtum occiſi. 74. 75. quo anno & quo menſe. ibid. Cur eorum cædes ad biennium dilata? 75. qua arte? 75
Inocentium ab Herode occiſorum numerus. 76
In Innocentium infanticidio mira Dei Prouidentia. 76
Innocentes pueruli propter Chriſtum occiſi ſunt Martyres. ibid.
Innocentes hi ſunt quaſi Agni Paſchales. 76. & flores Martyrum. 77

Infantia.

Infantiam humilitatis magiſtram, innocentiæ regulam, manſuetudinis formam amat Chriſtus. ibid.

Infans.

Infantium prima vox ſit pia. 396
Infantium vox prima Deum ſonat. ibid.
Infantes cum cæteris comparebunt in finali Iudicio. 455
Infantes ab Herode cur à bimatu occiſi? 74
Vide *Innocentes.*

Infernus.

Infernus quantum diſtat à ſuperficie terræ? 192
Inferni Ignis qualis? 457.458. Quomodo Dæmones cruciet? 458
Inferni ignis non conſumit nec incinerat corpora damnatorum, ſed idem numero à Deo conſeruatur. 92
Infernalis gehennæ atrocitas. 459.460

Ingratitudo.

Ingratitudo maximè in quatuor peccatis. 354
Ingratitudo hominum; cauſa triſtitiæ Chriſti in horto. 483

Inimici.

Inimicorum dilectio. 528
Inimicos diligere iubebat etiam lex vetus. 149
Inimicos diligere quanta ſit perfectio? 151
Inimicorum dilectio præcipitur. 149
Inimicorum dilectionis nouem gradus. 150
Inimicos dilexêre aliqui Gentiles. ibid.

Inſenſibilia.

Inſenſibilia ſentiunt Creatorem. 200

Inſigne.

Inſignia Chriſti Regalia. 519

Inſtitutum.

Inſtitutum ſancti Franciſci vnde hauſtum. 223

Inſuperabile.

Tria Inſuperabilia: Deus, Angelus, Philoſophus. 183

Intellectus.

Intellectus eſt illud animæ, quod oculus corpori. 167

Intentio.

Intentio eſt oculus mentis. 168

Interpres.

Qui Interpretes Euangeliorum excellant, & in quo? 12

Interrogatio.

Interrogatio Diſcipulorum Chriſti: *Quando hæc erunt?* 428

Inuidia.

Inuidia Phariſæorum ob miracula Chriſti. 258

Inuitati.

Inuitatorum ad nuptias parabola explicatur. 403. 404.

Ioannes.

Ioannes idem eſt quod *Gratia Dei.* 114

S. Ioannes Baptiſta.

S. Ioannes Baptiſta ob infanticidium Herodis cùm eſſet bimulus fugit in deſertum. 75.82
S. Ioannis Baptiſtæ pueri curam in deſerto ſuſcepit Angelus eius matre mortua. 82

Ioannes

Ioannes non dubitauit Chriſtum eſſe Meſſiam ſed dubitantes diſcipulos inſtrui vult à Chriſto. 239

S. Ioannes Baptiſta cur vixit in deſerto? 82

S. Ioannis Baptiſtæ ſpelunca. 82. Verſa eſt in Eccleſiam. ibid.

S. Ioannes Baptiſta Princeps Monachorum & Eremitarum. 82

Ioannes Baptiſta cur baptizauit? 92

S. Ioannis Baptiſtæ qualis Baptiſmus? 85. In quo à Chriſti baptiſmo differens. ibid.

Ioannes an à Chriſto baptizatus fuerit? 93

Ioannes cur arundo vento agitata & quid ſignificet arundo. 240

Ioannes neque manducans neque bibens quomodo? 245.

S. Ioannis Baptiſtæ veſtis erat cilicium. 83

S. Ioannis Baptiſtæ qualis cibus? 84

Ioannes pluſquam Propheta. Cur? 241

Ioannes omnium Sanctorum veteris teſtamenti maximus. 242

Ioannes Lucifer Euangelij. 244

Ioannes eſt Elias. Cur? ibid.

S. Ioannis Baptiſtæ ab Herode decollati hiſtoria. 581

Ioannes à carcere mittit diſcipulos ſuos ad Chriſtum. 239

S. Ioannes Baptiſta præſciuit ſuam necem. 582

S. Ioannes Baptiſta quandonam occiſus? 583

S. Ioannis Baptiſtæ linguam perforauit Herodias. ibid.

S. Ioannes Baptiſta fuit verè Martyr. 582

S. Ioannis baptiſtæ ſeptem laureæ. 583

S. Ioannes Euangeliſta.

S. Ioannes Euangeliſta cur per Aquilam ſignatur? 10

S. Ioannes Euangeliſta ſolus ex Euangeliſtis narrat geſta anni primi Prædicationis Chriſti. 111. 113

S. Ioannes Euangeliſta S. Eduardum Angliæ Regem in cælum euocat. 57

S. Ioannes Chryſoſtomus.

S. Ioannes Chryſoſtomus, dum ordinatur, albâ columbâ in caput eius deuolante honoratur. 97

S. Ioannes Patriarcha Alexandrinus Eleemoſynarius dictus, quò plus dabat pauperibus, eo plus à Deo recipiebat. 291

S. Ioannes Eleemoſynarius.

S. Ioannes Eleemoſynarius Miſſam celebrans hanc interrumpit vt Chriſto ſibi offenſo reconcilietur. 139

. Ioannes Eleemoſynarius, Patriarcha Alexandrinus omnibus petentibus largas dabat eleemoſynas, ac quò plus dabat, eò plus recipiebat. 149

Ioannes Calybita.

S. Ioannes Calybita librum vnum Euangelij pro ſuo cenſu habuit. 7

Ioannes Abbas.

Ioannes Abbas ægrotus à S. Ioanne Baptiſta ſanatus cum pacto, vt eius ſpeluncam incoleret. 82

Ioannem Abbatem aluit Deus ſolâ Euchariſtia quam die Dominica ſumebat. 104.105

Ioannes Fernandez.

Ioannes Fernandez ſocij S. Franciſci Xauerij patientia ac contumeliarum fortis tolerantia multos Iapones Chriſto peperit. 146

Ioannes Leydanus.

Ioannes Leydanus Rex Anabaptiſtarum occupato Monaſterio vrbe Veſtphaliæ ibi ſe Chriſtum Regem conſtituit, ac 12. Apoſtolos creauit, quos in vicinas vrbes mitteret, &c. tandem in crate viminea ex apice turris ſuſpenſus, ab auibus, muſcis & veſpis corroſus interiit anno 1536. 434

Iona.

Iona quid ſignificet? 311

Ionas

Ionæ & Chriſti Antitheſis. 266

Iordanis.

Iordanis Etymon. 84

Iordanis origo in vrbe Cæſarea Philippi. 309

Iordanis eſt duorum riuulorum confluxus ſcilicet Ior, & Dan qui hunc fluuium iuncti conſtituunt. ibid.

Iordanis aquæ valde turbidæ ſed ſalubres. 95

Iordanis aqua à Chriſti Baptiſmo donum incorruptionis accepit. ibid.

Ioſeph Patriarcha.

Ioſeph à fratribus venditus, fuit figura Chriſti venditi. 467

Ioſeph Sponſus B. Virginis.

S. Ioſeph an in vtero matris ſanctificatus? 52

S. Ioſephi & B. Virginis verum fuit matrimonium. 56

Cur Ioſepho deſponſata B. Virgo? 55.56

S. Ioſeph cur B. Virginem dimittere voluit? 58.59

Cur per S. Ioſeph Chriſti genealogiam texit S Matthæus? 50. Potius quam per Mariæ genealogiam. 51

Per Ioſeph Chriſtus ſucceſſit in Regnum Iuda? ibid.

Ioſeph iure & verè vocatur Pater Chriſti. ibid.

S. Ioſeph magis fuit Pater Chriſti quàm Pater adoptans ſit Pater Filij adoptati. ibid.

S. Ioſeph habuit quaſi Patris authoritatem in Chriſtum. ibid.

An S. Ioſeph comitatus fuerit B. Virginem dum mox à Chriſti conceptione viſitauit S. Elizabetham? 59

S. Ioſeph miniſterium in Chriſtum quale, quàm excellens? 52

S. Ioſeph virtus, ſanctitas eminens, dotes eximiæ. ibid.

S. Ioſeph in ætate matura, non iuuenili nec ſenili B. Virginem duxit in ſponſam. ibid.

S. Ioſeph mortuus eſt ante Chriſti Paſſionem. ibid.

S. Ioſeph in morte Chriſti inter cæteros Patriarchas reſurrexit. ibid.

S. Ioſeph præ omnibus ſanctis ad ſanctitatem B. Virginis acceſſit. ibid.

S. Ioſepho qualis honor debeatur? 51

S. Ioſephi dignitas quanta? 52

Ioſeph ab Arimathia.

Ioſeph ab Arimathia petiit à Pilato corpus Chriſti. 541

Ioſeph ab Arimathia quiſnam. ibid.

De Ioſepho Arimathæo mira ſcribit S. Gregorius Turonenſis. ibid.

Ioſe.

Ioſeph ſiue Ioſes vnus è 72. Chriſti diſcipulis, cum Matthia ad Apoſtolatum combinatus cùm ſors cecidit ſuper Matthiam, frater Chriſti dictus in Euangelio. 285

Flauius Ioſephus.

Flauius Ioſephus in eo fuit errore, voluntatem malam merè internam non eſſe ſupplicio dignam. 141

Ira.

Ira eſt cos fortitudinis. 136

Ira quandonam ſit peccatum, quando verò non? ibid.

Ira aliqua laudabilis. 136
Ira an Chriſto competebat? 571
Iſaac.
Iſaac Abbas temerè iudicans ab Angelo arguitur 175
Iſrael.
An in Iſraël fuerint ſolùm duodecim tribus. 370
Iudæa.
Iudææ regnum Chriſto iure debitum. 511
Iudæi.
Iudæi vnguentis odoratis ſæpe vtebantur, more Arabum, Perſarum, Syrorum, aliorúmque Orientalium. 464
An Iudæi orarent ſtantes, an verò genuflexi? 156
Iudæi an iuſtè Romanis ſubiecti? 407
Iudæi in Chriſtum occlamant inſtanter: crucifigatur. 515
Iudæi cum Scripturas de occidendo Chriſto impleuerint, an peccarint eum crucifigendo? 483
Iudæi in vindictam necis Chriſti, ſecundum quoſdam auctores, patiuntur hæmorrhoides ſiue fluxum ſanguinis, ideóque ſunt pallidi: an hoc certum? 514
Iudæi in die Paraſceues an ſanguinis fluxum patiantur, toróque corpore expalleſcant? ibid.
Iudæi morbo hæmorrhoidum obnoxij. ibid.
Iudæorum maſculi an naſcantur dexterâ manu ſanguine plenâ ac capiti innixâ? ibid.
Iudæorum clades ob Chriſtum occiſum. 432
Iudæorum tres ſectæ, nimirum Phariſæi, Eſſeni & Sadducæi. 85
Iudæi pecuniâ corrumpunt milites Chriſti Reſurrectionis teſtes vt diſcipulos Chriſti corpus furatos eſſe teſtarentur. 554
Iudæis ius necis à Romanis ademptum eſt. 507
Iudæorum quanta clades in deſtructione Ieroſolymitana per Titum. 432.433
Iudæi omnes è Iudæa exularunt edicto Adriani Imperatoris. 433
Iudæi à Deo impediti fuerunt reſtaurare templum poſt eius vltimam deſtructionem. ibid.
S. Iudas.
S. Iudas frater Iacobi Minoris Auctor Epiſtolæ Canonicæ, frater Chriſti dictus in Euangelio. 286
Iudas Iſcariotes.
Iudas Iſcariotes cur electus in Apoſtolum? 219
Iudam Chriſti proditorem ſua perdidit auaritia. 508
Iudas Chriſti proditor decimam partem pretij vnguenti Magdalenæ in Chriſtum effuſi, recepit à Principibus Sacerdotum dum Chriſtum eis vendidit. 467
Iudæ Chriſtum prodentis vecors ſtultitia. 488
Iudas Euchariſtiam num ſumpſerit? 470
Iudæ proditionem in cœnaculo detegit Chriſtus. 470 471
Iudam proditorem ſuum oſculatus eſt Chriſtus. Cur? 489
Iudas pœnitentia ductus refert 30. argenteos Principibus Sacerdotum, ſe peccaſſe in vendendo Ieſum confitens. 507
Iudas malè deſperans laqueo ſe ſuſpendit. 508
Iudas an ex ficu ſe ſuſpenderit. ibid.
Iudicium.
Iudicij Tribunal apud Hebræos quale? 137
Iudicium pro condemnatione, pœna capitali, & morte ſumitur. 136
Iudicium Dei diſtrictum poſt hanc vitam. 140
Iudicium extremum.
In die Iudicij crux parebit in cælo: Cur? 438
Iudicium Chriſti ventilabro figuratur. 91
Iudicium extremum non ſtatim eſt futurum poſt ſolis & lunæ obſcurationem & alia ſigna præuia, ſed poſtea aliquod quietis & pacis tempus dabit Deus. 442
Iudicium extremum an in momento peragendum? 455.456
Iudicium extremum an noctu fiet? 448
Iudicium finale prædicitur à Chriſto. 437. 438. 439
Iudicij dies, dicitur dies antonomaſticè. 181
Iudicij diem futurum anno Domini 1666. nouus quidam calculator, veriùs ioculator vt aſſeruerit? 441
Iudicium temerarium.
Iudicium temerarium quodnam? 174
Iudicij temerarij exemplum inſigne. ibid.
Iugum.
Iugum Chriſti ſuaue, quare? 251
Iugum Chriſti ſimile pennis auium. 252
S. Iulianus.
S. Iulianus & Baſiliſſa Coniuges Virgines. 57
Iulianus Apoſtata.
Iulianus Apoſtata Chriſtum per contemptum vocabat Galilæum & Nazarenum. 80
Iulius Cæſar.
Iulius Cæſar, quòd puer malè præcinctus eſſet, cauendus dicitur à Sylla. 84
Iulius Cæſar nil obliuiſci ſolebat niſi iniurias. 148
Iuniperus.
Iunipero arbori maledicit S. Franciſcus. Quare? 397
B. Iuniperus.
B. Iuniperus S. Franciſci ſocius probra excipiebat quaſi gemmas Chriſti. 148
Iurare.
Iurare Chriſtiano num liceat? 143. Negant Hæretici. ibid. & 144
Iurare licitum eſſe Chriſtianis, eſt de fide. ibid.
Iurare per ſanctos licitum. 145
Non Iurare omnino cur Chriſtus vetuerit, & quo ſenſu? 143.144
Quomodo & quando Iurandum? ibid.
Non iuratur in Paradiſo. 144
Iurare recuſat Clinias etiam ad tria talenta, hoc eſt octodecim aureorum millia lucranda. 144
Iuramentum.
Iuramentum homini libero pro tormento ſit. ibid.
Iuramentum ſolenne per Sacroſancta Euangelia, ea manu tangendo. 2
Iuramenta Dei an ſint propriè Iuramenta? 144
Iuramenta per ſanctos idololatriæ damnant Hæretici, ſed Hæreticè. 145
De Iuramento errores Scribarum. 143
Iuſtificare.
Iuſtificare difficilius quàm creare. 204
Iuſtitia.
Iuſtitia ima, media, ſumma. 94
Iuſtitiam eſurire & ſitire, quid? 125
Iuſtitiæ rigor poſt hanc vitam. 140
Iuſtus.
Iuſtus deſiderat ſemper fieri iuſtior. 125
Iuſti ſaturitas in cælo quænam? 126

L.

Labor.
LAbor parit gloriam. 329

Lacrymæ.
Lacrymæ D. Petri. 505
Lactantius.
Lactantij ſententia de igne gehennæ. 459
Lætitia.
Lætitia perfecta in quo ſita? 130
Lætitia ſpiritualis optimum contra tentationes remedium. 110
Lampas.
Lampades & tædæ in nuptiis. 447
Lampades ſymbolum Martyrij. 449
Lapis.
Lapides quidam igniferi dicti Pyriboli inter quos maſculas & fœmina reperitur, ex iiſque iunctis ignis egreditur. 141
Ex Lapidibus poſt diluuium formatos homines (durum genus) fabulantur Poëtæ. 89
Lapidibus comparantur Phariſæi & Sadducæi. 89
Lapis & Populus Græcis idem nomen. 89
Lapis Chriſti ſepulchrum obſtruit. 548
Latro.
Latro à latendo dictus. 395
Latronis varia Etyma. 395
Latrones duo cum Chriſto crucifixi. 519
Latro cum Chriſto crucifixus ipſi conuiciatur. 531
An Latronum cum Chriſto crucifixorum vterque Chriſto improperarit. 531
Latro bonus cum Chriſto reſurrexit. 539
Lauare.
Lauabant olim manus ante orationem non modò ſacerdotes, ſed etiam fideles omnes. 301
Lauat manus Pilatus more Iudæico, Chriſtum condemnaturus. 514
S. Laurentius.
S. Laurentius fuit granum ſinapis. 280
S. Laurentius Iuſtinianus.
S. Laurentij Iuſtiniani primi Venetorum Patriarchæ vltima verba. 448
S. Laurentij Iuſtiniani morituri oratio. 303
Lauretana domus.
Lauretanæ domus tranſlatio. 398
Legio.
Legio nomen militiæ Romanorum. 492
Legio quot milites olim contineret? 492
Lemures.
Lemures & Lares ioculares ſunt Dæmones, minus validi, minùs pertinaces, minùs maligni. 335
Lena.
Lena & Polygami mithellati per publica ciuitatis loca vt derideantur, efferuntor. 59
Leo.
Leo cur figurat S. Marcum? 10
Lepra.
Lepra quantus morbus? 186
Leproſus.
Leproſus quomodo dicitur in Ciuitate curatus? 186
Leproſum cur per tactum ſanauerit Chriſtus? 187
In Leproſi forma Chriſtus apparet. 188
Leui.
Leui cur vocetur S. Matthæus à SS. Luca & Marco? 569
Lex.
Legem implere Chriſtus quomodo venerit? 133. 134
Lex Talionis apud Hebræos. 145
Lex Moſaica.
Legis Moſaicæ & Euangelij Antitheſes. 3.4.5.6.7
Lex vetus fuit vmbra, Euangelium veritas. 4
Lex erat nuntia timoris, Euangelium verò amoris. 4
Lex onus graue: Euangelium, leue. 5
Lex data fuit ſolis Iudæis, Euangelium omnibus gentibus. 5
Legis imperfectiones & defectus ſuppleuit Chriſtus. 136
Lex vetus iuſſit hoſtes diligi. 149
Libellus.
Libelli tres ſub nomine S. Sixti Pontificis editi, huic falsò tribuuntur cum ſint cuiuſdam Pelagiani. 365
Liber.
Liber aliquando idem quod Catalogus. 48
Libertas.
Quomodo Libertas non repugnet præſcientiæ Dei? 20
Ligare.
Ligandi & ſoluendi Poteſtas triplex. 350
Lilium.
Lilia pulchriora Salomonis veſte. Cur? 171
Lilia Regum veſtis. 170.171
Lilia ſymbolum gloriæ cæleſtis. 171
Litera.
Literarum metatheſes ſeu tranſpoſitiones variæ. 572
Litera L ſæpe mutatur in R. 148. Exempla habes ibidem.
Literam Hebræam צ *tſade* Latini efferunt per ſ, *Zain* vero per z. 79
Literalis ſenſus Parabolæ alicuius non eſt is quem voces primâ facie oſtendunt, ſed qui per res vocibus ſignificatas deſignatur. 23
Locuſta.
Locuſtæ, eſca S. Ioannis Baptiſtæ quænam? 84
Locuſtis veſcebantur Orientales & Libyæ populi. 84
Locuſta cibus erat Iudæis in Lege *Leuitic.* 11. permiſſus. 84
Locuſta vilis eſt cibus, temperantiæ paupertatis & pœnitentiæ index. 84
Lotio.
Lotiones crebræ apud Phariſæos. 297
Lotionum Phariſaïcarum ritus. 298
S. Lucas.
S. Lucas cur Vitulo denotatur? 10
Lucerna.
Lucerna quid? 133
Lucernæ comparantur Apoſtoli. 133
Lucernæ ſymbolum martyrij. 449
S. Lucia.
S. Luciæ Conſtantia. 228
Lucifer.
Lucifer tentauit Chriſtum in deſerto. 101. & Adamum. ibid.
Luctus.
Luctus qui inter Beatitudines à Chriſto locatur, quis? 124
S. Ludouicus.
S. Ludouici Regis Franciæ mira in pauperes pietas. 457
Lugentes.
Lugentes Beati, quinam? 123.124
Luna.
Luna dominatur humidis, iiſque qui humido & debili ſunt cerebro. 115
In Luna an ſint opacæ ciuitates, vaſtæque regiones & terræ, quas incolant homines dicti Lunares? 114
Lunatici.
Lunatici quinam? 115
Lunatici ſunt inconſtantes. 115
Lunatici à Chriſto ſanati miraculum. 332
Lunatici qui, & vnde? 332

Lunatici

Digitized by Google

Lunatici ſunt carnales. 335

S. Lutgarda.

S.Lutgardam Deus aluit ſine cibo. 104

Lutherus.

Lutherus Turcæ non eſſe reſiſtendum, quod ipſe ſit flagellum Dei inſerebat ſtolidè. 161

Lycurgus.

Lycurgus Lacedæmonum Rex Iuuenem,à quo oculo fuerat orbatus puniendus ſuſcipiens,illum optimè inſtituit ac probis moribus inſtruxit. 150

S.Lydvvina.

S.Lydvvina Hollanda cum ipſa eſſet inops, ſtudioſè tamen egenis ſuccurrebat. 291

M

S. Macarius.

S. MAcarius ad luctum ſanctum inuitat. 125

Macedonius.

Macedonius ſenex inter Nouitios(id ipſomet humilitatis ſtudio petente)relegatus. 148

Magdalena.

Magdalena Chriſtum vngit. 464

Magdalenam contra Iudam & alios de ſua Chriſti vnctione obmurmurantes defendit Chriſtus. 465. 466

S. Magdalenam pauit Deus ſolo cantu Angelico ſepties per diem repetito. 105

Magedan.

Magedan quid? 306

Magedan non eſt Medan, nec Mageddo. 306

Magnanimitas.

Magnanimitatis eſt omnes res huius vitæ aduerſas æquè ac proſperas quaſi infra ſe poſitas deſpicere. 146

Magnanimitas Chriſti coram iniquis Iudicibus ſuis. 497

Magnanimus.

Magnanimus ignominiam hominum contemnit.148

Magnanimi eſt iniuriarum,obliuiſci. 148

Magi.

Magi quinam Chriſtum infantem adorauêre?62. 63

Magi quomodo ex ſtella viſa cognouerunt natum eſſe Chriſtum. 65

Tres Magos fuiſſe Reges communis eſt fidelium vox & ſenſus. 67

Magorum vnus fuit niger ſiue Æthiops. 63

Magos fuiſſe Perſas multi cenſent 63. Alij fuiſſe Chaldæos. ibid.alij Meſopotamios,alij Indos opinantur, ibid. Verius eſt fuiſſe Arabes. ibid.

Magi ex oraculo Balaam cognouerunt in ſtella Chriſtum. 66. vt & ex Sibylla Erythræa. ibid.

Quo die Magi venêre in Bethleem , Chriſtum adoraturi? 63

Magorum trium nomina. 64

Magi terna munera ſinguli obtulêre, videlicet quiſque eorum Chriſto obtulit aurum , thus & myrrham. 64.71

Magi fuêre Prædicatores & Martyres. 64

Magi quamnam domum intraſſe dicuntur vt ibi Chriſtum adorarent? 70

Magi quâ linguâ cum B. Virgine locuti ſunt? 70

Magi an Latriâ Chriſtum vt Deum adorarint? 70

Magi feriâ ſextâ Chriſtum adorarunt ,eique ſua munera obtulerunt. 71

Magorum corpora Conſtantinopolim , exinde Mediolanum demum Coloniam tranſlata ſunt. 64

Mahomet.

Mahomet quo artificio Regem ſe à populo ſalutari curauerit? 97

Mahomet Impoſtor columbam cicurauit & aſſueſecit vt aduolaret ad aurem ſuam , ponendo in aure grana quæ colligeret , vt hac ratione populo perſuaderet ſibi familiarem eſſe Spiritum ſanctum, & dictare ſibi Alcoranum. 97

Mahomet fuit Epilepticus, inde Epilepticos venerantur Turcæ. 333

Mahometis ſecta cœpit anno Chriſti. 591

Maieſtas.

Maieſtas Chriſti in extremo iudicio. 454

Malchus.

Malchus, cui D. Petrus auriculam amputauit, an fuerit ad Chriſtum conuerſus? 491.492

Malum.

A malo eſt quid in Euangelio? 145

Mammona.

Mammonæ Etymon. 168

Mandatum.

Mandatum magnum in lege quodnam? 411.412

Mania.

Mania ex melancholia in Plenilunio : ex pituita verò in Nouilunio. 333

Manichæi.

Manichæi Hæretici alios homines naturâ ſuâ eſſe bonos , alios malos, duaſque rerum naturas , vnam bonam, malam alteram dogmatizabant. 180

Manipulus.

Manipulus 25. milites continebat. 492

Manus.

Manus eſt organum organorum. 362

Manuum lotio olim ante Orationem. 301

Per Manum dextram in Euangelio quid ſignificetur? 142

Manus arida ſanatur à Chriſto. 256

Manſuetudo.

Manſuetudine nihil violentius. 124

Ad Manſuetudinem media. 124

Manſuetudinis Natura. 251

Manſuetudo quæ beata dicitur, quænam? 123. Eius quinque ſunt gradus. ibid.

Manſuetudinis elogia. 123

Manſuetudo Chriſti in Iudam proditorem. 489

Manſuetudo Imperatorum quorumdam. 361

Marcellinus Pontifex.

S. Marcellinum Pontificem iudicare non præſumit Concilium Sinueſſenſe. 349

Marcellinus Rauennæ Epiſcopus.

S. Marcellinus columbæ indicio Rauennæ Epiſcopus deſignatus eſt anno Domini 230. 97

Marcion.

Marcion hæreticè aſſerebat Chriſtum dum ad mortem duceretur oculos Iudæorum ita perſtrinxiſſe, vt relicto Simone Cyrenæo euaſerit, Simonemque pro Chriſto crucifixerint Iudæi. 521

Marcus.

Marcus quaſi Martius. 559

Marcus Hebraïcè idem eſt quod limatus , fricatus, expolitus. 559

Marcus Latinè eſt malleus. 559

S.Marcus.

S. Marcus cuias& qualis fuerit? 560

S. Marcus fuit Diſcipulus & Interpres ſancti Petri. 559

S. Marcus qua lingua Euangelium ſuum ſcripſerit, an Latinè , an Græcè? 561

S. Marcus cur Leonis facie exprimitur? 10

S. Marcus an fuerit auctor Syriacæ verſionis. 45

S. Marcus S. Matthæi eſt abbreuiator & ſubinde Interpres. 21

Digitized by Google

S. Marcus quo anno Euangelium ſuum ſcripſerit. 560
S. Marci corpus Alexandriâ à Mercatoribus tranſlatum eſt Venetias anno Domini. 827. vbi ſumma religione colitur. 560
S. Marci Euangelij Autographum Venetüs ſeruatur. 561.
S. Marcus per Hebraiſmum ſæpe verbum ponit pro ſuppoſito. 22
S. Marcus in Euangelio ſuo totus rei narrandæ intendit, nec ordinem rei geſtæ curat. 562
S. Marcus fuit Eſſæorum inſtitutor qui primi fuêre Religioſi & Religioſorum omnium Prototypi. 560

SS. Marcus & Marcellianus.

SS. Marci & Marcelliani fratrum & Martyrum in tormentis alacritas. 126

Mare.

Maris Galilææ latitudo eſt ſex milliarium, longitudo verò ſedecim. 293
Maris obedientia nobis imitanda. 200

Margarita.

Margarita in ſua concha Verbum diuinum in carne repræſentat. 283
Margaritæ pretioſæ Chriſtus, B. Virgo, Religio, Charitas &c. aſſimilantur. ibid.
Margaritæ pretioſæ comparatur Euangelium. ibid.

Maria Virgo Deipara.

Maria ſignificat Doctricem, Magiſtram ſiue Ductricem maris. 67
B. Virgo nata eſt in Nazareth. 78
B. Virgo cur Ioſepho deſponſata? 55.56
B. Virginis cum S. Ioſepho verum fuit matrimonium. 56
Mariæ & Ioſephi familia erat cælum terrenum. 57
B. Virgo effectiuè concurrit ad generationem Chriſti. 58
B. Virgo magis eſt Mater Chriſti quàm ſint aliæ matres ſuorum filiorum. 53
Matris Dei dignitas. ibid.
B. Virginis in Chriſti Paſſione quantus dolor? 540
B. Virgo eſt ſtella maris. 67

Maria.

Tres Marias, ſorores ſiue conſobrinas B. Virginis cenſet Baronius, nempe Mariam Alphæi, Mariam Cleophæ, & Mariam Salome. 286
Mariæ ſedent contra Chriſti Sepulchrum. 543

Maria Alphæi.

Maria Alphæi & Maria Cleophæ eſt eadem. 286
Maria Alphæi ſiue Cleophæ fuit Mater Iacobi, Ioſeph, Simonis & Iudæ. 286

Maria Salome.

Maria Salome & Mater filiorum Zebedæi eadem. 286.

S. Maria Ægyptiaca.

S. Mariam Ægyptiacam ferè per 47. annos aluit Deus in deſerto ſine cibo terreſtri paſcens eam lacrymis & gaudiis cæleſtibus. 105

Maria Ogniacenſis.

S. Mariam Ogniacenſem Deus aluit ſine cibo. 104

Maritima vrbes.

Maritimæ vrbes ob colluuiem vndique affluentis turbæ, & ob merces, opeſque, multis ſcatent vitiis. 111

Martellus.

Martelli cognomen datum Carolo Caroli Magni auo ob fortitudinem bellicam. 559
Carolus Martellus auus Caroli Magni oblato ſibi Franciæ Regno reſpondit nolle ſe Regem eſſe, ſed velle Regibus imperare. 381

S. Martianus.

Martianus accepto in manus ſacro Euangelio Eccleſiam S. Anaſtaſiæ ab incendio ſeruauit. 2

S. Martinus.

S. Martino apparet Chriſtus dimidio chlamydis quod in forma pauperis ab illo in eleemoſynam acceperat indutus, coram Angelis ſuis S. Martini heroicam libertatem celebrans. 155
S. Martinus manſuetudinem Chriſti erga Iudam proditorem imitatur in Britium ſuum calumniatorem. 489
S. Martinus aiebat, decere Chriſtianum in cinere mori. 83

Martyrium.

Martyrium eſt baptiſma. 130
Martyrium eſt Confeſſio Chriſti. 233
Martyrium dat gratiam ex opere operato. 76
Martyrij Elogia. 234

Martyr.

Martyr quilibet eſſe poteſt, quomodo? 227
Martyrum tres claſſes. 76
Martyres quidam tortoribus gratias agebant. 148
Martyrum hoſpites fiunt Martyres. 237
Martyrum quorumdam Conſtantia. 232
Martyrum omnium tormenta in cruce ſenſit Chriſtus. 528
Maſculi omnes Hebræi ter ſingulis annis debebant venire in Templum. 78

Mater.

Mater quædam Romana ad filij quem mortuum credebat conſpectum, præ gaudio moritur. 345

Mater filiorum Zebedæi.

Mater filiorum Zebedæi dum pro filiis rogat, excuſanda. 381

Maternitas.

Maternitatis Dei dignitas. 53

Matrimonium.

Matrimonium inſolubile. Ratio à priori. 357.358.359
Matrimonium quoad forum ſoluitur per adulterium coniugis, non verò quoad vinculum. 358
Matrimonium verum fuit inter Ioſeph & B. Virginem. 56
Matrimonij Virginalis tres effectus. 56
Matrimonium Virginale Matris Dei, verum, licitum, ſanctum. 56

Matthæus.

Matthæi Etymon. 46
S. Matthæus primus Euangelium ſcripſit. 44. Qua linguâ? ibid. Quo tempore? 45
Matthæi conuerſio, & eius modus. 206
S. Matthæus Euangeliſtas in quibus præcellat? 46
S. Matthæus cur per vultum Hominis ſignificatur? 10
SS. Matthæus Marcus & Lucas ſilent geſta anni primi Prædicationis Chriſti, quæ narrat ſolus Ioannes. 111.113
S. Matthæus doctrinæ & verbis Chriſti ad mores hominum rectè formandos idoneis fusè ordinatéque recenſendis maximè inſiſtit. 21
S. Matthæi Euangelium Hebræum à quo conuerſum in Græcum? 45
S. Matthæus prædicauit in citeriori Æthiopia, mortuúſque dicitur in Ciuitate Luah. 11
S. Matthæus Æthiopiæ Apoſtolus & Virginitatis victima. 46
S. Matthæus apparet S. Brigidæ. 46
Matthæi nomen quid ſignificet. 218

Mauri.

Mauri numerát annos ab ortu ſectæ Mahometicæ. 11

Maxilla.

Maxillam alteram præbentium, alterâ percuſsâ, exempla. 147

Maxilla patientiæ ſymbolum. 146

S. Mechtildis.

S. Mechtildis viſio. 252

Mel.

Mel nouum, vinum vetus, optima. 295

Mel ex ficu conficiunt apes. 440

Mel Ericæum quod? 84

Mel ſylueſtre quod cibus erat S. Ioannis Baptiſtæ, quodnam? ibid.

Melanchton.

Philippus Melanchton lateronem habuit Euangelij Codicem. 8

Mens.

Mentis oculus eſt intentio. 168

Menſura.

Menſura peccatorum quæ? 422

Mentha.

Mentha herba boni odoris, calida & ſapida. 420

Merces.

Merces ſupponit meritum. 130

Merces Prophetæ, quid ſit? 236

Mereri.

Merendi tempus morte clauditur. 449

Meritum.

Maius Meritum facit non labor maior, ſed gratia. 375

Meſſis.

Meſſis Eccleſiæ quid? 214

Metatheſis.

Metatheſes literarum variæ. 572

Metemphicoſis.

Metemphycoſis Pythagoræ. 581

Metus.

Metus Gehennæ eſt magnus ſtimulus ad vnitatem. 232

Metu tyrannorum lex Dei non violanda. ibid.

Mica.

Micæ poſt comeſtionem colligendæ. 305

Micæ in Margaritas conuerſæ. 305

Micas panum ſe colligere in viſu videt S. Franciſcus. 305

Exemplum cuiuſdam Monachi micas poſt menſam non colligentis. 305

Michael.

Michaëlis Etymon. 343

Miles.

Milites Cuſtodes ſepulchri & Reſurrectionis Chriſti teſtes à Iudæis pecuniâ corrumpuntur vt Diſcipulos Chriſti corpus furatos eſſe ipſis dormientibus teſtarentur. 554

Mina.

Mina ſiue Mna quid? 451

Minæ Etymon. 451

Mina Attica, Romana, Hebræa: quid? 451

Mina.

Minæ Euangelicæ. 31.32

Minimum Minimus.

Minima præcepta quænam? 134.135

Minimus in Regno cælorum, quid? 135

Miniſter.

Miniſtri vocantur Prælati Ordinis S. Franciſci. 385

Minor.

Minor in cælo maior eſt Ioanne adhuc viatore. 242

Minutum.

Minuta duo quæ vidua vna pauper miſit in gazophylacium, quid? 601

Miraculum.

Miracula Chriſti ordine temporis quo patrata ſunt, ſigillatim digeſta. 32.33

Miracula virtutes dicuntur. 181

Miraculum ſignum eſt certum veritatis non ſanctitatis propriæ. ibid.

Miraculum quinque panum & duorum piſcium è quibus quinque millia virorum ſatiauit Chriſtus. 291.292

Miraculum ſeptem panum multiplicatorum. 305

Quatuor Miracula Chriſti in Horto dum à Iudæis capitur 490

Miracula per Euangelium patrata. 2

Miraculum continuum in Ordine S. Franciſci. 122

Miracula ſubinde à malis fiunt. 181

Miraculorum gratiâ abuti poteſt impius, & quomodo? ibid.

Miſericordia.

Miſericordia eſt ſumma ſed pia vſura. 126.127

Miſericordiæ ſex gradus. 126

Miſericordiam volo & non ſacrificium. quomodo intelligendum? 207

Miſericors.

Miſericordes præ aliis cælo adiudicantur: Cur? 456

Miſſa.

In Miſſa olim vſus erat vt ante ſanctam communionem Chriſtiani darent ſibi mutuo oſculum ſanctum quaſi reconciliationis & vnionis ſymbolum: cuius loco iam datur oſculanda pacis tabella. 139

Mitis.

Mites ſunt beati; quinam? 123. Mitium quinque gradus. ibid.

Mites dicuntur Domini terræ, *quoniam ipſi poſſidebunt terram*: quamnam? 123.124

Mna.

Mna quid? 451

Mnæ Etymon. ibid.

Vide *Mina.*

Modus.

Modus flagellationis Chriſti S Birgittæ reuelatus. 516

Modus duplex ſanctificandi Deum infinitè. 159

Mola.

Mola aſinaria quid? 342

Moloch.

Moloch idolo filios ſuos immolabant & concremabant parentes ad ſonitum tympani in Tophet, ſeu in valle filij Ennom. 238

Momus.

Momus optabat homini pectus feneſtratum. Cur? 155

Monachus.

Monachus accinctis lumbis iugiter incedat. 84

Monachi prima virtus eſt contemnere & contemni. 135

Monachorum elogia. 118

Monachus qui micas poſt comeſtionem non ſolebat colligere in morte terretur. 305

Monachus quidam moriens, draconi ad deuorandum traditus precibus fratrum liberatur. 405

Mons.

Mons Chriſti quis? 117

Cur in illum aſcendit Chriſtus? ibid.

Mons Diaboli quis, & vbi ſitus? 107

Mons Victorialis quis? 66

Mons tentationis ſymbolum. 334

S. Montanus.

S. Montanus eiuſque ſocij Diſcipuli S. Cypriani, per viſionem lucernarum, martyrij omen à Deo accêpere. 449

Monumentum.

Monumenta aperta in morte Chriſti. 538

In Monumento nouo cur ponitur Chriſtus? 542

Moralis.

Moralis.
Moralis Philo ſophiæ primum principium. 177
Morbus.
Morbi milites Dei. 190
Morbi ex peccato ſæpius prouenîunt. 203
Mors.
Mors vocatur ſomnus? Cur. 212
Mors claudit prorſus tempus merendi. 449
Mors ex nimio gaudio. 345
Mortis metum quâ arte Dæmon à peccatoribus. atceat? 441.443
In Morte Chriſti monumenta aperta ſunt. 583
Mortuus.
In Mortuos qualis Papæ poteſtas. 316
Mortuum ab excommunicatione ſoluit S.Gregorius. 316.
Mortuis & rei mortuæ vacare myſticè quid? 198.
In voce *Mortui* alludit Chriſtus. 197
Mos.
Mos pueris benedicendi. 361
Mos ſepeliendi apud Hebræos 542
Mos & opinio veterum in vigilia Epiphaniæ. 95
Moſes.
Moſes in Transfiguratione Chriſti apparet, cum Elia. 327. Cur? ibid.
An in propria perſona? 328
Moſem in vtero matris ſanctificatum autumat S. Ephrem. 52
Moſen cur porius in quæſtione Sadducæorum citat Chriſtus quàm alium è Prophetis? 410
Motus.
Motus primi an ſint peccata? 141
Mulier.
Mulieres Ieroſolymitanæ ſuper Chriſto ad mortem eunte lamentatæ ſunt. 521
Mulieres cum Deipara Chriſto crucifixo adſtantes quænam? 540
Mulier malum infidelibus neceſſarium, fidelibus liberum. 359
Multiplicatio.
Multiplicantur panes à Chriſto ad cibandam turbam. 291.292.305.
Vide *panis*.
Mundus.
Mundus quantùm ſit duraturus? 441
Mundus totus cum Deo comparatus, punctū eſt. 110
Mundus tribus fulcitur. 255
Munus.
Sine munere Parthorum Reges nemo ſalutare poterat. 70
Murmur.
Murmur eorum qui prius ad vineam vocati ſunt. 378.
Myrrha.
Myrrhæ ſymbola. 71

N

Nardus.
NArdus quid? 605
Natus.
Nati in die Paraſceues & maſculus ſeptimus gratiâ curandi an polleant? 182
Nauis.
Nauis Eccleſiæ Chriſti. 114
Nazareth.
Nazareth vrbs Galilææ inferioris. 111
In Nazareth conceptus & educatus eſt Chriſtus. 80
Nazareth vrbs deſcribitur. 78. eſt Ciuitas Galilææ, vrbi Capharnaum ſubiacens. 78. In ea B. Virgo nata eſt. 78
Nazarenus.
Nazarenus cur & à quo Propheta dictus ſit Chriſtus? 78.
Nazaræi & Nazareni Etymon. 79. An ſcribatur per ʒ an per ſ. 79.80
Nazaræus voto an fuerit Chriſtus? 79
Nazareni nomen illuſtre. 80
Nazareni cognomen Chriſto primi dederunt Dæmones. 80
Nazarenus idem quod Samaritanus, id eſt, cuſtos. 80.
Vox *Nazarenus* quomodo ſcribatur Hebraicè in titulo Crucis Chriſti? 79.80
Negare.
Negat Chriſtum Petrus. 501.502.503. quoties? 501
Negligentia.
Negligentia & incuria Prælatorum per ſomnum exprimitur. 277
Nequam.
Nequam vnde dicatur? 281
Neſcio.
Neſcio vos quid? 450
S. Nicolaus.
S.Nicolaus Myrenſis Epiſcopus dono accepit Euangeliorum codicem auro gemmiſque ornatum à Conſtantino magno. 2
S.Nicolaum in vtero matris ſanctificatum ſuſpicatur S.Antonius. 52
S. Nicolaus Tolentinas.
S.Nicolai Tolentinatis auſteritas, ac lætus fêlixque obitus. 453
Nilus.
Nili aquæ in vinum verſæ. 95
Noë.
Noë oſſa Adami in arcam religiosè ſuſcepit ac poſt diluuium illa inter filios diſtribuit. 522
Noël.
Noël à Gallis, in Natalitiis Chriſti decantatum, quid & vnde? 60
Noel eſt nomen contractum ex voce Emmanuel. 311
Nomen.
Nomen Dei tripliciter ſumi poteſt. 158
Nominis Petri immutatio & ſignificatio. 217
Noſcere.
Noſcere & non noſcere in Deo quid? 182
Nouiſſimus.
Nouiſſimi primi, & primi nouiſſimi. 372
Nouitius.
Nouitij in fide & Religione leniter tractandi. 208
Nouitij in fide & Religione primò tentari ſolent gulâ & ſtimulis carnis, quibus ſuperatis ſuccedit tentatio vanæ gloriæ. 105
Nox.
Nox in quot vigilias diuidebatur? 292.293
Nubere.
Nubere quid? 409
Nubes.
Nubes obumbrans in Transfiguratione Chriſti, ad quid? 329.330
In Nubibus cæli deſcendet Chriſtus ad iudicium finale. Cur? 439
Nubes eſt velum Dei. 330
Numerus.
Numerus integer in Scriptura ſæpe exprimitur, etiamſi aliquid deſit aut ſuperſit. 22

Numerus definitus pro indefinito in Scriptura poſitus. 22
Numeri omnes ab vnitare ad quaternarium ſi ſimul addantur faciunt denarium, Inde quaternarius eſt deoarij omnium perfectiſſimi cauſa, baſis & fons. 10.
Numerus quaternarius primus ſolidi naturam oſtendit. 10
Numerus 40. ſanus & ſanctus. 102
Numeri 42. varia ſymbola. 54.55
Numeri 77. Myſteria. 352

Nummularius.

Nummularij quinam? 453

Nuptiæ.

Nuptiarum ad quas multi fuêre inuitati parabola. 403.

Nuptialis veſtis.

Nuptialis veſtis quænam? 405

O

Obcæcatio.

Obcæcatio populi partim Deo partim ipſi populo rtribuitur, quâ ratione? 274

Obedientia.

Obedientia maris à nobis imitanda. 200

Obedire.

Obedire prius oportet vt poſſis imperare. 190
Obediendum eſt malis Prælatis iuſta præcipientibus. 416.

Obliuio.

Obliuio propoſiti & promiſſionis factæ, cauſa lapſus S.Petri. 504

Obſtinati.

Obſtinati porcis & canibus ſimiles. 176
Obſtinati oon corripiendi. 176. Niſi ad aliorum boonum. ibid.

Oculus.

Oculus mentis eſt intentio. 168
Oculi ſunt in amore duces. 141
Per Oculum dextrum in Euangelio quid ſignificatur? 142
Quod Oculus eſt corpori hoc intellectus eſt animæ. 167.
Oculos ſibi eruit virgo quædam, miſitque amaſio ſe perſequenti, eo quòd oculis eius caperetur. 142.

Oleum.

Oleum charitatis ſunt bona opera. 449

Olim.

Olim multa credebantur quæ ounc falſa eſſe deprehenſa ſunt. 86

Opilius.

S.Opilius puer Placentinus. 362

Opera.

Opera neceſſaria ad ſalutem. 181
Opera bona ſunt ſemina æternitaris. 71
Opera bona quomodo occultanda, & ſimul oſtendenda? 133
Opera miſericordiæ corporalia ex ſenteotia Chriſti iudicis in finali iudicio eliciuntur. 457

Operarij.

Operariorum in vinea Parabola. 374

Opes.

Opes ſunt ſpinæ, quare? & fallaces etiam. 276

S.Opportuna.

S. Opportunæ Abbatiſſæ morienti obuiam procedunt SS.Cæcilia & Lucia. 449.450

Oraculum.

Oracula & Prophetiæ Chriſti eo ordine quo ab ipſo per ſe vel ſuos editæ ſunt diſpoſitæ. 34.35.36.

Orare.

Cur Oret Eccleſia publicè cùm Chriſtus ſecretam orationem commendet? 157
Orant Chriſtiani genibus flexis, exceptis Dominicis & tempore Paſchali. 156. Cur? ibid.

Oratio.

Oratio corporis & animæ cibus. 102
Orationi decem virtutes neceſſariæ. 303
Oratio eſt animæ transfiguratio. 326.327
Orationis anima eſt pius orantis affectus. 157
Ante Orationem olim non ſolùm Sacerdotes ſed & fideles omnes manus lauabant. 301
Oratio Iudæorum fiebat genibus flexis. 156
Oratioois ſymbolum, catena aurea è cœlo emiſſa cum hoc lemmate: Ad ſidera ſic trahimur. 161.
Orationis & ieiunij vis. 335
Oratio Chriſti in horto. 487

Oratio Dominica.

Oratio Dominica explicatur. 157.158.159.160.161.162.163.164.
Orationis Dominicæ Paraphraſis à S.Franciſco concinnata. 165.166

Ordo.

Ordo geſtorum & miraculorum Chriſti. Vide Chronotaxin. 13.14.15.&c.
Ordo comprehenſioois Chriſti in horto Olmeti. 489.493.
Ordinem temporis in recenſendis Chriſti dictis & factis ſæpe non ſeruant Euangeliſtæ. 19
Ordo duodecim Apoſtolorum. 218
Quo Ordine temporis ſcripſerunt quatuor Euangeliſtæ? 10.11

Ordo Religioſus ſiue militaris.

Ordinis Franciſcani fundamentum eſt Paupertas Euangelica. 195
Ordo Stellæ militaris à Roberto Franciæ Rege ſub annum Chriſti 1022. inſtitutus in honorem B. Virginis ipſo eius Natiuitatis die. 65
A Ludouico XI. in Ordinem S.Michaëlis commutatus. 65

Oriens.

Ad Orientem verſi orare ſolent Chriſtiani. 517
Orientis filij quinam? 63

Origenes.

Origenes ſe caſtrans an rectè fecerit? 361
Origenes putauit erroneè pœnas inferni oon fore perpetuas ſed poſt magnum Platonis annum (quo omnia renouabuntur) finiendas. 92
Origenem qui ſe caſtrauit pudicitiæ cauſa damnauit Eccleſia. 142

Os.

Os loquitur ex abundantia cordis. 262

Oſculum.

Oſculum erat olim ſalutandi ritus. 489
Oſculo & complexu ſalutabant Græci & Romani vt & primi Chriſtiani. 150
Oſculum Iudæ dedit Chriſtus cum caperetur tribos de cauſis. 489

S.Otho.

S.Otho Minorita graui alapâ à Priocipe Saraceno percuſſus alteram maxillam præbuit. 147

Otioſum verbum.

Otioſum verbum quid? 262
Otioſum verbum malum eſt ob multas rationes. 263

Otioſi verbi remedia. 264
Otioſi verbi auctor Diabolus. ibid.

Ouina veſtis.

Ouina veſtis in Scriptura quænam? 179

Ouis.

Ouis centeſimæ in deſerto errantis parabola. 344. 345

Ouum.

Oua gallinæ ſalubria & medica. 424

P.

Pacifici.

PAcifici quinam? 127.
Pacificorum tres gradus. ibid.

Palæſtini.

Palæſtinis & Syris familiare eſt vti parabolis. 23
Palæſtinis cæteriſque Orientalibus familiare fuit diebus feſtis & lætis vngi faciémque lauare & polire: Ad quid? 166

Palamon.

Palamonis mira auſteritas. 523

Palea.

Paleis comparantur impij & damnati. 91

Pallium.

Pallium eſt veſtis extima; Tunica verò veſtis interior. 147

Pan.

Pan magnus mortuus eſt, vox apud Pachis Inſulam audita in morte Chriſti. 538
Pan eſt Chriſtus: Quare? ibid.

Panis.

Panes Propoſitionis quinam & ad quid? 255
Panes Propoſitionis in Neceſſitate poterant comedi à Laicis. ibid.
Panis ſuperſubſtantialis quiſnam? 162.163
Panes multiplicantur à Chriſto ad cibandam turbam. 291.292
Panes à Chriſto multiplicati erant ſapidiſſimi. 291

Panum multiplicatio.

Multiplicatio quinque panum & duorum piſcium. 291. An in hac multiplicatione Deus aliquid creârit? ibid.
Panes ſeptem miraculosè à Chriſto multiplicati ſunt dona Dei ſeptem. 305
Panibus ſeptem, ſeptem Dei Miſericordiæ figurantur. ibid.
De Panibus à Chriſto multiplicatis plus ſuperfuit, quàm initio allatum fuerit. 292
Panis datus pauperibus non minuitur ſed augetur. 291

Papa.

Papa vnde dicitur Beatiſſimus Pater? 311
Papa an corripiendus? 349

Parabola.

Parabolæ Euangelicæ omnes ordine hiſtorico diſpoſitæ. 39.40
Parabolæ, Apologi & Fabulæ alicuius tres ſunt partes, ſcilicet προμύθιον μῦθος, ἐπιμύθιον. 23
In Parabolis æquè ac in ſimilitudinibus non omnia ſunt ſimilia nec applicanda rei ſignificatæ. ibid.
In Parabolæ applicatione finis & ſcopus Parabolæ maximè ſpectandus eſt. ibid.
In Parabolis multis præter id ad quod primo & principaliter Chriſtus intendit, ſecundario myſteria aliqua inſinuare voluit quaſi ſenſu Tropologico vel Allegorico. 24
Parabolæ duplices; aliæ ſimiles, aliæ diſſimiles. ibid.
In Parabolis ſæpe non perſonæ perſonis, nec partes Parabolæ partibus rei ſignificatæ, ſed tota Parabola toti rei aut ſententiæ comparatur. 23
Parabolæ apud Palæſtinos & Syros frequentes. ibid.
Parabolis obſcuris & ambiguis vtitur Chriſtus coram naſutis & criticis quales erant Scribæ & Phariſæi. ibid.
Parabola zizaniorum. 278. 279. Explicatur. 281. 282
Parabola ouis centeſimæ errantis in deſerto. 344. 345
Parabola Patrisfamilias conducentis operarios in vineam ſuam. 374
Parabola duorum filiorum, quorum primus initio nolens obedire Patri, mox pœnitens obediuit, alter verò dixit ſe obediturum poſtea non obediuit. 399
Parabola vineæ plantatæ, torcularis, turris, &c. 400
Parabola Regis ad nuptias filij ſui inuitantis. 403. 404
Parabola decem Virginum quarum quinque fatuæ, quinque prudentes. 447.448
Parabola talentorum ſeruis creditorum. 450

Paradiſus.

In Paradiſo non iuratur. 144

Paradoxa.

Paradoxa Euangelica. 37.38.39
Paradoxa B. Ægidij ſocij S. Franciſci de ſpirituali ſui abnegatione. 319

Paralyſis.

Paralyſis quid? 189
Paralyſis & Acediæ Analogiæ. 205

Paralyticus.

Paralytico cur prius peccata dimittuntur quam ſanetur? 203

Paraphraſis.

Paraphraſis Orationis Dominicæ à S. Franciſco concinnata. 165

Paraſceue.

Paraſceue quid? 543. Eius Etymon. ibid.
In die Paraſceues nati quibus gratiis gaudeant? 182

Parens.

Parentibus debitus honor tria continet, nempe reuerentiam, obedientiam, & beneficentiam. 298

Paropſis.

Paropſis quid? 420

Paruulus.

Paruulos Chriſtus amat ob quinque eorum dotes. 362
Paruuli aderunt in Iudicio extremo. 455
Sicut Paruulos fore eos qui intraturi ſunt in Regnum cælorum, cur Chriſtus iubet? 340
Paruulus ille quem Chriſtus aduocauit, & ſtatuit in medio, &c. an fuerit S. Martialis. 339.340

Paſcha.

Paſchæ Etymon. 463
Paſcha ſuum quo die celebrarit Chriſtus ante mortem? 468
Paſcha non poterat immolari niſi in Ieruſalem. 469

Paſſer.

Paſſeres ſunt imitandi in eo quod viuunt ſine vitæ cura. 233

Paſſio.

Paſſio Chriſti eſt exemplar omnis martyrij. 146
In Paſſione Chriſti tria notanda. 488
Paſſionem ſuam vt calicem melleum amplectitur Chriſtus. 493

An Paſſionis Chriſti inſtrumenta, vt Columna, flagella, ſpinea corona, claui, lancea, ſpongia, &c. apparebunt in aëre in die finalis iudicij? 438

Paſtor.

Paſtor quatuor virtutibus Cardinalibus conſtare debet; vt ſal quatuor elementis. 132
Paſtor, Præceptor, & Prætor ſunt ſal Reipublicæ. 131
Qualis Paſtor, talis populus. 131
Paſtoris Abbatis ſalubre monitum. 175

Pater.

An ſolus Pater cæleſtis ſciat conſummationis ſeculi diem non verò filius? Quo ſenſu? 441
Pater noſter &c. Diſcipulos ſuos docet Chriſtus. 157. 158. 159. &c.

Pathos.

Vehemens Chriſti Pathos. 424

Pati.

Pati propter Iuſtitiam quid? 128
Pati propter Iuſtitiam beatum ob tres cauſas. 129
Pati pro Chriſto eſt ſumma beatitudo. 130

Patiens.

Patiens non reſiſtens malo, non ab illo vincitur, ſed illud vincit. 146

Patientia.

Patientia quàm efficax. ibid.
Patientiam docuêre etiam Gentiles Philoſophi & verbis & factis. 148
Patientia Religioſi cuiuſdam mira. 147

Patria.

Omne ſolum forti Patria eſt. 73

Paucitas.

Paucitatis ſaluandorum ſymbola. 179

S. Paula.

S. Paula armamentarium Euangelij. 7
S. Paulæ aſpera & auſtera vita. 113

S. Paulinus.

S. Paulinus ſeipſum pro filio viduæ vendit ac in ſeruitutem tradit. 45

S. Paulus.

S. Paulus docuit Angelos, Principatus & Poteſtates Euangelium Chriſti. 8

Pauper.

Pauper eſt mundi dominus. 122
Pauperes triplices, 1. ſolo cenſu: 2. ſenſu & ſpiritu: 3. cenſu & ſpiritu. 119
Pauperibus dare conſulit Chriſtus. 366
Pauperes ſpiritu quinam? 119.120
Pauperum Oeconomus eſt Deus. 122

Paupertas.

Paupertas Euangelica commendatur. 195
Paupertatis Euangelicæ eſſentia in quo ſita eſt. 196
Paupertas eſt portus tranquillus, palæſtra & gymnaſium ſapientiæ. 121
Paupertas ſpiritus an ſit præceptum vel ſolùm conſilium Euangelicum. 120. Quot eius gradus & ſpecies. ibid.
Paupertas ſpiritus myſtica quorumdam contemplantium nimis ſubtilis. 120
Paupertas eſt via ad perfectionem. 364. Quamobrem? 365
Paupertas Euangelica fundamentum ordinis Franciſcani. 195
Paupertatis ſpiritus tres gradus. 120
Paupertas ſpiritus oritur ex Humilitate & opum contemptu. 119
Paupertati ſpiritus primum locum inter Beatitudines cur aſſignat Chriſtus? 121
Paupertatis Dux Chriſtus, aſſeclæ ſunt omnes Apoſtoli. 121. Item SS. Patres, & omnes primi Chriſtiani. ibid.
Paupertatem mirè commendat S. Franciſcus. 121. 122

Pax.

Pax repulſa redit & quomodo? 225

Peccans.

Peccanti quoties dimittendum. 351

Peccator.

Peccator Chriſtum Redemptorem ſuum quaſi reum mortis iterum facit. 498
Peccatores aliqui nec in hoc nec in futuro ſeculo abſoluuntur. 260
Peccatores diſtincti à Publicanis. 107

Peccatum.

Peccatum magis Deo repugnat quam nihil. 204
Peccatum aliud veniale, aliud mortale. 138
Peccatum mortale meretur pœnam infinitam. Cur? 459
Peccatum mortale eſt debitum infinitum. 352. Cur? ibid.
Peccatum mortale eſt quaſi Chriſticidium & Deicidium. Cur? 87
Peccatum mortale infinitam quamdam in ſe malitiam continet quia eſt offenſa Dei qui eſt infinitus & immenſus. 87
Peccati mortalis tanta eſt malitia vt ſi omnes homines & omnes Angeli omnia tormenta gehennæ per totam æternitatem paterentur, nunquam pro vno peccato mortali dignam pœnitentiam & ſatisfactionem Deo offerrent. 87. 88
Peccata dimittit Deus irreuocabiliter. 353
Peccatum in ſpiritum ſanctum non remittetur, id eſt, vix & tarò. 261
Peccata in ſpiritum ſanctum ſunt ſex. ibid.
Peccati & excommunicationis Analogiæ. 350
Peccatorum menſura certa. 422
Peccatum quod pœnitentia non deletur mox ſuo pondere ad aliud trahit. 502

Pecunia.

Pecunia triplex. 221
Pecunia Græcorum vnde? 208
Deæ Pecuniæ ſe Gentiles commendabant. 166

Pelagia.

S. Pelagia Antiochena virgo quindecim annorum cum ſua matre & ſororibus, inſilit in flumen ne violaretur. 107

Pentecoſte.

In Pentecoſte omnia myſteria Chriſti & Chriſtianiſmi adimpleta fuêre, vnde tunc lex noua obligare cœpit, lex vetus verò obligare deſiit. 98

Peregrinus Philoſophus.

Peregrini Philoſophi Chriſtianum ſe fingentis dolus. 371

Perfectio.

Perfectio quænam ſit præcepti? 150. 151. quænam conſilij? 151
Perfectionis Euangelicæ radix eſt voluntaria paupertas & humilitas. 119.120
Perfectio Patris cæleſtis quomodo nobis ſit imitanda. 151.152
Modus ad Perfectionem cito perueniendi. 152

Perfectus.

Perfectus omnia relinquere debet. 365. Cur? ibid.

Pericles.

Pericles tota die à quodam probris exceptus, eumdem veſpere cum lumine domum deduxit. 148

Digitized by Google

Permutare.

Permutare rem ſacram cum re ſacra non eſt Simonia. 221.

S. Perpetua.

S. Perpetua videt ſcalam auream ſed vndique circumſeptam cultris & gladiis per quam in cælum ſcandendum eſt. 178

Perſecutio.

Perſecutio acuit fideles & Religioſos. 129

Perſecutio magna à cognatis. ibid.

Perſeuerantia.

Perſeuerantia in finem, virtutis conſummatio. ibid.

Petite.

Petite, quærite, pulſate an differant? 176

Petitio.

Petitio matris filiorum Zebedæi pro filiis. 380. 381

Petra.

Petra in qua Chriſtus in horto inſtante ſua paſſione flexit genua, quaſi mollis cera ceſſit, ac genuum Chriſti impreſſa veſtigia excepit, teſte Bedâ. 484

Petræ ſciſſæ in morte Chriſti. 537

Petronilla.

Petronillæ filiæ ſancti Petri deceſſus. 193

Petrus.

D. Petrus iubente Chriſto ambulat ſuper aquas. 294

S. Petrus pro cæteris Apoſtolis vtpote ſapientior & feruentior reſpondet Chriſto interroganti quid de ſe ſentirent Apoſtoli. 310

S. Petrus an primus Chriſtum eſſe Deum confeſſus fuerit? 311

D. Petrus neſcit quid petat in Tabore. 329

S. Petrus à Chriſto vocatur Satanas quo ſenſu? 317

S. Petri gladius, quem in Malchum ſtrinxit, an fuerit culter, an verò enſis? 491

D. Petrus an bene fecerit ſtringendo gladium in horto dum ad Chriſtum capiendum accederent turbæ? 492

D. Petrus Chriſtum à Iudæis captum à longè ſequitur. 495

D. Petrus an in Paſſione Chriſti fidem perdiderit? 479

S. Petri negatio.

D. Petrus ab Ancilla Pontificis quomodo agnitus? 501

D. Petrus ter negat Chriſtum. 501. 502. 503

D. Petrum ſexies Chriſtum negaſſe ait Dionyſius Carthuſianus. 501

S. Petri triplex in negatione Chriſti peccatum. 470

D. Petrus an fidem in Paſſione Chriſti perdiderit? 502

D. Petrus cur adeò grauiter labi vt Chriſtum negaret, permiſſus eſt. ibid.

S. Petri pœnitentia.

D. Petrus ſolo vnico Chriſti aſpectu ad pœnitentiam adducitur. 503

D. Petri poſt Chriſti negationem lacrymæ. ibid.

D. Petrus poſt Chriſtum negatum ſingulis noctibus ad Galli cantum in genua procidebat, ac amaras fundebat lacrymas, & peccati iam remiſſi veniam à Chriſto iterum flagitabat. 504

D. Petri auſtera per totam ſuam vitam pœnitentia de Chriſto negato. ibid.

Petri Primatus.

S. Petro datæ claues regni cælorum non Eccleſiæ. 315

S. Petrus eſt petra & baſis Eccleſiæ. 312. 313. 314

S. Petri primatus. 217

Poteſtas ligandi Sancto Petro data quintuplex. 315. 316

S. Petri, Pater, Vxor, Domus.

S. Petri pater vocabatur Ioannes, eraſi Ionas. 311

S. Petri vxor quo nomine & qua morte defuncta? 193

Petri domus vbinam eſſet? ibid.

S. Petrus Bracarenſ. Epiſcopus.

S. Petrus primus Bracarenſis Epiſcopus an fuerit idem cum Samuele filio Vriæ? 581

S. Petrus Martyr.

S. Petrus Martyr Ordinis Prædicatorum Chriſto crucifixo de falſis in eum accuſationibus conquerens, quod reſponſum accepit? 533

Petrus Damian.

B. Petrus Damiani vocat Cardinalem Hildebrandum ſuum ſanctum Satanam: quare? 318

Phariſæi.

Phariſæi qui, & vnde dicti? 85

Phariſæi certiorem legalium rituum notitiam profitebantur. ibid.

Phariſæi quædam at non omnia fato tribuebant. 85

Phariſæorum crebræ lotiones. 297

Phariſæorum Magiſtri & Principes paulò ante Chriſtum fuêre R. Hillel & Sammai. 85

Phariſæorum tria peccata in ædificandis Prophetarum ſepulchris. 421

Phariſæi ſignum de cælo petunt à Chriſto. Cur? 307

Phariſæi Baptiſtæ dicti. Quamobrem? 298

Phariſæi hypocritæ cur ad baptiſmum S. Ioannis Baptiſtæ cum cæteris confluebant? 85

Phariſæos & Sadducæos lapidibus comparat S. Ioannes Baptiſta. 89

Phariſæi in multis ſimiles viperis. 86

A Phariſæorum fermento cauendum monet Chriſtus. 308. 309

Philippicus Dalerus.

Philippicus dalerus eſt vna vncia argenti. 467

Philippus.

Philippi Etymon. 208

Philippus Apoſtolus dicitur eſſe is qui petiit licentiam ſepeliendi Patrem. 197

S. Philippus cur præ cæteris à Chriſto interrogatus: *Vnde ememus panes vt manducent hi?* 290

Philippus Nerius.

S. Philippus Nerius cuique cubiculum ſuum patere volebat, vt cuilibet liberum ad ſe qualibet hora daret aditum, dicebâtque ſeruum Dei debere eſſe omnium horarum hominem. 149

Philippus Melancthon.

Philippus Melancthon latronem habebat Euangelij Codicem. 8

Philoſophia.

Philoſophiæ Moralis principium primum. 177

Philoſophi.

Philoſophorum quorumdam Gentilium Patientia.

Phocion.

Phocion damnatus ad mortem, iamque occidendus, filio ſuo vt iniuriarum ſibi ab Athenienſibus illatarum obliuiſceretur, mandauit. 150

Phœnix.

Phœnicem vnam eſſe in mundo quæ ſeipſam reſuſcitet, fabuloſum eſt. 86

Phylacteria.

Phylacteria quid ſignificent, & vnde dicantur? 416

Pigritia.

Pigritia eſt quædam Paralyſis. 205

Pilatus.

Pilato Chriſtus iudicandus traditur à Iudæorum Concilio. 507

Pilatus inſtat ad liberandum Chriſtum. 512

Pilatus Chriſtum condemnaturus prius ſuas manus lauat. 514

Digitized by Google

Pilatus Chriſtum morti adiudicat. 517
Pilatus de Chriſto à ſe condemnato ſcribit Romam. ibid.
Pilatus an ad fidem Chriſti per vxorem conuerſus? 513
Pilatus in exilium Viennam in Gallia miſſus ſeipſum occidit. ibid.
Pilatus Chriſtianus à Tertulliano & S. Auguſtino dictus quo ſenſu? ibid.

Pilati vxor.

Pilati vxor conatur liberare Chriſtum. 512

Pinnaculum.

Pinnaculum quid? 105.106
Pinnaculum Templi quodnam? ibid.

Piſcatores.

Per piſcatores conuertit Chriſtus Imperatores, Oratores & omnes mundi Principes. 114

Piſcis.

Piſcis Chriſtus. ibid.

Pœnitentia.

Pœnitentia, quaſi pœnæ tenentia. 82
Pœnitentia tria munia complectitur, ſcilicet, dolorem, nouam vitam, & caſtigationem peccatorum. 83
Pœnitentiæ deſcriptiones ex Climaco. 88
Pœnitentia non eſt tantum morum emendatio, ſed & vitæ vitioſæ per dolorem deteſtatio & caſtigatio. 82
Pœnitentia digna quæ? 87

Pœnitentiarij.

Pœnitentiarij Romæ virgas manu geſtant. Cur? 112

Pompa.

Pompa Chriſti Regis qualis? 390
Quamobrem? 391

Pompeius.

Pompeius Ieroſolymam cepit, eámque cum Iudæa Romanis ſubiecit. 407

Pomum.

Pomum porrigit Dæmon, vt ſuſcepiat paradiſum. 321

Pontifex.

Pontificis tituli. 313

Pontifices Iudæorum.

Pontifices Chriſtum in cruce irrident. 531

Pont. Pilatus.

Pontius Pilatus quintus Iudææ Præſes Chriſtum crucifixit. 78
Vide *Pilatus.*

Populus.

Populus quam mutabilis & ingratus. 397

Porta.

Porta cæli anguſta. 177.178
Porta inferi quidnam? 314

Poſtæ.

Poſtæ, Gallicè *les Poſtes*, hoc eſt veredarij dicuntur quaſi *poſiti*, collocatique in certis locis. 148

Potens.

Potens eſt qui dominatur iræ & animæ ſuo. 417

Poteſtas.

Poteſtas excellentiæ Chriſti in remittendo peccata in quatuor conſiſtit. 204
Poteſtas ligandi & ſoluendi Prælatis à Chriſto conceſſa. 349
Poteſtas Pontificis in defunctos. 316

Potus.

Potus qualis Chriſto in monte Caluariæ oblatus. 523

Præceptum.

Præcepta Euangelio propria nec in Lege veteri expreſſa quænam, & quot? 26.27
Præcepta & Conſilia Euangelica ſeorſim data Apoſtolis à Chriſto. 28.29
Præcepta Euangelica citra neceſſitatē ſubinde fiunt conſilia, vt & Conſilia in neceſſitate tranſeunt in præcepta. 25
Præcepta minima legis quænam. 134.135
Præceptum de non poſſidendo, temporale fuit. 222. fuit tamen perpetuum quoad ſubſtantiam. ibid.
Præceptum Chriſti primum Apoſtolis datum. 220
Præcepta alia Chriſti Apoſtolis data. 220
Præcepti Chriſti quinti cauſæ tres. 227
Præceptum fugiendi in altum Ciuitatem Apoſtolis à Chriſto factum, eſt perpetuum. 230

Prædeſtinatio.

Prædeſtinatio electorum & præſcientia Dei certiſſima. 434
Prædeſtinationis ſuæ ſignum & teſſeram habet, qui verbum Dei cum fructu audit. 7

Prædeſtinati.

Prædeſtinatorum ordo duplex ex ſententia Ambroſij Catharini. 379

Prædicator.

Prædicator nullus eſſe poteſt ſine Sacra Scriptura. 8
Prædicatores ſint ſicut fulgura & tonitrua. 549

Prælatus.

Prælatis etiam malis iuſta præcipienibus obediendum. 416
Prælatorum duo vitia capitalia. 445
Prælatorum incuria & negligentia per dormitionem expreſſa. 227

Præſagia.

Præſagia Serenitatis & tempeſtatis ex colore cæli, Sole, Luna, &c. 307.308

Præſcientia.

Præſcientia Dei non tollit hominis libertatem. 20

Præſes.

Præſides Iudæis ab Auguſto Cæſare dati, Archelao Tetrarcha in exilium pulſo. 78

Prandium.

Prandium inſolitum priſcis, cœna eis ſat erat. 191

Primatus.

Primatus.
Primatus Petri. 217
Primogenitus.
Primogenitus quis? 61
Prior Abbas.
Prior Abbas ſaccum multâ plenum arenâ in tergum coniiciens, modicam autem arenæ ſportam ante ſe manu geſtans, Criticos caſtigabat. 175
Priuilegium.
Priuilegia ex maternitate Dei conſequentia. 53
Procurator.
Procurator Domini vineæ in parabola Operariorum quis? 377
Proditio.
Proditionem Iudæ Apoſtolis detegit Chriſtus. 470. 471
Promiſſa.
Promiſſa Euangelica ſimul collecta. 29.30.31
Pronunciatio.
Pronunciatio, in Eloquentiæ præceptis potiſſimum. 94
Propheta.
Prophetæ nomen in Scriptura quid ſignificet. 179
Propheta ſine honore in Patria. Cur? 287
Prophetia.
Prophetiæ Chriſti eo temporis ordine quo editæ ſunt diſpoſitæ. 34.35.36
Prophetia Caiphæ qualis? 182
Proſelytus.
Proſelytus quid? 419
Proſtratio.
Proſtratio Iudæorum dum Chriſtum comprehendere volunt, ſignificat huius nationis caſum, & reproborum quorumcumque. 490
Prouerbium.
Prouerbia rem impoſſibilem ſignificantia. 367
Prouidentia.
Prouidentia Dei mira. 172
Prouiſio.
Prouiſiones de futuro num vetuit Chriſtus? 172. 173
Proximus.
Proximus quomodo diligendus? 411
Prudentia.
Prudentia Serpentis qualis? 217
Prudens.
Prudentis eſt minus malum vel periculum præ maiori capeſſere maiúſque minori redimere. 107
Pſalmus.
Pſalmi octaui argumentum. 396
Publicanus.
Publicani vnde dicti? 150
Publicanorum officium infame. 206
Puella.
Puella Anglicana viginti annis ſine cibo vitam tranſegit. 102
Puella Spirenſis anno Domini 1540. quatuor annis ieiuna vixit. 102
Puer.
Pueri vt plurimum ſimplices, innocentes, candidi. 340
Puerorum Deum laudantium triplex ordo. 396
Pueri Chriſto acclamant. 396
Pueri quanto ſtudio alendi. 362
Mos Pueris benedicendi. 361
Pueritia.
A Pueritia Sancti & inſignes viri electi. 362
Pulcheria.
S. Pulcheriæ prudentia quâ Theodoſij Imperatoris fratris ſui oſcitantiam caſtigauit. 381
S. Pulcheria Martiano Imperatori nupta Virginitatem ſeruauit. 57
Puluis.
Puluis excutiendus ab Apoſtolis, Cur? 225
Puritas.
Puritatis cordis perfectæ indicium. 127
Purpura.
Purpura regium inſigne. 518
Pyriboli.
Pyriboli lapides igniferi qui maſculus & fœmina nuncupantur, quorum ſi fœmina appropinquauerit maſculo, protinus ex eis ignis egreditur. 141
Pythagoras.
Pythagoras viam virtutis & vitij qualiter deſcribebat? 178
Pythagoræ Metempſychoſis. 581

Q.

Quadragenarius.
Quadragenarius numerus ſanus & ſanctus. 102
Quadrageſima.
Quadrageſima Montani poſt Paſcha. 208
Quadrageſimalis Ieiunij cauſæ. 101.102
Quadraginta.
Quuadraginta dierum luſtratione peſtis expiatur. 102
Quadrans.
Quadrans quid? 601
Quadrans eſt quarta pars aſſis, quæ à tribus vnciis Triuncium, ſeu Teruntium dicitur. 140
Quæſtio.
Quæſtio de vxorum dimiſſione Chriſto propoſita. 356
Quæſtio Sadducæorum de Reſurrectione Chriſto propoſita. 409
Quarantana.
Quarantana mons altus & aſcenſu difficilis, in quo tentatus fuit Chriſtus à Satana. 100
Quarentana deſertum eſt inter Ieruſalem & Iericho vbi ſanctus Ioannes Baptiſta commoratus eſt, ibique Chriſtus ieiunauit 40. diebus & 40. noctibus. 109
Quaternarius.
Quaternarius numerus eſt ſolidus & quadratus. 10
Quaternarij numeri proprietates. 10
Quatuor.
Quatuor Animalium Ezechielis ſignificatio. 10.

Raab

R

Raab.

RAab meretrix nominata in Genealogia Chriſti. Quare? 49

Raca.

Raca quid? 137. Quale nomen, & vnde deriuatum? ibidem.
Raca vox Græca ſignificat *pannoſus.* 137
Raca vox Hebræa ſignificat, *leuis, inops, pauper, vacuus, inanis.* 137
Raca Syriacum tria ſignificat, 1. teſtudinem. 2. conſpuentem ſeu conſputum. 3. contemptum, deſpectum, vilem abiectum, ſordidum. 137
Raca an ſit veniale vel mortale? ibid.

Rachel.

Rachel Hebraicè ſignificat ouem. 77

Ramatham.

Ramatham ſophim an fuerit vrbs Arimathia? 541.

Recipere.

Recipiens Apoſtolos recipit Chriſtum. 236

Reconciliari.

Reconciliari fratri ante oblationem an ſit conſilium ſolùm an verò præceptum? 138. 139. Præceptum eſſe probatur. 139. Moderatur tamen. ibid.

Rectus.

Recta ratio eſt regula actionum humanarum. 263

Regeneratio.

Regeneratio quid? 368

Regina Saba.

Regina Saba ex qua regione venit ad Salomonem. 63
Regina Auſtri quænam & vnde venerit? 266

Regnum calorum.

Regnum, dum pro Beatitudine cæleſti ſumitur, tria notat. 123
Regnum cælorum quid? 339
Regnum cælorum primus Ioannes Baptiſta prædicauit. 83
Regnum cælorum fermento ſimile oſtenditur. 280
Regnum cælorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti comparatur. 285
Regnum Dei primùm quærendum, tum cætera adiicientur. 172
Regnum Dei quadruplex. 159
Regnum calorum grano ſinapis comparatur. 278. Quid ibi per regnum cælorum intelligatur? 278 279
Omnia Regna mundi Chriſto quomodo oſtenſa à Diabolo? 108

Regnum Chriſti.

Regnum Chriſti ſpiritale & phyſicum. 510. cætera regna ſuperat ob tres cauſas. 510,511
Regnum Chriſti quod? 321

Religio.

Religionem ingredi filius non poteſt in graui parentum neceſſitate: & ſi ingreſſus fuerit, egredi tenetur vt illis ſuccurrat. 298

Religioſus.

Religioſus in ſecularium conuerſatione quomodo ſe habere debeat. 132
Religioſus vir nullo modo ſe terrenis immiſceat 198
Religioſi in die Iudicij Iudices erunt cum Chriſto. 368. 369. Ob quatuor cauſas. 369
Religioſos & Religioſas Ordinis S. Franciſci (ſunt facilè toto orbe decies centena millia) paupertatem profeſſos ſine cenſu, ſine reditu, honeſtè tamen & commodè ex fidelium eleemoſynis viuere, continui inſtar eſt miraculi. 112
Religioſi & Alaudæ varia parallela. 170

Remedium.

Remedium contra tentationes horrendas. 107

Remiſſio.

Remiſſio peccatorum ſecundum ſe an ſit difficilior quàm curatio corporalis Paralytici? 204

Renunciare.

Renunciare omnibus pro Chriſto quid ſit? 319

Reprobi.

Reprobi in dorſum cadunt, electi verò, ſi peccant, in faciem labuntur. 490

Repudium.

Repudium adulteræ etiam pœnitentis eſt perpetuum. 143
Repudij Iudaici legem corrigit Chriſtus. 142

Reſurrectio.

In Reſurrectione Chriſti ingens terræ motus. 547. 548

Reſurgere.

Quinam cum Chriſto reſurrexerint? 539
Reſurrexerunt à morte ad vitam plurimi Sancti cùm Chriſtus reſurrexit. 538
An rurſus ſint mortui? ibid.

Reus.

Reis ad mortem damnatis vinum dari ſolebat. 533
Reis ad mortem damnatis olim ſolebat titulus affigi. 529

Rex.

Reges omnes ex ſeruis orti, vt ſerui ex Regibus. 49
Reges Franciæ à ſtrumis curant. 181
Regum liliata veſtis. 170. 171
Reges Parthos nullus poteſt ſalutare ſine munere. 70

Ridere.

Ridens aliquis quomodo increpatur ab auſtero ſene? 443

Rigor.

Rigor diuinæ Iuſtitiæ poſt hanc vitam. 140

Romani.

Romani Iudæis ius necis ademerunt. 507
Romanorum in Iudæos dominium an fuerit iuſtum? 408

Rubor.

Rubor cæli veſpertinus, ſignum ſerenitatis. Cur? 307
Rubor verò matutinus, tempeſtatem indicat. ibid.

S. Rufus.

S. Rufus filius Simonis Cyrenæi primò Thebarum, deinde Dertoſæ Epiſcopus. 521

Rutilus.

Rutilus color eſt rubeus. 307

Sabas.

Digitized by Google

S.

S. Sabas.

S. SAbas toto ieiuniorum tempore nihil omnino cibi attingebat, niſi quod Sabbathis & Dominicis diuina ſumebat ſacramenta. 105

Sabbathum.

Sabbathi ſuperſtitioſa Iudæorum obſeruatio. 256
Sabbathi violator non eſt qui eo die ægros curat. ibid.
Sabbatho vt non fiat fuga, orandum: Cur? 431

Sacerdos.

Sacerdos ſit ſol. 132
Solis Sacerdotibus licebat ingredi ſanctum. 255
Sacerdotis munia nemini licebat obire apud Iudæos ante annum ætatis trigeſimum. 81
Sacerdos quidam Gallus ſub Nicolao V. Romæ biennium ſine cibo tranſegit. 102

Sacramentum.

Sacramenta à Chriſto inſtituta. 36. 37
Sacramentum extremæ Vnctionis. 581

Sadducæi.

Sadducæi vnde dicti? 85
Sadducæi fatum omnino negabant dicentes omnia in noſtra ipſorum poteſtate eſſe. ibid.
Sadducæorum de Reſurrectione mortuorum quæſtio propoſita. 409
Sadducæi numen ſiue prouidentiam, & animarum poſt mortem præmia vel ſupplicia negabant. 85
Sadducæi Athei dicebant non eſſe reſurrectionem, neque Angelum, neque ſpiritum. ibid.
Contra Sadducæos ſcriptus eſt liber Sapientiæ, & ſecundus Machabæorum. ibid.

Sagena.

Sagenæ Etymon. 284
Sagenæ miſſæ in mare regnum cælorum comparatur. ibid.

Sal.

Salis Etymon. 131
Salis natura & proprietates. ibid.
Sal eſt balſamum naturæ. ibid.
Sal quomodo generetur. ibid.
Salis vtilitas. 593
Sal eſt igneæ & aqueæ naturæ. 131
Sal Sapientiæ ſymbolum. ibid.
Sal quatuor elementis conſtat. 132
Sic Paſtor quatuor virtutibus Cardinalibus. ibid.
Sal terræ dicuntur Apoſtoli. Quas ob cauſas? 131
Sal Reipublicæ ſunt Paſtor, Præceptor, & Prætor. ibid.

Via Salaria.

Via Salaria vnde dicta? ibid.
Via Salaria Romæ ſic dicta quod per illam ſal in Salinos portari conſueuerat. ibid.

Saliri.

Saliri igne quid? 592. 593

Saltatio.

Saltatio myſtica quæ? 245

Saltatrix.

Saltatricis Herodiadis filiæ qualis mors. 584

Saluandi.

Saluandi quàm pauci. 179

Saluatores.

Saluatores quinam vulgo dicti. 182

Salutatio.

Salutatio Apoſtolorum qualis. 224

Salus.

Salus ex vulnere. Emblema. 492
Non tantùm noſtra Salus curanda, ſed etiam proximi. 202

R. Sammai.

R. Sammai Phariſæorum Magiſter & Princeps paulò antè Chriſtum. 85

Samſon.

Samſonem ex vtero matris ſanctificatum cenſent nonnulli. 52

Sanati.

Cur Sanati à Chriſto etiam iuſtificati fuère. 203

Sanctificatus.

Sanctificatos in matris vtero, Iacobum Patriarcham, Moſem, Samſonem, S. Ioſephum, Iacobum fratrem Domini, S. Nicolaum, Dominicum cenſent varij Auctores. 52

Sanctitas.

Sanctitas Dei quid? 158
Sanctitas ſita in conformatione voluntatis noſtræ cum diuina. 161

Sanctus.

Sanctus aliquis ſeu perfectus quo indicio dignoſcitur? 94
Sanctus ſit aliud à ſeipſo qui fuit. 318
Sancti in die Iudicij quo pacto cum Chriſto iudicabunt? 369
An cum eo ſententiam ſint laturi? ibid.
Sanctos quoſdam Deus aluit ſine cibo. 104

Sanctulus.

Sanctulus Presbyter panem operariis multiplicat. 291

Sandalia

Sandalia Apoſtolis permiſſa. 223

Sanedrim.

Sanedrim Tribunal 72. Iudicum apud Hebræos in quo graues cauſæ & ſcelera, &c. tractabantur. 137
Sanedrim conuocat Caiphas ad damnandum Chriſtum. 506

Sanguis.

Sanguinis fluxus in Iudæis ob vindictam paſſionis Chriſti. 514

Sanitas.

Sanitatis indicium eſt cùm quis tantùm ferè per fæces, vrinam & ſudores egerit, quantum per cibum ingeſſit. 302

Sapiens.

Sapiens eſt qui libenter ab omnibus diſcit. 417
Sapiens nihil miratur. 190
Sapiens nil miratur, niſi verbum incarnatum. 60

Sapientia

Sapientia.

Sapientia Dei iuſtificata quomodo intelligendum. 246

Sapientia, vxor iuſti : Stultitia verò vxor impij. 352

Sapor.

Sapor Rex Perſarum Autelianum Imperatorem à ſe bello captum fecit ſibi ſcabellum per quod in equum conſcenderet. 413

Satanas.

Satanas in Iudam quomodo ingreſſus fuerit ? 466

Satanas vocatur S.Petrus à Chriſto quo ſenſu. 317

Satanas. Vide *Dæmon* , *Diabolus.*

Satum.

Satum quid ? quænam menſura ? 281

Sata tria farinæ quid ſignificent in Euangelio? ibid.

S.Sauinus.

SS. Sauini & Cypriani Martyrum conſtantia. 526

Scala.

Scala puritatis cordis. 127

Scala octo beatitudinum. 129

Scala octuplicis gloriæ. ibid.

Scala aurea cultris & gladiis vndique circumſepta S.Perpetuæ apparens quid portendat ? 178

Scandalizare.

Scandalizari in Chriſto quid ſignificet ? 240

Scandalum.

Scandala venire cur neceſſe ſit ? 321

Scandala,mali vocantur. 282

Ob Scandalum pereunt multi. 342

Schin.

Schin Hæbræum in Thau commutatur. 115

Scipio Naſica.

Scipio Naſica ſuaſit Romanis ne Carthaginem deuictam euerterent, ne Romana iuuentus in pace, otio torperet. 107

Sciſſio.

Sciſſio veſtium præ dolore aut luctu, vel auditâ blaſphemiâ qualis apud Iudæos? 497.498

Scriba.

Scribarum & Phariſæorum tres defectus, 135

Scribarum error duplex. 137

Scribarum de Iuramento errores. 143

Scribarum error de Concupiſcentia. 141

Scribarum error circa res immundas. 299

Scribæ & Phariſæi ſimiles in Euangelio ludo puerorum? 245

Scriptura Sacra.

Scripturæ Sacræ dignitas , vtilitas,Maieſtas. 1

Scriptura Sacra eſt ars artium , ſcientia ſcientiarum. ibid.

Scriptura Sacra eſt Apotheca rebus omnibus inſtructiſſima. ibid.

Scriptura Sacra ſcientiarum omnium Encyclopædia. ibid.

Scripturæ totius primitiæ,Euangelium eſt. 2

Scriptura noui Teſtamenti ſæpe alludit ad veteris Teſtamentum quia res Noui adumbratæ fuêre in veteri. 24

Scriptura Sacra ſæpe effert in numero plurali attributa diuina. Et quare? 21

In S. Scripturæ explicatione cauenda nimia ſubtilitas & argutia , æquè ac nimia craſſities & ruditas. 22

Scriptura ſæpe numerum integrum exprimit,etiamſi aliquid deſit aut ſuperſit. 22

Item numerum definitum aliquando ponit pro indefinito. ibid.

Scriptura Sacra mutatis licet rebus eadem tamen priſtináque nomina quæ prius habuêre nonnumquam ſeruat, rebúſque aſſignat. 24

In Scriptura Sacra Agnus ambulat , Elephas natat. 3

Scytha.

Scythæ herbam Hippicen ore geſtantes duodenos dies durant in fame & ſiti. 103

Secretum.

Secreta mentis de actibus heroicis non euulganda, ne à Diabolo impediantur. 106

Secretum opus Chriſtus in iudicio coram Angelis & hominibus propalabit. 155

Secretorum cordis notitia ſoli Deo propria. 203

Secta.

Sectæ tres Iudæorum tempore Ionathæ Machabæi. 85

Secundùm.

Vox *Secundùm*, in titulis Euangeliorum quid denotet ? 43.44

Securis.

Securis ad radicem arborum poſita , eſt iudicium & vltio Chriſti. 89

Sedena.

Sedena vox Æthiopica,quid? 84

Seditio.

Seditiones multæ in Ieroſolyma à Tito obſeſſa. 433

Seductor.

Seductores cauendi. 428

Seleuciani.

Seleuciani Hæretici ſuos non aquâ ſed igne baptizabant. 91

Semen.

Semen & Verbum Dei auſteritate ſunt ſeruanda. 274.275.276

Seminis & Verbi Dei Analogiæ. 274

Seminis Analogia cum Euangelio. 271

Senſus communis.

Senſus communis vbi ſitus ? an in corde ? 301

Senſus literalis.

Senſus literalis Parabolæ alicuius quis? 23

Sententia.

Sententia Chriſti Iudicis in Iudicio extremo. 455.456

Sententia mortis lata à Pilato in Chriſtum. 517

Sententiæ quædam feſtiuæ R.Hillel in Pirke Auoth. 141

Sepeliri.

Sepelitur Chriſtus in horto.541.Quare? ibid.

Mos Sepeliendi apud Hebræos. ibid.

Sepulchrum.

Digitized by Google

Sepulchrum.
Sepulchri honor quàm antiquus. 522
Sepulchrum Chriſti à militibus cuſtoditur petentibus Iudæis. 543
Sepulchri Chriſti forma. 542
Sepulchrum Chriſti munitur & obſignatur. 544
Serapion.
Serapion Euangelium vendit vt pauperi ſuccurrat. 4
Serenitas.
Serenitatis ſignum eſt color cæli rubeus veſpere 307.308
Serpens.
Serpens quando ſenuerit ieiunat 40. diebus vt laxetur pellis eius, quam per anguſtum foramen tranſiens poſſit exuere. 102
Serpentis Prudentia qualis? 227
Seruire.
Seruire Deo & Mammonæ impoſſibile. 168.169
Sexus.
Sexus femineus non eſt vitium ſed natura. 410
Sexus etiam in quibuſdam arboribus ineſt. 589
Sibylla.
Sibyllæ de Chriſto conſputo & colaphizato Oracula. 500
Sibylla Delphica de Chriſto vaticinata. ibid.
Sibyllæ Erythrææ de Chriſto vaticinium. 500
Siclus.
Siclus erat tetradrachmus, id eſt, ponderabat quatuor Drachmas id eſt, quatuor Regales Hiſpanicos, ſiue quatuor Iulios Italicos. 337
Sidon.
Sidon & Tyrus quid? 247
Sidoni remiſſius erit in die Iudicij quàm Cosozaim. Cur? ibid.
Signum.
Signum finis mundi inſtantis quodnam? 430
Signa duo præuia deſtructionis Ieruſalem. 430. 431
Signa excidij vrbis Ieroſolymitanæ, & orbis. 429
Signum filij hominis parebit in cælo in die Iudicij. 438
Quodnam hoc ſignum? ibid.
Signa temporum quænam? 308
Signa Serenitatis & tempeſtatis. 307.308
Signum Ionæ eſt reſurrectio. 264
Signum Crucis. Vide Crux.
Silere.
Silet Chriſtus à Principibus Sacerdotum coram Pilato Præſide interrogatus quatuor de cauſis. 515
Silex.
Silex ex quo ignis excutitur, Emblema dilectionis inimicorum. 528
Similitudo.
Similitudo Sagenæ miſſæ in mare. 284
Vide *Parabola.*
Simeon Stylita.
Simeon Stylita audiens legi in Templo octo beatitudines, ouibus quas paſcebat relictis monaſterium adiit, mox columnam conſcendit, ac ſteteris in ea perdius & pernox, &c. 118
Simeon Stylites qui 49. vel vt Baronius 80. annis perdius & pernox ſub dio ſtetit in columna, quadrageſimam quotannis tranſigebat totam ſine vllo cibo & potu, idque per 28. annos. 102
Simeonis Stylitæ breuis ad populum concio. 119
Simeon Stylites Paralyticum curat. 204
Simeon.
Simeon idem quod *audiens* vel *obediens.* 153
Corn. à Lapide in S. Marcum.
Simon in Euangelio dictus frater Chriſti, quiſnam? 285.286
Simon Apoſtolus.
Simon cur dictus Chananæus. 219
Simon Leproſus.
Simon Leproſus an ſic dictus quod à lepra curatus, an verò Leproſi cognomen fuerit commune ſuæ familiæ? 464
Simon Cyrenæus.
Simon Cyrenæus ad portandam Chriſti crucem aſſumptus, quis? 520
Simon Cyrenæus an ad Chriſtum fuerit conuerſus? 520.521
Simon Cyrenæus an fueris Simon ille qui dicitur niger, ſociúſque fuis SS. Pauli & Barnabæ Actor. 13. 525
Simon cur geſtauit crucem Ieſu? ibid.
Simon Magus.
Simoni Mago Romæ inter duos pontes ſtatua erecta fuit cum hoc titulo: *Simoni magno Deo.* 428
Simonia.
Simoniæ cauſa quæ? 210
Simplicitas.
Simplicitas Columbæ qualis? 217
Sina.
Apud Sinas caput nudare turpe eſt & inhoneſtum. 157
Sinapi.
Sinapis propsietates. 279
Sinapis grano regnum cælorum comparatur. 278. 279. 280
Sinapis granum eſt Eccleſia. 279
Sinapis & Euangelij Analogiæ. ibid.
Sinapi fuit S. Laurentius. 280
Sindon.
In Sindone mundiſſima ſepelitur Chriſtus. 542
Singularis.
Singularis id eſt, ſolus, Curà. 574
Singulus.
Singulus dicitur quaſi ſine angulo. ibid.
Societas Ieſu.
Societatem Ieſu tria conſeruant. 129
Socrates.
Socrates rogatus, cujas eſſet; reſpondit ſe eſſe Coſmopolitam, hoc eſt ciuem mundi. 75
Socrates à quodam multis in facie plagis affectus, non aliter viſus eſt hominem, quàm fronti ſuæ, velut ſtatuæ nomen eius quaſi opificis inſcribendo. 148
Socrates per ſpeculorum reflexionem vidit Draconem in monte remoto homines deuorantem quem nemo alius videre poterat. 508
Sol.
Solis Etymon. 500
Sol occumbens in mare demergi videtur. 567
Sole obſcurato luna neceſſariò obtenebreſcit. 437
Sol obſcuratur in morte Chriſti. 531. Quo pacto? ibid.
Sol citiùs oritur Chriſto reſurgenſe. 546
Solis obſcuratio ſub finem mundi vnde? 437
Solem imitetur Sacerdos. 132
Solicitudo.
Solicitudo de neceſſariis duplex. 173
Solicitudinem nimiam rerum neceſſariarum ſeptem argumentis vetat Chriſtus. 169
Solers.
Solers dictus quaſi *ſolus ars.* 173
Soror.
Sorores Chriſti quænam dicantur in Euangelio? 286

Spatium.

Spatium ſiue capacitas Inferni quanta ad tenendum omnes damnatos. 179

Spelunca.

Spelunca S. Ioannis Baptiſtæ. 82. Verſa in Eccleſiam. ibid.

Sperare.

Sperare pro *timere* ſumptum. 445

Spes.

Spes tentationum remedium. 199

Spica.

Spica, frumentum, herba moraliter quid ſignificent? 575

Spina.

Spinis comparantur opes. Cur? 276

Spiridion.

Spiridion Trimituntis in Cypro Epiſcopus in aula Conſtantij Imperatoris, à quodam è famulis alapâ in gena percuſſus, ſtatim alteram præbuit. 147

S. Spiridion (vt & alij Anachoretæ) furibus ea quæ ſibi furati erant, vltrò condonabat, quin & plura adiungebat. 148

Spiritus.

Spiritus promptus eſt, caro infirma. 486

A quo Spiritu ductus fuerit Chriſtus in deſertum vt tentaretur? 100

An ſpiritus aliquis ſit bonus vel malus, indicium. 293

Spiritus Sanctus.

De Spiritu ſancto conceptus Chriſtus quo pacto? 77. 78

Spiritus Sanctus cur in ſpecie columbæ repræſentetur. 96

Spiritus Sanctus cur in Chriſtum in eius Baptiſmo deſcendit in ſpecie columbæ, in Apoſtolos verò ſpecie ignis & linguarum? 96

Septem Spiritus Sancti dona benè per columbam figurantur. 96. 97

Sponſus.

Sponſis olim vti & nunc comites iuuenes honoris causâ dati. 447

Stare.

Stabant Iudæi cùm ſacrificabant, cùm pſalmos canebant, cùm concionem aut publicam benedictionem exciperent, cùm ſolemnem Deo gratiarum actionem reddebant: alias orabant genuflexi. 156

Statua.

Statua Chriſti miraculoſa Cæſareæ ab Hæmorrhoiſſa erecta. 157

Statua Simoni Mago Romæ erecta cum hoc titulo: *Simoni Deo magno.* 428

Stella.

Stellæ quomodo cadent de cælo ante finale Iudicium. 43

Stella Regium inſigne. 65

Stella eſt Chriſtus. 67

Stella maris eſt B. Virgo. ibid.

Stellis Doctores ſignificati. ibid.

Stella Magorum.

Stella tres Magos duxit ad Chriſtum Cur? 64. 65

Stella quæ Magis apparuit, an fuerit Spiritus ſanctus? 66

An verò Angelus, an Cometa? ibid.

An hæſerit in Oriente? 67. 68

Stella Magorum Chriſti prænuntia ſuperabat cæteras productione, materiâ, loco, motu, tempore, duratione, magnitudine, varietate, & fulgore. 66. 67

Stella Magorum fuit nouum meteorum ab Angelis ex aëre efformatum, & luce ingenti informatum, ac motum ab Angelo. 67

Stella an comitata fuerit Magos, an verò ſteterit fixa in Oriente? 67. 68

Stellam Magi num per diem viderent? 68

Stellam hanc præter Magos an aliqui alij viderint? ibid.

Stella quæ Magis apparuit habuiſſe formam quaſi pueri paruuli & deſuper ſimilitudinem crucis, dicitur, ſed dubiè. 66

An ſtella hæc ceciderit in puteum vbi à ſolis virginibus videretur? 67

Stellæ Ordo.

Stellæ Ordo à Roberto Rege Franciæ ſub annum Chriſti 1022. inſtitutus in honorem B. Virginis. 65

Stephanus.

S. Stephani Papæ heroica fortitudo. 235

Stimulus.

Stimulus ad heroicam virtutem. 321

Stimuli quinque ad conſtantiam in perſecutione. 230

Stola.

Stola quid? 601

Stomachus.

Vt Stomachi debilis eſt cibum duriorem non poſſe digerere, ita puſilli animi eſt duriuſculum verbum non poſſe ſuſtinere. 148

Stuferus.

Stuferus monetæ genus apud Belgas, quid valeat? 140

Subtilitas.

Subtilitas nimia in S. Scripturæ explanatione cauenda, æquè ac nimia craſſities & ruditas. 22

Sudarium.

Sudarium Veronicæ Chriſto in Caluariam ad mortem aſcendenti exhibitum, ac Chriſti vultus imagine inſignitum Romæ in Baſilica S. Petri religiosè aſſeruatur. 522

Sylla.

P. Sylla iactabat ſe amicos ſuperare beneficiis, inimicos verò maleficiis. 150

Syllogiſmus.

Syllogiſmus Chriſti in Phariſæos dicentes eum in nomine Beelzebub dæmonia eiicere. 261

Syriaca verſio.

Syriacæ verſionis Euangeliorum quis auctor fuerit? 45

Syri.

Syris familiares Parabolæ. 25

T.

Tabella.

Tabellæ pacis vſus in Miſſa, vnde? 139

Tabor.

Taboris Etymon. 325

Tabor idem eſt quod thalamus puritatis & lucis. ib.

Taboris amœnitas. 324

In Tabor transfiguratur Chriſtus. ibid.

In Tabor monte ædificata fuêre duo monaſteria, vnum in honorem Moſis, alterum in honorem Eliæ. 328

Talentum.

Talentum Atticum. 451

Talentum auri apud Hebræos continebat duodecim millia coronatorum Francicorum. ibid.

Talentum Atticum valebat ſexcentos aureos ſiue Coronatos. 352

Digitized by Google

Talentum Hebraicum valebat tria millia ſiclorum, id eſt duodecim millia drachmatum auri, ſiue duodecim millia aureorum Francicorum. 352
Talenta lucrari, quid? 452
Talenta Dei triplicia. 455
Talenta cuique iuxta proprias vires an diſtribuat Deus? 451

Talio.

Talionis ius eſt iuris naturæ & gentium. 146
Talioni Chriſtus opponit tolerantiam. 146
Talionis lex iuſta, ſed eius praxis ſæpe fuit iniuſta, & manans ex vindictæ appetitu. 145

Talitha.

Talitha quid? 578

Tamberlanus.

Tamberlanus Tartarorum Imperator Baiazetem Turcarum Imperatorem à ſe victum pedibus ſuis ſubiecit. 413

Tectum.

Tectum Templi Ieroſolymitani quale? 106
Tecta domorum in Iudæa non erant acuminata, ſed plana, inſtar tabulati, vt in eo poſſent homines ambulare, prandere, confabulari, dormire &c. Eique ſepto quodam quaſi muro ad latera quaquauerſum circumdata, ne quis inde rueret. 106

Telonium.

Telonium quid? 406

Temerarium Iudicium.

Temerariè non iudicandum. 174.175

Tempeſtas.

Tempeſtatem indicat rubor cæli matutinus. 307.308
Tempeſtatis & tentationum Analogia. 199
Tempeſtatis accommodatio ad animæ turbationem & eccleſiæ perſecutionem. 200
Tempeſtatem moralem & allegoricam ſedat Chriſtus inuocatus. 205

Templum.

Templum dicitur domus Dei: Cur? 396
Templi Ieroſolymitani tectum verubus aureis acutiſſimis horrebat, ne ab inſidentibus auibus pollucrentur. 106
E Templo eiicit Chriſtus vendentes & ementes, 394. 395
Templi ædificationes cur Chriſto oſtendunt Diſcipuli. 425
Templi velum in morte Chriſti ſcinditur. Cur? 536. 537
Templum in loco vbi Chriſtus baptizatus eſt, extructum. 98
Templum 12. thronorum erexit S. Helena Conſtantini Magni mater in loco vbi Chriſtus quinque hominum millia pauit. 289
Templa ad Orientem reſpiciunt. Cur? 527

Tempus.

Quo Temporis ordine Euangeliſtæ ſcripſerunt? 10. 11

Tenebræ.

Tenebræ per vniuerſam terram in morte Chriſti. 531
Tenebræ interiores & exteriores quænam? 405
Tenebræ inferni quænam? 192
Tenebræ exteriores quid. 191.192

Tentari.

Modus quo Tentauit Chriſtum in deſerto Satanas. 104

Tentatio.

Tentationis omnis origo & remedium. 295
Tentationes Nouitiorum. 105
Iuſto Dei iudicio peccator tentationem ſentit inuitus. 205
Tentationum remedium ſpes. 199
Tentationem omnem à Diabolo oriri, error eſt. 103
Tentationum & Tempeſtatis Analogia. 199
Tentationes terrificæ, deſperabundæ, blaſphemæ Sanctis à Dæmone ingeſtæ. 107
Tentationem omnem vinces, ſi Deo adhæſeris. 110
Contra Tentationes optimum remedium eſt lætitia ſpiritualis. 110
Contra Tentationes horrendas remedium. 107
Tentatio Chriſti in deſerto contigit die 16. Februarij, anno Chriſti 31. 103
Tentatio Chriſti triplex, gulæ ſcilicet, vanæ gloriæ, & auaritiæ. 109
Triplex item tentatio Adami. ibid.

Tentatus.

Tentatus à Diabolo Chriſtus. Quare? 100.103. 104
Tentato faciendum, quod Nautæ in tempeſtate. 199

S. Tereſia.

S. Tereſia mira deuotione colebat S. Ioſephum, eumdémque omnibus commendabat, per cuius ſcilicet interceſſionem multa & magna imò omnia quæ habebat à Deo impetrabat. 52
S. Tereſia in qualibet re faciebat quod iuſtius, ſanctius, perfectius & Deo gratius erat, ad idque voto ſe obſtrinxit. 94
S. Tereſia à Deo didicit, omnem Eccleſiæ noxam, omnia mundi damna ex hoc fonte manare, quod homines verè ſolidè & ſeriè non penetrent veritates ſacræ Scripturæ. 1

Terra.

Terra tremuit in morte Chriſti. Cauſa literalis & moralis. 537
Terræ motus in Reſurrectione Chriſti. 547. Eius cauſæ. ibid.
Terra noua quæ? 124
Terra promiſſa mitibus quænam? 123.124

Teſſeradecas.

Tres Teſſeradecades in Genealogia Chriſti triplicem Iſraelis ſtatum denotant. 54.55
Teſtamentum nouum & vetus. Vide Scriptura ſacra.

Teſtis.

Teſtes falſi in Chriſtum depoſuêre. 495

Thales.

Thales cælum dum contemplatur, in foueam incautus labitur. 308

Thamar.

Thamar meretrix cur in Chriſti proſapia nominata. 49

Tharſilla.

Tharſilla Virgo, amita S. Gregorij à S. Felice Pontifice auo ſuo in cælum euocata. 505

Thebæa legio.

Thebæa legio quamuis fortiſſima, à Maximiano Imperatore damnata ad mortem, Duce & hortatore S. Mauritio, noluit ſe defendere, etiamſi magnam hoſti ſtragem inferre potuiſſet. 146

Theobaldus.

Theobaldum Comitem quod nunquam iuret laudat S. Bernardus. 145

Theodoſius.

Theodoſius Imperator Euangelium propria manu deſcriptum quotidie lectitabat bona noctis parte. 2
Theodoſij Imperatoris oſcitantiam quomodo corripit eius ſoror Pulchena. 381
Theodoſius Imperator petit abſolutionem & pœnitentiam à S. Ambroſio, ob cædem Theſſalonicenſium. 350

Theriaca.

Theriaca præſentiſſimum contra venena, peſtem, plurimóſque morbos remedium, fit ex viperis. 86

Theſaurus.

In Theſauro cor vſurarij mortui adhuc calidum inuenitur. 567

Thomas

Thomæ Etymon. 218

S. Thomas Aquinas ſtudioſè cauebat fœminas quaſi ſerpentes. 141

Thomas Morus.

Thomæ Mori lepidum de ſua parua vxore reſponſum. 359

Torax.

Thoracis, femoralium, tibialium non erat vſus apud Iudæos. 528

Throni.

Duodecim Thronorum Templum à S. Helena conſtructum. 289

Thus.

Thuris Etymon. 71

Eius varia ſymbola. ibid.

Tibicen.

Tibicines in funere Cur? 210

Timor.

Primus in orbe Deos fecit Timor. 109

Titulus Euangely.

Titulus Euangeliorum explicatur. 43.44

Titulos Euangeliis qui præfixit? 44

Titulus Crucis.

Titulus Crucis Chriſti. 528.529

Titulus Crucis fuit elogium Chriſti. 529

Titulus olim ſolebat damnatis ad mortem præfigi. 529

Titulus Crucis Chriſti Romæ in Baſilica S. Crucis in Ieruſalem ſeruatur. 529

Titulus Crucis Chriſti Romæ ſeruatur in Baſilica S. Crucis in Ieruſalem. 79.80

Tobias.

Tobiæ morituri documentum ſapiens filio datum. 120

Tonitru.

Tonitru eſt cauſa fulguris quamuis poſt fulgur audiatur. 96

Tophet.

Tophet quid? 538

Traditio.

Traditiones triplices: Diuinæ, Eccleſiaſticæ, Ciuiles. 299

Traditionum Auctoritas quàm neceſſaria? 44

Traianus.

Traiani Imperatoris facilitas & benignitas. 361

Transfiguratio.

Transfiguratio Chriſti. 323

Transfigurationis Chriſti Cauſæ. 326

Transfigurationis Chriſti modus. 325

Quo die & anno Transfiguratus eſt Chriſtus? 326

Transfiguratio Chriſti an manè, an nocte? 330

In Transfiguratione cur Petrum, Iacobum & Ioannem aſſumpſit Chriſtus? 323

De ſua Transfiguratione ſilentium cur indicit Chriſtus? 331

Transfiguratio Chriſti in quo monte facta? 324

In Transfiguratione ſymbolum SS. Trinitatis. 330

Transfiguratio animæ eſt Oratio. 326.327

Transmigratio.

Transmigratio Iudæorum in Babylonem triplex. 50

Transpoſitio.

Transpoſitiones literarum variæ in diuerſis linguis. 572

Tribulatio.

Tribulationi fortis it obuiam. 488

Tribunal.

Tribunal Hebræorum triplex. 137

Tributum.

Tributum Cæſari dandum Chriſtus docet. 406. 407

Triginta.

Triginta argenteis venditur Chriſtus. 466

Trinitas.

Trinitas perſonarum in Deitate manifeſtatur in Euangelio. 20

S. Trinitatis myſterium in Baptiſmo Chriſti primùm Orbi reuelatum: quod Iudæis obſcurè fuerat inſinuatum. 97

In S. Trinitate eſt alius & alius, non aliud & aliud. 20

Triſagion.

Triſagion cantatum ceſſare facit peſtem. 396

Triſtitia.

Triſtitia vera fuit in Chriſto non ſolum in appetitu ſenſitiuo, ſed etiam in voluntate. 482. Fuit voluntaria. 483

Triſtitia Chriſti in Horto, inſtante ſua paſſione. 482. Eius cauſæ. 482.483

Hæc Triſtitia fuit Chriſto voluntaria. 483

Triſtitia & Angor Chriſti curauit noſtram acediam, puſillanimitatem, metus, angores, ſcrupulos, melancholias diffidencias &c. 483

Triſtitia Chriſti meruit Martyribus lætitiam in eorum tormentis. 483

Tunica.

Tunicam tuam tollenti, dimitte ei & pallium. 547

Tunica eſt veſtis interior, Pallium verò veſtis exterior. 547

Tunica inconſutilis Chriſti qualis? 528. Treuiris ſeruatur. ibid.

Turca.

Turcæ venerantur Epilepticos. Quamobrem? 332

Turca vinum à Mahomete in Alcorano prohibitum bibiturus ingentem edit clamorem. Cur? 299

Turilimenus.

Turilimenus ob exactum ab aliquo iuramentum, coram Deo cæſus grauiter. 144

Tyrus.

Tyrus & Sidon quid? 247

Tyro & Sidoni maior erit remiſſio quam ciuibus Corozaim & Bethſaidæ. 247

V

Væ.

VÆ octies in Phariſæos repetit Chriſtus. 418

Væ prægnantibus & nutrientibus in clade Hieroſolymitana. 431

Valentinus.

Valentinus hæreticus docebat Chriſtum è cælo corpus cæleſte attuliſſe. 59

Valerius.

Valerius Gratus quartus Iudææ Præſes creatus à Tiberio Cæſare. 78

Vallis.

Vallis Ennom, ſeu filij Ennom, vallis eſt amœna prope Ieruſalem in qua parentes filios immolabant, idolo Moloch. 138

Vana

Vana gloria

Vana gloria vim virtutis erodit, ſicut vermis hederam. 154
Vana Gloria dignitatem, vim & meritum boni operis erodit. 154
Vanæ Gloriæ damna. 155

Velum.

Velum Templi duplex. 536
Velum Templi in morte Chriſti ſciſſum. Cauſa Literalis, Myſtica, Anagogica. 536.537

Vendentes.

Vendentes, & ementes è Templo Ieroſolymitano eiicit Chriſtus. 394.395
Vendentes è Templo bis eiicit Chriſtus. 399

Venditio.

Venditio Ioſeph à fratribus fuit typus venditionis Chriſti. 467

Venetiæ.

Venetiarum Senatus dum aliquid mandat vel imperat, S. Marcum id mandare aſſerit. 560

Ventilabrum.

Ventilabrum repræſentat Chriſti Iudicium & Iudiciariam poteſtatem. 91

Verbum.

Verba Chriſti in Cruce. 535
Verbum otioſum quid? 263
Verbi otioſi auctor diabolus. 263
Verbum otioſum malum eſt ob multas rationes. 263
Verbi otioſi remedia. 263

Verbum Grammaticè.

Verbum ſæpe hebraiſmo ponitur ſine ſuppoſito in Euangeliis, maximè apud S. Marcum. 2
Verbum vnum & idem Græcum diuerſimodè aliquando vertitur in Euangelio ab Interprete Latino. 24

Verbum Dei.

Verbo Dei totum ſe mancipet Auditor. 277
Verbi Dei & Seminis analogiæ. 274
Qui Verbum Dei cum fructu audit, ſuæ prædeſtinationis teſſeram habet. 7

Verbum incarnatum.

Verbum in carne eſt margarita in concha. 283

Veritas.

Veritas Aquilâ figurata. 436
Veritatem à ſeruis extorquebant Romani per tormenta, à ciue per iuramentum, à Sacerdote per nudam affirmationem vel negationem. 144

Veronica.

Veronica ſudarium Chriſto ad mortem eunti exhibet. 521.522
Veronica vxor S. Amatoris fuit familiaris & præcordialis amica B. Virginis. 522
Veronica S. Martialem prædicantem ſecuta in territorio Burdigalenſi conſenuit. 522

Veſpaſianus.

Veſpaſiano ipſum eſſe Meſſiam, adulatores quidam perſuadere voluerunt, quòd Iudæam viciſſet. 433

Veſpera.

Veſpera quid? 545

Veſtimentum.

Veſtimentorum Chriſti fulgor in ſua Transfiguratione. 327
Veſtimentorum Chriſti diuiſio. 528

Veſtis.

Veſtis ouina quænam? 179
Veſtes Chriſti quales? 528
Veſtis nuptialis quænam. 405
Veſtium aſperitas commendatur in Ioanne. 242
Veſtis S. Ioannis Baptiſtæ de pilis camelorum quæ & qualis? 83

Veſtitus.

Veſtitus inſignis ac mollis, ſuperbiæ vexillum eſt, niduſque luxuriæ, (ex Auguſto Cæſare.) 83

Via.

Via virtutis & via vitij ex Pythagora quantùm differant? 178
Via ad gloriam eſt fuga Gloriæ. 69
Viæ quid notent ſymbolicè. 404

Victorialis Mons.

In Victoriali Monte Magi ortum ſtellæ quæ Chriſtum natum ſignificaret expectabant. 66

Victus.

Victus ſolicitudinem vetat Chriſtus ſeptem argumentis. 169

Vidua.

Viduæ ad dandum ſunt proniores. 419

Vigilare.

Cuique ſemper Vigilandum eſt. 445

Vigilia.

Vigiliæ noctis apud Romanos quænam? 292.293

Vinea.

Vineam ſuam quiſque habet excolendam. 376

Vinum.

Vinum vetus, mel verò nouum laudantur. 285
Vini nullus ante diluuium vſus. 292
Vini cur mentio nulla dum Chriſtus ex multiplicatis panibus magnam populi multitudinem cibat? 292
Vinum damnatis ad mortem dari ſolebat. 533
Vinum Chriſto in cruce oblatum. 522
Vinum myrrhatum Chriſto in cruce oblatum quale? 523
Vinum & carnes non eſſe creatas à Deo ſed à Diabolo quâ hæreticè docuerunt nõnulli Hæretici. 199

Vipera.

Viperæ morſus mortem in ſeptem horis affert, aut vt longiſſimè tertia die. 85
Vipera an ſit matricida. 86
Viperæ Etymon. 86
Vipera inter ſerpentes non oua, ſed viuum animal parit. 86
De Vipera, vt & de aliis rebus credita ſunt olim plura, quæ nunc deprehenſa ſunt falſa. 86
Viperæ amant vinum, adeóque vino ebriæ capiuntur. 86
Viperæ in libidinem ſunt effuſæ. 86
Viperæ vorant ſcorpios. 86
Viperas comedebant Ægyptij & Indi. 86
Viperæ variis morbis medentur. 86
Ex Viperis fit theriaca præſentiſſimum contra venena, peſtem, varióſque morbos remedium. 86
Vipera Detractionis ſymbolum. 86
Viperis in multis ſimiles Phariſæi. 86

Virga.

Virga Apoſtolis prohibita quid ſignificet? 224

Virginitas.

Virginitatis & Caſtitatis Angelicæ ſummus gradus in B. Virgine & Ioſepho coniugatis. 56
Virginitatis & humilitatis pulcra permixtio. 53
Virginitatis præcipitium maius eſt quàm vitæ. 107

Virgines.

Virginum in coniugio exempla. 57
Decem Virginum quarum quinque fatuæ, quinque verè prudentes Parabola. 448

Virtus.

Virtutis via quænam ex Pythagora. 178
Virtutis tres gradus. 418
Virtus inuicta omnia vincit. 183
Virtutes dicuntur Miracula. 181
Virtutes cælorum mouebuntur ſub finem mundi, quid? 437

Viſio.
Viſio S. Mechtildis. 251
Viſio S. Perpetuæ. 244
Viſus.
Viſus omnium ſenſuum exteriorum ſubtiliſſimus & celerrimus. 96
Viſus feminæ quàm illecebroſus. 141
Vita.
Vita in morte & mors in vita. 215
Vitalius.
Vitalius cum multas conuerteret meretrices à quodam fornicarius iudicatus alapâ cæſus eſt, quid inde euenit? 174
Vitulus.
Vitulus S. Lucæ ſymbolum. Quare? 10
Viuere.
Sic Viue, quaſi hodie moriturus. 443
Vltio.
Vltio diuina in eos qui S. Ioannem Baptiſtam occiderunt. 583.584
Vnctio.
Vnctio myſtica. 465
Vnctio extrema.
Vnctionis Extremæ Sacramentum. 581
Vngere.
Vngebant ægros Apoſtoli, an Sacramentaliter? 581
Vngebantur frequenter Palæſtini & Orientales. 166
Vnguentum.
Vnguenta odora in vſu apud Iudæos & Orientales. 464
Vocari.
Non Veni vocare iuſtos ſed peccatores: quomodo intelligendum? 207
Vocatio.
Vocationis Chriſti efficacia. 206
Vocationi diuinæ nihil præferendum. 197
Vocatio Apoſtolorum multiplex. 217
Vocationis primorum Apoſtolorum ordo. 117
Voluntas.
Voluntatis cum arbore collatio, in producendo fructum. 181
Voluntas noſtra debet eſſe conformis diuinæ in obiecto formali non verò in materiali, nec in malorum permiſſione. 160
Voluntas Chriſti humana duplex. 486
Voluntas Dei.
Voluntas beneplaciti in Deo quænam? 159.160
Voluntas ſigni quænam in Deo? 159
Voluntas ſigni duplex: præcipiens & conſulens. 160
Voluptas.
Voluptatis via ampla. 17
Vox.
Vox infantum prima ſit pia. 36
Voces in Euangelio Latinogrææ. 10
Vrſa.
Vrſa fœta dies 14. immobilis manet, ſine cibo vel diebus quadraginta, pedis dextri linctu tantùm ſe ſuſtentans. 432
Vrſus.
Vrſi in hyeme non comedunt. 02
Vſurarius.
Vſurarij mortui cor adhuc calidum in ſuo theſauro inuenitur. 167
Vvamba.
Vvamba Rex Hiſpaniæ moribundus Monaſticen profeſſus eſt. 112
Vulnus.
Ex vulnere Salus. 492
Vulpes.
Vulpes & aues moraliter quid ſignificent. 196
Vxor.
Quæſtio de Vxoris dimiſſione Chriſto à Phariſæis propoſita. 356
Cum vxore diuortium quando licitum? 142. 143
Propter adulterium etiamſi pœniteat, eſt perpetuum. 143
Vxor iuſti, Sapientia, Vxor peccatoris, ſtultitia. 352
Vxor cuiuſdam ducis Venetorum præ nimiis deliciis viuens computruit. 301
Vxor Pilati.
Vxoris Pilati nomen Claudia Procula. 513
Vxor Pilati mittit de marito pro liberando Chriſto. 512
Vxoris Pilati ſomnium ab Angelo ſancto, an à Dæmone? 512
Vxor Pilati honeſta, miſericors, & pia. 512

X

Xauerius.
S. Xauerij humilitas. 385
S. Franciſci Xauerij & Ioannis Fernandes patientia & iniuriarum ſibi illatarum tolerantia multos Iapones Chriſto aggregauit. 146

Y

Y Litera Pythagoræ quid ſignificet 178

Z

Zacharias.
Zacharias Pater Ioannis Baptiſtæ vltimus veterum Prophetarum. 425
Zacharias occiſus inter templum & altare quiſnā? 423
Zebedæus.
Zebedæus idem eſt quod *donans, liberalis, munificus.* 114
Zeuxis.
Zeuxis pictor celeberrimus moroſè pingebat, quia pingebat æternitati. 71
Zeuxis pictoris eximij Emblema. 400
Zizania.
Zizaniorum parabola explicatur. 281.282
Zizania quænam vox? 278. quid ſignificet? ibid.
Zizaniorum Etymon. 278
Zizania ſignificant hæreticos & peccatores. 278
Zona.
Zona pellicea S. Ioannis Baptiſtæ ad quid? 80

FINIS.

1-6-3

Piccolo restauro
1980

Digitized by Google